

תלמוד בבלי

מסכת ברכות

מנוקד

עם פירוש רש"י ותוספות מנוקדים • וכל המפרשים

מַסַּכַת בְּרָכוֹת

תְּלִמּוּד בְּבִלְי - מְנוקָד

עִם פִּירוּשׁ רַש"י וְתוֹסְפוֹת מְנוקָדִים
עֵין מִשְׁפָּט, מְסוֹרֶת הַש"ס
וּמִפְרָשֵׁי הַש"ס

נוסח הגמרא המנוקד: מהדורת William Davidson (ספריא)

רש"י, תוספות: דפוס וילנא (ספריא) · ניקוד הפירושים: ממוחשב (דיקטה)

עין משפט, מסורת הש"ס ותורה אור: לפי קישורי ספריא · מפרשים: ספריא

סודר עבור אברמי · תשפ"ז

תוכן הפרקים

4	דף ב.	פרק ראשון - מאימתי
26	דף יג.	פרק שני - הִזָּה קורא
35	דף יז:	פרק שלישי - מי שָׁמְתוּ
52	דף כו.	פרק רביעי - תְּפִלַּת הַשַּׁחַר
61	דף ל:	פרק חמישי - אֵין עוֹמְדִין
70	דף לה.	פרק שישי - כִּיצַד מְבָרְכִין
90	דף מה.	פרק שביעי - שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ
103	דף נא:	פרק שמיני - אֵלּוּ דְּבָרִים
108	דף נד.	פרק תשיעי - הַרְוָאָה

מפרשים בסוף הספר

129	חדושי הַלְכוֹת - מהרש"א
137	חדושי אַגְדוֹת - מהרש"א
162	מהרש"ל - חֻכְמַת שְׁלֵמָה
167	פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ
204	רש"ש

מאימתי פרק ראשון ברכות

מאימתי קורין את שמע בערבין. משעה שהכהנים נכנסים ללכלל בתרומתן –

מאימתי

קורין את שמע בערבין?

משַׁעַה שֶׁחִפְּהִינִים נִכְנָסִים לְאֹכּוֹל בְּתִרּוּמָתָן. עַד סוּף הָאֲשָׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה. דְּבָרֵי רַבִּי אֶלְיעִזֶּר. יוֹחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד חֲצוֹת. רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל אוֹמֵר עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר. מַעֲשֶׂה וּבָאוּ בָנָיו מִבֵּית הַמִּשְׁתָּה, אָמְרוּ לוֹ: לֹא קָרִינוּ אֶת שְׁמֶע, אָמַר לָהֶם: אִם לֹא עָלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר חַיִּיבִין אַתֶּם לְקָרוֹת. וְלֹא זוּ בִלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל מָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים יַעַד חֲצוֹת, **מִצּוֹתָן עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר**.^[*דרוש*] **הַקָּטָר חֲלָבִים וְאַבְרִים, מִצּוֹתָן עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר וְכָל הַנֶּאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד, מִצּוֹתָן עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר. אִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים יַעַד חֲצוֹת** — **כְּדִי לְהַרְחִיק אֲדָם מִן הַעֲבִירָה: גָּמַ' תִּנָּא הֵיכָא קֵאֵי דְקִתְנִי יַמְאַיְמתי? וְתו: מֵאִי שָׁנָא דְתַנִּי בַּעֲרִבִית בְּרִישָׁא? לְתַנִּי דְשַׁחֲרִית בְּרִישָׁא! תִּנָּא אַקְרָא קֵאֵי, דְּכֹתִיב: "בְּשֹׁכְבָהּ וּבְקוֹמָהּ". וְהֵכִי קִתְנִי: וְזִמּוּ קוֹרִיאַת שְׁמֶע דְשֹׁכְבָהּ אֵימַת? — מַשְׁעָה שֶׁחִפְּהִינִים נִכְנָסִין לְאֹכּוֹל בְּתִרּוּמָתָן. וְאִי בְּעִית אֵימָא: יְלִיף מִבְּרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם, דְּכֹתִיב: "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד".**
אִי הֵכִי, סִיפָא דְקִתְנִי "בַּשֶּׁחֶר מִבֶּרֶה שְׁתִּים לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ, בַּעֲרֵב מִבֶּרֶה שְׁתִּים לְפָנֶיהָ וּשְׁתִּים לְאַחֲרֶיהָ", לְתַנִּי דַּעֲרִבִית בְּרִישָׁא! תִּנָּא פְתַח בַּעֲרִבִית, וְהִדֵּר תַנִּי בַשֶּׁחֲרִית, עַד דְקֵאֵי בַשֶּׁחֲרִית, פְּרִישׁ מִלִּי דַשֶּׁחֲרִית, וְהִדֵּר פְּרִישׁ מִלִּי דַּעֲרִבִית. אָמַר מֶר מַשְׁעָה שֶׁחִפְּהִינִים נִכְנָסִים לְאֹכּוֹל בְּתִרּוּמָתָן. מִכְּדִי כִּהְנִים אֵימַת קָא אֶכְלִי תִרּוּמָה? — מַשְׁעַת צֹאת הַכּוֹכְבִים, לְתַנִּי: "מַשְׁעַת צֹאת הַכּוֹכְבִים!"^[*דרוש*] מִלְּתָא אַגב אוֹרְחִיהָ קַמְשַׁמֵּע לֹן — כִּהְנִים אֵימַת קָא אֶכְלִי בְתִרּוּמָה — מַשְׁעַת צֹאת הַכּוֹכְבִים. וְהָא קַמְשַׁמֵּע לֹן דְכַפְּרָה לָא מַעֲכָבָא. כִּדְתַנִּיא: "וּבָא הַשְּׁמֶשׁ וְטָהַר" — בִּיאַת שְׁמֶשׁוּ מַעֲכָבְתוֹ מְלֶאכּוֹל בְּתִרּוּמָה, וְאִין כַּפְּרָתוֹ מַעֲכָבְתוֹ מְלֶאכּוֹל בְּתִרּוּמָה. וּמִמָּאִי דְהָאִי "וּבָא הַשְּׁמֶשׁ" בִּיאַת הַשְּׁמֶשׁ, וְהָאִי "וְטָהַר" — טָהַר יוֹמָא.

דִּילְמָא

משַׁעַה שֶׁקֹּדֶשׁ הִיּוֹם וְגַם מַשְׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם נִכְנָסִים לְהִסָּב דַּהֲנוּ סְעוּדַת ע"ס וְהִיא הִיתָה מִבְּעוֹד יוֹם וּמֵאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה זְמַן תְּפִלָּה. וְגַם רָאִיהָ (לְקַמּוֹן כּוז)

דְּרַב הָיָה מְצִיָּה שֶׁל שִׁבְתָּ בַּעֲרֵב שִׁבְתָּ וּמִסְתַּמָּא גַם הָיָה קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע. מִכָּל אֹתוֹן הַקְּרִיאוֹת מַשְׁמַע דְקִרְיאַת שְׁמַע שֶׁל בֵּית הַבְּנִסָּת הִיא עֵקֶר. וְהָא דְקֵאֲמַר בִּירוּשַׁלְמִי לָמָּה הָיָה קוֹרִין בַּבַּהכ"נ וְכו' אוֹמַר ר"ת שֶׁהָיָה רְגִילוֹן לְקָרוֹת ק"ש הָדָם תְּפִלָּתָם כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ רְגִילוֹן לוֹמַר אֲשֶׁרִי תַחֲלֶה וְאוֹתָהּ ק"ש אֵינָה אֵלָּא לַעֲמֵד בַּתְּפִלָּה מִתּוֹךְ דְּבָרֵי תוֹרָה. וּמִכָּאֵן נִרְאֶה מִי שֶׁקוֹרֵא ק"ש עַל מִטָּתוֹ שֶׁאֵין לְבַדְּךָ וְגַם אֵינִי צָרִיךְ לְקָרוֹת אֵלָּא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה: לְתַנִּי דַשֶּׁחֲרִית בְּרִישָׁא – בְּדֹאשְׁכַּחן בְּתַמִּיר דְּכֹתִיב שֶׁל בֹּקֶר תַּחֲלֶה: **אִי הֵכִי סִיפָא דְקִתְנִי שַׁחֲרִית בְּרִישָׁא** אִי אֲמַרְתָּ בַשְּׁלֵמָא דְסַמִּיךְ אֶקְרָא דְבַשְׁכְּבָךְ. א"כ אֵינִי מִקְפִּיד קְרָא אֵלָּא אַק"ש. אֵלָּא א"א

דְסַמִּיךְ אֶקְרָא דְכִרְיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם א"כ קִפַּד אֲכַל מִלֵּי א"כ סִיפָא דְקִתְנִי וְכו': **מִבֶּרֶה שְׁתִּים לְפָנֶיהָ וְכו'** (יִרְשָׁלַמִי) וְשַׁבַּע בְּרָכוֹת הָיָה כְּנֶגֶד שַׁבַּע בְּיוֹם הַלְלַתִּיךָ (תְּהִלָּים קי"ט:קס"ד) וְלֹא קָא חֲשִׁיב יִרְאוּ עֵינָיו דַּהֲיָא בְּרָכָה תַקֵּנוּ דְּכָּן כְּדִי לְהַמְתִּין לַחֲבִירֵיהֶם בְּבֵית הַבְּנִסָּת. וְדוּקָא בְּבֵית הַבְּנִסָּת שְׁלֹהֶם שְׁהָיו עוֹמְדִים

בַּשָּׂדֶה וְהִם מְסַכְּנִים מִן הַמְּזִיקִים אֲבָל בְּבִית כְּנִסְיֹת שְׁלָנוּ אֵין צָרִיכִין לְהַמְתִּין לַחֲבִירֵיהֶם אֵלָּא בְּלִילָה: **וְהָא קַמ"ל דְכַפְּרָה לָא מַעֲכָבָא** וא"ת הִיא תַנִּינָא תְּחָד וְזִמְנָא בְּמַס' נְגִיעִים (פי"ד) וּמִיתָה לָּהּ בַּהֶעֱרַל (דף עד:): הַעֲרִיב שְׁמֶשׁוֹ אוֹכַל בְּתִרּוּמָה וי"ל דְרְגִילוּתָּהּ שֶׁל מַשְׁנִיּוֹת לֹאשְׁמוּעִינָן בְּקֶצֶר אֶף לָמָּה שֶׁמִּפְרָשׁ בְּכָר:

וְאֵלָּא הַכּוֹכְבִים כְּדַמְפְּרָשׁ בְּגִמְרָא עַל כֵּן פִּרְשׁ רַש"י שֶׁקִּרְיאַת שְׁמַע שָׁעַל הַמָּטָה עֵקֶר וְהוּא לְאַחַר צֹאת הַכּוֹכְבִים. וְהֵכִי אִיתָא

בִּירוּשַׁלְמִי אִם קְרָא קֹדֶם לְכֵן לֹא יֵצֵא וְאִם כֵּן לָמָּה אֵינוֹ מִתְּפַלֵּין קְרִיאַת שְׁמַע בְּבֵית הַבְּנִסָּת כְּדִי לַעֲמֵד בַּתְּפִלָּה מִתּוֹךְ דְּבָרֵי תוֹרָה. תִּימָא לְפִרְשׁוֹ וְהִלָּא אֵין הַעוֹלָם רְגִילוֹן לְקָרוֹת סַמּוּךְ לְשֹׁכְבָהּ אֵלָּא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה (לְקַמּוֹן בְּרָכוֹת דף ס:): וְאִם כֵּן שֶׁלֹּשׁ פְּרָשְׁיֹת הִיָּה לֹן לְקָרוֹת. וְעוֹד קָשָׁה דְצִרִיךְ לְבַדְּךָ בְּקִרְיאַת שְׁמַע שְׁתִּים לְפָנֶיהָ וּשְׁתִּים לְאַחֲרֶיהָ בַּעֲרִבִית. וְעוֹד דְאוֹתָהּ קְרִיאַת שְׁמַע סַמּוּךְ לַמָּטָה אֵינָה אֵלָּא בַשְּׁבִיל הַמְּזִיקִין כְּדֵאֲמַר בְּסַמּוּךְ (דף ה:). וְאִם תִּלְמִיד חֲכַם הוּא אֵינִי צָרִיךְ. וְעוֹד קָשָׁה ד"א"כ פְּסָקִין כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כֵּן לֹוי דְאֲמַר תְּפִלָּת בַּאֲמַעַע תַקִּנוּם פ' בַּאֲמַעַע כִּין שְׁנֵי קְרִיאַת שְׁמַע כִּין קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית וּכִין קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרִבִית. וְאֵין קוּי"ל כִּר' יוֹחָנָן דְאֲמַר לְקַמּוֹן (בְּרָכוֹת דף ד:): אֲחִיזָה כֵּן הַעוֹלָם הַבָּא זֶה הַסּוּמָךְ וְאֵלָּה שֶׁל עֲרִבִית לְתַפִּלָּה. לְכֵן פִּי ר"ת דְאֲדַרְבֵּה קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל בֵּית הַבְּנִסָּת עֵקֶר. וְאִם תֵּאֲמַר הֵיאֵךְ אֵינוֹ קוֹרִין כָּל כָּךְ מִבְּעוֹד יוֹם. וְשֵׁ לִוְיֶמר דְקוּמָא לֹן כְּרַבִּי יְהוֹדָה דְאֲמַר בְּפֶרֶךְ תְּפִלַּת הַשֶּׁחֶר (בְּרָכוֹת דף כו:):

דְזִמְן תְּפִלַּת מִנְחָה עַד פִּלַּג הַמִּנְחָה דַּהֲנוּ אֶחָד עֶשֶׂר שְׁעוֹת פְּחוֹת רַבִּיעַ וּמִיַּד כַּשְׁכֻּלָּה זְמַן הַמִּנְחָה מִתְחִיל זְמַן עֲרִבִית. וְאִם תֵּאֲמַר הֵיאֵךְ אֵינוֹ מִתְּפַלֵּין תְּפִלַּת מִנְחָה סַמּוּךְ לַחֲשֵׁכָה וְאִפִּילוּ לְאַחַר פִּלַּג הַמִּנְחָה. יֵשׁ לוֹמַר דְקוּמָא לֹן כְּרַבְּנָן דְאֲמַרִי זְמַן תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הַעֲרֵב וְאֲמַרִינוּן לְקַמּוֹן (בְּרָכוֹת דף כז:): הַשְׁתָּא דָּלָא אֲתַמַּר הִלְכְּתָא לָא כְּמַר וְלֹא כְמַר דַּעֲבַד כְּמַר עַבַד וְדַעֲבַד כְּמַר עַבַד. מִכָּל מְקוֹם קִשְׁיָא דַּהֲוִי כְּתָרִי קִלִּי דְסַתְרֹן אֶהְדְּדִי שְׁהָרִי מֵאֲחִזָּה טַעַם אֵינוֹ מִתְּפַלֵּין עֲרִבִית מִיַּד לְאַחַר פִּלַּג הַמִּנְחָה מִשּׁוּם דְקוּמָא לֹן דַּשְׁעַת הַמִּנְחָה בְּלָא כְּדַרְבִּי רַבִּי יְהוֹדָה וּמִיַּד הָיָה זְמַן עֲרִבִית וּבְזִמְן הַתְּפִלָּה עֲצָמָה לֹא קוּמָא לֹן כְּרַבִּי יְהוֹדָה אֵלָּא כְּרַבְּנָן. עַל כֵּן אוֹמַר ר"י דְּוֹדָאי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל בֵּית הַבְּנִסָּת עֵקֶר וְאֵינוֹ שְׁמַתְּפַלֵּין עֲרִבִית מִבְּעוֹד יוֹם סְבִירָא לֹן כְּדֵנִי תַנְיָא גִמְרָא דְאֲמַרִי

משַׁעַה שֶׁקֹּדֶשׁ הִיּוֹם וְגַם מַשְׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם נִכְנָסִים לְהִסָּב דַּהֲנוּ סְעוּדַת ע"ס וְהִיא הִיתָה מִבְּעוֹד יוֹם וּמֵאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה זְמַן תְּפִלָּה. וְגַם רָאִיהָ (לְקַמּוֹן כּוז)

דְּרַב הָיָה מְצִיָּה שֶׁל שִׁבְתָּ בַּעֲרֵב שִׁבְתָּ וּמִסְתַּמָּא גַם הָיָה קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע. מִכָּל אֹתוֹן הַקְּרִיאוֹת מַשְׁמַע דְקִרְיאַת שְׁמַע שֶׁל בֵּית הַבְּנִסָּת הִיא עֵקֶר. וְהָא דְקֵאֲמַר בִּירוּשַׁלְמִי לָמָּה הָיָה קוֹרִין בַּבַּהכ"נ וְכו' אוֹמַר ר"ת שֶׁהָיָה רְגִילוֹן לְקָרוֹת ק"ש הָדָם תְּפִלָּתָם כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ רְגִילוֹן לוֹמַר אֲשֶׁרִי תַחֲלֶה וְאוֹתָהּ ק"ש אֵינָה אֵלָּא לַעֲמֵד בַּתְּפִלָּה מִתּוֹךְ דְּבָרֵי תוֹרָה. וּמִכָּאֵן נִרְאֶה מִי שֶׁקוֹרֵא ק"ש עַל מִטָּתוֹ שֶׁאֵין לְבַדְּךָ וְגַם אֵינִי צָרִיךְ לְקָרוֹת אֵלָּא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה: לְתַנִּי דַשֶּׁחֲרִית בְּרִישָׁא – בְּדֹאשְׁכַּחן בְּתַמִּיר דְּכֹתִיב שֶׁל בֹּקֶר תַּחֲלֶה: **אִי הֵכִי סִיפָא דְקִתְנִי שַׁחֲרִית בְּרִישָׁא** אִי אֲמַרְתָּ בַשְּׁלֵמָא דְסַמִּיךְ אֶקְרָא דְבַשְׁכְּבָךְ. א"כ אֵינִי מִקְפִּיד קְרָא אֵלָּא אַק"ש. אֵלָּא א"א

דְסַמִּיךְ אֶקְרָא דְכִרְיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם א"כ קִפַּד אֲכַל מִלֵּי א"כ סִיפָא דְקִתְנִי וְכו': **מִבֶּרֶה שְׁתִּים לְפָנֶיהָ וְכו'** (יִרְשָׁלַמִי) וְשַׁבַּע בְּרָכוֹת הָיָה כְּנֶגֶד שַׁבַּע בְּיוֹם הַלְלַתִּיךָ (תְּהִלָּים קי"ט:קס"ד) וְלֹא קָא חֲשִׁיב יִרְאוּ עֵינָיו דַּהֲיָא בְּרָכָה תַקֵּנוּ דְּכָּן כְּדִי לְהַמְתִּין לַחֲבִירֵיהֶם בְּבֵית הַבְּנִסָּת. וְדוּקָא בְּבֵית הַבְּנִסָּת שְׁלֹהֶם שְׁהָיו עוֹמְדִים

בַּשָּׂדֶה וְהִם מְסַכְּנִים מִן הַמְּזִיקִים אֲבָל בְּבִית כְּנִסְיֹת שְׁלָנוּ אֵין צָרִיכִין לְהַמְתִּין לַחֲבִירֵיהֶם אֵלָּא בְּלִילָה: **וְהָא קַמ"ל דְכַפְּרָה לָא מַעֲכָבָא** וא"ת הִיא תַנִּינָא תְּחָד וְזִמְנָא בְּמַס' נְגִיעִים (פי"ד) וּמִיתָה לָּהּ בַּהֶעֱרַל (דף עד:): הַעֲרִיב שְׁמֶשׁוֹ אוֹכַל בְּתִרּוּמָה וי"ל דְרְגִילוּתָּהּ שֶׁל מַשְׁנִיּוֹת לֹאשְׁמוּעִינָן בְּקֶצֶר אֶף לָמָּה שֶׁמִּפְרָשׁ בְּכָר:

מסורת הש"ס
א לקמן ט.
ב משנה ברבות; לקמן יא.
ג ספרא אמור פרק ד ח
גליון הש"ס
במתני' כדי להרחיק. עי' תוס' פסחים ק"ב ע"ב ד"ה אמר רבא:
בתוס' מברך כו' כדי להמתין לחבריהם כו'. עי' תוס' לקמן ד ע"ב ד"ה דאר"י. ובתוס' כ"ז ע"ב ד"ה והלכתא ובמגילה כ"ג ע"א תוס' ד"ה כיון:
בהגהת מוהרי"ב אחר מלת הכל. ווע' גיטין ל"ד ע"ב תוס' ד"ה אלמנה:

תורה אור השלם
בראשית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם (ואת הָאָרֶץ [בראשית א, א] וּשְׁנוּנָהם לְנִיזָה וּדְבָרָתָם כִּם בַּשְּׁבִתָּה בְּבִיתָהּ וּבְלִקְתָּהּ בְּצֹדֶד וּבְשִׁכְבָּהּ וגו' [יברים ו, ז]
וַיִּצְרֵר יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַאֲחֵרֵם וַאֲנִי הָיָה נִתְתִּי לָךְ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי וגו' [במדבר יח, ח]
אִישׁ אִישׁ מִזִּבְעֵי אֶהְרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָבָב מְדַבְּשִׁים וגו' [ויקרא כב, ד-ז]
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי־מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וגו' [במדבר טו, לו-מא]
צוֹ אֶת־אֶהְרֹן וְאוֹת־בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַעֲלָה הוּא הַעֲלָה וגו' [ויקרא ו, ב]
וּבִשְׂרֹ זָבַח תּוֹדַת שְׁלָמִיו בְּיוֹם קָרְבָנוּ יֵאָכַל לֹא־יָנִים מִמֶּנּוּ וגו' [ויקרא ז, טו]
וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד־בוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעוּר עֲלֶיהָ תִּכְלֶהוּ עֲצִים וגו' [ויקרא ו, ה]
וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קֶרָא לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם וגו' [בראשית א, ה]
וּבֹא הַשָּׁמֶשׁ וְסָהַר וְאַחַר יֵאָכַל מוֹרְהֶעֱדָשִׁים פִּי לִקְמוֹ הוּא [ויקרא כב, ז]

עין משפט נר מצוה
--

א טוש"ע או"ח סי' א סעי' ב ג:

ב טור או"ח סי' נו:

ג מיי' פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו:

ד מיי' פו"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ו, סמג עשין יט, סמג עשין עט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' ו:

חד שעורא הוא דאס בן רבי מאיר הינו רבי אחאי לפי' רש"י שפי' שרב בני אדם נכנסין להסב דהינו בע"ש. * [וגם בן] לא מסתברא למימר דבני אדם ממערין כל כך בערכי שבתות כמו בזמן שהפהנים טובלין דהינו מצעוד יום קדם הערב שמש: * [וני' מהרש"ל. ורש"א גרים אי נמי]

קַשְׁיָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֲדָר' אֱלִיעֶזֶר דְּלֹא מַצֵּי לְמִימַר בְּשָׁעָה שְׂבַנִּי אֲדָם נִכְנָסִין וְכֹהֵן חַד שְׁעוּרָא הוּא דְּאָס בֶּן רַבִּי מַאִיר הֵינּוּ רַבִּי אַחֲאִי לְפִי' רִשְׁ"י שְׁפִי' שָׂרַב בְּנֵי אֲדָם נִכְנָסִין לְהִסָּב דְּהֵינּוּ בַּע"ש. * [וגם בן] לֹא מִסְתַּבְרָא לְמִימַר דְּבַנֵּי אֲדָם מִמְעָרִין כָּל כֶּךָ בְּעַרְכֵּי שַׁבָּתוֹת כְּמוֹ בְּזִמְנָא שְׁהַפְּהִינִס טוֹבְלִין דְּהֵינּוּ מִצְעוּד יוֹם קֳדָם הָעֶרֶב שָׁמֶשׁ: * [וני' מֵהַרְשָׁ"ל. ורש"א גְּרִימָס אִי נָמִי]

קַשְׁיָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֲדָר' אֱלִיעֶזֶר דְּלֹא מַצֵּי לְמִימַר מִשְׁקָדָשׁ הָיוֹם וְכֹהֵנִס נִכְנָסִין לְאָכַל בְּתַרומָתָן חַד שְׁעוּרָא הוּא דַּא"כ ר' אֱלִיעֶזֶר הֵינּוּ ר' יְהֹשֻׁעַ : לְמַאן דְּנָנִי בְּבִית אֶפֶס – וּא"ת וְהִלֵּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּשִׁי (לְקַמְן בְּרַכּוֹת ד' טו:) עַד שִׁכְבִּיר בִּין תַּכְלֵת לְכַרְתִּי בַּח"שׁ שֶׁל שַׁחֲרִית. וי"ל מ"מ כִּינּוּ שִׁנְדַּע מִתִּי יַעֲלֶה עִמּוּד הַשַּׁחַר. קֳדָם שְׁתִּיקוּס וּזְמַן עֲצֻמוּ בְּכַר הַגִּיעַ אוֹתוֹ עַתָּה הִיָּה לֵה תַּתְּפַלְל תַּפְּלָה קִצְרָה לְכַאוּרָה מִשְׁמַע שָׁאִין זֶה דְּבִיעִנּוּ. דִּהָא קֹא בְּשִׁי לְקַמְן (בְּרַכּוֹת ד' ג.) מֵאִי אֲכָא בִין דְּבִיעִנּוּ לַתְּפִלָּה קִצְרָה. א"כ לְפִי' הַקּוּנִי' שְׁפִי' בְּכֹאן דְּהֵינּוּ דְּבִיעִנּוּ תָּהֵא. אֲלֵא ע"כ הֵינּוּ תַּפְּלָה אַחֲרֵינָא בְּדַמְפְּרַשׁ לְקַמְן גְּרַבִּי עִמָּךְ מַרְפִּיס וְכוּ'. וְגַם עַל זֶה תָּהֵא לְקַמְן אֲמִירָנָא שָׁאִין לִימַר תַּפְּלַת שֶׁל גְּרַבִּי עִמָּךְ אֲלֵא בְּמָקוּם סַכְנָה. ורַבִּי יוֹסִי לֹא הֵינּוּ בְּמָקוּם סַכְנָה פִּי' בְּמָקוּם לְסָטִיס. מִדִּהֲשִׁיב לִי שְׁמַא יִפְסִיקוּן בִּי עוֹבְרֵי דְרָכִיס וְלֹא הֲשִׁיב שְׁמַא יִהְרַגְנִי לְסָטִיס. וְנִרְאֶה לִי בַּפ"ה תַּפְּלָה קִצְרָה דִּהְכָא הֵינּוּ דְּבִיעִנּוּ. וְאֵע"ג דְּלִיטָא עָלֶהּ אֲבִי' אֲמַאן דְּמִתְּפַלֵּל דְּבִיעִנּוּ. הֵינּוּ דְּזֻקָא בְּעִיר אֲבָל בְּשָׂה מִתַּר. וְהֵא דִּאֲמַרִי' לְקַמְן מֵאִי אֲכָא בִין דְּבִיעִנּוּ לַתְּפִלָּה קִצְרָה. הַכִּי קֹאמַר בִּין תַּפְּלָה קִצְרָה דִּאֲמַר בַּפ' תַּפְּלַת הַשַּׁחַר (בְּרַכּוֹת דף כט:): בְּגוּזוּ גְרַבִּי עִמָּךְ וְכוּ'. אֲבָל וְזֹא תַּפְּלָה קִצְרָה דִּהְכָא צ"ל דְּבִיעִנּוּ: **וְעוֹזִין**

יְהֵא שְׁמֵהּ הַגְּדוֹל מְבוֹרָה מִכָּאן יֵשׁ לְסַתּוּר מַה שְׁפִי' בְּמַחְזוֹר וְיִטְרִי יְהֵא שְׁמַה רַבָּא שְׂזוּ תַּפְּלָה שְׂאֵנוּ מִתְּפַלְּלִין שְׁיִמְלֹא שְׁמוּ כְּדַכְתִּיב (שְׁמוֹת י"ז:ט"ז) כִּי יָד עַל כֶּסֶּ יְהֵא שְׂלֹא יְהֵא שְׁמוּ שְׁלַס וְכִסָּאוּ שְׁלַס עַד שְׁיִמְחַה זְרַעוּ שֶׁל עֲמֶלֶק וּפְרוּשׁוּ כֶךָ יְהֵא שְׁמִי"ה עַס יְהֵא רַבָּא בְּלוּמַר שְׂאֵנוּ מִתְּפַלְּלִין שְׂיִהֵא שְׁמוּ גְדוֹל וְשֹׁלַס וּמִבְּרַךְ לַעוֹלָם הֵי תַּפְּלָה אַחֲרַת כְּלוּמ' וּמִבְּרַךְ לַעוֹלָם הַבָּא. תָּה לֹא נִרְאֶה מִדְּקֹאמַר הַכָּא יְהֵא שְׁמַה הַגְּדוֹל מְבוֹרָךְ מִשְׁמַע דְּתַפְּלָה אַחַת הִיא וְאִינוּ רֹוצֶה לִימַר שְׂיִהֵא שְׁמוּ גְדוֹל וְשֹׁלַס אֲלֵא יְהֵא שְׁמוּ הַגְּדוֹל מְבָרַךְ וְגַם מַה שְׂאוּמַרִי' הַעוֹלָם לְכָךְ אוֹמְרִיס קִדִּישׁ בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית לְפִי שְׁתַּפְּלָה נָחֵא וְשַׁבַּח גְּדוֹל הוּא עַל כֵּן נִתְקַן בְּלָשׁוֹן תַּרְגוּם שְׁלֹא יִבְיַנו הַמַּלְאָכִיס וְיִהְיוּ מִתְּקַנְאִין

בְּנו תָּה יֵאִינוּ נִרְאֶה שְׁהַרִי בְּמַה תַּפְּלוֹת יְפוֹת שְׁהַס בְּלָשׁוֹן עֲבָרִי אֲלֵא נִרְאֶה בְּדִאֲמִירָנָא בְּסוּפָה סוּטָה (דף מט.) אִין הַעוֹלָם מִתְּקַיִם אֲלֵא אִסְתַּקְרָא דְּקִדְשָׁתָא וְאִיִּהֵא שְׁמַה רַבָּא דְּבַתַּר אֲנִדְתָּא שְׁהִיו רְגִילִין לִימַר קִדִּישׁ אַחַר הַדְּקָשָׁה וְשֵׁס הִיו עַמִּי הַאֲרַצִּית וְלֹא הִיו מְבִינִיס בְּלָס לָשׁוֹן הַקָּדָשׁ לְכָךְ תַּקְנוּהוּ בְּלָשׁוֹן תַּרְגוּם שְׁהִיו הַפֵּל מְבִינִיס שְׂזֵה הָּהּ לָשׁוֹנָס :

קַשְׁיָא דְר' מַאִיר אֲדָר' מַאִיר דְּלֹא מַצֵּי

קַשְׁיָא דְרַבִּי מַאִיר אֲדָרַבִּי מַאִיר! **תְּרִי תַנְאִי אֱלִיבָא דְרַבִּי מַאִיר.** **קַשְׁיָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֲדָרַבִּי אֱלִיעֶזֶר!** **תְּרִי תַנְאִי אֱלִיבָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** וְאִיבְעִית אִימָא: **רִישָׁא לָאו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא.** עַד סוּף הָאֲשֻׁמוּרָה. מֵאִי קִסְבַּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר? אִי קִסְבַּר שְׁלֵשׁ מִשְׁמְרוֹת הָּוִי הַלִּילָה, לִימָא **"עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת"**. וְאִי קִסְבַּר אַרְבַּע מִשְׁמְרוֹת הָּוִי הַלִּילָה, לִימָא **"עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת"**! **"לַעוֹלָם קִסְבַּר שְׁלֹשׁ מִשְׁמְרוֹת הָּוִי הַלִּילָה,** וְהֵא קִמְשַׁמַּע לָן: דִּאִיבָא מִשְׁמְרוֹת בְּרַקִּיעַ וְאִיבָא מִשְׁמְרוֹת בְּאַרְעָא. דִּתַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: שְׁלֹשׁ מִשְׁמְרוֹת הָּוִי הַלִּילָה, וְעַל כָּל מִשְׁמַר וּמִשְׁמַר יוֹשֵׁב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשׁוֹאֵג בְּאַרִי, שְׁנַאֲמַר: **"ה' מְמָרוּם יִשְׂאֵג,** וּמִמְעוֹז קִדְשׁוֹ יִתֵּן קוּלוֹ שְׂאֵג יִשְׂאֵג עַל נִוְהוּ". ^(ט)**וְסִימָן לְדָבָר: מִשְׁמְרָה רִאשׁוֹנָה חֲמוּר נוֹעַר,** שְׁנִיָּה כְּלָבִיס צוֹעָקִיס, שְׁלִישִׁית, תִּינוּק יוֹנֵק מִשְׁדִּי אֲמוּ, וְאַשָּׁה מִסְפַּרַת עַם בַּעֲלָהּ. מֵאִי קֹא חָשִׁיב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִי תַּחֲלַת מִשְׁמְרוֹת קֹא חָשִׁיב — תַּחֲלַת מִשְׁמְרָה רִאשׁוֹנָה סִימְנָא לְמָה לִּי? אוּרְתָא הוּא! אִי סוּף מִשְׁמְרוֹת קֹא חָשִׁיב, סוּף מִשְׁמְרָה אַחֲרוֹנָה לְמָה לִּי סִימְנָא? יִמָּא הוּא! אָלֹא: חָשִׁיב סוּף מִשְׁמְרָה רִאשׁוֹנָה, וְתַחֲלַת מִשְׁמְרָה אַחֲרוֹנָה, וְאַמְצָעִית דֹּאמְצָעִיתָא. וְאִיבְעִית אִימָא: כּוּלְהוּ סוּף מִשְׁמְרוֹת קֹא חָשִׁיב, וְכִי תִימָא אַחֲרוֹנָה לֹא צָרִיָּה. לְמֵאִי נִבְּקָא מִינָהּ — לְמִיִּקְרִי קִרְיַאת שְׁמַע לְמֵאן דְּגַבִּי בְּבִית אָפֵל וְלֹא יָדַע זְמַן קִרְיַאת שְׁמַע אִימַת. כִּינּוּ דֹאֲשָׁה מִסְפַּרַת עַם בַּעֲלָהּ וְתִינוּק יוֹנֵק מִשְׁדִּי אֲמוּ, לִיקוּם וְלִיקְרִי. ^(י)**אֲמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל מִשְׁמִיָּה דְרַב: שְׁלֹשׁ מִשְׁמְרוֹת הָּוִי הַלִּילָה,** וְעַל כָּל מִשְׁמַר וּמִשְׁמַר יוֹשֵׁב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשׁוֹאֵג בְּאַרִי, וְאוֹמַר: **"אוֹי שְׁהַחֲרַבְתִּי אֶת בֵּיתִי וְשִׁרְפַתִּי אֶת הַיִּכְלִי וְהַגְּלִיתִי אֶת בְּנֵי לְבִין אוֹמוֹת הָעוֹלָם"**. ^(י)**תַּנְיָא, אֲמַר רַבִּי יוֹסִי: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מַחֲלָה בְּדַרְהּ וְנִכְנָסְתִּי לְחוּרְבָה אַחַת מִחוּרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְהַתְּפַלֵּל. בָּא אֲלֵיָּהּ זְכוּר לְטוֹב וְשִׁמַּר לִי עַל הַפֶּתַח,** (וְהַמְתִּין לִי) עַד שִׁסִּיִּימָתִי תַּתְּפַלְתִּי. לְאַחַר שִׁסִּיִּימָתִי תַּתְּפַלְתִּי אֲמַר לִי: **"שְׁלוֹם עָלֶיָּהּ, רַבִּי"**. וְאַמְרַתִּי לוֹ: **"שְׁלוֹם עָלֶיָּהּ, רַבִּי וּמוֹרִי"**. וְאֲמַר לִי: בְּנִי, מִפְּנֵי מָה נִכְנָסְתָּ לְחוּרְבָה זֹאת? אֲמַרְתִּי לוֹ: לְהַתְּפַלֵּל. וְאֲמַר לִי: הִיָּה לָּהּ לְהַתְּפַלֵּל בְּדַרְהּ. וְאַמְרַתִּי לוֹ: מִתִּירָא הִיִּיתִי שְׁמָא יִפְסִיקוּ בִּי עוֹבְרֵי דְרָכִיס, וְאֲמַר לִי הִיָּה לָּהּ לְהַתְּפַלֵּל תַּתְּפַלָּה קִצְרָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לְמַדְתִּי מִמָּנוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִיס: לְמַדְתִּי שְׂאִין נִכְנָסִין לְחוּרְבָה, וְלְמַדְתִּי שְׁמַתְּפַלְלִין בְּדַרְהּ, וְלְמַדְתִּי שְׁהַמְתַּפַּלֵּל בְּדַרְהּ מִתְּפַלֵּל תַּתְּפַלָּה קִצְרָה. **"וְאֲמַר לִי: בְּנִי, מָה קוֹל שְׁמַעַתָּ בְּחוּרְבָה זֹאת? וְאַמְרַתִּי לוֹ: שְׁמַעַתִּי בַת קוֹל שְׁמַנְהָמַת כִּינּוּהָ וְאוֹמְרַת: "אוֹי שְׁהַחֲרַבְתִּי אֶת בֵּיתִי וְשִׁרְפַתִּי אֶת הַיִּכְלִי וְהַגְּלִיתִי אֶת בְּנֵי לְבִין אוֹמוֹת הָעוֹלָם"**. וְאֲמַר לִי: חֲיִיָּה וְחֲיִי רִאשָׁה, לֹא שָׁעָה זֹו בְּלִבְד אוֹמְרַת כֹּה, אָלֹא בְּכָל יוֹם וְיוֹם, שְׁלֹשׁ פַּעַמִּיס אוֹמְרַת כֹּה. וְלֹא זֹו בְּלִבְד אָלֹא, בְּשָׁעָה שִׁישְׁרָאֵל נִכְנָסִין לְבִתִּי כְּנִסְיוֹת וּלְבִתִּי מִדְרָשׁוֹת וְעוֹזִין **"יְיְהֵא שְׁמִיָּה הַגְּדוֹל מְבוֹרָךְ"**, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבַנְעַע רִאשׁוּ, וְאוֹמַר: **אֲשֶׁרִי הַמְּלָה שְׁמַקְלִסִין אוֹתוֹ בְּבִיתוֹ כֹּה, מַה לוֹ לְאַב שְׁהַגְלָה אֶת בְּנִיו, וְאוֹי לָהֶם לְבָנִיס שְׁגָלוּ מַעַל שׁוֹלַחַן אֲבִיהֶם.** ^(י)**תַּנּוּ רַבְּנָן, מִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִיס אִין נִכְנָסִין לְחוּרְבָה: מִפְּנֵי חֲשַׁד, מִפְּנֵי הַמְּפֹלֶת, וּמִפְּנֵי הַמִּזְקִין.** **"מִפְּנֵי חֲשַׁד"**, וְתִיפּוֹק לִיָּה **"מִשׁוּם מְפֹלֶת"**?

בַּחֲדָתִי.

הַשְׂאִי דְרַבִּי מַאִיר אֲדָרַבִּי מַאִיר – לַעֲלֵי

פִּתְּן בְּעַרְכֵּי שַׁבָּתוֹת וְהוּא שְׁעוּר מֵאַחַר מִשָּׁל כֹּהֵן. וְהַכָּא אֲמַר מִשְׁעַת טְבִילָה שְׁהִיא קֳדָם בִּין הַשְּׁמָשׁוֹת: הַשְׂאִי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – דְּבַרְתָּא אֲדָר' אֱלִיעֶזֶר דְּמַתְּנִתִּי: וְאִיבְעִית אִימָא רִישָׁא – דְּמַתְּנִתִּי: לָאו ר' אֱלִיעֶזֶר הִיא – וְהָא דְּתַנִּי דְּבַרִי ר' אֱלִיעֶזֶר אִסּוּף הָזַמן קֹאִי דְּקֹאמַר עַד סוּף הָאֲשֻׁמוּרָה – הָרִאשׁוֹנָה וּכְלִינִי רַבְּנָן עָלֶה וְאַחֲרִי עַד חֲצִית. דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרִישׁ בְּשַׁבְּבָךְ זְמַן הַתַּחֲלַת שְׂכִיבָה שְׂבַנִּי אֲדָם הוֹלָכִיס לְשַׁבֵּב זֶה קֳדָם תָּה מֵאַחַר. וְרַבְּנָן דְּרִשִּׁי כָּל זְמַן שְׂכִיבָה דְּהֵינּוּ כָּל הַלֵּילָה אֲלֵא שְׁעִשׁוּ סִיג לְדָבָר וְאַחֲרוּ עַד חֲצִית וְרַבְּן גַּמְלִיאל לִית לָהּ הֵהוּא סִיג: מֵאִי קִסְבַּר כּוּ' – הֵינּה לִיָּה לִימַר זְמַן הַנִּפְרָ: אִי קִסְבַּר – דְּפִלְגִי תַנְיָא לְקַמְן בְּהָא מְלִתָּא אִיבָא מֵאן דִּאֲמַר ג' מִשְׁמְרוֹת הָּוִי הַלֵּילָה מִשְׁמְרוֹת עֲבוּדַת הַמַּלְאָכִיס וְשִׁיר שְׁלָהֶס נִחְלָק לְשֹׁלַס חֲלָקִיס רִאשׁוֹנָה לְבַת אַחַת שְׁנִיָּה לְבַת אַחֲרַת שְׁלִישִׁית לְבַת שְׁלִישִׁית. וְאִיבָא מֵאן דִּאֲמַר אַרְבַּע מִשְׁמְרוֹת הָּוִי הַלֵּילָה: וְהֵא קֹא מִשְׁמַע לָן – בְּשַׁנְתָּן לָךְ סִימָן זְמַן הַקִּרְיָאָה בְּסוּף הָאֲשֻׁמוּרָה וְלֹא פִי' לָךְ סִימָן מִכְּרַשׁ לְמַדָּךְ שִׁשׁ הַכַּר לְכָל אֲדָם בְּדָבָר פִּי הִיכִי דִּאִיבָא בְּרַקִּיעַ: יִשָּׁאן שְׂאוֹג יִשָּׁאן – הַרִי ג': וְאַשָּׁה מִסְפַּרַת עַם בַּעֲלָהּ – בְּכַר הַגִּיעַ קְרוֹב לְיוֹם וּבְנֵי אֲדָם מִתְּעוֹקְרִיס מִשְׁנִינָן וְהַשּׁוֹכְבִּיס יַחַד מְסַפְרִיס זֶה עַם זֶה: מֵאִי קֹא חָשִׁיב – סִימְנִיס הַלָּלוּ שְׁנִתָּן לְמִשְׁמְרוֹת הָאֲרָן הִיכָן גִּתַּנּוּ. בַּתַּחֲלַת הָאֲשֻׁמוּרוֹת אוֹ בְּסוּפָן: אֲרַתָּא הוּא – צַאת הַכּוֹכְבִּיס: וְשִׁמַּר – וְהַמְתִּין כְּמוֹ לֹא יֹאמַר אֲדָם לְחַבְרוּ שְׁמַר לִי בְּצַד ע"ג פִּלוּנִי (סְנֵהֲדִרִין סג:): וּבב"ק בַּפ' הַחוּבֵל (בְּבֹא קֹמָא דף ז'): שְׁמַרָה עוֹמֶקַת עַל פֶּתַח חֲצָרָה. וְכֵן וְאִבִּי שְׁמַר אֶת הַדָּבָר (בְּרַאשִׁית ל"ז:י"א); שׁוּמַר אֲמוּנִיס (נִשְׁעָה כו:): תַּפְּלָה קִצְרָה – [דְּבִיעִנּוּ] וְלְקַמְן מִכְּרַשׁ לָהּ בַּפ' תַּפְּלַת הַשַּׁחַר (בְּרַכּוֹת דף כ"ט:): אֲשֶׁרִי הַמְּלָךְ שְׁמַקְלִסִין אוֹתוֹ בְּבִיתוֹ כֹּךְ – אֲשֶׁרִי כָּל זְמַן שְׁהִיָּה קְלוּס זֶה בְּתוֹךְ בַּהֲמ"ק: מִפְּנֵי חֲשַׁד – שְׁלֹא יֹאמְרוּ זֻנְהָ מוֹכְנַת לוֹ שָׁס: וּמִפְּנֵי הַמְּפֹלֶת – שְׁחוּמַת הַחֲקָבָה רְעוּעָה וּמִסְכָּן הוּא כֵּן תַּפּוֹל הַחוּמָה עָלָיו: תַּפּוֹק לָהּ – כְּלוּמַר לְמַה לָּנוּ ג' טַעַמִּיס לְדָבָר א' הַרִי זִי בְּאַחַת מֵהֶן אִס לֹא בֹא לְלַמְדָּךְ שִׁשׁ שְׁעוֹת שְׂאִין הַטַּעַם הִזֶּה וְצָרִיךְ לְהִיטֵחַ בְּשַׁבִּיל זֶה:

מסורת הש"ס
א אוצר מדרשים מדרש שלשה וארבעה; אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש
ב אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש
ג אוצר מדרשים פרקי ר' יוסי א
ד אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה נח
גליון הש"ס
גמ' מפני חשד. עיין שבת כג ע"ב:
תורה אור השלם

וּאִתָּה תִּנָּבֵא אֱלִיהֶם אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאַתָּה אֱלִיהֶם יִהְיֶה מְפֹרָשׁ וְיִשָּׁאֵג וּמִמְעוֹן קִדְשׁוֹ יִתֵּן קוּלוֹ שְׂאֵג יִשָּׁאֵג עַל־נִוְהוּ הַיָּדָד כְּדוּרְכִיס יַעֲנֶה אֶל כָּל־יִשְׂבֵּי הָאָרֶץ [וְיִמְוִהוּ כה, ל]

אַיִן אומריִין בפני המַת אֵלָא דְבָרֵיו שֶׁל מַת וּפְסָק רב אֵלפֶס מֵשׁוֹס רב הֵא זִנְקָא בְּחֻדְתֵּי – שְׁנִפְלֵה מַחֲדָשׁ שְׁהַחֲוִימָה שְׁלֵשׁ בְּחֻדְתֵּי. וְתִיפּוֹק לִיה מִשׁוּם מִזִּיקִין? בַּתְרִי. אִי בַתְרִי – חֲשָׁד נָמִי לִיכָא! בַּתְרִי וּפְרִיזִי. "מִפְנֵי הַמְּפּוֹלָת", וְתִיפּוֹק לִיה מִשׁוּם חֲשָׁד וּמִזִּיקִין! בַּתְרִי וּכְשָׁרִי. "מִפְנֵי הַמִּזִּיקִין", וְתִיפּוֹק לִיה מִפְנֵי חֲשָׁד וּמְפּוֹלָת! בַּחוּרְבָּה חֻדְתִּי, וּבַתְרִי וּכְשָׁרִי. אִי בַתְרִי, מִזִּיקִין נָמִי לִיכָא! בְּמִקּוֹמָן חִיִּישִׁינוּ. וְאִיבְעִית אִימָא: לְעוֹלָם בַּחַד, וּבַחוּרְבָּה חֻדְתִּי דְקָאִי בְּדִבְרָא, דְּהֵתֵם מִשׁוּם חֲשָׁד לִיכָא דְהָא אֲשֶׁה בְּדִבְרָא לֹא שְׂכִיחָא, וּמִשׁוּם מִזִּיקִין אִיכָא. תְּנוּ רַבְּנֵי: אַרְבַּע מִשְׁמְרוֹת הָיוּ הִלְיָלָה, דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי נִתָּן אוֹמַר: שְׁלֹשׁ.⁽ⁿ⁾ מַאי טַעְמִיה דְּרַבִּי נָתַן — דְּכַתִּיב: "וַיִּבְא אֶדְעוֹן וַיִּמָּאֵה אִישׁ אֲשֶׁר אֹתוֹ בִּקְצֵה הַמִּחְנָה רֹאשׁ הָאֲשָׁמֶרֶת הַתִּיכוֹנָה", תֵּנָּא: אִין "תִּיכוֹנָה" אֲלֹא שְׂיִישׁ לְפָנֶיהָ וְלֹאחֲרֶיהָ. וְרַבִּי, מַאי "תִּיכוֹנָה" — אַחַת מִן הַתִּיכוֹנָה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת. וְרַבִּי נִתָּן מִי כְּתִיב "תִּיכוֹנָה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת"? "תִּיכוֹנָה" כְּתִיב!^(a) מַאי טַעְמִיה דְּרַבִּי? אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אֲמִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: כְּתוּב אַחַד אוֹמַר: "חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטֶי צִדְקָךְ", וְכַתוּב אַחַד אוֹמַר: "קִדְּמוּ עֵינֵי אֲשָׁמוֹרוֹת" הֵא כִּיצַד, אַרְבַּע מִשְׁמְרוֹת הָיוּ הִלְיָלָה.⁽ⁿ⁾ וְרַבִּי נִתָּן, סָבַר לֵה פְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דִּתְּנוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר: עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, שָׁכַן דֶּרֶךְ מְלָכִים לַעֲמוּד בְּשִׁלֹּשׁ שָׁעוֹת. שִׁית דְּלִילָיָא, וְתַרְתִּי דִּימָמָא, הָווּ לְהוּ שְׁתֵּי מִשְׁמְרוֹת. רַב אֲשִׁי אָמַר: מִשְׁמֶרֶה וּפְלָגָא נָמִי "מִשְׁמְרוֹת" קְרוּ לְהוּ. "אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אֲמִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: אִין אוּמְרִין בַּפְּנֵי הַמַּת אֲלֹא דְבָרֵיו שֶׁל מַת. אָמַר רַבִּי אָבָא בַר כְּהֵנָא: לֹא אָמַרְן אֲלֹא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אָבָל מִיֵּלִי דְעֻלְמָא לִית לָן בַּה. וְאִיכָא דְאָמְרִי: אָמַר רַבִּי אָבָא בַר כְּהֵנָא לֹא אָמַרְן אֲלֹא [אַפִּילוּ] בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְכַל שָׁכַן מִיֵּלִי דְעֻלְמָא. וְדוּד בַּפְּלָגָא דְלִילָיָא הָוָה קֹאִי? מְאוּרְתָא הָוָה קֹאִי! דְּכַתִּיב: "קִדְּמִתִּי בְּנֶשֶׁף וְאַשְׁוּעָה", וּמִמַּאי דְּהָאִי "נֶשֶׁף" אוּרְתָא הוּא? — דְּכַתִּיב: "בְּנֶשֶׁף בְּעָרֹב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וְאַפְלָה!" אָמַר רַב אוֹשְׁעָנָא, אָמַר רַבִּי אֲחָא: הֲכִי קֹאֲמַר (דוּד): מְעוֹלָם לֹא עָבַר עָלֵי חֲצוֹת לַיְלָה בְּשִׁינָה. רַבִּי זִירָא אָמַר: עַד חֲצוֹת לַיְלָה הָיָה מִתְּנַמְנֵם כְּסוּם, מִכָּאֵן וְאִילָךְ הָיָה מִתְּגַבֵּר כַּאֲרִי. רַב אֲשִׁי אָמַר: עַד חֲצוֹת לַיְלָה הָיָה עוֹסֵק בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מִכָּאֵן וְאִילָךְ בְּשִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת. וְ"נֶשֶׁף" אוּרְתָא הוּא? הֵא "נֶשֶׁף" צִפְרָא הוּא! דְּכַתִּיב: "וַיָּכֶם דּוֹד מִהֲנֶשֶׁף וְעַד הָעָרֹב לְמַחֲרָתָם". מַאי לָאו — מִצִּפְרָא וְעַד לַילָיָא? לֹא, מְאוּרְתָא וְעַד אוּרְתָא. אִי הֲכִי, לְכַתוּב "מִהֲנֶשֶׁף וְעַד הַנֶּשֶׁף" אוּ "מִהָּעָרֹב וְעַד הָעָרֹב"! אֲלֹא אָמַר רַבָּא: תַּרִּי נִשְׁפִּי הָווּ — נִשְׁפָּה לַילָיָא וְאֲתִי יִמָּא, נִשְׁפָּה יִמָּמָא וְאֲתִי לַילָיָא. וְדוּד מִי הָוָה יָדַע פְּלָגָא דְלִילָיָא אִימָת? הַשְׁתָּא מִשָּׁה רַבִּינוּ לֹא הָוָה יָדַע, דְּכַתִּיב "כַּחֲצוֹת הִלְיָלָה אָנִי יוֹצֵא בְּתוֹה מִצְרַיִם". מַאי "כַּחֲצוֹת". אִילִימָא דְאָמַר לִיה קוּדְשָׁא בְּרִיה הוּא "כַּחֲצוֹת" — מִי אִיכָא סְפִיקָא קִמִּי שְׂמִיכָא?! אֲלֹא: דְאָמַר לִיה (לְמַחֵר) "כַּחֲצוֹת" (כִּי הַשְׁתָּא), וְאַתָּא אִיהוּ וְאָמַר "כַּחֲצוֹת", אֲלֵמָא: מִסְפָּקָא לִיה, וְדוּד הָוָה יָדַע?! (דוּד, סִימָנָא הָוָה לִיה, דְאָמַר רַב אֲחָא בַר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן חֲסִידָא: כְּגוֹר הָיָה תְלוּי לְמַעְלָה מִמַּשְׁתּוֹ שֶׁל דּוּד, וְכִיּוֹן שְׁהָגִיעַ חֲצוֹת לַיְלָה, בָּא רוּחַ צְפוֹנִית וְנוֹשְׁבֶת בּוֹ וּמִנְגֵן מְאֻלִּי, מִיָּד הָיָה עוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה עַד שְׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר. כִּיּוֹן שְׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר נִכְנסוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אֲצִלוּ. אָמְרוּ לוֹ: אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, עֲמֵה יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין פְּרֻנְסָה. אָמַר לָהֶם: לָכוּ וְהִתְפַּרְנְסוּ זֶה מִזֶּה. אָמְרוּ לוֹ: אִין הַקּוּמִץ מִשְׁבִּיעַ אֶת הָאָרִי, וְאִין הַבּוֹר מִתְּמַלֵּא מִחוּלְיתּוֹ. אָמַר לָהֶם: לָכוּ וּפְשְׁטוּ יָדֵיכֶם בַּגְּדוּד. מִיָּד יוֹעֲצִים בְּאַחִיתוּפֵל, וְנִמְלָכִין בְּסִנְהֶדְרִין, וְשׁוֹאֲלִין בְּאוּרִים וְתוּמִיִּם. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קֹרָא? דְּכַתִּיב "וְאַחֲרֵי אַחִיתוּפֵל בְּנִיחוּ בּוֹ יְהוֹדְעַ וְאֲבִיתָר וְשֶׁר צָבָא לְמֶלֶךְ יוֹאָב". אַחִיתוּפֵל — זֶה יוֹעֲצִן, וְכֵן הוּא אוֹמַר: "וַעֲצַת אַחִיתוּפֵל אֲשֶׁר יַעֲץ בְּיָמִים הָהֶם כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל אִישׁ בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים".

נְפִלָה וְעוֹדָנָה בְּחוֹזְקָתָה: חֲשָׁד נָמִי לִיכָא – דִּתְּנוּ (בְּמַסְכַּת קוּדְשׁין דף פ:.) אָבָל אֲשֶׁה מִתְּעַחֲדַת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: בַּתְרִי וּפְרִיזִי – דְאָמְרִין הֵתֵם לֹא שְׁנֵי אֵלָם בְּכַשְׂרִים: בְּמִקּוֹמָן חִישִׁינוּ – בְּמִקּוּם שְׁהֵם מַעֲיִין תְּדִיר חִישִׁינוּ אֲפִלוּ בַתְרִי: בְּזִבְרָא – בְּשָׂדֶה: קִדְּמוּ עֵינֵי אֲשָׁמוֹרוֹת – אֲלֵמָא חֲצוֹת לַיְלָה שְׁהִיָּה זוּד עוֹמֵד שְׁתֵּי מִשְׁמְרוֹת יֵשׁ בְּהֵם: וְרַבִּי נָתַן – אָמַר לָךְ הֵאֵי קִדְּמוּ עֵינֵי אֲשָׁמוֹרוֹת דְּקֹאֲמַר זוּד קִדְּמוּ לְשֹׁאֵר מְלָכִים קֹאֲמַר שְׁדַרְכָן לַעֲמוּד בְּשִׁלֹּשׁ שָׁעוֹת בְּיוֹם בַּתְּחֵלַת שְׁעָה שְׁלִישִׁית: שִׁית דְּלִילָיָא – חֲצוֹת לַיְלָה הָיוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת: וְתַרְתִּי דִּימָמָא – שְׁשֹׁאֵר מְלָכִים יִשְׁנִים הָווּ לְהוּ תַרְתִּי מִשְׁמְרוֹת שֶׁל שְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת: אֲלֹא לְדַבַּר הַלָּכָה – אֲסוּר לְסַפֵּר לְפָנֵינוּ שְׁהַכַּל חִיבִין לְסַפֵּר בְּזָן וְהַמַּת דּוּמֵם וְהָיָה לִיה לַעֲבֹד לְקֵשׁ חֲרָף עֲשֵׂהוּ (מִשְׁלֵי י"ז:ה:.) אָבָל מִלֵּי דְעֻלְמָא – שְׁאִין גִּנְאִי לְמַחְרִישׁ בְּזָן לִית לָן בַּה: מְאֲרַתָּא – מִתְּחֵלַת הַלַּיְלָה: בְּנֶשֶׁף בְּעָרֹב יוֹם – בְּהַעֲרִיב הַיּוֹם קְרוּי נֶשֶׁף: ה"ן – קֹרָא חֲצוֹת לַיְלָה: מְעוֹלָם לֹא עָבַר עָלֵי חֲצוֹת לַיְלָה בְּשִׁינָה – שְׁקִדְס לָבֵן הָיִיתִי עוֹמֵד: מִתְּנַמְנֵם כְּסוּם – עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּשֶׁהוּא מִתְּנַמְנֵם. כְּסוּם הָיָה שְׁאִינוּ נִרְדָּם לְעוֹלָם אֲלֹא מִתְּנַמְנֵם וְנַעוֹר תַּמִּיד: בְּשִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת – וְהָכִי מִפְּרָשׁ בַּהֲהוּא קֹרָא לְהוֹדוֹת לָךְ וְגו': לְמַחֲרָתָם – לַיּוֹם מַחֲרַת שֶׁל חֲמִיתָס עָס: ה"ג אִי הֲכִי לְכַתוּב מִהֲנֶשֶׁף וְעַד הָנֶשֶׁף אוּ מִהָּעָרֹב וְעַד הָעָרֹב אֲלֹא אָמַר רַב אֲשִׁי תַרִּי נִשְׁפִּי הָווּ: נֶשֶׁף וְיָמָא – קִפְז וְעֵלָה כְּמוֹ לְנֶשֶׁף מִזְכָּתָה (מְגֵלָה ג.) כְּמוֹ הֵאֵי בִּיקָא דְאֲטֻמָּא דְשָׁף מִזְכָּתָה טְרַכְפָּה (חֲלִין מִכ:.) וְאַתָּא אִיהוּ וְאָמַר בְּחֻצִּית – לְפִי שְׁלֹא הָיָה יוֹדַע לָכֵן הֲשִׁיעָה וְלִהַעֲמִיד דְּבָרֵיו בְּשָׁעַת הַמְּאֲרָע: כְּגוֹר הָיָה תְלוּי לְמַעְלָה מִמַּשְׁתּוֹ – וְנִקְדְּיו לְצַד צִפּוֹן בִּיּוֹן שְׁהִגִּיעַ חֲצוֹת הַלַּיְלָה רוּחַ צְפוֹנִית מְנַשְׁבֶּת בּוֹ דְאָמַר מַר (בב"ב כה.) אַרְבַּע רוּחוֹת מְנַשְּׁבוֹת בְּכָל יוֹם וַיּוֹם שֵׁשׁ שָׁעוֹת רַאשֻׁנוֹת שֶׁל יוֹם מְנַשְׁבֶּת רוּחַ מְקַרְחִית מִהֶלֶךְ הַחֲמִישֶׁה וְשֵׁשׁ אַחֲרוֹנוֹת רוּחַ זְרוּמִית וּבַתְּחֵלַת הַלַּיְלָה רוּחַ מַעֲרִבִית וּבְחֻצִּית הַלַּיְלָה רוּחַ צְפוֹנִית: אִין הַבּוֹר מִתְּמַלֵּא מִחֻלְיתּוֹ – הַעוֹקֵר חֲלִיא מְבוֹר כְּרִי וְחוֹזֵר וּמִשְׁלִיכו לְתוֹכוֹ אִין מִתְּמַלֵּא בְּכָךְ. אֵף בָּאן אִם אִין אֲתֵה מְכִין לַעֲנִיִּים שְׂבָנו מְזוֹנוֹת מִמִּקּוּם אַחֵר אִין אִנוּ וְכוּלֵין לְפַקְדָּםס מִשָּׁל עַצְמָנוּ: יוֹעֲצִים בְּאַחִיתוּפֵל – אִיזִיה הַזָּרָךְ יִלְכוּ וְהִיאָן יַעֲבִדוּ מַצַּב וּמִשְׁחִית וְטַכְסִיסֵי מְאֲרַב מְלַחְמָה: וְנִמְלָכִין בַּסִּנְהֶדְרִין – נוֹטְלִין מֵהֵם רָשׁוֹת כְּדִי שִׁיתְּפֻלְלוּ עֲלֵיהֶם: וְשׁוֹאֲלִין בְּאוּרִים וְתוּמִי" – אִם יַעֲלִיחוּ: ה"ג מַאי קֹרָא וְאַחֲרֵי אַחִיתוּפֵל בְּנִיחוּ בּוֹ יְהוֹדְעַ וְאַבְיָתָר וְשֶׁר צָבָא לְמֶלֶךְ יוֹאָב אַחִיתוּפֵל זֶה יוֹעֵץ:

מאימתי פרק ראשון ברכות

בַּחֲדָתִי – שְׁנִפְלֵה מַחֲדָשׁ שְׁהַחֲוִימָה שְׁלֵשׁ בְּחֻדְתֵּי זִנְקָא מַת וּפְסָק רַב אֵלפֶס מֵשׁוֹס רַב הֵאֵי זִנְקָא

בְּחֻדְתֵּי. וְתִיפּוֹק לִיה מִשׁוּם מִזִּיקִין? בַּתְרִי. אִי בַתְרִי — חֲשָׁד נָמִי לִיכָא! בַּתְרִי וּפְרִיזִי. "מִפְנֵי הַמְּפּוֹלָת", וְתִיפּוֹק לִיה מִשׁוּם חֲשָׁד וּמִזִּיקִין! בַּתְרִי וּכְשָׁרִי. "מִפְנֵי הַמִּזִּיקִין", וְתִיפּוֹק לִיה מִפְנֵי חֲשָׁד וּמְפּוֹלָת! בַּחוּרְבָּה חֻדְתִּי, וּבַתְרִי וּכְשָׁרִי. אִי בַתְרִי, מִזִּיקִין נָמִי לִיכָא! בְּמִקּוֹמָן חִיִּישִׁינוּ. וְאִיבְעִית אִימָא: לְעוֹלָם בַּחַד, וּבַחוּרְבָּה חֻדְתִּי דְקָאִי בְּדִבְרָא, דְּהֵתֵם מִשׁוּם חֲשָׁד לִיכָא דְהָא אֲשֶׁה בְּדִבְרָא לֹא שְׂכִיחָא, וּמִשׁוּם מִזִּיקִין אִיכָא. תְּנוּ רַבְּנֵי: אַרְבַּע מִשְׁמְרוֹת הָיוּ הִלְיָלָה, דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי נִתָּן אוֹמַר: שְׁלֹשׁ.⁽ⁿ⁾ מַאי טַעְמִיה דְּרַבִּי נָתַן — דְּכַתִּיב: "וַיִּבְא אֶדְעוֹן וַיִּמָּאֵה אִישׁ אֲשֶׁר אֹתוֹ בִּקְצֵה הַמִּחְנָה רֹאשׁ הָאֲשָׁמֶרֶת הַתִּיכוֹנָה", תֵּנָּא: אִין "תִּיכוֹנָה" אֲלֹא שְׂיִישׁ לְפָנֶיהָ וְלֹאחֲרֶיהָ. וְרַבִּי, מַאי "תִּיכוֹנָה" — אַחַת מִן הַתִּיכוֹנָה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת. וְרַבִּי נִתָּן מִי כְּתִיב "תִּיכוֹנָה שֶׁבַּתִּיכוֹנוֹת"? "תִּיכוֹנָה" כְּתִיב!^(a) מַאי טַעְמִיה דְּרַבִּי? אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אֲמִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: כְּתוּב אַחַד אוֹמַר: "חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטֶי צִדְקָךְ", וְכַתוּב אַחַד אוֹמַר: "קִדְּמוּ עֵינֵי אֲשָׁמוֹרוֹת" הֵא כִּיצַד, אַרְבַּע מִשְׁמְרוֹת הָיוּ הִלְיָלָה.⁽ⁿ⁾ וְרַבִּי נִתָּן, סָבַר לֵה פְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דִּתְּנוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר: עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, שָׁכַן דֶּרֶךְ מְלָכִים לַעֲמוּד בְּשִׁלֹּשׁ שָׁעוֹת. שִׁית דְּלִילָיָא, וְתַרְתִּי דִּימָמָא, הָווּ לְהוּ שְׁתֵּי מִשְׁמְרוֹת. רַב אֲשִׁי אָמַר: מִשְׁמֶרֶה וּפְלָגָא נָמִי "מִשְׁמְרוֹת" קְרוּ לְהוּ. "אָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אֲמִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: אִין אוּמְרִין בַּפְּנֵי הַמַּת אֲלֹא דְבָרֵיו שֶׁל מַת. אָמַר רַבִּי אָבָא בַר כְּהֵנָא: לֹא אָמַרְן אֲלֹא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אָבָל מִיֵּלִי דְעֻלְמָא לִית לָן בַּה. וְאִיכָא דְאָמְרִי: אָמַר רַבִּי אָבָא בַר כְּהֵנָא לֹא אָמַרְן אֲלֹא [אַפִּילוּ] בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְכַל שָׁכַן מִיֵּלִי דְעֻלְמָא. וְדוּד בַּפְּלָגָא דְלִילָיָא הָוָה קֹאִי? מְאוּרְתָא הָוָה קֹאִי! דְּכַתִּיב: "קִדְּמִתִּי בְּנֶשֶׁף וְאַשְׁוּעָה", וּמִמַּאי דְּהָאִי "נֶשֶׁף" אוּרְתָא הוּא? — דְּכַתִּיב: "בְּנֶשֶׁף בְּעָרֹב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וְאַפְלָה!" אָמַר רַב אוֹשְׁעָנָא, אָמַר רַבִּי אֲחָא: הֲכִי קֹאֲמַר (דוּד): מְעוֹלָם לֹא עָבַר עָלֵי חֲצוֹת לַיְלָה בְּשִׁינָה. רַבִּי זִירָא אָמַר: עַד חֲצוֹת לַיְלָה הָיָה מִתְּנַמְנֵם כְּסוּם, מִכָּאֵן וְאִילָךְ הָיָה מִתְּגַבֵּר כַּאֲרִי. רַב אֲשִׁי אָמַר: עַד חֲצוֹת לַיְלָה הָיָה עוֹסֵק בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מִכָּאֵן וְאִילָךְ בְּשִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת. וְ"נֶשֶׁף" אוּרְתָא הוּא? הֵא "נֶשֶׁף" צִפְרָא הוּא! דְּכַתִּיב: "וַיָּכֶם דּוֹד מִהֲנֶשֶׁף וְעַד הָעָרֹב לְמַחֲרָתָם". מַאי לָאו — מִצִּפְרָא וְעַד לַילָיָא? לֹא, מְאוּרְתָא וְעַד אוּרְתָא. אִי הֲכִי, לְכַתוּב "מִהֲנֶשֶׁף וְעַד הַנֶּשֶׁף" אוּ "מִהָּעָרֹב וְעַד הָעָרֹב"! אֲלֹא אָמַר רַבָּא: תַּרִּי נִשְׁפִּי הָווּ — נִשְׁפָּה לַילָיָא וְאֲתִי יִמָּמָא, נִשְׁפָּה יִמָּמָא וְאֲתִי לַילָיָא. וְדוּד מִי הָוָה יָדַע פְּלָגָא דְלִילָיָא אִימָת? הַשְׁתָּא מִשָּׁה רַבִּינוּ לֹא הָוָה יָדַע, דְּכַתִּיב "כַּחֲצוֹת הִלְיָלָה אָנִי יוֹצֵא בְּתוֹה מִצְרַיִם". מַאי "כַּחֲצוֹת". אִילִימָא דְאָמַר לִיה קוּדְשָׁא בְּרִיה הוּא "כַּחֲצוֹת" — מִי אִיכָא סְפִיקָא קִמִּי שְׂמִיכָא?! אֲלֹא: דְאָמַר לִיה (לְמַחֵר) "כַּחֲצוֹת" (כִּי הַשְׁתָּא), וְאַתָּא אִיהוּ וְאָמַר "כַּחֲצוֹת", אֲלֵמָא: מִסְפָּקָא לִיה, וְדוּד הָוָה יָדַע?! (דוּד, סִימָנָא הָוָה לִיה, דְאָמַר רַב אֲחָא בַר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן חֲסִידָא: כְּגוֹר הָיָה תְלוּי לְמַעְלָה מִמַּשְׁתּוֹ שֶׁל דּוּד, וְכִיּוֹן שְׁהָגִיעַ חֲצוֹת לַיְלָה, בָּא רוּחַ צְפוֹנִית וְנוֹשְׁבֶת בּוֹ וּמִנְגֵן מְאֻלִּי, מִיָּד הָיָה עוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה עַד שְׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר. כִּיּוֹן שְׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר נִכְנסוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אֲצִלוּ. אָמְרוּ לוֹ: אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, עֲמֵה יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין פְּרֻנְסָה. אָמַר לָהֶם: לָכוּ וְהִתְפַּרְנְסוּ זֶה מִזֶּה. אָמְרוּ לוֹ: אִין הַקּוּמִץ מִשְׁבִּיעַ אֶת הָאָרִי, וְאִין הַבּוֹר מִתְּמַלֵּא מִחוּלְיתּוֹ. אָמַר לָהֶם: לָכוּ וּפְשְׁטוּ יָדֵיכֶם בַּגְּדוּד. מִיָּד יוֹעֲצִים בְּאַחִיתוּפֵל, וְנִמְלָכִין בְּסִנְהֶדְרִין, וְשׁוֹאֲלִין בְּאוּרִים וְתוּמִיִּם. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קֹרָא? דְּכַתִּיב "וְאַחֲרֵי אַחִיתוּפֵל בְּנִיחוּ בּוֹ יְהוֹדְעַ וְאֲבִיתָר וְשֶׁר צָבָא לְמֶלֶךְ יוֹאָב". אַחִיתוּפֵל — זֶה יוֹעֲצִן, וְכֵן הוּא אוֹמַר: "וַעֲצַת אַחִיתוּפֵל אֲשֶׁר יַעֲץ בְּיָמִים הָהֶם כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל אִישׁ בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים".

"בִּנְיָהוּ

	עין משפט גזר מצוה
---------------------------------------	----------------------------------

מאימתי פרק ראשון ברכות

בְּנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע זֶה סְנֵה־דָרִין – שָׁהִיּה אַב בֵּית דִּין: וְאֶבְיָתָר אֶלּוֹ אֲוִרִים וְתַמִּים – שָׁכַל בְּנִיָּהוּ זֶה סְנֵה־דָרִין מִסְבָּרָא אֲוִמֵּר בֶּן. אֶבְיָתָר אֶלּוֹ אֲוִרִים וְתַמִּים וְכֵן הוּא אֲוִמֵּר וּבְנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע עַל הַכֶּרְתִּי וְעַל הַפְּלִתִי כְּלוּמֵר הִיָּה קִדְּם לָהֶם אִם בֶּן אֲוִרִים וְתַמִּים הָיוּ אַחֵר בְּנִיָּהוּ. א"כ אֶבְיָתָר שָׁהִזְכַּר אַחֵר בְּנִיָּהוּ הָיוּ אֲוִרִים וְתַמִּים כֶּךָ פֶּרֶשׁ רָש"י. וְתִימָא לְפָרוּשׁוּ פְּשִׁיטָא דְאֶבְיָתָר כֵּהָן הִיָּה בִימֵי זֶוּד שְׁלֵא הִיָּה כֵהָן אַחֵר שְׁכָלָם נִהְרְגוּ בְּנוּב עֵיר הַכֹּהֲנִים וּלְמִיָּה צִיּוֹן רָחִיבָה עָלֶיהָ. וְעוֹד לְגַרְסַת הַקּוּנְטֵרֶס בְּנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע אִין זֶה הַפְּסוּק בְּשׁוּם מְקוֹם. לְכָךְ (מִפְּרָשׁ) [גְּרִים] רַבֵּינוּ תָּם כַּזְאִי' (בְּדִבְרֵי הַיָּמִים א כ"ו:ז"ד) וְאַחֲרֵי חֲחִימָפֵּל יִהוֹדָע בֶּן בְּנִיָּהוּ זֶה סְנֵה־דָרִין וְכֵן הוּא אֲוִמֵּר וּבְנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע עַל הַכֶּרְתִּי וְעַל הַפְּלִתִי וּפְי' ר"ת דְּכִרְתִּי וּפְלִתִי הָיוּ סְנֵה־דָרִין שְׁפוּרְתֵּן דְּבִרְיָהֶם לְאַמְתָּן וּפְלִתִי שְׁמַפְלָאִים בְּהוֹרָאָה בְּמוֹ מַפְלָא שְׁעָבִית דִּין. וְא"ת הִכִּי פְּשִׁיט יִהוֹדָע בֶּן בְּנִיָּהוּ מְבַנֶּהוּ בֶן יִהוֹדָע. וי"ל דְּמַסְתַּמָּא מְמַלָּא מְקוֹם רָבִיו הִיָּה וְכִי הִכִּי דְאֲבִיו הִיָּה מִסְנֵה־דָרִין גַּם הוּא הִיָּה מֵהֶם:

”בְּנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע” זֶה סְנֵה־דָרִין, ”וְאֶבְיָתָר” אֶלּוֹ אֲוִרִים וְתַמִּים. ^(ט)וְכֵן הוּא אֲוִמֵּר: ”וּבְנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע עַל הַכֶּרְתִּי וְעַל הַפְּלִתִי”. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם ”כֶּרְתִּי” וי”פְּלִתִי”? ”כֶּרְתִּי” שְׁכוּרְתִּים דְּבִרְיָהֶם, ”פְּלִתִי” שְׁמוּפְלָאִים בְּדִבְרֵיהֶם. וְאַחֵר כֶּךָ ”שֵׁר צָבָא לְמַלְךָ יוֹאָב”. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲדָא, וְאָמַרִי לָהּ אָמַר רַב יִצְחָק בְּרִיָּה דְרַב אִידִי: מַאי קָרָא ”עוֹרָה כְּבוּדִי עוֹרָה הַנָּבֵל וְכַנּוֹר אַעֲיָרָה שְׁחֹר”. רַבִּי זִירָא אָמַר: מִשָּׁה לְעוֹלָם הָוָה יָדַע, וְדוֹד נָמִי הָוָה יָדַע. וְכִינוֹן דְּדוֹד הָוָה יָדַע, כַּנּוֹר לָמָּה לִיָּה? לְאַתְעוּרִי מְשַׁנְתִּיהּ. וְכִינוֹן דְּמִשָּׁה הָוָה יָדַע, לָמָּה לִיָּה לְמִימַר ”כְּחֻצוֹת”? — מִשָּׁה קִסְבַּר: שְׁמָא יִטְעוּ אֲצַטְגִּנְיַי פְּרַעָה, וַיֹּאמְרוּ ”מִשָּׁה בְּדָאִי הוּא”. דְּאָמַר מָר: לְמַד לְשׁוֹנָה לּוֹמַר ”אִינִי יוֹדַע”, שְׁמָא תַתְּבַדָּה וְתֹאחֲזוּ. רַב אָשִׁי אָמַר: בְּפִלְגָא אֲוִרְתָא דְתַלְסִיסַר נִגְהִי אַרְבַּסַר הָוָה קָאִי, וְהִכִּי קָאָמַר מִשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: לְמַחֵר כְּחֻצוֹת הַלֵּילָה כִּי הֵאֱיִדְנָא אֲנִי יוֹצֵא בְּתוּף מִצְרִים. ^(א)”לִדְּוֹד, שְׁמָרָה נִפְשִׁי כִּי חֲסִיד אֲנִי”. לְוִי וְרַבִּי יִצְחָק. חַד אָמַר: כֶּךָ אָמַר דּוֹד לְפָנַי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, לֹא חֲסִיד אֲנִי? שְׁכַל מַלְכִּי מְזֻרַח וּמַעְרַב יִשְׁנִים עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְאֲנִי ”חֻצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ”. וְאִידֵּהּ, כֶּךָ אָמַר דּוֹד לְפָנַי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, לֹא חֲסִיד אֲנִי? שְׁכַל מַלְכִּי מְזֻרַח וּמַעְרַב יוֹשְׁבִים אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת בְּכַבּוּדָם, וְאֲנִי יָדִי מְלוּכְלָכוֹת בְּדָם וּבְשִׁפִּיר וּבְשִׁלְיָא כְּדִי לְטַהֵר אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא כָּל מָה שְׁאֲנִי עוֹשָׂה, אֲנִי נִמְלָךְ בְּמַפִּיבֶשֶׁת רַבִּי, וְאוֹמֵר לוֹ: ”מַפִּיבֶשֶׁת רַבִּי, יָפָה דְנָתִי? יָפָה חִיַּיְבָתִי? יָפָה זִכִּיתִי? יָפָה טַהֲרָתִי? יָפָה טַמְאָתִי?”, וְלֹא בּוֹשָׁתִי. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרִיָּה דְרַב אִידִי: מַאי קָרָא — ”וַאֲדַבְּרָה בַּעֲדֶתֶיךָ נִגַּד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוּשׁ”. ^(ב)תָּנָא: לֹא ”מַפִּיבֶשֶׁת” שָׁמוּ, אֶלָּא ”אִישׁ בִּשְׁת” שָׁמוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמוּ מַפִּיבֶשֶׁת? שָׁהִיָּה מְבִיִּישׁ פָּנַי דּוֹד בְּהִלְכָּהּ, לְפִיכְךָ זָכָה דּוֹד וַיֵּצֵא מִמֶּנּוּ כְּלָאָב. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא ”כְּלָאָב” שָׁמוּ אֶלָּא ”דְּנִיאל” שָׁמוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמוּ ”כְּלָאָב” — שָׁהִיָּה מְכַלִּים פָּנַי מַפִּיבֶשֶׁת בְּהִלְכָּהּ. וְעָלִיו אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ ”בְּנִי אִם חָכֶם לָכֶּה יִשְׁמַח לְבִי גַם אֲנִי”, וְאוֹמֵר: ”חָכֶם בְּנִי וְשִׁמַּח לְבִי וְאַשִּׁיבָה חֲרִפִּי דְבָר”. ^(ג)וְדוֹד מִי קָרִי לְנַפְשִׁיָּה ”חֲסִיד?” וְהַכְּתִיב ”לֹאֵל הָאֱמָנָתִי לְרָאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאַרְצֵי חַיִּים”, וְתָנָא מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי יוֹסִי: לָמָּה נִקּוּד עַל ”לֹאֵל”? — אָמַר דּוֹד לְפָנַי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, מוֹכַסֵּחַ אֲנִי כֶּךָ שְׂאֵתָה מִשְׁלָם שְׁכָר טוֹב לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא, אָכַל אִינִי יוֹדַע אִם יֵשׁ לִי חֵלֶק בִּינִיָּהֶם אִם לֹא? ^(ד)שְׁמָא יִגְרוּם חֲסָטָא. כְּדִרְבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, דְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי רַמִּי, כְּתִיב: ”וְהִנֵּה אֲנִיכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרָתֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ”, וּכְתִיב: ”וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד” אָמַר: שְׁמָא יִגְרוּם חֲסָטָא. כְּדִתְנִיָא ”עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה', עַד יַעֲבֹר עִם זוֹ קִנְיָת”. ^(ה)”עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ הִי” — זוֹ בִּיאָה רֹאשׁוֹנָה, ”עַד יַעֲבֹר עִם זוֹ קִנְיָת” — זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה. מִכָּאֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: רָאוּיִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל לִיעֲשׂוֹת לָהֶם גַּם בִּימֵי עֲזָרָא כְּדֶרֶךְ שְׁנַעֲשָׂה לָהֶם בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן. אֶלָּא שְׁגָרַם חֲסָטָא. וְחֲכָמִים אֲוִמְרִים עַד חֻצוֹת: חֲכָמִים כְּמֵאן סְבִירָא לָהּ, אִי כְּרַבִּי אֶלְיַעֲזָר סְבִירָא לָהּ — לִימְרוּ כְּרַבִּי אֶלְיַעֲזָר.

וְאִי

כְּמוֹ שְׁנִאָמַר כִּי נִרְשָׁנִי הָיוּם מִהַסְתַּפַּח בְּנַחֲלַת ה' לֹאמַר לָךְ עֶבֶד וגו' (שְׁמוּאֵל א כ"ו:י"ט): נִקּוּד עַל לִנְלָא – לְדַרוּשׁ אֶת הַנִּקְדָּה שְׁהִיא מְמַעֲטַת אֶת מַשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב לּוֹמַר שְׁלֵא דְכַר בְּרִירוּ הִיָּה לוֹ לְרָאוֹת בְּטוֹב ה'. לִינְלָא לָשׁוֹן אִם לֹא כְּמוֹ לִנְלִי חֲלֵהִי אֲבִי וגו' הִיָּה לִי (בְּרַחֲשִׁית ל"א:מ"ב): שְׁמָא יִגְרַם חֲסָטָא – תִּירוּצָא הוּא לְעוֹלָם מְחֻזַּק בְּדִילוּ שְׁהוּא חֲסִיד וְהִי שְׁסַפֵּק בְּדִילוּ אִם יִרְאֵה בְטוֹב ה' לְפִי שְׁהִיָּה יִרָא שְׁמָא יִחְטֹא וַיִּגְרַם חֲסָטָא מְלַרְאוֹת בְּטוֹב: וַיִּירָא יַעֲקֹב – שְׁמָא אַחֵר הַבְּטָחָה חֲטָאֲתִי וְכַדְתִּנְיָא שְׁהַחְטָא גִּירַם שְׁאִין הַהַבְּטָחָה מִתְקַוִּימַת: בִּיאָה רֹאשׁוֹנָה – שְׁבָאֻו בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: בִּיאָה שְׁנִיָּה – בְּשַׁעֲלֹנוּ מִנְּלִית בְּכָל בִּימֵי עֲזָרָא: רֹאשִׁיִּים הָיוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם גַּם – לְבוֹא בְּיָד רַמְה: אֶלָּא שְׁגָרַם חֲסָטָא – וְלֹא הִלְכוּ אֶלָּא בְּרַשׁוֹת כּוֹרֶשׁ וְכָל יְמֵי מַלְכֵי פָרַם נִשְׁתַּעֲבְדּוּ לָהֶם לְכוֹרֶשׁ וְלֹאחַשְׁתּוֹרֶשׁ וְלִדְרִינָשׁ אַחֲרוֹן: חֲכָמִים כְּמֵאן סְבִירָא לָהּ – בְּמַשְׁמַעוֹת בְּשִׁבְבֵּךְ הָאֲמוּרָה בְּחוּרָה: אִי כַר' חֲלִיעֲזָר סְבִירָא לָהּ – דְּאִית לִיָּה בְּשִׁבְבֵּךְ כָּל זְמַן שְׁבִי אֲדָם עוֹסְקִין לִילָךְ וּלְשַׁכַּב זֶה מְקַדִּים וְהִי מֵאַחֵר: לִימְרוּ כַר' חֲלִיעֲזָר – דְּאָמַר סוּף הָאֲשְׁמוּרָה הָרֹאשׁוֹנָה דְּנִזְאִי כָּל שְׁדַעֲתֵי לִישׁן כְּבָר שְׁכַב וַיִּשָּׁן:

בְּנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע זֶה סְנֵה־דָרִין – שָׁהִיָּה אַב בֵּית דִּין: וְאֶבְיָתָר אֶלּוֹ אֲוִרִים וְתַמִּים – שָׁכַל בְּנִיָּהוּ זֶה סְנֵה־דָרִין מִסְבָּרָא אֲוִמֵּר בֶּן. אֶבְיָתָר אֶלּוֹ אֲוִרִים וְתַמִּים וְכֵן הוּא אֲוִמֵּר וּבְנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע עַל הַכֶּרְתִּי עַל עֲלָתָהּ לוֹ וְשָׁחַל צְלוּק וְעֲלָתָהּ לוֹ כְּדִאֲמַרִי בְּסָדַר עוֹלָם וְנִסְתַּלַּק אִזּוּ מִן הַכֹּהֲנִיָּה: וְכֵן הוּא אֲוִמֵּר וּבְנִיָּהוּ בֶן יִהוֹדָע עַל הַכֶּרְתִּי וְעַל הַפְּלִתִי – רֹאשׁוֹן וְקִדְּם לָהֶם שְׁבַתחֻלָּה נוֹטָלִים רְשׁוּת וְאַח"כ שׁוֹאֲלִים אִם יִצְלִיחוּ: שְׁפוּרְתִּים אֶת דְּבִרְיָהֶם – שְׁאוּמְרִים דְּבִרִּים קְצוּבִים וְגִמּוּרִים שְׁלֵא יִתְחַתּוּ וְלֹא יוֹסִיפוּ: שֵׁר צָבָא לְמַלְךְ יוֹאָב – לְהוֹלִיךְ חֲנָשִׁי הַמְּלַחְמָה: מַאי קָרָא – דְּכַנּוֹר הִיָּה תְלוּי לְמַעֲלָה מִמַּטָּוִת וּמַעוּקְרוֹ: עוּקְרָה כְּבוּדִי – אֵל תַּתְּכַבְּדִי בְּשָׁנָה בְּשָׁחַר מַלְכִּים: אַעֲיָרָה שְׁחֹר – שָׂאֵר מַלְכִּים הַשְׁחֹר מַעוּקָרִין וְאִנִּי מַעוּרַר אֶת הַשְׁחֹר: שְׁמָא יִטְעוּ אֲצַטְגִּנְיַי פְּרַעָה – אִם אֲנִי יוֹדַע לְכַן הַשָּׁעָה הֵם אִינִם יוֹדְעִים לְכַן הַשָּׁעָה וְקִדְּם שְׁנִיָּע חֻצַּת יְהוּ סְבִוּרִים שְׁהִנְיַע וַעֲדוֹן לֹא בָּחָה הַמֶּכֶה וַיֹּאמְרוּ מַשֵּׁה בְּזָאִי הוּא הַלְכָךְ טוֹב לְאַחֲז לָשׁוֹן אִינִי יוֹדַע: דְּאָמַר מַר – בְּמַסְכַּת דְּרָךְ לָרִין: וְתֹאחֲזוּ – תִּהְיִ אֶחָדוּ וְנִכְשֵׁל בְּדִבְרֵיךְ: תְּלִיסַר נִגְהִי אַרְבַּסַר – לִיל שְׁעֵבַר שְׁלֵשָׁה עֶשֶׂר וְלַמְחָרַת וַיִּיעַ אַרְבַּעַשׁ עֶשֶׂר: וְכִי מַלְכָּלוֹת בְּדָם – שְׁהַנְשִׁים מִקְרָאוֹת לוֹ דָּם נִגְהִי אִם טַמְאִא אִם טַהוֹר שְׁנִישׁ מִקְרָאוֹת דָּם טַהוֹר בְּאִשָּׁה: וּבְשִׁפִּיר – הוּא עוֹר הַזֶּלֶד שְׁהַעֲצָמוֹת וְהַנִּידוּסִים וְהַבְּשָׂר נְצוּרִים בְּתוֹכּוּ. וְנִשׁ שְׁפִיר שְׁהָאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת עָלָיו וַיְמִי טַמְאָה וַיְמִי טַהֲרָה וְאִי זֶה הִמְרַקָּם וְכַמֶּס' נִגְהִי (דָּף כד ב) מִפְּרָשׁ לֶה וְנִשׁ שְׁפִיר מִלָּא מִיּוֹם וְדָם שְׁאִינוּ חֲשׁוּב וְלָד לִשָּׁב עָלָיו טַמְאָת יוֹלָדַת וַיְמִי טַהֲרָתָה: וּבְשִׁלְיָא – דִּתְנֹן (שָׁם כו) אִין שְׁלִיָא בְּלֹא וְלָד וְהוּא כְּמִין לְבוֹשׁ שְׁהוֹלָד שׁוֹכֵב בְּתוֹכָהּ וְקוֹרִין וּשְׁטוּ"דוֹר בְּלַע"ז וְתַנְיָא (שָׁם) אִין שְׁלִיָא פְחוּתָה מִטַּפַּח וְתַחלָּתָה כְּחוּט שֶׁל עֶרֶב וּסוּפָה כְּתוּרְמוֹם וְהָיוּ מְבִאִין אוֹתָהּ לְפָנָיו לְרָאוֹת אִם נִשׁ כֶּה בַּשַּׁעוֹר וְאִם עֲשׂוּיָה כֶּהַת שְׁלִיָא שְׁנַחֲזִיקָנָה שְׁהִיָּה וְלָד בְּתוֹכָהּ וְנִמוּחַ וְתַשָּׁב עָלָיו וַיְמִי טַמְאָה וְטַהֲרָה אִם לֹא: זִכִּיתִי וְחִיבָתִי – שְׁנֵךְ בְּדִיעִי מִמוּנּוֹת וְדִיעִי נַפְשׁוֹ: טַמְאָתִי וְטַהֲרָתִי – בְּהִלְכוֹת טַמְאָה וְטַהֲרָה: מַפִּיבֶשֶׁת – [מַפִּי בִשְׁת] בְּדִבְרֵי הַלָּכָה הַיּוֹצֵאִין מַפּוּי הִיָּה בִּשְׁת לְדוֹד שְׁפַעֲמִים שְׁהִיָּה טוֹשֶׁה וְהוּא אֲוִמֵּר לוֹ טַעֲיַת: לְפִיכָךְ – בְּזָכוֹת שְׁהִיָּה זֶוּד מְקַטִּין עֲצָמוּ זָכָה וַיֵּצֵא מִמֶּנּוּ כְּלָאָב: אֶלָּא דְּנִיָּאֵל שָׁמוּ – בְּמַקּוֹם אַחֵר אֲוִמֵּר (שְׁמוּאֵל ב ג:ג') וּמַשְׁנֵהוּ כְּלָאָב לְאֶבְיָגִיל אִשְׁת נָבֵל וגו' וּבְמַקּוֹם אַחֵר אֲוִמֵּר וְהַשְׁנִי דְּנִיָּאֵל לְאֶבְיָגִיל בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א ג): שְׁהִיָּה מַכְלִים פָּנִי מַפִּיבֶשֶׁת – כָּל אֵב מַכְלִים אֶת הָרַב שְׁהִיָּה אֵב בְּהוֹרָאוֹת: לִינְלָא הָאֲמָנָתִי לְרָאוֹת בְּטוֹב ה' – כְּבָר טְרַדוּנִי מִירְלַתָךְ.

מסורת הש"ס
א כתובות צו:
ב שמות רבה; שבת ל; איכה רבה
ג עירובין יג; תענית ב.
ד יבמות צו:
ה סנהדרין צח:
ו תוספתא סוטה; סוטה לו.

תורה אור השלם
[שמואל א ב, ט]
[שמואל ב ב, בג]
[תהילים נו, ט]
[שמות ד]
[תהילים קיט, שב]
[תהילים מו, ב]
[ויקרא טו, יט-ל]
[ויקרא יב, א-ח]
[תהילים קיט, מו]
[שמואל ב ג, ג]
[משלי כ, טו]
[משלי כז, יא]
[תהילים כז, יג]
[בראשית כח, טו]
[בראשית לב, ח]
[שמות טו, טז]

ה.

מאימתי פרק ראשון ברכות

ואם תלמיד חכם הוא – שְׁרָגִיל בַּמַּשְׁנֶה לַחֲזֹר על גִּרְסָתוֹ תמיד זֵיו בְּכֶךְ: רָגִיז וְצַר טוֹב – שֶׁנֶּעֱשֶׂה מִלְחָמָה עִם יָצַר הָרַע: וְלָמוּ סֵלָה – יוֹם הַדּוּמְיָה הוּא יוֹם הַמֶּנֶת שֶׁהוּא דּוּמְיָה עוֹלָמִית: זֶה מִקְרָא – בַּמַּשְׁנָה: זֶה גִּמְלָא – סִבְרַת טַעֲמֵי הַמַּשְׁנִיּוֹת שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵאֵה הַדִּלָּה. אֲבָל הַמּוֹרִים הוֹרָה מִן הַמַּשְׁנָה נִקְרְאוּ מִבְּלֵי הַעוֹלָם בְּמִס' סוּטָה (דף כב.): כִּאלוֹ

אם תלמיד חכם הוא — אין צריה. אמר אבני: אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי, כגזו: "בִּזְדָּה אִפְקִיד רוּחִי, פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֱמֶת".^[כ] אמר רבי לוי בר חמא, אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר: "רָגִזוּ וְאַל תִּחַטְּאוּ" אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יעסוק בתורה, שנאמר: "אִמְרוּ בְּלִבְכֶּם". אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יקרא קריאת שמע, שנאמר: "עַל מִשְׁפַּכְכֶּם". אם נצחו — מוטב, ואם לאו — יזכור לו יום המיתה, שנאמר: "וְדַמּוּ סֵלָה". ואמר רבי לוי בר חמא, אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב "וְאֵתְנָה לָּהּ אֵת לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם". "לַחַת" — אלו עשרת הדברות, "תורה" — זה מקרא, "וְהַמִּצְוָה" — זו משנה, "אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי" — אלו נביאים וכתובים, "לְהוֹרְתָם" — זה תלמוד, מלמד שכולם נתנו למשה מסיני. אמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מִשְׁתֵּו, כֵּאלוֹ אוֹחֵז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת בְּיָדוֹ. שנאמר: "רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרּוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִּיּוֹת בִּידָם", מאי משמע? אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי: מרישא דענינא, דכתיב: "וְעָלוּ חֲסִידִים כְּכַבֹּד יִרְגְּנוּ עַל מִשְׁכַּבּוֹתָם". וכתיב בתריה: "רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרּוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִּיּוֹת בִּידָם". ואמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מִשְׁתֵּו — מוֹדִין בְּדִילִין הימנו. שנאמר: "וּבְנֵי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹר", ואין "עוֹר" אֵלָא תוֹרָה, שנאמר: "הַתַּעֲרֵף עֵינֶיהָ בּוֹ וְאֵינָנוּ". ואין "רִשָּׁף" אֵלָא מוֹדִין, שנאמר: "מוֹדִי רָעַב וְלִחְמִי רִשָּׁף וְקִטֵּב מִרִּירִי". אמר רבי שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה — יסורין בדילין הימנו, שנאמר: "וּבְנֵי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹר". ואין "עוֹר" אֵלָא תוֹרָה, שנאמר "הַתַּעֲרֵף עֵינֶיהָ בּוֹ וְאֵינָנוּ", ואין "רִשָּׁף" אֵלָא יסורין, שנאמר: "מוֹדִי רָעַב וְלִחְמִי רִשָּׁף".^[כ] אמר ליה רבי יוחנן: הא אפילו תיגדקות של בית רבן, יודעין אותו, שנאמר "וַיֹּאמֶר אִם שְׂמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיהָ וְהִצִּירָהּ בְּעֵינֶי תַעֲשֶׂה וְהִאֲזִנָּה לְמִצְוֹתַי וְשִׁמְרַת כָּל חֻקֵּי כָל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר שִׁמַּתִּי בְּמִצְרִים לֹא אֲשִׁים עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' רּוֹפְאָהּ". אֵלָא: כָּל שֶׁאֲפָשֶׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאִינוּ עוֹסֵק — הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עָלָיו יסורין מכווערין ועוֹכְרִין אותו, שנאמר: "נִאֲלַמְתִּי דּוּמְיָה הַחֲשִׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֲבִי נֶעֱכַר", ואין "טוב" אֵלָא תוֹרָה, שנאמר: "כִּי לִקַּח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזוּבוּ".^[כ] אמר רבי יוֹרָא ואיתימא רבי חנינא בר פפאי: בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, אדם מוכר חפץ לחבירו, מוכר עצב, ולוקח שמח, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, נתן להם תורה לישראל — ושמח, שנאמר: "כִּי לִקַּח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִּי אֵל תַּעֲזוּבוּ". אמר רבא, ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שִׁיסּוּרִין באין עליו — וּפְשַׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׁיו, שנאמר: "נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְרָה וְנִשׁוּבָה עַד ה'". פִּשְׁפֹּשׁ וְלֹא מִצָּא — יתְלַה בַּטְּטוּל תּוֹרָה, שנאמר: "אֲשֶׁרִי הִגָּבֵר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יֵה וּמִתּוֹרַתָּה תִּלְמְדֻנוּ". ואם תֵּלַה וְלֹא מִצָּא — בְּיָדוֹעַ שִׁיסּוּרִין שֶׁל אֲהֲבָה הם, שנאמר: "כִּי אֵת אֲשֶׁר יֶאֱהֵב ה' יוֹכִיחֵ". אמר רבא, אמר רב סחורָה, אמר רב הונא: כָּל שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חִפֵּץ בּוֹ — מְדַכָּאוּ בִּיסּוּרִין, שֶׁנָּאֵמַר: "וְה' חִפֵּץ דַּכָּאוֹ הַחֲלִי". יכול אפילו לא קבלם מאהבה? — תלמוד לומר: "אִם תִּשָּׂים אֲשֶׁם נִפְשׁוֹ", מָה אֲשֶׁם לְדַעַת, אִף יסורין — לְדַעַת. ואם קבלם מַה שֶּׁכָּרוּ: "וְרָאָה זֶרַע יִאֲרִיהָ יָמִים". וְלֹא עוֹד אֵלָא שֶׁתִּלְמוּדוֹ מִתְקַזֵּים בְּיָדוֹ, שנאמר: "וּנְחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְרָה וְנִשׁוּבָה עַד ה'". פִּשְׁפֹּשׁ וְלֹא מִצָּא — יתְלַה בַּטְּטוּל תּוֹרָה, שנאמר: "אֲשֶׁרִי הִגָּבֵר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יֵה וּמִתּוֹרַתָּה תִּלְמְדֻנוּ". אֵלּוֹ הֵן יסורין שֶׁל אֲהֲבָה — כָּל שֶׁאֵין בָּהֶן וּמִתּוֹרַתָּה תִּלְמְדֻנוּ". אחד אָמַר: אֵלּוֹ הֵן יסורין שֶׁל אֲהֲבָה — כָּל שֶׁאֵין בָּהֶן בְּטוּל תִּלְמִיד, שנאמר: "אֲשֶׁרִי הִגָּבֵר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יֵה וּמִתּוֹרַתָּה תִּלְמְדֻנוּ". אֵלּוֹ הֵן יסורין שֶׁל אֲהֲבָה — כָּל שֶׁאֵין בָּהֶן בְּטוּל תִּפְלָה, שנאמר: "כִּרְוַח אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא הִסִּיר תִּפְלָתִי וְנִחְסְדוּ מֵאִמִּי". אמר להו רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא, אבא, הכי אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן: אלו ואלו יסורין שֶׁל אֲהֲבָה הֵן, שנאמר "כִּי אֵת אֲשֶׁר יֶאֱהֵב ה' יוֹכִיחֵ". אֵלָא מַה תִּלְמוּד לומר "וּמִתּוֹרַתָּה תִּלְמְדֻנוּ" — אַל תִּקְרִי "תִּלְמְדֻנוּ", אֵלָא תִּלְמְדֻנוּ. דָּבָר זֶה — מִתּוֹרַתָּה תִּלְמְדֻנוּ. קַל וְחֹמֶר מִשּׁוֹן וְעִזּוֹ. מַה שׁוֹן וְעִזּוֹ שֶׁהֵן אֶחָד מֵאֲבָרֵיו שֶׁל אָדָם — עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לַחְרוּת, יסורין שֶׁמִּמָּרְקִין כָּל גּוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם — עַל אַחַת כַּמָּה וּכְמָה. וְהִזְיִנו דְּרַבִּי שֶׁמְעוֹז בּוֹ לְקִישׁ, דְּאָמַר רַבִּי שֶׁמְעוֹז בּוֹ לְקִישׁ: נֹאמַר "כְּרִית" בְּמִלַּח, וְנֹאמַר "כְּרִית" בִּיסּוּרִין, נֹאמַר "כְּרִית" בְּמִלַּח, דְּכַתִּיב: "וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח כְּרִית" וְנֹאמַר "כְּרִית" בִּיסּוּרִין, דְּכַתִּיב: "אֵלֶּה דְּבָרֵי הַכְּרִית", מַה "כְּרִית" הָאֵמּוֹר בְּמִלַּח — מִלַּח מִמִּתְקַת אֵת הַבֶּשֶׂר, אִף "כְּרִית" הָאֵמּוֹר בִּיסּוּרִין — יסורין מִמָּרְקִין כָּל עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם.^[כ] תנא, רבי שמעון בן יוחאי אומר: שֶׁלֹּשׁ מִתְּנֻת טוֹבוֹת נָתַן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְכוּלָן לֹא נִתְּנוּ אֵלָא עַל יָדִי יסורין, אלו הֵן: תּוֹרָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהַעוֹלָם הַכָּא. תּוֹרָה מִנִּין — שֶׁנָּאֵמַר: "אֲשֶׁרִי הִגָּבֵר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יֵה וּמִתּוֹרַתָּה תִּלְמְדֻנוּ". אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּכַתִּיב: "כִּי ה' מִצְוָה וְתוֹרָה אֹר וְדָרָה חַיִּים תּוֹכַחוֹת מוֹסֵר". תְּנִי תַנָּא קַמִּיהָ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוֹת חֻסְדִּים

וְקוֹבַר

מסורת הש"ס
א אוצר מדרשים מדרש לעולם
ב תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא פרקי דרר ארץ ב; אוצר מדרשים מכתב ר יוחנן בן זכאי מירושלם; משנה סנהדרין; איכה רבה פתיחתא ב
ג שמות רבה; מנחות צט; סוטה ה; פסחים קיט; שבת כז; יומא עה; יומא מו; מגילה טו; עירובין נד; סוכה מו; מנחות לב; עירובין יט; לקמן מ; לקמן י; במדבר רבה; בבא בתרא י.
ד אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש
ה שמות רבה; אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה פה; במדבר רבה
תורה אור השלם
בִּזְדָּה אִפְקִיד רוּחִי פְדִית אוֹתִי וְהָיָה אֵל אֱמֶת (תהילים ו, א)
רָגִזוּ וְאַל תִּחַטְּאוּ אִמְרוּ בְּלִבְכֶּם עַל־מִשְׁכַּבְכֶּם וְדַמּוּ סֵלָה (תהילים ד, ה)
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱל־מִשָּׁה עַלָּה אֲלִי הַסֵּהרָ וְהַיִּה־שִׁם וְאֵתְנָה לָּךְ וְגו' (שמות כד, יב)
רוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרּוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִּיּוֹת בִּידָם (תהילים קמט, ו)
וְעָלוּ חֲסִידִים כְּכַבֹּד יִרְגְּנוּ עַל־מִשְׁכַּבּוֹתָם (תהילים קמט, ה)
כִּי־אֲדָם לָעֻמַּל יוֹלֵד וּבְנֵי־רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף (איוב ה, ז)
(התעורף) [התעורף]עֵינֶיהָ בּוֹ וְאֵינוּ כִּי עֲשֵׂה יַעֲשֶׂה־לוֹ כָּנָפִים כְּנָשֶׁר וְגו' (משלי ג, ה)
מוֹדִי רָעַב וְלִחְמִי רִשָּׁף וְקִטֵּב מִרִּירִי וְשׁוֹר־בַּמַּמָּה אֲשַׁלַּח־בָּם עַם־חַטָּאת וְחַלִּי וְגו' (דברים לב, כד)
וַיֹּאמֶר אִם־שְׂמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנִשְׁרַע בְּעֵינֶי תַעֲשֶׂה וְגו' (שמות טו, כו)
נִאֲלַמְתִּי דּוּמְיָה הַחֲשִׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֲבִי נֶעֱכַר (תהילים לט, ג)
כִּי לִקַּח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִי אֱל־תַּעֲזוּבוּ (משלי ד, ב)
נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְרָה וְנִשׁוּבָה עַד־יְהוָה (איכה ג, מ)
כִּי אֲתִי־אֲשֶׁר יֶאֱהֵב יְהוָה יוֹכִיחַ וּכְאֵב אֲתִי־בּוֹ יִרְעָה (משלי ג, יב)
אֲשֶׁרִי הִגָּבֵר אֲשֶׁר־תִּסְרְנוּ יֵה וּמִתּוֹרַתָּה תִּלְמְדֻנוּ (תהילים נד, יב)
וַיְהִינָה חִפֵּץ דַּכָּאוֹ הַחֲלִי אִם־תִּשָּׂים אֲשֶׁם נִפְשׁוֹ יִרְעָה יִרְעָה זֶרַע וְגו' (ישעיהו ג, י)
כִּרְוַח אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־הִסִּיר־תִּפְלָתִי וְנִחְסְדוּ מֵאִמִּי (תהילים סו, כ)
וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ אֲתִי־עִין עֶבְדּוֹ או־אֲתִי־עִין אֱמֶתוֹ וְשִׁחַתָּה לְחַפְשִׁי וְשִׁלְחֻנוּ וְגו' (שמות כא, כו)
וְכִלְיָקְרוֹן מִנְחַתָּה בְּמִלַּח תִּמְלַח וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ וְגו' (ויקרא ב, יג)
אֵלֶּה דְבָרֵי הַכְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' (דברים כח, טט)
וְיִדְעַת עַם־לְבָבָךְ כִּי פֹאשֶׁר יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֲתִי־בְנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְגו' (דברים ח, ה)
לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי (דברים ה, ז)
כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאָךְ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ חָגָל מִיַּם וְגו' (דברים ח, ז)
כִּי נָר מִצָּוָה וְתוֹרָה אֹר וְדָרָךְ חַיִּים תּוֹכַחוֹת מוֹסֵר (משלי ו, כג)

ה:

הָא לֹא וְהָא לְהוּ פִּי רַשִׁי לִבִּנִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

יסורין של אהבה. ותימא דשלוח מחנות לא הוה נוהג אלא בזמן שהיכל ניהג וכפי ערי חומה. ובימי האמונראין לא היה הייכל ניהג בקלאמרינ במסכת גטין (פ"ד דף לו.) והילך היה מקבר ר' יוחנן מקבר שלא היה נוהג בנמיו. וי"מ הא לן והא להו לענן טמאה שגזרין בא"י ולא בבבל: **והאמר**

רבי יוחנן דין גרמא דעשרתא ביר פי רש"י דלאזס חשוב פר' יוחנן מסתמא לא היו אלא יסורין של אהבה. ותימא דהא מסיק דהיבא גלא הוו ליה בנים כלל לא הוו יסורין של אהבה והרי במה צייקים שלא היו להם בנים. ואי משום בנות ר' יוחנן נמי הוו ליה בנות דפ' בתרא דקדושין (דף עא:) ונראה לפרש דהכי פריך. והאמר ר' יוחנן דין גרמא וכי אלמא מדנהו רגיל לגחם לחריס דבך ש"מ דהוו יסורין של אהבה. אבל אינו תלוי בךך שהצייקים עצמם פעמים מענים

ביסורין: ה"ג לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות אבל אין לגרם אין אדם זוכה דהא במה צייקים זוכין לשתי שלחנות כגון רבי וכלאמרינן בפרק בתרא דהוריות (דף י:):

דינא בלא דינא הרבה צייקים יש שלוקין בנופס ובממונס אלא הם היו יודעים שלא היה נותן שפשא ללחריסיה והיו רוצים לקרמו

לו שלא יעשה עוד: **שלא** יהא דבר חוצץ בינו לבין הסיר אבל מלתא דקביעא כגון ארון ותבה אין זה הפסק. אבל מטה נראה שאין זה קבוע:

אָלָא אימא סמוה למשתי שלא היה עושה מלאכה עד שיתפכל. ורש"י פרש אפלו ללמד שאסור ללמד קדם תפלה. ולא ידעתי מאן לה. אבל ראה דשרי ללמד קדם זלקמן בפרק שני (ברכות דף יד ב) אמרינן דרב מקדים ומשי ידה ומבדך ומתני פרקה וקרי ק"ש כי מטא זמן ק"ש

וכי: **כל** הנותן משתו בין צפון לדרום וכו' ולא בין מזרח למערב וזוקא בפישן עם אשתו מפני שהשכינה מעניה בין מזרח למערב והיה הדבר גנאי לשבכ אצל אשתו מפני השתמיש וכן משמע ומוכחי קראי:

המתפלל ולא המתין את חברו טורפין

לו וכו' פרש רבינו תם דזה היה להם בבתי כנסיות שלהם שהיו בשדה ולכך בלילה יש להמתין. ובר"י היה מאחר תפלתו ומאריך עד שגאלו פלס ואם בתוך כך היה שום אדם בא בבית הכנסת היה מענן בספר עד שגמרו תפלתם. ונראה להקמיר אף לנו:

מאימתי פרק ראשון ברכות

ובנים – קא סלקא דעתה הקובר את בניו: ארבע מראות – שאת ותולדתה ברכת

וקובר את בניו – מוחלין לו על כל עונותיו.^(טו) **אמר ליה רבי יוחנן: בשלמא תורה וגמילות חסדים, דכתיב: "בחסד ואמת יכפר עון". "חסד" – זו גמילות חסדים, שנאמר: "רודה צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד". "אמת" – זו תורה, שנאמר: "אמת קנה ואל תמכר". אלא "קובר את בניו" מניין? תנא ליה ההוא סבא, משום רבי שמעון בן יוחאי: אתא, "עון" "עון". כתיב הא "בחסד ואמת יכפר עון", וכתיב התם "ומשלים עון אבות אל חיק בניהם". אמר רבי יוחנן: נגעים ובנים – אינן יסורין של אהבה. ונגעים לא? והתניא: כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הקלו – אינן אלא מזבח כפרה! מזבח כפרה – הוו, יסורין של אהבה – לא הוו. ואי בעית אימא: הא – לן. והא – להו. ואי בעית אימא: הא – בפרהסיא. ובנים לא?! היכי דמי, אילימא דהוו להו ומתו, והא אמר רבי יוחנן. דין גרמא דעשרתא ביר? אלא הא – דלא הוו ליה כלל. והא – דהוו ליה ומתו. רבי חייא בר אבא חלש. על לגביה רבי יוחנן אמר ליה: חביבין עליה יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכרן. אמר ליה: הב לי ידה. יחב ליה ידיה, ואוקמיה. רבי יוחנן חלש. על לגביה רבי חנינא. אמר ליה: חביבין עליה יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכרן. אמר ליה: הב לי ידה. יחב ליה ידיה, ואוקמיה. אמאי, לוקים רבי יוחנן לנפשיה? אמרי: איי חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. רבי אלעזר חלש. על לגביה רבי יוחנן. חזא דהנה קא גני בבית אפל. גלייה דלרעיה ונפל נהורא. חזייה דהנה קא בכי רבי אלעזר. אמר ליה: אמאי קא בכית? אי משום תורה דלא אפשרת – שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובכלבד שיכיוין לבו לשמים. ואי משום מזוני – לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות. ואי משום בני – דין גרמא דעשרתא ביר. אמר ליה: להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא. אמר ליה: על דא ודאי קא בכית, ובכו תרוייהו. אדהכי והכי אמר ליה: חביבין עליה יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכרן. אמר ליה: הב לי ידה, יחב ליה ידיה, ואוקמיה. רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא. על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן, ואמרי לה רב אדא בר אהבה ורבנן, ואמרו ליה: לעיין מר במיליה. אמר להו: ומי חשידינא בעיניכו? אמרו ליה: מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא?! אמר להו: אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא – לימא. אמרו ליה: הכי שמיע לן, דלא יחייב מר שבישא לארריסיה. אמר להו: מי קא שביק לי מידי מיניה? הא קא גנבי ליה פוליה! אמרו ליה: היינו דאמרי אינשי: "בתר גנבא גנוב, וטעמא טעים". אמר להו: קבילנא עלי דיהיבנא ליה. איכא דאמרי: הדר חלא והנה חמרא. ואיכא דאמרי: אייזר חלא, ואייזבן בדמי דחמרא.^(טז) תנא אבא בנגמין אומר: על שני דברים הייתי מצטער כל ימי – על תפילתי שתהא לפני משתי, ועל משתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. "על תפילתי שתהא לפני משתי", מאי "לפני משתי"? אילימא "לפני משתי" מש, והאמר רב יהודה, אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר – שנאמר: "ויסב חזקוהו פניו אל הקיר ויתפללי"? לא תימא, "לפני משתי", אלא אימא "סמוה למשתי". "ועל משתי שתהא נתונה בין צפון לדרום". דאמר רבי חמא ברבי חנינא, אמר רבי יצחק: כל הנותן משתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים וברים, שנאמר: "וצפונה תמלא בטנם ישבעו בנים". רב נחמן בר יצחק אמר: אף אין אשתו מפלת נפלים. כתיב הכא: "וצפונה תמלא בטנם", וכתיב התם: "וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה". תנא. אבא בנגמין אומר: שנים שנכנסו להתפלל. וקדם אחד מהם להתפלל, ולא המתין את חברו. ויצא. טורפין לו תפלתו בפניו, שנאמר: "טרף נפשו באפו הלמענה תעזב ארצו". ולא עוד, אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר: "ויצתק צור ממקמו". ואין צור" אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר: צור ילדה תשיי. ואם המתין לו מה שכוין?**

אמר

ותולדתה. ברכת עזה פשלג שניה לה כסיד ההיכל. שאת קצמר לבן שניה לה פקרוס ביצה: הא לן והא להו – בא"י שערי חומה מקדשות בה ומצורע טעון שלוח חוצה להן אינן יסורין של אהבה. אבל שאין טעונין שלוח והן מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה: בצעא – תחת בגדיו: דין גרמא דעשרתא ביר – זה עצם של בן עשירי שמת לו: ביר – כמו בר וצר עצם פחות מפשעורא ממנו בסודרו לעגמת נפש. ונדבא רבא כר"י לא באו לו יסורין שאינן של אהבה: דהוו להו בנים ומתו – הוו להו יסורין של אהבה שהאבלות מכפרת על עונותיו: גליה – ר' יוחנן דלרעה: ונפל נהורא – שהיה בשרו מביק שניה היה מאד בקלאמרינ בב"מ דהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פד:). אי משום תורה – שלא למדת הרבה פרענו: אחד המרבה ואחד הממעיט – לענן קרבות שנייה בשלהי מנחות (דף קי.) גאמר פעולת כהמה ריח ניחוח ובמקחא ריח ניחוח ללמדך שאחד המרבה וכו': אי משום מזוני – שאינך עשיר: על דא ודאי קא בכית – על זה ודאי יש לך לכבות: תקיפו – החמירו: דני – חביבתי ליענן מר במלה – ופשפש במעשיו: אי איכא דשמע עלי מלתא לימא – אם יש בכם ששמע עלי דבר שאני צריך לחזר פי יודיעני: שבשא – חלקו בזמורות הגבן שחיתקין מהן בשעת הזמיר ותנן (בב"מ דף קג.) כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים. שריגיס מתרגמין שבשין (בראשית ט:). מי שביק לי מזי מנה – וכי אינו חשוד בעיניכם שהיא גונב לי הרבה יותר מחלקו: בתר גנבא גנוב כו' – הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גנבה: סמוך למשתי – כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסק בתורה בשעמדותי ממטתי עד שאקרא ק"ש ואתפכל: צפון לדרום – ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונראה דעיני שהשכינה במזרח או במערב לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות: ורפויגן – לשון צפון וסיפה דקרא ישבעו בנים: תמלא בטנם – תמלא ימי הריוגס: טורף נפשו באפו – לך אומר אשר גרמת לך לטרוף את נפשך בפניך ומה היא הנפש זו תפלה כמו שגאמר ואשכך את נפשי לפני ה' (שמואל א א':טו:): הלמענה תעזב ארץ – וכי סבור היית שבשבילך שגארת תסתלק השכינה ויעזב את חברך המתפלל לפניו:

מסורת הש"ס
א קידושין מ.
ב תנא דבי אליהו רבה
גליון הש"ס
תוד"ה לא כו'. אין אדם זוכה. על שבת דף נה ע"ב תוד"ה ארבעה:
תורה אור השלם
[משלי טז, ו]
[משלי כא, כא]
[משלי כג, כג]
[ירמיהו לב, יח]
[ויקרא יג]
[ישעיהו לח, ב]
[תהילים יז, יד]
[בראשית כה, כד]
[איוב יח, ד]
[דברים לב, יח]

עין משפט גר מצוה
א מו"י פז' מהל' בית הבחירה הל' ט, טוש"ע או"ח סי' רמ סעי' יז:
ב מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' כא:
ג מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' ו:
ד מו"י פט' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' טז:

 עין משפט נר מצוה
--

א מוי' פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' ט:

ו:) דעין אגיא להני פאה: חד לא מפתחו מלה בספר הזכרונות כלומר עם אחרים אבל בספר לבדו נכתבין גדאמרינן וכל מעשיוֹן בספר נכתבין (אבות פֿרק ב) כ"ט מזה טובה: אלו תפלין שבראש לפי שיש בהן רב שם של שדי שהשוי"ן בתוכה בקמט שבכתום והדלי"ת ברעיונות. ותימא משבת פֿרק במה מדליקין (שבת דף כח ב) דקאמר מן השתר בפין ולא מפיק רעיונות מתורת ה' בפין. ועוד דבפ' בתרא דמגלה (דף כו ב) קרי לרעיונות תשמישי קדשה בעלמא. אלא י"ל אלו תפלין שבראש לפי שהן בגבהו של ראש ונראין גשנך בהו וראו אכל תפלין של יד מכסין דכתיב (שמות י"ג:ט') לך לאות על ירך ולא לאחרים לאות: מי פעמה ישראל זה שנסד הפיטון (פיוס א' דפסח) טוטקפת כלילו נדלי:

מאימתי פרק ראשון ברכות

בשביל מעניתי אשר צייתי לגמל חסד: לראות **כי** בסלא לאוגיא. כעין תלמים המקיפין את הערובה גדאמרינן בריש גזרים (דף

^(א)אמר רבי יוסי ברבי חנינא: זוכה לברכות הללו, שְׁנאָמַר: "לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים. ויהי כחול ירעה וצאצאי מעיך" וגו'. תנא, אבא בנזמין אומר: אלמלי נתנה רשות לעין לראות — אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המציקין. אמר אביי: אינהו נפישׂי מינן, וקיימי עלן כי בסלא לאוגיא. אמר רב הונא: כל חד וחד מינן, אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה. אמר רבא: האי דוחקא דהוי בכלה — מנייהו הוי. הני ברבי דשלהי — מנייהו. הני מאני דרבנן דכלו — מחופיא דידהו. הני פרעי דמנפקן — מנייהו. האי מאן דבצי למידע להו לייתי קיטמא נהילא, ונהדר אפורייה, ובצפרא חזי כי פרעי דתרנגולא. האי מאן דבצי למחינהו, ליתי שלייתא דשוורתא אופמתא בת אופמתא בוכרתא בת בוכרתא, וליקליה בנורא, ולשחקיה, ולימלי עיניה מניה, וחוץ להו. ולשדייה בגובתא דפרזלא, ולחתמיה בגושפנקא דפרזלא, דילמא גנבי מניה, ולחתום פומיה, כי היכי דלא ליתזק. רב ביבי בר אביי עבד הכי, חזא ואתזק, בעו רבנן רחמי עליה, ואתסי. "תנא, אבא בנזמין אומר: אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שְׁנאָמַר: "לשמע אל הרה ואל התפלה". במקום רנה — שם תהא תפלה. ^(א)אמר רבין בר רב אדא, אמר רבי יצחק: מינן שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת — שְׁנאָמַר: "אלהים נצב בעדת אל". ומינן לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם — שְׁנאָמַר: "אלהים נצב בעדת אל". ^(א)ומינן לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם, שְׁנאָמַר: "בקרב אלהים ישפט". ^(א)ומינן לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם — שְׁנאָמַר: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב היי' וגו'. ^(א)מאי "וילחשבי שמו"? אמר רב אשי: חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס, ולא עשאה — מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. ומינן שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו — שְׁנאָמַר: "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליה וברכתיה". וכי מאחר דאפילו חד, תרי מבעיאי?! תרי — מפתבן מלייהו בספר הזכרונות, חד — לא מפתבן מליה בספר הזכרונות. וכי מאחר דאפילו תרי, תלתא מבעיאי?! מהו דתימא: דינא שלמא בעלמא הוא, ולא אתיא שכינה, קמשמע לן דדינא נמי היינו תורה. וכי מאחר דאפילו תלתא, עשרה מבעיאי?! עשרה — קדמה שכינה ואתיא. תלתא — עד דיתבי. אמר רבי אבין בר רב אדא, אמר רבי יצחק: מינן שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין שְׁנאָמַר: "נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו". "בימינו" — זו תורה, שְׁנאָמַר: "מימינו אש דת למו", "ובזרוע עזו" — אלו תפילין, שְׁנאָמַר: "הי עז לעמו יתו". ^(א)ומינן שהתפילין עוז הם לישראל — דכתיב: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה ויראו ממך". ותנא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין: הני תפילין דמרי עלמא מה פתיב בהו? אמר ליה "ומי בעמה ישראל גוי אחד בארץ". ^(א)ומי משתבח קודשא בריה הוא בשבחיהו דישראל? אין, דכתיב: "את ה' האמרת היום". וכתיב: "וה' האמירך היום", אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. ^(א)אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שְׁנאָמַר: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שְׁנאָמַר "ומי בעמה ישראל גוי אחד בארץ". אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: תינח בחד ביתא, בשאר בתי מאי? אמר ליה: "כי מי גוי גדול", "ומי גוי גדול", "אשריה ישראל", "או הנסה אלהים", "ולתתה עליון". אי הכי, נפישׂי להו טובי בתי? אלא: "כי מי גוי גדול" "ומי גוי גדול" דדמיין להדיד — בחד ביתא, "אשריה ישראל" "ומי בעמה ישראל" — בחד ביתא, "או הנסה אלהים" — בחד ביתא, "ולתתה עליון" — בחד ביתא.

ובכולהו

לוא הקשבת — לשון המתנה היא: למנותי — כל השדים העומדים לפניו: כי בסלא לאוגיא — כשורת חפירה המקפת האוגיא שעושין תחת הגפנים כמו ששינו (מ"ק דף ב) אין עושין אוניות לגפנים לאסף שם מים להשקות הגפן. בסלא הוא תלם של מענה המקפת סביב סביב את תל האוגיא והגפן נטוע בתל ובריש גזרים (דף ו ב) דעין אגיא להני פאה: האי דחקא דהני בכלה — פעמים שבני אדם יושבים קרובים פיוס השבת שבאין לשמע קדשה ויומה להם פיושבים דחוקים: הני ברבי דשלהי — ברבים עיסיס: מאני דרבנן דכלו — בגדי הסלמידים שבלים מהר והם אינם בני מלאכה שיעלו בגדיהם: מחפיא דידהו — באין המצויים ויושבין אלעם ומתחככים בהם. חפיא לשון חופף ומפספס (שבת דף ט) פריי"ר בלע"ו: שליתא דשגרתא — שלית הנלך של חתול נקבה: בוכרתא — הבכורה לאמה: בת בוכרתא — ואף אמה היתה בכורה: ולימלי עיניה מנה — ישים ממנה משט בעיניו. כל לשון נתינה בעין קורה בלשון גמרא לשון מלוי לפי שדקבר מועט הוא מלא: גבתא דפרזלא — קנה חלול של בקול: ולחתמה — לקנה: בגשפנקא דפרזלא — בזותם של בקול דבמזי דער נחמים לית להו רשותא גדאמרינן בכל הגשר בשחיטת חלין (דף קה ב): במקום רנה — בבהכ"נ ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בעגיתת קול ערב: בעדת אל — בבית מועד שלו: ומינן לעשרה וכו' — עדה קרויה בעשרה שגא' עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדבר י"ז:כ"ו) ונאו בלב ויהינע: בקרב אלהים ישפט — ואין בית דין קרוים אלהים אלא בג' בפ"ק דסנהדרין (דף ג ב): ונקשב ה' — ממתין להם שם: אשר אזכיר את שמי — אשר חזר שמי על מעני ודברי: אבא אלין — לשון יחיד הוא: מפתבן מליהו — כדכתיב ויכתב ספר זכרון לפניו (סיפא דקרא): קדמה שכינה ואתיא — קדם שיהיו כל העשרה: נצב בעדת אל — מעקרא משמע: עד דיתבי — כדכתיב ישפט בשעת המשפט: עז לעמו — ומינן שהתפלין עז הם לישראל דכתיב וראו וגו' ויראו ממך: מה פתיב בהו — בעלמא בתפלין דידן פתיב שמע (דברים ו) והיה אם שמוע (שם יא) קדש לי כל בכור (שמות י"ג:ב') והיה כי יביאך (שם) פרשיות שנטעו בהם לשון זכרון מעותיו של הקב"ה אות וזכרון להם לישראל אלא בדידה מאי פתיב בהו: האמרת — לשון חשיבות ושבח כמו ותאמרו כל פעלי און (תהלים צ"ד:ד') ישמחו: בשאר בתי מאי — שהרי ארבעה בתים הם:

מסורת הש"ס
א עבודה זרה ה.
ב משנה אבות
ג משנה אבות
ד שמות רבה; אבות דרבי נתן
ה שבת סג.; מסכת כלה רבת;
ו קידושין מ.
ז מנחות לה;; מגילה טז;; סוטה יז.
ז תוספתא סוטה; חגיגה ג.
ח במדבר רבה

גליון הש"ס
גמ' אין תפלות של אדם כו'. עי' ע"ז ד ע"ב תוס' ד"ה כיון וגרסתם אלא עם הצבור: רש"י ד"ה ומנין לעשרה וכו' עדה כו'. לקמן כ"א ע"ב:

תורה אור השלם

- [ישעיהו מח, יח]
- [תהילים צא, ז]
- [מלכים א ח, כח]
- [מלכים א ח, כט]
- [תהילים פב, א]
- [מלאכי ג, טז]
- [שמות כ, כד]
- [שמות כ, כא]
- [ישעיהו שב, ח]
- [שמות יג, א-י]
- [דברים לג, ב]
- [תהילים כט, יא]
- [דברים כח, י]
- [דברי הימים א יו, כא]
- [דברים ג, יז]
- [דברים כו, יח]
- [שמואל ב ז, כג]
- [דברים ו, ד]
- [דברים ז, ז]
- [דברים לג, כט]
- [דברים ד, לד]
- [דברים כו, ט]
- [דברים ד, ח]

י:

	עין משפט
	גר מצוה

א מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' יט:

ב מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב:

ג מו"י פכ"ד מהל' שבת הל' ה, סמג עשין יב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' שא סעי' א:

ד מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב:

ה מו"י פכ"ד מהל' שבת הל' ה, סמג עשין יב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' שא סעי' א:

ו סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' שמד סעי' א:

ז מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' י:

ח טור או"ח סי' רלב:

אַחוּרִי **בֵּית הַכִּנְסָת** פִּי רִשִׁי כָּל פִּתְחֵי בְּתֵי כְּנִסְיֹת הֵיוּ לְמִזְרַח וְלִמְחֹרֶיָּהּ לְמַעַרְב וְזֶה הִמְתַּפְּלֵל לְחֹרֶי בֵּית הַכִּנְסָת וְאִינוּ מְחֻזֵּר פָּנָיו לְבִהכ"נ נִרְאֶה כְּכּוֹפֵר בְּמִי שֶׁהַעֲבוֹר מִתְּפַלְּלִין לְפָנָיו. וְלֹא נִהְיָא דְלִדְרָבָּה בְּמַהֲדָר אִפֵּה לְבֵית הַכִּנְסָת מִחוּץ בְּשִׁמְי רִשְׁוִיּוֹת שֶׁהִקְהֵל מִתְּפַלְּלִין לְמַעַרְב וְהוּא בִּהכ"נ מִי שֶׁהוּא לְחֹרֶי הָעַם בְּמִזְרַח וְהָעַם מִשְׁתַּחֲוִים לְמַעַרְב וּלְהִי קִאֲמֵר וְלֹא מִהֲדָר אִפֵּה כו'. וְזִקְוָא הֵם שֶׁהִים מְהֻנָּס לְהִתְפַּלֵּל לְמַעַרְב. אֲבָל אִנוּ מִתְּפַלְּלִים לְמִזְרַח שְׁאִנוּ בְּמַעַרְבוֹ שֶׁל א"י וְכַתִּיב וְהִתְפַּלְּלוּ לְעִיֵּן דְּרָךְ אֲרָצָם (מ"א ח) וְנִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁפִּי' לֶהֱס לָצֵד מַעַרְב וּתְפַרֵּשׁ לָנוּ לָצֵד מִזְרַח:

מאימתי פרק ראשון ברכות

וְכוּלָּהּוּ כְּתִיבִי בְּאֲדָרְעִיָּה. אָמֵר רַבִּין בַּר רַב אֲדָא, אָמֵר רַבִּי יִצְחָק: **כָּל הַרְגִּיל לָבֹא לְבֵית הַכִּנְסָת וְלֹא בֹא יוֹם אֶחָד, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִשְׁאִיל בּוֹ, שְׁנָאָמֵר: "מִי בָכָם יָרָא ה' שְׂמַע בְּקוֹל עֲבָדוֹ אֲשֶׁר הִלָּךְ חֲשָׁכִים וְאִין גִּגֵּה לוֹ". אִם לְדַבֵּר מִצּוֹה הִלָּךְ — נִוְגֵה לוֹ, וְאִם לְדַבֵּר הָרְשׁוּת הִלָּךְ — אִין נִוְגֵה לוֹ. "יִבְטַח בְּשֵׁם ה'" מֵאִי טַעֲמָא? — מִשּׁוּם דִּהְוָה לֵיהּ לְבִטּוּחַ בְּשֵׁם ה', וְלֹא בְטַח. אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשַׁעַה שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בֹא בְּבֵית הַכִּנְסָת, וְלֹא מִצָּא בָּהּ עֲשָׂרָה — מִיָּד הוּא כּוּזָס, שְׁנָאָמֵר: "מִדּוּעַ בֹּאתִי וְאִין אִישׁ קָרָאתִי וְאִין עוֹנָה". "אָמֵר רַבִּי חֵלְבוֹ, אָמֵר רַב הוּנָא: כָּל הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם לְתַפְלָתוֹ — אֵלֶּיָּהּ אֲבָרְהָם בְּעָזְרוֹ. וּכְשָׁמַת, אוֹמְרִים לוֹ: "אִי עָנְיוּ, אִי חֲסִיד, מִתְּלַמִּידָיו שֶׁל אֲבָרְהָם אֲבִינוּ".^[n] וְאֲבָרְהָם אֲבִינוּ מָנָא לֹו דְקָבַע מְקוֹם? דְּכַתִּיב: "וַיִּשָּׁכֶם אֲבָרְהָם בַּבֶּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עֲמַד שָׁם", וְאִין "עֲמִידָה" אֵלָּא תַּפְלָה, שְׁנָאָמֵר: "וַיַּעֲמַד פִּינְחָס וַיַּפְלִיל". "אָמֵר רַבִּי חֵלְבוֹ, אָמֵר רַב הוּנָא: הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכִּנְסָת אֶל יַפְסִיעַ פְּסִיעָה גִּסָּה. אָמֵר אֲבִינִי: לֹא אֲמַרְו, אֵלָּא לְמִיפְק. אֲבָל לְמִיעַל — מִצּוֹה לְמַרְהַט, שְׁנָאָמֵר: "נִרְדַּפְּהָ לְדַעַת אֵת ה'".^[m] אָמֵר רַבִּי זִירָא: מֵרִישׁ כִּי הוּהּ חֲזִינָא לַהּוּ לְרַבְּנָן דְקָא רַחֲטִי לְפִרְקָא בְּשַׁבְּתָא, אֲמִינָא: "קָא מִחֲלִיין רַבְּנָן שַׁבְּתָא". פִּינּוּ דִשְׁמַעְנָא לַהּא דְרַבִּי תַנְחוּם אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי: לְעוֹלָם יִרְוץ אָדָם לְדַבֵּר הִלָּכָה וּאִפִּילוּ בְּשַׁבָּת, שְׁנָאָמֵר: "אַחֲרֵי ה' יִלְכוּ כְּאֲרִיָּה יִשְׂאָג" וְגוֹ, אֲנָא נָמִי רַהֲיִטָּנָא. אָמֵר רַבִּי זִירָא: אֲנָרָא דְפִרְקָא — רַחֲטָא. אָמֵר אֲבִינִי: אֲנָרָא דְכָלָה — דוּחָקָא. אָמֵר רַבָּא: אֲנָרָא דִשְׁמַעְתָּא — סִבְרָא. אָמֵר רַב פִּפְּא: אֲנָרָא דְבִי טַמְאָא — שְׁתִּיקוּתָא. אָמֵר מֶר זוטָרָא: אֲנָרָא דְתַעֲנִיתָא — צְדָקָתָא. 'אָמֵר רַב שִׁשְׁת: אֲנָרָא דְהִסְפָּדָא — דְלוּיָי. אָמֵר רַב אֲשִׁי: אֲנָרָא דְבִי הַלּוּלִי — מִיָּלִי. 'אָמֵר רַב הוּנָא: כָּל הַמִּתְּפַלֵּל אַחוּרִי בֵּית הַכִּנְסָת נִקְרָא "רִישָׁע", שְׁנָאָמֵר: "סָבִיב רִישָׁעִים יִתְחַלְכוּ". אָמֵר אֲבִינִי: לֹא אֲמַרְו אֵלָּא דְלֹא מִהֲדָר אִפִּיָּה לְבִי כְּנִישְׁתָּא, אֲבָל מִהֲדָר אִפִּיָּה לְבִי כְּנִישְׁתָּא — לִית לָן בַּהּ. הַהוּא גִבְרָא דְקָא מִצְלִי אַחוּרִי בִּי כְּנִישְׁתָּא, וְלֹא מִהֲדָר אִפִּיָּה לְבִי כְּנִישְׁתָּא. חֵלְף אֵלֶיָּהּוּ. חֲזִייהּ, אִידְמִי לֵיהּ כְּטִייעָא, אָמֵר לֵיהּ: כְּדוּ כַר קְרִימַתָּ קָמִי מְרָה? שְׁלַף סַפְסָרָא וְקִטְלֵיהּ. אָמֵר לֵיהּ הַהוּא מְרַבְּנָן לְרַב בִּיבִי בַר אֲבִינִי, וְאָמְרִי לַהּ רַב בִּיבִי לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מֵאִי "כָּרָם זְלוֹת לְכַנִּי אָדָם"? אָמֵר לֵיהּ: אֵלּוּ דְּכָרִים שְׁעוּמָדִים בְּרוּמוּ שֶׁל עוֹלָם, וּבְגִי אָדָם מְזֻלְזִלִין בָּהּ. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְאָמְרִי תַרְוִיָּהּ: פִּינּוּ שְׁנַצְטַרְהָ אָדָם לְבָרִיּוֹת, פָּנָיו מִשְׁתַּנּוֹת כְּכֹרוֹם, שְׁנָאָמֵר: "כָּרָם זְלוֹת לְכַנִּי אָדָם". מֵאִי "כְּרוֹם"? כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמֵר: עוֹף אֶחָד יֵשׁ בְּכַרְכִּי הַיָּם, וִי"כְרוֹם" שָׁמוּ, וְכִינּוּן שְׁחֵמָה זוֹרַחַת מִתְּהַפֵּף לְכַמָּה גּוֹזִינִין.^[o] רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי דְאָמְרִי תַרְוִיָּהּ: כָּאלוּ נִדְוֹן בְּשָׁנֵי דִינָיִם, אֵשׁ וַיִּמִּם, שְׁנָאָמֵר: "הִרְכַּבְתָּ אֲנוּשׁ לְרֹאשְׁנוּ כְּאֵנוּ כְּאֵשׁ וּבַמַּיִם".^[n] וְאָמֵר רַבִּי חֵלְבוֹ, אָמֵר רַב הוּנָא: לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם וְהִיר בְּתַפְלַת הַמִּנְחָה, שֶׁהָרִי אֵלֶיָּהּוּ לֹא נַעֲנָה אֵלָּא בְּתַפְלַת הַמִּנְחָה, שְׁנָאָמֵר: "וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיֵּגֶשׁ אֵלֶיָּהּוּ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר וְגוֹ' עֲנִנִי ה' עֲנִנִי". "עֲנִנִי" — שֶׁתִּרַד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, וַיַּעֲנִנִי" — שְׁלֹא יֵאמְרוּ מַעֲשֶׂה כְּשִׁפִּים הֵם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמֵר: אִף בְּתַפְלַת עֲרֻבִית, שְׁנָאָמֵר: "תִּכְבוֹן תַּפְלָתִי קִטְרַת לְפָנֶיהָ מִשְׁאֵת כְּפִי מִנְחַת עֲרֻב". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמֵר: אִף תַּפְלַת שְׁחַרֲרִית, שְׁנָאָמֵר: "ה' בִּקֵּר תִּשְׁמַע קוֹלִי, בִּקֵּר אַעֲרָה לָּהּ וּאֲצַפָּה". וְאָמֵר רַבִּי חֵלְבוֹ, אָמֵר רַב הוּנָא: כָּל הַהֲנַהֵג מִסְּעוּדַת חֲתָן וְאִינוּ מִשְׁמַחוּ עוֹבֵר בְּחֻמְשָׁה קוֹלוֹת, שְׁנָאָמֵר: "קוֹל שִׁשּׁוֹן וְקוֹל שְׁמִיחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כָּלָה קוֹל אוֹמְרִים הוּדוּ אֵת ה' צְבָאוֹת". וְאִם מִשְׁמַחוּ מַה שְׁכָרוּ? אָמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי: זֹכֶה לְתוֹרָה שְׁתַּנְּהַ בְּחֻמְשָׁה קוֹלוֹת, שְׁנָאָמֵר: "וַיְהִי כַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֲיוֹת הַבֶּקֶר וַיְהִי קֹלֶת וּבְרָקִים וַעֲנָן כְּכַד עַל הָהָר וְקֹל שׁוֹפָר וְגוֹ'. וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר וְגוֹ' וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל". אֲבִינִי? וְהֵא כְּתִיב "וְכָל הָעָם רֹואִים אֵת הַקּוֹלוֹת"! אוֹתָן קוֹלוֹת, דְּקוֹדָם מִתָּן תוֹרָה הֵו. רַבִּי אֲבָהוּ אָמֵר: כְּאִילוּ הִקְרִיב תוֹדָה, שְׁנָאָמֵר: "מִכְּבֹאִים תוֹדָה בֵּית ה'". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמֵר: כְּאִילוּ בָנָה אַחַת מִחוּרְבוֹת יִירוּשָׁלַיִם, שְׁנָאָמֵר "כִּי אֲשִׁיב אֵת שְׁכוֹת הָאָרֶץ כְּבָרָשׁוּנָה אָמֵר ה'".^[n] וְאָמֵר רַבִּי חֵלְבוֹ, אָמֵר רַב הוּנָא: כָּל אָדָם שִׁישׁ בּוֹ יִרְאת שָׁמַיִם — דְּכָרִיו גִּשְׁמִיעִין, שְׁנָאָמֵר: "סוּף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמַע אֵת הָאֱלֹהִים יִרָא וְגוֹ". מֵאִי "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם"? אָמֵר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמֵר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ לֹא נִבְרָא אֵלָּא בְּשִׁבְלִי זֶה. רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא אָמֵר: שְׁקוּל זֶה כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, וְאָמְרִי לַהּ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן זֹמְאָ אוֹמֵר: כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ לֹא נִבְרָא אֵלָּא לְצוּת לָזֶה. וְאָמֵר רַבִּי חֵלְבוֹ, אָמֵר רַב הוּנָא: כָּל שְׂיודַע בְּחִבְרוֹ שֶׁהוּא רָגִיל לִיתֵן לוֹ שְׁלוֹם, יִקְדִּים לוֹ שְׁלוֹם, שְׁנָאָמֵר: "בְּקוֹשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהּוּ". וְאִם נָתַן לוֹ וְלֹא הִחְזִיר — נִקְרָא "גּוֹלָן", שְׁנָאָמֵר: "וְאֵתָם בַּעֲרַתָּם הַכָּרָם גְּזֹלַת הָעַנִּי בְּכַתִּיכָם".**

אָמֵר

וְכוּלָּהּוּ כְּתִיבִי בְּאֲדָרְעִיָּה – כָּל הַכְּתוּבִים הֵלְלוּ כְּתוּבִים בְּזִרְעַב כְּבִית אֶחָד שְׁאוֹתָן שֶׁל יָד אִינן אֵלָּא בֵּית אֶחָד כְּדֹאמְרֵינוּ בְּמִנְחוֹת (דף לד): וְכָל הַפְּרָשׁוֹת כְּתוּבוֹת בּוֹ: מִשְׁאִיל בּוֹ – מֵה טוֹיבוֹ שֶׁל פְּלוּנִי לָמָּה לֹא בָּא: יִרָא אֵת ה' – שֶׁהִים רָגִיל לָבֹא לְאִינוּ: אֲשֶׁר הִלָּךְ חֲשָׁכִים וְאִין נִוְגֵה לוֹ – אֲשֶׁר עֲתָה הִלָּךְ לְמִקוֹם חֲשָׁךְ אֲשֶׁר יִמַּנַע עֲצֻמוּ מִלְּהַשָּׁפִים לְפַתְחִי: וְאִין עוֹנָה – שְׁעוֹר שְׂיוֹכְלוּ לַעֲנוּת דְּבַר קַדְשָׁה: אֵלֶּיָּהּ אֲבָרְהָם – שְׁקַבַּע מְקוֹם לְתַפְלָתוֹ: בְּעָזְרוֹ – כְּדָרָךְ שֶׁהִים עוֹזֵר לְאֲבָרְהָם: אֵל וַיְפָסִיעַ פְּסִיעָה גִּסָּה – לְפִי שֶׁמְרָאָה בְּעֲצֻמוּ שְׁעָבוֹד בֵּית הַכִּנְסָת דוֹמָה עָלָיו כְּמִשּׁוֹי: נִרְדַּפְּהָ – לָשׁוֹן מְרַצֵּה מִשְׁמַע שֶׁהִרְזִיף דָּו: לְפִרְקָא – לְשַׁמַּע הַדְרָשָׁה: מַחְלִין רַבְּנָן שְׁבָתָא – דְאֲמֵר מֶר (שַׁבָּת ד' קיג:) אִסּוּר לְפָסַע פְּסִיעָה גִּסָּה בְּשַׁבָּת שְׁנִיָאָמֵר אִם תְּשִׁיב מִשְׁבָּת רָגֵלְךָ: אֲנִכָּא דְפִרְקָא – עִקָּר קַבּוּל שְׂכַר הַבְרִיּוּת הַרְעִים לְשַׁמַּע דְרָשָׁה מִפִּי חָכָם הִיּוֹ שְׂכַר הַמְרוּנָה שֶׁרָבִי רַבָּס אִינָם מְבִיטִים לְהַעֲמִיד נִקְרָא וְלוֹמֵר שְׁמוּעָה מִפִּי רַבָּן לְאַחַר זְמַן שִׁיקְבְּלוּ שְׂכַר לְמוֹד: אֲנִכָּא דְכָלָה – שַׁבָּת שְׁלִפְנֵי הַרְגֵּל שֶׁכָּל נִאָסְפִין לְשַׁמַּע הַלְכוּת הַרְגֵּל: אֲנִכָּא דְשַׁמְעָתָא סִבְרָא – שֶׁהוּא יַנַּע וְטוֹרַח וּמַחֲשָׁב לְהִבִּין טַעְמוֹ שֶׁל דְּבַר: אֲנִכָּא דְתַעֲנִיתָא צְחָקָתָא – שְׁוִתְגִּין צִחָקָה לַעֲרַב לְפִרְקָתָהּ הָעֲנִיִּים שֶׁהִתְעַנוּ הַיּוֹם: דְלוּי – לְהַרִים קוֹל בְּלִשׁוֹן נְהִי וְעָנַמַת נֶגֶשׁ שִׁיכּוֹ הַשּׁוּמַעִים: מְלִי – לְשַׁמַּח הַחֲתָן בְּדְבָרִים: אַחוּרִי בֵּית הַכִּנְסָת – כָּל פִּתְחֵי בֵּית הַכִּנְסָת הֵיוּ בְּמִזְרַח וְהִי תַנְחָא בְּחוּסְפָּתָא דְמִנְגְלָה (פֶּרֶק ג) מַעֲיָן מַקְדָּשׁ וּמִשְׁכַּן עָנִיָּהֶם לְמַעַרְב וְלִמְחֹרֶיָּהֶם לְמִזְרַח וְהִמְתַּפְּלֵל אַחוּרִי בֵּית הַכִּנְסָת וְאִינוּ מְחֻזֵּר פָּנָיו לְבֵית הַכִּנְסָת נִרְאֶה כְּכּוֹפֵר בְּמִי שֶׁהַעֲבוֹר מִתְּפַלְּלִין לְפָנָיו וְהֵא דְרַב הֵנָּא מוֹקִי לָּהּ לֹאֲבִינִי בְּדָלָא מִהֲדָר אִפֵּה לְבִי כְּנִישְׁתָּא: חֵלְף הִהוּא טוֹיַעָא – סוּחַר עַרְבִי: כְּדוּ בַר – כְּדוּ שְׁמִי בַר רֶשׁוּת כִּי הֵאִי דְאֲמַרְינן בַּסָּפֶה (ד' מה): הֵא דְעָנְלוּ בְּבַר: כְּרוֹם זְלוֹת – סִיפֶה דְקִרְכָא דְלַעֲלוּ: דְּכָרִים שְׁעוּמָדִים בְּרוּמוּ שֶׁל עוֹלָם – כְּנָנּוּ תַפְלָה שְׁעוֹלָה לְמַעְלָה: פִּינוּן שְׁנַצְטַרְךָ אָדָם לְבָרִיּוֹת – הוּא זַל בְּעִינֵיהֶם: לְרֹאשְׁנוּ – לַהֲיוּת נֹשֶׂה בְּנוּ מִתְּתַרְגְּמִינן כְּנוּשָׁה (שְׁמוֹת כב) כְּרָשִׁינָא: עוֹבֵר בְּחֻמְשָׁה קוֹלוֹת – מְזֻלְזֵל בְּחֻמְשָׁה קוֹלוֹת שְׂבָרָךְ בְּהֵן הִקַּב"ה אֵת יִשְׂרָאֵל: אוֹתָן קוֹלוֹת דְקָדָם מִתָּן תוֹרָה הֵו – הֵנָּךְ קוֹלוֹת בְּתַרְסֵי הֵינוּ הֵנָּךְ דְאִיִּרִי בַּהּ לַעֲלוּ וְקִאֲמֵר דְנִכְרִאִין הֵיוּ וְאֵע"פ שֶׁהִקוּל אִינוּ נִרְאֶה זֶה נִרְאֶה: מִכְּבֹאִים תוֹדָה בֵּית ה' – כִּי אֲשִׁיב אֵת שְׁכוֹת וְגוֹ'. סִיפֶה דְקִרְכָא דְחֻמְשָׁה קוֹלוֹת דְלַעֲלוּ הֵו: בְּשִׁבְלִי זֶה – שִׁיבְרָא זֶה: לַעֲנוּת – שְׁל"נוֹן בְּלַע"ו: גְּזֹלַת הָעַנִּי – נִהְלָא אִף גְּזֹלַת הָעֹשֶׁיר גְּזֹלָה הִיא אֲלָא גְּזֹלַת הָעַנִּי שְׁאִין לוֹ כְּלוֹם לְגִזּוֹל מִמֶּנּוּ אֲלָא שְׁלֹא לְהַשִּׁיב עַל שְׁלוּמוֹ:

מסורת הש"ס

א אוצר מדרשים מדרש לעולם; בראשית רבה; לקמן בו:

ב אוצר מדרשים מדרש לעולם

ג בבא מציעא עה:
ד תנא דבי אליהו רבה

ה שבת לו:

גליון הש"ס

גמ' מיד הוא כועס כו'. עי' בזה"ק פרשת תרומה [ד' קל"א ע"א] ועי' בתשובת רשב"א סי' לו:

שם כל הנהגה מסעודת חתן כו'. גמ"א סימן קנ"ו:

תורה אור השלם

[ישעיהו ג, י]

[ישעיהו א, י]

[ישעיהו ג, ב]

[בראשית יט, כז]

[תהילים טו, לו]

[חושע ו, ג]

[חושע יא, י]

[ישעיהו נח, ח]

[תהילים יב, טז]

[תהילים סו, יב]

[מלכים א יח, לו]

[תהילים קמא, ב]

[תהילים ה, ד]

[תהילים קמא, ד]

[ירמיהו לג, יא]

[שמות יט, יז]

[שמות יט, יט]

[שמות כ, יט]

[קהלת יב, יג]

[תהילים לד, טו]

[ישעיהו ג, יד]

מסורת הש"ס
 א אוצר מדרשים יעקב אבינו הקדמה ב
ב עבודה זרה ד .
ג סנהדרין קה ;; תנא דבי אליהו רבה ; איכה רבה
ד עבודה זרה ד :
ה סנהדרין קה ;; יומא עז .
ו סנהדרין קה :
ז חולין צג :
ח אוצר מדרשים פרקי רבינו
ט בבא בתרא טו :
י קמון נו .
יא בבא קמא קט .
יב פרקי דרבי אליעזר
יג ויקרא רבה ; שמות רבה
יד מנחות לה :
תורה אור השלם
[ישעיהו ו, ז] [ישעיהו ו] [שמות לג, יד] [תהילים ז, יב] [במדבר כד, טז] [מיכה ו, ה] [במדבר כג, ח] [תהילים ו, י] [ישעיהו כ, ב] [תהילים קמז, ט] [משלי יז, כו] [הושע ב, ט] [משלי יז, י] [הושע ב, יא-טז] [שמות לג, טז] [שמות לג, יג] [מירושין דרבי הופמן על שמות כה, ד] [מירושין דר"צ הופמן על שמות כה, ה] [שמות לד, ז] [דברים כד, טז] [שמות כ, ה] [שמות לג, טז] [שמות לג, כ] [שמות ג, ו] [שמות לד, כ] [במדבר יב, ח] [שמות לד, כט] [שמות לג, כג] [דברים ט, יד] [דברי הימים א כג, טו] [שמות א, ז] [שמות יב, יז]

וְנִעֲנֶה לִי בְּרָאשׁוֹ – כְּמוֹתָהּ בְּכִרְכֵּתִי וְעוֹנֶה אֲמֵן: דַּעַת בְּהִמְתּוֹ לֹא הָיָה יָדַע – בְּמִסְכַּת ע"א מִפְּרֶשׁ לָהּ כַּפ"ק: מִזֵּי קֶרֶחַ – דְּלֻף הָיִי בְּרַנַּע דְּכְתִּיב כִּי רַנַּע בְּאִפּוֹ חָיִים בְּרַנַּעוֹ: בְּתַלְתּ שְׁעֵי מְנוּיִתֹא – בְּתַלְתּ מִרְנָעֵי תַלְתּ שְׁעוֹת רֹאשׁוֹנוֹת: שְׁרִיקִי – טו"י"ש בְּלַעַז: לַעֲדִיק לֹא טוֹב – לַעֲנֹשׁ אֶת הַכְּרִיּוֹת: מִרְדּוּת אַחַת – לְשׁוֹן רְדוּי וְהַכְּנָעָה שְׁאֵלָם שֶׁס׳ עַל לְבֹ מַאֲלִיו: וְהִדְּפָה אֶת מִלְּהָבִיהַּ וְגו' – וּבְשִׁתְּרָתָהּ שְׁלִיחַ עוֹזֵר תַּשִּׁים עַל לִבָּהּ לְאַמֵּר אֲשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הִרְאֵשׁוֹן: תַּחַת נַעֲרָה בְּמִבְּרִין – תַּחַת נַעֲרָה בְּאֵלָם מִבְּרִין טוֹבָה מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאִה. תַּחַת הַטּוֹעַם לְמַעֲלֵה תַּחַת הִתִּי"ו וְלֹא בְּמוֹ אֵל תִּירָא וְאֵל תַּחַת (דְּבָרִים א':כ"א) שְׁטַעֲמוּ בְּחִי"ת לֹא לְמַעֲלֵה תַּחַת הִתִּי"ו רֹאשׁוֹן לִמֹּר שֶׁהוּא שֶׁס׳ דָּבָר שְׁאִי אִפְשָׁר לְפָתוּר לְשׁוֹן תַּפְעַל לִמֹּר תַּכְנִיעַ אֶת הָאֵלֶם אֵלָּא תַּכְנֶעַ הִיא בַּעֲצֻמָּה. וְלִכְּךָ שֶׁתָּה אֶת גִּזְרֹתֶיהָ לִמֹּר שֶׁהוּא שֶׁס׳ דָּבָר: נ' דְּבָרִים בְּקַשׁ מִשָּׁה וְנָתַן לוֹ – שֶׁהָרִי לְסוֹף שֶׁלֹּאֲתוֹ כְּתִיב גַּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה לְאִשֶּׁר דְּבָרְתָּ אֲנִישָׁה: לַהֲדוּעֵיו דְּרָבִיו – מְנַהֵג מִדַּת מִשְׁפָּטָיו בְּגוֹן מַפְגִּי מִה צִדִּיק וְטוֹב לוֹ כִּשֶׁ נָדַע וְעַל לוֹ צִדִּיק וְרַע לוֹ כִּשֶׁעַ מְרִיב וְטוֹב לוֹ: אֶת לְאִשֶּׁר אֶחָד – אֶת לְאִשֶּׁר יִבְמְרוּ רַחֲמֵי עַלְיוֹ לִשְׁעַת וְאֵע"פ שְׁאִינוּ בְּדֹאֵי: בְּשִׁרְצִיתוֹ – בַּסָּנִי: לֹא רָצִיתָ – שָׁנֹא וְיִסְתַּר מִשָּׁה בְּגִיּוֹ: וּפְלִיגֹא – זָר' וְיוֹשֵׁעַ בֶּן קַרְחָה שֶׁמַּעֲנִישׁוּ עַל כֵּן אֶדְרָכִי שְׁמוּאֵל אֲשֶׁמֶר קָבַל שֶׁכָּר עַל זֶה: לְקַלְסַתֵּר בְּנִים – כִּי קָרָב עוֹר פָּגִיו: וְתַמּוּגַת ה' יִבִּיעַ – זֶה מִרְאָה אֲחֻרִים בְּךָ שְׁנוּי' בַּסִּפְרִי (פ' בַּהֲעֲלֹמֶת): קָשָׁר שֶׁל תַּפְלִין – מֵאֲחֻרָיו הוּא וְאִמְרִי לַעֲיֹל דַּהֲקב"ה מִנִּיחַ תַּפְלִין:

מאימתי פרק ראשון ברכות

וְנִעֲנֶה לִי בְּרָאשׁוֹ – דַּעַת בְּהִמְתּוֹ לֹא הָיָה יָדַע – בְּמִסְכַּת ע"א מִפְּרֶשׁ לָהּ כַּפ"ק: מִזֵּי קֶרֶחַ – דְּלֻף הָיִי בְּרַנַּע דְּכְתִּיב כִּי רַנַּע בְּאִפּוֹ חָיִים בְּרַנַּעוֹ: בְּתַלְתּ שְׁעֵי מְנוּיִתֹא – בְּתַלְתּ מִרְנָעֵי

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי: מִנֵּין שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְפַּלֵּל? שְׁנָאֲמַר: "וְהִבְיֵאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי", "תְּפִלָּתָם" לֹא נֵאמַר, אֲלֵא "תְּפִלָּתִי", מִכָּאן שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְפַּלֵּל. מֵאִי מִצִּילִי? אָמַר רַב זוטרא בר טובי'ה, אָמַר רב: "יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנַי שְׂיִכְבְּשׁוּ רַחֲמֵי אֶת כְּעָסִי, וְיִגּוּלוֹ רַחֲמֵי עַל מִדּוּתִי, וְאֶתְנַהֵג עִם בְּנֵי בְּמִדַּת רַחֲמִיִּים, וְאֶכְנֶס לָהֶם לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּידִי".^[ט] תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל בֶּן אֲלִישֶׁע: פַּעַם אַחַת, נִכְנַסְתִּי לְהַקְטִיר קְטוֹרֶת לְפָנַי וּלְפָנֵים, וְרֵאִיתִי אֲכַתְרִיאל יְהִי הִי צְבָאוֹת, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא, וְאָמַר לִי: "יִשְׁמַעֲאֵל בְּנִי, בְּרַכְנִי!" אֲמַרְתִּי לוֹ: "יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ. שְׂיִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כְּעָסֶךָ, וְיִגּוּלוֹ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוּתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִם בְּנֶיךָ בְּמִדַּת הָרַחֲמִיִּים, וְתַכְנֶס לָהֶם לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּידִי". וְנִעֲנֶה לִי בְּרֹאשׁוֹ. וְקַשְׁמַמַּע לוֹ, שֶׁלֹּא תַּהֲא בִּרְכַת הַדִּידִט קִלְחָ בַּעֲיָנֶיךָ. "וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי: מִנֵּין שְׁאִין מְרַצִּין לוֹ לְאֵדָם בְּשַׁעַת כְּעָסוֹ, דְּכַתִּיב: "פָּנַי יִלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָהּ". אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה: הִמָּתֵן לִי עַד שְׂיַעֲבְרוּ פָנִים שֶׁל זָעַם וְאֶנִּיחַ לָהּ. וּמִי אֵיכָא רִתְחָא קָמִיָּה דְּקוּדְשָׁא בְּרִיהַּ הוּא?^[י] אִין, דְּתַנְיָא "וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם".^[י] וְכִמְחָה זַעֲמוֹ – רַגַּע. וְכִמְחָה רַגַּע – אֶחָד מִחֲמַשֵּׁת רַבּוּא וּשְׁמוֹנֵת אֲלָפִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים וּשְׁמֹנֶה בְּשַׁעֲה, וְזוֹ הִיא רַגַּע. וְאִין כָּל בְּרִיָּה יְכוּלָּה לְכוּיָן אוֹתָהּ שַׁעֲה, חוּץ מִכְּלָעַם הָרָשָׁע, דְּכַתִּיב בִּיה: "וְיוֹדַע דַּעַת עֲלִיוֹן". הַשְׁתָּא דַּעַת בְּהִמָּתוֹ לֹא הָוָה יָדַע, דַּעַת עֲלִיוֹן הָוָה יָדַע? אֲלֵא, מִלְּמַד שְׁהָדִי יוֹדַע לְכוּיָן אוֹתָהּ שַׁעֲה שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כּוֹנֵס בָּהּ.^[י] וְהֵיִינוּ דְאָמַר לָהּ נִבְיָא לִישְׁרָאֵל: "עֲמִי זָכַר נָא מַה יַּעַץ בְּלֶקַּךְ מוֹאָב וְגוֹ". מֵאִי "לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת חִי"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׁרָאֵל: דַּעוּ בְּמַה צִּדְקוֹת עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם שֶׁלֹּא כְּעִסְתִּי בִימֵי בָלָעַם הָרָשָׁע, שְׁאֵלְמָלִי כְּעִסְתִּי – לֹא נִשְׁתַּיִּיר מִשּׁוֹנֵאִיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁרִיד וּפְלִיט. וְהֵיִינוּ דְקֹאֲמַר לִיהַ בָּלָעַם לְכָלֶּךָ: "מָה אָקֵב לֹא קִבַּה אֵל וּמַה אָזַעַם לֹא זָעַם הִי", מִלְּמַד שֶׁכָּל אוֹתָן הֵימִים לֹא זָעַם. וְכִמְחָה זַעֲמוֹ – רַגַּע. וְכִמְחָה רַגַּע? אָמַר רַבִּי אֲבִין וְאִיתִימָא רַבִּי אֲבִינָא: רַגַּע כְּמִימְרִיָּהּ.^[י] וּמִנָּא לֵן דְּרַגַּע רִתַּח? – שְׁנָאֲמַר: "כִּי רַגַּע בָּאִפּוֹ חָיִים בְּרַצּוֹנוֹ". וְאִי בַּעֲיַת אִימָא מִהָכָא: "חֲבִי כְּמַעַט רַגַּע עַד יַעֲבֹר זָעַם". וְאִימַת רִתַּח? אָמַר אֲבִי: בְּהִנֵּה תַלְתּ שְׁעֵי חֲמִיִּיתָא כִּי חִינְרָא בְּרַפְלִתָא דְּתַרְנֻגּוּלָא וְקֹאֵי אַחַד בְּרַעָא. כַּל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא נִמְי קֹאֵי הֲכִי?^[י] כַּל שַׁעְתָּא – אִית בִּיה שְׁוּרִיָּקִי סוּמְקִי, בְּהֵיא שַׁעְתָּא לִית בִּיה שְׁוּרִיָּקִי סוּמְקִי. הֵהוּא מִינָא דִּהָוָה בְּשִׁכְבוּתִיהָ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לוֹי, הָוָה קָא מְצַעַר לִיהַ טוֹבָא בְּקִרְאִי. יוֹמָא חַד שֶׁקַּל תַּרְנֻגּוּלָא, וְאִוָּקְמִיָּה בִּין בְּרַעֲיָה דְּצִרְסָא, וְעִינֵין בִּיה, סָבַר: כִּי מָטָא הֵיא שַׁעְתָּא, אֲלֻתִּיָּהּ. כִּי מָטָא הֵיא שַׁעְתָּא – נָיִים. אָמַר: שַׁמַּע מִינָּה, לֹאֹ אוֹרַח אֲרַעָא לְמַעַבַּד הֲכִי. "וּרַחֲמִיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו" כְּתִיב. וְכַתִּיב: "גַּם עֲנוּשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב". תַּנָּא, מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי מֵאִיר: בְּשַׁעֲה שֶׁחֲמִיָּה זִרְחַת, וְכָל מַלְכֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב מַנִּיחִים כְּתַרִּיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶם וּמִשְׁתַּחֲוִים לְחֻמָּה, מִיַּד כּוֹעַס הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי: טוֹבָה מִרְדּוּת אַחַת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִכְּמַה מְלָקוּת. שְׁנָאֲמַר: "וּרְדַּפָּה אֶת מַאֲהָבֶיהָ וְגו' וְאָמַרְהָ אֲלֶכָה וְאֲשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הִרְאֵשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אֲזַ מַעֲתָה". וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר, יוֹתֵר מִמָּאָה מְלָקוּת, שְׁנָאֲמַר: "תַּחַת גָּעֲרָה בְּמִבְּרִין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה".^[י] וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי: שֶׁלֹּשָׁה דְּבָרִים בְּקַשׁ מִשָּׁה מִלְּפָנַי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְנָתַן לוֹ. בְּקַשׁ שֶׁתִּשְׁרָה שְׂכִינָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְנָתַן לוֹ, שְׁנָאֲמַר: "הִלּוּא בְּלִכְתָּהּ עֲמִנוֹ".^[י] בְּקַשׁ שֶׁלֹּא תִשְׁרָה שְׂכִינָה עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְנָתַן לוֹ, שְׁנָאֲמַר: "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי".^[י] בְּקַשׁ לְהוֹדִיעֵנו דְּרָכֵינוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְנָתַן לוֹ, שְׁנָאֲמַר: "הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ", אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! מִפְּנֵי מַה יֵּשׁ צָדִיק וְטוֹב לוֹ, וְיֵשׁ צָדִיק וְרַע לוֹ, יֵשׁ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, וְיֵשׁ רָשָׁע וְרַע לוֹ? אָמַר לוֹ: מִשָּׁה, צָדִיק וְטוֹב לוֹ – צָדִיק בֶּן צָדִיק. צָדִיק וְרַע לוֹ – צָדִיק בֶּן רָשָׁע. רָשָׁע וְטוֹב לוֹ – רָשָׁע בֶּן צָדִיק. רָשָׁע וְרַע לוֹ – רָשָׁע בֶּן רָשָׁע. אָמַר מַר: צָדִיק וְטוֹב לוֹ – צָדִיק בֶּן צָדִיק, צָדִיק וְרַע לוֹ – צָדִיק בֶּן רָשָׁע. אִינִי? וְהָא כְּתִיב: "פִּקְדוֹ צוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵים", וְכַתִּיב: "וּבְנֵים לֹא יוֹמְתוּ עַל אָבוֹת", וְרַמִּינֵן קִרְאִי אֲהַדָּדִי, וּמִשְׁנִינּוּ: לֹא קוֹשִׁיא, הָא – כְּשֹׁאוּחִין מַעֲשֵׂה אָבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם, הָא – כְּשֹׁאִין אוֹחִזִין מַעֲשֵׂה אָבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם.^[י] אֲלֵא, הֲכִי קֹאֲמַר לִיהַ: צָדִיק וְטוֹב לוֹ – צָדִיק גָּמוּר, צָדִיק וְרַע לוֹ – צָדִיק שְׂאִינו גָּמוּר, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ – רָשָׁע שְׂאִינו גָּמוּר, רָשָׁע וְרַע לוֹ, שְׁנָאֲמַר:^[י] וּפְלִיגֹא דְרַבִּי מֵאִיר, דְאָמַר רַבִּי מֵאִיר: שְׁתִּים נִתְּנוּ לוֹ וְאַחַת לֹא נִתְּנוּ לוֹ, שְׁנָאֲמַר: "וְחַנְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲחוּן" – אַף עַל פִּי שְׂאִינוּ הִגּוֹן, "וּרְחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם" – אַף עַל פִּי שְׂאִינוּ הִגּוֹן. "וַיֹּאמֶר לֹא תוֹכַל לְרֹאוֹת אֶת פָּנַי", תַּנָּא מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה, כִּה אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה: כְּשִׁרְצִיתִי – לֹא רְצִיתִי, עֲקִשְׁיוֹ שְׁאֵתָה רוצָה – אִינִי רוצָה. וּפְלִיגֹא דְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, דְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: בְּשִׁכְר שֶׁלֹּשׁ זָכָה לְשִׁלֵּשׁ.^[י] בְּשִׁכְר "וַיִּסְתַּר מִשָּׁה פָּנָיו" – זָכָה לְקַלְסַתֵּר פָּנִים. בְּשִׁכְר "כִּי יֵרֵא" – זָכָה לִ"וַיִּירָאוּ מַגִּשָּׁת אֱלִיוֹ". בְּשִׁכְר "מִהֲבִיט" – זָכָה לִ"וּתְמוּנַת ה' יִבִּיט".^[י] וַיִּוָּחַסְרַתִּי אֶת כְּפִי וְרֵאִיתִי אֶת אַחֲרָי". אָמַר רַב חֲנָא בַר בִּינָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן חֲסִידָא: מִלְּמַד שֶׁהִרְאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה קָשָׁר שֶׁל תַּפִּילִין. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי: כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שְׂיַצָּא מִפִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְטוֹבָה, אֲפִילוֹ עַל תַּנְאִי – לֹא חִזַּר בּוֹ. מִנָּא לָן – מִמַּשָּׁה רַבִּינוּ, שְׁנָאֲמַר "הֲרַף מִמֶּנִּי וְאֲשְׁמִידֵם וְגו' וְאֲעֲשֶׂה אוֹתָהּ לְגוֹי עַצוּם". אַף עַל גַּב דְּבַעָא מִשָּׁה רַחֲמֵי עֲלֶה דְמִלְתָא וּבִטְלָה, אֲפִילוֹ הֲכִי – אוֹקְמָה בְּזִרְעִיָּה. שְׁנָאֲמַר: "בְּנֵי מִשָּׁה גְרָשׁוּם וְאֶלְעָזָר. וַיְהִיו בְּנֵי אֶלְעָזָר רַחֲבִיָּהּ הִרְאֵשׁ וְגו' וּבְנֵי רַחֲבִיָּה רַבּוֹ לְמַעֲלָה וְגוֹ". וְתַנִּי רַב יוֹסֵף: "לְמַעֲלָה" – מִשְׁשִׁים רַבּוּא, אֲתֵנָא "רַחֲבִיָּה" "רַחֲבִיָּה". כְּתִיב הָכָא: "רַבּוֹ לְמַעֲלָה", וְכַתִּיב הֵתָם: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ".

אָמַר

שְׁאֵלְמָלִי כְּעִסְתִּי לֹא נִשְׁתַּיר וְכו' וְאִם תִּחַמַּר מַה הִיָּה יְכוּל לִמֹּר בְּשַׁעַת קְנַע. יֵשׁ לִמֹּר בָּלָם. אִי נִמְי מֵאֲחֵר שֶׁהִים מִתְחִיל קִלְתָּנוּ בְּאוֹתָהּ שַׁעֲה הִיָּה מוֹזִיק

אֲפִילוֹ לְאַחַר כֵּן: הֵהוּא צְדוּקִי דִּהָוָה בְּשִׁכְבוּתָהּ דְּרִיב"ל בּוֹ לֹאֹ אוֹרַח אֲרַעָא אִף עַל גַּב דְּהַצְנוּקִים וְכו' מוֹרִדִין וְלֹא מַעֲלִין. הִינוּ בְּזִי אֵלֶם אֲבָל בְּזִי שְׁמִים לֹאֹ אוֹרַח אֲרַעָא לְהַעֲנִיֶסֶם וּלְהַטְרִיקֶם וּלְהַקְנֵם בְּזִי שְׁמִים שֶׁלֹּא בְּזִרְךָ בְּנֵי אֵלֶם. וְאִי גְרָסִין הָכָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים נִיחָא דְקֹאֲמַר הָתָם הַעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְרַעִי בְּהֵמָה דָּקָה לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִדִין:

ז.

עיינו משפט נר מצוה

א מו"י **פה'** מהל' **ד**עות **הל'** ז':

ב מו"י **פי'** מהל' **י**סודי **ה**תורה **הל'** ז':

לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקִּרְאוּ אָדוֹן ואל"ת שהא קרוא לטון אלגנות. דהתם אינו באל"ף קל"ת שהוא קרן אלדני (קללהים) ואל"ת אמאי לא מיימי קרן קרן אלדני (קללהים) מה תמן לי (סס טו) שהוא כתוב קדם. וי"ל שהפדשיית לא נאמרו פסגר ואין מקדם ומאחר בתורה וזה הפסוק דבין הדתרים הנה קדם לבן. וכן נ"ל ע"כ שהרי אברהם היה בן טבעים שנה בברית בין הדתרים. ואחר הדברים האלה (סס) נאמר אחר מלחמת המלכים בדפרט רש"י בפרט חמט ובמלחמת המלכים היה בן ע"ג שנים שהרי כל הימים של סדום נ"ב שנים בדאמרי' בפ"ק גשגת (קף יא). צא מהם ו"ב שנים טעבדו את דדדלעמר וי"ג שנים של מרידה ונאחר משיבסה כ"ו שנים שהיתה בשלטה ובדפיכתה היה אברהם בן צ"ט שנה שהרי היתה הדפיכה שנה אחת קדם שנולד יצחק צא מהם ששה ופשרים שנה למפרע של שלטה נמצא שכן ע"ג שנה היה במלחמת המלכים. אם כן היתה דגשת בין הדתרים קדם לדגשת אחר הדברים שלש שנים ואותה אוחו פסוק דבמה אדע שהוא מקדם. ומזה משב דשכ"ס דבמקום אחר משמע שהיה לולה דכתיב וספור הכדבדי' (דבראשי' טו) ובתר הכי כפי' ויהי השמש לבוא משמע שהוא יום. אלא נדאי ש"מ דשני פדשיית הם ולאו דבבת אחת נאמרו ואין מקדם ומאחר בתורה:

אלני חלהים – כתוב באל"ף קל"ת: הפעם

^(ט)אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מיום שפרא הקדוש ברוך הוא את העולם, לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא "אדון", עד שפא אברהם וקראו אדון, שנאמר: "ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה". אמר רב: אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם, שנאמר: "ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדה ואל תחנוניו והאר פניה על מקדשה השמם למען אדני", "למענה" מבצי ליה. אלא — למען אברהם שקראה "אדון". ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו — שנאמר: "פני ילכו והנחותי לה". ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מיום שפרא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא היה אדם שהודה להקדוש ברוך הוא, עד שבאתה לאה והודתו, שנאמר: "הפעם אודה את ה'". ראובן. אמר רבי אלעזר: אמרה לאה: ראו מה בין בני לבן חמי. דאילו בן חמי, אף על גב דמדעתייה ופנייה לבכירותיה, דכתיב: "וימכר את בכרתו ליעקב", חזו מה כתיב ביה: "וישטם עשו את יעקב". וכתיב: "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים" וגו'. ואילו בני, אף על גב דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה, דכתיב: "ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף", אפילו הכי — לא אקנא ביה, דכתיב: "וישמע ראובן ויצלהו מידם". רות, מאי "רות"? אמר רבי יוחנן: שזכתה ויצא ממנה דוד שריהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. מנא לן דשמא גרים? אמר רבי אליעזר, דאמר קרא: "לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ", אל תקרי "שמות" אלא "שמות". ^(ט)ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג. שנאמר: "מזמור לדוד בבכרו מ לפני אבשלום בנו", וכתיב בתריה: "ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי", ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג, כתיב: "למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק". ואילו מה רבו צרי" לא כתיב. "מזמור לדוד בבכרו מ לפני אבשלום בנו", "מזמור לדוד"?! "קינה לדוד" מיבצי ליה! אמר רבי שמעון בן אבישלום: משל למה הדבר דומה? — לאדם שיצא עליו שטר חוב. קודם שפרעו היה עצב, לאחר שפרעו שמח. אף כן דוד, כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא: "הנני מקים עליה רעה מביתך", היה עצב, אמר: שמא עבד או ממזר הוא, דלא חיים עלי. כיון דחזא דאבשלום הוא — שמח. משום הכי אמר "מזמור". ^(ט)ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר: "עזבי תורה יהללו רשע ושמרך תורה יתגרו בם". ^(ט)תנא נמי הכי, רבי דוסתאי בריי מתון אומר: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר: "עזבי תורה יהללו רשע" וגו'. ואם לחשה אדם לומר: והא כתיב "אל תתחר במרעים אל תקנא בעשי עולה" — אמור לו: מי שלכו נוקפו אומר כן. אלא: "אל תתחר במרעים" — להיות במרעים, "אל תקנא בעשי עולה" — להיות פעושי עולה. ואומר: "אל קנא לכה בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום". ^(ט)איני?! והאמר רבי יצחק: אם ראיך רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו, שנאמר: "יחילו דרכיו בכל עת". ולא עוד אלא שאזכה בדין, שנאמר: "מרום משפטיה מגדוד". ולא עוד אלא שרואה בצרי, שנאמר: "כל צורריו פתח בהם"! לא קשיא, הא במילי דידיה, הא במילי דשמאי. ^(ט)ואיבעית אימא הא והא במילי דשמאי, ולא קשיא: הא ברשע שהשעה משחקת לו, הא ברשע שאין השעה משחקת לו. ^(ט)ואיבעית אימא: הא והא, ברשע שהשעה משחקת לו, ולא קשיא, הא, בצדיק גמור, הא, בצדיק שאינו גמור. דאמר רב הונא: מאי דכתיב, "למה תביט בוגדים תחריש בכלע רשע צדיק ממנו", וכי רשע בולע צדיק? והא כתיב: ה' לא יעזבנו בידו, וכתיב: "לא יאנה לצדיק כל און". אלא: צדיק ממנו — בולע, צדיק גמור — אינו בולע. ואיבעית אימא, שעה משחקת לו — שאני. ^(ט)ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל הקובע מקום לתפלתו אייבוי נופלים תחתיו. שנאמר: "ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתי ושכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה". רב הונא רמי כתיב "לענותו", וכתיב: "לכלותו". בתחילה — לענותו, ולבסוף — לכלותו. ^(ט)ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה, שנאמר: "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו". "למד" לא נאמר, אלא "יצק" — מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה. אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן: מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי? אמר ליה: לא יבילנא. אמר ליה: לכנפי למר עשרה וליצלי. אמר ליה: טריחא לי מלתא. ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר. אמר ליה מאי כולי האי? אמר ליה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:

מאי

מאימתי פרק ראשון ברכות

מסורת הש"ס
א לקמן לא: ב שמות רבה ג מגילה ו: ד מסכת דרך ארץ רבה ה מגילה ו: ו אוצר מדרשים אלפא ביתא דבן סירא ז מגילה ו: ח אוצר מדרשים מדרש לעולם ט אוצר מדרשים פרק צדקות; במדבר רבה
גליון הש"ס
נמי אפ"ה לא אקנא ביה כו'. עב"ב קבג ע"א וברש"א בח"א: שם אלא שמות. ע"י שם קמג ע"ב תוד"ה שהיו: שם קינה לדוד מיבעי ליה. עיין בזוה"ק פרשה ויצא ד"ה וירא והנה באר בשדה. דמשני דחשיב דוד דקוב"ה סליק ליה חובוי לההוא עלמא. כיון דחמא דחכא בהאי עלמא בעי למיגבי מיניה דחי תו דחמא כו': שם הא בצדיק גמור כו'. ע"י זוה"ק ר"פ פנחס: שם שעה משחקת לו שאני כו'. מג"א ס"ס קנ"ו: שם גדולה שמושה כו'. ע"י תוס' כתובות י"ז ע"א ד"ה מבטליו:
תורה אור השלם

[בראשית טו, ב]

[בראשית טו, ח]

[דניאל ט, יז]

[שמות לג, יד]

[בראשית כט, לה]

[בראשית כה, לג]

[בראשית כז, מא]

[בראשית כז, לו]

[דברי הימים א ה, א]

[בראשית לו, כא]

[תהילים מו, ט]

[תהילים ג, א]

[תהילים ג, ב]

[תהילים ג, א]

[שמואל ב יב, יא]

[משלי כה, ד]

[תהילים לו, א]

[משלי כג, יז]

[תהילים י, ה]

[חבקוק א, יג]

[משלי יב, כא]

[תהילים לו, לג]

[שמואל ב ז, י]

[דברי הימים א יז, ט]

[מלכים ב ג, יא]

א

ב

ג

ד מסכת דרך ארץ רבה

ה מגילה ו:

ו אוצר מדרשים אלפא ביתא דבן סירא

ז מגילה ו:

ח אוצר מדרשים מדרש לעולם

ט אוצר מדרשים פרק צדקות; במדבר רבה

א

ב

ג

ד מסכת דרך ארץ רבה

ה מגילה ו:

ו אוצר מדרשים אלפא ביתא דבן סירא

ז מגילה ו:

ח אוצר מדרשים מדרש לעולם

ט אוצר מדרשים פרק צדקות; במדבר רבה

א

ב

ג

ד מסכת דרך ארץ רבה

ה מגילה ו:

ו אוצר מדרשים אלפא ביתא דבן סירא

ז מגילה ו:

ח אוצר מדרשים מדרש לעולם

ט אוצר מדרשים פרק צדקות; במדבר רבה

 מסורת הש"ס
א אוצר מדרשים מדרש לעולם
ב יבמות טג:
ג אוצר מדרשים ספר המעשים
ד לקמן ל:
ה תנא דבי אליהו זוטא נספחים
ו סדר אליהו זוטא פרקי דרך
ז אוצר מדרשים מדרש גדול וגדולה ל; משנה אבות
ו אוצר מדרשים תרגומים ב; אוצר מדרשים מדרש לעולם

 גליון הש"ס
גמ' כל העוסק בתורה כו'. ברי"ף איתא ומצוי בבהכ"נ:
שם לעולם ידור כו'. מג"א סימן תר"ח סק"ג:
שם בין פסוקא לפסוקא כו'. עי' יומא ע' ע"א בת"י ד"ה ולא מפני:
רש"י ד"ה כמשחל כו' כמושך כו'. כי מן המים משיתחו שמות ב' (מתרגם מן מיא שחליתו):
תורה אור השלם

[תהילים טט, יד]

[ישעיהו מט, ח]

[איוב לו, ה]

[תהילים נה, יט]

[משלי ג, יז]

[ירמיהו יב, יד]

[דברים יא, כא]

[משלי ח, לד]

[תהילים לב, ו]

[משלי יח, כב]

[קהלת ז, כו]

[משלי ח, לה]

[תהילים סח, כא]

[איוב ג, כב]

[מלכים ב י, כז]

[תהילים פז, ב]

[תהילים קיב, א]

[תהילים קכח, ב]

[מלכים א ב]

[ישעיהו א, כח]

עת רעון – אלמא יש קעה שהיא של רעון: כביר לא ומאס – תפלת הרבים לא ומאס:

מקרב לי – ממלחמות הבאות עלי: כי ברבים היו עמדי – שהתפללו עמי: פדה בשלים –

^(א)**מאי דכתיב "וְאֶנִּי תַפְלִיתִי לָךְ הִ' עַת רָצוֹן". אִימְתִי עַת רָצוֹן — בְּשַׁעֲה שֶׁהַצָּבוּר מִתְפַּלֵּלָיו. רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מִהָכָא: "כַּה אָמַר ה' בַּעַת רָצוֹן עֲנִיתִיה". רַבִּי אַחָא בְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מִהָכָא: "הָן אַל כַּבִּיר וְלֹא יִמָּאָס": וּכְתִיב: "פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֶּרֶב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עֲמָדָי". תַּנְיָא נְמִי חֲכִי, רַבִּי נִתָּן אוֹמְרִי: מִנֵּין שְׂאִין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹאֵס בַּתְּפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים שְׁנֶאֱמַר: "הָן אַל כַּבִּיר וְלֹא יִמָּאָס", וּכְתִיב: "פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֶּרֶב לִי" וְגו', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: כָּל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַגְמִילוּת חֻסְדִּים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצָּבוּר — מַעֲלָה אָנִי עָלָיו כְּאִילוּ פְּדָאנִי, לִי וּלְבָנִי, מִבֵּין אוֹמוֹת הָעוֹלָם. יֵאֱמַר רִישׁ לְקִישׁ: כָּל מִי שֵׁישׁ לוֹ בֵּית הַכִּנֹּסֶת בְּעִירוֹ, וְאִינוּ נִכְנָס שָׁם לְהַתְפַּלֵּל, נִקְרָא "שֶׁכֶּן רַע", שְׁנֶאֱמַר: "כַּה אָמַר ה' עַל כָּל שֶׁכֶּנִי הָרָעִים הַגָּעִים בַּנִּחְלָה אֲשֶׁר הִנַּחְתִּי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל". וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׁגוֹרִם גְּלוּת לוֹ וּלְבָנָיו, שְׁנֶאֱמַר: "הִנְנִי נֹתֵשֵׁם מַעַל אֲדַמְתֶּם וְאֶת בֵּית יְהוּדָה אֲתוֹשׁ מִתּוֹכָם". אָמַרו לִיה לְרַבִּי יוֹחָנָן: אֵיכָּא סָבִי בְּבִבְלָא. תַּמָּה וְאָמַר: "לִמְעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה" כְּתִיב, אֲבָל בַּחוּצָה לָאֶרֶץ — לֹא? כִּיּוֹן דְאָמְרִי לִיה מִקְדָּמִי וּמַחֲשָׁכִי לְבִי כְּנִישְׁתָּא, אָמַר: הֵיינוּ דְאֶהֱנִי לָהּ. דְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי לְבַנָּיה: קְדִימוּ וְחֲשִׁיכוּ וְעִיִּילוּ לְבִי כְּנִישְׁתָּא, כִּי הֵיכִי דְתוֹרְכוֹ חֵי. אָמַר רַבִּי אַחָא בְרַבִּי חֲנִינָא: מֵאִי קָרָא — "אֲשֶׁרִי אָדָם שָׁמַע לִי לְשָׁקֵד עַל דִּלְתָתִי יוֹם יוֹם לְשִׁמּוֹר מְזוּזוֹת פִּתְחָי", וּכְתִיב בַּתְּרִיה: "כִּי מִצָּאִי מִצָּא חַיִּים". אָמַר רַב חֲסֵדָא: לַעוֹלָם יִכְנָס אָדָם שְׁנֵי פִתְחִים בְּבֵית הַכִּנֹּסֶת. שְׁנֵי פִתְחִים סִלְקָא דַּעְתָּךְ! אֵלָּא אֵימָא, שִׁיעוּר שְׁנֵי פִתְחִים, וְאַחֵר כֶּה יתְפַלֵּל. "עַל זֹאת יתְפַלֵּל כָּל חֲסִיד אֱלֹהֵי לַעַת מִצָּא", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: "לַעַת מִצָּא" זוֹ אִשָּׁה, שְׁנֶאֱמַר: "מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב".^[כ] בְּמַעְרַבָא כִּי נָסִיב אִינְשׁ אֲתַתָּא, אָמְרִי לִיה חֲכִי: "מִצָּא" אוּ "מוֹצָא"? "מִצָּא" דְּכְתִיב: "מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב וַיִּפֹּק רָצוֹן מֶה", "מוֹצָא" דְּכְתִיב: "וּמוֹצָא אָנִי מֶר מִמֶּנּוּת אֶת הָאִשָּׁה" וְגו'. רַבִּי נִתָּן אוֹמְרִי: "לַעַת מִצָּא" — זוֹ תּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר: "כִּי מִצָּאִי מִצָּא חַיִּים" וְגו'.^[כ] רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר — "לַעַת מִצָּא" זוֹ מִיתָה, שְׁנֶאֱמַר: "לַמּוֹת תּוּצְאוֹת". תַּנְיָא נְמִי חֲכִי: תִּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשָׁה מֵינֵי מִיתָה נִבְרָאוּ בַּעוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר: "לַמּוֹת תּוּצְאוֹת", "תּוּצְאוֹת" בְּגִימְטְרִיא חֲכִי הוּו. קֶשֶׁה שֶׁבִּכְלָן — אֲסַכְרָא, נִיחָא שֶׁבִּכְלָן — נִשְׁיָקָה. אֲסַכְרָא דְמָנֵא כַּחֲיוֹרָא בְּגִבְבָּא דַּעֲמָרָא דְלֶאחֻרֵי נִשְׂרָא, וְאֵיכָּא דְאָמְרִי כְּפִיטוּרִי בְּפִי וְשֵׁט, נִשְׁיָקָה דְמָנֵא כְּמַשְׁחַל בְּנִיתָא מַחֲלָבָא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: "לַעַת מִצָּא" — זוֹ קְבוּרָה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מֵאִי קָרָא "הַשְׁמָחִים אֵלֵי גִיל יִשְׁיִשוּ כִּי יִמָּצְאוּ קְבָרָ". אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁלָּא, הֵיינוּ דְאָמְרִי אִינְשֵׁי: לִיבְעֵי אִינְשׁ רַחֲמֵי אֲפִילוּ עַד זִיבּוּלָא בַּתְרִייתָא שְׁלָמָא. מֶר זוּטְרָא אָמַר: "לַעַת מִצָּא" — זֶה בֵּית הַכֶּסֶּא. אָמְרִי בְּמַעְרַבָא: הֵא דְמֶר זוּטְרָא עֲדִיפָא מִקְלָהוּ. אָמַר לִיה רַבָּא לְרַפְרָם בַּר פִּפְּא: לִימָא לָן מֶר מֶהֱנִי מִלִּי מַעֲלִייתָא דְאֻמְרַת מִשְׁמִיה דְרַב חֲסֵדָא בְּמִלִּי דְבִי כְּנִישְׁתָּא. אָמַר לִיה, חֲכִי אָמַר רַב חֲסֵדָא: מֵאִי דְכְתִיב, "אֶהֱב ה' שְׁעָרֵי צִיּוֹן מִכָּל מַשְׁכְּנוֹת יַעֲקֹב": אוֹהֵב ה' שְׁעָרִים הַמְצוּיָיִם בַּהֲלָכָה, יוֹתֵר מִבְּתֵי כְּנָסִיּוֹת וּמִבְּתֵי מִדְרָשׁוֹת. וְהֵיינוּ דְאָמַר רַבִּי חֲזִיא בַר אַמִּי מִשְׁמִיה דַּעוּלָא: מִיּוֹם שֶׁחֶרֶב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין לוֹ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעוּלְמוֹ אֵלָּא אַרְבַּע אַמוֹת שֶׁל הֶלְכָה בְּלָבָד. יֵאֱמַר אַבְי: מַרִישׁ הָוָה גְּרִיסָנָא בְּגוּ בִיתָא וּמַצְלִינָא בְּבִי כְּנִישְׁתָּא. כִּיּוֹן דַּשְׁמַעְנָא לְהָא דְאָמַר רַבִּי חֲזִיא בַר אַמִּי מִשְׁמִיה דַּעוּלָא — מִיּוֹם שֶׁחֶרֶב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין לוֹ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעוּלְמוֹ אֵלָּא אַרְבַּע אַמוֹת שֶׁל הֶלְכָה בְּלָבָד — לֹא הָוָה מַצְלִינָא אֵלָּא הֵיכָא דְגְרִיסָנָא.^[כ] רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסי אַף עַל גַּב דְּהוּו לְהוּ תְלִיסַר בִּי כְּנִישְׁתָּא בְּטַבְרִיא לֹא מַצְלוּ אֵלָּא בִּינֵי עַמּוּדֵי, הֵיכָא דְהוּו גְרָסִי.^[כ] וְאָמַר רַבִּי חֲזִיא בַר אַמִּי מִשְׁמִיה דַּעוּלָא: גְּדוּל הַנִּהְגָּה מִיִּגְיעוּ יוֹתֵר מִיֵּרָא שְׁמִים, דְאֵילוּ גְבִי יֵרָא שְׁמִים כְּתִיב "אֲשֶׁרִי אִישׁ יֵרָא אֶת ה'", וְאֵילוּ גְבִי נִהְגָה מִיִּגְיעוּ כְּתִיב: "יִגִיעַ כְּפִידָּה כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרִידָּה וְטוֹב לָךְ". "אֲשֶׁרִידָּה" — בַּעוֹלָם הָזֶה, "וְטוֹב לָךְ" — לַעוֹלָם הַבָּא, וּלְגַבִּי יֵרָא שְׁמִים, "וְטוֹב לָךְ" לֹא כְּתִיב בִּיה. וְאָמַר רַבִּי חֲזִיא בַר אַמִּי מִשְׁמִיה דַּעוּלָא: לַעוֹלָם יְדוֹר אָדָם בְּמָקוֹם רַבּוּ, שְׁכָל זְמַן שְׁשֻׁמְעֵי כֶּן גְרָא חֲזִיִם, לֹא נִשָּׂא שְׁלֹמָה אֶת בַּת פְּרָעָה. וְהַתְנִיָא אַל יְדוֹר! לֹא קִשְׁיָא, הָא דְכִיִּיף לִיה, הָא דְלֹא כִיִּיף לִיה. "אָמַר רַב הוֹנָא בַר יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי מְנַחֵם, אָמַר רַבִּי אַמִּי: מֵאִי דְכְתִיב, "וְעוֹזְבִי ה' יָכְלוּ" — זֶה הַמִּנְיָח סִפֵּר תּוֹרָה וִיּוֹצֵא. רַבִּי אֲבָהוּ נָפִיק בִּין גְּבָרָא לְגַבְרָא. בָּעֵי רַב פִּפְּא: בִּין פְּסוּקָא לְפְסוּקָא מַהוּ? תִּיקּוּ. רַב שְׁשֶׁת מִהֲדַר אַפִּיה וְגָרִיס. אָמַר: אָנּוּ בְּדִידָן וְאִינְהוּ בְּדִידְהוּ.^[כ] אָמַר רַב הוֹנָא בַר יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי אַמִּי: לַעוֹלָם יִשְׁלִים אָדָם פְּרָשׁוּתָיו עִם הַצָּבוּר. שְׁנִים מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגוּם.**

וְאֲפִילוּ

מאימתי פרק ראשון ברכות

ח.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' ט:

ב מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' יא:

ג מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' כ:

ד מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' יח:

ה מו"י פו"ב מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קמו סעי' א:

ו מו"י פו"ב מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קמו סעי' א:

ז מו"י פו"ג מהל' תפילה וברכת כהנים הל' כה, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' רפה סעי' א:

עמדו כל העם (נחמיה ח:ה') כיון שגפפתח ספר תורה לסור לספר אפי' בקבר הלכה. וגם לומר היום אורי בקול רם כזי שלא יבטלו קול קריאת התורה והבא אורי בנחת. והאי דקא מהדר אפה רבותא משמע אע"ג דמהדר אפה שגראה פמניח ספר תורה שפיר זמי והאי דאהדר אפה כזי שזבן גרסתו. ורב אלפס (מגלה פ"ד) כתב דה"ג דפרשני דקא שגש שם עשרה אחרני אז יכול ללמד. רבב אין שם עשרה כי אם עמו לא. והבא מורי שהיו שם עשרה בלא הוא ועוד תרין האלפסי שאני רב ששת שתורתו אומנתו הוא. ואנן מסתבר לן כי האי תירוץא: שנים מקרא ואחד תרגום. יש מפרשים והוא הדיו ללועזות בלע"ז שלהן הוי כמו תרגום שפרש לפעמים. כי כמו שהתרגום מפרש לע"ה כך הם מבינים מתוך הלע"ז. ולא נהירא שהרי התרגום מפרש במה שאין ללמד מן העברי כדאשכחן בבמה דכותי דאמר רב יוסף (מגלה ד' ג.) אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ע"כ אין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אם בלשון תרגום:

ח:

	עין משפט
	גזר מצוה

א מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' ח:

ב מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' י:

ג מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' יב, סמוג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' רלה סעי' ד:

ד מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' י:

ה מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' יב, סמוג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' רלה סעי' ד:

וְאֶפְלוּ עֲטוּרוֹת וְדִבְרוּ וְכוּ' פּו' רָש"י אָפּוּי עֲטוּרוֹת וְדִבְרוּ שָׁלֹחַ בּוֹ תַּרְנוּם שְׁעָרָיו לְקִירוֹתוֹ שְׁלָשָׁה פְּעָמִים בְּעֶבְרִי. וְקִשָּׁה אִמְחִי נָקט עֲטוּרוֹת וְדִבְרוּ שֶׁנֶּשׁ לוֹ מ"מ תַּרְנוּם יִרְשָׁלָמִי. הִיָּה לוֹ לִוְמֵר רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן אוֹ פְּסוּקָא אֲחֵרִינָא שָׁלֹחַ בּוֹ תַּרְנוּם כָּלָל. וְנֶשׁ לִוְמֵר מִשּׁוֹם הָכִי נָקט עֲטוּרוֹת וְדִבְרוּ אַע"ג שָׁלֹחַ בּוֹ תַּרְנוּם יְדוּעַ אֲלֵא תַּרְנוּם יִרְשָׁלָמִי וְגַרְיֹה לְקִירוֹת ג' פְּעָמִים הָעֶבְרִי מ"מ יוֹתֵר טוֹב לְקִירוֹת פַּעַם שְׁלִישִׁית בְּתַרְנוּם: **כָּאֵלֹו** מִתְעַנָּה תִּשְׁיָעִי וְצִיּוּרִי ה"פ אִם נִגְמִינָה לְהִתְעַנּוּת יוֹם ט'. וְהִקְשָׁה רַבִּינוּ שְׁמוּאֵל ב"ר אֲחֵרִן מִינְבִי"ל מֵחִי קָשִׁיָא לִיָּה וְהָא כְּתִיב בְּרָאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב תֵּאֲכְלוּ מִצֶּת (שְׁמוֹת י"ב:י"ח) וְאוֹתוֹ עָרֵב ר"ל עָרֵב שֶׁל ט"ו הֵכָא גַּמִּי יִמְחֵא מֵחִי עָרֵב עָרֵב שֶׁל עֲשִׂירִי וְנֶשׁ לִוְמֵר דְּשֹׁאֲנִי הָתָם דְּכְתִיב תֵּאֲכְלוּ לְבָסוּף דְּמִשְׁמַע הָכִי בְּרָאשׁוֹן בִּי"ד בְּזִילָה תֵּאֲכְלוּ מִצֶּת. אֲבָל הָכָא כְּתִיב וְעִנִּיתֶם הָדָם בְּעָרֵב דְּמִשְׁמַע וְעִנִּיתֶם מִנֹּד בֵּינִם הַתְּשִׁיעִי: **יִשְׁלִיִּם** פְּרִשְׁיוּתוֹי עִם הַצִּבּוּר נִרְאָה דְּכָל הַשְּׁבֻעַ מִפְּנֵין דְּמִתְחַלְצִין לְקִירוֹת הַפְּרָשָׁה דְּהִינוּ מִמִּנְחַת שָׁבֶת וְאֵלֶיךָ עַד שָׁבֶת הַבֹּאִה נִקְרָאת עִם הַצִּבּוּר וְאֵע"ג לְעֵגְנֵן גִּטּוֹן לֹא נִקְרָא קָמִי שָׁבֶת אֲלֵא מִרְבִּיעִי וְאֵלֶיךָ (פְּסָכִים ד' קו.) [וְמֵן הַשְּׁלֵמָה יֵשׁ] בְּמִדְרָשׁ ג' דְּבָרִים צִוֵּה רַבִּינוּ הַקְדוֹשׁ לְבָנָיו בְּשָׁעָה שְׁנַפְטוּר שֶׁלֹא תֵּאֲכְלוּ לְחֵם בְּשָׁבֶת עַד שֶׁתִּגְמְרוּ כָּל הַפְּרָשָׁה מִשְׁמַע דְּהָדָם אֲכִילָה צְרִיךְ לְהַשְׁלִימָה. וּמִיָּהוּ אִם הַשְׁלִימָה לְאַחֵר אֲכִילָה שְׁפִיר דְּמִי. מ"מ מִצְוַה מִן הַמִּבְחָר הָדָם אֲכִילָה: **לֹא** לְעוֹלָם לִיֻּלִּיאַ הוּא תִּימָא אִם כֵּן לִימָא רְבוּתָא שְׁפַעְמִים יֵשׁ אָדָם קוֹרֵא לְאַחֵר שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר שְׁנִי פְּעָמִים וְיוֹצֵא בּוֹ מִשּׁוֹם שְׁחִירִית וּמִשּׁוֹם עֲרֻבִית. וּי"ל דְּהָכִי קֹאֵמֵר לְעוֹלָם לֵילָא הוּא בְּשֹׁאֵר מִצֶּת דְּבַעֲיֵן בְּהוּ יוֹם כְּמוֹ תַּפְלִין וְעִצִּית. אֲבָל גַּבִּי ק"ס לֹא הוֹאִיל וְאִיכָא אִינְשֵׁי דְקוֹמִי בְּהֵיאֵא שְׁעָתָא לֹאן זְמַן שְׂכִיבָה הוּא. וְהֵאז דְּנָקט לְאַחֵר שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר לֹאן דְּוָקָא מִנֹּד הוּא דְּהָא צְרִיךְ לְהַתְחִין לְכָל הַפְּחוֹת שְׁעוֹרָא דְּמִתְגִּיתִין (לְקַמֵּן בְּרָכוֹת ט:.) עַד שְׁכִיבִי בִּין תַּכְלֵת לְכַרְתִּי:

וְאֶפְלוּ עֲטוּרוֹת וְדִבְרוּ וְכוּ' פּו' רָש"י אָפּוּי עֲטוּרוֹת וְדִבְרוּ שָׁלֹחַ בּוֹ תַּרְנוּם שְׁעָרָיו

וְאֶפְּלוּ "עֲטוּרוֹת וְדִבְרוּ". שְׁכָּל הַמִּשְׁלִיִּם פְּרִשְׁיוּתוֹי עִם הַצִּבּוּר מֵאַרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוּתָיו. ^(א) רַב בִּיבִי בַר אֲבָיִי סָבַר לְאַשְׁלוּמִינָהוּ לְפִרְשְׁיִיתָא דְּכָלֹא שְׁתָּא בְּמַעְלֵי יוֹמָא דְּכַפּוּרִי, תִּנָּא לִיָּה חִיָּיא בַר רַב מִדְּפָתִי: כְּתִיב: "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֲדָשׁ בְּעָרֵב". ^(ב) וְכִי בְּתִשְׁעָה מִתְעַנִּין? וְהִלֵּא בַּעֲשָׂרָה מִתְעַנִּין! אֲלֵא לִוְמֵר לָךְ כָּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתָה בְּתִשְׁעֵי, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאִילוּ מִתְעַנָּה תִּשְׁיָעִי וְעִיָּרִי. ^(ג) סָבַר לְאַקְדוּמִינָהוּ, אֲמַר לִיָּה הֵהוּא סָבָא, תִּנְיָנָא: וּבִלְבָד שְׁלֹא יִקְדִּים וְשְׁלֹא יֵאָחַר. בְּדֹאמַר לָהּוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי לְבִנְיָה: אֲשִׁלִּמוּ פְּרִשְׁיוּתֵיכּוֹ עִם הַצִּבּוּר שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תַּרְגוּם. וְהִזְהִירוּ בְּוִרְדִּין כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנָּן: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: עַד שִׁישְׁחוּט אֶת הַוִּירִידִין. ^(ד) וְהִזְהִירוּ בְּזִקֵּן שִׁשְׁכַח תַּלְמוּדוֹ מִחֻמַּת אוֹנָסוֹ. דְּאַמְרִינָן: לוֹחֹת וְשִׁבְרֵי לוֹחֹת מוֹנָחוֹת בְּאַרוֹן. אֲמַר לָהּוּ רַבָּא לְבִנְיָה: כְּשִׁאתָם חוֹתְכִין בְּשׂוֹר, אַל תַּחֲתִּכוּ עַל גַּב הֵיד. אִיכָא דְּאַמְרִי: מִשּׁוֹם סָבָנָה. וְאִיכָא דְּאַמְרִי: מִשּׁוֹם קַלְקוּל סְעוּדָה. ^(ה) וְאַל תִּשְׁבּוּ עַל מִטַּת אֲרַמִּית, וְאַל תַּעֲבְרוּ אַחוּרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְלִין. וְאַל תִּשְׁבּוּ עַל מִטַּת אֲרַמִּית, אִיכָא דְּאַמְרִי לֹא תִגְנוּ בְּלֹא קִרְיַאת שְׁמַע, וְאִיכָא דְּאַמְרִי דְּלֹא תִנְסְבוּ גִּיּוֹרְתָא. וְאִיכָא דְּאַמְרִי, אֲרַמִּית מַמְשׁ. וּמִשּׁוֹם מַעֲשֶׂה דְּרַב פֶּפְּא. דְּרַב פֶּפְּא אָזַל לְגַבִּי אֲרַמִּית, הוֹצִיאָהּ לוֹ מִטָּה. אֲמַרָה לוֹ: שָׁב! אֲמַר לָהּ: אִינִי יוֹשֵׁב, עַד שֶׁתִּגְבִּיָּהִי אֶת הַמִּטָּה. הִגְבִּיָּהָ אֶת הַמִּטָּה וּמִצָּאוּ שָׁם תִּינּוֹק מִת. מִכָּאֵן אֲמָרוּ חֲכָמִים: אֲסוּר לִישֹׁב עַל מִטַּת אֲרַמִּית. "וְאַל תַּעֲבְרוּ אַחוּרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְלִין — מְסִייעַ לִיָּה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי. דְּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: אֲסוּר לוֹ לְאַדָּם שִׁיעְבוֹר אַחוּרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְלִין. ^(ו) אֲמַר אֲבָיִי: וְלֹא אֲמָרוּ אֲלֵא דְּלִיכָא פַּתְחָא אַחֲרִינָא, אָבָל אִיכָא פַּתְחָא אַחֲרִינָא — לִית לָן בַּהּ. וְלֹא אֲמָרוּ אֲלֵא דְּלִיכָא בִּי כְּנִישָׁתָא אַחֲרִינָא, אָבָל אִיכָא בִּי כְּנִישָׁתָא אַחֲרִינָא — לִית לָן בַּהּ. וְלֹא אֲמָרוּ אֲלֵא דְּלֹא דְּרִי טוֹנָא, וְלֹא רְהִיט, וְלֹא מִנַּח תַּפִּילִין, אָבָל אִיכָא חַד מִהֲנָה — לִית לָן בַּהּ. ^(ז) תַּנְיָא, אֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא: בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים אוֹהֵב אָנִּי אֶת הַמִּדְּוָיִם, כְּשִׁחוֹתְכִין אֶת הַבְּשָׂר — אִין חוֹתְכִין אֲלֵא עַל גַּבִּי הַשּׁוּלְחָן, כְּשִׁנּוּשְׁקִין — אִין נוֹשְׁקִין אֲלֵא עַל גַּב הֵיד, וּכְשִׁיּוּעִצִּין — אִין יוֹעֲצִין אֲלֵא בְּשֻׁדָּה. אֲמַר רַב אֲדָא בַר אֲהֻבָּה: מֵחִי קִרְאָה "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֵל צֹאנֹו". ^(ח) תַּנְיָא אֲמַר רַבִּין גְּמִלְיָאֵל: בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים אוֹהֵב אָנִּי אֶת הַפְּרָסִיִּים: הֵן צָנוּעִין בְּאַכִּילָתוֹ, וּצְנוּעִין בְּבֵית הַכֶּסֶּא, וּצְנוּעִין בְּדָבָר אַחֵר. "אָנִּי צוֹיִתִּי לְמִקְדָּשִׁי", תַּנִּי רַב יוֹסֵף: אִילוּ הַפְּרָסִיִּים הַמְּקוּדָּשִׁין וּמוֹזְמַנִּין לְגִיהֶנָּם. רַבִּין גְּמִלְיָאֵל אוֹמַר וְכוּ': אֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲמַר שְׁמוּאֵל: הִלְכָּה כְּרַבָּן גְּמִלְיָאֵל. ^(ט) תַּנְיָא: רַבִּי שְׁמַעוֹן כֵּן יוֹחִי אוֹמַר פְּעָמִים שְׁאַדָּם קוֹרֵא קִרְיַאת שְׁמַע שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּלִילָה, אַחַת קוֹדָם שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר וְאַחַת לְאַחֵר שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר, וְיוֹצֵא בְּהֵן יְדֵי חוֹבְתוֹ אַחַת שָׁל יוֹם וְאַחַת שָׁל לַיְלָה. "הָא גּוּפָא קִשְׁיָא, אֲמַרְתּ: פְּעָמִים שְׁאַדָּם קוֹרֵא קִרְיַאת שְׁמַע שְׁתֵּי פְּעָמִים בְּלִילָה, אֲלֵמָא לְאַחֵר שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר לִילִיא הוּא, וְהָדַר תַּנִּי: יוֹצֵא בְּהֵן יְדֵי חוֹבְתוֹ אַחַת שָׁל יוֹם וְאַחַת שָׁל לַיְלָה, אֲלֵמָא יְמָא הוּא! לֹא — לְעוֹלָם לִילִיא הוּא. וְהָא דְּקַרִּי לִיָּה "יוֹם" — דְּאִיכָא אִינְשֵׁי דְּקִיָּמִי בְּהֵיאֵא שְׁעָתָא. אֲמַר רַב אַחָא בַר חֲנִינָא, אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: הִלְכָּה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן כֵּן יוֹחִי. אִיכָא דְּמַתְנִי לָהּא דְּרַב אַחָא בַר חֲנִינָא אַהָא. דְּתַנָּא, רַבִּי שְׁמַעוֹן כֵּן יוֹחִי אוֹמַר מִשּׁוֹם רַבִּי עֲקִיבָא: פְּעָמִים שְׁאַדָּם קוֹרֵא קִרְיַאת שְׁמַע שְׁתֵּי פְּעָמִים בִּיּוֹם, אַחַת קוֹדָם הַנֵּץ הַחֲמָה, וְאַחַת לְאַחֵר הַנֵּץ הַחֲמָה, וְיוֹצֵא בְּהֵן יְדֵי חוֹבְתוֹ, אַחַת שָׁל יוֹם וְאַחַת שָׁל לַיְלָה. הָא גּוּפָא קִשְׁיָא. אֲמַרְתּ פְּעָמִים שְׁאַדָּם קוֹרֵא קִרְיַאת שְׁמַע שְׁתֵּי פְּעָמִים בִּיּוֹם, אֲלֵמָא קוֹדָם הַנֵּץ הַחֲמָה יְמָמָא הוּא, וְהָדַר תַּנִּי יוֹצֵא בְּהֵן יְדֵי חוֹבְתוֹ אַחַת שָׁל יוֹם וְאַחַת שָׁל לַיְלָה, אֲלֵמָא לִילִיא הוּא!

לֹא.

מאימתי פרק ראשון ברכות

מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כּו' – וְהָכִי קֹאֵמֵר קִרְא הָכִינוּ עֲצָמְכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֲדָשׁ לַעֲנוּי הַמִּחְרַת וְהָרִי הוּא בְּעִינוּי כְּעִנוּי הַיּוֹם: לְאַקְדוּמִינָהוּ – לְסַדֵּר כָּל הַפְּרָשׁוֹת בְּשִׁבְּת אַחַת אוֹ בְּשְׁתֵּי שִׁבְּתוֹת: עַד שִׁישְׁחוּט אֶת הַוִּירִידִין – כְּדִי שְׁנַחֵל כָּל הָדָם וְלֹא אִמֵּר כֵּן אֲלֵא בַּעוֹף הוֹאִיל וְצִוְּלָהּ כָּלוּ כְּאֻחַד: מַחֲמַת אָנְסוּ – שְׁחַלָּה אוֹ שְׁנַטְרַד בְּדַחַק מוֹזְנוֹת הַזָּהָרוּ בּוֹ לְכַבְּלוֹ: שְׂבְרֵי לוֹחוֹת מְנוּחוֹת בְּאַרוֹן – דְּכְתִיב (דְּבָרִים י"ב:) אֲשֶׁר שִׁבְרַת וְשִׁמַּתָּם בְּאַרוֹן אֵף הַשִּׁבְרִים תִּשִּׂים בְּאַרוֹן: מִשּׁוֹם סָבָנָה – שֶׁלֹא יִקּוּן יָדוֹ: מִשּׁוֹם קַלְקוּל סְעוּדָה – אֵף בְּחֻבּוּרָה קָטָנָה יֵצֵא דָם וַיִּלְכְּךָ אֶת הַמַּאֲכָל וַיִּמָּאִים אֶת הַמִּסְבִּין: בְּלֹא ק"ס – שְׁתֵּאֵא מִטְוֶךְ. לְוִזְמָה לְמַטַּת אֲרַמִּית: אֲרַמִּית מַמְשׁ – עַל מִטַּת אֲרַמִּית: מַעֲשֶׂה דְּרַב פֶּפְּא – שְׁאִמְרָה לוֹ שֶׁבַע עַל הַמִּטָּה וְהִיָּה בְּנָה מִת מוּטָל עָלֶיהָ וְהִיתָה רִצּוּהָ לְהַעֲלִיל עָלָיו וְלִוְמֵר שֶׁנֶּשֶׁב עָלָיו וְהָרְגוֹ: אֲסוּר לַעֲבֹר וְכו' – שְׁנִרְאָה כְּמַבְרִיחַ עֲצָמוֹ מִפְּתַח בֵּית הַכְּנֶסֶת שְׂבִמְזַרְח: עַל גַּב הֵיד – אֶת יַד חֻבְרוֹ הוּא נוֹשֵׁק וְדָרְךְ חֲטִיבוֹת הוּא זֶה מִפְּנֵי הָרֶק: אֲלֵא בְּשָׂדֶה – דְּאִמְרִי אִינְשֵׁי אֲזִינוּם לַכְּתָל: בְּדָבָר אַחֵר – תַּשְׁמִישׁ: אָנִּי עֲיִיתִי לְמַקְדָּשִׁי – דְּמַפְלֵת בְּבָל כְּתִיב אָנִּי עֲיִיתִי אֶת מַלְכִּי כְּרָם וּמְדִי לְבָא וְלַהֲשַׁחֲתָהּ: לִילִיא הוּא – עַד הֵנָּה הַחֲמָה: דְּקוֹמִי בְּהֵיאֵא שְׁעָתָא – הַלְכְךָ זְמַן ק"ס דְּיוֹם הוּא דְּנָבִי קִרִּית שְׁמַע וּבְקוּמַךְ כְּתִיב וְהָא קוֹמִי:

	מסורת הש"ס
--------------------------	------------------------------

א פסחים סח: ראש השנה ט:; יומא פא: ב סנהדרין צט: ג שבת כג:

ד אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קסט

ה פסחים קיב:

ו חולין פד:; פסחים קיא:; לקמן סא.

ז אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה טט; אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש

ח אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה ע; אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש

ט ראש השנה כח:; תוספתא ברכות; אבות דרבי נתן

	תורה אור השלם
---------------------------------------	---------------------------------

[במדבר לב]

[במדבר לב, ג]

[ויקרא כג]

[ויקרא כג, לב]

[ויקרא כג, כז]

[שמות יט, ט]

[דברים י, ב]

[בראשית לא]

[בראשית לא, ד]

[ישעיהו יג, ג]

[ישעיהו יג]

מאימתי פרק ראשון ברכות

א לקמן יא:
ב גיטין יח:
ג משנה ברכות; לעיל ב.
ד פסחים כב; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; מגילה כא.
ה עבודה זרה מו.
ו ספרי במדבר; זבחים מד;
ז במדבר רבה

וּאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מִרְיֹם יֵאָכְלוּהָ (שמות יב, ח)
וּעֲבֹרְתִי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלֵּילָה הַזֶּה וְהַיְתִי כִלְ־כֹּכֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִזֶּמֶר וְגו' (שמות יב, יב)
וְכָפַץ הָעָם בְּכִלְ־אֶרֶץ מִצְרַיִם לִקְשָׁשׁ קֶשׁ לַתָּבֹן (שמות ה, יב)
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחַצֹּת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא וְגו' (שמות יא, ד-ה)
וַכֹּה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכִם חֲגָרִים נִעְלִיכִם בְּרִגְלֵיכֶם וּמַשְׁלָכֶם בְּיָדְכֶם וְגו' (שמות יב, יא)
וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנֵּתִי מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ (שמות יב, י)
כִּי אִם־אֶל־הַמִּקְוֹס אֲשֶׁר־יִבְחַר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ לִשְׂכּוֹן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח וְגו' (דברים טו, י)
שְׁמֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאֵבִיב וְעִשִׂיתָ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בַחֹדֶשׁ וְגו' (דברים טו, א)
וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִינַי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְגו' (במדבר לג, ג)
אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֵנִים הַמְשֻׁחִים אֲשֶׁר־מִלֵּא וְדָם לָכֶהָ (במדבר ג, ג)
דַּרְבָּנָה בְּאֲזִיזֵי הָעָם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת וְגו' (שמות יא, ב)

והאי דקרו לה ליליא – דקאמר יוצא בו ק"ש סל לילה: משום דאיכא דגנו – וקרינא בה לְעוֹלָם יִמָּמָא הוא ואם תאמר לתני שפי דגנו ברהיאי שעתא. "אמר רבי אחא ברבי חנינא, אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה ברבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא. אמר רבי זירא: ובלבד שלא יאמר "השפיבנו".^(א) כי אתא רב יצחק בר יוסף, אמר: הא דרבי אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי, לאו בפירוש איתמר, אלא מפלגא איתמר.^(ב) דההוא זוגא דרפנן דאשתכור בהלולא דבריה דרבי יהושע בן לוי. אתו לקמיה דרבי יהושע בן לוי, אמר: כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק. מעשה שבאו בניו וכו': ועד השתא לא שמייע להו הא דרפן גמליאל!? הכי קאמרי ליה: רפנן פליגי עילויה, ויחיד ורבים, הלכה ברבים, או דלמא רפנן כוותה סבירא להו, והאי דקאמרי "עד חצות" – כדי להרחיק אדם מן העבירה. אמר להו: רפנן כוותי סבירא להו, וחייבין אתם. והאי דקאמרי "עד חצות" – כדי להרחיק אדם מן העבירה. ולא זו בלבד אמרו, אלא וכו': ורפן גמליאל מי קאמר "עד חצות" דקתני "ולא זו בלבד אמרו"?^(ג) הכי קאמר להו רפן גמליאל לבניה: אפילו לרפנן דקאמרי "עד חצות", מצותה עד שיעלה עמוד השחר. והאי דקא אמרי עד חצות – כדי להרחיק אדם מן העבירה. הקטר חלבים וכו'. ואילו אכילת פסחים לא קתני. ורמינניה: קריאת שמע ערבית, והלל בלילי פסחים, ואכילת פסח, מצותן עד שיעלה עמוד השחר! "אמר רב יוסף: לא קשיא: הא רבי אלעזר בן עזריה, הא רבי עקיבא. דתנאי: "ואכלו את הבשר בלילה הזה", רבי אלעזר בן עזריה אומר: נאמר פאן "בלילה הזה", ונאמר להלן: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", מה להלן עד חצות, אף פאן עד חצות.^(ד) אמר ליה רבי עקיבא: והלא כבר נאמר "בחפזון", עד שעת חפזון. אם בן מה תלמוד לומר "בלילה"? יכול יהא נאכל בקדשים ביום תלמוד לומר "בלילה", בלילה הוא נאכל, ולא ביום. בשלמא לרבי אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שונה, אצטריה למכתב ליה "הזה". אלא לרבי עקיבא האי "הזה" מאי עביד ליה? ^(ה) למעוטי לילה אחר הוא דאתא, סלקא דעתך אמינא: הואיל ופסח קדשים קלים, ושלמים קדשים קלים, מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד – אף פסח נאכל שתי לילות במקום שני ימים, ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד. קמשמע לן "בלילה הזה", בלילה הזה הוא נאכל ואינו נאכל בלילה אחר. ורבי אלעזר בן עזריה מ"לא תותירו עד בקר" נפקא. ורבי עקיבא – אי מהתם, הנה אמינא מאי "בקר" – בקר שני. ורבי אלעזר אמר לה: כל "בקר" – בקר ראשון הוא. והני תנאי כהני תנאי. דתנאי, "שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתה ממצרים". רבי אליעזר אומר: "בערב" אתה זובח, ו"כבוא השמש" אתה אוכל, ו"מועד צאתה ממצרים" אתה שורף. רבי יהושע אומר "בערב" אתה זובח "כבוא השמש" אתה אוכל ועד מתי אתה אוכל והולך – עד "מועד צאתה ממצרים". אמר רבי אבא: הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים, לא נגאלו אלא בערב, שנאמר: "הוציאה ה' אלהיה ממצרים לילה", וכשיצאו – לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה". על מה נחלקו – על שעת חפזון, רבי אלעזר בן עזריה סבר: מאי "חפזון" – חפזון דמצרים. ורבי עקיבא סבר: מאי "חפזון" – חפזון דישראל. תנאי נמי הכי: "הוציאה ה' אלהיה ממצרים לילה": וכי בלילה יצאו? והלא לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ממצרים".^(ו) דבר נא באזני העם" וגו'. אמרי דבי רבי ינאי: אין "נא" אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה מפה, לה ואמור להם לישראל: בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר

והאי דקרו לה ליליא – דקאמר יוצא בו ק"ש סל לילה: משום דאיכא דגנו – וקרינא בה לְעוֹלָם יִמָּמָא הוא ואם תאמר לתני שפי דגנו ברהיאי שעתא. "אמר רבי אחא ברבי חנינא, אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה ברבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא. אמר רבי זירא: ובלבד שלא יאמר "השפיבנו".^(א) כי אתא רב יצחק בר יוסף, אמר: הא דרבי אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי, לאו בפירוש איתמר, אלא מפלגא איתמר.^(ב) דההוא זוגא דרפנן דאשתכור בהלולא דבריה דרבי יהושע בן לוי. אתו לקמיה דרבי יהושע בן לוי, אמר: כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק. מעשה שבאו בניו וכו': ועד השתא לא שמייע להו הא דרפן גמליאל!? הכי קאמרי ליה: רפנן פליגי עילויה, ויחיד ורבים, הלכה ברבים, או דלמא רפנן כוותה סבירא להו, והאי דקאמרי "עד חצות" – כדי להרחיק אדם מן העבירה. אמר להו: רפנן כוותי סבירא להו, וחייבין אתם. והאי דקאמרי "עד חצות" – כדי להרחיק אדם מן העבירה. ולא זו בלבד אמרו, אלא וכו': ורפן גמליאל מי קאמר "עד חצות" דקתני "ולא זו בלבד אמרו"?^(ג) הכי קאמר להו רפן גמליאל לבניה: אפילו לרפנן דקאמרי "עד חצות", מצותה עד שיעלה עמוד השחר. והאי דקא אמרי עד חצות – כדי להרחיק אדם מן העבירה. הקטר חלבים וכו'. ואילו אכילת פסחים לא קתני. ורמינניה: קריאת שמע ערבית, והלל בלילי פסחים, ואכילת פסח, מצותן עד שיעלה עמוד השחר! "אמר רב יוסף: לא קשיא: הא רבי אלעזר בן עזריה, הא רבי עקיבא. דתנאי: "ואכלו את הבשר בלילה הזה", רבי אלעזר בן עזריה אומר: נאמר פאן "בלילה הזה", ונאמר להלן: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", מה להלן עד חצות, אף פאן עד חצות.^(ד) אמר ליה רבי עקיבא: והלא כבר נאמר "בחפזון", עד שעת חפזון. אם בן מה תלמוד לומר "בלילה"? יכול יהא נאכל בקדשים ביום תלמוד לומר "בלילה", בלילה הוא נאכל, ולא ביום. בשלמא לרבי אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שונה, אצטריה למכתב ליה "הזה". אלא לרבי עקיבא האי "הזה" מאי עביד ליה? ^(ה) למעוטי לילה אחר הוא דאתא, סלקא דעתך אמינא: הואיל ופסח קדשים קלים, ושלמים קדשים קלים, מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד – אף פסח נאכל שתי לילות במקום שני ימים, ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד. קמשמע לן "בלילה הזה", בלילה הזה הוא נאכל ואינו נאכל בלילה אחר. ורבי אלעזר בן עזריה מ"לא תותירו עד בקר" נפקא. ורבי עקיבא – אי מהתם, הנה אמינא מאי "בקר" – בקר שני. ורבי אלעזר אמר לה: כל "בקר" – בקר ראשון הוא. והני תנאי כהני תנאי. דתנאי, "שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתה ממצרים". רבי אליעזר אומר: "בערב" אתה זובח, ו"כבוא השמש" אתה אוכל, ו"מועד צאתה ממצרים" אתה שורף. רבי יהושע אומר "בערב" אתה זובח "כבוא השמש" אתה אוכל ועד מתי אתה אוכל והולך – עד "מועד צאתה ממצרים". אמר רבי אבא: הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים, לא נגאלו אלא בערב, שנאמר: "הוציאה ה' אלהיה ממצרים לילה", וכשיצאו – לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה". על מה נחלקו – על שעת חפזון, רבי אלעזר בן עזריה סבר: מאי "חפזון" – חפזון דמצרים. ורבי עקיבא סבר: מאי "חפזון" – חפזון דישראל. תנאי נמי הכי: "הוציאה ה' אלהיה ממצרים לילה": וכי בלילה יצאו? והלא לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ממצרים".^(ו) דבר נא באזני העם" וגו'. אמרי דבי רבי ינאי: אין "נא" אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה מפה, לה ואמור להם לישראל: בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר

אותו

א מוי' פא' מהל' קריאת שמע הלי' י, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' רלה סעי' ד:

דאפילו קדם הני הוי זמן דקריאת שמע סל שחרית. וי"ל כדפרשנא דהאי יממא לענין שאר מצות. אבל לענין ק"ש האילו ואיכא אינשי דגנו לאו זמן קימה הוא. ותימא דקשנא דרבי עקיבא דגר' עקיבא דהכא קאמר אחר הני ולקמן (עמוד ב) קאמר משפיר בין חמור לערוד דהינו אפלו קדם. וי"ל דתרי תנאי אליבא דרבי עקיבא. אי נמי יש לומר יממא הוא אפילו גבי קרית שמע דהא זמן קימה הוא והא דלא נקט ב' פעמים קדם הני משום דבשי לאשמועינן שאינו יוצא בשל לילה אחר הני: **ובלבד שלא יאמר השפיבנו** פרש בקונטרס אמלתא דר"ש בן יוחי דקורא קדם שיעלה עמוד השחר קאי. ונקראה לי דלא נלאי זמן שכיבה הוא ומצי למימר השפיבנו. ועוד דהנה ליה למימר אמאי דסליק מנה. ופי' השך מחוני דקאי אקדם הני דסליק מנה ולכן קאמר דלא מצי למימר השפיבנו דלאו זמן שכיבה הוא פיון שעלה כבר עמוד השחר אפלו קדם הני: ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר פאן בלילה הזה וכו' וא"ת היכי מצי למימר רבי אלעזר בן עזריה עד חצות והכותיב לא תותירו ממנו עד בקר (שמות י"ב:י') דמשמע עד בקר מיחא מצי לאכלו. ויש לומר דמצי למימר דהכי קאמר לא תעשו דבר שיבא לידי נותר עד הבקר. שאם לא יהא נאכל עד חצות לא תוכל לאכלו ולא לשרפו בלילה כדקא אמרינן ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה ואם בן ישאר עד הבקר:

ט:

עין משפט
גור מצווה

א מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' יא:

ב מו"י פד' מהל' תפילין ומוזוה וספר תורה הל' י, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' א:

ג מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' יא:

ד מו"י פד' מהל' תפילין ומוזוה וספר תורה הל' י, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' א:

ה מו"י פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יז, סמג עשין טו, טוש"ע או"ח סי' קיא סעי' א:

ו מו"י פג' מהל' אבל הל' יד, טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' ט:

ז מו"י פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יח, סמג עשין טו, טוש"ע או"ח סי' רלו סעי' ב:

אַלָּא בײַן תּכּלֵּת שׁבֵּה לָלֶבֶן שׁבֵּה פִּי רש"י צמר הצבוע תכלת וַיֵּשׁ מקומות שלא עָלָה שֵׁם הצבוע שפיר. וקִהֶּס דֹּאמְרִינוּן בַּמַּעֲחֹות (מג ב

וָסֵס) קָרָא מַצֵּה זֶז שָׂבָה תְּלִיז מַצֵּה אַחֲרַת וְאִיזוּ זֶז ק"ס בְּדַתָּנָן עַד שֶׁכִּפִּיר בִּין תּכּלֵּת לָלֶבֶן. ואי קאי אגזית צמר אינה תלויזה בצניעית. ועוד בלילזה גמי פעמים וכולין לראות צמר שאינו צבוע בדרךכו. ע"כ יש לפרש בין תכלת שבה בצניעית שהיה קבוע בו תכלת וגם שני חוטיו לבן ועושים בו חליא של תכלת וחליא של לבן: אחרים אומרים עד שיראה חבריו וכו' -בגירושלמי כמה און קיימין אי ברגיל אפי' ברחוק טפי חכים בה ואי גשאינו רגיל אפלו בקרוב לגביה לא חכים בה תפטר ברגיל ואינו רגיל בהדצין אכסגניא דאמי לקענו. וגרין לומר דהאי אחרים לאו ר' מאיר גינהו דהא ר' מאיר

אורי לעיל מניה: **לק"ש** בּוֹתִיקוּן תּימָא דלעיל בּסְקוּנָן בּמָאן דַּמְתִּיר לְאַחַר עַמּוּד הַשַּׁחַר מִיַּד וּלְקַמֵּן בּסְקוּ' הֵלְכֶה כִּר' יִהְיֶשֶׁע דְּאָמַר עַד ג' שְׁעוֹת וְהָכָא בְּסָק אֲבִי שְׂהוּא בְּתַרְא וְאִמַּר בּוֹתִיקוּן וּמִשְׁמַע דְּהָכִי הֵלְכִתָּא. וי"ל דְּזוּדֵא זִמָּן ק"ס מִתְחִיל לְאַחַר עַמּוּד הַשַּׁחַר חֲמֵנָה עַד ג' שְׁעוֹת וּמִיָּהוּ מַצֵּה מִן הַמִּבְחָר בּוֹתִיקוּן סְמוּךְ לְהָן הַחֲמִה דְּכִי לְסִמָּךְ גִּאֲלָה לְתַפְלָה וְאִפִּי' וַתִּיקוּן גְּמִי מוֹדוּ לְרַבִּי יִיְהֹשֻׁעַ שָׂאֵם לֹא קָרָא קֹדֶם הָגֵן הַחֲמִה דְּיָכוּל לְהַרּוֹת עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת וְעַל זֶה אָנוּ סוּמְכִין וְכֵן בִּפְ' מִי שְׁמַתּוֹ (בִּרְכוּת דף כ"ב ב) דְּקֹאֲמַר בַּעַל הַרִי שְׂרִיד לְטַבֵּל אִם יָכוּל לַעֲלוֹת וּלְהַרּוֹת קֹדֶם הָגֵן וְכִי' וּמַסִּיק בְּגִמְרָא (ר' כ"ה ב) דְּלָמָּא כִּר' יִהְיֶשֶׁע וּבּוֹתִיקוּן כְּלוּמַר מַתְנִי' קֹדֶם הָגֵן הַחֲמִה בּוֹתִיקוּן אֲלֵמָּא וַתִּיקוּן גְּמִי מוֹדוּ לִר' יִהְיֶשֶׁע שְׂאִין שָׂעָה עוֹבְדַת עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת. וּמִיָּהוּ קִהֶּס דֹּאמְרִינוּן בּוֹימָא (ר' נו וָסֵס) אִף הִיא עֲשֵׂתָה נִכְדָּשֶׁת שֶׁל זֶהָב בִּינוֹן שֶׁהַחֲמִה ז'וֹרַחַת הִיזִי נִינְעוּתִי וַיִּצְאוֹת הִימָנָה וְהִיזִי יוֹדְעִין שֶׁהַגִּיעַ הָגֵן הַחֲמִה וְכֹא זִמָּן ק"ס שֶׁל שְׁחִרַת וּמִנְהִי לֶה הֵתִם בְּשֹׁאֵר עֲמָא דִּירוּשָׁלַיִם אֲלֵמָּא מִשְׁמַע דַּעֲקַר זִמָּן ק"ס לְאַחַר הָגֵן הַחֲמִה וְהֵא לֹא הִיזִי בּוֹתִיקוּן שְׁהִי קוֹרִין קֹדֶם לְהָגֵן סְמוּךְ לְהָגֵן. וי"ל דְּלוֹתָן זִמָּן הַקָּבַע לְצַבּוֹר לְפִי שֶׁלֹּא הִיזִי וְכוּלִין לְהַקְדִּים וּלְמַהֵר בּוֹתִיקוּן פִּי רַב בְּנִי אֲדֵם אִינֵם וְכוּלִין לָבוֹן אֹרְתָה שְׁעָה: בַּל הַסּוּמָךְ גִּאֲלָה לְתַפְלָה אִינּוּ נֹזֵק. וא"ת וְהֵלֹא בַּל הַעוֹלֵם סוּמְכִין גִּאֲלָה לְתַפְלָה וּמֵאִי רְבוּתָה דְּרַב בְּרִנְאָל דָּלָא פְּסִיק חוּבָא מִפְּמָה. וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּהָכִי קֹאמַר בַּל הַסּוּמָךְ גִּאֲלָה לְתַפְלָה בּוֹתִיקוּן שְׁקוֹרִין ק"ס קֹדֶם הָגֵן וּתַפְלָה לְאַחַר הָגֵן:

מאימתי פרק ראשון ברכות

אורינו צדיק – אברהםס: כמענה שאין בה דגן – דרך צדי עופות לזרז דגן תחת מעילות כדי שזכאו עופות ונלכדו ויכשאלו בה דגן אין עוף פונה אליה בך ריחקו המצרים מכל ממונם.

אותו צדיק, "ועבדום וענו אתם" – קריים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכש גדול" – לא קריים בהם. אמרו לו: ולואי שנצא בעצמנו! משל: לאדם שהיה חבוש בבית האסורים והיו אומרים לו בגי אדם: מוציאינו אותה למחר מבית האסוריו, ונותניו לה ממון הרבה, ואומר להם: בבקשה מכם, הוציאוני היום, ואיני מבקש כלום. "וישאלום", אמר רבי אמי: מלמד שהשאלום בעל כרחם. איכא דאמרי בעל כרחם דמצרים, ואיכא דאמרי בעל כרחם דישראל. מאן דאמר בעל כרחם דמצרים – דכתיב: "ונות בות תחלק שלל". מאן דאמר בעל כרחם דישראל – משום משוי. ^[מקור צוטט] "וינצלו את מצרים". אמר רבי אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן, וריש לקיש אמר, עשאוה כמצולה שאין בה דגים. "אהיה אשר אהיה", אמר לו הקדוש ברוה הוא למשה, לה אמור להם לישראל: אני הייתי עמכם בשעבוד זה, ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכיות. אמר לפניו: רבונו של עולם, דיה לצרה בשעתה. אמר לו הקדוש ברוה הוא: לה אמור להם "אהיה שלחני אליכם".^[מקור צוטט] ענני ה' ענני". אמר רבי אבהו: למה אמר אליהו ענני שתי פעמים? מלמד שאמר אליהו לפני הקדוש ברוה הוא: רבונו של עולם, "ענני" – שתתן אש מז השמים ותאכל כל אשר על המזבח, ו"ענני" – שתסיח דעתם, כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם. שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אחורנית".^[מקור צוטט] מתנני מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיפיר בין תכלת ללבן. רבי אליעזר אומר: בין תכלת לכרתי. וגומרה, עד הנץ החמה, רבי יהושע אומר עד שלש שעות, שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות. הקורא מכאן ואילך – לא הפסיד, כאשר הקורא בתורה. גמ' מאי בין תכלת ללבן? אילימא בין גבבא דעמרא חיוורא לגבבא דעמרא ותכלתא – הא בליליא גמי מידע ידעי. אלא, בין תכלת שבה ללבן שבה.^[מקור צוטט] תנא: רבי מאיר אומר: משיפיר בין זאב לכלב. רבי עקיבא אומר: בין חמור לערוד. ואחרים אומרים: משיראא את חברו רחוק ארבע אמות, ויפירנו.^[מקור צוטט] אמר רב הונא: הלכה פאחרים. אמר אבאי: לתפילין פאחרים. לקריאת שמע בנתיקו. דאמר רבי יוחנן ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה.^[מקור צוטט] תנא נמי הכי: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה, כדי שישמרה גאולה לתפלה, ונמצא מתפלל ביום.^[מקור צוטט] אמר רבי זירא: מאי קראא – "ייראהו עם שמש ולפני ירח דור דורים". "העיד רבי יוסי בן אלקיים משום קהלא קדישא דבירושלים: כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל היום כולו.^[מקור צוטט] אמר רבי זירא: איני?! והא אנא סמכי ואיתוקאי! אמר ליה: במאי איתוקת – דאמטיית אסא לבי מלכא. התם נמי מבצי לה למיחב אנרא למחזי אפי מלכא. דאמר רבי יוחנן: לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל. ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה – יבחיז בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם! אמר ליה רבי אלעא לעוילא: כי עיילת להתם שאיל בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמש במצות. זמנא חדא סמך גאולה לתפלה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא.^[מקור צוטט] היכי מצי סמיה? והא אמר רבי יוחנן: בתחלה הוא אומר: "הי שפתי תפתח", ולבסוף הוא אומר: "יהיו לרצון אמרי פי וגו'!" אמר רבי אלעזר: תהא בתפלה של ערבית.^[מקור צוטט] והא אמר רבי יוחנן: איזהו בן העולם הבא – זהו הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית! אלא אמר רבי אלעזר: תהא בתפלת המנחה. רב אשי אמר: אפילו תימא אכולהו, וכיון דקבעוה רבנן בתפלה – בתפלה אריכתא דמיא. דאי לא תימא הכי, ערבית היכי מצי סמיה, והא בצי למימר "השכיבנו!" אלא פיון דתקינו רבנן השכיבנו – כגאולה אריכתא דמיא. הכי נמי פיון דקבעוה רבנן בתפלה – בתפלה אריכתא דמיא. מכדי, האי "יהיו לרצון אמרי פי" משמע לכסוף, ומשמע מעיקרא דבעינא למימר. מאי טעמא תקנוהו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות? לימרו מעיקרא! אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמונה עשרה פרשיות, לפיכך תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות. הני שמונה עשרה!? תשע עשרה הוין! "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא.^[מקור צוטט] דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן:

כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אמר "הללויה" עד שראה במפתן של רשעים, שנאמר: "ייתמו חטאים מז הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפש את ה' הללויה". הני מאה ושלש? מאה וארבע הוין! אלא שמע מינה "אשרי האיש" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל פזי דאמר רבי יוחנן: "אשרי האיש" ו"ל

מסורת הש"ס
 א חולין נט: ב יבמות ד. ג בראשית רבה; אוצר מדרשים מדרשים על משה רבינו מדרש פטירת משה רבינו עה ג ד אוצר מדרשים מדרשים על משה רבינו דרש לפטירת מרעה ז ה פסחים קיט;; עירובין יט;; שבת קכז;; סוכה מו;; סוטה ה;; מנחות צט;; לקמן מ; יומא מו;; מנחות לג;; עירובין נד;; אוצר מדרשים אגדתא ב; יומא עה;; לעיל ה; מגילה טו; שמות רבה; בבא בתרא י; במדבר רבה ו קהלת רבה; מגילה יד. ז פסיקתא רבתי ח דברים רבה ט תנא דבי אליהו רבה; בבא לקמן קמו.
גליון הש"ס
גמ' בעי רחמי. עיני תענית כג ב ובוהו"ק פ' וירא במדרש הנעלם בפ' המכסה אני מאברהם: שם דנפקי מינאי. ע"י טורי אבן רי"ח יז ב ד"ה ל"ק: שם אפילו חרב חדה. ע"י תוס' נדה טז ב ד"ה הכל:
תורה אור השלם

[תהילים א, א]

[תהילים ב, יב]

[ישעיהו דג, א]

[תהילים ג, א]

[תהילים נו, ח]

[תהילים קיז, ח]

[תהילים ג]

[תהילים ב]

[משלי לא, כו]

[תהילים קג, א]

[תהילים קג, כ]

[תהילים קג, ב]

[ישעיהו כח, ט]

[תהילים ז]

[תהילים קד, א]

[תהילים קד, טט]

[שמואל א ב, ב]

[מלכים א יח, ב]

[קהלת ח, א]

[מלכים ב ג, יב]

[קהלת א, ח]

[מלכים ב כ, א]

[ישעיהו לח, א]

[איוב יג, ט]

פתח באשכרי וסגם באשכרי – אלגמא חדא היא דאשכרי פריצני: חטאים כתיב – קרי בס חטאים שזכלה נצר הרע: שפל – השפיל עצמך לסוף המקרא כל דבר

כַּל פֶּרֶשֶׁה שֶׁהִיָּתָה חֲבִיבָה עַל דּוֹד, פֶּתַח בַּהּ בִּ"אַשְׁרֵי" וְסִיִּים בַּהּ בִּ"אַשְׁרֵי". פֶּתַח בִּ"אַשְׁרֵי", דְּכַתִּיב: "אַשְׁרֵי הָאִישׁ". וְסִיִּים בִּ"אַשְׁרֵי", דְּכַתִּיב: "אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בּוֹ".

הַגֵּהוּ בְּרִיוֹנִי דִּהְיוּ בְּשִׁכְבוֹתֶיהָ דְּרַבִּי מֵאִיר וְהָיוּ קָא מַצְעֵרו לִיה טוֹבָא. הָנוּה קָא בְּעֵי רַבִּי מֵאִיר רַחֲמֵי עֲלוּהוּ כִּי הֵיכִי דְלִימוֹתוּ. אֲמַרָה לִיה בְּרוּךְיָא דְּבִיתָהּוּ: מֵאִי דַעְתָּהּ — מִשּׁוּם דְּכַתִּיב "יִתְּמּוּ חֲטָאִים", מִי כְּתִיב "חוּטָאִים"? "חֲטָאִים" כְּתִיב.[[][ⓘ]וְעוֹד, שְׁפִיל לְסִיפִיה דְקָרָא "וִרְשָׁעִים עוֹד אֵינִם", כִּיּוֹן דִּ"יִתְּמּוּ חֲטָאִים" וִוִרְשָׁעִים עוֹד אֵינִם"? אֵלָּא בְּעִי רַחֲמֵי עֲלוּהוּ דְלֶהְדְּרוּ בְּתַשׁוּבָה, "וִרְשָׁעִים עוֹד אֵינִם". בְּעָא רַחֲמֵי עֲלוּהוּ, וְהִדְרוּ בְּתַשׁוּבָה. אֲמַר לַהּ הֵהוּא מֵינָא לְבָרוּךְיָא: כְּתִיב "רַנִּי עֲמָרָה לֹא יִלְדָּה", מִשּׁוּם דְלֹא יִלְדָּה — רַנִּי? אֲמַרָה לִיה: שְׁטָא, שְׁפִיל לְסִיפִיה דְקָרָא, דְּכַתִּיב: "כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי כְּעוֹלָה אֲמַר הִ"י. אֵלָּא מֵאִי "עֲקָרָה לֹא יִלְדָּה"

— רַנִּי כְּנָסַת יִשְׂרָאֵל שְׂדוּמָה לֹאשָׁה עֲקָרָה שְׁלֹא יִלְדָּה בְּנִים לְגִי'הֶנָּם כּוּתִיכּוּ. אֲמַר לִיה הֵהוּא מֵינָא לְרַבִּי אֶבְהוּ, כְּתִיב: "מִזְמוֹר לְדוֹד בְּכָרְחוּ מִפְּנֵי אֲבָשָׁלוּם בְּנוֹ", וּכְתִיב: "לְדוֹד מִכְתָּם בְּכָרְחוּ מִפְּנֵי שְׂאוּל בְּמַעְרָה". הִי מַעְשָׁה הָנוּה בְּרִישָׁא? מְכַדִּי מַעְשָׁה שְׂאוּל הָנוּה בְּרִישָׁא, לְכַתּוּב בְּרִישָׁא. אֲמַר לִיה: אַתּוּן דְּלֹא דְרִשִׁיתוּן סְמוּכִין — קִשְׁיָא לְכוּ, אֲנִן דְּרִרְשִׁיתוּן סְמוּכִים — לֹא קִשְׁיָא לוֹ.[[][ⓘ]דְּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: סְמוּכִין מִן הַתּוֹרָה מֵינִין — שְׁנַאָמַר: "סְמוּכִים לַעַד לְעוֹלָם עֲשׂוִים בְּאַמְתּוּ וִישְׂר"י. לְמַה נִּסְמַכָּה פֶּרֶשֶׁת אֲבָשָׁלוּם לְפֶרֶשֶׁת גֹּג וּמִגָּג — שְׂאֵם יֹאמַר לָךְ אָדָם: כָּלוּם יֵשׁ עֲבָד שְׂמוּרִד בְּרַבּוֹ? אֵף אַתָּה אֲמוֹר לוֹ: כָּלוּם יֵשׁ בֶּן שְׂמוּרִד בְּאֲבִיו? אֵלָּא הָנוּה, הִכָּא נָמִי הָנוּה. "אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי. מֵאִי דְכַתִּיב, "פִּיָּהּ פִּתְחָה בְּחִכְמָה וְתוֹרַת חֹסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ". כְּנָגַד מִי אֲמַר שְׁלֹמֹה מְקָרָא וְהָ? — לֹא אֲמַרו אֵלָּא כְּנָגַד דּוֹד אֲבִיו, שְׁדַר בְּחַמְשָׁה עוֹלָמִים, וְאֲמַר שִׁירָה. דַּר בְּמַעֲי אֲמוּ וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנַאָמַר: "בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֵת ה' וְכָל קֶרְבִּי אֵת שֵׁם קִדְשׁוֹ". יֵצֵא לְאוּרִי הַעוֹלָם וְנִסְתַּפֵּל בְּכוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנַאָמַר: "בְּרַכּוּ ה' מִלְּאֲכִיו גְּבַרִי כַח עוֹשֵׂי דְכָרוּ לְשִׁמְעַ כְּקוֹל דְּכָרוּ בְּרַכּוּ ה' כָּל צְבָאָיו וְגוֹ"י". יִנַּק מְשִׁדִּי אֲמוּ וְנִסְתַּפֵּל בְּדִידָיָהּ וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנַאָמַר: "בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֵת ה' וְאֵל תִּשְׁכַּחִי כָּל גְּמוּלָיוֹי". מֵאִי "כָּל גְּמוּלָיוֹי". אֲמַר רַבִּי אֶבְהוּ: שְׁעֵשָׁה לָהּ דִּידִים בְּמָקוּם בֵּינָה. טַעָמָא מֵאִי? אֲמַר רַב

יְהוּדָה: כִּדִּי שְׁלֹא יִסְתַּפֵּל בְּמָקוּם עָרוּהּ. רַב מִתְנָא אֲמַר: כִּדִּי שְׁלֹא יִינַק מְמָקוּם הַטְּנוּפָת. רָאָה בְּמַפְלָתוֹן שֶׁל רִשְׁעִים, וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנַאָמַר: "יִתְּמּוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וִוִרְשָׁעִים עוֹד אֵינִם בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֵת ה' הַלְלוּיָהּ".[[][ⓘ]נִסְתַּפֵּל כִּיּוֹם הַמִּיתָה, וְאֲמַר שִׁירָה, שְׁנַאָמַר: "בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֵת ה', ה' אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מַאֲד הוּד וְהִדֵּר לְבָשֶׁת". מֵאִי מַשְׁמַע דַּעַל יוֹם הַמִּיתָה נֶאֱמַר? אֲמַר רַבָּה בַר רַב שִׁילָא, מְסִיפָא דַּעֲנִינָא, דְּכַתִּיב: "תִּסְתִּיר פָּנָיָהּ יִבְהַלּוּן תִּסֹּף רוּחָם יִגְוַעוּן וְגוֹ"י".[[][ⓘ]רַב שִׁימִי בַר עוקבָא וְאֲמַרִי לַהּ מַר עוקבָא, הָנוּה שְׂכִיחַ כְּמִיָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, וְהָנוּה מְסַדַּר אֲגֻדָּתא קַמִּיָּה דְרַבִּי יְחִישָׁע בֶּן לוי. אֲמַר לִיה: מֵאִי דְכַתִּיב, "בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֵת ה' וְכָל קֶרְבִּי אֵת שֵׁם קִדְשׁוֹ"? אֲמַר לִיה: בֹּא וּרְאָה שְׁלֹא כְּמַדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא מַדַּת בְּשַׁר וָדָם. מַדַּת בְּשַׁר וָדָם צָר צוּרָה עַל גְּבִי הַכּוֹתֵל, וְאִינוּ יְכוּל לְהִטִּיל בָּהּ רוּחַ וּנְשָׁמָה קֶרְבָּנִים וּבְגִי מַעֲצִים. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא אִינוּ כּוֹ, צָר צוּרָה בְּתוֹף צוּרָה וּמִטִּיל בָּהּ רוּחַ וּנְשָׁמָה קֶרְבָּנִים וּבְגִי מַעֲצִים. וְהִיִּינוּ דְאֲמַרָה חֲנָה: "אִין קְדוּשׁ כַּהִי כִּי אִין בִּלְתָּהּ וְאִין צוּר כַּאלֹהִינוּ". מֵאִי "אִין צוּר כַּאלֹהִינוּ" — אִין צִיִּיר כַּאלֹהִינוּ. "מֵאִי "כִּי אִין בִּלְתָּהּ"? אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה בַר מְנַסְיָא: אֵל תִּקְרִי "כִּי אִין בִּלְתָּהּ", אֵלָּא "אִין לְבַלּוֹתָהּ". שְׁלֹא כְּמַדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא מַדַּת בְּשַׁר וָדָם: מַדַּת בְּשַׁר וָדָם — מַעְשָׁה יִדִּיו מְכַלִּין אוֹתוֹ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא מְכַלָּה מַעֲשֵׂיו.[[][ⓘ]אֲמַר לִיה, אֲנָא הִכִּי קָא אֲמִינָא לָךְ: הֲגִי חַמְשָׁה "בְּרַכִּי נַפְשִׁי" כְּנָגַד מִי אֲמַרְן דּוֹד? לֹא אֲמַרְן אֵלָּא כְּנָגַד הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא וּכְנָגַד נְשָׁמָה.[[][ⓘ]מָה הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא מְלֹא כָּל הַעוֹלָם — אַף נְשָׁמָה מְלֹאָה אֵת כָּל הַגּוֹף. מָה הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא רּוּאָה וְאִינוּ נְרָאָה — אַף נְשָׁמָה רּוּאָה וְאִינָה נְרָאִית. מָה הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא זָן אֵת כָּל הַעוֹלָם כָּלוּ — אַף נְשָׁמָה זָנָה אֵת כָּל הַגּוּף. מָה הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא טְהוֹר — אַף נְשָׁמָה טְהוֹרָה. מָה הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא יוֹשֵׁב בְּחֻדְרֵי חֻדְרִים — אַף נְשָׁמָה יוֹשֶׁבַת בְּחֻדְרֵי חֻדְרִים. יָבֹא מִי שִׁישׁ בּוֹ חַמְשָׁה דְּכָרִים הִלְלוּ וַיִּשְׁבַּח לְמִי שִׁישׁ בּוֹ חַמְשָׁה דְּכָרִים הִלְלוּ. אֲמַר רַב הַמְנוּנָא: מֵאִי דְכַתִּיב "מִי כִּהְחִכֶּם וּמִי יוֹדַע פֶּשֶׁר דְּכָר" — מִי כִּהְקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא שְׂוִידַע לַעֲשׂוֹת פֶּשֶׁרָה בִּין שְׁנֵי צַדִּיקִים, בִּין חֲזַקְיָהוּ לִישְׁעִיָהוּ. חֲזַקְיָהוּ אֲמַר: לִימִי יִשְׁעִיָהוּ גַבַּאי, דְּהִכִּי אֲשַׁכְּחַן כַּאלִּיָּהוּ דַּאֲזַל לְגַבִּי אַחְאָב, שְׁנַאָמַר: "וַיִּלְךָ אֵלֶיָּהוּ לְהִרְאוֹת אֵל אַחְאָב". יִשְׁעִיָּהוּ אֲמַר: לִימִי חֲזַקְיָהוּ גַבַּאי דְּהִכִּי אֲשַׁכְּחַן בִּיהוֹרֶם בֶּן אַחְאָב דַּאֲזַל לְגַבִּי אֱלִישַׁע.[[][ⓘ]מָה עֲשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּהּ הוּא — הִבִּיא יְסוּרִים עַל חֲזַקְיָהוּ, וְאֲמַר לוֹ לִישְׁעִיָּהוּ: לָךְ וּבִקְרָא אֵת הַחוֹלָה. שְׁנַאָמַר: "בִּינָמִים הֵם חִלָּה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת וְיָבֹא אֵלָיו יִשְׁעִיָּהוּ בֶּן אֲמוּץ הַנְּבִיא וַיֹּאמַר אֵלָיו כַּה אֲמַר ה' צְבָאוֹת צוּ לְבִיתָהּ כִּי מַת אַתָּה וְלֹא תַחֲיָה וְגוֹ"י".

מֵאִי "כִּי מַת אַתָּה וְלֹא תַחֲיָה"? מַת אַתָּה — כְּעוֹלָם הָזֶה, וְלֹא תַחֲיָה — לְעוֹלָם הַבָּא. אֲמַר לִיה: מֵאִי כּוּלִי הָאִי? אֲמַר לִיה: מִשּׁוּם דְּלֹא עֲסַקַת בְּפִרְיָה וּרְבִינָה. אֲמַר לִיה: מִשּׁוּם דִּחְזוּאִי לִי בְרוּחַ הַקִּדְשׁ דְּנַפְקִי מֵינָא בְּגִין דְּלֹא מַעְלוּ. אֲמַר לִיה: בְּהָדִי כַּכְשִׁי דִּרְחֻמָּנָא לְמָה לָךְ? מֵאִי דַמְפַקְדַת אֵיבַעֲי לָךְ לְמַעַבְדַּי, וּמָה דְנִיחָא קַמִּיָּה קוּדְשָׁא בְּרִיָּה הוּא — לַעֲבִיד. אֲמַר לִיה: הַשְׂתַּא חֵב לִי בְרַתָּה, אֲפִשְׁר דְּגַרְמָא זְכוּתָא דִּידִי וְדִידָהּ, וְנִפְקִי מִנָּא בְּגִין דַּמַּעְלוּ. אֲמַר לִיה: כִּבֵּר נִגְזָרָה עֲלֶיָּה גְזִירָה. אֲמַר לִיה: בֶּן אֲמוּץ, כִּלָּה נְבוֹאָתָהּ וְצֹא! כָּה מְקוּבְלָנִי מִבֵּית אֲבִי אַבָּא, אֲפִילוּ חֲרַב חֲדָה מוֹנַחַת עַל צִנְאוּרִי שֶׁל אָדָם, אֵל יִמְנַע עֲצָמוּ מִן הִרְחָמִים. אַתְּמַר נָמִי, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאֲמַרִי תַרְוִיחָהּ: אֲפִילוּ חֲרַב חֲדָה מוֹנַחַת עַל צִנְאוּרִי שֶׁל אָדָם, אֵל יִמְנַע עֲצָמוּ מִן הִרְחָמִים. שְׁנַאָמַר: "הָו קַטְלָנִי לוֹ אֲיַחֲלִי".

אֲמַר

כַּל פֶּרֶשֶׁה שֶׁהִיָּתָה חֲבִיבָה עַל דּוֹד כו' – וּ"ת מֵאִי כַּל הַפִּרְשִׁיּוֹת וְהָא לֹא אֲשַׁכְּחַן שׁוּם פֶּרֶשָׁה אַחֲרַת שְׁמַתְמַלַּת בַּאֲשֵׁרִי וּמִסִּמַּת בַּאֲשֵׁרִי אֵלָּא הִיא. וַי"ל דְּלֹא זִנְקָא פֶתַח בַּאֲשֵׁרִי וְסִגִּם בַּאֲשֵׁרִי. אֵלָּא חֲתִימָה מַעֲיִן פְּתִיחָה כְּמוֹ תַּהֲלָה שֶׁפֶתַח בְּתַהֲלָה וְסִגִּם בְּתַהֲלָה תַּהֲלַת ה' וְדָבַר פִּי וְכֵן הִרְבֵּה פִּרְשִׁיּוֹת שְׁמַתְמַחִילוֹת בַּהֲלָלוּיָהּ וּמִסִּמּוֹת בַּהֲלָלוּיָהּ:

מאימתי פרק ראשון ברכות

י

י:

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ז, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' א:

ב מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צה סעי' א:

ג מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' ג:

ד מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' יא, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' נח סעי' א:

ה מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' יג, טוש"ע או"ח סי' נח סעי' ו:

ו מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ב, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סג סעי' א:

גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה – תמה אפ' תפלה נמי דהא אמרינן פ"ק דשבת (ד' יא.) כגון אגן מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה. וי"ל דהכי קאמר יותר מהעוסק בתורה פעם אחרת שלא בשעת ק"ש. אכל העוסק בתורה בשעת ק"ש לא מנרי ואפ' בתפלה פוסק:

מאימתי פרק ראשון ברכות

אבי אבא שחפה את ההיכל – טלמז: שגזי ספר רפואות – פרי שיבקשו רחמים: גדר עצמות אביו – לפי שהיה קשע בזהו ולא נהג בו כבוד בקבועתו להוציאו בהגן במטות זהב וקסף: קטם מי גיחון – מי שלוח

אמר רבי חנן: אפילו בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת — אל ימנע עצמו מן הרחמים. שנאמר: "כי ברב חלמות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא". מיד "ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'".^(ט) מאי "קיר"? אמר רבי שמעון בן לקיש: מקירות לבו, שנאמר: "מעז מעז אחילה קירות לבי וגו'". רבי לוי אמר: על עסקי הקיר, אמר לפניו: רבונו של עולם, ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה החיית את בנה, אבי אבא שחפה את ההיכל כולו בכסף ובזהב על אחת כמה וכמה. "וזכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי". מאי "והטוב בעיניך עשיתי"? אמר רב יהודה אמר רב: שסמה גאולה לתפלה. רבי לוי אמר: שגזי ספר רפואות.^(י) תנו רבנן: ששה דברים עשה חזקיהו המלך, על שלשה הודו לו, ועל שלשה לא הודו לו. על שלשה הודו לו: גזי ספר רפואות — והודו לו. כתת נחש הנחשת — והודו לו. גירר עצמות אביו על משה של חבלים — והודו לו. ועל שלשה לא הודו לו: סתם מי גיחון — ולא הודו לו. קצץ דלתות היכל ושגרם למלך אשור — ולא הודו לו. עבר ניסן בניסן — ולא הודו לו.^(יב) ומי לית ליה לחזקיהו, "החדש הזה לכם ראש חדשים": זה ניסן ואין אחר ניסן?! אלא, טעה בדשמואל דאמר שמואל, אין מעבירין את השנה ביום שלשים של אדר, הואיל וראוי לקובעו ניסן. סבר: "הואיל וראוי" — לא אמרינן. אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא: כל התולה בזכות עצמו — תולין לו בזכות אחרים. וכל התולה בזכות אחרים — תולין לו בזכות עצמו. משה תלה בזכות אחרים, שנאמר: "וזכר לאברהם ליצחק ולישךאל עבדיה". תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: "ויאמר להשמידם לולי משה בחירי עמד בפני לפני להשיב חמתו מהשחית". חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: "וזכר נא את אשר התהלכתי לפניך", תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: "וגנזתי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמצו דוד עבדי". והיינו דרבי יהושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב "הנה לשלום מר לי מר" — אפילו בשעה ששיגר לו הקדוש ברוך הוא שלום, מר הוא לו. "נעשה נא עליית קיר קטנה". רב ושמואל, חד אמר: עלייה פרוצה היתה, וקירוה. וחד אמר: אכסדרה גדולה היתה וחזקהה לשנים. בשלמא למאן דאמר אכסדרה, היינו דכתיב "קיר" אלא למאן דאמר עלייה, מאי "קיר"? שקירוה. בשלמא למאן דאמר עלייה, היינו דכתיב "עליית". אלא למאן דאמר אכסדרה, מאי "עליית"? "מעולה" שפכתים. ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה". אמר אביי, ואיתימא רבי יצחק: הרוצה להנות — שם יהנה, פאלישע. ושאינו רוצה להנות — אל יהנה, כשמואל הרמתי. שנאמר: "ותשוכתו הרמתה כי שם ביתו", ואמר רבי יוחנן: שכל מקום שהלה שם — ביתו עמו. "ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא", אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מכאן שהאשה מפרת באורחין יותר מן האיש. "קדוש הוא": מנא ידעך? רב ושמואל. חד אמר: שלא ראתה וזוב עובר על שלחן, וחד אמר: סדין של פשתן הציצה על משתו ולא ראתה קרי עליו. "קדוש הוא" אמר רבי יוסי ברבי חנינא: הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש. שנאמר: "ויגש גיחזי להדפה". אמר רבי יוסי ברבי חנינא: שאחזה בהוד יפיה.^(יג)עובר עלינו תמיד", אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו — מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין.^(יד)ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל. שנאמר: "ממעמקים קראתיה ה'".^(טו)תניא נמי הכי: לא יעמוד אדם לא על גבי כסא, ולא על גבי שרפרף, ולא במקום גבוה, ויתפלל, אלא במקום נמוך, ויתפלל. לפי שאין גבהות לפני המקום. שנאמר "ממעמקים קראתיה ה'". וכתיב: "תפלה לעני כי יעטה". ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: המתפלל צריה שיכוין את רגליו, שנאמר: "ורגליהם רגל ישרה".^(טז) (אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן) ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: מאי דכתיב, "לא תאכלו על הדם" — לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם.^(יז)איכא דאמרי: אמר רבי יצחק, אמר רבי יוחנן, אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: כל האוכל ושותה, ואחר כה מתפלל עליו הכתוב אומר: "ואתי השלכת אחרי גגה", אל תקרי "גגיה" אלא "גאיה". אמר הקדוש ברוך הוא: לאחור שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים. רבי יהושע אומר עד שלש שעות. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה ברבי יהושע. הקורא מכאן ואילה, לא הפסיד. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: ובלבד שלא יאמר יוצר אור. מ"מיתבי: הקורא מכאן ואילה לא הפסיד, כאדם שהוא קורא בתורה, אבל מברך הוא שמים לפניו ואחת לאחריה. תיובתא דרב חסדא, תיובתא. איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: מאי "לא הפסיד" — שלא הפסיד ברכות. תניא נמי הכי: הקורא מכאן ואילה לא הפסיד כאדם שקורא בתורה, אבל מברך הוא שמים לפניו ואחת לאחריה. אמר רבי מני: גדול הקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה. מדקתני: הקורא מכאן ואילה לא הפסיד כאדם הקורא בתורה. מכלל דקורא בעונתה — עדיף. מתני' בית שמאי אומרים: בערב — כל אדם ישא ויקרא. ובבקר יעמוד, שנאמר: "ובשכבה ובקומה". ובית הלל אומרים: כל אדם קורא כדרכו. שנאמר "ובשכבה ובקומה". אס פו למה נאמר "ובשכבה ובקומה" — בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים.^(יח)אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך והשתי לקרות כדברי בית שמאי. וספנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו: כדי היית לחוב בעצמה, שעברת על דברי בית הלל.

גמי

מסורת הש"ס
א קהלת רבה
ב משנה פסחים; אוצר מדרשים
פרקי רבינו הקדוש; משנה עדיות; פסחים נו.
ג סנהדרין יב:
ד ויקרא רבה
ה אוצר מדרשים מדרש לעולם
ו תוספתא ברכות
ז טור אורח חיים
ח שיר השירים רבה

גליון הש"ס
גמ' מאי קרי. ירושלמי [ברכות פ"א] ופ' חלק ושם איתא עוד דרשות בזה:
שם כל המארח ת"ח. עי' יומא ע"א א ובכנותות קה ב: במשנה והטיתי כו. עי' תוס' יבמות יד א ד"ה לא עשו:
תורה אור השלם
[קהלת ה, ו]
[ישעיהו ו, ב]
[ירמיהו י, ט]
[דברי הימים ב כח, כז]
[במדבר כא, ט]
[דברי הימים ב לב, ל]
[מלכים ב יח, טז]
[דברי הימים ב, ב]
[שמות יב, ב]
[שמות לב, יג]
[תהילים קו, כג]
[מלכים ב יט, לד]
[ישעיהו לח, יז]
[ישעיהו לח, ג]
[ישעיהו לו, ח]
[מלכים ב ד, ו]
[שמואל א ז, יז]
[מלכים ב ד, ט]
[מלכים ב ד, כז]
[תהילים קל, א]
[תהילים קב, א]
[יחזקאל א, ז]
[ויקרא יט, כו]
[מלכים א יד, ט]
[דברים ו, י]

מסורת הש"ס
א לקמן נג.
ב לקמן טז; סוכה כה.
ג סוכה כה; כתובות ו:
ד תוספתא ברכות
ה סוכה ז; סוכה ג; משנה
סוכה; סוכה כח.
ו שיר השירים רבה
ז תוספתא ברכות; לעיל ב.
תורה אור השלם

האנק דם מתים אכל לא־תעשה פארד חבוש עליד וועלד' פשים ברגליד ולא תעטה על־שפם ולחם אַנשים לא תאכל (יחזקאל כד, יז)

גַּמְ' בַּשְּׂבֵתָךְ בְּבֵיתְךָ פֶּרֶט לְעוֹסֵק בְּמַצֵּה – פֶּרֶט לֶחֶט – וואַע"נ דַּחֲתָן נָמִי עוֹסֵק בְּמַצֵּה הוּא אִי לֹא קָרָא יִתְּרָה לֹא נִפְקָא לֵן מִקְרָא חֲמָא דְכִיּוֹן דַּעוֹסֵק בְּמַצֵּה לֹא פְתִיב בְּקָרָא בְּהָדִיא אֵלָא מַעוּטָא בְּעֵלְמָא הוּא דָקָא דְרָשִׁינן מִפִּיתָךְ וּמִמַּעֲטִינן מִנָּה עוֹסֵק בְּמִלְאכַת מַצֵּה דְאִיפֹא טַרְדָא אָבֵל חֲתָן דְטַרְדָא דְמַחֲשָבֵה בְּעֵלְמָא הוּא שְׁמַחֲשֵב עַל עֵסֶק בְּתוּלִים אִי לֹא קָרָא יִתְּרָה לֹא אֶתְמַעוּט: הַכּוּנֵם אֶת הַבְּתוּלָה פֶטוּר – שְׁטָרוּד בְּמַחֲשָבַת בְּעִילַת מַצֵּה: מִאי מַשְׁמַע – פֶּרֶט לְעוֹסֵק בְּמַצֵּה: כִּי דָרָךְ – בַּשְּׂבֵתָךְ וּבִלְבָתָךְ הַקְשִׁי לְדָרָךְ: מִי לֹא עֲקָרִינן כִּי – בְּלוּמַר מַנְלֵן דְבִדְרָךְ רְשוּת לַחֲדָא אִירִי קָרָא הֵא קָרָא דָרָךְ סַחֲמָא פְתִיב וּמִמִּילָא מַשְׁתַּמַּע נָמִי מִנָּה דָרָךְ מַצֵּה וַאֲפֹלוּ הִכִּי אֲמַר רַחֲמֵנָא לְקָרִי: אִי מַשּׁוּם טַרְדָא – דְמַחֲשָבֵה פְטָרֶת לִיהַ אֲפִילוּ טְבַעַה סְפִינְתוּ נָמִי: אֵלְמָה אֲמַר רַבִּי אֲבָא – כְּמוֹ לָמָּה אֲמַר אַע"פ שְׁטָרוּד בַּצַּעֲרִי חֵיב בְּכָל הַמַּצֵּת חוּץ מִן הַתַּפְלִין שְׁנֵאֲמַר בְּהֵם פֶּאֶר לִיחֻזְקָאֵל פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ עֲלִיד וְגו' וְכִיּוֹן דְּבַעוּ פֶּאֶר וַאֲבֵל מַחְנוּלָל בַּצַּעֲרִי בַּעֲפָר אִין זֶה פֶּאֶר: טְרִיד טַרְדָא דְמַצֵּה – וְכִיּוֹן דֶּאֱתָן מַעוּט בְּעֵלְמָא דְרָשִׁינן פֶּרֶט לֶחֶטָן מַסְתַּיָן אִס מַמַּעֲטַת מִנָּה טַרְדָא דְמַצֵּה: וּב"ה אֲמַרִי לָךְ – גֵּהִי נָמִי דַקְרָא לַמַּדְרַשׁ מִנָּה פֶּרֶט לֶחֶטָן אֶתְא מִמִּילָא ש"מ בְּלָכַת דִּידָךְ הוּא דְמַחֲשַבַת אֵלְמָא בְּדָרָךְ נָמִי קָרִי: עוֹסָקִין בְּמִלְאכְתָן וְקוּרִין – לֶחֶטָן מוֹקֵמֵינן לָהּ בְּפֶקֶדן שְׁנִי (ד' טו.): הֵטָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה – כַּב"ס: לֹאֲחֵד שְׁאֲמַרוּ לוֹ זִקְנָךְ מַגְדֵּל אֲמַר לָהֶם יִהְיֶה זֶה בִּגְדָךְ הַמַּשְׁחִיתִים – מַגְדֵּל שְׁלָךְ דוּמִיָּה לֹאֲחֵד שְׁאוּמְרִים לוֹ זִקְנָךְ נִגְאֵה וּמַגְדֵּל וְהוּא אוֹמַר לָהֶם הוֹאִיל וְקוֹלְסַפְסֵם אוֹתוֹן אֵף הוּא יִהְיֶה בִּגְדָךְ הַמַּשְׁחִיתִים הַגְּדוֹל הַזֶּה יִהְיֶה נֶתָן לְתַעַר וּלְמַסְפָּרִים שְׁאֵבִיא עֲלִיו וְאִשְׁחִיתֵנּוּ: עַכְשָׁו שְׁאִני הַטְּוִי – הַרִי אֲנִי בְּמַקְלָם אֶת מַעֲשִׂיךָ שְׁהִיִּית מַטָּה וְאֶתָּה נִזְקַפְתָּ: ב"ה נָמִי אִית לָהּ מַטְוִין – דְבַמַּטְוִין נָמִי שְׁרוּ בְּדִאֲמַרְיֵין לַעֲיֵל מַטְוִין וְקוּרִין: אָבֵל – עַכְשָׁו בִּיּוֹן דַּעַד הַשְׁתָּא הִיִּית זִקוּף וַעֲבָשׁוּ הַטְּוִיִת אִס לֹא נִזְקַפְתּוּ אֲנִי וְיֵרָאוּ הַתַּלְמִידִים וְיִקְבְּעוּ הַלֵּכָה לְדוֹרוֹת. מִאי "וְלֹא עוֹד"? וְכִי תִימָא: בֵּית הַלֵּל נָמִי אִית לָהּ מַטְוִין, הַנִּי מִיֵּלִי דְמַטָּה וְאַתָּא מַעֲיָקְרָא. אָבֵל הַכָּא, בִּיּוֹן דַּעַד הַשְׁתָּא הָוִית זִקוּף וְהַשְׁתָּא מוּטָה, אֲמַרִי: שְׁמַע מִיַּגָּה כְּבִית שְׁמַאי סְבִירָא לָהּ, שְׁמַא יֵרָאוּ הַתַּלְמִידִים וְיִקְבְּעוּ הַלֵּכָה לְדוֹרוֹת. תַּנִּי רַב יִחְזַקְאֵל: עֲשֵׂה בְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – עֲשֵׂה, בְּדַבְּרִי בֵּית הַלֵּל – עֲשֵׂה.[[]^{מקור]} רַב יוֹסֵף אָמַר: עֲשֵׂה בְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – לֹא עֲשֵׂה וְלֹא כְלוּם. דְתַנּוּ: מִי שְׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בַסּוּפָה וְשִׁלְחָנוּ בְּתוּף הַבֵּית, בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הַלֵּל מְכַשִּׁירִין. אֲמַרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל לְבִית שְׁמַאי: מַעֲשֵׂה שְׁהִלְכוּ וְקִנִּי בֵּית שְׁמַאי וְזִקְנֵי בֵּית הַלֵּל לְבַקֵּר אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן הַחֹרֶנְגִּית, מִצָּאוּהוּ שְׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בַסּוּפָה וְשִׁלְחָנוּ בְּתוּף הַבֵּית, וְלֹא אֲמַרוּ לוֹ כְלוּם. אֲמַרוּ לָהֶם: וּמַשֶּׁם רָאִיָּה? אֵף הֵם אֲמַרוּ לוֹ: אִם כֵּן הִיִּית נוֹהֵג לֹא קִיַּיְמַת מַצּוֹת סוּפָה מִיַּמֶּיהָ. "רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עֲשֵׂה בְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – חֵיִיב מִיתָה. דְתַנּוּ, אֲמַר רַבִּי טַרְפוּן: אֲנִי הִיִּיתִי כֹא בְּדָרָךְ וְהַטְּוִי לְקִרוֹת בְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי וּסְכַנְתִּי בַּעֲצָמִי מִפְּנֵי הַלֵּסְטִים, אֲמַרוּ לוֹ: כְּדֹאי הִיִּיתָ לְחוּב בַּעֲצָמָה, שְׁעַבְרָתָ עַל דְבַרִּי בֵּית הַלֵּל.

^[מקור]מִתַּנִּי בַשְּׁחַר מְבַרַּה שְׁתִּים לַפְּנִיָּה וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ. וּבַעֲרַב

לְקַמָּה מְפַרֵשׁ מִאי מַשְׁמַע: וּבִלְבָתָךְ בְּדָרָךְ – שְׁנֵאֲמַר בְּהֵם פֶּאֶר פֶּרֶשׁ"י וַאֲבֵל מַעוּלָל בַּעֲפָר קָרְנוּ וְאִין נִגְאֵה לְמַת פֶּאֶר תַּחַת אֶפְרַי. ^[מקור]גַּמְ' בַּשְּׂלֵמָא בֵּית הַלֵּל – קָא מְפַרְשִׁי טַעַמִּיהוּ וּטַעַמָא דְבֵּית שְׁמַאי, אֵלָא בֵּית שְׁמַאי – מִאי טַעַמָא לֹא אֲמַרִי כְּבִית הַלֵּל? אֲמַרִי לָךְ בֵּית שְׁמַאי: אִם כֵּן, נִימָא קָרָא "בְּבִקָר וּבַעֲרַב", מִאי "בַּשְּׂכַבְּךָ וּבְקוּמָךְ"? בַּשְּׁעַת שְׂכִיבָה – שְׂכִיבָה מִמַּשׁ, וּבַשְּׁעַת קִימָה – קִימָה מִמַּשׁ. וּבֵּית שְׁמַאי: הָאִי "וּבִלְכָתָךְ בְּדָרָךְ", מִאי עֲבִיד לָהּ? ^[מקור]הֵהוּא מַבְעִי לָהּ, לְכַדְתַּנִּיָּא: "בַּשְּׂבֵתָךְ בְּבִיתָךְ" – פֶּרֶט לְעוֹסֵק בְּמַצָּה, "וּבִלְכָתָךְ בְּדָרָךְ" – פֶּרֶט לְחָתָן. מִכָּאֵן, אֲמַרוּ: הַכּוּנֵם אֶת הַבְּתוּלָה – פֶטוּר, וְאֶת הָאֲלַמְנָה – חֵיִיב. מִאי מַשְׁמַע? אֲמַר רַב פֶּפֶא: כִּי דָרָךְ. מָה דָרָךְ רְשוּת, אֵף כָּל רְשוּת. מִי לֹא עֲסָקִינָן דְקָא אֲזִיל לְדַבֵּר מַצָּה, וְאֲפִילוּ הִכִּי אֲמַר רַחֲמֵנָא: לְקָרִי. אִם כֵּן לְכַתוּב רַחֲמֵנָא "בַּשְּׂבַת וּבִלְכַת" מִאי "בַּשְּׂבֵתָךְ וּבִלְכָתָךְ"? – בַּשְּׂבַת דִּידָךְ וּבִלְכַת דִּידָךְ הוּא דְמַחֲיִיבַת, הָא דְמַצָּה פְטִירַת. אִי הִכִּי אֲפִילוּ פּוֹנֵם אֶת הָאֲלַמְנָה נָמִי? הָאִי טְרִיד, וְהָאִי לֹא טְרִיד.[[]^{מקור]} אִי מַשּׁוּם טַרְדָא, אֲפִילוּ טְבַעַה סְפִינְתוּ בֵּינָם נָמִי! וְכִי תִימָא: הִכִּי נָמִי, אֵלְמָה אֲמַר רַבִּי אֲבָא בַר זְבִדָא אֲמַר רַב: אָבֵל חֵיִיב בְּכָל הַמַּצּוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוּרָה, חוּץ מִן הַתַּפְלִיין, שְׁהָרִי נֶאֱמַר בְּהֵם "פֶּאֶר", שְׁנֵאֲמַר: "פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ עֲלִיָּה"?! הֵתָם טְרִיד טַרְדָא דְמַצָּה, הַכָּא טְרִיד טַרְדָא דְרְשׁוּת. וּבֵּית שְׁמַאי? הֵהוּא מַבְעִי לָהּ – פֶּרֶט לְשִׁלְחִי מַצָּה. וּבֵּית הַלֵּל אֲמַרִי: מִמִּילָא שְׁמַע מִיַּגָּה דֶּאֲפִילוּ בְּדָרָךְ נָמִי קָרִי.[[]^{מקור]} תַּנּוּ רַבְּנָן, בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: עוֹמְדִין וְקוּרִין, יוֹשְׁבִין וְקוּרִין, וּמַטְוִין וְקוּרִין, הוֹלְכִין בְּדָרָךְ וְקוּרִין, עוֹשִׁין בְּמִלְאכְתָן וְקוּרִין. וּמַעֲשֵׂה בְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שְׁהָיוּ מְסוּבִין בְּמַקּוֹם אֶחָד, וְהָיָה רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל מוּטָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה זְקוּף. בִּיּוֹן שְׁהַגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, הַטָּה רַבִּי אֶלְעָזָר וְזִקְוָה רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. אֲמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: יִשְׁמַעְאֵל אַחִי, אֲמַשׁוּל לָךְ מִשָּׁל לָמָּה הַדְּבַר דּוּמָה – מִשָּׁל לְאַחַד שְׁאוּמְרִים לוֹ זִקְנָךְ מַגּוּדֵל! אֲמַר לָהֶם: יִהְיֶה בִּגְדָךְ הַמַּשְׁחִיתִים. אֵף כֵּה אֶתָּה, כָּל זְמַן שְׁאֲנִי זְקוּף – אֶתָּה מוּטָה, עַכְשָׁיו כְּשְׁאֲנִי הַטְּוִי אֶתָּה זִקַּפְתָּ. אֲמַר לוֹ: אֲנִי עֲשִׂיתִי כְּדַבְּרִי בֵּית הַלֵּל, וְאַתָּה עֲשִׂיתָ כְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי. וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׁמַא יֵרָאוּ הַתַּלְמִידִים וְיִקְבְּעוּ הַלֵּכָה לְדוֹרוֹת. מִאי "וְלֹא עוֹד"? וְכִי תִימָא: בֵּית הַלֵּל נָמִי אִית לָהּ מַטְוִין, הַנִּי מִיֵּלִי דְמַטָּה וְאַתָּא מַעֲיָקְרָא. אָבֵל הַכָּא, בִּיּוֹן דַּעַד הַשְׁתָּא הָוִית זִקוּף וְהַשְׁתָּא מוּטָה, אֲמַרִי: שְׁמַע מִיַּגָּה כְּבִית שְׁמַאי סְבִירָא לָהּ, שְׁמַא יֵרָאוּ הַתַּלְמִידִים וְיִקְבְּעוּ הַלֵּכָה לְדוֹרוֹת. תַּנִּי רַב יִחְזַקְאֵל: עֲשֵׂה בְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – עֲשֵׂה, בְּדַבְּרִי בֵּית הַלֵּל – עֲשֵׂה.[[]^{מקור]} רַב יוֹסֵף אָמַר: עֲשֵׂה בְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – לֹא עֲשֵׂה וְלֹא כְלוּם. דְתַנּוּ: מִי שְׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בַסּוּפָה וְשִׁלְחָנוּ בְּתוּף הַבֵּית, בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הַלֵּל מְכַשִּׁירִין. אֲמַרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל לְבִית שְׁמַאי: מַעֲשֵׂה שְׁהִלְכוּ וְקִנִּי בֵּית שְׁמַאי וְזִקְנֵי בֵּית הַלֵּל לְבַקֵּר אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן הַחֹרֶנְגִּית, מִצָּאוּהוּ שְׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בַסּוּפָה וְשִׁלְחָנוּ בְּתוּף הַבֵּית, וְלֹא אֲמַרוּ לוֹ כְלוּם. אֲמַרוּ לָהֶם: וּמַשֶּׁם רָאִיָּה? אֵף הֵם אֲמַרוּ לוֹ: אִם כֵּן הִיִּית נוֹהֵג לֹא קִיַּיְמַת מַצּוֹת סוּפָה מִיַּמֶּיהָ. "רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עֲשֵׂה בְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי – חֵיִיב מִיתָה. דְתַנּוּ, אֲמַר רַבִּי טַרְפוּן: אֲנִי הִיִּיתִי כֹא בְּדָרָךְ וְהַטְּוִי לְקִרוֹת בְּדַבְּרִי בֵּית שְׁמַאי וּסְכַנְתִּי בַּעֲצָמִי מִפְּנֵי הַלֵּסְטִים, אֲמַרוּ לוֹ: כְּדֹאי הִיִּיתָ לְחוּב בַּעֲצָמָה, שְׁעַבְרָתָ עַל דְבַרִּי בֵּית הַלֵּל.

^[מקור]מִתַּנִּי בַשְּׁחַר מְבַרַּה שְׁתִּים לַפְּנִיָּה וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ. וּבַעֲרַב

מאימתי פרק ראשון ברכות

י.א.

עין משפט נר מצוה

א מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' א, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' ע סעי' ג:

ב מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' ג:

ג מו"י פד' מהל' אבל הל' ט, סמג עשין דרבנן, טוש"ע יו"ד סי' שפח סעי' א:

ד מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ב, טוש"ע או"ח סי' סג סעי' ב:

ה מו"י פא' מהל' קריאת שמע הל' ה, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' רלו סעי' א:

וא"ת וְלָמָּה לִי הָאִי טַעַמָא תַּפּוּךְ לֵה מְדַאֲמַר לִיחֻזְקָאֵל פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ עֲלִיד מְכַלָּל דְּלִכְלִי עֵלְמָא אֶסוּר. וְתַרְזַן הַשַּׁר מְחוּצֵי דְצַרִּיד טַעַמָא שֶׁל רֶשׁ"י כִּי הִכִּי דָּלָא יֵלֵף שָׂאָר מַצּוֹת מִתַּפְלִין מִקַּל וְחֹמֶר. א"נ צַרִּיד טַעַמָא דְרֶשׁ"י לְחֻבּוֹ בְּתַפְלִין לְאַחַר יוֹם רֵאשׁוֹן דָּלָא שְׁנָךְ מַעוּלָל בַּעֲפָר קָרְנוּ אֵלָּא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן דְּקוּקָא: תַּנִּי רַב יִחְזַקְאֵל עֲשֵׂה כְּבִית שְׁמַאי עֲשֵׂה וְרַב יוֹסֵף אָמַר עֲשֵׂה כַּב"ש לֹא עֲשֵׂה וְלֹא כְלוּם וא"ת פְּשִׁיטָא דְאִין הִלְכֵה כְּמוֹתָן. וי"ל הוֹאִיל וּב"ש מִמְּמִירִים עַל הָאֲדָם טָפִי מו"ם"ה לֹא שְׁנָךְ לוֹמַר פְּשִׁיטָא. דֵּהָא דַּעֲשֵׂה כַּב"ש לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם הִינוּ הִיכָא דַּב"ש מְקוֹלָן וּב"ה מִמְּמִירִין אָבֵל הַכָּא בַּק"ש לֹא פָסְלִי ב"ה דְּבַרִּי ב"ש. אָבֵל תִּימָא א"כ מַה מְטִיב מַסְפָּה כִּי לֹא קִיַּיְמַת מַצּוֹת סָפָה כִּי וּפִירֶשׁ"י דְּכִי הִכִּי דְמִי שְׁעָשָׂה כַּב"ה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם לַב"ש אֵף הַעוֹשֶׂה כַּב"ש לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם לַב"ה וּמִאי קָא מַזְמֵה הֵתָם פָּסְלִי ב"ש לְגַמְרִי מַה דְּמַכְשָׁרִי ב"ה. אָבֵל הַכָּא קָרָא קְרִיתַת שְׁמַע כַּב"ס אֶלְפָּא דַּב"ה יִנָּא. ע"כ פֶּרֶשׁ הַר"ר שְׁמַעְיָה דְקָא מַזְמֵה הִכִּי מְדַקְאֲמַר לֹא קִיַּיְמַת אַע"נ דְּמִן הַדִּין יִנָּא שְׁהָרִי בְּרֵאשׁוֹ וְרַבּוּ בַּסָּפָה חִינוּ אֶסוּר אֵלָּא גִּזְרָה שְׁמָא וּמַשָּׁךְ אַחֲרָ שְׁלֵחֶנוּ. כַּה"ג גַּבִּי ק"ש אַע"נ דְּמִן הַדִּין יִנָּא בְּדִיעַבַד בִּיּוֹן דַּלַּב"ה חִין נָכוֹן כְּדִאֲתָא בְּמַתְנִיתוֹן כְּדִאי הִיִּית לְחוּב בַּעֲצָמָן. אִס עָשָׂה כַּב"ס לַב"ה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם [וַע'] תּוֹסַפּוֹת סָפָה ג. ד"ה דְאֲמַר]: **אַחַת** אֲרַכָּה וְאַחַת קְצָרָה פֶּרֶשׁ רֶשׁ"י אֲרַכָּה חֲלַמַת וְאַמוּנָה. קְצָרָה הַשְּׂכִיבֶנוּ. וְתַמָּה דְהַשְּׂכִיבֶנוּ נָמִי אֲרַכָּה הַרְכָּה וְתַדַּע מְדָלָא קָא חֲשִׁיב לָהּ בַּתּוֹסַפְתָּא בְּהָדִי הַקְצָרוֹת וְעוֹד פְּעֻמִּים שְׁמֵאֲרִיכִין הַרְכָּה בַּתּוֹסַפַת כְּמוֹ אוֹר יוֹם הַנֶּף. וְעוֹד חֲלַמַת וְאַמוּנָה פְּעֻמִּים שְׁמַקְצִרִין בַּה מֵאֵל בְּדִאֲמַרְיֵין לְחֶמֶן לְמ"ד חִין אוֹמְרִים פְּקַשְׁתָּ צִיצִית בְּלוּלָה הוּא קָא מְסַס מוּדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׁהוֹצַאתֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְכִי בְּפֶקֶדן הָיָה קוּרָא (לְחֶמֶן בְּרַכּוֹת ד' יד ע"ב) וְנִקְרָא לַר"ת דֵּהכָּל קָאִי בְּחֲלַמַת וְאַמוּנָה אַחַת אֲרַכָּה וְאַחַת קְצָרָה כְּלוּמַר בִּין יֵאָרִיד בַּה בִּין יִקְצַר בַּה כְּדַלְחֶמֶן. וְכֵן אֲשַׁכְחֵנָא הֵתָם (יְבֻמוֹת ד' מ.א.) אַחַת אֲרוֹסוֹת וְאַחַת נְשׂאוֹת אַחַת בְּתוּלוֹת וְאַחַת כְּעוּלוֹת:

מְקוֹם שְׁאֲמָרוּ לְקַצֵּר כְּנוֹן בְּכַרְכַּת פְּרוּת וּבְכַרְכַּת הַמַּצֵּת חִין לוֹ לְהֵאָרִיד:

י.א:

עין משפט גור מצוה
א מיי' פא' מהל' קריאת שמע הל' ו, טוש"ע או"ח סי' נט סעי' א:
ב מיי' פא' מהל' קריאת שמע הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' ס סעי' א:
ג מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, טוש"ע או"ח סי' מז סעי' ז:
ד מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, טוש"ע או"ח סי' מז סעי' ב:
ה מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, טוש"ע או"ח סי' מז סעי' ה:
ו מיי' פז' מהל' תמידים ומוספין הל' ד:

אַהֶבֶת עוֹלָם: **שְׂפָכָר** נפטר בַּאֲהֶבָה רַבָּה עד הֶלֶךְ נִימְרִינְהוּ לְכוּלָּהּ.

בִּירוּשָׁלַיִם יֵשׁ הָא דְאִמְרִי' שְׂכַבְר נְפֻטַר בַּאֲהֶבָה רַבָּה וְהוּא שְׁשִׁנָּה עַל אֲחֵר פְּרוּשׁ לְאַלְמַר שְׁלֵמַד מִיַּד בָּאוּתוּ מִקּוּס. וְנִשְׁאַל לְהַרְב ר' יִצְחָק בְּגוּן אֵנוּ שְׁאִין אֵנוּ לוֹמְדִין מִיַּד לְאַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר שְׁאֵנוּ טְרוּדִין וְהוֹלָכִים בָּךְ בְּלֹא לְמוּד עַד אֲמַצַּע הַיּוֹם אוּ יוֹתֵר אֲמַאי אִין אֵנוּ מְדַבְּרִין בְּרַפְת הַתּוֹרָה פַּעַם אַחֲרַת בְּשָׁאֵנוּ מִתְחַלִּין לְלַמַּד. וְהַשִּׁיב ר"י דְּלֹא קוּיָא לֵן בָּאוּתוּ יְרוּשָׁלַיִם הוֹאִיל וְגַמְר' שְׁלֵנוּ לֹא אִמְרוּ וְאִין צְרִיךְ לְאַלְמַר לְלַמַּד. וְעוֹד אֲפִי לְפִי הִירוּשָׁלַיִם מִזְחָא אַהֶבָה רַבָּה דְּלֹא הֵי עֵקֶר בְּרַבָּה לְבִרְפַּת הַתּוֹרָה דְּעֵקֶר אַהֶבָה רַבָּה לִק"ש נִתְקַן וּבִשְׁבִיל הִיא אִינוּ נְפֻטַר מִבְּרַפְת הַתּוֹרָה אֲלֵא אִם וְלַמַּד מִיַּד וְגַם לֹא יַעֲשֶׂה הַסַּח הַזֶּעַת. אֲבָל בְּרַפְת אֲשֶׁר בַּחַר בְּנוּ וּבְרַפְת לַעֲסֹק בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה שְׁעָן עֵקֶר לְבִרְפַת הַתּוֹרָה פּוֹטְרַת כָּל הַיּוֹם.

וּח"ת מֵאִי שָׁנָא מִסְפָּה שְׁצַרִיךְ לְבַרְךְ עַל כָּל סַעֲוֵהָ וּמַעֲוֵהָ לְשֵׁב בַּסָּפָה. וי"ל דְּשִׁאֲנִי תּוֹרָה שְׁאִינוּ מֵיֵאֵשׁ דְּעֵתוֹ דְּכָל שְׁעָה אֲדָם מְחַבֵּל לְלַמַּד דְּכַתִּיב וְהִגִּית בּו יוֹמָם וְלַיְלָה וְהָיִי בְּמוֹ יוֹשֵׁב כָּל הַיּוֹם בְּלֹא הַפְסָק. אֲבָל אֲכִילָה בַּסָּפָה יֵשׁ שְׁעָה קְבוּעָה. וּח"ת מַפְנִי מַה אִין אֵנוּ מְדַבְּרִין לִישׁן בַּסָּפָה. וי"ל דְּבִרְבָּה דְּאֲכִילָה שְׁמַדְבְּרִין לְשֵׁב פּוֹטְרַתּוּ. א"נ מִשּׁוּם שְׂמַא לֹא יִישׁן וְהָיִי בְּרַבָּה לְבִטּוּלָה שְׁהָרִי אִין בְּדִילו לִישׁן כָּל שְׁעָה שִׁקְצָה. וְהִיא אוֹמֵר ר"ת בְּשִׁאֲדָם עוֹמֵד מִמַּטְטֵנוּ בְּלִילָה (בַּשְּׁחִרִית) לְלַמַּד ש"צ לְבַרְךְ בְּרַפְת הַתּוֹרָה מַפְנִי שְׁבִרַפְת הַתּוֹרָה שֶׁל אֲתַמוּל שְׁחִרִית פּוֹטְרַת עַד שְׁחִרִית אַחֲרַת וְלֹא יִהְיֶא. וְהַעֲרַפְתִּים נִהְיָ לוימר פְּסוּקִים וּבְרַפְת כְּהֵיט וְגַם אֵלּוּ דְּבָרִים שְׁאִין לָהֶם שַׁעוֹר שְׁהִיא מַשְׁנֶה (פ"א דְּפָאָה) וְאֵלּוּ דְּבָרִים שְׁאֲדָם אוֹכַל פְּרוֹחִיטָן כו' שְׁהִיא בְּרִיתָא (מס' שְׁבַת קכז.) מַפְנִי הִירוּשָׁלַיִם דְּבַעֲי שְׁלֵמַד עַל אֲחֵר. אֲבָל א"צ בְּמוֹ שְׁכַמְבִּית בְּכַר: ה"ג א בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֲבָל לֹא גָרַם לְמַדְנֵי חֲסִיד שְׁאִין זוּ בְּרַבָּה אֲלֵא בַּקָּשָׁה שְׁאִמֵּר מוֹד: וּבַרְפַּת כְּהֵנִים וְאִין זֶה דוּכַן שְׁהָרִי לֹא הֵי עוֹמְדִים לְדוּכַן עַד לְאַחַר הַקְּטֹרֶת לְמוֹרִים דְּאִמְרִי" בַּעֲתֻנִית (פ"ד ד' כו:) שְׁלֵשָׁה פַּעֲמִים בַּיּוֹם הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין בְּפִיָּהם וְכו' וּח"כ הָיָה לִיָּה לְמַתְנֵי ד' פַּעֲמִים אֶחָד לְפָנֵי הַקְּטֹרֶת וְאֶחָד לְאַחַר הַקְּטֹרֶת אֲלֵא בְּלֹא נִשְׂחִית פְּסִים אִמְרוּ בְּרַפְת כְּהֵיט בְּמוֹ שְׁאֵנוּ אוֹמְרִים:

וְרַבְּנָן אָמְרִי אַהֶבַת עוֹלָם וְכו' הֶלֶךְךָ תַּקִּינוּ לוימר בַּשְּׁחִרִית אַהֶבָה רַבָּה וּבַעֲרַבִית

מאימתי פרק ראשון ברכות

וְיִוָּצֵר אור ובורא חשך. (עֲשֶׂה שְׁלוֹם וּבּוֹרָא רַע) – לְקַמֵּשׁ מִפְּרָשׁ אִידֵךְ. מֵאִי הִיא דְּאֵלּוּ בְּרַבָּה דִּי־שְׁתַּבַּח אִינֵה מִן הַמִּנּוּן שְׁהִיא לְאַחֲרֵי פְסוּקֵי גְזֻמָּה כְּמוֹ בְּרַפְת הַלָּל וְאוֹמְרִים אוֹתָהּ קֹדֶם זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע אִם יִרְעִי: בְּדַכְתִּיב דְּאִמְרִי' – כְּתִיב בְּהִרָא דְּבַרִי יוֹצֵר אור ובורא חשך. עֲשֶׂה שְׁלוֹם וּבּוֹרָא רַע: שְׂכַבְר נְפֻטַר בַּאֲהֶבָה רַבָּה – שְׁנֵשׁ בַּהּ מַעֲיָן בְּרַפְת הַתּוֹרָה וְתַן בְּלַבְנוּ לְלַמוּד וְלְלַמַּד לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תַלְמוּד תּוֹרַתְךָ וּתְלַמְדֵם חֲקִי רַעֲיוֹנְךָ: מַדְרֵשׁ – הוּא קְרוֹב לְמַקְרָא בְּגוּן מְכִילָפֹס וְסַפְרָא וְסַפְרֵי שְׁהֶם מַדְרָשֵׁי מַקְרָאוֹת: לְגַמְרָא אִין צְרִיךְ לְבַרְךְ – חַפְלֵנוּ קֹדֶם אַהֶבָה רַבָּה קֹאֵמֵר וְהָיִי מוּכַח מְלֵאָח בְּפִרְק שְׁנִי: אֵף לְגַמְרָא צְרִיךְ לְבַרְךְ – שְׁהוּא עֵקֶר הַתּוֹרָה שְׁמַמְנוּ הוֹרָאָה יוֹצֵאָה. גְּמַרָא הֵינּוּ סְבֵרַת טַעֲמֵי מַשְׁנֶה וְתוֹרַתִי מַשְׁנִיּוֹת הַסּוֹתְרוֹת ז' אֶת ז' וְחִסּוּרֵי מַחֲסָרָא: וּמַבְרַךְ – בְּרַפְת הַתּוֹרָה: וְר' יוֹחָן מְסַבֵּם בַּהּ כְּהִי – דְּבַעֲי פַתִּיחָה בְּבִרְיוֹן וְחַתִּימָה בְּבִרְיוֹן: הַעֲרַב נָא ה' אֵלֵהֵינוּ – יַעֲרְבוּ עֲלֵינוּ לַעֲסֹק בָּהֶם מֵאֲהֶבָה: בְּרִיךְ אַתָּה ה' הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל – גְּרַסִּינוּ. וְלֹא גְרַסִּינוּ לְמַדְנֵי חֲסִיד שְׁאִין ז' בְּרַבָּה וְהוֹדָא עַל שְׁעַבַר אֲלֵא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וְגוֹד כִּי אִמְרָה (בַּתְּהֵלִים קי"ט:י"ב) לֹא לָשֵׁם בְּרַבָּה אִמְרָה אֲלֵא בַלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. וְהָיִי קֹאֵמֵר ה' שְׂאֵתָה בְּרִיךְ לְמַדְנֵי חֲסִיד: חוּ הִיא מַעֲלָה שְׁבַבְרָכוֹת – הַתּוֹרָה לְפִי שְׁנֵשׁ בַּהּ הוֹדָא לְמַקּוּם וְקוּלוֹם לַתּוֹרָה וְלִישְׂרָאֵל: תַּנּוּ הַתֵּם – בְּמַסַּכַת תְּמִיד: אִמֵּר לָהֶם הַמַּמְנָה – וְהוּא כְּגוֹן הַכֹּהֲנִים בְּדֹאִי בְּיוֹמָא הֵינּוּ כְּגוֹן בְּרַבָּה אַחַת – לְקַמְנָן מִפְּרָשׁ מֵאִי הִיא וּמֵן הַבְּרָכוֹת שְׁלַפְנֵי ק"ש הִיא דְּהֵתָם מְסַדֵּר לְכוּלָּיָה סָדֵר עֲבוּדַת הַשַּׁחַר וְקֹאֵמֵר דְּלֵאחַר שְׁסַדְרוּ הָאֲבָרִים ע"ג הַבְּבֶשֶׁת וּמְלַחוּם יָרְדוּ וּבָאוּ לָהֶם לְלִשְׁכַת הַגִּזִּית לְקַרְוֹת אֶת שְׁמַע וְהַזֵּר תַּנִּי אִמֵּר לָהֶם הַמַּמְנָה בְּרַבָּה אַחַת וְהֵם בְּרַבָּה אַחַת וְהֵם וְקֹרְאוּ עֲשֶׂרַת הַדְּבָרִית: וּבְרַבּוּ אֶת הָעַם עַם הָעַם: וְהָיָה אִם שְׂמוּעַ", וְיֵאמְרִי". וּבְרַבּוּ אֶת הָעַם שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, "אַמֶּת וְיִצְיִב", וַעֲבוּדָה, וּבְרַפְת כְּהֵנִים. וּבִשְׁבַת מוֹסִיפִין בְּרַבָּה אַחַת לְמַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא. ^[מ]מֵאִי "בְּרַבָּה אַחַת"? כִּי הָא דְּרַבֵּי אַבָּא וְרַבִּי יוֹסִי בַר אַבָּא אֶקְלָעוּ לְהָהוּא אַתְרָא, בַּעֲזַ מַבְיִיהוּ: מֵאִי "בְּרַבָּה אַחַת"? לֹא הָוָה בִּידֵייהוּ. וְאַתּוּ שְׁיִילוּהוּ לְרַב מַתְנָה לֹא הָוָה בִּידֵיהּ. אַתּוּ שְׁיִילוּהוּ לְרַב יְהוּדָה. אִמֵּר לְהוּ: הָכִי אִמֵּר שְׂמוּאֵל, "אַהֲבָה רַבָּה". ^[נ]וְאִמֵּר רַבִּי זְרִיקָא, אִמֵּר רַבִּי אַמִּי, אִמֵּר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: "יוֹצֵר אור". כִּי אַתָּא רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, אִמֵּר, הָא דְּרַבִּי זְרִיקָא לֹאוּ בְּפִירוּשׁ אַתְּמַר אֲלֵא מַפְלָלָא אַתְּמַר. דְּאִמֵּר רַבִּי זְרִיקָא אִמֵּר רַבִּי אַמִּי, אִמֵּר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: זֹאת אוֹמְרַת בְּרָכוֹת אִין מַעֲבָבוֹת ז' אֶת ז'. אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא "יוֹצֵר אור" הוּוּ אִמְרִי, הֵיִינוּ דְּבִרְכוֹת אִין מַעֲבָבוֹת ז' אֶת ז', דְּלֹא קָא אִמְרִי "אַהֲבָה רַבָּה".

אֲלֵא.

בְּרַבָּה דִּי־שְׁתַּבַּח אִינֵה מִן הַמִּנּוּן שְׁהִיא לְאַחֲרֵי פְסוּקֵי גְזֻמָּה כְּמוֹ בְּרַפְת הַלָּל וְאוֹמְרִים אוֹתָהּ קֹדֶם זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע אִם יִרְעִי: בְּדַכְתִּיב דְּאִמְרִי' – כְּתִיב בְּהִרָא דְּבַרִי יוֹצֵר אור ובורא חשך. עֲשֶׂה שְׁלוֹם וּבּוֹרָא רַע: שְׂכַבְר נְפֻטַר בַּאֲהֶבָה רַבָּה – שְׁנֵשׁ בַּהּ מַעֲיָן בְּרַפְת הַתּוֹרָה וְתַן בְּלַבְנוּ לְלַמוּד וְלְלַמַּד לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תַלְמוּד תּוֹרַתְךָ וּתְלַמְדֵם חֲקִי רַעֲיוֹנְךָ: מַדְרֵשׁ – הוּא קְרוֹב לְמַקְרָא בְּגוּן מְכִילָפֹס וְסַפְרָא וְסַפְרֵי שְׁהֶם מַדְרָשֵׁי מַקְרָאוֹת: לְגַמְרָא אִין צְרִיךְ לְבַרְךְ – חַפְלֵנוּ קֹדֶם אַהֶבָה רַבָּה קֹאֵמֵר וְהָיִי מוּכַח מְלֵאָח בְּפִרְק שְׁנִי: אֵף לְגַמְרָא צְרִיךְ לְבַרְךְ – שְׁהוּא עֵקֶר הַתּוֹרָה שְׁמַמְנוּ הוֹרָאָה יוֹצֵאָה. גְּמַרָא הֵינּוּ סְבֵרַת טַעֲמֵי מַשְׁנֶה וְתוֹרַתִי מַשְׁנִיּוֹת הַסּוֹתְרוֹת ז' אֶת ז' וְחִסּוּרֵי מַחֲסָרָא: וּמַבְרַךְ – בְּרַפְת הַתּוֹרָה: וְר' יוֹחָן מְסַבֵּם בַּהּ כְּהִי – דְּבַעֲי פַתִּיחָה בְּבִרְיוֹן וְחַתִּימָה בְּבִרְיוֹן: הַעֲרַב נָא ה' אֵלֵהֵינוּ – יַעֲרְבוּ עֲלֵינוּ לַעֲסֹק בָּהֶם מֵאֲהֶבָה: בְּרִיךְ אַתָּה ה' הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל – גְּרַסִּינוּ. וְלֹא גְרַסִּינוּ לְמַדְנֵי חֲסִיד שְׁאִין ז' בְּרַבָּה וְהוֹדָא עַל שְׁעַבַר אֲלֵא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וְגוֹד כִּי אִמְרָה (בַּתְּהֵלִים קי"ט:י"ב) לֹא לָשֵׁם בְּרַבָּה אִמְרָה אֲלֵא בַלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. וְהָיִי קֹאֵמֵר ה' שְׂאֵתָה בְּרִיךְ לְמַדְנֵי חֲסִיד: חוּ הִיא מַעֲלָה שְׁבַבְרָכוֹת – הַתּוֹרָה לְפִי שְׁנֵשׁ בַּהּ הוֹדָא לְמַקּוּם וְקוּלוֹם לַתּוֹרָה וְלִישְׂרָאֵל: תַּנּוּ הַתֵּם – בְּמַסַּכַת תְּמִיד: אִמֵּר לָהֶם הַמַּמְנָה – וְהוּא כְּגוֹן הַכֹּהֲנִים בְּדֹאִי בְּיוֹמָא הֵינּוּ כְּגוֹן בְּרַבָּה אַחַת – לְקַמְנָן מִפְּרָשׁ מֵאִי הִיא וּמֵן הַבְּרָכוֹת שְׁלַפְנֵי ק"ש הִיא דְּהֵתָם מְסַדֵּר לְכוּלָּיָה סָדֵר עֲבוּדַת הַשַּׁחַר וְקֹאֵמֵר דְּלֵאחַר שְׁסַדְרוּ הָאֲבָרִים ע"ג הַבְּבֶשֶׁת וּמְלַחוּם יָרְדוּ וּבָאוּ לָהֶם לְלִשְׁכַת הַגִּזִּית לְקַרְוֹת אֶת שְׁמַע וְהַזֵּר תַּנִּי אִמֵּר לָהֶם הַמַּמְנָה בְּרַבָּה אַחַת וְהֵם בְּרַבָּה אַחַת וְהֵם בְּרַבָּה אַחַת וְהֵם וְקֹרְאוּ עֲשֶׂרַת הַדְּבָרִית: וּבְרַבּוּ אֶת הָעַם עַם הָעַם: וְהָיָה אִם שְׂמוּעַ", וְיֵאמְרִי". וּבְרַבּוּ אֶת הָעַם שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, "אַמֶּת וְיִצְיִב", וַעֲבוּדָה, וּבְרַפְת כְּהֵנִים. וּבִשְׁבַת מוֹסִיפִין בְּרַבָּה אַחַת לְמַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא. ^[מ]מֵאִי "בְּרַבָּה אַחַת"? כִּי הָא דְּרַבֵּי אַבָּא וְרַבִּי יוֹסִי בַר אַבָּא אֶקְלָעוּ לְהָהוּא אַתְרָא, בַּעֲזַ מַבְיִיהוּ: מֵאִי "בְּרַבָּה אַחַת"? לֹא הָוָה בִּידֵייהוּ. וְאַתּוּ שְׁיִילוּהוּ לְרַב מַתְנָה לֹא הָוָה בִּידֵיהּ. אַתּוּ שְׁיִילוּהוּ לְרַב יְהוּדָה. אִמֵּר לְהוּ: הָכִי אִמֵּר שְׂמוּאֵל, "אַהֲבָה רַבָּה". ^[נ]וְאִמֵּר רַבִּי זְרִיקָא, אִמֵּר רַבִּי אַמִּי, אִמֵּר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: "יוֹצֵר אור". כִּי אַתָּא רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, אִמֵּר, הָא דְּרַבִּי זְרִיקָא לֹאוּ בְּפִירוּשׁ אַתְּמַר אֲלֵא מַפְלָלָא אַתְּמַר. דְּאִמֵּר רַבִּי זְרִיקָא אִמֵּר רַבִּי אַמִּי, אִמֵּר רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: זֹאת אוֹמְרַת בְּרָכוֹת אִין מַעֲבָבוֹת ז' אֶת ז'. אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא "יוֹצֵר אור" הוּוּ אִמְרִי, הֵיִינוּ דְּבִרְכוֹת אִין מַעֲבָבוֹת ז' אֶת ז', דְּלֹא קָא אִמְרִי "אַהֲבָה רַבָּה".

אֲלֵא.

לְמַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא – שְׁהַמְשָׁרוֹת מִתְחַלְפוֹת בַּיּוֹם הַשְּׁבַת בְּדֹאִמְרִינָן בְּמַסַּכַת סָבָה (דף נו:) מַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא עוֹשֶׂה תְּמִיד שֶׁל בֵּין הַעֲרָפִים וּבְזִיכִין: מֵאִי בְּרַבָּה אַחַת – דְּקַתְנֵי רִישָׁא אִיזוּ מִן הַבְּרָכוֹת הוּא אוֹמֵר: לֹאוּ בְּפִירוּשׁ אַתְּמַר – לֹא שְׂמַח' בְּפִירוּשׁ מֵאִי בְּרַבָּה אַחַת יוֹצֵר אור: זֹאת אוֹמְרַת – דְּקַתְנֵי בְּרַבּוּ בְּרַבָּה אַחַת: בְּרָכוֹת אִין מַעֲבָבוֹת ז' אֶת ז' – בְּרַךְ אֶת הָאֲחַת וְלֹא בְּרַךְ אֶת הַשְּׁנִיָּה נִפְקָא מִיָּהּ וְזִי חוֹבְתוֹ בְּהֵיאָ שְׁבַרְךָ וְאִין חֲבַרְתָּהּ מַעֲבַבַת לוימר שְׁאִין ז' מוֹעֲלַת בְּלֹא ז'. וּמַהֲבֹא שְׁמַע ר' זְרִיקָא דס"ל כ"ל דְּהָךְ בְּרַבָּה אַחַת יוֹצֵר אור הִיא: אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא יוֹצֵר אור הוּוּ אִמְרִי – וְלֹא אַהֶבָה רַבָּה וּאֵע"ג דְּמַטְא לִיָּה וְמָנָא שְׂאֵף בְּלִילָה כֹאִי לוימר כָּל שָׁבִן דְּבִין דְּאִמְרִי יוֹצֵר אור וְדֹאִי מַטְיָא וְמָנָה וְאִפ"ה לֹא אִמְרִי אֲלֵא יוֹצֵר אור וְתוּ לֹא אִמְרִי לָהּ הֵינּוּ דְּקֹאֵמֵר שְׁמַע מֵנָה בְּרָכוֹת אִין מַעֲבָבוֹת ז' אֶת ז':

 מסורת הש"ס

א לקמן כב.
ב לקמן די:
ג לקמן די:
ד משנה תמיד; תמיד לב:
ה עירובין פ; גיטין ס.
ו לעיל ט.

 גליון הש"ס
בגמ' לעוסק כו'. ברי"ף הגירסא על ד"ת: שם ועוסקי כו'. ברי"ף הגירסא ולומדי תורתך לשמה שם הלכך כו'. ברי"ף והרא"ש הגירסא אמר ר"פ הלכך:

 תורה אור השלם
יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע אני יהנה עשה כל־אֵלֶּה [ישעיהו מה, ז] פנחוס יהנה נראה לי ואהבת עולם אהבתיוך עלי־כן משכתיך חסד [ירמיהו לא, ג] שפיע ושראל יהנה אלהינו יהנה אחד [דברים ו, ד] והנה אם־שמוע תשמעני אל־מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את־יהונה אלהיכם ולעבדו בכל־לבבכם ובכל־נפשכם [דברים יא, יג]

מסורת הש"ס

א לקמן מ: ב עבודה זרה לא:
גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא כו' לחומרא כו' ולא שייך הכא לומר ספק ברכות לקולא [ובמג"א סימן ר"ט ס"ק ג' תקשה כן] דכבר כתב הרש"א בפסחים קב ע"א בפי' רשב"ם ד"ה להודיעך כחו. דל"ש כן אלא בברכת המצות דהברכות אינן מועכבות. אבל בברכת הנהנין אסור לאכול בלא ברכה ע"ש, ולא הוי כאן חשש ברכה לבטלה. דאם לא יברך יהא אסור לו לשתות. אח"ז ראיתי באבן העזר (סימן רנ"ד) שכ"כ מסבירא דנפשיה ולא הביא דברי הרש"א. ועי' מ"ש לקמן (מ"ט ע"ב) בתוס' ד"ה ר"מ:

בא"ד שאמר בפה"ע תחת בפה"ג. משמע מזה דאם בירך על הוין בפה"ע דלא יצא. [וכ"כ המג"א סימן ר"ח ס"ק כ"ב בשם תשובת ר"י הלוי] ותמוה לי דהא יין שם פרי עליו. דהא מברכין בפה"ג וא"כ שפיר מברך בפה"ע. אלא דה"י לו לברר יותר שהוא מגופ, וא"כ לא גרע מבידך שהכל דקיי"ל דיוצא. אח"ז מצאתי בעזה"י בתשובת גינת וורדים חלק או"ח סכ"ט דהעלה לעיקר דיוצא:

תורה אור השלם

להגיד בבקר חסדך ואמנותך פלילות [תהילים צג, ג]

יהנה פקח עורים יהנה זקף כפופים יהנה אהב צדיקים [תהילים קמו, ח]

גריתי היתה אתו חסידים והשלים ואתגם-לו מורא וייראני ומפני שמי נחת הוא [מלאכי ב, ה]

אֵלֶּא כִּי אִמְרַת – הֵךְ בִּרְכָה דְקֻאמְרִי אֲהֵבָה דְלָמָא הֵיא דְלֹא אִמְרִי יוֹצֵר אוֹר מִשּׁוּם דְלֹא מְטֹא זְמַנָּה הוּא וְכִי מְטֹא זְמַנָּה אִמְרִי לָּהּ וְעַל"ג דְקִרְוִי אִינְהוּ ק"ש לֹא מְטֹא זְמַנָּה בְדֻאמְרִינֵן בְּעָלְמָא (וַיִּמָּא לֹז:) הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמֵע עִם אִנְשֵׁי מַשְׁמֵר לֹא יֵצֵא שְׁאִנְשֵׁי מַשְׁמֵר מַקְדִּימִין: וְאִי מִכְלָלָא מֵאִי – וְכִי אִמֵּר לִיה מִכְלָלָא מֵאִי גְרִיעֵתָא אִיפֵּא. דְאִמֵּר לֹאָו בְּפִרוּשׁ אֲתָמֵר הָא שְׁפִיר מְצִי לְמַשְׁמַע מִכְלָלָא דְיוֹצֵר אוֹר קֹא אִמְרִי וּמַשְׁנִיעַן לִיפֵּא לְמַשְׁמַע מִהֲכָא דְלָמָא לְעוֹלָם אִימָא לָךְ אֲהֵבָה רַבָּה וְכוּ': סָדֵר בִּרְכוּת – אִם הֲקִדִּים הִמְאֲחֵרוּת:

בְּקֶשׁוּ – לְקַבֵּעַ עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרִית בְּקִרְיִיתָא שְׁמַע: מִפְּנֵי תַרְעֻמַּת הַמִּינִין – שְׁלֹא יֵאמְרוּ לַעֲמִי הֶאֱרָן אִין שְׂאֵר תַּרְוַה אִמַּת וּתְדַעְנֵי שְׁאִין קוֹרִין אֵלֶּא מַה שְׁאִמֵּר הַקּוֹמֵשׁ כ"ה וְשַׁמְעוּ מִפְּנֵי בְּסִינִי: הַמִּינִין – עַכּו"ס: פִּתַּח דְשִׁשְׁכָּרָא וְסִיס דְבַחְמָרָא – תַּחֲלַת הַבִּרְכָּה אִמֵּר ע"מ שֶׁהַכֵּל יִבְיוֹן שְׁהִיַּע לְמַלְךְ הָעוֹלָם נִפְרַשׁ שְׁהוּ יַיִן וְאִמֵּר פְּרִי הַגֶּפֶן שְׁפִיטָא לָן דְיוֹצֵא דְהָא אֲפִילוּ סִיס כֹּל הַבִּרְכָּה בְּדַעַת פְּתִיחְתָּהּ וְאִמֵּר שֶׁהַכֵּל יֵצֵא עַל הַיַּיִן דְתַנֵּן וְכוּ': אֵלֶּא – קֹא מַבְעִיא לָן פִּתַּח אֲדַעְתָּא דְחִמְרָא כְּדִי לְסִיס בִּפְהִ"ג וּכְשֶׁהִיַּע לְמַלְךְ הָעוֹלָם נִזְכַּר שְׁהוּ שָׂכֵר וְסִיס שֶׁהַכֵּל מַה: בְּתַר עַקֵּר בִּרְכָּה אֲדַעְתָּא דִּינֵן וְאִמֵּר הִוֵּי כְמוֹ שְׁסִיס בִּיַּין וְאִין בִּרְכַּת הַיַּיִן מוֹצִיָּאָה יָדֵי בִרְכַּת שָׂכֵר שְׁאִין הַשָּׂכֵר מִן הַגֶּפֶן: פִּתַּח בְּיוֹצֵר אוֹר – כְּלוּמֵר אֲדַעְתָּא דְלִימָא יוֹצֵר אוֹר: וְסִיס בְּמַעְרִיב עֲרַבִּים – בְּשִׁאמֵר מַלְךְ הָעוֹלָם נִזְכַּר וְסִיס אֲשֶׁר בְּדָבְרוּ מַעְרִיב עֲרַבִּים: שְׁאִנִּי הִתֵּם וְכוּ' – כְּלוּמֵר דְלָמָא פְּתִיחָה אִינֵה כְּלוֹם וְהָא דְקִתְנִי יֵצֵא לְפִי שְׁחֹתֵר וּחוּתִם בַּהּ בְּבִרְוֹן יוֹצֵר הִמְאֹרוּת וּע"י חֲתִימְתָּהּ קֻאמֵר דְיוֹצֵא אֵלֶּא שֶׁהַכֵּל שְׁאִין חוּתִם בַּהּ בְּבִרְוֹן וּפְתִיחְתָּהּ אֲדַעְתָּא דְבוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן הוּא אִימָא דְלֹא יֵצֵא:

מֵאִי אִפֵּא לְמִימֵר – הִיכִי נִפֵּק מִשּׁוּם חֲתִימְתָּהּ הָא אִין מַלְכוּת בְּחֲתִימְתָּהּ: ה"ג אֵלֶּא בִּינִן דְאִמֵּר כּו' – אֵלֶּא לֹא תִימָא מִשּׁוּם חֲתִימְתָּהּ יֵצֵא אֵלֶּא פְּתִיחְתָּהּ גְּמִי מַעֲלִייתָא הִיא וְלֹא תַפְשׁוּט מַנָּה לְחִמְרָא וְשִׁכְרָא דְלִגְנֵי בִרְכוּת עֲרַבִּית וְשַׁחֲרִית הוּא דְמְצִי לְמִימֵר כְּדִי פִתַּח בְּזוֹ וְסִיס בְּזוֹ יֵצֵא דְהָא כִּי פִתַּח בְּשַׁחֲרִית אֲדַעְתָּא דְמַעְרִיב עֲרַבִּים הִוֵּי דַעֲפָה לְאֲדֻכּוּרֵי בַּהּ מַדַּת הַיּוֹם בְּלִילָה כְּגוֹן גּוֹלָל אוֹר וְכִי פִתַּח עֲרַבִּית אֲדַעְתָּא דְיוֹצֵר אוֹר הִוֵּי דַעֲפָה לְאֲדֻכּוּרֵי בַּהּ מַדַּת לִילָה כְּגוֹן וְבוֹרָא חֲשָׁךְ הַלֵּכֵךְ אֲדַעְתָּא דְתַרְוִיחֵיהּ הִוִּיא: לֹאָו לֹאֲתַנִּי הָא דְאִמֵּרְן – כְּגוֹן שִׁכְרָא וְחִמְרָא: הִינֵּו בַּעֲיִן – דְהָא בִּרְכַּת הַתְּמָרִים עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ אִינֵה עוֹלָה לְבִרְכַּת הַלֶּחֶם וְאִי בַּהּ פְּשׁוּטָה דְהַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר חֲתוּם בִּרְכוּת הוּא דִּין לְחִמְרָא וְשִׁכְרָא: כֹּל מִי – שְׁלֹא אִמֵּר בִּרְכַּת אִמַּת וַיַּעֲיֵב כְּמוֹ שְׁתַּקְנוּהָ וְכֵן אִמַּת וְאִמוּנָה בְּעֲרַבִּית לֹא יֵצֵא: שְׁנָא לְהַגִּיד בְּבִקֵּר חֲסָדָךְ – וּבִרְכַּת אִמַּת וַיַּעֲיֵב בָּלָה עַל חֲסֵד שְׁעָשָׂה עִם אֲבוּתֵינוּ הִיא שְׁאוּצִיאָם מִמַּצְרַיִם וּבִקַּע לָהֶם הַיָּם וְהַעֲבִירָם וּבִרְכַּת אִמַּת וְאִמוּנָה וְלֹאֲדַרְכֵינוּ עַל בְּמוֹת אוֹיְבֵינוּ כֹּל אֵלֶּה הַנְּסִים הַתְּדִירִים תְּמִיד: בְּשֶׁהוּא כּוֹרַע – בְּאֲבוּת וּבִהְדֻאָּה כּוֹרַע בְּבִרְוֹן זֻזְקָף אֶת עַצְמוֹ בְּשֶׁהוּא מְזַכֵּיר אֶת הַשָּׁם עַל שֶׁ ה' זֻזְקָף בְּפוּפִים (תְּהִלִּים קמ"ו:י"ח): נַחַת – לְשׁוֹן הַכְּנָעָה:

מִשּׁוּם דְלָא מְטֹא זְמַן יוֹצֵר אוֹר דְנָהִי

אֵלֶּא, אִי אִמְרַת "אֲהֵבָה רַבָּה" הוּוּ אִמְרִי, מֵאִי בִּרְכוּת אִין מַעֲפָבוּת זוֹ אֶת זוֹ? דְלָמָא הֵיא דְלָא אִמְרִי "יוֹצֵר אוֹר" מִשּׁוּם דְלָא מְטֹא זְמַן "יוֹצֵר אוֹר" הוּוּ אִמְרִי.

וְאִי מִכְלָלָא מֵאִי? "דְּאִי מִכְלָלָא, לְעוֹלָם "אֲהֵבָה רַבָּה" הוּוּ אִמְרִי. וְכִי מְטֹא זְמַן "יוֹצֵר אוֹר" הוּוּ אִמְרִי לִיָּה. וּמֵאִי "בִּרְכוּת אִין מַעֲפָבוּת זוֹ אֶת זוֹ" – סֵדֵר בִּרְכוּת. וְקוֹרִין עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרֹת "שְׁמַע", "וְהִיָּה אִם שְׁמוּעַ", "וַיֹּאמֶר", "אִמַּת וַיַּעֲיֵב", וַעֲבֹדָהּ, וּבִרְכַּת בְּהֻנִּים. אִמֵּר רַב יְהוּדָה אִמֵּר שְׁמוּאֵל: אַף בְּגִבּוּלִין בְּקֶשׁוּ לְקֹרוֹת כּוֹ, אֵלֶּא שְׁכָכֵר בְּגִבּוּלִין בְּקֶשׁוּ לְקֹרוֹת כּוֹ, אֵלֶּא שְׁכָכֵר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין. רַבָּה בַר כְּהֵנָּה סָבֵר לְמַקְבְּעִינְהוּ בְּסוּרָא, אִמֵּר לִיָּה רַב חֲסֵדָא: כָּכֵר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין. אֲמִימֵר סָבֵר לְמַקְבְּעִינְהוּ בְּנִהְרְדַעָא, אִמֵּר לִיָּה רַב אֲשִׁי: כָּכֵר בְּטָלוּם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַמִּינִין. "וּבִשְׁשַׁבַּת מוֹסִיפִין בִּרְכָּה אַחַת לְמַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא. מֵאִי בִּרְכָּה אַחַת? אִמֵּר רַבִּי חֵלְבּוֹ: מַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא אוֹמֵר לְמַשְׁמֵר הַנִּכְנָס: "מִי שֶׁשָּׁכֵן אֶת שְׁמוֹ בְּבֵית הַזֶּה, הוּא יִשְׁכֵּין בֵּינֵיכֶם אֲהֵבָה וְאַחֲוָה וְשְׁלוֹם וְרִיעוּת". 'מְקוֹם שְׁאִמְרוּ לְהֶאֱרִיָּה. פְּשִׁיטָא הִיכָא דְקָא נְקִיט כֶּסֶּא דְחִמְרָא בִּידִידָהּ וְקִסְכֵּר דְשִׁכְרָא הוּא, וּפִתַּח וּמְכַרְהָ אֲדַעְתָּא דְשִׁכְרָא, וְסִיס בְּדַחְמָרָא – יָצֵא. דְּאִי נְמִי אִם אִמֵּר "שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדָבְרוּ" – יָצֵא. דְּהָא תַּנּוּ: עַל כּוּלָּם אִם אִמֵּר "שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדָבְרוּ" – יָצֵא. אֵלֶּא הִיכָא דְקָא נְקִיט כֶּסֶּא דְשִׁכְרָא בִּידִידָהּ וְקִסְכֵּר דְחִמְרָא הוּא, פִּתַּח וּבְרִיָּה אֲדַעְתָּא דְחִמְרָא, וְסִיס בְּדְשִׁכְרָא, מֵאִי? בְּתַר עֵיקֵר בִּרְכָּה אֲזִלִּינוּ, אוּ בְּתַר חֲתִימָה אֲזִלִּינוּ? 'תָּא שְׁמַע: שַׁחֲרִית, פִּתַּח בְּ"יוֹצֵר אוֹר" וְסִיס בְּ"מַעְרִיב עֲרַבִּים" – לֹא יָצֵא. פִּתַּח בְּ"מַעְרִיב עֲרַבִּים" וְסִיס בְּ"יוֹצֵר אוֹר" – יָצֵא. עֲרַבִּית, פִּתַּח בְּ"מַעְרִיב עֲרַבִּים" וְסִיס בְּ"יוֹצֵר אוֹר" – לֹא יָצֵא. פִּתַּח בְּ"יוֹצֵר אוֹר" וְסִיס בְּ"מַעְרִיב עֲרַבִּים" – יָצֵא. כִּלְלוּ שֶׁל דְּבַר: הַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַחֲתוּם. שְׁאִנִּי הִתֵּם דְקֻאמֵר "כְּרוּהּ יוֹצֵר הִמְאֹרוּת".

^(א) הַנִּיחָא לְרַב דְאִמֵּר כֹּל בִּרְכָּה שְׁאִין בַּהּ הַזְכֵּרַת הַשָּׁם אִינֵה בִּרְכָּה – שְׁפִיר. אֵלֶּא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְאִמֵּר כֹּל בִּרְכָּה שְׁאִין בַּהּ מַלְכוּת אִינֵה בִּרְכָּה, מֵאִי אִיפֵּא לְמִימֵר? אֵלֶּא בִּינִין דְאִמֵּר רַבָּה בַר עוֹלָא: כְּדִי לְחַפְזִיר מַדַּת יוֹם בְּלִילָה וּמַדַּת לִילָה בַּיּוֹם, כִּי קֻאמֵר בִּרְכָּה וּמַלְכוּת מַעֲיָקְרָא – אֲתַרְוִייהוּ קֻאמֵר. תָּא שְׁמַע מִסִּיפָא: "כִּלְלוּ שֶׁל דְּבַר: הַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַחֲתוּם". כִּלְלוּ שֶׁל דְּבַר לֹאֲתוּיִי מֵאִי? לֹאָו לֹאֲתוּיִי הָא דְאִמְרוּ? לֹא, לֹאֲתוּיִי נִהְמָא וּתְמָרִי. הִיכִי דְמִי? אִילִימָא דְאָכַל נִהְמָא, וְקִסְכֵּר דְתְמָרִי אָכַל, וּפִתַּח אֲדַעְתָּא דְתְמָרִי וְסִיס בְּדִנְהֻמָּא – הִיינֵנוּ בַּעֲיִין! לֹא צְרִיכָא: כְּגוֹן דְאָכַל תְּמָרִי, וְקִסְכֵּר נִהְמָא אָכַל, וּפִתַּח בְּדִנְהֻמָּא, וְסִיס בְּדִתְמָרִי [– יָצֵא]. דְאִפִּילוּ סִיס בְּדִנְהֻמָּא – נְמִי יָצֵא. מֵאִי טַעְמָא – דְתְמָרִי נְמִי מִיַּזן וַיַּיַּנִּי. "אִמֵּר רַבָּה בַר חִינְנָא סָבָא מַשְׁמִיָּה דְרַב: כֹּל שְׁלֹא אִמֵּר "אִמַּת וַיַּעֲיֵב" שַׁחֲרִית, וְ"אִמַּת וְאִמוּנָה" עֲרַבִּית – לֹא יָצֵא יָדִי חוּבְתוֹ, שְׁנַאמֵר: "לְהַגִּיד בְּבִקֵּר חֲסֵדָךְ וְאִמוּנָתְךָ בְּלִילוֹת". 'וְאִמֵּר רַבָּה בַר חִינְנָא [סָבָא] מַשְׁמִיָּה דְרַב: הַמֵּתַפְלֵל, כְּשֶׁהוּא כּוֹרַע כּוֹרַע בְּכַרוּהּ, וּכְשֶׁהוּא זֻזְקָף – זֻזְקָף בְּשֵׁם אִמֵּר שְׁמוּאֵל: מֵאִי טַעְמָא דְרַב – דְכַתִּיב: "ה' זֻזְקָף כְּפוּפִים". מִתִּיב: "מִפְּנֵי שְׁמִי נַחַת הוּא". מִי כַתִּיב "בְּשִׁמְיִי"? "מִפְּנֵי שְׁמִי" כַתִּיב. ^(ב) אִמֵּר לִיָּה שְׁמוּאֵל לְחִיָּיא בַר רַב: בַּר אוּרְיָאן, תָּא וְאִימָא לָךְ מַלְתָּא מַעֲלִייתָא דְאִמֵּר אָבוּהּ. הִכִּי אִמֵּר אָבוּהּ: כְּשֶׁהוּא כּוֹרַע – כּוֹרַע בְּ"כַרוּהּ", כְּשֶׁהוּא זֻזְקָף – זֻזְקָף בְּשֵׁם.

רַב

רַשִׁי" מִייהוּ לֹא הִוֵּה שְׁעָה לוּמֵר יוֹצֵר אוֹר בְּדֻאמְרִי' הַקּוֹרֵא כּו' וַיְכּוּל לְסַפֵּר הַבְּרִיתָא בְּתִיּוּקִין: **בִּרְכָּה** אַחַת לְמַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא וְכו'. תִּימָא קֶצֶת מֵאִי הִיא הוֹאִיל וְלִית בַּהּ לֹא שָׁם וְלֹא מַלְכוּת: פִּתַּח וְאִמֵּר בֹּא"י אֲלֵהֵינוּ מַלְךְ הָעוֹלָם וְהִוֵּה סָבֵר שְׁהִי יַיִן וְהָבִין שְׁהִי שָׂכֵר וְאִחֵר שְׁהָבִין שְׁהִי שָׂכֵר סִיס שֶׁהַכֵּל: **לֹא לֹאֲתוּיִי נִהְמָא** וּפִרְשֵׁ רַב אֶלְפִּס הַשְׂתָּא דְלֹא אֲפִשְׁטָא בַּעֲן אֲזִלִּינוּ לְהֵלֵא וְאֲפֵלוּ פִתַּח בְּחִמְרָא וְסִיס בְּשִׁכְרָא יֵצֵא. ור"י ה' אוֹמֵר לְחוּמְרָא דְצִרִיךְ לְכַרְךָ פִּעֵם אַחֲרַת. וּמִיּוּהוּ הִוֵּה אוֹמֵר ר"ח אִם הִוֵּה יוֹדַע בְּבִרְוֵר שְׁטַעָה בְּדַבְרוּי' שְׁאִמֵּר בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ תַּחַת (בּוֹרָא) פְּרִי הַגֶּפֶן דְבִתְוֹךְ כְּדִי דְבוֹר וְכוּל לְחוֹז כּו. וְכֵן בִּי"ט בְּחֲתִימָה שֶׁל יוֹם טוֹב אִם טַעָה בִּין מַקְדָּשׁ וְשִׁחְלָל וְהַזְמִינִם וְאִמֵּר מַקְדָּשׁ הַשֶּׁבַת וְחֹזֵר בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוֹר יֵצֵא אַחֲרֵי שְׁהוּ יוֹדַע שְׁהוּ י"ט. וְהַקְשָׁה הַר"ר יַעֲקֹב מַקְנֵן מֵאִי קֹא מַבְעִיא לָּהּ וְהָא וְזֵאִי מַצֵּית אִינֵן צְרִיכוּת בְּנִיָּה. וְהִוֵּה אוֹמֵר הַר"י דְהִינֵו בְּשׁוּמַע תַּפְּלָה אַחֲוֵרִי בֵּית הַכְּנָסַת וְלֹא וְתַכְּוֹן לְצֵאת. אָכַל הִיכָא דְנִתְכַּפֵּן לְכַרְךָ עַל הַיַּיִן וְנִמְצֵא שָׂכֵר לֹא מַהִי: **אִמַּת וַיַּעֲיֵב** וְכו' לֹא קֹאִי עַל הַשְׂכִּינָה אֵלֶּא קֹאִי אֲהֲדָכֵר הַזֶּה וְכו'. וְכֵן אִיתָא בַּהַר"ס. וְאִיתָא בִּירוּשְׁלַמִי הֵאִי מַקְבִּיטָא דְלִית בַּהּ טַמָּא פִּרוּשׁ שְׁאִין לָּהּ שׁוּמָא כֹּל מַה שְׁמַשְׁבַּח מִתְּנִיעִי לָּהּ בְּדֻאמֵר לְקַמֵּן (בִּרְכוּת ד' גג ב) בְּחֵד דְּפִתַּח וְאִמֵּר אֵאל הַגְּדוּל הַגְּבוּר וְהַנוֹרָא וְהִוֵּה מֵאֲרִיךְ הַרְבֵּה וא"ל ר' חֲנִינָא סַנְתָּה לְשִׁבְחֵי דְמַרְךָ כִּי כֹל פֶּה לֹא יוֹכֵל לְסַפֵּר שְׁבַחוֹ: **לְהַגִּיד** בְּבִקֵּר חֲסֵדָךְ חֲסֵד שֶׁהַקּוֹשׁ ב"ה עָשָׂה לָנוּ בְּמַצְרַיִם. וְאִמוּנָתְךָ פִּי' מַדְבַּר עַל הָעֵתִיד שְׁאִנֵּו מַצְרַיִם שֶׁיִּשְׁמֵר הַבְּטָחוֹ וְאִמוּנָתוֹ וַיַּגְלִלָנוּ מִיַּד הַמִּלְכִּים וּבְסוּף בִּרְכָּה חוֹזֵר לְגֻזְלָהּ דְּפִרְעָה כְּדִי לְסַמֵּךְ לְגֵאֵל וְשִׁחְרָל. א"נ ע"ד הַמַּזְר' (רַבָּה יֹאכֵה ג) תְּלָשִׁים לְבַקֵּרִים רַבָּה אִמוּנָתְךָ שְׁאֵלָם מֵאִמֵּן וּמַפְקִיד רּוּחוֹ בְּיָדוֹ וּמְחַזְקָהּ בְּלֹא יָגִיעָה:

מאימתי פרק ראשון ברכות

יב.

עין משפט נר מצוה

א מוי' פא' מהל' קריאת שמע הל' ח, טוש"ע או"ח סי' ס סעי' ג.

ב מוי' פו' מהל' תמידים ומוספין הל' ד:

ג מוי' פח' מהל' ברכות הל' יא, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רט סעי' א ב:

ד מוי' פא' מהל' קריאת שמע הל' ח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' ג:

ה מוי' פא' מהל' קריאת שמע הל' ז, טוש"ע או"ח סי' סו סעי' י'.

ו מוי' פח' מהל' תפילה וברכת הכניס הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיג סעי' ז:

מִדְבַּר בַּהּ אֵף עַל הָעֵתִידוֹת שְׁאִנֵּו מַצְרַיִם שֶׁיְהִי לָנוּ הַבְּטָחוֹ וְאִמוּנָתוֹ וַיַּגְלִלָנוּ מִיַּד מְלָכִים וּמִיד עֲרִיצִים וּלְשׁוֹם נִפְשָׁנוּ בְּחַיִּים וְלֹאֲדַרְכֵינוּ עַל בְּמוֹת אוֹיְבֵינוּ כֹּל אֵלֶּה הַנְּסִים הַתְּדִירִים תְּמִיד: בְּשֶׁהוּא כּוֹרַע – בְּאֲבוּת וּבִהְדֻאָּה כּוֹרַע בְּבִרְוֹן זֻזְקָף אֶת עַצְמוֹ בְּשֶׁהוּא מְזַכֵּיר אֶת הַשָּׁם עַל שֶׁ ה' זֻזְקָף בְּפוּפִים (תְּהִלִּים קמ"ו:י"ח): נַחַת – לְשׁוֹן הַכְּנָעָה:

מסורת הש"ס
 א לקמן יד: ב לקמן יד: ג מגילה יז; סוטה לב: ד בראשית רבה
גליון הש"ס
 גמ' כל הקורא כו'. מג"א סימן קנו ועיין פר"ח ס"ס ט"ו: גמ' הווא מבע"ל כו'. עיין תוס' סוטה י"ז ע"ב ד"ה דתביב: תוס' ד"ה כלשון כו' דהא עזרא כו'. עיין מג"א ריש סימן קל"ה:
תורה אור השלם

אל־תִּקְרֹוּ ראשונת וּמִדְמַנִּיּוֹת אל־תִּתְבַּנְּנוּ [ושעיהו מ, יח] הנגי עשה חֲדָשָׁה עִתָּה תַצְמַח הַלֹּא תִדְעוּךָ אִף אֲשִׁים וְגו' [ישעיהו מג, יט]

האמרים יְמַר וְיִשָּׂה מַעֲשֶׂהוּ לְמַעַן נִרְאֶה וְתִקְבַּר וְתִבְּרָאָה עֲצַת קְדוֹשׁ וְגו' [ישעיהו ח, יט]

הוי הפּוֹתָאִים אֲתִיּוֹם יְהוּה לְמַה־זֶּה לָּקֵם יוֹם יוֹמָה הוּא־יִחָשֶׁד וְגו' [עמוס ה, יח-יט]

אבְרָם הוּא אֲבִרָהָם

[דברי הימים א, מז]

וְלֹא־יִזְכָּר עוֹד אֶת־שֵׁמֶךְ אֲבָרָם וְהָיָה שֵׁמֶךְ אֲבִרָהָם כִּי אֲב־הָיוּ וְגו' [בראשית יח, ה]

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אֶשְׁתֶּךָ לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָה שְׂרִי כִּי וְגו' [בראשית יח, טו]

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֵר עוֹד שֵׁמֶךְ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־יִשְׂרָיִת וְגו' [בראשית לב, כט]

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמֵרֹאֶת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִי [בראשית מז, ב]

אֶת־הָהוּא יְהוּה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחֶרֶף בְּאַבְרָם (וּחִזְאֵתוּ מֵאוּר כְּשָׁדִים וְגו' [נחמיה ט, ז]

אֶת־הָהוּא יְהוּה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחֶרֶף בְּאַבְרָם (וּחִזְאֵתוּ מֵאוּר כְּשָׁדִים וְגו' [נחמיה ט, ח-ז]

וְהִיו הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מַעֲדָה חַיִּים עַל־לִבְכֶּךָ [דברים ו, ו]

שְ�מַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד [דברים ו, ד]

לא שַׁעֲקֹר יַעֲקֹב מִמְקוֹמוֹ – שְׁהָי מַעֲיָנו לְמַצְרִים שֶׁיֵּאֱמַר וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲנִי (בְּרַאשִׁית מו): הֲנִי עוֹשֶׂה חֲדָשָׁה – בְּמַר אֵל תִּזְכְּרוּ רִאשֹׁנוֹת כְּתִיב: בַּתְּחִלָּה אֵב לֹא־רָם – לֹאנִשִּׁי מִזִּינָתוֹ שֶׁמֶאֱרָן אֶרֶס הִיָּה שֶׁיֵּאֱמַר בְּעֶבֶר הִנֵּהר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם (וַיֹּשַׁע כד) וְאוֹמַר אֵל אֶרֶס נִהְרִים אֵל עִיר נְחוּר (בְּרַאשִׁית כד): אֵב לָכֵל הַעוֹלָם – אֵב הָמוֹן גּוֹיִם (שֵׁם יז): שְׂרִי – לִשׁוֹן יְחִיד מִשְׁמַע שְׂרִיתִי: מִסְדֵּר שִׁבְחָה – דַּמְעָקֶרֶא אֲשֶׁר בַּחֲרַת בּוֹ בְּהִיּוֹת שְׁמוֹ אֲבָרָם וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אֲבָרָהָם: הִדְרֹן עֲלֶה מֵאִימַתִּי הִיָּה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה – פֶּרֶשֶׁת ק"ט: וְהַגִּיעַ זְמַן הַמַּקְרָא שְׂרָאִיו לְהַקְדִּים לוֹ שְׁלוֹם: וּמִשִּׁיב – שְׁלוֹם אִם הַקְדִּימוֹ לוֹ וּבְגִמְרָא פְרִיָן בִּינוֹן דְּשׁוֹאֵל פְּשִׁטָּא דְּמִשִּׁיב: וּבִאֲמַנְעַ – הַבְּרָכָה אוֹ הַפְּרָשָׁה: מִפְּנֵי הִירָאָה – אֶרֶס שְׁהוּא יִרָא מִפְּנֵיו שְׁלֹא יִהְרַגְהוּ אֲבֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד לֹא: ר"י – בְּגִמְרָא מִפְּרַשׁ יַפְסִיק – בְּגִמְרָא (ד' יד) מִפְּרַשׁ טַעֲמִיחוֹ: וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ נוֹהֵג בִּין בָּיִים בִּין בְּלִילָה – דְּמִשְׁתַּעֲי בַּתְלִמוּד תּוֹרָה דְּכְתִיב (דְּבָרִים י"ח:י"ט) וְלִמְדַתְם אִתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם: וַיֹּאמֶר חֲיִנוּ נוֹהֵג אֵלָּא בָּיִים – דְּמִשְׁתַּעֲי בְּצִיַּת שְׁאִינָה נוֹהֶגֶת אֵלָּא בָּיִים דְּכְתִיב וְרִאִיתֶם אוֹתוֹ פֶּרֶט לְכַסוֹת לִילָה (שִׁבְת כז:): גַּמ' ש"מ מַעֲיַת גְּרִיכוֹת בְּנוֹגָה – שְׁיָהָא מִתְּכַפֵּן לָשֵׁם מַנְעָה וּתְקַשָּׁה לְרַבָּה דְּאִמַר בְּמִסְכַּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה (כח). הַתּוֹקַע לְשִׁיר תַּצֹּא: כְּמוֹן לַקְרוֹת – רָבֵל לַצֹּאת יְזִי מַנְעָה לֹא בְּעִינָה שְׁיָהָא מִתְּכַפֵּן אֵלָּא לַקְרוֹת בַּתּוֹרָה בְּעֶלְמָא: הָא קָא קְרִי – הָא בְּקוֹרֵא קָא עֲסִיק תִּנָּה וְאִתִּי דִּקְתַּנִּי הִיָּה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה: בְּקוֹרֵא לְהַגִּיה – אֶת הַסֵּפֶר אִם יֵשׁ בּוֹ טַעוֹת דְּאִפְּלִינּוּ לַקְרִיָּאָה גַּמִּי לֹא מִתְּכַפֵּן: כַּכְתְּבָה – בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: מִדְּבָרִים הַדְּבָרִים – דְּהוּנָה לִיָּה לְמַכְתֵּב וְהִיו דְּבָרִים הָאֵלֶּה (דְּבָרִים ו':ו') לְמַדְרַשׁ שְׁהִקְרָא הַדְּבָרִים כְּסֻדְרָן וְלֹא לְמַפְרַע כְּגוֹן וּבִשְׁעָרֶיךָ בִּיתְךָ מִחוּצוֹת: לִימָא קֹסְבֵּר ר' וכו' – מִדְּאֲנַטְרִיךְ לִיָּה קֹרֵא לִכ"ש שְׁתַּפֵּא כַּכְתְּבָה סְבִירָא לֶהּ בִּשְׁאֵר כָּל הַתּוֹרָה כָּכֵל לִשׁוֹן לְאִמְרָה לַקְרוֹת: מִשּׁוּם דְּכְתִיב שְׁמַע – דָּלָא תִּדְרַשׁ שְׁמַע כָּכֵל לִשׁוֹן שְׁאִתָּה שׁוֹמַע כִּרְבָּנָן: עַד כָּאן – עַד עַל לִבְכֶּךָ:

שְׁקִרְאוֹ הַקב"ה יַעֲקֹב אַחֵר זֹאת בְּרַדְתּוֹ

לֹא שַׁיְעָקֹר "יַעֲקֹב" מִמְקוֹמוֹ, אֵלָּא "יִישְׂרָאֵל" עִיקָר וְ"יַעֲקֹב" טָפֵל לוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמַר "אֵל תִּזְכְּרוּ רִאשֹׁנוֹת וּקְדַמְנִיּוֹת אֵל תִּתְבַּנְּנוּ": אֵל תִּזְכְּרוּ רִאשֹׁנוֹת" – זֶה שְׁעָבוֹד מַלְכִּיּוֹת, "וּקְדַמְנִיּוֹת אֵל תִּתְבַּנְּנוּ" – זוֹ יְצִיאַת מִצְרַיִם. "הֲנִנִי עוֹשֶׂה חֲדָשָׁה עִתָּה תַצְמַח", תַּנִּי רַב יוֹסֵף: זוֹ מַלְחָמַת גּוֹג וּמָגוֹג. מִשָּׁל לְמָה הַדְּבָר דּוֹמָה – לְאֶדָם שְׁהִיָּה מַחֲלָה בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בּוֹ זָאֵב וּנִיצַל מִמֶּנּוּ, וְהִיָּה מִסְפֵּר וְהוֹלָה מַעֲשֶׂה זָאֵב. פָּגַע בּוֹ אַרִי וּנִיצַל מִמֶּנּוּ, וְהִיָּה מִסְפֵּר וְהוֹלָה מַעֲשֶׂה אַרִי. פָּגַע בּוֹ נָחֵשׁ וּנִיצַל מִמֶּנּוּ, שְׁכַח מַעֲשֶׂה שְׁנִיָּהָם, וְהִיָּה מִסְפֵּר וְהוֹלָה מַעֲשֶׂה נָחֵשׁ. אִף כֹּה יִשְׂרָאֵל – צְרוֹת אַחֲרוֹנוֹת מִשְׁכַּחוֹת אֶת הָרִאשֹׁנוֹת. "אֲבָרָם הוּא אֲבִרָהָם": בַּתְּחִלָּה נַעֲשֶׂה אֵב לְאָרֶם, וּלְכַסּוֹף נַעֲשֶׂה אֵב לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. "שְׂרִי הִיא שְׂרָה". בַּתְּחִלָּה נַעֲשִׂית שְׂרִי לְאוֹמְתָהּ, וּלְכַסּוֹף נַעֲשִׂית שְׂרָה לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. תַּנִּי בַר קַפְרָא: כָּל הַקּוֹרֵא לְאַבְרָהָם "אֲבָרָם" – עוֹבֵר בַּעֲשֶׂה. שְׁנַאָמַר: "וְהִיָּה שְׁמָה אֲבִרָהָם". רַבִּי אֶלְעִזָּר אוֹמַר: עוֹבֵר בָּלֹא, שְׁנַאָמַר: "וְלֹא יִקְרָא עוֹד [אֶת] שְׁמָה אֲבָרָם". אֵלָּא מַעֲתָה הַקּוֹרֵא לְשְׂרָה "שְׂרִי" הֲכִי גַמִּי? הֵתָם, קוּדְשָׁא בְּרִיָּה הוּא אָמַר לְאַבְרָהָם: "שְׂרִי אֶשְׁתָּה לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָה שְׂרִי כִּי שְׂרָה שְׁמָה". אֵלָּא מַעֲתָה הַקּוֹרֵא לְיַעֲקֹב "יַעֲקֹב" הֲכִי גַמִּי?! שְׁאִנִּי הֵתָם דִּדְהָדֵר אַהֲדַרְיָה קְרָא, דְּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב". מִתִּיב רַבִּי יוֹסִי בַר אֲבִין, וְאִיתִימָא רַבִּי יוֹסִי בַר זְבִידָא: "אֵתָהּ הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בַּחֲרַת בְּאַבְרָם"! אָמַר לִיָּה הֵתָם נִבְיָא הוּא דְקָא מְסַדֵּר לְשִׁבְחִיָּה דְרַחֲמָנָא מֵאִי דִדְהוּה מַעֲיָקֶרֶא. הִדְרֹן עַלְךָ מֵאִימַתִּי "מִתַּנִּי" **הִיָּה** קוֹרֵא

בַּתּוֹרָה וְהַגִּיעַ זְמַן הַמַּקְרָא, אִם כְּמוֹן לְבוֹ – יָצָא. "בְּפִרְקַיִם, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב. וּבִאֲמַנְעַ, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמִשִּׁיב, דְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: בִּאֲמַנְעַ, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד. וּבְפִרְקַיִם, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם.^[טז] אֵלּוּ הֵן בִּין הַפִּרְקַיִם: בִּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה לְשִׁנְיָה, בִּין שְׁנִיָּה לְ"שְׁמַע", בִּין "שְׁמַע" לְ"וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ", בִּין "וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ" לְ"וַיֹּאמֶר", בִּין "וַיֹּאמֶר" לְ"אַמַּת וַיַּצִּיב". "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: בִּין "וַיֹּאמֶר" לְ"אַמַּת וַיַּצִּיב" – לֹא יַפְסִיק.^[יז] אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה: לְמָה קִדְמָה פֶּרֶשֶׁת "שְׁמַע" לְ"וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ" – כִּדִּי שְׁיִקְבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים תַּחֲלָה, וְאַחֵר כֹּה מְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מִצּוֹת. "וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ" לְ"וַיֹּאמֶר" – שְׁ"וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ" נוֹהֵג בִּין בָּיִים וּבִין בְּלִילָה, "וַיֹּאמֶר" אִינּוֹ נוֹהֵג אֵלָּא בָּיִים בְּלִבְד. 'גַּמ' שְׁמַע מִיַּנָּה מִצּוֹת צְרִיכוֹת כְּוּנוֹה. מֵאִי "אִם כְּמוֹן לְבוֹי" – לַקְרוֹת. לַקְרוֹת?! וְהָא קָא קְרִי! בְּקוֹרֵא לְהַגִּיָּה.^[יח] תַּנּוּ רַבְּנָן: קְרִיאַת שְׁמַע כַּכְתְּבָה, דְּבָרִי רַבִּי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: כָּכֵל לְשׁוֹן. מֵאִי טַעֲמָא דְרַבִּי? אָמַר קְרָא "וְהִיו" בַּהֲוִיַּתָּן יְהוּ. וּרְבַנּוּ, מֵאִי טַעֲמִיָּהוּ? אָמַר קְרָא: "שְׁמַע" – כָּכֵל לְשׁוֹן שְׁאֵתָה שׁוֹמַע.^[יט] וּלְרַבִּי גַמִּי, הָא כְּתִיב "שְׁמַע"! הַהוּא מְבַעִי לִיָּה: הַשְׁמַע לְאַזְנִיָּה מַה שְׁאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיה. וּרְבַנּוּ? סְבָרִי לַה כְּמֵאן דְּאָמַר לֹא הַשְׁמִיעַ לְאַזְנוֹ – יָצָא. וּלְרַבְּנָן גַּמִּי הָא כְּתִיב "וְהִיו"? הַהוּא מְבַעִי לַהוּ שְׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרַע. וּרַבִּי, שְׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרַע מִנָּא לִיָּה? נִפְקָא לִיָּה מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים". וּרְבַנּוּ, "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" – לֹא דְרָשִׁי. לְמִימְרָא דְסֵבֵר רַבִּי דְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּה כָּכֵל לְשׁוֹן נְאֻמְרָה. דְּאִי סֵלְקָא דַּעֲתָהּ בַּלְשׁוֹן הַקּוּדֹשׁ נְאֻמְרָה, "וְהִיו" דְּכְתִיב רַחֲמָנָא לְמָה לִי? אִיצְטְרִיָּה מִשּׁוּם דְּכְתִיב "שְׁמַע". לְמִימְרָא דְסֵבֵרִי רַבְּנָן דְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּה בַּלְשׁוֹן הַקּוּדֹשׁ נְאֻמְרָה. דְּאִי סֵלְקָא דַּעֲתָהּ כָּכֵל לְשׁוֹן נְאֻמְרָה, "שְׁמַע" דְּכְתִיב רַחֲמָנָא לְמָה לִי?! אִיצְטְרִיָּה מִשּׁוּם דְּכְתִיב "וְהִיו". תַּנּוּ רַבְּנָן: "וְהִיו" שְׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרַע. "הַדְּבָרִים ... עַל לְכַכָּה" – יָכוֹל תַּהֲא כָּל הַפְּרָשָׁה צְרִיכָה כְּוּנוֹה? – תַּלְמוּד לּוֹמַר "הָאֵלֶּה". עַד כָּאן צְרִיכָה כְּוּנוֹה, מִכָּאן וְאַלְלָה אִין צְרִיכָה כְּוּנוֹה. דְּבָרִי רַבִּי אֶלְעִזָּר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: הָרִי הוּא אוֹמַר: "אֲשֶׁר

מאימתי פרק ראשון ברכות

יג.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' א, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' ס טע"י ה:
ב מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' טו:

ג מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' טז, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' ס טע"י א:

ד מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' יז, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' ס טע"י ה:

ה מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' יז, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' ס טע"י ה:

ו מו"י פג' מהל' ציצית הל' ז, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' יח טע"י א:

ז מו"י פב' מהל' שופר וסוכה ולולב הל' ד, טוש"ע או"ח סי' ס טע"י ד:

ח מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' י, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' טב טע"י ב:

אָמַר שְׁתִּים לְפָנֶיהָ וּשְׁתִּים לְאַחֶריָהּ יִצָּא דְאִם לֹא כֵן תִּתְקַשִּׁי מֵאִי מְהִינִי אִם כְּמוֹן לְבוֹ הָרִי לֹא בִּדְרָךְ תַּחֲלָה. וּאִ"ת הָא בַּפ"ק (יב א) מִסְקִינוֹן סִדֵּר בְּרָכוֹת אִין מַעֲכָבוֹת הָא בְּרָכוֹת מַעֲכָבוֹת. וַי"ל דְּהָתָם חֲזִירִי בְּצַבוּר. דִּזְחָא גַמִּי דִּקְתַּנִּי אָמַר לָהֶם הִמְנָהּ: וּבִאֲמַנְעַ שׁוֹאֵל מִפְּנֵי וְכוּ' וּפְסָק רַבִּינוּ שְׁמַעְיָה דְּכַמְקוּס שְׁאָסוּר לְסַפֵּר אֲסוּר לְדַבֵּר אֲפִלּוּ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְכוּן מִשְׁמַע מִתּוֹךְ מִתְנַתִּין. וּבִירוּשָׁלַיִם קְאָמַר אֲפִלּוּ בְּאֲמַנְעַ הַפְּסוּק רַב הִנּוּס בְּשֵׁם רַב יוֹסֵף אָמַר וְדַבַּרְתָּ בָּם מִכָּאן שֵׁנִשׁ לָךְ רִשׁוֹת לְדַבֵּר בָּם. וְהִינוּ גַמִּי דְחִמְרִי" כַּפ"ק דִּיומָא (דף יכו): וְדַבַּרְתָּ בָּם וְלֹא בַּתְּפִלָּה פְּרוּשׁ שְׁאִין מַשִּׁיבִין

כֶּה מִפְּנֵי הַכְּבוֹד: לְמָה קִדְמָה פֶּרֶשֶׁת שְׁמַע לְוְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ וּאִ"ת תִּפּוּק לֶהּ דִּקְדַּמָּה בַּתּוֹרָה וַי"ל דְּהָכִי קְאָמַר לְמָה קְדַמָּה אִף לְפִרְשֶׁת צַעֲיַת דִּקְדַּמָּה לְכָנוּ אֵלָּא וְזֹאִי אִין אִנּוּ חוּשְׁשִׁין לָהּ שְׁהִיא קוּדְמַת בַּתּוֹרָה מִשּׁוּם דְחִמְרִינוֹן אִין מַקְדָּם וּמֵאֲחֵר וּאִ"ב הִיָּה לָנוּ לְהַקְדִּים וְהִיָּה שְׁהִיא מְדַבַּרְתָּ בְּלִשׁוֹן רַבִּים: וַיֹּאמֶר אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֵלָּא בְּיוֹם מִכָּאן מִשְׁמַע כַּר' שְׁמַעוֹן דְּאָמַר בַּפ' הַתְּכֵלֶת (מְנַחוֹת ד' מנ). דְּצִנִּי' מ"ע שְׁהָזֵמַן גְּרַמָּא וְכוּן אִיתָא בְּקִדּוּשֵׁין (פ"ק ד' לנ): דְּקָאָמַר צַעֲיַת מַנְעַת עֲשֶׂה שְׁהָזֵמַן גְּרַמָּא וּאִ"ת אִ"כ לְמִ"ד (מְנַחוֹת מל). צַעֲיַת חוֹבַת טְלִיַת הוּא וְאִפְּלִינּוּ מִנְחַת בְּקוּפְסָא אַפ"ה חֲזִיבַת בְּצַעֲיַת הִיכִי אֲשַׁכְּחוֹן שְׁיָהָא הָזֵמַן גְּרַמָּא. וַי"ל דְּאִם הִיָּה כְּסוּת הַמִּנְחָד לְלִילָה פְטוּר וְהָכִי אִיתָא בִירוּשָׁלַיִם דִּקְדוּשִׁין אָמַר לָהֶם ר"ש אִי אִתָּם מוֹדִים לִי דְּצַעֲיַת מ"ע שְׁהָזֵמַן גְּרַמָּא שְׁהָי כְּסוּת לִילָה פְטוּר מִן הַצַּעֲיַת אִ"ר אֵילָא טַעֲמָא דְרַבְּנָן שְׁאִם הִיָּה מִנְחָד לְיוֹם וְלִילָה שְׁחִיב בְּצַעֲיַת: בְּקוֹרֵא לְהַגִּיָּה פֶרֶשׁ בְּקוּיְטֶרֶם שְׁאִין מִתְּכַפֵּן לַקְרוֹת. תַּמָּה אֲכַפְּתִי הָא קָא קְרִי. ע"כ נִקְרָא בְּקוֹרֵא לְהַגִּיָּה שְׁאִינוּ קוֹרֵא הַתְּכָבוֹת כַּהֲלָכָן וּכְגֻדְתָּן אֵלָּא כַּכְתְּבָתָן קְרִי כְּדִי לְהַבִּין בַּחֲסִידוֹת וּבִיתְרוֹת כְּמוֹ לְטוֹפֶת וּמִחוּצַת וְאִם כְּמוֹן לְבוֹ לֹאִי דְנוֹקָא אֵלָּא כְּלוּמַר לַקְרוֹת כְּדִין כְּגֻדְתָּן וּכְהֲלָכָתָן: וְחֻכְמִים אוֹמְרִים כָּכֵל לִשׁוֹן – אוֹמַר הַר"י דְּהֲלָכָה בַּחֲכָמִים דְּהֲלָכָה כְּרַבִּי מַחֲבָרִי וְלֹא מַחֲבָרִיו (עַרְוִיב מו ב) וְעוֹד דְרַבְּנָן סְבִירָא לָהּ כְּמֵאן דְאָמַר לֹא הַשְׁמִיעַ לְאַזְנוֹ יִצָּא וּכְתִיבָה פְּסָקִינוֹן לְקַמֵּן (בְּרָכוֹת דף טו:): **בַּלְשׁוֹן** הַקּוּדֹשׁ נְאֻמְרָה פֶּרֶשׁ רַש"י פֶּרֶק שְׁנִי דַמְנֵלָה (ד' ז': זשס) לַקְרוֹת

יג:

	עין משפט
	גזר מצווה

א מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' א, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סג סעי' ד:

ב מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ט, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סא סעי' ו ח:

ג מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ט, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סא סעי' ו ח:

ד מו"י פב' מהל' קריאת שמע ו מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' או"ח סי' סג סעי' ג:

ה טוש"ע או"ח סי' סא סעי' ה:

ו מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ג, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סג סעי' ה:

ז מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ב, טוש"ע או"ח סי' סג סעי' א:

אַשְׁרֵי אַנְכִּי מִצֻּרָה דְּאִי בְּדִקְחָא אִמְרַתּוּ הוּא לִיּוּס לְמַכְתָּב אֲשֶׁר צִיטִיךְ דְּמַעֲנִן מִשְׁמַע אֲפֵלּוּ מִבְּאֵן וְאִילָךְ וּמִ"מ אֲטַטְרִיךְ הֲאֵלֶּה דְּאִי לֹא הָכִי הָיָה אֲמִינָא דְּאִף פִּרְשָׁה שְׁנִיָּה בְּכַלְל:
אַמֵּר רְבָא הִלְכָּה פְּרַבֵּי מְאִיר וְהָכִי הֵלְכְתָא דְּקוּי"ל כִּרְבָא דְּהוּא בְּתַרְסָה:
עַל לְבָבָה בְּעִמִּידָה בְּיְרוּשָׁלַיִם מִפְּרֶשׁ לֹאֵו דְּאִי הָיָה יוֹשֵׁב עוֹמֵד אֲלֵא דְּאִם הָיָה מֵהֵלֶךְ עוֹמֵד אַע"ג דב"ה אִמְרִי כֹל אֲדָם הוֹרָא כְּזָרְכּוּ מִ"מ מַצְנֵה מִן הַמְּבַחֵר לַעֲמֵד כְּשֶׁהוּא מֵהֵלֶךְ לְפִי שְׂאִינוּ מִשָּׁב כֹּל כֶּן וְאִינוּ יְכוּל לִכְוֹן כְּשֶׁהוּא מֵהֵלֶךְ כְּאֲשֶׁר הָיָה עוֹמֵד וְכֵן הֵלְכָה דְּמֵהֵלֶךְ כְּזָרָךְ מַצְנֵה לַעֲמֵד בְּפִסּוּק א' וּבְעֵינֵן כְּוֹנֵה בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן לְבַד וְכֵן אִיתָא בְּתַנְחוּמָא רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל אִמֵּר אֲסוּר לְקַבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שְׁמִים כְּשֶׁהוּא מֵהֵלֶךְ אֲלֵא יַעֲמוּד וְיִקְרָא וּיְכַשְׁינִיעַ לְגֻאֲהִבַּת יֵלֶךְ לְזַרְכּוֹ:
שׁוּאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וְכו' ר"מ ור' יְהוּדָה הֵלְכָה כְּרַבֵּי יְהוּדָה דְּאִמֵּר אֲפֵלּוּ בְּאִמְנַע מְשִׁיב מִפְּנֵי הַכּוּד א"כ וְנִרְאֶה שְׁמַתָּר לַעֲנוּת קָדִישׁ וְהִדְשָׁה בְּאִמְנַע ק"ש דְּאִין לָךְ מִפְּנֵי הַכּוּד גְּדוּל מְזֵה אֲבַל בְּאִמְנַע י"ח אֲסוּר דְּמַשְׁמַע לְקַמֵּן בְּכ' אִין עוֹמְדִין (בְּרִכוֹת ד' לֹא). דְּבִין גְּאֵלָה לְתַפְלָה אִין לַעֲנוּת וּכ"ש בְּתַפְלָה עַצְמָה וּמִי שְׁמַתַּפְלֵל לְבַדוּ וּש"צ מְגִיעַ לְמוּדִים יִשְׁחָה לְמוּדִים אֲבַל לֹא יֵאמֵר מוּדִים וְזֻקָא שְׁהִיָּה בְּאִמְנַע הַכְּרָכָה אֲבַל בְּסוּף הַכְּרָכָה לֹא זְנִירָאָה כְּכוּרַע בְּשֶׁבִיל הַכְּרָכָה וְאִמְרִינוּ (לְקַמֵּן בְּרִכוֹת ד' ל). דְּאִין לְכַרַע בְּכָל בְּרִכוֹת אֲלֵא בְּאוֹתָן שְׁתַּקְנוּ חֻכְמִים ור"ת הָיָה רַגִּיל שְׁהִיָּה מִמַּתִּין בְּעוֹשָׂה פֶּלֶא כְּדִי לַעֲנוּת קָדִישׁ וּיְתַדְשָׁה עִם הַעֲבֹי וְהִי סוֹבֵר אֲפִי שְׁהִי כְּדִי לְגַמּוּר אֶת הַכֹּל אִינוּ חוֹזֵר לְרִאשׁ:

היה קורא פרק שני ברכות

אֲבָא דְּמַתְנֵי לֵה – לֵהָא דְּרַבָּה כב"ח:
בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן – כָּל פִּרְשַׁת שְׁמַע:
ע"כ מַצְנֵת פּוֹנֵה

"אַשְׁרֵי אֲנֹכִי מִצֻּרָה הַיּוֹם עַל לְבָבָה".
מִכָּאֵן אֶתְּה לְמִד שְׁכַל הַפִּרְשָׁה כּוּלָּה צְרִיכָה פּוּנוּה. אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכָּה כְּרַבֵּי עֲקִיבָא. ^(sk)
"אִיכָא דְּמַתְנִי לֵה אַחָא דְּתַנְיָא.
הַקּוּרָא אֶת שְׁמַע צְרִיף שְׁיִכְוִין אֶת לְבוּ, רַבִּי אַחָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: כִּיּוֹן שְׁכּוּוֹן לְבוּ בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן שׁוּב אֵינוֹ צְרִיף. אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכָּה כְּרַבֵּי אַחָא שְׁאַמֵּר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה. תַּנְיָא אִידָּה. **"וְהָיָ" – שְׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרָע.**
"עַל לְבָבָה" – רַב זוטְרָא אוֹמַר עַד כָּאֵן מִצְוַת פּוּנוּה, מִכָּאֵן וְאִילָךְ מִצְוַת קְרִיאָה. רַבִּי יֵאֻשִׁיָּה אוֹמַר: עַד כָּאֵן מִצְוַת קְרִיאָה – דְּכַתִּיב: **"לְדַבֵּר בָּם"**? הֵכָא נָמִי הָא כְּתִיב **"וְדַבַּרְתָּ בָּם"**? הָכִי קֹאמַר: עַד כָּאֵן מִצְוַת פּוּנוּה וּקְרִיאָה, מִכָּאֵן וְאִילָךְ – קְרִיאָה בְּלֹא פּוּנוּה. וּמֵאִי שְׁנָא מִכָּאֵן וְאִילָךְ מִצְוַת וְדַבַּרְתָּ בָּם". הֵתָם נָמִי הָא פְּתִיב **"עַל לְבַבְכֶם ... לְדַבֵּר בָּם"**. הַחֹא אִמְבַּעִי לִיָּה לְכַדְרֵי יִצְחָק דְּאָמַר: **"וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֵלֶּה" – צְרִיכָה שְׁתֵּהֵא שְׁימָה כִּגְגַד הֵלֵב.**
אִמֵּר מַר, רַבִּי יֵאֻשִׁיָּה אוֹמַר: עַד כָּאֵן מִצְוַת קְרִיאָה, מִכָּאֵן וְאִילָךְ – מִצְוַת פּוּנוּה. מֵאִי שְׁנָא מִכָּאֵן וְאִילָךְ מִצְוַת פּוּנוּה – מִשּׁוּם דְּכַתִּיב **"עַל לְבַבְכֶם"**, הֵכָא נָמִי הָא פְּתִיב **"עַל לְבָבָה"**? הָכִי קֹאמַר: עַד כָּאֵן, מִצְוַת קְרִיאָה וְכוּוּנָה, מִכָּאֵן וְאִילָךְ – פּוּנוּה בְּלֹא קְרִיאָה. וּמֵאִי שְׁנָא עַד כָּאֵן מִצְוַת קְרִיאָה וְכוּוּנָה – דְּכַתִּיב **"עַל לְבָבָה" "וְדַבַּרְתָּ בָּם"**, הֵתָם נָמִי הָא פְּתִיב **"עַל לְבַבְכֶם ... לְדַבֵּר בָּם"**? הַחֹא בְּדַבְרֵי תוֹרָה פְּתִיב. וְהָכִי קֹאמֵר רַחֲמָנָא: אֲגַמִּירוּ בְּנִיַיְכוּ תוֹרָה, כִּי הִיכִי דְּלִיגְרָסוּ בָּהּ. **"תְּנוּ רַבְּנֵן: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" – עַד כָּאֵן צְרִיכָה פּוּנוּת הֵלֵב, דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר. אָמַר רְבָא: הִלְכָּה כְּרַבִּי מְאִיר. "תַּנְיָא סוּמְכוּס אוֹמַר: כֹּל הַמַּאֲרִיף בְּ"אַחַד", מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. אָמַר רַב אַחָא בַר יַעֲקֹב: וּבְדַלִּית. אָמַר רַב אֲשִׁי: וּבְלָבַד שְׁלֹא יַחֲטוּף בַּחֲיַת. "רַבִּי יְרֵמְיָה הָוּה יְתִיב קֻמִּיָּה דְּרַבִּי [חִיַּיא בַר אֲבָא], חֲזִיַיָּה דְּהָוּה מַאֲרִיף טוֹבָא, אָמַר לִיָּה: כִּיּוֹן דְּאִמְלִיכְתִּיָּה לַמַּעֲלָה וּלְמַטָּה וּלְאַרְבַּע רוחות השמים – תּוּ לֹא צְרִיכַת. "אָמַר רַב נֶתַן בַּר מֵר עוֹקֵבָא אָמַר רַב יְהוּדָה: **"עַל לְבַבָּה" בְּעַמִּידָה.** **"עַל לְבָבָה" סִלְקָא דַּעְתָּה?!** אֲלֹא אִימָא עַד **"עַל לְבָבָה" בְּעַמִּידָה.** מִכָּאֵן וְאִילָךְ – לֹא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כֹּל הַפִּרְשָׁה כּוּלָּה בְּעַמִּידָה. וְאֲזֹדָא רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעֲמִיָּה, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכָּה כְּרַבִּי אַחָא שְׁאַמֵּר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה. **"תְּנוּ רַבְּנֵן: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הִנְשִׂיא. אָמַר לִיָּה רַב לְרַבִּי חֲזִיַּא: לֹא חֲזִינָא לִיָּה לְרַבִּי דְּמִקְבֵּל עֲלִיָּה מַלְכוּת שְׁמַיִם. אָמַר לִיָּה: בַּר פַּחְתִּי, בְּשַׁעָה שְׁמַעֲבִיר יָדָיו עַל פְּגִיו, מְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם. חוּזַר וּגּוֹמְרָה, אוֹ אֵינוֹ חוּזַר וּגּוֹמְרָה? בַּר כִּפְרָא אוֹמַר: אֵינוֹ חוּזַר וּגּוֹמְרָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי אוֹמַר: חוּזַר וּגּוֹמְרָה. אָמַר לִיָּה בַר כִּפְרָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי: בְּשִׁלְמָא לְדִידִי דְּאִמְיָנָא "אֵינוֹ חוּזַר וּגּוֹמְרָה", הִיָּינוּ דְּמַהֲדַר רַבִּי אֲשִׁמַּעְתָּא דֹּאִית בַּה יְצִיאַת מִצְרִים. אֲלֹא לְדִידָךְ דְּאִמְרַת חוּזַר וּגּוֹמְרָה, לָמָּה לִיָּה לְאַהֲדוּרִי? כְּדִי לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרִים בְּזַמְנָה. 'אָמַר רַבִּי אִילָא בְּרִיָּה דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר מֵרְתָא מִשְׁמִיָּה דְּרַב: אָמַר **"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" וְנֵאָנָם בְּשִׁינָה – יָצָא.** אָמַר לִיָּה רַב נַחֲמָן לְדָרוּ עֲבָדֶיה: בְּפִסּוּקָא קָמָא – צַעְרוֹ, טָפִי – לֹא תַצַּעְרוּ. אָמַר לִיָּה רַב יוֹסֵף לְרַב יוֹסֵף בְּרִיָּה דְּרַבָּה: אָבוּה הִיכִי הָוּה עָבִיד? אָמַר לִיָּה: בְּפִסּוּקָא קָמָא הָוּה קָא מַצַּעַר נַפְשִׁיָּה, טָפִי – לֹא הָוּה מַצַּעַר נַפְשִׁיָּה. 'אָמַר רַב יוֹסֵף: פִּרְקָדָן, לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע. מִקְרָא הוּא דְּלֹא לִיקְרִי, הָא מֵיגְנָא שְׁפִיר דְּמִי? וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כּוֹן לֹוי לֵיִיט אַמְאָן דְּגָנִי אַפְרָקִיד! אָמַר, מֵיגְנָא כִּי מַצְלִי – שְׁפִיר דְּמִי, מִקְרָא אַף עַל גַּב דְּמַצְלִי נָמִי – אָסוּר. וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן מַצְלִי וְקַרִּי! שְׁאֲנִי רַבִּי יוֹחָנָן דְּכַעַל בְּשׂר הָוּה. בְּפִרְקִים שׁוֹאֵל וְכו'. מְשִׁיב מַחְמַת מֵאִי? אִילְיָמָא מִפְּנֵי הַכּוּד, הַשְׁתָּא מִשְׁאֵל שְׁאִיל, אַהֲדוּרִי מִבְּעִיא?! אֲלֹא: שׁוֹאֵל – מִפְּנֵי הַכּוּד, וּמְשִׁיב שְׁלוֹם – לְכָל אָדָם. אִימָא סִיפָא: **"וּבְאִמְצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה, וּמְשִׁיב".** ^(co)
"מְשִׁיב מַחְמַת מֵאִי? אִילְיָמָא מִפְּנֵי הִירָאָה – הַשְׁתָּא מִשְׁאֵל שְׁאִיל, אַהֲדוּרִי מִבְּעִיא? אֲלֹא – מִפְּנֵי הַכּוּד.
הִיָּינוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה! – דַּתְנוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: בְּאִמְצַע – שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמְשִׁיב מִפְּנֵי הַכּוּד, וּבְפִרְקִים – שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכּוּד וּמְשִׁיב שְׁלוֹם אָדָם? חֲסוּרִי מַחֲסָרָא, וְהָכִי קַתְנִי: בְּפִרְקִים – שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכּוּד, וְאִין צְרִיף לוֹמַר שְׁהוּא מְשִׁיב, דְּבָרִי רַבִּי מְאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: בְּאִמְצַע – שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמְשִׁיב מִפְּנֵי הַכּוּד,****

וּבְפִרְקִים

אֲבָא דְּמַתְנֵי לֵה – לֵהָא דְּרַבָּה כב"ח:
בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן – כָּל פִּרְשַׁת שְׁמַע:
ע"כ מַצְנֵת פּוֹנֵה כּו' – בְּלָה מִפְּרֶשׁ לֵה וְאֲזַל:
א"ר יֵאֻשִׁיָּה עַד כָּאֵן – פֶּרֶק רִאשׁוֹן: מַצְנוּת פּוֹנֵה כּו' – קס"ד דְּכּוּנָה בְּלֹא קְרִיאָה: מִבְּאֵן וְאִילָךְ – פִּרְשַׁת וְהָיָה אִם שְׁמוּעַ: שְׁתַּהֲא שְׁימָה כִּגְגַד הֵלֵב – דְּהָא נְשַׁמְתָּם דְּכַתִּיב לֹאֵו בְּקְרִיאָה וְכּוּנָה אִרְכִּי אֲלֵא בְּשִׁמַּת תַּפְלִין שֶׁל יָד שְׁהָא שֵׁם אוֹתָהּ עַל גְּבֵה שֶׁל יָד כִּגְגַד הֵלֵב עַל חֲבוּרַת הַזְרוּע בַּרדו"ן:
ה"ג הֵהוּא בְּזַכְרִי חוּרָה כְּתִיב – כְּדַמּוּכַח קִרָא וְלַמְדָּתָם אֲתָם אֶת כְּנִיכָם וּגו':
עַד כָּאֵן – פִּסּוּק רִאשׁוֹן לְבַדוֹ: וּבְזַלָּ"ת – וְלֹא בְּחִי"ת דְּכָל כְּמָה דְּאָמַר אֲחַ בְּלֹא זַלָּ"ת לֹא מַשְׁתַּמַּע מִיָּדִי וּמָה בְּצַע בְּהֲאֲרַכְתּוּ אֲבַל בְּזַלָּ"ת יֵאֲרִיף עַד כְּשַׁעוּר שְׁיַעֲשֻׂנוּ בְּלַבּוּ חִסוּד בְּשִׁמּוּם וּבְאֲרָן וְלִאֲרַבַּע רוחותיה דממפרש לקמן:
ובלבל שְׁלֹא יַחֲטוּף בְּחִי"ת – בְּשֶׁבִיל אֲרִיכוּת הַזַּלָּ"ת לֹא יִמַּהֵר בְּקְרִיאָתָהּ שְׁלֹא יִקְרָאָה בְּחֻטָף בְּלֹא פִתּח וְאִין זֶה כְּלוּם: דְּאִמְלַכְתָּה לַמַּעֲלָה וְכו' – שְׁהֲאֲרַכַּת שַׁעוּר שְׁתַּחֲשַׁב בְּלַבָּךְ ה' אֲחִיד בְּשִׁמּוּם וּבְאֲרָן וְאֲרַבַּע רוחותיה:
בְּעַמִּידָה – אֲפִילוּ לִב"ה דְּאִמְרִי [לַעֲיַל (בְּרִכוֹת יא.)] עוֹסְקִין בַּמַּלְאכָתָן וְקוֹרִין וּמֵהִלְכִין וְקוֹרִין מוּדִים הֵם שְׁצַרִיךְ לַעֲמֵד בְּמָקוֹם אַחַד עַד הַמַּקְרָא הַזֶּה לְפִי שְׁעַד כָּאֵן מַצְנֵת פּוֹנֵה:
לֹא חוּזִינָא דְּמַקְבֵּל עָלֵיהּ מַלְכוּת שְׁמַיִם – שְׁהִיָּה שְׁנִיָּה לְתַלְמִידָיו מַקְדֵּם זְמַן ק"ש וּכְשֶׁהִנְיַע הַזְמַן לֹא רִאִיתוּ מִפְּסִיךְ: חוּזַר וּגּוֹמְרָה – לְאַחַר שְׁעָמּוּ הַתַּלְמִידִים: דְּקָא מְהֻזַּר – לְשֹׁנוֹת לְתַלְמִידִים כְּכָל יוֹם שְׁמַעְתָּא דֹּאִית בַּה יְצִיאַת מִצְרִים בְּמָקוֹם פִּרְשַׁת צִנִּיַת וְאִמַּת וְיַצִּב:
בְּזַמְנָה – בְּזַמַּן ק"ש: בְּפִסּוּקָא קָמָא צַעְרַן – אִם רִאִיתִנִי מְנַמְנֵם צַעְרֵנִי עַד שְׁאֲגַעַר וְיָפֵה בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן: בְּרַקְדָן – שׁוֹכַב עַל גַּבּוּ וּפְגִיו לַמַּעֲלָה: לָגַט אַמְאָן דְּגָנִי אַפְרָקִיד – שְׁמַא יִתְקַשָּׁה אֲבָרוּ בְּתוּךְ שְׁנָתוּ וְנִרְאֶה לְרַבִּים וְהוּא דְּרָךְ גְּנָאִי: מְגַנָּא – לִישׁוֹן:
כִּי מַצְלִי שְׁפִיר דְּמִי – כְּשֶׁהוּא מְטָה עַל צַדּוּ מַעֲט שְׁפִיר דְּמִי אֲבַל מַקְרִי ק"ש אֲפִילוּ מַצְלִי נָמִי אֲסוּר שְׁמַקְבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שְׁמַיִם דְּרָךְ. שַׁרְרָה וּגְאֻנָּה: לְכָל אָדָם – אֲפֵלּוּ אִינוּ נִכְבָּד: חֲסוּרִי מַחֲסָרָא – דְּהָיָה לִיָּה לְמַתְנִי בְּתַרְנוּיָהוּ אִין צְרִיךְ לוֹמַר וְתוּ לִיבֹא לְמַקְשִׁי מַזִּי:

מסורת הש"ס
 א תוספתא ברכות
 ב משנה ברכות
גליון הש"ס
גמ' זו ק"ש של ריה"ג. ע"י בר"י בפרקין יא. ד"ה מתני' האומנין: תוס' ד"ה שואל כו' דמשמע כו'. ע' תשובת באר שבע סימן י'
תורה אור השלם

וְהָיָה הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מַצְוֶה הַיּוֹם עַל־לְבָבְךָ [דְּבָרִים ו, י]

וּלְפָדְתָם אֶתֶּם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדָבָר בָּם בַּשְּׁבִיטָה בְּבֵיתְךָ וּבְלִילַתְךָ בְּדָרְךָ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמָךָ [דְּבָרִים יא, יט]

וּשְׁמַתָּם אֶת־דְּבָרֵי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתָּם אֶתֶּם לְאוֹת עַל־יְדְּכֶם וְהָיָה לְטוֹטָפֹת בְּיָו עֵינֵיכֶם [דְּבָרִים יא, יח]

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד [דְּבָרִים ו, ד]

מסורת הש"ס
א סוטה ד: ב לקמן נה:
ג ליוון הש"ס
גמ' מטעמת כ"ו. ע"י ילקוט ש"א י"ד בפסוק ויפדו העם את יונתן:
תורה אור השלם

חדלו לכם מוֹר־הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בָאִפּוֹ כִּי־בָמָּה נִחָשֵׁב הוּא [ושעיהו ב, כב]

צדק לפניו והלד ונשם לדוד פעמיו [תהילים פה, יד]

יראת יְהוָה לַחַיִּים וְשָׁבַע יְלִין בַּל־יִפְקֹד רַע [משלי יט, כג]

אָחִי – פֶּךָ שְׁמוֹ: תִּנָּא דְּבִי רַבִּי חִיָּא – שְׁהִיט שׁוֹנֵה בְּבֵית רַבִּי חִיָּא: מַהוּ שְׁנִיפְסִיק – יָמִים שְׁהֵיחִיד גּוֹמֵר בָּהֶם אֶת הַהֲלֵל לֹא זָנָקָא יַחֲיד אֶלָּא אֶפְלוּ צַבּוּר קוֹרָא יַחֲיד בִּין שָׂאִין כּל יִשְׂרָאֵל בַּיַּחַד כְּמוֹ שְׁהִי בַּשְּׁחִיטָה פְּסָחִים בִּי"ד זְנִיכָן וְלֹאזוּ זָנָקָא גּוֹמֵר הֲלֵל – שְׂהוּא חוּבָה לְכָל אָדָם וְהֵם אֶחָד וְנִשְׁרִים יוֹם בַּשָּׁנָה כְּדִלְמִרִין בְּמַסְכַּת עֲרֻכִין (ד' י:). מַהוּ שְׁנִיכְעֹס – חֵת הַתַּבְּשִׁיל לְזַעַת אִס צָרִיךְ מֵלַח אוֹ תַבְלִין: מְטַעֲמַת – טְעִימַת תַּבְּשִׁיל: רַבִּיעֲתָא – רַבִּיעִית הַלּוּג: חָזְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם – כְּשֵׁיט לָכֶם לַעֲסֹק בְּכַבּוּד הַמָּקוֹם אֲל תַּמְעַסְקוּ בְּכַבּוּד אָדָם דְּאִי לֹאזוּ הָכִי לְמַה לִּיה לְחֹדֶל: וְשִׁמּוּאֵל – לֹא דְרִישׁ לָשׁוֹן בְּמָה אֶלָּא בְּמַשְׁמַעוּ בְּמָה חֲשַׁבְתּוּ לָזֶה שְׁהַקְדַּמַת כְּבוֹדוֹ לְכַבּוּדִי: שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד – וְהָא ק"ש קִדָּם תַּפְּלָה הוּא וְקַתְנִי שׁוֹאֵל: תַּקְגָּמַה רַבִּי אָבָא – לְהָא דְרַב וְשִׁמּוּאֵל דְּאִסְרִי: בְּמַשְׁפִּים לִפְתָחוּ – אָבֵל פָּגְעוּ בְּדֶרֶךְ שׁוֹאֵל: ה"ג – אָמַר רַב אִיזִי בַר אֲבִין אָמַר רַבִּי יַנְחִין בַּר אֲשִׁינָן אֲסוּר לֹאדָם לַעֲשׂוֹת חֲפְצֵי קִדָּם שְׁתַּפְּלִל: גָּדַק – תַּפְּלָה שְׁמַרְדִּיקוּ לְבוֹרָאוּ וְהִדַּר וְנִשֵּׁם פְּעָמָיו לְדַרְכֵי חֲפְצֵי: אֲל תַּקְרִי שָׁבַע אֶלָּא שָׁבַע – וְלִין בַּל יִפְקֹד מִן הַשָּׁמַיִם בְּחִלוּם דְּרִי הוּא רַע לְכָךְ אִין מַשְׁיַחֲוִין לְפָקְדוּ:

היה קורא פרק שני ברכות

אָחִי – פֶּךָ שְׁמוֹ: תִּנָּא דְּבִי רַבִּי חִיָּא: מַהוּ שְׁנִיפְסִיק – יָמִים שְׁהֵיחִיד גּוֹמֵר בָּהֶם אֶת הַהֲלֵל לֹא זָנָקָא יַחֲיד אֶלָּא אֶפְלוּ צַבּוּר קוֹרָא יַחֲיד בִּין שָׂאִין כּל יִשְׂרָאֵל בַּיַּחַד כְּמוֹ שְׁהִי בַּשְּׁחִיטָה פְּסָחִים בִּי"ד זְנִיכָן וְלֹאזוּ זָנָקָא גּוֹמֵר הֲלֵל – שְׂהוּא חוּבָה לְכָל אָדָם וְנִשְׁרִים יוֹם בַּשָּׁנָה כְּדִלְמִרִין בְּמַסְכַּת עֲרֻכִין (ד' י:). מַהוּ שְׁנִיכְעֹס – חֵת הַתַּבְּשִׁיל לְזַעַת אִס צָרִיךְ מֵלַח אוֹ תַבְלִין: מְטַעֲמַת – טְעִימַת תַּבְּשִׁיל: רַבִּיעֲתָא – רַבִּיעִית הַלּוּג: חָזְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם – כְּשֵׁיט לָכֶם לַעֲסֹק בְּכַבּוּד הַמָּקוֹם אֲל תַּמְעַסְקוּ בְּכַבּוּד אָדָם דְּאִי לֹאזוּ הָכִי לְמַה לִּיה לְחֹדֶל: וְשִׁמּוּאֵל – לֹא דְרִישׁ לָשׁוֹן בְּמָה אֶלָּא בְּמַשְׁמַעוּ בְּמָה חֲשַׁבְתּוּ לָזֶה שְׁהַקְדַּמַת כְּבוֹדוֹ לְכַבּוּדִי: שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד – וְהָא ק"ש קִדָּם תַּפְּלָה הוּא וְקַתְנִי שׁוֹאֵל: תַּקְגָּמַה רַבִּי אָבָא – לְהָא דְרַב וְשִׁמּוּאֵל דְּאִסְרִי: בְּמַשְׁפִּים לִפְתָחוּ – אָבֵל פָּגְעוּ בְּדֶרֶךְ שׁוֹאֵל: ה"ג – אָמַר רַב אִיזִי בַר אֲבִין אָמַר רַבִּי יַנְחִין בַּר אֲשִׁינָן אֲסוּר לֹאדָם לַעֲשׂוֹת חֲפְצֵי קִדָּם שְׁתַּפְּלִל: גָּדַק – תַּפְּלָה שְׁמַרְדִּיקוּ לְבוֹרָאוּ וְהִדַּר וְנִשֵּׁם פְּעָמָיו לְדַרְכֵי חֲפְצֵי: אֲל תַּקְרִי שָׁבַע אֶלָּא שָׁבַע – וְלִין בַּל יִפְקֹד מִן הַשָּׁמַיִם בְּחִלוּם דְּרִי הוּא רַע לְכָךְ אִין מַשְׁיַחֲוִין לְפָקְדוּ:

וּבַפְּרָקִים — שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם. תִּנָּא נְמִי הָכִי: הַקּוֹרָא אֶת שְׁמַע וּפְגַע בּוּ רַבּוּ אוּ גְדוֹל הַיַּמְנּוּ, בַּפְּרָקִים — שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא מְשִׁיב, וּבְאֻמָּצַע — שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא מְשִׁיב. דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: בְּאֻמָּצַע — שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה וּמִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּבַפְּרָקִים — שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם. "בְּעָא מִיַּנְיָה אַחִי תִנָּא דְּבִי רַבִּי חִיָּא מְרַבִּי חִיָּא: בְּהֲלֵל וּבִמְגִילָה מַהוּ שְׁיַפְסִיק? אֲמַרִינָן קַל וְחוֹמֵר: קִרְיַאת שְׁמַע דְּאוּרִיַּיתָא — פּוֹסֵק, הֲלֵל דְּרַבְנָן מִכְּעִיָא?! אוּ דְלִמָּא פְּרַסוּמִי נִיטָא עֲדִיר. "אָמַר לִיה: פּוֹסֵק, וְאִין בְּכָה כָלוּם. אָמַר רַבְּה: יָמִים שְׁהֵיחִיד גּוֹמֵר בְּהֵן אֶת הַהֲלֵל, בִּין פֶּרֶק לְפֶרֶק פּוֹסֵק, בְּאֻמָּצַע הַפֶּרֶק — אִינוּ פּוֹסֵק, וְיָמִים שְׂאִין הֵיחִיד גּוֹמֵר בְּהֵן אֶת הַהֲלֵל — אֲפִילוּ בְּאֻמָּצַע הַפֶּרֶק פּוֹסֵק. אִינִי?! וְהָא רַב בַּר שָׁבָא אִיקְלַע לְגַבְיָה דְּרַבִּינָא, וְיָמִים שְׂאִין הֵיחִיד גּוֹמֵר אֶת הַהֲלֵל הַזֶּה, וְלֹא פְסִיק לִיה! שְׂאִנִּי רַב בַּר שָׁבָא דָּלָא חֲשִׁיב עֲלִיה דְּרַבִּינָא. בְּעָא מִיַּנְיָה אֲשִׁינָן תִּנָּא דְּבִי רַבִּי אַמִּי מְרַבִּי אַמִּי: הַשְּׂרׁוּי בְּתַעֲנִית מַהוּ שְׁיטְעוּם? אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה קַבִּיל עֲלִיה — וְהָא לִיכָא. אוּ דִילְמָא: הִנָּהּ קַבִּיל עֲלִיה — וְהָא אִיכָא. "אָמַר לִיה: טוּעָם וְאִין בְּכָה כָלוּם. תִּנָּא נְמִי הָכִי: מְטַעֲמַת אִינְה טְעוּנָה בְּרַכָּה, וְהַשְּׂרׁוּי בְּתַעֲנִית טוּעָם וְאִין בְּכָה כָלוּם. עַד כַּמָּה? רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אֲסִי טַעֲמִי עַד שִׁיעוּר רַבִּיעֲתָא.^[כ]אָמַר רַב: כָּל הַנוֹתֵן שְׁלוֹם לַחֲבִירוֹ קוֹדָם שְׁתִּתְּפַלֵּל כְּאִילוּ עֲשָׂאוּ בְמָה. שְׁנֹאמַר: "חֲדָלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בָאִפּוֹ כִּי בָמָה נִחָשֵׁב הוּא". אֵל תַּקְרִי, "בְּמָה" אָלָא "בְּמָה". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּמָה חֲשַׁבְתּוּ לָזֶה וְלֹא לְאֱלוֹהִ? מַתִּיב רַב שְׁשֵׁת: בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב! תַּרְגָּמָה רַבִּי אָבָא: בְּמַשְׁפִּים לִפְתָחוּ. אָמַר רַבִּי יוֹנָה אָמַר רַבִּי זִירָא: כָּל הַעוֹשֶׂה חֲפְצֵי קוֹדָם שְׁתִּתְּפַלֵּל — כְּאִילוּ בָנָה בְּמָה. אָמְרוּ לוֹ "בְּמָה" אָמַרְתָּ? אָמַר לָהּ: לֹא, "אֲסוּר" קָא אַמְינָא. '(וְכֹדְרַב אִידִי בַר אֲבִין דְּאָמַר) רַב אִידִי בַר אֲבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲשִׁינָן: אֲסוּר לוֹ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת חֲפְצֵי קוֹדָם שְׁתִּתְּפַלֵּל, שְׁנֹאמַר: "צִדֵּק לְפָנָיו יִהְיֶה וְיִשֵּׁם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו". וְאָמַר רַב אִידִי בַר אֲבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֲשִׁינָן: כָּל הַמִּתְּפַלֵּל וְאַחַר כֵּךְ יוֹצֵא לְדֶרֶךְ, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֲפְצִי, שְׁנֹאמַר: "צִדֵּק לְפָנָיו יִהְיֶה וְיִשֵּׁם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו".^[א]וְאָמַר רַבִּי יוֹנָה אָמַר רַבִּי זִירָא: כָּל הַלֵּן שְׁבַעַת יָמִים בְּלֹא חִלוּם נִקְרָא "רַע", שְׁנֹאמַר: "וְשָׁבַע יָלִין בַּל יִפְקֹד רַע", אֵל תַּקְרִי "שָׁבַע" אָלָא "שָׁבַע". אָמַר לִיה רַב אַחָא בְרִיה דְּרַבִּי חִיָּא בַר אָבָא: הָכִי אָמַר רַבִּי חִיָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְשַׁבֵּיעַ עֲצָמוּ מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֵן — אִין מְבַשְּׂרִין אוֹתוֹ בַּשּׁוֹרוֹת רַעוּת, שְׁנֹאמַר: "וְשָׁבַע יָלִין בַּל יִפְקֹד רַע". אֱלוּ הֵן בִּין הַפְּרָקִים וְכוּ'. 'אָמַר רַבִּי אָבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר בִּין "אֱלֹהֵיכֶם" ל"אֲמַת וְיִצְיִיב" לֹא יִפְסִיק. אָמַר רַבִּי אָבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵאִי טַעֲמִיה דְּרַבִּי יְהוּדָה — דְּכַתִּיב:

”והי’

שָׂאִין כּל יִשְׂרָאֵל בַּיַּחַד כְּמוֹ שְׁהִי בַּשְּׁחִיטָה פְּסָחִים בִּי"ד זְנִיכָן וְלֹאזוּ זָנָקָא גּוֹמֵר דְּזָנָחִי קוּ"ל דְּיָמִים שָׂאִין יַחֲיד גּוֹמֵר אֶת הֲלֵל אִין חוּבָה לְאִמְרוּ כָּלל אֶפְלוּ בְּדִלּוּג דְּהָכִי מְשַׁמַּע בְּעַרְכִין (פ"ב ד' י:). דְּחֲשַׁב כ"א יוֹם דְּיַחֲיד גּוֹמַר בְּהֵן אֶת הֲהֵל וּפְרִיךְ ר"ה וי"כ נְמִי לִימָא מְשַׁמַּע דְּבַשְׂאָר יָמִים טוֹבִים כְּמוֹ בְּרִאשֵׁי חֻדָּשִׁים פְּשִׁטָא לִיה דְּאִין לוֹמַר מְדָלָא חֲשִׁיב יוֹתֵר מִכ"א יוֹם וְגַם מְדָלָא קִאָמַר לְגַמַר בַּר"ה וּבִי"ה דְּאָז הָוֵה מְשַׁמַּע דְּבַשְׂאָר יָמִים טוֹבִים כְּמוּ בַר"ח וְזָחִי אִין גּוֹמְרִין אָבֵל קוֹרִין אָבֵל עַתָּה מְשַׁמַּע אֶפְלוּ קוֹרִין לֹא וְכֵן מְשַׁמַּע בְּפֶרֶק בְּתָרָא דַּתְעִנִּית (ד' כח:). רַב אֲקֻלַּע לְבַבֵּל חֲזַנְהוּ דְּהוּוּ קָא קְרוּ בַר"ח סַבַּר לְאַפְסוּקוּיָנְהוּ. פְּרוּשׁ שְׁהִיָּה סוֹבַר שְׁהִי גּוֹמְרִים אוֹתוֹ בִּין דְּחִזָּא דְּקָא מְדַלְגִי דִּלּוּגִי אָמַר ש"מ מְנַהֵג אֲבוּתֵיהֶם בִּיְדֵיהֶם אֶלְמָא דְיָמִים דְּאִין גּוֹמְרִין בְּהֵן הֵלל אִין חוּבָה לְאִמְרוּ וּמַה שְׂאִנוּ אוֹמְרִין אוֹתוֹ הִינוּ מַשּׁוּם מְנַהֵג. וְכַתּוּב בְּמַחְזוֹר וּיְטוּרֵי בִין שְׂאִינוּ אֶלָּא מְנַהֵג בְּעֻלְמָא לֹא מְדַרְכִין עָלֶיהָ כְּדִלְמָר פֶּרֶק לִנְלֵב וְעַרְבָה (סָפָה ד' מד:). אִין מְדַרְכִין עַל דְּבַר שְׂהוּא מְנַהֵג. וּמִיָּהוּ אוֹמַר ר"ת דְּאִינוּ רָאִיָּה דְּאִטְלַטּוּל וְזָחִי לֹא מְדַרְכִין אָבֵל עַל מַצֵּה פְּשִׁטָא דְּמַדַּרְכִין דְּהָא חֲזִינָן כָּל יוּ"ט שִׁנִּי אִינוּ אֶלָּא מְנַהֵג וּמְדַרְכִין וְהָכִא נְמִי מְשַׁמַּע דְּמַדַּרְכִין דְּאִי לֹא מְדַרְכִין מֵאִי הַפְּסָקָה שְׁנֵן בַּהּ וְעוֹד רָאִיָּה דְּמַדַּרְכִין עַל מְנַהֵג מַהָא דְרַב עַל לְבִי כְּנִישְׁתָא וְכוּ' וְאִם לֹא בָּרַכּוּ בַּתְּחִלָּה אֲמַאי לֹא הֲרָגִישׁ רַב דְּהוּה מְנַהֵג עַד שְׁדַלְגוּ אֶלָּא בְּזָחִי בָּרַכּוּ מִפְּנֵי שְׁמַדְבָּרִים בְּטוֹב עַל מְנַהֵג וּבַשְּׁבִיל כֵּן לֹא הֲרָגִישׁ עַד הַדִּלּוּג וּא"ת אֲמַאי לֹא אִסִּיק אַדְעַתָּה אִם בָּרַכּוּ לְקִרְוֹת אוּ לְגַמַר וי"ל דְּכַךְ אִין לְחוּשׁ שְׁבַטוֹב יָכוֹל לְבָרֵךְ לְגַמַר אֲפִי' כְּשִׂהוּא מְזַלֵּג אוּ אִיכָכָא וּמַה שְּׁמַדְרָכִין כֶּךְ עַל הַדִּלּוּג לְקִרְוֹת וּכְשֶׁהֵן גּוֹמְרִין לְגַמַר כְּדִי שְׁלֹא יִטְעוּ וּמַשּׁוּם הָכִי לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַבִּין מַתוּךְ הַבָּרָכָה עַד הַדִּלּוּג וְנִשׁ שְׂרוּעִין לוֹמַר דְּיַחֲיד הַאוֹמַר הֵלל בְּיָמִים שְׂאִין גּוֹמְרִין שָׂאִין לוּ לְבָרֵךְ וּמִיָּהוּ הֲשַׁר מַחְזִיגִי הָיָה אוֹמַר דְּבִין שְׂרַגָּה לְחִיִּיב עֲצָמוּ מְדַרְךְ וְאִין זֶה בָּרָכָה לְבַטְלָה מִיָּדִי דְּהוּה אֶלּוּלֵב וְאַתְּפִלִין דְּהִנֵּי נָשִׁי מְדַרְכוֹת אַע"ג שְׂאִין חִיבוֹת וּבְלִילֵי פְסָחִים יֵשׁ שְׁמַדְרָכִין פְּעָמִים בַּתְּחִלָּה לְקִרְוֹת וְאַחַר הַסְּעוּדָה אַחַר שְׁפִיךְ מְדַרְכִין לְגַמַר וּמִתִּי רָאִיָּה מִירוּשְׁלָמִי (דְּפֶרֶק א') מַהִּהוּ דְּמִיַּיתִי עָלֶה דְּכָל הַבָּרְכוֹת פּוֹתַחִין בְּבִרְיוֹךְ חוּן מִן הַבָּרְכוֹת הַסְּמוּכוֹת

לַחֲבֵרְתָּהּ וּבִרְכַּת הַפְּרוֹת וְהַמְּצוֹת וּפְרִיךְ בִּירוּשְׁלָמִי עָלֶה וְהָא אִיכָא גְּאֻלָּה פְּרוּשׁ אֲשֶׁר גְּאֻלְגוּ דִּסְמוּכָה לַחֲבֵרְתָּהּ וְאֲמַאי פּוֹתַחַת בְּבִרְיוֹךְ שְׂנִיא דְּאִם שְׁמַעַה בַּבַּה"ג יִצָּא וּפְרִיךְ וְהָרִי סוּפָה פְּרוּשׁ וְהַלְלוּךְ דְּאִינוּהּ סְמוּכָה שְׁהַסְּעוּדָה מִפְּסָקַת וְאִפ"ה אִינוּהּ פּוֹתַחַת בְּבִרְיוֹךְ וּמִשְׁנֵי שְׁפִים הִנֵּה אַחַת לְהַבָּא וְאַחַת לְשַׁעֲבַר פְּרוּשׁ אַחַת לְהַבָּא זוֹ הִיא אוֹתָהּ בָּרָכָה שְׁמַדְרָכִין אַחַר חֲכִילָה לְגַמַר וְלֹאֹתָהּ בָּרָכָה הִיא סְמוּכָה אַחַת לְשַׁעֲבַר הִינוּ אוֹתָהּ שְׁבַרְךְ קִדָּם חֲכִילָה אֶלְמָא דְּמַדַּרְכִין שְׁנִי פְּעָמִים אָבֵל זֶה הַפְּרוּשׁ אִינוּ מִיַּשֵּׁב דְּהָרִי סוּפָא מְשַׁמַּע דְּקָחִי אַבְרָכָה דְּאֲשֶׁר גְּאֻלְגוּ דְּקָחִי בַּהּ מַתְּחִלָּה אֶלָּא וְזָחִי אַבְרָכָה דְּאֲשֶׁר גְּאֻלְגוּ קָחִי בְּאֲשֶׁר אֲפִרַשׁ מִיָּהוּ מְשַׁמַּע בִּירוּשְׁלָמִי בְּאֲשֶׁר בְּרַשְׁתִּי תַחֲלָה שְׁהִי מְדַרְכִין ב' פְּעָמִים תַּחֲלָה וְסוּף אָבֵל אוֹמַר ר' יְהוּדָה דְּזוֹ הִיא תַמִּיחָא גְּדוּלָּה מֵאַחַר שְׁבַרְךְ קִדָּם חֲכִילָה אֲמַאי מִפְּסִיק וְאוֹכַל בִּינְתִים שְׁהִרִי בְּיָמִים שְׂאִין יַחֲיד גּוֹמַר בְּהֵן אֶת הֲהֵלל בִּין שְׁבַרְךְ תַּחֲלָה כְּמוּ הָכִא אִינוּ מַתַּר לְפִסּוֹךְ אֶלָּא מִפְּנֵי הַכְּבוֹד דְּאִי בְּשָׁלָל בָּרַךְ אֲמַאי לֹא יִפְסִיק בְּאֻמָּצַע אֶפְלוּ שְׁלֹא מִפְּנֵי הַכְּבוֹד הֵא לֹא הָיָה מִפְּסִיק שׁוּם בָּרָכָה אֶלָּא נִרְאָה הֵא דְּפִרִּיךְ בִּירוּשְׁלָמִי הָרִי גְּאֻלָּה דְּמַשְׁמַע דְּמַדַּרְכִין עָלֶיהָ בַּתְּחִלָּה אִזְרִי בְּאָדָם שְׁעוּשֶׂה הַסָּדֵר בְּבַת אַחַת שְׂאִי אִינוּ מִפְּסִיק שְׂאִינוּ צָרִיךְ אָבֵל אִנוּ שְׁמַפְסִיקוּן לְאָכַל אִין לֵנוּ לְבָרֵךְ כָּלל לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בְּסוּף וְהָא דְּקָאמַר בִּירוּשְׁלָמִי וְהָרִי סוּפָא זֶהוּ אֲשֶׁר גְּאֻלְגוּ דְּחוּתַמַּת בְּבִרְיוֹךְ וְאֲמַאי וְהָא הוֹדָאָה בְּעֻלְמָא הִיא בְּבִרְכַּת פְּרוֹת וְאֲמַאי חוּתַמַּת בְּבִרְיוֹךְ וּמִשְׁנֵי שְׁפִים הִנֵּה שְׁתִּי גְּאֻלוֹת אַחַת לְהַבָּא וְאַחַת לְשַׁעֲבַר פְּרוּשׁ לְעִתִּיד כְּמוּ יִצְיַענוּ וְגַם הִיא אֲרַכָּה קֶצֶת וְגַם יֵשׁ בַּהּ לְשַׁעֲבַר כְּמוּ אֲשֶׁר גְּאֻלְגוּ מִנְאֵלַת מַצְרַיִם לְפִיכֵךְ חוּתַמַּת בְּבִרְיוֹךְ וּמַה שְׁהַקְשָׁה מִיַּהֲלִלוּךְ שְׂאִינוּהּ סְמוּכָה לְפִי מַה שְּׁפַרְשְׁתִּי עַתָּה וְאִפ"ה אִינוּהּ פּוֹתַחַת בְּבִרְיוֹךְ יֵשׁ לָתֵן טַעַם לְפִי שְׁהִיא הוֹדָאָה בְּעֻלְמָא וְאֶפְלוּ שְׁהִיא אֲרַכָּה קֶצֶת תַּקְנוּ בַּהּ חֲתִימָה וְלֹא פְתִיחָה כְּמוּ אֵלֶּה־נִּשְׁמָה. וְכֵן מְשַׁמַּע בִּירוּשְׁלָמִי שְׁהִי דְרָךְן לוֹמַר הֵלל בְּבִית הַכְּנָסַת וְאַח"כ שׁוֹתִין כּוֹסוֹת שְׁלֵהֶם בְּבִיתָם בְּלֹא שׁוּם סָדֵר דְּכַבֵּי בִירוּשְׁלָמִי (פ' ע"ב) שְׁתַּחֲן בְּבַת אַחַת מַהוּ פְּרוּשׁ זֶה אַחַר זֶה בְּלֹא הֵלל וְסָדֵר בִּינְתִים מַהוּ שְׁמַעֲיָן מִן הָזָא דִּא"ר יוֹחָנָן הֵלל אִם שְׁמַעַה בְּבִית הַכְּנָסַת יִצָּא וְכֵן מְשַׁמַּע בְּתוֹסַפְתָּא דְּמִי שְׁלֹא הָיָה יוֹדַע וְנִכְנָם בְּבִית הַכְּנָסַת וְכוּ' וְהַשְׁתָּא נְמִי מִיַּשֵּׁב דְּבַשְׂבִּיל כֶּךְ פּוֹתַחַת

בָּרָכָה דְּאֲשֶׁר גְּאֻלְגוּ בְּבִרְיוֹךְ דְּטַעֲמָא שְׂאִינוּהּ סְמוּכָה כִּי הֵא דְּ

יד:

עין משפט נר מצוה
א טושי"ע או"ח סי' סו סעי' ו: ב טושי"ע או"ח סי' סו סעי' ח: ג מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ג, סמג עשין יח, טושי"ע יו"ד סי' ששה סעי' א:
ד מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ג, סמג עשין יח, טושי"ע יו"ד סי' ששה סעי' א:
ה מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' כו, טושי"ע או"ח סי' כה סעי' ד:

בטלית מניח אדם טליתו בין גאלה לתפלה. וכן מצינו שרפי וצחק בשרפי יהודה שלח אחר טליתו ושהה השליח וכבר קרא ק"ש בברכותיה ונתעטף בטליתו ונמר שמונה עשרה והביא ראיה מהכא מההיא דרב. מ"מ יש לחלק בין תפלין לטלית דעקר ק"ש ותפלה שכי בתפלין כדאמר בסמוך כאלו מעיד עדות שקר בעצמו פרוש באלון מעיד שהוא הורא והיו לטוטפת ולאות על ידך ולאן. ותפלה נמי כדאמרו רבי ק"ש ומתפלל זו היא מלכות שמים אבל ציעת שאינו אלא חובת טלית שאס יש לו טלית חיב ואס אין לו פטור מציעת ויכול לקרא ק"ש בלא ציעת ודאי דהוי הפסקה. והרב רבי משה מקוני היה אומר דאפי' מכאן אין ראיה דמצי למימר הניח תפלין בלא ברכה ולאחר י"ח ממשמש בהם ומברך עליהם ובהכי סגי שגם מתר להתעטוף בטלית בעת שגזיו מטנפות ואחר שטול גזיו ומשמש בטליתו ומברך: **ומכל** מצות האמורות בתורה וא"ת וכי ק"ש לא הנה בכלל מצות האמורות בתורה. וי"ל דאי לא תני בהקדא ק"ש הנה אמינא דזקוקא הני דלית להו קביעות זמן אבל ק"ש דקביע להו זמן לא האילו חזון עוזר קמ"ל: **עולָה** בלא מנחה ה"ה דמצי למימר בלא נסכים שהרי עולה נמי טעונה נסכים אלא לשנא דקרא נקט עולה ומנחה וגו':

ומנַח תפלין ומצלי ומסתם משמע שמתר להניח תפלין בין גאלה לתפלה וכן

היה קורא פרק שני ברכות

וְהָיָה אֱלֹהִים אִמָּתְךָ. "חוזר ואומר "אמת", או אינו חוזר ואומר "אמת"? אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: חוזר ואומר "אמת". **רבה** אמר: אינו חוזר ואומר "אמת". ההוא דנחית קמיה דרבה. **שמעיה** רבה דאמר "אמת" "אמת" תרי זימני. אמר רבה: כל "אמת" "אמת" תפסיה להאי. אמר רב יוסף: כמה מעליא הא שמעתתא, דכי אתא רב שמואל בר יהודה אמר: אמרי במערבא ערבית — "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת". אמר ליה אביי: מאי מעליותא? והא אמר רב כהנא אמר רב: לא יתחיל, ואם התחיל — גומר. וכי תימא "ואמרת אליהם" לא הוי התחלה — והאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב: "דבר אל בני ישראל" לא הוי התחלה, "ואמרת אליהם" הוי התחלה. אמר רב פפא: קסברי במערבא "ואמרת אליהם" נמי לא הויא התחלה עד דאמר "ועשו להם ציצית". אמר אביי: הלכה, אנו אתחולי מתחלינו, דקא מתחלי במערבא, וכיון דאתחלינו — מגמר נמי גמרינו. דהא אמר רב כהנא אמר רב לא יתחיל, ואם התחיל גומר. חייא בר רב אמר: אמר "אני ה' אלהיכם", צריה לומר "אמת". לא אמר "אני ה' אלהיכם" — אינו צריה לומר "אמת". והא בעי לאדכורי יציאת מצרים! דאמר הכי: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפָדִיתָנוּ מִבֵּית עַבָדִים וְעָשִׂיתָ לָנוּ נִסִּים וּגְבוּרוֹת עַל הַיָּם וְשָׂרְנוּ לָךְ". אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה פֶּרֶשֶׁת "שִׁמְע" וכו'. ^(ט)תניא רבי שמעון בן יוחי אומר: בדין הוא שִׁיְקָדִים "שִׁמְע", ל"והיה אם שמוע" — שְׁוֶה לְלִמּוּד, וזה לְלַמֵּד. "והיה אם שמוע" ל"ויאמר" — שְׁוֶה לְלִמּוּד, וזה לְעֲשׂוֹת. אטו "שִׁמְע" — לְלַמּוּד אֵית בִּיה, לְלַמֵּד וְלַעֲשׂוֹת לִית בִּיה? ! והא כתיב: "וּשְׁנַנְתָּם", "וּקְשַׁרְתָּם", "וּכְתַבְתָּם!" ותו: "והיה אם שמוע" — לְלַמֵּד הוא דאית בִּיה, וְלַעֲשׂוֹת לִית בִּיה? והא כתיב: "וּקְשַׁרְתָּם", "וּכְתַבְתָּם!" אלא הכי קאמר: בדין הוא שֶׁתִּקְדֵּם "שִׁמְע" ל"והיה אם שמוע", שְׁוֶה לְלִמּוּד וּלְלַמֵּד וְלַעֲשׂוֹת. "והיה אם שמוע" ל"ויאמר", שְׁוֶה יֵשׁ בַּה לְלַמֵּד וְלַעֲשׂוֹת. "ויאמר" אין בַּה אֵלָא לְעֲשׂוֹת בְּלַבַּד. ^(י)ותיפוק ליה מדרבי יהושע בן קרחה! חָדָא וְעוּד קאמר, חָדָא: כְּדִי שִׁיקְבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם תַּחֲלָה וְאַחַר כֵּה יִקְבֵּל עָלָיו עוֹל מְצוֹת, וְעוּד — מִשׁוּם דְּאִית בַּה הֵנִי מִיָּלִי אַחֲרָנִיָּיתָא. ^(יא)רב משי ידיה, וקרא קריאת שמע, ואנח תפילין וצלי. והיכי עביד הכי? והתניא החופר כוה למת בקבר — פטור מקריאת שמע וזמן התפלה וזמן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. הגיע זמן קריאת שמע — עולה וגוטל ידיו, ומניח תפילין, וקורא קריאת שמע, ומתפלל. הא גופא קשיא, רישא אמר פטור, וסיפא חייב? ! 'הא לא קשיא: סיפא בתרי, ורישא בחד. מכל מקום קשיא לרב. רב פרבי יהושע בן קרחה סבירא ליה, דאמר עול מלכות שמים תחלה ואחר כך עול מצות. אימר דאמר רבי יהושע בן קרחה — להקדים קריאה לקריאה, קריאה לעשיה מי שמעת ליה? ! ^(יב)ותו, מי סבר ליה פרבי יהושע בן קרחה? והאמר רב חייא בר אשי: זמנין סגיאין הנה קאימנא קמיה דרב, ומקדים ומשי ידיה, ומברה, ומתני לו פרקיו, ומנח תפילין, והדר קרי קריאת שמע. וכי תימא: בדלא מטא זמן קריאת שמע, אם בן מאי אסדהתיה דרב חייא בר אשי? ^(יג)לאפוקי ממאן דאמר למשנה אין צריה לברה, קמשמע לו דאף למשנה נמי צריה לברה. מכל מקום קשיא לרב! שלוחא הוא דענית. "אמר עולא: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כאילו הקריב עולה בלא מנחה, וזבח בלא נסכים. ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה

יפנה.

להאי – רהטא של אמת תפסמו לזה: הא שמעתתא – דרב שמואל בר יהודה אמר אמרי במערבא וכו'. ק"ש של ערבית אין קורין בה פרשת ציעת בלה לפי שאין מצת ציעת בלילה אבל מתחילין אותה ומפסיקים בה ומגלגים ואומרים אני ה' אלהיכם אמת: לא יתחיל – אין צריך להתחיל ויאמר ערבית: אתחולי מתחלינו – דהא מתחלי במערבא: אמר אני ה' אלהיכם – דהינו פרשת ציעית: צריך לומר אמת – כדכתיב ו ה' אלהים אמת: והא בעי לאדכורי יציאת מצרים – דתנן (לעיל ברכות ל' יב:) מקריין יציאת מצרים בלילות ואי לא אמר אמת ואמונה ולא אמר פרשת ציעת היכי מכבר יציאת מצרים: נשרנו לך – מי כמכה באלים וגו' מלכותך ראו בניך עד גאל ושראל והשכיבנו: שזה ללמד – ודברת בס: וזה ללמד – ולמקדם אתם את בניכם ואס לא למד תחלה היאך ולמד את בניו: וזה לעשות – ויאמר אין בה אלא עשיה: וקשרתם – דתפלין: וכתבתם – דמנחה עשיה היא: רב משי ידי – פעם אחת ראויא שפעם בן: והיכי עביד הכי – שהקדים ק"ש לתפלין: כוון – קבר שחופרין בקריות מערה ארכו ל' ורחבו ז' טפחים: פטור מק"ש – דהעוסק במצעה פטור מן המצעה כדאמרין בפ"ק (ד' יא.) בשבועתן בביהן פרט לעוסק במצעה: וסיפא בתרתו – והכי קאמר אס שנים הס מניח את חבדו חופר והא עולה ומקום מצת ק"ש ותפלין ותפלה ויחזר למלאכה וחבדו יעלה ויניח תפלין ויקרא ק"ש ויתפלל: מ"מ – תפלין קודמים לק"ש: על מצת – דהנחת תפלין על מצה הוא: קריאה לקריאה – שמע שהא קבלת מלכות שמים ליהיה אס שמוע שהא קבלת על מצות: ומקדים – משכים: ומברך – על התורה: ומתני פרקיו – אלמא מקדים הוא לעסק בתורה דהינו עשיה דמצעה מקמי מלכות שמים: שלוחא הוא דענית – השליח קלקל שאחר להביא לו תפלין מעקרא והגיע זמן ק"ש והזקק לקרית כדי שלא יעבר הזמן וכי מטי שלוחא דתפלין אנחיניהו: כאלו מעיד עדות שקר בעצמו – לשנא מעליא: כאלו הקריב עולה בלא מנחה – שחיבו הכתוב להקריב עמה שנא' (פמדבר כ"ח:ה') ונשירית האיפה וגו' אף הקורא וחינו מקום אינו גומר את המצעה: נסכים – הוא היין המתנסך על גבי המזבח אחר העולה והזבח כדכתי' ונסכיה' חצי ההין וגו' (שם) וה"ה דמצי למימי' כאלו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים דהא עולה נמי טעונה נסכים אלא לשנא דקרא נקט עלה ומנחה זבח ונסכים:

מסורת הש"ס
א משנה ברכות: לעיל יג.
ב לעיל יג.
ג סוכה כו; לקמן יז; מועד קטן כז:
ד לעיל יא:
ה לעיל יא:

תורה אור השלם
ויהנה אלהים אמת הוא-אלהים חיים ומלך עולם מקצפו תרעש וגו' [רמיהו י']
דבר אל-בני ישראל ואפרת אלהם אני יהנה אלהיכם [ויקרא יח, ב]
אני יהנה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות וגו' [במדבר טו, מא]
דבר אל-בני ישראל ואפרת אלהם ועשו להם ציצת על-כנפי וגו' [במדבר טו, לח]
מי מייבמה באלם יהנה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא [שמות טו, יא]
וקשרתם לאות על-ידיך והיו לטקפת בין עיניך [דברים ו, ח]
ושמתם את-ידבכי אלה על-לבבכם ועל-נפשכם וקשרתם אתם לאות על-ידיכם וגו' [דברים יא, יח]
ושנתם לבגיד ודברת בס בשבתך בביתך ובכלתך בדרך ובשבתך וגו' [דברים ו, ז]
וכתבתם על-מזוזות ביתך ובשערך [דברים ו, ט]
ונספיהם חצי ההין יהנה לפר ושלישת ההין לאיל רביעת וגו' [במדבר כח, יז]
ועשירית האיפה סלת למנחה בכלזה בשמן תית רביעת ההין [במדבר כח, ח]

מסורת הש"ס
א חולין ככג; פסחים מו.
ב מגילה יט:
ג דברים רבה
ד משנה תרומות
ה מגילה יט:
ו חולין טו:
ז משנה מגילה; מגילה יט; יומא מג.; מסכת סופרים
גליון הש"ס
תוס' ד"ה אמאן כו' ומדלא הזכיר. ע' תוס' שבת יא ע"א ד"ה כגון רשב"י:
תורה אור השלם

ארסץ בנקיון פפי ואסבבה את"י מזבחה יתנה [תחילים בו, ו] וכבס המטהר את-בגדיו וגלח את-קל-שערו ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אליהפחנה וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים [ויקרא יד, ח]

שמע ישראל יתנה אלהינו יתנה אחד [דברים ו, ד]

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום עליכםבד [דברים ו, ו]

יפְּסָה – לְהַקְבִּי: דְּכַתִּיב לַחֲסַן בְּנִקְיוֹן – מִשְׁמַע לַחֲסַן כָּל הַנּוֹף וְלֹא כַּתִּיב לַחֲסִין כִּפִּי אִי־פִנָּה, וְיִטּוֹל יָדָיו, וְיִבְיִיחַ תְּפִילָּיו, וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְיִתְפַּלֵּל, וְזוֹ הִיא מַלְכוּת שְׁמַיִם שְׁלֵמָה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנִּפְנָה, וְנוֹטֵל יָדָיו, וּמִבְיִיחַ תְּפִילָּיו, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וּמִתְפַּלֵּל – מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוּ בְּנֵה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קֶרֶבֶן, דְּכַתִּיב: "אַרְחֻץ בְּנִקְיוֹן כִּפִּי וְאֶסּוּבְכָה אֶת מִזְבְּחִי הִ"י. אָמַר לִיה רַבָּא: לֹא סָבַר לֵה מָר כְּאֵילוּ טָבֵל, דְּכַתִּיב: "אַרְחֻץ [בְּנִקְיוֹן]" – וְלֹא כָתַב "אַרְחִיץ [כִּפִּי]". הֲאָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא: חֲזִי מָר הָאִי צוּרְבָא מַרְבְּנָן דְּאֵתָא מִמַּעְרְבָא וְאָמַר: מִי שְׂאִין לוֹ מִיָּם לַרְחוּץ יָדָיו – מְקַנָּח יָדָיו בַּעֲפָר וּבַצִּוּר וּבַקְסָמִית. אָמַר לִיה: שְׁפִיר קְאָמַר, מִי כַּתִּיב "אַרְחֻץ בְּמִיָּם"? "בְּנִקְיוֹן" כַּתִּיב – כָּל מִיָּדֵי דְמַנְקִי, דְּהָא רַב חֲסֵדָא לִיִּיט אֲמַאן דְּמַהְדֵּר אֲמִיָּא בַּעֲיָדוֹ צְלוֹתָא. ^[כא]וְהֵנִי מִיָּלִי לְקְרִיאַת שְׁמַע, אֲבָל לְתַפְלָה מַהְדֵּר. וְעַד כַּמָּה? – עַד פִּרְסָה. וְהֵנִי מִיָּלִי לְקָמִיָּה, אֲבָל לְאַחֲרֶיהָ – אֲפִילוּ מִיֵּל אֵינּוּ חוּזְר. [וּמִינַּה] מִיֵּל הוּא דְאֵינּוּ חוּזֵר, הָא פָּחוֹת מִמֵּיֵל – חוּזֵר. ^[כב]מִתְנִי' הַקּוּרָא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ – יֵצֵא. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: לֹא יֵצֵא. ^[כג]קָרָא וְלֹא דִקְדַּק בְּאוֹתֵיּוֹתֶיהָ, רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: יֵצֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: לֹא יֵצֵא. הַקּוּרָא לְמַפְרַע – לֹא יֵצֵא. קָרָא וְטָעָה – יַחֲזוֹר לְמָקוֹם שִׁטָּעָה. גָּמַ' מַאי טַעְמָא דְרַבִּי יוֹסִי? מִשּׁוּם דְּכַתִּיב "שְׁמַע" – הִשְׁמַע לְאָזְנָה מָה שְׁאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיהָ. וְתֵנָּא קָמָא סָבַר, "שְׁמַע" – בְּכָל לְשׁוֹן שְׁאֵתָה שׁוֹמַע. וְרַבִּי יוֹסִי, תַּרְתִּי שְׁמַע מִינַּה. ^[כד]תַּנּוּ הֵתָם: חֲרַשׁ הַמַּדְבֵּר וְאֵינּוּ שׁוֹמַע – לֹא יִתְרוֹם. וְאִם תֵּרָם – תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מֵאֵן תֵּנָּא חֲרַשׁ הַמַּדְבֵּר וְאֵינּוּ שׁוֹמַע דִּיעֵבַד – אִין, לְכַתְחֻלָּה – לֹא? אָמַר רַב חֲסֵדָא: רַבִּי יוֹסִי הִיא, דִּתַּנּוּ: הַקּוּרָא אֶת "שְׁמַע" וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ – יֵצֵא. דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: לֹא יֵצֵא. עַד כָּאֵן לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסִי לֹא יֵצֵא, אֱלָא גַבִּי קְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרֵייתָא, אֲבָל תְּרוּמָה – מִשּׁוּם בִּרְכָה הוּא, וּבִרְכָּה דִרְבְּנָן וְלֹא בִּבְרָכָה תִּלְיָא מִילְתָּא. וּמִמַּאי דְרַבִּי יוֹסִי הִיא, דִּילְמָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא? וְאָמַר גַּבִּי קְרִיאַת שְׁמַע נָמִי דִיעֵבַד – אִין, לְכַתְחֻלָּה – לֹא. תַּדַּע, דְּקִתְנִי: "הַקּוּרָא", דִּיעֵבַד – אִין, לְכַתְחֻלָּה – לֹא. אָמַרְי: הָאִי דְקִתְנִי "הַקּוּרָא", לְהוֹדִיעָהּ כַּחוֹ דְרַבִּי יוֹסִי דְאָמַר דִּיעֵבַד נָמִי לֹא. דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה, אֲפִילוּ לְכַתְחֻלָּה נָמִי יֵצֵא. ^[כה]בְּמַאי אוֹקִימָתָא – כִּרְבִּי יוֹסִי? וְאֱלָא הָא דִּתְנִיָּא: לֹא יִבְרַה אָדָם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלִבּוֹ, וְאִם בִּירָה – יֵצֵא. מַנִּי? לֹא רַבִּי יוֹסִי וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה. דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה – הָא אָמַר, לְכַתְחֻלָּה נָמִי יֵצֵא? אִי רַבִּי יוֹסִי, דִּיעֵבַד נָמִי לֹא! אֱלָא מַאי, רַבִּי יְהוּדָה. וְדִיעֵבַד – אִין, לְכַתְחֻלָּה – לֹא. אֱלָא הָא דִּתְנִי רַבִּי יְהוּדָה בִּרְיָה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי: חֲרַשׁ הַמַּדְבֵּר וְאֵינּוּ שׁוֹמַע – תוֹרָם לְכַתְחֻלָּה, מַנִּי? ^[כו]לֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי יוֹסִי. אִי רַבִּי יְהוּדָה – הָא אָמַר דִּיעֵבַד אִין, לְכַתְחֻלָּה לֹא. אִי רַבִּי יוֹסִי – הָא אָמַר דִּיעֵבַד נָמִי לֹא? אֱלָא, לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וְאֲפִילוּ לְכַתְחֻלָּה נָמִי. וְלֹא קִשְׂיָא, הָא – דִּידֵיהָ, הָא – דְרַבִּיָּה. דִּתַּנּוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הַקּוּרָא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שִׁישְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, שְׁנַאֲמַר: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". אָמַר לוֹ רַבִּי מַאִיר: הָרִי הוּא אוֹמַר "אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצּוּר הַיּוֹם עַל לְבָבָהּ" – אַחֵר פּוֹנֵת הֵלֵב הֵן הֵן הַדְּבָרִים. הַשְׁתָּא דְאֵתִית לְהַכִּי, אֲפִילוּ תִימָא רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּיָּה סְבִירָא לִיה. וְלֹא קִשְׂיָא: הָא רַבִּי מַאִיר, הָא רַבִּי יְהוּדָה. ^[כז]תַּנּוּ הֵתָם: הַכֵּל כְּשֵׁרִים לְקִרוֹת אֶת הַמְּגִילָה, חוּץ מִחֲרָשׁ, שׁוֹטָה וְקִטּוֹן. וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשִּׁיר בְּקִטּוֹן. מֵאֵן תֵּנָּא חֲרַשׁ דִּיעֵבַד נָמִי לֹא? אָמַר רַב מִתְנָה: רַבִּי יוֹסִי הִיא. דִּתַּנּוּ: הַקּוּרָא אֶת "שְׁמַע" וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ – יֵצֵא, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: לֹא יֵצֵא. מִמַּאי דְרַבִּי יוֹסִי הִיא וְדִיעֵבַד נָמִי לֹא,

היה קורא פרק שני ברכות

יפְּסָה – לְהַקְבִּי: דְּכַתִּיב לַחֲסַן בְּנִקְיוֹן – מִשְׁמַע לַחֲסַן כָּל הַנּוֹף וְלֹא כַּתִּיב לַחֲסִין כִּפִּי

אִי־פִנָּה, וְיִטּוֹל יָדָיו, וְיִבְיִיחַ תְּפִילָּיו, וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְיִתְפַּלֵּל, וְזוֹ הִיא מַלְכוּת שְׁמַיִם שְׁלֵמָה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנִּפְנָה, וְנוֹטֵל יָדָיו, וּמִבְיִיחַ תְּפִילָּיו, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וּמִתְפַּלֵּל – מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוּ בְּנֵה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קֶרֶבֶן, דְּכַתִּיב: "אַרְחֻץ בְּנִקְיוֹן כִּפִּי וְאֶסּוּבְכָה אֶת מִזְבְּחִי הִ"י. אָמַר לִיה רַבָּא: לֹא סָבַר לֵה מָר כְּאֵילוּ טָבֵל, דְּכַתִּיב: "אַרְחֻץ [בְּנִקְיוֹן]" – וְלֹא כָתַב "אַרְחִיץ [כִּפִּי]". הֲאָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא: חֲזִי מָר הָאִי צוּרְבָא מַרְבְּנָן דְּאֵתָא מִמַּעְרְבָא וְאָמַר: מִי שְׂאִין לוֹ מִיָּם לַרְחוּץ יָדָיו – מְקַנָּח יָדָיו בַּעֲפָר וּבַצִּוּר וּבַקְסָמִית. אָמַר לִיה: שְׁפִיר קְאָמַר, מִי כַּתִּיב "אַרְחֻץ בְּמִיָּם"? "בְּנִקְיוֹן" כַּתִּיב – כָּל מִיָּדֵי דְמַנְקִי, דְּהָא רַב חֲסֵדָא לִיִּיט אֲמַאן דְּמַהְדֵּר אֲמִיָּא בַּעֲיָדוֹ צְלוֹתָא. ^[כא]וְהֵנִי מִיָּלִי לְקְרִיאַת שְׁמַע, אֲבָל לְתַפְלָה מַהְדֵּר. וְעַד כַּמָּה? – עַד פִּרְסָה. וְהֵנִי מִיָּלִי לְקָמִיָּה, אֲבָל לְאַחֲרֶיהָ – אֲפִילוּ מִיֵּל אֵינּוּ חוּזֵר. [וּמִינַּה] מִיֵּל הוּא דְאֵינּוּ חוּזֵר, הָא פָּחוֹת מִמֵּיֵל – חוּזֵר. ^[כב]מִתְנִי' הַקּוּרָא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ – יֵצֵא. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: לֹא יֵצֵא. ^[כג]קָרָא וְלֹא דִקְדַּק בְּאוֹתֵיּוֹתֶיהָ, רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: יֵצֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: לֹא יֵצֵא. הַקּוּרָא לְמַפְרַע – לֹא יֵצֵא. קָרָא וְטָעָה – יַחֲזוֹר לְמָקוֹם שִׁטָּעָה. גָּמַ' מַאי טַעְמָא דְרַבִּי יוֹסִי? מִשּׁוּם דְּכַתִּיב "שְׁמַע" – הִשְׁמַע לְאָזְנָה מָה שְׁאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיהָ. וְתֵנָּא קָמָא סָבַר, "שְׁמַע" – בְּכָל לְשׁוֹן שְׁאֵתָה שׁוֹמַע. וְרַבִּי יוֹסִי, תַּרְתִּי שְׁמַע מִינַּה. ^[כד]תַּנּוּ הֵתָם: חֲרַשׁ הַמַּדְבֵּר וְאֵינּוּ שׁוֹמַע – לֹא יִתְרוֹם. וְאִם תֵּרָם – תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מֵאֵן תֵּנָּא חֲרַשׁ הַמַּדְבֵּר וְאֵינּוּ שׁוֹמַע דִּיעֵבַד – אִין, לְכַתְחֻלָּה – לֹא? אָמַר רַב חֲסֵדָא: רַבִּי יוֹסִי הִיא, דִּתַּנּוּ: הַקּוּרָא אֶת "שְׁמַע" וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ – יֵצֵא. דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: לֹא יֵצֵא. עַד כָּאֵן לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסִי לֹא יֵצֵא, אֱלָא גַבִּי קְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרֵייתָא, אֲבָל תְּרוּמָה – מִשּׁוּם בִּרְכָה הוּא, וּבִרְכָּה דִרְבְּנָן וְלֹא בִּבְרָכָה תִּלְיָא מִילְתָּא. וּמִמַּאי דְרַבִּי יוֹסִי הִיא, דִּילְמָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא? וְאָמַר גַּבִּי קְרִיאַת שְׁמַע נָמִי דִיעֵבַד – אִין, לְכַתְחֻלָּה – לֹא. תַּדַּע, דְּקִתְנִי: "הַקּוּרָא", דִּיעֵבַד – אִין, לְכַתְחֻלָּה – לֹא. אָמַרְי: הָאִי דְקִתְנִי "הַקּוּרָא", לְהוֹדִיעָהּ כַּחוֹ דְרַבִּי יוֹסִי דְאָמַר דִּיעֵבַד נָמִי לֹא. דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה, אֲפִילוּ לְכַתְחֻלָּה נָמִי יֵצֵא. ^[כה]בְּמַאי אוֹקִימָתָא – כִּרְבִּי יוֹסִי? וְאֱלָא הָא דִּתְנִיָּא: לֹא יִבְרַה אָדָם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלִבּוֹ, וְאִם בִּירָה – יֵצֵא. מַנִּי? לֹא רַבִּי יוֹסִי וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה. דְּאִי רַבִּי יְהוּדָה – הָא אָמַר, לְכַתְחֻלָּה נָמִי יֵצֵא? אִי רַבִּי יוֹסִי, דִּיעֵבַד נָמִי לֹא! אֱלָא מַאי, רַבִּי יְהוּדָה. וְדִיעֵבַד – אִין, לְכַתְחֻלָּה – לֹא. אֱלָא הָא דִּתְנִי רַבִּי יְהוּדָה בִּרְיָה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי: חֲרַשׁ הַמַּדְבֵּר וְאֵינּוּ שׁוֹמַע – תוֹרָם לְכַתְחֻלָּה, מַנִּי? ^[כו]לֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי יוֹסִי. אִי רַבִּי יְהוּדָה – הָא אָמַר דִּיעֵבַד אִין, לְכַתְחֻלָּה לֹא. אִי רַבִּי יוֹסִי – הָא אָמַר דִּיעֵבַד נָמִי לֹא? אֱלָא, לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וְאֲפִילוּ לְכַתְחֻלָּה נָמִי. וְלֹא קִשְׂיָא, הָא – דִּידֵיהָ, הָא – דְרַבִּיָּה. דִּתַּנּוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הַקּוּרָא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שִׁישְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, שְׁנַאֲמַר: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". אָמַר לוֹ רַבִּי מַאִיר: הָרִי הוּא אוֹמַר "אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצּוּר הַיּוֹם עַל לְבָבָהּ" – אַחֵר פּוֹנֵת הֵלֵב הֵן הֵן הַדְּבָרִים. הַשְׁתָּא דְאֵתִית לְהַכִּי, אֲפִילוּ תִימָא רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּיָּה סְבִירָא לִיה. וְלֹא קִשְׂיָא: הָא רַבִּי מַאִיר, הָא רַבִּי יְהוּדָה. ^[כז]תַּנּוּ הֵתָם: הַכֵּל כְּשֵׁרִים לְקִרוֹת אֶת הַמְּגִילָה, חוּץ מִחֲרָשׁ, שׁוֹטָה וְקִטּוֹן. וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשִּׁיר בְּקִטּוֹן. מֵאֵן תֵּנָּא חֲרַשׁ דִּיעֵבַד נָמִי לֹא? אָמַר רַב מִתְנָה: רַבִּי יוֹסִי הִיא. דִּתַּנּוּ: הַקּוּרָא אֶת "שְׁמַע" וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ – יֵצֵא, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: לֹא יֵצֵא. מִמַּאי דְרַבִּי יוֹסִי הִיא וְדִיעֵבַד נָמִי לֹא,

דִּילְמָא

טו.

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע או"ח סי' ב סעי' ו:

ב מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' א:

ג מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב:

ד מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' רלג סעי' ב:

ה מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' א:

ו מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב:

ז מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' רלג סעי' ב:

ח מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' טב סעי' ג:

ט מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' טב סעי' א:

י מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' יא, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סד סעי' א:

יא מו"י פד' מהל' תרומות הל' ד: יב מו"י פא' מהל' מגילה וחנוכה הל' ב, סמג עשין דרבנן, טוש"ע או"ח סי' תרפס סעי' ב:

טו:

עין משפט גזר מצווה

א מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סב סעי' ג:

ב מו"י פא' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' רו סעי' ג:

ג מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ח:

ד מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ט, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סא סעי' ב:

ה מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ח:

ו מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ט, טור או"ח סי' סב:

דִּלְמָא ר' יהודה וחסורי מחסרָא וכו' תמיד דאין זײַטשט מײַקוס דַּקאָמער חסורי מחסרָא

וילאנקמי אליזא דחז תנא ועוד לנקמיה כר' יוסי ובלא חסורי מחסרָא. וי"ל משום דלקמן פסקוין כר' יהודה לכך ניחא ללאקמס אלזא דר' יהודה: **אַבְל** **בַּשָּׂאָר** **מִצּוֹת יֵצֵא** ואל"ת הא לעיל למר דשאר מצות ילפינן מק"ש כגון תרומה ומגלה וברכת המזון. וי"ל דרב יוסף פליג אסגיג דלעיל: **בִּין הַדְּבָקִים** רב אלפס מוסיף כגון וסרה אף דאס לא יתן רוח אז גראס כמז וסרף וכן מוסיף וראיתם אתו וזכרתם את נגשותם את שצריך לטן רוח בין מ"ס שפסוק תבה לאל"ף שבתחלת תבה שחסכי' וכן צריך להסניז זי"ין של תפכרו שלא ישמע שי"ן למשן שהיה לנו שבר מצות ואין לנו לשעו' על מנת לקבל פקס:

היה קורא פרק שני ברכות

דִּילְמָא רבי יהודה היא, ולכתחלה הוא דלא, הא דיעבד — **שפיר דמי**. לא סלקא דעתה, דקתני, חרש דומיא דשוטה וקטן. מה שוטה וקטן דיעבד נמי לא — אף חרש דיעבד נמי לא. ודילמא הא כדאיתא והא כדאיתא. ומי מצית לאוקמה פרבי יהודה? והא מדקתני סיפא: רבי יהודה מכשיר בקטן, מפלל דרישא לאו רבי יהודה היא?! ודילמא כולה רבי יהודה היא ותרי גווני קטן, וחסורי מחסרָא, והכי קתני: הפל פשרין לקרות את המגילה, חוץ מחרש שוטה וקטן. במה דברים אמורים — בקטן שלא הגיע לחנוה, אבל קטן שהגיע לחנוה — אפילו לכתחלה פשר, דכרי רבי יהודה, שרבי יהודה מכשיר בקטן. במאי אוקימתא, פרבי יהודה — ודיעבד אין, לכתחלה לא? אלא הא דתני רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, חרש המדבר ואינו שומע — תורם לכתחלה, מני? לא רבי יהודה ולא רבי יוסי. אי רבי יהודה, דיעבד אין לכתחילה לא. אי רבי יוסי, דיעבד נמי לא! אלא מאי, רבי יהודה — ואפילו לכתחלה נמי? אלא הא דתנאי: לא יברה אדם ברפת המזון בלבז, ואם בירה — יצא, מני? לא רבי יהודה ולא רבי יוסי. אי רבי יהודה, הא אמר אפילו לכתחלה נמי, ואי רבי יוסי, הא אמר אפילו דיעבד נמי לא! לעולם רבי יהודה היא, ואפילו לכתחלה נמי. ולא קשיא הא — ידידה, הא — דרביה. דתנאי, אמר רבי יהודה משום רבי אלעזר בן עזריה: הקורא את שמע צריה שישמיע לאזניו, שגאמר: "שמע ישראל". אמר לו רבי מאיר: הרי הוא אומר: "אשר אנכי מצוה היום על לבבך", אחר פוגת הלב הזו הזו הדברים. השתא דאתית להכי, אפילו תימא רבי יהודה בריה סבירא ליה, ולא קשיא, הא — רבי יהודה, הא — רבי מאיר. "אמר רב חסדא אמר רב שילא: הלכה ברבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, והלכה ברבי יהודה. ⁽ⁿ⁾ וצריכא, דאי אשמעינן הלכה ברבי יהודה, הוה אמינא אפילו לכתחלה, קמשמע לן הלכה ברבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה. ואי אשמעינן הלכה ברבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, הוה אמינא צריה ואין לו תקנה. קמשמע לן הלכה ברבי יהודה. אמר רב יוסף: מחלוקת בקריאת שמע, אבל בשאר מצות — דברי הכל לא יצא, דכתיב: "הספת ושמע ישראל". מיתיבי: לא יברה אדם ברפת המזון בלבז, ואם בירה — יצא. אלא אי אתמר — הכי אתמר: אמר רב יוסף מחלוקת בקריאת שמע, דכתיב "שמע ישראל", אבל בשאר מצות — דברי הכל יצא. והכתיב "הספת ושמע ישראל"! ההוא בדברי תורה כתיב. "קרא ולא דקדק באותיותיה". אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: הלכה בדברי שניהם להקל. ⁽ⁿ⁾ ואמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: מאי דכתיב "שלוש הנה לא תשבענה. שאול ועצר רחם". וכי מה ענין שאול אצל רחם? אלא לומר לה: מה רחם מכניס ומוציא, אף שאול מכניס ומוציא. והלא דברים קל וחומר: ומה רחם שמכניסין בו בפתשאי, מוציאין ממנו בקולי קולות. שאול שמכניסין בו בקולי קולות, אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות? מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה. תני רבי אושעיא קמיה דרבא: "וכתבתם" — הכל בכתב, אפילו צואות. אמר ליה: דאמר לה מני — רבי יהודה היא, דאמר גבי סוטה — אלות פותב, צואות אינו פותב. והתם הוא דכתיב: "וכתב את האלות האלה", אבל הכא דכתיב: "וכתבתם" — אפילו צואות נמי. אטו טעמיה דרבי יהודה משום דכתיב "וכתב"? טעמיה דרבי יהודה משום דכתיב "אלות אין, צואות — לא. אצטרירה, סלקא דעתך אמינא גילף "כתיבה" "כתיבה" מהתם: מה התם — אלות אין, צואות לא. אף הכא נמי — צואות לא. כתב רחמנא "וכתבתם" — אפילו צואות. "תני רב עובדיה קמיה דרבא: "ולמדתם" שיהא למודה תם — שייתן ריוח בין הדברים. עני רבא בתריה: כגון "על לבבך", "על לבבכם", "בכל לבבך", "בכל לבבכם", "אתכם מאריך". "אמר רבי חמא בריה חגיגא: כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם, שגאמר: "בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמוז" — אל תקרי "בפרש" אלא "בפרש", אל תקרי "בצלמוז" אלא "בצלמות". ואמר רבי חמא ברבי חגיגא: למה נסמכו

אהלים

ובהא אבא למימר דאפילו ר' יהודה מודה דלא שמיעין דפליג בק"ש אלא דיעבד: מדסיפא ר' יהודה — דקתני ר' יהודה מכשיר בקטן: ודלמא בלא ר' יהודה היא וחסורי מחסרָא והכי קתני הכל פשרין כדאיתא והא כדאיתא: בד"א — דקטן לכתחלה לא בקטן שלא הגיע לחנוך, אבל הגיע לחנוך אפי' לכתחלה שרי. הגיע לחנוך מצות כגון בן תשע וכן עשר כדאמרינן ביומא פרכ בתרא (ז' פב.): במאי אוקימתא — למתניתין דמגלה: כרבי יהודה — ואשמעת לן דכי אמר ר' יהודה כב"ס נצא דיעבד קאמר ולא לכתחלה: אלא הא דתני כו' תורם — ואע"פ שהיא צריך לכרך ואין אזניו שומעות מני: אלא מאי — בעית למימר דר' יהודה היא דק"ש אפי' לכתחלה קאמר כי היכי דתקו הא דר' יהודה ברה דר' שמעון בן פזי אלצה וסאי דאפליגו דדיעבד להויערך כחו דר' יוסי: אלא הא דתניא כו' — מני: לעולם ר' יהודה אפי' לכתחלה מכשיר — ודמגלה רבי יוסי היא ואפי' דיעבד נמי פסיל והא דתורם לכתחלה ר' יהודה והא דברכת המזון דרבה הוא דאמר ר' יהודה משום רבי אלעזר בן עזריה צריך להשמיע לאזניו והאי לשניא לכתחלה משמע אבל דיעבד יצא: השתא דאתית להכי — דאשמעתן הא פלוגתא דר"מ: אפי' תימא ר' יהודה — דאמר בב"ס יצא דיעבד אין לכתחלה לא ומתני' דמגלה לכתחלה היא דפסלה לחרש ור' יהודה היא והא דברכת המזון נמי ר' יהודה היא וקרא קנאן לה, הא דר"י ברה דר' שמעון בן פזי מני ר"מ היא דמכשיר לכתחלה: הלכה כר' יהודה — דק"ש שלא השמיע לאזניו יצא: הוה אמינא — דרבי יהודה לכתחלה נמי אמר והאי דאפליג דיעבד משום דרבי יוסי: ואין לו תקנה — אפילו דדיעבד: בשאר מצות — בכל הדרכות: ההוא — הספת ושמע בדברי תורה כתיב כדאמרי' בפ' הרואה (פרכות ד' סג): פתתו עצמכם על דברי תורה: ולא דקדק — שגמגמס: הלכה בדברי שניהם להקל — הלכה כר' יהודה דלא בעי שמיעה והלכה כר' יוסי דלא בעי דקדוק: שאול ועצר רחם — פסוק הוא בספר משלי שלם הנה לא תשבענה: רחם מכניס — הרע ומוציא הנלד: שאול — קבר: שמכניסין בו בקולי קולות — של כבי ומספד: וכתבתם — שתהא כתיבה תמה ושלמה: ואכלו ציאות — שפירשה כגון וקשרתם וכתבתם צריך לכתב בתפלין ומזוזות: דאמר לה מני — הא דאגטריין ליה קרא לרבות ציאות לכתיבה: רבי יהודה היא — דשמעינן גבי כתיבת פרשת סוטה משום דלא כתיב בה וכתבתם אלא וכתב דאמר הלות אין ציאות לא כגון והשביע אתה הכהן ואמר הכהן דתנן (סוטה ד' יז) רבי יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבעה: משום אלה הוא — דמשמע מעוטא הא לא כתיב מעוטא הוה משמע בלא מלתא מכתב והכא דליכא מעוטא למה ליה לרבוויניהו מכתבתם: בין הדברים — תבות המזכקות זו בזו אם אינך מפרידן כשהתבה השניה מתחלת באות שהתבה שולפניה נגמרת הוא קורא אותן שתי אותיות באות אחת אם אינו מתעסק לטן רוח ביניהן כדמפרש רבא: בפרש שדי — אם תפרש שדי ותבדיל תבות של מלכות

מסורת הש"ס

א לקמן ל:

ב סנהדרין צב.

תורה אור השלם

וידבר משה והפנים הלזים אל כלי־ישראל לאמר הספת ושמע ישראל היום הזה נהיית לכם ליהנות אלהיך [דברים כז, ט]

לעניקה שתי בנות הב הב שלוש הנה לא תשבענה ארבע לא־אמרו הון [משלי ל, טז]

וכתבתם על־מזוזות ביתך ובשערֶיך [דברים ו, ט]

וכתב את־האלות האלה הפהן בשפר וסחה אל־מי הפורים [במדבר ה, כג]

ולמדתם אתם את־בניכם לדבר עם בשבת בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך [דברים יא, יט]

בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון [תהילים סח, טז]

שמים מלכים בה תשלג בצלמון התורה אשר בה מלכים ימלכו תשלג ותצנן לה את על המנות:

מסורת הש"ס
 א תוספתא ברכות
ב כתובות ו:
ג לקמן ל; תוספתא ברכות
ד תוספתא ברכות
ה סוכה כה; לעיל יא.
גליון הש"ס
רש"י ד"ה ואין מברכין לפנייה שאניה מן התורה. ע' לקמן (דף לה ע"א) תוס' ד"ה לפניו וד"ה אלא. ויומא (דף עט ע"א) תוס' ד"ה ולא בירך. ובסוכה (דף כו ע"ב) תוס' ד"ה ולא בירך. וחולין (דף קז ע"א) תוס' ד"ה ולא בירך: תוס' ד"ה וחותם כו' במלאכת בעה"ב. ע' לקמן (דף מו ע"א) תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי מועלים עוקרים אותה. וצ"ע:
תורה אור השלם

פְּנִיחִים נָטְיוּ כְּגֹנֹת עָלֵי נֶהָר פִּאֲהֵלִים נָטַע יִהְיֶה פֶּאֶרְזֵי עֲלִיָּיָיָי קוּם (במדבר כד, ו)

	ובתבטם	על-מזוזות	ביתך
	ובשערריך	(דברים ו, ט)	
	ובתבטם	על-מזוזות	ביתך
	ובשערריך	(דברים יא, כ]	

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם כימי השמים על-הארץ*(בספרי תימן הארץ בצד"י גדולה) (דברים יא, כא)

וידבר משה והכהנים הלויים אל כל־יִשְׂרָאֵל לאמר הסבית ושמע ישְׂרָאֵל היום הזה נהיית לשם ליהוה אלהיך (דברים כו, ט)

שמע ישְׂרָאֵל יהוה אלהינו יהוה אחד (דברים ו, ד]

ושננתם לבניך ודברת בם בשבת בביתך ובכלתך בצורך ובשכבתך ובקומוך (דברים ו, יז]

אֶהְיֶה לְנֶחְלִים – פְּנִיחִים נָטְיוּ פִּאֲהֵלִים נָטַע: אֵף [אֶהְיֶה] – בְּתֵי מִקְרָשׁוֹת. אֶהְיֶה אֶהְלִים לְנֶחְלִים, דְּכַתִּיב: “כְּנֶחְלִים נָטְיוּ כְּגֹנֹת עָלֵי נֶהָר פִּאֲהֵלִים נָטַע וגו'” – לוֹמַר לָהּ: מָה נֶחְלִים מַעֲלִין אֶת הָאָדָם מִטּוֹמְאָה לְטָהָרָה – אֵף אֶהְלִים מַעֲלִין אֶת הָאָדָם מִכַּף חוֹבָה לְכַף זָכוֹת. ”הַקּוֹרֵא לְמַפְרָע לֹא יֵצֵא וכו'”. רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אֲסִי הוּוּ קָא קִטְרִין לִיה גִּנְנָא לְרַבִּי אֲלֻעָזָר. אָמַר לְהוּ: אִדְהֵכִי וְהֵכִי אִיזִיל וְאַשְׁמַע מִלְתָּא דְּבֵי מִדְרָשָׁא, וְאִיתִי וְאִימָא לְכוּ. אֲזַל אֲשָׁכְחִיה לְתַנָּא דְקַתְנִי קַמִּיה דְרַבִּי יוֹחָנָן: ^(א)קָרָא וְטָעָה וְאִינוּ יוֹדַע לְהִיכֹן טָעָה, בְּאֻמְצַע הַפֶּרֶק – יַחֲזוֹר לְרֹאשׁ. בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק – יַחֲזוֹר לְפֶרֶק רֹאשׁוֹ. בֵּין כַּתִּיבָה לְכַתִּיבָה – יַחֲזוֹר לְכַתִּיבָה רֹאשׁוֹנָה. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שְׂלֵא פִתַּח בִּ”לְמַעַן יִרְבוּ יְמִיכֶם”, אָבֵל פִּתַּח בִּ”לְמַעַן יִרְבוּ יְמִיכֶם” – סְרִכִּיה נָקַט וְאֵתִי. אֲתָא וְאָמַר לְהוּ. אָמְרוּ לִיה: אֵלּוּ לֹא בָּאֲנוּ אֶלָּא לְשִׁמוּעַ דְּבַר זֶה – דִּיִּינוּ. ”מִתְנַיִ” הָאוּמָּנִין – קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאִילָן וּבִרֹאשׁ הַנֶּדֶבָּה. מַה שְּׂאִינָן רִשְׁאִין לַעֲשׂוֹת כּוּן בַּתְּפִלָּה.

^(ב)חֲתָן פִּטּוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע לִילָה הָרֹאשׁוֹנָה וְעַד מוֹצָאֵי שַׁבַּת אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. וּמַעֲשֶׂה בְרַבָּן גַּמְלִיאֵל שְׁנַשָּׂא אִשָּׁה וְקָרָא לִילָה הָרֹאשׁוֹנָה. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידֵי: לְמַדְתְּנוּ רַבִּינוּ שְׁחַתָּן פִּטּוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע? אָמַר לָהֶם אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם לְבַטֵּל הֵימָנִי מִלְכוֹת שְׁמַיִם אֲפִילוּ שְׁעָה אַחַת. ^(ג)גַּמִּי תְנוּ רַבְּנָן: הָאוּמָּנִין – קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאִילָן וּבִרֹאשׁ הַנֶּדֶבָּה. וּמִתְפַּלְלִין בְּרֹאשׁ הַיָּיִת וּבִרֹאשׁ הַתְּאֲנָה. וּשְׁאָר כָּל הָאֵילָנוֹת – יוֹרְדִים לְמִטָּה וּמִתְפַּלְלִין. וּבַעַל הַבֵּית, בֵּין כֹּה וּבֵין כֹּה יוֹרֵד לְמִטָּה וּמִתְפַּלֵּל, לְפִי שְׂאִין דַּעְתּוֹ מִיּוֹשְׁבַת עָלָיו. רַמִּי לִיה רַב מְרִי בְרַה דְּבַת שְׁמוּאֵל לְרַבָּא, תַּנָּן: הָאוּמָּנִין קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאִילָן וּבִרֹאשׁ הַנֶּדֶבָּה, אֲלֵמָא לֹא בְּעֵי כּוֹנֵה. וּרְמִינָהּ: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שְׂיִכְנִין אֶת לְבוֹ, שְׁנַאֲמַר: ”שְׁמַע יִשְׂרָאֵל”, וּלְהֵלֵן הוּא אוֹמֵר: ”הִסְכַּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל”. מַה לְהֵלֵן בִּ”הִסְכַּת” אֵף כָּאן בִּ”הִסְכַּת”. ”אֲשַׁתִּיק. אָמַר לִיה: מִיָּדִי שְׁמִיעַ לָךְ בְּהָא? אָמַר לִיה: הֵכִי אָמַר רַב שִׁשַּׁת – וְהוּא שְׁבַטְלִין מִמְּלֹאכְתּוֹ וְקוֹרִין. וְהַתְנָיָא: בֵּית הֵלֵל אוֹמְרִים עוֹסְקִים בְּמִלְאכְתּוֹ וְקוֹרִין! לֹא קִשְׁיָא: הָא בְּפֶרֶק רֹאשׁוֹן, הָא בְּפֶרֶק שְׁנִי. ^(ד)תְּנוּ רַבְּנָן: הַפּוֹעָלִים שְׁהִיו עוֹשִׂין מְלָאכָה אֲצֵל בַּעַל הַבֵּית, קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. וְאוֹכְלִין פֶּתֶן וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וּמִתְפַּלְלִין תְּפִלָּה שֶׁל שְׁמוֹנָה עָשָׂרָה. אָבֵל אֵין יוֹרְדִין לְפָנֵי הַתִּיבָה, וְאֵין נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶם. וְהַתְנָיָא מַעֲזִין שְׁמוֹנָה עָשָׂר! אָמַר רַב שִׁשַּׁת: לֹא קִשְׁיָא, הָא – רַבָּן גַּמְלִיאֵל, הָא – רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מַאי אִירְיָא פּוֹעָלִים? אֲפִילוּ כָּל אָדָם נָמִי! ”אֶלָּא אִידִי וְאִידִי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְלֹא קִשְׁיָא: כָּאן, בַּעֲוִשִׁין בְּשִׁכְרוֹ. כָּאן, בַּעֲוִשִׁין בְּסַעֲוִדָתוֹ. ״וְהַתְנָיָא: הַפּוֹעָלִים שְׁהִיו עוֹשִׂים מְלָאכָה אֲצֵל בַּעַל הַבֵּית – קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְפַּלְלִין. וְאוֹכְלִין פֶּתֶן – וְאֵין מְבָרְכִים לְפָנֶיהָ, אָבֵל מְבָרְכִין לְאַחֲרֶיהָ שְׁתִּים. כִּיצַד? בְּרַכָּה רֹאשׁוֹנָה כְּתוּבָנָה, שְׁנִיָּה פּוֹתַח בְּבִרְפַת הָאָרֶץ וְכוּלְלִין ”כּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם” בְּבִרְפַת הָאָרֶץ. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים – בַּעֲוִשִׁין בְּשִׁכְרוֹ, אָבֵל עוֹשִׂין בְּסַעֲוִדָתָן אוֹ שְׁהִיָּה בַּעַל הַבֵּית מִיסַב עֲמָהּ – מְבָרְכִין כְּתִיקוּנָה. ^(ה)חֲתָן פִּטּוֹר מִקְרִיאַת שְׁמַע. תַּנּוּ רַבְּנָן: ”בְּשִׁכְתָּהּ בְּבִיתָהּ” – פֶּרֶט לְעוֹסֵק בְּמַצְוָה. ”וּבְלִכְתָּהּ בְּדֶרֶה” – פֶּרֶט לְחֻתָּן. מִכָּאן אָמְרוּ: הַכּוֹנֵס אֶת הַבַּתּוּלָּה – פִּטּוֹר, וְאֵת הָאֵלְמָנָה – חַיִּיב. מַאי מְשַׁמֵּעַ? אָמַר רַב פִּפְא: כִּי דֶרֶה. מָה דֶּרֶה רְשׁוֹת, אֵף הֵכָא נָמִי רְשׁוֹת. מִי לֹא עֹסְקִינוּ דְקֶאָזִיל לְדַבֵּר מַצְוָה, וְאֲפִילוּ הֵכִי אָמַר רַחֲמָנָא: לִיקְרִי. אִם כּוּן, לִימָא קָרָא ”בְּלִכְתָּ”, מַאי ”בְּלִכְתָּהּ” – שְׁמַע מִינָּה: בְּלִכְתָּ דִּידָךְ הוּא דְמַחֲזִיבְתָּ, הָא דְמַצְוָה – פִּטְרִיתָ.

היה קורא פרק שני ברכות

אֶהְיֶה לְנֶחְלִים – פְּנִיחִים נָטְיוּ פִּאֲהֵלִים נָטַע. וְלִי נִרְאֶה לְאֶהְלִים דִּהְאִי קִרָּא לָאו לְשׁוֹן אֶהְל אֶלָּא לְשׁוֹן בְּשָׁמַיִם אֶלָּא נִרְאֶה מִדְּסַמּוּךְ מַה טּוֹבוֹ אֶהְלִיךְ לְכַנְחֵלִים נָטְיוּ: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְאִינוּ יוֹדַע לְהִיכֹן טָעָה חוֹזֵר לְרֹאשׁ פִּי' מִטַּעַם שְׂאִינוּ יוֹדַע מַהִיכֹן טָעָה אָבֵל אִם הִיָּה יוֹדַע מַהִיכֹן טָעָה שְׂדַלְג תְּבֵה אוֹ פְסוּק חֲיִינוּ צָרִיךְ לְחֹזֵר אֶלָּא מֵאוּתוֹ פְסוּק וְחֵלְךְ וְכוּן בַּהֲלֵל וּמְנַלָּה: **מַעֲשֶׂה** בַּר"ג שְׁנַשָּׂא אִשָּׁה וְקָרָא ק"ש בְּלִילָה רֹאשׁוֹנָה לֹאוּ מַעֲשֶׂה לְסַתֵּר הוּא דְקַמ"ל אִם גְּדוֹל הוּא וּבִטּוֹחַ בַּעֲצָמוֹ שְׂיִכָּל לְהַתְפַּנּוּ וְהוּא רָאוי לְטוֹל אֶת הַשֶּׁס דְּרָשׁוֹת בָּילוּ: **לְפִי** שְׂאִין דַּעְתּוֹ מִיּוֹשְׁבַת עָלָיו וְאִם תִּלְמִיד תּוֹפֵק לֶהּ מִשּׁוֹם דְּאִמְרִינַן לְעִיל (בְּרִכּוֹת דף י:) לֹא יַעֲמוּד אִלָּם בְּמָקוֹם גָּבוֹה וְיִתְפַּלֵּל. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהֵתִם מְרִי עַל גְּבִי כֶּסֶף אוֹ סֶכֶסֶל אָבֵל בְּאִילָן שְׂעֵלָה שֶׁס לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ הִיוּ כְמוֹ עֲלִיָּה: **הָא** בְּפֶרֶק רֹאשׁוֹן לֹאוּ דִּזְקָא נָקַט פֶּרֶק א'. דְּהִינוּ אֲלַבָּא דְרַבָּא וְרַבָּא אָמַר לְעִיל (בְּרִכּוֹת ינ:) פְסוּק רֹאשׁוֹן לְבַד וְהֵכִי הִלְכְתָּא: **אַפִּי'** כָּל אָדָם נָמִי וּא"ת הָא שְׂאֵר כָּל אִלָּם רָשׁוֹת וּפּוֹעָלִים חוֹבָה. וַי"ל דְּפִשְׁטֹא לִיה בֵּין שְׂיִכּוֹל לוֹמַר מַעֲזִין י"ח אֵין זֶה שׁוֹם חֲדוּשׁ אִם הַפּוֹעָלִים אוֹמְרִים לְפִילוּ לְכַתְּחֵלָה: וְחוֹתָם בְּבִרְפַת הָאָרֶץ אַע"נ דְּמַדְאֹרִיתָא הִס. יֵשׁ כַּח בַּיִד חֲכָמִים לַעֲקֹר דְּבַר מִן הַתּוֹרָה הוֹאִיל וּטְרוּדִים בְּמִלְאכְתָּ בַּעַל הַבֵּית:

טז.

עין משפט נר מצוה
א מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' יג:
ב מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' יד, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סד סעי' ב ג ד:
ג מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ד, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סג סעי' ח:
ד מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' א, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' ע סעי' ג:
ה מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, טוש"ע או"ח סי' צ טע"י ג:
ו מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ד, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' צ טע"י ז:
ז מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח:
ח מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח:
ט מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' קצא סעי' א:

בניחוחתא גיש חלול בין עושין בשבְּרָן לעוֹשִׂין בַּעֲשֵׂתָן: ואֵין מְבָרְכִין לְפָנֶיהָ – שְׂאִינָה מִן הַתּוֹרָה: אָבֵל מְבָרְכִין לְאַחֲרֶיהָ – שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה דְּכַתִּיב וְאִכְלַת נִשְׁבַּעַת וּבִרְכַּת (לְחֻמַּן בְּרִכּוֹת דף מח:): וְכוּלְלִין – שְׁנֵי בְרִכּוֹת בְּאַחַת שְׁבִרְפַת הָאָרֶץ וּבִגְזַן יְרוּשָׁלַיִם דְּיוֹמָת: אָבֵל עוֹשִׂין בַּעֲשֵׂתָן – בְּשִׁכִּיל הַאֲכִילָה לְבָדָה מִתְפַּלְלִין י"ח: בְּשִׁכְתָּהּ בְּבִיתָהּ פֶּרֶט לְעוֹסֵק בְּמַצְוָה – כֶּבֶר בִּרְשָׁתֶיהָ בְּפֶרֶק רֹאשׁוֹן (דף יא):

טע:

עין משפט
גור מצודה

א מו"י פד' מהל' אבל הל' ט, סמג עשין דרבנן,, טוש"ע יו"ד סי' שפח סעי' א:

ב מו"י פא' מהל' אבל הל' ב:

ג מו"י פה' מהל' אבל הל' ג, סמג עשין דרבנן,, טוש"ע יו"ד סי' שפא סעי' א:

ד מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ז, טוש"ע או"ח סי' ע סעי' ג:

ה מו"י מ"ב מהל' אבל הל' יב, טוש"ע יו"ד שעז סעי' א:

ו מו"י פד' מהל' נחלות הל' ה, טוש"ע חו"מ סי' ערט סעי' ה:

א"י **הכי** **מאי** **אריא** **בתולה** **אי** **אמרת** **בשלמא** **הטעם** **במענה** **נמי:**

אסטגנים אַזי וואַיפּא צער אַס לאַ היס רוחן דאָינז אָסור לרֹחַן בימי אָבלז אָלאַ משום תענוג וְגם לחוף ראשו אי אית לה ערפוביא ברישָה טְרי אפי' תוך טַבָּעָה וְכּוּ הַסּוּר רבינו שמואל ליוֹלָזת אָבלָה לרֹחַן תוך טַבָּעָה וְלרֹחַן נמי בַּתְּשָׁעָה בָּאב וְכּוּ מַשְׁמַע נמי בַּמַּס' וימא (ר' עז): מי טַיַּשׁ לוֹ חֲטָטִין בראשׁוֹ סָךְ בַּקֶּרְבוֹ בַּיּוֹם הַכּפּוּרִים וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ אע"ג דְּסִיבָה בַּשְּׂתֵיָה בּוּיָה"כ וְכּוּ מַשְׁמַע בּוּרּוּשְׁלָמִי אָבֵל אָסור בַּרְחִיצָה דָּא דַּמִּימָא בַּרְחִיצָה שֶׁל תַּעֲנוּג אָבֵל בַּרְחִיצָה טְאִינָה שֶׁל תַּעֲנוּג מִתַּר בַּהֲדָא דַּאֲסַמַר מי

טַיַּשׁ לוֹ חֲטָטִין בַּרִּישָׁה וְכוּ: **אַנְיָנוּת** **לִילָה** **דְּרַבְּנָן** ווא"ת נִרְכִּי אונן נמי אינו נוהג אלא בַּמַּשְׁעַר אָבֵל לַעֲנוּן רְחִיצָה דְּאָבֵלּוּת דְּרַבְּנָן הוּא ווא"כ לַעֲנוֹס אימא לָךְ דַּאֲנִינוּת לִילָה דְּאוֹרְקִתָא הִיו גַּבִּי מַשְׁעַר. וְגַם לומר דאי איתא דְּהִיו דְּאוֹרְקִתָא גַּבִּי מַשְׁעַר. גַּבִּי אָתַר דְּבָרִים דְּרַבְּנָן נמי הִנּה לָן לַמְּגוּר דָּבֵל דַּמַּקֵּן רַבְּנָן עָשִׂין דְּאוֹרְקִתָא תַּקֵּן: **אַיִן** **עומדיו** **עליהם** **בשורה** **דלמא** **אמתי** **לאסוקי** **ליוחסין:**

רסח לילָה דראשון שְׁמַתָּה אֲשֶׁתּוּ – ונקבְּרָה שפיר אָלא מאַחר

אי הָכִי **מאי** **אריא** **הכונס** **את** **הבתולה**? אַפִּילוּ **כּוֹנֵס** **את** **האַלְמָנָה** **נְמִי**. **הָכָא** — **טְרִידָה**, **וְהָכָא** — **לֹא טְרִידָה**.^[a] **אי** **משום** **טרדא**, **אפילו** **טַבָּעָה** **ספינתו** **בַּיָּם** **נְמִי**, אַלמָה אַמר **רבי** **אבא** **בר** **זבדא** **אמר** **רב:** **אָבֵל חַיִּיב בְּכָל מַצּוֹת הָאִמּוּרוֹת בַּתּוּרָה**, חוץ מן הַתְּפִילִין שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בָּהֶן **"פֶּאָר"**, שְׁנֶאֱמַר **"פֶּאָרָה חֲבוּשׁ עֲלֶיהָ וְגו'!"** אַמְרִי הָתָם טְרַדָא דְרָשוֹת **הָכָא** **טְרַדָא** **דַּמְצָוָה**. **"מִתְנִי'** **רַחֵץ לִילָה הָרֹאשׁוֹן שְׁמַתָּה אֲשֶׁתּוּ**. אַמְרוּ לוֹ **תַּלְמִידָיו:** **לַמִּדְתָּנוּ רַבִּינוּ שְׁאָבֵל אָסור לְרַחוּץ?** אַמר **לָהֶם** **אַיִנִּי כַּשָּׂאָר בְּנֵי אָדָם**, אַסְטָגִינִים אַנִּי. ויכְשַׁמַּת טְבִי עָבְדוּ קָבֵל עָלָיו תַּנְחוּמִין. אַמְרוּ לוֹ **תַּלְמִידָיו:** **לַמִּדְתָּנוּ רַבִּינוּ שְׁאִין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הָעֶבְדִּים?** אַמר **לָהֶם:** **אִין טְבִי עָבְדִּי כַּשָּׂאָר כָּל הָעֶבְדִּים, כְּשֶׁר הִיָּה**.^[b] **הָתָן אַם רוצה** **לקרות** **קריאת שְׁמַע** **לִילָה הָרֹאשׁוֹן** — **קורא**, **רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** **אומר:** **לֹא כָל הַרוּצָה לִישׁוּל אֶת הַשֶּׁם, וְשׁוּל גַּמְי' מאי טַעְמָא דְרַבָּן (שְׁמַעוֹן בֶּן) גַּמְלִיאֵל?** **קסבר:** **אֲנִינוּת לִילָה** — **דְּרַבְּנָן, דְּכַתִּיב:** **"וְאַחֲרִיתָהּ כַּיּוֹם מָר"**. וּבַמְקוֹם אִיסְטָגִינִס לֹא גִזְרוּ בִּיה רַבְּנָן. ויכְשַׁמַּת טְבִי עָבְדוּ וְכוּ'. תְּנוּ רַבְּנָן: **עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם בַּשּׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם בַּרְפַּת אָבֵלִים וְתַנְחוּמִי אָבֵלִים**.^[c] **מַעֲשֶׂה וּמַתָּה שִׁפְחָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלִיעֶזֶר**. נִכְנָסוּ תַּלְמִידָיו לַנִּחְמוּ. כִּיּוֹן שָׂרָאָה אוֹתָם עֲלָה לַעֲלִיָּה, וְעָלוּ אַחֲרָיו. נִכְנָס לְאַנְפִּילוֹן, נִכְנָסוּ אַחֲרָיו. נִכְנָס לַטְּרַקְלִין, נִכְנָסוּ אַחֲרָיו. אַמר לָהֶם: **כַּמְדוּמָה אַנִּי שְׂאֲתָם נְכוּרִים בַּפּוֹשְׁרִים, עֲכָשְׁיוּ אִי אֲתָם נְכוּרִים אַפִּילוּ בַּחֲמִי חֲמִין, לֹא כָּה שְׁנִיתִי לָכֶם: עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֵין עוֹמְדִים עֲלֵיהֶם בַּשּׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם בַּרְפַּת אָבֵלִים וְלֹא תַנְחוּמִי אָבֵלִים?** אָלֹא מָה אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם? — **כַּשֶּׁם שְׂאוּמְרִים לוֹ לְאָדָם עַל שׁוּרוֹ וְעַל חֲמוּרוֹ שְׁמַתּוֹ** — **"הַמְקוֹם יִמְלֹא לָהּ חֶסְרוֹנָה"**, כָּה אוֹמְרִים לוֹ עַל עָבְדוֹ וְעַל שִׁפְחָתוֹ **"הַמְקוֹם יִמְלֹא לָהּ חֶסְרוֹנָה"**. תַּנְיָא אִידֵךְ: **עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֵין מִסְפִּידִין אוֹתָן**. רַבִּי יוֹסִי אומר: אַם עָבֵד כְּשֶׁר הוּא — אוֹמְרִים עָלָיו: **"הוּי אִישׁ טוֹב וְנֶאֱמָן וְנִהְיָה מִיַּגִּיעוֹ"**. אַמְרוּ לוֹ: אַם כֵּן, מָה הַנֶּחֱת לְכַשְׁרִים? תְּנוּ רַבְּנָן: אֵין קוֹרִין "אָבוֹת" אָלֹא לַשְּׁלֶשָׁה, וְאֵין קוֹרִין "אִמָּהוֹת" אָלֹא לְאַרְבַּע. אָבוֹת מאי טַעְמָא? אִילִּימָא מִשׁוּם דְּלֹא יִדְעִינוּ אִי מְרַאבוּן קֹא אַתִּינוּ אִי מַשְׁמַעוֹן קֹא אַתִּינוּ, אִי הָכִי אִמָּהוֹת נְמִי לֹא יַדְעִינוּ אִי מַרְחַל קֹא אַתִּינוּ אִי מַלְאָה קֹא אַתִּינוּ! אָלֹא, עַד הָכָא חֲשִׁיבִי, טָפִי לֹא חֲשִׁיבִי. תַּנְיָא אִידֵךְ: **עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֵין קוֹרִין אוֹתָם "אָבָא פְּלוֹנִי"** וְ"אִמָּא פְּלוֹנִית". וְשֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הִיו קוֹרִים אוֹתָם **"אָבָא פְּלוֹנִי"** וְ"אִמָּא פְּלוֹנִית". מַעֲשֶׂה לְסֹתוּר?! מִשׁוּם דַּחֲשִׁיבִי.^[d] אַמר רַבִּי אֶלְעָזָר: מאי דְּכַתִּיב, **"כֹּן אֲבָרְכָה בְּחַיִּי כַּשְׁמָה אֲשָׂא כַּפִּי"**? **"כֹּן אֲבָרְכָה בְּחַיִּי"** — זוֹ קְרִיאַת שְׁמַע. **"כַּשְׁמָה אֲשָׂא כַּפִּי"** — זוֹ תַּפְלָה. וְאִם עוֹשָׂה כֵּן — עָלָיו הַכְּתוּב אוֹמַר: **"כִּמּוֹ חֵלֶב וְדָשֵׁן תִּשְׁבַּע נִפְשִׁי"**. וְלֹא עוֹד אָלֹא שְׁנוּחַל שְׁנֵי עוֹלָמִים — הַעוֹלָם הַזֶּה וְהַעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֶאֱמַר: **"וְשִׁפְתַי רִנָּנוֹת יִהְיֶה פִי"**. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּתַר דְּמַסִּיִּים צְלוֹתִיָּה אַמר הָכִי: **"יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּשְׁכַּח בְּפּוּרֵינוּ אַהֲבָה וְאַחָוָה וְשְׁלוֹם וְרִיעוּת**. וּתְרַבָּה גְבוּלָנוּ בַּתַּלְמִידִים וּתְצַלִּיחַ סוּפְנוּ אַחֲרִית וְתַקְוָה. וְתַשִּׁים חֻלְקֵנוּ כְּגוֹ עֶזְר, וְתַקְנֵנוּ בַּחֲבֵר טוֹב וְיִצָּר טוֹב בַּעוֹלָמָה. וְנִשְׁפָּסִים וְנִמְצָא יַחֲוֵל לְכַבְּנוּ לִירָאָה אֶת שְׁמָה, וְתִבְא לְפָנֶיהָ קוֹרַת נִפְשָׁנוּ לְטוֹבָה". רַבִּי יוֹחָנ בְּתַר דְּמַסִּיִּים צְלוֹתִיָּה אַמר הָכִי: **"יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּצִּיץ בְּכַשְׁתָּנוּ, וְתַבִּיט בְּרַעַתָּנוּ, וְתַתְּלַבֵּשׁ בְּרַחֲמֶיהָ, וְתַתְּכַסֶּה בְּצִוָּהּ, וְתַתְּעַשֵּׂר בַּחֲסִידוּתָהּ, וְתַתְּאֹזַר בַּחֲנִינוּתָהּ, וְתִבְא לְפָנֶיהָ מִדַּת טוֹבָה וְעֻנּוּתָנוּתָהּ"**. רַבִּי זִירָא בְּתַר דְּמַסִּיִּים צְלוֹתִיָּה אַמר הָכִי: **"יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שְׁלֹא נַחֲטָא וְלֹא נִבּוֹשׁ וְלֹא נִפְּלֵם מֵאֲבוֹתֵינוּ"**. רַבִּי חֲזִיָא בְּתַר דְּמַצְלִי אַמר הָכִי: **"יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא תוֹרָתָהּ אוּמָנוּתָנוּ, וְאֵל יְדוּה לַבְּנוּ, וְאֵל יַחֲשֹכּוּ עֵינֵינוּ"**. רַב בְּתַר צְלוֹתִיָּה אַמר הָכִי: **"יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתֵּתן לָנוּ חַיִּים אַרוּפִים, חַיִּים שֶׁל שְׁלוֹם, חַיִּים שֶׁל טוֹבָה, חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה, חַיִּים שֶׁל פְּרָנסָה, חַיִּים שֶׁל חֲלוּץ עֲצָמוֹת, חַיִּים שִׁישׁ בָּהֶם יִרְאֵת חֲטָא, חַיִּים שְׂאִין בָּהֶם בּוֹשָׁה וּכְלִימָה, חַיִּים שֶׁל עוֹשֶׁר וְכִבּוּד, חַיִּים שֶׁתְּהֵא כְּנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאֵת שְׁמִים, חַיִּים שֶׁתִּמְלֹא לָנוּ אֶת כָּל מַשְׁאֲלוֹת לְבָנוּ לְטוֹבָה"**.^[e] רַבִּי בְּתַר צְלוֹתִיָּה אַמר הָכִי: **"יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אָבוֹתֵינוּ, שֶׁתַּצִּילָנוּ מִעַזִּי פְּנִים וּמַעֲזוֹת פְּנִים, מֵאָדָם רָע, וּמִפְּגַע רָע, מִיִּצָּר רָע, מִחֲבֵר רָע, מִשְׁכּוֹ רָע, וּמִשְׁטָן הַמַּשְׁחִית, וּמִדִּין קָשָׁה וּמִבְּעַל דִּין קָשָׁה, בֵּין שֶׁהוּא כְּן בְּרִית בֵּין שְׂאִינוּ כְּן בְּרִית"**. וְאֵף עַל גֵּב דְּקִיָּמִי קַצּוּצִי עֲלִיהָ דְרַבִּי. רַב סַפְרָא בְּתַר צְלוֹתִיָּה אַמר הָכִי: **"יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתַּשִּׁים שְׁלוֹם**

בַּפְּמִלִּיא

היה קורא פרק שני ברכות

בו ביום ואע"פ שאָבֵל אָסור בַּרְחִיצָה הוּא רַחַן בְּדֹאמַר טַעְמָא אִסְטָגִינִים אִנִּי וְהוּא אִדָּם מַעֲנָן וּמַפְנָה: לֹא כָּל הַרוּצָה וְכוּ' – אַס לֹא הַחוּץ חֲכָם וְחָסִיד לְרַבִּים אֵין זֶה אָלֹא גִּאֲוִה שְׁמַרְטָה בַּעֲצָמוּ שְׁיָכוּל לְכַּן לְבוֹ: נְמִי קַסְבַּר אֲנִינוּת לִילָה דְרַבְּנָן – ואע"פ שְׁהִיָּה לֵיל יוֹם הַמִּיתָה וּכְתִיבָא אֲנִינוּת בְּאוֹרְקִתָא דְּכַתִּיב לֹא אָבֵלְתִי בְּאִנִּי מִמֶּנּוּ (דְּבָרִים כ"ו:ו"ד) וּפְחוּת מִיּוֹם אֶחָד אִינוּ אֲנִינוּת דִּילְפִי רַבְּנָן מוֹאחֲרִיתָה כַּיּוֹם מִר קַסְבַּר ר"ג אֵין לִילָה שֶׁל אַחֲרָיו עַם הַיּוֹם אָלֹא מִדְרַבְּנָן הוּא בַּשָּׂאָר יְמֵי הָאָבֵל וְגַבִּי אִסְטָגִינִים לֹא גִזְרוּ בַּהּ רַבְּנָן כְּגַבְּתֵיהוּ דַּתְּנָאִי הִיא בּוֹבָחִים (ר' עז): בַּאֲנִינוּת לִילָה אִי מִדְּאוֹרְקִתָא אִי מִדְרַבְּנָן: אֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם בַּשּׁוּכָה – כַּשְׁחוּרִים מִבֵּית הַקְּבָרוֹת הִיו עוֹשִׂים שׁוּרוֹת סָבִיב הָאָבֵל וּמַנְחִמִין אוֹתוֹ וְאֵין שׁוּכָה פְּחוּתָהּ מַעֲשֶׂהָ: בַּרְפַּת אָבֵלִים – בַּרְפַּת רַחֲבָה שְׁמַכְרִין אוֹתוֹ סַעוּדָה רֹאשׁוֹנָה מִשָּׁל אַחֲרִים וּמַכְרִיבִין עָם בַּרְפַּת אָבֵלִים וְהִיא מַפְרָשֶׁת בַּכְּתּוּבַת כְּרַךְ רֹאשׁוֹן (ר' ח.): לֹאנְפִילוֹן – בֵּית קֹטָן שֶׁלַּפְּנֵי טַרְקֵלִין הַגְּדוּל: נְכוּיִם בַּפּוֹשְׁרִים – כְּלוּמַר סְבוּר הָיִיתִי שְׂתַבִּינוּ דְּבַר בְּרַמָּן מוּעָט שְׂרִאֲתָם אוֹתִי סָר מַעֲלִיכֶם לְכַגֵּם לֹאנְפִילוֹן: הָיוּ – גֶּשֶׁן גִּיטָסָה וַעֲקָה: אֵין קוֹרִין אָבוֹת – לִישְׁרָאֵל: אָלֹא לַשְּׁלֶשָׁה – אֲבָרְהָם וַיְחָק וַיַּעֲקֹב לְאַפּוֹקִי טַבָּטִים: אָלֹא לְאַרְבַּע – שָׂרָה רַבֵּקָה רָחֵל וְלֵאָה: אָבָא פְּלוֹנִי אִמָּא פְּלוֹנִית – לֹא בַּבְּיָטָס קֹאמַר אָלֹא בַּשָּׂאָר בְּנֵי אִדָּם כַּעֲן שְׂאֵנוּ קוֹרִין עַכְשָׁו מִר פְּלוֹנִי מֵרַת פְּלוֹנִית כָּךְ הִיו רִגְלִין לומר אָבָא פְּלוֹנִי וְאִמָּא פְּלוֹנִית: כֵּן אֲבָרְכָךְ – וּכְמוֹ חֵלֶב וְדָשֵׁן. תְּכִי קִרְאִי דְּסַמִּיכִי לְהַדְדִי: רִנָּנוֹת – שְׁתִּס: בְּפּוּרֵינוּ – כְּנוֹרְלָנוּ: אַחֲרִית וְתַקְוָה – שְׁתַּהֲא אַחֲרִיתָנוּ טוֹבָה וְנִקְרָה מַה סְקוּיָנוּ: וְתַקְנֵנוּ – גֶּשֶׁן תַּקֵּן: וְנִשְׁפָּסִים וְנִמְצָא יַחֲוֵל לְכַבְּנוּ לִירָאָה אֶת שְׁמָךְ – שְׁלֹא יַתְּבַר עֲלֵינוּ יַצָּר הָרַע בַּהֲהוּר הַלָּלָה לָסוּר מֵאֲחֻרְיָךְ בַּיּוֹם אָלֹא כַּשְׁנֶשְׁפִּים כָּכֵל בְּקַר נִמְצָא לְכַבְּנוּ מִיַּחֲל לָךְ: וְתִבְא לְפָנֶיהָ קוֹרַת נִפְשָׁנוּ – כְּלוּמַר סַפּוּךְ צְרַכְנוּ וְקוֹרַת רּוּחָנוּ: וְתַבִּיט בַּרַעַתָּנוּ – תַּעַד וְתַתֵּן לָכָךְ בַּרַעַה הַבָּאָה עֲלֵינוּ: מַעֲזִי פְּנִים – שְׁלֹא יַתְּזָרוּ בִּי: וּמַעֲזוֹת פְּנִים – שְׁלֹא יוּצִאוּ עָלִי לַעֲז מִמְּזוּרוֹת: שְׂאִינוּ כְּן בְּרִית – שְׂאִינוּ מַהוּל: ואע"ג דְּקוּמִי קַעֲזִי עָלֶה דְרַבִּי – שְׁהִיו שׁוֹטְרִים עוֹמְדִין בַּמַּעֲצָת אַנְטוֹנִינוּס לַהֲבוֹת וְלַהֲנָס כָּכֵל הַעוּמָמִים עָלָיו:

מסורת הש"ס

א כתובות וו; סוכה כה;

ב פסחים נה.

ג מסכת דרד ארץ רבה

ד עבודה זרה לה;

ה שבת לו;

תורה אור השלם

האַנְק דם מתיים אָבֵל לאַ-תַּעֲשֶׂה פֶּאָרָה חֲבוּשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תַּשִּׁים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעֲטֶה עַל-יְשָׁפֶם (ולחם אָנְשִׁים לֹא תֹאכֵל [יחזקאל כד, יז])

וְהַכְתִּי חַיִּיבִים לֹאבֵל וְכַל-שִׁירִיכִים לַמִּוְנָה וְהַעֲלִיתִי עַל-כָּל-מִתְנִים שָׁמַר וְעַל-כָּל-רֹאשׁ קָרְחָה וּשְׁמַתִּיהָ כֹּאבֵל יַחֲד וְאַחֲרִיתָהּ כַּיּוֹם מָר (עמוס ח, י)

כּוּ אַבְרָהָהּ בַּחַיִּי בַּשְּׁמָר אֲשָׂא כַּפִּי (תהילים סג, ה)

כְּמוֹ חֵלֶב וְדָשֵׁן תִּשְׁבַּע נַפְשִׁי וּשְׁפָתִי רִנָּנוֹת וְסִלְכִי-פִי [תהילים סג, יז]

מסורת הש"ס
 א ימא פז:
ב אוצר מדרשים מדרשי רבי עקיבא אלפא ביתא דרבי עקיבא נוסחא א מד
ג אוצר מדרשים מדרש לעולם
ד מסכת כלה רבתי; אבות דרבי נתן
ה כתובות קו.

גליון הש"ס
ברש"י ד"ה אני כו' וכן חברי עם הארץ. ע"י סוכה דף ט' ע"א תוס' ד"ה הלוקח:
תורה אור השלם

[דניאל ז']

[שיעורים במנהיגות; מהדורה עברית, צו; למה ציוויליזציות

גוועות יג]

[קהלת ז', א]

[משלי טו, א]

[תהילים קיא, י']

[שמות כד, יא]

[ישעיהו לב, ט]

[דניאל ז']

[דניאל, ט]

[תהילים קמד, יד]

בפמליא של מעלה – בחבורת סרי האמות שפשהסרים של מעלה יש תגר ביניהם חֲכָף יש חֲטֻטָה בין האמות בדכתיב ועתה אשוב להלחם עם שר פרם (גניאל י'כ'): ובפמליא של מטה – בחבורת החכמים: בקרן אורה – בזוית אורה: ומי מעבב – שאין אנו עושים רענוך: שאור שבעסה – יצר הרע שבלבנו הממייננו: אני כזאי – לא הייתי חשוב והגון להיות נוצר: ועכשו שנוצרתי – מה חשיבותי רכי אני כאלו לא נוצרתי: ק"ו – שבמיתתי עפר אני: מרק – בלה והתם: פי הנה מסים ספרא לזיוב – על שם שאיוב נפטר בשם טוב: מרגלא בפומה – דבר זה רגיל בפיו: אני – העוסק בתורה ברנה אני וכן חבדי עם הארץ ברנה הוא: אני מלאכתי בעיר – כלומר נוחה מלאכתי ממלאכתי: מתגדר – מתגדל לתפס אמונותי: ושמא תאמר – הדין עמו שאינו מתגדר במלאכתי שאלו הנה תופס אמונותי לא היה לו לב פתוח להרבות בתורה פמוותי והיה ממעיט ואין לו עָכָר: שנינו – שיש לו עָכָר לממעִיט כמו למרבה: ובלבד שִׁכְנוּ לבו לשמים – ואצל הרבנות הוא במקחות בסופה: ערס בילאה – להערים בכל מיני ערמה ליראת בוראו: תכלית חכמה – עקרה של תורה שיהא עמה תשובה ומע"ט: העסה שלא לשמה נוח לו שלא נברא – פרום שאינו לומד כדי לקום אלא להגטר דבפרק מקום שנהנו (פסחים דף ט) אמרינן דבא רמי כתיב עד שמים חסדך וכתיב מעל השמים כאן בעולם שלא לשמה כו' והתם אורי במקום כדי שִׁכְבְּדוּהוּ וכן משמע בירושלמי דפרקין: ויאכלו וישתנו – שבעו מזיו השכינה כאלו אכלו ושתנו גדולה הבטחה – שדרי קראו שמונות ובוטחות: לבי כנשתא – תינוקות של בית רבן היו רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת: פי רבנן – בית המדרש ששם שונים משנה וגמרא: ונטרן לגבריהו – ממתנות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמד תורה בעיר אחרת: מפטרי רבנן – זה מזה שדיה נוטל רשות מחברו לשוב לביתו ולארצו: עולמן תרסה כחייך – כל גרדיך תמצא: פיר וזבר חכמות – בשלון ברכה היו אומרים: יגשירו – לשון ישר שתרם מבין בתורה שפלהכה:

ו**נפְשִׁי כַּעֲפָר** לכל תהיה מה עפר אינו מקבל בליה לעולם כן יהי רצון שזרעי לא יכלה לעולם כמו שהוא אומר והיה זרעך כעפר

ב**פמליא של מעלה**. וב**פמליא של מטה**, ובין התלמידים העוסקים בתורתה בין עוסקין לשמה בין עוסקין שלא לשמה. וכל העוסקין שלא לשמה יהי רצון שיהו עוסקין לשמה". רבי אלכסנדר בן צלותיה אמר הכי: "יהי רצון מלפניה ה' אלהינו, שתעמידנו בקרן אורה, ואל תעמידנו בקרן חשכה, ואל ידוה לבנו, ואל יחשכו עינינו". איפא דאמר, הא רב המנונא מצלי לה. ורבי אלכסנדר בן דמצלי אמר הכי: "רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונה, ומי מעפב? — שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות. יהי רצון מלפניה שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונה בללב שלם".^(כ) רבא בן צלותיה אמר הכי: "אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדאי, ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי. עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי, הרי אני לפניך ככלי מלא בוששה וקלימה. יהי רצון מלפניה ה' אלהי, שלא אחטא עוד, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמי הרבים, אבל לא על ידי יסורי ויחלאים רעים". והיינו וידוי דרב המנונא וזשי ביומא דכפורי. "מר בריה דרבינא פי הנה מסיים צלותיה אמר הכי: "אלהי, נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום, ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך, ובמצותיה תרדוף נפשי. ותצילני מפגע רע, ממצר הרע, ומאשה רעה, ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי". רב ששת פי הוה יתיב בתעניתא, בן דמצלי אמר הכי: "רבון העולמים, גלוי לפניך בזמן שבית המקדש קיים, אדם חוטא — ומקריב קרבן. ואין מקריבין ממנו, אלא חלב ודמיו, ומתפפר לו. ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי, יהי רצון מלפניה שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח, ותרגני".^(כ) רבי יוחנן פי הוה מסיים ספרא דאיוב, אמר הכי: "סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם, ועליו אמר שלמה: 'טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו'". מרגלא בפומיה דרבי מאיר: "גמור בכל לבבה ובכל נפשה לדעת את דרכי, ולשקוד על דלתי תורת. נצור תורתי בלבך, ונגד עיניה תהיה יראתי. שמור פיה מפל חטא, וטהר ומדש עצמה מפל אשמה ועיו. ואני אחיה עמה בכל מקום". מרגלא בפומייהו דרבנן דרבנן: "אני בריה, וחברי בריה. אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה. אני משפים למלאכתי, והוא משפים למלאכתו. כשם שהוא אינו מתגדר במלאכתי, כך אני איני מתגדר במלאכתו. ושמא תאמר: אני מרבה, והוא ממעיט — שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכנין לבו לשמים".^(כ) מרגלא בפומיה דאביי: לעולם יהא אדם ערום ביראה. "מצנה רה משיב חמה". ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם גוי בשוק, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה, ויהא מקובל על הבריות. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם, ואפילו גוי בשוק. מרגלא בפומיה דרבא: תכלית חכמה — תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו ובאמו וברביו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר: "ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם". "לעושים" לא נאמר, אלא "לעושיהם" — לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה. וכל העושה שלא לשמה, נוח לו שלא נברא.^(כ) מרגלא בפומיה דרב: לא פעולם הזה העולם הפא. העולם הפא אינו בו לא אכילה ולא שתיה ולא בריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר: "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו". גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים, שנאמר: "נשים שאננות קמנה שמענה קולי בנות בטחות האננה אמרתי". אמר ליה רב לרבי חיאי: נשים במאי זכין? באקרוי בניהו לבי כנישתא, ובאתנוי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן.^(כ) פי הוו מפטרי רבנן מבי רבי אמי, ואמרי לה מבי רבי חנינא, אמרי ליה הכי: "עולמה תראה בחייה, ואחריתה לחיי העולם הפא, ותקותה לדור דורים. לכה יהגה תבונה, פיה ידבר חכמות ולשונה ירחיש רגנות, עפעפיה יגשירו נגדה, עיניה יאירו במאור תורה, ופניה יזהירו כזוהר הרקיע, שפתותיה יביעו דעת, וכליותיה תעלוזנה מישרים, ופעמיה ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין". פי הוו מפטרי רבנן מבי רב חסדא, ואמרי לה מבי רבי שמואל בר נחמני, אמרו ליה הכי: "אלופינו מסבלים וגו'". "אלופינו מסבלים" — רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר: "אלופינו" — בתורה, וימסבלים" — במצות. וחד אמר: "אלופינו" — בתורה ובמצות, וימסבלים" — ביסורים.

"אין

היה קורא פרק שני ברכות

יז.

עין משפט בר מצוה
--

א טוש"ע או"ח סי' קכב סעי' א:

ב טוש"ע או"ח סי' תקסה סעי'

ד:

ג מ"י פה' מהל' דעות הל' ז:

יז:

פרץ זה אחתפלג – שפרן פרצה במלכות בית דוד. יונאת זה דואג שנגא לתרבות רעה – בעקתו של הקב"ה ולא בזכות שגדון: והס גזונו בזרוע – במפרש בחלק (הוי) גבי וי שגרא זה:

צָוּחָה זה גחוי שהיה מנרע וכתוב בה טמא טמא וקרא והינו צנחה: והס גזונון בזרוע – ולבך יש להגיה בתקיעות והס בזרוע עזין בואו ולא גרסינו עזין לא בראו: תרי זמני בשתא – חבל בעצרת שאינו אלא יום אחד לא היו כל כך מתאספין ושמא נסא לתרחיש להו וקאיתי בספר העתים שחבר הרב רבי יהודה בר ברזלי ששמע שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהס ככלה חלול ובכלה דלרר: **רב** שישא ברה דרב אידי אמר לעולם לא תחליף כר"ח דהלכה כרב ששת דהוא במקאה והלכה כרשבש"ג דאמר לא כל הרוצה לטול את השס ועול ובכל מקום ששנה רבן שמעון בן נמטאל במשנתנו הלכה כמותו חוץ משרב ונעון ורקאה וחרוינה (בתבות עז א) וכן פסק ר"ח ומיהו אנו שגשום פעם אין אנו מכניסם היטב גם חתן יש לקרות דלדקדבה נראה כיהרא אס לא וקרא כלומר אני מכון בכל שעה חבל לעשות מלאכה בתשעה באב אין לעשות מלאכה:

ה מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י:

ו מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' א, סמוג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' קו סעי' א:

ז מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י:

ח מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' א, סמוג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' קו סעי' א:

ט מו"י פד' מהל' אבל הל' ו, סמוג עשין דרבנו, טוש"ע או"ח סי' קטס סעי' ה:

היה קורא פרק שני ברכות

כל העולם כולו גזונון בעקאה – בעקתו של הקב"ה ולא בזכות שגדון: והס גזונון בזרוע – בזכות שגדס ובצדיקים משתעי קרא

”אין פרץ” — שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד ששיצא ממנו אחיתופל. **”ואין יוצאת”** — שלא תהא סיעתנו כסיעתו של שאול ששיצא ממנו דואג האדומי. **”ואין צוחה”** — שלא תהא סיעתנו כסיעתו של אלישע שיצא ממנו גחזי. **”ברחובותינו”** — שלא יהא לנו בן או תלמיד שמקדיח בתבשילו ברכים, כגון ישו הנוצרי. ”שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה”, רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר. חד אמר: כל העולם כולו גזונון בצדקה, והם גזונון בזרוע. וחד אמר: כל העולם כולו גזונון בזכותם, והם אפילו בזכות עצמן אין גזונון. כדרב יהודה אמר רב. דאמר רב יהודה אמר רב: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת: כל העולם כולו גזונון בשביל חנינא בני, וחנונא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. ופליגא דרב יהודה. דאמר רב יהודה מאן **”אבירי לב”** — גובאי טפשאי. אמר רב יוסף: תדע, דהא לא איגזיר גיורא מיניהו. אמר רב אשי: בני מתא מחסאי **”אבירי לב”** גינהו, דקא חזו וקרא דאורייתא תרי זמני בשתא, ולא קמגזיר גיורא מיניהו. חתן אם רוצה לקרות וכו'. ^[א]למימרא דרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא, והא איפקא שמעינן להו! דתנו: מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב — עושין. מקום שנהגו שלא לעשות — אין עושין. וכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה כל אדם את עצמו כתלמיד חכם. קשיא דרבנן אדרבנן, קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל! אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה. רב שישא בריה דרב אידי אמר: לעולם לא תחליף. דרבנן אדרבנן לא קשיא: קריאת שמע, כיון דכולי עלמא קא קרו ואיהו גמי קרי — לא מיחזי כיוהרא. הכא, כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא קא עביד — מיחזי כיוהרא. ^[ב]דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא: התם בכונה תליא מילתא, ואנן סהדי דלא מצי לכווני דעתיה. אכל הכא, הוראה אומר: מלאכה הוא דאין לו. פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא. הדרן

עלך היה קורא ^[נג']**מתני'** **מ'** שמתו מוטל לפניו — פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה. ^[י']**נושא'** המטה וחלופיהו, וחלופי חלופיהו, את שלפני המטה, ואת שלאחר המטה. את שלפני המטה צורה בהם — פטורין, ואת שלאחר המטה צורה בהם — חייבין. ואלו ואלו פטורים מן התפלה. ^[י']קברו את המת וחרו, אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה — יתחילו, ואם לאו — לא יתחילו. ^[יח']**העומדים בשורה**, הפנימיים — פטורים, והחיצונים — חייבים. **נשים ועבדים וקטנים** פטורים מקריאת שמע ומן התפילין, וחייבין בתפלה ובמוזוה ובברכת המזון. **גמי'** מוטל לפניו — אין, ושאינו מוטל לפניו — לא. ^[ס']**ורמינהי:** מי שמתו מוטל לפניו — אוכל בבית אחר, ואם אין לו בית אחר — אוכל בבית חבירו, ואם אין לו בית חבירו — עושה מחיצה ואוכל, ואם אין לו דבר לעשות מחיצה — מחזיר פניו ואוכל. ואינו מיסב ואוכל. ואינו אוכל פשר ואינו שותה יין, ואינו מברה, ואינו מזמון.

ואין

– בזכות שגדס ובצדיקים משתעי קרא וקרי להו רחוקים מנצחתו של הקלוש ב"ה: ופליגא דרב יהודה – דאיהו אמר אבירי לב הינו קשעים: גובאי – שס אמה היא בדבדל ובמסקת קדושין (פ"ד דף ע: ע): אמרינן שהיו מן הגתונים: שבהא דאורייתא תרי זמני בשתא – שהיו נאספים שס ישכאל פלגר לשמע בהלכות הפסח מקדש דרב אשי ובבבול לשמע הלכות הקט: אמרי אינשי עבדיתא הוא דלית לה – הוראה אותו שאינו עושה מלאכה אינו מבין שמחמת תשעה באב הוא בטל אלא אין לו מלאכה לעשות: פוק חזי כמה בטלני אכא בשוקא – אף בימי מלאכה: הדקן עלך היה קורא מי שמתו כו' פטור מלקרות ק"ס – לפי שהוא טרוד במחשבת קבירתו והויא דמינא דחתן דפטור משום טרדא דמצני: וחלופיהו – שכן דרך שמתחלפין גשאת לפי שהכל חפצין לחכות בו: את שלפני המטה – שיתעסקו בו בשתיגע המטה ואלעס: ושלאחר המטה – שגשאיהו כבד: שלפני המטה נקד בהם פטורים – אם צריכים לשאתו פטורים: ושלאחר המטה – אף אם נקד בהם חידים הואיל שגבד ונאו יזי חובתו מן המת: ואלו ואלו פטורין מן התפלה – דלאו דאורייתא היא ורבותינו פרשו לפי שיש להם עוד שהות ולי נראה שאין זה לשון פטור: לשורה – שהיו מנחמין את האבל בהקף שורה סביבותיו בשוגם מן הקבר: גמי' שאינו מטל לפניו – כגון הוא בבית אחד והמת בבית אחר: אוכל בבית אחר – דנראה כלועג לרש וכו': ואינו מסב – כדרך המסבס בחשיבות על צדו השמאלית ובמטה: ואינו מבדר – ואינו צריך לבדר, ברבת המוניא: ואינו מזמן – אינו צריך לבדר, ברבת המזון:

מסורת הש"ס
א סנהדרין קג.
ב חולין פו.
ג תוספתא פסחים; תענית לז; משנה פסחים; כתובות כד; יבמות יג; סוטה ח; גיטין מו; פסחים ג; פסחים נד.
ד בבא בתרא קב.
ה סוכה כו; בראשית רבה; לעיל יד.
ו מסכת תפילין
ז לקמן יט.
ח לקמן כ.
ט מועד קטן כג.
גליון הש"ס
ברש"י שבחא דאוריית' כו' הלכות החג כו'. ע"י רש"י לקמן ל ע"א ד"ה שבתא דרגלא כו' ועצרת כו'.
תורה אור השלם
[שעיהו מו, יב] [תהילים קמד, יז] [דברים ו]

א מו"י פה' מהל' תעניות הל' י, סמוג עשין דרבנו, טוש"ע או"ח סי' תקנד סעי' כב:

ב מו"י פד' מהל' אבל הל' ו:

ג מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ג, סמוג עשין יח, סמוג עשין כ, טוש"ע או"ח סי' עא סעי' א:

ד מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ד, טוש"ע יו"ד סי' שנה סעי' א:

ה מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י:

ו מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' א, סמוג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' קו סעי' א:

ז מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י:

ח מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' א, סמוג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' קו סעי' א:

ט מו"י פד' מהל' אבל הל' ו, סמוג עשין דרבנו, טוש"ע או"ח סי' קטס סעי' ה:

מסורת הש"ס
א לקמן כו.
ב מועד קטן טז:
ג מועד קטן כג:
תורה אור השלם

וַיָּקָם אֲבִנְהֶם מִעַל פְּנֵי מֶתוּ וַיִּדְּבֹר אֶל־בְּנֵיהֶם לֵאמֹר [בראשית כג, ג]

גר־וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלִּפְנֵי [בראשית כג, ד]

מַלְאָה יִהְיֶה חֹנוּן דָּל וְגָמְלוּ וְשָׁלֶם־לוֹ [משלי יז, יז]

עֶשֶׂק דָּל חֲרָף עֲשָׂהוּ וּמַכְבִּדוֹ חֹנוּן אֲבִיוָן [משלי יד, לא]

לַעֲג לָרֹשׁ חֲרָף עֲשָׂהוּ שְׂמֵחַ לְאִיד לֹא יִזְקָה [משלי יז, ה]

אֲהַב פֶּשַׁע אֲהַב מַצָּה טָגִיבָה פֶּתָחוּ מִבְּקֹש־שֹׁכֵר [משלי יז, יט]

וּבִגְוָהוּ בּוֹרִיָּהוּיִדְעַע בּוֹר־אִישׁ־[חיל] (חי) רַב־פְּעֻלִּים מִקְּבָצָאֵל הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרָאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת־[הַאֲרִי] [האריה] בַּתוֹךְ הַבָּאָר בְּיוֹם הַשָּׁלָל [שמואל ב כג, כ]

כִּי תַחֲיִים יוֹדְעִים שְׂמָחוּ וְהַמָּתִים

אֵינֶם יוֹדְעִים מֵאוֹמֶה וְאִין־עוֹד

לָהֶם שָׂרָ כִּי נִשְׁכַּח זָכָרָם [קהלת ט, ח]

וְאִין מְבַרְכִין עָלָיו – אִין צְרִיךְ שְׂבִירְכוּ עָלָיו – אִין מַצְטַרֵף עִם שְׁלֶשָה לְזִמּוֹן: תְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה אִכָּא בִינְיָהוּ – לר"ס חֵיב אֲבָל בַּעֲוֵנָה בְּשֻׁבָתָּ: קַתְּנִי מִיֵּהַת פֶּטוּר מִק"ס וּמַכָּל בְּרָכוֹת – וְאִפִּילוּ לְהָא דְתַנִּי פֶטוּר אִמִּי שָׁחִין לוֹ בֵּית אַחֵר דְּקָאָמַר מַחְזִיר פָּנָיו וְאוֹכֵל: רַב אֲשֵׁי אָמַר – לַעֲוֹלָם אֲכָלָא וּמִתְגַּתִּין גַּמִּי אֲכָלוּ בְּבֵית אַחֵר גַּמִּי פֶטַר לִיָּה דְכָל שְׁמַטָּל עָלָיו לְקַבְּרוּ קָרִי מַטָּל לִפְנֵיו: וַיָּקָם אֲבָרְהָם וְגו' וּכְתִיב וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלִּפְנֵי – וְהִיאָ שְׁעִיתָ לֹאֹ לִפְנֵי הָנֶה: תְּשַׁמְרוּ – אֲדָם אַחֵר שְׁאִינוּ קְרוֹבוּ אֲלָא מִשְׁמֵרֵו: תּוֹפֶס ד' אַמּוֹת לִק"ס – שְׁאָסוּר לְקִרְוֵת בַּתוֹךְ אֲרַבַּע אַמּוֹת שְׁלוּ מִשּׁוֹם לוֹעַג לְרֶשׁ: פֶּטוּר מִק"ס – מִשּׁוֹם דַּעוּסָק בַּצִּמְצָה: חוֹשְׁטִין לַעֲבָדִים – תַּנָּא קָמָא חֵיטְ לַעֲבָדִים אֲכָלוּ בְּסַפִּינָה: דְּסַתְּיָא – מַרְצֵף גָּדוֹל שֶׁל עוֹר: וְאֵס הִיא מַתְּרָא – וְצְרִיךְ לְרַכֵּב עַל הַסּוּם וְלִרְוֹץ: אֲלָא אִסִּיפָא – אִם הִיא מַתְּרָא רוֹכֵב: מַלְוָה ה' חֹנוּן דָּל – קָרִי בַּה מַלְוָה אֶת הַמָּקוֹם מִי שְׁחֹנוֹן אֶת הַדָּל וְאִין לָךְ דָּל מִן הַמַּת וְהַמַּלְוָה אוֹתוֹ כְּאֵלּוּ מַלְוָה אֶת הַמָּקוֹם: דְּלִיָּה – הַגְּבִיָּהֲנוּ: לֹא שְׁנִית – לֹא חֲזָרַת עָלָיו פַּעַם שְׁנִית כְּדִי שְׁתַּבַּצּוֹן בּוֹ: אֲלֹו צִיָּקוּם – וּמֵאִי יוֹדְעִים שְׂמִימֹתוּ נִוְתָּנִים אֲל לָבֶס יוֹם הַמִּיתָה וּמוֹשָׁכִים וְיִזְיָהֶם מִן הַעֲבָדָה וּקְשָׁעִים אֵינֶם יוֹדְעִים מֵאוֹמֶה שַׁעוּסִים עַצְמָם כְּאִינֶם יוֹדְעִים וְחוּטְאִים: הוּא הִכָּה – הַשְׁפִּיל אֶת הַשָּׁנִים שֶׁל דּוֹרוֹת מִשְׁנֵי מַקְדָּשִׁים שְׁלֹא הָיָה בָּהֶם בְּמוֹתוֹ: אֲרִיאל – זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שְׁנֵא' הוּי אֲרִיאל אֲרִיאל קִרְוִית תְּנָה דוֹד (נִשְׁעִיהוּ כ"ט:א'): מוֹאָב – עַל שֶׁם שְׁבַנְאֹו דוֹד דְּאֶתִי מֵרֹוֹת הַמוֹאֲבִיָּה:

וְאִין מַחֲרִים בְּבִרְכַּת הַלֶּחֶם: וְאִין מַחְמִין

וְאִין מְבַרְכִין עָלָיו, וְאִין מְזַמְּנִין עָלָיו, וּפֶטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתַּפְּלָה וּמִן הַתַּפִּילִין וּמַכָּל מַצּוֹת הָאֲמּוּרוֹת בַּתוֹרָה. וּבְשֻׁבַת מִיִּסָּב וְאוֹכֵל בְּשׂוֹר וְשׁוֹתָה יִיז, וּמְבַרָּה וּמְזַמֵּן, וּמְבַרְכִין עָלָיו וּמְזַמְּנִין עָלָיו, וְחֵיִיב בְּכָל הַמַּצּוֹת הָאֲמּוּרוֹת בַּתוֹרָה. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר: מִתּוֹךְ שְׁנַתְחַיִּיב בְּאֵלּוּ – נִתְחַיִּיב בְּכוּלָן. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵאִי בִּינְיָיהוּ – תְּשַׁמִּישׁ הַמָּטָה אִיכָּא בִּינְיָיָהוּ. קַתְּנִי מִיֵּהַת פֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתַּפְּלָה וּמִן הַתַּפִּילִין וּמַכָּל מַצּוֹת הָאֲמּוּרוֹת בַּתוֹרָה! אָמַר רַב רַבָּא: תַּרְגָּמָא אַמְחִזִּיר פָּנָיו וְאוֹכֵל. רַב אֲשֵׁי אָמַר: פִּיּוֹן שְׁמוּטָל עָלָיו לְקוֹבְרוֹ, כְּמוּטָל לְפָנָיו דְּמִי. שְׁנַאָמַר: "וַיָּקָם אֲבָרְהָם מִעַל פָּנָי מִתּוֹ", וְנַאָמַר: "וְאֶקְבְּרָה מִתִּי מִלִּפְנֵי", כָּל זְמַן שְׁמוּטָל עָלָיו לְקוֹבְרוֹ כְּמוּטָל לְפָנָיו דְּמִי. מִתּוֹ – אִין, אֲבָל מִשְׁמֵרוֹ – לֹא.⁽ⁿ⁾ וְהַתְּנָא: הַמִּשְׁמֵר אֶת הַמַּת, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מִתּוֹ – פֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתַּפְּלָה וּמִן הַתַּפִּילִין וּמַכָּל מַצּוֹת הָאֲמּוּרוֹת בַּתוֹרָה! מִשְׁמְרוֹ, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מִתּוֹ, מִתּוֹ אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מִשְׁמְרוֹ. "מִתּוֹ וּמִשְׁמְרוֹ – אִין, אֲבָל מְהִלָּה בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת – לֹא. וְהַתְּנָא: לֹא יִהְיֶה אָדָם בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת וּתַפִּילִין בְּרֵאשׁוֹ וְסִפְר תּוֹרָה בְּזִרְעוֹ וְקוֹרָא. וְאֵם עוֹשָׂה בֶן – עוֹבֵר מִשּׁוֹם "לוֹעַג לְרֶשׁ חֲרָף עוֹשֶׂהוּ". הֵתָם, תּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת הוּא דָּאָסוּר, חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת – חֵיִיב. דְּאָמַר מִר מִת תּוֹפֶס אַרְבַּע אַמּוֹת לְקִרְיאַת שְׁמַע. הִכָּא, חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת גַּמִּי פֶטוּר. 'גּוֹפָא. הַמִּשְׁמֵר אֶת הַמַּת אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מִתּוֹ – פֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתַּפְּלָה וּמִן הַתַּפִּילִין וּמַכָּל מַצּוֹת הָאֲמּוּרוֹת בַּתוֹרָה. הָיוּ שְׁנַיִם – זֶה מִשְׁמֵר וְזֶה קוֹרָא, וְזֶה מִשְׁמֵר וְזֶה קוֹרָא. בֶּן עֲזַאי אוֹמַר: הָיוּ בָּאִים בְּסַפִּינָה – מַגִּיחוּ בְּזוּיַת זוֹ, וּמִתַּפְּלִין שְׁנִיָּהֶם בְּזוּיַת אַחֲרַת. מֵאִי בִּינְיָיָהוּ? אָמַר רַבִּינָא: חוֹשְׁשִׁין לַעֲבָבְרִים אִיכָּא בִּינְיָיָהוּ. מִר סָבַר: חִיִּישִׁין. וּמִר סָבַר: לֹא חִיִּישִׁין. "תָּנוּ רַבָּנִן: הַמוֹלִיד עֲצָמוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, הָרִי זֶה לֹא יִתְּנֶם בְּדַסְקָיָא וְיִתְּנֶם עַל גְּבִי חֲמוּר וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם, מַפְּנִי שְׂנוּהַג בָּהֶם מְנַהַג בְּזִיוֹן. וְאֵם הִיא מַתְּרָא מַפְּנִי גוֹזִים וּמַפְּנִי לְסֻטִּים – מוֹתֵר. וּכְדָרָךְ שְׁאָמְרוּ בַּעֲצָמוֹת כּוֹךְ אָמְרוּ בְּסִפְר תּוֹרָה. אַהֲיָא? אִילִימָא אַרִישָׁא – פְּשִׁיטָא! מִי גִרַע סִפְר תּוֹרָה מַעֲצָמוֹת? אֲלָא אִסִּיפָא. אָמַר רַחֲבָה אָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הָרוֹאָה הַמַּת וְאִינוּ מַלְוָהוּ עוֹבֵר מִשּׁוֹם "לַעֲג לְרֶשׁ חֲרָף עֹשֶׂהוּ". וְאֵם הִלְוָהוּ מַה שְׂכָרוֹ? אָמַר רַב אִסִּי, עָלָיו הַפְּתוּב אוֹמַר: "מַלְוָה ה' חֹנוּן דָּל" "וּמַכְבִּדוֹ חֲנוּן אֲבִיוֹן". רַבִּי חֲיִיא וְרַבִּי יוֹנָתָן הָווּ שְׁקָלִי וְאָזְלִי בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת. הָוָה קִשְׁדִּיא תְּכַלְתָּא דְּרַבִּי יוֹנָתָן. אָמַר לִיָּה רַבִּי חֲיָא: דְּלִיָּיָה, כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ: לְמַחַר בָּאִין אֲצַלְנוּ, וְעַכְשִׁיו מַחְרַפִּין אוֹתָנּוּ.⁽ⁿ⁾ אָמַר לִיָּה: וּמִי יִדְעִי כּוּלִי הָאִי? וְהָא כְּתִיב: "וְהַמָּתִים אֵינֶם יוֹדְעִים מֵאוֹמָה!" אָמַר לִיָּה: אִם קָרִית – לֹא שְׁנִית. אִם שְׁנִית – לֹא שְׁלֻשָּׁת. אִם שְׁלֻשָּׁת – לֹא פִירְשׁוּ לָהּ. "כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׂיִמּוֹתוֹ" – אֵלּוּ צְדִיקִים שְׂבָמִיתָתָן נִקְרָאוּ חַיִּים, שְׁנַאָמַר: "וּבִנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חִי רַב פְּעָלִים מִקְּבָצָאֵל הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרָאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאֲרִי בַתוֹךְ הַבּוֹר בְּיוֹם הַשָּׁלָל".

"בֶּן

מי שמתו פרק שלישי ברכות

וְסִפְר תּוֹרָה בְּזִרְעוֹ וְקוֹרָא וְהוּא הָדִין דְּעַל פֶּה אָסוּר לְקִרְוֹת: וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם אֲבָל אִי מַפְשִׁילָן לְאֲחוּרָיו עַל הַחֲמוּר שְׁפִיר דְּמִי וְכֵן כּס"ת וְאֲכָלוּ אִם דְּזַעַתָּךְ לְאִסַּר ס"ת אֲבָל בְּגִבִּיאִים וּבְכַתוּבִים שְׁפִיר דְּמִי מַדְנַקֵּט ס"ת וְלֹא מַסְתַּבֵּר לּוֹמַר מִשּׁוֹם שְׁרִיוֹתָא דְּנִכְרִים וְלִסְטוּם דֶּהָא פְּשִׁיטָא דְּמַתֵּר דְּלָמָּה יִהְיֶה אָסוּר וְעוֹד דְּבִדְקִיא אָמַר בִּירוּשָׁלַמִי דְּסַתְּיָא מְלָאָה סְפָרִים אוֹ שְׁהִיו בַּה עֲצֻמוֹת שֶׁל מֵת הָרִי זֶה מַפְשִׁילָן לְאֲחוּרָיו וְרוֹכֵב עָלָיו: **אֲלָא** אִסִּיפָא מִשּׁוֹם לְסֻטִּים מְתֵר לְרַכֵּב עֲלֵיהֶם וּה"ה לְאֲחוּרָיו מְתֵר אֲכָלוּ כֵּלֹא לְסְטוּם: **לְמַחַר** בָּאִין אֲצַלְנוּ וְעַכְשִׁו מַחְרַפִּין אוֹתָנּוּ וְתַמָּה וְהָא אָמַרִי 'בֶּן' הַתְּכַלַּת (מַנְחוּת דף מא.) הִיאָ שְׁעִיתָא וְדִאי רְמִינָן לֶה פִי' נִוְתָּיִן צִנִּית בְּטַלִיתוֹתֵיהֶן מִשּׁוֹם לוֹעַג לְרֶשׁ וַי"ל דִּה"פ דְּכָא דְּמַבְשִׁין אוֹתָם בַּמָּה שְׁחִיִּים מַצִּיִּים וְהַמָּתִים אֵינֶם מַצִּיִּים וְגָדוֹל הַמַּצָּה וְכו' וְהִיאָ דִּהַתְּכַלַּת הָיוּ דְרָמוּ חוּטִים לַמָּתִים וְעַכְשִׁו אֲנוּ מַסְלָקִין אוֹתָן וּמֵאִי שְׁנָא אוֹמַר ר"ת דְּוָקָא הֵם שְׁהִיו רְגִילִים כֵּלָם בְּחִיָּיָהֶם לְלַבֵּשׁ טַלִית ב'ל' כְּנָפֹת וְלַבֵּשׁ צִנִּית וְגַם לְכָל הַעוֹסְקִים בָּהֶם יֵשׁ לָהֶם צִנִּית וְהָיָה לוֹעַג לְרֶשׁ אִם לֹא הָיָה לָהֶם צִנִּית אוֹ מִשּׁוֹם דְּכְתִיב לְדַרְתָּם לְדוֹר תָּם אֲבָל אֲנוּ שָׂגַם בְּחִיָּיו אִין מְהַגִּינוּ לְלַבֵּשׁ תַּמִּיד צִנִּית אִי הָיוּ רְמִינָן לָהּ הָיוּ כְּמוֹ לוֹעַג לְרֶשׁ וּכ"ת נָשִׁים לֹאוֹתָם שְׁהִיָּה לָהֶם בְּחִיָּיָהֶם א"כ יִהְיֶה לוֹעַג לְרֶשׁ לְאֲחֵרִים וְעוֹד אַר"ת שְׁשַׁמַּע מֵאֲנָשִׁי לוֹתִי"ר דְּמַסִּירִים הַצִּנִּית דְּצִנִּית עוֹלָה לְמַעַן תִּרִּי"ג עִם ח' חוּטִין וְחַמְשָׁה קָשָׁרִים וְאִם לוֹבֵשׁ צִנִּית נִרְאָה כְּאֵלּוּ קַיִם כָּל הַתּוֹרָה וּמַחְזִי כְּשִׁקְרָא וְהָ לֹא נִהְיָרָא דְּגַם חַיִּים עֵתָה לְמָה לוֹבָשִׁים הֵלֵא לֹא קִיָּימוּ כָּל הַתּוֹרָה כִּלְּאָה וּמִיָּהוּ וַי"ל דְּאֲנוּ סוּמְכִים עַל מַסְכַּת שְׁמַחוֹת (פִּי"ב) שְׁנַיָּה אֲבָא שְׂאוּל לְבָנָיו הַטּוֹלוּ תְּכַלַּת מֵאִפִּילוֹנִי וְאֵע"פ שֶׁהַגְּמָרָא חוֹלֵק עָלָיו יֵשׁ דְּבָרִים שְׂאֲנוּ מִנְּחִין הַגַּמ' שְׁלָנוּ וְאֲנוּ עוֹשִׂין כְּסַפְרִים הַחִיצוֹנִים כְּמוֹ מַחְזוֹן וְשִׁעְיָהוּ כְּפַסִּיקָתָא וְכְּמוֹ וַיַּחַל שִׁשׁ בַּגַּמ' (מַגִּלָּה דף לא.) דְּבַתְּעִינִית קוֹרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת וְכַמּוֹס' סוֹפְרִים (פִּי"ו) מִפְּרַשׁ וַיַּחַל וְהַרִיעַב"א הָיָה רְגִיל שְׁלֹא לְהַסִּירָם מִן הַפְּגָף אֲלָא לְקַשְׁרָם וְלִהְדָּקָם בַּתוֹךְ הַפְּגָף לֹאפְקוּי נִפְשָׁה מַפְלָגָתָא אִם הֵם חִיבִין בְּצִנִּית יֵשׁ לָהֶם צִנִּית וְאִם לֹא הָרִי הֵם מַכְסִּין: **שְׁנִי** אַרִיאל מוֹאָב עַל שֶׁם דוֹד וְשִׁלְמָה שְׁבַנו אֶת הַבַּיִת וּבָאוּ מֵרֹוֹת הַמוֹאֲבִיָּה:

יח.

עין משפט גר מצוה

א מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה

וספר תורה הל' כג:

ב מו"י פו"ד מהל' אבל הל' יג:

ג מו"י פי' מהל' תפילין ומזוזה

וספר תורה הל' ו, סמג עשין כב,

טוש"ע יו"ד סי' שסז סעי' ג:

ד מו"י פד' מהל' קריאת שמע

הל' ג, טוש"ע יו"ד סי' שמא סעי'

ו:

ה מו"י פו"ד מהל' אבל הל' יד,

סמג עשין ב, טוש"ע יו"ד סי'

שסז סעי' ד:

יח:

בֶּן אִישׁ חי אטו כְּלִי עֲלֵמָא בַּסְפָּרִים מְזִיקִים כְּתִיב חֵי וְקָרִיעַן חוּל וּמֵן הַכְּתִיב לִיחַ הַכִּי שֶׁלֹא

כְּתִיב חוּל אֱלֹא חֵי: **בְּתוֹךְ** הַבוּר שֶׁהוּא

בְּאֻמָּנעַ הַסְפָּרִים: **סִפְרָא** דְּבִי רַב מֵהֲרִי דְרִישׁ שֶׁהוּא חֲמוּר שְׁבַסְפָּרִים: אֱלֵמָא יִדְעֵי – מִדְקָאִמַר לְעֵגֶל קָא אֲמַתִּית וְלֹא מַצִּי לְשִׁנּוּי כְּדִלְעִיל דּוּמָה קָדִים וְאִמַר לְהוּ דְהִינוּ דְנוֹקָא לְאֵלְתַר אֶבֶל כָּל כָּךְ לֹא הִיָּה מְקָדִים דְּהוּא עֲצֻמוּ אִינוּ יוֹדַע:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

גִּזְרֵי דְבִרְדָּא – חֲתִיכוֹת שֶׁל בִּרְד וְהִקְרַח שְׁקוּרִין גִּלְאנִנִ"א בְּלַע"ו וְהִינוּ בָּיוֹם הַשְּׁלֵג: וְנַחַת וְטוֹבֵל לְקָרְיוּ – כְּדִי לְעַסֵּק בְּתוּרָה: דִּתְאָל סִפְרָא דְבִי רַב – תּוֹרַת כִּסְיָנִים: חָלַל רָשָׁע – עַל

”**בֶּן אִישׁ חֵי**”: אטו כּוּלֵי עֲלֵמָא בְּנֵי מְתֵי נִינְהוּ? אֱלָא: ”**בֶּן אִישׁ חֵי**” — שְׁאִפִּילוּ בְּמִיתַתוֹ קְרוֹי חֵי. ”רַב פְּעָלִים מִקְבָּצָאֵל” — שְׁרִיבָה וְקִבְצֵי פּוֹעָלִים לְתוּרָה. ”וְהוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרָאֵל מוֹאֲב” — שְׁלֹא הִנִּיחַ כְּמוֹתוֹ לֹא בְּמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן וְלֹא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. ”וְהוּא יָרַד וַהֲכָה אֶת הָאָרֶז בְּתוּרָה הַבוּר בְּיוֹם הַשְּׁלֵג”, אִיכָא דְאָמְרִי: דְּתַכַּר גִּזְרֵי דְבִרְדָּא, וְנַחַת וְטוֹבֵל. אִיכָא דְאָמְרִי: דְּתֵנָא סִיפְרָא דְבִי רַב בְּיוֹמָא דְסִיתָנָא. ”וְהַמְתִּים אֵינָם יוֹדְעִים מֵאוּמָה” — אֵלוּ רְשָׁעִים, שְׁבַחֲיִתָּן קְרוֹיִין ”מְתִים”, שְׁנֶאֱמַר: ”וְאַתָּה חָלַל רְשָׁע נִשְׂיֹא יִשְׂרָאֵל”. וְאִי בְעִית אִימָא, מִהֲכָא: ”עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת”, חֵי הוּא! אֱלָא, הַמֵּת מְעִיקְרָא. בְּנֵי רַבִּי חֲזִיִּיא נְפוּק לְקַרְיָתָא. אִיִּיקַר לְהוּ תַלְמוּדִיָּיהוּ. הוּוּ קָא מַצְעָרִי לְאִדְכוּרִיָּה. אֲמַר לִיָּה חַד לַחֲבַרְיָה: יַדַּע אַבּוֹן בְּהֵיא צַעְרָא? אֲמַר לִיָּה אִידָה: מָנָא יַדַּע? וְהָא כְּתִיב: ”יִכְבְּדוּ בְּנָיו וְלֹא יַדַּע”. אֲמַר לִיָּה אִידָה: וְלֹא יַדַּע? וְהָא כְּתִיב: ”וְאִהּ בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכָּאֵב וְנִפְשׁוֹ עָלָיו תֵּאָכֵל”. וְאֲמַר רַבִּי יִצְחָק: קִשָּׁה רַמָּה לְמַת כְּמַחַט בְּבֶשֶׂר הַחַי! אֲמַרִי: בְּצַעְרָא דִידָהּוּ — יַדְעִי, בְּצַעְרָא דְאַחֲרִינָא — לֹא יַדְעִי.^(א) וְלֹא? וְהַתֵּנָא: מַעֲשֶׂה בַּחֲסִיד אֶחָד שֶׁנָּתַן דִּינָר לְעִנִּי בְּעָרַב רֵאשׁ הַשָּׁנָה בִּשְׁנֵי בִצּוּרַת, וְהַקְנִיטתוֹ אֲשֶׁתוֹ, וְהִלָּךְ וְלֵן בְּבִית הַקְּבֻרוֹת. וְשִׁמַּע שְׁתֵּי רוּחוֹת שְׁמִסְפָּרוֹת זֶו לְזֶו. אֲמָרָה חֲדָא לַחֲבַרְתָּה: חֲבַרְתִּי, בּוֹאִי וְנִשְׁווֹט בְּעוֹלָם, וְנִשְׁמַע מֵאַחוּרֵי הַפְּרָגוּד מַה פּוֹרְעָנוֹת בָּא לְעוֹלָם? אֲמָרָה לָּהּ חֲבַרְתָּה: אֵינִי יְכוּלָּה דִידָהּוּ — יַדְעִי, בְּצַעְרָא דְאַחֲרִינָא — לֹא יַדְעִי.^(ב) וְלֹא? וְהַתֵּנָא: מַעֲשֶׂה בַּחֲסִיד אֶחָד שֶׁנָּתַן דִּינָר לְעִנִּי בְּעָרַב רֵאשׁ הַשָּׁנָה בִּשְׁנֵי בִצּוּרַת, וְהַקְנִיטתוֹ אֲשֶׁתוֹ, וְהִלָּךְ וְלֵן בְּבִית הַקְּבֻרוֹת, וְשִׁמַּע אוֹתָן שְׁתֵּי רוּחוֹת שְׁמִסְפָּרוֹת זֶו עִם זֶו. אֲמָרָה חֲדָא לַחֲבַרְתָּה: בּוֹאִי וְנִשְׁווֹט בְּעוֹלָם וְנִשְׁמַע מֵאַחוּרֵי הַפְּרָגוּד מַה פּוֹרְעָנוֹת בָּא לְעוֹלָם. אֲמָרָה לָּהּ: חֲבַרְתִּי, לֹא כָּה אֲמַרְתִּי לָּהּ, אִינִי יְכוּלָּה שְׂאֵנִי קְבוּרָה בְּמַחְצָלַת שֶׁל קְנִים! אֱלָא לְכִי אֲתָּ, וּמַה שְׂאֵת שׁוּמַעַת אֲמַרִי לִי. הִלְכָּה וּשְׁטָה וּבָאָה. וְאֲמָרָה לָּהּ חֲבַרְתָּה: חֲבַרְתִּי, מַה שְׁמַעַת מֵאַחוּרֵי הַפְּרָגוּד? אֲמָרָה לָּהּ: שְׁמַעְתִּי שְׁכַל הַזּוֹרַע בְּרַבִּיעִיָּה רֵאשׁוֹנָה בְּרַד מְלָקָה אוֹתוֹ. הִלָּךְ הוּא וְזָרַע בְּרַבִּיעִיָּה שְׁנִיָּה. שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ לָקָה, שְׁלֹו — לֹא לָקָה. לַשָּׁנָה הָאֲחֵרַת הִלָּךְ וְלֵן בְּבִית הַקְּבֻרוֹת, וְשִׁמַּע אוֹתָן שְׁתֵּי רוּחוֹת שְׁמִסְפָּרוֹת זֶו עִם זֶו. אֲמָרָה חֲדָא לַחֲבַרְתָּה: בּוֹאִי וְנִשְׁווֹט בְּעוֹלָם וְנִשְׁמַע מֵאַחוּרֵי הַפְּרָגוּד מַה פּוֹרְעָנוֹת בָּא לְעוֹלָם. אֲמָרָה לָּהּ: חֲבַרְתִּי, לֹא כָּה אֲמַרְתִּי לָּהּ, אִינִי יְכוּלָּה שְׂאֵנִי קְבוּרָה בְּמַחְצָלַת שֶׁל קְנִים!? אֱלָא לְכִי אֲתָּ, וּמַה שְׂאֵת שׁוּמַעַת בּוֹאִי וְאֲמַרִי לִי. הִלְכָּה וּשְׁטָה וּבָאָה. וְאֲמָרָה לָּהּ חֲבַרְתָּה: חֲבַרְתִּי, מַה שְׁמַעַת מֵאַחוּרֵי הַפְּרָגוּד? אֲמָרָה לָּהּ: שְׁמַעְתִּי שְׁכַל הַזּוֹרַע בְּרַבִּיעִיָּה שְׁנִיָּה שְׂדִפּוֹן מְלָקָה אוֹתוֹ. הִלָּךְ וְזָרַע בְּרַבִּיעִיָּה רֵאשׁוֹנָה, שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ נִשְׂדַּף וְשְׁלֹו לֹא נִשְׂדַּף. אֲמָרָה לוֹ אֲשֶׁתּוֹ: מִפְּנֵי מַה אֲשַׁתְּקִיד שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ לָקָה וְשְׁלָךְ לֹא לָקָה, וְעַכְשֵׁיו שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ נִשְׂדַּף וְשְׁלָךְ לֹא נִשְׂדַּף? סַח לָּהּ כָּל הַדְּבָרִים הַלֵּלוּ. אֲמָרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מוֹעֲטִים עַד שֶׁנִּפְלָה קִטְטָה בֵּין אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חֲסִיד וּבֵין אִמָּה שֶׁל אוֹתָהּ רִיבָה. אֲמָרָה לָּהּ: לְכִי וְאֲרָאָה בַּתָּה שֶׁהִיא קְבוּרָה בְּמַחְצָלַת שֶׁל קְנִים. לַשָּׁנָה הָאֲחֵרַת הִלָּךְ וְלֵן בְּבִית הַקְּבֻרוֹת וְשִׁמַּע אוֹתָן רוּחוֹת שְׁמִסְפָּרוֹת זֶו עִם זֶו. אֲמָרָה לָּהּ: חֲבַרְתִּי, בּוֹאִי וְנִשְׁווֹט בְּעוֹלָם וְנִשְׁמַע מֵאַחוּרֵי הַפְּרָגוּד מַה פּוֹרְעָנוֹת בָּא לְעוֹלָם. אֲמָרָה לָּהּ: חֲבַרְתִּי, הִנִּיחֵינִי, דְּבָרִים שְׂבִינִי לְבִינָה כְּכַר נִשְׁמַעוּ בֵּין הַחַיִּים. אֱלֵמָא יַדְעִי. דִּילְמָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא שְׂכִיב, וְאִזִּיל וְאִמַר לְהוּ. תָּא שְׁמַע: דִּזְעִירִי הָוָה מִפְּקִיד זְוִי גַבִּי אוּשְׁפִּיזְכִּתִּיָּה. עַד דְאֲתִי וְאִזִּיל לְכִי רַב, שְׂכִיבָה. אֲזַל בְּתַרָּה לַחֲצַר מְוֵת, אֲמַר לָּהּ: זְוִי הֵיכָא? אֲמָרָה לִיָּה: זִיל שְׁקַלִּינָהּוּ מִתּוּמֵי צִנּוּרָא דְדָשָׁא בְּדוּרָה פִּלְזֵן, וְאִימָא לָּהּ לֵאִימָא, תִּשְׁדַּר לִי מִסְרָקָאִי וגוּבְתֵאִי דְכוּחָלָא בַּחֲדִי פְּלִגִּיתָא דְאֲתִיָּא לְמַחַר. אֱלֵמָא יַדְעִי! דְלֵמָא דּוּמָה קָדִים וּמִכְרִיו לְהוּ. תָּא שְׁמַע: דְאָבוּה דְשִׁמוּאֵל הָווּ קָא מִפְּקִיד גַּבִּיָּה זְוִי דִיתְמַי. כִּי נַח נִפְשִׁיָּה לֹא הָוָה שְׁמוּאֵל גַּבִּיָּה. הָווּ קָא קְרוֹי לִיָּה: ”כַּר אֶכִּיל זְוִי דִיתְמִי”. אֲזַל אֲבַתְרִיָּה לַחֲצַר מְוֵת. אֲמַר לְהוּ: בְּעִינָא אַבָּא! אֲמָרוּ לִיָּה: אַבָּא טוֹבָא אִיכָּא הָכָא. אֲמַר לְהוּ: בְּעִינָא אַבָּא בַר אַבָּא. אֲמָרוּ לִיָּה: אַבָּא בַר אַבָּא נָמִי טוֹבָא אִיכָּא הָכָא. אֲמַר לְהוּ: בְּעִינָא אַבָּא בַר אַבָּא אַבָּא דְשִׁמוּאֵל הֵיכָא? אֲמָרוּ לִיָּה סְלִיק לְמַתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא. אַדְהֵכִי חֲזִינִיָּה לְלוֹי דִּיתִיב אַבְרָאִי. אֲמַר לִיָּה: אֲמַאי יְתַבַּת אַבְרָאִי? מַאי טַעְמָא לֹא סְלִקַת? אֲמַר לִיָּה, דְאָמְרִי לִי: כָּל כִּי הִנֵּךְ שְׁנֵי דְלָא סְלִיקַת לְמַתִּיבְתָא דְרַבִּי אֶפְס וְאִחֲלִישְׁתִּיָּה לְדַעְתִּיָּה, לֹא מַעֲיִלִינוּ לָּהּ לְמַתִּיבְתָא דְרַקִּיעָא. אַדְהֵכִי וְהֵכִי אֲתֵא אַבוּה, חֲזִינִיָּה דִתְהוּ קָא כְּכִי וְאַחִיָּה. אֲמַר לִיָּה: מַאי טַעְמָא קָא בְּכִיתָ? אֲמַר לִיָּה: דְלַעְגָּל קָא אֲתִית. מַאי טַעְמָא אַחִיכַת? דִּחְשִׁיבַת בְּהֵיא עֲלֵמָא טוֹבָא. אֲמַר לִיָּה: אִי חְשִׁיבָנָא — נַעֲיִילוּהָ לְלוֹי. וְעִיִּילוּהוּ לְלוֹי. אֲמַר לִיָּה: זְוִי דִיתְמִי הֵיכָא? אֲמַר לִיָּה: זִיל שְׁקַלִּינָהּוּ בְּאַמְתָּא דְרַחֲזָא. עִילְצִי וְתַמְאִי — דִידִן, וּמִיצְעִי דִיתְמִי. אֲמַר לִיָּה: מַאי טַעְמָא עַבְדַת הֵכִי? אֲמַר לִיָּה: אִי גָנְבִי גָנְבִי — מִגָּנְבוּ מִדִידִן. אִי אֶכְלָה אֲרַעָא — אֶכְלָה מִדִידִן. אֱלֵמָא דִידְעִי! — דִילְמָא שְׂאֵנִי שְׁמוּאֵל, כִּיןֵן דִּחְשִׁיב קִדְמִי וּמִכְרִזִי: פְּנוּ מְקוֹם.^(א) וְאִהּ רַבִּי יוֹנָתָן הַדַּר בִּיָּה, דְאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנִּין לְמַתִּים שְׁמִסְפָּרִים זֶה עִם זֶה — שְׁנֶאֱמַר: ”וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לֵיצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר.” מַאי ”וַיֹּאמֶר”? — אֲמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה: לֶךְ אֲמֹר לָהֶם לְאַבְרָהָם לֵיצְחָק וּלְיַעֲקֹב: שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָכֶם כְּכַר קִימַתִּיָּהּ לְבְנֵיכֶם.

וְאִי

נִזְמִי דְבִרְדָּא – חֲתִיכוֹת שֶׁל בִּרְד וְהִקְרַח שְׁקוּרִין גִּלְאנִנִ"א בְּלַע"ו וְהִינוּ בָּיוֹם הַשְּׁלֵג: וְנַחַת וְטוֹבֵל לְקָרְיוּ – כְּדִי לְעַסֵּק בְּתוּרָה: דִּתְאָל סִפְרָא דְבִי רַב – תּוֹרַת כִּסְיָנִים: חָלַל רָשָׁע – עַל צַדִּיקוּהוּ הוּא אוֹמַר וְעֲדוֹן בִּימֵי יַחְזַקְאֵל חֵי הִיָּה וְקוּרְסוֹ חָלַל: לְקַרְיָתָא – לְהַתְעַסֵּק בַּעֲבוּדַת אֲסוּזַתָּם: אִיכָר תַּלְמוּדִיָּהוּ – אֲשַׁתְכַּח תַּלְמוּדָם מִגְרַסְתָּם. אִיכָר הַכְּבֵד עָלֵיהֶם מַחֲמַת שְׂכָחָה: צַעְרָא דִידָהּוּ – צַעַר גּוֹפֶס מִמֶּשׁ כְּנֹון עַקוּצַת הַרְמָה: שְׁפִי רוּחוֹת – שֶׁל שְׁפִי וְגִלּוֹת מִתּוֹת: וְנִשְׁמַע – וְנָדַע מַה גָּזְרוּ הַיּוֹם פּוֹרְעָנוֹת בְּעוֹלָם. שְׁהַעוֹלָם נִדּוֹן בַּר"ה: הַפְּרָגוּד – מַחֲצָה הַמְכַדְלַת בֵּין מְקוֹם הַשְּׂכִינָה: בְּרַבִּיעִיָּה רֵאשׁוֹנָה – יוֹרָה. שֶׁלֹּשׁ רַבִּיעִיּוֹת הֵן בְּכִירָה שְׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית רֵאשׁוֹנָה בִּי"ו בְּמִקְרָשׁוֹן שְׁנִיָּה בִּכ"ג שְׁלִישִׁית בַּר"ח כְּסֵלוֹ: בִּרְד מְלָקָה אוֹתוֹ – שְׁעִתוּד בְּרַד לִפְל סְמוּךְ לְרַבִּיעִיָּה רֵאשׁוֹנָה וּמַה שְׁנִזְרַע כְּכַר הַקָּסָה וְהַבִּרְד שׁוֹכְרוֹ וְהַנִּזְרַע בְּשְׁנִיָּה עֲדוֹן רַךְ הוּא וְאִינוּ נִשְׂכַּר שְׂכָבִיל הַבִּרְד כְּעִנְיֵן שְׁנִלְאִמַר וְהַפְּשָׁטָה וְהַשְׁעוּרָה גְּבַתָּה וְהַחֲטָה וְהַפְּסָמַת לֹא גָכוּ (שְׁמוֹת ט"ו:ל"ב): שְׂדִפּוֹן – מְלָקָה בְּרַךְ וְאִינוּ מִשְׁדָּף הַקָּסָה: אֱלֵמָא יִדְעִי – דְּבָרִים הֶאֱמוּרִים בֵּין הַחַיִּים: לַחֲצַר מְוֵת – לְבִית הַקְּבֻרוֹת: בְּצִנוּרָא דְדָשָׁא – בַּחוּר מִפְּתֵן הַבַּיִת שֶׁהִלָּלַת סוֹבֵב אוֹתוֹ: מִסְרָקָאִי – מִסְרַק שְׁלִי: גְּבַתָּא – הַנָּה וּבְשָׂבִיל שְׁמַתָּה וְלָדָה אִמְרָה כּוֹן לְעִנְמַת נָפֶשׁ: בְּהִי פְּלִגִּיתָא דְאֲתֵאֵל לְאִמַר לְאִמַר – לְקַבּוּרָה: אֱלֵמָא יִדְעִי – מַה שְׁעוֹשִׂין שְׂדִעָה זֶו שְׂזוּ גּוֹסְסַת וְנִטְוִיָּה לְמוּת: דְלֵמָא דּוּמָה – מַלְאָךְ שֶׁהוּא מְנַהֵג עַל הַמַּתִּים קָדִים וּמִכְרִיו לְהוּ עַכְשָׁו יִכָּא פְּלוּנִי אֶבֶל שְׂאָר דְבָרִי הַחַיִּים אֵינִם יוֹדְעִים: בְּעִינָא אַבָּא – מִבְּקָשׁ אֵנִי אֶת אַבָּא כָךְ הִיָּה שְׁמוֹ: א"ל – הַמַּתִּים נִגְלוּ לוֹ כֹּאֲלוֹ הֵם חוּץ מִקְבְּרֵיהֶם וַיִּשְׁכְּבִים בַּעֲגֻלָּה חֲזִיָּה – שְׁמוּאֵל לְלוֹי חֲבָרוּ שֶׁהִיָּה יוֹשֵׁב חוּץ לַיִּשְׁבָּה שֶׁל שְׂאָר מַתִּים: כָּל כִּי הִנֵּךְ שְׁנֵי – מִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁלֹא נִכְנַסַת בְּיַסְבִּיתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶפְס בְּמַס' כְּתוּבוֹת בַּפֶּקֶק הַנוֹשֵׂא אֶת הָאִשָּׁה (כְּתוּבוֹת דף קנ:): חֲזִיָּה – שְׁמוּאֵל לְאִבּוּה דְקָא כְּכִי וְחִינֵךְ: דְלַעְגָּל אֲמַת – בְּמַהֲרָה תִקְבְּרִי: בְּאַמְתָּא דְרַחֲזָא – כָּל בְּנֵין מוֹשֵׁב בְּרַחֲסִים קְרוֹי אֲמַת בְּרַחֲסִים: אֱלֵמָא יִדְעִי – מִי חָשׁוֹב בֵּין הַחַיִּים: זֹאת הָאָרֶץ – בְּמִיתַת מָסָה כְּתִיב:

מסורת הש"ס
אבות דרבי נתן ב במדבר רבה
גליון הש"ס
גמ' ואף ר' יונתן הדר ביה. ע"י סוטה דף לד ע"ב תוס' ד"ה אבותי: רש"י ד"ה ונחת בו' כדו לעוסק בתורה. ע"י ב"ק דף פ"ב ע"ב תוס' ד"ה אהא:
תורה אור השלם
הוי אריאל אריאל קרית סנה דוד ספרו שנה על-שנה חגים יתקפו [ישעיהו כט, א] כי הסתים יודעים שיצטוו והסתים אינם יודעים מאומה ואיך-עוד להם שְׂכַר כִּי נִשְׁפַח זָכָרם [קהלת ט, ה] ואתה חלל רשע נשיא ישראל אשר-בא יומו בעת שוון קץ [יחזקאל כא, ל] על-פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המַת לא יומַת על-פי עד אחד [דברים יז, ו] יכבדו בניו ולא ידַע ויַעֲזְרוּ ולא-יבִינוּ למו [איוב יד, כא] אד-בשרו עליו יכאֵב ונִפְשׁוּ עָלָיו תִּאָּכַל [איוב יד, כב] לולי יתנה עֲזָרְתָּה לי כמעט שִׁכְנָה דוֹמָה נִפְשִׁי [תהילים עד, יז]

ויאמר יתנה אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך ושפה לא תעבר [דברים יד, ז]

ויאמר יתנה אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך ושפה לא תעבר [דברים יד, ז]

ארבעה חסידים, שני מהם מניחים את ידו על כתפו של חברו, כפי שמתואר בפרקי תלמוד בבלי

	מסורת הש"ס
א משנה עדיות; ספרי במדבר; במדבר רבה	
ב פסחים סד; מועד קטן טו.	
ג תענית יט; מגילת תענית אדר יד; משנה תענית; תענית כג.	
ד פסחים נג; ביצה כג.	
ה תוספתא עדויות; משנה כלים; בבא מציעא נט.	
ו כתובות חו; לקמן ט.	
ז משנה ברכות; לעיל יז.	

גליון הש"ס
גמ' ואר"י מאי קראה שנא' כמעט כסודם. עיון מו"ק דף יח ע"א תוס' ד"ה ואתיייעא:
תורה אור השלם

[תהילים קכה, ה]

[במדבר ה]

[משלי כג, כה]

[שמות יב, ט]

[ויקרא יא, לה]

[ישעיהו א, ט]

[ישעיהו א, י]

ואי ס"ד גלג ידעי – אין מבינין כלום אלא

מיתתו: קניא מטולל – קנה גולל וכבד נפל מן הגג: טולל – גג: ארנקא דמוחה – כים שמהמ מנח בו: והמטים עקלקלותם – לעיל מנח פתיב הטובה ה' לטובים וסמיוך לה והמטים עקלקלותם והמכריעים את חובותם יותר על זכויתם להטותם לכף חובה: ויוליכס ה' את פעלי האון – לגיהנם: ככ"ד מקומות – השתא משמע מצינו שנדו חכמים בני אדם ככ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלא נשאו כבוד לרבם: הוא היה אומר – עקביא בן מהללל במסכת עדיית: אין משקין – אם קנא לה בעלה וגסתרה: לא את הנזיקת – דכני ושראל אמר בפרכסה (במזכר ה) פרט לשת גר ועבד משחרר: בכרכפנית – כך שמה או על שם מקומה: דגמא השקוה – על שהיו דומים להם הם השקוה שהיו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב כדאמרינן בגמין בפרק הנזקין (גמין דף נז:): ר' יהודה – פליג אלעיל דקתני שנדו את עקביא: שאין עזרה נגגלת – בפרק ה' דפסחים (דף סד:) שהיו שערי העזרה נגגלים כששחטין פסחים של כל כת וכת שהפסח נשחט בני כותי: על כל אדם בשראל – כלומר כשהיתה נגגלת עליהם והיו כשנמתללא פה לפה לא היה בכלם אדם חשוב בחדמה ויראת חטא כעקביא: אלעזר בן חנוך שפקפק – וללז והיונ גמי לכבוד הרב שעבר ע"פ הגזירים על הדיים: אלמלא חוני אתה – שגזא שמך בגזלה ובחשיבות: צריך אתה להעמיד – לפי שהטריח לפני המקום על עסק גשמים לא כך שאלתי במה פעמים וכבוד המקום כבוד הרב הוא: מתחטא – לשון חוטא נקל בלבו לחטוא לאביו ולהטריחו על תאוותו: מקלסים – עלויים כשהן שלמין ותולין כרעיון וקורסליון וקרבדיס סביבות כשפוד ועל שם כך קורכו מקלם שהוא לשון מזון כדמתרגס וכובע נחשת על ראשו (שמואל א י"ה:ה') וקולסא דנחשא: פליגי פסחים – זכר לפסח שעולה שלם שנאמר בו על כרעיו ועל קרבו (שמות י"ב:ט) כלומר עם כרעיו ועם קרבו: גזרני עליך נדוי – והיונ גמי לכבוד הרב שאסרו חכמים את הדבר לפי שהוא קרוב להאכיל את ישראל קדשים כחון שהרואה כבור שהקדישו לשם פסח: חתכו חלוית – תנור של חרם שהוא עשוי ככלי ומטלטל ותחלת ברייתו מן הטיט ומעורפו בבבבן כשאר חזרות ואם גטמא הצריכו הפתיב גמירה ואם גתעו בעגון זה שחתכו סביב סביב כחלוית עגלות וחרז וחקרו כטיט של חול בין חליא לחליא רבי אליעזר מטהר עולמית שאינו עוד ככלי חרס שלא נשרף בבבבן וחכמים מטמאין: כעכנאי – כנחש זה שכורך עצמו בעגלה: כל טהרות – שנגשו בתנור זה או שנגעו באוירו והיה רבי אליעזר מטהרן והם ערפוס: וברכוהו – לפי שהרבה מאד לחלק בדבר זה כדאמרינן בבבא מציעא בפרק הזהב (בבא מציעא דף נט:): נדוי במתני' לא תנן – הא דברכוהו בברייתא הוא דתני לה: מדמה מלתא למלתא – כל מקום שראה במתניתין שנחלק הצידי על הרבים מחלוקת גדולה או אחר מן החכמים שמדבר קשה כנגד גולל הימנו אומר ראוי היה כאן נדוי: אין מוציאין את המת – לקברו: סמוך לקריאת שמע – לפי שמתבטלין מן הקריאה: אין המת מוטל לפניהם – שהמת בבית אחר והם מספידין אותו כאן וגם מפרשין שנתן לגז אחר: והוא יושב ודומם – האבל: למימר הכי – לא נפרעת ממני קמשמע הפרע:

צערך דנופא: המספר אחר המת – בגמיתו של מת אחר

ואי סלקא דעתך דלא ידעי, כי אמר להו מאי הוי? אלא מאי – דידע? למה ליה למימר להו?! לאחזוקי ליה טיבותא למשה. אמר רבי יצחק: כל המספר אחרי המת, כאלו מספר אחרי האבן. איכא דאמרי דלא ידעי, ואיכא דאמרי דידעי ולא איכפת להו. איני?! והא אמר רב פפא: חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל קננא מטללא ובוצא לארנקא דמוחיה! שאני צורכא מרבנן, דקודשא בריך הוא תבע ביקריה. ^אאמר רבי יהושע בן לוי: כל המספר אחר משתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם, שנאמר: "והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל". אפילו בשעה ששלום על ישראל, "יוליכם ה' את פועלי האון". תנא דבי רבי ישמעאל: אם ראיית תלמיד חכם שעבר עברה בלילה – אל תהרהר אחריו ביום, שמא עשה תשובה. "שמא" סלקא דעתך? אלא ודאי עשה תשובה. והני מילי – בדברים שנגופו. אכל בממנא – עד דמהדר למריה. ואמר רבי יהושע בן לוי: בעשרים וארבעה מקומות בית דין מנדין על כבוד הרב, וכולן שנינו במשנתנו. אמר ליה רבי אלעזר: היכא? אמר ליה: לכי תשכח. נפק דק, ואשכח תלת: המזלזל בנשילת ידים, והמספר אחר משתן של תלמידי חכמים, והמגיס דעתו כלפי מעלה. ^אהמספר אחר משתן של תלמידי חכמים" מאי היא? – דתנן: הוא היה אומר: אין משקין לא את הגיורת, ולא את המשוחררת. וחכמים אומרים: משקין. ואמרו לו: מצשה בכרכמית, שפחה משוחררת בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון! ואמר להם: דוגמא השקוה – ונדוהו ומת בנדויו, וסקלו בית דין את ארונו. ^א"והמזלזל בנשילת ידים" מאי היא? – דתנן, אמר רבי יהודה: חס ושלום שעקבנא בן מהללאל נתנדה, שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בבחמה ובטהרה ובריאת חטא כעקבנא בן מהללאל. אלא את מי נדו? – את אלעזר בן חנוך שפקפק בנשילת ידים. וכשמת, שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארנו, ללמדך שכל המתנדה ומת בנדויו – בית דין סוקלין את ארנו. ^א"המגיס דעתו כלפי מעלה" מאי היא? – דתנן, שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל: צריה אתה להתנדות, ואלמלא חוני אתה גוזרני עליה נדוי, אכל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לה רצונה, כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו. ועליה הפתיב אומר: "ישמח אביה ואמה ותגל יולדתה". ^א"ותו ליכא? והא איכא דתני רב יוסף: תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי להאכילין גדיים מקולסין בלילי פסחים. שלח ליה שמעון בן שטח: אלמלא תודוס אתה, גוזרני עליה נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. "במשנתנו" קאמרינן. והא, ברייתא היא. ^א"ובמתניתין ליכא? והא איכא הא דתנן: חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא – רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאים. וזהו תנורו של עכנאי. מאי "עכנאי"? אמר רב יהודה אמר שמואל: מלמד שהקיפוהו הלכות כעכנאי זה, וטמאווהו. ונתנאי: אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום לפניו, ולבסוף ברכוהו. אפילו הכי, נדוי במתניתין לא תנן. אלא "בעשרים וארבעה מקומות" היכא משכחת לה? רבי יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא, ורבי אלעזר לא מדמה מילתא למילתא. "נושא" המשח וחלופיהן. תנו רבנן אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע. ואם התחילו – אין מפסיקין. איני?! והא רב יוסף אפקוהו סמוך לקריאת שמע! אדם חשוב שאני. 'שלפני המשח ושלאחר המשח. תנו רבנן: העוסקים בהספד, בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין. אין המת מוטל לפניהם, הן יושבין וקורין, והוא יושב ודומם. הם עומדים ומתפללין, והוא עומד ומצדיק עליו את הדין, ואומר: "רבון העולמים, הרבה חטאתי לפניך, ולא נפרעת ממני אחד מני אלה, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתגדור פרוצותינו ופרצות כל עמה בית ישראל ברחמים". ^א"אמר אבני: לא מבעי ליה לאינש למימר הכי, דאמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא משמיה דרבי יוסי: לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. ואמר רב יוסף: מאי קראה – שנאמר: "כמעט כסדום היינו", מאי אהדר להו גביא – "שמעו דבר ה' קציני סדום". קברו את המת וחרו וכו'. אם יכולים להתחיל ולגמור את כולה אין, אכל פרק אחד או פסוק אחד – לא. ורמינהו: קברו את המת וחרו, אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד! ^אהכי גמי קאמר: אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה – יתחילו, ואם לאו – לא יתחילו.

העומדים

מי שמתו פרק שלישי ברכות

ארבעה חסידים, שני מהם מניחים את ידו על כתפו של חברו, כפי שמתואר בפרקי תלמוד בבלי

אַפִּי' בַּשָּׁעָה שְׁשָׁלוֹם על ישראל והיונ לאחר מיתתו גלג איתו לאנציוי כהדי

המספרים בגגותם מהכא משמע גליוני ללאחר מיתת: דגמא השקוה פרט"י לפי שהיתה גיורת כמותם שהיו גרים וכן משמע בירושלמי דמועד קטן (פ"ג) מהו דגמא דכנת'. בערוך פרש דגמא השקוה מי צבע דכל לא היו מרנס ממש ולא מסקו התורה עליה אלא ליראה אותה:

א מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' יד:

ב מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מז:

ג מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מג:

ד מיי' פב' מהל' סוטה הל' ו:

ה מיי' פו' מהל' ברכות הל' יט, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קנח סעי' ט:

ו מיי' פז' מהל' תלמוד תורה הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע יו"ד סי' שנו סעי' ב:

ז מיי' פח' מהל' חמץ ומצה הל' יא, טוש"ע או"ח סי' תעו סעי' א:

יט.

עין משפט גור מצוה
א מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' יד:
ב מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מז:
ג מיי' פו' מהל' תלמוד תורה הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מג:
ד מיי' פב' מהל' סוטה הל' ו:
ה מיי' פו' מהל' ברכות הל' יט, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קנח סעי' ט:
ו מיי' פז' מהל' תלמוד תורה הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע יו"ד סי' שנו סעי' ב:
ז מיי' פח' מהל' חמץ ומצה הל' יא, טוש"ע או"ח סי' תעו סעי' א:
ח מיי' פ"ב מהל' כלים הל' ה:
ט מיי' פד' מהל' קריאת שמע הל' ד, סמג עשין יח, טוש"ע יו"ד סי' שנו סעי' ב:
י מיי' פז' מהל' קריאת שמע הל' ה, סמג עשין יח, טוש"ע יו"ד סי' שעו סעי' ב:
יא מיי' פד' מהל' קריאת שמע הל' ו, סמג עשין יח, טוש"ע יו"ד סי' שעו סעי' ד:

ארבעה חסידים, שני מהם מניחים את ידו על כתפו של חברו, כפי שמתואר בפרקי תלמוד בבלי

	מסורת הש"ס
א משנה עדיות; ספרי במדבר; במדבר רבה	
ב פסחים סד; מועד קטן טו.	
ג תענית יט; מגילת תענית אדר יד; משנה תענית; תענית כג.	
ד פסחים נג; ביצה כג.	
ה תוספתא עדויות; משנה כלים; בבא מציעא נט.	
ו כתובות חו; לקמן ט.	
ז משנה ברכות; לעיל יז.	

גליון הש"ס
גמ' ואר"י מאי קראה שנא' כמעט כסודם. עיון מו"ק דף יח ע"א תוס' ד"ה ואתיייעא:
תורה אור השלם

[תהילים קכה, ה]

[במדבר ה]

[משלי כג, כה]

[שמות יב, ט]

[ויקרא יא, לה]

[ישעיהו א, ט]

[ישעיהו א, י]

יט:

עין משפט גור מצורה

א מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ו, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עב סעי' ה:

ב מו"י פ"י מהל' כלאים הל' כט, סמג לאוין רפג, טוש"ע יו"ד סי' שג סעי' א:

ג מו"י פג' מהל' אבל הל' יד, טוש"ע יו"ד סי' שעב סעי' א:

ד מו"י פו' מהל' קרבן פסח הל' ח:

ה מו"י פג' מהל' אבל הל' יד, טור יו"ד סי' שעב:

ו מו"י פו"א מהל' גזילה ואבידה הל' יג:

ז מו"י פו"א מהל' גזילה ואבידה הל' יג:

ח מו"י פו"ב מהל' גזילה ואבידה הל' א, סמג עשין עד, טוש"ע חו"מ סי' ערב סעי' ב ג:

מַדְלִגִּין היינו על גבי אַרְיוֹנוֹת – תמא לפ"ה דפי' גוּלל כסוי שֶׁל אֶרֶץ דַּתְנִי' כַּל אֲשֶׁר יָגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה לְרִבּוֹת גּוּלל ודּוּפֶק ויא"כ גַּם הַגּוּלל מְטַמֵּא בְּאֶחָד וְהֵאִיךְ הָיוּ מַדְלִגִּין עָלָיו וי"ל גֵּלָל קָשֶׁה דֶּהֱא דַתְנִי' בְּשִׁמְחוֹת (פ"ד הַלֵּכֶה כ"א) כֵּל מְטַמֵּא שְׂאִין הַנֶּזֶר מְגַלַּח עָלָיו אִין כֹּהֵן מְזַכֵּר עָלָיו וְגוּלל ודּוּפֶק אִין נֶזֶר מְגַלַּח עָלֵיָהּ כְּדַתְנִן בְּמַם' נֶזֶר כֶּרֶק כֹּהֵן גָּדוֹל (נֶזֶר דָּף נד). וְהִנֵּה אוֹמֵר ר"ת דַּלְתִּי' לִהְיוֹ כְּלָלִי דֶּהֱא אֲמַר הָתָם רַבִּיעִית דָּם אִין הַנֶּזֶר מְגַלַּח עָלָיו עַד שֶׁהָא חֲצִי לֹא וַאֲפֹלוּ דְכִי כֹהֵן מְזַכֵּר עָלָיו כְּלֻא־מֵרִינן בְּפִרְקָא בַּהֲמָה הַמִּקְשָׁה (חֲלִין דָּף עב). דְּרַבִּיעִית דָּם הֵבֵא מִב' מַתִּים טַמֵּא וּמִפְסָרִין לִישׁ מַעַל כֵּל נִפְשֵׁת מֵת לֹא יִבֹּא וי"ל דְּהָתָם מְגַל מְקוֹם הָיוּ גַּם טַמֵּאֵה שֶׁהַנֶּזֶר מְגַלַּח עָלָיו אֲבָל גּוּלל ודּוּפֶק אִינוּ כְּלָל כְּנֶזֶר וְלִכְךָ אִין כֹּהֵן מְזַכֵּר עָלָיו אִי נִמְי הֵא בְּרִיתָא סְבָרָה כְּזָקִינִים הֶרְאִשׁוּנִים [נֶזֶר גג]. שְׁהָיו אוֹמְרִי' רַבִּיעִית דָּם גַּם בַּתְּגַלְתַּח נֶזֶר וּמִיָּהוּ תִּימֵא אֲמַאי אִין הַמֵּת מְטַמֵּא בְּאֶחָד בֵּינָן שֶׁהַכֹּסִי עֲצֻמוּ מִקְבֵּל טַמֵּאֵה דְכָל דְּכִר הַמִּקְבֵּל טַמֵּאֵה אִינוּ חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטַּמֵּאֵה אִם כֵּן מְטַמֵּא בְּאֶחָד וי"ל דְּאִין מְטַמֵּא אֲלָא צַד חִיטִּין שְׂבו אֲבָל צַד פְּנִימִי טַהוֹר כְּדַתְנִן בְּמַסְבֵּת אֲהֻלוֹת בַּפְּטִי" (מַסָּנֶה ט) חֲבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה מִשָּׂקִין טַהוֹרִים וּמִקְבֵּת צִמִּיד פְּתוּל וְשִׁעָשֵׂה גּוּלל לִקְבֵּר הַנוֹנֵעַ בֶּה מְטַמֵּא טַמֵּאת שֶׁבֶה וְהַחֲבִית וְהַמִּשָּׁקִין טַהוֹרִין לִפִּי שָׂעַד פְּנִימִי כִּלּו טַהוֹר וּמִיָּהוּ תַּמָּה לִפְ"ה דַּפְרֵשׁ בַּפ"ק דְּעִרּוּבִין (דָּף טו) גַּבִּי אִין עוֹשִׂין מַפְעָלִי חַיִּים גּוּלל ודּוּפֶק לִקְבֵּר וְאִי גּוּלל הִינוּ כֹּסִי אֲהָרֹן וְכִי עוֹשִׂין מַפְעָלִי חַיִּים כֹּסִי לְאֶרֶץ ע"כ פִּר"ת דְּגוּלל הִינוּ מַנְצֶה וְכֵן דִּרְךָ בְּנִי אֲדָם לַתֵּן בַּהֲמָה עַל הַקֶּבֶר לְסִימָן עַד שֶׁיִּתְנוּ עָלָיו מַנְצֶה:

רַב אַרְוֹנוֹת יֵשׁ לָהֶם חָלָל טַפַּח ונ"ל שֶׁרֹאשׁ אֲהָרֹן פְּתוּחַ שֹׁאֵם הָיָה סָתוּם אֲדִרְבָּה כִּי יֵשׁ בּו פּוֹתַח טַפַּח מְטַמֵּא וַאֲפֹלוּ בַצַּד הָרִיקוּן שְׂבו כְּלֻא־מֵרִינן בְּמַסְבֵּת אֲהֻלוֹת בַּפ"ו (מ"א) נִפְשׁ אֲטוּמָה הַנוֹנֵעַ בֶּה מִן הַצִּדִּין טַהוֹר פִּי' בַּצַּד הָרִיקוּן מִפְּנֵי שְׁטוּמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה בּוֹקֵעַת ויּוֹרְקַת וְאִם הָיָה מְקוֹם הַטַּמֵּא טַפַּח ע"ט עַל רוּם טַפַּח הַנוֹנֵעַ בֶּה מִכָּל מְקוֹם טַמֵּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקֶבֶר סָתוּם אֲלֵמֵא כְּקֶבֶר סָתוּם אִינוּ מְטַמֵּא כָּל סְבִיבָיו אֲלָא כְּשֵׁיגַ עָלָיו טַפַּח אֲבָל בְּטַמֵּאָה רַעֲנָה אִינוּ מְטַמֵּא אֲלָא כְּנֶגֶד הַטַּמֵּאֵה וְלֹא מִצַּד הָרִיקוּן וּבְפִרְקָא הַמּוֹכֵר

פְּרוֹת (כ"ב דָּף ק:) יֵשׁ לִהְאִרִיד: **וּלְאַחֲחוּתוֹ** מֵה ת"ל גַּבִּי נֶזֶר כְּתִיב עַל (כָּל נִפְשוֹת) [נִפְשׁ] מֵת לֹא יִבֹּא וְכִתִּיב בַּתְּרֵה לְאֲבִיו וְלֵאמֹר לֵאחָיו וְלֵאחֹתָיו לֹא יִטַּמֵּא וְכוּלָּהוּ יַתִּירֵי נִינְהוּ דַּמְנַפֵּשׁ מֵת נִפְקָא וְזַכְרָשׁנִן לְאֲבִיו מֵה תִּלְמוּד לוימר לְגוּפָה לֹא אֲצַטְרִיךְ דֶּהֱא מְנַפֵּשׁ מֵת נִפְקָא כּוּלָּהוּ וְלֹא בֵּא אֲלָא לִהְיַח מֵת מַנְצֶה שְׁמַרַת לְטַמֵּא בּוּ לֵאמֹר מֵה תִּלְמוּד לוימר לְגוּפָה לֹא אֲצַטְרִיךְ וְהֵאֵתִיר מֵת מַנְצֶה דַּמְלֵאבִיו נִפְקָא אֲלָא לִהְבִּיא שֹׁאֵם הָיָה נֶזֶר וְכֹהֵן שֵׁיגַ עָלָיו שְׁנֵי קַדְשוֹת אִין הַכְּתוּב מְזַהִירו מְלֻטְמֵא אֲלָא לֵאמֹר אֲבָל מְטַמֵּא הוּא לְמַת מַנְצֶה לֵאחָיו מֵה תִּלְמוּד לוימר שֹׁאֵם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל וְנֶזֶר דַּקְדָּשֶׁתוּ

חֲמוּר דָּגַם בְּלֹא נִזְרוּת אֲסוּר לְטַמֵּא לְקִרְוָבִיו אַעפ"כ לֵאחָיו הוּא דְּאִינוּ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא הוּא לְמַת מַנְצֶה וְאִם אִינוּ עֲגִין לְנֶזֶר גְּרִיזָא וְלֹא לְכַהֵן הָדְיוּט נֶזֶר תְּנַה עֲגִין לִכ"ג נֶזֶר וְלֵאחֹתָיו מֵה תִּלְמוּד לוימר הֲרִי שֹׁאֵם הָיָה כ"ג וְנֶזֶר וְהֵלךְ לִשְׁחוּט פִּסְחוּ וְלִמּוֹל אֶת בְּנֵי דְּאִירָא מַנְצֵת

טוּבֵא אַפ"ה לֵאחֹתָיו הוּא דְּאִינוּ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא לְמַת מַנְצֶה: **אַמְרִתָּה** לֹא יִשְׁמָא מִפְּנֵי שֶׁקָּאִי עַל אֲדָם שֶׁהוּא נֶזֶר וְכֹהֵן גָּדוֹל וְעוֹשֶׂה פֶּסַח בְּרִיזָא רִשְׁאִי לְטַמֵּא לְקִרְוִבִים וְתַמָּה דְּבִזְבָּחִים (פ"י"ב דָּף ק.) גַּבִּי מַעֲשֶׂה דְּיוֹסָף הַכֹּהֵן שְׁמַתָּה אֲשֶׁתוּ בְּעִרְכָּב פֶּסַח וְטַמְאִיהוּ אֲחָיו בַּע"כ וּפְרִיָן מֵהָא בְּרִיתָא דֶּהֱבֵא דְקֶאֱמַר לֹא יִטַּמֵּא וּמֵאִי פְרִיָן דִּילְמָא שְׂאִנִּי הֵבֵא דְמִיכִי דְכָל קַדְשוֹת הָאֵלֹה בּוּ כַּדְפִּרְשִׁי אֲבָל עוֹשֶׂה פֶּסַחוּ גְרִיזָא אִימֵא רִשְׁאִי לְטַמֵּא עַל כֵּן נִקְרָה לִפְרֵשׁ אֲמַרְתָּ לֹא יִטַּמֵּא אֲפִי' עוֹשֶׂה פֶּסַחוּ גְרִיזָא וְא"ת מֵהִיבֵא בְּשִׁטָּא לִישׁ אֲמַרְתָּ לֹא יִטַּמֵּא וי"ל כַּדְפִּירֵשׁ"י גֵּלָל אֲתֵי עֲשֶׂה שְׂאִין בּוּ בְּרַת כְּטַמֵּאת קִרְוִבִים וְיַחְדָּה עֲשֶׂה שֵׁיגַ בּוּ בְּרַת כְּנוֹן עוֹשֶׂה פֶּסַח וְגַם מִיָּלֶה שִׁיךְ בֶּה בְּרַת וְא"ת הָתָם דְּפִרְךְ עַל מַעֲשֶׂה דְּיוֹסָף הַכֹּהֵן מִנ"ל [לְתַלְמוּדָא] דֶּהֱבֵא מִיכִי בַּעוֹשֶׂה פֶּסַחוּ לַחוד וי"ל מְגַלָּא כִּיל גַּבִּי עוֹשֶׂה פֶּסַחוּ כְּמוּ גַבִּי אֲחֵרִים מִי שְׁהִיָּה נֶזֶר וְכֹהֵן הָדְיוּט דַּמַּעֲקָרָא נָקַט נֶזֶר לַחוד וְאֲח"כ נֶזֶר וְכֹהֵן הָדְיוּט וכו' וּא"ת מִנָּא לֵה [לְתַלְמוּדָא] דֶּהֱאִי קִרָא בַּעוֹשֶׂה פֶּסַחוּ וְלִמּוֹל אֶת בְּנֵי הָא קִרָא כְּתִיב בְּנֶזֶר וי"ל אִם אִינוּ עֲגִין בְּנֶזֶר דֶּהֱא כְּתִיבִי בְּסוּקִים אֲחֵרִים דַּמְטַמֵּא בְּמַת מַנְצֶה תְּנַה עֲגִין לִהְלֹךְ לִשְׁחוּט פֶּסַחוּ וכו'. וְהֵשֶׁר מִקּוּצֵי מִישַׁב פִּירֵשׁ"י דְּמִיכִי הֵבֵא דִּישׁ בּוּ כָּל הַקַּדְשוֹת הֵלְלוּ כו' וי"מ פְּרִיָן הָתָם גַּבִּי יוֹסֵף הַכֹּהֵן דַּע"כ אִף בַּעוֹשֶׂה פֶּסַח גְּרִיזָא אִינוּ רִשְׁאִי לְטַמֵּא דְּאִי ס"י עוֹשֶׂה פֶּסַח מְטַמֵּא לְקִרְוִבִים. וְלֵאחֹתָיו לָמָּה לִי לְמִימַר דַּמְטַמֵּא לְמַת מַנְצֶה בֵּינָן דַּמְטַמֵּא לְקִרְוִבִים אֲלֵמֵא עוֹשֶׂה פֶּסַחוּ אִינוּ מַעֲלֶה עָלָיו שׁוּם חוּמְרָא טָפִי א"כ בְּשִׁטָּא דַּמְטַמֵּא לְמַת מַנְצֶה וְכִי תִימֵא מִכָּל מְקוֹם צְרִיךְ קִרָא דַּמְטַמֵּא לְמַת מַנְצֶה מִפְּנֵי שֵׁיגַ בּוּ ג' קַדְשוֹת נֶזֶר וְכֹהֵן וְעוֹשֶׂה פֶּסַח וְלַעוֹלָם אִימֵא לָךְ דַּעוֹשֶׂה פֶּסַח גְּרִיזָא מְטַמֵּא לְקִרְוִבִים לֹא הִיא דֶּהֱא כְּבֵר שְׁמַעִין מְלֵאבִיו וְלֵאמֹר וְלֵאחָיו דְּנֶזֶר וכו"ג לֹא מִהְיֵ מִיכִי לְמַת מַנְצֶה א"כ ע"כ קִרְאִי לֹא אֲצַטְרִיכוּ אֲלָא לְמַעֲלָה דְּפֶסַח וְלָמָּה לִי בְּשִׁטָּא דְּאִי מְטַמֵּא לְקִרְוִבִים כ"ש לְמַת מַנְצֶה וְאֵע"ג דְּאֲצַטְרִיךְ קִרָא דְּלֵאמֹר לְכַהֵן הָדְיוּט וְנֶזֶר דַּמְטַמֵּא לְמַת מַנְצֶה אַע"ג דְּכְתִיב קִרָא דַּמְטַמֵּא לְקִרְוִבִים וְאֲצַטְרִיךְ קִרָא שְׂהָן ב' קַדְשוֹת אַע"ג דַּשְׁמַעִין כְּבֵר דַּמַּעֲלָה דְּנֶזֶר לֹא מִהְיֵ מִיכִי לְמַת מַנְצֶה וכו"ש מִהְיֵ מִיכִי לְמַת מַנְצֶה דְּכִי יֵשׁ לֵנו לוימר כִּי יֵשׁ לֵנו שְׁנֵי קַדְשוֹת דְּטָפִי קַדְשָׁה וְלִכְךָ אֲצַטְרִיךְ קִרָא אֲבָל עוֹשֶׂה פֶּסַח שְׁקַדְשָׁתוּ לִפִּי שַׁעָה אִם אֲתֵּה מַתִּיר לוּ לְקִרְוִבִים ה"ה לְמַת מַנְצֶה מִכ"ש דְּמֵאִי חֲזִית לָתֵן לוּ קַדְשָׁה טָפִי גַבִּי מֵת מַנְצֶה יוֹתֵר מִן הַקִּרְוִבִים. א"י נֵשׁ לִפְרֵשׁ בַּקֶּצֶר הַבְּרִיתָא מְקַתְּנָא גְרִיזָא עַל יִשְׁכָּרְאֵל נֶזֶר וְאֲח"כ נֶזֶר וְכֹהֵן הָדְיוּט וְאֲח"כ נֶזֶר וכו' וּא"כ מִסְבָּרָא יֵשׁ לֵנו לוימר (כִּי יֵשׁ) דְּאִינוּ מְטַמֵּא לְקִרְוִבִים כְּמוּ נֶזֶר וְכֹלָהוּ אִינֵךְ וּדְוִךְ מַעֲצֻמָּה:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

כסוי שֶׁל אֶרֶץ דַּתְנִי' כַּל אֲשֶׁר יָגַע עַל פְּנֵי

”הָעוֹמְדִים בַּשּׂוּרָה וכו'.
תָּנוּ רַבֵּנּוּ: שׂוּרָה הָרוּאָה פְּנִימָה — פְּטוּרָה, וְשֹׂאֲמָה רוּאָה פְּנִימָה — חַיִּיבָתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַבָּאִים מִחֻמַּת הָאֲבָל — פְּטוּרִין, מִחֻמַּת עֲצָמָן — חַיִּיבִין.
**אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הַמוּצֵא כִּלְאִים בְּכִגְדוֹ — פּוֹשְׁטָן אֶפְּסִילוּ בַּשּׁוּק. מֵאִי טַעְמָא: ”אִין חֲכֻמָּה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לִנְגַד ה"י, כָּל מְקוֹם שֵׁיגַשׁ חֲלוּל הַשָּׁם אִין חוֹלְקִין כְּבוֹד לָרַב. מ'מִּתִּיב: קִבְּרוּ אֶת הַמֵּת וְחוּזוּ, וּלְפְנִיָּהֶם שְׁתֵּי דְרָכִים, אַחַת טְהוּרָה וְאַחַת טַמְאָה, כֹּא בַטְהוּרָה — בָּאִין עֲמוּ בַטְהוּרָה, כֹּא בַטַּמְאָה — בָּאִין עֲמוּ בַטַּמְאָה מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ. אָמַאי? לֵימָא ”אִין חֲכֻמָּה וְאִין תְּבוּנָה לִנְגַד ה"י! ^(א) תַּרְגֻּמָּה רַבִּי אֲבָא בְּבֵית הַפֶּרֶס דְּרַבְּנִן.
וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְנַפֵּחַ אָדָם בֵּית הַפֶּרֶס וְהוֹלָה. וְאָמַר רַב יְהוּדָה בַּר אֲשִׁי מִשְׁמִיָּה דְרַב: בֵּית הַפֶּרֶס שָׁנִידֵשׁ — טְהוֹר. ^(ב) תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רַבִּי אֲלַעְזָר בַּר צְדוּק: מְדַלְגִין הֵיינו עַל גַּבִּי אַרְוֹנוֹת שֶׁל מַתִּים, לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד אָמְרוּ אֲלֵא אֶפְּסִילוּ לְקִרְאָת מַלְכֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם, שְׂאָם יִזְכָּה, יִבְחִין בֵּין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלְכֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם. אָמַאי? לֵימָא ”אִין חֲכֻמָּה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לִנְגַד ה"י! ^(א) כְּדִרְבָּא. דְּאָמַר רַבָּא: דְּכִר תוֹרָה, אֲהֵל כָּל שֵׁיגַשׁ בּוּ חָלָל טַפַּח — חוּצָץ בִּפְנֵי הַטּוּמְאָה. וְשֹׂאֲיִן בּוּ חָלָל טַפַּח — אִינוּ חוּצָץ בִּפְנֵי הַטּוּמְאָה. וְרוּב אַרְוֹנוֹת יֵשׁ בָּהֶן חָלָל טַפַּח. וְגִזְרוּ עַל שֵׁיגַשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם שְׂאִין בָּהֶן. וּמִשּׁוּם כְּבוֹד מַלְכִּים לֹא גִזְרוּ בָּהוּ רַבְּנִן. תָּא שְׁמַע: גְּדוּל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׂדוּחָה [אֶת] לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבַתוֹרָה. וְאָמַאי? לֵימָא ”אִין חֲכֻמָּה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לִנְגַד ה"י! תַּרְגֻּמָּה רַב בַּר שָׁבֵא קַמִּיָּה דְרַב כְּהֵנָא בְּלֹא ד"לֵא תְסוּר". אֲחִיכּוּ עָלֶיהָ, לֹאֹ ד"לֵא תְסוּר" דְּאוֹרִיִּיתָא הִיא? אָמַר רַב כְּהֵנָא: גְּבִרָא רַבָּה אָמַר מִילָתָא, לֹא תַחִיכּוּ עָלֶיהָ. כָּל מִיָּלִי דְרַבְּנִן אֲסַמְכִינָהוּ עַל לֹאֹ ד"לֵא תְסוּר", וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שְׂרוּ רַבְּנִן. ^(א) תָּא שְׁמַע: ”וְהַתְעַלְמַת מֵהֶם” — פַּעַמִּים שְׂאֵתָה מִתַּעֲלָם מֵהֶם, וּפַעַמִּים שְׂאִין אֵתָה מִתַּעֲלָם מֵהֶם. ^(ב) הָא פִּיצֵד? אִם הִנָּה כְּהֵן, וְהִיא בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, אוּ הִנָּה זָקֵן וְאִינָּה לִפִּי כְּבוֹדוֹ, אוּ שְׁהִיתָה מִלְּאֲכֵתוּ מְרוּבָה מִשְׁלַ חֲבֵרוֹ, לְכֹךְ נָאֲמַר ”וְהַתְעַלְמַת". אָמַאי, לֵימָא ”אִין חֲכֻמָּה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לִנְגַד ה"י! שְׂאִנִּי הָתָם, דְּכְתִיב ”וְהַתְעַלְמַת מֵהֶם". וְלִיָּגַמַר מִינָּה? אִיסוּרָא מִמַּמּוֹנָא לֹא לְפִינָן. תָּא שְׁמַע. ^(א) וּלְאַחֲחוּ" מֵה תִּלְמוּד לוימר? הֲרִי שְׁהִיָּה הוֹלָךְ לִשְׁחוּט אֶת פִּסְחוֹ, וְלִמּוֹל אֶת בְּנוֹ, וְשְׁמַע שְׁמַת לוֹ מֵת, יְכוּל יַחֲזוֹר וְיִטַּמֵּא? — אָמַרְתָּ: לֹא יִטַּמֵּא. יְכוּל: כְּשֵׁם שְׂאִינוּ מְטַמֵּא לָהֶם כֹּךְ אִינוּ מְטַמֵּא לְמַת מַנְצֶה — תִּלְמוּד לוימר וּ”לְאַחֲחוּ" —**

אֲבָל

חֲמוּר דָּגַם בְּלֹא נִזְרוּת אֲסוּר לְטַמֵּא לְקִרְוָבִיו אַעפ"כ לֵאחָיו הוּא דְּאִינוּ מְטַמֵּא אֲבָל מְטַמֵּא הוּא לְמַת מַנְצֶה וְאִם אִינוּ עֲגִין לְנֶזֶר גְּרִיזָא וְלֹא לְכַהֵן הָדְיוּט נֶזֶר תְּנַה עֲגִין לִכ"ג נֶזֶר וְלֵאחֹתָיו מֵה תִּלְמוּד לוימר הֲרִי שֹׁאֵם הָיָה כ"ג וְנֶזֶר וְהֵלךְ לִשְׁחוּט פִּסְחוּ וְלִמּוֹל אֶת בְּנֵי דְּאִירָא מַנְצֵת

עֲצָמָן – וְלֹא מִחֻמַּת כְּבוֹד שְׂלֹא בָּאוּ לְנַחַם אֲלָא לְרִאיוֹת אֶת הַמֵּאֲרַע: אִין חֲכָמָה – חַשְׁבָּה נֶגֶד ה': אַחַת טַמְאָה – שְׁיַגַּשׁ בֶּה קֶבֶר: בֵּא בַטְהוּרָה – הֶאֱבָל: בְּבֵית הַפֶּרֶס – גֵּלָל מְטַמֵּא אֲלָא מְדַרְבָּן וְהוּא שְׂדָה שְׁנִחְרַשׁ בּוּ קֶבֶר וְחָשׁוּ חֲכָמִים שְׁמֵא דְלַדְלוּ כִּלִּי הַמַּחְרִישָׁה אֶת הַעֲצָמוֹת וְהַדוּרָם עָלֶיהָן מִסּוּין וְעַצֵּם בַּעוֹרָה מְטַמֵּא בְּמַנְעַ וּבְמַשָּׁא וְלֹא בְּאֶחָד וְכִיּוֹן מְדַרְבָּן הוּא דְּאֲסוּר רַבְּנִן הוּא דְּאֲחֻלָּה לִיקְרִיָּהוּ גַבִּי אֲבָל: מְנַפֵּחַ אָדָם – לִפְנֵי שֹׁאֵם ה' שֵׁם עַצֵּם וְרִאָנוּ דְּאִי דְּאוֹרִיתָא הוּא לֹא הֵינָן מְזַלְגִין בֶּה כִּלִּי הִאי לְמַסְמַךְ אֲנַפְסִיָּה וְהָךְ בְּדִיקָה לַעוֹשֶׂה פֶּסַח אֲשֶׁתִּירִי וְלֹא לְאוֹכְלִי תְרוּמָה כְּלֻא־מֵרִינן בְּחֹמֶר בַּקֶּשׁ (חֲנִיגָה דָּף כה): שְׁנֵיגַשׁ – בְּרַנְגִּילִים: מַדְלִגִּין – מֵאֲרֹן לְאֶרֶץ: לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל – הֲרִי לְכַבּוֹד הַבְּרִיּוֹת עוֹבְרִים עַל נִפְשׁ לֹא יִטַּמֵּא (וּיקְרָא כ"א:א') דֶּהֱא ר' אֲלַעְזָר בַּר צְדוּק כֹּהֵן הָיָה כְּלֻא־מֵרִינן בַּעֲבוּרוֹת (דָּף לו). דְּכִר תוֹרָה – הַלֵּכֶה לְמֵשֶׁה מִסִּין: אִינוּ חו

מי שמתו פרק שלישי ברכות

אָבֵל מִטֵּמֵּא הוּא לַמֵּת מִצְנָה – וְהוּא כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת וְדוּחָהּ דָּבַר תּוֹרָה: שֶׁב וְאַל

תַּעֲשֶׂה שְׂאֵנִי – דְּבָרִים רַבִּים הִתְּרוּ לַעֲקֹר דְּבַר תּוֹרָה מִפְּנֵי סָג וּמִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת הֵיכָא דְּאִינוּ עוֹקֵר דְּבַר בְּמַעֲשֵׂה יָדַים אֲלֵא יוֹשֵׁב בְּמִקוֹמוֹ וְדָבַר תּוֹרָה נִעְקֹר מֵאֲלִיו כִּגּוּן תְּקִיעַת שׁוֹפָר וְלוֹלֵב בְּשִׁבְתּוֹ וְסָדִין בְּצִיעַת וְדִבְתֵּי־הוּ טוֹבָא בִּידְמוּת (דף י:)

אָבֵל מַעֲקֹר בְּיָדַים לֹא וְהַלּוּבֵשׁ כִּלְאִים עוֹקֵרוֹ בְּמַעֲשֵׂה מַמָּשׁ שֶׁהוּא לוֹבֵשׁוֹ וּטְמֵאֵת גּוּפִי שֶׁהִתְּרָה לְכַהֵן וּלְגִזְרֵי לְטֵמֵא לַמֵּת מִצְנָה דְּקָא מַעֲקֹר בְּיָדַים מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דְּלֹא שֶׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה הוּא הֵינּוּ טַעֲמָא דְּלֹא גִמְרִינוּ מִנֵּה דְּהִתָּם לֹאֹו כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת הוּא דְּדַחֵי לֹא תַעֲשֶׂה דִּידֵה דְּמַעֲקֹרָא כְּשֶׁנִּכְתָּב ל"ת דְּטֵמְאָה לֹא עַל מַת מִצְנָה נִכְתָּב כֶּשֶׁם שֶׁלֹּא נִכְתָּב עַל הַקְּרוֹבִים אָבֵל הַשִּׁבְתּוֹ אֲבָדָה

וְנִתְּנוּ לְדַחֲיוֹת ע"כ הֵינּוּ דְּדַחֲתִין אִינֵה בְּיָדַים אֲלֵא בִּישִׁיבָתוֹ תִּדְּחָה הַמִּצְנָה אָבֵל כִּלְאִים דְּבְּמַעֲשֶׂה יָדָיו וְדוּחָהּ הַזֵּהִיר בְּאֻדְּהִרָתוֹ: בְּגִזְיוֹקִין הוּא – לֹא הָיוּ גְּדוּלִים בְּכָל גִּמְרָא שֶׁל ד' סָדְרִים אֲלֵא בְּתַלְתָּא בְּבִי שְׁלָנוּ וְהָא מִלְתָּא נִקַּט הֵבָא מִשּׁוּם דְּמִירֵי שְׁמוֹסְרִין נִפְשָׁם עַל קִדְּשַׁת הַשֵּׁם וְעַד הַשְׁתָּא אִירִי נִמִּי בְּמִי שְׁמִיבָיָה עֲצִמוֹ עַל קִדְּשַׁת הַשֵּׁם לִפְשֻׁט כִּלְאִים בְּשׁוּק: הָאִשָּׁה שֶׁכּוֹבֵשֶׁת יָרֵךְ אוֹ וַיְתִים שֶׁכִּבְּשָׁן בְּטוֹרְפִיָּהוּ – מַשְׁנֵה הִיא בְּזַמַּם עֲקָצוֹ:

טְהוֹרִים – שְׁמוֹסְקִין וַיְתִים עַם הָעָלִין כְּדִי לֵאחֲזוֹן בְּהֵן דְּהוּוּ לְהוּ עָלִין יָד לַוְיָתַם לְהִבִּיא לָהֶם טֵמְאָה כְּדֹאמְרִינוּ דְּבַעֲזוֹר וְהַרְטֹב (דף קיח.) שְׁהִיד מִבִּיא טֵמְאָה עַל הָאָבֵל וְאִם כִּבְּשָׁן בְּטוֹרְפִיָּהוּ בַּחֲמֵן בְּטֵלָה תּוֹרַת יָד מִן הָעָלִין לִפִּי שֶׁהִפְדִּישָׁה מִרְּהַבָּתָן וּמִרְכַּבָּתָן וְאִינוּ רֹאִין שׁוֹב לְאֲחֹא בְּהֵן: הַוְיּוֹת דְּרַב וְשִׁמוּאֵל קָא חֲזִינָא הֵבָא – כְּלוּמַר טַעַם הַמַּשְׁנִיּוֹת הִלְלוּ קִשָּׁה עָלֵי כָּכָל הַהֲשִׁיּוֹת שֶׁהָיוּ שְׁנֵי רַבּוֹתֵי מִתְּקַשִּׁין בְּהֵן בְּכָל הַנִּמ': בְּתַלְיִסָּר מִתִּיבְתָּא – בִּי"ג פְּנִים יֵשׁ בִּינְיָנוּ מַשְׁנֵה וּבִרְיֹתָא שֶׁל שֵׁשֶׁה סָדְרִים וּמַסְכַּת עֲקָצוֹן גַּם הִיא בִּי"ג פְּנִים כִּגּוּן מַשְׁנַת רַבִּי וְר' חִיָּא וּמַשְׁנַת בַּר קַפְרָא וְלִוִי וְתַנְא דְּבִי שְׁמוּאֵל וְהָבִי אֲמַרְיִין בְּמַסְכַּת גְּדָרִים (דף מא.) רַבִּי מִתְּנִי הִלְכְתָּא בִּי"ג פְּנִים: כְּרַבְלָתָא – שֵׁם לְבוֹשׁ חֲשׁוֹב כְּמוֹ פִּטְשִׁיָּהוּן וְכַרְבְּלָתָהוּן (דְּנִיחַל ג): מִתּוֹן מִתּוֹן – לָשׁוֹן מֵאֲתָן: ד' מֵאוֹת – ב' פְּעֻמִּים ב' מֵאוֹת כְּלוּמַר הַשֵּׁם גָּרַם לִי לָשׁוֹן אַחֵר מִתּוֹן מִתּוֹן לָשׁוֹן הַמַּתְנֵה אִם הַמַּתְנִי הָיִיתִי מַשְׁתַּכַּר ד' מֵאוֹת זֹחַ: כִּי קֵאֲרִי חִינְרִי – אֲחִים לְבָנִים: ר' יוֹחָנָן – אֲדָם יָפֵה תֹאֵר הָיָה דְּאֲמַרֵּי דְּבִשְׁזָכַר אֶת הַפּוֹעֲלִים (דף פד.)

שְׁפָרָה דִּר' אֲבָהוּ מַעֲזִין שְׁפָרָה וְכוּ': עוֹלֵי עֵין – מְסַלְקִין מִן הָעֵין שְׁאִינֵה שׁוֹלְטָת בְּהֵן: שְׁלֹא רָצְתָה לָזוֹן – לְהַגִּיט מֵאֲשַׁת אֲדוּנֵיהּ: נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקַטְנִים כְּטוּרִים מִק"ש – שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֶׂה שֶׁהֲזַמֵּן גְּרָמָא וְקוּי"ל בְּקִדְּוִשׁוֹן (דף כט.) דְּנָשִׁים כְּטוּרוֹת מִדְּאֹרְזִיתָא וְתַפְלִין נִמִּי מ"ע שֶׁהֲזַמֵּן גְּרָמָא דְּסַבַּר לִילָה נִשְׁבַּת לֹאֹו זְמַן תַּפְלִין יִנְהִי: קַטְנִים – אִפִּי קָטָן שֶׁהִנִּיעַ לַחֲנוּךְ לֹא הִטִּילוֹ עַל אֲבִיו לְחַנְכוֹ בִּק"ש לִפִּי שְׁאִינוּ מְצִי תַּמִּיד כְּשֶׁמִּנִּיעַ זְמַן ק"ש:

שֶׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה שְׂאֵנִי וּא"ת גִּזְרֵי

"אָבֵל מִטֵּמֵּא הוּא לַמֵּת מִצְנָה. אֲמַאי, לִימָא: "אֵין חֲכָמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֲצָה לִנְגַד חִי"!
שְׂאֵנִי הִתָּם, דְּכִתִּיב "וְלֹאֲחֻתָּו".
וְלִיגְמַר מִינֵה! **שֶׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה שְׂאֵנִי.**
^(ס)**אָמַר לִיה רַב פִּפְּא לְאַבְי: מֵאִי שְׂנֵא רַאשׁוֹנִים דְּאִתְּרַחִישׁ לָהּוּ גִיפְּסֵא, וּמֵאִי שְׂנֵא אַנְן דְּלֹא מִתְּרַחִישׁ לָן גִּיפְּסֵא? אִי מִשּׁוּם תַּנּוּי, בְּשָׁנֵי דְרַב יְהוּדָה בּוֹלִי תַּנּוּי בְּנִזְיָקִין הָוָה, וְאַנְן קָא מִתְּנִינוּ שְׂיִתָּא סְדְרִי. וְכִי הָוָה מְטִי רַב יְהוּדָה בְּעוֹקָצִין, הָאִשָּׁה שְׁכּוֹבָשֶׁת יָרֵק בְּקִדְרָה, וְאֲמַרִי לָהּ וַיְתִים שְׁכַבְשָׁן בְּטוֹרְפִיָּהוּ טְהוֹרִים, אָמַר: הַוְיּוֹת דְרַב וְשִׁמוּאֵל קָא חֲזִינָא הֵבָא. וְאַנְן קָא מִתְּנִינוּ בְּעוֹקָצִין תְּלִיסָר מִתִּיבְתָּא, וְאִילוּ רַב יְהוּדָה כִּי הָוָה שְׁלִיף חַד מְסֻאֲנִיָּה, אֲתִי מְטָרָא, וְאַנְן קָא מְצַעְרִינוּ נִפְשִׁין וּמִצְוָח קָא צֻחִינוּ, וְלִית דְּמַשְׁגָּח בָּן. אָמַר לִיה: קַמְאִי הוּוּ קָא מְסָרִי נִפְשִׁיָּהוּ אֶקְדוּשַׁת הַשֵּׁם, אַנְן לֹא מְסָרִינוּ נִפְשִׁין אֶקְדוּשַׁת הַשֵּׁם. כִּי הָא דְרַב אָדָא בַר אֲהֵבָה חֲזִיָּה לָהּהִיא בּוֹתִית דְּהָת לְבִישָׁא כְּרַבְלָתָא בְּשׁוּקָא. סָבַר דְּבַת יִשְׂרָאֵל הִיא, קָם קִרְעִיָּה מִינֵה. אֲגֵלָאִי מִילְתָּא דְּכוּתִית הִיא. שְׂיִימוּהּ בְּאַרְבַּע מָאָה זוּזֵי. אָמַר לָהּ: מָה שְׂמָךְ? אָמַרָה לִיה: מִתּוֹן. אָמַר לָהּ, מִתּוֹן – מִתּוֹן אַרְבַּע מָאָה זוּזֵי שׁוּיָא. רַב גִּידֵל הָוָה רִגִּיל דְּהָוָה קָא אָזִיל וַיְתִיב אֲשַׁעְרִי דְּטְבִילָה. אָמַר לָהּ: הָכִי טְבִילוּ וְהָכִי טְבִילוּ. אֲמַרִי לִיה רַבְּנָן לֹא קָא מְסַתְפִי מִר מִיַּצָּר הָרַע? אָמַר לָהּ: דְּמִיָּין בְּאַפָּאִי כִי קֹאקְרִי חִינְרִי.^(ט)
רַבִּי יוֹחָנָן הָוָה רִגִּיל דְּהָוָה קָא אָזִיל וַיְתִיב אֲשַׁעְרִי דְּטְבִילָה.
אָמַר: כִּי סִלְקוּן בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְאִתְּיָין מְטְבִילָה, מְסַתְפְלָן כִּי, וְנִתְּהוּ לָהּ זֹרְעָא דִּישְׁפִירִי כְּוּוֹתִי. אֲמַרִי לִיה רַבְּנָן: לֹא קָא מְסַתְפִי מִר מַעֲיָנָא בִישָׁא? אָמַר לָהּ: אָנָּא מְזַרְעָא דִּיוֹסָף קָא אֲתִינָא, דְּלֹא שְׁלֻטָא בִיָּה עֵינָא בִישָׁא, דְּכִתִּיב **"בֶּן פּוֹרֶת יוֹסֵף בֶּן פּוֹרֶת עָלֵי עֵין",** וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אֵל תִּקְרִי **"עָלִי עֵין",** אֵלָּא **"עוֹלִי עֵין".**
רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מִהֲקָא: "וַיִּדְּגוּ לָרֹב בְּקִרְבַּ הָאֲרָץ", מָה דְּגִים שְׂבָפִים מִיָּם מְכַסִּין עָלֵיהֶם וְאֵין עֵין הָרַע שׁוֹלְטָת בָּהֶם, אִף זֹרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין עֵין הָרַע שׁוֹלְטָת בָּהֶם. וְאִי בְּעִית אֵימָא: עֵין שְׁלֹא רָצְתָה לָזוֹן מִמֶּה שְׂאִינוּ שְׁלוֹ – אֵין עֵין הָרַע שׁוֹלְטָת בּוּ.**

^(י)**מִתְּנִי נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקַטְנִים כְּטוּרִין מְקִרְיָאֵת שְׂמַע**

וּמִן

דְּקִרָא גָלִי לָן דְּלֹאֹו דְּלֹא יִטְמָא לֹא נֶאֱמַר גְּבִי מַת מִצְנָה וְלֹא נִהִירָא דֹא"כ כָּל מִקוֹם דְּאֲמַרִי שְׁעֵשֶׂה דוּחָה ל"ת לְקַרִי שֶׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה וְכוּ' וְהִיאךְ קָרִי לָהּ דְּחִיָּה אֵימָא שְׁאִינוּ דְּחִיָּה דְּהִתָּם לֹא נֶאֱמַר הֲלֹאֹו וְעוֹד דְּקָא מִיָּלָה וְקַמִּיד וּפְסַח דְּדַחוּ שִׁבְתּוֹ כְּדֹאמְרִינוּ כְּרַק אֲלוּ דְּבָרִים (פְּסָחִים דף טט:) אֲלֵמָא מִקְרִי שְׁפִיר דְּחִיָּה. אֲלֵא נֶרְחָה דְּמַנְזִיר לֹא גִמְרִינוּ דְּמַה לְגִזְרֵי שֶׁבן יִשְׁנוּ בְּשִׁאֲלָה וְכֵן מַכְהֵן מַה לְכַהֵן שֶׁבן לֹאֹו שְׁאִינוּ שְׁנֵה כֻּכַּל: **וַיְתִים שְׁכַבְשָׁן בְּטוֹרְפִיָּהוּ טְהוֹרִים** פֶּרֶשׁ הַקּוֹנְטְרַס כִּינוּ דְּכִבְשָׁן בְּקִדְרָה כְּטִלִים מִתּוֹרַת יָד לְהִבִּיא טֵמְאָה וְלֹא נִהִירָא דֹא"כ מֵאִי הָאִי דְּקֹאמַר עָלֵה שְׁלֹא נִכְבְּשׁוּ אֲלֵא לְמַרְחָה מַה נִּתְּנָת טַעַם יֵשׁ דְּבְּטִלְיָנָהּ מִתּוֹרַת יָד לְכַךְ נִרְחָה לְפֶרֶשׁ דְּטְהוֹרִים מִשּׁוּם דְּאִוְתָן עָלִין לֹא חֲשִׁיבִי אָבֵל שְׁאִינוּ רֹאִין לֹאכִילָה אֲלֵא ע"י אִוְתָה כְּבִישָׁה בְּקִדְרָה שְׁלֹא נִכְבְּשׁוּ אֲלֵא לְמַרְחָה כְּלוּמַר מַה שְׁכַבְשׁ הָעָלִין עֲמָהֵן לֹא כִבְשָׁן אֲלֵא לְהִרְאֻת שְׁהַוְיָתִים נָחִים וְנִדְּשִׁים וּמִשּׁוּם הָכִי טְהוֹרִים. אָבֵל כִּבְשָׁן לְהִיּוֹת רֹאִין לֹאכִילָה מַשְׁעָה שְׁהִיו מִתְּקַנִּין לְרַחֲיַת אֲכִילָה טְמֵאִים: **תְּלִיסָר מִתִּיבְתָּא** יֵשׁ מְפָרְשִׁין תְּלִיסַר וְשִׁיבּוֹת יֵשׁ כְּנוּ שְׁבָקִיאִים וְתַלְיָסַר לֹאֹו דּוֹקָא אֲלֵא לָשׁוֹן הַקִּנִּיל בְּנִמ' כְּמוֹ תַלְיָסַר (חֲלוּן מד:) זֹחִי פְּשִׁיטִי וְרַשִׁי פִּי

לַחֲנוּךְ כְּמוֹ נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקַטְנִים כְּטוּרִים מְסַכָּה (סָכָה דף כח.):

לַחֲנוּךְ כְּמוֹ נָשִׁים כְּטוּרוֹת מִדְּאֹרְזִיתָא וְתַפְלִין נִמִּי מ"ע שֶׁהֲזַמֵּן גְּרָמָא דְּסַבַּר לִילָה נִשְׁבַּת לֹאֹו זְמַן תַּפְלִין יִנְהִי: קַטְנִים – אִפִּי קָטָן שֶׁהִנִּיעַ לַחֲנוּךְ לֹא הִטִּילוֹ עַל אֲבִיו לְחַנְכוֹ בִּק"ש לִפִּי שְׁאִינוּ מְצִי תַּמִּיד כְּשֶׁמִּנִּיעַ זְמַן ק"ש:

 עֵין מִשְׁפָּט נֵר מִצְוָה
--

א מוּי' פג' מהל' אבל הל' ח, טושי"ע יו"ד סו' שעד סעי' א:

ב מוּי' פד' מהל' קריאת שמע הל' א, סמג עשין יח, טושי"ע

או"ח סי' ע סעי' א ב:

כ:

בתפלה פשיטא פֿינן דכתיב ערב ובקר וצִהֲרִים אֲשִׁיחָה וְאֶחְמָה כַּמְצוֹת עֲשֶׂה

מי שמתו פרק שלישי ברכות

וּמִן הַתַּפְלִין - משום דקתם קטן לינו יודע לשמור גופו שלא יפוח בֶּהֶן; וְחִזְקִין וּמִן הַתַּפְלִין, וְחִזְיִבִין בתפילה ובמזוזה ובכרפת המזון.

גַּמְי' קריאת שְׁמַע: פְּשִׁיטָא! מְצוֹת עֲשֶׂה שֶׁהֶזְמַן גֶּרְמָא הוּא, וְכָל מְצוֹת עֲשֶׂה שֶׁהֶזְמַן גֶּרְמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת? מהו דְּתִימָא: הוּאִיל וְאִית בּהּ מְלָכוֹת שְׁמַיִם, קִמְשַׁמַּע לֵן. וּמִן הַתַּפְלִין. פְּשִׁיטָא! מהו דְּתִימָא: הוּאִיל וְאֶתְקַשׁ לְמִזְוֵה — קִמְשַׁמַּע לֵן. וְחִזְיִבִין בתפלה. דְּרַחֲמֵי גִינְהוּ. מהו דְּתִימָא: הוּאִיל וּכְתִיב בּהּ "עֶרֶב וּבֹקֶר וּצִהֲרִים", כַּמְצוֹת עֲשֶׂה שֶׁהֶזְמַן גֶּרְמָא דְּמִי — קִמְשַׁמַּע לֵן. ובמזוזה. פְּשִׁיטָא! מהו דְּתִימָא: הוּאִיל וְאֶתְקַשׁ לְתַלְמוּד תּוֹרָה — קִמְשַׁמַּע לֵן. ובכרפת המזון. פְּשִׁיטָא! מהו דְּתִימָא הוּאִיל וּכְתִיב "בִּתְּת ה' לָכֶם בָּעֶרֶב בִּשְׂרָר לֹאֲכַל וְלָחֶם בַּבֹּקֶר לְשַׂבֵּעַ", כַּמְצוֹת עֲשֶׂה שֶׁהֶזְמַן גֶּרְמָא דְּמִי — קִמְשַׁמַּע לֵן. "אֲמַר רַב אֲדָא פַר אֲהָבָה: נְשִׁים חַיִּיבוֹת בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם דְּבַר תּוֹרָה. אַמַּאי? מְצוֹת עֲשֶׂה שֶׁהֶזְמַן גֶּרְמָא הוּא, וְכָל מְצוֹת עֲשֶׂה שֶׁהֶזְמַן גֶּרְמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת! אֲמַר אַבְיִי: מִדְּרַבְּנָן. אֲמַר לִיה רַבָּא: וְהָא "דְּבַר תּוֹרָה" קֶאֱמַר. וְעוֹד, כֹּל מְצוֹת עֲשֶׂה נְחִיִּיבִינְהוּ מִדְּרַבְּנָן! ^(א)אֶלָּא אֲמַר רַבָּא: אֲמַר קֵרָא "זְכוּר וּשְׁמוּר" — כֹּל שִׁישְׁנֹו בְּשִׁמְיָרָה יִשְׁנֹו בְּזִכְרָה. וְהִנֵּי נָשִׁי הוּאִיל וְאִיתְנַהּוּ בְּשִׁמְיָרָה, אִיתְנַהּוּ בְּזִכְרָה. ^(א)אֲמַר לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא: נְשִׁים בְּכַרְפַּת הַמְּזוּז, דְּאוֹרִייתָא אוּ דְרַבְּנָן? לְמַאי נִפְקָא מִינָהּ — לְאַפּוֹקִי רַבִּים יְדֵי חוּבְתָן. אִי אֲמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא דְּאוֹרִייתָא, אֲתִי דְּאוֹרִייתָא וּמַפִּיק דְּאוֹרִייתָא. אֶלָּא אִי אֲמַרְתְּ דְרַבְּנֹו, הֲוִי "שְׂאִינוּ מְחוּיִיב בְּדִבְרִי", וְכָל שְׂאִינוּ מְחוּיִיב בְּדִבְרִי אֵינֹו מוֹצִיא אֶת הַרְפִּים יְדֵי חוּבְתָן. מַאי? ^(א)תָּא שְׁמַע: בְּאַמַּת אֲמִרוּ בּוּ מְבַרָה לְאַבּוּי וְעָבַד מְבַרָה לְרַבּוּ וְאַשָּׁה מְבַרְכַת לְבַעֲלָהּ, אֲבָל אֲמִרוּ חֲכָמִים: תְּבֵא מֵאַרְה לְאַדָּם שְׂאֲשֶׁתּוּ וּבִבְּיוּ מְבָרְכִין לוּ. אִי אֲמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא דְּאוֹרִייתָא, אֲתִי דְּאוֹרִייתָא וּמַפִּיק דְּאוֹרִייתָא. אֶלָּא אִי אֲמַרְתְּ דְרַבְּנֹו, אֲתִי דְרַבְּנֹו וּמַפִּיק דְּאוֹרִייתָא! "וְלִטְעֻמִּיהָ קִטָּן בַּר חִיבָא הוּא? אֶלָּא הֵכָא בְּמַאי עֲסָחִינוּ — כְּגוֹן שְׂאֵכַל שִׁיעוּרָא דְרַבְּנֹו, דְּאַתִּי דְרַבְּנֹו וּמַפִּיק דְרַבְּנֹו. ^(א)דַּרְשׁ רַב עוּרִיא, זְמַנִּין אֲמַר לַהּ מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי אַמִּי וְזַמַּנִּין אֲמַר לַהּ מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי אַסִּי: אֲמַרוּ מַלְאַכֵי הַשָּׁרַת לְפָנַי הַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, כְּתוּב בַּתּוֹרָתְךָ "וְאַשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שַׁחַד", וְהִלֵּא אֶתְּהּ נוֹשֵׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל, דְּכִתְיב: "וְשָׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ"?! אֲמַר לָהֶם: וְכִי לֹא אֲשָׂא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל, שְׂכַתְבְּתִי לָהֶם בַּתּוֹרָה "וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְהֵם מְדַקְדָּקִים [עַל] עֲצָמָם עַד בִּזְיַת וְעַד כְּבִיצָה. "מִתְנַיִ" בַּעַל קָרִי — מְהֵרָה בְּלָבוּ, וְאִינוּ מְבַרָה, לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֶריהּ. וְעַל הַמְּזוּז מְבַרָה לְאַחֲרֵיוּ וְאִינוּ מְבַרָה לְפָנָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: מְבַרָה לְפָנֶיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם. "גַּמְי' אֲמַר רַבִּינָא: זֹאת אוֹמַרְתְּ הִרְהוּר כְּדִבּוּר דְּמִי. דְּאִי סֵלְקָא דַּעְתָּךְ לָאו כְּדִבּוּר דְּמִי — לָמָּה מְהֵרָה? אֶלָּא מַאי — הִרְהוּר כְּדִבּוּר דְּמִי, יוֹצִיא בְּשַׁפְתָּיו? כְּדֹאשְׁכַּחן בְּסִינִי. "וְרַב חֲסֵדָא אֲמַר, הִרְהוּר לָאו כְּדִבּוּר דְּמִי, דְּאִי סֵלְקָא דַּעְתָּךְ הִרְהוּר כְּדִבּוּר דְּמִי — יוֹצִיא בְּשַׁפְתָּיו. אֶלָּא מַאי הִרְהוּר לָאו כְּדִבּוּר דְּמִי, לָמָּה מְהֵרָה? אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזַר: כִּדִּי שְׁלֹא יְהוּ כָּל הַעוֹלָם עוֹסְקִין בּוּ וְהוּא יוֹשֵׁב וּבִטֵּל. וְנִגְרוֹס בְּפִרְקָא אַחֲרִינָא! אֲמַר רַב אֲדָא פַר אֲהָבָה: בְּדִבְרִי שֶׁהַצָּבוּר עוֹסְקִין בּוּ.

וְהָרִי

עֵין מִשְׁפָּט
גַּר מְצוּחַ

א מוּי' פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יג, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' לח סעי' ג:
ב מוּי' פא' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קו סעי' ב:
ג מוּי' פה' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' י, סמג עשין כב, טוש"ע יו"ד סי' רצא סעי' ג:
ד מוּי' פה' מהל' ברכות הל' א, טוש"ע או"ח סי' קו סעי' ב:
ה מוּי' פ"ב מהל' עבודה זרה כב, טוש"ע או"ח סי' ערא סעי' ב:

ו מוּי' פא' מהל' ברכות הל' יא:
ז מוּי' פה' מהל' ברכות הל' טו:
ח מוּי' פה' מהל' ברכות הל' טז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפו סעי' א ב:

ה מוּי' פ"ב מהל' עבודה זרה וחוקות הגוים הל' ג, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' ערא סעי' ב:

ו מוּי' פא' מהל' ברכות הל' יא:

ז מוּי' פה' מהל' ברכות הל' טו:

ח מוּי' פה' מהל' ברכות הל' טז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפו סעי' א ב:

ט מוּי' פה' מהל' ברכות הל' טו:

י מוּי' פה' מהל' ברכות הל' טז, וחוקות הגוים הל' ג, טוש"ע או"ח סי' קפו סעי' א ב:

יא מוּי' פד' מהל' קריאת שמע הל' ח, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' פח סעי' א:
יב טוש"ע או"ח סי' טב סעי' ג ד:

יג טוש"ע או"ח סי' טב סעי' ג ד:

מסורת הש"ס

א שבת סב; עירובין כז; חגיגה ד; סוכה כח; ספרי במדבר; ראש השנה ל; מנחות מג; מכילתא דרבי שמעון; ראש השנה ב שבועות כ; לעיל יז:

ג מנחות נד; מנחות לט;; תוספתא ביכורים; משנה ראש השנה; חולין פה;; ראש השנה כט;; בבא בתרא קמז:
ד סוכה לח.

ה פסיקתא רבתין; תנא דבי אליהו זוטא וספחים סדרא אליהו זוטא פרקי ד' אליעזר ה; שמות רבה

גליון הש"ס

גמ' ומן התפלין פשיטא. עיון תוס' עירובין; צו ע"ב ד"ה לא סי"ד:

שם ובמזוזה פשיטא. עיון יומא דף י"א ע"ב ואם כן לא הוה פשיטא דלא נימא למעט מן ביתא ולא ביתא. וצע"ק:

שם ובבהמ"ז פשיטא. עיון לקמן בסמוך א"ל רבינא לרבא נשים בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן. וצע"ק:

שם נשים בבהמ"ז דאורייתא. ע' תשובת תשב"ץ ח"א סימן קס"ט:
שם ולטעמין קטן. ע' ב"ר"י מגילה פ"ב (ובדף הספר רס"ב א) בשם הרמב"ן וצע"ג. אח"כ ראיתי ברמב"ן במלחמות שו"ל גירסא אחרת כאן:

שם דאחי דרבנן ומפיק דרבנן. ע' ר"ה לג ע"א תוס' ד"ה הא ר' יהודה ועירובין צו. תוס' ד"ה ילימא [ומגילה יט: תוס' ד"ה ור"י]:
שם אמר רבינא זאת אומרת. ע' בטורי אבן מגילה יט ע"ב בד"ה ר"ה מכשיר:

תורה אור השלם

יקשרתם לאות על־יָדְךָ והיו לטֹטֶפֶת בין עֵינֶיךָ (דברים ו, ח)
ובתבנתם על־מִזְוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעֶיךָ (דברים ו, ט)

עֶרֶב וּבֹקֶר וּצִהֲרִים אֲשִׁיחָה וְאֶחְמָה וְשַׁמַּע כוֹלִי (תהילים נה, יח)

וּלְשַׁדְתָּם אֲתָם אֶת־בְּנִיכֶם לְדֹבֵר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִלְתְּךָ בְּדֹרֹךְ וְגו' (דברים יא, טו-כ)
ויאמַר מִשָּׁה בֵּתְתָּ יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בִּשְׂרָר לֹאֲכַל וְלָחֶם (שמות טז, ח)

לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה וְגו' (שמות כ, ז)
לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה וְגו' (דברים ה, יא)

זְכוּר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (שמות כ, ח)
שְׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (דברים י, יב)

כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הַקְּדוֹשִׁים הַכֹּל וְגו' (דברים י, יז)

יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ (נֶשֶׁם) [במדבר ו, כו]
וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַּת אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הַכֹּרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִתְּרָלָךְ (דברים ה, י)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ אֶל־הָעָם וְקַדְּשֵׁתָם הַיּוֹם וְיִחָדּוּ וּכְבִּשׁוּ וְגו' [שמות י, י]

בתפלה – דתפלה רחמי היא ומדרבנן היא ותקנונה אף לנשים ולנחנך קטנים: ובמחזה ובברכת המזון – מחזה ומצת עשה שלא הזמן גרמא וצגמקרא פריך פשיטא: ברכת המזון – צגמקרא צעי לה דאורייתא או דרבנן: גמ' מהו דתימא נקיש תפלין למחזה – דכתיב ויקשרתם וכתבתם מה מחזה נשים חיבות אף תפלין נשים חיבות קמשמע לן: הכי גרסינן תפלה דרחמי גיטאו – ולא גרס פשיטא דא לא דאורייתא היא: נקיש מחזה לתלמוד תורה – דכתיב (דברים יא) ולמדתם אתם את בניכם וסמיוך לה וכתבתם מה תלמוד תורה נשים פטורות ואע"ג דאין הזמן גרמא רחמנא פטרינהו דכתיב את בניכם ולא צנותיכם אף מחזה נשים פטורות קמ"ל דנשים חיבות דכתיב למען ירצו וימנעו גברי צעו חיי נשי לא צעי חיי בתמיה: קדוש היום מ"ע שהזמן גרמא הוא – זכור את יום השבת לחדשו (שמות כ) וזכרנו על היין: בשמירה – דלא תעשה מלאכה (שס): והכי נשי איתנהו בשמירה – דתנן (קדושין דף כט.) כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חיבות דהשנה הכתיב אשה לאיש לכל ענשים צפתורה: נשים בברכת המזון דאורייתא – דכתיב ואכלת נשבעת (דברים ח:י') והנה ליה מצת עשה שאין הזמן גרמא: או דרבנן – דכתיב על הארץ הטבה אשר נתן לך (שס) והארץ לא נתנה לנזקות להסתלק ואי משום בנות צלפחד חלק אביהם הם דנטלו שהיה מוצאי מצרים: בן – קטן: מדבר – ברפת המזון לאביו אם אין אביו יודע לדבר: שעורא דרבנן – כגון בזית לר"מ ובציצה לרבי יהודה דמגלוצוריתא ואכלת נשבעת וברכת פתיב אכל בשעור כי האי לא מחיב אלא מדרבנן והלכה דתי קטן דרבנן ומפיק גזול: עד בזית עד בציצה – עד בזית לר"מ עד בציצה לר' יהודה דתנן (לקמן ברכות דף מה.) עד כמה ממנין ר"מ אומר עד בזית ר' יהודה אומר עד בציצה: מתני' בעל קרי – מתקנות עזרא ואילן. שפתון טבילה לבעלי קריין לעסך בתורה גדלמרינן בב"י בפרק מרובה (בבא קמא דף עב:): מהרר – ק"ש בלבו בשמינע זמן המקרא: ואינו מדבר – אפלו בהרהור: לא לפניה ולא לאחריה – בין שניצא מ"מ לאו כדבור דמי לעגן שוא בעל קרי אסור להרהר גדלשכחן בסיני דהיה שס דבור וסיו צריכין לטובל ואע"פ שהיו שותקין שומע בעונה [ספס לח:]: ורב חסדא אמר לאו כדבור דמי ר"ח פרש דהלכה כרב חסדא מדמתצי רב אחא ורבי אלעזר למלתא שמע מנה בניה קומי ולא יצא בקריאת שמע בהרהור:

מסורת הש"ס
 א לקמן כבו; משנה ברכות
 ב לקמן מוח: ג פסחים נד:
גליון הש"ס
 גמ' אינו חוזר וקורא. ע"י ברבינו יונה לעיל פ"ב י"א ד"ה באמצע:
 שם מ"ט ק"ש דרבנן. ע"י בב"ק פז ע"א תוס' ד"ה וכן היה ר"י פוטרו מכל המצות האמורות בתורה ובסוטה לב ע"ב תוס' ד"ה ורבי ובמנחות מג ע"ב תוס' ד"ה ואיזו:
 רש"י ד"ה שאינו כו' כלומר שלא מצינו. וכיוצא בזה בב"מ פח ע"ב ועיין קדושין טו ע"ב תוס' ד"ה א"ק:
 תוס' ד"ה ור"י כו' אבל ודאי התפלל. ע"י לקמן כט ע"א תוס' ד"ה מפני:
תורה אור השלם

ואכלת ושבעת וברכת את־יהונה אליהו על־הארץ השבה אשר נתן־לך (דברים ח, י)

כי שם יתנה אקרא גדל לאלהינו (דברים לב, ג)

ושנתם לבניך ודברת גם בשבתך בביתך ובקלתך בצורך ובשכבך ובקומך (דברים ו, י)

אֵלֶּא יִקְצַר – כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה: דְּלִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים – אִין מְלַךְ הַעוֹלָם בְּבִרְכוֹת שְׁל י"ח:
וְהִרְי תַּפְלָה דְּדָבָר שֶׁהַצָּבוֹר כּו' ה"ג וְהִרְי בִּרְכַת הַמּוֹזוֹן לִפְנֵיָה דְּלִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים כּו' – לְשָׁנָא אַחֲרֵינָא שְׁאִנִּי תַּפְלָה דְּלִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים. קִבְּלַת מַלְכוּת שְׁמִים בְּדִאיִתָּא בּח"ש שְׁמַחְבַּל עֲלֵיו אֵת הַשֵּׁם לְאֶדוֹן וּלְמֶלֶךְ מִנְּחַד וּלְהֹאִי לְשָׁנָא גְּרָסִין וְהִירי בִּרְכַת הַמּוֹזוֹן לְאַחֲרֵיו דְּלִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים וְלָשׁוֹן זֶה נִרְאֶה שֶׁהוּא עֹקֵר מִדְּמַשְׁעֵי לִישׁ אֵלֶּא ק"ש וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן דְּאוֹרִיתָא וְהֹאִי בְּלֹאֲחֲרֵיו עֲסָקִין וְאִי לְלִשְׁנָא קִמָּא הֵא לֹא אֲרִירי בִּבְרַכַת הַמּוֹזוֹן לְאַחֲרֵיו גְּדַלֻּתָּא פִּתְּחָא לְאַחֲרֵיהּ מִן הַתּוֹרָה – שְׁנַאָמַר: "כִּי שֵׁם ה' אֱקָרָא הָבו גְּדֹל לֹאֲלֵהִינוּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְמַדְּנוּ בִּרְכַת הַתּוֹרָה לְאַחֲרֵיהּ מִן בִּרְכַת הַמּוֹזוֹן מִקַּל וְחוֹמֵר, וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן לִפְנֵיָה מִן בִּרְכַת הַתּוֹרָה מִקַּל וְחוֹמֵר. בִּרְכַת הַתּוֹרָה לְאַחֲרֵיהּ מִן בִּרְכַת הַמּוֹזוֹן מִקַּל וְחוֹמֵר: וּמָה מִזוֹן שְׂאִין טַעוֹן לִפְנָיו, טַעוֹן לְאַחֲרֵיו, תּוֹרָה שְׁטַעוֹנָה לִפְנֵיָה, אִינּוּ דִין שְׁטַעוֹנָה לְאַחֲרֵיהּ. וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן לִפְנֵיָה מִן בִּרְכַת הַתּוֹרָה מִקַּל וְחוֹמֵר: וּמָה תּוֹרָה שְׂאִין טַעוֹנָה לְאַחֲרֵיהּ, טַעוֹנָה לִפְנֵיָה, מִזוֹן שֶׁהוּא טַעוֹן לְאַחֲרֵיו, אִינּוּ דִין שִׁיְהָא טַעוֹן לִפְנָיו. אִיפָּא לְמַפְרָה: מָה לְמוֹזוֹן שְׁפֹן נִגְהֶנָּה. וּמָה לְתוֹרָה שְׁפֹן חִיי עוֹלָם. וְעוֹד, תַּנּוּ עַל הַמּוֹזוֹן מִבְּרָה לְאַחֲרֵיו וְאִינּוּ מִבְּרָה לִפְנָיו. תִּיּוּבָתָא. "אָמַר רַב יְהוּדָה: סָפֵק קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע, סָפֵק לֹא קָרָא – אִינּוּ חוֹזֵר וְאוֹמֵר "אֲמַת וַיְצִיב". מֵאִי טַעְמָא? – קְרִיאַת שְׁמַע דְּרַבְּנָן. "אֲמַת וַיְצִיב", דְּאוֹרִייתָא. מִתִּיב רַב יוֹסֵף: "וּבִשְׁכַּבְּךָ וּבִקּוּמְךָ". אָמַר לִיה אֲבִי: הֵהוּא בְּדַבְּרֵי תוֹרָה כְּתִיב. תַּנּוּ: בַּעַל קָרִי מְהִרְהֵר בְּלַבּוֹ וְאִינּוּ מִבְּרָה לֹא לִפְנֵיָה וְלֹא לְאַחֲרֵיהּ. וְעַל הַמּוֹזוֹן מִבְּרָה לְאַחֲרֵיו וְאִינּוּ מִבְּרָה לִפְנָיו. וְאִי סֵלְקָא דַּעְתָּךְ "אֲמַת וַיְצִיב" דְּאוֹרִייתָא – לְבִירוֹף לְאַחֲרֵיהּ! מֵאִי טַעְמָא מִבְּרָה, אִי מִשּׁוּם יְצִיאַת מִצְרַים – הָא אֲדַכּוּר לִיה בְּקְרִיאַת שְׁמַע. וְנִימָא הָא וְלֹא לְבַעֲי הָא! קְרִיאַת שְׁמַע עֲדִיפָא, דְּאִית בַּהּ תַּרְתִּי. ^[כ]וְרַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר: סָפֵק קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע סָפֵק לֹא קָרָא – חוֹזֵר וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע. סָפֵק הַתַּפְּלִל סָפֵק לֹא הַתַּפְּלִל – אִינּוּ חוֹזֵר וּמִתַּפְּלִל. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: וּלְוֹאִי שְׁיִתַּפְּלִל אֲדָם כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. "וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הִיָּה עוֹמֵד בַּתַּפְּלָה וְנוֹזֵכַר שֶׁהַתַּפְּלִל פּוֹסֵק – וְאִפִּילוֹ בְּאֻמָּצַע בְּרָכָה. אִינִי?! וְהָאִמַּר רַב נַחֲמָן: כִּי הָויְנוּ בִּי רַבָּה בַר אֲבוּהַ, בַּעַן מִיָּגִיָּה: הֲנִי בְנִי בִּי רַב דְּטַעוּ וּמִדַּבְּרֵי דַּחּוּל בִּשְׁבַת. מַהוּ שְׁיִגְמְרוּ? וְאָמַר לָן: גּוֹמְרִין כָּל אוֹתָהּ בְּרָכָה?! הֲכִי הַשְׁתָּא! הֵתָם גִּבְרָא בַר חֵיּוּבָא הוּא, וְרַבְּנָן הוּא דְלֹא אֶטְרַחוּהוּ מִשּׁוּם כְּבוֹד שְׁבַת, אָבָל הָכָא – הָא צָלִי לִיה. "וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַתַּפְּלִל וְנִכְנָס לְבִית הַכֹּהֵנֶסֶת וּמָצָא צָבוֹר שְׁמַתַּפְּלִלִין, אָם יָכוֹל לַחֲדוּשׁ בַּהּ דָּבָר – יַחֲזוֹר וַיִּתַּפְּלִל, וְאָם לֹא – אֵל יַחֲזוֹר וַיִּתַּפְּלִל. וַצִּירִכָּא, דְּאִי אֲשַׁמְעִינּוּ חַמִּיתָא, הֲנִי מִיָּלִי יַחֲיד וַיַּחֲיד

וְהִרְי תַּפְלָה דְּדָבָר שֶׁהַצָּבוֹר כּו' וְהִרְי תַּפְלָה, דְּדָבָר שֶׁהַצָּבוֹר עֲסוּקִין בּוֹ, וּתַנּוּ: הִיָּה עוֹמֵד בַּתַּפְּלָה וְנוֹזֵכַר שֶׁהוּא בַּעַל קָרִי – לֹא יַפְסִיק, אֱלֹא יַקְצַר. טַעְמָא דְּאַתְחִיל, הָא לֹא אַתְחִיל – לֹא יַתְחִיל! שְׂאִנִּי תַּפְלָה דְּלִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים. וְהִרְי בִּרְכַת הַמּוֹזוֹן לְאַחֲרֵיו דְּלִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים, וּתַנּוּ עַל הַמּוֹזוֹן מִבְּרָה לְאַחֲרֵיו וְאִינּוּ מִבְּרָה לִפְנָיו! אֱלֹא: קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן דְּאוֹרִייתָא, וּתַפְלָה דְּרַבְּנָן. ^[כ]אָמַר רַב יְהוּדָה: מִנֵּין לְבִרְכַת הַמּוֹזוֹן לְאַחֲרֵיהּ מִן הַתּוֹרָה – שְׁנַאָמַר: "וְאִכַּלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַתְּ". מִנֵּין לְבִרְכַת הַתּוֹרָה לִפְנֵיָה מִן הַתּוֹרָה – שְׁנַאָמַר: "כִּי שֵׁם ה' אֱקָרָא הָבו גְּדֹל לֹאֲלֵהִינוּ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְמַדְּנוּ בִּרְכַת הַתּוֹרָה לְאַחֲרֵיהּ מִן בִּרְכַת הַמּוֹזוֹן מִקַּל וְחוֹמֵר, וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן לִפְנֵיָה מִן בִּרְכַת הַתּוֹרָה מִקַּל וְחוֹמֵר. בִּרְכַת הַתּוֹרָה לְאַחֲרֵיהּ מִן בִּרְכַת הַמּוֹזוֹן מִקַּל וְחוֹמֵר: וּמָה מִזוֹן שְׂאִין טַעוֹן לִפְנָיו, טַעוֹן לְאַחֲרֵיו, תּוֹרָה שְׁטַעוֹנָה לִפְנֵיָה, אִינּוּ דִין שְׁטַעוֹנָה לְאַחֲרֵיהּ. וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן לִפְנֵיָה מִן בִּרְכַת הַתּוֹרָה מִקַּל וְחוֹמֵר: וּמָה תּוֹרָה שְׂאִין טַעוֹנָה לְאַחֲרֵיהּ, טַעוֹנָה לִפְנֵיָה, מִזוֹן שֶׁהוּא טַעוֹן לְאַחֲרֵיו, אִינּוּ דִין שִׁיְהָא טַעוֹן לִפְנָיו. אִיפָּא לְמַפְרָה: מָה לְמוֹזוֹן שְׁפֹן נִגְהֶנָּה. וּמָה לְתוֹרָה שְׁפֹן חִיי עוֹלָם. וְעוֹד, תַּנּוּ עַל הַמּוֹזוֹן מִבְּרָה לְאַחֲרֵיו וְאִינּוּ מִבְּרָה לִפְנָיו. תִּיּוּבָתָא. "אָמַר רַב יְהוּדָה: סָפֵק קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע, סָפֵק לֹא קָרָא – אִינּוּ חוֹזֵר וְאוֹמֵר "אֲמַת וַיְצִיב". מֵאִי טַעְמָא? – קְרִיאַת שְׁמַע דְּרַבְּנָן. "אֲמַת וַיְצִיב", דְּאוֹרִייתָא. מִתִּיב רַב יוֹסֵף: "וּבִשְׁכַּבְּךָ וּבִקּוּמְךָ". אָמַר לִיה אֲבִי: הֵהוּא בְּדַבְּרֵי תוֹרָה כְּתִיב. תַּנּוּ: בַּעַל קָרִי מְהִרְהֵר בְּלַבּוֹ וְאִינּוּ מִבְּרָה לֹא לִפְנֵיָה וְלֹא לְאַחֲרֵיהּ. וְעַל הַמּוֹזוֹן מִבְּרָה לְאַחֲרֵיו וְאִינּוּ מִבְּרָה לִפְנָיו. וְאִי סֵלְקָא דַּעְתָּךְ "אֲמַת וַיְצִיב" דְּאוֹרִייתָא – לְבִירוֹף לְאַחֲרֵיהּ! מֵאִי טַעְמָא מִבְּרָה, אִי מִשּׁוּם יְצִיאַת מִצְרַים – הָא אֲדַכּוּר לִיה בְּקְרִיאַת שְׁמַע. וְנִימָא הָא וְלֹא לְבַעֲי הָא! קְרִיאַת שְׁמַע עֲדִיפָא, דְּאִית בַּהּ תַּרְתִּי. ^[כ]וְרַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר: סָפֵק קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע סָפֵק לֹא קָרָא – חוֹזֵר וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע. סָפֵק הַתַּפְּלִל סָפֵק לֹא הַתַּפְּלִל – אִינּוּ חוֹזֵר וּמִתַּפְּלִל. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: וּלְוֹאִי שְׁיִתַּפְּלִל אֲדָם כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. "וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הִיָּה עוֹמֵד בַּתַּפְּלָה וְנוֹזֵכַר שֶׁהַתַּפְּלִל פּוֹסֵק – וְאִפִּילוֹ בְּאֻמָּצַע בְּרָכָה. אִינִי?! וְהָאִמַּר רַב נַחֲמָן: כִּי הָויְנוּ בִּי רַבָּה בַר אֲבוּהַ, בַּעַן מִיָּגִיָּה: הֲנִי בְנִי בִּי רַב דְּטַעוּ וּמִדַּבְּרֵי דַּחּוּל בִּשְׁבַת. מַהוּ שְׁיִגְמְרוּ? וְאָמַר לָן: גּוֹמְרִין כָּל אוֹתָהּ בְּרָכָה?! הֲכִי הַשְׁתָּא! הֵתָם גִּבְרָא בַר חֵיּוּבָא הוּא, וְרַבְּנָן הוּא דְלֹא אֶטְרַחוּהוּ מִשּׁוּם כְּבוֹד שְׁבַת, אָבָל הָכָא – הָא צָלִי לִיה. "וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַתַּפְּלִל וְנִכְנָס לְבִית הַכֹּהֵנֶסֶת וּמָצָא צָבוֹר שְׁמַתַּפְּלִלִין, אָם יָכוֹל לַחֲדוּשׁ בַּהּ דָּבָר – יַחֲזוֹר וַיִּתַּפְּלִל, וְאָם לֹא – אֵל יַחֲזוֹר וַיִּתַּפְּלִל. וַצִּירִכָּא, דְּאִי אֲשַׁמְעִינּוּ חַמִּיתָא, הֲנִי מִיָּלִי יַחֲיד וַיַּחֲיד

או

וּחֵי' אִמָּאִי שְׂבָךְ בְּבֹא דק"ש דְּקִרְאִי בְּגוּה דְּדָבָר שֶׁהַצָּבוֹר עֲסוּקִין בּוֹ וְקַתְּנִי אִינוּ מְבַרְךְ לִפְנֵיָה כּו'. וי"ל מִשּׁוּם כְּרַמְתָּא דַּתַּפְּלָה פְּרִיךְ מִנָּה אַע"ג דַּתַּפְּלָה מְעַמַּד וְנִרְאֶה לְכָל שְׂאִין זֶה עוֹמֵד כְּמוֹתָם אֲפֹלוּ הֲכִי אֶמְרִינּוּ אִם לֹא הַתְּחִיל לֹא יַתְחִיל. וּחֵי' ת בִּין דְּלֹא יַדַּע טַעְמָא דְּבְסָמוֹךְ וּקְשָׁה גַם לְרַבִּינָא מַה לִּי ק"ש וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן יוֹתֵר מִתַּפְּלָה וי"ל דְּלַרְבִּינָא נִיחָא בִּין דַּהֲרֹאוּר אִינוּ בְּלוּס רַק שְׁלֹא יִהְיֵב וּבְטַל מַה לִּי ק"ש מַה לִּי תַּפְּלָה: הָא אִי לֹא אַתְחִיל לֹא יַתְחִיל וּחֵי'ת אִימָא דְּבַדְבוּר קְאָמַר הֵא דַּהֲרֹאוּר שְׁפִיר דְּמִי וי"ל דְּמַשְׁמַע דְּלֹא יַתְחִיל אִפִּי דַּהֲרֹאוּר מְזַלָּא קְאָמַר וְיַעַר בַּדְבוּר אִו יִהְרֹאר בְּאַרְיכוּת: הֲכִי גְרָסִי' אֱלֹא ק"ש וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן דְּאוֹרִיתָא וּתַפְּלָה דְּרַבְּנָן וְלֹא גְרָסִינוּ מִיַּד בְּתַר הֲכִי עַד אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב ופִי' הִקְוִינְטָרַם ק"ש דְּאוֹרִיתָא בִּין שְׂאִינוּ אוֹמַר אֲמַת וַיְצִיב בַּדְפִי' בְּמַתְּנִיתוֹן וַיֵּשׁ סְפָרִים גּוֹרָסִים ק"ש דְּרַבְּנָן הוּא. וּמַשְׁנֵי אֵלֶּא ק"ש אִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן דְּאוֹרִיתָא וּתַפְּלָה דְּרַבְּנָן וְכֵן הִגְרָסָא בְּפִי'ה וְקָשָׁה דְּבַמַּתְּנִיתוֹן פִּי' דק"ש דְּאוֹרִיתָא לְכָלִי עֲלִמָא בִּין שְׁלֹא אִמַר אֲמַת וַיְצִיב דְּבַהֲכִי מִירִי מַתְּנִיתוֹן וְגַם יֵשׁ סְפָרִים גּוֹרָסִים שְׂאִנִּי תַּפְּלָה דְּלִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים וְהִירי בִּרְכַת הַמּוֹזוֹן דְּלִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים וּתַנּוּ עַל הַמּוֹזוֹן מִבְּרָךְ לְאַחֲרֵיו וְכו' אֵלֶּא הִינוּ טַעְמָא דק"ש אִית בַּהּ מַלְכוּת שְׁמִים וּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן דְּאוֹרִיתָא וּתַפְּלָה דְּרַבְּנָן וְגַם עַל גְּרָסָא זַ קְשָׁה בַּדְּפַרשׁ: סָפֵק לֹא אָמַר אֲמַת וַיְצִיב חוֹזֵר וְתַמָּה הָא ע"כ צְרִיךְ לוֹמַר שֶׁהוּא מְסַפֵּק גַּם מן"ש שְׂאִם הִיא בְּרוּר לוֹ מן"ש וְסָפֵק מִאֲמַת וַיְצִיב לֹא יִהְיֶה מִן הַעוֹרָה בִּין שְׁהַצִּיר יַצִּיאַת מִצְרַים בּח"ש וְאִם כֵּן הֵואִיל וּמְסַפֵּק מַשְׁנֵיָהִם יַחוּד לן"ש דְּלִית בַּהּ תַּרְתִּי מַלְכוּת שְׁמִים וַיַּצִּיאַת מִצְרַים עֲדִיף מְלוּמַר אֲמַת וַיְצִיב בְּגִי מַתְנִי'. וְאוֹמַר ר"י דְּנוֹדָאִי מַתְנִי' גְּבִי בַּעַל קָרִי שְׁנַדְעִנוּ בּוֹ שְׁלֹא אִמַר ק"ש וְלֹא אֲמַת וַיְצִיב בְּלָל וְאִנוּ רִיוַעַס לְהַפִּיר לוֹ הִלְכָךְ טוֹב הוּא יוֹתֵר שְׂאימַר ק"ש דְּאִיפָּא תַּרְתִּי אָבָל הֲכָא

שֶׁהוּא סָפֵק אִם אִמַר אֲמַת וַיְצִיב וּמְסַפֵּקָא לִישׁ אִם אִמַר שְׁנֵיהֶם בַּדְּפַרשִׁית טוֹב הוּא יוֹתֵר שְׂאימַר אֲמַת וַיְצִיב שְׂמָא יֵשׁ לְתוֹלַת שְׁתַּקּוֹן הַכָּל דְּאִם קָרָא בְּבַר אֲמַת וַיְצִיב גַּם קָרָא ק"ש בְּבַר דְּמַסַּתְמָא הַתַּפְּלָל בַּדְּרָךְ תַּפְּלָה ק"ש וְאִח"כ אֲמַת וַיְצִיב וַיֵּצֵא זִידִי שְׁפִינָאן וְכִי גְמִי פִּימָא דְלֹא אִמַר בְּבַר שְׁפִינָא מ"מ שְׂמָא אִמַר ק"ש וְלֹא אִמַר אֲמַת וַיְצִיב שְׂזֵה יָכוֹל לִהְיוֹת וְעַתָּה בְּשִׂאימַר אֲמַת וַיְצִיב נִמְצָא שֶׁהַשְּׁלִים הַכָּל וְכִי פִימָא שְׂמָא לֹא קָרָא לֹא זֶה וְלֹא זֶה בִּין דְּסַפִּיקָא הוּא כְּלִי הֹאִי לֹא אֶטְרַחוּהוּ רַבְּנָן לְחוּד שְׁנֵיהֶם אָבָל אִם יֹאמַר ק"ש אִין זַז תַּקְנֶה גְּמוּרָה כָּל כַּךְ דְּשְׂמָא קָרָא ק"ש אַחֲרַת וְלֹא יֵצֵא כָּלָל בְּמָה שְׁעוּשָׁה עָשָׂה וְאִם בְּרוּר שְׁלֹא אִמַר בְּבַר ק"ש אִם כֵּן לֹא אִמַר גְּמִי אֲמַת וַיְצִיב שְׂאִין רְגִילוֹת לוֹמַר אֲמַת וַיְצִיב בְּלֹא ק"ש וְאִם כֵּן בְּשִׂאימַר מַעֲשֶׂה ק"ש לֹא תַקּוֹן כָּלָל וְלֹא יֵצֵא מִזִּי סָפֵקוּ עוֹד אִמַר הו"ר שְׁמַעוֹן דְּמִירִי שְׁפִיר שְׂאִינוּ מְסַפֵּק אֵלֶּא מִאֲמַת וַיְצִיב אָבָל בְּרוּר הוּא שְׁקָרָא ק"ש וְאֲפֹלוּ הֲכִי הִי אֲמַת וַיְצִיב דְּאוֹרִיתָא שר"ל סָפֵק לֹא אִמַר אֲמַת וַיְצִיב עַם פִּרְשַׁת צִיצִית שְׁמַסְפֵּק אִי לֹא אִמַר לֹא פִרְשַׁת צִיצִית וְלֹא אֲמַת וַיְצִיב וְאִם כֵּן לֹא הַצִּיר כָּלָל יַצִּיאַת מִצְרַים וְכֹלָה מִלְתָּא דִּיצִיאַת מִצְרַים קָרִי לֶה אֲמַת וַיְצִיב לְפִי דַּטַּעַם אֲמַת וַיְצִיב הִי פִרְשַׁת צִיצִית בְּכָלָל אֲמַת וַיְצִיב:

הַהוּא בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה כְּתִיב וְהֹא דְּלִמְרִינּוּ לַעֲיֹל בְּפֶרֶק קוּמָא (בְּרָכוֹת דף ב. ב.) בַּעֲרַב מִשּׁוּם דְּכַתִּיב וּבִשְׁכַּבְךָ אֶסְמַכְתָּא בַּעֲלִמָא הוּא: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר וּלְוֹאִי שְׁיִתַּפְּלִל אֲדָם כָּל הַיּוֹם אוֹמַר ר"י דְּהִלְכָה בְּרַבִּי יוֹחָנָן וְזוֹקָא בְּסָפֵק הַתַּפְּלָל אָבָל וְזֹאִי הַתַּפְּלָל לֹא תַדַּע דְּהָא מַסַּתְמָא לֹא פְּלִיג אֲהָא דְּאִמַר רַב יְהוֹדָה אִמַר שְׁמוּאֵל בְּסָמוֹךְ וְנוֹזֵכַר שֶׁהַתַּפְּלָל פּוֹסֵק

וְכו' וְכֵן אִם יָכוֹל לַחֲדוּשׁ דָּבָר בְּתַפְּלָתוֹ:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

כא.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פב' מהל' קריאת שמע

הל' ג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' סז סעי' א:

ב מו"י פו' מהל' תפילה וברכת

כהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קו סעי' א:

ג מו"י פו' מהל' תפילה וברכת

כהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קו סעי' א:

ד מו"י פו' מהל' תפילה וברכת

כהנים הל' ז, טוש"ע או"ח סי' רסח סעי' ב:

ה מו"י פא' מהל' תפילה וברכת

כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קז סעי' א:

כא:

עין משפט גור מצוה

א מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טז, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קט סעי' א ב:

ב מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, טוש"ע או"ח סי' נה סעי' א:

ג מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טז, טוש"ע או"ח סי' קד סעי' ז:

ד מו"י פ"א מהל' עבודה זרה וחוקות הגויים הל' טו, סמג לאוין נה, טור יו"ד סי' קעט:

ה מו"י פב' מהל' איסורי ביאה הל' יג, טוש"ע אה"ע סי' טז סעי' ה:

עַד שֶׁלֹא יֵגִיעַ שְׁלִיחַ צַבּוּר לְמוֹדִים וְטַעֲמָא לְפִי טַעֲרִיךְ לְשׁוֹחַ עַם הַצִּבּוּר שֶׁלֹא יִרְאֶה אוֹ צַבּוּר וְצַבּוּר – בֵּין בִּרְאשׁוֹנָה בֵּין בִּשְׁנִיָּה עַד צַבּוּר וְצַבּוּר מִשְׁתַּחֲוִין לוֹ וְהוּא הָדִין נָמִי אִם יֵגִיעַ לְמוֹדִים כְּשֶׁשְׁלִיחַ צַבּוּר יֵגִיעַ לְמוֹדִים דְּשִׁפּוּר דְּמִי בִּין שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עִם חֲבָרָיו אֲבָל אֵין גַּמְרָא פְּסִיקָא לֵה כִּי הָאִי גּוֹנָא אֲבָל אֵין נִרְאֶה דְּמַשּׁוּם מוֹדִים דְּרַבְּנָן נָקֹט הֲכִי טַעֲמֵנָה לַעֲנוּת שָׁזֵה לֹא מוֹצִינוּ לוֹ עִקָּר בְּגַמ' ור"ת הִיֵּה רְגִיל כְּשֶׁהִיָּה מִתְפַּלֵּל בְּיַחֲדִיד כְּשֶׁהֲחִזּוּ מַנְיַע לְמוֹדִים הִיָּה כּוֹרַע עִם הַקָּהֵל בְּלֹא אִמְרִיהַ כֵּלָל וְזָנוּקָא בְּאַמְצַע בְּרַכָּה אֲבָל בְּסוּף בְּרַכָּה לֹא דְאִמַּר לְקַמָּן (בְּרֻכּוֹת דף ג.ד.) דְּאִסּוּר לִשְׁחוּת בְּסוּף כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה מֵיהוּ לְכַתְּחִלָּה אֵין לַעֲשׂוֹת בֶּן כְּדַמְשַׁמַּע הֵבֵא וְכַתֵּב רַש"י בְּסִפָּה פֶּרֶק לִנְלֹב הַגּוֹזֵל (כִּפֶּה דף נח:.) דְּאִזְסֵי הַמִּתְפַּלֵּל וְשִׁמַּע מִפִּי הַחֲזַן קֹדִישׁ אוֹ קִרְיָשָׁה אֵינוּ יִכּוֹל לְהַפְסִיק וְלַעֲנוּת עִם הַצִּבּוּר אֲלֵא יִשְׁתַּח וְיִתְחַזֵּן מַעֲטָ דְּשׁוּמַע כְּעֻנָּה וי"ל דְּלִכְתַּחֲחִלָּה אֵין לַעֲשׂוֹת בֶּן דַּעֲגִיָּה חֲסִידָא טָפִי הַדּוּר מַצֵּנָה. ור"ת ור"י הִיוּ אוֹמְרִים דְּאִדְרַבְּהִי אִי שׁוּמַע כְּעֻנָּה הִיוּ הַפְסָקָה אִם שׁוּתָה. וימ"מ נִהְיָו הָעָם לִשְׁתַּח וְלַשְׁמַע וְגָדוֹל הַמַּנְהֵג. בִּירוּשְׁלָמִי פֶּרֶק תַּפְלַת הַשַּׁחַר הָאִמַּר לֹא הַתְפַּלֵּל וּבֹא וּמַצָּן מִתְפַּלְלִין מוּסָף אִם הִיָּה יוֹדַע שֶׁהִיָּה מִתְפַּלֵּל וְגוֹמַר עַד שֶׁלֹא יִתְחַלֵּ ש"ן כְּדִי לַעֲנוּת אֲמָן מִתְפַּלֵּל אִם לֹאֹ לֹא יִתְפַּלֵּל. בְּאִזְזָה אֲמָן אִמְרוּ פְּלִיגִי בַּהּ תַּרִּי אִמּוּרָאִי חַד אִמַּר בְּאֲמָן שֶׁל הָאֵל הַקְדוֹשׁ וְחַד אִמַּר בְּאֲמָן שֶׁל שׁוּמַע תַּפְּלָה וְלֹא פְּלִיגִי בֹאן בַּחוּל בֹּאן בַּשֶּׁבֶת וְהֵא דְאִמְרִינוּ בְּאֲמָן שֶׁל שׁוּמַע תַּפְּלָה הֵינוּ בַּחוּל לִכְךָ יֵשׁ לְזַהֵר לַעֲנוּת אֲמָן בַּהֵאֵל הַקְדוֹשׁ וְגַם לַעֲנוּת אֲמָן בְּשׁוּמַע תַּפְּלָה וּמִתְחַזֵּן הִירוּשְׁלָמִי מִשְׁמַע שֶׁהִיוּ רְגִילִין לומר יי"ח בְּרֻכּוֹת שְׁלֵמוֹת בְּמוּסָף שֶׁל חוּל כְּגוֹן בִּר"ח וּבַחוּל הַמוּעֵד וּמִיהוּ אֲנִי סְמִיכִין אֵהֵא דְאִמַּר פֶּרֶק תַּפְלַת הַשַּׁחַר (לְקַמָּן בְּרֻכּוֹת דף כט.) דְּקֹאִמַר תַּמְנִי כְּרִי תַקָּון תַּשְׁכְּרִי לֹא תַקָּון וּמַה שְׁאֵנוּ אוֹמְרִים עֲנִנוּ בֵּין גּוֹאֵל לְרֹפֵא לֹא קִשָּׁה שְׁאֵינוּ אֲלֵא לֵש"ן אֲבָל יַחֲדִיד כּוֹנֵנָה בִּש"ת וְעוֹד אוֹמַר הִר"ר חַיִּים דְּאִיתָא בַּתְּרַסְפֵּתָא (דַּפ' ת"ה) בַּהֲדִיא כְּמוֹנְהֵנוּ דְקֹאִמַר הֵתִם יָמִים שְׁנַשׁ בָּהֶן קִרְבֵּן מוּסָף כְּגוֹן ר"ח וּח"ה עֲרֻבִית וְשַׁחֲרִית מִתְפַּלֵּל יי"ח שְׁלֵמוֹת וְאוֹמַר מַעֲזִין הַמְּאֻרַּע בְּעֻבְדָּהּ וְאִם לֹא אִמַּר מַחֲזִירִים אוֹתוֹ וּבְמוּסָפִים מִתְפַּלֵּל שָׁבַע וְאוֹמַר קִרְשַׁת הָיִם בְּאַמְצַע וּבִירוּשְׁלָמִי נָמִי יי"ל דְּטַעֲנוֹת סוֹפֵר הוּא וּל"ג שֶׁל מוּסָף אֲלֵא בֹא וּמַצָּן מִתְפַּלְלִים וְכֵן מִשְׁמַע בִּירוּשְׁלָמִי פֶּרֶק מִי שְׁמַתוֹ גַּם זֶה הַמִּימְרָא כְּתוּבָה עָס וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל מוּסָף כֵּלָל: אֵין יַחֲדִיד מִתְפַּלֵּל קִדְשָׁה וְכֵן הִלְכָה אֲבָל הַמִּתְפַּלֵּל יי"ח עִם הַחֲזַן לְכַשְׁנִיעַ ש"ן לְקִרְיָשָׁה יֹאמַר עִם הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר נִקְדַּשׁ וְכָל הַקִּרְיָשָׁה מְשַׁלֵּם יִכּוֹל לַעֲנוּת עִם הַצִּבּוּר דְּאֵין זֶה קִרְוִי יַחֲדִיד:

אוֹ צַבּוּר וְצַבּוּר – בֵּין בִּרְאשׁוֹנָה בֵּין בִּשְׁנִיָּה

אוֹ צַבּוּר וְצַבּוּר, אֲבָל יַחֲדִיד לְגַבִּי צַבּוּר כְּמֵאֵן דְּלֹא צִלִּי דְמִי, כְּמִשְׁמַע לוֹ. וְאִי אֲשַׁמְעִינוּ הֵכָא, מִשׁוּם דְּלֹא אֲתַחֲחִיל בַּהּ, אֲבָל הֵתֵם דְּאֲתַחֲחִיל בַּהּ — אִימָא לֹא. צְרִיכָא. "אִמַּר רַב הוּנָא: הַנִּכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמַצָּא צַבּוּר שְׁמַתְפַּלְלִין, אִם יָכוֹל לְהַתְחִיל וּלְגַמּוֹר עַד שֶׁלֹא יֵגִיעַ שְׁלִיחַ צַבּוּר ל"מוֹדִים" — יִתְפַּלֵּל. וְאִם לֹא — אֵל יִתְפַּלֵּל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָמַר: אִם יָכוֹל לְהַתְחִיל וּלְגַמּוֹר עַד שֶׁלֹא יֵגִיעַ שְׁלִיחַ צַבּוּר ל"קְדוּשָׁה" — יִתְפַּלֵּל, וְאִם לֹא — אֵל יִתְפַּלֵּל. בְּמֵאִי קָא מְפַלְגִי — מֶר סִבֵּר יַחֲדִיד אוֹמַר "קְדוּשָׁה", וּמֶר סִבֵּר אֵין יַחֲדִיד אוֹמַר "קְדוּשָׁה".^[כ] וְכֵן אָמַר רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה: מַנְיָן שְׁאֵין הַיַּחֲדִיד אוֹמַר "קְדוּשָׁה" — שְׁנַאָמַר: "וּנִקְדָּשְׁתִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כָּל דְּכַר שְׁבִקְדוּשָׁה לֹא יְהֵא פָחוּת מַעֲשָׂרָה.^[כ] מֵאִי מִשְׁמַע? דְּתַנִּי רַבְנָאִי אַחוּה דְרַבִּי חֲזִיָא בַר אֲבָא: אֲתֵיָא "תּוֹךְ" "תּוֹךְ". כְּתִיב הֵכָא: "וּנִקְדָּשְׁתִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְתִיב הֵתֵם: "וְהִבְדֵּלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת", מָה לְהִלָּן עֲשָׂרָה. אַף כָּאֵן עֲשָׂרָה. וְכּוּלִי עֲלֵמָא מִיהֵת מַפְסָק לֹא פְּסִיק. 'אִיבַעֲיָא לְהוּ: מַהוּ לְהַפְסִיק ל"יֵהֵא שְׁמוּ הַגָּדוֹל מְבוֹרָה"? כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן תַּלְמִידֵי דְרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרִי: לְכָל אֵין מַפְסִיקִין חוּץ מִן ייֵהֵא שְׁמוּ הַגָּדוֹל מְבוֹרָה". שְׁאַפִּילוּ עוֹסַק בְּמַעֲשֵׂה מְרַכְּבָה — פּוּסַק. וְלִית הִלְכָתָא כְּוִיתִיהַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר מְכַרָּה לַפְּנִיָּהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם. לְמִימְרָא דְקֶסֶבֶר רַבִּי יְהוּדָה בַּעַל קָרִי מוֹתֵר בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה? וְהָאִמַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, מַנְיָן לְבַעַל קָרִי שְׁאִסּוּר בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה — שְׁנַאָמַר: "וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָה וּלְבְנֵי בְנִיָּה", וּסְמִיךְ לִיָּה: "יּוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ וּגו'". מָה לְהִלָּן בַּעֲלֵי קָרִיִין אֲסוּרִין, אַף כָּאֵן בַּעֲלֵי קָרִיִין אֲסוּרִין!^[כ] וְכִי תֵימָא רַבִּי יְהוּדָה לֹא דָרִישׁ "סְמוּכִים", וְהָאִמַּר רַב יוֹסֵף: אָפִילוּ מֵאֵן דְּלֹא דָרִישׁ סְמוּכִים בְּכָל הַתּוֹרָה, בְּמִשְׁנַה תּוֹרָה — דָּרִישׁ. דְּהָא רַבִּי יְהוּדָה לֹא דָרִישׁ "סְמוּכִין" בְּכָל הַתּוֹרָה פּוּלָהּ וּבְמִשְׁנַה תּוֹרָה — דָּרִישׁ.^[כ] וּבְכָל הַתּוֹרָה פּוּלָהּ מִנָּא לֹן דְּלֹא דָרִישׁ — דְּתַנְיָא, בֶּן עֲזַאי אוֹמַר: נֶאֱמַר "מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה", וְנֶאֱמַר "כָּל שׁוֹכֵב עִם בַּהֲמָה מוֹת יוֹמָת" — סְמָכוּ עֲנִין לוֹ, לומר: מָה שׁוֹכֵב עִם בַּהֲמָה בְּסָקִילָה, אַף מְכַשְׁפָּה נָמִי בְּסָקִילָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וְכִי מַפְנִי שְׁסָמְכוּ עֲנִין לוֹ, נּוֹצִיא לְזֶה לְסָקִילָה? אֲלָא: אוֹב וְיִדְעוּנִי בְּכָלֵל כָּל הַמְכַשְׁפִּים הֵיוּ, וּלְמָה יֵצְאוּ — לְהַקְדִּישׁ לָהֶן וְלומר לָהּ: מָה אוֹב וְיִדְעוּנִי בְּסָקִילָה — אַף מְכַשְׁפָּה בְּסָקִילָה.^[כ] וּבְמִשְׁנַה תּוֹרָה מִנָּא לֹן דְּדָרִישׁ — דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר נוֹשֵׂא אֲדָם אָנוּסַת אָבִיו וּמַפּוֹתַת אָבִיו אָנוּסַת בְּנוֹ וּמַפּוֹתַת בְּנוֹ.^[כ] רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בְּאָנוּסַת אָבִיו וּבְמַפּוֹתַת אָבִיו. וְאָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב: מֵאִי טַעֲמָא דְרַבִּי יְהוּדָה? — דְּכְתִיב: "לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְלֹא יִגְדֹּל אֶת כְּנַף אָבִיו". כְּנָף שְׂרָאָה אָבִיו — לֹא יִגְדֹּל. וּמֵמָא דְּבִאָנוּסַת אָבִיו כְּתִיב — דְּסְמִיךְ לִיָּה: "וְנָתַן הָאִישׁ הַשׁוֹכֵב עִמָּהּ וּגו'".^[כ] אָמְרִי: אֵין בְּמִשְׁנַה תּוֹרָה דָּרִישׁ, וְהֵי סְמוּכִין מַבְעִי לִיָּה לְאִידָה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי. דְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: כָּל הַמְלַמֵּד לְבָנוּ תּוֹרָה מַעֲלָה עֲלִיו הַכְּתוּב כְּאֵלוּ קִבְּלָהּ מִהַר חוּרַב. שְׁנַאָמַר: "וְהוֹדַעְתֶּם לְבַנְיָה וּלְבְנֵי בְנִיָּה", וּכְתִיב בַּתְרִיָּה "יּוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לַפְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּחוּרִב".^[כ] תַּנּוּ זָב שְׂרָאָה קָרִי, וְנָדָה שְׁפָלְטָה שְׂכַבַת זָרַע, הַמְשַׁמְשֶׁת וּרְאָתָה דָם, צְרִיכִין טְבִילָה. וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. עַד כָּאֵן לֹא פְטַר רַבִּי יְהוּדָה אֲלֵא בְּזָב שְׂרָאָה קָרִי, דְּמַעֲיַקְרָא לֹאֹ בַר טְבִילָה הוּא, אֲבָל בַּעַל קָרִי גְרִידָא מְחִיִּיב. וְכִי תֵימָא: הוּא הָדִין דְאָפִילוּ בַּעַל קָרִי גְרִידָא נָמִי פְטַר רַבִּי יְהוּדָה, וְהֵאִי דְקָא מְפַלְגִי בְּזָב שְׂרָאָה קָרִי — לְהוֹדִיעָה כַּחַן דְרַבְּנָן. אִימָא סִיפָא: הַמְשַׁמְשֶׁת וּרְאָתָה דָם — צְרִיכָה טְבִילָה. לְמֵאֵן קְתַנִּי לָהּ? אִילִימָא לְרַבְּנָן — פְּשִׁיטָא! הַשְׂתָּא וּמָה זָב שְׂרָאָה קָרִי — דְּמַעֲיַקְרָא לֹאֹ בַר טְבִילָה הוּא, מְחִיִּיבֵי רַבְּנָן: הַמְשַׁמְשֶׁת וּרְאָתָה דָם — דְּמַעֲיַקְרָא בַת טְבִילָה הִיא, לֹא כָּל שְׂכָן?! אֲלָא לֹאֹ רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְדוֹקָא קְתַנִּי לָהּ, מִשְׁמָשֶׁת

עֲמָסָה בְּשַׁתִּיחָא שְׂשַׁכַּח שְׁהַתְפַּלֵּל עִם הִרְאשׁוּנִים: רַב הוּנָא סִבֵּר – יַחֲדִיד הַמִּתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר אוֹמַר קְדוֹשׁ הִלְכָךְ אִם לֹא גָמַר עַד שֶׁלֹא יֵגִיעַ ש"ן לְקִדְוֹשׁ לִית לָן בַּהּ אֲבָל מוֹדִים אַף עַל פִּי שְׂיַחַד אוֹמַר מוֹדִים אִם אֵינוּ אוֹמְרֵי עִם הַצִּבּוּר הִירוּאָה אֶת כָּלִם כּוֹרְעִים וְהוּא אֵינוּ כּוֹרַע נִרְאֶה כְּכּוֹפֵר בְּמִי שְׁחֲבָרָיו מִשְׁתַּחֲוִין לוֹ: מַפְסָק לֹא פְּסִיק – תַּפְּלִתוֹ לְקִרְיָשָׁה לַעֲנוּת עִם הַצִּבּוּר וְכֵן לְמוֹדִים: בְּמִשְׁנַה תּוֹרָה דְרִישׁ – וְהָאִי קָרָא בְּמִשְׁנַה תּוֹרָה הוּא נֶאֱמַר: מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה – (לֹא כִרַּשׁ בְּאִיזוֹ מִיתָה תְּמוּת וְנֶאֱמַר אֲצִלוּ כָּל שָׂכָב עִם בַּהֲמָה מוֹת יוּמָת: סְמָכוּ עֲנִין לוֹ – סְמַכְתּוֹ פֶּרֶשֶׁת מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה לְשׁוֹכֵב עִם בַּהֲמָה: מָה שׁוֹכֵב עִם בַּהֲמָה בְּסָקִילָה – כְּדֹאֲמִרִין לָהּ בְּסִנְהֶדְרִין פֶּרֶק ד' מִיתוֹת (סְנִהֶדְרִין דף נד:) בְּנִזְרָה שְׁנֵה דְתַרְהַנּוּ דְהֵבֵא מִכִּי הַרוּג תַּהֲרַגְנוּ דְּמַסִּית אַף מְכַשֵּׁף בְּסָקִילָה: אָמַר לָהּ רַבִּי יְהוּדָה וְכִי מַפְנִי שְׁסָמְכוּ הָעֲנִין – לְשׁוֹכֵב עִם בַּהֲמָה נּוֹצִיא זֶה הַמְכַשֵּׁף לְסָקִילָה שֶׁהִיא חֲמוּקָה מִכָּל מִיתוֹת שְׁבַתוֹרָה אֲלֵא מִקְרָא מְפָרָשׁ: יֵשׁ לוֹ כְּמִקּוּם אַחֵר שֶׁהוּא בְּסָקִילָה: אוֹב וְיִדְעוּנִי בְּכָלֵל לֹא תַחֲיֶה דְכָל הַמְכַשְׁפִּים הֵיוּ וְלָמָּה יִצְאוּ בְּפִנִי עֲצָנוּ כְּשֶׁהִפְרִישׁוּ לְסָקִילָה כְּדַכְתִּיב בְּאֲבָן יִרְמְיוּ אֶתֵם דְּמִיָּהם בָּם לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם אֶת כָּל הַכָּלֵל שְׂזוּ מִזֶּה בַּתּוֹרָה שְׂכָל דְּבַר שֶׁהִיָּה בְּכָלֵל וְנֶאֱמַר מִן הַכָּלֵל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל עֲצָמוּ יִצָּא אֲלֵא לְלַמֵּד עַל הַכָּלֵל כֵּלּוּ יִצָּא: זָב שְׂרָאָה קָרִי וְכו' – לַעֲנִין טְבִילָה שְׂתַקּוּן שְׂזָרָא לְכַעֲלֵי קָרִיִין לַעֲסַק בַּתּוֹרָה קָאִי וְלִשְׂאֵר טְמֵאִים לֹא הַצְרִיךְ וְקֹאִמַר הֵבֵא דָאֵם: יֵשׁ לוֹ טְמֵאָה אַחֲרַת עִם הַקָּרִי שְׁאֵינוּ יִכּוֹל לַצֵּאת מִמֶּנָּה בְּטְבִילָה זֶו כְּגוֹן זָב וְנָדָה שְׁהֵם טְמֵאִים טְמֵאֵת שְׂבַעָה אֲפֵלוּ הֲכִי צְרִיךְ לְטַבֵּל לְקִרְוִי קֹדֶם שְׁיַעֲסַק בַּתּוֹרָה: פּוּלְטָת שְׂכַבַת זָרַע – הֲרִי הִיא כְּבַעַל קָרִי: וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר – קַס"ד דְאֵין טְבִילָה זֶו מְטַהֲרָתוֹ מִכָּל וְכָל: הַמְשַׁמְשֶׁת לְמֵאֵן קְתַנִּי לָהּ – לְהַשְׁמִיעֵנוּ כַּח מִי הַצְרִיכוּ לְחַלֵּק בַּהּ: אֲלִימָא לְרַבְּנָן – לְהוֹדִיעָךְ כַּחַן דְּמַחֲזִיבֵי בַּהּ: הַשְׂתָּא זָב שְׂרָאָה קָרִי – שְׂקַדְמָתוֹ טְמֵאֵת הַזִּיבָה מַעֲקָרָא: דְּמַעֲקָרָא – בַּשְּׂעָה שְׂרָאָה קָרִי לֹאֹ בַר טְבִילָה הוּא וּמַחֲזִיבֵי לִיָּה רַבְּנָן טְבִילָה לְקָרִי לְדַבְּרֵי תּוֹרָה: מִשְׁמָשֶׁת וְרִאָתָה נָדָה – דְּטְמֵאֵת קָרִי קִדְמָה וּבְשִׂרְאָתָה הַקָּרִי רִאשִׁיָּה הֵיתָה לְטַבֵּל מִנֶּד: לֹא כ"ש – גִּלָּא אֲתֵיָא טְמֵאֵת נָדָה שֶׁהִיא אַחֲרוּנָה וּמַפְקָעָה לְטְבִילָה שְׁנַתְחַזִּיבָה בַּהּ כְּבַר: אֲלֵא לֹאֹ רַבִּי יְהוּדָה – קְתַנִּי לְהוֹדִיעָךְ דְאֲפִי' הִיכָא דְקֹדֶם הַקָּרִי אֲתֵיָא טְמֵאֵת נָדָה וּמַפְקָעָה טְבִילָה דְאֵין טְבִילָה אֲלֵא הַמְטַהֲרַת וְאִי לְרַבִּי יְהוּדָה לִית לָהּ תַקֻּנַּת שְׂזָרָא לְמָה לִיָּה לֹאֲשַׁמְעִינוּ בַּהּ כָּל בַּעֲלֵי קָרִיִין נָמִי לֹא בָעִי טְבִילָה לְדַבְּרֵי תּוֹרָה הִלְכָךְ עַל פְּרִשְׁתָּן דְּזָקָא קְתַנִּי לָהּ:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

מסורת הש"ס

א מגילה כג:

ב סנהדרין עד:

ג יבמות ד.

ד סנהדרין סז:

ה יבמות צז; משנה יבמות

ו יבמות ד.

ז קידושין ל.

ח לקמן כו; משנה ברכות

תורה אור השלם

[ויקרא כב, לב]

[במדבר טז, כא]

[במדבר צז, כז]

[יחזקאל א]

[שמות כב, יז]

[שמות כב, יח]

[ויקרא כ]

[ויקרא כ, כז]

[דברים כג, א]

[דברים כב, כט]

[דברים ט, ד]

[דברים ד, י]

מסורת הש"ס
א משנה ברכות; לעיל יא: ב מועד קטן טו. ג תוספתא ברכות
ד תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא לה ה חולין קלו:
גליון הש"ס
רש"י ד"ה ובוועלי נדות אם טבלו לקריין. ע"י מ"ל פ"ג ה"ג מהל' ביאת המקדש:
תורה אור השלם

רק השמר לך ושמר נפשך מאד פורתשפח את־בָּדָרִים אֲשֶׁר־יָאוּ עִינֶיךָ ופּוֹרִיסוּרוֹ מלִבְבְּךָ כּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי בְנִיךָ (דברים ד, ט)

יום אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחַרְבַּ בָּאֲמֹר יְהוָה אֵלַי הַקְהֵל־לִי אֶת־הַעַם וְאֲשַׁמְעֵם אֶת־דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִלְמְדוּ לִירְאָה אֹתִי מִלִּ־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם וְלַמִּדּוּן (דברים ד, י)

הלוא כה דברי פאש נאס־יהונה ובפטיש ופצץ פלע (ירמיהו כג, טט)

לא־תִזְרַע כּוֹמֶץ בְּלֵאִים פּוֹרֶתְקֹדֶשׁ הַמִּלֵּאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוּאָת הַכֶּרֶם (דברים כב, ט)

ראשיות דגנך תרישך ויצחקך וראשית זו צאנך תתורלו (דברים יח, ד)

לֹא תִימָא – דַּמְתַּעֲי' מַכְרָךְ אֵלֶּא מַסְהֵר: עֲשֹׂאן ר' יְהוּדָה – לַבְרֵכַת הַמִּזוּן: כְּהִלֻּכִית ד' א" – שְׁמַתָּר לְשִׁנְיָתָהּ בַּעַל קָרִי כְּדַבְּרֵינוּ: מַה לְהֵלֵן בְּאִימָה – דַּכְתִּיב וַיִּרָא הָעַם וַיַּנְוַעְגּוּ וַנְּגו' (שמות כ): מַכְאֵן אִמְרוּ

– כַּל הַטּוֹמָאִים חֲתָרִים בַּמִּכְרָה שְׁאֵף הֵם וְכוּלִים לְטַהֵרָם מִטּוֹמְאָת בּוֹעַל נִגְהָ שְׂהִיא שְׂכַעַת יָמִים אֲבָל לַתְּקַנָּה גְּזוּף עוֹלָה לָהֶם כְּדַתְנָן בַּמַּתְנִיתִין זָב שְׁקָהָה קָרִי וְנִגְהָ כּו' גְּרִיכִין טְבִילָה: בְּרַגִּילִיּוֹת – בַּמַּטְנִיּוֹת הַשְּׁגוּרֹת בְּפִיו שְׂהוּא מוֹצִיאָן מִפִּי בַּמְרוּנָה וְאִין גְּרִיךְ לְהַלְרִיךְ בָּהֶן: שְׁלֹא יַצִּיעַ – בְּטַעְמֵי פְרוּשֵׁיָהּ: וְאִינוּ מַצִּיעַ אֶת הַמְדַּלֵּשׁ גְּרָסִין – מַפְגֵּי שַׁעֲרִיךְ הוּא תַמִּיד לְהַזְכִּיר בּוֹ אֶת הַפְסוּקִים שְׂהוּא דוֹרַשׁ: אִזְכּוּרָת – שְׂבַמְקַלְכוֹת הַגְּדֻלָּהִים: לֹא יַפְגֵּם לַמְדַּלֵּשׁ כַּל עַקָר – לֹא לְהַצִּיעַ וְלֹא לְשַׁנּוֹת אֲבָל לְבִית הַמְדַּלֵּשׁ הוּא נִכְנֵם וְשׁוֹמֵר: הַלְכוֹת דְּרָךְ אֶלְזן – כְּגוּן דְּלָדָן שֶׁל ת"ח שְׂהִיא בְּרִיקָא וְיַכְרָךְ בֶּן עוֹזִי הַגּוֹתֵן אֶרְבַּעַה דְּבָרִים אֵל לְבוֹ: מַנְמָנֶם וְקוּרָא – בַּעַל קָרִי הֵי: גִּרְאָה בְּעִינֵי דה"ג א"ר אֵלְעָאִי הֵלְכָה כּו' – וְלֹא גְרָסִין מְסַנֵּעַ לָהּ: מַשּׁוּם רַבִּינוּ – רַב: כִּי הֵנָּךְ תִּלְתָּ סָבִי – וְכוּלְהוּ לְהֵלֵא: אִינוּ נוֹהֵב אֵלֶּא בְּאֶלְזן – בַּשְּׁחִיתוֹת חֲלוּן וְלִף טַעְמָא בַּפֶּרֶק הַזֶּה: חֹטֵה וְשֹׁעֲרֵה וְחֹרֶץ – שְׁלֹשְׁתָן בַּמַּפְלֵת יָד דְּהוּן לָהּ בְּלֹא זָכָעִים וְכִלְאֵי הַכֶּסֶם כְּאֻחַת: לְטַבִּילוּתָא – דְּבַעְלֵי קָרְיִין: חַד תַּנִּי – בְּבֶן עוֹזִי לְחֻשָּׁה לַתְלַמִּידִים: מַשּׁוּם בַּטּוֹל פְּרִיָּה וְקִיָּה – שְׂהִיו נִמְנָעִים מִתַּשְׁמִישׁ מַפְגֵּי טַרַח הַטְבִּילָה: שְׁמַקְלִין בָּהּ – בַּמְקַרְנָאוֹת אוֹ בַּתְנִית תַּשְׁעָה קַבִּין: שְׁמַחמִירִין בָּהּ – בְּאַרְבַּעִים סָאָה: שֶׁל טוֹבְלֵי שְׁמֵרִין – בַּעְלֵי קָרְיִין הַטּוֹבְלִין שְׁמֵרִית: וְהָ אִיהוּ אִמֵּר כּו' – לַעֲלִי בְּרִישׁ שְׁמַעְתִּין: אֶפְשָׁר בַּתְנִינָה – תַּשְׁעָה קַבִּין וְחָף עַל גַּב דְּלֹא תַנָּא לַקַּמֵּן אֵלֶּא בַּחוּלָה סַתֵּם תַּלְמוּדִי חֲכָמִים חוּלִים הֵם כְּדֹאמַר בַּמַּסְכָּת גִּזְרִים (דף מו:)

כְּמֹאן מַעֲלִין אֶלְעִירִי וְאִמְרִיעִי כְּרַבִּי יוֹסִי. חֲצִירִי חֲלוּן מְרִיעִי רַבְנָן: גִּזְר גְּדוֹל גִּזְרוּ – בַּמָּה שְׂהַצִּירִכוּ בְּאַרְבַּעִים סָאָה: שְׂתַבַּע אִשָּׁה – אוֹמַה אִשָּׁה כְּגוּיָה הִיתָה וְחֲכָמִים גְּזָרוּ עַל הַיַּחֲזִיר אֵף עַל הַפְּגוּיָה: אִתָּם מְזוּלָלִים – לְהֵגֵב כְּרַבִּי

יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא: אֶפְשָׁר בַּמְקַרְנָאוֹת – חַמִּין: חָאִי בַתְנַךְ – דְּבַעֲי טְבִילָה זֹו בַּמְקוֹה כְּשֹׁאֵר

טְבִילוֹת: בַּצִּנָּא דְמָא – גִּינִית: גִּרְאָה בַּעֲיַי דה"ג א"ר אֵלְעָאִי הֵלְכָה כּו' – וְלֹא גְרָסִין מְסַנֵּעַ לָהּ: תַּקֵּן חֲצַבָא – לַתָּן מִיֵּם לַתְלַמִּידִים

עֲלִיָּהֶם שְׁמֵרִית קִדָּם קְרִיאַת הַתּוֹרָה: לֹא שָׁנוּ – דְּסָגִי בַּתְנִינָה אֵלֶּא בַּחוּלָה שְׁקָהָה קָרִי לְאַנְסוּ: הַמְדַּלֵּי – וּמַמְשִׁיר אֶת הַקָּרִי עֲלִיו שְׁמַשְׁמַשׁ

מַשְׁתִּין: אֶתְרַב חֲצַבָּה – אִינוּ גְרִיךְ לָנוּ דַּחוּלָה לְאַנְסוּ לֹא שְׂכִיחַ:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

מְשַׁמְשֵׁת וְרֹאתָה נָדָה — אִינְהָ צְרִיכָה טְבִילָה, אֲבָל בַּעַל קָרִי גִרִידָא — מַחֲיִיב. לֹא תִימָא "מִכְּרָה", אֲלֵא מְהֵרָה.[[]^{ק]}וּמִי אֵית לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה הִרְהוּר? וְהִתְנַא: בַּעַל קָרִי שְׂאִין לוֹ מִים לְטַבּוּל — קוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְאִינוּ מְכַרְה. לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ. וְאוֹכַל פִּתוֹ וּמְכַרְה לְאַחֲרֶיהָ, וְאִינוּ מְכַרְה לְפָנֶיהָ. אֲבָל מְהֵרָה בְּלָבוֹ וְאִינוּ מוֹצִיא בְּשַׁפְתָּיו, דְּכַרִּי רַבִּי מֵאִיר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: בִּין כְּהָ וּבִין כְּהָ מוֹצִיא בְּשַׁפְתָּיו. אֲמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: עֲשֹׂאן רַבִּי יְהוּדָה כְּהִלְכוֹת דְּרָךְ אֶרֶץ.[[]^{ק]}דִּתְנַנָּא: "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי בְנֶיךָ", וְכַתִּיב בְּתַרִּיָּה "יּוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּחוּרֵב", מַה לְהֵלֵן בְּאִימָה וּבִירְאָה וּבִרְתַּת וּבּוֹיַע, אֵף כֵּאֵן בְּאִימָה וּבִירְאָה וּבִרְתַּת וּבּוֹיַע.[[]^{ק]}מִכְּאֵן אֲמַרוּ: הַזְּכִים וְהַמְצָרַעִים וּכְאִין עַל נְדוּת — מוֹתָרִים לַקְרוֹת בַּתּוֹרָה וּבְכַנְיָאִים וּבַכַּתּוּבִים, לְשִׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה וּגְמָרָא וּבְהִלְכוֹת וּבִאגָּדוֹת. אֲבָל בַּעֲלֵי קָרְיִין אֲסוּרִים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: שׁוֹנָה הוּא בְּרַגִּילִיּוֹת, וּבְלִבְד שְׁלֹא יַצִּיעַ אֶת הַמִּשְׁנָה. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אוֹמַר: מַצִּיעַ הוּא אֶת הַמִּשְׁנָה, וְאִינוּ מַצִּיעַ אֶת הַגְּמָרָא. רַבִּי נָתָן בֶּן אֲבִישִׁלוֹם אוֹמַר: אֵף מַצִּיעַ אֶת הַגְּמָרָא, וּבְלִבְד שְׁלֹא יֹאמַר אֲזַכּוּרֹת שָׁבוּ. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדֵּלָר תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא מַשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: לֹא יִכְנָס לַמְדַּרְשׁ כָּל עֵיקָר. וְאִמְרִי לָהּ: לֹא יִכְנָס לְבִית הַמְדַּרְשׁ כָּל עֵיקָר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: שׁוֹנָה הוּא בְּהִלְכוֹת דְּרָךְ אֶרֶץ.[[]^{ק]}מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׂרָאָה קָרִי, וְהִיָּה מְהֵלָּה עַל גַּב הַנֶּהָר. אֲמַרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: רַבִּינוּ, שָׁנָה לָנוּ פֶּרֶק אֶחָד בְּהִלְכוֹת דְּרָךְ אֶרֶץ. יָרַד וְטָבַל וְשָׁנָה לָהֶם. אֲמַרוּ לוֹ: לֹא כְּהָ לַמְדַּתְנוּ רַבִּינוּ, שׁוֹנָה הוּא בְּהִלְכוֹת דְּרָךְ אֶרֶץ? אֲמַר לָהֶם: אֵף עַל פִּי שְׁמִימָל אֲנִי עַל אַחֲרִים, מַחְמִיר אֲנִי עַל עַצְמִי. תַּנָּנָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא הִיָּה אוֹמַר: אִין דְּכַרִּי תוֹרָה מְקַבְּלִין טוּמְאָה. מַעֲשֶׂה בַתְלַמִּיד אֶחָד שֶׁהִיָּה מְגַמְגֵּם לְמַעַלָּה מִרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא. אֲמַר לִיה: בְּנִי, פִּתַּח פִּיהָ וַיֹּאֲרִי דְּכַרִּיָּה. שְׂאִין דְּכַרִּי תוֹרָה מְקַבְּלִין טוּמְאָה, שְׁנַאָמַר: "הֲלֹא כַּה דְּכַרִּי כְּאֵשׁ נָאֵם ה'", מַה אֵשׁ אִינוּ מְקַבַּל טוּמְאָה אֵף דְּכַרִּי תוֹרָה אִינוּ מְקַבְּלִין טוּמְאָה. אֲמַר מַר. מַצִּיעַ אֶת הַמִּשְׁנָה וְאִינוּ מַצִּיעַ אֶת הַגְּמָרָא. מְסִיעֵי לִיה

לְרַבִּי אֵלְעָאי, דְּאָמַר רַבִּי אֵלְעָאי אֲמַר רַבִּי אֲחָא בַר יַעֲקֹב מַשּׁוּם רַבִּינוּ: הִלְכָּה, מַצִּיעַ אֶת הַמִּשְׁנָה וְאִינוּ מַצִּיעַ אֶת הַגְּמָרָא. בַּתְנַנָּאי: מַצִּיעַ אֶת הַמִּשְׁנָה וְאִינוּ מַצִּיעַ אֶת הַגְּמָרָא, דְּכַרִּי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר מַשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל: זֶה וְזֶה אֲסוּר. וְאִמְרִי לָהּ: זֶה וְזֶה מוֹתָר. מֵאֵן דְּאָמַר זֶה וְזֶה אֲסוּר — כְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדֵּלָר, מֵאֵן דְּאָמַר זֶה וְזֶה מוֹתָר — כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא.[[]^{ק]}אֲמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: נַהוּג עֲלֵמָא כְּהֵנִי תִלְת סָבִי — כְּרַבִּי אֵלְעָאי בְּרֵאשִׁית הַגּוֹ, כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה בְּכִלְאִים, כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא בְּדַבְּרֵי תוֹרָה. "כְּרַבִּי אֵלְעָאי בְּרֵאשִׁית הַגּוֹ — דִּתְנַנָּא, רַבִּי אֵלְעָאי אוֹמַר: רֵאשִׁית הַגּוֹ אִינוּ נוֹהֵג אֵלָא בְּאֶרֶץ. 'כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה בְּכִלְאִים, כְּדַכְתִּיב: "לֹא תוֹרַע בְּרַמָּה בְּלָאִים", רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמַר: לַעוֹלָם אִינוּ חַיִּיב עַד שְׁזִיזְרַע חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְחֹרֶץ בַּמַּפּוֹלֶת יָד. "'כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא בְּדַבְּרֵי תוֹרָה, דִּתְנַנָּא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא אוֹמַר: אִין דְּכַרִּי תוֹרָה מְקַבְּלִין טוּמְאָה. כִּי אֲתֹא זְעִירִי, אֲמַר: בְּטוֹלוֹה לְטַבִּילוּתֹא. וְאִמְרִי לָהּ: בְּטוֹלוֹה לְנִטְיִילוּתֹא. מֵאֵן דְּאָמַר בְּטוֹלוֹה לְטַבִּילוּתֹא — כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא. מֵאֵן דְּאָמַר בְּטוֹלוֹה לְנִטְיִילוּתֹא — כִּי הָא דָּרַב חֲסִידָא לִמֵּיט אַמֵּאן דְּמַתְדַּר אַמִּיא בַּעֲדִין צְלוּתֹא. תַּנּוּ רַבְנָן: בַּעַל קָרִי שְׁנַתְנוּ עֲלִיו תַּשְׁעָה קַבִּין מִים — טְהוֹר. נַחֲוּם אִישׁ גַּם זֹו לְחֻשָּׁה לְרַבִּי עֲמִיקָא, וְרַבִּי עֲמִיקָא לְחֻשָּׁה לְכוּ עוֹזִאי, וּכְוֵן עוֹזִאי יֵצֵא וּשְׁנַאָה לְתַלְמִידָיו בְּשׁוּק. פְּלִיגִי בַּה תַּרִּי אֲמוּרָאִי בַּמַּעַרְבָא, רַבִּי יוֹסִי בַר אֲבִין וְרַבִּי יוֹסִי בַר וּבִירָא. חַד תַּנִּי: שְׁנַאָה, וְחַד תַּנִּי: לְחֻשָּׁה. "מֵאֵן דִּתְנִי שְׁנַאָה, מַשּׁוּם בְּטוֹל תוֹרָה וּמַשּׁוּם בְּטוֹל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וּמֵאֵן דִּתְנִי לְחֻשָּׁה — שְׁלֹא יְהוּ תַלְמִידֵי חֲכָמִים מַצּוּיִים אֲצֵל גְּשׁוּמִיתָהֶם כַּתְרַנְגּוּלִים. 'אֲמַר רַבִּי יִנְאי: שְׁמַעְתִּי שְׁמַקְלִין בַּה וְשְׁמַעְתִּי שְׁמַחמִירִין בַּה, וְכַל הַמַּחְמִיר בַּה עַל עַצְמוּ מֵאִירִכִּין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: מַה טִּיבָן שֶׁל טוֹבְלֵי שְׁחָרִין? מַה טִּיבָן? הָא אִיהוּ דְּאָמַר בַּעַל קָרִי אֲסוּר בְּדַבְּרֵי תוֹרָה. הֵכִי קֶאָמַר: מַה טִּיבָן בְּאַרְבַּעִים סָאָה, אֶפְשָׁר בַּתַּשְׁעָה קַבִּין. מַה טִּיבָן בְּטַבִּילָה, אֶפְשָׁר בַּתְנִינָה. אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא: גִּזְר גְּדוֹל גִּזְרוּ בַּה. דִּתְנַנָּא: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שְׂתַבַּע אִשָּׁה לְדַבַּר עֲבִירָה. אֲמַרָה לוֹ: רִיקָא! יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעִים סָאָה שְׂאֵתָה טוֹבַל בַּה? מַיְד פִּירֵשׁ. אֲמַר לָהּ רַב הוּנָא לְרַבְנָן: רַבּוּתִי, מִפְּנֵי מַה אִתָּם מְזוּלָלִין בְּטַבִּילָה זֹו: אִי מַשּׁוּם צִינָּה, אֶפְשָׁר בְּמַרְחָצוּת. "אֲמַר לִיה רַב חֲסִידָא: וְכִי יֵשׁ טַבִּילָה בַּחמִין? אֲמַר לִיה: רַב אֵאָד בַּר אֶהֱכָה קֹאי כּוּוֹתָהּ. רַבִּי זִירָא הֵוָּה יָתִיב בַּאֲגָא דְמִיָּא בִּי מַסּוּתֹא, אֲמַר לִיה לְשַׁמְעִיָּה: זִיל וְאִיתִי לִי תַשְׁעָה קַבִּין וְשְׂדֵי עֲלוּאי. אֲמַר לִיה רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא: לָמָּה לִיָּה לָמַר כּוּלִי הֵאי? וְהָא יָתִיב בְּגוּרִיָּהוּ אֲמַר לִיה: כְּאַרְבָּעִים סָאָה, מַה אַרְבָּעִים סָאָה, בְּטַבִּילָה וְלֹא בַּתְנִינָה — אֵף תַשְׁעָה קַבִּין בַּתְנִינָה וְלֹא בְטַבִּילָה. רַב נַחֲמָן תַּקֵּן חֲצַבָא בַת תַּשְׁעָה קַבִּין. כִּי אֲתֹא רַב דִּימִי, אֲמַר רַבִּי עֲמִיקָא וְרַבִּי יְהוּדָה גְלוּסְטָרָא אֲמַרוּ: לֹא שָׁנוּ אֵלָא לַחלוּלָה לְאוּנְסוּ. אֲבָל לַחלוּלָה הַמְרַגִּיל, אַרְבַּעִים סָאָה. אֲמַר רַב יוֹסֵף: אֲתַבַּר חֲצַבִּיָּה דָּרַב נַחֲמָן. כִּי אֲתֹא רַבִּין אֲמַר בְּאוּשָׁא תְרוּה עוֹבְדָא

בְּמִילְעָא

כב.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' פח סעי' א:

ב מו"י פי' מהל' ביכורים ושאר מתנות כהונה שבגבולין הל' א, סמג עשין קמג, טוש"ע יו"ד סי' שלג סעי' א:

ג מו"י פח' מהל' כלאים הל' יג, סמג לאוין רפ, טוש"ע יו"ד סי' רנז סעי' א:

ד מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ח:

ה מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד:

ו מו"י פא' מהל' ברכות הל' ט:

ז מו"י פי' מהל' תמילין ומזוזה וספר תורה הל' ח, סמג עשין יח, טוש"ע יו"ד סי' רפב סעי' ט:

ח מו"י פח' מהל' דעות הל' ד:

ט מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג לאוין פא, טוש"ע אה"ע סי' כה סעי' ב:

י טור או"ח סי' רמא:

יא טוש"ע יו"ד סי' רא סעי' עה:

כב:

עין משפט
גור מצוה

^א מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו:

^ב מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ז:

^ג מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' פא סעי' ב:

^ד מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' עו סעי' ח:

^ה מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יג, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' עח סעי' א:

וְנִחְזִי עֲזָרָא היכן תהיו בהרבה מקומות גבי שָׁר פקודות לא פְּרִיךְ גמרא הכי אלא שְׁאֵינִי הָכָא דְדָבָר רַגְנִיל בְּכָל יוֹם הוּא עַל

כֵּן אֵנוּ זְכוּרִים: וְלִית הִלְכָתָא בְּתוֹחַ דְּטוֹבִילָה בְּכָל יוֹם אֲרֻבָּעִים סָאָה אֵלָא אִפְלוּ לְאַחֲרִים נָמִי סָנֵי בְּתַשְׁעָה קִבּוּין אִי נָמִי הָכִי פְּרוּשׁוֹ וְלִית הִלְכָתָא בְּתוֹמָה אֵלָא כְּרִי יְהוּדָה בֵּן בְּתוּרָא דְאָמַר דְּכָרִי תוֹרָה אִין מְקַבְּלִין טַמְאָה וי"מ זָנוּקָא לַתּוֹרָה אֲבָל לַתּוֹפֵלָה צְרִיךְ טוֹבִילָה וּפִי' ר"י דְּלֹא שָׁנָא וְהַטּוֹבֵל בְּעָרֵב יוֹה"כ אִין לֹו לְבַרְךְ

וְהַמְבַרֵךְ הֵיךְ בְּרָכָה לְבַטְלָה: וְהָא זָבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה כּר"י דְּזָנוּקָא בְּמָקוֹם שְׁהֵי יָכוֹל לְהַסְתַּפֵּחַ וְלַתְּלוּת שְׁנֵי שְׁס עֲזָאָה:

אע"פ שֶׁהַתּוֹפֵל תּוֹפְלָתוֹ תּוֹעֵבָה וְהִי מַעֲנֵת לֹא יוֹכֵל לְמַקֵּן ור"י פִּי' דְּיַחְזוֹר

וְיִתְפַּלֵּל: **מִמָּתִינִן** עַד שִׁיכְלוּ הַמִּים בְּמַשְׁתֵּין עַל גַּבִּי קִרְקַע אוֹ ע"ג בְּגָדִים וְאִין שְׁס טוֹפַח ע"מ לְהַטְפִּיחַ כְּדַמְשָׁמַע לְקַמֵּן (בְּרִכּוֹת ד' כה.) כְּגוֹן דְּעֵבִיד טוִיף טוִיף שְׁנִבְלָעִין מִהָרָה כֵּן פִּי' הָרַב רַבִּי יוֹסֵף וּמֵיחֵי נִרְאָה אִפְלוּ אִם יֵשׁ בְּהֵן טוֹפַח עַל מִנֵּת לְהַטְפִּיחַ מִתְּרִין בֵּינוּ דְּמַגְדֹּלִיקוּיָתָא אִינֵן אִסּוּרִין אֵלָא כְּגַד הַעֲמוּד בְּלִבָּד וְרַבֵּן הוּא דְּגִזְזוֹר וְכִיוֹן שְׁעוּמַד כְּבֵר בְּתַפְּלָתוֹ לֹא אֶמְרַחוּהוּ רַבֵּן לַחֲזוֹר בְּתַפְּלָה:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

וְנִחְזִי עֲזָרָא היכן תהיו בהרבה מקומות גבי שָׁר פקודות לא פְּרִיךְ גמרא הכי אלא בְּקִילָעָא דְרַב אוֹשְׁעִיָא, אֲתוּ וּשְׁאֵלוּ לְרַב אָסִי. אָמַר לְהוּ: לֹא שָׁנוּ אֵלָא לְחוּלָה הַמְרָגִיל, אֲבָל לְחוּלָה לְאוּנוֹסוּ פְטוּר מִכְּלוּם. אָמַר רַב

יוֹסֵף: אֲצִטְמִיד חֲצִבְיָה דְרַב נַחֲמָן. מִכְּדִי כּוּלְהוּ אַמוּרָאִי וְתַנְאֵי בְדַעְזָרָא קַמִּיפְלָגִי, וְנִחְזִי עֲזָרָא הִיכִי תַהֲזוּ. אָמַר אַבְיִי: עֲזָרָא תַהֲזוּ לְכָרִיא הַמְרָגִיל אֲרֻבָּעִים סָאָה, וּכְרִיא לְאוּנוֹסוּ תַשְׁעָה קִבּוּין. וְאֲתוּ אַמוּרָאִי וּפְלִיגֵי בַחוּלָה. מָר סָבַר חוּלָה הַמְרָגִיל כְּכָרִיא הַמְרָגִיל וְחוּלָה לְאוּנוֹסוּ כְּכָרִיא לְאוּנוֹסוּ. וּמָר סָבַר חוּלָה הַמְרָגִיל כְּכָרִיא לְאוּנוֹסוּ, וְחוּלָה לְאוּנוֹסוּ פְטוּר מִכְּלוּם. אָמַר רַבָּא: נָהִי דְתַהֲזוּ עֲזָרָא טְבִילָה, נְתִיבָה מִי תַהֲזוּ? וְהָאָמַר מָר עֲזָרָא תַהֲזוּ טְבִילָה לְבַעֲלִי קָרִיִין. אֵלָא אָמַר רַבָּא: עֲזָרָא תַהֲזוּ טְבִילָה לְכָרִיא הַמְרָגִיל אֲרֻבָּעִים סָאָה. וְאֲתוּ רַבְּנָן וְהִתְקִינוּ לְכָרִיא לְאוּנוֹסוּ תַשְׁעָה קִבּוּין. וְאֲתוּ אַמוּרָאִי וְקָא מִיפְלָגִי בַחוּלָה, מָר סָבַר חוּלָה הַמְרָגִיל כְּכָרִיא הַמְרָגִיל, וְחוּלָה לְאוּנוֹסוּ — כְּכָרִיא לְאוּנוֹסוּ, וּמָר סָבַר לְכָרִיא הַמְרָגִיל אֲרֻבָּעִים סָאָה, וְחוּלָה הַמְרָגִיל כְּכָרִיא לְאוּנוֹסוּ — תַשְׁעָה קִבּוּין. אֲבָל לְחוּלָה לְאוּנוֹסוּ פְטוּר מִכְּלוּם. "אָמַר רַבָּא הִלְכָתָא: כְּרִיא הַמְרָגִיל וְחוּלָה הַמְרָגִיל — אֲרֻבָּעִים סָאָה. וּכְרִיא לְאוּנוֹסוּ — תַשְׁעָה קִבּוּין. אֲבָל לְחוּלָה לְאוּנוֹסוּ — פְטוּר מִכְּלוּם. תַּהֲזוּ רַבְּנָן: בַּעַל קָרִי שְׁנַתְּנוּ עָלָיו תַשְׁעָה קִבּוּין מַיִם — טְהוֹר. בְּמָה דְּבָרִים אַמוּרִים — לַעֲצֻמוֹ, אֲבָל לְאַחֲרִים אֲרֻבָּעִים סָאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: אֲרֻבָּעִים סָאָה מִכָּל מָקוֹם. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא. חַד מִהֵאִי זֻנְגָא וְחַד מִהֵאִי זֻנְגָא אַרִישָׁא, חַד אָמַר: הָא דְאֲמַרְתָּ בְּמָה דְּבָרִים אַמוּרִים לַעֲצֻמוֹ, אֲבָל לְאַחֲרִים אֲרֻבָּעִים סָאָה, לֹא שָׁנוּ אֵלָא לְחוּלָה הַמְרָגִיל, אֲבָל לְחוּלָה לְאוּנוֹסוּ תַשְׁעָה קִבּוּין. וְחַד אָמַר: כָּל לְאַחֲרִים, אִפְּיִלוּ חוּלָה לְאוּנוֹסוּ עַד דְּאִיכָא אֲרֻבָּעִים סָאָה. וְחַד מִהֵאִי זֻנְגָא וְחַד מִהֵאִי זֻנְגָא אִסִּיפָא. חַד אָמַר: הָא דְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֲרֻבָּעִים סָאָה מִכָּל מָקוֹם — לֹא שָׁנוּ אֵלָא בְּקִרְקַע, אֲבָל בְּכָלִים — לֹא. וְחַד אָמַר: אִפְּיִלוּ בְּכָלִים נָמִי. בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְאָמַר אִפְּיִלוּ בְּכָלִים — הִיִּינוּ דְקִתְנֵי רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: "אֲרֻבָּעִים סָאָה מִכָּל מָקוֹם". אֵלָא לְמֵאן דְאָמַר בְּקִרְקַע — אִין, בְּכָלִים — לֹא, "מִכָּל מָקוֹם" לְאֲתוּנִי מֵאִי? לְאֲתוּנִי מַיִם שְׁאוּבִין. רַב פִּפְּא וְרַב הוּנָא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ וְרַבָּא בְּרַבִּי בַר שְׁמוּאֵל כְּרִיכוּ רִיפְתָא בְּהָדִי הִדְדִי. אָמַר לְהוּ רַב פִּפְּא: הָבוּ לִי לְדִידִי לְבָרוּה, דְנַפּוּל עֵילוּאִי תַשְׁעָה קִבּוּין. אָמַר לְהוּ רַבָּא בְּרַבִּי בַר שְׁמוּאֵל: תְּנִינָא, בְּמָה דְּבָרִים אַמוּרִים — לַעֲצֻמוֹ, אֲבָל לְאַחֲרִים — אֲרֻבָּעִים סָאָה. אֵלָא, הָבוּ לִי לְדִידִי לְבָרוּה, דְנַפּוּל עֵילוּאִי אֲרֻבָּעִים סָאָה. אָמַר לְהוּ רַב הוּנָא: הָבוּ לִי לְדִידִי לְבָרוּה, דְּלִיכָא עֵילוּאִי לֹא הֵאִי וְלֹא הֵאִי. רַב חֲמָא טְבִיל בְּמַעֲלִי יוֹמָא דְפַסְחָא לְהוֹצִיא רַבִּים יְדֵי חוּבְתָן. וְלִית הִלְכָתָא כּוּוֹתִיָהּ.^{[*מָתְנִי*]‏} הֵיךְ עוֹמֵד בְּתַפְּלָה וְנוֹפֵר שֶׁהוּא בַּעַל קָרִי, לֹא יִפְסִיק, אֵלָא יִקְצֹר.^{[*כִּי*]‏} לְרֹד לְטָבוּל, אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְפַּסּוֹת וּלְקִירוֹת עַד שְׁלֹא תִהְיֶה הַנֶּץ הַחֲמָה — יַעֲלֶה וַיִּתְּפֹסֶה וַיִּקְרָא, וְאִם לֹאוּ — יִתְּפֹסֶה בְּמִים וַיִּקְרָא. וְלֹא יִתְּפֹסֶה לֹא בְּמִים הָרָעִים וְלֹא בְּמִי הַמְּשֻׁרָה, עַד שִׁיטִּיל לְתוֹכוֹן מַיִם. וְכַמָּה יִרְחִיק מִהֵן וּמֵן הַצּוּאָה — אַרְבַּע אַמּוֹת.

גָּמִ' תַּהֲזוּ רַבְּנָן: הֵיךְ עוֹמֵד בְּתַפְּלָה וְנוֹפֵר שֶׁהוּא בַּעַל קָרִי — לֹא יִפְסִיק, אֵלָא יִקְצֹר. הֵיךְ קוֹרֵא בַתּוֹרָה וְנוֹפֵר שֶׁהוּא בַּעַל קָרִי — אֵינוּ מִפְּסִיק וְעוֹלָה, אֵלָא מְגַמְּגֵם וְקוֹרֵא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר: אִין בַּעַל קָרִי רִשְׁאִי לְקִירוֹת בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים. 'תַּנְיָא אִידֵךְ: הֵיךְ עוֹמֵד בְּתַפְּלָה וְרָאָה צוּאָה כְּנֻגְדוֹ — מַהֲלָךְ לִפְנָיו עַד שִׁיזְרַקְנָה לְאַחוּרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. וְהִתְנַיָא לְצַדִּדּוֹ. לֹא קִשְׁיָא, הָא, דְאִפְּשָׁר, הָא, דְלֹא אִפְּשָׁר. 'הֵיךְ מִתְּפַלֵּל וּמַצָּא צוּאָה בְּמִקוּמוֹ, אָמַר רַבָּה: אַף עַל פִּי שִׁחְטָא — תְּפַלְתּוֹ תְּפִלָּה. מִתְּקִיף לִיהּ רַבָּא: וְהָא: "זָבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה!" אֵלָא אָמַר רַבָּא: הוּאִיל וְחֲטָא, אַף עַל פִּי שֶׁהַתּוֹפֵל — תְּפַלְתּוֹ תּוֹעֵבָה. "תַּהֲזוּ רַבְּנָן: הֵיךְ עוֹמֵד בְּתַפְּלָה וּמִים שׁוֹתֵתִין עַל בְּרַפְּיוֹ — פּוֹסֵק עַד שִׁיכְלוּ הַמִּים וְחוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל. לְהִיכֵן חוֹזֵר? רַב חֲסֵדָא וְרַב הַמְּנוּנָא, חַד אָמַר חוֹזֵר לְרֹאשׁ, וְחַד אָמַר: לְמָקוֹם שִׁפְסַק. לִימָא בְּהָא קַמִּיפְלָגִי:

מר

– נִתְחַזְקוּן שְׂבָרִי וְנִנְמְדוּ כְּלוּמַר צִרְךָ לָנוּ עוֹד כּוּ: דְאָמַר מַר – גַּבִּי עֶשֶׂר תַּקּוּנוֹת בַּב"ק בְּפִרְקָא מַדְבָּה: וְקָא מַפְלְגֵי אַמוּרָאִי – רַב דִּימִי וְרַבִּין: אָמַר רַבָּא הִלְכָתָא וְכוּ' – אִפְּלוּנְתָא דְאִמוּרָאִי הוּא דְפַסַּק רַבָּא דְפִלְגִי אֶלְבָּא דְרַבְּנָן מֵיחֵי הַשְׁתָּא אִנֵּן כְּרַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתוּרָא נְהִינֵן כְּדָאמַר רַב נַחֲמָן לַעִיל וְרַב נַחֲמָן בַּר יַחֲזָק בְּתַרָּא הָיָה: לַעֲצֻמוֹ – לַעֲסַק בַּתּוֹרָה לַעֲצֻמוֹ אֲבָל לְלַמַּד לְאַחֲרִים מ' סָאָה: ור"י אוֹמַר מ' סָאָה מ"מ – מ' סָאָה שְׁאִמְרוּ בְּכָל עֵינָן שְׁהוּ וְלִקְמוֹן מְפַרֵּשׁ לָהּ: חַד מִהֵאִי זֻנְגָא וְחַד מִהֵאִי זֻנְגָא – פְּלִגִּי אַרִישָׁא בְּפִרוּשָׁא דְמַלְתָּא דַּת"ק: אִסּוּפָא – דָּר' יְהוּדָה: ל"ש אֵלָא בְּקִרְקַע – לֹא מִימָא מ"מ דָּר' יְהוּדָה לְאִכְשָׁנִי בְּכָלִי אֲתָא דְאִין בְּשָׂר אֵלָא מ' סָאָה בְּקִרְקַע וְלִקְמוֹן בְּעִי א"כ מֵאִי מ"מ: אֲבָל לְאַחֲרִים מ' סָאָה – וְהָכָא נָמִי דְלִאֲפוּקִי אַחֲרִים יָדֵי חוּבְתָן כְּלִלְאַחֲרִים דְּמִי: דְנַפּוּל עֲלוּאִי – לֹאוּ זָנוּקָא אֵלָא טְבִילָתִי בְּמ' סָאָה: לֹא הֵאִי וְלֹא הֵאִי – לֹא הַצְרַכְתִּי לֹא לָזוּ וְלֹא לָזוּ שְׁלֹא רִאִיתִי קָרִי: טָבֵל – וּבְדַךְ רַגִּיל הֵיךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן דַּה"ל לְלַמַּד אַחֲרִים וּבְשָׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה לֹא הֵיךְ טוֹיבֵל אֵלָא נִיטָן עָלָיו ט' קִבּוּין: וְלִית הִלְכָתָא בְּתוֹמָה – דְּכִי הִיכִי דַלַּעֲצֻמוֹ בְּתִינְיָה לְאַחֲרִים נָמִי בְּתִינְיָה אִי נָמִי דְקוּי"ל כְּרַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתוּרָא: מִתְנִי' לֹא יִפְסִיק – תְּפַלְתּוֹ לְגַמְרִי אֵלָא וְתַצֵּר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה וְאוֹמַר כָּל הַבְּרִכוֹת בְּקִצְרִי: בְּמִים הָרָעִים – מִים כְּרוּחִים: מִי הַמְּשֻׁרָה – שְׁשׁוּרִים שְׁס הַפְּשָׁתָן וְהַקְּנָעוּם וְהִם מִסְרִיחִים: עַד שְׁיַטֵּן לְתוֹכוֹן מִים – וּבִגְמִרָא (ד' כה:)

מִפְרֵשׁ בְּמָה מֵיֵא רְמִי וְאִזְל וּמִפְרֵשׁ לָהּ בַּחֲסוּרֵי מַחֲסָרָא וְהָכִי קִתְּנִי לֹא יִקְרָא אֶלַּל מִי רַגְלִים עַד שְׁיַטֵּן לְתוֹכוֹן מִים: וְכַמָּה יִרְחִיק מֵהֶם – מִמִּי רַגְלִים: גָּמ' מְנַמְנָם – בְּמִרְנָה: יוֹתֵר מִנ' פְּסוּקִים – כְּגוֹן בְּבִית הַכְּנֶסֶת דְּאִי אִפְשָׁר לְפָחוּת כְּדַתְּנָן (מְגִלָּה פ"ג ד' כג:): הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה לֹא יִפְחַת מִשְׁלָשָׁה פְּסוּקִים: וְהַתְּנִיֵא לְנֶגְדִין – א"צ לְהַלֵּךְ עַד שְׁתַּהֲא לְאַחוּרָיו: דְאִפְשָׁר – לִיגֵךְ לִפְנֵיו יֵלֵךְ לִפְנֵיו עַד שְׁתַּהֲא לְאַחוּרָיו: לֹא אִפְשָׁר – כְּגוֹן יֵשׁ נֶהָר לִפְנֵיו מִסְתַּלַּק לְנֶגְדִים:

מסורת הש"ס

א לעיל כא.

ב לקמן כה:

תורה אור השלם

זבוח רשעים תועבה אף פי'בזמנה'ביאנו [משלי כא, כז]

מסורת הש"ס
א עירובין סד.
ב שבת סב.
ג לקמן כה:

גליון הש"ס
תוס' ד"ה שהרי וכו' שמקבלין טומאה באהל המת. כדאיתא זבחים דף ג ע"א:

תורה אור השלם

לכן כה אַעשה־לָךְ יִשְׂרָאֵל עֹקֵב כִּי־יָאֵת אֲעַשֶׂה־לָּךְ הַכּוֹן לַקְרָאתִי אֶלְהִיךָ יִשְׂרָאֵל [עמוס ד', יב]

שמר (ורגליו) [נוֹלָךְ] פֶּאֶשֶׁר תֵּלֵד אֶל־בֵּית הָאֱלֹהִים וְקָרוֹב לַשֹּׁמֵעַ טַהַת הַפְּסִילִים זָבַח כִּי־אֵינֶם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת כַּעַ [קהלת ד', יז]

זאת התורה אדם כוֹיָמוֹת בָּאֵהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהֶל וְכָל־אִשֹּׁר בָּאֵהֶל וְסָמָא שְׂבַעַת יָמִים [במדבר יט, יד]

דְּמַר סָבַר – כָּל הַמַּפְסִיק בַּתְּפִלָּתוֹ אִם שָׁהּ ק"ש לְקַמֵּן בְּפִרְקוֹן (בְּרִכּוֹת דף כד:) וּבְשָׁהּהָ קַא מַפְלְגִי הִכָּא: הָאִי אִם שָׁהּ אִם לֹא שָׁהּ מַבְעִי לֹא – בְּמִלְתָּא דְּרַב חֲסָדָא וְרַב הֲמֻנָּה מַבְעִי לֹא לֹאפְלֻגִי בֵּין שָׁהּ לְלֹא שָׁהּ וּמִקְלָא אִפְלְגִי שְׁמַע מְנָה אִפְלוּ בְּדָלָא שָׁהּ קְאָמַר: גְּבַרְא דְּחוּיָא הוּא – כְּשֶׁהִתְחַוֵּל לְהִתְפַּלֵּל וְהִיא צְרִיךְ לְנָקְבִי דְּחוּי הוּא מִלְּהִתְפַּלֵּל הִלָּכָךְ מַה שֶׁהִתְפַּלֵּל חִינָה תְּפִלָּה וְחוּזַר לְרָאשׁ: וּמַר סָבַר גְּבַרְא חִוּיָא – אַע"פ שְׁאִינוּ יְכוּל לְהִמְתַּקֵּן עַד שֶׁיִּסְמִים תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה רְאוּנָה הִיא מַה שֶׁהִתְפַּלֵּל קִדְּם שְׁתִּיתָה: וְעַד בְּמָה – יְכוּל לְהַעֲמִיד עַמּוּד מִנְקַבּוֹי שְׁיָהָא מִתַּר לְהִתְחַוֵּל בַּתְּפִלָּה: אִיבָא דְּמַתְנִי – לְהָאִי בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמַתְנִיתָא גּוּפָא וְלֹא מִשְׁמַעְתָּא דְּרַב זְבַד וְרַב יְהוֹנָה וְכִי אִזְרִי חִינָהוּ בְּשַׁעֲוָרָא הוּא דְּאִזְרִי: שְׁמַר עַמְרָךְ שְׁלֹא תַחֲטֹא – וְתַעֲטַרְךָ רַגְלָךְ לִלְכַת אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים לְהִבִּיא מִטְרֹאת: הוּי קְרוֹב לַשֹּׁמַע – תַּשׁוּבָה בַּהֲבָאת קַרְבָּנָךְ מִתַּת אוֹתוֹ בַּכִּסִּיּוֹס בְּלֹא תַשׁוּבָה: שְׁמַר נִקְבִיךָ – מִצִּון רַגְלֶיךָ כִּמּוֹ לְהִסָּךְ אֶת רַגְלֵי (שְׁמוּאֵל א כ"ד:ד') שְׁמַר נִקְבִיךָ שְׁלֹא וַיִּפְחוּ: בֵּית הַכֶּסֶף קְבוּעַ – שִׁישׁ כּוֹי צֹאֵה וְכָל בְּתִי כֶסֶףאִת שְׁבַגְמִרְאָה עַל פְּגִי הַשָּׁהּהָ הֵם בְּלֹא חִפְרִיה: גְּרָאִי – שְׁהָ מִתְחִיל עֲבָדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית הַכֶּסֶף: חוּלִץ וְנִפְגָּה לֹאלְתַר – וַיֵּאחַז תַּפְלִין בְּזִידוֹ בְּדֹאמְרִינָן לְקַמֵּן וּבְקַבּוּעַ מַי אֹחֲזֵן בְּזִידוֹ אֲלֹא שְׁצִירָךְ לְחַלֵּץ בְּרַחוּק ד' אֲמוֹת שְׁבַזְמֵן שְׁהֵם בְּרָאשׁוֹ הֵם בְּגֻלְי וְגֻנְאִי הַדְּבָר: מַהוּ שְׁיִכְנֶם בַּתְּפִלּוֹי – כְּשֶׁהָן בְּרָאשׁוֹ קְאָמַר: שְׁמָא יִפְגָּה בָּךְ – גְּדוּלִיס: בַּחוּרִים הַסְמוּכִים לְבֵית הַכֶּסֶף – לִפְנִים מִן הַגֶּזֶר בְּשָׁהּהָ שְׁהוּא נִפְגָּה בַּה נּוֹתֵן בַּחוּרִים שְׁבַכְתָּל: בַּחוּרִים הַסְמוּכִים לְרִשִׁית הָרִבִּים – חוּרִי בְּתֵלִי מַחֲנֵת הַשָּׁהּהָ שְׁאִין עַבְדִּים מַעֲזִין בַּמִּקּוֹם הַלּוֹךְ כִּנִּי אֲדָם וְהוּא יִכְנֶם לְאַחֲוִירֵי הַגֶּזֶר לִפְנוֹת: גּוּלָּן – בְּרַעֲוֵעוֹת שְׁלֵאָן: אֹחֲזֵן בַּיַּמִּינוּ – שְׁלֹא בְּבָגְדוֹ כְּדִי שְׁלֹא יַפְלוּ: שְׁלֹא תַנָּא רַעֲוֵעָה – שִׁישׁ בַּה קְדָּשָׁה שְׁהִרִי בָּהּ הוּא קוּשְׁרָן וּבְקֶשֶׁר נִרְאָה בַּעֲשִׂיתוֹ כִּמּוֹן דְּל"ת עַל שֵׁם אַחַת מֵאֲמוּתוֹת עַל שְׂדֵי וְהַשִּׁי"ן עֲשׂוּי בְּכַתְלֵי הַרְעִיצָה הַחִיעֻזָּה וְהַי"ד עֲשׂוּהָ בְּרָאשׁ רַעֲוֵעַת תַּפְלִין עַל יָד וְרַעֲוֵעָה קֻטְנָה מֵאֵד כַּפּוֹךְ רֹאשָׁה וְנִרְאִית כִּמּוֹן יו"ד: בָּיִם – כְּשֶׁהוּא חוּלָּץ בְּשָׁבִיל בֵּית הַכֶּסֶף גּוּלָּן כִּמּוֹן סָפַר כְּדֹאמְרוֹ: וּבִלְגִּיָּה – כְּשֶׁהוּא חוּלָּץ בְּבִיתוֹ עַל מִנֵּת לְהַצְנִיעַ עַד הַפִּקֵּר: עוֹשָׂה לְהֵם כִּיס טַפַּח – דְּחַלְלוּ טַפַּח דְּחַשְׁבִּי הַכְּלִי אֲהֵל לְהַפְסִיק בָּיִם לְקַרְקַע: לֹא שָׁנוּ – דְּבַעֲדִי טַפַּח אֲלֹא בְּכָלִי שְׁהוּא בָּלָן. כִּיס הַעֲשׂוֹי לְצַרְכָּן דְּכָלָן קְרוֹי לְהִיֹּת בְּטַל אֲנֵלֶם הִלָּכָךְ בַּעֲזִין דְּבַר הַגֶּזֶר שְׁיָהָא חוּצָן בְּפִגְיָהּ: שְׁהִרִי כַּפִּין קֻטְנִים מַעֲלִין – בְּהַקֵּף גְּמִיד פְּתִיל בְּהִלָּה הַמַּת וְאֵף עַל גַּב דְּלֹא הוּי טַפַּח חִוּצִי: אֲמַר הוֹאִיל וְסָרוּנְהוּ רַבָּנַן – לֹאחֲזֵן בְּזִידוֹ מַשּׁוֹם שְׁמִירְתָּן:

כְּדֹאמְרִינָן גַּבִּי אֶלְא דְּכּוּלֵּי עֲלָמָא חוּזַר לְרָאשׁ. וְהִי"ה דֵּהוּ"מ לְאוּקְמִי דְּכָלִי עֲלָמָא אִין חוּזַר לְרָאשׁ וּמִקְלָא

מַר סָבַר: אִם שָׁהּהָ כְּדִי לְגַמּוֹר אֶת כּוּלָּהּ – חוּזַר לְרָאשׁ. וּמַר סָבַר: לְמִקּוּם שְׁפִסְק. "אֲמַר רַב אֲשִׁי: הָאִי "אִם שָׁהּהָ", אִם לֹא שָׁהּהָ מִיבְעִי לִיְהִ! אֶלְא, דְּכּוּלֵּי עֲלָמָא אִם שָׁהּהָ כְּדִי לְגַמּוֹר אֶת כּוּלָּהּ – חוּזַר לְרָאשׁ, וְהָתָם בְּדִלֹא שָׁהּהָ קְמִיפְלָגִי, דְּמַר סָבַר גְּבַרְא דְּחוּיָא הוּא, וְאִין רְאוּי, וְאִין תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. וּמַר סָבַר גְּבַרְא חִוּיָא הוּא, וּתְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה.^(כו) תְּנוּ רַבָּנַן: הַנֶּצֶךְרָה לְנָקְבִי – אֵל יִתְפַּלֵּל, וְאִם הַתְּפַלֵּל – תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה. אֲמַר רַב זְבִיד וְאִיתִימָא רַב יְהוּדָה: לֹא שָׁנוּ אֶלְא שְׁאִינוּ יְכוּל לְשַׁהֲוֹת בַּעֲצָמוֹ, אָבֵל אִם יְכוּל לְשַׁהֲוֹת בַּעֲצָמוֹ – תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. יְעַד כַּמָּה? אֲמַר רַב שִׁשְׁתַּ: עַד פֶּרֶסָה. אִיבָא דְּמַתְנִי לַה אֲמַתְנִיתָא: בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – כְּשְׁאִין יְכוּל לַעֲמוּד עַל עַצְמוֹ. אָבֵל אִם יְכוּל לַעֲמוּד עַל עַצְמוֹ – תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. וְעַד כַּמָּה? אֲמַר רַב זְבִיד: עַד פֶּרֶסָה. "אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן: הַנֶּצֶךְרָה לְנָקְבִי – הָרִי זֶה לֹא יִתְפַּלֵּל, מַשּׁוּם שְׁנַאָמַר: "הַכּוֹן לְקִרְאָת אֶלְהִיָּהּ יִשְׂרָאֵל". וְאֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מֵאִי דְּכַתִּיב: "שְׁמּוֹר רַגְלָךְ בְּאֲשֶׁר תֵּלֶךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים"? שְׁמוֹר עַצְמָךְ שְׁלֹא תַחֲטֹא, וְאִם תַּחֲטֹא – הִבָּא קַרְבָּן לְפָנִי. "וְקָרוֹב לַשֹּׁמֵעַ דְּבָרִי חַכְמִים", אֲמַר רַבָּא: הוּי קְרוֹב לַשֹּׁמֵעַ דְּבָרִי חַכְמִים, שְׁאִם חוּטְאִים מְבִיאִים קַרְבָּן וְעוֹשִׁים תַּשׁוּבָה. "מִתַּת הַפְּסִילִים זָבַח" – אֵל תְּהִי כַּפְסִילִים שְׁחוּטְאִים וּמְבִיאִים קַרְבָּן, וְאִין עוֹשִׁים תַּשׁוּבָה. "כִּי אֵינֶם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רַע" אִי הִכִּי צַדִּיקִים גִּינְהוּ! אֶלְא, אֵל תְּהִי כַּפְסִילִים שְׁחוּטְאִים וּמְבִיאִים קַרְבָּן, וְאֵינֶם יוֹדְעִים אִם עַל הַטּוֹכָה הֵם מְבִיאִים, אִם עַל הָרַעָה הֵם מְבִיאִים. אֲמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: בִּין טוֹב לְרַע אֵינִן מְבַחֲשִׁינִם, וְהֵם מְבִיאִים קַרְבָּן לְפָנֵינוּ!? רַב אֲשִׁי וְאִיתִימָא רַבִּי חֲנִינְא בַר שִׁפָּא אָמַר: שְׁמוֹר נִקְבִיָּהּ בְּשַׁעָה שְׁאִתָּה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה לְפָנֵי.^(כז) תְּנוּ רַבָּנַן: הַנִּכְנָס לְבֵית הַכֶּסֶף, חוּלָץ תְּפִילָּיו בְּרַחוּק אַרְבַּע אֲמוֹת, וְנִכְנָס. אֲמַר רַב אַחָא בַר רַב הוּנָא אֲמַר רַב שִׁשְׁתַּ: לֹא שָׁנוּ אֶלְא בֵּית הַכֶּסֶף קְבוּעַ, אָבֵל בֵּית הַכֶּסֶף עָרָאִי – חוּלָץ, וְנִפְגָּה לֹאלְתַר. וּכְשֶׁהוּא יוֹצֵא – מִרְחִיק אַרְבַּע אֲמוֹת, וּמַנִּיחָן, מַפְגִּי שַׁעֲשְׂאוֹ בֵּית הַכֶּסֶף קְבוּעַ. 'אִיבַעֲרִיא לְהוּ: מַהוּ שְׁיִכְנֶם אָדָם בַּתְּפִילִין לְבֵית הַכֶּסֶף קְבוּעַ לְהַשְׁתִּין מִים? רַבִּינָא שָׂרִי, רַב אַדָּא בַר מַתְנָא אָסַר. אָתוּ שְׁיִילוּהָ לְרַבָּא, אֲמַר לְהוּ: אָסוּר – חִיְיִשִּׁינָן שְׁמָא יִפְגָּה בָּהּ. וְאֲמַרִי לַה, שְׁמָא יַפִּיחַ בָּהּ. תַּנְיָא אִידְהָ: הַנִּכְנָס לְבֵית הַכֶּסֶף קְבוּעַ חוּלָץ תְּפִילָּיו בְּרַחוּק אַרְבַּע אֲמוֹת, וּמַנִּיחָן בַּחלוּץ הַסְמוּךְ לְרִשׁוֹת הָרִבִּים, וְנִכְנָס. וּכְשֶׁהוּא יוֹצֵא – מִרְחִיק אַרְבַּע אֲמוֹת, וּמַנִּיחָן, דְּבָרִי בֵּית שְׁמָאִי. וּבֵית הִלָּל אוֹמְרִים: אוּחְזֵן בְּיָדוֹ, וְנִכְנָס. רַבִּי עַקִּיבָא אוֹמַר: אוּחְזֵן בְּבָגְדוֹ, וְנִכְנָס. בְּבָגְדוֹ סִלְקָא דַּעֲתָהּ!? זִימְנִין מִישְׁתַּלְּי לְהוּ וְנִפְלִי! אֶלְא אֵימָא: אוּחְזֵן בְּבָגְדוֹ וּבְיָדוֹ, וְנִכְנָס. וּמַנִּיחָם בַּחוּרִין הַסְמוּכִים לְבֵית הַכֶּסֶף, וְלֹא גִּיחָם בַּחוּרִין הַסְמוּכִים לְרִשׁוֹת הָרִבִּים, שְׁמָא יִשְׁלוּ אוֹתָם עוֹבְרֵי דְרָכִים, וְיָבֵא לִידֵי חֲשָׁד. 'וּמַעֲשָׂה בַתְּלַמִּיד אַחֵד שֶׁהִגִּיחַ תְּפִילָּיו בַּחוּרִין הַסְמוּכִים לְרִשׁוֹת הָרִבִּים, וּבָאת זוֹנָה אַחַת, וְנִטְלָתוּ, וּבָאת לְבֵית הַמְּדֻרָשׁ וְאָמְרָה: רָאוּ מַה נָּתַן לִי פְלוּנִי בַּשָּׁכָרִי! כִּין שֶׁשְׁמַע אוֹתוֹ תַלְמִיד כַּה, עָלָה לְרָאשׁ הַגָּג וְנִפַּל וָמַת. בְּאוֹתָהּ שַׁעָה הִתְקִינוּ שְׁיָהָא אוּחְזֵן בְּבָגְדוֹ וּבְיָדוֹ, וְנִכְנָס. תְּנוּ רַבָּנַן: בְּרָאשׁוֹנָה הִיו מַנִּיחִין תְּפִילִין בַּחוּרִין הַסְמוּכִים לְבֵית הַכֶּסֶף, וּבְאִין עַבְדָּרִים וְנוֹטְלִין אוֹתָן. הִתְקִינוּ שְׁיָהוּ מַנִּיחִין אוֹתָן בַּחלוּנוֹת הַסְמוּכוֹת לְרִשׁוֹת הָרִבִּים; וּבְאִין עוֹבְרֵי דְרָכִים וְנוֹטְלִין אוֹתָן. הִתְקִינוּ שְׁיָהָא אוּחְזֵן בְּיָדוֹ וְנִכְנָס. "אֲמַר רַבִּי מִיאֲשָׁא בְרִיה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: הִלָּכָה, גּוּלָּלוּ כִּמּוֹן סָפַר, וְאוּחְזֵן בַּיַּמִּינוּ כַּנֶּגֶד לְבוֹ. אֲמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אֲמַר רַב נַחֲמָן: וּבִלְכַד שְׁלֹא תְהָא רַצּוּעָה יוֹצֵאת מִתַּחַת יָדוֹ טַפַּח. "אֲמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא אֲמַר רַבִּי זִירָא: לֹא שָׁנוּ אֶלְא שְׁיִישׁ שְׁהוֹת בָּיּוֹם לְלִבְשָׁן, אָבֵל אִין שְׁהוֹת בָּיּוֹם לְלִבְשָׁן – עוֹשָׂה לָהֵן כִּמּוֹן כִּיס טַפַּח, וּמַנִּיחָן. אֲמַר רַבָּה בַר בַּר כְּהֵה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בָּיּוֹם גּוּלָּלָן כִּמּוֹן סָפַר וּמַנִּיחָן בְּיָדוֹ כַּנֶּגֶד לְבוֹ, וּבִלְיָלָה עוֹשָׂה לָהֵן כִּמּוֹן כִּיס טַפַּח, וּמַנִּיחָן. ^(כו)אֲמַר אַבְבִּי: לֹא שָׁנוּ אֶלְא בְּכָלִי שְׁהוּא כְּלִיין, אָבֵל בְּכָלִי שְׁאִינוּ כְּלִיין, אִפִּילוּ פַחוֹת מִטַּפַּח. אֲמַר מַר זוּטְרָא, וְאִיתִימָא רַב אֲשִׁי: תַּדַּע שְׁהָרִי כַּפִּין קֻטְנִים מַצִּילִין בָּאֵהֶל הַמַּת. אֲמַר רַבָּה בַר בַּר כְּהֵה: כִּי הָוָה אֲזַלִּינוּ בְּתַרְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הָוָה בַּעֲי לְמַעַל לְבֵית הַכֶּסֶף כִּי הָוָה נָקִיט סָפְרָא דְּאָגְדָתָא – הָוָה יְהִיב לָן, כִּי הָוָה נָקִיט תְּפִילָּין – לֹא הָוָה יְהִיב לָן, אֲמַר: הוֹאִיל וּשְׁרוּנְהוּ רַבָּנַן –

גִּינְטָרוּ.

מי שמתו פרק שלישי ברכות

כג.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קד סעי' ה:

ב מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צב סעי' א:

ג מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צב סעי' א:

ד מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צב סעי' א ג:

ה מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יז, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מג סעי' ה:

ו מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יז, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מג סעי' ה:

ז מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יז, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מג סעי' ה:

ח מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יז, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מג סעי' ה:

ט מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יז, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מג סעי' ו:

י מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' יט, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מג סעי' ו:

מוֹקִי הִכִּי ש"מ דְּהִלָּכָה דְּחוּזַר לְרָאשׁ וְכַן לְקַמֵּן בְּהָדִיא אֲמַר ר' אִבְהוּ חוּזַר לְרָאשׁ וְתַמָּה דְּכַמְסָבַת ר"ה (דף לד:) א"ר יוֹחָנָן שְׁמַע תַּשַּׁע תְּקוּיעוֹת בְּטו' שְׁעוֹת בָּיוֹם יֵצֵא אֲלִמָּא תְּקוּיעוֹת מַצְטַרְפוֹת אַע"ג דְּשָׁהּהָ כְּדִי לַעֲשׂוֹת פֶּלֶם וְכַן בַּמְנָלָה (פ"ב ד' יח:) מַי דְּאִמְרִינָן אֲמַר רַב אִין הִלָּכָה כְּרַבִּי מוֹנָא דְּאֲמַר אִם שָׁהּהָ חוּזַר לְרָאשׁ דְּקֹאמַר נָקוּט דְּרַב בִּיבִי בִּידֶךְ וְאוֹמַר הֲשַׁר מְקוּנִי גִישׁ לְחַלָּה דְּשִׁאנִי הִכָּא דְּאִין רָאוּי לְקְרוֹת וְכַן לְקַמֵּן (בְּרִכּוֹת ד' כד:) דְּרַבִּי אִבְהוּ אֲזַל בְּמַבּוּאוֹת הַמְטַנְפוֹת דְּהִתָּם כ"ע מוּדוֹ דְּחוּזַר לְרָאשׁ אָבֵל הִכָּא דְּגַבְרָא חוּי כְּמוֹ מְנָלָה וְשׁוֹפַר כְּלִי עֲלָמָא מוּדוֹ דְּאִינוּ חוּזַר לְרָאשׁ אֲלֹא לְמִקּוֹם שְׁפִסְק וְרַבִּינוּ יְהוֹדָה פִּרֵּשׁ דְּהִכָּא לֹא מַנִּי לְמִימַר דְּכָלִי עֲלָמָא דְּאִין חוּזַר לְרָאשׁ וּבְדָשָׁהּהָ קַמְפֻּלְגִי דְּהָא לכ"ע הִיו גְּבַרְא חוּי כִּין דְּאִינוּ חוּזַר לְרָאשׁ אָבֵל וְזָאִי אִי הוּ"מ לְמִימַר הִכִּי הָנִה אֲמַר לִיָּה: **חִיְיִשִּׁינָן שְׁמָא יִפְגָּה בָּהּ** וְאָסוּר וְזִנְקָא בְּבִית הַכֶּסֶף קְבוּעַ חִיְיִשִּׁין שְׁמָא יִפְגָּה בָּהּ אָבֵל בְּבִית הַכֶּסֶף גְּרָאִי שְׁאִין רַגְלִיס לִפְנוֹת שֵׁם מִתַּר לְהַשְׁתִּין בָּהּ וְלֹא חִיְיִשִּׁין שְׁמָא יִפְגָּה בָּהּ וְהָא דְּתַנְיָא לְקַמֵּן לֹא יִשְׁתִּין בָּהּ אִפְלוּ בְּבִית הַכֶּסֶף גְּרָאִי הִינוּ זִנְקָא בְּשִׁאוּחְזֵן בְּזִידוֹ דְּחִיְיִשִּׁין שְׁמָא יִשְׁכַּשֵּׁף בָּהּ הַיַּעֲזוּעִית אִם יַפְלוּ מִיס עַל רַגְלֵי אוּ יַעַ:

בְּאִמָּה: **שְׁהָרִי כַּפִּין קֻטְנִים** מַצִּילִין בָּאֵהֶל הַמַּת וְעַל כִּרְסָךְ מַטַּעַם אֱוִיר הוּא דְּאִי לִית בָּהּ אֱוִיר כָּלָל לֹא הִיו מַעֲלִין דְּהִיו כְּמוֹ אֲכָלִין שְׁגָבְלוּ בְּטִיט שְׁמַקְבְּלִין טְמֵאָה בְּאֵהֶל הַמַּת:

כג:

עין משפט גזר מצווה

א מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה', סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צו סעי' א:

ב מו"י פד' מהל' תפילין ומוזוה

וספר תורה הל' יח, סמוג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מג סעי' א:

ג מו"י פד' מהל' תפילין ומוזוה

וספר תורה הל' טו, טוש"ע או"ח

סי' מד סעי' א:

ד מו"י פה' מהל' דעות הל' ו', טוש"ע או"ח סי' ג סעי' ד:

ה מו"י פד' מהל' דעות הל' ב:

ו מו"י פד' מהל' תפילין ומוזוה

וספר תורה הל' טו, סמוג עשין

כב, טוש"ע או"ח סי' מ סעי' ח:

ז מו"י פד' מהל' תפילין ומוזוה

וספר תורה הל' טז, סמוג עשין

כב, טוש"ע או"ח סי' מ סעי' ח:

ח מו"י פד' מהל' תפילין ומוזוה

וספר תורה הל' ט, סמוג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מב סעי' ג:

ט מו"י פד' מהל' תפילין ומוזוה

וספר תורה הל' כד, סמוג עשין

כב, טוש"ע או"ח סי' מ סעי' ג:

דְּבָרִים שֶׁהִתְרַתִּי לָהּ כָּאֵן כּו' וְלֹא בָּעִי לְשַׁנּוּי דְּבָרִים שֶׁהִתְרַתִּי לָהּ בְּבֵית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי

וְנִגְזְרוּ – וַיִּשְׁמְרוּנִי אֲכֻנִּים עִמִּי וַיִּשְׁמְרוּנִי

נִיגְזְרוּ. **אָמַר רַבָּא**: **כִּי הָוָה אֲזַלְיִנָּו בְּתַרְיָה דְּרַב נַחֲמָן, כִּי הָוָה נָקִיט סַפְרָא דְאַגְדָתָא – יְהִיב לֹו, כִּי הָוָה נָקִיט תַּפְּיִלִּין – לֹא יְהִיב לֹו, אָמַר:** הוֹאִיל וּשְׂרוּנָהוּ רַבְּנָן, נִיגְזְרוּ.‏^[א] **תְּנוּ רַבְּנָן: לֹא יֵאָחֵז אָדָם תַּפְּיִלִּין בְּיָדוֹ וְסִפֵּר תּוֹרָה בְּזֵרוּעוֹ וַיִּתְּפַלֵּל. וְלֹא יִשְׁתִּין בֶּהָן מִיָּם, וְלֹא יִישָׁן בֶּהָן לֹא שִׁנַּת קִבֵּעַ וְלֹא שִׁנַּת עֲרֹאֵי. אָמַר שְׁמוּאֵל: סִכִּין וּמַעוֹת וּקְעָרָה וְכֶכֶר, הָרִי אֵלָיו פִּיּוּצָא בֶּהָן. אָמַר רַבָּא אָמַר רב שִׁשִּׁת: לִית הִלְכָתָא כִּי הָא מַתְּנִיתָא, דְּבֵית שְׁמַאי הִיא. דְּאִי בֵית הִלָּל – הִשְׁתָּא בֵית הַכֶּסֶּף קְבוּעַ שָׂרִי, בֵּית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי מִיבַעְיָא?!**
מִיתִיבִי: דְּבָרִים שֶׁהִתְרַתִּי לָהּ כָּאֵן, אָסַרְתִּי לָהּ כָּאֵן. מֵאִי לֹאוּ תַּפְּיִלִּין? אִי אֲמַרְתָּ בִּשְׁלָמָא בֵּית הִלָּל: הִתְרַתִּי לָהּ כָּאֵן קְבוּעַ, אָסַרְתִּי לָהּ כָּאֵן בֵּית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי. אֲלֹא אִי אֲמַרְתָּ בֵּית שְׁמַאי הָא לֹא שָׂרוּ וְלֹא מִיָּדִי? כִּי תִנָּיָא הֵהִיא, לְעִנְיָן טַפַּח וְטַפַּחִיִּים. דְּתַנִּי חֲדָא: כְּשֶׁהוּא נִפְנָה – מְגַלָּה לְאַחֲרֵי טַפַּח וּלְפָנָיו טַפַּחִיִּים. וְתִנָּיָא אִידֵה: לְאַחֲרֵי טַפַּח וּלְפָנָיו וְלֹא כָלוּם.‏^[ב] מֵאִי לֹאוּ אִידִי וְאִידִי בְּאִישׁ, וְלֹא קִשְׁיָא, כָּאֵן לְגְדוּלִים, כָּאֵן לְקֻטְנִים? וְתִסְבָּרָא? אִי בְּקֻטְנִים, לְאַחֲרֵי טַפַּח לָמָּה לִּי? אֲלֹא אִידִי וְאִידִי בְּגְדוּלִים, וְלֹא קִשְׁיָא, הָא בְּאִישׁ, הָא בְּאִשָּׁה. אִי הָכִי הָא דְקִתְּנִי עֲלֶיהָ, ”זֶהוּ קַל וְחוֹמֶר שְׁאִין עָלָיו תִּשׁוּבָה” – מֵאִי ”אִין עָלָיו תִּשׁוּבָה”? דִּרְכָּא דְּמִלְתָּא הָכִי אֵיתָא. אֲלֹא לֹאוּ, תַּפְּיִלִּין, וּתְיוֹבְתָא דִּרְבָּא אָמַר רַב שִׁשִּׁת. תְּיוֹבְתָא. מְכַל מְקוֹם, קִשְׁיָא, הִשְׁתָּא בֵּית הַכֶּסֶּף קְבוּעַ שָׂרִי, בֵּית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי לֹא כָּל שְׁפָן! הָכִי קֹאמַר: בֵּית הַכֶּסֶּף קְבוּעַ דְּלִיכָּא נִיצוּצוֹת, שָׂרוּ. בֵּית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי דְאִיכָּא נִיצוּצוֹת, אָסְרִי. אִי הָכִי, אֲמַאי ”אִין עָלָיו תִּשׁוּבָה”? תִּשׁוּבָה מַעֲלִיתָא הִיא! הָכִי קֹאמַר: הָא מִילְתָּא תִּיתִי לָהּ בְּתוֹרַת טַעֲמָא, וְלֹא תִיתִי לָהּ בְּקַל וְחוֹמֶר, דְּאִי אֲתִיָּא לָהּ בְּתוֹרַת קַל וְחוֹמֶר, זֶהוּ קַל וְחוֹמֶר שְׁאִין עָלָיו תִּשׁוּבָה.‏^[ג] תְּנוּ רַבְּנָן: הַרּוּצָה לִיכְנֹס לְסַעוּדַת קִבֵּעַ, מְהֵלָּה עֲשֶׂרָה פְּעָמִים אַרְבַּע אַמּוֹת, אוּ אַרְבָּעָה פְּעָמִים עֶשֶׂר אַמּוֹת. וַיִּפְּנָה, וְאַחֲר כֹּה נִכְנָס. 'אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הַנִּכְנָס לְסַעוּדַת קִבֵּעַ, חוֹלֵץ תַּפְּיִלָּיו וְאַחֲר כֹּה נִכְנָס. וּפְלִיגָא דִּרְבִּי חֲזִיָּא, דְּאָמַר רַבִּי חֲזִיָּא: מַגִּיחַן עַל שְׁלַחְנוּ, וְכוּ הַדּוּר לוֹ. 'וְעַד אֵימַת? אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: עַד זְמַן בִּרְכָּה. תְּנִי חֲדָא: צוּרֵר אָדָם תַּפְּיִלָּיו עִם מַעוֹתָיו בְּאַפְרָקְסוֹתוֹ. וְתִנָּיָא אִידֵה: לֹא יָצוּר.‏^[ד] לֹא קִשְׁיָא, הָא דְאַזְמַנְיָה. הָא דִּלָּא אֲזַמְנִיָּה. דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: הָאִי סוּדְרָא דְתַפְּיִלִּין דְאַזְמַנְיָה לְמֵיצַר בֵּיהּ תַּפְּיִלִּין, צַר בֵּיהּ תַּפְּיִלִּין – אָסוּר לְמֵיצַר בֵּיהּ פְּשִׁיטִי, אֲזַמְנִיָּה וְלֹא צַר בֵּיהּ, צַר בֵּיהּ וְלֹא אֲזַמְנִיָּה – שָׂרִי לְמֵיצַר בֵּיהּ זוּזִי. וְלֹאֲבִיִּי דְאָמַר הַזְמַנָּה מִילְתָּא הִיא: אֲזַמְנִיָּה אֶף עַל גַּב דִּלָּא צַר בֵּיהּ. צַר בֵּיהּ, אִי אֲזַמְנִיָּה – אָסִיר, אִי לֹא אֲזַמְנִיָּה – לֹא. ”בָּעֵא מִינִיָּה רַב יוֹסֵף בְּרִיהּ דְּרַב נַחוּנְיָא מֵרַב יְהוּדָה: מַהוּ שְׁיַגִּיחַ אָדָם תַּפְּיִלָּיו תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו? תַּחַת מְרָגְלוֹתָיו לֹא קָא מִיבַעְיָא לִי, שְׁנוּהֵג בֶּהָן מְנַהֵג בְּיָדוֹ. כִּי קָא מִיבַעְיָא לִי, תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו מֵאִי? אָמַר לִיהּ הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: מוֹתֵר, אֲפִילוּ אֲשַׁתּוּ עֲמֹו. מִיתִיבִי: לֹא יִנָּיֵחַ אָדָם תַּפְּיִלָּיו תַּחַת מְרָגְלוֹתָיו מִפְּנֵי שְׁנוּהֵג בִּהֶם דֶּרֶךְ בְּיָדוֹ, אֲבָל מִנִּיחָם תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו. וְאִם הִיתָּה אֲשַׁתּוּ עֲמֹו – אָסוּר. הִיָּה מְקוֹם שְׁגָבוּהָ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים אוּ נְמוּהָ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים – מוֹתֵר. תְּיוֹבְתָא דְשְׁמוּאֵל, תְּיוֹבְתָא. אָמַר רַבָּא: אֶף עַל גַּב דְּתִנָּיָא תְּיוֹבְתָא דְשְׁמוּאֵל, הִלְכָתָא כּוֹוֹתִיָּה. מֵאִי טַעֲמָא?

כל

מִן הַמַּחֲזִיקִין: לֹא יֵאָחֵז בְּיָדוֹ וְכוּ' וַיִּתְּפַלֵּל –

שָׂאִין דְּשִׁתּוּ מִיִּשְׁבַּת עָלָיו בְּתַפְלָה שְׁהָרִי לְבוּ תַמִּיד עָלֵיהֶן שְׁלֹא יַפְלוּ מִיָּדוֹ: וְלֹא יִישָׁן בֶּהָן – שְׁמַא יִפִּיחַ: הָרִי אֵלָו בִּיּוּצָא בֶּהָן – לְעִנְיָן תַּפְּלָה שְׁדוּחָג עָלֵיהֶן שְׁלֹא תַפַּל הַסַּכִּין וְתַזִּיקָנוּ וְהַקְעָרָה תַּשְׁפֵּךְ וְהַמַּנְעוֹת יֵאָבְדוּ וְהַפֶּכֶר יִטּוּף: לִית הִלְכָתָא כִּי הָא מַתְּנִיתָא – דְקִתְּנִי לֹא יִשְׁתִּין בְּתַפְּלִין: דְּבֵית שְׁמַאי הִיא – דְאָמְרִי לְעִיל מִנְחוֹן בְּחִלּוֹן הַסְמוּךְ: לְרִשּׁוֹת הַרְפִּים וְלֹא יִכְנִיסם בְּיָדוֹ וַיִּכְנָס: דְאִי בֵית הִלָּל – הָא אָמְרִי לְעִיל אוֹחְזוֹן בְּיָדוֹ וְנִכְנָס: בֵּית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי – כְּנֻן לְהִשְׁתִּין שָׂאִין אֲדָם הוֹלֵךְ בְּשָׂבִילם לְבֵית הַכֶּסֶּף וְהַפַּעַם הַזֶּאת עֲשֶׂה הַמָּקוֹם הַזֶּה בֵּית הַכֶּסֶּף תַּחֲלָה: שֶׁהִתְרַתִּי לָהּ כָּאֵן – בְּבֵית הַכֶּסֶּף קְבוּעַ: אֲסַרְתִּי לָהּ כָּאֵן – בְּבֵית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי: מֵאִי לֹאוּ תַפְּלִין – שְׁאֲמְרוּ בֵּית הִלָּל אוֹחְזוֹן בְּיָדוֹ וְנִכְנָס לְבֵית הַכֶּסֶּף קְבוּעַ וְלִהְשִׁתּוּ בִּהֶם אֲסָרוּ בְּדַמְפְּרַשׁ טַעֲמָא לְחֻמּוֹ: הָא לֹא עָרוּ – בְּבֵית הַכֶּסֶּף קְבוּעַ: כִּי תִנָּיָא הֵהִיא – לֹאוּ לְעִנְיָן תַּפְּלִין תִּנָּיָא אֲלֹא לְעִנְיָן גָּלוּי טַפַּח וְטַפַּחִים דְּלִגְדוּלִים חִינּוּ מְנַלָּה אֲלֹא טַפַּח וְלַקְטֻנִּים מְנַלָּה טַפָּחִים וְעֵלָה קִרְיָ גָלוּי טַפָּחִים שֶׁהִתְרַתִּי לָהּ כָּאֵן אֲסַרְתִּי לָהּ כָּאֵן: לֹאֲחֲרֵי טַפַּח – וְלֹא יִיתֵר מִשּׁוּם צְנִיעוּת: וּלְפָנָיו טַפָּחִים – מִשּׁוּם קְלוּחַ מִי רַגְלִים הַנִּתְּזוֹן לְמַכְרוֹחִן: מֵאִי לֹאוּ כּו' – וְהִינוּ דְקֹאֲמַר לְעִיל דְּבָרִים שֶׁהִתְרַתִּי לָהּ בְּבֵית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי אֲסַרְתִּי לָהּ בְּקְבוּעַ: אֲלֹא אֲדִי וְאֲדִי בְּגְדוּלִים – וּמַתְּוֶךְ שֶׁהוּא דוֹחַק עֲצָמוֹ לְגְדוּלִים הוּא בֹא לִיָּד קֻטְנִים הַלֵּכֶךְ בְּאִישׁ מְלֹאֲחֲרֵייו טַפַּח וּמְלַפְּנֵיו טַפָּחִים וּבִאֲשֶׁה מְלַפְּנִיָּה וְלֹא כָלוּם וְהָכִי קֹאֲמַר הָא דְלְעִיל דְּבָרִים שְׁאֲסַרְתִּי לָהּ בְּאֲשֶׁה הִתְרַתִּי לָהּ בְּאִישׁ: אִי הָכִי – דְלַעֲנָן טַפַּח וּמַפָּחִים קִתְּנִי דְּבָרִים שֶׁהִתְרַתִּי לָהּ כָּאֵן אֲסַרְתִּי לָהּ כָּאֵן: הָא דְקִתְּנִי עֲלֶיהָ – בְּסִיפָא דְדָה וְזֵה הוּא ק"ו שָׂאִין עָלָיו תִּשׁוּבָה בְּדָבָר הַזֶּה יֵשׁ לָהּ לְהִשְׁבִּיחַ ק"ו וְאִין לִי עָלָיו תִּשׁוּבָה לְהַחֲזִיר לָהּ אִי אֲמַרְתָּ בִּשְׁלָמָא בְּתַפְּלִין קֹאֲמַר וּבְדִלְחָמָן וּב"ה הִיא הִינוּ דְקִתְּנִי דִישׁ כָּאֵן לְהַקְשׁוֹת קַל וְחוֹמֶר הִשְׁתָּא בֵּית הַכֶּסֶּף קְבוּעַ עָרִי בֵּית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי מִבַּעְיָא וְאִין לִי תִשׁוּבָה לְהִשְׁיבֶךְ עָלָיו אֲלֹא אִי אֲמַרְתָּ לְעִנְיָן טַפַּח וּמַפָּחִים מֵאִי ק"ו יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת כָּאֵן: אוֹרְחָא דְמִלְתָּא הָכִי הוּא – שְׁהֵאִישׁ צְרִיךְ לְגַלּוֹת לְפָנָיו וְלֹא הִאֲשֶׁה: תְּיוֹבְתָּא דְרַבָּא אָמַר רַב שִׁשִּׁת – דְאָמַר בֵּית שְׁמַאי הִיא וְלֹא בֵּית הִלָּל דָּאִם כּוּן לֹא מַשְׁבַּחַת מִיָּדִי לְאוֹרְחָה הֵךְ בְּרִיתָא דְקִתְּנִי מֵאִי שֶׁהִתְרַתִּי לָהּ כָּאֵן אֲסַרְתִּי לָהּ כָּאֵן: דְּלִיכָּא גִיעוּעוּת – שְׁהֵא חֲצִיךְ לִשְׁכַּפְּסָן בִּימִינוֹ מַעַל רַגְלָיו: בֵּית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי – לַקְטֻנִּים: דְאִיכָּא גִיעוּעוּת – הַנִּתְּזוֹן עַל גְּבִי רַגְלָיו וְאֲמַרְיָן בְּמַסְבָּת יוֹמָא (דף ג.) מַעֲוָה לִשְׁכַּפְּסָן שְׁאֲסוּר לֹאֲדָם שְׁיַצֵּא

בְּגִיעוּעוּת שְׁעַל גְּבִי רַגְלָיו שְׁמַא יִרְחֹא כְּכֹרֹת שְׁכָכָה וְנִמְצָא מוֹצִיא לַעַז עַל בְּנֵי שְׁהִם מַמְזָרִים הַיֵּלֶכֶךְ אִי אֲפֹשֶׁר לֵאחֹז תַּפְּלִין בְּיָדוֹ: הָא מְלָתָא – דְתַפְּלִין דְּבֵית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי וְקְבוּעַ:

תִּיתִי לָהּ בְּתוֹרַת טַעֲמָא – לְהַתִּיר בְּבֵית הַכֶּסֶּף קְבוּעַ אֶת הָאָסוּר בְּבֵית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי מִשּׁוּם טַעֲמָא דְגִיעוּעוּת: דְאִי אֲתִיָּא לֶה בְּתוֹרַת ק"ו – לוֹמַר דִּין הוּא לְהִקָּל בְּבֵית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי קַל וְלְהַחֲמִיר בְּבֵית הַכֶּסֶּף חֲמוּר וְלֹא תַזוּל בְּתַר טַעֲמָא אֲלֹא בְּתַר חוֹמְרָא וְקֹלָא וְאֵין עֲבָדִין אִיכָּא אִין לִי עָלָיו מַה לְהִשְׁיבֶךְ שָׂאִין לִי לְמַצוּא שְׁהֵא בְּשׁוּם מָקוֹם בֵּית הַכֶּסֶּף עֲרֹאֵי חֲמוּר מִן הַקְּבוּעַ שְׁאוּכַל לְהִשְׁיבֶךְ אִם הִתְרַתִּי בְּקְבוּעַ שְׁהוּא קַל בְּדָבָר פְּלִגְנִי נַתִּיר כְּשֵׁל עֲרֹאֵי שְׁהוּא חֲמוּר כֹּה אֲבָל טַעֲמָא אִיכָּא לְמַאי דְעַבְדִּין דְּהִכָּא אִיכָּא גִיעוּעוּת וְהִכָּא לִיכָּא וְדָבָר זֶה קַל וְחוֹמֶר לֹא קַל וְלֹא חֲמוּר: הַנִּכְנָס לְסַעוּדַת קִבֵּעַ – וַיִּנָּיָא הוּא שְׁתַּגְרוּךְ לְנַחֲקָיו בְּתוֹךְ הַסַּעוּדָה: מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה פַּעֲמִים כּו' – וּבְכַל פַּעַם וּפַעַם בּוֹדֵק עֲצָמוֹ וַיּוֹשֵׁב אוּלֵי יוֹכַל לְהַפְנוֹת שְׁהַלּוֹךְ מוֹרִיד הַגְדוּלִים לְנֶקֶב: חוֹלֵץ תַּפְּלָיו – שְׁמַא יִשְׁתַּבַּר בְּסַעוּדָה וַיִּתְּנָהּ בְּתַפְּלָיו: וְכוּ הַדּוּר לוֹ – שְׁהֵו מְזַמְנִים לוֹ וַיִּחְזוּר וַיִּיחָסַם בְּשַׁעַת בְּרָכָה: בְּאַפְרָקְסוּתִיָּה – סוּקֵר שֶׁל רֹאשׁוֹ: עִם מַעוּתָיו – לֹא עִם הַמַּעוֹת מִמֶּשׁ אֲלֹא שְׁנֵי הָשָׁרִים זֶה אֲנָל זֶה: ה"ג הָא דְאוּמְנָה הָא הָלֹא אֲזַמְנָה – לְהַהִיא סוּקֵר לְתַפְּלִין דְכִין דְאוּמְנָה שׁוּב אָסוּר לְעוֹר בּוּ מַעוֹת מֵאַחֲר שֶׁהִקְטַע לָכֶךְ: צַר בֶּה – אִי אֲזַמְנָה אִין אִי לֹא אֲזַמְנָה לֹא קָדִישׁ וְשָׂרִי לְמֵיצַר כֹּה דְהָכִי תִנָּיָא בְּהִלָּא בְּסַנְהֶדְרִין (מַח:): הָיִים בּוּ תַפְּלָיו גִּיעַח בּוּ מַעוֹת: וְלֹאֲבִיִּי דְאָמַר הַזְמַנָּה מְלָתָא הִיא – גְּבִי אוֹרֵג כְּבֹד לְמַת בְּסַנְהֶדְרִין בְּפִרְקָה גַּמַּר הִדִּין (סַנְהֶדְרִין ד' מ:): מַהוּ שְׁנִיחַ תַּפְּלָיו תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו – בְּלִילָה כְּשֶׁהוּא יֹשֵׁן: אִם הִיָּה מָקוֹם גְּבוּהָ ג' טַפָּחִים – לְמַעַלָּה מְרָאשׁוֹתָיו וְעָלָיו נִתְּנָה הַתַּפְּלִין אוּ לְמִטָּה מְרָאשׁוֹתָיו יוּצֵא מָקוֹם מִן הַמַּטָּה:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

מסורת הש"ס

א סוכה מא:

ב סנהדרין פה.

ג שבת פב.

ד סנהדרין מח.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ולא יישן בהן שמא יפחת. עיין סוכה דף כ"ו ע"א וצ"ע:

מסורת הש"ס
א יומא יא.; עירובין ג.
 ב קידושין פא;; יבמות יב;; קידושין טג;; משנה נדה; נדה מה;; יבמות ק; תוספתא נדה; כתובות לט.
ג פסחים מב; שבת קמח; חולין נח:
ד שבת סד:
ה אורח מדרשים אגדות של דורשי רשומות דורשי חמורות יב ו עבודה זרה מ; בבא מציעא קז.
גליון הש"ס
תוס' ד"ה והתניא כ' דלא אשכחו אשתו דמקריא בני ביתו. ע'י פסחים דף צט ע"ב תוס' ד"ה ולא יפחתו. ועי' פו"ח או"ח בלקטיו (סימן רצ"ח):
תורה אור השלם

ראשית ערשתכם חלה תרימו תרומה תרומות גרו פן תרימו וגו' (במדבר טו, כ)

רבבה כצמח השדה נתתו ותרבי ותגדלו ותבאין בצדי עדיים וגו' (ישעקאל לו, ז)

ונקרב את־קרבנו ויהוה איש אשר טעם כל־יוֹקב אַעֲצֶנָה וְצִמִּיד וגו' (במדבר לא, ג)

ביים ההוא יסיר אדני את תפארת העבדים והשביסים והשהרנים וגו' (ישעיהו ג, יח-כד)
קחי רבים וטחני כמח עלי כפותך חשפ־שבל גלי־שוק עברי וגו' (ישעיהו מז, ב)

תגל ערותך עם תבאם חרפתך נקם אקח ולא אפגע וגו' (ישעיהו מז, ג)

יונתי בחגגי השלע בִּסְתֵר הפִּדְרָנָה הראיני את־פְּרִאֲוֶךְ השְׁמִיעִנִי את־קוֹלְךָ וגו' (שיר השירים ב, יד)

הִנֵּךְ יִפֹּה רִעִיתִי הִנֵּךְ יִפֹּה עִינֶךָ יוֹנִים מִבְּעַד לַצִּמְתָּךְ וגו' (שיר השירים ב, א)

והיו חניף תלאים לך מנגד ופחדת לולה ויוקם ולא וגו' (דברים כח, יו)

כל לנטוריקוהו טפי עדיף – להו מבזויני כמה שהיא מזקר על שמירתן מן העבברים ומן הגנבים טפי עדיף להו מבזויני:

בכובע – הוא הכיס שלכם: למקרא ככובע – שהתפלגין נכרין בזליטתן בקצה הכיס והוא כמרשא: ציר להו בזלמתא – בזריעה הפרוסה סביב' משתו חושקו: ומפיק למרשהון לבר – בליטת הקשר שהתפלגין בזלטין מן הזריעה הֵיה הופך לצד החון ולא לצד המטה: אשקשיפא –

ספסל: יום טובילה הֵנה – יום שטובלה אשתו דהנה ליה ליל תשמיש והינו בשמואל דאמר לפלו אשתו עמו: ולאגמורן הלכה למעשה – מה שצוני להביאם לו לא עשה אלא ללמדי הלכה לעשות מעשה בשמואל: ואפלו אשתו עמו – שניחזיר פניו דכל זמן שהן פונים פנים כנגד פנים שטיטא ליה דאסור דאיכא הרהור נגיעת ערנה על ודי אברי תשמיש: אשתו כגופו – ורגיל פה וליכא הרהור בלי האי: בשלמא לרב יוסף –

– דאמר אשתו היא דשקרא אכל אחר לא מתרן להו למתניתא הא באשתו הא באחר – והא דקתני בני ביתו אינו אשתו: הֵיה יָסֵן במטה ובני ביתו – ואשתו בכלל ביתו: לזידי גמי – בין אשתו בין אחר בלנותא דהני תנאי היא: הא איכא עגבות – דנגעי אהדדי: וקוצה חלתה ערומה – ואף על פי שערסו אסור לגברך אשה יושבת משרת שבידיבתה פִּינֵה שלמטה מכסים בקרקע: אכל לא האיש – מפני שהביצים והגיד בזלטין ונרחין ואף על פי שמגלות עגבותיו והינו סומתא: כגון שהיו פניה טוחות – דבזויות ומכסות בקרקע טוחות משמע לשון שעויות טוח חלק שאינה בזלטת אפלטיריש"א בלע"ז: בַּת גַּלֵּשׁ וְבֵן תַּשַּׁע –

שהוא זמן שהן באין לכלל ביאה: בת י"א וכן י"ב – זמן שהן באות לכלל שערות ושדריהן נכונים שממש ואלוך באות לכלל [ביאה] שאדם מתאנה להן: התם אמר רבא – גבי תפלין תחת מראשותיו דקאמר שמואל אפי' אשתו עמו הלכה כשמואל:

הכא – גבי שנים שהם ישנים דקא דרי שמואל באשתו עמו מאי: מחתא מחסיהו – בארינה אחת חרנתס: ינא שערי דבגדו – שנקב בגדו כנגד זקן התחתון ונצא מן השער בנקב מהו מי הוי ערנה לקרות ק"ש כנגדו או לא: שער שער – כלומר מה צדן: לאסתכלי בה – אם אשת איש היא: תבשטיון שבבנים – כוּמָה דכּוּם של בית הרכס שהיו עושין לבנותיהן וינקבין בתלי בית הרכס בלדך שנוקבין את האזנים ותוחבין אותו כדי שלא יזדקקו להן זכרים: עם תבשטיון שדחון – אַעֲנֶזֶה וְנִמִּיד הֵן הביאו אותן על פפרת הרהור עברה שנסתכלו בבנות מדן: לאשתו ולק"ש – אם טפח מנגלה בה לא יקרא ק"ש כנגדה: שוק – באשת איש: ערנה – להסתכל וכן באשתו לק"ש: גלי שוק – וכתוב בתרה תגל ערותך: חולך ערב – מדמשבח לה קרא בגוה שמע מנה תאנה היא: התולה תפלוו – בַּיַּתֵּךְ יִתְּלוּ חַיִּיו: דורשי רשומות – קשרים וסתומים הכלולים בתורה דורשי חמורות גרסינן והיא היא: זֶה הַתּוֹלָה תַּפְּלוּו – שהתורה חיייו של אדם ורמז לך הדתוב שיתלו חיייו:

ברעושא – והקצוצה למטה גנאי הוא להם אכל תולה הוא אותם בקצוצה ותהא הקצוצה מנחת על היתד והרעושא למטה: בכסתא תלה – בתוך תפון היו ותלה התיק: שגהק – ריט"ו יייר בלע"ז פעמים שאדם מוציא מנופו לפיו נפיקה מתוך שדעו נריסה בריח המאכל שאכל: פהק – באליו"ר בלע"ז חך מלקוחיו פותח להוציא ריח הפה מלא מלא בלאדם שרונה לישן או שעמד משנה: ונתעטש – שטרנוד"ר בלע"ז יוש שדורשים גהק נטריקון נו הקיס שטריילי"ר פהק פוי הקיס: וקך – ע"ג קרקע:

מי שמתו פרק שלישי ברכות

כל גטוריקוהו טפי עדיף – להו מבזויני כמה שהיא מזקר על שמירתן מן העבברים ומהא תני רבי חיא מניחן בכובע תחת

"כל לנטוריקוהו טפי עדיף. והיכא מנח להו? אמר רבי ירמיה: בין פר לכסת, שלא כנגד ראשו. והא תני רבי חייא: מניחן בכובע, תחת מראשותיו! דמפיק ליה למורשא דכובע לבר. יבר קפרא צייר להו בכילתא, ומפיק למורשהון לבר. רב שישא בריה דרב אידי מנח להו אשרשיפא, ופרים סודרא עילוייהו. אמר רב המנונא בריה דרב יוסף: זימנא חדא הנה קאימנא קמיה דרבא, ואמר לי: זיל אייתי לי תפילין. ואשבכתניהו בין פר לכסת, שלא כנגד ראשו. והוה ידענא דיום טבילה הוה, ולאגמורן הלכה למעשה הוא דעבד. בעא מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה: שנים שישנים במטה אחת, מהו שזה יחזיר פניו ויקרא קריאת שמע, וזה יחזיר פניו ויקרא קריאת שמע? אמר ליה: הכי אמר שמואל: ואפילו אשתו עמו. מתקיף לה רב יוסף: אשתו ולא מיבעיא אחר?! אדרבה, אשתו כגופו, אחר לאו כגופו. מיתיבי: שנים שישנים במטה אחת – זה מחזיר פניו וקורא, וזה מחזיר פניו וקורא. ותניא אחריתי: הישן במטה, ובניו ובני ביתו בצדו, הרי זה לא יקרא קריאת שמע, אלא אם כן היתה טלית מפסקת ביניהן. ואם היו בניו ובני ביתו קטנים – מותר. בשלמא לרב יוסף לא קשיא, הא אשתו, והא באחר. אלא לשמואל קשיא?^(א) אמר לה שמואל: לרב יוסף מי ניחא? והתניא הֵיה יָסֵן במטה, ובניו ובני ביתו במטה – לא יקרא קריאת שמע אלא אם כן היתה טליתו מפסקת ביניהן. אלא מאי אית לה למימר – אשתו לרב יוסף תנאי היא, לדידי גמי תנאי היא. אמר מר: זה מחזיר פניו וקורא קריאת שמע. והא איכא עגבות!

מסייע ליה לרב הונא, דאמר רב הונא: עגבות אין בהם משום ערוה. לימא מסייע ליה לרב הונא: האשה יושבת, וקוצה לה חלתה ערומה, מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אכל לא האיש. תרגמה רב נחמן פר יצחק: כגון שהיו פניה טוחות בקרקע.^(א) אמר מר: אם היו בניו ובני ביתו קטנים, מותר: ועד כמה? אמר רב חסדא: תינוקות בת שלש שנים ויום אחד, ותינוק בן תשע שנים ויום אחד. איכא דאמרי: תינוקות בת אחת עשרה שנה ויום אחד, ותינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחד. אידי ואידי עד כדי "שדים נכנו ושערה צמח".^(א) אמר ליה רב כהנא לרב אשי: התם אמר רבא: אף על גב דתיובתא דשמואל, הלכתא כוותיה דשמואל. הכא מאי? אמר ליה: אטו כולחו בחדא מחתא מחתניהו? אלא היכא דאיתמר – איתמר, והיכא דלא איתמר – לא איתמר. אמר ליה רב מרי לרב פפא: שער יוצא בבגדו מהו? קרא עליה: שער, שער.^(א) אמר ר' יצחק: טפח באשה ערוה. למאי? אילימא לאסתכלי בה, והא אמר רב ששת: למה מנה הכתוב תבשיטיון שבחוץ עם תבשיטיון שבבנים – לומר לה כל המסתכל באצבע חטאה של אשה, כאילו מסתכל במקום התורף. אלא באשתו ולקריאת שמע. אמר רב חסדא: שוק באשה ערוה, שגאמר: "גלי שוק עברי נהרות", וכתוב: "תגל ערותך וגם תראה חרפתך". אמר שמואל: קול באשה – ערוה, שגאמר: "כי קולה ערב ומראה נאוה". אמר רב ששת: שער באשה ערוה, שגאמר: "שערה כעדר העזים". אמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שתלה תפיליו. מיתיבי: התולה תפיליו יתלו לו חייו!^(א) דורשי חמורות אמרו: "היו חייה תלאים לה מנגד", זה התולה תפיליו. לא קשיא הא ברצועה. הא בקציצה. "ואיבעית אימא: לא שנא רצועה ולא שנא קציצה – אסור. וכי תלה רבי – בכיסתא תלה.^(א) אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא תיבעי הנחה כספר תורה – קא משמע לן. ואמר רבי חנינא: אני ראיתי את רבי שגיהק ופיהק ונתעטש ורק

וממשמש

מראשותיו ואם תאמר אימא בכובע שלא כנגד ראשו שהרי בזביתא דלעיל גמי תני תחת מראשותיו ולא פריך מנה משום דמנינן לפרושי שלא כנגד ראשו ואומר הרב דא"כ מאי אריא בכובע אפלו שלא בכובע גמי אלא ש"מ דמירי אפלו כנגד ראשו ומ"מ קשיא לשני דמירי באשתו עמו דבעיא כלי בתוך כלי ונ"ע: **שנים**

שהיו ישנים במטה וא"ת והלא רואה ערות עצמו וי"ל שיוציא ראשו לחוץ וא"ת והרי לבו רואה את הערנה וי"ל דקסבר לבו רואה את הערנה מתר אי גמי חוצץ

בבגדו כנגד לבו: **והתניא הֵיה יָסֵן במטה ובני ביתו וכו'** פי' רש"י אשתו בכלל ביתו ולא נהיכא חזא גלג אשכחן אשתו דמקריא בני ביתו ועוד לפרשו

הול"ל והא קתני כאן כיון דאבדיתא דלעיל קאי אבל מדקאמר והתניא משמע לאי יסוריה קתני כאן כיון דאבדיתא דלעיל קאי אבל מדקאמר והתניא משמע לא יחזיר פניו ויקרא אא"כ היתה טלית מפסקת בינו לביתה:

כד.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' כד, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מ סעי' ג:

ב טוש"ע או"ח סי' רמ סעי' א:

ג מיי' פג' מהל' קריאת שמע הל' יח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עג סעי' ב א:

ד מיי' פא' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין כז, טוש"ע יו"ד סי' שכח סעי' א:

ה מיי' פא' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין כז, טוש"ע יו"ד סי' שכח סעי' א:

ו מיי' פג' מהל' קריאת שמע הל' יח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עג סעי' ג:

ז מיי' פג' מהל' קריאת שמע הל' יט, ש"ע או"ח סי' עג סעי' ד:

ח מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' ב, סמג לאוין ככו, טוש"ע אה"ע סי' כא סעי' א:

ט מיי' פג' מהל' קריאת שמע הל' טז, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עה סעי' א:

י מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' ב, טור אה"ע סי' כא, ש"ע או"ח סי' עה סעי' ב:

יא מיי' פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' ט, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מ סעי' א:

יב מיי' פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' ט, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מ סעי' א:

יג מיי' פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צו סעי' א:

ברעושא – והקצוצה למטה גנאי הוא להם אכל תולה הוא אותם בקצוצה ותהא הקצוצה מנחת על היתד והרעושא למטה: בכסתא תלה – בתוך תפון היו ותלה התיק: שגהק – ריט"ו יייר בלע"ז פעמים שאדם מוציא מנופו לפיו נפיקה מתוך שדעו נריסה בריח המאכל שאכל: פהק – באליו"ר בלע"ז חך מלקוחיו פותח להוציא ריח הפה מלא מלא בלאדם שרונה לישן או שעמד משנה: ונתעטש – שטרנוד"ר בלע"ז יוש שדורשים גהק נטריקון נו הקיס שטריילי"ר פהק פוי הקיס: וקך – ע"ג קרקע:

כד:

עין משפט
נר מצוה

א טושי"ע או"ח סי' צז סעי' ג ד:

ב מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, שו"ע או"ח סי' צז סעי' א:

ג טושי"ע או"ח סי' קג סעי' ג:

ד מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צז סעי' ב:

ה מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קא סעי' ב:

ו מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קג סעי' א:

ז מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יב, שו"ע או"ח סי' קג סעי' ב:

ח מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יז, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עד סעי' א:

ט טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' כו:

י מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' ד, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' פה סעי' ב:

יא מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יד:

יב מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יב, טוש"ע או"ח סי' עח סעי' א:

יג מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יד:

יד מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יב, טוש"ע או"ח סי' עח סעי' א:

טו מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יז, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עד סעי' ו:

וּמַמְשֵׁמֶשׁ בְּבִגְדוֹ פֶּרֶשׁ"י לְהַעֲבִיר הַכִּינָה וּתְרֵי מַלְי נִינְהוּ. ור"ח פי' דַּחָזָא מִלְתָּא הִיא פִּי' מַמְשֵׁמֶשׁ בְּבִגְלוֹ תַקֵּן שָׁלָא וּפַל מַעַל רֵאשׁוּ אֲבָל אִם נָפַל מַעַל רֵאשׁוּ לֹא הִיָּה מִתַּעֲטָף שְׂהָרִי הִיא הַפְּסָקָה אִם מִתַּעֲטָף בִּינָן שְׁנָפַל לְנִמְרִי אֲבָל לְתַקֵּן חֲזַת שָׁלָא וּפַל לֹא הֵיּ הַפְּסָקָה: **וְאוֹמֵר** רַבּוֹן הַעוֹלָמִים מִנִּי בְּאֻמַּנְעַ תַּפְּלָתוֹ וְאִח"כ מִתַּחִיל מִמָּקוֹם שְׁפָסֵק: **אַמֵּר** לֹה לְדִידִי לֹא סְבִירָא לִי פֶּרוּשׁ מִשּׁוֹם תַּרְתִּי מַלִּי חָזָא דְסִבְרִינָא דְלִינּוּ חוּזָר לְרֵאשׁ לְאִמֵּר רַבִּי יוֹחֲנָן (ר"ה דף ל"ד): שְׁמַע תַּשַּׁע תְּקִיעוֹת בְּתַשַּׁע שְׁעוֹת יִצְא וְעוֹד דְּסִבְרָא לִי מִנִּיח וְלוּ עַל פִּי וְאִם בּוּ הֵי לִיָּה רֵאשִׁי אֲלֵא לְדִידֵךְ דְּסִבְרָא לָךְ דַּחֲזִיב לְהַפְסִיק וְכוּ': **בְּחֻבְלֵי** הַשּׁוֹא כְּלוּמַר בְּחֻסַּם מוֹשְׁכִים עָלֶיהֶם עוֹן כִּי טוֹב הִיָּה שָׁלָא הֵי מִקְוִינָן אוֹתוֹ קָלָל:

הַעוֹקֶצְתוֹ אֲבָל לֹא מִתַּעֲטָף אִם נָפַלָה טְלוּתוֹ

מי שמתו פרק שלישי ברכות

וּמַמְשֵׁמֶשׁ בְּבִגְלוֹ – לְהַעֲבִיר הַכִּנָּה הַעוֹקֶצְתוֹ: אֲבָל לֹא הִיָּה מִתַּעֲטָף – אִם נָפַלָה טְלוּתוֹ

וּמַמְשֵׁמֶשׁ בְּבִגְדוֹ, אֲבָל לֹא הִיָּה מִתַּעֲטָף. וּכְשֶׁהוּא מְפַחֵק הִיָּה מַנִּיחַ יָדוֹ עַל סִנְטָרוֹ. מִיתִיבִי: הַמְשַׁמֵּיעַ קוּלוֹ בַּתַּפְּלָתוֹ – הָרִי זֶה מִקְטַנִּי אַמְנָה. הַמַּגְבִּיָּה קוּלוֹ בַּתַּפְּלָתוֹ הָרִי זֶה מַנְבִּיאִי הַשֶּׁקֶר. מַגְהָה וּמַפְהֵק – הָרִי זֶה מַגְסִי הָרוּחַ. הַמְתַּעַטֵּשׁ בַּתַּפְּלָתוֹ – סִימָן רַע לוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: נִיכָר שֶׁהוּא מְכוּעֵר. הָרָק בַּתַּפְּלָתוֹ – כָּאִילוֹ רָק בַּפְּנֵי הַמָּלָה. בְּשִׁלְמָא מַגְהָק וּמַפְהֵק לֹא קִשְׂיָא: כָּאֵן לְאוּנְסוֹ, כָּאֵן לְרֻצּוֹנוֹ. אֲלֹא מִתַּעַטֵּשׁ אַמְתַּעַטֵּשׁ קִשְׂיָא! יְמַתַּעַטֵּשׁ אַמְתַּעַטֵּשׁ נָמִי לֹא קִשְׂיָא, כָּאֵן מִלְמַעְלָה, כָּאֵן מִלְמַטָּה. דְּאָמַר רַב זִירָא: הָא מִילְתָּא אַבְלָעָא לִי בִּי רַב הַמְנוֹנָא וְתַקִּילָא לִי כִּי פוֹלִי תַלְמוּדאִי: הַמְתַּעַטֵּשׁ בַּתַּפְּלָתוֹ סִימָן יָפֶה לוֹ, כַּשֵּׁם שְׁעוֹשִׂים לוֹ נַחַת רוּחַ מִלְמַטָּה, כִּף עוֹשִׂים לוֹ נַחַת רוּחַ מִלְמַעְלָה. "אֲלֹא רָק אֲרָק מִשְׂיָא! רָק אֲרָק נָמִי לֹא קִשְׂיָא, אֶפְשָׁר כְּדָרִב יְהוּדָה. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: הִיָּה עוֹמֵד בַּתַּפִּילָה וְנִזְדַּמֵּן לוֹ רוּק – מְבַלְעוֹ בְּטָלִיתוֹ. וְאִם טָלִית נָאָה הוּא – מְבַלְעוֹ בְּאַפְרָקְסוּתוֹ. רַבִּינָא הָוָה קֹאִי אַחוּרִי רַב אֲשִׁי, נִזְדַּמֵּן לוֹ רוּק, פַּתְקִיָּה לְאַחוּרִיָּה. אָמַר לִיָּה: לֹא סָבַר לֶהּ מַר לָהּ דְּרַב יְהוּדָה מְבַלְעוֹ בְּאַפְרָקְסוּתוֹ? אָמַר לִיָּה: אֲנָא אֲנִינָא דַּעֲתֹאִי. הַמְשַׁמֵּיעַ קוּלוֹ בַּתַּפְּלָתוֹ הָרִי זֶה מִקְטַנִּי אַמְנָה. אָמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ, אֲלֹא שְׂיִכוּל לְכוּן אֶת לְבוֹ בַּלְחַשׁ, אֲבָל אֵין יָכוֹל לְכוּן אֶת לְבוֹ בַּלְחַשׁ – מוּתָר. וְהֵינִי מִילִי, בְּיַחֲדִי, אֲבָל בְּצִיבוּר – אֲתִי לְמִיטְרַד צִיבוּרָא. רַבִּי אָבָא הָוָה קֹא מִשְׁתַּמֵּיט מִיַּנְיָה דְּרַב יְהוּדָה דִּהְוָה קֹא בַּעֲי לְמִיֶּסֶק לְאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הַעוֹלָה מְבַבֵּל לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל – עוֹבֵר בַּעֲשָׂה, שְׁנַאָמַר: "כְּבָלָה יוֹבָא וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פְּקָדִי אוֹתָם נָאִם הִ"י. אָמַר: אֵיזִיל וְאֲשַׁמַּע מִיַּנְיָה מִילְתָּא מִבֵּית וּוַעֲדָא, וְהָדַר אֲפִיק. "אֲזַל, אֲשַׁכְחִיָּה לְתַנָּא דְקַתְנִי קַמִּיָּה דְרַב יְהוּדָה: הִיָּה עוֹמֵד בַּתַּפְּלָה וְנִתַּעַטֵּשׁ – מִמָּתִין עַד שְׂיַכְלָה הָרוּחַ וְחוּזָר וּמִתַּפְּלָל. אֵיכָא דְאָמְרִי: הִיָּה עוֹמֵד בַּתַּפְּלָה וּבִיקוּשׁ לְהַתַּעַטֵּשׁ – מִרְחִיק לְאַחֲרִיו אַרְבַּע אַמּוֹת, וּמִמָּתִין עַד שְׂיַכְלָה הָרוּחַ, וְחוּזָר וּמִתַּפְּלָל, וְאוֹמֵר: "רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יַצְרַתְנוּ נְקֻבִּים נְקֻבִּים חִלּוּלִים חִלּוּלִים, גְּלוּי וְדוּעַ לְפָנֶיךָ חֲרַפְתָּנוּ וּכְלִימַתָּנוּ בְּחַיִּינוּ וּבְאַחֲרִיתָנוּ רַמָּה וְתוֹלַעָה", וּמִתַּחִיל מִמָּקוֹם שְׁפָסֶק. אָמַר לִיָּה: אֵילוֹ לֹא בְּאֲתִי אֲלֹא לְשִׁמוּעַ דְּכַר זֶה – דִּיִּי. "תְּנוּ רַבְּנָן: הִיָּה יֵשֵׁן בְּטָלִיתוֹ, וְאֵינּוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת רֵאשׁוֹ מִפְּנֵי הַצָּנָה – חוּצָן בְּטָלִיתוֹ עַל צִנָּאוֹ, וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: עַל לְבוֹ.^[a] וְתַנָּא קַמָּא הָרִי לְבוֹ רוּאָה אֶת הַעֲרוּהָ! קִסְבַּר לְבוֹ רוּאָה אֶת הַעֲרוּהָ – מוּתָר. אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן: הִיָּה מְהֵלָה בְּמִכּוֹאוֹת הַמְטוּנָפוֹת – מַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע. אָמַר לִיָּה רַב חֲסֵדָא: הֶאֱלֵהִים! אִם אִמְרָה לִי רַבִּי יוֹחֲנָן בְּפוּמִיָּה – לֹא צִיִּיתָנָא לִיָּה. אֵיכָא דְאָמְרִי: אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: הִיָּה מְהֵלָה בְּמִכּוֹאוֹת הַמְטוּנָפוֹת – מַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי וְקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע. אָמַר לִיָּה רַב חֲסֵדָא: הֶאֱלֵהִים! אִם אִמְרָה לִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי בְּפוּמִיָּה – לֹא צִיִּיתָנָא לִיָּה. וּמִי אָמַר רַב הוּנָא הֲכִי? וְהָאָמַר רַב הוּנָא: תַּלְמִיד חָכָם אֲסוּר לוֹ לַעֲמוֹד בְּמָקוֹם הַטּוּנָפוֹת לְפִי שְׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמוֹד בְּלִי הֲרַהוּר תוֹרָה! לֹא קִשְׂיָא, כָּאֵן – בְּעוֹמֵד, כָּאֵן – בְּמְהֵלָה.^[b] וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן הֲכִי? וְהָאָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן: בְּכָל מָקוֹם מוּתָר לְהִרְהוּר בְּדַבְרֵי תוֹרָה, חוּץ מִבֵּית הַמֶּרְחָץ וּמִבֵּית הַפֶּסֶא. וְכִי תִימָא: הֲכָא נָמִי כָּאֵן בְּעוֹמֵד כָּאֵן בְּמְהֵלָה – אֵינִי, וְהָא רַבִּי אֲבָהוּ הָוָה קֹא אֲזִיל בְּתַרְיָה דְרַבִּי יוֹחֲנָן וְהָוָה קֹא קַרִּי קְרִיאַת שְׁמַע. כִּי מָטֹא בְּמִכּוֹאוֹת הַמְטוּנָפוֹת אֲשַׁתִּיק. אָמַר לִיָּה לְרַבִּי יוֹחֲנָן: לְהִיכֹן אֶהְדַּר? אָמַר לִיָּה: אִם שְׁהִית בְּדִי לְגִמּוֹר אֶת פּוֹלָה – חֲזוֹר לְרֵאשִׁ! הֲכִי קֹאָמַר לִיָּה: לְדִידִי לֹא סְבִירָא לִי, לְדִידֶךָ דְּסִבְרָא לָהּ, אִם שְׁהִית בְּדִי לְגִמּוֹר אֶת פּוֹלָה חֲזוֹר לְרֵאשִׁ. "תַּנָּא כְּוַתִּיָּה דְרַב הוּנָא, תַּנָּא כְּוַתִּיָּה דְרַב חֲסֵדָא. תַּנָּא כְּוַתִּיָּה דְרַב הוּנָא: הַמְהֵלָה בְּמִכּוֹאוֹת הַמְטוּנָפוֹת – מַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי וְיִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע. תַּנָּא כְּוַתִּיָּה דְרַב חֲסֵדָא: הִיָּה מְהֵלָה בְּמִכּוֹאוֹת הַמְטוּנָפוֹת – לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְלֹא עוֹד אֲלֹא שְׂאִם הִיָּה קוֹרָא וּבָא – פּוֹסֵק. לֹא פֶסֶק – מֵאִי? אָמַר רַבִּי מִיֵּאשָׁה בַר בְּרִיָּה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: עָלְיוּ הַכְּתוּב אוֹמַר: "וְגַם אֲנִי נִתַּתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יָחִיו בָּהֶם". רַב אֲסִי אָמַר: "הוּי מוֹשְׁכִי הַעוֹן בְּחֻבְלֵי הַשּׁוֹא". רַב אֲדָא בַר אֶהֱבָה אָמַר מֶהֱכָא: "כִּי דְבַר ה' בָּזָה". וְאִם פֶּסֶק מַה שִׁכְרוּ? אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: עָלְיוּ הַכְּתוּב אוֹמַר: "וּבִדְבַר הָזֶה תִּתְּרִיכוּ יָמִים". "אָמַר רַב הוּנָא: הִיתָה טָלִיתוֹ חֲגוּרָה לוֹ עַל מַתָּנִיו – מוּתָר לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. תַּנָּא נָמִי הֲכִי: הִיתָה טָלִיתוֹ שֶׁל בְּגָד וְשֶׁל עוֹר וְשֶׁל שֶׁק חֲגוּרָה עַל מַתָּנִיו – מוּתָר לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע.

אֲבָל

כְּשֶׁהוּא מִתַּפְּלָל לֹא הִיָּה נוֹטֵלָה וּמִתַּעֲטָף שָׁלָא לְהַפְסִיק: עַל סִנְטָרוֹ – מִנְטוּ"ן בְּלַע"ו שָׁלָא תַרְלָה פְּתִיחַת פּוּי: דְּרִי זֶה מִקְטַנִּי וּמַנְפִּיָּה דְרַבָּה: דְּרִי זֶה מַנְבִּיאִי הַשֶּׁקֶר – דְּכַתִּיב וַיִּקְרָאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל (מִלְכִּים א י"ח:כ"ח): הַמְנַהֵק וְהַמְפַּהֵק דְּרִי זֶה מַנְפִּי הָרוּחַ וי"א נִכָּר שֶׁהוּא מְכַעַר גְּרָסִינוּ: אֲלֵא עֲטוּשׁ אֲעֲטוּשׁ קִשְׂיָא – דְּלִין עֲטוּשׁ אֲלֵא לְאֻנְסוֹ: לְמַטָּה – מַפִּיחַ בְּקוּל: וְתַקוּלָא לִי כִי כְלִי תַלְמוּדאִי – סְקוּלָה עָלִי וְחִבְיָה לְפִי שְׁהִיָּה רְגִיל לְהַתַּעַטֵּשׁ: כַּשֵּׁם שְׁעוֹשִׂים לוֹ נַחַת רוּחַ – שְׁהַעֲטוּשׁ נַחַת רוּחַ לְאֵסֶם: כִּף עוֹשִׂים לוֹ נַחַת רוּחַ מְלַמַּעְלָה – מִן הַשְּׁמִינִ לְמַלְאֵת שְׁאֲלָתוֹ: אֶפְשָׁר כְּדַרְבִּי וְהוּדָה – לְהַבְלִיעַ שְׁהִיָּה רְגִיל לְהַתַּעַטֵּשׁ: כַּשֵּׁם שְׁעוֹשִׂים לוֹ נַחַת רוּחַ – שְׁהַעֲטוּשׁ נַחַת רוּחַ לְאֵסֶם: כִּף עוֹשִׂים לוֹ נַחַת רוּחַ מְלַמַּעְלָה – מִן הַשְּׁמִינִ לְמַלְאֵת שְׁאֲלָתוֹ: אֶפְשָׁר כְּדַרְבִּי וְהוּדָה – לְהַבְלִיעַ בְּאַפְרָקְסוּתוֹ סוּדָר שְׁבִרָאשׁוֹ וְשִׁנִּי רֹאשֵׁין תַלְוִינן בְּפִינוּ: פַּתְקָה – זְרָקוּ: מַשְׁתַּמֵּיט מִנָּה – לֹא הִיָּה נִקְרָה אֲלִיוֹ לְפִי שְׁהִיָּה רַבִּי אָבָא חֲפַן לַעֲלוֹת לֹא"י וְרַב יְהוּדָה אוֹסֵר לוֹ לְפִיכֹךְ לֹא הִיָּה נִכְנָס לְבֵית הַמְדַּרְשׁ: וְאֲשַׁמַּע מִנָּה מַלְתָּא – מַפְחוֹן: מַפְתִּי וּוַעֲדָא – מַפְתִּי הַמְדַּרְשׁ: וְנִתַּעַטֵּשׁ – מְלָמְטָה: עַד שְׂיַכְלָה הָרוּחַ – מְנוּפֵי שְׁנוּדָף מֵאוֹתוֹ רוּחַ: וְחוּזָר לְתַפְּלָה – לְמָקוֹם שְׁפָסֵק: וְאוֹמַר – בְּתוֹךְ הַתַּפְּלָה דְּהָא מַפְסָקַת וְעוֹמַמַת כָּבַד עַל זִי הָרוּחַ לְפִיכֹךְ יָכוֹל לְהַפְסִיק נָמִי וְלוּמַר דְּכַר זֶה בְּאֻמַּנְעַ: חוּזַן בְּטָלִיתוֹ עַל צִנָּאוֹ – מַה שֵׁיֵשׁ מִן הַטָּלוּת וּלְמַעְלָה מִן בְּתַפְּיוּ מְדַבִּיק בְּצִנָּאוֹ וּבִגְשָׁן עָרוֹם קֹאמַר: לְדִידִי לֹא סְבִירָא לִי – לֹא הִיִּיתִי מַזְקִיקוּ לְהַפְסִיק: בְּחֻבְלֵי הַשּׁוֹא – בְּחֻבְלִים שְׁלִינִס חֲזָקִים אֲלֵא נוֹחִין לְהַנָּחַק הֵן מוֹשְׁכִין הַעוֹן עַל עַמְּסֵם אִף זֶה עַל זִי דְבוּר בְּעֵלְמָא הוּא אֲנַנְשׁ: וּבִדְבַר הַזֶּה – בְּשֻׁבִיל דְבוּר זֶה שְׁנִזְהַרְתָּם עָלְיוּ תִתְּרִיכוּן יָמִים: הִזְתָּה טְלוּתוֹ חֲנוּכָה עַל מַתָּנִיו – לְכַפּוֹתוֹ מַמַּתָּנִיו וּלְמַטָּה אַע"פ שְׁמַמַּתָּנִיו וּלְמַעְלָה הוּא עָרוֹם קוֹרָא ק"ש:

מסורת הש"ס

א כתובות קי; שבת מא.

ב לקמן כה:

ג שבת קנ; שבת מנ; זבחים קב; קידושין לג; ראש השנה לד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה פסק ר"ח וכו' דאע"ג דר"ח וכו'. עי' בב"מ דף לג ע"א):

תורה אור השלם

בבבלי יובבא וןשמה יהיו עד יום פקדי אתם נאם־יהונה והעליתים ונחשיבותם אל־המקום הזה [ירמיהו כז, כב]

ולא־תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וקל־מלאכה לא תעשו וקדשתם את־יום השבת כאשר צויתי את־אבותיכם [ירמיהו יז, כב]

ונס־אני נתיי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם [יחזקאל כ, ח]

הוי משכי העון בחבלי השוא וקצבות הענלה תטאה [ישעיהו ה, יח]

כי דבר־יהונה בזה ואת־מצותו הפר הקרת תפרת הנפש שהוא עונף בה [במדבר טו, לא]

כי לא־דבר רק הוא מכוס כ־הוא תייכוס ובדבר הזה תאריכו ימים על־האדמה אשר אתם עבדים את־הגידון שמה לרשתה [דברים לב, מז]

מסורת הש"ס
א לקמן סב; בכורות מד: ב יומא ל. ג ספרא תוריע פרשת נגעים פרק יב יד; משנה נגעים; תוספתא נגעים
גליון הש"ס
גמ' כאן בקטנים. ע' בכורות מ"ד ע"ב תוס' ד"ה אימתי: רש"י ד"ה בזמן שיש בו' שדרבן לתתו בו'. ע"י ברש"י כתובות ע"ז ע"א ד"ה מקמץ וצ"ע: שם בעבוד העורות. וכן איתא בילקוט פ' בא בפסוק ולא יחרץ כלב לשונו. ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתו ולכתוב בהם סת"ם:
תורה אור השלם

[תהילים קג ו]

[תהילים לה, י']

[ויקרא יד]

[ויקרא יג, מו]

[דברים כג, טו]

[דברים כג, יג]

[דברים כג, יד]

[דברים ה, יד]

אַבֿל לתפֿלה – צריך הוא להראות את עצמו כעומד לפני המֶלֶךְ ולעמד בְּאימה אֶבֶל ק"ש אינו מדבר לפני המֶלֶךְ: הדרקון – חלי המצבה את הכרם: סילון – שֶׁל מי רגָלים: ירקון – חלי שְׁשֵׁמוֹ גלגני"ה: יָדוּי בְּבִית הכֶּסֶף – מחצה יָשׁ בינו לבין בית הכֶּסֶף ופָּשַׁט יָדוּי לָפָנַיִם מן המחצה: כֹּל הַנְּשָׁמָה – הפה והחטום ככלל ההלול ולא שָׁר אֲבָרִים: שָׁשׁ לו עָקָר – שֶׁהצִּיָּה מַנַּחֵת שֶׁסּ וּמַסְרַחֵת וְשֹׁאִין לו עָקָר הַפֶּתַח רוּחַ: מַרְחִיק ר' אַמּוּת – מן העָקָר ואע"פ שֶׁהֵרִיחַ בָּא לְאִיוּ וּבָנוּן שֶׁהִיא לֹא־חֹרִיקוּי שְׁאִינוּ רוּחָה אִתָּה: מִמָּקוֹם שֶׁפֶסֶק הֵרִיחַ – שֶׁהֵרִיחַ כֵּלֶה שֶׁסּ: לא כִּנְגֵד צוּאת אֶדָם כּוֹי ואע"פ שְׁאִין רוּחַ: לא כִּנְגֵד צוּאת אֶדָם בְּשֹׁאִין בָּהֶם עוֹרוֹת: בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עוֹרוֹת – אֲנֻצוֹת כִּלְבִּים וְחִזְיִירִים הָאֵי שֶׁזָּרְקוּן לִתְתֹּן כְּעֵבֹד העוֹרוֹת אֶבֶל צוּאת אֶדָם אֲפִי' בָּלֵא עוֹרוֹת שֶׁהֵרִי אִין זָרְקוּן לִתְתֹּן שֶׁסּ הֶלֶךְ ע"כ בָּלֵא עוֹרוֹת קֹאֶמֶר: שְׁאִין לו עָקָר – הַפֶּתַח רוּחַ: צַפִּי – מַחְזָלוֹת שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: דְּהֵנִי גִנוּ וְהֵנִי גָרָמִי – ואע"פ שֶׁזָּרְךְ הַשְּׂנִיִּם לֹהֲפִית: וה"מ לְנִקְרָא – מִשּׁוּם דָּלֵא אֶפְשָׁר: אֶבֶל לֵק"ש – יֵצֵא לְחוּץ וְיִקְרָא: אֶבֶל לִיגִיעַ – הִפִּיחַ הוא עצמו מִמַּתָּן עַד שֶׁנִּלְכֵּד הָרִיחַ: צוּאָה עוֹבֶרֶת – אֶדָם שֶׁנִּשְׁאִי' לָפָנָיו גָּרָף שֶׁל רַעִי להַעֲבִירוֹ מִתַּר לָקוּרֹת – וא"צ להַפְסִיק: הַטְּמֵא עוֹמֵד תַּחַת הַאִילָן – וְלֹא בִּנְשֹׂא אֶת הַמַּת הָאֵי דְמַת לֹא שָׂא עוֹמֵד וּלִישׁ יוֹשֵׁב וּלִישׁ הוֹלֵךְ אֶחָל הוא וְגַבִּי מַנְעֵק קַתְנִי לֹה בַּת"כ דְּנָלִי בַּה רַחֲמָא וְשִׁיעִיה דְּכַתִּיב בְּדֵל יֵשֵׁב מַחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבֹו. [מוֹשְׁבֹו] טַמֵּא. מִכָּאן אִמְרוּ עוֹמֵד גַּמִּי כִּיּוֹשֵׁב דְּמִי הִקְבִּיעַ אֶבֶל מַהֲלָךְ לֹא קִבִּיעַ: אֶבֶן הַמַּעֲגָעַת – הָרִי הִיא כִּמְנוּקַע שֶׁהִקְוִישָׁה בַּפֶּתַח זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצֵּרֶעֶת וְלִנְתָן וְלַעֲרֵשֶׁת הַבָּגָד וְלִבְּרִית [וְיִקְרָא י"ד:י"ג-י"ה]: פְּשִׁטָּא – דְּכִי חִזִּיר אִינוֹ בָּלֵא צוּאת אֶדָם בְּבִית מִתָּר – שְׁאִין זָרְךְ לַהֲנִיחַ צוּאָה בְּבִית: לֹא אֶסְרֶה תּוֹרָה – בְּמִי רַגְלִים לָקוּרֹת וְלֹא כִּנְגֵד עוֹמֵד הַקְלוּחַ בְּלִבָּד: וְיֵצֵאת שָׁמָּה חוּץ – וְלֹא הַצֵּרִיכוּ כִּסּוּי וְכַתִּיב וְכִסִּית: עַד כַּמָּה – יִהְיֶה עַל גַּבִּי קַרְקַע ויהא אִסוּר: שָׂרָא לִיֶּה מָרָה – מַחוּל לו רַבּוּנוּ דְּנֻחָאֵי שָׂקָר הַעִיד מִשְׁמַע דְּרַב: הַיָּבֵשָׁה נִפְרַקֶּת הִיא יוֹמֵר מִן הַלָּחָה: קַרְמִי – לְשׁוֹן קְרוֹם טוֹי"ל כְּלוּמֵר גִּלְד מִשּׁוּם: אִיבָא דְאִמְרִי – חוּמְרָא הִיא אֵף ע"פ שֶׁאִם זוֹרָקָה נִפְרַקֶּת הוֹאִיל וְאִינֶה נִפְרַקֶּת מִנְּגִלּוֹל לָחָה הִיא: אִי מַפְלָאי אֶפְלוּי – אִם יֵשׁ בַּה סָקֻסִים סָקֻסִים וְבִשָּׂה הִיא וְשָׂרִי: מֵאִי הִיוּ עֲלֶה – דְּמִי רַגְלִים: וְנִבְלָעוּ – בְּאֶרֶץ: וְבָשׁוּ – עַל גַּבִּי אֶבְנִים בַּחֲמָה:

אֶבֶל לתפֿלה עַד שִׁיכְסֶּה אֶת לְבוֹ. ^[כא]וְאָמַר רַב הוּנָא: שָׂכַח וְנִכְנַס בַּתְּפִלָּין לְבִית הַכֶּסֶף – מִנִּיחַ יָדוֹ עֲלֵיהֶן עַד שִׁיגְמוּר. עַד שִׁיגְמוּר סִלְקָא דְעֵתָה?!

אֶלָּא כִּדְאָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: עַד שִׁיגְמוּר עֲמוּד רֹאשׁוֹן. וְלִפְסוֹק לְאֵלְתֵּר וְלִיקוּם? מִשּׁוּם דְּרַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דִּתְנָא: רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר, עֲמוּד הַחוּזָר – מִבִּיֵּא אֶת הָאָדָם לִיְדֵי הַדְּרוֹקוֹן, סִילוֹן הַחוּזָר – מִבִּיֵּא אֶת הָאָדָם לִיְדֵי יִרְקוֹן. ^[כב]אֲתַמַּר: צוּאָה עַל בִּשְׂרוֹ, או יָדוּ מוֹנַחֵת בְּבִית הַכֶּסֶף, רַב הוּנָא אָמַר: מוֹתֵר לָקוּרֹת קְרִיאת שְׁמַע. רַב חֲסֵדָא אָמַר: אִסוּר לָקוּרֹת קְרִיאת שְׁמַע. אָמַר רַבָּא: מֵאִי טַעְמָא דְרַב הוּנָא – דְּכַתִּיב: "כֹּל הַנְּשָׁמָה תַּהֲלֵל יְהִי הַלְלוּיָהּ". וְרַב חֲסֵדָא אָמַר: אִסוּר לָקוּרֹת קְרִיאת שְׁמַע. מֵאִי טַעְמָא דְרַב חֲסֵדָא – דְּכַתִּיב: "כָּל עֲצָמוֹתַי תֹּאמַרְנָה הִי מִי כְמוֹהִי". "אֲתַמַּר: רִיחַ רַע שִׁישׁ לוֹ עֵיקָר – רַב הוּנָא אָמַר: מַרְחִיק אֲרַבַּע אַמוֹת, וְקוּרָא קְרִיאת שְׁמַע. וְרַב חֲסֵדָא אָמַר: מַרְחִיק אֲרַבַּע אַמוֹת מִמָּקוֹם שֶׁפֶסֶק הֵרִיחַ, וְקוּרָא קְרִיאת שְׁמַע. ^[כג]תְּנָא כְּוִתִּיה דְּרַב חֲסֵדָא: לֹא יִקְרָא אָדָם קְרִיאת שְׁמַע, לֹא כִּנְגֵד צוּאת אָדָם, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאת כִּלְבִּים, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאת חִזִּירִים, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאת תַּרְנֻגּוּלִים, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאת אֲשָׁפָה שְׂרִיחָה רַע. וְאִם הָיָה מָקוֹם גְּבוּהַ עֲשָׂרָה טַפָּחִים אוּ נְמוּךְ עֲשָׂרָה טַפָּחִים – יוֹשֵׁב בְּצִדּוֹ וְקוּרָא קְרִיאת שְׁמַע. וְאִם לֹאוּ – מַרְחִיק מִמָּבּוּ מְלוֹא עֵינָיו. וְכֵן לַתְּפִלָּה. רִיחַ רַע שִׁישׁ לוֹ עֵיקָר – מַרְחִיק אֲרַבַּע אַמוֹת מִמָּקוֹם הֵרִיחַ, וְקוּרָא קְרִיאת שְׁמַע. "אָמַר רַבָּא: לִית הִלְכָתָא כִּי הָא מַתְּנִיתָא כְּכָל הֵנִי שְׁמַעַתְתָּא, אֶלָּא כִּי הָא דִּתְנָא: לֹא יִקְרָא אָדָם קְרִיאת שְׁמַע לֹא כִּנְגֵד צוּאת אָדָם, וְלֹא כִּנְגֵד צוּאת חִזִּירִים וְלֹא כִּנְגֵד צוּאת כִּלְבִּים בִּזְמַן שֶׁנָּתַן עוֹרוֹת לְתוֹכּוֹ. "בְּעוֹ מִיַּצִּיה מַרְב שִׁשֶּׁת: רִיחַ רַע שְׁאִין לוֹ עֵיקָר, מַהוּ? אָמַר לְהוּ: אַתּוּ חִזּוּ הֵנִי צִיפִי דְכִי רַב, דְּהֵנִי גִנוּ וְהֵנִי גָרָס. וְהֵנִי מִלִּי בְּדַבְרֵי תוֹרָה, אֶבֶל בְּקְרִיאת שְׁמַע – לֹא. וְדַבְרֵי תוֹרָה גַּמִּי לֹא אֲמַר, אֶלָּא דְחַבְרִיָּה, אֶבֶל דִּידִיָּה – לֹא. "אֲתַמַּר: צוּאָה עוֹבֶרֶת – אֲפִי' אָמַר: מוֹתֵר לָקוּרֹת קְרִיאת שְׁמַע. רַבָּא אָמַר: אִסוּר לָקוּרֹת קְרִיאת שְׁמַע. ^[כד]אָמַר אֲפִי': מָנָא אֲמִינָא לַה – דִּתְנִן: הַטְּמֵא עוֹמֵד תַּחַת הַאִילָן וְהַטְּהוֹר עוֹבֵר – טַמֵּא. טְהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הַאִילָן וְטַמֵּא עוֹבֵר – טְהוֹר. וְאִם עֹמֵד – טַמֵּא. וְכֵן בְּאֶבֶן הַמַּנּוּעַת. וְרַבָּא אָמַר לָהּ: הֵתָם בְּקַבִּיעוּתָא מִלְּתֵּא מִלְּתָא, דְּכַתִּיב "בְּדָד יֵשֵׁב מַחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבֹו". הֵכָא, "וְהָיָה מַחֲנֶה קְדוֹשׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לִיכָא. "אָמַר רַב פֶּפֶא: פִּי חִזִּיר כְּצוּאָה עוֹבֶרֶת דְּמִי. פְּשִׁיטָא! לֹא צָרִיכָא אֵף עַל גַּב דְּסָלִיק מִנְּהָרָא. "אָמַר רַב יְהוּדָה: סִפְק צוּאָה – אִסוּרָה. סִפְק מִי רַגְלִים – מוֹתָרִים. אִיבָא דְאִמְרִי, אָמַר רַב יְהוּדָה: סִפְק צוּאָה, בְּבִית – מוֹתָרָת, בְּאֲשָׁפָה – אִסוּרָה. סִפְק מִי רַגְלִים – אֲפִילוּ בְּאֲשָׁפָה גַּמִּי מוֹתָרִין. "סָבַר לַה כִּי הָא דְרַב הַמַּנּוּנָא, דְאָמַר רַב הַמַּנּוּנָא: לֹא אִסְרָה תוֹרָה אֶלָּא כִּנְגֵד עֲמוּד בִּלְבַד. וְכִדְרַבִּי יוֹנָתָן. דְרַבִּי יוֹנָתָן רָמִי: כַּתִּיב "וְיָד תִּהְיֶה לָּךְ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיֵצֵאת שָׁמָּה חוּץ", וְכַתִּיב: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לָּךְ וְגוֹ' וְכִסִּית אֶת צִאֲתָהּ". הָא כִּיִּצֵּד? כָּאן בְּגִדוּלִים, כָּאן בְּקַטְנִים. אֶלְמָא קַטְנִים לֹא אִסְרָה תוֹרָה אֶלָּא כִּנְגֵד עֲמוּד בִּלְבַד. הָא נָפוּל לְאַרְעָא – שָׂרִי, וְרַבָּנן הוּא דְגִזְרוּ בְּהוּ, וְכִי גִזְרוּ בְּהוּ רַבָּנן – בְּוֹדָאן, אֶבֶל בִּסְפָקוֹ – לֹא גִזְרוּ. וּבִוְדָאָן עַד כַּמָּה? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין. וְכֵן אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין. וְכֵן אָמַר עוּלָא: כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין. גְּזִיבָא מִשְׁמִיָּה דְרַב אָמַר: כֹּל זָמַן שְׂרִשּׁוּמָן גִּיכַר. אָמַר רַב יוֹסֵף: שָׂרָא לִיָּה מְרִיָּה לְגִיבָא, הַשְׁתָּא צוּאָה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כִּין שְׁקֶרְמוּ פְּנִיָּה – מוֹתֵר, מִי רַגְלִים מִיִּבְעִיָּא? אָמַר לִיָּה אֲפִי': מֵאִי חִזִּית דְּסַמְכָתָא אָהָא, סְמוּךְ אָהָא, דְאָמַר רַבָּה בַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: צוּאָה, אֲפִילוּ כְּחָרָס – אִסוּרָה. וְהִיכִי דְמִי צוּאָה כְּחָרָס? אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כֹּל זָמַן שׁוֹרְרָקָה וְאִינָה נִפְרַקֶּת. וְאִיכָא דְאִמְרִי: כֹּל זָמַן שְׁוֹלְלָה וְאִינָה נִפְרַקֶּת. אָמַר רַבִּינָא: הִנּוּחַ קֹאֲמִנָא קַמִּיָּה דְרַב יְהוּדָה מִדִּיפְתִּי חִזָּא צוּאָה, אָמַר לִי: עֵיין אִי קֶרְמוּ פְּנִיָּה אִי לֹא. אִיכָא דְאִמְרִי כִּי אָמַר לִיָּה: עֵיין אִי מַפְלָאי אֶפְלוּי. "מֵאִי הָיוּ עֲלֶה? אֲתַמַּר: צוּאָה כְּחָרָס, אָמִימַר אָמַר אִסוּרָה, וּמַר זוטְרָא אָמַר מוֹתָרָת. אָמַר רַבָּא: הִלְכָתָא: צוּאָה כְּחָרָס אִסוּרָה, וּמִי רַגְלִים כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין. מִיתִיבִי: מִי רַגְלִים כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין – אִסוּרִין, נִבְלָעוּ אוּ יָבִשׁוּ – מוֹתָרִים. מֵאִי לֹאוּ נִבְלָעוּ דְּוִמָּא דִּיבִשׁוּ, מַה יָבִשׁוּ דְאִין רְשוּמָן גִּיכַר, אֵף נִבְלָעוּ – דְאִין רְשוּמָן גִּיכַר. הָא רְשוּמָן גִּיכַר – אִסוּר, אֵף עַל גַּב דְאִין מַטְפִּיחִין! וְלַטְעֲמִיָּה אִיכָא רִישָׁא: כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין – הוּא דְאִסוּר, הָא רְשוּמָן גִּיכַר – שָׂרִי! אֶלָּא מַהָא לִיכָא לְמַשְׁמַע מִינָהּ. לִימָא כַּתְנָא: כִּלִּי שֶׁנִּשְׁפָּכוּ מִמֶּנּוּ מִי רַגְלִים, אִסוּר לָקוּרֹת קְרִיאת שְׁמַע כִּנְגֵּדוּ. וּמִי רַגְלִים עֲצָמָן שֶׁנִּשְׁפָּכוּ, נִבְלָעוּ – מוֹתֵר, לֹא נִבְלָעוּ – אִסוּר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין. מֵאִי "נִבְלָעוּ" וּמֵאִי "לֹא נִבְלָעוּ" דְאָאֻמַר תַּנָּא קַמָּא? אִילִימָא נִבְלָעוּ דְאִין מַטְפִּיחִין, לֹא נִבְלָעוּ דְמַטְפִּיחִין – וְאֲתָא רַבִּי יוֹסִי לְמִימַר: כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין הוּא דְאִסוּר, הָא רְשוּמָן גִּיכַר – שָׂרִי, הֵיינו תַּנָּא קַמָּא! אֶלָּא נִבְלָעוּ דְאִין רְשוּמָן גִּיכַר, לֹא נִבְלָעוּ – דְרְשוּמָן גִּיכַר. וְאֲתָא רַבִּי יוֹסִי לְמִימַר כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין הוּא דְאִסוּר, הָא רְשוּמָן גִּיכַר – שָׂרִי. לֹא. דְכוּלִּי עֲלֵמָא כֹּל זָמַן שְׁמַטְפִּיחִין הוּא דְאִסוּר הָא רְשוּמָן גִּיכַר – שָׂרִי,

מי שמתו פרק שלישי ברכות

פסק רבנו חננאל כרב חסדא דאסור לקרות ק"ש אֶבֶל צוּאָה תַּחַת בְּגָדוֹ עַל בִּשְׂרוֹ וס"ל כֹּל עֲצָמוֹתַי תֹּאמַרְנָה (תהילים ל"ה:י) דאע"ג דר'

בְּיוֹמָא שָׂרָק הַמַּמְנָה (ד ל.). לִית הִלְכָתָא כִּי הָא מַתְּנִיתָא אֶלָּא כִּי הָא דִּתְנָא כּוֹי פֶּרַשׁ"י לִית הִלְכָתָא כִּי הָא מַתְּנִיתָא דִלְעִיל דְאֶסְרָה צוּאת כִּלְבִּים וְחִזִּירִים אֲפִי' בְּשֹׁאִין בָּהֶם עוֹרוֹת אֶבֶל בְּצוּאת אֶדָם לֹא שָׁנָךְ וְאִסוּר כְּכָל עֵינוֹן מִשְׁמַע אֶבֶל בְּצוּאת תַּרְנֻגּוּלִים לֹא אִזְרִי רָבָא וּבִאִידוֹךְ בְּרִיתָא לֹא גָרַם צוּאת תַּרְנֻגּוּלִים כִּלְל וְלֹא פְלִיג בְּהָא אֲמַתְּיָא דִלְעִיל וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְאָסַר צוּאת תַּרְנֻגּוּלִין וְאוֹמַר רַבִּינוּ יְהוֹנָה דְדִזְנָא בְּשֶׁהֵן כִּלְלֵי שְׁלֶהֶם שֵׁשׁ שֶׁסּ סַכְחוּן גְּדוּל אֶבֶל בְּתַרְנֻגּוּלִים הַהוּלָכִים בְּבִית אִין חוּטְשִׁין. וּבִירוּשָׁלַמִי יֵשׁ דְּבִאֲדָמִים בְּלָבָד יֵשׁ לַחֹשׁ וְלֹא יִדְעִינוּ לְפָרַשׁ וְעוֹד קֹאֻמַר מַרְחִיקוּן מְגִלְגִי בַּהֲמָה ד' אַמוֹת ר' שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק אוֹמַר יַבְלָבַד שֶׁל חֲמוֹר: רִיחַ רַע שְׁאִין לוֹ עָקָר יוֹ"מ דְּכַתִּי כִסָּאוֹת שִׁלְגוּ בְּעִמָּךְ אִם יֵשׁ בָּהֶן מַחְצָה מִסְּקַתָּ הֵינָּה כְּמוֹ רוּחַ רַע שְׁאִין לוֹ עָקָר כְּמוֹ בְּתִי כִסָּאוֹת דְּפֶרַסְאֵי לְקַמֹּן (בְּרַכּוֹת ד' כו.). לִית הִלְכָתָא כִּי הָא מַתְּנִיתָא אֶלָּא כִּי הָא דִּתְנָא כּוֹי פֶּרַשׁ"י לִית הִלְכָתָא כִּי הָא מַתְּנִיתָא דִלְעִיל דְאֶסְרָה צוּאת כִּלְבִּים וְחִזִּירִים אֲפִי' בְּשֹׁאִין בָּהֶם עוֹרוֹת אֶבֶל בְּצוּאת אֶדָם לֹא שָׁנָךְ וְאִסוּר כְּכָל עֵינוֹן מִשְׁמַע אֶבֶל בְּצוּאת תַּרְנֻגּוּלִים לֹא אִזְרִי רָבָא וּבִאִידוֹךְ בְּרִיתָא לֹא גָרַם צוּאת תַּרְנֻגּוּלִים כִּלְל וְלֹא פְלִיג בְּהָא אֲמַתְּיָא דִלְעִיל וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְאָסַר צוּאת תַּרְנֻגּוּלִין וְאוֹמַר רַבִּינוּ יְהוֹנָה דְדִזְנָא בְּשֶׁהֵן כִּלְלֵי שְׁלֶהֶם שֵׁשׁ שֶׁסּ סַכְחוּן גְּדוּל אֶבֶל בְּתַרְנֻגּוּלִים הַהוּלָכִים בְּבִית אִין חוּטְשִׁין. וּבִירוּשָׁלַמִי יֵשׁ דְּבִאֲדָמִים בְּלָבָד יֵשׁ לַחֹשׁ וְלֹא יִדְעִינוּ לְפָרַשׁ וְעוֹד קֹאֻמַר מַרְחִיקוּן מְגִלְגִי בַּהֲמָה ד' אַמוֹת ר' שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק אוֹמַר יַבְלָבַד שֶׁל חֲמוֹר:

כה.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ז, טוש"ע או"ח סי' צא סעי' א:

ב מו"י פד' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' כ, סמג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' מג סעי' ח:

ג מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יא, טוש"ע או"ח סי' עו סעי' ד:

ד מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יב, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עט סעי' א:

ה טוש"ע או"ח סי' עט סעי' ח:

ו מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' ט, שיע' או"ח סי' עט סעי' ב:

ז מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' כו:

ח מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' ו, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עט סעי' א ד:

ט מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יד, טוש"ע או"ח סי' עט סעי' ט:

י מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יג, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עו סעי' ג:

יא מו"י פי' מהל' טומאת צרעת הל' יב:

יב מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יג, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עו סעי' ג:

יג מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' טו, טוש"ע או"ח סי' עו סעי' ז:

יד מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' טו, ט

כה:

עין משפט נר מצווה

א מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' יב:

ב מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' ז, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עד סעי' ב:

ג מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יז, טוש"ע או"ח סי' עד סעי' ה:
ד מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' י, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עז סעי' א:

ה מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' טז, טוש"ע או"ח סי' עה סעי' ה:

ו מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יא, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עז סעי' ו ב:

ז מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' טז, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' עה סעי' ד:

ח מו"י פב' מהל' קריאת שמע הל' ז, טוש"ע או"ח סי' פו סעי' א:

ט מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' י, טוש"ע או"ח סי' עז סעי' א:

י מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' י, טוש"ע או"ח סי' עז סעי' א:

יא מו"י פג' מהל' קריאת שמע הל' יב, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' פז סעי' א:

יב מו"י פד' מהל' תפילין ומוזזה וספר תורה הל' כד:
יג מו"י פי' מהל' תפילין ומוזזה וספר תורה הל' ז, סמג עשין כב, טוש"ע יו"ד סי' רפב סעי' ח:
יד מו"י פד' מהל' תפילין ומוזזה וספר תורה הל' כד:

טו מו"י פי' מהל' תפילין ומוזזה וספר תורה הל' ז, סמג עשין כב, טוש"ע יו"ד סי' רפב סעי' ח:

וְהָרִי לבו רואה את הערוה כשט ר"י מקפריך נמכר הכי בפשיטות משמע דלבו רואה את

הקכא בטופח על מנת להטפיח, איכא פינדיהו. ירד לטבול, אם יכול

לעלות כו': לימא תנא סתמא ברבי אלעזר דאמר עד הנץ החמה? ^(א)אפילו תימא רבי יהושע, ודלמא פותיקין. דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה. ואם לאו — יתכסה במים ויקרא. והרי לבו רואה את הערוה? ^(ב)אמר רבי אלעזר, ואי תימא רבי אחא בר אבא בר אחא משום רבינו: במים עכורין שנו, דדמו כארעא סמיכתא, שלא יראה לבו ערותו. תנו רבנן: מים צולזין — ישב בהן עד צוארו וקורא. ויש אומרים עוכרן ברגלו. ^(ג)ותנא קמא, והרי לבו רואה את הערוה! קסבר עוכבו לבו רואה את הערוה — מותר. והרי עקבו רואה את הערוה! קסבר עקבו רואה את הערוה מותר. 'אתמרי: עקבו רואה את הערוה מותר, נוגע — אפיי אמר: אסור, ורבא אמר: מותר. רב זביד מתני לה להא שמעתא הכי.

רב חיננא בריה דרב איקא מתני לה הכי: נוגע — דברי הפל אסור, רואה — אפיי אמר: אסור, רבא אמר: מותר: לא נתנה תורה למלאכי השרת. והלכתא נוגע — אסור, רואה — מותר. ^(דא)אמר רבא: צואה בעששית, מותר לקרות קריאת שמע כנגדה. ערוה בעששית, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה. צואה בעששית מותר לקרות קריאת שמע כנגדה דצואה בכיסוי תליא מילתא, והא מיכפיא. ערוה בעששית אסור לקרות קריאת שמע כנגדה, "ולא יראה בה ערות דברי" אמר רחמנא. והא קמיתחזיא.

'אמר אפיי: צואה פל שהו, מבטלה ברוק. אמר רבא: וברוק עבה. אמר רבא: צואה בגומא — מניח סנדלו עליה, וקורא קריאת שמע. בעא מר בריה דרבינא: צואה דבוקה בסנדלו — מאי? תיקו. ^(ה)אמר רב יהודה: גוי ערום אסור לקרות קריאת שמע כנגדו. מאי איירא גוי? אפילו ישראל נמי! ישראל פשיטא ליה דאסור, אלא גוי איצטריקא ליה מהו דתימא, הואיל וכתוב בהו "אשר בשר חמורים בשרם", אימא כחמור בעלמא הוא, קא משמע לן דאינהו נמי איקרו ערוה, דכתיב: "וערות אביהם לא ראו". ^(ו)ולא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים. וכמה מיא רמי ואזיל? אלא הכי קאמר לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל. ומי רגלים עד שיטיל לתוכן מים, ויקרא. תנו רבנן: כמה יטיל לתוכן מים — פל שהוא. רבי זבאי אומר: רביעית. אמר רב נחמן: מחלוקת לבסוף. אבל בתחילה, פל שהן. ורב יוסף אמר: מחלוקת לכתחילה. אבל לבסוף דברי הפל רביעית.

אמר ליה רב יוסף לשמעיה: אייתי לי רביעיתא דמאי, ברבי זבאי. תנו רבנן: גרף של רעי ועביט של מי רגלים — אסור לקרות קריאת שמע כנגדו, ואף על פי שאין בהן כלום. ומי רגלים עצמן — עד שיטיל לתוכן מים. וכמה יטיל לתוכן מים — פל שהוא. רבי זבאי אומר: רביעית. בין לפני המטה בין לאחר המטה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לאחר המטה — קורא, לפני המטה — אינו קורא, אבל מרחיק הוא ארבע אמות וקורא. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אפילו בית מאה אמה — לא יקרא עד שיוציאם או שיינחם תחת המטה. איבעיא להו: היכי קאמר, אחר

המטה — קורא מיד, לפני המטה — מרחיק ארבע אמות וקורא, או דילמא הכי קאמר: לאחר המטה — מרחיק ארבע אמות וקורא, לפני המטה — אינו קורא כלל. ^(ז)תא שמע, דתנאי רבי שמעון בן אלעזר אומר: אחר המטה — קורא מיד, לפני המטה — מרחיק ארבע אמות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו בית מאה אמה — לא יקרא עד שיוציאם או שיינחם תחת המטה. בעיין איפשטיא לן, מתנייתא זשיין אהדדי: איפוך בתרייתא. מה חזית דאפכת בתרייתא? איפוך קמייטא! ^(ח)מאן שמעת ליה דאמר כוליה בית כארבע אמות דמי — רבי שמעון בן אלעזר היא. אמר רב יוסף: בעאי מיניה מרב הונא: מטה פחות משלשה פשיטא לי דכלבוד דמי. שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה, מהו? אמר ליה: לא ידענא. עשרה ודאי לא מיבעי לי. אמר אפיי: שפיר עבדת דלא איבעיא לה, פל עשרה רשותא אחריתי היא. אמר רבא: הלכתא, פחות משלשה כלבוד דמי. עשרה — רשותא אחריתי היא. משלשה עד עשרה — היינו דבעא מיניה רב יוסף מרב הונא ולא פשט ליה. אמר רב: הלכה ברבי שמעון בן אלעזר. וכן אמר באלי אמר רב יעקב ברה דבת שמואל: הלכה ברבי שמעון בן אלעזר. ורבא אמר: אין הלכה ברבי שמעון בן אלעזר. רב אחא איעסק ליה לבריה בי רב יצחק בר שמואל בר מרתא, צייליה לחופה, ולא הוה מסתייעא מילתא. אזל בתריה לעיזני, תזא ספר תורה דמנחא. אמר להו: איכו השתא לא אתאי סכנתון לברי. דתנאי: בית שיש בו ספר תורה או תפילין אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שיינחם כלי בתוך כלל. ^(י)אמר אפיי: לא שנו אלא בכלי שאינו פליין, אבל בכלי שהוא פליין — אפילו עשרה מאני כחד מאנא דמי. אמר רבא: גלימא

מי שמתו פרק שלישי ברכות

בטופח ע"מ להטפיח אכא ביניהו – ת"ק צעי על קנת להטפיח ור' יוסי מקמיר: לימא תנא סתמא כר' אליעזר – והלכה כמותו: דלמא לנתיקין קאמרה מתגי' עם הגן החמה

אבל לכ"ע עד שלש שעות: והרי לבו רואה את הערוה – קס"ד פל אבר שאין דרכו לראות את הערוה [ורואה] אותו בשעה שקורא בתורה קריין בה ולא יראה בה ערות דבר: לא נקעה תורה למלאכי השרת – שאין להם ערוה על דרכנו יש לנו ערוה ואין אנו יכולים להשמר מכל זה: בעשיתי – לנתיבינ"א בלע"ז כלומר מחצת זכוית או חלף זק מפסיק בנתיס והיא נקלית: בכסוי מליא מלתא – וכסית את צאתך: פל שהוא – מעט: ברוק – מים הרעים – סרווחים: וכמה מנא רמי ואזל – במה ישליך לתוכס ויבטלם הלא מרבין הס: ומי רגלים – מועטין והס בכלי והוא פל לקרות ק"ש אצלס: לבסוף – שמי רגלים בכלי וזה ניתן לתוכן מים בשהיא קאמר ר' זבאי רביעית: אבל לבתמלה – שקדמו המים למי רגלים דברי הכל פל שהוא ששמשטייל מי רגלים בכלי לבסוף ראשון ראשון שופטל לתוך המים מתבטל ואע"פ

שהס רבים והלכין דבר בטלוי: אייתי לי רביעיתא – אפיי בתמלה: גרף ועביט – שניהם כלי חכם הס אלא של רעי קרוי גרף ושל מי רגלים קרוי עביט: אסור לקרות ק"ש כנגס – הואיל ומתחזין לכה ואע"פ שאין בתוכן כלום: ומי רגלים עצמן – בכלי שאינו מניח להם: בין לפני המטה – שאין המטה מפסקת בינו לבינם: בין לאחר המטה – שהמטה מפסקת ביניהם אסור: או שנינחם תחת המטה גרסיען – ולא גרסיען כלי בתוך כלי: תחת המטה – כאלו היו טמאים בלרן: היכי קאמר – רשכ"נ: בעין אפשטיא לן – שאלתנו נתפרשה לה בחלוק שצין לפני המטה ולאחר המטה: מתנייתא מיהו קשיין – שהחלפה שיטתו: מאן שמעת ליה וכו' – לא נדעתי היכן היא: פשיטא לי – במיתקן תחת המטה ורגליה קררים שאין הימנה ולקרקע שלשה טפחים כלבוד דמי ורבי הן כטמונים: עשרה נזאי – לא שאלתו ממנו דגדקא פאלו חניה תחתיה מאחר שגם הפסק כל כך אין וזה כסוי: עילה לחפה ולא הוה מסתיעא מלתא – דנשואין שלא הוה יכול לבעל: סכנתון לברי – כמעט סכנתם את בני למות בעגס העון: רפילו עשרה מאני – וכלן כלן כחד מאנא דמי:

מסורת הש"ס

א לעיל ט:

ב לעיל כד:

ג עירובין צב:

ד שבת קנ.

ה משנה ברכות: לעיל כב:

ו פסחים מז:

ז לעיל כג.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אבל כו' כבר בטלו. עי' עי"ז דף עג ע"א תוס' ד"ה כי אחא.

רש"י ד"ה מאן שמעת ליה כו' לא ידעתי כו'. וכן ברש"י שבת טז ע"ב ד"ה למ"ד. יז ע"א ד"ה הניחא. מט ע"ב ד"ה לא זזו. קז ע"ב ד"ה הטמיון. קלח ע"ב ד"ה באדם וד"ה זה הקץ. ערובין מ ע"ב ד"ה דרב אחא. פסחים לד ע"ב ד"ה תנא [פ"א. ד"ה אבל]. קסז ע"ב ברשכ"ס ד"ה נצוח.

יומא ט ע"א ד"ה שער הדלקה. עב ע"ב ד"ה הא כמ"ד פה ע"א ד"ה ולוי הסדר. סוכה כז ע"ב ד"ה שלא העמיד. כח ע"א ד"ה שיחות. כט ע"א ד"ה בשביל. מז ע"א ד"ה שיר. נב ע"ב ד"ה שבעה. ביצה טו ע"ב ד"ה ופורותיה. כה ע"ב ד"ה צלף.

תענית סוף פ"ב ד"ה שמעיה. מגילה יז ע"א ד"ה נבואה. סוטה לו ע"ב ד"ה אלא זה. מט ע"א ד"ה וזו החכמה. קדושין ל ע"א ד"ה לא זזו. ב"ק ה ע"ב ד"ה ולמ"ד. נו ע"ב ד"ה לא א"א. סנהדרין יד ע"א ד"ה טורמוסין. מנח ע"ב ד"ה וחלא. ע ע"ב ד"ה בפת. שבתות לו ע"א ד"ה לא א"א. זבחים כב ע"א ד"ה והא תנא. נו ע"ב ד"ה לב' ימים. מנחות קה ע"ב ד"ה שמעיון. חולין [מו ע"ב ד"ה נצרך] נ ע"ב ד"ה איסוטמכא. נב ע"א ד"ה בר זבאי. נה ע"ב ד"ה והרי. קכו ע"ב ד"ה גוטל. קלא ע"א ד"ה תשעה. ערכין י ע"א ד"ה ולא מוסיפין. יא ע"ב ד"ה אלא. יג ע"א ד"ה מתשעה. תמורה טו ע"ב ד"ה כיצא. כח ע"ב ד"ה כעבד נמי:

תורה אור השלם

פי יהנה אלמדי מתפלד בשרב פחד להצילד ולתת איביד לפניד וקני: מתניד קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריד [דברים כג, טו]

ונתד תהיז לך על־אונד ופנה בשבד חיוז וספרתה בה ושבט [כסית את־צאתד [דברים כג, יד] ותעננה על פלגשיהם אשר בשר־חמורים בשכם וזרמת סוסיים ורקתם [יחזקאל כג, כ]

ויקח שם ונתת את־השמהל ושימו על־שכם שניהם וילכו אחרנית וינסו את ערות אביהם ופניהם אחרנית ופרות אביהם לא ראו [בראשית ט, כג]

מסורת הש"ס
א שבת י; לעיל יח.
ב נדרים ז.
ג לעיל כא:
ד דברים רבה
ה לעיל ט; תוספתא ברכות
ו חגיגה ט; במדבר רבה
תורה אור השלם

ויקרא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קָרָא לַיּוֹמָה וַהֲיָעֶרְבַּ וַהֲיִיבֹקֶר יוֹם אֶחָד [בראשית א, ה]

משנת לא־יובל לתקן וחסרון לא־יובל להשנות [מקלה א, טו]

אֶתְמַטְרָא – אֶרְבֵּז שֶׁל סָפְרִים וּבִמְנֵלָה (מְנֵלָה כו ב) קִמְטְרִי דְסַפְרֵי וְכוּ תַרְגֵּם יִינָתָן סִפְר תוֹרָה עוֹשֶׂה לוֹ מַחֲצָה וְזִקְוָא סִפְר תוֹרָה וְגַם בְּחֻמְשִׁים יֵשׁ לְהַקְמִיר כְּמוֹ בְּסִפְרֵי וּבְגִנְזֵי בְרוּמִים (וִיחְזַקְאֵל כ"ז:כ"ד) אֵלֶמֶן זְוָהִירִין מַחֲמִין בְּקִמְטָרִין וְכוּ לֹאֲשֶׁר עַל הַמֵּלֶטְחָה (מְלָכִים ב י"כ:ב) לְדַעַל קִמְטָרָא: בְּכָלִי בְּתוֹךְ כָּלִי דְמִי – דְּהָא גְלִימָא לֹאֵו כִּלְיָן הוּא: מַחֲצָה עֲשֶׂרָה – וְאִם לֹאֵו לֹא יִשְׁמַשׁ: לְזַכְתָּהּ – בְּמִקּוּם מְטוֹתוֹ: לֹאֵו אֲדַעְתָּמִי – לֹא נִתְמִי לְבוּ: כִּנְגֵד בֵּית הַכֶּסֶף – בְּרַחוּק אֲרַבַּע אַמּוֹת: דְּלִית בַּהּ צוּאָה – שְׂפֵטוֹ אוֹתָהּ: בֵּית הַמִּקְדָּח – אִסּוּר לְהִכָּהֵר בּוֹ: דְּפִרְסָמִי – בַּחֲפִירָה הִיוּ וּפִיהֶם בְּרַחוּק מִן הָאֲמָא וְהוּא בְּשִׁפְעֵי וְהָרַעִי מִתְנַגְלַג וְנוֹפֵל לְגַמָּא: מִתְנִי' זָב שְׂרָאָה קָרִי – אַע"פ שְׁטַמָּא טַמְאָת שְׂבָעָה מִשּׁוּם זִבְה וְאִין טְבִילָה זֹו מְטַהֲרֵתוּ אַפ"ה גְּרִיךְ טְבִילָה לְדַבְרֵי תוֹרָה בְּתַקְנַת עֲזָרָא מִשּׁוּם קָרִי וְכוּ נִדָּה אִם בָּאָה לְהִתְפַּלֵּל יִי"ח: שְׁפִלְטָה שְׂכָבַת זָרַע – הָרִי הִיא כְּבַעַל קָרִי כְּדֹאֲשַׁכְחוּן בְּסִינִי שְׁלֶשֶׁת יָמִים חַל תִּגְשׁוּ אֵל אִשָּׁה (שְׁמוֹת י"ט:ט"ו) לְפִי שְׂשַׁכְבַת זָרַע מִטַּמָּא בְּפִלִיטוֹתוֹ כֹּל שְׁלֶשֶׁה וּלְאַחַר מִכָּאן כִּבְר הַסְרִיחַ בְּנוֹסָה וְאִין רָחֵי עוֹד לְהוֹרִיעַ לְהִיִּית עוֹד וְלָד נּוֹצֵר הִימְנָה וְה"פ נִדָּה שְׁפִלְטָה עֲתָה הַתְּשֻׁמִּים שְׂשַׁמְשָׁה אֶתְמוּל קֵדָם שְׂרָאָתָה: וְרַבִּי יְהוֹזֵה פּוֹטֵר – קֹא סָלְחָא דַּעֲתָךְ הַשְׁתָּא הוֹאִיל וְטַמְאָת זִבְהָ קוֹדֶמֶת וְהָרִי הוּא טַמָּא טַמְאָה חֲמוּרָה וְאִינוּ אוֹסְרֵתוּ כְּדַבְרֵי תוֹרָה כְּדֹאֲרִמִּין בְּפִרְקוֹן הַזִּבִּים וְהַמְצָרַעִים מַתָּרִים תּוּ לֹא אֶתָּא טַמְאָת קָרִי דְקוֹיָלָא וְאִסְרָהּ לִישׁ: גְּמִ' לֹאֵו בַר טְבִילָה הוּא – לְדַבְרֵי תוֹרָה זֹאֵע"פ שְׁטַמְאָתוֹ חֲמוּרָה וְתוּ לֹא אִתִּי קָרִי וּמַצְרִיךְ לִישׁ: הֲדָרֵן עֲלֵךְ מִי שְׁמַתוֹ תְּפִלַּת הַשָּׁחֵר: עַד הָעָרֵב – עַד חֲשָׁכָה: עַד פֻּלַּג הַמַּנְחָה – בְּגִמְרָא מִפְרָשׁ לָהּ: אִין לֵה קַבַּע – כֹּל הַלֵּילָה זְמַנָּה וּבְגִמְרָא מִפְרָשׁ מֵאִי לִשְׁוֹן אִין לֵה קַבַּע: גְּמִ' מַצְתָּה – עַל קְרִיאַת שְׁמַע: לְזִמְתִּיקוֹן – הַמַּקְדִּימִין לַמַּצְתַּת וּמַחֲזִירִים לַעֲשׂוֹת דָּבָר בְּזַמְנוֹ וּמַצְתוֹ מַקְדִּימִים לְאַחַר הַגֵּן הַחֲמָה לְהִתְפַּלֵּל וְכִי תֵנּוּ בְּמַתְנִי' לְמֵאֲחֳרִים שְׁלֹא יֵאֲחַר יִתְגַּר מִחֻצֹּת שְׁמַשְׁס וְאִילָנֶה עֶבֶר הַזֵּמָן: וְכוּלֵּי עֲלֵמָא – שְׂאֵר הַמִּתְפַּלְלִין הַמֵּאֲחֳרִין עַד חֻצֹּת וְכוּלִין לְאַחַר וְתוּ לֹא: בְּמַנְחָה – הֵנוּ אַחַר חֻצוֹת: אִם תִּמְצִי לוֹמַר – כְּלוּמַר אִם תִּשְׁבִּיעִי בְּשֹׁאֲלֹתֵי מַמָּה שְׂאֲמַרְנוּ טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית וְכוּ': וְכִיּוֹן דְּעֶבֶר יוֹמוֹ כְּטַל קִרְבָּנוּ – וְאִינוּ מַקְרִיבֵי בָּיִם אַחַר אִם זְמַנוֹ קְבוּשׁ כְּגוֹן מוּסָפִים שֶׁל כָּל יוֹם יוֹם:

סִפְר תוֹרָה עוֹשֶׂה לוֹ מַחֲצָה וְזִקְוָא סִפְר

”אֶתְמַטְרָא – כְּכָלִי בְּתוֹךְ כָּלִי דְמִי. אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: סִפְר תוֹרָה – צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ מַחֲצָה עֲשֶׂרָה. מָר זוּטְרָא אִיקָלַע לְבִי רַב אֲשִׁי, חֲזִינִיה לְדוּכְתִּימָה דְמָר בַּר רַב אֲשִׁי דְמַנַּח בִּיה סִפְר תוֹרָה וַעֲבִיד לִיה מַחֲצָה עֲשֶׂרָה. אֲמַר לִיה: כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי? אִימַר דְּאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי דְלִית לִיה בֵּיתָא אַחֲרִינָא, מָר הָא אִית לִיה בֵּיתָא אַחֲרִינָא? אֲמַר לִיה: לֹאֵו אַדְעָתִאי. ”כַּמָּה יִרְחִיק מֵהֵן וּמִן הַצּוּאָה – אֲרַבַּע אַמּוֹת. אֲמַר רַבָּא אֲמַר רַב סַחוּרָה אֲמַר רַב הוֹנָא: לֹא שָׁנוּ אֱלָא לְאַחוּרִין, אֲבָל לְפָנָיו – מִרְחִיק מְלֵא עֵינָיו, וְכוּן לְתַפְלָה. אִינִי?!” וְהָא אֲמַר רַבְרַם בַּר פִּפְא אֲמַר רַב חֲסָדָא: עוֹמֵד אָדָם כִּנְגֵד בֵּית הַכֶּסֶף וּמִתְפַּלֵּל! הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינוּ? בְּבֵית הַכֶּסֶף שְׂאִין בּוֹ צוּאָה.^(א)אִינִי?!” וְהָאֲמַר רַב יוֹסֵף בַּר חֲנִינָא: בֵּית הַכֶּסֶף שְׂאֲמָרוּ אַף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ צוּאָה וּבֵית הַמִּרְחָץ שְׂאֲמָרוּ, אַף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ אָדָם! אֱלָא הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינוּ – בְּחֻדְתִּי.^(ב)וְהָא מִיבְעִי לִיה לְרַבִּינָא: הַזְמִינוּ לְבֵית הַכֶּסֶף, מַהוּ? יֵשׁ זִימּוֹן, אוֹ אִין זִימּוֹן? כִּי קֹא מִיבְעִי לִיה לְרַבִּינָא: לְמִיָּקָם עֲלִיה לְצִלוּיִי בְּגוּיָה אֲבָל כִּנְגֵדוּ – לֹא. ”אֲמַר רַבָּא: הֲנִי בְּתִי כֶּסֶףאִי דְפִרְסָאי אַף עַל גַּב דְּאִית בְּהוֹ צוּאָה – כֶּסֶתוּמִין דָּמוּ. ”מִתְנִי' זָב שְׂרָאָה קָרִי, וְנִדָּה שְׁפִלְטָה שְׂכָבַת זָרַע, וְהַמְשֻׁמְשֵׁת שְׂרָאָתָה נִדָּה – צָרִיכִין טְבִילָה. וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. גְּמִ' אִיבְעִיָא לָהּ: בַּעַל קָרִי, שְׂרָאָה זִיבָה לְרַבִּי יְהוּדָה מַהוּ? כִּי פָטֵר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם כְּזָב שְׂרָאָה קָרִי, דְּמַעֲיָקְרָא לֹאֵו בַר טְבִילָה הוּא. אֲבָל בַּעַל קָרִי שְׂרָאָה זִיבָה, דְּמַעֲיָקְרָא בַר טְבִילָה הוּא מַחֲיִיב, אוֹ דִילֵמָא לֹא שָׁנָא. תָּא שְׁמַע הַמְשֻׁמְשֵׁת וְרָאָתָה נִדָּה צָרִיכָה טְבִילָה, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. וְהָא מְשֻׁמְשֵׁת וְרָאָתָה נִדָּה כְּבַעַל קָרִי שְׂרָאָה זִיבָה דְמִיָּא, וְקֹא פָטֵר רַבִּי יְהוּדָה, שְׁמַע מִינָּה. תַּנִּי רַבִּי חֲזִיַּא בְּהִדְיָא: בַּעַל קָרִי שְׂרָאָה זִיבָה צָרִיךְ טְבִילָה, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. הֲדָרֵן עַלְךָ מִי שְׁמַתוֹ

”מִתְנִי' תְּפִלַּת הַשָּׁחֵר עַד חֻצוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר:

עַד אֲרַבַּע שְׁעוֹת. תְּפִלַּת הַמַּנְחָה עַד הָעָרֵב, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: עַד פֻּלַּג הַמַּנְחָה. תְּפִלַּת הָעָרֵב אִין לָה קַבַּע. וְשֶׁל מוּסָפִים כָּל הַיּוֹם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: עַד שְׂבָע שְׁעוֹת.^(ט)גְּמִ' וּרְמִינָהוּ: מַצְוָתָה עִם הַיָּזַח הַחֲמָה, כְּדִי שְׂיִסְמוּרָה גְּאוּלָּה לְתַפְלָה, וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל בַּיּוֹם! כִּי תַנְיָא הֵהִיא לְזִמְתִּיקוֹן. דְּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְתִיָּקִין הִיו גּוֹמְרִים אוֹתָהּ עִם הַיָּזַח הַחֲמָה. ’וְכוּלֵּי עֲלֵמָא עַד חֻצוֹת וְתוּ לֹא, וְהָאֲמַר רַב מְרִי בְרִיה דְּרַב הוֹנָא בְרִיה דְּרַבִּי יִרְמְיָה בַר אֲבָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית – מִתְפַּלֵּל בְּשַׁחֲרִית שְׁתִּים, שַׁחֲרִית – מִתְפַּלֵּל בְּמַנְחָה שְׁתִּים. ”כּוּלֵּי יוֹמָא מְצִלִי וְאֲזִיל, עַד חֻצוֹת, יְהִבִּי לִיה שְׂכַר תְּפִלָּה בְּזַמְנָה, מִכָּאן וְאִילָה, שְׂכַר תְּפִלָּה – יְהִבִּי לִיה, שְׂכַר תְּפִלָּה בְּזַמְנָה – לֹא יְהִבִּי לִיה. אִיבְעִיָא לָהּ: טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מַנְחָה, מַהוּ שְׂיִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתִּים? אִם תִּמְצָא לוֹמַר, טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתִּים, מִשּׁוּם דְּחַד יוֹמָא הוּא, דְּכַתִּיב: ”וַיְהִי עָרֵב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד,” אֲבָל הֵכָא תְּפִלָּה בְּמִקּוּם קִרְבָּן הִיא, וְכִיּוֹן דְּעֶבֶר יוֹמוֹ כְּטַל קִרְבָּנוּ. אוֹ דִילֵמָא כִּיּוֹן דְּצִלוּתָא רַחֲמִי הִיא, כָּל אִימַת דְּבָעִי מְצִלִי וְאֲזִיל. ”תָּא שְׁמַע דְּאֲמַר רַב הוֹנָא בַר יְהוּדָה אֲמַר רַבִּי יִצְחָק אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מַנְחָה – מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתִּים, וְאִין בְּזָה מִשּׁוּם דְּעֶבֶר יוֹמוֹ כְּטַל קִרְבָּנוּ.^(י)מִיתִיבִי. ”מַעֲוֹת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן וְחֲסֵרוֹן לֹא יוּכַל לְהַמְנוֹת”: ”מַעֲוֹת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן” – זֶה שְׁבִטַל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית וּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית, אוֹ תְּפִלָּה שֶׁל עַרְבִית אוֹ תְּפִלָּה שֶׁל שַׁחֲרִית. ”וְחֲסֵרוֹן לֹא יוּכַל לְהַמְנוֹת” – זֶה שְׁנַמְנוּ חֲבִירָיו לְדַבֵּר מַצּוּה, וְלֹא נִמְנָה עִמָּהֶם. ”אֲמַר רַבִּי יִצְחָק אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִינוּ – שְׁבִטַל כְּמִזִּיד. אֲמַר רַב אֲשִׁי: דִּיקָא נָמִי, דְּקַתְנִגי ”כְּטַל”, וְלֹא קַתְנִגי ”טַעָה”, שְׁמַע מִינָּה.

תנו

מי שמתו פרק שלישי ברכות

כו.

 עיי משפּט גר מצווה

א מו"י פ' מהל' תפילין ומזוזה וספר תורה הל' ז, טוש"ע או"ח סי' רמ סעי' ו:

ב מו"י פ' מהל' קריאת שמע הל' ח, טוש"ע או"ח סי' עט סעי' א:
ג מו"י פ' מהל' קריאת שמע הל' ב, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' פג סעי' א:

ד מו"י פ' מהל' קריאת שמע הל' ג, טוש"ע או"ח סי' פג סעי' ב:
ה טוש"ע או"ח סי' פג סעי' ד:

ו מו"י פד' מהל' קריאת שמע הל' ח:

ז מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה, סמג עשין יח, טור או"ח סי' פח:

ח מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' א:

ט מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' א:

י מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קח סעי' ב א:

יא מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' א:

יב מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, טוש"ע או"ח סי' רלד סעי' ב:

יג מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, טוש"ע או"ח סי' קח סעי' ז:

יד מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, טוש"ע או"ח סי' קח סעי' ז:

תוֹרָה אֲבָל בְּשֹׁאֵר סָפְרִים זֵין בְּכַסּוֹי בְּעֵלְמָא: הֲדָרֵן עֲלֵךְ מִי שְׁמַתוֹ תְּפִלַּת הַשָּׁחֵר עַד חֻצוֹת וְכוּ' תְּפִלַּת הַמַּנְחָה עַד הָעָרֵב וּח"ת אֲמַאי לֹא קִתְּנִי גַבִּי תְּפִלַּת הַמַּנְחָה כָּל הַיּוֹם כְּמוֹ גַבִּי תְּפִלַּת הַמוּסָפִין וַי"ל דְּזִמָּן מוּסָפִין הוּא כָּל הַיּוֹם אִפְּילוּ מִשַּׁחֲרִית שְׁהָרִי קִרְבָּנוֹת יְכוּל לְהַקְרִיב מִיַּד אַחַר הַתְּמִיד א"כ גַּם תְּפִלַּת מוּסָפִין יְכוּל לְהִתְפַּלֵּל מִיַּד מִן הַבֹּקֶר מֵה שָׁאִין כֹּן בְּמַנְחָה אֵלֹא מִשָּׁשׁ שְׁעוֹת וּמַחֲצָה וְהָכִי גְמִי כַפ"ק דַּע"ג (ד' ד:) לֹא לִיצְלִי אִינִישׁ גְּלוּתָא דְּמוּסָפִין בְּתֵלַת שְׁעֵי קִמְתָּא כְּרִישׁ שְׂתָא בְּיַחֲד כו"י אֵלְמָא בְּשֹׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה יְכוּל לְהִתְפַּלֵּל וּלְהָכִי מִקְדִּים תְּפִלַּת הַמַּנְחָה לְתַפְלַת הַמוּסָפִין מִשּׁוּם שְׁהִיא תְּדִיקָה כְּכָל יוֹם אַע"פ שְׁתַּפְּלַת מוּסָפִין קוֹדֶמֶת: טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית מִתְפַּלֵּל בְּשַׁחֲרִית שְׁתִּים וּח"ת וְהָאֲמַר רַב לִקְמוֹן (בְּרָכוֹת ד' כז ב) תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת וּקו"ל בְּתַתָּה בְּאִסּוּרִי וְעוֹד קָשָׁה דְּאֲמַר לִקְמוֹן (בְּרָכוֹת ד' ל ב) טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל יַעֲלֶה וְיִבְרָא בְּלִילָה אִין מַחֲזִירִים אוֹתוֹ מִשּׁוּם דְּאִין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ בְּלִילָה וְלָמָּה לִישׁ הִיא טַעֲמָא תַּפּוּךְ לֵה דְתַפְּלַת עַרְבִית רְשׁוּת וַי"ל הִיא דְּאֲמַרִּינוּ דְתַפְּלַת עַרְבִית רְשׁוּת הִינוּ לְגַבִּי מַצְהֵ אַחֲרֵת וְהִיא עוֹבְרַת דְּאִין אֲרַמִּינוּ תְּדַחֵה תְּפִלַּת עַרְבִית מִפְּנֵיָה אֲבָל לְחֻסָּם אִין לוֹ לְבִטּוֹלָה וּמִיָּהוּ אִם אַחַר עַד הַמַּנְחָה נִרְאָה דְּעֶבֶר זְמַנוֹ כְּטַל קִרְבָּנוּ כִּיּוֹן שְׂשָׁהָ כָּל כָּן וּלְאַחַר כ' תְּפִלוֹת לֹא מְצִינוּ שְׂתַקְנוּ חֲכָמִים לַחֲזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל אִם כְּכַח וְאִפְּלוּ תְּפִלָּה אַחַת אִם כְּטַל כְּמִזִּיד לֹא יוּכַל לְתַקֵּן וּבְסֻמּוֹךְ קָרִי לֵה מַעֲוֹת לֹא יוּכַל לְתַקֵּן: אִבְעִיָּא לָהּ טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מַנְחָה כו"י לֹא בָעִי אִם טַעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מוּסָף דְּהָא נִזְלִי אִינוּ מִתְפַּלֵּל בְּעַרְבִית דְּהִינָּךְ יִקְרָא אֶת הַקִּרְבָּנוֹת וּכְדָר עֶבֶר זְמָן מוּסָף וְגַם לֹא תִקְנוּ שְׂבָע בְּרָכוֹת שֶׁל מוּסָף אֵלֹא מִשּׁוּם וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׂפִתְנוּ וּבְזָה נִזְלִי עֶבֶר זְמַנוֹ כְּטַל קִרְבָּנוּ אֲבָל שְׂאֵר תְּפִלוֹת דְּרַחֲמֵי נִינְיָהוּ וְלֹאִי שְׂיִתְפַּלֵּל אֲדָם כָּל הַיּוֹם כְּלוּ וְאִין כֹּאן עֶבֶר זְמַנוֹ בְּתַפְּלָה אַחֲרֵת:

כו:

עין משפט‏‏**ג**ר מצוה

א מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קח סעי' ט י: ב מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיד סעי' ה:

ג מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, טוש"ע או"ח סי' קיז סעי' ד:

ד מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יד, טוש"ע או"ח סי' רצד סעי' א:

ה מו"י פא' מהל' תפילה וברכת

ו מו"י פא' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, טוש"ע או"ח סי' צח סעי' א:

ז מו"י פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' רלג סעי' א:

ח מו"י פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' רלג סעי' א:

טָעָה ולא התפַּלל מִנְּחָה בע"ש וכו' טָעָה ולא התפַּלל מִנְּחָה בַשַּׁבָּת מתפַּלל

עֲרֵבִית שְׁתִּים דְּהֵינּוּ שֶׁל מוֹצָאי שַׁבָּת וּמִכְדִּיל בְּרֹאשׁוֹנָהּ וכו'. כְּתֵב רִבּוּנוּ יִהְיֶה אִם טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר ר"ח מִמְּנַחָה לֹא יִתְפַּלֵּל עוֹד בְּלוֹיָה דְלִמָּה יִתְפַּלֵּל עוֹד הָרִי כִּכְר הַתְּפַלֵּל כָּל תְּפִלַּת הַמְּנַחָה מִפְּעוּד יוֹם לְבַד ר"ח שֶׁלֹּא הִזְכִּיר א"כ אִין מְקוּיח כְּלוּם אִם יִחְזוֹר וְיִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאי ר"ח הָרִי לֹא יִזְכִּיר עוֹד תְּפִלַּת ר"ח וי"ח כִּכְר הַתְּפַלֵּל וְלֹא דְמִי לֶהָא דְאָמַר הֵכָא טָעָה וְלֹא הַתְּפַלֵּל מִנְּחָה בַשַּׁבָּת דְּמִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית בְּחוּל שְׁתִּים פְּרוּשׁ שֶׁל חוּל מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הַתְּפַלֵּל כָּלָל א"כ יְרוּיחַ תְּפִלַּת י"ח כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בִּמ"ש אַע"פ שֶׁלֹּא יִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת וּא"ת וְהֵלֵךְ הוּא מִתְפַּלֵּל יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא חֵיב לִהְתַּפַּלֵּל שֶׁלֹּא הִיָּה לוֹ לִהְתַּפַּלֵּל כִּי אִם ז' בְּרֻכוֹת וְהוּא מִתְפַּלֵּל י"ח בְּכָךְ אִין לְחוּשׁ שְׁנֵם בַּשַּׁבָּת הִיָּה דִין שֶׁיִּתְפַּלֵּל כֹּל י"ח רַק שֶׁלֹּא הִצְרִיכוּהוּ מִפְּנֵי הַטָּרַח נִמְצָא שֶׁמְקוּיח כָּל תְּפִלָּתוֹ אֲבָל כְּשֶׁטָעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל ר"ח כִּכְר הַתְּפַלֵּל א"כ לֹא יְרוּיחַ כְּלוּם אִם יִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאי ר"ח (דְּהֵא) [וּת"ה] נִמִּי אִם הַתְּפַלֵּל בְּמִנְחָה בַשַּׁבָּת י"ח שְׁלֹמֹת וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת נִרְאֶה דְלִמ"ש לֹא יִתְפַּלֵּל שְׁתִּים דְּכִכְר הַתְּפַלֵּל י"ח בְּרֻכוֹת וּמִיּוֹ בְּרַב אֲלֶפֶס לֹא מִשְׁמַע בֵּן דְּאִפְרִי הִכָּא דְּהִינּוּ מְקוּיח כְּלוּם מַצְרִיךְ לִהְתַּפַּלֵּל פַּעַם אַחֲרַת וְהָא לְשׁוּנֵי שַׁבָּת רֵאָה דְּקֻאמַר שְׁמִכְדִּיל בְּרֹאשׁוֹנָהּ וְהִינּוּ מִכְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה וְאִם לֹא הִכְדִּיל בְּרֹאשׁוֹנָהּ וְהִכְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה עָלְתָּה לוֹ רֹאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָּה לוֹ דְּאִכְּעִי לִיָּה לֹאֲקוּדוּמִי תְּפִלַּת שְׁנִיָּה בְּרִישָׁא (דְּהֵכִי) [דְּהֵא] חוּבָהּ וְכִיּוֹן דָּלֹא אֲכִדִּיל בְּרִישָׁא וְאֲכִדֵּל בְּתַרְיִתָא גַּלִּי דְּעִשְׂתָּ דְּהָךְ בְּתַרְיִתָא הִיא חוּבָהּ הִלְכָךְ בְּעִי לְמַהֲדַר וּלְגַלּוּנִי זְמַנָּא אַחֲרִיתִי כְּדִי לִהְקִידִם חוּבַת שְׁעִפְתָּ בְּרִישָׁא וְאִי אֲכִדִּיל בְּתַרְוִיּוּהוּ אַע"ג דָּלֹא מִכְּעִי לֹה לְמַעֲבַד כְּדִי לֹא מְחִיב לֹאֲהֲדוּרִי וְאִי לֹא אֲכִדִּיל אֲפִילוּ בְּחִזָּא מְהֵרָן לֹא מִהֲדַרְיֵן לִיָּה דְּתַנִּינָא טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר הַכְּדֵלָה בְּחוּנָן הַדְּעַת אִין מַחְזִירִין אוּתוּ מִפְּנֵי שְׂכֻכּוֹל לֹאֲמַרְתָּ עַל הַכּוּס עכ"ל אֲלֵמָא דְּמַצְרִיךְ לִהְתַּפַּלֵּל זְמַנָּא אַחֲרִיתִי אַע"ג שֶׁלֹּא יִחְזוֹר וְיִתְפַּלֵּל פַּעַם שְׁנִיָּה יוֹתֵר מִבְּרֹאשׁוֹנָה. כֵּךְ הִיָּה נִרְאֶה לַה"ר מִשָּׁה

מֵאלֵחוּר"ר מֵיתוּךְ לָשׁוֹן הַאֲלַפְסִי: **קוּשְׂיָא** תִּמָּה אִמְאִי לֹא מִשְׁנֵי דְּמִזְרִי קִדָּם שְׁהֻעִירוּ דְאֲמַרְיֵן לְחֻמֵּן בְּפִרְק אִין עוּמְזִין (בְּרֻכוֹת דף ג' ג.) הַעֲשִׂירו קִבְּעוּיָּה עַל הַכּוּס וי"ל דָּלֹא אִשְׁכַּחַן בְּרִיתָא דְּנִשְׁנִית בֵּין שְׁנֵי תַקְנוּת: **יִצְחָק תַּחַן** תְּפִלַּת הַמְּנַחָה וְאַע"ג דְּאֲמַרְיֵן (וִימָא כח:) גְּלוּתָא דְאֲבָרְהָם מִכִּי שְׁחַרִי כְּתַלִּי וי"ל הֵינּוּ אַחַר שְׁתַּקְנָה יִצְחָק: **וְאִין**

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

מִכְדִּיל בְּרֹאשׁוֹנָה – פַּעַם רֹאשׁוֹנָה מִתְפַּלֵּל בַּשַּׁבָּת מִתְפַּלֵּל

"תָּנוּ רַבָּנָן: טָעָה וְלֹא הַתְּפַלֵּל מִנְּחָה בַּעֲרֵב שַׁבָּת – מִתְפַּלֵּל בְּלֵיל שַׁבָּת שְׁתִּים. טָעָה וְלֹא הַתְּפַלֵּל מִנְּחָה בַשַּׁבָּת – מִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאי שַׁבָּת שְׁתִּים שֶׁל חוּל. מִכְדִּיל בְּרֹאשׁוֹנָה, וְאִינּוּ מִכְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה. וְאִם הִכְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה וְלֹא הִכְדִּיל בְּרֹאשׁוֹנָה – שְׁנִיָּה עָלְתָּה לוֹ, רֹאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָּה לוֹ. לְמִימְרָא דְּכִיּוֹן דְּלֹא אֲבִדִּיל בְּקַמִּיִּיתָא כְּמָאן דְּלֹא צָלִי דְּמִי, וּמִהֲדַרְיָן לִיָּה? ^(ב"ד^נ)וּרְמִינָהּ: טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר גְּבוּרוֹת גִּשְׁמִים בְּתַחֲיִית הַמַּתִּים וּשְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת הַשְּׁנִים – מַחְזִירִין אוּתוּ. הַכְּדֵלָה בִּי"חונָן הַדְּעַת" אִין מַחְזִירִין אוּתוּ, מִפְּנֵי שְׂכֻכּוֹל לֹאֲמַרְתָּ עַל הַכּוּס! קוּשָׂא. "אֵיתָמַר, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: תְּפִלוֹת אָבוֹת תַּקְנוּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אָמַר: תְּפִלוֹת כִּנְגֵד תְּמִידִין תַּקְנוּם. ^(ג)תַּנִּינָא כּוֹוֹתִיָּה דְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, וְתַנִּינָא כּוֹוֹתִיָּה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי. תַּנִּינָא כּוֹוֹתִיָּה דְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אֲבָרְהָם תַּחַן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּשְׁכַּם אֲבָרְהָם בַּבֹּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם", וְאִין "עַמִּידָה" אָלֹא תְּפִלָּה, שְׁנֵאָמַר: "וַיַּעֲמַד פִּינְחָס וַיִּפְּלֵל". יִצְחָק תַּחַן תְּפִלַּת מִנְּחָה, שְׁנֵאָמַר "וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עֶרֶב", וְאִין "שִׁיחָה" אָלֹא תְּפִלָּה, שְׁנֵאָמַר "תְּפִלָּה לְעֵנִי כִי יַעֲטֹף וּלְפָנַי הִי יִשְׁפָּה שִׁיחוֹ". יַעֲקֹב תַּחַן תְּפִלַּת עֲרֵבִית, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶךְ שָׁם", וְאִין "פְּגִיעָה" אָלֹא תְּפִלָּה, שְׁנֵאָמַר: "וְאֵתָּה אֵל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאֵל תִּשָּׂא בְּעָדָם רִנָּה וּתְפַלָּה וְאֵל תִּפְגַּע בִּי" ^(ד)וְתַנִּינָא כּוֹוֹתִיָּה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ תְּפִלַּת הַשַּׁחַר עַד חֲצוֹת – שְׁחַרִי תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר קָרַב וְהוֹלָךְ עַד חֲצוֹת. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת שְׁחַרִי תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר קָרַב וְהוֹלָךְ עַד הָעֶרֶב – שְׁחַרִי, תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים קָרַב וְהוֹלָךְ עַד הָעֶרֶב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: עַד פֶּלַג הַמְּנַחָה, שְׁחַרִי תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים קָרַב וְהוֹלָךְ עַד פֶּלַג הַמְּנַחָה. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ תְּפִלַּת הָעֶרֶב אִין לָהּ קִבַּע – שְׁחַרִי אֲבָרִים וּפְדִירִים שֶׁלֹּא נִתְעַבְּלוּ מִבְּעָרֵב, קָרַבִּים וְהוֹלְכִים כָּל הַלַּיְלָה. ^(ה)וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ שֶׁל מוֹסָפִין כָּל הַיּוֹם – שְׁחַרִי קִרְבָן שֶׁל מוֹסָפִין קָרַב כָּל הַיּוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: עַד שְׁבַע שְׁעוֹת, שְׁחַרִי קִרְבָן מוֹסַף קָרַב וְהוֹלָךְ עַד שְׁבַע שְׁעוֹת. 'וְאִיזוּ הִיא מִנְּחָה גְדוֹלָה מִשֹּׁשׁ שְׁעוֹת וּמִחֲצָה וּלְמַעְלָה. וְאִיזוּ הִיא מִנְּחָה קְטַנָּה מִתִּשְׁעֵי שְׁעוֹת וּמִחֲצָה וּלְמַעְלָה. "אֵיבְעִינָא לָהּ: רַבִּי יְהוּדָה, פֶּלַג מִנְּחָה קָמָא קְאָמַר אוּ פֶּלַג מִנְּחָה אַחֲרוֹנָה קְאָמַר? תָּא שְׁמַע דְּתַנִּינָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: פֶּלַג הַמְּנַחָה אַחֲרוֹנָה אָמְרוּ, וְהִיא אַחַת עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת חֹסֶר רַבִּיעַ. נִימָא תִּיהִי תִּיּוֹבְתִיָּה דְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא? אָמַר לָהּ רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: לְעוֹלָם אֵימָא לָהּ, תְּפִלוֹת, אָבוֹת תַּקְנוּם, וְאַסְמִכִּינָהוּ רַבָּנָן אֲקַרְבָּנוֹת. דָּאי לֹא תִימָא הָכִי, תְּפִלַּת מוֹסַף לְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא מָאן תַּקְנָה. אָלֹא תְּפִלוֹת אָבוֹת תַּקְנוּם, וְאַסְמִכִּינָהוּ רַבָּנָן אֲקַרְבָּנוֹת. ^(ו)רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת. אֵיבְעִינָא לָהּ: עַד וָעַד בְּכָלֵל, אוּ דִילְמָא עַד וְלֹא עַד בְּכָלֵל!? תָּא שְׁמַע רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: עַד פֶּלַג הַמְּנַחָה. אִי אָמַרְתָּ בַּשְּׁלֵמָא עַד וְלֹא עַד בְּכָלֵל – הִיִּינוּ דָּאיכָא בֵּין רַבִּי יְהוּדָה לְרַבָּנָן. אָלֹא אִי אָמַרְתָּ עַד וָעַד בְּכָלֵל, רַבִּי יְהוּדָה

הִיִּינוּ

הַכְּדֵלָה בְּחוּנָן הַדְּעַת וְהַשְּׁנִיָּה הִיא בַּשַּׁבָּיל תַּשְׁלוּמִי תְּפִלַּת שַׁבָּת אִינוּ מִכְדִּיל בַּהּ: שְׁנִיָּה עָלְתָּה לוֹ – בַּשַּׁבָּיל תְּפִלַּת מוֹצָאי שַׁבָּת וְרֹאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָּה לוֹ שְׁאִינָּה כְּלוּם שְׁאִין לוֹ לִהְקִידִם תְּפִלָּה שְׁעֵבַר זְמַנָּה לִתְפִּלָּה שְׁזַמְנָה עַכְשָׁו וְהַשְּׁנִיָּה נִמִּי לֹא עָלְתָּה לוֹ לְשֶׁל שַׁבָּת הוֹאִיל וְהִכְדִּיל בַּהּ גְּלָה דְּעַתּוּ שְׁאִינָּה שֶׁל שַׁבָּת וְהִיא תַחֲשַׁב לְשֶׁל עֲרֵבִית: אָבוֹת תַּקְנוּם – דְּקַתְּנִי בְּכִיּוֹתָא לְקַמָּה: כִּנְגֵד תְּמִידִים תַּקְנוּם – אֲנָשִׁי כְּנָסַת הַגְּדוּלָּה: רַבִּי יְהוּדָה – ס"ל שְׁאִין תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר קָרַב אֲלֹא עַד אַרְבַּע שְׁעוֹת: אֲבָרִים – שֶׁל עוֹלוֹת: וּפְדִירִים – שֶׁל שְׁאֵר קַרְבָּנוֹת שְׁנוּרָה דְּמֵן קִדָּם שְׁקִיעַת הַחֲמָה קִרְבָן כָּל הַלַּיְלָה וּכְנִנְגֵדן תַּקְנוּ תְּפִלַּת עֲרֵבִית: מִנְּחָה גְדוּלָּה – אִם בָּא לִהְקִידִם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים אִינוּ יְכוּל לִהְקִידוּם קִדָּם שֶׁשׁ שְׁעוֹת וּמִחֲצָה דְבִין הָעֶרְפִּים כְּתִיב בַּהּ מִכִּי וַיָּטוּ עַלְּיָ עַרֵב מִשְׁהַחֲמָה נוּטָה לְמַעַרֵב דְּהֵינּוּ מִשֶּׁשׁ שְׁעוֹת וּמִחֲצָה וּלְמַעְלָה דְאָמַר מִר חֲצִי שֶׁשׁ וְחֲצִי שְׁבַע חֲמֵה עוֹמְדַת בְּרֹאשׁ כָּל אֶדָם בְּאִמְצַע דְּרֻקִיעַ (פַּסְחִים ד' ג'). מִנְּחָה קְטַנָּה – זְמַן תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים בְּכָל יוֹם מִתִּשְׁעֵי שְׁעוֹת וּמִחֲצָה וּלְמַעְלָה כְּדַתְּנָן בְּתַמִּיד גִּשְׁחַט (ד' נח). גִּשְׁחַט בַּשְּׁמוּנָה וּמִחֲצָה וְקָרַב בַּתִּשְׁעֵי וּמִחֲצָה וְהָתֵם מִפְּרֹשׁ טַעֲמָא: פֶּלַג מִנְּחָה אַחֲרוֹנָה – חֵלֶק אֶת ב' שְׁעוֹת וּמִחֲצָה הַנוֹתְרִים בְּיוֹם וְתַמְצָא פֶּלַג אַחֲרוֹן שֶׁל מִנְּחָה מו"א שְׁעוֹת חֹסֶר רַבִּיעַ וּלְמַעְלָה: דָּאי לֹא תִימָא הָכִי – דְּמוּדָה רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא דְרַבָּנָן אֲסַמְכִּינָהוּ אֲקַרְבָּנוֹת: תְּפִלַּת הַמוֹסָפִין מֵאן תַּקְנָה – אֲלֹא ע"כ רַבָּנָן אֲסַמְכִּינָהוּ אֲקַרְבָּנוֹת וְכִי עֵינּוּ בְּמוֹסָפִין וְלֹא מִצָּאוּ תְּפִלָּה כְּנִגְדָּה עֲמָדוּ הֵם וְתַקְנוּהָ: עַד וָעַד בְּכָלֵל – לְרַבִּי יְהוּדָה הוּא דְקָא בְּעִי דְאִילוּ לְרַבָּנָן עַד וְלֹא עַד בְּכָלֵל:

מסורת הש"ס

א תוספתא ברכות; לקמן כט; לקמן לג.

ב אוצר מדרשים מדרש לעולם; בראשית רבה; לעיל וז; במדבר רבה

ג מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; תנא דבי אליהו רבה; בראשית רבה; עבודה זרה ז:

ד תוספתא ברכות ה משנה ברכות ו נזיר ו:

גליון הש"ס

גמ' תפלות אבות תקנום. עי' תנינית (דף כ"ח ע"א) ברש"י ד"ה הללו:

שם ואין שיחה אלא תפלה. בשאלתות דרא"ג פ' לך לך איתא שנאמר אשפוך לפניו שיחי. וכן הוא בתוס' ע"ג (דף ז' ע"ב) ד"ה ואין:

תוס' ד"ה ואין כו' ובפרק חלק אשר"עמוד שם את"פני ויתנה צ"ו ע"ב) ואין כסף אלא צדיקים שנאמר ואברה לי. ובחולין (דף צ"ב ע"א) אומר בהיפך:

תורה אור השלם

וישפם אברהם בבקר אליהםקום אשר"עמוד שם את"פני ויתנה [בראשית יט, גז]

וישפד פיהםס ויפולל וישפצר הטנפה [תהילים קו, ל]

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו ויברא והנה גמלים באים [בראשית כד, טג]

תפלה לעני כיי"עטף ולפני ויתנה ישפד שיחו [תהילים קב, א]

וישפג פקוקם וילן שם כיי"בא השמש וינח מאבני הפקוקם וישם מראשתייו וישפב פקוקם ההוא [בראשית כח, יא]

ואפתה אל"תתפלל בעד"העם הנה ואל"תשא בצדם רנה ותפלה ואל"תפגע"בי כיי"איני שמע אתך [ירמיהו ז, טז]

שִׁיחָה אָלֹא תְּפִלָּה שְׁנֵאָמַר תְּפִלָּה לְעֵנִי כִי יַעֲטֹף תִּמָּה דְכַפ"ק דַּע"ו (ז' יז: וּע"ס) מוֹכִיחַ דְּשִׁיחָה [זו] תְּפִלָּה מוֹיִצָא וְיִצְחָק לָשׁוֹחַ בַּשָּׂדֶה י"ל דְּכִיּוֹצָא בּוּ מַצִּינוּ בְּמִנְהָה (פ"ק ד' יג.) וַיְהִי אֲמֵן אֶת הַדָּסָם וְאִין הַדָּסִים אֲלֹא צְרִיקִים דְּכְתִיב וְהוּא עֲמַד בֵּין הַדָּסִים וּבְפִרְק חֵלֶק (סְנֶהֲדְרִין ד' ג.) הוּא אוֹמַר לְהַפְךָ: **יַעֲקֹב תַּחַן** תְּפִלַּת עֲרֵבִית תִּמָּה דְאָמַר בְּפִרְק גִּיד הַנֶּשֶׁה (חֲלוּן ד' צא): וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה כִּי מָטִי לְחָרֹן בְּעִי לְמַהֲדַר אָמַר אֲפֹשֶׁר שְׁעִבְתִּי בְּמָקוֹם וְכו' אֲלֵמָא דְהָתֵם מוֹכַח דְּהַתְּפַלֵּל עֲרֵבִית בְּיוֹם מֵאֲחֵר שֶׁהַתְּפַלֵּל כִּכְר וְהָיָה דְּעִשְׂתָּה לְמַהֲדַר וְהָשָׂה לְמַתְמִיתוֹן דְּפִרְק קוּמָא דְקֻאמַר שְׁאִינוּ זְמַן תְּפִלָּה עַד צִאת הַכּוֹכָבִים וּלְפִי מָה שְׁפָרְשְׁנֵי דְקו"ל בַּר' יְהוּדָה דְאָמַר עַד פֶּלַג הַמְּנַחָה יוּחָא וַיִּפְּה מְנַהֵג שְׁלָנוּ דְאֲדַרְבַּה טוֹב לִהְתַּפַּלֵּל מִפְּעוּד יוֹם קֶצֶת: עַד פֶּלַג הַמְּנַחָה – תִּמָּה מְנָא לָהּ הֵא בַּשְּׁלֵמָא עַד תִּשְׁעֵי שְׁעוֹת וּמִחֲצָה דְעַד אוּתוּ זְמַן הֵי תְּפִלַּת הַמְּנַחָה יוּחָא דְהֵינּוּ מִנְּחָה קְטַנָּה אֲבָל הֵא מְנָא לָהּ וי"ל דַּר' יְהוּדָה ס"ל דְּתַפִּלָּה כִּנְגֵד קְטוּרַת תַּקְנוּהָ דְכְתִיב תַּפְּחֵן תְּפִלָּתִי קְטוּרַת לִפְנֵיךְ (תַּהֲלִים קמ"א:ב'): **אֵיבְעִינָא** לָהּ עַד וָעַד בְּכָלֵל וְכו' תִּמָּה דְאָמַר בְּגִנְזָה פִּרְק הַרְוָה כְּתָם (גִּנְזָה ד' נח): כָּל שְׁעוּרֵי חֻכְמִים לִהְקִמִּיר חוּץ מִבְּנִירִים שֶׁל בְּתַמִּים אֲלֵמָא עַד וְלֹא עַד בְּכָלֵל וי"ל אִי אָמַרִי עַד וָעַד בְּכָלֵל יֵשׁ בּוּ גַם חֲמַרָא שְׁתִּתְפַּלֵּל וְלֹא אָמַרִי עַבְרָ זְמַנּוּ בְּטוֹל קִרְבָּנוּ וְאִפְרִי בְּמוּדִי:

א לקמן כח.
ב בבא קמא כד.
ג משנה עדיות; נדה ח.
ד מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי; בראשית רבה
ה מגילה יח.
ו לעיל ד:
ז אוצר מדרשים מדרש לעולם
גליון הש"ס
גמ' שממאנין את הקטנה. הקטנות כצ"ל [ובמבואר בנדה ח:]
שם ועל תמיד של שחר. עי' ברש"י משלי לא ועי' מנחות ד' סד ע"ב תוס' ד"ה ועל: שם לאחוריה דרב. תפלה של חול. כן הוא בבח"א:
תורה אור השלם

וּכְיִינֹחַ שׁוּר אֶת־אִישׁ או אֶת־אִשָּׁה נִמְתָּ סָקוּל וְסָקַל הַשּׁוּר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וְיַעַל הַשּׁוּר נָמִי [שמות כא, כח]

צו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קִרְבָּנִי לַחֲמִי לֶאֱשִׁי רֵיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ לַקִּרְיֹב לִי בְמוֹעֲדוֹ [במדבר כה, ב]

וַיָּרֶא אֱלֹהֵי יִהוָה בְּאֵלָיו מִמְּרָא וְהוּא יֹשֵׁב פַּת־חַיִּיתָאמַקֵּל כַּחַם הַיּוֹם [בראשית יח, א]

וַיִּלָּקְטוּ אוֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כַּפִּי אָבְלוּ וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס [שמות טו, כא]

וּחֹם הַשֶּׁמֶשׁ. לפי הגמרא (ברכות כז ע"א) הרי זה אחר השעה הרביעית שליום, להבדיל מן "כחם היום" (בראשית יח, א) שהוא שעת הצהריים, כאשר חם גם בצל. [פירוש רד"צ הופמן על שמות טז:כא, א]

הֵינּוּ רִבְּנָן – דקס"ד רבי יהודה פלג אַחרון שֶׁל מִנְחָה אַחֲרוֹנָה קֹאֶמֶר: מִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה וְכוּ' – רִבְּנָן לְטַעֲמִיהּ דְּאִמְרֵי תְּפִלַּת הַמוֹסָפִים כָּל הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁל מִנְחָה הִלְכָּךְ תִּדְרִי קוֹדֵם וְר' יהודה לְטַעֲמֵה דְּאִמְר מוֹסָפִין עַד שֶׁבַע שְׁעוֹת וְתוֹ לֹא וְהָיָא לֶה מַצָּה עוֹבְרַת וְשֶׁל מִנְחָה יֵשׁ לֶה עוֹד שָׁהוּת עַד פֶּלַג הַמִּנְחָה: שְׁתֵּי תְּפִלוֹת בְּהִזְדִּי – חֲצִי אַחֲרֹון שֶׁל שְׁעָה שְׂבִיעִית הֵאז זְמַן לְשַׁמְיָן דְּהָא אִמְר מִנְחָה גְּדוּלָּה מִשָּׁשׁ שְׁעוֹת וּמִחֲצָה וּלְמַעְלָה: הִכִּי מִשְׁכַּחַת לֶה – הֲרִי עֲבַר זְמַן הַמוֹסָפִים מִשְׁעֲבָרָה שְׁעָה שְׁשִׁית: פֶּלַג רֹאשׁוֹנָה – שֶׁל מִנְחָה אַחֲרוֹנָה וְעַד בִּכְלָל וְחָף עַל גַּב דְּתַנָּא יִהֲב סִימָנָא לְפִלְג אַחֲרוֹנָה דְּקִתְנִי חִיזוּ פִּלְג מִנְחָה מִי"א שְׁעוֹת חֲסַר רִבְעִי ה"ק כו': אֲף אֵלֶן נָמִי תַּנִּינָא – לְרַבִּי יְהוּדָה עַד וְעַד בִּכְלָל: שְׁמַמְאִין אֵת הַקִּטְנִי – קִטְנִיָּה שֶׁהִשְׁתַּחֲסֵה אִמָּה לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהּ דְּמַדְאֹרִיתָא אִין קְדוּשָׁיָה כְּלוּם שְׁהָרִי קִטְנִיָּה חִינָּה בַּת דַּעַת וְאֵת אִמָּה לֹא זָכְתָה תּוֹרָה לְהִיּוֹת לֶה כַּח לְקַדְשָׁה אֱלָא לֵאלֶב שְׁתָּאמַר אֵת בְּתִי נְתַחֲמִי לְאַיִשׁ הָזֶה (דְּבַרִּי כב) וּמִיָּהּוּ רִבְּנָן תַּקִּינוּ לֶה קְדוּשָׁין לְהַצְרִיכָה מֵאֵלן בְּדִי שִׁשְׁאֹחַ וְלֹא תַצַּח לְזִנוּת לְפִיכָךְ אִם מֵאִנָּה לְאַחַר זְמַן וְאִמְרָה אִי אֶבְשִׁי בּוּ יוֹצֵאת וּמִתְקַרַּת לְכָל אֶדָם וְאִינִי צְרִיכָה יִרְמְנוּ גִט וְהַעִיד ר' יהודה בֵּן בָּבָא שְׁפַעֲמִים שְׁמַצָּה עַל בֵּית דִּין לְלִמְדָּה שְׁתַּמְאֵן בּוּ כְּגוֹן שְׂנֵי אַחִים נִשְׁוֹאִין שְׁתֵּי תַחֲוִית וְתוֹמוֹת אַחַת גְּדוּלָּה וְקְדוּשָׁיָה קְדוּשָׁי תּוֹרָה וְאַחַת קִטְנִיָּה שְׁאִין קְדוּשָׁיָה אֱלָא מִדְּרַבְּנָן וּמַת בַּעֲלָה שֶׁל גְּדוּלָּה בִּלְאִל בְּנִים וְנִפְלֵה לְפָנֵי אַחִיו לְיָבוּם וּנְמַצַּאת זִקְוָה לוּ מִן הַתּוֹרָה וְחָקָה זִו אוֹסְרַת אֵת אֲשֶׁתּוּ עֲלָיו מִשּׁוּם רַחוּת וְזִקְוָה שֶׁהִיא בְּרַחוּת אֲשֶׁתּוּ וּא"ר אֲלִיעֶזֶר בְּמַסְכַּת יִבְמוֹת (דף קט.) מְלַמְּדִין קִטְנִיָּה זִו שְׁתַּמְאֵן בַּבַּעֲלָה וְתַעֲקֹר קְדוּשָׁיָה לְמַכְרַע וְתַעֲשֶׂה כָּל בְּעִילִיתִיָּה כְּאִלוּ הֵן שֶׁל זְנוּת כְּדִי לְהַתִּיר אֵת בַּעֲלָה לְיָבֵם אֵת רַחוּתָה דְּתַנּוּ נִשְׁוֹאִין עַל הָאֲנוּסָה וְעַל הַמִּתְפַּסֶּה (יבְמוֹת דף טז.) וְהַעִיד רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בָּבָא בַּיּוֹם שְׁנִשְׁנִית עַדִּית שֶׁהִלְכָּה כר"א: ע"פ עַד אֶחָד – שְׁאִמְר לֶה מַת בַּעֲלִין בְּמַדִּינַת הָיִם (יבְמוֹת דף קכב.): שְׁנִסְקֵל תַּרְגוּמוֹ – שְׁנַקֵּר דְּקַדְקוּ שֶׁל תַּינוּק בְּמָקוֹם שֶׁהַמַּח רוֹפֵף וְנִקָּב אֵת מוֹחוֹ וְסָקְלוּהּ בְּמַשְׁפֵּט שׁוֹר שְׁנַיָּח אֵת הָאֶדָם דְּתַתִּיב (שְׁמוֹת כא) הַשּׁוֹר יִסְקֵל וְנִמְרִינָן כג"ש שׁוֹר שׁוֹר מִשְׁבַּת לַעֲשׂוֹת כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף בָּשׂוֹר (כ"ף ד' נד:): וְעַל יוֹן בֵּן אֲרָבְעִים יוֹם – שְׁנֹצֵא מִכְּלָל יוֹן מִנְּתוּ וְכֹא לְכָלֵל יוֹן גְּמוּר וְקָרִינָן בַּה נֶסֶךְ שָׂכַר (בַּמִּדְבָּר כח): בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת – וְתוֹ לֹא אֲלֵמָא כְּרַבִּי יְהוּדָה ס"ל וְהָאִמְר בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת אֲלֵמָא לְרַבִּי יְהוּדָה עַד וְעַד בִּכְלָל: הִלְכָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה – דְּמִתְנִי דְּאִין תַּמִּיד שֶׁל שַׁחַר קָרַב לְאַחַר אֲרַבַּע שְׁעוֹת וּה"ה לְתַפְלָה: בְּבַחֲרִיתָא – עַדִּית קָרִי בַּחֲרִיתָא שֶׁהִלְכָּה כְּאוֹתָן עַדִּית:

הֵיִינוּ רִבְּנָן! ^(ט)אֵלֶּא מֵאִי, עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל? אִימָא סִיפָּא: וְשֶׁל מוֹסָפִין כָּל הַיּוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: עַד שֶׁבַע שְׁעוֹת. וְתַנְיָא: הִיו לְפָנֵינוּ שְׁתֵּי תְּפִלוֹת, אַחַת שֶׁל מוֹסָף וְאַחַת שֶׁל מִנְחָה – מִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה וְאַחַר כֶּךָ שֶׁל מוֹסָף, שְׂוֹז תְּדִירָה, וְזֹו אִינָּה תְּדִירָה.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: מִתְפַּלֵּל שֶׁל מוֹסָף וְאַחַר כֶּךָ שֶׁל מִנְחָה, שְׂוֹז עוֹבְרַת, וְזֹו אִינָּה עוֹבְרַת. ^(כ)אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא "עַד וְעַד בִּכְלָל", הֵיִינוּ דְּמִשְׁכַּחַת לְהוּ שְׁתֵּי תְּפִלוֹת בַּהֲדִי הֲדָדִי. אֵלֶּא אִי אֲמַרְתָּ "עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל", הִכִּי מִשְׁכַּחַת לְהוּ שְׁתֵּי תְּפִלוֹת בַּהֲדִי הֲדָדִי? פִּיּוֹן דְּאֶתְיָא לֶה שֶׁל מִנְחָה, אֲזֵלָא לֶה שֶׁל מוֹסָפִין! אֵלֶּא מֵאִי, "עַד וְעַד בִּכְלָל"? קִשְׁיָא רִישָׁא, מֵאִי אִיכָּא בֵּין רַבִּי יְהוּדָה לְרַבְּנָן?! – מִי סְבַרְתָּ דְּהֵאִי "פֶּלַג מִנְחָה" פֶּלַג אַחֲרוֹנָה קֹאֶמֶר? פֶּלַג רֹאשׁוֹנָה קֹאֶמֶר, וְהִכִּי קֹאֶמֶר: אִימַת נְפִיק פֶּלַג רֹאשׁוֹנָה וְעִיִּיל פֶּלַג אַחֲרוֹנָה – מִכִּי נִפְקִי אַחַת עֲשָׂרָה שְׁעוֹת חֲסַר רִבְעִי.

אִמְר רַב נַחֲמָן: אֲף אֲנִן נָמִי תַּנִּינָא. ^{(א)ה}רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בָּבָא הַעִיד חֲמִשָּׁה דְּבָרִים: שְׁמַמְאִין אֵת הַקִּטְנָה, וְשִׁמְשִׁיאִין אֵת הָאֲשָׁה עַל פִּי עַד אַחָד, וְעַל תַּרְגוּמוֹ שְׁנִסְקֵל בִּירוּשָׁלַיִם עַל שְׁהִרָג אֵת הַנֶּפֶשׁ, וְעַל יִיז בֵּן אֲרַבְעִים יוֹם שְׁנַתְּנַסָּה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וְעַל תַּמִּיד שֶׁל שַׁחַר שְׁקָרַב בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת. "שְׁמַע מִינָּה" עַד וְעַד בִּכְלָל". שְׁמַע מִינָּה. 'אִמְר רַב כֶּהֱנָא: הִלְכָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה, הוּאִיל וְתַנּוּ בְּבַחֲרִיתָא כּוֹותִיָּה. ^(ג)וְעַל תַּמִּיד שֶׁל שַׁחַר שְׁקָרַב בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת, מֵאֵן תֵּנָּא לְהָא דְּתַנּוּ: "וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס", בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת.

^(ד)אֲתָה אוֹמַר בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת, או אִינוּ אֵלֶּא בְּשֵׁשׁ שְׁעוֹת?! כְּשֶׁהוּא אוֹמַר "כַּחַם הַיּוֹם", הָרִי שֵׁשׁ שְׁעוֹת אֲמוֹר, הָא מָה אֲנִי מַקְזִים "וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס" – בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת. מִנִּי? לֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבְּנָן. אִי רַבִּי יְהוּדָה עַד אֲרַבַּע שְׁעוֹת נָמִי צַפְרָא הוּא! אִי רַבְּנָן – עַד חֲצוֹת נָמִי צַפְרָא הוּא. ^(ה)אִי בַּעֲיַת אִימָא רַבִּי יְהוּדָה, אִי בַּעֲיַת אִימָא רַבְּנָן: אִי בַּעֲיַת אִימָא רַבְּנָן: אִמְר קָרֵא "בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר" –

חִלְקֵהוּ לְשִׁנֵּי בְּקָרִים. וְאִי בַּעֲיַת אִימָא רַבִּי יְהוּדָה: הָאִי בִּקֹּר יִתִּירָא – לְהַקְדִּים לוֹ שְׁעָה אַחַת. דְּכוּלָּא עֲלֵמָא מִיָּהָא "וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס" בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת. מֵאִי מִשְׁמַע? אִמְר רַבִּי אַחָא בַר יַעֲקֹב: אִמְר קָרֵא "וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס" – אִיזוּ הִיא שְׁעָה שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ חָם וְהִצַּל צוּנָן – הָוִי אוֹמַר בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת. תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הָעָרֵב וְכוּ'. אִמְר לִיָּה רַב חֲסֵדָא לָרַב יַצְחָק: הָתָם אִמְר רַב כֶּהֱנָא הִלְכָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה, הוּאִיל וְתַנּוּ בְּבַחֲרִיתָא כּוֹותִיָּה, הֵכָא מֵאִי? אִישִׁיתִיק וְלֹא אִמְר לִיָּה וְלֹא מִיָּדִי. אִמְר רַב חֲסֵדָא: נַחֲוִי אֲנִן, מְדַרְב מְצַלִּי שֶׁל שְׁבַת בַּעֲרַב שְׁבַת מִפְעוּד יוֹם, שְׁמַע מִינָּה הִלְכָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה. "אֲדַרְבָּה מְדַרְב הוּנָא וְרַבְּנָן לֹא הֵווּ מְצַלִּי עַד אוֹרְתָא, שְׁמַע מִינָּה אִין הִלְכָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה. הַשְׁתָּא דְּלֹא אֲתַמַּר הִלְכְּתָא לֹא כָמָר וְלֹא כָמָר, דְּעָבַד כָּמָר – עָבַד, וְדְּעָבַד כָּמָר – עָבַד. "רַב אִיקְלַע לְבִי גְּנִיכָא וְצַלִּי שֶׁל שְׁבַת בַּעֲרַב שְׁבַת, וְהוּה מְצַלִּי רַבִּי יִרְמְיָה בַר אַבָּא לְאַחֲרִי דְרַב, וְסִיִּים רַב וְלֹא פִסְקִיָּה לְצִלוּתִיָּה דְרַבִּי יִרְמְיָה. שְׁמַע מִינָּה תֵּלַת: שְׁמַע מִינָּה מִתְפַּלֵּל אָדָם שֶׁל שְׁבַת בַּעֲרַב שְׁבַת. וְשְׁמַע מִינָּה מִתְפַּלֵּל תַּלְמִיד אַחֲוִירִי רַבּוֹ. וְשְׁמַע מִינָּה אֲסוּר לַעֲבוֹר כִּנְגֵּד הַמִּתְפַּלְּלִין. 'מִסִּיעַ לִיָּה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לִוִּי. דְּאִמְר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לִוִּי: אֲסוּר לַעֲבוֹר כִּנְגֵּד הַמִּתְפַּלְּלִין. אִינִי?! וְהָא רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי חֲלָפִי. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי – חוּץ לְאַרְבַּע אַמוֹת הוּא דְחֲלָפִי. ^(ו)וְרַבִּי יִרְמְיָה הִכִּי עָבִיד הִכִּי?! וְהָא אִמְר רַב יְהוּדָה אִמְר רַב: לְעוֹלָם אַל יִתְפַּלֵּל אָדָם

לֹא

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

תָּא שְׁמַע וְשֶׁל מוֹסָפִין כָּל הַיּוֹם וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר עַד שֶׁבַע שְׁעוֹת וְתַנְיָא הִיו לְפָנֵינוּ

וְכוּ' וְלֹא גֵרָסִי אִימָא סִיפָּא וְשֶׁל וְכוּ' שְׁאִינוּ בְּמַשְׁנֶה שְׁדַבְרִי רַבִּי יְהוּדָה שְׁאִמְר עַד שֶׁבַע שְׁעוֹת חִינוּ בְּמַשְׁנֶה וְיֵשׁ סְפָרִים שֶׁהִנִּיחוּ אוֹתוֹ בְּמַשְׁנֶה וּמִיָּהּוּ בְּכָל הַסְפָּרִים הַשְּׂנוּים חִינוּ. וּא"ת וְרַבִּי לָמָּה לֹא הִזְכִּיר אוֹתוֹ בְּמַשְׁנֶה וְי"ל מִשּׁוּם דְּלֹא ס"ל כְּתִתָּה בְּהָא דְּאִמְר עַד שֶׁבַע שְׁעוֹת חָבֵל בְּהָא דְּקֹאֶמֶר עַד אֲרַבַּע שְׁעוֹת ס"ל כְּתִתָּה מִשּׁוּם דְּתַנּוּ בְּבַחֲרִיתָא כְּתִתָּה וּבִהִיא דְּפִלְג הַמִּנְחָה נָמִי מִשּׁוּם דְּאִמְרִינָן לְקַמָּן דְּעָבַד כָּמָר עָבַד וְדְּעָבַד כָּמָר עָבַד דְּהִכִּי פְרוּשָׁא דְּעָבַד כַּר' יְהוּדָה (עָבַד) דְּאִמְר מִפִּלְג הַמִּנְחָה לִיְלִיָּא הוּא עָבַד וּמִשּׁוּם הִכִּי מִנְחָה לֹא חָבֵל אִין לְכַרֵּשׁ הַכָּל בְּתַפִּלַּת הַמִּנְחָה וְעָבַד כְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁהַתְּפִלָּל מִנְחָה קֹדֵם פִּלְג דְּפַשְׁיטָא דְרַבְּנָן מוֹדוּ בַּשְּׁעוּרֹו דְרַבִּי יְהוּדָה: דְרַבְּ כְּצַלִּי

שֶׁל שְׁבַת בע"ש תַּמָּה דְּהָא אִמְרִינָן בַּבֶּקֶר בְּמָה מְזַלִּיקוֹן (שְׁבַת ד' כג:) וּבִלְבָד שְׁלֹא יִקְדִּים וְשֹׁלֵא יֵאָחַר. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם בַּשְּׁאִינוּ מִקְבֵּל עֲלָיו שְׁבַת מִיַּד חָבֵל הֵכָא מִיָּדִי שְׁמַקְבֵּל עֲלָיו שְׁבַת מִיַּד הִלְכָּךְ לֹא הָיָא הַקְדָּמָה וְטַעֲמָא מִשּׁוּם דַּס"ל כְּרַבִּי יְהוּדָה וְכוּ הִנֵּךְ דְּלִקְמוֹן שֶׁהַתְּפִלָּלו שֶׁל מ"ש בַּשְּׁבַת הֵינוּ מִשּׁוּם דַּסְבִּירָא לְהוּ כְּרַבִּי יְהוּדָה לַעֲנִין תְּפִלַּת הָעָרַב שֶׁהִיא שְׁעָה וּרְבִיעִי קֹדֵם הֵלִיָּלָה אַעפ"כ [אִין] אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בּמ"ש מִיַּד לְאַחַר פֶּלַג הַמִּנְחָה וְכוּ לַעֲנִין תּוֹסַפַּת שְׁבַת (וּט' בָּאָב) וּי"ה דְּקוּי"ל שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה אִם בּוּ לֹא גִרְיָה שְׁעוֹר גְּדוּל כָּל כֶּךָ:

כו.

עין משפט בר מצוה
--

א מוּי' פז' מהל' יבום וחליצההל' טו, טוש"ע אה"ע סי' קעה סעי' יא:

ב מוּי' פז"ב מהל' גירושין הל' טו, סמג עשין ג, טוש"ע אה"ע סי' יז סעי' ג:

ג מוּי' פז' מהל' נזקי ממון הל' ג, סמג עשין סו:

ד מוּי' פז' מהל' איסורי המזבח הל' ב, סמג עשין קב:

ה מוּי' פז' מהל' תמידים ומוספין בהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' א:

ו מוּי' פז' מהל' תפילה וברכת בהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' פט סעי' א:

ז מוּי' פז' מהל' תפילה וברכת בהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' רלג סעי' א:

ח מוּי' פז' מהל' תפילה וברכת בהנים הל' ז, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רסז סעי' ב:

י מוּי' פז' מהל' תפילה וברכת בהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קב סעי' ד:

כְּשֶׁהוּא אוֹמַר כַּחַם הַיּוֹם הֲרִי שֵׁשׁ שְׁעוֹת אִמּוֹר – כְּלוּמַר מִצִּינוּ בְּמָקוֹם אַחַר שֶׁשָּׁנָה הִכְתִּיב בַּלְשׁוֹנוֹ וְאִמְר וְהוּא יֵשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כַּחַם הַיּוֹם וְלֹא אִמְר כַּחַם הַשֶּׁמֶשׁ אֱלָּא הַיּוֹם מִשְׁמַע כָּל הַמִּקְוִימוֹת חַמּוּן בֵּין חֲמָה בֵּין צֶל הוּא מְדַבֵּר בְּשַׁעָה שְׁשִׁית: הָא מָה אֲנִי מַקְזִים וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ – דְּמִשְׁמַע הַשֶּׁמֶשׁ חָם וְהַצֵּל צוּנָן: בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת – דְּחֵלּוּ קֹדֵם אֲרַבַּע שְׁעוֹת אֲף הַשֶּׁמֶשׁ צוּנָן: מִזִּי – הָא דְּמִשְׁמַע דְּאֲרַבַּע לֹאז בִּקֹּר הוּא דְּהָא בְּתִיב וַיִּלְקֻטוּ אִתּוּ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס הַנוֹמֵר וּמִדְּמוּקִי וְנָמַס בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת מִכְּלָל דְּלֹאז זְמַן לְקִיטָּה הוּא וְלֹאז בִּקֹּר מִקְרִי: אֲרַבַּע שְׁעוֹת נָמִי צַפְרָא הוּא – דְּהָא אִמְרַת עַד וְעַד בִּכְלָל וְגַבִּי תַמִּיד בְּתִיב תַּעֲשֶׂה בַּבֶּקֶר: לְשִׁנֵּי בְּקָרִים – שְׁלֹא הִיוּ לּוֹקֻטִים אֱלָּא בַּשֵּׁלֶשׁ שְׁעוֹת רֹאשׁוֹנוֹת שֶׁהוּא בִּקֹּר רֹאשׁוֹן: הָתָם אִמְר רַב כֶּהֱנָא – גְּבִי תְּפִלַּת הַשַּׁחַר: שֶׁל שְׁבַת בַּעֲרַב שְׁבַת – שְׁקָבֵל עֲלָיו שְׁבַת מִפְעוּד יוֹם: שְׁמַע מִנָּה – כְּרַבִּי יְהוּדָה ס"ל דְּאִמְר מִפִּלְג הַמִּנְחָה אֲזֵל לִיָּה זְמַן תְּפִלַּת הַמִּנְחָה וְעִלִּי לִיָּה זְמַ

כז:

עין משפט גור מצורה

א מו"י פה' מהל' תלמוד תורה הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' טז:

ב מו"י פה' מהל' תלמוד תורה הל' ה, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' טז:

ג מו"י פה' מהל' תלמוד תורה הל' ב, ש"ע יו"ד סי' רמב סעי' ב:

ד מו"י פה' מהל' תלמוד תורה הל' ט, ש"ע יו"ד סי' רמב סעי' כד:

ה מו"י פה' מהל' תלמוד תורה הל' ט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' כה:

ו טוש"ע או"ח סי' רסג סעי' יד:

ז טוש"ע או"ח סי' רסג סעי' יד:

ח מו"י פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ז:

ט מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' יא, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רסז סעי' ב:

י מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' יא, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצג סעי' ג:

יא מו"י פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו:

יב מו"י פא' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו:

יג מו"י פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו:

יד מו"י פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ז:

טו מו"י פס' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טור או"ח סי' רלז:

וְלֹא אַחֲרָי רַבּוּ פֿרשׂ רש"י משום יִהְיֶה וְנִשְׁ מִכְרַשׁ שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לְרַבּוֹ: וְהַנּוֹתֵן

שְׁלוֹם לְרַבּוֹ וְהַמְחִיזִיר שְׁלוֹם פֿרושׁ כְּשֶׁאֵר כְּנִי אָדָם שְׂאִינוּ אוֹמֵר שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי וְהִינוּ אֲמָרִינוּן (פ"ק דף עג:). כְּדִי שְׂאִילַת תִּלְמִיד לְרַב אִי נִמִּי הֵהוּא לִכְתַּחֲלָה קִאֵמֵר וּבְתִלְמִיד חֹבֵר דָּשִׁירי כָּכֵל הֵי דְלִקְמִן:

הוֹאִיל וְהַתְּפַלֵּלוּ וְכוּ' הָבָא נִמִּי נִימָא לַעֲנִין חוֹמְרָא וְאִמְאִי שְׂרִי לִיָּה וּבְהִינְטֵרַם פֿי'כַפְנִים אַחֵר: **שְׂאֵנִי** צָבוּר אַע"ג אֵלָא מִטָּא זְמַן אֵין אִסּוּרָה אִסּוּר בַּעֲשִׁית

מִלֵּאכָה אִף עַל גַּב כְּטַעוּתָא הוּא: **צָלִי** שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת וכו' יֵשׁ לוֹמֵר דְּהָבָא מִנְרִי שִׁנֵּשׁ לוּ צָרַךְ מַעֲנֵה לַעֲשׂוֹת כְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּגוֹן לְלַבֵּת לְמוֹל תַּיִנוֹךְ וְלֹא יִהְיֶה לוּ יוֹן לְהַבְדִּילָהּ אִם לֹא יִקְדִּים דְּנִזְאִי צְרִיךְ לְהוֹסִיף מַחֵל עַל הַקָּדָשׁ דְּאוֹרִיתָא אֶבֶל כַּחֲסֵם לֹא וּפְשִׁיטָא שְׁלֹא הִיוּ מִמְּהָרִים לְהַבְדִּיל וְלִהְתַּפַּלֵּל שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת דָּנֵם כְּמִלֵּאכָה אִסּוּר עַם חֲשֵׁכָה: **הִלְכָּה** כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר רְשׁוּת לֹא דוֹקָא רְשׁוּת אֵלָא כְּדַכְרָשִׁית לַעֲיֹל (כְּרָכוּת ד' כו.) וְלִכְךָ נִקְרָא רְשׁוּת לְבִטּוֹלָה עֲבוּר מַעֲנֵה אַחֲרַת הָעוֹבְרֵת: **וְהִלְכָתָא** כּוֹתֶה דְּרַב וְנִלְאָה דְלִכְךָ תַּקְנִי פְסוּקִים וְקָדִישׁ בֵּין גְּאֻלָּה לְתַפְלָה דְּרְשׁוּתִּי הוּא (ע' תוס' ד: ד"ה אִמֵּר ר"י):

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

כַּנְגֵּד רַבּוּ – אֵלֶּנ רַבִּי וּמִרְקָא כְּאַלּוּ הֵם שְׂוִים: אַחֲרֵי רַבּוּ – נִמִּי יִהְיֶה הוּא: שְׁלוֹם לְרַבּוּ

– כְּשֶׁאֵר כָּל אָדָם שְׁלוֹם עֲלֶיךָ וְלֹא אִמֵּר לוּ שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי: וְהִינוּ דְּקִאֵמֵר לִיָּה – אוֹתוֹן הָיוּם שֶׁהַתַּפַּלֵּל רַב כָּל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת אִמֵּר לִיָּה רַבִּי וְרַמְיָה מִי בְּדִלַת מִן הַמִּלְאכָה הוֹאִיל וְקִבְּלַת עֲלֶיךָ שַׁבָּת בַּתַּפְלָתָךְ: וְלֹא אִמֵּר לִיָּה מִי בְּדוּל מֵר – שְׁמַע מִנֵּה תִלְמִיד חֹבֵר הָוָה. וְהִיָּינוּ דְּקִאֵמֵר לִיָּה רַבִּי יְרַמְיָה בַּר אֲבָא לְרַב: מִי בְּדִלַתָּ? אָמַר לִיָּה: אֵין, בְּדִילָנָא, וְלֹא אָמַר ״מִי בְּדִיל מֵר״? וּמִי בְּדִיל? וְהָאֵמֵר רַבִּי אֲבִין: פַּעַם אַחַת הַתְּפַלֵּל רַבִּי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת, וְנִכְנָס לְמַרְחָץ, וַיֵּצֵא וּשְׁנָה לוֹ פִּרְקִין, וַיְדַיֵּין לֹא חֲשִׁכָה! אָמַר רַבָּא: הָהוּא דְנִכְנָס לְהוֹיַע, וְקוּדָם גְּזִירָה הָוָה. אֵינִי, וְהָא אֲבִיִּי שָׂרָא לִיָּה לְרַב דִּימִי בַּר לִיוָאִי לְכַבְרוּיִי סֵלִי! 'הֵהוּא טַעוּתָא הוּא.י וְטַעוּתָא מִי הִדְרָא? וְהָא אָמַר אֲבִידָן: פַּעַם אַחַת נִתְקַשְׁרוּ שְׁמַיִם בְּעֵבִים, כְּסִבּוּרִים הָעָם לוֹמֵר חֲשִׁכָה הוּא, נִכְנָסוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַתְּפַלֵּלוּ שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת. וְנִתְפָּזְרוּ הָעֵבִים וְזָרְחָה הַחֲמָה, 'ובָּאוּ וּשְׂאֵלוּ אֶת רַבִּי. וְאָמַר: הוֹאִיל וְהַתְּפַלֵּלוּ – הַתְּפַלֵּלוּ! שְׂאֵנִי צָבוּר, דְּלֹא מְטַרְחִינוּ לָהּ. ^[כא]אָמַר רַבִּי חֵיִיא בַּר אֲבִין: רַב צָלִי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת, רַבִּי יֹאשִׁיָּה מְצַלִּי שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת. רַב צָלִי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת: אוֹמֵר קְדוּשָׁה עַל הַכּוֹס, אוּ אֵינוּ אוֹמֵר קְדוּשָׁה עַל הַכּוֹס? תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר שְׂמוּאֵל: מִתְּפַלֵּל אָדָם שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת וְאוֹמֵר קְדוּשָׁה עַל הַכּוֹס. 'רַבִּי יֹאשִׁיָּה מְצַלִּי שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת: אוֹמֵר הַבְּדִלָה עַל הַכּוֹס אוּ אֵינוּ אוֹמֵר הַבְּדִלָה עַל הַכּוֹס? תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: מִתְּפַלֵּל אָדָם שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת וְאוֹמֵר הַבְּדִלָה עַל הַכּוֹס. אָמַר רַבִּי זִירָא אָמַר רַבִּי אֲסִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַב: בְּצַד עֲמוּד זֶה הַתְּפַלֵּל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת כִּי אֲתָא עוֹלָא אָמַר: בְּצַד תַּמְרָה הָוָה, וְלֹא בְּצַד עֲמוּד הָוָה. וְלֹא רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי הָוָה, אֶלָּא רַבִּי יוֹסִי הָוָה, אֶלָּא שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת הָוָה. ״תְּפִלַּת הָעָרַב אֵין לָהּ קָבַע. מָאִי אֵין לָהּ קָבַע? אֵילִימָא דְּאִי בַּעֲי מְצַלִּי כּוּלִּיָּה לִילְיָא, לִיתְנִי ״תְּפִלַּת הָעָרַב כָּל הַלְיָלָה״! אֶלָּא מָאִי אֵין לָהּ קָבַע – ״כִּמָּאן דְּאָמַר, תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: תְּפִלַּת עַרְבִית: רַבִּין גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר חוֹבָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רְשׁוּת. אָמַר אֲבִיִּי: הִלְכָּה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר חוֹבָה. וְרַבָּא אָמַר: הִלְכָּה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר רְשׁוּת. תַּנּוּ רַבְּנָן: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לוֹ: תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אוּ חוֹבָה? אָמַר לִיָּה: רְשׁוּת. ^[כב]כָּא לִפְנֵי רַבִּין גַּמְלִיאֵל, אָמַר לוֹ: תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אוּ חוֹבָה? אָמַר לוֹ: חוֹבָה. אָמַר לוֹ: וְהִלָּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לִי רְשׁוּת?! אָמַר לוֹ: הִמָּתֵן עַד שִׁיכְנָסוּ בַּעֲלֵי תְרִיסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. ^[כג]כְּשֶׁנִּכְנָסוּ בַּעֲלֵי תְרִיסִין, עֲמַד הַשּׁוֹאֵל וּשְׂאֵל: תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אוּ חוֹבָה? אָמַר לוֹ רַבִּין גַּמְלִיאֵל: חוֹבָה. אָמַר לָהֶם רַבִּין גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: כָּלוּם יֵשׁ אָדָם שֶׁחוֹלֵק בְּדָבָר זֶה? אָמַר לִיָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לָאו. אָמַר לוֹ: וְהִלָּא מִשְׁמָה אָמְרוּ לִי רְשׁוּת! אָמַר לִיָּה: יְהוֹשֻׁעַ, עֲמוּד עַל רִגְלֶיהָ וַיַּעֲדוּ בָּהּ. עֲמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רִגְלָיו וְאָמַר אֶלְמָלֵא אֲנִי חִי וְהוּא מֵת – יְכוֹל הָחִי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת. וַעֲכָשִׁי שְׂאֵנִי חִי וְהוּא חִי – הֵיאָה יְכוֹל הָחִי לְהַכְחִישׁ אֶת הַחִי? הִיָּה רַבִּין גַּמְלִיאֵל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רִגְלָיו, עַד שֶׁרָנְנוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ לְחוֹצְפִית הַתּוֹרָגְמָן: עֲמוּד! וַעֲמַד. אָמְרִי: עַד כַּמָּה נִצְעָרִיה וְנִיזִיל, בְּרֹאשׁ הַשְּׁנָה אֲשַׁתְּקַד צַעְרִיה. בְּכַכוּרוֹת כְּמַעֲשֶׂה דְּרַבִּי צְדוֹק צַעְרִיה. הָכָא נִמִּי צַעְרִיה, תָּא וְנַעֲבְרִיה! מָאן נוֹקִים לִיָּה? נוֹקְמִיה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – בַּעַל מַעֲשֶׂה הוּא. נוֹקְמִיה לְרַבִּי עַקִּיבָא – דִּילְמָא עֲנִישׁ לִיָּה, דְּלִית לִיָּה זְכוּת אָבוֹת. אֶלָּא נוֹקְמִיה לְרַבִּי אֶלְעָזָר כּוֹ עֲזַרְיָה, דְּהוּא חָכָם, וְהוּא עָשִׂיר, וְהוּא עָשִׂירִי לְעִזְרָא. הוּא חָכָם – דְּאִי מְקָשִׁי לִיָּה, מִפְּרַק לִיָּה. וְהוּא עָשִׂיר – דְּאִי אִית לִיָּה לְפִלוּחֵי לְבִי קִיסָר, אִף הוּא אֶזוֹל וּפְלַח. וְהוּא עָשִׂירִי לְעִזְרָא – דְּאִית לִיָּה זְכוּת אָבוֹת, וְלֹא מְצִי עֲנִישׁ לִיָּה. אֲתוּ וְאָמְרוּ לִיָּה: נִיחָא לִיָּה לְמַר דְּלִיהוּי רִישׁ מְתִיבָתָא? אָמַר לָהּ: אִיזִיל וְאִימְלִיָּה בְּאִינְשֵׁי בֵּיתִי. אֶזוֹל וְאִמְלִיָּה בְּדְבִיתָהּ. אָמַרְה לִיָּה:

דְּלָמָא

מסורת הש"ס
א מסכת כלה רבתי
ב פסחים קו.
ג בכורות לו.
ד אוצר מדרשים מדרש לעולם

גליון הש"ס

גמ' והמחזיר שלום לרבו. ברי"ף וברא"ש ליתא להא והמחזיר שלום לרבו:

שם דתלמיד חבר הוה. עיין קדושין ד' מ"ו ע"א תוס' ד"ה גראין:

שם וקודם גזרה הוה. ע' שבת ד' מ' ע"ב ברש"י ד"ה דהא מעשה. וברשב"א בחדושויו שם:

תורה אור השלם

במאמרי כאן ביטאתי עניין זה באמצעות ההנגדה בין השפעה לבין כוח (או שררה). היהדות נוטה להיות ביקורתית כלפי הכוח. למלכים היה כוח שלטוני, ורבים מהם ניצלוהו לרעה. לנביאים לא היה כוח כלל, אבל השפעתם נמשכת עד עצם היום הזה. בתלמוד מסופר כי רבן גמליאל הנשיא, ראש הקהילה היהודית בארץ ישראל בזמנו, הפעיל את סמכות תפקידו בדרך שהשפילה את סגנו, רבי יהושע, והודח משום כך.4ברכות כז ע"ב. לגדולי הדור, פוסקי ההלכה המובילים, כמעט אף פעם לא הייתה סמכות רשמית. הם הגיעו למעמדם כמנהיגים הלכתיים מתוך הסכמה ציבורית. היהדות, במידה רבה להפליא, מעדיפה מנהיגות של השפעה על פני מנהיגות המתבססת על תפקיד רשמי. [שעורים במנהיגות; מהדורה עברית, מבוא; להעז ובגדול יז]

– כְּשֶׁאֵר כָּל אָדָם שְׁלוֹם עֲלֶיךָ וְלֹא אִמֵּר לוּ שְׁלוֹם עֲלֶיךָ רַבִּי: וְהִינוּ דְּקִאֵמֵר לִיָּה – אוֹתוֹן הָיוּם שֶׁהַתַּפַּלֵּל רַב כָּל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת אִמֵּר לִיָּה רַבִּי וְרַמְיָה מִי בְּדִלַת מִן הַמִּלְאכָה הוֹאִיל וְקִבְּלַת עֲלֶיךָ שַׁבָּת בַּתַּפְלָתָךְ: וְלֹא אִמֵּר לִיָּה מִי בְּדוּל מֵר – שְׁמַע מִנֵּה תִלְמִיד חֹבֵר הָוָה. וְהִיָּינוּ דְּקִאֵמֵר לִיָּה רַבִּי יְרַמְיָה בַּר אֲבָא לְרַב: מִי בְּדִלַתָּ? אָמַר לִיָּה: אֵין, בְּדִילָנָא, וְלֹא אָמַר ״מִי בְּדִיל מֵר״? וּמִי בְּדִיל? וְהָאֵמֵר רַבִּי אֲבִין: פַּעַם אַחַת הַתְּפַלֵּל רַבִּי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת, וְנִכְנָס לְמַרְחָץ, וַיְעִיֵּין לֹא חֲשִׁכָה! אָמַר רַבָּא: הָהוּא דְנִכְנָס לְהוֹיַע, וְקוּדָם גְּזִירָה הָוָה. אֵינִי, וְהָא אֲבִיִּי שָׂרָא לִיָּה לְרַב דִּימִי בַּר לִיוָאִי לְכַבְרוּיִי סֵלִי! 'הֵהוּא טַעוּתָא הוּא.י וְטַעוּתָא מִי הִדְרָא? וְהָא אָמַר אֲבִידָן: פַּעַם אַחַת נִתְקַשְׁרוּ שְׁמַיִם בְּעֵבִים, כְּסִבּוּרִים הָעָם לוֹמֵר חֲשִׁכָה הוּא, נִכְנָסוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַתְּפַלֵּלוּ שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת. וְנִתְפָּזְרוּ הָעֵבִים וְזָרְחָה הַחֲמָה, 'ובָּאוּ וּשְׂאֵלוּ אֶת רַבִּי. וְאָמַר: הוֹאִיל וְהַתְּפַלֵּלוּ – הַתְּפַלֵּלוּ! שְׂאֵנִי צָבוּר, דְּלֹא מְטַרְחִינוּ לָהּ. ^[כא]אָמַר רַבִּי חֵיִיא בַּר אֲבִין: רַב צָלִי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת, רַבִּי יֹאשִׁיָּה מְצַלִּי שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת. רַב צָלִי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת: אוֹמֵר קְדוּשָׁה עַל הַכּוֹס, אוּ אֵינוּ אוֹמֵר קְדוּשָׁה עַל הַכּוֹס? תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר שְׂמוּאֵל: מִתְּפַלֵּל אָדָם שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת וְאוֹמֵר קְדוּשָׁה עַל הַכּוֹס. 'רַבִּי יֹאשִׁיָּה מְצַלִּי שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת: אוֹמֵר הַבְּדִלָה עַל הַכּוֹס אוּ אֵינוּ אוֹמֵר הַבְּדִלָה עַל הַכּוֹס? תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: מִתְּפַלֵּל אָדָם שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת וְאוֹמֵר הַבְּדִלָה עַל הַכּוֹס. אָמַר רַבִּי זִירָא אָמַר רַבִּי אֲסִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַב: בְּצַד עֲמוּד זֶה הַתְּפַלֵּל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי שֶׁל שַׁבָּת בְּעָרַב שַׁבָּת כִּי אֲתָא עוֹלָא אָמַר: בְּצַד תַּמְרָה הָוָה, וְלֹא בְּצַד עֲמוּד הָוָה. וְלֹא רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹסִי הָוָה, אֶלָּא רַבִּי יוֹסִי הָוָה, אֶלָּא שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת הָוָה. ״תְּפִלַּת הָעָרַב אֵין לָהּ קָבַע. מָאִי אֵין לָהּ קָבַע? אֵילִימָא דְּאִי בַּעֲי מְצַלִּי כּוּלִּיָּה לִילְיָא, לִיתְנִי ״תְּפִלַּת הָעָרַב כָּל הַלְיָלָה״! אֶלָּא מָאִי אֵין לָהּ קָבַע – ״כִּמָּאן דְּאָמַר, תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: תְּפִלַּת עַרְבִית: רַבִּין גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר חוֹבָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רְשׁוּת. אָמַר אֲבִיִּי: הִלְכָּה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר חוֹבָה. וְרַבָּא אָמַר: הִלְכָּה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר רְשׁוּת. תַּנּוּ רַבְּנָן: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לוֹ: תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אוּ חוֹבָה? אָמַר לוֹ: חוֹבָה. אָמַר לוֹ: וְהִלָּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לִי רְשׁוּת?! אָמַר לוֹ: הִמָּתֵן עַד שִׁיכְנָסוּ בַּעֲלֵי תְרִיסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. ^[כב]כְּשֶׁנִּכְנָסוּ בַּעֲלֵי תְרִיסִין, עֲמַד הַשּׁוֹאֵל וּשְׂאֵל: תְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת אוּ חוֹבָה? אָמַר לוֹ רַבִּין גַּמְלִיאֵל: חוֹבָה. אָמַר לָהֶם רַבִּין גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: כָּלוּם יֵשׁ אָדָם שֶׁחוֹלֵק בְּדָבָר זֶה? אָמַר לִיָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לָאו. אָמַר לוֹ: וְהִלָּא מִשְׁמָה אָמְרוּ לִי רְשׁוּת! אָמַר לִיָּה: יְהוֹשֻׁעַ, עֲמוּד עַל רִגְלֶיהָ וַיַּעֲדוּ בָּהּ. עֲמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רִגְלָיו וְאָמַר אֶלְמָלֵא אֲנִי חִי וְהוּא מֵת – יְכוֹל הָחִי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת. וַעֲכָשִׁי שְׂאֵנִי חִי וְהוּא חִי – הֵיאָה יְכוֹל הָחִי לְהַכְחִישׁ אֶת הַחִי? הִיָּה רַבִּין גַּמְלִיאֵל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רִגְלָיו, עַד שֶׁרָנְנוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ לְחוֹצְפִית הַתּוֹרָגְמָן: עֲמוּד! וַעֲמַד. אָמְרִי: עַד כַּמָּה נִצְעָרִיה וְנִיזִיל, בְּרֹאשׁ הַשְּׁנָה אֲשַׁתְּקַד צַעְרִיה. בְּכַכוּרוֹת כְּמַעֲשֶׂה דְּרַבִּי צְדוֹק צַעְרִיה. הָכָא נִמִּי צַעְרִיה, תָּא וְנַעֲבְרִיה! מָאן נוֹקִים לִיָּה? נוֹקְמִיה לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – בַּעַל מַעֲשֶׂה הוּא. נוֹקְמִיה לְרַבִּי עַ

מסורת הש"ס
א סוטה ט; תוספתא ידים; משנה ידים ב יומא נד. ג לעיל כז. ד זבחים צא; זבחים יב.
גליון הש"ס
גמ' מכותלי ביתך. עיין תשב"ץ ח"א עיני קמב: שם ונקרא פושע. עיין לקמן (דף מ"ג ע"ב): שם כי הוה חליש מגורסא. עיין עירובין (דף כ"ח ע"ב):
תורה אור השלם

לא־נִבא עמוּנִי וּמוֹאָבִי בַּקֹּהֶל יִהְיֶה גַם דּוֹר שְׁפִירֵי לֹא־נִבא לָקֵם בַּקֹּהֶל יִהְיֶה עַד־עוֹלָם [דברים כג, ד]

כִּי אָמַר בַּחֲזִי עֲשִׂיתִי וּבַחֲכָמֹתֵי כִּי נִבְּנוּתִי וְאֶסִּיר גְּבוּלוֹת עַמִּים [ווערדמיתם] שׁוֹשִׁיתִי וְאוֹרִיד כְּאֹבִיר יוֹשְׁבִים [ישעיהו י, יג]

וְאַחֲרֵיכֵן אָשִׁיב אֶת־שְׁבוֹת בְּנֵי עַמּוֹן נֶאֱמַר וְיָהוּה [רמיהו מט, ו] וּשְׁבָתִי אֶת־שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבְנוֹ עָרִים נִשְׁמוֹת וְיִשְׁבּוּ וְנִסְעוּ כְּרָמִים וְשָׂתוּ אֶת־יַיִןם וְעָשׂוּ גִּזְתּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיָהֶם [עמוס ט, יד]

נוֹגִי מִמוֹעֵד אֶסְפְּתִי מִמֶּדֶד הִיוּ מִשְׁאֵת עֲלִיהֶ חֲרָפָה [פסניה ג, יח] דְּלֶפָה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קוֹמָנִי כְּדִבְרֶךְ [תהילים קיט, כח]

דְּרָכֵי צִיּוֹן אֲבִלוֹת מִבְּלִי בְּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמֵמִין כַּהֲנִיָּה נֶאֱמָחִים תְּבוּלוֹתֶיהָ נוֹגוֹת וְהִיא מִרְלָה [איכה א, ד]

מַעֲבָרִין לָךְ – יוֹרִידוּךָ מִן הַשָּׁמַיִמוֹת בְּשָׂבִיל אַחֶר:

בְּכֶסֶף דְּמוֹקְרָא וְלִמְחַר לְתַבַּר וּל"ג מַעֲלִין בְּקֹלֶשׁ: כֶּסֶף דְּמוֹקְרָא – כּוּם זְכוּכִית וְקֶרֶה שְׁקִירִין לֹה בַלְשׁוֹן יִשְׁמַעְלַל עֲרָקִי"א וְאוֹמְרִים בְּנֵי אָדָם בְּמַשָּׁל הָדֵיוּט יוּם אֶחָד יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוּ בַעֲלִיו וַיִּתְּכַבֵּד בּוּ וְאִם יִשְׁכַּר יִשְׁכַּר: לִית לָךְ חֹנֶקְתָּא – אִין לָךְ שַׁעְרוֹת לְבָנוֹת שֶׁל זָקְנָה וְזָאָה לְזַלְזָשׁ לְהִיִּית זָקֵן: י"ח דְּרֵי חֹנֶקְתָּא – י"ח שְׁנוֹת שֶׁל זָקְנָה: קָא חָלָשׁ דַּעֲתָה דְּר"ג – בְּשָׂרָהָה שְׁתּוּסְפּוּ הַיּוֹם תַּלְמִידִים רַבִּים וְהִנֵּה דּוֹאֵב שְׁלֹא יַעֲגֹשׁ בְּמָה שְׁמַנְעֵם בְּיָמָיו מִלֵּבָא: דְּמַלְגֵן קֻטְמָא – כְּלוּמַר אֵלף אֲלֹו אִינֵם לְאוּיִים: תַּלּוּיָה – בְּסַפֵּךְ שֶׁלֹא פִקְשׁוּהָ מִתּוֹךְ שָׂרְבּוּ הַתַּלְמִידִים רַב הַחֲדוּד וְהַפְּלֹפּוּל: לִאֲשַׁיְתָא דְּבִיתָה דְּמַשְׁחָרָן – כְּתָלִי בֵיתוֹ שֶׁל ר' יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ שְׁחוּרוֹת: שְׁכַחְמֵי אֶתָּה – עוֹשֶׂה פְּחַמִּים וי"א נִפְחַ: נַעֲגִיתִי לָךְ – דְּבַרְתִּי לַמֶּלֶךְ יוֹתֵר מִן הָרְאוּי: דְּלָבִישׁ מֶדָא – הָרִגְוִל לִלְבָשׁ הַמַּעֲשִׂיל וְלִבָּשׁ כְּלוּמַר הָרְגִיל בְּגִשְׁמִיאוֹת וְהִנֵּה נִשְׂאִי: מָנָה בֶּן מָנָה – כֶּהֵן בֶּן כֶּהֵן זֵה אֶת מִי חֻטְאִית: אֶפֶר מַקְלָה – אֶפֶר הַקְּלוּי בְּתַנּוּרִים וּבְכִירוֹת כְּלוּמַר אֶפֶר סָתָם: שְׂבַת שֶׁל מִי הָיְתָה – בְּמַסְבֵּת חֲנֻנִיָּה: וְאוֹתוֹ תַּלְמִיד – שֶׁשָּׂאֵל תַּפְּלַת עֲרֻבִית רְשִׁית אוֹ חוּבָה רֶשֶׁב־יִי הוּא: וְקֶרָא פּוֹשַׁע – הַמְּאַחֵר כ"ב: מִתְּפַלֵּל שֶׁל מַנְחָה – מֵאֲחֵר שֶׁהֵגִיעַ זְמַנָּה כְּדִי לְהַקְדִּימָהּ בַּתְּחִלַּת זְמַנָּה שֶׁלֹא יִקְרָא פּוֹשַׁע גַּם עָלֶיהָ: וְחֹא"כ שֶׁל מוֹסְפִין – הוּאִיל וְאֲחֵר זְמַנָּה אִינוּ עוֹבֵר דֶּהָא אִמְרֵי רַבֵּנן וְשֶׁל מוֹסְפִים כָּל הַיּוֹם: שְׂזוּ מַנְחָה עוֹבְרַת – ר' יְהוּדָה לְטַעַמָּה דְּאִמַּר עַד שְׂבַע שָׁעוֹת וְתוֹ לֹא: כִּי חֲלָפִי רַבֵּנן – תַּלְמִידִים הַיּוֹנִחִים מִבֵּית ר' נָתָן: מֵאוֹ אִמַּר הֲלָכָה כִּי מִדְּרָשׁ – מִי מַבְנֵי הַשָּׂיִבָה אִמַּר בְּבִית הַמְּדַרְשׁ שֶׁהֲלָכָה כִּר' יְהוּדָה: חֲדָא הִיא לָךְ אוֹ חֲדַת הִיא לָךְ – אַחַת הִיא לָךְ שֶׁלֹא לְמַדַּת דָּבָר מִשְׁמֹו שֶׁל ר' יוֹחָנָן אֲלֹא זֹו בַלְבָּד לִבֶּךָ חֲדִיבָה הִיא לָךְ אוֹ חֲדָשָׁה הִיא לָךְ שֶׁהִיִּית סְבוּר שֶׁאֶחָד מִן הָאֲחֵרִים אִמְרָה: ה"ג א"ל חֲדַת הִיא לִי דְּמַסְפָּקָא לִי בִר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לוי – סְבוּר הִיִּיתוּ שְׂרָבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לוי הָאִמְרָה: אִמַּר רִיב"ל גְּרָסִי' וּל"ג דְּאִמַּר: מִמוּעֵד – מַחֲמַת שֶׁהִשְׁבִּירוּ מוֹעֲדֵי הַתַּפְּלוּת וְחֲגִים יְהִיוּ נוֹגִים וְאִסּוּפִים וְכֻלִּים:

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

וְשָׁל מוֹסְפִין כָּל הַיּוֹם הַקָּדָשׁ הֶרֶב רַבֵּינוּ שֶׁמֶשׁוֹן ז'ל דְּאִמְרֵי' בְּפֶרֶק תַּמִּיד נִשְׁחַט (פְּסָחִים דף נח.)

וְשָׁל מוֹסְפִין כָּשֵׁשׁ בְּזָכֵן בְּשַׁבַּע וּכ"ת ה"מ לְמַצוּה אֲבָל דִּיעָבַד כָּל יוֹמָא גַּמִּי זְמַנָּה הוּא דְרֵי בְּתַמּוּרָה (פ"ב ד' יז) מִשְׁמַע שֶׁהַמוֹסְפִין הִיוּ גִּשְׁחֻטִין עִם הַתַּמִּיד וְנִקְטְרִין עִמּוֹ.

וְתַכּוֹן דְּהֵתָם מִנְרֵי בְּשַׁבַּת: הַלְכָּה מִתְּפַלֵּל שֶׁל מִנְחָה וְאח"כ מִתְּפַלֵּל שֶׁל מוֹסֵף מִכָּאֵן וְשׁ לְזֵהר בִּיזוּ"כ לְהַתְּפַלֵּל תַּפְּלַת שַׁחֲרִית קֹדֶם שֶׁשְׁעוֹת וּמַחֲצָה דְּהֵינּוּ קֹדֶם שְׁנִיעַ שְׁעַת הַמַּנְחָה דִּלְכ"כ הִיוּ צְרוּכִין לְהַתְּפַלֵּל תַּפְּלַת הַמַּנְחָה קֹדֶם וְהר"י אֹמַר דְּאִינוּ צְרִיךְ דֶּהָא דְקֹאמַר שִׁיתְּפַלֵּל תַּפְּלַת הַמַּנְחָה קֹדֶם הֵינּוּ בְּשֵׁשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו שֶׁלֹא יוּכַל לְהַתְּפַלֵּל תַּפְּלַת הַמַּנְחָה בְּזַמְנָה וְצְרִיךְ לְהַתְּפַלֵּל שְׁנִיָּהם מִינַר כְּגוֹן שֶׁהִנֵּה לוֹ לִילָךְ לְסַעֲדָה גְּדוּלָה כְּמוֹ לְשׁוֹאִין וּמִתְּנַרָא שְׁמַא יִמְשֹׁךְ בְּסַעֲדָתוֹ אוֹ דְּשִׁתְּכַר אֲבָל אִם הִנֵּה לוֹ שְׁהִית לְהַתְּפַלֵּל אַחֵר תַּפְּלַת מוֹסֵף תַּפְּלַת הַמַּנְחָה בְּזַמְנָה אִין לוֹ לְהַקְדִּים תַּפְּלַת הַמַּנְחָה אֲלֹא יִתְּפַלֵּל כְּסָדֵר מוֹסֵף וְאח"כ מַנְחָה: **כְּדַמְתַּרְגֵּם** רב יוסף על דאחרו זמני מוֹעֲדֵיא וְאִי מִשְׁתַּעֲי בְּרַגְלִים אִין שִׁנָּה לומר לָשׁוֹן אַחִיר שֶׁהָיוּ אִין לָהֶם תַּשְׁלִימִין אֲלֹא ע"כ בַּתְּפִלָּה מִשְׁתַּעֲי קֶרָא:

רב

כח.

 עין משפט נר מצוה
--

א מיי' פד' מהל' תלמוד תורה הל' א, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ז:

ב מיי' פ"ב מהל' איסורי ביאה הל' בה, סמג לאוין קטז, טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' י:

ג מיי' פא' מהל' תלמוד תורה הל' ט:

ד מיי' פ"י מהל' מתנות עניים הל' יח:

ה מיי' פא' מהל' מלכים ומלחמות הל' ז, טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' כב:

ו מיי' פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' רפו סעי' א:

ז מיי' פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, טוש"ע או"ח סי' רפו סעי' ד:

ח טוש"ע או"ח סי' רפו סעי' א:

כח:

עין משפט
גז מוצה

א מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טז, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' י:

ב מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' רלב סעי' ג:
ג מו"י פ' מהל' ברכות הל' כג:

ד מו"י פ' מהל' ברכות הל' כד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קי סעי' ה:

ה טוש"ע או"ח סי' א סעי' א:

ו מו"י פב' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קי סעי' א:

ז מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיג סעי' ד:

ח מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיג סעי' ד ה:

כִּיּוֹן שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לטעם כלום וכו' ואית ליה לרבי יהושע מקסיקיון ואפילו מן האכילה ולא היא:

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

לא על לפרקא דרב יוסף – שהיה ראש הישיבה בפומבדיתא והיה לורש בשעת קדם תפלת המוסקין ולאחר הדקשה היו הולכים לבית הכנסת ומתפללים תפלת המוסקין:
בצבור שנו – אם

”רב אויף חלש ולא אתא לפרקא דרב יוסף. למחר פי אתא, בעא אפיי לאנזחי דעתיה דרב יוסף. אמר ליה: מאי טעמא לא אתא מר לפרקא? אמר ליה: דהנה חליש לפאי ולא מצינא. אמר ליה: אמאי לא טעמת מידי ואתית? אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב הונא? דאמר רב הונא: אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוסקין! אמר ליה: איבעי ליה למר לצלוני צלותא דמוספין ביחיד, ולטעום מידי ולמית. אמר ליה: ולא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן: אסור לו לאדם שינקדים תפלתו לתפלת הצבור? אמר ליה: לאו אתמר עלה אמר רבי אבא בצבור שנו.^(כא) ולית הלכתא לא קרב הונא ולא כרבי יהושע בן לוי: קרב הונא – הא דאמרן. כרבי יהושע בן לוי – דאמר רבי יהושע בן לוי: כולם קודם שיתפלל תפלת המנחה, אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה. מתני' רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו: מה מקום לתפלה זו? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי. וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי.^(כב) גמ' תנו רבנן: בכניסתו מהו אומר? ”יהי רצון מלפניה ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור, ולא על טהור טמא. ולא יכשלו חברי בדבר הלכה, ואשמח בהם”.^(כג) ביציאתו מהו אומר? ”מודה אני לפניך ה' אלהי ששמתי חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמתי חלקי מיושבי קרנות. שאני משפים, והם משפמים. אני משפים לדברי תורה, והם משפמים לדברים בטלים. אני צמל והם צמלים. אני צמל ומקבל שכר, והם צמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת”.^(כד) תנו רבנן: כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. אמרו לו: רבינו למדנו אורחות חיים ונזקה בהן לחיי העולם הבא. אמר להם: הנהרו בכבוד חבריכם, ומנעו בניהם מן ההגיון, והושיבום בין כרפי תלמידי חכמים, וכשאתם מתפללים – דעו לפני מי אתם עומדים. ובשכיל כה תזכו לחיי העולם הבא.^(כה) וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו. כיון שראה אותם התחיל לבכות. אמרו לו תלמידיו: ”גז ישראל, צמוד הימני, פשיט החזק”, מפני מה אתה בוכה? ^(כו) אמר להם: אילו לפני מלה פשר ודם היו מוליכין אותי, שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם, ואם אוסרני – אין איסורו איסור עולם, ואם ממיתני – אין מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון, אף על פי בן הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלה מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי – כעסו כעס עולם, ואם אוסרני – איסורו איסור עולם, ואם ממיתני – מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון. ולא עוד, אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גז עזר ואחת של גיהנום, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אכפה?!”^(כז) אמרו לו: רבינו, ברכנו. אמר להם: ”יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא פשר ודם”. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? אמר להם: ולוא, תדעו כשאדם עובר עברה אומר: ”שלא יראני אדם”. בשעת פטירתו, אמר להם: פנו כלים מפני הטומאה, והכינו כסא לחזקתה מלה יהודה שבא מ'מתני' רבן גמליאל אומר: בכל יום יום מתפלל אדם שמונה עשרה. רבי יהושע אומר: מעין שמונה עשרה. רבי עקיבא אומר: אם שגורה תפלתו בפיו – מתפלל שמונה עשרה, ואם לאו – מעין שמונה עשרה. רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע – אין תפלתו תחנונים. רבי יהושע אומר: ההולך במקום סכנה, מתפלל תפלה קצרה, ואומר: ”הושע ה' את עמך את שארית ישראל, בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך. ברוך אתה ה' שומע תפלה”. היה רוכב על החמור – ירד ויתפלל, ואם אינו יכול לירד – יחזיר את פניו. ואם אינו יכול להחזיר את פניו – כיוון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. היה מהלך בספינה או באסדא – כיון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. גמ' הגי שמונה עשרה כנגד מי? אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני: כנגד שמונה עשרה אזכרות שאמר דוד ב”הבו לה' בני אלים”. רב יוסף אמר: כנגד שמונה עשרה אזכרות שבקריאת שמע. אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: המתפלל צריה שיכרע עד שיתפקדו כל חוליות שבשדרה. ”עלא אמר עד כדי שיראה איסר כנגד לבו. רבי חנינא אמר: כיון שנענע ראשו – שוב אינו צריה. אמר רבא: והוא דמצער נפשיה, ומחזי כמאן דכרע. הגי תמני סרי?!” תשסרי הויין! אמר רבי לוי: ברפת המינים ביבנה תקנוה. כנגד מי תקנוה. אמר רבי לוי לרבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני: כנגד ”אל הכבוד הרעים”. לרב יוסף, כנגד ”אחד” שבקריאת שמע. לרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, כנגד חוליא קטנה שבשדרה.^(כח) תנו רבנן: שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כלום יש אדם שיודע לתמו ברפת המינים? צמד שמואל הקטן ותקנה. לשנה אחרת שכחה,

והשקיר

מסורת הש"ס
א שבת ט:
ב אוצר מדרשים עשרה הרוגי מלכות עשרה הרוגי מלכות נוסחא ב יאן לקמן ס.
ג אבות דרבי נתן
ד תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא סז; מסכת דרך ארץ רבה; אבות דרבי נתן
ה אבות דרבי נתן ו לקמן לג.
ו מגילה יז; אוצר מדרשים אגדה על תפלת שמונה עשרה ז; אוצר מדרשים אגדה על תפלת שמונה עשרה א
גליון הש"ס
גמ' כשחלה ר"א. במס' דרך ארץ רבה פ"ג איתא ר"א בן עזריה. וע"ש עוד איזה שינויים: שם הני י"ח כנגד מי. ע' מדרש תנחומא ר"פ וירא עוד איזה טעמים. ושם איתא דריב"ל אמר גזי י"ח אזכרות שאמר דוד בהבו לה' בני אלים:
תורה אור השלם

מזמור לדוד הבו ליהנה בני אלים הבו ליהנה קבוד נעז [תהילים כט, א]

קול יהנה על־המים אל־הקבוצ הירעים יהנה על־מים רבים [תהילים כט, ג]

הוא כבהכ"נ עם הצבור לא יקדים להתפלל: מתני' מה מקום – כלומר מה טובה: ולא אכשל – וישמחו חברי על פשלוני הכי רעות שתים שיבאו על ידי שאנרום להם שענשו: מיושבי קרנות – חנונים או עמי הארץ שעוסקים בדבר שיחה: מההגיון – לא תרגילום במקרא יותר מדאי משוב דמשבא. לשון אחר משיחת ילדים: דעו לפני מי וכו' – כזי שתתפללו ביראה ויבונה: עמוד הימיני – שני עמודים העמיד שלמה באלום שם הימני וכן נשם השמאלי פעז (מלכים א ו' ז:ט"ו) הימיני לעולם חשוב: פטויס – המפוצץ פי"ק בלע"ז: אוסרני – חובש אותי: מיתת עולם – לעוה"ב: הייתי בוכה – מאימת משפטו אם לדיו מוליכין אותי לבניו: עד כאן – בתמיה כלומר ולא יותר ממורא בשר ודם: ולואי – שהיא כמורא בשר ודם שאם בן תחדלו מעברות הקבה: עברה – בפתר ממורא הכריות ויודע שהכל הוא גלוי להקב"ה ואינו מניח בקר: מפני הטומאה – טמאת אהל המת בקבל הבית: לחזקתה: שבה – אולי ללוחתי: מתני' מעין שמה עשרה – בנמרא מפרש: הושע ה' וכו' – זו תפלה קצרה: בכל פרשת העבור כו' – מפרש בנמרא: אם אינו יכול לרד – שאין לו מי שיחזק את חמוריו: יחזיר את פניו – לצד ירושלים: באסדא – כמו ותשם בסד רגלי (איוב י"ג:כ"ז) בית הסהר שקורין ציפ"ש בלע"ז. לשון אחר עצים הקשורים זה עם זה הקבה יחד ובלשון מקרא קורא אותם רכסולות (ד"ה ב) ובלע"ז דריי"ל ובלשון אשכנז ולני"ס וישטיט בנאר להוליכן ממקום למקום ויכולין להלך עליהן כמו בספינה: גמ' הבו לה' בני אלים – שהוא רמוז לאבות ונבירות וקדשת השם כדאמרינן בראש השנה (דף לב.) מנין שאומרים אבות ת"ל הבו לה' בני אלים כו': שיתפקדו – שיראו הפקדים הס הקשרים כמו ששנינו (כ"ב פ:) בקנים ובגפנים מן הפקד שלמעלה והיא הקשר שחלל הקנה פקוק וסתום שם: אפר – שני קמטים אחד מלמטה ואחד מלמעלה וכאפר רחב בשר באמצע: דמצער נפשה – שהוא נפר שקפץ לכרע אלף שהוא מצטער: ביקנה תקנה – לאחר זמן מרבה: הפקולי – מוכר פקולי צמר גפן שקורין קיטיו"ן:

מסורת הש"ס
 א פסיקתא דרב כהנא
ב נדה · ג ח; לקמן · לג ; משנה
ב ברכות
ג לקמן · לג :
ד תוספתא · ברכות ; לקמן · לג ;
לקמן · ל ; לעיל · כו :
תורה אור השלם
[יחזקאל יח, כד]
[תהילים כט]
[שמואל א ב, א-י']
[שמואל א ב, י]
[מלכים א ח]

והשְׁקִיף – חָשַׁב לְזַכֵּר אוֹתָהּ לְשׁוֹן כִּכָּה כְּדַמְתָּרְמִינָן וַיִּשְׁקֹף וְאִסְתַּכִּי (בְּרֵאשִׁית יט): רָשָׁע לִיָּט עֲלֶיהָ אֲבִי אֲמָאן דְּמַצְלִי הִבְיַנְנוּ וְהָכִי וְהַשְׁקִיף בָּהּ שְׁתִּים וְשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְלֹא הֶעָלוּהוּ. "אֲמַאי לֹא הֶעָלוּהוּ? וְהָאֵמֶר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: טָעָה בְּכָל הַבְּרֻכּוֹת כָּלָן – אֵין מַצְלִין אוֹתוֹ, בְּבִרְכַּת הַמַּיִנִּים – מַצְלִין אוֹתוֹ. חֲיִישִׁינוּ שְׁמָא מִין הוּא? שְׂאֲנִי שְׁמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִיהוּ תַקְנָה. וַיִּנְיחוּשׁ דְּלָמָא הָדָר בִּיה. אָמַר אֲבִי: גְמִירִי, טָבָא לָא הוּי בִישָׂא. וְלֹא?! וְהִכְתִּיב: "וּבִשְׁוֹב צְדִיק מַצְדַּקְתּוֹ וְעָשָׂה עוֹל". הֵהוּא רָשָׁע מַעֲיָקְרוּ, אֲבָל צְדִיק מַעֲיָקְרוּ – לָא. ^(ט)וְלֹא?! וְהָא תַנּוּ: אַל תֹּאמְרִין בְּעֶצְמָהּ עַד יוֹם מוֹתָהּ, שְׁהָרִי יוֹחֲנָן כְּהֵן גְּדוֹל שְׁמִישׁ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה שְׁמָנִים שָׁנָה וּלְבַסּוּף נַעֲשָׂה צְדוּקִי. אָמַר אֲבִי: הוּא יַנְּאִי, הוּא יוֹחֲנָן. רַבָּא אָמַר: יַנְּאִי לַחוּד וְיוֹחֲנָן לַחוּד, יַנְּאִי – רָשָׁע מַעֲיָקְרוּ, וְיוֹחֲנָן – צְדִיק מַעֲיָקְרוּ. הִנִּיחָא לְאֲבִי, אֶלָּא לְרַבָּא קִשְׁיָא. אָמַר לֶהּ רַבָּא: צְדִיק מַעֲיָקְרוּ נְמִי דְלָמָא הָדָר בִּיה. אִי הָכִי, אֲמַאי לֹא אֶסְקוּהוּ? יִשְׂאֲנִי שְׁמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִתְחִיל בַּהּ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתִימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא שְׁלֹא הִתְחִיל בַּהּ, אֲבָל הִתְחִיל בַּהּ – גּוֹמְרָה. הִנִּי שָׁבַע דְּשִׁבְתָּא כִּנְגַד מִי? אָמַר רַבִּי חֵלְפָתָא בֶּן שְׂאוּל: כִּנְגַד שִׁבְעָה "קוֹלוֹת" שְׂאָמַר דּוֹד עַל הַמַּיִם. הִנִּי תִשַׁע דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כִּנְגַד מִי? אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּמִן קִרְטִיגְנִין: כִּנְגַד תִּשְׁעָה אֲזוּכְרוֹת שְׂאָמְרָה חֲנָה בַתמִלְחָה, דְּאָמַר מַר: בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקַדָּה שָׁרָה רַחֵל וְחַנָּה. הִנִּי עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע דִּתְעַנִּיתָא כִּנְגַד מִי? אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ: כִּנְגַד עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע "רְנָנוֹת" שְׂאָמַר שְׁלֹמֹה בְּשָׁעָה שֶׁהִכְנִיס אֶרֶון לְבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים: אִי הָכִי, כָּל יוֹמָא נְמִי נִמְרִינָהוּ! אִימַת אֲמִרְיָהוּ שְׁלֹמֹה – בְּיוֹמָא דִּרְחֻמִּי, אֲנִן נְמִי בְּיוֹמָא דִּרְחֻמִּי אֲמִרְיָן לַהּ. "רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר: מַעֲיִן שְׁמַנָּה עֲשָׂרָה. מֵאִי "מַעֲיִן שְׁמוּנָה עֲשָׂרָה"? רַב אָמַר: מַעֲיִן כָּל בִּרְכָה וּבִרְכָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "הִבְיַנְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְדַעַת דִּרְכֶּיהָ, וּמוֹל אֶת לִבְבָנוּ לִירְאָתָהּ, וְתִסְלַח לָנוּ לְהִיּוֹת גְּאוּלִּים, וִירְחַקְנוּ מִמִּכְאוּבֵינוּ, וְדַשְׁנָנוּ בִּנְאוֹת אֲרָצָה, וּנְפּוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע תְּקַבִּצֵּן, וְהַתּוֹעִים עַל דַּעְתָּה יִשְׁפּוּטוּ, וְעַל הַרְשָׁעִים תִּגְיֵי יָדֶיהָ, וַיִּשְׁמַחוּ צְדִיקִים כִּבְגִין עִירָה וּבִתְקוֹן הִיכְלָהּ, וּבִצְמִיחַת קֶרֶן לְדוֹד עֲבָדָהּ וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבָן יִשִּׁי מִשִּׁיחָה, טָרַם נִקְרָא אֶתָּה תַעֲנָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה".

לִיָּט עֲלֶיהָ אֲבִי אֲמָאן דְּמַצְלִי "הִבְיַנְנוּ". "אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה מִתְפַּלֵּל אָדָם "הִבְיַנְנוּ", חוּץ מִמוּצְאֵי שְׁבֵת וּמִמוּצְאֵי יָמִים טוֹבִים, מִפְּנֵי שְׁצָרִיָּה לװמר הַבְּדֵלָה בִּ"חוּגֵן הַדַּעַת". ^(ז)מִתְקִיף לַהּ רַבָּה בַר שְׁמוּאֵל: וַיִּמְרָה בִּרְכָה רַבִּיעִית בִּפְנֵי עֶצְמָה! מִי לֹא תַנּוּ רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: אוֹמְרָה בִּרְכָה רַבִּיעִית בִּפְנֵי עֶצְמָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: בַּהוֹדָאָה. ^(ח)אִטּוּ כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה מִי עֲבָדִינוּ כִּרְבִּי עֲקִיבָא, דְּהִשְׁתָּא נְמִי נַעֲבִיד?! כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה מֵאִי טַעְמָא לֹא עֲבָדִינוּ כִּרְבִּי עֲקִיבָא תַמְנִי סָרִי תְקוּן, תִּשְׁסָרִי לֹא תְקוּן, הָכָא נְמִי שָׁבַע תְקוּן תַמְנִי לֹא תְקוּן. מִתְקִיף לַהּ מַר זוּטְרָא: וְנִכְבְּלָה מִכְלָל: "הִבְיַנְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ הַמְכִּבִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל!" קִשְׁיָא. אָמַר רַב בִּיבִי בַר אֲבִי: כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלָה מִתְפַּלֵּל אָדָם "הִבְיַנְנוּ", חוּץ מִיָּמוֹת הַגָּשָׁמִים, מִפְּנֵי שְׁצָרִיָּה לװמר שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת "הַשָּׁנִים". מִתְקִיף לַהּ מַר זוּטְרָא: וְנִכְבְּלָה מִכְלָל: "וְדַשְׁנָנוּ בִּנְאוֹת אֲרָצָה, וְתַן טַל וּמָטָר!" אֲתִי לְאַטְרוּדִי. אִי הָכִי, הַבְּדֵלָה בִּ"חוּגֵן הַדַּעַת", נְמִי אֲתִי לְאַטְרוּדִי! אָמְרִי: הָתָם בִּין דְּאֶתֵּיא בַתחֶלֶת צְלוּתָא – לֹא מִטְרִיד, הָכָא בִּין דְּאֶתֵּיא בְּאֻמְצַע צְלוּתָא – מִטְרִיד. ^(י)מִתְקִיף לַהּ רַב אֲשִׁי: וַיִּמְרָה בִּ"שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה", דְּאָמַר רַבִּי תַנְחוּם אָמַר רַב אַסִּי: טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר גְּבוּרוֹת גָּשָׁמִים בִּ"תַּחֲיִית הַמַּתִּים" – מִחְזִירִין אוֹתוֹ. שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים – אֵין מִחְזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂיִכּוֹל לְאוֹמְרָה בִּ"שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה". וְהַבְּדֵלָה בִּ"חוּגֵן הַדַּעַת" – אֵין מִחְזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂיִכּוֹל לְאוֹמְרָה עַל הַכּוֹס. טָעָה שְׂאֲנִי. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי תַנְחוּם אָמַר רַב אַסִּי: טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר גְּבוּרוֹת גָּשָׁמִים בִּ"תַּחֲיִית הַמַּתִּים" – מִחְזִירִין אוֹתוֹ. שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת "הַשָּׁנִים" – אֵין מִחְזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂיִכּוֹל לְאוֹמְרָה בִּ"שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה". וְהַבְּדֵלָה בִּ"חוּגֵן הַדַּעַת" – אֵין מִחְזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂיִכּוֹל לְאוֹמְרָה עַל הַכּוֹס. "מִיתִיבִי: טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר גְּבוּרוֹת גָּשָׁמִים בִּ"תַּחֲיִית הַמַּתִּים" – מִחְזִירִין אוֹתוֹ. שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת "הַשָּׁנִים" – מִחְזִירִין אוֹתוֹ, וְהַבְּדֵלָה בִּ"חוּגֵן הַדַּעַת" – אֵין מִחְזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂיִכּוֹל לְאוֹמְרָה עַל הַכּוֹס. לֹא קִשְׁיָא, הָא בְּיַחֲד, הָא בְּצַבּוּר. בְּצַבּוּר מֵאִי טַעְמָא לֹא – מִשּׁוּם דְּשִׁמְעָה מִשְׁלִיחַ צַבּוּר, אִי הָכִי, הֵאִי "מִפְּנֵי שְׂיִכּוֹל לְאוֹמְרָה בְּשׁוֹמֵעַ תַּפִּילָּה", "מִפְּנֵי שְׁשׁוֹמֵעַ מִשְׁלִיחַ צִיבּוּר" מִיבְעִי לִיה. 'אֶלָּא אִידִי וְאִידִי בְּיַחֲד, וְלֹא קִשְׁיָא: הָא דְּאִדְכּר קוֹדֶם "שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה",

הָא

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

וְהִשְׁקִיף – חָשַׁב לְזַכֵּר אוֹתָהּ לְשׁוֹן כִּכָּה כְּדַמְתָּרְמִינָן וַיִּשְׁקֹף וְאִסְתַּכִּי (בְּרֵאשִׁית יט): רָשָׁע לִיָּט עֲלֶיהָ אֲבִי אֲמָאן דְּמַצְלִי הִבְיַנְנוּ וְהָכִי

וְהַשְׁקִיף בָּהּ שְׁתִּים וְשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְלֹא הֶעָלוּהוּ. "אֲמַאי לֹא הֶעָלוּהוּ? וְהָאֵמֶר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: טָעָה בְּכָל הַבְּרֻכּוֹת כָּלָן – אֵין מַצְלִין אוֹתוֹ, בְּבִרְכַּת הַמַּיִנִּים – מַצְלִין אוֹתוֹ. חֲיִישִׁינוּ שְׁמָא מִין הוּא? שְׂאֲנִי שְׁמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִיהוּ תַקְנָה. וַיִּנְיחוּשׁ דְּלָמָא הָדָר בִּיה. אָמַר אֲבִי: גְמִירִי, טָבָא לָא הוּי בִישָׂא. וְלֹא?! וְהִכְתִּיב: "וּבִשְׁוֹב צְדִיק מַצְדַּקְתּוֹ וְעָשָׂה עוֹל". הֵהוּא רָשָׁע מַעֲיָקְרוּ, אֲבָל צְדִיק מַעֲיָקְרוּ – לָא. ^(ט)וְלֹא?! וְהָא תַנּוּ: אַל תֹּאמְרִין בְּעֶצְמָהּ עַד יוֹם מוֹתָהּ, שְׁהָרִי יוֹחֲנָן כְּהֵן גְּדוֹל שְׁמִישׁ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה שְׁמָנִים שָׁנָה וּלְבַסּוּף נַעֲשָׂה צְדוּקִי. אָמַר אֲבִי: הוּא יַנְּאִי, הוּא יוֹחֲנָן. רַבָּא אָמַר: יַנְּאִי לַחוּד וְיוֹחֲנָן לַחוּד, יַנְּאִי – רָשָׁע מַעֲיָקְרוּ, וְיוֹחֲנָן – צְדִיק מַעֲיָקְרוּ. הִנִּיחָא לְאֲבִי, אֶלָּא לְרַבָּא קִשְׁיָא. אָמַר לֶהּ רַבָּא: צְדִיק מַעֲיָקְרוּ נְמִי דְלָמָא הָדָר בִּיה. אִי הָכִי, אֲמַאי לֹא אֶסְקוּהוּ? יִשְׂאֲנִי שְׁמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִתְחִיל בַּהּ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתִימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא שְׁלֹא הִתְחִיל בַּהּ, אֲבָל הִתְחִיל בַּהּ – גּוֹמְרָה. הִנִּי שָׁבַע דְּשִׁבְתָּא כִּנְגַד מִי? אָמַר רַבִּי חֵלְפָתָא בֶּן שְׂאוּל: כִּנְגַד שִׁבְעָה "קוֹלוֹת" שְׂאָמַר דּוֹד עַל הַמַּיִם. הִנִּי תִשַׁע דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כִּנְגַד מִי? אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּמִן קִרְטִיגְנִין: כִּנְגַד תִּשְׁעָה אֲזוּכְרוֹת שְׂאָמְרָה חֲנָה בַתמִלְחָה, דְּאָמַר מַר: בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִפְקַדָּה שָׁרָה רַחֵל וְחַנָּה. הִנִּי עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע דִּתְעַנִּיתָא כִּנְגַד מִי? אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ: כִּנְגַד עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע "רְנָנוֹת" שְׂאָמַר שְׁלֹמֹה בְּשָׁעָה שֶׁהִכְנִיס אֶרֶון לְבֵית קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים: אִי הָכִי, כָּל יוֹמָא נְמִי נִמְרִינָהוּ! אִימַת אֲמִרְיָהוּ שְׁלֹמֹה – בְּיוֹמָא דִּרְחֻמִּי, אֲנִן נְמִי בְּיוֹמָא דִּרְחֻמִּי אֲמִרְיָן לַהּ. "רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר: מַעֲיִן שְׁמַנָּה עֲשָׂרָה. מֵאִי "מַעֲיִן שְׁמוּנָה עֲשָׂרָה"? רַב אָמַר: מַעֲיִן כָּל בִּרְכָה וּבִרְכָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: "הִבְיַנְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְדַעַת דִּרְכֶּיהָ, וּמוֹל אֶת לִבְבָנוּ לִירְאָתָהּ, וְתִסְלַח לָנוּ לְהִיּוֹת גְּאוּלִּים, וִירְחַקְנוּ מִמִּכְאוּבֵינוּ, וְדַשְׁנָנוּ בִּנְאוֹת אֲרָצָה, וּנְפּוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע תְּקַבִּצֵּן, וְהַתּוֹעִים עַל דַּעְתָּה יִשְׁפּוּטוּ, וְעַל הַרְשָׁעִים תִּגְיֵי יָדֶיהָ, וַיִּשְׁמַחוּ צְדִיקִים כִּבְגִין עִירָה וּבִתְקוֹן הִיכְלָהּ, וּבִצְמִיחַת קֶרֶן לְדוֹד עֲבָדָהּ וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבָן יִשִּׁי מִשִּׁיחָה, טָרַם נִקְרָא אֶתָּה תַעֲנָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה".

לִיָּט עֲלֶיהָ אֲבִי אֲמָאן דְּמַצְלִי הִבְיַנְנוּ וְהָכִי וְהַשְׁקִיף בָּהּ שְׁתִּים וְשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְלֹא הֶעָלוּהוּ. "אֲמַאי לֹא הֶעָלוּהוּ? וְהָאֵמֶר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: טָעָה בְּכָל הַבְּרֻכּוֹת כָּלָן – אֵין מַצְלִין אוֹתוֹ, בְּבִרְכַּת הַמַּיִנִּים – מַצְלִין אוֹתוֹ. חֲיִישִׁינוּ שְׁמָא מִין הוּא? שְׂאֲנִי שְׁמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִיהוּ תַקְנָה. וַיִּנְיחוּשׁ דְּלָמָא הָדָר בִּיה. אָמַר אֲבִי: גְמִירִי, טָבָא לָא הוּי בִישָׂא. וְלֹא?! וְהִכְתִּיב: "וּבִשְׁוֹב צְדִיק מַצְדַּקְתּוֹ וְעָשָׂה עוֹל". הֵהוּא רָשָׁע מַעֲיָקְרוּ, אֲבָל צְדִיק מַעֲיָקְרוּ – לָא. ^(ט)וְלֹא?! וְהָא תַנּוּ: אַל תֹּאמְרִין בְּעֶצְמָהּ עַד יוֹם מוֹתָהּ, שְׁהָרִי יוֹחֲנָן כְּהֵן גְּדוֹל שְׁמִישׁ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה שְׁמָנִים שָׁנָה וּלְבַסּוּף נַעֲשָׂה צְדוּקִי. אָמַר אֲבִי: הוּא יַנְּאִי, הוּא יוֹחֲנָן. רַבָּא אָמַר: יַנְּאִי לַחוּד וְיוֹחֲנָן לַחוּד, יַנְּאִי – רָשָׁע מַעֲיָקְרוּ, וְיוֹחֲנָן – צְדִיק מַעֲיָקְרוּ. הִנִּיחָא לְאֲבִי, אֶלָּא לְרַבָּא קִשְׁיָא. אָמַר לֶהּ רַבָּא: צְדִיק מַעֲיָקְרוּ נְמִי דְלָמָא הָדָר בִּיה. אִי הָכִי, אֲמַאי לֹא אֶסְקוּהוּ? יִשְׂאֲנִי שְׁמוּאֵל הַקָּטָן דְּאִתְחִיל בַּהּ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שׁוֹאֵל אָדָם צִרְכּוּי בְּשׁו"ת וְזוֹקֵא צִרְכּוּי כְּגוֹן שְׂיֵשׁ לִי חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ שְׁצָרִיָּךְ שְׁלַהּ מִיִּס דְּהוּא מַעֲיִן תַּפִּלָּה וְכַן שְׂאֵלָה אֲבָל הַזְכִּיר וְהַזְכִּירָה וְשָׂאֵר שְׂבָחִים אֲסוּר שְׂאִינָה מַעֲיִן שׁו"ת וְנִרְאָה שְׂבַל הָאוֹמַר בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁו"ת אַחַר שְׁפִסַּס דְּכַרִּי תַתְּנוּנִים מִנְּשָׁב מַנְּגָה בְּדִאמְרִי' (מַנְּגָה דָּף יח.). מִכָּאן וְאִילַךְ אֲסוּר לִסְפֵר בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מִקּוּם כְּלוֹמַר לְהוֹסִיף בְּרֻכּוֹת עַל אֲלוֹ וְאִפְלוּ אִם צָא לְהִתְפַּלֵּל שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה עוֹד פֻּעַס אַחֲרַת אֲסוּר שְׁנִרְאָה כְּמוֹסִיף עַל הַבְּרֻכּוֹת וְהָא דְאִמַר לְעִיל (בְּרֻכּוֹת דָּף כא.). וְלֹאִי שְׂיִתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם הֵינּוּ זְנוּקָא סַפֵּק הִתְפַּלֵּל אֲבָל וְזֹאִי אוּקְמִינן לְעִיל שְׁפּוּסַק אִפִּי' בְּאֻמְצַע בְּרָכָה כְּשִׁמוּאֵל בְּפִרְקַי מִי שְׁמַתוֹ (שָׁה) וּמַה שְׁשִׁלִּיחַ צַבּוּר שׁוֹנֶה בְּהֵן הֵינּוּ לְהוֹנִיעַ רַבִּים יָדֵי חוּבְתָן וּמַה שְׁמִתְפַּלֵּל בְּלַחֶשׁ הֵינּוּ כְּדִי לְהַסְדִּיר תַּפִּלָּתוֹ כְּדִמוּקְמִינן בְּפִרְקַי בְּתֵרָא דר"ה (דָּף לד.):

כט.

עין משפט נר מצוה

א מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קכו סעי' א:
ב מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קכו סעי' א:
ג מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג:

ד מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קי סעי' א:

ה מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג:

ו מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קי סעי' א:

ז מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיד סעי' ה:

ח מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיז סעי' ד:

ט מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יד, טוש"ע או"ח סי' רבז סעי' א:

י מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיז סעי' ה:

כּט:

עין משפט
גור מצוה

א מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' תכב סעי' א: ב מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' תכב סעי' א: ג מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טז, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח סעי' ג:

ד מו"י פג' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' תכב סעי' א:

ה מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קי סעי' ג:

ו מו"י פא' מהל' דעות הל' ד:

ז מו"י פב' מהל' דעות הל' ג:

ח סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קי סעי' ד:

ט סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קי סעי' ד:

הָא דְּאִדְכֵּר (אָחֵר) [בְּתַר] שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְרַגְלֵי חַיִּינוּ צְרִיךְ לְחוֹר לְרָאשׁ וְלֹא לְכַרְכַּת הַשְּׂנִיט אֱלָא חוֹר לְחוֹר לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְכֵן מְשַׁמַּע בִּירוּשָׁלַיִם פ' אֵין עוֹמְדִין דְּקָאָמַר אִם לֹא שָׁלַל בְּכַרְכַּת הַשְּׂנִיט מִחֲזִירִין אוֹתוֹ וּלְהִיכֵן חוֹר ר' שְׁמַעוֹן בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן אָמַר בַּר"ח אִם עָקַר רַגְלֵי חוֹר לְרָאשׁ וְאִם לֹא חוֹר לְעִבּוּדָה ה"נ אִם עָקַר רַגְלֵי חוֹר לְרָאשׁ וְאִם לֹא חוֹר לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה אֱלָמָא מְשַׁמַּע בְּהָדְיָא דְּחַיִּינוּ חוֹר אֱלָא לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה כּי לֹא עָקַר רַגְלֵי מִיּהוּ הִירוּשָׁלַיִם פְּלַג אֲבִמָּרָא זִיבָן בְּגִבּוּרֹת גְּשָׁמִים דְּהָכָא קִתְּנִי לֹא הִזְכִּיר גְּבוּרֹת גְּשָׁמִים מִחֲזִירִין אוֹתוֹ וְלֹא קָאָמַר לְאוּמְרוֹ שְׁשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וּבִירִשְׁלִי קָאָמַר אִם לֹא שָׁלַל בְּכַרְכַּת הַשְּׂנִיט אוֹמְרָה בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְקִבְּרֹתָהּ אִם לֹא הִזְכִּיר גְּבוּרֹת גְּשָׁמִים בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים מִזְכִּיר בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְמָה אִם שָׁלַל שְׁהִיא מִדְּחַק אוֹמְרָה בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה הִזְכִּירָה שְׁהִיא מְרִינַח לֹא כ"ס אֱלָמָא דְּבִהָדְיָא אִיתָא הָתֵם דְּחוֹר בְּגִבּוּרֹת גְּשָׁמִים לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְאִפְשָׁר לְהִיט שְׁהָמָרָא שְׁלֵנוּ לֹא חָשַׁשׁ לְפָרְשׁוּ מִשּׁוּם הָקַל וְחִמָּר כְּדִאֲתָא בִּירוּשָׁלַיִם וְהָא קִתְּנִי לֹא הִזְכִּיר גְּבוּרֹת גְּשָׁמִים מִחֲזִירִין אוֹתוֹ אֲרִי שְׁלֹא הִזְכִּיר כֻּלָּ לְשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְהָא לִיתָא דְּהָא בְּמַסְקָנָא מוֹקִי הִאי מִימָרָא בְּנִזְכָּר קִדָּם שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מִשּׁוּם פְּרָכָא דְּשָׁלַלָה וּבִירוּשָׁלַיִם קָאָמַר הִיא עוֹמֵד בְּטַל וְהִזְכִּיר שֶׁל גְּשָׁם מִחֲזִירִין אוֹתוֹ פ' בִּימֹת הָקָזן וּפְרִיךְ וְהָא תַּנְיָא בְּטַל וּבְרוּחֹת לֹא חִיבֵי חֻכְמִים לְהִזְכִּיר וְהָכִי פְּרִיךְ כּי הִכִּי דָּאִם לֹא הִזְכִּיר כֻּלָּ מַפְל חַיִּינוּ עֵבֹד וְאִם הִיא רוּנָה לְהִזְכִּיר מִזְכִּיר ה"נ אִם עֹמֵד בְּטַל וְהִזְכִּיר שֶׁל גְּשָׁם אֵין לְחוּשׁ דְּלֹא גָרַע מֵלֹא הִזְכִּיר טַל כֻּלָּ וּמִשְׁנֵי דְּלֹא דְּמִי הִסְהֹא דְּמַקַּל וּמַעְלִי לְהִסְהֹא דְּמַעְלִי וְלֹא מַקַּל פ'י מַקַּלָּל כְּלוּמַר חַיִּינוּ דּוּמָה כְּשַׁעֲוִמֵּד בְּטַל וְהִזְכִּיר שֶׁל גְּשָׁם שְׁהִיא סִימָן קִלְלָה לְמִי שְׁחִירוֹ מִזְכִּיר כֻּלָּ לֹא טַל וְלֹא גְּשָׁם שְׁחִירוֹ מַקַּלָּל וְכֵן הֶלְכָה לְמַעֲשֵׂה שְׂאִם עוֹמֵד בְּשֶׁל טַל וְהִזְכִּיר שֶׁל גְּשָׁם דְּמִחֲזִירִין אוֹתוֹ וְאִם לֹא הִזְכִּיר מִשְׁנִיָּהִם כֻּלָּ אֵין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ וְהָדַר קָאָמַר בִּירוּשָׁלַיִם קִאי בְּגִשָׁם וְהִזְכִּיר בְּשֶׁל טַל אֵין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ וּפְרִיךְ מִהָכָא וְהַתְּנִיָּא אוֹ שְׁלֹא הִזְכִּיר גְּבוּרֹת גְּשָׁמִים מִחֲזִירִין אוֹתוֹ וּמִשְׁנֵי הָא דְּאִדְכֵּר הָא דְּלֹא אִדְכֵּר הָא דְּלֹא אִדְכֵּר לֹא טַל וְלֹא מִטַּר לְכָךְ מִחֲזִירִין אוֹתוֹ אִם הִזְכִּיר טַל אִף בִּימֹת הַגְּשָׁמִים אֵין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ לְכָךְ יֵשׁ בְּנֵי אָדָם שְׂאוּמְרִים כֹּל עָשָׂה טַל מִתּוֹךְ שֶׁהִם רַגְלִיִּים אִם כֵּן בִּימֹת הַגְּשָׁמִים אִם שָׂכַח מוֹרִיד הַגְּשָׁם אֵין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ:

טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֲדָשׁ בְּעִבּוּדָה חוֹזֵר לְעִבּוּדָה וּבִהֻלְבוּת גְּלוּלוֹת פ'י דְּקוּקָא

בִּיחִיד אֲבָל בְּצִבּוּר חַיִּינוּ חוֹר מִפְּנֵי שְׁשׁוֹמֵעָה מִשׁ"צ מִיּהוּ צְרִיךְ לְהִזְדַּק מִפִּי הַחֲזַן כֹּל אוֹת וְאוֹת שֶׁל תְּפִלָּה אַע"פ שְׁהִיא בְּקִי דְּהָא אֲמַרִּינן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (פ"ד דף לז:) כְּשֶׁם שְׁמוּנִיא אֵת שְׁחִירוֹ בְּקִי כֹךְ מוּנִיא הַבְּקִי וְאַע"נ דְּאֲמַרִּינן הָתֵם לֹא פִטַּר רַבִּן גְּמִלְטָל אֱלָא הָעָם שֶׁבְּעִדּוֹת מִשּׁוּם דְּאִינְסִי וּמִרִידִי אֲבָל טָעָה לֹא יֵשׁ לוֹמַר הֵינּוּ שְׁלֹא הִתְפַּלֵּל כֻּלָּ אֲבָל הִיכָא שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּכָר לֹא חֲשַׁבְּינן לִיהַ בְּאִירוֹ לֹא הִתְפַּלֵּל כֻּלָּ וּה"ה לְכָל דְּכָר שֶׁמִּחֲזִירִין אוֹתוֹ אִי הָדַר שְׁמַע לִיהַ מִשְׁלֹנְחָא דְּעִבּוּרָא מִרֹאשׁ וְעַד סוּף נִפְקִי וְהָדַר ר"מ פִּסְקוֹ דְּקוּקָא שָׂכַח לְהִזְכִּיר

שֶׁל ר"ח אֲבָל שָׂכַח בְּרַכָּה שְׁלֵמָה מִחֲזִירִין אוֹתוֹ וְחַיִּינוּ יוֹנָא בְּשִׁמְעוֹתוֹ מִשְׁלִיחַ צִבּוּר (וע"ע תּוֹס' ר"ה לז: ד"ה בך): **אִיכָא** דְּאָמְרִי אָמַר רַב נַחֲמָן וכו') רַב אֶלְפִּס פִּסְקוֹ בְּאִיבָא דְּאָמְרִי דְּבִרְגִיל לֹמַר תַּחֲנוּנִים וְלֹא עָקַר רַגְלֵי חוֹר לְרָאשׁ וְאִם עָקַר גַּם כּי לֹא עָקַר רַגְלֵי חוֹר לְרָאשׁ וְאִם עָקַר גַּם כּי רַגִּיל לֹמַר תַּחֲנוּנִים כִּמוֹ אֱלֹהֵי נֹרָ לְשׁוֹנֵי חוֹר לְרֹאשׁ: **כָּל** שְׂאִינוּ יְכוּל לֹמַר תַּחֲנוּנִים פ'י ר"ח דָּאִם וְכוּל לֹמַר לָשׁוֹן תַּחֲנוּנִים אִפִּי' עֲלֵיו בְּמִשְׁאֵל הִוי תְּפִלָּה מַעֲלִיא דְּלֹא בְּעִינן אֱלָא לָשׁוֹן תַּחֲנוּנִים בְּלִבְד:

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

תַּחֲנוּנִים – כְּגוֹן אֱלֹהֵי נֹרָ לְשׁוֹנֵי מִרְעַ שְׁאִנוּ אוֹמְרִים בְּעִמּוּדָה אַחַר תְּפִלָּה: אֲבָל אִם

הָא דְּאִדְכֵּר בְּתַר "שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". "אָמַר רַבִּי תַנְחוּם אָמַר רַב אֲסִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֲדָשׁ בְּ"עִבּוּדָה" – חוֹזֵר לְ"עִבּוּדָה". נִזְכָּר בְּ"הוֹדָּאָה" – חוֹזֵר לְ"עִבּוּדָה". בְּ"שִׁים שְׁלוֹם" – חוֹזֵר לְ"עִבּוּדָה". וְאִם סִיִּים – חוֹזֵר לְרֹאשׁ. אָמַר רַב פִּפְא בְּרִיה דְּרַב אֲחָא בַר אֲדָא: הָא דְּאָמְרִן סִיִּים – חוֹזֵר לְרֹאשׁ, לֹא אָמְרִן אֱלָא שְׁעָקַר רַגְלֵיו, אֲבָל לֹא עָקַר רַגְלֵיו – חוֹזֵר לְעִבּוּדָה. אָמַר לִיהַ: מָנָא לָךְ הָא? אָמַר לִיהַ: מֵאֲבָא מְרִי שְׁמִיעַ לִי, וְאֲבָא מְרִי מִרַב. אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: הָא דְּאָמְרִן עָקַר רַגְלֵיו חוֹזֵר לְרֹאשׁ לֹא אָמְרִן אֱלָא שְׂאִינוּ רַגִּיל לוֹמַר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אֲבָל רַגִּיל לוֹמַר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּתוֹ – חוֹזֵר לְעִבּוּדָה. "אִיכָא דְּאָמְרִי אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: הָא דְּאָמְרִן כּי לֹא עָקַר רַגְלֵיו חוֹזֵר לְעִבּוּדָה לֹא אָמְרִן אֱלָא שְׁרַגִּיל לוֹמַר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אֲבָל אִם אֵינוּ רַגִּיל לוֹמַר תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּתוֹ – חוֹזֵר לְרֹאשׁ. 'רַבִּי אֶלְיעָזַר אוֹמַר כֹּל הַעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קִבֵּעַ וְכו': מֵאִי "קִבֵּעַ"? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲדִי אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיא: כֹּל שֶׁתְּפִלָּתוֹ דּוּמָה עָלָיו כְּמִשּׁוּי. וְרַבְּנָן אָמְרִי: כֹּל מִי שְׂאִינוּ אוֹמְרָה בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַרּוּנִיָּהוּ: כֹּל שְׂאִינוּ יְכוּל לְחַדֵּשׁ בַּה דְּבַר. אָמַר רַבִּי זִירָא: אָנָּא יְכִילָנָא לְחַדוּשֵׁי בַּה מִילָתָא, וּמִסְתַּפִּינָא דְּלִמָּא מִטְּרִידָנָא.^(טז) אֲבִינִי בַר אֲבִין וְרַבִּי חֲנִינָא בַר אֲבִין דְּאָמְרִי תַרּוּנִיָּהוּ: כֹּל שְׂאִין מִתְּפַלֵּל עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה. דְּאָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִצּוָה לְהַתְּפַלֵּל עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה. וְאָמַר רַבִּי זִירָא: מֵאִי קִרְאָה – "יִירָאוּךְ עִם שְׁמִשׁ וְלִפְנֵי יָרַח דּוֹר דּוּרִים". לִיִּיטִי עֲלֶה בְּמַעְרְבָא אֲמָאן דְּמִצְלִי עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה. מֵאִי טַעְמָא – דְּלִמָּא מִיטְּרַפָּא לִיהַ שְׁעֵתָא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר הִמְהִלָּה בְּמָקוֹם סַפְנָה מִתְּפַלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה וְכו' בְּכָל פְּרִשַׁת הַעֲבוּר: מֵאִי "פְּרִשַׁת הַעֲבוּר"? אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר מִר עוֹקָבָא: אֲפִילוּ בְּשִׁיעָה שְׂאֵתָה מִתְּמַלָּא עֲלִיהֶם עֲבָרָה כְּאֲשֶׁה עוֹבְרָה – יִהְיוּ כֹל צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיהָ. אִיכָא דְּאָמְרִי אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר מִר עוֹקָבָא: אֲפִילוּ בְּשִׁיעָה שְׁהֶם עוֹבְרִים עַל דְּבַרֵּי תוֹרָה – יִהְיוּ כֹל צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיהָ.^(טז) תַּנּוּ רַבְּנָן: הִמְהִלָּה בְּמָקוֹם גְּדוּדֵי חִיָּה וְלִסְטִים מִתְּפַלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה, וְאִיזָה הִיא תְּפִלָּה קְצָרָה – רַבִּי אֶלְיעָזַר אוֹמַר: "עֲשֵׂה רְצוֹנָה בְּשָׂמִים מִמַּעַל, וְתַן נַחַת רוּחַ לִירָאָה מִתַּחַת, וְהַטּוֹב בְּעִינֶיהָ עֲשֵׂה, בְּרוּה אֲתָה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר: "שְׁמַע שׁוֹעַת עֲמָה יִשְׂרָאֵל, וַעֲשֵׂה מִהֲרָה בְּקִשְׁתֶּם, בְּרוּה אֲתָה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". רַבִּי אֶלְעָזַר בְּרַבִּי צְדוּק אוֹמַר: "שְׁמַע צַעֲקַת עֲמָה יִשְׂרָאֵל, וַעֲשֵׂה מִהֲרָה בְּקִשְׁתֶּם, בְּרוּה אֲתָה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". אַחֲרִים אוֹמְרִים: "צָרְכִי עֲמָה יִשְׂרָאֵל מְרוּבִין וְדַעֲתֶם קְצָרָה. 'הִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי פְרַנְסָתוֹ, וְלְכָל גּוֹיָה וְגוֹיָה דִּי מִחְסוּרָה, בְּרוּה אֲתָה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה". "אָמַר רַב הוֹנָא: הִלְכָה בְּאַחֲרִים. "אָמַר לִיהַ אֲלִיהוּ לְרַב יְהוּדָה אַחוּה דְּרַב סֵלָא חֲסִידָא: לֹא תִרְתַּח וְלֹא תַחֲטִי. לֹא תִרּוֹי וְלֹא תַחֲטִי. וּכְשֶׁאֲתָה יוֹצֵא לְדֶרֶה, הִמְלִיךְ בְּקוֹנָה וָצֵא. מֵאִי הִמְלִיךְ בְּקוֹנָה וָצֵא? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַב חֲסִידָא: זוֹ תְּפִלַּת הַדֶּרֶה. וְאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַב חֲסִידָא: כֹּל הַיוֹצֵא לְדֶרֶה צָרִיחַ לְהַתְּפַלֵּל תְּפִלַּת הַדֶּרֶה. "מֵאִי תְּפִלַּת הַדֶּרֶה? "יִהְיִ רְצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתוּלִיכְנִי לְשָׁלוֹם, וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתַסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתַצִּילֵנִי מִכָּף כֹּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב בְּדֶרֶה, וְתִשְׁלַח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂי יְדֵי, וְתַתְּנֵנִי לְחֵן לְחֹסֵד וּלְרַחֲמִים בְּעִינֶיהָ וּבְעִינֵי כָל רּוּאִי, בְּרוּה אֲתָה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה".

״אָמַר אֲבִינִי: לְעוּלָם

לִישַׁתַּר

חַיִּינוּ רַגִּיל – הֵוִיָּא סִינָם תְּפִלָּתוֹ פְּעֻקִירָה אֲפִלּוּ לֹא עָקַר: כְּמִשּׁוּי – וְהֵוִינוּ לָשׁוֹן קִבֵּעַ חֹק קְבוּעַ הוּא עַלִי לְהַתְּפַלֵּל וְצְרִיךְ חַיִּי לְצִאת וְזִי חוֹבְתִי: מִי שְׁחִירוֹ יְכוּל – לְכַוֵּן לְבוּ לְשֹׂאול צְרָכָיו: לְחַדֵּשׁ בַּה דְּבַר – בְּבִקְשָׁתוֹ וְהֵוִינוּ לָשׁוֹן קִבֵּעַ כְּיוֹם כּוֹן אֲתַמוּל כּוֹן מָחָר: דְּלִמָּא מְטְרִידָנָא – שְׁמָא אֲטַעָה וְלֹא אִדַּע לְחוֹר לְמָקוֹם שְׁהַפְסַקְתִּי: שְׁחִירוֹ מִתְּפַלֵּל עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה – וְהֵוִינוּ לָשׁוֹן קִבֵּעַ תְּפִלָּתוֹ עֲלֵיו חֹק קְבוּעַ לְצִאת וְזִי חוֹבְהָ וְחִירוֹ מִקְפִּיד לְחוֹר אַחַר שְׁעֵת מַעְנֶה וְשַׁת רַעוֹן: עִם דְּמִדּוּמֵי חֲמָה – תְּפִלַּת יוֹצֵר עִם הָזֵן הַחֲמָה וּתְפִלַּת הַמְּנַחֶה עִם שְׁקִיעַת הַחֲמָה: יִירָאוּךְ עִם שְׁמִשׁ – זוֹ תְּפִלַּת יוֹצֵר: וְלִפְנֵי יָרַח – זוֹ מַנְחָה: לִיטִי בְּמַעְרְבָא – עַל מִי שְׁמַעְסָה תְּפִלַּת הַמְּנַחֶה עַד דְּמִדּוּמֵי חֲמָה שְׁמָא תַסְרֹךְ לוֹ הַשְׁעָה ע"י אָנָם וְעַבַר הַזְמָן: בְּכָל פְּרָשַׁת הַעֲבוּר וְכו' – כִּמוֹ פְּרִישַׁת הַעֲבוּר: אִפִּי' בְּשַׁעָה שְׁלֵתָה מִתְּמַלָּא עֲלִיהֶם עֲבָרָה כְּאֲשֶׁה עֲבָרָה – וְהָכִי מְשַׁמַּע בְּכָל עֲוֹנֵי פְרִישַׁת הַעֲבוּר כְּגוֹן עֲבָרָה בְּעֲבָרָה: יִהְיוּ כֹל צְרָכֵיהֶם – גְּלוּסִים לְפָנֶיךָ לְרַחֵם עֲלֵיהֶם: אִפִּי' בְּשַׁעָה שְׁהֶם עוֹבְרִים – לָשׁוֹן פְּרָשַׁת הַעֲבוּר שְׁהֵן פּוֹרְשִׁין לַעֲבָרָה: עָשֶׂה רַעוֹנָךְ בְּשָׂמִים – שְׁחִין שֶׁס חֲטָא וְאֵין רַעוֹנָךְ עֲלֵיהֶם אֱלֹא לְטוֹב וְעֲבוּר לְתַתְּחוּנִים עַל רַעוֹנָךְ: וְתַן – לְהֶם לִירָאִיךְ: נַחַת רוּחַ – שְׁלֹא יַתְעַרְבּ רוּחַם עַל זְדִי הַבְּרִיּוֹת כְּגוֹן ע"י חַיִּית וְלִסְטִים: וְהַטּוֹב בְּעִינֶיךָ עֲשֵׂה – אֲתָה לְהֶם וְהַגְמָא זוֹ מַעְיֵנו בְּסַפֵּר שׁוֹפְטִים וְיִאחֲרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּנוּ עֲשֵׂה אֲתָה לָנוּ (פְטוּב) [כְּכָל הַטּוֹב] בְּעִינֶיךָ אֲךְ הַעֲלֵנוּ וְגו': שְׁעֵת – לָשׁוֹן גְּנִיחָה יוֹתַר מִתְּפִלָּה: וְדַעֲתֶם קְצָרָה – וְחִינָם יוֹדְעִים לְפָרֵשׁ צְרָכֵיהֶם: לֹא תִרְתַּח וְלֹא תַחֲטִי – לֹא תַכְעֶם שְׁמַתּוֹךְ הַכְּעֶם אֲתָה כָּא לִיזִי חֲטָא: לֹא תִרּוֹי – לֹא תַשְׁתַּכַּר בַּיּוֹן: הִמְלִיךְ – טַל רְשׁוּת:

מסורת הש"ס

א שבת קיח; לעיל ט:

ב תוספתא ברכות

תורה אור השלם

יִירָאוּךְ עִם־שֶׁמֶשׁ וּלְפָנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוּרִים [תַּחֲלוּם עַב, ה]

מסורת הש"ס
א תוספתא ב ברכות; לעיל טו.
ב תוספתא ברכות
ג שיר השירים רבה
ד פסיקתא רבתי
ה תוספתא ברכות

גליון הש"ס

תורה אור השלם

בהעצר שמים ולא־יהיה קוֹר בַּיּוֹם הַכּוֹפּוֹת. עי' ברבינו יונה פ"ק דף ו' ע"א ובדף הספר דף ה' ע"ב: רש"י ד"ה בשבתא דרגלא וכו' ועצרת. עי' לעיל י"ז ע"ב ברש"י ד"ה שבחא ו'תוס' שם ד"ה תרי זימני:

כִּי־צִא עַמֶּךָ לַמִּלְחָמָה עַל־אִבּוֹ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֻם וְהִתְפַּלְלוּ אֵל־הַמָּקוֹם הַהוּא וְהוּדוּ אֶת־שְׁמֶךָ וּמִשְׁפָּאתָם יִשְׁכּוּן כִּי תַעֲנֶם [מלכים א ה, לה] כִּי־צִא עַמֶּךָ לַמִּלְחָמָה עַל־אִבּוֹ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֻם וְהִתְפַּלְלוּ אֵל־הַמָּקוֹם הַהוּא וְהוּדוּ אֶת־שְׁמֶךָ וּמִשְׁפָּאתָם יִשְׁכּוּן כִּי תַעֲנֶם [מלכים א ה, לה] וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ בְּכָל־לִבָּבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם בְּאָרֶץ אֲבוֹתָם אֲשֶׁר־שָׁבוּ אֲתָם וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דְּרֹךְ אֲרָצָם אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאֲבוֹתָם הַעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְהַפִּיתָ אֲשֶׁר־[בְּנִיתִי] (בניית) לְשִׁמְךָ [מלכים א ה, מח] וְגַם אֶל־הַקֹּדֶר אֲשֶׁר לֹא מִעֲמֶךָ יִשְׁכָּאֵל הוּא וְכֹא מֵאָרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ הַדּוּל וְיִדָּד הַחֲזָקָה וְיִרְאֶעָה הַטּוֹטִיָּה וְכֹאֹו וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַפִּית הַהָּ [דברי הימים ב ו, לב]

ועשית כפרת וזהב שוהר אטמים וחצי ארקה ואמה וחצי רחבה [שמות כה, יז]

כמגדל דויד צוארף בנוי לתלפיות אלף הטנן תלוי עליו כל שלטי הגבורים [שיר השירים ד, ד]

ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא־קדש יהיה לכם כל־מלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם [במדבר כט, א]

לִישְׁתָּף נִפְשָׁה – אַל תִּתְּפֵל תַּפְּלָה חֲצֵרָה בְּלִשְׁוֹן נִשְׁמַעַת: עד פמה – זְמַנָּה לְהִתְפַּלֵּל: עד פְּרָסָה – רָבֵל לֹא לֵאחֲרֵי שְׁהֵלךְ פְּרָסָה וּבִה"נ מִפְּרָשׁ עד פמה יִבְקַשׁ לִילֵךְ שְׁנִיאָ צִרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל עד פְּרָסָה חָפִי אִין לוֹ לִילֵךְ אֵלֶּךְ עד פְּרָסָה רָבֵל דָּרָךְ פְּחוּת מִפְּרָסָה אִין צִרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל תַּפְּלָה זוּ: רַב שָׁשֶׁת – מֵאוּר עֵינֵים הֵיָה: מֵהֵיּוֹת טוֹב אֵל תִּקְרָא רַע – הוֹאִיל וְאִני יִכּוֹל לְהִתְפַּלֵּל מִעֲמַד שְׁהָרִי חֲבוּרְתִּי עוֹמֶדֶת לֹא אִקְרָא רַע לְהִתְפַּלֵּל מֵהֵלֶךְ וְאֵע"פ שִׁמְתָר: וְכִי מָטִי לְבִיתָה בְּעֵי מִהֲדַר לְעֻלְיִי – שְׁהָרִי לֹא הִתְפַּלֵּל כְּלוּם מִתְּפִלַּת י"ח: שְׁאִין דַּעַתִּי מִיִּשְׁבֶּת עֻלְיִי – שְׁקָשָׁה עֻלְיִי עֲכּוּב הֲדַרְךָ: לָכּוּן אֶת הַרוּחוֹת – לָצַד חֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּדְבָעֵינָן לְמִימַר תַּל שְׁהִל כּוּיִים בּוּ: אַחוּרִי בֵּית הַכִּפְרָת – בְּמַעֲרַב הָעִירָה הִיּוּ י"א אִמָּה חֲצַר מִכְתָּל בֵּית קִדְשִׁי הַקִּדְשִׁים לְכַתֵּל מַעֲרָבִי עַל עוֹרָה וְהַעוֹמֵד עִם מַחֲזִיר פָּנָיו לְבֵית הַכִּפְרָת לְמַזְרַח: הוּוּ מִקְדָּמִי – קִדְּם הַיּוֹם: בְּחֶרֶן וּבִסְפִינָה – אִיבֹא בְּעֵתוֹתָא דַּמִּיא: קוּרָא ק"ש – יִמְתִּין עד שְׁנִינִיע זְמַן ק"ש וְיִקְרָאנָה וְאֵח"פ תִּתְּפַלֵּל: תַּפְּלָה מִעֲמַד עֲדִיף – שִׁיכּוֹל לָכּוּן אֶת לְבוֹ לְפִיכֶךָ הִיּוּ מִקְדָּמִינן לְהִתְפַּלֵּל מִעֲמַד בְּבִיתָם שְׁלֹא יַעֲמֻרְכוּ לְהִתְפַּלֵּל בְּדַרְךָ בְּמֵהֵלֶךְ: בְּשִׁבְתָּא דְרַגְלָא – שְׁלַפְנִי פִסַּח וַעֲנַרְתָּ נִסְכוּת וּמִרְיִמַר בְּעִירוֹ וּמַר זִמְרָא בְּעִירוֹ הִיּוּ הֲדַרְשָׁנִים נִשְׁחֲרִית הִיּוּ הַעִם הוֹלְכִים לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִשְׁמַנִּיע זְמַן ק"ש קוֹרִין וְהֲדַרְשָׁן דּוֹרֵשׁ וְהַעִם נִשְׁמַטִּים וּמִתְּפַלְּלִים אִישׁ אִישׁ לְבִדּוֹ וְלָכֶךָ הֵם הִיּוּ מֵאֲסָפִין לָהֶם י' שְׁחֲרִית קִדְּם שְׁלַכּוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְקוֹרִין ק"ש וּמִתְּפַלְּלִים בְּסִמִּיכַת

גֹּאֲלָה לַתַּפְּלָה וְהֲדַר גִּפְתִּי לַפְּרָקָא וְדַרְשִׁי: וּמַעֲלִי בַּהֲדִי צְבוּרָא ל"ג: רַב אֲשִׁי – הִיָּה רֹאשׁ יִשְׂרָיָה בְּמֵתָא מַחֲסִיא וְדוֹרֵשׁ וְהוּא לֹא הִיָּה מִתְּפַלֵּל קִדְּם בֵּית הַמִּדְרָשׁ אֵלֶּךְ בְּשַׁמְנִיע זְמַן ק"ש לוחֵשׁ הַרְבֵּה יַחַד לְמִתְרַגְמָן הַעוֹמֵד לִפְנֵיו וּבַעוֹד שִׁהִמְתַּרְגְּמָן מִשְׁמִיעַ לְרַבִּים הוּא קוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְסוּמָן. גֹּאֲלָה לַתַּפְּלָה וּמִתְּפַלֵּל מִיִּשָּׁב שְׁלֹא הִיָּה רֹעֵה לְגֵאֶת שְׁלֹא לְהַטְרִיחַ אֶת הַעֲבוּר לְקוּם מִפְּנֵיו: בַּהֲדִי צְבוּרָא – בְּשַׁעָה שְׁהַעֲבוּר נִשְׁמַטִּין וּמִתְּפַלְּלִין אִי גַמִּי בַּהֲדִי צְבוּרָא כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַעֲבוּר כְּלוּמַר שְׁאִינוּ יוֹצֵא וְכִי הֵיָה אֲתִי לְבִיתִי חוּזַר וּמִתְּפַלֵּל מִעֲמַד לָכּוּן אֶת לְבוֹ: טְרִיחָא לִי מִלְתָּא – לֵאחֲרֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ עד שִׁתְּפַלְּלִ: וְלַעֲבַד מַר פֶּאֶבּוּה דְּשִׁמוּאֵל וְלוֹי – שִׁמְתְּפַלְּלִין קִדְּם הַיּוֹם בְּבִיתָם מִעֲמַד וְלֹא תַעֲמֻרְךָ לְב' תַּפְּלוֹת וּמַשּׁוּם מִסְמָן גֹּאֲלָה לַתַּפְּלָה בִּין דְּמַעֲלִי קִדְּם ק"ש לֹא חֲפָדִי: לֹא חֲזִינָן לְהוֹ לְרַבָּן קַשְׁיָי מִן דַּעֲבָדִי הִכִּי – שְׁתַּקְדִּימוּ תַּפְּלָה לְקִרְיָאֵת שְׁמַע הֵלֶכֶךָ בִּין דְּמִמְתִּין מִתְּפַלָּה עד זְמַן ק"ש מַעֲה לְסִמָּךְ תַּפְּלָה אַחַר גֹּאֲלָה לְפִיכֶךָ מִתְּפַלֵּל מִיִּשָּׁב בְּמִקְדָּמוֹ וְלִפִּי שְׁאִין דַּעַתִּי מִיִּשְׁבֶּת עֻלְיִי כ"כ צִרִיךְ לַחוּז וְלִהִתְפַּלֵּל בְּבִיתוֹ: מִתַּנִּי' אִין תַּפְּלַת הַמוּסָפִין אֵלֶּךְ בְּחֻבַּר עִיר – לֹא תַקְנוּהָ אֵלֶּךְ בְּצַבוּר. חֻבַּר עִיר חֲבוּרַת הָעִיר רָבֵל לֹא לְחִיד: מַשְׁמוֹ – עַל רֹאב"ע: כָּל מִקְוֶם כּו' – וּבִגְמִי פְרִיךְ הֵינּוּ ת"ק אֵלֶּבֶא דְרֹאב"ע: גַּמִּי יַחֲוִיד שְׁלֹא בְּחֻבַּר עִיר – יַחֲוִיד הֲדַר בְּעִיר שְׁאִין עִם גְּשָׁרָה לַת"ק אֵלִיבֹא דְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר לֹא תַקְנוּהָ אֵלֶּךְ בְּעִשָּׂרָה יַחֲוִיד זֶה פְטוּר וְלַרְבִּי יְהוּדָה אִין יַחֲוִיד פְטוּר אֵלֶּךְ בְּמִקְוֶם עֲשָׂרָה שְׁשֻׁלִּים צַבוּר פּוֹמְרוֹ:

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

יַחֲוִיד אֵלֶּךְ בְּלִשְׁוֹן רַבִּים שְׁמִתוֹךְ כֶּךָ תַּפְּלִתוֹ

לִישְׁתָּף אִינְשׁ נִפְשִׁיָּה בְּהֲדִי צְבוּרָא. הִיכִי גַּיְמָא? — ״יְהִי רַצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁתּוּלִיכְנוּ לְשָׁלוּם״ וכו'. ״אִימַת מְצַלִּי? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַב חֲסֵדָא: מִשְׁעָה שְׁמִהֲלָה בְּדַרְךָ. עַד כַּמָּה? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַב חֲסֵדָא: עַד פְּרָסָה. וְהִיכִי מְצַלִּי לָהּ? רַב חֲסֵדָא אָמַר: מְעוּמָד. רַב שְׁשֶׁת אָמַר: אֶפִּילוּ מְהֵלָּה. רַב חֲסֵדָא וְרַב שְׁשֶׁת הָווּ קְאָזְלִי בְּאוּרְחָא, קָם רַב חֲסֵדָא וְקָא מְצַלִּי. אָמַר לִיה רַב שְׁשֶׁת לְשִׁמְעִיָּה: מַאי קָא עָבִיד רַב חֲסֵדָא? אָמַר לִיה קָאִי וּמְצַלִּי. אָמַר לִיה: אוּקְמוּן גַּמִּי לְדִידִי וְאַצְלִי, ״מְהִיּוֹת טוֹב אֵל תִּקְרָא רַע״. ״מַאי אִיבָא בִּין ״הַבִּינְנוּ״ לַתַּפְּלָה קְצָרָה? ״הַבִּינְנוּ״ בְּעֵי לְצֻלְיִי שְׁלֵשׁ קַמְיִיתָא וְשְׁלֵשׁ בְּתַרְיִיתָא, וְכִי מָטִי לְבִיתִיָּה לֹא בְּעֵי לְמַהֲדַר לְצֻלְיִי, בַּתַּפְּלָה קְצָרָה, לֹא בְּעֵי לְצֻלְיִי לֹא שְׁלֵשׁ קַמְיִיתָא וְלֹא שְׁלֵשׁ בְּתַרְיִיתָא, וְכִי מָטִי לְבִיתִיָּה בְּעֵי לְמַהֲדַר לְצֻלְיִי. ״וְהִלְכְתָּא: ״הַבִּינְנוּ״, מְעוּמָד, תַּפְּלָה קְצָרָה, בִּין מְעוּמָד בִּין מְהֵלָּה.^(א) הִיָּה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר וכו'. תַּנּוּ רַבְּנָן: הִיָּה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר וְהִגִּיע זְמַן תַּפְּלָה, אִם יֵשׁ לוֹ מִי שְׂאִיחָה אֶת חֲמוֹרוֹ — יֵרֵד לְמִטָּה וַיִּתְּפַלֵּל, וְאִם לֹא — יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וַיִּתְּפַלֵּל. רַבִּי אוֹמַר: בִּין כֶּה וּבִין כֶּה יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וַיִּתְּפַלֵּל, לְפִי שְׂאִין דַּעַתוֹ מִיּוֹשְׁבֶת עֻלְיִי. אָמַר רַבָּא, וְאַיְתִימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: הִלְכָּה כְּרַבִּי.^(ב) תַּנּוּ רַבְּנָן: סוּמָא וּמִי שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְכוּיָן אֶת הַרוּחוֹת — יָכוּיִן לְבוֹ כְּנָגַד אֲבִיו שְׁבַשְׁמִיב, שְׁנַאֲמַר: ״וְהִתְפַּלְלוּ אֵל הִי״.^(ג) הִיָּה עוֹמֵד בַּחוּץ לְאַרְץ — יָכוּיִן אֶת לְבוֹ כְּנָגַד אַרְץ יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר: ״וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דְרָה אֲרָצָם״. הִיָּה עוֹמֵד בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל — יָכוּיִן אֶת לְבוֹ כְּנָגַד יְרוּשָׁלַּיִם, שְׁנַאֲמַר: ״וְהִתְפַּלְלוּ אֵל ה' דְרָה הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֻרְתָּ״. הִיָּה עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם — יָכוּיִן אֶת לְבוֹ כְּנָגַד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנַאֲמַר: ״וְהִתְפַּלְלוּ אֵל הַפִּית הַזֶּה״. הִיָּה עוֹמֵד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ — יָכוּיִן אֶת לְבוֹ כְּנָגַד בֵּית קִדְשִׁי הַקִּדְשִׁים, שְׁנַאֲמַר: ״וְהִתְפַּלְלוּ אֵל הַמָּקוֹם הַזֶּה״. הִיָּה עוֹמֵד בְּבֵית קִדְשִׁי הַקִּדְשִׁים — יָכוּיִן אֶת לְבוֹ כְּנָגַד בֵּית הַכִּפּוּרָת. הִיָּה עוֹמֵד אַחוּרִי בֵּית הַכִּפּוּרָת — יִרְאֶה עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ לְפָנָי הַכִּפּוּרָת. נִמְצָא עוֹמֵד בְּמִזְרַח מַחֲזִיר פָּנָיו לְמַעֲרַב. בְּמַעֲרַב מַחֲזִיר פָּנָיו לְמִזְרַח. בְּדָרוּם — מַחֲזִיר פָּנָיו לְצָפוֹן. בְּצָפוֹן — מַחֲזִיר פָּנָיו לְדָרוּם. נִמְצָאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מְכוּוֹנִין אֶת לָבָם לְמָקוֹם אֶחָד.^(ד) אָמַר רַבִּי אֲבִין, וְאַיְתִימָא רַבִּי אֲבִינָא: מַאי קִרְאָה — ״כְּמַגְדֵּל דְּוִיד צְוֹארֶף בְּנוֹי לַתְּלַפְיּוֹת״ — תַּל שְׁכָּל פִּיּוֹת פּוּנִים בּוּ. ״אַבּוּה דְּשִׁמוּאֵל וְלוֹי, כִּי הָווּ בְּעוֹי לְמִיפְקָ לְאוּרְחָא, הָווּ מְקַדְמִי וּמְצַלִּי, וְכִי הָוּה מָטִי זְמַן קִרְיָאֵת שְׁמַע קְרוּ.^(ה) כְּמָאן — כִּי הָאִי תַנָּא. דְּתַנָּא: הַשְׁפִּים לְצֵאת לְדַרְךָ, מְבִיאִין לוֹ שׁוּפָר וְתוֹקַע, לְוֹלֵב וּמַנְעִנֵעַ, מְגִילָה וְקוּרָא כּה, וּבִשְׁיַגִּיע זְמַן קִרְיָאֵת שְׁמַע — קוּרָא. הַשְׁפִּים לִישֵׁב בְּקֶרוֹן אוֹ בְּסִפִּינָה — מִתְּפַלֵּל, וּבִשְׁיַגִּיע זְמַן קִרְיָאֵת שְׁמַע — קוּרָא. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמַר: בִּין כֶּה וּבִין כֶּה קוּרָא קִרְיָאֵת שְׁמַע וּמִתְּפַלֵּל, כְּדִי שְׁיִסְמוּהָ גְאוּלָּה לַתַּפְּלָה. בְּמַאי קַמִּיפְלָגִי? מַר סָבַר תַּפְּלָה מְעוּמָד עֲדִיף, וּמַר סָבַר מִסְמָךְ גְּאוּלָּה לַתַּפְּלָה עֲדִיף. מְרִימַר וּמַר זִמְרָא הָווּ מְכַנְפִי בִי עֲשָׂרָה בְּשִׁבְתָּא דְרַגְלָא וּמְצַלּוּ, וְהֲדַר נִפְקִי לְפִרְקָא. רַב אֲשִׁי מְצַלִּי בְּהֲדִי צְבוּרָא בְּיַחֲוִיד, מִיּוֹשֵׁב. כִּי הָוּה אֲתִי לְבִיתִיָּה, הֲדַר וּמְצַלִּי מְעוּמָד. אָמַרִי לִיה רַבְּנָן: וְלַעֲבִיד מַר כְּמִרְיִמַר וּמַר זִמְרָא! אָמַר לָהּ: טְרִיחָא לִי מִלְתָּא. וְלַעֲבִיד מַר כְּאַבּוּה דְּשִׁמוּאֵל וְלוֹי! אָמַר לָהּ: לֹא חֲזִינָא לָהּ לְרַבְּנָן חִשְׁיִשִׁי מִינָן דַּעֲבָדִי הִכִּי. ״מִתַּנִּי״ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמַר: אִין תַּפְּלַת הַמוּסָפִין אֵלֶּךְ בְּחֻבַּר עִיר. וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים: בְּחֻבַּר עִיר וְשְׁלֹא בְּחֻבַּר עִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר מִשְׁמוֹ: כָּל מָקוֹם שִׁישׁ שָׁם חֻבַּר עִיר — יַחֲוִיד פְטוּר מִתְּפִלַת הַמוּסָפִין. גַּמִּי' רַבִּי יְהוּדָה הִיִּינוּ תַנָּא קַמָּא! אִיבָא בִּינְיָהּוּ יַחֲוִיד שְׁלֹא בְּחֻבַּר עִיר, תַנָּא קַמָא סָבַר פְטוּר. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר חֲזִיב. אָמַר רַב הוּנָא בַר חִינְנָא אָמַר רַב חֲזִיָא בַר רַב: הִלְכָּה כְּרַבִּי יְהוּדָה שְׂאֲמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר לִיה רַב חֲזִיָא בַר אֲבִין: שְׁפִיר קְאָמְרַת, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מִימִי לֹא מְצַלִּינָא צְלוֹתָא דְמוּסָפִין בְּיַחֲוִיד

בְּהִרְדָּעָא.

וּמִיָּהּוּ בְּתוּסַפ' פְּסָק ה"ר יוֹסֵף כְּרַב חֲסֵדָא וְכֵן רַב אֶלְפִּס פִּי' דְרַב חֲסֵדָא עֲדִיפֹא לִיה טָפִי: **מַאי אָבָא** בִּין הַבִּינְנוּ לַתַּפְּלָה קְצָרָה תַּמַּה לִימָא דְאִיבָא בִּינְיָהּוּ דַתַּפְּלָה קְצָרָה אִינוּ מִתְּפַלֵּל אֵלֶּךְ בְּמִקְוֶם סָכְנָה וְהִבִּינְנוּ מִתְּפַלֵּל אֶפִּלוּ שְׁלֹא בְּמִקְוֶם סָכְנָה וי"ל דְּהִכִּי קָא בְּעֵי מַאי בִּינְיָהּוּ כָּל א' בְּמִקְוָמוֹ תַּפְּלָה חֲצֵרָה בְּמִקְוֶם סָכְנָה וְהִבִּינְנוּ שְׁלֹא בְּמִקְוֶם סָכְנָה: **הִלְכָּה כְּרַבִּי** שְׁלֹא יֵרֵד לְמִטָּה וְאִפִּי' שְׁלֹא בְּמִקְוֶם סָכְנָה וְאִפִּילוּ בְּמֵהֵלֶךְ מִתְּפַלֵּל וְאִינוּ צִרִיךְ לְהַחֲזִיר פָּנָיו כְּנָגַד יְרוּשָׁלַיִם: הִיָּה עוֹמֵד בַּח"ל יָכוּן כְּנָגַד אַרְץ יִשְׂרָאֵל וּל"ג לְבוֹ דְּאִפְּנִי קָאִי כְּדַקְמַנִי סִיבֹא הִיָּה עוֹמֵד בְּמִזְרַח מַחֲזִיר פָּנָיו לְמַעֲרַב: **לַתְּלַפְיּוֹת תַּל שְׁכָּל פִּיּוֹת פּוּנִים** בּוּ וְכִדֶּךָ שְׁמַעַתְמָא קיי"ל וְכֵן מַסְקִינן בְּלֹא יַחֲפַר (כ"ב כה:): דְּקָאֲמַר חֲתָנָן דְּקוֹזְמִיתָנָן לְצַפּוֹנָא דֹא"י אַחֲרִימוּ וְלֹא כְּהֵנִי חֲמוּרָחִי דְלַעֲלֵי (שס) דְּפִלְגִי אִי הַשְׁכִּינָה בְּמִזְרַח אוֹ בְּמַעֲרַב עַכְשָׁו אִנוּ בְּמַעֲרֵבָה עַל א"י עַל כֵּן אִנוּ פּוּנִין לְמַזְרַח: **אַבּוּה** דְּשִׁמוּאֵל וְלוֹי הָווּ מְקַדְמִי וּמְצַלּוּ פִּרְשׁ רַש"י קִדְּם עֲמוּד הַשַּׁחַר וְלֹא נִקְרָא דָּאֵם כֵּן לֹא הִיּוּ יוֹצֵאִין בּוֹ כָּלִל דַּעֲזִין אִינוּ יוֹם לָכֶךָ נִקְרָא כְּפִי' ר"ח דְּמַשְׁעֵלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר קִאָמַר וְהוּוּ מִקְדָּמִי קִדְּם הֵן הַחֲמָה קִאָמַר וַעֲזִין אִינוּ עִקַר זְמַן תַּפְּלָה: **מִסְמָךְ** גְּאוּלָּה לַתַּפְּלָה עֲדִיף מְלֵהִתְפַּלֵּל מִעֲמַד וְהִכִּי פְּסָקִי כַּה"ג הֵלְכָה כַּר"ש כֵּן אֶלְעָזָר וּמַשְׁמַע דִּי"ח בְּרִכּוֹת מִסַּר לְהִתְפַּלֵּל בְּדַרְךָ בְּמֵהֵלֶךְ וְאִין צִרִיךְ לַעֲמַד וּא"ת וּמ"ש מְהִבִּינְנוּ דְּמַסְקִינן לַעֲלֵי דְּמַעֲמַד זִקְאָא וי"ל דְּשִׁאֲנִי הִבִּינְנוּ שְׁהִיא חֲצֵרָה וְאִין שְׁאִין בְּטוֹל דְּרָךְ כ"כ כְּמוֹ כִּי"ח בְּרִכּוֹת וְעוֹד פִּרְשׁ הַר"ם דְּהֵבֵא כִי הֲדַר לְבִיתָה מַעֲלִי מִעֲמַד כְּדִאָמְרִינָן בְּסִמּוֹךְ רַב אֲשִׁי מַעֲלִי בַּהֲדִי צְבוּרָא בְּיַחֲוִיד מִיִּשָּׁב כְּדִי לְקִרוֹת ק"ש בְּשַׁעֲתָהּ וְכִי הֲדַר לְבִיתִי' מַעֲלִי מִעֲמַד וּר"ח פְּסָק כְּאִבִּיָּה דְשִׁמוּאֵל וְלוֹי וּמִיָּהּוּ מְדַקְאָמַר רַב אֲשִׁי לֹא חֲזִינָן לְרַבָּן קַשְׁיָשִׁי דְקָא עֲבָדִי הִכִּי מַשְׁמַע דְּאִין הֵלְכָה כְּמוֹתָם:

ל:

עין משפט גור מצווה

א מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו:

ב מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, טוש"ע או"ח סי' קא סעי' א:

ג מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' יח:

ד מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קא סעי' א:

ה מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קכו סעי' ג:

ו מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קכו סעי' ג:

ז מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קה סעי' א:

ח מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' תכב סעי' א:

ט מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' תכב סעי' א:

י מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טז, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צג סעי' ב:

יא מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צא סעי' ו:

ה"ג איז **הַלְכָּה כַּרְפִּי** יהודה **שְׁאָמֵר מִשּׁוּם** הַלְכֵי מִינֵי רַבִּי אִמִּי ור' אִסִּי טְהִיּוּ מִתְפַּלְלִים בְּיַחֲד כַּרְבָּנָן בַּיַּיַּנ עֲמוּזִי גִדְרָסִי לְאַשְׁמְעִינן דְּהַלְכָּה כַּרְבָּנָן:

וְהַתְנַיָא טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל ר"ח בַּעֲרֵבִית אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ ל"נ לִיה דְּהָא אִמְרִינן בְּסֻמּוֹן טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל ר"ח אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ לְפִי שְׁאִין מְקַדְשִׁין כּו' אִי גַמִּי אִי אִיתָא אֲנֵכּ אַחֲרִינֵא נִקְטוּ לִישׁ: **כַּמָּה** יִשְׁהָה בֵּין תַּפְלָה לַתַּפְלָה כַּגּוֹן אֲדָם שְׁטַעָה וְרֹנְצָה לְהַתְפַּלֵּל שְׁנִית וְכֵן בֵּין תַּפְלַת שְׁחִרִית לַתַּפְלַת הַמוּסָפִין: **כִּדִּי** שְׁתַּתְּחוּלֵּל דַּעְתּוֹ עָלָיו וּמִפְרַשׁ בִּירוּשָׁלַיִם דְּהֵינּוּ כְּשֶׁנֶּלֶךְ אֶרְכַּעַב אֲמוּת: **לְפִי** שְׁאִין מִקְדָּשֵׁין אַת הַחֲדָשׁ כּו' פִּי' לְעוֹל בְּרִישׁ פְּרָקִין (בְּרִכוֹת כו א) מַה שְׁמַקְשִׁין וּתְפוּךְ לֵה מִשּׁוֹם רָשׁוּת מִשּׁוֹם דְּהֵינּוּ זִקְקָא לַעֲשׂוֹת מַעַצ אַחֲרַת עֹזְבֶתָה וי"מ זִקְקָא בְּלִילָה רִאשׁוֹנָה אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ לְפִי שְׁאִין מְקַדְשִׁין הַחֲדָשׁ בְּלִילָה אֲבָל בְּלִילָה שְׁנִיָּה מְחִזִּירִין אוּתוּ שֶׁכָּכֵר מְקַדָּשׁ מִיּוֹם שְׁלִפְנָיו וְלֹא גִרְסָה לַחֲלֹק: **מִסְתַּבָּרָא** מִלְתָּא דְּרַב בַּחֲדָשׁ מָלֵא כְלוּמֵר טְהִיָּה אוּתוּ שְׁלִפְנָיו מִלֵּא דְּלֹא יָכוֹל לְאוּמְרָה בַּעֲרֵבִית שֶׁל מִקְר שְׂהוּא עָקֵר וְהִיָּה אוּמֵר ה"ר יַחֲמֹךְ לִבָּל דְּכֵר שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ כַּגּוֹן יַעֲלֵה וְיִבֹּא בַּעֲרֵבִית וַעַל הַנִּסּוּס לֹא מַבְעִיֵא אִם עָקֵר רִנְגְלִי וּפְתַח בַּבְּרַכָּה שְׁלֹאֲחֶרֶץ לְאִין מְחִזִּירִין אוּתוּ אֲלֹא לִפְלֹו לֹא עָקֵר אֲלֹא שְׁסִיס אוּתָּה בְּרַכָּה שְׁתַּקֵּנוּ בַּה לְאוּמְרָה אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ וְלֹא נִהֲרִא לְרַבִּינֵי אֲלִחָנָן דְּהָא חֲזִינָן בַּבְּרַכַת הַמִּזוֹן דְּאוּתָּן שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים מְחִזִּירִין וְגַם אוּתָּן שְׁאִין מְחִזִּירִין שְׁוִין הִיכָא דְּלֹא עָקֵר רִנְגְלִי כַּדְאֵמֵר לִקְטָן (בְּרִכוֹת מט א) אִם שִׁכַח שֶׁל שִׁבְתָּ וְסִיס הַבְּרַכָּה כְּלָה וַעֲזָן לֹא הִתְחִיל בַּבְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב אוּמֵר בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן שְׂבִיתוֹת לְמַנוּחָה כּו' וְקֹאֲמֵר גַּמִּי הִתָּם אִם טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל ר"ח קִדָּם שְׁעָקֵר רִנְגְלִי דְּהֵינּוּ קִדָּם שְׁתַּחֲחִיל בְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב דְּאוּתָּה קוּרָא עָקֵר רִנְגְלִי אוּמֵר בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן רִאשֵׁי חֲדָשִׁים וְכו' אֲלֵמָא הִיכָא דְּלֹא עָקֵר אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁוִין וְאִם עָקֵר רִנְגְלִי שְׁהִתְחִיל בַּבְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב שֶׁל שִׁבְתָּ חוּזֵר לִרְאֵשׁ וְשֶׁל ר"ח מַעֲנֵת לֹא יוֹכַל לִתְקוֹן וְהָכִי גַמִּי יַחֲזֵר בְּאוּתָּה בְּרַכָּה אִם לֹא הִתְחִיל בַּבְּרַכָּה שְׁלֹאֲחֶרֶץ. וּמֵימָהוּ אִין רִאשִׁי מֵהִתָּם דְּשִׁאֲנִי הִתָּם בַּבְּרַכַת הַמִּזוֹן שֶׁכָּכֵר בְּרַךְ ג' בְּרִכוֹת וּבְרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב לֹאֹר דְּאוּרְיָתָא הִיא עַל כֵּן אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ לְגַמְרִי כִּי אִין דוּמָה שֶׁסְּפָסַק כָּל כָּךְ וְאִין לְהִבֵּיא מִמֶּנּוּ רִאשִׁי ל"ח בְּרִכוֹת דְּאִם יַחֲזִירוּהוּ בַּדְּכֵר שְׁאִין לוֹ לַחֲזֵר הֵי כִּמוּ הַפְּסָקָה וַעֲזֵר דְּאִין לְהִבֵּיא רִאשִׁי לְכָאן דְּאִם הֵיית אוּמֵר הִיכָא שֶׁלֹא עָקֵר רִנְגְלִי בִי"ח בְּרִכוֹת טְהִיָּה לוֹ לַחֲזֵר אִי"כ הִיָּה צְרִיךְ לַחֲזֵר לִרְצָה וְאִין זֶה הֵגֵן וּמֵימָה אוּמֵר ר"י דְּקֹרָא אֶת ר"ת דְּהִיכָא דְּלֹא עָקֵר רִנְגְלִי חוּזֵר לִרְצָה אִפִּי' בַּדְּכָרִים שְׁאִין מְחִזִּירִין כַּגּוֹן עַל הַנִּסּוּס וְכֵן עֲמָא דְּכֵר: הִדְרֹן שְׁלֹךְ תַּפְלַת הַשַּׁחַר **אַל**

יָכוֹל לְאוּמְרָה בַּעֲרֵבִית שֶׁל מִקְר שְׂהוּא עָקֵר וְהִיָּה אוּמֵר ה"ר יַחֲמֹךְ לִבָּל דְּכֵר שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ כַּגּוֹן יַעֲלֵה וְיִבֹּא בַּעֲרֵבִית וַעַל הַנִּסּוּס לֹא מַבְעִיֵא אִם עָקֵר רִנְגְלִי וּפְתַח בַּבְּרַכָּה שְׁלֹאֲחֶרֶץ לְאִין מְחִזִּירִין אוּתוּ אֲלֹא לִפְלֹו לֹא עָקֵר אֲלֹא שְׁסִיס אוּתָּה בְּרַכָּה שְׁתַּקֵּנוּ בַּה לְאוּמְרָה אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ וְלֹא נִהֲרִא לְרַבִּינֵי אֲלִחָנָן דְּהָא חֲזִינָן בַּבְּרַכַת הַמִּזוֹן דְּאוּתָּן שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים מְחִזִּירִין וְגַם אוּתָּן שְׁאִין מְחִזִּירִין שְׁוִין הִיכָא דְּלֹא עָקֵר רִנְגְלִי כַּדְאֵמֵר לִקְטָן (בְּרִכוֹת מט א) אִם שִׁכַח שֶׁל שִׁבְתָּ וְסִיס הַבְּרַכָּה כְּלָה וַעֲזָן לֹא הִתְחִיל בַּבְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב אוּמֵר בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן שְׂבִיתוֹת לְמַנוּחָה כּו' וְקֹאֲמֵר גַּמִּי הִתָּם אִם טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל ר"ח קִדָּם שְׁעָקֵר רִנְגְלִי דְּהֵינּוּ קִדָּם שְׁתַּחֲחִיל בְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב דְּאוּתָּה קוּרָא עָקֵר רִנְגְלִי אוּמֵר בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן רִאשֵׁי חֲדָשִׁים וְכו' אֲלֵמָא הִיכָא דְּלֹא עָקֵר אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁוִין וְאִם עָקֵר רִנְגְלִי שְׁהִתְחִיל בַּבְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב שֶׁל שִׁבְתָּ חוּזֵר לִרְאֵשׁ וְשֶׁל ר"ח מַעֲנֵת לֹא יוֹכַל לִתְקוֹן וְהָכִי גַמִּי יַחֲזֵר בְּאוּתָּה בְּרַכָּה אִם לֹא הִתְחִיל בַּבְּרַכָּה שְׁלֹאֲחֶרֶץ. וּמֵימָהוּ אִין רִאשִׁי מֵהִתָּם דְּשִׁאֲנִי הִתָּם בַּבְּרַכַת הַמִּזוֹן שֶׁכָּכֵר בְּרַךְ ג' בְּרִכוֹת וּבְרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב לֹאֹר דְּאוּרְיָתָא הִיא עַל כֵּן אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ לְגַמְרִי כִּי אִין דוּמָה שֶׁסְּפָסַק כָּל כָּךְ וְאִין לְהִבֵּיא מִמֶּנּוּ רִאשִׁי ל"ח בְּרִכוֹת דְּאִם יַחֲזִירוּהוּ בַּדְּכֵר שְׁאִין לוֹ לַחֲזֵר הֵי כִּמוּ הַפְּסָקָה וַעֲזֵר דְּאִין לְהִבֵּיא רִאשִׁי לְכָאן דְּאִם הֵיית אוּמֵר הִיכָא שֶׁלֹא עָקֵר רִנְגְלִי בִי"ח בְּרִכוֹת טְהִיָּה לוֹ לַחֲזֵר אִי"כ הִיָּה צְרִיךְ לַחֲזֵר לִרְצָה וְאִין זֶה הֵגֵן וּמֵימָה אוּמֵר ר"י דְּקֹרָא אֶת ר"ת דְּהִיכָא דְּלֹא עָקֵר רִנְגְלִי חוּזֵר לִרְצָה אִפִּי' בַּדְּכָרִים שְׁאִין מְחִזִּירִין כַּגּוֹן עַל הַנִּסּוּס וְכֵן עֲמָא דְּכֵר: הִדְרֹן שְׁלֹךְ תַּפְלַת הַשַּׁחַר **אַל**

יָכוֹל לְאוּמְרָה בַּעֲרֵבִית שֶׁל מִקְר שְׂהוּא עָקֵר וְהִיָּה אוּמֵר ה"ר יַחֲמֹךְ לִבָּל דְּכֵר שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ כַּגּוֹן יַעֲלֵה וְיִבֹּא בַּעֲרֵבִית וַעַל הַנִּסּוּס לֹא מַבְעִיֵא אִם עָקֵר רִנְגְלִי וּפְתַח בַּבְּרַכָּה שְׁלֹאֲחֶרֶץ לְאִין מְחִזִּירִין אוּתוּ אֲלֹא לִפְלֹו לֹא עָקֵר אֲלֹא שְׁסִיס אוּתָּה בְּרַכָּה שְׁתַּקֵּנוּ בַּה לְאוּמְרָה אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ וְלֹא נִהֲרִא לְרַבִּינֵי אֲלִחָנָן דְּהָא חֲזִינָן בַּבְּרַכַת הַמִּזוֹן דְּאוּתָּן שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים מְחִזִּירִין וְגַם אוּתָּן שְׁאִין מְחִזִּירִין שְׁוִין הִיכָא דְּלֹא עָקֵר רִנְגְלִי כַּדְאֵמֵר לִקְטָן (בְּרִכוֹת מט א) אִם שִׁכַח שֶׁל שִׁבְתָּ וְסִיס הַבְּרַכָּה כְּלָה וַעֲזָן לֹא הִתְחִיל בַּבְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב אוּמֵר בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן שְׂבִיתוֹת לְמַנוּחָה כּו' וְקֹאֲמֵר גַּמִּי הִתָּם אִם טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל ר"ח קִדָּם שְׁעָקֵר רִנְגְלִי דְּהֵינּוּ קִדָּם שְׁתַּחֲחִיל בְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב דְּאוּתָּה קוּרָא עָקֵר רִנְגְלִי אוּמֵר בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן רִאשֵׁי חֲדָשִׁים וְכו' אֲלֵמָא הִיכָא דְּלֹא עָקֵר אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁוִין וְאִם עָקֵר רִנְגְלִי שְׁהִתְחִיל בַּבְּרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב שֶׁל שִׁבְתָּ חוּזֵר לִרְאֵשׁ וְשֶׁל ר"ח מַעֲנֵת לֹא יוֹכַל לִתְקוֹן וְהָכִי גַמִּי יַחֲזֵר בְּאוּתָּה בְּרַכָּה אִם לֹא הִתְחִיל בַּבְּרַכָּה שְׁלֹאֲחֶרֶץ. וּמֵימָהוּ אִין רִאשִׁי מֵהִתָּם דְּשִׁאֲנִי הִתָּם בַּבְּרַכַת הַמִּזוֹן שֶׁכָּכֵר בְּרַךְ ג' בְּרִכוֹת וּבְרַכַת הַטּוֹב וְהִמְטִיב לֹאֹר דְּאוּרְיָתָא הִיא עַל כֵּן אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ לְגַמְרִי כִּי אִין דוּמָה שֶׁסְּפָסַק כָּל כָּךְ וְאִין לְהִבֵּיא מִמֶּנּוּ רִאשִׁי ל"ח בְּרִכוֹת דְּאִם יַחֲזִירוּהוּ בַּדְּכֵר שְׁאִין לוֹ לַחֲזֵר הֵי כִּמוּ הַפְּסָקָה וַעֲזֵר דְּאִין לְהִבֵּיא רִאשִׁי לְכָאן דְּאִם הֵיית אוּמֵר הִיכָא שֶׁלֹא עָקֵר רִנְגְלִי בִי"ח בְּרִכוֹת טְהִיָּה לוֹ לַחֲזֵר אִי"כ הִיָּה צְרִיךְ לַחֲזֵר לִרְצָה וְאִין זֶה הֵגֵן וּמֵימָה אוּמֵר ר"י דְּקֹרָא אֶת ר"ת דְּהִיכָא דְּלֹא עָקֵר רִנְגְלִי חוּזֵר לִרְצָה אִפִּי' בַּדְּכָרִים שְׁאִין מְחִזִּירִין כַּגּוֹן עַל הַנִּסּוּס וְכֵן עֲמָא דְּכֵר: הִדְרֹן שְׁלֹךְ תַּפְלַת הַשַּׁחַר **אַל**

תַּקְרִי בַּהֲדַרְתָּ אֲלֵא בַּהֲדַרְתָּ תַּמָּה אֲמַאי לֹא מוּכַח בַּהֲדִיא מִדְּכַתִּיב בְּתַרָּה חוּלֹו מְלַפְנָיו כָּל הָאֶרֶץ וי"ל הֵינּוּ קִרָא דְּכַתִּיב בְּמֻזְמוּר הַכּוּן לַה' בְּנִי אֲלִים וּמֵהִהוּא קִרָא בְּעִי לְהוֹכִיחַ בְּמַסָּכַת מַגֵּלָה (י ב) שְׁאוּמְרִים אֲבוּת וּגְבוּרוֹת וּקְדָשַׁת הַשֵּׁם וי"ח בְּרִכוֹת תַּקֵּנוּ כַּגֵּד הַאֲבֻדְרוֹת וּמִשּׁוֹם הָכִי זִקֵּן מֵאוּתוּ קִרָא שְׂבִיתוֹב בְּאוּתָּה כַּדְּשָׁה אֲבָל אוּתוּ דְּחִילוּ וְגו' אִינוּ כַּתִּיב בְּאוּתָּה פֶּרָשָׁה: **בְּמִקּוּם** גִּילָה שָׁם תֵּהֵא רַעְדָה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקַרָא עֲבָדוּ אֶת ה' בִּירְאָה וּכְשִׁבָא יוֹם רַעְדָה תַּנְיִלו וְהָכִי מִפְרָשׁ בִּירוּשָׁלַיִם עֲבָדוּ אֶת ה' בִּירְאָה הֵינּוּ תַּפְלָה דְּאִקְרִי עֲבוּדָה כַּדְתַּנִּיא בְּסַפְרִי (פ' עֲקֵב) וְלַעֲבָדוּ בְּכָל לַבְבָּכֶם זֹו תַּפְלָה:

ה"ב איז **הַלְכָּה כַּרְבָּנָן** וְכֵן פְּסָק ר"ח בְּנִהֲרַעָא – לְפִי שֵׁשׁ שֵׁס עָס צַבוֹר וְהַשְׁלִיחַ

בַּנְהֲרַדְעָא, לְכַר מֵהִהוּא יוּמָא דְאַתָּא פּוּלְמוּסָא דְמַלְכָּא לְמַתָּא, וְאַטְרִידוּ רַבְּנָן וְלֹא צִלוּ, וְצִלִּי לִי בְּיַחֲד, וְהוּאִי יַחֲד שְׁלֹא בַּחֲכֵר עִיר.^(ט)יְתִיב רַבִּי חֲנִינָא קָרָא קַמִּיה דְּרַבִּי יַנָּאי, וְיִתִּיב וְקֹאֲמֵר: הַלְכָּה כַּרְבִּי יְהוּדָה שְׁאָמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר לִיה: פּוּק קָרָא קְרֹא'יָךְ לְכִרָא, דְּאִין הַלְכָּה כַּרְבִּי יְהוּדָה שְׁאָמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. ^(י)אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲנִי רִאִיתִי אֶת רַבִּי יַנָּאי דְּצִלִּי וְהָדַר צִלִּי. אָמַר לִיה רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זִירָא: וְדִילְמָא מַעֲיַקְרָא לֹא פּוּוֹן דַּעְתִּיה וּלְבַסְטָף פּוּוֹן דַּעְתִּיהָ. אָמַר לִיה: חֲזִי מֵאִן גְּבִירָא רַבָּה דְקַמְסָהִיד עָלֶיהָ.^(יב)רַבִּי אֲמִי וְרַבִּי אִסִּי אָף עַל גֵּב דְּהָווּ לְהוּ תְלִיסֵר כִּי כְנִישְׁתָּא בַטְבָּרְיָא לֹא הָווּ מַצִּילוּ אֲלֵא בִינֵי עַמּוּדִי, הִיכָא דְהָווּ גֵּרָסִי.^(יג)אִיתַמַּר, רַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי מִשּׁוּם רַבִּינּוּ אָמַר: הַלְכָּה כַּרְבִּי יְהוּדָה שְׁאָמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. רַבִּי חִיִּיא בַר אָבָא צִלִּי וְהָדַר צִלִּי. אָמַר לִיה רַבִּי זִירָא: מֵאִי טַעְמָא עָבִיד מָר חָכִי? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּלֹא פּוּוֹן מָר דַּעְתִּיהָ, וְהָאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לַעּוֹלָם יְמוּד אָדָם אֶת עֲצָמוּ, אִם יָכוֹל לְכוּיִן אֶת לְבוֹ – יִתְפַּלֵּל, וְאִם לֹא – אַל יִתְפַּלֵּל. אֲלֵא דְלֹא אֲדַפֵּר מָר דְרִישׁ יִרְחָא.^(יד)וְהַתְנַיָא טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֲדָשׁ, בַּעֲרֵבִית – אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ, מַפְנֵי שְׂיָכוֹל לְאוּמְרָה בַּשְּׁחִרִית. בַּשְּׁחִרִית – אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ, מַפְנֵי שְׂיָכוֹל לְאוּמְרָה בְּמִוְסָפִין. בְּמִוְסָפִין – אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ, מַפְנֵי שְׂיָכוֹל לְאוּמְרָה בְּמִנְחָה. 'אָמַר לִיה: לֹאֹ אִיתַמַּר עָלֶיהָ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בַּצַּבּוֹר שָׁנוּ. 'כַּמָּה יִשְׁהָה בֵּין תַּפְלָה לַתַּפְלָה? רַב הוּנָא וְרַב חֲסֵדָא. חַד אָמַר: כִּדִּי שְׁתַּתְּחוּנָן דַּעְתּוֹ עָלָיו, וְחַד אָמַר: כִּדִּי שְׁתַּתְּחוּלֵּל דַּעְתּוֹ עָלָיו. מֵאִן דְּאָמַר "כִּדִּי שְׁתַּתְּחוּנָן דַּעְתּוֹ עָלָיו", דְּכַתִּיב: "וְאַתְּחַנּוּ אֶל ה'". וּמֵאִן דְּאָמַר "כִּדִּי שְׁתַּתְּחוּלֵּל דַּעְתּוֹ עָלָיו", דְּכַתִּיב: "וַיַּחַל מִשָּׁה". "אָמַר רַב עֲזָן אָמַר רַב: טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֲדָשׁ עַרְבִית – אִין מְחִזִּירִין אוּתוּ, לְפִי שְׁאִין בֵּית דִּין מְקַדְשִׁין אֶת הַחֲדָשׁ אֲלֵא בַּיּוֹם. אָמַר אַמִּימֵר: מִסְתַּבָּרָא מִילְתָּא דְּרַב בַּחֲדָשׁ מָלֵא. אָבָל בַּחֲדָשׁ חֶסֶר – מְחִזִּירִין אוּתוּ. "אָמַר לִיה רַב אָשִׁי לְאַמִּימֵר: מַכְדִּי רַב טַעְמָא קֹאֲמֵר, מַה לִּי חֶסֶר וּמַה לִּי מָלֵא!? אֲלֵא לֹא שָׁנָא. הַדְרֹן עַלִךְ

תפלת השחר ^(טו)**מתני'**
 אֵין
עומדין להתפלל אלא מתוך

כּוּבַד רֹאשׁ. חֲסִידִים הִרְאִשוּנִים הָיו שׁוֹהִין שְׁעָה אַחַת, וּמִתְפַּלְלִין, כִּדִּי שְׂיָכוּנוּוּ לְבָם לְאַבְיָהֶם שְׂבַשְׁמִים. אֲפִילוּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בְּשָׁלוּמוֹ — לֹא יִשְׁיבּוּ, וְאֲפִילוּ נָחַשׁ כְּרוּךְ עַל עַקְבוֹ — לֹא יַפְסִיק. גַּמִּי מֵנָא הֵנִי מִיַ

מסורת הש"ס
א אוצר מדרשים יעקב אבינו לקח טוב על ברכת יעקב אבינו עה יד; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי
ב פרקי דרבי אליעזר; נדה סו.; מגילה כח:
ג מנחות סז; עבודה זרה מא:
ד מעילה יב:
ה שבת לו; תוספתא ברכות; פסחים קיז.
ו אוצר מדרשים מדרש לעולם ז סוטה מו:
ז אוצר מדרשים פרק אדם הראשון פרק אדם הראשון (נוסחא א) ג
ט תוספתא ברכות
י לקמן סז; אוצר מדרשים מדרש לעולם
יא תוספתא ברכות
יב עבודה זרה ח.

גליון הש"ס
גמ' כבר מפורש על ידי חנה. ע"י יומא נע ע"א:
מלאכתו חבל חכילת עראי לא חסרו ומאכל בסהמ עראי הוא דתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכלי לבסהמ חיה ועוף עד שמימח הלכך בהמתו אוכלת ופטורה חבל איהו חסור באכילת קבע: חסור בהנאה מוועלין בו – ואע"ג דקו"ל אין מוועלין בדמים וליפינן לה מקראי במסכת יומא (דף נט:) ובשמיטת חלוץ (דף קח.)
ה"מ בפגשקטנו בעצרה דליכא למימר נסתיו לבס על המנבח לבפר (ויקרא י"ז:י"א) לבפר נסתיו לך ולא למעילה חבל בדם הקזס מוועלין כלומר אס נהנה מציא קרפן מעילה והנן הנין הלכות פסוקות שאין עליהן קשיות ומרעיס שיהא צריך להסירה בהן: במתניתין – מתוך כבד ראש:

תורה אור השלם
אז יפלא שחוק פינז ולשונז רנה אז יאמרו בגוים וגו' (תהילים קכו, ב)
שיר הפעולות בשוב יהנה את־ שבת ציון הוינו בחלמים (תהילים כח, א)
ואשה כוֹיִיבֹז זוב דמה ימים רבים בלא עת־נדתה או וגו' (ויקרא טו, כח)
ואס־קִרְבָּה מזוזה וספרה לה שבעת ימים ואחר תפקר (ויקרא טו, כח)

 נפש כ"ר תמעל מעל וחסאָה בשננה מקדשי יהנה והביא את־ אשמו וגו' (ויקרא ה, טו)
--

ולא אמרו אה יהנה הפעלה אתנו מארץ מנרים המוליך וגו' (ירמיהו ב, ו)
--

תפנות צניוס שמעת יהנה תכין לבס תקשיב אונד (תהילים י, יז)
--

ודניאל כדי ידע ד־ירשים כתבא על לביתה (בבוי פתיסן וגו' דניאל ו, יא)
--

ערב ובקר וצִהְרִים אִשִּׁיתָה ואֶהְיֶה וּשְׂמַע קוֹלִי (תהילים נה, יח)
--

וחנה היא מדברת על־לבה רק שפתיה פגות וקולה לא וגו' (שמואל א א, ג)
--

ופנית אל־תפלת עבדך ואל־ תחנתו יהנה אֶלֶּהִי לשמע אל־ הרנה ואל־תפלה וגו' (מלכים א ח, כח)

ויאמר אליה עלי עד־שתי תשפכרין סיסרי את־יגד מַעֲלֹד (שמואל א, יד)
--

כסא דמוקרא – כוס של זכוכית לבנה: לשרי לן מר – סירה: הי תורה והי מצה דמגנו

עלן – היכן התורה ששקטנו והיכן המצות שאנו מקימין שנגנו עלינו מדינה של גיהנם: הלכה פסוקה – שאינה צריכה עיין שלא יהא מהרהר בה בתפלתו: יושבת עליה ז' נקיים – לבד מאותו יום שפוסקת והתורה לא הצריכה ז' נקיים אלא לזכה שנאמר ולא טערה מוצבה ואין זכה אלא הרוואה לנהיה: ומבניסה – בבינת: במון שלה – הקם שניקה אותה שאין מתחייב במשגש מן התורה אלא בקראית פני הבית ומשממח בכרי חבל לפני מרוח אין ראות פני הבית קובעתו דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן ראשית דגנגך (דברים י"ח:ד') והוא המרוח לפיכך בשמכניסה לבית הקם מרוח לא הקבעה למעשר מן התורה ונדבנן הוא דאסרו אכילת קבע דקבר שלא נגמר מלאכתו חבל חכילת עראי לא חסרו ומאכל בהמה עראי הוא דתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכלי לבסהמ חיה ועוף עד שמימח הלכך בהמתו אוכלת ופטורה חבל איהו חסור באכילת קבע: חסור בהנאה מוועלין בו – ואע"ג דקו"ל אין מוועלין בדמים וליפינן לה מקראי במסכת יומא (דף נט:) ובשמיטת חלוץ (דף קח.) ה"מ בפגשקטנו בעצרה דליכא למימר נסתיו לבס על המנבח לבפר (ויקרא י"ז:י"א) לבפר נסתיו לך ולא למעילה חבל בדם הקזס מוועלין כלומר אס נהנה מציא קרפן מעילה והנן הנין הלכות פסוקות שאין עליהן קשיות ומרעיס שיהא צריך להסירה בהן: במתניתין – מתוך כבד ראש: כבדיתא – מתוך הלכה פסוקה: סחיה – ליצניתי: מתוך קלות ראש – חלוק של כבד ראש מתוך זכות לב ועתק: אלא מתוך שמחה – כגון דכרי תנחומים של תורה כגון סמוך לגלות מצרים או סמוך לתהלה לגדוד שהוא של שבח ותנחומין כגון רצון ורחיו יעשה שומר ה' את כל ארציו וכגון מקראות הסדרות בתפלת ערבית כי לא יטס ה' את עמו וכיוצא בהן: אלוהי – ליהוה בדקר: גגיתא – דקלים: דאכרתו מלתא כו' – תה עמו ממוות אדם הראשון הס תכין לבס – אז תקשיב אונד: זמנין תלתא – שחרית מנחה וערבית: יכול משבא לגולה הוחלה – התפלה הזאת הוחלה כמו נחמלה חבל הקם לכן לא היה רגיל בכך: יכול והא כוללן – לשלש תפלות הללו בשעה אחת: יכול ישאל צרכיו – כגון ברכות דלתה חונן עד ש"ת ואח"כ יתפלל שלש ברכות ראשונות שהן של שבח: רנה זו תפלה – של שבח: בקשה – שאלת צרכיו: אחר אמת וצניב – הקם נ' ראשונות:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

אִיתִי כָּסָא דְּזוּגִיתָא חִינְרֵתָא מִכָּאן נָהֲנִי

אִיתִי כָּסָא דְּמוֹקְרָא בֵּת אַרְבַּע מָאָה זוּזִי, וְתִבְרַ קְמִיָּהוּ, וְאַעְצִיבּוּ. רַב אָשִׁי עֲבֵד הִילּוּלָא לְבִרְיָה, חֲזַנְהוּ לְרַבְנָן דְּהוּוּ קָא בְּדָחִי טוּבָא. אִיתִי כָּסָא דְּזוּגִיתָא חִינְרֵתָא, וְתִבְרַ קְמִיָּהוּ, וְאַעְצִיבּוּ. אָמְרוּ לִיה רַבְנָן לְרַב הַמְנוּנָא זוּטִי בְּהִלּוּלָא דְמָר בְּרִיה דְרַבִּינָא: לִישְׁרִי לָן מָר. אָמַר לְהוּ: וַי לֹז, דְּמִיתְנָו. וַי לֹז, דְּמִיתְנָו. אָמְרִי לִיה: אָנּוּ מַה נַּעֲנִי בְּתַרְךָ? אָמַר לְהוּ: הִי תוֹרָה, וְהִי מִצְוָה דְּמַגְנּוּ עֲלֶין. ^(א)אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי: אָסוּר לְאָדָם שְׂיִמְלֵא שְׁחוּק פִּיּו בְּעוֹלָם הָזֶה, שְׁנֶאֱמַר: "אִין יִמְלֵא שְׁחוּק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה". אִימַתְל, בְּזִמּוֹן שְׂיִיאֲמְרוּ בְּגוֹיָם הַגְּדִיל הִי לַעֲשׂוֹת עִם אֲלֹהִי". אָמְרוּ עֲלִיו עַל רִישׁ לְקִישׁ שְׂמִימִיו לֹא מֵלֹא שְׁחוּק פִּיו בְּעוֹלָם הָזֶה, מִכִּי שְׁמַעַה מִרְבִּי יוֹחָנָן רַבִּיה. "תְּנוּ רַבְּנָן: אִין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל לֹא מִתּוֹךְ דִּין, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּבַר הֶלְכָּה, אֲלֹא מִתּוֹךְ הֶלְכָּה פְּסוּקָה. וְהִיכִי דְמִי הֶלְכָּה פְּסוּקָה? ^(ב)אָמַר אַבְיִי: כִּי הָא דְרַבִּי זִידָא, דְּאָמַר רַבִּי זִידָא: בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הִחְמִירוּ עַל עַצְמָן, שְׂאִפִּילוּ רוּאוֹת טִיפַת דָּם בְּחֻדְלִ יוֹשְׁבוֹת עֲלֶיהָ שְׁבַעָה נְקִיָּים. "רַבָּא אָמַר, כִּי הָא דְרַב הוֹשַׁעֲיָא, דְּאָמַר רַב הוֹשַׁעֲיָא: מַעֲרִים אָדָם עַל תְּבוּאָתוֹ וּמַכְנִיסָהּ בְּמוֹץ שְׁלָה, כְּדִי שְׁתַּהֲא בְּהִמְתּוֹ אוֹכְלַת, וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֶׂר. ^(ג)וְאִיבְעִית אִימָא, כִּי הָא דְרַב הוֹנָא, דְּאָמַר רַב הוֹנָא, אָמַר רַבִּי זְעִירָא: הַמְקִיז דָּם בְּבִהְמַת קְדָשִׁים, אָסוּר בְּהִנָּאָה, וּמוֹעֲלִין בּוֹ. רַבְּנָן עֲבָדִי כְּמִתְנִיתִין, רַב אָשִׁי עֲבִיד כְּבִרְיִיתָא. ^(ד)תְּנוּ רַבְּנָן: אִין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל לֹא מִתּוֹךְ עַצְבוֹת, וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְלוֹת, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׁחוּק, וְלֹא מִתּוֹךְ קָלוֹת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּכָרִים בְּטָלִים, אֲלֹא מִתּוֹךְ שְׂמִיחָה שֶׁל מִצְוָה. וְכֵן לֹא יִפְטַר אָדָם מִחֻבְרּוֹ לֹא מִתּוֹךְ שְׂיִיחָה, וְלֹא מִתּוֹךְ שְׁחוּק, וְלֹא מִתּוֹךְ קָלוֹת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ דְּכָרִים בְּטָלִים, אֲלֹא מִתּוֹךְ דְּבַר הֶלְכָּה. שְׁכֹן מַצִּינוּ בְּבָבִיאִים הָרָאשׁוֹנִים, שְׂפִסְיִמוּ דְּבִרְיָהּם בְּדְבָרִי שְׁבַח וְתַנְחוּמִים. ^(ה)וְכֵן תִּנָּא מְרִי בַר בְּרִיה דְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְרַבִּי יִרְמְיָה בַר אֲבָא: אַל יִפְטַר אָדָם מִחֻבְרּוֹ אֲלֹא מִתּוֹךְ דְּבַר הֶלְכָּה, שְׂמִיתוּךָ כָּה זֻכְרָהוּ. ^(ו)כִּי הָא דְרַב כְּהֵנָא אֱלוֹנִיָּה לְרַב שִׁימִי בַר אָשִׁי מִפּוּם נִהְרָא עַד כִּי צִנְיָתָא דְּכַבֵּל. כִּי מִטָּא לְהֵתָם אָמַר לִיה: מָר, וְדַאי דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: הֲנִי צִנְיָתָא דְּכַבֵּל אִיתְנַהוּ מֵאָדָם הָרָאשׁוֹן וְעַד הַשְּׂתָא? ^(ז)אָמַר לִיה: אֲדַבְּרָתָן מִיִּלְתָּא דְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דְּכָתִיב "בְּאַרְצָא אֲשֶׁר לֹא עֲבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם", וְכִי מֵאַחַר דְּלֹא עֲבַר הֵיאֵךְ יָשַׁב? אֲלֹא לוֹמַר לָךְ כָּל אֶרֶץ שְׁגוֹר עֲלֶיהָ אָדָם הָרָאשׁוֹן לִישׁוּב — נִתְיַשְׁבָּה. וְכָל אֶרֶץ שְׁלֹא גִזַּר עֲלֶיהָ אָדָם הָרָאשׁוֹן לִישׁוּב — לֹא נִתְיַשְׁבָּה. רַב מְרֻדְכִי אֱלוֹנִיָּה לְרַב שִׁימִי בַר אָשִׁי מִהַגְרוּנָא, וְעַד כִּי כִיפִי. וְאָמְרִי לַה עַד כִּי דוּרָא. ^(ח)תְּנוּ רַבְּנָן: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שְׂכִיבִין אֵת לְבוֹ לִשְׁמִים. אֲבָא שְׂאוּל אוֹמַר: סִימֵן לְדְבַר, "תְּכִין לָבָם תִּקְשִׁיב אֲזַנָּה". "תִּנָּא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: כָּה הִיָּה מִנְהַגּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עִם הַצִּיבּוֹר — הָיָה מְקַצֵּר וְעוֹלָה, מִפְּנֵי טוֹרַח צָבוּר. וּכְשֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל פִּינוּ לְבִין עַצְמוֹ — אָדָם מַנִּיחוּ בְּזוּיַת זוּ, וּמוֹצֵאוֹ בְּזוּיַת אַחֲרָת. וְכָל כָּה לְמַה? מִפְּנֵי בְרִיעוֹת וְהַשְׁתַּחֲוּיוֹת. ^(ט)אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אֲבָא: לְעוֹלָם יִתְפַּלֵּל אָדָם בְּבִית שֵׁישׁ בּוֹ חִלּוּנוֹת, שְׁנֶאֱמַר: "וְכוּיִן פְּתִיחוּ לִיה וּגוֹי". יְכוּל יִתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ — כָּבַר מְפוֹרָשׁ עַל יְדֵי דְנִיָּאל: "וּזְמַנִּין תִּלְתָּא וּגוֹי". יְכוּל מִשְׁבָּא לְגוּלָּה הוּחָלָה — כָּבַר נֶאֱמַר: "דִּי הוּא עֲבַד מִן קֳדָמַת דְּנָא". יְכוּל יִתְפַּלֵּל אָדָם לְכָל רוּחַ שְׂרִירָאָה — תִּלְמוּד לומַר: "(לְקַבֵּל) [נִגְדַּן] יְרוּשְׁלָם". ^(י)יְכוּל יְהֵא פוֹלָלָן בְּבֵת אַחַת — כָּבַר מְפוֹרָשׁ עַל יְדֵי דוֹד, דְּכָתִיב: "עָרַב וּבִקֵּר וּצְהָרִים וּגוֹי". יְכוּל יִשְׁמַע קוּלוֹ בַּתְּפִלָּתוֹ — כָּבַר מְפוֹרָשׁ עַל יְדֵי חֲנָה, שְׁנֶאֱמַר: "וְקוֹלָה לֹא יִשְׁמַע". יְכוּל יִשְׁאֵל אָדָם צָרְכּוֹ וְאַחַר כָּה יִתְפַּלֵּל — כָּבַר מְפוֹרָשׁ עַל יְדֵי שְׁלֵמָה, שְׁנֶאֱמַר: "לִשְׁמַע אֵל הַרְנָה וְאֵל הַתְּפִלָּה". "רַנָּה" זוֹ תְּפִלָּה, "תְּפִלָּה" זוֹ בִּקְשָׁה. אִין אוֹמַר דְּבַר בִּקְשָׁה אַחַר "אַמֵּת וְיָצִיב". אֲבָל אַחַר הַתְּפִלָּה, אִפִּילוּ כִּסְדָּר וְדוּי שֶׁל יוֹם הַכְּפוּרִים אוֹמַר. ^(יא)אִיתְמַר נָמִי, אָמַר רַב חֲזִיָּא בַר אָשִׁי אָמַר רַב: אַף עַל פִּי שְׂאֲמְרוּ שׂוֹאֵל אָדָם צָרְכּוֹ בִּיִּשְׁמַע תְּפִלָּה", אִם בָּא לוֹמַר אַחַר תְּפִלָּתוֹ — אִפִּילוּ כִּסְדָּר שֶׁל יוֹם הַכְּפוּרִים אוֹמַר. ^(יב)אָמַר רַב הַמְנוּנָא: כַּמָּה הִלְכָּתָא גְּבוּרוֹתָא אִיכָּא לְמִשְׁמַע מִהֲנִי קְרָאִי דַּחְנָה. "וּחֲנָה הִיא מְדַבֵּרַת עַל לְבָהּ" — מִכָּאן לְמִתְפַּלֵּל צָרִיךְ שְׂכִיבִין לְבוֹ. "רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת" — מִכָּאן לְמִתְפַּלֵּל שִׂיחָתוֹהּ בְּשִׁפְתָיו. "וְקוֹלָה לֹא יִשְׁמַע" — מִכָּאן שְׂאָסוּר לְהַגְבִּיַּה קוּלוֹ בַּתְּפִלָּתוֹ. "וְיִחַשְׁבָּה עֲלִי לִשְׁכַּרָּה" — מִכָּאן שְׂשׂוּכּוֹר אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל. "וַיֵּאמֶר אֶלֶיהָ עַל עַד מַתִּי תִשְׁתַּכְּרִין וּגוֹי". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזַר: מִכָּאן לְרֹאָה בְּחֻבְרּוֹ

דְּכַר

לא

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע או"ח סי' תקס טע"ה:

ב מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' צג טע"ג:

ג מו"י פ"א מהל' איסורי ביאה הל' ד, סמג לאוין קיא, טוש"ע יו"ד סי' קפג טע"א:

ד מו"י פג' מהל' מעשרות הל' ו, טוש"ע יו"ד סי' שלא טע"ו פד':

ה מו"י פב' מהל' מעילה הל' יא, סמג עשין יז:

ו מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יח, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' צג טע"ג:

ז מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טז, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"ב:

ח מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב, טור או"ח סי' קד, ש"ע או"ח סי' נג טע"י יא:

ט מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ טע"ז:

י מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב, טוש"ע או"ח סי' קיט טע"א:

יא מו"י פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

יב מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב, טוש"ע או"ח סי' קיט טע"א:

יג מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יז, טוש"ע או"ח סי' צט טע"א:

יד מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

יז מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

יח מו"י פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

יט מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כ מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כא מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כב מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כג מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כד מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כה מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כו מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כז מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כח מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

כט מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

ל מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לא מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לב מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לג מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לד מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לה מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לו מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לז מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לח מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לט מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מ מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מא מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מב מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מג מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מד מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מה מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מו מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מז מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מח מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

מט מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

נ מו"י פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צח טע"א:

לא:

עין משפט נר מצוה

א מו"י פו' מהל' דעות הל' ז', סמג עשין יא:

ב מו"י פנ' מהל' סוטה הל' כב:

ג מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קב סעי' א:

ד מו"י פט' מהל' ביאת מקדש הל' ו:

ה מו"י פה' מהל' מעשה הקרבנות הל' א:

ו מו"י פא' מהל' פסולי המוקדשין הל' א, סמג לאוין שט:

ז מו"י פו' מהל' תלמוד תורה הל' ב, סמג עשין יג, טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' ד:

ח מו"י פל' מהל' שבת הל' ט:

ט מו"י פא' מהל' תעניות הל' יב, סמג עשין ג, טוש"ע או"ח סי' רפח סעי' ד:

י מו"י פל' מהל' שבת הל' ט:

יא מו"י פא' מהל' תעניות הל' יב, סמג עשין ג, טוש"ע או"ח סי' רפח סעי' ד:

דְּבָר שְׂאִינוּ הגיון פרוש אע"נ דְּלִיבָא אִסּוּרָא דְּאִוּרִיתָא דְּאִיבָא אִסּוּרָא דְּאִוּרִיתָא פְּטִיטָא הוּכַח

תוכיח כתיב (ויקרא י"ט:י"ז): **גִּבְרָא** בְּגִבְרִיו

פי' אִלָּם שְׂהֵא חָשׁוּב לַמְנוּת בִּין אֲנָשִׁים:

[עֲמֻכָּה] עִמָּן מִשְׁמַע בְּתוֹךְ אֶרֶבַע אֲמוּת מִשּׁוּם דְּכַתִּיב עֻמָּה מִלָּא בְּה"א בְּלוּמַר שְׁלֹא הִיָּה יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ אֶרֶבַע אֲמוּת שְׁלֹא כִי אִם בְּחִמִּישִׁית: **מִכָּאן** שְׁאִסּוּר לִשָּׁב בּד' אֲמוּת שֶׁל תַּפְלָה בִּין מַלְפָּנֵיו (כִּין מִלְּאִסְרִיו) וְכִין מִן הַנִּדְּלוֹן וּפְרָשׁוֹ תַּשׁוּבַת הַגְּאוּנִים זִוְקָא בִּישׁוּב וּבְטַל אֲבָל אִם הִיָּה עוֹסֵק בַּ"שׁ וּבִבְרֻכּוּתֶיהָ

וּכְיוּצָא בְּהֵם אֲפִלּוּ יוֹשֵׁב סְפִיר דְּמִי: מוֹרָה חֲלָכָה בִּפְנֵי רַבָּה אֵת יוֹאֵף ע"פ שְׁלֹא לָמַד עֲדִין בְּפָנָיו מ"מ גְּדוּל הַדּוֹר הִיָּה וְכֹא לְלַמַּד לִפְנֵיו: וְכִיּוֹשֵׁב בַּתַּעֲנִית בְּשִׁבְתּ פֶּשַׁח כ"ח בַּתַּעֲנִית חָלוּס וְכֵן אִיתָא בְּמַדְרֵשׁ תַּהֲלוּם וּכְשִׁישׁוּב בַּתַּעֲנִית חָלוּס בְּשִׁבְתּ פִּי' כַּה"ג שְׁאוּמַר עֲנָנוּ בְּאֵלֶּהי נָצַר וְאֲפִלּוּ קוֹבַע בְּרַכָּה לַעֲצֻמוֹ כִּין שְׁאִינוּ בְּתוֹךְ י"ח:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

שְׁצִיָּךְ לְהוֹדִיעוּ – הֶחָשֵׁד צִיָּךְ לְנִקּוּי אֶת עֲצֻמוֹ וּלְהוֹדִיעַ אֶת חוֹשְׁלוֹ שְׁאִין בּוֹ אוֹתוֹ דְּבַר מְנַגֵּה: לִפְנֵי בֵּית בְּלִיעַל – אֵל תַּתִּנֵּי כִבֵּת בְּלִיעַל לְחֻשְׁדֵּי בִּשְׁכַרְוִית: וְאִסְתַּתַּר – אִתְּנַחַד עִם אֲחֵרִים

"דְּבָר שְׂאִינוּ הַגּוֹז, צִרְיָה לְהוֹכִיחוֹ. "וּתַעֲזוּ חֲנָה וּתְאָמַר לֹא אֲדוֹנִי". אָמַר עוֹקֵא וְאִיתִימָא רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אָמַרְהָ לִּיה: לֹא אֲדוֹן אַתָּה בְּדָבָר זֶה, וְלֹא רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ שׁוֹרָה עָלֶיךָ, שְׁאַתָּה חוֹשְׁדֵּי בְּדָבָר זֶה. אִיבָא דְאָמַרְי, הַכִּי אָמַרְהָ לִּיה: לֹא אֲדוֹן אַתָּה? לֹאֹ אִיבָא שְׂכִינָה וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ גְּבִיָּה, שְׂדֵנְתַּמְנִי לַכַּף חוּכָה וְלֹא דִנְתַּמְנִי לַכַּף וְכוּת? מִי לֹא יִדְעַת דְּאִשָּׁה קוֹשֶׁת רוּחַ אָנוּכִי?! "וַיֵּיזְ וְשִׁכַּר לֹא שְׁתִּיתִי". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן לְנַחֲשָׁד בְּדָבָר שְׂאִין בּוֹ, שְׁצִרְיָה לְהוֹדִיעוּ.⁽ⁿ⁾אֵל תַּתֵּן אֶת אֲמָתְךָ לִפְנֵי בֵּית בְּלִיעַל". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן לְשִׁכּוֹר שְׁמַתְפַּלֵּל, כְּאִילוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה. כְּתִיב הָכֹא: "לִפְנֵי בֵּית בְּלִיעַל", וְכַתִּיב הֵתִם: "כִּצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעַל מִקֶּרְפֶּה". מַה לְחַזְוֹ עֲבוּדָה זָרָה, אִף כֹּאֵן עֲבוּדָה זָרָה. "וַיַּעַז עַלִי וַיֹּאמֶר לִכִּי לְשָׁלוֹם", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן לְחוֹשֵׁד אֶת חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שְׂאִין בּוֹ, שְׁצִרְיָה לִפְסִיסוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שְׁצִרְיָה לְבִרְכוֹ. שְׁנַאָמַר "וַאֲלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת שְׁלָתָה".⁽ⁿ⁾וּתְאֹדַר גָּדַר וּתְאָמַר הִי צְבָאוֹת", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיּוֹם שְׁפָרָא הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקִּרְאוּ לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא "צְבָאוֹת", עַד שְׁבָאתָה חֲנָה וּקְרָאתוּ "צְבָאוֹת".⁽ⁿ⁾אָמַרְהָ חֲנָה לִפְנֵי הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מִכָּל צְבָאֵי צְבָאוֹת שְׁפָרָאתָ בַּעוֹלָמָה קוֹשָׁה בַּעֲיָנֶיהָ שְׁתַּתֵּן לִי בֵּן אֶחָד? מִשָּׁל לָמָּה הַדְּבָר דּוּמָה — לְמַלְךָ בִּשְׁר וְדָם שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לַעֲבָדָיו. כֹּא עֲנִי אֶחָד וַעֲמַד עַל הַפֶּתַח, אָמַר לָהֶם: תָּנוּ לִי פְרוּסָה אַחַת! וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עָלָיו. דַּחַק וְנִכְנַס אֶצֶל הַמֶּלֶךְ. אָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, מִכָּל סְעוּדָה שֶׁעָשִׂיתָ קוֹשָׁה בַּעֲיָנֶיהָ לִיתֵּן לִי פְרוּסָה אַחַת!?⁽ⁿ⁾אִם רָאָה תִרְאָה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַרְהָ חֲנָה לִפְנֵי הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, "אִם רָאָה" — מוֹטָב, וְאִם לֹאֹ — "תִּרְאָה". אֵלֶּה וְאֶסְתַּתַּר בִּפְנֵי אֶלְקָנָה בְּעָלִי, וְכִיןֹן דְּמִסְתַּתְרָנָא מִשְׁקוֹ לִי מִי סוּטָה, וְאִי אַתָּה עוֹשָׂה תוֹרָתָה פִּלְסְתַּר, שְׁנַאָמַר "וְנִקְתָּה וְגוֹזְעָה זֶרַע".

⁽ⁿ⁾הַנִּיחָא לְמֵאן דְאָמַר: אִם הָיְתָה עֲקָרָה — נִפְקַדְתָּ, שְׁפִיר, אֶלָּא לְמֵאן דְאָמַר, אִם הָיְתָה יוֹלְדַת בְּצַעַר יוֹלְדַת בְּרִינּוּ, נִקְבוּת יוֹלְדַת זָכָרִים שְׁחוּרִים יוֹלְדַת לְבָנִים קְצָרִים יוֹלְדַת אַרוּכִים, מֵאִי אִיבָא לְמִימַר?⁽ⁿ⁾דִּתְנִינָא: "וְנִקְתָּה וְגוֹזְעָה זֶרַע" — מְלַמֵּד שְׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה — נִפְקַדְתָּ, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. אָמַר לִיה רַבִּי עֲמִיקָא: אִם כֵּן, יִלְכוּ כָּל הָעֻקְרוֹת כּוּלֹן וְיִסְתַּתְּרוּ, וְזוֹ שְׁלֹא קִלְקַלָּה — נִפְקַדְתָּ. אֶלָּא מְלַמֵּד שְׁאִם הָיְתָה יוֹלְדַת בְּצַעַר — יוֹלְדַת בְּרִינּוּ, קְצָרִים — יוֹלְדַת אַרוּכִים, שְׁחוּרִים — יוֹלְדַת לְבָנִים, אֶחָד — יוֹלְדַת שְׁנַיִם. מֵאִי "אִם רָאָה תִרְאָה" — דְּבָרָה תוֹרָה כָּלשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. "בְּעֲנִי אֲמַתְךָ". "אֵל תַּשְׁכַּח אֶת אֲמַתְךָ". "וּנְתַתָּה לְאַמְתְּךָ".⁽ⁿ⁾אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: שְׁלֹשׁ אֲמָתוֹת הָלָלוּ לָמָּה? — אָמַרְהָ חֲנָה לִפְנֵי הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, שְׁלֹשָׁה בְּדוּקֵי מִיתָה בְּרֵאתָ בְּאִשָּׁה, וְאָמַרְי לָה: שְׁלֹשָׁה דְּבָקֵי מִיתָה. וְאֵלוּ הֵן: גִּדָּה, וְחֻלָּה וְהַדְּלָקַת הַנֵּר. כָּלוּם עֲבַרְתִּי עַל אַחַת מֵהֶן? — "וְנִתַּתָּ לְאַמְתְּךָ זֶרַע אֲנָשִׁים". מֵאִי "זֶרַע אֲנָשִׁים"? אָמַר רַב: גְּבִרָא בְּגוּבְרִין. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: זֶרַע שְׁמוּשָׁח שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וּמֵאן אֵינּוֹן — שְׁאוּל וְדוֹד. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: זֶרַע שְׁשִׁקוּל כְּשֵׁנִי אֲנָשִׁים, וּמֵאן אֵינּוֹן — מִשָּׂה וְאַהֲרֹן. שְׁנַאָמַר: "מִשָּׂה וְאַהֲרֹן בְּכַהֲנֵיו וּשְׁמוּאֵל בְּקוֹרְאֵי שְׁמוֹ". וְרַבֵּנן אָמַרִי: "זֶרַע אֲנָשִׁים" — זֶרַע שְׁמוּבָלַע בִּין אֲנָשִׁים. כִּי אַתָּא רַב דִּימִי, אָמַר לֹא אַרוּךְ וְלֹא גּוֹז, וְלֹא קָטָן וְלֹא אֵלָם, וְלֹא צָחוּר וְלֹא גִיחוּר, וְלֹא חָכָם וְלֹא טַפֵּשׁ. "אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְטָבַת עִמָּכָה בְּזָה", אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לוי: מִכָּאן שְׁאִסּוּר לִישׁב בְּתוֹךְ אֶרֶבַע אֲמוּת שֶׁל תַּפְלָה. "אֵל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלְלָתִי". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁמוּאֵל מוֹרָה הִלְכָּה לִפְנֵי רַבּוֹ הָיָה. שְׁנַאָמַר: "וַיִּשְׁחָטוּ אֶת הַכֹּהֵן וַיְבִיאוּ אֶת הַנַּעַר אֵל עֲלִי". מִשּׁוּם דִּ"וַיִּשְׁחָטוּ אֶת הַכֹּהֵן" הִבִּיאוּ הַנַּעַר אֵל עֲלִי? "אֶלָּא, אָמַר לָהּ עֲלִי: קִרְאוּ בָּהֶן, לִיתִי וְלִשְׁחוּט. חֲזַנְהוּ שְׁמוּאֵל דִּתְּהוּ מִהֲדָרִי בְּתַר כַּהֵן לְמִישְׁחַט, אָמַר לָהּ: לָמָּה לָכוּ לְאַהֲדוּרֵי בְּתַר כַּהֵן לְמִישְׁחַט? שְׁחִיטָה בְּזַר כְּשֶׁרָה! אִיִּיתוּהוּ לְקַמִּיָּה דַּעֲלִי. אָמַר לִיה: מָנָא לָךְ הָא? אָמַר לִיה: מִי כְּתִיב "וַיִּשְׁחַט הַכַּהֲן"?! "וְהִקְרִיבוּ הַכַּהֲנִים" כְּתִיב, מִקְבִּלָּה וְאִילָךְ מִצּוֹת כַּהֲנָה, מִכָּאן לְשְׁחִיטָה שְׁכֶשֶׁרָה בְּזַר. 'אָמַר לִיה: מִימַר שְׁפִיר קֹא אֲמַרְתָּ, מִיהוּ מוֹרָה הִלְכָּה בִּפְנֵי רַבָּה אֵת, וְכָל הַמוֹרָה הִלְכָּה בִּפְנֵי רַבּוֹ חֵיִיב מִיתָה. אֲתִינֵא חֲנָה וְקֹא צְוּחָה קַמִּיָּה: "אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְטָבַת עִמָּכָה בְּזָה וְגו'". אָמַר לָה: שְׁבָקִי לִי דְאֶעֱנִישִׂיהָ, וּבַעֲיָנָא רַחֲמִי, וְהֵיב לָךְ רַבָּא מִיָּנִיָּה. אָמַרְהָ לִּיה: "אֵל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלְלָתִי". "וְחֲנָה הִיא מְדַבֵּרַת עַל לְבָהּ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִמְרָא: עַל עֶסְקִי לָבָה. אָמַרְהָ לִּפְנֵיו: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, כָּל מַה שְׁפָרָאתָ בְּאִשָּׁה, לֹא בְּרֵאתָ דְבַר אֶחָד לְכַשְׁלָה: עֲיִנִּים לְרֵאוֹת, וְאָזְנִים לְשִׁמּוּעַ, חוּטָם לְהִרִיחַ, פֶּה לְדַבֵּר, יָדַיִם לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מְלָאכָה, רַגְלַיִם לְהֵלֵךְ בָּהֶן, יָדַיִם לְהִנִּיחַ בָּהֶן. וְיָדַיִם חָלָלוּ שְׁנַתַּת עַל לְבִי לָמָּה? לֹא לְחִנּוּק בַּהֶן?! תֵּן לִי בֹן, וְאֵנִי בָּהֶן. "וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי בֶּן זִמְרָא: כָּל הִישָׁב בַּתַּעֲנִית בְּשִׁבְתָּ קוֹרְעִים לוֹ גֹּזר דִּינוֹ שֶׁל שְׂבָעִים שָׁנָה. וְאִף עַל פִּי כֵּן חוֹרְרִין וְנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ דִּין עוֹנֵג שְׁבַת. "מֵאִי תַקְנִיתָה? אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: לִיתִיב תַּעֲנִיתָא לְתַעֲנִיתָא.⁽ⁿ⁾וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: חֲנָה הִטִּיחָה דְּבָרִים כְּלָפִי מַעֲלָה. שְׁנַאָמַר "וּתַתְּפַלֵּל עַל הִי", מְלַמֵּד שֶׁהִטִּיחָה דְּבָרִים כְּלָפִי מַעֲלָה. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵלֶיָּהוּ הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלָפִי מַעֲלָה, שְׁנַאָמַר: "וְאַתָּה הִסְבַּת אֶת לָבָם אַחֲרֵיתִי". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יִצְחָק: מַגִּיד שְׁחֹרַר הַקּוֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְאַלְיָהוּ,

דְּכְתִיב:

מסורת הש"ס
א כתובות סח; בבא בתרא י.
ב פעול ז:
ג שמות רבה
ד סנהדרין קח:
ה סוטה כו; ספרי במדבר; תוספתא סוטה; במדבר רבה
ו סוטה כו.
ז שבת לב.
ח תעניות כה; סוכה גג; מגילה כב; אוצר מדרשים מדרש לעולם
גליון הש"ס
תוס' ד"ה מורה וכו' ובא תלמוד לפסוק, ע"י תה"ד סימן קל"ח:

 תורה אור השלם
נַתַּן חֲנָה וּתְאָמַר לֹא אֲדוֹנִי אִשָּׁה קִשְׁתִּירוֹם אֲנִכִּי וַיֵּן וְגו' [שמואל א א, טו] נָאֹא אֲנָשִׁים בְּנִי-בְלִיעַל מִקֶּרְפֶּה וַיִּדְּחוּ אֶת־יִשְׁבִּי עֵינִים לֵאמֹר נִלְכָּה וְגו' [דברים יג, יד] אֶל־תַּתֵּן אֶת־אֲמַתְךָ לִפְנֵי בֵּית־בְּלִיעַל כִּי־מֵרֹב שִׁחִי וְכַעֲסִי דִּבְרַתִּי עַד־הֵנָּה [שמואל א א, טו] וַיַּעַן עַלִי וַיֹּאמֶר לִכִּי לְשָׁלוֹם וְאֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שְׁלָתָה וְגו' [שמואל א א, יז] וְאִם־יֵלֵא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וּסְהִרָה הוּא וְנִקְתָּה וְגוֹזְעָה זֶרַע [במדבר ה, כח] וְהַעֲמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְכַרַּע אֶת־יְרֵאֵשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן וְגו' [במדבר ה, יח] דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתְּ אֲלֵהֶם אוֹשׁ אוֹשׁ כִּי־תִשְׁטָה אִשְׁתּוֹ וְגו' [במדבר ה, יב] וַתֹּדַר גָּדַר וּתְאָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאָה תִרְאָה בְּעֵינֵי אִמְתְּךָ וְגו' [שמואל א א, יא] מִשָּׂה וְאַהֲרֹן בְּכַהֲנֵיו וּשְׁמוּאֵל בְּקוֹרְאֵי שְׁמוֹ קְרָאִים אֶל־יְהוָה וְהוּא וְגו' [תהילים צט, ו] וּתְאָמַר בִּי אֲדִנִי חִי נִפְשָׁךְ אֲדִנִי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְטָבַת וְגו' [שמואל א א, כו] וַיִּשְׁחָטוּ אֶת־הַכֹּהֵן וַיְבִיאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עֲלִי [כה] אֶל־הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלְלָתִי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שְׁאֵלְתִי וְגו' [שמואל א, כז] וַשִּׁחַט אֶת־בֶּן הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכַּהֲנִים וְגו' [ויקרא א, ה] וְחֲנָה הִיא מְדַבֵּרַת עַל־לְבָבָה רַק שְׁפִיתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא וְגו' [שמואל א א, יג] וְהִיא מֵרַת נָפֶשׁ וַתְּתַפַּל עַל־יְהוָה וּבִכָּה תַבְּכָה [שמואל א א, י] עֲנִי יְהוָה עֲנִי וַיִּדְעוּ הָעַם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְגו' [מלכים א יח, לו]

מסורת הש"ס
 א סוכה נב: ב אוצר מדרשים מעשה דניאל עה ג סנהדרין קב; יומא מו; ויקרא רבה; במדבר רבה ד שמות רבה ה סוטה ה. ו חגיגה י. ז שמות רבה; לעיל טז; תנא דבי אליהו ח זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא ט פרקי דר' אליעזר ג; שיר השירים רבה; במדבר רבה י חגיגה ע. ט עבודה זרה ז:
תורה אור השלם

[מיכה ד, ו]

[ירמיהו יח, ו]

[יחזקאל לו, כו]

[יחזקאל לו, כז]

[במדבר יא, ב]

[דברים א, א]

[הושע יג, ו]

[דברים ח, יד]

[דברים לא, כ]

[דברים כב, כ]

[הושע ב, י]

[שמות לב, ז]

[דברים ט, יד]

[שמות לב, י]

[שמות לב, יא]

[במדבר לו, ג]

[שמות לב, לב]

[שמות לב, ג]

[במדבר יד, טז]

[יהושע יב, כד]

[במדבר יד]

[במדבר יד, כ]

[במדבר יד, כא]

[דברים ג, כג]

[דברים ג, כה]

[דברים ג, כד]

דְּכֵתִיב וְאֶשֶׁר הִרְעֵתִי – רִישׁא דְקֶרְא אֲסֵפָה הַנִּלְעָה וְהַנִּחָה אֲסֵפָה וְאֶשֶׁר הִרְעֵתִי אֲנִי גִרְמָתִי לְהֵס שְׁבָרָאֲתִי וְגַר הִרְעֵ: אֲלֵמָלָא שְׁלֵשׁ מִקְרָאוֹת הֲלָלוּ – שְׁמַעֲמִין שְׁשֵׁ בְּרַב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַקּוּ וְגַרְמִי וְגַר הִרְעֵ מִתְּנֻנּוּ: נִתְמוּטֻטוּ – כְּגִלְיָנוּ בַּמִּשְׁפָּט חָבַל עֲבָשׁוּ יֵשׁ לָנוּ פִּתְחוֹן פֶּה שְׁהוּא גָרֵם לָנוּ שְׁבָרָא וְגַר הִרְעֵ: הֵטִיחַ – לְשׁוֹן זְרִיקָה כְּמוֹ פִּתְמוּחְוִי קֹשֶׁת (בִּרְאשִׁית כח): אִין אֲרִי נוֹהֵם – שָׁמַח וּמִשְׁתַּבֵּחַ וּמְזִיק: מְלִי בִרְסָה זְגִי בִישִׁי –

אין עומדין פרק חמישי ברכות

אַמְרָא רַבִּי חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא: אֵלְמָלָא שְׁלֵשׁ מִקְרָאוֹת הֲלָלוּ – שְׁמַעֲמִין שְׁשֵׁ בְּרַב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַקּוּ וְגַרְמִי וְגַר הִרְעֵ מִתְּנֻנּוּ: נִתְמוּטֻטוּ – כְּגִלְיָנוּ בַּמִּשְׁפָּט חָבַל עֲבָשׁוּ יֵשׁ לָנוּ פִּתְחוֹן פֶּה שְׁהוּא גָרֵם לָנוּ שְׁבָרָא וְגַר הִרְעֵ: הֵטִיחַ – לְשׁוֹן זְרִיקָה כְּמוֹ פִּתְמוּחְוִי קֹשֶׁת (בִּרְאשִׁית כח): אִין אֲרִי נוֹהֵם – שָׁמַח וּמִשְׁתַּבֵּחַ וּמְזִיק: מְלִי בִרְסָה זְגִי בִישִׁי –

^(ט)**דְּכֵתִיב: "וְאֶשֶׁר הִרְעֵתִי".** אַמְרָא רַבִּי חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינָא: אֵלְמָלָא שְׁלֵשׁ מִקְרָאוֹת הֲלָלוּ נִתְמוּטֻטוּ רַגְלֵיהֶם שֶׁל שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל. חַד דְּכֵתִיב: "וְאֶשֶׁר הִרְעֵתִי", וְחַד דְּכֵתִיב: "הִנֵּה כַּחֲמֹר בִּיד הַיּוֹצֵר כִּן אַתֶּם בְּיַדִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל", וְחַד דְּכֵתִיב: "וְהִסְרַמְתִּי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרְכֶם וְנִתַּתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר". רַב פִּפְא אָמַר מֶהֱכָא: "וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעֲשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחֻצִּי תִלְכוּ". ^(י)וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִשָּׁה הֵטִיחַ דְּבָרִים כָּלפִּי מַעֲלָה. שְׁנַאֲמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' אֵל תִּקְרִי יָאֵל ה'', אֵלָא י"על ה'". שְׁבֹן דְּבִי רַבִּי אֶלִיעֶזֶר כִּן יַעֲקֹב קוֹרִין לְאֵלְפִין עֵינָיו, וְלַעֲיִנִין אֵלְפִין. דְּבִי רַבִּי יִנְאִי אָמַר, מֶהֱכָא: "וְדִי זָהָב". ^(י)מַאי "וְדִי זָהָב"? אָמַרִי דְּבִי רַבִּי יִנְאִי: כֶּה אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, בְּשָׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם לִיִּשְׂרָאֵל, עַד שֶׁאָמְרוּ "דִּי" — הוּא גָרַם שֶׁעָשׂו אֶת הַעֲגֵל. אָמַרִי דְּבִי רַבִּי יִנְאִי: אִין אָרִי נוֹהֵם מִתּוֹךְ קוֹפֶה שֶׁל תִּבְּן אֵלָא מִתּוֹךְ קוֹפֶה שֶׁל בָּשָׂר. אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיא: מִשָּׁל לְאָדָם שֶׁהִתְהַה לוֹ פָּרָה כַּחוּשָׁה וּבַעֲלַת אֲבָרִים, הֶאֱכִילָה כְּרִשְׁיָנִין וְהִיתָה מְבַעֲטָת בּוֹ. אָמַר לָהּ: מִי גָרַם לָיָה שֶׁתִּהְיֶה מְבַעֲטָת בִּי — אֵלָא כְּרִשְׁיָנִין שֶׁהֶאֱכִלְתִּיהָ. ^(י)אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִשָּׁל לְאָדָם אֶחָד שֶׁהִיָּה לוֹ בֶּן. הִרְחִיצוּ וְסָכוּ, וְהֶאֱכִילוּ וְהִשְׁקָחוּ, וְתִלָּה לוֹ כִּיס עַל צִוָּארוֹ, וְהוֹשִׁיבוּ עַל פֶּתַח שֶׁל זִנּוּת. מַה יַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַבֶּן שֶׁלֹּא יִחְטֹא? ^(י)אָמַר רַב אַחָא בְרִיה דְּרַב הוּנָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הִיָּינוּ דְאָמְרִי אִינְשִׁי: מְלִי כְּרִסְיָה זְנִי בִישִׁי. שְׁנַאֲמַר: "כְּמִרְעִיתָם וַיִּשְׁבְּעוּ שְׁבַעַו וַיָּרֶם לָכֶם עַל כִּן שִׁכַּחוּנִי". רַב נַחֲמָן אָמַר: מֶהֱכָא: "וְרָם לְבַבָּהּ וְשִׁכַּחַת אֶת ה'". וְרַבְּנָן אָמְרִי, מֶהֱכָא: "וְאָכַל וְשָׂבַע וַדָּשׁן וּפְנָה". וְאִי בָּעִית אִימָא מֶהֱכָא: "וַיִּשְׁמַן יִשׁוּרוּן וַיִּבְעָט". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַנִּין שְׁחֹר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לַמִּשְׁחָה, שְׁנַאֲמַר: "וְכִסְּף הַרְבִּיתִי לָהֶם וְזָהָב עָשׂו לְבַעַל". "וַיִּדְבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רֹד". מַאי "לֵּךְ רֹד"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשְׁחָה: מִשָּׁה, רֹד מִגְדוּלְתָּהּ! כָּלוּם נִתַּתִּי לָּהּ גְּדוּלָּה אֵלָא בְּשָׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְעַכְשִׁיו יִשְׂרָאֵל חֲטָא — אַתָּה לָמָּה לִּי? מִיָּד תִּשֹּׁשׁ כּוּחַ שֶׁל מֹשֶׁה, וְלֹא הִיָּה לוֹ כַּח לְדַבֵּר. וְכִינּוּן שְׁאֲמַר "הִרְרָף מִמֶּנִּי וְאֲשַׁמִּידֶם", אָמַר מֹשֶׁה: דְּבַר זֶה תִּלּוּי בִּי! מִיָּד עָמַד וּנְתַחֲזַק בַּתְּפִלָּה, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים. מִשָּׁל לְמָלַךְ שֶׁכָּעַס עַל בְּנוֹ, וְהִיָּה מְכַוֵּה מִכָּה גְּדוּלָּה. וְהִיָּה אוֹהֲבֵו יוֹשֵׁב לִפְנָיו, וּמִתְּנִירָא לוֹמַר לוֹ דְּבַר. אָמַר הַמֶּלֶךְ: אֵלְמָלָא אוֹהֲבִי זֶה שְׁיוֹשֵׁב לִפְנֵי — חֲרָגְתִּיהָ. אָמַר: דְּבַר זֶה תִּלּוּי בִּי. מִיָּד עָמַד וְהִצִּילוֹ. "וַעֲתָה הִנֵּיחָה לִּי וַיַּחַר אִפִּי בָהֶם וְאָכַלְם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָהּ לְגוֹי גְּדוּל וְגוֹ". אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אֵלְמָלָא מִקְרָא כְּתוּב, אִי אֶפְשָׁר לְאוֹמְרוֹ. מְלַמֵּד שֶׁתַּפְסֹו מֹשֶׁה לַהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּאָדָם שֶׁהוּא תוֹפֵס אֶת חֲבִירוֹ בְּכַגְדּוֹ, וְאָמַר לִפְנָיו: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִין אֲנִי מַנִּיחָה עַד שֶׁתַּמְחוּל וְתִסְלַח לָהֶם. "וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָהּ לְגוֹי גְּדוּל וְגוֹ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, וְמַה כֶּסֶא שֶׁל שְׁלֹש רַגְלָיִם אִינוּ יָכוֹל לַעֲמוֹד לִפְנֶיהָ בְּשַׁעַת כַּעֲסָהּ. כֶּסֶא שֶׁל רִגְל אֶחָד — עַל אַחַת כְּפָה וְכַפָּה! וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׁיֵשׁ בִּי בּוֹשֶׁת פָּנִים מֵאַבּוֹתִי, עַכְשִׁיו יֹאמְרוּ: רְאוּ פָרָנָס שֶׁהָעָמִיד עָלֵיהֶם. בִּקֵּשׁ גְּדוּלָּה לַעֲצֻמוֹ, וְלֹא בִקֵּשׁ עָלֵיהֶם רַחֲמִים. ^(י)וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פָּנָי ה'', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְלַמֵּד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה בַּתְּפִלָּה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁתִּחַלְהוּ. וְרַבָּא אָמַר: עַד שֶׁחִפַּר לוֹ נִדְרוֹ. כְּתִיב הָכָא: "וַיַּחַל", וְכְתִיב הֵתָם: "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ", וְאָמַר מַר: הוּא אֵינוּ מִיַּחַל, אֲבָל אַחֲרִים מַחְלִין לוֹ. וְשְׁמוּאֵל אָמַר: מְלַמֵּד שֶׁמָּסַר עֲצֻמוֹ לְמִיתָה עָלֵיהֶם. שְׁנַאֲמַר: "וְאִם אִין מַחְנִי נָא מִסְפָּרָה". אָמַר רַבָּא אָמַר רַב יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁתִּחַלָּה עָלֵיהֶם מִדַּת רַחֲמִים. ^(י)וְרַבְּנָן אָמְרִי: מְלַמֵּד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! חוֹלִין הוּא לָּהּ מַעֲשׂוֹת כְּדֶבֶר הַזֶּה. ^(י)וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פָּנָי ה'', תַּנְיָא, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הַגְּדוּל אוֹמַר: מְלַמֵּד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה בַּתְּפִלָּה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד שֶׁאֲחִזְזוֹתוּ אֲחִילוֹ. מַאי אֲחִילוֹ? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵשׁ שֶׁל עֲצֻמוֹת. מַאי אֵשׁ שֶׁל עֲצֻמוֹת? אָמַר אֲבִי: אֲשַׁתָּא דְגֵרְמִי. "זְכוּר לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִישְׂרָאֵל עֲבָדָיָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּהּ". מַאי "בָּהּ"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֵלְמָלָא נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּשִׁמִּים וּבְאָרֶץ, הִיָּיתִי אוֹמַר: כִּשֶׁם שֶׁשִּׁמִּים וְאָרֶץ בְּטָלִים — כֶּה שְׁבוּעָתָה בְּטָלָה. וְעַכְשׁוּ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּשִׁמָּה הַגְּדוּל, מָה שָׁמָּה הַגְּדוּל חִי וְקַיִים לַעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים — כֶּה שְׁבוּעָתָהּ חַיִּימַת לַעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. "וַתִּדְבַּר אֲלֵיהֶם אַרְבָּה אֶת זִרְעָכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הִואֹת אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי", הַאי "אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי", "אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי" מִיבְּעִי לִיהַ! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עַד כַּאן דְּבַרִּי תִלְמִיד, מִכַּאן וְאִילָּהּ — דְּבַרִּי הֵרַב. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר: אֵלֹו וְאֵלֹו דְּבַרִּי תִלְמִיד, אֵלָא כֶּה אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, דְּבָרִים שֶׁאֲמַרְתָּ לִּי "לָּהּ אָמַר לָהֶם לִיִּשְׂרָאֵל" בְּשָׁמִי, הִלְכַתִּי וְאֲמַרְתִּי לָהֶם בְּשָׁמָּה. עַכְשׁוּ מָה אֲנִי אוֹמַר לָהֶם? "מִבְּלַתִּי יָכַלְתִּי ה'": יָכוֹל ה' מִיבְּעִי לִיהַ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, עַכְשִׁיו יֹאמְרוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם תִּשֹּׁשׁ כּוּחַ כְּנָקְבָה, וְאֵינוּ יָכוֹל לְהַצִּיל. אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: וְהִלֵּא כִכָּר רְאוּ נָסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁעֲשִׂיתִי לָהֶם עַל הַיָּם. אָמַר לִפְנָיו: רַבּוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, עַדִּין יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר: לְמָלָה אֶחָד יָכוֹל לַעֲמוֹד, לְשָׁלְשִׁים וְאַחַד מְלָכִים אֵינוּ יָכוֹל לַעֲמוֹד. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַנִּין שְׁחֹר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְמֹשֶׁה, שְׁנַאֲמַר: "וַיֹּאמֶר ה' סִלְּחָתִי כְּדִבְרִיָּה". תַּנִּי דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: כְּדִבְרִיָּה, עֲתִידִים אוֹמוֹת הָעוֹלָם לוֹמַר כּוֹ. אֲשֶׁרִי תִלְמִיד שָׂרְבוּ מוֹדָה לוֹ. "וְאוֹלָם חִי אֲנִי", אָמַר רַבָּא אָמַר רַב יִצְחָק: מְלַמֵּד שֶׁאָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: הִחִיתַנִּי כְּדִבְרִיָּה. ^(י)דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמֵלָאִי: לַעוֹלָם יְסֹדֵר אָדָם שִׁבְחוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאֲחַר כֶּה יִתְפַּלֵּל. מַנְלָן? — מִמֹּשֶׁה, דְּכֵתִיב: "וְאֶתְחַנּוּן אֶל ה' בָּעַת הַהִיא". וְכְתִיב: "ה' אֱלֹהִים אַתָּה תַחַלֵּת לַהֲרָאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלָּה וְאֶת יָדֶה הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשִׁמִּים וּבְאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיָהּ וּכְגִבוּרוֹתֶיהָ". וְכְתִיב כְּתִרִיָּה "אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה וְגוֹ". סִימָן: מַעֲשִׂים, צְדָקָה, קִרְבּוֹ, כְּהַן, תַּעֲנִית, מִנְעֵל, בָּרוּל.

אָמַר

לב.

לב:

 עין משפט
 נר מצוה

א מו"י פט"ו מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין כ, טוש"ע או"ח סי' קכח סעי' לה: ב טוש"ע או"ח סי' נח סעי' ה:

ג מו"י פד' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טז, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צג סעי' א:

ד מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קד סעי' א:

ה מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קד סעי' א:

ו מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, טוש"ע או"ח סי' קד סעי' ב:

ז מו"י פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, טוש"ע או"ח סי' קד סעי' א:

גְּדוּלָּה תפלה יותר ממעשים טובים בלא תפלה שהרי משה רבינו ע"ה אף על פי שהיו בידו מעשים טובים העך לתפלה: **אֵל** דמזתי אל תחַרש פרש"י דגזין מדיקא מקלא קאמר ודמזתי תראה ש"מ שהיא נראית ככל פעם ואין להתפלל רק שתתקבל: **כָּל** המאריה בתפלתו ומעין בה פרוש שמצפה שתבא בקשתו לפי שגנו בתפלתו. תמוה דהבא משמע דעיון תפלה לאו מעלייתא הוא וכן משמע פ' הריאה (לקמן ברכות נה.) ג' דברים מזכירין עונתיו של אדם וקאמר עיון תפלה. ולא כן משמע בפ' מפנין (שבת כזו.) דקאמר אדם אוכל פרומיתין בעוה"ז וקא חשיב עיון תפלה אלמא מעלייתא הוא וכן משמע בגט פשוט (כ"ב קסד:) דקאמר משלשה דברים אין אדם נצול בכל יום וקאמר עיון תפלה פרוש שאין אדם מעין בה אם כן משמע שהוא טוב וי"ל דתרי עיון תפלה יש עיון תפלה דהבא המצפה שתבא בקשתו ועיון תפלה דהתם שמכון את לבו לתפלה:

קִדָּם תפלתו מפני שנא אשרי יושבי ביתה ולפיכך תקנו לומר זה הפסוק קדם תהלה לגדור לאפוקי מהנהו דאמרי אנשכי הדבשה:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

גְּדוּלָּה ראש הפסגה – בדבר תפלה זו נתדעיתו להראותהן אותה: ויבפרשכס פפיקס – אי לאו דגדולה תפלה כיון דאמר למה לי רב זכתיבס למה לי תו ויבפרשכס הא אפילו זכתיבס לא ניחא ליה: אל

אמר רבי אלעזר: גדולה תפלה יותר ממעשים טובים, שאין לה גדול במעשים טובים יותר ממשה רבינו, אף על פי כן לא נענה אלא בתפלה. שגאמר: "אל תוסף דבר אל"י וסמיה ליה: "עלה ראש הפסגה". ואמר רבי אלעזר: גדולה תענית יותר מן הוצקה. מאי טעמא — זה בגופו, וזה בממונו.‏^(?) ואמר רבי אלעזר: גדולה תפלה יותר מן הקרבנות, שגאמר "למה לי רב זבתיבס", וכתיב: "ובפרשכם בפייכם". אמר רבי יוחנן: כל כהן שהרג את הנפש — לא ישא את פפיו, שגאמר: "ידים דמים מלאו".^(?) ואמר רבי אלעזר: מיום שהרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה, שגאמר: "גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי". ואף על פי ששערי תפילה ננעלו, שערי דמעה לא ננעלו, שגאמר: "שמעה תפלתי ה' ושוועתי האזינה אל דמעתי אל תחרשי". רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא, משום שגאמר "סבתא בענן לה מעבור תפלה". ואמר רבי אלעזר: מיום שהרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים, שגאמר: "ואתה קח לה מחבת ברזל ונתת אותה קיר ברזל בינה ובין העיר". אמר רבי חנין אמר רבי חנינא: כל המאריה בתפלתו, אין תפלתו חוזרת ריקם. מנא לן — ממשה רבינו, שגאמר: "ואתפלל אל ה'", וכתיב בתריה: "וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא".^(?) איני?! והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המאריה בתפילתו ומעיין בה — סוף בא לידי כאב לב, שגאמר: "תוחלת ממשכה מחלה לב". מאי תקנתיה — יעסוק בתורה, שגאמר: "ועץ חיים תאנה באה", ואין עץ חיים אלא תורה, שגאמר: "עץ חיים היא למחזיקים בה". לא קשיא, הא דמאריה ומעיין בה. הא דמאריה ולא מעיין בה אמר רבי חמא ברבי חנינא: אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה — יחזור ויתפלל. שגאמר: "קוה אל ה' חזק ויאמץ לכה וקוה אל ה'".^(?) תנו רבנן: ארבעה צריכין חזק, ואלו הן: תורה, ומעשים טובים, תפלה, ודרה ארץ. תורה ומעשים טובים מפני? — שגאמר: "רק חזק ואמץ מאד לשמר ולעשות ככל התורה", "חזק" — בתורה, "ואמץ" — במעשים טובים. תפלה מפני? — שגאמר "קוה אל ה' חזק ויאמץ לכה וקוה אל ה'". דרה ארץ מפני? — שגאמר "חזק ונתחזק בעד עמנו וגו'".^(?) ותאמר ציון עובדי ה' וחי שכחני". היינו עובדיה, היינו שכוחה? אמר ריש לקיש: אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, אדם נושא אשה על אשתו ראשונה, זוכר מעשה הראשונה. אתה עובדתני ושכחתני.^(?) אמר לה הקדוש ברוך הוא: בתי, שנים עשר מזלות בראתי בראקע, ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל, ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון, ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון, ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון, ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא, ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה. וכיון לא בראתי אלא בשכיילה, ואת אמרת 'עובדתני' וישכחתני"?! "התשכח אשה עולה", אמר הקדוש ברוך הוא: כלום אפשר עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר?! אמרה לפניו: רבנו של עולם, הואיל ואין שכחה לפני פסא כבודה, שמא לא תשכח לי מעשה העגל? אמר לה: "גם אלה תשכחנה". אמרה לפניו: רבנו של עולם, הואיל ויש שכחה לפני פסא כבודה, שמא תשכח לי מעשה סיני? אמר לה: "ואנכי לא אשכחה". והיינו דאמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא: מאי דכתיב "גם אלה תשכחנה" — זה מעשה העגל, "ואנכי לא אשכחה" — זה מעשה סיני. חסידים הראשונים היו שזיהין שעה אחת: מנא הני מילי? אמר רבי יהושע בן לוי, אמר קרא: "אשרי יושבי ביתה". ואמר רבי יהושע בן לוי: המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו, שגאמר: "אה צדיקים יודו לשמה וישבו ישרים את פניה". 'תנאי גמי הכי: המתפלל צריך שישקא שעה אחת קודם תפלתו, ושעה אחת אחר תפלתו. קודם תפלתו, מפני? שגאמר: "אשרי יושבי ביתה". לאחר תפלתו מפני? — דכתיב: "אה צדיקים יודו לשמה וישבו ישרים את פניה".^(?) תנו רבנן: חסידים הראשונים היו שזיהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושזיהין שעה אחת. וכי מאחר ששזיהין תשע שעות ביום בתפלה, תורתן היאה משתמרת, ומלאכתם היאה נעשית? אלא מתוך שחסידים הם — תורתם משתמרת, ומלאכתן מתברכת. 'אפילו המלה שואל בשלומו לא ישיבנו. 'אמר רב יוסף, לא שנו אלא למלכי ישראל, אבל למלכי אומות העולם — פוסק. 'מיתיבי: המתפלל וראה אנס בא כנגדו, ראה קרין בא כנגדו — לא יהא מפסיק, אלא מקצר ועולה! לא קשיא, הא דאפשר לקצר (וקצר. ואם לאו — פוסק). תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרה. בא הגמון אחד ונתן לו שלום, ולא החזיר לו שלום. המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו, אמר לו: ריקא, וקלא כתוב בתורתכם "רק השמר לה ושמר נפשה", וכתיב 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם". כשנתיי לה שלום למה לא החזרת לי שלום? אם הייתי חותה ראשה בסייף, מי היה תובע את דמה מדי?! אמר לו: המתן לי עד שאפייסה בךברים. אמר לו: אילו היית עומד לפני מלה פשר ודם, וביא חברה ונתן לה שלום — היית מחזיר

מסורת הש"ס
א אוצר מדרשים מדרש גדול וגדולה ו
ב אוצר מדרשים מדרש לעולם; בבא מציעא נט.
ג בראשית רבה; מרקי דרבי אלעזר; לקמן נד;; דברים רבה; תנא דבי אליהו רבה; קהלת רבה; במדבר רבה; ערכין טו:
ד תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא ח; אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קעא
ה שיר השירים רבה; פסיקתא רבתי; שמות רבה; איכה רבה
ו אוצר מדרשים ברייתא דמזלות הקדמה ג
ז תלמוד ירושלמי ברכות
גליון הש"ס
גמ' כל כהן שהרג. בהגהה מוהרי"ב זצ"ל וכן בתוס' יבמות (דף ז ע"א) ד"ה שנאמר. וע' בתו"ט סוף פרק ז' דבכורות: תוס' ד"ה גדולה וכו' בלא תפלה. וע' תשובת מהרשד"ם חא"ח סי' ל':
תורה אור השלם
[דברים ג, כז]
[דברים ג, כז]
[ישעיהו א, יא]
[ישעיהו א, טו]
[איכה ג, ח]
[תהילים כז, יג]
[איכה ג, מד]
[יחזקאל ד, ג]
[דברים ט, כז]
[דברים י, י]
[משלי יב, ב]
[משלי ג, יח]
[תהילים כז, יד]
[יהושע א, ז]
[תהילים א]
[שמואל ב, י]
[ישעיהו מט, יד]
[ישעיהו מט, טו]
[שמות לב, ד]
[שמות כ, ב]
[תהילים פד, ה]
[תהילים קמ, יד]
[דברים ד, ט]
[דברים ד, טו]
[דברים ה, טו]

עלה ראש הפסגה – בדבר תפלה זו נתדעיתו להראותהן אותה: ויבפרשכס פפיקס – אי לאו דגדולה תפלה כיון דאמר למה לי רב זכתיבס למה לי תו ויבפרשכס הא אפילו זכתיבס לא ניחא ליה: אל תחַרש – מקלא קתיב את דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפניו ואין צריך להתפלל אלא שתתקבל לפניו: ונתנה אותה קיר ברזל – סימן למחיצת ברזל המפסקת בינו לבינס: ומעין בה – מצפה שתעשה בקשתו על וזי הארכתו סוף שאינה נעשית ונמצאת תוחלת ממשכה חנס והיא כאב לב כשאלם מצפה ואין תאנתו בזה: תוחלת – לשון חלוי ותמנה: ועץ חיים תאנה בזה – סוכו של מקרא הוא: קוה – והתחזן ולא תמשוך. ודג אלא חזר וקוה: צריכין חזק – שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כחו: דרך ארץ – אם אמן הוא לאומנתו אם סוחר הוא לסחוקתו אם איש מלחמה הוא למלחמתו: שלשים חול – לשאי גנסות וחסדיות חלוקות: לגיון וקרטון ונקטרא – שמות של שרכה כגון שלטון והגמון ורכס ופחה: עולה – כמו עולות וקרבנות: גס אלה – מעשה העגל שאמרו אלה אלהינו ושתאל (שמות ל"ב:ד'): ואנכי זה מעשה סיני – שגאמר בו אנכי ה' אלהינו (שמות כ"ב:'): יושבי ביתך – נהדר והללנו: יודו לשמן – נהדר נסכו ושרים את פניך: תשע שעות – לשלש תפלות: תורתם משתמרת – כמון עולות וקרבנות: גס משתפח: אכל למלכי עכו"ם פוסק – שלא יתנגנו: הא דאפשר בקעור – כגון שסמוך לגמר תפלתו:

מסורת הש"ס
 א לעיל כח: ב יבמות כטא. ג פסחים קיב: ד תענית ב; לעיל כט. ה סנהדרין צב. ו מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי ז תוספתא ברכות; לעיל כט; לעיל כו:
גליון הש"ס
גמ' נתן עקבו על פי החור. עיין יפה מראה בתענית (פרק ג סימן יז) ד"ה מפלתי:
תורה אור השלם

וּאִם שׁוּר נִנָּח הוּא מִתַּמַּל שְׁלֹשׁ וְהוּנֵד בְּכַעְלֵיו וְלֹא וּגו' [שמות כא, כט]

וְכִי־יִהְיֶה שׁוּר־אִשׁ אֶת־שׁוּר רַעְיוֹ וְמָת וּמָכְרוּ אֶת־הַשׁוּר הַחַי וְחַצוֹ וּגו' [שמות כא, לח]

וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ וּשְׁכַנְתֶּם וְאִין סַחֲרִיד וְהַשְׁבַּחִי מִהַ נֵּחֶה וּגו' [ויקרא כ, ו]

אֶל־תִּרְבוּ תִדְבְּרוּ גְבֻהָה גְבֻהָה יֵצֵא עֵתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל וּגו' [שמואל א ב, ג]

בִּיבֹשׁ קִצְיָה תִשְׁבְּרָנָה נָשִׁים בָּאוֹת מֵאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא וּגו' [ישעיהו כז, יא]

תִּבְאֵמוּ וְתִשְׁעֲמוּ בְּהָר מִכּוֹן לִשְׁבֹּתָהּ פֻּעֵלֶת יִהְיֶה מִקְדָּשׁ אֲדִנִי בּוֹנוֹנִי וּגו' [שמות טו, יז]

וַיִּבְאוּ אֵילֶמָה וְשֵׁם שָׁמִים עֲשֶׂרָה עֵינֹת מִים וּשְׁבָעִים תַּמְרִים וּגו' [שמות טו, כז]

אֶל־נִקְמֹת וְיִהְיֶה אֵל נִקְמֹת הוֹפִיעַ [תהילים צד, א]

וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינִי בָּא וַיִּנַּח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהַר וּגו' [דברים לג, ב]

וְעֵשֶׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים לֹאֲהַבִי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתֵי [שמות כ, ו]

לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה וּגו' [שמות כ, יז]

אֶבֶל עֲקָרָב פּוֹסֵם – וְנוֹטְלוֹ לְפִי שֶׁהַעֲקָרָב מַסְכֵּן לַעֲקֹן יוֹתֵר מִשְׁנַחַשׁ מוֹכֵן לַיִּשְׁרָ: אִין מַעֲיָדִין עַלְיוּ – לְיוֹמֵר לֹא־שָׁתוּ מִתּ בַּעֲלִיךָ לְהַתְרוּסָה לְגִשָּׁא פַעֲמִים

וְעַקְרֵבִים – אִין זֶה אִין זֶה מַעֲיָדִים עַלְיוּ שְׁמַת אֶלְמָא מוּעֵד הַנְּחָשׁ לַיִּשְׁרָ: אֲבָב אֲנַצָּא – בַּשְּׁנָפֶל עֲלֵיהֶם וְדַחֲקִס הִזְיקוּהֶם: שׁוּר תָּם – שְׁלָח נִנְחַ אֲדָם: מוּעֵד – שְׁנַנַּח נ' פַּעֲמִים: בְּדַקוּלָא – סַל שְׁתּוּלִין בּוֹ תַבֵּן בְּרֹאשׁוֹ וְאוֹכֵל: נִשְׁרִי דְרַנָּא – לֹא דְוָקָא אֵלָּא בְּלוּמֵר הֵדָּר מִמֶּנּוּ הִרְפֵּה: בְּיוֹמֵי נִיסָן – מִתּוֹךְ שְׁעָבְרוּ יָמֵי הַסַּמְיָו שְׁהֲלִרְן וְבִשָּׁה וְשִׁכְשׁוּ רִוְחָה אִוְתָּהּ מִלָּאָה לְשָׂאִים זָחָה דַּעֲמִיו עַלְיוּ וְנָקָם בּוֹ יַצֵּר הַרַע: עֲרוּד – מִן הַנְּחָשׁ וְהַצֵּב בָּא שְׁנַזְקוּרְיוֹן זֶה עַם זֶה וַיִּנָּצַח מִשְׁנֵיהֶם עֲרוּד: אֶת חוּרוֹ – שְׁהוּא יוֹנָצַח מִשָּׁם: וּמִתּ הַעֲרוּד – מִצִּנְאִין בַּה"נ אֲמַרֵי בְּמַשְׁרַבָּא בְּשֶׁהַעֲרוּד נוֹשֵׁךְ אֶת הָאָדָם אִם הַעֲרוּד קוּדָם לְמוֹס מִתּ הָאָדָם וְאִם הָאָדָם קוּדָם לְמוֹס מִתּ הַעֲרוּד וְנַעֲשֶׂה נָם לַר' תַּיִנִיל וְנִקְבַּע מַעֲוֵן מִתַּמַּת עַקְבוֹ: מִתְּנִי' מִזְכִּירִין גְּבוּרֹת גְּשָׁמִים – מַשִּׁיב רֻחוֹם שְׂאִינוֹ לָשׁוֹן בַּקֶּשֶׁה אֵלָּא לָשׁוֹן הַזְבָּרָה נִשְׁכַּח: וְשׁוֹאֲלִין – יַתָּן טַל וְיִמְטֵר לָשׁוֹן בַּקֶּשֶׁה: וְהַבְּזֵלָה בְּחוּנָן הַדַּעַת – בְּמוּצָאֵי שְׁבֹת אִתָּה חוֹנְקִמְנוּ: גִּמ' מִתּוֹךְ שְׁהִיא חֲקָמָה – הַחֲכָם יוֹדַע לְהַבְדִּיל בֵּין קִדָּשׁ לַחַל וּבֵין טַמֵּא לְטָהוֹר: בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת – בֵּין שְׁתֵּי הַזְכָּרִית: בְּמַלְתָּה מִיֵּהָא גְדוּלָּהּ הִיא – בְּמִקּוּס שְׁצָרִיקָה נִקְמָה דְּבַר גְּדוּל הוּא: שְׁפִי נִקְמוֹת הֲלָלוּ לָמָּה – אַחַת לְרַעַה לְהַקְסֵם מִן הַעֲכוּ"ם שְׁלֹא קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה: וְאַחַת לְטוֹבָה – כִּדְלֹמִירִין כַּב"ח (דף לח). מַפְלָחֵן הוֹפִיעַ וְהַפְקִיר מִמוּנָן לְיוֹטְרָאֵל שׁוּר שֶׁל יוֹטְרָאֵל שְׁנַנַּח שׁוּר שֶׁל עַכּוּ"ם פְּטוּר: הוֹפִיעַ – גָּלָה וְהַפְקִיר בְּשֵׁלֹא קִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה: קִדְּשׁוֹת – קִדּוֹשׁ הַיּוֹם: בַּתַּחלָּה – בַּשְּׁעֲלֹו מִן הַגּוּלָּה וְהִיוּ דְּחוּקִים: הַעֲשִׂירוֹ – לַחֲנִית יוּן: קִבְּעוּסָה עַל הַכּוֹס – וְאִין נִשְׁתַּכַּח תַּקֵּנַת עֲזָרָא וּבִשְׁחָזְרוּ וְהִעֲנוּ קִבְּעוּסָה בַּתַּפְּלָה וְנַחֲלִלוּ הִיאָךְ יֹאמְרִיהָ: מַפְנִי שְׂיֻכּוֹל – מַשְׁמַע אִם יִרְצֵה שְׁלֹא לְחֹזֵר וּלְהַתְפַּלֵּל הֵא אִם אִמְרָה בַּתַּפְּלָה א"צ לְאוּמְרָה עַל הַכּוֹס: וְאִנָּח שְׁמַעֲיָת – אֲנִי שְׁמַעֲיָת: חוּזֵר לִרְאֵשׁ – לַתַּפְּלָה וּלְכּוֹס:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

אֶבֶל עֲקָרָב פּוֹסֵם בִּירוֹשְׁלַמִי הָאֹמֵר דָּאִם הִיא

^(א)מַחְזִיר לוֹ? אָמַר לוֹ: לָאוּ. וְאִם הִיִּית מַחְזִיר לוֹ, מָה הָיוּ עוֹשִׂים לָךְ? אָמַר לוֹ: הָיוּ חוֹתְכִים אֶת רֹאשִׁי בְּסִייתָ. אָמַר לוֹ: וְהֵלֵא דְבָרִים קַל וְחוֹמֶר, וּמָה אַתָּה שְׁהִיִּית עוֹמֵד לְפָנַי מְלָךְ בְּשַׁר יָדָם, שְׁהָיוּם כָּאִין וּמָחַר בַּקָּבֵר — כִּךְ אֲנִי שְׁהִיִּיתִי עוֹמֵד לְפָנַי מְלָךְ הַמְלָכִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁהוּא חַי וְקַיִים לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים — עַל אַחַת בַּמָּה וּכְמָה. מִיָּד נִתְפָּיִיס אוֹתוֹ הַגְּמוּז, וְנִפְטָר אוֹתוֹ חֲסִיד לְבִיתוֹ לְשָׁלוֹם. "אֲפִילוּ נִחַשׁ בְּרוּךְ עַל עַקְבוֹ, לֹא יַפְסִיק. אָמַר רַב שִׁשַׁת: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא נִחַשׁ. אֶבֶל עַקְרָב — פּוֹסֵם.^(ב) מִיתִיכִי: נִפֵּל לְגוֹב אֲרִיזוֹת — אִין מַעֲיָדִין עַלְיוּ שְׁמַת. נִפֵּל לַחֲפִירָה מִלָּאָה נִחָשִׁים וְעַקְרָבִים — מַעֲיָדִין עַלְיוּ שְׁמַת! שְׁאֲנִי הָתָם, דְּאֲגַב אִיצְצָא מִזְקִי.^(ג) אָמַר רַבִּי דִּצְחָק: רָאֵה שְׁוּוֹרִים — פּוֹסֵם. דְּתַנִּי רַב הוֹשַׁעְיָה: מִרְחִיקִין מִשׁוּר תָּם חֲמִשִּׁים אַמָּה, וּמִשׁוּר מוּעֵד — כַּמְלוֹא עֵינָיו. תְּנָא מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי מֵאִיר: רִישׁ תּוֹרָא בְּדִקּוּלָא — סְלִיק לְאַרְבָּא וּשְׁרִי דְרַנָּא מִתּוֹתָהּ. אָמַר שְׁמוּאַל: הֲנִי מִילִי בְשׁוּר שְׁחוֹר וּבִיּוֹמֵי נִיסָן, מַפְנִי שְׁהַשְׁטֵן מִרְקָד לוֹ בֵּין מְרַנְיוֹ. תְּנוּ רַבְּנוּ: מַעֲשֶׂה בְּמִקּוּם אֶחָד שְׁהִיהָ עָרוּד, וְהִיהָ מִזִּיק אֶת הַבְּרִיּוֹת. בָּא וְהוֹדִיעֵנו לוֹ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוּסָא. אָמַר לָהֶם: הֲרָאוּ לִי אֶת חוּרוֹ! הָרְאוּהוּ אֶת חוּרוֹ. נָתַן עַקְבוֹ עַל פִּי הַחֹר, יֵצֵא וְנִשְׁכּוּ — וּמִתּ אוֹתוֹ עָרוּד. נָטְלוּ עַל כַּתְפוֹ וְהִבִּיאוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמַר לָהֶם: רָאוּ בְנֵי, אִין עָרוּד מַמִּית, אֶלָּא הַחֲטָא מַמִּית. בָּאוּתָּה שַׁעָה אַמְרוּ: אוּי לוֹ לְאָדָם שְׁפַעַע בּוֹ עָרוּד, וְאוּי לוֹ לְעָרוּד שְׁפַעַע בּוֹ רַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוּסָא.^(ד) מִתְּנִי' מִזְכִּירִין גְּבוּרֹת גְּשָׁמִים בַּתַּחֲזִית הַמַּתִּם, וּשְׂאֵלָה בְּכַרְכַּת הַשָּׁנִים, וְהַבְּדֵלָה בְּחוּנָן הַדַּעַת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: אוּמְרָה בְּרַכָּה רַבִּיעִית בַּפְּנֵי עֲצָמָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: בְּהוֹדָּאָה. גִּמ' מִזְכִּירִין גְּבוּרֹת גְּשָׁמִים: מֵאִי טַעֲמָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: מִתּוֹךְ שְׁשִׁקוּלָה בַּתַּחֲזִית הַמַּתִּים לְפִיקָה קִבְּעוּהָ בַּתַּחֲזִית הַמַּתִּים. וּשְׂאֵלָה בְּכַרְכַּת הַשָּׁנִים: מֵאִי טַעֲמָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: מִתּוֹךְ שְׁהִיא פְרָנְסָה, לְפִיקָה קִבְּעוּהָ בְּכַרְכַּת פְּרָנְסָה. הַבְּדֵלָה בִּ"חֻנָּן הַדַּעַת": מֵאִי טַעֲמָא? אָמַר רַב יוֹסֵף: מִתּוֹךְ שְׁהִיא חֲקָמָה, קִבְּעוּהָ בְּכַרְכַּת חֲקָמָה. וְרַבְּנוּ אֲמַרִי: מִתּוֹךְ שְׁהִיא חוּל, לְפִיקָה קִבְּעוּהָ בְּכַרְכַּת חוּל. אָמַר רַב אַמִּי: גְּדוּלָּה דַּעָה, שְׁתַּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שְׁנַאָמַר "כִּי אֵל דַּעוֹת הִי". וְכַל מִי שְׂאִין בּוֹ דַּעָה — אִסּוּר לְרַחֵם עַלְיוּ, שְׁנַאָמַר: "כִּי לֹא עָם בִּינּוֹת הוּא עַל כֵּן לֹא יִרְחַמְנוּ עוֹשֶׂהוּ".^(ה) אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: גְּדוּל מִקְדָּשׁ שְׁתַּתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שְׁנַאָמַר: "פַּעֲלַת ה' מִקְדָּשׁ הִי". וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כַּל אָדָם שְׂיֵישׁ בּוֹ דַּעָה כְּאִילוּ נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּכִמְיוֹ. דַּעָה נִתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, מִקְדָּשׁ נָתַן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. מִתְקִיף לָה רַב אַחָא קַרְחִינָאָה: אֶלָּא מַעַתָּה, גְּדוּלָּה נִקְמָה שְׁתַּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שְׁנַאָמַר "אֵל נִקְמוֹת הִי"! אָמַר לִיה: אִין, בְּמִילְתָּה מִיֵּהָא גְּדוּלָּה הִיא. וְהִינּוּ דְאָמַר עוֹלָא שְׁתֵּי נִקְמוֹת הֲלָלוּ לָמָּה? אַחַת לְטוֹבָה, וְאַחַת לְרַעָה. לְטוֹבָה — דְּכַתִּיב: "הוֹפִיעַ מִהַר פֶּאָרְזוֹ". לְרַעָה — דְּכַתִּיב: "אֵל נִקְמוֹת ה' אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעַ". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: אוּמְרָה בְּרַכָּה רַבִּיעִית כּוּי. אָמַר לִיה רַב שְׁמֵזן פַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן: מִכְּדִי אֲנָשִׁי כְּנָסַת הַגְּדוּלָּה תִּקְנוּ לָהֶם לַיִּשְׂרָאֵל בְּרֻכוֹת וּתַפְלוֹת, קְדוּשׁוֹת וְהַבְּדִלוֹת. נְחֻזִי הֵיכָן תִּקּוּן. "אָמַר לִיה: בַּתַּחֲזִילָה קִבְּעוּהָ בַּתַּפְּלָה. הַעֲשִׂירוֹ — קִבְּעוּהָ עַל הַכּוֹס. הַעֲנוּ — חֲזוּרוּ וּקְבַעוּהָ בַּתַּפְּלָה. וְהֶם אָמְרוּ: הַמְבָדִיל בַּתַּפְּלָה צָרִיךְ שְׂיַבְדִּיל עַל הַכּוֹס. אֵיתִמַּר נָמִי: אָמַר רַבִּי חֲזִיָא פַר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲנָשִׁי כְּנָסַת הַגְּדוּלָּה תִּקְנוּ לָהֶם לַיִּשְׂרָאֵל בְּרֻכוֹת וּתַפְלוֹת, קְדוּשׁוֹת וְהַבְּדִלוֹת. בַּתַּחֲזִילָה קִבְּעוּהָ בַּתַּפְּלָה. הַעֲשִׂירוֹ — קִבְּעוּהָ עַל הַכּוֹס. חֲזוּרוּ וְהַעֲנוּ — קִבְּעוּהָ בַּתַּפְּלָה. וְהֶם אָמְרוּ: הַמְבָדִיל עַל הַכּוֹס. אֵיתִמַּר נָמִי: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַרְוִיְהוּ: הַמְבָדִיל בַּתַּפְּלָה — צָרִיךְ שְׂיַבְדִּיל עַל הַכּוֹס.^(ו) אָמַר רַבָּא, וּמוֹתְבִינָן אֲשַׁמַּעְתִּין: טַעָה וְלֹא הִזְכִּיר גְּבוּרֹת גְּשָׁמִים בַּתַּחֲזִית הַמַּתִּים וּשְׂאֵלָה בְּכַרְכַּת הַשָּׁנִים — מַחְזִירִין אוֹתוֹ, וְהַבְּדֵלָה בִּ"חֻנָּן הַדַּעַת" — אִין מַחְזִירִין אוֹתוֹ, מַפְנִי שְׂיֻכּוֹל לְאוּמְרָה עַל הַכּוֹס. לֹא תִימָא: "מַפְנִי שְׂיֻכּוֹל לְאוּמְרָה עַל הַכּוֹס", אֶלָּא אִימָא: "מַפְנִי שְׂאוּמְרָה עַל הַכּוֹס". אֵיתִמַּר נָמִי, אָמַר רַבִּי בְּנִימִין פַּר יָפַת: שְׂאֵל רַבִּי יוֹסִי אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בְּצִידָן, וְאָמְרִי לָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יַעֲקֹב דִּמֵּן צוּר אֶת רַבִּי יוֹחָנָן, וְאִנָּא שְׁמַעֲיָת: הַמְבָדִיל בַּתַּפְּלָה, צָרִיךְ שְׂיַבְדִּיל עַל הַכּוֹס, אוֹ לֹא? וְאָמַר לִיה: צָרִיךְ שְׂיַבְדִּיל עַל הַכּוֹס. אִיבַעֲיָא לָהּ: הַמְבָדִיל עַל הַכּוֹס, מָהוּ שְׂיַבְדִּיל בַּתַּפְּלָה? "אָמַר רַב נַחֲמָן פַּר יִצְחָק: קַל וְחוֹמֵר מִתַּפְּלָה. וּמָה תַּפְּלָה דַּעֲיָקַר מִתַּנְתָּא הִיא, אֲמַרִי: הַמְבָדִיל בַּתַּפְּלָה — צָרִיךְ שְׂיַבְדִּיל עַל הַכּוֹס. הַמְבָדִיל עַל הַכּוֹס, דָּלָאוּ עֵימַר מִתַּנְתָּא הִיא — לֹא כָּל שְׁכָן! תְּנִי רַב אַחָא אַרִיכָא קַמִּיָּה דְרַב חִינָנָא: הַמְבָדִיל בַּתַּפְּלָה מִשׁוּבָח יוֹתֵר מִמִּי שְׂיַבְדִּיל עַל הַכּוֹס. וְאִם הַבְדִּיל בּוֹ וּבָזוּ — יִנּוּחוּ לוֹ בְּרֻכוֹת עַל רֹאשׁוֹ. "הֵא גּוּפָא קַשְׂיָא: אֲמַרְתּ הַמְבָדִיל בַּתַּפְּלָה מִשׁוּבָח יוֹתֵר מִמִּי שְׂיַבְדִּיל עַל הַכּוֹס, אֶלְמָא תַּפְּלָה לְחוּדָה סָגִי. וְהָדַר תְּנִי אִם הַבְדִּיל בּוֹ וּבָזוּ — יִנּוּחוּ לוֹ בְּרֻכוֹת עַל רֹאשׁוֹ. וְכִינָן דְּנַפְיָק לִיה בַּתְּדָא — אַפְטָר, וְהָוִא בְּרַכָּה שְׂאִינָה צָרִיכָה, וְאָמַר רַב וְאִיתִימָא רִישׁ לְקִישׁ, וְאָמְרִי לָה רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ דְּאָמְרִי תַרְוִיְהוּ: כַּל הַמְבַרְךָ בְּרַכָּה שְׂאִינָה צָרִיכָה — עוֹבֵר מִשׁוּם "לֹא תִשָּׂא"! אֶלָּא, אִימָא הַכִּי: אִם הַבְדִּיל בּוֹ וְלֹא הַבְדִּיל בּוֹ — יִנּוּחוּ לוֹ בְּרֻכוֹת עַל רֹאשׁוֹ. "כַּעַא מִינָיָה רַב חֲסִדָא מַרְב שִׁשַׁת: טַעָה בּוֹ וּבָזוּ, מָהוּ? אָמַר לִיה: טַעָה בּוֹ וּבָזוּ — חוּזֵר לִרְאֵשׁ.

אָמַר

לג.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קד סעי' ג:

ב מו"י פ"ג מהל' גירושין הל' יז, סמג לאוין ל, טוש"ע אה"ע סי' יז סעי' כט:

ג טוש"ע או"ח סי' קד סעי' ד:

ד מו"י פב' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' טו, סמג לאוין ל, טוש"ע או"ח סי' קיז סעי' א:

ה מו"י פב' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, טוש"ע או"ח סי' רצד סעי' א:

ו מו"י פב' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד:

ז מו"י פב' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב, סמג לאוין ל, טוש"ע או"ח סי' רצד סעי' א:

ח מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, סמג לאוין ל, טוש"ע או"ח סי' קיד סעי' ה:

ט מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ט, טוש"ע או"ח סי' קיז סעי' ד:

י מו"י פ' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יד, טוש"ע או"ח סי' רצד סעי' א:

יא טור או"ח סי' ש:

יב מו"י פא' מהל' ברכות הל' טו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רטו סעי' ד:

יג טוש"ע או"ח סי' רצד סעי' א:

לג:

 עין משפט גור מצורה
--

א מווי' פה' מהל' בית הבחירה הל' א:

ב מווי' פב' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יב, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' תצא סעי' ב:

ג מווי' פט' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ז, סמג עשין יט:

ד מווי' פט' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, טוש"ע או"ח סי' קבא סעי' ב:

ה מווי' פי' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' ג:

ו מווי' פט' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ז, טוש"ע או"ח סי' קיג סעי' ט:

ז מווי' פה' מהל' תשובה הל' א:

ח מווי' פב' מהל' קריאת שמע הל' יא, סמג עשין יח, טוש"ע או"ח סי' סא סעי' ט:

אַמֶּר מוֹדִים מוֹדִים מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ וְרוֹשְׁלָמִי הָאֵל דְּמִימָא בְּצַבּוֹר רָבָל בְּנִחִיד תַּחֲנוּנִים

הס: **אַמֶּר** פֿסוקא פֿסוקא וּכְפֻלָּה פֿי' פֿקונקטרכס מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ דְּמַחְזִין פֿענוּסָה ב' רֶשִׁיּוּת ובה"נ ובפר"ח מפרש איפכא פסוקא אין משתקין אותו מיהו מנגה הוי אך לשון הגמרא לא משמע פפי' ואינע בני אדם שאומרים ב' או ג' פעמים שמע ישאלל ביה"כ משתקין אותם לפירש"י ולפר"ח מנגה מיהא הוי או שמא אין לחוש רק פסקורא ק"ש פֿענוּתָהּ וּמִקְבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שְׁמִים וּמ"מ טוב שלא לומר אך מה שאומרים ה' הוא הַאֱלֹהִים ז' פֿעמים ביה"כ ויום עֲרֶבָה כִּנְגַד ז' רְקוּעִים מִשְׁבָּחִים לְבוֹרָא הוּא זָר לְמַעַלָּה מו' מִנְהַג בְּשָׁר הוּא וְגַם מַצִּינוּ בַּקֶּרֶא שְׁתִּי פֿעמים ה' הוא הַאֱלֹהִים גְּפִי אֲלֵהִיו מַלְכִּים א י"ח:ח"ט-מ'):

אין עומדין פרק חמישי ברכות

הָאֵל דְּמִימָא בְּצַבּוֹר רָבָל בְּנִחִיד תַּחֲנוּנִים

אמר ליה רבינא לרבא: הלכתא מאי? אמר ליה, כי קידוש: מה קידוש אף על גב דמקדש בצלותא מקדש אפסא, אף הבדלה נמי, אף על גב דמבדיל בצלותא מבדיל אפסא. רבי אליעזר אומר: ב"הודא". רבי זירא הוה רכיב חמרא, הוה קא שקיל ואזיל רבי חייא בר אבין בתריה. אמר ליה: ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן, הלכה ברבי אליעזר ביום טוב שחל להיות אחר השבת? אמר ליה: אין. הלכה — מכלל דפליגי? ולא פליגי? והא פליגי רבנן. אימר דפליגי רבנן בשאר ימות השנה, ביום טוב שחל להיות אחר השבת מי פליגי? והא פליג רבי עקיבא! ^(א)אטו כל השנה כולא מי עבדינן ברבי עקיבא, דהשתא ניקו ונעביד כוותיה? כל השנה כולא מי טעמא לא עבדינן ברבי עקיבא — דתמני סרי תקון, תשסרי לא תקון. הכא נמי, שב תקון תמני לא תקון. אמר ליה: לאו "הלכה" אתמר, אלא "מטין" אתמר. דאתמר, רבי יצחק בר אבדימי אמר משום רבנו: הלכה, ואמרי לה: מטין. רבי יוחנן אמר: מודים. ורבי חייא בר אבא אמר: נראין. ^(א)אמר רבי זירא: נקוט דרבי חייא בר אבא בידה, דדייק וגמר שמעתא מפומא דמרה שפיר פרחבא דפומבדיתא. ^(א)דאמר רחבא אמר רבי יהודה: הר הבית סטיו כפול הנה, והנה סטיו לפנים מסטיו. אמר רב יוסף: אנא לא האי ידענא ולא האי ידענא, אלא מדרב ושמואל ידענא, דתקיננו לן מרגניתא בבבל. "ותודיענו ה' אלהינו את משפטו צדקה ותלמדנו לעשות חקי רצונה, ותנחילנו זמני ששון ויחגי נדבה, ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד ויחגיגת הרגל. בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמה ישראל בקדושתה. ותתן לנו וכו'". ^(ד)מתני' האומר: "על קו ציפור יגיעו רחמי", ו"על טוב יזכר שמה", "מודים, מודים" — משתקין אותו. "גמ' בשלמא, "מודים, מודים" משתקין אותו — משום דמיחזי כשתי רשויות. ו"על טוב יזכר שמה" נמי, משמע על הטובה ולא על הרעה, ותנן: חייב אדם לברה על הרעה כשם שמברה על הטובה. אלא "על קו צפור יגיעו רחמיה" מאי טעמא? פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא: חד אמר: מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית. וחד אמר: מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים, ואינן אלא גזרות. ^(ה)ההוא דנחית קמיה דרבה ואמר: אתה חסת על קו צפור, אתה חוס ורחם עלינו. אמר רבה: כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצוני למריה! אמר ליה אבבי: והא משתקין אותו תנו! ורבה נמי, לחדודי אבבי הוא דבעי. ^(ו)ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר "האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוז והיִראוי, החזק והאמיץ והודאי והנכבד". ^(ו)מתין לו עד דסיים. כי סיים אמר ליה: סיימתינהו לכולהו שבחי דמר? ! למא לי כולי האי? אנו, הני תלת דאמרינן אי לא דאמרינהו משה רבנו באורייתא, ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה — לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת! משל למלה בשר ודם שיהיו לו אלה אלפים דיגרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסה. והלא גנאי הוא לו! ^(ז)ואמר רבי חנינא: הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים. שנאמר: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה". אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי: אין לו להקדוש ברוך הוא בכית גגיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר "יראת ה' היא אוצרו". אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא. דאמר רבי חנינא: משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול, ויש לו — דומה עליו ככלי קטן. קטן, ואין לו — דומה עליו ככלי גדול. "מודים מודים" משתקין אותו. ^(ח)אמר רבי זירא: כל האומר "שמע שמע" — כאומר "מודים מודים" דמי. מיתיבי: הקורא את שמע וכופלה — הרי זה מגונה. מגונה הוא דהוי, שתוקי לא משתקינן ליה! לא קשיא: הא, דאמר מילתא מילתא ותני לה. והא, דאמר פסוקא ופני' ליה. אמר ליה רב פפא לאבבי: ודילמא מעיקרא לא פוין דעתיה, ולבסוף פוין דעתיה? אמר ליה:

חברותא

הלכתא מאי – המבדיל בתפלה צריך שיעביל על הכוס או לא: ביום טוב שחל להיות אחר השבת – שאין מתפללין אתה חונן:

ה"נ הלכה מכלל דפליגי ולא פליגי והא פליגי רבנן אמר דפליגי רבנן פשאר ימות השנה ב"ט שחל להיות אחר השבת מי פליגי והא פליגי ר"ע אטו כל השנה מי עבדינן כר"ע דהשתא געביד וכו' – והכי פריך א"ל רבי זירא הלכה מכלל דפליגי בתמיה ופריך הגמרא ולא פליגי והא פליגי רבנן וכו': והא פליגי ר' עקיבא – לומרם דרבה רביעית לעצמה ולאטרי' למימר הלכה כר"א לאפוקי מדר"ע: אטו כל השנה בלא מי עבדינן כר"ע דהשתא געביד כותה – דלאטרינן למימר הלכה כר"א: הלכה – מ"ד הלכה דרשין לה בפקקין ומ"ד מטין מזרש לא דרשין ברבים רבל אורווי מורין לניחוד לעשות כר"א ב"ט שחל להיות פא' בשבת ומ"ד נראין אורויי נמי לא מורין ואי עבד לא מהדרין עבדא: מודים – חכמים לר"א ב"ט שחל להיות אחר השבת: קלט דר' חייל בר אבא פירן – שהוא מקלקל בלשון רבו וקובע בו סימנים שלא יתחלף לו נראין במטין או במודים: דרחבא – שהיה מקלקל בלשון רבו ואומר סטו כפול היה ואע"פ שבלשון מהנה קוראו ארטבא בפסחים ובספה על גב הארטבא הוא דקלק בלשון רבו ולא אמר ארטבא כפולה היתה יש פותרין הא דרחבא מקאמר ר' יהודה דקין ספיקו דרבנותיה אי מדרבי יהודה אי מדרב יהודה וקשיא לי בגמא טובא קמא דרחבא לא קאה רבי יהודה מנמו לא רבי יהודה דרבי אלעאי ולא ר' יהודה גסיה ועוד כולהו אמוראי נמי דיקו לומר דבר בשם אומרו ועוד ליכא למימר מהא דקין לשנא דשמעתא אלא ספיקו דרבנותא: סטו כפול – ארטבאות וז לפנים מוז דהקף עגול לשב סס: לא האי ידענא כו' – לא נראין ולא מודים ולא מטוס: ותודיענו – לומר במקום ותתן לנו ולכשגיעע בין קדשת שבת לקדשת י"ט וכו' הדגלת וקדשת את עמך ישאלל דקדשתך יאמר ותתן לנו ה' אלהינו מועדים לשמחה וכו' ומסס מקדש ישאלל והזמנים מתני' האומר – בתפלתו: על קו צפור יגיעו רחמיך – אגשים שהיו מקראים עצמם במתכונים להשמיק בלשון תחנונים ואומרים רחוס וחנון אתה ועל קו צפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח את האס או שאומר על טוב שאתה עושה לנו יזכר שמך או שאומר מודים מודים משתקין אותו:

גמ' שמטיל קנאה – לומר על אלה חס ולא על שר אריותיו: מדותיו – מצותיו והא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזרותיו להוריע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזרות חקותיו אף דבדרי' גיש לשון ולעכו"ם להשיב עליהם ולומר מה צרך במענה זו: ורבה נמי לחדושי לאבבי הוא דבעי – שגשיב לו מה שהשיב: אי לא דאמרינהו משה – האל הגל הגבר והנורא אשר לא ישא פנים ולא יחם שחד (דברים י:י"ז): ותקנינהו בתפלה – פשהתפלל עזרא על מעל הנולה בספר עזרא (נחמיה ט): הפל בידי שמים – כל האל על האדם ביד הקב"ה הוא כגון ארך חצר עני עשיר חכם שוטה לכן שחור הכל בידי שמים הוא רבל דעיק ורשע אינו פא על זיי שמים את זז מקר בולו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים: מלתא מלתא ותני לה – כל תבה

 מסורת הש"ס
א לעיל כט.
ב ססחים נב:
ג סוכה מה.
ד משנה מגילה; מגילה כה.
ה מגילה כה.
ו תלמוד ירושלמי ברכות
ז מגילה כה.
ח שפתי חכמים דברים
ט מגילה כה.

 גליון הש"ס
גמ' אלא מטין אתמר. עיין תשובת דבר שמואל (סימן קיד): במתני' האומר על קו צפור. ע' זוה"ק פ' אמור על פסוק אדם ובהמה תושע ה'. ובמדרש רבה פרשת כי תצא (פ"ו):
 תורה אור השלם

כי יקרא *(בספרי תימן קו בקו"ף גדולה)קורעפור לפניך בדרך בקל"עץ או על־הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על־האפרחים או על־הביצים לא־תשח האם על־הגנים שלח תשלח את־האם ואת־הגנים תשח־לך לטען ייטב לך והארכת ימים [דברים כב, ו-י]

כי יקרא *(בספרי תימן קו בקו"ף גדולה)קורעפור לפניך בדרך בקל"עץ או על־הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על־האפרחים או על־הביצים לא־תשח האם על־הגנים [דברים כב, ו]

ועתה ישאל מה יהיה אלהיך שאל מעמד פי אם־ליקאת את־יהוה אלהיך ולקחת בקל־דרכיו ולא־הבה אתו ולעבד את־יהוה אלהיך בקל־לבבך ובקל־נפשך [דברים י, יב]

והנה אמונת עתיד חסון ושועת חכמת ודעת יראת יהוה היא אוצרו (ישעיהו לג, ו)

ותבה חוזר ושובה מנגה הוי שתוקי לא משתקינן לה שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכויות אלא למתלוצן אמר פסוק שלם ותני ליה משתקינן ליה דמחזי כשתי רשויות:

מסורת הש"ס
א דברים רבה
ב אורז מדרשים מדרש לעולם
ג ספרי במדבר
ד תוספתא ברכות; בראשית רבה; עבודת זרה ח.
ה מגילה כה.
גליון הש"ס

רש"י ד"ה מתחלת הברכה וכו' וממילא כו'. עיין בקרבן נתנאל שמצא גירסא בקלף. תיובתא דרב אסי לימא תהוי תיובתא דר"ה אמר לך ר"ה:

גמ' אר"ש בן פזי ארוב"ל. במדרש רבה בראשית פרשה לט איתא רוב"נ בשם רוב"ל אמר ר"ג תחלת כל ברכה שוחא והמלך בתחלת כל ברכה ובסוף כל ברכה שוחא. רבי סימון בשם רוב"ל אמר המלך משהיה כורע לא היה נזוק?

רש"י ד"ה מתחלת הברכה וכו' וממילא כו'. עיין בקרבן נתנאל שמצא גירסא בקלף. תיובתא דרב אסי לימא תהוי חיובתא דר"ה אמר לך ר"ה:

תורה אור השלם

ואתנפל לפני יהוה את ארבעים היים (ואת־ארבעים הלילה אשר התנפלתי כ־אמר יהוה להשמיד אתכם [דברים ט, כח]

ונצטק משה אל־יהוה לאמר אל נא רפא נא לה [במדבר יב, יג]

חֲבֻרְתָּא כְּלַפֵּי שְׁמִיא – מְנַהֵג שְׁנוּהַג אֲדָם בְּחֻבְרוֹ וְיַהֵג אֲרַל הַמָּקוֹם וְלֹא יִזְהַר בְּתַפְלֹתוֹ: מְחִינָן לִיה – כְּלוּמַר מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שְׂכָנָן וּמִכָּן אוֹתוֹ אִם יִרְגִּיל בְּכָךְ: מְרַזְפָּתָא – חוֹרֵגִם וּמַשֵּׁם אֶת הַמַּקְבֵּת בְּיָדָהּ מִתְרַמְּזִין מְרַזְפָּתָא (שׁוֹפְטִים ל"ב:א): מְתֵנִי וְלֹא יֵהֱא סָרְבָן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה – לְפִי שֶׁשָּׂאֵר יוֹרְדִין לִפְנֵי הַתֵּבָה בְּשִׂאוֹמְרִים לוֹ לֶךְ רַד צָרִיךְ לְסַרֵּב פַּעַם אַחַת כְּלוּמַר אֵינִי כְּדֹאִי לִכְךָ כְּדֹאֲמֵרִי לְקַמֵּן בְּשִׁמְעָתִין אֲבָל זֶה לֹא יִסְרַב מִפְּנֵי שְׁלֵמִי הוּא שְׂתֵבֵא הַתֵּפֶלָה מִפְּסָקֶת כָּל כָּךְ: אַחַת מִן הַבְּרִכוֹת וְאִמַר אַחֲרֶת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשׁוֹב וְלָאִחוֹ סָדְרֵי יִתְחִיל הַעֲבֹר תַּחֲתֵיוֹ אוֹתָהּ בְּרָכָה שְׁדִלְגָּן זֶה וְאוֹמַר מַשֵּׁם וְלֵהֲלֹן: לֹא יַעֲנֶה אֲמֵן אַחֵר הַכֹּהֲנִים – הֵש"צ בְּסוּף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה: מִפְּנֵי הַטְּרוּף – שֶׁלֹּא תִטְרַף דַּעְתּוֹ וְיִטְעֶה לְפִי שֵׁש"צ הוּא צָרִיךְ לְהִתְחִיל בְּרָכָה שְׁנִיָּה וְלוֹמַר לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים כָּל תֵּבָה וְתֵבָה כְּדֹאֲמֵרִין בְּמִם' סוּטָה (דף לט:): וַיַּעֲנוּתוּ אֲמֵן לֹא יוּכַל לִכְנֹן מֵהָר וְלֵהֲתַחִיל בְּבִרְכָה שְׁלֹא־חֲרִי: אִם אֵין עֹס כִּפֶּן אֵלֶּה הוּא – הַחֲזֹן: לֹא יֵשֵׁא אֶת כַּפָּיו – שֶׁמֹּא לֹא יוּכַל לַחֲזוֹר לַתֵּפֶלָתוֹ לְדַעַת לִכְנֹן לְהִתְחִיל בְּשִׁים שְׁלוֹם שְׁדַעְתֵּיו מִטְרַפֶּת מֵאִימַת הַצְבוּר: וְאִם הִבְטַחְתּוּ – כְּלוּמַר אִם בְּטוּחַ הוּא שְׂאִין דַּעְתּוֹ מִטְרַפֶּת מֵאִימַת הַצְבוּר: גַּמ' וְסַרֵּב – בְּשִׂאוֹמְרִים לוֹ לֶךְ יַעֲשֶׂה עֲצוּמוֹ כְּלֹא רוּצָה כְּלוּמַר אֵינִי כְּדֹאִי: שְׁהִקְדִּיחְתּוּ – לִשְׁקֹרֶפֶת כִּמּוֹ כִּי אֵשׁ הִקְדַּחַת בְּאִפִּי (דְּבָרִים ל"ב:כ"ב): מְהֵבֵב – כְּלוּמַר מִזְמִין עֲצוּמוֹ כִּמּוֹ נִנְעַר לַעֲמִיד: אֵין לֶזֶן סָדֵר – וְאִם דִּלְגָּ בְּרָכָה אַחַת וְאִח"כ נִזְכָּר בַּהּ אוֹמְרָה אֵף שֶׁלֹּא בְּמִקְוִימָה: מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה שְׁטַעֲהָ זֶה – וּמִמִּילָא מִשְׁתַּמַּע דְּנוֹמַר מִמֶּנָּה וְהֵלֵאָה אֲלֵמָא עַל סָדְרָה צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלֵאמְרָה: חֲזָא בְּרַקְתָּא נִינְהוּ – וְדִקְרַמְנֵי מִתְנִי' מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה שְׁטַעֲהָ זֶה הֵינּוּ אִתָּה חוּנָן: וְנִפְטָר – נוֹטֵל כְּשֵׁמִי: א"צ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ – שֶׁל חוּלָה: תַּחֲלָה וְסוּף – בְּמוֹדִים וְלֶךְ נֵאֵה לְהוֹדוֹת:

חֲבֻרְתָּא כְּלַפֵּי שְׁמִיא – מְנַהֵג שְׁנוּהַג אֲדָם בְּחֻבְרוֹ וְיַהֵג אֲרַל הַמָּקוֹם וְלֹא יִזְהַר בְּתַפְלֹתוֹ: מְחִינָן לִיה – כְּלוּמַר מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שְׂכָנָן וּמִכָּן אוֹתוֹ אִם יִרְגִּיל בְּכָךְ: מְרַזְפָּתָא – חוֹרֵגִם וּמַשֵּׁם אֶת הַמַּקְבֵּת בְּיָדָהּ מִתְרַמְּזִין מְרַזְפָּתָא (שׁוֹפְטִים ל"ב:א): מְתֵנִי וְלֹא יֵהֱא סָרְבָן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה – לְפִי שֶׁשָּׂאֵר יוֹרְדִין לִפְנֵי הַתֵּבָה בְּשִׂאוֹמְרִים לוֹ לֶךְ רַד צָרִיךְ לְסַרֵּב פַּעַם אַחַת כְּלוּמַר אֵינִי כְּדֹאִי לִכְךָ כְּדֹאֲמֵרִי לְקַמֵּן בְּשִׁמְעָתִין אֲבָל זֶה לֹא יִסְרַב מִפְּנֵי שְׁלֵמִי הוּא שְׂתֵבֵא הַתֵּפֶלָה מִפְּסָקֶת כָּל כָּךְ: אַחַת מִן הַבְּרִכוֹת וְאִמַר אַחֲרֶת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשׁוֹב וְלָאִחוֹ סָדְרֵי יִתְחִיל הַעֲבֹר תַּחֲתֵיוֹ אוֹתָהּ בְּרָכָה שְׁדִלְגָּן זֶה וְאוֹמַר מַשֵּׁם וְלֵהֲלֹן: לֹא יַעֲנֶה אֲמֵן אַחֵר הַכֹּהֲנִים – הֵש"צ בְּסוּף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה: מִפְּנֵי הַטְּרוּף – שֶׁלֹּא תִטְרַף דַּעְתּוֹ וְיִטְעֶה לְפִי שֵׁש"צ הוּא צָרִיךְ לְהִתְחִיל בְּרָכָה שְׁנִיָּה וְלוֹמַר לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים כָּל תֵּבָה וְתֵבָה כְּדֹאֲמֵרִין בְּמִם' סוּטָה (דף לט:): וַיַּעֲנוּתוּ אֲמֵן לֹא יוּכַל לִכְנֹן מֵהָר וְלֵהֲתַחִיל בְּבִרְכָה שְׁלֹא־חֲרִי: אִם אֵין עֹס כִּפֶּן אֵלֶּה הוּא – הַחֲזֹן: לֹא יֵשֵׁא אֶת כַּפָּיו – שֶׁמֹּא לֹא יוּכַל לַחֲזוֹר לַתֵּפֶלָתוֹ לְדַעַת לִכְנֹן לְהִתְחִיל בְּשִׁים שְׁלוֹם שְׁדַעְתֵּיו מִטְרַפֶּת מֵאִימַת הַצְבוּר: וְאִם הִבְטַחְתּוּ – כְּלוּמַר אִם בְּטוּחַ הוּא שְׂאִין דַּעְתּוֹ מִטְרַפֶּת מֵאִימַת הַצְבוּר: גַּמ' וְסַרֵּב – בְּשִׂאוֹמְרִים לוֹ לֶךְ יַעֲשֶׂה עֲצוּמוֹ כְּלֹא רוּצָה כְּלוּמַר אֵינִי כְּדֹאִי: שְׁהִקְדִּיחְתּוּ – לִשְׁקֹרֶפֶת כִּמּוֹ כִּי אֵשׁ הִקְדַּחַת בְּאִפִּי (דְּבָרִים ל"ב:כ"ב): מְהֵבֵב – כְּלוּמַר מִזְמִין עֲצוּמוֹ כִּמּוֹ נִנְעַר לַעֲמִיד: אֵין לֶזֶן סָדֵר: תִּיּוּבָתָא דְּרַב הוּנָא. אָמַר לֶךְ רַב הוּנָא: אֲמַצְעִיּוֹת אֵין כּוּלְהוּ סִדְר. מִתִּיב רַב שְׁשֵׁת: מִהֵיכָן הוּא חוּזָר – מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה שְׁטַעֲהָ זֶה. תִּיּוּבָתָא דְּרַב הוּנָא. אָמַר לֶךְ רַב הוּנָא: אֲמַצְעִיּוֹת כּוּלְהוּ חֲדָא בְּרַכְתָּא נִינְהוּ. ^[כ"א]אָמַר רַב יְהוּדָה: לַעּוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכִּיו לֹא בְּשִׁלְשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, וְלֹא בְּשִׁלְשׁ אַחֲרוֹנוֹת, אֲלֵא בְּאֲמַצְעִיּוֹת. דָּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: רֵאשׁוֹנוֹת – דּוּמָה לַעֲבֹד שְׁמִסְדֵּר שְׁבַח לִפְנֵי רַבּוֹ. אֲמַצְעִיּוֹת – דּוּמָה לַעֲבֹד שְׁמִבְּקוּשׁ פֻּרְס מֵרַבּוֹ. אַחֲרוֹנוֹת – דּוּמָה לַעֲבֹד שְׁקַבֵּל פֻּרְס מֵרַבּוֹ, וְנִפְטָר וְהוּלָה לוֹ. תַּנּוּ רַבְּנַן: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אַחַד שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתִּיבָה בַּפְּנִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מֵאֲרִיָּה יוֹתֵר מִדָּאִי. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידֵי: כַּמָּה אַרְכָן הוּא זֶה! אָמַר לָהֶם: כָּלוּם מֵאֲרִיָּה יוֹתֵר מִמָּשָׁה רַבִּינוּ, דְּכַתִּיב בִּיה: ”אֵת אֲרֻבָּעִים הַיּוֹם וְאֵת אֲרֻבָּעִים הַלַּיְלָה וְגו'”^[כ"א]?! ”שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אַחַד שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתִּיבָה בַּפְּנִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מִקְצֵר יוֹתֵר מִדָּאִי. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידֵיו: כַּמָּה קִצְרָן הוּא זֶה! אָמַר לָהֶם: כָּלוּם מִקְצֵר יוֹתֵר מִמָּשָׁה רַבִּינוּ, דְּכַתִּיב: ”אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ”. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַב חֲסֵדָא: כָּל הַמְּבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבִירוֹ – אֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ, שְׁנֵאָמַר: ”אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ”, וְלֹא קַמְדִּכּוּר שְׁמָה דְּמֵרָם. ^[כ"א]תַּנּוּ רַבְּנַן: אֵילוּ בְּרִכוֹת שְׂאָדָם שׁוֹחָה בְּהֶן: בִּ”אָבוֹת”, תַּחֲלָה וְסוּף. בִּ”הוּדָאָה”, תַּחֲלָה וְסוּף. וְאִם בָּא לְשׁוּחַ בְּסוּף כָּל בְּרָכָה וּבִרְכָּה, וּבִתְחִלַּת כָּל בְּרָכָה וּבִרְכָּה – מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שְׁלֵא יִשְׁחָה. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי מִשׁוּם בַּר כִּפְרָא: הִדְיוּט, כִּמּוֹ שְׂאָמְרָנוּ. כַּהֵן

מִהֵיכָן הוּא מִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה שְׁטַעֲהָ בַּהּ יְרוּשְׁלַמִי בְּטִיטָא אֲשַׁתַּתַּק בְּאוֹפֵטִים אֲחִינוּ שְׂלִילֹן לִר' בְּנוֹ אֲמַר לְהוּ בְּשֵׁם רִיב"ל זֶה שְׁעֵבֵר תַּחֲתֵיוֹ יִתְחִיל מִמָּקוֹם שְׁפֶסֶק וּפְרִיךְ וְהִקְנֵן מִתְחִיל מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה שְׁטַעֲהָ בַּהּ אֲמַר לְהוּ מִכָּיוֹן דַּעֲנִיתּוֹן קִדְשֵׁת הֵשֵׁם כִּמִּי שֶׁהוּא תַּחֲלֵת הַבְּרָכָה דְּמִי: **לֹא יַעֲנֶה אֲמֵן אַחֵר הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי הַטְּרוּף תִּמָּה תַּפּוּךְ לֶה דְּמַפְסִיק תַּפְלָה אִם עוֹנֶה אֲמֵן וי"נ מֵאַחֵר שֶׁלֹּא אֲמַר הֲאִי טַעֲמָא ש"מ דַּעֲנִית אֲמֵן לֹא חֲשִׁיב לֶה הַפְּסָקָה מֵאַחֵר שְׁצָרָךְ תַּפְלָה הוּא אֲבָל לְקֻרוֹת כֹּהֲנִים לְדוּכָן אוֹמַר ר"ת שְׂאִין ש"צ וְכוּל לְקוּרָאָם דְּחֲשִׁיב הַפְּסָקָה לַתֵּפֶלָה אִם קוּרָאָם אֵלֶּה אַחַד מִבְּנֵי הַקָּהֵל קוּרָאָם וְהֲאִ דְּאֲמֵרִין בְּסוּטָה פ' אֶלּוּ נִאֲמַרִים (סוּטָה ל' לח). לְשָׁנִים קוּרָא כֹהֲנִים וְכוּ' לֹאֹ אֲשֵׁלִיחַ צְבוּר קִאִי אֵלֶּה אַחֲזָן בְּדַתְגִּיא בְּסַפְרֵי (פִּרְשֵׁת נִשָּׂא) אֲמַר לְהֵם מְלַמֵּד שֶׁחֲזָן אוֹמַר לְהֵם אֲמְרוּ וְחֲזָן לֹאֹ הֵינּוּ שְׁלִיחַ צְבוּר דְּחֲזָן הֵינּוּ הַמְתַּעֲסָק בְּצֻרֵי צְבוּר וְכוּ מִשְׁמַע נְמִי בְּסוּטָה (ד' לט:): דְּלֹאֹ אֲשֵׁלִיחַ צְבוּר קִאִי דְּמַעֲקָרָא קִאֲמַר אֵין הַכֹּהֲנִים רִשְׁאִין לְהִתְחִיל בְּבִרְכָה עַד שְׁיִכְלֶה הַדְּבַר מִפִּי הַקּוּרָא פִּי' הַקּוּרָא כֹהֲנִים וְאִח"כ אוֹמַר אֵין שְׁלִיחַ צְבוּר רִשְׁאִי וְכוּ' מִשְׁמַע דְּשָׁנִים הֵם וְגַם שְׁהִיוּ רוּצִים לוֹמַר דְּכִמּוֹ כֵּן אֵין ש"צ רִשְׁאִי לְהַקְרוֹת יִצְרָכֶךְ לַכֹּהֲנִים דְּכִמּוֹ כֵּן הֵי הַפְּסָקָה אֲמַנְסֵם רַבִּינוּ וְהוּדָה פִּי' דְּבִדְקִיא זֶשׁ בְּמִדְרָשׁ טַעֲמִי וְתֵרֹת וְחִסּוֹת אֲמַר לְהֵם מְלַמֵּד שְׁשֵׁלִיחַ צְבוּר אוֹמַר לְהֵם עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר וְכוּ יֵשׁ שְׁרוּצִים לְהַתִּיר לְשֵׁלִיחַ צְבוּר עֲצוּמוֹ לְקֻרוֹת כֹּהֲנִים אֲבָלוּ לְפִי ר"ת דְּמָה דְּפִי' דְּהוּיָא הַפְּסָקָה הֵינּוּ דְּוָקָא בִּימִיָּהֶם מִיָּד בְּשִׁסְמִינוּ בְּרַכַּת הוּדָאָה לֹא הִיוּ אוֹמְרִים או"א בְּרָכְנוּ בְּבִרְכָה כְּדַמְשַׁמַּע בְּסוּטָה (סָס) דְּקִאֲמַר אֵין הַקּוּרָא רִשְׁאִי לְקֻרוֹת כֹּהֲנִים עַד שְׁיִכְלֶה אֲמֵן מִפִּי הַצְּבוּר פִּי' אֲמֵן שְׁעוּנִין בְּסִיּוּם בְּרַכַּת הוּדָאָה אֲלֵמָא מִשְׁמַע שֶׁלֹּא הִיוּ אוֹמְרִים אֵלֶּה כֹהֲנִים מִיָּד אֲבָל עֲבָשׁוּ שְׁהִקְנֵלוּ לוֹמַר אֲלֵהֵינוּ בְּלִשׁוֹן בְּרָכָה וּתַפְלָה אֵין זֶה הַפְּסָק דְּלֹא גִרַע מַעֲנִית אֲמֵן דְּהִכָּא דְּלֹא חֲשִׁיבָא הַפְּסָק בְּדִבְרֵישִׁית: **אֲמַצְעִיּוֹת** אֵין לְהוֹ סִדֵּר פִּי' בַּקּוּנְטָרַם וְאִם דִּלְגָּ בְּרָכָה אַחַת וְאִחֵר כֶּךָ נִזְכָּר בַּהּ**

א מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' נג סעי' יז:
ב מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, טוש"ע או"ח סי' קט סעי' ג:
ג מו"י פ"י"ד מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה, סמג עשין כ, טוש"ע או"ח סי' קכח סעי' יט:
ד מו"י פט"ו מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, ש"ע או"ח סי' קכח סעי' כ:
ה טוש"ע או"ח סי' נג סעי' טז:
ו מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א:
ז מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיב סעי' א:
י מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, טוש"ע או"ח סי' קכג סעי' א:
יא מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיג סעי' א:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

לד.

עין משפט נר מצוה

א מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' נג סעי' יז:

ב מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, טוש"ע או"ח סי' קט סעי' ג:

ג מו"י פ"י"ד מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה, סמג עשין כ, טוש"ע או"ח סי' קכח סעי' יט:

ד מו"י פט"ו מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, ש"ע או"ח סי' קכח סעי' כ:

ה טוש"ע או"ח סי' נג סעי' טז:

ו מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א:

ז מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיב סעי' א:

י מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, טוש"ע או"ח סי' קכג סעי' א:

יא מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיג סעי' א:

^[1] א מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' נג סעי' יז:

^[2] ב מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, טוש"ע או"ח סי' קט סעי' ג:

^[3] ג מו"י פ"י"ד מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה, סמג עשין כ, טוש"ע או"ח סי' קכח סעי' יט:

^[4] ד מו"י פט"ו מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, ש"ע או"ח סי' קכח סעי' כ:

^[5] ה טוש"ע או"ח סי' נג סעי' טז:

^[6] ו מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א:

^[7] ז מו"י פ'י מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיב סעי' א:

^[8] י מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, טוש"ע או"ח סי' קכג סעי' א:

^[9] יא מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קיג סעי' א:

לד:

	עין משפט
	גור מצורה

א מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י:

ב מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יג, סמג עשין יט:

ג מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יד:

ד מו"י פט' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה, טוש"ע או"ח סי' קלא סעי' א:

ה מו"י פי' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קא סעי' א:

ו מו"י פי' מהל' דעות הל' ב:

ז מו"י פה' מהל' תשובה הל' ז:

ח מו"י פט' מהל' תשובה הל' ב:

ט מו"י פי"ב מהל' מלכים ומלחמות הל' ב:

י מו"י פי' מהל' תשובה הל' ד:

יא מו"י פה' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' ד:

יב טוש"ע או"ח סי' צ סעי' ה:

יג מו"י פב' מהל' תשובה הל' ה, טוש"ע או"ח סי' תרז סעי' ב:

קִדְּדָה על אפים ומיתני קרר אע"ג דלשכחון גמי בענגון אחר יש לומר דקים ליה מקבֿלה זוקף – עד שִׁינגמר: קם מלפני מזבח ה' מכרע – רישא דקרא נִיהי ככלות שלמה להתפלל

דקדָה על אפים ומיתני קרר דמסיעו:

חֲזִינָא לאַפְיִי ורְבָא דמַצְלוֹ אַצְלוּיִי פּרוּם סְהוּי מטוין על צדיקו: **יִכְבֹּן** לבו בַּאֲחַת מְהוּ וְהָא דְאִמְרִי בְסוּף פֶּקֶד ת"ה (פְּרָכוֹת ל ב) לְעוֹלָם ימור אָדָם דַּעֲמוּ אִם יָכוֹל לָבוֹן וַתַּפְלֵל וְאִם לֹא אֵל וַתַּפְלֵל יֵשׁ לְפָרֶס דִּתָּם גְּמִי

בַּאֲחַת מִסּוּ: **חֲצִיף** עֲלֵי מַאז דמַצְלִי בְּבִקְתָא וּא"ת הַכְּתִיב וַיֵּצֵא וַיַּחַק לְשׁוֹחַ בַּשָּׂדֶה (בְּרָאשִׁית כ"ד:ט"ג) י"ל דִּהָתָם מִירֵי בְּהֵר הַמּוֹרֵה כְּדִאֲמִרִי בַּסַּסִּים פֶּקֶד הֶאֱשֶׁה (פָּסָחִים פח א) לֹא פִיַּחַק סְקָרְאוּ סָדָה וְכוּי (א"ג בְּקִמָּא דְהָבֵא מִירֵי בְּבִקְעָה בְּמָקוֹם סְקָנִילִין סָס בְּנִי אָדָם לַעֲבֹר וְהוֹלִכִי דְרָכִים:

כְּסוּי חֲטָאָה וְטַעֲמָא לְפִי שְׂאֵז מִתַּבְּשָׁה עַל חֲטָאוֹ לָבֵל אִם מִפְּרַשׁ חֲטָאִיו דוֹמָה שְׂאִינוּ מִתַּבְּשָׁה עֲלָיו וְאִמְרִינוּ לַעֲיֵל פֶּקֶד קִמָּא (פְּרָכוֹת ל' יב:) כֹּל הַעוֹסֶה דָּבָר וּמִתַּבְּשָׁה מוֹחֲלִים לוֹ מִיָּד: הָדָרן עֲלֶה אִין עוֹמְדִין

אין עומדין פרק חמישי ברכות

כֶּהֱן גְּדוֹל בְּסוּף כָּל בְּרָכָה – כָּל מַה סָהוּא גְּדוֹל בְּיוֹתֵר צְרִיךְ לְהַכְנִיעַ וּלְהַסְפִּיל עַצְמוֹ: אִינוּ זוֹקֵף – עַד שִׁיִּנְגַּמֵּר: קָם מִלְּפָנֵי מִזְבֵּחַ ה' מַכְרַע – רִישָׁא דְקָרָא נִיהִי כְּכֹלוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל

כַּהֵן גְּדוֹל, בְּסוּף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה. וְהַמָּלָה, תַּחֲלִית כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה וְסוּף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה. "אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחֲמָנִי: לְדִידִי מִפְּרָשָׁא לִי מִיַּיִינָה דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: הֲדֵיוּט, כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ. כַּהֵן גְּדוֹל, תַּחֲלִית כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה. הַמָּלָה — פִּינוֹן שְׂכָרַע שׁוֹב אֵינוֹ זוֹקֵף, שְׁנַאָמַר: "וַיְהִי כְּכֹלוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וַגּוֹי קָם מִלְּפָנָי מִזְבַּח ה' מַכְרַע עַל בְּרַכְיֹו". ^[כא] תַּנּוּ רַבְּנָן: קִידָה — עַל אִפִּים, שְׁנַאָמַר: "וַתִּקְדַּ בַּת שָׁבַע אִפִּים אֲרָצִי". כְּרִיעָה — עַל בְּרַפִּים, שְׁנַאָמַר "מַכְרַע עַל בְּרַכְיֹו". הַשְׁתַּחֲוָּאָה — זוּ פִּשּׁוּט דִּידִם וְרַגְלִים, שְׁנַאָמַר: "הֵבֹא נְבוּא אֲנִי וְאִמָּךְ וְאִחֶיךָ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהּ אֲרָצָה". "אָמַר רַב חֲזִיָּא בְרִיה דְרַב הוּנָא: חֲזִינָא לְהוּי לְאִפְיִי וְרְבָא דמַצְלוֹ אַצְלוּיִי. ^[כב] תַּנּוּ חֲדָא: הַכּוֹרַע בַּהוֹדָאָה — הָרִי זֶה מִשׁוּבָּח. וַתִּנָּא אִידָה: הָרִי זֶה מְגוּבָּה! לֹא חֲשָׂא: הָא בַּתַּחֲלָה, הָא לְכַסּוּף. רַבָּא פָּרַע בַּהוֹדָאָה תַּחֲלָה וְסוּף. אֲמַרִי לִיה רַבְּנָן: אֲמַאי קָא עֲבִיד מַר הַכִּי? אָמַר לְהוּ: חֲזִינָא לָרַב נַחֲמָן דְּכָרַע וַחֲזִינָא לִיה לָרַב שִׁשֶּׁת דָּקָא עֲבַד הַכִּי. וְהַתִּנָּא הַכּוֹרַע בַּהוֹדָאָה — הָרִי זֶה מְגוּבָּה! הֵיכִיא בַּהוֹדָאָה שְׁבִי"הֲלָל". וְהַתִּנָּא: הַכּוֹרַע בַּהוֹדָאָה וּבַהוֹדָאָה שָׁל "הֲלָל" — הָרִי זֶה מְגוּבָּה. כִּי תִנָּא הֵיכִיא בַּהוֹדָאָה דְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן. מִתַּנּוּי הַמִּתְפַּלֵּל וְטַעָה — סִימָן רַע לוֹ. וְאִם שְׁלִיחַ צְבוּר הוּא — סִימָן רַע לְשׁוֹלְחִיו, מַפְנִי שְׁשִׁלּוּחוֹ שָׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. אֲמַרוּ עֲלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא שְׁהֵיָה מִתְפַּלֵּל עַל הַחֹלִים, וְאוֹמַר: "זֶה חֵי, וְזֶה מָת". אֲמַרוּ לוֹ: מַפְנִן אַתָּה יוֹדַע? אָמַר לָהֶם: אִם שְׁגוּרָה תַּפְלְתִּי בְּפִי — יוֹדַע אֲנִי שֶׁהוּא מְקוּבֵּל. וְאִם לֹא — יוֹדַע אֲנִי שֶׁהוּא מְטוֹרֵף. גָּמַ' אַהֲיָא? אָמַר רַב חֲזִיָּא אָמַר רַב סַפְרָא מִשׁוּם חַד דְּבִי רַבִּי: בִּ"אַבּוּת". "איכָא דַּמְתַּנִּי לָהּ אַבְרִיִּיתָא: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיָּה שְׂיַכּוּיִן אֶת לְבוֹ כְּכוּלָּן, וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְכוּיִן כְּכוּלָּן — יָכוּיִן אֶת לְבוֹ בַּאֲחַת. אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא אָמַר רַב סַפְרָא מִשׁוּם חַד דְּבִי רַבִּי: בִּ"אַבּוּת". אֲמַרוּ עֲלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא וְכוּי: מָנָא הֲנִי מִיִּלְי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: דְּאָמַר קָרָא: "בּוֹרָא גִיב שְׁפָתִים שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקָרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאֲתוּ". ^[כג] אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְעוֹלָם הַבָּא, "עֵין לֹא רְאָתָה אֱלֹהִים וּזְלַתָּה". ^[כד] וּפְלִיגָא דְשִׁמוּאֵל, דְּאָמַר שִׁמוּאֵל: אִין בִּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ אֶלָּא שְׁעָבוּד מַלְכוּיוֹת בְּלָבַד. שְׁנַאָמַר: "כִּי לֹא יַחְדֵּל אֲבִיוֹן מִקִּרְבַּ הָאָרֶץ".

^[כה] וְאָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, אָבֵל לְעוֹלָם הַבָּא, "עֵין לֹא רְאָתָה אֱלֹהִים וּזְלַתָּה". ^[כה] וּפְלִיגָא דְשִׁמוּאֵל, דְּאָמַר שִׁמוּאֵל: אִין בִּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ אֶלָּא שְׁעָבוּד מַלְכוּיוֹת בְּלָבַד. שְׁנַאָמַר: "כִּי לֹא יַחְדֵּל אֲבִיוֹן מִקִּרְבַּ הָאָרֶץ". ^[כז] וְאָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה, אָבֵל צְדִיקִים גְּמוּרִים "עֵין לֹא רְאָתָה אֱלֹהִים וּזְלַתָּה". וּפְלִיגָא דְרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: מָקוֹם שְׂבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִין — צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינֶם עוֹמְדִין, שְׁנַאָמַר: "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקָרוֹב". "לְרַחוּק" בְּרִישָׁא, וְהָדָר "לְקָרוֹב". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָהּ: מַאי "רַחוּק" — שְׁהֵיָה רַחוּק מִדְּבַר עֲבִירָה מַעֲיָקְרָא. וּמַאי "קָרוֹב" — שְׁהֵיָה קָרוֹב לְדְבַר עֲבִירָה, וְנִתְרַחַק מִמֶּנּוּ הַשְׁתָּא. ^[כז] מַאי "עֵין לֹא רְאָתָה"? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי: זֶה יִיו הַמְּשׁוּמַר בַּעֲנֻכּיו מִשְׁשַׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר: זֶה עֲדוֹ, שְׁלֹא שְׁלֻטָּה בּוֹ עֵין כָּל בְּרִיה. שְׁמָא תֵּאמַר: אָדָם הָרֵאשׁוֹן הֵיכֵן הָיָה? בָּגוּ. וְשְׁמָא תֵּאמַר: הוּא גּוֹ, הוּא עֲדוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיִּהְיֶה יוֹצֵא מַעַדָן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּז", גּוֹ לְחוּד וְעֲדוֹן לְחוּד. ^[כז] תַּנּוּ רַבְּנָן: מַעֲשֶׂה שְׁחָלָה בְּנוֹ שָׁל רַבָּן גְּמִלְיָאל. שָׁגַר שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֶצֶל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא לְבַקֵּשׁ עֲלָיו רַחֲמִים. כִּינוּ שְׂרָאָה אוֹתָם, עָלָה לְעַלְיָה, וּבִקֵּשׁ עֲלָיו רַחֲמִים. בִּירִידָתוֹ אָמַר לָהֶם: לָכוּ, שְׁחַלְצָתוּ חֲמָה. אָמַרוּ לוֹ: וְכִי נִבְיָא אַתָּה?! אָמַר לָהֶן: לֹא נִבְיָא אָנֹכִי וְלֹא בֶן נִבְיָא אָנֹכִי, אֶלָּא כֹּה מְקוּבָּלָנִי: אִם שְׁגוּרָה תַּפְלְתִּי בְּפִי — יוֹדַע אֲנִי שֶׁהוּא מְקוּבֵּל, וְאִם לֹא — יוֹדַע אֲנִי שֶׁהוּא מְטוֹרֵף. יִשְׁבּוּ וְכַתְּבוּ וְכוּוּנוּ אוֹתָהּ שְׁעָה. וּכְשִׁבְּאוּ אֶצֶל רַבָּן גְּמִלְיָאל, אָמַר לָהֶן: הַעֲבֹדָה, לֹא חִסְרָתָם וְלֹא הוֹתַרְתָּם, אֶלָּא כֹּה הָיָה מַעֲשֶׂה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה חֲלַצְתוּ חֲמָה וְשָׂאֵל לָנוּ מִים לְשִׁתּוֹת. וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא שְׁחָלָה לְלַמּוּד תּוֹרָה אֶצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְחָלָה בְּנוֹ שָׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמַר לוֹ: חֲנִינָא בְּנִי, בִּקֵּשׁ עֲלָיו רַחֲמִים וַיַּחֲיָה. הֵנִיחַ רֵאשׁוֹ בֵּין בְּרַכְיֹו וּבִקֵּשׁ עֲלָיו רַחֲמִים, וְחָיָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: אֵלמְלִי הִטִּיחַ בֶּן זַכַּאי אֶת רֵאשׁוֹ בֵּין בְּרַכְיֹו כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ — לֹא הָיוּ מִשְׁגִּיחִים עָלָיו. אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: וְכִי חֲנִינָא גְּדוֹל מִמָּהּ? אָמַר לָהּ: לֹאוּ, אֶלָּא הוּא דוֹמָה כַּעֲבָד לְפָנָי הַמָּלָה, וְאֲנִי דוֹמָה כְּשֵׁר לְפָנָי הַמָּלָה. ^[כח] וְאָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵל וַתְּפַלֵּל אָדָם אֶלָּא בְּבִית שִׁישׁ שָׁם חִלּוּנוֹת. שְׁנַאָמַר: "וְכוּיִן פְּתִיחוּ לִיָּה בַּעֲלִיתָהּ (לְקַבֵּל) וַנִּגְדַּל יְרוּשָׁלָּם". "אָמַר רַב כְּהֵנָּא: חֲצִיף עֲלֵי מַאז דמַצְלִי בְּבִקְתָא. "וְאָמַר רַב כְּהֵנָּא: חֲצִיף עֲלֵי מַאז דמְפָרֶשׁ חֲטָאִיה, שְׁנַאָמַר: "אַשְׁרֵי נָשׁוּי פִּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה". הָדָרן עַלְךָ אִין עוֹמְדִין

מתניי

אִינוּ זוֹקֵף – עַד שִׁיִּנְגַּמֵּר: קָם מִלְּפָנֵי מִזְבֵּחַ ה' מַכְרַע – רִישָׁא דְקָרָא נִיהִי כְּכֹלוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וְהָדָר קָם מַכְרַע: אֲרָצָה – לָשׁוֹן מִשְׁתַּטַּח מִשְׁמַע: דְּמַצְלוֹ אַצְלוּיִי – כְּשִׁנוּפְלִין עַל פְּנִיָּהֶם אִין פּוֹשְׁטִין וְדִיָּהֶם וְרַגְלִיהֶם אֵלָּא מַטוּין עַל צַדִּיקוֹ: בַּתַּחֲלָה – כּוֹרַע: חֲזִינָא לָרַב נַחֲמָן דְּכָרַע – תַּחֲלָה וְסוּף: בַּהוֹדָאָה דְּהֵלַל – הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב: מִתַּנּוּי אִם שְׁגוּרָה – אִם סְדוּקָה תַּפְלְתִּי כְּפִי בַּמְרוּצָה וְאִינוּ נִקְשָׁל וַתַּחֲנִיתוּ נּוֹבַעַת מַלְכִּי אֵל פִּי כָּל מַה שְׂאֵנִי חָפֵן לְהַאֲרִיךְ בַּתַּחֲנֻנִּים: שְׁהוּא מְטַרָף – הַחֹלָה לָשׁוֹן אַחֵר [לָשׁוֹן] טוֹרְפִין לוֹ תַּפְלְתּוֹ כְּפִינוּ כְּלוּמַר הַתַּפְּלָה שֶׁהַתַּפְּלָנוּ עָלָיו מְטַרְפַּת וְטוֹרוּקָה מִמֶּנּוּ וְאִינָּה מְקַבֶּלֶת: גְּמַ' אַהֲיָא – בַּהֲיָבָא וּבְאִיזוֹ מִן הַפְּרָכוֹת הֵנוּ טְעוֹת בְּסִימָן רַע: בְּאֲבוּת – שְׁהוּא תַּחֲלַת הַתַּפְּלָה רַמְזוֹ הוּא שְׂאִין חָפֵן בַּהּ: בּוֹרָא גִיב שְׁפָתִים – כְּשֶׁהֲנִיב בְּרִיא בְּהָסֵךְ אֲזוּ מְבַטָּח עַל הַשָּׁלוֹם: לֹא נִתְנַבְּאוּ – הַטּוֹבוֹת וְהַרְחָמוֹת: עֵין לֹא רְאָתָה – לֹא נִרְאִית וְלֹא נִגְלִית לְשׁוֹם נְבִיא:

רַחוּק – סְהִיָּה רַחוּק כָּל יָמָיו מִן הַעֲבָרָה דְּהֵנוּ צְדִיק מַעֲקָרוֹ: חֲלַצְתּוּ חֲמָה – שְׁלַפְתּוּ נְטִלָה מִנּוּכּוֹ הַחֲמָה הוּא הַחֲלִי הַקּוֹדֵחַו חֲלַצְתּוּ לָשׁוֹן חֲלַץ מִהֶס: לֹא חִסְרָתָם – שְׁעָה: כַּעֲבָד – בֶּן בֵּית נִכְנֵם וַיּוֹצֵא שְׁלֹא בְרַשׁוּת: פֶּשַׁר לִקְנִי הַמֶּלֶךְ – שְׂאִינוּ רְגִיל לָבֹא לְפָנָיו: חִלּוּנוֹת – שְׁגוּרָמִין לוֹ שְׂנִיכּוֹן לְבוֹ שְׁהוּא מְסַתְּכַל כְּלָפִי סָמוּם וְלָבוּ נִכְנַע: דְּמַצְלִי בְּבִקְתָא – בְּבִקְעָה שֶׁכִּשְׁהוּא בְּמָקוֹם צְנִיעוּת חָלָה עָלָיו אִימַת מֶלֶךְ וְלָבוּ נִשְׁכַּר: הָדָרן עֲלֶה אִין עוֹמְדִין

מסורת הש"ס

א מגילה כב; שבועות טז:

ב לקמן מה:

ג סנהדרין צט; כתובות קיא:

ד שבת סג; סנהדרין צט.

ה פסחים סח;; שבת קנא:

ו אוצר מדרשים פסיקתא פסיקתא חדתא מט

ז סנהדרין צט.

ח תנא דבי אליהו זוטא וטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא טו; יתנה את קל־התפלה והתחנה הואת וגו' [מלכים א ח, נד]

ותקד בת־שבע אפים ארץ ותשפחו לשלך ותאמרו יחי אדני וגו' [מלכים א א, לא]

ויספר אלי־אביו ואלי־אחיו ויגער בו אביו ואמרו לו מה החלום וגו' [בראשית לו, י]

בורא (נוב) [גיב] שפתים שלום שלום לרחוק וְלִקְרוֹב אָמַר וַתְּהִי וגו' [ישעיהו נ, יט]

ויעולם לא־שמענו לא האזינו עין לא־רָאִתָּה אֱלֹהִים וּלְקָרוֹב אָמַר וַיַּעֲשֶׂה וגו' [ישעיהו סד, ג]

כי לא־יַחְדֵּל אֲבִיוֹן מִקִּרְבַּ הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי מַצּוּף לֵאמֹר וגו' [דברים טו, יא]

חו"ל ניסוח עיקרון: "מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים וגו' [שעירים במנהיגות; מהדורה עברית, ויגש; המנהיג הבלתי צמוי ח]

וְהָרִי יֵצֵא מַעַדָן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּז וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה וגו' [בראשית ב, י]

וַיַּעַן עֲמוּס וַיֹּאמֶר אֶל־אַמְצִיָּה לֹא־נִבְיָא אָנֹכִי וְלֹא בֶר־נִבְיָא אָנֹכִי וגו' [עמוס ז, יד]

וַיִּנְיָאֵל כְּדִי יֵדַע דִּי־רָשִׁים כְּתָבָא עַל לְבִיתָה וְכוּיִן פְּתִיחוּ וגו' [דניאל ג, יא]

וַיַּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא קַלָּה [במדבר יב, יג] לְדוֹד מִשְׁכִּיל אֲשֶׁרִי נְשׁוּי־פִשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה [תהילים לב, א]

לה:

עין משפט גור מצוה

א מו"י פג' מהל' תלמוד תורה הל' ז, טוש"ע או"ח סי' קנו סעי' א:

ב מו"י פג' מהל' מעשרות הל' ו, סמג עשין קלה, טוש"ע יו"ד סי' שלא סעי' פג:

ג טוש"ע יו"ד סי' ריו סעי' יט:

ד טוש"ע או"ח סי' תעא סעי' א:

ה מו"י פח' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ד:

ו מו"י פי' מהל' תרומות הל' יא:

ז מו"י פי' מהל' תרומות הל' א:

ח מו"י פג' מהל' ברכות הל' ה, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ריב סעי' א:

פֿאַן לאחר בֿרָכָה וְכֵן בֿפֿ' בַּל כִּתְבִּי (שִׁפְת' ל' קיט.) אַמְרִי' בִּשְׁהִי מַעֲחִים הַשְׁלָחַן הִי אומרים לה' הֲאֵרָן וּמַלְאָה וּבִשְׁהִי מַסְלָחִין הַשְׁלָחַן הִי אומרים הַשְׁמִינִס שְׁמִינִס לה' וְהֵאָרָן נָתַן לִבְנֵי אֱדָם: **פֿאַן** בִּזְמַן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹם שְׁנֶאֱמַר וְאַסַּפְתָּ דָגָהּ וּחֲלִית וְהָא לִקְמֹן בִּזְמַן שְׁאִין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹס מוֹקמִי' לִיה. וי"ל דְּמִיּוּרִי וְזֹאזי שְׁעוֹשִׂין רְצוּנוֹ אֲבָל אִין עוֹשִׂין רְצוּנוֹ כ"כ דְּאִינִס צַדִּיקִים גְּמוּרִים וְעוֹד יו"ל דְּפִלְגִין לִיה אֲהָא דְּלִקְמֹן שְׂבָא לְפִרְשׁ מַה בִּין עוֹשִׂים וְאִין עוֹשִׂין וְהָבִא שְׁעוֹשִׂים וְאִין עוֹשִׂים כִּי הֲדָדִי

נִיגְהִי: דְּרָה טְרַקְסִמֹּן פִּירט־יִי הִינוּ דְּאוּרִיקוּתֹא

אֲבָל מִדְּרַבָּנָן גַּס חָזַר קוֹבַעַת כְּדַמְשַׁמַּע בֿפֿ' יוֹצֵא דִפֿן (נָגַהּ ל' מוז): אִיזִיהוּ חָזַר שְׁחִיב

כְּמַעֲשֵׁר וְכו' וְכֵן מוֹכַח בֿפֿ' הַמְבִּיא (פֿינַה

לְשַׁתִּית וַיֵּן כְּעֶרֶב פֿסַח מִן הַמַּנַּח' וּלְמַעֲלָה

וְאִס רִנְיָה לְשַׁתִּי צְרִיךְ לְשַׁתִּית הַקְבִּה דְּמוֹכֹא

מַגְדִּיר גְּדִיר:

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

לְאַחַר בֿרָכָה – רַרִי הִיא לִבְנֵי אֱדָם: נִזְחַל לַהֲקִב"ה – אֶת בִּרְכָתוֹ: וּבְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל –

בְּשִׁשְׁחֻטֹּא הַפְּרוֹת לִנְקִין: אִין פֿשַׁע – וְלִפִּי שְׁהוּא מַקַּל רוּאִים הַאֲחֵרִים וּלְמִדִּין מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת

פֿאַן לְאַחַר בֿרָכָה.^[n] אָמַר רַבִּי חֲנִינְא בַר פֿפָּא: כָּל הַנִּהְנָה מִן הָעוֹלָם הָזֶה בְּלֹא בִרְכָה כְּאִילוּ גּוֹזֵל לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֶאֱמַר: "גּוֹזֵל אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאוֹמֵר אִין פֿשַׁע חֹבֵר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית". וְאִין "אֲבִיו" אֲלֹא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֶאֱמַר: "הֲלֹא הוּא אֲבִיהַ קִנְיָה", וְאִין "אִמּוֹ" אֲלֹא כֹנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁנֶאֱמַר: "שִׁמְעַ בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיהַ וְאֵל תִּטּוֹשׁ תּוֹרַת אִמָּהּ". מֵאִי "חֹבֵר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית"? אָמַר רַבִּי חֲנִינְא בַר פֿפָּא: חֹבֵר הוּא לִירִבְעָם בֶּן נֹבֵט שֶׁהִשְׁחִית אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהָם שִׁבְשֻׁמִּים.^[o] רַבִּי חֲנִינְא בַר פֿפָּא רַמִּי: כְּתִיב "וְלִקְחֹתִי דָגָי בַּעֲתוֹ וּגְוִי", וּכְתִיב "וְאַסַּפְתָּ דָגָהּ וּגְוִי".^[p] אֲלֹא קִשְׁיָא: פֿאַן בִּזְמַן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹם, פֿאַן בִּזְמַן שְׁאִין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹם.^[q] תַּנּוּ רַבָּנַן: "וְאַסַּפְתָּ דָגָהּ" מַה תִּלְמוּד לּוֹמַר? — לִפִּי שְׁנֶאֱמַר: "לֹא יִמּוֹשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיהָ" — יְכוּל דְּבָרִים כְּכַתְּבוּ, תִּלְמוּד לּוֹמַר: "וְאַסַּפְתָּ דָגָהּ" — הַנִּהַג בְּהֵן מַנְהַג דְּרָה אַרְץ, דְּבָרִי רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל.^[r] רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמַר: אֲפֻשֵׁר אֲדָם חוֹרֵשׁ בִּשְׁעַת חֲרִישָׁה, וְזוֹרַע בִּשְׁעַת זְרִיעָה, וְקוֹצֵר בִּשְׁעַת קְצִירָה, וְדוֹשׁ בִּשְׁעַת דִּישָׁה, וְזוֹרָה בִּשְׁעַת הָרוּחַ, תּוֹרָה מַה תֵּהֵא עֲלֶיךָ? אֲלֹא בִזְמַן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹם — מְלֹאכְתָן נַעֲשִׂית עַל יְדֵי אַחֲרִים, שְׁנֶאֱמַר: "וְעַמְדוֹ זָרִים וָרַעוּ צֹאנֶכֶם וּגְוִי", וּבִזְמַן שְׁאִין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹם — מְלֹאכְתָן נַעֲשִׂית עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שְׁנֶאֱמַר: "וְאַסַּפְתָּ דָגָהּ". וְלֹא עוֹד אֲלֹא שְׁמֻלֶאכַת אַחֲרִים נַעֲשִׂית עַל יָדוֹ, שְׁנֶאֱמַר: "וְעַבְדָּתָ אֶת אוֹיְבֶיךָ וּגְוִי". אָמַר אֲבִי: הַרְבֵּה עָשׂוּ כִרְבִּי יִשְׁמַעֲאֵל, וְעֲלִתָהּ בִּידָן. כִּרְבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, וְלֹא עֲלִתָהּ בִּידָן. אָמַר לְהוּ רַבָּא לְרַבָּנַן: בְּמִטּוֹתֹא מִינְיָיְכוּ, בְּיוֹמֵי גִיסָן וּבְיוֹמֵי תִשְׁרִי לֹא תִתְחַזּוּ קַמָּא, כִּי הֵיכִי דְלֹא תִשְׁרָדוּ בְּמִזְוִיָיְכוּ כּוּלָא שְׂתֵּא.^[s] אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי יְהוּדָה כִּרְבִּי אֲלַעָאי: בֹּא וּרְאֵה שְׁלֹא כְדוּרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים דּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים. דּוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים עָשׂוּ תּוֹרָתָן קֹבַע וּמְלֹאכְתָן עֲרֵא, זוּ וָזוּ נִתְקַיְימָה בִּידָן. דּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים שְׁעָשׂוּ מְלֹאכְתָן קֹבַע וְתּוֹרָתָן עֲרֵא, זוּ וָזוּ לֹא נִתְקַיְימָה בִּידָן.^[t] וְאָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי יְהוּדָה כִּרְבִּי אֲלַעָאי: בֹּא וּרְאֵה שְׁלֹא כְדוּרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים דּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים. דּוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים הִיוּ מְכַנִּיסִין פִּירוּתֵיהֶן דְּרָה טְרַקְסִמֹּן כְּדִי לְחִיֵּיבָן בְּמַעֲשֵׁר, דּוֹרוֹת הָאֲחֵרוֹנִים מְכַנִּיסִין פִּירוּתֵיהֶן דְּרָה גִגּוֹת, דְּרָה חֲצֻרוֹת, דְּרָה קַרְפִּיפּוֹת, כְּדִי לְפֻטְרֹן מִן הַמַּעֲשֵׁר. דָּאָמַר רַבִּי יַנָּאי: אִין הִטְבֵּל מִתְחַיִּיב בְּמַעֲשֵׁר עַד שִׁירָאָה פִּנֵּי הַפִּית, שְׁנֶאֱמַר: "בַּעֲרַתִּי חֻקְדָּשׁ מִן הַפִּית". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילוּ חָזַר קוֹבַעַת, שְׁנֶאֱמַר: "וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיהָ וּשְׂבָעוּ".^[u] חוּץ מִן חִיָּין וְכוּ: מֵאִי שָׂנֵא יִי? אֵילִימָא מִשּׁוֹם דָּאשְׁתַּנִּי לְעֻלּוּיָא אֲשֶׁתַּנִּי לְבִרְכָּהּ, וְחֲרִי שְׁמֹן, דָּאשְׁתַּנִּי לְעֻלּוּיָא וְלֹא אֲשֶׁתַּנִּי לְבִרְכָּהּ, דָּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁמֹן זֵית מְכָרְכִין עֲלָיו "בּוֹרֵא פְרִי הָעֵץ". אָמַרִי: הֵתָם מִשּׁוֹם דְלֹא אֲפֻשֵׁר. הֵיכִי נִבְרִיהָ? נִבְרִיהָ "בּוֹרֵא פְרִי הַזֵּית" — פִּירָא גּוֹפִיָה "זֵית" אֲקָרִי. וּנִבְרִיהָ עֲלִיָה "בּוֹרֵא פְרִי עֵץ זֵית"? אֲלֹא אָמַר מֶר זוטְרָא: חֲמָרָא — זֵיין, מִשְׁחָא — לֹא זֵיין.^[v] מִשְׁחָא לֹא זֵיין? וְהִתְנָן הַגּוֹדֵר מִן הַמְּזוֹן — מוֹתֵר בְּמִים וּבְמִלַּח. וְהָרִינָן בַּה: מִים וּמִלַּח הוּא דְלֹא אֲקָרִי "מְזוּן", הָא כָּל מִלְּי אֲקָרִי "מְזוּן". גִּימָא תִּיהִנִּי תִיּוֹבְתָא דָרַב וּשְׁמוּאֵל, דָּאָמַרִי אִין מְכָרְכִין "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת" אֲלֹא בַחֲמֻשַׁת הַמֵּינִין בְּלִבָּהּ. וְאָמַר רַב הוֹנָא: בָּאוּמַר "כָּל הָזֶן עֲלִי".^[w] אֲלִמָּא מִשְׁחָא זֵיין! אֲלֹא, חֲמָרָא סָעִיד, וּמִשְׁחָא לֹא סָעִיד. וְחֲמָרָא מִי סָעִיד? וְהָא רַבָּא הוּהוּ שְׁתֵּי חֲמָרָא כָּל מַעֲלֵי יוֹמָא דְּפִסְחָא כִּי הֵיכִי דִנְגִירָרִיה לְלִבִּיהָ וְנִיכּוּל מַצָּה טָפִי? טוֹבָא — גְּרִיר, פּוֹרְתָא — סָעִיד. וּמִי סָעִיד כָּלָל!? וְהִכְתִּיב: "וַיִּין יִשְׁמַח לִכְב אֲנוֹשׁ וְלָחֶם לִכְב אֲנוֹשׁ יִסְעֵד וּגְוִי" — גִּהָמָא הוּא דְסָעִיד חֲמָרָא לֹא סָעִיד! אֲלֹא, חֲמָרָא אִית בִּיה תַּרְתִּי: סָעִיד וּמִשְׁמַח. נִהָמָא מִסְעִיד סָעִיד, שְׁמוּחִי לֹא מִשְׁמַח. אִי הֵכִי נִבְרִיהָ עֲלִיָה שְׁלֹש בִּרְכוֹת! לֹא קִבְעִי אִינְשֵׁי סְעוּדַתֵּיהוּ עֲלּוּיָה. אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק לְרַבָּא: אִי קֹבַע עֲלּוּיָה סְעוּדַתֵּיהָ מֵאִי? אָמַר לִיה: לְכֻשִׁיבָא אֲלִיהוּ וַיֹּאמֵר אִי הוּי קְבִיעוּתָא. הִשְׁתָּא מִיָּהָא בְטֻלָה דַּעֲתוֹ אַצֵּל כָּל אֲדָם.^[x] גּוֹפָא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁמֹן זֵית מְכָרְכִין עֲלָיו "בּוֹרֵא פְרִי הָעֵץ". הֵיכִי דְמִי? אֵילִימָא דְקָא שְׁתֵּי לִיָּה מִשְׁתָּא — אוֹזוּקִי מִזִּיק לִיָּה. דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹתֶה שְׁמֹן שֶׁל תְּרוּמָה — מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן, וְאִינוּ מְשַׁלֵּם אֶת הַחוּמָּשׁ. הִסֵּף שְׁמֹן שֶׁל תְּרוּמָה — מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וּמְשַׁלֵּם אֶת הַחוּמָּשׁ.^[y] אֲלֹא דְקָא אָכִיל לִיָּה עַל יְדֵי פֶת. אִי הֵכִי, הוּיָא לִיָּה פֶת עֵיקָר וְהוּא טָפֵל. וְתַנּוּ, זֶה הַכָּלָל: כָּל שֶׁהוּא עֵיקָר וְעַמּוֹ טָפֵלָה — מְכַרָּה עַל הָעֵיקָר וּפוֹטֵר אֶת הַטָּפֵלָה! אֲלֹא דְקָא שְׁתֵּי לִיָּה עַל יְדֵי "אַנִּיגְרוּן", דָּאָמַר רַבָּה בַר שְׁמוּאֵל: "אַנִּיגְרוּן" — מִיָּא דְסִלְקָא, "אַנְסִיגְרוּן" — מִיָּא

דְּכוּלָּהוּ

כּוּלָּהוּ דְּבָרָה – רַרִי הִיא לִבְנֵי אֱדָם: נִזְחַל לַהֲקִב"ה – אֶת בִּרְכָתוֹ: וּבְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל – בּוֹלַהּ הַפְּרוֹת לִנְקִין: אִין פֿשַׁע – וְלִפִּי שְׁהוּא מַקַּל רוּאִים הַאֲחֵרִים וּלְמִדִּין מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת זֶה הַמִּינְקַל חֹבֵר לְאִישׁ מִשְׁחִית: לִירִבְעָם בֶּן נֹבֵט – שְׁחֻטָא וְהַחֲטִיֹּא אֶת יִשְׂרָאֵל כְּך הוּא חוֹטֵא וּמַחֲטִיא: בִּזְמַן שְׁעוֹשִׂין רְצוּנוֹ – הֲדָנָן שְׁלָהֶם וּבִשְׁאִין עוֹשִׂים רְצוּנוֹ נוֹטְלוּ וּמִרְחָה לְהֶם שְׁהוּא שְׁלוֹ: דְּבָרִים כְּכַתְּבָן – שְׁלֹא יַעֲסֹק בְּדַרְכָּה אֲרָן: אַהֲגַ בָּהֶם – עַם דְּכַרִּי תוֹרָה: מַנְהַג דְּרָה אֲרָן – שְׁאִס תְּבֹא לִיזִי לְרָה הַפְּרִיֹת סוּכָד לְבָטֵל מִדְּכַרִּי תוֹרָה: אִפְשֵׁר – בְּתַמִּיָּא אִפְשֵׁר כְּדִבְרִין: בְּיוֹמֵי גִיסָן – וְיָמֵי הַקְצִיר: בְּיוֹמֵי תַשְׁרִי – דְּרִיכַת הַגְּמוּת וְהַפְּדִים: דְּרָה טְרַקְסִמֹּן – דְּרָה שְׁעָרֵי הַחֲצֵר וְהַפְּתִי: אִין הַטְבֵּל מִתְחַיִּב בְּמַעֲשֵׁר – מִן הַתּוֹרָה אֲבָל לְכִילַת קֹבַע אֲסוּר לְאָכֵל מִדְּרַבָּנַן: פִּנֵּי הַפִּית – פִּתַח בְּגִיסָה וַיִּצְיָהָ: זֵית אֲקָרִי – וְנִהָה לִיָּה בּוֹרָא פְרִי הַפְּרִי שֶׁהַפְּרִי קָרוֹי זֵית וְאִין זוּ בְרִיאתֹת שְׁמִינִס כִּי בְּיָמֵי אֱדָם הִיא בְרִיָּאָה זוּ אֲבָל גְּבִי גִבָּן הֲגִבָּן הִיא הָעַן וְהַעֲגָבִים הֶם פְּרִי הֲגִבָּן: חֲמָרָא זֵין – לְבָבִי חֲשִׁיב לְקַבַּע לוּ בִּרְכָה לְעַצְמִי: וְאָמַר רַב הוֹנָא – הָא דְקַתְעִי מִתֵּר בְּמִים וּבְמִלַּח וְאֲסוּר בְּשָׂר אֲוִכְלִין וּמַשְׁקִין לֹא בָאוּמַר קוּנִס מְזוּן עָלֵי דְאִין מְזוּן אֲלֹא מֵה' מִינֵי דָנָן חֻטִּין וְתַעֲוִרִין וְכַסְמִין וְשִׁבְלַת שׁוּעַל וְשִׁיפּוֹן אֲלֹא בָאוּמַר כָּל הָזֶן עָלֵי קוּנִס וְכָל מִלֵּי נְהִי דְלֹא אֲקָרִי מְזוּן מִיָּהוּ מִזֵּן זֵינִי בַר מִמִּים וּמַלְחָא אֲלִמָּא מַשְׁחָא זֵין: סָעִיד – חֲשִׁיב טָפִי מִמְזוּן: וְהַכְּתִיב וַיִּין יִשְׁמַח לִכְב אֲנוֹשׁ – וְסִיפֹא דְקָרָא וְלָחֶם לִכְב אֲנוֹשׁ יִסְעֵד מִשְׁמַע אֲבָל יִין אִינוּ אֲלֹא מַשְׁמַח וּמִשְׁנֵי לֹא כְּדַקְאֲמַרְתָּ אֲלֹא לָחֶם יִסְעֵד וְלֹא יִשְׁמַח אֲבָל יִין סוֹעֵד וּמִשְׁמַח: אִי רַבִּי – דָּזֵין וְסָעִיד מְזוּן הוּא וְלִבְרִין עֲלִיָּה שְׁלֹש בִּרְכוֹת לֵאחֲרֵיו וְאִנּוּ אֲמַרְיָן לִקְמֹן בְּפִרְקִין (בִּרְכוֹת דף נז.) כָּל שְׁהוּא מַשְׁבַּעַת הַמֵּינִין וְלֹא מִין דָּנָן חֲכָמִים אומרים בִּרְכָה אַחַת: אוֹזוּקִי מִזִּיק – לְגוֹפֵה וְאִין זוּ אֲכִילָה שְׁעוּעִנָה בִּרְכָה דְגִבִּי בִּרְכָה וְאֲכִילַת כְּמִיב: דְּתַנִּי' – דִּלְאֹ בַר אֲכִילָה הִיא: הַשּׁוֹתֶה שְׁמֹן שֶׁל תְּרוּמָה – בְּשׁוּגַג: מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן – בְּשֹׁאֲחַד מִזִּיק אֶת חֲבָרִי כְּמִמוּנִי: וְאִין מְשַׁלֵּם חֲמָשׁ – דְּגִבִּי חֲמָשׁ אֲכִילָה כְּמִיב וְאִישׁ כִּי יֹאכֵל קֹזֶשׁ בְּשַׁגָּה (וַיִּקְרָא כ"ב:י"ד) פִּרְט לְמִזִּיק: ע"י הַפֶּת – מִשּׁוֹם לְפִתָן: ע"י אֲנִיגְרוּן – מִין מִאֲכָל הוּא וְנִתְעִים לְתוֹכוֹ שְׁמֹן וְשִׁנּוּי בַּמַּשְׁנֶה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת: דָּאָמַר רַבָּה בַר שְׁמוּאֵל – לֹא אֶתֵּא הֲבֵא אֲלֹא לְפִרְשֵׁי לָן מֵאִי נִיהוּ: מִיָּא דְסִלְקָא – מִים שְׁשִׁלְחוּ בְּהֵן תַּרְדִּין:

 מסורת הש"ס

א שנהדרין קב.

ב יומא כב:

ג ספרי במדבר; יומא ג; בבא בתרא צט.

ד תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא מבוא ח

ה מבכילתא דרבי שמעון בן יוחאי

ו גיטין פא.

ז בבא מציעא פז:

ח לקמן מ.

ט עירובין ל.

י פסחים קז:

יא תוספתא תרומות

יב לקמן מד; יומא עו; משנה ברכות; שבועות כג; לקמן מא.

 גליון הש"ס

תוס' ד"ה כאן בזמן. ועוד י"ל כו'. ע"י תשובת רשד"ם (תא"ח סי' כ"ט):

 תורה אור השלם
--

[בראשית א, כא]

[משלי כח, כד]

[דברים לג, ו]

[משלי א, ח]

[תושע ב, יא]

[דברים יא, יד]

[פירושי רד"צ הופמן על שמות

כוח, ד]

[יהושע א, ח]

[ישעיהו ט, ה]

[דברים כח, מח]

[דברים כו, ג]

[דברים כו, יב]

[שמות יב, טו]

מסורת הש"ס
א תוספתא שבת; תוספתא תרומות; תוספתא שביעית
ב לקמן לח.
ג לקמן לח:
ד משנה מעשרות
ה תוספתא כלאים
ו יומא עז.; שבועות כג.
ז משנה ערלה; קידושין לח:
גליון הש"ס
גמ' הוואיל וקשה לוקיאני. כדאיתא שבת דף קט:
תורה אור השלם

וינִי־תבאו אֶל־הָאָרֶץ ונטעתם כִּלְעֵץ מֵאֵכֶל וְגִדַּלְתֶּם עֹרְלֹתַי אֹת־פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרִלִים לֹא יֵאָכֵל [ויקרא יט, כג]

לא־תזנע קומד פלאים פּוֹר־תקדש המלואה הזרע אשר תזרע ותבואת הפֶּרֶס [דברים כב, ט]

דְּכֻלָּהוּ שְׁלָקוּ – כָּל מִינֵי יֶרֶק שְׁלֹקוּ: הַחוּשָׁשׁ בְּגֵרוֹנוֹ – וְגִרְיָו, לַמֵּת בּוֹ שָׁמֹן הִרְבֵּה דִּהְיֶה לִיּוֹהִי לֹא יַעֲרַעְנוּ פִּירֵשׁ"י לִהְשִׁהוּתוֹ וּאִת'ת א"כ

שָׁמֹן עֵקֶר וְאִיגִירָיו טַפְלֵי: לֹא יַעֲרַעְנוּ בְּשָׁמֶן – בְּשִׁבְתָּ דְמַשְׁהִי לִיּוֹהִי בְּתוֹךְ גֵּרוֹנוֹ וְאִינוּ בּוֹלְעוּ וְכוּיִן דָּלָא בְּלַע לִיּוֹהִי מוֹכַחַא מְלֵתָא דְלִרְפוּאָה הוּא וְחֻכְמִים נִזְרוּ עַל כָּל רְפוּאוֹת הַנִּבְרֹת מִשּׁוֹם שְׁחִיקַת סְמִנִּים שְׁהִיא מְלֻאכָה: תַּחֲלָה – בְּלוּמֵר לְכַתְּחֵלָה לֹא יִתֵּן הַשָּׁמֶן בְּפִיו לִשְׁם עֲרֵעוֹר כִּי אִם לִשְׁם בְּלִיעָה וְאִם בָּא לִהְשִׁהוּתוֹ וְשִׁהֲנוּ: דְּאִית לָהּ הִנָּחָה מְנָה – לְבַד הִרְפוּאָה יֵשׁ לָהּ הִנָּחַת אֲכִילָה: וְהַלְכְתָּא וְכוּ' עַד פֶּטֶר לָהּ לֹא גִרְסִינָּ וּמַה"ג הוּא: קַמְחָא דְחֻטְיוֹ – אוֹכֵל קַמַח חֻטִּים בְּמוֹת שְׁהִיא: בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה – בְּשֹׁאֵר כּוּסֵם חֻטְיוֹ דְמַגִּינָא לְקַמֵּן בְּפִדְקוֹן (בְּרֻכּוֹת ל' לו.) שְׁמַכְרָךְ בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה: דְּאִשְׁתַּנִּי – וְגִרַע הוֹאִיל וְלֹא אִשְׁתַּנִּי לַעֲלוּנִיא מַעֲלוּיָתָא: בְּמַלְתָּה קֹאִי – וְהִנֵּה לִיּוֹהִי כְכּוּסֵם חֻטְיוֹ: הִכָּא אִית לָהּ עֲלוּנִיא אַחֲרִינָא – הַלֵּכָךְ יֵצֵא מִכֻּלָּל פְּרִי וְיִכְלֹל דָּרָךְ אֲכִילָתוֹ לֹא בָּא אֲבָל הַשָּׁמֶן מִיֵּד בָּא בְּשִׁנְיוֹ לְכַלֵּל דָּרָךְ אֲכִילָתוֹ וְעַקֵּר הִפְרִי לְבַד, נִטְעוּיָהּ הַלֵּכָךְ פְּרִי הוּא: מֵאִי לָאוּ – מִדְּאִמֵּר שַׁעֲרֵי מִכְּלָל דס"ל בַּחֲטוֹי בַּפּה"א דְחֻשִׁיב: וּמִי גִרַע מִמֶּלַח וְזִמִּית – וְהִיבִי תַסַּךְ אֲדַעֲתוֹן דָּלָא תַבְעִי בְּרֻכָּה: זִמִּית – שְׁלִמִיר"א: קוּקִיאָנִי – תוֹלָעִים שְׂבַמְעִים: דְּאִית לָהּ הִנָּחָה – בְּאֲכִילָה: הוֹיָא – דַּךְ שֶׁל דָּהֵל בְּשִׁנְעָפּוֹי גִּזְלִים בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּדָרָךְ כָּל הַאִילָנוֹת הַנוֹסֵף בְּשָׁנָה זוֹ דַּךְ וּבְשָׁנָה שְׁנִיָּה מִתְקַשָּׁה וְנִשְׁשָׁה עוֹן: גִּזְנוֹ סוֹכּוֹ לִהְקִשּׁוֹת – שְׂאִם אִינוּ תוֹלָשׁוּ בְּעַמּוֹ הוּא מִתְקַשָּׁה פַּעַן: אֲדַעֲתָא דְפִגְלָא – לֹאֲכֵלוּ בְּשִׁהוּא דַּךְ וְשָׁמוּ פִגְלָא: צִלָּךְ – מִיֵּן עוֹן: אֲדַעֲתָא דְפִרְחָא – טַם פְּרִיֵּי: מִינֵי נַחֲפָה – הוּא צִלָּךְ לְפִי שְׁגִזְלִים בּוֹ בַּמָּה מִינֵי אֲכִילָה קָרִי לֵשׁ מִינֵי: תַמְרוֹת – בְּתוֹךְ הָעֵלִים גִּזְלִים בְּמִיֵּן תַמְרוֹת וּבוֹלְטוֹן בַּעֲלָה כְּמוֹ בְּעִלִין שֶׁל עֲרֻכָּה: אֲבִינוּת – הוּא הִפְרִי: קַפְרִיסִין – הוּא קִלְפָה גְּמוּלָה שְׂסַבִּיבוֹת הִפְרִי פַּעַן קִלְפָה הַגִּזְלָה סָבִיב אֲנָחוּם דְקוּם: צִלָּךְ נָטַעִי אִינְשִׁי אֲדַעֲתָא דְשׁוּתָא – לֵאֲכֹל אֶת הָעֵלִים וְאֶת הַתַּמְרוֹת שְׂאוּנִי מִמַּעֲטוֹן אֶת הָאֵילָן בְּכֶךְ: דְּקָלָא לֹא נָטַעִי אִינְשִׁי אֲדַעֲתָא – לֵאֲכֹל אֶת הַקּוֹרָא שְׁהֵאֲכֵלוּ מִמַּעַט עֲנִפֵי הָאֵילָן: וְהַלְכְתָּא וְכוּ' – עַד פֶּטֶר לָהּ לֹא גִרְסִינָּ וּמַה"ג הוּא: עֲרָלָה בַּחוּצָה לְאֶרֶץ – מִדְּבַרִי סוֹפְרִים הִיא: דְּכָל הַמִּיָּקֵל בְּאֶרֶץ – בְּעֲרָלָה הִלְכָה בְּמוֹתוֹ בַּחוּצָה לְאֶרֶץ. דְּכוּן דְּאִינֵם מִן הַתּוֹרָה הֵךְ אַחֵר הַמִּיָּקֵל: גָּבִי מַשְׁעַר – דִּהָא דר"ע לִגְבִי מַשְׁעַר אִתְּמַר דְּמַשְׁעַר פְּרִית הָאֵילָן דְּבִאֶרֶץ גּוֹפֶס דְרַבְּנָן שְׁהַתּוֹרָה לֹא חוֹבָה לְעַשֵׂר אֱלָא דָּנָן תִּירוּשׁ וְיַצְהֵר: כִּלְאִים בְּבָרֶס – קַסְבֵּר מִיֵּן יֶרֶק הוּא: מ"מ לַב"ש הִנֵּה לֵשׁ סַפֵּק עֲרָלָה וְכוּ' – הִיא מ"מ מַסְקָנָא דְפִרְכָּא דְרַבִּינָא הוּא וְלִמְימֵר שְׂאֵף הִפְרִי עֲצִמוֹ מִתֵּר בַּחוּצָה לְאֶרֶץ דִּהָא בְּאֶרֶץ סַפֵּק הוּא וְיִתָּן סַפֵּק עֲרָלָה כּוּי: וּבִסּוּרִיא – אֶרֶס עֻבָּה שְׂבִבֵּשׁ דּוֹר וְהוֹסִיפָה עַל גְּבוּל אֶרֶץ וְשִׁטְרָא: וּבַחוּצָה לְאֶרֶץ – הַלוֹקַח מִן הַחֹשֵׁד עַל הָעֲרָלָה וְיִזְעַע הוּא שִׁבֵּשׁ בְּפִרְזָסוֹ וְזַנּוּת וּנְטִיעוּת: יוֹרֵד וְלוֹקַח – הִימָנוּ אֵף עַל פִּי סַפֵּק הוּא אִם יִבִּיא מִן הַנְּטִיעוּת:

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

דְּכוּלָּהוּ שְׁלָקִי. "אִם כֵּן, הֲוָה לִיּוֹהִי אֲנִיגְרוֹן עֵיקֶר וְשָׁמֶן טַפֵּל, וְתַנּוּ, זֶה הַכָּלִל: כָּל שֶׁהוּא עֵיקֶר וְעִמּוֹ טַפֵּלָה, מְבָרָךְ עַל הָעֵיקֶר וּפוֹטֵר אֶת הַטַּפֵּלָה! ^(ס12)הִכָּא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ — בְּחוּשָׁשׁ בְּגֵרוֹנוֹ. דְּתַנּוּ: הַחוּשָׁשׁ בְּגֵרוֹנוֹ לֹא יַעֲרַעְנוּ בְּשָׁמֶן תַּחֲלָה בְּשִׁבְתָּ, אֲבָל נוֹתַן שָׁמֶן הִרְבָּה לְתוֹךְ אֲנִיגְרוֹן וּבוֹלַע. ^(ס13)פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתִימָא: כִּיּוֹן דְּלִרְפוּאָה קָא מְכוּיִן לֹא לְבָרִיָּה עֲלִיָּה כָּלָל, קָא מַשְׁמַע לֹז כִּיּוֹן דְּאִית לִיּוֹהִי הִנָּחָה מִיַּנְיָה, בְּעִי בְּרוּכִי. "קַמְחָא דְחִיטִי, רַב יְהוּדָה אָמַר: "בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה", וְרַב נַחֲמָן אָמַר: "שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ". אָמַר לִיּוֹהִי רַבָּא לְרַב נַחֲמָן: לֹא תַפְלוּג עֲלִיָּה דְרַב יְהוּדָה, דְרַבִּי יוֹחָנָן וְשִׁמּוּאֵל קִיַּיְמִי כּוּוֹתִיָּהּ. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכוּן אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שָׁמֶן זֵית מְבָרְכִין עֲלֵיו "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ". אֱלֵמָא: אֵף עַל גַּב דְּאִשְׁתַּנִּי — בְּמַלְתִּיָּה קֹאִי. הָא נְמִי, אֵף עַל גַּב דְּאִשְׁתַּנִּי — בְּמַלְתִּיָּה קֹאִי. מִי דְמִי? הֵתֵם — לִית לִיּוֹהִי עֲלוּיָא אַחֲרִינָא, הִכָּא — אִית לִיּוֹהִי עֲלוּיָא אַחֲרִינָא בַּפֶּת. ^(ס14)וְכוּי אִית לִיּוֹהִי עֲלוּיָא אַחֲרִינָא לֹא מְבָרְכִינוּ עֲלִיָּה "בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה" אֱלָא "שֶׁהַכֵּל"? וְהָא אָמַר רַבִּי זִזְרָא אָמַר רַב מִתְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: אֶקְרָא חֲיִיא וְקַמְחָא דְשַׁעֲרֵי מְבָרְכִינוּ עֲלֵיהּוּ "שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ". מֵאִי לָאוּ דְחִיטִי בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה! לֹא, דְחִיטִי נְמִי "שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ". וְלִשְׁמַעֲיִנָּ דְחִיטִי וְכָל שְׁכַּן דְשַׁעֲרִי! אִי אֲשַׁמְעִינוּ דְחִיטִי הֲוָה אֲמִינָא הַגִּי מִלִּי דְחִיטִי, אֲבָל דְשַׁעֲרִי לֹא לְבָרִיָּה עֲלִיָּה כָּלָל, קָא מַשְׁמַע לֹז. ^(ס15)וּמִי גִרַע מִמֶּלַח וְזִמִּית, דְתַנּוּ עַל הַמֶּלַח וְעַל הַזִּמִּית אוֹמַר "שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ". אַצְטְרִיָּה, סֵלְקָא דַּעֲתָה אֲמִינָא מֶלַח וְזִמִּית עֲבִיד אִינְשׁ דְשַׁעֲרִי לְפּוּמִיָּה, אֲבָל קַמְחָא דְשַׁעֲרִי הוֹאִיל וְקִשְׁשָׁה לְקוּקִיאָנִי, לֹא לְבָרִיָּה עֲלִיָּה כָּלָל, קָא מַשְׁמַע לֹז כִּיּוֹן דְּאִית לִיּוֹהִי הִנָּחָה מִיַּנְיָה בְּעִי בְּרוּכִי. ^(ס16)קוֹרָא, רַב יְהוּדָה אָמַר: "בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה", וְשִׁמּוּאֵל אָמַר: "שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ". רַב יְהוּדָה אָמַר "בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה", פִּירָא הוּא. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר "שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ", הוֹאִיל וְסוּפּוֹ לְהַקְשּׁוֹת. "אָמַר לִיּוֹהִי שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינָּא, כּוּוֹתָהּ מִסֵּתִבְרָא, דִּהָא צָנוּן סוּפּוֹ לְהַקְשּׁוֹת וּמְבָרְכִינוּ עֲלִיָּה "בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה". וְלֹא הִיא: צָנוּן נְטַעִי אִינְשִׁי אֲדַעֲתָא דְפּוּגִילָא, דְקָלָא לֹא נָטַעִי אִינְשִׁי אֲדַעֲתָא דְקוֹרָא. "וְכָל הִיכָא דְלֹא נָטַעִי אִינְשִׁי אֲדַעֲתָא דִּהְכִי לֹא מְבָרְכִינוּ עֲלִיָּה? וְהִרִי צֵלָה, דְנָטַעִי אִינְשִׁי אֲדַעֲתָא דְפִרְחָא, וְתַנּוּ: עַל מִינֵי נַצְפָּה, עַל הָעֵלִין וְעַל הַתַּמְרוֹת אוֹמַר "בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה", וְעַל הָאֲבִינוּת וְעַל הַקַּפְרִיסִין אוֹמַר "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ". אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: צֵלָךְ נָטַעִי אִינְשִׁי אֲדַעֲתָא דְשׁוּתָא, דְקָלָא לֹא נָטַעִי אִינְשִׁי אֲדַעֲתָא דְקוֹרָא. וְאֵף עַל גַּב דְקַלְסִיָּה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, הִלְכְתָּא כּוּוֹתִיָּהּ דְשְׁמוּאֵל. "אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: צֵלָךְ שֶׁל עֲרָלָה בַּחוּצָה לְאֶרֶץ זוֹרֵק אֶת הָאֲבִינוּת וְאוֹכֵל אֶת הַקַּפְרִיסִין. לְמִימָרָא דְאֲבִינוּת פִּירִי וְקַפְרִיסִין לֹא פִירִי? וּרְמִינָהּ: עַל מִינֵי נַצְפָּה, עַל הָעֵלִים וְעַל הַתַּמְרוֹת אוֹמַר "בּוֹרָא פְּרִי הַאֲדָמָה", וְעַל הָאֲבִינוּת וְעַל הַקַּפְרִיסִין אוֹמַר "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ"! ^(ס17)הוּא דְאָמַר בְּרַבִּי עֲקִיבָא. דְתַנּוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: צֵלָךְ מִתַּעֲשֵׁר תַמְרוֹת וְאֲבִינוּת וְקַפְרִיסִין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: אִין מִתַּעֲשֵׁר אֱלָא אֲבִינוּת בִּלְבַד, מִפְּגִי שֶׁהוּא פְּרִי. וְנִימָא: "הִלְכָה בְּרַבִּי עֲקִיבָא"! אִי אָמַר הִלְכָה בְּרַבִּי עֲקִיבָא, הֲוָה אֲמִינָא אֲפִילוּ בְּאֶרֶץ, קָא מַשְׁמַע לֹז: כָּל הַמִּיָּקֵל בְּאֶרֶץ — הִלְכָה כְּמוֹתוֹ בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, אֲבָל בְּאֶרֶץ — לֹא. וְנִימָא: "הִלְכָה בְּרַבִּי עֲקִיבָא בַּחוּצָה לְאֶרֶץ", דְכָל הַמִּיָּקֵל בְּאֶרֶץ — הִלְכָה כְּמוֹתוֹ בַּחוּצָה לְאֶרֶץ. אִי אָמַר הִכִּי, הֲוָה אֲמִינָא הַגִּי מִלִּי גָבִי מַעֲשֵׁר אֵילָן, דְבָאֶרֶץ גּוֹפֵא מְדַרְבְּנָן, אֲבָל גָּבִי עֲרָלָה, דְבָאֶרֶץ מְדֹאֲרִיָּיתָא, אִימָא בַּחוּצָה לְאֶרֶץ נְמִי נִגְזוֹר, קָא מַשְׁמַע לֹז. ^(ס18)רַבִּינָא אֲשַׁכְחִיָּה לְמַר בַּר רַב אֲשִׁי דְקָא זִרִיק אֲבִינוּת וְקֶאֱכִיל קַפְרִיסִין. אָמַר לִיּוֹהִי: מֵאִי דַּעֲתָה, בְּרַבִּי עֲקִיבָא דְמִיָּקֵל? וְלַעֲבִיד מֶר כְּבִית שְׁמַאי דְמִקְדִּילִי טַפִּי! דְתַנּוּ: צֵלָךְ, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כִּלְאִים בְּפֶרֶם. וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: אִין כִּלְאִים בְּפֶרֶם. אֱלוּ וְאֵלוּ מוֹדִים שְׁחִיב בְּעֲרָלָה. ^(ס19)הָא גּוֹפֵא קִשְׁיָא: אֲמַרְתָּ צֵלָךְ בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים כִּלְאִים בְּפֶרֶם, אֱלֵמָא מִיֵּן יֶרֶק הוּא, וְיַהֲדַר תְּנִי: אֱלוּ וְאֵלוּ מוֹדִים שְׁחִיב בְּעֲרָלָה, אֱלֵמָא מִיֵּן אֵילָן הוּא! ^(ס20)הָא לֹא קִשְׁיָא: בֵּית שְׁמַאי סְפּוּקִי מַסְפָּקָא לָהּ, וְעַבְדֵי הִכָּא לְחוּמְרָא וְהִכָּא לְחוּמְרָא. מִכָּל מְקוֹם, לְבֵית שְׁמַאי הֲוָה לִיּוֹהִי סַפֵּק עֲרָלָה, וְתַנּוּ: סַפֵּק עֲרָלָה — בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲסוּר, וּבִסּוּרִיא מוּתָר. וּבַחוּצָה לְאֶרֶץ יוֹרֵד

וְלוֹקַח

לו.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פח' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ד:

ב מו"י פח' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ד:

ג מו"י פכ"א מהל' שבת הל' כד, טוש"ע או"ח סי' שכח סעי' לב: רד סעי' ח:

ה מו"י פג' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' רח סעי' ה:

ו מו"י פח' מהל' ברכות הל' ג:

ז מו"י פח' מהל' ברכות הל' ד:

ח מו"י פח' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' רד סעי' א:

ט מו"י פח' מהל' ברכות הל' ג:

י מו"י פח' מהל' ברכות הל' ד:

יא מו"י פח' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' רד סעי' א:

יב מו"י פח' מהל' ברכות הל' ג:

יג מו"י פח' מהל' ברכות הל' ד:

יד מו"י פח' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' רד סעי' א:

טז טוש"ע או"ח סי' רג סעי' ח:

טז מו"י פח' מהל' ברכות הל' ו, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ו:

יז מו"י פי' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ג, סמג עשין קלו, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ג:

יח מו"י פב' מהל' תרומות הל' ד:

יט מו"י פח' מהל' כלאים הל' ב, טוש"ע יו"ד סי' רצז סעי' טו:

כ מו"י פי' מהל' מאכלות אסורות הל' יא, סמג לאוין קמד, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' ט י:

לו:

עין משפט‏
גור מצוה

^א טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' א:

^ב מו"י פה' מהל' טומאת אוכלים הל' כא:

^ג מו"י פט' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יג, טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' א:

^ד מו"י פט' מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' יג:

^ה מו"י פה' מהל' שמיטה ויובל הל' יח, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ב:

^ו מו"י פה' מהל' שמיטה ויובל הל' יח, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ב:

^ז מו"י פח' מהל' ברכות הל' ו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ו:

^ח מו"י פח' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, סמג לאוין סט, טוש"ע או"ח סי' תריב סעי' ח:

^ט מו"י פח' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, סמג לאוין סט, טוש"ע או"ח סי' תריב סעי' ח:

^י מו"י פח' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, סמג לאוין סט, טוש"ע או"ח סי' רג סעי' ו:

^{יא} מו"י פח' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רח סעי' ב ט:

קָלִיפִּי אָגוּזִים וְהַגְרָעִינִין חִיבִין בְּעָרְלָה דְּפִירִי נִינְהוּ מִכָּאן שֶׁגַּם לְבָרֵךְ עַל הַגְרָעִינִין עַל

גְּזֻגְדָּנִיּוּת וְגִרְעִינִי אִפְרָסְקוֹן וְשֵׁל תַּפּוּחִים וְכַל מִינֵי גִרְעִינִים עַל פְּרוֹת בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ: **אֵין** קוֹצֵצִין אֵילָנוֹת בַּשְּׂבִיעִית וּא"ת בָּלָא שְׂבִיעִית נָמִי תַּפּוּךְ לֶה דְּאִסוּר מִשּׁוּם לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה (דְּכָרִים כ"י:י"ט) ו"י' לָא טַעִין חֻבָּא דְּלֹא שִׁיךְ בַּה לֹא תִשְׁחִית בְּדִאיִתָּא פ' לֹא יַחֲפֹר (כ"ב כו.) אִי נָמִי אִזְרִי דְּמַעְלָה בְּדָמִים לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה קוֹרוֹת דָּאן לֹא שִׁיךְ לֹא תִשְׁחִית וַיִּמְיֶהוּ מִשּׁוּם אִסוּרָא דְשְׂבִיעִית אִיבָא לְאָכְלָה וְלֹא לְסַחֲרָה וְלֹא לְהַפְסֵד:

שְׁעוּרוֹ כְּפֹל הֶלְבֶן וּפְחוֹת מִכָּאן לֹא הֵי פִירָא מִכָּאן יֵשׁ לְלַמֵּד דְּעַל בְּסַר פְּחוֹת מַפּוֹל לֹא מְבַרְכִין עֲלֶה בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ אֲלֵא בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה: **לְשׁוֹן** ה"ג וְהִלְכְתָּא כְּמַר בַּר רַב אֲשִׁי מִדְּלַגְבִּי עָרְלָה לֹאֹ פִירָא הוּא וְכו' וְהִיא אֹמֶר ה"ר מ"מ דְּלַגְבִּי עָרְלָה לֹאֹ פִירָא הוּא הֵינּוּ מִשּׁוּם דְּכַל הַמִּיקַל בְּאֶרֶץ הַלֵּכָה כְּמוֹתוֹ כח"ל אֲבָל בְּאֶרֶץ וַדַּאי הֵי פִירָא וּמְבַרְכִין עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ וּבְבִרְכוֹת לִיבָא חִלּוּן בִּין

בְּאֶרֶץ לח"ל: **בְּרִטְיָבָא** כְּגוֹן לִיטוּארִי"ו בְּלַע"ו מְבַרְכִין עֲלֶה בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה אֲבָל יַבִּישְׁתָּא לֹא מְבַרְכִין עָלֶיהּ וְכֵן הַלֵּכָה בְּזַנְגְבִילָא שְׁקוּרִין זִינוי"כְּרו בְּלַע"ו וְכֵן קל"ו עַל גְּרוּפִל"י שְׁאִין רְגִילִים לְאָכַל [אַלָּא] בְּרִטְיָבָא כְּגוֹן בִּלְיטוּארִי"ו אִין מְבַרְכִין עָלֶיהָ כְּלָל בְּיַבִּישְׁתָּא אֲבָל עַן עַל קִנְמוֹן שְׁקוּרִין קוּינל"א מְבַרְכִין עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה מִפְּנֵי שְׁרָגִילִין לְאָכְלוֹ בִּיבֹשׁ וְגַם הוּא גִזַּל עַל הָאֶרֶץ כְּמוֹ קוּיִם וְעַל עוֹקֵר"ו מְבַרְכִין בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ כִּי יַעֲרִי עַם דְּבָשׁ (שִׁיר ה) זֶה עוֹקֵר"ו וְאִגּוֹן שְׁקוּרִין מוֹשְׁקִיד"א מְבַרְכִין בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ שֶׁגַם נוֹהֲגִין לְאָכַל אוֹתוֹ בִּיבֹשׁ: **כַּל** שֵׁישׁ בּוּ מַחֲמֶשֶׁת הַמִּינִין מְבַרְכִין עָלָיו בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת וְכֵן קִלְיִירִיט"ש בְּלַע"ו שְׁעוֹשִׁים מִקְמַח וַיִּמִּים אוֹ מַחֲלָב מְבַרְכִין עָלֵיהֶם בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת וְכֵן כְּשֶׁנִּתְּנִים קִמַּח לְתוֹךְ פּוֹלִין אוֹ לְתוֹךְ עֲזָשִׁים אוֹ כְּרִישִׁים וְכֵן לְתוֹךְ שְׁקִידִים שְׁעוֹשִׁין לַחֲלוֹה אִם עוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּדִי שֶׁיִּסְעֵד הֵלֵב אִזְ צְרִיךְ לְבָרֵךְ בּוֹרָא מ"מ וְאִם לְדַבֵּק בְּעֵלְמָא אִינוּ צְרִיךְ לְבָרֵךְ בּוֹרָא מ"מ וְכוּכ לְהַחֲמִיר וּלְגַמְעוּ בְּתוֹךְ הַסְעוּגָה לֹאחֵר בְּרַכַּת הַמוֹצֵא וּפְטוּר מִמֶּה נִפְשָׁךְ:

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

וּבְלֵבֶד שְׁלֹא יִרְאֵנוּ – הַחֲבֵר כִּשְׁהוּא לֹחֵקט

וְלֹחֵקח — וּבְלֵבֶד שְׁלֹא יִרְאֵנוּ לֹחֵקט. רַבִּי עֲקִיבָא בְּמָקוֹם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲבָדִינָן כְּוִתִּיָּה, וּבֵית שְׁמַאי בְּמָקוֹם בֵּית הֵלֶל — אֵינָה מִשְׁנָה. "וְתִיפּוּךְ לִיָּה דִּנְעֻשָׁה שׁוֹמֵר לִפְרִי, וְרַחֲמִנָּא אָמַר: "וְעַרְלָתָם עָרְלָתוֹ אֶת פְּרִיו", אֶת הַטֶּפֶל לִפְרִיו, וַיֵּמָּא נִיהוּ — שׁוֹמֵר לִפְרִי. אָמַר רַבָּא: הֵיכָא אֲמַרִּינָן דִּנְעֻשָׁה שׁוֹמֵר לִפְרִי — הֵיכָא דְּאִיתִיָּה בִּין בְּתִלּוּשׁ בִּין בְּמַחוּפֵּר, הֵכָא בְּמַחוּפֵּר — אִיתִיָּה, בְּתִלּוּשׁ — לִיתִיָּה.^(כא) אִיתִיבִיָּה אֲבִיִּי: פִּיטְמָא שְׁל רִמּוֹן מְצֻטְרָפִת, וְהַצִּי שְׁלֹו אִין מְצֻטְרַף. מְדַקְאָמַר הַצִּי שְׁלֹו אִין מְצֻטְרַף, אֲלֵמָא דְּלֹאוּ אוּכַל הוּא. וְתַנּוּ גַבֵּי עָרְלָה: קָלִיפִי רִמּוֹן וְהַצִּי שְׁלֹו, קָלִיפִי אָגוּזִים וְהַגְרָעִינִין חִיבִין בְּעָרְלָה.^(כב) אָלָא אָמַר רַבָּא: הֵיכָא אֲמַרִּינָן דִּנְעֻשָׁה לָהּו שׁוֹמֵר לִפְרִי — הֵיכָא דְּאִיתִיָּה בִּשְׁעַת גָּמַר פִּירָא, הָאִי קַפְרָס לִיתִיָּה בִּשְׁעַת גָּמַר פִּירָא. אֵינִי?! וְהָאָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בַר אֲבוּהָ: הֵנִי מֵתַחֲלִי דְּעָרְלָה אָסִירִי, הוּאִיל וְנַעֲשׂוּ שׁוֹמֵר לִפְרִי. וְשׁוֹמֵר לִפְרִי אֵימַת הוּי — בְּכוּפְרָא, וְקָא קָרִי לִיָּה "שׁוֹמֵר לִפְרִירִי". רַב נַחֲמָן סָבַר לֶה כַּרְבִּי יוֹסִי, דְּתַנּוּ רַבִּי יוֹסִי אוּמַר: סְמַדְר אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּרִי. וּפְלִיגִי רַבְּנָן עָלֶיהּ.^(כג) מֵתַקִּיָּה לֶה רַב שִׁימִי מְנַהֲרָדְעָא: וּבִשְׁאָר אֵילָנֵי מִי פְּלִיגִי רַבְּנָן עָלֶיהָ? וְהִתַּנּוּ: מֵאִימַתִּי אִין קוֹצֵצִין אֶת הָאֵילָנוֹת בַּשְּׂבִיעִית — בֵּית שְׁמַאי אוּמְרִים: כָּל הָאֵילָנוֹת מְשִׁיּוּצִיָּאוּ, וּבֵית הֵלֶל אוּמְרִים: הַחֲרוּבִין מְשִׁישׁרְשָׁרוּ, וְהַגְּפָנִים מְשִׁיגְרָעוּ, וְהַזִּיתִים מְשִׁינִיצוּ, וּשְׁאָר כָּל הָאֵילָנוֹת מְשִׁיּוּצִיָּאוּ. וְאָמַר רַב אָסִי: הוּא בּוֹסַר, הוּא גִרּוּעַ, הוּא פּוֹל הֶלְבֶן. פּוֹל הֶלְבֶן סִלְקָא דְּעֵתֵךְ?! אָלָא אֵימָא: שְׁיַעוּרוֹ כְּפּוֹל הֶלְבֶן. מֵאֵן שְׁמַעַת לִיָּה דְאָמַר בּוֹסַר אִין, סְמַדְר לֹא — רַבְּנָן, וְקַתְּנִי שְׁאָר כָּל הָאֵילָנוֹת — מְשִׁיּוּצִיָּאוּ? אָלָא אָמַר רַבָּא: הֵיכָא אֲמַרִּינָן דְּהֵנִי שׁוֹמֵר לִפְרִי — הֵיכָא דְּכִי שְׁקָלָת לִיָּה לְשׁוֹמֵר מִיִּית פִּירָא. הֵכָא כִּי שְׁקָלָת לִיָּה — לֹא מִיִּית פִּירָא. הֵוָּה עוֹבְדָא וְשְׁקָלוּהָ לִנְיָ דְרַמּוֹנָא, וַיִּבֹשׁ רַמּוֹנָא, וְשְׁקָלוּהָ לִפְרָחָא דְּבִישִׁיתָא — וַאיִקְיִים בִּישִׁיתָא.^(כד) (וְהִלְכְתָּא כְּמַר בַּר רַב אֲשִׁי דְּזִירִיק אֶת הָאֲבִיוֹנוֹת וְאֲכִיל אֶת הַקַּפְרִיסִין. וּמִדְּלַגְבִּי עָרְלָה לֹאֹ פִירָא נִינְהוּ, לַגְבִּי בִּרְכוֹת נָמִי לֹאֹ פִירָא נִינְהוּ, וְלֹא מְבַרְכִין עָלֶיהּ "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ", אָלָא "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה").^(כה) פִּלְפְּלִי, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: "שֶׁהַכֹּל", רַבָּא אָמַר: לֹא כָלוּם. וְאֶזְדָּא רַבָּא לְטַעְמִיָּה, דְאָמַר רַבָּא: כֹּס פִּלְפְּלִי בְיוֹמָא דְּכַפּוּרִי — פִּטוּר, כֹּס זַנְגְבִילָא בְיוֹמָא דְּכַפּוּרִי — פִּטוּר.^(כו) מִיתִיבִי, הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אוּמַר: מִמִּשְׁמַע שְׁנַאָמַר "וְעַרְלָתָם עָרְלָתוֹ אֶת פְּרִיו" אֵינִי יוֹדַע שֶׁעַץ מֵאָכַל הוּא? אָלָא מָה תִּלְמוּד לּוֹמַר "עֵץ מֵאָכַל" — לְהִבִּיא עֵץ שְׁטַעַם עֲצוּ וּפְרִיו שְׁוָה, וְאִיזְהוּ? — זֶה הַפִּלְפְּלִיזִין. לְלַמֶּדָה שֶׁהַפִּלְפְּלִין חִיבִין בְּעָרְלָה, וּלְלַמֶּדָה שְׁאִין אֲרִץ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרָה כָלוּם, שְׁנַאָמַר: "אֲרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכַּנָּת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תַחֲסֹר כֹּל בָּהּ". "לֹא קִשְׁיָא: הָא בְּרִטְיָבָתָא, הָא בְּיַבִּישְׁתָּא. 'אֲמַרִי לִיָּה רַבְּנָן לְמַרְיֹמַר: כֹּס זַנְגְבִילָא בְיוֹמָא דְּכַפּוּרִי פִטוּר? וְהָא אָמַר רַבָּא: הָאִי הַמִּלְתָּא דְאֶתְיָא מִבֵּי הַנְּדוּאִי — שְׂרָיָא, וּמְבַרְכִין עָלֶה "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה". לֹא קִשְׁיָא: הָא בְּרִטְיָבָתָא, הָא בְּיַבִּישְׁתָּא. "חִבִּיץ קְדֻרָּה וְכֵן דְּיִיסָא, רַב יְהוּדָה אָמַר: "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ". רַב כְּהֵנָּא אָמַר: "בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת". בְּדִיִּיסָא גִרִידָא כּוּלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְ"בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת". כִּי פְּלִיגִי בְּדִיִּיסָא כְּעִין חִבִּיץ קְדֻרָּה, רַב יְהוּדָה אָמַר "שֶׁהַכֹּל", סָבַר דּוּבָשָׂא עֵיקָר. רַב כְּהֵנָּא אָמַר "בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת", סָבַר סְמִידָא עֵיקָר. אָמַר רַב יוֹסֵף: כְּוִתִּיָּה דְרַב כְּהֵנָּא מְסַתְבָּרָא, דְרַב וְשִׁמּוּאֵל דְאָמְרִי תַרְוִייהוּ: כֹּל שֵׁישׁ בּוּ מַחֲמֶשֶׁת הַמִּינִין מְבַרְכִין עָלָיו "בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת".^(כז) גּוּפָא: רַב וְשִׁמּוּאֵל דְאָמְרִי תַרְוִייהוּ כֹּל שֵׁישׁ בּוּ מַחֲמֶשֶׁת הַמִּינִין מְבַרְכִין עָלָיו "בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת". וְאִיתְמַר נָמִי, רַב וְשִׁמּוּאֵל דְאָמְרִי תַרְוִייהוּ: כֹּל שֶׁהוּא מַחֲמֶשֶׁת הַמִּינִין מְבַרְכִין עָלָיו בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת. וְצִירִיקָא, דְאִי אֲשַׁמְעִינָן "כֹּל שֶׁהוּא" הֵוָּה אָמִינָא מִשּׁוּם דְּאִיתִיָּה בְּעִינֶיהּ, אֲבָל עַל יְדֵי תַעֲרּוּבוֹת — לֹא.

קָא

מִן הַטְּוִיעוּת: אֵינָה מַשְׁנָה – וְאִין זֶה סִפְק אֲלֵא וַדַּאי: וְתַפּוּךְ לֶה – דָּאִי נָמִי ר' עֲקִיבָא דְאָמַר לַעֲנִן מַעֲשֵׂר דְּלֹאוּ פִירָא נִינְהוּ לַעֲנִן עָרְלָה אָסִירִי קַפְרִיסִין זֶהִּיָּה לִיָּה שׁוֹמֵר: בְּתֵלּוּשׁ לִיתָה – סוּפּוֹ שְׁנוּפֵל הֵימְנוּ כְּשֶׁמַּנְיַע לְהַתְבַּשֵּׁל: פְּטוּמָא שֶׁל רִמּוֹן – הַפֶּרֶח שֶׁצִּרָאשׁוּ כְּעִין שֵׁישׁ לַתַּפּוּחִים וְלַסְּפַרְגָּלִין: מַצְטַרְפַּת – לְכַבִּיעָה לְטַמְאֶת אוּכְלִין: וְהֵנָּן שְׁלֹו – נָן בְּרַמּוֹן כְּקַפְרָס בְּאֲבִיווּת: אִין מַצְטַרַף – אַע"ג דְּקוּי"ל בְּהַעוֹר וְהַרְטָב (ד' קיז:) שׁוּמְרִים מַצְטַרְפִין לְטַמְאֶתה קָלָה דְּהֵינּוּ טַמְאֶת אֲכָלִין הֵי מְלִי קִלְפַת הָאִגּוֹן וְהַרְמוֹן אֲבָל הֵנָּן שׁוֹמַר עַל גַּבֵּי שׁוֹמַר הוּא וְאִין מַצְטַרְף וְהָי אֲמַרִּינָן בְּהַעוֹר וְהַרְטָב (ד' קיט:): חִיבִים בְּעָרְלָה – דְּרַחֲמִנָּא רַבִּינְהוּ מֵאֶת פְּרִיו הַטֶּפֶל לִפְרִיו וְהָא נָן לִיתָה שׁוֹמַר בְּתֵלּוּשׁ שְׁכֶשֶׁתְּמַנְבֹּשׁ נוּפֵל מַעַל הַקֵּלְפָּה: קַפְרָס לִיתָה בְּגַמַר פִּירָא – כְּשֶׁמַּנְיַע סַמּוֹךְ לְכַשׁוּלֹו

הוּא נוּפֵל מִמֶּנּוּ: מִתַּחֲלִי – בְּתַמְרֵי כְּקַפְרָס בְּעָלְף: בְּבִפְרָא – כְּשֶׁהַתְּמָרִים קָטַנִּים הָדָם בְּשׁוּלָם: סָבַר לֶה כְּר' יוֹסִי – דְּכַפְרָא הֵי פְּרִי וְאַע"פ שֶׁלֹּא גָמַר לְפִיכָךְ שׁוֹמַר שְׁלֹו חֲשׂוֹב שׁוֹמֵר: סְמַדְר אָסוּר – עֲנָבִים בִּין שְׁנֵפֵל הַפֶּרֶח וְכַל גְּרַנְיָר נִרְקָא לַעֲמַזוּ קְרוּי סְמַדְר וְקֵאמַר ר' יוֹסִי בִין שְׂבָא לְכַל סְמַדְר קְרוּי פְּרִי וְאִסוּר מִשּׁוּם עָרְלָה: וּפְלִיגִי רַבְּנָן עָלֶיהּ – וְהַלֵּכָה כְּרַבִּים הַלְבָן לְבִישׁוֹנֵת בְּעוֹד שֶׁהַקַּפְרִיסִין בְּהֵן לֹאוּ פִירִי נִינְהוּ וְלֹא מַקְרוּ קַפְרִיסִין שׁוֹמַר לִפְרִי: בְּשֹׂאֵר אֵילָנוֹת – חוּץ מִן הָעֲנָבִים: אִין קוֹנְעִין בְּשְׂבִיעִית – דְּרַחֲמִנָּא אָמַר לְאָכְלָה וְלֹא לְהַפְסֵד: מְשִׁינִיָּאוּ – אֶת הַפְּרִי: מִשְׁנִקְרָשׁוּ – מְשִׁקְרָאוּ בְּהֵן כְּמִין שֶׁרְשָׁרִית שֶׁל חֲרוּבִין: מְשִׁנְרָעוּ – שֶׁהַעֲנָבִים נָפִים כְּגִרְעוּ וְלַקְמֵן מִפְּרֵשׁ לֶה: מְשִׁנְעוּ – מְשִׁנְזֵל הֵנָּן סָבִיב: הוּא בְּסַר הוּא גִרּוּעַ – כָּל מְקוּם שֶׁהִכִּירוּ בְּסַר הוּא גִרּוּעַ: פּוֹל הֶלְבֶן ס"ד – הָא בְּעֲנָבִים קוֹמִינָן: מֵאֵן שְׁמַעַת לֶה דְאָמַר – גַּבֵּי עֲנָבִים בְּסַר הוּא דְּהֵי פְּרִי אֲבָל סְמַדְר לֹא: רַבְּנָן – הוּא דְּפִלִּיגִי עֲלֶה דְר' יוֹסִי בְּמַסְכַּת עָרְלָה וְקֵאמְרִי בְּשֹׂאֵר אֵילָנוֹת דְּמְשִׁינִיָּאוּ הֵי פְּרִי הָרְאִי: בִּישׁוּתָא – רַבִּיוּנוֹת: כֹּס פִּלְפְּלִי – כָּל דְּבַר שְׂאָדָם אוּכַל שְׁלֹא כְּדַרְכּוּ מַקְרִי כְּסִיסָה: פִּטוּר – מִפְּרֵת: הַמִּלְתָּא – לִיטוּאֵר"וּ בְּלַע"ו שְׂרִיָּא – אִין בַּה לֹא מִשּׁוּם בְּשׁוֹל נְכָרִים וְלֹא מִשּׁוּם גְּעוּל נְכָרִים: הַנְּדוּאִי – כּוּשִׁיִּים: חִבִּין קְדֻרָּה – מִין מֵאָכַל קָפוּי כְּמוֹ חֵלֶב שֶׁחֲפָעִיהוּ בְּקָבָה כְּדַעוֹשִׁין מֵאָכַל קָפוּי בְּקֻדְרָה וְלַקְמֵן מִפְּרֵשׁ לֶה קִמְחָא וְגַדְשָׂא וּמִשְׁחָא וְקָרוּ לִיָּה אֲבִרוּשַׁד"י: קִיסָא – עַל חֲטִים כְּתוּשׁוֹת בְּמַכְתֶּשֶׁת: קִיסָא כְּעִין חִבִּין קְדֻרָּה – לַקְמֵן מִפְּרֵשׁ לֶה חֲטִי דְּמַתְבַּרִי בְּאִשְׁתָּא וַיִּהְיּוּ בַּהּ דְּבָשָׂא וְעִבּוּד לֶה בְּקֻדְרָה: סְמִיָּא – סֵלֶת:

מסורת הש"ס

א משנה עוקצין

ב פסחים נב:

ג משנה שביעות

ד לקמן מ:

ה וימא פא:

ו סוכה לה.

ז לקמן מד.

ח משנה ערלה; קידושין לח:

גליון הש"ס

גמ' כל שיש בו כו'. ע' לקמן מ"א

ע"ב תוס' ד"ה אלא כו':

רש"י ד"ה משיוציאו את הפרי כו'. ע"י פסחים נ"ב ע"ב ברש"י

ד"ה משיוציאו וצ"ע:

תוס' ד"ה כל כו'. ואם לדבק. לקמן ל"ט ע"א:

בא"ד א"צ לברך כו'. לישנא קייטא הוא מה דנקטו א"צ לברך הא אף אינו רשאי לברך במ"מ דהוי כמבורך על שקדים במ"מ דהוי ברכה לבטלה:

בא"ד בתוך הסעודה. ק"ל הא שקדים תוך הסעודה טעון ברכה וצ"ע:

תורה אור השלם

והיותה שבת הארץ לכם לאכלה דף ולעבדה ולאמחד ולשכירף ולתושבד הנָרים עמך [ויקרא כה, ו]

ארץ אשר לא במסכנת תאכלי־בה לחם

מסורת הש"ס
א לקמן לח; דברים רבה
ב פסחים לח; פסחים קיד:
ג תוספתא ברכות
ד משנה ברכות; לעיל לה.
ה תוספתא ברכות
ו תוספתא ביצה
גליון הש"ס
גמ' הכוסס כו'. ע"י רש"י [לעיל לו ע"ב ד"ה כס] מגילה ז ע"ב ד"ה איכסיהי [וביומא פא ע"א ד"ה שבוסט]: תוס' ד"ה הכוסס כו'. שמא חכמים כיילי ליה בההוא וע' לקמן מ"ד ע"א: תוס' ד"ה נתן כו' דאינו שותה בקביעות רק מלא לוגמיו. ע' לקמן ל"ט ע"א תוס' ד"ה בצר:
תורה אור השלם

שבעת ימים שאר לא יפצא בבתיכם כי קל־אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ [שמות יב, טז]

קמ"ל כל שהא – דאע"ג דכולהו מחד מינא בעינן דלעגי מחמשת המינין ואי לא מְבַרְכִין עַלָּה בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת: אַרְזוּ – מִי"ל: דחן – פנ"ן: כַּמְעָשָׂה קִדְרָה – בָּרְכָה שְׁמַבְרַכִין עַל מַעֲשֵׂה קִדְרָה שֶׁל חֲמֶשֶׁת מִינִין: בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן ג' – בְּשִׁלְהִי פִּרְקוֹן (דף מד.) מִפִּי לָה עַל הַמַּחְיָה כו': וְאַרְזוּ לֹאֹו מַעֲשֵׂה קִדְרָה – דָּקָא מִפְּקֻתָּ לִיה מִכְּלָל מַעֲשֵׂה קִדְרָה לְבָרְכָה אַחַת: אַלּוּ הֵן מַעֲשֵׂה קִדְרָה – לְעִנְיָן בָּרְכָה: חֲלָקָא טַרְגִּים זְרִיז וְעַקְסֹן – מִפְּרָשׁ לָהּ כְּמוּעַד קָטָן (פ"ב יג.): חֲלָקָא – חֲטוּי דַּמְתָּבְרִי בְּחֶסְקָא חֲזָא לְתַרְגִּי: טַרְגִּים – חֲזָא לְתַלַּת: זְרִיז – חֲזָא לְאַרְבַּע: עַקְסֹן – חֲזָא לְחִמּוּשׁ: הָא מִנִּי – הֵן מִתְּנִיתָא דְקַתְּנִי אַרְזוּ כַּמְעָשָׂה קִדְרָה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נַוְרִי: ה"ג חֲבָל רַבָּן לֹא וְרַבָּן לֹא וְהַמְּנִיָא כו' – וּל"ג וְהִלְכְתָא וּמְהַלְכוֹת גְּדוּלוֹת הִיא: הַכּוּסֶס – כְּמוֹת שֶׁהִיא: אֶפְסָא וּבְשָׁלָה – לֹא חִזַּר שְׁאֵפְסָא בַּתְּנַנְר וּנְעִשְׂפָא לְחֶס חִזַּר וּבְשָׁלָה כְּמוֹס: שֶׁהַפְּרוּסוֹת קְיָמוֹת – שֶׁלֹא מְוַחוּ בְּבִשּׁוּלָן: בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן ג' – עַל הַמַּחְיָה וְעַל הַכְּלָפָה וּבְשִׁלְהִי פִּרְקוֹן (דף מד.) מִפְּרָשׁ לָה: אֵלָּא לֹאֹו רַבָּן הִיא – וְקַתְּנִי בִּמ"מ וְתִיּוּבְתָא דְרַב וְשִׁמוּאֵל: הָא רַבִּי יְהוּדָה כו' – הָא דְקַתְּנִי בּוֹרָא מִינֵי זָרְעִים ר' יְהוּדָה הִיא דְקַתְּנִי לְכָל מִין וּמִין מַעֲיָן בָּרְכָתוּ כְּדַמְּפָרֵשׁ לְקַמָּן בַּפִּרְקוֹן (בַּרְכוֹת דף מ.) אֲלַפֵּה הַלֶּכֶךְ לִירְקוֹת בּוֹרָא מִינֵי דְשִׂאִים לְחִטּוֹן דְזָרְעִים טִיבָה בּוֹרָא מִינֵי זָרְעִים וְלָרַבָּן בֶּין זָרְעִים בֶּין יְרֻקוֹת כַּפֵּה"א וְלֹא בְּעִינָן לְכָל מִין וּמִין מַעֲיָן בָּרְכָתוּ: וְלֹא כְּלוּם – כְּלוּמַר אֵין טַעַם מַבְרַכּוֹת בְּרוֹת אַרְזַן וְשִׁדְרָאֵל וְלֹא כְּלוּם אֵלָּא בּוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת כָּכֵל מִזִּי דְלִיתָהּ מַשְׁבַּעַת הַמִּינִין: כּוֹתֻבוֹת – הֵם תְּמָרִים וְהֵם דְּבַשׁ הָאֲמוּר בַּשְּׁבַעַת הַמִּינִין שֶׁהִדְבֵּשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים: קִפֵּן וּבְרַךְ – לֹא חֲתַרְיָאֵן: מַשְׁמֹו – שֶׁל ר"ג:

"קא משמע לן — **כַּל שְׂיֵשׁ בּוּי**". וְאִי אֲשַׁמְעִינָן **"כַּל שְׂיֵשׁ בּוּי"** הָוָה אֲמִינָא כַּל שְׂיֵשׁ בּוּי חֲמֶשֶׁת הַמִּינִים — אִין, אֲבָל אוֹרְזוּ וְדוּחִן — לֹא, מִשּׁוּם דְּעַל יְדֵי תַעְרוּבָתָהּ. אֲבָל אֵיתִיהַ בְּעֵינֵיהַ — גִּימָא אֲפִילוּ אוֹרְזוּ וְדוּחִן גַּמִּי מְבָרְכִין עָלֶיָּו **"בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת"**. קא משמע לן — כַּל שֶׁהוּא מַחְמֶשֶׁת הַמִּינִים הוּא דְמְבָרְכִין עָלֶיָּו בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת, לְאַפּוֹקִי אוֹרְזוּ וְדוּחִן, דְּאֲפִילוּ אֵיתִיהַ בְּעֵינֵיהַ לֹא מְבָרְכִינוּ **"בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת"**. וְאוֹרְזוּ וְדוּחִן לֹא מְבָרְכִינוּ **"בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת"**. קא — מְבָרַךְ עָלֶיָּו תַּחֲלָה וְסוֹף כַּמְעָשָׂה קִדְרָה. וּגַבִּי מַעֲשֵׂה קִדְרָה תִּנְיָא: בַּתַּחֲלָה מְבָרַךְ עָלֶיָּו **"בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת"**, וּלְכַסּוֹף מְבָרַךְ עָלֶיָּו בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ.^(ט) כַּמְעָשָׂה קִדְרָה וְלֹא כַּמְעָשָׂה קִדְרָה: כַּמְעָשָׂה קִדְרָה דְמְבָרְכִין עָלֶיָּו תַּחֲלָה וְסוֹף, וְלֹא כַּמְעָשָׂה קִדְרָה דְאִילוּ כַּמְעָשָׂה קִדְרָה — בַּתַּחֲלָה **"בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת"** וּלְכַסּוֹף בָּרְכָה מַעֲיָן שְׁלֵשׁ, וְאִילוּ הֶכָא — בַּתַּחֲלָה מְבָרַךְ עָלֶיָּו **"שֶׁהַכָּל נִהְיָה בְּדַבְרוֹ"**, וּלְכַסּוֹף **"בּוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן עַל כָּל מַה שֶּׁבִּרְאֵתָ"**. וְאוֹרְזוּ לֹאֹו מַעֲשֵׂה קִדְרָה הוּא? וְהַתְּנִיָא, אֵלּוּ הֵן מַעֲשֵׂה קִדְרָה: חִילָקָא, טַרְגִּים, סוּלַת, זְרִיז, וְעַרְסוֹן, וְאוֹרְזוּ.^(י) הָא מַנִּי — רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי הִיא. דַּתְּנִיָא: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמְרִ: אוֹרְזוּ מִין דָּגָן הוּא, וְחִיבִיבִין עַל חִמּוּצוֹ בְּרַת, וְאָדָם יוֹצֵא בּוּי יְדֵי חוּבָתוֹ בַּפֶּסַח. אֲבָל רַבָּנָן לֹא.^(יט) וְרַבָּנָן לֹא? וְהַתְּנִיָא: הַכּוּסֶס אֵת הַחֲטָה מְבָרַךְ עָלֶיהָ **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**. טַחְנָה אֲפָאָה וּבִשְׁלָה, בְּזִמָּן שֶׁהַפְּרוּסוֹת קְיָימוֹת — בַּתַּחֲלָה מְבָרַךְ עָלֶיהָ **"הַמּוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ"**, וּלְכַסּוֹף מְבָרַךְ עָלֶיהָ שְׁלֵשׁ בְּרַכּוֹת. אִם אִין הַפְּרוּסוֹת קְיָימוֹת — בַּתַּחֲלָה מְבָרַךְ עָלֶיהָ **"בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת"**, וּלְכַסּוֹף מְבָרַךְ עָלֶיהָ בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ. וְהַכּוּסֶס אֵת הָאוֹרְזוּ מְבָרַךְ עָלֶיָּו **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**. טַחְנוּ אֲפָאָו וּבִשְׁלוּ, אִף עַל פִּי שֶׁהַפְּרוּסוֹת קְיָימוֹת, בַּתַּחֲלָה מְבָרַךְ עָלֶיָּו **"בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת"**, וּלְכַסּוֹף מְבָרַךְ עָלֶיָּו בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ. מַנִּי, אִילִימָא רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי הִיא דְאָמַר אוֹרְזוּ מִין דָּגָן הוּא, **"הַמּוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ"** וְשְׁלֵשׁ בְּרַכּוֹת בְּעִי בְּרוּכִי! אֵלָּא לֹא, רַבָּנָן הִיא, וְתִיּוּבְתָא דְרַב וְשִׁמוּאֵל! תִּיּוּבְתָא.^(י) אָמַר מַר: הַכּוּסֶס אֵת הַחֲטָה מְבָרַךְ עָלֶיהָ **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**. וְהַתְּנִיָא **"בּוֹרָא מִינֵי זָרְעִים"**! לֹא קִשְׂיָא: הָא רַבִּי יְהוּדָה, וְהָא רַבָּנָן. דַּתְּנָן: וְעַל יְרֻקוֹת אוֹמַר **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִ: **"בּוֹרָא מִינֵי דְשִׂאִים"**. אָמַר מַר, הַכּוּסֶס אֵת הָאוֹרְזוּ מְבָרַךְ עָלֶיָּו **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**. טַחְנוּ אֲפָאָו וּבִשְׁלוּ, אִף עַל פִּי שֶׁהַפְּרוּסוֹת בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ.^(יט) וְהַתְּנִיָא לְכַסּוֹף וְלֹא כְּלוּם! אָמַר רַב שִׁשֵּׁת: לֹא קִשְׂיָא: הָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְהָא רַבָּנָן. דַּתְּנִיָא, זֶה הַכָּלֵל: כַּל שֶׁהוּא מַשְׁבַּעַת הַמִּינִים, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר שְׁלֵשׁ בְּרַכּוֹת, וְחֲכָמִים אוֹמְרִים בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ.^(י) וּמַעֲשֵׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְהַזְקָנִים שֶׁהָיוּ מְסוּבִין בְּעַלְיָהּ בִּירִיחוֹ, וְהִבִּיאוּ לַפְּנִיָּהֶם כּוֹתֻבוֹת וְאֲבָלוּ, וְנָתַן רַבָּן גַּמְלִיאֵל רְשׁוּת לְרַבִּי עַקִּיבָא לְבָרַךְ. קִפִּץ וּבִרָה רַבִּי עַקִּיבָא בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ. אָמַר לִיה רַבָּן גַּמְלִיאֵל: עַקִּיבָא, עַד מָתִי אַתָּה מַכְנִים רֹאשְׁךָ בֵּין הַמַּחְלוּקוֹת! אָמַר לוֹ: רַבִּינוּ, אִף עַל פִּי שֶׁאַתָּה אוֹמַר כֵּן וְחִבְרִיָה אוֹמְרִים כֵּן, לְמַדְתָּנוּ רַבִּינוּ יְחִיד וְרַבִּים הִלְכָה כְּרַבִּים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר מַשְׁמֹו: כַּל שֶׁהוּא מַשְׁבַּעַת הַמִּינִים

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

בּוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָם כְּמוֹ לָחֶס וּמִיִּם שְׂאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא הֵם וְעַל כָּל מַה שֶּׁבָּרַךְ לְהַחְיֹות בָּהֶם נִפְשׁ כַּל חֵי כְּלוּמַר עַל כָּל מַה שֶּׁבְּעוֹלָם שָׁנָם אִם לֹא בָּרָאִם יְכוּלִין הָעוֹלָם לַחְיֹות בְּלֹא הֵם שֶׁלֹא בָּרָאִם כִּי אִם לְתַעֲנוּג בְּעֶלְמָא כְּמוֹ תַּפּוּחִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וּמִסִּים בְּרוּךְ חֵי הָעוֹלָמִים וּבִירוּשָׁלַיִם בְּרוּךְ אַתָּה ה' חֵי הָעוֹלָמִים: **אִם** הַפְּרוּסוֹת קְיָימוֹת יֵשׁ מִפְּרָשִׁים דְּהִינוּ כַּשֶּׁהֲלָחֶס חִינוּ שְׂרָוִי כְּמוֹס כ"כ שֶׁאִם יוֹחַ הַפְּרוּסָה שֶׁלֹא נִפְרַשׁ: רָשׁ"י פִּי אַרְזוּ מִי"ל. וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים ר"מִיו וְלֵהִאי פְּרוּשׁ יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּלַחֵן הָינוּ מִי"ל: **תִּיּוּבְתָא דְרַב וְשִׁמוּאֵל** בְּאֲרִז אֲבָל דְּלַחֵן לֹא הָיוּ תִיּוּבְתָא וְאֶפְשָׁר דְּהָיוּ הִלְכְתָא כְּמוֹתָהוּ וְלֹא מְבָרְכִין עַלָּה בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת: **הַכּוּסֶס חֲטָה צְרִידָה** לְבָרַךְ עָלֶיהָ **בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה** שֶׁהָיוּ אֲפִילוּ בַּקַּמָּח דְּחֲטוּ אִמְרִינָן לְעִיל מְבָרְכִין עָלֶיהָ כַּפֵּה"א וְלָרַב נִחְמָן לֹא ס"ל כִּי מִשּׁוּם דְּאֲשַׁתְּנוּ וּמִיבּוּ בְּלֹא חֲרָוִי יֵשׁ לְסַפֵּק מֵאִי מְבָרְכִין אִם מְבָרְכִין עַל הַמַּחְיָה וְעַל הַכְּלָפָה וּמִסִּים עַל הָאֲדָמָה וְעַל פְּרִי הָאֲדָמָה לֹא אֲשַׁכְּחֹן בָּרַכַת עַל הַמַּחְיָה וְעַל הַכְּלָפָה אֵלָּא הֵיכָא דְבִרְיָךְ עָלֵיהּוּ בְּרִישָׁא קִדָּם אֲכִילָה בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת וּר"ת הֵנִיָּה כְּמַחְזִיר שָׁלוּ עַל הָאֲדָמָה וְעַל פְּרִי הָאֲדָמָה כו' וְחִזַּר בּוּ דֵּלֹא אֲשַׁכְּחֹן בְּשׁוּם מָקוֹם הֵךְ בָּרְכָה דְּלַחֲמָן (בַּרְכוֹת דף מד.) מִפְּרָשׁ בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן ג' וְקֹאמַר בַּחֲמֶשֶׁת הַמִּינִים עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמַּחְיָה וְעַל ז' הַמִּינִים עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת וְעַל הָאֲדָמָה וְעַל פְּרִי הָאֲדָמָה לֹא הִזְכִּיר וְעוֹד מְזַקְאֲמַר הֵכָא עַל הַכּוּסֶס אֵת הַחֲטָה מְבָרַךְ בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה וְקֹאמַר בְּהִלָּא טַחְנוּ וְאֲבָאוּ פַת עַד אִם אֵין הַפְּרוּסוֹת קְיָימוֹת בַּתַּחֲלָה מְבָרַךְ בּוֹרָא מ"מ וּלְכַסּוֹף בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ וּמַדְלָא קַתְּנִי הֵכָא גַבִּי כּוּסֶס חֲטָה מְבָרַךְ לֹא חֲרָוִי בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ ש"מ דְּכַכּוּסֶס לִיכָא בָּרְכָה לֹא חֲרָוִי מַעֲיָן ג' וְהָ דְקֹאמַר כַּל שֶׁהוּא מִין דָּגָן וְלֹא עֲשֹׂאוּ פַת וְכו' וְחֲכָמִים אוֹמְרִים בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן ג' מְרִיר דַּעֲבָדִינְהוּ בְּעִין דִּיקָא דְחֲטִיבָא זָאוּ אֲכִילְתוּ אֲבָל הַכּוּסֶס אֵת הַחֲטָה חֵי דֵּלֹא חֲטִיבָא אֲכִילְתוּ כ"כ אע"ג דִּהִיא מִן חֲמֶשֶׁת הַמִּינִים חִינוּ מְבָרַךְ לֹא חֲרָוִי בָּרְכָה מַעֲיָן שְׁלֵשׁ אֵלָּא בּוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת וְכו' וּמִיבּוּ אוֹמַר דְּר"י שֵׁיִשׁ לְסַפֵּק שְׁמַא חֲכָמִים כְּנִילִי לִיה בְּהִסָא מִין דָּגָן וְלֹא עֲשֹׂאוּ פַת וְכו' וְחֲכָמִים אוֹמְרִים בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ וְנִכּוֹן לְהַחֲמִיר שְׁאִין לֹאֲכַל קְלָיוֹת אוּ חֲטִים שְׁלוּקוֹת אֵלָּא בְּחוּץ הַסַּעֲגָה שְׁאִי בָּרַכַת הַמְזוֹן פּוֹטְרֶתָן אִם לֹא נִתְמַעֲבוּ וְיָפָה דְּהָיוּ כְּמוֹ דִּיקָא וּבִירוּשָׁלַיִם יֵשׁ שָׁנָם הָאֲמוּרָאִים הָיוּ מְסַפְּקִים דְקֹאמַר הָדִין דְאֲכִיל סֵלַת פְּרוּשׁ קְלָיוֹת מֵאִי מְבָרַךְ בְּסוּפָה רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר לֹא אֲכִלִית סֵלַת מִן יוֹמָא

וְכו': **נִתַּן ר"ג רְשׁוּת לְר' עַקִּיבָא לְבָרַךְ** סְבוּר הִיָּה שְׁזַבְּרָךְ ג' בְּרַכּוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיָה מְבָרַךְ עַל כָּל ז' מִינִין ג' בְּרַכּוֹת שְׁלֵמוֹת וְכוּי בְּרַךְ ר"ע מַעֲיָן ג' לְעַצְמוֹ מְוָקָא דְקו"ל אֵין מְזַמְנִין עַל הַפְּרוֹת וְאֲחֵרִים הִמְסְכִין בְּרַכוּ כָּל אַחֵר לְעַצְמוֹ וּא"ת לַר"ג דְאָמַר ג' בְּרַכּוֹת שְׁלֵמוֹת וּס"ל דְּמַזְמִינִים עַל ז' הַמִּינִים אִם ס"ל דְּבָרְכָה טַעוּנָה כּוּם א"כ תְּזַמְנוּ לְעוֹלָם וי"ל דְּיָכוּל לְהִיֵּת שֶׁלֹא יִשְׁתָּה כָּל מֶן כּוּם שֶׁל בָּרְכָה וּא"ת מ"מ לֹאִיתוּ הִמְבָּרַךְ שֶׁהוּא טוֹעֵם צְרִיךְ לְבָרַךְ פֶּשַׁם אֲחֵרֶת וּא"כ אֵין לְדַבֵּר סוֹף וי"ל הֵיכָא דְחִינוּ שְׁתָּהּ בְּקַבִּיעוּת רַק מִלֹּא לְנִגְמִיו מוֹזָה ר"ג דֹּאֵל כ"כ וְכוּי לֵית לָהּ לַר"ג בָּרְכָה אַחַת מַעֲיָן שְׁלֵשׁ בְּשׁוּם מָקוֹס: [וַע"ע תוֹס' פֶּסַחִים ק"ה: ד"ה ש"מ]:

לז.

עין משפט גר מצוה
--

א מו"י פג' מהל' ברכות הל' י, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רח סע"ז:

ב מו"י פג' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רח סע"ב:

ג מו"י פה' מהל' חמץ ומצה הל' א:

ד מו"י פו' מהל' חמץ ומצה הל' ד, סמג לאוין עט, טוש"ע או"ח סי' תנג סע"א:

ה מו"י פג' מהל' ברכות הל' ב, טוש"ע או"ח סי' רח סע"ד:

ו מו"י פג' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסח סע"י:

ז מו"י פג' מהל' ברכות הל' י, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רח סע"ז:

ח מו"י פג' מהל' ברכות הל' י, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רח סע"ז:

עין משפט גור מצוה

א מו"י פ'י מהל' ברכות הל' ד', סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רח סעי' ב:

ב מו"י פז' מהל' תמידים ומוספין הל' יח:

ג מו"י פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הל' י:

ד מו"י פג' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' י:

ה מו"י פ' מהל' ביכורים ושאר מיתנות כהונה שבגבולין הל' יב, סמג עשין קמא, טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' טו:

ו מו"י פו' מהל' ביכורים ושאר מיתנות כהונה שבגבולין הל' יב, סמג עשין קמא, טוש"ע יו"ד סי' שכת סעי' ז:

חֲבִיצָא דאית בּיה פּרוּרין פרש"י כּמוֹ שלנייקין"ק וא"ת וְהַתְּנִיף לַעֲלֹל בְּזֶמַן שֶׁהַפְּרוּסוֹת וכו'

אין הפרוסות קיימות לא יברך עליהן המוציא אע"נ דאית בה כזית וי"ל דרב יוסף מפרש ליה הפרוסות קיימות הינו בכזית ואין הפרוסות קיימות בשאין בהן כזית וכן מפרש גמי בירושלמי וא"ת ואין מדמה רב יוסף פרורי מנחות לפרורי חביצא וי"ל כיון שנגזגזן בשמן כנתבשלו דמי ומיהו קשה דלקט מכלן כזית דקאי אחמשת המינין ולא למנחות כמו שאפרש והתם גמי לא מירי בשנתבשלו ומאי מדמה לחביצא שהוא מבשל לכה נ"ל חביצא הינו פרורין הנדקקים יחד על ידי מרק או על ידי חלב כמו חביצא דתמרי שהן נדקקין: ה"ה עומד ומקריב מנחות פרש"י בעל הפית המתגזב מנחה ולחץ גדול הוא דהיה עומד ומקריב משמע בכהן המקריב וכן לשא נטלן ללכלן משמע דלפניו קאי ונראה בכהן העומד להקריב ראשון במשמרתו וכ"ד משמרות היו וכל שבת מתחלשת משמרה אחת אס בן כל משמרה חניה משמרת אלא ב' פעמים בשנה וכוון שיש להם זמן קבוע מברכין שהחינו ולא כפירש"י דמנחות דמירי בכהן שלא הקריב מעולם: לְקַטּ מִקְדָּן פירש"י דקאי למנחות ולא

נהירא דא"כ הכי קאמר דאס חזן הוא וכו' וְהָא חֲמִירֵין (מנחות ד' נב:) כל המנחות באות מצה ונראה דקאי אחמשת מינין וה"ק לקט מפל מיני לחמים כזית כו': **אָמַר רבא** והוא דאבא

עלה תוריתא דנהמא וכן קומא לן דרבא דתראה הוא ולא בעינן שיהו בפרורין כזית כיון דאיבא תוריתא דנהמא לענין המוציא ואפלו נתבשלו לפרוש רש"י והא דמשמע בירושלמי דפרוסות קיימות הן בכזית הינו לפי שהן דרך להיות תוריתא דנהמא בכזית אבל פעמים דאפילו בפחות מקזית איבא תוריתא דנהמא: **תּוֹרִיתָא** דנהמא נראה דהינו כשנותני' הפרורין במים ואס המים מתלבשים מחמת הפרורין חזלא ליה תוריתא דנהמא וכן היה רגיל רבינו גוד ממי"ן ללבו פרורין במים בגולה כדי ללכלן בשחר בלא ברפת המוציא וכלא ברפת המזון שלא לאחר כדי שיתחזק ראשו ויוכל להגיד ההלכה: **לָחֶם העשוי** לְבַתָּח פטור מן החלה והינו כשעשאו כלמנדים ופירש"י עסה שמתבשים בחמה וקשה דהא חמרינן במסקת חלה (פ"א משנה ה) כל שתחלתו עסה וסופו ספגנין חזבין בחלה וכל שתחלתו ספגנין וסופו עסה חזבין גמי בחלה ושתחלתו ספגנין וסופו גמי ספגנין פטור מן החלה ופסק ר"ת אס בן בניבלי"ש ורישנלא"ש דתחלתן עסה מברכין עליהן המוציא וחיזין בחלה אף על פי דסופן ספגנין ומתחלה היה ר"ל ר"ת דזוקא חזבין בחלה דמצית חלה בעיוזן עסה דחתיב עריסותיכם והואיל שהיו מתחלה עסה חזבין בחלה אבל מן המוציא פטורים דעכשו הם ספגנין ול"נ דהא לעיל קתני ונטלן ללכלן מברך עליהן המוציא גבי מנחה אף על פי דעכשו הם ספגנין שהמנחות מטוגנות בשמן.

ורמשיי"ש אף על גב דחזבין בחלה שהיו עסה מתחלה פטורין מהמוציא ואין מברכין עליהם אלא בזכא מיני מזונות דלית להו תוריתא דנהמא ואחר כך ברפת מעין שלש על המחיה ועל הכלכלה ור' יחיאל ז"ל היה מספק אס וירמשיי"ש חזבין בחלה משהו עסיתו בצק כדי לחלקה פטורין מן החלה דלית בהו שעורא דבא גבי וירמשיי"ש גמי פעמים מחלקן שאין משימין שעור חלה בקדחה אחת אף היה מצריך לקח חלה בלא ברכה בשביל הספק וכל דבר שתחלתו ספגנין וסופו עסה חזבין בחלה וביהמנצא דקיי"ל פרדי יוחנן פרך כל שעה (פסחים לו.) דפליגי ר' יוחנן ור"ל במעשה אלפס ופליגי דבגללתו רכה דהינו תחלתו ספגנין וסופו עסה אס נאפה בתנור או בכירה או באלפס בלא מים נשמן דר"ל ס"ל דלא היה חיב אלא כשנאפה בתנור ואהא קאי מתנייתין תחלתו ספגנין וסופו עסה דחזיב בחלה אבל באלפס פטור ורבי יוחנן מחזיב דמעשה אלפס סופו עסה קרינן בה רק שלא יהיו משקין באלפס דהכי אימא בירושלמי כל שהאור תחפתו חזיב בחלה ומברכין עליו המוציא אבל אנלי"ש אס אין מברכין עליו המוציא דלא הוי אלא גבולא דעגלמא ומיהו אס קבוע סעודתה עליהו כמו בפורים מברך המוציא וכל דבר שתחלתו ספגנין וגם סופו כגון הגי ספגנין שמתנגנין אותו בשמן שקורין בוניי"ש פטורין מן החלה:

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

ולא מין דגן – שדמין דגן יש חלוק שאס עשאו פת הכל מודים שצריך לאחרייו ג' ברכות: או – אף אס מין דגן הוא אלא שלא עשאו

פת בשפים אלו נחלקו ר"ג ונחכמים: במאי אוקימתא – לההיא דלעיל דקתני ולבסוף ברכה אחת מעין שלש: כר"ג אימא סיפא דרישא – דההיא מתני' דמתני גבי הכוסס את החטה דההיא רישא דזה וקתני סיפא אין הפרוסות קיימות כו': השתא – אפילו אדיוסא אמר ר"ג במתניתין דתרימא או מין דגן ולא עשאו פת מברך אחריו ג' ברכות: אין הפרוסות קיימות – שבתחלתו פת ממש היה: מדעיא – וכתננוח מי גרע מדיסא: אלא לאו רבנן היא – דאמרי גבי דיוסא ברכה אחת והאי גמי משננוח לאו פת הוא והוי כדיוסא: והלכתא לא גרסינן: רהטא – הוא חזין קדשה: דחקלאי – בני כפר: דמפשי בה קמחא – שמרביס בו קמח: דמחוזא – בני כרך: חביצא – כעין שלניי"קין שמפכרין בתוך האלפס לחס: מנא למינא לה – דלפרורין כזית מברכין המוציא: היה – ישאל עומד: ומקריב מנחות – ונתנה לפסן להקריבה: אומר ברוך שהחינו – אס לא הביא מנחות זה ימים רבים: ונטלן ללכלן – הפסן: נתני עלה – כלומר ותנן על המנחות מנחת מחבת ומנחת מרחשת הקרבנות בשמן אפויית: וכלן פותחן – כלומר בוצען קדס קמיצה ועושה אותן פתיתין כזיתים כדכתוב פתות אתה פתים (ויקרא ב' י'): אלמא פתיתין כזיתים מברך עליהן המוציא: פורכן – למנחות האפויית על המחבת ועל המרחשת קדס קמיצה עד שמתזוין לסלתו: הכי גמי – דפליג דהא דקתני מברך המוציא: והתניא לקט מפלן – פתיתי המנחות: כזית כו' – ומקדאמר יוצא בו ידי חובתו בפסח משום אכילת מצה דמצית עשה היא דחתיב בשער תאכלו מצות והתם לחס בעינן דכתיב בה לחס עניי אלמא לחס הוי ומברך המוציא והא מתניתין על ברכה רבי ישמעאל היא דהא קתני לקט מפלן כזית אלמא בפיתיתן פחותין מפזית קאי: בשערסן – כשחזר ונגבול יחד וחזר ואפאן. ערסן לשון עריסותיכם: והא שאכלנן ככדי אכילת פרס – שלא ישנה משהתחיל ללכל שעור כזית עד שגמר אכילת השעור יותר מכדי אכילת חצי כפר של שמה ביצים דהוי חצוי ארבעה ביצים שזהו צרוף שעור אכילה ואס דהה ייתר אין האכילה מנאכפת והוא ליה באוכל חצי זית היים וחצי זית למחר ואין בו חייב ברת אס חמן הוא: ואי בשערסן והא שאכלנו – לשון יחיד מפעיל לה: הב"ע – וכתלא ערסן היא וכתקאמרת והא דקתני דחשיב למיהוי לחס בבא מלחס גדול ונשאר מן הלחס שלא נפרס בלו אבל אס נפרס בלו לא חשיבי פתיתין הפחותי' מפזית ולא מברכין המוציא ואין יוצא בהן ידי חובת מצה בפסח: תוריתא דנהמ' – תאר מראית הלחס: כובא דאקעא – עושה מקום חלל בפירה ונותן בתוכו מים וקמח כמו שעושין באלפס: גביל מרתח – נותנים קמח ומים בכלי ובוזשין בצף ושופכי' על הכירה כשהיא נסקת: נהמא דהנדקא – בצק שאופין בשפוד ומושחים אותו תמיד בשמן או במי ביצים ושמן: לחס העשוי לכותח – אין אופין אותו בתנור אלא בחמה:

כעבידן

הכלכלה ור' יחיאל ז"ל היה מספק אס וירמשיי"ש חזבין בחלה משהו עסיתו בצק כדי לחלקה פטורין מן החלה דלית בהו שעורא דבא גבי וירמשיי"ש גמי פעמים מחלקן שאין משימין שעור חלה בקדחה אחת אף היה מצריך לקח חלה בלא ברכה בשביל הספק וכל דבר שתחלתו ספגנין וסופו עסה חזבין בחלה וביהמנצא דקיי"ל פרדי יוחנן פרך כל שעה (פסחים לו.) דפליגי ר' יוחנן ור"ל במעשה אלפס ופליגי דבגללתו רכה דהינו תחלתו ספגנין וסופו עסה אס נאפה בתנור או בכירה או באלפס בלא מים נשמן דר"ל ס"ל דלא היה חיב אלא כשנאפה בתנור ואהא קאי מתנייתין תחלתו ספגנין וסופו עסה דחזיב בחלה אבל באלפס פטור ורבי יוחנן מחזיב דמעשה אלפס סופו עסה קרינן בה רק שלא יהיו משקין באלפס דהכי אימא בירושלמי כל שהאור תחפתו חזיב בחלה ומברכין עליו המוציא אבל אנלי"ש אס אין מברכין עליו המוציא דלא הוי אלא גבולא דעגלמא ומיהו אס קבוע סעודתה עליהו כמו בפורים מברך המוציא וכל דבר שתחלתו ספגנין וגם סופו כגון הגי ספגנין שמתנגנין אותו בשמן שקורין בוניי"ש פטורין מן החלה:

מסורת הש"ס

א תוספתא ברכות

ב מנחות עה:

ג פסחים לה; חולין קכ.

ד מנחות עה:

תורה אור השלם

ראשית צרסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן פו תרימו אתה מראשית צרסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם

[במדבר טו, כ-כא]

מסורת הש"ס
א חולין קכז; משנה תרומות ב משנה שבת ג לעיל לו.
ד בראשית רבה; לעיל לה.
גליון הש"ס
גמ' ור"ג סבב המוציא דמפיק תי"ט פ"ה מ"ט דכ"לס: משמע. ע' עירובין י"ט ע"א וצ"ע: רש"י ד"ה כלמודין כנסרים. ע' רש"י ד"ה שתייתא מאכל העשוי כו. וכו'כ רש"י מלכים א יב:
תורה אור השלם

לא-תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל-עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את-יום יצאתך מארץ מצרים כל ימי חייך (דברים טו, ג)

נפש כיי-תמעל מעל וחסאָה בשנָה מקדָש' וְהוּא וְהביא אֶת־אֲשָמוֹ לִיהוָה אֵיל תָּמִים מוֹר־הַצֶּאֱזָן בַּעֲרֹף־כַּסֵּף־שָׁקִלִים בַּשֶּׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאִשָּׁם (ויקרא ה, טו)

אל מוציאם ממצריום כחוצפת ראם לו (במדבר כג, כב)

הפוליכד במדבָר הפּוֹדל והנורא נחש שרף וצוקרב ונמאון אשר אין-מים המוציא לך מים מצור הסלָמיש (דברים ה, טו)

ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם ממצות סבלות מצרים (שמות ו, יז)

כַּעֲבִין – עֲרוּכָה וּמִקְטָפַת כַּנּוֹסֶהקאות נאות גלי זעמָה דללָחס עֲשָׂאָה: מָר זוטָרא קבֵע סְעוּדָתָה עֲלוּה וְכַן כַּלְמוּדִין – כַּנְסָרִים בַּעֲלָמָא שְׁלֹא הִקפיד על עֲרִיסָתָם וְזָגְמְתוּ שְׁגִינוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (פ"ב דף יב.) עוֹשֶׂה לוֹ לְמוּדִין לַחֲוִין לְבוֹר שֶׁל יוֹן לְכִסּוּתוֹ: זַעַה בַּעֲלָמָא הוּא – וְאִינוּ פְּרִי לְבִרְךָ עָלָיו בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ: וְחִמֵּן סַפְּנוּיּוֹת – סוּפִי עֲנָבִים שְׁאִין מִתְבַּשְׁלִים עוֹלָמִית וְעוֹשִׂים מִמֶּן חִמֵּן: מְחוּב קָרוֹן וְחִמֵּשׁ – לְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ בְּשׁוּגָג: וְר' יִהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר – דְּזַעַה בַּעֲלָמָא הוּא וְאִין שֶׁס תְּרוּמָה חָל עָלָיו וְאִין לָךְ פְּרִי הַתֵּנֶן לְמִשְׁקָה אֱלֹא יִזְתִּים וְעֲנָבִים בְּלִבְד וְאִינוּ כְּמֵר בַּר רַב אֲשֵׁי: טְרִימָא מֵהוּ – מֵה מִבְּרִכּוֹן עָלָיו נָשָׁם טְרִימָא כָּל דְּבַר הַכְּתוּשׁ קָצַת וְאִינוּ מְרַסֵּק: לֹא הֵינּה דְּלַעֲתָא דְּרָבָא – לֹא הִיּה מְכִין מֵהוּ שׁוֹאֵל: א"ל – רַבִּינָא לְהֵהוּא מִרְבָּנָן אִיזו טְרִימָא אִתָּה שׁוֹאֵל: דְּקִרְטָמִי – פְּרַכְס שְׁכוּתָשִׁים אוֹתוֹ וְנוֹתֵינן בּוֹ יוֹן וְשׁוֹתִין: אוֹ דְּשׁוּמָשְׁמִי – לְהוֹצִיא שְׁמִנָן: אוֹ דְּפִרְצִי – כְּתוּשַׁת עֲנָבִים לְתַת לְתוֹךְ הַחֲרָצִים מִים לַעֲשׂוֹת תַּמֵּד: א"ל רָבָא חֲשִׁילָתָא קֹא אֲמַרְתָּ – מִתּוֹךְ דְּבַרִי רַבִּינָא הֲכִין רָבָא אֵת הַשְּׂאֵלָה א"ל דְּבַר מַעוֹךְ שְׁאֵלְתֵּנִי כִּמּוּ בִיעִי חֲשִׁילָתָא דְּשַׁחֲמִית חֲלוֹן (דף צג.) מִתַּר לַעֲשׂוֹת מִהֵן טְרִימָא – שְׁאִינוּ מִכְּסִידָה אֱלָמָא דְּבַמְלַת' קֹאִי וְכִיּוֹן דְּהֲכִי הוּא מִבְּרִכּוֹן עָלֶיהָ ב"פ הָעֵץ: וְהִלְכְתָא – ל"ג וּמֵהִלְכוּת גְּדוּלוֹת הוּא: שְׁתִּיתָא – מֵאֲכָל הָעֵשׂוֹי מִקָּמַח קָלוּיַת שְׁנַתְּבִשּׁוּ בַּתַּנּוּר בַּעוֹד שֶׁהַשְּׁבִלִים לַחִים: עֵבֶה לְאִכִּילָה עֲבִידָא – וּבַמְלַת' קוּימָא: שְׂבוּחֲשִׁין – מְגִיסִין בַּכֶּף לַעֲרֹבוּ וְפֹה בְּמִימִין: יִיתוּם הַמַּצְרִי – מִפְּרָשׁ בְּמַסְקַת פִּסְחִים (דף מב:.) וְכָל הַמַּשְׁקִים שׁוֹתָה – אֱלָמָא לְאִכִּילָה מְכּוֹן וּרְפוּאָה מִמִּילָא הֵינָא הֲכָא נִמִי לְאִכִּילָה מְכּוֹן כּוּי: ה"ג וְצִרִיכָא דְּרַב וְשִׁמוּאֵל – וְאֵע"ג דְּתַנָּיָא לַעֲגוֹן שְׂבַת דְּאֲכָל הוּא וּמִתַּר לְאֲכָלוּ בַּשְּׂבַת אֲצַטְרִיךְ לְמִימַר דְּטַעֲנוּ בְּרָכָה: ה"ג דַּסד"א בְּוֹן דְּלַרְפוּאָה קֹא מְכּוֹן לֹא לְבַעֵי בְּרָכָה קִמ"ל בִּין דְּמַתְּהֵי מַנְה. שְׁהֲרִי מֵאֲכָל הוּא בַּעֵי בְּרוּכִי: וְהִלְכְתָא – ל"ג וּמֵהִלְכוּת גְּדוּלוֹת הוּא: דְּאִפֵּךְ מִשְׁמַע – שֶׁהוֹצִיא כְּבַר וְהָא וְזֹאִי בְּרָכָה הַגּוֹנֶה דְּלִשְׁעִבַר בַּעֲיִנן שְׁהֲרִי כְּבַר הוֹצִיא הֶלָּחַם הָיָה מִן הָאֶרֶץ שֶׁהוּא בָּא לְהַנִּית הֵימֵנו: דְּכַתִּיב אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם – וּבִשְׁנֵאֲמַרְהָ פִּרְשַׁת בִּלְעָם כְּבַר יֹצֵא: וְכַדִּי נִחְמֵיה סִבַּר דְּמִפִּיק מִשְׁמַע – שְׁעַתִּיד לְהוֹצִיא דְּכַתִּיב הַמוֹצִיא אֶתְכֶם וּבִשְׁנֵאֲמַר פְּסוּק זֶה לְמַשֵּׁה עֲדוֹן לֹא יֹצֵאוּ וְהַמוֹצִיא לָךְ מִים עֲדוֹן הִיּה מוֹצִיא כָּל יְמֵי הַיּוֹתֵם בְּמַדְבָּר: דְּאִפְקִית יִתְכוּן – שְׁאִנִי הוּא שֶׁהוֹצִאתִי אֶתְכֶם:

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

כַּעֲבִין – עֲרוּכָה וּמִקְטָפַת כַּנּוֹסֶהקאות נאות גלי זעמָה דללָחס עֲשָׂאָה:

”כַּעֲבִין – חֲיִיבִין, כַּלְמוּדִין – פִּטוּרִים. אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף: הָאִי כּוּבָא דְאַרְעָא מָאִי מְבָרְכִין עָלוּיה? אָמַר לִיה: מִי סְבַרְתָּ נִהְמָא הוּא?! גּוּבְלָא בַּעֲלָמָא הוּא וּמְבָרְכִין עָלוּיה ”בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת”. יָמַר זוטָרא קבֵע סְעוּדָתִיה עָלוּיה, וּבְרַךְ עָלוּיה ”הַמוֹצִיא לַחֵם מִן הָאָרֶץ”, וְשִׁלַּשׁ בְּרֻכוֹת. ”אָמַר מָר בַּר רַב אֲשֵׁי: וְאָדָם יוֹצֵא בְּהֵן יָדֵי חוּבְתוֹ בַּפֶּסַח, מָאִי טַעֲמָא – ”לָחֵם עוֹנִי” קָרִינוּ בִּיה. ”וְאָמַר מָר בַּר רַב אֲשֵׁי: הָאִי דּוּבַשָּׁא דְתַמְרֵי מְבָרְכִין עָלוּיה ”שְׁהַכַּל נִהְיָה בְּדַבְרוֹ”. מָאִי טַעֲמָא? – זִיעָה בַּעֲלָמָא הוּא. ^(הי)כִּמָּאן? – כִּי הָאִי תִנָּא דִּתְנֵן דְּבַשׁ תְּמָרִים, וְיִין תַּפּוּחִים, וְחוּמָץ סַפְּנוּיּוֹת, וּשְׁאָר מִי פִירוֹת שֶׁל תְּרוּמָה – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחִיב קָרוֹן וְחוּמָשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. אָמַר לִיה הֵהוּא מְרַבָּנָן לְרָבָא: טְרִימָא מֵהוּ? לֹא הֵוָה אֲדַעֲתִיה דְּרָבָא מָאִי קֹאמַר לִיה. ”יְתִיב רַבִּינָא קַמִּיהָ דְּרָבָא, אָמַר לִיה: דְּשׁוּמָשְׁמִי קֹא אֲמַרְתָּ, אוֹ דְּקוּרְטָמִי קֹא אֲמַרְתָּ, אוֹ דְּפוּרְצִנִי קֹא אֲמַרְתָּ? ”אֲדַהֲכִי וְהֲכִי אֲסָקִיה רָבָא לְדַעֲתִיהָ, אָמַר לִיה: חֲשִׁילָתָא וְדָאִי קֹא אֲמַרְתָּ, וְאֲדַפְּרַתָּן מִלְּתָא הָא דְאָמַר רַב אֲסִי: הָאִי תַמְרֵי שֶׁל תְּרוּמָה מוֹתַר לַעֲשׂוֹת מִהֵן טְרִימָא, וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת מִהֵן שֹׁכַר. וְהִלְכְתָא תַמְרֵי וְעַבְדִּינְהוּ טְרִימָא – מְבָרְכִין עָלוּיֵיהוּ ”בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ”. מָאִי טַעֲמָא? – בְּמִלְתֵּייהוּ קִיַּימִי כְּדַמְעִיקְרָא. שְׁתִּיתָא, רַב אָמַר ”שְׁהַכַּל נִהְיָה בְּדַבְרוֹ”, וּשְׁמוּאֵל אָמַר ”בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת”. ”אָמַר רַב חֲסִדָא, וְלֹא פְּלִיגִי: הָא בַּעֲבָה, הָא בְּרַפָּה. עֵבֶה לְאִכִּילָה עֲבָדִי לַה, רַפָּה לְרַפּוּאָה קֹא עֲבָדִי לַה. ”מִתִּיב רַב יוֹסֵף: וְשׁוֹיִן שְׂבוּחֲשִׁין אֵת הַשְּׁתוֹת בַּשְּׂבַת וְשׁוֹתִין יִיתוּם הַמַּצְרִי. וְאִי סִלְקָא דַּעֲתָה לְרַפּוּאָה קֹא מְכוּיִן, רַפּוּאָה בַּשְּׂבַת מִי שְׁרִי?! ^(א)אָמַר לִיה אֲבִי: וְאֵת לֹא תִסְבְּרָא? וְהָא תְּנִן: כָּל הָאוּכְלִין אוֹכֵל אָדָם לְרַפּוּאָה בַּשְּׂבַת, וְכָל הַמַּשְׁקִין שׁוֹתָה. אֱלָא מָה אִית לָהּ לְמִימַר – גְּבָרָא לְאִכִּילָה קֹא מְכוּיִן, הָכִי נִמִי גְּבָרָא לְאִכִּילָה קֹא מְכוּיִן. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא: אֱלָא מָה אִית לָהּ לְמִימַר – גְּבָרָא לְאִכִּילָה קֹא מְכוּיִן, וּרַפּוּאָה מִמִּילָא קֹא הוּיָא? הָכִי נִמִי לְאִכִּילָה קֹא מְכוּיִן, וּרַפּוּאָה מִמִּילָא קֹא הוּיָא. ^(ב)וְצִרִיכָא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל. דָּאִי מֵהָאִי, הֵוָה אֲמִינָא לְאִכִּילָה קֹא מְכוּיִן וּרַפּוּאָה מִמִּילָא קֹא הוּיָא, אֲבָל הָכָא, בִּין דְּלִכְתַּחֲתִילָה לְרַפּוּאָה קֹא מְכוּיִן – לֹא לְבִרְיָה עָלוּיָה כָּלָל. קֹא מִשְׁמַע לָן בִּין דָּאִית לִיה הִנָּאָה מִינֵיהָ בַּעֵי בְּרוּכִי. ^(ג)שְׁעַל הַפֶּת הוּא אוֹמַר ”הַמוֹצִיא” וְכוּי. תְּנּוּ רַבָּנָן: מָה הוּא אוֹמַר? – ”הַמוֹצִיא לָחֵם מִן הָאָרֶץ”. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמַר: ”מוֹצִיא לָחֵם מִן הָאָרֶץ”. אָמַר רָבָא בְּ”מוֹצִיא” כּוּלִי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי דְאִפִּיק מִשְׁמַע, דְּכַתִּיב: ”אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם”. כִּי פְּלִיגִי בְּ”הַמוֹצִיא”, רַבָּנָן סְבָרִי הַמוֹצִיא דְאִפִּיק מִשְׁמַע, דְּכַתִּיב: ”הַמוֹצִיא לָהּ מִים מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ”. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה סִבַּר הַמוֹצִיא דְמִפִּיק מִשְׁמַע, שְׁנֵאֲמַר: ”הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם”. וְרַבָּנָן? – הֵהוּא הָכִי קֹאמַר לַהּוּ קוּדְשָׁא בְּרִיָּה הוּא לְיִשְׂרָאֵל: כִּד מִפִּיקנָא לְכוּ, עֲבִידנָא לְכוּ מִלְּתָא כִּי הִיכִי דִידְעִיתוּ דְאֲנָא הוּא דְאִפִּיקִית יִתְכוּן מִמִּצְרַיִם, דְּכַתִּיב: ”וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא”. מִשְׁתַּבַּחִין לִיה רַבָּנָן לְרַבִּי זִירָא [אֵת] בַּר רַב זְבִיד אַחוּה דְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב זְבִיד דְאָדָם גְּדוֹל הוּא וּבָקִי בְּבִרְכוֹת הוּא. אָמַר לָהֶם: לְכִשְׁיָבֹא לִידְכֶם הִבִּיאוּהוּ לִידִי. זְמָנָא תָּדֹא אִיקְלַע לְגַבְיָה אִפִּיקוּ לִיה רִפְתָּא, פְּתַח וְאָמַר ”מוֹצִיא”. אָמַר: זֶה הוּא שְׁאוּמְרִים עָלָיו דְאָדָם גְּדוֹל הוּא וּבָקִי בְּבִרְכוֹת הוּא?! בְּשִׁלָּמָא אִי אָמַר ”הַמוֹצִיא”

אֲשַׁמְעִינָן

ינ"ש אִי קַבֵּע סְעוּדָתָה עָלֶיהָ מְבָרְכִין עָלֶיהָ הַמוֹצִיא וְכַן צִוָּה הַר"מ בְּפוּרִים שְׁקוּבַעִין סְעֻדָתָן עָלֶיהֶן לְבִרְךָ הַמוֹצִיא בְּפֶת תַּחֲלָה כְּדִי לְפִטְרוֹן מְבָרְכָה שְׂהִיָּה מְסַפֵּךְ אִי הֵינָה קַבִּיעוּמִתִּיהוּ קַבִּיעוּנָה אוֹ לֹא: הָאִי דְּבַשָּׁא דְתַמְרֵי מְבָרְכִין עָלוּהָ שְׁהַכַּל וְכַן מִשְׁקוֹן מְכַל מִינֵי פְרוֹת בַּר מַתִּירוֹשׁ וַיַּצֵּר כְּדָאמְרִינָן גְּבִי עַרְלָה וּלְאִפְקוּי מַה"ג שְׁפָרַשׁ דְּמִרֵּי שְׁנַתָּן לְתוֹכוֹן מִים נָשְׁכַר דִּיצֵן אֵע"ג דְּשָׁמָא גַם בָּהּ צוּיַת בְּכַדִּי אֲכִילַת פֶּרֶס לֹא מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת אֱלֹא שְׁהַכַּל וְאֲפִי לְרַב וְשִׁמוּאֵל דְאָמַרִי כָּל שֵׁשׁ בּוֹ מִחֲמַשַּׁת הַמִּינִין מְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרָא מִינֵי מְזוֹנוֹת הֲכָא לֹא הֵי בָּהּ מִשְׁשׁ שְׁעוּרִים וְאִין שְׂכַר אֱלֹא טַעֲמָא בַּעֲלָמָא ועוד מִשּׁוּם שֵׁשׁ בּוֹ עָלוּה אַחֲרִינָא בְּפֶת ועוד בַּשְּׂתִיָּה אוֹמַר

רב סע"י ז:

רב סע"י ז:

לח.

עין משפט נר מצוה

א מו"י פג' מהל' ברכות הל' ט, טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' טו:

ב מו"י פג' מהל' ברכות הל' ט, טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' טו:

ג מו"י פו' מהל' חמץ ומצה הל' ו, טוש"ע או"ח סי' תסא סעי' ב:

ד מו"י פח' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ח:

ה מו"י פ"א מהל' תרומות הל' ב:

ו מו"י פ"א מהל' תרומות הל' ב:

ז מו"י פח' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רב סעי' ז:

ח מו"י פג' מהל' ברכות הל' ג:

ט מו"י פכ"א מהל' שבת הל' לג:

י מו"י פכ"א מהל' שבת הל' כב, טוש"ע או"ח סי' שכא סעי' יד ט:

יא מו"י פכ"א מהל' שבת הל' כב, סמג לאוין סה, טוש"ע או"ח סי' שכח סעי' לז:

מסורת הש"ס
א שבת קמז; עירובין יג; ב עירובין כט. ג נדה נא; משנה עוקצים
גליון הש"ס

רש"י ד"ה דורמסקין ב' הרי ברכתו בפה"ע ק"ל הא נס בפה"א עדיף משהכל אלא דהמבורך סבר דשלקות מבורך שהכל. וא"כ ג"כ בפה"ע אין במבורך בפה"ע אלא שהכל כמבואר בסוגיא גבי זית מליח וב"ע:

רש"י ד"ה ועבד תוך וכו' כקול תוך תוך. ע' פסחים עד ע"א ברש"י ד"ה ר' ישמעאל:

תוס' ד"ה בצר וכו' מלא לוגמיו כדי שיבורך. ע' לעיל ל"ז ע"א תוס' ד"ה נתן ר"ג:

כא"ד והר"י היה אומר. ע' לקמן מ"ט ע"ב תוס' ד"ה ור"מ:

תוס' ד"ה נתן וכו' ומיירי בהסבו. ע' חולין ק"ו ע"א תוס' ד"ה ש"מ:

בצר ליה שעורא – וגבי ברכת פרות הארץ אכילה פתיכה ואכילה בקוצות:
בזית

שְׁאֵמְרוּ – לַעֲנֹךְ שַׁעוֹר כָּל אֲכִילוֹת:
אָגוּר בתוכו – מִזְמַן לַצֵּאת מִמֶּנּוּ שְׁאִינוּ נִבְלַע בְּפִרֵי כַּמְשָׁקָה מִפְּנוּחִים וּמִנּוּחִים אֶלָּא אָגוּר כַּמְשָׁקָה עֲנִיבִים:
דּוּרְמַסְקִין – אֵף הֵן שְׁלָקוֹת מַעֲשֶׂב שְׁקוּרִין אֲחֻדְלַשִׁי"ט בְּלַע"ו כֶּךָ רִאִיתִי בְּפִרוּשׁ בְּבֹא קִמָּא שֶׁל רַבִּינוּ יִצְחָק בְּרַבִּי יְהוּדָה אֶבֶל כָּאן פִּרְשׁ פְּרוּנִי"ס וְכַן מִשְׁמַעֲמִי אֵין כָּאן וּבְבִבֹא קִמָּא (פ"י דף קנו:):
פְּרוּנִי"ס וְאִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִידָהּ לֹא"כ הֲרִי בִּרְכָנוּ ב"פ הֵשֵׁן וְהֵאָךְ קִדַּם וּבִכְרָךְ עַל הַפְּרָגִיטָת שְׁבִרְכָתוֹ שֶׁהַכֵּל וְאִינִם בְּדִבְרִים חֲשׂוּבִים בְּדַמְפָּרֶשׁ וְאִזֹּל:
פְּרָגִיטָת – בֶּשֶׁר עוֹף שְׁקוּרִין פְּרֻדְרִי"א:
שְׁלֹא טַעַם טַעַם בֶּשֶׁר – וְנִעֲשֶׂה הַבֶּשֶׁר חֲבִיב עֲלֵינוּ:
זִקְנָה אִין כָּאן – הִלֵּא זִקֵּן אֵין יְהִיָּה לֹו לְשִׁלְגִי עַל אֶחָה מֵהֵן וּבִכְרָךְ לִפְטוֹר אֶת שְׁאֵר הַמִּינִין וּבְדִבְרִים הִלְלוּ אֵינֶן בְּאֵין לְלַפֵּת אֶת הַפֶּת אֶלָּא שֶׁלֹּא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה הֵן בְּאֵין וְאִמְרִינוּ לְקַמֵּן (בְּרִכּוֹת דף מא:):

דַּמְעוּנִין בְּרִכָּה לַפְּנִיָּה וְאִין הַפֶּת פּוֹטְרֶתָּ:
דְּמִבְּרָךְ סָבַר שְׁלָקוֹת – דְּכָרִיב וְדוּרְמַסְקִין שֶׁהַכֵּל בִּרְכָתוֹ כַּפְּרָגִיטָת דַּעַל דְּבַר שְׁאִין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ כְּגוֹן בֶּשֶׁר בִּצִּינִם וְגִנִּים תֵּנָא בְּמַתְּנִיתוֹן שֶׁהַכֵּל וְכִיוֹן דְּבִרְכוּמִיתָּהּ שְׁוִית חֲבִיב עַדִּיף:
וּמִלְּגַלְגָּ סָבַר שְׁלָקוֹת בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה – שֶׁהִיא בְּרִכָּה חֲשׂוּבָה לַעֲצֻמָּה לְדִבְרִים חֲשׂוּבִים וְהִיָּה לֹו לְהַקְדִּימוֹ:
כְּרִיב עַדִּיף דָּזֵן – דַּתְּנִיָּא לְקַמֵּן (בְּרִכּוֹת דף מד:):
כְּרִיב לְמִזְמַן וּתְרַדִּין לְרַפּוּאָה:
גְּרַגְלִיזִי דְלַפְתָּא – רִאשִׁי לַפְתּוֹת:
פְּרָמִינָהוּ – מִנּוּשִׁי"ר בְּלַע"ו לִשׁוֹן קוֹנִיבַת וְרָק:
פְּרִימָא זִיטָא – גְּרִיעֻמָּא הִיא וּבִשְׁכַּלְכוּ חֵי הָאִי:
אֲבִי תַפִּי – עַל מָקוֹם שְׁפִיתַת הַקְּדָרָה:
נַעֲבִיד תַּחַן תַּחַן – כְּלוּמַר שֶׁשְׁלֹחַ וְנִמְחַה מֵאֵד וְקוֹל רְחִימָתוֹ נִשְׁמַעַת כְּקוֹל תַּחַן תַּחַן:
מֵאָ דְסִלְקָא – תַּבְשִׁיל שֶׁל תְּרַדִּין:
כְּסִלְקָא – לַעֲנֹךְ בְּרִכָּה:
דַּשְׁבִּתָּא – וְרַק שְׁמַתְנִין מַעֲט בַּקְדָּרָה לְמַחַה בַּעֲלֵמָא וְלֹא לְאֶבֶלֹו אִנִּי"ט בְּלַע"ו:
לְמַחְזְקִי טַעְמָא עֲבִיד – וּמִבְּרַכִּין עַל מִימֵי תַבְשִׁילוֹ ב"פ הָאֲדָמָה:
הַשְׁבֵּת אִין בָּהּ – בְּבֹד שָׁלָה מִשְׁנַתְנוּהָ בַּקְדָּרָה וְהוֹצִיאָהּ אִין בָּהּ שׁוֹב מִשּׁוּם אֲסוּר תְּרוּמָה דִּהְיָה לִיה כְּעַן בַּעֲלֵמָא מִקְדָּתָנִי מִשְׁנַתְנָה טַעַם שְׁמַע מִנָּה לְטַעְמָא עֲבִילָא:
פֶּת צְנוּמָה – יַבֶּשֶׁה שְׁנַתְנָה בַּקְעָרָה לְשֵׁרוֹת וְכַן צְנוּמוֹת דְּקוֹת:
צִרְיָ שְׁתַּבְּלָה – בַּרְכַּת הַמוּצֵא עִם פְּרִיסַת הַפֶּרוֹסָה מִן הַפֶּת וְהִיא פְּרוֹם וְעוֹמֵד הֹא:
אִפְרוּסָה (בָּלְלִא) – בִּין לְחֻמְרָתָ עִם

פְּרִיסַת הַפֶּרוֹסָה תַּבְלָה מֵאִי חֲשִׁיבַתָּא וּמֵאִי אֲהֵינַתָּא:

לַעֲצֻמָּה מִקְרִית וּבִבְרָךְ עַל אוֹתוֹ הַמִּין שֶׁשֶּׁךְ בּוֹ פְּרִי הָאֲדָמָה אֵף עַל פִּי שְׁאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁיֵּשׁ לְבָרֶךְ עֲלָיו שֶׁהַכֵּל חֲבִיב עֲלָיו וְאִם לִפְנֵי פְרוֹת שֶׁהַבְּרִכּוֹת שְׁנוֹת וְאֶחָד מֵהֵן הִוא מו' הַמִּינִין

וּבִכְרָךְ תַּחֲלָה עַל אוֹתוֹ שֶׁל ז' הַמִּינִין דַּעֲדִישִׁי:
מִבְּיַח פְּרוּסָה בַּתוֹה הַשְּׁלָמָה וּבּוֹצֵעַ פֶּרֶשׁ רַש"י יוֹצֵעַ לְשִׁתְּיָהּ אוֹ בּוֹצֵעַ לְשִׁלְמָה בְּלָבָד וְהִינוּ ע"י שְׁנִיָּה דְכִיוֹן שֶׁהֵיחַ הַפְּרוּסָה

תַּחַת הַשְּׁלָמָה גִּרְאָה כִּמּוֹ שְׁבּוֹצֵעַ נִמְי אִפְרוּסָה וְזִקְאָ בּוֹצֵעַ לְשִׁלְמָה אֶבֶל לֹא רָצָה לְפָרֶשׁ וּבּוֹצֵעַ לְאַחַה מִהֵן שְׂרִיצָה אוֹ לְפְרוּסָה אוֹ לְשִׁלְמָה דְּמִקְדָּאָמַר לְחוֹךְ הַשְּׁלָמָה מִשְׁמַע דִּהַשְּׁלָמָה עֵקֶר וּלְפִי רש"י ה"פ וְכֹא שְׁמִים יוֹצֵא וְזִי שְׁנִיָּהּ בְּדָרָב הֹאֵא וּבִדְגָר' וְיוֹחֵן בַּפְּתִיתוֹן וְשִׁלְמָה וּלְפִי' ר"ת לֹא מִצִּינוּ לְפָרֶשׁ הַכִּי דְקִדְאִי אֲפֻתִיתוֹן שְׁהָרִי אִינוּ צִרְיָ לַעֲשׂוֹת כַּן אֶלָּא וּבִכְרָךְ עַל הַשְּׁלָמָה וְזִי בְּכָךְ לִכ"ע דִּלְפִּילוֹ רַב הֹאֵא לֹא חֲאָמַר אֶלָּא עַל הַפְּרוּסָה אִם יִרְצָה אֶבֶל בְּשִׁיכּוּא אִם בִּכְרָךְ עַל הַשְּׁלָמָה יוֹצֵא וְנִקְרָא לְפִרוּשׁ ר"ת שְׁנִיָּהּ קִדְאִי אֲשֵׁנִי לְחֲמִים אִפְרוּסָה שֶׁל חֲטוּם וְשִׁלְמָה שֶׁל שְׁעוּרִים:
מִיָּא דְסִלְקָא כְּסִלְקָא מְבַרְכִין עֲלֶיהָ בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה אֵף עַל פִּי שְׁאִין בָּהּ אֶלָּא מִיס וְטַעַם הִזְקִיוֹת מְבַרְךְ עֲלֶיהָ בְּאֶשֶׁר

וּבִכְרָךְ עַל הִזְקִיוֹת אַע"ג לְאִמְרִינוּ עֲלֵי דְמִי פְרוֹת זַעַי בַּעֲלֵמָא הִוא יֵשׁ לְחֹלֵק:
פֶּת צְנוּמָה בַּקְעָרָה מְבַרְכִין צִלָּה הַמוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ וּפְלִיגָא דִּר' חִיָּא וּא"ת הִיכִי מְרִירִי אִם יֵשׁ שְׁלָמָה לִפְנֵי הָא אִמְרִינוּ בְּסֻמּוֹךְ דִּכ"ע שְׁלָמָה עַדִּיף וְאִי לִיבֹא אֶלָּא צְנוּמָה הִיכִי פְלִיג עֲלֶיהָ ר' חִיָּא הִא הִא מִסְקִינוּ עֲלֵיהּ (בְּרִכּוֹת דף לו:):
פְּרוּרִין אֵף עַל פִּי שְׁאִין בֶּהָן בְּזִית מְבַרְכִין עֲלֶיהָ הַמוּצִיא הֹאִיל וְאִית בָּהּ תוֹרִיתָא דְגֻהֵמָא וי"ל כְּגוֹן דְּלִיבֹא שְׁלָמָה לִפְנֵי וּבָצַע מִן הַצְנוּמָה רַב חִיָּא בַר אֲשִׁי סָבַר דִּהְיִי כִּמּוֹ שְׁלָמָה מֵאֲחַר שֶׁהִיא חֲבִיבָה [מְבַרְךְ עֲלֶיהָ] וְר' חִיָּא ס"ל צִרְיָ שְׁתַּבְּלָה בְּרִכָּה עִם הַפֶּת וְאִם כַּן בְּעִינוּ שְׁתַּבְּלָה הַבְּרָכָה עִם בְּצִיעַת הַפֶּת וְכִיוֹן שֶׁבְּצוּעָה קִדַּם לָכֵן שְׁלָמָה עַדִּיף אֶבֶל אִי לִיבֹא שְׁלָמָה מוֹדָה שְׂבִיבָךְ עַל הַפְּרוּרִים הַמוּצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ:

ביצד מברכין פרק שישי ברכות

בְּצַר לִיָּה שְׁעוּרָא הִינוּ זִקְאָ בְּבִרְכָּה שְׁלֹא חֲרִיו דְּבַעֲינָן שַׁעוֹר אֶבֶל בְּבִרְכָּה שְׁלַפְנִיו

בְּצַר לִיָּה שְׁיַעוּרָא. אָמַר לִיָּה: **מִי סָבַרְתָּ כְּזִית גְּדוֹל בְּעִינוֹן? כְּזִית בִּינוּנִי בְּעִינוֹן** (וְהֵא אִיכָא), וְהִהוּא דֹאִיִּיתוֹ לְקַמִּיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן זִית גְּדוֹל הָוָה, דָּאָף עַל גַּב דְּשְׁקִלוּהָ לְגִרְעִינוּתִיהָ פֶּשׁ לִיָּה שְׁיַעוּרָא.

^(סא)דַּתְנָן: זִית שְׁאָמְרוּ לֹא קָטָן וְלֹא גְדוֹל, אֶלָּא **בִּינוּנִי** — וְהוּוּ **"אָגוּרִי"**. וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: לֹא **"אָגוּרִי"** שְׁמוֹ אֶלָּא **"אֲבָרוּטִי"** שְׁמוֹ, וְאָמַרִי לָהּ **"סְמְרוּסִי"** שְׁמוֹ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ **"אָגוּרִי"** — שְׁשִׁמְנוּ אָגוּר בְּתוֹכוֹ. נִימָא פְתַנְאַי: דְּהִנְהוּ תַרִּי תַלְמִידֵי דְהוּוּ יְתִבִּי קַמִּיָּה דְבַר קַפְרָא. הִבִּיאוּ לִפְנֵיו כְּרִיב וְדוּרְמַסְקִין וּפְרָגִיזוֹת.

נָתַן בַּר קַפְרָא רִשּׁוֹת לְאַחַד מִהֵן לְבִרָה, קַפְצִי וּבִירָה עַל הַפְּרָגִיזוֹת. לְגַלְגַּל עָלָיו חֲבִירוֹ. כַּעַס בַּר קַפְרָא אָמַר: לֹא עַל הַמְבָרָךְ אָנִי כּוֹעֵס, אֶלָּא עַל הַמְלַגְלַג אָנִי כּוֹעֵס. אִם חֲבִירָךְ דּוּמָּה כְּמִי שְׁלֹא טַעַם טַעַם בְּשֹׁר מַעוֹלָם, אַתָּה עַל מָה לְגַלְגַּתַּ עָלָיו? חֲזוּר וְאָמַר: לֹא עַל הַמְלַגְלַג אָנִי כּוֹעֵס, אֶלָּא עַל הַמְבָרָךְ אָנִי כּוֹעֵס. וְאָמַר: אִם חֲכָמָה אִין כָּאן, זִקְנָה אִין כָּאן?! תְּנָא: וּשְׁנִיָּהֶם לֹא הוֹצִיִּאוּ שְׁנָתָן. 'מֵאִי לֹאוּ בָּהּא קָא מִיפְלָגי, דְּמְבָרָךְ סָבַר שְׁלָקוֹת וּפְרָגִיזוֹת **"שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ"**, הַלְפָּה חֲבִיב עַדִּיף, וּמִלְּגַלְגָּ סָבַר שְׁלָקוֹת **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**, פְּרָגִיזוֹת **"שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ"**, הַלְפָּה פִּירָא עַדִּיף. לֹא, דְּכוּלִּי עֲלֵמָא שְׁלָקוֹת וּפְרָגִיזוֹת **"שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ"**, וְהָכָא בָּהִאי סָבְרָא קָא מִיפְלָגי: מָר סָבַר חֲבִיב עַדִּיף, וּמָר סָבַר כְּרִיב עַדִּיף, דְּזַיִין. 'אָמַר רַבִּי זִירָא, כִּי הוֹיִנּוּ בִי רַב הוּנָא אָמַר לוֹ: הֲנִי גְרַגְלִיזִי דְלַפְתָּא, פְּרָמִינָהוּ פְּרִימָא רַבָּא — **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**, פְּרִימָא זִוטָא — **"שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ"**.

וְכִי אַתָּאן לְבִי רַב יְהוּדָה אָמַר לוֹ: אִידִי וְאִידִי **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**, וְהֵא דְפְרָמִינָהוּ טַפִּי, כִּי הִיכִי דְנִמְתִּיק טַעְמִיָּה. 'אָמַר רַב אֲשִׁי, כִּי הוֹיִנּוּ בִי רַב כְּהֵנָא אָמַר לוֹ: תַּבְשִׁילָא דְסִלְקָא, דְלֹא מִפְּשׁוּ בַּה קִמְחָא — **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**. דְלַפְתָּא, דְּמִפְּשׁוּ בַּה קִמְחָא טַפִּי — **"בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת"**. וְהָדַר אָמַר: אִידִי וְאִידִי **"בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה"**, וְהֵאִי דְשָׂדִי בַּה קִמְחָא טַפִּי — לְדַבּוּקִי בַּעֲלֵמָא עֲבָדִי לָהּ.^(ט)אָמַר רַב חֲסִדָּא: תַּבְשִׁיל שֶׁל תְּרַדִּין יִפָּה לְלֵב, וְטוֹב לַעֲצִינָם, וְכָל שְׁפָן לְכַנִּי מַעִים. אָמַר אֲבָיִי: וְהוּא דִּיתִיב אֲבִי תַפִּי וְעֲבִיד **"תוֹה תוֹה"**. 'אָמַר רַב פַּפָּא: פְּשִׁיטָא לִי מִיָּא דְסִלְקָא — כְּסִלְקָא, וּמִיָּא דְלַפְתָּא — כְּלַפְתָּא, וּמִיָּא דְכוּלְהוּ שְׁלָקִי — כְּכוּלְהוּ שְׁלָקִי. בְּעִי רַב פַּפָּא: מִיָּא דְשִׁיבְתָּא מֵאִי? לְמַתוּקִי טַעְמָא עֲבָדִי, אוֹ לַעֲבוּרִי זוּהֵמָא עֲבָדִי לָהּ? ^(י)**תָּא שְׁמַע: הַשְׁבֵּת מִשְׁנַתְנָה טַעַם בַּקְדִּירָה אִין בַּה מִשּׁוּם תְּרוּמָה, וְאִינָּה מְטַמְאָה טוּמְאָת אוּכְלִים. שְׁמַע מִינָּה לְמַתוּקִי טַעְמָא עֲבָדִי לָהּ.**

שְׁמַע מִינָּה. אָמַר רַב חִיָּא בַר אֲשִׁי: פֶּת צְנוּמָה בַּקְעָרָה מְבַרְכִין עָלֶיהָ **"הַמוֹצִיא"**. וּפְלִיגָא דְרַבִּי חִזִּיא, דְאָמַר רַבִּי חִיָּיא: צִרְיָה שְׁתַּבְּלָה בְּרִכָּה עִם הַפֶּת. מַתְקִיף לָהּ רַבָּא: מֵאִי שְׁנָא צְנוּמָה דְלֹא, מִשּׁוּם דְּכִי כְּלִיא בְּרִכָּה — אִפְרוּסָה קָא כְּלִיא? עַל הַפֶּת נִמְי, כִּי קָא גְמָרָה — אִפְרוּסָה גְמָרָה!

אֶלָּא

עַדִּיף וּבּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה עַדִּישָׁא מִשְׁהַכֵּל דִּהְיָה בְּדִבְרֵי דְמְבַרְכָּתָ טַפִּי וְחֲשֻׁבָּהּ

דְּהַשְׁלָמָה עֵקֶר וּלְפִי רש"י ה"פ וְכֹא שְׁמִים יוֹצֵא וְזִי שְׁנִיָּהּ בְּדָרָב הֹאֵא וּבִדְגָר' וְיוֹחֵן בַּפְּתִיתוֹן וְשִׁלְמָה וּלְפִי' ר"ת לֹא מִצִּינוּ לְפָרֶשׁ הַכִּי דְקִדְאִי אֲפֻתִיתוֹן שְׁהָרִי אִינוּ צִרְיָ לַעֲשׂוֹת כַּן אֶלָּא וּבִכְרָךְ עַל הַשְּׁלָמָה וְזִי בְּכָךְ לִכ"ע דִּלְפִּילוֹ רַב הֹאֵא לֹא חֲאָמַר אֶלָּא עַל הַפְּרוּסָה אִם יִרְצָה אֶבֶל בְּשִׁיכּוּא אִם בִּכְרָךְ עַל הַשְּׁלָמָה יוֹצֵא וְנִקְרָא לְפִרוּשׁ ר"ת שְׁנִיָּהּ קִדְאִי אֲשֵׁנִי לְחֲמִים אִפְרוּסָה שֶׁל חֲטוּם וְשִׁלְמָה שֶׁל שְׁעוּרִים:
מִיָּא דְסִלְקָא כְּסִלְקָא מְבַרְכִין עֲלֶיהָ בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה אֵף עַל פִּי שְׁאִין בָּהּ אֶלָּא מִיס וְטַעַם הִזְקִיוֹת מְבַרְךְ עֲלֶיהָ בְּאֶשֶׁר

אֲפִילוּ פְחוֹת מִכְּשַׁעוֹר דְּחָסוּר לִהְנוֹת כְּעוֹלָם דִּזָּה בְּלֹא בְרִכָּה בִּין לַעֲנֹךְ אֲכִילָה בִּין לַעֲנֹךְ שְׁתִּיה אֶבֶל בְּבִרְכָּה שְׁלֹא חֲרִיו בְּעִינוּ שַׁעוֹר מִלֵּא לִנְמִיו עַל כַּן יֵשׁ לְזַהַר לְשִׁתּוֹת מִכּוּס שֶׁל בְּרִכָּה מִלֵּא לִנְמִיו כְּדִי שְׂבִיבָךְ לְאֲחֲרִיו מַעֲיָן ג' בְּרִכּוֹת וּהר"י הִיָּה אוֹמַר בְּבּוֹרָא נְפִשׁוֹת בִּין דְּלֹאוּ בְּרִכָּה חֲשׂוּבָה הִיא אֲפִי בְּבָצִיר מִשְׁעוּרָא מְבַרְכִינוּ בּוֹרָא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת וְלֹא נִקְרָא דְכִיוֹן דְּבוֹרָא נְפִשׁוֹת תַּקְנוּהָ כְּגַוַּד עַל הַגָּפֵן כִּי הִיכִי דַּעַל הַגָּפֵן בְּעִי שַׁעוּרָא בְּבּוֹרָא נְפִשׁוֹת רַבּוֹת נִמְי בְּעִי שַׁעוּרָא וּבִירְוּשָׁלַיִ

ר' יוֹחָנָן הִיכִי בְּרִיךְ אִזִּית הֵא לֹא הִיָּי שַׁעוּרָא וְקִחָמַר מִשּׁוּם בְּרִיָּה דִּלְפִּילוֹ לֹא אֶבֶל אֶלָּא פְרִיָּה אַחַת שֶׁל עֵגֶב אוֹ פְרִיָּה אַחַת שֶׁל רִמּוֹן בְּעִי בְּרוּכִי מִשּׁוּם דְּבִבְרִיָּה מְבַרְכִין אֲפִילוּ פְחוֹת מִכְּזִית וְחוּלָק עַל גְּמָרָא דִּינָן בְּדַמְשַׁמַּע הָכָא א"כ אִין הִלְכָה כְּמוֹתוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וּהר"ר יוֹסִי הִיָּה מִפְּרֶשׁ שֶׁהַירוּשָׁלַיִם אִינוּ חוּלָק עַל הַגְּמָרָא שְׁלֵנוּ דְהָכָא מְרִירִי שֶׁהוֹסְרוּ הַגְּרַמְעִינִים וְנִמְלַח אִם כַּן לֹא הִיָּה בְּבִרְיָתוֹ אֶבֶל אִם אֶבֶלֹו שְׁלֵם אֲפִי' אִם הִיָּה פְרִיָּה אַחַת שֶׁל רִמּוֹן מְבַרְךְ עֲלָיו תַּחֲלָה וְסוֹף וְגִמָּרָא יִרְשָׁל' הִיָּה סָבוּר שֶׁהִזִּית הִיָּה שְׁלֵם וּלְכַךְ הַצֵּר לְמַרְן בְּזוּתוֹ עָנָן דְּאֶבֶל פְּרִיָּה דְבִרָה וְאִין חוּלָקִים יַחַד וְעוֹד יֵשׁ בִּירְוּשָׁלַיִם הִיכָא דְבִרְיָךְ אֲתַרְמוּסָא לְמִיכָלָה וּנְפֵל מַדָּה וְשָׁכַל אַחֲרֵינָא בְּעִי בְּרוּכִי זְמַנָּא אַחֲרִיתִי וּפְרִיךְ מֵאִי שְׁנָא מֵאֲמַת הַמִּינִם פִּרוּשׁ דְּמְבַרְךְ לְשִׁתּוֹת וְהִיָּי אִזִּלִי וְהִיָּי אַחֲרֵינִי יִנְיָהּ וּא"צ לְבָרֶךְ כַּעַם אַח

לט:

עין משפט‏
גר מצוה

א מו"י פז' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' א:

ב מו"י פז' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' א:

ג מו"י פה' מהל' תרומות הל' ב:

ד מו"י פה' מהל' תרומות הל' א:

ה מו"י פז' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' א:

ו מו"י פה' מהל' חמץ ומצה הל' ו, טוש"ע או"ח סי' תעה סעי' א:

ז מו"י פז' מהל' ברכות הל' ד:

ח מו"י פל' מהל' שבת הל' ט, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' ערד סעי' א:

ט מו"י פז' מהל' ברכות הל' ד:

י מו"י פל' מהל' שבת הל' ט, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' ערד סעי' א:

יא מו"י פז' מהל' ברכות הל' ג, ש"ע או"ח סי' ערד סעי' ב:

הַבְּרָכָה וַיֵּשׁ שְׁמוֹנִינָן לְבָרֵךְ בְּרַכַּת הַמוֹצֵא קֹדֶם שְׁנִחְתֹךְ כְּדֵי שְׁתַּחֲא הַפֶּת שְׁלֵמָה בְּשַׁעַת בְּרָכָה וְאִין הַמֶּנַּהג נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת דְּהַיּוּ הַסּוּם הַדַּעַת בֵּין הַבְּרָכָה לְאִכְלָה וּמִיָּהּוּ בְּשֻׁבַּת נִכּוֹן לְהַחֲמִיר וּלְבָרֵךְ קֹדֶם שְׁנִחְתֹךְ שֶׁלֹּא תִשְׁמַט יָדוֹ לִבְצַע קֹדֶם שְׁתַּכְלָה הַבְּרָכָה שְׁאִזּוּ לֹא יִהְיֶה לוֹ לְחֵם מִשְׁנֶה וּבְפִרְקוֹ שְׁלֵשָׁה שְׂאֵכְלוֹ (לְקוּמַן בְּרִכּוֹת מו.) מִסְּקוּיָן דְּבִשְׂעִין עַד שְׁתַּכְלָה אִמֵּן מִפִּי הַעוּנִין שֶׁלֹּא יִבְצַע קֹדֶם וַיֵּשׁ שְׁמִבְאִים רִאִיהִ שְׁצִירָךְ לִסּוּם הַבְּרָכָה קֹדֶם שְׂבִיצַע מִתְּחִי רַבִּי חַיָּא צִירושְׁלָמִי אִין מְבָרְכִין עַל הַפֶּת אֲלֹא בְּשַׁעַשׁ שֶׁהוּא פּוֹרֵם וְהִינוּ מִשּׁוּם שֶׁאִם יִפְרֹם קֹדֶם הַבְּרָכָה שְׁמֹא תַּפֵּל הַפְּרוּסָה מִיָּדוֹ וְלֹא יוּכַל לְאַכֵּל פְּרוּסָה אַחֲרַת שְׂבִיצַע בְּלֹא בְּרָכָה אֲלֹא יִצְטָרֵךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ וַיֵּשׁ כֹּאן בְּרָכָה לְבִטּוּלָה אֲבָל אִם (לֹא) הִיָּה צִירָךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל הַפֶּת וְלֹא יוּכַל לְפָרֵם קֹדֶם הַבְּרָכָה אִזּוּ אִם תַּפֵּל הַפְּרוּסָה חִינּוּ מְבָרֵךְ עַל פְּרוּסָה אַחֲרַת וַיִּפְטַר בְּבִרְכָּה רֵאשׁוֹנוֹ: **מְבָרֵךְ** עַל הַפִּתִּיתִין וּפּוֹטֵר אֶת הַשְּׁלָמִין פִּירַשׁ"י אִם הַפִּתִּיתִין וְהַשְּׁלָמִין שְׁוִין יִבָּרֵךְ עַל אִחִיהִ שְׂצִירָה וְאִם הַפִּתִּיתִין גְּדוּלִים צִירָךְ לְבָרֵךְ עַל הַפִּתִּיתִין לְפִטּוֹר אֶת הַשְּׁלָמִין וְר' יוֹחָנָן אֹמֵר עַל הַשְּׁלָמִין מַצֵּה מִן הַמִּבְחָר חֲפִי אִם הַפִּתִּיתִין גְּדוּלִי טָפִי וְתַמָּה א"כ סִבְרָא הַפּוֹכֵה דְלָרֵב הֵוֵנָה פִּתִּיתִין שֶׁהִם גְּדוּלִים עֲדִיפִי וְלֵר' יוֹחָנָן שְׁלָמִין עֲדִיפִי וְאִין סִבְרָא לֹאִמַר דַּפְּלִינִי בַּהֲפּוֹךְ סִבְרוֹת וְעוֹד תַּמָּה אִמְרִאי שֶׁהִם בְּסֻמוּךְ לִשְׁנוֹ דְּנִקּוּט לִשׁוֹן פְּרוּסָה שֶׁל חֲטוּן ע"כ פִּרַּשׁ רַבִּינוּ תָּם דְּמוּרֵי בַּפִּתִּיתִין גְּדוּלִים וְשִׁלְמִים קִטְנוּם וּה"פ אֲמַר רַב הֵוֵנָה מְבָרֵךְ עַל הַפִּתִּיתִין כְּלוּמַר אִם יִרְצֶה וְהוּא הַדִּין עַל הַשְּׁלָמִין אִם יִרְצֶה וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר שְׁלָמִין עָקֵר וְכֵן הִלָּכָה בְּרַבִּי יוֹחָנָן דִּהָא רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן הִלָּכָה כִּר' יוֹחָנָן וְכַל שָׁכַן לִגְבִּי רַב

הֵוֵנָה שֶׁהִלָּכָה כְּמוֹתוֹ שֶׁהִי תַלְמוּדוֹ שֶׁל רַב דְּזֻקָא בְּאִמוּרְאִי בְּתַרְאִי אֲמַרִּינָן הִלָּכָה בְּתַרְאִי: **אַבְל** פְּרוּסָה שֶׁל חֲטוּין וּשְׁלָמָה מִן הַשְּׁעוּרִים ד"ה מְבָרֵךְ עַל הַפְּרוּסָה שֶׁל חֲטוּין דְּחֲטִי עֲדִיפִי מִשּׁוּם דְּאִקְדָּמִיָּה קָרָא אֲבָל פִּתִּיתִין וְשִׁלָּמִין מִמֵּין אֶחָד אֲפֹלוּ יִהְיוּ הַפִּתִּיתִין מִפֶּת נִקְוִיָּה וְהַשְּׁלָמִין מִפֶּת קָבֵר מְבָרֵךְ עַל הַשְּׁלָמִין בְּדִאֲרִיתָא בְּתוּסָפְתָא (פֶּרֶק 7) שְׁלָמִין דְּגִלּוּסָקֹאוֹת וְשִׁלָּמִין דְּבַעַל הַבִּיַּת פְּרוּסָה דְּגִלּוּסָקֹאוֹת וְשִׁלָּמִין דְּבַעַל הַבִּיַּת מְבָרֵךְ עַל הַשְּׁלָמִין דְּבַעַל הַבִּיַּת פֶּת כֶּשֶׁר וּפֶת שֶׁל נִכְרִי מְבָרֵךְ עַל הַכֶּשֶׁר (תַּחֲלָה) וְכֵן אֲמַרִּינָן צִירושְׁלָמִי פֶת טְהוֹר וּפֶת טָמֵא מְבָרֵךְ עַל הַטְּהוֹר אֲבָל אִם פֶּת שֶׁל נִכְרִי חֲסִיב וְנִקִּין וּפֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל חִינּוּ חֲסִיב מְבָרֵךְ לְאִחִיהִ שְׂצִירָה בְּדִאֲרִיתָא צִירושְׁלָמִי פֶת נָקִי טָמֵא וּפֶת קָבֵר טְהוֹר מְבָרֵךְ לְאִחִיהִ שְׂצִירָה אֲבָל רַבִּינוּ שְׁמִשׁוֹן צִיָּה לִסְלֵךְ הַפֶּת לָבֹן שֶׁל נִכְרִי מַעַל הַשְּׁלָחוֹן עַד לְאַחַר בְּרַכַּת הַמוֹצֵא. שְׁנֵי שְׁלָמִין מִמֵּין אֶחָד אִם אֶחָד יוֹתֵר נָקִי מְבָרֵךְ עַל הַנָּקִי דְּחֲסִיב לִיָּה טָפִי: **כְּתַנָּא** כּו' פִּרַּשׁ רַש"י חֲצִי בָצֵל גְּדוֹל קָרִי חֲסִיב לְפִי שְׁנֵשׁ כּו' יוֹתֵר מְבָצֵל קָטָן שֶׁלֹּם וְלֹא נִרְאָה דֶּהָא לְכַאוּרִה מִשְׁמַע דְּלִהְכִּי נִקּוּט חֲצִי בָצֵל גְּדוֹל מִשּׁוּם דְּיֵשׁ בְּחֲצִי בָצֵל גְּדוֹל כְּמוֹ בְּקָטָן שֶׁלֹּם וְלֹא יוֹתֵר וְעוֹד דָּאִם כֵּן לֹא הִיוּ דּוּמִיָּא דְּחֲשׁוֹב דְּגַבִּי פְרוּסָה שֶׁל חֲטוּין דְּקֹאִי עֵלָּה דִּתָּם שְׁוִין וַיֵּשׁ לְפִרַּשׁ דְּכַהֲדִי שְׁוִין הִם אֲבָל דְּגְדוֹל טוֹב יוֹתֵר לְאִכְלָה מִן הַקָּטָן וְעוֹד פִּרַּשׁ רַש"י דְּמִיתִי תַנָּאי אֲסִיפָא דְּמְבָרֵךְ עַל הַפְּרוּסָה שֶׁל חֲטוּין וּפּוֹטֵר אֶת הַשְּׁלָמָה שֶׁל שְׁעוּרִים וּמַר סִבֵּר חֲשׁוֹב עֲדִיף וּמַר סִבֵּר חֲטוּין דְּמַקְדְּמִי בְּקָרָא עֲדִיפִי אֲבָל א"א לְפִרַּשׁ דְּחֲטוּין עֲדִיפִי מִשּׁוּם שֶׁפֶת שֶׁל חֲטוּין חֲשׁוֹב מִפֶּת שֶׁל שְׁעוּרִים דֶּהָא פִּי דְבָמִין אֶחָד פֶּת נִקְוִיָּה וּפֶת קָבֵר הַשֶּׁלֶם עֲדִיף: **וּמַר סִבֵּר שְׁלָם עֲדִיף** וּא"ת מָנָה לֶהּ הִיא חִימָא דְּחֲטוּין חֲשִׁיבִי טָפִי מִשּׁוּם דְּאִקְדָּמִיָּה קָרָא וַיֵּשׁ לוֹמַר דֶּהֲכִי מַזְמִיָּה דִּתָּם א"ע. דְּמַסְבְּרָא חֲשׁוֹב לִכְּהַן עֲדִיף דְּכַתִּיב (בְּמִדְבָּר י"ח:ט') בְּהִרְמִיכֶם אֶת חֲלָבֹו מִמֶּנּוּ וְאִפִּי דֶּהִי קֹאמַר דְּשִׁלָּם עֲדִיף ה"נ יוּמָא שֶׁלֹּם עֲדִיף מִפִּתִּיתִין שֶׁל חֲטוּין א"ע.נ דְּאִקְדָּמִיָּה קָרָא וְהִדִּין עַם רַש"י שֶׁלֹּא רִצֶּה לְפִרַּשׁ כְּתַנָּאי אֲפִלְגַּתִּיהוּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב הֵוֵנָה שֶׁהִי לְמֹאי דְּמַפְרַשׁ לָרַב הֵוֵנָה כְּשֶׁהִן שְׁוִין מְבָרֵךְ עַל אִחִיו שְׂצִירָה א"כ לֹא קָפַד אֲחֻשְׁבּוֹת וְלֹא אֲשַׁלְמוֹת וּא"כ מֹאי כְּתַנָּאי אִיבָא וּלְפַר"ת נָמִי דִּפִּי דְּמְבָרֵךְ עַל הַפִּתִּיתִין גְּדוּלִים אִם יִרְצֶה וְאִי בְּעִי בְּרִיךְ עַל הַשְּׁלָמִים קִטְנוּם אֲלֵמָא לֹא חֲשִׁיב לֶהּ עֲדִיף אֲלֹא כִּי הַדְּדִי יִנְיָהוּ לָרַב הֵוֵנָה וּא"כ לֹא מַצִּי קֹאִי כְּתַנָּאי אֲפִלְגוּתָא דַּפִּתִּיתִין: **כָּל** הִיכָא דְּאִיבָא כְּהֹן כ"ע לֹא פְּלִיגִי דְּחֲשִׁיב עֲדִיף וְנִהִי דְלִשְׁעִיל קֹאמַר פִּתִּיתִין גְּדוּלִים וְשִׁלְמִים קִטְנוּם דְּמְבָרֵךְ עַל הַשְּׁלָמִים הֵינוּ זֻקָא לְבָרָכָה דְלֹא אִכְפַּת לִיָּה

שְׂבִיבָךְ בְּגִדוֹל דְּלָמָה יְבָרֵךְ בְּגִדוֹל הוֹאִיל וְאִינוּ נָקִי מִנָּה אֲבָל גַּבִּי נִתְּנָה לִכְּהַן אִיבָא נִפְקוּמָא דִּימָן לוֹ הַגְּדוֹל דְּחֲשׁוֹב טָפִי דְּנִיחָא לִיָּה: **מִנְיָיִח** פְּרוּסָה בְּתוּהָ הַשְּׁלָמָה וּבּוֹצֵעַ פִּרַּשׁ רַש"י וּבּוֹצֵעַ לִשְׁמִיתָן אוּ בּוֹצֵעַ לִשְׁלֵמָה בְּלָבָד וְהִינוּ ע"י שְׁנִיָּהן דְּבִין שְׁהֵיחַ הַפְּרוּסָה תַּחַת הַשְּׁלָמָה נִרְאָה כְּמוֹ שְׂבִיצַע נָמִי אֲפְרוּסָה וְזֻקָא בּוֹצֵעַ לִשְׁלֵמָה אֲבָל לֹא רִצֶּה לְפִרַּשׁ וּבּוֹצֵעַ לְאִחִיה מִנָּה שְׂצִירָה אוּ לְפְרוּסָה אוּ לִשְׁלֵמָה דְּמַקְדָּאמַר לַתּוֹךְ הַשְּׁלָמָה מִשְׁמַע דֶּהַשְּׁלָמָה עָקֵר וְלִפִּי רַש"י ה"פ יִרְאָ שְׁמִים יוֹצֵא יָדִי שְׁנִיָּהם בְּזָרֵב הֵוֵנָה וְכַדִּר' יוֹחָנָן בַּפִּתִּיתִין וְשִׁלָּמָה וְלִפִּי ר"ת לֹא מִצִּינוּ לְפִרַּשׁ הֲכִי דְקֹאִי אֲפִתִּיתִין שְׁהִרִי חִינוּ צִירָךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן אֲלֹא יִבָּרֵךְ עַל הַשְּׁלָמָה וְזִי בְּכָךְ לִכ"ע דְּאִפְּלוּ רַב הֵוֵנָה לֹא קֹאמַר אֲלֹא עַל הַפְּרוּסָה אִם יִרְצֶה אֲבָל בְּשִׁטָּא אִם בְּרֵךְ עַל הַשְּׁלָמָה יִצֵּא וְנִרְאָה לְפִירוּשׁ ר"ת שְׁנִיָּהם קֹאִי אֲשֵׁנִי לַחֲמִים אֲפְרוּסָה שֶׁל חֲטִים וְשְׁלָמָה שֶׁל שְׁעוּרִים: **הַכָּל** מוֹדִים בְּפִסַּח שְׁמִינִיַּח הַפְּרוּסָה בְּתוּהָ הַשְּׁלָמָה וּבּוֹצֵעַ מֹאי טַעְמָא לָחֵם עֲנִי כְּתִיב מִשּׁוּם דְּכַתִּיב לָחֵם עֲנִי מִנְיַח הַפְּרוּסָה תַּחַת הַשְּׁלָמָה וְנִרְאָה כְּבּוֹצֵעַ עַל הַפְּרוּסָה וּמ"מ אִין לִבְצַע כִּי אִם עַל הַשְּׁלָמָה וְעַל הַפְּרוּסָה יְבָרֵךְ עַל אִכְלִית מַצֵּה וּכּוּרְכִים וְאוּכְלִים מִשְׁמִיתָן יַחַד כְּדִי שְׂיֹאֵר נִרְאָה כְּבּוֹצֵעַ עַל הַפְּרוּסָה וְכֵן הַמֶּנַּהג אֲבָל אִין לַעֲשׂוֹת הַמוֹצֵא וְגַם עַל אִכְלִית מַצֵּה מִן הַפְּרוּסָה דֶּהִיו כְּעוֹשֶׂה מַצֵּת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת וְנִרְאָה לִי דֶּהָא הִיוּ בְּרָכָה שֶׁל נְהִינָן וְאִינָם נִקְרָאִים חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת דֶּהָא אֲחִידוּשׁ מְבָרְכִים קִדּוּשׁ וּבִרְכַּת הַיַּיִן וְרַבִּינוּ מְנַחֵם מוּוּינ"א הִיָּה רַנְיִל לַעֲשׂוֹת הַכֹּל עַל הַפְּרוּסָה וְאִין הַשְּׁלָמָה בָּאָה כִּי אִם בְּשִׁבּוֹל לָחֵם מִשְׁנֶה וּהר"י הִיָּה רַנְיִל לְבָרֵךְ תַּחֲלָה בְּרַכַּת הַמוֹצֵא עַל שְׁמִיתָן קֹדֶם שְׂבִיצַע וְאַחַר כֵּךְ מְבָרֵךְ עַל אִכְלִית מַצֵּה וּבּוֹצֵעַ מִשְׁמִיתָן אַחַר כֵּךְ וְאִין זֶה חֲבִילוֹת מֵאַחַר שֶׁהִי עוֹשֶׂה עַל שְׁמִיתָן וּפְעַמִּים מִפִּיָּח הִר"י נִפְשֵׁה מַפְלְגָתָא וְלֹא הִיָּה רוּצֶה לִשְׁנוֹת הַמֶּנַּהג וְהִיָּה מְבָרֵךְ עַל הַשְּׁלָמָה תַּחֲלָה הַמוֹצֵא וְהִיָּה בּוֹצֵעַ חֲצֵת וְלֹא הִיָּה מִפְרִידָה עַד שְׂבִיבָךְ עַל הַפְּרוּסָה עַל אִכְלִית מַצֵּה וּבּוֹצֵעַ מִשְׁמִיתָן יַחַד:

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

וְהַלְכָתָא בְּרַבָּא דְּמְבָרֵךְ וְאִח"כ בּוֹצֵעַ פִּי' שֶׁלֹּא יִפְרִישׁ הַפְּרוּסָה מִן הַפֶּת עַד אַחַר

אַלָּא אֲמַר רַבָּא: מְבָרֵךְ וְאַחַר כֵּךְ בּוֹצֵעַ. **"נִתְהַרְדְּעִי עֲבָדִי בְּרַבִּי חֲזִיָּא וְרַבְּנֹו עֲבָדִי בְּרַבָּא.** **אֲמַר רַבִּינָא: אֲמַרְהּ לִי אִם, אַבּוּהָ עֲבִיד בְּרַבִּי חֲזִיָּא, דְּאֲמַר רַבִּי חֲזִיָּא: צִירָה שְׁתַּכְלָה בְּרָכָה עִם הַפֶּת. וְרַבְּנֹו עֲבָדִי בְּרַבָּא. וְהַלְכָתָא בְּרַבָּא, דְּאֲמַר מְבָרֵךְ וְאַחַר כֵּךְ בּוֹצֵעַ.** ^(א)**אִיתְמַר: הִבִּיאוּ לַפְּנִיָּהם פִּתִּיתִין וּשְׁלָמִין, אֲמַר רַב הוּנָא: מְבָרֵךְ עַל הַפִּתִּיתִין וּפּוֹטֵר אֶת הַשְּׁלָמִין. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: שְׁלָמָה מַצּוּה מִן הַמּוֹבָחָר. אֲבָל פְּרוּסָה שֶׁל חֲטוּין וּשְׁלָמָה מִן הַשְּׁעוּרִין, דְּבָרִי הַכֹּל מְבָרֵךְ עַל הַפְּרוּסָה שֶׁל חֲטוּין, וּפּוֹטֵר אֶת הַשְּׁלָמָה שֶׁל שְׁעוּרִין.** ^(ב)**אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֵּר אֲבָא כְּתַנָּאי: תוֹרְמִין בָּצֵל קָטָן שְׁלָם, אֲבָל לֹא חֲצִי בָצֵל גְּדוֹל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: לֹא כִי, אֲלֹא חֲצִי בָצֵל גְּדוֹל. מֹאי לֹא בָּהָא קָמִיפְלִגִּי, דְּמַר סִבֵּר חֲשׁוֹב עֲדִיף, וּמַר סִבֵּר שְׁלָם עֲדִיף.** ^(ג)**הִיכָא דְּאִיבָא כְּהֹן, כּוּלִי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי דְּחֲשׁוֹב עֲדִיף. כִּי פְּלִיגִי דְלִיבָא כְּהֹן. דְּתַנּוּ: כָּל מְקוּם שְׁיֵשׁ כְּהֹן — תוֹרֵם מִן הַיָּפָה, וְכָל מְקוּם שְׁאִין כְּהֹן — תוֹרֵם מִן הַמִּתְקַיִּים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: אִין תוֹרֵם אֲלֹא מִן הַיָּפָה. "אֲמַר רַב נַחֲמָן בֵּר יִצְחָק: וִירָא שְׁמִים יוֹצֵא יָדֵי שְׁנִיָּהן, וּמַנּוּ? — מַר בְּרִיָּה דְרַבִּינָא, דְּמַר בְּרִיָּה דְרַבִּינָא מְנַיִח פְּרוּסָה בְּתוּהָ הַשְּׁלָמָה וּבּוֹצֵעַ. תַּנִּי תַנָּא קַמִּיָּה דְרַב נַחֲמָן בֵּר יִצְחָק: מְנַיִח הַפְּרוּסָה בְּתוּהָ הַשְּׁלָמָה וּבּוֹצֵעַ וּמְבָרֵךְ. אֲמַר לִיָּה: מַה שְּׁמָךְ? אֲמַר לִיָּה: שְׁלָמָן. אֲמַר לִיָּה: שְׁלוֹם אַתָּה וּשְׁלָמָה מִשְׁנַתָּה, שְׁשַׁמַּת שְׁלוֹם בֵּין הַתַּלְמִידִים. 'אֲמַר רַב פִּפְּא: הַכֹּל מוֹדִים בְּפִסַּח, שְׁמַנְיַח פְּרוּסָה בְּתוּהָ שְׁלָמָה וּבּוֹצֵעַ. מֹאי טַעְמָא? — "לָחֵם עֲנִי" כְּתִיב.** **"אֲמַר רַבִּי אַבָּא וּבְשֻׁבַּת חֲזִיב אָדָם לְבִצּוֹעַ עַל שְׁתֵּי כִכְרוֹת. מֹאי טַעְמָא? — "לָחֵם מִשְׁנָה" כְּתִיב.** ^(ד)**אֲמַר רַב אֲשִׁי: חֲזִינָא לִיָּה לָרַב כְּהֵנָּא דְנִקְיִט תַּרְתִּי וּבּוֹצֵעַ חֲדָא. רַבִּי זִירָא הֹוָה בָּצַע אֲכּוּלָא שִׁירוּתָא. אֲמַר לִיָּה רַבִּינָא לָרַב אֲשִׁי: וְהָא קָא מַתְחִזִּי בְּרַעֲבָתְנוּתָא. אֲמַר [לִיָּה]: פִּינוֹן דְּכָל יוּמָא לֹא קַעֲבִיד הֲכִי, וְהֵאִידִנָּא קָא עֲבִיד — לֹא מַתְחִזִּי בְּרַעֲבָתְנוּתָא. ^(ה)רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי כִּי הֹוָה מַתְרַמִּי לָהּוּ רִיפְתָּא דְּעִרוּבָא מְבָרְכִין עֲלִיָּה "הַמוֹצֵא לָחֵם מִן הָאָרֶץ". אֲמַרִּי: הוּאִיל וְאִתְעַבִּיד בִּיָּה מַצּוּה חֲדָא, נַעֲבִיד בִּיָּה מַצּוּה אַחֲרִיתִי.**

אֲמַר

וְנוֹמַר כָּל הַבְּרָכָה וְאִח"כ מְפִרִישׁ הַפְּרוּסָה דְּכִלְיָא בְּרָכָה אַפֶּת שְׁלָם: פִּתִּיתִין וְשְׁלָמִין אֲמַר רַב הוּנָא – אִם רִצֶּה מְבָרֵךְ עַל הַפִּתִּיתִין וְאִם הַפִּתִּיתִין גְּדוּלִים מִן הַשְּׁלָמִין צִירָךְ לְבָרֵךְ עֲלִיָּהן: כְּתַנָּאי – הִיא דְּאִמְרַת פְּרוּסָה שֶׁל חֲטוּין וְשְׁלָמָה שֶׁל שְׁעוּרִין כּוּי תַנָּאי הִיא: אֲבָל לֹא חֲצִי בָצֵל גְּדוֹל – וְאִע"פ שְׁנֵשׁ כּו' יוֹתֵר מְקָטָן שְׁלָם: בְּמָקוֹם שְׁאִין שְׁנֵשׁ כְּהֹן – וְנוֹתְנוּ לוֹ מִיָּד: בְּמָקוֹם שְׁאִין כְּהֹן – צִירָךְ לִישְׂרָאֵל שְׁצִינְעֵנוּ עַד שְׁיִמְצֵא כְּהֹן לָתֵנוּ לוֹ וְחֲצִי בָצֵל אִין מְתַקְנִים: יוֹצֵא יָדִי שְׁנִיָּהן – יָדִי מַחֲלֶקֶת שֶׁל רַב הוּנָה וְרַבִּי יוֹחָנָן: מִנִּיחַ פְּרוּסָה תַּחַת הַשְּׁלָמָה – וְנִמְצְאוּ שְׁמִיָּהן בְּיָדוֹ וּבּוֹצֵעַ אוּ מִשְׁמִיתָן אוּ מִן הַשְּ

מסורות הש"ס
 א לקמן נזו; עבודה זרה כט. ב מסכת כלה ג חגיגה ה:; שבת פה:; סוכה מו. ד שבת כזו; יומא מו:; סוטה ה:; יומא עה:; עירובין נד:; לעיל ה:; מנחות צט:; פסחים קיט:; מנחות לג:; שמות רבה; עירובין יט:; מגילה טו:; לעיל י:; בבא בתרא י:; במדבר רבה ה משנה ביכורים ו סנהדרין ע:; ז לעיל לה:

גליון הש"ס
 גמ' סד"א הוואיל ואר"י חטה מין אילן. ע' שבת דף ס"ו ע"א תוס' ד"ה כוורת:
תורה אור השלם

ונתתי עשב בשדד לבהמתד ואכלת ושבעת (דברים יא, טו) ברזך אדני יום יום ועמס־לנו האל וישועתנו סלה (תהילים סח, כ)

ויאמר אם־שמוע תשמע לקול ויהי אליהד ויחשך בעיניו פעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל־חשיו כל־הפחלה אשר־שמתי במצרים לא־אשים עליך כי אני והנה רפאך (שמות טו, כו)

וישת מר־הנו ויחשך ויתגל בתוד אלהה (בראשית ט, כא)

ותפחנה עיני שניהם וידעו כי עירום הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת (בראשית ג, ז)

טל ברזק – הבוצע קדם שטעם מן הפרוסה מפרוסת הבִּרְכָּה אף על פי שסח בינתיים אין צריך לחזר לְבָרֵךְ ואף על גב דשיחה הניא הפסקה בְּדִאֲמַרֵּינן בַּמִּנְחוֹת (פֶּרֶק נ' דף לו.) סח בין תפלין לתפלין צריך לְבָרֵךְ וכן בְּכַסּוּי הָאֵם הָּ שִׁיחַ צָרָה בִּרְכָה וְלֹא מִפְּסָקָא: הביאו מלח – נמי אין צריך לְבָרֵךְ שֶׁאֵף זֶה צָרָה בִּרְכָה שֶׁתֵּאָּה פְרוּסָה עַל בִּרְכָה נֶאֱכֶלֶת בטעם: גביל לתורי – גביל את המִרְסָן בְּמִים לְצַד הַשְּׁנִירִים: וַיִּבֶּעַ לֶּה לְהִדִּיף – בְּלוּמֵר מֵדָּ וְלֹא הִמְצִין לְמֶלֶח וּלְפָתָן: בֶּשֶׁשׁ – עֹכֹב בְּמוֹ בִּשְׁשׁ רָכִבּוּ (שׁוֹפְטִים ה) בְּלוּמֵר פֶּת גָּזִיָּה הִיא זֶה וְאִין צְרִיכָה לַפָּתָן: אִין מִי רָגִילִים בָּלִים – מן הנוף אֵלֶּה בִּישִׁיבָה לְפִי שֶׁבִּשְׁהַלְלוּחַ קְרוֹב לַפְסוּק הוּא דוֹאֵף שֶׁלֹּא יִפְלוּ נַעֲצוּת עַל רָגְלָיו וּמִפְּסָקִין: בַּעֲפֵר תַּחֲנוּחַ – לִיכָא נַעֲצוּת: אֶסְפָּרָה – ב"ין מִלֵּאנִי"ט: הִמְקַפָּה אֲכִילָתוֹ בְּמִים – שׁוֹתֶה מִיִּם הִרְבֵּה אַחֵר אֲכִילָתוֹ עַד שֶׁאֲכִילָתוֹ צָפָה בְּמִים וַיִּגַּר הַבְּרָזִל מִתַּרְגֵּמִין וְהָפָא פֶּרָזְלָא (מְלָכִים ב ו':ו'): מוֹנֵעַ אֶסְפָּרָה – שֶׁהַחֲלִי בָּא מִחֲמַת עֵצִיר בְּנֵי מַעֲוִים וְהַעֲלָשִׁים מִשְׁלָשְׁלִים: קַחַח – רְבוּתִינוּ מִפְּרָשִׁים נִינִי"א בְּלַע"ז אֲבֵל אֵנִי שֹׁמַעְתִּי מִין זָרָעִים שׁוֹרְעִין אוֹתוֹ בִּזְאֲזָן יִשְׁמַעְאֵל: לְמוֹרַח גָּרְנוּ – שֶׁל קַחַח שְׂרוּחַ מַעֲרֻבִית רוּחַ לַחַה וּמִתְנַתֶּה הִיא וּמִבְּנִסָּת הַרִיחַ בְּתוֹךְ הַנוֹף: הֵא בְּרִיחוֹ הֵא בְּטַעְמוֹ – הַרִיחַ קָשָׁה וְהַטַּעַם טוֹב: מִדְּבָקָא לִיָּה – בִּרְפִּתָּא עַד שֶׁקָּלַט הַטַּעַם: וּמִקְלָפָא לִיָּה – בִּשְׂבִיל הַרִיחַ: כָּל יוֹם וְיוֹם – בִּשְׂפֶתַת מַעִין שֶׂבֶת בְּיוֹם טוֹב מַעִין יוֹי"ט: כְּלִי מֶלֶא – אֵדֶם חֲכָם: אִם שְׂמוּעַ – פַּעַם אַחַת סוֹבֵךְ שֶׁמָּטָה אִין פַּעַם אַחֲרֶית: אִם תַּשְׁמַע בִּישׁוֹן – שְׁשִׁית וְשִׁלָּשֶׁת מֵה שֶׁשְׁמַעְתָּ אֲשַׁתְּמַד: דַּעֲקֵר אִילָן אֲרַעֲא הִיא – דַּעֲקֵר כָּל הַפְּרוֹת הִיא הֶאֱרָן וְהַכֵּל גָּזֵל הִימְנָה: יִבֵּשׁ הַמַּעִין וַיִּתְּנַן הָאִילָן – הֵיָה לוֹ בִּית הַשְּׁלַחִין וְבוֹ מַעִין שֶׁהוּא מַשְׁקֶהוּ מִמֶּנּוּ וְקָצֵר בַּכּוּרִים מִמֶּנּוּ וְאַחֵר כֵּךְ יִבֵּשׁ הַמַּעִין וְכוּ שֶׁהִיא הָאִילָן וַיִּתֵּן בַּכּוּרִים מִמֶּנּוּ וְאִח"כ נִתְּנָן הָאִילָן: מִבִּיא וְאִינוּ קוֹרָא – שְׁאִינוּ יָכוֹל לוֹמֵר מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִתְּנָה לִי דִכִּין דְּיִבֵּשׁ הַמַּעִין וַיִּתְּנָן הָאִילָן מִמֶּנָּה בְּטֶגֶלָּה לָּהּ אֲרַעֲא: מִבִּיא וְקוֹרָא – שֶׁהֶאֱרָן הִיא עֲקָר: שֶׁהוּא הִבִּיא וְלָלָה – וְהֵה הִבִּיא מִיתָה: שְׁאִין הַמִּינוּק יוֹדַע לְקַרָּא אֲבָא וְאִמָּא – וְהֵה נִקְרָא עַן הַשְּׁעִית: גִּזְאָא – הַעֲנָף שֶׁל עֵץ: מַפִּיק – פִּירִי אַחֲרָנִי:

טל ברזק – הבוצע קדם שטעם מן הפרוסה מפרוסת הבִּרְכָּה אף על פי שֶׁאֲנִי וְא"ל טל

”אָמַר רב: ”טול בְּרוּה, טול בְּרוּה” — אינו צריה לְבָרֵה. ”הֵבֵא מֶלֶח” ”הֵבֵא לְפָתָן” — צריה לְבָרֵה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילוּ ”הֵבִיאוּ מֶלֶח” ”הֵבִיאוּ לְפָתָן” נָמִי אינו צריה לְבָרֵה, ”גַּבִּיל לְתוֹרִי, גַּבִּיל לְתוֹרִי” צריה לְבָרֵה. וְרַב שֶׁשֶׁת אָמַר: אֲפִילוּ ”גַּבִּיל לְתוֹרִי” נָמִי אינו צריה לְבָרֵה, דָּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רב: אֲסוּר לָאֲדָם שְׂיֹאכַל קוֹדֶם שְׂיִיתָן מֶאֱכָל לְבִהְמָתוֹ, שְׁנַאֲמַר: ”וְנִתְּתִי עֲשָׂב בְּשֶׂדֶךָ לְבִהְמָתְהָ” וַיְהִדֵּר ”וְיֹאכְלֶתָ וּשְׂבַעְתָּ”. ”אָמַר רַבָּא בַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חֲזִיַּא: אִין הַבּוֹצֵעַ רִשְׁאִי לְבִצּוּעַ עַד שְׂיִבִּיאוּ מֶלֶח אוּ לְפָתָן לְפָנֵי כָּל אַחַד וְאַחַד. רַבָּא בַר שְׁמוּאֵל אֲקָלַע לְבִי רִישׁ גְּלוּתָא, אֲפִיקוּ לִיָּה רִיפְתָּא, וּבִצַּע לְהִדָּיָא. אָמְרוּ לִיָּה: הֵדֵר מָר מִשְׁמַעְתִּיָּה? אָמַר לְהוּ: לִית דִּין צְרִיָּה בְּשִׁשׁ. ’וְאָמַר רַבָּא בַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חֲזִיַּא: אִין מִי רָגִלִים כָּלִים אֵלָּא בִּישִׁיבָה. אָמַר רַב כְּהֵנָּא: וּבַעֲפֹר תִּיחַוּחַ, אֲפִילוּ בַּעֲמִידָה. וְאִי לִיכָא עֲפֹר תִּיחַוּחַ, יַעֲמוּד בְּמָקוֹם גְּבוּהָ וַיִּשְׁתִּין לְמָקוֹם מְדֻרוֹ. ’וְאָמַר רַבָּא בַר שְׁמוּאֵל מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי חֲזִיַּא אַחֵר כָּל אֲכִילָתָהּ אָכוּל מֶלֶח, וְאַחֵר כָּל שְׂתִּייתָהּ שְׂתַּה מִיָּם, וְאִי אַתָּה נָזִיק. תִּנְיָא נָמִי הָכִי: אַחֵר כָּל אֲכִילָתָהּ אָכוּל מֶלֶח, וְאַחֵר כָּל שְׂתִּייתָהּ שְׂתַּה מִיָּם, וְאִי אַתָּה נָזִיק. תִּנְיָא אִידָּה: אָכַל כָּל מֶאֱכָל וְלֹא אָכַל מֶלֶח, שְׂתַּה כָּל מַשְׁקִין וְלֹא שְׂתַּה מִיָּם, בִּיּוֹם — יְדָאָג מִן רִיחַ הַפָּח, וּבִלְיָלָה — יְדָאָג מִפְּנֵי אֶסְפָּרָה. ”תְּנוּ רַבְּנָן: הַמְקַפָּה אֲכִילָתוֹ בְּמִים, אִינוּ בָּא לִידֵי חוּלִי מַעֲיָם. וְכַמּוּ? אָמַר רַב חֲסֵדָא: קִיתוֹן לְפַת. ’אָמַר רַב מְרִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֶרְגִּיל בַּעֲדָשִׁים אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם מוֹנֵעַ אֶסְפָּרָה מִתּוֹף בִּיתוֹ. אָבֵל כָּל יוֹמָא — לָא. מַאי טַעְמָא? — מִשּׁוּם דְּקָשָׁה לְרִיחַ הַפָּח. ’וְאָמַר רַב מְרִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֶרְגִּיל בַּחֲרָדֵל אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם — מוֹנֵעַ חֲלָאִים מִתּוֹף בִּיתוֹ. אָבֵל כָּל יוֹמָא — לָא, מַאי טַעְמָא? — מִשּׁוּם דְּקָשָׁה לְחוּלְשָׁא דְּלִבָּא.^(ט) אָמַר רַב חֲזִיַּא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב: הֶרְגִּיל בְּדָגִים קֹטְנִים — אִינוּ בָּא לִידֵי חוּלִי מַעֲיָם. וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שְׂדִיגִים קֹטְנִים מִפְּרִין וּמִרְבִּין וּמִבְּרִין כָּל גּוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם.^(י) אָמַר רַבִּי חֲמָא בַר־רַבִּי חֲנִינָא: הֶרְגִּיל בְּקַצַּח אִינוּ בָּא לִידֵי כָּאָב לִב. מִיתְּבִי: רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר: קַצַּח — אַחַד מִשְׁשִׁים סַמְנֵי הַמָּוֶת הוּא, וַיַּחֲשׂוּן לְמוֹרַח גָּרְנוּ — דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. לֹא קִשְׂיָא: הֵא בְּרִיחוֹ, הֵא בְּטַעְמוֹ. אִימִיָּה דְּרַבִּי יִרְמְיָה אֲפִיָּא לִיָּה רִיפְתָּא, וּמִדְּבָקָא לִיָּה וּמִקְלָפָא לִיָּה.^(יא) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר ”בּוֹרָא מִיָּנִי דְּשְׂאִים”. אָמַר רַבִּי זִזְרָא, וְאִיתִימָא רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְא: אִין הִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה. וְאָמַר רַבִּי זִזְרָא וְאִיתִימָא רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה — אָמַר קָרָא ”בְּרוּה ה' יוֹם יוֹם”. וְכִי בִיּוֹם מְבָרְכִין אוֹתוֹ, וּבִלְיָלָה אִין מְבָרְכִין אוֹתוֹ? אֵלָּא לוֹמַר לָהּ: כָּל יוֹם וְיוֹם תָּן לוֹ מַעִין בְּרִכּוּתִיו, הָכָא נָמִי כָּל מִיָּן וּמִיָּן תָּן לוֹ מַעִין בְּרִכּוּתִיו.^(יב) וְאָמַר רַבִּי זִזְרָא וְאִיתִימָא רַבִּי חֲנִינָא בַר פֶּפְא: בּוּא וּרְאָה שְׁלֹא כְּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּה הוּא מִדַּת בִּשְׁוֹר וָדָם. מִדַּת בִּשְׁוֹר וָדָם — כְּלִי רִיקָן מִחֲזִיק, מְלֵא אִינוּ מִחֲזִיק. אָבֵל הַקְדוּשׁ בְּרוּה הוּא אִינוּ כּוֹ, מְלֵא מִחֲזִיק, רִיקָן אִינוּ מִחֲזִיק. שְׁנַאֲמַר: ”וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוּעַ תִּשְׁמַע”, אִם שְׁמוּעַ — תִּשְׁמַע, וְאִם לֹאוּ — לֹא תִשְׁמַע. דְּבַר אַחֵר: אִם שְׁמוּעַ — בִּישְׁוֹן, תִּשְׁמַע — בְּחִדָּשׁ. וְאִם יִפְנָה לְבָבָהּ — שׁוּב לֹא תִשְׁמַע. ”מִתְנִי בִירָה עַל פִּירוֹת הָאִילָן ”בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה” — יָצָא. וְעַל פִּירוֹת הָאֶרֶץ ”בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ” — לֹא יָצָא. וְעַל כּוֹלָם, אִם אָמַר ”שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ” — יָצָא.^(יג) גָּמִי מֵאֵן תִּנְיָא דַּעֲיָקֵר אִילָן אֲרַעֲא הִיא!? אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דִּתְּנִין: יְבֵשׁ הַמַּעִין וְנִקְצֵץ הָאִילָן — מִבִּיא וְאִינוּ קוֹרָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: מִבִּיא וְקוֹרָא.^(יד) עַל פִּירוֹת הָאֶרֶץ וְכוּ. פִּשְׁיטָא! אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: לֹא נִצְרַכָּה אֵלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה, דָּאָמַר חֹטֵה מִיָּן אִילָן הִיא. דִּתְּנָא: אִילָן שְׂאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הֶרֶאשׁוּן, רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר: גָּפֹּן הָיָה, שְׂאִין לָהּ דְּבַר שְׁמִבִּיא יִלְלָה עַל הָאָדָם אֵלָּא יִזֵּו, שְׁנַאֲמַר: ”וַיִּשֶׁת מִן הַיִּזֵּו וַיִּשְׁכֹּר”. רַבִּי נַחֲמָיָה אוֹמַר: תֵּאֱנָה הֵיתָה, שְׂבִדְבַר שְׁנִתְקַלְקְלוּ בּוֹ נִתְקַנּוּ, שְׁנַאֲמַר: ”וַיִּתְּפֵרוּ עַלֶּה תֵּאֱנָה”. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: חֹטֵה הֵיתָה, שְׂאִין הַתִּינוּק יוֹדַע לְקִירוֹת ”אָבָא” וַיֹּאמָא” עַד שְׂיִטְעוּם טַעַם דָּגוּ. ^(טו) סְלָקָא דַּעְתָּה אֲמִינָא, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה חֹטֵה מִיָּן אִילָן הִיא, לִיבְרָה עֲלִיָּה ”בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ”. קֹא מִשְׁמַע לֹו, הִיכָא מְבָרְכִינָן בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ — הִיכָא דְּכִי שְׁקָלֶתָ לִיָּה לְפִירִי אִיתִיָּה לְגוּזָא, וַיְהִדֵּר מִפִּיק,

אָבֵל

ביצד מברכין פרק שישי ברכות

הֵבֵא מֶלֶח כּו' צריה לְבָרֵה דְּהִי הֶסַח הַשְּׁעִית וְהָכִי אֲמַרִי כפ"ג דְּמִנְחוֹת (דף לו.) סח כח בין תפלין לתפלין צריך לְבָרֵךְ וְכוּ הֵלָכָה אִם סח בין בִּרְכַּת הַמוֹצֵיץ לֹאֲכִילָהּ וּבִין בִּרְכַּת קְדוּשַׁת לְשִׁיבָה צריך לחזר וּלְבָרֵךְ אִי לֹאוּ מִלְּתֵא דְּשִׁיכָא לְסַעֲדָה כְּמוֹ טַל בְּרוּז וְכוּ בְּשַׁחֲטָה צריך לחזר וּלְבָרֵךְ אִי לֹאוּ מִמְּלִתָא דְּשַׁחֲטָה כְּמוֹ הַעוֹד יוֹתֵר בְּהִמּוּת וּתְרַנְנוּלִים לְשַׁחַט אוֹ שְׂיֹאמַר אַחַז הֵיטֵב שֶׁלֹּא יִשְׁמַט לָךְ שֶׁלֹּא תִפְסֵל הַשַּׁחֲטָה אִין זֶה הַפְּסָקָה וְאִנוּ אִין אִנוּ רָגִילִים לְהִבִּיא עַל הַשְּׁלָחַן לֹא מֶלֶח וְלֹא לַפָּתָן מִשּׁוּם דַּפֵּת שִׁלְנוּ חָשׁוֹב וְהָכִי הוּא כִי הֵא דָאָמַר בְּסִמּוּךְ לִית דִּין צְרִיָּה בִּשְׁשׁ מִיָּהוּ רַבִּי מְנַחֵם הָיָה מִזְקֵק מֵאֵל לְהִבִּיא מֶלֶח עַל הַשְּׁלָחַן בְּדִאֲתִיא בְּמִדְרַשׁ כְּסָנְסְרָאֵל יוֹשְׁבִין עַל הַשְּׁלָחַן וּמִמַּתִּינוּן זֶה אֵת זֶה עַד שֶׁיִּטְּלוּ יָדֵיהֶם וְהֵן בָּלֹא מַצֵּית הַשְּׁטָן מְקַטְרֵג עֲלֵיהֶם וּבְרִית מֶלֶח מִגֵּן עֲלֵיהֶם: רַבִּי יְהוֹנָה הִיא דִּתְּנָן יִבֵּשׁ הַמַּעִין וְכוּ' -וְנִקְרָא דְּהֵלָכָה בְּרַבִּי יְהוֹנָה דְּסַתָּם לֹו תִנְיָא בְּתֵאָה וְאִם בִּרְךָ עַל פְּרוֹת הָאִילָן בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה יָצָא: יִבֵּשׁ הַמַּעִין כו'. יֵשׁ מִפְּרָשִׁים לְכַךְ מִבִּיא וְאִינוּ קוֹרָא מִפְּנֵי שְׁאִינוּ נִקְרָא בְּמִשְׁבַּח לַהֲקִבָּה"ה אֵלֶּה כְּקוֹבֵל עַל מַה שֶּׁנֶּחֱן לוֹ אֲדָמָה שְׁאִינָה רִאשִׁיָּה לַפְּרוֹת: אִיתִיָּה לְגוּזָא וַיְהִדֵּר אֲתִי מַהְבָּא נִקְרָא תְּנוּתִים וּפְרִיזִיז"ש וּבּוּנְטוּנִי"ש וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן צְרִיבִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרָא פְּרִי הַעֵץ שֶׁהָרִי דְּכָךְ הַעֵץ לַהֲמָקִים יָמִים רַבִּים וְכִי שְׁקוּל הַפְּרִי בִּשְׁנָה זֶה הַדֵּר אֲתִי פְרִי בְּאוֹתוֹ הַעֵץ עֲצוּמוֹ מִיָּהוּ דְּרַב רַבִּי מְנַחֵם הִבִּיא רִחִיָּה מִירוּשְׁלָמִי דְּמַסְבֵּת כְּלָאִים דְּמִבְּרַכִּין עַל כָּל מִינֵי דְאֲטָךְ בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה דְּקֹאֲמַר הָאֵם דְּהֵנִין וְאֲטָדִין מִיָּן אִילָן הֵם וְאִין כְּלָאִים בְּבָרֵם וּפְרִיָּךְ וְהַתְּנִיָּא אִלּוּ הֵן מִינֵי דְשָׂאִים הַקְּנָדָם וְהָאֲטָךְ וּמַשְׁנֵי תַמָּן לְבִרְכָּה וְהָכָא לְכָלִּאִים אֲלִמָּא לַעֲנִין בְּרַכָּה מִינֵי דְשָׂאִין וּמִיָּהוּ לְדַבְּרִי הַכֵּל פְּרִיזִיז"ש צריך לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם כַּפַּה"ע דְּאִינוּ גָּזֵל עַל אֲטָדִין וְעַץ מִתְּקַנָּם מַשְׁנָה לְשִׁנָּה:

מ.

 עין משפט נר מצוה
--

א מיי' פא' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רו סעי' ג:

ב מיי' פז' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' ה:

ג מיי' פד' מהל' תפילין ומזוזה סי' ג סעי' יג:

ד טוש"ע או"ח סי' קעט סעי' ו:

ה מיי' פז' מהל' דעות הל' ב:

ו מיי' פד' מהל' דעות הל' ט:

ז מיי' פד' מהל' דעות הל' ט:

ח מיי' פח' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רה סעי' א:

ט מיי' פח' מהל' ברכות הל' י, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רו סעי' א:

י מיי' פז' מהל' ביכורים ושאר

מתנות כהונה שבגבולין הל' יב:

יא טוש"ע או"ח סי' רג סעי' ב:

מז:

	עין משפט נר מצווה
---------------------------------------	---

א מו"י פח' מהל' ברכות הל' י, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רו סעי' א:

ב מו"י פא' מהל' ברכות הל' ה, סמג עשין כז:

ג טוש"ע או"ח סי' קפז סעי' א:

ד טוש"ע או"ח סי' קפז סעי' א:

ה מו"י פא' מהל' ברכות הל' ו:

ו מו"י פא' מהל' ברכות הל' ה, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ריד סעי' א:

ז מו"י פח' מהל' ברכות הל' ח, טוש"ע או"ח סי' רד סעי' א ב:

ח מו"י פח' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז:

ט מו"י פח' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רד סעי' א:

י מו"י פטי' מהל' נדרים הל' יא, סמג לאוין רמב, טוש"ע יו"ד סי' רפו סעי' כג:

יא מו"י פח' מהל' ברכות הל' ח, סמג לאוין רמב, טוש"ע או"ח סי' רד סעי' א:

יב מו"י פ"ג מהל' מעשרות הל' א:

יג מו"י פב' מהל' תרומות הל' ט:

וַרְבִּי יוֹחָנָן אָמַר אַפִּי פֶת וַיֵּזֶן וְכֵן הִלָּכָה דָּרָב ור' יוחנן הִלָּכָה כִּר' יוחנן וכ"ש לְנָפִי רב

הונא טְהִיָּה תַלְמִידוֹ שֶׁל רב: **נִימָא** רב הונא כר' יוסי וא"ת היכי מצי סובר רב הונא כר' יוסי הא רב הונא מודה בשאר דברים חוץ מפת ויין שאס אמר טהכל דוצא ואלו ר' יוסי סבר קלא יצא קבל המטנה ממטבע כו' וי"מ דמצי למימר דאפי' ר' יוסי לא קאמר לא יצא אלא בדברין המקום שאינע דרקה כלל אָבֵל בַּטֶּהֱלֹם מוֹדָה: **אָמַר** אַבְיִי בְּתוּהָ דְרַב מִסֵּתְבְּרָא כו' יו"מ דמסתברא בְּרִיתָא בְּתוּתָא בְּתוּתָא וּמִיהוּ רַב אֶלְפֶּס פֶּסֶק כִּר' יוֹחָנָן וְכֵן פֶּסֶק ר"י קָבֵל בְּרָכָה שְׁאִין בַּה מַלְכוּת שְׁמַיִם אִינַיָּה בְּרָכָה וְלָכֵן הִיָּה אוֹמֵר ר"י שְׁאִס הִיָּה מַזְלָג מַלְכוּת שֶׁל בְּרַכַּת הַמוֹצֵיץ שְׁצִירִין לְחֹזֵר וְלָכֵן וְאִפִּי' דָּלָג תַּבַּת הַעוֹלָם בְּלַבָּד דְּמִלָּךְ לָבַד אִינוּ מַלְכוּת וּבְרַכּוֹת שֶׁל שְׁמוֹנֶה עָשָׂרֹה אִין בַּהֵן מַלְכוּת דְּאִין בְּאִין בְּפִתּוּקָה וּבְחֻתִּימָה אִין שִׁין מַלְכוּת אָבֵל אִלֵּהי אֲבֵרָהֶס הִיָּ כְּמוֹ מַלְכוּת דְּאֲבֵרָהֶס אֲבִינוּ הַמְלִיךְ הַקֹּב"ה עַל כָּל הָעוֹלָם שְׁהוֹדִיעַ מַלְכוּתוֹ וּמַעִין שָׂבַע דְּמַנְלִי בַּשָּׁבַת הַאִוִּיל וְשֶׁ בַּה הָאֵל הַקָּדוֹשׁ שְׁאִין בְּמוֹהוּ הִינוּ כְּמוֹ מַלְכוּת כְּמוֹ שְׁמַע וְשִׁרְאֵל ה' אִלֵּהִינוּ ה' אֶחָד הִדְּהוּ בְּמִקּוֹם מַלְכוּת וְלָפִי מַה דְּפִרְשִׁית קָבֵל הִיכָא דְּכַתִּיב אִלֵּהי אֲבֵרָהֶס הִיָּ כְּמוֹ מַלְכוּת יוֹחֵא וְלֵר' יוֹחָנָן לֹא תִּשְׁאִי דָּלָא תְּנִי מַלְכוּתָא דְּאִטּוּ כִּרְכֻּבָא כָּל הָאִי לִימְנִי וְלֵאִלִּי:

ביצד מברכין פרק שישי ברכות

חוץ מן הפת ומן היין – כדאמרין לקמן (ברכות דף מב.) טַהֲרֵם בְּרַכּוֹת הַרְבֵּה לַעֲצֻמוֹ בַּקְדוּשׁ וּבַהֲבָלָה וּבַבְּרַכַּת חֲתָנִים: וְזִי בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה – בְּרַכַּת הָאֵין: בְּרַשַׁת סוּטָה –

^(א)**אָבֵל הִיכָא דְּכִי שְׁקָלֶתָ לִיָּה לְפִירִי לִיתִּיה לְגוּזָא דְּהָדָר מִפִּיק, לֹא מְבָרְכִינוּ עָלֶיהָ "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" אֶלָּא "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה". "וְעַל כּוֹלָן אַם אָמַר "שֶׁהַכֹּל" וְכוּ'. אַתְּמַר. רַב הוֹנָא אָמַר: חוּץ מִן הַפֶּת וּמִן הַיַּיִן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אָפִילוּ פֶת וַיַּיִן. 'נִימָא כְּתוּנָא': רָאָה פֶת וְאָמַר: "כַּמָּה נֶאֱחָ פֶת זֶו, בְּרוּהַ הַמָּקוֹם שְׁבָרָאָה" — יִצְאָ. רָאָה תֵּאנָּה וְאָמַר "כַּמָּה נֶאֱחָ תֵּאנָּה זֶו, בְּרוּהַ הַמָּקוֹם שְׁבָרָאָה" — יִצְאָ, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּל הַמְשָׁנָה מִמִּטְבַּע שְׁטַבְעוּ חֲכָמִים בְּבִרְכוֹת — לֹא יִצְא יָדִי חוֹבָתוֹ. נִימָא רַב הוֹנָא דְאָמַר כְּרַבִּי יוֹסִי, וְרַבִּי יוֹחָנָן דְאָמַר כְּרַבִּי מֵאִיר?!"^(ב)אָמַר לֶה רַב הוֹנָא: אֲנָא דְאָמְרִי אָפִילוּ לְרַבִּי מֵאִיר, עַד כָּאֵן לֹא קֵאָמַר רַבִּי מֵאִיר הֵתֵם, אֶלָּא הִיכָא דְקָא מְדַבֵּר שְׁמִיָּה דַּפֶּת, אָבֵל הִיכָא דְלֹא קָא מְדַבֵּר שְׁמִיָּה דַּפֶּת אָפִילוּ רַבִּי מֵאִיר מוֹדָה. ^(ב)וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לֶה: אֲנָא דְאָמְרִי אָפִילוּ לְרַבִּי יוֹסִי, עַד כָּאֵן לֹא קֵאָמַר רַבִּי יוֹסִי הֵתֵם אֶלָּא מִשּׁוּם דְקֵאָמַר בְּרָכָה דְלֹא תִקְרִינוּ רַבְּנֵן, אָבֵל אָמַר "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ" דְתִקְרִינוּ רַבְּנֵן, אָפִילוּ רַבִּי יוֹסִי מוֹדָה. 'בְּנִימִין רַעֲיָא בְּרוּהַ רִיפְתָּא, וְאָמַר: "בְּרִירָה מְרִיה דְּהָאִי פִיתָא". אָמַר רַב: יִצְאָ. וְהָאֵמַר רַב: כָּל בְּרַכָּה שְׁאִין בַּה הַזְכָּרַת הַשֵּׁם אֵינָּה בְּרַכָּה! דְאָמַר: "בְּרִירָה רַחֲמָנָא מְרִיה דְּהָאִי פִיתָא". "וְהָא בְּעֵינֵן שְׁלֹשׁ בְּרַכּוֹת? מֵאִי "יִצְאָ" דְקֵאָמַר רַב — גְּמִי יִצְאָ יָדִי בְּרַכָּה רִאשׁוֹנָה. מֵאִי קִמְשַׁמַּע לִן? אַף עַל גַּב דְאָמְרָה בְּלִשׁוֹן חוּל.^(ה)תְּנִינָא: וְאִלוּ נְאֻמָּרִים בְּכָל לְשׁוֹן: פִּרְשַׁת סוּטָה, וִידִידוּ מַעֲשֵׂר, קִרְיַאת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן. אַצְטְרִיָּה: סִלְקָא דַּעְתָּה אַמִּינָא, הִנֵּי מִיַּלִּי דְאָמְרָה בְּלִשׁוֹן חוּל כִּי הִיכִי דְתִקְרִינוּ רַבְּנֵן בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ, אָבֵל לֹא אָמְרָה בְּלִשׁוֹן חוּל כִּי הִיכִי דְתִקְרִינוּ רַבְּנֵן בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ, אִימָא לֹא. קָא מִשְׁמַע לָן.^(ו)גּוּפָא. אָמַר רַב: כָּל בְּרַכָּה שְׁאִין בַּה הַזְכָּרַת הַשֵּׁם — אֵינָּה בְּרַכָּה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: כָּל בְּרַכָּה שְׁאִין בַּה מַלְכוּת אֵינָּה בְּרַכָּה. אָמַר אַבְיִי: כּוֹוֹתִיָּה דְרַב מִסֵּתְבְּרָא, דְתַנְיָא: "לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיהָ וְלֹא שִׁכַּחְתִּי": לֹא עֲבַרְתִּי — מִלְּבָרְכָהּ, וְלֹא שִׁכַּחְתִּי — מִלְּהִזְכִּיר שְׁמָה עָלֶיו. וְאִילוּ מַלְכוּת לֹא קֵתְנִי. וְרַבִּי יוֹחָנָן תְּנִי: "וְלֹא שִׁכַּחְתִּי" — מִלְּהִזְכִּיר שְׁמָה וּמִלְכוּתָהּ עָלֶיו. ^(א)מִתְנִי וְעַל דְּבָר שְׁאִין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ אוֹמַר "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ". עַל הַחוּמָץ וְעַל הַנוּבָלוֹת וְעַל הַגּוּבָאִי, אוֹמַר "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: כָּל שֶׁהוּא מִיֵּן קָלְלָה אִין מְבָרְכִין עָלֶיו. הִיָּו לְפָנָיו מִינֵין הַרְבֵּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: אַם יֵשׁ בִּינִיָּהוּן מִיֵּן שִׁבְעָה — עָלֶיו הוּא מְבָרַה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְבָרַה עַל אֵיזָה מִהּוֹ שִׁירָצָה.^(ב)גְּמִי תֵנוּ רַבְּנֵן: עַל דְּבָר שְׁאִין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, כְּגוֹן בִּשֶׁר בְּהֵמוֹת חֵיות וְעוֹפּוֹת וְדָגִים אוֹמַר "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ". עַל הַחֶלֶב וְעַל הַבִּיצִים וְעַל הַגְּבִינָה אוֹמַר "שֶׁהַכֹּל". עַל הַפֶּת שְׁעַפְשָׁה, וְעַל הַיַּיִן שֶׁהִקְרִים, וְעַל הַתְּבַשִּׁיל שְׁעַבֵּר צוּרְתּוֹ אוֹמַר "שֶׁהַכֹּל". עַל הַמֶּלַח וְעַל הַנְּמִית וְעַל כַּמֶּהִין וּפְטָרִיות אוֹמַר "שֶׁהַכֹּל". לְמִימָרָא דְכַמֶּהִין וּפְטָרִיות לֹא גְדוּלִי קִרְקַע נִינְהוּ? וְהַתְנִיָּא הַנּוֹדֵר מִפִּירוֹת הָאָרֶץ — אָסוּר בְּפִירוֹת הָאָרֶץ, וּמוֹתֵר בְּכַמֶּהִין וּפְטָרִיות, וְאַם אָמַר "כָּל גְּדוּלִי קִרְקַע עָלִי" — אָסוּר אַף בְּכַמֶּהִין וּפְטָרִיות. אָמַר אַבְיִי: מִירְבָּא רַבּוּ מֵאֲרַעָא, מִינָק לֹא יִנְקִי מֵאֲרַעָא.^(ג)וְהָא "עַל דְּבָר שְׁאִין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ" קֵתְנִי! תְּנִי: עַל דְּבָר שְׁאִין יוֹנֵק מִן הָאָרֶץ. "וְעַל הַנוּבָלוֹת: מֵאִי נּוּבָלוֹת? רַבִּי זִירָא וְרַבִּי אֵילְעָא. חַד אָמַר: בּוּשְׁלִי כַמָּרָא. וְחַד אָמַר: תַּמְרִי דְזִיקָא. תֵּנוּ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: כָּל שֶׁהוּא מִיֵּן קָלְלָה אִין מְבָרְכִין עָלֶיו. בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְאָמַר בּוּשְׁלִי כַמָּרָא, הִיָּינוּ דְקָרִי לִיָּה "מִיֵּן קָלְלָה", אֶלָּא לְמֵאן דְאָמַר תַּמְרִי דְזִיקָא — מֵאִי מִיֵּן קָלְלָה? אַשְׁאָרָא. אִיכָא דְאָמְרִי: בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְאָמַר בּוּשְׁלִי כַמָּרָא, הִיָּינוּ דְמְבָרְכִינוּ עָלֶיָּהוּ "שֶׁהַכֹּל". אֶלָּא לְמֵאן דְאָמַר תַּמְרִי דְזִיקָא, "שֶׁהַכֹּל"?!"^(ד)**"בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ" מִבְּעִי לִיָּה לְבְרוּכִי**^(א)**וְאֶלָּא, בְּנוּבָלוֹת סִתְמָא כּוֹלִי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי דְבוּשְׁלִי כַמָּרָא נִינְהוּ. כִּי פְּלִיגִי בְּנוּבָלוֹת תַּמְרָה. דְתַנּוּ: הַקָּלִין שְׁבַדְמָאִי: הַשִּׁיתִין, וְהַרִימִין, וְהַעוּזְרִדִין, בְּנוֹת שׁוֹחַ, וּבְנוֹת שְׁקָמָה, וְגוּפְגִין, וְנִצְפָּה, וְנוּבָלוֹת תַּמְרָה. שִׁיתִין, אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִיֵּן תֵּאנִים. רִימִין — כַּנְדִּי. הַעוּזְרִדִין — טוּלְשִׁי. בְּנוֹת שׁוֹחַ, אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תֵּאִינִי חִינְרֵתָא. בְּנוֹת שְׁקָמָה, אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דּוּכְלִי. גּוּפְגִין — שִׁילְהִי גּוּפְגִי. נִצְפָּה — פִּרְחָה. נוּבָלוֹת תַּמְרָה — רַבִּי אֵילְעָא וְרַבִּי זִירָא, חַד אָמַר: בּוּשְׁלִי כַמָּרָא, וְחַד אָמַר: תַּמְרִי דְזִיקָא. בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דְאָמַר בּוּשְׁלִי כַמָּרָא — הִיָּינוּ דְקֵתְנִי הַקָּלִין שְׁבַדְמָאִי סְפִיקוֹן הוּא דְפִטּוּר, הָא וּדְאָן — חִיבִי. אֶלָּא לְמֵאן דְאָמַר תַּמְרִי דְזִיקָא — וּדְאָן חִיבִי?!" הַפְּקָרָא נִינְהוּ! "הִכָּא כַמָּאִי עָסְקִינוּ — שְׁעַשְׂאָן גּוּרִין. דְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְיָעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: הִלָּקֵט וְהַשְׁכָּחָה וְהַפָּאָה שְׁעַשְׂאָן גּוּרִין — הוּקְבַעוּ לְמַעֲשֵׂר. אִיכָא דְאָמְרִי:****

בְּשִׁלְמָא

מסורת הש"ס

א לעיל לו:

ב עירובין יז; בבא קמא ל:

ג יבמות לח; סוכה נו.

ד משנה סוטה; שבועות לט; סוטה לב.

ה משנה מעשר שני; לעיל יב.

ו נדרים נה:

ז נדרים נה; בבא בתרא צה:

ח תוספתא בבא מציעא

ט משנה ערלה; משנה דמאי

גליון הש"ס

גמ' כל ברכה שאין בה הזכרת השם. עי' לקמן דף נ"ד ע"ב תוס' ד"ה פטירותו: רש"י ד"ה הלקט וכו' ועשאן גורן. ע' בב"ק דף צ"ד ע"א במירש"י ד"ה מרחו:

תורה אור השלם

[דברים כו, יג]

[דברים כד]

[ויקרא יט, ט]

מסורת הש"ס
א תוספתא ברכות ב משנה ברכות; לקמן מד; לעיל לה: ג סוכה ה: ד עירובין ד. ה ספרא מצורע פרק ה ח; תוספתא נגעים; משנה נגעים; חולין עא: ו משנה כלים
גליון הש"ס
גמ' כל המוקדם בפסוק. ע"י טורי אבן חניגה דף י"ב ע"ב ד"ה ואת הארץ:
תורה אור השלם

ארץ חסד ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ-זית שמן ודבש [דברים ח, ח]

וידבר יהוה אל־משה וא־ל־אֶהרן לאמר כִּי תבאו אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן וגו' [ויקרא יד, כג-ג]

זאת התורה אדם מִיָּוֹמֹת בִּאֵהָל כִּלְהָפָא אֱלִיהֶאֱהֵל וְכִלְאַשֵׁר בִּאֵהָל וגו' (במדבר יט, יד)

בַּשְּׁלֵמָא לַמ"ד – נובלות דקמאי תמרי דזיקא פמרא הינו דהכא קרי להו נובלות תמרה ובמתני' תנן (ד' מ) נובלות סתמא: בַּשְּׁבֻרְכוּתִיָּהּ שׁוּת – כגון זיתים ותפוחים תתקניהו ב"פ העץ וכא לפטור את שתייהן בברכה אחת: חביב עדיף – אחזה שירצה מתניתין את החביב עליו משמע: אכל בשאין ברכותיהן שוות ד"ה – אין ברכה אחת פוטרתן ושוב אין כאן מחלוקת ואע"ג האילן ב"פ האלמה וגא ה"מ בחד מינא וטעה וברך עליה ב"פ האלמה אכל צנון וזית וברך על הצנון לא נפטור זית: פשיטא לא גרסינן עד מיתבי חזא שאין זו שיטת הגמ' מעקרא קשיא ליה פשיטא דלא אצטרין למימרא ונדר קשיא היכי מצו למימרא ועוד דלא פשיטא היא אי לאו דאשמעינן עלא ה"א צנון פוטר את הזית דהתנן ברך על פרות האילן ב"פ האלמה וגא: שהיה צנון עקר – שבבבילו התחיל האכילה ולא אכל זית אלא להפיג חורפו של צנון דהנה ליה זית טפל ותנן (דף מד). כל שהוא עקר ועמו טפלה מברך על העקר ופוטר את הטפלה: מברך על זה כו' – וכאן לא נחלקו: ומצי מיניס בעלמא – כגון זית ותפוח שבככותיהן שוות והאחד ממין שבעה בזה נחלקו: חד אמר מחלוקת בשבככותיהן שוות – וכלאמרן: ה"ג וחד אמר אף בשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת – ומפרש לה ואלו: במאי פליגי – הא נדאי לא מפטרי בבדא ברכה: אמר ר' ירמיה בלהקדים פליגי – ולא גרסי' אכל בשבככותיהן שוות מברך על אחד מהן שירצה דהשתא בשאינן שוות מקפיד ר' יהודה על הקדמתו ואמר מין שבעה עדיף בשבא לפטור זו בזו לא כ"ש: דאמר ר' יצחק כו' – אלמא קפדינן להקדמה ור' יהודה אית לה דר' יצחק הלכך כל שכן היכא דחד לאו ממין שבעה דמין שבעה עדיף ורבגן לית להו דר' יצחק במקום חביב דחביב עדיף: ופליגא דרבי חנן – הא דר' יצחק דאמר המקדס קודם לברכה אלמא קרא לגבח א"י בא גשם בה פרות החשובים הללו ומנאן בסדר חשיבותם ופליג אדר' חנן דאמר לא בא הכתוב להודיע שבח חשיבות הפרות בטעם שלהם אלא שבחה של א"י גשם בה פרות ששעורי תורה נתליו בהן וכנו דהכי הוא לא הקפיד הכתוב על סדרן שהרי בזו בלן שוין: בבית המנגע – כתיב והבא אל הבית וטמא עד הערב (ויקרא י"ד:מ"ו!) ולא כתיב כבודם בגדים והאכל בבית וכבס את בגדיו (סס) בשוהא שעור אכילה ונאכלו לא יאכל מדכתיב בסופה והשבב בבית וכבס את בגדיו הלכך הנכנס בו ונושא את בגדיו עמו שלא בדרך מלבוש אינ אלו בגדיו וטמאים מיד שאף בהן אני קורא והבא אל הבית וכשהוא לבוש בהן בשי שהיה: אכילת פרס – חצי בפר ששערו בו חכמים את הערוב שהוא כלו מזון שמי

סעודות וחקיו מזון סעודה אחת: פת חטין – נאכלת מהר: מסב – דרך הסבה שהיא נאכלת מהר שאינו פונה אנה ואנה: ואינו מטמא בזהל – הלכה

למשה מסיני הוא: כדי רביעית וין לגזיר – אכל חרצנים חזים ולולבין בשעור רביעית וין חיב ואין שעור רביעית מים שוין לפי שהיון עד והמים קלושין ויש ברכיעית וין ויתר ממה שיש ברכיעית מים בדאמרינן (במנחות קז.) [בשבת (דף עז.)] גבי רביעית דס שריכול לקרוש ולעמל על כזית משום דסמיר אכל מזי דקליש לא הנה רביעית זיזה כזית: להוצאת שבת – דתנן המוציא אוכלין בגרונכת (שבת עז:) והיא תאנה ובגסה:

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

ונובלות דמתני' אוקמנא בבבלי

בַּשְּׁלֵמָא לַמֵּאן דְּאָמַר תַּמְרֵי דְּזִיקָא, הִיִּינוּ דְּהִכָּא קָרִי לָהּ "נוֹבְלוֹת" סַתְמָא, וְהֵתָם קָרִי לָהּ "תַּמְרָה", אֵלֹא לַמֵּאן דְּאָמַר בּוּשְׁלֵי כַמְרָא, נִיתְנֵי אִידֵי וְאִידֵי "נוֹבְלוֹת תַּמְרָה", אוֹ אִידֵי וְאִידֵי "נוֹבְלוֹת" סַתְמָא. קִשְׁיָא. "הֵיוּ לְפָנָיו מִיָּנִין הִרְבָּה וכו'.
אָמַר עוּלָא: מַחְלֻקַּת בְּשִׁבְרֻכוּתִיהֶן שְׁוֹת, דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר מִין שְׁבָעָה עֲדִירָ, וְרַבִּנּוּ סָבְרִי מִין חָבִיב עֲדִירָ. אֲבָל בְּשִׁאִין בְּרֻכוּתִיהֶן שְׁוֹת — דְּבַרְי הַכֹּל מְבַרֵּךְ עַל זֶה, וְחִזְזִיר וּמְבַרֵּךְ עַל זֶה.⁽ⁿ⁾ מִיתִיבִי: הֵיוּ לְפָנָיו צָנוֹן וְזִית — מְבַרֵּךְ עַל הַצָּנוֹן וּפוֹטֵר אֶת הַזִּית! הֵכָא בְּמַאי עָסְקִינוּ — בְּשִׁתְּחָצוֹן עֶקֶר.⁽ⁿ⁾ אִי הֵכִי, אֵימָא סִיפָא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מְבַרֵּךְ עַל הַזִּית, שֶׁהַזִּית מִמִּין שְׁבָעָה. לִית לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה, הָא דִּתְנִין: כֹּל שֶׁהוּא עֶיקֶר וְעָמּוֹ טַפְלָה — מְבַרֵּךְ עַל הָעֶיקֶר וּפוֹטֵר אֶת הַטַּפְלָה? וְכִי תֵימָא: הֵכִי נִמְי דְּלִית לִיה, וְהִתְנִיָּא: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם מִחֲמַת צָנוֹן בָּא הַזִּית — מְבַרֵּךְ עַל הַצָּנוֹן וּפוֹטֵר אֶת הַזִּית. לְעוּלָם בְּצָנוֹן עֶיקֶר עָסְקִינוּ, וְכִי פְּלִיגִי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּנּוּ — בְּמִילְתָּא אַחֲרִיתִי פְּלִיגִי, וַחֲסוּרִי מַחֲסָרָא, וְהֵכִי קִתְּנִי: הֵיוּ לְפָנָיו צָנוֹן וְזִית — מְבַרֵּךְ עַל הַצָּנוֹן וּפוֹטֵר אֶת הַזִּית. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים — כְּשֶׁהַצָּנוֹן עֶיקֶר, אֲבָל אִין הַצָּנוֹן עֶיקֶר — דְּבַרְי הַכֹּל מְבַרֵּךְ עַל זֶה וַחֲזִיר וּמְבַרֵּךְ עַל זֶה. וּשְׁנֵי מִיָּנִין בַּעֲלָמָא שְׁבֻרְכוּתִיהֶן שְׁוֹת — מְבַרֵּךְ עַל אִיזָה מִהֶן שִׁירְצָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְבַרֵּךְ עַל הַזִּית, שֶׁהַזִּית מִמִּין שְׁבָעָה. פְּלִיגִי בַּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא. חַד אָמַר: מַחְלֻקַּת בְּשִׁבְרֻכוּתִיהֶן שְׁוֹת, דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר מִין שְׁבָעָה עֲדִירָ, וְרַבִּנּוּ סָבְרִי מִין חָבִיב עֲדִירָ. אֲבָל בְּשִׁאִין בְּרֻכוּתִיהֶן שְׁוֹת — דְּבַרְי הַכֹּל מְבַרֵּךְ עַל זֶה וַחֲזִיר וּמְבַרֵּךְ עַל זֶה. וַחַד אָמַר: אָף בְּשִׁאִין בְּרֻכוּתִיהֶן שְׁוֹת נִמְי מַחְלֻקַּת. בַּשְּׁלֵמָא לַמֵּאן דְּאָמַר בְּשִׁבְרֻכוּתִיהֶן שְׁוֹת מַחְלֻקַּת — שְׁפִיר, אֵלֹא לַמֵּאן דְּאָמַר בְּשִׁאִין בְּרֻכוּתִיהֶן שְׁוֹת פְּלִיגִי, בְּמַאי פְּלִיגִי! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לְהַקְדִּים.⁽ⁿ⁾ דְּאָמַר רַב יוֹסֵף וְאִיתִּמָּא רַבִּי יִצְחָק: כֹּל הַמוֹקֶדֶם בְּפִסּוּקָא זֶה, מוֹקֶדֶם לְבִרְכָּה, שְׁנָאמַר: "אֶרֶץ חֹשֶׁה וּשְׁעָרָה וְגִפְן וְתַאנָּה וְרַמּוֹן אֶרֶץ זֵית שְׁמֶן וְדָבָשׁ".⁽ⁿ⁾ וּפְּלִיגָא דְּרַבִּי חֲנָן. דְּאָמַר רַבִּי חֲנָן: כֹּל הַפִּסּוּק בּוֹלוֹ לְשִׁיעוּרֵין נֵאֱמַר.⁽ⁿ⁾ "חֹשֶׁה", דִּתְנִין: הַנִּכְנָס לְבֵית הַמְּנוּגָע, וְכִלְיו עַל כֶּתֶפָיו, וְסַנְדָּלָיו וְטַבְּעוֹתָיו בִּידָיו — הוּא וְהֵן טְמֵאִין מִיד. הִיָּה לְבוּשׁ כִּלְיו, וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו, וְטַבְּעוֹתָיו בְּאַצְבָּעוֹתָיו — הוּא טְמֵא מִיד, וְהֵן טְהוֹרִין עַד שִׁישְׁהָא בְּכַדִּי אָכִילַת פָּרִס. פֶּת חֲטִין וְלֹא פֶת שְׁעוּרִין, מִיסַב וְאוּכְלָן בְּלַפְתָּן. "שְׁעָרָה", דִּתְנִין: עֶצֶם כְּשַׁעוּרָה מְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְאִינוּ מְטַמֵּא בִּאֵהָל.⁽ⁿ⁾ "גִּפְן", כְּדִי רַבִּיעִית יִין לְגִזִּיר. "תַּאנָּה", בְּגִרוּגְרַת לְהוּצָאת שִׁבֹּת. "רַמּוֹן", כְּדִתְנִין: כֹּל כְּלִי בַּעֲלֵי כְּתִים

שִׁיעוּרִין

ויתר מרביעית: **כְּלִי בַּעֲלֵי כְּתִים** גבי כלי עץ ומתאין:
ויתר מרביעית: **כְּלִי בַּעֲלֵי כְּתִים** גבי כלי עץ ומתאין:

פינו שאין האחד פוטר את חברו אפי' ר' יהודה מזה דאין עדיפות בשבעת המינים אלא מברך על אחה שירצה תחלה החביב לו ואחר כך וברך על השני וכן יש לפרש דרבי יהודה מזה מזה לחכמים הואיל ולא פי' הגמ' מוטב שנאמר שיחיד מודה לרבים ולא רבים מודים ליחיד והקשה רש"י ולברך על הצנון ולפטור את הזית דהא תנן לעיל ברך על פרות האילן ב"פ האלמה וגא ותנן דשאני דתס שאין שם אלא חד מינא וטעה וברך ב"פ האלמה אכל הכא בשבברך ב"פ האלמה על הצנון לא פטר את חברו שהוא ב"פ העץ אפי' בדיעבד וא"ת הא אמרי' לעיל (ברכות דף לט.) גבי שבדא דבר קפרא דברכת בורא פרי האלמה חשיבא טפי משככל לפי שמברכת טפי א"כ גם ב"פ העץ חשיבא טפי מברכת ב"פ האלמה וי"ל דלא חשיב ב"פ העץ כל כך מב"פ האלמה כמו שחשוב ב"פ האלמה משככל ומ"ש בבבכות גדולות דב"פ העץ תקדים לב"פ האלמה דמברכת טפי הינו לפי המסקנא דלקמן דפליגי בשאין ברכותיהן שוות וקו"ל בר' יהודה אכל להאי לשנא דאמר' דלא פליגי בשאין ברכותיהן שוות לא מתוקם פסם דהלכות גדולות בדפרשנו לעיל: **מִיתִיבִי** הֵיוּ לְפָנָיו צָנוֹן וְזִית מְבַרֵּךְ עַל הַצָּנוֹן וְכו' וברין אלמא דמברך ב"פ האלמה אפילונו לפטור ב"פ העץ אפילונו לגבי זית שהוא משבעת המינים וכ"ש קליות שהן כמו כן משבעת המינין דמברך עליהן ב"פ האלמה לפטור את התפוחים לכן גרין להנהיג הכי בדפרשית לעיל באין ברכותיהן שוות כמו תפוחים וקליות: **בְּמַאי** פְּלִיגִי כְּלוּמַר מאי טעמא דר' יהודה דאמר שבעת המינין עדיף מאי עדיפות שריבא בהו אחר שאינן יכולין לפטור שאר מינין ומשגי דהעדיפות הוי מן ההקדמה: א"ר ירמיה להקדים דא"ר יוסף וכו' -פירש"י והר"י לפי גרסא זו אתיא הא דאמר רב יוסף כל המקדס בר' יהודה דוקא אכל ר' שמעיה גרים אמר רב יוסף וכו' ואתיא אליבא דרבנן ומרי' שאין חביבין זה מזה דהא אולינן בתר מקדס דאי בחביבין פשיטא דחביב קודם דהא אפי' בשאר מינין לגבי שבעת המינין אמרי רבנן דמברך על אחה שירצה ומלתא דרב יוסף מלתא בראפי נפשה ולא נהירא דבסמוך משמע דגרס דאמר רב יוסף ואתיא בר' יהודה דוקא דקאמר רב חסדא ורב המנונא הוו יתבי בבסעודתא וכו' א"ל לא סבר לה מר לזה דרב יוסף דאמר כל המקדס וכו': **גִּפְן** כְּדִי רַבִּיעִית יִין וכו' פי' אם אכל עליו או לולבין כדי רביעית וין חיב אכל אם אכל מהן כדי רביעית מים לא מחיב דקלישי והולכין בקל חוץ מן הבלי אכל פי משערין בזין צריך שעורא טפי שהיון הוא עב ומחזיק גשם קצת הקם שיפל מן הכוס רביעית וין ואם היה מים היה יוצא

מא.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פח' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ריא סעי' א:

ב מו"י פח' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ריא סעי' ד:

ג מו"י פט"ז מהל' טומאת צרעת הל' ז:

ד מו"י פט"ז מהל' טומאת צרעת הל' ו:

ה מו"י פג' מהל' טומאת מת הל' ב:

ו מו"י פה' מהל' נזירות הל' ב,

ז מו"י פיו"ח מהל' שבת הל' א:

ח מו"י פו' מהל' כלים הל' ב:

^[1] בַּשְּׁבֻרְכוּתִיָּהּ שׁוּת – כגון זיתים ותפוחים תתקניהו ב"פ העץ וכא לפטור את שתייהן בברכה אחת: חביב עדיף – אחזה שירצה מתניתין את החביב עליו משמע: אכל בשאין ברכותיהן שוות ד"ה – אין ברכה אחת פוטרתן ושוב אין כאן מחלוקת ואע"ג האילן ב"פ האלמה וגא ה"מ בחד מינא וטעה וברך עליה ב"פ האלמה אכל צנון וזית וברך על הצנון לא נפטור זית: פשיטא לא גרסינן עד מיתבי חזא שאין זו שיטת הגמ' מעקרא קשיא ליה פשיטא דלא אצטרין למימרא ונדר קשיא היכי מצו למימרא ועוד דלא פשיטא היא אי לאו דאשמעינן עלא ה"א צנון פוטר את הזית דהתנן ברך על פרות האילן ב"פ האלמה וגא: שהיה צנון עקר – שבבבילו התחיל האכילה ולא אכל זית אלא להפיג חורפו של צנון דהנה ליה זית טפל ותנן (דף מד

^[2] בַּשְּׁבֻרְכוּתִיָּהּ שׁוּת – כגון זיתים ותפוחים תתקניהו ב"פ העץ וכא לפטור את שתייהן בברכה אחת: חביב עדיף – אחזה שירצה מתניתין את החביב עליו משמע: אכל בשאין ברכותיהן שוות ד"ה – אין ברכה אחת פוטרתן ושוב אין כאן מחלוקת ואע"ג האילן ב"פ האלמה וגא ה"מ בחד מינא וטעה וברך עליה ב"פ האלמה אכל צנון וזית וברך על הצנון לא נפטור זית: פשיטא לא גרסינן עד מיתבי חזא שאין זו שיטת הגמ' מעקרא קשיא ליה פשיטא דלא אצטרין למימרא ונדר קשיא היכי מצו למימרא ועוד דלא פשיטא היא אי לאו דאשמעינן עלא ה"א צנון פוטר את הזית דהתנן ברך על פרות האילן ב"פ האלמה וגא: שהיה צנון עקר – שבבבילו התחיל האכילה ולא אכל זית אלא להפיג חורפו של צנון דהנה ליה זית טפל ותנן (דף מד

מלא:

עין משפט
גור מצוה

א מו"י פב' מהל' שביתת עשור הל' א, סמג לאוין סט, טוש"ע או"ח סי' תריב סעי' א:

ב מו"י פח' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ריא סעי' ד:

ג טוש"ע או"ח סי' קעז סעי' ב:

ד מו"י פד' מהל' ברכות הל' יא, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קעז סעי' א ב:

ה טוש"ע או"ח סי' קעז סעי' א ז:

טפלה ונתן (דף מד.) מְבַרֵךְ על העקר ופּוטר את

הטּוֹפֵלֶה: זֶה שְׁנֵי לֶאָרְצִי מ"מ היכא דאִיכּא חטפה

וְזוּת או שְׁעוּרִים וְתַמְרִים אע"ג דְּשׁוּן לֶאֱרֹן מְגַל מְקוּם הַמִּקְדָּשׁ בְּפֶסְסוּן דְּהֵינּוּ לֶאֱרֹן רַאשׁוֹן יוֹדִים

לְבָרְכָהּ: **הִבִּיאוּ** לַפְּנִיָּהם תַּאֲנִים וְעֲנָבִים בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה וּכְגוֹן שֶׁאֵין בָּאֵין לִלְפֶת אֶת הַפֶּת אֶלָּא לְקוּנַח

סְעוּדָה: **אֵלָּא** פֶּת הַבָּאָה בְּכִסְיָיו דְּטַעַן בָּרְכָה לִפְנֵי וְאֵין טַעַן בָּרְכָה לְאַחֲרָיו רק בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת מִיָּדִי דְּהֵינּוּ אֲחֵרִי וְדַחַן דְּאִמְרֵי' לְעִיל (בְּרֻכּוֹת דף לו:.) בַּתְּחִלָּה מְבַרֵךְ בּמ"מ וּלְבִסּוּף וְלֹא כְּלוֹם הוֹאִיל וְנִתְּנוּ בָּהֶן שְׁקָדִים הַרְבֵּה. וּפִי' רש"י אִפִּי' אִם אֲכַל מֵהֶן אַחֵר בַּהֲמ"ו תִּחָּמֵר וְלֹא נִהִירָא חָזָא דְּאִמְרֵי' לְעִיל כּל שֵׁישׁ בּוֹ מִחֲמַשֶּׁת הַמִּינִין צְרִיךְ בָּרְכָה מִעַן שֶׁלֹּשׁ וְעוֹד אֲמַאי קֹאמֵר פִּסְקִין לִימָא נָמִי אֵרְוִי וְדַחַן ע"כ צְרִיךְ לִפְרֹשׁ דְּמִנְרֵי בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה קִדָּשׁ בַּהֲמ"ו דְּמִנְרֵי בַּה"ו חוּץ מִן הַפֶּת הַבָּאָה בְּכִסְיָנוּ בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה קִדָּשׁ בַּרַּהֲמ"ו דָּאֵין טַעַן בָּרְכָה לְאַחֲרָיו דְּפֻטֵּר לִיָּה בַּהֲמ"ו אִפִּי' לְרַב שֶׁשֶּׁת מִשּׁוּם דְּהָיִי דָּבָר מוֹעֵט אֲכַל בְּלֹא סְעוּדָה אִף לְאַחֲרָיו צְרִיךְ לְבָרֵךְ מִעַן ג' בְּרֻכּוֹת וְלִהְכִּי לֹא נִקְטַ פֶּת אֵרְוִי וְדַחַן שְׁהִרֵי אִפְלוּ בְּלֹא סְעוּדָה נָמִי אֵין צְרִיכִין בָּרְכָה מִעַן ג' לְאַחֲרָיו: לֹא קו"ל בְּרַב שֶׁשֶּׁת אֶלָּא בְּרַב הוּנָא וְרַב נַחֲמָן דָּאֵין הִלְכָּה בְּיַחֲדִיד בְּמִקְוִם רַבִּים. ה"ג: וַיִּזַּן פּוֹטֵר כָּל מִינֵי מִשְׁקָיו וּלְכַאֲוֹרָה מִנְרֵי בָּיוֹן בְּלֹא סְעוּדָה דְּאִי בְּהָדִי פֶּת תַּפּוּק לֶה דְּפֻטֵּר לִיָּה פֶּת דְּאִפִּי' יוֹן נָמִי רַצָּה לִימֵר הַסֵּפֶר בְּסִמּוֹן דְּפֻטוֹר אִי לֹא טַעֲמָא דְּקוּבַע בָּרְכָה לְעֲצֻמוּ אֶלָּא מִנְרֵי בְּלֹא סְעוּדָה וְאִפִּי"ה יוֹן פּוֹטֵר וְלִית הִלְכְּתָא בִּיתָה שְׁהִרֵי מִפֶּת פּוֹטֶרֶת אֵין הִלְכָּה בְּמוֹתוֹ אֶלָּא בְּפֶסֶק רַב פֶּפְא ח"כ גַּם מֵהָא דְּקֹאמֵר יוֹן פּוֹטֵר וְכוּ' לִית הִלְכְּתָא בִּיתָה: **הִלְכְּתָא דְּבָרִים הַבָּאִים בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה** מִחֲמַת הַסְּעוּדָה פִּי' הַקּוּנְטֵרֶם לִלְפֶת בָּהֶן אֶת הַפֶּת אֵין טַעוּנִין בָּרְכָה דְּהֵוּ לֵהוּ טוֹפֵלָה וְלֹא נִהִירָא דָא"כ מִתְּנִי' הִיא (דף מד.) דְּמַבְרֵךְ עַל הָעֵקֶר וּפּוֹטֵר אֶת הַטּוֹפֵלָה וּמַאי קמ"ל וְעוֹד קָשָׁה דְּפִרְיָךְ בְּסִמּוֹן יוֹן נָמִי נִפְטָרָה פֶּת וּמַאי קָשָׁה וְהִלֵּא כְּשֶׁשׁוֹתִים הָיוּ אֵינוּ טוֹפֵלָה לִפֶּת וְאֵין בְּמַדִּי דְּטוֹפֵל לִפֶּת מִזְרִיעַן וְאֵין לִפְרֹשׁ לִפְרֹשׁ הַקּוּנְטֵרֶם יוֹן נִפְטָרָה פֶּת כְּשֶׁשׁוֹרָה פֶּתוֹ בְּיֵינוּ קֹאמֵר דְּהֵנָּה לִישׁ יוֹן טוֹפֵל דְּהָא לֹא אֲשַׁכְּחֻן שְׁבִירָךְ עָלָיו בְּעַנְיָן זֶה אֶלָּא וְזֹא מִנְרֵי בִשְׁתֵּיהּ וְעוֹד קָשָׁה מִה שְׁפִי

אֵיִתּוֹ לְקַמְיָהּוּ תַּמְרֵי וְרַמּוּזֵי וְלֹא לִלְפֶת בָּהֶן אֶת הַפֶּת דְּאִם כֵּן הֵוּ לֵהוּ פֶּת עֵקֶר וְהֵן

שִׁיעוּרָן בְּרַמּוּזִים. **"אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן"**, **אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אֶרֶץ שְׁכַל שִׁיעוּרִיָּה כְּזִיתִים**. **כָּל שִׁיעוּרִיָּה סָלְקָא דַּעְתָּהּ?! וְהָא אִיכָּא הִנָּה דְאִמְרוּ! אֵלָּא אֶרֶץ שְׂרׁוּב שִׁיעוּרִיָּה כְּזִיתִים**. **"דִּבְשָׁ", כְּכוֹתַבֶּת הַגִּסָּה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים**. וְאִידָּהּ —

הַנִּי שִׁיעוּרִין בְּהִדְיָא מִי כְּתִיבִי? אֵלָּא מִדְּרַבְּנֵי, וְקִרְא אֲסַמְכְּתָא בַּעֲלָמָא. **רַב חֲסֵדָא וְרַב הַמְנוּנָא הֵווּ יְתִבִי בְּסַעוּדָתָא**. **אֵיִיתּוֹ לְקַמְיָהּוּ תַּמְרֵי וְרַמּוּזֵי**. **שָׁקֵל רַב הַמְנוּנָא, בְּרִיָּה אַתְּמִרֵי בְּרִישָׁא**. **אָמַר לִיָּה רַב חֲסֵדָא: לֹא סָבַר לֵה מִר לְהָא דְאָמַר רַב יוֹסֵף, וְאִיתִימָא רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַמוֹקֵדִם בְּפֶסוּק זֶה קוֹדֵם לְבָרְכָה? "אָמַר לִיָּה: זֶה שְׁנֵי לֶ"אֶרֶץ", וְזֶה חֲמִישִׁי לֶ"אֶרֶץ"**. **אָמַר לִיָּה: מֵאֵן יַחֲדִיב לוֹ נִגְרִי דְּפִרְזֵלָא וְנִשְׁמַעִינָה**.

^(א)**אִיתְמַר: הִבִּיאוּ לַפְּנִיָּהם תַּאֲנִים וְעֲנָבִים בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה, אָמַר רַב הוּנָא: טַעוּנִים בָּרְכָה לַפְּנִיָּהם וְאֵין טַעוּנִים בָּרְכָה לְאַחֲרֵיהֶם**. וְכֵן **אָמַר רַב נַחֲמָן: טַעוּנִים בָּרְכָה לַפְּנִיָּהם וְאֵין טַעוּנִים בָּרְכָה לְאַחֲרֵיהֶם**. וְרַב **שִׁשֶּׁת אָמַר: טַעוּנִין בָּרְכָה בִּין לַפְּנִיָּהם בִּין לְאַחֲרֵיהֶם**. **שָׂאֵין לָהּ דְּבָר שְׁטַעוֹן בָּרְכָה לִפְנָיו וְאֵין טַעוֹן בָּרְכָה לְאַחֲרָיו אֵלָּא פֶּת הַבָּאָה בְּכִסְיָנוּ בְּלַבַּד**. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי חֲזִיא **דְאָמַר רַבִּי חֲזִיא: פֶּת פּוֹטֵרֶת כָּל מִינֵי מִאֲכָל, וַיִּזַּן פּוֹטֵר כָּל מִינֵי מִשְׁקִים**. **"אָמַר רַב פֶּפְא: הִלְכְּתָא דְּבָרִים הַבָּאִים מִחֲמַת הַסְּעוּדָה בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה — אֵין טַעוּנִים בָּרְכָה לֹא לַפְּנִיָּהם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם**. וְשִׁלָּא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה **בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה — טַעוּנִים בָּרְכָה לְאַחֲרֵיהֶם**. **לְאַחַר הַסְּעוּדָה — טַעוּנִים בָּרְכָה בִּין לַפְּנִיָּהם בִּין לְאַחֲרֵיהֶם**. ^(ב)**שָׂאֵלוּ אֶת כֵּן זֹמָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ דְּבָרִים הַבָּאִים מִחֲמַת הַסְּעוּדָה בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה אֵינָם טַעוּנִים בָּרְכָה לֹא לַפְּנִיָּהם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם? אָמַר לָהֶם: הוּאִיל וּפֶת פּוֹטֵרֶתָן**. **אִי הָכִיל, יִין נָמִי נִפְטָרִיָּה פֶּת! שְׂאֵנִי יִין**

דְּגוּרִם

בְּמוּצִיא קִטְנִיּוֹת מִצְנִיעוֹ לְזִיתִים נִקָּב בְּמוּצִיא זֵית מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאַנְזִיִּים נִקָּב בְּמוּצִיא אֲנָז מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רַמּוּזִים אֲכַל שֶׁל אֲמֵן הַעוֹמֵד לְמִכָּר לֹא הָיִי שְׁעוּרָה בְּהֵכִי: שָׂרַב שְׁעוּרָה – אֲכִילַת חֶלֶב דֵּם נוֹתֵר וּפְגוּל: דְּבֹשׁ – הָאִמּוֹר בַּתּוֹרָה הוּא דְּבֹשׁ תְּמָרִים וְכוּתֻבַּת הִיא תְּמָרָה: זֶה שְׁנֵי לֶאֱרֹן – אֶרֶן זֵית שָׁמֶן וְדְבֹשׁ דְּכַתִּיב בְּסִיפָה דְּקָרָא הַפִּסִּיק אֶרֶן אֶת הַסֵּדֶר וְחִזֵּר לַעֲשׂוֹת זִיתִים וְתַמְרִים חֲשׂוּבִים מִתְּאֵנִים וְרַמּוּזִים שְׁהִרְמוּן חֲמִישִׁי לֶאֱרֹן הַבְּתוּבָה בִּרְאֵשׁ הַמִּקְהָל וְדְבֹשׁ שְׁנֵי לֶאֱרֹן הַבְּתוּבָה בְּסוּפוֹ: מֵאֵן יַחֲדִיב לוֹ נִגְרִי דְּפִרְזֵלָא – רַגְלִים שֶׁל בְּרוֹן: וְנִשְׁמַעֲנָה – נִשְׁמַשְׁךְ וְנִלְךְ אַחֲרָיִךְ תַּמִּיד: הִבִּיאוּ לַפְּנִיָּסִם תְּאֵנִים וְעֲנָבִים בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה – וְלֹא לִלְפֶת אֶת הַפֶּת דא"כ הוּוּ לֵהוּ טוֹפֵלָה וְאֵין חוּלֵק בְּדָבָר שֶׁאֵין טַעוֹן בָּרְכָה לֹא לִפְנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו אֶלָּא לַעֲמִים שֶׁבֹא לְמַתַּן אֶת פִּי בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה בְּפִרּוֹת: מְבַרֵךְ לַפְּנִיָּסִם – דְּלֹא טוֹפֵלָה נִינְהוּ: וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם – דְּבַהֲמ"ו פּוֹטֵרֶתָן: בִּין לַפְּנִיָּסִם בִּין לְאַחֲרֵיהֶם – דָּלָא פֻטֵּר אֶלָּא מִזֵּי דְּזִין וְהָיִי לֹא זִינוּ: פֶּת הַבָּאָה בְּכִסְיָנוּ – לְאַחַר אֲכִילָה וּבַהֲמ"ו הִיוּ רַגְלִים לְהִבִּיא פִּסְקִין וְהֵן קְלִיּוֹת לְפִי שְׁנִינִן לֵלֵב בְּדִאֲמֵרֵי' בַּעֲלָמָא (שִׁירוּבִין כט:.) הָנִי פִּסְקִי דְּמַעֲלוּ לְלִבָּא וּמִבִּיאִין עֲמָהֶן פֶּת שְׁנַלְשָׁה עַם תַּבְּלִין כַּעַן אוֹבִלְיִא"ש שְׁלֵנוּ וַיֵּשׁ שְׁעוּשִׁין אוֹתָן כַּמִּין צַפּוּרִים וְאִילָנוֹת וְאוֹכְלִין מֵהֶן דָּבָר מוֹעֵט וּמַתּוֹךְ שְׁנוֹתֵנִים בַּהּ תַּבְּלִין הַרְבֵּה רַאנְזִים וְשִׁקָּדִים וּמִאֲכָלָה מוֹעֵט לֹא הִטְעִינוּהָ בָּרְכָה מִעַן ג' מִיָּדִי דְּהֵנָּה אִפֶּת אֵרְוִי וְדַחַן דְּאִמְרִיעַן בְּפִרְקִין (דף לו:.) בַּתְּחִלָּה בּוֹרֵא מִינֵי מִזוּנוֹת וּלְבִסּוּף וְלֹא כְּלוֹם: פֶּת פּוֹטֵרֶת – בִּין לַפְּנִיָּסִם בִּין לְאַחֲרֵיהֶם: דְּבָרִים הַבָּאִים מִחֲמַת הַסְּעוּדָה – לִלְפֶת בָּהֶן אֶת הַפֶּת: אֵין טַעוּנִין בָּרְכָה – דְּהֵוּ לֵהוּ טוֹפֵלָה הִלְכָךְ כָּל מַדִּי בִּין מִזוֹן בִּין פִּרּוֹת שֶׁהִבִּיאוּ לְלַפֶּת אֵין בּוֹ בָּרְכָה לֹא לִפְנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו: שֶׁלֹּא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה – כַּגּוֹן דְּיוֹסָא וְכוּ כְּרוֹב וְתַרְדִּין שְׂאִינן לַפֶּת וּבִיאִין לְמִזוֹן וְלִשְׂבָּע: טַעוּנִין בָּרְכָה לַפְּנִיָּה – דְּלֹא טוֹפֵלָה נִינְהוּ וְאֵינן בְּכָלֵל לְחֵם דְּנִפְטֹר בְּבִרְכַּת הַמוּצִיא: וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן – דְּמִינֵי מִזוֹן נִינְהוּ וּבִרְכַּת הַמִּזוֹן פּוֹטֵרֶתָן: דְּבָרִים הַרְגִּילִין לֵבֹא לְאַחַר סְעוּדָה – כַּגּוֹן פִּרּוֹת אִפִּי' דְּבִיאִין בַּתּוֹךְ הַסְּעוּדָה שֶׁלֹּא מִחֲמַת לַפֶּת: טַעוּנִין בָּרְכָה בִּין לַפְּנִיָּהן – דְּלֹא טוֹפֵלָה נִינְהוּ: בִּין לְאַחֲרֵיהֶם – דָּאֵין בִּרְכַּת הַמִּזוֹן פּוֹטֵרֶתָן דְּלֹא מִזוּנֵי נִינְהוּ:

מסורת הש"ס

א לקמן מד:: מסכת סופרים;

נדה נא:: חולין קיא:: משנה נדה

ב סוכה ה:

ג עירובין ד.

ד משנה כלים

תורה אור השלם

ארץ חשדה ושערה ונפו ותאנה ורמון ארץ־זית שמו ודבש [דברים ח, ח]

הַגָּדָה וְהַלֵּל אֲסַח דַּעְתָּה אֶלָּא וְזֹא טַעֲמָא הָיוּ בִּין דְּרַחֲמָנָא קְדַעָה חוּבָה דְּכַתִּיב עַל מַצּוֹת וּמִרְרִים יִאֲכָלְהוּ הָיוּ כַּמּוֹ דְּבָרִים הַרְגִּילִין לֵבֹא מִחֲמַת הַסְּעוּדָה דַּפֵּת פּוֹטֵרֶתָן:

מסורת הש"ס
א אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קוט; תנא דבי אליהו רבה; דברים רבה
גליון הש"ס
גמ' אלא כי הא דא"ח בר אשי. עי' ברמב"ן במלחמות פ"ב דשבת בד"ה ועוד כתב הר"ף הא דרב גידל: גמ' שלש תכיפות הן. עי' לקמן דף כ"ב ע"ב תוס' ד"ה תכף: רש"י ד"ה לנטילת ידים דמים אחרונים. כן מבואר בסוגיון. אבל במ"ד דברים ובירושלמי פ' א"ע מבואר דקאי על נטילה ראשונה. ועיין תוס' סוטה דף ל"ט ע"א ד"ה כל וצ"ע:
תורה אור השלם

ופסד ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו (ויקרא א, ד)

ויאמר אליו לבן אס־נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ונזכרני והנה בגלגלך (בראשית ל, כז)

והי מטא הפסיד אתו גביתו ועל כל־אשר ישלח ונזכר והנה את־בית המצרי בגלגל יוסף וזמי ברכת והנה בכל־אשר ישלח גבית ובשדה (בראשית לט, ה)

דגורם בַּרְכָּה לַעֲצֻמוֹ – בַּבְּמָה מְקוּמוֹת הוּא בָּא וּמְבָרְכִין עָלָיו וְאֵע"פ

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

לְחֻמְנִיּוֹת פרש"י אובליא"ש וְלֹא נִהְיָרָא דִּאֲ"כ אִפְּלוּ לֹא קָבַע נָמִי לְבָרִיךְ הַמוֹצִיא שְׁרָרִי הוּא לָחֵס גָּמוּר שְׁרָרִי סוֹפּוֹ עֵסָה וְנִרְאָה לְפָרֵשׁ דְּהִינּוּ נִילי"ש מִיְהוּ כִּי קָבַע סְעוּדָתָה עָלֶיהָ מְבָרֵךְ עָלָיו הַמוֹצִיא כְּמוֹ בַּפּוּרִים מִיְהוּ רַבִּינוּ שְׁמֹשׁוֹן פֶּרֶשׁ דִּלִּין לְבָרֵךְ עָלָיו הַמוֹצִיא דְּהִי כְּמוֹ זֵיוָסָא:

סֵלֶךְ אֲתָמֵר מִשְׁמַע שְׁזָרְכֵן הִיָּה לְסַלֵּךְ הַשְּׁלָחַן קֹדֶם בַּהמ"ז וְלִכְאוּרָה קֶשֶׁה לְמִנְהַג שְׁלָנוּ שְׁאִינוּ מְקַפִּידִים שֶׁלֹּא לְסַלֵּךְ הַלָּחֵס קֹדֶם וְשֹׁמֵא בִּימֵיהֶם נָמִי לֹא הָיוּ מְסַלְּחִין הַשְּׁלָחַן מִקֻּמִּי הַמְבָרֵךְ כִּי אִם מוֹלַפְנֵי שְׁאָר הַמְסַבִּין לְפִי שְׁהָיוּ לְהֵן שְׁלַחנֹת קֻטְנִים וְכָל אֶחָד לִפְנֵי עַצְמוֹ אוֹכֵל עַל שְׁלַחנֹו אֲבָל אִנוּ שְׁרָגִילִים לֹאֲכַל כְּלָנוּ עַל שְׁלַחַן אֶחָד אִין נָהָה לְסַלֵּךְ הַשְּׁלָחַן עַד

לְאַחַר בִּרְכַּת הַמִּזוֹן: **רַבִּי זִירָא** לֹא אָבָל תַּמָּה לְפִי מַה שְׁמַפְרָשִׁים הַעוֹלֵם הֵב לָן וַיִּבְרַךְ אִסּוּר לְמַשְׁתֵּי בָּלֹא בִּרְכָה שְׁלַפְנֵי אֲמַאי לֹא אֲבָל לְבָרִיךְ עָלֶיהָ וְלִכּוֹל וְשֹׁמֵא הִיָּה תַבְשִׁיל שְׁהִיָּה בּוֹ פֶת וְהִיָּה צִירִךְ בִּרְכַּת הַמוֹצִיא וּנְט"י וְטַרַח הִיָּה לַעֲשׂוֹת כָּל כֶּךָ: **אַתְבָּא דְרִישׁ גְּלוּתָא** סְמִכִּינוּ מִי שֶׁשָּׂכַח לֹאֲכַל אֲפִיקוּמֵן וְאִמֵּר הֵב לָן וַיִּבְרַךְ אִינוּ הִסַּח הַדַּעַת זָאֵנָן אֲתַבָּא דְרַחֲמָנָא סְמִכִּין וְאִם שָׂכַח וַיִּבְרַךְ וְלֹא אֲבָל אֲפִיקוּמֵן א"צ לְחֹזֵר דְּכָל מַצּוֹת לָשֵׁם מַצָּה עֲשׂוּיֹת וְהָא דְאִמְרִינוּ כִּי אִמֵּר הֵב לָן וַיִּבְרַךְ אִסּוּר לְמַשְׁתֵּי וְכּוּן אִסּוּרִים בְּלָן הָיוּ דְּנֻקָּא כִּי אִמֵּר בְּעַל הַבַּיִת אֲבָל לֹא אוֹרַח (וְכִי אִסּוּרִים בְּלָן הָיוּ כִּי אִמֵּר בַּע"ה"ב אֲבָל בַּשֶּׁבִיל אוֹרַח אִינֵן נֶאֱסָרִין) וְאִף אִיהוּ גּוֹפֵא יִכּוֹל לְחֹזֵר וְלֹאֲכַל עַם בַּע"ה"ב: אֲתַבָּא דְרִישׁ גְּלוּתָא סְמִכִּין – וּכְשֶׁרְגִיל לֹאֲכַל מִינֵי פְרוֹת וּמִבִּיאִין לָהֶם בָּהּ אַחֵר זֶה יֵשׁ אוֹמֵר שְׁצִירֶךְ לְבָרֵךְ אֲבָל חַד וְחַד לְפִי שְׁאִינִן יוֹדְעִים אִם וְיָמֵן לָהֶם בַּע"ה"ב יוֹתֵר וְנִרְאָה שְׁאִין צִירֶךְ לְבָרֵךְ לְפִי שְׁסוּמִכִּין עַל שְׁלַחַן בַּע"ה"ב וְהָיוּ דְּבִי רִישׁ גְּלוּתָא: תַּכָּף לְנִטְיִילַת וְיָדִים בִּרְכָה – וְהַלְבֵּךְ בִּינוּן שְׁטַגֵּל יָגִידוּ בְּאַחֲרוֹנֶיהָ לְאַחַר סְעוּדָה אִסּוּר לֹאֲכַל עַד שְׁיִבְרַךְ וְהוּא הָיוּ אִם אִמֵּר הֵב לָן וַיִּבְרַךְ אֲפִי' בָּלֹא נְטִילָה: בֶּרֶךְ עַל הַפֶּת פֶּטֶר אֶת הַפִּרְפֻּרֶת – נִרְאָה דְּמִרְרִי בְּפִרְפֻּרֶת שְׁבַתוֹךְ הַסְּעוּדָה דְּאִי בְּפִרְפֻּרֶת שְׁלֹאֲחַר הַסְּעוּדָה

כָּל כֶּךָ: **אַתְבָּא דְרִישׁ גְּלוּתָא** סְמִכִּינוּ מִי שֶׁשָּׂכַח לֹאֲכַל אֲפִיקוּמֵן וְאִמֵּר הֵב לָן וַיִּבְרַךְ אִינוּ הִסַּח הַדַּעַת זָאֵנָן אֲתַבָּא דְרַחֲמָנָא סְמִכִּין וְאִם שָׂכַח וַיִּבְרַךְ וְלֹא אֲבָל אֲפִיקוּמֵן א"צ לְחֹזֵר דְּכָל מַצּוֹת לָשֵׁם מַצָּה עֲשׂוּיֹת וְהָא דְאִמְרִינוּ כִּי אִמֵּר הֵב לָן וַיִּבְרַךְ אִסּוּר לְמַשְׁתֵּי וְכּוּן אִסּוּרִים בְּלָן הָיוּ דְּנֻקָּא כִּי אִמֵּר בְּעַל הַבַּיִת אֲבָל לֹא אוֹרַח (וְכִי אִסּוּרִים בְּלָן הָיוּ כִּי אִמֵּר בַּע"ה"ב אֲבָל בַּשֶּׁבִיל אוֹרַח אִינֵן נֶאֱסָרִין) וְאִף אִיהוּ גּוֹפֵא יִכּוֹל לְחֹזֵר וְלֹאֲכַל עַם בַּע"ה"ב: אֲתַבָּא דְרִישׁ גְּלוּתָא סְמִכִּין – וּכְשֶׁרְגִיל לֹאֲכַל מִינֵי פְרוֹת וּמִבִּיאִין לָהֶם בָּהּ אַחֵר זֶה יֵשׁ אוֹמֵר שְׁצִירֶךְ לְבָרֵךְ אֲבָל חַד וְחַד לְפִי שְׁאִינִן יוֹדְעִים אִם וְיָמֵן לָהֶם בַּע"ה"ב יוֹתֵר וְנִרְאָה שְׁאִין צִירֶךְ לְבָרֵךְ לְפִי שְׁסוּמִכִּין עַל שְׁלַחַן בַּע"ה"ב וְהָיוּ דְּבִי רִישׁ גְּלוּתָא: תַּכָּף לְנִטְיִילַת וְיָדִים בִּרְכָה – וְהַלְבֵּךְ בִּינוּן שְׁטַגֵּל יָגִידוּ בְּאַחֲרוֹנֶיהָ לְאַחַר סְעוּדָה אִסּוּר לֹאֲכַל עַד שְׁיִבְרַךְ וְהוּא הָיוּ אִם אִמֵּר הֵב לָן וַיִּבְרַךְ אֲפִי' בָּלֹא נְטִילָה: בֶּרֶךְ עַל הַפֶּת פֶּטֶר אֶת הַפִּרְפֻּרֶת – נִרְאָה דְּמִרְרִי בְּפִרְפֻּרֶת שְׁבַתוֹךְ הַסְּעוּדָה דְּאִי בְּפִרְפֻּרֶת שְׁלֹאֲחַר הַסְּעוּדָה

הָא פֶּסַק רַב פֶּפֶא דְּבָרִים הִבָּאִים לְאַחַר סְעוּדָה טַעוּיִין בִּרְכָה לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם וְרַש"י פֶּרֶשׁ פִּרְפֻּרֶת מִינֵי דְגִידִים וּפְרָגִיוֹת וּקְצַת קֶשֶׁה א"כ מֵאי קמ"ל דְּבָרֵךְ עַל הַפִּרְפֻּרֶת דָּלֹא פֶטֶר אֶת הַפֶּת וְנִרְאָה כְּפִירוּשׁ ר"ח דְּפֶרֶשׁ דְּפִרְפֻּרֶת פֶּת צְנוּמָה בְּקַעֲרָה דְּלִית בָּהּ תּוֹרִיתָא דְּנִהְמָא דְּמְבָרְכִין עָלֶיהָ בּוֹרָא מִינֵי מִזוֹנוֹת וְהִשְׁתָּא נִיחָא

דִּאֲצַרְתִּירָךְ לֹאֲשַׁמְעִינוּ בֶּרֶךְ עַל הַפִּרְפֻּרֶת לֹא פֶטֶר אֶת הַפֶּת אֵע"ג דְּהוּא מִין פֶּת וְכּוּן מִשְׁמַע בְּגִמְרָא דְחֻשִׁיב פִּרְפֻּרֶת מַעֲשֶׂה קִדְרָה וּמַעֲשֶׂה קִדְרָה הָיוּ חֻלְקָא

טַרְגִּים וְטוֹסַפִּי בְּדִאמְרִינוּ לְעִיל (בִּרְכוֹת לו.). **הַסִּבּוּ** אֶחָד מְבָרַךְ לְכַדָּן וְאִנוּ אִין לָנוּ הַסִּבָּה אֲלֹא בִּפְתַּ בְּלִבְדּ וּפֶת מְהֵי אֲפִי' בָּלֹא הַסִּבָּה דְּדוּקָא לְדִידֵיהּ שְׁהָיוּ אוֹכְלִים בַּהַסִּבָּה הָיוּ צָרִיכִים הַסִּבָּה אֲלֹא יוֹשִׁיבָה שְׁלָנוּ הָיוּ קְבִיעוּתִין לָנוּ כַּהַסִּבָּה דִּידֵיהּ שְׁהֶם הָיוּ רָגִילִים כָּל אֶחָד לְהַסֵּב עַל מַמְוָתוֹ וְעַל שְׁלַחנֹו אֲבָל עַכְשָׁו כְּלָנוּ אוֹכְלִים עַל שְׁלַחַן אֶחָד וּכְשֶׁאִנוּ אוֹכְלִין יַחַד הָיוּ קְבִיעוּתָנוּ וְהִבָּא דְקֹאֲמֵר הָיוּ יוֹשְׁבִין וְכו' בְּגִמְרָא מִשְׁמַע דְּמִרְרִי בִין בְּבִרְכַּת הַמוֹצִיא בִין בְּבִרְכַּת הַמִּזוֹן בַּבַּהמ"ז כַּעֲבָדָא דְתַלְמוּדִי דָּרַב בְּבִרְכַּת הַמוֹצִיא מֵהִיָּא דְפִלְגִי צִינוּן אִי בְּעֵי הַסִּבָּה וּמִיְהוּ בְּנִי אֶדֶם הַאוֹכְלִים בְּדָרְךָ וְהוֹלִכִים וְלֹא יִשְׁבּוּ כָּל אֶחָד מְבָרֵךְ לַעֲצֻמוֹ וא"ת מֵאי שָׁנָא דְבְּגִמְרָא אִפְּלוּ לֹא הַסִּבּוּ אֶחָד מְבָרֵךְ לְכָלִם בִּירוּשְׁלָמִי פִרִּיךְ וּמַשְׁתֵּי מִשּׁוֹם דְּבְגִמְרָא כָּלִם נֶהְגִּים בְּיַחַד אֲבָל אֲכִילָה וְשַׁתִּיָּה אִינֵה בָּאָה אֲלֹא לָהּ אַחֵר זֶה:

מב.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פג' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' ו ז:

ב מו"י פג' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסח סעי' ו ז ח:

ג מו"י פד' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קעט סעי' ב:

ד מו"י פג' מהל' מעשה הקרבנות הל' יב:

ה מו"י פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יז, טוש"ע או"ח סי' קיא סעי' א:

ו מו"י פו' מהל' ברכות הל' כ, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסו סעי' א:

ז מו"י פד' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טור או"ח סי' קעו:

ח מו"י פא' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ריג סעי' א:

מב:

עין משפט
גור מצוה

א מו"י פד' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טור או"ח סי' קעד:

ב מו"י פד' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טור או"ח סי' קעד, ש"ע או"ח סי' ריג סעי' א:
ג טוש"ע או"ח סי' קעד סעי' ד:

ד מו"י פד' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קעד סעי' ד:

ה מו"י פד' מהל' ברכות הל' יו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קעו סעי' א:

ו מו"י פד' מהל' ברכות הל' יו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קעו סעי' א:

ז מו"י פא' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' יא:

ח מו"י פא' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' יא:

ואע"פ שאין מביאין את המגמר אלא לאחר סעודה. וכבר ברכו ברפת המזון ויש בזה להם יין בתוך המזון כו' – בגמ' מפרש טעמא (ד' מנ). והוא אומר על המגמר – אותו שברך על היין הוא מברך על המגמר שהיו רגילים להביא לפניהם אחר אכילה אבקת רובלין על האש במקנות לריוח טוב ומברכים עליו בזרז עצי בשרמים:
לאחר סעודה – לאחר בהמ"ז שאינו מנצרכי סעודה רפ"י דכי מי שברך על היין שהתחיל בברכות אחרונות בזמקן:
גמ' לא שנו – היין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון:
אלא בשבתות וימים טובים, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין. אבל בשאר ימות השנה, מברך על כל כוס וכוס.
ואתמר נמי:
אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא בשבתות וימים טובים, ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ, ובשעת הקזת דם, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין. אבל בשאר ימות השנה – מברך על כל כוס וכוס.
רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא בשבתות וימים טובים, ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ, ובשעת הקזת דם, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין. אבל בשאר ימות השנה – מברך על כל כוס וכוס.
רבה בר מרי איקלע לבי רבא בחול. חזייה דבריה לפני המזון, והדר בריה לאחר המזון. אמר ליה: יישר. וכו'
אמר רבי יהושע בן לוי. רב יצחק בר יוסף איקלע לבי אביי ביום טוב. חזייה דבריה אפל פסא וכסא. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יהושע בן לוי?!
אמר ליה: נמלה אנא.
איבעיא להו: בא להם יין בתוך המזון מהו שיפטור את היין שלאחר המזון? אם תימצי לומר ברה על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון – משום דזה לשתות וזה לשתות. אבל הכא – דזה לשתות, וזה לשרות – לא. או דילמא לא שנה.
רב אמר: פוטר, ורב כהנא אמר: אינו פוטר.
רב נחמן אמר: פוטר, ורב ששת אמר: אינו פוטר.
רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי: אינו פוטר.
איתיביה רבא לרב נחמן: בא להם יין בתוך המזון – כל אחד ואחד מברך לעצמו.
לאחר המזון – אחד מברך לכולם.
אמר ליה, הכי קאמר: אם לא בא להם יין בתוך המזון אלא לאחר המזון, אחד מברך לכולם.
ברה על הפת, פטר את הפרפרת.
על הפרפרת, לא פטר את הפת.
בית שמאי אומרים: אף לא מעשה קדוה.
איבעיא להו: בית שמאי ארישא פליגי, או דילמא אסיפא פליגי?
דקאמר תנא קמא ברה על הפת – פטר את הפרפרת, וכל שפן מעשה קדוה.
ואתי בית שמאי למימר לא מיבעיא פרפרת דלא פטרה להו פת, אלא אפילו מעשה קדוה נמי לא פטרה.
או דילמא אסיפא פליגי, דקתני: ברה על הפרפרת – לא פטר את הפת.
פת הוא דלא פטר אבל מעשה קדוה – פטר.
ואתו בית שמאי למימר ואפילו מעשה קדוה נמי לא פטר.
תיקו.
^[דרושה הוספה מקור]
היו יושבין כל אחד ואחד כו'.
הסבו – איזו, לא הסבו – לא.
ורמינהו: עשרה שהיו הולכים בדרה, אף על פי שכולם אוכלים מפכר אחד – כל אחד ואחד מברך לעצמו.
ישבו לאכול, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מפכרו – אחד מברך לכולם.
קתני "ישבוי" אף על פי שלא הסבו!
אמר רב נחמן בר יצחק: כגון דאמרי "גיזיל וניכול לחמא בדוה פלז".
כי נח נפשיה דרב, אזול תלמידיה בתריה.
פי הדרי, אמרי: גיזיל וניכול לחמא אנדר דנק.
בתר דברכי, יתבי וקא מיבעיא להו: "הסבו" דוקא תנו, אבל ישבו לא, או דילמא בינו דאמרי "גיזיל וניכול ריפתא בדוכתא פלגיתא" – כי הסבו דמי?
לא הוה בידייהו.
קם רב אדא בר אבהו

ביצד מברכין פרק שישי ברכות

טעמא (ד' מנ). והוא אומר על המגמר – אותו שברך על היין הוא מברך על המגמר שהיו רגילים להביא לפניהם אחר אכילה אבקת רובלין על האש במקנות לריוח טוב ומברכים עליו בזרז עצי בשרמים:
לאחר סעודה – לאחר בהמ"ז שאינו מנצרכי סעודה רפ"י דכי מי שברך על היין שהתחיל בברכות אחרונות בזמקן:
גמ' לא שנו – היין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון:
אלא בשבתות וימים טובים, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין. אבל בשאר ימות השנה, מברך על כל כוס וכוס.
ואתמר נמי:
אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא בשבתות וימים טובים, ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ, ובשעת הקזת דם, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין. אבל בשאר ימות השנה – מברך על כל כוס וכוס.
רבה בר מרי איקלע לבי רבא בחול. חזייה דבריה לפני המזון, והדר בריה לאחר המזון. אמר ליה: יישר. וכו'
אמר רבי יהושע בן לוי. רב יצחק בר יוסף איקלע לבי אביי ביום טוב. חזייה דבריה אפל פסא וכסא. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יהושע בן לוי?!
אמר ליה: נמלה אנא.
איבעיא להו: בא להם יין בתוך המזון מהו שיפטור את היין שלאחר המזון? אם תימצי לומר ברה על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון – משום דזה לשתות וזה לשתות. אבל הכא – דזה לשתות, וזה לשרות – לא. או דילמא לא שנה.
רב אמר: פוטר, ורב כהנא אמר: אינו פוטר.
רב נחמן אמר: פוטר, ורב ששת אמר: אינו פוטר.
רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי: אינו פוטר.
איתיביה רבא לרב נחמן: בא להם יין בתוך המזון – כל אחד ואחד מברך לעצמו.
לאחר המזון – אחד מברך לכולם.
אמר ליה, הכי קאמר: אם לא בא להם יין בתוך המזון אלא לאחר המזון, אחד מברך לכולם.
ברה על הפת, פטר את הפרפרת.
על הפרפרת, לא פטר את הפת.
בית שמאי אומרים: אף לא מעשה קדוה.
איבעיא להו: בית שמאי ארישא פליגי, או דילמא אסיפא פליגי?
דקאמר תנא קמא ברה על הפת – פטר את הפרפרת, וכל שפן מעשה קדוה.
ואתי בית שמאי למימר לא מיבעיא פרפרת דלא פטרה להו פת, אלא אפילו מעשה קדוה נמי לא פטרה.
או דילמא אסיפא פליגי, דקתני: ברה על הפרפרת – לא פטר את הפת.
פת הוא דלא פטר אבל מעשה קדוה – פטר.
ואתו בית שמאי למימר ואפילו מעשה קדוה נמי לא פטר.
תיקו.
^[דרושה הוספה מקור]
היו יושבין כל אחד ואחד כו'.
הסבו – איזו, לא הסבו – לא.
ורמינהו: עשרה שהיו הולכים בדרה, אף על פי שכולם אוכלים מפכר אחד – כל אחד ואחד מברך לעצמו.
ישבו לאכול, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מפכרו – אחד מברך לכולם.
קתני "ישבוי" אף על פי שלא הסבו!
אמר רב נחמן בר יצחק: כגון דאמרי "גיזיל וניכול לחמא בדוה פלז".
כי נח נפשיה דרב, אזול תלמידיה בתריה.
פי הדרי, אמרי: גיזיל וניכול לחמא אנדר דנק.
בתר דברכי, יתבי וקא מיבעיא להו: "הסבו" דוקא תנו, אבל ישבו לא, או דילמא בינו דאמרי "גיזיל וניכול ריפתא בדוכתא פלגיתא" – כי הסבו דמי?
לא הוה בידייהו.
קם רב אדא בר אבהו

אחד

הוא יין שברך על היין הוא מברך על המגמר שהיו רגילים להביא לפניהם אחר אכילה אבקת רובלין על האש במקנות לריוח טוב ומברכים עליו בזרז עצי בשרמים:
לאחר סעודה – לאחר בהמ"ז שאינו מנצרכי סעודה רפ"י דכי מי שברך על היין שהתחיל בברכות אחרונות בזמקן:
גמ' לא שנו – היין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון:
אלא בשבתות וימים טובים, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין. אבל בשאר ימות השנה, מברך על כל כוס וכוס.
ואתמר נמי:
אמר רבה בר מרי אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא בשבתות וימים טובים, ובשעה שאדם יוצא מבית המרחץ, ובשעת הקזת דם, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין. אבל בשאר ימות השנה – מברך על כל כוס וכוס.
רבה בר מרי איקלע לבי רבא בחול. חזייה דבריה לפני המזון, והדר בריה לאחר המזון. אמר ליה: יישר. וכו'
אמר רבי יהושע בן לוי. רב יצחק בר יוסף איקלע לבי אביי ביום טוב. חזייה דבריה אפל פסא וכסא. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יהושע בן לוי?!
אמר ליה: נמלה אנא.
איבעיא להו: בא להם יין בתוך המזון מהו שיפטור את היין שלאחר המזון? אם תימצי לומר ברה על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון – משום דזה לשתות וזה לשתות. אבל הכא – דזה לשתות, וזה לשרות – לא. או דילמא לא שנה.
רב אמר: פוטר, ורב כהנא אמר: אינו פוטר.
רב נחמן אמר: פוטר, ורב ששת אמר: אינו פוטר.
רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי: אינו פוטר.
איתיביה רבא לרב נחמן: בא להם יין בתוך המזון – כל אחד ואחד מברך לעצמו.
לאחר המזון – אחד מברך לכולם.
אמר ליה, הכי קאמר: אם לא בא להם יין בתוך המזון אלא לאחר המזון, אחד מברך לכולם.
ברה על הפת, פטר את הפרפרת.
על הפרפרת, לא פטר את הפת.
בית שמאי אומרים: אף לא מעשה קדוה.
איבעיא להו: בית שמאי ארישא פליגי, או דילמא אסיפא פליגי?
דקאמר תנא קמא ברה על הפת – פטר את הפרפרת, וכל שפן מעשה קדוה.
ואתי בית שמאי למימר לא מיבעיא פרפרת דלא פטרה להו פת, אלא אפילו מעשה קדוה נמי לא פטרה.
או דילמא אסיפא פליגי, דקתני: ברה על הפרפרת – לא פטר את הפת.
פת הוא דלא פטר אבל מעשה קדוה – פטר.
ואתו בית שמאי למימר ואפילו מעשה קדוה נמי לא פטר.
תיקו.
^[דרושה הוספה מקור]
היו יושבין כל אחד ואחד כו'.
הסבו – איזו, לא הסבו – לא.
ורמינהו: עשרה שהיו הולכים בדרה, אף על פי שכולם אוכלים מפכר אחד – כל אחד ואחד מברך לעצמו.
ישבו לאכול, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מפכרו – אחד מברך לכולם.
קתני "ישבוי" אף על פי שלא הסבו!
אמר רב נחמן בר יצחק: כגון דאמרי "גיזיל וניכול לחמא בדוה פלז".
כי נח נפשיה דרב, אזול תלמידיה בתריה.
פי הדרי, אמרי: גיזיל וניכול לחמא אנדר דנק.
בתר דברכי, יתבי וקא מיבעיא להו: "הסבו" דוקא תנו, אבל ישבו לא, או דילמא בינו דאמרי "גיזיל וניכול ריפתא בדוכתא פלגיתא" – כי הסבו דמי?
לא הוה בידייהו.
קם רב אדא בר אבהו

וא"ת אמאי המתנו למבעי עד ברפת המזון והיאך ברכו על הפת מתחלה וי"ל שחא מירי דישבו לאכל זה אחר זה וברך כל אחד לעצמו המוציא:
עשרה בני אדם שהיו מהלכין כו' נזל ונכול לחמא כו' בישובו והסבו דמיא והשתא ניחא
הא דפריש במתני' דמירי בין בברפת המוציא בין בברפת המזון כדמשמע הבא מתוך הדברתא דעשרה בני אדם וכו' וא"ת אמאי המתינו למבעי עד ברפת המזון והיאך ברכו על הפת מתחלה וי"ל שחא מירי דישבו לאכל זה אחר זה וברך כל אחד לעצמו המוציא:

מסורת הש"ס
א תוספתא ברכות

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הסבו אין וכו'.
תימה אמאי מקשה.
עי' רשב"א בחידושויו שבת דף נ"ט ע"ב ד"ה הא יש עליה חותם:

מסורת הש"ס
א תוספתא ברכות
ב שמות רבה; תוספתא ברכות
ג לקמן מו:
גליון הש"ס

גמ' שאני התם דמגו דקא מהניא ליה הסבה. ע"י לעיל דף ל"ט ע"א ברש"י ד"ה זקנה ובתוס' ד"ה נתן:

אֶהְדָר קַרְעָה לְאַחֲרֶיהָ – קרע שְׁקָרע ומה שְׁלֹאֲחֹר לַפְּנִים כְּדִי לַקְרַע קרע אַחֵר לְהַקְאוֹת אֶבֶל עַכְשָׁו כִּיּוֹם הַמִּיתָה עַל שֶׁהָיו גְּרִיבִים לְהוֹרָאָה וְאִין יוֹדְעִים לְהוֹרוֹת: קָמִי לְהוּ כו' – בְּקִרְמִינָן לַעִיל וע"כ מַעֲשֵׂי לֵה לֹאֲקוּמִי בְּרִיתָא בְּהָכִי וְקָמְנִי אַחַד מְבָרַךְ לְכֻלָּם דְּקָבִיעוּת הוּא: הִבִּיאוּ לָהֶם מַיִם – בָּךְ הָיו רְגִילוּסִים: נוֹטֵל וְדו אַחַת – לְקַבֵּל בַּה כּוּם שְׁשׁוּתָה לַפְּנִי הַמְּזוּן: עָלוּ – עַל הַמַּטּוֹת וְהַסְבּוּ: חֹזֵר וְנוֹטֵל ב' יָדָיו – שֶׁצִּירִךְ לֵאכֹל בְּשִׁטְיָהּ: אַע"פ שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בָּרַךְ לַעֲצֻמוֹ – צִירִכִּין עוֹד בְּרָכָה שְׁאִין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה פּוֹטְרָתָהּ שְׁאִין הֶרְאָשׁוֹן קָרִי שְׁלַפְנֵי הַמְּזוּן שְׁאִינוּ בְּמַקּוֹם סְעוּדָה וְהָאִי בְּתַרְא הוּא וְיֵין שְׁלַפְנֵי הַמְּזוּן: אֶחָד מְבָרַךְ לְכָלָן – דְּכִיּוֹן דְּהַסְבּוּ הַקָּבִיעוּ: קָשָׁא רִישָׁא – דְּקָמְנִי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרַךְ לַעֲצֻמוֹ: שְׁאִני אֹורְחִין דְּזַעֲפִיּהוּ לְמַעַקָר – סוּפֹן לְמַעַקָר וְלַעֲלוֹת וְלַהֲסֵב בְּמַקּוֹם אַחֵר שְׁאִין זֶה מַקּוֹם הַמַּסְבָּה אֶלָּא כֵּאֵן יִשְׁבּוּ עַד שִׁיתְכַּנְסוּ כָּל הַקְרוּאִים וְדָךְ בַּעֲלֵי בָתִּים עֲשִׁירִים הֵיךְ לְזִמָּן לְסַעֲדָתָם אֹורְחִים עָנִיִּים לְהָכִי קָרִי לְהוּ אֹורְחִים וְהָא דְאָמַר רַב יוֹן לֹא בַּעֲי הַסְבָּה אֶלָּא יִשְׁכְּבָה בַּעֲלָמָא שְׁלֹא בַּשַּׁעַת סְעוּדָה קָאָמַר אוֹ בַּשַּׁעַת סְעוּדָה וּבְמַקּוֹם סְעוּדָה: הוֹאִיל וְאִין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנּוּי – וְאִין לֵב הַמַּסְבִּין אֵל הַמְבָרַךְ אֶלָּא לְבַלַּע: מַכְלָל דְּאִפְּא עֲדִיף מֵנֶה – וְאִפ"ה כִּיּוֹן דְּאִתְחִיל בְּחָדָא עֲבִיד לְאִידָךְ: הַנוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה – בְּמַיִם אַחֲרוֹנִים הוּא מְזַמֵּן לְבַהמ"ז: חֲזִיָּה – רַבִּי חִיָּא לְרַב: דְּהֵנָּה מִרְתַּת – שְׁמָא רָאָה יָדִי מְלַכְלוּכִית אוֹ שְׁמָא הָאֲרַכְתִּי בְּאִכְלִיָּה יוֹתֵר מִדְּאִי: עָוֵן בְּבִרְכַּת מְזוּנָא קָאָמַר לָךְ – כֵּאֵן נָתַן לָךְ רֶשֶׁת לְבָרַךְ בַּהמ"ז שֶׁהַנוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה הוּא מְבָרַךְ: עַל הָרִים – שֶׁל מְגַמַּר: תַּמְרָתוֹ – קִיטוֹר הַעֲשָׂן שֶׁמִּתְמַמַּר וְעוֹלָה: הָא לֹא אֲרַח – לֹא הָרִים כּוּ עוֹדִין וְלֹא נִהְיָה: מְבָרְכִין עֲלִיהָ בּוֹרָא עֲצִי בְּשָׁמִים – וְאֵע"פ שֶׁנִּשְׁרַף וְאִינוּ בָּעִין אֶלָּא שֶׁהַתְּמוֹר עוֹלָה: חוּן מִמּוֹשֶׁק – מוֹשַׁנ"א בַּלַּע"ו: שֶׁהוּא מִן חַיָּה – מִן הָרָעִי שֶׁל חַיָּה: מִמֵּיבִי אִין מְבָרְכִין בּוֹרָא עֲצִי בְּשָׁמִים אֶלָּא עַל אֲפִרְסָמוֹן – שֶׁהָעֵץ עֲצֻמוֹ בָּא לַפְּנִינֵי: שֶׁל בֵּית רַבִּי וְשֶׁל בֵּית חִסְדָּא – נִקְטַע הָיוּ מִשּׁוֹם שְׁאִינוּ מִצִּי אֶלָּא בְּבֵית מְלָכִים וּבַעֲלֵי גְדֻלָּה: וְעַל הַדָּסִם שֶׁבְּכָל מַקּוֹם – וְה"ה לְכָל הַדּוּמָה לָהֶם שֶׁהָעֵץ עֲצֻמוֹ מִרִּיחַ בְּלֹא שַׂרְפָּה אֶלָּא דְּהָדָס שְׂכִיחַ וְדָבְרוּ חֻכָּמִים בַּהוֹנָה בְּכָל מַקּוֹם וּמִגַּמַּר לֹא מְבָרְכִין אֶלָּא בּוֹרָא מִיַּי בְּשָׁמִים: מִשְׁחָא דְאֲפִרְסָמָא מֵאִי מְבָרְכִין – עַל רִיחוֹ: שְׁמֹן אֲרֻצָּנוּ – שֶׁהִיָּה גִדֵּל בִּירִיחוֹ וְעַל שֶׁם הָרִיחַ הָיְתָה נִקְרָאת יִרְיחוֹ

וְהוּא פִּנְג פִּנְג הָאִמּוֹר בְּסַפֵּר וְחֻזְקָאֵל (כ"ז) וְהִנֵּה וּא"י הֵמָּה רַבְלִיךְ בְּחֻטֵּי מִנִּית

וּפִּנְג בָּךְ רִאֲשִׁיתוֹ בְּסַפֵּר יוֹסֵף בֶּן גּוֹרְיוֹן: בַּר מִנְהָ דְרַב יוֹהָנָה – אֵל תְּבִיא לִי רִאֲשִׁי מְבָרְכִיו בְּזוֹ: בְּשַׁרְתָּא – הָשֵׁט: מִשְׁחָא כְּבִישָׁא – שְׁמֹן שֶׁבוּ טָמוּן הַקֶּשֶׁט וְהַשְׁמֹן מִרִּיחַ עַד הַבָּשָׂם שֶׁבְּתוֹכוֹ: מִשְׁחָא טַחֲיָנָא – שְׁטַחְנוּ כּוּ בְּשַׁרְתָּא: לֹא – הוֹאִיל וְאִין נִרְאָה לַעֲיַנְנוּ אֶלָּא הַשְׁמֹן

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

בְּהַסְפַּד רַבּוּ הַחֲזִיר הַחֲלוּק לְאַחֲרָיו

אֶהְדָר קַרְעָיָה לְאַחֲרֶיהָ, וּקְרַע קַרְיַעָה אַחֲרִינָא. אָמַר: נַח נַפְשִׁיָּה דְרַב, וּבִרְכַּת מְזוּנָא לֹא גָמְרִינָן. עַד דְּאֵתָא הָהוּא סְבָא, רָמָא לְהוּ מִתְנִיתִין אַבְרִייתָא, וְשִׁנֵּי לְהוּ: כִּיּוֹן דְאָמְרִי "נִיזִייל וְנִיכּוּל לְחִמָּא בְּדוּדָה פִּלְוִי" – כְּהַסְבּוּ דְמִי. "הַסְבּוּ, אֶחָד מְבָרַךְ. אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פֶת דְּבָעֵי הַסְבָּה, אָבֵל יוֹן לֹא בָּעֵי הַסְבָּה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילוּ יוֹן נִמִּי בָּעֵי הַסְבָּה. אֵיכָא דְאָמְרִי, אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פֶת – דְּמַהֲנִיָּא לִיָּה הַסְבָּה. אָבֵל יוֹן – לֹא מַהֲנִיָּא לִיָּה הַסְבָּה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילוּ יוֹן נִמִּי מַהֲנִיָּא לִיָּה הַסְבָּה.^(א) מִיתִיבִי: כִּיצַד סֹדֵר הַסְבָּה? – אֹורְחִין נִכְנָסִין וְיוֹשְׁבִין עַל גְּבִי סַפְסָלִין וְעַל גְּבִי קַתְדָּרָאוֹת עַד שִׁיתְכַּנְסוּ כּוּלָּם. הִבִּיאוּ לָהֶם מַיִם – כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל יָדּוֹ אַחַת. בָּא לָהֶם יוֹן – כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרַךְ לַעֲצֻמוֹ. עָלוּ וְהַסְבּוּ וּבָא לָהֶם מַיִם, אָף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד נָטַל יָדּוֹ אַחַת, חֹזֵר וְנוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו. בָּא לָהֶם יוֹן – אָף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בָּרַךְ לַעֲצֻמוֹ, אֶחָד מְבָרַךְ לְכוּלָּם. לְהֵאִיָּה לִישְׁנָא דְאָמַר רַב לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פֶת דְּבָעֵי הַסְבָּה, אָבֵל יוֹן לֹא בָּעֵי הַסְבָּה – קָשָׁא רִישָׁא! שְׁאִנִּי אֹורְחִין דְּדַעֲתִיָּהוּ לְמִיעַקָר. וּלְהֵאִיָּה לִישְׁנָא דְאָמַר רַב לֹא שָׁנוּ אֶלָּא פֶת, דְּמַהֲנִיָּא לִיָּה הַסְבָּה, אָבֵל יוֹן לֹא מַהֲנִיָּא לִיָּה הַסְבָּה – קָשָׁא סִיפָא! שְׁאִנִּי הָתָם, דְּמַגּוּ דְקָא מַהֲנִיָּא לִיָּה הַסְבָּה לְפֶת – מַהֲנִיָּא לִיָּה הַסְבָּה לְיָוֵן.^(ב) בָּא לָהֶם יוֹן בְּתוּדָה הַמְּזוּן. שְׁאָלוּ אֵת בֶּן זֻמָּא: מַפְנֵי מָה אָמְרוּ בָּא לָהֶם יוֹן בְּתוּדָה הַמְּזוּן – כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרַךְ לַעֲצֻמוֹ, לְאַחֵר הַמְּזוּן – אֶחָד מְבָרַךְ לְכוּלָּם? אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וְאִין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנּוּי. וְהוּא אוֹמַר עַל הַמוּגְמַר כּוּי. מְדַקְתָּנִי "וְהוּא אוֹמַר עַל הַמוּגְמַר", מַכְלָל דְאֵיכָא עֲדִיף מִיַּנְיָה, וְאַמַּאי! הוֹאִיל וְהוּא נָטַל יָדָיו תַּחֲלָה בְּאַחֲרוּנָה.^(א) מְסִיעֵי לִיָּה לְרַב, דְאָמַר רַב חֲזִיָּא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב: הַנוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה בְּאַחֲרוּנָה – הוּא מְזוּמָן לְבָרַכָּה. רַב וְרַבִּי חֲזִיָּא הוּוּ יִתְבִּי קַמִּיָּה דְרַבִּי בְּסַעוּדָתָא. אָמַר לִיָּה רַבִּי לְרַב: קוּם מִשִּׁי יָדָה. חֲזִיָּיָה דְהָהּ מְרִתַּת. אָמַר לִיָּה רַבִּי חֲזִיָּא: בַּר פַּחְתִּי, עִיין בְּבִרְכַּת מְזוּנָא קָאָמַר לָךְ. "אָמַר רַבִּי זִירָא אָמַר רַבָּא בַר יִרְמְיָה: מֵאִימְתִי מְבָרְכִין עַל הָרִים – מִשְׁתַּעֲלָה תַּמְרָתוֹ. אָמַר לִיָּה רַבִּי זִירָא לְרַבָּא בַר יִרְמְיָה: וְהָא לֹא אֲרַח? אָמַר לִיָּה: וּלְטַעֲמָיָה, "הַמוּצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ" דְּמְבָרַךְ וְהָא לֹא אָכַל! אֶלָּא דַּעֲתִיָּה לְמִיכַל, הֵכָא נִמִּי דַּעֲתִיָּה לְאֹורוּחִי. "אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בְרִיָּה דְאִפְּא בַר נַחֲמָנִי אָמַר רַב חֲסִדָּא אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב חֲסִדָּא אָמַר זַעֲרִי: כָּל הַמוּגְמָרוֹת מְבָרְכִין עֲלִיהֶן "בּוֹרָא עֲצִי בְּשָׁמִים" חוּץ מִמוּשָׁק, שְׁמִין חֲזִיָּה הוּא, שְׁמְבָרְכִין עָלָיו "בּוֹרָא מִיַּי בְּשָׁמִים". מִיתִיבִי: אִין מְבָרְכִין "בּוֹרָא עֲצִי בְּשָׁמִים" אֶלָּא עַל אֲפִרְסָמוֹן שֶׁל בֵּית רַבִּי, וְעַל אֲפִרְסָמוֹן שֶׁל בֵּית קִיסָר, וְעַל הַהָדָס שֶׁבְּכָל מַקּוֹם! תִּיּוּבָתָא. אָמַר לִיָּה רַב חֲסִדָּא לְרַב יִצְחָק: הֵאִי מִשְׁחָא דְאֲפִרְסָמוֹן מֵאִי מְבָרְכִין עָלֶיהָ? אָמַר לִיָּה, הֵכִי אָמַר רַב יְהוּדָה: "בּוֹרָא שְׁמֹן אֲרֻצָּנוּ". אָמַר לִיָּה: בַּר מִינְיָה דְרַב יְהוּדָה דְּחִבִּיבָא לִיָּה אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכוּלֵּי עֲלָמָא מֵאִי? 'אָמַר לִיָּה: הֵכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "בּוֹרָא שְׁמֹן עָרֵב". "אָמַר רַב אֲדָא בַר אֶהֱבָה: הֵאִי כְּשַׁרְתָּא מְבָרְכִין עָלֶיהָ "בּוֹרָא עֲצִי בְּשָׁמִים", אָבֵל מִשְׁחָא כְּבִישָׁא – לֹא. וְרַב כְּהֵנָּא אָמַר: אֲפִילוּ מִשְׁחָא כְּבִישָׁא, אָבֵל מִשְׁחָא טַחֲיָנָא – לֹא. נְהַרְדְּעִי אָמְרִי: אֲפִילוּ מִשְׁחָא טַחֲיָנָא.

אָמַר

מִנְפִּי הָרוּחַ כִּיּוֹן שְׁאִינוּ נוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו:

בָּא לָהֶם יוֹן וְכו' אַע"נ דִּיּוֹן שְׁלַפְנֵי הַמְּזוּן פּוֹטֵר יוֹן שְׁלֹאֲחֵר הַמְּזוּן כ"ש זֶה שְׁלַפְנֵיו הוּא שְׁאִנִּי הֵכָא כִּיּוֹן שְׁעָלוּ לְהַסֵּב הָיוּ שְׁנֵי מַקּוֹם וְצִירִךְ לְבָרַךְ:

הוֹאִיל וְאִין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנּוּי וי"מ בְּשֹׁאוֹמַר סְבִירי מוֹרִי וְהֶם מִנְחִין לֵאכֹל כְּדִי לְשַׁמַּע הַבְּרָכָה וְלַעֲנוֹת חֲמֹן שִׁיָּהוּ פְטוּרִים וְכוּן מִשְׁמַע בִּירְוַשְׁלַמִי גְבִי הָךְ בְּרִיתָא ה"מ בְּאוֹרְחִין אָבֵל בַּבַּעַל הַבֵּית פְטוּר מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל פּוֹנִים אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית תְּנִי רַבִּי חִיָּא אָף בַּעַל הַבֵּית בְּתוּךְ בֵּיתוֹ וְאִין נִרְאָה לְרַבִּינוּ אֲלֻחָנָן דְּכִיּוֹן שְׁתַּחֲנוּ חֻכָּמִים שִׁנְבָרַךְ כָּל אֶחָד לַעֲצֻמוֹ אִינוּ יוֹצֵא כָּלָל בְּבִרְכַּת חֲבֵרוֹ וְגַם שְׁלֹא תַחֲלוּק בֵּין פְּנּוּי לְשְׁאִינוּ פְּנּוּי דְאִתִּי לְמַטְעִי וְהַטּוֹב וְהַמְטִיב וְשׁ מִפְּרַשׁ שְׁפוֹטֵר לְאַחֲרִים לְכַלֵּי עֲלָמָא דְהָכִי מִשְׁמַע הַטּוֹב לַעֲצֻמוֹ וְהַמְטִיב לְאַחֲרָיו שֶׁהֶם שׁוֹתִים מִמֶּנּוּ וְרַבִּינוּ יַחֲזִיֵּאל הֵיךְ אוֹמַר דְּלֹא הִיא דְשִׁנְךָ נְמִי אִין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנּוּי וְלֹא כְּלִיג בֵּין הַטּוֹב וּבֵין בְּרַכַּת הָיוֹן דְּמַשּׁוּם הָאִי טַעֲמָא הַטּוֹב לְגִידָה וּמְטִיב לְאַחֲרָיו אִינוּ פּוֹטֵר אַחֲרִים דְּהָא הַמְטִיב שְׁוֹךְ אִפִּי' שְׁלֹא בַּפְּנֵי הַמְטִיבִין לוֹ כְּדִלְחֲמִרִי לְקַמֵּן בְּפִרְק הָרוּאָה (בְּרַכּוֹת דף נט:). אָמְרוּ לוֹ וְלָגַה אֲשַׁתְּךָ זָכַר אוֹמַר בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב הַטּוֹב לְגִידָה וְהַמְטִיב לְאֲשֶׁתּוֹ אַע"נ דְאִין אֲשֶׁתּוֹ אֶצֶלוּ אָבֵל צִירִךְ, עֵינֵן קָצַת מַהֲבֻלָּה שְׁאִנוּ מְבַדִּילִין וְעוֹמְדִים הֵיאֵךְ אִנוּ פּוֹטְרִין זֶה אֶת זֶה מִיּוֹן וּמַהֲבֻלָּה אַחֲרֵי שְׁאִין אִנוּ לֹא יוֹשְׁבִים וְלֹא מְסַבִּין וְשִׁמָּא י"ל מִתּוּךְ שְׁקוּבָעִין עֲצֻמֹן כְּדִי לְצֹאת יָדֵי הַבְּדֻלָּה קִבְּעֵי נְמִי אֲכַלָּה מִלְּתָא וּלְכַךְ נָהָה וְטוֹב לְמַבְדִּיל וְגַם לְשׁוּמַעִים שֶׁשָּׂבּוּ בַּשַּׁעַת הַבְּדֻלָּה שְׁאִי יֵהָיֶה נִרְאָה קִבְּעוּ וּפוֹטֵר אוֹתָם: **כָּל הַמְּגַמְרוֹת מְבָרְכִין עֲלֶיהָ בּוֹרָא עֲצִי בְּשָׁמִים** אַע"פ שֶׁנִּשְׁרַכּוּ וְאִין עֲצִי בְּשָׁמִים בָּעִין: וְעַל הַהָדָס שֶׁבְּכָל מַקּוֹם בַּעַל הַלְכוּת גְּדוּלוֹת לֹא גָרִים תִּיּוּבָתָא וּמַשְׁנֵי תַנָּא הָדָם וְכָל דְּקָמִי לִיָּה כְּלוֹמַר שַׁעֲקֵרוּ לְרִיחַ לְאִפְרוּקִי תַּפּוּחִים וְחִבּוּשִׁים שְׁאִין עֲקָרוּ לְרִיחַ אֶלָּא לֵאכֹל וְמִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּבֵית גִּשָׁשׁ שֶׁם בְּשָׁמִים וְשׁ שֶׁם מִיַּי בְּשָׁמִים שְׁמִרִיחַ בָּהּ וּמִסְּפָקָא לִיָּה אִי מִמִּין עַן אִי מִמִּין אֶלְזָמָה הוּא וְשׁ מִפְּרָשִׁים שֶׁמְבָרַךְ שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדָבְרוֹ דַּעַל בְּלוֹן אִם בָּרַךְ שֶׁהַכֹּל יֵצֵא וְהֵרַב רַבִּינוּ מִשָּׁה מְקוּנֵי הֵיךְ אוֹמַר שִׁנְבָרַךְ

בּוֹרָא מִיַּי בְּשָׁמִים: **מִשְׁחָא כְּבִישָׁא** פִּי' ר"ח שְׁמַעְנֵי מַרְבּוּתֵינוּ שְׁכוּבָשִׁין שְׁמַשְׁמִין וְרַד וְעֲצִי בְּשָׁמִים זְמַן מְרַבָּה וְקוֹלָטִין הַשְׁמַשְׁמִין רִיחַ שֶׁל בְּשָׁמִים וְסוּחָטִים וְטוֹחָטִים אוֹתָם וְשׁ כּוּ רִיחַ

שֶׁל בְּשָׁמִים וּמִשְׁחָא טַחֲיָנָא קְרוּב לְטַחֲיָנָתוֹ נוֹתֵנִים עֲלֵיהֶם עֲצִי בְּשָׁמִים וְאִינוּ

מג.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פא' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רג סעי' א:

ב מו"י פד' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קעד סעי' ח:

ג מו"י פז' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפא סעי' ו:

ד מו"י פט' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רטז סעי' יב:

ה מו"י פט' מהל' ברכות הל' ג, טוש"ע או"ח סי' רטז סעי' יג:

ו מו"י פט' מהל' ברכות הל' א, ש"ע או"ח סי' רטז סעי' ב:

ז מו"י פט' מהל' ברכות הל' ג, טוש"ע או"ח סי' רטז סעי' ד:

ח מו"י פט' מהל' ברכות הל' ג, טוש"ע או"ח סי' רטז סעי' ה:

מג:

עין משפט
נר מצוה

א מו"י פט' מהל' ברכות הל' ו, וחדס האי שמן להריח הא לאי להעביר הוהא לא אמרינו פסקא אלו דברים (לקמן ברכות רטז סעי' ז:

ב מו"י פט' מהל' ברכות הל' ו, טוש"ע או"ח סי' רטז סעי' ט ח:

ג מו"י פט' מהל' ברכות הל' א, ש"ע או"ח סי' רטז סעי' ב:

ד מו"י פי' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכו סעי' א:

ה מו"י פט' מהל' ברכות הל' א, טוש"ע או"ח סי' רטז סעי' א:

ו מו"י פי' מהל' דעות הל' ח:

ז מו"י פט' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רטז סעי' יא:

ח מו"י פי' מהל' ברכות הל' יד:

ט מו"י פט' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רו סעי' ד:

י מו"י פה' מהל' דעות הל' ט:

יא מו"י פה' מהל' דעות הל' ט:

יב מו"י פה' מהל' דעות הל' ט:

יג מו"י פה' מהל' דעות הל' ט:

יד מו"י פה' מהל' דעות הל' ז:

טז מו"י פה' מהל' דעות הל' ב:

טז מו"י פה' מהל' דעות הל' ח:

יז מו"י פה' מהל' דעות הל' ח:

האי מאן דמורח באתרוגא וחבוש' מברה וכו' וזקוק פשמריח בהס רבל אס בלא לאכל מהס איז

^[א]אמר רב גידל אמר רב: האי סמלק — מברכין עלויה "בורא עצי

בשמים".
אמר רב חננאל אמר רב: הני חלפי דימא — מברכין עלייהו "בורא עצי בשמים".
אמר מר זוטרא: מאי קראה — "והיא העלתם הגנה ותטמנם בפשתי העץ".
"רב משרשיא אמר: האי נרקום דגינוגיתא — מברכין עלויה "בורא עצי בשמים".
דדברא — "בורא עשבי בשמים".
אמר רב ששת: הני סיגלי — מברכין עלייהו "בורא עשבי בשמים".
אמר מר זוטרא: האי מאן דמורח באתרוגא או בחבושא אומר: "ברוך שנתן ריח טוב בפירות." ^[א]אמר רב יהודה: האי מאן דנפיק ביומי גיסן וחו' אילני דקא מלכלבי, אומר: "ברוך שלא חיסר פעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם".
אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מניזן שמברכין על הריח? — שגאמר: "כל הנשמה תחלל יח".
איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו? — הוי אומר: זה הריח.
ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: עתידים בחורי ישראל שינתנו ריח טוב כלבנוז.
שגאמר: "ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנוז".
ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: מאי דכתיב "את הכל עשה יפה כעתיו" — מלמד שכל אחד ואחד יפה לו הקדוש ברוך הוא אוימנותו בפניו.
אמר רב פפא: היינו דאמרי אינשי: "תלה ליה קורא לדבר אחר, ואיהו ידידיה עבדי". ^[א]ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: אבוקה פשנים, וירח כשלשה.
איפעיא להו: אבוקה פשנים בהדי ידידיה, או דילמא אבוקה פשנים לבר מדידיה? תא שמע: וירח כשלשה, אי אמרת בשלמא בהדי ידידיה — שפיר. אלא אי אמרת לבר מדידיה, ארבעה למה ל? והאמר מר:

לאחד נראה ומזיק, לשנים נראה ואינו מזיק, לשלשה אינו נראה כל עיקר.
אלא לאו שמע מינה אבוקה פשנים — בהדי ידידיה.
שמע מינה. ^[א]ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.
מנלן? — מתמר, שגאמר: "היא מוצאת וגו'". ^[א]תנו רבנן: הביאו לפניו שמן והדס, בית שמאי ואמרים: מברה על השמן ואחר כה מברה על ההדס.
ובית הלל אומרים: מברה על ההדס ואחר כה מברה על השמן.
אמר רבן גמליאל: אני אכריע.
שמן — זכיננ לריחו וזכיננ לסיכתו, הדס — לריחו זכיננ לסיכתו לא זכיננ.
אמר רבי יוחנן: הלכה בדברי המכריע.
רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב איקא.
אייתו לקמייהו שמן והדס.
שקל רב פפא בריה אהדס ברישא, והדר בריה אשמן.
אמר ליה: לא סבר לה מר הלכה בדברי המכריע?
אמר ליה: הכי אמר רבא: הלכה בבית הלל.
ולא היא, לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד. ^[א]תנו רבנן: הביאו לפניהם שמן וזין.
בית שמאי אומרים: אוחו השמן בימינו ואת היין בשמאלו, מברה על השמן וחוזר ומברה על היין.
ובית הלל אומרים: מברה על היין וחוזר ומברה על השמן, וטחו בראש השמש.
ואם שמש תלמיד חכם הוא — טחו בכותל, מפני שגנאי לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם.
'תנו רבנן: ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם: אל יצא כשהוא מבושם לשוק, ואל יצא יחידי בלילה, ואל יצא במנעלים המטולאים, ואל יספר עם אשה בשוק, ואל יסב בחבורה של עמי הארץ, ואל יכנס באחרונה לבית המדרש.
ויש אומרים: אף לא יפסיע פסיעה גסה, ואל יחלה בקומה זקופה.
"אל יצא כשהוא מבושם לשוק:
אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: במקום שחשודים על משכב וכו'.
אמר רב ששת: לא אמרו אלא בבגדו, אבל בגופו — זיעה מעברא ליה.
אמר רב פפא: ושערו בבגדו דמי, ואמרי לה בגופו דמי.
"ואל יצא יחידי בלילה:
משום חשדא.
ולא אמרו אלא דלא קביע ליה עידנא, אבל קביע ליה עידנא — מידע ידיע דלעידניה קא אזיל. ^[א]ואל יצא במנעלים המטולאים: מסייע ליה לרבי חייא בר אבא.
דאמר רבי חייא בר אבא: גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים.
איני? והא רבי חייא בר אבא נפיק!
אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: בטלאי על גבי טלאי.
ולא אמרו אלא בפנתא, אבל בגילדא — לית לן בה.
וכפנתא לא אמרו אלא באורחא, אבל בביתא — לית לן בה.
ולא אמרו אלא בימות החמה, אבל בימות הגשמים — לית לן בה.
"ואל יספר עם אשה בשוק:
אמר רב חסדא: ואפילו היא אשתו.
תניא נמי הכי: אפילו היא אשתו, ואפילו היא בתו, ואפילו היא אחותו — לפי שאין הכל בקיאים בקרובותיו.
"ואל יסב בחבורה של עמי הארץ:
מאי טעמא? — דילמא אתי לאמשוכי בתרייהו.
ואל יכנס באחרונה לבית המדרש:
משום דקרו ליה "פושע". ^[א]ויש אומרים, אף לא יפסיע פסיעה גסה:
דאמר מר, פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם.
מאי תקנתיה? להדריה בקדושא דבי שמי'.
"ואל יחלה בקומה זקופה:
דאמר מר המחלה בקומה זקופה אפילו ארבע אמות, כאילו דוחק רגלי שכינה, דכתיב: "מלא כל הארץ כבודו".

מיתני

ביצד מברכין פרק שישי ברכות

סמלק – יסמי"ו קורין לו בלשון ושמעאל והוא מין עשב שיש בו שלש שמות של עליו זו למעלה מזו ושלשה עליו לכל שמיה: חלפי זקמא – בשם שקורין אשפי"ג והוא שבלת נרד ועשוי כעין גבעולי פשתן דלשכחו גבעולין דאקרי עין:

נרקס – חצצלת השרין כה"ג: דגנוגיתא – הגדל בגנה: סיגלי – ויול"ש בלע"ז: חבושין – קודוני"ש בלע"ז: להתנאות – להנות: כלבנון – שמריחין עליו ופרחיו: יפה לו אומנתו – ואפי' פרסי נאה לו אומנתו בעיניו ושהה הקדוש ב"ה פן שלא יחסר העולם אמנות: קורא – כך הגדל בדקל תלה אותו לחזיר והוא ונלגלגו בלשפה שזו היא אומנתו: אבוקה פשני בני אדם – לעגין היצא בלילה דאמר מר אל יצא אדם וחידי בלילה: וירח כשלשה – ויש חלוק בין שנים לשלשה בלחמן: לאחד נראה – השך ומזיקין: היא מוצאת והיא שלחה וגו' – ואלו כהניא לא אמהר אלו הסימנים של יזהרה הס ולו אני כרה אלא לאיש אשר אלה לו אנכי כרה אס יזהה יודה ואם לאו אשרך ולא אלבין פניו: שמן והדס – בסוף הסעודה שמן לסוך ידיו להעביר זמנת האוכלים והדס להריח כמו שקמרנו: אני אכריע – לצד בית שמאי: זכיננ לריחו ולסיכתו – כגון משהא כבישא הלך, שמן עדיף: ולא היא – לא אמר רבא הלכתא כב"ה אלא רב פפא אכסך לפי שטעה והסמיט עצמו ברה: שמן וזין – זהו יין שלאחר המזון ואין זה כוס של ברכה: שמן בימינו – לפי שעליו מברך תחלה: מברך על השמן – בורא שמן ערב: חוזר ומברך על היין – כגון בחול שאין היין קבע ואין היין שלפני המזון פוטר: וטחו בראש השמש – כדי שלא יצא ברגזו מבשמות בשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם: שחשודים על משכב וכו' – מבשמים עצמם כדי שיתאוו להם: ושערו בבגדו דמי – קלל שכיח בה זעה: ואמרי לה בגופו – לשכיח בה זעה: משום חשדא – של גזות: קלל קביע לה עדנא – שלא תקעו לו רבו קביעות ללמדו בלילה: בפנתא – אנפוני"א בלע"ז ז שעל גבי הרגל: בללא – עקב שקורין שול"א: בימות הגשמים – העיט מכסהו: אפי' היא אשתו – שאין הכל מפריין בה וחושדין אותו: דקרו לה פושע – מתעצלי בקדושא דבי שמשי – ששומה כוס של קדוש בשבת בלילה:

מסורת הש"ס
א שבת כז: ב ראש השנה יא. ג נדרים מו. ד כתובות סז; סוטה י; בבא מציעא נט. ה משנה פסחים; משנה ברכות; פסחים קיד; סוכה נו. ו תוספתא ברכות ז שבת סב; שבת קמז; שבת קיד; מנחות לא: ח שבת קיג; תענית י:

גליון הש"ס
גמ' ולא היא לאשתמוטי נפשיה. ע"י בקרבן עדה בירושלמי ניזיר מ"ו דף כ"ה ד"ה איתניה ואנא מלקי. וע"י בתשובת הרלב"ח דף רע"ט ד"ה ובר מן דין: רש"י ד"ה סמלק וכו' והוא מין עשב. כדאמרין אח"כ הני סגלי. מבואר דסיגלי לא הוי יסמין. וכמו שפי' רש"י סיגלי (וויול"ש בלע"ז). וע"י רש"י על התורה (בראשית ל יד) וברא"מ שם: רש"י ד"ה מברך על השמן בורא שמן ערב. ע"י לקמן כ"ג ע"א ברש"י ד"ה אין מברכין עליו:

תורה אור השלם
והיא העלתם הגנה ותטמנם בפשתי העץ והריכות לה עלי־הגג (יהושע ב, ו) כל הנשמה תחלל יח הללו־יה (תהילים כ, ו) ילכו ינקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנוז (יהושע יד, ז) את־הכל עשה יפה בעתו גם את־העלם נתן בלבם מבלי אשר לא־ימצא האדם את־הפועשה אשר־עשה האלהים מראש ועד־סוף (קהלת ג, יא) הוא מוצאת והיא שלחה אל־חמיה לאמר לאיש אשר־אלה לו אנכי הנה ונתאמר הפרגא למי החתמת וספתילים והפטיה האלה (בראשית לח, כה) וקרא זה אל־זה ואמר קדוש קדוש קדוש ויהנה צבאות מלא כלי־הארץ כבודו [שעוהו ג, ו]

מסורת הש"ס
א לעיל לה;; לעיל מא. ב עירובין ל. ג אורז מדרשים איכה רבה ג
ד תוספתא ברכות; דברים רבה; עירובין יד: ה לעיל לו: ו לעיל לח:
גליון הש"ס
גמ' למעוטי הכוסס את החטה. ע' לעיל ל"ז ע"א תוס' ד"ה הכוסס:
תורה אור השלם

ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ־זית שמן ודבש [דברים ח, ח]

ואכלת ושבעת וברכת את־יהוה אלהיך על־הארץ הטבה אשר נתַרְלָךְ [דברים ח, י]

ארץ אשר לא במספנת תאכל־בה לחם לא־תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת [דברים ח, ט]

מתני' מליח – כל דבר מלוח: גמ' פרות הפת: זיונא – משמע מידי דבר אכילה: מזונא – דבר הסועל: לשריק דוגדגא מאפותי' – שהזבוב מתליק ממנחו מתוך צהלת פנים בשרו מחליק: עד דמריר – דעתו מתרפת: באלושי – אכלוסי בני אדם: ספלי טרית – ספלים מלאים חתיכות דג חתוך שקורים טוניני"א: לקוצצי תאנים – למאכל פועלים שקוצצים תאנים והיו מרבים עד שכל אלו גריכין להם למאכל: בריכות – קוביא"ש בלע"ו: משלש בריכות בחדש – נ' פעמים בחדש מורידים ממנו כך: שמנים זוגות אחיס – שנים שנים אחיס היו כלם וכן גשומים: שריף – תבשיל לח שיש בו מרק כמו שורפה חיה: מתני' מברך אחרים: נ' ברכות – ר"ג לטעמה דאמר לעיל בפסקין (ברכות דף לו.) כל שהוא מז' המינים מברך אחריו נ' ברכות: אפלו אכל שלק – של ירק: והא מזונגו – שסמך עליו למזון: וחסרון – צרכי סמון: גמ' וברכת – אכולהו קאי ובההא קרא נ' ברכות רמיזי כדאמרין בפסק שלשה שאכלו (ברכות דף מח:): ארן הפסיק הענין – ולא קאי וברכת אלא אלחס דסמין לה: ור"ג ההא – הפסקה לפרושי חטה דכתיב בקרא קמא אתא ולמעטיי שאס כססה כמות שהיא אין זו בכלל ברכה אא"כ עשהא לחס: חמשת המינים – כלם מין דגן חטין ופעורין וקסמין ושבלת שעול נשיפון בסמין מין חטה שבלת שועל נשיפון מין שעורה: מברך עליו ב"מ מזונות – אס עשאו תבשיל: כל שהוא מז' המינים – משאר ז' המינים האמורים בפסוק ואינו מין דגן: אפרי דען על הען ועל פרי הען ועל ארן חמדה טובה ורחבה – אלתרויהו קאי בלה עד סופה: רב חתים בר"ח כו' – אע"ג דדמיא לתרתי: הכא מאי – מי מחמתין בתרתי כהאי גונא כגון על הארן ועל הפרות ולא הויא חתימה בשמים ממש כדמפרש לה בפסק שלשה שאכלו (ברכות דף מט:). הא לן והא להו – רב חסדא מבבל ובבבל חתמי על הארן ועל פרותיה ור' יוחנן מארן ישראל והתם חתמי על הפרות: ואנן מברכין – על פרותיה אארן ישראל לחודה קאי ואנן לא אכלינן מניה ומברכים עליה:

גנוסר – פרות ארן ים כקרת חסובים מן

מְבָרֵךְ על המליח ואף על גב דאשמעינן **מִתְנִי'**^(א) **הביאו לפניו מליח** תחלה ופת עמו — מְבָרֵךְ על המליח ופוטר את הפת, שהפת טפלה לו. זה הפלל: כל שהוא עיקר ועמו טפלה — מְבָרֵךְ על העיקר ופוטר את הטפלה. גַּמְ' ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה? אָמַר רב אחא בריה דרב צוירא אָמַר רב אשי: בְּאוֹכְלֵי פירות גנוסר שָׁנוּ.[[]^{כ]}אָמַר רבּה בר בר חנה: כִּי הָיָה אוֹלֵינּוּ בְּתַרְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן לְמִיכַל פִּירוֹת גנוסר, כִּי הָיוּנּוּ בִּי מָאָה — מְנַקְטִינּוּ לִיה לְכָל חַד וְחַד עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה, וְכִי הָיוּנּוּ בִּי עֲשָׂרָה, מְנַקְטִינּוּ לִיה כַּל חַד וְחַד מָאָה מָאָה. וְכָל מָאָה מִיַּנְיֵיהּ הָיָה מְחֻזָּק לְהוּ צָנָא בַר תַּלְתָּא סְאוּי וְאָכִיל לְהוּ, וּמִשְׁתַּבֵּעַ דְּלֹא טַעִים זְיוּנָא. זְיוּנָא סְלָקָא דַּעְתָּהּ?! אֵלֹא אִימָא "מְזוּנָא". רַבִּי אֲבָהוּ אָכִיל עַד דִּהָיָה שָׂרִיק לִיה דִּוְדָּבָא מֵאַפּוֹתֵיהּ. וְרַב אַמִּי וְרַב אַסִּי הָיוּ אָכִילֵי עַד דִּנְתּוּר מְזִיגָהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ הָיָה אָכִיל עַד דְּמָרִיר. וְאָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי נָשִׂיאָה וְהָיָה מְשַׁדֵּר לִיה רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה בְּאַלּוּשֵׁי אֲבָתְרִיָּה, וּמִיֵּיתִי לִיה לְבִיתֵיהּ. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר: עִיר אַחַת הָיְתָה לוֹ לִיַּצְאִי הַמָּלָךְ בְּהַר הַמָּלָךְ, שְׁהָיוּ מְזֻצִיאִים מִמָּנָה שְׁשִׁים רַבּוֹא סְפַלִּי טְרִית לְקוֹצְצֵי תַּאנִּים מְעַרְב שֶׁבֶת לְעַרְב שֶׁבֶת.[[]^{כ]} כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר: אֵילָן אֶחָד הָיָה לוֹ לִיַּצְאִי הַמָּלָךְ בְּהַר הַמָּלָךְ, שְׁהָיו מוֹרִידִים מִמָּנּוּ אַרְבָּעִים סָאָה גּוֹזְלוֹת מְשֻׁלֵּשׁ בְּרִיכוֹת בְּחֻדָּשׁ. כִּי אֲתָא רַבִּי יִצְחָק אָמַר: עִיר אַחַת הָיְתָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּגּוֹפְנִית שְׁמָה, שְׁהָיו בָּהּ שְׁמָנִים זוגות אחים כהנים נשואים לשמנים זוגות אחיות כהנות. ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשפחו בר מבנתיה דרב חסדא, דהוו נסיבן לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא. ואף על גב דאיגהי הוו כהנתא, אינהו לא הוו כהני. אמר רב: כל סעודה שאין בה מלח, אינה סעודה. אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: כל סעודה שאין בה שריף, אינה סעודה. **מִתְנִי'** אכל ענבים ותאנים ורמונים — מְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶם שֶׁלֹש בְּרֻכּוֹת, דְּבָרֵי רַבִּן גַּמְלִיאֵל. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: בְּרָכָה אַחַת מַעֲיִן שֶׁלֹשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: אִפִּילוּ אָכַל שֶׁלֶק וְהוּא מְזוּנּוּ — מְבָרֵךְ עָלָיו שֶׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת. הַשּׁוֹתֵה מִיַּם לִצְמָאוּ — מְבָרֵךְ "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ". רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמַר: "בּוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת וְחֹסְדוֹן". גַּמְ' מֵאִי טַעְמָא דְּרַבִּן גַּמְלִיאֵל? דְּכָתִיב: "אַרְץ חֹטָה וְשַׁעֲרָהּ וגו'", וְכָתִיב: "אַרְץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנַּת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם וגו'", וְכָתִיב: "וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַּת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". וּרְבִנּוּ "אַרְץ" הַפָּסִיק הָעֵנָן. וּרַבִּן גַּמְלִיאֵל נָמִי "אַרְץ" הַפָּסִיק הָעֵנָן! הֲהוּא מְבַעֵי לִיה לְמַעוֹטֵי הַכּוֹסס אֵת הַחֹטָה.[[]^{כד]}אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל שֶׁהוּא מְחַמֵּשׁ הַמִּינִין, בִּתְחִלָּה — מְבָרֵךְ עָלָיו "בּוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת", וּלְבִסּוֹף — בְּרָכָה אַחַת מַעֲיִן שֶׁלֹשׁ.[[]^{כו]}אָמַר רַבּה בַר מְרִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי: כָּל שֶׁהוּא מְשַׁבֵּעַ הַמִּינִין, בִּתְחִלָּה — מְבָרֵךְ "בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ", וּלְבִסּוֹף — בְּרָכָה אַחַת מַעֲיִן שֶׁלֹשׁ. "אָמַר לִיה אֲבִי רַב דִּימִי: מֵאִי נִיחָה "בְּרָכָה אַחַת מַעֲיִן שֶׁלֹשׁ"? אָמַר לִיה: אִפִּירִי דַעֲז "עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ, וְעַל תְּנוּכַת הַשָּׂדֶה, וְעַל אֶרֶץ חֲמֶדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ לְאַכּוֹל מִפְּרִיה וּלְשַׁבּוֹעַ מִטּוֹבָה. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמָּה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָהּ, וְעַל מִקְדָּשָׁהּ, וְעַל מִזְבְּחָהּ. וְתַבְנֶנָּה יְרוּשָׁלַיִם עִיר קֹדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ, וְשִׁמְחָנוּ בָּהּ. כִּי אֲתָה טוֹב וּמִטִּיב לְכָלִּי".

אָמַר

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

דפת פוטר את הפרכת אצטריוך לאשמעינן

דפֿעֿמֿים דפת טפל: **בְּאוֹכְלֵי פִּירוֹת** גנוסר שָׁנוּ שֶׁהַמִּלִּיחַ עֵקֶר שֶׁהוּא בָּא לְהַשִּׁיב הַלֵּב שֶׁנֶּחֱלַשׁ מִפְּנֵי מְתִיקוֹת הַפִּרוֹת וְהַפֶּת שְׁלֹא־חֲרָיו טַפֵּל וְאִינוּ בָּא אֲלָא בְּשִׁבִּיל הַמִּלִּיחַ וּא"ת פִּרוֹת הֵיוּ עֵקֶר וּמִלִּיחַ טַפֵּל וּלְבָרִיו, עַל הַפִּרוֹת וְלִפְטוֹר כָּלֵהוּ וְיִ"ל דְּמִיירִי שֶׁלֹא אָכַל הַפִּרוֹת בְּאוֹתוֹ מִעֲמֵד א"נ בַּעֲשֵׂה שֶׁאָכַל פִּרוֹת גנוסר לֹא הָיָה שֵׁם עֲדוֹן מִלִּיחַ וּפֶת הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁנֶּחֱלַשׁ לְבוּ מַחֲמַת הַמְתִּיקוֹת: **רַבִּי עֲקִיבָא** אוֹמַר אֲפִי' אָכַל שֶׁלֶק וְהוּא מְזוּנּוּ כו' וְלֹא דְמִי לְהֵיחָא דְלַעִיל (בְּרֻכּוֹת דף לו.) דר"ג נתן רשות לר"ע לברך וכו' דשאני הכא דאקבע מזונס עליה: **עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ** אָכַל עַל הַיֵּין מְבָרְכִים עַל הַגָּפֶן וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן דְּכִינוּ דִּינוּ קוֹבֵעַ בְּרָכָה לַעֲמּוּ מִשּׁוֹם חִבּוּבָתָהּ הוּא הַדִּין לְאֲחֵרֵי וּבְחֻמִּיקָה יֵשׁ שְׁחוּתָמִין עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפִּרוֹת וְיֵשׁ שְׁחוּתָמִין עַל הַגָּפֶן וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן מִיחֵה לְכַאֲרָה מִשְׁמַע דֹּא"ץ לְשִׁנוֹת הַחֲתִימָה שֶׁהָיוּ אִין אִינוּ מַשְׁנֵן רַק לוֹמַר פְּרִי הַגָּפֶן בְּמָקוֹם פְּרִי הָעֵץ אָכַל בְּעֻלְמָא הִיבָא הָלֹא מְבָרְכִין עַל הָעֵץ אֲלֹא בְּסֻתְמָא עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפִּרוֹת בִּינוּ נָמִי אִין לְשִׁנוֹת וְכַס' הַמִּימוּנִי מַצְרִיךְ לְהַפִּיר בַּהּ מַעֲיִן הַמֵּאֲרַע בְּשֶׁבֶת וּבִ"ט וְכֵן מִשְׁמַע בִּירו' וּמִיחֵה לֹא נֶהְנֶה הַעוֹלָם כֵּן וְיֻכּוֹל לְהִיֵּית מֵה שְׁמֻכִּירִים מַעֲיִן הַמֵּאֲרַע הֵיוּ דוֹקָא בִּימֵיהֶם שֶׁהָיוּ רְגִילִין לִקְבֹּעַ אִיין וְאִמִּינֵי פִרוֹת אָכַל הַאֲדֻנָּא לֹא קִבְּעִי וּפִר"ח הִיבָא דְּאָכִיל מִינֵי מְזוּנוֹת כְּגוֹן דְּזִקָא וְתַאנִּים וְשִׁמִּי חֲמֵרָא מְבָרֵךְ בְּרִיו אֲתָה ה' אִמ"ה עַל הַמַּחְיָה וְעַל הַפִּלְכָּה עַל הַגָּפֶן וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן וְעַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ וְעַל תְּנוּכַת הַשָּׂדֶה וְכו' וְחוּתָם בֹּא"י אִמ"ה עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמַּחְיָה וְעַל הַפִּרוֹת וְלֹא הָיוּ חֲתִימָה בְּשִׁפּוּס דְּהֵאָרֶץ הִיא הַמְנוּצִיָּה הַמַּחְיָה וְהַפִּרוֹת: **אֵינְהוּ מִיכַל אָכִילֵי וְאֲנִי** מְבָרְכִין מִשְׁמַע שְׂאִין נִרְאֵה לְמַקְשָׁן שִׁזְזָבְרוּ הַאֲמִירָאִים דְּבָבֵל בְּשִׁבִּיל בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי בָּהּ פִּר"ת גְּבִי (קְדוּשָׁין כט:) לַעוֹלָם יֵשׁא אֲשֶׁה וְאֲחֵר כֶּךָ וְלִמַּד תּוֹרָה וְתַנָּא אַחֲרֵינֵי וְלִמַּד תּוֹרָה וְאֲחֵר כֶּךָ יֵשׁא אֲשֶׁה וּמַסִּיק הֵא לָן וְהֵא לְהוּ וּפִרְשֵׁי ר"ת דַּר' יוֹחָנָן הָיָה מְדַבֵּר בְּשִׁבִּיל תְּלִמִּידָיו שֶׁהָיוּ מְבָבֵל דְּשָׁמָא הֵבָא קוּם לִיה לְמַקְשָׁן דְּבִאֲוִתָּהּ שְׁעָה שְׁאֲמַר רַב חֲסָדָא הֵא מְלַתָּא לֹא הָיָה לִפְנֵיו שׁוּם תְּלָמִיד מֵא"י וְכֵן לֹא שׁוּם תְּלָמִיד מְבָבֵל לִפְנֵי רַבִּי יוֹחָנָן וּא"כ לֹא הָיָה מְזַכִּיר רַב חֲסָדָא שְׂהִיָּה מְבָבֵל כִּי אִם לְבָנֵי בָבֵל וְלָהִי פְרִיו הֵיחָד וּבְרָכוּ בְּנֵי בָבֵל עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרוּתֶיהָ מִשְׁמַע דְּקֹאֵי דְּזִקָא עַל פִּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהֵם אִינֵם אוֹכְלִים אוֹתָן:

מד.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פג' מהל' ברכות הל' ה':

ב מו"י פג' מהל' ברכות הל' ז', סמג עשין כח, טוש"ע או"ח סי' ריב סעי' א:

ג מו"י פג' מהל' ברכות הל' ג':

ד מו"י פג' מהל' ברכות הל' יא, סמג עשין כח, טוש"ע או"ח סי' רח סעי' א:

ה מו"י פג' מהל' ברכות הל' יג':

ו מו"י פח' מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כח, טוש"ע או"ח סי' רח סעי' י יא יב:

ז מו"י פח' מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כח, טוש"ע או"ח סי' רח סעי' י:

מזד:

	עין משפט גזר מצוה
---------------------------------------	----------------------------------

א מו"י פח' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רז סעי' א:

ב מו"י פח' מהל' ברכות הל' ח:

ג טוש"ע או"ח סי' רטז סעי' א:

ד מו"י פח' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רד סעי' ז:

עֲבֻדָּנָא כּבוֹלָהּוּ וְכֵן אִנּוּ נוֹהֲגִין כּרַב אֲשֵׁי דְמַבְרָכִין בְּתַר מִינָא וְבְתַר יִרְקָא בּוֹרָא יִצְחָק רַב אֲבָדִימִי מְשׁוּם רַבִּינוּ:
עַל הַפִּיעָא וְעַל מִינֵי קוּפְרָא, בַּתְחִלָּה מְבַרְךְ "שֶׁחֶפְלִי", וּלְבַסּוֹף "בּוֹרָא נִפְשׁוֹת רַבּוֹת וְכוּ'". אֲבָל יִרְקָא לֹא. וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר: אֲפִילוּ יִרְקָא, אֲבָל מִיָּא — לֹא. וְרַב פֶּפְא אָמַר: אֲפִילוּ מִיָּא. מָר זוטרא עבִיד כְּרַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי, וְרַב שִׁימִי בַר אֲשִׁי עֲבִיד כְּרַבִּי יִצְחָק. וְסִימְנָהּ: חַד בַּתִּרִי, וְתַרִי כַּחַד. אָמַר רַב אֲשִׁי: אָנָּא, זִמְנָא דְכִי מְדַכְרְנָא, עֲבִידָנָא כְּבוֹלָהּוּ.[[]^{מקור]} תַּנּוּ: כָּל שְׂטָעוֹן בְּרָכָה לְאַחֲרֵי — טָעוֹן בְּרָכָה לְפָנָיו, וְיֵשׁ שְׂטָעוֹן בְּרָכָה לְפָנָיו, וְאִין טָעוֹן בְּרָכָה לְאַחֲרֵיו. בְּשִׁלְמָא לְרַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי, לְאַפּוֹקִי יִרְקָא. לְרַבִּי יִצְחָק, לְאַפּוֹקִי מִיָּא, אֲלֵא לְרַב פֶּפְא, לְאַפּוֹקִי מֵאִי? לְאַפּוֹקִי מַצּוֹת. וּלְבַגִּי מַעֲרָבָא, דְּבַתַּר דְּמַסְלָקִי תַּפִּילִייהוּ מְבַרְכִי "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וּצְוָנוּ לְשִׁמּוֹר חֻקָּיו", לְאַפּוֹקִי מֵאִי? 'לְאַפּוֹקִי רִיחָנִי. אָמַר רַבִּי יַצְאִי אָמַר רַבִּי: כָּל שֶׁהוּא כְּבִיעָצָה — בִּיעָצָה טוֹכָה מִמֶּנּוּ. כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר: טָבָא בִּיעֲתָא מְגוּלְגֻלְתָּא מְשִׁיתָא קֳדָיִסִי סוּלְתָא. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: טָבָא בִּיעֲתָא מְגוּלְגֻלְתָּא — מְשִׁיתָא, מְטוֹיֶתָא — מֵאֲרַבְעַ, מְבוּשְׁלֶתָא — כָּל שֶׁהוּא כְּבִיעָצָה, בִּיעָצָה טוֹכָה הֵימְנוּ, לְבַר מְבַשְׂרָא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר אֲפִילוּ אֲכַל שֶׁלֶק כּוּי: וּמִי אִיכָא מִיַּדֵּי דִּהּוּה שֶׁלֶק מְזוּנִי? אָמַר רַב אֲשִׁי: בְּקֻלָּח שֶׁל כְּרוּב שָׁנוּ. תַּנּוּ רַבִּנּוּ: טַחוּל יִפָּה לְשִׁינִים וְקֹשֶׁה לְבַגִּי מַעִים. כְּרִישִׁין קֹשִׁין לְשִׁינִים וְיָפִין לְבַגִּי מַעִים. כָּל יִרְק חֵי מוֹרִיקָ, וְכָל קֶטֶן מְקַטִּין, וְכָל נֶפֶשׁ מְשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְכָל קְרוּב לְנֶפֶשׁ מְשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְכָל קֶטֶן מְקַטִּין, וְכָל קֶטֶן מְקַטִּין, וְכָל קֶטֶן מְקַטִּין. לְרַפּוּאָה. אוֹי לוֹ לְבִית שֶׁהִלְפֶת עוֹבְרַת בַּתּוֹכוֹ. אָמַר מָר: טַחוּל יִפָּה לְשִׁינִים וְקֹשֶׁה לְבַגִּי מַעִים. מֵאִי תַקְנַתִּיהָ? גִּלְעָסִיהָ וְנִשְׁדִּייהָ. כְּרִישִׁין קֹשִׁין לְשִׁינִים וְיָפִין לְבַגִּי מַעִים. מֵאִי תַקְנַתִּיהָ? לְשִׁלְקִינָהּ וְנִבְלָעִינָהּ. כָּל יִרְק חֵי מוֹרִיקָ, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּסַעוּדָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל אַחַר הַקֶּזֶה. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הָאוֹכֵל יִרְק קוֹדֵם אֲרַבַּע שָׁעוֹת אָסוּר לְסַפֵּר הֵימְנוּ. מֵאִי טַעֲמָא? מְשׁוּם רִיחָא. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָסוּר לְאָדָם שִׁיאַכֵּל יִרְק חֵי קוֹדֵם אֲרַבַּע שָׁעוֹת. אֲמִימָר וּמָר זוטרא וְרַב אֲשִׁי הָווּ יָתִבִּי, אֵייתוּ קַמִּייהוּ יִרְק חֵי קוֹדֵם אֲרַבַּע שָׁעוֹת. אֲמִימָר וְרַב אֲשִׁי אָכּוּל וּמָר זוטרא לֹא אֲכַל. אָמְרוּ לִיה: מֵאִי דַעְתִּיהָ? דָּאָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הָאוֹכֵל יִרְק קוֹדֵם אֲרַבַּע שָׁעוֹת אָסוּר לְסַפֵּר הֵימְנוּ מְשׁוּם רִיחָא? וְהָא אֲנֹן דָּקָא אֲכַלִּין וְקָא מִשְׁתַּעִית בְּהָדוּ! אָמַר לְהוּ: אָנָּא כְּאִידָה דְרַבִּי יִצְחָק סְבִירָא לִי. דָּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָסוּר לְאָדָם שִׁיאַכֵּל יִרְק חֵי קוֹדֵם אֲרַבַּע שָׁעוֹת.[[]^{מקור]} כָּל קֶטֶן מְקַטִּין, אָמַר רַב חֲסֵדָא: אֲפִילוּ גְדִיָּא בַר זוּזָא. וְלֹא אֲמַרְן אֲלֵא דְלִית בֵּיה רַבְעָא, אֲבָל אֵית בֵּיה רַבְעָא — לִית לֹן בַּה. כָּל נֶפֶשׁ מְשִׁיב נֶפֶשׁ, אָמַר רַב פֶּפְא: אֲפִילוּ גִילְדִינִי דְבִי גִילִי. כָּל הַקְּרוּב לְנֶפֶשׁ מְשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ, אָמַר רַב אַחָא בַר יַעֲקֹב: עוֹנָקָא. אָמַר לִיה רַבָּא לְשִׁמְעִיה: כִּי מֵייתִית לִי אוּמָצָא דְבַשְׂרָא, טַרַח וְאֵייתִי לִי מַהִיכָא דְמַקְרַב לְבִי "כְּרוּה".[[]^{מקור]} כְּרוּב לְמוֹזוֹן וְתַרְדִּין לְרַפּוּאָה. כְּרוּב לְמוֹזוֹן אִין, וְלְרַפּוּאָה לֹא? וְהָא תַנַּגָּא: שִׁשָּׁה דְּבָרִים מְרַפְּאִין אֶת הַחוּלָה מַחֲלִיו וּרְפּוּאָתוֹן רַפּוּאָה, וְאֵלוּ הֵן: כְּרוּב וְתַרְדִּין וּמִי סִיסִין דְּבִשׁ וְקִיבָה וְהֶרֶת וְיִיתְרַת הַכְּבֵד! אֲלֵא אֵימָא "כְּרוּב אַף לְמוֹזוֹן". אוֹי לוֹ לְבִית שֶׁהִלְפֶת עוֹבְרַת בַּתּוֹכוֹ, אֵינִי?! וְהָא אָמַר לִיה רַבָּא לְשִׁמְעִיה: כִּי חֲזִית לִיפְתָּא בְּשׁוּקָא לֹא תִימָא לִי "כְּמֵאִי כְּרַכְתָּ רִיפְתָּא"! אָמַר אֲבָיִי: מְבַלִּי בָּשָׂר. וְרַבָּא אָמַר: מְבַלִּי יִין. אֵיתָמַר רַב אָמַר: מְבַלִּי בָּשָׂר. וּשְׂמוּאֵל אָמַר: מְבַלִּי עֲצִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מְבַלִּי יִין. אָמַר לִיה רַבָּא לְרַב פֶּפְא: סוּדְנִי, אֲנֹן תְּבַרִּינוּ לַהּ בְּבַשְׂרָא וְחִמְרָא, אַתּוֹן דְּלֹא נִפִּישׁ לְכוּ חִמְרָא בְּמֵאִי תְבַרִּיתוּ לַהּ? אָמַר לִיה: בְּצִיבִי, כִּי הָא דְבִיתָהּוּ דְרַב פֶּפְא בַּתַּר דְּמְבַשְׁלָא לַהּ, תְּבַרָּא לַהּ בַּתְמָנָן אוּפִי פְרָסִייתָא.[[]^{מקור]} תַּנּוּ רַבִּנּוּ: דָּג קֶטָן מְלִיחַ פְּעָמִים שֶׁהוּא מִמִּית בְּשִׁבְעָה, בְּשִׁבְעָה עֶשֶׂר, וּבְעֶשְׂרִים וּשְׁבַעַה. וְאֲמַרִי לַהּ: בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְלֹא אֲמַרְן אֲלֵא בְּמִטּוֹי וְלֹא מִטּוֹי, אֲבָל מִטּוֹי שְׁפִיר — לִית לֹן בַּה. וּדְלֹא מִטּוֹי שְׁפִיר, לֹא אֲמַרְן אֲלֵא דְלֹא שְׁתָּה בַּתְרִיהָ שְׁכָרָא, אֲבָל שְׁתָּה בַּתְרִיהָ שְׁכָרָא — לִית לֹן בַּה. 'וְהַשׁוֹתָה מִים לְצִמּוֹא וְכוּ': לְאַפּוֹקִי מֵאִי? אָמַר רַב אִידִי בַר אֲבִין: לְאַפּוֹקִי לְמָאן

רַבְרָא – כָּל מִינֵי בָּשָׂר: אֲבָל יִרְקָא לֹא – גְרִיד לְבְרוּכִי אַחֲרֶיהָ: חַד כַּתְרִי – מָר זוטרא

שְׁהַזְכַּר כְּאוּ יָחִיד בְּלֹא שֵׁם אֲבִין עֲבַד כְּרַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי שְׁהַזְכַּר בְּשִׁמּוֹ וּבְשֵׁם אֲבִין: וְתַרִי כַּחַד – מָר בַּר רַב אֲשִׁי שְׁהַזְכַּר בְּשִׁמּוֹ וּבְשֵׁם אֲבִין עֲבִיד כַּר' יִצְחָק שְׁהַזְכַּר יָחִיד: כְּבוֹלָהּוּ – אַף כְּרַב פֶּפְא: כָּל שְׂטָעוֹן בְּרָכָה – מִשְׁנָה הִיא בְּמַסְכַּת נֶזֶה: לְמַעוּטֵי יִרְקָא – וּכ"ס מִיָּא: לְמַעוּטֵי מַצּוֹת – אִין מְבַרְכִין בְּשִׁמְסֻלְקוֹן תַּפְלִין וְנַעֲיַת וְאַחַר תַּקִּיעַת שׁוֹפָר וְלֹלֵב: כָּל שֶׁהוּא כְּבִיעָצָה – אִין גַּךּ מִין מֵאֲכַל שְׁעוֹר כְּבִיעָצָה שְׁלֹא תִהְיֶה בִיעָצָה טוֹכָה לְגוֹף מִמֶּנּוּ: מְגֻלְגֻלְתָּא – גְּלוּיָה לְחָה וְרַכָּה שְׁשׁוּרְפִין אוֹתָהּ: מְגֻלְגֻלְתָּא מְשִׁיתָא – טוֹכָה מְשִׁיתָא קֳדָסִי: קֳדָסִי – מַלְוִית מַחֲזִיקוֹת לוֹ: מְטוֹיֶתָא – גְּלוּיָה קֶשֶׁה טוֹכָה מֵאֲרַבַּע קֳדָסִי: מְבוּשְׁלֶתָא – בְּמִים עֵלֶּה א"ר יַצְאִי כָּל שֶׁהוּא כְּבִיעָצָה בִיעָצָה טוֹכָה מִמֶּנּוּ: בְּקֻלָּח שֶׁל כְּרוּב שָׁנוּ – שֶׁהוּא מְזוֹן דְּנִתְנָא לְקֻמָּן כְּרוּב לְמוֹזוֹן: כְּרִישִׁין – בַּרְתִּין: כָּל יִרְק חֵי מוֹרִיק – נוֹכַח תַּחַר הַפְּנִים: כָּל קֶטֶן – שְׁלֹא גָדַל כָּל גְּרָכוּ וְלֻקְמָן מִפְרַשׁ בְּמָה כָּל גְּרָכוּ: כָּל נֶפֶשׁ – דְּכָר חֵי הֵאָכַל שֵׁם כְּגוֹן דְּגִים קַטְנִים שְׁגָלְלוּ כָּל גְּרָכוּ: הַקְּרוּב לְנֶפֶשׁ – הָאוֹכֵל מִן הַבְּהֵמָה בְּמֻקוֹם חֵיית שְׁלֵה וְלֻקְמָן מִפְרַשׁ לֵה: אוֹי לְבִית – לְכַרִם הָאוֹכֵל לְפֶת: וְלַעֲסִיָּה – כּוֹסָסוּ וּמְשִׁלְכוּ: לְשִׁלְקִינָהּ – בְּקֻלָּהּ הַרְבֵּה שְׁלֹא יַעֲטֹרָךְ לְכוֹסָסוּ בְּשִׁנּוּי: קֹדֵם אֲרַבַּע שָׁעוֹת – שְׁאִינוּ זְמַן סַעוּדָה וְהִרִיחַ קֶשֶׁה לְבַגִּי אֲדָם הַמְסַפְּרִים עִמּוּ קֹדֵם אֲכִילָה שְׁהִנּוּ רִיקוֹן: כְּאִידָךְ דַּר' יִצְחָק סְבִירָא לִי – אֲבָל אָסוּר לְסַפֵּר לֹא סְבִירָא לִי: בַּר זוטא – כְּלוּמַר שְׁמֵן וְטוֹב שְׁשֹׁה זוז: דְּלִית בַּה רַבְעָא – שְׁלֹא גָדַל עַד רַבִּיעִית שְׁלֹו כְּגוֹן טָלָה רַבִּיעִית שֶׁל אֵיל גָּדִי כְּדִי רַבִּיעִית שֶׁל שְׁעִיר גָּדוֹל וְכֵן כָּל דְּכַר: גִּלְדִּינִי דְבִי גִילִי – דְּגִים קַטְנִים מֵאֵל וּמִצֵּן בִּין הַקְּטָנִים בְּאֲגֹם וְאִין דְּרָכוּן לְגַדֵּל יוֹתֵר אֲבָל דָּג קָטָן מִמֶּיךָ דָּג גָּדוֹל וְלֹא גָדַל רַבַּע זֶה הוּא קָטָן מְקַטִּין: עֲנָקָא – צִאָר מְקוֹם בֵּית הַשְּׁחִיטָה וְסֻמוֹן. לֵלֵב וְלִמְעִים: לְבִי בְרוּךְ – לְמֻקוֹם שְׁכֻרְכוּ שֵׁם עַל הַשְּׁחִיטָה: וּמִי סִיסִין – תְּכַשִּׁיל שֶׁל פּוּלִיאז'י"ל: וְהֶרֶת – וּלְדִיר"א שְׁהֵלֶךְ נוֹצֵר בּוּי: יוֹתֶרֶת הַכְּבֵד – טַרְפֶּשֶׁא דְכַבְדָּא שְׁקוּרִין אֵיִיבַר"ש: מְבַלִּי בָּשָׂר – הִיא קֶשֶׁה אֲבָל בְּשִׁמְבִּשְׁלָה עִם בָּשָׂר שְׁמֵן מִתִּישׁ כַּחַה: מְבַלִּי יִין – כְּשִׂאִין שְׁתָּה אַחֲרֶיהָ יִין: מְבַלִּי עֲצִים – שְׁאִינוּ שׁוֹלֶקֶה הַרְבֵּה: סוּדְנִי – בַּעַל שֶׁכַר תְּמָרִים וְר' פֶּפְא מוֹכֵר שֶׁכַר הִיָּה כְּדֵאֲמַר בְּאַחֲזֵי נֶשֶׁךְ (ד' סה) טַרְשָׁא דְרַב פֶּפְא שְׁכָרָאִי לֹא פָסִיד וְאָמַר רַב פֶּפְא אִי לֹא דְקִמָּאִי שְׁכָרָא לֹא אַעֲתִירִי (פְּסָחִים קי"ג) וְהוּא נִקְרָא סוּדְנִי כְּדֵאֲמַרִּין תְּמָרִי בַּחֲלוּמָךְ לְבִי סוּדְנָא רְהוּטוּ (ס"ט): דְּלֹא גָפִישׁ לְכוּ חִמְרָא – שְׁטוּתִי שְׁכַר אֲתָם: בְּמֵאִי תְבַרִּיתוּ לַהּ – לְכַחוּ שֶׁל לְפֶת: אוּפִי פְרָסִייתָא – בְּקַעֲיוֹת שֶׁל עֲצִים גְּדוּלוֹת הֵיתָה שׁוֹרְפֶת תַּחַת הַדָּרֶת הַלְּפֶת: פְּעָמִים שֶׁהוּא מְמִית – וְאֵלוּ הֵן בְּיוֹם שְׁבַעָה יָמִים לְמַלְחָתוֹ אוֹ בְּיוֹם שְׁבַעָה עֶשֶׂר אוֹ בְּיוֹם שְׁבַעָה וְעֶשְׂרִים:

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

רַבְרָא – כָּל מִינֵי בָּשָׂר: אֲבָל יִרְקָא לֹא – גְרִיד לְבְרוּכִי אַחֲרֶיהָ: חַד כַּתְרִי – מָר זוטרא שְׁהַזְכַּר כְּאוּ יָחִיד בְּלֹא שֵׁם אֲבִין עֲבַד כְּרַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי שְׁהַזְכַּר בְּשִׁמּוֹ וּבְשֵׁם אֲבִין: וְתַרִי כַּחַד – מָר בַּר רַב אֲשִׁי שְׁהַזְכַּר בְּשִׁמּוֹ וּבְשֵׁם אֲבִין עֲבִיד כַּר' יִצְחָק שְׁהַזְכַּר יָחִיד: כְּבוֹלָהּוּ – אַף כְּרַב פֶּפְא: כָּל שְׂטָעוֹן בְּרָכָה – מִשְׁנָה הִיא בְּמַסְכַּת נֶזֶה: לְמַעוּטֵי יִרְקָא – וּכ"ס מִיָּא: לְמַעוּטֵי מַצּוֹת – אִין מְבַרְכִין בְּשִׁמְסֻלְקוֹן תַּפְלִין וְנַעֲיַת וְאַחַר תַּקִּיעַת שׁוֹפָר וְלֹלֵב: כָּל שֶׁהוּא כְּבִיעָצָה – אִין גַּךּ מִין מֵאֲכַל שְׁעוֹר כְּבִיעָצָה שְׁלֹא תִהְיֶה בִיעָצָה טוֹכָה לְגוֹף מִמֶּנּוּ: מְגֻלְגֻלְתָּא – גְּלוּיָה לְחָה וְרַכָּה שְׁשׁוּרְפִין אוֹתָהּ: מְגֻלְגֻלְתָּא מְשִׁיתָא – טוֹכָה מְשִׁיתָא קֳדָסִי: קֳדָסִי – מַלְוִית מַחֲזִיקוֹת לוֹ: מְטוֹיֶתָא – גְּלוּיָה קֶשֶׁה טוֹכָה מֵאֲרַבַּע קֳדָסִי: מְבוּשְׁלֶתָא – בְּמִים עֵלֶּה א"ר יַצְאִי כָּל שֶׁהוּא כְּבִיעָצָה בִיעָצָה טוֹכָה מִמֶּנּוּ: בְּקֻלָּח שֶׁל כְּרוּב שָׁנוּ – שֶׁהוּא מְזוֹן דְּנִתְנָא לְקֻמָּן כְּרוּב לְמוֹזוֹן: כְּרִישִׁין – בַּרְתִּין: כָּל יִרְק חֵי מוֹרִיק – נוֹכַח תַּחַר הַפְּנִים: כָּל קֶטֶן – שְׁלֹא גָדַל כָּל גְּרָכוּ וְלֻקְמָן מִפְרַשׁ בְּמָה כָּל גְּרָכוּ: כָּל נֶפֶשׁ – דְּכָר חֵי הֵאָכַל שֵׁם כְּגוֹן דְּגִים קַטְנִים שְׁגָלְלוּ כָּל גְּרָכוּ: הַקְּרוּב לְנֶפֶשׁ – הָאוֹכֵל מִן הַבְּהֵמָה בְּמֻקוֹם חֵיית שְׁלֵה וְלֻקְמָן מִפְרַשׁ לֵה: אוֹי לְבִית – לְכַרִם הָאוֹכֵל לְפֶת: וְלַעֲסִיָּה – כּוֹסָסוּ וּמְשִׁלְכוּ: לְשִׁלְקִינָהּ – בְּקֻלָּהּ הַרְבֵּה שְׁלֹא יַעֲטֹרָךְ לְכוֹסָסוּ בְּשִׁנּוּי: קֹדֵם אֲרַבַּע שָׁעוֹת – שְׁאִינוּ זְמַן סַעוּדָה וְהִרִיחַ קֶשֶׁה לְבַגִּי אֲדָם הַמְסַפְּרִים עִמּוּ קֹדֵם אֲכִילָה שְׁהִנּוּ רִיקוֹן: כְּאִידָךְ דַּר' יִצְחָק סְבִירָא לִי – אֲבָל אָסוּר לְסַפֵּר לֹא סְבִירָא לִי: בַּר זוטא – כְּלוּמַר שְׁמֵן וְטוֹב שְׁשֹׁה זוז: דְּלִית בַּה רַבְעָא – שְׁלֹא גָדַל עַד רַבִּיעִית שְׁלֹו כְּגוֹן טָלָה רַבִּיעִית שֶׁל אֵיל גָּדִי כְּדִי רַבִּיעִית שֶׁל שְׁעִיר גָּדוֹל וְכֵן כָּל דְּכַר: גִּלְדִּינִי דְבִי גִילִי – דְּגִים קַטְנִים מֵאֵל וּמִצֵּן בִּין הַקְּטָנִים בְּאֲגֹם וְאִין דְּרָכוּן לְגַדֵּל יוֹתֵר אֲבָל דָּג קָטָן מִמֶּיךָ דָּג גָּדוֹל וְלֹא גָדַל רַבַּע זֶה הוּא קָטָן מְקַטִּין: עֲנָקָא – צִאָר מְקוֹם בֵּית הַשְּׁחִיטָה וְסֻמוֹן. לֵלֵב וְלִמְעִים: לְבִי בְרוּךְ – לְמֻקוֹם שְׁכֻרְכוּ שֵׁם עַל הַשְּׁחִיטָה: וּמִי סִיסִין – תְּכַשִּׁיל שֶׁל פּוּלִיאז'י"ל: וְהֶרֶת – וּלְדִיר"א שְׁהֵלֶךְ נוֹצֵר בּוּי: יוֹתֶרֶת הַכְּבֵד – טַרְפֶּשֶׁא דְכַבְדָּא שְׁקוּרִין אֵיִיבַר"ש: מְבַלִּי בָּשָׂר – הִיא קֶשֶׁה אֲבָל בְּשִׁמְבִּשְׁלָה עִם בָּשָׂר שְׁמֵן מִתִּישׁ כַּחַה: מְבַלִּי יִין – כְּשִׂאִין שְׁתָּה אַחֲרֶיהָ יִין: מְבַלִּי עֲצִים – שְׁאִינוּ שׁוֹלֶקֶה הַרְבֵּה: סוּדְנִי – בַּעַל שֶׁכַר תְּמָרִים וְר' פֶּפְא מוֹכֵר שֶׁכַר הִיָּה כְּדֵאֲמַר בְּאַחֲזֵי נֶשֶׁךְ (ד' סה) טַרְשָׁא דְרַב פֶּפְא שְׁכָרָאִי לֹא פָסִיד וְאָמַר רַב פֶּפְא אִי לֹא דְקִמָּאִי שְׁכָרָא לֹא אַעֲתִירִי (פְּסָחִים קי"ג) וְהוּא נִקְרָא סוּדְנִי כְּדֵאֲמַרִּין תְּמָרִי בַּחֲלוּמָךְ לְבִי סוּדְנָא רְהוּטוּ (ס"ט): דְּלֹא גָפִישׁ לְכוּ חִמְרָא – שְׁטוּתִי שְׁכַר אֲתָם: בְּמֵאִי תְבַרִּיתוּ לַהּ – לְכַחוּ שֶׁל לְפֶת: אוּפִי פְרָסִייתָא – בְּקַעֲיוֹת שֶׁל עֲצִים גְּדוּלוֹת הֵיתָה שׁוֹרְפֶת תַּחַת הַדָּרֶת הַלְּפֶת: פְּעָמִים שֶׁהוּא מְמִית – וְאֵלוּ הֵן בְּיוֹם שְׁבַעָה יָמִים לְמַלְחָתוֹ אוֹ בְּיוֹם שְׁבַעָה עֶשֶׂר אוֹ בְּיוֹם שְׁבַעָה וְעֶשְׂרִים:

	מסורת הש"ס
---------------------------------------	-----------------------

א נדה נאמן; משנה נדה; לעיל מא:

ב פסחים קיא.

ג לקמן נז; עבודה זרה כט.

ד עירובין כט:

^[1] תַּקְנַתִּיהָ

מסורת הש"ס
א משנה שבת; פסחים מט;; מכות יג; תוספתא תרומות; משנה תרומות; משנה סנהדרין; עט; סנהדרין ע; משנה מכות; יומא עט;
ב שבת כד; שבת קלא. ג סנהדרין ד; זבחים לח.
גליון הש"ס
תוס' ד"ה אכל טבל כ' ואפאן ואכלו ומברך. שם ליתא כו. אלא ואפאה והפריש חלה ובירך וצ"ע: תוס' ד"ה שלשה שאכלו כאחד אין רשאין ליחלק כ' סמך אסיפא. כעין זה בתוס' גיטין דף פ' ע"ב תוס' ד"ה זו דבריו ר"מ וש"נ:
תורה אור השלם
[שמות כה-א-כז, יט] [תהילים לד, ד] [דברים לב, ג] [שמות יט, טז] [פירושי י"ד, הופמן על שמות כא, ז]

נִפְסוּת עֲמָא דְּבֵר – היִאֲךְ נוֹהֲגִים וּבָכֵר נִהְגוּ לְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה שְׁהַכּל וּלְבִסוּף בּוֹרָא נִפְסוּת רַבּוֹת וְחִסְרוֹנוֹן עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָא: שְׁלֵשָׁה שְׂאֲכָלוּ וְכו' לִזְמַן – לְהַזְמִין יוֹחַד לְצִרוּף בָּרָכָה בְּלִשׁוֹן רַבִּים בְּגוֹן נִבְרָךְ: שְׁנִטְלָה תְּרוּמָתוֹ – קַם"ד תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שָׁלוּ שְׁעַל הַלְוִי לְהַפְרִישׁ: מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁנִפְּדָה – לְהַתִּירוֹ בְּחִכּוּלָה חוּץ לִירוּשָׁלַיִם וְאֵת פְּקִידוֹנוֹ יַעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם וַיֵּאכֹל: וְהַשְׁמַשׁ – שֶׁשֶּׁמֶשׁ בְּסֻעֻזָּה וְאִכּל עִמָּהּס בַּיִת כְּדִי לְהַצְטַרֵּף עִמָּהּס לִזְמַן וּבְכָל הַנִּי אֲצִטְרִיךְ לְאֲשַׁמְעִינוּ אַע"ג דְּזָמּוּ לְאִסּוּר אִין בָּאן בָּרָכָה בַּעֲבָרָה כְּדַמְפָּרֵשׁ וְאִזְל בְּגִמְרָא: עַד פַּמָּה מְזַמְּנוּ – פַּמָּה יֵאכֹל עִמָּהּס וַיִּתְחַבֵּ עִמָּהּס בְּזַמְנוֹ וְנִפְקָא מִנָּה לְהוֹצִיאֵס וְדִי חוֹבְתָן אִס וִיתְנוּ לוֹ הַכּוֹס לְבָרֵךְ: גַּמְל' מַה"מ – דְּשִׁלְשָׁה רַחֲמִים לְבִרְכַּת צִרוּף: נִגְדְלוּ לֵה' אִתִּי – הָרִי שְׁלֵשָׁה וְכוּן אֶקְרָא הָבוּ נִגְדַל הַיַּחֲיד אֲוֹמַר לְשָׁנִים: אִינָן רִשְׁאִין לַחֲלֹק – וּלְבָרֵךְ כָּל אֶחָד לַעֲצֻמוֹ דַּמְפַּקְעִי לֵה לְתוֹרַת זְמַן: שְׁלֵשָׁה אִין שָׁנִים לֹא – ה"פ דַּמְדַּקְתְּנִי אִין רִשְׁאִין לַחֲלֹק שְׁמַע מִנָּה דְּשִׁלְשָׁה מְזַמְּנוּ שָׁנִים אִין מְזַמְּנוּ וְנִפְּלִינּוּ רַצְו דְּאִי אֲמַרְתַּ שָׁנִים גַּמִּי אִס רַצְו מְזַמְּנוּ אֲמַאי אִין הָאֶחָד רִשְׁאִי לַחֲלֹק לְזִיל הוּא וְלֹא מִפְּקַעַת בִּרְכַּת זְמַן בְּהִכִּי וְחַמְנוּ הַשָּׁנִים: שְׁאִנִּי הָתֵם דְּהַקְבָּעוּ בְּחוּבָה מַעֲקָרָא – וְאִי אִזְל הוּא מִפְּקַעַת לֵהוּ חוּבָה וְקַמּוּ לֵהוּ בִּרְשׁוּת וְנִדּוּל הַמַּעֲנִיָּה וַעֲוָה מַמִּי שְׁאִינוּ מַעֲנִה וַעֲוָה: אֲוִיכַל עִמָּהּס – אִין בָּאן בְּאִנְיָה דִּיחָא לֵהוּ דִּמְיַתִּי לֵהוּ לִיזִי זְמַן וְאִי שָׁנִים מְזַמְּנוּ אֲמַאי נִיחָא לֵהוּ בְּלֹאוּ דִּידָה גַּמִּי אִי בַּעוּ מְזַמְּנִי:

מאי עמא דבר – היאך נוהגים ובכר נהגו לברך בתחלה שהכל ולבסוף בורא

כיצד מברכין פרק שישי ברכות

דחננתיה אמצא ודוקא מים שאין לו

דחננתיה אמצא. ״רבי טרפון אומר ״בורא נפשות רבות וחסרונן״. אמר ליה רבא בר רב חנן לאבאי, ואמרי לה לרב יוסף: הלכתא מאי? אמר ליה: פוק חזי מאי עמא דבר. הדרן

עלך כיצד מברכין ״מתני״ שלשה
שְׂאֲכָלוּ בָּאֲחַת, חִיִּיבִין לְזַמֵּן. אֲכַל דְּמַאי, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁנִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהִקְדַּשׁ שְׁנִפְדּוֹ, וְהַשְׁמֵשׁ שְׂאֲכַל בְּזִית, וְהַכּוֹתִי — מְזַמְּנִין עָלָיו. ^(טו)אֲכַל טָבֵל, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהִקְדַּשׁ שְׁלֹא נִפְדּוֹ, וְהַשְׁמֵשׁ שְׂאֲכַל פָּחוֹת מִכְּזִית, וְהַנֶּכְרִי — אִין מְזַמְּנִין עָלָיו. נְשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטָנִים — אִין מְזַמְּנִין עָלֵיהֶן. עַד פַּמָּה מְזַמְּנִין? — עַד כְּזִית. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד פְּבִייעָה. גָּמִי מָנָא הֲנִי מִיַּלְיָ? אָמַר רַב אַסִּי: דְּאָמַר קָרָא ״גִּדְּלוּ לַה' אֹתִי וּגְרוּמָמָה שְׁמוֹ יִחְדּוּ״. רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר: מִהֲכָא: ״כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גִדְּל לֹאֲלֵהִינוּ״. אָמַר רַב חֲנַן בַּר אָבָא: מִנִּין לְעוֹנָה ״אָמֹן״ שְׁלֹא יִגְבִּיֶה קוּלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְּבָרָךְ — שְׁנַאֲמַר: ״גִּדְּלוּ לַה' אֹתִי וּגְרוּמָמָה שְׁמוֹ יִחְדּוּ״. ^(טז)אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי: מִנִּין שְׁאִין הַמִּתְרַגֵּם רִשְׁאִי לְהִגְבִּיֶה קוּלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוּרָא, שְׁנַאֲמַר: ״מִשֶּׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל״, שְׁאִין תִּלְמוּד ל״וֹמַר ״בְּקוֹל״, וּמָה תִּלְמוּד ל״וֹמַר ״בְּקוֹל״ — בְּקוּלוֹ שֶׁל מִשֶּׁה. תְּנִיָא גַּמִּי הָכִי: אִין הַמִּתְרַגֵּם רִשְׁאִי לְהִגְבִּיֶה קוּלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוּרָא. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לַמִּתְרַגֵּם לְהִגְבִּיֶה קוּלוֹ בְּנִגַּד הַקּוּרָא — יַמְצִיֵּה הַקּוּרָא קוּלוֹ וַיִּקְרָא. אֲתַמַּר: שְׁנִים שְׂאֲכָלוּ בָּאֲחַת, פְּלִיגִי רַב וְרַבִּי יוֹחֲנָן. חַד אָמַר: אִם רַצְו לְזַמֵּן — מְזַמְּנִין, וְחַד אָמַר: אִם רַצְו לְזַמֵּן — אִין מְזַמְּנִין. תַּנּוּ: שְׁלֹשָׁה שְׂאֲכָלוּ בָּאֲחַת חִיִּיבִין לְזַמֵּן. שְׁלֹשָׁה — אִין, שְׁנַיִם — לֹא! הָתֵם חוּבָה, הֲכָא רִשׁוֹת. תָּא שְׁמַע: שְׁלֹשָׁה שְׂאֲכָלוּ בָּאֲחַת — חִיִּיבִין לְזַמֵּן, וְאִין רִשְׁאִין לִיַּחֲלֹק. שְׁלֹשָׁה — אִין, שְׁנַיִם — לֹא! שְׁאֲנִי הָתֵם דְּקִבְּעוּ לָהּוּ בְּחוּבָה מַעֲיָקְרָא. ^(יז)תָּא שְׁמַע: הַשְׁמֵשׁ שְׁהִיָּה מְשַׁמֵּשׁ עַל הַשְּׁנַיִם — הָרִי זֶה אוֹכֵל עִמָּהֶם, אַף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְּנוּ לוֹ רִשׁוֹת. הִיָּה מְשַׁמֵּשׁ עַל הַשְּׁלֹשָׁה — הָרִי זֶה אִינוּ אוֹכֵל עִמָּהֶם, אָלֹא אִם בֶּן נִתְּנוּ לוֹ רִשׁוֹת! שְׁאֲנִי הָתֵם

דניחא

הנאה זה בורא נפשות רבות וכו'
אמר רבא בר רב חני מאי עמא דבר
והנה נהגו העולם לברך לאחריו אבל לא מעשר פרוכי ורב עמרם פירש דדוקא לפניו לא בעי פרוכי אבל לאחריו חוב ורבינו משה פירש גלגל היא דהואיל ואינו נהנה אכלו לאחריו לא בעי ברכה:
רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וכו'
פרש לפניו ופוק חזי מאי עמא דבר
והנה נהגו העולם לברך לאחריו אבל לא מצינו לפרש דפליגי בללאחריו דתנא קמא סבר דמברך לפניו ולא לאחריו ורבי טרפון סבר אף לאחריו וברך בורא נפשות רבות דאם בן פי פריך לעיל מרב פפא דמברך [לקשי] [לסיעה] ממלתה דרבי טרפון שהוא תנא:
הדרן עלך

פינך מברכין שלשה שאכלו
בירושלמי פריך הכא את אמרת אין רשאין לחלק והכא את אמרת חידים לזמן ועסה לכאורה אין זה קשה וכן לקמן (בברכות דף ג.) פריך תנינא חזא זמנא שאין רשאין לחלק הינו משום דחידים לזמן ול"נ דהכי פריך הכא את אמרת דאין רשאין לחלק דמשמע אס גמרוי אכילתן יחד אינן רשאין לחלק אבל האחד רשאי לגמר סעדתו ולברך קדס חבדו וחיבין לזמן משמע דחובת זמון עליהם ואינן רשאין לגמר סעדתן זה בלא זה ומשגי שמואל באן בתחלה באן בסוף אחיו בתחלה ואחריו בסוף פליגי בה תרי אמוראי חד אמר נתנו דעתם לאכל זהו בתחלה אכלנו כזית זהו בסוף וחד אמר אכלו כזית זהו בתחלה נתנו דעתם לאכל זהו בסוף ורב אלפס תופס דרך ראשון עקר וה"פ נתנו

דעתם לאכל כלומר שהתחילו מתחלה לאכל ביוחד זהו בתחלה אז נדאי חובת זמון עליהם אכלו כזית זהו בסוף כלומר אס האחד התחיל קדס חבדו כזית אז נדאי אס גמרוי סעדתם יחד חידים לזמן אבל רשאין לגמר זה בלא זה ולברך:
אכל טבל
איו מזמניו עליו תמה דאמר בערבין (דף ד.ו) הפל מצטרפין לזמון פהנים לויס וישקראליס ופריך פשיטא ומשגי לא צריכא אף על גב דכהן אוכל תרומה וישקראל חלין אלמא אף על גב דתרומה לאסורה לישקראל אחריר שהפסן יכול לצרף עס ישקראל לאכל בחלין מצטרפין לזמון והכא גמי נדי דחד מעייו אבל טבל דאין ראוי לאחרים אמאי אינן מזמנין ויש לומר דאכילת טבל לאו שמה אכילה דלא חזיא אף לכהן אבל תרומה לכל הפחות ראויה להאן האוכלה והיא הדיון אס אכלו שלשטן טבל דאין חידים לזמן דאחריו (בב"ק פ"ט דצ"ד) הרי שגזל סאה חטין וטחנה ואפאה ואכלה ומברך עליהן אינו מברך אללא מנאן מכאן היה אומר רבינו יהודה דשלשה שאכלו והאחד היה מזר הנאה מן השנים והוא אוכל משלו וכול להצטרף עמהם לזמון דנדי דאינו ראוי לאכל עמהם הס ראויס לאכל עמו וכן לענין האוקר מפת של נכרי אבל אס שלשטן מדרין הנאה זה מנה אין מצטרפין אַע"פ שיוכליסי לשאול על נזקס דהשתא מיהא לא אתשילוי:
עד פמה מזמנין וכו'
ה"ה ברכת המזון בלא זמון אללא רבויא אשמעינן

דאכלו על כזית מזמנין:
בְּקוּלוֹ שֶׁל מִשֶּׁה
וא"ת היכי מייתי ראיה ממשה והא צריך לאתניי דמשה היה מתרגס ולא היה מרים קולו יותר מהקב"ה שהיה קורא והוא מביא שהקב"ה היה קורא ומשה היה מתרגס ופרש רב אלפס בקולו של משה מסתמא משה בכל כחו היה עונה כדי להשמיע קולו לכל העס אבל הקב"ה לא היה צריך להריס קולו שהרי לא היה מדבר אללא למשה לבד ולאכלו הכי היה מגביה קולו כדי שלא יהא קולו של משה המתרגס רס יותר מקולו של

הקב"ה שהיה קורא:
אם רצו לזמן אין מזמניו פירש"י
וכן לענין המוציא ושאר ברכות אין האחד מברך להוציא חבדו לגבי הא דאמר אבבי נקטינן שנים שאכלנו באחת מציה לחלק ולברך כל אחד לעצמו זין ברכת המוציא זין ברכת המזון לשון רש"י לקמן ולא נהירא דלעיל פרק פינך מברכין (בברכות דף לט.) בעבדא דבר קפרא נתן בר קפרא רשות לאחד לברך ושנים הוו התס ועוד אי הוו שלשה התס לא הוי עס אללא פרות וכן גמי אמריין לקמן (בברכות דף נג.) דעל המאור אחד מברך לבגן ע"כ נ"ל דבברכה ראשונה מוציאין זה את זה שנים לכ"ע והטעם הואיל וישבין לאכלל יחד דעתן לצרף ואחד מברך להוציא חבדו אבל בברכה של סוף סעודה שמסתלקין זה מנה צריך לברך כל אחד לעצמו ויש מתרעס דיש חלוק זין ברכת המוציא דלא הויא פי אס דרצנן ע"כ

מוציאין זה את זה אבל בבהמ"ז שהיא מדאורייתא לשס הקמירוי:
שְׁלֹשָׁה שְׂאֲכָלוּ בָּאֶחָד
אין רשאין דחלק מפרש"י אמאי אין רשאין לחלק האחד מפני השנים זין דב' גמי מזמנין לזיל הוא והא לא מפק' ברכת זמון תמה דלמא טעמא דאין רשאין לחלק משום דיפטרוי לשלישי מברכת המזון וגס הוא אין לו להפקיע ממנו ברכת המזון וי"ל דעקר פרכתו סמירא אסיפא דקתני ד' אין רשאין לחלק אַע"ג דאיפא שנים מכאן וב' מכאן והוי כמו וכו' וכה"ג תמצא בהרבה מקומות ותמה א"כ אמאי לא מקשי מן הסיפא בהדיא ע"כ פירש רבינו יהודה דנדאי פריך מרישא וה"ק דליפא למימר דמשום היחיד קאמר דא"כ ה"ל למימר אין היחיד רשאי לחלק א"י אין אחד מהס רשאי לחלק אבל מקתני אין רשאין לחלק משמע מכליהו פקע זמון אס נסתלק אחד מהס:

מה.

עין משפט בר מצוה

א מויי פח' מהל' ברכות הל' א, טוש"ע או"ח סי' רד סעי' ז:

ב מויי פח' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

ג מויי פא' מהל' ברכות הל' ב, טוש"ע או"ח סי' קצט סעי' א ב:

ד מויי פא' מהל' ברכות הל' יט, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצו סעי' א:

ה מויי פח' מהל' ברכות הל' ז, טוש"ע או"ח סי' קצט סעי' ד ו:

ו מויי פח' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצו סעי' ד:

ז מויי פא' מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קכד סעי' יב:

ח מויי פד' מהל' תלמוד תורה הל' ג:

ט מויי פי"ב מהל' תפילה וברכת כהנים הל' יא, טור יו"ד סי' רמז, ש"ע או"ח סי' קמה סעי' א:

י מויי פח' מהל' ברכות הל' י, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קא סעי' א:

יא טוש"ע או"ח סי' קע סעי' כא:

מה:

עין משפט
נר מצוה

א מו"י פה' מהל' ברכות הל' ז', סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצט סעי' ו:

ב מו"י פא' מהל' ברכות הל' יא, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ריג סעי' ב:

ג מו"י פה' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצד סעי' ב:

ד מו"י פה' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצד סעי' ב:

ה מו"י פה' מהל' ברכות הל' טו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצג סעי' א:

ו מו"י פז' מהל' ברכות הל' ו', סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ר סעי' א:

ז טוש"ע או"ח סי' קצד סעי' א:

ח מו"י פה' מהל' ברכות הל' יז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצח סעי' א:

ט מו"י פא' מהל' ברכות הל' טז, סמג עשין כז, טור או"ח סי' רטו, ש"ע או"ח סי' קפח סעי' ב:

וְהָא מָאָה נָשִׁי כַּתְּרֵי גִבְרֵי דְמִינָן
לַעֲגִין קַבְּצִין תַּפְלָה וּלְעַגֵּין כָּל דְּבַר שְׂפַעֲשַׁקְהָ וְאִפְּלוּ כְּכִי חֲשָׁבִין לָהּ כְּשִׁלְשָׁה וְה"ה לְשָׁנִים אֲבָל לֹא מִצַּיְתָּא לְמִימַר כַּחַד דְּמִינָן דְּלִינָן וְכוּלָּת לְזַמֵּן דְּהָא קַתְּנֵי נָשִׁים מִתְּמַנּוּת לַעֲצֻמָּן וְרַש"י פֵּרֵשׁ כַּתְּרֵי לַעֲגִין חֻבְּכָה דְּלִינָן חֻיבּוּת לְזַמֵּן וְאִם רַצֵּי מִתְּמַנּוּת וְהוּא הָדִין לְשָׁנִים: **שְׂאֲנִי** הֵתֵם דֹּאכָא אִימָא סִיפָא דְּעוֹת מִכְּאֵן מִשְׁמַע דְּנָשִׁים וְכוּלָּת לְזַמֵּן לַעֲצֻמָּן וְכֵן עֲשֹׂי בְּנוֹת רַבִּינוּ אֲבָרְקָס חֲמוּי שֶׁל רַבִּינוּ וְהִזְקָה ע"פ אֲבִיבָן וּמִיּוּהוּ לֹא נִהְגוּ הַעוֹלָם כֵּן וְקָשָׁה אִמְרֵי לֹא נִהְגוּ מִדְּקַתְּנֵי מִתְּמַנּוּת מִשְׁמַע דְּקִאֲמַר חֻיבּוּת לְזַמֵּן וי"ל דְּנָשִׁים מִתְּמַנּוּת לַעֲצֻמָּן הֵינּוּ אִם מִדְּקַתְּנֵי בְּסַמֵּךְ. נָשִׁים וְעַבְדִּים אִם רַצֵּי מִדְּקַתְּנֵי מִתְּמַנּוּת וְעוֹד דְּמִדְּמָה לִיהַּ הַגְּמִרָא לְשָׁנִים מִשְׁמַע דְּחוּבָה לִיכָא וְהָא דְּקִאֲמַר בְּרִישׁ עֲרֻכִין (דף ג. נֶסֶס) הַכֹּל מִחֻיבּוּי בְּזַמְּנָן לְאַתְּמִי נָשִׁים לַעֲגִין רַשְׁמִית קִאֲמַר וְלֹא לַעֲגִין חֻבְּכָה וְנָשִׁים צְרִיךְ עֵינִן אִם יוֹצֵאוֹת בְּבִרְכַּת הַזַּמֵּן שֶׁל אֲנָשִׁים מֵאַחַר שְׂאֵין מְבִינּוֹת וְיֵשׁ מְבִיאִין רָחֵיז שְׂוִיצֵאוֹת מִדְּאֲמַר לְקַמֵּי סוּפֵר מִבְּרַךְ וְכוּר יוֹצֵא מִכְּאֵן מִשְׁמַע שְׂאֵף הַנָּשִׁים יוֹצֵאוֹת בְּבִהַמ"ו שְׁלֵנוּ מִיּוּהוּ יֵשׁ לְדַחוּת אִתְּקַה רָחֵיז דְּשִׂאנִי בּוֹר שְׁמַיִן בְּשִׁלְשׁוֹן דְּקִדְּשׁ וְיִידַע חֲצַת מֵאִי קִאֲמַר אֲבָל אִינוּ יוֹדַע לְבָרֵךְ אֲבָל נָשִׁים שְׂאֵינן מְבִינּוֹת כֻּלָּל מִצַּיְתָּא לְמִימַר דְּלֹא נִכְפִּין וְהָא דְּאֲמַרִי בְּמַגְלָה (פ"ב ד' י.) לִנְעוּ שְׁמַע אֲשֵׁרוּרִית יוֹצֵא פֶּרְסוּמִי נֶסֶף בְּעָלְמָא שְׂאֵנִי כְּדִאֲמַרְינן הֵתֵם (דף יח.) הֶאֱחֻשְׁתְּרִנִּים בְּנֵי הַרְמָכִים מִי יִדְעִינן מֵאִי נִיּוּה: **אִי** הִכִּי אִימָא סִיפָא לֹא גֵרַם אִי הִכִּי דְּהָא רִאפִי מַעֲקַר' נְמִי הֵיזֵי מִצַּיְתָּא לְמַפְרָךְ מִסּוּפֵא דְּלִינָן מִתְּמַנּוּת: **רַב** זְבִיד אָמַר בְּרוּךְ הוּא וּמִבְּרַךְ וְכֵה"ג פֶּסֶק בְּרִיךְ הוּא וּמִבְּרַךְ שְׁמוּ תְּמִיד לַעוֹלָם וְעַד וְאִי הֵיזֵי עֲשִׂיָה עֵנִי בְּתַרְיֵיהּ בְּרִיךְ הוּא אִלְהִינוּ וּמִבְּרַךְ שְׁמוּ תְּמִיד לַעוֹלָם וְעַד: **הָא** בְּבוּנָה יְרוּשָׁלַּיִם הָא בִּשְׂאָר בְּרִכּוֹת פֶּר"ח וְה"ג דִּי"מ כָּכֵל בְּרִכָּה וּבְרִכָּה כְּגוֹן אַחַר יִשְׁתַּבַּח וְכִיּוֹצֵא בּוּ וּמִיּוּהוּ פּוֹק חֲזִי מֵאִי עֲמָא דְּבַר שֶׁלֹּא נִהְגוּ לַעֲגוֹת אֲמֵן אֲלֹא אַחַר בּוּנָה יְרוּשָׁלַּיִם דְּבִהַמ"ו: **רַב** אֲשִׁי עֲנִי לֹה בְּלַחֲשִׁיזָה וְכֵן פֶּסֶק בֵּה"ג וְעוֹד לְדִינָן דְּלִיכָא פּוּעֵלִים אִפְּלוּ אֲבִי מַוְקָה:

וְהָא מָאָה נָשִׁי כַּתְּרֵי גִבְרֵי דְמִינָן
כָּל דְּבַר שְׂפַעֲשַׁקְהָ

דְּנִיחָא לָהּ דְּמִקְבַּע לָהּ בְּחוּבָה מַעֲיָקְרָא. **אִתָּא שְׁמַע: נְשִׁים מְזַמְנּוֹת לַעֲצֻמָּן, וְעַבְדִּים מְזַמְנִים לַעֲצֻמָּן, נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקַטְנִים אִם רָצוּ לְזַמֵּן — אֵין מְזַמְנִין.**
וְהָא נָשִׁים אִפִּילוּ מָאָה וְהָא מָאָה **נָשִׁי כַּתְּרֵי גִבְרֵי דְמִינָן, וְקַתְּנֵי נָשִׁים מְזַמְנּוֹת לַעֲצֻמָּן וְעַבְדִּים מְזַמְנִין לַעֲצֻמָּן!** ^(א)**שְׂאֲנִי הֵתֵם דֹּאִיכָא דְּעוֹת. אִי הִכִּי, אִימָא סִיפָא: נָשִׁים וְעַבְדִּים אִם רָצוּ לְזַמֵּן — אֵין מְזַמְנִין. אֲמַאי לֹא, וְהָא אִיכָא דְּעוֹת! שְׂאֲנִי הֵתֵם מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא. תַּסְתִּיִּים, דְּרַב דְּאֲמַר אִם רָצוּ לְזַמֵּן — אֵין מְזַמְנִין. דְּאֲמַר רַב דִּימִי בַר יוֹסֵף אָמַר רַב: שְׁלִשָּׁה שְׂאֲכָלוּ כֹאֲחַת וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶם לְשׁוּק — קוֹרְאִין לוֹ וּמְזַמְנִין עָלָיו. טַעְמָא דְּקוֹרְאִין לוֹ, הָא לֹא קוֹרְאִין לוֹ — לֹא! שְׂאֲנִי הֵתֵם דְּאֲקַבְּעוּ לָהּ בְּחוּבָה מַעֲיָקְרָא. אֲלֹא תַּסְתִּיִּים, דְּרַבִּי יוֹחָנָן הוּא דְּאֲמַר אִם רָצוּ לְזַמֵּן — אֵין מְזַמְנִין, דְּאֲמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁנַיִם שְׂאֲכָלוּ כֹאֲחַת — אֶחָד מֵהֶן יוֹצֵא בְּבִרְכַּת חֲבִירוֹ. ^(ב)וְהוֹיֵנן בַּהּ: מֵאִי קָא מִשְׁמַע לוֹ, תְּנִינָא: שְׁמַע וְלֹא עָנָה — יֵצֵא! וְאָמַר רַבִּי יוֹרָא לוֹמַר שְׂאִין בְּרַכַּת הַזִּימּוֹן בִּינִיָּהֶם. תַּסְתִּיִּים. אָמַר לִיהַ רַבָּא בַר רַב הוּנָא לְרַב הוּנָא: וְהָא רַבְּנָן דִּיאָתוּ מִמַּעַרְבָא אֲמַרִי, אִם רָצוּ לְזַמֵּן — מְזַמְנִין, מֵאִי לֹא דְשִׁמִּיעַ לָהּ מְרַבִּי יוֹחָנָן? לֹא, דְשִׁמִּיעַ לָהּ מְרַב, מְקַמִּי דְּנִחְיִית לְכַבָּל. 'גּוּפָא. אָמַר רַב דִּימִי בַר יוֹסֵף אָמַר רַב: שְׁלִשָּׁה שְׂאֲכָלוּ כֹאֲחַת, וַיֵּצֵא אֶחָד מֵהֶם לְשׁוּק — קוֹרְאִין לוֹ, וּמְזַמְנִין עָלָיו. אָמַר אַבְיִי: וְהוּא דְּקִירוּ לִיהַ וְעָנִי. אָמַר מֶר זוּטְרָא: וְלֹא אֲמַרְו, אֲלֹא בִשְׁלִשָּׁה, אֲבָל בַּעֲשָׂרָה עַד דְּנִינִית. מִתְּקִיף לַה רַב אֲשִׁי: אֲדַרְבָּא אִיפְכָא מִסְתַּבְּרָא תִשְׁעָה נִרְאִין כַּעֲשָׂרָה, שְׁנַיִם אֵין נִרְאִין כַּשְׁלִשָּׁה. 'וְהִלְכְתָא כְּמַר זוּטְרָא. מֵאִי טַעְמָא? — כִּיּוֹן דְּבָעִי לְאֲדַכּוּרֵי שָׁם שְׁמִים — בְּצִיר מַעֲשָׂרָה לֹא אוּרַח אַרְעָא. ^(ג)אָמַר אַבְיִי: נְקִיטִינָן שְׁנַיִם שְׂאֲכָלוּ כֹאֲחַת — מַצּוּה לִיחְלָק. תְּנִינָא נְמִי הִכִּי: שְׁנַיִם שְׂאֲכָלוּ כֹאֲחַת — מַצּוּה לִיחְלָק. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כַּשְׁשִׁנְיָהֶם סוּפְרִים, אֲבָל אֶחָד סוּפֵר וְאֶחָד בּוֹר — סוּפֵר מְבָרַךְ, וְכוּר יוֹצֵא. 'אָמַר רַבָּא: הָא מִילְתָּא אֲמַרִיתָא אָנָּא, וְאִיתְמַרְה מִשְׁמִיז דְּרַבִּי יוֹרָא כּוּוֹתִי: שְׁלִשָּׁה שְׂאֲכָלוּ כֹאֲחַת, אֶחָד מִפְּסִיק לְשְׁנַיִם, וְאֵין שְׁנַיִם מִפְּסִיקִין לְאֶחָד. וְלֹא? וְהָא רַב פֶּפְּא אֶפְסִיק לִיהַ לֹאכָא מֶר בְּרִיזָה אִיהוּ וְחַד! שְׂאֲנִי רַב פֶּפְּא, דְּלַפְנַיִם מִשּׁוּרַת הָדִין הוּא דְּעַבַד. ^(ד)וְהוּדָה בַר מְרִימַר וּמַר בַר רַב אֲשִׁי וְרַב אַחָא מִדִּיפְתִּי כְּרַכִּי רִיפְתָּא בְּהָדִי הָדָדִי, לֹא הָוָה בְּהוּ חַד דְּהָוָה מוּפְלָג מִחֲבַרְיָה לְבִרְכִּי לָהּ. יִתְבִּי וְקָא מִיבְעִיָא לָהּ: הָא דְּתַנּוּ שְׁלִשָּׁה שְׂאֲכָלוּ כֹאֲחַת חִיבִין לְזַמֵּן, הִנֵּי מִילֵי הִיכָא דֹּאִיכָא אָדָם גָּדוֹל, אֲבָל הִיכָא דְּכִי הָדָדִי נִינְהוּ — חִלּוּק בְּרִכּוֹת עָדִיף. 'בְּרִיךְ אִינִישׁ לְנִפְשִׁיזָה. אָתוּ לְקַמִּיזָה דְּמַרְימַר. אָמַר לָהּ: יָדִי בְּרַכָּה יֵצֵאתָם, יָדִי זִימּוֹן לֹא יֵצֵאתָם. וְכִי תִימְרוּ: נִיְהִידַר וּגְזַמְו, אֵין זִימּוֹן לְמַפְרַע. כָּא וּמַצָּאן כַּשְׁהוֹן מְבָרְכִים, מַהוּ אוֹמַר אַחְרֵיהֶם? רַב זְבִיד אָמַר: "בְּרוּךְ וּמִבְּרַךְ". רַב פֶּפְּא אָמַר: עוֹנָה "אָמֵן". 'וְלֹא פְּלִיגִי, הָא — דֹּאשְׁכַּחֲנִינְהוּ דְּקָא אֲמַרִי "נִבְרָה", וְהָא — דֹּאשְׁכַּחֲנִינְהוּ דְּקָא אֲמַרִי "בְּרוּךְ". אֲשַׁכְּחִינְהוּ דְּקָא אֲמַרִי "נִבְרָה" — אוֹמַר "בְּרוּךְ וּמִבְּרַךְ", אֲשַׁכְּחִינְהוּ דְּקָא אֲמַרִי "בְּרוּךְ" — עוֹנָה "אָמֵן". ^(ה)תְּנִי חֲדָא: הַעוֹנָה "אָמֵן" אַחַר בְּרִכּוֹתָיו — הָרִי זֶה מְשׁוּבָח. וְתַנִּינָא אִידָּה: הָרִי זֶה מְגוּנָה. לֹא קִשְׂיָא, הָא — בְּ"בּוּנָה יְרוּשָׁלַיִם". הָא — בִּשְׂאָר בְּרִכּוֹת. "אַבְיִי עָנִי לִיהַ בְּקֻלָּא, כִּי הִיכִי דְלִשְׁמַעוּ פּוּעֵלִים וְלִיקוּמוּ, דִּי"הַטּוֹב וְהַמְּטִיב" לֹא דְאוּרְיִיתָא. רַב אֲשִׁי עָנִי לִיהַ בְּלַחֲשִׁשָׁא, כִּי הִיכִי דְלֹא נִזְלָזְלוּ בְּ"הַטּוֹב וְהַמְּטִיב".**

רַבִּי

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

טעמא לְקַמֵּן שְׂאִין קְבִיעוּתָן נֹאֵה מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא בֵּין דְּנָשִׁים בֵּין דְּמַשְׁכַּב זְכוּר דְּעַבְדִּים בְּקַטְנִים: דְּאִפִּילוּ מָאָה כַּתְּרֵי דְּמִנָּן — לַעֲגִין חֻבְּכָה דְּלִינָן חֻיבּוּת לְזַמֵּן וְאִם רַצֵּי מִתְּמַנּוּת וְהוּא הָדִין לְשָׁנִים: דְּאִיכָא דְּעוֹת — דֹּאע"ג דְּלַעֲגִין חֻבְּכָה אִינן חֻיבּוּת לַעֲגִין רַשְׁמִית דְּעוֹת שְׁלִשָּׁה חֲשִׁיבִי לְהוֹדוֹת טְפִי מַשְׁנֵי אֲנָשִׁים דְּאִיכָא מִשּׁוּם נִדְּלוּ לַה' אִתִּי: קוֹרְאִין לוֹ — לְהוֹדִיעוּ שְׁהֵם רוּצִים לְזַמֵּן וַיִּפְגַּה אִלְיָהם בְּמַקּוּם מַעֲמָדוּ וְדִי לְהֵם בְּכַךְ: וּמִתְמַנּוּ עָלָיו — וּאע"פ שְׂאִינוּ כָּא אֲנָלָם: וְאָמַר רַבִּי יוֹרָא לוֹמַר שְׂאִין בְּרַכַּת הַזַּמֵּן בִּינִינָן — לֹא כָּא לְלַמְדֵּנוּ אֲלֹא שְׂאִין צְרִיכִין זַמְּנָן דְּכִינן דְּאִסְדַּר יוֹצֵא בְּבִרְכַּת חֲבִירוֹ אֲשַׁמְעִינן דְּלִינָן זַמְּנָן דְּלֹא יֵשׁ זַמְּנָן בְּרַכַּת שְׁנִיָּהם הִיא שְׁהִרִי אוֹמַר גְּבַרְךָ וְהוּא עוֹנָה בְּרִיךְ הוּא: לֹא דְשַׁמַּע לָהּ מְרַבִּי יוֹחָנָן — דְּבַר מַעַרְבָא הוּא דְּלִינּוּ רַב בְּבָבֵל הוּא וּבְנֵי מַעַרְבָא הִיכָא שַׁמַּע לָהּ: וְהוּא דְּקִירוּ לַה וְעָנִי — עֲסַמּוּךְ הוּא אֲנָלָם וְעוֹנָה בְּרִיךְ הוּא: לֹא אֲמַרְן — דְּלֹא צְרִיךְ לְמִימִיזָה גְּבִיּוּהוּ אֲלֹא שְׁלִשָּׁה אֲבָל עֲשִׂיָה שְׂוִיצֵאוּרָפּוּ מִשּׁוּם הַזְכַּרַת הַשֵּׁם עַד דְּאִתִּי גְּבִיּוּהוּ: נִרְאִין בַּעֲשָׂרָה — דְּלִינָן אָדָם מִמַּהַר לְהַבְחִין בֵּין עֲשִׂיָה לְתַשְׁעִיז: מַצִּיז לְחִלָּק — וּלְבָרֵךְ כָּל אִסְדַּר בְּפִנֵּי עֲצֻמָּן בֵּין בְּרַכַּת הַמַּוְנִיָּא בֵּין בְּרַכַּת הַזַּמּוֹן: אֶחָד מִפְּסִיק לְשְׁנַיִם — אִם גְּמַרְו הַשְׁנַיִם סַעֲדָתוֹ וְרוּצִין לְזַמֵּן דְּרַךְ אֲרִין הוּא שְׂהִיָּא הֶאֱחָד מִפְּסִיק אֶת סַעֲדָתוֹ עַד שְׁזַמְּנֵי עָלָיו עַד בְּרַכַּת הַזֶּן דְּהִינוּ בְּרַכַּת זַמְּנָן וְחוּדַר וְגוּמַר סַעֲדָתוֹ אֲבָל שְׁנַיִם אֵין עֲלֵיהֶם לְהַפְסִיק בְּשִׁבִּיל הַיְחִיד וַיִּתְּמִין עַד שְׁנִימְרוּ: לְפָנִים מִשּׁוּרַת הָדִין — לֹאחֲשׁוּבָה: לֹא הָוָה בְּהוּ — מִפְּלֵג בְּחֻקְמָה וּבְזוּקָה מִן הַשְׁנַיִם: דְּאִיכָא אָדָם גָּדוֹל — שְׁהַגְדוֹל מְבָרַךְ דְּקַפְסָקִין לְקַמֵּן הִלְכְתָא (דף מו:). כָּא וּמַצָּאן — אֶחָד מִן הַשּׁוּף כָּא וּמַצָּא שְׁלִשָּׁה שְׁהִיוּ מִתְּמַנּוּ: בְּרִיךְ וּמִבְּרַךְ — דְּלֹא מִצַּיְתָּא לְמִימַר שְׂאֲכָלְנוּ מִשְׁלֵנוּ: הָא דְּקִאֲמַר בְּרִיךְ וּמִבְּרַךְ — כְּדִלְשַׁכְּחִינְהוּ דְּקִאֲמַר הַזַּמְּנָן גְּבַרְךָ אֲבָל אֲשַׁכְּחִינְהוּ דְּעָנִי בְּרִיךְ הוּא עוֹנָה בְּתַרְיֵיהּ אֲמֵן: הָא בְּבוּנָה יְרוּשָׁלַיִם — שְׂהִיָּא סוּף הַבְּרִכּוֹת הָרִי זֶה מְשַׁבַּח וְכֵן בְּסוּף בְּרִכּוֹת דְּקִרִיאַת שַׁמַּע שְׁחִרְרִית וְעַרְבִית וְאַחַר כָּל בְּרִכּוֹתָיו דְּקַתְּנֵי בְּבִרְיָתָא הָרִי זֶה מְשַׁבַּח אַחַר גְּמַר כָּל בְּרִכּוֹתָיו קִאֲמַר וְאַחַר כָּל בְּרִכּוֹתָיו דְּקַתְּנֵי הָרִי זֶה מַעֲנָה בְּסוּף כָּל בְּרַכָּה וּבְרַכָּה קִאֲמַר: כִּי הִיכִי דְלִשְׁמַעוּ פּוּעֵלִים — וַיִּדְּעוּ שְׁנִימְרָה כָּל הַבְּרַכָּה שְׁהִרִי אֵין הַמְבָרַךְ עוֹנָה אֲמֵן אֲלֹא לְבְּסוּף: וְלִקְוִמוֹ — לַעֲבִידְתֵּיהּ וְאִי מִשּׁוּם דְּקַמְפַּקַּע לָהּ מִהַטּוֹב וְהַמְּטִיב לֹא אֲכַפְתָּ לִיהַ דְּקַסְכַּר דְּלֹא דְּאוּרְיָתָא הִיא אֲלֹא בְּיַבְגָּה תַּקְנוּהָ עַל הַרוּנִי בִּיתַר שְׁתַּנּוּ לְקַבּוּרָה: רַב אֲשִׁי עָנִי — לְהַהוּא אֲמֵן בְּלַחֲשִׁיזָה כִּי הִיכִי דְלֹא לְשַׁמְעוּ וַיִּדְּעוּ שְׁשֵׁם גְּמַר הַבְּרִכּוֹת וַיִּזְלָזְלוּ בְּהַטּוֹב וְהַמְּטִיב וּמִיּוּהוּ מִשּׁוּם בְּסוּף כָּל בְּרִכּוֹתָיו הֵיזֵי וְתַנִּינָא בְּבִרְיָתָא ה"ו מְשַׁבַּח לֹא סָנִי דְלֹא עָנִי לִיהַ:

מסורת הש"ס

א בבא בתרא צד.

ב זבחים יא;; זבחים לא:

ג חולין קו.

ד עירובין נא,, יבמות יז:

ה לעיל מד:

מסורת הש"ס
א גיטין ד; סנהדרין מח. ב פסחים קד:
גליון הש"ס

גמ' שהרי פועלי עוקרין. ע"י לעיל דף ט"ז ע"א תוס' ד"ה וחומם וצ"ע:

קטניא חריך שקי – פך היו קורין לר' פהשוכר את הפועלים (צבא מציעא דף פה.):
פי מטא למשרי – לשנא גשירותא פלומר לפרס ברפת המוציא ולאכל: רב הונא דמצבל – אינו רב הונא סתמא ולפי שעבשו ייה ר' זירא בארץ ישראל במקום ר' אבהו ויהי עולה מצבל קאמר הכי: נכסיו – קרקעות: קרובים לעיר – שיכול לראותן בעל הבית תמיד ולדעת מה הן צריכין: עד היכן ברפת הזמון – טעריכין להיות שלשה וקשהו שנים לא יאמרוה: ברפת הזמון שמים נשלט – פשמים שהם שמי ברכות פשמים שהם שלט פינצ פשהם שלשה הן שלט ברכות וקשהם שנים הן שמי ברכות דמפרש ואלו: דקסבר – ברפת זמון עד הון וקשהם שנים אין אומרים אלא ברפת הארץ ובונה ירושלים: ומאן דאמר שלט וארבע – קשהו שנים הרי שלט הון וברפת הארץ ובונה ירושלים וקשהם שלשה הם מוסיפים נבדך עד ובטובו חיינו: מוקם לה – לא גרסינן והכי גרסינן והא דתניא שמים נשלט דברכת פועלים דאמרי ברפת הארץ ובונה ירושלים בדחא ברכה אין פאן אלא ברפת הון וברפת הארץ וקשהם שלשה מוסיפין נבדך הרי שלט: דאמר מר – לעיל בפךק שני (ברכות דף טז.): טהרי פותח פה דברויך – ואי דאורייתא היא הוין סמוכה לחברתה ואין פותחין פה דברויך: דתניא כו' יש מהן כו' – בגון ברפת פרות ומצית פותח ואינו חותם וטעמא מפרש בערבי פסחים (דף קה.) משום דכלא חזא הודאה ואין הפסק דבר תחנה או דבר אחר בתוכה כמו שיש בקדוש פי הוא יום תחלה למקראי קדש והתללנו:

זירא וטעמא מפרש דבבא מציעא

"רבי זירא חלש, על לגביה רבי אבהו, קביל עליה: אי מתפח קטינא חריה שקי – עבידנא יומא טבא לרבנן. אתפח, עבד סעודתא לכולהו רבנן. פי מטא למשרי אמר ליה לרבי זירא: לישרי לן מר. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יוחנן דאמר: בעל הבית בוצע? שרא להו. פי מטא לברוכי, אמר ליה: נבריה לן מר. אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב הונא דמזן בכל דאמר: בוצע מברך? ואיחא, כמאן סבירא ליה? כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: בעל הבית בוצע, ואורח מברך. בעל הבית בוצע – כדי שיבצע בעין יפה. ואורח מברך – כדי שיברך בעל הבית. מאי מברך – ייחי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה, ולא יכלם לעולם הבא".
ורבי מוסיף פה דברים: **"ויצלח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסינו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו, ואל יודקך לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא וצבירה ועון מצתה ועד עולם".**
"עד היכן ברפת הזמון. רב נחמן אמר עד "נברך", ורב ששת אמר, עד "הון".
"נימא כתנאי, דתני חדא: ברפת המזון שנים ושלשה, ותניא אידה: שלשה וארבעה. סבריה, דכולי עלמא "הטוב והמטיב" לאו דאורייתא היא, מאי לאו בהא קמיפלגי: מאן דאמר שתיים ושלש קסבר עד "הון". – ומאן דאמר שלש וארבע קסבר עד "נברך".
"לא, רב נחמן מתריץ לטעמיה, ורב ששת מתריץ לטעמיה: רב נחמן מתריץ לטעמיה, דכולי עלמא עד "נברך".
מאן דאמר שלש וארבע – שפיר, ומאן דאמר שתיים ושלש – אמר לה קא בברכת פועלים עסקינו, דאמר מר, פותח ב"הון" וכולל "בונה ירושלים" בברכת הארץ. רב ששת מתריץ לטעמיה, דכולי עלמא עד "הון".
מאן דאמר שתיים ושלש – שפיר, ומאן דאמר שלש וארבע קסבר "הטוב והמטיב" דאורייתא היא. אמר רב יוסף: תדע ד"הטוב והמטיב" לאו דאורייתא – שהרי פועלים עוקרים אותה.
אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב תדע ד"הטוב והמטיב" לאו דאורייתא שהרי פותח פה ב"ברוה" ואין חותם פה ב"ברוה", פדתנאי: כל הברכות כולן פותח בהן ב"ברוה" וחותם בהן ב"ברוה", חוץ מברכת הפירות וברפת המצוות, וברכה הסמוכה לחברתה, וברכה אחרונה שבקריאת שמע, יש מהן שפותח בהן ב"ברוה" ואין חותם ב"ברוה",

ויש

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

ייתכן כשבעל הבית מסב עמהם וראי הוא בוצע ואורח מברך וכו' אבל בשאין בעל הבית מסב עמון הגדול שבהן יעשה המוציא וגם הוא יברך

ברפת הזמון: **עד** היכן ברפת הזמון וכו' פרש רש"י ממתינ עד הון והון בכלל שנים אינם מברכין הון ולא נהירא דברכת הון דאורייתא ואיך יחיד פטור מנה ועוד הא קומא לן כרב ששת באסורי ולזיה יחיד אומר שנים ובכל דקתא נקט שלש ברכות ודחק לומר דלא מיירי אלא פיש זמון לרב ששת ועוד דמעשים בכל יום יחיד מברך שלש ברכות ועוד דמדתניא לקמן בפרקין (ברכות דף מח:) וברכת זו ברפת הזמון את ה' אלטיך זו ברפת הון וקשה לרב ששת יאמר הון זו ברפת הזמון לכן יש לפרש דקאי אדלעיל דקאמר אחד מפסיק לשנים ובעי גמי [עד] היכ' צריך להמתין עד שיברכו השנים עד נבדך ורב ששת אמר עד שיגמרו הון ומשם ואילך, יכול יחיד לאכל ולא משום דחשיב ברפת הון ממזון דנזאי יחיד גמי מתחייב מהון אלא משום דבינו דנבדך אינה ברכה אינו אומרה לבדה אלא יגמר עמה גם ברפת הון שהיא ברכה והשתא ניחא דקומא לן שפיר כרב ששת וכפרוש זה

אתמר בירושלמי: **וילמאן דאמר שנים ושלשה קסבר עד הון** וכירש"י שנים ליחיד ושלשה לזמון ולפי שיטתו פרש בן ולחך גדול הוא בדברשית וכי יחיד פטור מברכת הון שהיא דאורייתא ועוד הואיל וקאי אברכתא אמאי נקט לשון זכר שנים ושלשה הנה ליה למנקט לשון נקבה שמים נשלט לכה נראה פרוש על רב אלפס דקאי אבני אדם והכי קאמר ברפת זמון בשנים ושלשה בני אדם היבא שכל אחד אינו יודע פי אם ברכה אחת למאן דאמר שנים ושלשה קא סבר עד הון פלומר ברפת הזמון עד הון

שמברך עד סוף הון דכלא בברכה אחת על זמון היא ולככי קאמר שנים או שלשה פלומר לפעמים נשלמה בשנים והוא הדיון באחד אבל נקט שנים לרבותא ופעמים בשלשה בני אדם שאחד יברך מנברך עד הון והשלישי עד בונה ירושלים אבל לחצאין אין לבדך אם האחד אינו יודע פי אם החצי ברכה אבל רביעי לא דנבדך לבד לא חשיב ברכה ולכן אי אפשר לחלק לשנים נבדך והון ומאן דאמר בד' קסבר עד נבדך דנבדך חשיב ברכה אחת בפני עצמה והון ברכה אחרת והיונו בד' שארבעה בני אדם מברכין אותן שאחד יאמר נבדך והשני הון והשלישי נודה לך והרביעי עד בונה ירושלים: **כל הברכות כולן פותחות בברוה** וחותמות בברוה חוץ מברפת הפירות וברפת המצות וברכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע והא לך הסגור ברפת אשר יצר אינה סמוכה לגטילת ידים דנטיילה שוכא בלא אשר יצר והרבה פעמים אומרה לבדה אלאי נשמה אמאי אינה פותחת דברויך דאינה סמוכה לאשר יצר וכו' בגון אם לא בא מן הנקבים הדייו טהורות אין צריך לברכת אשר יצר וצריך לומר הואיל ואין פה אלא הודאה בעלמא אינה פותחת דברויך ומכל מקום חותמת דברויך הואיל וארבה קצת וכן גמי צריך לומר גפי אתה הוא עד שלא נבדך העולם וכו' וכל הני ברכות קטנות כל אחת ברכה לעצמה כדאמרן בעלמא פד הנה מהלך הנה מברך מצעזי גבר וכן פלן ועוד דהיו קצרות והיון בברכת הפירות יחי רצון למי היא סמוכה ואומר רבינו תם שהיא מן הברכה בריוך אתה ה' המעביר שנה משיני וכו' וצריך לומר ויהי רצון ואם תאמר והלא כל הברכות פלן צריך לומר ברחמימתן מעין פתיחתן והא ליפא וי"ל דשפיר הני מעין פתיחה סמוך לחתימה מהמעביר דסמוך לחתימה איפא ותגמלני חסדים טובים והיונו גמילות חסדים שהקב"ה מעביר שנה מן האדם ומחשש כחו כדאמרינן במדרש חדשים לבקרים וגו' שהיא מחזיר ההשמה שלמה ושהקטו בגוף פאשר היתה בתחלה אע"פ שהיתה עיפה והיונו פעין פתיחתה ולעסוק בדברי תורה והערב גא הכל ברכה אחת היא וצריך לומר והערב גא ושתבח סמוכה לבריוך שאמר ולכן יש להיר שלא לספר ביניהם אע"פ שיש הפסק טובא פסוקיו דזמרה מפל מקום לא מפסקיו ובה ניחא ברכה אחרונה שבק"ש אמת כו' אמת היא סמוכה אל אבהה וכו' ופסוקיו ק"ש לא מפסקיו ואם תאמר ברכה אחרונה למי שהיא קורא בתורה אמאי צריכה לפתח דברויך הא סמוכה לחברתה לברכה ראשונה ויש לומר לפי שהיו רגילים שלא היו מברכים רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה ואיפא הפסק גדול בין ראשון לאחרון שוב שתקינו שתייהן לכל א' וא' משום הנכנסין ומשום היוצאים לא וזה ממקומה:

מו.

עין משפט נר מצוה

א מו"י פז' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' יד:

ב מו"י פז' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רא סעי' א:

ג מו"י פה' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ר סעי' ב:

ד טוש"ע או"ח סי' קכד סעי' ג:

ה מו"י פא' מהל' ברכות הל' ה:

ו מו"י פי"א מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז:

 עין משפט גור מצוה

א מו"י פב' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כז, טוש"ע יו"ד סי' שעט סעי' א:

ב מו"י פה' מהל' ברכות הל' ב, טוש"ע אור"ח סי' ר סעי' ב:
ג מו"י פז' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז:

ד מו"י פז' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע אור"ח סי' קסה סעי' ב:

ה מו"י פז' מהל' ברכות הל' יב, טוש"ע אור"ח סי' קפא סעי' ו:

ו מו"י פז' מהל' ברכות הל' יב, טוש"ע יו"ד סי' רמב סעי' יז:

וְהַטּוֹב וְהַמְּטִיב וא"ת וְאִמָּאֵי פּוֹתַחַת בְּבִרְוֵיךָ לומר דְּנִתְקַנְהּ בְּפִנֵּי עַצְמָהּ (היא) בְּשִׁבְלֵי הַרְוֵנִי בִּיתֵר וא"ת אִמָּאֵי אִינְהּ חוֹתַמַת בְּבִרְוֵיךָ וי"ל מִשּׁוּם דְּקָצְרָהּ הִיא רַק שְׁתַּקְנוּ לְאַחַר כֵּךְ שֶׁלֹּשׁ מַלְכוּיּוֹת וְשֶׁלֹּשׁ גְּמוּלוֹת וְשֶׁלֹּשׁ הַטּוֹבוֹת וְנִלְמְנוּ אִתָּהּ שֶׁל בִּרְכַּת הַהִפְטָרָה הִיא מִן הַבִּרְכָּה הָעֲלִיּוֹנָה וּלְכַךְ הִיא נִכְתֵּב גְּדוּל שְׂבָיִמִים הֶרְאֵשׁוּנִים הִיוּ רְגִילִין לַעֲמֹד כָּל הַקָּהָל וְלומר בְּקוֹל כֹּס נִלְמְנוּ אִתָּהּ וכו' כִּשְׁהִיא הִתְינוּק מִגִּיעַ עָס: **מָר** זוּטְרָא אִקְלַע

לְבִי רַב אֲשִׁי אֶתְרַע בַּהּ מִלְתָּא וּכְנִתָּה קוּמָא לָן וְהָבִי מְבָרְכִין בִּא"י אִמ"ה הֲאֵל הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֵל אִמַת זֵין אִמַת שׁוֹפֵט בְּצִנָּק וְלוֹחֵם בְּמִשְׁפָּט וְשֹׁלֵט בְּמַעֲשָׂיו וְנִנְחֵנוּ עֲבָדָיו וְעַמּוֹ וְכָל אֲנַחְנוּ תְּרִיבִין לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ גּוֹזֵר פְּרָצוֹת בִּישְׁרָאֵל הִיא וְגֵדֵר פִּרְצָה זֹאת מַעֲלִינוּ מִמַּעַל הָאֲבֵל שֶׁבְּתוֹכָנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם הִרְחַמֵּן הִיא וְיִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד וְגו' וּפְרַשׁ בַּה"ג דְּאִין לומר בְּמִשְׁפָּט דְּקוּמָא לָן בְּפ' בְּמָה בְּהֵמָה יוֹצֵאָה (שְׁבַת דף נה:) דִּישׁ מִיתָה בְּלֹא חֲטָא וְיֵשׁ יסוּרִין בְּלֹא עוֹן וּמִיָּהוּ

בְּכָךְ אִין לְמַתְקוּ: **לְהִיכֵן** הוּא חוּזֵר פִּרַּשׁ רַש"י דְּקָאֵי לְאַחַד דְּפָסִיק לִשְׁנַיִם וּמִמַּתִּין לְאַחֲרִים עַד אֵין וְהִיכֵן חוֹזֵר לְאַחַר סְעֻדָתוֹ רַבְּנָן אִמְרִי לְמָקוֹם שֶׁפָּסֵק וְהִלְכְּתָא לְמָקוֹם שֶׁפָּסֵק וְתַמָּה דִּא"כ הִיכִי הִלְכְּתָא לְמָקוֹם שֶׁפָּסֵק אַחֲרֵי שֶׁאֵכֵל אַחַר כֵּךְ פְּשִׁיטָא דִּיתְחַזֵּר וְכַפְּלוּ לֵהָיוּ דִּהָא אֵין דְּאוֹרְיָתָא ע"כ גְּרִיךְ לומר דְּקָאֵי אִהָא דְאִמְרִינוּ לְעִיל דְּהַמְבָּרַךְ אומר נִבְרַךְ שֶׁאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וְהִמְסָבִין עוֹנִים בְּרוּךְ שֶׁאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חַיִּינוּ לְהִיכֵן הִיא חוֹזֵר הַמְבָּרַךְ לְאַחַר שִׁיעָנוּ הַמְסָבִין חוֹזֵר לִרְאֵשׁ שֶׁהַמְבָּרַךְ חוֹזֵר וְאומר נִבְרַךְ שֶׁאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חַיִּינוּ וּרַבְּנָן אִמְרִי לְמָקוֹם שֶׁפָּסֵק שְׂאוֹמֵר בְּרוּךְ שֶׁאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וְכֵן הִלְכְּתָא וְהֵר"מ מֵאִיבֵר"י אִרְשׁ דְּקָאֵי אֶשְׁלֵשָׁה שֶׁאֵכְלוּ וְיָצָא אֶחָד מֵהֶם לְשׁוּק קוֹרְאִים לוֹ וּמַמְנִיטִים עָלָיו וְלַעֲשֵׂל נָמִי הָבִי פִּרְשׁוֹ עַד הִיכֵן מָקוֹם זְמוֹן שְׁגִרִיךְ לֵהוּ לְאוֹתוֹ אֶחָד דִּקְרוּ לִיהּ וְשָׁנִי עַד נִבְרַךְ וּמִכָּאֵן וְאִילָךְ יִלְךְ לִדְרַכּוֹ וְאִינֵם צְרִיכִים הָאֲחֵרִים עוֹד לְצִרּוּפּוֹ וְהָכָא בְּשִׁי לְאוֹתוֹ מִן הַשּׁוּק לְהִיכֵן הִיא חוֹזֵר לְמָקוֹם שֶׁפָּסֵק דְּהִינוּ לְמַר מַהָן וְאִילָךְ וְלִמַר מִנְבָּרַךְ וְהַשְׁתָּא יוֹחַא דְּלֹא תִּשָּׂה מַהָן שְׁהָרִי

לֹא סָפֵר בִּינְיָמִינִים: **בְּזִמָּן** שְׁהוּ שְׁתֵּי מִטּוֹת גְּדוֹל מִסָּב בְּרֹאשׁ שְׁנֵי לוֹ לְמַעְלָה הֵימְנוּ דְּהִינוּ כְּלָפִי רֹאשׁוֹ שֶׁמִּסָּב עַל הַמָּטָה דְּרַךְ שְׂמֹאל וְלַמָּטָה מַקְרִי דְּרַךְ מַרְגְּלוֹתָיו דְּהִינוּ מִימִינִי וְכֵן מְדַקֵּק רַב שֶׁשֶׁת דָּאס כֵּן בְּשִׁי גְדוֹל לְתַרְצֵי כְּפִשְׁטוּיָהּ כְּשֶׁמְדַבֵּר עִם הַשְּׁנֵי בִּינוּ שֶׁהַשְּׁנֵי לְמַעְלָה הֵימְנוּ וְלִקְמוֹן בְּמַתְנִיתָא גָרַם גְּדוֹל מִסָּב בְּרֹאשׁ הַשְּׁנֵי לְמָטָה הֵימְנוּ וְהִיוּ כְּלָפִי מַרְגְּלוֹתָיו וְהִיא מִימִינִי וְאֵל לֹא מִתְרַן

וְיָתִיב כִּי בְּשִׁי אֶשְׁתַּעֲנוּי בְּהָדֵי שְׁנֵי: **אִין מְכַבְּדִין וְכו'** וא"ת הֵא אִמְרִינוּ בְּשִׁבְתָּ בְּפ' בְּמָה בְּהֵמָה (שְׁבַת ד' נא:) לֹוי וְרַב הוֹנָא בַר חִיא הִיוּ קָא אֲזִלִּי בְּאוֹרְחָא קַדְמָה חֲמֵרָה דְּרַב הוֹנָא לְחִמְרָא דְּלֹוי בְּשִׁי רַב הוֹנָא

וְהֵלֵא סְמוּכָה לְחִבְרָתָהּ הִיא וְיֵשׁ

וְיֵשׁ מֵהֵן שְׁחוּתָם בָּהֵן בִּי"בְרוּה" וְאִין פּוֹתַח בִּי"בְרוּה" . וְיֵשׁ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב" פּוֹתַח בִּי"בְרוּה" וְאִין חוֹתָם בִּי"בְרוּה" . מְכַלָּל דְּבָרְכָה בְּפִנֵּי עַצְמָהּ הִיא. וְאָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: תִּדַּע דִּי"הַטּוֹב וְהַמְּטִיב" לֹאֹ דְּאוֹרְיָיתָא — שְׁהָרִי עוֹקְרִין אוֹתָהּ בְּבִית הָאֲבֵל. פְּדִתְנָיָא: מָה הֵם אוֹמְרִים בְּבִית הָאֲבֵל? — **"בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"**. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: **"בְּרוּה" דִּיִּין הָאָמַת"**. **"הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"** — אִין, **"דִּיִּין אָמַת"** — לֹא?! אֵלָּא אִימָא אָף **"הַטּוֹב וְהַמְּטִיב"**. **"מָר זוּטְרָא אִיקְלַע לְבִי רַב אֲשִׁי, אִיתְרַע בִּיהּ מִלְתָּא, פְּתַח וּבְרִירִי: "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֵל אָמַת, דִּיִּין אָמַת, שׁוֹפֵט בְּצִדָּק, לוֹחֵם בְּמִשְׁפָּט, וְשֹׁלֵט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּרָצוֹנוֹ, כִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט, שֶׁהַכָּל שָׁלוֹ וְאֲנַחְנוּ עִמּוֹ וְעֲבָדָיו, וְכָּכֵל אֲנַחְנוּ חִיִּיבִים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ, גּוֹזֵר פְּרָצוֹת בִּישְׁרָאֵל הִיא יִגְדוֹר אֶת הַפְּרָצָה הַזֹּאת בִּישְׁרָאֵל לְחַיִּים"**. **"לְהִיכֵן הוּא חוּזֵר?** רַב זְבִיד מִשְׁמִיָּה דְּאַבְנֵי אָמַר: חוּזֵר לִרְאֵשׁ, וּרַבְּנָן אִמְרִי לְמָקוֹם שֶׁפָּסֵק, וְהִלְכְּתָא לְמָקוֹם שֶׁפָּסֵק.^(א) אָמַר לִיהּ רִישׁ גְּלוּתָא לְרַב שְׁשֵׁת: אָף עַל גַּב דְּרַבְּנָן חֲשִׁישִׁי אֲתוֹן, פְּרָסְאִי בְּצִרְכֵי סְעוּדָה בְּקִיאי מִינִיכּוֹ. בְּזִמָּן שְׁהוּ שְׁתֵּי מִטּוֹת, גְּדוֹל — מִסָּב בְּרֹאשׁ, וְשְׁנֵי לוֹ — לְמַעְלָה הֵימְנוּ. וּבְזִמָּן שְׁהֵם שְׁלֹשׁ, גְּדוֹל — מִסָּב בְּאֲמָצַע, שְׁנֵי לוֹ — לְמַעְלָה הֵימְנוּ, שְׁלִישִׁי לוֹ — לְמָטָה הֵימְנוּ. אָמַר לִיהּ, וְכִי בְּעִי אִישְׁתַּעֲנוּי בִּהְדִּיָּה, מְתַרְיִן תַּרְוָצִי וְיָתִיב וּמִשְׁתַּעֲי בִּהְדִּיָּה?! אָמַר לִיהּ: שְׂאֲנִי פְּרָסְאִי, דִּמְחִיגִי לִיהּ בְּמַחּוּג. מַיִם רֹאשׁוֹנִים מִהִיכֵן מִתְחִילִין? אָמַר לִיהּ: מִן הַגְּדוֹל. יָשֵׁב גְּדוֹל וְיִשְׁמֹר יָדָיו עַד שְׁנוּטָלִין כּוּלָן? אָמַר לִיהּ: לְאַלְתֵּר מִיִּיתוּ תַּכָּא קַמִּיָּה. מַיִם אַחֲרוֹנִים מִהִיכֵן מִתְחִילִין? אָמַר לִיהּ: מִן הַקָּטָן. וְגְדוֹל יָתִיב וְיָדָיו מְזוּהָמוֹת עַד שְׁנוּטָלִין כּוּלָן? אָמַר לִיהּ: לֹא מִסְלָקִי תַּכָּא מִקַּמִּיָּה עַד דְּנִימִטִּי מִיָּא לְגַבִּיָּה.^(ב) אָמַר רַב שְׁשֵׁת: אֲנָא מִתְנִיתָא יְדַעְנָא, דְּתַנָּיָא: כִּיצַד סֹדֵר הַסֵּבָה? — בְּזִמָּן שְׁהֵן שְׁתֵּי מִטּוֹת — גְּדוֹל מִסָּב בְּרֹאשׁ, וְשְׁנֵי לוֹ לְמָטָה הֵימְנוּ. בְּזִמָּן שְׁהֵן שְׁלֹשׁ מִטּוֹת — גְּדוֹל מִסָּב בְּרֹאשׁ, שְׁנֵי לוֹ לְמַעְלָה הֵימְנוּ, שְׁלִישִׁי לוֹ לְמָטָה הֵימְנוּ. מַיִם הֶרְאֵשׁוֹנִים מִתְחִילִין מִן הַגְּדוֹל. מַיִם אַחֲרוֹנִים, בְּזִמָּן שְׁהֵם חֲמִשָּׁה — מִתְחִילִין מִן הַגְּדוֹל, וּבְזִמָּן שְׁהֵם מָאָה — מִתְחִילִין מִן הַקָּטָן עַד שְׁמַגִּיעִים אֲצֵל חֲמִישִׁי, וְחוּזְרִין וּמִתְחִילִין מִן הַגְּדוֹל. וְלְמָקוֹם שְׁמַיִם אַחֲרוֹנִים חוּזְרִין — לְשֵׁם בִּרְכָה חוּזְרַת.^(ג) מְסִיַּע לִיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב: כָּל הַנוּטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה תַּחלָּה — הוּא מְזוּמָן לְבִרְכָּה.^(ד) רַב וְרַבִּי חֲזִיָּא הוּוּ יָתִיבִי בְּסַעוּדָתָא קַמִּיָּה דְּרַבִּי, אָמַר לִיהּ רַבִּי לְרַב: קוּם, מְשִׁי יָדְךָ. חֲזִיָּיָה דְקָא מְרַתַת. אָמַר לִיהּ: בַּר פַּחְתִּי, **"עֵינִין בְּבִרְכַּת מְזוּנָא" קֹאמַר לָהּ.** **'תְּנוּ רַבְּנָן: אִין מְכַבְּדִין לֹא בְּדָרְכִים וְלֹא בְּגִשְׁרִים,**

וְלֹא

וְיֵשׁ מֵהֶם חוֹתָם וְלֹא פוֹתַח — כְּגוֹן בִּרְכָה הַסְמוּכָה לְחִבְרָתָהּ שְׁהָרִי בְּבַר פְּתַח בְּבִרְכָה רֹאשׁוֹנָה וּבִרְכָה אַחֲרוֹנָה שְׁבָק־רִיאתָ שְׁמַע אִמַת וְיָצִיב אִמַת וְאִמְנָה שֹׁאע"פ שִׁק"ס מְפָסִיק בִּינְיָמִינִם אֲבָרְכוֹת דְּלַפְנֵיָה סְמוּכָה וְהִיא לֵה סְמוּכָה לְחִבְרָתָהּ: הַטּוֹב וְהַמְּטִיב וְכו' — דְּלֹאֹ סְמוּכָה לְחִבְרָתָהּ הִיא שְׁאִינָה מְבָרַכַת הַמָּזוֹן אֲלֵא עַל קְבוּרַת הַרְוֵנִי בִּיתֵר תַּקְנִיָּה: שְׁהָרִי עוֹקְרִים אוֹתָהּ בְּבִית הָאֲבֵל — אֲלֵבָא דַר"ע: לְהִיכֵן הִיא חוֹזֵר — מִי שְׁנִצְטָרַף לְזְמוֹן וְאִמְרָן לְעִיל אֲלִיבָא דְרַב שֶׁשֶׁת בִּרְכַּת זְמוֹן עַד אֵין וְהַצִּיָּךְ זֵה לְהִיּוֹת מְפָסִיק אֲכִילָתוֹ עַד שְׁנִצְמַר הַמְבָּרַךְ בִּרְכַּת אֵין וְחוֹזֵר זֵה שֶׁהַפָּסִיק לִשְׁנַיִם וְנִמַר סְעֻדָתוֹ לְהִיכֵן הִיא חוֹזֵר לְבָרַךְ לְאַחַר שְׁנִצְמַר סְעֻדָתוֹ: חוֹזֵר לִרְאֵשׁ — לְתַחלַת אֵין שְׁהָרִי נִתְמַיֵּב בְּזִמָּן שֶׁבְּתַחלָּה הַקָּבַע בְּנִי: לְמָקוֹם שֶׁפָּסֵק — לְבִרְכַּת הָאֲרָץ בְּשָׂאֵר יוֹחִיד: הִי"ו אָף עַל גַּב דְּרַבְּנָן אֲתוֹן פְּרָסְאִי בְּצִרְכֵי סְעוּדָה בְּקִיאי מִינִיכּוֹ: בְּזִמָּן שְׁהֵן שְׁתֵּי מִטּוֹת — רְגִילִין הִיוּ לְאֲכָל בְּהִסָּבָה עַל צִדּוֹ הַשְּׂמֹאלִית מְטָה וּרְגִלָיו לְאֲרָץ אִישׁ אִישׁ עַל מְטָה אַחַת: בְּזִמָּן שְׁהֵן שְׁנַיִם גְּדוֹל מִסָּב בְּרֹאשׁ — כְּלומר מִסָּב תַּחלָּה עַל מִטָּתוֹ: שְׁנֵי לוֹ לְמַעְלָה הֵימְנוּ — מִטַּת הַשְּׁנֵי לְצַד מִרְאשֻׁתָיו שֶׁל גְּדוֹל: וּבְזִמָּן שְׁהֵן שְׁלֹשָׁה גְדוֹל מִסָּב בְּאֲמָצַע שְׁנֵי לוֹ לְמַעְלָה הֵימְנוּ שְׁלִישִׁי לוֹ לְמָטָה הֵימְנוּ — לְצַד מַרְגְּלוֹתָיו: א"ל — רַב שֶׁשֶׁת לְרִישׁ גְּלוּתָא: וְכִי בְּשִׁי אֶשְׁתַּעֲנוּי מִתְרַן תַּרְוָצִי וְיָתִיב — וְאִם רָצָה הַגְּדוֹל לְדַבֵּר עִם שְׁנֵי לוֹ צְרִיךְ הוּא לְזַקֵּף עַצְמוֹ מִמְסָבָתוֹ לְשֵׁב זְקוּף דְּכָל זְמַן שֶׁהִיא מְטָה אִינוּ יָכוֹל לְדַבֵּר עִמּוֹ לְפִי שֶׁהַשְּׁנֵי לוֹ אַחֲרֵי רֹאשׁוֹ שֶׁל גְּדוֹל הִיא וּפְנֵי הַגְּדוֹל מְסָבִין לְצַד אַחַר וְטוֹב לוֹ שֶׁיֵּשֵׁב שְׁנֵי לוֹ לְמָטָה הֵימְנוּ וְיִשְׁמַע דְּבָרָיו כִּשְׁהוּא מְטָה: בְּמַחוּג — מִרְאִים בִּיזִיָּהֶם וּבִאֲצַבְעוּתָיָהּ בְּרַמְמָה: מַיִם רֹאשׁוֹנִים מֵהִיכֵן מִתְחִילִין — רַב שֶׁשֶׁת קֹא"ל לְרִישׁ גְּלוּתָא מֵהִיכֵן מִתְחִילִין פְּרָסְיִים מַיִם רֹאשׁוֹנִים: לְאַלְתֵּר מִיָּתוּ תַּכָּא קַמָּה — שְׁלַחַן שְׁלוֹ מְבִיאִין מִיַּד לְפָנָיו וְאוֹכֵל וּלְפָנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִיוּ מְבִיאִין שְׁלַחַן קָטָן: לֹא מְסַלְקִי תַּכָּא — מַקְמִי גְדוֹל עַד דְּמָשׁוּ כּוּלָּהּ וּבַעוֹד שֶׁהִיא אוֹכֵל הָאֲחֵרִים נוֹטְלִין מַיִם אַחֲרוֹנִים: שְׁנֵי לוֹ לְמָטָה הֵימְנוּ — שֹׁאֵס הַצִּיָּךְ גְּדוֹל לְסַפֵּר עִמּוֹ לֹא יֵהָא צְרִיךְ לְזַקֵּף: וּבְזִמָּן שֶׁהֵם ג' שְׁנֵי לוֹ לְמַעְלָה הֵימְנוּ — וְאִם בָּא לְסַפֵּר מְסַפֵּר עִם הַשְּׁלִישִׁי לוֹ וְאִם בָּא לְסַפֵּר עִם הַשְּׁנֵי לוֹ טוֹב הוּא שְׁחָקֵף וְאֵל יִשְׁפִּיל אֶת הַשְּׁנֵי לוֹ לְפָנֵי קָטָן מִמֶּנּוּ שֶׁיֵּהָא הוּא לְמָטָה וְקָטָן מִמֶּנּוּ לְמַעְלָה הֵימְנוּ: מִתְחִילִין מִן הַגְּדוֹל — וְלֹא לְתַר מְעִילִי תַּכָּא קַמָּה: וּבְזִמָּן שֶׁהֵם מֵאָה — לֹאֹ דְּנוֹקָא דַּה"ה עֲשָׂרָה וְלִכֵּל יוֹתֵר מֵה' שְׁנִנְאִי הוּא שְׁסֻלָּקוֹ הַשְּׁלַחַן מִלְּפָנֵי הַגְּדוֹל כְּשִׁיטוֹל יָדָיו וְיִמַתִּין שֵׁם יִישָׁב וּבְטוֹל עַד שְׁיִטְלוּ כָּלֵם לְפִיכָךְ כְּשֶׁהֵם יוֹתֵר מִחֲמִשָּׁה מִתְחִילִין מִן הַקָּטָן הַיּוֹשֵׁב בְּסוּף וְאִין מְסַלְקִין שְׁלַחַן מִלְּפָנֵי הַגְּדוֹל עַד שְׁנִינְעִי הַמַּיִם לְחֲמִשָּׁה שְׂאֲרָלוֹ: וְאֲחֵרִים וּמִתְחִילִין מִן הַגְּדוֹל — וְנוֹטְלִין שְׁלַחַן מִלְּפָנָיו: לְמָקוֹם שֶׁמַּיִם אַחֲרוֹנִים חוֹזְרִים — כְּשֶׁמַּגִּיעִים לְחֲמִשָּׁה אִם נָטַל הַגְּדוֹל הוּא מְבָרַךְ וְאִם צָרָה לְאַחַר לְטוֹל קִדְּם לוֹ הוּא

מְבָרַךְ: הַנוּטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה תַּחלָּה — אוֹתוֹ שְׁנוּטֵל בְּתַחלַת הַחֲמִשָּׁה אַחֲרוֹנִים קוֹרָא תַּחלָּה בְּאַחֲרוֹנָה: אִין מְכַבְּדִין — לומר הִיא אִתָּה קוֹדֵם: לֹא בְּדָרְכִים — הוֹלִכֵי דְרָכִים לומר לְגְדוֹל הֵימְנוּ לָךְ לְפָנֵי:

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

 מסורת הש"ס

א תוספתא ברכות
ב תוספתא ברכות
ג לעיל מג.
ד פסחים קד:

 גליון הש"ס

תוס' ד"ה להיכן וכו'.
ולמר מנברך.
צ"ל מן נודה
לך [רש"א]:

מסורת הש"ס
א גיטין נט: ב תוספתא מגילה ג עירובין יז: שבת כזו: סוכה לה: עירובין לא. ד ביצה יג: ה תמורה ה:
תורה אור השלם
[במדבר יח, כו] [שמות כה:א-כו, יט]

וְלֹא בְּיָדִים מְזֻהֲמוֹת – בְּנִטְוִילַת מַיִם אֶחָרוּנִים: מִמַּעַרְכָּא – לְפִי שְׁהִיָּה רַבִּין רַגִּיל אֵין הַמַּסְבִּין רִשְׁאִין לְטַעַם עַד שְׂיִטְעֵם הַמַּבְרָה וְתַמָּה מֵהֵסֵא סָבֵא דְעַרְבֵי פִקְחוּס (לְעֻלוֹת מַבְבֵּל לֹא"י וְלִימֵר הוּא דְבָרִיו מִשְׁמֹן שֶׁל ר' יוחנן: בְּפִתּוּחַ הָרְאִיו לַמַּזְחָה – בְּלוּמֵר בְּכַנִּיסַת כָּל פִּתְחוּס לְמַעוּטֵי דְרָכִים וּפְרַעַת: לְטַעַם אֶתְמֵר – אֵין חֲלוּק בְּדָבָר אֶלָּא שְׁחִיב לִימֵר בְּלִשְׁוֹן רַבּוּ: קָדִים – רַבָּה בַּר בַּר חֲנִה לְשֹׁב עַל הַשְּׁלָחוֹן וּלְשִׁנוֹת לִבּוֹ הַלְכוּת סְעוּדָה לְפִי שְׁהַחֲטוּ רַגִּיל לִבְצַע וְהִיָּה מְלַמְדוֹ הִיאֲךָ יַעֲשֶׂה: לִבְצַע – לְפָרֵס הַפְּרוּסָה מִן הַפֶּת: עַד שְׂיִכְלֶה אֲמֹן מִפִּי הָעוֹנִים – אֲמֹן אַחֵר בִּרְכַּת הַמּוֹצֵאֵל דֹּאף עֲנִית אֲמֹן מִן הַבִּרְכָּה הִיא וְאִמְרִי בַּפֶּקֶד בִּיצַד מַזְכִּיק (בִּרְכוּת דָּף לט:). צִרִיךְ שְׁתַּכְלֶה בִּרְכָּה קֹדֶם בְּצִיעָה: חֲטוּפָה – שְׁקוּרִין אֶת הָאֶלֶף בְּחֻטָּף וְלֹא בְּפִתּוּחַ וְלִימֵר אֲמֹן וְהוּא צִרִיךְ לִימֵר אֲמֹן: חֲטוּפָה – שְׁמַחֲסֵר קְרִיאַת הַנ"ן שְׁאִינוּ מוֹצִיאֵה בַּפֶּה שְׁתֵּהֵא נִכְרִית: יְתוּמָה – שֶׁלֹּא שָׁמַע הַבִּרְכָּה אֶלָּא שֶׁשָּׁמַע שְׁעוֹנִין אֲמֹן וְהָא דְאִמְרִינֵן בְּהַלְוִיל (בָּבָּה נא:). שְׂבָאֲלֶכְסָנְדְּרִיא שֶׁל מַצְרַיִם הָיוּ מְנִיפִיס בְּסוּדָרִיס בְּשִׁהְיַע עַת לַעֲנוֹת אֲמֹן אֶלְמָא לֹא שְׁמַעֵי וְקָא עֲנוּ הֵיָהּ מוֹדַע יִדְעֵי שְׁהִם עוֹנִיס אַחֵר בִּרְכָּה וְעַל אִיזוֹ בִּרְכָּה הִם עוֹנִיס אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹמְעִיס אֶת הַקּוֹל: וְלֹא חִרַק בִּרְכָּה מִפּוֹ – בְּמַהֲרִית שְׂדוּמָה עָלָיו בְּמַשָּׁא אֶלָּא שְׁחוּק קְבוּעַ הוּא לוֹ: וְקָא מַסְרַבֵּה וְאָכִיל – מְמַהֵר לְאָכֵל כְּדִי לְהַצְטָרֵף לְזַמּוֹן חֲמוּנֵי עָלָיו: אֶכִּילָנָא לָן – גְּמָרָה לָן סַעֲדַתְנִי קֹדֶם שְׂבָאֵת וְאִי אַחֵת חֲמִיבְנוּ עוֹד בְּזַמּוֹן: אֲלוֹ מִיָּתוּ לִי אֶרְדִּילָנָא וְנִתְלָנָא לְאָבָא – שְׁמוּאֵל חֲבִיבִין עָלָיו אֶרְדִּילָנָא בְּקוּנִחוֹ סְעוּדָה וְהָן בְּמַהִין וּפְטָרִיוֹת וּלְבָר הָיוּ חֲבִיבִין גּוֹלָת וּשְׁמוּאֵל הָיָה קוֹרֵא לְבָר אָבָא לְכַבּוּדוֹ: מִי לֹא אֶכִּלִּיעַ – הַלֶּכֶךְ לֹא גְמָרָה סְעוּדָתָא וּמַצְטָרֵף: עֵקֶר שְׂבָסְעוּדָה – אַחַד מְאוּתָן שְׁהָיוּ בְּתַחֲלַת הַבִּסְבָּה: דְּמֵאִי – חֲטוּן הַלְקוּחוּס מַע"ה סַפֵּק עֲשָׂרֹן סַפֵּק לֹא עֲשָׂרֹן: הָא לֹא חֲזִי לִיה – וְהָיָא לֶס בִּרְכַּת זַמּוֹן הַבָּאָה בְּעֶבְרָה וּבְתִיב (תְּהִלִּיס י'ג:) בְּצַע בְּרַךְ נֶאֱחַ ה' וְאִמֵּר מֵר (בב"ק דף צד.) הָרִי שְׁגוּל סָאָה שֶׁל חֲפוּס וּמְחַסָּה וְאֶפְסָה וּבָרַךְ עָלֶיהָ אֵין זֶה מַבְרָךְ אֶלָּא מִנְאִין: מְאֲכִילִיס אֶת הָעֲנִיִּיס דְּמֵאִי – דָּרַב עַמִּי הָאֲרָן מַעֲשִׂרִיס הִם וְחוּמָרֵא דְרַבֵּן בְּעֻלְמָא הוּא: אֶכְסֶנְיָא – חוּל שֶׁל מֶלֶךְ שְׁמַטִּיל עַל בְּנֵי הָעִיר לְזוּנִיס בְּשׁוּבָם מִמִּלְחָמָתוֹ וְהָרִי הִם בְּעֲנִיִּיס לְפִי שְׁהִם שֶׁלֹּא בְּמִקּוּמוֹס: שְׁהַקְדִּימוּ בְּשִׁבְלִיס – לָיו קֹדֶם אֶת הַכֶּהֱן וְנִטַּל מַעֲשֵׁר בְּשִׁבְלִיס קֹדֶם שְׁנִטַּל כֶּהֱן תְּרוּמָה גְדוּלָּה וְהַכֶּהֱן הָיָה לוֹ לַפּוֹל תְּרוּמָה גְדוּלָּה תַּחֲלֶה אִי מִנִּי דְרַחֲמָנָא קְרִיָּה רֵאשִׁית וּבְתִיב (שְׁמוֹת כ"ב:כ"ח) מְלֹאֲתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵר נִמְצְאֵת תְּרוּמָה גְדוּלָּה שֶׁל כֶּהֱן בְּתוֹךְ הַמַּעֲשֵׁר הָיָה אַחַד מִחֲמוּסִיס שְׂבּוּ לְבַד מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׁר שְׁעַל הָלָיו לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִמַּעֲשָׂרוֹ: וּבְדַרְבֵּי אָבָהּוּ – אֶשְׁמַעִיעַן מִתְּנִיתִין דְּהָכִי הוּא בְּדַרְבֵּי אָבָהּוּ דְּפִטָּר לִיה לְלָוִי מִתְּרוּמָה גְדוּלָּה שְׂבּוּ:

וְהִם בְּעֲנִיִּיס וְדוּקָא דְּמֵאִי אָבָל טָבַל לֹא דְקַסְפוּ לְהוּ אֲסוּר מִיָּתֶה וְאִי גְמִי בְּאֶכְסֶנְיָא שֶׁל נְכָרִיס שְׁהַטִּיל עָלֶיהֶם הַמֶּלֶךְ מִכָּל מְקוֹם דּוּקָא דְּמֵאִי אָבָל טָבַל לֹא דָאִם כֵּן פּוֹרַע חוּבּוּ מִמּוּמּוֹ שֶׁל כֶּהֱן: **וְאָמַר רב הונא תָּנָא בש"א** אֵין מְאֲכִילִין וּא"ת רב הונא טַעֲמָא דב"ש אֶתָּא לֹאֲשַׁמְעִי דְּהָכִי פְרִיךְ בְּכַמֵּה דְּכַתִּין וַיֵּשׁ לִימֵר דְּקָא מַשְׁמַע לָן דְּאִי מַשְׁבַּחַת תַּנָּא דְאִמֵּר אֵין מְאֲכִילִין בֵּית שְׁמַאי הִיא וְלֹא תַחוּשׁ לְאוֹתָהּ מִשְׁנָה אוֹ בְּרִיתָא:

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

"וְלֹא בְּיָדִים מְזֻהֲמוֹת. רַבִּין וְאַבְיִי הוּוּ קָא אָזְלִי בְּאוֹרְחָא, קַדְמִיָּה חֲמַרְיָה דְרַבִּין לְדֹאבְיִי וְלֹא אָמַר לִיה "נִיזִיל מָר". אָמַר: מַדְסָלִיק הָאִי מַרְבְּנֹן מִמַּעַרְכָּא, גַּם לִיה דְּעַתִּיָּה. כִּי מָטָא לְפִתְחָא דְבֵי כְנִישְׁתָּא אָמַר לִיה: גִּיעַל מָר. אָמַר לִיה: וְעַד הַשְׁתָּא לֹאוּ מָר אָנָּא? אָמַר לִיה, הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מַכְבִּדִין אֶלָּא בְּפִתּוּחַ שְׂיִישׁ בַּהּ מְזוּזָה. דְּאִית בַּהּ מְזוּזָה – אֵין, דְּלִית בַּהּ מְזוּזָה – לֹא, אֶלָּא מַעַתָּה, בֵּית הַכִּנְסַת וּבֵית הַמַּדְרָשׁ, דְּלִית בַּהּ מְזוּזָה, הָכִי נִמְי דְאֵין מַכְבִּדִין? אֶלָּא אֵימָא: בְּפִתּוּחַ הָרְאִוי לְמְזוּזָה. "אָמַר רב יהודה בְּרִיה דְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְׁמִיָּה דְרַב: אֵין הַמְסוּבִין רִשְׁאִין לְאָכּוֹל כְּלוּם עַד שְׂיִטְעוּם הַבּוֹצֵעַ. יְתִיב רַב סַפְרָא וְקֹאמְר: "לְטַעוּם" אִיתְמֵר. לְמֵאִי נִפְקָא מִיָּנָה? שְׁחִיִּיב אָדָם לִימֵר בְּלִשְׁוֹן רַבּוּ.^(נט) תְּנוּ רַבְּנָן: שְׁנַיִם מִמַּתִּינִין זֶה לָזֶה בְּקַעֲרָה, שְׁלִשָּׁה – אֵין מִמַּתִּינִין. הַבּוֹצֵעַ הוּא פּוֹשֵׁט יָדוֹ תַּחֲלָה, וְאָם בָּא לְחֲלוֹק כְּבוֹד לְרַבּוּ אוּ לְמִי שְׂגָדוּל הֵימְנוּ – הִרְשׁוּת בְּיָדוֹ. "רַבָּה בַר בַּר חֲנָה הָוָה עָסִיק לִיה לְבָרִיָּה בִּי רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב חֲטִינָא, קָדִים וְיְתִיב וְקַמְתַּנִּי לִיה לְבָרִיָּה: אֵין הַבּוֹצֵעַ רִשְׁאִי לְכַבּוּעַ עַד שְׂיִכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הָעוֹנִיס. רַב חֲסֵדָא אָמַר מִפִּי רׁוב הָעוֹנִיס. אָמַר לוֹ רַמִּי בַר חֲמָא: מֵאִי שְׁנָא רוּבָא – דְּאֶפְתִּי לֹא כְּלִיא בְּרָכָה, מִיעוּטָא נִמְי לֹא כְּלִיא בְּרָכָה? אָמַר לִיה: שְׂאֲנִי אוֹמֵר, כָּל הָעוֹנֶה "אָמֵן" יוֹתֵר מִדְּאִי – אֵינוּ אֶלָּא טוֹעָה. 'תְּנוּ רַבְּנָן: אֵין עוֹנִין לֹא "אָמֵן" חֲטוּפָה, וְלֹא "אָמֵן" חֲטוּפָה, וְלֹא "אָמֵן" יְתוּמָה, וְלֹא יִזְרוּק בְּרָכָה מִפּוֹ.^(נ) כֵּן עֲזָאִי אוֹמֵר: כָּל הָעוֹנֶה "אָמֵן" יְתוּמָה – יִהְיוּ בְּנָיו יְתוּמִיס, חֲטוּפָה – יִתְחַטְּפוּ יְמִיו, חֲטוּפָה – יִתְחַטְּפוּ יְמִיו. וְכָל הַמַּאֲרִיָּה בִּ"אָמֵן" – מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו. 'רַב וּשְׁמוּאֵל הוּוּ יְתִבִּי בְּסַעוּדָתָא. אֶתָּא רַב שִׁמְי בַר חֲזִיא, הָוָה קַמְסַרְהֵב וְאָכִיל. אָמַר לִיה רַב: מַה דַּעְתָּךְ – לְאִיצְטְרוּפִי בְּהָדוֹ, אָנֹן אֶכִּילָנָא לָן. אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל: אֲלוֹ מִיָּיתוּ לִי אֶרְדִּילָנָא וְגוֹזְלָנָא לְאָבָא, מִי לֹא אָכְלִינוּ? "תְּלַמִּידֵי דְרַב הוּוּ יְתִבִּי בְּסַעוּדָתָא. עַל רַב אַחָא. אָמַרִי: אֶתָּא גִבְרָא רַבָּא דְמַבְרָה לָן. אָמַר לָהּ: מִי סִבְרִיתוּ דְגְדוּל מַבְרָה? עֵיקֶר שְׂבָסְעוּדָה מַבְרָה. וְהַלְכְּתָא גְדוּל מַבְרָה, אַף עַל גַּב דְּאֶתָּא לְבַסּוּף.^(נא) אָכַל דְּמֵאִי וְכוּ': הָא לֹא חֲזִי לִיה! כִּינֵן דְאִי בְּצֵי מַפְקָר לָהּ לְנִכְסִיה וְהָי עֲנִי, וְחֲזִי לִיה, דְתִנָּן: מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּיס דְּמֵאִי, וְאֶת הָאֶכְסֶנְיָא דְּמֵאִי. וְאָמַר רַב הוּנָא: תָּנָא, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִיס: אֵין מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּיס וְאֶת הָאֶכְסֶנְיָא דְּמֵאִי.^(יב) מַעֲשֵׁר רֵאשׁוֹן שְׁנִטְלָה תְּרוּמָתוֹ: פְּשִׁיטָא? לֹא צְרִיכָא אֶלָּא שְׁהַקְדִּימוּ בְּשִׁבְלִיס, וְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׁר, וְלֹא הַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְדוּלָּה, וּבְדַרְבֵּי אָבָהּוּ. דְאָמַר רַבִּי אָבָהּוּ אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: מַעֲשֵׁר רֵאשׁוֹן שְׁהַקְדִּימוּ בְּשִׁבְלִיס – פִּטּוֹר מִתְּרוּמָה גְדוּלָּה, שְׁנַאֲמַר: "וְהִרְמַתֶּם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׁר מִן הַמַּעֲשֵׁר" – מַעֲשֵׁר מִן הַמַּעֲשֵׁר אֶמְרָתִי לָהּ, וְלֹא תְּרוּמָה גְדוּלָּה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׁר מִן הַמַּעֲשֵׁר.^(יג) אָמַר לִיה רַב פֶּפְאָ לְאַבְיִי: אִי הָכִי, אֶפִּילוּ הַקְדִּימוּ בְּכָרִי נִמְי! אָמַר לִיה: עָלֶיָּה אָמַר קָרָא

"מִכָּל

(לף קו). דְּנָחַן וְשָׁתִי אֶלְמָא דְשִׁתִּי קֹדֶם הַמַּבְרָךְ שְׁמָא יֵשׁ חֲלוּק בֵּין אָכִילָה לְשִׁתָּה אִי גְמִי יֵשׁ לִימֵר דְּלֹא שְׁתָּה אֶלָּא לְהִרְאֻת לוֹ מַעֲשָׂה שֶׁלֹּא הָיָה צִרִיךְ לִימֵר יוֹתֵר וּבִירִשְׁלָמִי יֵשׁ בְּשִׁישׁ לְכָל אַחַד כְּפָרוּ אוּ כּוֹסוּ בְּיָדוּ וְכוּלִּיס לְשִׁתוֹת אִפִּי קֹדֶם הַמַּבְרָךְ וְגַבִּי הֵהוּא סָבֵא הָיָה לוֹ כּוֹסוּ בְּיָדוּ וְהָכִי אִיתָא בִּירִשְׁלָמִי אִמֵּר רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַב אֵין הַמְסָבִין רִשְׁאִין לְטַעַם עַד שְׂיִטְעֵם הַמַּבְרָךְ רִיב"ל אִמֵּר שׁוּתָן אַע"פ שֶׁלֹּא שְׁתָּה הַמַּבְרָךְ וְלֹא פְלִגִּי רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַב שְׁזוּקֵי לְכוּם אַחַד דְּרִיב"ל דְּהָיָה לְכָל אַחַד כּוֹסוּ בְּיָדוּ וְכֵן עָשָׂה רַבִּינוּ שְׁמַשׁוֹן בְּחִפָּה אַחַת שְׂבָצַע הַחֲטָן הַמוֹצֵאֵל וְהָיָה בּוֹצֵעַ רַבִּינוּ שְׁמַשׁוֹן הַפֶּת שְׁהָיָה לְפָנָיו וְאוֹכֵל וְהֵשֵׁר מְקוּצִי הָיָה אוֹמֵר אִם בְּצַע הַמַּבְרָךְ וְנָתַן לְכָל אַחַד חֲלָקוֹ אֵין צִרִיךְ לְהַמְתִּין כָּל אַחַד עַד שְׂיִטְעֵם הַמַּבְרָךְ וְהָא דְאִמְרִי דְּהָא אֵין הַמְסָבִין רִשְׁאִין לְטַעַם כּוּ' הֵינּוּ לְהַקְדִּיס וּלְבָצַע מִן הַפֶּת שְׂבָצַע הַמַּבְרָךְ אָבָל אַחֵר שְׁנַתּוּ לְכָל אַחַד חֲלָקוֹ אֵין קַפִּידָא וְכֵן צִרִיךְ לִימֵר בְּסִמּוּךְ הַבּוֹצֵעַ הוּא פּוֹשֵׁט יָדָיו תַּחֲלָה לְטַבֵּל פִּתּוֹ וְאִם בָּא לְחַלֵּק כְּבוֹד לְרַבּוּ רִשְׁאִי וְאִמְאִי וְהָא אֵין הַמְסָבִין רִשְׁאִין לְטַעַם וְכוּ' וְאֵין לִימֵר דְּמֹן הַטּוֹבֵל לַחוּדִיָּה קֹאמֵר אַךְ הַמַּבְרָךְ אוֹכֵל קֹדֶם דֹּא"כ מַה כְּבוֹד הָיָה זֶה אָבָל לְפִי מַה שְׁפַרְשְׁתִּי נִיחָא וַיֵּשׁ מִפְרָשׁ פּוֹשֵׁט יָדָיו תַּחֲלָה בְּקַעֲרָה לְהַתְחִיל בְּאָכִילָה וּמִכָּאֵן מַשְׁמַע שְׁאֵין צִרִיךְ לַחֲזֹן מִכּוּם בִּרְכָּה לְשֹׁאֵר כּוֹסוֹת הִיכָא שְׁיִשׁ בְּפָנֵי הָאוּרְחִיס כּוֹסוֹת שְׁאִינֵן בְּגוּימוֹת אָבָל אִם אוּתָן כּוֹסוֹת בְּגוּימוֹת יֵשׁ קַפִּידָא: **אָמֵן** יְתוּמָה שְׁאֵין שׁוֹמַע הַבִּרְכָּה מִפִּי הַמַּבְרָךְ וְעוֹנֶה אַחֵר הָאֲחֵרִיס שְׁשִׁמְעוּ אֲמֹן תַּמָּה דְּהָא אִמְרִינֵן בְּבָבָּה (פ"ה דף נא:). בְּאֲלֶכְסָנְדְּרִיא שֶׁל מַצְרַיִם שְׁהָיָה שֵׁם קֹהֵל גְּדוּל וְלֹא הָיוּ וְכוּלִּיס כָּלָם לְשַׁמַּע מִפִּי הַמַּבְרָךְ וְהָיוּ מְנִיפִיס בְּסוּדָרִיס כְּדִי שְׂדִיעוּ חֲתִימַת הַבִּרְכוּת וַיַּעֲנוּ אֲמֹן וי"ל שְׁהָיוּ וַיִּדְעִיס בְּאִיזוֹ בִּרְכָּה הַחֲזֹן עוֹמֵד אֲמֵנָם לֹא הָיוּ שׁוֹמְעִיס אוּתוֹ אָבָל הִכָּא מְרִיר שְׁאִינָם וַיִּדְעִיס כָּלָל הֵיכֵן הַחֲזֹן עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל וּבְאִיזוֹ בִּרְכָּה הוּא עוֹמֵד אֶלָּא עוֹנֶה אַחֵר הָאֲחֵרִיס כֵּלָל שְׁמִיעָה וְלֹא יִדְעִיה: **כָּל** הַמַּאֲרִיָּה בְּאֲמֹן מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִחָרִיךְ יוֹתֵר מִדְּאִי וְטַעֲמָא לְפִי שְׁאֵין קְרִיאַת הַפִּתָּה בְּמַשְׁמַשׁה כְּשֵׁהוּא מְאֲרִיךְ יוֹתֵר מִדְּאִי וּמַסְקָנָא דְמַלְתָּא שְׁאֵין הַבּוֹצֵעַ רִשְׁאִי לִבְצַע עַד שְׂיִכְלֶה אֲמֹן מִפִּי רַב הָעוֹנִיס: **אֲלוֹ** מִיָּיתוּ לִי אֶרְדִּילָנָא וְכוּ' מַשְׁמַע דְּכֵן הַלְכָה דָּרַב גְּמִי לֹא פְלִיג אָבָל אִי אִמֵּר הַב לָן וְנִבְרַךְ שְׁהִסִּיחוּ דַעֲתָם מִלְּאָכֵל אֵין שְׁלִישִׁי מַצְטָרֵף עִמָּהֶם: **וְהַלְכְּתָא** גְּדוּל מַבְרָה וּמִיָּהּ אִם הַגְּדוּל נִיטָן רִשִׁית לְקַטֹּן לְבָרַךְ שְׁפִיר בְּדֹאשְׁכַּחַן (לְעוֹל בְּרְכוּת מַנּוּ. מו:). דְאִמֵּר לִיה לְרַב מִשִּׁי יִדָּךְ וְכוּ': **וּמַאֲכִילִין** אֶת הָאֶכְסֶנְיָא דְּמֵאִי

מְרִיר בְּאֶכְסֶנְיָא וְיִסְרָאֵל וּמִטְלִין עָלֶיהֶם לְזוּנָם וְהִם בְּעֲנִיִּיס וְדוּקָא דְּמֵאִי אָבָל טָבַל לֹא דָאִם כֵּן פּוֹרַע חוּבּוּ מִמּוּמּוֹ שֶׁל כֶּהֱן: **וְאָמַר רב הונא תָּנָא בש"א** אֵין מַאֲכִילִין וּא"ת רב הונא טַעֲמָא דב"ש אֶתָּא לֹאֲשַׁמְעִי דְּהָכִי פְרִיךְ בְּכַמֵּה דְּכַתִּין וַיֵּשׁ לִימֵר דְּקָא מַשְׁמַע לָן דְּאִי מַשְׁבַּחַת תַּנָּא דְאִמֵּר אֵין מְאֲכִילִין בֵּית שְׁמַאי הִיא וְלֹא תַחוּשׁ לְאוֹתָהּ מִשְׁנָה אוֹ בְּרִיתָא:

מז.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פז' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפא סעי' ו:

ב מו"י פז' מהל' ברכות הל' ה, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' טו:

ג מו"י פז' מהל' ברכות הל' ו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קע סעי' ב:

ד מו"י פז' מהל' ברכות הל' ה, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' יז:

ה מו"י פז' מהל' ברכות הל' ה, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' טז:

ו מו"י פא' מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קכד סעי' ח:

ז מו"י פה' מהל' ברכות הל' ט, טוש"ע או"ח סי' קצז סעי' א:

ח מו"י פה' מהל' ברכות הל' ט:

ט מו"י פז' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רא סעי' א:

י מו"י פה' מהל' מעשרות הל' יא:

יא מו"י פא' מהל' ברכות הל' כ:

יב מו"י פג' מהל' תרומות הל' יג, טור יו"ד סי' שלא:

מז:

	עין משפט נר מצוה
---------------------------------------	--

א מווי פא' מהל' ברכות הל' כ:

ב טוש"ע או"ח סי' קצט סעי' ג:

ג טוש"ע או"ח סי' קצט סעי' ד:

ד מווי פ"ג מהל' איסורי ביאה הל' ו, סמג לאוין קטז, טוש"ע יו"ד סי' רסח סעי' ב:

ה מווי פט' מהל' עבדים הל' ו, סמג עשין פז, טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' עט:

ו מווי פח' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' יד:

אַמֶּר רב הונא הלכה באחרים והאגא לאו מקבלינן האגא סהדוּתא מע"ה כמאן כרבי יוסי כדי שלא יהא כל אחד הולך

ובונה במה לעצמו: **מִצְוָה** דרבים שאני מכאן קשה לה"ג דפרש דמי שמת לו מת ביי"ט האחרון האבלות נוהג ולא חמי ייי"ט האחרון דרבען ודחי אבלות האוריתא דכתיב (עמוס ח"י') והארייתה ביום מר דהכא חזינן דאיתא תפלה דרבען והחזיא קרא דלעולם בהם תעבדו וכן משמע גמי כריש בתפית (דף 7.) גבי חתן נוהג ז' ומי המשתה ואח"כ נוהג ז' ומי האבלות ומקשבעת ומי המשתה מבטלין אבלות

האוריתא כל שבן יום טוב שני: **קִטָּן** פורח מְזַמְּנִין עָלָיו פרס"י סהביא שתי שערות נשעין לא הגיע ליי"ג סנה ויום אחד ולא נהירא דא"כ אמאי אמר בסמוך, לאתניי קטן פורח אינו סהביא שתי שערות דקתני בפריקתא בדהיא ע"כ פר"ח קטן פורח בתוך י"ג סנה ונשעין לא הביא שתי שערות ודועות שאינן גדולות כדי לכף ראשן לעקורן שבן הוא שעורם ולהכי קרי לה פורח שפרחו ונמחו בו שערות אבל אינן גדולות כל השעור והשתא ה"פ אמרת הביא דמשמע הביא זוקא והזר קתני אין מקדקין בקטן דמשמע אפלו לא הביא אלא ש"מ לאתניי קטן פורח ואני סיפא לגלויי רישא דמה שהוא אומר כרישא הביא שתי שערות הינו פורחות שאינן שערות ממש וכדפרש שנקנס בתוך ייי"ג סנה וא"ת והא אמרינן לעיל קטן המטל בעריסה עושין אותו סניף וי"ל דהתם אזרי בעשרה והכא מירי בשלשה או שמה פליגי להדדי:

אנו מקדקקים ורגילים אנו לזמן בע"ה

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

מכל מעשרתיכם – בפרשת לויים כתיב

"מכל מעשרתיכם תרימו".
ומה ראית?
האי אידגן והאי לא אידגן.
"מעשר שני והקדש שנפדו: פשיטא! הכא במאי עסקינן — כגזין שנתן את הקרו, ולא נתן את החומש.
והא קא משמע לן דאין חומש מעצב.
השמש שאכל כזית: פשיטא! מהו דתימא: שמש לא קבע — קא משמע לן.
יְהִיכֹנָתִי מְזַמְּנִין עָלָיו: אמאי? לא יְהִי אֵלָא עם הָאָרֶץ! ונתנא אין מְזַמְּנִין על עם הָאָרֶץ! ^(א)אפיי אמר בכותי חבר. רבא אמר: אפילו תימא בכותי עם הָאָרֶץ, והכא כַּעַם הָאָרֶץ דַּרְבְּנָן דַּפְלִיגִי עֲלֶיהָ דַּרְבִּי מֵאִיר עֲסָרִינוּ, דַּתְּנֵינָא: איזהו עם הָאָרֶץ? — כל שאינו אוכל חוליו בטְהַרְהָ, דכרי רבי מאיר. והכמים אומרים: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי. והני כותאי עשורי מעשרי בדחזי, דבמאי דכתיב באורייתא מזהר זהירי. דאמר מר כל מצוה שהחזיקו בה בותים — הרבה מדקדקין בה, יותר מישראל. ^(ב)תנו רבנן: איזהו עם הָאָרֶץ? — כל שאינו קורא קריאת שמע ערבית ושחרית, דכרי רבי אַלִיעֶזֶר. רבי יהושע אומר: כל שאינו מניח תפילין. בן עזאי אומר: כל שאין לו ציצית בבגדו. רבי נתן אומר: כל שאין מזוזה על פתחו. רבי נתן בר יוסף אומר: כל שיש לו בנים ואינו מגדלם לתלמוד תורה. אחרים אומרים: אפילו קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים הרי זה עם הָאָרֶץ. אמר רב הונא: הלכה באחרים. רמי בר חמא לא אמיזי עליה דרב מנשיא בר תחליפא דתני סיפרא וספרי והלכתא. כי נח נפשיה דרמי בר חמא, אמר רבא: לא נח נפשיה דרמי בר חמא אלא דלא אמיזי ארב מנשיא בר תחליפא. והתנא — אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים הרי זה עם הָאָרֶץ? שאני רב מנשיא בר תחליפא דמשמע להו לרבנן, ורמי בר חמא הוא דלא דק אבתריה. לישנא אחרנא: דשמע שמעתתא מפומייהו דרבנן וגריס להו — כצורבא מרבנן דמי. ^(ג)אכל טבל ומעשר וכו': טבל פשיטא! לא צריכא בטבל טבול מדרבנן. היכי דמי — בעציץ שאינו נקוב. ^(ד)מעשר ראשון כו': פשיטא! לא צריכא כגזין שהקדימו בכרי. מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאפיי — קא משמע לן כדשני ליה. מעשר שני וכו': פשיטא! לא צריכא, שנפדו ולא נפדו כהלכתן. מעשר שני — כגזין שפדאו על גבי אסימון, ורחמנא אמר: **"וצרת הכסף בידה" — כסף שיש לו עליו צורה. הקדש — שחללו על גבי הקרע, ולא פדאו בכסף, ורחמנא אמר: **"ונתן הכסף וקם לו"**. והשמש שאכל פחות מכזית: פשיטא! איידי דתנא רישא **"כזית"**, תנא סיפא **"פחות מכזית"**. ^(ה)והנכרי אין מְזַמְּנִין עָלָיו: פשיטא! הכא במאי עסקינן, בגר שמל ולא טבל. דאמר רבי זירא אמר רבי יוחנן: לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, וכמה דלא טבל גוי הוא. נשים ועבדים וקטנים אין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶן. אמר רבי יוסי: קטן המוטל בעריסה מְזַמְּנִין עָלָיו. ^(ו)והא תנן: נשים ועבדים וקטנים אין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶם! ^(ז)הוא דאמר כרבי יהושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מְזַמְּנִין עָלָיו, אָבֵל עוֹשִׂין אוֹתוֹ סניף לעשרה. ^(ח)ואמר רבי יהושע בן לוי: תשעה ועבד — מצטרפין. מיתבי: מעשה ברבי אליעזר שנקנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה. שחרר — אין, לא שחרר — לא. תרי איצטריכו, שחרר חד ונפיק בחד. והיכי עביד הכי? והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שוּאַמַר: **"לעלם בהם תעבדו"**? לדבר מצוה שאני: מצוה הבאה בעבירה היא! — מצוה דרבים שאני. ^(ט)ואמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו — קבל עליו שכר כולם. **"שכר כולם" סלקא דעתך? אלא אימא: נותנין לו שכר כנגד כולם.** אמר רב הונא: תשעה וארון — מצטרפין. אמר ליה רב נחמן: וארון גברא הוא? אלא אמר רב הונא: תשעה נראין כעשרה — מצטרפין. אמרי לה: כי מכנפי. ואמרי לה: כי מבדרי. אמר רב אמי: שנים ושבת מצטרפין. אמר ליה רב נחמן: ושבת גברא הוא!? אלא אמר רבי אמי: שני תלמידי חכמים המחדדין זה את זה בהלכה מצטרפין. מחוי רב חסדא: כגזין אנא ורב ששת. מחוי רב ששת: כגזין אנא ורב חסדא. אמר רבי יוחנן: קטן פורח — מְזַמְּנִין עָלָיו. תנא גמי הכי: קטן שהביא שתי שערות — מְזַמְּנִין עָלָיו, ושלא הביא שתי שערות — אין מְזַמְּנִין עָלָיו, ואין מדקדקין בקטן. הא גופא קשיא, אמרת: הביא שתי שערות — אין, לא הביא — לא. והדר תני אין מדקדקין בקטן. לאתניי מאי?**

לאו

לאתניי

ואל הלויים תדבר וכתוב בהאי קרא את כל תרומת ה' כל צד תרומה שבו חובבים להפריש ממנו: האי אדגן – משעה שנתמרח בפרי גשש דגן וכיון דאקרי דגן חלה עליו רשות בהן תחלה דכתיב ראשית דגנך תתן לו אבל בשבליים לא אדגן ולא חלה עליו רשות בהן: מעשר שני והקדש – אסם הבשלים פוזין אותו מוסיפין חמש: לא קבע – אין לו קביעות לפי שהולך ובהא: והכא בע"ה דרבען – כריתא דקתני אין מְזַמְּנִין על ע"ה בע"ה דרבנן: דפליגי עליה דר"מ – והאמרי כשאינו מעשר פירותיו הלכה כותי מְזַמְּנִין עָלָיו דגשורי מעשר: חזיהו ע"ה – שדכרו חכמים בכל מקום: שלא שמש ת"ח – הוא הגמרא התלויה בבבבא שיהיו נותנים לדכרי משנה טעם והיו מתאספים יחד ועוסקים בכך. והיא דגמרא הגמרא שסדרו האמוראים: לא אמיזי עליה – רמי בר חמא לא רצה לצרפו לשלשה לזמון: דמשמע – משמש: ורמי בר חמא הוא דלא דק – לא בדק לשאלו מדת רב מנשיא: שלא נטלה תרומתו – חס"ד תרומת מעשר קאמר: פשיטא – דאין מְזַמְּנִין דהינו טבלי: שהקדימו בכרי – לאחר שנתמרח והקבע לתרומה מן העורה קדם לוי את הכהן ונטל מעשר ראשון תחלה ואחר מחמשים שבו היה ראוי לתרומה גדולה לכהן (שלא נטלה תרומתו דקתני לאו תרומת מעשר קאמר אלא תרומה גדולה: מהו דתימא כדאמר לה רב פפא לאפיי – לעיל אי הכי אפלו הקדימו בכרי גמי קמ"ל: אסימון – כסף שלא נקבע בו צורה וקורין לו פלזוזין בלע"ז: עד שימול ויטבל – ביבמות (ד' מו:)) נפקא לן מניקח משה את העם וזרק על העם ואין ה'אה כלל טבילה: סניף – חבור לזמון עשרה וכי אמר רב אסי גמי לעשרה קאמר: מציה דרבים – להוציא רבים וזי חובתם בקדשה: תשעה נראין כעשרה – מפרש ואזל לה: אמרי לה כי מכנפי – הוו נראים כעשרה שאין אדם מבחין בהן כל כך מתוך שהן יחד: ואמרי לה כי מבדרי – נראין טפי מרבין: שני תלמידי חכמים המחדדין זה את זה בהלכה מצטרפין – להיות שלשה: קטן פורח – שהביא סימנים ולא בא לכלל סניי:

מסורת הש"ס

א גיטין י; תוספתא עבודה זרה; חולין ד; גיטין סא; קידושין עו; תוספתא מסחים

ב מנחות מד; סוטה כב.

ג מסחים לה; שבת קכח;

עירובין לא;

ד שבעות כ;

ה יבמות מו; עבודה זרה נט.

ו עירובין לא.

ז ביצה יג;

ח תמורה ה; גיטין לח;

ט אורח מדרשים מדרש לעולם

גליון הש"ס

גמ' תשעה וארון. ע"י שבת לב ע"א תוס' ד"ה על שקורין ובמהרש"א שם:

תורה אור השלם

[במדבר יח, כח]

[במדבר יח, כט]

[דברים יח, ד]

[שמות כהא-כו, יט]

[במדבר יח, כו]

[דברים יד, כה]

[ויקרא כו, יט]

[ויקרא כה, מו]

מסורת הש"ס
א ערכיו ג. ב בבא מציעא סח:
גליון הש"ס
גמ' אבוי ורבא כו'. בבה"ג הגי' ורבא בר רב חנו: רש"י ד"ה עד שיאכל כו' ההוא אפי' מדרבנן כו'. וק"ל הא אמרי' שם דאם נשים בברכת המזון דרבנן אין יכולות להוציא לאחרים. וצ"ע:
תורה אור השלם

שלסלה ויתרוממך תכבדך כי תחבקנה [משלי ד, ח]

לְאִתּוּיִי קָטָן פּוֹרַח – שְׁאִין מְזַדְקִין כּוֹ אִם שָׁנִים וַיּוֹם אָחֵד: טַלְלָא – גַּג: כּוּזִין – חֲלֵעַת וְאִית דְּגָרָסִי מִקְטַפָּה וְקִטּוֹף הוּא שְׂרָף הָאִילָן כְּלוּמַר מַשְׁעָה שְׂהוּא חוּזַט וַיּוֹצֵא מִחוּץ הַשְּׂרָף נִכְר אִם יִהְיֶה טוֹב: מִקְטָה – מָקוֹן שֶׁלֹּ מִקְטַנּוּתוֹ: וְאִיּוֹ סָבַר – רַבִּי זִירָא שְׂהִיָּה קוֹבֵל וּמִתְחַרֵּט עַל שֶׁלֹּא שָׁאֵל עַל הַשָּׂשָׁה סָבַר דְּלִמָּא רַבָּא דְּמִנְפֹּר שְׁפִיר בְּעִינָן דְּלִכּוּל דָּגָן וְאִי בְּעִי מִנָּה שָׂשָׁה לֹא הִיָּה מִתּוֹר: יִנְאִי מַלְכָּא – מַמְלַכִּי בֵּית חֲשִׁמוּנְאִי הִיָּה וְהָרַג חֲכִמִּי יִסְרָאֵל שְׂבָאִי לְפָסְלוֹ מִן הַכְּהֵנָה בְּמַסְכֶּת קִדּוּשִׁין (דף סו:). סְלִסְלָה וּתְרוּמָמָךְ – סִיפָה דְּקִרְאָ תַּכְבְּדָךְ כִּי תַחֲבַקְנָה: הִיכִי חֲבָרָךְ – וְלֹא נִהְיִיתִי אוֹמֵר נִבְרָךְ שְׂאֵכֵל יִנְאִי וְחִבְרִיו מִשְׁלֹ בַתמִיָּה: שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטּח דַּעֲבַד – שְׂבָרָךְ לְהוֹנִיָּאֵם וְדִי חוֹבָתָם בְּשָׂבִיל כּוּם אָחֵד שְׁטַתָּה: לְגַרְמָה הוּא דַּעֲבַד – אִין אָדָם מוֹדָה לּוֹ: עַד שְׂאֵכֵל כְּזִית דָּגָן – וּמִפִּי אָכֵל כְּזִית דָּגָן מִיָּהָא מִפִּיָּה אָף עַל גַּב כְּזִית דָּגָן שְׁעוּרָא דְרַבָּנָן הוּא כַּדְאִמֵּר בְּפָרָךְ מִי שְׁמַתִּי (בְּרַכּוֹת דף כ:). מִיָּהוּ בִּין דְּמַחֲזִיב מִדְרַבָּנָן מַחֲזִיב בְּדָבָר חֲרִינָן בַּה וּמוֹצִיא רַבִּים וְדִי חוֹבָתָן וּא"ת בַּקָּטָן שְׂהִיבָה לַחוּץ, הֵא לֹא אָמַר הַכִּי הֵהוּא אִפִּי מִדְרַבָּנָן לֹא מַחֲזִיב דַּעֲלָה דְאִבְיָה הוּא דְרַמִּי לַחוּטְבָה. וַעֲבַל ה"נ פֶּסַח דְּזוּקָא דְאָכְלוּ אִינְיָה כְּזִית אוֹ בְּפִיעָה דְכּוּתָהּ אָבֵל אָכְלוּ נִשְׁעָבֵה לֹא מִפִּיָּה וְאִי אִפְשָׁר לְהַעֲמִידָהּ דְּהֵא יִנְאִי וְחִבְרִיו אָכְלוּ נִשְׁעָבֵהוּ וְאִפְקִינְהוּ שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטּח וְאִע"ג דְּלִגְרַמָּה הוּא דַּעֲבַד טַעֲמָא מִשּׁוּם דְּלֹא אָכֵל כְּזִית דָּגָן הֵא אָכֵל כְּזִית דָּגָן הָכִי נָמִי:

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

כָּא לְכַלֵּל שָׁנִים אוֹ לֹא וּמָה הֵן שָׁנִים י"ג

לְאִתּוּיִי קָטָן פּוֹרַח? ^(נח)וְלִית הִלְכָתָא כָּכֵל הֲנִי שְׁמַעְתָּתָא אֵלָּא כִּי הָא דְאָמַר רַב נַחֲמָן: קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין – מְזַמְנִין עֲלָיו. אַבְיִי וְרַבָּא הוּוּ יִתְבִּי קַמִּיה דְרַבְּה. אָמַר לְהוּ רַבְּה: לְמִי מְבָרְכִין? אָמַרִי לִיָּה: לְרַחֲמֵנָא. וְרַחֲמֵנָא הִיכָא יִתִּיב? – רַבָּא אַחֲוִי לְשִׁמִּי טַלְלָא. אַבְיִי נִפְק לְבָרָא, אַחֲוִי כְּלַפִּי שְׁמִיָּא. אָמַר לְהוּ רַבְּה: תַּרְוִיכּוּ רַבְּנָן הוֹיָתוּ. הֵיינו דְאָמַרִי אִינְשִׁי: בּוּצִין בּוּצִין מִקְטַפִּיָּה יָדִיעַ. "אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרִיה דְרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילֵת מִשְׁמִיָּה דְרַב: תַּשְׁעָה אָכְלוּ דָגָן וְאֶחָד אָכֵל יֶרֶק – מִצְטָרְפִין. אָמַר רַבִּי זִירָא: בְּעָאִי מִיָּהִיָּה מִרַב יְהוּדָה: שְׁמַנָּה מַהוּ? שְׂבָעָה מַהוּ? אָמַר לִי: לֹא שָׁנָא. שְׂשָׁה וְדָאִי לֹא מִבְּעָא לִי. אָמַר לִיָּה רַבִּי יֶרֶמְיָה: שְׁפִיר עֲבַדְתָּ דְלֹא אִיבְעָא לָהּ, הָתָם טַעֲמָא מָאִי – מִשּׁוּם דְאִיכָא רוּבָא, הֵכָא נָמִי אִיכָא רוּבָא. וְאִיָּהוּ סָבַר רוּבָא דְמִינְכָר בְּעִינָן. יִנְאִי מַלְכָּא וּמַלְכָּתָא פָּרִיכוּ רִיפְתָּא בַּהֲדִי הֲדָדִי, וּמִדְקַטֵּל לְהוּ לְרַבְּנָן לֹא הָוָה לִיָּה אִינְשִׁי לְבָרוּכִי לְהוּ. אָמַר לָהּ לְדִבְיָתָהוּ: מָאן יִחִיב לִן גְּבָרָא דְמִבְרָךְ לִן? אָמַרָה לִיָּה: אֲשַׁתְּבַע לִי דְאִי מִיִּיתֵינָא לָהּ גְּבָרָא דְלֹא מִצְעָרָת לִיָּה. אֲשַׁתְּבַע לָהּ. אִיִּיתִיתִיָּה לְשְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטַּח אַחֻוָּה. אוֹתְבִיָּה בִין דִּידִיָּה לְדִידָהּ. אָמַר לִיָּה: חֲזִית כַּמָּה יִקְרָא עֲבִידִנָא לָהּ. אָמַר לִיָּה: לֹאוּ אַתְּ קָא מוֹקֶרֶת לִי אֵלָּא אוֹרִיִּיתָא הִיא דְמוֹקֶרָא לִי, דְכַתִּיב: "סְלִסְלָה וּתְרוּמָמָךְ תַּכְבְּדָךְ כִּי תַחֲבַקְנָה". אָמַר לָהּ: קָא חֲזִית דְלֹא מְקַבֵּל מְרוּת. יְהִבּוּ לִיָּה כֶּסֶף לְבָרוּכִי. אָמַר: הִיכִי אַבְרִיָּה – "כְּרוּךְ שְׂאֵכֵל יִנְאִי וְחִבְרִיו מִשְׁלֹו"? שְׁתִּיָּיָה לְהֵהוּא כֶּסֶף, יְהִבּוּ לִיָּה כֶּסֶף אַחֲרִינָא וּבָרִיָּה. אָמַר רַבִּי אַבָּא בְרִיָּה דְרַבִּי חֲזִיָּא בַר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטַּח דַּעֲבַד – לְגַרְמִיָּה הוּא דַּעֲבַד, דְּהַכִּי אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְעוֹלָם אֵינּוּ מוֹצִיא אֶת הַרְבִּים יְדִי חוֹבָתָן עַד שְׂאִיכָל כְּזִית דָּגָן. ^(ב)מִיִּיתִיבִי, רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר: עֲלָה וְהִסִּיב עִמָּהֶם אֶפִּילוּ לֹא טַבֵּל עִמָּהֶם אֵלָּא בָצִיר, וְלֹא אָכֵל עִמָּהֶם אֵלָּא גְרוּגְרַת אַחַת – מִצְטָרַף. "אִיצְטְרוּפִי מִצְטָרַף אָבֵל לְהוֹצִיא אֶת הַרְבִּים יְדִי חוֹבָתָן – עַד שְׂאִיכָל כְּזִית דָּגָן. אִיתְמַר נָמִי, אָמַר רַב חֲנָא בַר יְהוּדָה מִשְׁמִיָּה דְרַבָּא: אֶפִּילוּ לֹא

טבל

וְהִיָּה אוֹמֵר ר"ת דְאִין הִלְכָּה בֶן לְפִי שְׁחוּלָן עַל הַנִּמְרָא שֶׁלֵּנוּ דְנֻחָי רִיב"ל לַעֲנִין תַּפְלָה נָמִי קֹאמֵר מִדְפָּרִין מַעֲבָדָא דר' חֲלִיעֶזֶר דְמִרִּי בַתַּפְלָה. וַיֵּשׁ מַעֲרַפִּין קָטָן לַתַּפְלָה רַק שְׂהִיָּא חֲמֵשׁ בְּיָדוּ וְאוֹמֵר ר"ת דְּמַנְהַב טַטוּת הוּא דְכִי הִיכִי דְאִמֵּר אִטּוּ אַרְוִן גְּבָרָא הוּא ה"נ אִטּוּ חֲמֵשׁ גְּבָרָא הוּא וְעוֹד הֵא דְקֹאמֵר קָטָן מַצְטָרַף הֵינּוּ אִפִּי' בְּלֹא חֲמֵשׁ וְעוֹד דְלֹא חֲזִינָן בְּשׁוּם דְּקִתָּא דְמִיָּהוּ אֵלָּא בְּעִבְדָא דַּעֲבֹד הַשָּׂנֶה כְּשֶׁעוֹלִין בַּעֲלִיָּה בְּפִרְקִי דְרַבִּי חֲלִיעֶזֶר (פ' ח) דְקֹאמֵר בַּשְּׁלָשָׁה מַעֲבָרִין אֶת הַשָּׂנֶה ר' חֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּעִבְדָּהּ וְאִם נִתְמַשְׁטוּ מְבִיאִין סָפַר תּוֹרָה וְעוֹשִׁין עֲגֻלָּה וכו' וְאִין מַזִּכִּיר שֶׁסְּהִיָּא הִקָּטָן אוֹחוּם הִם"ת וְהָתָם נָמִי לֹא קֹאמֵר אֵלָּא סָפַר תּוֹרָה הַעֲשׂוִי בַגְּלִין אָבֵל חֲמִשָּׁין שֶׁלֵּנוּ לֹא וּמִיָּהוּ קֹאמֵר צִירוּשְׁלָמִי א"ר יוֹסִי זְמִינָן אָכֻלִית עַם ר' תַּלְפָּתָא אַבָּא וְעַם ר' חֲנִינְיָא בַר סַרְסִי חֲזִיבִי וְלֹא מְזַמְנִין עֲלֵנְאִי עַד שֶׁהִבֵּאתִי שְׁתֵּי שְׁעָרֹת וּמִשָּׁם מַשְׁמַע דְּלַהַצְנוּרָף לְזַמּוֹן לֹא עֲבָדִין עֲבָדָא עַד שֶׁצִּבִּיד שְׁתֵּי שְׁעָרֹת הֵא לַתַּפְלָה עֲבָדִי וּמִחוּץ יִירוּשְׁלָמִי זֶה פִּי' ר"י דְאִין עוֹשִׁין קָטָן סְנִיף לַעֲשֶׂרָה לֹא לַתַּפְלָה וְלֹא לְבִרְכַּת הַמְזוֹן וְגַם הִיָּה אוֹמֵר ר"י שְׁגַם רַבִּינוּ תָּם עֲצִמּוּ לֹא הִיָּה נוֹהַב לַעֲשׂוֹת בֶּן לַעֲשׂוֹת קָטָן סְנִיף לַעֲשֶׂרָה וְלֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה וְהִלְכָךְ אִפִּי' חֲמֵשׁ בְּיָדוּ לֹא מַהֲיָי כַּדְפִּרְשֵׁנוּ בִּין דְלֹא אִתְהִיב קָטָן לְבָדוּ גַם חֲמֵשׁ בְּיָדוּ לֹא אִתְהִיב וּמִיָּהוּ קָטָן פּוֹרַח וַיּוֹדַע לְמִי מְבָרְכִין מַשְׁמַע שְׁמִבְרַכִּין עֲלָיו גַם בַּשְּׁלָשָׁה בְּבִרְיָתָא וְלִיפָא מֵאִן דְּפִלְגִי וְהָ שָׁזֵן רַבִּינוּ שְׁפוּסָךְ מִסְקֵנָא דְמִלְתָּא אִין עוֹשִׁין קָטָן סְנִיף לַעֲשֶׂרָה לְזַמּוֹן וְלַתַּפְלָה וְלַשְּׁלָשָׁה עַד שֶׁצִּבִּיד שְׁתֵּי שְׁעָרֹת כַּעֲבָדָא דר' יוֹסִי בְרַבִּי תַלְפָּתָא צִירוּשְׁלָמִי וְהֵא דְאָמַרִינָן צִירוּשְׁלָמִי קָטָן וס"ת עוֹשִׁין אוֹתוֹ סְנִיף אוֹמֵר ר"י דְגָרָם הָתָם קָטָן לַס"ת כְּלוּמַר סְנִיף לְקִרְיָאתָהּ הַתּוֹרָה קֹאמֵר דְּזוּקָא הָתָם כַּדְאִיתָא בְּמַנְהֵל (פ' ג דף כג.) דְקָטָן עוֹלָה לְמַנְן שְׂבָעָה דְקֹאמֵר הַכֵּל עוֹלִין לְמַנְן שְׂבָעָה אִפִּי' קָטָן אִפִּי' אִשֶּׁה אִי לֹא הֵיָּה מִשּׁוּם כְּבוֹד צְבוּר אָבֵל לְשָׂאֵר דְּבָרִים לֹא וְאִפִּי' אִם אֲשַׁכְּחוּן בְּשׁוּם דְּקִתָּא דְקָטָן [וְחֲמֵשׁ מַצְטָרַף] אִפִּי' לַתַּפְלָה הֵינּוּ דְזוּקָא הַעֲשׂוִי בַגְּלִין אָבֵל חֲמִשָּׁין שֶׁלֵּנוּ לֹא וְלִפִּי' ר"ת חֲמֵשׁ אִינּוּ מוֹעִיל כָּלֵל בְּיָד קָטָן אָבֵל קָטָן לַחֲדוּ הִי סְנִיף אָבֵל תָּרִי לֹא כַּדְקֹאמֵר גַּבִּי עֲבָדָא דר' חֲלִיעֶזֶר ור"ת פִּי' דְּהִיָּהא צִירוּשְׁלָמִי דְרַבִּי יוֹסִי בַר תַּלְפָּתָא דְזוּקָא בַּשְּׁלָשָׁה מִרִּיר: **אַבְיִי וְרַבָּא** הוּוּ יִתְבִּי וכו' וְאִם תֹּאמַר הִיכִי דְמִי אִי הִי סְנִיטִים פּוֹרְחִים מֵאִי רַבּוּתָא הֵיָּה בְּהוּ שְׁהִיבּוּ כְּלַפִּי מַעֲלָה אֵלָּא צָרִיךְ לוֹמַר דְּהֵאִי לֹאִי לְאֲזַמוּנִי עֲלֵיָּהוּ קֹא מַנְסִי לְהוּ כִּי הִי סְנִיטִים טוּבָא אֵלָּא לְנַסּוּתֵינָהוּ קֹא עֲבִיד שְׂהִיָּה בָּהֶם בִּינָה: **תַּשְׁעָה שְׂאֵכְלוּ** דָּגָן וְאֶחָד יֶרֶק מִצְטָרְפִין וְהִכִּי הִלְכָתָא שְׂאֵחָד שְׂאֵכֵל יֶרֶק אוֹ שְׁתֵּה כּוּם וַיִּין מַצְטָרַף וְאִפְּלוּ נִבְרָךְ. שְׂאֵכְלֵנוּ וְכוּלִין לוֹמַר שְׂהִרִי שְׁתֵּיה בַּכֵּלֵל אִכִּילָה וַיֵּשׁ שְׁרוּעִים לוֹמַר דְּהֵינּוּ דְזוּקָא לְזַמּוֹן עֲשֶׂרָה אָבֵל לַשְּׁלָשָׁה לֹא מַצְטָרְפִי דְּהִרִי עֲלֵי נָמִי מַחֲמִרִין טַפִּי בְצָרִיף שְׁלָשָׁה מַעֲשֶׂרָה וּמִיָּהוּ צִירוּשְׁלָמִי תַנִּי שָׁנִים שְׂאֵכְלוּ פַת וְאֶחָד יֶרֶק מְזַמְנִין וְכוּן פֶּסַח ר"י בַּחוּסְפָּתוּ וְהֵשֵׁר מַקּוּצִי מִפְּרָשׁ דְאִין הִלְכָּה כְּאוֹתָהּ בְּרִיָּתָא צִירוּשְׁלָמִי חֲדָא שְׂהִרִי מַסִּיק עֲלָה הָתָם מִתַּנִּי' כְּרַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כְּלוּמַר וְרַבָּנן פְּלִגִּי דְלֹא מַצְטָרְפִי וְאִין הִלְכָּה כִּיחִיד וְעוֹד דֹּא"כ הָשָׂה דְרַבִּי יוֹחָנָן אֲדָר' יוֹחָנָן דְּהִבָּא א"ר יוֹחָנָן דְּלַעוֹלָם אִינּוּ מוֹצִיא עַד שְׂאֵכֵל כְּזִית דָּגָן הֵא מַצְטָרַף שְׁפִיר אִפִּי' לֹא טַעַם אֵלָּא שְׁתֵּיה כַּעֲבָדָא דר"ש בֶּן שִׁטַּח וּצִירוּשְׁלָמִי קח"ר יוֹחָנָן לַעוֹלָם אִין מְזַמְנִין עַד שְׂאֵכֵל כְּזִית וּמַשְׁמַע אִפִּי' מַצְטָרַף אֵלָּא ש"מ כִּאֵן לַעֲשֶׂרָה וּצִירוּשְׁלָמִי אִירִי בְּזַמּוֹן שְׁלָשָׁה וְלַהֲשִׁלִּים לַעֲשֶׂרָה אִפִּי' אִיכָא שָׁנִים וּשְׁלָשָׁה שָׁשְׁתוּ מַצְטָרְפִין וּשְׁתֵּיה בַּכֵּלֵל אִכִּילָה וְלֹא קִפְדִּין אֵלָּא אֲרַבָּא דְּמַנְכַר: עַד שְׂאֵכֵל כְּזִית דָּגָן – מַשְׁמַע שָׂאִם אָבֵל כְּזִית דָּגָן שִׁיכּוּל לְהוֹצִיא אָף אַחֲרִים שְׂאֵכְלוּ עַל הַשְּׂבָע וְתַמָּה וְהָרִי כְּזִית אִינּוּ חִיב אֵלָּא מִדְרַבָּנָן וְהִכִּי אִתִּי דְרַבָּנָן וּפְטַר דְאִוּרִיתָא דְהֵא אֲמַרִינָן בְּפָרָךְ מִי שְׁמַתֹ (בְּרַכּוֹת ד' כ:.) תַּבָּא מַחֲרָה לְמִי שְׂאֲשַׁתּוּ יַבְגִּיו מְבָרְכִים לוֹ וְלֹא מַצִּי לְאוּקוּמִי [הֵא] דְשָׁרִי לְקָטָן שִׁיכּוּל לְהוֹצִיא אֲבִיו אֵלָּא בְּדֹאכֵל אֲבִיו בְּזִית דְאִתִּי קָטָן דְרַבָּנָן שְׂהִיבַע לַחוּץ וּפְטַר אֲבִיו שְׂאִינוּ חִיב אֵלָּא מִדְרַבָּנָן הֵא אִם אָכֵל אֲבִיו כְּדִי שְׂבָעִיָּה אִינּוּ יִכּוּל לְפָקְרוּ וּפְרַש"י דְּמַחֲזִיב דְרַבָּנָן מַחֲזִיב קְרִינָן בַּה אָבֵל קָטָן שְׂהִיבַע לַחוּץ. לֹא מַקְרִי מַחֲזִיב דְרַבָּנָן אֲבִיו חִיב לַחוּכּוּ אָבֵל עֲלָיו אִין שׁוּם חִיִּיב וְקָשָׁה לְפָרוּשׁ: מִכָּל מַקּוּם בִּין שְׂאִינוּ מִן הַתּוֹרָה אִינּוּ מוֹצִיא אַחֲרִים שְׁמַחֲזִיבִים וְעוֹד דְּחוּק לוֹמַר כְּקָטָן שְׂהִיבַע לַחוּץ קְרִי אִינּוּ מַחֲזִיב מִדְרַבָּנָן דְאִם אִינּוּ מַחֲזִיב אֲפִלוּ מִדְרַבָּנָן אִם בֶּן אִינּוּ פּוֹטַר אֶת אֲבִיו וּבַה"י פֶּרֶשׁ דְּאֶחָד שְׂאֵכֵל כְּזִית אִינּוּ יִכּוּל לְהוֹצִיא אַחֲרִים שְׂאֵכְלוּ כְדִי שְׂבָעִיָּה דְלֹא אִתִּי דְרַבָּנָן וּפּוֹטַר דְאִוּרִיתָא אָבֵל כַּשֵּׁאל אָכְלוּ גַם הַאֲחֵרִים רַק בְּזִית פּוֹטַר אוֹתָם וְלֹא הִיא דְהֵא סְמִיכִין אֲשַׁבָּדָא דִּינְאִי וְחִבְרִיו וְהִם אָכְלוּ כְדִי שְׂבָעִיָּה וְאִפְּלוּ הַכִּי קֹא חֲזִינָן דְקֹא פְטַר לְהוּ שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטַּח אֵלָּא נִרְאֵה לַחֲלָן דְקָטָן שְׂאִינוּ בַר חִיִּיב כָּלֵל דְאִוּרִיתָא אִפִּילוּ אָבֵל כְּדִי שְׂבָעִיָּה הִלְכָךְ אִינּוּ מַחֲזִיב בְּדָבָר קְרִינָן בַּה וְלִכְךָ לֹא מִפִּיָּה לִיָּה אִי אָבֵל שְׁעוּרָא דְאִוּרִיתָא אָבֵל גְּדוּל שְׂהוּא בַר חִיִּיבָא מִן הַתּוֹרָה כִּי אִכִּיל כְּדִי שְׂבָעִיָּה מַחֲזִיב דְרַבָּר קְרִינָן בַּה אִפִּילוּ לֹא אָבֵל כָּלֵל כַּדְאֲמַרִי בְּרַאשׁ הַשָּׁנָה (פ' ג ד' כט.) כֵּל הַבְּרַכּוֹת אָף עַל פִּי שְׁנִיָּא מוֹצִיא חוּץ מִבְּרַכַּת הֶלֶחָם וּבְרַכַּת הַיַּיִן וְהֵינּוּ טַעֲמָא דְכֵּל יִסְרָאֵל עֲרַבִין זֶה בְּזֶה וְהֵא דְהִין בְּבִרְכַּת הַמְזוֹן אָף ע"פ שְׁנִיָּא מוֹצִיא כַּדְפִּרְשִׁית וְכִזִּית דָּגָן אִינּוּ צָרִיךְ אֵלָּא שִׁיכּוּל לוֹמַר שְׂאֵכְלֵנוּ מַשְׁלֹ:

מח.

עין משפט בר מצוה

א מו"י פה' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצט סעי' י:

ב מו"י פה' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצז סעי' ב:

ג מו"י פה' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצז סעי' ב:

ד טוש"ע או"ח סי' קצז סעי' ד:

מח:

	עין משפט גור מצוה
---------------------------------------	----------------------------------

א מו"י פב' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טור או"ח סי' קפח:

ב מו"י פב' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טור או"ח סי' קפח:

ג מו"י פב' מהל' ברכות הל' ה, ש"ע או"ח סי' קפח סעי' ד ה:

ד מו"י פב' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טור או"ח סי' קפז:

מִתְחִיל בְּנֻמָּה פִּי הקונטרס לאו דווק' צריך להזכיר של שבת לא בפתיחה ולא בְּנֻמָּה אלא בְּאֻמָּע אֶבֶל מתחיל ומסיים בְּנֻמָּת ירושלים כמו בְּחול שְׁאוּמֵר רחם וְחוּתם בְּבוּנָה יְרוּשָׁלַיִם וְנֵשׁ שְׁמַתְחִילִין בְּנֻמָּמֵנו וְחוּתְמִיִּם בְּנֻחַמַת צִיּוֹן עֵידָךְ וּבְבָנִין יְרוּשָׁלַיִם וְנוֹתְנִים טַעַם לְדַבְרֵיהֶם דְּרַחֵם הֵי לָשׁוֹן תַּחֲנֶה וְאִין אוֹמְרִים תַּחְנוּנִים בְּשֶׁבֶת אֶבֶל נַחֵם אִינוּ לָשׁוֹן תַּחְנוּנִים אֶלָּא כִּמוּ וְהִנָּחֵם עַל הַרְעָה לַעֲמֹךְ (שְׁמוֹת ל"ב:י"ב) וְלֹא נִהְיָרָא דְּהַבֵּל מִשְׁמַע לָשׁוֹן תַּחְנוּנִים וְאִין לְהַקְפִּיד אֲפֹלוּ אִי הֵי לָשׁוֹן בַּקָּשָׁה בְּהָאִמֵר בִּירוּשָׁלַמִי דְּשֶׁבֶת בְּפָרָךְ אֵלּוּ הַשָּׂרִים מַהוּ לוֹמַר רוּעֵנוּ זִנְגְנוּ פָּרָכְנוּ בְּשֶׁבֶת א"ל טַפְס בְּרֻכּוֹת כָּךְ הוּא וּמִנְהַג שְׁנוֹת הוּא הַמְּסָנָה בְּרַבָּה שֶׁל חוּל:

מתחיל בְּנֻמָּה ומסיים אֶלָּא בְּלוֹמֵר דְּאִין וּבְשֶׁבֶת מתחיל בְּנֻמָּה –

טַבֵּל עֲמָהֶם אֶלָּא בְּצִיר, וְלֹא אֶכֶל עֲמָהֶם אֶלָּא גְרוּגֶרֶת אַחַת — מִצְטָרֵף. וּלְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוּבָתָם — אִינוּ מוֹצִיאַ עַד שִׁיאֲכַל כּוֹזֵת דָּגוֹן. אָמַר רַב חֲנָא בַר יְהוּדָה מִשְׁמִיה דְּרַבָּא: הִלְכְּתָא, אֲכַל עֲלָה יִרְק וְשֵׁתָה כּוֹס שֶׁל יַיִן — מִצְטָרֵף. לְהוֹצִיא — אִינוּ מוֹצִיא עַד שִׁיאֲכַל כּוֹזֵת דָּגוֹן. ^(א)אָמַר רַב נַחֲמָן: מִשָּׁה תִּקּוֹן לִישְׂרָאֵל בִּרְפַת "הַזֵּן" בְּשֻׁעָה שְׂיִרַד לָהֶם מִן. יְהוֹשֻׁעַ תִּקּוֹן לָהֶם בִּרְפַת הָאָרֶץ כִּיּוֹן שְׁנֻכְנָסוּ לָאָרֶץ. דּוֹד וּשְׁלֹמָה תִּקְנוּ "בוּנָה יְרוּשָׁלַיִם". דּוֹד תִּקּוֹן "עַל יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ", וּשְׁלֹמָה תִּקְּוֹן "עַל הַפִּיַת הַגְּדוֹל וְהַקְּדוּשׁ". "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב" בִּיבְנָה תִּקְנוּהָ כְּנֻגַּד הַרוּגִי בִּיתֵר. דָּאָמַר רַב מִתְּנָא: אוֹתוּ הַיּוֹם שְׁנִיתָנוּ הַרוּגִי בִּיתֵר לְקַבּוּרָה תִּקְנוּ בִּיבְנָה "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב". "הַטּוֹב" — שְׁלֹא הִסְרִיחוּ, "וְהַמְּטִיב" — שְׁנִיתָנוּ לְקַבּוּרָה. "תָּנוּ רַבְּנֵינוּ, סֹדֵר בִּרְפַת הַמְּזוּזוֹן כֶּה הִיא: בִּרְכָּה רֵאשׁוֹנָה — בִּרְפַת "הַזֵּן", שְׁנִיָּה — בִּרְפַת הָאָרֶץ, שְׁלִישִׁית — "בוּנָה יְרוּשָׁלַיִם", רַבִּיעִית — "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב", וּבְשֶׁבֶת — מִתְחִיל בְּנֻמָּה וּמְסִיִּים בְּנֻמָּה, וְאוֹמֵר קְדוּשַׁת הַיּוֹם בְּאֻמָּצַע. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רַצָּה לְאוֹמְרָה בְּנֻמָּה — אוֹמְרָה, בְּבִרְפַת הָאָרֶץ — אוֹמְרָה, בְּבִרְכָּה שֶׁתִּקְנוּ חֻכָּמִים בִּיבְנָה — אוֹמְרָה. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: אִינוּ אוֹמְרָה אֶלָּא בְּנֻמָּה בַּלְבַּד. חֻכָּמִים הֵיינוּ תֵּנָא קִמָּא? — אֵיפֹא בִּינִייהוּ דִּיעֻבַּד. ^(א)תָּנוּ רַבְּנֵינוּ: מַיִין לְבִרְפַת הַמְּזוּזוֹן מִן הַתּוֹרָה? — שְׁנַאָמַר: "וְאֲכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַתָּ" — זוֹ בִּרְפַת "הַזֵּן", "אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" — זוֹ בִּרְפַת הַזְּמוּן, "עַל הָאָרֶץ" — זוֹ בִּרְפַת הָאָרֶץ, "הַטּוֹבָה" — זוֹ "בוּנָה יְרוּשָׁלַיִם", וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הֵהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְכְּנוּן". "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" — זוֹ "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב". אִין לִי אֶלָּא לְאַחֲרִיו, לְפָנָיו מַיִין? — אִמְרַת קַל וְחוֹמֵר: כִּשְׁהוּא שְׂבַע מְבָרָה, כִּשְׁהוּא רַעַב — לֹא כָּל שָׂפָן. רַבִּי אוֹמֵר [אִינוּ צָרִיךְ]: "וְאֲכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכַתָּ" — זוֹ בִּרְפַת הַזֵּן, אֲבָל בִּרְפַת הַזְּמוּן מִ"גְּדִלוֹ לַה' אֲתִי" נִפְקָא. "עַל הָאָרֶץ" — זוֹ בִּרְפַת הָאָרֶץ, "הַטּוֹבָה" — זוֹ "בוּנָה יְרוּשָׁלַיִם", וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הֵהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְכְּנוּן". "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב" בִּיבְנָה תִּקְנוּהָ. אִין לִי אֶלָּא לְאַחֲרִיו, לְפָנָיו מַיִין? תִּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" — מִשְׁנָתוֹ לָךְ. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אִינוּ צָרִיךְ, הָרִי הוּא אוֹמֵר "וּבִרְךָ אֵת לַחֲמָךְ וְאֵת מִימֶיךָ", אַל תִּקְרִי "וּבִרְךָ" אֶלָּא "וּבִרְבֵּךְ". וְאִימַתִּי קְרוִי "לָחֶם" — קוֹדֵם שִׁיאֲכַלְנוּ. רַבִּי נָתַן אוֹמֵר: אִינוּ צָרִיךְ, הָרִי הוּא אוֹמֵר "כִּבְיָאָכֶם הָעִיר כֹּן תִּמְצְאוּן אוֹתוֹ בְּטָרֵם יַעֲלָה הַבְּמִתָּה לְאֹכֹל כִּי לֹא יֵאכַל הָעָם עַד בֹּאֹ כִי הוּא יִבְרָךְ הַזֵּבַח אַחֲרֵי כֵן יֵאכְלוּ הַקְּרָאִים". וְכַל כֶּה לָמָּה? לְפִי שְׁהַנְשִׁים דְּבִרְנִיּוֹת הֵן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כִּדִּי לְהִסְתַּכֵּל בִּיָּפְיוֹ שֶׁל שְׂאוּל, דְּכַתִּיב: "מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה גִבּוֹת מִכָּל הָעָם". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לְפִי שְׂאִין מַלְכוּת נּוֹגַעַת בַּחֲבֻרְתָּה אֲפִילוֹ כַּמֶּלֶא נִימָא. ^(א)וְאִין לִי אֶלָּא בִּרְפַת הַמְּזוּזוֹן. בִּרְפַת הַתּוֹרָה מַיִין? אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: קַל וְחוֹמֵר, עַל חֵי שֻׁעָה מְבָרָה, עַל חֵי עוֹלָם הַבָּא לֹא כָּל שָׂפָן. רַבִּי חֲזִיא בַר נַחֲמָנִי תִלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: אִינוּ צָרִיךְ, הָרִי הוּא אוֹמֵר "עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ", וְלִהְלֵךְ הוּא אוֹמֵר: "וְאִתְּנָה לָךְ אֵת לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמְצָוָה וְגוֹי". ^(א)רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: וּמַיִין שְׂפָשֶׁם שְׁמִבְרָךְ עַל הַטּוֹבָה כֶּה מְבָרָךְ עַל הַרְעָה? תִּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ", דִּיעִינָה, בְּכָל דִּין שְׁדָּנָה, כִּין מָדָה טוֹבָה וּבִין מַדַּת פּוֹרְעַנוּת. רַבִּי יְהוּדָה כֵּן בְּתִירָא אוֹמֵר: אִינוּ צָרִיךְ, הָרִי הוּא אוֹמֵר "טוֹבָה", "הַטּוֹבָה". טוֹבָה — זוֹ תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם". "הַטּוֹבָה" — זוֹ בְּנִין יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "הֵהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְכְּנוּן". ^(א)תֵּנָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל שְׁלֹא אָמַר "אָרֶץ חֲמֹדָה טוֹבָה וְרַחֲבָה" בְּבִרְפַת הָאָרֶץ, וּמַלְכוּת בֵּית דּוֹד כִּי"בוּנָה יְרוּשָׁלַיִם" — לֹא יֵצֵא יְדִי חוּבָתוֹ. נַחוּם הַזָּקֵן אוֹמֵר: צָרִיךְ שְׂיִזְכוּר כֶּה בְּרִית. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: צָרִיךְ שְׂיִזְכוּר כֶּה תּוֹרָה. פְּלִימוֹ אוֹמֵר: צָרִיךְ שְׂיִקְדִּים בְּרִית לְתוֹרָה, שְׂאוּ נִתְּנָה בְּשִׁלַּשׁ בְּרִיתוֹת,

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

מתחיל ומסיים בְּנֻמָּה בְּנִין יְרוּשָׁלַיִם קְרִי נֻמָּה כָּל הֵיכִי דְּמַתְחִיל בִּין רַחֵם בִּין נַחֲמָנו: בְּבִרְכָּה שֶׁתִּקְנוּ חֻכָּמִים – בְּהַטּוֹב וְהַמְּטִיב: אֲכַא בִּינִיהוּ דִּיעֻבַּד – לְרַבְּנִן בְּתַרְסֵי מַהֲדִרִין לִיה: בְּדַתְנָא קִמָּא גְרָסִין אֲשֶׁר נָתַן לָךְ זוֹ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב וְלֹא גְרָסִין בִּיבְנָה תִּקְנוּהָ אֶלָּא בְּרַבִּי: כִּשְׁהוּא שְׂבַע – מַעַה לְבָרָךְ וְלִהְלוֹת עַל שְׂבַעו: כִּשְׁהוּא רַעַב – וְהוּא בָּא לְהַפִּיק אֵת רַעֲבּוּ ע"י בְּרִיתוֹ שֶׁל הַקב"ה לֹא כָּל שָׂפָן שָׁזָה צָרִיךְ לְבָרָךְ לַהֲקִי"ה יִיתַר: אִינוּ צָרִיךְ – לִק"ו זֶה וְלֹא גְרָסִי בְּרַבִּי אֲשֶׁר נָתַן לָךְ זֶה הַטּוֹב וְהַמְּטִיב: אֶלָּא וּבִרְךָ אֵת לַחֲמָךְ – בָּרָךְ עַל לַחֲמָךְ: כִּי הוּא וּבִרְךָ הַזֵּבַח וְאַחֲרֵי כֵן יֵאכְלוּ הַקְּרָאִים – לְמַדָּךְ שְׁטַעוּן לְבָרָךְ לְפָנֵי אֲכִילָה עַל הַזֵּבַח הוּא אוֹמֵר בְּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וַעֲנוּ לֹאכַל אֵת הַזֵּבַח וְסִיבֵן עֲנוּ וְהַפְּשֵׁר תֵּאכַל (דְּבָרִים יב): וְכַל כֶּה לָמָּה – הֵי מַאֲרִיכוֹת בְּדַבְרֵיהֶן: שְׂאִין מַלְכוּת נּוֹנַעַת בְּחֻבְרָתָה – לְפִי שְׁשְׁמוּאֵל הִיה מְנַהיג אֵת יִשְׂרָאֵל (שְׂאוּל הִיה נּוֹטֵל אֵת הַשָּׂרָה מִשְׁדָּפֵר שְׁמוּאֵל אֵלָיו וְאָרְךְ דְּבָרִים עַכְב לְפִי שְׁעָה: בִּין מָדָה טוֹבָה – הַתּוֹרָה מָדָה טוֹבָה הִיא: וּמַלְכוּת בֵּית דּוֹד בְּבוּנָה יְרוּשָׁלַיִם – שְׁעַל יְדוּ נִתְקַדְּשָׁה יְרוּשָׁלַיִם: צָרִיךְ שְׂזִיכַר כֶּה בְּרִית – בְּבִרְכַת הָאָרֶץ שְׁעַל יְדֵי בְּרִית נִתְּנָה לְאַבְרָהָם בְּפִרְשַׁת מִלָּה (בְּרָאשִׁית י"ח:) וְנִתְּנִי לָךְ וְלִאֲרָךְ, אַחֲרִיךְ אֵת אָרֶץ מִצְרַיִם: צָרִיךְ שְׂזִיכַר כֶּה תּוֹרָה – שְׂאֵף בְּזֻכוֹת הַתּוֹרָה וְהַמְצִית יִרְשׁוּ אֵת הָאָרֶץ שְׁנַאָמַר לְמַעַן תַּחֲיוּן וּרְבִיתֶם וּבִאֲתֶם וִירְשֶׁתֶם אֵת הָאָרֶץ (דְּבָרִים ח':א'): צָרִיךְ שְׂיִקְדִּים בְּרִית לַתּוֹרָה – כְּגוֹן עַל בְּרִיתְךָ שֶׁחַתַּמַּת בְּשִׁבְרֵנוּ וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלִּמְדָּתְנוּ וְעַל חֵיִים שְׁחוּנְנָתְנוּ: תּוֹרָה נִתְּנָה בְּשִׁלַּשׁ בְּרִיתוֹת – בְּשִׁלַּשָּׁה מְקוֹמוֹת נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּסִינֵי וּבְאֶהֱל מוֹעֵד וּבְדֵר גְּרִזִּים וּבְעֵרְכוֹת מוֹאָב וּבְכָל אֶחָד נִכְרְתָה בְּרִית כְּדַתְנִינָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (דָּף לו). אֲרוּר כִּכְלָל וְאֲרוּר בְּפִרְט וְכו' וְכֵן בְּאֶהֱל מוֹעֵד שְׁנֹא' (דְּבָרִים כ"ח:ס"ט) אֵלֶּה דְּבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר עָה ה' אֵת מֹשֶׁה לְכַרַת אֵת כְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אֲתָם בַּחֲרָב וּבְתִיב (שָׁם כט) וּשְׁמַרְתֶּם אֵת דְּבָרֵי הַבְּרִית וְגו':

מסורת הש"ס
א תענית לא; איכה רבה; בבא בתרא קכא: ב תוספתא ברכות; לעיל כא. ג הוריות ב.
ד תוספתא ברכות ה תוספתא ברכות
גליון הש"ס
גמ' יהושע תקן. עיין תשב"ץ ח"ב (עיין קסא):
תורה אור השלם
דפלו ליתנה אתי גירוממה שמו יתדו [תהילים לד, ד] ביהנה תתהלל נפשי ישמעו ענינים וישקחו [תהילים לד, ג] ועבדכם את יהוה אלהיכם וכבד את יי'לחמך ואת יי'מימך ונהסרתי מןהלה וגו' [שמות כג, כה] כבאכם העיר כן תמצאון אתו בטרם יעלה הכשתה לאכל וגו' [שמואל א ט, ג] ולו־יהי בו ושמנו שאול בחור וטוב ואין איש מבני וגו' [שמואל א ט, ב] ויאמר יהוה אל־משה עלה אלי הסבה ויהי־שם ואתנה לך וגו' [שמות כד, יב] ואכלת ושבעת וברכת את־יהוה אלהיך על־האֶרֶץ הטובה אשר נתו־לך [דברים ה, י] ושמחת בכל־הטוב אשר נתו־לך יהוה אלהיך ולביתך אתה וסלוי וגו' [דברים כו, יא] כי לקח טוב נתתי לכם תונתי אִל־תֻּצְבוּ [משלי ד, ב] ועשה חסד לאֱלֹפִים לאֱהִבִי ולשֹׁמְרִי [מצוותי] כי יהוהה אֱלֹהֶיךָ מביאך אל־ארץ טובה ארץ זבבִּים מים וגו' [דברים ה, י] אעברה־נא ואראה את־הארץ הטובה אשר עָבַר הַיַּרְדֵּן הסר הטוב וגו' [דברים ג, כה]

מילה נתנה ביי"ג בריתות – בפרשת מילה

נסוף – נודה ה' אלהינו ועל כלם ה' אלהינו אנו מודים לך: מי"ד צריכה מלכות קסבר דרבנן – הלכך לאו ברכה הסמוכה לכתרתה היא שאינה מכרכת הארץ: ומי"ד אינה צריכה מלכות קסבר לאוריתא היא – ומכרכת הארץ היא בדאמר לעיל (ברכות ד' מח): אִשֶּׁר נָתַן לָךְ זֶה הַטּוֹב והמטיב והניא לה ברכה הסמוכה לכתרתה ומיאו פותח בה בברוך לפי שפתיחתה היא חתימתה שכלה הודאה אחת היא ואינה הפסקה וזומה לברכת הפרות והמצות: בונה ירושלים לא – בתמימה אס חתם בונה ירושלים לאו חתימה היא הלא עקר ברכה זירושלים היא: אלא חימא אף מושיע – אס בל לחתם מושיע וישראל בלא חתם בונה ירושלים יצא שמשועת וישראל היא בגין ירושלים: פתח בחדא – בשהתחיל בברכה לא אמר רחס ה' על וישראל שמך ועל ירושלים עירך, אלא אחת מהן ויבשרתם חתם בשתיס מושיע וישראל ובונה ירושלים: אין חותמין בשתיס – שדומין לעושין מצות חבילות כי היכי דאמר (פסחים קכ): אין אומר ב' תקשות על כוס אחד: מקדש השבת וישראל והמנים – והבא ליבא למימר וישראל מקדשי לשבת ומנים דאילו זמנים תלויין בב"ד לקדש חדשים ע"פ הראיה אכל שבת קדישא וקומא: חוץ מזו ומי"ש הבא תדא היא – אין בלא אלא ברכת מקדש שמכרך להקב"ה שמקדש השבת והמנים אכל מושיע וישראל ובונה ירושלים תרתי מלי ניניה ואין פולגים ב' דברים בברכה אחת ולא גרס הא בזה תליא ובה"נ גרס הכי חוץ מזו ומי"ש הני תרתי קדושי ניניה ומודה רבי דחתמינן בהו בשמים אכל נחמה תדא מלתא היא ובחדא בעי למחתם ואינו נ"ל דא"כ אית לה לרבי חותמין בשתיס והבא ה"ט דזה בזה תליא ולא היה לו לבלל ולומר אין חותמין בשתיס ועוד רבי פי אמרה לאו אנחמה אמרה: פתח בעל עמך וישראל כי – דבעינן חתימה מעין פתיחה: ור"נ כי – בונה ירושלים תשועת וישראל היא דכתיב (תהלים קמ"ז:ב) בונה ירושלים ה' ואז נדחי וישראל יבגס: לאו ארז ארעא קלא אמר מלכות שמים – בבונה ירושלים הלכך מהדר לה בטהוב והמטיב (ואומר מלך העולם הטוב והמטיב): שתי מלכויות – בגון אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב רועני רועה וישראל המלך הטוב והמטיב לכל וכו': לבר מדיה – שפותחת ברוך אסה ה' אלהינו מלך העולם וכו': ויתיב רב גדל וקאמר טעה כו' אל" – רב הובא לרב גדל מאן אמרה: ולא ידענא – רבי זינא קאמר לה לא ידענא אי אמר רב גדל לזכרון ולשמחה אי לא אמר ונאי אמרה משמה דרב אי לא אמרה: אי חתים בה – מקדש וישראל וראשי חדשים אי לא חתים:

מסורת הש"ס
א חולין קכו:

גליון הש"ס
גמ' והתניא ר' אומר אין חותמין בשתיס. ע"י פסחים דף קד ע"ב תוס' ד"ה ולית הלכתא: שם ארבה"ח אר"י הטוב והמטיב צריכה מלכות מאי קמ"ל. ק"ל ומיהו פותח בה בברוך לפי שפתיחתה היא חתימתה. עיין לעיל דף מו ע"א תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא ושם לא נזכר מלכות בבריייתא וצ"ע:
תורה אור השלם

ויהי אברהם בן־תשעים שנה ותשע שנים ויצא ויתן אל־אברהם וגו' (בראשית יז, א-יד)

בונה ירושלים: יהוה נדחי וישראל יבגס (תהילים קמז, ב)

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

שנתנה לאברהם אבינו הס כתובים: תחלה

וזה נתנה בשלש עשרה בריתות. **”רבי אבא אומר: צריה שיאמר בה הודאה תחלה וסוף. והפוחת לא יפחות מאחת. וכל הפוחת מאחת — הרי זה מגונה. וְכָל הַחוּתָם ”מַנְחִיל אֲרָצוֹת” בְּבִרְכַּת הָאָרֶץ, ויִּמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל” בִּ”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם” — הרי זה בור. וְכָל שְׂאִינוּ אומר ברית ותורה בברכת הארץ, ומלכות בית דוד בִּ”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם” — לא יצא ידי חובתו. מסייע ליה לרבי אילעא, דאמר רבי אילעא אמר רבי יעקב בר אבא משום רבינו: כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בִּ”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם” — לא יצא ידי חובתו. פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן. חד אמר: **”הטוב והמטיב”** צריכה מלכות, וחד אמר: אינה צריכה מלכות. מאן דאמר צריכה מלכות קסבר דרבנן. ומאן דאמר אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא. תנו רבנן: מהו חותם בבגין ירושלים, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: **”מושיע ישראל”**. **”מושיע ישראל”** — אין, **”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם”** — לא? אלא אימא: אף **”מושיע ישראל”**. רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא, פתח בחדא וסיים בתרתי. אמר רב חסדא: גבורתא למחתם בתרתי! והתניא רבי אומר: אין חותמין **בשתיס!**^(א) גופא. רבי אומר: אין חותמין בשתיס. איתיביה לוי לרבי, **”על הארץ ועל המזון!”** — ארץ דמפקא מזון. **”על הארץ ועל הפירות!”** — ארץ דמפקא פירות. **”מקדש ישראל והמנים!”** — **ישראל דקדשינהו לזמנים**. **”מקדש ישראל וראשי חדשים!”** — **ישראל דקדשינהו לראשי חדשים**. **”מקדש השבת וישראל והמנים!”** — חוץ מזו. ומאי שנא? הכא חדא היא, התם תרתי, כל חדא וחדא באפי נפשה. וטעמא מאי אין חותמין בשתיס? לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. מאי הוי עלה? **”אמר רב ששת: פתח ב”רחם על עמך ישראל” — חותם במושיע ישראל. פתח ב”רחם על ירושלים” — חותם ב”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם”**. ורב נחמן אמר: אפילו פתח ב”רחם על ישראל” — חותם ב”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם”, משום ש**נֶאֱמַר ”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם ה' נדחי ישראל יבגס”:** איתמי בונה ירושלים ה' — בזמן שנדחי ישראל יבגס. אמר ליה רבי זירא לרב חסדא: ניתי מר ונתני. אמר ליה: ברפת מזונא לא גמירנא, ונתנוי מתנינא. אמר ליה: מאי האי? אמר ליה: דאקלעי לבי ריש גלותא, ובירכי ברפת מזונא, וזקפיה רב ששת לקוציה עלי כחוץא. ואמאי? דלא אמרי לא ברית ולא תורה ולא מלכות. ואמאי לא אמרת? כדרב חננאל אמר רב, דאמר רב חננאל אמר רב: לא אמר ברית ותורה ומלכות — יצא. ברית — לפי שאינה בנשים. תורה ומלכות — לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים. ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי, ועבדת פרבי?! **”אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ”הטוב והמטיב” צריכה מלכות. מאי קא משמע לז, כל ברכה שאין בה מלכות — לא שמה ברכה? והא אמרה רבי יוחנן חדא זימנא! אמר רבי זירא: לומר שצריכה שתי מלכויות, חדא דידה וחדא ד”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם”**. אי הכי ניבעי תלת: חדא דידה, וחדא ד”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם”, וחדא דברכת הארץ! אלא ברפת הארץ מאי טעמא לא? משום דהוייא לה ברכה הסמוכה לחברתה, **”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם”** גמי לא תבעי, דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה! הוא הדין דאפילו **”בוֹנֵה יְרוּשָׁלָּיִם”** גמי לא בעינא. אידי דאמר מלכות בית דוד, לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים. רב פפא אמר, הכי קאמר: צריכה שתי מלכויות לבר מדידה. **’יתיב רבי זירא אחורי דרב גידל, ויתיב רב גידל קמיה דרב הונא, ויתיב וקאמר: טעה ולא הזכיר של שבת, אומר: ”ברוך שגתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך מקדש השבת”**. אמר ליה: מאן אמרה? רב. **’הדר יתיב וקאמר: טעה ולא הזכיר של יום טוב, אומר: ”ברוך שגתן ימים טובים לעמו ישראל לשמחה ולזכרון, ברוך מקדש ישראל והמנים”**. אמר ליה: מאן אמרה? רב. **’הדר יתיב וקאמר: טעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר ”ברוך שגתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון”**. ולא ידענא אי אמר בה **”שמחה”** אי לא אמר בה **”שמחה”**, אי חתים בה, אי לא חתים בה, אי דידיה אי דרביה. גידל בר מנימי הנה קאי קמיה דרב נחמן, טעה רב נחמן**

והדר

שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדנו וכו' דהינו ברית ותורה והגמרא לסימנא בעלמא נקטה: **מאן דאמר אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא** הקשה רש"י הואיל והיא דאורייתא אמאי פותחת בברוך, הא קמוכה היא ותמן דקצרה היא והניא מונת ותמה אמאי שנו אותה יותר משאר ברכות הסמוכות שחותמות ולא פותחות הואיל ודאורייתא היא היה לנו להאריך בה ולחתם בברוך, ולא לשנות משאר סמוכות וי"ל דאין ה"נ ולמאן דאית ליה שיהא דאורייתא היה חותם ולא פותח וכן איתא בתיוספתא [פ"א] **בזה"ר ר' יוסי הגלילי היה מאריך בה וחותם ומיהו אן קי"ל שיהא מדרבנן ולכך צריכה מלכות בדאמר צריכה שתי מלכויות בר מדיה: לומר שצריכה ב' מלכויות בר מדידה תדא דבונה ירושלים קלאו ארז וכו' וגם בה אין יכולין לומר מלכות דהא קמוכה היא ע"כ** אומרה בטהוב והמטיב והואיל ואמר בה מלכות דבונה ירושלים קלאו אורח ארעא וכו' אמר גמי דברכת הארץ אע"פ שהיא קמוכה לכתרתה הואיל ולא נתקנו בזה אחר זה דיהושע תפן ברפת הארץ ומשה תפן ברפת הזן מש"ה נקט מלכות קלא הוי קמוכות ומיהו אן הואיל ונתקנו על הסדר אין אנו פותחין בברוך וגם שנוהגין לומר בבונה ירושלים מלכות: **ברוך שגתן שבתות למנוחה וכו' וא"ת** והא קמוכה היא וי"ל הואיל ולא נתקנה שם אלא לאומרה לפרקים בששכח רצה והחליטנו אין זה קרוי קמוכה וצריך פתיחה בברוך ובברכות של י"ח ברכות כלם קמוכות לברכות אל חי וקדם אי גמי חלעי אברהם היונו מלכות כדאמרינן (לעיל ברכות ד' ז): משנבכר העולם לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שצא אברהם וקראו אדון שגא' חלני אלהים מה תפן לי (בראשית ט"ז:ב') ואם הוא יי"ט פולג ואומר ברוך שגתן שבתות למנוחה ויי"ט לעימו וישראל לשמחה וכן כי מקלע שבת ור"ח:

מ.ט.

עין משפט בר מצוה
--

א מיי' פב' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טור או"ח סי' קפז:
ב מיי' פב' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפח סעי' ג ד':

ג מיי' פב' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טור או"ח סי' קפז:
ד מיי' פב' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפח סעי' ד':

ה מיי' פב' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפט סעי' א':

ו מיי' פב' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפח סעי' ו':

ז מיי' פב' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפח סעי' ו':

ח מיי' פב' מהל' ברכות הל' יג, טוש"ע או"ח סי' תכד סעי' א':

מזט:

	עין משפט גור מצווה
---------------------------------------	--

א מווי' פב' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' תכד סעי' א:

ב מווי' פב' מהל' ברכות הל' יב, טוש"ע או"ח סי' קפח סעי' ו:

ג מווי' פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הל' ח:

ד מווי' פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הל' ח:

ה מווי' פה' מהל' ברכות הל' ב:

ו מווי' פה' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

ז מווי' פה' מהל' ברכות הל' ב:

ח מווי' פה' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

א"י **בְּעֵי אֶבֶל** ו**אִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל** ו**א"ת** ו**הא** הֵי ר"ח מִיּוֹמִי גָּלָל לְהַקְטִיעוֹת בַּהֲיוֹן בַּמַּגְלָת מַעֲנִית וַיִּי"ל דְּה"פ אִי בְּעֵי אֶבֶל וְאִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל פֶּת שְׁחִיבְנוּ בַּכִּרְפֹּת הַמְּזוּן אֶבֶל בְּיוֹם טוֹב צָרִיךְ לֵאכֹל פֶּת וּתְמָה דְּאִמְרִינן בַּסֶּפֶה (פ"ב דף כז.) אִי בְּעֵי אֶבֶל וְאִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל חוּץ מַלְוִיָּה הֶרְאֵשְׁנוּהָ דְּיִלְיָף ט"ו ט"ו מִחַט הַמַּעֲוֹת וַיִּי"ל דְּה"פ שְׁאִינוּ צָרִיךְ לֵאכֹל בַּסֶּפֶה אִם לֹא יִרְצֶה אֶבֶל בַּשֶּׁבִיל וַיִּי"ט צָרִיךְ לֵאכֹל ו**א"ת** מִנִּי"מ אִם צָרִיךְ לֵאכֹל בַּשֶּׁבִיל וַיִּי"ט אוֹ דְּבַשְׁבִּיל סְכוּת וּמִיָּהוּ אוֹמֵר רַבִּינוּ יְהוֹזֵה דְּנִפְקָא מִנֶּה כְּגוֹן שְׁנָרְדּוּ גִשְׁמִים וְאִכְלוּ חוּץ לַסֶּפֶה דְּהִשְׁתָּא אִם לִכְבוֹד וַיִּי"ט שְׁפִיר אֶבֶל אִם בַּשֶּׁבִיל סָפֵה בַיִי"ט רֹאשׁוֹן צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלֵאכֹל בַּסֶּפֶה לֹאֲחֵר שְׁיִפְסְקוּ הַגִּשְׁמִים דְּיִלְיָפוּן ט"ו ט"ו מִחַט הַמַּעֲוֹת אֶבֶל בַּשָּׂר יָמִים אִינוּ צָרִיךְ וְהֵא דְּאִמְרִינן בְּפֶקֶךְ אֱלוֹ דְּבָרִים (פֶּסְחִים ל' סח:) מֵר בָּרָה דְּרַבִּינָא הֵינּוּ יָתִיב בַּתַּעֲנִיתָא כֵּלָּה שְׁתָּא מִשְׁמַע שְׁהִי מַתַּעֲנֶה בְּיוֹם טוֹב מִפְּרַשׁ ר"י דְּבַתַּעֲנִית חֲלוֹם קָאֵמֵר אֶבֶל בַּשָּׂר מַעֲנִיית אֲסוּר וּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית שֶׁל שֶׁבֶת הִיֵּה מַסְפֵּךְ ר"י דְּשִׁמְאֵי אִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל אֱלֹא מִיַּיִ תַּרְגִּימָא כַּדְפִּי ר"ת דְּאִמְרִינ' בַּסְּעוּדָת סָפֵה וּמִיָּהוּ בַּכְּתוּבָת פֶּרֶךְ אֵע"פ (כַּתְּבוֹת דף סד:) חֲשִׁיב גַּבִּי מַשְׁרָה אֲשֶׁתּוּ עַל זְדִי שְׁלִישׁ שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת מִשָּׁל שֶׁבֶת א"כ מִשְׁמַע דְּכֻלָּן שְׁנוֹת וְעוֹד בִּינוֹן דְּיִלְפִינוּן מִמֶּן אֱלֹמָא דְּשְׁנוֹת הֵן וּמִיָּהוּ אִם אֶבֶל סְעוּדָה רַבִּיעִית נִשְׁכַּח שֶׁל שֶׁבֶת לֹא הָדָר לִרְיֵשָׁא דְּזוּזֵאִי אִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל הָ סְעוּדָה רַבִּיעִית כֵּלָּל: אִי בְּעֵי אֶבֶל וְאִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל. ו**א"ת** וְהֵא הֵי ר"ח מִיּוֹמִי דָּלָל לְהַתַּעֲנוּת בַּהֲיוֹן בַּמַּגְלָת מַעֲנִית וַיִּי"ל דְּה"פ אִי בְּעֵי אֶבֶל וְאִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל פֶּת שְׁחִיבְנוּ בַּכִּרְפֹּת הַמְּזוּן אֶבֶל בְּיוֹם טוֹב צָרִיךְ לֵאכֹל פֶּת וּתְמָה דְּאִמְרִינן בַּסֶּפֶה (פ"ב דף כז.) אִי בְּעֵי אֶבֶל וְאִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל חוּץ מַלְוִיָּה הֶרְאֵשְׁנוּהָ דְּיִלְיָף ט"ו ט"ו מִחַט הַמַּעֲוֹת וַיִּי"ל דְּה"פ שְׁאִינוּ צָרִיךְ לֵאכֹל בַּסֶּפֶה אִם לֹא יִרְצֶה אֶבֶל בַּשֶּׁבִיל וַיִּי"ט צָרִיךְ לֵאכֹל ו**א"ת** מִנִּי"מ אִם צָרִיךְ לֵאכֹל בַּשֶּׁבִיל וַיִּי"ט אוֹ בַּשֶּׁבִיל סְכוּת וּמִיָּהוּ אוֹמֵר רַבִּינוּ יְהוֹזֵה דְּנִפְקָא מִנֶּה כְּגוֹן שְׁנָרְדּוּ גִשְׁמִים וְאִכְלוּ חוּץ לַסֶּפֶה דְּהִשְׁתָּא אִם לִכְבוֹד וַיִּי"ט שְׁפִיר אֶבֶל אִם בַּשֶּׁבִיל סָפֵה בַיִי"ט רֹאשׁוֹן צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלֵאכֹל בַּסֶּפֶה לֹאֲחֵר שְׁיִפְסְקוּ הַגִּשְׁמִים דְּיִלְפִינוּן ט"ו ט"ו מִחַט הַמַּעֲוֹת אֶבֶל בַּשָּׂר יָמִים אִינוּ צָרִיךְ וְהֵא דְּאִמְרִינן בְּפֶרֶךְ אֱלוֹ דְּבָרִים (פֶּסְחִים ל' סח:) מֵר בָּרָה דְּרַבִּינָא הֵינּוּ יָתִיב בַּתַּעֲנִיתָא כֵּלָּה שְׁתָּא מִשְׁמַע שְׁהִי מַתַּעֲנֶה בְּיוֹם טוֹב מִפְּרַשׁ ר"י דְּבַתַּעֲנִית חֲלוֹם קָאֵמֵר אֶבֶל בַּשָּׂר מַעֲנִית אֲסוּר וּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית שֶׁל שֶׁבֶת הִיֵּה מַסְפֵּךְ ר"י דְּשִׁמְאֵי אִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל אֱלֹא מִיַּיִ תַּרְגִּימָא כַּדְפִּי ר"ת דְּאִמְרִינ' בַּסְּעוּדָת סָפֵה וּמִיָּהוּ בַּכְּתוּבָת פֶּרֶךְ אֵע"פ (כַּתְּבוֹת דף סד:) חֲשִׁיב גַּבִּי מַשְׁרָה אֲשֶׁתּוּ עַל זְדִי שְׁלִישׁ שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת מִשָּׁל שֶׁבֶת א"כ מִשְׁמַע דְּכֻלָּן שְׁנוֹת וְעוֹד בִּינוֹן דְּיִלְפִינוּן מִמֶּן אֱלֹמָא דְּשְׁנוֹת הֵן וּמִיָּהוּ אִם אֶבֶל סְעוּדָה רַבִּיעִית נִשְׁכַּח שֶׁל שֶׁבֶת לֹא הָדָר לִרְיֵשָׁא דְּזוּזֵאִי אִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל הָ סְעוּדָה רַבִּיעִית כֵּלָּל: אִי בְּעֵי אֶבֶל וְאִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל. ו**א"ת** וְהֵא הֵי ר"ח מִיּוֹמִי דָּלָל לְהַתַּעֲנוּת בַּהֲיוֹן בַּמַּגְלָת מַעֲנִית וַיִּי"ל דְּה"פ אִי בְּעֵי אֶבֶל וְאִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל פֶּת שְׁחִיבְנוּ בַּכִּרְפֹּת הַמְּזוּן אֶבֶל בְּיוֹם טוֹב צָרִיךְ לֵאכֹל פֶּת וּתְמָה דְּאִמְרִינן בַּסֶּפֶה (פ"ב דף כז.) אִי בְּעֵי אֶבֶל וְאִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל חוּץ מַלְוִיָּה הֶרְאֵשְׁנוּהָ דְּיִלְיָף ט"ו ט"ו מִחַט הַמַּעֲוֹת וַיִּי"ל דְּה"פ שְׁאִינוּ צָרִיךְ לֵאכֹל בַּסֶּפֶה אִם לֹא יִרְצֶה אֶבֶל בַּשֶּׁבִיל וַיִּי"ט צָרִיךְ לֵאכֹל ו**א"ת** מִנִּי"מ אִם צָרִיךְ לֵאכֹל בַּשֶּׁבִיל וַיִּי"ט אוֹ בַּשֶּׁבִיל סְכוּת וּמִיָּהוּ אוֹמֵר רַבִּינוּ יְהוֹזֵה דְּנִפְקָא מִנֶּה כְּגוֹן שְׁנָרְדּוּ גִשְׁמִים וְאִכְלוּ חוּץ לַסֶּפֶה דְּהִשְׁתָּא אִם לִכְבוֹד וַיִּי"ט שְׁפִיר אֶבֶל אִם בַּשֶּׁבִיל סָפֵה בַיִי"ט רֹאשׁוֹן צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלֵאכֹל בַּסֶּפֶה לֹאֲחֵר שְׁיִפְסְקוּ הַגִּשְׁמִים דְּיִלְפִינוּן ט"ו ט"ו מִחַט הַמַּעֲוֹת אֶבֶל בַּשָּׂר יָמִים אִינוּ צָרִיךְ וְהֵא דְּאִמְרִינן בְּפֶרֶךְ אֱלוֹ דְּבָרִים (פֶּסְחִים ל' סח:) מֵר בָּרָה דְּרַבִּינָא הֵינּוּ יָתִיב בַּתַּעֲנִיתָא כֵּלָּה שְׁתָּא מִשְׁמַע שְׁהִי מַתַּעֲנֶה בְּיוֹם טוֹב מִפְּרַשׁ ר"י דְּבַתַּעֲנִית חֲלוֹם קָאֵמֵר אֶבֶל בַּשָּׂר מַעֲנִית אֲסוּר וּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית שֶׁל שֶׁבֶת הִיֵּה מַסְפֵּךְ ר"י דְּשִׁמְאֵי אִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל אֱלֹא מִיַּיִ תַּרְגִּימָא כַּדְפִּי ר"ת דְּאִמְרִינ' בַּסְּעוּדָת סָפֵה וּמִיָּהוּ בַּכְּתוּבָת פֶּרֶךְ אֵע"פ (כַּתְּבוֹת דף סד:) חֲשִׁיב גַּבִּי מַשְׁרָה אֲשֶׁתּוּ עַל זְדִי שְׁלִישׁ שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת מִשָּׁל שֶׁבֶת א"כ מִשְׁמַע דְּכֻלָּן שְׁנוֹת וְעוֹד בִּינוֹן דְּיִלְפִינוּן מִמֶּן אֱלֹמָא דְּשְׁנוֹת הֵן וּמִיָּהוּ אִם אֶבֶל סְעוּדָה רַבִּיעִית נִשְׁכַּח שֶׁל שֶׁבֶת לֹא הָדָר לִרְיֵשָׁא דְּזוּזֵאִי אִי בְּעֵי לֹא אֶבֶל הָ סְעוּדָה רַבִּיעִית כֵּלָּל: עַד בְּמָה מְזַמְּנִין וְכו'.

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

והזכר לרישא – לתחלת ברכת המזון כדאמרין (לעיל ברכות דף כט:) גבי תפלה עקר

אמר לרישא.
אמר ליה: מאי טעמא עביד מר הכי?
אמר ליה, דאמר רבי שילא אמר רב: טעה — חוזר לראש.
והא אמר רב הונא אמר רב: טעה — אומר "ברוך שנתן!"
אמר ליה: לאו איתמר עלה, אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב: לא שנו אלא שלא פתח ב"הטוב והמטיב", אכל פתח ב"הטוב והמטיב" — חוזר לראש.
אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב נחמן אמר שמואל: טעה ולא הזכיר של ראש חדש בתפלה — מחזירין אותו.
בברכת המזון — אין מחזירין אותו.
אמר ליה רב אבין לרב עמרם: מאי שנא תפלה ומאי שנא ברכת המזון?
אמר ליה: אף לדידי קשיא לי ושאלתיה לרב נחמן, ואמר לי: מיניה דמר שמואל לא שמיצ ל, אלא נחזי אנן: תפלה דחובה היא — מחזירין אותו.
ברכת מזונא, דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל — אין מחזירין אותו.
אלא מצתה שבתות וימים טובים, דלא סגי דלא אכיל — הכי נמי דאי טעי הדר? — אמר ליה: אין, דאמר רבי שילא אמר רב: טעה — חוזר לראש.
והא אמר רב הונא אמר רב: טעה — אומר "ברוך שנתן!" — לאו איתמר עלה: לא שנו אלא שלא פתח ב"הטוב והמטיב", אכל פתח ב"הטוב והמטיב" — חוזר לראש.
עד כמה מזמנין וכו'.
^[א] למימרא דרבי מאיר חשיב ליה כזית, ורבי יהודה כביצה?
והא איפכא שמעינן להו, דתנן: וכן מי ששיצא מירושלים ונזכר שהיה בידו בשר קדש, אם עבר צופים — שורפו במקומו, ואם לאו — חוזר ושורפו לפני הבירה מצצי המערכה.
'עד כמה הם חוזרים?
רבי מאיר אומר: זה וזה בכביצה.
ורבי יהודה אומר: זה וזה ככזית.
^[א] אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה.
אפיי אמר: לעולם לא תיפוח.
הכא בקראי פליגי, רבי מאיר סבר: "ואכלת" — זו אכילה, "ושבעת" — זו שתיה, ואכילה ככזית.
ורבי יהודה סבר: "ואכלת ושבעת" — אכילה שיש בה שביעה, ואיזו זו — כביצה.
התם בסברא פליגי, רבי מאיר סבר: חזרתו כטומאתו, מה טומאתו בכביצה — אף חזרתו בכביצה.
ורבי יהודה סבר: חזרתו פאיסורו, מה איסורו ככזית — אף חזרתו ככזית.
"מתני' כיצד מזמנין? בשלשה — אומר: "נברך", בשלשה והוא — אומר: "ברכו".
בעשרה — אומר "נברך אלהינו", בעשרה והוא — אומר "ברכו".
אחד עשרה ואחד עשרה רבוא.
במאה — הוא אומר "נברך ה' אלהינו", במאה והוא — אומר "ברכו".
ובאסף — הוא אומר "נברך ה' אלהינו אלהי ישראל", באסף והוא — אומר "ברכו".
ברבוא — אומר "נברך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו", ברבוא והוא — אומר "ברכו".
כענין שהוא מברה, כה עונים אחריו "ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו".
^[א] רבי יוסי הגלילי אומר: לפי רוב הקהל הם מברכים, שגאמר "במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל".
אמר רבי עקיבא: מה מצינו בבית הכנסת, אחד מרובים ואחד מועטים אומר "ברכו את ה'".
רבי ישמעאל אומר: "ברכו את ה' המבורך".
"גמ' אמר שמואל: לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הפלל.
תנן: בשלשה והוא — אומר "ברכו" אימא:

אף

את רגליו חוזר לראש הקם הוא דאיכא עקירת רגלים אכל הכא כיום הברכה הוא עקירת רגלים: מי שנגא מירושלים – לעיל מנה מנרי ההולך לשחוט את פסחו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבשר ולחזור למצתו יחזר ויבשר ואם לאו יבטל בלבו וכן מי שנגא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש ונפסל צינאתו חוץ לחומה: אם עבר צופים – מקום שניכול לראות בהמ"ק: לפני הבירה – מקום בהר הבית שיש שם בית הדשן גדול ששורפין פסולי הקשים קלים כדאמרין בנזכחים בפרק טבול יום (נזכים דף קד:.)
זה וזה – חמץ וכשר קודש: חזרתו כטומאתו נזכסין – שעור חזרתו כשעור טמאתו מימי דחשיב לענין טמאה חשיב זה לענין חזרה: מתני' בשלשה והוא אומר ברכו – דהא בלאו דיהא איכא זמון וכן בלס: אחד עשרה ואחד עשרה רבוא – בלומר הכל שנה משאונים להזכיר את השם אין צריכין לשנות ובגמ' פריך הא קתני סיפא במאה והוא אומר כו': לפי רוב הקהל הם מברכים – כמו שאמר שיש חלוק בין מאה לעשרה ובין מאה לאסף ובין אלף לרבוא והא דקתני אחד עשרה ואחד עשרה רבוא ר"ע היא דאמר מה מענין בבית הכנסת משהגיעו לעשרה אין חלוק בין רבים בין מועטים אף בלא אין חלוק הכי מוקי לה כגמרא: גמ' אל יוציא את עצמו – אע"פ שבארבעה הוא רשאי לומר לשלשה ברכו טוב לו שיאמר נברך ואל יוציא עצמו מכלל המברכים: תנן בשלשה והוא אומר ברכו – אלמא הכי עדיף בלומר רבים אתם ואפלו איני עמכם:

	מסורת הש"ס
---------------------------------------	------------------------------

א פסחים פא:: משנה פסחים;

ותוספתא פסחים; פסחים מט.

ב פסחים מט:: יומא עט:

ג אורח מדרשים מדרש עשרת הדברות

	גליון הש"ס
---------------------------------------	------------------------------

תוס' ד"ה אם עבר צופי' כו' הוי לשון ראיה.
עי' לקמן סא ע"ב ברש"י ד"ה מן הצופי'.

תוס' ד"ה ר"מ סבר כו' ולענין שתיה אומר ר"י דיש להחמיר ולברך.
ק"ל היאך שייך להחמיר לברך הא בברכה ספיקא להקל וצ"ע:

	תורה אור השלם
---------------------------------------	---------------------------------

ואכלת ושבעת וברכת את־יתנה אלהיך על־הארץ הטובה אשר נתן־לך [דברים ח, י.]

במקהלות ברכו אלהים אדני ממקור ישראל [תהילים סח, כז]

מסורת הש"ס
 א תוספתא ברכות ב משנה פסחים ג כתובות ז: סוטה ז: ד מגילה כב. ה זבחים יא: שבעות לג.
תורה אור השלם
^{ועתה הואל ויכרז את־בית עבדך להיות לעולם לפניך בִּי־אתה אֲדוני וְהוּהוּ דְּבֹרַת וּמִבְרַכְתָּהּ וַיְבַרְךְ בֵּית־עַבְדְּךָ לְעוֹלָם [שמואל ב ז, כט]} אנכי יתנה אלהיך המעלה מארץ מצרים הרחב־פִּיךָ ואֲמַלְאֶהוּ [תהילים פא, יא] במקהלות בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדוני מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל [תהילים סח, כז]

אף בָּרְכוּ – שֶׁפִּיר דְּמִי וּמִיּוֹה טוֹב לוֹ לְהִיט שֶׁשֶׁה נִחְלָקִין – אִם רָצוּ לַחֲלֹק לְשִׁמְי חֲבוּרִית וּלְזַמֵּן אֲלוֹ לְעַצְמָן וְאֲלוֹ לְעַצְמָן רִשְׁאִין הֵן שֶׁרִי נִשְׁ זַמְּוֹן בָּאֵן וְכֹאֵן: עַד עֲשֶׂרָה – כְּלוּמַר וְכֵן ז' וְכֵן ח' לְשִׁמְי חֲבוּרִית וְכֵן ט' לְשִׁמְי חֲבוּרִית אִלּוּ לְשִׁלְשָׁה עַד עֲשֶׂרָה אֲבָל אִם הָיוּ עֲשֶׂרָה חֲלֶה עָלֵיהֶן הַזְכָּרַת הַשֵּׁם וְאִם יִחְלָקוּ לֹא יִהְיֶה שֵׁם הַזְכָּרָה אִין נִחְלָקִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שֵׁם עֲשָׂרִים: ה"ג וְאִי אִמְרַת בָּרְכוּ עַדִּין אֲמֵאִי שֶׁשֶׁה נִחְלָקִין – אִם יִרְצוּ הָא מַעֲקָלִא וְכּוּלִין לוֹמַר בָּרְכוּ וְהִשְׁתֵּא תוּ לֹא אִמְרִי: אֲלֹא לֹא ש"מ – אף בָּרְכוּ קִאֲמַר מִתְּנִי' וְכִין דְּמִתְנִי' אף בָּרְכוּ קִאֲמַר מִסְתַּבְּרָא הִיא שְׁטוֹב לוֹ לְהֵסֵךְ לְהִיט מִן הַמְּדַבְּרִים וְנִסְיַעֲתֵא לְשִׁמּוּאֵל וְנִקְרָא הַכִּי אִיתֵא שֶׁשֶׁה עַד עֲשֶׂרָה וְאִי אִמְרַת בָּרְכוּ דְּזֻקָא אֲמֵאִי שֶׁשֶׁה נִחְלָקִין אֲלֹא לֹא ש"מ אף בָּרְכוּ ש"מ: תנ"ה – דְּמִתְנִי' אף בָּרְכוּ קִאֲמַר: וְהַנִּקְדָּנִין – דְּזֻקָּנִין תּוֹפְסִין אוֹתוֹה עַל שֶׁהֵנִיִּא עַצְמוֹ מִן הַכֵּלִל: מִטּוּבֵו הַכִּי זֶה בּוֹר – שְׁמַמַעֲטוּ בְּתַנְמוּנֵיוּ שֶׁל מָקוֹם דְּמַשְׁמַע דְּבַר מוֹעֵט כְּכִי חַיִּים: בִּשְׁאֵלָה שְׁאִנִּי – שֶׁהִשְׁוֹאֵל שׂוֹאֵל כְּעִנִּי עַל פֶּתַח שְׁאִינוּ מֵרִים רֹאשׁ לְשִׁאֵל שֶׁאֵלָה גְּדוּלָּה: הִרְחַב פִּיךָ – לְשִׁאֵל כַּל תַּלְמוּדְתָּ: חַיִּים ה"ז בּוֹר – דְּהֵנִיִּא עַצְמוֹ מִן הַכֵּלִל: מִתְּנִי אִיפְכָא – חַיִּים עַדִּין שְׂכוּלָל אֵת כָּל בְּצִאי עוֹלָם: נִבְרַךְ שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ – מִשְׁמַע שֶׁהוּא יוֹחִידִי שֶׁכָּכָל אוֹכְלִים מִשְׁלוֹ: לְמִי שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ – מִשְׁמַע מְרַבִּים הֵן זֶה זֵן אֵת זֶה וְזֶה זֵן אֵת זֶה וְלִפִּי דְּבָרֵיו מִבְּרַךְ אֵת בַּעַל הַבַּיִת: הֵתָם מוֹכִיחָא מֵלִמָּא – דְּבַמַּעֲשֵׂה גִסִּים לִיבֵא לְמִימַר מְרַבִּין: כְּדַתְּנָן עַל הַמְּזוֹן שְׁאֲכַלְנוּ – וְלֹא חֲתִנִּי מִשְׁלוֹ: וְאִדְךָ – עוֹבְרִים מִמְּקוֹר נִקְרָא וְאֵנָן מִמַּקְהֵלוֹת דְּרִשְׁטִין: הִלְכָה כר"ע – בַּבַּהמ"ז דְּאִחַד עֲשֶׂרָה וְאִחַד עֲשֶׂרָה רַבּוּא: מְבַרְכִין קִלְתָּא תִלְתָּא – רִישׁ גְּלוּתֵא מִרְרִיךְ בִּסְעָשְׁתּוּ וְאֵנָן כָּל ג' וּג' שְׁנַמְרוּ שְׂעָדְתָן מְזַמְנִין בְּקוּל נְמוֹךְ וַיּוֹשְׁבִין אַחֵר הַבְּרַכָּה עַד שְׁנַמַר רִישׁ גְּלוּתֵא וַיִּזְמַנּוּ הוּא וְהַיּוֹשְׁבִין אֲצֵלֵי בְּקוּל רֶם וְלַקְטָן פְּרִיךְ וַנִּפְקוּ בַּבְּרַכָּה דְּרִישׁ גְּלוּתֵא: שְׁמַע רִישׁ גְּלוּתֵא – אִם הָיוּ מְזַמְנִין י' י' הָיָה צְרִיךְ הַמְּבַרֵךְ לְהַנִּפִּיֵּה קוּלוֹ וַיִּשְׁמַע רִישׁ גְּלוּתֵא וַיַּחֲרַה לוֹ שֶׁאֵנּוּ עוֹשִׂין חֲבוּרָה לְעַצְמָנוּ בַּפֶּרֶס־הַסֵּא אַע"ג דְּמַפְקִי נַפְשֵׁיהוּ מִיַּדִּי זְמוֹן שֶׁל הַזְכָּרַת הַשֵּׁם וְכִי הֵדַר מְזַמֵּן רִישׁ גְּלוּתֵא בְּהַזְכָּרַת הַשֵּׁם לֹא אֵינְהוּ נִבְקִי בַּהּ בְּקִאֲמַר רַבֵּה תוֹסַפְּאָה דְּאִין זְמוֹן לְמַפְרַע אַפ"ה נִיחָא לְהוּ בְּהַכִּי מִשּׁוֹם דְּאִנְשֵׁי בְּלִי עֲלֵמָא שֶׁהָיוּ שֵׁם מַסְבִּין רַבִּים וְאִין קוּל הַמְּבַרֵךְ נִשְׁמַע: וּבְרִיךְ לְדַעֲתֵיהִ – לְעַצְמוֹ בְּלֹא זְמוֹן: לְמַפְרַע – מַשְׁבְּרֵן וַיְדִי זְמוֹן לֹא יִצֵּא: פְּתִיחַ – כְּלִי חֶקֶם בְּקִאֲמַר (ע"ז ד' ג:) הֵנִי פְתִינוּתֵא דְּבִי מַפְסִי: בַּהֲדִי בְּגִלְתֵּא לְמַה לָךְ – טוֹב לָךְ לְאַחֵר דְּבַרְכִי רַבִּי וְשִׁמְשַׁאל שְׂאֵף ר"ע מוֹהֵר דְּכִי אִמַר הַמְּבַרֵךְ טַפִּי עַדִּין אֲלֹא שְׁאִין צְרִיךְ: מִתְּנִי' אִינוּ רִשְׁאִין לַחֲלֹק – דְּאִתְמַחֲבוּ לְהוּ בְּזַמְּוִן: וְכֵן ד' – אִין הַג' מְזַמְנִין וְהַחֲסִיד יִחְלַק מֵהֶס דְּלִיֵּהוּ גְּמִי אֲרַבַּע בַּחוּבַת זְמוֹן: שֶׁשֶׁה נִחְלָקִים – כְּכִי זְמוֹן לָכֵאן וּבְכִי זְמוֹן לְכֹאֵן: עַד עֲשֶׂרָה – אֲבָל עֲשֶׂרָה אִין נִחְלָקִים דְּאִתְמַחֲבוּ לְהוּ בְּזַמְּוִן הַזְכָּרַת הַשֵּׁם עַד שֶׁיִּהְיֶה עֲשָׂרִים וְאִלּוּ יִחְלָקוּ אִם יִרְצוּ לְשִׁמְי חֲבוּרִית: גַּמ' ג' שֶׁבֹא מִשְׁלַש חֲבוּרִית – וּבְדַמְסוּס רַב חֲסֵדָא שְׁבֹאֵו מַנ' חֲבוּרִית שֶׁל ג' בְּנֵי אֲדָם כָּכָל חֲבוּרָה וְנִתְמַחֲבוּ אֲלוֹ בְּזַמְּוִן וַעֲמַד אִחַד מִכָּל חֲבוּרָה וַנִּגְטַרְפוּ שְׁלֹשָׁה לַחֲבוּרָה אַחַת חִיבִין לְזַמֵּן וְאִינוּ רִשְׁאִין לַחֲלֹק שְׂבַבֵר הַקָּדְעוּ וְנִפְסְלוּ לֹא אֲבָלוּ אִלּוֹ הַשְׁלֹשָׁה מִשְׁנַטְרַפּוּ יַחַד שְׂבַבֵר גְּמָרוּ מַעֲדָתָן עִם הַרִאשׁוֹנִים:

בְּכַלל הַמְּבַרְכִּים: תְּנִינָא – סִיעֲתֵא לְשִׁמּוּאֵל:

אֲלֵא ש"מ נִבְרָה עַדִּיךָ לֹאֻ דְּזֻקָא עַדִּין:

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

אף "בָּרְכוּ", וּמִכָּל מָקוֹם "נִבְרָה" עַדִּיךָ, דְּאִמַר רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה, אִמְרִי בִי רַב, תְּנִינָא: שְׁשֶׁה נִחְלָקִין עַד עֲשֶׂרָה. אִי אִמְרַת בִּשְׁלֵמָא "נִבְרָה" עַדִּיךָ – מִשּׁוֹם הַכִּי נִחְלָקִין, אֲלֵא אִי אִמְרַת "בָּרְכוּ" עַדִּיךָ – אֲמֵאִי נִחְלָקִין! אֲלֵא לֹא שְׁמַע מִינָהּ "נִבְרָה" עַדִּיךָ. שְׁמַע מִינָהּ.^[מק.]תְּנִינָא גַּמִּי הַכִּי: בִּין שְׂאֲמַר "בָּרְכוּ" בִּין שְׂאֲמַר "נִבְרָה" – אִין תּוֹפְסִין אוֹתוֹ עַל כֹּה, וְהַנִּקְדָּנִין תּוֹפְסִין אוֹתוֹ עַל כֹּה. וּמִבְּרַכּוֹתֵיו שֶׁל אָדָם נִיבֵר אִם תִּלְמִיד חֶכֶם הוּא אִם לֹא. כִּיצַד? רַבִּי אוֹמַר: "וּבְטוֹבוֹ" – הָרִי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, "וּמִטּוֹבוֹ" – הָרִי זֶה בּוֹר. אֲמַר לִיָּה אֲבִי לְרַב דִּימִי: וְהַכְּתִיב: "וּמִבְּרַכְתָּהּ וְכִרָה (אֵת) בֵּית עַבְדְּךָ לְעוֹלָם!" – בִּשְׁאֵלָה שְׁאִנִּי. בִּשְׁאֵלָה גַּמִּי, הַכְּתִיב: "הִרְחַב פִּיךָ וְאֲמַלְאֶהוּ!" – הֵהוּא, בְּדַבְּרֵי תוֹרָה כְּתִיב. 'תְּנִינָא, רַבִּי אוֹמַר: "בְּטוֹבוֹ חִינּוֹ" – הָרִי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, "חִיִּים" – הָרִי זֶה בּוֹר. נִהַרְפְּלֵאִי מִתְּנִי אִיפְכָא, וְלִית הִילְכְתָּא כַּנְהַרְפְּלֵאִי. 'אֲמַר רַבִּי יוֹחֲנָן: "נִבְרָה שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ" – הָרִי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, "לְמִי שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ" – הָרִי זֶה בּוֹר. 'אֲמַר לִיָּה רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אֲשִׁי: וְהָא אֲמַרִינוּ "לְמִי שֶׁעֲשָׂה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֵת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלִוִי". אֲמַר לִיָּה: הֵתָם מוֹכִיחָא מִלִּמָּא, מֵאֵן עַבִּיד גִּיסִי – קוּדְשָׁא בְּרִיה הוּא. 'אֲמַר רַבִּי יוֹחֲנָן: "בְּרוּה שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ" – הָרִי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, "עַל הַמְּזוֹן שְׂאֲכַלְנוּ" – הָרִי זֶה בּוֹר. אֲמַר רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: לֹא אֲמַרְוּ אֲלֵא בִשְׁלִשָּׁה, דְּלִיבָא שֵׁם שְׁמִים, אֲבָל בַּעֲשֶׂרָה, דְּאִיבָא שֵׁם שְׁמִים – מוֹכִיחָא מִלִּמָּא, כְּדַתְּנָן: כְּעַנְזִין שְׁהוּא מְבַרָה, כֹּה עוֹנִין אַחֲרֵיו: "בְּרוּה הִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוֹיבִים עַל הַמְּזוֹן שְׂאֲכַלְנוּ". אַחַד עֲשָׂרָה, וְאַחַד עֲשָׂרָה רַבּוּא. הָא גּוֹפֵא קִשְׁיָא, אִמְרַת אַחַד עֲשָׂרָה וְאַחַד עֲשָׂרָה רַבּוּא, אֲלֵמָא כִּי דִדְדִי נִינְהוּ, וַיַּחֲדַר קִתְּנִי בְּמֵאָה אוֹמַר, בְּאֵלָף אוֹמַר, בְּרַבּוּא אוֹמַר! אֲמַר רַב יוֹסֵף: לֹא קִשְׁיָא, הָא רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי, הָא רַבִּי עַקִיבָא. דִּתְּנָן, רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי אוֹמַר: לְפִי רוֹב הַקֶּהֱל הֵם מְבַרְכִין, שְׁנֹאמַר: "בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים".

^[מק.]אֲמַר רַבִּי עַקִיבָא: מַה מְצִינוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְכוּ'. וְרַבִּי עַקִיבָא, הָאִי קִרָא דְּרַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי מֵאִי עַבִּיד לִיָּה? מִיבַעֲי לִיָּה לְכַדְתְּנִינָא, הִנֵּה רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר: מִנִּין שְׂאִפִּילוּ עוֹבְרִין שְׁבַמַּעֲי אִמֵּן אֲמַרו שִׁירָה עַל הַיָם – שְׁנֹאמַר: "בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים הִי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל". וְאִידֵּה? מ"מקוֹר" נִפְקָא. "אֲמַר רַבָּא: הִלְכָה כְּרַבִּי עַקִיבָא. רַבִּינָא וְרַב חָמָא בַר בּוּזִי אֲקָלְעוּ לְכִי רִישׁ גְּלוּתֵא. קָם רַב חָמָא וְקָא מְהַדַר אַבִּי מֵאָה. אֲמַר לִיָּה רַבִּינָא: לֹא צְרִיכָתָ, הַכִּי אֲמַר רַבָּא: הִלְכָה כְּרַבִּי עַקִיבָא. 'אֲמַר רַבָּא: כִּי אֲכַלְינִן רִפְתָּא בִּי רִישׁ גְּלוּתֵא, מְבַרְכִין שְׁלִשָּׁה. וְלִיבְרַכוּ עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה! – שְׁמַע רִישׁ גְּלוּתֵא וְאִיפְכָד. וַיִּנְיַקּוּ בְּכִרְפְתָּא דְּרִישׁ גְּלוּתֵא! – אִיִּידִי דְּאָוּוּשׁוּ כּוּלִי עֲלֵמָא, לֹא שְׁמַעִי. 'אֲמַר רַבָּה תוֹסַפָּאָה: הֵנִי שְׁלִשָּׁה דְּכַרְכִּי רִפְתָּא בַּהֲדִי דִּידִיָּה, וְקוֹדִים חַד מִינִיָּהוּ וּבְרִיה לְדַעֲתִיָּה – אֵינִין נִפְקִין בְּזַמְּוִן דִּידִיָּה, אִיָּהוּ לֹא נִפְיַק בְּזַמְּוִן דִּידִּהוּ – לְפִי שְׂאִין זְמוֹן לְמַפְרַע.^[מק.]רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל אוֹמַר. רַפְרָם בַר פִּפְּא אֲקָלַע לְכִי בְּנִישְׁתֵּא דְּאֲבִי גִיבַר, קָם קִרָא בִּסְפָּרָא וְאִמַר "בָּרְכוּ אֵת ה'", וְאַשְׁתִּיק, וְלֹא אֲמַר "הַמְּבוֹרָה". אָוּוּשׁוּ כּוּלִי עֲלֵמָא: "בָּרְכוּ אֵת הִי הַמְּבוֹרָה". אֲמַר רַבָּא: פְּתִיָא אוֹפְכָא, בַּהֲדִי פְלוּגְתָּא לְמָה לָךְ? וְעוֹד, הָא נִהוּג עֲלֵמָא כְּרַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל. 'מִתְּנִי' שְׁלִשָּׁה שְׂאֲכַלו כְּאַחַת – אֵינִן רִשְׁאִין לִיַחֲלֹק. וְכֵן אַרְבָּעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה. שְׁשֶׁה – נִחְלָקִין, עַד עֲשָׂרָה. וַעֲשָׂרָה – אִין נִחְלָקִין, עַד עֲשָׂרִים. "שְׁמִי חֲבוּרוֹת שְׁהִיו אוֹכְלוֹת בְּבֵית אַחַד, בְּזַמְּוִן שְׁמַקְצָתָן רּוֹאִין אֵלוֹ אֵת אֵלוֹ – הָרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפִין לְזַמְּוִן, וְאִם לֹא – אֵלוֹ מְזַמְנִין לְעַצְמָן וְאֵלוֹ מְזַמְנִין לְעַצְמָן. אִין מְבַרְכִין עַל הֵינִן עַד שְׁיִתָן לְתוֹכוֹ מִים, דְּבַרְכִי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר. וְחַכְמִים אוֹמְרִים: מְבַרְכִין.^[מק.]גַּמִּי מֵאִי קָא מִשְׁמַע לִז? תְּנִינָא חֲדָא זִימָנָא, שְׁלִשָּׁה שְׂאֲכַלו כְּאַחַת חִיִּיבִין לְזַמֵּן! "הָא קָא מִשְׁמַע לִז, כִּי הָא דְּאִמַר רַבִּי אַבָּא אֲמַר שְׁמוּאֵל: שְׁלִשָּׁה שְׁיִשְׁבוּ לְאַכּוֹל כְּאַחַת, וַעֲדִין לֹא אָכְלוּ – אֵינִן רִשְׁאִין לִיַחֲלֹק. "לִישְׁנָא אַחֲרִינָא: אֲמַר רַבִּי אַבָּא אֲמַר שְׁמוּאֵל, הַכִּי תִתְּנִי: שְׁלִשָּׁה שְׁיִשְׁבוּ לְאַכּוֹל כְּאַחַת, אָף עַל פִּי שְׂכָל אַחַד וְאַחַד אוֹכַל מִכְּפָרוֹ, אֵינִן רִשְׁאִין לִיַחֲלֹק. אִי גַּמִּי כִּי הָא דְרַב הוּנָא, דְּאִמַר רַב הוּנָא: שְׁלִשָּׁה שְׁבָאוּ מִשְׁלַש חֲבוּרוֹת, אֵינִן רִשְׁאִין לִיַחֲלֹק. אֲמַר רַב חֲסֵדָא: וְהוּא שְׁבָאוּ מִשְׁלַש חֲבוּרוֹת שֶׁל שְׁלִשָּׁה בְּנֵי אָדָם. "אֲמַר רַבָּא:

וְלֹא

אֲלֹא כִּי הֲדָדִי נִינְהוּ וְעַדִּין הֵינִי חָשׁוֹב כְּמוֹ הַקּוּשָׁא עַדִּין וּג"ש עַדִּין פ' אִיןִּהוּ מִקוּמָן (זְבַחִים ד' מח.) ר"ל דְּהִקְשָׁש חָשׁוֹב וְאִין לְבַטְלוּ מִפְּנֵי הַג"ש וּה"ג קִאֲמַר נִבְרַךְ חָשׁוֹב כְּמוֹ בָּרְכוּ וְלִפִּיכָךְ לֹא יוֹנִיִּא עַצְמוֹ מִן הַכֵּלִל וְהַקּוּנְטָרַס מוֹחֵק עַדִּין וּמִיּוֹה אִתִּי שְׂפִיר

עַדִּין כְּדִפִּי: **שְׁמִישׁ מְצַרְפֵן** לְזַמְּוִן וּה"ה בִּשְׁנֵי בְּתִים וּבְנֵי אֲדָם עוֹמְדִים וּמִשְׁמַשִּׁין מִזֵּו לְזֵו מְצַטְרְפִין וְכֵן אִיתֵא בִירוּשְׁלַמִי וּבְלָבַד שְׁנִישְׁמַעוּ בְּרַכַת הַמְּזוֹן מִפִּי הַמְּבַרֵךְ וְהָא דְּנִקְט בְּמִתְנִי' בֵּית [אַחַד] מִשּׁוֹם חֲדוּשׁ דְּסִיפֵא דְּאִפִּילוּ בְּבֵית אַחַד אִם לֹאֻ אִין מְזַמְנִין וְכֵן בְּבֵית חֲתַנִּים כְּשִׁאוֹכְלִים בְּחֶפְזָה בְּב' בְּתִים וּבְנֵי אֲדָם מְשַׁמְשִׁין מִזֵּו לְזֵו מְצַטְרְפִין וּבְלָבַד שְׁנִישְׁמַעוּ בְּרַכַת הַמְּזוֹן מִפִּי הַמְּבַרֵךְ: **עַל הַמְּזוֹן הָרִי זֶה בּוֹר** דְּמַשְׁמַע דְּמַבְרַךְ לְבַעַל הַבַּיִת הַמֵּאֲכִילוֹ דְּלִי לְרַחֲמָנָא לְמַה הוּא מוֹפְרִי מִזֵּן בְּלֹא מְזוֹן יִשׁ הַקְּדָשָׁה לְבָרְכוּ: **אֲמַר רַבָּא הִלְכָה כְּר"ע פְּרַשׁ ר"ח** דְּהַכִּי קִי"ל וְהִלְכָךְ בִּין בַּעֲשֶׂרָה בִּין בְּמֵאָה בִּין בְּרַבּוּא אוֹמַר נִבְרַךְ אֲלֵהֵינוּ עַל הַמְּזוֹן שְׁאֲכַלְנוּ אֲבָל בְּג' לֹא יוֹכִיר עַל הַמְּזוֹן כְּדִאֲמַר לְעִיל וְגַם בַּעֲשֶׂרָה אִם אִינוּ רּוֹצֶה לְהַפְּרִי עַל הַמְּזוֹן הַרְשׁוּת בְּזִלוּ וְאוֹמַר

וּבְטוֹבוֹ חִינּוּ: **שְׁלִשָּׁה שְׁיִשְׁבוּ** לְאַכֵּל כְּאַחַד אָף עַל פִּי שֶׁהָיו חֲלוּקִין בְּכַבֵּר שְׂכָל אַחַד וְאַחַד אוֹכַל מִכְּפָרוֹ אִינוּ רִשְׁאִין לַחֲלֹק כְּלוּמַר אָף עַל פִּי שֶׁהֵן חֲלוּקִין בְּכַבְרִית וּס"ד אִין זֶה צְרוּף וְלֹא חָל עָלֵיהֶם חוּבַת זְמוֹן אַפ"ה אִינוּ רִשְׁאִין לַחֲלֹק:

ג.

 עין משפט נר מצוה
--

א טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

ב טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

ג טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

ד טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

ה מו"י פה' מהל' ברכות הל' ד':

ו טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

ז מו"י פה' מהל' ברכות הל' יד', סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצד סעי' א:

ח מו"י פט' מהל' תפילה וברכות כהנים הל' א:

ט מו"י פנ"ב מהל' תפילה וברכות כהנים הל' ה, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קלט סעי' ז:

י מו"י פה' מהל' ברכות הל' י, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצג סעי' א:

יא מו"י פה' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קצה סעי' א:

 עין משפט גור מצודה
--

א מו"י פכ"ו מהל' כלים הל' יב:

ב מו"י פה' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין ב, טוש"ע או"ח סי' קצב סעי' א:

ג מו"י פז' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין ב, טוש"ע או"ח סי' קעא סעי' א:

ד מו"י פז' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין ב, טוש"ע או"ח סי' קעא סעי' א:

ה מו"י פז' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין ב, טוש"ע או"ח סי' קעא סעי' א:

ו מו"י פז' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין ב, טוש"ע או"ח סי' קעא סעי' א:

ז מו"י פז' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין ב, טוש"ע או"ח סי' קעא סעי' ד:

ח מו"י פה' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין ב, טוש"ע או"ח סי' קעב סעי' א ב:

אַבָּל אי אַקדײַמו וואָמײַנו צעלײַה בײַדכתיבה פּי

לשמים שהיו מסבין עמו עד הן בלחיתא לעיל (ברכות דף מה:) פרח חובת זמון מעליהם כלומר פטורין מן הזמון ונשאין עתה לחלק ורש"י לא פרש פן: **שְׁחַלְקוּהָ** אחין או שתפין טהורה תמא דאמר בסבא (פ"ק דף נח.) מטה מטמאה אברים בגון ארפה נשתי כרעיס. ולי נראה דהתם מירי שכול להחזירה בלשר בתחלה ולתקנה שהכרעיס בעון והדיוט וכול להחזירה. וא"ת אמאי לא פריך הכא מכל כלי שנשבר וטהור אלמא פון דפגגוה פרח לה טמאה ול"נ דשאני התם שאינו ראוי עוד להצטרף הכלי יחד ונקבץ טמאה אפילו מכאן ולהבא ולא הוי דומיא דשלשה בני אדם דהוו ראנים עוד להצטרף לזמון: **שָׁמַשׁ** מצרפון לזמון וה"ה בשני בתים ובני אדם עומדים ומשמשין מזו לזו מצטרפין וכן איתא בירושלמי ובבבב דנשמעו ברבת המזון מפי המבדק ואל דנקט במתני' בית [אחד] משום חדוש דסיפא דאפילו בבית אחד אס לאו אין מזמנין וכן בבית חתנים כשאוכלים בחפה בבי' בתים ובני אדם משמשין מזו לזו מצטרפין ובבבב דנשמעו ברבת המזון מפי המבדק: **בּוֹרֵא** פרי העץ ונוטלין ממנו לזדים פירש"י כי לא נתן לתוכו מים לא הוי אלא כמי פרות ומכאן משמע דמי פרות פשרין לנטילת ידים ויש לחלק בין הני דאמרין בפסקא כל הבשר (חלין דף קו.) דאחזיתא קדשיתו ומיהו יש מקדשים לנטילת ידים בעינן מים דכתיב ויזיי לא שטף במים: **בְּמֵאן** אֶזְלָא

הא דאמר שמואל וכו' פה' אליעזר לכאורה משמע ממאי דאמר ר"א נוטלין וכו'. ותמה דאמרין בפסקא כמה טומנין (שבת ד' נ:) אמר דאמר שמואל במזי דלא ממאים במידי דממאים מי אמר וא"כ היכי מוקם לה הא דשמואל כר"א דהא יין מידי דממאים בנטילת ידים ובמידי דממאים מוזה שמואל ועוד קשה דהכא משמע דאין הלכה בשמואל מדמוקי לה כר"א ובפסקא שני דביצה (ד' כא:) תאמר סתמא דגמ' דסבלי לחייתא ב"ט דמטלטלין להו חבב רפתא בשמואל משמע דקו"ל בותא וי"ל דהכא לא תאמר אלא לדברי ר"א דסבר לה בשמואל ועדיפא מנה תאמר שמתיר אפילו היבא דממאים ולא נחת פאך אלא לפרש טעמא דר"א בדפרשנו ובה"ג אמר דהלכה ברבנן דהכא והלכה גמי בשמואל דכי תאמר שמואל הני מלי מידי דלא ממאים אכל מידי דממאים לא ודלא כפי' ר"ת שפסק דלא בשמואל מדמוקי ליה כר"א אלא ודאי קומא לן בשמואל בדפרשנו וא"כ מתר לסמוך הקערה בפת היבא דלא ממאים וי"א דצריך לאכלו אח"כ ויש נהגים לאכל דיקא בפת הואיל ואוכלין הפת אח"כ אכל במס' סופרים אוקרו דאמרין במס' סופרים

(פ"ג) אין אוכלין אוכלין באלכלין אא"כ הוה אוכלין בבית אחת ושמה ההיא דלא בשמואל: **מוֹדִים** חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים תמה דאמרין לקמן ד' דברים נאמרו בכוס של ברכה וי"ל דבעינן שתתנו חי לתוך הכוס ואח"כ יתננו חי גמי בעינן חי מן החבית אי גמי קאי אכוס עצמו ומאי חי שלם בלחיתא במכות (ד' טז:) רסן ט' גמלים ויחדד חי וכו' אלמא דאותו חי הינו שלם ה"נ בעינן שהיה הכוס שלם בלא שבירה: **לְמֵאִי** חזי פיי ונלמאי אשתני לעלויה ומשני לקריטוי וכן הלכה ברבנן דיון חי מבדקין עליו בורא פרי האנן דאמרין (פסחים קח:) שפאין חי וצא: **אֵין** זוורמיו את האבילים בהני שלשה מוזה שמואל אין מעבירין כוס מלא על הפת וגם אין חותכין עליו בשאר חי ואין זורקין את הפת אפלו לא ממאים וכן שאר אוכלין חסור לזרבי במידי דממאים: **וְלֵא** בימות הגשמים אע"כ שדאגחים אין האכל נמאס בתוכו מ"מ כשהן נוטלים בטיט נמאסים ומיהו עכשז שדרכן לזרק פחים בבית חתנים צריך לזהר שלא זרקוים אלא במקום נקי:

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

ולא אמרו אלא דלא אקדימו הך -

וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא דְלֹא אֶקְדִּימוּ הֵנָּה וואָזמון צעלייהו בדוכתייהו, אַבָּל אַזְמון צעלייהו בדוכתייהו — פֿרח זײַמון מײַנײַהוּ.^(א)אָמר רַבָּא: מָנָא אָמִינָא לָהּ — דִּתְנָנוּ: מִטָּה שְׁנַגְנִיבָה חֲצִיָּה, או שְׁאֲבָדָה חֲצִיָּה, או שְׁחַלְקוּהָ אַחֲיו או שׁוּתַפִּין — טְהוֹרָה. הַחֲזִירוּהָ — מְקַבְּלַת טוּמְאָה מִכָּאן וּלְהֵבֵא. מִכָּאן וּלְהֵבֵא — אֵין, לְמַפְרַע — לֹא. אֶלְמָא, פִּינּוּ דְּפִלְגּוּיָה — פֿרח לֵה טוּמְאָה מִיַּנְיָה. הָכָא גַּמִּי פִּינוּ דְּאָזְמון צעלייהו, פֿרח זײַמון מײַנײַהוּ. יִשְׁתִּי חֲבוּרוֹת וכו'. תָּנָא: אִם יֵשׁ שָׁמַשׁ בִּינֵיהֶם — שָׁמַשׁ מְצַרְפָּן.^(א)אֵין מְבַרְכִין עַל הַיֵּין. תְּנוּ רַבְּנָנוּ: יֵין עַד שְׁלֹא נִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם — אֵין מְבַרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן" אֶלָּא "בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ". וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לְיָדִים. מִשְׁנַתָּן לְתוֹכוֹ מַיִם — מְבַרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן", ואֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לְיָדִים, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: בֵּין כֶּה וּבֵין כֶּה, מְבַרְכִין עָלָיו "בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן" ואֵין נוֹטְלִין הֵימְנוּ לְיָדִים. 'כְּמֵאן אֶזְלָא הָא דְאָמַר שְׁמוּאֵל: עוֹשֶׂה אֲדָם כָּל צָרְכָיו בַּפֹּת, כְּמֵאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. "אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מוֹדִים חֻכָּמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּכוּס שֶׁל בִּרְכָה שְׁאִין מְבַרְכִין עָלָיו עַד שְׂיתֵן לְתוֹכוֹ מַיִם. מֵאִי טַעְמָא? אָמַר רַב אוֹשְׁעִינָא: בְּעֵינָן מַצּוּה מִן הַמּוֹבָחָר. וּרַבְּנָנוּ, לְמֵאִי חֲזִי? אָמַר רַבִּי זִירָא חֲזִי לְקוּרְיֵיטִי.^(א)תְּנוּ רַבְּנָנוּ: אֲרַבְּעָה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בַּפֹּת: אֵין מְנַיְחִין בְּשֹׁר חֵי עַל הַפֹּת. ואֵין מַעְבִּירִין כּוּס מִלֵּא עַל הַפֹּת. ואֵין זוֹרְקִין אֶת הַפֹּת. ואֵין סוֹמְכִין אֶת הַקַּעֲרָה בַּפֹּת. אֲמִימָר וּמָר זוּטְרָא וְרַב אִשִּׁי פִּרְכוּ רִיפְתָּא בַּהֲדִי הֲדָדִי, אֵייתִי לְקוּמֵייהוּ תַמְרִי וְרַמּוּנִי. שָׁקַל מָר זוּטְרָא פִתַּק לְקַמִּיָּה דְרַב אִשִּׁי דִּסְתַנָּא. אָמַר לֵיהּ: לֹא סָבַר לֵה מָר לְהָא דִּתְנִיָּא אֵין זוֹרְקִין אֶת הָאוֹכְלִין? הֵהִיא בַּפֹּת תַנִּיָּא. וְהִתְנִיָּא: כִּשֶּׁם שְׁאִין זוֹרְקִין אֶת הַפֹּת, כֶּה אֵין זוֹרְקִין אֶת הָאוֹכְלִין! אָמַר לֵיהּ: וְהִתְנִיָּא: אַף עַל פִּי שְׁאִין זוֹרְקִין אֶת הַפֹּת, אַבָּל זוֹרְקִין אֶת הָאוֹכְלִין! 'אֶלָּא לֹא קוֹשִׁיָּא, הָא — בְּמִיּדִי דְּמַמָּאִים, הָא — בְּמִיּדִי דְלָא מַמָּאִים.^(א)תְּנוּ רַבְּנָנוּ: מִשְׁיַכִּין יֵין בְּצַנּוּרוֹת לִפְנֵי חֲתָן וּלְפָנֵי כֹלָה, זוֹרְקִין לְפָנֵיהֶם קָלִיּוֹת וְאַגּוּזִים בִּימּוֹת הַחֲמָה, אַבָּל לֹא בִימּוֹת הַגָּשָׁמִים. אַבָּל לֹא גְלוּסְקָאוֹת לֹא בִימּוֹת הַחֲמָה וְלֹא בִימּוֹת הַגָּשָׁמִים. אָמַר רַב יְהוּדָה: שִׁכַּח וְהִכְנִים אוֹכְלִין לְתוֹה פִּיו בְּלֹא בִרְכָה — מְסַלְקוֹ לְצַד אֶחָד וּמַבְרָךְ. תַנִּיָּא חֲדָא: בּוֹלְעֵן, וְתַנִּיָּא אֵידֵהּ: פּוֹלְטָן, וְתַנִּיָּא אֵידֵהּ: מְסַלְקוֹ. "לֹא קוֹשִׁיָּא. הָא דִּתְנִיָּא בּוֹלְעֵן בְּמִשְׁקִין. וְהָא דִּתְנִיָּא פּוֹלְטָן בְּמִיּדִי דְלֹא מַמָּאִים. וְהָא דִּתְנִיָּא מְסַלְקוֹ בְּמִיּדִי דְּמַמָּאִים.

במידי

חבורות שפרשו אלו מהן ואזמון עליהו דהני בגון אס היו ארבעה בכל חבורה ונשאר בכל אחת כזי זמון והפוכשים הללו היו צריכים לצאת לשמן קדם שנמרו החבורות את סעדתם: אכל אזמון עליהו - דהני בגון שנצטרפו אלו עמקם לזמון בלחמי' לעיל קורין לו ויתמנים עליו וברכו החבורות ואלו לא היו גם אלא כזי נבדק וברוך הוא ועכשו הם באים לבדך לא תמני דפרח מנייה חובת זמון ותו לא דער עליהו: מטה - טמאה שננגבה חציה: אלמא בין דפגגוה - פקע גם מטה מנה ונשם טמאה אע"ג דהער הדרה ודרי היא מטה לא הדרה טמאתה הכא גמי בין דפקע גם שלשה מנייה בהפרדס ונשם זמון ע"י שזמנו הראשונים עליהם אע"ג דהדרי לכלל גם שלשה לא הדרי לכלל זמון אכל כי לא אזמון לא פקע חובת זמון מהן אף לפי פרידקס: אס יש שמש ביניהם - שמשמש לשמים: שמש מצרפן - אע"פ שאין אלו רואין את אלו בגון זריעה פרסה ביניהם: אין מבדקין עליו ב"פ האנן - לפי שהיה יינס חזק מאל ואין ראוי לשמיה בלא מים הלכך אכתי לא אשתני למעלייתא ולא זו מבדקתו הראשונה ודרי הוא בענבים וברכתו ב"פ העץ: ונוטלין ממנו לזדים - דשם מים עליו דמי פרות בעלמא מקרי: משנתן לתוכו מים - גם יין עליו ואין נוטלין אלא במים. לשון אחר הכי גרסי' יין עד שלא נתן לתוכו מים מבדקין עליו ב"פ העץ ואין נוטלין הימנו לזדים משנתן לתוכו מים מבדקין עליו בורא פרי האנן ונוטלין הימנו לזדים דדרי רבי אליעזר וחס"א בין כך ובין כך מבדקין עליו ב"פ האנן ואין נוטלין ממנו לזדים וטעמיהו דרבנן משום הפסד אוכלין כך מצאתי בבבבבב גדולות אצל קדוש והבדלה ובדקתי במוספתא ולא גרסינן בה הכי אלא כמו שהוא בפסרים: כר"א - דאמר נוטלין הימנו לזדים ולא חיש להפסד אוכלין: למאי חזי - לשמיה דמבדקין עליו ברבת היין: לקריטוי - פיישו"ן בלע"ז ובבשון חכמים אנומלית ואנומיתית: אין מעבירים כוס מלא על הפת - שלא יפסק על הפת ותהא הפת בזויה: פתקן - זרקו: דסתנא - אמינישטרישו"ן בלע"ז מנה של בשר מבשל: מידי דממאים - שמתמשך בזריקתו בגון תאנים שבשלו כל גרסם ומיתים: דלא ממאים - רמון ואנא וכל דבר קשה: ממשיכן יין בצנורות - משום סימן טוב ואין פאך משום בזיון והפסד לפי שמקבלים אותו בראש פי הצנור בבלי: בימות החמה - שאין טיט בדרכים: אכל לא גלוסקאות - שהרי אף בימות החמה הן נמאסין בזריקתן: בולען - בלא ברכה: פולטן - ומבדק וחוזר ואוכלן: משקין - בולען שאי אפער לסלקן לאחד מלוגמיו ולבדך ולא לפולטס שמפסיקו: פולטן במזי דלא ממאים - כמה שנתנו בפיו ויכול לחזר ונלאוכלו:

(פ"ג) אין אוכלין אוכלין באלכלין לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים תמה דאמרין לקמן ד' דברים נאמרו בכוס של ברכה וי"ל דבעינן שתתנו חי לתוך הכוס ואח"כ יתננו חי גמי בעינן חי מן החבית אי גמי קאי אכוס עצמו ומאי חי שלם בלחיתא במכות (ד' טז:) רסן ט' גמלים ויחדד חי וכו' אלמא דאותו חי הינו שלם ה"נ בעינן שהיה הכוס שלם בלא שבירה: **לְמֵאִי** חזי פיי ונלמאי אשתני לעלויה ומשני לקריטוי וכן הלכה ברבנן דיון חי מבדקין עליו בורא פרי האנן דאמרין (פסחים קח:) שפאין חי וצא: **אֵין** זוורמיו את האבילים בהני שלשה מוזה שמואל אין מעבירין כוס מלא על הפת וגם אין חותכין עליו בשאר חי ואין זורקין את הפת אפלו לא ממאים וכן שאר אוכלין חסור לזרבי במידי דממאים: **וְלֵא** בימות הגשמים אע"כ שדאגחים אין האכל נמאס בתוכו מ"מ כשהן נוטלים בטיט נמאסים ומיהו עכשז שדרכן לזרק פחים בבית חתנים צריך לזהר שלא זרקוים אלא במקום נקי:

 מסורת חש"ס

א משנה כלים

ב תוספתא ברכות

ג בבא בתרא עז:

ד מסכת זרך ארץ רבה; אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קמט

ה משנה עבודה זרה; תוספתא עבודה זרה; עבודה זרה מח:

מסורת הש"ס
 א נדרים סו; משנה נדרים
 ב אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קיב
 ג אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש
גליון הש"ס
 גמ' אל תטול חלוקד. מג"א סי' ד סק"א:
תורה אור השלם

יקמלא פי תהלתך קלי־היום תפארתך [תהילים עא, ח]

ויאמר יהוה אלי־שטן ויגער יהוה בד שטן ויגער יהוה בד הבחר בירושלם הלא זה אוד מצל מאש [זכריה ג, ב]

וקנפתי אמר נפתיי שבע רצון ומלא ברפת יתנה ים ודרום ירשה [דברים לג, כג]

שאר־זכם קדש וברכו את־יהוה [תהילים קלד, ב]

בַּמִּדִּי דָּלָא מִמָּאִים נָמִי – לָמָּה לִי פּוֹלֵטָן לְסַלְקִינְהוּ לְצַד אַחֵד: מִי שְׂאֵכֵל נִשְׁתַּה וְלֹא בִּדְרָךְ – מַעֲקָרָא גִבְרָא לֹא חֲזִי תַמְהָ וְהֵלֵא טַמָּא חֲיִינוּ אִסּוּר לְבָרָךְ וּבִקּוּנְטֹרֶם פֶּרֶשׁ דְּבַעְלֵי חַיִּין: מַהוּ שְׁיַחזֹר וְכוּ' – לֹאחֵר אֲכִילָה וְשִׁתְיָה: יַחזֹר וַיֵּאכֵל שׁוּם אַחֵר – כְּדִי שְׁיַסְרִיחַ יוֹתֵר כְּלוּמַר יוֹסִיף עַל סַרְחוּנוּ וַיַּעֲשֶׂה בִּרְכָה לְבִטְלָה: הֲלָכָךְ – בִּינּוּ דְאִסּ נִזְכָּר בְּאֻמָּנַע יְכוּל לְבָרָךְ אִפִּי' גָּמַר סַעֲדָתוּ נָמִי וְכוּל לְבָרָךְ: עַל הַטְּבִילָה – אִלְמָא אַע"נ לְטַבֵּל הֲוִיָא בִּרְכָה: דְּתָם מַעֲקָרָא לֹא חֲזִי – דְּרַב טְבִילִית מַשּׁוּם קָרִי הִסּ וּבַעְלֵי חַרְיִין אִסּוּרִים בְּבִרְכוּת שְׁהִס דְּבָרֵי תוֹרָה כְּדִאֲמַרְיֵן בְּפָרָךְ מִי שְׁמַתוּ (בִּרְכוּת ד' כ:) וְדָחוּ מַעֲקָרָא לֹא דָחוּ הֵאז וְלִכִּי מִתְּנּוּ דְזַר מְבָרָךְ אָבֵל הֵאז מַעֲקָרָא אַחֲזִי וְכִינוּ גָמַר' אַדְּחוּ וְהֹאִיל וְאֲדָחוּ אַדְּחוּ: אֲסַפְּרָגוּס – כּוּם שְׁהִיו שׁוֹמְרִים בְּכָל פֶּקֶר אֲלֶבֶדָּא רִיקָנָא לְרַפְּוִסָּה: דְּבַחֲמָרָא עֲסָקִין – דִּאֲמַרְיֵן לְקַמֵּן בְּשִׁמְעִתּוֹן אֲסַפְּרָגוּס לְלַע"ט וְיַפֵּה וְאוֹקְמִינּוּ בְּשָׁל יִין וְסִימֵן לַע"ט לֵב עֵין כּוּחוֹל: וּכ"ש לִבְנֵי מַעֲסִים – הֲשִׁיחַ הִיא כְּלָנ' בְּדַחֲמָרָא קִתְּנִי וּכ"ש לִבְנֵי מַעֲסִים: וְהַתְּנִיָּא – לְקַמֵּן לִרְמ"ת קִשָּׁה אֲסַפְּרָגוּס שֶׁל יִין וְסִימֵן רְמ"ת רֹאשׁ מַעֲסִים תַּחֲתוֹנִיּוּת: כִּי תַנִּיָּא הֵהִיא – דְּקִתְּנִי וּכ"ש לִבְנֵי מַעֲסִים: בִּינוּ מִיָּשׁוּן – שֶׁל ג' שְׁנִים כְּדִתְּנָן בְּבִבְבֹּא בְּתָרָא (ד' צח.) יֵשׁוּ מִשָּׁל אֲשַׁתְּכַד מִיָּשׁוּן שֶׁל שְׁלֹשׁ שְׁנִים: הַוְנִס יִין שְׁאִי טוּעִים – כְּפֻקֶּדֶשׁ יְהֵא עֲלֵי יִין שְׁאִי טוּעִים: אֲלֹא חִי – יִין חִי שְׁאִינוּ מְמוּנ: אִין מַפְסִיקִין בּוֹ – אֲלֹא שׁוֹמְתָה בְּצַת אַחַת: וְאִין סוּמְכִין אֹתוֹת – לֹאֲכֹל אַחֲרָיו מִיָּד: בְּדַחֲמָרָא – סוּמִיכְתּוּ בַּפֶּת: בְּדַשְׁכָּרָא – סוּמִיכְתּוּ בְּמִינוּ אִסּ שְׂכַר תַּחֲנִיִּס סוּמְכוּ בַּתַּחֲנִּיִּס וְאִסּ שֶׁל תַּמְרִים הִוא סוּמְכוּ בַּתַּמְרִים: לּוֹקָה – בַּחֲלוּ: בְּדַחֲמָרָא – לֹא יִרוּק: בְּדַשְׁכָּרָא – אִסּ לֹא רִק מִיּוֹם הַבָּאִיס בְּפִיו אַחֲרָיו לּוֹקָה: אֲפֵלוּ בַּפְּנֵי הַמֶּלֶךְ – יִרוּק וְלֹא יִסְתַּכּוּ: סוּרִיָּאל – מִלְּאֲךָ חֲשׁוּב לְבֹא לִפְנֵי הַקֹּדֶ"ה: אֵל תַּטֹּל חֲלוּקָךְ – שְׁחִרְיַת מִיָּד הַשֹּׁמֵשׁ אֲלֹא אַתָּה בְּעַצְמָךְ כּוֹלְהוּ מִמָּקוֹם שְׁהוּא שֵׁם וּתְלַבְּשֵׁנוּ: תַּכְסַּפִּית – עֵס חֲבוּרַת שְׁדִים: אִיסְתַּלְגְּנִית – עֵס חֲבוּרַת מִלְּאֲכֵי חַבְלָה: אִימַתִּי יֵבֹא אֶדֶם לִידֵי אַחֵד מִן הַדְּבָרִים הֵלְלוּ וַיִּלְכְּד – רַבִּי יִשְׁמַעֲשֵׁל עָלָה לְרִקְוֵעַ עַל יָדֵי שֵׁם בְּבִרְיָתָא דְּמַעֲשֶׂה מִרְכַּבָּה: גִּזְא – כַּתָּל: כּוּם שֶׁל בִּרְכָה – בִּרְכַּת הַמּוֹזֵן: הִדְחָה וּשְׁטִיפָה וְכוּ' – כּוּלְהוּ מִפְּרַשׁ לֵהוּ וְאִלוּ: מִן הַקִּרְקַע – אִסּ ע"נ קִרְקַע הַסָּב וְאִסּ עַל גְּבִי שְׁלָחוּ מַנְבִּיּהוּ מִן הַשְּׁלָחוּ: בְּמַתְנָה – דְּרָךְ דּוֹרוּן וְחִשְׁבּוּת: לֹאֲנָשִׁי בִּיתוֹ – לֹאֲשִׁתּוֹ: חִי – שְׁמוּחָגוּ בְּמִיּוֹם אַחֵר שְׁתַּנּוּ כְּכוּם חִי אָבֵל לְבָרָךְ עֲלִיו חִי הֵא אֲמַרן בְּמַתְנִי' אִין מְבָרְכִין אִי נָמִי חִי בְּלַע"ז פִּרִּיש"ק לְהַבִּיאוּ מִן הַקְּבִיט לִשְׁמֹן: מַעֲטָרְהוּ בַּתְּלִמִּידִים – תַּלְמוּדִיו סוּבְבִין אֹתוֹ כְּשֶׁהוּא מְבָרָךְ: בְּנִמְלוּ – כּוּסוֹת: וּבִבְרַפְת הֶאָרֶן – כְּשִׁמְעִיַע לְבִרְכַּת הֶאָרֶן מוֹסִיף עָלֶיהָ: מַעֲטָף – בְּטִילִיתוֹ:

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

מַעֲקָרָא גִבְרָא לֹא חֲזִי תַמְהָ וְהֵלֵא טַמָּא חֲיִינוּ אִסּוּר לְבָרָךְ וּבִקּוּנְטֹרֶם פֶּרֶשׁ דְּבַעְלֵי חַרְיִין אִסּוּרִים בְּבִרְכוּי תוֹרָה וי"ל דְּמִרְי בְּטְבִילַת גְּרִיס וּמִפְּנֵי אֹתָהּ טְבִילָה הֲצִרִיכוּ לְכָל שְׂאֵר טְבִילוֹת לְבָרָךְ לֹאחֵר טְבִילָה וְכוּ' בִּנְט"י שְׁפַעְמִיּוֹס אֶדֶם בָּא מִצִּית הַכֶּסֶּף וְאִין אֶדֶם רָאוּי לְבָרָךְ עַד לֹאחֵר הַטְּבִילָה נִהְגוּ הָעַם לְבָרָךְ כֹּל שְׂאֵר בִּרְכַּת יָדִים לֹאחֵר גְּטוּלָה: אִין לָנוּ אֲלֹא אֲרַבְּעָה דְּבָרִים וּמִיּהוּ לֹא מַשְׁמַע (כּו) דְּפִלְגִי ר' יוֹחָנָן אֶהֱיֹא דְנוֹתָנוּ לִימִינוּ כְּדִאֲמַרְי' לְקַמֵּן א"ר יוֹחָנָן רֹאשׁוֹנִים שְׁאֵלוּ מַה שְׁתַּסַּנַּע שְׂמֹאל לִימִין מַשְׁמַע שְׂכַן הָיוּ נוֹהָגִים. וּמִיּהוּ מְדַהֲמוּרְאִיס הָיוּ עוֹשִׂים עַטוּר וְעַטוּף מַשְׁמַע שְׁהָיוּ מִחְמִירִים עַל עַצְמָן וְהָיוּ נִזְהָרִים בְּכָלוּ וּלְפִיכָךְ יֵשׁ לְהַחמִיר בְּכוּם שֶׁל בִּרְכָה: **שְׁטִיפָה** חִי וּמִלֵּא וַיְהוּלְמִי דְסוּף פִּרְקוּן א"ר אַחֲא שְׁלָשָׁה דְבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּכוּם שֶׁל בִּרְכָה מִלֵּא עַטוּר וּמוּדָח וּשְׁלָשְׁתָן מְקָרָא נִפְתְּלִי שְׂבַע רַעוֹן וּמִלֵּא בִּרְכַּת ה' שְׂבַע עַטוּר רַעוֹן מוּדָח וּמִלֵּא כְּמַשְׁמַעוֹ: **שְׁטִיפָה** מִבְּחוּץ וַחֲדָחָה מִבְּפָנִים וּפִי' ר"י דְּוָקָא שְׁאִין הַכוּם יַפֵּה שְׁיַס בּוֹ שְׁיוּרֵי כּוּסוֹת אָבֵל אִסּ הִוא יַפֵּה בְּלֹא דְכִי שְׁפִיר דְּמִי דָּלָא בְּעֵינָן אֲלֹא שְׁיֵהֵא כּוּם שֶׁל בִּרְכָה יַפֵּה: **זוֹכָה** לְשָׁנֵי עוֹלָמוֹת פִּי' הִרַב רַבִּי יוֹסֵף מַמְרֶשֶׁלִינִי"א מְדַהֲנָה לִיָּה לְמַכְתָּב יָם וְדָרוּס קָשׁ וְכַתָּב וְקִשָּׁה דְרִי יו"ד ה"א יַתְרָה וְכוּ' ד"ה"א נִבְרָאוּ שְׁנֵי עוֹלָמוֹת כְּדִאֲמַרְיֵן בְּהַתְּכַלֶּת (מִנְחוֹת ד' כט:) כִּי בְּיָה ה' צוּר עוֹלָמִים (אֵל תִּקְרִי צוּר אֲלֹא צַר וְכו')**: שְׂמֹאל** מַהוּ שְׁתַּסַּנַּע לִימִין בְּכוּסוֹת גְּדוּלוֹת מִיָּרֵי אוֹ בִּרֹאשׁ חֲדָשׁ טְבַת שְׁחָל לַהֲוִית בְּשַׁבָּת שְׁהוּא בְּחֻנְכָּה אוֹ בְּנִשְׁוֹאִין (צִרִיךְ לְהֶאָרִיךְ בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן:

בְּמִידֵי דָּלָא מִמָּאִיס נָמִי, לְסַלְקִינְהוּ לְצַד אַחֵד וְלִיבְרָה? **תַּרְגָּמָה רַב יַצְחָק סַקְסָסָה** קַמִּיָּה דְרַבִּי יוֹסִי בַר אֲבִין מַשְׁמִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן: **מַשּׁוּם שְׁנֶאֱמַר "וּמִלֵּא פִי תַהֲלֶתָה"**. בְּעוֹ מִיַּנְיָה מִרַב חֲסִדָּא: **מִי שְׂאֵכֵל וְשִׁתָּה וְלֹא בִרָה**, מַהוּ שְׁיַחזֹר וּיִבְרָה? אָמַר לָהּ: **מִי שְׂאֵכֵל שׁוּם וְרִיחוֹ נוֹדֵף, יַחזֹר וַיֵּאכֵל שׁוּם אַחֵר כְּדִי שְׁיֵהֵא רִיחוֹ נוֹדֵף?!** **"אָמַר רַבִּינָא:** הֲלָכָה אֲפִילוּ גָמַר סְעוּדָתוֹ, יַחזֹר וּיִבְרָה. **דִּתְנִינָא: טַבֵּל וְעָלָה, אוֹמַר בְּעַלְיִיתוֹ "בִּירוּהָ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַטְּבִילָה"**. יוֹלָא הִיא, הֵתָם – מַעֲיַקְרָא גִבְרָא לֹא חֲזִי, הֲכָא – מַעֲיַקְרָא גִבְרָא חֲזִי, וְהוֹאִיל וְאִידְחִי – אִידְחִי. **תְּנוּ רַבָּנָן: אֲסַפְּרָגוּס – יַפֵּה לָלֵב וְטוֹב לַעֲנִינִים, וְכָל שְׂכָן לִבְנֵי מַעֲסִים. וְהַרְגִּיל בּוֹ – יַפֵּה לְכָל גּוֹפּוֹ. וְהַמְשַׁתְּכַר הִימָנוּ – קִשָּׁה לְכָל גּוֹפּוֹ. מְדַקְתְּנִי יַפֵּה לָלֵב, מְכַלֵּל דְּבַחֲמָרָא עֲסָקִינוּ, וְקִתְּנִי: וְכָל שְׂכָן לִבְנֵי מַעֲסִים. וְהַתְּנִיָּא: לְלַע"ט – יַפֵּה, לְרַמִּית" – קִשָּׁה!^(כ) **כִּי תַנִּיָּא הֵהִיא, בְּמִיּוּשָׁן. בְּדָתְנָן: קוֹנָם יִין שְׁאֲנִי טוּעִם, שְׁהַחֲזִין קִשָּׁה לִבְנֵי מַעֲסִים. אָמְרוּ לוֹ: וְהֵלֵא מִיּוּשָׁן יַפֵּה הוּא לִבְנֵי מַעֲסִים! וְשִׁתַּךְ – אִסּוּר בְּחִדָּשׁ, וּמוּתָר בְּמִיּוּשָׁן. שְׁמַע מִיַּנְיָה. תְּנוּ רַבָּנָן: שְׁשִׁשׁ דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּאֲסַפְּרָגוּס: אִין שׁוֹתִין אוֹתוֹ אֲלֹא כְּשֵׁהוּא חִי וּמִלֵּא: מְקַבְּלוּ בִּנְיִין וְשׁוֹתָהוּ בְּשִׁמְאָל; וְאִין מְשִׁיחִין אַחֲרָיו, וְאִין מַפְסִיקִין בּוֹ; וְאִין מַחזִירִין אוֹתוֹ אֲלֹא לְמִי שְׁנֹתָנוּ לוֹ; וְרַק אַחֲרָיו; וְאִין סוּמְכִין אוֹתוֹ אֲלֹא בְּמִינוּ. וְהַתְּנִיָּא אִין סוּמְכִין אוֹתוֹ אֲלֹא בַּפֶּת! לֹא קִשְׂיָא, הָא – בְּדַחֲמָרָא, הָא – בְּדַשְׁכָּרָא. תְּנִי חֲדָא לְלַע"ט יַפֵּה, לְרַמִּית" קִשָּׁה. וְתַנִּיָּא אִידְהָ: לְרַמִּית" יַפֵּה, לְלַע"ט קִשָּׁה! לֹא קִשְׂיָא, הָא – בְּדַחֲמָרָא, הָא – בְּדַשְׁכָּרָא. תְּנִי חֲדָא: רַק אַחֲרָיו – לּוֹקָה. וְתַנִּיָּא אִידְהָ: לֹא רַק אַחֲרָיו – לּוֹקָה! לֹא קִשְׂיָא, הָא – בְּדַחֲמָרָא, הָא – בְּדַשְׁכָּרָא. אָמַר רַב אֲשִׁי: הַשְׁתָּא דִּאֲמַרְתָּ לֹא רַק אַחֲרָיו לּוֹקָה, מִימִיו נִזְרָקִין אֲפִילוּ בַּפְּנֵי הַמֶּלֶךְ.^(כא) אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְיָאל בֶּן אֱלִישִׁעַ: שְׁלָשָׁה דְּבָרִים סַח לִי סוּרִיָּאל שַׂר הַפָּנִים: אֵל תַּטּוּל חֲלוּקָה בְּשַׁחֲרִית מִיָּד הַשֹּׁמֵשׁ וְתַלְבַּשׁ. וְאֵל תַּטּוּל יָדֶיךָ מִמִּי שְׁלֹא נָטַל יָדָיו. וְאֵל תַּחזִּיר כּוּם אֲסַפְּרָגוּס אֲלֹא לְמִי שְׁנֹתָנוּ לָךְ – מַפְנִי שְׁתַּכְסַּפִּית, וְאֲמַרִי לָהּ, אֲסַתְּלַגְנִית שְׁל מִלְּאֲכֵי חַבְלָה מְצַפִּין לוֹ לְאָדָם, וְאוּמְרִים: אִימַתִּי יֵבֹא אָדָם לִידֵי אַחֵד מִדְּבָרִים הֵלְלוּ וַיִּלְכְּד.^(כב) אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, שְׁלָשָׁה דְּבָרִים סַח לִי מִלְּאָה הַמּוֹת: אֵל תַּטּוּל חֲלוּקָה שַׁחֲרִית מִיָּד הַשֹּׁמֵשׁ וְתַלְבַּשׁ. וְאֵל תַּטּוּל יָדֶיךָ מִמִּי שְׁלֹא נָטַל יָדָיו. וְאֵל תַּעֲמוּד לִפְנֵי הַנָּשִׁים בְּשַׁעַה שְׁחוּזָרוֹת מִן הַמֶּת, מַפְנִי שְׁאֲנִי מְרַקֵּד וּבָא לְפָנֶיהָ וְחַרְבִּי בְּיָדִי וַיֵּשׁ לִי רִשׁוֹת לַחֲבֵל. וְאִי פִגַּע, מַאי תַקַּנְתִּיהָ? לִינִשׁוּף מְדוּכַתִּיהָ אֲרַבַּע אַמּוֹת, אִי אֵיכָא נִהְרָא – לַיעֲבָרֶיהָ, וְאִי אֵיכָא דִּרְכָּא אַחֲרִינָא – לִיזִיל בֵּה, וְאִי אֵיכָא גּוּדָא – לִיקוּ וְאַחוּרָא, וְאִי לֹא – לִיַּהֲדַר אֲפִיָּה וְלִימָא: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשָּׁטָן יִגְעַר ה' בָּךְ וּגּוֹ"י עַד דְּתַלְפִּי מִיַּנְיָה. "אָמַר רַבִּי זִירָא אָמַר רַבִּי אַבְהוּ, וְאֲמַרִי לָהּ בְּמַתְנִיָּתָא תַנָּא: עֲשֶׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּכוּם שֶׁל בִּרְכָה: טַעוֹן הִדְחָה וּשְׁטִיפָה. חִי וּמִלֵּא. עֵיטוּר וְעִיטוּף. נוֹטְלוּ בְּשִׁתֵּי יָדָיו, וְנוֹתָנוּ בִּימִין. וּמַגְבִּיּהוּ מִן הַקִּרְקַע טַפַּח, וְנוֹתָן עֵינָיו בּוֹ. וַיֵּשׁ אוּמְרִים: אָף מִשְׁגָּרוּ בְּמַתְנָה לֹאֲנָשִׁי בִיתוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָנוּ אִין לָנוּ אֲלֹא אֲרַבְּעָה כִּלְכַּד: הִדְחָה, שְׁטִיפָה, חִי, וּמִלֵּא. תַנָּא: הִדְחָה – מִבְּפָנִים, וּשְׁטִיפָה – מִבְּחוּץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְבָרָה עַל כּוּם מִלֵּא – נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים, שְׁנֶאֱמַר: "וּמִלֵּא בִרְכַּת ה' יָם וְדָרוּם יִרְשֶׁה". רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא אוֹמַר: זוֹכָה וְנוֹחַל שְׁנֵי עוֹלָמִים, הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא. 'עֵיטוּר. רַב יְהוּדָה מַעֲטָרְהוּ בַּתְּלִמִּידִים, רַב חֲסִדָּא מַעֲטַר לִיָּה בְּנִטְלִי. אָמַר רַבִּי חֲנָן: וּבְחִי. אָמַר רַב שְׁשֵׁת: וּבִבְרַפְת הָאָרֶץ. עֵיטוּף. רַב פִּפְּא מַעֲטַף וְיָתִיב. רַב אֲסִי פְרִיס סוּדְרָא עַל רִישִׁיָּה. 'נוֹטְלוּ בְּשִׁתֵּי יָדָיו. אָמַר רַבִּי חִינָנָא בַר פִּפְּא: מַאי קָרָאָה? – "שְׂאוּ יָדֵיכֶם קִדְשׁ וּבִרְכוּ אֶת ה'". וְנוֹתָנוּ לִימִין. אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רֹאשׁוֹנִים שְׁאָלוּ: שְׂמֹאל מַהוּ שְׁתַּסַּיַּע לִימִין? אָמַר רַב אֲשִׁי: הוֹאִיל וְרֹאשׁוֹנִים אֵיבָעָא לָהּ וְלֹא אֵיפִשְׁט לָהּ,****

אָנָן

נא.

 עיון משפּט בר מצוה

א מוּי' פּי"א מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, טוש"ע יו"ד סי'

רסח סעי' ב:

ב מוּי' פז' מהל' ברכות הל' ב, טוש"ע או"ח סי' קסז סעי' ח:

ג טוש"ע או"ח סי' ד סעי' יא:

ד טוש"ע יו"ד סי' שנט סעי' ב:

ה מוּי' פז' מהל' ברכות הל' טו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי'

קפג סעי' א ב ג:

ו מוּי' פז' מהל' ברכות הל' טו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי'

קפג סעי' א ב ג:

ז טוש"ע או"ח סי' קפג סעי' ד:

נא:

עין משפט נר מצווה

א סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפג סעי' ד: ב סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפג סעי' ד: ג סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפג סעי' ד: ד סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפג סעי' ד: ה מו"י פז' מהל' ברכות הל' טו, טוש"ע או"ח סי' קפג סעי' ו: ו מו"י פד' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפג סעי' ט: ז מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' ו: ח מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' ז, סמג עשין נט, טוש"ע או"ח סי' ערא סעי' י: ט מו"י פט' מהל' ברכות הל' ח: י מו"י פט' מהל' ברכות הל' ט:
יא מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כה, סמג עשין כז, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' קעד סעי' יב: יב מו"י פז' מהל' ברכות הל' יד, טוש"ע או"ח סי' קעד סעי' ג: יג מו"י פא' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רטו סעי' ב:

בִּרְכָּהּ וּה"ה הַמְסַבֵּין שְׁאִין רָשָׁאין לְהַסִּיחַ דְּבַעֲיָנָן שְׁיִתְּכֶנָּן שׁוּמַעַ וּמַשְׁמִיעַ וְגַם אִין לְהַפְסִיק הַשׁוּמָעִים בְּשִׂיחַת חֲלוּן כְּמוֹ שְׁאִין הַמְבָרֵךְ רָשָׁאי לְהַסִּיחַ וְאִף עַל פִּי שְׁאֵמַר הָתָם (פֶּרֶק בְּמָרָא דר"ה ר' לז:) שְׁמַע תַּשַּׁע תַּקְיָעוֹת בְּתַשַּׁע שָׁעוֹת בַּיּוֹם וְצֹא מִשְׁמַע שֶׁהַשׁוּמַע סָח בִּינְהִינִים וְחָפְלוּ הִכִּי וְצֹא אֶךְ לְבַתְחֻלָּה אִין לַעֲשׂוֹת כּוֹן וּמִיּהוּ נִקְרָא הָהִינוּ זִנְקָא בְּשַׁעֲה שְׁהַמְבָרֵךְ שׁוֹמֵק מַעֲט בִּין בִּרְכָּהּ לְבִרְכָּהּ חָבַל בְּשַׁעֲה שְׁהוּא מְבָרֵךְ. אִם הִיָּה מַדְבַּר חָפְלוּ בְּדִיעֻבַּד לֹא וְצֹא: וְהִלְכְּתָא בְּקֻלָּהּ יוֹשֵׁב וּמְבָרֵךְ לְפִי שְׁבָרְכַת הַמְזוֹן דְּאוֹרִיתָא הִסְמִירוּ בַּהּ לְהִיּוֹת יוֹשֵׁב וּמְבָרֵךְ שְׁהִי עֲשִׂיהַּ דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ כּוֹ מַה שְׁאִין כּוֹן בְּשֹׁאֵר בִּרְכוּת וְהוּא נוֹטְרִיקוֹן וְחָכְלַת וְשִׁבְעַת שָׁב עַת וּבִרְכַּת לְבִרְכַת הַמְזוֹן מִפִּי רַבִּי מִשָּׁה חֶלְבְּרִט: הָדָרן עֲלֵךְ שְׁלָשָׁה שְׂאֵכְלוּ

אַיִן מְסִיחִין עַל כּוּס שֶׁל בִּרְכָּהּ פִּי' רָשָׁי שְׁלֹא יִסִּיחַ (זַעֲרָה) הַמְבָרֵךְ מִשְׁנַתְּנוּ לוֹ כּוּס שֶׁל חָטָן גַּעֲבַד לְחוּמְקָרָא – שְׁלֹא תַסִּיעַ שְׁמַחַל לְיָמִין בְּשַׁעַת בִּרְכָּהּ: שְׁמַעֲהָ וְלִתָּא – שְׁלֹא יִשְׁגֵּר

שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

”אֲנֹן נַעֲבַד לְחוּמְקָרָא. יוֹמַגְבִּיהוּ מִן הַקֶּרְקַע טַפַּח. אָמַר רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מֵאֵי קִרְאָה — כּוּס יְשׁוּעוֹת אָשָׂא וּבָשָׂם הִי אֶקְרָא”.
יְנוּתָן עֵינָיו כּוֹ — כִּי הִיכִי דָלָא נִיסַח דְּעֵתִיה מִינֵיהּ. ”וּמַשְׁגָּרוּ לְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ בְּמַתְנָה — כִּי הִיכִי דִתְתַבָּרָה דְּבִיתָהּוּ. עוֹלָא אֶקְלַע לְבִי רַב נַחְמָן. בְּרִיהּ רִיפְתָא, בְּרִיהּ בִּרְכַת מְזוֹנָא, יְהֵב לִיהּ כֶּסֶּא דְּבִרְכְתָא לְרַב נַחְמָן. אָמַר לִיהּ רַב נַחְמָן: לִישְׁדַּר מָר כֶּסֶּא דְּבִרְכְתָא לִילְתָא. אָמַר לִיהּ: הִכִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִין פָּרִי בִטְנָה שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרָה אֵלֶּא מִפָּרִי בִטְנֹו שֶׁל אִישׁ, שְׁנַאָמַר ”וּבִרָהּ פָּרִי בִטְנָה”. ”פָּרִי בִטְנָה” לֹא נֶאָמַר, אֵלֶּא ”פָּרִי בִטְנָה”. תַּנְיָא נְמִי הִכִּי, רַבִּי נִתָן אוֹמַר: מַנְיִן שְׁאִין פָּרִי בִטְנָה שֶׁל אִשָּׁה מִתְבָּרָה אֵלֶּא מִפָּרִי בִטְנֹו שֶׁל אִישׁ — שְׁנַאָמַר: ”וּבִרָהּ פָּרִי בִטְנָה”, ”פָּרִי בִטְנָה” לֹא נֶאָמַר, אֵלֶּא ”פָּרִי בִטְנָה”. אֲדֹהֲכִי שְׁמַעְהָ לִילְתָא, קָמָה בְּזִיחָרָא, וְעַלְתָּ לְבִי חֲמָרָא, וּתְבִרָא אַרְבַּע מָאָה דִּנְי דַּחְמָרָא. אָמַר לִיהּ רַב נַחְמָן: נִשְׁדַּר לַהּ מָר כֶּסֶּא אַחֲרִינָא, שְׁלַח לַהּ: כָּל הָאֵי גַבְגָּא, דְּבִרְכְתָא הִיא. שְׁלַחָה לִיהּ: מִמַּהְדוּרִי — מִיָּלִי, וּמִסְמָרְטוּטִי — כָּלמִי. ”אָמַר רַב אַסִּי: אִין מְסִיחִין עַל כּוּס שֶׁל בִּרְכָּה. וְאָמַר רַב אַסִּי: אִין מְבָרְכִין עַל כּוּס שֶׁל פּוֹרְעָנוּת. מֵאֵי כּוּס שֶׁל פּוֹרְעָנוּת?” אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כּוּס שְׁנִי. תַּנְיָא נְמִי הִכִּי: הַשּׁוֹתָה כְּפָלִים לֹא יִבְרָה, מִשּׁוּם שְׁנַאָמַר ”הַכּוֹן לְקִרְאָת אֱלֹהֶיהּ יִשְׂרָאֵל”, וְהָאֵי לֹא מִתְקַן. ’אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא תְּנָא: הָאוּכַל וּמַהֲלָהּ מְבָרָה מַעֲוֵמָד, וּכְשֶׁהוּא אוּכַל מַעֲוֵמָד — מְבָרָה מִיוֹשֵׁב, וּכְשֶׁהוּא מִיסֵּב וְאוּכַל — יוֹשֵׁב וּמְבָרָה. וְהִלְכְתָא כְּכוּלָּהּ יוֹשֵׁב וּמְבָרָה.

הדרן עלך שלשה שאכלו מתניי אלו דברים שביין

בֵּית שְׁמַאי וּבִין בֵּית הַלֵּל בִּסְעוּדָה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְבָרָה עַל הַיּוֹם, וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרָה עַל הַיַּיִן. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרָה עַל הַיַּיִן וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרָה עַל הַיּוֹם. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נוֹטְלִין לִידֵּים וְאַחַר כֶּךָּ מוֹזְגִין אֶת הַכּוּס. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מוֹזְגִין אֶת הַכּוּס וְאַחַר כֶּךָּ נוֹטְלִין לִידֵּים. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְקַנֵּחַ יָדָיו בַּמַּפָּח, וּמַנִּיחָה עַל הַשּׁוּלְחָן. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: עַל הַפֶּסֶת.^[כ]
בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית, וְאַחַר כֶּךָּ נוֹטְלִין לִידֵּים. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: נוֹטְלִין לִידֵּים, וְאַחַר כֶּךָּ מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: גֵּר וּמְזוּז, בְּשָׂמִים וְהַבְדְּלָה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: גֵּר וּבְשָׂמִים, מְזוּז וְהַבְדְּלָה. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: ”שִׁבְרָא מְאוּר הָאֵשׁ”, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: ”בּוֹרָא מְאוּרִי הָאֵשׁ”.^[כא]
אִין מְבָרְכִין לֹא עַל הַגֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל גּוֹיִם, וְלֹא עַל הַגֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מִתִּים, וְלֹא עַל הַגֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה. וְאִין מְבָרְכִין עַל הַגֵּר עַד שְׂיֹאוֹתוֹ לְאוּרוֹ. מִי שְׂאָכַל, וְשִׁכַּח וְלֹא בִירָה. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יַחְזוֹר לְמְקוֹמוֹ וּיְבָרֶה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: יְבָרֶה בְּמָקוֹם שְׁנִזְכָּר. וְעַד מַתִּי מְבָרָה? — עַד כְּדִי שְׂיִתְּעַפֵּל הַמְזוּז שְׁבַמְעִיו. ”כָּא לֶהֱן יַיִן אַחַר הַמְזוּז, אִם אִין שָׂם אֵלֶּא אוֹתוֹ כּוּס, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְבָרָה עַל הַיַּיִן וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרָה עַל הַמְזוּז. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרָה עַל הַמְזוּז וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרָה עַל הַיַּיִן.”^[כב]
וְעוֹנִין ”אָמִן” אַחַר יִשְׂרָאֵל הַמְבָרָה, וְאִין עוֹנִין ”אָמִן” אַחַר כּוּתִי הַמְבָרָה, עַד שְׂיִשְׁמַע כָּל הַבִּרְכָּה כּוּלָּהּ.^[כג]
גַּמִּי תֵּנוּ רַבְּנֵי: דְּבָרִים שְׂבִין בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל בִּסְעוּדָה. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְבָרָה עַל הַיּוֹם וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרָה עַל הַיַּיִן. שְׁהִיּוֹם גּוֹרָם לַיַּיִן שְׂיִכְבֹּא, וּכְבָר קִדּוּשׁ הַיּוֹם וְצִדִּיין יַיִן לֹא כָּא.^[כד]
וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרָה עַל הַיַּיִן וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרָה עַל הַיּוֹם. שְׁהִיין גּוֹרָם לְקִדּוּשָׁה שְׁתַּאֲמַר. דְּבָר אַחַר: בִּרְכַת הַיַּיִן תְּדִירָה, וּבִרְכַת הַיּוֹם אֵינָה תְּדִירָה. תְּדִיר וְשְׂאִינֹו תְּדִיר — תְּדִיר קוּדֵם. וְהִלְכָּה כְּדְבָרִי בֵּית הַלֵּל.^[כה]
מֵאֵי ”דְּבָר אַחַר”? וְכִי תִימָא הָתָם תַּרְתִּי וְהָכָא תְּדֹא, הָכָא נְמִי תַרְתִּי נִינְהוּ: בִּרְכַת הַיַּיִן תְּדִירָה וּבִרְכַת הַיּוֹם אֵינָה תְּדִירָה, תְּדִיר וְשְׂאִינֹו תְּדִיר — תְּדִיר קוּדֵם.^[כו]
וְהִלְכָּה כְּדְבָרִי בֵּית הַלֵּל. בְּשִׂטָּא, דְּהָא נִפְקָא בַת קוֹל? ^[כז]
”אִיבְעִית אִימָא קוּדֵם בַת קוֹל. וְאִיבְעִית אִימָא לְאַחַר בַת קוֹל,

וְרַבִּי

 מסורת הש"ס

א סוכה נו; משנה פסחים; פסחים קיד; תוספתא ברכות ב פסחים קג.
ג מסיקתא דרב כהנא; לקמן ג; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי ד תוספתא ברכות ה תוספתא פסחים ו זבחים צא.
ז פסחים קיד.
ח עירובין ו; חולין מד.
ט זבמות יד.

 גליון הש"ס

גמ' ומשגרו לאנשי ביתו. עי' תו"ט ריש סוטה ד"ה רי"א:

 תורה אור השלם
--

כוס:יְשׁוּעוֹת אָשָׂא וּבָשָׂם יְתִנָּה אֶקְרָא [תהילים קטו, יג]
וְאַחַדְדָּ גִבְרָדָּ וְהַרְבֵּד יִבְרַד פִּרְיִי בִטְנָה וּפְרִי־אֲדָמָתָהּ דְּנָגַד וּמִירִשָּׁה וְיִצְהָרָד שַׁר־אֶלְפִידָּ וְעִשְׁתֵּרֵת צֹאנָהּ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְתַת לָהּ [דברים ג, יג]
לכו בה אֲעֻשֶׂה־לָּךְ יִשְׂרָאֵל עֲקֵב מִי־זֹאת אֲעֻשֶׂה־לָּךְ הַכּוֹן לְקִרְאָתִי אֶלֶיָּהּ: יִשְׂרָאֵל [עמוס ד, יב]

לֶהּ כּוּס שֶׁל בִּרְכָּה: קָמָה בְּזִיחָרָא – עֲמָדָה בְּכַעַס: כָּל הָאֵי נִבְגָּא דְּבִרְכְתָא הִיא – כָּל יַיִן שְׁבַחְבִּית כְּכּוּס שֶׁל בִּרְכָּה הוּא שְׁתִּי מִמֶּנּוּ: נִבְגָּא – כּוּס כְּמוֹ לְשֹׁתֵי מֵר אֲנִבְגָּא: מִמַּהְדוּרִי מַלִּי – מִמַּחְזוּרֵי בַּעֲיֹרֹת יִרְבּוּ תְמוּיד דְּבָרִים: וּמִסְמָרְטוּטִי כָלמִי – וּמִמַּשְׁחָקִי בְּגָדִים בְּלוּיִים וּמִמְרָטִים יִרְבּוּ כַּנִּים. כַּנִּים מִתְרַנְּגִנִּי בְּלִמְתָּא: אִין מְסִיחִין – מַשְׁחָחֻזוּ עַד שְׂבִירָה: כּוּס שְׁנִי – שְׁהִיא שֶׁל זּוּגוֹת וְהַעֲוֵמָד עַל שְׁלֹחַנוּ וְשְׁתִּי זּוּגוֹת נֹזֵק עַל יָדֵי שְׂדִים: כְּפֻלִּים – זּוּגוֹת: הַכּוֹן לְקִרְאָת – בְּדְבָרִים נְאִים וְלֹא בְּדְבָרֵי פּוֹרְעָנוּת: מָסַב – בַּמַּטָּה דְּרָךְ הַסֶּבֶה: וְהִלְכְתָא בְּכֻלָּהּ יוֹשֵׁב וּמְבָרֵךְ: הָדָרן עֲלֵךְ שְׁלָשָׁה שְׂאֵכְלוּ אִלּוּ דְּבָרִים וְכוּ' בִּסְעוּגָה – שְׁנִחְלָקוּ בַּהֲלָכוֹת סְעוּגָה: מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם – בְּקִדּוּשׁ שְׁבָתוֹת וַיּוֹמִים טוֹבִים: וְאַחַר כֶּךָּ מוֹחֲנִין אֶת הַכּוּס – יַיִן הֶבֶל לִפְנֵי הַמְזוֹן כְּדֹאמְרִינוּ בְּפֶרֶק פִּיעַד מְבָרְכִין (בִּרְכוּת דף מנ). הַסְבּוּ אַע"פ שְׁנִטְל כּו' הִבִּיאוּ לָהֶם יַיִן וְכוּ' וְהָאֲמַרִי ב"ש נוטלין לִידֵּים וְאַחַר כֶּךָּ שׁוֹתִים אֶת הַכּוּס וְאוֹכְלִים סַעֲדָתָם בַּהֲיֹא גְטוּלָה וּב"ה אוֹמְרִים מוֹחֲנִין אֶת הַכּוּס וְשׁוֹתִין אוֹתוֹ וְאַחַר כֶּךָּ נוֹטְלִין לִידֵּים וּמַעֲמֵא דִתְרַמְיָוּוּ מִפְּרַשׁ בְּגַמְרָא: וּמְקַנֵּחַ יָדָיו בַּמַּפָּח – מַטְטִילַת מַיִם רַאשׁוֹנִים: וּמַנִּיחָה עַל הַשְּׁלֶטָן – וּמְקַנֵּחַ בַּהּ יָדָיו תְּמוּיד מִתְּהַמַּת הַתַּבְּשִׁיל: וּב"ה אוֹמְרִים – עַל הַכּר אוֹ עַל הַפֶּסֶת וְיַנִּיחָה אַחֲרֵי כֵן נָסַם וְקַנַּח בַּהּ יָדָיו תְּמוּיד וּמַעֲמֵא מִפְּרַשׁ בְּגַמ': מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית – מִקּוּם שְׂאֵכְלוּ שֶׁם אִם הַסְבּוּ עַל גַּבִּי הַקֶּרַע מְכַבְּדִים אֶת הַהֶקְרַע אוֹ אִם הַסְבּוּ עַל הַשְּׁלֶטָן מְכַבְּדִין אֶת הַשְּׁלֶטָן מִשְׁיַיְרִי אוּכְלִין שְׁנַתְּפֻזּוּ עֲלָיו: וְאַחַר כֶּךָּ נוֹטְלִין לִידֵּים – מַיִם אַחֲרוּנִים: גֵּר וּמְזוּז – מִי שְׁאִין לוֹ אֵלֶּא כּוּס אֶחָד בְּמוֹצָאי שְׁבָת מַנִּיחוּ עַד לְאַחַר הַמְזוּז וְסוּדָר עֲלָיו גֵּר וּמְזוּז וּבְשָׂמִים וְהַבְדְּלָה כּו': אִין מְבָרְכִים עַל הַגֵּר וְעַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עַבְדִּים וְשֶׁל מִתִּים – טַעַם דְּכּוּלָּהּ מִפְּרַשׁ בְּגַמְרָא: שְׂיֹאוֹתוֹ – שְׂיֵהוּ נְהִינִים מִמֶּנּוּ: עַד כְּדִי שְׂיִתְּעַפֵּל הַמְזוּז – מִפְּרַשׁ שְׁעוּרָא בְּגַמְרָא: מְבָרֵךְ עַל הַיַּין – בְּגַמְרָא מִפְּרַשׁ פִּלְגְּתִיהוּ: עוֹנִין רָמֵן אַחַר יִשְׂרָאֵל הַמְבָרֵךְ – חָפְלוּ לֹא שְׁמַע אֵלֶּא סוּף בִּרְכָּה חָבַל לֹא לְאַחַר כּוּתִי שְׁמָא בִּרְךְ לָהֵר גְּדוּרִים: גַּמ' שְׁהִיִּים גּוֹרֵם לַיַּין שְׂבִיבֹא – כּוּס זֶה לֹא בָּא אֵלֶּא בְּשִׁבְלִי שְׁבָת לְקִדּוּשׁ: וּכְבָר קִדּוּשׁ הַיּוֹם – מַשְׁקֵבְלוּ עֲלָיו אוֹ מַצָּאת הַכּוּכָבִים: וְעַדִּין יַיִן לֹא בָּא – לְשֶׁלֶטָן וּכְשֶׁם שְׂקָדָם לַכְּנִיסָה כֶּךָּ קוּדֵם לְבִרְכָּה: שְׁהִיין גּוֹרֵם לְקִדְשָׁה שְׁתַּאֲמַר – שְׂאִם אִין יַיִן לֹא מִקְדָּשִׁין וְהִמְקַדָּשׁ עַל הַפֶּת גַּם הוּא בְּמִקּוּם יַיִן וּבִרְכַת הַפֶּת קוּדְמַת: תְּדִיר קוּדֵם – נִפְקָא לֹן בַּמַּסְבֵּת זְבָחִים מֵהָאֵי קִרָּא דְּכַתִּיב בְּמוּסַפִּין מְלָבַד עֲלַת הַבָּקָר אֲשֶׁר לַעֲלַת הַתְּמוּיד תַּעֲשֶׂה אֶת אֵלֶּה מְלָבַד מִשְׁמַע לְאַחַר שְׁהַקְרַבְתָּם הַתְּמוּיד תַּקְרִיבּוּ הַמוּסַפִּין וְקָא דְרַשְׁיַן אֲשֶׁר לַעֲלַת הַתְּמוּיד הַבְּתוּב וּמִפָּאן אֶתָּה לְמַד לְכָל הַתְּמוּידִין:

^[1] א סוכה נו; משנה פסחים; פסחים קיד; תוספתא ברכות ב פסחים קג

^[2] מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי ד תוספתא ברכות ה תוספתא פסחים ו זבחים צא

^[3] ז פסחים קיד

^[4] ח עירובין ו; חולין מד

^[5] ט זבמות יד

 מסורת הש"ס

א פסחים קה;; תוספתא ברכות; פסחים קב:

ב תוספתא ברכות

ג פסחים קה:

ד תוספתא כלים בתרא; משנה ברכות; תוספתא ברכות

ה חגיגה כב; משנה כלים ו פסחים קיד.

ז עירובין ו; חולין מד.

ו' יהושע היא – בַּבֶּבֶא מְצִיעָא בְּתַנּוּרָא שֶׁל וַיִּשְׁלָשְׁלוּ – לָשׁוֹן שֶׁלֹּשֶׁלֶת בְּלוּמֵר סוּדָרָן לְאַחַר הַמִּזוּן: וּמֵמָּאִי דב"ש הִיא כּו' – אֲלֵמָא לב"ש מֵאוּר וְאח"כ בְּשָׁמִים וְכוּ בְּרִיתָא גַּמִּי מֵאוּר וְאַחַר כֶּן בְּשָׁמִים קֵאֲמַר אֲלֵמָא ב"ש הִיא וְהִתְנִי יוֹן בְּרִישָׁא מִקָּמִי הִבְדֵּלָהּ: וְדִלְמָא ב"ה הִיא וְאֵלְבָּא דר"מ – דַּתָּנּוּ בְּמִתְנִיתוֹן ב"ה אוֹמְרִים נֵר וּבְשָׁמִים וְאִמֵּר בְּמִתְרָא ר"מ הִיא: לֹא סָלָא דַּעֲתָן – לְאוּקְמִי בְּרִיתָא בְּמִתְנִיתוֹן דְּמִתְנִי' קִתְּנִי מִזוֹן בְּאִמְצַע וּבְרִיתָא קִתְּנִי מִשְׁלָשְׁלוּ בְּלוּ לְאַחֲרֵי ב'ר' יְהוּדָה דִּאֲמַר עַל הַמִּזוֹן שֶׁבִּתְחִלָּה וּמִדְּקִתְּנִי לְרַבִּי יְהוּדָה מֵאוּר וְאח"כ בְּשָׁמִים בֵּית שְׁמַאי הִיא: וּמ"מ קִשְׁיָא – דְּבִרְכַּת הַיּוֹן קִדְּמָה לַהֲבָדְלָהּ: קִדּוּשׁ עֵינַי הוּא וְהִבְדֵּלָה אֲפִיקִי הִיא: בִּרְכָּה טְעוּנָה כּוּם – בִּרְכַּת הַמִּזוֹן דְּקִתְּנִי מֵנִיחוּ לְאַחַר הַמִּזוֹן: וְהִתְנָן – מִתְנִי' בִּפְרָקָיו: בָּא לָהֶן – כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה קֵאֲמַר: אַחַר הַמִּזוֹן – וּבִתְרוֹךְ הַמִּזוֹן לֹא בָּא לָהֶם וּשְׂבָנְמֵרוּ סַעֲדָתָם בָּא לָהֶם לִפְנֵי בִרְכַּת הַמִּזוֹן: מֵאִי לֹא דִשְׁתִּי לִיָּה – וה"ק ב"ש אִם רָצָה מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹן וְשׁוּתָהּ וְאִין צְרִיךְ לַהֲנִיחוּ לְבִרְכַּת הַמִּזוֹן: טְעֻמּוֹ פְּגָמוֹ – לְבִרְכַּת הַמִּזוֹן וּלְקִדּוּשׁ וְלַהֲבָדְלָה בִּפְרָק עֲרָבִי פְּסָחִים (פְּסָחִים ד' קה:). ה"ג אֲלֹא תִרִי תִנְיָאִי אֲלֵבָּא דב"ש – תִּנְיָא דְּמִתְנִי' וְתִנְיָא דר' חֵיא תִנְיָא דְרַבִּי חֵיא אֲלֵבָּא דב"ש אִמֵּר אִין בִּרְכָה טְעוּנָה כּוּם וְתִנְיָא דְּמִתְנִיתוֹן דִּלְעִיל דְרַבִּי יְהוּדָה אֲלִיבָא דב"ש סָבַר בִּרְכָה טְעוּנָה כּוּם: גִּזְרָה שְׁמַא יוֹטְמָאוּ מִשְׁקָין – שְׁנַפְּלוּ בְּאֲחוּרֵי הַכּוּם מִחֲמַת יָדִים דַּתָּנּוּ (פְּרָה פ"ח מ"ו) כָּל הַפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה מִטְּמֵא מִשְׁקִים לְהִיּוֹת תַּחֲלָה וַיִּחְזְרוּ וַיִּטְמְאוּ אֶת הַכּוּם וּב"ש סָבְרִי אִסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכּוּם שְׂאֲחוּרָיו טְמֵאוֹת כַּדְלָקָתוֹ: וְלִטְמוּ יָדִים לְכּוּם – לָמָּה לִיָּה דִּקְאֲמַר מִשְׁקָין שְׂאֲחוּרֵי הַכּוּם בְּלֹא מִשְׁקָין גַּמִּי מִטְּמוּ יָדִים לְכּוּם: אֲלֹא ע"י מִשְׁקָין – שֶׁהַמִּשְׁקָין נִשְׁעִין רֵאשׁוֹנִים מִדְּרֻכָּן וּא"ת כְּלֵי יָאִינוּ מִקְּבֵל טְמֵאָה אֲלֹא מֵאֵב הַטְּמֵאָה הֵנִי מְלִי מִדְּאֲרוּיָתָא וְחֻבְמִים גִּזְרוּ שֶׁהֵיו מִשְׁקִים רֵאשׁוֹנִים מִטְּמֵאִים כְּלֵי גִזְרָה מֵשׁוּם מִשְׁקִים זָב וְזָבָה שֶׁהֵן אֲבוֹת הַטְּמֵאָה כְּגוֹן רֶקוּ וּמִימֵי רַגְלָיו: וּב"ה אוֹמְרִים כּו' – בְּתַקְּסָתָא ה"ג לָהּ וּב"ה אוֹמְרִים אֲחוּרֵי הַכּוּם לַעֲוֹלָם טְמֵאִים דָּבַר אַחַר תַּכְף לִנְטוּי סַעֲוִדָה לְמֵאִי דְחִישִׁיתוּ שְׁלֹא יוֹטְמָאוּ הַיָּדִים אֶת אֲחוּרֵי הַכּוּם לֹא חֲשָׁשׁ הִיא שְׂאֵפְלוּ לְבִתְחִלָּה מִתֵּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי שְׂאֲחוּרָיו טְמֵאִים

וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ הָאֵב (בַּבֶּא מְצִיעָא ל' נט:):

וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ הִיא, דִּאֲמַר: אִין מְשַׁגְּיַחִין בְּבֵת קוּל. ^(ט)וְסָבְרִי בֵּית שְׁמַאי דְּבִרְכַּת הַיּוֹם עֲדִיפָא? וְהִתְנִיָּא: הַנִּכְנָס לְבֵיתוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת, מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְעַל הַמָּאוּר וְעַל הַבְּשָׁמִים, וְאַחַר כֶּן אוֹמֵר הַבְּדִלָּה. וְאִם אִין לוֹ אֶלְא כּוּם אֶחָד, מְנִיחוּ לְאַחַר הַמִּזוֹן וּמִשְׁלָשְׁלוּ בּוּלוֹן לְאַחֲרָיו. וְהָא, מִמָּאִי דְּבֵית שְׁמַאי הִיא? דִּלְמָא בֵּית הַלֵּל הִיא!? ^(י)לֹא סָלָא דַּעֲתָהּ, דְּקִתְּנִי מֵאוּר וְאַחַר כֶּן בְּשָׁמִים, וּמֵאֵן שְׁמַעְתָּ לִיָּה דְּאִית לִיָּה הָאִי סָבְרָא – בֵּית שְׁמַאי, דְּתַנְיָא אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא נִחְלְקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל עַל הַמִּזוֹן שֶׁבִּתְחִלָּה וְעַל הַבְּדִלָּה שֶׁהִיא בְּסוֹף, עַל מָה נִחְלְקוּ – עַל הַמָּאוּר וְעַל הַבְּשָׁמִים. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מֵאוּר וְאַחַר כֶּן בְּשָׁמִים, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: בְּשָׁמִים וְאַחַר כֶּן מֵאוּר. וּמִמָּאִי דְּבֵית שְׁמַאי הִיא וְאֲלִיבָא דְרַבִּי יְהוּדָה, דִּילְמָא בֵּית הַלֵּל הִיא וְאֲלִיבָא דְרַבִּי מֵאִיר!? ^(י)לֹא סָלָא דַּעֲתָהּ, דְּקִתְּנִי הֵכָא בְּמִתְנִיתִין, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נֵר וּמִזוֹן בְּשָׁמִים וְהַבְּדִלָּה, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: נֵר וּבְשָׁמִים מִזוֹן וְהַבְּדִלָּה, וְהֵתָם בְּבִרְיִיתָא קִתְּנִי אִם אִין לוֹ אֶלְא כּוּם אֶחָד, מְנִיחוּ לְאַחַר הַמִּזוֹן, וּמִשְׁלָשְׁלוּ בּוּלוֹן לְאַחֲרָיו. שְׁמַע מִינָּה דְּבֵית שְׁמַאי הִיא וְאֲלִיבָא דְרַבִּי יְהוּדָה. ^(י)וּמִכָּל מְקוֹם קִשְׁיָא. קָא סָבְרִי בֵּית שְׁמַאי שְׁאִנִּי עֵיזְלִי יוֹמָא מֵאַפּוֹקִי יוֹמָא. עֵיזְלִי יוֹמָא, כְּמָה דְּמִקְדַּמִּינָן לִיָּה עֲדִיף. אַפּוֹקִי יוֹמָא, כְּמָה דְּמֵאַחֲרִינָן לִיָּה עֲדִיף, כִּי הִכִּי דִּלְא לָהּוֹי עַלָן כְּמִשׁוּי. וְסָבְרִי בֵּית שְׁמַאי בִּרְכַּת הַמִּזוֹן טְעוּנָה כּוּם? וְהָא תַּנּוּ: בָּא לָהֶם יַיִן לְאַחַר הַמִּזוֹן, אִם אִין שָׁם אֶלְא אוֹתוֹ כּוּם, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כֶּן מְבָרֵךְ עַל הַמִּזוֹן, מֵאִי לֹא דְּמְבָרֵךְ עֵילְוִיָּה וְשִׁתִּי לִיָּה? לֹא, דְּמְבָרֵךְ עֵילְוִיָּה וּמַנַּח לִיָּה. "וְהָאֲמַר מֵר הַמְּבָרֵךְ צְרִיָּה שְׂעִיטְעוּם! – דְּטַעִים לִיָּה. וְהָאֲמַר מֵר טַעֲמוּ פְּגָמוּ! – דְּטַעִים לִיָּה בִּידִיָּה. וְהָאֲמַר מֵר שֶׁל בִּרְכָה צְרִיָּה שְׁעוּר, וְהָא קָא פָּחִית לִיָּה מְשִׁיעוּרִיָּה! – דְּנַפִּישׁ לִיָּה טַפִּי מְשִׁיעוּרִיָּה. וְהָא אִם אִין שָׁם אֶלְא אוֹתוֹ כּוּם קִתְּנִי! – תִּרִי לֹא הָוִי וּמַחֲד נַפִּישׁ. וְהָא תַנִּי רַבִּי חֵיָּיא: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְשׁוּתָהּ וְאַחַר כֶּן מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמִּזוֹן! אֶלְא תִרִי תִנְיָא, וְאֲלִיבָא דְּבֵית שְׁמַאי. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים וְכוּ'. ^(י)תַּנּוּ רַבְּנָן, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נוּטְלִין לְיָדִים וְאַחַר כֶּן מוֹזְגִין אֶת הַכּוּם, שְׂאִם אֲתָה אוֹמֵר מוֹזְגִין אֶת הַכּוּם תַּחֲלָה, גִּזְרָה שְׁמַא יִטְמְאוּ מִשְׁקִין שְׂאֲחוּרֵי הַכּוּם מִחֲמַת יָדָיו, וַיִּחְזְרוּ וַיִּטְמְאוּ אֶת יָדִים לְכּוּם! "יָדִים שְׁנִיּוֹת הֵן, וְאִין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין אֶלְא עַל יָדֵי מִשְׁקִין. וּבֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: מוֹזְגִין אֶת הַכּוּם וְאַחַר כֶּן נוּטְלִין לְיָדִים. שְׂאִם אֲתָה אוֹמֵר נוּטְלִין לְיָדִים תַּחֲלָה, גִּזְרָה שְׁמַא יִטְמְאוּ מִשְׁקִין שְׂבִידִים מִחֲמַת הַכּוּם, וַיִּחְזְרוּ וַיִּטְמְאוּ אֶת הַיָּדִים. "וְנִיטְמִי כּוּם לְיָדִים! – אִין כָּלִי מִטְּמֵא אָדָם. ^(י)וְנִיטְמִי לְמִשְׁקִין שְׂבִתּוּכוּ! – הֵכָא בְּכָלִי שְׁנַטְמָאוּ אֲחוּרָיו בְּמִשְׁקִין עֲסָקִינוּ, דְּתוּכוּ טְהוֹר וּגְבוּ טְמֵא. דְּתַנּוּ: כָּלִי שְׁנַטְמָאוּ אֲחוּרָיו בְּמִשְׁקִין אֲחוּרָיו טְמֵאִים

תוּכוּ

אלו דברים פרק שמיני ברכות

נב.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' טז, טוש"ע או"ח סי' קפב סעי' ג:

ב מו"י פ"א מהל' שאר אבות הטומאות הל' ב:

ג מו"י פז' מהל' שאר אבות הטומאות הל' ה:

ד מו"י פח' מהל' שאר אבות הטומאות הל' א:

ה מו"י פז' מהל' שאר אבות הטומאות הל' ג:

ו מו"י פ"ג מהל' כלים הל' ד:

אֶהֱלֻכְתָּא דְּהֵיאִל דְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ דְּתַנּוּר שֶׁל עֲבָנָי קו"ל כְּרַבִּי יְהוֹשֻעַ וקו"ל כב"ה וי"ל דְּזִנְקָא הֵתָם קֵאֲמַר דְּאִין מְשַׁגְּיַחִין בְּבֵת קוּל דְּהַבַּת קוּל הִיָּה כְּנַגְד הֶרֶב וּכְבָּר אֲמַרָה תוֹרָה אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטּוֹת (שְׁמוֹת כ"ג:ב') אֲבָל ב"ה הִיוּ רַבִּים אַע"פ שְׁמִיתֵי רַבִּי יְהוֹשֻעַ הֵכָא אַע"ג דִּלְא דְּמִי דְּשָׁאֲנִי הֵתָם דְּהַבַּת קוּל הִיָּה כְּנַגְד הֶרֶב הָאִי תִנְיָא סָבַר טַפִּי מְרַבִּי יְהוֹשֻעַ דִּאֲמַר אִין מְשַׁגְּיַחִין בְּבֵת קוּל אַע"פ שְׁהֶרֶב מְסֻנֵּע לְבַת קוּל הוֹאִיל וּב"ש מַחֲדָלִי טַפִּי וּא"ת מ"ש דְּקַדְדוּשׁ וְהִבְדֵּלָה מְבָרְכִין קִדָּם עַל הַיַּיִן וּבְבִרְכַּת הַמִּזוֹן אִין מְבָרְכִין עַד לְאַחַר שֶׁלֹּשׁ בִּרְכוֹת וי"ל דְּהִיכִי נִשְׁבִּיד אִם נִבְרַךְ קִדָּם בִּרְכַּת הַמִּזוֹן א"כ יֵהָא בִּרְכַּת הַמִּזוֹן הִסָּח הַדַּעַת דְּבִשְׁלָמָא בִּשְׁאָר בִּרְכוֹת לֹא עָקַר נִפְשָׁה מִשְׁתַּתָּה דְּקַקְדוּשׁ הִיָּה רוּצָה וְלֹאכַל וּבַהֲבָדְלָה הִיָּה רוּצָה לְשִׁתּוֹת אֲבָל בְּבִרְכַּת הַמִּזוֹן עָקַר נִפְשָׁה מִשְׁתַּתָּה: מְנִיחוּ עַד לְאַחַר הַמִּזוֹן הֵכָא מְשַׁמַּע שְׁמַתָּר לְטַעֵם קִדָּם הִבְדֵּלָה. תַּמָּה הָא אֲמִימַר בַּת טוֹת (ע"פ דף קו.). פ"י לָן מַעֲנֵה לְפִי שְׁלֹא הָיָה לוֹ יוֹן לְהִבְדִּיל עֲלִיו. וי"ל דְּשָׁאֲנִי אֲמִימַר שְׁהִיָּה סָבּוֹר שְׁהִיָּה לוֹ כּוּם לְמַחַר אוֹ מַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ הִיָּה וְהֵכָא שְׁאִנִּי דְּקַסְבַּר בִּרְכַּת הַמִּזוֹן טְעוּנָה כּוּם וְלָכֵךְ מְנִיחוּ לְבִרְכַּת הַמִּזוֹן: טַעֲמוּ פְּגָמוּ פֶּרֶשׁב"ס מוֹקָא לְקִדּוּשׁ וְלַהֲבָדְלָה צְרִיךְ שְׁלֹא יֵהָא פְּגוּם אֲבָל לְשִׁתּוֹת צְרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלָיו אַע"פ שֶׁהוּא פְּגוּם דְּאִסּוּר לַהֲנוּת מִן הַעוֹשׂוֹ בְּלֹא בִרְכָה וּקְדוּשׁ וְהִבְדֵּלָה גַּמִּי לֹא אִמְרוּן אֲלֹא בְּמָקוֹם דְּאִפְשָׁר אֲבָל אִי אִפְשָׁר מְבָרֵךְ אֲפִי' אֲפְגוּם וְנוֹטָן לְתוּכוּ מִיָּם בְּדִאִיתָא בִּירוּשְׁלַמִּי רַבִּי יוֹנָה טַעִים אֲכַסָּא וּמִתְקָן לִיָּה פ"י לְאַחַר שִׁשְׁתָּה מִמֶּנּוּ הַסּוֹף עֲלָיו כָּל שֶׁהוּא מִיָּם אוֹ יוֹן וְהִיָּה מְבָרֵךְ עֲלָיו: גִּזְרָה שְׁמַא יִטְמְאוּ מִשְׁקִין שְׂבִידִים אֲבָל בְּתוֹךְ הַסַּעֲוִדָה לִיכָא לְמִיחַש שְׁהָרִי אֲדָם מְנַבֵּב גִּזְיוּ יָפָה קִדָּם אֲכִילָה בְּדִאֲמֵרִי הוֹאִיכַל בְּלֹא נַגִּיד גִּזִּים וְכו' אֲבָל בְּשִׁתָּה אִין אֲדָם מִדְּקַדֵּק לַנִּבֵּב גִּזְיוּ כָּל כֶּד:

וְתוּכוּ טְהוֹר כְּגוֹן זֶה שְׁטַמְטָא אֲחוּרָיו מִחֲמַת מִשְׁקִין דְּאֲמֵרִינָן בַּהּ בְּשַׁמְעִיתוּ תוּכוּ טְהוֹר הִלְכֵךְ מוֹזְגִין וְשׁוּתָין אֶת הַכּוּם תַּחֲלָה קִדָּם גְּטוּלָה שְׂאִם אֲתָה אוֹמֵר נוּטְלִין לְיָדִים תַּחֲלָה שְׂמַא יֵהוּ אֲחוּרֵי הַכּוּם טְמֵאִין גִּזְרָה שְׂמַא לֹא יֵהוּ הַיָּדִים נְגִיבוֹת וַפֵּה מִמֵּי הַגְּטוּלָה וַיִּטְמְאוּ הַמִּשְׁקִין שְׂבִידִים מִחֲמַת כּוּם וְהֵן נִשְׁעִים תַּחֲלָה וַיִּחְזְרוּ וַיִּטְמְאוּ אֶת הַיָּדִים וְנִמְצָא אוֹיכַל בְּיָדִים מִסְּאֻבוֹת: וְנִטְמִי כּוּם לְיָדִים – לָמָּה לִי מִשְׁקִין בְּיָדִים אֲפִי' יָדִים נְגִיבוֹת גַּמִּי יוֹטְמָא כּוּם לְיָדִים וְכִין דְּהָכִי הוּא נְהִי גַּמִּי דְּכּוּם שְׁלִפְנֵי הַמִּזוֹן עֲבִיד ב"ה תַּתְּקִיתָא דְּשׁוּתָהּ קִדָּם גְּטוּלָה כּוּסוֹת הַבָּאִין בְּתוֹךְ הַמִּזוֹן מִה תִּהְיֶה עֲלֵיהֶן הֲלֹא מִטְּמָאִין אֶת הַיָּדִים: אִין כְּלֵי מִטְּמֵא אֲדָם – בְּלוּמֵר כְּלֵי כְּזֶה שְׁנַטְמָא כְּנֹלֵד הַטְּמֵאָה אִינוּ מִטְּמֵא אֶת הַיָּדִים דְּקוּי"ל כְּרַבְּנָן דְּפִלְגִי עַלָה דְרַבִּי יְהוֹשֻעַ בְּמַסְכַּת גִּזִּים (פ"ג מ"א) בְּכָלִים שְׁנַטְמָאוּ בְּמִשְׁקִין וְאוֹמֵר אֶת שְׁנַטְמָא בְּאֵב הַטְּמֵאָה מִטְּמֵא אֶת הַיָּדִים וְשְׁנַטְמָא כְּנֹלֵד הַטְּמֵאָה אִינוּ מִטְּמֵא אֶת הַיָּדִים שְׁאִין שְׁנִי עוֹשֶׂה שְׁנִי ואַע"פ שֶׁהַסָּפֵר מִטְּמֵא אֶת הַיָּדִים אִין לְמַדִּים הֵימְנוּ הִלְכֵךְ כּוּסוֹת שֶׁבְּתוֹךְ הַמִּזוֹן שֶׁהַיָּדִים נִגְבִּין אִינוּ מִטְּמָאִין אֶת הַיָּדִים וְאִם תִּאֲמַר פְּעֻמִּים שִׁגִּשׁ מִשְׁקִין תִּבְשִׁיל טוֹפַח עַל הַיָּדִים אִין תוֹרַת מִשְׁקִין עֲלָיו אֲלֹא תוֹרַת אֲכָל: כְּלֵי שְׁנַטְמָאוּ אֲחוּרָיו בְּמִשְׁקִין – בְּכָלִי שְׁטַף קֵאֲמַר דְּאִילֵּו כְּלֵי חֵרֶם אִין מִטְּמָאִין מַעֲבָן אֲפִילּוּ בְּטְמֵאָה דְּאוּרִיתָא: שְׁנַטְמָאוּ אֲחוּרָיו בְּמִשְׁקִין – אִין לָךְ מַשְׁקָה שְׁאִינוּ רֵאשֻׁן לְטְמֵאָה שְׂאֵף אִם נַעַב בְּשֵׁנִי גְּשָׂאוֹהוּ חֻבְמִים תַּחֲלָה: אֲחוּרָיו טְמָאִין – אֵף עַל פִּי שְׁאִין אֲדָם וְכָלִים מִקְּבָלִין טְמֵאָה מִן הַתּוֹרָה אֲלֹא מֵאֵב הַטְּמֵאָה גִּזְרוּ חֻבְמִים שְׁהִיו מִשְׁקִין מִטְּמָאִין כָּלִים מִפְּנֵי שְׁמִיעֵנוּ מַשְׁקָה שֶׁהוּא אֵב הַטְּמֵאָה לְטְמֵא אֲדָם וְכָלִים מֵה"ת כְּגוֹן זוֹבֵו שֶׁל זָב וְקָרוּ וּמִימִי רַגְלָיו גִּזְרוּ עַל כָּל הַמִּשְׁקִין טְמָאִין שְׁיִטְמָאוּ כָּלִים:

גב:

 עין משפט גור מצוה

א טוש"ע או"ח סי' קסו סעי' א:

ב מו"י פז' מהל' ברכות הל' יא, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפ סעי' ג:

ג מו"י פז' מהל' ברכות הל' יא, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפ סעי' ג:

ד מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כד, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצו סעי' א ג:

ה מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כד, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' א:

ו מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כה:

ז מו"י פט' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין כז, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצו סעי' ב:

תַּכְךָ לְנִטִּילַת יָדִים סְעוּדָה וְהָיָה לָאֵלּוּ חֲשִׁיב אִידֶךָ תְּכִיפּוֹת מִשּׁוֹם דְּשֵׁנוּיָהּ בַּמִּשְׁנָה לֹא חָס לְמַתְנִיָּה: **דְּבָר** אַחֵר אִין נְטִילַת יָדִים לְחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה וְכוּ' יֵשׁ סְפָרִים שֶׁתּוֹכַח בָּהֶן הָכִי קִאֲמְרִי לֵהוּ ב"ש לְבֵית הַלֵּל אֶפְּלוּ לְדִיקְכוּ דְאֲמַרִיתֵנוּ אֶסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי מִשּׁוֹם

אֶכְלֵי תְרוּמָה הֵא עֲדִיפֹא דְאִין גְּטוּלַת יָדִים לְחַלֵּין מִן הַתּוֹרָה מוּטָב וְכוּ' וְאֵל וַיִּמָּא וְכוּ' וּל"נ דֶּהֱא קִאֲמְרִי ב"ש דְאֶסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי מִשּׁוֹם דְּשִׁלְחָן שְׁנֵי וְלַחַק לומר כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י שֶׁמָּא בַּמַּקְרָה בְּעֵלְמָא וְשִׁתְּמַשׁ אֱלָא נִרְאֶה כַּסְפָּרִים שֶׁתּוֹכַח בָּהֶן מֵאִי דָבָר אַחֵר הָכִי קִאֲמְרִי לֵהוּ ב"ה לִב"ש וּכ"ת מ"ש גְּבִי אוֹכְלִין דְּחִישִׁין וּמ"ש גְּבִי יָדִים דְּאֵל חִישִׁין וְכוּ' וְהִשְׁתַּאֲ לֹא הָיָה דָּבָר אַחֵר כִּי הָיָה דְלַעֲלִי שְׁאִינוּ צְרִיךְ לְטַעַם רִאשׁוֹן אֶבֶל הֵבֵא הָאִי ד"א לֹא בֵּא אֱלָא לְפָרֵשׁ טַעַמָא

דב"ה קִאֲמַר וַלְשׁוֹב דְּכִרְיָסָּ: **פִּירוּרִין** דְּלִית בָּהּ כְּזוּת מִתָּר לְאַבְדֹן בִּיד מֵיֵהוּ קִשָּׁה לַעֲנוּיָתָא בְּהִלָּמְרִינָּ בְּפָרֻק כּל הַבָּשָׂר (חֲלוּן דָּף קה): **בְּכוּלֵיהּ** פִּרְקוֹן הַלְכָה בִּב"ה לְבַר מִהָא וּל"י וְהָא בְּהִסּוּא דִּיחֲזוֹר לְמִקּוּמוּ וַיִּבְרַךְ מִשְׁמַע דֶּהֲלָכָה כִּב"ש לְקַמֹּן (בְּרִכּוֹת דָּף נג): בְּשִׁמְעָתוֹן מִקְּעָבְדֵי אֱמוּרָאִי בְּתַרְוֵיהּ. י"ל דְּאֵל חֲשָׁב לֶה מִשּׁוֹם דֶּהֱתָם אִפִּי ב"ה מוּדוּ לִב"ש אֱלָא שְׁלֹא הִטְרִיחוּהוּ

לָכֵן: **נִתְּגַו** הָעָם כִּב"ה אֶלְפָא דְּרַבִּי יְהוּדָה מֵימָא דְאֵנָּן אֶפְּלוּ לְבִתְמַלְא נִוְהָגִין בִּן וּבְפָרֻק הָדָר (עִירוּבֵין דָּף סב): אֱוִמַר נִהְגוּ אֱוִרוּנִי לֹא מוֹרִינָן וְאִי עָבַד הָכִי לֹא מִסְדְּרִינָן לִיָּה וַי"ל דֶּהֱתָם אִיבֵא אֱמוּרָאִי דְּפִלְגִי חַד אֱמַר הֲלָכָה וְהָיָה פְּרוּשׁ הֲלָכָה לְבִתְמַלְא מוֹוִרִינָן הָכִי א"כ נִהְגוּ דְקִאֲמַר אִידֶךָ הָיָה דִּישְׁבַּד אֶבֶל הֵבֵא וְכוּל לָהִיֹּת דְאִין בֵּאָן אֱלָא נִהְגוּ

גִּרְיָאָ: **בְּבָרָא** כ"ע ל"פ וּל"ת הוֹאִיל וּל"פ בְּלָשׁוֹן בְּרָא אֱמַאי אֱמַר בּוֹרָא וַי"ל דְּלָשׁוֹן קָרָא עֲדִיף:

לִיָּה לַעֲלִי בְּפ' כ"מ (בְּרִכּוֹת דָּף מב.) בְּהָדִי

תּוֹכּוּ וְאִגְּנוּ וְאִזְנוּ וַיָּדִיו טְהוּרִין. נְטָמָא תּוֹכּוּ — נְטָמָא כּוּלּוּ.^(כ) בְּמַאי קָא מִיפְלָגִי? בֵּית שְׁמַאי סְבָרִי אֶסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי שְׁנִטְמָאוּ אַחֲוָרִיו בְּמִשְׁקִין, גִּזְרָה מִשּׁוֹם נִיצוּצוֹת. וְלִיבָא לְמַגְזֹר שְׁמָא יִטְמָאוּ הַמִּשְׁקִין שְׁפִיזִים בְּכּוּס. וּבֵית הַלֵּל סְבָרִי מוּתָר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי שְׁנִטְמָאוּ אַחֲוָרִיו בְּמִשְׁקִין, אֲמָרִי נִיצוּצוֹת לֹא שְׂכִיחִי, וְאִיבָא לְמִיחַשׁ שְׁמָא יִטְמָאוּ מִשְׁקִין שְׁפִיזִים מִחֲמַת הַכּוּס. דְּבָר אַחֵר: תַּכְךָ לְנִטִּילַת יָדִים סְעוּדָה. "מַאי "דְּבָר אַחֲרִי"? הָכִי קֶאֱמָרִי לֵהוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: לְדִידְכּוּ דְאֲמַרִיתּוּ אֶסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי שְׁאַחֲוָרִיו טְמָאִין דְּגִזְרִינָן מִשּׁוֹם נִיצוּצוֹת, אֶפְּיִלוּ הָכִי הָא עֲדִיפֹא, דְּתַכְךָ לְנִטִּילַת יָדִים סְעוּדָה. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים מְקַחַן וְכוּ'.^(כא) תַּנּוּ רַבְּנָן: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְקַחַח יָדִיו בַּמַּפָּה וּמַנִּיחָה עַל הַשִּׁלְחָן. שְׂאֵם אִתָּהּ אוֹמַר עַל הַפֶּסֶת, גִּזְרָה שְׁמָא יִטְמָאוּ מִשְׁקִין שְׁבַמַּפָּה מִחֲמַת הַפֶּסֶת, וַיַּחֲזְרוּ וַיִּטְמָאוּ אֶת הַיָּדִים. וּנְטַמְיִיה כֶּסֶת לְמַפָּה! — אִין פְּלִי מְטָמָא פְּלִי. וּנְטַמְיִיה כֶּסֶת לְגִבְרָא גּוֹפִיָּה! — אִין פְּלִי מְטָמָא אָדָם. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: עַל הַפֶּסֶת. שְׂאֵם אִתָּהּ אוֹמַר עַל הַשִּׁלְחָן, גִּזְרָה שְׁמָא יִטְמָאוּ מִשְׁקִין שְׁבַמַּפָּה מִחֲמַת הַשּׁוּלְחָן וַיַּחֲזְרוּ וַיִּטְמָאוּ אֶת הָאוּכְלִין. וְלִטְמָא שִׁלְחָן לְאוּכְלִין שְׁבַתּוֹכּוּ! — הֵבֵא בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי עֲסָקִינוּ, וְאִין שְׁנֵי עוֹשָׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין אֱלָא עַל יָדִי מִשְׁקִין. בְּמַאי קְמִיפְלָגִי? בֵּית שְׁמַאי סְבָרִי אֶסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי, גִּזְרָה מִשּׁוֹם אוּכְלֵי תְרוּמָה. וּבֵית הַלֵּל סְבָרִי מוּתָר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי, אוּכְלֵי תְרוּמָה זְרִיזִין הֵם. דְּבָר אַחֵר: אִין נְטִילַת יָדִים לְחוּלִין מִן הַתּוֹרָה. מַאי "דְּבָר אַחֲרִי"? הָכִי קֶאֱמָרִי לֵהוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: וְכִי תִימְרוּ מֵאִי שְׁנָא גְּבִי אוּכְלִין דְּחִי'ישִׁינָן וּמַאי שְׁנָא גְּבִי יָדִים דְּלֹא חִי'ישִׁינָן? אֶפְּיִלוּ הָכִי הָא עֲדִיפֹא, דְאִין נְטִילַת יָדִים לְחוּלִין מִן הַתּוֹרָה. מוּטָב שִׁיטְמָאוּ יָדִים דְּלִית לֵהוּ עֵיקָר מִדְּאוּרֵייתָא, וְאֵל יִטְמָאוּ אוּכְלִים דְאִית לֵהוּ עֵיקָר מִדְּאוּרֵייתָא. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים מְכַבְּדִין וְכוּ'. יִתְּנוּ רַבְּנָן: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים מְכַבְּדִין אֶת הַבַּיִת וְאַחֵר כֶּה נּוֹטְלִין לַיָּדִים, שְׂאֵם אִתָּהּ אוֹמַר נּוֹטְלִין לַיָּדִים תַּחֲלָה, נִמְצָא אִתָּהּ מִפְּסִיד אֶת הָאוּכְלִין. אֶבֶל נְטִילַת יָדִים לְבֵית שְׁמַאי תַּחֲלָה לֹא סְבִירָא לֵהוּ. מַאי טַעַמָא? — מִשּׁוֹם פִּירוּרִין.^(כב) וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אִם שִׁמֵּשׁ תִּלְמִיד חֶכֶם הוּא, נּוֹטִל פִּירוּרִין שִׁישׁ בָּהֶם כְּזוֹת, וּמַנִּיחַ פִּירוּרִין שְׂאִין בָּהֶן כְּזוֹת. מְסִיעֵ לִיָּה לְרַבִּי יוֹחָנָן. דְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פִּירוּרִין שְׂאִין בָּהֶם כְּזוֹת — מוּתָר לְאַבְדֹן בִּיד. 'בְּמַאי קְמִיפְלָגִי? בֵּית הַלֵּל סְבָרִי אֶסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמֵּשׁ עִם הָאָרֶץ. וּבֵית שְׁמַאי סְבָרִי מוּתָר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמֵּשׁ עִם הָאָרֶץ. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא אֲמַר רַב הוּנָא: בְּכוּלֵיהּ פִּרְקִין הַלְכָה כְּבֵית הַלֵּל, בַּר מִהָא דִּתְלָכָה כְּבֵית שְׁמַאי, וְרַבִּי אוֹשְׁעִיא מַתְנִי אִיפְכָא, וּבִהָא גַּמִּי הַלְכָה כְּבֵית הַלֵּל. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: גֵּר וּמְזוּן וְכוּ'.^(כג) רַב הוּנָא בַר יְהוּדָה אֵיקְלַע לְבִי רַבָּא. חֲזַיִיה לְרַבָּא דְּבַרְיָה אֲבָשְׁמִים בְּרִישָׁא. אֲמַר לִיָּה: מְכַדִּי בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל אֲמַארוּ לֹא פְּלִיגִי, דְּתַנָּא בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: גֵּר וּמְזוּן, בְּשָׁמִים וְהַבְדִּלָה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: גֵּר וּבְשָׁמִים, מְזוּן וְהַבְדִּלָה!^(כד) עֲנִי רַבָּא בְּתַרְיָה: זוּ דְּבַרִּי רַבִּי מַאי, אֶבֶל רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר לֹא נִחְלְקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל עַל הַמְּזוּן שֶׁהוּא בְּתַחֲיִלָּה וְעַל הַבְּדִלָה שֶׁהִיא בְּסוּף, עַל מָה נִּחְלְקוּ — עַל הַמָּאוּר וְעַל הַבְּשָׁמִים, שְׁבִית שְׁמַאי אוֹמְרִים עַל הַמָּאוּר וְאַחֵר כֶּה בְּשָׁמִים, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים בְּשָׁמִים וְאַחֵר כֶּה מָאוּר. 'וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן נִתְּגַו הָעָם כְּבֵית הַלֵּל אֲלִיבָא דְרַבִּי יְהוּדָה. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים שְׁבָרָא כּו'.^(כה) אֲמַר רַבָּא: בְּ"בָרָא" כּוּלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְּבָרָא מִשְׁמַע. כִּי פְּלִיגִי בְּ"בוּרָא", בֵּית שְׁמַאי סְבָרִי "בוּרָא" דַּעֲתִיד לְמַבְרָא, וּבֵית הַלֵּל סְבָרִי "בוּרָא" גַּמִּי דְּבָרָא מִשְׁמַע. "מַתִּיב רַב יוֹסֵף: "יוֹצֵר אוּר וּבוּרָא חִשְׁה", "יוֹצֵר הָרִים וּבוּרָא רוּחַ", "בוּרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהם". אֱלָא אֲמַר רַב יוֹסֵף: בְּ"בָרָא" וּ"בוּרָא" כּוּלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְּבָרָא מִשְׁמַע, כִּי פְּלִיגִי בְּ"מַאוּר" וּ"מַאוּרִי". דְּבֵית שְׁמַאי סְבָרִי חֲדָא נְהוּרָא אִיבָא בְּנוּרָא, וּבֵית הַלֵּל סְבָרִי טוּבָא נְהוּרִי אִיבָא בְּנוּרָא. תַּנָּא גַּמִּי הָכִי, אֲמַרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: תְּרַבָּה מְאוּרוֹת יֵשׁ בָּאוּר. אִין מְבָרְכִין כּו'. בְּשִׁלְמָא גֵּר מִשּׁוֹם דְּלֹא שְׁבַת, אֱלָא בְּשָׁמִים מָה טַעַם לֹא? "אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: הֵבֵא בְּמַסַּבַת גּוֹיִם עֲסָקִינוּ, מִפְּנֵי שְׁסֶתֶם מַסַּבַת גּוֹיִם לַעֲבוּדָה זָרָה הִיא. הָא מְדַקְתְּנִי סִיפָא אִין מְבָרְכִין לֹא עַל הַגֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׁמִים שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה, מְכַלֵּל דְרִישָׁא לֹאֹ עַעֲבוּדָה זָרָה עֲסָקִינוּ! אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא מְסוּרָא: "מָה טַעַם" קֶאֱמַר: מָה טַעַם אִין מְבָרְכִין עַל הַגֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׁמִים שֶׁל גּוֹיִם — מִפְּנֵי שְׁסֶתֶם מַסַּבַת גּוֹיִם לַעֲבוּדָה זָרָה. תַּנּוּ רַבְּנָן: אוּר שְׁשְׁבַת — מְבָרְכִין עֲלִיו, וְשִׁלָּא שְׁבַת — אִין מְבָרְכִין עֲלִיו. מַאי "שְׁבַת" וּמַאי "לֹא שְׁבַת"?

אי

אלו דברים פרק שמיני ברכות

תּוֹכּוּ וְאִגְּנוּ וְאִזְנוּ וַיָּדִיו טְהוּמָא זוּ דְרַבְּנָן הִיא עֲבָדוּ כֶּה דְּהִכְרָא דְלִידְעוּ דְּמִדְרַבְּנָן הִיא כִּי הִיכִי דְלֹא לְשַׁרְף עֲלֶהּ תְרוּמָה וְהָדָשִׁים וְהַקְלוּ כֶּה וְכֵן מִפְּרָשׁ (בְּבִכּוּרֹת דָּף לח.) אִגְּנוּ שְׁכַתּוּ דְּכַפֻּלָּה לְצַד חוּץ דְּרֵאשִׁי לְתַשְׁמִישׁ אִזְנוּ כְּמוֹ אִזְן הַחֲבִית שְׁקוּרִין אִנַּשׁ"א בְּלַע"ז וַיָּדִיו כְּלִי שֵׁישׁ לוֹ יָד כְּנוֹן מַחֲבַת: גִּזְרָה מִשּׁוֹם נִיעּוּצוֹת – שְׁמָא יִתְּנוּ נִיעּוּצוֹת מִתּוֹכָהּ עַל אַחֲוָרִיו וַיִּטְמָאוּ מִשְׁקִין שְׁמַאֲחֲוָרִיו מִחֲמַת אַחֲוָרִים וַיִּטְמָאוּ אֶת הַיָּדִים הַלֶּכֶךְ נוֹטְלִים לַיָּדִים תַּחֲלָה שְׁלֹא יִטְמָאוּ אֶת אַחֲוָרֵי הַכּוּס וְלִמְאִי דְחֻשִׁי ב"ה מִחֲמַת אַחֲוָרִיו לֹאֹ חֲשָׁשׁ הוּא דֶּהֱא אֶסּוּר לֹאשְׁתַּמְּשׁוּ בֶּה: וּכ"ה סְבָרִי מִתַּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוּ – הַלֶּכֶךְ לְחֲשָׁשׁ דִּין אִיבָא לְמִיחַשׁ אֶבֶל לְחֲשָׁשׁ דִּיקְכוּ לִיבָא לְמִיחַשׁ דְּלֹא אִכְפַּת לָן אִם יִטְמָאוּ אַחֲוָרִיו: הָא עֲדִיפֹא – לְמַנָּה הַכּוּס תַּחֲלָה וְאַח"כ נט"י תַּכְךָ לַפְעֻמָּה וְלֹא אִתְּנִי חֲשָׁשׁ דִּינִיעּוּצוֹת וּמִפְּקַעָה הַלְכָתָא וְזוּ מִהֲלָבוֹת סְעוּדָה הִיא: מִשְׁקִין שְׁבַמַּפָּה – שְׁמָא וְהָא מִשְׁקָה טוּפַח עֲלִיָּה מִחֲמַת נְגוּב הַיָּדִים וַיַּחֲזְרוּ וַיִּטְמָאוּ אֶת הַיָּדִים כְּשִׁנְקַחַח כֶּה תְּמִיד בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה: וְנִטְמְנִיה כֶּסֶת לְמַפָּה – בָּלֹא מִשְׁקִים: אִין כְּלִי – שְׁאִינוּ אִב הַטְּמָאָה מְטָמָא בְּלִים וְלֹא חֲלָם וְהוּא זֶהֱרָ שְׁלֹא יַעֲנוּ וַיָּיו בְּכֶסֶת אִם רִאשׁוֹנָה הִיא לְטַמְאָה: מִחֲמַת שִׁלְחָן – דְּמַפְרָשׁ לְקַמָּה דְּסְבָרִי ב"ה מִתַּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי: מִשּׁוֹם אוּכְלֵי תְרוּמָה – שְׁהִשְׁנִי פּוּסֵל אֶת הַתְּרוּמָה: אֶפְּלוּ הָכִי הָא עֲדִיפֹא – לְחוּשׁ שְׁמָא אֲרַע מַקְרָה שִׁיטְמַשּׁוּ בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי וְלֹא יַיַחֲמָה עַל גְּבִי הַשִּׁלְחָן שְׁלֹא תִטְמָא אֶת הַאֲכָלִין מִחֲמַת מִשְׁקִין שְׁבָה מַלְחוּשׁ שְׁלֹא תִטְמָא מִחֲמַת כֶּסֶת וְתַחֲזוֹר וַיִּטְמָא אֶת הַיָּדִים: מְפָסִיד אֶת הַאֲכָלִין – שְׁמַם אַחֲרוּנִים נִתְּנוּן עֲלֵיהֶם וְנִמְאָסִים: ה"ג בְּתוֹסַפְתָּא בְּה"א אִם שְׁמַשׁ ת"ח הוּא נוֹטֵל פְּרוּרִין שֵׁישׁ בָּהֶן כְּזוֹת וּמַנִּיחַ פְּרוּרִין שְׁאִין בָּהֶם כְּזוֹת: מַתְנִי אִיפְכָא – מִפִּיךָ בְּהֶךָ סוּפֹא דב"ש לִב"ה וּדב"ה לִב"ש וְקַבַּע בֶּהֱא גַמִּי הֲלָכָה כִּב"ה: וּל"ר יוֹחָנָן – גְּרָסִי: דְּכִכְרָא מִשְׁמַע – לְשַׁעֲבַר וַיִּפֶּה לְאוּמְרוּ שְׁעַל בְּרִית הָאוּר שְׁכַרָא בְּשִׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית מִשְׁבַּחִין אוֹתוֹהּ לְפִי שְׁבַחוּ"ש נִכְרָא כְּדִלְמַרִינָן בְּפִסְחִים (פ"ד דָּף נד.): בּוֹרָא – דָּבָר שֶׁהוּא בּוֹרָא תְּמִיד וְהָא לֹא סוּכָא הֵבֵא שְׁהָרִי כְּבָר נִכְרָא: הַרְבֵּה מְאוּרוֹת – שְׁלֵהֶבַת אֲדָמָה לְבָנָה וַיִּרְקַקְתָּ: מִשּׁוֹם דְּלֹא שָׁבַת – מִמְּלָאכַת עֲבָדָה שֶׁהַעוֹבֵד כּוֹכְבִים עוֹשֶׂה מְלָאכָה לְאוּרוּ וְתַנָּא לְקַמֹּן אוּר שְׁלֹא שָׁבַת אִין מְבָרְכִין עֲלִיו הוֹאִיל וְנִשְׁבָּדָה בּוּ עֲבָדָה: בְּמַסַּבַת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים – לֹאֲכִילָה לַסְּעוּדָה:

 מסורת הש"ס

א מנחות קו.

ב תוספתא ברכות; משנה ברכות

ג חגיגה כב; משנה כלים

ד פסחים קג; משנה ברכות

ה תוספתא ברכות

ו בבא מציעא מג:

 תורה אור השלם
--

יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע אני ויהנה עשה כל־אלה [ישעיהו מה, ז]

בה־אמר האל ויהנה בורא השמים ונוט־יהם רבוע הארץ וצאצאיה נתן נִשְׁמָה לָעָם עֲלֵיהֶם וְרוּחַ חַיִּל־בָּהֶם בַּת [ישעיהו מב, ה]

כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ופגיד לאדם מה־שחו עשה שחר עיפה ודרד על־בִּטְמִי אֶרֶץ וְיִתְּנָה

אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת שְׁמוֹ [עמוס ד, יג]

מסורת הש"ס
א פסחים נד. ב בבא בתרא נז: ג לעיל יא. ד לעיל נא: ה תוספתא ברכות
גליון הש"ס
גמ' מחצה על מחצה נמי מברך. עי' פר"ח יו"ד סי' קי"ד סק"ו: רש"י ד"ה מרפא כו' שרגולים לומר כו'. והוא בפרקי דר"א פרק י"ב מיום שנבראו שמים וארץ לא היה אדם חולה אלא אם היה בדרך או בשוק והיה עוטש ונשמתו יוצא מנחיריו עד שבא יעקב אביו ובקש רחמים ואמר רבון כל העולמים אל תקח נפשי ממני עד שאצוה את בני ובנותי ונעתר לו לפיכך חייב אדם לומר בעטיושתו חיים שנחפך המות הזה לאור שנאמר עטיושתיו תהל אור:
תורה אור השלם
בְּרַב־עַם הַדֹּת־מֶלֶךְ וּבִאֲפֶס לֹאם מַחֲמַת רִזְיוֹן [משלי יז, כח]

אי נִימָא לא שבת מחמת מלאכה ואפי' היא קאמר דאין מברכין:
עששית – לנטירינ"א:
שְהִימָה דולקת והולכת – מע"ש ויבבית ישְרָאֵל:
למ"ש מברכין – לפי שלא געבדה פֿשַׁ עברה שלא העלקה פֿשַׁפֿת:
נְכָרִי שְהַגְלִיךְ מִשְׁרָאֵל – מִשְׁחַשְׁבֿה מ"ש:
הָ אסורא אָנֹלֹא – מתוך שְהִלְבַּת דולקת והולכת קמא קמא פֿרח ליה:
המוציא שְהִלְבַּת לר"ה – פֿשַׁבַּת חַיִּב ומוקמינן לה בַּמִּסְבַּת בִּיצָה כְּגוֹן דְּשִׁפִּיָּה לְחָרָם מִשְׁחָא וְאִתְּלִי פֿשַׁ נוֹרָא דְּנִחְלָת לִיבָא אָלֹא שְהִלְבַּת ומשום חָרָם לֹא מְחִיב דְּלִית פֿשַׁ שעורא:
מַה שְׁעָקֵר לֹא הֵינִיחַ – והוצאת שבת לֹא מְחִיבָא עַד דְּאִירָבֹא עִקּוּרָה מְרֻשִׁית וְזוֹ וְהִנֵּהה פֿרָשׁוֹת וְזוֹ גִּזְרָה מִשּׁוֹם נְכָרִי רֹאשׁוֹן וְעַמּוּד רֹאשׁוֹן – אי שְרִית כְּנֻכְרִי שְהַגְלִיךְ מִנְּכָרִי מִשְׁחַשְׁבֿה אִתִּי לְכַרְוִכִּי כְּנֻכְרִי שְהַגְלִיךְ מִצְעוּד יוֹם וּבְאִזְוִתוֹ אֹרֵר עַצְמוֹ שְׁלֹא נִתְּסַף מִשְׁחַשְׁבֿה כְּגוֹן שְׁמִיכְרֵךְ עָלָיו סְמוּךְ לַחֲשֵׁבֶה מִיָּד:
גְּדוֹל מוֹכַחָא מְלֵתָא דְנֻכְרִי הוּא – וְאִין צְרִיךְ לְבַדֵּךְ אַחֲרָיו דְּאִי אִיתָא דְיִשְׁרָאֵל הוּא לֹא הֵיִה מְמַהר סְמוּךְ לַחֲשֵׁבֶה מִיָּד לֵאחֹזי האור בִּילוֹ:
כְּפִי הַכְּבֶשֶׂן – עֲשׂוּרִפֿים בּוֹ אֲבָנִים לְסוּד אִם עֲבָה כְּאֹרֵר הֵינְצֵא מִפִּי הַכְּבֶשֶׂן נְהוּרָא בְּרִיא הִיא וְהַשְׁתַּמַּשׁ לְאוּרָה הִיא גַּעֲשִׁית:
וְאִם לֹא – לֹאזי לְאוּרָה גַּעֲשִׁית אָלֹא לְבַשֵּׁל וְאִין מְבָרְכִין אָלֹא עַל שְׁגֻעָה לְהֹאיר:
בַּתְּחִלָּה – בַּתְּחִלַּת שַׁרְפַּת אֲבָנִים אִין האור לְהֹאיר:
בְּסוּף – לְאַחַר שְׁנִגְרָפוֹ הָאֲבָנִים רַבָּן מִגְּלִיחִין אֹרֵר גְּדוֹל מִלְּמַעְלָה לְמַרְק שַׁרְפַּת הָאֲבָנִים וּמִשְׁתַּמַּשִּׁין נְמִי לְאוּרָה:
שֶׁל תַּנּוּר – בְּסוּף מְבָרְכִין עָלָיו לְאַחַר שֶׁהִסָּק הַתַּנּוּר וְהַפֿתַּ בַּתּוֹכָה מִגְּלִיחִין חֲסִמִּין דְּחִין כְּפִיו לְהֹאיר וְלַקְלוּט חִמּוֹ לַתּוֹכוֹ וְכִיּוֹן דְּמִשְׁתַּמַּשׁ לְאוּרֵי מְבָרְכִין עָלָיו:
אֹרֵר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת – בְּדֹאירָבֹא אָדָם חָשׁוֹב לְכַבּוּד הַעֲלִיקוּקֵי וְלֹא צְרִיךְ לְאוּר אָלֹא לְכַבּוּד כְּעִלְמָא וְאִין מְבָרְכִין עָלָיו:
לִיבָא אָדָם חָשׁוֹב – לְהֹאיר לָהֶם הַעֲלִיקוּקֵי וּמְבָרְכִין:
הָ וְהָ דְאִבָּא אָדָם חָשׁוֹב – וְאִי אוֹיבָא חֲזָנָא שְׁמַשׁ שְׂאוּכַל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אָף לְאוּרָה עֲשׂוּיָה שְׂאִיכַל רַחֲוֹן לְאוּרָה וּמְבָרְכִין:
הָ וְהָ דְאִבָּא חֲזָנָא – וְאִיבָא סִסְרָא שֶׁהַחֲוֹן כּוֹל לְאֻכַּל לְאוּרָה אִין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר שֶׁלֹּא לְהֹאיר הַעֲלִיקוּקֵי אָלֹא לְכַבּוּד אָדָם חָשׁוֹב:
מִפְּנֵי בְטוּל בֵּית הַמִּדְרַשׁ – שְׁבָזְמוֹן שְׂאֵחַד מְבָרֵךְ לְכֶלֶם הַסְ גְּרִיבִים לְשַׁתַּךְ מַגְרָסְתָם כְּדִי שִׁיתְכַּוְנוּ בְּלָם וְיִשְׁמַעוּ אֵלָיו וְיַעֲנוּ אִמּוֹן:
מִרְפָּא – לְאָדָם הַמִּתְעַטֵּשׁ שְׁרָגִילִים לִזְמִר אִסּוּתָא:
נֵר לְכַבּוּד – הַמַּת עֲבִידָא:
בְּשָׂמִים עֲבִידִי לְעִבּוּרִי רִיחָא – דְּסַרְחוּנוֹ שֶׁל מַת עֲבִידִי וְלֹא לְהִרִיחַ:
כָּל – מַת שֶׁהוּא חָשׁוֹב לְהוֹצִיא לְפָנָיו נֵר בָּיוִם אִם הוֹצִיאוֹ בַּלְיָה בְּמוּצָאִי שָׁבַת לְקַבּוּרָה אִין מְבָרְכִין עַל אוֹתוֹ נֵר דְּלִכְבּוּד עֲבִידָא וְלֹא לְהֹאיר:
וְכָל – מַת שְׂאִינוֹ חָשׁוֹב לְהוֹצִיא נֵר לְפָנָיו בָּיוִם אָלֹא בַּלְיָה מְבָרְכִין עָלָיו אִם הוֹצִיאוּהוּ בְּמוּצָאִי שָׁבַת לְקַבּוּרָה:
מְבָרְכִין עָלָיו – דְּלִהֲאִיר עֲבִידָא:
בְּשָׂמִים – שְׁמוּלִיךְ אָדָם אִסְטָגִים לְבֵית הַכֶּסֶף לְהַעֲבִיר מִמֶּנּוּ רִיחַ רַע שֶׁל בַּהֲכ"ס אִין מְבָרְכִין עָלָיו:
וְשָׁמֹן הַעֲשׂוי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֵּהמָא – שְׁמִיבֹאִים בְּסוּף הַסְעוּדָה לְסוּךְ וְזִים מוֹהֲמוֹת וְהוּא מְבַשֵּׁם בְּבִשְׂמִים:
אִין מְבָרְכִין עָלָיו – בּוֹרָח עַצִּי שָׁמֹן שֶׁל אֲפִרְסָמוֹן הוּא וְהָ דְאִמֵּר כְּכִינֵצ מְבָרְכִין (דף מנ.) הִאי מִשְׁחָא כְּבִישָׁה וּמִיחִינָה מְבָרְכִין עָלָיו בַּע"ב לֹא בָבָא בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה קֹאמֵר אָלֹא בָבָא לְהִרִיחַ:
לְגַמֵּר

אֶת הַפִּלִּים – לְבַשֵּׁם כְּעֶשְׂנוֹ אֶת הַבְּגָדִים:
כְּטַבְרִיָּא – הָיוּ רָגִילִים לְגַמֵּר עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וּבְצַפּוּרִי בַּמוֹ"ש:

אלו דברים פרק שמיני ברכות

מלאכה שֶׁל הַפֵּנֶר – כְּגוֹן שֶׁל חוּלָה וְשֶׁל חֵיָה

"אִי נִימָא לֹא שָׁבַת מִחֲמַת מְלָאכָה אָפִילוּ דִּהְתִּירָא, וְהַתְנִיָּא:
אֹרֵר שֶׁל חֵיָה וְשֶׁל חוּלָה – מְבָרְכִין עָלָיו!
"אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק:
מֵאִי יִשְׁבַּת" – שְׁשַׁבַּת מִחֲמַת מְלָאכַת עֲבִירָה.
תַּנְיָא נְמִי הָכִי:
עֲשִׂשִׁית שְׁהִיתָה דולקת והולכת כֹּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, לְמוּצָאִי שָׁבַת מְבָרְכִין עָלֶיהָ.
תַּנּוּ רַבְּנָן:
גוֹי שְׁהַדְלִיק מִיִּשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל שְׁהַדְלִיק מִגּוֹי מְבָרְכִין עָלָיו.
גוֹי מִגּוֹי – אִין מְבָרְכִין עָלָיו.
מֵאִי שְׁנָא גוֹי מִגּוֹי דֵּלָא – מִשּׁוֹם דֵּלָא שָׁבַת?
אִי הָכִי, יִשְׂרָאֵל מִגּוֹי נְמִי הָא לֹא שָׁבַת!
"וְכִי תִימָא הָךְ אִיסוּרָא אָזֹל לִיָּה, וְהָא אַחֲרִינָא הוּא, וּבִידָא דְיִשְׂרָאֵל קָא מַתִּילְדָא – אָלֹא הָא דְתַנְיָא:
הַמוּצִיא שְׁלֵהֲבַת לְרִשּׁוֹת הָרַבִּים – חַיִּיב.
אַמַּאי חַיִּיב?
מַה שְׁעָקֵר לֹא הֵינִיחַ, וּמַה שְׁהֵנִיחַ לֹא עָקֵר!
אָלֹא לְעוֹלָם דְּאִיסוּרָא נְמִי אִיתִיה, וְכִי קָא מְבָרֵךְ – אַתּוּסְפִּתָּא דִּהְתִּירָא קָא מְבָרֵךְ, אִי הָכִי, גוֹי מִגּוֹי נְמִי!
אִין הָכִי נְמִי, גְּזִירָה מִשּׁוֹם גוֹי רֹאשׁוֹן וְעַמּוּד רֹאשׁוֹן.
"תַּנּוּ רַבְּנָן:
הֵיָה מְהֵלֶךְ חוּץ לְפָרֶה וְרָאָה אוּר, אִם רוֹב גּוֹיִם – אִינוּ מְבָרֵךְ, אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל – מְבָרֵךְ.
הָא גּוּפָא קִשְׂיָא, אָמַרְתָּ אִם רוֹב גּוֹיִם – אִינוּ מְבָרֵךְ, הָא מְחַצָּה עַל מְחַצָּה – מְבָרֵךְ, וְהָדֵר תַּנִּי אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל – מְבָרֵךְ, הָא מְחַצָּה עַל מְחַצָּה – אִינוּ מְבָרֵךְ!
'בְּדִין הוּא דְאָפִילוּ מְחַצָּה עַל מְחַצָּה נְמִי מְבָרֵךְ, וְאִיִּידִי דְתַנָּא רִישָׁא "רוֹב גּוֹיִם", תַּנָּא סִיפָא "רוֹב יִשְׂרָאֵל".
תַּנּוּ רַבְּנָן:
הֵיָה מְהֵלֶךְ חוּץ לְפָרֶה וְרָאָה תִינּוּק וְאִבּוּקָה בְּיָדוֹ, בּוֹדֵק אַחֲרָיו;
אִם יִשְׂרָאֵל הוּא – מְבָרֵךְ, אִם נְכָרִי הוּא – אִינוּ מְבָרֵךְ.
מֵאִי אִירָבָא תִינּוּק?
אָפִילוּ גְדוֹל נְמִי!
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
הָכָא בְּסָמוּךְ לְשְׁקִיעַת הַחֲמָה עֶסְקִינָן.
גְּדוֹל, מוֹכַחָא מִילְתָּא דְדוּדָאי נְכָרִי הוּא.
תִינּוּק, אִימֵר שְׂרָאֵל הוּא, אֲקָרִי וְנָקִיט.⁽ⁿ⁾
תַּנּוּ רַבְּנָן:
הֵיָה מְהֵלֶךְ חוּץ לְפָרֶה וְרָאָה אוּר, אִם עֲבָה כְּפִי הַכְּבֶשֶׂן – מְבָרֵךְ עָלָיו, וְאִם לֹא אִינוּ מְבָרֵךְ עָלָיו.
תַּנִּי חֲדָא:
אֹרֵר שֶׁל כְּבֶשֶׂן מְבָרְכִין עָלָיו, וְתַנְיָא אִידֵה:
אִין מְבָרְכִין עָלָיו!
'לֹא קִשְׂיָא:
הָא בַּתְּחִלָּה, הָא לְבִסּוּף.
תַּנִּי חֲדָא:
אֹרֵר שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת וְשֶׁל בֵּית הַמִּדְרַשׁ מְבָרְכִין עָלָיו, וְתַנְיָא אִידֵה:
אִין מְבָרְכִין עָלָיו!
'לֹא קִשְׂיָא:
הָא דְאִיבָא אָדָם חָשׁוֹב, הָא דְלִיבָא אָדָם חָשׁוֹב.
"וְאִי בְּעִית אִימָא הָא וְהָא דְאִיבָא אָדָם חָשׁוֹב, וְלֹא קִשְׂיָא:
הָא דְאִיבָא חֲזָנָא, הָא דְלִיבָא חֲזָנָא.
וְאִי בְּעִית אִימָא הָא וְהָא דְאִיבָא חֲזָנָא, וְלֹא קִשְׂיָא:
הָא דְאִיבָא סִסְרָא, וְהָא דְלִיבָא סִסְרָא.
תַּנּוּ רַבְּנָן:
הָיו יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרַשׁ וְהִבִּיאוּ אוּר לְפָנֵיהֶם, בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים:
כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ.
ובית הלל אוֹמְרִים:
אֶחָד מְבָרֵךְ לְכוּלָּן – מִשּׁוֹם שְׁנַאָמַר:
"בְּרַב עַם הַדֹּרֶת מְלָךְ".⁽ⁿ⁾
בְּשִׁלְמָא בֵּית הַלֵּל מְפָרְשִׁי טַעְמָא, אָלֹא בֵּית שְׂמַאי מֵאִי טַעְמָא?
קִסְכָּרִי מִפְּנֵי בִיטוּל בֵּית הַמִּדְרַשׁ.⁽ⁿ⁾
תַּנְיָא נְמִי הָכִי:
שֶׁל בֵּית רַבָּן גְּמִלְיָאֵל לֹא הָיו אוֹמְרִים "מִרְפָּא" בְּבֵית הַמִּדְרַשׁ, מִפְּנֵי בִיטוּל בֵּית הַמִּדְרַשׁ.⁽ⁿ⁾
אִין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מַתִּים.
מֵאִי טַעְמָא?
נָר – לְכַבּוּד הוּא דְעִבְדָּא, בְּשָׂמִים לְעִבּוּרִי רִיחָא הוּא דְעִבְדִּי.
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
כֹּל שְׂמוּצִיאִין לְפָנָיו בָּיוִם וּבַלְיָלָה – אִין מְבָרְכִין עָלָיו.
וְכַל שְׂאִין מוּצִיאִין לְפָנָיו אָלֹא בַּלְיָלָה – מְבָרְכִין עָלָיו.
"אָמַר רַב הוּנָא:
בְּשָׂמִים שֶׁל בֵּית הַכֶּסֶף, וְשָׁמֹן הַעֲשׂוי לְהַעֲבִיר אֶת הַהוּזְהָמָא – אִין מְבָרְכִין עָלָיו.⁽ⁿ⁾
לְמִימָרָא דְכַל הִיכָא דְלֹאזי לְרִיחָא עֲבִידָא לֹא מְבָרְכִין עָלֶיהָ?
מִתִּיבִי:
הַכְּנֶס לְחִנּוּתוֹ שֶׁל בְּשָׁם וְהָרִיחַ רִיחַ, אָפִילוּ יָשַׁב שָׁם כֹּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ אִינוּ מְבָרֵךְ אָלֹא פַעַם אַחַת.
נִכְנָס וְיָצָא, נִכְנָס וְיָצָא – מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם.
וְהָא הָכָא דְלֹאזי לְרִיחָא הוּא דְעִבְדָּא, וְקַמְבְּרָה!
אִין, לְרִיחָא נְמִי הוּא דְעִבְדָּא, כִּי הִיכִי דְנִיַּרְחוּ אִינְשֵׁי וְנִיתוּ וְנִבּוֹן מִיַּנְיָה.
תַּנּוּ רַבְּנָן:
הֵיָה מְהֵלֶךְ חוּץ לְפָרֶה וְהָרִיחַ רִיחַ, אִם רוֹב גּוֹיִם – אִינוּ מְבָרֵךְ, אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל – מְבָרֵךְ.
רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר:
אָפִילוּ רוֹב יִשְׂרָאֵל – נְמִי אִינוּ מְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שְׁבָנוֹת יִשְׂרָאֵל מְקַטְרוֹת לְכַשְׁפִּים.
אֹטו כּוּלְהוּ לְכַשְׁפִּים מְקַטְרוּ?!
– הוּוֹה לַה מִיעוּטָא לְכַשְׁפִּים, וּמִיעוּטָא נְמִי לְגַמֵּר אֶת הַפִּלִּים.
אַשְׁתַּכַּח רוּבָא דְלֹאזי לְרִיחָא עֲבִיד, וְכַל רוּבָא דְלֹאזי לְרִיחָא עֲבִיד לֹא מְבָרֵךְ.
"אָמַר רַבִּי חִיַּיא בַּר אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
הַמְהֵלֶךְ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת בְּטַבְרִיא וּבְמוּצָאִי שַׁבָּתוֹת בְּצַפּוּרִי וְהָרִיחַ רִיחַ, אִינוּ מְבָרֵךְ, מִפְּנֵי שְׁחֻזְתּוֹ אִינוּ עֲשׂוי אָלֹא לְגַמֵּר בּוֹ אֶת הַפִּלִּים.
תַּנּוּ רַבְּנָן:
הֵיָה מְהֵלֶךְ בְּשׁוּק שֶׁל עֲבֹדָה זָרָה נִתְרַצָּה לְהָרִיחַ – הָרִי זֶה חוּטָא.

וְאִין

נג.

עין משפט נר מצוה

א מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' ה:

ב מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' ה:

ג מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' ו:

ד מו"י פ"ח מהל' שבת הל' ה, סמג עשין כט:

ה מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, סמג עשין כז, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' ז:

ו מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, סמג עשין כז, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' ז:

ז מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, סמג עשין כח, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' י:

ח מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' יא:

ט מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' יא:

י מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' כז, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' יא:

יא טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' יד:

יב מו"י פ'ד מהל' תלמוד תורה הל' ט, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' יז:

יג טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' יב:

יד מו"י פט' מהל' ברכות הל' ח, ספג עשין כז, סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצז סעי' ב:

טז מו"י פט' מהל' ברכות הל' ה, ש"ע או"ח סי' ריז סעי' א:

טז מו"י פט' מהל' ברכות הל' ח, טוש"ע או"ח סי' ריז סעי' ג:

נג:

עין משפט נר מצווה

א טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' טו:

ב מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' ב', סמג עשין כט, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' ט:

ג מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' בה, טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' ד:

ד מו"י פכ"ט מהל' שבת הל' ב', טוש"ע או"ח סי' רצח סעי' א:

ה מו"י פד' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפד סעי' א:

ו סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפד סעי' ה:

ז מו"י פא' מהל' ברכות הל' יא, טוש"ע או"ח סי' ריג סעי' ג:

ח מו"י פא' מהל' ברכות הל' יג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רא סעי' ד:

ט מו"י פא' מהל' ברכות הל' יג:

י מו"י פא' מהל' ברכות הל' טו, טוש"ע או"ח סי' ריג סעי' ג:

יא מו"י פז' מהל' ברכות הל' יא:

יב מו"י פז' מהל' ברכות הל' יב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קפא סעי' א י:

בְּאִכִּילָהּ מִקְרָבָה ד' מילין בך פירש"י ולי נראה דזה מונעט יוותר מִאִכִּילָהּ מונעטת אלא

אלו דברים פרק שמיני ברכות

לא יאותרו ממם – שְׁאֵפְלוּ לא נהנה ממנו מכרכין עליו ומאי עד שִׁיאוּתוּ עד שִׁיהא אורו

וְאִין מְכַרְכִּין עַל הַנֵּר עַד שְׂיֵאוּתוּ. אָמַר רב יהודה אָמַר רב: לֹא "יֵאוּתוּ" יֵאוּתוּ מִמֶּשׁ, אֲלָא כָּל שְׂאִילוֹ עוֹמֵד בְּקֻרֹּב וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, וְאִפִּילוּ בְּרִיחוֹק מְקוֹם. וְכֵן אָמַר רב אֲשִׁי: בְּרִיחוֹק מְקוֹם שְׁנִינּוּ. ^(א)מִיתִיבִי: הִיתָה לוֹ נֵר טְמוּנָה בְּחִיקוֹ, אוּ בְּפָנָס, אוּ שְׂרָאָה שְׁלֵהֶבֶת וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, אוּ נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְלֹא רָאָה שְׁלֵהֶבֶת – אֵינּוּ מְכַבֵּה עַד שְׂיִרְאָה שְׁלֵהֶבֶת וַיִּשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ. בְּשִׁלְמָא מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ וְלֹא רָאָה שְׁלֵהֶבֶת מִשְׁפַּחַתָּ לָהּ – דְּקִינָמָא בְּקֶרֶן זָוִית. אֲלָא רָאָה שְׁלֵהֶבֶת וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ הִיכִי מִשְׁפַּחַתָּ לָּהּ? לֹא דְמִרְחָקָא? לֹא, כְּגוֹן דְּעָמְיָא וְאֲזֵלָא. "תְּנוּ רַבְּנַן: גְּחָלִים לוֹחֲשׁוֹת – מְכַרְכִּין עֲלֶיהֶן, אוּמָמוֹת – אִין מְכַרְכִּין עֲלֶיהֶן. הִיכִי דְמִי לוֹחֲשׁוֹת? אָמַר רב חֲסֵדָא: כָּל שְׂאִילוֹ מְכַנִּיס לְתוֹכֹן קִיסָם וְדוֹלָקָת מֵאִילֵיהּ. ^(ב)איבְּעִיָא לְהוּ:

"אוּמָמוֹת" או "עוּמָמוֹת"? תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רב חֲסֵדָא בַּר אֲבָדִימִי: "אֲדוּרִים לֹא עֲמָמְהוּ בְּגוּ אֱלֹהִים". וְרַבָּא אָמַר: "יֵאוּתוּ" מִמֶּשׁ. 'וְכַמָּה? אָמַר עוֹלָא: כִּדִּי שְׂפִיר בִּין אִיסַר לְפוּנְדִיוֹן. חִזְקִינָה אָמַר: כִּדִּי שְׂפִיר בִּין מְלוּזָמָא שֶׁל טְבֵרְיָא לְמְלוּזָמָא שֶׁל צְפוּרִי. רב יהודה מְכַבֵּה אֲדָבִי אֲדָא דִּיילָא, רַבָּא מְכַבֵּה אֲדָבִי גוּרְיָא בַּר חֲמָא. אֲבֵי מְכַבֵּה אֲדָבִי בַּר אַבּוּה. 'אָמַר רב יהודה אָמַר רב: אִין מַחְזִירֵין עַל הָאוּר כְּדִרְה שְׁמַחְזִירִים עַל הַמְּצוֹת. אָמַר רבִּי זִירָא: מְרִישׁ הָוָה מְהִדְרָנָא, כִּין דְּשִׁמְעָנָא לְהָא דְּרַב יהודה אָמַר רב, אָנָּא נָמִי לֹא מְהִדְרָנָא, אֲלָא אִי מִקְלַע לִי מִמִּילָא – מְכַרְכִּנָּא. 'מִי שְׂאָכַל וכו'. אָמַר רב זְבִיד וְאִיתִימָא רב דִּימִי בַּר אֲבָא: מַחְלוּקַת בְּשִׁכַח, אָכַל בְּמִזִּיד, דְּבָרִי הַפֵּל – יַחְזוֹר לְמַקּוּמוֹ וַיִּכְרֶה. ^(ג)כְּשִׁטְיָא, "וְשָׁכַח" תָּנן. מָהוּ דְּתִימָא הוּא הִדִּין אִפִּילוּ בְּמִזִּיד, וְהֵאִי דְקִתְּנִי "וְשָׁכַח" – לְהוֹדִיעָהּ כְּחֵן דְּבֵית שְׁמָאִי. קַמִּשְׁמַע לוֹ. תַּנְיָא, אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמָאִי: לְדְבָרֵיכֶם, מִי שְׂאָכַל בְּרֹאשׁ הַבִּירָה וְשָׁכַח וַיֵּרֵד וְלֹא בָרַה, יַחְזוֹר לְרֹאשׁ הַבִּירָה וַיִּכְרֶה? אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שְׁמָאִי לְבֵית הַלֵּל: לְדְבָרֵיכֶם מִי שְׂשָׁכַח אֲרָנְקִי בְּרֹאשׁ הַבִּירָה לֹא יַעֲלֶה וַיִּטְלָנָה? לְכַבּוֹד עֲצָמוּ הוּא עוֹלָה, לְכַבּוֹד שְׁמִים לֹא כָּל שְׂכַן?! הִנְהוּ תַרִּי תַלְמִידִי, חַד עֲבַד בְּשׁוּגְג כְּבִית שְׁמָאִי וְאִשְׁכַּח אֲרָנְקָא דִּדְהִבָּא, וְחַד עֲבַד בְּמִזִּיד כְּבִית הַלֵּל וְאִכְלִיָּה אֲרִיָּא. רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה הָוָה קֶאֱזַל בְּשִׁירְתָּא, אָכַל וְאִשְׁתְּלִי וְלֹא בָרַיָה. אָמַר: הִיכִי אַעֲבִיד? אִי אֲמִינָא לָהּ "אֲנִשְׂאִי לְבִירָה", אָמְרוּ לִי: בָּרִיָּה, כָּל הִיכָא דְּמְכַרְכַּת – לְחִתְּמָנָא מְכַרְכַּת. מוּטָב דְּאָמִינָא לָהּ: אֲנִשְׂאִי יוֹנָה דִּדְהִבָּא. אָמַר לָהּ: אֲנִשְׁרוּ לִי, דְּאֲנִשְׂאִי יוֹנָה דִּדְהִבָּא. אֲזִיל וּכְרִיָּה וְאִשְׁכַּח יוֹנָה דִּדְהִבָּא. ^(ד)וּמָאִי שָׁנָא יוֹנָה? דְּמִתִּילִי כְּנָסַת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה. דְּכַתִּיב: "כִּנְפֵי יוֹנָה נִחְפְּהּ בַּכֶּסֶף וְאִכְרוּתֶיהָ בִּירְקָרַק חֲרוּץ" – מָה יוֹנָה אֵינָה נִיצוּלַת אֲלָא בְּכִנְפֶיהָ, אַף יִשְׂרָאֵל אֵינֶן נִיצוּלִין אֲלָא בְּמַצּוֹת. עַד אֵימְתִי הוּא וכו'. 'כַּמָּה שִׁיעוּר עֲכוּל? אָמַר רבִּי יוֹחָנָן: כָּל זְמַן שְׂאִינּוּ רָעַב. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר: כָּל זְמַן שְׂעִימָא מִחֲמַת אִכְלִיתוּ. אָמַר לִיה רב יִימַר בַּר שְׁלִמְיָא לְמַר זוטְרָא וְאָמְרִי לָהּ רב יִימַר בַּר שִׁיזְבִּי לְמַר זוטְרָא: מִי אָמַר רִישׁ לְקִישׁ הָכִי? וְהָאֻמַּר רב אָמִי אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: כַּמָּה שִׁיעוּר עֲכוּל? –

כִּדִּי לְחַלָּה אַרְבַּע מִילִין! לֹא קִשְׂיָא: כָּאן בְּאִכִּילָה מְרוּבָּה, כָּאן בְּאִכִּילָה מוּעֻטָּת. כָּא לָהֶן יִין וכו'. 'לְמִימְרָא דִּישְׂרָאֵל אַף עַל גַּב דְּלֹא שְׁמַע כּוּלָּהּ בְּרַבָּה עוֹנָה? וְכִי לֹא שְׁמַע הִיכִי נָפִיק? "אָמַר חֲזִיא בַּר רב: בְּשִׁלָּא אָכַל עֲמָהּ, וְכֵן אָמַר רב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בַּר אַבּוּה בְּשִׁלָּא אָכַל עֲמָהּ. אָמַר לִיה רב לְחֲזִיא בָּרִיָּה: בָּרִי, חֲטוֹף וּכְרִיָּה. וְכֵן אָמַר רב הוּנָא לְרַבָּה בָּרִיָּה: חֲטוֹף וּכְרִיָּה. לְמִימְרָא דְּמְכַבֵּה עֲדִיף מִמָּאן דְּעָגִי "אָמֵן"? וְהַתְּנָא רבִּי יוֹסִי אוֹמַר: גְּדוּל הָעוֹנָה "אָמֵן" יוֹתַר מִן הַמְּכַבֵּרָה. אָמַר לִיה רבִּי נַהוֹרָאִי: הַשְּׁמִים, כֵּן הוּא. תַּדַּע – שְׁתַּרִּי גּוּלְיִירִין יוֹרְדִין וּמַתְגַּרִּין בְּמִלְחָמָה, וּגְבוּרִים יוֹרְדִין וּמַנְצְחִין! תַּנָּאִי הֵיא. דְּתַנָּא: אַחַד הַמְּכַבֵּרָה וְאַחַד הָעוֹנָה "אָמֵן" בְּמִשְׁמַע, אֲלָא שְׁמַחְרִין לְמְכַבֵּרָה יוֹתַר מִן הָעוֹנָה אָמֵן. "כַּעַא מִינֵיהּ שְׁמוּאֵל מַרְב: מָהוּ לַעֲנוֹת "אָמֵן" אַחַר תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן? אָמַר לִיה: אַחַר הַפֵּל עוֹנִין אָמֵן, חוּץ מִתִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן, הוּאִיל וּלְהַתְלַמֵּד עֲשׂוּיִין. וְהָי מִילִי בְּדִלָּא עֵידֵן מִפְּטָרִיָּהוּ, אָכַל כְּעִידֵן מִפְּטָרִיָּהוּ – עוֹנִין. תְּנוּ רַבְּנַן: שְׁמֵן מַעֲכַב אֶת הַבְּרַכָּה, דְּבָרִי רבִּי זִילָאִי. רבִּי זִיוָא אוֹמַר: אֵינּוּ מַעֲכַב. רב אַחָא אוֹמַר: שְׁמֵן טוֹב מַעֲכַב. רבִּי זוּהַמָּאִי אוֹמַר: כְּשֶׁם שְׁמוּזָהֶם פְּסוּל לַעֲבוּדָה, כֶּף יָדִים מְזוּהָמוֹת פְּסוּלוֹת לְבְרַכָּה. "אָמַר רב נַחֲמָן בַּר רַצְחֵק: אָנָּא לֹא זִילָאִי וְלֹא זִיוָאִי וְלֹא זוּהַמָּאִי יַדְעָנָא אֲלָא מַתְנִיתָא יַדְעָנָא. דְּאָמַר רב יהודה אָמַר רב וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: "וְהַתְקַדְּשִׁתֶּם" אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים, "וְהִייתֶם קֹדְשִׁים" אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים, "כִּי קָדוֹשׁ" – זֶה שְׁמֵן, "אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" – זֶו בְּרַכָּה. הַדְרֵן עַלֶךְ אֵלּוּ דְּבָרִים

מתני'

 מסורת הש"ס

א תוספתא ברכות

ב שבת עז: פסחים עה:

ג שבת קנג: ביצה יא.

ד שבת קל.

 תורה אור השלם
--

אַרְזִים לֹא־עָמְמָהוּ בְּנִרְ-אַלְהִים בְּרוּשִׁים לֹא דָמוּ אֶל־סַעֲפִתָיו וְעֶרְמָנוּם לֹא־הָיוּ כְּפִרְאֲתָיו כִּלְ-עֵץ בְּנִרְ-אַלְהִים לֹא־דָמָה אֵלָיו בְּזָפוּי [יחזקאל לא, ח]

אִם־תִּשְׁכַּבּוּן בַּיּוֹן שְׁפִתִים כִּנְפֵי יוֹנָה נִחְפָּה בַּסֶּף וְאִבְרוּתֶיהָ בִּירְקָק חֲרוּץ [תהילים טה, יד]

וַיֹּאמְרוּ תַלְמוּם יִשׁוּעַ וְקִדְמִיאל בְּנֵי חֲשִׁבְנָה שֶׁרְבִיָּה הוֹדִיָּה שְׁבִנָּה פִּתְחֶיהָ קוֹמוּ בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה וְהַיִּיתֶם מוֹרְהוּעוּלָם עַד־הַעוֹלָם וַיִּכְרְבוּ שָׁם בַּדָּד וּמְרוּמָם עַל־

כִּלְ-בְּרָכָה וְהַלְלָהּ [נחמיה ט, ה]

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם (וַהֲתַקְדַּשְׁתֶּם וְהִייתֶם קֹדְשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תִסְמְאוּ אֶת־נִפְשׁוֹתֵיכֶם בְּכִלְ־הַשְׂרָץ הַרְמֹשׁ עַל־הָאָרֶץ [ויקרא יא, מד] וַהֲתַקְדַּשְׁתֶּם וְהִייתֶם קֹדְשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם [ויקרא כ, ז]

וְהִייתֶם לִי קֹדְשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וְאֶבְדֵּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהוֹיֹת לִי [ויקרא כ, כו]

וְאֶת־הַצֹּהָר [וְאֶת־הָאֶזְחָה לְמִינָהּ [ויקרא יא, יד]

רְאוּי לַהֲנוֹת מִמֶּנּוּ לְעוֹמָדִים סָמוּךְ לוֹ וְאִזּוּ מְכַרְכִּים עַלִּיו אִפִּי' הִרְחוּקִים מִמֶּנּוּ וּבִלְבַד שִׁירְאוּהֵו: בְּפָנָם – בְּעִשָּׁשִׁית: יֵאוּתוּ מִמֶּם – עוֹמֵד בְּסָמוּךְ: וְכַמָּה – הוּא צְרִיךְ לָהִיֹּת בְּסָמוּךְ: מְלֻזָּמָא – מְשַׁקְל: רַב יְהוֹנָה – הִיָּה סָמוּךְ: רַבָּא מְכַרְךְ אֲדָבִי גוּרְיָא בַּר חֲמָא – סָמוּךְ לְבִיתוֹ הִיָּה רַבָּא לְטַעְמָה דְּלֹאמַר סָמוּךְ בְּעִינֵי: אִין מַחְזִירֵן עַל הָאוּר – אִם אִין לוֹ אוּר אִי"צ לְחַזַר אֲחֵרֵינוּ: חַד עֲבַד בְּשׁוּגְג כַּב"ש – אַע"פ שֶׁשֶּׁנֵּג וְגַעֲקַר מִן הַמָּקוֹם ע"י שִׁכְחָה הַחֲמִיר עַל עֲצָמוּ כַּב"ש וְחִזַּר לְמָקוֹם שֶׁאָכַל וַיִּכְרֶה: חַד עֲבַד בְּמִזִּיד – גַּעֲקַר מִמָּקוֹם שֶׁאָכַל בְּמִזִּיד כְּזִי לְבָכְךְ בְּמָקוֹם אַחַר שֶׁהִכְרֶךְ לִילָה: אֲנִשְׂאִי יוֹנָה דְּזַדְבָּא – שִׁכְחֵתוּ יוֹנָה שֶׁל זָהָב: יוֹנָה אֵינָה נַעֲלַת אֵלָּא בְּכַנְפֶיהָ – אוּ בּוֹרַחַת אוּ נִלְחַמַת בְּרָאשֵׁי אֲנִפֶיהָ: חֲכִילָה מְרַבָּה – ד' מִילִין: כָּל לָהֶם יִין אַחַר הַמְּזוֹן – הָא פִּרְשׁ לָהּ בְּגִמְרָא בְּרִישׁ פִּרְקוֹן לַב"ש אִין בְּרַכַּת הַמְּזוֹן טַעְמוֹנָה כּוּם וּלְכ"ה טַעְמוֹנָה כּוּם: הִיכִי נָפַק – קַס"ד בְּאַחַד מִן הַסַּפְדִּין עֲסָקִינוּ בְּמַתְנִי': חֲטוּף וּכְרִיךְ – בְּשִׁמְשׁוּטִין כּוּם שֶׁל בְּרַכָּה הִי מַחְזִיר שִׁתְּנָהּ לָךְ וַתִּכְרֶךְ: בְּמַשְׁמַע – הָעוֹנָה וְהַמְכַרְךְ בְּמַשְׁמַע קוִימוּ בְּכָרוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּס' עוֹזָא (נִסְמִיָּה טו:ה') וְלֹאמַר וַיִּכְרְבוּ שֶׁם בְּכוּלָךְ וְהִיא עֲנִית לָמֵן שֶׁבְּמַקְדָּשׁ בְּמַסְכַּת תַּעֲנִית (פ"ב דף טו: וְלִקְמוּ בְּרָכוֹת דף סג). מְפָרֵשׁ קוִימוּ בְּכָרוּ בַּתְחִלַת בְּרַכָּה וַיִּכְרְבוּ שֶׁם בְּכוּלָךְ (נִסְמִיָּה טו:ה') בְּמָקוֹם עֲנִית לָמֵן שֶׁבְּמַקְדָּשׁ אוֹמַר בַּשְׁכַּמל": שְׁמַחְרִין לְמְכַרְךְ – לְפָנַ שִׁכְר: אַחַר תִּינוּקוֹת – כְּשִׁלּוּמָמִים בְּרָכוֹת מִפִּי רַבִּן: הוּאִיל וְלַהֲתַלְמַד גַּשְׁוִיין – שְׁאִין מַתְכוּנִים לְבָכְךְ אֵלָּא לְלַמַּד: אָכַל בְּעֵדֵן מִפְּטָרִיָּהוּ – כְּשִׁאוּמָרִים הַפְּטָרָה וּמְכַרְכִּין בַּתּוֹרָה וּבִגְבִיא עוֹנִי' אֲחֵרִיָּהוּ לָמֵן: שְׁמֵן מַעֲכַב אֶת הַבְּרַכָּה – שְׁמֵן שְׁהִי רְגִילִין לְהִבִּיא בְּסוּף הַסַּעֲוָה לְסוּף אַחַר הַסַּעֲוָה אֶת הַיָּדִים אַחַר מִים אֲחֵרונִים לְהַעֲבִיר אֶת זִהַמְתָּן: מַעֲכַב אֶת הַבְּרַכָּה – שְׁאִסוּר לִזְמַן עַד שְׁיִבָּא וְכֵן לַעֲנוֹן שְׁמַעֲכַב בְּרָכוֹת כָּל דָּבַר הֵבִא בְּחֻנּוּחַ סַעוּדָה שְׁמַתַּר לֵאכֵלוּ בְּלֹא בְרַכָּה עַד שְׁיִסְכוּהֵו: שְׁמֵן טוֹב – גִּישׁ בּוּ בְּשָׂמִים מַעֲכַב אֶת הַבְּרַכָּה לְמִי שֶׁרְגִיל בּוּ: הִדְרֵן עַלֶךְ אֵלּוּ דְּבָרִים

מסורת הש"ס
 א לקמן נז: ב פסחים נג; בראשית רבה; לקמן ס: לקמן נט: ג לקמן ס; בראשית רבה ד תוספתא ברכות ה תוספתא ברכות ו יבמות ו; ספרא קדושים פרק ז ט; לקמן סא: ז תוספתא ברכות
תורה אור השלם
[דברים ו, ה] [רות ב, ד] [שופטים ו, יב] [משלי כג, כב] [תהילים קיט, קכז] [שופטים יב] [שמות יח, י] [שמות יד, כב] [יהושע ג, יז] [שמות יד, טז] [במדבר כא, יד]

הַרְוָאָה מִקּוֹם שֶׁנֶּשְׂעוּ בּוֹ נְסִים לִישְׂרָאֵל – בְּנוֹן הֵנָּה דַקְמָנִי לְקוֹן מַעֲבְרוֹת הַיָּם וְהִירָדָן וְנַחְלֵי אֶרְנוֹן כּו': זִיקוֹן מוֹנְעוֹת וּרְעָמִים – מִפְּרֶשׁ בְּנִמְרָא: מֵלֹא עוֹלָם – לְפִי שְׁאֵלוּ נִרְאִין אִלּוּ נִשְׁמָעִין לְמַרְחוּק: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית – וּבִנְמָרָא (ד' נט.) פְּרִיךְ אִטּוּ הֵנָּה דְלַעֲלִי לֹאז מַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית נִינְהוּ: לְפִרְקִים – מִפְּרֶשׁ בְּנִמְרָא (סס ע"ב) וְלִפִּי שְׁהוּא חֲשׁוֹב וְגִדּוֹל מִפְּלֵן קִבַּע לִיָּה רַבִּי יְהוּדָה בְּרַכָּה לְעִמָּנוּ: מִבְּרַךְ עַל הַרְעָה מַעֲיִן עַל הַטּוֹבָה – דָּן הָאִמָּת: וְעַל הַטּוֹבָה מַעֲיִן עַל הַרְעָה – הַטּוֹב וְהַמְטִיב וּבִנְמָרָא מִפְּרֶשׁ הִיכִי דְמִי: הִנְכָּנס לְכַרְך – הַמַּהֲלָךְ בַּדֶּרֶךְ וְנִרְיָךְ לְעֵבֶר בְּרַךְ וְסָם מַעֲנוּיִם מוֹשְׁלִים רָעִים וּמַחְפָּשִׁים עֲלִילוֹת: אַחַת בְּכִנְיָסָתוּ – מִתְּפַלֵּל שֶׁיִּכָּנס לְשֹׁלֵם: פִּיעִיתָתוּ – מִתְּפַלֵּל שֶׁנֶּצַח לְשֹׁלֵם: אֲרַבַּע – דְּקַמְפְּרֶשׁ נִטְוֵן הוֹדָאָה עַל שְׁעֵבֶר וְנִיעֵק עַל הַעֲתִיד וּמַנְאוּ אֲרַבַּע דְּקַמְפְּרֶשׁ בְּנִמְרָא: חִיב אֵלֶם לְבַרְךְ עַל הַרְעָה כּו' – מִפְּרֶשׁ בְּנִמְרָא: דְּבַר אַחֵר בְּכָל מַאֲלָךְ – מַדּוּת מַדּוּלוֹת לָךְ בִּין מַזָּה טוֹבָה בִּין מַזָּת פְּרַעֲנוּת: לֹא יִקַּל רֵאשׁוּ – לֹא יִנְהַג קְלוּת רֵאשׁ: כִּנְגַד שַׁעַר מַזְרְחִי – חוּזָן לְהַר הַבַּיִת אֲשֶׁר בַּחוּמָה הַגְּמוּבָה אֲשֶׁר לְרַגְלֵי הַבַּיִת בַּמִּזְרַח לְפִי שְׁכָל הַשְּׁעָרִים מְבֹנִים זֶה כִּנְגַד זֶה שַׁעַר מִזְרַח שַׁעַר עֶזְרַת נָשִׁים וְשַׁעַר עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְתַח הָאוּלָם וְהַיִּכָּל וּבֵית דִּקְשִׁי הַקֹּדֶשִׁים בִּימֵי מַחֲדָשׁ רֵאשׁוֹן כְּשֶׁהָיָה אִמָּה טְרַקְסִין: כְּפוּנְתָתוּ – חֲנוּךְ לַחֲלוֹל וְנוֹתָנִין בּוֹ מַעֲוֹת: מַק"ו – בְּנִמְרָא מִפְּרֶשׁ לִיָּה: כָּל חוֹתָמֵי בְּרִכּוֹת שְׁבַמְקָדָשׁ הִיוּ אוֹמְרִים עַד הָעוֹלָם – בְּמַסְכַּת תַּעֲנִית (פ"ב דף טז:) אֲמַרְיֵן אִין עוֹנִין אִמֵּן בַּמַּקְדָּשׁ הַמְּבָרַךְ אוֹמֵר בְּסוּף כָּל בְּרַכָּה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם בְּרוּךְ חוּנָן הַדַּעַת וְכֵן בְּכֹלם וְהָעוֹנִין אוֹמְרִים בְּרוּךְ סָם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וְעַד וְיִלְפִינָן לֶהּ מַקְרָא דְתַפְלַת עֲזָרָא וְסִיעָתוֹ וְאֲשַׁמְעִינָן הַכָּא דְבַמַּקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן לֹא הִיוּ אוֹמְרִים אֱלֹא בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַד מִן הָעוֹלָם: מַשְׁקָלָקוּ הַצְּמוּקִים – וְאֲמַרוּ אִין עוֹלָם אֱלֹא זֶה: הַתְּקוּנוֹ – עֲזָרָא וְסִיעָתוֹ שְׂהִיו אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם לִימֵר שֶׁשְׂנֵי עוֹלָמוֹת יֵשׁ לְהוֹצִיא מֵלֵב הַצְּמוּקִים הַכּוֹפְרִים בַּתְּמוּת הַמַּתִּיס: שְׂהִיו אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם – לִימֵר שֶׁשְׂנֵי עוֹלָמוֹת יֵשׁ לְהוֹצִיא מֵלֵב הַכּוֹפְרִים בַּתְּמוּת הַמַּתִּיס: שְׂהִיֵּא אֵלֶם שׂוֹאֵל לְשׁוֹם חֲבֵרוּ בָּשָׁם – בָּשְׂמו שֶׁל הַקַּב"ה וְלֹא אֲמַרְיֵן מַזְלָל הוּא בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל מִקּוֹם בְּשָׁבִיל כְּבוֹד הַבְּרִיּוּת לְהוֹצִיא סָם שְׂמִיס עֲלִיו וְלִמְדוּ מִבָּשְׂם שְׁאִמֵּר ה' עִמָּכֶם וּמִן הַמִּלָּאךְ שְׁאִמֵּר לִגְדַעוֹן ה' עִמָּךְ גְּבוּרַת הַחַיִּל: וְאוֹמֵר אֵל תְּבַחוּ כִּי זָקְנָה אִמָּךְ – לְמוֹד מַדְבְּרִי זָקְנִי אִמָּתְךָ לַעֲשׂוֹת מַה שְׁכָלִית שֶׁעָשׂוּ הֵם וּבִנְמָר' מִפְּרֶשׁ מֵאִי וְאוֹמֵר: וְאוֹמֵר עַת לַעֲשׂוֹת לֹה' הַפְּרִי תִירַמְתָּךְ – פְּעָמִים שְׁמַבְטָלִים דְּכַרִּי תִירָה כְּדִי לַעֲשׂוֹת לֹה' אִף זֶה הַמַּתְכַּנֵּן לְשֹׁאֵל לְשֹׁלֵם חֲבֵרוּ זֶהוּ רַעֲיוֹן שֶׁל מִקּוֹם שְׁנֵאִמ' בָּקָשׁ שְׁלוֹם וְרַקְפָּהוּ מִתֵּר לְהַפֵּר תִּירָה וְלַעֲשׂוֹת דְּבַר הַגִּרְאָה אֶסּוּר: גְּמ' ה"ג מִנְּגֵן דְּמַבְרָכִינוּ אֲנָסָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּאֲמַר קִרָּא וַיֵּאמֵר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הֲצִיל וְגו'': בַּעֲבַר יַמִּינוֹא – שֶׁסָּפַר מִלְחָמַת ה' אֶת וְהַב בְּסוּפָה וְגו'': תַּנְא: "אֵת וְהַב בְּסוּפָה" – שְׁנֵי מִצּוּרָעִים הָיוּ, דִּהְיוּ מְהֻלְכִין בְּסוּף מַחְגָּה יִשְׂרָאֵל. כִּי הָיוּ קָא חֲלִפֵי יִשְׂרָאֵל אֲתוּ אַמּוּרָאִי

מִתְנִי הַרְוָאָה

”בְּרוּךְ ... שֶׁעָשָׂה נְסִים לְאַבּוֹתֵינוּ בַּמִּקּוֹם הַזֶּה”. מִקּוֹם שֶׁנֶּשְׁעָקְרָה מִמָּנּוּ עֲבוּדָה זָרָה, אוֹמֵר: ”בְּרוּךְ ... שֶׁעָקַר עֲבוּדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ”. ”עַל הַיִּזְקִין, וְעַל הַזּוֹעוֹת, וְעַל הָרַעְמִים, וְעַל הַרוּחוֹת, וְעַל הַפְּרָקִים אוֹמֵר: ”בְּרוּךְ ... שִׁכְחוּ וּגְבוּרָתוֹ מִלֹּא עוֹלָם”. עַל הַהֲרִים, וְעַל הַגְּבָעוֹת, וְעַל הַיַּמִּים, וְעַל הַהֲרָרוֹת, וְעַל הַמַּדְבָּרוֹת אוֹמֵר: ”בְּרוּךְ ... עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית”. רַבִּי יְהוּדָה, אוֹמֵר: הַרְוָאָה אֶת הַיָּם הַגִּדּוֹל, אוֹמֵר: ”בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגִּדּוֹל” — בְּזִמָּן שְׂרוּאָהּוּ לְפִרְקִים.[[]^{דרוש}[]] עַל הַגְּשָׁמִים, וְעַל בְּשׁוּרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר: ”בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב”. עַל בְּשׁוּרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר: ”בְּרוּךְ דִּיִּין הָאֵמָת”. בְּנָה בֵּית חֲדָשׁ, וְקִנְהָ כָּלִים חֲדָשִׁים, אוֹמֵר: ”בְּרוּךְ ... שֶׁהֲחִינּוּ וְהִקְיִנּוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמָּן הַזֶּה”. מִבְּרַךְ עַל הַרְעָה מַעֲיִן עַל הַטּוֹבָה, וְעַל הַטּוֹבָה מַעֲיִן עַל הַרְעָה. [[]^{דרוש}[]] וְהַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר — הָרִי זוֹ תַּפְלַת שְׂאוּ. הֵיתָה אֲשֶׁתּוֹ מַעוּבָּרָתָ, וְאוֹמֵר: ”יְהִי רְצוֹן שִׁתְּלִד אֲשֶׁתִּי זָכָר” — הָרִי זוֹ תַּפְלַת שְׂאוּ. הֵיָה כָּא בַּדֶּרֶךְ וְשִׁמַּע קוֹל צֹנָחָה בַּעֲרִי, וְאוֹמֵר: ”יְהִי רְצוֹן שְׁלֹא תִהְיָ בְּתוֹךְ בֵּיתִי” — הָרִי זוֹ תַּפְלַת שְׂאוּ. [[]^{דרוש}[]] הַנְּכָנס לְכַרְךָ מִתְּפַלֵּל שְׂתִים, אַחַת בְּכִנְיָסָתּוֹ, וְאַחַת בִּיצִיאָתּוֹ. בֵּן עוֹזִי אוֹמֵר: אֲרַבַּע, שְׂתִים בְּכִנְיָסָתּוֹ, וּשְׂתִים בִּיצִיאָתּוֹ. נוֹתָן הוֹדָאָה עַל שְׁעֵבֶר וְצוֹעֵק עַל הַעֲתִיד.[[]^{דרוש}[]] חֲיִיב אֲדָם לְבָרַךְ עַל הַרְעָה בָּשָׁם שֶׁמִּבְּרַךְ עַל הַטּוֹבָה, שְׁנַאֲמַר: ”וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וְגו'". ”בְּכָל לְבָבְךָ” — בְּשְׁנֵי יִצְרֶיךָ, בִּיצֵר טוֹב וּבִיצֵר רָע. ”וּבְכָל נַפְשְׁךָ” — אֲפִילוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. ”וּבְכָל מַאֲדְךָ” — בְּכָל מְמוּנָה. דְּבַר אַחֵר: ”בְּכָל מַאֲדְךָ” — בְּכָל מַדָּה וּמַדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָךְ הָיוּ מוֹדָה לוֹ. [[]^{דרוש}[]] לֹא יִקַּל אֲדָם אֶת רֵאשׁוֹ כִּנְגַד שַׁעַר הַמִּזְרַח שֶׁהוּא מְכוּוֵן כִּנְגַד בֵּית קִדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים. וְלֹא יִכָּנס לְהַר הַבַּיִת בַּמִּקְלוֹ, וּבִמְנַעְלּוֹ, וּבְכּוּנְדָתּוֹ, וּבִבְאָבָק שְׁעַל רַגְלָיו. וְלֹא יַעֲשֶׂנוּ כְּפִנְדִּירָא. וְרַקִּיקָה — מְקַל וְחוּמָר. [[]^{דרוש}[]] כָּל חוֹתָמֵי בְּרִכּוֹת שְׁבַמְקָדָשׁ הִיוּ אוֹמְרִים ”עַד הָעוֹלָם”. מִשְׁקָלָקוּ הַמִּינִין וְאֲמַרוּ אִין עוֹלָם אֱלֹא אַחַד, הַתְּקִינוּ שְׂהִיו אוֹמְרִים ”מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם”. [[]^{דרוש}[]] וְהַתְּקִינוּ שְׂהִיֵּא אֲדָם שׂוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוּ בָּשָׁם, שְׁנֵאֲמַר: ”וְהִנֵּה בָּעֵז כָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֵּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם וַיֵּאמְרוּ לוֹ יִבְרַכְךָ ה'". וְאוֹמֵר: ”ה' עִמָּךְ גְּבוּרַת הַחֲלִל". וְאוֹמֵר: "אֵל תְּבַחוּ כִּי זָקְנָה אִמָּךְ". וְאוֹמֵר: "עַת לַעֲשׂוֹת לַה' הַפְּרוּ תוֹרַתְךָ". רַבִּי נִתָּן אוֹמֵר: "הַפְּרוּ תוֹרַתְךָ" מִשּׁוֹם "עַת לַעֲשׂוֹת לַה'". אֲמִי מָנָא הֲנִי מִיִּלִּי? אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאֲמַר קִרָּא: "וַיֵּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הֲצִיל וְגו'". אֲנִיסָא דְרַבִּים מְבָרְכִינוּ, אֲנִיסָא דִּיחִיד לֹא מְבָרְכִינוּ?! וְהָא הָהוּא גְּבָרָא דִּהְוָה קָא אֲזִיל בַּעֲבַר יַמִּינוֹא. נָפַל עַלִּיהָ אֲרִיָּא, אֲתַעֲבִיד לִיָּה נִיסָא וְאַיִתְצַל מִיַּיְהָ. אֲתָא לְקַמְיָה דְרַבָּא, וְאֲמַר לִיָּה: כָּל אִימַת דְּמִטִּית לְהָתָם — בְּרִיךְ "בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמִּקּוֹם הַזֶּה". וַיֵּר בְּרִיָּה דְרַבִּינוֹא הָוָה קִאֲזִיל בְּפַקְתָּא דַּעֲרֹבוֹת וַצָּחָא לְמִיָּא. אֲתַעֲבִיד לִיָּה נִיסָא, אִיבְרִי לִיָּה עֲנִנָּא דְּמִיָּא, וְאַיִשְׁתִּי. [[]^{דרוש}[]] וְתוֹ, זְמַנָּא חֲדָא הָוָה קִאֲזִיל בְּרַסְתָּקָא דְּמַחְזָא וּנְפַל עַלִּיהָ גַּמְלָא פְּרִיצָא. אִיתְּפָרְקָא לִיָּה אֲשִׁיתָא, עַל לְגוּהָ. כִּי מָטָא לַעֲרֹבוֹת בְּרִיָּה: "בְּרוּךְ ... שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּעֲרֹבוֹת וּבִנְגַּמְל". כִּי מָטָא לְרַסְתָּקָא דְּמַחְזָא בְּרִיָּה: "בְּרוּךְ ... שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בְּגַמְל וּבַעֲרֹבוֹת"! אֲמַרִי: אֲנִיסָא דְרַבִּים — כּוּלִי עֲלִמָּא מִיחֲיִיבִי לְבְרוּכִי, אֲנִיסָא דִיחִיד — אִיהוּ חֲיִיב לְבְרוּכִי. "תְּנוּ רַבְּנֵי: הַרְוָאָה מַעֲבְרוֹת הַיָּם, וּמַעֲבְרוֹת הַיִּרְדָּן, מַעֲבְרוֹת נַחְלֵי אֲרָנוֹן, אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ בְּמוֹרֵד בֵּית חוֹרְזָן, וְאָבָן שֶׁבִקָּשׁ לְזוֹרֵק עוֹג מְלָךְ הַבָּשָׂן עַל יִשְׂרָאֵל, וְאָבָן שִׁישְׁב עַלִּיהָ מִשָּׁה בְּשִׁעָה שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ מִלְחָמָה בַּעֲמָלֵק, וְאֲשֶׁתּוֹ שָׁל לוֹט, וְחוּמַת יִרְיַחוֹ שֶׁנִּבְלָעָה בַּמִּקּוּמָה — עַל כּוּלָּן צָרִיךְ שִׁיתָן הוֹדָאָה וְשִׁכַּח לְפָנֵי הַמִּקּוֹם. בִּשְׁלָמָא מַעֲבְרוֹת הַיָּם, דְּכַתִּיב: "וַיָּבֵאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבִשָּׁה". מַעֲבְרוֹת הַיִּרְדָּן, דְּכַתִּיב: "וַיַּעֲמְדוּ הַכְּהֲנִים נִשְׂאִי הָאֲרוֹן בְּרִית ה' בַּחֲרָבָה בְּתוֹךְ הַיִּרְדּוֹ כֵּזֶן וְכָל יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בַּחֲרָבָה עַד אֲשֶׁר תָּמוּ כָּל הַגּוֹי לַעֲבוֹר אֶת הַיִּרְדּוֹ". אֱלֹא מַעֲבְרוֹת נַחְלֵי אֲרָנוֹן מְנִלְזִין? — דְּכַתִּיב: "עַל כֵּן יֵאֱמַר בְּסִפֵּר מִלְחָמַת ה' אֶת וְהַב בְּסוּפָה וְגו'". תַּנְא: "אֵת וְהַב בְּסוּפָה" — שְׁנֵי מִצּוּרָעִים הָיוּ, דִּהְיוּ מְהֻלְכִין בְּסוּף מַחְגָּה יִשְׂרָאֵל. כִּי

הָיוּ קָא חֲלִפֵי יִשְׂרָאֵל אֲתוּ אַמּוּרָאִי

עֲבָדִי
הַנִּמְלָ: מַעֲבְרוֹת הַיָּם – מִקּוֹם שֶׁעֲבָרוּ יִשְׂרָאֵל בָּיס סוּף; וּמַעֲבְרוֹת הַיִּרְדָּן – בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: מַעֲבְרוֹת נַחְלֵי אֶרְנוֹן – לְקַמָּן מִפְּרֶשׁ מֵאִי נָסָא: בְּמוֹרֵד בֵּית חוֹרְזָן – בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: וְאָבָן שְׂזָרַק עוֹג – לְקַמָּן מִפְּרֶשׁ: וּמַעֲבְרוֹת נַחְלֵי אֶרְנוֹן – לְקַמָּן מִפְּרֶשׁ מֵאִי נָסָא:

הַרְוָאָה פִּרְק תַּשְׁיַעִי בִּרְכוֹת

נד.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פ' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' ריח סעי' א:

ב מו"י פ' מהל' ברכות הל' טו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכז סעי' יג:

ג מו"י פ' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' ב:

ד מו"י פ' מהל' ברכות הל' כב:

ה מו"י פ' מהל' ברכות הל' כה:

ו מו"י פ' מהל' ברכות הל' כו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רל סעי' א:

ז מו"י פ' מהל' ברכות הל' כב:

ח מו"י פ' מהל' ברכות הל' כה:

ט מו"י פ' מהל' ברכות הל' כו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רל סעי' א:

י מו"י פ' מהל' בית הבחירה הל' ב, סמג עשין קסד:

יא טוש"ע או"ח סי' ריח סעי' ה:

יב מו"י פ' מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין כז, ש"ע או"ח סי' ריח סעי' ב ד:

יג טוש"ע או"ח סי' ריח סעי' א:

הַנִּי גְּרִיכוּת לְהַזְכֵּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם וְכֵן כְּתֹב רַבִּינוּ שֶׁמֶשֶׁן מְקוּנֵי כִי הַר"י הִיָּה רְגִיל לְבַרְךְ עַל הַפְּרָקִים בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם שִׁכְחוּ וּגְבוּרָתוֹ מֵלֹא עוֹלָם וְכֵן פִּר"י וּמִןתִּי יִרְוֹשְׁלָמִי דְּפִרְקוֹן (יִרְוֹשְׁלָמִי בְּרִכּוֹת דף סב ב) רַבִּי זְעִירָא כּו' כָּל בְּרַכָּה שְׁאִין בָּהּ וְכּו' וְנִרְאֶה לְרַבִּינוּ דְּזוֹקָא לְרוּחָהּ מִשְׁלָשִׁים יוֹם לְשָׁלָשִׁים יוֹם זְמוּנָא דְרוּחָהּ יֵם הַגִּדּוֹל לְפִרְקִים דְּאֲמַר בִּירוֹשְׁלָמִי (יִרְוֹשְׁלָמִי בְּרִכּוֹת דף סד ב) דְּפִרְקִים הֵינּוּ שְׁלָשִׁים יוֹם: שְׁעָקַר עֲכוּ"ם מֵאַרְצֵנוּ בִּירוֹשְׁלָמִי (יִרְוֹשְׁלָמִי בְּרִכּוֹת דף סג ב) מִתְנִי כֶּשֶׁנְּעָקְרָה עֲכוּ"ם מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: **עַל הַרוּחוֹת** אוֹמֵר שִׁכְחוּ וּגְבוּרָתוֹ מִלֹּא עוֹלָם יִרְוֹשְׁלָמִי מִתְנִי" כֶּשֶׁבְּאִיס בְּזַמָּן חֲכָל כֶּשֶׁבְּאִין בְּנַחַת אוֹמֵר בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית: **עַל הַנְּהָרוֹת** לֹאז עַל כָּל נְהָרוֹת אִירְכִי אֱלֹא אֲרַבַּע נְהָרוֹת דְּכַתִּיבִי בַּקֹּרָא כִּמּוֹ חַדְקַל וּפִרְקַת: הַרְוָאָה וְכּו' אוֹמֵר בְּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נְסִים לְאַבּוֹתֵינוּ וְכּו' – פִּרֶשׁ רַבִּי שְׁמַעֲיָה דְּכָל הַנִּי בְּרִכּוֹת גְּרִיכוּת לְהַזְכֵּרַת שֵׁם וּמַלְכוּת בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם וְכֵן כְּתֹב רַבִּינוּ שֶׁמֶשֶׁן מְקוּנֵי כִי הַר"י הִיָּה רְגִיל לְבַרְךְ עַל הַפְּרָקִים בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם שִׁכְחוּ וּגְבוּרָתוֹ מֵלֹא עוֹלָם וְכֵן פִּר"י וּמִןתִּי יִרְוֹשְׁלָמִי דְּפִרְקוֹן (יִרְוֹשְׁלָמִי בְּרִכּוֹת דף סד ב) רַבִּי זְעִירָא כּו' כָּל בְּרַכָּה שְׁאִין בָּהּ וְכּו' וְנִרְאֶה לְרַבִּינוּ דְּזוֹקָא לְרוּחָהּ מִשְׁלָשִׁים יוֹם לְשָׁלָשִׁים יוֹם זְמוּנָא דְרוּחָהּ יֵם הַגִּדּוֹל לְפִרְקִים דְּאֲמַר בִּירוֹשְׁלָמִי (יִרְוֹשְׁלָמִי בְּרִכּוֹת דף סד ב) דְּפִרְקִים הֵינּוּ

נד:

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע או"ח סי' רוח סעי' ח:

ב מיי' פי' מהל' ברכות הל' ח, סמג עשין כו, טוש"ע או"ח סי' ריט סעי' א:

ג מיי' פי' מהל' ברכות הל' ח,

טוש"ע או"ח סי' ריט סעי' ב:

ד מיי' פי' מהל' ברכות הל' ח, טוש"ע או"ח סי' ריט סעי' ג:

ה טוש"ע או"ח סי' ריט סעי' ד:

אַרְבָּעָה צְרִיכִין להודות יוֹרְדֵי הַיָּם וכו' וכתהלים לא חשיב כןה הסדר אלא חשיב הולכי המדבר ראשון דקרא נקט סדר המסבנין יותר תחלה ונמרא נקט המצנ תחלה: ו**אִימָא** בִּי עֲשֶׂה וּתְרִי רַבִּנּוּ וְעַבְדִּי לְחוּמְרָא וְאֶכְלֵנּוּ לִיכָא תְרִי רַבִּנּוּ וְנִהְנֵנּוּ הַעוֹלָם לְכַרְךָ אַחֵר שְׁקוּרָא בַּתּוּרָה וְזוּקָא בַּחוּלָה שְׁנַפְל לְמַטָּה אֲבָל חַס בְּרָאשׁוֹ אִזּו בְּמַעֲשֵׂי וְאִינוּ מְטַל לְמַטָּה לֹא. ה"ר יוסף: **פְּטָרְתָן** יְתִי מְלֹאדוּיָי וּאִתְּוּהָ לְמַרְיָנָא בְּרַכָּה שְׁאִין בִּסָּה מַלְכוּת סְנִינָה בְּרַכָּה וי"ל דרב יהודה הוה מתלמידי דרב ורב סבר לעיל בפרק ביצא מדרבין (ברכות דף מ:) דלא בעינן אלא הוצאת השם (או מלכות ורחמנא הינו מלכות):

אַרְבָּעָה צְרִיכִין להודות יוֹרְדֵי הַיָּם וכו' חשיב כןה הסדר אלא חשיב הולכי

עבדי להון נקירותא – מערות מעברות נחל ארנון עמק עמק צין ב' הרים גבוהים והיו תסראל צריכים לעבר בואתו עמק עשו אמוריים מערות בצצי הרים ונקבאו סם: וטשו – עבדי להון נקירתא וטשו בהון. אמרי: כי חלפי ישראל הכא – נקטלינון, ולא הוו ידעי דארון הוה מסגי קמיייהו דישראל וְהוּה מַמְיָהּ לְהו טוּרִי מִקַּמַּיִיהוּ. פִּינוֹן דְּאֵתָא אַרוֹן, אֲדַבְקוּ טוּרִי בַּהַדִּי הַדְּדִי, וְקַטְלִינוּן. ונחת דמייהו לנחלי ארנון. כי אתו את והב, חזו דמא דקא נפיק מביגי טורי. אתו ואמרי להו לישראל ואמרו שינה. היינו דכתיב: ”וְאַשְׁד הַנַּחֲלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עַר וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב.” אבגי אלגביש. מאי אבגי אלגביש? ^(ס) תנא: אבנים שעמדו על גב איש, וירדו על גב איש. עמדו על גב איש — זה משה, דכתיב: ”וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֹנֵן מֵאֲדָם,” וכתיב: ”וַיַּחַדְלוּ הַקּוֹלוֹת וַהֲפָרַד וּמָטָר לֹא נָתַךְ אֶרֶצָה.” ירדו על גב איש — זה יהושע, דכתיב: ”קַח לָהּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ,” וכתיב: ”וַיְהִי בְּנוֹסֶם מַפְגֵּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרֹן וְהִי הַשְּׁלִיָּה עֲלֵיהֶם אַבְנִים גְּדוֹלוֹת.” אכן שפקש עוג מלך הפשן לזרוק על ישראל. גמרא גמרי לה. אמר מחנה ישראל פמה הוי — תלתא פרסי, איזיל ואעצקר טורא בר תלתא פרסי ואישדי עלייהו, ואיקטלינהו. אזל עקר טורא בר תלתא פרסי ואייתי על רישיה, ואייתי קודשא בריה הוא עליה קמצי ונקבוחה, ונחית בצואריה. ^(כ) הוה בעי למשלפה, משכי שינייה להאי גיסא ולחאי גיסא ולא מצי למשלפה. והיינו דכתיב: ”שָׁנֵי רָשָׁעִים שִׁבְרֶתָ.” וכדרבי שמעון בן לקיש. דאמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב ”שָׁנֵי רָשָׁעִים שִׁבְרֶתָ” — אל תקרי ”שבֿרֶתָ” אלא ”שרבֿבֶתָ”. משה כמה הוה — עשר אמות, שקיל נרגא בר עשר אמין, שוור עשר אמין, ומחיייה בקרסוליה וקטליה. ואכן שישב עליה משה — דכתיב: ”וַיֵּדִי מֹשֶׁה כַּבְּדִים וַיִּקְחוּ אֹכֶן וַיִּשְׁימוּ תַּחְתּוֹ וַיֹּשֶׁב עָלֶיהָ.” ואשתו של לוט — שנאמר: ”וּתַבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וּתְהִי נָצִיב מֶלַח.” וחומת יריחו שנבלעה — דכתיב: ”וּתַפַּל הַחוֹמָה תַּחֲתֶיהָ.” בשלמא כולהו — גיסא, אלא אשתו של לוט פורענותא הוא! — דאמר ”כְּרוּךְ ... דִּינָן הָאֱמֶת.” ^(א) והא ”הוֹדָאָה וְשִׁבַּח” קתני! תני: על לוט ועל אשתו מברכים שתיים. על אשתו אומר ”כְּרוּךְ ... דִּינָן הָאֱמֶת,” ועל לוט אומר ”כְּרוּךְ ... זוֹכֵר אַת הַצְדִּיקִים.” אמר רבי יוחנן: אפילו בשעת כעסו של הקדוש ברוך הוא, זוכר את הצדיקים, שנאמר: ”וַיְהִי בִשְׁחַת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכֶּכֶר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה וּגְו.” וחומת יריחו שנבלעה. וחומת יריחו נבלעה? והא נפלה, שנאמר: ”וַיְהִי כַשְׁמַע הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיִּרְעֻוּ הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתַּפַּל הַחוֹמָה תַּחֲתֶיהָ!” כיון דפותיה ורומה כי הדדי נינהו, משום הכי אפלעה בלועי. ^(ב) אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות: יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. ^(ג) יורדי הים מנלן? — דכתיב: ”וַיִּרְדִּי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת וּגְוִי הַמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה'.” ואומר: ”וַיַּעַמַד רוּחַ סַעֲרָה יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תַּהוֹמוֹת,” ואומר: ”יַחֲזֹגוּ וַיָּנוּעוּ כַּשְׁפוֹר,” ואומר: ”וַיִּצְעֲקוּ אֵל ה' בְּצַר לָהֶם וּמִמַּצּוֹקֵתִיהֶם יוֹצִיאֵם,” ואומר: ”קָם סַעֲרָה לְדַמְמָה,” ואומר: ”וַיִּשְׁמְחוּ כִּי יִשְׁתַּקּוּ,” ואומר: ”יִידוּ לַה' חֲסִדוֹ וּנְפִלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם.” הולכי מדברות מנלן? דכתיב: ”תַּעֲזוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרָךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מֵצָאוּ ... וַיִּצְעֲקוּ אֵל ה' ... וַיַּדְרִיכֶם בְּדָרָה וְשָׂרָה ... יוֹדוּ לַה' חֲסִדוֹ.” מי שחלה ונתרפא, דכתיב: ”אֲוִילִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעֵם וּמִצּוֹגֵתִיהֶם יִתְעַנּוּ. כָּל אֲכָל תַּתְעַב נַפְשָׁם וּגְוִי וַיִּצְעֲקוּ אֵל ה' בְּצַר לָהֶם וּגְוִי יִשְׁלַח דְּבָר וַיִּרְפָּאֵם וּגְוִי יוֹדוּ לַה' חֲסִדוֹ.” מי שהיה חבוש בבית האסורין מנלן? — דכתיב: ”יִשְׁבִּי חֹשֶׁה וְצִלְמוֹת וּגְוִי כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וּגְו.” ואומר: ”וַיִּכְנַע בְּעָמַל לָפָם וּגְו.” ואומר: ”וַיִּצְעֲקוּ אֵל ה' בְּצַר לָהֶם,” ואומר: ”יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁה וְצִלְמוֹת וּגְו.” ואומר: ”יִידוּ לַה' חֲסִדוֹ.” מאי מברה? אמר רב יהודה: ”כְּרוּךְ גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹכִים.” אבגי אמר: וצריה לאודויי קמי עשרה, דכתיב: ”וַיִּרְוּמוּהוּ בַּקֹּהל עִם וּגְו.” מר זוטרא אמר: ותרין מינייהו רבנן, שנאמר: ”וּכְמוֹשָׁב זָקֵנִים יִתְלַחוּהוּ.” מתמיה לה רב אשי: ואימא כולהו רבנן?! — מי כתיב ”בַּקֹּהל זָקֵנִים?” ”בַּקֹּהל עִם” כתיב. ואימא בִּי עשרה שאר עמא, ותרי רבנן! קשיא. רב יהודה חלש ואתפח. על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן. אמרי ליה: ”בְּרִיָּה רַחֲמָנָא דִּיתְבַּה גִּיתְלו וְלֹא יְתַבַּה לַעֲפָרָא.” אמר להו: פטרותן יתי מלאודויי. והא אמר אבגי בעי אודויי באפי עשרה! — דהו בִּי עשרה. והא איהו לא קא מודה! — לא צריה, דעגי בתרייהו ”אַמֵּן.” אמר רב יהודה: שלשה צריכין שימור, ואלו הן — חולה, חתן, וכלה. במתניתא תנא: חולה, חיה, חתן, וכלה. ויש אומרים: אף אבל. ויש אומרים: אף תלמידי חכמים בלילה. ^(ד) ואמר רב יהודה: שלשה דברים המאריה בְּהוּ מאריכין ימיו ושנותיו של אדם. המאריה בתפלתו, והמאריה על שלחננו, והמאריה בבית הכסא. ^(ה) והמאריה בתפלתו מעליוותא היא? והאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

כל

הרואה פרק תשיעי ברכות

מסורת הש"ס

א עבודה זרה כה.

ב סוטה יב: מגילה טו:

ג פסחים פז: במדבר רבה

ד אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קמא

ה ראש השנה יז:

ו אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה מד; אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קמד; אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש

ז לעיל יז:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב וירוממוהו בקהל עם. וקהל מקרי עשרה כמו שפירש"י בכתובות ז ע"ב ד"ה במקהלות:

שם אר"י שלשה צריכין שמור.

גמ"א סי' רל"ט ס"ק ז:

שם וי"א אף ת"ח. ע"י רבינו יונה פ"ק דמסכתין דף ד ע"ב ד"ה שנאמר:

שם ג' דברים המאריך בהן מאריכין. ע"י לעיל מז ע"א וצע"ק [ערש"א בח"א]:

תד"ה ארבעה כו' המצויין תחלה.

ע"י ריש שבת בתוס' ד"ה יציאות:

תורה אור השלם

[במדבר כא, טו]

[במדבר יב, ג]

[שמות ט, לג]

[במדבר כז, חח]

[יהושע י, יא]

[תהילים ג, ח]

[שמות יז, יב]

[בראשית יט, כו]

[בראשית יט, כט]

[יהושע ו, כ]

[תהילים קז, ד]

[תהילים קז, בג]

[תהילים קז, כה-כו]

[תהילים קז, ל]

[תהילים קז, לא]

[תהילים קז, כח]

[תהילים קז, כט]

[תהילים קז, ח]

[תהילים קז, יז-י]

[תהילים קז, יז-כא]

[תהילים קז, יח-יח]

[תהילים קז, כ]

[תהילים קז, טז]

[תהילים קז, כא]

[תהילים קז, ג]

[תהילים קז, יד]

[תהילים קז, יב]

[תהילים קז, יז-יא]

[תהילים קז, לב]

מסורת הש"ס
 א ראש השנה טז: ב מנחות זז; חגיגה כז. ג אוצר מדרשים חופת אליהו שבע חופות או חופת אליהו כא; שבת פא. ד אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה מה ה אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש; סוטה יג: ו אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש; אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה כה; מסכת כלה רבתי ז שמות רבה ח עירובין נד: ט מנחות כ; אוצר מדרשים יעקב אבינו לקח טוב על ברכת יעקב אבינו עה י; נדרים ח; אוצר מדרשים היכלות שבעה היכלות הטומאה ד; תענית ג; אוצר מדרשים חופת אליהו שבע חופות או חופת אליהו ג; עבודה זרה י: י לעיל לב:

תורה אור השלם
[משלי יג, יב] [יחזקאל מט, כב] [ישעירוס במנהיגות; מהדורה עברית, צו; למה צוויליזציות גוועות יג] [דברים כ, ב] [בראשית יג, א] [שמות ו, י] [משלי כא, א] [דברים יא, יב] [ישעיהו לח, טז] [מלכים ב ח, א] [יחזקאל לו, כט] [שמות לא, ב] [שמות לא, א] [משלי ג, כ] [שמות לה, לא] [משלי ג, יט] [שמות כה-כו] [שמות לא, ז-יא] [שמות לו] [שמות לא, ג] [דניאל ב, כא] [שמות ו, י] [קהלת ג, יד] [ירמיהו כג, כח] [בראשית לו, ט]

מענין בזה – אומר בלבו שמשעה בקשתו לפי שהתפלל בקוהה: כאב לב – שאין בקשתו נעשית: תוחלת – לשון תפלה כמו ויחל משה (שמות לב): מזכירין עונותיו – שעל ידיהן מפשפשים למעלה במעשיו לומר בומח זה בזכיותיו נראה מה הס: קיר גטוי – מקום סכנה: מוסר דין – בומח הוא בזכיותיו שחבירו יהיה נענש על ידו: ה"ג הא דמעין הא דלא מעין: לולכי גפנים – וידלי"ט בלע"ז: מורני בהמה – כל בשר שבהמה שאינו חלק כמו החר והלשון והבךם הפנימי ובית הכסות: התולה – שאינו יושב אלא על ברכיו שמתוך כך נקביו נפתחין יותר מדאי: הכי גרסינן הא דמאריך ותלי הא דמאריך ולא תלי: למגדלי חזירים ומלני ברבית – שכן מרבה בלא טרח ושמחים בהלקס לכן פניסם רעבים: הימנותא – לשון שבועה כלומר שהמונה שתיכון לסמיות לי: ואברהם מקריך – והמכלך ברפת המזון מקכלך לבעל הבית: יוסף מת קדם לאחיו – דכתיב וימת יוסף וכל אחיו (שמות א'י'): צריכים רחמים – צריכים לבקש רחמים שיכלו לפי שהם גדלו של הקב"ה ואין להם רשות לבא אלא ברשותו: ראה קראתי בשם – ראה משמע הים בלבך תן עיניך בדבר: לך אמר לו לבצלאל עשה משכן ארון וכלים – שכן הם סדורים בפרשת כי תשא ראה קראתי בשם וגו' את אהל מועד ואת הארון לעזת וכל הפקעה ומשה אמר לו עשה ארון וכלים בגון שלחן ומנוחה ואחר כך משכן דס"ל לר"י שספקר שהם סדורים בגוחהו לי תרומה אמר לו: אותיות שנבראו בהן שמים וארץ – על ידי ציופן ובספר וצירי תני להו: כל חלוס ולא טות – כל חלומות וקרא אדם ולא וקרא אחד מאותן שהא שריו בתענית שאינו טוב טות לשון תענית כמו וכת טות האמור בדקדוקם (דניאל ו'י"ט): דלא מפשר – שלא פתרהו: כאגרתא דלא מקריא – לא טוב ולא רע הוא שכל החלומות הולכין אחר הפתרון: עדיף מחלמא טבא – שמביא את האדם לידי תשובה: עציבותה מסתייה – דיו עצבוננו מה שאדם מתעצב עליו מבטל את החלוס: אפילו למדי – שאני מאור עינים: בדיחותה מפכחא ליה – מבטליה: מנגלא – ממלקות קשה לגוף האדם יותר ממלקות לפי שדואג ממנו: זה חלוס רע – מיראתו יטוב וינגע:

לך אמר לבצלאל עשה משכן ארון וכלים

^(כ)**כָּל הַמֵּאָרֶיֶה בַּתְּפִלְתּוֹ וַיַּעֲזִיז בָּהּ** — סוף בא לידי כאב לב, שנגאמר: "תוחלת ממשכה מתלה לב". ואמר רבי יצחק: שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם, ואלו הן: קיר גטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חבירו לשמים! **"הא לא קשיא: הא דמעזיז בה, הא דלא מעזיז בה. והיכי עביד? — דמפיש ברחמי"**. ^(א)**וְהַמֵּאָרֶיֶה עַל שְׁלַחַנוֹ: דַּלְמָא אַתִּי עֲנִיא וְיָהִיב לִיָּהּ. דְּכַתִּיב: "הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שְׁלוֹשׁ אַמּוֹת גְּבֵהָ", וְכַתִּיב: "וַיִּדְבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'", פֶּתַח בְּמִזְבֵּחַ וְסִיִּים בְּשֻׁלְחָנוֹ! רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֱלֶעָזָר דְּאָמְרֵי תַרְוִייָהּ: כָּל זְמַן שִׁבִּית הַמִּקְדָּשׁ חַיִּים — מִזְבֵּחַ מְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשִׁיו, שְׁלַחַנוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר עָלָיו.** ^(א)**וְהַמֵּאָרֶיֶה בְּבֵית הַכֶּסֶּא: מַעְלִיּוּתָא הוּא? וְהַתְנָא: עֲשֶׂרָה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי תַּחְתְּנוּיּוֹת: הַאוֹכֵל עָלֵי קִנִּים, וְעָלֵי גִפְנִים, וְלוֹלְבֵי גִפְנִים, וּמוֹרִיגֵי בַּהֶמָּה, וְשֹׁדְרוֹ שֶׁל דָּג, וְדָג מֵלִיחַ שְׁאִינוּ מְבוּשָׁל כָּל צֶרֶכוֹ, וְהַשׁוֹתָה שְׁמֶרִי יוֹ, וְהַמְקַנֵּחַ בְּסִיד וּבַחֲרִסִּית. וְהַמְקַנֵּחַ בְּצִוּוֹר שְׁקַנָּח בּוֹ חֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אֵף הַתּוֹלָה עֲצָמוֹ בְּבֵית הַכֶּסֶּא יוֹתֵר מֵדָאִי. לֹא קָשִׁיא: הָא דְּמֵאָרֶיֶה וְתַלִּי, הָא דְּמֵאָרֶיֶה וְלֹא תַלִּי. כִּי הָא דְּאִמְרָה לִיָּהּ הֵהִיא מִטְרוּנִיתָא לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אֱלֶעָאי: פְּנִיָּה דוֹמִים לְמַגְדְּלֵי חִזִּירִים וּלְמַלּוֹי בְּרַבִּית. אֲמַר לַה: הִימְנוּתָא, לְיַדֵּי תַרְוִייהוּ אֲסִידוֹ, אֵלֹא — עֲשִׂירִם וְאַרְבָּעָה בֵּית הַכֶּסֶּא אֵיכָא מְאוּשְׁפִּיזֵאֵי לְבִי מִדְּרָשָׁא, דְּכִי אֲזִילְנָא, בְּדִיקָנָא נַפְשָׁאֵי בְּכוּלָּהוּ.** ^(ב)**וְאָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְקַצְרִים יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם: מִי שְׁנוֹתָנִין לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לְקִרוֹת וְאִינוּ קוֹרֵא, כּוֹס שֶׁל בָּרָכָה לְבָרֵךְ וְאִינוּ מְבָרֵךְ, וְהַמְנַהֵיג עֲצָמוֹ בְּרַבְּנוּת.** ^(א)**סֵפֶר תּוֹרָה לְקִרוֹת וְאִינוּ קוֹרֵא, דְּכַתִּיב: "כִּי הוּא חַיִּיה וְאֶרֶךְ יָמָיָה". כּוֹס שֶׁל בָּרָכָה לְבָרֵךְ וְאִינוּ מְבָרֵךְ — דְּכַתִּיב: "וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיהָ". וְהַמְנַהֵיג עֲצָמוֹ בְּרַבְּנוּת — דְּאָמַר רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא: מִפְּנֵי מָה מֵת יוֹסֵף קוֹדֵם לְאַחִיו — מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עֲצָמוֹ בְּרַבְּנוּת. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, שְׁלֹשָׁה צָרִיכִים רַחֲמִים: מֶלֶךְ טוֹב, שְׁנָה טוֹבָה וְחִלּוּם טוֹב. מֶלֶךְ טוֹב — דְּכַתִּיב: "פִּלְגֵי מַיִם לִב מֶלֶךְ בֵּיַד ה'". שְׁנָה טוֹבָה — דְּכַתִּיב: "תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרָאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה". חִלּוּם טוֹב — דְּכַתִּיב: "וְתַתְּלִימֵנִי וְתַחֲיִינֵנִי". ^(א)**אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְכַרְזֵי עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּעֲצָמוֹ וְאֵלוֹ הֵן: רָעֵב, וְשׁוֹבֵעַ, וּפְרָנָס טוֹב. רָעֵב — דְּכַתִּיב: "כִּי קָרָא ה' לְרָעֵב וְגו'". שׁוֹבֵעַ — דְּכַתִּיב: "וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגִן וְהַרְפִּיתִי אֹתוֹ". פְּרָנָס טוֹב — דְּכַתִּיב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. רֵאֵה קִרְאָתִי בָשֶׂם בְּצִלְאֵל וְגו'". ^(א)**אֲמַר רַבִּי יִצְחָק: אִין מַעֲמִידִין פְּרָנָס עַל הַצָּבוּר אֵלֹא אִם כֵּן נִמְלָכִים בַּצָּבוּר, שְׁנֹאמַר: "רֵאֻו קָרָא ה' בָּשֶׂם בְּצִלְאֵל", אֲמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה: מִשְׁחָה, הִגּוֹן עָלֶיהָ בְּצִלְאֵל? אֲמַר לוֹ: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לִפְנֶיהָ הִגּוֹן — לִפְנֵי לֹא כָּל שָׂכָן! אֲמַר לוֹ: אֵף עַל פִּי כוֹ, לֶךְ אֲמוֹר לָהֶם. הֵלֶךְ וְאָמַר לָהֶם לִישְׂרָאֵל: הִגּוֹן עֲלֵיכֶם בְּצִלְאֵל? אָמְרוּ לוֹ: אִם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּלְפָנֶיהָ הוּא הִגּוֹן, לִפְנֵינוּ לֹא כָּל שָׂכָן! אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמַר רַבִּי יוֹנָתָן: בְּצִלְאֵל עַל שֵׁם חֲכָמָתוֹ נִקְרָא. בְּשָׁעָה שְׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה: לֶךְ אֲמוֹר לוֹ לְבְּצִלְאֵל "עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן אֲרוֹן וְכָלִים". הֵלֶךְ מִשְׁחָה וְהִפָּהּ וְאָמַר לוֹ: "עֲשֵׂה אֲרוֹן וְכָלִים וּמִשְׁכָּן". אֲמַר לוֹ: מִשְׁחָה רַבִּינוּ, מִנְּהִגוֹ שֶׁל עוֹלָם אָדָם בּוֹנֶה בֵּית וְאַחַר כֵּךְ מְכַנִּס לְתוֹכוֹ כָּלִים, וְאַתָּה אוֹמַר "עֲשֵׂה לִי אֲרוֹן וְכָלִים וּמִשְׁכָּן". כָּלִים שְׂאֵנִי עוֹשָׂה, לְהִיכֹן אֲכַנִּיסֶם? שָׂמָא כֵּךְ אֲמַר לֶךְ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, "עֲשֵׂה מִשְׁכָּן אֲרוֹן וְכָלִים"?! אֲמַר לוֹ: שָׂמָא בָּצַל אֵל הָיִית וַיִּדְעַת? אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: יוֹדֵעַ הִנֵּה בְּצִלְאֵל לְצִרְף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בְּהֵן שְׁמַיִם וָאָרֶץ. כְּתִיב הַכֹּא: "וַיִּמְלֹא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֻכְמָהּ וּבַתְּבוּנָהּ וּבְדַעַת", וְכַתִּיב הַתָּם: "ה' בְּחֻכְמָה יִסֵּד אֶרֶץ בּוֹנֵן שְׁמַיִם בַּתְּבוּנָה". וְכַתִּיב: "בְּדַעַתוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ". ^(א)**אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן חֻכְמָה אֵלֹא לְמִי שְׂיֵשׁ בּוֹ חֻכְמָה, שְׁנֹאמַר: "יִהְיֶה חֻכְמָתָא לְחַפְיָמִיו וּמִנְדַּעָא לְיַדְעֵי בִינָה". שְׂמַע רַב תַּחְלִיפָא בַר מַעְרְכָא וְאַמְרָה קַמִּיָּה דְּרַבִּי אֲבָהוּ. אֲמַר לִיה: אַתּוֹן מְהֵתָם מִתְּנִיתוֹ לַה, אָנּוּ מְהֵכָא מִתְּנִינָן לַה, דְּכַתִּיב: "וּבְלֵב כָּל חָכָם לֵב נִתְּתִי חֻכְמָה". אֲמַר רַב חֲסִדָּא: כָּל חִלּוּם, וְלֹא טוּוֹת. וְאֲמַר רַב חֲסִדָּא: חֵלְמָא דְּלֹא מִפְּשַׁר כְּאַגְרָמָא דְּלֹא מִקְרִיא. וְאֲמַר רַב חֲסִדָּא: לֹא חֵלְמָא טָבָא מִקְּטִיִּים כּוּלִּיָּה וְלֹא חֵלְמָא בִּישָׁא מִקְּטִיִּים כּוּלִּיָּה. וְאֲמַר רַב חֲסִדָּא: חֵלְמָא בִּישָׁא עֲדִיף מִחֵלְמָא טָבָא. וְאֲמַר רַב חֲסִדָּא: חֵלְמָא בִּישָׁא — עֲצִיבוּתִיָּה מִסְתִּיָּה, חֵלְמָא טָבָא — חֲדוּיָּה מִסְתִּיָּה. אֲמַר רַב יוֹסֵף: חֵלְמָא טָבָא, אֲפִילוּ לְיַדֵּי בְּדִיחוּתִיָּה מִפְּכָחָא לִיָּה. וְאֲמַר רַב חֲסִדָּא: חֵלְמָא בִּישָׁא קָשָׁה מִנְּגִדָּא, שְׁנֹאמַר: "וְהָאֱלֹהִים עֲשֵׂה שִׁירָאוּ מִלְּפָנָיו", וְאֲמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה חִלּוּם רַע. ^(א)**"הִנְבִּיא אֲשֶׁר אֹתוֹ חִלּוּם יִסְפַּר חִלּוּם וְאֲשֶׁר דְּבָרֵי אֹתוֹ יִדְבַר דְּבָרֵי אֲמַת מַה לִּתְּכֹן אֶת הַבַּר גָּאֵם ה'". וְכִי מָה עָנָן בַּר וְתִכֵּן אֲצֵל חִלּוּם? אֵלֹא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׂמַעוֹן כֵּן יוֹחִי: כָּשֶׁם שְׂאֵי אֲפֻשָּׁר לְבַר בְּלֹא תִכֵּן, כֵּךְ אֵי אֲפֻשָּׁר לְחִלּוּם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטָלִים. אֲמַר רַבִּי בְּרַכְיָה: חִלּוּם, אֵף עַל פִּי שְׂמַקְצָתוֹ מִתְקַיִּים — כּוּלוֹ אִינוּ מִתְקַיִּים. מָנָא לִו? — מִיּוֹסֵף, דְּכַתִּיב: "וְהִנֵּחַ הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְגו'".**********

הרואה פרק תשיעי ברכות

ואם תאמר היבא לאשכחן טעניה הקדוש ברוך הוא לעשות משכן תחלה הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה. ויש לומר דבפרשת כי תשא כתיב את אהל מועד ואת הארץ לעזת:

נה.

 עין משפט נר מצוה
--

א טוש"ע או"ח סי' צח סעי' ה:
ב טוש"ע או"ח סי' רא סעי' ג:

נה:

עין משפט נר מצוה

א טוש"ע או"ח סי' רב סעי' א:

ב טוש"ע או"ח סי' קל סעי' א:

שֵׁבַע זמניו לגזרו עלה כן הוא הלחש שבע זמניו לגזרו עלך ויש מפרש לשבע זמניו צריך לומר חלמא טבא חזאי וכן לעגות אחריו. אכל ר"י

לא היה רגיל לאומרו אלא שלש פעמים:

פּוֹתְרֵי חלומות פרש ר"י דמזל שעת הלצה גרים ואין הדבר תלוי בהקמה:

הרואה פרק תשיעי ברכות

וזהוהיא שעתא – דחלם אמה לא הות: וצפה – עימקום: מיוסף – שלא נתקיימו השתחואות הללו עד

עשרים ושנים שנה כשנדר יעקב למצרים שכבר היה הרעב שתי שנים דכתיב כי זה שנתים הרעב

וההיא שעתא אמייה לא הות. אמר רבי לוי: לעולם יצפה אדם לחלום טוב עד עשרים ושנים שנה. מכלין? – מיוסף, דכתיב: "אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה וגו'", וכתיב: "ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה וגו'". מן שבסרי עד תלתין כמה הוי? – תלת סרי, ושב דשבעא ותרתין דכפנא – הא עשרים ושנים. אמר רב הונא: לאדם טוב אין מראין לו חלום טוב, ולאדם רע אין מראין לו חלום רע. מתנא נמי הכי: כל שנותיו של דוד לא ראָה חלום טוב, וכל שנותיו של אחיתופל לא ראָה חלום רע.[[]^qוהכתיב: "לא תאנה אליה רעה". ואמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא: שלא יבהילה לא חלומות רעים ולא הרהורים רעים. ונגע לא יקרב בהלה" – שלא תמצא אשתך ספק גדה בשעה שאמה בא מן הדרך. אלא איהו לא חזי ליה, אחרניי חזו ליה.[[]^qוכי לא חזא איהו, מעליותא הוא? והאמר רבי זעירא: כל חלן שבעה ימים בלא חלום – נקרא "רע". שגאמר: "ושבע יליו כל יפקד רע". אל תקרי "שבע" אלא "שבע". – אלא, הכי קאמר: דחזא ולא ידע מאי חזא. "אמר רב הונא בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן: הרואה חלום ונפשו עגומה, לך ויפתרנו בפני שלשה. "יפתרנו"?! והאמר רב חסדא חלמא דלא מפשר באגרתא דלא מקריא? אלא אימא: יטיבנו בפני שלשה. ליתי תלתא ולימא להו: "חלמא טבא חזאי". ולימרו ליה הנה: "טבא הוא וטבא ליהוי, רחמנא לשיייה לטב. שבע זימניו לגזרו עלך מן שמיא דלחוי טבא, ויהוי טבא". ולימרו שלש הפוכות, ושלש פדויות, ושלש שלומות. שלש הפוכות – "הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה", "אז תשמח בתולה במחול ובחרים וזמנים יחדו והפכתי אכלם לששון וגו'", "ולא אבה ה' אלהיה לשמע אל בלעם ויהפך וגו'". שלש פדויות, דכתיב: "פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו'", "ופדויו ה' ישכון וגו'", "ויאמר העם אל שאול הוינתן גמות אשר עשה ה'שועה וגו'". שלש שלומות, דכתיב: "בורא גיב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו", "ורוח לבשה את עמשי וגו'", "ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביטה שלום וגו'". "אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בהדי הדדי. אמרי: כל חד וחד מינו לימא מלתא דלא שמיצ ליה לחבריה. פתח חד מינייהו ואמר: האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי דדייהו ולימא הכי: "רבוגו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך. חלום חלמתי ואני יודע מה הוא. בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי חברי ובין שחלמתי על אחרים, אם טובים הם – חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף. ואם צריכים רפואה – רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו, וכמרם מצרעתה, וכןחזקה מחליו, וכמי ירחו על ידי אלישע. וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע לברכה, כן תפוך כל חלומותי עלי לטובה". ומסיים בהדי כהני דעני צבורא "אמן". ואי לא, לימא הכי: "אדיר במרום, שוכן בגבורה, אתה שלום ושמך שלום. יהי רצון מלפניך שתשים עלינו שלום".^[q]פתח אידה ואמר: האי מאן דעזיל למתא ודחיל מעינא בישא, לנקוט וקפא דינא דנמיניה בינא דשמאליה וזקפא דשמאליה בינא דשמאליה, ולימא הכי: אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא, שגאמר: "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין וגו'", אל תקרי "עלי עין", אלא "עולי עין". רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא: "וידגו לרב במקרב הארץ" – מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין עין רעה שולטת בהם, אף ורעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ואי דחיל מעינא בישא דייליה, ליחוי אטרפא דגהיריה דשמאליה.^[r]פתח אידה ואמר: האי מאן דחליש, יומא קמא לא לגלי, כי היכי דלא לתרע מזליה, מכאן ואילך לגלי. כי הא דרבא, כי הנה חליש, יומא קמא לא מגלי מכאן ואילך אמר ליה לשמיעה: פוק אכריז: "רבא חלש". מאן דרחים לי – לבעי עלי רחמי, ומאן דסגי לי – לחדי לי. וכתיב: "בגפל אויבה אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראַה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו". שמואל כי הנה חזי חלמא בישא אמר: "וחלמות השןא ידברוי". כי הנה חזי חלמא טבא אמר: וכי החלומות השןא ידברוי? והכתיב "בחלום אדרב בו!" רבא רמי: כתיב "בחלום אדרב בו", וכתיב: "וחלמות השןא ידברוי!" לא קשיא: כאן על ידי מלאה, כאן על ידי שד. אמר רבי בינא בר זבדא אמר רבי עקיבא אמר רבי פנדא אמר רב נחום אמר רבי בירים משום זקן אהד, ומנו – רבי בגאָה: עשרים וארבעה פותרי חלומות היו בירושלים, פעם אחת חלמתי חלום והלכתי אצל כולם, ומה שפתר לי זה לא פתר לי זה, וכולם נתקיימו בי. לקיים מה שגאמר: "כל החלומות הולכים אחר הפה". אטו "כל החלומות הולכים אחר הפה" קרא הוא? אין – וכדרכי אלעזר. דאמר רבי אלעזר: מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה? – שגאמר: "והי כֹּאשֶׁר פתר לנו כן הנה". אמר רבא: והוא דמפשר ליה מעין חלמיה, שגאמר "איש בחלמו פתרי". "וירא שר האפים", מנא ידע? אמר רבי אלעזר: מלמד שכל אהד ואהד הראוהו חלמו ופתרון חלומו של חבריו.^[s]אמר רבי יוחנן: השכים ונפל לו פסוק לתוה פיו, הרי זו גבואה קטנה.^[t]ואמר רבי יוחנן, שלשה חלומות מתקיימין: חלום של שחרית, וחלום שחלם לו חבריו, וחלום שנפתר בתוך חלום. ויש אומר: אף חלום שנשנה, שגאמר: "ועל השנות החלום וגו'". אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו. שגאמר: "אנת מלקא רעיונה על משכבה סלקוי". ואיבעית אימא מהכא: "ורעיוני לבכה תנדע". אמר רבא: תדע, דלא מחיו ליה לאינש לא דקלא דדהבא ולא פילא דצייל בקופא דמחטא.

אמר

על איהו שעתא – דחלם אמה לא הות: וצפה – עימקום: מיוסף – שלא נתקיימו השתחואות הללו עד עשרים ושנים שנה כשנדר יעקב למצרים שכבר היה הרעב שתי שנים דכתיב כי זה שנתים הרעב (בראשית מה): לאדם טוב מראין לו חלום רע – כדי שיגאב ולא יקטא ושיכפר לו עצבונו: לאדם רע מראין לו חלום טוב – כדי לשמחו שיאכל עולמו: וקוד לא ראה חלום טוב והא פתיב וכו' – לא גרסין הכי אלא גרסין והא פתיב לא תאנה אלךי רעה וגו'. קשיא לרב הונא דאמר לאדם טוב מראין לו חלום רע ומשני איהו לא חזי אחרני חזו ליה חלום רע: וכי לא חזי איהו מעליותא הוא – כיון דלא חזי חלום רע כדקאמר שלא יבהילהו וחלום טוב לא כל שכן דלא חזי דהא קמני כל ימיו של דוד לא ראה חלום טוב אס כן לא חזי חלום כלל: אלא שבע – ז' גילות ולין ואל יפקד בשנס חלום דרי הוא רע ושוגאים אותו ואין מראין לו כלום: ומשני דחזי ולא ידע מאי חזי – אדם טוב מראין לו חלום טוב ועד שלא יקין משכבּח ממנו כדי שלא ישמח: וקפא – גדל: עלי עין עולי עין – שליטין על העין ולא העין עולה בהו: אטרפא דגהיריה דשמאלא – דפן השמאלי של חטמו: האי מאן דחליש – מי שקלה: דסגי לי לחדי לי – ומתוך כך ישוב חרון אף מעלי: דההכי לבו – מה שהוא מהרהר ביוס: רעיונך – מחשבותיך וכן כל לשון רעיון שבמקרא אינו לשון רצון אלא לשון מחשבה וזה יוביח ורעיונה יבהלנה (דגמל י') וכי רצונו של אדם מבהלו אלא מחשבותיו מבהלין אותו: דקלא דדהבא – דבר שלא הרגל לראות ולא דההר בו מעולם: קופא דמחטא – נקב המחט:

מסורת הש"ס

א סנהדרין קג.

ב מעיל יד.

ג פסחים קי, סוטה לו; בבא

מועא פד; בבא בתרא קיח; לעיל ב.

ד משנה אבות

ה לקמן זו:

ו אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש

תורה אור השלם

[בראשית לו, ט]

[בראשית לו, ב]

[בראשית מא, מו]

[תהילים צא, י]

[משלי יט, בג]

[תהילים ל, יב]

[דברים כג, ו]

[ירמיהו לא, יג]

[ירמיהו לא, יב]

[תהילים נה, טז]

[ישעיהו לה, י]

[שמואל א ד, ג]

[שמואל א יד, מה]

[ישעיהו נז, יט]

[דברי הימים א יב, יט]

[שמואל א כה, ו]

[דברי הימים א יב, יח]

[בראשית מט, כב]

[בראשית מח, טז]

[משלי כז, יז]

[זכריה י, ב]

[במדבר יב, ו]

[בראשית מא, יג]

[בראשית מא, יב]

[בראשית מ, טז]

[בראשית מא, לב]

[דניאל ב, כט]

[דניאל ב, ל]

גליון הש"ס

גמ' א"ל אשתד שבבא. ע"י לקמן דף ס"ב ע"א תוס' ד"ה רבא:
תורה אור השלם

שורף טבוח לעיניד ולא תאכל ממנו חמורף גזול מלפניד ולא ישוב לד צאנף נחנות לאיביד ואין לד מושיע [דברים כח, לא]

בנים ובנות תוליד ולא־יהיו לד כי ילכו בפשי [דברים כח, מא]

בניד ובגתיד נתנים לעם אחר ועיניד ראות וקלות אליהם כל־היום ואין לאל ידד [דברים כח, לב]

לד אכל בשמחה לחמף ושתה בלב־טוב יינף כי דבר רעה האלהים את־מעשיד [קהלת ט, יז]

זרע רב תוציא השדה ומעט תאסר כי יחסלנו הארצה [דברים כח, לח]

זיתים יהיו לד בכל־גבולד ושמן לא תסוד כי ישל זיתד [דברים כח, טז]

וראו כל־עמי הארץ כי שם יתוה נקרא עליד ויראו ממוד [דברים כח, יז]

וכל־פטר חמר תפדה בשה ואס־לא תפדה וצרתמו וכל בכור אדם בכניד תפדה [שמות יג, יג]

קיסר – מלך רומי וְהָיָה לוֹ תַנָּה עִם פֶּרְסִיּוּם: מאי חזינא – מאי ארצה בגולה בעלום: משחרי לה פרסאי – עושים כך עבודת המלך כמו לא חמרא דחד מנהון שחרית (תרגום במדבר יו) וילשון חכמים (ספרי פ' דברים) הדבק לשחור ונשתחוו מאי חזינא – מלך פרס: נשכו לך – ושללך בשבי: ומחנו בקך שמיא – יכופו אותך לטחון נרעיני תמרים: פסיד עסקך – תתקלקל פקדמטיא שלך: ולא ארזי לך למיכל – מתוך צורך לא ימנעם לך שום מאכל: מרנח עסקך – ומתוך שמחתך לא תמנע ללכל שתהיה שבע בשמחתך: והיא – אשתך: לפכוחי פחדך – להפיג חלגתך: מרישה – זרע רב תוציא השדה: בדינא דמלכא – אוצר שתבטיי המלך, עס ישבר על יזי גנבים ויעלילו עליך לומר שאתה גנבתם: קל וחמר מנך – אם רבא נחשל כל שכן שנישדונו וזהו נייקאו מנך: חסא – חזקת: ענף עסקך – בפול ברנח כחזקת שהיא רחבה וכפולה: מריר עסקך – שנאוי לכל ומר יהיה הסחורה שלך: חביא – הם היו משתכרים בַּיַּין: חלי עסקך – מתוך כלומר שמתן סחורתך בזול: דקדחי – גדלה: גשיק עסקך – ביקר תמכנו כמו גשיק לגנך (כ"מ ר' נב.): לרבא א"ל אחי עסקך – לשון קהוי הכל ישארונו: מעבי עסקך – יתבטא עסקך. ויחזרו אחריי לקנות: דקאי אליסדן – מראשוניי בדמתרגמינן מראשוניי אסדוהי (בראשית כח): מלכא הוית – ראש ושיבה הדורש דרשות והמתרגמן עומד עליו באמורא להשמיע בקול רם לרבים בקול חמור הנוער: וי"ו דפטר חמור גהיט מתפלג – בפדשת והיה כי יבאך וכל פטר חמר תפדה בשה והוא חסר וי"ו ובתפלגו של רבא כתבו הכותב מלא ולאח"כ מחקו והיונו גהיט מחוח: דשא ברישא – גלת חיננו שבבית: אתתך ממה – השומרת את הבית: כפי – שנים הפגמיות שקורין משילאר"וי תרתי גשי מתקשת – שאשתו של אדם קרויה וינה דכתבי וינתי תמתי: תרין קלפי בלעת – משת מקל עב בראשו בראשי לפתות: בלא מצרים – נחלה בלא מצרים כלומר קרקעות רחבים ורבים: וכסון אבהא – כסוי עפר הפורח ממפלת החומה: ונתר מוקרי – גשר מוחו: אודקא מבי סדיא – המוכין יוצאין מן הכר שבמראשוניי: הללא מצריא – הלל שאנו קורין בפסח לפי שגם הלל אחר הקריי הלל הגדול קורין לזה הלל המצרי: נסי מתרחשי לך – שע"י נסים נקרא ניסן שעל כל צרה הבאה לישראל אומרים אותו על גאלתו: הנה קא חזל – בר הדגא בהדא דרבא: בארשא – בספינה: אמר בהדי גברא דמתרחיש לה נסא למה לי – שמיא באן יאכרע לו הנס שתטבע הספינה והוא ינצל: בדידך חומא – כך הוא תלוי הפתרון אם לטובה אם לרעה והפכת לי לרעה: אשתו של רבא – בת רב חסדא היתא: טורינא דמלכא – שומר אוצר המלך: נפל תכלא – תולע:

הרואה פרק תשיעי ברכות

קיסר – מלך רומי וְהָיָה לוֹ תַנָּה עִם פֶּרְסִיּוּם: מאי חזינא – מאי ארצה בגולה בעלום: משחרי לה פרסאי – עושים כך עבודת המלך כמו לא חמרא דחד מנהון שחרית (תרגום במדבר יו) וילשון חכמים (ספרי פ' דברים) הדבק לשחור ונשתחוו מאי חזינא – מלך פרס: נשכו לך – ושללך בשבי: ומחנו בקך שמיא – יכופו אותך לטחון נרעיני תמרים: פסיד עסקך – תתקלקל פקדמטיא שלך: ולא

אמר ליה קיסר לרבי יהושע ברבי חנניא: אמריתו דחכמיתו טובא, אימא לי מאי חזינא בחלמאי. אמר ליה: חזית דמשחרי לך פֿרסאי וגרבי כה, ורעיי כה שקצי בחוטרא דדחבא. תרהר כוליה יומא, ולאורתא חזא. אמר ליה שבור מלכא, לשמואל: אמריתו דחכמיתו טובא, אימא לי מאי חזינא בחלמאי. אמר ליה: חזית דאתו רומאי ושבו לך, וטחני כה זשעימא ברחיאי דדחבא. תרהר כוליה יומא, ולאורתא חזא. בר הדיא מפשר חלמי הוה. מאן דיהיב ליה אנרא — מפשר ליה למעלייתא, ומאן דלא יהיב ליה אנרא — מפשר ליה לגריעותא. אבני ורבא חזו חלמא. אבני יהיב ליה וזוא, ורבא לא יהיב ליה. אמרי ליה: אקרינו בחלמין "שורה טבוח לעיניה וגו'". לרבא אמר ליה: פסיד עסקך ולא אחני לך למיכל מעוצבא דלבה. לאבני אמר ליה: מרווח עסקך ולא אחני לך למיכל מחדוא דלבה. אמרי ליה: אקרינו "בנים ובנות תוליד וגו'" לרבא אמר ליה: כבישותיה. לאבני אמר ליה: בנה ובנתה נפיש, ומינסכן בנתה לעלמא, ומדמיין באפה דקאא אזלו בשכינה. אקריין "בניה ובנתיה נתנים לעם אחר". לאבני אמר ליה: בנה ובנתה נפישיו, את אמרת לקריבה והיא אמרה לקריבה, ואכפה לך ויהבת להו לקריבה, דהוי כעם אחר. לרבא אמר ליה: דביתהו שכיבא, ואתו בניה ובנתיה לידי איתמא אחריתי. דאמר רבא אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב: מאי דכתיב "בניה ובנתיה נתנים לעם אחר" — זו אשת האב. אקרינו בחלמין: "לה אכל בשמחה לחמה". לאבני אמר ליה: מרווח עסקך ואכלת ושתית וקרית פסוקא מחדוא דלבה. לרבא אמר ליה: פסיד עסקך, טבחת ולא אכלת ושתית וקרית לפכוחי פחדך. אקרינו "זרע רב תוציא השדה". לאבני אמר ליה מרישה, לרבא אמר ליה מסיפיה. אקרינו "זיתים יהיו לך בכל גבולה וגו'". לאבני אמר ליה מרישה, לרבא אמר ליה מסיפיה. אקרינו "וראו כל עמי הארץ וגו'". לאבני אמר ליה: נפק לך שמיא דריש מתיבתא הוית, אימתה נפלת בעלמא. לרבא אמר ליה: בדינא דמלכא אתבר, ומתפסת בגנבי, ודדיני כולי עלמא קל וחומר מינה. למחר אתבר בדינא דמלכא ואתו ותפשי ליה לרבא. אמרי ליה: חזו חסא על פום דגי. לאבני אמר ליה: עיר עסקך כחסא. לרבא אמר ליה: מריר עסקך כי חסא. אמרי ליה: חזו בשרא על פום דגי. לאבני אמר ליה: פסים חמרה, ואתו כולי עלמא למזבן בשרא וחמרא מינה. לרבא אמר ליה: תקיף חמרה, ואתו כולי עלמא למזבן בשרא למיכל ביה. אמרי ליה: חזו חביא דתלי בדיקלא. לאבני אמר ליה: מדלי עסקך בדיקלא. לרבא אמר ליה: חלי עסקך כתמרי. אמרי ליה: חזו רומנא דקדחא אפום דגי, לאבני אמר ליה: עשיק עסקך פרומנא. לרבא אמר ליה: קאוי עסקך פרומנא. אמרי ליה: חזו חביא דנפל לכירא. לאבני אמר ליה: מתבצי עסקך, כדאמר "נפל פתא בכירא ולא אשתכח". לרבא אמר ליה: פסיד עסקך ושידית ליה לכירא. אמרי ליה: חזינו בר חמרא דקאי אאיסדן וגוצר. לאבני אמר ליה: מלכא הוית, וקאי אמורא עלה. לרבא אמר ליה: "פטר חמור" גהיט מתפילה. אמר ליה: לדידי חזי לי ואימיה. אמר ליה: ואו ד"פטר חמור" ודאי גהיט מתפילה. לסוף אזל רבא לחודיה לגביה. אמר ליה: חזאי דשא ברייתא דנפל. אמר ליה: אשתה שקבא. אמר ליה: חזאי כפי ושני דנתור. אמר ליה: בנה ובנתה שקבן. אמר ליה: חזאי תרתי יוני דפרחן. אמר ליה: תרי נשי מגרשת. אמר ליה: חזאי תרי גרגלידי דלפתא. אמר ליה: תרין קולפי בלעת. אזל רבא ההוא יומא ויתיב בי מדרשא כוליה יומא. אשבח הנהו תרי סגי נהורי דהוו קמנצו בהדי הדדי. אזל רבא לפרוקינהו, ומחוהו לרבא תרי. דלו למחוייה אחריתי, אמר: מסתי, תרין חזאי. לסוף אתא רבא ויהיב ליה אנרא. אמר ליה: חזאי אשיתא דנפל. אמר ליה: נכסים בלא מצרים קנית. אמר ליה: חזאי אפדנא דאבני דנפל וכסינו אבקה. אמר ליה: אבני שכיב ומתיבתיה אתאי לגבה. אמר ליה: חזאי אפדנא דידי דנפל. ואתו כולי עלמא שקול לבינתא לבינתא. אמר ליה: שמעתה מפדון בעלמא. אמר ליה: חזאי דאבקע רישי ונתר מוקרי. אמר ליה: אודרא מבי סדיא נפיק. אמר ליה: אקרינו תללא מצראא בחלמא. אמר ליה: ניסי מתרחשי לה. הוה קא אזיל בהדיה בארשא. אמר: בהדי גברא דמתרחיש ליה ניסא למה לי. בהדי דקא סליק נפל סיפרא מיניה. אשכחיה רבא ונחזא דתוה כתיב ביה "כל החלומות הולכין אחר הפה". אמר: רשע, בדידה קיימא, וצערתו כולי האי. כוליהו מחילנא לה, בר מברתיה דרב חסדא. יהא רצוא דלמסר ההוא גברא לידי דמלכותא דלא מרחמו עליה. אמר: מאי אעביד? גמירי דקללת חכם, אפילו בחנם היא באה, וכל שכן רבא דבדינא קא לייט. אמר: איקום ואגלי, דאמר מר: גלות מכפרת צון. קם גלי לבי רומאי. אזל יתיב אפתחא דריש טורינא דמלכא. ריש טורינא חזא חלמא. אמר ליה: חזאי חלמא דעייל מחטא באצבעתי. אמר ליה: הב לי וזוא, ולא יהב ליה. לא אמר ליה ולא מידי. אמר ליה: חזאי דנפל תכלא בתרתיו אצבעתי. אמר ליה: הב לי וזוא, ולא יהב ליה. אמר ליה: חזאי דנפל תכלא בכולה ידא. אמר ליה: נפל תכלא בכולהו שיראי. שמעי בי מלכא, ואמיהו לריש טורינא קא קטלי ליה. אמר להו: אגא אמאי? אייתו להאי דתוה ידע ולא אמר. אייתוהו בר הדיא, אמרי ליה: אמטו וזוא דידך תרבו

שיראי

נו.

נו:

הרואה פרק תשיעי ברכות

שִׁירָאֵי דַמְלָפָא – מעילים של מלך: דאָנעטליך – נחלק לב' וּדְגִמָּתוֹ בַּהַעוֹר וְהַרְטֹב (דף קכד.) דַּנְקָלוּ מַנְלֵק: יַעֲצוּ עָלֵיהּ רַעָה – והם הלחזים פה שיעזו עליך רעה: חרוץ אף – גבר בחטם שמתחמם ומוציא דבּל על פן הוא קרוי חרוץ אף: לא תַנְטַרְךָ לַמעֲשֶׂה יָדֶיךָ – שתעשור: בַּלְאֲרֵימָא מִיתַת – בִּבְכּוּר וּבַהֲדַר תָּמוּת: אִמּוּּ פֻעַל – דִּימִינֵא דְשָׁמֶן שהוא בתוך הַזַּית הַסָּהָה אֶת אִמּוּ: קוּטִיף לי כוכבֿא – עֲקַרְתִּי כּוֹכֵב בְּחֵלוֹס: גִּנְבַּת – שְׁנַמְשָׁלוּ

שִׁירָאֵי דַמְלָפָא! כּפִיתוּ תַרִּין אַרְזֵי בַחבְלָא, אַסּוּר חַד כַּרְעִיָּה לַחַד אַרְזָא וְחַד כַּרְעִיָּה לַחַד אַרְזָא, וּשְׁרוּ לַחבְלָא עַד דְּאַצְטְלִיק רִישִׁיָּה. אַזַּל כָּל חַד וְחַד וְקָם אַדּוּכַתְיָה וְאַצְטְלִיק וּנְפַל בַּתְרִין. שָׂאל כּוֹן דְּמָא כּוֹן אַחוּתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֶת רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: רֵאִיתִי שְׁנֵי לַחֲיֵי שְׁנָשְׁרוּ. אָמַר: שְׁנֵי גְדוּדֵי רוּמֵי יַעֲצוּ עָלֶיךָ רַעָה, וּמָתוּ. אָמַר לֵיהּ בַּר כַּפְרָא לְרַבִּי: רֵאִיתִי חוּטָמִי שְׁנָשֹׁר. אָמַר לֵיהּ: חָרוּן אַף נִסְתַּלֵּק מִמֶּךָ. אָמַר לֵיהּ: רֵאִיתִי שְׁנֵי יָדֵי שְׁנַחַתְכוּ. אָמַר לֵיהּ: לֹא תַצְטַרְהּ לַמַּעֲשֶׂה יָדֶיךָ. אָמַר לֵיהּ: רֵאִיתִי שְׂתִי רַגְלִי שְׁנֻקְטָעוּ. אָמַר לֵיהּ: עַל סוּס אַתָּה רוֹכֵב. חֲזַאי דְאַמְרִי לִי בְּאֶדְרַם מִיתַת וְנִסָּן לֹא חֲזִית. אָמַר לֵיהּ: בְּאֶדְרוּתָא מִיתַת וְלֹא אַתִּית לִידֵי נְסִיוֹ. אָמַר לֵיהּ הֵהוּא מִינָא לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: רֵאִיתִי שְׁאַנִּי מְשַׁקָּה שְׁמֹן לְזִיתִים. אָמַר לֵיהּ: כָּא עַל אִמּוּ. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְקוּטִיף לִי כּוֹכְבָא. אָמַר לֵיהּ: בַּר יִשְׂרָאֵל גִּנְבַּת. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דַּבְלַעְתִּיהּ לְכוֹכְבָא. אָמַר לֵיהּ: בַּר יִשְׂרָאֵל זַבְנִתִּיהּ וְאַכְלֵת לְדַמִּיָּה. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי עֵינֵי דְנָשְׁקוּ אַהֲדָדִי. אָמַר לֵיהּ: כָּא עַל אַחוּתוֹ. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְנָשְׁקִי סִינְרָא. אָמַר לֵיהּ: כָּא עַל אֲשֶׁת יִשְׂרָאֵל. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְדִרִּיכְנָא בְּטוּנָא דְאַסָּא. אָמַר לֵיהּ: כָּא עַל גַּעְרָה הַמְאֹרְסָה. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי טוּנָא מַעֲיֵלָא וְהוּא מְתַמְאִי. אָמַר לֵיהּ: מִשְׁכְּבָהּ הַפּוּר. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי עוֹרְכִי דְהֶדְרִי לְפוּרְיָיָה. אָמַר לֵיהּ: אֲשַׁתְּךָ זִנְתָה מְאַנְשִׁים הַרְפָּה. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי יוֹנֵי דְהֶדְרִי לְפוּרְיָיָה. אָמַר לֵיהּ: נָשִׁים הַרְפָּה טַמְאָת. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְנְקִיטָנָא תַרִּי יוֹנֵי וּפְרַחֲוּ. אָמַר לֵיהּ: תַרְתִּי נָשִׁי נִסְכַּת וּפְטַרְתִּינוּן בְּלֹא גִט. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְקָלִיפָנָא בִיעֵי. אָמַר לֵיהּ: שְׂכַבִּי קֹא מְשַׁלַּחַת.

אָמַר לֵיהּ: כּוּלְהוּ אִיתְנָהוּ בִּי, בַּר מְהֵא דְלִיתִיָּה. אַדְהֲכִי וְהֲכִי אַתְנָא הָאִי אִיתְנָא וְאַמְרָה לֵיהּ: הָאִי גְלִימָא דְמַכְפַּסַת — דַּגְבְּרָא פְלוּנִי הוּא, דְמִית וְאַשְׁלַחְתִּיָּה. אָמַר לֵיהּ: חֲזַאי דְאַמְרִי לִי: שְׂבַק לָהּ אַבוּךָ נִכְסֵי בַקּוּדְקֵינָא. אָמַר לֵיהּ: אֵית לָהּ נִכְסֵי בַקּוּדְקֵינָא? אָמַר לֵיהּ לֹא. אַזַּל אַבוּךָ לַקּוּדְקֵינָא? אָמַר לֵיהּ: לֹא. אַם כּוֹן, קִפָּא כְּשׁוּרָא, דִּיקָא עֲשֶׂרָה. זֵיל חֲזִי קִפָּא דְרִישׁ עֲשָׂרָה שְׁהִיא מְלָאָה זִזְי. אַזַּל אֲשַׁכַּח שְׁהִיא מְלָאָה זִזְי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַרְוָאָה בְּאֵר בַּחלוֹם — רוּאָה שְׁלוֹם, שְׁנַאָמַר: "וַיַּחֲפּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחַל וַיִּמָּצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים". רַבִּי תַנּוּן אָמַר: מָצָא תוֹרָה — שְׁנַאָמַר: "כִּי מָצָאִי מָצָא חַיִּים", וְכַתִּיב הָכָא: "בְּאֵר מַיִם חַיִּים". רַבָּא אָמַר: חַיִּים מַמְש. אָמַר רַבִּי חֲנַן שֶׁלֹּשׁ שְׁלוּמוֹת הֵן: נְהָר, צְפוּר, וְקוֹדְרָה. נְהָר — דְּכַתִּיב: "הַנָּהִי נָטָה אֵלֶיהָ כְּנֶהֱר שְׁלוֹם". צְפוּר — דְּכַתִּיב: "כְּצַפְרִים עָפוֹת כֵּן הִן צָבָאוֹת וְגוּי". קוֹדְרָה — דְּכַתִּיב: "הִי תִשְׁפֹּת שְׁלוֹם לָנוּ". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: וּבַקּוֹדְרָה שְׁאִין כָּה בִּשְׁר שְׁנִינּוּ. "וּפְרָשׁוּ כְּאֲשֶׁר פִּסִּיר וּבְכֶשֶׁר בַּתוֹה קָלַחַת". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כּוֹן לִזִּי: הַרְוָאָה נְהָר בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר: "הַנָּהִי נָטָה אֵלֶיהָ כְּנֶהֱר שְׁלוֹם", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "כִּי יָבֹא כְנֶהֱר צֹר". הַרְוָאָה צְפוּר בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "כְּצַפְרִים עָפוֹת כֵּן יִגַּן וְגוּי", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "כְּצַפוּר נוֹדְדַת מִן קִנָּה וְגוּי". הַרְוָאָה קוֹדְרָה בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר: "הִי תִשְׁפֹּת שְׁלוֹם לָנוּ", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "שִׁפַּת הַסִּיר שִׁפַּת". הַרְוָאָה עֲנָבִים בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "עֲנָבִים בַּמִּדְבָּר", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "עֲנַבְמּוּ עֲנָבֵי רוּשׁ". הַרְוָאָה הַר בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר — "מָה נָּאוּ עַל הַהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׁר", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "עַל הַהָרִים אֲשָׁא כְכִי וְנִהִי". הַרְוָאָה שׁוּפָר בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "וְהִנֵּה בָיִם הֵהוּא יִתְקַע בְּשׁוּפָר גְּדוּל", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "תִּקְעוּ שׁוּפָר בַּגִּבְעָה". הַרְוָאָה כָּלֵב בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "וּלְכַל כְּנִי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֵץ כָּלֵב לִשְׁנוּ", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "וְהַכְּלָבִים עֲצִי נִפְשׁ". הַרְוָאָה אֶרֶץ בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "אֶרֶץ שָׂאָן מִי לֹא יִירָא", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "עֲלָה אֶרֶץ מִסְכְּבוֹ". הַרְוָאָה תַּגְלַחַת בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "וַיַּגְלַח וַיַּחֲלֶף שְׁמִלְתִּיו", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "כִּי אִם גְּלַחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כַחֲי". הַרְוָאָה בְּאֵר בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "בְּאֵר מַיִם חַיִּים", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "כֶּהֱקִיר בֵּיר מִימֵיהָ". הַרְוָאָה קִנָּה בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "קִנָּה רְצוּץ לֹא יִשְׁבוּר", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "הִנֵּה כִטְחַת לָהּ עַל מִשְׁעָנַת הַקִּנָּה הַרְצוּץ"^[?]. תַּנּוּן רַבִּנּוּ: הַרְוָאָה קִנָּה בַּחלוֹם — יִצְפָּה לַחֲכִמָּה, שְׁנַאָמַר: "קִנָּה חֲכָמָה". קִנָּים — יִצְפָּה לְבִינָה, שְׁנַאָמַר: "וּבְכָל חֲנִינָה קִנָּה בִּינָה". אָמַר רַבִּי זִירָא: קִרָּא, קוּרָא, קִרָּא, קִנָּא — כּוּלְהוּ מַעֲלוּ לְחַלְמָא. תַּנּוּאִ: אִין מִרְאִין דְּלוּעִין אֵלָא לָמִי שְׁהוּא יָרָא שְׁמִים בְּכַל כַּח. הַרְוָאָה שׁוּר בַּחלוֹם, יִשְׁכִּים וַיֹּאמֶר "בְּכוּר שׁוּרוֹ הָדָר לוֹ", קוֹדֵם שְׁיַקְדָּמְנוּ פִּסּוּק אַחַר — "כִּי יֵצֵא שׁוּר אֶת אִישׁ".^[?] תַּנּוּן רַבִּנּוּ: חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נְאֻמְרוּ בְּשׁוּר. הָאוּכַל מְבַשֵּׁרוֹ — מַתְעַשֵּׁר. גִּנְחוּ — הָרִין לֵיהּ בְּנִים שְׁמַנְגָחִים בַּתוֹרָה. נִשְׁכוּ — יִסּוּרִין בְּאִים עָלֵיו. בְּעִטּוּ — דָּרָה רְחוּקָה נִזְדַּמְנָה לוֹ. רַכְבוּ — עוֹלָה לְגְדוּלָּה. וְהַתְנַא רַכְבוּ — מַת! לֹא קִשְׁיָא, הָא דְרַכִּיב הוּא לְתוֹרָא. הָא, דְרַכִּיב תוֹרָא לְדִידֵיהּ. הַרְוָאָה חֲמוּר בַּחלוֹם — יִצְפָּה לִישׁוּעָה, שְׁנַאָמַר: "הִנֵּה מְלַכָּה יָבוֹא לָהּ צַדִּיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא עֲנִי וְרַכֵּב עַל חֲמוּר". הַרְוָאָה חַתוּל בַּחלוֹם — בְּאַתְרָא דְקָרוּ לֵיהּ "שׁוּנְרָא" — נַעֲשִׂית לוֹ שִׁירָה נְאָה. "שִׁינְרָא" — נַעֲשָׂה לוֹ שִׁינוּי רַע. הַרְוָאָה עֲנָבִים בַּחלוֹם, לְבָנוֹת, בִּין בּוֹמָנָן, וּבִין שְׁלֹא בּוֹמָנָן — זְפוּת. שְׁחוּרוֹת בּוֹמָנָן — זְפוּת. שְׁלֹא בּוֹמָנָן — רַעוּת. הַרְוָאָה סוּס לְכוּ בַּחלוֹם, בִּין בְּנַחַת, בִּין בְּרִדּוּף — יָפָה לוֹ. אָדוּם, בְּנַחַת — יָפָה, בְּרִדּוּף — קִשָּׁה. הַרְוָאָה יִשְׁמַעְאֵל בַּחלוֹם — תַּפְלָתוֹ נִשְׁמַעַת. וְדוּקָא יִשְׁמַעְאֵל כּוֹ אַבְרָהָם, אָבֵל טִיַּעַא בְּעַלְמָא — לֹא. הַרְוָאָה גָּמַל בַּחלוֹם — מִיתָה נִקְנָסָה לוֹ מִן הַשְּׁמִים וְהַצִּילוּהוּ מִמֶּנָּה. אָמַר רַבִּי חֲמָא בְרַבִּי חֲנִינָא: מָאי קִרָּאָה — "וְאֵנְכִי אֲרַד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֵנְכִי אַעֲלֶךָ גַּם עֲלֹה". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: מְהֵבָא: "גַּם ה' הַעֲבִיר חֲטָאתָה לֹא תָמוּת". הַרְוָאָה פִּינְחָס בַּחלוֹם — פְּלֹא נַעֲשָׂה לוֹ. הַרְוָאָה פִּיל בַּחלוֹם — פְּלֹאוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ. פִּילִים — פְּלֹאִי פְלֹאוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ. וְהַתְנַא כָּל מִינֵי חִיּוֹת יָפִין לַחֲלוֹם, חוּץ מִן הַפִּיל וּמִן הַקּוֹר! לֹא קִשְׁיָא,

הָא

הַרְוָאָה דְמְלָפָא – מעילים של מלך: דאָנעטליך – נחלק לב' וּדְגִמָּתוֹ בַּהַעוֹר וְהַרְטֹב (דף קכד.) דַּנְקָלוּ מַנְלֵק: יַעֲצוּ עָלֵיהּ רַעָה – והם הלחזים פה שיעזו עליך רעה: חרוץ אף – גבר בחטם שמתחמם ומוציא דבּל על פן הוא קרוי חרוץ אף: לא תַנְטַרְךָ לַמעֲשֶׂה יָדֶיךָ – שתעשור: בַּלְאֲרֵימָא מִיתַת – בִּבְכּוּר וּבַהֲדַר תָּמוּת: אִמּוּּ פֻעַל – דִּימִינֵא דְשָׁמֶן שהוא בתוך הַזַּית הַסָּהָה אֶת אִמּוּ: קוּטִיף לי כוכבֿא – עֲקַרְתִּי כּוֹכֵב בְּחֵלוֹס: גִּנְבַת – שְׁנַמְשָׁלוּ לְכוֹכְבִּים: טוּנָא דְאַסָּא – טָנָא דְאַסָּא – הוּא דְאַסָּא: נַעֲרָה הַמְאֹרְסָה – הִיוּ רַגִּילִין לַעֲשׂוֹת לָהּ חִפָּה שֶׁל הָדָם בַּכְּנִיסָתָהּ לַחִפָּה וְקוּרִין לָהּ הַגִּימָא בְּדִלְמִרִין בַּכְּתֻבּוֹת (דף טו:) שְׁנִצְאָתָה בְּהַגִּימָא וְרִאשָׁה פְּרוּעַ: שְׂכַבִּי מְשַׁלַּחַת – מַתִּים הִקְשָׁטַת: אִם כּוֹן – דְּלִית לָךְ הָתָם נִכְסֵי וְאִבּוּךָ לֹא שְׂכִיב הָתָם: קִפָּא – דְאַמְרִי לָךְ הִיא בְּשׁוּרָא שְׁבַלְשׁוֹן פִּרְסָּ וַיִּין קוּרִין לְכַשׁוּרָא קִפָּא: דְוִקָא – הוּא עֲשָׂרָה שְׁבַלְשׁוֹן וַיִּנִּי קוּרִין לַעֲשָׂרָה דְוִקָא וְהֲכִי אָמַרִי לָךְ יֵשׁ לָךְ מִמוּן בַּקּוּדָה עֲשִׁירִית: דְרִישׁ עֲשָׂרָה – קוּרָה שְׁבַרְאֵשׁ עֲשָׂרָה: שְׁלֵשׁ שְׁלֹמוֹת הֵם – שְׁלֵשׁ חֲלוּמוֹת הַמְבַשְּׁרִים שְׁלוֹם: וּפְרָשׁוּ כְּאֲשֶׁר בְּסִיר – אֶלְמָא פֶּרַעְנוּתָא הִיא: וּבְכָל קִנְיָנָן – לָשׁוֹן מְרַבֵּה הוּא אֵף קִנִּים הַרְבֵּה קִנָּה שֶׁל בֵּיעָה הוּא: קִרָּא קוּרָא קִירָא קִנָּא – קִרָּא דְלַעֲת בְּדִלְמִרִין לְקַמּוּן הַרְוָאָה דְלוּעִין בַּחלוֹם וְרָא שְׁמִים הוּא לָשׁוֹן דְלוּ עֵינֵי לְמָרוּס (וְשַׁעֲוִיהּ ל"ח:י"ד): קוּרָא – כֵךְ הֶזְלַל בְּעֵנֵי הַדָּקֵל בְּכָל שָׁנָה בְּדָרָךְ שְׂאֵר אֵילָנוֹת וּלְשָׁנָה שְׁנִיָּה הוּא מַתְקַשָּׁה וְנַעֲשֶׂה עֵץ: קִירָא – טַעוּיָה: קִנָּא – קִנָּה: הָאוּכַל מְבַשְּׁרוֹ – בַּחלוֹס: בִּין בְּרִדּוּף – בְּשָׂהוּא כֵךְ: גַּם עֲלֵה – קָרוֹב לְנוּטְרִיקוֹן שֶׁל גִּמְלָ: פְּלֹא נַעֲשָׂה לוֹ – כִּמוּן שְׁנַעֲשֶׂה לְפִינְחָס בְּדִלְמִרִין בְּסַנְהֶדְרִין (דף פכ:):

[בראשית כו, יט]

[משלי ח, לח]

[ישעיהו טו, יב]

[ישעיהו לא, ח]

[מכיה ג, ג]

[ישעיהו כו, יב]

[ישעיהו טו, ט]

[משלי כז, ג]

[דברים לב, לב]

[ישעיהו כו, יג]

[הושע ח, ח]

[שמות יא, ז]

[ישעיהו נו, יא]

[ירמיהו ז, ז]

[עמוס ג, ח]

[בראשית מא, יד]

[שופטים טז, יז]

[שיר השירים ד, טז]

[ירמיהו ו, ז]

[ישעיהו מב, ג]

[מלכים ב, יח, כא]

[משלי ד, ז]

[משלי ח, ה]

[ישעיהו לח, יד]

[דברים לג, יז]

[שמות כא, כח]

[זכריה ט, ט]

[שמואל ב, יב, יג]

[בראשית מז, ד]

[בראשית יב, יג]

[בראשית כו, יט]

[משלי ח, לח]

[ישעיהו טו, יב]

[ישעיהו לא, ח]

[מכיה ג, ג]

[ישעיהו כו, יב]

[ישעיהו טו, ט]

[משלי כז, ג]

[דברים לב, לב]

[ישעיהו כו, יג]

[הושע ח, ח]

[שמות יא, ז]

[ישעיהו נו, יא]

[ירמיהו ז, ז]

[עמוס ג, ח]

[בראשית מא, יד]

[שופטים טז, יז]

[שיר השירים ד, טז]

[ירמיהו ו, ז]

[ישעיהו מב, ג]

[מלכים ב, יח, כא]

[משלי ד, ז]

[משלי ח, ה]

[ישעיהו לח, יד]

[דברים לג, יז]

[שמות כא, כח]

[זכריה ט, ט]

[שמואל ב, יב, יג]

[בראשית מז, ד]

[בראשית יב, יג]

מסורת הש"ס
 א בבא קמא נה. ב אוצר מדרשים מדרשי רבי עקיבא אלפא ביתא דרבי עקיבא נוסחא א טז; חולין פט; סוטה יז; תנא דבי אליהו זוטא נספחים לסדר אליהו זוטא פרקי דרד ארץ ג; דברים רבה ג מנחות נג: ד סוכה מה: ה אוצר מדרשים מסכת כלה ג ו יומא פח. ז בראשית רבה; לעיל ז, איכה רבה
תורה אור השלם

וראו בלעמי הארץ כי שם יהנה נקרא עליך ונראו וגו' (דברים כח, י)

פי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך [משלי ב, ג]

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב [דברים לג, ד]

אמר לחכמה אחתי את ומדע לבינה תקרא [משלי ז, ד]

השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך [תהילים קמו, יד]

ונגע עלי־פי ויאמר הנה נגע זה עלי־שפת־יך וסר עונך וגו' [ישעיהו י, ז]

אשתך כגפן פריה בירכתי ביתך בגיד בשתלי זיתים סביב וגו' [תהילים כחח, ג]

אסורי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו כבש ביון לבשו וגו' [בראשית מט, יא]

נצר תאנה יאכל פריה ושמר אדניו וכבד [משלי כו, יח]

אנהבך אביאך אלי־בית אמי תלמדני אשקד מיון הדקח מעשים וגו' [שיר השירים ח, ב]

כחוט השני שפתותיך ומדברך טאנה כפלה הרמון כשתד מבעד וגו' [שיר השירים ד, ג]

זית רצון זה פרי־תאר קרא יהנה שמך לקול המולה וגו' [ירמיהו יא, טז]

ואתה תצוה את־בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וגו' [שמות כו, כ]

תם עונך בת־ציון לא יוסיף להגלותך פחד עונך בת־אדם גלה וגו' [איכה ד, כב]

ודי חלב עזים ללחמך ללחם ביתך וזחיים לגצרותיך [משלי כו, כז]

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פפת תמרים וגו' [ויקרא כג, מ]

חכמות בחוץ תרנה ברחבות תתן קולך [משלי א, כ]

וישמחו כִּי־ישחקו וינחם אל־מחוז חפצם [תהילים קז, ל]

מחר צעה להפתח ולא־ימות לשחת ולא יחסר לחמו [ישעיהו נא, יד]

לכרינא ונוקחה יאמר יהנה אם־יהיו חטאיכם פשנים כשלג לבינו וגו' [ישעיהו א, יח]

וינון ישמח לבב־אנוש להפחיל פנים משמן ולחם לבב־אנוש ישעד [תהילים קד, טו]

תני־שקר לאובד וינון למרי נפש [משלי לא, ו]

לכו לחמו בלחמי ושתו ביון פסכתי [משלי ט, ה]

דמסרג – שגשג לו אסף על גביו נפה: גם נעשה לו – ניו"ן כנגד ניו"ו וכגון שראה השם כתוב: חנינא – נוניו"ו הדפה נסים רבים: והני מלי בכתבא – אכנולאו קאי שראה הונא או חנינא או תבה זו של הספד כתבה דמשמע חסו עליו ופדאוהו: דלא סיס – שגעור משנתו קדם שנסתלק סימן הוא שסמך אצל הקב"ה: סימנך לו שהוא בן העולם הבא – גוטול חלקו וחלק חבריו כגון עדן דדמי לאשת

איש: פלגי – רמונים שנקלקו: וצפה לתורה – שגמר לשחק מינון הרקח הינו תורה: משסים רמוני – הגמגן מן הרמונים: נכסיו מצליחין – פהלם זה שעליו משלשים זה על זה כמין קליעה: ככניאו – על כנס במקומם במחבר: הני ראש ושיבה – שמכריו ומצוה לרבים: חני ראייתו וכו' – ועל כן נעשיתי ראש ושיבה במתא מחסינא: תרבינא – גנה ח"נ כהמ"ד תרבינא נאה ונלה נוטריקון של תרגום: תלוייה בקשמו – בקפק כבינים הללו שהאכל חתום בס: נשמברו – נתגלה האכל: ונחםס אל מחוז – הינו כדך: חפצם – סימן הוא להיות חפציו נעשים: המגלח – סימן גדולה ותפארת היא לו כמו ויגלח ויחלף ונו' (בראשית מח): בערבה – בספינה: דמקלי – שהולכת בגבה של ים: הנפנה – סימן הוא שסרחונו ונגותו נפרש ויונא מעליו: והוא דלא קנח – שלא המאים וזיו: כבבל עומד בלא חטא – לפי שחז"ל אין לה זכויות אלא עון יש בישיבתה וזה עומד ערס בלא אותם עונות: בא"י – שהרבה מצות תלויות פה זה העומד ערס סימן שהוא ערס ממנומיה: הנקפס לסרדייטו – שומרין אותו שלא יכרח אלמא סימן שמירה הוא ששומרים אותו מידי ה[ק]: גאס – שגש בו קנים גדולים וקוטנים וסמוכים זה לזה סימן לראש ושיבה שהגדולים והקטנים מתקבצים יחד כבון גדול ובאים לשמע דקדש מפיו: וער – חילנות גדולים ואין סמוכים זה לזה אף זה סימן לראש לתלמידי הרב והוא ראש לבני בלה שמפרש לתלמידים שמעתיס אחר שעמד הרב והם מחזרין על שמעתיס ויש תלמידים שלא יכינו בדברי הרב ככל הערך וזה מבינה להם: תלי טבלא – גראה לו שהיה זוג ועגבל תלוי בצארו ומשמיע קול והוא סימן לראש ושיבה שמשמיע קול לרבים: ונבחי פה גבוחי – הקששתי פה בקול: עונתיו מחלין לו – לפי שהעונות קרויין חלמים שגמר אם ואליומו כתולע (ישעיהו א' י"ח) ואומר נכתם עונך (ירמיהו ב' יב"ב) וסימן הוא שפוקשין ממנו: פרקסתו מוּמַמַת – כנחש שעפר לחמו ומצוי לו בכל מקום: רכנו – לגחש: כל שכן שנקפלה לו – שהרי נתגבר עליו: ולא היא – אלא רב שמת דורש להנאתו לפתר חלומיו לטובה: יש שותהו כו' – לפיכך אין לעמוד על פתרונו:

הרואה פרק תשיעי ברכות

דמסרג – שגשג לו אסף על גביו נפה: גם נעשה לו – ניו"ן כנגד ניו"ו וכגון שראה השם כתוב: חנינא – נוניו"ו הדפה נסים רבים: והני מלי בכתבא – אכנולאו קאי שראה הונא או חנינא או תבה זו של הספד כתבה דמשמע חסו עליו ופדאוהו: דלא סיס – שגעור משנתו קדם שנסתלק סימן הוא שסמך אצל הקב"ה: סימנך לו שהוא בן העולם הבא – גוטול חלקו וחלק חבריו כגון עדן דדמי לאשת

^(ט)הא דמסרג, הא דלא מסרג. הרואה הונא פחלום — גס נעשה לו. חנינא, חנניא, יוחנן — נסי נסים נעשו לו. הרואה הספד פחלום — מן השמים חסו עליו ופדאוהו. והני מילי בככתבא. העונה "יהא שמיה רבא מבירה" — מוכטח לו שהוא בן העולם הבא. הקורא קריאת שמע — ראוי שתשרה עליו שכילה, אלא שאין דורו זכאי לכה. ^(י)המניח תפילין פחלום — יצפה לגדולה, שגאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה וגו'". ותנא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. המתפלל פחלום — סימן נפה לו. והני מילי דלא סיים. הבא על אמו פחלום — יצפה לבינה, שגאמר: "כי אם לבינה תקרא". הבא על נערה מאורסה — יצפה לתורה, שגאמר: "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", אל תקרי "מורשה" אלא "מאורשה". הבא על אחותו פחלום — יצפה לחכמה, שגאמר: "אמר לחכמה אחתי את". הבא על אשת איש פחלום — מוכטח לו שהוא בן העולם הבא. והני מילי דלא ידע לה ולא הרבה פה מאורתא. אמר רבי חיאי בר אבא: הרואה חטים פחלום — ראה שלום, שגאמר: "השם גבולה שלום חלב חטים ישביעה". הרואה שעורים פחלום — סרו עונותיו, שגאמר: "וסר עונה וחטאתה תכפר". אמר רבי ירא: אַנא לא סלקי מבבל לארץ ישראל עד דחאי שער פחלמא. הרואה גפן טעונה פחלום — אין אשתו מפלת נפלים, שגאמר: "אשתך כגפן פריה". שורקה — יצפה למשיח, שגאמר: "אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנא". הרואה תאנה פחלום — תורתו משתממת בקרבו, שגאמר: "נוצר תאנה יאכל פריה". הרואה רמונים פחלום, זוטרי — פרי עסקיה כרמונא, רברבי — רבי עסקיה כרמונא. פלגי, אם תלמיד חכם הוא — יצפה לתורה, שגאמר: "אשקה מינון הרקח מעסים רמוני". ואם עם הארץ הוא — יצפה למצות, שגאמר: "כפולח הרמון רשתה". מאי רשתה — אפילו ריקנין שפה, מלאים מצות כרמון. ^(י)הרואה זיתים פחלום, זוטרי — פרי ורבי וקאי עסקיה כזיתים. והני מילי פרי, אכל אילני — הויין ליה בנים מרוביו, שגאמר: "בניה כשתלי זיתים וגו'". איכא דאמרי הרואה זית פחלום — שם טוב יוצא לו, שגאמר: "זית רצון נפה פרי תאר קרא ה' שמה". הרואה שמן זית פחלום — יצפה למאור תורה, שגאמר: "ויקחו אליה שמן זית זה". הרואה תמרים פחלום — תמו עונותיו, שגאמר: "תם עונה בת ציון". ^(י)אמר רב יוסף, הרואה עז פחלום — שנה מתברכת לו, עזים — שנים מתברכות לו, שגאמר: "ודי חלב עזים ללחמה". הרואה הדס פחלום — נכסיו מצליחין לו. ואם אין לו נכסים — ירושה נופלת לו במקום אחר. אמר עולא, ואמרי לה במתניתא תנא: והוא דחזא בכנייהו. הרואה אתרוג פחלום — הדור הוא לפניו קונו, שגאמר: "פרי עץ הדר פפת תמרים". הרואה לולב פחלום — אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים. הרואה אווז פחלום — יצפה לחכמה שגאמר: "חכמות בחוץ תרנה". והבא עליה הוי ראש ישיבה. אמר רב אשי: אני ראיתיה, ובאתי עליה, וסלקית לגדולה. הרואה תרנגול פחלום — יצפה לבן זכר. תרנגולים — יצפה לבנים זכרים. תרנגולת — יצפה לתרביצה נאה וגיילה. הרואה ביצים פחלום — תלויה בקשתו. נשתברו — נעשית בקשתו. וכן אגוזים, וכן קשואים, וכן כל פלי זכוכית, וכן כל הנשברים כאלו. הנכנס לכרה — נעשו לו חפציו, שגאמר: "וינחםס אל מחוז חפצם". המגלח ראשו פחלום — סימן נפה לו. ראשו וקנו — לו ולכל משפחתו. היושב בצריכה קטנה — שם טוב יוצא לו. בצריכה גדולה — לו ולכל משפחתו. והני מילי דמדליה דלויי. הנפנה פחלום — סימן נפה לו, שגאמר: "מהר צעה להפתח". והני מילי דלא כנח. העולה לגג פחלום — עולה לגדולה. ירד — יורד מגדולתו. אבני ורבא דאמרי תרווייהו: כיון שעלה — עלה. הקורע בגדיו פחלום — קורעים לו גזר דינו. העומד ערום פחלום, כבכל — עומד בלא חטא. בארץ ישראל — ערום בלא מצות. הנתפס לסרדייט — שמירה נעשית לו. נתנהו בקולר — הוסיפו לו שמירה על שמירתו. והני מילי בקולר, אכל חבלא בעלמא — לא. ^(י)הנכנס לאגם פחלום — נעשה ראש ישיבה. ליצר — נעשה ראש לבני כלה. רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע חזו חלמא: רב פפא דעייל לאגמא — נעשה ראש ישיבה. רב הונא בריה דרב יהושע דעייל ליצר — נעשה ראש לבני כלה. איכא דאמרי תרווייהו לאגמא ציילי, אלא רב פפא דתלי טבלא — נעשה ראש ישיבה, רב הונא בריה דרב יהושע דלא תלי טבלא — נעשה ראש לבני כלה. אמר רב אשי: אַנא ציילית לאגמא ותלאי טבלא ונבחי פה נבוחי. ^(י)תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק: המקיז דם פחלום — עונותיו מחולין לו. והתנא: עונותיו סדורין לו! מאי סדורין — סדורין לימחל. תני תנא קמיה דרב ששת: הרואה נחש פחלום פרנסתו מזומנת לו. נשכו — נכפלה לו. הרגו — אבדה פרנסתו. אמר ליה רב ששת: כל שפן שנקפלה פרנסתו. ולא היא, רב ששת הוא דחזא חזיא בחלמיה וקטליה. ^(י)תני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל מיני משמיו פין לחלום חוץ מן חייו, יש שותהו וטוב לו, ויש שותהו ורע לו. יש שותהו וטוב לו — שגאמר: "וינון ישמח לבב אנוש", ויש שותהו ורע לו — שגאמר: "תנו שקר לאובד וינון למרי נפש". אמר ליה רבי יוחנן לתנא: תני: תלמיד חכם לעולם טוב לו, שגאמר: "לכו לחמו בלחמי ושתו ביון מסכתיי".

אמר

נו.

זב:

	עין משפט
	נר מצוה

א מו"ח פ'י מהל' ברכות הל' ט, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' א ב:

ב טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' ג:

ג מו"ח פ'י מהל' ברכות הל' ט, טור או"ח סי' ריח, ש"ע או"ח סי' רכד סעי' ד:

הַרְוָאָה מִרְקוּלִים פתוספתא תנן במקום מרקולים דהבא עבולת כוכבים וא"כ לאו זקוקא מרקולים אלא לפי שבמקומו של תנא היו עובדים לה ועמה אין אנו רגילים לברך לפי שאנו רואים אותה בכל יום וכל הַנֶּךְ הַרוֹאִים אִמְרוּ לְעֵיל דְּהֵי מַשְׁלֵשִׁים יוֹם לְשִׁלְשִׁים יוֹם: **הַרְוָאָה** מִרְקוּלִים פרש ר"י לא ידענא אמאי נקט מרקולים יותר משאר עבולת כוכבים. ונראה לי דא"צ לברך רק במקום שבונים עכו"ם או שהעמדה שם מחלש ולכן נקט מרקולים שרונמין בה אבנים בכל יום והיו כמגדל עכו"ם אבל לא על עכו"ם קבועה שם מקום ובידשלמי יש נעקרה עכו"ם ממקום אחד ונענש מקום אחר במקום שנענש אומר ברוך, שגם ארץ אפים לעוברי רצונו וקמקום שנעקרה אומר ברוך, שנקר עכו"ם מן המקום הזה:

הַשָּׂכִּים – העומד ממפתו ונפל לו פסחם פציו: סיד השירים – כלו יראת שמים וחדת המקום בלב כל ישראל: רבי ישמעאל בן אלישע – מהרנני מלכות היה והפשיטו עור קרקפתו בחייו: חזן מן

^(א)**אמר רבי יוחנן:** השפים ונפל פסוק לתוך פיו — **חרי זה נבואה קטנה**. **תנו רבנן, שלשה מלכים הם:** הרוּאָה דוד בַּחֲלוֹם — **יצפה לחסידות**. **שְׁלֵמָה — יצפה לחכמה**. **אחאב — ידאג מן הפורענות**. **שלשה נביאים הם:** הרוּאָה סֹפֵר מַלְכִּים — **יצפה לגדולה**. **יחזקאל — יצפה לחכמה**. **ישעיה — יצפה לנחמה**. **ירמיה — ידאג מן הפורענות**. **שלשה פתובים גדולים הם:** הרוּאָה סֹפֵר תַּהֲלִים — **יצפה לחסידות**, **משלי — יצפה לחכמה**, **איוב — ידאג מן הפורענות**. **שלשה פתובים קטנים הם:** הרוּאָה שִׁיר הַשִּׁירִים בַּחֲלוֹם — **יצפה לחסידות**. **קהלֵת — יצפה לחכמה**. **קינות — ידאג מן הפורענות**. הרוּאָה מַגִּילַת אֶסֶת־ר — **נס נעשה לו**. ^(ב)**שלשה חכמים הם:** הרוּאָה רבִּי בַּחֲלוֹם — **יצפה לחכמה**. רבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה — **יצפה לעשירות**. רבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן אֱלִישֶׁע — ידאג מן הפורענות. **שלשה תלמידי חכמים הם:** הרוּאָה בֶּן עֲזַאי בַּחֲלוֹם — **יצפה לחסידות**. בֶּן זֹמָא — **יצפה לחכמה**. אַחֲר — ידאג מן הפורענות. **כל מיני חיות יפות לחלום**, חוץ מן הפִּיל וְהַקֹּרֶף וְהַקְּפוּדִי. וְהָאֹמֶר מֵר, הרוּאָה פִּיל בַּחֲלוֹם פֵּלֵא נַעֲשֶׂה לוֹ! **לא קשיא, הא דמסרג, הא דלא מסרג**. כל מיני מתכת יפין לחלום, חוץ מִמֶּר, פֶּסֶל, וּמִרְדּוּם. וְהַנִּי מִיָּלִי דַחֲזַנְהוּ בַּתַּיְיָהּ. כל מיני פירות יפין לחלום, חוץ מִפְּגִי תַמְרָה. כל מיני ירקות יפין לחלום, חוץ מִרְאֲשֵׁי לֶפְתוֹת. וְהָאֹמֶר רַב: **לא איצתרי עד דחזאי ראשי לפתות! כי חזא — בכנייהו חזא**. כל מיני צבעונין יפין לחלום, חוץ מן התכלת. כל מיני עופות יפין לחלום, חוץ מן קרני וקפופא וקורפראי. (הגוף, הגוף, מצינו, משיבינו, ומרחיביו, סימן). ^(א)**שלשה נכנסין לגוף, ואין הגוף נהנה מהן:** גודגדניזות, וכפניות, ופגִי תַמְרָה. **שלשה אין נכנסין לגוף, והגוף נהנה מהן, אלו הן:** רחיצה, וסיכה, וּתְשֻׁמִּישׁ. **שלשה מציין העולם הבא, אלו הן:** שִׁבְתַּת, שְׁמֶשׁ, וּתְשֻׁמִּישׁ. **תשמיש דמאי? אילימא תשמיש המטה — הא מכחש כחיש! אלא תשמיש נקבים**. ^(א)**שלשה משיבין דעתו של אדם, אלו הן:** קול, ומראה, וריח. **שלשה מרחיבין דעתו של אדם, אלו הן:** דירה נאה, ואשה נאה, וכלים נאים. ^(א)**חמשה וששה ועשרה סימן: חמשה אחד מששים, אלו הן:** אש, דבש, ושִׁבְתַּת, וְשִׁינָה, וַחֲלוֹם. אש — אחד מששים לגיהנם. דבש — אחד מששים למן. שִׁבְתַּת — אחד מששים לעולם הבא. שִׁינָה — אחד מששים למיתה. חֲלוֹם — אחד מששים לנבואה. ^(א)**ששה דברים סימן נפה לחולה, אלו הן:** עטוש, זיעה, שלשול, קרי, ושִׁינָה, וַחֲלוֹם. עטוש — דכתיב: "עֲטִישׁוֹתַי תֵּהֵל אוֹר". זִיעָה — דכתיב: "בַּזַּעַת אֶפֶר תֹּאכַל לָחֶם". שְׁלִשׁוּל — דכתיב: "מִהֵר צֵעָה לְהַפְתֵּחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת". קרי — דכתיב: "וְיָרָאָה זֶרַע יִצְרִיָּה יָמִים". שִׁינָה — דכתיב: "שִׁנְתִּי אֲזַיֵּנוּחַ לִי". חֲלוֹם — דכתיב: "וּתְחַלִּימֵנִי וְתַחַיֵּנִי". ^(א)**ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתו רפואה, אלו הן:** כרוב, ותרדיון, וסיסין ובשיו, וקִיבָה, וְהֶרֶת, וְיוֹמֶרֶת הַכֶּבֶד. ויש אומרים: אף דגים קטנים. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שְׂדֵגִים קטנים מפרין ומברין כל גופו של אדם. ^(א)**עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו, וחליו קשה, אלו הן:** האוכל בשר שור, בשר שמן, בשר צלי, בשר צפרים, וביצה צלויה, ותגלחת, ושחלים, והחלב, והגבינה והמרקח. ויש אומרים אף אַגְזִיזִים. ויש אומרים אף קשואים. ^(א)**תנא דבי רבי ישמעאל:** למה נקרא שְׁמֶן קשואים — מפני שהן קשין לגוף בחרכות. איני, והכתיב: "וַיֹּאמֶר ה' לֵה שְׁנֵי גוֹיִם בְּכַתְּנָךְ: אֵל תִּקְרִי "גוֹיִם" אֶלָּא "גִּיִּים", ואמר רב יהודה אמר רב: אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסק משלחנם לא צנון ולא חזרת ולא קשואין, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. לא קשיא: הא בברבכי, הא בזטרי. תנו רבנן: מת בפית — שלום בפית. אכל ושתה בפית — סימן נפה לפית. נטל פלים מן הפית — סימן רע לפית. תרגמה רב פפא במסאנא וסנדלא. כל דשקיל שִׁכְבָּא — מעלי, בר ממסאנא וסנדלא. כל דיהיב שִׁכְבָּא — מעלי, בר מצפרא וחרדלא. ^(א)**מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה. תנו רבנן:** הרוּאָה מִרְקוּלִים, אומר: "ברוך ... שַׁנַּת אֶרֶץ אֲפִים לַעֲוֹבְרֵי רָצוֹנוֹ". מקום שִׁנְעַקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוּדָה זָרָה, אומר: "ברוך ... שַׁעֲקֵר עֲבוּדָה זָרָה מֵאַרְצָנוּ. וכשם שִׁנְעַקְרָה מִמָּקוֹם זֶה כֵּן תַעֲקֵר מִכָּל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהָשִׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעִבְדָּה". ובחזוץ לארץ אין צריה לומר "וְהָשִׁב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעִבְדָּה" מפני שרופה גויים. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף בחוץ לארץ צריה לומר כֵּן, מפני שעתידים להתגייר, שְׁנֹאֹמֶר: "אֲזֹ אֶהְפֹּךְ אֵל עַמִּים שְׁפָה בְרוּחַ". ^(א)**דרש רב המנונא:** הרוּאָה כָּכֵל הַרְשָׁעָה צְרִירָה לְבָרָה חֲמֵשׁ בְּרֻכּוֹת. ראה ככל, אומר: "ברוך ... שֶׁהַחַרִּיב כָּכֵל הַרְשָׁעָה". ראה ביתו של נבוכדנצר, אומר: "ברוך ... שֶׁהַחַרִּיב בֵּיתוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁעִי". ראה גזב של אריות או כבשן האש, אומר: "ברוך ... שַׁעֲשֶׂה נִסִּים לְאַבּוֹתֵינוּ בְּמָקוֹם הַזֶּה". ראה מרקוליס, אומר: "ברוך ... שַׁנַּת אֶרֶץ אֲפִים לַעֲוֹבְרֵי רָצוֹנוֹ". ראה מקום שנוטלין ממנו עפר, אומר: "ברוך ... אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה גּוֹזֵר וּמַזְיִים". רבא כי הוה חזי חמרי דשקלי עפרא, טריף להו ידא על גבייהו, ואמר: רהוטו צדיקי למעפד רעותא דמריכו. מר בריה דרבינא כי הוה מטי לככל הוה שקיל עפרא בסודריה וְשַׂדִּי לְבָרָא, למיזים מה שְׁנֹאֹמֶר "וְטֹאטְאֲתִיהּ בְּמִטָּטְאֵט הַשְּׂמִד". אמר רב אשי: אָנָּא, הא דרב המנונא לא שמיע לי, אלא מדעתאי ברייתניהו לכונהו.

אמר

הרואה פרק תשיעי ברכות

הַשָּׂכִים – העומד ממפתו ונפל לו פסחם פציו: סיד השירים – כלו יראת שמים וחדת המקום בלב כל ישראל: רבי ישמעאל בן אלישע – מהרנני מלכות היה והפשיטו עור קרקפתו בחייו: חזן מן הפיל והאוף והקפוד – שמשנין במראיהן. קפוד חיה שדומה לקוף וגם לה גזב ארץ נשמה מרטינ"א: דמסרג – ארף על גביו וי"א נתון באפסר: חזן ממר – פשו"ר בלע"ז: פסל – דוליי"ר: חזנהו בקתיהו – שראויין למלאכתן לחבל ולהשחית: פגי תמרה – שלא בשלו כל צרכן: בכניהו – במקבר אבל בתלוש סימן הוא למכות כדפטר ליה בר הדגא לרבא הלפי בלעת: תכלת – זרוק הוא ומי שפניו זרוקים חולה הוא: קרף – יבנ"ן: קפופא – צאיט"א בלע"ז וגם לה לסתות בלחיו אדם לביכר הן מננים: קורפראי – טלפ"א: גדגדניות – צירתינ"ס: פפניות – מין תמרים קעים: קמס – חמה זורחת: קול – של מיני זמר או קול ערב של אשה: שטוס – אשטרנוג"ר: מהר צועה – מי שצריך להריח מעיו הריקת כלי נקראת צעה שְׁאֵמֶר (וקמיהו מח) ושלחתי לו צעים וצעה וכליו זריקו במואב כתיב: ותחלימני והחוני – בחזקא כתיב: תרדיו – בלי"ן: מי סיסין – בשול פוליאו"ל: וקרת – ויוליר"א שהשיל בתוכה: יומרת הכבד – אייבר"ש של בהמה: ומברין – לשון בריאות: ותגלחת – אס מגלח: זמרי – יפין: מסאנא וסנדלא – סימן יוצאי חוץ הוא שמוציא לחמים מן הבית: עקרא – סימן הוא שרמז להם קבורה: לב עובדיהם – על פושעי ישראל מתפלל: כבשן של אש – חפירה שהסב בה כבשנס של חנניה מישאל ויעזריה: מקום שנוטלין ממנו עפר – מקום יש כבבל שאין בהמה יוצאה משם אס אין נוטנים עליה עפר מעפר המקום והוא סימן השמר ומקללותיה של כבבל היא וביסוד מהר"ר יצחק ראיתי שנוטלים משם עפר לטיט לבניני המקום וסוף סוף אותו מקום אין בו ישוב ולא ירע ולא נטיעה: גוזר ומקיס – שגזר להשמידה וקיס:

מסורת הש"ס

א לעיל נה;; אבות דרבי נתן
ב אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה פח
ג אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה לז; אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש; מסכת כלה רבתי
ד אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש
ה אוצר מדרשים חופת אליהו חופת אליהו רבה קפא
ו פסיקתא דרב כהנא
ז עבודה זרה כט;; לעיל מד;; לעיל מ.
ח אוצר מדרשים פרקי רבינו הקדוש
ט משנה עבודה זרה; תוספתא עבודה זרה; עבודה זרה מח;; עבודה זרה יא.
י משנה ברכות; תוספתא ברכות; רות רבת; לעיל נד.
יא מגילה יי

גליון הש"ס

גמ' כל מיני עופות. ע"י נדה דף כ"ג ע"א בתו' ד"ה קריא שהי' להם גורסא אחרת כאן:

תורה אור השלם

^[איוב מא, י]

^[בראשית ג, יט]

^[ישעיהו נא, יד]

^[ישעיהו נג, י]

^[איוב ג, יג]

^[ישעיהו לח, טז]

^[בראשית כה, טז]

^[צפניה ו, ט]

^[דניאל ו]

^[דניאל ג]

^[ישעיהו יד, כג]

מסורת הש"ס
 א עירובין יח: ב תוספתא ברכות ג שבת עג; משנה שבת ד יבמות עו: ה פסחים צד: ו אוצר מדרשים מדרש לעולם; לעיל ט; לעיל יט: ז ויקרא רבה ח בבא מציעא מו; בבא בתרא נח.
תורה אור השלם

[ישעיהו יד, כג]

[מיכה א, ו]

[ירמיהו ג, יב]

[ירמיהו א, יב]

[ישעורים במנהיגות; מהדורה עברית, במדבר; להנהיג אומה של יחידים יד]

[איוב לו, כד]

[איוב לו, כד]

[שמואל א יז, כב]

[מלכים א יט, יא]

[דברי הימים א כט, יא]

[יחזקאל כג, כ]

[איוב ט, י]

[שמות י, לא]

[יהושע י, יג]

[ישעיהו סג, ג]

[במדבר כא, יד]

[שופטים ה, כ]

[שמות יז, טז]

[יחזקאל לח, ג]

נתקללה צבֿל נתקללנו שְׁכֵנִיהַ – בְּלוּמֵר אוֹי לְקֶשֶׁע אוֹי לִשְׁכֵנֵנו: קֹאֶת וְקֹפֶד – חַיִּית וְעוֹפּוֹת רָעִים וּמִזִּיקִין אֶת הַשְׁכֵּנִים חָבֵל עַי הַשָּׂדֶה מִשְׁעַי כְּדֵם שְׁתַּקְלָלוּ בָּה עַרְי וְשִׁרְחָל הִנָּהּ הִיא לִשְׁכֵנִים: חֲלוּסִי – חוֹל גְּדוֹל שֶׁל שֵׁסִים רְבוּא: חָכֶם הַרְזִים – הַיּוֹדֵעַ מִה שְׁבֻב בֶּל אֵלֶּנו: לְשִׁמְשָׁנִי – שָׂהֵם חוֹרְשֵׁים וְזוֹרְעִים וְחָזִי מוֹנֵא מוֹכֵן: כָּל אֲמוֹת שׁוֹקֵדוֹת וְכֹחוֹת לְפִתְחוֹ – גַּשְׁמִיר הִיֵּה וְהַכֵּל בְּאִין אֲרָלוּ לִסְחוּרָה: שָׂאִם וְיָכֶה – לְעוֹלָם הִבָּא וְיִקְרָא שְׁמִי רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֱלֶעָזֶר: נִתְקַלְלָה בְּכָל — נִתְקַלְלוּ שְׁכֵנֵיהָ. נִתְקַלְלָה שׁוּמְרוֹן — נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֵיהָ: נִתְקַלְלָה בְּכָל — נִתְקַלְלוּ שְׁכֵנֵיהָ, דְּכַתִּיב: "וּשְׁמַתִּיהָ לְמוֹרֶשׁ קֹפֶד וְאֶגְמִי מַיִם". נִתְקַלְלָה שׁוּמְרוֹן נִתְבָּרְכוּ שְׁכֵנֵיהָ — דְּכַתִּיב: "וּשְׁמַתִּי שְׁמִרוֹן לְעִי הַשָּׂדֶה לְמַשְׁעֵי כָרֶם וְגוֹי". וְאָמַר רַב הַמְנוּנָא: הֲרוּאָה אוּכְלוּסִי יִשְׂרָאֵל, אוֹמַר: "בְּרוּךְ ... חָכֶם הַרְזִים". אוּכְלוּסִי גוֹיִם, אוֹמַר: "בּוֹשָׁה אֶמְכֶם וְגוֹי".^[א] תְּנוּ רַבְּנָן: הֲרוּאָה אוּכְלוּסִי יִשְׂרָאֵל, אוֹמַר: "בְּרוּךְ ... חָכֶם הַרְזִים" — שְׂאִין דַּעְתָּם דּוּמָה זֶה לְזֶה, וְאִין פְּרָצוּפִיָּהוּ דּוּמִים זֶה לְזֶה. בֶּן זֹמָא רָאָה אוּכְלוּסָא עַל גַּב מַעְלָה בְּהַר הַפִּית, אָמַר: "בְּרוּךְ ... חָכֶם הַרְזִים וּבְרוּךְ ... שְׁבָרָא כָּל אֵלוּ לְשִׁמְשָׁנִי".^[ב] הוּא הִיֵּה אוֹמַר: כְּמָה יִגִּיעוֹת יִגַּע אָדָם הֲרָאשׁוֹן עַד שְׁמָצָא פֶת לְאָכּוֹל: חֲרַשׁ, וְזוּרַע, וְקָצֵר, וְעֹמֵר, וְדֵשׁ, וְזֵרָה, וּבָרֵר, וְטָחוּ, וְהִרְקִיד, וְלֵשׁ, וְאָפָה, וְאַחֲר כֶּה אָכַל. וְאִין מִשְׁכִּים וּמוֹצָא כָּל אֵלוּ מִתּוֹקְנִין לְפָנֵי. וְכְמָה יִגִּיעוֹת יִגַּע אָדָם הֲרָאשׁוֹן עַד שְׁמָצָא בְּגָד לְלְבוּשׁ: גִּזוּ, וְלָבֹן, וְנִפְזִי, וְטָוּה, וְאָרַג, וְאַחֲר כֶּה מָצָא בְּגָד לְלְבוּשׁ. וְאִין מִשְׁכִּים וּמוֹצָא כָּל אֵלֶה מִתּוֹקְנִים לְפָנֵי. כָּל אוֹמוֹת שׁוֹקֵדוֹת וּכְאוֹת לְפִתַּח בֵּיתִי. וְאִין מִשְׁכִּים וּמוֹצָא כָּל אֵלוּ לְפָנֵי. הוּא הִיֵּה אוֹמַר: אוֹרַח טוֹב מְהוּ אוֹמַר? — כְּמָה טָרְחוֹת טָרַח בְּעַל הַפִּית בְּשִׁבְלִי, כְּמָה בְּשָׂר הַבֵּיא לְפָנֵי, כְּמָה יָזַן הַבֵּיא לְפָנֵי, כְּמָה גִלוּסְקָאוֹת הַבֵּיא לְפָנֵי, וְכָל מַה שְׁטָרַח — לֹא טָרַח אֱלָא בְּשִׁבְלִי. אָכַל אוֹרַח רַע מְהוּ אוֹמַר? — מַה טוֹרַח טָרַח בְּעַל הַפִּית זֶה? פֶת אַחַת אָכַלְתִּי, חֲתִיכָה אוֹחַת אָכַלְתִּי, כּוּס אֲחָד שְׁתִּיתִי, כָּל טוֹרַח שְׁטָרַח בְּעַל הַפִּית זֶה — לֹא טָרַח אֱלָא בְּשִׁבְלִי אֲשֶׁתּוּ וּבָנָיו. עַל אוֹרַח טוֹב מְהוּ אוֹמַר? — "יֹזֵר כִּי תִשְׁגִּיא כְּעָלוּ אֲשֶׁר שָׁרְרוּ אֲנָשִׁים". עַל אוֹרַח רַע כְּתִיב: "לָכֵן יִרְאוּהוּ אֲנָשִׁים וְגוֹי".^[ג] וְהָאִישׁ בִּימֵי שְׂאוּל זָמַן בָּא בְּאֲנָשִׁים". אָמַר רַבָּא, וְאִיתִימָא רַב זְבִיד, וְאִיתִימָא רַב אוֹשְׁעִיא: זֶה יִשִּׁי אָבִי דּוֹד שְׁיָצָא בְּאוּכְלוּסָא, וְנִכְנַס בְּאוּכְלוּסָא, וְדָרַשׁ בְּאוּכְלוּסָא. אָמַר עֲלֵיא: קְהִיטִינוּ אִין אוּכְלוּסָא בְּכָכֵל. תָּנָא: אִין אוּכְלוּסָא פְּחוּתָה מִשְׁשִׁים רְבוּא.^[ד] תְּנוּ רַבְּנָן: הֲרוּאָה חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמַר "בְּרוּךְ ... שְׁחַלַק מִחֻקְמָתוֹ לִירְאִיו". חֲכָמֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם, אוֹמַר: "בְּרוּךְ ... שְׁנָתוֹ מִחֻקְמָתוֹ לְבִשָּׁר וְדָם". הֲרוּאָה מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמַר: "בְּרוּךְ ... שְׁחַלַק מִכְּבוֹדוֹ לִירְאִיו". מַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם, אוֹמַר: "בְּרוּךְ ... שְׁנָתוֹ מִכְּבוֹדוֹ לְבִשָּׁר וְדָם".^[ה] אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לְעוֹלָם יִשְׁתַּדַּל אָדָם לְרוּץ לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּלַבָּד, אֱלָא אֲפִילוּ לְקִרְאָת מַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם, שְׂאִם וְיָכֶה — יִבְחִין בֵּין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם. רַב שִׁשְׁתַּ סָּגִי נָהוּר הָוָה. הוּוּ קְאֹזְלִי כּוּלִי עֲלֵמָא עֲלִמְבּוּלִי אֲפִי מִלְכָּא, וְקָם אֹזַל בְּהַדִּיחּוּ רַב שִׁשְׁתַּ. אֲשִׁפְתִּיָּה הָהוּא מֵינָא, אָמַר לִיה: חֲצִבִּי לְנַהֲרָא, כִּגְנִי לִיִּיא? אָמַר לִיה: תָּא חַי דִּיִּדְעָנָא טְפִי מֵינָה. חֲלַף גּוּנְדָא סְמִייתָא. כִּי קָא אָוּוּשָׂא, אָמַר לִיה הָהוּא מֵינָא: אֲתָא מִלְכָּא. אָמַר לִיה רַב שִׁשְׁתַּ: לֹא קָאָתִי. חֲלַף גּוּנְדָא תְּנַיִנָא. כִּי קָא אָוּוּשָׂא, אָמַר לִיה הָהוּא מֵינָא: הִשְׁתָּא קָא אֲתִי מִלְכָּא. אָמַר לִיה רַב שִׁשְׁתַּ: לֹא קָא אֲתִי מִלְכָּא. חֲלַיִף תְּלִיתָאִי. כִּי קָא שְׁתַּקָּא, אָמַר לִיה רַב שִׁשְׁתַּ: וְדָאִי הִשְׁתָּא אֲתִי מִלְכָּא.^[ו] אָמַר לִיה הָהוּא מֵינָא: מָנָא לֶּה הָא? אָמַר לִיה: דְּמַלְכוּתָא דְּאַרְעָא כְּעִין מַלְכוּתָא דְּרַקִיעָא, דְּכַתִּיב: "צָא וְעִמַּדְתָּ בְּהַר לְפָנֵי ה' וְהִנֵּה ה' עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוּלָּהּ וְחֹזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמִשְׁבֵּר סִלְעִים לְפָנֵי ה' לֹא כְרוּחַ ה' וְאַחֲר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא כְרַעַשׁ ה'. וְאַחֲר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא כְאֵשׁ ה' וְאַחֲר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דִּקְדָּה". כִּי אֲתָא מִלְכָּא, פִּתַּח רַב שִׁשְׁתַּ וְקָא מְבָרַךְ לִיה. אָמַר לִיה הָהוּא מֵינָא: לְמַאן דְּלָא חֲזִית לִיה קָא מְבָרַכְתָּ? וּמַאי הוּי עָלִיָּה דֶּהֱהוּא מֵינָא? אֵיכָא דְאָמְרִי: חֲבֵרוּהִי כְּחִלְיָנְהוּ לְעִינֵיהָ, וְאֵיכָא דְאָמְרִי: רַב שִׁשְׁתַּ נִּתַּן עֵינָיו בּוֹ, וְנַעֲשֶׂה גֵל שֶׁל עֲצָמוֹת.^[ז] רַבִּי שִׁילָא נִגְדִּיה לֶּהֱהוּא גִבְרָא דְּבַעַל גּוֹיָה. אֹזַל אָכַל בֵּיה קוֹרְצִי בִּי מִלְכָּא, אָמַר: אֵיכָא חַד גִּבְרָא בִּיהוּדָאִי דְקָא דִּיִּין דִּינָא בְּלָא רַחֲמָנָא דְּמַלְכָּא. שְׁדַר עָלִיָּה פְּרִיסְתַּקָּא. כִּי אֲתָא אָמְרִי לִיה: מַאי טַעֲמָא נִגְדַתִּיָּה לְהָאִי? אָמַר לָהּ: דְּכָא עַל חֻמְרָתָא. אָמְרִי לִיה: אִית לָהּ סְהָדִי? אָמַר לָהּ: אִין. אֲתָא אֲלֵיהּ אֲדָמִי לִיה כְּאִינִישׁ, וְאַסְהִיד. אָמְרִי לִיה: אִי הָכִי, בַּר קִטְלָא הוּא! אָמַר לָהּ: אֲנִן מִיּוֹמָא דְּגָלִינוּ מֵאַרְעִין לִית לִן רִשׁוּתָא לְמַקְטֹל. אַתּוּן, מַאי דְּכַעֲרִיתוּן עָבִידוּ בֵּיה. עַד דְּמַעֲיִינִי בֵּיה בְּדִינָא, פִּתַּח רַבִּי שִׁילָא וְאָמַר: "לֶּה ה' הִגְדֵּלָה וְהַגְבוּרָה וְגוֹי". אָמְרִי לִיה: מַאי קְאָמַרְתָּ? אָמַר לָהּ, הָכִי קְאָמִינָא: "בְּרִיָּה רַחֲמָנָא דִּיהִיב מַלְכוּתָא בְּאַרְעָא כְּעִין מַלְכוּתָא דְּרַקִיעָא, וִיהִב לָכוּ שׁוּלְטָנָא וְרַחֲמֵי דִינָא". אָמַרו: חֲבִיבָא עָלִיָּה יִקְרָא דְּמַלְכוּתָא כּוּלִי הָא! יִהְבִּי לִיה קוּלְפָא אָמַרו לִיה: דּוּן דִּינָא. כִּי הָוָה נָפִיק, אָמַר לִיה הָהוּא גִבְרָא: עָבִיד רַחֲמָנָא נִיסָא לְשִׁקְרִי הָכִי? אָמַר לִיה: רָשָׁע, לֹאֹא חֻמְרִי אֵיקָרוּ? דְּכַתִּיב: "אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים בְּשָׁרָם". חֲזַיִיה דְּקִאָזִיל לְמִימְרָא לָהּ דְּקִרְיָנְהוּ חֻמְרִי, אָמַר: הָאִי רוּדָף הוּא. וְהַתוֹרָה אָמַרָה: אִם בָּא לְהִרְגֶּךָ — הִשְׁכֶּם לְהִרְגּוֹ. מַחֲזִיָּה כּוּלְפָּא וְקִטְלִיָּה. אָמַר: הוּאִיל וְאַתְּעָבִיד לִי נִיסָא בְּהָאִי קִרָא, דְּרִישְׁנָא לִיה: "לֶּה ה' הִגְדֵּלָה" — זֹו מַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית, וְכֵן הוּא אוֹמַר: "עֲשֶׂה גְדוּלוֹת עַד אִין חֻקְר". "וְהַגְבוּרָה" — זֹו יִצִּיאָת מִצְרַיִם, שְׁנַאָמַר: "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה וְגוֹי". "וְהַתַּפְאָרַת" — זֹו חֲמָה וּלְכַנָּה שְׁעָמְדוּ לוֹ לִיהוֹשֻׁעַ, שְׁנַאָמַר: "וַיִּדָּם הַשֹּׁמֵשׁ וְהָרֶם עֲמֵד וְגוֹי". "וְהַנְּצַח" — זֹו מַפְלָתָה שֶׁל רוּמִי. וְכֵן הוּא אוֹמַר: "וַיִּזַּן נֶצַחַם עַל בְּגֵדִי וְגוֹי". "וְהַהוּד" — זֹו מַלְחָמַת נְחָלִי אַרְנוּן, שְׁנַאָמַר: "עַל כֵּן יֵאֱמַר בְּסֹפֶר מַלְחָמַת ה' אֶת וְהִב כְּסוּפָה וְגוֹי". "כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאָרָץ" — זֹו מַלְחָמַת סִיסְרָא, שְׁנַאָמַר: "מִן שְׂמִים נִלְחַמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסֻלוֹתָם וְגוֹי". "לֶּה ה' הַמְּמַלְכָּה" — זֹו מַלְחָמַת עֲמֻלָק, וְכֵן הוּא אוֹמַר: "כִּי יָד עַל כַּס יֶה". "וְהַמְתַּנְשָׂא" — זֹו מַלְחָמַת גּוֹג וּמִגּוֹג, וְכֵן הוּא אוֹמַר: "הַנְּנִי אֲלִיָּה גּוֹג נִשְׂיֹא רֹאשׁ מִשָּׁף וְתַכְלִי". "לְכָל לְרֹאשׁ" — אָמַר רַב חֲנַן בַּר רַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילוּ רִישׁ גְּרָגִיתָא מִן שְׂמִיא מִנּוּ לִיה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי עֲקִיבָא: "לֶּה ה' הִגְדֵּלָה" — זֹו קִרְיעַת יָם סוּף. "וְהַגְבוּרָה" — זֹו מַכַּת בְּכוֹרוֹת. "וְהַתַּפְאָרַת" — זֹו מִתַּן תּוֹרָה. "וְהַנְּצַח" — זֹו רִוּשְׁלָיִם. "וְהַהוּד" — זֹו בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

הרואה פרק תשיעי ברכות

עין משפט נר מצוה
א מו"י פו' מהל' ברכות הל' יא, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' ה:
ב מו"י פו' מהל' ברכות הל' יא, טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' ו ז ח: ג טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' ט:
ד מו"י פו"ב מהל' איסורי ביאה הל' ב, סמג לאוין קיב, טוש"ע אה"ע סי' טז סעי' א:

נח.

^[1] תנו

נח:

 עין משפט נר מצווה

א מו"י פ' מהל' ברכות הל' י', סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' י:

ב מו"י פ' מהל' ברכות הל' יט, טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' יא:

ג מו"י פ' מהל' ברכות הל' י:

ד מו"י פ' מהל' ברכות הל' יט, טוש"ע או"ח סי' רכד סעי' יב:

ה מו"י פ' מהל' ברכות הל' ב, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכה סעי' א:

ו מו"י פ' מהל' ברכות הל' יב, טוש"ע או"ח סי' רכה סעי' ח ט:

ז מו"י פ' מהל' ברכות הל' יב, טוש"ע או"ח סי' רכה סעי' ה:

ח מו"י פ' מהל' ברכות הל' יג, טוש"ע או"ח סי' רכה סעי' י:

ט מו"י פ' מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכז סעי' א:

הַרְוָאָה חִבְרו אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹמֵר שֶׁהֲחַיִּינוּ אוֹמֵר ר"י זִקְא חִבְרו הַחֲכִיב עָלָיו לִכְבֹּל

אִתְּנוּ רַבְּנָן: הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בִּישׁוּבָן, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... מַצִּיב גְּבוּל אֶלְמָנָה". בַּחוּרְבָּנָן, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ דִּיין הָאֻמָּת". בְּתֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם

בִּישׁוּבָן, אוֹמֵר: "בֵּית גֵּאִים יִסַּח ה"י". בַּחוּרְבָּנָן, אוֹמֵר: "אַל נִקְמוֹת ה' אֵל נִקְמוֹת הוֹפִיעִי".^(ט) עוֹלָא וָרַב חֲסָדָא הוּוּ קָא אָזְלִי בִּאוּרְחָא. כִּי מָטוּ אִפְתָּחָא דְכִי רַב חָנָא פֿר חֲנִילָאי גִּגֵּד רַב חֲסָדָא וְאֶתְנַח. אֲמַר לִיה עוֹלָא: אֲמַאי קָא מִתְנַחַת? וְהָאֵמַר רַב: אֲנַחָה שׁוֹכֶרֶת חֲצִי גּוּפוּ שֶׁל אָדָם, שְׁנָאֵמַר: "וְאֶתְהַ כּוֹן אָדָם הָאֵנַח בְּשִׁכְרוֹן מִתְנַם וְגו'". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אִף כָּל גּוּפוּ שֶׁל אָדָם, שְׁנָאֵמַר: "וְהָיָה כִּי יֵאמְרוּ אֵלָיָה עַל מָה אֶתְהַ נֶאֱנַח וְאִמְרַתְךָ אֵל שְׁמוּעָה כִּי בָּאָה וְנָמַס כָּל לֵב וְגו'". אֲמַר לִיה: הִיכִי לֹא אֶתְנַח — בֵּיתָא דְהוּוּ בַּה שִׁיתִּין אִפִּיתָא בִּימָמָא וְשִׁיתִּין אִפִּיתָא בְּלִילְיָא, וְאָפִיִּין לְכָל מָאן דְּצִרִיהּ, וְלֹא שָׁקֵל יָדָא מִן כִּיסָא, דְּסִבֵּר דִּילְמָא אֲתִי עֲנִי פֿר טוֹבִים וְאִדְמָטוּ לִיה לְכִיסָא קָא מִכְסִּיהּ. וְתוּ, הוּוּ פִתִּיחִין לִיה אַרְבַּע בְּבִי לְאַרְבַּע רוח־תֵּא דְעָלְמָא, וְכָל דְּהָנָה עֲיִיל כְּפִין נָפִיק כִּי שָׁבַע. וְהוּוּ שָׂדוּ לִיה חֲטִי וּשְׂעָרֵי בִשְׁנֵי בַּצוּרַת אַבְרָא, דְּכָל מָאן דְּכִסִּיפָא מִיַּלְתָּא לְמִשְׁקַל בִּימָמָא, אֲתִי וְשָׁקִיל בְּלִילְיָא. הַשְׁתָּא נָפַל בִּתְלָא — וְלֹא אֶתְנַח? אֲמַר לִיה: הִכִּי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן — מִיּוֹם שֶׁחִרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִגְזְרָה גְזִירָה עַל בִּתְיֵהוּ שֶׁל צִדִּיקִים שִׁיחֲרַבוּ, שְׁנָאֵמַר: "בְּאֲזַנִּי ה' צִבְאוֹת אִם לֹא בְּתִים רַבִּים לְשִׁמְיָהּ יִהְיוּ גְדֻלִּים וְטוֹבִים מֵאִין יוֹשֵׁב". וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲתִיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחְזִירוֹ לִישׁוּבָן, שְׁנָאֵמַר: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדוֹד הַבְּטָחִים בַּהִי כְּהַר צִיּוֹן". מָה הָר צִיּוֹן עֲתִיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחְזִירוֹ לִישׁוּבֹ, אִף בִּתְיֵהוּ שֶׁל צִדִּיקִים עֲתִיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחְזִירוֹ לִישׁוּבָן. חֲזִינְיָה דְלֹא מִיִּשְׁכָּא דַּעֲתִיָּה. אֲמַר לִיה: דִּיו לְעֶבֶד שְׂיָהָא כְּרַבּוֹ.^(י) תְּנוּ רַבְּנָן: הַרְוָאָה קִבְּרֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין, וְזֶן אֶתְכֶם בְּדִין, וּכְלַכֵּל אֶתְכֶם בְּדִין, וְאָסַף אֶתְכֶם בְּדִין, וְעֲתִיד לְהַקְימְכֶם בְּדִין". מֶר בְּרִיָּה דְרַבִּינָא מְסִיִּם בַּה, מְשַׁמִּיָּה דְרַב נַחֲמָן: "וְיוֹדַע מִסְפֵּר כּוֹלְכֶם, וְהוּא עֲתִיד לְהַחְיוֹתְכֶם וּלְקַיֵּים אֶתְכֶם. בְּרוּךְ ... מַחֲיָה הַמֵּתִים". קִבְּרֵי גוֹיִם, אוֹמֵר: "בּוֹשָׁה אִמְכֶם וְגו'". "אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי: הַרְוָאָה אֶת חֲבִירוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... שֶׁהֲחַיִּינוּ וְקִיִּימָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְאִמָּן הַזֶּה". לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... מַחֲיָה הַמֵּתִים". אֲמַר רַב: אֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב אֲלֹא לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֲדָשׁ. שְׁנָאֵמַר: "נִשְׁכַּחַתִּי כָּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כְּכִלִי אוֹכֵד". רַב פֿפָּא וָרַב הוֹנָא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ הוּוּ קֶאָזְלִי בִּאוּרְחָא. פֿגַּעוּ בִּיה בְּרַב חֲנִינָא בְּרִיָּה דְרַב אֵיקָא. אֲמַרו לִיה: בְּהָדִי דְחֲזִינָה בְּרִיכִינוּ עָלָה תַרְתִּי: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר חִלַּק מִחֲכָמָתוֹ לִירֵאָיו" וַיִּשְׁהַחֲיִינוּ". אֲמַר לָהּ: אֲנָא נָמִי, כִּינֹן דְּחֲזִיתִינְכוּ חֲשִׁבְתִּינְכוּ עָלְוּאִי כְּשִׁיתִין רַבּוּזֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּבְרִיכְנָא עֲלֵיכִיכוּ תִלְתָּא: הֵנָּה תַרְתִּי, וַיִּבְרוּךְ ... חֲכַם הָרוּזִים". אֲמַרו לִיה: חֲכִימַתְךָ כּוֹלִי הָאִי! יְהִיבִי בִּיה עֲיִנְיָהּ, וּשְׁכִיב.^(י) אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לױי: הַרְוָאָה אֶת הַבְּהֻקְנִים, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... מִשְׁנַה הַבְּרִיּוֹת". מִיתִיבִי: רָאָה אֶת הַכּוֹשִׁי, וְאֶת הַגִּיחּוֹר, וְאֶת הַלּוּוֹקוֹן, וְאֶת הַקַּפָּח, וְאֶת הַנָּנֶס, וְאֶת הַדְּרִנְיקוֹס, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... מִשְׁנַה אֶת הַבְּרִיּוֹת". אֶת הַקֹּשֶׁעַ, וְאֶת הַסּוּמָא, וְאֶת פְּתוּזֵי הָרֹאשׁ, וְאֶת הַחֲגֵר, וְאֶת הַמוּכָה שֶׁחִין, וְאֶת הַבְּהֻקְנִים, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... דִּיין אֻמָּת"! לֹא קוֹשִׁיא: הָא מִמְּצֵי אִמּוֹ, הָא בִּתְרָ דְּאִיתְּגִלִּיד. דִּיקָא נָמִי, דְּקַתְּנִי דּוּמְיָא דְקֹשֶׁעַ. שְׁמַע מִינָהּ. "תְּנוּ רַבְּנָן: הַרְוָאָה פִּיל, קוֹף וְקַפּוֹף, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... מִשְׁנַה אֶת הַבְּרִיּוֹת". רָאָה בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת, וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת, אוֹמֵר: "בְּרוּךְ ... שִׁפְכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ". ״עַל הַזִּיקִין: מֵאִי זִיקִין? אֲמַר שְׁמוּאֵל: כּוֹכְבָא דְשִׁבִּיט. וְאֲמַר שְׁמוּאֵל: נְהִירִין לִי שְׁבִילֵי דְשְׁמַיָא כְּשִׁבִילֵי דְנְהַרְדְּעָא. לְבַר מִכּוֹכְבָא דְשִׁבִּיט דְלֹא יִדְעָנָא מֵאִי נִיהוּ. וְגַמְיִרִי דְלֹא עֶבֶר כִּסְלֹא, וְאִי עֶבֶר כִּסְלֹא — חִרַב עֲלֵמָא. וְהָא קָא חֲזִינוּ דְעֶבְר! — זִיוִּיה הוּא דְעֶבֶר, וּמִתְחַזִּי כְּדַעְכֵּר אִיהוּ. רַב הוֹנָא בְּרִיָּה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ אֲמַר: וַיִּלּוֹן הוּא דְמִקְרַע, דְּמַגְלָגֵל וּמַחֲזִי נְהוּרָא דְרִקִּיעַ. רַב אֲשִׁי אֲמַר: כּוֹכְבָא הוּא דְעָקַר מֵהָא גִיסָא דְכִסְלָא וְחֲזִי לִיה חֲבָרִיָּה מִהַר גִּיסָא, וּמִיבַעִית, וּמַחֲזִי כְּמָאן דְעֶבֶר. שְׁמוּאֵל רַמִּי. כְּתִיב "עֲשֵׂה עֵשׂ כְּסִיל וְכִימָה", וְכְתִיב: "עֲשֵׂה כִימָה וְכִסִּיל". הָא כִּיצַד? אֶלְמָלָא חֲמָה שֶׁל כְּסִיל, לֹא נִתְקַיֵּים עוֹלָם מִפְּנֵי צִינָה שֶׁל כִּימָה, וְאֶלְמָלָא צִינָה שֶׁל כִּימָה — לֹא נִתְקַיֵּים עוֹלָם מִפְּנֵי חֲמָה שֶׁל כְּסִיל. וְגַמְיִרִי אִי לֹאוּ עוֹקְצָא דְעַקְרָבָא דְמִנַּח בְּנֶהַר דִּינוּר, כֹּל מָאן דְּהָנָה טָרְקָא לִיה עַקְרָבָא לֹא הָוָה חֲזִי. וְהִיִּינוּ דְקֶאָמַר לִיה רַחֲמָנָא לֵאיוֹב: "הַתְקַשֵּׁר מַעַדְנוֹת כִּימָה אוּ מִשְׁכוֹת כְּסִיל תַּתְּחַח". מֵאִי "כִּימָה"? אֲמַר שְׁמוּאֵל: כְּמָאָה כְּכַבִּי. אֲמַרִי לָהּ דְמַכְנֹפִי, וְאֲמַרִי לָהּ דְמַכְבָּדָן. מֵאִי "עֲשֵׂשׂ"? אֲמַר רַב יְהוּדָה: יוֹתָא. מֵאִי "יוֹתָא"? אֲמַרִי לָהּ זָנַב טָלָה. וְאֲמַרִי לָהּ רִישָׁא דְעַגְלָא. וּמִסְתַּבְרָא כְּמָאן דְּאֲמַר זָנַב טָלָה, דְּכְתִיב: "וַעֲשֵׂשׂ עַל כְּנִיָּה תִנְחָם". אֶלְמָא חֲסָרָה וּמִתְחַזִּיא כְּטָרְפָא

הרואה פרק תשיעי ברכות

בְּרוּךְ מַצִּיב גְּבוּל אֶלְמָנָה – כְּגוֹן בְּשׁוֹב בַּיּוֹם הַזֶּה דִּין הָאֻמָּת – דּוּמְיָא דְקַטַּע וְקַטַּע בְּתַר דְּאֶתְגַּלַּד הוּא: אֲמַאי – קָא מַתְנַחַת: נָפַל לִיה בְּתָלָא – שְׁנָפַל לוֹ וְנַעֲשָׂה תַל: דִּיו

לְעֶבֶד שְׂיָהָא כְּרַבּוֹ – שְׁהָרִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ חֲרַב שְׂהוּא בֵּיתוֹ שֶׁל הַקֹּב"ה: כְּכִלִי אוֹכֵד – וּסְתַם כְּלִי לְאַחַר יו"ב חֲלָשׁ מִשְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב דִּינֵאֵשׁ בְּעָלִים לְאַחַר יו"ב חֲלָשׁ בְּפִרְק אֵלּוּ מַצִּאוֹת (בְּבֹא מַצִּיעָא ד' כח.) מִי מַצַּח כְּלִי אִז שׁוּם מַצִּיָּאָה חֲנַב לְהַכְרִיו שֶׁלֹּשׁ רֻגְלִים וְאִם נִמְצָא אַחַר הַסִּפָּה חֲנַב לְהַמְתִּין צְרִיךְ לְהַמְתִּין וּלְהַכְרִיו בְּפִסַּח וּבְעֲצַרַת וּבְחַג דְּהֵינוּ יו"ב חֲלָשׁ נָסוּב אִין צְרִיךְ לְהַכְרִיו: אֲשֶׁר חִלַּק וְשִׁהֲחֵינוּ – לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם הַיּוֹם: מַתְקַמְתּוּ לִירֵאָיו – כְּרַב חֲנִינָא דְחֲכִים טַיִף: בְּהַקְנִים – לִינְטוּיָלִיוּס"ש כְּעָלְשִׁים: כְּסוּי – שְׁחוֹר הַרְבֵּה: גִּיחּוֹר – אִלַם הַרְבֵּה רו"ש בְּלַע"ז: לוֹקוֹן – לָבֶן יוֹתֵר מִזְאִי: קַפַּח – בְּטָן גְּדוֹל מִתּוֹךְ עֲבִיו גְּרֵאִית קוּמְתּוּ מִקַּפַּחַת לָשׁוֹן אַחַר קַפַּח אֶרֶךְ הַרְבֵּה וּפְרַעַפּוּ שְׁמוּטָּ וּבּוֹלֵט דְמַכְכֵּר הַיּוֹ: הַזְרַנְיָקוּס – רוּחַא"ש לָשׁוֹן אַחַר פּוּי עָקַס: אוֹמַר בְּרוּךְ מַשְׁנֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת – דְּמַמְשִׁי אִמָּן הוּו: קַטַּע – שְׁנַקְטַעוּ יָדָיו הֵבֵא הוּא דְקַטַּעִי הוּא דְקַטַּע מִשְׁמַע דְּיוֹזִים הוּא מִשּׁוּם דְקַטַּעִי תַרְתִּי קַטַּע וְחֲגַר לָבָל הֵיבֵא דְקַטַּעִי קַטַּע לְחוּד מִשְׁמַע דְרֻגְלִים כְּתָנָן (שְׂכַת פִּי"ו ד' סה:) הַקַּטַּע יוֹצֵא קֶבֶב שָׁלֹ: פְּתִינוּ רֹאשׁ – שְׁשַׁעְרוּ כְּנִמְטָא כָּל שְׁעָרו דְכוּק זֶה בְּזַה פֿלטַי"ר בְּלַע"ז: הֵיבֵא דְאֶתְרַע לִיָּה בְּתַר דְּאֶתְגַּלַּד – לְאַחַר שְׁנֹלֵג גּוּלְדוּ בּוּי: דּוּמְיָא דְקַטַּע – וְקַטַּע בְּתַר דְּאִיתְּגִלִּיד הוּא: קַפּוֹף – עוֹף שְׁקוֹרִין וּולטוּ"ר וַיֵּשׁ לוֹ לִסְתוֹת וּלְחִיּוּם כְּאֵדָם: כּוֹכְבָא דְשִׁבִּיט – כּוֹכַב הַיּוֹרֵד כַּחַן בְּרַקִּיעַ מִמְקוֹם לְמְקוֹם וְאֶרֶךְ בְּשִׁבַט שְׂהוּא יוֹרֵה וְגֵרָאָה כְּמוֹ שְׁפוֹתַח רַקִּיעַ: וְגַמְיִרִי דְלֹא עֶבֶר כִּסְלֹא – שְׂאִינוּ מַעֲבִיר מִזֵּל כְּסִיל כְּשֶׂהוּא שְׂבִיט: כִּסְלֹא – כְּסִיל: רַב הוֹנָא אֲמַר – מֵאִי זִיקִין וַיִּלּוֹן הוּא דְמַקְרַע וּמִתְחַזִּי רַקִּיעַ דְרָךְ הַקְרִיעָה כְּרַמַּח: כְּתִיב עֲשֵׂה עֵשׂ כְּסִיל וְכִימָה – דְקַדְמָה לִיָּה כְּסִיל לְכִימָה: הָא כִּיצַד – מִלְמַל שְׁשִׁינָה שְׁיֹן: שְׂאֵלְמָלָא חֲמָה שֶׁל כְּסִיל וְכו' – כְּסִיל שׁוֹלֵט בַּיּוֹמֹת הַחֲמָה לְהַכִּי אֶתְדַמְיָה קַחָא כִימָה שׁוֹלֵט בַּיּוֹמֹת הַשְּׁמַיִם וּלְהַכִּי אֶתְדַמְיָה קַחָא כִימָה שׁוֹלֵט בַּיּוֹמֹת הַשְּׁמַיִם וּמִמַּזַּל טָלָה הוּא: שְׁקַצָּא דְעַקְרָבָא – זָנַב הַעַקְרָב: גֵּהַר דִּינוּר – מַעֲשֵׂת כַּחוּ שֶׁל עַקְרָב: מַעֲשֵׂנוֹת כִּימָה – הַשָּׂרִיס שֶׁל כִּימָה: כְּמָאָה כְּכַבִּי – יֵשׁ בֵּין הַכּוֹכְבִים שֶׁל כִּימָה שְׂהוֹן כְּהָה שֶׁל כִּימָה: אֲמַרִי לָהּ דְמַכְנֹפִי – אִוְתָּה שְׂהוֹן כְּהָה שֶׁל כִּימָה וְאֲמַרִי לָהּ דְמַכְבָּרָן: יוֹתָא אֲמַרִי לָהּ – דְקוּמָא בְּזַב טָלָה וְאֲמַרִי לָהּ דְקוּמָא בְּרִישׁ עַגְלָא: רִישָׁא דְעַגְלָא – רֹאשׁ שֶׁל עַגֹל וְהֵינוּ מִזֵּל שׁוֹר וְהוּא נִמְשָׁךְ אַחַר מִזֵּל טָלָה רֹאשׁ הַשׁוֹר סָמוּךְ לְזָנַב טָלָה שְׂהוֹן הַסֵּקֶר טָלָה שׁוֹר תְּאוּמִיִּם: וּמִסְתַּבְרָא כְּמָאן דְאֲמַר זָנַב – הֵינוּ כּוֹכְבִים הַשְּׁשׁוּיִן בְּזַב מַדְכְּתִיב וַעֲשֵׂשׂ עַל כְּנִיָּה תִנְחָם: אֶלְמָא חֲסָרָה – וְהֵאִי זָנַב מַחֲזִי כְּטָרְפָא דְטָרְדִיף:

 מסורת הש"ס

א כתובות סב.

ב פסיקתא רבתי

ג תוספתא ברכות

 תורה אור השלם
--

בית גאים יִשַח יִהְיֶה וְיָצַב גְּבוּל אֶלְמָנָה [משלי טו, כה]

אִל־נִקְמוֹת יִהְיֶה אֵל נִקְמוֹת [תהילים צד, א]

וְאֶתְהַ כּוֹי־אָדָם הָאֵנַח בְּשִׁכְרוֹן מִתְנַם וְגו'וּבְמִרְיוֹת תִּצְאֵנָּה לְעִינֵיהֶם [יחזקאל כא, יא]

וְהָיָה כִּי־יֵאמְרוּ אֵלָיִךְ עַל־מָה אֶתְהַ נֶאֱנַח [וְאִמְרַתְךָ אֶל־שְׁמוּעָה כִּי־בָאָה וְגו'] [יחזקאל כא, יב]

בְּאֲזִינוּ יִהְיֶה צִבְאוֹת אִם־לֹא בְּתִים רַבִּים לְשִׁמְיָהּ יִהְיוּ גְדֻלִּים וְגו' [ישעיהו ה, ט]

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבְּטוּחִים בִּיתְהַר כְּהַי־צִיּוֹן לֹא־יִמוּט לְעוֹלָם יִשָּׁב [תהילים קכה, א]

בּוֹשָׁה אִמְכֶם מֵאִד חֲפָרָה וּלְדַחְכְּכֶם הִנֵּה אֲחֵרִית גּוֹיִם מְדַבֵּר וְגו' [ירמיהו ג, יב]

וַיִּאֲמַר יִהְיֶה אֵלֵי יִסְבַּחַתְךָ לְרֹאוֹת כִּי־שָׁקַד אֲנִי עַל־דְּבָרֵי לְעִשְׂתּוֹ [ירמיהו א, יב]

[ישעיהו ג, יב]

נִשְׁכַּחַתִּי כָּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי יִשָּׁב אֲבִד [תהילים לא, ג]

עֲשֵׂה־עֵשׂ כְּסִיל וְכִימָה וְסַדְרֵי תַמּוּן [איוב ט, טו]

עֲשֵׂה כִימָה וְכִסִּיל וְהַפֵּד לְבָבְךָ עֲלֻמוֹת וְיֹם לִזְלַח הַחֹשֶׁךְ וְגו' [עמוס ה, ח]

הַתְקַשֵּׁר מַעַדְנוֹת כִּימָה או־מִשְׁכוֹת כְּסִיל תַּתְּחַח [איוב לח, לא]

הַתְצִיא מַזְרוֹת בַּעֲתוֹ וַעֲשֵׂשׂ עַל־כְּנִיָּה תִנְחָם [איוב לח, לב]

 מסורת הש"ס
א חגיגה יב. ב תענית ו:. ג תענית ו:.
תורה אור השלם

התציא מַנְרֹות בעתו ועוֹש עַל־בְּיֹות תַנְחֹם [אויב לח, לב]

מנה"שנהוּהּ הוא שיהיה ומה"שנעשה הוא שנעשה ואין כל־חדש תחת וגו' [קהלת א, ט]

וּבַסְּׁאִי אָכָה כִּפִּי אֶל־כִּפִּי וְהִנֵּחֲתִי חֲסִיתִי אֲנִי יְהוָה דְּבָרֵתִי [יחזקאל כא, גב]

וְכֵלָה אִפִּי וְהִנְחֹחֲתִי חֲסִיתִי בָּם וְהִנֵּחֲתִי וְיָדַעַנּוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה וְגוֹ' [יחזקאל ה, יג]

וְאַתָּה תִּגְבֹּא אֲלֵיהֶם אַת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאַמְרַתְּ אֲלֵיהֶם יְהוָה וְגוֹ' [ימיהו כה, ל]

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלִי אֵינֶנָּה וְגוֹ' [ישעיהו סו, א]

וְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלֵי לֹאמַר [יחזקאל כא, יג]

קוֹל רַעֲמָד בְּגִלְגַּל הָאֵירוֹ בְּרָקִים וְיַעֲלֶה נְשָׁאִים מִקְצֵה [מרוץ] וְגוֹ' [ירמיהו י, יג]

לְקוֹל תִּתּוּ הַמּוֹן מִיָּם בְּשָׁמַיִם וְיַעֲלֶה נְשָׁאִים מִקְצֵה [מרוץ] וְגוֹ' [ירמיהו י, יג]

מנה"תחשבונו אל"יהוה קלה הוא עשה לא"תקום פגמים צרה [נחום א, ט]

מִה אַעֲשֶׂה־לָךְ אֲפָרִים מִה אַעֲשֶׂה־לָךְ יְהוּדָה וְחִסְדֹּכָם כַּעֲשֹׂר בָּקָר וְכֶסֶל וְגוֹ' [חושע ה, ד]

כִּמְרָאָה הַקִּשְׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעֵנּוּ בְיוֹם הַנֶּשֶׁם כֹּן מְרָאָה וְגוֹ' [יחזקאל י, כח]

יַדְעִיתִי כִּי כָל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לַעֲוֹם עָלָיו וְגוֹ' [קהלת ג, יד]

מַעֲלֶה נְשָׁאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לְמִסְרָ עֲשֶׂה מוֹצֵא־רוּחַ מוֹאֲצוּרֹתָיו [תהילים קלה, ז]

אֲלֹבִישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים כְּסוּתָם [ישעיהו ג, ג]

יַדַּע שׁוֹר קִנְהוּ וְחִמְרוּ אַבּוֹס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יַדַּע וְגוֹ' [ישעיהו א, ג]

בְּטֶרֶפֶא דְטָרִיף – דְבַר שֶהוּא חֹסֵר וְסִתְמוּנוֹ מְנוּפֵי שְׁעֵטֲאוּהוּ כְּנוּם וּמִתְחַזֵּי כְּמִכָּה בְּקוּרָא דְטָרִיף מְכַה בְּהִבָּאוֹת כְּמוּ בִיעֵה טְרוּפֶּה. ל"א דִּמְתַּחַזוּא כְּטֶרֶפֶא מְטָרָף וְדָבָק יַחַד וְנִשְׁאָל סְטִיפִין כְּמִין חֲבוּר: וְהִיא דְאִזְלָא – עֵיש אַחֵר בִּימֶה: דְאִמְרַה לֶּה הֵב לִי בְּנִי – שְׁנֵי כּוּכְבֵּים שְׁלִי: וְלִהְדַּר – לְכִימַה אוֹתָן כּוּכְבֵּים עֲצָמָן שְׁטַט הִימְנֶה: גוּהָא – בְּלִשׁוֹנָם קוּרִין רְעִידַת הָאָרֶץ גוּהָא: אוּבָא טוּמִיָּא – פֻּעַל אוֹיֵב שֶׁל עֲצָמוֹת שְׁעוּסָה כְּשׁוּף בְּעֲצָמוֹת הַמֵּת. טוּמִיָּא עֲצָמוֹת וְדוּמַה לוֹ בְּמִסְכַּת בְּלִים בֵּית מִלָּא טוּמִיָּא וְפִי רַב הֵאזִי מִלָּא טוּמִיָּא בֵּית שֶהוּא מִלָּא עֲצָמוֹת וְהִבִּיא רָחוּה עַל זֶה מִבְּרֵאשִׁית רַבֵּה דְקַתְנִי אֲדַרְיִנָּם שְׁחִיק טוּמִיָּא דְהוּנֵי שְׁחִיק עֲצָמוֹת וְאִין לְפָרֵשׁ אוֹיֵב טוּמָא שְׁאִין זֶה הֲלָשׁוֹן: גִּנְחַ גוּהָא – וּתְנַשֵּׁע וּתְרַעֵשׁ כְּלוּמַר נִזְעֻשְׁעַת הָאָרֶץ מֵאֵל מֵאֵל. גִּנְחַ גוּהָא חֲדָא מִלְתָּא הִיא וְכֵן הֲלָשׁוֹן: גוּהָא גוּהָא מַעֲבִי לֶה – שְׁנֵי פְעֻמִּים הִיָּה לוֹ לְהִזְעֻשׁעַ כְּנֶגֶד שְׁתֵּי דְמַעוּת: סוּפֵק כְּפִיו – וּמֵאוּתוֹ קוּל מִזְעֻשְׁעַת הָאָרֶץ שְׁמַעֲנֵי שְׂכַפְּיו סוּפֵק שְׁנֶאֱמַר גַּם אֲנִי אִכָּה כְּפִי אֵל כְּפִי (וּחְזָקָא ל"א:כ"ב): אֲנַחְסָה מִתְאַנַּח – וּמֵאוּתָּהּ אֲנַחְסָה מְרַעִיד הַקִּרְקַע וּמַעֲנִי שְׁמִתְאַנַּח שְׁנֶאֱמַר וְהִנְחוּתִי חֲמַתִּי בָּם (וּחְזָקָא ל"א:י"ג) בְּכִיכּוֹל כְּאֵדָם שֵׁשׁ לוֹ חֲמָה וּמִתְאַנַּח וּמִתְנַחֵם דַּעֲתוֹ וְעוֹשָׁה לוֹ נַחַת רוּחַ: וְהִנְחַמְתִּי – אֲנַחֵם עַל הַרְעָה שְׁעִשְׂתִּי לָהֶן: הִידֵּד כְּלוּרְכִים יַעֲנֶה – שְׁלוּרַךְ וּבִזְעוּט בְּרָקִיֹעַ: וְהָאָרֶץ הַדֵּם רַגְלִי – גִּנּוֹן שְׁדָחָה תַּחַת כִּסָּא הַכְּבוֹד וּמַנְעִי בַּעֲמוּטוֹ עַד לְאָרֶץ שְׁהִיא הַדֵּם רַגְלִי: עֲנִנִי בְּגִלְגָּל – עֲנִנִי מִתְּחוּפְּכִין וּמִתְחַכְּכִין וְנִשְׁמַע הַקּוֹל עֲנִנִים אַחֵר הַעֲנִנִים פּוֹנְעִין בְּגִלְגַּל וּמִתְּגַלְגְּלוֹת עַם הַגִּלְגַּל פֻּעַל כְּרָחַם וְאוּתוֹ הַקּוֹל הִינֵי רַעֲמִים: בְּרָקָא – בְּרָקִים שֶׁל אֵשׁ: וּמִתְפַּר גִּזְיִי דְבִרְזָא – וְאוּתוֹ הַקּוֹל הִינֵי רַעֲמִים. גִּזְיִי גִלְגִּי"ש חֲתִיכוֹת שֶׁל בְּרַד: מַחְלוּלִי מַחְלָחִלִי – עֲנִנִי וּמַנְשַׁב זִיקָא עֲלֵיהוּ וְהִינֵי רַעֲמִים: מְנַחְמִי עֲנִנִי – הוּמוֹת הַעֲנָנִים: יַעֲפֹא – סוּפְטוֹרִבִּי"ל: בְּרָקָא – אוֹיְסְלוּמִיר"ל לִשׁוֹן מְבָרִיק נֶהַר: בְּרָקָא וְחִידָאָה – שְׁלֵא הִבְרִיק אֵלָא פַּעַם אֶחָד: וּבְרָקָא חוּרָא וּבְרָקָא יִרְקַתָּא כְּלוּהִי קִשְׁיִין – שְׁאִינִם שֶׁל בְּרַכָּה: דְסִלְקוֹן חֲדָא לֹאִפִּי חֲבֵרְתָּה – שְׁשֵׁנִי עֲנָנִים פּוֹנְעִים זֶה אֶת זֶה: עֵנָּן בָּקָר – לֹא קִבּוּעַ: כִּד מִסְתַּחַב בְּבִי מְטָרָא בַּר חֲמִרָא מוֹךְ שַׁקֵּד וְגַנִּי – אִם כִּשְׁתַּפְתַּח דְלִתְיָךְ בַּעֲבָר יִרַד לָךְ מְטָר לָךְ אֲנִי אוֹמַר חֲמַר הַסוּלָךְ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם לְהִבִּיא תְבוּאָה מוֹךְ שְׁחִין וְגַנִּי כְּפּוֹל שַׁקֵּד תַּחֲסִין וְתִישָׁן עָלָיו וְלֹא תַלְךְ אֲנִי וְאֲנִי לְהִבִּיא תְבוּאָה לְפִי שְׁהִיֹו הַחֲטִים בְּזוּל בְּשִׁבְלִי הַנָּשֵׂם: ה"ג הֵא דְקַטְר בְּעִיבָא – וְתַקְשְׁרוּ הַשָּׁמַיִם בְּעַב עֶבֶה אִז טוֹיב כִּי יִרַד גֶּשֶׁם רַב: הֵא דְקַטִּיר בְּעֲנָנָא – עֵנָּן קְלוּשׁ הוּא עֵנָּן בָּקָר שְׁאִין בּוֹ מִמַּשׁ: צְרִיךְ שׁוּפֹל עַל פְּנִיו – לְפִי שֶהוּא מְרָאָה כְּבוֹד ה': עַל הַסֵּרִים – לֹא מַעַי לְבָרוּכִי מִלָּא עוֹלָם שְׁאִינִן בְּמִקוֹם אֶחָד אֵלָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּמִקוּמוֹ: כֶּרֶךְ וּתְנִי – בְּכוּלָּהוּ בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית וּבְרוּךְ שִׁכְחוּ מִלָּא עוֹלָם כֶּרֶךְ וּתְנִי לְכוּלָּהוּ בַּחֲדָא בְּבָא וְעַל כֵּלָם שְׁתֵּי בְּרִכּוֹת הֲלָלוּ: אוֹמַר בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית – שְׁכָךְ הִיָּתָה בְּרִיתוֹ וְאַחֵר כֶּךְ כְּסוּיֹה עֲנָנִים: אִסְתַּתְנָא – רוּחַ צְפוּתִי:

הרואה פרק תשיעי ברכות

הַלְכָּהּ גִּימְרִינְהוּ לְתַרְוִינְהוּ אוֹמַר ר"י דְאִין חוֹתְמִין בְּבְרִינָךְ בְּכִרְכָּה זֹו וְהִיכִי מְכַרְךְ בְּרוּךְ

כְּטֶרֶפֶא דְטָרִיף. וְהִיא דְאִזְלָא בְתֵרָה, דְאִמְרַה לַה: הֵב לִי בְנִי. שְׁבִשְׁעָה שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְקִשׁ לְהִבִּיא מְבוּל לְעוֹלָם נָטַל שְׁנֵי כּוּכְבֵּים מִכִּימָה וְהִבִּיא מְבוּל לְעוֹלָם. וּכְשִׁבְקִשׁ לְסִתְמָה, נָטַל שְׁנֵי כּוּכְבֵּים מַעֲיִשׁ וְסִתְמָה. וְלִיהְדַּר לַה? — אִין הַבוּר מִתְמַלָּא מַחוּלִית. אִי גַמִּי — אִין קְטִיגוֹר נַעֲשֶׂה סְנִיגוֹר. וְלִיבְרִי לַה תְּרִי כְּכִי אַחֲרִינִי! — "אִין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ". אָמַר רַב נַחֲמָן: עֲתִיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַחְזִירָן לַה, שְׁנֶאֱמַר: "וַעֲשֵׂשׁ עַל בְּנֵיהָ תַנְחֹם". "וְעַל הַזְּעוּת. מֵאִי זְעוּת? אָמַר רַב קִטִּינָא: גוּהָא. רַב קִטִּינָא הִנָּה קְאָזִיל בְּאוּרְקָא. כִּי מְטָא אֶפְתָּחָא דְבִי אוּבָא טְמִיָּא גִנַּח גוּהָא. אָמַר: מִי יַדַּע אוּבָא טְמִיָּא הִיא גוּהָא מַהוּ? רַמָּא לִיה קָלָא: קִטִּינָא קִטִּינָא, אֲמַאי לֹא יַדְעָנָא? בִּשְׁעָה שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זֹוכֵר אֶת בְּנָיו שְׁשֻׁרוּיִים בְּצַעַר בֵּין אוּמוֹת הָעוֹלָם מוֹרִיד שְׁתֵּי דְמַעוֹת לֵים הַגְדוּל, וְקוּלוֹ נִשְׁמַע מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפּוֹ, וְהִינֵנו גוּהָא. אָמַר רַב קִטִּינָא: אוּבָא טְמִיָּא כְּדִיב הוּא, וּמִיִּלְיָה כְּדִיבִין. אִי הִכִּי — גוּהָא גוּהָא מִיבְעִי לִיָּה? וְלֹא הִיא, גוּהָא גוּהָא עֲבִיד, וְהִיא דְלֹא אוּדִי לִיה, כִּי הִיכִי דְלֹא לִיטְעִי כּוּלִי עֲלִמָא אַבְתָּרִיה. ^[מ]וְרַב קִטִּינָא דִידִיָּה אָמַר: סוּפֵק כְּפִי, שְׁנֶאֱמַר: "וְגַם אֲנִי אִכָּה כְּפִי אֵל כְּפִי וְהִנְחִיחֲתִי חֲמַתִּי". רַבִּי נִתָן אוֹמַר: אֲנַחְסָה מִתְאַנַּח, שְׁנֶאֱמַר: "וְהִנְחִיחֲתִי חֲמַתִּי בָּם וְהִנְחַמְתִּי". וּרְבִנּוּ אֲמָרִי: בּוֹעֵט בְּרַקִּיעַ, שְׁנֶאֱמַר: "הִידֵּד כְּדוּרְכִים יַעֲנֶה אֵל כָּל יִשְׁבֵּי הָאָרֶץ". רַב אַחָא בַר יַעֲקֹב אָמַר: דוּחַק אֶת רַגְלִיו תַּחַת כִּסָּא הַכְּבוֹד, שְׁנֶאֱמַר: "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלִי". יְוַעַל הָרַעֲמִים. מֵאִי רַעֲמִים? אָמַר שְׁמוּאֵל: עֲנִנִי בְּגִלְגָּלָא. שְׁנֶאֱמַר: "קוֹל רַעֲמָה בְּגִלְגַּל הָאֵירוֹ בְּרָקִים תְּבַל רִגְזָה וּתְרַעֵשׁ הָאָרֶץ". וּרְבִנּוּ אֲמָרִי: עֲנִנִי דְשִׁפְכִי מִיָּא לְחֲדָדִי, שְׁנֶאֱמַר: "לְקוֹל תִּתּוּ הַמּוֹן מִיָּם בְּשָׁמַיִם". רַב אַחָא בַר יַעֲקֹב אָמַר: בְּרָקָא תַקִּיפָא דְבָרִיק בְּעֲנָנָא, וּמִתְפַּר גִּזְיִי דְבִרְזָא. רַב אָשִׁי אָמַר: עֲנִנִי תַחְלוּלִי מַחְלָחִלִי, וְאַתִּי זִיקָא וּמַנְשַׁב אַפּוּמִיָּיהוּ, וְדַמִּי כְזִיקָא עַל פּוּם דְגִי. וּמִסְתַּבְרָא כְּרַב אַחָא בַר יַעֲקֹב, דְבָרִיק בְּרָקָא, וּמְנַחְמִי עֲנִנִי, וְאַתִּי מְטָרָא. יְוַעַל הַרוּחוֹת. מֵאִי רוּחוֹת? אָמַר אֲבִי: זַעֲפֹא. וְאָמַר אֲבִי: גְמִירִי, דְזַעֲפֹא בְּלִילִיא לֹא הוּי. וְהֵא קֹא חֲזִינֵן דְּהוּי! — הֵהוּא, דְאַתְחִיל בִּימְמָא. וְאָמַר אֲבִי: גְמִירִי, דְזַעֲפֹא תַרְתִּי שְׁעִי לֹא קֹא, לְקִיִּים מַה שְׁנֶאֱמַר: "לֹא תְקוּם פְּעָמִים צָרָה". וְהֵא קֹא חֲזִינֵן דְקֹא! — דְּמַפְסִיק בִּינִי בִינִי. יְוַעַל הַבְּרָקִים אוֹמַר "בְּרוּךְ ... שִׁכְחוּ וּגְבוּרָתוֹ מְלֹא עוֹלָם". מֵאִי בְּרָקִים? אָמַר רַבָּא: בְּרָקָא. וְאָמַר רַבָּא: בְּרָקָא יַחֲדָאָה, וּבְרָקָא חִירוּרָא, וּבְרָקָא יְרוּקַתָּא, וְעֲנִנִי דְסִלְקוֹן בְּקֶרֶן מַעֲרִבִית וְאַתִּינִן מִקְרוֹן דְרוּמִית, וּתְרַתִּי עֲנִנִי דְסִלְקוֹן חֲדָא לֹאִפִּי חֲבֵרְתָּה — כּוּלְהוּ קִשְׁיִין. ^[מ]לְמֵאִי נִפְקָא מִינַּה? לְמַכְבֵּי רַחֲמִי. וְהִנִּי מִיִּלִּי בְּלִילִיא, אֲבָל בְּצַפְרָא — לִית כְּהוּ מִשְׁשָׂא. ^[מ]אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יַצְחָק: הִנִּי עֲנִנִי דְצַפְרָא לִית כְּהוּ מִשְׁשָׂא, דְכַתִּיב: "וְחִסְדְּכֶם כַּעֲנַן בְּקָר וְגוֹ'". אָמַר לִיה רַב פֶּפֶּא לְאַבְי, הֵא אֲמָרִי אֵינְשִׁי: כִּד מִפְתָּח בְּבִי מִיטְרָא, בַּר חֲמָרָא, מוּדָה שְׁקִיָּה וְגַנִּי! לֹא קִשְׂיָא: הֵא דְקִטְר בְּעִיבָא, הֵא דְקִטְר בְּעֲנִנִי. "אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסִנְדָּרִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי: לֹא נִבְרָאוּ רַעֲמִים אֶלָּא לְכַשׁוּט עַקְמוּמִית שְׁבֻלָב, שְׁנֶאֱמַר: "וְהֶאֱלֹהִים עָשָׂה שְׁיִרְאוּ מִלְּפָנָיו". וְאָמַר רַבִּי אֶלְכְּסִנְדָּרִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי: הַרׁוּאָה אֶת הַקִּשְׁת כַּעֲנַן צָרִיה שְׁיִפּוּל עַל פָּנָיו, שְׁנֶאֱמַר: "כִּמְרָאָה הַקִּשְׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה כַּעֲנַן וְגוֹ' וְאֶרְאָה וְאֶפֶל עַל פָּנָי". לִיטִי עֲלֶה בְּמַעְרְבָא, מִשׁוּם דְּמַחְזִי כְּמֹאן דְסִגִּיד לְקִשְׁתָּא. אֲבָל בְּרוּכִי וְדַאי מְבָרַה. מֵאִי מְבָרַה? — "בְּרוּךְ ... זֹוכֵר הַבְּרִית". בְּמַתְנִיתָא תָנָא, רַבִּי יִשְׁמַעְעֹאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָא אוֹמַר: "נֶאֱמָן בְּבָרִיתוֹ וְקִיִּים בְּמֵאֲמָרוֹ". אָמַר רַב פֶּפֶּא: הַלְכָּהּ גִּימְרִינְהוּ לְתַרְוִינְהוּ: "בְּרוּךְ ... זֹוכֵר הַבְּרִית, וְנֶאֱמָן בְּבָרִיתוֹ וְקִיִּים בְּמֵאֲמָרוֹ". עַל הַתְּהִרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת. אֲטוּ כָּל הִנִּי דְאֲמָרֵן עַד הַשְׁתָּא, לֹא מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית גִּינְהוּ? וְהִכְתִּיב "בְּרָקִים לְמִטְר עֲשֶׂה"! אָמַר אֲבִי: בְּרוּךְ וּתְנִי. רַבָּא אָמַר: הַתָּם מְבָרַה תַּרְתִּי — "בְּרוּךְ ... שִׁכְחוּ מְלֹא עוֹלָם", וְ"עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית". הִכָּא "עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית" — אֵיכָּא, "שִׁכְחוּ מְלֹא עוֹלָם" לֵיכָּא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי: הַרׁוּאָה רָקִיעַ בְּטְהֵרְתָּה, אוֹמַר: "בְּרוּךְ ... עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית". אֵימַתִּי? אָמַר אֲבִי: כִּי אֲתִי מְטָרָא כּוּלִי לִילִיָּא, וּבְצַפְרָא אֲתִי אִסְתַּתְנָא וּמְגִלִּיא לְהוּ לְשִׁמְיָא. וּפְלִיגָא דְרַפְרָם בַּר פֶּפֶּא אָמַר רַב חֲסִדָּא. דְאָמַר רַבְרָם בַּר פֶּפֶּא אָמַר רַב חֲסִדָּא: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא נִרְאִית רָקִיעַ בְּטְהֵרְתָּה, שְׁנֶאֱמַר: "אֲלֹבִישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים כְּסוּתָם".

תנו

נט.

 עין משפט נר מצוה
--

א מו"י פ"י מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכז סעי' א:

ב מו"י פ"י מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכז סעי' א:

ג מו"י פ"י מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכז סעי' א:

ד מו"י פ"י מהל' ברכות הל' יד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכז סעי' א:

ה מו"י פ"י מהל' ברכות הל' טז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכז סעי' א:

ו מו"י פ"י מהל' ברכות הל' יד:

ז מו"י פ"י מהל' ברכות הל' טו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכז סעי' א:

נוט:

	עין משפט
	נר מצוה

א מו"י פי' מהל' ברכות הל' יח, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכט סעי' ב:

ב מו"י פי' מהל' ברכות הל' טו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' יג:

ג טוש"ע או"ח סי' רכח סעי' ב:

ד מו"י פי' מהל' ברכות הל' ו, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכא סעי' א:

ה מו"י פי' מהל' ברכות הל' ה, טוש"ע או"ח סי' רכא סעי' ב:

ו מו"י פי' מהל' ברכות הל' ה, טוש"ע או"ח סי' רכא סעי' ב:

ז מו"י פי' מהל' ברכות הל' ה, טוש"ע או"ח סי' רכא סעי' ב:

ח מו"י פי' מהל' ברכות הל' ה, טוש"ע או"ח סי' רכא סעי' ב:

ט מו"י פי' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' א:

י טוש"ע או"ח סי' רכג סעי' א:

יא מו"י פי' מהל' ברכות הל' ז, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' ב:

יב מו"י פד' מהל' ברכות הל' ג, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' קעח סעי' א:

יג מו"י פד' מהל' ברכות הל' ט, ש"ע או"ח סי' קעח סעי' ד:

יד מו"י פי' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' ג:

הטוב והמטיב אָבֿל אַשׁנײַ לָחַס וְאַשׁנײַ בִּשְׂר אֵין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמְטִיב דְּזַנְקאַ לײַן

הרואה פרק תשיעי ברכות

^[פֿאַרמאָגט אַ קוואַליפֿיקאַציע]
בַּתְּקוּפָתָהּ – מָקוֹם שֶׁהָיָה חֹמֶרֶת עָם לַתְּחִלַּת הַקָּפָה הָיָה שָׁעַת תְּלִית הַמְּאֹרֹת וּמֵאֵז

תָּנוּ רַבָּנָן: הַרְוָאָה חֲמֵה בַתְּקוּפָתָהּ, לְבָנָה בַּגְבוּרָתָהּ, וְכוּכְבִּים בַּמַּסִּילוֹתָם, וּמֵזֻלוֹת כֶּסֶדְדָן, אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... עוֹשֶׂה בְּרֹאשִׁית".
וְאֵימַת הָיִי? אָמַר אֲבִי: כָּל עֲשָׂרִין וּתְמַנְיָא שָׁנִין, וְהָדָר מַחְזֹר וּנְפִלָה תְּקוּפַת נִיסָן, בְּשַׁבָּתָאִי בְּאוֹרְתָא דְתַלְת נִגְהִי אַרְבַּע. יְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר הַרְוָאָה הֵיּם וְכוּי לְפָרְקִים. עַד כַּמָּה? אָמַר רַמִּי בַר אֲבָא אָמַר רַב יִצְחָק: עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. 'וְאָמַר רַמִּי בַר אֲבָא אָמַר רַב יִצְחָק: הַרְוָאָה פָּרַת אֲגַשְׂרָא דְכִבְל, אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... עוֹשֶׂה בְּרֹאשִׁית". וְהָאִידְנָא דְשָׁנִיּוּה פֶּרְסָאִי — מִבִּי שְׁבוּר וּלְעִיל. רַב יוֹסֵף אָמַר: מֵאִיהִי דְקִירָא וּלְעִיל. וְאָמַר רַמִּי בַר אֲבָא: הַרְוָאָה דְגִלְת אֲגַשְׂרָא דְשָׁבִיסְתַּנָּא, אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... עוֹשֶׂה בְּרֹאשִׁית". מֵאִי "חֲדָקֵל" — אָמַר רַב אֵשִׁי: שְׁמִימִיו חֲדִין וְקָלִין. מֵאִי "פָּרַת"? — שְׁמִימִיו פָּרִין וְרַבִּין. וְאָמַר רַבָּא: הָאִי דְחֲרִיפִי בְּגִי מַחוּזָא — מָשׁוּם דְשִׁתּוּ מֵזָא דְדַגְלַת. הָאִי דְגִיחוּרִי — מָשׁוּם דְמִשְׁמָשִׁי בִימָמָא. וְהָאִי דְנִיִּידִי עֵינִיּיְהוּ — מָשׁוּם דְדִיִּירוּ בְּבִית אָפֵל. ^[כ]עַל הַגָּשָׁמִים כּוּי. וְעַל הַגָּשָׁמִים "הַטּוֹב וְהַמְטִיב" מְבָרְהּ? וְהָאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, וְאָמְרִי לֵה בַמַּתְנִיתָא תַּנָּא: מֵאִמְתִּי מְבָרְכִין עַל הַגָּשָׁמִים — מַשְׁיַצָא חֲתָן לְקִרְאָת כְּלָה. "מֵאִי מְבָרְכִין? אָמַר רַב יְהוּדָה: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ עַל כָּל טַפָּה וְטַפָּה שֶׁהוֹרְדָתָ לָנוּ". וְרַבִּי יוֹחָנָן מְסִיִּים בַּהּ הֵכִי: "אֵילּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיֵּם וְכוּי אֵין אֲנַחְנוּ מְסַפִּיקִין לַהֲדוֹת לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ", עַד "תִּשְׁתַּחֲוֶה". "בְּרוּה אַתָּה ה' רֹב הַהוֹדָאוֹת". "רֹב הַהוֹדָאוֹת" וְלֹא כָּל הַהוֹדָאוֹת? אָמַר רַבָּא: אֵימָא — "הָאֵל הַהוֹדָאוֹת". אָמַר רַב פֶּפֶא: הַלְכָּהּ גִּימְרִינָהּ לַתְּרוּיְיָהּ, "רֹב הַהוֹדָאוֹת" וְ"הָאֵל הַהוֹדָאוֹת". וְאָלֵא קִשְׂיָא! — לֹא קִשְׂיָא, הָא דִּשְׁמַע מִשְׁמַע, הָא דַחְזָא מַחוּז. דִּשְׁמַע מִשְׁמַע הֵיינוּ בַשּׁוּרוֹת טוֹבוֹת, וַתֵּן: עַל בַּשּׁוּרוֹת טוֹבוֹת אוֹמַר "בְּרוּה הַטּוֹב וְהַמְטִיב"! ^[א]אָלֵא: אִידִי וְאִידִי דַחְזָא מַחוּז, וְלֹא קִשְׂיָא: הָא דַּאֲתָא פּוֹרְתָא, הָא דַּאֲתָא טוֹבָא. וְאִיבְעִית אֵימָא: הָא וְהָא דַּאֲתָא טוֹבָא, וְלֹא קִשְׂיָא — הָא דַּאֲיִת לִיָּה אַרְעָא, הָא דַּלִּית לִיָּה אַרְעָא. ^[ב]אֲיִת לִיָּה אַרְעָא "הַטּוֹב וְהַמְטִיב" מְבָרְהּ?! וְהָא תַּנּוּ: בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ, וְקִנְיָה כָּלִים חֲדָשִׁים, אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... שֶׁהַחֲיִינוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה". שְׁלוּ וְשַׁל אַחֲרִים — אוֹמְרִי: "הַטּוֹב וְהַמְטִיב"? "לֹא קִשְׂיָא: הָא דַּאֲיִת לִיָּה שׁוֹתְפּוֹת, הָא דַּלִּית לִיָּה שׁוֹתְפּוֹת. וְהַתְנָא: קָצְרוּ שָׁל דְבַר, עַל שְׁלוּ הוּא אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּיְמָנוּ", עַל שְׁלוּ וְעַל שָׁל חֲבִירוּ — אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... הַטּוֹב וְהַמְטִיב". וְכָּל הֵיכָא דַּלִּית לֹאֲחֲרִינָא בַּהֲדִיָּה לֹא מְבָרְהּ "הַטּוֹב וְהַמְטִיב"? וְהַתְנָא: אָמְרוּ לִיָּה יִלְדָה אֲשֶׁתּוּ זָכָר, אוֹמַר "בְּרוּה ... הַטּוֹב וְהַמְטִיב"! הֵתֵם נָמִי, דְּאִיכָא אֲשֶׁתּוּ בַּהֲדִיָּה דִּנִּיחָא לָהּ בְּזָכָר. "תָּא שְׁמַע: מֵת אָבִיו וְהוּא יוֹרְשׁוּ, בַּתְּחִלָּה אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... דִּיין הָאָמַת", וּלְבִסּוּף הוּא אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... הַטּוֹב וְהַמְטִיב". הֵתֵם נָמִי דְּאִיכָא אַחִי דָקָא יָרַתִי בַּהֲדִיָּה. ^[ג]תָּא שְׁמַע: שִׁינוּי יֵין אֵינוּ צָרִיךְ לְבָרְהּ, שִׁינוּי מָקוֹם צָרִיךְ לְבָרְהּ. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵף בַר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵף עַל פִּי שְׁאֲמָרוּ שִׁינוּי יֵין אֵינוּ צָרִיךְ לְבָרְהּ, אָבֵל אוֹמְרִי: "בְּרוּה ... הַטּוֹב וְהַמְטִיב"! הֵתֵם נָמִי, דְּאִיכָא בְּגִי חֲבוּרָה דְשִׁתּוּ בַּהֲדִיָּה. ^[ד]בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ וְקִנְיָה כָּלִים חֲדָשִׁים וְכוּי. אָמַר רַב הוֹנָא: לֹא שָׁנוּ אָלֵא שְׂאִין לוֹ פִּיּוּצָא בְּהוֹן, אָבֵל יֵשׁ לוֹ פִּיּוּצָא בְּהוֹן — אֵינוּ צָרִיךְ לְבָרְהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילוּ יֵשׁ לוֹ פִּיּוּצָא בְּהוֹן, צָרִיךְ לְבָרְהּ.

מַפְּכָל

הַתְּחִילָה לְהַקִּיף וּלְשַׁמֵּשׁ: אֵימַת הָיִי – אַחֲמָה בַתְּקוּפָתָהּ קָאִי: כָּל כ"ח שָׁנִים – עַל תְּקוּפַת נִיסָן עֶבְסוּף כ"ח בְּשַׁחוּר מַחְזֹר גְּדוֹל עַל חֲמָה לְהִיֹּת תְּקוּפָה נוֹפֶלֶת בְּשָׁעַת תְּלִית הַמְּאֹרֹת בְּשַׁבָּתָאִי הָיָה שָׁעָה תַּחֲלַת לַיִל ד': בְּאַרְבָּא דְתַלְת נְגְהִי ד' – שְׁהַעֲרִיב שָׁמֶשׁ עַל ג' בְּשַׁבָּת וַיִּתְּחִיל לַיִל ד': נְגְהִי – לַיִל כְּדָאמַר בַּפְּסָקִים בְּשִׁמְעָתָא קִמְיַתָא (דף ג.) דְּאִיכָא דְקָתָא דְקָרוּ לְלֵילִיָא נְגְהִי: שַׁבָּתָאִי – עָם שָׁעָה רֵאשׁוֹנָה עַל לַיִל ד' שַׁבָּתָתָה שָׁעָה נִתְלוּ מְאֹרֹת וְשַׁבַּע שְׁעוֹת הֵן וַחֲחֹרֹת חֲלִילָה עַצ"ם חֲנֹכ"ל תַּמְצָא עֲדָקָף סָדְרָן עַל עוֹלָם סִימְנִי שְׁעוֹת תַּחֲלַת הַלֵּילֹת כַּצַּ"ש חל"ס מוּצָאִי שַׁבַּת כּוּכַב. תַּחֲלַת לַיִל ב' צָדָק. תַּחֲלַת לַיִל ג' עָה. תַּחֲלַת לַיִל רְבִיעִי שַׁבָּתָאִי. תַּחֲלַת לַיִל ה' חֲמָה. תַּחֲלַת לַיִל שֵׁשִׁי לְבִנְיָה. תַּחֲלַת לַיִל שַׁבָּת מְאֻדִּים. וְסָדָר תַּחֲלַת הַיָּמִים פְּעוּלֹת הַשַּׁחַר חל"ס כַּצַּ"ש וַתְּקוּפָה מוֹשְׁתָּת מַחְבָּרְתָּא ז' שְׁעוֹת וּמַחְצָה כְּלוּמַר מַתְּאֲחַרְתָּ אַחֲרַ הַיּוֹם וְהַשָּׁעָה שְׁנִפְלָה בַּהּ חֲבָרְתָּה ז' שְׁעוֹת וּמַחְצָה דְרִי שְׁלָשִׁים שְׁעוֹת לְאַרְבַּע תְּקוּפּוֹת דְרִי יוֹם וּרְבִיעַ לַשָּׁנָה. לִד' שָׁנִים חֲמָשָׁה יָמִים לְמַדָּת שְׁאִין תְּקוּפָה נוֹפֶלֶת בַּתְּחִלַּת הַלֵּילָה אֲלֵא לְסוּף ד' שָׁנִים שְׁהוּא מַחְזֹר קָטָן ו' מַחְזֹרִים קָטָנִים לְמַחְזֹר גְּדוֹל וְסִימְנָן דב"ז הַנֶּא"ו דְרִי שְׁאִינָה בָּאָה לַתְּחִלַּת לַיִל ד' אֲלֵא מכ"ח שָׁנִים לכ"ח שָׁנִים בְּרֹאשׁ כָּל מַחְזֹר קָטָן בָּאָה לַתְּחִלַּת הַלֵּילָה וּבִרְאֵשׁ מַחְזֹר הַגְּדוֹל בָּאָה לַתְּקוּפָה הָרֵאשׁוֹנָה שְׁהוּא תַּחֲלַת לַיִל ד': אֲנִשְׂרָא דְבָבֵל אוֹמַר בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֹאשִׁית – קִיס לָהּ עַל שֶׁלֹא נִשְׁתַּנָּה פָּרַת מֵהַלּוּכוּ ע"י אֲדָם מָשָׁם וּלְמַעַלָּה אָבֵל מָשָׁם וּלְמַטָּה הִסְבִּיחוּ בְּגִי אֲדָם עֲדָךְ אַחֲרָת: וְהִאֲדָנָא דְשִׁינִיָּה פְּרָסָאִי – מַלְמַעַלָּה גִּנָּשַׁר אֵין מְבָרְךְ עָלֵיו עוֹשֶׂה בְּרֹאשִׁית אֲלֵא מֵאִיהִי דְקִירָא וּלְעִיל אִיהִי דְקוּרִי עָם מַחוּז שְׁהוּא עַל הַפָּרַת: חֲדִין – חֲרִיפִין מֵאִז וְקָלִין לְשָׁקֵל בַּמְּאֻזְנִים וְטוֹבִים לְשִׁתּוֹת שְׁאִין מְבַדִּינן אֶת הַנּוֹף: ה"ג וְהִאִי דְגִיחוּרִי מָשׁוּם דְמִשְׁמָשִׁי בִימָמָא לְפִיכָךְ בְּנִיָּין אֲדַמִּין כְּאֲדַמּוּמִית הַיּוֹם ר"ש בְּלַע"ו: דְּנִיּוֹדִי עֵינִיָּה – עֵינִיָּהִם גְּדִים וְנַעֲסִים: מַשְׁנִיצָא חֲתָן לְקִרְאָת כְּלָה – שְׁהַיָּמִים קִבְּצִין עַל הָאָרֶץ וּכְשֶׁהַטַּפָּה נוֹפֶלֶת עָלֶיהָ טַפָּה תַּחֲתוֹנָה בּוֹלְטִית לְקִרְאָתָהּ: שְׁמַע מִשְׁמַע – שַׁבְּשֻׁרְיָהוּ לְאִמַר יָרְדוּ גְּשָׁמִים בְּלֵילָה אוֹמַר הַטּוֹב וְהַמְטִיב: אַתָּה בְּרַתָּא – מוֹדִים לְאֲנַחְנוּ לָךְ: אַתָּא טוֹבָא – הַטּוֹב וְהַמְטִיב: אִית לָהּ אַרְעָא – הַטּוֹב וְהַמְטִיב שְׁהַטִּיב לּוֹ: בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ – שַׁכְּלוּ עָלוּ אוֹמַר שְׁהַחֲיִנוּ: שָׁנוּ וְשַׁל אַחֲרִים – הַטּוֹב וְהַמְטִיב: ה"ג (וְהַתְּנָן) בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ וְכוּי' לֹא קִשְׂיָא הָא דַּאֲיִת לָהּ שַׁתְּפּוֹת הָא דַּלִּית לָהּ שַׁתְּפּוֹת וּל"ג אֲלֵא הָא וְהָא דַּאֲיִת

לָהּ אַרְעָא וּה"פ תִּירוּצָא דְשִׁנְיָן קָאִי בְּדַבְּרָתָהּ מוֹדִים לְאֲנַחְנוּ לָךְ בְּדִלִית לָהּ אַרְעָא הַטּוֹב וְהַמְטִיב בְּדַאֲיִת לָהּ וְדָקָא קִשְׂיָא לָךְ בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ אוֹמַר שְׁהַחֲיִנוּ לֹא קִשְׂיָא הַהוּא דְבָּנָה בֵּית חֲדָשׁ שְׁאִין לוֹ שַׁתְּפּוֹת בַּהּ וְעָלִיָּה מְבָרְךְ שְׁהַחֲיִנוּ אָבֵל גְּשָׁמִים בְּדַאֲיִת לִיָּה אַרְעָא טוֹבָא שֵׁנִשׁ לוֹ שַׁתְּפּוֹת בַּהּ הָיָה שְׁהָרִי כָּל מִי שֵׁנִשׁ לוֹ קִרְקַע שְׁתָּף עִמּוֹ בַּטּוֹבָה זוֹ: וְהַתְּנָיָא – בְּנִיחוּתָא: קָרְזוּ עַל דְבַר – כְּלוּמַר כְּלָלוּ עַל דְבַר: וּלְבִסּוּף הוּא אוֹמַר הַטּוֹב וְהַמְטִיב – עַל בַּשּׁוּרוֹת הַיִּזְרָשָׁה שְׁנִשְׂאָרָה לוֹ וְהָשָׁה מֵאֲבִיו שָׁבֵן בַּשּׁוּרְיָהוּ מֵת אָבִיו וַיּוֹרְשׁוּ כְּלוּמַר הֵינִיחַ נְכִסִּים: שְׁנִי יֵין – שָׁתָה יֵין כְּסַעוּגָה וְהִבְאִיו לוֹ יֵין אַחֲרַ טוֹב מִן הָרַשְׁוֹן אֵין צָרִיךְ לְבָרְךְ בּוֹרָא פְּרִי הַאֲנָן: שְׁנִי מָקוֹם – יָצָא מִכָּאן וְהֵלֵךְ לְבִית אַחֲרַ וְהִבְאִיו לוֹ יֵין: ר"י אָמַר אָפֵלוּ יֵשׁ לוֹ פִּיּוּצָא בְּהוֹן – מִירְשָׁה הֵאִיל וּלְעַנְן קוּנְיָה חֲדָשׁ הָיָה אֲרָגְלוּ צָרִיךְ לְבָרְךְ:

מסורת הש"ס

א ויקרא רבה

ב תענית ו:

ג עירובין ק; בבא בתרא ז:

ד לעיל נד.

ה פסחים קא:

ו בכורות מג:

גליון הש"ס

^{[נ]גו' ואימת הוי אמר אביי. בערוך ערך תמה לא היה לו הנירסא ואימת הוי אמר אביי. וע"ש דכתב ב' מירושים על חמה בתקופת':}

תורה אור השלם

^{[ו]שם הנָהָר השְׁלִישִׁי חֲדָקֵל הוּא הַחֲדָד קְדָמָת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הַרְבִּיעִי הוּא פְּנֵת [בְּרֹאשִׁית ב, יד]}

ס.

 עין משפט נר מצוה
--

א מוי' פי' מהל' ברכות הל' א, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכג סעי' ג:

ב מוי' פי' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' ד:

ג מוי' פי' מהל' ברכות הל' ד, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' ד:

ד מוי' פי' מהל' ברכות הל' כב:

ה מוי' פי' מהל' ברכות הל' כה, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רל סעי' א:

ו מוי' פי' מהל' ברכות הל' כב:

ז מוי' פי' מהל' ברכות הל' כה, סמג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רל סעי' א:

ח מוי' פי' מהל' ברכות הל' כ, טוש"ע או"ח סי' רל סעי' ג:

ט מוי' פי' מהל' ברכות הל' כא, טוש"ע או"ח סי' רל סעי' ד:

י טוש"ע יו"ד סי' שלו סעי' א:

הרואה פרק תשיעי ברכות

דַּקְהָה וְחֹזֵר וְהָיָה דְּבָרֵי הַכֵּל אִין צְרִיךְ לְבָרֵךְ. – דָּהָא רַבִּי יוֹחָנָן לֹא אָמַר צְרִיךְ לְבָרֵךְ אֲלָא מְשֻׁם דְּלַעֲגוּן קֹהִיָּה חֻלַּשׁ הוּא: וְאִיבָא דְאִמְרֵי כּוֹי מְכַלְל דְּכִי יֵשׁ לֹו וְהָיָה דְּבָרֵי הַכֵּל צְרִיךְ לְבָרֵךְ. – דָּהָא רַב הוּנָא לֹא אָמַר אִין צְרִיךְ לְבָרֵךְ אֲלָא דַּקְהָה וְחֹזֵר וְהָיָה דְּלִיבָא חֲדוּשׁ כְּגַל דְּאֵבֵל יֵשׁ לֹו וְהָיָה דְּלִיבָא חֲדוּשׁ מִנְהָה הוּא דְּצְרִיךְ: בֵּין כֶּה וּבֵין כֶּה – בֵּין שֵׁשׁ לֹו בֵּין שְׁלֹוֹן לֹו הוֹאִיל וְלֹא קָנָה דְּרַאשׁוֹנִים וְעַכְשָׁו קָנָה צְרִיךְ.

מְכַלְל דְּכִי קָנָה וְחֹזֵר וְקָנָה, דְּבָרֵי הַכֵּל אִין צְרִיךְ לְבָרֵה. "וְאִיבָא דְאִמְרֵי: אָמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֲלָא שְׁלֹא קָנָה וְחֹזֵר וְקָנָה, אֲבָל קָנָה וְחֹזֵר וְקָנָה — אִין צְרִיךְ לְבָרֵה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילוּ קָנָה חֹזֵר וְקָנָה — צְרִיךְ לְבָרֵה. מְכַלְל דְּכִי יֵשׁ לֹו וְקָנָה — דְּבָרֵי הַכֵּל צְרִיךְ לְבָרֵה. מִימֵיכִי: כָּנָה בֵּית חֲדָשׁ וְאִין לֹו כִּיּוּצָא בֹו, קָנָה כִּלִּים חֲדָשִׁים וְאִין לֹו כִּיּוּצָא בָהֶם — צְרִיךְ לְבָרֵה. יֵשׁ לֹו כִּיּוּצָא בָהֶם — אִין צְרִיךְ לְבָרֵה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: בֵּין כֶּה וּבֵין כֶּה צְרִיךְ לְבָרֵה. בְּשִׁלְמָא לְלִישְׁנָא קָמָא — רַב הוּנָא כְּרַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יוֹחָנָן כְּרַבִּי יְהוּדָה. אֲלָא לְלִישְׁנָא בְּתֵרָא, בְּשִׁלְמָא רַב הוּנָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, אֲלָא רַבִּי יוֹחָנָן דְאָמַר כִּמָּא? לֹא כְּרַבִּי מֵאִיר וְלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה! אָמַר לֶה רַבִּי יוֹחָנָן: הוּא הֵדִין דְּלְרַבִּי יְהוּדָה קָנָה וְחֹזֵר וְקָנָה — נִמְי' צְרִיךְ לְבָרֵה. וְהָא דְקָא מִיפְלָגִי בִּישׁ לֹו וְקָנָה, לְהוֹדִיעָהּ כַּחוּ דְרַבִּי מֵאִיר דְאֲפִילוּ קָנָה וְיֵשׁ לֹו — אִין צְרִיךְ לְבָרֵה, וְכַל שְׁכַן קָנָה וְחֹזֵר וְקָנָה דְאִין צְרִיךְ לְבָרֵה. וְלִיפְלָגוּ בְּקָנָה וְחֹזֵר וְקָנָה דְאִין צְרִיךְ לְבָרֵה, לְהוֹדִיעָהּ כַּחוּ דְרַבִּי יְהוּדָה! כַּח דְּהִתִּירָא עֲדִיף לִיה. 'מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כּוּי. הִיכִי דְמִי? כְּגוֹן דְשִׁשְׁקַל בְּדָקָא בְּאַרְעִיָּה, אַף עַל גַּב דְטֻבָא הִיא לְדִידֵיהּ, דְמַסְקָא אַרְעָא שִׁירְטוֹן וְשִׁבְחָא, הַשְׁתָּא מִיָּהָא רָעָה הִיא. 'וְעַל הַטּוֹבָה כּוּי. הִיכִי דְמִי? כְּגוֹן דְאֲשַׁכַּח מִצִּיאָהּ, אַף עַל גַּב דְרָעָה הִיא לְדִידֵיהּ, דְאִי שִׁמְעַה בַּה מַלְכָּא שְׁקִיל לַה מִגִּיָּה, הַשְׁתָּא מִיָּהָא טוֹבָה הִיא.^[כ1] הֵיתִיהּ אֲשֶׁתוּ מְעוּבַרְתָּ וְאָמַר: "יְהִי רָצוֹן שְׁתַּלְדַּ כּוּי" — הֲרִי זֶה תַּפְּלַת שָׁוְא. וְלֹא מַהֲנִי רַחֲמִי? מַתִּיב רַב יוֹסֵף: "וְאִחֵר לִלְדָה בַת וּתְקַרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה: מֵאִי "וְאִחֵר"? אָמַר רַב: לְאַחַר שְׂדֵנָה לְאַה דִּין בְּעֻצְמָהּ וְאָמַרְהּ: שְׁנַיִם עֶשֶׂר שָׁבָטִים עַתִּידִין לְצֵאתָ מִיַּעֲקֹב, שִׁשָּׁה יָצְאוּ מִמֶּנִּי וְאַרְבָּעָה מִן הַשְּׁפָחוֹת, הֲרִי עֲשֶׂרָה. אִם זֶה זָכַר, לֹא תִהְיֶה אַחֲוֵתִי רַחֵל כַּאֲחַת הַשְּׁפָחוֹת, מִדָּ נִהְפְּכָה לְבַת, שְׁנֶאֱמַר: "וּתְקַרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה". אִין מִזְכִּירִין מַעֲשֵׂה גִסִּים.^[כ2] וְאִיבְּעִיתָ אֵימָא: מַעֲשֵׂה דְלָאָה בְּתוּרָה אַרְבָּעִים יוֹם הָיוּ. כְּדַתְנָא: שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרַאשׁוֹנִים — יְבֻקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שְׁלֹא יִסְרִיחַ. מְשַׁלְשָׁה וְעַד אַרְבָּעִים יָמִים רַחֲמִים שִׁיָּהּא זָכַר. מְאַרְבָּעִים יוֹם וְעַד שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים — יְבֻקֵּשׁ רַחֲמִים שְׁלֹא יִהְיֶה אִיָּהּ מַשְׁשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה — יְבֻקֵּשׁ רַחֲמִים שִׁיָּהּא זָכַר. מְאַרְבָּעִים יוֹם וְעַד שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים — יְבֻקֵּשׁ רַחֲמִים שְׁלֹא יִהְיֶה נֶפֶל. מַשְׁשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה — יְבֻקֵּשׁ רַחֲמִים שִׁיָּצֵא בְּשָׁלוֹם.^[כ3] וְיָמִי מַהֲנִי רַחֲמִי? וְהָאָמַר רַב יִצְחָק בְּרִיהּ דְרַב אָמִי: אִישׁ מִזְרִיעַ תַּחֲלָה — יוֹלְדֵת נִבְכָּה, אֲשֶׁה מִזְרַעַת תַּחֲלָה — יוֹלְדֵת זָכַר. שְׁנֶאֱמַר: "אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיִּלְדָּה זָכָר!" הָכָא בְּמֵאִי עֲסֻקִינָן — כְּגוֹן שֶׁהִזְרִיעוּ שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת. הֵיָה כֹּא בְּדָרָה.^[כ4] תִּגְו רַבְּנִין: מַעֲשֵׂה בַּהֲחֵל הִזְקוּ שְׁהֵיָה כֹּא בְּדָרָה וְשִׁמְעַה קוֹל צֹוֹחָה בְּעִיר, אָמַר: מוּבָטַח אֲנִי שְׂאִין זֶה בְּתוּרָה בֵּיתִי. וְעַלְיוּ הַכְּתוּב אֹמַר: "מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לְבֹו בְטָח בַּה".

אָמַר רַבָּא: כָּל הִיכִי דְדָרְשֵׁת לְהֵאִי קָרָא מְרִישִׁיָּה לְסִיפִיָּה — מְדָרִישׁ, מְסִיפִיָּה לְרִישִׁיָּה — מְדָרִישׁ: מְרִישִׁיָּה לְסִיפִיָּה מְדָרִישׁ — "מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא", מַה טַּעַם? — "נִכּוֹן לְבֹו בְטָח בַּה". מְסִיפִיָּה לְרִישִׁיָּה מְדָרִישׁ — "נִכּוֹן לְבֹו בְטָח בַּה", מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא". הֵהוּא תַלְמִידָא דִּיהֹנָה קָא אָוִיל בְּתַרְיָה דְרַבִּי יַשְׁמַעְאֵל כְּרַבִּי יוֹסִי בְּשׁוּקָא דְצִיּוֹן. חֲזַיְיָה דְקָא מִפְּחִיד. אָמַר לִיה: חַטָּאָה אַתָּה, דַּכְּתִיב: "פָּתְחוּ כַּצִּיּוֹן חַטָּאִים". אָמַר לִיה: וְהַכְּתִיב "אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תִּמְיִיד!" אָמַר לִיה: הֵהוּא בְּדַבְּרֵי תוֹרָה כְּתִיב. יְהוּדָה בַּר נִתָּן הָיוּ שְׁקִיל וְאָוִיל בְּתַרְיָה דְרַב הַמְנוּנָא. אַתְנָה. אָמַר לִיה: יִסּוּרִים בְּעִי הֵהוּא גְבָרָא לְאַתְרֵי אַנְפְּשִׁיָּה? דַּכְּתִיב: "כִּי פָּחַד פָּחַדְתִּי וַיֵּאָתִינִי וְאֲשֶׁר יִגְדַּתִּי יָבֹא לִי!" וְהָא כְּתִיב: "אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תִּמְיִיד!" הֵהוּא בְּדַבְּרֵי תוֹרָה כְּתִיב. הַנִּכְנָס לְבָרֵה.^[כ5] תִּגְו רַבְּנִין: בְּכַנִּיסָתוּ מַהוּ אֹמַר? — "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי שְׁתַּכְנִיסֵנִי לְבָרֵה זֶה לְשָׁלוֹם". נִכְנָס, אֹמַר: "מוֹדָה אָנִי לְפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי שְׁהַכְנַסְתַּנִּי לְבָרֵה זֶה לְשָׁלוֹם". בִּקֵּשׁ לְצֵאתָ, אֹמַר: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי וְאַלֵּהִי אֲבוֹתִי, שְׁתוּצִיאֲנִי מִכֶּרֶה זֶה לְשָׁלוֹם". יָצֵא, אֹמַר: "מוֹדָה אָנִי לְפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי שְׁהוּצֵאתַנִי מִכֶּרֶה זֶה לְשָׁלוֹם. וּכְשֶׁם שְׁהוּצֵאתַנִי לְשָׁלוֹם, כֶּה תוֹלִיכֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתַסְמְכֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתַצְעִידֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתַצִּילֵנִי מִכַּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב בְּדָרָה". אָמַר רַב מִתְנָא: לֹא שָׁנוּ אֲלָא בְּכֶרֶה שְׂאִין דָּגִין וְהוֹרְגִין בֹו, אֲבָל בְּכֶרֶה שְׂדֵגִין וְהוֹרְגִין בֹו — לִית לֹן בַּה. אִיבָא דְאִמְרֵי, אָמַר רַב מִתְנָא: אֲפִילוּ בְּכֶרֶה שְׂדֵגִין וְהוֹרְגִין בֹו, זִמְנִין דְלֹא מִתְרַמִּי לִיה אֵינֵשׁ דְּלִילִיף לִיה זְכוּתָא.^[כ6] תִּגְו רַבְּנִין: הַנִּכְנָס לְבֵית הַמְּדֻרָח, אֹמַר: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי שְׁתַּצִּילֵנִי מִזֶּה וּכְיּוּצָא בֹו, וְאַל יֵאָרַע בִּי דְּכַר מְלַקְלָה וְצוֹן. וְאִם יֵאָרַע בִּי דְּכַר מְלַקְלָה וְצוֹן — תִּהְיֶה מִיתַתִּי כְּפָרָה לְכָל עוֹנוֹתִי".^[כ7] אָמַר אֲבִי: לֹא לִימָא אֵינֵשׁ הַכִּי, דְלֹא לְפִתַּח פּוֹמִיָּה לְשִׁטָּן. דְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, וְכֵן תִּנָּא מִשְׁמִיָּה דְרַב יוֹסִי: לְעוֹלָם אַל יִפְתַּח אָדָם פִּיו לְשִׁטָּן. אָמַר רַב יוֹסֵף: מֵאִי קַרְאָה — דַּכְּתִיב: "כִּמְעֻט כִּסְדָם הֵינִינוּ לְעֻמְרָה דְּמִינוּ", מֵאִי אֶהְדֵּר לְהוּ נִבִּיא — "שְׁמַעוּ דְּבַר ה' קְצִיצֵי סֵדֶם וּגְוִי". כִּי נִפְיק מֵאִי אֹמַר? אָמַר רַב אַחָא: "מוֹדָה אָנִי לְפָנֶיהָ ה' שְׁהַצִּלַּנִי מִן הָאוּר". רַבִּי אֲבָהוּ עַל לְבִי כְּנִי. אִפְּחִית בִּי כְּנִי מִתּוֹמִיָּה, אִתְרַחִישׁ לִיה נִישָׁא קָם עַל עֻמּוּדָא, שׁוֹיב מָאָה וְחַד גְּבָרֵי בְּחַד אֲבָרִיָּה. אָמַר: הֵינִינוּ דְרַב אַחָא. דְאָמַר רַב אַחָא: הַנִּכְנָס לְהַקְצִי דָם, אֹמַר: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי שְׁיָהּא עֶסֶק זֶה לִי לְרַפּוּאָה, וְתַרְפָּאֲנִי. כִּי אַל רופֵּא נֶאָמָן אַתָּה וּרַפּוּאָתָּה אַמֶּת, לְפִי שְׂאִין דְרַכָּן שֶׁל כְּנִי אָדָם לְרַפּאוֹת אֲלָא שְׁנָהְגוּ".^[כ8] אָמַר אֲבִי: לֹא לִימָא אֵינֵשׁ הַכִּי, דְּתִגְו דְּכִי רַבִּי יַשְׁמַעְאֵל: "וּרְפָא יְרָפֵא" — מִכָּאֵן שְׁנִיתְנָה רְשׁוּת לְרופֵּא לְרַפּאוֹת. כִּי קָאִי מֵאִי אֹמַר? — אָמַר רַב אַחָא: "כְּרוּה ... רופֵּא חֲנָם".

הַנִּכְנָס

 מסורת הש"ס

א משנה ברכות; בראשית רבה; לעיל נד.

ב אוצר מדרשים יצירת הולד ג נדה לא.

ד בראשית רבה; לקמן סג.

ה תוספתא ברכות; לעיל כח:

ו תוספתא ברכות

ז כתובות ח; לעיל טו.

ח בבא קמא פה.

גליון הש"ס
גמ' כח דהתיירא כו'. ע"י רש"ל פסחים ק"ב ע"א ד"ה להודיעו כחו וע"י א"ר סי' כב: שם כל היכי דדרשת להאי קרא. כעין זה לקמן סג ע"א: רש"י ד"ה שלא יהא סנדל. שלא תתעבר. ע"י נדה דף כה ע"ב תוס' ד"ה קמ"ל:
תורה אור השלם

וְאַחֲרֵי זֶלְזָה בַּת וּתְקַרָא אֶת־שְׁמָהּ

דִּינָה [בראשית ל, כא]

דבר אל־בני יִשְׂרָאֵל לאמר אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָּה זָכָר וְשִׁמְאָה שְׁבַעַת יָמִים כִּימֵי נִדָּת דוֹתָהּ תִּסְמָא [ויקרא יב, ב]

משמועה רעה לא יִירָא נִכּוֹן לְבֹו בְטָח בִּיהֹנָה [תהילים קיב, ז]

פָּחַד כִּי צִיּוֹן חַטָּאִים אַתְּהָּ רַעְיָה חֲנָפִים מִי יִגּוֹר לָנוּ אֵשׁ אוֹכֵלָה מִי־יִגּוֹר לָנוּ מוֹקֵדִי עוֹלָם [ישעיהו לג, יד]

אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תִּמִּיד וּמִקִּשָּׁה לְבֹו יוֹפֹל בְּנִצָּה [משלי כח, יד]

כִּי פָּחַד פָּחַדְתִּי וַיֵּאָתִינִי וְאֲשֶׁר יִגְדַּתִּי יָבֹא לִי [איוב ג, כה]

לולִי יִהְיֶה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׁרִיד כְּמַעֲט פִּסְדָם הֵינִינוּ לְעַמְּכָה דְמִינוּ [ישעיהו א, ט]

שְׁמַעוּ דְּבַר־יְהוָה קְצִיצֵי סֵדֶם הָאֲזִינוּ תוֹרַת אֱלֹהִינוּ עִם עַמְּכָה [ישעיהו א, י]

אם־יִקְוֶם וְהִתְחַלֵּף בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְיִקְהַה הַסֶּפֶה רַק שְׁבַתוֹ יִתֵּן וְיָפֹא יָרָפֵא [שמות כא, יט]

ס:

	עין משפט
	גור מצוה

א מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה', סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' ו סעי' א:

ב מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ה', סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' ו סעי' א:

ג מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א:

ד מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ב', סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' ו סעי' א:

ה מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג:

ו מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד:

ז מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' מו סעי' א:

ח מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ג:

ט מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד:

י מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ו, סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' מו סעי' א:

יא מיי' פז' מהל' ציצית הל' ה', סמוג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' ח סעי' ה:

יב מיי' פז' מהל' תפילין ומוזהר וספר תורה הל' ד, סמוג עשין כב, טוש"ע או"ח סי' כה סעי' ה ט:
יג מיי' פז' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ד, טוש"ע או"ח סי' מו סעי' א:

יד מיי' פי' מהל' ברכות הל' ג, סמוג עשין כז, טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' ג:

טו טוש"ע או"ח סי' רל סעי' ה:

אַשְׁרֵי יצר את האדם בְּחִבָּמָה בְּתַנּוּחָמָא ויִבְרָא בְּסִגְהָרִין כּס"פ אַחַד דִּינֵי מִמוּנוּת (סְנֵהֲרִין דָּף לוח). לְכֵן נִבְרָא בְּעֶרֶב שְׂפֵת כְּזִי שְׂנֵיגָס לְסַעוּדָה מִיַּד וּע"כ וְסָדוּ אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחִבָּמָה: **מִפְּלִיא** לַעֲשׂוֹת מִשּׁוֹם דְּאִמְרִין כּב"ר כִּי גָלוּל אִתָּה וְעֵשֶׂה נִפְלְאוֹת אִתָּה אֱלֹהִים לְבַדָּךְ אֲדָם עוֹשֶׂה נֹאד אֲפֹלוּ יֵשׁ בּוֹ נֶקֶב אַחַד מִלֵּא מַחַט סִקִּית הַרוּחַ יוֹצֵא וְאִינוּ יָכוֹל לְשַׁמּוֹר בּוֹ וַיֵּן וְהִקְבִּ"ה בְּרָא נְקָבִים נְקָבִים בְּאָדָם וְשׁוֹמֵר הַרוּחַ שְׁאִינוּ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ: **כִּי** שְׁמַע קוֹל תִּרְנָגוּלָא אוֹמֵר בְּרוּךְ שְׁמָנוּ לְשִׁבּוֹי בִּינָה לְהַבְחִין וְהִנֵּה הִדִּין אֲפֹלוּ כִּי לֹא שְׁמַע דְּאִין בְּרָכָה זֶו אֵלָּא לְהַבְחִינָה עַל הַגְּאֵת הַאֲוִרָה שֶׁתִּרְנָגוּל מִבְּחִין וְהִנֵּה נִגְנָה מִן הַאֲוִר: **כִּי** פִּרַס סוּדְרָא עַל רִישָׁה וְה"ה לְכָל כּוֹכַב וְלְכָל כּסּוּי וְזִנְקָא כְּשֶׁנֶּהֱגָה אֲבָל אִם אִינוּ נִהְגָה בְּגוֹן שְׁהוּא שׁוֹכֵב עַל מִטָּתוֹ לֹא ויִבְרָךְ לֹא זֶו וְלֹא מִלְּבַשׁ עֲרוּמוֹס וְלֹא בְּרָכוּת בִּיּוֹצֵא בְּדָן בִּיּוֹן שְׁלֹא נִהְגָה בְּדַמְסָמַע בְּפֶקֶד שְׁלִישִׁי דַּמְנֵלָה (דָּף כּד:) גְּבִי מִי שְׁלֹא רָחַס מֵאֲוִרוֹת מִמֵּיּוּ דְכָלִי

עֲלֵמָא בְּעִי שְׁהֵגָה מִן הַאֲוִרָה: **אַשְׁרֵי** הַדְּשֵׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצוּנּוּ לְהַגִּיחַ תַּפְלִין בֵּיּוֹן דַּתְחֵלֶת הַנְּחִיתוּ בְּזָרוּעוֹ יֵשׁ לְבָרֵךְ לְהַגִּיחַ אֲבָל בְּשָׁל רֹאשׁ מְבָרֵךְ עַל מַעֲנֵת וְלֹא לְהַגִּיחַ שְׂכָבֵר הַתְּחִיל וְהַגִּיחַ אַחַד מֵהֶם וּבְכ' הַקָּמֶן (מַנְחוֹת לו: וְסָס) אֲמַר לֹא סַח מְבָרֵךְ אַחַת סַח מְבָרֵךְ שְׁמִיס כ"ה דַּעַל שְׁמִי דַּתְפִּלִּין קִאֲמַר דַּמְבָּרֵךְ בְּרָכָה אַחַת עַל שְׁמִיָּהּ בְּלֹא סַח בִּינַתִּיס וְלַחַק לוֹמַר דְּלֹא הֶעֱרַכו שְׁמִי בְּרָכוּת דְּלִהַגִּיחַ וְעַל מַעֲנֵת אֵלָּא בְּשֶׁסַח וְעַבְרַ עֲבָרָה. לְבֹן כַּר"ת דַּעַל שֶׁל רֹאשׁ שְׁהִיא גִּמָּר מַעֲנֵה וְעַקֵּר דִּישׁ בַּה ד' בְּתִיס וְשִׁין מְבָרֵךְ עַל מַעֲנֵת אֲבָל סַח חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ שְׁמִיס עַל שֶׁל רֹאשׁ וְבֹן בְּשַׁמְסָא רַבָּא דְּגִנְאוּסִיס וּלְכַר"ת גְּבִי סַח מְבָרֵךְ שְׁמִיס אִם יִגִּיחַ שֶׁל רֹאשׁ לְבַד דְּאִין מַעֲבָדִין זֶה אֶת זֶה מְבָרֵךְ שְׁמִיס עַל שֶׁל רֹאשׁ בְּלָבָד וּמַה שְׁלֹא הִזְכִּיר הַנִּמ' עַל שֶׁל רֹאשׁ בְּלָבָד מְבָרֵךְ שְׁמִיס לְפִי שְׁאִין רְגִילוּת קָלָל לְהַגִּיחַ זֶה בְּלֹא זֶה דַּתְפִּלִּין כִּי כַּר חֲבוּ שְׂכִיחִי (כ"מ ד' כטו:) וְבֹן פִּי' רַבִּינוּ סָס בְּתַנּוּכִיתוֹי וְבֹן רַבִּינוּ אֶלְחָנֹן בְּסִדְרַ תַּקּוּן תַּפְסָה שְׁלִי בַּתֵּב כּוּ:

לְהַהִיס אֶת הָאָדָם א"ר בֶּן בְּחִבָּמָה שְׁהַתְּקוּן צ"א:י"א): שְׁאִם יִבְתַּח אַחַד מֵהֶם – מִן הַתְּלָלִיס בְּגוּן הַלֵּב אוֹ הַבְּרָם אוֹ הַמַּעֲסִיס: אוֹ אִם

^(א)הַנְּבָכָנָס לְבֵית הַכֶּסֶּא, אוֹמַר: "הַתַּכְפָּדוּ מְכוּבָּדִים קְדוּשִׁים מְשֻׁרְתֵי עֲלִיּוֹן, תִּנּוּ כְּבוֹד לְאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל, הִרְפוּ מִמֶּנִּי עַד שְׁאַכְנֵס וְאַעֲשֶׂה רְצוֹנִי וְאֶבֹּא אֲלֵיכֶם". אָמַר אֲבָנִי: לֹא לִימָא אִינַשׁ הָכִי, דְּלֵמָּא שְׂבָקִי לִיהַ וְאַזְלִי. אֵלָּא לִימָא: "שְׁמַרוּנִי שְׁמַרוּנִי, עֲזָרוּנִי עֲזָרוּנִי, סְמְכוּנִי סְמְכוּנִי, הִמְתִּינוּ לִי הִמְתִּינוּ לִי עַד שְׁאַכְנֵס וְאַצָּא, שְׂכֹן דְּרַפְּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם". כִּי נִפְיָק, אוֹמַר: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחִבָּמָה, וּבְרָא בּוֹ נְקָבִים נְקָבִים, חֲלָלִים חֲלָלִים, גְּלוּי וְדוּעַ לְפָנֵי כֶּסֶא כְּבוֹדָךְ שְׁאֵם יִתַּח אַחַד מֵהֶם אוֹ אִם יִסְתַּם אַחַד מֵהֶם אִי אֲפָשָׁר לַעֲמוֹד לְפָנֶיהָ". יִמָּא חֲתִיב? אָמַר רַב: "רופֵּא חוֹלִים". אָמַר שְׁמוּאֵל: קֹא שְׁוִינְהוּ אֶבֹּא לְכוּלֵי עֲלֵמָא קְצִירִי. אֵלָּא: "רופֵּא כָּל בְּשָׂר". רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: "מִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת". אָמַר רַב כֶּפָּא: הִלְכָּה גַמְרִינְהוּ לְתַרְוִייהוּ — "רופֵּא כָּל בְּשָׂר וּמִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת". הַנְּכָנָס לִישׁוֹן עַל מִטָּתוֹ, אוֹמַר מִ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" עַד "וְהָיָה אִם שְׁמוּעַ", וְאוֹמַר: "בְּרוּךְ ... הַמְּפִיל חֲבָלֵי שִׁינָּה עַל עֵינֵי וְתַנּוּמָה עַל עַפְעַפִּי, וּמֵאִיר לְאִישׁוֹן בַּת עֵזוּ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּשְׁכִּיבֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתֵן חֲלָקִי בַתּוֹרָתָה, וְתַרְגִּילֵנִי לִידֵי מַצּוּה, וְאֵל תַּרְגִּילֵנִי לִידֵי עֲבִירָה, וְאֵל תְּבִיאֵנִי לִידֵי חֻטָּא, וְלֹא לִידֵי עֲזוֹן, וְלֹא לִידֵי נִסְיוֹן, וְלֹא לִידֵי בִזְיוֹן. וְיִשְׁלוּט בִּי יֵצֶר הָרַע, וְתִצְלִילֵנִי מִפְּגַע רַע, וּמִחֲלָאִים רָעִים. וְאֵל יִבְחָלוּנִי חִלּוּמוֹת רָעִים וְהַרְהוּרִים רָעִים. וְתַהֵא מַטְשִׁי שְׁלֵמָה לְפָנֶיהָ. וְהָרַא עֵינֵי פִן אִישׁוֹן הַמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמֵּאִיר לְעוֹלָם כּוֹלֹ בְּכַבּוּדוֹ". "כִּי מַתְעַר אוֹמַר: "אֱלֹהֵי, נִשְׁמָה שְׁנַתַּת בִּי טְהוּרָה. אַתָּה יִצְרַתָּה בִּי, אַתָּה נִפְחַתָּה בִּי, וְאַתָּה מְשַׁמְרָה בְּקַרְבִּי, וְאַתָּה עֲתִיד לִישְׁלָה מִמֶּנִּי וּלְהַחְיָרָה בִּי לַעֲתִיד לְבֹא. כָּל זְמַן שֶׁהִנְשְׁמָה בְּקַרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי וְאַלְהֵי אֲבוֹתַי, רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים, אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחְזִיר נְשָׁמוֹת לְפָגְרִים מֵתִים". "כִּי שְׁמַע קוֹל תִּרְנָגוּלָא, לִימָא: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר נָתַן לְשִׁכּוּי בִּינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה". כִּי פִתַּח עֵינֶיהָ, לִימָא: "בְּרוּךְ ... פּוֹחֵם עֲוִרִים". כִּי תַרְיֵץ וְתִתֵּיב, לִימָא: "בְּרוּךְ ... מַתִּיר אֶסּוּרִים". כִּי לְבִישׁ, לִימָא: "בְּרוּךְ ... מִלְּבִישׁ עֲרוּמִים". כִּי זִמְרָה, לִימָא: "בְּרוּךְ ... זִזְקָה כְּפוּפִים". כִּי נַחִית לְאַרְעָא, לִימָא: "בְּרוּךְ ... רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם". כִּי מִסְגֵּי, לִימָא: "בְּרוּךְ ... הַמְכִּין מַצְעַדִי גְבִיר". כִּי סִיִּים מְסֻאֲנִיָּה, לִימָא: "בְּרוּךְ ... שְׁעֲשֶׂה לִּי כָּל צָרָכִי". כִּי אֶסֶר הַמְּיַנִּיָּה, לִימָא: "בְּרוּךְ ... אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוּרָה". כִּי פִרִיס סוּדְרָא עַל רִישִׁיָּה, לִימָא: "בְּרוּךְ ... עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה". ^(ב)כִּי מַעֲטָף בְּצִיצִית, לִימָא: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצוּנּוּ לְהַתְעַטֵּף בְּצִיצִית". כִּי מִנַּח תַּפִּילִין אֲדַרְצֶיָּה, לִימָא: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצוּנּוּ לְהַגִּיחַ תַּפִּילִין", אַרִישִׁיָּה, לִימָא: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצוּנּוּ עַל מַצּוֹת תַּפִּילִין". כִּי מָשִׁי יָדִיָּה, לִימָא: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתָיו וְצוּנּוּ עַל נְטִילַת יָדִים". כִּי מָשִׁי אֲפִיָּה, לִימָא: בְּרוּךְ ... הַמַּעֲבִיר חֲבָלֵי שִׁינָּה מַעֲיָנִי וְתַנּוּמָה מַעֲפַפִּי. וְיַהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּרְגִּילֵנִי בַתּוֹרָתָה, וְיַדְבִּקֵנִי בְּמַצּוֹתֶיהָ, וְאֵל תְּבִיאֵנִי לֹא לִידֵי חֻטָּא, וְלֹא לִידֵי נִסְיוֹן, וְלֹא לִידֵי בִזְיוֹן. וְכוּף אֶת יָצְרִי לְהַשְׁתַּעֲבֵד לָךְ. וְרַחֲמֵנִי מֵאָדָם רַע, וּמַחְבֵּר רַע. וְיַדְבִּקֵנִי בְּיָצֵר טוֹב וּבַחֲבֵר טוֹב בְּעוֹלָמָה. וְתַנְנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לַחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיהָ וּבְעֵינֵי כָּל רוּא, וְתַגְמִלֵנִי חֲסִדִּים טוֹבִים. בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים לַעֲמוּ יִשְׂרָאֵל". ^(ג)חֲתִיב אָדָם לְבָרָה כּוּ: מֵאִי "חֲתִיב לְבָרָה עַל הָרַעָה כְּשֶׁם שְׁמִבְרָה עַל הַטּוֹכָה"? אִילִימָא כְּשֶׁם שְׁמִבְרָה עַל הַטּוֹכָה "הַטּוֹב וְהַמְטִיב", כֹּךְ מְבָרָה עַל הָרַעָה "הַטּוֹב וְהַמְטִיב", וְהַתֵּנּוּ עַל בְּשׁוּרוֹת טוֹבוֹת אוֹמַר "הַטּוֹב וְהַמְטִיב", עַל בְּשׁוּרוֹת רָעוֹת אוֹמַר "בְּרוּךְ ... דִּיין הַאָּמַת"! אָמַר רַבָּא: לֹא נִצְרָכָה, אֵלָּא לְקַבּוּלִינְהָ בְּשַׁמְחָה. אָמַר רַב אֲחָא מִשּׁוֹם רַבִּי לוֹי: מֵאִי קָרָא — "חֲסֵד וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה לָךְ ה' אֲזַמְרָה". אִם חֲסֵד — אֲשִׁירָה, וְאִם מִשְׁפָּט — אֲשִׁירָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר, מִהָּכָא: "בַּה' אֶהְלֵל דְּבָר בְּאַלְהִים אֶהְלֵל דְּבָר". בַּה' אֶהְלֵל דְּבָר — זֶו מִדָּה טוֹכָה, בְּאַלְהִים אֶהְלֵל דְּבָר — זֶו מִדַּת פּוֹרְעָנוּת. רַבִּי תַנְחוּם אָמַר: מִהָּכָא: "כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבְשֶׁם ה' אֶקְרָא", "צָרָה וְגִזּוֹן אֲמָצָא וּבְשֶׁם ה' אֶקְרָא". ^(ד)וְרַבְּנָן אָמְרִי, מִהָּכָא: "ה' נָתַן וַה' לָקַח יְהִי שֵׁם ה' מְבָרָךְ". "אָמַר רַב הוֹנָא אָמַר רַב מִשּׁוֹם רַבִּי מֵאִיר, וְכוּן תִּנָּא מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי עֲקִיבָא: לְעוֹלָם יִהֵא אָדָם רָגִיל לוֹמַר: "כָּל דְּעָבִיד רַחֲמֵנָא לְטַב עָבִיד". כִּי הָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דִּתְהוּה קְאָזִיל בְּאוֹרְחָא. מָטָא לְהַהִיא מִתָּא, בַּעַא אוּשְׁפִּיזָא לֹא יַהֲבִי לִיהַ. אָמַר: "כָּל דְּעָבִיד רַחֲמֵנָא — לְטַב". אֲזַל וּבֵית בַּדְּבָרָא, וְהוּה בְּהַדְּיָה תִרְנָגוּלָא וְחִמְרָא וּשְׂרָגָא. אַתָּא זִיקָא כְּפִיָּיה לְשְׂרָגָא. אַתָּא שׁוּנְרָא אַכְלִיָּה לְתַרְנָגוּלָא. אַתָּא אַרְיָה אַכְלִיָּה לְחִמְרָא. אָמַר: "כָּל דְּעָבִיד רַחֲמֵנָא — לְטַב". בִּיָּה בְּלִילִיָּא אַתָּא גְּיִיסָא, שְׂבָנִיָּה לְמִתָּא. אָמַר לְהוּ: לֹאֻ אָמְרִי לְכוּ כָּל מַה שְׁעוֹשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

הַכָּל

הרואה פרק תשיעי ברכות

מסורת הש"ס
א מסכת דרך ארץ רבה ב אוצר מדרשים מדרש לעולם ג פסחים נ; נ; משנה ברכות; לעיל נד. ד ויקרא רבה
תורה אור השלם
לדוד מזמור חסדי־ומשפט אשיכיה לך יתנה אַזמַרְהָ [תהילים קא, א] באלהים אַפְעַל דָּבָר בִּיהוּה אַפְעַל דָּבָר [תהילים נו, יא] בוס־ישׁועות אַשָּׂא וּבִשֵּׁם יְהוּה אַקְרָא [תהילים קטו, יג] אַפְפוּנִי חֲבָל־יָמוֹת וּמַצְרֵי שְׂאוּל מַעֲאֵנִי צָרָה וְגִזּוֹן אַמְצָא וּבִשְׁם יְהוּה אַקְרָא אַנְהָ יְהוּה מַלְטָה נַפְשִׁי [תהילים קטו, ג-ד] וַיֹּאמֶר עָרַם יָצִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרַם אֲשׁוּב שָׁמָּה יְהוּה נָתַן וַיְהוּה לָקַח יְהִי שֵׁם יְהוּה מִבְּרָךְ [איוב א, כא] דְּבָרִים רַבִּים יוֹדוּעִים לֹנוּ עַל רַבִּי עַקִּיבָא. הוּא נֹודַע בִּאֲמִירוֹתוֹ "כָּל דְּעָבִיד רַחֲמֵנָא לְטַב עָבִיד", כָּל מַה שְׁח' עוֹשֶׂה הוּא עוֹשֶׂה לְטוֹבָה.5בַּרְכוּת ס ע"ב: בְּסִיפּוֹר תַּלְמוּדִי יוֹדַע הוּא מִנַּחֵם אֶת חֲבָרְיוֹ הַחֲכָמִים הַמְּבִיטִים אִיתּוֹ מַהֵר הַצּוֹפִים וְרוֹאִים אֶת הַמַּקְדָּשׁ הַהָרוֹס וְאֵת הַשׁוּעִלִים הַמַּהֲלִכִים בְּמִקּוֹם קוֹדֵשׁ הַקּוֹדְשִׁים.6מִכּוֹת כד ע"ב. [שְׁעוּרִים בַּמִּנְהִיגוֹת; מַהֲדוּרָה עֲבִירָה, אַחֲרֵי מוֹת; לְשׁוּר לֵאחֹר קַסְטֶרופַת כז]

הַקִּבְצָדוּ וכו' – אֵל הַמְלָאכִים הַמְלִיִּים אוֹתוֹ הוּא אוֹמַר שְׁאֵימַר כִּי מְלָאכְיוּ יַעֲבִי לָךְ (תְּהִלִּים צ"א:י"א): שְׁאִם יִבְתַּח אַחַד מֵהֶם – מִן הַתְּלָלִיס בְּגוּן הַלֵּב אוֹ הַבְּרָם אוֹ הַמַּעֲסִיס: אוֹ אִם יִסְתַּם אַחַד מֵהֶם אִי אֲפָשָׁר לַעֲמוֹד לְפָנֶיהָ". יִמָּא חֲתִיב? אָמַר רַב: "רופֵּא חוֹלִים". אָמַר שְׁמוּאֵל: קֹא שְׁוִינְהוּ אֶבֹּא לְכוּלֵי עֲלֵמָא קְצִירִי. אֵלָּא: "רופֵּא כָּל בְּשָׂר". רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: "מִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת". אָמַר רַב כֶּפָּא: הִלְכָּה גַמְרִינְהוּ לְתַרְוִייהוּ — "רופֵּא כָּל בְּשָׂר וּמִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת". הַנְּכָנָס לִישׁוֹן עַל מִטָּתוֹ, אוֹמַר מִ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" עַד "וְהָיָה אִם שְׁמוּעַ", וְאוֹמַר: "בְּרוּךְ ... הַמְּפִיל חֲבָלֵי שִׁינָּה עַל עֵינֵי וְתַנּוּמָה עַל עַפְעַפִּי, וּמֵאִיר לְאִישׁוֹן בַּת עֵזוּ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּשְׁכִּיבֵנִי לְשָׁלוֹם, וְתֵן חֲלָקִי בַתּוֹרָתָה, וְתַרְגִּילֵנִי לִידֵי מַצּוּה, וְאֵל תַּרְגִּילֵנִי לִידֵי עֲבִירָה, וְאֵל תְּבִיאֵנִי לִידֵי חֻטָּא, וְלֹא לִידֵי עֲזוֹן, וְלֹא לִידֵי נִסְיוֹן, וְלֹא לִידֵי בִזְיוֹן. וְיִשְׁלוּט בִּי יֵצֶר הָרַע, וְתִצְלִילֵנִי מִפְּגַע רַע, וּמִחֲלָאִים רָעִים. וְאֵל יִבְחָלוּנִי חִלּוּמוֹת רָעִים וְהַרְהוּרִים רָעִים. וְתַהֵא מַטְשִׁי שְׁלֵמָה לְפָנֶיהָ. וְהָרַא עֵינֵי פִן אִישׁוֹן הַמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמֵּאִיר לְעוֹלָם כּוֹלֹ בְּכַבּוּדוֹ". "כִּי מַתְעַר אוֹמַר: "אֱלֹהֵי, נִשְׁמָה שְׁנַתַּת בִּי טְהוּרָה. אַתָּה יִצְרַתָּה בִּי, אַתָּה נִפְחַתָּה בִּי, וְאַתָּה מְשַׁמְרָה בְּקַרְבִּי, וְאַתָּה עֲתִיד לִישְׁלָה מִמֶּנִּי וּלְהַחְיָרָה בִּי לַעֲתִיד לְבֹא. כָּל זְמַן שֶׁהִנְשְׁמָה בְּקַרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיהָ ה' אֱלֹהֵי וְאַלְהֵי אֲבוֹתַי, רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים, אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחְזִיר נְשָׁמוֹת לְפָגְרִים מֵתִים". "כִּי שְׁמַע קוֹל תִּרְנָגוּלָא, לִימָא: "בְּרוּךְ ... אֲשֶׁר נָ

סא.

 עיין משפּט נר מצוה

א מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הלי' בב, סמג לאוין קבין, טוש"ע אה"ע סי' כא סעי' א:

ב מיי' פו' מהל' תפילה וברכת כהנים הל' א, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' ח:

יורד לגיהנס: **אַלְא** מעתה גפּי אַלקנָה דַּכְתִּיב וַיִּלָּךְ אַלקנָה אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וְגו' שְׂבֹנֵשׁ הוּא שְׁאִין פֶּסוּק זֶה כֵּכֶל הַמִּקְרָא וּל"ג לִיֵּשׁ:

הרואה פרק תשיעי ברכות

וְכָל הַעוֹבֵר אַחוֹרֵי אִשָּׁה בְּנֶהָר אִין לֹו חֵלֶק לַעוֹה"ב פּוֹי' אִם כִּנִּיל בְּכֶךְ לְפִי שְׁיָבֵא לִיְדֵי גִאֻף וְסוּפּוֹ

שְׁמוּנָת: אוי לי מיינצרי - אס אלך אחרי יצרי

הַכֵּל לְטוֹכָהּ. וְאָמַר רַב הוֹנָא אָמַר רַב מִשּׁוֹם רַבִּי מֵאִיר: לַעוֹלָם יִהְיוּ דְבָרָיו שֶׁל אָדָם מוּעָטִין לְפָנָי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֶאֱמַר: "אֵל תִּבְחַל עַל פִּיה וְלִבָּךְ אֵל יִמְהַר לְהוֹצִיא דָּבָר לְפָנָי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשִׁמְיָם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ עַל כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיהָ מְעֻטִּים". דָּרֹשׁ רַב נַחֲמָן בַּר רַב חֲסָדָא: מֵאִי דְכַתִּיב "וַיִּיצֹר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" בְּשָׁנֵי יוֹדִין? — שָׁנֵי יְצָרִים בָּרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶחָד יְצָר טוֹב וְאֶחָד יָצָר רָע. מִתְקִיף לֵה רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: אֱלָא מַעֲמָה, בַּהֲמָה דְלָא כַתִּיב בַּה "וַיִּיצֹר" לִית לָהּ יָצָרָא? וְהָא קָא חֲזִינוּ דְמוֹקָא וְנִשְׁכָּא וּבִקְעָטָא! אֱלָא כִּדְרֵבִי שְׁמַעוּן בִּין פּוֹי, דְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוּן בִּין פּוֹי: "אוי לי מייִוצרי ואוי לי מייצרי".^[…] אי גַמִי כִּדְרֵבִי יִרְמִיָה בִין אֱלַעֲזָר. דְאָמַר רַבִּי יִרְמִיָה בִין אֱלַעֲזָר: דּוּ פִּרְצוּפּוּ בָרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאֶדָם הָרָאשׁוֹן, שְׁנֶאֱמַר: "אַחוֹר וְקֹדֶם צִרְתָּנִי". "וַיִּכֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע". רַב וְשִׁמְשׂאֵל: חַד אָמַר פִּרְצוּף. וְחַד אָמַר זָנָב.^[…] בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְאָמַר פִּרְצוּף — הֵיינוּ דְכַתִּיב "אַחוֹר וְקֹדֶם צִרְתָּנִי". אֱלָא לְמָאן דְאָמַר זָנָב, מֵאִי "אַחוֹר וְקֹדֶם צִרְתָּנִי"? כִּדְרֵבִי אָמִי, דְאָמַר רַבִּי אָמִי: "אַחוֹר" — לְמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית, "קֹדֶם" — לְפוֹרְעָנוּת.^[…] בְּשִׁלְמָא "אַחוֹר" לְמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית — דְלָא אִבְרִי עַד מַעְלֵי שְׁבָתָא, אֱלָא "וְקֹדֶם" לְפוֹרְעָנוּת, פּוֹרְעָנוּת דְמֵאִי? אִילֵימָא פּוֹרְעָנוּת דְנִחָשׁ, וְהִתְנַנֵּא רַבִּי אוֹמַר: בְּגִדוּלָה מִתְחִילִין מִן הַגְדוּל, וּבִקְלָלָה מִתְחִילִין מִן הַקָּטָן. בְּגִדוּלָה מִתְחִילִין מִן הַגְדוּל — דְכַתִּיב: "וַיִּדְבֹּר מִשָּׁה אֶל אֶהָרָן וְאֶל אֱלֻעָזָר וְאֶל אִיתָמָר בְּנֵיו הַנּוֹתָרִים קָחוּ וּגִזְלוּ". בִּקְלָלָה מִתְחִילִין מִן הַקָּטָן — בַּתְּחִלָּה נִתְקַלָּל נִחָשׁ, וְלִבְסוּף נִתְקַלָּלָה תוֹהָ, וְלִבְסוּף נִתְקַלָּל אָדָם! אֱלָא פּוֹרְעָנוּת דְמַבּוּל, דְכַתִּיב: "וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיָּקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם וְעַד בַּהֲמָה", בְּרִישָׁא אָדָם וַחֲדָר בַּהֲמָה. בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְאָמַר פִּרְצוּף, הֵיינוּ דְכַתִּיב "וַיִּיצֹר" בְּשָׁנֵי יוֹדִין. אֱלָא לְמָאן דְאָמַר זָנָב, מֵאִי "וַיִּיצֹר"? כִּדְרֵבִי שְׁמַעוּן בִּין פּוֹי, דְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוּן בִּין פּוֹי: "אוי לי מייִוצרי אוי לי מייצרי".^[…] בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְאָמַר פִּרְצוּף, הֵיינוּ דְכַתִּיב "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאִם", אֱלָא לְמָאן דְאָמַר זָנָב, מֵאִי "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאִם"? כִּדְרֵבִי אָבֵהוּ, דְרֵבִי אָבֵהוּ רַמִּי: כַּתִּיב: "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאִם", וְכַתִּיב "כִּי בְּצִלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם!" הָא כִּיצַד? — בַּתְּחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְבִרְאֵת שְׁנַיִם, וְלִבְסוּף לֹא נִבְרָא אֱלָא אֶחָד. בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְאָמַר פִּרְצוּף, הֵיינוּ דְכַתִּיב "וַיִּסְגֹּר בִּשָׁר תַּחַתְנָהּ", אֱלָא לְמָאן דְאָמַר זָנָב, מֵאִי "וַיִּסְגֹּר בִּשָׁר תַּחַתְנָהּ"? אָמַר רַבִּי יִרְמִיָה, וְאִיתִּימָא רַב זְבִיד, וְאִיתִּימָא רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: לֹא נִצְרַכָּה אֱלָא לְמִקוּם חֲתָה. בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְאָמַר זָנָב, הֵיינוּ דְכַתִּיב: "וַיִּכֶן", אֱלָא לְמָאן דְאָמַר פִּרְצוּף, מֵאִי "וַיִּכֶן"? ^[…] לְכַדְרֵבִי שְׁמַעוּן בִּין מְנַסֵּיאַ. דָּרֹרֶשׁ רַבִּי שְׁמַעוּן בִּין מְנַסֵּיאַ: מֵאִי דְכַתִּיב "וַיִּכֶן ה' אֶת הַצֶּלַע"? מְלֻמָּד שְׁקֻלָּעָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחוּהָ, וְהִבְיָאָה לְאָדָם הָרָאשׁוֹן — שֶׁכֵּן בְּכַרְפֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְעִיתָא "בְּנִייתָא". דְבָר אַחֵר: "וַיִּכֶן", אָמַר רַב חֲסָדָא, וְאָמַרִי לֵה בְּמַתְנִיתָא תְנָא: מְלֻמָּד שְׁבִנְאָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחוּהָ כִּכְנָנִן אוֹצֵר, מַה אוֹצֵר זֶה קָצֵר מְלֻמָּעָלָה וְרַחֵב מְלֻמָּטָה כְּדִי לְקַבֵּל אֶת הַפִּירוּת, אָף אִשָּׁה קָצְרָה מְלֻמָּעָלָה וְרַחֲבָה מְלֻמָּטָה כְּדִי לְקַבֵּל אֶת הַזָּלָה. "וַיִּבְיָאָה אֶל הָאָדָם", אָמַר רַבִּי יִרְמִיָה בִין אֱלַעֲזָר: מְלֻמָּד שְׁנַעֲשֵׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹשְׁבִין לְאָדָם הָרָאשׁוֹן, מִכָּאן לְמֻדָּה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שְׁיַחזוֹר גְּדוּל עִם קָטָן בְּשׁוֹשְׁבִינּוּת, וְאֵל יִרַע לּוֹ.

^אוְלִמָּאן דְאָמַר "פִּרְצוּף", הִי מֵיַנְיֵיהוּ סָגִי בְּרִישָׁא? אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: מְסַתְּבָרָא דְגַבְרָא סָגִי בְּרִישָׁא. דְתַנָּנָא: לֹא יִהְלֵךְ אָדָם אַחוֹרִי אִשָּׁה בַּדֶּרֶה, וְאִפִּילוּ אִשְׁתּוֹ. גִּזְדִּמְנָה לּוֹ עַל הַגָּשֶׁר — יִסְלַקְנָה לְצַדְדִין. וְכָל הַעוֹבֵר אַחוֹרִי אִשָּׁה בְּנֶהָר — אִין לּוֹ חֵלֶק לַעוֹלָם הַבָּא.^[…] תְּנוּ רַבָּנַן: הַמִּרְצָה מְעוֹת לְאִשָּׁה מְיֻדָּו לְיָדָה כְּדִי לְהַסְתַּכֵּל בָּהּ, אִפִּילוּ יֵשׁ בְּיָדוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּמִשָּׁה רַבִּינוּ — לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם. שְׁנֶאֱמַר "יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה רָע" — לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם. אָמַר רַב נַחֲמָן: מְנוּחַ עִם הָאָרֶץ הִיָּה, דְכַתִּיב: "וַיָּלֶךְ מְנוּחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ". מִתְקִיף לֵה רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: אֱלָא מַעֲמָה, גַּפִּי אֱלֻקְנָה, דְכַתִּיב: "וַיִּלָּךְ אַלקנָה אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ", וְגַפִּי אֱלִישַׁע. דְכַתִּיב: "וַיָּקָם וַיִּלָּךְ אַחֲרֵיהָ", הִכִּי גַמִי אַחֲרֵיהָ מִמָּשׁ? אֱלָא אַחֲרֵי דְכָרִיָּה וְאַחֲרֵי עֲצָתָה. הִכָּא גַמִי אַחֲרֵי דְכָרִיָּה וְאַחֲרֵי עֲצָתָה. אָמַר רַב אִשִּׁי: וְלִמָּאִי דְקָאָמַר רַב נַחֲמָן. מְנוּחַ עִם הָאָרֶץ הִיָּה — אִפִּילוּ בִּי רַב גַּמִי לֹא קָרָא, שְׁנֶאֱמַר: "וַתָּקָם רַבָּהָה וַנְּצַרְתִּיהָ וַתִּרְפַּכְנָה עַל הַגְּמָלִים וַתִּלְכְּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ" — וְלֹא לְפָנָי הָאִישׁ. יֵאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַחוֹרִי אָרִי וְלֹא אַחוֹרִי אִשָּׁה, אַחוֹרִי אִשָּׁה וְלֹא אַחוֹרִי עַבּוּדָה זָרָה, אַחוֹרִי עַבּוּדָה זָרָה וְלֹא אַחוֹרִי בֵּית הַכִּנְסֹת בְּשַׁעֲרָה שְׁהַעֲבּוֹר מִתְּפִלָּיו.^[…] וְלֹא אָמְרוּ אֱלָא דְלֵא דְרִי מִידִי, וְאִי דְרִי מִידִי — לִית לֹן בַּה. וְלֹא אָמְרוּ אֱלָא דְלִיכָא פִּתְחָא אַחֲרִינָא, וְאִי אִיכָא פִּתְחָא אַחֲרִינָא — לִית לֹן בַּה. וְלֹא אָמְרוּ אֱלָא דְלֵא רַכִּיב חֲמָרָא, אָכֵל רַכִּיב חֲמָרָא — לִית לֹן בַּה. וְלֹא אָמְרוּ אֱלָא דְלֵא מְנַח תְּפִילִין, אָכֵל מְנַח תְּפִילִין — לִית לֹן בַּה. אָמַר רַב: יָצָר הָרַע דּוֹמָה לְזָבוּב וַיּוֹשֵׁב בֵּין שְׁנֵי מִסְתַּחֲי הַלֵּב, שְׁנֶאֱמַר: "זָבוּבִי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שָׁמֹן רוֹקְחִי". וְשִׁמְשׂאֵל אָמַר: כְּמִין חֲטָה הוּא דּוֹמָה, שְׁנֶאֱמַר: "לִפְתַּח חֲטָאת רוּבִיצִי". תְּנוּ רַבָּנַן: שְׁתֵּי כְלִיּוֹת יֵשׁ בּוֹ בְּאֶדָם, אַחַת יוֹעֲצָתוֹ לְטוֹכָהּ וְאַחַת יוֹעֲצָתוֹ לְרַעָה. וּמִסְתַּבְרָא דְטוֹכָה לִימִינוּ וְרַעָה לְשִׁמְאָלוֹ, דְכַתִּיב: "לֵב חָכֶם לִימִינוּ וְלֵב כָּסִיל לְשִׁמְאָלוֹ". תְּנוּ רַבָּנַן: כְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת, לֵב מִכִּין, לְשׁוֹן מַחַתָּה, פֶּה גּוֹמֵר, וְשֵׁט מְכַנֵּס וּמוֹצִיא כָּל מֵיַיִב מֵאֲכָל, קָנָה מוֹצִיא קוּל,

וְכָל הַעוֹבֵר אַחוֹרֵי אִשָּׁה בְּנֶהָר אִין לֹו חֵלֶק לַעוֹה"ב פּוֹי' אִם כִּנִּיל בְּכֶךְ לְפִי שְׁיָבֵא לִיְדֵי גִאֻף וְסוּפּוֹ שְׁמוּנָת: אוי לי מיינצרי - אס אלך אחרי יצרי

הַכֵּל לְטוֹכָהּ – אִלּוּ הִיָּה גַר דְלֹאָן הִיָּה הַגִּים רוּחָה אֲחֵי וְאִלּוּ הִיָּה הַסְמוֹר נּוֹעֵר אִו הַמַּרְגָּנוּל קוֹרָא הִיָּה הַגִּים בָּא (נְשׁוּבָה אוֹתִי: וְהָא קוֹחוּנָן דְּמוֹקָא – מִינְצָרִי אֲחֵרִי וְנִצְרִי וְאִם לֹא אֵלָךְ אַחֲרָיו אוֹי לִי מִינְצָרִי הַמִּינְעָנִי בַּהֲהוֹרִים: דּוּ פִרְעוּפִין – שְׁנֵי פִרְעוּפִין בְּרָאוּ תַחֲלָה אֶחָד מְלַפְּנִיו וְאֶחָד מֵאֲחֵרָיו וְנָלְחוּ לְשִׁנִּים וְשָׂעָה מִן הָאֶחָד חוּסָה: אַחוֹר וְקֹדֶם צִרְתָּנִי – לְשׁוֹן נְצִירָה דְּהִינוּ שְׁנֵי פִרְעוּפִין: זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאִם – מִשְׁמַע מִתַּחֲלַת בְּרִיתָם תַּרִּי הִיוּ: הִינוּ דְכַתִּיב וַיִּכֶן – שְׁהִיָּה צִרִיךְ בַּגִּין: מֵאִי וַיִּכֶן – וְהֵלֵא כְבֹד נְבִיָּה: כְּדִי לְקַבֵּל אֶת הַפִּירוּת – שָׂאִם יִהְיֶה חָצֵר מְלֻמָּטָה וְרַחֵב מְלֻמָּעָלָה תִּסָּא הַתְּבֹאֵה דְיוֹחַפֵּת אֶת הַתַּלְמִים מְלֻמָּעָלָה לְכָאן וְלְכָאן שְׁהַשָּׂא מַכְבִּיד עֲלֵיהֶם: שׁוֹשְׁבִין – מִשְׁתַּבֵּל בְּחַפְתּוֹ וַיְזוּנוּ: וְלָמ"ד פִּרְעוּף – וּמִתַּחֲלַת הִיָּה מַצֵּד אֶחָד זָכָר וּנְקֵבָה מַצֵּד אַחֵר: הִי מְנוּהָ סָגִי בְּרִישָׁא – אִיזִסּוּ פִרְעוּף הִיָּה מְהֵלךְ לְפָנִים: אִפִּי' הִיָּה אִשְׁתִּי – גִּנְאִי הַדְּבָר: נִזְמַנָּה לּוֹ עַל הַגָּשֶׁר – אִשֵּׁת אִישׁ וְהִיא לְפָנָיו: וְסֻלְחָנָה לְנַצְדִין – עַד שְׁנַעֲבֹר לְפָנֶיהָ: אַחוֹרִי אִשָּׁה בְּנֶהָר – אַחוֹרִי אִשֵּׁת אִישׁ מְנַבְשֵׁת בְּגִזְיָה מְפָנִי הַמִּים וְזֶה מִסְתַּכֵּל בַּה: יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה רָע – אִפִּילוּ כְּמִשָּׁה רַבִּינוּ שֶׁקָּבַל תוֹכָה מִימִינוּ שֶׁל הַקַּב"ה לֹא יִנָּקֶה רָע וְקוֹרָא בְּאִשָּׁה מְשֻׁמֵּת: עִם הָאָרֶץ – לֹא שִׁמֵּשׁ תְּלֻמִּיצִי חֲכָמִים שֶׁלֹּא לְמַד מִשָּׁנָה זֹו שְׁשִׁינוּ לֹא יִהְיֶךְ אֶדָם אַחוֹרִי אִשָּׁה וְאִפִּילוּ הִיָּה אִשְׁתּוֹ: וְלִמָּאִי דְקָאָמַר רַב נַחֲמָן – שְׁהֵךְ אַחֲרֵיהָ מִמָּשׁ אִם בִּין אִפִּילוּ בִּי רַב עִם תַּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמִי לֹא קוֹרָא: בְּשָׂעָה שְׁהַעֲבּוֹר מִתְּפִלָּים – דְכִין שְׁאִינוּ נִכְנָם גִּרָאָה כַּפּוּרֵךְ עוֹל וּמִבְּזָה בֵּית הַכִּנְסֹת: וְאִי דְרִי מִידִי – אִין שָׂאן גִּנְאִי דְמוֹכַחָא מְלֻתָּא דְהָאִי דָּלָא נִכְנָם מְפָנִי הַמְשׁוּנִי: וְאִי אִכָּא פִּתְחָא אַחֲרֵיָּא – אִין שָׂאן בּוֹיִי דְמָאֵן דְחָזִי קִבֵּר בַּתְּחִלָּא אַחֲרֵיָּא לְעוּלָה: יִבְיַע – לְשׁוֹן אִבְעָבּוּעוּת כֹּל מַשְׁקָה מִסְרִיחַ מַעֲלָה רַתִּיחָה וְאִבְעָבּוּעוּת: חֲטָאת – לְשׁוֹן חֲטָה דְרִישׁ לִיָּה: כְּלִיּוֹת יוֹעֲצָת – אֶת הַלֵּב עֲשֵׂה בִין: וְהַלֵּב מִכִּין – מַה יֵּשׁ לּוֹ לַעֲשׂוֹת אִם יִשְׁמַע לַעֲצַת הַכְּלִיּוֹת אִם לֹא וּמַעִין שְׁהַכְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת שְׁנֵאֲמַר (תְּהִלִּים ט"ז:)' אֲכַדְךָ אֶת ה' אֲשֶׁר יוֹעֲצִי אֵף לִילוֹת וְסִרּוּנִי כְלִיּוֹת וּמַעִין שְׁהֵלֵב מִכִּין שְׁנֵאֲמַר (ישעיהו ו) וְלִבְכוּ וּבִין: לְשׁוֹן מַחֲתָךְ – הַדְּבָר לְהוֹצִיא מִפּוֹי: וְהַפָּה – הַסַּשְׁתַּמִּס נּוֹמַר וּמוֹצִיאֻ:

מסורת הש"ס
א עירובין יח.
ב ויקרא רבה
ג בראשית רבה; תענית טו:
ד עירובין יח.
ה שבת צה; קהולת רבה
ו תוספתא סנהדרין; מסכת כלה רבתי; מסכת כלה
ז מסכת כלה רבתי; עירובין יח; מסכת כלה; סוטה ד; אוצר מדרשים מדרשי רבי עקיבא אלפא ביתא דרבי עקיבא נוסחא א ל
ח גיטין ע; נדה יז; לעיל ח; פסחים קיא; חולין פד; שבת י; פסחים יב; כתובות עז; כתובות צו; בבא מציעא קז.
תורה אור השלם

אַל־תִּבְחַל עַל־פִּיךָ וְלִבָּךְ אֱלִי־מִהַר לְהוֹצִיא דְבָר לְפָנָי הָאֱלֹהִים כִּי וְגו' (קהלת ה, א)

וַיִּיצֹר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֶפֶר מִרֶ־הָאֲדָמָה וַיַּחַד בָּאָפִיץ נִשְׁמַת וְגו' [בראשית ב, ז] אַחוֹר וְקֹדֶם צִרְתָּנִי וּתְשַׁת עַל־פִּתְּךָ (תהילים קלט, ה)

וַיִּדְבֹּר מִשָּׁה אֶל־אֶהָרָן וְאֶל אֱלֻעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר בְּנֵיו הַנּוֹתָרִים קָחוּ אֶת־הַמִּנְחָה וְגו' [ויקרא י, ב]

וַיִּמַּח אֶת־כָּל־הַיָּקוּם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד־בַּהֲמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף וְגו' [בראשית ז, כ]

זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאִם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמֶם אָדָם בְּיּוֹם וְגו' [בראשית ה, ב] שֶׁפֶד דֵם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוּ שֶׁפֶד כִּי בְצִלְם אֱלֹהִים וְגו' [בראשית ט, ו]

וַיַּפֵּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרַדְמָה עַל־הָאָדָם וַיִּשָּׁן וַיִּנָּח אֶחַת מִצִּלְעָתָיו וַיִּסְגֹּר וְגו' [בראשית ב, כא]

וַיִּכֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצֶּלַע אֲשֶׁר־לָצֶלַח מִרֶ־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְרָאֵהּ אֱלֹהֵי־הָאָדָם [בראשית ב, כב]

יָד לְיָד לֹא־יִנָּקֶה רָע וְזָבַע צְדִיקִים נִמְלֹט [משלי יא, כא]

וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מְנוּחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֵא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ וְגו' [שופטים יג, יא]

וַתֹּאמֶר אִם הִנֵּנִי מִי־יְהוָה וְחִי' נִפְשָׁךְ אִם־אֶעֱזוֹבָךְ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרָיָה [מלכים ב ד, ל]

וַתָּקָם רַבָּהָה וַנְּצַרְתִּיהָ וַתִּרְפַּכְנָה עַל־הַגְּמָלִים וַתִּלְכְּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח וְגו' [בראשית כד, טא]

הִלּוּא אִם־תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתַּח חֲטָאת רַבִּי וְגו' [בראשית ד, ז]

זָבוּבִי מוֹת יִבְאִישׁ יִבְיַע שָׁמֹן רוֹקַח וְקַר מַחֲכָמָה מִכּוּבָד וְגו' [קהלת י, א]

לֵב חָכֶם לִימִינוּ וְלֵב כָּסִיל לְשִׁמְאָלוֹ [קהלת י, ב]

סא:

	עין משפט
	גר מצוה

א מו"י פה' מהל' יסודי התורה
הל' ז, סמוג עשין ג:

ב מו"י פז' מהל' בית הבחירה
הל'

ה:

ג מו"י פז' מהל' בית הבחירה
הל'

ח:

ד מו"י פז' מהל' בית הבחירה
הל' ט, טוש"ע או"ח סי' ג סעי' ה:

רַבִּי עֲקִיבָא אוסר בכל מקום מן־רח לַחֲוֹרֵיו ופִּגְיו למַעַרְב ומִמָּקוֹעַן וּפְלִנו כּחוּץ לְאֶרֶץ וּמִכַּרְשָׁם בִּירוּשָׁלַיִם וּבְלִבָּד שְׁאִין שֶׁס כֶּתַל:

הרואה פרק תשיעי ברכות

שׂוֹאֵבֶת כָּל מִינֵי מַשְׁקִין – אע"פ שֶׁהֵן נִכְסִין בְּכֶרֶם דֶּרֶךְ הַשֹּׁט הַרְאָה מוֹצֵצָתָן וְשׂוֹאֵבֶתָן מִבְּעַד לְדוֹפְגֵי הַכֶּרֶם: זֹרְקֶת בּו טַפָּה – מֵרָה וּמִנִּיחֶיהָ מִן הַכַּעֲס: שׂוֹחֵק – שְׂחֹק: קִרְקָדָן –

בַּעֲיוֹף הוּא הַמַּסָּס בְּבִהמָה: טוֹחֵן – הַמַּאֲכֵל: אֶף – הַחֹטֵם: גֵּעוֹר – מְקוֹעַץ מַשְׁתַּנֵּן: גֵּעוֹר הַשֵּׁן וְשֵׁן הַגֵּעוֹר – שְׁתַּחֲלֻפָה וּבִאֵה הַשָּׂנֶה מִן הָאֶף וְהַקָּבֶה נַעֲרָת: גִּמּוּךְ וְהוֹלֵךְ לוֹ – מִתְגַּנֵּנָה וְהוֹלֵךְ לוֹ וְנִמְשָׁךְ לְמִיתָה. לָשׁוֹן אַחֵר גֵּעוֹר הַשֵּׁן הַקָּבֶה וְנִמְצָאוּ קָבֶה וְאֶף גֵּעוֹרִים שְׁאִינוּ יָשָׁן כָּלָל אוֹ יָשָׁן הַגֵּעוֹר וְנִמְצָאוּ שְׁנֵיהֶם יָשֻׁנִים וְאִינוּ גֵּעוֹר כִּי אִם בִּקְשִׁי: וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי – יָצַר הָרַע הָכִי הוּא כִּמְת בְּקִרְבִּי שֶׁשֶׁ בְּגוֹי כְּלוּפּוֹ: וְגַם פָּשַׁע לָרָשָׁע וְגו' – אִמֵּר דּוֹד בְּקִרְבִּי לִבִּי יֵשׁ וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהַפֶּשַׁע וְגַם לָרָשָׁע כְּלוֹמֵר שֶׁהַיָּצַר הָרַע אוֹמֵר לָרָשָׁע אֵל וְהֵא פָּחַד אֱלֹהִים לִנְגֹד שְׁעִיךְ אֶלְמָא יָצַר הָרַע שׁוֹפְטוֹ עַד שֶׁמִּכְרַחֲיוּ שְׁאִינוּ מִתְפַּחַד מִיּוֹצְרוֹ: כִּי יִשְׁמַד – הִקְבִּי: ה' לִימִין אֲבִיוִן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטָי נִפְשׁוֹ – ש"מ יֵשׁ לָךְ אֵלֶם שֶׁשֶׁ לִּנְפְשׁוֹ שְׁנֵי שׁוֹפְטִים: לֹא שֶׁבַח מֵר חַיִּי לְכָל בְּרִיָּה – אִם אֲתָה מִן הַבְּיוֹנוּס אִין לָךְ צְדִיק גִּמּוֹר בַּעֲוֹלָם: לְרַשְׁעֵי גִמּוּרִי – הַעוֹלָם הֵיזָה שְׁאִין לָהֶם בַּעֲוֹלָם הַבָּא כְּלוֹם וַיִּרְכִּיזִין לְטוֹל שֶׁכָּרִן כִּאֵן כְּגוֹן אֶחָב שְׁהִיב עֲשִׂיר מָלֵא דְקִקְלָמֵר לִיהִ בֶּן דְּדַל כֶּסְפֵּךְ וְהִבָּרַךְ לִי הוּא (תְּלָכִים א כ"ג'): לְצִדִּיקִי גִמּוּרִי הַעוֹרֵי"ב – שְׁאִין לָהֶם בַּעוֹרֵי"ב כְּלוֹם כְּגוֹן רַבִּי חֲנִינְאֵל בֶּן דּוּסָא שְׂדֵי לוֹ בַּקָּב חֲרוּבִין מַעַרְב שֶׁבֶת לַעֲרַב שֶׁבֶת (תְּשַׁנִּית כד'): לָכֵן נֶאֱמַר כָּבֵל מֵאֶרֶץ – מִן הַחִבִּיב עֲלִיךְ: וְהִיזָה מִקְבֵּל עֲלֵיו עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם – קוֹרֵא קְרוֹיֵלַת שְׁמַע: מִמַּתִּים יִדָּךְ וְי' מִמַּתִּים – מִנְּךָ הִיָּה לוֹ לְמוֹת וְלֹא מִיָּדִי בְּשָׂר וָעַם: מִן הַעֲזִיפִים – מִקּוֹם שְׂכִיבֹלִין לִרְאוּת מִשָּׁם הֵר הַבִּיַּת וּמִשָּׁם וְהֵלֵאָה אִין וְכוּלִין לִרְאוּת: וּבִרְוָאָה – שְׂכִיבֹל לִרְאוּת מִשָּׁם פִּרְט אִם מִקּוֹם נִמּוּךְ הוּא: וּבְשְׁאִין גָּדַר – מִפְּסִיק בַּינו לְהֵר הַבִּיַּת: וּבִזְמַן שֶׁהַשְׂכִּינָה שׂוּרָה – שְׂבִיַּת הַמִּקְדָּשׁ קוֹם: הַפְּגָה בִּיהוּדָה לֹא יִפְגַּה מִזְרַח וּמַעַרְב – לַחֲוֹרֵיו לְמִזְרַח וּפִגְיו לְמַעַרְב וְלֹא לַחֲוֹרֵיו לְמַעַרְב וּפִגְיו לְמִזְרַח מִפְּנֵי שְׁיִרְשָׁלוּם בְּאֶרֶץ וְהוּדָה הִיא בְּצַפּוֹנָה שֶׁל אֶרֶץ וְהוּדָה בְּגִבּוֹל צִפּוֹן וְהוּדָה לְבַנְיָמִן וְיֵשׁ מֵאֶרֶץ וְהוּדָה הַיְמָנָה [לְמִזְרַח] עַד סוּף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהַיְמָנָה לְמַעַרְב עַד סוּף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁאֶרֶץ וְהוּדָה עַל פְּנֵי כָּל אֶרֶץ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא מִן הַמִּזְרַח לְמַעַרְב כִּרְעוּשָׁה אֶרְבָּה וְהַגְּרָה וְגַם יִפְגַּה מִזְרַח וּמַעַרְב וְהִיָּה פְּרוּעוֹ לְצַד יִרְשָׁלוּם אוֹ פְּרוּעוֹ שְׁלִפְנֵיו אוֹ פְּרוּעוֹ שְׁלֹאֲחֲרָיו אֲבָל צִפּוֹן וְזָרוּם יִפְגַּה וּבְלִבָּד שְׁלֹא יִפְגַּה בְּנִגֹד יִרְשָׁלוּם מִמֶּשׁ בְּדִרּוּמָה שֶׁל אֶרֶץ וְהוּדָה: וּבְגָלִיל – שְׁהִיא בְּצַפּוֹנָה שֶׁל א"י לֹא יִתּוּיֵר פְּנֵיו צִפּוֹן וְזָרוּם אֲלֹא מִזְרַח וּמַעַרְב: ה"ג וְחֻבְמִים אוֹסְרִין וְלֹא גִרְסִין כָּבֵל מִקּוֹם: חֻבְמִים הֵינּוּ ת"ק – דְּאִמֵּר לֹא יִפְגַּה וְלֹא מִפְּגַל בִּין רוּאָה לְלֹא רוּאָה בִּין בִּזְמַן הַבִּיַּת בִּין בִּזְמַן הֵזֶה: אֲבֹא בַּיְנוּהוּ גַּדִּים – דִּיהוּדָה וְגָלִיל שְׁאִין כְּנִגֹד יִרְשָׁלוּם מִמֶּשׁ לְתַנָּא קַמֵּא גַּדִּין נְמִי אֲסִירִי דְּהֵא הַפְּגָה בִּיהוּדָה קֵאמֵר כָּל וְהוּדָה מִשְׁמַע וּרְבָנָן בְּתַרְאִי סְבָרִי כְּנִגֹד יִרְשָׁלוּם מִמֶּשׁ אֲסוּר אֲבָל לְצִדִּין מִתֵּר דְּהֵא אֲדַר' יוֹסִי קוּימי דְּאִמֵּר לֹא אֲסִרוּ אֲלֹא בְּרוּאָה אֲבָל בְּרַחוּק לֹא וְאִפְּלוּ כְּנִגֹד יִרְשָׁלוּם מִמֶּשׁ וְאִתּוּ רַבָּנָן לְמִימֵר וְחֻבְמִים אוֹסְרִים אֲפִלּוּ שְׁלֹא בְּרוּאָה וְאִפְּלוּ בִּזְמַן הֵזֶה וּמִיָּהוּ נִגֹד יִרְשָׁלוּם לֹא: בְּדַר' עֲקִיבָא גִרְסִין כָּבֵל מִקּוֹם הַלֶּכֶךְ בַּחוּצָה לְאֶרֶץ גְּמִי קֵאמֵר: הוּוּ שְׁדִין לִיה לִבְנֵי – לְבָנִים שְׂשֵׁב עֲלֵיהֶן לִפְנוֹת הֵיוּ מִתְקַנִּים וְחוּפּוֹת עַל צַדִּיהֶן רִאשָׁן א' לְמִזְרַח וְהִשְׁגִּי לְמַעַרְב לְבָנָה אַחַת לְצִפּוֹן וְלְבָנָה אַחַת לְזָרוּם וְהוּא יוֹשֵׁב עַל הָאַחַת וְנִפְגַּה בַּיְנוֹמִם גִּמְצָא

הוּא נִפְגַּה צִפּוֹן וְזָרוּם וְלֹא הִיָּה רֹצֵעַ לִפְנוֹת כְּבָבֵל מִזְרַח וּמַעַרְב לְפִי שֶׁכָּבֵל בְּמִזְרְחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹמֶדֶת שְׁלֹא יְהֵא פְּרוּעוֹ לֹא מִלְּפָנָיו וְלֹא מִלְּאַחֲרָיו לְצַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: אִזֹּל אֲבִיגֵי שְׁדָנָהוּ צִפּוֹן וְזָרוּם – לִרְאוּת אִם יִקְפִּיד רַבּוּ עַל כֶּךָ אִי סְבִיכָא לֶה כר"ע דְּאִמֵּר בַּחו"ל גְּמִי קַפְדִּין עָלֶיהָ מְלָמָת:

רבי עקיבא אומר: כל מיני משקין – אע"פ שהן נכסין בכרם דרך השוט הראה מוצצתן ושואבתן מבעד לדופגי הכרם: זורקת בו טפה – מרה ומניחתו מן הכעס: שוחק – שחוק: קרקדן –

^(א)רִיָּאָה שׂוֹאֵבֶת כָּל מִינֵי מַשְׁקִין, כְּבֵד כּוּעֵס, מָרָה זֹרְקֶת בּו טַפָּה וּמִנִּיחָתָּ, טָחוּל שׂוֹחֵק, קִרְקָדָן טוֹחֵן, קִיבָה יִשְׁנָה, אֶף גֵּעוֹר. גֵּעוֹר הַיִּשָּׁן יִשָּׁן הַגֵּעוֹר — גִּמּוּךְ וְהוֹלָךְ לוֹ. תֵּנָּא: אִם שְׁנִיָּהֶם יִשְׁנִים אוֹ שְׁנִיָּהֶם גֵּעוֹרִים — מִיָּד מֵת. ^(ב)תֵּנָּא רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: צִדִּיקִים יֵצֵר טוֹב שׁוֹפְטָן, שְׁנֶאָמֵר: "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי". רִשְׁעִים יֵצֵר רַע שׁוֹפְטָן, שְׁנֶאָמֵר: "וְגַם פָּשַׁע לָרָשָׁע בְּקִרְבִּי לִבִּי אִין פָּחַד אֱלֹהִים לִנְגֹד עֵינָיו". בִּינּוּנִים — זֶה וְזֶה שׁוֹפְטָן, שְׁנֶאָמֵר: "עֲמַד לִימִין אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נִפְשׁוֹ". אִמֵּר רַבָּה: כְּגוֹן אֲנוּ בִּינּוּנִים. אִמֵּר לִיה אֲבִי: לֹא שְׁבִיק מֵר חַיִּי לְכָל בְּרִיָּה? וְאִמֵּר רַבָּא: לֹא אִיבָרִי עֲלֵמָא אֶלָּא לְרִשְׁיַעִי גִמּוּרִי אוֹ לְצִדִּיקִי גִמּוּרִי. אִמֵּר רַבָּא: לִידַע אִינֵשׁ בְּנִפְשִׁיהָ אִם צִדִּיק גִּמּוּר הוּא אִם לֹאוּ. אִמֵּר רַב: לֹא אִיבָרִי עֲלֵמָא אֶלָּא לְאַחָב בּו עֲמָרִי וְלִרְבִּי חֲנִינְא בּו דּוּסָא. לְאַחָב בּו עֲמָרִי — הַעוֹלָם הַזֶּה, וְלִרְבִּי חֲנִינְא בּו דּוּסָא — הַעוֹלָם הַבָּא. ^(א)וְאִיִּחַבֶּת אַת ה' אֱלֹהֶיהָ". תֵּנָּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נֶאָמֵר "כָּכֵל נִפְשָׁה", לְמָה נֶאָמֵר "כָּכֵל מֵאֲדָה"?, וְאִם נֶאָמֵר "כָּכֵל מֵאֲדָה", לְמָה נֶאָמֵר "כָּכֵל נִפְשָׁה"? אֶלָּא אִם יֵשׁ לָךְ אָדָם שְׂגוּפוֹ חִבִּיב עֲלֵיו מִמָּמוֹנוֹ — לָכֵךְ נֶאָמֵר "כָּכֵל נִפְשָׁה". וְאִם יֵשׁ לָךְ אָדָם שְׁמָמוֹנוֹ חִבִּיב עֲלֵיו מְגוּפוֹ — לָכֵךְ נֶאָמֵר "כָּכֵל מֵאֲדָה". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: "כָּכֵל נִפְשָׁה" אֶפִּילוּ נוֹטֵל אֶת נִפְשָׁה. תָּנוּ רַבָּנָן: פֶּעַם אַחַת גְּזָרָה מַלְכוּת הִרְשָׁעָה שְׁלֹא יַעֲסִקוּ יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה. כָּא פְּפּוּס בּוֹ יְהוּדָה וּמִצָּאוּ לִרְבִּי עֲקִיבָא שְׁהִיָּה מִקְהִיל קַהֲלוֹת בְּרַבִּים וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. אִמֵּר לוֹ: עֲקִיבָא אִי אַתָּה מִתִּירָא מִפְּנֵי מַלְכוּת? אִמֵּר לוֹ: אֲמִשּׁוּל לָךְ מִשָּׁל, לְמָה הַדְּבָר דוּמָה — לְשׁוּעַל שְׁהִיָּה מְהִלָּה עַל גַּב הַנֶּהָר, וְרָאָה דְּגִים שְׁהִיו מִתְקַבְּצִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. אִמֵּר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹרְחִים? אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי רִשְׁתוֹת שְׁמִבִּיאִין עֲלֵינוּ בְּנֵי אָדָם. אִמֵּר לָהֶם: רְצוּנְכֶם שְׂתַעֲלוּ לִיבְשָׁה, וְנָדוּר אֲנִי וְאַתֶּם, כִּשֶּׁם שֶׁדָּרוּ אֲבוֹתֵי עַם אֲבוֹתֵיכֶם? אָמְרוּ לוֹ: אַתָּה הוּא שְׂאוּמְרִים עֲלֶיךָ פֶּקֶח שְׂבַחִית?! לֹא פֶקֶח אַתָּה, אֶלָּא טַפֵּשׁ אַתָּה! וּמָה בְּמָקוֹם חִיוֹתָנוּ, אֲנוּ מִתִּירָאִין, בְּמָקוֹם מִיתָתָנוּ — עַל אַחַת כַּמָּה וּכַמָּה. אֶף אֲנַחְנוּ עֹכְשִׁיו שְׁאֲנוּ יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שְׂכַתּוֹב כָּה: "כִּי הוּא חֲיִידָה וְאֶרֶךְ יָמֶיהָ", כֶּה, אִם אֲנוּ הוֹלְכִים וּמִכְבָּטִים מִמֶּנָּה — עַל אַחַת כַּמָּה וּכַמָּה! אָמְרוּ: לֹא הִיו יָמִים מוֹעֲטִים, עַד שֶׁתִּפְסוּוּהוּ לִרְבִּי עֲקִיבָא וְחִבְשׁוּוּהוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְתִפְסוּ לַפְּפּוּס בּוֹ יְהוּדָה וְחִבְשׁוּוּהוּ אֲצִלוֹ. אִמֵּר לוֹ: פְּפּוּס, מִי הִבִּיאָה לְכֹאן? אִמֵּר לוֹ: אֲשֶׁרִיד רַבִּי עֲקִיבָא שְׁנַתִּפְסֶתָ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה. אוֹי לוֹ לַפְּפּוּס שְׁנַתִּפֶּס עַל דְּבָרִים בְּטָלִים. ^(ב)בִּשְׁעָה שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא לְהַרְיָגָה זְמַן קָרִיאת שְׁמַע הָיָה, וְהִיו סוּרְקִים אֶת בִּשְׁרוֹ בְּמִסְרָקוֹת שֶׁל בַּרְזֵל, וְהָיָה מְקַבֵּל עֲלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם. אָמְרוּ לוֹ תִּלְמִידָיו: רַבִּינוּ, עַד כֵּאן?! אִמֵּר לָהֶם: כָּל יָמֵי חַיִּיתִי מִצֻּטָּעַר עַל פְּסוּק זֶה "כָּכֵל נִפְשָׁה" אֶפִּילוּ נוֹטֵל אֶת נִשְׁמָתָה. אֲמַרְתִּי: מָתִי יָבֹא לְיָדִי וְאֶקְרִימְנוּ, וְעִכְשִׁיו שְׂבָא לְיָדִי, לֹא אֶקְרִימְנוּ? הָיָה מֵאֲרִיד בִּ"אֲחֻד", עַד שֶׁיֵּצֵאתָ נִשְׁמָתוֹ בִּ"אֲחֻד". יֵצֵאתָ בַּת קוֹל וְאִמְרָה: "אֲשֶׁרִיד רַבִּי עֲקִיבָא שְׁיִצְאָה נִשְׁמָתָה בְּאֲחֻד". אָמְרוּ מִלֵּאכִי הַשֵּׁרֶת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: זֶה תוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָה? "מִמַּתִּים יָדָה ה' מִמַּתִּים וְגו'!" אִמֵּר לָהֶם: "חֲלָקִים בַּחַיִּים". יֵצֵאתָ בַּת קוֹל וְאִמְרָה: "אֲשֶׁרִיד רַבִּי עֲקִיבָא שְׂאֵתָה מְזוּמָן לַחַיִּי הַעוֹלָם הַבָּא". ^(א)לֹא יָקַל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנִגֹד שֶׁעַר הַמִּזְרַח שֶׁהוּא מְכוּוֹן כְּנִגֹד בֵּית קִדְשֵׁי הַקְּדוֹשִׁים וְכו'. אִמֵּר רַב יְהוּדָה אִמֵּר רַב: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא מִן הַצּוֹפִים וְלִפְנִים, וּבְרוּאָה. אִיתֵמֵר נָמִי: אִמֵּר רַבִּי אָבָא בְּרִיָּה דְּרַבִּי חַיִּיא בַר אָבָא, הָכִי אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא מִן הַצּוֹפִים וְלִפְנִים, וּבְרוּאָה וּבְשְׂאִין גָּדַר. וּבִזְמַן שֶׁהַשְׂכִּינָה שׁוּרָה. תָּנוּ רַבָּנָן: הַנִּפְגָּה בִּיהוּדָה, לֹא יִפְגַּה מִזְרַח וּמַעַרְב, אֶלָּא צִפּוֹן וְזָרוּם. וּבְגָלִיל לֹא יִפְגַּה אֶלָּא מִזְרַח וּמַעַרְב. וְרַבִּי יוֹסִי מַתִּיר. שְׁהִיָּה רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לֹא אֲסִרוּ אֶלָּא בְּרוּאָה, וּבְמָקוֹם שְׂאִין שֶׁם גָּדַר, וּבִזְמַן שֶׁהַשְׂכִּינָה שׁוּרָה. וְחֻבְמִים אוֹסְרִים. חֻבְמִים הֵינּוּ תֵנָּא קַמֵּא! אִיבָא בִּינִייהוּ צִדִּדִין. ^(ב)תֵּנָּא אִידָה: הַנִּפְגָּה בִּיהוּדָה — לֹא יִפְגַּה מִזְרַח וּמַעַרְב אֶלָּא צִפּוֹן וְזָרוּם. וּבְגָלִיל, צִפּוֹן וְזָרוּם — אֲסוּר, מִזְרַח וּמַעַרְב — מוּתָר. וְרַבִּי יוֹסִי מַתִּיר. שְׁהִיָּה רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לֹא אֲסִרוּ אֶלָּא בְּרוּאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בִּזְמַן שְׂבִיַּת הַמִּקְדָּשׁ קָזִים — אֲסוּר, בִּזְמַן שְׂאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָזִים — מוּתָר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹסֵר כָּכֵל מָקוֹם. רַבִּי עֲקִיבָא הֵינּוּ תֵנָּא קַמֵּא! אִיבָא בִּינִייהוּ חוּץ לְאֶרֶץ. 'רַבָּה הוּוּ שְׁדִין לִיָּה לְבָנֵי מִזְרַח וּמַעַרְב. אִזֹּל אֲבִי שְׁדָנָהוּ צִפּוֹן וְזָרוּם, עַל רַבָּה תַרְצָנָהוּ. אִמֵּר: מֵאוּ הֵא דְקַמְצַעַר לִי? אֲנָא כְּרִבִּי עֲקִיבָא סְבִירָא לִי דְאִמֵּר: כָּכֵל מָקוֹם אֲסוּר.

תֵּנָּא,

מסורת הש"ס

א אוצר מדרשים חופת אליהו
חופת אליהו רבה רנו; אוצר מדרשים מדרשי רבי עקיבא
אלפא ביתא דרבי עקיבא
נוסחא א לד; אוצר מדרשים מדרשי רבי עקיבא
אלפא ביתא דרבי עקיבא
נוסחא א לט

ב אבות דרבי נתן

ג יומא
פב; סנהדרין
עד; פסחים
כה.

ד אוצר מדרשים
אגדת שמע ישראל
הקדמה א; אוצר מדרשים
עשרה תרוגי מלכות
הקדמה א; יומא
יט; אוצר מדרשים
עשרה תרוגי מלכות
עשרה תרוגי נוסחא ב י

ה משנה ברכות; לעיל
נד.

ו סוכה
מד; ספרא
אמור
פרק יא ד; מכילתא
דרבי שמעון
בן יוחאי; סוכה
מג; מנחות
סח; מועד
קטן
ט; חגיגה
יג; ספרא
קדושים
פרק ז ח; ראש השנה
יט; סוכה
מו; תענית
ד;

תורה אור השלם

מִי־עֲנִי וְאֲבִיוֹן אֲנִכִּי וְלִבִּי חֲלַל בְּקִרְבִּי [תהילים כב]

נֶאֱמַר-פָּשַׁע לְנִשְׁע בְּקִרְבִּי לִבִּי אִין-פָּחַד אֱלֹהִים לִנְגֹד עֵינָיו [תהילים לו, ב]

כִּי־יִשְׁמַד לִימִין אֲבִיוִן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטָי נִפְשׁוֹ [תהילים קט, לא]

וְאִשְׁתָּבֶּת אַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מֵאֲדָרְךָ [דברים ו, ה]

לֹאֲהַבָה אַת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּידָה וְאֶרֶךְ יָמָיךְ לְשִׁבֶּת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּנִי וְלִיִּצְחָק וְלִיעָקֹב וְלְי

מסורת הש"ס
א חגיגה ה: ב מסכת דרך ארץ רבה; אבות דרבי נתן ג משנה טהרות
תורה אור השלם

ויאמר והנה משינו בא ונח משעיר למו הופיע מהר פאנו ואתה מרבבת קדש מימינו (אשדות) [אש דת] למו [דברים לג, ב]

אחר רבי יהושע וכו' – וביהודה הנה: עד כאן –

אלו: דשח ושחך – עם אשתי שיחה בטלה של רצני תשמיש: ועשה צרכיו – ושמש מטותו: כגלא צריך תבשילא – בלזס רשב כמו שלא שמשת מטתך מעולם שאתה נוהג כלות ראש זה למאונתך: צריך – הוי"ו"ר בלע"ז: שְׁקֻרְבָּה לפה – רגילין להושיטה לפה: שְׁקוּשָׁר בַּה תפלגן – בזרוע שמאלו: טעמי תורה – נגניות טעמי מקרא של תורה גבאים וכתובים בין בנקוד שבספר בין בהנבֿהת קול ובגלגול געימות הנגינה של פֿשטא וזקנא ושופר מהפך מוליד וזו לפי טעם הנגינה ראינו בקוראים הבאים מארץ וישראל: מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקין – דמתוך צניעותו מתנהג בנחת ובשתקה ואין הנחשים מקניסים להתקנאות בו ואף המזיקין חסין עליו: חלומותיו מנשכין עליו – שאין המזיקין מבחילין אותו: קבלה – מסכת ומנהג שקבלנו מרבותינו בבית הכסא: קבלה ד'סורי שתיקוּתא – שלא יבעט ב'סורין הבאים עליו: מרבה ליה אמרא – מגלגל לו שם ומלמתו שהולך עמו תמיד: שעיר – שד של בית הכסא דומה לשעיר ועליהם נֶאֱמַר (ישעיהו י"ג:כ"א) ושעירים ורקדו סם: אמונא בלקנא – נותנת אגוז בספל של נחשת ומקרקשת בו מבית והוא נפנה כנגדה מבחוץ: בַּת דמלך – ונעשה ראש ושיבה צריך שמור טפי מפני המזיקים שמתקנאים השדים בתלמידי חכמים יותר משאר בני אדם: בנותא – חלון כנגד מקום שהוא נפנה סם אחורי הבית: אחורי הגדר נפנה מנח – ואין צריך להתרחק כלום: ובבקהע – צריך להתרחק כדי שלא ישמע חבירו עטושים של מטה אכל אין צריך להתרחק עד כדי שלא ירֻאנו: רב אשי אמר וכו' – לא נרסינן עד לקמן דמוקי לגאויסי בר נתן בדי: יוצאין מפתח בית הבד – משמרי טהרות של שָׁמֶן בית הבד אם הצרכו לפנות יוצאים מפתח בית הבד ונפנין לאחורי הגדר שלאפני הפתח ואין חוששין שמה בערך כך יבגס עם הארץ ויגע אלמא נפנין לאחורי הגדר מנח: בטהרות הקלו – שבביל שמירת טהרות הקלו בבית הכסא: במה ירחקו – שומרי טהרות: כדי שיהא רואהו – וכוון דאינו יכול להתרחק יותר על כרחך אם הצרך לפנות ויפנה תויבְּתֵא דאויסי דבְּעֵי שלא ירֻאנו: דאקילו בזה רבנן – שבביל שמירתן הקלו בבית הכסא: אכל לגיזה חזי לה – אכל הוא עצמו את חבירו יכול לראות ולא ירחיק: במקום שנפנה ביום – מתרחק מפני אדם בלילה בביום: ונהיג אדם עצמו – לפנותי שחרית – קדם היום: וערבית – משחשכה: כדי שלא יהא צריך להתרחק – אלמא אין מתרחקין בלילה: פנו לי דבתא – מפני אדם: בדרך שנפנה ביום – לענן פרוש טפח וטפחים גדאמרינן בפרקי קמאי (פ"ג ד' כג:) ומנשב גדאמרינן לעיל: לקרן זוית – אם יש קרן זוית סמוך צריך להסתלק שם בלילה בביום ולא יפנה בגלוי: משמש – בצרור או בקיסם לפתח נקבים גדאמרינן במסכת שבת (ד' פב.) לשון אחר משמש המושב שלא יהא מלכלך ולשון ראשון הגון דא"כ למה לי משום שפטים תפוח לי ביון שנשב בדר מלכלכים כגזיו ומה יועיל משמושו: לא לי לא לי – לא תוכלו לי: לא תחים ולא תחתים – הם שמות הבשפים העשויים ע"י תחתוניות: לא הגי ולא מהגי – לא בלן ולא מקצתן: לא חרשי דחרשא ולא חרשי דחרשתא – ולא מכשפות מכשף וזכר ולא מכשפות נקבשה נקבה לשון אחר לא הגי ולא מהגי לא יצלח ולא יועיל עוד מכשפות:

הרואה פרק תשיעי ברכות

כלומר כל זה העזת פניך בפני רבך שנסתכלת בכל

”תנא, אמר רבי עקיבא: פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא, ולמדתי ממנו שלשה דברים: למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב, ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל. אמר לו בן עזאי: עד כאן העזת פניה ברבה?! אמר לו תורה היא, וללמוד אני צריה. תנא, בן עזאי אומר: פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הכסא, ולמדתי ממנו שלשה דברים: למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב, ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל. אמר לו רבי יהודה: עד כאן העזת פניה ברבה?! אמר לו: תורה היא, וללמוד אני צריה.”^(א) רב כהנא על. גנא תותיה פורציה דרב. שמעיה דשח ושחך ועשה צרכיו. אמר ליה: דמי פומיה דאבא כדלא שריף תבשילא. אמר ליה: כהנא, הכא את? פוק, דלאו ארח ארעא. אמר ליה: תורה היא, וללמוד אני צריה. מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל? אמר רבא: מפני שהתורה ניתנה בימין, שנאמר: ”מימינו אש דת למו”. רבה בר בר חנה אמר: מפני שהיא קרובה לפה. ורבי שמעון בן לקיש אמר: מפני שקושר בה תפילין. רב נחמן בר יצחק אמר: מפני שמראה בה טעמי תורה.‏^(ב) כַּתְנָאִי. רבי אליעזר אומר: מפני שאוכל בה. רבי יהושע אומר: מפני שפותב בה. רבי עקיבא אומר: מפני שמראה בה טעמי תורה. אמר רבי תנחום בר חנילאי: כל הצנוע בבית הכסא נצול משלשה דברים — מן הנחשים, ומן העקרבים, ומן המזיקין. ויש אומרים אף חלומותיו מיושבים עליו. ההוא בית הכסא דהוה בטבריא, כי הוו עיילי ביה בי תרי — אפילו ביממא מתזקי. רבי אמי ורבי אסי הוו עיילי ביה חד וחד לחודיה — ולא מתזקי. אמרי להו רבנן: לא מסתפיתו? אמרי להו: אנו קבלה גמירינן, קבלה דבית הכסא — צניעותא ושתיקותא. קבלה ד'סורי — שתיקותא ומבצעי רחמי. אבני מרבנא ליה אמיא אמרא למיעל בהדיה לבית הכסא. ולרבי ליה גדיא! שעיר בשעיר מיחלף. רבא, מקמי דהוה רישא, מרקקשא ליה בת רב חסדא אמונא בלקנא. בַּת דמלח, עבדא ליה פותא, ומנחא ליה ידא ארישיה. ”אמר עולא: אחורי הגדר — נפנה מיד. ובבקהע, כל זמן שמתעטש ואין חבירו שומע. איסי בר נתן מתני הכי: אחורי הגדר, כל זמן שמתעטש ואין חבירו שומע, ובבקהע — כל זמן שאין חבירו רואהו.”^(א) מיתיבי: יוצאין מפתח בית הבד, ונפנין לאחורי הגדר, והן טהורין! בטהרות הקלו. ”תא שמע: כמה ירחקו ויהיו טהורין — כדי שיהא רואהו! שאני אוכלי טהרות, דאקילו בהו רבנן.” רב אשי אמר: מאי ”כל זמן שאין חבירו רואה” דקאמר איסי בר נתן — כל זמן שאין חבירו רואה את פרועו, אכל לדידיה חזי ליה. ההוא ספדנא דנחית קמיה דרב נחמן, אמר: ”האי צנוע באורחותיו הוה.” אמר ליה רב נחמן: את עיילת בהדיה לבית הכסא וידעת אי צנוע אי לא? דתנא: אין קורין ”צנוע” אלא למי שצנוע בבית הכסא. ורב נחמן מאי נפקא ליה מניה? משום דתנא: בשם שפרעין מן המתים כה נפרעין מן הספדנין, ומן העונין אחריהן. תנו רבנן: איזהו צנוע — זה הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום. ’איני?!” והאמר רב יהודה אמר רב: לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית, כדי שלא יהא צריה להתרחק! ותו, רבא ביממא הוה אזיל עד מיל, ובלילא אמר ליה לשמעיה: פנו לי דוכתא ברחובא דמתא. וכן אמר ליה רבי זירא לשמעיה: חזי מאן דאיכא אחורי בית חבריא, דבעינא למפגי! לא תימא במקום, אלא אימא: בדרך שנפנה ביום. רב אשי אמר: אפילו תימא במקום, לא נצרכה אלא לקרן זוית. גופא. אמר רב יהודה אמר רב: לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית, כדי שלא יהא צריה להתרחק. תנא גמי הכי, בן עזאי אומר: השכם וצא, הערב וצא, כדי שלא תתרחק. משמש ושב, ואל תשב ותמשמש, שכל היושב וממשמש — אפילו עושין כשפים באספמיא, באין עליו. ואי אנשי ויתיב ואחר כה משמש, מאי תקנתיה? — כי קאי, לימא הכי: ”לא לי לא לי, לא תחים ולא תחתים, לא הגי ולא מהגי, לא חרשי דחרשא ולא חרשי דחרשתא.”

תנא,

חרשי דחרשא ולא חרשי דחרשתא – ולא מכשפות מכשף וזכר ולא מכשפות נקבשה נקבה לשון אחר לא הגי ולא מהגי לא יצלח ולא יועיל עוד מכשפות:

סב.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פה' מהל' דעות הל' ו, טוש"ע או"ח סי' ג סעי' ב י:

ב מיי' פה' מהל' דעות הל' ו, טוש"ע או"ח סי' ג סעי' ח:

ג מיי' פוי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ב:

ד מיי' פוי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ב:

ה מיי' פה' מהל' דעות הל' ו, טוש"ע או"ח סי' ג סעי' ח:

ו טוש"ע יו"ד סי' שמד סעי' א:

ז מיי' פה' מהל' דעות הל' ו, טוש"ע או"ח סי' ג סעי' יב:

סב:

	עין משפט
	גר מצוה

א מוי' פו"א מהל' תפילה וברכת

כהנים הל' י, סמג עשין יט,

טוש"ע או"ח סי' קנא טע"ה:

ב מוי' פו"א מהל' תפילה וברכת

כהנים הל' י, סמג עשין יט,

טוש"ע או"ח סי' קנא טע"ה:

ג מוי' פז' מהל' בית הבחירה הל'

ז, סמג עשין קסד:

ד מוי' פז' מהל' בית הבחירה הל'

ב:

הרואה פרק תשיעי ברכות

על כל מושב שב חוץ מן הקורה – שמא תפול: פאסטמא לפרזלא – אצי"ר בלע"ז שמועיל לפרזל כך מועיל לגוף וציאה להפנות: אדכפנת אכל – שאס תשאה תעבר ממך תנחת המאכל ואין המאכל מוועיל: עד דמתחא חדרך שפך – קדם שתצטנן משל הוא זה בשאטה ציד לנהבך שפוך ואל תשאה אותם: קרנא קריא ברומי – אס תשמע קול קרן ברומי הוא סימן למבקשי תאנים לקנות ולהוליד.

תנאי, בן עזאי אומר: על כל משכב שכב, חוץ מן הקרקע. על כל מושב שב, חוץ מן הקורה. אמר שמואל: שינה בעמוד השחר פאסטמא לפרזלא. יציאה בעמוד השחר פאסטמא לפרזלא. בר קפרא הוה מזבן מילי בדיגרי: עד דכפנת – אכול. עד דצחית – שתי, עד דרתחא מדרה – שפוח. קרנא קריא ברומי, בר מזבין תאני, תאני דאבוה זבין. אמר להו אבין לרבנן: כי עייליתו בשבילי דמחוזא למיפק ביה בחקלא, לא תחזו לא להה גיסא ולא להה גיסא, דלמא יתבי נשי, ולאו אורח ארעא לאסתכולי בהו.^(ט) רב ספרא על לבית הכסא. אתא רבי אבא, נחר ליה אבבא. אמר ליה: ליעול מר. בתר דנפק אמר ליה: עד השתא לא עיילת לשעיר, וגמרת לה מילי דשעיר! לאו הכי תנן: מדורה היתה שם ובית הכסא של כבוד. וזה היה כבודו: מצאו נעול – בידוע שיש שם אדם, מצאו פתוח – בידוע שאין שם אדם. אלמא לאו אורח ארעא הוא! ^(א)והוא סבר מסוכן הוא. דתנאי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עמוד החוור מביא את האדם לידי הדרוקן. סילון החוור מביא את האדם לידי גרקון. רבי אלעזר על לבית הכסא. אתא ההוא רומאה דחקה. קם רבי אלעזר ונפק. אתא דרקונא שמטיה לכרכשיה. קרי עליה רבי אלעזר: וואתו אדם תחתיה", אל תקרי "אדם" אלא "אדום". "ואמר להרגה ותחס עליה". "ואמר", "ואמרת"י מיבעי ליה! "ותחס", "וחסתי" מיבעי ליה! אמר רבי אלעזר: אמר לו דוד לשאול: מן התורה בן הריגה אתה, שהרי רודף אתה, והתורה אמרה: בא להרגה – השכם להרגו, אלא צניעות שהיתה בה, היא חסה עליה.^(ב)ומאי היא? – דכתיב: "ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסה את רגליו". תנא: גדר לפנים מן גדר, ומערה לפנים ממערה להסה. אמר רבי אלעזר: מלמד שסיפק עצמו כסופה. "ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט", אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל המבזה את הבגדים, סוף אינו נהנה מהם, שנאמר: "והמלה דוד וזן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו".^(ג)"אם ה' הסיתה בי ירח מנחה", אמר רבי אלעזר: אמר ליה הקדוש ברוה הוא לדוד: "מסית קרית לי? הרי אני מכשילה בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו. דכתיב: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו וגו'". מיד, "ויעמד שטן על ישראל", וכתיב: "ויסת את דוד בהם לאמר לה מנה את ישראל". וכיון דמניניהו לא שקל מינניהו כופר. דכתיב: "וימת ה' דבר בישראל מהבקר ועד צת מועד". מאי "צת מועד"? אמר שמואל סבא חתניה דרבי חנינא משמיה דרבי חנינא: משעת שחישת התמיד עד שעת זריקתו. רבי יוחנן אמר: עד חצות ממשי. "ויאמר למלאה המשחית בעם רב". אמר רבי אלעזר: אמר ליה הקדוש ברוה הוא למלאה: טול לי רב שבהם, שיש בו ליפרע מהם כמה חובות. באותה שעה מת אבישי בן צרויה, ששקול ברוכה של סנהדרין. "ובהשחית ראה ה' וינחם", מאי ראה? אמר רב: ראה יעקב אבינו, דכתיב: "ויאמר יעקב כאשר ראם". ושמואל אמר: אפרו של יצחק ראה, שנאמר: "אלהים יראה לו השח". רבי יצחק נפחא אמר: כסף כפורים ראה, שנאמר: "ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל וגו'". רבי יוחנן אמר: בית המקדש ראה, דכתיב: "בהר ה' יראה".^(ד)פלגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני. חד אמר כסף הכפורים ראה, וחד אמר בית המקדש ראה. ומסתברא כמא דאמר בית המקדש ראה, שנאמר: "אשר לאמר היום בהר ה' יראה".^(ה)לא יכנס אדם להר הבית במקלו וכו'. מאי "קפנדריא"? אמר רבא: קפנדריא כשמה. ורב חנא בר אדא משמיה דרב סמא בריה דרב מרי אמר: כמאן דאמר אינש: "אדמקריפנא אדרי, איעול בהא". אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: הנכנס לבית הכנסת על מנת שלא לעשותו קפנדריא – מותר לעשותו קפנדריא. רבי אבהו אמר: אם היה שבייל מעיקרו – מותר. אמר רבי חלפו אמר רב הונא: הנכנס לבית הכנסת להתפלל, מותר לעשותו קפנדריא. שנאמר: "ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו'". ורקיקה מקל וחומר. אמר רב ביבי אמר רבי יהושע בן לוי: כל הרזק בחר הבית בזמן הזה, כאילו רוקק בבת עינו, שנאמר: "והיו עיני ולבי שם כל הימים". אמר רבא: רקיקה בבית הכנסת – שריא, מידי דהוה אמנעל. מה מנעל בחר הבית אסור, בבית הכנסת מותר. אף רקיקה, בחר הבית הוא דאסור, בבית הכנסת שרי. אמר ליה רב פפא לרבא, ואמרי לה רבינא לרבא, ואמרי לה רב אדא בר מתנא לרבא: אדיליף ממנעל, גילף מקפנדריא! אמר ליה: תנא גליף ממנעל, ואת אמרת מקפנדריא? מאי היא? – דתנאי לא יכנס אדם להר הבית לא במקלו שבידו, ולא במנעלו שברגלו, ולא במעות הצוררים לו בסדינו, ובפוגדתו מופשלת לאחוריו, ולא יעשנה קפנדריא. ורקיקה מקל וחומר ממנעל: ומה מנעל, שאין בו דרה בזיון, אמרה תורה: "של נעליה מעל רגליה". רקיקה, שהיא דרה בזיון – לא כל שכן?^(ו)רבי יוסי בר יהודה אומר: אינו צריה: הרי הוא אומר: "כי אין לבוא אל שער המלה בלבוש שק". והלא דברים קל וחומר: ומה שק, שאינו מאוס, לפני בשר ודם – כה. רקיקה, שהיא מאוסה, לפני מלה מלכי המלכים – לא כל שכן?! אמר ליה: אגא הכי קאמינא: נימא קא לחומרא וקא לחומרא,

ואימא:

מסורת הש"ס

א תמיד כז; ‏ תמיד כו; ‏ משנה תמיד
ב לעיל כה; ‏ בכורות מד;
ג במדבר רבה
ד יומא כב; ‏ סוטה לה.
ה שמות רבה
ו מגילה כט.
ז תוספתא ברכות

גליון הש"ס

^{נגז' אל תקרי אדם. ע"י יבמות ס"א ע"א תוס' ד"ה ואין:}

תורה אור השלם

[ישעיהו מג, ד]

[שמואל א כד, יא]

[שמואל א כד, י]

[שמואל א כד, ג]

[מלכים א א, א]

[שמואל א כד, ה]

[שמואל א כד, ד]

[שמואל א כו, יט]

[שמות ל, יב]

[דברי הימים א כא, א]

[שמואל א כד, א]

[שמואל ב כד, ט]

[שמואל א כד, יז]

[דברי הימים א כא, טו]

[בראשית לב, ג]

[בראשית כב, ח]

[שמות ל, יז]

[בראשית כב, יד]

[שמות א, א]

[יחזקאל מו, ט]

[מלכים א ט, ג]

[שמות ג, ה]

[אסתר ד, ב]

מסורת הש"ס
א תוספתא ברכות; תענית טז;; סוטה מ; תוספתא תענית; במדבר רבה ב משנה ברכות ג לעיל ס.
ד אוצר מדרשים מדרש לעולם; קידושין פב.
ה סנהדרין ק; אוצר מדרשים מדרש לעולם
ו סוטה ב.
ז במדבר רבה

תורה אור השלם
[נחמיה ט, ה] [שופטים ו, יב] [משלי כג, כב] [תהילים קיט, קכו] [משלי יא, כד] [משלי ג, ו] [משלי יח, כד] [במדבר ה] [במדבר ו] [במדבר י, י] [במדבר ה, טו] [במדבר יב, יב] [איוב כב, כה] [משלי כד, י]

וְאִימָא הִר הַבֵּית דָּאסֹר בַּמַּנְעַל – וְלִפְנֵי רִיקָה מַנֵּה לֹאסֹרָא בְּקַל וְחֹמֶר חָבַל בֵּית הַכְּנֶסֶת דְּשָׂרֵי בַּמַּנְעַל לֹא נִילָף רִיקָהּ לְהַתִּירָה דְּרִיקָהּ מֵאִיסָא אֶלָּא וְלִפְנֵי מַקְפָּנְדְּרִיא לֹאסֹרָא: וְיִבְרְכוּ שֵׁם בְּרוּךְ – בַּשְּׂכַמְלִיו עֹנִים וְהַמְבָּרַךְ אוֹמֵר בְּרוּךְ ה' חֲלָסֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם מִפְּרָשׁ בַּתּוֹסַפְתָּא שְׁתָּקִינוּ מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם לְהוֹדִיעַ שְׁאִין הַעוֹה"ז לִכְנֵי הַעוֹה"ב כְּלוֹם אֶלָּא בְּכַרְחָדוֹר לִכְנֵי הָטוֹרָקְלִין כְּלוֹמֵר הִנֵּהינּוּ בְּרַכּוּתֵינוּ בַּעוֹה"ז כְּדִי לְהִיֵּת רְגִילוּס לַעוֹה"ב שְׂכַלּוֹ אֶרֶךְ: עַל כֵּל הַבְּרָכוֹת – בַּסּוּף בְּרָכָה חֲתֻרְנוּה: תַּהֲלֵה אַחַת – שְׂנַעְנוּ פַּעַם אַחַת בַּשְּׂכַמְלִיו: וְכִי תִימָא בַּעַז מַדְעַתָּה עֶבֶד – וְלֹא גְמָרִינָן מַנֵּה: תָּא שְׁמַע – גְּמָרִינָן מִמַּלְאָךְ שְׁאֵמֵר לְגַדְעוּ: וְכִי תִימָא מַלְאָךְ הוּא דְקֶאָמֵר לֵה לְגַדְעוּ – כְּלוֹמֵר לֹא שְׂאֵל בַּשְּׁלִימוֹ וְלֹא בְּרַכוּ אֶלָּא בַּשְּׁלִיחוּת קֶאָמֵר מֵאֵת הַמָּקוֹם לְבַשְׂרוּ שְׁהַכְנִיעַ עִמּוֹ וְלֹא גְמָרִינָן מַנֵּה: תָּא שְׁמַע אַל תִּבּוֹז כִּי זִקְנָה אִמָּךְ – אַל תִּבּוֹז אֵת בַּעַז לֹאמֵר מַדְעַתּוֹ עָשָׂה אֶלָּא לְמוֹד מוֹזְקֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יֵשׁ לוֹ עַל מִי שְׂקִימָן. שְׁנֶאֱמֵר עַת לַעֲשׂוֹת לֵה: מְסִיפָה לְרִישָׁה כּו' – אִם בִּאת לְרַשׁוֹ לְמַקְרָא זֶה יֵשׁ לָךְ לְרַשׁוֹ וְיִפֵּה בִין בְּתִיבְתּוֹ בִין בְּהַפּוּךְ: מְרִישָׁה לְסִיפָה עַת לַעֲשׂוֹת לֵה' מִשּׁוֹם הַפְּרו – עֲתִים הֵס לֵה' לַעֲשׂוֹת מַשְׁפָּט פְּרָעִינִית בְּעוֹבְרֵי רַעְיוֹ מִשּׁוֹם דְּהַפְּרו תוֹרַתָךְ: מְסִיפָה לְרִישָׁה – הַפְּרו תוֹרַתּוֹ עוֹשִׂי רַעְיוֹ כְּגוֹן אֲלִיָּהוּ בְּהֵר הַבְּרַמֵּל (מֵלְכִיס א י"ח:ז') שְׁהַקְרִיב בְּבִמָּה בַּשַּׁעַת אֶסּוֹר הַבְּמוֹת מִשּׁוֹם זַעַת לַעֲשׂוֹת סִגְנ וְגַדַּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁמִי שֶׁל הַקּוֹלֵם בְּרוּךְ הוּא: בַּשַּׁעַת הַמַּכְנִיסִים – שְׁאִין חֲכָמֵי הַדּוֹר מְרַבִּיעִים תוֹרָה לַתְּלַמִּידִים: פֶּזֶר – אֵתָּה לַשְּׁנוֹת לַתְּלַמִּידִים: בַּשַּׁעַת הַמַּפְזִירִים – שְׁהַגְדוּלִים שְׁבַדוֹר מְרַבִּיעִים תוֹרָה: כְּנֶס – אֵתָּה וְלֹא תַטּוֹל שְׂרָרָה עָלֶיהֶם דְּאֵף זֶז לְכַבֹּד שְׁמִים הִיא לְאַחַז בַּמַּדַּת הָעֲנָה וּכְתִיב עַת לַעֲשׂוֹת לֵה' הַפְּרו תוֹרַתָךְ: וְאִם רֵאִית דוֹר שְׁאִין הַתּוֹרָה חֲבִיבָה עָלָיו כְּנֶס – וְאִל תַּטּוֹל דְּכַרִּי תוֹרָה לְבִזּיוֹ: הַפְּרו תוֹרַתָךְ – מַלְפָּזָרָה בַּשַּׁעַת שְׁהַכְנִים לְשֵׁם שְׁמִים: הַכִּי גְרַסְיִנָן זֵלַת קִבֹּן קֹנֵה מַנֵּה – אִם רֵאִית פְּרַקְמָטִיא בַּזוּל קִבּוֹן וְקֹנֵה מַנֵּה וְאֶסּוֹף שְׁסוּפָה לְהַתְקַנֵּר: פְּשִׁיטָא – הֹא דְחַבְבִּי לְמָה לִי פְשִׁיטָא שְׂאֵל יוֹרָה אֲדָם הֲלָכָה בַּעֲנֵי רַבּוֹ לְמָה לִיָּה לְחַבְבִּי לְמַשְׁמַע מַכְלָלָא: בַּשַּׁשְׁנִיָּה שְׁוִין – אִם בִּאת בַּמָּקוֹם תַּלְמִיד חֲכָם וְאִתָּךְ גְּדוֹל מִמֶּנּוּ אַל תַּטּוֹל עֲטָרָה לְרַשׁ בַּמָּקוֹמוֹ: כָּכַל דְּרַכִּיָּן – חֲפַלּוּ לַעֲבֹר עֲבָרָה: דְּעַהו – תַּן לֵב אִם צָרָךְ מַנֵּה הוּא כְּגוֹן אֲלִיָּהוּ בְּהֵר הַבְּרַמֵּל עֶבֶדוֹ עָלֶיה: מַחְטָא דְתַלְמִיּוּתָא – בְּרוּשׁ"ד שְׁלַנְכוּיִי"ש שְׁהַתְּפִירו' עֲשׂוּיִת שׁוֹרִית שׁוֹרִית כְּתַלְמִי מַשְׁנֵה: לְהַתְרוּשַׁע – לְהַתְרוּצָן: אִפּוֹטְרוּפּוֹם – מַכְנִים וּמוֹצִיא נִכְסָיו: כֵּל שֵׁשׁ לוֹ תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת וְאִינוּ נוֹתָנָן לַכֹּהֵן סוּף שְׁנַצְרָךְ לוֹ עַל יְדִי אֲשֶׁתּוֹ – שְׁנַעֲשִׂית סוּטָה: ה"ג וְאִישׁ אֵת הַקָּשִׁיו לוֹ יִהְיוּ וְסָמִיךְ לֵה אִישׁ אִישׁ כִּי תַשְׁטָה אֲשֶׁתּוֹ וּכְתִיב וְהִבִּיא הָאִישׁ אֵת אֲשֶׁתּוֹ: אִישׁ אֵת הַקָּשִׁיו לוֹ יִהְיוּ – שְׁמַעֲבַב קֶקְשִׁיו אֶצְלוֹ וְאִינוּ נוֹתָנָן לַכֹּהֵנים וְלָלוּיס: סוּף שְׁנַצְרָךְ לֵהן – שְׁנַעֲשֶׂה עָנִי וְנָצְרִי, לְכָךְ לִטּוֹל מַעֲשֵׂר עָנִי: לוֹ יִהְיוּ – לַעֲצֵמוּ יַעֲטֻרְכוּ: הַמַּשְׁתַּף שֵׁם שְׁמִים בַּצַּעֲרוֹ – בַּמְבָּרַךְ עַל הַרְבֵּעַ זֶיִן הָאֵמֶת אִי נִמִּי שְׁמַבְהַשׁ רַחֲמִים מַלְפָּטֵינוּ: בְּצִרְיָן – בְּצִרְתָּךְ: תוֹעֲפּוּת – לָשׁוֹן כְּפִילָה כְּדַמְתַּרְגִּמִּינָן וּכְפִלָּת וְתַעִיף (שְׁמוֹת כו): הַתְּרַפִּית – מַדְכַּרִּי תוֹרָה בְּיוֹם צָרָה צַר כַּחֲכָה: וְאִפַּלּו מַנֵּה אַחַת – אִם יַתְּרַפֵּה מַמַּנֵּה כַּשְׂבָּאָה לְיוֹד וְלֹא חֵס לְהַתְעַסֵּק בָּה צַר כַּחוֹ: הַתְּרַפִּית מַכַּל מָקוֹם – אֵף בַּמַּנֵּה אַחַת מַשְׁמַע: מַעֲבַר שָׁנִים וְכו' – וַתָּגֶן אִין מַעֲבְרִין אֵת הָשָׁנִים אֶלָּא בִּיהוּזָה דְּכְתִיב לְשַׁכְנוֹ תַדְרַשׁוּ כֹל דְּרִישׁוֹת שְׁאֵתָּה דוֹרָשׁ לֹא יְהוּ אֶלָּא בַּשְּׂכַנּוֹ שֶׁל מָקוֹם בַּפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף יא:): שְׂגָרו אַחֲרָיו – לַמַּחוּת בִּידּוֹ: כָּבֵר בְּגִית – שְׁהַגְזֵלַת שְׁמָנו לִימֵר גְּדוּלֵי הַדּוֹר הֵם: וְהָלֹא עֲקִיבָא בְּן יוֹסֵף עָשָׂה כֵּן – דָּתָנָן בִּידְבִּמּוֹת א"ר עֲקִיבָא בְּשִׁנְדְּרַתִּי לְהִסְרַקְעָא לַעֲבַר שָׁנִים בְּפִרְק בְּתַרְא הָאֵשֶׁה שְׁהֵלךְ בַּעֲלָה וְנִצְרַתָּה (דף קכב:).

הרואה פרק תשיעי ברכות

וְאִימָא: הִר הַבֵּית דָּאסֹר בַּמַּנְעַל – לִילְפָּה מִמַּנְעַל. אַכְּל בֵּית הַכְּנֶסֶת דְּשָׂרֵי בַּמַּנְעַל, אַדְיָלִיף מִמַּנְעַל וְלִהִיתָר, גִּילָף מַקְפָּנְדְּרִיא וְלֹאסֹר! אֶלָּא אָמֵר רַבָּא: כִּי בֵיתוֹ – מָה בֵיתוֹ, אַקְפָּנְדְּרִיא קַפִּיד אֵינֵשׁ, אַרְקִיקָה וּמַנְעַל לֹא קַפִּיד אֵינֵשׁ, אֵף בֵּית הַכְּנֶסֶת, קַפָּנְדְּרִיא הוּא דְּאָסִיר, רִיקָיקָה וּמַנְעַל – שָׂרִי. כֹּל חוֹתָמֵי בְּרָכוֹת שְׂבַמְקַדֵּשׁ וְכו'. ^[כ]כֹּל כֹּךְ לָמָּה – לְפִי שְׁאִין עוֹנִין "אָמוֹן" בַּמַּקְדֵּשׁ. וּמַנִּין שְׁאִין עוֹנִין אָמֵן בַּמַּקְדֵּשׁ? – שְׁנֶאֱמַר: "קוֹמוּ בְּרַכוּ אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם". וְאוֹמַר: "וְיִבְרְכוּ אֵת שֵׁם כְּבֹדְךָ וּמְרוֹמֶם עַל כֹּל בְּרָכָה וְתַהֲלָה". כֹּכֹל כֹּל הַבְּרָכוֹת כּוּלָן תַּהֲא לְהֵן תַּהֲלָה אַחַת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמְרוֹמֶם עַל כֹּל בְּרָכָה וְתַהֲלָה", עַל כֹּל בְּרָכָה וּבְרָכָה – תַּן לוֹ תַּהֲלָה. הַתְּקִינוּ שְׁיֵהָא אָדָם שׁוֹאֵל בַּשְּׁלוֹם חֲבֵרוֹ וְכו'. מַאי "וְאוֹמַר"? ^[א]וְכִי תִימָא בַּעַז מַדְעַתִּיה דְּנַפְשִׁיהָ קֶאָמֵר – תָּא שְׁמַע "ה' עָמָה גְבוּר הָחִיל". וְכִי תִימָא מַלְאָךְ הוּא דְקֶאָמֵר לִיָּה לְגַדְעוּן – תָּא שְׁמַע "אַל תִּבּוֹז כִּי זִקְנָה אִמָּךְ". ^[א]וְאוֹמַר: "עַת לַעֲשׂוֹת לֵה' הַפְּרו תוֹרַתְךָ". אָמֵר רַבָּא: הֹאִי קָרָא, מְרִישִׁיה לְסִיפִיה מְדָרִישׁ, מְסִיפִיה לְרִישִׁיה מְדָרִישׁ. מְרִישִׁיה לְסִיפִיה מְדָרִישׁ – "עַת לַעֲשׂוֹת לֵה'", מַאי טַעַם? – מִשּׁוֹם "הַפְּרו תוֹרַתְךָ". מְסִיפִיה לְרִישִׁיה מְדָרִישׁ: "הַפְּרו תוֹרַתְךָ" מַאי טַעַמָא? – מִשּׁוֹם "עַת לַעֲשׂוֹת לֵה'". תַּנְיָא, הֵלֵל תִּזְקֵן אוֹמַר: בַּשַּׁעַת הַמַּכְנִיסִין – פֶּזֶר, בַּשַּׁעַת הַמַּפְזִירִים – כְּנֶס. וְאִם רֵאִית דוֹר שְׁהַתוֹרָה חֲבִיבָה עָלָיו – פֶּזֶר, שְׁנֶאֱמַר: "יֵשׁ מַפְזֵר וּגּוֹסֵף עוֹד". וְאִם רֵאִית דוֹר שְׁאִין הַתוֹרָה חֲבִיבָה עָלָיו – כְּנֶס, שְׁנֶאֱמַר: "עַת לַעֲשׂוֹת לֵה' הַפְּרו תוֹרַתְךָ". דָּרַשׁ בַּר קַפְרָא: זֵלַת – קְבוּץ קֹנֵה מִינָּה, בְּאַתֵּר דְּלִית גָּבֵר – תַּמָּן הָיוּ גָּבֵר. אָמֵר אַבְיִי: שְׁמַע מִינָּה, בְּאַתֵּר דָּאִית גָּבֵר – תַּמָּן לֹא תַהְיוּ גָּבֵר. פְּשִׁיטָא! לֹא נַצְרַכָּה אֶלָּא בְּשִׁשְׁנֵיהֶם שְׁוִין. דָּרַשׁ בַּר קַפְרָא: אִיזוּהִי פֶרֶשָׁה קִטְנָה שְׂכַל גּוֹפִי תוֹרָה תַּלּוּיִין בָּה – "כָּכַל דְּרַכִּיָּה דְּעַהו וְהוּא יִישַׁר אֶרְחֻתֶּיה". אָמֵר רַבָּא: אִפִּילוֹ לְדַבֵּר עֲבִירָה. ^[כ]דָּרַשׁ בַּר קַפְרָא: לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם אֵת כְּנוֹ אוֹמְנוֹת גְּמִיָּה וְקִלָּה. מָה הִיא? אָמֵר רַב חֲסֵדָא: מַחְטָא דְתַלְמִיּוּתָא. ^[ח]תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמַר: לְעוֹלָם אַל יִרְכָּה אָדָם רַעִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שְׁנֶאֱמַר: "אִישׁ רַעִים לְהַתְרוּשַׁע". תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמַר: אַל יִמְנָה אָדָם אַפְטְרוּפּוֹס בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שְׂאֵלְמָלִי לֹא מִינָּה פּוֹטִיפֵר אֵת יוֹסֵף אַפְטְרוּפּוֹס בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – לֹא כֹא לְאוֹתוֹ דְּכַר. ^[ח]תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמַר: לָמָּה נִסְמַכָּה פֶּרֶשַׁת נֹזֵיר לְפֶרֶשַׁת סוּטָה – לוֹמֵר לֵךְ שְׂכַל הַרּוּאָה סוּטָה בְּקַלְקוּלָּה יִצִּיר עַצְמוֹ מִן הֵייוֹ. ^[ח]אָמֵר חֲזַקִּיָּה בְּרִיה דְּרַבִּי פֶרַנְגָּה אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִסְמַכָּה פֶּרֶשַׁת סוּטָה לְפֶרֶשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת – לוֹמֵר לֵךְ: כֹּל שְׂיֵשׁ לוֹ תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת וְאִינוּ נוֹתָנָן לַכֹּהֵן, סוּף נַצְרָה לַכֹּהֵן עַל יְדִי אֲשֶׁתּוֹ, שְׁנֶאֱמַר: "וְאִישׁ אֵת הָאִישׁ לוֹ יִהְיוּ", וְסָמִיךְ לִיָּה "אִישׁ אִישׁ כִּי תַשְׁטָה אֲשֶׁתּוֹ", וּכְתִיב "וְהִבִּיא הָאִישׁ אֵת אֲשֶׁתּוֹ" וְגו'. וְלֹא עוֹד אֶלָּא סוּף שְׁנַצְרָךְ לְהֵן, שְׁנֶאֱמַר: "וְאִישׁ אֵת הַקָּשִׁיו לוֹ יִהְיוּ". אָמֵר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: וְאִם נִתָּנָן, סוּף מַתַּעֲשֵׂר, שְׁנֶאֱמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ הִנֵּה", "לוֹ הִנֵּה" – מִמֶּזֶן הַרְבֵּה. אָמֵר רַב הוֹנָא בַּר בְּרַכְיָה מִשּׁוֹם רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפְּרִי: כֹּל הַמַּשְׁתַּף שֵׁם שְׁמִים בַּצַּעֲרוֹ – כּוּפְלִין לוֹ פְּרַנְסָתוֹ. שְׁנֶאֱמַר: "וְהִיָּה שְׂדֵי בְּצִרְיָה וְכֶסֶף תוֹעֲפּוֹת לָהּ". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר: פְּרַנְסָתוֹ מְעוֹפְפַת לוֹ כַּצִּפּוֹר, שְׁנֶאֱמַר: "וְכֶסֶף תוֹעֲפּוֹת לָהּ". אָמֵר רַבִּי טַבִּי אָמֵר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: כֹּל הַמְּרַפֵּה עַצְמוֹ מַדְכַּרִּי תוֹרָה, אִין בּוֹ כַּח לַעֲמוֹד בְּיוֹם צָרָה, שְׁנֶאֱמַר: "הַתְּרַפִּיתִּי בְּיוֹם צָרָה צַר כַּחֲכָה". אָמֵר רַב אָמִי בַר מַתְנָה אָמֵר שְׁמוּאֵל: וְאִפִּילוֹ מַצָּוָה אַחַת, שְׁנֶאֱמַר "הַתְּרַפִּיתִּי" – מַכַּל מָקוֹם. אָמֵר רַב סְפָרָא: רַבִּי אַבְהוֹ הֵינָה מַשְׁתַּעִי: כְּשִׁירַד חֲנִינָא בְּן אַחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְגוּלָּה, הִנֵּה מַעֲבַר שָׁנִים וּקוֹבַע חֲדָשִׁים כַּחוּצָה לְאֶרֶץ. שְׁגָרו אַחֲרָיו שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, רַבִּי יוֹסִי בְּן כִּיפָר, וּבֶן כְּנוֹ שֶׁל זִכְרִיָּה בְּן קְבוּטָל. בִּינּוּ שְׂרָאָה אוֹתָם, אָמֵר לָהֶם: לָמָּה בָּאתֶם? אָמְרוּ לוֹ: לְלַמֹּד תוֹרָה כְּאֵנוּ. הַכְרִיז עָלֵיהֶם: אֲנָשִׁים הֵלְלוּ גְדוּלַּי הַדּוֹר הֵם וְאִבּוֹתֵיהֶם שְׁמִשוּ בְּבֵית הַמַּקְדֵּשׁ. כְּאוֹתָהּ שְׁשִׁינִינוּ: זִכְרִיָּה בְּן קְבוּטָל אוֹמַר: הַרְבֵּה פְּעָמִים קָרִיתִי לְפָנָיו, בְּסִפָּר דְּנִיָּאל. הַתַּחֲתִיל הוּא מְטַמֵּא וְהֵם מְטַהְרִים, הוּא אוֹסֵר וְהֵם מְתִירִים. הַכְרִיז עָלֵיהֶם: אֲנָשִׁים הֵלְלוּ שֶׁל שְׁוֹא הֵם, שֶׁל תַּהוּ הֵם. אָמְרוּ לוֹ: כָּכֵר בְּגִית וְאִי אֵתָּה יְכוּל לְסַתּוֹר, כָּכֵר גְּדֻרָתְ וְאִי אֵתָּה יְכוּל לְפְרוֹץ. אָמֵר לָהֶם: מַפְגִּי מָה אָנִי מְטַמֵּא וְאֵתָם מְטַהְרִים, אָנִי אוֹסֵר וְאֵתָם מְתִירִים? אָמְרוּ לוֹ: מַפְגִּי שְׂאֵתָּה מַעֲבַר שָׁנִים וּקוֹבַע חֲדָשִׁים כַּחוּץ לְאֶרֶץ. אָמֵר לָהֶם: וְהֵלֹא עֲקִיבָא בְּן יוֹסֵף, הִנֵּה מַעֲבַר שָׁנִים וּקוֹבַע חֲדָשִׁים כַּחוּץ לְאֶרֶץ! אָמְרוּ לוֹ: הִנֵּחַ רַבִּי עֲקִיבָא, שְׂלֹא הִנִּיחַ כְּמוֹתוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמֵר לָהֶם: אֵף אָנִי לֹא הִנַּחְתִּי כְּמוֹתִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ לוֹ: גְּדִיִּים שְׁהַנַּחְתָּ נַעֲשׂוּ תִישִׁים בַּעֲלֵי קַרְנִים, וְהֵם שְׁגָרוּנוּ אֶצְלָה, וְכֵן אָמְרוּ לָנוּ: לְכוּ וְאָמְרוּ לוֹ בְּשִׁמְנוּ: אִם שׁוֹמֵעַ – מוֹטָב, וְאִם לֹא – יִהְיֵה בְּגָדוֹי.

וְאָמְרוּ

סג.

עֵין מִשְׁפָּט בַּר מַצּוּה

א מוּי' פו"א מהל' תפילה וברכת כהנים הל' ח, סמג עשין יט, טוש"ע או"ח סי' קנא
סעי' ה: ב מוּי' פו"א מהל' תפילה וברכת כהנים הל' י, טוש"ע או"ח סי' צ סעי' יג:

ג מוּי' פד' מהל' תעניות הל' טו:

ד מוּי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' טו, סמג לאוין קכו, טוש"ע אה"ע סי' כב
סעי' טז:

סג:

 עין משפט גור מצורה
--

א טושי"ע יו"ד סי' רמב סעי' לא:

ב מי"י פג' מהל' תלמוד תורה הל' יב, סמג עשין יב, טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' בא:

הרואה פרק תשיעי ברכות

וְאִמְרוּ לְאַחֵינוּ שֶׁבְּגוּלָהּ – שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ לָנוּ: וְעַלּוּ לָהֶר – לֹאֲחֵד הָדָרִים לְהַעֲבֹד בַּחֲקוֹת הָעַמִּים לְבִנְיַת בְּמוֹת: אַחֲזֶה יִבְנֶה מִזְבֵּחַ – אֲדָם גְּדוֹל הִיָּה וְרֹאשׁ לְבְנֵי הַגּוֹלָה: חֲנֻנִיָּה – הוּא חֲנֻנִיָּה אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וַיִּגַּן בְּכַנּוֹר – לְבְנֵי הַבָּמָה לְפִי שְׁחַנְנִיָּה לְוִי הִיָּה בְּתַתָּן בְּמִסְכַּת עֲרֻכִין (ד' יא:): מַעֲשֵׂה כָרֶב יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנֻנִיָּה שֶׁהָלַךְ לְסִיעַ אֶת רֵב יִחְזִק בֶּן גְּדַלְגָּד בְּהַגַּפַת דָּלִתוֹת אֲמֹר לִי חֲזוּ בְךָ שְׂאֵתָה מִן הַמְּשׁוֹרְרִים

וְאִמְרוּ לְאַחֵינוּ שֶׁבְּגוּלָהּ: אִם שׁוֹמְעִין – מוֹטָב, וְאִם לֹאוּ, יַעֲלוּ לָהֶר, אַחֲזֶה יִבְנֶה מִזְבֵּחַ, חֲנֻנִיָּה יִגַּן בְּכַנּוֹר, וַיִּכְפְּרוּ כּוֹלָם, וַיֵּאמְרוּ אִין לָהֶם חֵלֶק בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל. מִיָּד גָּעוּ כָּל הָעָם בְּבִכְיָה וְאָמְרוּ: חֹס וְשָׁלוֹם, יֵשׁ לָנוּ חֵלֶק בְּאַלְהֵי יִשְׂרָאֵל. וְכַל כֵּךָ לָמָּה? מִשׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדִבֶּר ה' מִירוּשָׁלָיִם".^[כז] בְּשִׁלְמָא הוּא מְטַהֵר, וְהֵם מְטַמְּאִין – לְחוּמְרָא. אֲלָא הוּא מְטַמְּא וְהֵם מְטַהְרִין, הִיכִי הוּי? וְהָא תַנָּיָא: חָכָם שְׂטֵמָא – אִין חֲבֵרוֹ רִשְׁאֵי לְטַהֵר, אֲסֹר – אִין חֲבֵרוֹ רִשְׁאֵי לְהַתִּירוֹ! קֶסְבְּרִי כִי הִיכִי דְלָא נִגְרָרוּ בְּתַרְיָה. תַּנּוּ רַבְנָן כְּשֶׁנִּכְנסוּ רְבוּתִינוּ לְכָרֶם בְּיִבְנָה, הָיוּ שָׁם רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי נַחֲמִיָּה וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי. פְּתַחוּ כּוֹלָם בְּכַבּוּד אֲכַסְנִיָּא וְדָרְשׁוּ.^[כח] פֶּתַח רַבִּי יְהוּדָה רֹאשׁ הַמְּדַבְּרִים כָּכָל מְקוֹם בְּכַבּוּד תוֹרָה, וְדַרְשׁ: "וַיִּמְשָׁה יִשָּׁח אֶת הָאֹהֶל וַנָּטָה לוֹ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה". וְהָלֹא דְבָרִים קַל וְחוּמְרִ: וּמָה אַרוֹן ה' שְׁלֹא הָיָה מְרוּחָק אֲלָא שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל אֲמָרָה תוֹרָה "וְהָיָה כָּל מִבְּקֵשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" – תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁהוֹלְכִים מַעִיר לְעִיר וּמַמְדִּינָה לַמְדִּינָה לְלַמּוֹד תוֹרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים", אֲמַר רַבִּי יִצְחָק: אֲמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִמְשָׁה: מֹשֶׁה, אֲנִי וְאַתָּה נִסְבִּיר פָּנִים בְּהִלָּכָה. אֵיכָא דְאָמְרִי כֵךָ אֲמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִמְשָׁה: כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי הַסְבַּרְתִּי לָךְ פָּנִים, כֵּךָ אַתָּה הַסְבֵּר פָּנִים לְיִשְׂרָאֵל, וְהַחֲזֹר הָאֹהֶל לְמְקוֹמוֹ. "וְיָשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה" וּגו', אֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אֲמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִמְשָׁה: עֲכָשְׁיוּ יֵאמְרוּ הָרֶב בְּכַעַס וְתִלְמִיד בְּכַעַס, יִשְׂרָאֵל מַה תָּהֵא עֲלֵיהֶם? אִם אַתָּה מַחְזִיר הָאֹהֶל לְמְקוֹמוֹ – מוֹטָב, וְאִם לֹאוּ – יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹזֵן תִּלְמִידָה מִשְׁרַת תַּחְתִּיָּה. וְהִינֵנוּ דְכַתִּיב: "וְיָשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה". אֲמַר רַבָּא: אַף עַל פִּי כֹז, לֹא יֵצֵא הַדְּבָר לְכַשְׂתָּה. שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹזֵן נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל". וְעוֹד פֶּתַח רַבִּי יְהוּדָה בְּכַבּוּד תוֹרָה וְדַרְשׁ: "הַסֶּכֶת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה גְּהִיִּית לָעַם", וְכִי אוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְּנָה תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל? וְהָלֹא אוֹתוֹ יוֹם סוּף אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה! אֲלָא לְלַמֶּדָה שֶׁחִבִּיבָה תוֹרָה עַל לוּמְדֶיהָ כָּכָל יוֹם וַיּוֹם כַּיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה מִהֵר סִינִי. אֲמַר רַבִּי תַנְחוּם בְּרִיָּה דְרַבִּי חֲיִיאֵי אִישׁ כִּפָּר עָכוּ: תַּדַּע – שְׁהָרִי אָדָם קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע שְׁחָרִית וְעָרְבִית, וְעָרַב אַחַד אֵינּוּ קוֹרָא – דוּמָה כְּמִי שְׁלֹא קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע מַעוּלָם.^[כט] "הַסֶּכֶת" – עָשׂו כַּתוּת כַּתוּת וְעַסְקוּ בַתּוֹרָה. לְפִי שֶׁאִין הַתּוֹרָה נִקְנִית אֲלָא בַּחֲבוּרָה. כְּדִרְבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מֵאִי דְכַתִּיב "חֲרַב אֶל הַכּוֹדִים וַנֶּאֱלוּ" – חֲרַב עַל שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁיּוֹשְׁבִים בַּד בְּבַד וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. וְלֹא עוֹד, אֲלָא שְׂמִטְשָׁשִׁים, כְּתִיב הָכָא "וַנֶּאֱלוּ", וְכַתִּיב הֵתָם "אֲשֶׁר נּוֹאֲלִנוּ". וְלֹא עוֹד, אֲלָא שְׁחוּטָאִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֲשֶׁר חֲטִאנוּ". אֵיבְעִית אֵימָא מִהֵכָא: "נוֹאֲלוּ שְׂרִי צַעוּ".^[כ] דְּבָר אַחֵר: "הַסֶּכֶת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל" – פְּתַתוּ עֲצֻמְכֶם עַל דְּבָרֵי תוֹרָה. כִּדְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, דְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ: מִפִּין שֶׁאִין דְּבָרֵי תוֹרָה מַתְקַיִּמִין אֲלָא בְּמִי שְׂמִמִּית עֲצָמוּ עֲלֶיהָ – שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהֶל". דְּבָר אַחֵר: "הַסֶּכֶת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל" – חֹס, וְאַחֵר כֵּךָ כַּתַּת. כִּדְרַבָּא, דְאָמַר רַבָּא: לְעוּלָם יִלְמוּד אָדָם תּוֹרָה, וְאַחֵר כֵּךָ יִהְיֶה. אֲמַרִי דְבִי רַבִּי יֵנְאִי: מֵאִי דְכַתִּיב "כִּי מִיֵּץ חֵלֶב יוֹצִיא חֲמָאָה וּמִיֵּץ אֶף יוֹצִיא דָם וּמִיֵּץ אִפְסִים יוֹצִיא רִיב"? בְּמִי אַתָּה מוֹצֵא חֲמָאָה שֶׁל תּוֹרָה – בְּמִי שְׂמַקִּיא חֵלֶב שֶׁיִּנְק מִשְׁדִּי אִמּוֹ עֲלֶיהָ. "וּמִיֵּץ אֶף יוֹצִיא דָם" – כָּל תִּלְמִיד שְׂכוּעַס עָלָיו רַבּוּ פַעַם רֹאשׁוֹנָה וְשׁוֹתָק – זוֹכָה לְהַבְחִין בִּין דָם טָמֵא לָדָם טָהוֹר.^[כא] "וּמִיֵּץ אִפְסִים יוֹצִיא רִיב" – כָּל תִּלְמִיד שְׂכוּעַס עָלָיו רַבּוּ פַעַם רֹאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וְשׁוֹתָק – זוֹכָה לְהַבְחִין בִּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נַפְשׁוֹת. דִּתְנֹן, רַבִּי שְׂמַעְיָאל אוֹמַר: הַרוּצָה שְׂתִּתְחַבֵּם – יַעֲסוֹק בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, שֶׁאִין לָהּ מְקָצוּעַ בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מִהֵן, שְׁהֵן כְּמַעֲזֵן נּוֹבַע.^[כב] אֲמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמִנִי: מֵאִי דְכַתִּיב "אִם נִבְלָתָ כֹּהֲתִנְשֹׂא וְאִם זְמוּת יָד לָפָה" – כָּל הַמִּנְבֵּל עֲצָמוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה – סוֹפּוֹ לְהַתְנַשֵּׂא. וְאִם זָמַם – יָד לָפָה.^[כג] פֶּתַח רַבִּי נַחֲמִיָּה בְּכַבּוּד אֲכַסְנִיָּא וְדַרְשׁ: מֵאִי דְכַתִּיב "וַיֵּאמֶר שְׂאוֹל אֶל הַקִּינִי לָכּוּ סְרוּ רִדּוֹ מִתּוֹךְ עַמְלָקִי פֶּן אוֹסְפָּה עִמּוֹ וְאַתָּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"? וְהָלֹא דְבָרִים קַל וְחוּמְרִ: וּמָה יִתְרוֹ שְׁלֹא קָרַב אֶת מֹשֶׁה אֲלָא לְכַבּוּד עֲצָמוּ – כֵּךָ, הַמְאָרֵחַ תִּלְמִיד חָכָם בַּתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וּמֵאֲכִילוֹ וּמִשְׁקָהוּ וּמִהַנְּהוּ מִנְכָּסִיו – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.^[כד] פֶּתַח רַבִּי יוֹסִי בְּכַבּוּד אֲכַסְנִיָּא וְדַרְשׁ: "לֹא תִתַּעַב אֲדָמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא תִתַּעַב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִית בְּאֶרְצוֹ", וְהָלֹא דְבָרִים קַל וְחוּמְרִ: וּמָה מִצְרִיִּים שְׁלֹא קָרְבוּ אֶת יִשְׂרָאֵל אֲלָא לְצוּרָה עֲצָמוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם יִדְעַת וְיָשׁ בָּם אֲנָשִׁי חֵיל וּשְׂמַתָם שְׂרִי מִקְנֶה עַל אֲשֶׁר לִי" – כֵּךָ, הַמְאָרֵחַ תִּלְמִיד חָכָם בַּתּוֹךְ בֵּיתוֹ וּמֵאֲכִילוֹ וּמִשְׁקָהוּ וּמִהַנְּהוּ מִנְכָּסִיו – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. פֶּתַח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי בְּכַבּוּד אֲכַסְנִיָּא וְדַרְשׁ: "וַיִּבְרָרָה ה' אֶת עַבְדֹּ אֲדָם הַגָּמִי בְּעַבּוֹר אַרוֹן הָאֱלֹהִים", וְהָלֹא דְבָרִים קַל וְחוּמְרִ: וּמָה אַרוֹן שְׁלֹא אָכַל וְשָׁתָה, אֲלָא כִבֵּד וְרַבֵּץ לְפָנָיו – כֵּךָ, הַמְאָרֵחַ תִּלְמִיד חָכָם בַּתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וּמֵאֲכִילוֹ וּמִשְׁקָהוּ וּמִהַנְּהוּ מִנְכָּסִיו – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מֵאִי הִיא בִּרְכָּה שְׁפָרְכוּ? אֲמַר רַב יְהוּדָה בַּר זְבִידָא: זֹו חֲמוֹת וּשְׁמוֹנָה כַּלּוּתֶיהָ שְׁזָלְדוּ שְׂשָׂה שָׁשָׁה בְּכֹרֶס אַחַד.

שֶׁנֶּאֱמַר:

 מסורת הש"ס
א חולין מד:; נדה כ: ב ספרא קדושים פרק יא ח ג תענית ז:; מכות י. ד גיטין נז:; שבת פג: ה משנה בבא בתרא; בבא בתרא קעה: ו אבות דרבי נתן ז במדבר רבה ח בבא קמא צב:

 גליון הש"ס
גמ' ששה בכרס אחד. בצידה לדרך פרשה שמות כתב בשם המפרשים ד' חדרים יש באשה שלשה מימין ושלשה משמאל ואחד באמצע אם תתעבר מימין יהיו זכרים ובשמאל נקבות ובאמצע טומטום או אנדרויניוס ונתעברו מכל החדרים רק לא מאמצע דטומטום הוי סימן קללה:

 תורה אור השלם
והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אליהם:יהונה אל־בית אליהו וגו' [ישעיהו ב, ג] ומשה יקח את־האהל ונסה־לו מחוץ למחנה הרחק מן־המחנה וקרא וגו' [שמות לג, ז] ודבר יהונה אל־משה פנים אל־פנים כאשר ידבר איש אל־רעהו וגו' [שמות לג, יא] וידבר משה והפניהם הלויים אל כל־ישראל לאמר הסבת ושמע ישראל וגו' [דברים כז, ט] חרב אל־הכּוּדִים ונאָלו חרב אל־בּוֹרִיָּה וחתו [ירמיהו י לו] ויאמר אהרן אל־משה בי אֲדֹנִי אֶל־נָא תִשָּׂא תִשָּׂא עֲלֵינוּ חֲסָאת וגו' [במדבר יב, יא] [ירמיהו א, לו] נואָלו שְׂרִי צַעוּ נְשֹׂאו שְׂרִי נָף הַתַּעֲוִ אֶת־מִצְרַיִם פֶּגַת וגו' [ישעיהו יט, יג] זאת התורה אֲדָם כִּי־יָמוּת בָּאֵהֶל כִּל־כָּפֹא אֶל־הָאֵהֶל וְכִל־אֲשֶׁר בָּאֵהֶל וגו' [במדבר יט, יד] כי מִיֵּץ חֵלֶב יוֹצִיא חֲמָאָה וּמִיֵּץ־אֶף יוֹצִיא דָם וּמִיֵּץ וגו' [משלי ל, לג] אִם־נִבְלָתָ בַּהֲתַנְשֹׂא וְאִם־זְמוּת יָד לָפָה [משלי ל, לב] ויאמר שאול אל־הקניזי לכו סרו רדו מתוך עַמְלָקִי פֶן־אֶסְפָּה וגו' [שמואל א טו, ו] לא־תִתַּעַב אֲדָמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לא־תִתַּעַב מִצְרִי כִי־גֵר הָיִית וגו' [דברים כג, ח] אֲרָץ מִצְרַיִם לִפְנֵיךָ הוּא בְּמִיטָב הָאֲרָץ הוֹשֵׁב אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אֲחִיךָ וגו' [בראשית מז, ו] וַיֵּשֶׁב אַרוֹן יְהוֹנָה בֵּית עֶבֶד אָדָם הַגָּמִי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וגו' [שמואל ב, ו, יא] וַיָּצַד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בְּרַךְ יְהוֹנָה אֶת־בֵּית עֶבֶד אָדָם וגו' [שמואל ב, ו, יב]

מסורת הש"ס
א במדבר רבה
ב עירובין יג:
ג הוריות יד.
ד מועד קטן כט.

ה כריתות כח: מגילת תענית
אדר ב: תנא דבי אליהו זוטא
נספחים לסדר אליהו זוטא
פרקי דרך ארץ ב: תמיד לב: יבמות קכב: נזיר סו:

גליון הש"ס
גמ' כל הדוחק את השעה. מג"א רס"י קנו ע"א:
שם כל הנהנה מסעודה. מג"א סוף סי' קנו ורס"י תקס"ח סק"ה:

תורה אור השלם
[דברי הימים א כו, ח]
[דברי הימים א כו, ה]
[תהילים כ, ב]
[שמות יח, יב]
[שמות ד, יח]
[שמואל ב טו, ט]
[שמות טו, ט]
[פירושי רד"צ הופמן על שמות ד:יח, ז]
[בראשית טו, טו]
[תהילים פד, ח]
[ישעיהו נד, יג]
[שיעורים במנהיגות; מהדורה עברית, ויקהל; בניית צוות יד'
[תהילים קיט, קסה]
[תהילים קכב, ז]
[תהילים כט, יא]
[תהילים קכב, ח]
[תהילים קכב, ט]
[תהילים קיט, סה]

שְׁנֵאמֶר פֻּעַלְתִּי הַשְׁמִינִי – בָּנִי עֹבֵד אֱלֹהִים בָּנִים הִרְאֵשׁוּנִים הָרִי שָׁשִׁים וּשְׁנַיִם לַעֲבֹד הָלָם: הַדּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה – כְּגוֹן אֲבִשָׁלוֹם שֶׁבִקֵּשׁ לְמַלֵּךְ בַּחֲזָקָה: אֲצַטְרִיכָא לֵהוּ שַׁעְתָּא – לִהְיוֹת אֶחָד מֵהֶם רֹאשׁ יְשִׁיבָה. אֲצַטְרִיכָא לֵהוּ גִרְסִי' הֶעֱרָכוּ לָהֶם חֲכָמִים: סִינִי – הִיוּ קוֹרִין לָרֵב יוֹסֵף שָׂהִיד בָּקִי בַּבְּרִיתוֹת הַרְבֵּה: עוֹקֵר הָרִים – לַרְבֵּה צַר נַחֲמֵנִי שָׂהִיד מִחֲדָר יוֹתֵר בְּפִלְפּוּל: לְמַרְי חֲטִיף – לְמִי שֶׁקִּבֵּץ תְּבוּאָה לְמַכֵּר בְּלוּמֵר לְמִי שֶׁקִּבֵּץ שְׁמוּעוֹת: דְּאֶמְרִי לֵה בְּלָדְחִי – לָרֵב יוֹסֵף: מַלְכַת תַּרְתִּין שְׁנִין – אֲמַר אִם אֶמְלִיךְ תַּחֲלָה חֲמוֹת לְסוּף שְׁנַתֵּים וְנִדְחָה מִפְּנֵי הַשָּׁעָה וְלֹא אֶבֶה לְמַלֵּךְ וְהַשָּׁעָה עֲמָדָה לוֹ שֶׁלֹּא הַפְּסִיד שְׁנוּתֵינוּ בְּכֶךָ: אֶמְנָא לְבִיתָה לֹא קָרָא – לֹא נִהַג כָּל אוֹתָן הַשָּׂנִים שׁוֹם צַד שֶׁרָרָה וּבִשְׂהִידָה צְרִיךְ לִהְיוֹת דָּם הִיד הוֹלֵךְ לְבֵית הַרֹּפֵא וְלֹא הִיד שׁוֹלַח לְבֹא חָלוֹי: שְׁאִלְחִי בַּעֲבֵי הַקּוֹרָה – אִם בָּא לְטַלְטֵלָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְתַתָּה בְּבָנִין בְּלוּמֵר וַעֲקֹב שֶׁכָּל הַבָּנִים שָׁלוּ וְטָרַח בְּגִדוּלָם יִבְקֹשׁ עָלֵיהֶם רַחֲמִים: הַנִּפְטָר מִן הַמַּת – בִּשְׂהִיו מוֹלִיכִים אֲרוֹנוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִקְבוּרָה הִיוּ מַלְוִים אוֹתוֹ מַעִיר לַעִיר וְחוֹמַרִים חָלוּ וְאֲחֵרִים מַלְוִים אוֹתוֹ מִשָּׁם וְהִלָּא וְהַחֲמַרִים קָרִי נִפְטָרִים נוֹטְלִין רְשׁוֹת לַהֲפָטֵר מִמֶּנּוּ: חֵין לָהֶם מְנוּחָה – מִיַּשִּׁיבָה לִישִׁיבָה וּמִמְקָרֵשׁ לְמִקְרֵשׁ: הִזְקִין שְׁלֹךְ הַרֹּאֶה וּסְלִיקָא לֵה מַסְכַּת בִּרְכוֹת

הרואה פרק תשיעי ברכות

שְׁנֵאמֶר פֻּעַלְתִּי הַשְׁמִינִי – בָּנִי עֹבֵד אֱלֹהִים בָּנִים הִרְאֵשׁוּנִים הָרִי שָׁשִׁים וּשְׁנַיִם לַעֲבֹד הָלָם: הַדּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה – כְּגוֹן אֲבִשָׁלוֹם שֶׁבִקֵּשׁ לְמַלֵּךְ בַּחֲזָקָה: אֲצַטְרִיכָא לֵהוּ שַׁעְתָּא – לִהְיוֹת אֶחָד מֵהֶם רֹאשׁ יְשִׁיבָה. אֲצַטְרִיכָא לֵהוּ גִרְסִי' הֶעֱרָכוּ לָהֶם חֲכָמִים: סִינִי – הִיוּ קוֹרִין לָרֵב יוֹסֵף שָׂהִיד בָּקִי בַּבְּרִיתוֹת הַרְבֵּה: עוֹקֵר הָרִים, אֲצַטְרִיכָא לֵהוּ שַׁעְתָּא. שְׁלַחוּ לְהַתָּם: סִינִי וְעוֹקֵר הָרִים, אֵיזָה מָהֶם קוֹדֵם? שְׁלַחוּ לָהּ: סִינִי קוֹדֵם, שֶׁחָכַל צְרִיכִין לְמַרְי חֲטִיף. אִף עַל פִּי כֹן לֹא קָבַל עָלָיו רַב יוֹסֵף, דְּאֶמְרִי לִיה בְּלָדְאִי: מְלַכְתָּ תַּרְתִּין שְׁנִין.^(א) מְלָה רַבָּה עֲשָׂרִין וְתַרְתִּין שְׁנִין, מְלָה רַב יוֹסֵף תַּרְתִּין שְׁנִין וּפְלָגָא. כָּל הֵנָּה שְׁנֵי דְמְלָה רַבָּה, אֲפִילוּ אוּמָנָא לְבִיתִיה לֹא קָרָא. וְאָמַר רַבִּי אֲבִין הָלוֹי: מֵאִי דְכַתִּיב "וַעֲנֵה ה' בְּיוֹם צָרָה יִשְׁגָּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב", אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְלֹא אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַיִּצְחָק? מִכָּאֵן לְבַעַל הַקּוֹרָה שְׂיִכְנָם בַּעֲבִיָּה שֶׁל קוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי אֲבִין הָלוֹי:

^(א)**שְׁנֵאמֶר: "פְּעַלְתִּי הַשְׁמִינִי", וּכְתִיב "כִּי בִּרְכוּ אֱלֹהִים". "כָּל אֱלֹה מְבַנֵּי עֶבֶד אָדָם הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וְאֲחֵיהֶם אִישׁ חֵיל בִּכְחַ לַעֲבֹדָה שְׁשִׁים וּשְׁנַיִם לַעֲבֹד אָדָם".**^(א) **אָמַר רַבִּי אֲבִין הָלוֹי: כָּל הַדּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה — שָׁעָה דּוֹחֶקתוֹ. וְכָל הַנִּדְחָה מִפְּנֵי הַשָּׁעָה — שָׁעָה נִדְחַת מִפְּנִיו. מִדְּרַבָּה וְרַב יוֹסֵף. דְּרַב יוֹסֵף סִינִי וְרַבָּה עוֹקֵר הָרִים, אֲצַטְרִיכָא לָהּ שַׁעְתָּא. שְׁלַחוּ לְהַתָּם: סִינִי וְעוֹקֵר הָרִים, אֵיזָה מָהֶם קוֹדֵם? שְׁלַחוּ לָהּ: סִינִי קוֹדֵם, שֶׁחָכַל צְרִיכִין לְמַרְי חֲטִיף. אִף עַל פִּי כֹן לֹא קָבַל עָלָיו רַב יוֹסֵף, דְּאֶמְרִי לִיה בְּלָדְאִי: מְלַכְתָּ תַּרְתִּין שְׁנִין.^(א) מְלָה רַבָּה עֲשָׂרִין וְתַרְתִּין שְׁנִין, מְלָה רַב יוֹסֵף תַּרְתִּין שְׁנִין וּפְלָגָא. כָּל הֵנָּה שְׁנֵי דְמְלָה רַבָּה, אֲפִילוּ אוּמָנָא לְבִיתִיה לֹא קָרָא. וְאָמַר רַבִּי אֲבִין הָלוֹי: מֵאִי דְכַתִּיב "וַעֲנֵה ה' בְּיוֹם צָרָה יִשְׁגָּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב", אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְלֹא אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַיִּצְחָק? מִכָּאֵן לְבַעַל הַקּוֹרָה שְׂיִכְנָם בַּעֲבִיָּה שֶׁל קוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי אֲבִין הָלוֹי: כָּל הַנִּהְנָה מִסְּעוּדָה שֶׁתִּלְמִיד חָכָם שְׂרוּי בְּתוֹכָהּ, כְּאִילוּ נִהְנָה מִזֵּיו שְׂכִינָהּ, שְׁנֵאמֶר: "וַיִּבֹא אַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַכֹּל לֶחֶם עִם חֲתָן מִשָּׁה לַפָּנִי הָאֱלֹהִים", וְכִי לַפָּנֵי אֱלֹהִים אָכְלוּ? וְהֵלֹא לַפָּנֵי מִשָּׁה אָכְלוּ! אֲלֹא לוֹמַר לָךְ כָּל הַנִּהְנָה מִסְּעוּדָה שֶׁתִּלְמִיד חָכָם שְׂרוּי בְּתוֹכָהּ — כְּאִילוּ נִהְנָה מִזֵּיו שְׂכִינָהּ. וְאָמַר רַבִּי אֲבִין הָלוֹי: הַנִּפְטָר מִחֲבֵרוֹ אַל יֹאמַר לוֹ "לָךְ בְּשָׁלוֹם", אֲלֹא "לָךְ לְשָׁלוֹם", שֶׁהָרִי יִתְרוֹ שָׁאֲמַר לוֹ לְמִשָּׁה "לָךְ לְשָׁלוֹם", עָלָה וְהִצְלִיחַ. דּוֹד שָׁאֲמַר לוֹ לְאַבְשָׁלוֹם "לָךְ בְּשָׁלוֹם", הִלָּךְ וּנְתַלָּה.^(א) וְאָמַר רַבִּי אֲבִין הָלוֹי: הַנִּפְטָר מִן הַמַּת אַל יֹאמַר לוֹ "לָךְ לְשָׁלוֹם", אֲלֹא "לָךְ בְּשָׁלוֹם", שְׁנֵאמֶר: "וַיֹּאמֶר תִּבּוֹא אֵל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם". "אָמַר רַבִּי לִוי בַּר חֲזִיָּא: הִיוּצֵא מִבֵּית הַכִּנְסָת וּנְכַנֵּס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה — זוֹכָה וּמִקְבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָהּ, שְׁנֵאמֶר "יִלְכוּ מַחֲיֵל אֵל חֵיל יִרְאָה אֵל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן". אָמַר רַבִּי חֲזִיָּא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב: תִּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה לֹא בַּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בַּעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמֶר: "יִלְכוּ מַחֲיֵל אֵל חֵיל יִרְאָה אֵל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן".^(א) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: תִּלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם בַּעוֹלָם, שְׁנֵאמֶר: "וְכָל בְּנִיָּה לַמוֹדִי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּנִיָּה". אַל תִּקְרִי "בְּנִיָּה" אֲלֹא "בּוֹנִיָּה". "שְׁלוֹם רַב לְאַחֲבֵי תוֹרָתָהּ וְאֵין לָמוּ מְכָשׁוּל". "יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילָךְ שְׁלֹוָה בְּאֶרְמְנוֹתֶיךָ". "לְמַעַן אַחֵי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בָּהּ. לְמַעַן בֵּית ה' אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ". "ה' עֲזַ לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יִבְרָךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם". הַדְרִין עַלְךָ הַרּוּאָה וּסְלִיקָא לָה מַסַּכַת**

ברכות

סד.

 עין משפט נר מצוה
--

א טוש"ע או"ח סי' קנה סעי' א:

חדושי הַלְכוֹת — מֵהַרְשֵׁי"א

דף ב.

בתוספות בד"ה מאימתי כו' מ"מ קשיא דהוי כתרי קולי דסתרי כו' עכ"ל ולא תקשי להו הכי אתלמודא דאמר לקמן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד דה"פ לא איפסיק הילכתא לא כרבי יהודה ולא כרבנן מי שירצה לעשות הכל כרבנן או הכל כר"י ולא שיתפוס קולא של שניהם עכ"ל הרא"ש:

בא"ד וגם ראיה דרב הוה מצלי של שבת בע"ש ומסתמא כו' עכ"ל דבריהם אינם מובנים לי דזו הראיה אינה מכרעת כלל לפירוש ר"י דהא לפרש"י נמי דעיקר ק"ש הוא שעל מטותו מ"מ תפלת ערבית הוא מצע"י וכן ראייתו של רש"י מירושלמי למה אנו מתפללין ק"ש בבהכ"נ כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת דהיינו תפלת ערבית שהיו מתפללין בביהכ"נ ערבית וקורין ק"ש בצרכותיה קודם לה כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת שע"ז הקשו דא"כ עיקר ק"ש אחרי' על מטתו וה"ל כריב"ל דתפלות באמצע תקנום אבל דברי הרא"ש יותר נכונים בזה שהביא זו הראיה דרב הוה מצלי של שבת בע"ש לפי פי' ר"ת דמפרש דלכך קורין מבעוד יום דקי"ל כרבי יהודה דתפלת המנחה לא הוי רק עד פלג המנחה ומשם ואילך הוי לילה להתפלל ערבית וע"ז הביאו ראיה שפיר מהא דרב הוי צלי של שבת בע"ש מה"ט דהוי לילה לענין מנחה כאמור בהדיא בפרק תפלת השחר מדרב צלי של שבת בערב שבת ש"מ הלכה כר' יהודה וע"ז כתבו דמה"ט מסתמא גם היה קורא ק"ש דהוי"ק:

בד"ה אי הכי סופא כו' א"כ אינו מקפיד קרא אלא אח"ש כו' א"כ קפיד אכל כו' עכ"ל צ"ל דלא מקפיד קרא אלא לענין ק"ש לומר ערבית ברישא ועליה קאי התנא למתני ק"ש נמי של ערבית ברישא אבל אם נאמר דמתוך אקרא דבריייתו כו' ועליה קאי התנא למתני ק"ש של ערבית אע"נ דלא הוה דומה ממש א"כ לכל מיני אחריתי נמי ה"ל להתנא למסמך נמי אבריייתו של עולם וה"ל למתני ברכות של ערבית ברישא ומיהו קרא ומאי הוא דלא קפיד לכל מיני דהא לענין תמיד מקדים של בוקר תחילה וכן צ"ל למאי דמתרן אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ולא קשיא ליה אקרא גופיה מאי שגא דבתמיד מקדים של בוקר דבקרא ליכא קפידא באיזהו שמקדים וק"ל:

בד"ה והא קמ"ל כו' תנינא חדא זימנא בננעים ומיייתי לה בהערל העריב כו' כצ"ל:

דף ב:

בד"ה דילמא ביאת כו' ופשיט מצרייתא וזכר לדבר כו' תפשוט ממתני' [דננעים פי"ד] העריב שמשו כו' עכ"ל וה"מ נמי להקשות דתפשוט ממתני' דהכא דקתני מאימתי קורין בערבית משעה שהכהנים כו' דע"כ לאו ביאת אורו הוא דבערבית משעתו וכ"ה הקושיא לפירש"י בדברי בעל המאור ויש ליישב דעיקר קושייתם דפשיט מצרייתא דעיקר מילתא לא איירי לענין תרומה אלא בק"ש ותרומה מילתא אנב אורחיה הוא תפשוט ליה טפי ממתני' דהתם דעיקר מילתא לענין תרומה מתניי' וק"ל:

בד"ה משעה שעני כו' עני גופא מתי יתפלל כו' כיון שבא זמן ק"ש כו' עכ"ל אבל אמתני' דקתני משעה שהכהנים כו' לא תקשי להו דהאיך יאכל אז תרומה דאסור להתחיל בסעודה כו' דו"ל דה"ק משעה שהכהנים כו' דהיינו שמותרים לאכול בתרומה ואין להם טומאה עוד ומיהו ומאי דלאו אסורי להתחיל בסעודה משום זמן ק"ש אבל משעהני נכנס לאכול פתו במלח כו' משמע שאז דרכו לאכול כפרש"י משום שאין לו נר והאז קשיא להו שפיר מתי יתפלל כו' דהוי"ק:

בד"ה אי סלקא דעתך דעני קדים כו' דלא מסתבר לחלק כ"כ בשיעורי זמן שכיבה כו' עכ"ל ר"ל בשיעורי זמן שכיבה דמצע"י דקודם צאת הכוכבים דכל הני תנאי דפלגי אדרי' יהושע היינו דס"ל זמן שכיבה קודם צאת הכוכבים היא כפי דברי התוספות לקמן דאין סברא דשיעורא דעני נמי איירי בזמן שכיבה דקודם צאת הכוכבים וכל זמנים יהיה ביה אלא דעני הוא מאוחר מכהן דהוי"ק:

פרש"י בד"ה נכנסין כו' מ"מ מאוחר כו' עכ"ל כצ"ל ומלת לכולם שכתוב כאן בפרש"י שלפנינו נראה שנוגעת הוא שהרי כתוב אחר כך הי מיינייהו מאוחר לכולם דעני או כהן כו' וכן נראה מדברי התוס' שכתבו דא"כ ר"מ היינו רבי אחאי לפירש"י כו' דהיינו בע"ש כו' וא"כ ע"כ כהנים נכנסים לאכול בתרומתן ע"כ יותר מאוחר מדרבי אחאי דהוי"ק:

דף ג.

בד"ה תפלה קצרה הבינונו ולקמן מפרש לה כו' עכ"ל כצ"ל כנראה מדברי התוס' וק"ל:

תוס' בד"ה קשיא דר' מאיר כו' דהיינו בע"ש אי נמי לא מסתברא כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה היה לך להתפלל כו' וגם על זה קשה כו' והא דאמרין לקמן מאי איכא בין הביינו לתפלה קצרה כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דואי סתם תפלה קצרה דקאמר הכא היינו הביינו אלא התם לנבי הביינו ע"כ תפלה קצרה היינו תפלה אחרינא דקאי אהא דקאמר התם כגון צרכי עמך כו' וק"ל:

גמרא ועונין יהא שמו הגדול מבורך הקב"ה כו' כצ"ל ול"ג אמן כנראה מדברי התוס' הכא וכדמוכח לקמן בפרק מי שמתו ונראה דל"ג נמי שמויה הגדול אלא שמו הגדול הכל בלשון הקודש וכ"ה לקמן בפרק מי שמתו ולכך ליכא לפרושי על שם ו"ה שיהיה שלם אבל בתוספות גרסי שמיה הגדול ומיהא ליכא לפרושי ע"ש שם ו"ה שיהיה שלם דה' דהגדול לא משמע לפרש כן וק"ל:

דף ג:

שם ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין כו' ק"ק דה"מ למפרך תיפוק ליה משום חשד לחוד כדפריך לעיל מייניה באינך אי משום מפולת אי משום מזיקין לחוד ויש ליישב דהוי"ק:

דף ד.

פירש"י בד"ה בניהו בן יהוידע זה סנהדרין שהיה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה בניהו זה סנהדרין מסברא אומר כן כו' עכ"ל דלפירש"י ליכא שום ראיה מכרתי ופלתי אלא שהיו אורים ותומים בתר בניהו אלא מסברא אומר כן שהיה בניהו סנהדרין וק"ל:

דף ד:

גמרא דאתיא בתמיניא אלפין אלא כו' כך מצאתי מונה וק"ל:

תוס' בד"ה אמר רבי יוחנן כו' ולא נהירא דא"כ רבי יוחנן סבירא ליה כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דלפי סברת רב עמרם דתולה זה בזה דלכך לא בעינן מסמך גאולה לתפלת ערבית משום דתפלת ערבית רשות א"כ רבי יוחנן דבעי למסמך גם בערבית ס"ל דתפלת ערבית חובה וה"ל פלוגתא דרב ורבי יוחנן והלכה כר"י ותקשי הלכתא אהלכתא אלא ע"כ דאית לן למימר דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רשות מ"מ מחייב לסמוך ועיין ברא"ש וכ"כ מהרש"ל:

דף ה:

בד"ה אלא כו' אבל ראייה דשרי ללמוד קודם דלקמן כו' עכ"ל כתב מהרש"ל וק"ל דילמא רש"י בהגיע זמן ק"ש ותפלה איירי כו' עכ"ל ולי נראה דהא ומאי ל"ק דמשמע להו דרש"י איירי אף בלא הגיע דאל"כ לא הוי ליה למיתלי הדבר בסמוך למטתו אלא הוה ליה למיתלי בהגיע זמן ק"ש אבל קשה לי במה שהביאו ראיה מפ"ב דהא תלמודא מספקא ליה התם בעובדא דרב אי איירי בהגיע זמן ק"ש אי לא ועיין בסוגיא דהתם היטב דהוי"ק:

דף ו.

בד"ה אלו תפילין שבראש פרש"י משום שם של שדי כו' עכ"ל כן פרש"י בפרק הקומץ שכתוב עליהן רוב השם שי"ן ודל"ת כו' וע"ש בתוס' וק"ל:

בד"ה אחורי בית הכנסת פירש"י כל פתחי בתי כנסיות היו למזרח ואחוריהם למערב כו' עכ"ל אבל בפרש"י שלפנינו שכתב מעין מקדש ומשכן פניהם למערב ואחוריהם כו' עכ"ל נראה שאחור ר"ל הוא אותו צד שבו הפתח והוי הפי' ממש כפי' התוס' והר"ר יונה הבין מפרש"י עוד פירוש אחר וע"ש וק"ל:

דף ח.

בד"ה רב ששת כו' והאי דקא מהדר אפיה רבותא כו' עכ"ל ר"ל דלכך נקט תלמודא דקא מהדר אפיה לאשמועינן רבותא כו' מיהו איהו ומאי לא מה"ט הוה מהדר אפיה אלא כדי שיכוין גירסתו וק"ל:

בא"ד כדי שיכוין גירסתו וה"נ מפרשי דוקא שיש כו' ועוד תירן האלפסי כו' כצ"ל:

דף ח:

בד"ה אפילו עטרות ודיבון כו' טעות הוא וצ"ל וא' תרגום יש מפרשים וה"ה ללועזות בלע"ז שלהן הוי כמו תרגום שמפרש כו' כצ"ל:

בא"ד כ"א בלשון תרגום הם"ד ואח"כ מ"ה ואפילו עטרות ודיבון פירש"י שאין בו כו' כצ"ל אבל תרגום ירושלמי יש וצריך לקרות ג"פ העברי כצ"ל ור"ל דהיה צריך לקרות ג' פעמים העברי אי לאו שיש תרגום ירושלמי וק"ל:

דף ט.

בד"ה לעולם יממא כו' א"נ ו"ל יממא הוא אפילו גבי כו' עכ"ל כהאי תירוצא ממש ה"מ נמי למימר בקושייתם דלעיל א"נ ו"ל לילה הוא אפילו גבי ק"ש ומלא נקט ב' פעמים אחר שיעלה עמוד השחר לאשמועינן שאינו יוצא בשל יום קודם שיעלה עמוד השחר ויש ליישב דהאי תירוצא נראה להם דחוק אלא דהכא נראה להם יותר דחוק בתירוק קמא למימר תרי תנאי אליבא דר"ע דהוי"ק:

בד"ה ובלבד שלא כו' דלא מצני למימר השכיבנו דלאו זמן שכיבה כו' עכ"ל ר"ל דלאו זמן שכיבה לרובא דעלמא מיהו לענין ק"ש כיון דאיכא דגני ביה קרינא ביה ובשכבך וק"ל:

גמרא ועד השתא לא שמיע להו הא דר"ג כו' ה"ק ליה רבנן כו' א"ל רבנן כוותי סבירא להו כו' ק"ק כיון דמכח הך קושיא מוכח דהכי קא"ל ר"ג חכמים כוותי ס"ל כו' מאי קא מספקא ליה לתלמודא לעיל חכמים כמאן ס"ל אי כר"א כו' אי כר"נ ס"ל לימרו כר"ג דהא בהדיא משיב להם ר"ג דכוותיה ס"ל ודקאמרי עד חצות כדי להרחיק כו' וק"ל:

שם ראב"ע אומר כו' אמר ליה ר"ע והלא כו' בשלמא לראב"ע דאית ליה ג"ש כו' כל סוגיא זו נאמרה קצת בסניגון אחר בפ' ע"פ (ק"כ:) ושם נפרש בעז"ה:

דף ט:

פירש"י בד"ה לתפילין כו' בפ' שני הס"ד ואח"כ מ"ה ותיקין כו' מצוה הס"ד ואח"כ מ"ה מאי קראה כו' החמה הס"ד ואח"כ מ"ה דכתיב ויראוך עם כו' בק"ש הס"ד ואח"כ מ"ה עם שמש כו' החמה הס"ד ואח"כ מ"ה ולפני ירח כו' דמזומי חמה הס"ד ואח"כ מ"ה שאם יזכה כו' כצ"ל:

גמרא כיון דקבעוה רבנן כתפלה אריכתא דמיוא דאלת"ה ערבית היכי מצני סמיך והא בעי למימר השכיבנו כו' יש ליישב דהכא מיייתי מהשכיבנו אי"י שפתי תפתח וגו' דלא הוי הפסק ולעיל מיייתי בדיפוך מ"י שפתי תפתח אהשכיבנו וק"ל:

דף יא.

פירש"י בד"ה כי דרך בשבתך ובלכתך הקשו כו' כצ"ל:

גמרא הכא טריד טוירדא דרשות וב"ה הא כתיב בשבתך ובלכתך בדרך ל"ל וב"ש ההוא מצעי ליה פרט לשלוחי כו' כצ"ל בילקוט:

תוס' בד"ה תנא רב יחזקאל כו' ולא כלום ואם תאמר פשיטא דאין הלכה כו' פשיטא דהא דעשה כבית שמאי לא עשה כו' כצ"ל:

דף יא:

בד"ה שכבר נפטר כו' ואלו דברים כו' שהיא ברייתא מפני כו' עכ"ל כתב מהרש"ל תימה הלא משנה שלימה היא עכ"ל משנה היא בריש פאה אבל לא חשיב כל הני אלא כבוד אב ואם וג"ח והבאת שלום שבין אדם לחבירו ות"ת כו' ובפ' מפנין במימרא דר"י חשיב ו' דברים כו' ופריך התם ממתני' דפאה ומשני לה דהני בהני מישך שייכי וע"כ צ"ל דהני דהכא לאו ממתני' ולאו מימרא דר"י דהתם היא אלא ברייתא היא כמו שכתבו התוס' וחשיב הני דמתני' ודר"י וק"ל:

חדושי הלכות – מהרש"א • ברכות

בד"ה וברכת כהנים כו' ה"ל למתני ד' פעמים א' לפני הקטרה ואחד לאחר הקטרה כו' עכ"ל לכאורה דהכי ה"ל אחד לפני הקטרה וג' לאחר הקטרה דהיינו שחרית ומנחה ועילה בתעניות ויש ליישב דר"ל אחד לפני הקטרה דשחרית ואחד לאחר הקטרה דשחרית ודו"ק:

דף יב.

גמרא לא צריכא כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל פתח בדנהמא וסיים בדתמרי יצא דאי נמי סיים בדנהמא יצא מאי טעמא תמרי נמי מיזן זיין אמר רבה בר חיינא סבא משמיה כו' כצ"ל מדברי הרי"ף והרא"ש והשאר שבגמרות שלפנינו יתורא הוא וק"ל:

דף יב:

תוס' בד"ה כרע כחורא כו' שלא יעשה כהדין חדרונא כו' כצ"ל:

בא"ד צריך ליזהר שיגביה קודם שיסיים הברכה רק שיכרע בברוך ושיגביה מיד דאמרי' כו' עכ"ל לכאורה דר"ל שיגביה קודם שיסיים הברכה כשאר הברכות ללא תקון בזה כריעה וכ"כ התוס' בפרק אין עומדין בד"ה ומצאו בזיות כו' ע"ש אבל מה שכתבו שוב הכא עוד רק שיכרע בברוך ושיגביה כו' הוא מנומנס דהיאך יכרע בברוך כשאר ברכות כיון ללא תיקון כריעה אלא בברוך ודוקא בשני ברכות גס למה יגביה עצמו מיד כיון ללא תיקון וקיפה בשם אלא בב' ברכות ואין סברא לחלק בין כריעה לשחיה דהא בשמעתין כורע בברוך קאמר דהיינו בב' הברכות ויש לפרש דבריהם להכא ללא נחתו הכא לומר לזקוף בסוף כל שאר ברכות כמ"ש בפ' אין עומדין אלא דהכא ר"ל באותן הברכות דחייב לכרוע בקן בסוף ברכה בר"ה ובי"כ שאנו שוחין כל שעה בתפלה וזהר באלו ב' ברכות שיגביה עצמו קודם שיסיים הברכה דהיינו קודם שיאמר ברוך וכשיאמר ברוך יכרע אז ויזקוף אח"כ מיד בשם דאם לא יזקף עצמו קודם שיאמר ברוך לא הוה היכרא למה שתיקנו כשהוא כורע כורע בברוך ודמייתי ראה מההיא דפרק אין עומדין אם בא לשחות תחלת כל ברכה כו' ר"ל דהיינו משום שתתקיים תקנת חכמים שאדם שוחה באבות והואה בלבד ה"ג אם היה שוחה בכל (הברכות והואה) [הברכה באבות יבהואה] לא היה היכרא לתקנת חכמים שיהיה כורע בברוך ודו"ק:

גמרא דכתיב ביה האי קרא כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו. הוא מנומנס דמוכלביא מי יקימנו לא משמע קימה של שחרית ויותר ניחא להניח קרא קמא הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף דמהאי קרא דרש שפיר ק"ש של שחרית ושל ערבית וכ"ה בהדיא בתנחומא ובמרדכי וילקוט ע"ש וק"ל:

שם מפני שיש בה ה' דברים מצות צניות כו' יש לדקדק דקא חשיב ששה ובילקוט לא קחשיב מיונות והיו שפיר ה' דברים ויש ליישב גירסת תלמודא שלפנינו דעול מצות ומיונות חדא חשיב ליה וה"ק קרא וחכרתם את כל מצות ה' שהם מצות ה' ולא תתורו מיונות והרהור שבלב שאין כל המצות כו' וק"ל:

דף יג.

תוס' בד"ה היה קורא דקתני א"ל הממונה כו' כצ"ל:

בד"ה ובאמצע שואל כו' ובירושלמי קאמר אפילו באמצע הפסוק ר"ה כו' כצ"ל:

בד"ה בלשון הקודש כו' פרק שני דמגילה כו' ואעפ"כ בכל לשון נאמרה בסני כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דגם למאן דאית ליה בלשון הקודש נאמרה לענין מצות קריאה מ"מ מודה הוא דבכל לשון נאמרה בסני כו' בדאמרי' פרק רבי עקיבא וק"ל:

בד"ה ע"כ מצות כונה עד בכל מאודך ששני כו' עכ"ל ללא נראה להם שום טעם לומר עד על לבבך ממש כפירש"י אלא דה"ק עד והיו הדברים וגו' על לבבך ולא עד בכלל דהיינו עד בכל מאודך ועד בכלל דלכך נקט במלתיה הדברים ומטעם שכתבו התוס' אבל הא דקאמר לקמן עד על לבבך בעמידה לא משמע כפירושם ודו"ק:

דף יג:

בד"ה על לבבך כו' לאו דאי היה יושב עומד אלא דאם היה מהלך בדרך עומד אע"ג דב"ה כו' כצ"ל:

גמרא אימא סיפא ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב כו' מאי כו' אלא מפני הכבוד כו' ק"ק דאימא בסיפא נמי משיב שלום לכל אדם ובהא פלוג עליה דר"י ויש ליישב וק"ל:

דף יד.

תוספות בד"ה ימים שהיחיד כו' ואם לא ברכו בתחלה אמאי לא הרגיש רב כו' עכ"ל ולא ניחא ליה למימר דעל לבי כנשתא אחר שברכו באמצע הלל וק"ל:

בא"ד דכל הברכות פותחות בברוך חוץ כו' עכ"ל כצ"ל:

בא"ד ומה שהקשה מיהללוך כו' לפי מה שפירשתי עתה כו' עכ"ל ר"ל מה שהקשה הירושלמי מיהללוך לפי' קמא לפי מה שפירשתי עתה ללא מקשה מיניה יש ליתן טעם דלא תקשי מיני' לפי שהיא הודאה כו' כמו אלהי נשמה וק"ל:

גמרא א"ר יונה א"ר זירא כל העושה חפציו כו' וכדרב אידי בר אבין כו' כל זה בגמרא מדויקת אינו יכנראה מפ' רש"י וק"ל:

דף יד:

פירש"י בד"ה ומתני פירקין אלמא מקדים הוא לעסוק כו' עכ"ל לכאורה בפשיטות ה"ל לפרש דפריך מתפילין גופיה דקאמר הכא דמנח תפילין והדר קרי ק"ש וי"ל דמ"ה פירש כך משום דהא דקאמר וכ"ת בדלא מטא זמן ק"ש כו' לא בעי לתרוצי אלא הך דמתני פירקין ולא הא דמנח תפילין דאי לא מטא זמן ק"ש לא מטא נמי זמן תפילין וקאאמר בתר הכי מ"מ קשיא הדר נמי להך קושיא דמנח תפילין ואח"כ קרי ק"ש ולעיל קאמר בהיפך וק"ל:

תוס' בד"ה ולמה קדמה כו' אלא ודאי אין אנו חוששין לזה שהיא קודמת בתורה כו' עכ"ל יש לדקדק לפי זה א"כ מאי קאמר שוב למה קדמה והיה אם שמוע לויאמר כו' כיון שאין מוקדם ומאוחר בתורה ויש ליישב דודאי היכא דליכא טעמא אנו חוששין להקדים המוקדם ולאחר המאוחר אלא דהכא גבי והיה אם שמוע לשמע איכא טעמא דלית ליה למיחש ויש לנו להקדים והיה שהיא מדברת בלשון רבים כמ"ש תוס' יק"ל:

דף טו.

גמ' כאלו טבל דכתיב ארחץ בנגיון ולא כתיב ארחץ כפי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה אמאן דמהדר כו' והואו דרשב"ל דאמר ולתפלה ארבע מילין פירש"י כו' עכ"ל מלתיה דרשב"ל בפרק אלו עוברין ובפרק העור והרוטב ופירש"י ג"כ שם ועיין בזה באורך בשמעתין ברא"ש:

פירש"י בד"ה וממאי דר' יוסי היא קס"ד כו' עכ"ל לישנא דקס"ד מנומנס קצת וק"ל:

בד"ה אלא ר' יהודה כו' ודתרומה ר' יוסי ומודה הוא דברכות דרבנן כו' עכ"ל יש לדקדק דאכתו מנגן דההיא דתרומה ר' יוסי היא ומודה כו' אימא דההיא דתרומה כראב"ע רביה דר' יהודה היא ויש ליישב דניחא ליה לאוקמא מתני' דתרומה כר' יוסי דהזכרו דבריו ג"כ במתני' דהכא מה שאין כן מלתיה דראב"ע דליתא בשום מתני' אלא בברייתא וק"ל:

תוס' בד"ה דלמא כו' ופלגי אמלתא ר' יהודה עכ"ל כצ"ל:

בד"ה אי ר' יוסי כו' שתקנו שצריך להשמיע לאזנו כמו בק"ש כו' עכ"ל אע"ג דברכת המזון דאורייתא מ"מ השמעת אוזן דבעי ביה לא הוה רק דרבנן והסכת ושמע בד"ת הוא דכתיב כדלקמן וק"ל:

דף טו:

פירש"י בד"ה דלמא דקטן לכתחלה לא בקטן שלא הגיע כו' עכ"ל ק"ק מי הכריחו לפרש כן דקטן לכתחלה לא ומשמע דיעבד אפילו קטן שלא הגיע לחינוך ש"ד דאימא דשבך סברת המקשה דלעיל דקטן אפילו דיעבד נמי לא כדקאמר מה שטעו וקטן דיעבד נמי לא כו' ויש ליישב ודו"ק:

תוס' בד"ה דלמא ר"י וחסורי כו' לאין זה בשום מקום דקאמר חסורי מיחסרא ולאוקמא אליבא דחד כו' עכ"ל יש לפרש הב' קושיות דאע"ג דבכל מקום מהדרינן לאוקמא מתני' לחד תנא היינו היכא ללא משמע דאיכא פלוגתא אבל הכא כיון דמשמע דרבי יהודה פלוג לא ה"ל למימר חסורי מיחסרא כו' לאוקמא כחד תנא ועוד לוקמא כרבי יוסי בפשיטות בלא חסורי כו' ומיאו אשכחן כה"ג דקאמר חסורי מיחסרא ואוקמא כחד תנא בס"פ הכותב דקאמר אלא כולה רשב"ג וחסורי כו' ע"ש ודו"ק:

דף טז.

גמרא קרא וטעה ואינו יודע להיכן טעה באמצע הפרק יחזור לתחלת הפרק כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה מעשה בר"ג שנשא כו' לאו מעשה לסתור הוא דקמ"ל אם גדול כו' הרשות בידו עכ"ל וכה"ג קאמרי' לקמן אהא דשל ר"ג היו קורין אותו אבא פלוני כו' מעשה לסתור ומשני משום דחשיבי וק"ק אמאי לא מפרש לה תלמודא בכה"ג הכא אמתני' לפי דבריהם גס יש לדקדק בדבריהם דמשמע הכא דפסיקא ליה בשאר כל אדם אין רשות ביזו ובסיפא איכא פלוגתא בהכי דת"ק ס"ל חתן אם רוצה לקרות ק"ש לילה הראשון קורא ויש ליישב ודו"ק:

בד"ה אפילו כל אדם כו' אם הפועלים אומרים אפילו לכתחלה עכ"ל הלשון מנומנס קצת כיון דשאר כל אדם נמי רשות לכתחלה נמי הוא והכי ה"ל אין זו שום חידוש אם הפועלים אומרים לחובה ויש ליישב דרשות דשאר כל אדם נמי לר"י אין לאדם להרגיל עצמו בכך ולעשות לכתחלה אבל פועלים ודאי דלכתחלה הוא ממילא דחובה עליהם לעשות כן מפני ביטול מלאכה וק"ל:

דף טז:

בד"ה אי הכי כו' אא"ב דטעמא משום טרדא שפיר כו' עכ"ל וא"כ תיקשי ליה אי משום טרדא אפילו טבעה ספינתו כו' כדפריך בסמוך וק"ל:

דף יז:

בד"ה ה"ג פרץ זה אחיתופל שפרץ כו' יוצאת זה דואג שיצא כו' עכ"ל ולפי גירסא זו נמי גרסו' גבי אין פרץ שלא תהא סיעתינו כסיעתו של דוד וגבי אין יוצאת שלא תהא סיעתינו כסיעתו של שאול דאחיתופל לא היה בימי שאול כדאמרין בפרק חלק דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה דואג בימי שאול ואחיתופל בימי דוד דדואג ודאי דהיה בימי דוד אלא דר"ל ללא היה במלכותו של דוד אלא במלכותו של שאול וק"ל:

בד"ה פטור מק"ש כו' ולא ימים שאתה עוסק במתים פטור מק"ש כו' ומן התפילין עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה ה"ג רש"י שלאחר המטה אפילו המטה צריכה להם כו' עכ"ל כצ"ל ואין זה ברש"י שלפנינו שהרי כתיב ברש"י שלפנינו ושלאחר המטה הואיל ואין צורך כו' עכ"ל ודו"ק:

בד"ה אלו ואלו כו' ורישא דקאמר מי שמתו מוטל לפניו דפטור מן התפילין כו' עכ"ל וצריך להניח בגמרות שלפנינו במקום ומן התפלה צ"ל ומן התפילין כו' וק"ל:

בד"ה ואינו מברך כו' ופסיק מינייה תורת אנינות מיהו באותו שתפסו מושל גם אבילות אינו חייב כו' עכ"ל ור"ל דלענין אבילות אינן שוין דבתפסו מושל פטור מאבילות וק"ל:

דף יח.

בא"ד שמתה אחותו של ר"ת בשבת והודיעו לו עכ"ל מלת בשבת ברא"ש אינו וכ"נ דבשבת בלאו האי טעמא שיש לה בעל כו' אוכל בשר ושותה יין כדתני בשמעתין בשבת מוסב ואוכל בשר כו' וי"ל לפי' הר"ר נתנאל דבשבת נמי היכא דעתו להחשיך על התחום אין לו לברך דיש לו דין אונן וה"ג הכא אי לאו שהיה לה בעל כיון שהיה ר"ת בעיר אחרת היה צריך להחשיך על התחום וק"ל:

בד"ה וירכב כו' ובכתובים שפיר דמי ומיהו נראה דאף בס"ת ש"ד מדנקט בסיפא ס"ת ולא כו' ובהדיא אמרינן בירושלמי כו' לאחוריו ורוכב וקאמר אלא אסיפא משום כו' וה"ה לאחוריו מותר כו' עכ"ל כצ"ל מדברי הרא"ש ור"ל דקאמר אלא אסיפא עיקר חידושא אינו בסיפא דלסטים אלא עיקר חידושא בשרייתא דנקט בסיפא דה"ה לאחוריו דשרי מדויקא דרישא ונעשה לסיפא ודו"ק:

בד"ה למחר כו' ותימה והא אמרי' פרק התכלת כו' וההיא דתכלת היינו דרמו חוטים כו' ועכשיו אנו מסלקים אותם ומאי טעמא כו' כצ"ל:

בא"ד אי משום דכתיב לדורותם לדור תם אבל כו' כצ"ל ועיין בתוס' פרק התכלת:

בא"ד כמו מחזון ישעיהו כו' עכ"ל דלפי התלמוד ס"פ בני העיר לא מפטירין חזון ישעיהו דהיינו חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשו אלא בר"ח [אב] שחל להיות בשבת ואנן הא מפטירין אותו בכל שנה בשבת שלפני ט' באב וע"ש בתוס' וק"ל:

דף יח:

בתוס' בד"ה אלמא ידעיו כו' כ"כ לא היה מקדים דהוא עצמו כו':

סליק פרק מי שמתו

דף כו.

במתני' ר"י אומר עד ז' שעות כו' התוספות לקמן לא גרסי לה הכי במתני' ע"ש:

נמרא וכ"ע עד חצות ותו לא האמר כו' שחרית מתפלל במנחה שתיס. ולא ניחא ליה לאוקמא מתני' במזיד דמתני' לא איירי בדיעבד מללא קתני בה שביטל כדקתני בברייתא לקמן אלא דהבא דינא דזמן תפלה קתני בה וק"ל:

תוס' בד"ה טעה ולא התפלל ערבית מתפלל כו' כיון ששהה כ"כ דלאחר שתי כו' עכ"ל כצ"ל:

דף כו:

פירש"י בד"ה שניה עלתה לו כו' והשניה נמי לא עלתה לו לשל שבת הואיל והבדיל בה גילה כו' עכ"ל בלאו האי טעמא נמי שניה לא עלתה לשל שבת והיינו מטעמא דראשונה לא עלתה לו שאין לו להקדים תפלה שעבר וזמנה אם השניה תעלה לו לשל שבת ע"כ שהיה צריך להתפלל אחריה אחת של מ"ש אלא דהוצרך טעמא דהבדיל בה כדי שתחשב לשל ערבית ודו"ק:

תוספות בד"ה טעה ולא התפלל ע"ש כו' גלי דעתיה דהך בתרייתא היא חובה כו' ואי אבדיל בתרווייהו כו' לא מחייב ללאהדורי כו' עכ"ל ולפי זה מתיישב קושיית התלמוד דהבא גלי דעתיה אבל התם לא גלי דעתיה ולכך אין מחזירין אותו כמו אם לא הבדיל בתרווייהו וא"צ להחזיר והם דברי רבינו האי שכתב הרא"ש בשמו אע"ג שנשאר בקושיא כיון דלא קאמר תיובתא לאו משבשתא היא דטעמא דמסתבר הוא כו' עכ"ל ע"ש:

בא"ד אלמא דמצריך להתפלל זימנא אחריתי אע"ג שלא כו' מתוך לשון האלפסי עכ"ל לכאורה דמתוך הנמרא נמי מוכח הכי כדקאמר כיון דלא אבדיל בקמייתא במאן דלא צלי דמי ומהדרין ליה להתפלל תפלה אחרת בלא הבדלה אע"ג דלא מרויח מידי שהרי כבר התפלל ולא הבדיל בראשונה וי"ל דלפי הנמרא אפשר למאי דמסיק קשיא קושטא דלא קאי הכי ולא מהדרין ליה כיון דלא מרויח כלום אבל לדברי האלפסי לא סליק בקושיא כמ"ש רבינו האי וא"כ קאי שפיר הך סברא דמהדרין ליה אע"ג שאינו מרויח כלום ודו"ק:

בד"ה קשיא תימה כו' דמייירי קודם שהעשירו דאמרינן לקמן כו' עכ"ל ר"ל דקודם שהעשירו לא היה אומר כלל על הכוס רק בתפלה לחוד ולכך מחזירין אותו והך דקתני אין מחזירין תוקמא אחר שהעשירו יחזורו והענו דאז קבעוה בתפלה ואמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אבל כשהעשירו ועדיין לא חזרו והענו לא קבעו אלא על הכוס כדמוכח פרק אין עומדין (ג.). ע"ש ודו"ק:

בד"ה ינחק תיקון תפלת מנחה כו' צלותא דאברהם כו' עכ"ל עיין בערך בערך שחר:

בד"ה ואין שיחה כו' אלא צדיקים דכתיב והוא עומד בין הדסים ובחלק כו' כצ"ל:

בד"ה יעקב תיקון כו' וקשה למתני' דפ"ק דקאמר כו' כצ"ל:

בד"ה עד פלג כו' בשלמא עד ט' כו' וי"ל דר"י ס"ל דתפלה כנגד קטורת כו' עכ"ל ר"ל דהכי קא קשיא ליה דבשלמא אי הוה קאמר ר' יהודה עד מנחה גופא הוה שיעור לתפלת המנחה ניחא דהיינו מנחה קטנה דאז היו מקריבין תמיד של בין הערבים אבל פלג המנחה קטנה לענין תפלה מגליה האי שיעורא כיון דלא מצינו שום קרבן שהקריבו באותה שעה וקאמרי דתפלות כנגד קטורת תקנו דכתיב כו' וקטורת של תמיד בין הערבים היה משתהה אחר הקרבת התמיד עד פלג המנחה ומיהו למאי דבעי למימר פלג מנחה גדולה קאמר ר"י קשה הא מגליה דמה הקריבו באותה שעה ויש ליישב דאם הקדים תמיד של בין הערבים בזמן מנחה גדולה כדאיתא פרק תמיד נשחט (נח.) אפשר שלא היה משתהה הקטורת רק עד פלג מנחה גדולה והוא קרוב ברביעית שעה למנחה קטנה ודו"ק:

דף כז.

בד"ה ת"ש ושל כו' שאמר עד ז' שעות אינו במשנה כו' עכ"ל כצ"ל:

בא"ד דה"פ דעבד כר"י עבד דאמר מפלג המנחה לילה הוא עבד ומ"ה מנחה לא אבל אין לפרש כו' דפשיטא דרבנן מודו בשיעורא דר"י עכ"ל כצ"ל נ"ל דר"ל שהפירוש דעבד כר"י עבד היינו דחשב ליה מפלג המנחה לילה להתפלל ערבית ולא מנחה אבל אין לפרש דעבד כר"י עבד לענין אם התפלל קודם פלג המנחה דבהא רבנן נמי מודו ומיהו ק"ק דלא הוה צריכא להוכחה זו דבהדיא מוכח דעבד כר"י עבד איירי לענין דהוי לילה ושרי להתפלל ערבית דהא מיייתי לה לקמן אהא דרב צלי של שבת בע"ש מבע"י ודו"ק:

בד"ה דרב צלי כו' וכן לענין תוספת שבת וט"ב וי"ה וכו' עכ"ל ר"ל כמו דלענין מלאכה במ"ש לא אמרינן דהוי לילה ה"נ לענין תוספת שבת וכו' דהוי נמי מילי דאורייתא לא אמרי' דהוי לילה לאסור בשיעור גדול כ"כ דלא ס"ל כר"י אלא לענין תפלה וקבלת שבת דרבנן ועיין ברא"ש:

דף כז:

בד"ה והנותן שלום כו' א"נ ההוא לכתחלה קאמר כו' עכ"ל מלת לכתחלה אינו מוכן לכאורה דלא הל"ל אלא א"נ דהתם איירי בתלמיד חבר דשרי טפי ועוד לכאורה לפי תירון שני דאיירי ההוא בתלמיד חבר לא בעי למימר הכי אלא שלום עליך וא"כ למה נקט כדי שאילת תלמיד לרב דהיינו תלמיד חבר הא שאר כל אינשי נמי הכי קאמרי ויש לכונן דבריהם בתירון הראשון שכתבו ע"פ מ"ש תר"י דודאי אסור להקדים שלום לרבו כלל כדאיתא בירושלמי ולא אמרו כדי שאילת תלמיד לרב אלא להחזיר לו שלום שרי שאומר לו שלום עליך רבי ועוד כתבו א"נ אפילו לכתחלה דהיינו להקדים נמי שרי לומר שלום עליך רבי יבתלמיד חבר דשרי בכל הני כללקמן ובההוא מצנ איירי הך דכדי שאילת תלמיד לרב ודו"ק:

בד"ה הואיל והתפללו כו' ה"נ לימא לעיל לחומרא ואמאי כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דכמו דנימא הבא במ"ש דאין צריך להתפלל שנית ויצא ידי תפלת מ"ש אע"ג לאסור במלאכתו דהוי ד"ת ה"נ נימא לעיל בע"ש דאין צריך להתפלל שנית והוי התפלה קבלת שבת לחומרא לאסור במלאכה ע"י התפלה כמ"ש התנום' לעיל שכתבו ובקונט' פי' בפנים אחרות היינו שכתב רש"י דיאסור במלאכה משום תוספת שבת ע"י התפלה וזה כבר דחו התוספות לעיל דאין צריך שיעור לתוספת כל כך אלא הוי הקדמת קבלת שבת ע"י התפלה יאליבא דר"י כמ"ש התנום' לעיל ודו"ק:

בד"ה שאני צבור כו' אע"ג דלא מטי זמן אין איסורן איסור בעשיית כו' עכ"ל כתב מהרש"ל נ"ל דטעות האו והכי ראוי להיות ואע"ג דלא מטא זמן איסור אסורים בעשיית מלאכה כו' פי' כדי שלא להטריחם עוד בתפלה משום הכי אוקמא באיסורייהו משא"כ ביחיד ודו"ק אבל מ"מ הרא"ש עכ"ל ע"ש הנס

חדושי הלכות – מהרש"א • ברכות

שמצאתי כדעה זו בשלטי הגבורים בשם ריא"ז לאסור מלאכה בצבור בקבלת תפלה בע"ש מ"מ אין נראה להגיה ולמחוק מלת אין שבדברי התנום' שלפנינו וע"כ נראה לקיים דבריהם ע"פ דברי הרא"ש וקצת טעות באותיות נפל בדבריהם כצ"ל שאני צבור אע"ג דלא מטא זמן איסור דאין אסורים בעשיית מלאכה ואע"ג דטעונתא הוא כצ"ל ור"ל דבצבור לא מטרחינן להו לחזור ולהתפלל אף בע"ש אע"ג דלא מטא עדיין זמן איסור מלאכה בע"ש כמ"ש הרא"ש דלענין היתר מלאכה אין חילוק בין יחיד לצבור ואמרו אע"ג דטעונתא הוא שבטעות התפלל מ"מ לא מטרחינן להו לחזור ולהתפלל ודו"ק:

דף כח.

בד"ה ושל מוספין כו' ויתירן דהתם איירי בשבת עכ"ל דיש לחלק בין שבת לחול ע' בר"פ תמיד נשחט (נח:) דבשבת אין נדרים ונדבות קריבין וק"ל:

דף כח:

בד"ה כיון שהניע כו' מפסיקין ואפילו מן האכילה ולא היא עכ"ל ר"ל דאפילו התחיל לאכול בהיתר צריך להפסיק ולא היא דאין הלכה כן עיין ברא"ש:

דף כט.

בד"ה לייט עלה כו' כדמשמע במכילתין גבי ר' יוסי כו' עכ"ל בפ"ק דר' יוסי היה מתפלל בחורבה וא"ל אליהו היה לך להתפלל תפלה קצרה כו' ע"ש בתוספות וק"ל:

דף כט:

בד"ה הא דאדכר כו' משמע בהדיא דאינו חוזר אלא לשומע תפלה כו' עכ"ל כצ"ל:

בא"ד אלא ומאי יש לפרש הא דאדכר טל הא דלא אדכר כלל לא טל ולא מטר כו' עכ"ל והשתא לא תקשי אהך דלא אדכר כלל לא טל ולא מטר פשיטא דאימא דאתי לדיוקא אבל הזכיר של טל לחודי' אין מחזירין אותו אבל למאי דבעי לפרש הא דאדכר היינו טל ומטר אבל אדכר טל לחודיה (אין) מחזירין אותו כיון דקאי בגשם ונרע מלא הזכיר כלל לא טל ולא מטר ודו"ק:

דף ל.

בד"ה לתלפיות כו' דלעיל דפליגי אי השכינה כו':

בד"ה אבוי דשמואל כו' עמוד השחר ולא נראה דא"כ כו' כצ"ל:

בד"ה מסמך גאולה כו' ומשמע ד"ח ברכות מותר להתפלל בדרך במהלך כו' עכ"ל ומהא דפסקין לעיל הלכה כר' מצינן נמי לאוכוחי הכי דמותר להתפלל במהלך כמ"ש התנום' לעיל:

דף ל:

גמרא א"ל ר' ירמיה לר' זירא דילמא מעיקרא לא כוון דעתיה כו' ק"ק אמאי לא השיב לו ר' זירא כסברתו לקמן דליכא למימר הכי דפריך לקמן אילימא משום דלא כוון מר דעתיה והא אר"א לעולם ימוד עצמו אם יכול לבוין את לבו כו' וי"ל דהבא אכתי לא שמעה הך דר"א דלקמן וק"ל:

תוס' בד"ה לפי שאין כו'. משום רשות משנינן דהיינו דוקא כו' עוברת וי"מ דוקא בלילה כו' אבל בלילה שניה כו' עכ"ל ודקאמר תלמודא מ"ל מלא מ"ל חסר היינו בלילה ראשונה אבל לילה שניה במלא מחזירין והב"י לפום חורפא לא עיין יפה בזה הסוגיא ודו"ק:

בד"ה מסתברא כו' אם עקר רגליו ופתח בברכה כו' עכ"ל דאין חילוק בין עקירת רגליו ובין פתח בברכה שלאחריה וכן לקמן גבי טעה ולא הזכיר ר"ח בבה"מ לא שייך כלל עקירת רגליו אלא דהיינו שפתח בברכה שלאחריה וק"ל:

בא"ד הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא ע"כ אין מחזירין אותו כו' עכ"ל ר"ל אפילו בדבר שצריך להחזיר אם התחיל הטוב והמטיב כגון בשל שבת אם לא התחיל עדיין בהטוב והמטיב אין לו להחזיר ואמרו שם דאינו רואה שם כ"כ הפסק ומה"ט בדבר שאין לו להחזיר אם התחיל בהטוב ומטיב כגון ר"ח אם לא התחיל אומר נמי שם משא"כ ב"ח ברכות דאם יחזירוהו כו' ודו"ק:

דף לא:

תוספות בד"ה מכאן שאסור כו' בין מלפניו ובין מלאחריו כו' עכ"ל ובין מלאחריו בטור אינו וכצ"ל לפי הגי' [הגימטריא] זו מ"ש הרא"ש אבל צריך ליתן טעם אמאי לא חשיב מאחריו ויותר נ"ל שלא למחוק דברי התנום' אלא דתרתיו מן הצדדין חשיב להו כחד כמו מלפניו ולאחריו ודו"ק:

בד"ה כל היושב כו' ואפילו קובע ברכה לעצמו בתוך י"ח עכ"ל ר"ל דבחול בתוך י"ח אין היחיד קובע לעננו ברכה לעצמו וכוללה בש"ת אבל בשבת שאומר עננו אחר התפלה באלהי נצור אפ"ה קובע ברכה לעצמו וק"ל:

דף לב:

בד"ה גדולה תפלה ויתר ממע"ט בלא תפלה שהרי כו' עכ"ל אם נפרש דבריהם דגדולה תפלה עם מ"ט שהיו במשה ויתר ממע"ט בלא תפלה שהרי כו' הוא דחוק דזה ומאי אין צריך ראיה ויש לפרש דגדולה תפלה לחוד ממע"ט בלא תפלה שהרי משה שהיו בו מע"ט לא תלה לו הכתוב שהיה עונה כ"א בתפלה ודו"ק:

בד"ה קודם תפלתו כו' לאפוקי מהני דאמרי אשרי הרבה עכ"ל ואנן דאמרינן אשרי העם שככה לו ונו' לפי שהוא סמוך לתהלה לדוד וק"ל:

דף לד.

בד"ה אמר פסוקא כו' אף לשון התלמוד לא משמע כפי' כו' עכ"ל לא ידענא משמעו וק"ל:

דף לד:

בד"ה קידה על אפים ומיייתי קרא אע"ג דאשכחן נמי בענין אחר כו' עכ"ל ר"ל דאשכחן קידה בלי אפים שנאמר ויקוד ארצה ונו' דמשמע כולו שטוח ארצה כמו להשתחות לך ארצה דמיייתי הבא ובתנום' פ"ב דשבועות כתבו תימא השתחוואה נמי אשכחן על אפים דכתיב וישתחו לאפיו ונו' אפים ארץ ישתחוו ונו' כו' ע"ש:

חדושי הלכות – מהרש"א • ברכות

דף לז

דף לה.

תוס' בד"ה לא שייך כו' א"נ י"ל דקאי על מתני' כו' וה"נ שייך הכא לברך על כל דבר כו' עכ"ל היינו נמי מטעמא שכתבו בתירוקן קמא דשייך לברך על כל דבר ודבר משום דאסור ליהנות כו' כדמסיק בגמרא אלא דתיקנו טפי בהאי תירוצא בתרא דלתירוקן קמא דוחק הוא דקאי כיצד אסברא מבחון משא"כ בתירוק בתרא דקאי אמתני' דפרק מי שמתן ומכח סברא ודו"ק:

בד"ה אחליה והדר כו' ל"ל קרא הא בפרק שני דקדושין גמרינן קודש קודש ממעשר כו' עכ"ל הך ג"ש ידאי אינטריכא לענין ביעור וחומש כדאמר התם אלא כיון דאין ג"ש למחצה נילף נמי הך מלתא דהכא לענין חילול ואהא תירצו דלענין דהכא לא הוה ילפינן ממעשר דה"א דאדרבה כו' וק"ל:

בד"ה דבר שאין גידולו כו' וא"ת מאי איריא בשר וחלב אפילו ירקות נמי כו' עכ"ל פירוש לדבריהם מאי איריא בשר וחלב משום דלא הוי גידולם מן הארץ הא אויבא למעוטוי נמי ירקות ומשום דאין בו מצות נטע רבעי ואהא תירצו דקמה תוכיח ואע"ג דאכתי אויבא לאקשווי ירקות מנין דמה לאילנות וקמה שכן חייב בפאה כמ"ש התום' לגירסת רש"י מ"מ התלמוד לא בעי להאריך כ"כ וניחא ליה לאקשווי בפשיטות אבשר וחלב דלא הוי גידולי קרקע ולזה כתבו דלפירש"י נוחא טפי בפשיטות דגרסינן דלאו בר נטועה מנין ול"נ בשר וחלב והשתא קושטא הוא דאתי למעוטוי נמי ירקות משום דאין בו נטע רבעי דליכא למימר דאתי משאר אילנות ומקמה במה הצד דליכא למיפרך כו' ודו"ק:

דף לה.

בד"ה כאן בזמן כו' דפלגי ליה אהא דלקמן שבא לפרש מה בין עושין כו' עכ"ל בין עושין רצונו של מקום אז לאו ומאי שמחלק נמי הכא אלא דר"ל בין עושין מלאכת עצמן או אחרים עושין מלאכתן או שזה עושין מלאכת אחרים הכא לא מחלק בהו כדמחלק בהו לקמן ודו"ק:

בד"ה דרך טרקסמון כו' אבל מדרבנן גס חצר קובעת כו' עכ"ל דאל"כ תקשי ליה ההוא דיוצא דופן ידפרק חבית לרבי ינאי וע"ש בתום' וק"ל:

דף לו.

בד"ה כיון דאית כו' דאם אדם שותה משקין לרפואה כו' כצ"ל מדברי המרדכי:

בד"ה קמחא דחטוי כו' אלא מייירי בקמחא שקורין אישקאלטי"ר או בקמח כו' עכ"ל וא"ה לרב נחמן לא מברכין עליה בפה"א כיון דאשתנו וכ"כ התו' לקמן ע"ש:

דף לו.

בד"ה שיעורו כפול כו' אלא בפה"א הם"ד ואח"כ מ"ה לשון ה"ג והלכתא כמר כו' הד"א ועיין בתר"י בזה על דברי הרי"ף:

בד"ה ברטיבא כו' מברכין עליה בפה"א כו' עכ"ל וכ"כ גס הרי"ף שעל פלפלי רטיבתא מברכין בפה"א [ונ"נ] מדפריך (עליה) ומשני לה הא ברטיבתא מכלל דמברכין בפה"ע וק"ל [עיין בהרא"ש]:

בא"ד של גרופלי שאין גרילין לאכול אלא ברטיבא כגון כו' עכ"ל כצ"ל מלשן המרדכי וק"ל:

דף לז.

בד"ה נתן ר"ג רשות כו' ויש לומר דר"ג היה סבור שהיה מברך על כל ז' מינין ג' כו' עכ"ל ר"ל כיון שהוא סובר דבעי בז' מינים ג' ברכות ס"ל נמי דמזמן עליהו והא דאמר אין מזמנין על הפירות היינו כשאר פרי דאינן מז' מינין ורע"ק דלא בירך אלא מעין ג' לעצמו דוקא כו' וק"ל:

בא"ד וא"ת מ"מ לאותו המברך שהוא טועם צריך לברך פעם אחרת כו' עכ"ל מדבריהם נראה שיחיד המברך טעון כוס וכ"ה דעת הרא"ש ודו"ק:

דף לז.

גמרא אי הכי אימא סיפא והוא שאכלן כו' שבאכלו מבעיא ליה כו' ק"ק דמרישא גופא דקתני נמי האי לישראל דרבים לקטן מכולן בזית ואכלן תקשי ליה הכי ואי בשערסן שבאכלו מבעי ליה ויש ליישב ודו"ק:

תוס' בד"ה לחם העשוי כו' קשה דהא כו' שתחלתו עיסה כו' עכ"ל והאי נמי תחלתו עיסה הוא [לפי פירש"י] אלא דצריך לפרש דהעשוי לכותח תחלתו סופגנין הוא וק"ל:

דף לח.

בד"ה האי דובשא כו' ואפילו לרב ושמואל דאמרי כל כו' ועוד בשתיא אומר שהכל עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ושוין שבוחשין רבי ור' יוסי פלגי גבי נותן מים כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל אהא קאי האי ושוין דרבי ור' יוסי דפלגי התם גבי בוחשין שוין הם:

בא"ד והכי דייק התם הם"ד ואח"כ מ"ה ואי ס"ד לרפואה כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה והא תנן כו' מדנקט כל האוכלין כו' ש"ד מדנקט כל ומסיק כו' דמתני' דשריא אע"פ שעומד לרפואה כו' עכ"ל כצ"ל והוצרכו לכל זה כיון דהמקשה רב יוסף ודאי דהוה ידע נמי דמשנה שלימה היא דאוכל אדם לרפואה אלא דהוה ס"ד לאסור הכא כיון דכל עיקרו לרפואה כו' כמ"ש התום' לעיל וא"כ מאי מיייתי ליה אביי להתיר מהך מתני' דאימא דלא איירי אלא כשאין עיקרו עומד לרפואה ואהא תירצו דאביי מדקדק ליה לישראל דכל דמשמע להתיר אפילו כל עיקרו לרפואה וקאמרי ומסיק וצריכא דרב כו' דאע"ג דלענין שבת שרי אפילו עיקרו עומד לרפואה מ"מ לא לברין קמ"ל ודו"ק:

דף לח.

בד"ה מדקתני ירקות דומיא דפת כו' שהרי כו' עכ"ל דהכי משמע להו דרבנאי משמיה דאביי דדייק הכי ממתני' היינו בכל שלקות ואפילו בתומי וכרתיו דלא משתנין לעלוויא מברך עלייהו בפ"ה וכרב נחמן כמ"ש התום' לקמן ולא מפלגי כדמפלגי רב חסדא לקמן וא"כ ע"כ דלא הוי ממש דומיא דפת שהרי כו' אלא כלומר דבהכי הוי דומיא דפת מה הפת כו' וק"ל:

דף לט.

בד"ה בצר ליה שיעורא כו' פחות מכשיעור דאסור כו' באותו ענין דאכל פריה דבריה הוה ואינן חולקין כו' כצ"ל:

בד"ה מיא דסילקא כו' אע"ג דאמרי' לעיל דמי פירות זיעה בעלמא הוא יש לחלק עכ"ל עיין בזה לחלק ברא"ש וק"ל:

בד"ה פת צנומה כו' מאחר שהיא חביבה מברך עליה ור' חייא סבר צריך שתכלה ברכה עם הפת וא"כ בעינן כו' כצ"ל:

דף לט:

בד"ה והלכתא כרבא כו' שלא יפרישנה מן הפת עד אחר הברכה ויש כו' היסח הדעת בין הברכה לאכילה כו' כצ"ל מדברי הרא"ש ע"ש:

בא"ד דבעינן עד שתכלה אמן מפי העונין שלא יבצע קודם וגם מייתי ראייה שצריך לסיים קודם כו' עכ"ל ר"ל דההיא דעד שתכלה אמן מפי העונין היינו נמי שלא יבצע ויפרישנה קודם הברכה אבל יש לחנוך קודם אך מ"ש וגם מייתי ראייה שצריך לסיים הברכה קודם שיבצע מדתני כו' אינו מוכן לי מה צריך ראייה לזה הא פסוק הכא הלכתא כרבא דמברך ואח"כ בוצע וע"ק דההיא דתני רבי חייא אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס הם דברי הירושלמי והא סותר תלמוד שלנו כמ"ש הרא"ש ע"ש ומאי מיייתי ראייה מיניה דהא לית הלכתא כר' חייא דהא פסקינן הלכתא כרבא דפלגי עליה דרבי חייא ובדוחק יש ליישב הא דלפי הירושלמי סבר ר' חייא כוותיה דרבא דשמעתין ודו"ק:

בא"ד אבל אם לא היה צריך לברך ויוכל לפרוס קודם כו' עכ"ל ר"ל אם לא היה צריך לברך בהך דבירך על התורמסא ונפל מיניה דאהא מיייתי לה התם כמ"ש הרא"ש ויכל גס הכא לפרוס קודם הברכה כו' והרא"ש כתב בזה מלתא אחרייתא אבל כשהוא מברך קודם בציעה על כל הפת אם תפול הפרוסה כו' ע"ש ודו"ק:

בד"ה מברך על הפתיתין כו' וכ"ש לגבי רב הונא שהלכה כמותו שהיה כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה אבל פרוסה כו' אבל פתיתין ושלמין ממין אחד כו' עכ"ל לא ה"ל לשנות לשונם למימר פתיתין ושלמין דמשמע גדולים וקטנים כמ"ש לעיל אלא הל"ל פרוסה ושלמה דשוין הן וביה קיימין הכא ויש ליישב ודו"ק:

בד"ה כתנאי כו' משמע דלהכי נקט חצי בצל כו' כמו בקטן שלם ולא יותר כו' עכ"ל אפשר דמשמע להו הכי ממאי דקאמר דמ"ס חשוב עדיף ולא קאמר גדול עדיף וק"ל:

בא"ד ויש לפרש דכהדדי שוין הן כו' דמייתי תנאי אסיפא כו' אבל אי אפשר לפרש דחיטין עדיפי כו' כצ"ל:

בד"ה מ"ס שלם כו' והדין עם רש"י כו' א"כ לא קפיד לא אחשיבות כו' ולפירוש ר"ת נמי כו' עכ"ל לפי דרכן של התום' שפירשו הך דחצי בצל גדול דאין בה יותר מן הקטן אלא דחשוב וטוב הוא יותר לא הוי צריכי לכל זה אלא דע"כ לא קאי כתנאי אההיא פלוגתא דפתיתין ושלמין דא"כ לא הוי דומיא דפתיתין ושלמין בגדולים וקטנים איירי והכא בבצל בשוין פלגי וק"ל:

בד"ה מניח פרוסה כו' ונראה דגרס לר"ת שתיקו וקאי לשני כו' עכ"ל כצ"ל וכן לשון הרא"ש בזה ובהל' רב אלפס כתוב שתיקו והא דקאמר ששמת שלום בין התלמידים משום דמוקי לה בפלוגתא דתנאי עכ"ל וק"ל:

דף מז.

בד"ה יבש המעין כו' י"מ לכך מביא ואינו קורא כו' אלא כקובל כו' עכ"ל לכאורה קשה דאע"ג דס"ל לרבנן דעיקר אילן לאו ארעא הוא מ"מ כיון דיש לו האי ארעא דבאו אליו הפירות ממנו אמאי לא יוכל לומר מן האדמה אשר נתתה וגו' ותירצו דנראה כקובל ממה שנתן לו כו' וק"ל:

דף מז.

בד"ה נימא ר"ה כו' וא"ת היכי מצני סובר כו' ויש מפרשים דמצני למימר דאפילו ר"י כו' עכ"ל לכאורה תירוצם תמוה דא"כ מצנין למימר נמי מהאי טעמא דר' יוחנן סבר שפיר כר' יוסי דלא קאמר ר' יוסי דלא יצא אלא בברוך המקום שאינה ברכה כלל אבל בשהכל מודה אפילו בפת ויין כר' יוחנן והמתרן נמי הוה ליה לאפלוגי בהכי לר"י ויש ליישב דתלמודא ודאי לא נוחא ליה בהך סברא לאפלוגי בין ברוך המקום לברכת שהכל אלא דלרב הונא ע"כ צריכין לדחוקי בהכי דא"כ תקשי לרב הונא דלא אחי כמאן אבל לר' יוחנן לית לן לפלוגי בהכי כיון דאתי בפשיטות כר"מ והמתרן השיב דלר"ה נמי לית לן לפלוגי בהכי אלא אנא דאמרי אפילו כר"מ כו' ור"י אמר לך אנא דאמרי אפילו לר"י כו' ואיתן לן לפלוגי במלתא אחריתי והיינו משום דקאמר ברכה דלא תקינו כו' ודו"ק:

בד"ה אמר אבוי כו' י"מ דמסתברא ברייתא כוותיה ומיהו כו' עכ"ל ר"ל דלית לן לפרושי דמסתבר ליה לאבוי כרב דא"כ ודאי דהוה הלכתא כרב כיון דאבוי ס"ל כוותיה אלא דו"מ דה"ק אבוי דהברייתא מסתברא כוותיה מדלא קתני נמי ומלכותך עליו ומיהו רב אלפס פסק כר"י ומתרן לה להברייתא דלא קתני ומלכותך דאטו כי רוכלא ליתני ולחיל כמ"ש התום' בסוף וק"ל:

בא"ד שאם היה מדלג מלכות של ברכת המוציא שצריך לחזור כו' עכ"ל נקטו הך ברכה דהמוציא משום הא דלעיל דברייך בריך רחמנא מריה כו' ולא נקט נמי מלכא ועיין ברא"ש דאיכא דגרסי בשמעתין בפ"י ולר"י כו' דאמר בריך רחמנא מלכא מריה דהאי פיתא ע"ש וק"ל:

בא"ד וברכות של שמו"ע אין בהן מלכות כו' עכ"ל משאר ברכות דו"ח דאינן פותחין בברוך משום דהוו ברכות הסמוכות ואי דל"ק להו דאין דרך להזכיר מלכות אלא בפותחת בברוך אלא מברכה ראשונה דו"ח קשיא להו דפותחת בברוך וכן הוא בהדיא ברא"ש וק"ל:

דף מא.

גמרא אי הכי אימא סיפא ר"י אומר מברך על הזית כו' יש ליישב לישראל דאי הכי דבשלמא אי אמרת דלא איירי בצנון עיקר אויבא למימר דלא תקשה הא דר"י דאימא הא דקאמר כשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה כו' היינו דמודים חכמים לר"י דמברך על הזית תחלה והתום' שכתבו דר"י מודה לחכמים היינו לפי האמת דמודה יחיד לרבים וק"ל:

תוס' בד"ה אבל בשאין כו' א"כ גס בורא פרי העץ חשיבא טפי מב"פ האדמה כו' עכ"ל והתירוקן חסר מדברי התום' והוא ברא"ש וז"ל דלא חשיב כ"כ ב"פ העץ כו' וע"ש:

בד"ה מיתביה היו כו' שהוא כמו כן מז' מינין דמברך עליהו ב"פ האדמה כו' לכך צריך להנהיג הכי כו' עכ"ל. דבריהם אינן מובנים לי דומאי המקשה הוה ס"ד למימר הכי דבתרי מינין נמי אפילו לכתחלה מברך ב"פ האדמה על הצנון ופותר גס פירות העץ אפילו מז' מינין אבל מה שכתבו לכך צריך להנהיג הכי כו' הוא תמוה דהא למי"ד בשברכותיהן שוות דוקא פלוגי ס"ל באין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה כו' ואין ב"פ האדמה פותר פירות האילן ולמ"ד נמי דפלגי באין ברכותיהן שוות לרבנן מברך על איזו

חדושי הלכות – מהרש"א • ברכות

מהן שירצה תחלה ונר"י ז' מינין קודם מיהו לכ"ע אין ב"פ האלמה פוטור פירות האילן גם מה שסיימו בדבריהם כה"ג כדפרישית לעיל כו' אם ר"ל שכן פוסק בספר ה"ג זה אינו דהא כתבו לעיל בהפך זה דה"ג פוסק דב"פ העץ תקדום לב"פ האלמה ואולי יש חסרון ועעות בדבריהם וצ"ע:

בד"ה גפן כדי רביעית כו' אם אבל עלין כו' אבל כי משערין ביין צריך שיעורא טפי כו' עכ"ל עי' בדברי התוס' פ"ק דסוכה ופ"ק דעירובין בזה:

דף מא:

פירש"י בד"ה זה שני לארץ כו' זיתים ותמרים חשובים מתאנים ורמונים שהרמון כו' עכ"ל לרבותא נקט תאנים דאפילו מתאנים חשובים הם דלא הוי אלא רביעי לארץ אבל א"כ ה"מ למנקט לרבותא אפילו גפן דהוי ג' לארץ ותמרים הוי שני לארץ וק"ל:

תוס' בד"ה אלא פת הבא כו' ולבסוף ולא כלום כו' עכ"ל היינו לא ג' ברכות ולא מעין ג' אבל בורא נפשות מברכין כדמוכח מדברי התוס' דו"ק:

בד"ה ויין פוטור כו' ולית הלכתא כוותיה שהרי מפת פוטרת אין כו' עכ"ל אבל הרא"ש פסק לגבי יין כוותיה ודברי התוס' יש לפרש דודאי אין זה הכרח דמשום דאין הלכה כוותיה בפת אלא כרב פפא נימא נמי דאין הלכה כוותיה ביין אלא דר"ל דלא תימא דר"ח תנא הוא והלכה כוותיה שהרי מפת כו' וק"ל:

בד"ה הלכתא דברים כו' כדפי' לעיל על כן פירש ר"י דברים הבאים כו' עכ"ל הד"א כצ"ל:

בד"ה א"ה יין נמי כו' והשתא יין פוטור כל מיני משקין כו' עכ"ל זו היא כדעת הרא"ש ע"ש אבל התוס' לעיל פסקו דלא כר' חייא דס"ל דיין פוטור כל מיני משקין כו' דו"ק:

דף מב:

נמרא רבי מונא אומר משום ר' יהודה פת הבאה בכסנין מברכין עליה המוציא כו' ואמר שמואל הלכה כו' ולא ניחא ליה לאוקמא ברייתא דרבי מונא בקבע עלייהו סעודתייהו כדמוקי לה היאה דשמואל גבי לחמניות וק"ל:

תוס' בד"ה לחמניות פירש"י כו' שהרי תחלתו וסופו עיסה כו' עכ"ל כן הוא לשון הרא"ש ע"ש:

בד"ה הסיבו אחד כו' וא"ת מ"ש דבמונמר אפילו לא הסיבו כו' עכ"ל לא ידענא מהיבא פסיקא להו דבמונמר אפילו בלא הסיבו אחד מברך לכולן דהא משמע דהוא אומר על המונמר כו' דקתני קאי אלאחר המזון אחד מברך כו' דאיירי בהסיבו דו"ק:

בא"ד אכילה ושתיה אינה באה אלא לזה אחר זה הס"ד ואחר כך מ"ה אע"פ שאין כו' כצ"ל:

דף מב:

בד"ה ורב ששת כו' והלכתא כוותיה דרב נחמן בדיני וכרב ששת באיסורי כו' כצ"ל:

בא"ד שבתות ויו"ט לאו דוקא כו' ואפילו את"ל דדוקא נקט שבתות כו' עכ"ל נראה מדבריהם דלא הוו רסי' בשמעתין ובשעה שאלם יוצא מבית המרחץ כו' וכ"ה מפורש ברא"ש:

בא"ד אע"פ דזה לשתית וזה לשרות דעד כאן לא קמבעיא אלא אי כו' כצ"ל:

בא"ד א"כ נראה משום דה"ה להבדלה דאין לחלק כו' עכ"ל ר"ל באותו מקום אין לחלק בין קידוש להבדלה כיון דגם קידוש יש שלא במקום סעודה כמו הבדלה דו"ק:

בד"ה עשרה בני כו' והשתא ניחא הא דפרישית במתני' דמיירי כו' כצ"ל:

דף מג:

בד"ה באל להם יין כו' ואע"ג דיין כו' כל זה הדיבור שייך לעיל בברייתא דכיצד סדר הסיבה כו' וק"ל:

בד"ה הואיל ואין כו' היה אומר דלא היא דהא שייך נמי אין בית הכליעה כו' כצ"ל:

דף מד:

בד"ה על העץ ועל כו' דלא מברכין על העץ אלא בסתמא על הארץ ועל הפירות ביין נמי אין לשנות כו' עכ"ל מדברי הרי"ף דאין לשנות בעל הארץ אבל אומרים ועל פרי הגפן וע"ש ברבינו יונה אבל בסוף דבריהם נראה דאין לשנות כלל ואומרים ביין ג"כ על הארץ ועל הפירות וק"ל:

בד"ה אינהו מייכל כו' כי כך פירש ר"ת גבי לעולם ישא כו' עכ"ל הך מילתא בפ"ק דקדושין וע"ש בתוס' פי' ר"ת והקושיא מהבא ועיקר התירוק לרב חסדא ע"ש בתוס':

דף מד:

בד"ה ולבני מערבא כו' ואע"ג דאנן קי"ל דשבת ויו"ט לאו זמן כו' עכ"ל ר"ל אפילו כשמסלקין אותן בהכנסת שבת ויו"ט דלאו זמן תפילין הוא מ"מ אין מברכין כיון דלאו מושמרת את החקה וגו' נפקא ליה יתדע כו' וק"ל:

דף מה:

פירש"י בד"ה עד כמה כו' ונ"מ להוציאם י"ח אם יתנו לו הכוס כו' עכ"ל דאי לענין צירוף לזימון לא היה אצטריך ליה למתני עד כמה מזמנין עליו אלא דה"ל למיפלג לענין ברכה אי חייב בכזית אי בעי כביצה יממילא דהוה שמעינן מיניה לענין צירוף דלא גרע מטביל עמו בציר דמצטרף כדלקמן אלא דלענין להוציא את הרבים י"ח אצטריך ליה למיתני כדאמר'י לקמן וק"ל:

תוס' בד"ה שלשה שאכלו כו' ורב אלפס תופס דרך משנה עיקר כו' עכ"ל כן הוא בתוס' בכל ספרים ישנים וחדשים מקרוב באו שהניחו ורב אלפס תופס דרך ראשון עיקר וה"פ כו' עכ"ל לא ידענא להולמו שהרי רב אלפס כתב דאשמעינן מתני' דאין רשאין לחלק דאע"פ שכל אחד ואחד אוכל ממכרו לעצמו אין רשאין לחלק ואין זה מסכים לדרך ראשון שכתבו התוס' וה"פ נתנו כו' וגם רבינו יונה כתב לפי דברי הרי"ף שאינו לדעת ב' האמוראים שבירושלמי וע"ש באורך:

בד"ה אבל טבל כו' וה"ה אם אכלו שלשתן טבל דאין חייבינן לזמן כדאמר'י כו' עכ"ל מהרש"ל מחק כל זה מדברי התוס' לפי שמצא ראייה זו בדברי הרא"ש על ע"א ואין זה כדאי למחוק כל נוסחות התוס' שלפנינו והפי' לדבריהם דהשתא דטעמא דאין מזמנין על האוכל טבל משום דלאו שמה אכילה ואין קובעין עליה כיון דאסורה אף לכהן ה"ה באכלו שלשתן טבל דאין מזמנין כדאמרין הרי שגזל כו' אלא מנאן כיון דמנאן הוא אין זה מקרי להו קבוע לזמן עליו וה"ל כאוכל פירות כמ"ש הרר"י בפ' הרי"ף יק"ל:

בד"ה בקולו של משה וא"ת היכי כו' והוא מביא שהקב"ה היה קורא ומשה היה מתרגם כו' עכ"ל הוצרכו לזה דאי הוה איכא לפרושי שמשה היה קורא והקב"ה היה מתרגם הוה א"ש דמייתיי ראייה שהמתרגם אינו רשאי להרים קולו יותר מהקורא אבל השתא שמתוך המקרא שהביא משה ידבר והאלהים יענוו וגו' משמע שהקב"ה קורא ומשה היה מתרגם א"כ אין כאן ראייה [שלא להרים קול] אלא שהקורא לא ירים קולו יותר מהמתרגם דו"ק:

בד"ה שלשה שאכלו כו' וכה"ג תמצא בהרבה מקומות ותימה אם כן אמאי לא מקשה כו' עכ"ל ר"ל דבכמה מקומות מיייתי הרישא וסמך בעיקר קושייתו אסיפא ומה שהקשו שוב אמאי לא מקשה מן הסיפא כו' ר"ל כיון דהקושיא מהסיפא לא הוי ליה למקשה למנקט במלתיה שלשה אין ב' לא דהיינו הקושיא מרישא וק"ל:

בא"ד דא"כ הל"ל אין היחיד רשאי ליחלק א"נ כו' עכ"ל וספיר הוה משמע נמי שהשנים לא יניחו אותו ליחלק שיפקיעו ממנו ברכת הזימון ומיהו בסיפא דקתני ארבע ה"מ למתני אף לפי האמת אין היחיד רשאי ליחלק אלא משום רישא דקתני שלשה נקט האי לישנא וק"ל:

דף מה:

בד"ה והא ק' נשי כתרי כו' אבל לא המ"ל כחד דמיין דאינן כו' עכ"ל ר"ל לענין קבץ תפלה ה"ל למנקט כחד דמיין אלא דלא ה"מ למנקט הכי דא"כ גם אינן יכולין לזמן והא קתני כו' וק"ל:

בד"ה שאני התם דאיכא דעות כו' מדקתני מזמנות משמע דקאמר חייבות כו' עכ"ל יש לדקדק הא כבר פירשו לעיל בשם רש"י הא דקאמר כתרי דמיין היינו דפסיקא ליה דאין חייבין לזמן וע"כ מזמנות רצו משמע ויש ליישב דודאי לדברי המקשה דמדמה להו כתרי ולא אסיקן אדעתיה הא דאיכא דעות לית לן לפרושי מזמנות אלא רשות אבל השתא דמסיק דאיכא דעות משמע להו שפיר לפרושי מזמנות דחייבות לזמן וכמ"ש הרא"ש והרר"י ובהכי יתיישבו תחלת דבריהם שסמכו אותן כאן אשינויא דאיכא דיעות דמכאן משמע דגשים יכולות לזמן כו' דהא מבריייתא גופה איכא למשמע הכי דקתני מזמנות והיינו לכל הפחות יכולות לזמן אלא שסמכו דבריהם כאן משום הך קושיא דמזמנות משמע חייבות להאי שינויא דאיכא דיעות דו"ק:

דף מז:

בד"ה לא סבר כו' מיהו יש ליישב הני תרי לישני דר' יוחנן כשהבעל כו' עכ"ל מציאתי במרדכי ישן דר' יוחנן איירי כשהבעל כו' אך קשה מי הכריחו לכך ליישב לישנא דרב הונא ולישנא דר' יוחנן אהדדי דלכאורה משמע בשמעתין דפליגי אהדדי ר' יוחנן ורב הונא דקאמר ואיהו כמאן ס"ל כהא דאר"י כו' ונראה לומר דקשיא להו דרבי זירא סבר כתחלת דבריו של ר"י דאמר בעה"ב בוצע ולא כסוף דבריו שאמר ר"י אורח מברך וכן קשה כיון דר' אבהו הוה ידע וס"ל הא דאמר ר"י בעה"ב בוצע ואורח מברך כו' כדמסיק אמאי קאמר לרבי זירא מעיקרא לישרי לן מר אלא דאית לן פללוגי בין דאיכא גדול ובין דליכא גדול ולכך מתוך ענותנותו של רבי אבהו מעיקרא הוה משהו לרבי זירא גדול ממנו ולכך א"ל לבצוע ורבי זירא אמר אדרבה אתה הוא גדול וכיון שאתה בעה"ב יש לך לבצוע כדאמר ר"י בעה"ב בוצע בשאין שם גדול וה"ה כבולן גדולים וא"ל ר' זירא לרבי אבהו נמי לברך בעה"ב כדרב הונא דבוצע מברך ומסיק תלמודא איהו כמאן ס"ל שרצה ליתן לברך לר' זירא אחר שהיה הוא הבוצע וקאמר כר"י דאמר בעה"ב בוצע ואורח מברך בשאין שם גדול וה"ה בגדולים השוין דבעה"ב בוצע ואורח מברך ומיהו ר' זירא לא רצה לברך דהיה מחשיב לר' אבהו לגדול ממנו והתוס' שכתבו אבל כשאין בעה"ב מוסב עמהן הגדול שבהן יעשה המוציא כו' ה"ה כשיש בעה"ב ויש גדול ממנו הגדול קודם והכי פסקוין הלכתא לקמן דגדול מברך והרי"ף והרא"ש הביאו אהך הלכתא מימרא דר"י כל ת"ח שמברך לפניו אפילו כהן ע"ה כו' ולפי זה יש לקיים בדברי התוס' ומרדכי הני תרי לישני דר' יוחנן דהיינו ממש ליישב תרי לישני דר"י דהכא סבר דבעה"ב בוצע ואורח מברך ולקמן סבר דגדול מברך דו"ק:

בד"ה ולמ"ד שנים כו' ולפי שיטתו פי' כן מוחק כו' לכך נראה פי' של רב אלפס דקאי כו' עכ"ל מתוך דוחק זה אינו מוכרח כפי' רב אלפס דאיכא לפרושי כשיטתם דלעיל דקאי לאחד שמפסיק לשנים דהוא חוזר למקום שפסק דהוי שני ברכות מברכת הארץ וגם רב אלפס גופיה לא הוכיח פירושו אלא מדתני לה שנים ושלשה בל' זכר ובאידך ברייתא שלשה וארבעה כמ"ש ברבינו יונה וק"ל:

בא"ד לפעמים נשלמה בשנים וה"ה בא' כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה כל הברכות כו' אשר יצר אינה סמוכה לנטילת ידים דנטילה שייכא בלא אשר יצר כו' עכ"ל מנגמס קצת והל"ל בהיפך דאשר יצר שייכא בלא נטילה ולכך אינה סמוכה לנטילת ידים דהרבה פעמים אומרה בלא נטילה דו"ק:

בא"ד ואיכא הפסק גדול בין ראשון לאחרון כו' לא זזה ממקומה עכ"ל ר"ל דהפסק כל קריאה של הסדרא הוי הפסק טפי מפסקוי דזמרה בין ברוך שאמר לישתבח וטפי מק"ש בין אהבה לאמת ולכך פתח ברכה אחרונה בברוך ושוב לא זזה ממקומה שלא לפתוח בברוך וק"ל:

דף מז:

בד"ה והטוב והמטיב וא"ת אמאי פותחת בברוך והלא סמוכה כו' עכ"ל לכאורה שדבריהם בעצמם הם דברי התלמוד דאמר פותח בברוך כו' מכלל דברכה בפני עצמה היא ויש ליישב דקשיא להו דנהי דמדרבנן היא מ"מ כיון דסמוכה היא לברכות דאורייתא מקרי סמוכה לחברתה והאה תירצו דלא שייכא כלל לברכות דאורייתא דלא נתקנה אלא אח"כ בשביל הרוגי ביתר וק"ל:

בא"ד ונאמן אתה של ברכת הפטרה כו' הוא נכתב גדול כו' עכ"ל ביאור דברי התוס' בפ' ע"פ חז"ל וברכה שלאחר ההפטרה צור העולמים עד שכל דבריו אמת וצדק ויש הפסק במחזורים ומתחיל נאמן אתה הוא ואין שם ברכה לא בחתימת ראשונה ולא בפתיחת שניה ונראה כו' ע"ש באורך:

בד"ה להיכן הוא חוזר כו' למקום שפסק שאומר ברוך שאכלנו עכ"ל והוא פי' הרב אלפסי:

בא"ד דהיינו למר מהזן ואילך ולמר מנברך והשתא כו' עכ"ל משמע למר מהזן היינו תחלת הזן ולמר מנברך היינו תחלת נברך וא"כ הוא מאי למקום שפסק גם אם נפרש דבוחק למר מהזן היינו מסוף הזן דהיינו מברכת הארץ ולמר מנברך היינו מסופו דהיינו מהזן קשה קצת דא"כ למ"ד חוזר לראש היינו מתחלת נברך דלא שייך ביחיד לומר כן ונראה להגיה למר מהזן ולמר מנוהה לך דהיינו מתחלת הזן ומתחלת גודה לך מיהו מ"ד חוזר לראש ליכא לפרושי אלא למ"ד [עד] גודה לך דו"ק:

בא"ד והשתא ניחא דלא קשה מהזן שהרי לא ספי בנתיים עכ"ל כצ"ל ר"ל דלהך פירושא דאיירי ביצא אחד מהן לשוק לאפשר דלא ספי ואכיל בנתיים ולכך יוצא שפיר בברכת הזן ששמע כבר מהשנים

חדושי הלכות – מהרש"א • ברכות

משא"כ אי הוה איירי בא' המפסיק לב' ואוכל אח"כ תקשי שפיר כלעגיל כיון שאכל אח"כ היאך יוצא בלא הון דהוא דאורייתא וק"ל:

בד"ה מר זוטרא כו' דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ומיהו בכך אין למחקו עכ"ל כצ"ל עיין ברבינו יונה:

בד"ה בזמן שהן כו' ולקמן במתניתא גרסי' גדול כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה אין מכבדין כו'. הא קאזלי באורחא כו' וי"ל כשיצאו לדרך כא' מכבדים כו' עכ"ל ק"ק דהאי לישנא גופא הוו קאזלי באורחא קאמר הכא גבי רבין ואביי וע"כ דלא מתוקמא אלא בשלא יצאו לדרך כא' וק"ל:

דף מז.

גמרא א"ל רב מאי דעתין לאצטרופי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה אין המסובין כו' יש חילוק בין שתיה לאכילה א"נ כו' שלא שתה המברך ולא פלוגי רבי בון כו' עכ"ל כצ"ל ועיין כל דבריהם בתוס' פ' ע"פ וברא"ש כאן וק"ל:

דף מז.

בד"ה מצוה דרבים שאני מכאן קשה לה"נ דפי' דמי שמת לו מת ביו"ט האחרון כו' עכ"ל דשמחת הרגל הוה נמי מצוה דרבים כמ"ש הרא"ש מיהו מה שכתבו מההיא דכתובות ומדז' ימי המשתה מבטלין אכלות דאורייתא כ"ש יו"ט שני עכ"ל קשה קצת דמאי עשה ומצוה דרבים איכא בז' ימי המשתה של חתן טפי מבאבילות (דחתן) ויש ליישב ודו"ק:

דף מח.

בד"ה ולית הלכתא כו' באותו מעשה דרבי אליעזר ודלעולם ישכים ותניא כוותיה כו' בתר תניא כוותיה דישכים כו' עכ"ל כצ"ל ובכל נוסחות שלפנינו לא מיייתי ברייתא ת"כ אהא דישכים ודו"ק:

בא"ד אע"נ דתנא ברייתא הכי לאתניי פורח יעמידנה רב נחמן באינו יודע כו' דכי בעי יודע או פורח בדפי' כו' עכ"ל דבריהם תמוהים שהם סותרים דבריהם בזה הדיבור דלעיל שכתבו קטן פורח מזמנין עליו היינו דוקא היודע למי מברכין ותרווייהו בעינן כו' ולכאורה היה נראה ליישב שאלו הדברים שכתבו כאן הם דברי ר"ת דבחלא מינייהו סגי והוא דעת הרא"ש ע"ש ולעיל שכתבו דבעינן תרווייהו הוא דעת אחרת אבל ר"ת גופיה כתב לעיל דבעינן פורח ויודע ועי"ק לי להאי פירושא בתרא כיון דמלתא דרב נחמן דאמר ולית הלכתא ככל הני שמעתתא קאי אבל הני דלעיל מכ"ש דקאי אר' יוחנן אלא אריב"ל לא ניחא להו דקאי משום דהפסיק במעשה דר"א ובישכים ולפי' ראשון ניחא דפליג אדר"י דלא בעי אלא פורח ורב נחמן בעי נמי יודע אבל לפי' ב' ר"י נמי נקט סתם פורח בלא יודע ודו"ק:

בא"ד דר"א דמייירי בתפלה ויש מצרפין קטן כו' קטן פורח כפיר"ח ויודע כו' כצ"ל:

בא"ד ודוקא התם במגילה דקטן עולה כו' אי לא הוה משום כבוד כו' עכ"ל במס' מגילה אמרו דקטן עולה למנין ואי לא הוה משום כבוד צבור לא הוו אמרי הכי התם אבל לשאר כו' וק"ל:

בא"ד ור"ת פי' דההיא דר"י ב"ח דוקא בג' מיירי עכ"ל אבל הא דפריך מוינה בירושלמי אהא דאין עושין קטן סניף לעשרה כו' וכמ"ש התנא' לעיל לא יתיישב וק"ל:

בד"ה אבוי ורבא כו' לאו לאזמוני עלייהו קא מנסי להו כי היו כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה תשעה שאכלו כו' שהרי שתיה בכלל אכילה ויש כו' וכן פסק ר"י בתוספתא והשר כו' עכ"ל כצ"ל:

בד"ה עד שיאכל כו' ולא מצוי לאוקומא הא דשרי לקטן כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דלא מצוי לאוקומא התם בפרק מי שמתו הא דשרי לקטן אלא בכה"נ דלכל אבוי [כזית] דהוי אבוי נמי מדרבנן אבל אי הוה אבל אבוי כל השובע לא אחי דרבנן ופטור דאורייתא וק"ל:

דף מח.

בא"ד אפילו לא אכל כלל כדאמר'י כו' וכזית דגן אינו צריך אלא שיוכל לומר שאכלנו משלו עכ"ל ק"ק להאי טעמא אפילו לא אכל אלא ירק ושתה יין ויציא אחרים ויכול לומר שאכלנו וכמ"ש התנא' לעיל ויש ליישב ועיין ברא"ש וק"ל:

פירש"י בד"ה בין מדה טובה והתורה מדה טובה הוא עכ"ל נראה מפירושו שהוא מפרש הא דקאמר הכא אר"מ מנין שכשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה כו' קאי אברכת התורה דקיימינן בזה לעיל מיניה וקאמר מנין שמברכין ברכת התורה אף על הרעה ופורענות וקללות שנכתבו בתורה יליף מי"י אלהיך כו' דבין מדת פורענות וזה שדקדק לפרש ובין מדה טובה דקאמר לאו דוקא בברכות שנאמרו בתורה אלא דכולה מדה טובה היא ודו"ק:

בד"ה תורה ניתנה כו' בסיוי ובאהל מועד ובהר גרזים ובערבות מואב כו' עכ"ל חשיב ד' דאיכא מאן דמפיץ הר גרזים ועייל אהל מועד ע"ש:

תוס' בד"ה ברית ותורה כו' ותורה וחיים ומזון דדי להזכיר על בריתך כו' עכ"ל לשון המרדכי שאין לומר ברית ותורה חיים ומזון דמה לנו להודות על החיים שנוחל לאבותינו כו' ע"ש:

דף מט.

בד"ה לומר שצריכה כו' ומ"ה נקט מלכות דלא הוי סמוכות ומיהו אןן כו' עכ"ל פי' לדבריהם דמ"ה נקט מלכות בהטוב ומטיב במקום ברכת ארץ דהיה ראוי לומר בה מלכות כיון דלא הוו סמוכות מעיקרא כמ"ש דיהושע תקן ברכת הארץ והא דאין פותחין בה בברוך ככל שאר ברכות שאין סמוכות היינו לדיקן דנתקנו על הסדר אבל מצינא היה לפתוח בברוך ולומר בה מלכות ולכך לדיקן מיהת אומרים מלכות במקומה בהטוב והמטיב ומ"ש שיש שנוהגין לומר בד"י מלכות לאו בתחלת הברכה קאמר דהא לדיקן סמוכה הוי ולדידהו נמי משמע דאמר מלכות בהטוב והמטיב תחת ברכת ב"י אלא על האומר אבינו מלכנו רוענו כו' וכ"ה במרדכי ע"ש:

פירש"י בד"ה לאו אורח כו' מהדר לה בהטוב והמטיב הס"ד ואח"כ מ"ה שתי מלכויות כו' כצ"ל והשאר נמחק:

תוס' בד"ה ברוך שנתן כו' ובברכת של י"ח ברכות כולם סמוכות לברכת אל חי וקום כו' עכ"ל לא ידענא כוונתו מה הוא ברכת אל חי וקום שסמוכות לה ברכות של י"ח ואם נאמר כוונתו על ברכת גאל ישראל וקרי ליה ברכת אל חי וקום כאמור בה למלך אל חי וקום דכל י"ח ברכות דהיינו אף הראשונות סמוכות לגאל ישראל ואי"ן מלכות דא"כ גם באי"י לא בעי בפתיחת י"ח כמו בשאר ברכות של י"ח ועוד

במנחה ובמוסף לא הוי ברכה ראשונה די"ח סמוכה וכתירון הב' שכתבו התנא' הכא דלאהי אברהם היינו מלכות ולא ברכה ראשונה סמוכה כלל כ"כ התנא' פרק כיצד מברכין ע"ש:

דף מט.

בד"ה אם עבר כו' ששמו צופים ול"ג דא"כ הל"ל וכמתני כו' כצ"ל:

בד"ה ר"מ סבר כו' דלפי מה שמחליף ר' יוחנן קאמר ר"י כזזית כו' עכ"ל ק"ק מהיכא פסיקא להו דמוחלפת השיטה היינו הך דהכא לענין זימון ואימא דהך דהתם וכן מי שיצא מירושלים כו' הוא מחליף ודו"ק:

דף נ.

בד"ה אלא ש"מ כו' וה"ק נברך מן הכלל דרבים עדיף וגרים אלא כו' עכ"ל נראה דר"ל דה"ק דמהאי גיסא דנברך הל"ל נברך מן הכלל עדיף ולאידך גיסא דברכו הוי צווי הל"ל ברכו עדיף וכיון דאיכא למימר הכי ואי"ל הכי ש"מ דתרווייהו כי הדדי נינהו וק"ל:

בד"ה על המזון כו' יש הרבה לברכו עכ"ל כצ"ל:

בד"ה ג' שיש בו כו' שכל אחד ואחד אוכל מכברו אינן כו' עכ"ל כ"ה בלשון אחר בגמרות שלפנינו אבל הוא מפיר"ח כמ"ש הרא"ש ואינו מלשון הגמרא וק"ל:

בא"ד אינן רשאים ליחלק הס"ד ואח"כ מ"ה אבל אי אקדימו כו' כצ"ל:

דף נ.

בד"ה חלקוהי האחין כו' ול"נ דהתם איירי להחזירו כאשר כו' עכ"ל ובתוס' פ"ק דסוכה תירצו בפשיטות דהתם מייירי שהמטה של איש אחד ולא נגנב חציו וק"ל:

בד"ה בורא פרי העץ כו' משמע דמי פירות כשירות לג"י ויש כו' עכ"ל ר"ל דמי פירות שם מים מקרי עליו לג"י אבל משניתן לתבוא מים שם יין עליו ואסור לג"י דבעי שם מים ועיין ברא"ש וזהו גירסא ראשונה של רש"י דהשתא איכא לפרושי שפיר טעמייהו דרבנן דבין כך ובין כך אין נוטלין ממנו לידים היינו משום דשם יין מקרי עליו אבל לגירסא שניה של רש"י דנתינת מים ליין מכשיר לג"י לר"א ע"כ לרבנן דבין כך ובין כך אין נוטלין ממנו לג"י משום הפסד אוכלין הוא וק"ל:

בד"ה כמאן אזלא כו' וי"א דצריך לאכול אח"כ ויש כו' עכ"ל לא ידענא כיון דלא ממאין ע"י סמיכה מה צריך לאכלו אח"כ גם ברא"ש אינו וק"ל:

גמרא שקל מר זוטרא פתק לקמיה דרב אשי דסתנא כו' מלת דסתנא לא ידענא אהיכא קאי דמשמע מתוך הסוגיא דתמרי ורמוני זרק מר זוטרא דמותר לזרוק אבל דסתנא שהוא בשר מבושל ממאין ואסור לזרוק וכן נראה מפירש"י דמלת דסתנא אין כאן מקומו אבל לא ידענא מקומו ודו"ק:

דף נא.

פירש"י בד"ה יחזור ויאכל שום כו' יוסיף על סרחונו ויעשה ברכה לבטלה כו' עכ"ל טעות נפל בפירש"י במה שפי' ויעשה ברכה לבטלה דאם כוונת רב חסדא דלא יחזור ויברך מאי קאמר עלה רבינא הלכך אפילו גמר כו' גם אין המשל דומה לגמשל אבל כוונת רב חסדא דיחזור ויברך אם לא גמר לאכול והשתא המשל דומה לגמשל וכי משום שלא בירך כבר על שאכל ששכח יוסיף על סרחונו שלא יברך על מה שיאכל עוד ועלה קאמר רבינא שפיר הלכך כו' ודו"ק:

גמרא אמר רב חנן ובחי אמר רב ששת ובברכת הארץ כו' הלשון קצת דחוק ובתנר"י גירסת הרי"ף חי אמר רב ששת עד ברכת הארץ ע"ש:

פירש"י בד"ה בנטלי כוסות הס"ד ואח"כ מ"ה כשמועגי לברכת הארץ כו' וכצ"ל והוא פי' למה שאמר רב ששת בחי עד ברכת הארץ אי כפי' רי"ף אי כפי' ר"ת כמ"ש התנא' והרא"ש מיהו א"כ לא אצטרך ליה לתרוצי לעיל גבי חי דלא תקשי מתני' אלא אי כפי' הרי"ף אי כר"ת ויש ליישב ולשון הטור א"ח סו' קפ"ג ק"ק שכתב מעטר ליה בנטלי פירש"י בכוסות וי"מ שהיה מניח כוסות יפים כו' עכ"ל משמע מדבריו דרש"י לא נתכוון כפירוש הי"מ ודו"ק:

דף נא.

פירש"י בד"ה נר ומזון מי שאין לו אלא כוס אחד במו"ש מניחו עד לאחר המזון כו' עכ"ל מפירושו נראה דמתני' ס"ל לב"ש ברכת המזון טעונה כוס ולקמן בשמעתין לא מוכיח הכי מסיפא דמתני' וה"נ מסיק דתנא דמתני' כתנא דרבי חייא דאינה טעונה כוס ורש"י גופיה פירש לקמן בס"פ לב"ש דאין בה"מ טעונה כוס וצריך עיון:

דף נב.

תוס' בד"ה ור"י הוא כו' וא"ת מ"ש בקידוש והבדלה דמברכין קודם על היין ובבה"מ אין מברכין כו' עכ"ל אע"ג דהני טעמי דב"ש שהיין גורם והני תדירן לא שייך לגבי בה"מ מ"מ הני טעמי דב"ש שהיוס גורם ליין וכבר קדש כו' לא שייכי נמי כ"כ גבי בה"מ ודו"ק:

בד"ה מניחו עד כו' וי"ל דשאני אמירה שהיה סבר כו' עכ"ל מבואר ברא"ש ע"ש:

פירש"י בד"ה ה"ג דלא כו' תנא דמתני' ותנא דרבי חייא אליבא דב"ש אמרו אין כו' ותנא דמתניתא דלעיל דר"י אליבא דב"ש סבר ברכה כו' כצ"ל דלמאי דקאמר אלא תרי תנאי כו' לא קאי הנך שינויא דחיקי דלעיל ומתני' דהכא נמי סבר לבית שמאי דברכה אין טעונה כוס כתנא דרבי חייא וק"ל:

דף נב.

בד"ה תבוא כו' כגון מחבת הס"ד ואח"כ מ"ה גזירה משום כו' ובד"ה משום אוכלין כו' התרומה הס"ד ואחר כך מ"ה אפילו הכי הוא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה דבר אחר כו' והשתא לא הוי האי ד"א כי ההיא כו' כצ"ל:

גמרא ב"ה סברי אסור להשתתם בשמש ע"ה כו' ק"ק דאכתו אמאי לא מכבדים ואח"כ נוטלין כב"ש ומאי איכפת ליה לטיוול קודם כיבוד דכה"נ פריך לעיל לב"ה מ"ש גבי מפה וק"ל:

פירש"י בד"ה בורא דבר שהוא בורא תמיד והא לא שייכא הכא שהרי כבר נברא עכ"ל נראה שהוצרך לזה דבאיזו סברא פלגי השתא דודאי לשון בורא הוא הוה שהוא בורא תמיד אלא דמעיקרא ס"ל לב"ש דאין לאומרו הכא בלשון הוה דבורא דעתיד משמע היינו לאומרו במקום עתיד דמצינו הוה במקום עתיד

חדושי הלכות – מהרש"א • ברכות

יהא לא שייך הכא אלא שכבר נברא וב"ה סברי דבורא נמי ברא משמע דמינו נס הוה במקום עבר יבדמסיק דכתיב בורא חושך וגו' דו"ק:

תוס' בד"ה בברא כ"ע ל"פ וא"ת כו' וי"ל דלשון קרא עדיף עכ"ל ק"ק דהא אכתי לא אסיק אדעתיה דהא לישנא דקרא דא"כ תקשי לב"ש כדפריך רב יוסף וק"ל:

דף נג.

בד"ה הא דאיכא כו' ובדליכא אדם חשוב עשוי לכבוד בעה"ב עכ"ל לפי זה גרסי' ואיבעית אימא הא יהא דליכא אדם חשוב וכ"ה ברא"ש:

דף נג:

בד"ה באכילה מרובה ד' מילין כך פירש"י ול"נ דזה מוועט יותר מאכילה כו' עכ"ל נראה כוונתם דשיעור ד' מילין הוא מוועט והוא יותר שייך לעיכול מאכילה מוועטת דו"ק:

בד"ה והייתם קדושים כו' אבל אנו שאין מלח סדומית כו' אין הנטילה מעבבת כו' עכ"ל וקרא אסמכתא בעגמא הוא וע"ש ברא"ש וק"ל:

דף נד.

תוס' בד"ה הרואה כו' אומר כו' דאמריו' בירושלמי דפרקים היינו ל' יום עכ"ל בתלמוד דיקן נמי בהדיא מפורש לקמן בפרקין דפרקים דים הגדול היינו ל' יום ואולי שיש חסר כאן בדבריהם ועיין ברא"ש הראיה מפורש מהירושלמי דו"ק:

בד"ה על הנהרות כו' אלא ד' נהרות דכתיבי בקרא כמו חדקל ופרת עכ"ל אפשר דאלו ד' הנהרות נקראו מעשה בראשית כמפורש בענינו ונהר יוצא מעדן וגו' ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים אבל שאר נהרות אפשר שנשתנו ע"י אדם כדאמריו' לקמן נמי גבי חדקל ופרת גופיה ולכך נקטו התוס' בדבריהם אלו ב' אף שהם מאוחרים במקרא לפי שהיו מצניס בעינייהו ונשתנו בקצת מקומות כדאמרינן לקמן דו"ק:

דף נד:

בד"ה אבני אלגביש כו' ירושלים ושוב היה נראה לרבינו יהודה כו' כצ"ל:

בד"ה ואימא בי י' ותרי רבנן ועבדי לחומרא ואפילו ליכא תרי כו' עכ"ל וברא"ש ולחומרא בעינן תרנווייהו כו' ע"ש וק"ל:

בד"ה פטרייתן כו' דלא בעינן אלא הזכרת השם או מלכות ורחמנא היינו מלכות עכ"ל ליתא התם הכי אלא דמשמע התם דרחמנא היינו ברכת השם ורב נמי לא קאמר התם דבעי אלא ברכת השם ואם כן בפשיטות ה"ל לתרנוי' דרחמנא היינו ברכת השם דו"ק:

נמרא בעי אדוויי באפי עשרה דהוו בי י' והא איהו לא קא מודה לא צריך כו' כצ"ל:

דף נה.

תוס' בד"ה לך אמור כו' וי"ל דבפרשת כי תשא כתיב כו' ארון לעדות עכ"ל כצ"ל ואע"ג דבפרשת תרומה נמי דברי הש"י הם וכתיב ארון תחלה י"ל דהיינו לפי מה שהבין משה דאין חילוק מה שיהיה קודם וק"ל:

דף נה:

נמרא ואי לא לימא הכי אדיר במרום כו' ובגירסת הרי"ף והרא"ש וכי מהדרי כהני אפייהו לימא אדיר כו' וק"ל:

תוס' בד"ה פותרי חלומות פר"י דמזל שעת הלידה גרים כו' עכ"ל דבריהם צריכין ביאור:

דף נז:

תוס' בד"ה הרואה מרקולים בתוספתא תנן במקום מרקולים דהכא עוג'ג וא"כ כו' שמקומו של רב המנונא היו כו' כצ"ל נ"ל:

דף נט.

נמרא ורב קטוינא דידיה אמר סופק כפיו כו' והוא מנומנס דמשמע לעיל דרב קטוינא נמי סבר כטעמא דלעיל דאמר אובא עמיא אלא לא אדרי ליה כי היכי דלא ליטעו כו' וק"ל:

תוס' בד"ה הלכך נמרינהו לתרווייהו ואור"י דאין חותמין בברוך כו' עכ"ל ר"ל אע"ג דנמרינהו לתרווייהו לא מקרי ברכה ארוכה לחתום בברוך וק"ל:

בד"ה רבא אמר כו' פירוש אומר או האוי או האי איזה שירצה כו' עכ"ל ובמדרכי כתב גם כאן מתני' כשבאבו בזעף אבל בנחת אומר ברוך עושה בראשית כמ"ש התוס' לעיל לגבי רוחות דו"ק:

בד"ה הלכך נמרינהו לתרווייהו כו' ולפיכך תקנו בישתבח אחר סיום כו' אל ההודאות עכ"ל נראה לדמות דכמו דאמריו' הכא אחר שאומר רוב ההודאות יאמר אל ההודאות כדי שלא למעט ברוב הודאות את כל הודאות כן בישתבח אחר שאומר בו ט"ו שבחות וגדול בתשבחות כדי שלא למעט שאר כל שבחות יסיים בו אל ההודאות וק"ל:

דף נט:

בד"ה הטוב כו' דרבי בא לחלוק כדפי' כו' עכ"ל:

בד"ה ורבי יוחנן כו' חדשים הן לו כו' נתן לו אומר הטוב וכו' ונ"ע כו' כצ"ל ועיין ברא"ש ליישב בזה וק"ל:

דף ס:

בד"ה אשר קדשנו כו' תפילין בי בר חבו שכיחי כו' עכ"ל כצ"ל וכותב תפילין היה כדאמר פרק הקורא את המגילה ובפרק אלו מציאות וק"ל:

דף סא.

בד"ה אלא מעתה גבי אלקנה כו' ול"נ ליה עכ"ל ועי' במהרש"ל בזה באורך לקיים גירסת הספרים בדוחק ואנו אומר לקיים גירסת הילקוט דפריך מדכתיב וילך אלקנה הרמתה על ביתו דמשמע לפי פשוטו שהלך בדרך מירושלים לעירו הרמתה ומדכתיב על ביתו ולא כתיב אל ביתו משמע להו דביתו הוא אשתו שהלך בדרך זה על ובסמוך לה ואחריה כמו ויבואו האנשים על הנשים דהיינו בסמוך להם דו"ק:

דף סא:

בפירש"י בד"ה לבי חלל כו' בידי לכופו הס"ד ואח"כ מ"ה נאם פשע לרשע וגו' אמר דוד בקרב לבי יש ואומר אנו שהפשע כו' עכ"ל כצ"ל והמקרא כמו מסורים בקרב לבי נאם פשע לרשע וגו' דו"ק:

בד"ה הנפנה ביהודה כו' שירושלים בארץ יהודה היא בצפונה כו' בגבול שבין יהודה לבנימין ויש מארץ יהודה עד סוף א"י כו' עכ"ל הציור כזה /במקור יש שרטוט/ ויש לקדקד דמשמע כל המזרח ומערב של ארץ יהודה היא ככלל איסור ואמאי הרי ע"כ יש מארץ יהודה לצד מזרח ומערב שלא כנגד ירושלים ואמאי יהא אסור טפי מצפון ודרום שלא יפנה אלא כנגד ירושלים ממש ולפי מ"ש הב"י בטור א"ח סימן ג' דיס לאסור טפי בין מזרח למערב משום דשכינה במערב והאריך להוכיח כן מדברי הירושלמי והרמב"ם ע"ש נוחא ועל פי דברים אלו יתיישבו גם בקצת דברי התוס' שכתבו ר"ע אוסר בכ"מ מזרח אחריוו ופניו למערב כו' עכ"ל שנקטו מזרח ומערב בכ"מ לא צפון ודרום מה"ט דאין סברא למימר דר"ע דאוסר בכ"מ אפילו צפון ודרום של חוץ לארץ אלא מזרח ומערב מה"ט דשכינה במערב מיהו ק"ק כיון דלדברי ת"ק לא אסר בארץ יהודה צפון ודרום אלא כנגד ירושלים ממש מה"ט שכתבנו א"כ בגליל נמי לא יאסור צפון ודרום אלא כנגד ירושלים ממש לת"ק ומדברי רש"י אין נראה כן דו"ק:

בד"ה איכא בינייהו כו' ומיהו נגד ירושלים עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה בדר"ע כו' כצ"ל:

דף סב.

תוס' בד"ה רבא מקמי כו' וזהו תימה דלעיל משמע כו' וי"ל מ"מ לא נפטרה עד כו' עכ"ל כצ"ל ופירוש לדבריהם דע"כ לא מלך עד אחר פטירתו של אבוי כו' וא"כ ע"כ מוכח דבת רב חסדא חיתה אחר פטירתו של אבוי כדקאמר הכא דבתר דמלך עבדה ליה כותלא כו' וכן בכתובות מוכח דחיתה בת רב חסדא אחר פטירתו של אבוי דקאמר חומה דביתהו כו' דאלמנת אבוי חומה אתיא לקמיה דרבא ובת רב חסדא חיתה אזו כדקאמר התם בההוא עובדא וזהו תימה לב' המאמרים דלעיל משמע כו' וק"ל:

דף סב:

פירש"י בד"ה א"ל רבי אבא לרב ספרא ע"כ לא עיילת לשעיר שאינן צנועין כו' עכ"ל מפירושו נראה דר"ל שעיר הוא אדום ולא ידענא אמאי נקט הא לישנא דשעיר הכא לגבי צניעות דבהכ"ם ולולי פירש"י היה נ"ל לפרש ע"ש שהשד של בהכ"ם דומה לשעיר כדאמריו' לעיל שעיר בשעיר מיוחד ורב ספרא א"ל לרבי אבא הכי שמצא בהכ"ם עול שזהו כבודו והוא נחר ביה ולאזי אורח ארעא הוא וז"ש לו ע"כ לא עיילת לשעיר דהיינו שעדיין לא נכנסת לבהכ"ם ששם מקום השעיר השד וגמרת מילי דשעיר שאינו חפץ בצניעות הבהכ"ם כדי שזיק וק"ל:

דף סג.

גמרא אדיליף ממעגל ולהיתרא נילף מקפנדריא ולאיסורא כו' והר הבית נמי ה"מ למילף ריקיהה מקפנדריא לאיסור אלא דניחא ליה למילף ממעגל בק"י וק"ל:

שם אקפנדריא קפיד איניש ארקיקה ומעגל לא קפיד כו' מה"ט ה"מ למילף נמי במתניתין ובברייתא קפנדריא בק"י לאיסורא ממעגל וק"ל:

שם וכ"כ למה לפי שאין עונין אמן במקדש כו' למאי דקאי אמתני' הוא מנומנס דלא הזכר במתני' כלל מעניית אמן אלא ברכת המברך קאמר במתני' שנשתנה במקדש וראיתי בתוספתא דתני לה מלתא באנפי נפשיה אין עונין אמן במקדש שנאמר קומו וברכו כו' ע"ש וק"ל:

פירש"י בד"ה מעבר שנים וכו' אלא ביהודה דכתיב לשכנו תדרשו כו' עכ"ל לא ידענא מי הכריחו לכך דהא בשמעתין מיייתי לה מקרא אחרינא כי מציון תצא תורה ודבר ה' וגו' ומיניה ממעט כל א"י אלא דוקא בירושלים ומקרא דלשכנו תדרשו לא ממעט אלא גליל כדאמריו' התם ע"ש דו"ק:

דף סג:

גמרא ולא עוד אלא שחוטאין שנאמר ואשר חטאנו בסוגיא דפ"ק דתענית ופ"ב דמכות ל"ג ליה וק"ל:

פירש"י בד"ה עשית חסד שהאבילים שנא' ויבא אהרן וכל וגו' עכ"ל אבל ממ"ש ומה יתרו שלא קרב את משה אלא כו' לא משמע כפירושו ואדרבה בהך אכילה דויבא אהרן וגו' לפי הענין היה יתרו האורח כדלקמן והלא לפני משה אכלו וכפירש"י בחומש ומשה היה עומד ומשמש עליהם אבל מ"ש ומה יתרו שלא קרב את משה אלא כו' היינו שקרבו ואמר לבנותיו קראן לו ויאכל לחם וקרבו אח"כ לתת לו בתו ומ"ש שעשה חסד עם כל ישראל היינו שעשה חסד עם מושיען לקרבו בביתו להצילו מחרב פרעה וק"ל:

חַדוּשֵׁי אֲגָדוֹת — מֵהַרְשֵׁי"א

דף ג.

דאיבא משמרות ברקיע ואיבא כו'. ללכך נקט לשון משמרות ולא נקט שליש הלילה לאשמועינן אנב אורחיה דאיבא משמרות בלילה בין ברקיע ובין בארעא ומיהו ק"ק דאיבא משמרות בארעא לא איצטריך לאשמועינן דכמה קראי כתיבי קדמו עיני אשמרות וגו' לראש אשמורות וגו' האשמורת החיכונה וגו' ויותר נכון גירסת הרא"ש קמ"ל דאיבא משמרות ברקיע כי היכי דאיבא משמרות בארעא כו' ואהא מייחתי שפיר דתניא רא"א כו' על כל משמר ומשמר יושב הקב"ה כו' דהיינו דאיבא משמרות נמי ברקיע וקמ"ל דיש לאפושי ברחמי באותה שעה כמ"ש הרא"ש לכך נקט ר"א סופן דג' משמרות כדמסיק דהיינו בשליש הלילה ובשני שליש הלילה ובסוף הלילה דבאותה שעה יושב הקב"ה ושואג כו' יבקרא דכתיב קומי רוני בלילה לראש אשמרות וגו' ופרש"י שם ב' חלקי הלילה שהלילה נחלק לג' חלקים כמ"ש רבותינו במס' ברכות עכ"ל ונראה ליישב פירושו ע"פ סוגיין דשמעתין דודאי אין שהות אפילו בהרף עין בין סוף ראשונה לתחילת השנייה וכן בין סוף השנייה לתחלת שלישית ובקרא דקאמר קומי רוני בלילה ניחא דנקט ראש שתי משמורות שהם בלילה תחלת ראשונה לא בעי סמינטי דאורתא הוא יבסוף השלישית נמי יממא הוא כדאמרינן אלא דהכא נקט בכולן סופן משום סוף השלישית ונ"מ למאן דגני בבית אפל כו' ודו"ק:

ואומר אוי כו'. דכתיב ביה ישאג על נוהו הידד וגו' מלשון הוי כמו שפרש"י שם וקאמר שואג כארי דלשון שאגה נמצא כמה פעמים בקרא לגבי ארי ור' יוסי דקאמר לקמן שמעתי בת קול מנהמת כיננה ואומרת אוי כו' ולא שמע שואג בקול כארי היינו משום דלא היה משתמש רק בבת קול כדאמר'י פ"ב דטוטה דמשמתו חגיו זכריה ומלאכי נסתלק רוח הקודש והיו משתמשין בבת קול וק"ל:

משמרה ראשונה חמור כו'. גם כי בודאי הדברים כמשמען וכפשטן יש לנו לתת טעם בסימנים הללו יהוא מבואר כמ"ש בחלקי נפש האדם שהם ג' כוחות קראום טבעית חיונית ושכלית ובעלי הקבלה קראום נפש רוח ונשמה וכל פעולת האדם כפי הפעולה והמעשה נמשך אחרי כ"א מהם כפי סימן המיוחד לו והנה בפעולותיהם אשר בלילה תתלק עליהם הלילה שבתחלתו האדם בא ממלאכתו ועסקיו שזכב יום והוא טרוד בהם כלקמן אדם בא מן השדה כו' וזה הזמן הוא כולו מפעולת נפש הטבעית הנמשך אחר החומר של אדם וע"כ נתון בו סימן שבו חמור נוער ובאמצעית של הלילה דרוב עולם הם ישינים על מנתם ואין פועל בהם רק נפש החיונית הרוחנית בעת השינה כמה שכתב בידך אפקיד רוחי וגו' ואז ניתן רשות גם לרוחות ולמוזיקן לפעול בעולם כמה שכתב במכת בכורות בחצי הלילה וגו' וע"כ ניתן בו סימן שבו כלבים צועקים כמה שכתב במכת בכורות ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב וגו' ע"פ מ"ש כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר ובמכת בכורות שניתן רשות למשחית לחבל במצרים והיו הכלבים צועקים ואעפ"כ ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו' ושליש האחרון מן הלילה שכבר גמר האדם שינתו יהוא מנוח ומרגוע כמו שאמר במ"ר אמונתך כו' ובטור ס'י מ"ו ושכל האדם זך אז לתורה ולתפלה שהם פעולות נפש השכלית הנשמה שבו וע"כ נתון בו סימן תינוק יונק כו' הוא רמו לתורה ע"ד דדיה יריווך וגו' מה הדד הזה כל שעה שהתינוק יונק ממנו מוצא בו טעם אף התורה כו':

ואשה מספרת כו'. הוא רמו האשה כ"י מספרת בתפלה לבקש כל צרכה מבעלה שהוא הקב"ה ועד"ז יתפרש לקמן בפרק הרואה דג' מיני חלומות הן האחד ע"י מלאך והב' על ידי שד והג' מהרהורי לבו שבוים דע"י מלאך הוא חלום שבמשמר האחרון ששכל אדם זך והוא חלום של שחרית שהוא אמתו כמפורש בהדיא שם ושע"י שד הוא חלום שבמשמר שניה שבו ניתן כח לשדים ולרוחות כמו שכתבתי ישעל ידי הרהור הלב שבוים הוא חלום שבמשמר ראשונה שעדיין האדם טרוד מהרהורי לבו שבוים כמפורש כל זה בהדיא פרק הרואה ודו"ק:

שמקלסין כו'. מפירש"י דר"ל שהיו מקלסין אותו בביתו כך בזמן שהיה ביתו קיים מה לו לאב כו' שנלו מעל שלחן כו' דהיינו שנלו ממקדש ששם היו זוכין משלחן אביהם כשהיה קיים ובזמן שב"ה קיים קראו להקב"ה מלך אבל בזמן שנלו קראו אב ולא מלך כביכול שאינו מלך שאין הכסא שלם אז כמ"ש התוס' שזהו פירוש אמן יהא שמיה רבא כו' ודו"ק:

דף ג.

ע"ב ור' נתן סבר לה כר"י. וה"ה דהמ"ל דמאשמורת שנייה עד חצות לילה היה עוסק בתורה דהכי משמע קדמו עיני אשמרות לשיח באמרתך ומכאן ואילך בשירות ותשבחות כדמתרן לקמן בכה"ג אלא דאם כן תקשי קדמתי בנשף וגו' במי מוקימי ליה ומיהו איבא לאוקמי כאידך אמונאי דלקמן וק"ל:

תרי נשפי הוו נשף ליליא ואחי יממא וכו'. והיינו מצפרא והאי קרא קדמתי בנשף וגו' ליבא לאוקמא הכי דא"כ מאי רבותיה דהיינו קימה של כל אדם וק"ל:

עד חצות לילה היה מתגמנס כסום כו'. עיין פירש"י ובמסכת סוכה מפורש דשינת הסום שיתין נשמי הן יק"ל:

אלמא מספקא ליה וכו'. לפי מאי דס"ד השתא ויאמר משה כה אמר ה' וגו' הם דברי משה ושינה לומר כחצות בכ"ף במקום כחצות בבי"ת שאל"ל הקדוש ברוך הוא דליבא ספיקא קמי שמיא ולא ניחא ליה לתלמודא לפרש כפירש"י בחומש לפי פשוטו כחצות כהתלק ע"ש דחצות הוא שם דבר בכ"מ כמו חצות לילה וגו' ועוד לגבי מעשה דכתיב ויהי בחצי וגו' למה לא נכתב נמי כחצי בכ"ף דהיינו כהחלק אלא שהוא שם דבר ויהיה כ"ף כחצות כ"ף השיעור שהיה משה מסתפק ולמאי דמסיק דמשה נמי הוה ידע אלא דשינה לומר כחצות בכ"ף השיעור משום אצטונגנייט ולרב אשי לאמר בפלגא אורתא דיי"ג נגהי י"ד כו' יהיה כ"ף כחצות כ"ף הדמיון ומה שהקשה הרא"ס לדבריו שהרי לא דיבר הקב"ה עם משה אלא ביום לאו קשיא הוא דלא קאמר שהקב"ה אמר למשה בזה הלשון אלא דה"ק משה לישראל כו' קאמר תלמודא דהיינו דמשה היה קאי עם ישראל בפלגא אורתא דיי"ג נגהי כו' וכ"ף כחצות כ"ף הדמיון ואולי עגלם ממנו לשון התלמוד שדקדק לומר דה"ק משה לישראל כו' ולא שיהיה דברי הקב"ה כן שהרי ביום דיבר עמו גם מה שהקשה שחצות לילה ידוע ואין צריך דמיון כו' אין זה קשיא דבחצות לילה בבי"ת לא משמע אילו לילה ועוד דהא השתא נמי הוא קאי בחצות לילה אבל כחצות לילה בכ"ף משמע שפיר לילה ראשונה שאחר לילה זו כמו כעת חיה ולשרה בן דמשמע בשנה ראשונה שאחר שנה זו וק"ל:

בגור היה תלוי לו למעלה כו'. כל סוגיא זו מפורש בפ"ק דסנהדרין ע"ש:

דף ד.

אמר דוד כו'. לעיל מיינה כתיב הטא ה' וגו' כי עני ואביון אני דהיינו שאינו מתנהג בכבוד עשירים ומלכים ומפרש לה כי חסיד אני להשכים מחצות לילה כעני הזה המשכים למלאכתו למצא מזונותיו ואינו מתנהג עצמי כמלכים הללו שינים עד ג' שעות וכן לאידך שאינו מתנהג כמלכים הללו שיושבים בכבודם ואינו מתנהג לעסוק בדברים המבזוים בדם ובשפיר ובשליא כעני הזה שהוצרך למלאכה מבזה למצוא מזונותיו ונקט מלכי מזרח ומערב כו' וכן בכמה מקומות נקט הכי לפי שיישוב עולם כולו מקצה מזרח עד קצה מערב אבל בקצה דרום ובקצה צפון אין שם ישוב מפני הקור והחום כמ"ש התוכנייט: ואמר

אני נמלך במפיבושת רבי וא"ל כו'. יש עיון בזה אם זה מפיבושת הוא בן שאל המלך שהיה לו בן נקרא מפיבושת מפילגשו רצפה בת איה הרי הוא הוקע במעשה דנבעוניט וא"א הוא שיהיה הוא איש בושת שמלך ב' שנים אחרי אביו שאל ונהרג ע"י ב' עבדיו בביתו כמפורש הכל בספר שמואל ואם זה מפיבושת הוא בן יהונתן כמו שנאמר במעשה דציבא מאי קאמר דאיש בושת שמו הרי לא נמצא בשום מקום שהיה בן ליהונתן שהיה נקרא איש בושת אבל בספר ד"ה נמצא שהיה ליהונתן בן אחד נקרא מריב בעל וכתבו המפרשים שם כיון דבספר שמואל קרא לבנו מפיבושת ובד"ה קראו מריב בעל דשמו מריב בעל ולמה נקרא מפיבושת כו' וכעין זה דרשו בסמוך גבי כלאב ודינאל ואולי יש להניח כן בשמעתין לא מפיבושת שמו אלא מריב בעל שמו ולמה נקרא שמו מפיבושת כו' ותו לא מדי:

נגד מלכים כו' כמ"ש מאן מלכי רבנן אי נמי שהיה מפיבושת מבני מלכים ולכן נמי גבי כלאב שהיה מכלים כו' פירש"י אב שהיה מפיבושת אב באוראות עכ"ל לולי פירושו נראה אב ממש קאמר פירוש שהיה זוכה להכלימו על שכבר הכלים את דוד אביו ואהא מייחתי הני קראי בני אם חכם וגו' כאלו דוד אמר על בנו כלאב אם חכם לבך להכלים את מפיבושת ישמח לבי גם אני זוכיתי לכך על שכבר הכלים אותי ואומר חכם בני וגו' ואשיבה חורפי דבר דלפי ענינו ה"ל למכתב כי תשיב חורפי דבר אבל אמר על ידך זכיתי גם אני להשיב דבר את שהיה כבר חורפי וק"ל:

נקוד על לולא כו' פי' רש"י לדרוש את הנקודה כו' עכ"ל נראה מפירושו דמשמעות הכתוב בלא נקודה לולא הוא דבר ברור וא"כ הוא קשה כיון דהכא הנקודה רבה ואתה דורש אותיות הנקודות של לולא מהיבא משמע ליה שאינו דבר ברור שהרי משמעות של לולא הוא דבר ברור ואם נאמר דמשמעות לולא אינו דבר ברור א"כ אי אתה צריך לנקודת של לולא לומר שאינו דבר ברור בזולת הנקודות נמי משמעו כן הוא ואינו דומה להא דפרק הפועלים לאמרינן דנקוד על איו וכן הך דפ' נגמר הדין דנקוד על לנו ולבנינו דהנקודה משנה משמעו שזולת הנקודה ואפשר לפרש שלא על כל תיבת לולא נקוד רק על אותיות ל"א שכלולא והשתא דורש הנקודות של ל"א כאלו נכתב לא האמנתי כו' שלא דבר ברור הוא כמשמעות של לולא ודו"ק:

שמא יגרום החטא כו'. ויש לדקדק דאימא היה ירא יעקב בשביל שנתמעטו זכויותיו כדאמר'י פ' ב"מ (ל"ב.) לעולם אל יעמוד כו' ואם עושין לו גם מנכין לו מזכויותיו מאי קרא קטנתי מכל החסדים וגו' וי"ל דבשביל שנתמעטו זכויותיו לחוד ודאי דלא היה מתיירא שיתבטל ההבטחה והמדה טובה שיצא מפי הקב"ה כיון שלא תלה התנאי ברבוי זכויותיו אבל בשמא יגרום החטא ודאי מסתמא תולה תנאי ההבטחה ומשום שמא יגרום החטא לחודיה נמי ודאי דלא היה מתיירא דריבוי הזכוית מנינים עליו לקיים ההבטחה אף במקום חטא ומד שאמר כי חסיד אני שהיו לו רבוי זכויות ואעפ"כ היה ירא שמא יגרום החטא וכן (רבא שאמר) [אבוי שאמר לרבה] הא תורה והא גמ"ח והיה ירא שמא יגרום החטא (סנהדרין צח:) היינו נמי שע"י חסדים שעשה עמהם ינכו להם מזכויותיהם ושוב יגרום החטא וכן פירש"י פ' וישלח אבל הרא"ס כתב דממיעוט זכויות אין לו לירא כל זמן שלא חטא דאין יסורין בלא חטא ולא מיתה בלא עון כו'(נ"ה) ע"ש ואינו כן המסקנא בפ' כמה בהמה דקאמר ש"מ דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ש"מ והא דאמר'י נמי בפ' כמה בהמה מעולם לא יצאת מדה טובה וחזר לרעה חוץ מדבר זה שנאמר והתיות וגו' (שם) כבר הרגיש הרמב"ם בזה בפתיחת המשנה ע"ש ובדברי הרא"ס פרשת וישלח ובעל העיקר' בשער צ"ו כתב בשם הרלב"ג והרב בן חסדאי לדחות דברי הרמב"ם והאריך שם בזה אבל לשיטתינו שכתבנו דאין חטא גורם לבטל הבטחה מפי הקב"ה אלא עד אחר שיתמעטו הזכויות ע"י החסדים למדנו גם בזה ליישב כל זה דבכ"מ דאמר'י שמא יגרום החטא היינו אחר שנתמעטו זכויותיו והנהו קראי דרנע דאדבר על גוי ועל ממלכה לבנות וגו' ועשה רע וגו' ונחמתי על כל הטובה וגו' מוכחי דבהני קאיירי דעל ידי הטובה שעשה להם הקב"ה נתמעטו זכויותיהם ואם יעשו רע יגרום חטאם שהש"י ינחם מלהיעיב להם עוד אבל מה שאמרו מעולם לא חזרה מדה טובה שיצאת מפי כו' והיינו שלא נמצא מדה טובה שחזרה ע"י החטא לחוד אע"פ שלא נתמעטו הזכויות ע"י החסדים חוץ מדבר זה שהיה להם זכויות הרבה שקראם צדיקים גמורים ולא היה בהם אלא זה החטא שהיה בידם למחות כו' ובין נזירה ראשונה לשניה א"א שנתמעטו זכויותיהם ע"י החסדים אפ"ה נשתנה נזירתם מטובה לרעה וזה הנראה מתוך הסוגיא ודו"ק:

עד יעבור וגו'. זו ביאה ראשונה כו' וראויים היו ישראל כו' מפורש בפ' חלק ובפ' א"ג ע"ש:

דף ד.

ע"ב בתחלה אומר ה' שפתי תפתח וגו'. פתיחת השפתים הם תחלת הדבור ואומר שביקש דוד עזר אלוה בתחלת הדבור שהוא פתיחת שפתים ואח"כ פי שהוא כולל כלי הדבור יגיד תהלתך וזה שמסיים לבסוף יהיו לרצון אמרי פי וגו' וק"ל:

תהלה לדוד בכל יום ג"פ וכו'. פי' רש"י כנגד ג' תפלות עכ"ל ואנו אומרים אותו ב' פעמים בשחרית ופעם אחת במנחה ולא בערבית ויש לתת טעם בזה ואפשר שסמכו אותו לסדר קדושה שאמרו בפ"ב דטוטה אמאי מקיים עלמא אסידרא דקדושה ואאמן יהא שמיה רבא דאגדתא ופרש"י שם סידרא דקדושה שלא תקנוה אלא שיהיו כל ישראל עוסקים בתורה כו' עיין שם באורך והיינו דבשחרית איבא ב' פעמים סידרא דקדושה ובמנחה פעם אחת בכל יום משא"כ בערבית דלית ביה סדר קדושה כלל דעיקר לימוד תורה ביממא כדאמר'י זיף ביממא ופרע בליליא דלילה אינו רק פרעון בעלמא ושאמרו לא איברא לילה אלא לגירסא כווננו נמי לזה כמפורש שם פרק הדר וז"ש הכא אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת שהוא רמו ללימוד תורה שניתנה בכ"ב אותיות של תורה ופריך ונימא אשרי תמימי דרך וגו' שזה הרמו בו ביותר שנאמר בשמונה א"ב ע"ש ח' א"ב אותיות התורה בשנינו מוצאות כמפורש בחידושינו

מנחות פרק הקומץ ואמר אלא משום דכתיב ביה פותח את ידך וגו' לפי שהפרנסה של כל בריה הוא דבר ההוא חמיד בכל יום מחסד אלהי כדאמר' פ"ק דע"ג שלישית הקב"ה יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביני כניס וע"כ אחר כל השבחות שאמר בזה הממזר זכר החסד שעושה שפותח את ידך וגו' ובקרא ללעיל מיניה עיני כל אליך ישברו ואתה וגו' נמי איבא בכה"ג שזן כל העולם ואפשר דבהאי קרא יותר מפורש החסד שנותן לכל חי רצון ופריך ונימא הלל הגדול כו' שאחר כל דברי חסדיו שסיפר שעשה עמנו הוסיף בחסד זה ההוא תמיד לכל בריה ואמר נותן לחם לכל בשר כל"ח ומשני דאית ביה תרתי השייכים להדדי דהתורה היא מזון הנפש והלחם הוא מזון הגוף וכדאמר' אס אין קמח אין תורה ואס אין תורה אין קמח ודו"ק:

לא נאמרה גי"ן באשרי כו'. ר"ל מה שחסרה הגי"ן הוא רמז כאלו הנפילה חסירה ואינה גמורה אלא שתחזור לקום כדמתרצו לה במערבא כו' ורב נחמן ב"י הוסיף לומר דבמקומו הכא הוא מוכרע שלא תהיה חס ושלוס נפילה גמורה שאמר אחר כך קומך לכל הנופלים גם כי אמר נפלה ולא תוסיף קום וגו' היינו מצד זכותם אבל מחסד אלהי ברוב חסדיו קומך ה' לכל הנופלים גם שאינם ראויים לכך וק"ל:

מיבאל כו'. ענינו שמיכאל מים מימין ממונה על הרחמים וגבריאל אש משמאל ממונה על הדין כמפורש בכמה דוכתי ולפי שרחמי שמים מרובים ניתן כח למיכאל לעשות שליחותו בפריחה אחת ולגבריאל לא ניתן כח למרה שליחותו עד שתי פריחות שירגיע בינתים אולי ישוב ונחס ה' כמ"ש בנינוה ואמר אליהו בארבע פריחות שהוא מורכב מב' יסודות אש ומים שזכר ועוד מיסוד אויר ועפר ויסודות הכבדים וע"כ אין כחו לעשות שליחותו עד ד' פריחות שירגיע ביניהם ג' פעמים וכן מצינו בילד של הצרפית דכתיב ייתמודד על הילד ג' פעמים ויקרא וגו' ואמר ומלאך המות הממונה על מיתת האדם לא ניתן לו כח לקיים שליחותו עד ח' פריחות דהיינו שירגיע ביניהם ז' פעמים אולי ישוב האדם ביני וביני והוא טעם ז' מעמדות שעושין למת ונגד ז' הבליס כמ"ש פרק המוכר פירות וע"ש בפירש"ב ס:

רגזו ואל תחטאו אמרו וגו'. פי' רש"י על משכבכם שנאמר ובשכבך עכ"ל מיהו מהאי קרא דובשכבך לא מיייתי תלמודא דאיכא לפרושי כדלקן בזמן שכיבה אבל על משכבכם משמע ממש על מטתו ועוד פי' רש"י ודומו סלה בשינה אח"כ והוא מל' שתיקה ועי"ל מלשון דמדומי חמה דס"פ ת"ה והוא מלשון ערב כפי הערך וק"ל:

דף ה.

אף ת"ח מצעי ליה למימר כו'. דתורתו ודאי מגינה כמו פרשת ק"ש דלהגן שרי כדאמר' (פ"ק) [פ"ב טו:] דשבעות מ"מ בעי נמי למימר חד פסוקא דרחמי במקום תפלת ערבית היינו פסוק בידך אפקיד רוחי וגו' וע"פ המדרש ב"ו מפקיד חפץ ביד חבירו ומחזירו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה עיפה ומחזירה לו רגועה כו' כמ"ש הטור א"ח ס' מ"ו והיינו פדית אותי ה' אל אמת יל:א כב"ו ששולח יד בפקדון שבידו ומקלקלו ודו"ק:

לעולם ירגיז אדם יצ"ט כו'. דלפי משמעו רוגז מלשון כעס הוא היפך הדבר כי הרוגז וכעס ממוות הרעות הוא ומביא לידי חטא כמ"ש בכ"מ וע"כ אמר כי במקום הזה מדת הרוגז טוב דהיינו להרגיז יצ"ט על יצה"ר להלחם בו וינצחו שלא יחטא ואס לא יוכל לו יעסוק בתורה כמו שאמרו אס פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד שיסכים עם היצ"ט לומר שס אמן ומיייתי ליה הכא מאמרו בלבבכם כדאמר' בכל לבבך בשני ביה"ן ע"ש ב' יצריך:

ואם לאו יקרא ק"ש כו'. דבגולה על משכבו יבא לאדם הרהורי עבירה ביותר ובק"ש מצטל אותך הרהורי עבירה להגן עליו מחטא וממזיקין כדאמרינן בשמעתין (ובפ"ק) [ובפ"ב] דשבעות:

ואם לאו יזכור לו יום המיתה וכו'. דהיינו שזכיר לו שכל עצת יצה"ר לרעה לו להמיתו כמ"ש צנפה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ומיייתי מדכתיב ודומו סלה עש"ה לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה וק"ל:

תורה זו מקרא כו'. דהיינו גוף התורה והיא נקראת מקרא בכ"מ בל' התורה ובזו המסכת שהיא תחלת ש"ס בל לפרש דע"כ נקראת התורה מקרא בלישנא דתלמודא בכ"מ ע"ש שמציה לקרות בה עכ"ל והיינו דבעי לקרותה בכתב בנקומותיה ובפיסוק טעמיה משא"כ במשנה ובתלמוד ואמר והמציה זו המשנה דלא דברו בה רק בגוף המציה ואח"כ בל התלמוד לפרשה מהיבא נפקא המציה מגוף התורה וכפרש"י: ואמר

אשר כתבתי זו נביאים וכתובים. דגם אלו נתנו ליכתב אבל אין בהן מוצת קריאה כמו בתורה וק"ל:

מאי משמע כו'. משום דבתר הכי כתיב לעשות נקמה וגו' דמשמע דעלה קאי וחרב פיפיות בידם ממש יקאמר דמשמע טפי דארישא דענינא קאי דכתיב וירגנו על משכבותם וכתיב בתריה רוממות וגו' וענינו בזה חרב פיפיות היינו שמכה מב' צדדין מימין ומשמאל וכן הוא בק"ש שמבטל המזיקין מב' צדדיו כמ"ש יבול מצדך אלף ורעבה מימינך וגו' כמפורש לקמן אלף משמאליה ורעבתא מימיניה:

ואין עוף אלא תורה כו'. דכל הענין נדרש לגבי תורה כי תשב ללחוס וגו' ושמת סכין בלועך וגו' כמפורש פ"ק דחולין ואמר אל תיגע להעשיר וגו' כפרש"י שס ואמר מצינתך חדל כמ"ש ואל בינתך אל תשען מלחזור על גירסתך כי התעייף עיניך בו וגו' כפרש"י דהיינו שימרה הדבר להשתכח ממך מיהו קשה בדרש הזה לומר משום דכתיב התעייף לגבי תורה קאמר דאין עוף אלא תורה דהא התעייף לא קאי על התורה אלא אענינך דקרא ונראה דאסיפא דהאי קרא סמיך דכתיב כנשר יעוף בשמים דקאי על התורה יקאמר קרא דבני רשף שהם מזיקין העוף שהיא התורה שנמשלה לעוף שמעופף בשמים מגביהם ומסלקם מן האדם וק"ל:

הא אפילו תינוקות כו'. ר"ל הא דאם נגזרו לבא על האדם בשביל עון מה דהתורה מגינה עליהם מלבא כמ"ש בדילין ממנו אחר שנגזרו לבא ומיייתי לה מקרא דאורייתא דכתיב והיה אס שמוע וגו' שדרשו מיניה פ' חלק אס תשמע לא אשים ואס אשים אעפ"כ כי אני ה' רופאך אלא שזה דבר שנתחדש על התורה ברוח הקודש ולא הוזכר בתורה דהיינו שביטול תורה מביא יסורין קשין דכתיב החשיתי מטוב יכאבי געכר וק"ל:

מדת בשר ודם אדם מוכר כו'. התחיל במכירה וסיים בגתיונה ע"פ מ"ש במס' ב"ב (ס"ה.) מוכר בעין רעה מוכר ונותן בעין יפה נותן ח"ש כי לקח טוב גו' לקיחה טובה שהוא בבשר ודם בעין רעה היא שהמוכר עצב בה ולקוח לחוד שמח אבל במדת הקב"ה אינו כן רק נתתי שנותן בעין יפה ודרך שמחה ס: לנותן ח"ש תורתו אל תעזובו דבמוכר ודאי רצונו שיעזוב ממנה הלוקח כדי ששוב בקל מחזירה אליו אבל מדתו של הקב"ה שברצונו הטוב נתן להם שאל יעזבו ממנה וק"ל:

יפשפש במעשיו. שכל הענין לעיל מיניה מדבר ביסורין מתחלת הפרשה אני הגבר ראה עני בשבט וגו' ואמר פשפש ולא מצא כו' דודאי אין אדם צדיק בארץ וגו' אלא הכי קאמר שלא מצא עבירה גדולה בידו שראוין יסורין הללו לבא וכפירש"י ואמר יתלה בביטול תורה שנאמר אשרי הגבר וגו' מקרא זה שמעין

תרווייהו דיסורין באין על ידי תורה בביטול תורה וגם שע"י התורה בדילין ממנו כדאמר לעיל ח"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו שיפשפש בהם שע"י ביטול תורה באו ואז ומתורתך תלמדנו כי ישוב לעסוק בה כדי שיהיו בדילין ממנו: ואמר

לא מצא במוע שיסורין של אהבה כו'. שנאמר כי את אשר יאהב וגו' דלעיל מיניה כתיב מוסר ה' בני אל תמאס וגו' כשלא מצאת לתלות לא במעשיך ולא בתורתך אל תמאס ותהרהר ח"ו אחריו כעובדא דאיוב אבל תחשוב כי הן יסורין של אהבה שנאמר כי את אשר וגו' וק"ל:

שנאמר וה' חפץ וגו'. דאין מלת חפץ קאי על החולי שחפץ להביא עליו החולי דמפי עליין לא תצא הרעות כמ"ש כי לא אחפון במוות המת וגו' אלא דמלת חפץ קאי על האדם שה' חפץ בו הוא מדכאו ביסורין של אהבה כדי להרבות שכרו בעולם הבא כפירש"י לעיל אבל מתוך המקראות נראה לפרש הכי כדי לזכות הרבים שחטאו שיתכפרו ביסורי הצדיק כמו שכתב שם כל הענין מחולל מפשעינו וגו' ובחבורתו נרפא לנו וגו' ע"ש: ואמר

יבול כו' מה אשם לדעת כו'. כמו אשם נזיר אשם מצרע מה שאין כן חטאת שלא באה בשום מקום רק על השוגג בלא דעת: ואמר

ולא עוד אלא שתלמודו כו'. שנאמר וחפץ ה' וגו'. שהיא חפץ ה' כמ"ש וכל חפציך לא ישוו בה וק"ל:

שנאמר אשר לא הסיר וגו'. דלפי פשוטו שנתקבלה תפלתו ולא הסירה ודחה אותה הקב"ה לא יתכן כינוי מאתי דמשמע דקאי נמי על תפלתי אלא מאתי בוי"ו וע"כ דרשו מאתי ממש שלא הסיר מאתי תפלתי ע"י חולי ויסורין שלא הייתי יכול להתפלל:

אלו ואלו יסורין של אהבה כו'. דבזה הפ' מפורש דבתרווייהו קמשתעי קרא דכתיב לעיל מיניה בטוח על ה' בכל לבך וגו' דהיינו תפלה כמ"ש איזו עבודה שהיא בלב היו אומר זו תפלה ואל בינתך וגו' רפאות תהי לשרך וגו' הוא לימוד התורה ואח"כ אמר מוסר ה' וגו' כי את אשר יאהב וגו' כמפורש לעיל: ואמר

אלא מה ת"ל ומתורתך תלמדנו. דמשמע שתלה הדבר בעון ביטול תורה דוקא וקאמר א"ת תלמדנו ולא איירי קרא כלל ביסורין של אהבה אלא ביסורין שממרקין עונותיו של אדם ותקרי תלמדינו דבר זה מק"ו משן ועין כו' ענינו דעבד כעוני מצד עונות אבותיו נשתעבד כמ"ש ויהי כענן עבד למו וע"י יסורין בשן ועין יוצא בהם לחירות למרק בו עון אבותיו ק"ו ביסורין של כל גופו שממרקין עונותיו של אדם ומסיק וממדה לה לברית מלח שממתקת את הבשר דהיינו שנכנס בבשר ומוציא הדם ממנו וממתקת את הבשר כך היסורין נכנסין בבשר לאדם ומוציא ממנו רתיחת הדם המביאו לידי חטא עונותיו מתמרקין ממנו וק"ל:

ג' מתנות טובות כו'. בתורה כתיב כי לקח טוב נתתי לכם בא"י כתיב על הארץ הטובה אשר נתן לך בעוה"ב כתיב ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו' והוא מבואר תורה ניתנה ע"י יסורין כי תענוגי עוה"ז הם ביטול התורה כמ"ש כך היא דרכה של תורה פת כו' א"י נתנה ע"י יסורין הוא הוראה שלא נתנה הארץ לאלכול פירותיה ולהתענג מרוב טובה כי יבא בזה לידי מרד בה' ח"ו כמפורש בפרק זה בסוף הענין פן תאכל וגו' ורס לבבך ושכחת וגו'. עוה"ב ניתן ע"י יסורין בעוה"ז לצדיק למרק עונותיו כדי שיקבל שכרו משלם לעוה"ב והיינו דרך חיים לעוה"ב ע"י תוכחת מוסר שבעוה"ז וע"ז כוונו לומר בבהמ"ז ברית ותורה וארץ וחיים ומלכות בית דוד כו' כמ"ש בפרק שלשה שאכלו שהוא הוראה שלא ירבה אדם בתענוגי מאכל אך שיאכל כדי שביעה ויזכור ברית דהוא רמז ליסורין כדלעיל נאמר ברית ביסורין כו' ותורה וכן ארץ וכן חיים שבעוה"ב כל אלו ג' מתנות טובות לא נתנו אלא בברית ויסורין ועד"ז יש לפרש בפ' עקב זכר ג"פ עיניו ויסורין האחד כל המצוה וגו' והוא לימוד התורה ששקולה כנגד כל המצות וכתיב אח"כ למען ענותך לנסותך וגו' הב' א"י דכתיב כי כאשר ייסר איש את בנו וגו' וכתיב בתריה כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ וגו' הג' העוה"ב דכתיב בסוף הענין למען ענותך וגו' להיטבך באחריתך:

דף ה:

ע"ב חסד זו ג"ח שנאמר רודף צדקה וחסד וגו' מפורש ביבמות פ"ג:

אמת זו תורה שנאמר אמת קנה וגו' מפורש בבכורות פ"ד:

ובתיב התם ומשלם עון אבות אל חיק וגו'. הא דכתיב באזרה פוקד עון אבות על בניס נמי משמע שהבנים גנגנים ומתים בשביל עון אבותם אבל לא נשמע מיניה דנתכפר האב במיתת הבן אבל מהאי קרא ומשלם עון אבות וגו' משמע שפיר דנתכפר דמשלם את חובו ועונו בכך וק"ל:

מזבח כפרה הוו וכו'. היינו דאין הקרבן מכפר רק על השוגג:

יסורין של אהבה שמייסרו הקב"ה בעוה"ז בלי שום עון להרבות כו' כפירש"י לעיל לא הוה:

ואב"א הא לן הא להו וכו'. עפרש"י והתוס' דחו פירושו דשלוח מחנות אינו נוהג בזמן הזה וק"ק לדבריהם נמי דמשמע בכל התלמוד דלא היו נוהרין בזמנא"ז אלא מטומאת קרי ונדה ולא מן טומאת מת ונגעים ועוד קשה לפי' שניהם שפירשו הא לן לבני א"י דרבי יוחנן שהיה מבני א"י קאמר דאין נגעים יסורין של אהבה ובכמה מקומות בתלמוד בפ"ק דקדושין ובצ"ק מוכח דהא לן לבני בבלי והא להו לבני א"י וכ"נ דתלמוד דידן בבלי הוא ונראה לפרש הכא הא לן והא להו בע"א דה"פ הכא הא לן ר"ל לכל העולם מקרי יסורין של אהבה שיתכפרו ביסורין על עון וחטא עצמן והא להו דהיינו צדיקים עצמן שסובלין היסורים בשביל אחרים לא הוו להו יסורין של אהבה כההוא עובדא דרבי פ' הפועלים דלגביה לא קרי ליה יסורים של אהבה כדאמרינן התם וק"ל:

דין גרמא דעשיראה כו'. פירשו התוס' מדהוה רגיל לנחס אחרים בכך ש"מ כו' עכ"ל והוא פי' שני בערוך בערך גרס ולפירוש ראשון שכתב שם פי' י' בניס היו לו ומתו ומצטער ומרוב החציבות היה נושא לו ע"ש ולפי זה י"ל דה"פ כיון דכל כך היה חביב לו להצטער אלמא דיסורין של אהבה הוו וק"ל:

חביבין עליך יסורין כו'. אשכחן בכמה דוכתין שהצדיקים היו מקבלים עליהם היסורין באהבה כהך עובדא דראב"ש בפרק הפועלים והיינו היבא דליבא ביטול תורה דהיו יסורין של אהבה כדאמר לעיל אבל כל הנהו עובדי דהבא משמע דהוו חלישי כ"כ שהיה ביסורים שלהם ביטול תורה כדאמר דהיו צריכים להקים אותן ולכך קאמרי דלא הן ולא שכרן וק"ל:

לוקים רבי יוחנן לנפשיה כו'. ולעיל גבי רבי חייא ב"א לא מקשי ליה דלוקים רבי חייא לנפשיה דאפשר דהוה סבור בחלוי שא"ל כלל לחולה לקום אבל רבי יוחנן לפני דעתו שאפשר לחולה לקום כדמוכח בעובדא דר' חייא ב"א לעיל דיהיב ליה ידיה גם שראה בו שקס א"כ כשהוא היה חלש לוקים לנפשיה ומשני דאינו דומה דודאי ידע דא"ל לוקים מנפשיה אלא ע"י אחר משום דאין חשוב כו' וק"ל:

אי משום תורה כו'. הוא מבואר ע"פ מ"ש בשלהי מ"ק חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא וכתבו התנאים שם ובתנאפוסות ס"פ כ"ד דשבת (קנ"ו). הא דאמר' אין מזל לישראל י"ל ע"י זכות גדול משתנה המזל ולפעמים אין משתנה כדאמר' בתענית ב"ר"א פן פדת דא"ל כו' באולי דאיברי בעינא דמזוני עכ"ל ואפשר דהיינו ההוא חולה דהכא שאמרו ב"ר"א דתם ר"א בגמרא הוא ר"א בן פזת וז"ש אי משום תורה שהיא חיי האדם כמ"ש כי הוא חייד ואורך ימין אין זה תלוי בזכות כי לא כל אדם זוכה להרבות בתורה כמ"ש בזה דהכל במזל תלוי אפילו ס"ת שבהיכל וא' המרבה כו' ואי משום מזוני לא כל אדם זוכה כו' דמזוני דעוה"ז במזלא תלוי וכמ"ש לו הקב"ה באולי דאיברי בשעתא דמזוני כדאמר' במס' תענית ואי משום בני דין גרמא כו' ולא בזכותא תלוי אלא במזלא וק"ל:

לחאי שופרא דבלי כו'. גם שהפליגו בפרק הפועלים בשופריה דר"י אינו דומה שזכו בשביל שופריה לחומיה ואפשר דנזטערו על זכרון חורבן ירושלים כדאמרינן שם דאר"י אנה אשתיירי משפירי ירושלים נמצא כשימות בלה השופרא מכל בני ירושלים בעפרא מיהו בההוא דגדרים (ג.) דר"ע רק ושחק ובכה על שופריה באשת טורנוסרופוס א"א לפרש כן ודו"ק:

תקיפו ליה כו'. דגם רב הונא שהיה עשיר גדול כדאמר' במס' תענית יין הרבה כ"כ בת' דני שכולם תקיפו ולאי דין שמים בהשגחה הוא וע"כ א"ל ליעיין מר במילה לפשפש במעשיו ע"כ:

בתר נגבא נגוב וטעמא טעים. נראה לפרש המשל הזה ע"פ הדין ששינוי בר"פ מרובה אין הגונב אחר הגנב משלם כפל וד' וה' ז"ש דהגנב עצמו גם שמים גנובים ימתקו אינו טועם לו שהוא ירא לשלם כפל ד' וה' תחתיו בטובח ומוכר אבל הגונב מן הגנב גם שהוא חייב לשלם הקרן טועם לו ונגובים ימתקו לו כיון שלא ירא לשלם כפל וד' וה' גם שאין המשל הזה דומה ממש לעובדא דרב הונא שהוא נוטל את שלו לפי דעתו מ"מ לפי מאי דשמיע להו ולא היה חשוד להם היה קצת בדומה וק"ל:

אלא אימא סמוך למטתי כו'. פירש"י בשחרית מיד בקומו התפלל וקרא ק"ש וק"ן למה תלה הדבר בסמוך למטתו דהא אם השכים לעמוד קודם ע"ה לא היה מתפלל וקרא ק"ש סמוך למטתו וע"ק דמיימרא זו לא שייכא הכא בפ' זה דע"כ לא איירי אלא בתפלת ק"ש של ערבית גם אינו דומה שהגיה דבריו שלא אמר כלל לפני מטתו ולולא פירושו נראה דנסמכו הדברים שאמר אח"כ ושתא מטתי נתונה כו' ובפ' תרי"י ע"ד הרוצה להחכים ידרים ולהעשיר יצפין כו' ע"ש באורך שיש לאדם להתפלל ולצדד לצפון או לדרום דהיינו שיתן לו הש"י בנים חכמים בתורה ועשירים וז"ש אלא אימא לפני מטתי היינו סמוך לשכיבה בלילה התפלל מקודם על שיתן לו הקב"ה בנים ושתא מטתו נתונה בין צפון כו' על שני דברים התפללתי שיהיו בני אלה הנוגלים לי חכמים ועשירים ושאמר דהויין לו בנים זכרים כו' הלשון משמע דהיינו ממילא כשתתקבל תפלתו שיהיו חכמים בתורה ועשירים ממילא יהיו זכרים דבאשה לא שייכא חכמה כדאמר' לאסור ללמדה תורה ולא שייכא בה עשירות דמזלה אזיל לפי מזל האיש כמ"ש בגדה (ל"א): נקבה נקיייה באה כמפורש שם ובפר"ק דסוטה (דף ב) בחידושינו ע"ש ומיייתי לה מהאי קרא ממתים ידך ה' וגו' פירש"י וצפונך לשון צפון וסיפא דקרא ישבעו בנים עכ"ל והוא דחוק שלא הזכיר רק צפון גם בנים משמע נמי נקבות כדאמר' במס' יבמות (סב:) ונראה לפי דרכנו דהאי מזמור בתפלת לילה דסמוך לשכיבה מדבר כמ"ש תפלה לדוד וגו' בחנת לבי פקת לילה וגו' ומסיים בו ממתים ידך ה' וגו' שהוא מל' אנשים שיתן לו זרע אנשים שיהיו חלקם בחיים דהיינו בתורה כמ"ש כי הוא חייד גם בעשירות דהיינו וצפונך תמלא בטנם וישבעו בנים וגם יניחו יתנם לעולליות מתוך עשירות ואמר דוד ברוח הקודש ע"י תפלה זו שבלילה קודם שכיבה אני בצדק אחזה פניך ואשבעה בהקין משינתי זה ממה שחזיתי תמונתך ברוח הקודש בלילה ושוב ראיתי בערוך בערך תפלה שפירש בזה ג' פירושים ואתפלת ערבית ע"ש וק"ל:

טורפינן כו'. כענין שאמרו שיש מלאכי רחמים המביאים תפלת אדם לפניו יתברך ואם אין אדם זוכה לכך יש מלאכים אכזרים ומקטרגין שטורפינן את תפלתו ומונעים אותה מלהגיע לפניו יתברך וז"ש טורף נפשו זו תפלה כפירש"י באפו דהוא מלאך האכזרי הנקרא אף כמ"ש בגדרים (ל"ב.) והיא מדה כנגד מדה שהוא גורם לחברו שהוא חרד בתפלתו ונטרפת ואמר הלמענך תעזוב וגו' כפירש"י וענינו שאתה חושב שלמענך שיצאת לא יהיה עוד משגיח על היחיד שבב"ה והיינו תעזב הארץ כמ"ש ברשעים שאומרים עזב אלהים את הארץ ואמר ולא עוד כו' שגא' ויעתק צור ממקומו ואין מקומו אלא בישראל כמ"ש בכל צרתם לו צר שהשכינה עמם ככ"מ שם (סוכה מ"ה ע"א ע"ש) וק"ל:

דף ו.

לו הקשבת למציתי כו'. עיין פירש"י שהוא דחוק ובע"י בשם ר"י למציתי מלשון צוות וחבורה ויהיה פיו' לו הקשבת שהיית ממתיין ומקשיב לענות אמן על כל ברכה שתשמע מחברך צוות לך בב"ה יהיה שזכך כנהר שלום וגו' ועי"ל דסמך בהך דרשה אקרא דלעיל מיניה דכתיב ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריךך וגו' דהיינו שתועיל לחברך להציל מסכנה מדריךך בדרך תלך דהיינו שהולך בבהכ"נ בדרך שהלכת ע"ז לו הקשבת למציתי זאת ויהי כנהר וגו' וק"ל:

בל חד מינן אלפא משמאליה כו'. עש"ה יפול מצדך אלף ורובה מימיןך וגו' וק"ל:

ובצפרא כו'. דבלילה כשאדם שוכב על מטתו שכיחי מוסיקים טפי כמ"ש לא תירא מפחד לילה וגו' מדבר באופל וגו' כי הרוחות מתדבקין באדם ביותר בלילה בעת השכינה כדאמר' פ' הירואה (ברכות נ"ה ע"ב) דיש חלומות בלילה בשכינה ע"י שדים ומזיקין וק"ל:

במקום רנה כו'. ובפ' אין עומדין (לקמן ל"א) דרשינן מהאי קרא שיקדים שיר ושזח ואח"כ ישאל אדם צרכיו ועניניו חדא הוא דכיון דלא ישאל אדם צרכיו אלא לבתר רנה ושיר ועיקרו בב"ה כפרש"י ע"כ לא ישאל גם צרכיו אלא שם בב"ה והיינו בקתם בני אדם להתפלל בביתו אבל מי שיש לו מקום קבוע ללמוד תורה יש לו להתפלל שם כדאמר' בר' אמי ור' אסי (לקמן ח') דהוו מצלי ביני עמודי דהיינו ביהמ"ד שלהם וקדושתו טפי מקדושת ביהכ"ג וק"ל:

ומניין לי כו' ומנין לג' כו'. כל הני מילי דר' וגו' וב' וא' משנה שלימה היא בפ"ג דאבות ומיייתי לה מהני קראי אלא דמיייתי לה כולא לענין עוסק בתורה ואפשר דאלו לא נאמר קאמר התם אבל הכא בשמעתין מצריך צריכי לכל הני קראי כדקאמר וכי מאחר דאפילו חד תרי מצביא כו' הוצרך כל חד וחד למלתיה מיהו הא דמוסיף התם ומנין אפילו ה' שנאמר ואנחתו על ארץ וגו' לא מצריך ליה הכא והביאור גבי עשרה המתפללין אמר אלהים נצב כביכול שהוא עומד שם עם המתפללים דאסור לישב תוך ד"א של המתפלל וגבי ג' בדין שהדיינין מצותן בישיבה קאמר נמי בקרב אלהים וגו' כמו שהם יושבין כדמסיק ג' על דיתבי:

מאי ולחושבי שמו א"ר אשי חשב לעשות מצנה ונאנס כו'. ובספ"ק דקידושין גרסי' אפילו חשב לעשות מצנה כו' ושם מפורש:

שאפילו א' שיושב ועוסק בתורה כו' שנאמר בכל מקום אשר אזכיר וגו'. והכי מפרש לה לענין עוסק בתורה בכ"מ שאתן לך רשות להזכיר שמי דהיינו בדרך לימוד אבל בע"א אסור להזכיר ש"ש דהוה לבטלה וק"ל:

תרי מכתבן מלייהו וכו' לפי ששנים מתוך משא ומתן שלהן בד"ת יבואו ברוב על האמת שניתן ליכתב מלייהו בספר זכרונות לפניו ית' אבל הא' אפשר שיבא לטעות בלימודו ולא ניתן ליכתב:

מניין שהקב"ה מניח תפילין כו'. כבר כתבו בזה סוד נסתר אבל אני רואה בו קרוב לפשוטו כי מצות ענין תפילין הוא שיש לנו להיות דבקים בו ית' והנחתן עלינו היא משרה שכינה עלינו בשמו וד' פרשיותיה שכתוב בו מוכיחין עד"ז מצות תפילין שיהיה לישראל דביקות וקדושה בה' בכל נפשם ובכל לבבם ובכל מאודם ולעומת זה יש להקב"ה דביקות וחטובה בישראל כמ"ש אני לדודי ודודי לי וכדמיייתי שהקב"ה משתבח ומתפאר בישראל וישראל מתפארים ומשתבחים בה' דכתיב את ה' האמרת היום וה' האמריך היום וע"כ נקראים התפילין פאר והוא שהקב"ה מניח תפילין להתפאר בנחלתו ישראל וכמ"ש שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך וגו' שהוא מורה על דבקות שלו עמו כתפילין הללו שהם על הזרוע נגד הלב ומיייתי מדכתיב נשבע ה' בימינו זו תורה כו' דהיינו שנשבע בב' מדות שהם החסד והגבורה שנשבע ה' בימינו זו תורה מימין היא מדת החסד שנאמר בתורה ותורת חסד על לשונה וזרוע עוז זו התפילין שביד שמאל הוא מדת הגבורה והעוז כי מתוך הנחתן משרה האדם השכינה על עצמו נגד עמי הארץ ליראה מגבורתו ית' ב"ה דכתיב וראו כל עמי וגו' כי שם ה' וגו' הרי שריית השכינה ואמר מה כתיב בזה בתפילין דמרי עלמא דהיינו פסוקים המורים על כוונה זו שיש לו יתברך דבקות וחטובה בישראל דוגמת תפילין שאנו מניחים שמורים על שיש לנו דבקות וחטובה בו ית' ב"ה ואמר לו מי כעמך ישראל גוי אחד כו' ופירוש האמרת מל' חטובה עי' בפרש"י במס' חגיגה (ג.) שהוא שזח מיוחד בשניהם דהיינו ה' אחד וישראל גוי אחד וקאמר בשאר בתי מאי דמשמע ליה ולאי דכעין שלנו ד' פרשיות בד' בתי כך הם תפילין של הקב"ה ומסיק כי מי גוי גדול ומי גוי גדול וגו' דדמיון להדדי כו' דכי מי גוי גדול וגו' בכל קראנו אליו מורה על הדבקות לנו בו בתפלה ומי גוי גדול אשר לו חקים וגו' מורה על הדבקות לנו בו בתורה ואשריך ישראל ומי כעמך ישראל בחד ביתא דדמיון להדדי דהיינו שדבקים בו לענין ישועה כמו שכתוב אשריך ישראל מי כמוך עם נושע וגו' ומי כעמך וגו' אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם וגו' או הנסה אלהים וגו' בחד ביתא המורה על הדבקות בו בעשות להם נפלאות ונוראות ולתתך עליון בחד ביתא הוא המורה על הדבקות בו במעלה עליונה דכתיב לתהלה לשם ולתפארת וגו' ומסיק דכולן כתיבי באדרעיה ופרש"י דר"ל דכולן כתיבי בזרוע בבית אחד ואין זה כמשמעו דה"ל הכי כולן כתיבי באדרעיה בבית אחד ועוד דמאי אשמעינן בכך דודאי כן הוא ואפשר לומר משום דהא דמיייתי מנין שתפילין קרוין עוז מדכתיב וראו כל עמי הארץ כי וגו' דמייירי בתפילין של ראש ועלה קאמר תינה בחד ביתא בשאר בתי כו' דכולא מלתא בשל ראש איירי קאמר ומסיק דכולן כתיבי גם באדרעיה כדקאמר מעיקרא נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו ודו"ק:

דף ו.

ע"ב שנאמר מי בכס ירא ה' וגו'. פירושו לפי הארש מי בכס ירא ה' לבא לביהכ"נ לשמוע בקול עבדו של הקב"ה דהיינו הש"ן שהוא עובד בתפלתו עבדות כ"ג כמו שכתוב (תענית ב.) ולעבוד את ה' אלהיך בכל לבבך איזו עבודה שהיא בלבב הוי אומר זו תפלה אשר עתה הלך בדרך חושך ואפילה דהיינו נמנע מהלוך בה בשביל דבר שאין נוגה לו דהיינו לדבר הרשות לאפוקי אם נמנע מב"ה משום שהלך בדבר מצוה שאז נוגה לו ע"ש כי נר מצוה וגו' שאז הוא עוסק במצוה ופטור מן התפלה ומשום שיש אדם שיחשוב לו כי גם זה לו דבר מצוה כשהולך בסחורתו להרויח בה ולפרנס בני ביתו וע"כ אמר שיבטח בה' דה"ל לבטוח בה' שיתן לו פרנסתו ולא היה לו לימנע מב"ה כדאמר' לקמן פרק אין עומדין (ברכות ל"ב ב) בחסידים הראשונים וק"ל:

ולא מצא בה י' מיד כו'. כדאמר' לעיל שהקב"ה מצוי בב"ה וי' המתפללים שם שכינה שרויה ביניהם ומסיק שם דעשרה שכינה קדמא ואתיא וע"ז אמר בשעה שהקב"ה מקדים עצמו לב"ה למצוא שם עשרה דרגילים שם ולא מצא י' כ"א ט' כועס הקב"ה ואומר מדוע באתי להשרות שכינתי שם ואין איש אחד פרטי שהוא משלים עשרה ואין עונה דבר שבקדושה וזה חסרון לא יוכל להמנות כדאמר' בחגיגה (ט:):

בל הקובע מקום כו'. מבואר דכל המשנה מקום תפלתו הוא מקבל שפע וכח אלהי כפי אותו המקום והרוח כמו שאמרו (ב"ב כ"ה) כל הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין אבל הקובע לו מקום אחד לתפלתו בלי שינוי הוא מייחד כחות אלקים לשם האחד האמיתי וזה אומרו אלהי אברהם בעזרו שנאמר וישכם וגו' והוא מבואר כמ"ש בפסחים (ק"י"ז:) שאמר לו הקב"ה והיה ברכה בך חותמין בשם ההויה שם המיוחד שעל ידי אברהם נתייחד שמו יתברך ב"ה בעולם וראוי לומר עליו אי חסיד כו' שזו ממתת חסידות הוא שמבקש צרכיו ממתת הרחמים ואין פונה פניו לבקש גדולות בדרך אחר וק"ל:

לא אמןך אלא למיפק כו'. רב הונא נמי לא אמר אלא היוצא דהיינו למיפק אלא דהכי קאמר לא אמןך אלא היוצא מב"ה ע"מ למיפק דהיינו לעשות צרכיו בחוץ אבל היוצא מב"ה כדי למיעל לבית המדרש לקיים מ"ש ילכו מחיל אל חיל ולאי מצוה למירהט גם מבית הכנסת שנאמר נרדפה לדעת את ה' דהיינו ללמוד תורה בב"ה וק"ל:

ואפילו בשבת וכו'. ר"ל השומע שאנת אריה ומתיירא ולאי דהולך במרוצה ושרי אפילו בשבת משום סכנה כן אחריו ה' לדבר הלכה וגו':

אגרא דפירקא ריהטא כו'. כפירש"י דרובם אינם מבינים כו' ועי"ל דאחכמים דאינן צריכין לפרקא דכבר יודעין דברי הלכה קאמר דמ"מ אנרג שלהם ריהטא ועד"ז יש לפרש מ"ש בפרק משקין (מו"ק ה.) בההוא תלמידא דשבכתא דרגלא לא הוה מקשי ליה קרי עלה ושם דרך ארואו וגו' דאותו תלמיד לא היה צריך להלך לשם כיון דלא הוה מקשי ליה אלא ששם ומחשב לו שזר ואנרג דרך בדרך לילך לשם וכן יש לפרש אנרג דכלה דוחקא גם אם השומע הבא הוא ת"ח ואין צריך לכך יש לו אנרג לדוחקא:

אגרא דבי טמיא שתיקותא. ובערוך בערך טם אנרג דבי טמיא פירוש אבל ויצא באטב"ח ובאלב"ס עכ"ל. וכדאמר' בסוף פ"ב דמ"ק (כ"ח:) אין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל:

ואגרא דתעניתא צדקתא כו'. עיין פירש"י ועוד יש טעם אחר כדי שלא יהא נהנה מתעניתו בממונו שיעור מה שלא אכל ושתה היום לכך יתן שיעור הממון זה שנהנה לצדקה וק"ל:

ואגרא דהספלא דלויי כו'. אמרי' בספ"ג דמ"ק (דף כח:) דידל ידלוניה כו' כפירש"י שם:

ואגרא דבי הלויי מילי כו'. כפירש"י לשמח החתן בדברים עכ"ל וכההיא דבר קפרא בהלויי דר"ש בר רבי במס' יגדרים (נ"א.):

בל המתפלל אחורי ב"ה וכו'. לפירוש התוס' שחששא זו כיון שמתפלל לרוח אחרת שמתפללין כל העם יכ"ה בהגהת אשרי ע"ש וק"ח מאי קאמרי מי שהוא אחורי העם כו' גם אם הוא בב"ה והוא מתפלל לרוח אחר יש לחוש על כך וי"ל דתרתני בעי מבחון ולרוח אחר ועיין בתר"י ולולי דבריהם היה נראה לשיעטם דאח"נ בתוך ב"ה נמי יש לחוש על כך וה"פ כל המתפלל אחורי וכו' היינו שעומד בב"ה ועומד בפניו אחורי כלפי ב"ה דהיינו לרוח אחרת שהכל מתפללים וסביב רשעים יתהלכין דמיייתי לאו היינו סביב מבחון לבהכ"נ אלא שמסבב פניו לרוח אחרת שמתפללין כל העם והא לא תקשי שאמרו (ב"ב כ"ה) הרוצה להחכים ודריס ולהעשיר יצפין די"ל היינו במתפלל ביחוד בביתו ועוד דהתם לא קאמר אלא לצד קצת אבל המתפלל היפך שמתפללין העם הוא אסור כדקאמר הכא לפי' התוס' שלפנינו אבל בתר"י הביא דברי ר"י בדרך אחר ואין להאריך ודו"ק:

חלף אליהו וחיזייה אידמי ליה כטוייעא כו'. ברי"ף ל"ג חלף אליהו כו' אלא חלף ההוא טייעא חזייה כו' יכן נראה מפרש"י וכן נראה קצת דמשום שעשה כך אינו דומה שיהיה חייב מיתה שיהרגהו אליהו ויש ליישב גירסתנו דאידמי ליה כטוייעא לא קאי אאליהו אלא אאותו איש דלא הוה מהדר אפיה כו' קאי דהוה אידמי ליה לאליהו שאינו ישראל אלא ערבי ולכך הרגו אליהו וק"ל:

מאי כרום כו' דברים כו'. מבואר דקאי ארישא דקרא המתפלל סביב לב"ה דהיינו מחון לב"ה נקרא רשע ע"ש שהוא מזולז בתפלה דהוא דברים כו' ולמאן דדריש כיון שנצרך אדם לבריות כו' קאי נמי ארישא דקרא ע"פ מ"ש (ב"מ ע"ה ע"ב) דאסור לאדם לעבור נגד ב"ח שלו כדי שלא לביישו אם אין לו לשלם ח"ש סביב וגו' דמדת רשעים אינו כן אלא דסביב ב"ח הולכין ומזלזלין בו עד שנשתנה כו' והא מיייתי כאלו נידון באש ובמים כו' דהיינו שמביישו נשתנה פניו להתהפך בגוונים דאזיל סומקא דהוא תולדות אש ואתי חיורא דהוא תולדות מים וק"ל:

בתפלת המנחה כו'. נראה לפרש דהא לא אצטרך למימר שלא יבטל אדם אחד מהתפלות שכבר מפורש (לקמן כ"ו) שאבות תקנום וכנגד תמדין תקנום אלא דה"ק לעולם יהא אדם זהיר וזריז בתפלת המנחה שלא ישהה אותה אלא מיד ותיכף שיגיע זמנה יתפלל אותה כמ"ש פ"ק דשבת (דף טו:) שלא יעשה דבר ולא אתו לאמשוכי ומיייתי.

שהרי אליהו לא עגנה אלא בתחלת תפלת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש וגו'. דמשמע ליה בתחלת עלייתו של שעת המנחה:

ור"י אמר אף בתפלת ערבית שנא' תכון תפלתו קטורת וגו'. ע"פ מה שאמרו (ביומא) [בפסחים נ"ט.]. אין לך דבר שמתעבב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ח"ש תכון תפלתו של ערבית סמוך לעבודת הקטורת של בין הערבים שהיא עבודה המאוחרת במנחה כדאמרי' לעיל סייג עשו חכמים כו' יעד"ו קאמר נמי.

בתפלת שחרית שנא' ה' בוקר תשמע קולי כו'. כפל בו מלת בוקר ע"פ מה שאמרו (פסחים שס) דאין לך דבר קודם לתמיד של שחר אלא קטורת דכתיב ביה בבקר בבקר וגו' דהיינו שיהא זריז להשכים אותה בבקר בבקר כמו בקטורת של שחרית כדאמרינן לעיל שהתא תפלתו סמוך למטתי כפירש"י ותוספות שס:

ענני ה' ענני כו' ענני שלא יאמרו מעשה כשפים כו'. כמו שמסיים ענני וידעו העם הזה כי אתה הוא ה' אלהים וגו':

עובר בה' קולות כו'. מבואר אלו חמשה קולות הן חמשה קולות של הדבור שהקול מתחלק לפי מוצאם אותיות בזמ"ף מהפה דטולג"ת מהלשון וזסשר"ן מהשינים ניכ"ק מהחיד אחה"ע מהגרון והן הן אותיות שהתורה נתנה בהן ולא בקול פשוט שאינו מורה על דבור מה וזה שאמר שראוי לשמח חתן וכלה בקול הדבור הכולל ה' מיני קולות שאמרנו כמ"ש בי הלולי מילי ור"ל לשמחו בשמחה בדבור של מצוה להזכיר חסדי המקום בדריאה לקיום עולם והוא שסיים באומרו קול אומרים הודו את ה' שקולות השמחה יהיו בשבח המקום וע"כ תקנו חז"ל אלו ה' קולות בז' ברכות חתנים כמפורש בחימושינו פ"ק דכתובות ע"ש ואמר שאם משמחו וזכה לה' קולות של תורה כי נתינתה היא היתה יום שמחת לבו וחתונתו עם ישראל ידה' קולות שהן ה' מוצאי הדבור באותיות של תורה הם קיומו של עולם שנתנו בסיני כמו שכתוב אם לא בריתי יומם וגו' אם ישראל מקבלין כו' ומה שסיים ואמר הא דכתיב וכל העם רואים את הקולות הן קולות דקודם מתן תורה דהאי קרא פירושו של ה' קולות שנאמרו קודם מתן תורה שלא תאמר שהם קולות פשוטים שוים אלא שכל העם רואים את הקולות שהם מתחלקים לפי צורת האותיות כפי מוצאם של הקולות ובדמיון רואה את כל חלק וחלק מהקול כפי מה שהוא לפי צורתו באותיות ואמר כאלו הקריב תודה כו' שהיא באה ג"כ בשמחה על הקיום רצון לפניו כמפורש (פ"ק) [פ"ב] דשבעות גבי מוסיפין על העזרה ואמר עד"ו כאלו בנה אחת מחורבות ירושלים שהוא קיומו וישובו של ארץ ישראל וק"ל:

סוף דבר הכל נשמע וגו'. דלפי פשוטו ה"ל למכתב הכל תשמע בלשון צווי לנוכח כמו שסיים את האלהים ירא וגו' ואמר על זה מאי כי זה כל האדם כו' דלפי פשטיה דהכתוב מדבר בלשון צווי את האלהים ירא וגו' יהיה פירושו נתינת טעם כי לדבר זה שהוא היראה נברא האדם כפירש"י בספר קהלת אבל השתא דהכל נשמע את האלהים ירא וגו' מדבר בשבח ומעלה של ירא אלהים יש לנו לפרש ג"כ סיפא דקרא כי זה כל האדם בשבחו של ירא אלהים למד כדאית ליה ולמר כדאית ליה ולא פליגי אלא כל חד וחד חדא מנ' עולמות נקטו במלתיה ז"ש כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל האדם דהיינו גם עולם המלאכים לא נברא אלא בשביל האדם שהוא בעל בחירה כדי לזכותו אם יהיה ירא אלהים וישמור מצותיו כדאיתא במדרשות ושאמר שקול הוא כנגד כל העולם דהיינו עולם האמצעי כמ"ש (ב"ב ע"ה). פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה ובשאר צדיקים כתיב והמשכילים וזיהירו כזוהר הרקיע וככוכבים וגו' ישאמר כל העולם כלו לא נברא אלא לצוות לזה דהיינו עולם התחתון לא נבראו אלא לצוותא לו בעלמא כדי שישמשו אותו ויעשו עבודתו כדאמרי' בפ' הירואה (לקמן ברכות נ"ח.) בן זומא ראה אוכלסא ע"ג מעלה בהר הבית אמר ברוך שברא כל אלו לשמשי וק"ל:

יקדים לו שלום כו'. אבל אם אין רגיל ליתן לו שלום לא יקדים לו שלום דשמא חברו לא יחזיר לו שלום ויקרא גזלן ומיהו בס"פ הניזקין (גיטין ס"ב) קאמר דרב חסדא היה מקדים שלמא אפילו לעכו"ם ואפשר ברגיל ליתן לו שלום אי נמי מפני דרכי שלום עשה כן לעכו"ם וגם אם לא יחזיר לו שלום אין לחוש עליו אם יקרא עכ"וים גזלן. ועוד שמעתי בזה דלפי שהדרך ארץ למשיב לכפול שלום וכיון דלא היו כופלים שלום לעכו"ם. כדאמרינן התם היה רב חסדא מקדים לו שלום כדי שיכפול לו עכו"ם שלום ואלו היה העכו"ם מקדים לו שלום היה רב חסדא צריך לכפול לו שלום לפי הד"א ומפני דרכי שלום וק"ל:

דף ז.

מנין שהקב"ה מתפלל כו'. וענינו בית תפלתו הוא המקדש של מעלה המכוון נגד המקדש של מטה כדאמרינן פרק אין דורשין (חגיגה י"ב ע"ב) זבול שבו ב"ה ומזבח בניו ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב כו' והיינו שמכוון נגד מקדש של מטה כמו שלמטה מתפללין שיגולו רחמיו עלינו כן מלמעלה הקב"ה מתפלל על כך כדמסיק דמצלי י"ר שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו כו' והוא כוונת הכתוב ושמתחים בבית תפלתו שהוא המקדש שלמעלה ששם עולותיהם וזבחיהם לרצון וגו' ע"י הקרבת מיכאל ששם מקריב נשמחן של צדיקים כדאמרינן במדרשות ואמר כי ביתו שלמעלה כנגד בית תפלה שלהם שלמטה אשר שם יקרא לכל העמים כנאמר בתפלת שלמה וגם אל הנכרי אשר לא מעמד וגו' ובא והתפלל וגו' וק"ל:

אבתריאל כו'. בעלי הסוד כתבו שהוא רומז לכתר עליון והאל"ף שלפניו מורה על אין סוף אשר משם הבריכה העליונה שופעת טל לברכה ואל יה ה' צבאות שמוותיו הקדושים ע"ש ממותיו ושם הרחמים באמצע ח"ש שיכבשו רחמין על מדותיו דהיינו שיכבשו מדת הרחמים על כעסך ויגולו כו' על שאר המדות ואמר ועגעו לי ראשו כי זה גם תפלתו ית' ב"ה דלעיל ואמר דקמ"ל שלא תהא ברכת הדיוט קלה כו' והברכה כלפי מעלה להוריד בשפע הברכה העליונה על המבקש וע"ש שהיה יחיד קרא לה ברכת הדיוט דאף על פי כן היה תפלתו מרוצה ומקובלת לפניו ית' ב"ה ודו"ק:

עד שיעברו פנים של זעם וגו'. וכן ת"י לפני פשוטו כתי'א וכפירש"י פני ילכו שלא אשלח עוד מלאך אני כו' מה בקש אח"כ משה ויאמר אליו אם אין פניך הולכים וגו' כיון שכבר הבטוח אותו הקב"ה על כך פני ילכו וגו' וק"ל:

דתניא אל זועם כו'. וכמה רגע כו' כל הסוגיא מפורש פ"ק דמס' ע"ג (ד.) ופרק חלק (סנהדרין ק"ה:) ע"ש:

בשעה שהחמה זורחת כו'. לכאורה אין למאמר הזה מקום כאן אבל נסמך לכאן שאמרו לעיל דאיכא רתחא קמיה ית' בכל יום וקאמר דהיינו משום דבשעה שהחמה כו' ומשתחוים לחמה והיינו דזועם בכל יום דלור החמא יממא מקרי וק"ל:

טובה מרדות כו'. מכות מרדות האמור בכ"מ פירש הערוך מל' מרידה ע"ש שבאו המכות על שמרד בדברי חכמים ויותר נראה לפרש כי הכא מלשון הכענה כמו עניה ומרויה ועניים מרודים תביא וגו' שבאו המכות להכניעו ח"ש כי טובה מרדות אחת בלב דהיינו הכענה מכמה מלקיות שהרי ישראל לקו בכמה דברים כמפורש שם אח"כ והשבתי כל משושה וגו' והשמותיו גפנה וגו' ולא תשוב עד שתקבל מרדות והכענה מעצמה בלבד ואמרה אלכה וגו':

ג' דברים בקש כו' ונתן לו. פי' רש"י לסוף שאלתו כתיב גם את הדבר וגו' עכ"ל והיינו בב' בקשות האחרונות יש לפרש כן דכתיב בתר הכי גם את הדבר אשר דברת אעשה וגו' אבל על בקשת הדועני נא את דרכך וגו' כבר השיב לו ויאמר פני ילכו והינחותי לך ומפרש ליה וחנותי את אשר אחון וגו' דהיינו הראוי לחון שהוא צדיק גמור או רשע שאינו גמור כדמסיק ור"מ פליג וקאמר דבקשה זו לא השיב ולא נתן לו אלא אשר אחון אע"פ שאינו הנון:

כשאוחזין מעשה אבותיהם כו'. כמפורש פ"ג דסנהדרין (כו:):

צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור כו'. ועל כן רע לו על מיעוט עונותיו כדי לזכותו בעה"ב ובהיפך ברשע שאינו גמור שטוב לו בעוה"ז כדי שיקבל שכרו על מיעוט זכויותיו ולטרוו בעולם הבא כמו שאמרנו ומשלם לשונאיו על פניו ועיין בזה במפרשים:

כשרצייתו לא רצית כו'. נראה למעת ר"י ב"ק לולא שהסתיר משה פניו היה יכול לראות פני ה' ולא תוכל לראות פני היינו מפני שלא רצית אבל סיפא דקרא כי לא יראני האדם וגו' שהוא נתינת טעם לכאורה אינו מכון ויש ליישב דכי לא יראני האדם וגו' אינו נתינת טעם אלא שפירושו שא"ל הקב"ה כך עלתה רצוני שלא יראני האדם וגו' לפי שגם אתה שיש לך מעלה יתירה על כל הנביאים כשרצייתו לא רצית וכן נראה לפרש מדברי ש"ר ע"ש וק"ל:

בשבר ג' זכה לג' כו'. המכוון בזה לפי שהרואה ומסתכל בדברים אלקיים יש לו להרחיק עצמו מפני ג' דברים הא' הוא יראה השכלית שירא לגשת אל דבר הגדול ונורא ויוצא בזה אמרו גם בב"ו יראוני גערים ונחבאו והשניה בדבר שצריך השגה ועיון מונע עצמו מפני קוצר המשיג שלא יבא לטעות ע"פ עיונו בשכלו והג' מפני עומק המושג שא"ל להשיגו על אמתתו ומשה לכל ג' אלו נתכוין שהסתיר פניו דהיינו ששפט בשכלו קוצר השגת עיונו בזה שהוא בינוי לפני משה כלקמן ועל הד' אמר כי היה ירא שהיא היראה השכלית לירא מדבר המופלא וגדול ועל הג' מהביט אל האלהים הוא ממש עומק המושג ולזה זכה מדה כנגד מדה כנגד ויסתר פניו שחשב קוצר פני השגתו אמר שזכה לקלסתר פנים שהוא מעלת עיון השגתו דכתיב כי קרן עור פניו ובשכר כי ירא זכה לוייראוי מנשת אליו שהיו ישראל יראים ממנו מגדול מעלתו ובשכר מהביט וגו' זכה לתמונת ה' יביט שהוא עומק המושג והוא מראה אחוריים כמו ששנייה בספרי כפירש"י בחומש דמראה הפנים לא היה יכול לראות דכתיב כי לא יראני האדם וגו' והיינו דמיייתי עלה הכא וראית את אחורי וגו' מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין ושלא זכה משה לראות תפילין של ראש שהקב"ה מניח כדאמרינן לעיל דהיינו מפניו אלא הקשר של ד' מהשם שהוא לאחוריים היה יכול לראות והוא רמז למדה הרביעית עלתה השגתו ועיין בספרי המקובלים בזה:

שנאמר הרף ממני וגו'. מיייתי קרא דמשנה תורה בפרשת עקב ולא מיייתי קרא דפרשת כי תשא שנאמר בשעת מעשה דכתיב ואכלס ואעשה אותך לגוי גדול משום דשם אינו מפורש בתנאי שיהיה יותר מישראל דהיינו יותר מס' רבוא אבל בההוא קרא דפרשת עקב מפורש בתנאי שיהיו במספר יותר מישראל שנאמר הרף ממני ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עצם ורב ממנו ומיייתי דאע"ג דהדבור לרעה ואשמידם בטל דבעא משה רחמי עלה מ"מ התנאי ממנו על בניו לטובה נתקיים דכתיב רבו למעלה:

דף ז.

ע"ב עד שבא אברהם כו'. דהיינו בשם אדנות בא' ד' כמ"ש התוס' כי לא קראו אותו מקודם אלא בשם הוי"ה המורה על מיצאותו אבל אברהם הוסיף וקראו גם בשם אדון שהוא מורה על אדנותו ויכלתו לשנות הנזירות ומערכת השמים כמפורש באותה פרשה בענין אברהם ח"ש שאף דניאל לא עגנה אלא למען אברהם שהיה ראש אמונה לפרסם בעיני הבריות אדנותו ויכלתו שבעולם וק"ל:

עד שבאת לאה כו'. כפירש"י כן מפורש בב"ר באורז ע"ש ולפי שלא נתנה טעם על הודאתה בבן הד' דרשו כן ונ"ל דלאו כמתנבאה אמרה כן דהא לא חשיב לאה בכלל הנביאות בפ"ק דמגיל' (י"ד ע"א) אלא

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

שלא מדעת שם הש"י בפי' לדבר עתידות וכנ"ל במה שאמרה רבקה למה אשכל וגו' שגם היא לאו בכלל נביאות היתה וכן יש לפרש בסמוך גבי ראובן וק"ל:

ראו מה בין בני כו'. דלפי טעם המפורש בכתוב כי ראה ה' בעניי וגו' מלת בן לא יתכן וע"כ דרשו לשל' מדעת שם הש"י בפי' עתידות זה ראו מה בין בני כו' אע"ג דבע"כ שקליה יוסף כו' דנתנה בכורתו ליוסף משמע בעל כרחו נתנה יעקב ליוסף כמפורש פרק י"ג (ב"ב קכ"ג.) וק"ל:

מאי רות אר"י כו' יצא ממנה דוד שרייהו כו' מפורש בפ"ק דב"ב (יד): ע"ש:

מגלז' דשמא גרים כי הכא דשמא רות גרם שיצא כו' וקמיייתי לה מדכתיב לכו חזו מפעלות וגו' שאין ליחס פעולה הרעה שהיא השממה להקב"ה וע"כ דרשו שמות מל' שמות שפעולות ה' נמשכים אחרי השם של אדם שהוא גרם וק"ל:

קשה תרבות כו'. כפירש"י בספר מלכים גבי אדונייהו ואחיו ילדה אחריי אבשלום כלומר גדלתו אחר תרבות שגדלה אמו אבשלום עכ"ל וכה"ג קאמר בפרק יש נוכלין (בבא בתרא ק"ט): ע"ש ולשון הכתיב מה רבו צרי רבים קמים וגו' הוא כפול ויש לפרש עד"ז מלת רבו מלשון תרבות ונידול שהיה מצטער ואמר ראו מה גדולים שגדלתי והוא צרי שע"ז רבים קמים עלי שהן אחיתופל ושמע"י וסיעתם וק"ל:

לאדם שיצא עליו ש"ח כו'. לכאורה דסגי עד הכא לפי המשל ומה שאמר שוב כיון שא"ל כו' היה עצב ואמר שמא עבד כו' אינו שייך למשל ומילתא אחרייתא הוא והל"ל ד"א כיון שא"ל כו' ויש ליישב דודאי בש"ח שיש ללוה מעות כדי לשלם אינו עצב גם קודם שפרעו כיון דאפשר לו לשלם אלא דאירי בש"ח גדול שהוא עצב כ"ו שלא פרעו כיון שאין לו לשלם כ"כ. ואז אחר שהשיגה ידו ופרעו הוא שמח כן בדוד שהיה חושב שא"ל לו לסבול הפרעון דשמא עבד כו' כיון דחזא דאבשלום כו' גם שלא מצינו בקרא שהיה חס על אביו בדבר מה מ"מ דוד היה חושב כן ואמר מזמור וק"ל:

מותר להתגרות כו'. ר"ל ואינו אסור משום סכנה שמא ירדפנו הרשע ולמאי דמוקי ליה במילי דשמיא להוכיחו לא קאמר דמצוה להתגרות בו היינו משום דאיכא דלבו נוקפו וירא ממנו בשביל עבירות שבזיו בדבסמוך ולמאי דמסיק דצדיק שאינו גמור לא יתגרה בו נוחא טפי דאין לאדם לסמוך על עצמו שהוא צדיק גמור דו"ק:

לזהיות כמרעים כו'. למאי דמחלק בין רשע שהשעה משחקת לו ובין רשע שאין כו' ה"מ לאוקמא האי קרא בפשיטות דאסור להתגרות ברשע שהשעה משחקת לו כדר"י ויש לומר דניחא ליה לאוקמא בכה"ג דסיפא דקרא אל תקנא בעושי עולה הכי משמע מלשון קנאה ממש להיות כעושי עולה כדמיייתי קרא אל יקנא לבך בחטאים וגו':

שהשעה משחקת לו כו'. דודאי אינו רק לפי שעה כמפורש בענינו כי כחציר מהרה ימלו גו' ועוד מעט ואין רשע וגו' והיינו דמזל שעה גורם לו ודמיייתי נמי יחילו דרכיו בכל עת היינו נמי בכל אותה העת שמצליח בזמנו ומזה דקדק לומר מהאי קרא שאל תתגרה בו דלא משמע מיניה אלא מדכתיב בכל עת דהיינו שיש לאדם ליזהר ממנו מן הדין ומן הגירוי כל עת וזמן שמצליח בדרכיו ע"י מזל שעה כדמסיק:

בבלע רשע צדיק וגו'. וגם ע"ז היה תמיה בעיני חבקוק ואפילו למ"ד לעיל שכבר הודיע הקב"ה דרכיו למשה צדיק ורע לו היינו צדיק שאינו גמור מ"מ למה יבלענו זה הרשע כיון שמיהת זה הצדיק שאינו גמור צדיק ממנו וק"ל:

בל הקובע כו'. פירש"י סיפיה דקרא ולא יוסיפו בני עולה וגו' עכ"ל. אבל מלשון שאמר ואויביו נופלים תחתיו ומיייתי בהאי ליגשנא ושכן תחתיו נראה דמהאי קרא גופיה דמיייתי יליף ליה דהיינו השכן שכיני בישו דישאלל שהיו דרכן לענותם כמו עמון ומואב ופלשתים יפלו תחתיו וענין כל הקובע כו' מפורש לעיל:

ולבסוף לכלותיו כו' היינו לבסוף גם כשיחרב הבית תוך ע' שנים לא אעשה אותם כלה כמ"ש במס' מגילה פ"ק (י"א ע"א) לא מאכתיים וגו' לכלותם בימי המן וק"ל:

נדולה שמושה כו'. הוא מבואר דיש כמה הלכות שאדם לומד מרבו שאינן למעשה כדאמרינן בכמה דוכתין ומש"ה קאמר דגדולה שמושה שרואה ברבו הלכה למעשה.

מ"ט לא אתי מר לבי כנישתא כו'. ולפי לשון הטור סימן צ' וז"ל אבל מי שיש לו מדרש קבוע תוך ביתו שלומד בו מצוה להתפלל בו אפילו אין לו י' דר' אמי ור' אסי אע"ג דה"ל תליסר בי כנישתא כו' ע"ש צ"ל הכא דר' יוחנן ידע ברב נחמן דלא היה ליה מדרש קבוע בביתו דו"ק:

מ"ד ואני תפלתי וגו'. נראה הא דתפלת צבור יותר מקובלת ומרוצה אין צריך ראיה דמן התורה איכא למגמר כן דאמרי' ס"פ החולץ (יבמות מ"ט ב') משה אמר בכל קראנו אליו ואת אמתת דרשו ה' בהמצאו ומסיק הא בצבור הא ביחיד ויחיד אימת ב' ימים שבין ר"ה ליה"כ אלא דבעי לאתניי הכא דגם תפלת יחיד בביתו היא מרוצה ומקובלת יותר בזמן שהצבור מתפללין ומיייתי שפיר מדכתיב ואני תפלתי ביחודי לך ה' בעת רצון של צבור וכן בעת רצון של צבור עניתך ביחודיות וכן יש לפרש כי ברבים היו עמדי דהיינו בעת שרבים מתפללים עמדי שאני מתפלל אז ביחידות אבל ממ"ש תניא נמי הכי כו' שאין הקדוש ברוך הוא מואם בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר לא ימאם וגו' אינו משמע אלא שתפלת רבים מרוצה ולא נשמע מיניה שתהא גם תפלת יחיד מרוצה בעת שרבים מתפללים ואחר העיון קרא דמיייתי בנוסחת גמרות שלפנינו וכו"ה כפירש"י הן אל כביר לא ימאם תם אינו פסוק בשום מקום אבל איכא תרי פסוקים בספר איוב חד בס' ח' כתיב הן אל לא ימאם תם ואידך סימן ל"ו כתיב הן אל כביר ולא ימאם כביר וגו' והשתא אהנך תרי קראי קסמין דהן אל לא ימאם תם דהיינו תפלת תם יחידי בשעה דהן אל כביר ולא ימאם כביר ויתפרש ל' כביר הראשון מל' חזק ואמין והשני מל' רבים ור"ל הן אל הוא האמין ולא ימאם תפלת הרבים וק"ל:

דף ח.

בל העוסק בתורה ובג"ח ומתפלל כו'. הן ה' ג' עמודי עולם ששנינו על ג' דברים העולם עומד על התורה יעל העבודה וג"ח והיינו בזמן שב"ה קיים ועכשיו שאין ב"ה קיים התפלה של צבור היא במקום עבודת צבור שהן התמידין שנקרבינן בכל יום ואמר אמר הקב"ה פדאני ולבני כו' כי השכינה היא בגלות כמ"ש עמו אנכי בצרה וגם שכל ל' המזמור דוד אמרו זה הפסוק ע"ש שהשכינה אמרה פדה בשלום נפשי עם מקרב לי מלשון קרובים דהיינו בני דו"ק:

הנוגעים בנחלה כו'. יש לפרש ע"פ מה שאמרו בפ' בני העיר (מגילה כ"ט א') עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא"י כו' וקאמר עד"ז שכני הרעים הנוגעי' בנחלה וגו' דהיינו שנוגד דבר זה בנחלה אשר הנחלתו לבני ישראל שהוא א"י דאותן בתי כנסיות שבבבל גם הם יהיו מכלל א"י שיקבעו שם לעתיד ומיייתי עלה איכא סבי בבבל תמה למען וגו' על האדמה וגו' ומסיק דאהנו להו דקדימו וחשיבו

כו' דהיינו טעמא דבי כנישתא דבבבל ה"ל כאלו הם על האדמה שהרי יקבע לעתיד שם בא"י ומיייתי עלה מאי קרא כו' על דלתותי יום יום מל' כפול דמקדימו היום בשחרית ולשמור מזוזות פתחי היינו דמחשכים בבי כנישתא כאלו הוא שומר הפתח של ב"ה בלילה וכתיב בתריה כי מוצאי כינוי דמדבר בעלו דמוצאי קאי אקב"ה דהיינו בב"ה שהקב"ה מצוי בה שנאמר אלהים נצב בעדת וגו' כדאמרינן לעיל מצא חיים גם בבבל כאלו הוא בא"י וק"ל:

לעת מוצא זו אשה כו'. מפורש ביבמות פ' הבע"י:

זו תורה כו'. וכינוי דמוצאי כמדבר בעדו קאי על התורה שכל הענין שם מדבר בתורה וק"ל:

זו מיתה כו'. תניא נמי הכי תתק"ג מיני מיתה כו' ר"ל תניא נמי הכי שראוי להתפלל על מיתה יפה ונוחה לפי שיש הרבה מיני מיתות כמנין תוצאות ובדואי יש בהן מיתות משונות הרבה ודריש תוצאות גימטריא דה"ל למכתב מוצאות במ' וק"ל:

זו קבורה כו'. אע"ג דקבורה חברו חייב לקברו כדאמרי' בפ' נגמר הדין (סנהדרין מ"ו ע"ב) קבורה מן התורה מנין שנא' כי קבור תקברנו מ"מ לא הכל זוכין לכך כמו שמצינו בבית אחאב וכדכתיב אם יוליד איש מאה וגו' וגם קבורה לא היתה לו וגו':

עדיפא מכולהו כו'. לא נתן טעם למה עדיפא מכולהו ואפשר דסמך אסיפא דקרא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו דלא מתפרש יפה אלא לענין בהכ"ס דלכך יתפלל כל חסיד שיהיה בהכ"ס סמוך לו כדי שלא יצטרך להשהות נקביו ושטף מים רבים של שתן אליו לא יגיעו להיות שותתין על ברכיו דא"א לו לאדם למוקמי נפשיה אם יעצור השתן הרבה על ידי שבית הכסא רחוק ממנו:

המצויינין בהלכה וכו'. דבבהכ"נ רבים מצויים וקטן וגדול שם הוא וכן בבתי מדרשות שלהם יש שהיו לומדים שם מקרא ויש לומדין שם משנה ולא עלו בידן הלכה שיוצאת מן התלמוד כדאמרי' ס"פ אלו מציאות (פ"מ ל"ג א') העוסקין במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה כו' בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו וע"פ פירש"י והיינו שערים מצויינים בהלכה במקום שכל ת"ח קובע מקום לגירסתו בתלמוד המביאה לו הלכה פסוקה וקאמר עלה מיום שחרב ב"ה כו' דבזמן שב"ה קיים היה שם לשכת הגזית שממם יוצאת הלכה פסוקה ע"פ סנהדרין ועמהם ודאי השכינה שרויה ועכשיו שחרב בית המקדש אותן ד' אמות של הלכה שכל ת"ח קובע לו לגירסתו בתלמוד היא תחתיה להיות השכינה עמו ויצא להם זה הדרש משום דשערי ציון ממש לא יתכן בהם אהבת ה' טפי ממשכנות יעקב לזה פירשו דשערי דהכא כמו אל שעריך כתרנמו לתרע בית דינך דהיינו מקום קבוע שממנו יוצאת הוראה לאנשי העיר ה"ג הכא שערי מקום מצוין וקבוע להלכה פסוקה דיפול בו שפיר אהבת ה' והשתא ציון גמי עיר ציון ממש לא יתכן דלהך מילתא ודאי אין לחלק בין ציון לשאר עיירות ודריש משכנות בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם במקום משכן שהשכינה שרויה בהם בגלות כדלעיל דמוק:

גדול הנהנה כו'. נראה לפרש ע"פ מ"ש בתענית (כה.) בר"ח בן דוסא דדחיקא ליה מלתא ובעי רחמי ויהבי ליה משמיא חד כרעא דפתקורא דדהבא וחזא בחלמא דהוה מחסר ליה האי כרעא בעויה"ב וז"ש גדול הנהנה בעויה"ו מינעי כפו שאינו מחסר בזה חלקו בעויה"ב כדכתיב ביה וטוב לך יותר מירא שמים דבעי להנות משכר מעשיו בעה"ז כר"ח בן דוסא דבזה מחסר מחלקו בעה"ב וע"כ לא כתיב ביה וטוב לך ועוד יש לכוין בזה לענין הרואה טריפה לעצמו ועי' בפ' אלו טרפות (חולין מה):

בל זמן ששמעי כו' כפירש"י גם יש דרש בזה מדכתיב והנה עמך שמעי בן גרא וגו' דמשמע שהיה מצוי עם שלמה והיינו משום שהיה רבו וק"ל:

מ"ד עוזבי ה' וגו' זה המניח ס"ת כו'. דנבי תורה כתיב האי ליגשא על עזבם את תורתו וגו' וק"ל:

הזהרו בזמן כו'. לוחות כו' מפורש פ' שתי הלחם (מנחות צ"ט):

דף ח.

ע"ב א"ד לא תגנו בלא ק"ש כו'. עיין פירש"י ויש לדקדק אמאי נקט דגני בלא ק"ש בהאי ליגשא ובכל המצות אמאי לא קאמר דלא תהא דומה כארמי ונראה לפרש דודאי ק"ש של ב"ה שרי בכל לשון וכן תפלה בצבור כמו ששנינו במס' סוטה (ל"ב ע"א) אבל יחיד המתפלל לא ישאל צרכיו בל' ארמי שאין מה"ש נזקקין לו שאין מכירין בל' ארמי ה"ג איכא למימר בק"ש שעל מנתו שהיא ודאי ביחוד ובעי רחמים מפני שימור מהמזיקין כדאמרינן לעיל ולכך אומרים בק"ש שעל מנתו שיר של פגעים שיהיו מה"ש נזקקין לו לשומרו כמ"ש כי מלאכיו יצוה לך לשמרך וגו' ולזה קאמר אל תשב על מנת ארמית ומפרש לה דגני בלא ק"ש דבל' ארמית שקרא לא יצא כיון דאין מה"ש מכירין אותו וכאלו לא קרא ק"ש דו"ק:

אלא על גב שלחן כו'. ולאפוקי על גב היד כדאמרינן לעיל אבל במדרש ילקוט איתא שאין נושכין ואוכלין אלא חותכין ואוכלין וק"ל:

אלא ע"ג היד כו'. עיין פירש"י אבל הכתוב משבח נשיקות פה אל פה כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו כפירש"י שם ונראה לפרש דהכא משום צניעות נגעו בה דומיא דהנהו ג' דברים כו' דבסמוך דנשיקות פה הוא קירוב בשר הוא ראוי בין איש לאשה במקום צניעות אבל באחרים הוא דרך פריצות כדאמרינן פ"ק דשבת (י"ג א') גבי עולא דמנשק לאחווותיה אבי חדיא ולא בפה וק"ל:

וישלח יעקב וגו'. אע"ג דאפשר דקראן אליו מפני שלא היה לו פנאי לילך אליהן מפני נטירותא יתרתא דעבד בצאן לכן כדאמרינן ס"פ הפועלים (פ"מ צ"ג א') מ"מ לא ה"ל להזכיר בכתוב שקראן השדה אם לאו לאשמועי' שיעצנן בשדה וק"ל:

המקודשין כו'. כתב האי ליגשא למקודשי תחת מזומני ע"פ מ"ש ברפ"ק דע"ז דקין לעתיד דפרם עיילי בתר רומיים דאמרי אינהו סתרי ב"ה ואנן בנינן וזה רמז בהאי ליגשא למקודשי לאותן שיכנו מקדש שלי בבית שני ומדכתיב למקודשי כו' דריש ליה דלא אהני להו עענתא זאת כדמסיק שם וק"ל:

דף ט.

בבקשה מכס שאלו כו'. וכתב בע"י ראוי לספק על תחנה זאת כיון שהצווי היה לתועלת ישראל כו' מה צורך לדבר להם בתחנה עד"ז כו' ע"ש באורך ואין צורך דאין מקום לקושייתו כשנענין בזה שהשיבו ישראל הללווי שנצא בעצמנו וע"כ שהוציאו זה מן המקרא דלנ"ב מה צורך לתחנה זו כיון שהיה לתועלתם אלא ע"כ כי לולא תחנה ובקשה למשה לא היו חשים לצווי זה שהיו חושבין שזה הדבר אינו אלא לתועלתנו ואינו צווי כשאר מצות ויאמרו והללווי שנצא בעצמנו ומש"ה הוצרך לבקשה וכדי שלא יאמר אותו צדיק כו'. גם מה שהקשה שהיה ראוי שצויה הקב"ה למצריים שיתנו להם כלי כו' ואם לאו יתגרם כו' ע"ש והאריך שם לתרץ זה בשם הר"ן וכה"ג כתב החזקוני בפרשת בא קושיא זו אין לה עיקר דהא כיון דהש"י הוציא את ישראל באופן שהמצרים יחשבו כי אחרי ג' ימים יחזרו למצרים שע"כ שלחו עמהם אוקטורין ע"כ הוצרכו לשאלה שיחשבו כי בבואם לכאן יחזרו לנו את כל הרכוש כדרך השולל מחברו אבל אם היו

שאלו במתנה יאמרו שזהו ואז יבקשו בשכר עבודתם כדאמרי' פרק חלק (צא) ויבינו הדבר המצריים שאין בדעתם לחזור כי איך לא יראו לנפשם כשיהיו לנו עוד לעבדים נחזור ונטול מהם הכל כי מה שקנה עבד קנה רבו ועוד איך נשלם להם שכר שהרי יהיו לנו עוד עבדים כשיחזרו ודו"ק:

דף ט:

ע"ב שהשאילום בע"כ כו'. במכילתא ל"ל וישאילום אלא מה שלא שאלו היו משאילין אותם הוא אומר תן לי חפץ והוא אומר טול לך ואחר כיוצא בו ועיין ברא"ס ובדרי המכילתא כמ"ד בע"כ של ישראל ומשום משוי. ומ"מ קצת דחוק לדרשו בע"כ מיתורא ונראה דמלת וישאילום במ"ס משמע ליה בע"כ דהאחד הכריח את חבירו לשאל לו את ממונו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה גם דברי המכילתא יש לפרש כן:

בע"כ דמצריים. גם שהיה בשאלה כיון דבע"כ שאלו מקרי שלל וכמפורש במכילתא שר"ה שרתה והיו אומרים השאילני כל כך המונח במקום זה והלא מוציא בע"כ ונותן לו:

ויצילו וגו' שעשאוהו במצודה כו' כמצולה כו'. מפורש פרק ע"פ:

אחיה אשר אחיה אומר הקב"ה כו'. משום דכתיבי בהאי קרא ב' אמירות ויאמר אלהים אחיה וגו' ויאמר כה תאמר וגו' ובראשונה כתיב ב' פעמים אחיה ובשניה לא כתיב רק פ"א אחיה וע"כ אמרו כי חסר מן הכתוב בין ב' האמירות תשובת משה דיה לצרה בשעתה ובשמות רבה א"ל כה תאמר לבני ישראל אחיה וגו' לך אני מודיע להם איני מודיע ע"כ ר"ל שא"ל הקב"ה אחה לא הבנת דברי כי גם אני כוננתי לך כך אני מודיע אחיה עמשה בצרה אחרת ולהם איני מודיע אלא כה תאמר לבני ישראל אחיה וגו' ולא תזכור להם צרה אחרת והוא מבואר שהבטיח לנו הקב"ה בשם הוי"ה שאנו דבקים בו וישאר לנו הוי"ה בכל השעבודים ולא יבא לנו הפסד וכליון ח"ו באורך הגלות וק"ל:

שלא יאמרו כו'. דכן חשב פרעה באותות הראשונים שעשה משה כי כישוף היה כמ"ש במנחות (פה). תכן אתם מכניסים לעפריים ומייתי קרא שנאמר ואתה הסיבות את לבם וגו' ר"ל ואם לא תסחיה עתה דעתם הנני אומר שגם עד עתה היה בידך להטות לבבם אליך ולא עשית כן אלא הסיבות לבם מאחריך כמו שעשית לפרעה להקשות לבו ודו"ק:

ייראוך עם שמש כו'. ותחלת ברכותיה מורה ע"ז יוצר אור כו' דהיינו בכל יום בהנך החמה יוצר אור חדש ולהוציא מלבן של עובדי חמה כמ"ש לעיל בשעה שהחמה זורחת כל מלכי מזרח כו' משתחיים לחמה וכן יש לפרש ולפני ירח שייראוך בק"ש של ערבית לפני ירח דהיינו בתחלת הלילה שהלבנה זורחת ומתחיל בברכת ק"ש גולל אור מפני חושך כו' להוציא מלבן של עובדי לבנה ורש"י פי' לפני ירח תפלת המנחה כו' [ע"ל כ"ט ב' וע' רש"י שם] ולא מצינו בשום דוכתא שמציתה עם דמזומי חמה ודו"ק:

בל הסומך גאולה כו'. דמקרא דנפקא למסמך גאולה לתפלה דכתיב ה' צורי וגואלי וסומך ליה יענך ה' ביום צרה וגו' נשמע מיניה דאינו ניזון באותו יום:

מבדי האי יהיו לרצון וגו' משמע כו' לימרו מעיקרא כו'. דטפי לימרו מעיקרא דכיון דמיניה יליף למסמך גאולה לתפלה ה"ל יהיו לרצון וגו' קודם יענך ה' וגו' ודו"ק:

הני תמיני סרי תספרי הויין כו'. יש לדקדק במאי טעה לומר דתספרי הויין כיון דאשרי האיש ולמה רגשו חלא פרשה היא כדקאמר ליה בפשיטות גם בכל ספרי תהלים שלנו תספרי הויין ואשרי האיש ולמה רגשו תרתי פרשיות הן. וי"ל למאי דאמרינן בפ' ת"ה (כחה) דהוסיפו על י"ח ברכות ברכת המינין וה"ל י"ט ברכות דלא נוכל לומר גם בס' תהלים שיהיה יהיו לרצון וגו' אחר תספרי פרשיות ואשרי האיש ולמה רגשו גויים שתי פרשיות הן דה"ל פרשת למה רגשו גויים וגו' שהוסיפו נגד ברכת המינין והמקשה דהבא סלקא דעתיה דמעיקרא נמי ב' פרשיות הוו ומשני דאינו כן אלא דמעיקרא קודם שהוסיפו ברכת המינין הוא חלא פרשה ודו"ק:

במפלתן של רשעים כו'. מכאן קשה למה שכתבו האחרונים בשם המדרש שאין אומרים הלל ביום אחרון של פסח משום שאמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה (סנהדרין לט: מנילה י:)הרי הבא אמרו בהיפך דלא אמר דוד הלל עד שראה במפלתן של רשעים גם בפ"ב דערכין (י: ע"ס) אמרינן טעם אחר דלכך אין אומרים הלל ביום אחרון דפסח משום דאין חלוקים בקרבנותיהן ודו"ק:

דף י.

פתח באשרי כו'. דמה"ט אית לן למימר דהני שתי פרשיות חדא הן ולא על שאר פרשיות דמסברא נימא כיון דהני ב' פרשיות דסמיכי להדדי חדא פותחת באשרי וחדא מסיים באשרי ואזי דחלא הואי מעיקרא ומשום שהיתה חביבה כו' דכן מצינו בתהלה ובהללויה כמ"ס תהום' אלא דנתחלקה זו אחר שהוסיפו ברכת המינין כמ"ס לעיל ודו"ק:

חטאים כתיב. [דחוטאים ה"ל שם התואר אבל חטאים משמע גם שם התואר כמו ובדרך חטאים לא עמד וגו' ע"כ יורה חטאים בדרך וגו'] ומשמע נמי שם דבר של חטאים רבים ואמרה ליה ברוריה מי כתיב חוטאים דלא משמע אלא שם התואר [דאז שפיר עבדת דלא בקשת רחמים אלא שימורתו ולא י'חטאו עוד כמ"ס בסנהדרין דמיתת רשעים הנאה להם והנאה לעולם אבל כיון דכתיב חטאים] דמשמע נמי שם דבר של חטא טפי ה"ל לבקש רחמים עליהם שיחיו וחטאים שלהם יתמו ויש לעיין בזה דוואי באדם המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה ניחא דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים הרי אמרו (מכות י') בדרך שאלם רוצה לילך מוליכין אותו והרוצה לטוהר מסייעין לו (וימא לט:) וזה המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה ה"ז בכלל הרוצה לטוהר כו' אבל לבקש רחמים על חברו להחזירו בתשובה קשה מה יועיל בקשתו הא אמרי' (לקמן לג) הכל בידי שמים כו' ושאלנו מתפללים והחזירנו בתשובה שלימה כו' ל"ק כ"כ כיון שהוא כולל את עצמו ויש לישב וק"ל:

משום דלא ילדה רני כו'. הא דלא קאמר רני עקרה משום דעקרה רני דלישנא דעקרה עבר משמע וניחא ליה משום דהיתה עקרה מעיקרא בגלות והשתא אינה עקרה בגאולה רני וכן לא ילדה ודאי עבר משמע אלא דמיתורא דכפל עקרה ולא ילדה משמע ליה עקרה דכבר ולא ילדה גם השתא דכה"ג דריש (יבמות סד:) שרי עקרה אין לה ולל מיתורא דאין לה בית ולל וק"ל:

סמוכים מן התורה מנין. דלעיל מיניה כתיב גאמנים כל פקודיו ואמר אל תהרהר אחריהם מכח סמיכות הפרשיות כמין הזה כי אם תקדקק היטב אחריהם לעולם הם עשויים ומסודרים באמת וביושר: דמה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת נוג כו'. וא"ת היא גופה תקשה דה"ל להקדים מעשה שאלו ברישא לפ' נוג ומנוג דמעשה שאלו הוא ברישא בעוה"ז ומעשה דנוג יהיה לעתיד וי"ל דודאי מעשה דנוג שהוא נוגע לכלל ישראל ולגאולתן ראוי להקדים לכל התפלות דס' תהלים ולכן הקדים בפ' ראשונה דאשרי האיש ולמה רגשו חלא פרשה היא וק"ל:

פיה פתחה בחכמה כו'. שכל אותה הפרשה מאשת תול מי ימצא וגו' איירי בתורה אבל האי קרא דמסיים ביה ותורת חסד על לשונה ע"כ כינוי לשונה אינו מתפרש על התורה רק אמלתא אחריתא ולזה אמר מאי לכתוב פיה פתחה וגו' במאי איירי וקאמר דאמרו שלמה כנגד דוד שאמר שירה ברויה"ק ששרתה עליו. על ר"ה אומר פיה פתחה וגו' וכפירש"י או דקאי פיה פתחה וגו' על הנפש שאמרה השירה והיינו ותורת חסד על לשונה של ר"ה או הנפש שאמרה השירה שדר בה' עולמות בחסדו ית' ב"ה והם ה' זמנים משתנים שגם נפשו של אדם משתנה בקצת לפי הזמנים והיינו ותורת חסד וגו' שמספר חסדי ה' משתנים בה' זמנים שזכר האחד דר במעי אמו וכו' וכל קרבי וגו' ע' פירש"י ועוד י"ל קרבי של דוד ממש כדאמרי' פרק המפלת (נדה ל.) דבמעי אמו פיו סתום וטבורו פתוח כו' ואם כן שירה שאומר מקרבים מתוך טבורו שהוא פתוח במקום פיו. הב' יצא לאויר וכו' ואמר שירה וכו' באותה שעה גופה שיצא לאויר העולם אי אפשר לומר שנסתכל וכו' ואמר שירה דאין לקטן כל כך דעת אבל דוד אמרו בגדולתו על אותה שעה שיצא לאויר עולם על שנסתכל אז שנכנס תחת כוכבים ומזלות דמזל יום ושעה גורם כמו שהאריך התלמוד סוף פרק כ"ד דשבת (קנו) מאן דאיתיליד בחד בשבת כו' ע"ש מ"מ גם הם מצרכים ה' כמ"ש ברכו ה' כל צבאיו וגו' שהם צבא השמים וממשלתו יתבדך עליהם לשנות מזלותיהם ועל זאת ברכי נפשי את ה'. השלישי ינק משדי אמו וכו' שנאמר ואל תשכחי כל גמוליו כו' האי קרא מקמיה דהאי קרא דמייתי ברכו ה' כל צבאיו וגו' כתיב אלא דתלמודא מסדר אותן כפי סדר הזמנים דיוצא לאויר הוא קודם היניקה וכן לקמן ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת וגו' הוא מקמי דהאי קרא דמייתי לעיל מיניה יתמו חטאים מן וגו' אלא דלפי סדר הזמן ראה במפלתן של רשעים הוא קודם יום המיתה ודרים מכל גמוליו שכלל ימי גמוליו ויניקתו החסד אלוה שעשה בכן אדם לדים במקום בינה דהיינו כנגד הלב שבו הבינה ואפשר דנקט האי לישנא בינה בדרמו ע"פ מ"ש במס' נדה (מה:)ויכן ה' אלהים את הצלע שנתן הקב"ה בינה באשה יותר מבאיש. הד' ראה במפלתן של רשעים ואמר כו' גם הוא מחסד אלוה כדאמרי' (סנהד' עא) מיתה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם. הה' נסתכל ביום המיתה ואמר שירה כו' לכאורה דתקשי הכא בדפריך לעיל ואמר שירה קינה מבעי ליה על המיתה וי"ל דסמך אסיפא דקרא תשלח רוחך יבראוך דהיינו בתחה"מ ועל זה אמר שירה על יום המיתה שבחסד אלוה שיהיה לצדיקים תקוה במותם שישובו ויחיו לקבל שכר מצות שעשו בעוה"ז ודו"ק:

דהטיל בו רוח וגשמה כו'. גם שאמרו פרק ד' מיתות (סה) רבא ברא גברא ור"ח ור"א מיבירו להו עגלא תלתא וכלבי ליה והיינו בשמותיו של הקב"ה כפירש"י שם מ"מ נשמה לא היו יכולין להטיל ביה כדאמרינן התם שלא היה לגברא זה כח הדבור שהוא כח הנשמה שבאדם כדכתיב לנפש חיה ומתרנס לרוח ממללא וז"ש ברכי נפשי שהיא הנשמה שבה מובדל מנפש בהמה וגם כל קרבי ברכו שם קדשו שבראם מה שאין ב"ו הצר צורה יכול ליצורם וק"ל:

ואין צייר כו'. בכמה מקראות בתורה נאמר לשון ציר אהקב"ה כגון הציר תמים וגו' ציר ילדך תשי וגו' שפירדשו מלשון חוץ ותקוף אבל בהאי קרא ואין ציר כאלהינו דמשמע שיש ציר אחר אלא שאין כאלהינו אין נראה לפרש מלשון חוץ ותקוף אלא דצור הוא מלשון צורה דודאי יש ב"ו שיכול לצייר על הכותל אבל אין זה כאלהינו שהוא צר צורה בתוך צורה וקאמר נמי מאי אין בלתך דלפי משמעו אין קדוש כה' כי אין בלתך בקדושה הוא יתורא דקרא דאין קדוש כה' נמי הכי משמע ולכן דרשו אין בלתך כו' והוא טעם לאין קדוש כה' המורה ג"כ על הקיום לעולם כמ"ש פ' חלק (צב) קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם אף כו' ע"ש וק"ל:

הני ה' ברכי נפשי וכו'. כבר ידוע בספרי המחקר כי האדם נקרא עולם קטן בכל עניינו והיינו גופו של אדם וקאמר הכא דהנשמה שבגוף והיא רוחנית כנגד הקב"ה בדמיון הא' דמה הקב"ה מלא כל העולם כמ"ס מכה"ב אף הנשמה מלאה כל הגוף שהוא כנגד עולם וז"ש ברכו ה' מלאכיו וגו' ברכו ה' כל צבאיו וגו' ברכו ה' כל מעשיו וגו' שהם כלל ג' עולמות ומסיים בכל מקומות משלתו דהיינו בכלל כל שלשה עולמות ברכי נפשי את ה' דהיינו שהיא מלאה ומשלה נמי בכל הגוף שהוא עולם קטן. השני מה הקב"ה רואה כו' וז"ש ברכי נפשי את ה' וכל קרבי וגו' דהיינו שהנשמה היא בקרב אדם רואה ואינה נראית דהקב"יים הם בסתר כדלעיל שהם צורה בתוך צורה כו'. הג' מה הקב"ה זן כו' ז"ש ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי וגו' ומסיים ביה המשביע בטוב עדיך וגו'. הד' מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה דהיינו בתחלת נתינתה באדם כמ"ס אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא כו' וז"ש יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם בגשמתן הטהורה שנתנה בהם כי טמאוהו אבל נפשי שאני מחזירה לו טהורה תברך את ה'. הה' מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים כו' ז"ש הוד והדר לבשת וגו' עוטה אור כשלמה נוטה שמים וגו' שהן חדרי חדריו ברכי נפשי שהיא הנשמה שהיא יושבת כן באדם בחדרי חדרים ודו"ק:

ומי יודע פשר וגו'. יש קצת רמז לזה בהאי קרא דמסיים בזה חכמת אדם תאיר פניו היינו ישעיה שהיה חכם ונביא ועוז פניו ישנא הוא חזקיהו המלך דעוז היינו מלכות דכתיב ויתן עוז למלכו ופניו ישנא בחליו שעז"י בא ישעיה אליו וקאמר דחזקיהו אמר לימי ישעיהו גבאי כו' וישעיהו אמר כו' יש לזה רמז בקרא בספר מלכים דקודם שחלה חזקיהו במעשה דסנחריב כתיב וישלח את אליקים וגו' אל ישעיה וגו' ויאמר להם ישעיה כה תאמרון אל אדוניכם. וכתיב וישלח ישעיה בן אמוץ אל חזקיהו וגו' דמשמע מזה שלא הלכו זה אצל זה אלא שכל אחד מהם הודיע לחבירו ע"י שלוחים ושוב אח"כ שחלה חזקיהו למות כתיב ויבא אליו ישעיה וגו' דהיינו לבקר דאי להודיעו שימות כמ"ס לו כה אמר ה' צן לביתך כי מת וגו' היה יכול להודיעו כן ע"י שליח כמו שעשה בתחלה:

א"ל משום דלא עסקת בפ"ו כו'. הכי מוכחי קראי דלא נשא אשה עד אחר שחלה למות דהא מנשה בנו הגדול שמלך תחתיו לא היה לו רק י"ב שנים כשמלך וא"כ גולל בתוך ט"ו שנים שהוסיף לו הקב"ה אחר שחלה ויש לדקדק מאי השיב לו דאכתו תקשי מאי כולי האי וכי משום דלא עסק במצות פ"ו לא תחיה לעוה"ב וי"ל ע"פ מ"ס פרק י"נ (קטז) דוד נאמר בו שכיבה לפי שהניח בן כמותו יואב שלא הניח בן כמותו נאמר בו מיתה וז"ס לו ולא תחיה לעוה"ב כיון שלא תניח בן כלל שיהיה כמוך וע"ז השיב לו שפיר משום דנפקי מנאי בנין דלא מעלי וגם אם אנסיב אתתא כיון דלא היה לי בנין כמותי לא אצא מכלל ולא תחיה לעוה"ב דנאמר בו מיתה:

בבר נגזרה כו'. פירש"י שתמות עכ"ל פי' לפירדשו שתמות מחולו זה וא"ל לך לישא אשה לזכות לבנים אבל אין לפרש דכבר נגזרה עליך נזירה שיהיו לך בנין דלא מעלי ואין אני רוצה לתת לך בתי דהא קאמר דגמרה זכותא דידי ודיך כו' גם ממאי דמייתי עלה הא דאפילו חרב חדה מונחת כו' משמע דאגזרת מיתה קאי כפירש"י ודו"ק:

אל ימצע כו' וק"ק דהיאך יליף ליה מהאי קרא הא לוא בו' א' כתיב ואמרי' פרק כשם (סוטה כז) דמשמע הכי ומשמע הכי והתם לגבי דלויב עובד מאהבה הוא יליף ליה מקרא אחריתא דכתיב עד אנוע לא אסיר תומתי ממני אבל הכא לא שייך לאתויי מהאי קרא ודו"ק:

דף י:

ע"ב אפילו בעל החלומות כו'. ע"פ מ"ש פרק הרואה (נה) רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו וכתיב החלומות שוא ידברו ל"ק כאן ע"י מלאך וכאן ע"י שד חז"ש הכא בהאי קרא גס כי ברוב חלומות ע"י שד יהמה הבלים הרבה כי שוא ידברו והרי אם יאמר לך למחר אתה מת אין ראוי להאמין לו מ"מ את האלהים ירא לחוש למיעוט שמה חלום אמיתי הוא שע"י אל ימנע עצמו מן הרחמים וק"ל:

מאי קור ארשב"ל כו'. כבר מפורש לעיל כפשטיה דילפינן מיניה שלא יהיה דבר חוץ בינו לבין הקור ואפשר לומר דיצא להם זה הדרש דכיון דדין כל התפלות כן הוא לא ה"ל לאשמעינן כן בחזקיהו דהוא בעי רחמי טפי משום גזירת מיתה אי לאו להך דרשה מקורות לבו דהיינו בכל לבו דהוא בעי לאפושי ברחמי על גזירת מיתה ולמ"ד נמי על עסקי קור כדי להזכיר ג"כ זכות אבות שחפה ההיכל כו' לבטל הגזירה יק"ל:

והשוב בעיניך עשיתי כו'. יש לפרש בזה שהוא דבר הנלמד מענינו דלעיל מיניה כתיב גאולתו של חזקיהו דכתיב ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך וגו' ובתר הכי כתיב בימים ההם חלה חזקיהו וגו' ויתפלל אל ה' וגו' דהיינו שסמך גאולתו לתפלתו כמו שאנו סומכין גאולת מצרים לתפלה ומיהו ק"ק במאמר ומאי רבותא לאמר והטוב בעיניך וגו' לסמוך גאולה לתפלה והלא כל העולם עושין כן כמ"ש התוספות לעיל גבי רב ברנא. וי"ל דה"נ הכא י"ל כמ"ש התנא' לעיל שהיה עושה כותיקין שהיו קורין ק"ש קודם הנן החמה יתפלה מיד לאחר הנן החמה ויש רמז בהאי קרא והטוב בעיניך וגו' דהיינו נן החמה והאור שהוא טוב בעיניך כמ"ש וירא אלהים את האור כי טוב אז עשיתי תפלתי סמוך לק"ש ולגאולה ולמ"ד שגנו ספר הרפואות נמי אע"ג דבעיני אדם אינו טוב לגנוט שמבקשים ברפואות הרופא גס שניתן רשות לרופא להפאות מ"מ בעיניך הוא טוב שאל יסמוך אדם על הרפואות ויהא לבו נכנע לבקש רחמים וק"ל:

ובתת נחש הנחושת והדו כו'. מפורש בספר מלכים ויש לדקדק מה שייך בזה והדו לו דמאיזה טעם היה לקיימה שלא יודו לו ואפשר שהיו מקיימין אותה לדורות ע"ש הנם שאין הנחש ממית אלא החטא ממית כמו צנצנת המן וכמטה אהרן וק"ל:

יירר עצמות אביו כו' עיין בחידושנו בזה ספ"ב דמכות:

סתם מי ניחון. כך מפורש לעיל מיניה בד"ה דכתיב בפי' ל"ב ויוען עם שריו וגבוריו לסקתם וגו' ויסקתמו את כל מי מעינות ואת הנחל וגו' למה יבואו מלכי אשור וימנצאו מים רבים וגו' אבל לא הזכר שם מי ניחון אלא לבתר הכי והוא חזקיהו סתם את מוצא מימי ניחון ואפשר דבשאר מעינות היו שריו עמו בעצה מה שאין כן במי ניחון שתלה בחזקיהו לחוד:

עיבר ניסן בנים ולא הדו לו כו'. מפורש פ"ק דסנהדרין:

שנאמר לולא משה בחיריו עמד וגו'. גס שאפשר לומר דנקט משה שהוא עמד בפרך בתפלתו בזכות האבות מ"מ מדלא הזכר בקרא זכות אבות משמע דתלה לו הקב"ה בזכות עצמו וק"ל:

וגבותי על העיר הזאת למעני ולמען וגו'. כצ"ל דהיינו ההוא קרא דכתיב בספר מלכים בתר קרא דזכר נא את אשר התהלכתי וגו' אבל ההוא קרא דמייתי בכל הספרים וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני וגו' מקומה הוא דכתיב במעשה דסנחריב וק"ל:

מ"ד הנה לשלום מר לי מר וגו'. מכפל לשון מר דריש דה"ק כי הנה כשנתבשרתי על השלום ממלחמת סנחריב הייתי מר בחליי ועוד לי מר שניה על שתלית רפואתי בזכות אחרים וק"ל:

עליית קור וכו'. יש לדקדק ונימא כולה כפשטיה דעלייה גדולה היתה וחלקיה לשנים דהשתא לא תיקשי למר מאי קור ולמר מאי עלייה וי"ל דדרך עלייה לעלות לשם במקום אחד בסולם ולא שייך ביה חלוקה לשניים דלא יהי' לאחד משני החלוקים מקום לעלות לשם משא"כ באבסדרה על הארץ שפתוחה מכל צד דיש ביה חלוקה ופתח לכל חלק מהם ודו"ק:

מאי קור שקיריה וכו'. ק"ק מה תיקן ומה הוסיף בזה דלעיל נמי קאמר הכי פרועה היתה וקיריה וגירסת הילקוט מאי קור שקיריה בתקרה ומעויצה וניחא טפי וק"ל:

הרוצה ליהנות כו'. פירש"י משל אחרים יהנה ואין אסור בדבר כו' עכ"ל וקשה לכאורה דבכמה מקומות הרחיקו חז"ל הנאה מאחרים וסמכו אקרא דשונא מתנות יחיה ונראה לפרש דודאי אין ליהנות משל אחרים אלא דהכא בגדולה מצות הכנסת אורחים שהיא הגדולה בגמילות חסדים מיירי דבעי גס לעשירים שכל אדם עני הוא בדרך מכלי תשמישים הצריכים לו ולכך נקט הני מטה ושלחן וכסא ומנורה שהם לצורך אדם גס בדרך כמ"ש בגדרים (מ): עשי לך כלי גולה זו נר ושטיח ובפרק במה ממליקין (כה) אמרו נשיתי טובה זה מטה ועל זה אמר הרצנה ליהנות משל אחרים יהנה כאלישע היינו שלא היה נהנה אלא בדרך בכלי תשמישים של אחרים בדרך אורח אבל בשאר דברים ודאי לא היה נהנה משל אחרים שהרי מצינו שלא רצה ליהנות מעמנו וקלל לגיחיו על זה וכה"ג אמר בהיפך למאן דאפשר לו שלא יהנה גס בדרך בדברים אלו שיש עמו כל הצורך כשמנאל שהיה לו ביתו עמו שהיה עשיר גדול כדאמר'י במס' נדרים (לח) פרק אין בין המומר ושם מפורש בחידושינו מאין יצא להם זה הדרש ע"ש:

מכאן שהאשה מכרת באורחין כו'. לפי שהאשה מצויה בבית יותר מן האיש כדאמר'י בעלמא (תענית כג) לגבי צדקה לעניים:

שלא ראתה זבוב כו'. כי שלחנו היה קדוש במקום מוצח שאמרו ולא נראה זבוב בבית המטבחים שהוא שרץ טמא שאינו מנצא במקום קדוש וכן למי"ד שלא ראה קרי כמ"ש כ"מ שיש גדר ערוה נאמר בו קדושה:

באלו הקריב תמידין כו'. דמלת תמיד ודאי דנופל גס בדבר שקבוע לו זמן כמו שפירש"י בפרשת אמור להעלות נר תמיד מלילה ללילה כמו עולת תמיד שאינה אלא מיום ליום וכן תמיד דלחם הפנים משבת לשבת אבל הכא כאלישע שעבר שם בדרך אורח לא שייך בו זמן קבוע ולכך דרשו מלת תמיד כאלו מקריב תמידין כמו שהתמידין מזון גבוה הוא כן המארח ת"ח דאיתו שלחן שלחן גבוה הוא במקום מוצח כמ"ש לפני האלהים כאלו נהנה מוצחי שמים וק"ל:

שאחזה בהור כו'. דלפי פשוטו מלשון דחיפה ליכא טעם מפורש למה הדפה ממנו ועוד שא"ל אלישע הרפה לה דמשמע שאחז בו וע"כ דרשו בו מלת נוטריקון שאחזה בהור יפיה ויש לפרש הור יפיה בדדיה כמ"ש עשה לה דדים במקום בינה וק"ל:

ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ממעמקים קראתיך וגו' כך היא גרסת הרי"ף והרא"ש ועיין הפי' בתר"י:

צריך שיכוין רגליו. יש לתת טעם שיעמוד כן כאלו הוא כפות ברגלים וכן אמרו בידיי שניחא ידו אחת על חברתה בשעת תפלה כעבד כפות לפני רבו וק"ל:

לא תאכלו על הדם כו'. דעל הדם לא משמע דבא לאסור אכילת דם ובפרק ארבע מיתות דריש מהאי קרא הרבה דרשות ובספר שמואל כתיב כה"ג ויאכל העם על הדם וגו' וליכא לפרושי שם אלא שהיו אוכלין בשר שלמים קודם זריקת דם כדאמר'י במס' זבחים (יא):

אל תקרי גוך כו'. כה"ג דרשו בפ"ק דעבודה זרה שני גוים בבטנך אל תקרי גוים אלא גאים ופירש"י שם משום דכתיב גוים בב' יודין ועיין ברא"ס אבל הכא א"א לפרש כן דהא גוך בנא"ו כתיב ונראה דגוך נמי נדרש הכי אחר שאכלת ושתיית בעסק גופך וגוך השלכתני ולאז דוקא קאמר אל תקרי אלא משום גאווה נגעו בה כדכתיב פן תאכל ושבעת וגו' ורס לבבך וגו' ולגבי ירבעם נמי דכתיב ביה האי קרא לענין גאווה נדרש ואותי השלכת אחרי גוך ע"פ מ"ש פרק חלק (קב) מ"ד אחר הדבר הזה לא שב ירבעם וגו' אחר שתפשו הקב"ה לירבעם וא"ל חזור בך כו' א"ל מי בראש א"ל בן ישי א"ל א"ה לא בעינא וק"ל:

דף יא:

להזביר מדת יום בלילה ומדת לילה כו'. בתר"י בשם הר"ר צרפתי משום דאמרין בגמרא ההוא מינאה דא"ל לרבי מי שברא אור לא ברא חושך וכו' ע"ש ולא מצאתי כן בגמרא בהאי קרא דיוצר אור וגו' אלא בפי' כסוי הדם (פז) איתא הכי אקרא דיוצר הרים ובורא רוח ע"ש ובס"פ אד"מ בחידושינו:

אשר קדשנו כו' והערב נא כו' אשר בחר בנו כו'. עיין בתר"י טעם לג' ברכות ואענה גס אני חלקי לפי שכל עסקי עולם בכלל נחלקים לג' דהיינו טוב ערב ומועיל ולזה בתחלה מברך שאין עסק טוב כעסק התורה שע"י קדשנו להיות קדושים כמלאכים שהוא טוב האמיתי שע"כ נקראת התורה טוב ואח"כ והערב נא ה' כו' שאין לך ערב בכל עסקי אדם כמו עסק התורה כמ"ש תורת ה' וגו' ומתוקים מדבש וגו' ואח"כ אשר בחר בנו מכל העמים כו' להועיל לנו נגד כל העמים על ידי התורה ולהבדילנו מהם אשר אחרי לא יועילו הלכו ואמר שהיא מעולה בברכות ע"ש המועיל והלכך נמרינהו לכולהו שבה נכללו הג' חלקים טוב ערב ומועיל שהיה בשלימות ע"י התורה וק"ל:

וקראו עשרת הדברות. כו' מפ'י הרמב"ם לפי שהם עיקר הדת וראשיות כו' עכ"ל. ובשם רב סעדיה גאון כתבו שכל תרי"ג מצות נכללו ב'י הדברות ובגבולין אין קורין אותם משום תרעומות המינין שהם לא יאמינו בזה:

דף יב.

הוא ישכין ביניכם אהבה וכו'. אפשר דזו הברכה נתקנה קודם שנתקן הפייס במקדש דאנשי משמר שהיו באין לימי קטטה ומריבה ולדיי סכנה כדתנן בר"פ בראשונה (כב) מעשה שהיו שנים רצין כו' ודחק אחד מהן את חברו ונפל ונשברה רגלו ובברייתא שם (כג) שאחד מהם הרג את חבריו ולכך היו צריכים לברכה זו אהבה ואחזה ושלום כו' וק"ל:

דף יב:

ע"ב ויגבה ה' צבאות במשפט אלו ימים כו'. מפורש ס"פ החולץ:

אילימא משום דכתיב אין חולה מכם וגו'. דלפי דעתו של שאול שהיה ת"ח ודוד שונאו היה וצריך הוא לרחמים להצילו מדוד כמו שסיים בהאי קרא כי הקים בני את עבדי עלי לאורב וק"ל:

מחבא ואני בחלום לבושי שק וגו'. בהאי קרא אינו מפורש שיחלה האדם על חבריו אלא שיענה אדם את עצמו בחלוי של חבריו וי"ל דאסיפא דקרא סמך דכתיב ותפלתו על חיוקי תשוב דהיינו שאני מתפלל על חליתי והוא החולי על חיוקי תשוב והיינו שאחלה את עצמי עליהם ודו"ק:

ואילוי אורים ותומים לא קאמר כו'. ואע"פ ששאל בהם כמ"ש למעלה שהיה בוש ממנו על שהרג נוב כו' מפירש"י בספר שמואל:

ומגייז לאחילו ליה וכו'. ויש לדקדק דמהיכא משמע ליה דמשום ההוא בושת שנתבייש על מעשה נוב נתכפר לו וי"ל כיון דלא היו לשאלו רק שני חטאים דהיינו חטא אנג וחטא נוב ואההוא חטא דאנג כבר שקליה למטרפסי בהאי עלמא כדכתיב ביה כי נחמתי כי המלכתי את שאול כמפורש בפרק בראשונה (כב) ולא היה לו כשמת חטא רק ההוא דנוב מסתמא אית לן למימר דנתכפר לו ע"י שנתבייש בזה החטא כמפורש בקרא וק"ל:

לימא פי' רבית כו' דכתיב בה יציאת כו'. ובפי' א"נ מפורש מפני מה נאמר בהו יציאת מצרים וע"ש בחידושינו:

משום דכתיב ביה האי קרא כרע שכב. היינו ק"ש של ערבית דכתי' ביה ובשכבך וכפירש"י וכלביא מי יקימנו היינו ק"ש של שחרית דכתיב ביה ובקומך דהיינו וכלביא מי יקימנו דודאי אין מי שמקימו אלא הוא קם מאלוי בזריות כך יש לאדם לעמוד מאלוי בזריות בזמן קריאת שמע של שחרית שלא יעבור זמנו ושוב מנצתי בתנחומא דמייתי קרא דלעיל מיניה הן עם כלביא יקום וגו' לא ישכב עד יאכל טרף וגו' והוא נכון טפי בדרש זה לענין ק"ש של שחרית וערבית וק"ל:

מפני שיש בה ה' דברים כו'. קאמר ה' דברים וחשיב ששה ובגירסת ילקוט לא חשיב מינות ול"ג דתניא אחרי לבבכם זה מינות וכה"א אמר נבל וגו' ע"ש והיינו מינות היינו הרהור ע"ג ונראה ליישב גירסת כל הספרים דמינות היינו כופר במציאות כדמייתי אמר נבל בלבבו אין אלהים והרהור ע"ג היינו דמשחק שם שמים ודבר אחר וצריך לומר לפי זה דהרהור עבירה והרהור ע"ג חשיב כחלא ודו"ק:

ימי חייו הימים כו'. יש לדקדק לא נכתוב לא ה' ולא וי"ו לא נכתוב ימי ולא נכתוב כל ונראה ליישב למאי דקאמרין לעיל להכל מודים שנאלו ישראל מבערב ובשיצאו יצאו ביום שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה וככתיב הוציאה ה' אלהיך ממצרים לילה מלמא שהתחילה להם גאולה מבערב ולזה אי לא היה כתיב ימי ולא כל היה אפשר להסתפק בו אם לזכור יציאת מצרים גס בלילה כיון דעיקר גאולה ויציאה היתה ביום ולהכי כתיב ימי וכתיב כל להורות לנו גס כי עיקר גאולה ביום היה יש לזכור גס בלילה כיון דאיכא מיהת התחלת גאולה בלילה ורבנן פליגי עליה דודאי ימי בא למעט משום דעיקר גאולה ויציאה ביום וכל לרבנות לימות המשיח ודו"ק:

ובי מזכירין כו'. ר"ל ימים באים דגאולה עתידה דומה ליום ואומר במצרים אשר העלה ובלעתיד הוסיף ואשר הביא ע"ש המתים שיחיו לעתיד בגלגול מחילות ולזה שינה לעתיד את זרע בית ישראל ע"ש ויצינו מעור כעשב הארץ א"י ע"פ מ"ש פרק האשה (פסחים פז:) לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין העכו"ם אלא כדי שיתוספו עליהן גרים שנא' וזרעתיה לי בארץ כלום אדם זרע כור אלא כדי להכניס כמה כורין וק"ל:

שיעבוד מלכות עיקר כו'. שיעבוד גלויות דנקט הכא הוא שיעבוד הרביעיית ומלחמת גוג ומגוג שהרעו לנו הרבה אבל בשיעבוד מלכות האחר'י כגון בבל ומדי ויין קאמר לקמן אל תזכרו ראשונות זו שיעבוד

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

בל המשביע עצמו מד"ת כו'. דרישא דהאי קרא מיירי בד"ת יראת ה' לחיים ושבע וגו' והיינו שמשביע עצמו מיראת ה' ולן ולא סגי ליה בק"ש לחוד אין מבשרין אותו בשורות רעות דהיינו שלא יבלהו חלומות רעים וק"ל:

דף יד:

ע"ב מאי טעמא דר"י דכתיב וה' אלהים אמת כו'. והוא רמז על מדתו של יעקב שהוא קו האמצעי וקאי אמת אלעגיל אה' אלהיכם אבל בכל הפירושים איכא דאמת ויציב כו' ט"ו לשונות הן מוסכים אללמטה אהדבר הזה וז"ל דקאי מלת אמת אללמעלה ואללמטה דכה"ג כתבו הפרשנים בכמה מקומות דיש מלות מושכות עצמם ואחרת עמם ובזה יתיישב בההוא לאמר אמת אמת תרי זימני וקאמר דבה כל אמת אמת תפסיה להאי דמשום הכי תפס'י אמת אמת תרי זימני דחד קאי אללמעלה וחד קאי אללמטה והיינו דקאמר כל אמת כו' אללמעלה ואללמטה והא דפליגי נמי בחזור ואומר אמת אי לא כו' פירשו תר"י דמיירי בהפסיק בין הפרק מפני היראה או מפני הכבוד כו' ע"ש ולא משמע כן אלא דאיירי כפסטיה כיון דקאי אמת אללמעלה ואללמטה אית ליה לרבי אבהו לאומר תרי זימני אמת והיינו דחוזר ואומר אמת אף בלא הפסיק ורבה אמר דאינו חוזר ואומר אמת דבחדא מהן סגי דקאי אללמעלה ואללמטה ולשיטתו דאינו חוזר קאמר לההוא דעביד כר"י וקאמר תרי זימני אמת דכל אמת ואמת תפס'י להאי ודו"ק:

בל הקורא ק"ש כו' כאילו מעיד כו'. פירש"י כאלו כו' בעצמו לישנא מעליא עכ"ל ר"ל דלא בעי למימר כאלו מעיד עדות שקר בהקב"ה שצוה לו להניח תפילין והוא אינו מניח ונקט בעצמו אבל בתר"י פי' בעצמו ממש ע"ש וכתבו המפרשים בזה לפי שג' מצות נתן לנו הקב"ה שכן אות ועדות לנו שאנחנו עמו וכן שבת ומילה ותפילין בשבת כתיב ביני ובין בני ישראל אות היא וגו' במילה כתיב והיה לאות ברית ביני וביניכם בתפילין כתיב והיה לאות על ידך וגו' ועל פי שנים עדים יקום דבר וע"כ בשבת לא בעי תפילין דאיכא שני עדים שבת ומילה אבל בחול בעי שני עדים דהיינו מילה ותפילין והרי אם אינו מניחם בחול ה"ל עד השני שהם התפילין עדות שקר בעצמו:

באלו הקריב עולה בלא מנחה כו'. וה"ה דהוא מצו למנקט עולה בלא נסכים כו' אלא לישנא דקרא נקט עולה ומנחה וגו' עד כאן לשון רש"י ותוספות והוא הדין בזבח נמי הוה מצו למנקט מנחה הקריבה עמה כמפורש בפרשת שלח לך אלא לישנא דההוא קרא דפרשת אומר נקט זבח ונסכים מיהו קצת קשה אגופא דקרא אמאי נקט בכהאי גוונא גבי עולה מנחה וגבי זבח נסכים דהא תרווייהו בתרווייהו איתנהו ונראה משום דעולה המקריבה ודאי לבו לשמים דכולה כליל וע"כ נקט לגבה מנחה שגם היא בדוגמת העולה כדאמרינן דכתיב גבי מנחה ונפש כי תקריב וגו' מעלה איז עליו כאלו הקריב נפשו מה שאין כן בזבח שאינה כולה כליל ולא מצינו גם בנסכים שיאמר בהם נפש ולכך נקט להו בהדדי זבח ונסכים וא"ש השתא דנקט האי קרא בדמיון לענין קריאת שמע בשתי דברים משום דבקריאת שמע איכא ב' פרשיות דאית בהו מצות תפילין בפרשת שמע דמקבל עליו עול מלכות שמים וקורא בה מצות תפילין ואינו מניחן הרי זה כמקריב עולה דכל לבו לשמים אבל המנחה שהיא גמר המצוה דמקריב בה נפשו חסרה ובפרשת והיה אם שמוע דמקבל עליו עול מצות וכתיב בה גם כן מצות תפילין אם אינו מניחן הרי זה בדמיון כמקריב זבח וגמר מצותה שהיא הנסכים חסרה ודו"ק:

דף טו.

דכתיב ארחן וגו' ואסובבה וגו'. יש לעיין בזה מאי משמע ליה מהאי קרא לענין ק"ש ותפלה דהא לא איירי אלא במזבח ונראה דסמך דאיכא ב' במסרה ארחן בנקיון כפי ואסובבה וגו' דמייתי הכא ואיך אף ריק זכיתי לבדי וארחן בנקיון כפי דההוא ודאי לענין תפלה איירי שאמר אף ריק אני דהיינו שאריק גופי להיות נפנה וזכיתי לבדי לתפלה כדאמר' (תענית ב.) איוו עבודה שהיא בלב זו תפלה וארחן בנקיון כפי מקודם וקאמר דהמסרה מרמז דהאי וארחן בנקיון כפי דתפלה הוא כאלו ארחן בנקיון כפי להקריב ע"ג מזבח ודו"ק:

דף טו:

ע"ב מה ענין שאל אצל רחם אלא כו'. מפורש בפ' חלק:

בפרש שדי מלכים כו'. כי זה השם היוצא מפרשת ק"ש להנין על האדם משידן ורוחין כדאמר' פרק ב' דשבועות (טו:): בשיר של פגעים יושב בסתר עליון בצל שדי וגו' וע"כ כותבין זה השם על המזחותי מבחון נגד פ' שמע שבפנים ואמר אם מדקדק באותיותיה שגם בעוה"ב יגין עליו מפני מלאכי חבלה הממונים על הגיהנם שמצננין לו גיהנם בשלג כמ"ש שיש שם ג"כ גיהנם של שלג ובו מצננין הגיהנם של אש:

למה נסמכו אהלים לנחלים. כתבו התוס' פ"ה דכתיב כנחלים נטיו באהלים נטע ול"ג דהאי קרא לאו לשון אהל אלא לשון בשמים כו' ע"ש ובחומש פירש"י בלשון אחר שהוא לשון אהל כשמים המתוחין באהל עכ"ל וכן ת"י אבל מ"מ לא שייך לדרשה דהכא דאף אהלים מעלים כו' דהא ברוקיע משתעי קרא אבל מה טובו אהליך מיירי שפיר דבתי כנסיות ומדרשות כמפורש פרק חלק:

דף טז:

ונהגה מייגעו א"ל א"כ מה הנחת לכשרים כו'. כמ"ש בפ"ק (ח.) גדול הנהגה מייגעו יותר מירא שמים אלא דבעבדים לא שייך נהגה מייגעו שהרי יכול לומר לו עשה עמי ואינו זנך ואם הרב זן אותו מצד החסד הוא וק"ל:

בן אברכך בחיי זו ק"ש כו'. דעיקר ק"ש על לימוד התורה שחייב אדם בכל יום כדאמרינן במנחות (דף צט:) וברכותיה אהבה רבה כו' ואמת ויציב כו' מוכיחין כן ולפי שהתורה היא חיינו כמ"ש כי הוא חיידך וגו' אמר כן אברכך בדבר שהוא חיי דהיינו התורה ובשמך אשא כפי זו תפלה כמו נשא לבבנו אל כפיס אל אל וגו' דהיינו ובשמך שתמלא בקשתנו בשביל שמך הגדול ולא למעננו ואמר עליו הכתוב אומר כמו חלב ודשן וגו' כמו שהייתי מקריב חלב אמוריך לגבי מזבח ודשן מלשון דשן כסגול כמו שהייתי מקיים תרומת הדשן במזבח בכל יום שהתפלה במקום עבודת הקרבן:

ולא עוד אלא שנחל ב' כו'. דהיינו בשביל ק"ש שהיא לימוד תורה דכתיב בה כי הוא חיידך ואורך ימך וגו' חיידך בעוה"ז ואורך ימך בעה"ב וק"ל:

שתשבן בפורנו כו'. פירש"י בגורלנו וע"ל בפורנו במטנתו שתא מטנתו שלמה באהבה וכו' וכן תקנו לומר בז' ברכות של נשואין:

ובמצא ייחול לבדינו פירש"י ייחול לך מלשון תוחלת ויותר נראה לפרש יחול בי' מלשון חול ופחד ועש"ה לבי יחול בקרבי וגו' ואמר ותבא לפניך קורת נפשנו עש"ה מים קרים על נפש וגו' וק"ל:

מלכויות ולא נאמר בהן בכתוב זכר כמו גבי יציאת מצרי' וגבי לעתיד וק"ל:

דף יג.

ובה"א אל תזכרו וגו'. מלמטה למעלה קחשיב והיינו משום דודאי בשעבוד מלכויות הראשונים לא נמצא בהן בכתוב זכר כלל כמ"ש לעיל אבל ביציאת מצרים כבר כתיב ביה זכר גם לעתיד לא יבטל הזכר לגמרי אלא לא תתבוננו בו דהיינו שיהיה טפל לגבי שיעבוד מלכות הרביעית ומלחמת גוג ומגוג ומייתי ליה הנני עושה חדשה עתה וגו' דאינו דומה גאולת מצרים לגאולה העתידה דגם שיציאת מצרים מורה על חדוש העולם. לא נתחדש העולם כמ"ש לאיתנו לתנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שתבקע הים אבל לעתיד הנני עושה חדשה ממש כמ"ש כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה ולא תזכרנה הראשונות וגו' ומסיים עתה תצמח כמ"ש היום אם בקולו תשמעו ואמר למה"ד כו' ופגע בו זאב כו' יפגע בו ארי כו' פגע בו נחש כו' מדמה מצרים לזאב ובבול לארי כמ"ש בבבול עלה אריה מסבכו ומלכות הרביעית מדמה וכו' ואמר שכח מעשה שניהם ולעיל גבי פגע בו ארי לא קאמר שכח מעשה זאב משום דלא היה זמן רב כ"כ בין זה לזה משא"כ בהאחרון קאמר נשכח מעשה שניהם והיינו דבצרות וגלות אחרון נשתכחו צרות משעבוד מלכויות הראשונות עד לעתיד לימות המשיח במהרה בימינו:

אברהם הוא אברהם כו'. הוא מבואר ע"פ הסוגיא דמסכת נדרים (פ"ב) [פ"ג לב] שבשינוי השם לאברהם נשתנה מזלו וכדי שיליד בן הראוי ליורשו וכ"ה בב"ר דביווצא אותו החנוה לא נשתנה מזלו רק להוליד בן דהיינו ישמעאל וז"ש בתחלה נעשה אב לארם דהיינו כמו שבתחלה היה אב לארם לאומה אחת כן גם אחר שזכה להוליד בן לא נעשה אב רק לאומה א' דהיינו לבני ישמעאל ולבסוף שנשתנה שמו להוליד בן הראוי ליורשו דהיינו יצחק נעשה אב המון גוים לאומה הישראלית שכל שבט ושבט נקרא גוי כמ"ש גוי וקהל גוים וגו' וכה"ג יש לפרש גבי שרה כי הוראת שמה שרי בתחלה לא היתה שרית רק לאומתה ולמכירה בחייה אבל במותה היה נשכח זכרה אם לא היו לה בנים לפי מערכתה ומולה ולבסוף שנשתנה שמה שרה נשתנה מזה להיות לה בנים נעשית שרה לכל העולם כדכתיב גוי וקהל גוים וגו' כמ"ש תשיטמו לשרים בכל הארץ וע"ז אם נקרא ישראל כי שרית וגו' וק"ל:

עובר בעשה כו' עובר בלאו כו'. מר אמר חלא ומר אמר חלא ולא פליגי כדמוכח בירושלמי ובב"ר ויש להקקב באלו שינוי השמות דמ"ש באברהם שנעקר הראשון לגמרי ועובר בלאו ע"ש אברהם ומ"ש ביעקב דהראשון טפל והב' עיקר כדאמרינן לעיל ומ"ש בשרה דלא נעקר שם הראשון רק לגבי אברהם כדאמרינן הקב"ה אמר לאברהם כו' ונראה ע"פ מה שבארנו ששינוי השם דאברהם הוראה להיות לגוי גדול אב המון גוים כמ"ש בתחלה נקרא אברהם אב לארם אינו מוליד בן ליורשו ולזה נעקר זה השם לגמרי שלא למעט שפע כח אלהי שנית לאברהם להיות אב להמון גוים אבל שינוי שם של יעקב אינו רק על שם השררה והחשיבות כמ"ש כי אם ישראל יהיה וגו' כי שרית וגו' וע"כ אין לחוש לקרותו בשם הראשון אלא שיהיה שם השררה עיקר ושם השפלות מלשון עקב יהיה טפל לו ושינוי שם דשרה נמי אינו אלא ע"ש השררה כמש"ל ואין לחוש לקרותה בשם שרי אלא אברהם שחשב כי הבטחה שנאמרה לו מפי הקב"ה יתקיים בבנו ישמעאל כמה שכתוב לו ישמעאל יחיה לפניך ע"כ בא לו לבד הצווי שיעקר דבר זה מפיו ושלא יקרא הוא אותה שרי אלא שרה כי ממנה יבא לך השררה והחשיבות לכל העולם כשתלך לך את יצחק וע' בע"י וביפה מראה בזה ואין להאריך ודע כי הקורא לאברהם אברהם לא זכרוהו הפוסקים דאית ביה לאו ועשה ואפי' לא היה רק אסמכתא בעלמא הוה להו להזכיר דאית ביה מיהא איסורא וצ"ע ודו"ק:

פרק היה קורא

למה קדמה פרשת שמע לוהיה כו'. לפי סדר פרשיות שבתורה נמי שמע קדמה ונראה לפרש דהכא לגבי ק"ש דהוי בברכותיה כעין תפלה קאמר דה"ל להקדים פרשת והיה אם שמוע שנאמרה בלשון רבים לפרשת שמע שלא נאמרה רק בלשון יחיד דבקשת רחמים בלשון רבים עדיפא וקאמר דאפילו הכי עול מלכות שמים ודאי קדמה לעול מצות וקאמר.

למה קדמה והיה אם שמוע לויאמר. כיון דתרווייהו עול מצות הן הרי לפי סדר פרשיות של תורה תקדים ויאמר לפרשת והיה אם שמוע וקאמר דזה נוהג בין כו' ועד"ז יש לפרש בגמ' דבין הוא שיקדים כו' ע"ש הסוגיא וקורב לזה כתבו התוספות לקמן והוא מבואר שג' פרשיות של ק"ש מורים על שלשה עיקרים שהסכימו בהם רוב המפרשים דהיינו מציאת השם ותורה מן השמים ושכר ועונש פרשת שמע היא עול מלכות שמים דהיינו שמפורש בה מציאת הש"י ואחדותו פרשת והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' היא עול מצות לקבל עלינו שהם מן השמים ואחר כך פרשה ויאמר דמפורש בה שכר לישראל ועונש למצרים כדאמרינן לעיל בס"פ:

דף יג:

ביוון דאמליכתיה למעלה ולמטה כו'. מפירוש תר"י שצריך להאריך מעט בחי"ת עד שימליכהו בשמים יבארין ובד' יאריך ג"כ כשיעור שימליכהו בד' רוחות וכו' ע"ש וכן הוא בטור א"ח אבל מפירש"י נראה שכל זה יהיה כונתו בהארכתו בד' וכן נראה מתוך שמעתין דאל"כ מאי איכא הארכה בד' טפי מבח' דקאמר כל המאריך כו' ובד' ואף שיהיה הא דקאמר דרבי ירמיה הוה מאריך טובא היינו ע"כ יותר מזה השיעור דלמעלה ולמטה ולד' רוחות ונראה דודאי לחכמי אמת ויודעי סוד יש כמה כוונות וסודות בהאי קרא אשר בהם האריך רבי ירמיה טובא וא"ל כיון דאמליכתיה כו' דכוונה זה כוללת להמון עם שיוכלו לכוין גם בזה ולכך א"ל לא צריכת טפי כדי שלא תשהה בכוונתך יותר ולא תהא תפלתך עם הצבור גם בזאת הכוונה של רמז האותיות שהוא אחד בז' רקיעים ובארץ שהם ח' ובד' רוחות שהוא הד' הרי תמליכהו על כל בריאת העולם שנכללו בששה קצוות אלו ותו לא צריכת וק"ל:

דף יד.

באלו עשאו במה כו'. הענין בזה כמ"ש שהתפלה היא במקום עבודת הקרבן והרי זה שמקבל פני חבירו בשאלת שלום קודם שמקבל פני שכניה בתפלה הוא דמיון ההולך להקריב בזמה ומניח להקריב קרבנו ית' שע"ג מזבח שבמקדש:

אסור לאדם לעשות חפציו כו'. כ"ה גירסת רש"י אבל הרי"ף והרא"ש גרסי אסור לאדם לנצאת לדרך כו' ויהיה לדרש קמא כינוי וישם על האדם לאחר שהתפלל ישים האדם לדרך פעמיו ולדרש שני שהקב"ה עושה לו חפציו כו' יהיה כינוי על הקב"ה שישם הקב"ה לדרך פעמיו להצליח בה ודרשו צחק מלשון תפלה כמו שמעיה ה' צחק הקשיבה וגו' ודרשו לפניו מלשון קודם בזמן כמו לפני בא יום ה' וגו' וק"ל:

בל הלן שבעת ימים בלא חלום כו'. מפורש לקמן בפרק הרואה ע"ש:

שתציץ בבשתנו וכו'. ר"ל תציץ בבשתנו שאנו מתביישים מן העבירות שבנו כדאמרינן בפ"ק כל העושה עבירה ומתבייש בה מוחלין בו' או שתציץ בבשתנו מן העכו"ם שמביישים אותנו בגלות וכן תביט ברעתנו הבאה עלינו מן העכו"ם ועי"ז אמר תתלבש במדת רחמין עלינו ותתכסה במדת עוזר נגד העכו"ם ותתעטף בו' ותתאזר בו' כל אלו לשונות נופלים על מלבושים והן מלותיו יתברך ברוך הוא כמו מזו בד שהוא לשון לבוש ומסיים ותבא לפניך מדת טובך כמה שכתוב אני אעביר כל טובי וגו' שהם בכלל מלבושיו ומלותיו הטובות הנזכרים ביי"ג מדות רחום וחנון וגו' ורב חסד וגו' וק"ל:

ואל ידוע לבנו ואל בו'. עש"ה על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עיינונו:

חיים של חלון עצמות בו'. עש"ה ועצמותיך יחלין ואמרי' ביבמות (דף קב:) זו מעולה שבברכות ומפרש לה דהיינו זרוזי גרמי וק"ל:

מצוי פנים. שלא יתגור בי אנשים שהם עזי פנים ומעזות פנים שלא יעשו אותי עזות פנים דהיינו שלא יוצאו עלי לעז שאני ממזר כדלמרי' בפ' עשרה יוחסין (קידושין ע:) דכל עז פנים אינו מיוחס וכ"נ לפרש מפירש"י בשמעתין והוא על פי גמרא דפרק ב"מ (ל:) בעובדא דההוא דאתא לקמיה דרבי ע"ש:

דף יז.

ובל העוסקין שלא לשמה בו'. נ"ל לפי מ"ש התוספות לקמן ובכמה דוכתין דאיכא תרתי' שלא לשמה האחד הלומד על מנת לקבל פרס עי"ז אמרו לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה והב' הלומד עי"מ לקנטר עי"ז אמרו הלומד שלא לשמה טוב לו שלא נברא חו"ש שתשים שלום בו' בין עוסקין לשמה בין עוסקין שלא לשמה דהיינו לקבל פרס אבל בעוסקין שלא לשמה דהיינו לקנטר לא שייך לומר שתשים שלום ביניהם דהא כל עצמות למודם אינו אלא לקנטר ולכך בקש עליהם יהי רצון שיהיו עוסקין לשמה וק"ל:

בקרן אורה וכו'. פירש"י בזוית אורה ונראה לפרש לפי שישראל בגלות עומדים במקום צר ודחוק כמו בקרן זוית שאין שם ריוח כמו בשאר מקומות שבבית גס שאין אור החלון שולט בקרנות כמו באמצע הבית עי"כ התפלל על זה גם כי אנחנו בגלות בקרן זוית שצר ודחוק לנו העמידנו בקרן אורה להצילנו שם מכל צרה כמו ליהודים היתה אורה וגו' וק"ל:

ומי מעבב שאור בו'. הכונה בזה כמ"ש הרמב"ם בשמנה פרקים שיש לאדם לילך במדותיו ובמעשיו בדרך המיצוע והנה היצו"ר מסית שילך האדם בקצה האחד במותר לו כגון להתגאות ולהתנהג במותר התאווה ועי"כ מדמה ליה לשאור שבעיסה שמגביה את העיסה ועושה אותה יותר מכמות שהיתה וההיפך השעבוד מלכותו עכו"ם מכריחים לקצה ב' שאין מניחין לישראל להתגאות אבל משפילים אותם בתכלית השפלות וכן מחסרין מהם כל טוב אף דברים הצריכין להם לעבדות ה' חו"ש שרענונו לעשות רענון לילך דרך המיצוע אבל מי מעבב בו' ששים אלו מעכבים שזה חפץ בקצה זה וזה חפץ בקצה זה י"ר שתכניעם מלפנינו ומאחרינו דהיינו ב' קצוות ונשוב בו' לילך במיצוע:

אלהי עד שלא נוצרתי בו'. ע"פ מ"ש בההיא דמסכת עירובין (י"ג:) דנמנו וגמרו טוב לו לאדם שלא נברא משנברא דהיינו מצד שהלאוין מרובין מהעשין שהיו מתקיימין בודאי אם לא נברא וזהו אמר עד שלא נוצרתי איני כדאי להיות נוצר שהרי טוב לי שלא נוצרתי מצד הלאוין ועכשיו שנוצרתי כדי לקיים העשין כאלו לא נוצרתי שהרי איני מקיימם ולפי שהאדם נברא מחומר וצורה אמר בידיו שלא הלכתי אחר צורתו אבל עפר אני בחיי שהחומר גובר וקו"י במיתתו שאז הצורה נפרדה מהחומר שא"א לי לקיים מצותיך כמ"ש במתים חפשי מן המצות והרי אני לפניך ככלי מלא בו' לפי שהגוף הוא ככלי לנשמה ולצורתו אמר שהנשמה שבכלי שהוא הגוף היא בושה על מעשה הרעים יו"ר בו' מרחק ברחמין הרבים אבל לא עי"י יסורין בו' כדלמרי' בפ"ק (ה) דיסורין ממרחק עונותיו של אדם וקאמר דהיינו וידוי בו' דכל עיקרו לשון וידוי:

נפשי תדום בו'. שנפשי תדום מלהשיב להם או שפי' תדום שאותן מקללי תדום שידומו כאבן מלקלל אותי עוד ואמר נפשי כעפר לכל בו' עיין בתום' ועי"ל דקאי אלעגיל שלא יחושו עלי כלל אלא שאהיה נחשב בעיניהם כעפר ולא יקללו אותי:

בזמן שצית המקדש קיים אדם חוטא בו'. לפי דעת המפרשים בטעם הקרבנות שיחשוב האדם כאלו הוא חייב מיתה ומחסד אלוה שנפש בהמה בזה תחת נפשו לזה אמר בזמן שבהמ"ק קיים אדם חוטא ימקריב נפש בהמה שהוא הדם והחלב תחת נפשו ועכשיו שאין בהמ"ק קיים הנני בתעניתני שנתמעט מנפשי חלבי ודמי הרי אינני צריך לנפש בהמה תחת נפשי וי"ר שיהא בו' וק"ל:

ספרא דאיוב בו'. פרש"י ע"ש שאיוב נפטר בשם טוב עכ"ל ועי"ל שענינו שם ס' איוב מדבר במיתת אדם ייסוריו בחייו ואמר סוף אדם למיתה דהיינו שימות בזקנותו בזמנו וכל ימיו חייו יהיה גדל ועמל בתורה יכן הבהמה סופה לשחיטה בזמנה אבל תחלת בריאתה לרדאי ולמלאכה כמ"ש בפרק הפועלים (בבא מציעא פה.) בההוא עגלא דעגש רבי על שאמר לה לכך נוצרת אבל אמר דמ"מ הכל למיתה עומדים גם קודם זמנם וסופם האדם לפי חטאו והבהמה לפי המקרה ועי"כ אשרי אדם שגדל בו' ועושה נחת רוח ליצרוי דעולם ומלואו שלו ולא יצר את האדם אלא כדי שהוא יעשה נחת רוח ליוצרו במעשיו הטובים כמ"ש בפסוק אשה ריח ניחוח לה' ומסיים שגדל בשם טוב ונפטר בו' דהיינו שמעוררו ועד זקנתו שנפטר בזמנו היה כל ימיו בשם טוב שעליו נאמר טוב שם וגו' ויום המות וגו' שיהיה לו השם טוב מיום הולדו עד זמנו ביום המות וק"ל:

נמור בכל לבבך בו'. הכוונה בזה כמ"ש הפלוסופים האלהיים דחייב כל אדם להשכיל בידיעת מציאותו יאחדותו ויכלתו וידיעת דרכיו בו' ית' ב"ה כפי יד שכלו של אדם אף עי"פ אמונתנו והתורה וכל מה שנראה לו בשכלו שהוא נגד תורתנו הקדושה לא יאמין בו וייתגה הדבר בקטן שכלו חו"ש ר"מ נמור בכל לבבך בו' לדעת דרכי ה' אשר ממנו מתצא מופת למציאותו ואחדותו ויכלתו שהוא ודאי דבר גדול כי גם זה האיש משה רבינו בקש על זה הודיעני נא את דרכך אף אמר שתשקוד על דלתי תורתך שלא תזוז ממנה ידבר שיעלה על לבך והוא נגד תורת משה הוא דרך אפיקורסות ולא תשניח בו כלל וזה הלשון שנינו הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס דהיינו על דבר שהוא נגד התורה ולפי שכל עסקי האדם הם במחשבה ובמעשה ובדבור אמר נצור תורתך בלבך שהיא במחשבה ונגד עיניך תהא יראתי במעשה שמור פיך בו' הוא בדבור ומסיים וטוהר וקדש בו' הוא דבר נוסף כמ"ש שיקדש אדם עצמו גם במותר לו יאז ואני וכו' וק"ל:

ושמא תאמר אני מרבה בו'. פירש"י ושמא בו' מפירושו נראה דאיירי דאפילו ממעיט אינו בתורה יכמ"ש דאיירי בעם הארץ אבל קשה למה קרא ליה חברי (א) ועו"ק מאי רבותייהו דהני רבנן דיבנה דמרגלא הכי בפומייהו דין הוא נוסח ההואה כל ת"ח בבית המדרש כדלמרי' בפ' ת"ה (כח:) לגבי יושבי קרנות שאני משכים והם משכימים בו' ונראה לפרש דהכא לא איירי בעי"ה אלא בעוסק מעט

בתורה כפי פתוח לבו שאינו יכול להרבות חו"ש אני בריה והוא בריה שדבר זה מי שראוי להיות חכם או לא הוא נגזר מצד הבריאה כדלמרי' פ' כל היד (גדה טז:) דמלאך המעמיד הטפה אומר חכם או טפש ולזה לא קאמר הכא הוא משכים לדברים בטלים כדלמרינן פ' תפלת השחר גבי יושבי קרנות דהכא איירי בלומד בכל יום מעט כפי יכולתו ואח"כ הולך למלאכתו בשדה ולזה אמר שמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט ולא יהיה לו שכר כמותי הא שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיתכוין בו' וזה נמי היה מתכוין באותו מועט וק"ל:

בדי שיהא אהוב למעלה בו'. כמ"ש כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו אי נמי דקאי אלעגיל אערום ביראה שהוא נחמד למעלה:

שלא הקדימו אדם שלום ואפילו נכרי בו' מפורש ס"פ הניזוקין ע"ש:

קורא ושונה ובוטט באביו בו'. לכאורה קשה אחאי נקט הני וי"ל דגם בעושה מעשים רעים אחרים קרי ליה בועט באביו ורבו כמ"ש בפ' יום הכפורי' (פג.) אבל מי שקורא ושונה וכו' ואין משאל ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה אומרים עליו אוי לו לאביו ולרבו שלמדוהו תורה ראו כמה מקולקלים מעשו בו' ע"ש ומייתי שנאמר ראשית חכמה יראת ה' וגו' ר"ל בראשית ותחלת למוד החכמה יהיה כונתו לתכלית יראת ה' שיודע עי"י החכמה איך יהיה ירא ה' כמ"ש אין צור ירא חטא ודריש לכל עושים ללומדיהם לא בו' דהוה משמע ללומד החכמה גם אין מקיימה אלא לעושים דהיינו שמקיימים מה שלמדו בחכמה ומה שאמר לעושים לשמה בו' לכאורה לא מפיק ליה מקרא אלא הכא מילתא באנפיה נפשיה קאמר דהא דקאמר נמי לעושים היינו לעושים לשמה בו' ועי"ל דודאי משמע ליה דעושים קאי על לימוד גופיה וקרי הלימוד עשיה דהיינו כשהוא לומד לשמה דמקיים מצות בוראו ית' ב"ה אבל בלימוד שלא לשמה לא הוה קרי ליה עשיה דאין זה קיום מצות בוראו שצוה ללומדה לשמה ודו"ק: ובהנין מזוי השכינה. מיתורא ושינויא דקרא קדריש מדכתוב כבר ויראו את אלהי וגו' וחזר וכתב ויחזו את האלהים וגו' לשון חזר נופל על הרוב על ראייה שכלית ונבואה דקאמר דחזו ונהנו מזוי השכינה כאלו אכלו ושתו כי היו בנתינת התורה בזוגמת עוה"ב שהיו עטורתיאן בראשיהן כדלמרי' פ' ר"ע (פח) שהיה לכל אחד מישראל ב' כתרים והיו מרוחקין מגשמיית כמ"ש במשה שלא אכל מ' יום וגו' כענין עוה"ב שאין בו לא אכילה בו' אלא צדיקים יושבים ועטורתיאן בראשיהן בו' ומצאתי מי שכתב בזה ע"פ המדרש (מגילה ט"ו:) וסוף סנהדרין) שעתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק שנאמר ביום ההוא יהיה ה' לעטרת צבי וגו' ודו"ק:

לגשים יותר בו'. ליכא לפרושי דבגלות קאמר דהא כתיב בתר הכי חרדו שאננות רגזה בוטחות וגו' אלא דקאי אשעה שהיה א"י בישובה קודם החורבן ובגירסת הילקוט בהך דבסמוך גרסינן במאי זכיון לעלמא דאתי בו' ומשמע דקאי אהא דקאמר דהבטחתו הוא טפי מבאנשים ובהכי ניחא דשייכי הך מלתא הכא דאיירי נמי לעיל בלעתיד דאין בו אכילה בו' וק"ל:

עולמך תראה בו'. ר"ל עולמך תראה עולם הזה:

ואחריהך לחיי בו' ותקותך לדור בו'. דהיינו לימות המשיח ולתת"מ ואמר:

לבך יהנה בו'. נקטו כל הכלים והאברים השייכים ללימוד תורה הלב והכליות בעיין ובמחשבה הפה והלשון והשפתים כלי הדיבור והעין לראות והאוזן לשמוע והרגלים לרוץ שם למקום תורה הם כלי מעשה המגיעים לתורה אבל ידים לא נקט שהם כלי המעשה ממש ולא שייכים כלל בלימוד התורה אלא לעשות מצותיה ועוד הוסיפו

פניך יאירו בו'. עש"ה חכמת אדם תאיר פניו וק"ל:

אלופינו בתורה כמ"ש אלופי ומיודעי וגו'. שאמר כן לאחיתופל רבו:

ומסובלין במצות. כמ"ש ויט שכמו לסבול ולמ"ד מסובלין ביסורין עש"ה ומכאזינו סבלם וק"ל:

דף יז.

ע"ב אין פרץ בו'. שיצא ממנו דואב בו' ואין יוצאת בו' שיצא ממנו אחיתופל בו'. זו גירסת כל הספרים והתום' גרסי' בהיפך אין פרץ זה אחיתופל שפרץ בו' יוצאת זה דואב בו' ע"ש אבל לפי הדורות ה"ל לאקדומי לדואב כדלמרי' פ' חלק (סנהדרין קו:) דואב בימי שאלו ואחיתופל בימי דוד ועי"כ נראה לקיים גירסת כל הספרים וה"פ אין פרץ זה דואב שפרץ פרצה בכהני טוב עיר הכהנים כדכתיב ויסב דואב ויפגע הוא בכהנים וימת ביום ההוא שמונים וחמשה וגו' ואין יוצאת זה אחיתופל שיצא מן העולם להתחייב בנפשו שחנק עצמו:

ואין צוחה בו'. עי' הפי' בתום' ועי"ל ע"ש שאמר ליה אלישע כשהלך להחיות הילד עם המשענת וכי יברכך איש לא תעננו וגו' והוא עבר על דבריו וענה והיינו צוחה כמ"ש ענייה בקול רם. ודרשו

ברחובותינו שלא בו'. מקדיח תבשילו ברבים. דהיינו ברחובותינו שהוא מקום הרבים:

והם ניזונין בזרוע בו'. דאביר מלשון חזק וזרוע הוא ומצינו האי לישנא בחשופים בדוד כמו אביר הרעום וגו' והרי הוא כאביר באבירים דמסכת ר"ה (כה:) מאן דדריש ליה ברשעים מפרש ליה נמי מלשון חזק וקושי לב כמו אשתגללו אבירי לב וגו':

בת קול יוצאת כל העולם אינו ניזון בו'. מפורש במס' תענית:

גובאי טפשאי בו'. פרש"י גובאי שם אומה בו' אמרי' שהיו מן הנתינים עכ"ל והכי איתא שם גובאי גבעונאי דורניתא דראי נתינאי ולפירושו הכא צ"ל דכולהו נתינים הוו אלא אלו נקראו גובאי ע"ש שם הראשון שהיו גבעונים ואלו נקראו דורניתא ע"ש שם שני שנתן יהושע לחוטבי עצים אך ק"ק דנתינים הם בכל מקום שכבר נתגייירו אלא שדוד גזר עליהן איסור מלבא בקהל והכא קאמר דלא אגיייר גיירא חד מינייהו ולולי פירושו נראה דלאו כל הגבעונים נתגייירו ואלו שלא נתגייירו נקראו גובאי ע"ש גבעונים ואלו שנתגייירו נקראו דורניתא ע"ש נתינים ולפירושו צ"ל דגובאי נתינים היו ונשתמדו לחזור להיות עכו"ם ועי"כ נקראו ע"ש גבעונים ודו"ק:

בד"ה פטור מק"ש בו' ולא ימיום שאתה עוסק במתים פטור מק"ש בו' ומן התפילין עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה ה"ג רש"י שלאחר המטה אפילו המטה צריכה להם בו' עכ"ל כצ"ל ואין זה ברש"י שלפנינו שהרי כתיב ברש"י שלפנינו ושלאחר המטה הואיל ואין צורך בו' עכ"ל ודו"ק:

בד"ה אלו ואלו בו' ורישא דקאמר מי שמתו מוטל לפניו דפטור מן התפילין בו' עכ"ל וצריך להגיה בגמרות שלפנינו במקום ומן התפלה צ"ל ומן התפילין בו' וק"ל:

בד"ה ואינו מברך בו' ופסיק מיניה תורת אנינות מיהו באותו שתפסו מושל גם אבילות אינו חייב בו' עכ"ל ור"ל דלענין אבילות אינן שוין דבתפסו מושל פטור מאבילות וק"ל:

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

דף יח.

משום לועג לרש וכו'. לפי שנ"ח לעשירים מצפה לתשלום גמול משא"כ ג"ח לרש וע"כ קרא ג"ח למתים כאלו עושה חסד לרשים כמ"ש חסד ואמת דנ"ח שעושים עם המת הוא ג"ח של אמת והיינו לועג לרש וגו' כאלו גם עושה לא יוכל לשלם לו ואמר שאם מלווה אמר הכתוב מלוה ה' חונן דל גם שהמת לא יוכל לשלם לו כדל הזה קאמר בספיה דההוא קרא וגמולו ישלם לו הקב"ה דהיינו כאלו מלוה ה' וק"ל:

בן איש חי שאפילו במיתתו כו'. דמצינו בו שהיה ראש סנהדרין כדאמרינן בפ"ק (ד.) ובניהו על הכרתי יעל הפלתי כמ"ש התום' שם בשם ר"ת ודריש רב פעלים מקבצאל שרבה וקבץ כו' משום דכיון דרב פעלים קאי אהכה את שני וגו' ה"ל למכתב ולהקדים מקבצאל שהוא שם מקומו קודם רב פעלים ועוד דאין זה שהכה את שני אריאל והכה את הארי וגו' רב פעולות אלא פעולה אחת וע"כ דרשו רב פעלים הרבה פעלים לתורה קבץ ורבץ ודרש שני אריאל וגו' משום דלא מצינו לשון אריאל כפי התרגום דרברי מוצא אלא מצינו אריאל בלשון המקרא על ב' מקדשות היו אריאל וכמ"ש במס' מדות והיינו שלא הניח כמותו כו' שהיה אב"ד וראש לנסהדרין ודרש והכה את הארי כו' דלפי פשטיה מאי רבותיה דביום השלג יע"כ דרשי מדהאי והכה שני לדרשה האי והכה נמי לדרשה שהכה ותבד נזויו כו' או שהכה תנא ספרא דבי רב ופירשו בתוספות מהארי דריש שהוא חמור שבספרים בתוך הבאר דספר ויקרא הוא באמצע ספרים ובאר היינו תורה כמ"ש בפסוק וימצאו שם באר מים חיים ועוד נראה מלשון ארי דריש תורת בהנים שכל דינוי במקדש הנקרא אריאל וק"ל:

דף יח:

ע"ב שנאמר ואתה חלל רשע נשיא וגו'. פירש"י על צדקיהו הוא אומר כו' בערכין (יז.) אמרו שהוא היה צדיק ודורו רשעים מ"מ קרי ליה רשע על שעבר על שבעתו לנגד נ"נ:

מעשה בחסיד אחד כו'. כבר נתקשה מזה בע"י דאמרו (ב"ק קנ: תמורה טו:) דכל חסיד אחד הוא ר"י בר אלעאי או רבי יהודה בן בבא ואין יעלה על הדעת שחסידים כאלו ילכו בלילה בר"ה ביחידות לבית הקברות ללון שם במקום טומאה והארץ והנני אקצר בדואי הנכון כדברי הריטב"א שדבר זה היה בחלום והנני מוסיף בזה לפי שזה שהקניטתו אשתו היה לו סבה שהיה ר"י בר אלעאי עני כמפורש בנדרים (מ"ט:ו:) ואותו דינר אחד שהיה לו נתן לעני אחד ולא נשאר לו כלום ולפי שהחלומות של ליל ר"ה יותר אמתיים שהוא יום הדין דלכך מתענין בו כל ימיו מי שרואה חלום בו וכהיאי עובדא דבני אחתיה דריב"ז דחזו להו בחלמא בר"ה דבעו למחסר שבעה מאה דנרי כו' בפ"ק דב"ב (י.) זה הביאו גם לחסיד זה שהיה רוצה להשתמש בחלום בזו הלילה של ר"ה לידע לשמור עצמו מכל תקלה כאמור בענין ולא יהיה עני עוד כ"כ ושמעת' דגם בדורות אחרונים היו משתמשין בבעל החלומות ע"י השבעות בשמות ואמר שהלך באותו חלום ולן בבה"ק ושמע ב' רוחות כו' נקט לשון רוחות ולא נפשות או נשמות לפי שידוע שהארם יש לו נפש רוח ונשמה הנפש הוא החומר והנשמה היא הצורה והרוח הוא באמצע המדבקן כל ימי חיי אדם וע"כ גם במוות של אדם שהגוף מתפרד מן הנשמה שהגוף הולך אל העפר והנשמה הולכת למעלה הרוח שהיה מדבקן בחיים אינו מתפרד מהם לגמרי אלא לפעמים הוא שורה במקום הגוף ולפעמים שט בעולם למקום שהנשמה שם דהיינו מאחורי הפרגוד וכן לקמן דא"ל סליק לרקיע כו' אדהכי אתא כו' היינו נמי הרוח ההולך למעלה ולמטה וזה עשה החסיד גם לשנה אחרת בר"ה שהיה משתמש גם אז בחלומות לידע לשמור עצמו מפורעניות הבא לעולם וכן יש לפרש בההיא עובדא דזעירי ודשמואל דאזלי לחצר מות היינו נמי ע"י חלום היו משתמשין להלך שם לידע מהנהו וזוי:

אלמא ידעי כו'. פירשו בתום' מדקאמר לנגל קאחית כו' עכ"ל ע"ש ולא ניחא להו כפירש"י אלמא ידעי מי חשוב בין החיים עכ"ל דהא דקאמר דחשיבת בהאי עלמא טובא היינו בעלמא דרקיעא דומיא דחשיבנא דרקיעא דפ' ע"פ (קייב:) ולא בעלמא בעיני הבריות דעשה"ז קאמר:

בבר קיימתי לבייכס כו'. גם שלא נכבשה עדיין א"י מ"מ כיון שכבר נכבשה ארץ סיחון ועוג שהיא מכלל א"י וגם הראהו ה' למשה את כל הארץ וגו' כמפורש לעיל מהאי קרא הרי כאלו כולה נכבשה לפניהם:

ואי סלקא דעתך דלא ידעי כו' יש לדקדק מאי קא מוכח מהא דידעי ואימא כדמשני לעיל דאינש אחרינא שכיב ואזיל וא"ל ה"ג הכא לימא דלא ידעי אלא דמשה אזיל ואמר להו וי"ל דלא משני הכי לעיל אלא לחד מבני ר' חייא דקאמר דלא ידעי ומיייתי ליה מדכתיב יכבדו בניו ולא ידע דאיכא למימר המודה דאי אתי אינש וא"ל ידעי אבל רבי יהונתן דמיייתי מדכתיב והמתים אינם יודעים מאומה משמע אפילו בדבר שמספרים להם שם אין יודעים ודו"ק:

דף יט.

בל המספר אחרי המת כו'. ולקמן גבי ת"ח אמר בלשון אחר כל המספר אחר מטותו כו' משום דלא ניחא למימר בהן אחר המת דהצדיקים גם אחר מיתתן קריין חיים כדאמר'י לעיל והיינו דנקט על מטותו כאלו שוכבין חיין על מטותן ואיייתי מדכתיב והמטים עקלקלותם וגו' כפרש"י ועי"ל והמטים מלשון מטה דהיינו שמספרים עקלקלות אחר מטותן ויוליכס ה' וגו' שאפילו בשעה ששלוס כו' דהיינו בעת מיתתן של צדיקים המלאכי השרת מקדימין לפניהם לומר להם שלום כדאמר'י פ' הנושא (כתובות קד.) ויוליכס ה' את אלו עם פועלי און לגיהנם שמלאכי חבלה יהיו מקדימין לפניהם לומר להם אין שלום אמר ה' לרשעים כדאמר'י התם וק"ל:

דוגמא השקוה כו'. מפורש בחדושונו במסכת עדיות:

שאין עזרה נעלת על כו'. מפורש שם:

שאתה מתחטא כו' ועליך הכתוב כו'. יפורש בפ"ב דתענית:

תגור של עכנאי כו' תלמד שהקיפוהו כו'. בפרק הזהב:

אל יפתח כו' שנאמר כמעט כסדום כו'. מפורש בפ"ק דכתובות:

דף כ.

ואנן קא מתנינן בעוקצין כו'. דרב יודא אזיל לשיטתו דאמר בפ' המניח (בבא קמא ג.) מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מיני דנויקין ומסיים ואמר ואנן קא מתנינן בעוקצין י"ג כו" דמסכת עוקצין היא סופה של ש"ס משנה ועיין מ"ש בחדושינו סוף הוריות ששאלו ר"מ ור"נ את ר"ג בעוקצין:

דחות לבישה כרבנתא כו'. פירוש בערוך בגד אדום כגון כרבנתא דתרנגולא שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה עכ"ל:

מתוך מתוך. עפירש"י ועוד י"ל דקאמר לה הכי לפי ששמוה לה בדיני ישראל דתנן בהחובל (ג.) פרע ראש האשה בשוק נותן לה ד' מאה זוז ולזה א"ל שגם שדיינונו כן לאשת ישראל דיש לה בושת מתוך מתוך שהוא שם כותית ד' מאות זוז שזה בושתה של ראשה פרועה שהרי דרכן בכך וק"ל:

אל תקרי עלי עין אלא עולי כו'. מפורש בפ' הפועלים ופ' יש נוחלין:

דף כ:

ע"ב כתיב בתורתך כו' הלא אתה נושא פנים לישראל וכו'. בפ' התינוקת (ע:) רמו הני קראי אהדי ומשני להו הא קודם נז"ל הא לאחר נז"ל וע"ש בתנ' שאין זה סותר סוגיא דשמעתין ומה שיש לדקדק בדבריהם עי' בחדושינו:

והם מקדקים עד כזית וכו'. בפ' שלשה שאכלו (ברכות מט:) יליף ליה למר בכזית ולמר בכביצה מקראי ותירצו התום' שם דהנהו קראי לא היו רק אסמכתא דושבעת משמע שביעה גמורה וק"ל:

דף כא.

מגין לברכת התורה כו'. מצאתי כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה כי שם ה' אקרא דהיינו כשאני קורא בתורה שהיא כולה שמות של הקב"ה שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקב"ה כדאיתא במדרשות וק"ל.

דף כב.

שהיה מנמנס למעלה כו'. היינו דלעילי שלא אמר אזכרות שבו ואמר ליה שאין ד"ת מקבלין טומאה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' וגו' שהיא כתובה לפניו כאש שחורה על גבי אש לבנה וכל אותיות שלה הם שמותיו של הקב"ה ואין מקבלין טומאה כאש הזה:

דף כג.

שנאמר הכן לקראת וגו'. ובפ"ק דשבת (י.) יליף מינייה דרמי פזומקי ורמי סודרא ארישא וכולם בכלל הכן הוא:

מ"ד שמור רגלך כו'. לכאורה לפי פשטיה יש לפרש קרוב להיפך זה וע"ד שאמר שמואל לשאלו החפץ לה' בעולות ובזבחים כשמוע בקול ה' וה"פ שמור רגלך מליגך בהבאת חטאות ואשמות לבית אלהים וקרוב לשמוע מלבא לידי חטא מתת הכסילים זבח שחוטאין ומביאין קרבן וכה"ג פירש"י בספר קהלת ויש ליישב דסויפא דקרא כי אינם יודעים לעשות רע אינו מתפרש יפה לפי זה דהא כיון שמביאין קרבן על חטאם ה"ז יודעין בחטאם וע"כ פירשו וקרוב לשמוע דייע להביא קרבן על חטאיו ועושה תשובה אבל הכסיל גם כשמביא קרבן אינו מבחין בין טוב לרע ואינו מביא קרבן חטאת לעשות תשובה אבל מביא זבח שאינו זה קרבן על חטאו ולכך נקט זבח לגבי כסילים שאינו יודע אם חייב להביא קרבן חטאת או אשם וק"ל:

דף כו:

אברהם תקן כו'. לקמן קמסיק דלריב"ח נמי אסמכיניהו אקרבנות דאלת"ה תפלת מוסף מאן תקנה וצ"ל דאינעריך ליה למימר דאבות תקנוס דאל"ה לא הוו תקנו תפלות כלל גם מוסף נגד קרבנות ולא שתקנו הם סדר י"ח ברכות דהא זבינה נתקנה על הסדר אלא דמאבות למדנו שצריך לאדם להתפלל ג' תפלות בכל יום לקיים מה שנאמר ערב ובוקר וצהרים אשיחה וגו' ונראה עוד דודאי אברהם נמי היה מתפלל מנחה וערבית דאמרינן ביומא (כח:) דאפילו עירוב תבשילין קיים אלא דמכ"א מהאבות למדנו לפי מה שמצינו בו שהתפלל וכ"כ בספר יוחסין וכתב עוד אולי כ"א מהם היה יותר זריז כפי מדתו כו' ע"ש:

ואין שיחה כו'. כתבו התום' תימה דבפרק קמא דמס' ע"ג מוכיח דשיחה תפלה מוציא וגו' כו' ע"ש ובפ"ק דע"ז (ז:) תירצו בזה דתרווייהו צריכי כו' ע"ש בתום' והרא"ם כתב בפרשת חיי שרה על דברי התום' דאינו מחוויר דא"כ צ"ל דפי' אין שיחה כו' דפ' ת"ה שאין שיחה זו מלשון דבור אדם לחברו אלא תפלה ופי' אין שיחה אלא וכו' דפ' לפני אידיקן שאין שיחה זו תפלה בעלמא אלא קבועה ועוד כו' עכ"ל ואין זה כדאי לדחות דברי התום' דככ"מ מתפרשת אין שיחה כו' לפי ענינו דבפ' ת"ה דה"א ויצא יצחק לשוח וגו' כיון שלא נזכר עם מי היתה השיחה היה אפשר לומר דעם חבירו היתה שיחתו הביא מדכתיב לפני ה' ישפוך שיחו ובפ"ק דמס' ע"ז דלפני ה' ישפוך שיחו ודאי דמשמע לשון תפלה אלא דה"א שאינה קבועה הביא מדכתיב ויצא יצחק לשוח וגו' דהיינו קבועה ומ"ש שהרגישו התום' בחולשת תירוצם ממה שהניחו הענין בתומה פ' ת"ה אין זו הראיה מכרעת דכן דרכם לכתוב תירון במקום אחד ולסמוך עליו במקום אחר:

ואין שיחה אלא תפלה כו'. ר"ל במקום הזה אינו אלא תפלה כמ"ש הרא"ם גבי אין נא אלא לשון בקשה כו' אבל גבי ויפגע אינו אלא תפלה כו' היינו דתרת'י משמע ועיין בחידושינו פרק גיד הנשה:

דף כז:

והגותן שלום לרבו כו'. פירש"י ותום' דהיינו דלא א"ל שלום עליך רבי והיינו דאמר'י כדי שאילת תלמיד לרב כו' עכ"ל וק"ק מההיא דפ' ר"ע (שבת פט.) דאמר'י כלום יש עבד שנותן שלום לרבו כו' ולמה לא אמר כבה"ג כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך אדוני ויש לחלק בין תלמיד לעבד שהוא ודאי אינו נותן שלום כלל לרבו ועי"ל דיש לחלק בין נותן שלום לשאלת שלום והיינו דשאלת שלום כדאמר התם היה לך לעזרתי ודו"ק:

והאומר דבר שלא שמע מפי רבו כו'. וכה"ג אמרי' בפרק ב' שעירים (סו:) בר"א שלא אמר דבר שלא שמע מרבו אבל מצינו בכמה דוכתין דגם דבר שלא שמעו מרבם אמרו חכמים מסברא ואפשר לומר דדבר שאינו מסברא לא אמרה ר"א בשם רבו כיון שלא שמע מפיו וק"ל:

שיבנסו בעלי תריסין כו'. מפורש בשם הערוך במסכת בכורות ע"ש:

היאך יכול החי להכחיש וכו'. בפ' כל פסולי המוקדשין (בכורות לו.) פירש"י וחוזרני כי וכתבו התום' שם דהכא א"א לפרש שהרי פסקו הלכה כמותו עכ"ל עוד כתבו שם עמוד על רגליך ויעידו בך ל"ג ליה הכא ע"ש:

גוקמיה לרבי יהושע בעל מעשה כו'. פירש"י וה"ל צערא טפי עכ"ל ועי"ל שלא יאמרו שלא חלק על ר"ג אלא משום כבודו שימנהו במקומו:

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

דף כח.

א"ל מעלין בקודש ולא מורדין דלמא עניש לך. רש"י ל"ג כל זה והיה נראה דטעמו דע"כ תשובה זו מעלין בקודש [וכו'] אינה דהא הורידו את ר"ג נם פירכת דלמא עניש לך אינה דכבר אמרו והוא עשירי לעזרא דאית ליה זכות אבות כו' אבל נראה לקיים כל הספרים הישנים דמה שאמרה דילמא מעברין לך לא חשה אם יעשו ח"ו שלא כהוגן כמו שעשו לר"ג לפי דעתה אלא דלמא ר"ג יפיים אותם ויחזרו למנותו ויעברו לך ותתבייש וכדמסיק לקמן געבריה גמיריה מעלין בקודש כו' גם מה שא"ל דילמא עניש לך היינו דלא סמכה אהא דאית ליה זכות אבות וכדלאמרי' בעלמא שמה יגרום החטא וק"ל:

בל ת"ח שאין תוכו כבדו לא כו'. והיינו מדמנו ליה בחלמא לחצבי דמליין קיטמא דמבחון הכד הוא מלובן ושלם ובתוכו אין בו רק אפר שהוא דבר שפל ואינו ראוי ובפרק בא לו (יומא עב:) מפרש דתלמיד שאינו תוכו כבדו היינו שעוסק בתורה ואין בו יראת שמים ואין לחלק בין תלמיד לת"ח דהכא וק"ל:

בבר עלה סנחריב כו'. מפורש פ"ק דסוטה (ט.) בתוס' ובחידושינו שם:

מכות-לי כו' שפחמי אתה. פירש"י וי' בכס' יוחסין כתב פירושים אחרים ע"ש:

מאן דלביש מדא ילבש מדא כו'. מבואר כי המדא הוא בגד החשוב שלובשין המלכים כמ"ש וילבש שאלו את דוד מדוי והוא מעיל כפירש"י וכמ"ש כן תלבשנה בגות המלכים מעילים ולפי שר"ג היה מבני הנשיאים ומלכים מבני יהודה ולא כן לראב"ע שהיה כהן ואין ראוי להיות מלך ונשיא אלא מזרע יהודה יכמ"ש פ"ק דסנהדר' (ה.) לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גלויות שבבבל ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל כו' ולזה בא ר' יהושע. לומר דמדינא תחזור הנשיאות לר"ג שהיה מבני הנשיאים ואין ראוי לראב"ע שהיה כהן ליטול הנשיאות ממנו וכמ"ש שנענשו מלכי חשמונאי שהיו כהנים על שנטלו להם מלכות השייך לזרע דוד ועוד אמר ר"י בכה"ג להפסיד דעתו של ראב"ע בהיפך דמהו בן מזה וזה כו' דלמי שהוא מזרע אהרן הכהן ניתן הכהונה דהיינו לראב"ע ושאינו לא מזה כו' דהיינו שאינו מזרע כהונה אסורה לו הכהונה גם למלך כמו שמצינו בעזריהו שנצטרע ע"כ וכמו שאין אדם נוגע במה שמוכן לך שהיא הכהונה כן אתה לא תהיה נוגע במה שמוכן לחברך ר"ג שהוא הנשיאות ומייתי' דלא יאמרו לכהן מומך מי מערה ואפרך כו' נקט מינ' דבע"כ נאמין לכהן דבדר הנוגע בכהונה דהיינו במה שהם מי חטאת ולא מי מערה הפסולים להאזה ונאמין גם לכהן שהזה אפר פרה ולא אפר מקלה כן אין לנו דלקק אחר ר"ג במה שנוגע בנשיאות שלו וק"ל:

נתפייסת כלום עשינו וכו'. ר"ל כיון דאתה נתפייסת גם אנחנו נסכים בדבר להחזירו לנשיאותו דאנו לא עשינו להעבירו אלא בשביל כבודך והנני אני ואתה נסכים למחר לפתחו כדרך שמשכימין לפתחי המלכים וחשובים להראות בדעתנו להחזירו לגדולתו ואם אנו נצא מי לא יצא וק"ל:

אלא לדורש ר"ג כו'. ולא ידענא בזה דכיון דהוי ראוי להיות כ"א דורש בחדא שבתא אלא משום קנאה לא עשו כן דאין שני מלכים משתמשין בכתר אחד בשהי אכתי תסגי ליה לר"ג תרי שבתא ולראב"ע חד שבתא דהשתא לא הוי אתי לאקנויי דמו"ק:

בדמתרגם ר"י וכו'. עיין בתוס' ועי"ל דודאי רב יוסף אמועדים ורגלים ממש קאי כדמתרגס הכי יכפירש"י שם אבל דרשוהו הכי לענין תפלת מוספין הבאין ג"כ במועד במקום קרבן מוסף המאחר אותן ממועד הקבוע לכן דהיינו ז' שעות דיבוא שבר על שונאיהן [דלאחרו] וכן משמע דלא מייתי מתרגומו של רב יוסף אלא דנוגי לשון שבר הוא ולקמן גבי המאחר תפלת שחרית עד אחר ד' שעות לר"י לא דריש ליה מלשון תברא אלא מלשון צער דלא גרע כ"כ ויש ליישב לפום דינא משום דגבי תפלת שחרית י' לתקן קצת דמתפלל אותה בגדה ויש לו מיהא שכר תפלת גדה מה שאין כן במוסף דאין מתפללין אותה גדה ומעוות שלא יוכל לתקן הוא וק"ל:

דף כח:

א"ל בי חבירי כו'. פירש"י על כשלוני הרי ב' רעות כו' שיענשו עכ"ל. וקאי וישמחו בי חבירי על לא אכשל ויותר נראה לפרש שמתפלל כן שבאמת ישמחו חבירי על שלא נכשלתי וכן אשמח בהם על שלא נכשלו שזו אחד ממ"ח דברים שבו נקנית התורה משמח את הבריות וגרס' שלא אומר על טמא כו' ולא על מותר אסור כו' וכ"ה ברי"ף וברא"ש והוא פי' שלא אכשל בדבר הלכה וק"ל:

אני עמל והם עמלים אני כו'. ע"פ מ"ש פרק חלק (סנהדרין צט.) כי האדם לעמל וילך אינו יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה כו' ועדיין אינו יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כו' הוי אומר לעמל תורה וקאמר שם נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת עליו במקום אחר והיינו ואני עמל ומקבל שכר דקאמר הכא שהתורה עומלת עליו הוא שכרו בעוה"ז ועוד יאני רץ לחיי עוה"ב שהוא השכר לעתיד ועיין בתר"י בע"א דמו"ק:

הזהירו בכבוד חבריכם כו'. והכי שמעינן ליה (בפ"ד) [בפ"ב] דאבות אר"א יהי כבוד חברך חביב עליך כשליך:

מהגיוין כו'. כפירש"י שלא ירגילום במקרא כו'. ואהא קאמר ושמה תאמר דא"כ ילכו בטל וקאמר השיבום בין כו' להרגילים שם וגם אם לא באו עדיין לשנים שראויים למשנה ותלמוד מ"מ יקבלו שם מדות טובות והגונות כמ"ש חנוך לענר וגו':

ובשאתה מתפלל דע לפני כו' כענין דלקמן דאלו לפני מלך ב"ו הייתי עומד שהיום כאן כו' עכשיו שאני עומד לפני מלך מ"ה הקב"ה שהוא חי כו' ולזה נסמך המאמר דלקמן לכאן שענינם אחד בזה דמו"ק:

גד ישראל עמוד כו'. גר ישראל במצות כמ"ש כי גר מצוה וגו' ועמוד הימיני שהוא היה עמוד אותו הדור שהציל כמה צדיקים בחורבן של אספסינוס כדאיתא פרק הניזקין (גיטין נ"ו.) ופטיש החזק בתורה כמ"ש וכפטיש יפוצץ סלע וק"ל:

ואיני יכול לפייסו בדברים כו'. בעוה"ז יכולין לפייסו בדברים שהיא התפלה וכן לשחדו בממון בצדקה שנאמר וצדקה תציל ממות אלא בדיון לעוה"ב קאמר דאז אי אפשר לפייסו ולא לשחדו בממון וקאמר ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים כו' ר"ל גם אם לא יהיה מיתתו לעולם הבא מיתת עולם כרשעים גמורים מ"מ אני מתיירא שמה יוליכו אותו (לדרך) לגיהנם להיות נידון י"ב חדש כדאמרי' פ"ק דר"ה (ח.):

א"ל י"ר שתתא מורא שמים כו' גם למאי לאמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אמר להם כן בדרך תוכחה שיעשו ומן שמים יסייעוהו כמ"ש בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו הבא לטורא מסייעין אותו וכו"ג כתבנו לעיל וק"ל:

ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותו כו'. מ"כ שלא היה הצדיק הזה מאמין בעצמו כענין שדרשו בדוד לולא האמנתי וגו'. או שלא רצה ליטול את השם לפני תלמידיו ללמדם בכך ענוה וע"כ א"ל פנו כלים מפני הטומאה כו' מ"מ הודיעם שחזקיהו מלך יהודה בא ללוותו כדי שלא יהרהרו אחר מטותיו עכ"ל:

בנגד ח"י אזכרות כו' הני ח"י י"ט הויין ברכת המינין כו' וז' דשבתא נגד ז' קולות כו'. הוא מבואר דברכות של חול הם ח"י כי הם על הרוב האמצעיים בשאלת צרכיו של אדם ע"כ רמז כל הח"י ברכות בשם הויה שהוא שם הרחמים בכל חתימת הברכות דבעי בחול בשאלת צרכיו אפוש רחמים ובעי בתחנונים כלי השמעת קול כפירוש ר"י והטור מה שאין כן בשבע ברכות דשבתא שהם כולם שבח נרמזו בקול דכתיב גבי שם הויה לומר שיש להרים קול בשבחו של מקום ומה הני ט' דר"ה שהוא יוס הדין ובעי נמי לאפוש רחמים נרמזו ג"כ בשם הויה שהוא רחמים ואסור להשמיע קולו בר"ה בתפלה וכ"כ ב"י בשם ספר הפליאה שקורא תגר על כך והתוספות נדחקו לקיים המנהג ושאמרו ברכת המינין לא נתקנה נגד שם הויה אלא נגד אל הכבוד הרעים דלא כתיב ביה שם הויה וכן לרב יוסף כנגד אחד שבק"ש נתכוונו לכוונה אחת והיינו משום דשם הויה לא ישתנה אך המינין מאל אחד משנין לומר אל אחר ואמר שהקב"ה הרעים עליהם ע"פ מ"ש פרק הרוואה והאלהים עשה שיוראזו וגו' לא נבראו הרעמים אלא כדי לפשוט עקמומית שבלב וכ"ד דתעניתא כנגד כ"ד רגנות כו' דבאותה תפלה של שלמה קחשיב כל הצרות והמאורעות אשר עליהן נתקנו התעניות וכנגד אותן כ"ד לשונות של תפלה ותחנה ורנה שיש שם תקנו כ"ד ברכות וק"ל:

דף כט.

והתועים על דעתך כו'. פירש"י בל"א והתועים במשפט על דעתך ישפטו השיבם ללמדם כו' וכן עיקר נ"ל כו' עכ"ל והיינו לזהך לישראל הוא מעין הברכה השיבנו אבינו לתורתך כו' אבל לפירוש קמא של פירש"י לא היה כלל מעין הברכה וק"ל:

ועל הרשעים תניף ידך כו'. זהו מעין ברכת המינין ואע"ג דשמואל אמתני' קאי מאי מעין י"ח מ"מ כיון דכבר נתקנה ברכת המינין ביבנה נקט שמואל נמי מעין אותה הברכה וק"ל:

דף כט:

ע"ב באשה עוברה כו'. לכאורה דהוא סגי ליה לפרש מתמלא עליהם עברה ולא אצטרריך למימר כאשה עוברה וכ"ה בערוך וי"ל דפרשת עיבור לא משמע ליה לפרש אלא בענין זה שמלת עיבור יש לו שני משמעות דהיינו בכל פרישה ומשמעה שיש למלת עיבור דהיינו עברה ועוברה וכן נראה מפירוש רש"י ובמדרש איכא כה"ג ויתעבר ה' בי וגו' כאשה עוברה:

עשה רעונך בשמים כו'. ר"ל עשה רעונך דהיינו כפי גזירתך בשמים ממעל אך את יראיך תוציא מכלל הגזירה אם רעה היא ועשה להם נחת רוח מתחת לבטל מהן רענן וגזירת שמים ולפי שכן אדם אינו יודע מהו טוב לו כמ"ש עושה נפלאות לבדו ע"כ סיים והטוב בעיניך ליראיך עשה עמהם ורש"י פי' בע"א ע"ש:

ר"י אומר שמע שועת כו' ר"א בר צדוק אומר שמע צעקת כו'. וצ"ל דשועה גניחה יותר מצעקה או בהיפך ורש"י שפירש יותר מתפלה אפשר דגרס בראב"ץ שמע תפלת כו' ובתוספתא גרסינן בראב"ץ צעקת ומלת' דר"י שמע שועת כו' ל"ג התם כלל:

צרכי עמך מרובין כו'. ר"ל דודאי היה ראוי לו להתפלל כל י"ח ששם נזכר בפרטות צרכי עמך מרובין אבל דעתם קצרה בדרך כמ"ש ותקצר נפש העם בדרך וגו' ולא יוכלו לפרט צרכיהם ב"ח ברכות אך בכלל יר"מ כו' דמו"ק:

לא תרתח ולא תחטא כו'. ענינם חטא אחד הוא כדאמרי' פ' ד' דגדרים (כב:) כל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו כו'. לא תתוי ולא תחטא כדאמרינן פרק בן סורר (סנהדרין ע.) אל למלכים למואל וגו' שתו יין ששותים יין ומשתכרין ואומרים מה לנו אל כו':

ובשאתה יוצא לדרך המלך בקונך כו'. לפי שכל הדרכים בחזקת סכנה הם וגם אם יצא בדרך לשלום מי יגיד לו אם יצליח שם ואין לו להמלך רק עם קונו היודע בו שיוליכיהו לשלום וישלח ברכה כו':

דף ל.

היה עומד בח"ל כו'. כל הני פסוקים כתיבי בתפלת שלמה במלכים ובספר ד"ה וכ"א לפי מה שהוא בענינו גבי השבוי בארץ אויב כתיב והתפללו דרך ארצם וגבי יוצאין למלחמה בא"י כתיב והתפללו דרך עיר וגבי נכרי הבא לירושלים ועומד שם כתיב אל הבית הזה שאין יכול לבא לעזרה ובכמה דברים כתיב אל המקום וסתם איזה מקום מוקמינן ליה היה עומד בבית המקדש כו' היה עומד בבית קדשי קדשים כו' היה עומד אחורי כפורת כו' דכולהו בכלל אל המקום הזה דמו"ק:

במגדל דויד צוארך כו'. שבהמ"ק נדמה לצואר שהוא בגובה של אדם כן המקדש הוקן וגבהן של ישראל וכן דרשו פ"ק דמגילה (טז:) ויפול על צוארי בנימין על ב' מקדשות כו' ודריש תלפיות תל שהכל פונים בו משמע שדורש פיות מלשון פונים אבל בילקוט גרסינן תל שכל פיות פונים בו:

דף ל:

חנה שאני דהות מרירא כו'. אע"ג דמילי טובא דתפלה ילפינן לקמן בשמעתין מתפלת חנה לגבי הך מלתא דכובד ראש אין לילף ממנה דמפורש בה והיא מרת נפש מה שאין כן סתם ב"א המתפללין וכן בדוד דמצינו ביה דהוא מצער נפשיה טובא ומלת חסומות הוא כמ"ש כי חסיד אני וגו' ואין לילף מיניה:

אלא בחרדת כו'. לפי פשוטו בהדרת קודש אמקדש קאי שהוא הוקן והדרן של ישראל ולכך מההוא קרא דכתיב בתריה בהדיא חילו מפניו כל הארץ לא מוכח מידי דע"כ במקדש איירי דכתיב שם הבו לה' משפחות עמים וגו' שאז מנחה וגו' השתחוו לה' בהדרת קודש וגו' דנכרים בני קרבן ניניהו אבל האי קרא דכתיב במזמור הבו לה' בני אלים וגו' דאיירי בתפלה כמ"ש התוס' לא שייך ביה כ"כ בהדרת קודש בבית הכנסת ולהכי קאמר אל תקרי בהדרת אלא בחרדת דבעי כובד ראש בבית הכנסת בשעת תפלה שזכר באותו מזמור ומקשה דבבית הכנסת נמי שייך בהדרת שהיא המתפלל מהדר עצמו בבגדיו כי הא כו' דמו"ק:

עבדו את ה' ביראה כו'. פירש"י תפלה שהיא לנו במקום עבודה כו' ע"ש תפלה גופה קרויה עבודה כמ"ש בתוס' ולעבדו בכל לבבכם אי זו עבודה שהיא בלב היו אומר זו תפלה אלא דהכא עבודה סתם אינו במשמע אלא עבודת קרבנות וזהו נוסחא תיקנו בברכת העבודה ושם עבדך ביראה כימי עולם וכשנים כו' ר"ל עתה בגלות אין לנו עבודה ביראה רק בתפלה אבל כשתחזיר שכינתך לירושלים עבדך שם ביראה כימי עולם כיומי משה בעבדות קרבן וכן כשנים קדמוניות בימי שלמה כדאיתא ברבא דמו"ק:

וגילוי ברעדה כו'. במקום גילה כו' עיין בזה באורך בתר"י:

אמר ליה בכל עצב יהיה מותר כו'. עיין פירש"י ועי"ל כי הוא מבואר כי האדם מובדל מהבהמה בנשמה שבו כח הדבור כמה שכתוב נשמת רוח חיים וגו' ות"א לרוח ממללא וזש"ה ומותר האדם מן הבהמה

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

אין וגו' ומי יודע רוח בני האדם העולה וגו' היא העולה למעלה ועומדת בדין משא"כ הבהמה וכפירש"י שם וז"ש בכל עצב לירא מיום הדין יהיה לו מותר מן הבהמה ודבר שפתים שמרבה במיילי דבדיווחא יהיה לו למחסור מן הבהמה כי עתיד הוא ליתן הדין ע"כ ודו"ק:

דף לא.

בסא דמוקרא כו'. פירשו בו הרמז שהוא כלי חשוב מאד ועיקר יצירתו ועשייתו מעפר ושבירתו זהו מיתתו. כן האדם נוצר מעפר ועומד למיתה תמיד לשוב להיות עפר וק"ל:

ווי לן דמיתנן ווי לן כו' לפי שמשני צדדים יש לאדם לזכור מיתתו תמיד. הא' כמ"ש בפ"ק לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצר הרע אם נצחו מוטב כו' וא"ל זכור לו יום המיתה. והב' ע"פ מ"ש שוב יום א' לפני מיתתך שבת (קנג.) שזכור תמיד בכל יום שלמחר ימות ואז יהי' כל ימיו בתשובה ולכך כפלו כאן לזכור ווי לן דמיתנן הא' לבטל מחשבות היצר הרע והב' לשוב היום על העתיד פן ימות למחר וא"ל אכן כו' א"ל הי תורה כו' לגבי יצה"ר אמר הי תורה כו' לנצחו בה כדאמר נמי התם אם נצחו מוטב וא"ל יעסוק בתורה ואם לאו זכור לו יום המיתה ולגבי תשובה בכל יום אמר הי תורה והי מוצת דמנני עלן ממיית יום מחר כדכתיב בה כי הוא חייד ואורך ימיד:

אז ימלא שחוק פינו וגו'. בפסוק ללעיל מיינה בשוב ה' את שיבת ציון וגו' יותר מפורש לכאורה עלמיה קאי אז ימלא שחוק וגו' ואפשר דסיפיה דההוא קרא כתיב היינו כחולמים דהיינו כשעלו מבבל שהיה הגלות שבעים שנה כמ"ש במסכת תענית פ"ג ולא היה אז גאולה שלימה שעדיין היינו תחת יד מלך פרס ואח"כ תחת יד מלכות יון ואח"כ תחת מלכות רומי ולהכי מיייתי מסיפיה מהאי קרא אז יאמרו בגוים הגדיל וגו' לאיירי בגאולה העתידה שתהיה שלימה שיאמרו הגדיל ה' לעשות וגו' יותר מבגאולות הראשונות כמ"ש אל תזכרו ראשונות וגו' הנני עושה חדשה וגו' כמפורש פ"ק:

שכן מצינו בגביאים הראשונים כו'. ליכא לפרושי נביאים ראשונים דהיינו שאנו קורין נביאים ראשונים דהיינו יהושע שופטים שמואל מלכים דמאי דברי שבח ותנחומין איכא בסיומן דספר יהושע מסיים בקבורת אלעזר וספר שופטים מסיים איש הישר בעיניו יעשה ועוד דמאי מקשה בירושלמי מספר קינות כמה שכתבו התנן' אלא דודאי לא איירי כלל בהנהו נביאים שאינן אלא סיפור הקורות שבאותן הדורות אלא לאירי באותן שאר נביאים שנתנבאו בפורענות של נכרים שבסיומן דברו בשבח ותנחומין ונביאים הראשונים דקאמר ליכא לפרושי לפי זה לאפוקי האחרונים ומאן נינהו חגי זכריה ומלאכי כדאמר' בפ"ב דסוטה (מח:) מאן נינהו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי דא"כ מאי הקשו התוספות מתרי עשר דהיינו מספר מלאכי ועוד דחגי זכריה נמי סיימו בדברי שבח ותנחומין כמו שאר נביאים של תרי עשר אלא נביאים ראשונים לאו דוקא אלא שהם ראשונים לדורות הללו וכתבו התנן' דבירושלמי מקשה מכי מאוס מאסתנו וגו' מיהו אההוא קרא דסוף תרי עשר וקהלת כו' ולא מיירי בפורענות דישיראל עכ"ל לא ידענא אמאי לא הזכירו דבירושלמי פריך לעיל מיינה והיו דראון לכל בשר ומשני בעכו"ם עסקינן דהיינו בעצמו תירוצם שכתבו גבי תרי עשר וקהלת דלא מיירי בפורענות ישראל אלא בשל עכו"ם ידע דהך דכי מאוס מאסתנו וגו' משני בירושלמי השיבנו תחת כי מאוס וגו' והיינו דהדר קרינן השיבנו וגו' כמו שפירש ביפה מראה ולפי מה דאיתא בכל הספרים דבישעיה נמי הדר קרינן והיה מדי חדש וגו' יבתי"ע הדר קרינן הנה [אנכי] שולח לכם וגו' ובקהלת הדר קרינן סוף דבר וגו' וסי' יתק"ק ה"מ לשנויי בהו כדמשני התם גבי כי מאוס וגו' אלא דעדיפא משני בהו דלא איירי כלל בפורענות דישיראל אלא בפורענות דעכו"ם והוי שפיר שבח ותנחומין של ישראל ועיין בתרי"ד ודו"ק:

שמחוך כך זוכרהו כו'. ר"ל שמתוך שבא הנפטר לומר דבר הלכה נזכר גם חברו בדבר ששמע כבר כי הא דאמר הוא הני צניתא דבבל איתנהו מאדם הראשון נזכר גם חברו ואמר אדכרתן מלתא דרייב"ח מ"ד ארץ אשר וגו' מפורש בפ"ב דסוטה (מז:):

שנאמר תכין לבס תקשיב וגו'. פ' מנצת חליצה (יבמות קה:) מיייתי ליה דליבא למעלה מדכתיב נשא לבבנו אל כפים וי"ל דהכא לא נחית לאתניי אלא דבעי כוונת הלב ועיין בתר"י בזה באורך הכא ובמשנה ג: כיסודים הראשונים כו':

לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות כו'. עיין בטור א"ח סימן ז' וצ"ה בב"י:

יבול יתפלל אדם כל היום כו'. ומאי תפלה הקבועה לכל אדם נגד תמידין תקנום דלא הוו רק ג' תפלות כנגדם וכן למ"ד אבות תקנום כדאמרינן ר"פ ת"ה (כו:) אלא דה"ק יכול שרשות הוא לאדם להתפלל כל היום ופי' תר"י בלא חיובם ומיייתי מדניאל דהוה מפיס ברחמי טובא על הגלות ואפ"ה לא הוה מתפלל רק תלתא זמנין ביומא וק"ל:

יבול יתפלל אדם לכל רוח שירצה ת"ל כו'. יש לדקדק דהא אמרינן לעיל ס"פ ת"ה היה עומד בח"ל יכוין את לבו כנגד א"י כו' והעומד בארץ ישראל יכוין לבו נגד ירושלים כו' וכיון דלניאל היה עומד בבבל שהוא ח"ל ה"ל לקבל א"י ויש ליישב דבבל היה קרוב לא"י והיה יכול לכיון בה נגד ירושלים כמו העומד בא"י נופה וק"ל:

יבול משבא לגולה כו'. לפי פשוטו מקדמת דנא קודם הגזירה כל די יבעי מן אלהא ואינש עד וגו' יתרמא לגוב אריותא אלא דלא אצטרריך ליה לקרא למימר הכי דומאי קודם הגזירה היה מתפלל דעיקר הגזירה היה בשביל שראו בו שהיה מתפלל למצוא בו עלייה בזה וע"כ דרשו מקדמת דנא קודם שגלו גם שביהמ"ק היה קיים והקריבו בו קרבנות היה הוא מתפלל תפלות אלו וק"ל:

יבול יהא כוללן בב"א כו'. מהא דתקנן ג' תפלות למר נגד קרבנות ולמר נגד אבות נמי מוכח אלו ג' זמנים אלא דבהאי קרא ערב ובוקר וצהרים וגו' מפורש טפי:

יבול ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל כו'. בפ"ק דע"ז (ז:): איכא תנאי דפליגי בהכי ולמ"ד נמי דיתפלל ואח"כ ישאל צרכיו מיייתי ליה מקרא אחרינא דכתיב אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אנכי והכא דמיייתי ליה מקרא לשמוע אל הרנה וגו' זו תפלה ואל התפלה זו בקשה ר"ל דומאי מלת תפלה בלשון הכתיב יבלישנא דתלמודא על הרוב הוא מורה אלשון שבח ותחנה בכ"מ מורה אלשון בקשה ורישא דהאי קרא יפנית אל תפלת עבדך ואל תחנתו לשמוע וגו' דהיינו תפלה שהוא שבח ואח"כ תחנה שהוא שאלת צרכיו ואמר שאל תטעה בסיפא דקרא לשמוע אל הרנה ואח"כ אל התפלה דע"כ האי אל הרנה הוא אל התפלה דרישא דקרא ואל התפלה דנקט הכא ע"כ הוא פירוש דקרא ואל תחנתו שהוא בקשה ותו לא מידי ודו"ק:

מהני קראי דחנה כו'. הא ומאי דכמה דברים דחשיב הכא כגון שצריך שיוכין את לבו ואסור להשמיע קולו שמעינן להו נמי ממקומות אחרים כדלעיל אלא דקאמר דמהני קראי דחנה נמי איכא למשמע להו:

מבאן שאסור להתפלל כו'. שראה בתפלתה שהיו שפתיה נעות ומה שחשבה לשכורה פירש"י שם שלא היו רגילין להתפלל בלחש עכ"ל ואין נראה כן מתוך הסוגיא דקאמר מבאן שאסור להגביה קולו וכי היו רגילים לעשות שלא כדין ולמה חשבה לשכורה כיון שדקין עשתה אלא די"ל שחשבה לשכורה משום

דהרבתה להתפלל וכמ"ש לה עד מתי תשתכרין וגו' וכ"ה במדרש ע"י שהרבתה בתפלה קצרה ימיו של שמואל שנאמר וישב שם עד עולם כו' וע"ז השיבה קשת רוח אנכי ובעי אפושׁי ברחמים כדאמר' בר"פ דהות מרירה לבה טובא וק"ל:

דף לא:

ע"ב לא אדון אתה בדבר הזה איכא דאמר. כל זה בולקוט אינו וכן נראה מפירש"י בספר שמואל דלשון אחד הוא ודרשו כן משום דמלת לא כמיותר וק"ל:

מבאן לשכור כו' כאלו עובד עכו"ם כו'. וכמ"ש פ' בן סורר (סנהדרין ע:): אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין מה לך למלכים ששותין יין ומשתכרים ואומרים מה לנו אל ועיין בע"י ברשב"א:

שקראו להקב"ה צבאות כו'. מקודם זה מצינו שקראו הכתוב כן דכתיב ועלה האיש וגו' לזבוח לה' צבאות בשילה וגו' אלא דאדם שקראו כן לא מצינו עד שבאת חנה:

ואסתתר בפני כו'. סתירה בעדים בעי אחר שקינא לה בעלה אלא דה"ק אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי ויקנא לי ואח"כ אסתתר בפני עדים וכיון דמסתתרנא בעדים משקו לי כו' וכן יש לפרש הא דלקמן דקאמר ר"ע א"כ ילכו כל העקרות כולן ויסתתרו כו' היינו אחר שיקנאו להן וק"ל:

ויסתתרו כו'. בסוטה פרק ארוסה הקשו התנן' דלימא לנפשיה יסתתרו כל וילדות בצער וילדו בריוח כו' ע"ש ויש ליישב דמשום דילדות בצער לא תעשה את עצמה נחשדת ע"י סתירה לקנא לה בעלה אבל בעקרה משום בניס שיהיו לה תעשה כל מה שיתכל לעשות גם שתקע שיקנא לה בעלה וק"ל:

שלש אמתות כו'. פירש"י דריש להו מל' מיתה עכ"ל. ונראה דיש לקיים כפשטיה מל' אמה שע"כ נאמר ג"פ אמה שבג' דברים ומצות המיוחדים לאשה הנני אמתך קיימתים ולא עברתי עליהם להיות נענשת עליהם וג' בדקי מיתה כו' ודבקי מיתה כו' דנקט ע"פ הגמרא דפרק ב"מ דפליגי ביה תנאי ושם יפורש:

מאי זרע אנשים כו'. אם לאפוקי נקבות קאמרה הל"ל זרע זכרים ועוד מאי אנשים בלשון רבים אם על שני בניס בקשה הרי לא נתמלא שאלתה ועלי בישרה יתן את שלתך וגו' מיהו איכא מ"ד במדרש שהיה לה שבעה בניס ודו"ק:

ששקול כב' אנשים כו' ואהרן בכהניו וגו'. לפי פשט המקרא דבכהניו לשון יחיד לא קאי רק אאהרן שהיה כהן וקאמר קרא דמשה וכן אהרן בכהניו וכן שמואל בקוראי שמו כשהיו הם קוראים אל ה' והוא יענם ור"ל ששקול שמואל כמשה ואהרן כאחד מהם בהך מלתא דהיו קוראים אל ה' וגו' אבל במדרש ילקוט מפורש דבכהניו קאי נמי אמשה שהיה כהן בז' ימי המלואים ור"ל כהניו של כ"א מהם ולפ"ז נראה דקוראים אל ה' קאי אישראל שהיו בימי שמואל כמפורש בקרא שאמר שמואל ואתפלל בעדכם וגו' ויקבצו וגו' וישפכו לפני ה' ויצמנו וגו' כת"י ושפיכו לבהן בתויבתא וגו' והוא פי' הכתיב שהיה שמואל בקוראי שמו להתפלל עליהם וגם הם קוראים אל ה' והוא יענם לישראל ויהיה שמואל שקול כמשה ואהרן דכמו שהם נענו על ידי כהונתם כן הוא נענה ע"י תפלתו ודו"ק:

שימשח ב' אנשים. לפי זה יהיה דבריה אלו כמתנבאה לעתיד דחנה אחת מז' נביאות היתה כדאמר' פ"ק דמגילה (ד.) וק"ל:

הנצבת עמכה כו' מבאן שאסור כו'. עיין בתוספות ובטור פי' בע"א ע"ש:

מיהו מורה הלכה כו'. אע"ג דקטן מב' שנים היה שמואל כמ"ש וישב שם עד עולם דהיינו עולם של לויס נ' שנים וכל שנתייו לא היו רק נ"ב שנים (תענית כה) היינו בדיני אדם אבל בדיני שמים היה רוצה לעונשו דכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה בדיני שמים כדמוכח במס' עירובין (סג.) והא דקראו הכתיב נמי נער ע"ש מעשיו שהיה כנער ולא כקטן כמ"ש כה"ג סוטה (יב.) גבי משה והנה נער בוכה וגו':

א"ל אל הער הזה וגו'. ר"ל דזה חביב לי ע"י תפלתי משויולד לי אחר ע"י תפלתך וק"ל:

על עסקי לבה כו'. משום דהאי לינשא על לב מצינו במדבר לנוכח כמו וידבר על לבה וגו' דברו על לב ירושלים וגו' אבל במדבר ללב עצמו לא מצינו לשון על אלא בלבו או אל לבו ולכך דרשו הכא במדברת לעצמה על עסקי לבה כו':

לא בראת ד"א לבטלה עינים כו'. חשיב הני אברים שהם כלים שמשתמשים לה' חושים:

כל היושב בתענית כו' מפורש בשבת פ"ק (יא.):

שהשיחה כו'. כמ"ש לעיל אם ראה מוטב ואם לאו תראה כו' א"נ הא דאמרה דדים הללו למה כו' ולשון הטיוח בשמעתן ר"ל מי שאמר דבר נצוח כלפי שמיא:

אליהו הטיח כו'. שנא' ואתה הסבות את לבס וגו' מפורש פ"ק ע"ש:

דף לב.

דכתיב ואשר הרעונוי וגו'. לפי פשטיה ואשר הרעונוי להם בגלות וכפירש"י בספר מיכה אלא דא"כ לא ה"ל לתלות הרעה בהקב"ה דמפי עליין לא תנא הרעות וגו' וע"כ דרשו ואשר הרעונוי שבראתי להם יצר הרע כפירש"י הכא ובפרק החליל (סוכה נב:):

בַּחמוּטטו כו'. פירש"י נתמוטטו רנליהם במשפט אבל עכשיו יש לנו פתחון פה כו' ע"ש הוא מבואר דומאי אין זה טענה אמיתית במשפט שהרי נתנה הבחירה לאדם וכמו שנאמר קידושין (ל:) בראתי יצר הרע בראתי תבלין שהיא התורה שאל"כ הותרה הרצעה ואין כאן שכר ועונש אבל כדי לזכותו ניתנה הבחירה לאדם שינצח היצר הרע ויזכה ליום הדין אלא דה"ק דיש לנו פתחון פה וטענה קצת במשפט שלא נתמוטטו לגמרי במשפט על שברא לנו יצה"ר שגורם לנו עונות וחטאים וראוי להיות זוכין בדין אחר שיענשו על חטאם ולא יתמוטטו לגמרי והיינו שהודה והסכים בזה לדברי אליהו שלא יתמוטטו לגמרי על ידי טענה זו ומ"מ קאמר שהטיוח דברים כלפי מעלה שהרי טענה זו אינה אמיתית שהיו פטורין לגמרי ביום הדין לכיון דניתן להם הבחירה היה להם לכופ יצרם ומיייתי ג' קראי בג' ענינים ואשר הרעונוי וגו' על שבראתי היצר הרע הנה כחומר ביד היוצר וגו' שיש ביד הקב"ה גם עתה שניתן הבחירה בנו להסיר היצה"ר ממנו והסירותי לב האבן וגו' שכן יעשה הקב"ה לנו לעתיד להסירו מאתנו בב"י:

שנאמר ויתפלל אל ה' וגו'. יש לעיין בזה דזה הלשון ויתפלל אל ה' נמצא בכמה נביאים והמקרא מלא מהם ומי הכריח לר"א לומר לגבי משה אל תקרי אל אלא על ושהטיוח דברים כו' וגם לא מצינו שום קרא ויתפלל אל ה' וגו' גבי משה ואם נגיה ויתפלל משה אל ה' וגו' והיינו קרא דפרשת מתאוננים לא ידענו מאי הטוח דברים איכא שם ונראה להניח ואתפלל אל ה' וגו' והיינו קרא דפרשת עקב דשם איכא הטוח דברים דכתיב מבצתי יכולת ה' וגו' וכללמקן בשמעתן ומשום דבהאי קרא אל ה' נראה כמיותר דהוי

סני ליה למימר ואתנפל לפני ה' וגו' ואתפלל ואומר ה' אלהים וגו' וע"כ דרשו אל ה' אל תקרי אל אלא על שאל"ל לישראל שהוצרך בשבילם להטיח דברים כלפי שמיא ודו"ק:

מאי ודי זהב כו'. ר"ל לפני הענין שזה הפסוק אלה הדברים וגו' משתעי בתוכחות שדבר עם כלל ישראל ברמו לא ה"ל למכתב רק זהב שהוא רמוז על העגל שעשו מזהב ומאי ודי זהב שהוא אדרבה התנצלנותם דמתוך רבוי זהב שנתן להם עשו את העגל וע"כ דרשו שכך אמר משה לפני הקב"ה כו' ואתה גרמת להם ירש"י בחומש הביא דרשה זו אויטש משה אל ה' וגו' ויעשו להם אלהי זהב ע"ש:

שנאמר כמרעיתם וגו'. מיייתי כל הני קראי דומים לג' המשלים שזכר וישבעו שבעו וירם לבם וגו' וכן פן תאכל ושבעת ורם וגו' הוא המשל לארי נוהם מתוך קופה של בשר ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים וגו' הוא המשל לבן שהרחיץ כו' והוסיפו על פתח זונות כו' וישמן ישורון ויבעט וגו' הוא המשל לפרה כו' והיתה מבעטת בו כו':

והודה למשה כו'. גם בכאן יש לפרש דודאי אין זו טענה לפוטרים מעונש על מעשה העגל כיון שניתן להם הבחירה וכמ"ש וביזים פקדי ופקדתי וגו' אבל הודה והסכים עם משה שלא יתמוטטו לגמרי כמ"ש בתחלה ויחר אפי בהם ואכלם וגו' ומיייתי דהודה מדכתיב וכסף הרביתי להם זהב וגו' מלת זהב קאי :ם אהרביתו וכפירש"י בספר הושע ועי"ל דהאי קרא לאו בעגל שעשו במדבר איירי אלא בבעל שעבדו ישראל בזמן הושע וקאי אקרא דוכסף הרביתי להם והם הוסיפו לנשות זהב לבעל ומיייתי תלמודא דכ"ש כשהרבה להם זהב בעגל כדכתיב ודי זהב שהודה והסכים הקב"ה למשה:

רד מגדולתך כו'. אין לפרש דינא להם זה הדרש משום דלך רד הוא לשון כפל דהוא סני למכתב חד מנהון אז לך אזי רד דהא מצינו האי ליטנא גופיה לכתיב לך רד ועליתי וגו' ומאי תדרוש ביה ונראה דלך רד כאן אין לו מקום לפי פשטיה דמה אל"ל הקב"ה לך רד כיון דלא הוזכר בקרא כאן מה יעשה משה ביריחתו משא"כ בלך רד ועליתי וגו' שא"ל הקב"ה למשה שירד ויביא עמו אהרן וכהנים בעלייתו כמפורש בקרא יע"כ דריש הכא דמאמר לך רד היא גופא דמלתא לך רד מגדולתך כו' וק"ל:

אמר משה דבר זה תלוי בי כו'. לפום ריהטא זה המאמר סותר מימרא דבסמוך שאמרו ועתה הניחה לי וגו' מלמד שתפסו משה להקב"ה כו'. וא"כ ה"נ הכא שנאמר הרף ממני ואשמידם וגו' עש"ז קאמר שתפסו משה להקב"ה כו' ולא שהראהו שיש בימו כח למחול על ידי תפלה כפירש"י דהיינו הרף ממני וגו' דמשנה תורה והיינו ועתה הניחה לי וגו' דפרשת כי תשא ויותר קשה לפירש"י בחומש בפ' כי תשא שפירש ועתה הניחה לי עדיין לא שמענו שהתפלל והוא אמר ועתה הניחה לי אלא כאן פתח לו פתח יהודיעו שהדבר תלוי בו כו' ע"ש והיינו כמאמרם הכא אקרא דמשנה תורה הרף ממני ואשמידם אבל אקרא דהניחה לי קאמר הכא מלמד שתפסו כו' ואפשר דמשמע ליה דהני אמוראי דהכא פליגי ומאן דמפרש ליה בקרא דהרף ממני ואשמידם שהודיעו שהדבר תלוי בו ה"נ מפרש לה בקרא דהניחה לי וכמו שפירש"י בחומש ומאן דמפרש ליה הכא אקרא דהניחה לי מלמד שתפסו כו' ה"נ דמפרש ליה אקרא דהרף ממני. אך קשה לדבריו דה"ל לתלמודא למימר ופליגא וע"ק מאן דמפרש ליה שהדבר תלוי בו אקרא דהרף ממני וגו' דמשנה תורה אמאי לא מפרש ליה הכי אקרא דפרשת כי תשא ועתה הניחה לי י'כפירש"י בחומש ולולי פירושו בחומש נראה דלא פליגי ומשינוי הלשונות דפרשת כי תשא הניחה לי דמשנה תורה הרף ממני משמע להו לפרש בב' ענינים דמתחלה תשש כחו של משה ולא ידע להתפלל עד שאל"ל הרף ממני וגו' שהודיעו שהדבר תלוי בו ושוב אחר שהתחיל להתפלל תפסו להקב"ה כביכול בתפלתו ולא הניחו עד שימחול ויסלח להם ודו"ק:

ומה כסא של ג' רגלים כו'. תשובה זו למדו ממה שאמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל וגו' וכפירש"י בחומש דרשה זו אקרא דזכור לאברהם וגו' וכן יש לפרש שאמרו הכא ולא עוד אלא שיש לי בושת פנים מאבותי כו' אהאזא קרא דזכור לאברהם וגו' הוא סמין ובש"ר איכא כמה דרשות מזכירת ג' אבות ע"ש י'כסא של רגל אחד עאכ"ו לאו דוקא דהא אותן ג' רגלים איתנהו נמי בבני משה אלא דה"ק כיון דכסא של ג' רגלים יכול לעמוד שפיר ומפני כעסך אין לו קיום והעמדה מה יועיל לי רגל אחד הנוסף להעמידו מפני כעסך וק"ל:

עד שהחלה כו'. רש"י גרם שהחלה הפציר בו כו' ע"ש ולא ידענא משמעו וע"פ ש"ר יש לפרש שעשה עצמו חולין והכי איתא שם ויחל משה וגו' שעמד בקלות ראש לפני הקב"ה כו' הוי ויחל משה והיינו כדלעיל שהטיח דברים כלפי שמיא בשביל ישראל ולא היה מתפלל כדרך המתפללים בכובד ראש ועוד יש כמה דרשות בש"ר בזה ע"ש וכוהן נדרשו מלשון ויחל דלא כתיב ויתפלל:

עד שהפר לו נדרו כו'. מפורש בש"ר כבר נשבעתי וזבח לאלהים יחרם כו' אמר משה רבש"ע ולא נתת לי הפרה כו' הוא אינו מיוחל כו' ע"ש באורך ומכאן נמי מוכח הא דקאמרינן בחגיגה (י"ד.) באפי נשבעתי וחורני בי לא כמו שהבינו התוס' בפרק הספינה (בבא בתרא עד.) שהוא מופר בעצמו אלא שחורני בו ויש לי פתח או חרטטה להפר על ידי אחרים כדאמרינן בהדיא הכא בהקב"ה הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו והכי מפורש בש"ר אמר הקב"ה למשה תוהא אני על הרעה כו' אמר משה מותר לך כו' ועיין בחידושינו פרק הספינה:

חולין הוא לך כו'. וכה"ג דרשו בפ"ק דמסכת ע"ז (ד.) חלילה לך וגו' חולין הוא לך להמית צדיק עם רשע וגו' דה"נ הכא כמה צדיקים היו שלא עשו את העגל ותשא לכל העדה בשביל זכות הצדיקים וע"ש בפ"ק דמסכ' ע"ז בחידושינו:

ועכשיו נשבעת להם בשמך הגדול וכו'. מפירש"י בחומש באברהם כתיב בי נשבעתי וגו' וביצחק אמר יהקיימותי וגו' אשר נשבעתי וגו' וליעקב נאמר אני אל שדי פרה וגו' נשבע לו באל שדי עכ"ל:

אשר אמרתי אשר אמרת מצעי ליה. לכאורה ניחא אשר אמרתי דקאי אותדבר אליהם וגו' שכן דברת אליהם כבר וכל הארץ אשר אמרתי וגו' אלא דלא מצינו שדבר לאבות כבר בהבטחת ארץ בהאי ליטנא אשר אמרתי אתן וגו' ולמאי דקאמר מכאן ואילן דברי הרב היינו שעכשיו דבר לישראל כך וכל הארץ הזאת אשר אמרתי כבר לאבות אתן וגו' והודה לדברי משה שלא לכולתם ומ"ד אלו ואלו דברי תלמיד כו' בדרך ויכוח להקב"ה ותדבר אליהם וגו' וגם אני אמרתי להם בשמך בהבטחת הארץ עכשיו מה כו' יק"ל:

יבול מצעי ליה כו'. בחומש פרש"י לפי פשוטו יכולת שם דבר הוא והדרש דהכא ימאן זה דא"כ הוא ליה למכתב מבלתי יכולת לה' וגו' בלמ"ד כמ"ש הרא"ם:

תשש כחו כנקבה כו'. הוא מבוחר כמ"ש כי הקב"ה יחיד בעליונים ואדם יחיד בתחתונים הוא מושל על כל הברואים למטה וכמ"ש במין האדם ורדו בדגת הים וגו' ועיקר הממשלה במין האדם בזכר כי הנקבה יש לה מושל אחר עליה כמ"ש והוא ימשל כך וגו' ח"ש משה להקב"ה גם כי ראוי במצרים כי יש לך ממשלה בעליונים כזכר הזה וכמ"ש ה' איש מלחמה וגו' עכשיו שתכלה אותם יאמרו אוה"ע כי אין זה

אלא דוגמת ממשלת הנקבה על הברואים בתחתונים שיש לה עוד מושל אחר עליה שהוא הזכר וע"כ אין לו יכולת נגד ל"א מלכים כי יש מושל עליו בעליונים:

שחזר הקב"ה כו'. דהיינו שהודה לדברי ויכוח זה מבלתי יכולת וגו' שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברייך מיותר לומר שסלחתי להם כדברי ויכוח שלך וכפירש"י בחומש כדברך שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת ה' עכ"ל. ופירש הרא"ם לא כדברך שאתה אומר ועתה יגדל נא כח וגו' הסמוך לו דאל"כ כדברייך ל"ל מאחר שא"ל סלחתי למדנו שהוא כדבריו עכ"ל. ותנא דבי רבי ישמעאל הוסיף לומר מיתורא כדברך לומר מעלת משה שעתידים אוה"ע לומר כן אשרי כו' נקט אוה"ע משום דבשביל פן יאמרו הגוים מבלתי יכולת וגו' חזר הקב"ה והודה למשה מלכלות ישראל וע"ז גם יאמרו אוה"ע אשרי תלמיד כו' ודו"ק:

החיייתני וכו'. פי' רש"י בפני אוה"ע עכ"ל ומוסב אקרא דלעיל כדברייך שיאמרו האוה"ע מבלתי יכולת ה' להתיש כחו כנקבה החיייתני לתת כח וגדולה לי כמ"ש ועתה יגדל נא כח ה' וגו' ולפי פשוטו פירש"י בחומש מלשון שבועה וכה"ג בפרשה זו אמור אליהם חי אני נאם ה' ורבים כמוהו בנביאים מל' שבועה אבל הדרש ימאן זה בכאן דא"כ הוה מקרא מסורס כפירש"י ורמב"ן בחומש וע"כ דרשואו שהוא סמוך לכדברך הנאמר למעלה גם ככולם נאמר חי אני נאם ה' דקאי אשבועה דבתריה וכאן לא כתיב ביה נאם דקאי אלעליל וק"ל:

לעולם יסדר אדם שבחו כו'. מפורש לעיל בפירקין ופ"ק דמסכת ע"ז (ברכות ז.) ע"ש:

דף לב:

ע"ב שנאמר אל תנסך דבר אלני דבר זה דהיינו לבקש אעברה נא אבל בדבר אחר שבקשת ואראה את הארץ וגו' אעשה כדברך ועלה ראש וגו' וראה בעיניך וגו' וכן מפורש בילקוט ומתלה הדבר בתפלתו שבקש ואראה ולא במע"ט שסיו לו הרי גדולה תפלה יותר ממע"ט שהתפלה הכריעה להיות עגנה ולא המע"ט והתנספות נדחקו לפרש גדולה תפלה היינו ממע"ט בלא תפלה כו' וק"ל:

מ"ט זה בגופו כו'. וכה"ג אמרינן במס' סוכה (מט.) גדולה ג"ח מן הצדקה שזה בגופו זה בממונו ושאמרו בפר"ק (ו.) אגרא דתעניתא צדקתא לא שתאה הצדקה עיקר אלא שע"י הצדקה הוה תענית גמור כמ"ש שם:

למה לי רוב וגו'. עיין פירש"י וז"ל דמסיפא דקרא קדייק שנאמר גם כי תרבו תפלה וגו' דגבי רוב קרבנות קאמר למה לי כאלו מואם בהם וגבי ריבוי תפלה לא קאמר רק אינוי שומע וק"ל:

בל כהן שהרג כו'. קאי ארישא דקרא שאמר ובפרשכס כפיכס גם ביום כי תרבו תפלה דהיינו ביה"כ שמרבין בתפלת עגילה כלאמרינן בילקוט שאז בתענית ביה"כ מרבין נשיאת כפיים בכל התפלות אינוי שומע כי ידויכס דמים מלאו דהיינו בהריגת זכריה ביה"כ כמ"ש פ' הניזקין (גיטין נוז.) וק"ל:

מיום שחרב ביהמ"ק נעגלו כו'. מפורש בפרק הזהב ע"ש:

שנאמר סכותה בענן וגו'. כמ"ש בזה דיש מלאכים המקטרינים המפסיקין בין ישראל לאביהם שבשמים ח"ש לעיל מיניה דהאי קרא סכותה באף שהוא אחד ממלאכים המשחיתים כדאמרינן בגדרים (לב.) להפסיק בינך ובינינו ותדרפנו הרגת וגו' כאלו לא תשניח בנו והוסיף בזה דגם בענן שדרכו להיות ממלאכי הרחמים כמ"ש בקריעת ים סוף ובמתן תורה סכותה לך להיות מהפך הרחמים למדת דין להפסיק בינך מעבור תפלה:

וגתת אותה קיר ברזל בינך וגו'. הוא דבורו של הקב"ה ליחזקאל וכינוי דבינך על יחזקאל קאי והוא במקום בני ובין העיר ולענין תפלה דרחמי קאמר דאינה נשמעת כ"כ מיום שחרב ביהמ"ק אבל לענין שבחו ית' ב"ה לקדושה וברכו הא אמרינן דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים וק"ל:

בל המאריך כו'. לעיל מיניה בהך פרשתא כתיב כה"ג וישמע ה' אלי וגו' אבל אינו מפורש שם התפלה אבל כאן כתיב ואתפלל אל ה' וגו' והאריך בתפלתו עד לבסוף כתיב ואנכי עמדתו בהר וגו' מ' יום ומ' לילה וישמע ה' אלי גם וגו' דמשמע בכל אותן ארבעים יום האריך בתפלה והכי אמרינן לקמן כלום מאריך ויותר ממשה דכתיב ביה ארבעים יום וארבעים לילה וק"ל:

הא דמאריך ומעיין כו'. ק"ק ודקארי ליה מאי קארי ליה דהא בהדיא קאמר ומעיין בה וי"ל דהוא ס"ד דלרבותא קאמר ומעיין בה והמתרן השיב דמאריך ומעיין גרע טפי כמ"ש התוס' דהיינו שמצפה שתבא בקשתי:

תוחלת. פירש"י לשון חילוי ותחנה עכ"ל ואין צורך אלא כפשטיה הוא מלשון מקוה ומצפה שתבא בקשתו כמ"ש התוספות ואי משום דאין מפורש בקרא דאיירי בתפלה פי' כן הא כה"ג דרשו בסמוך וקוה אל ה' דאינו מפורש שם דאיירי בתפלה ויש ליישב דההוא מזמור איירי כולו מלשון תפלה שנאמר אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש וגו':

יעוסק בתורה כו' שנאמר ועץ וגו'. שביטול תורה הוא המונע מלקבל תפלתו כמ"ש מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה:

ואמץ במע"ט כו'. דלשמור היינו למוד תורה כמו שכתב בפ"ק דקדושין (ז.) ושמרת זו משנה ולעשות היינו מע"ט ולגבוי תפלה נמי כתיב לשון כפל חזק ואמן וגו' ויש למדרש ביה דעצי ביה אימון וכוונת הלב בתפלה והכפיל לגבי ד"א חזק ונתחזק וגו' דעם אבישי אחיו ידבר יואב כן חזק אתה ונתחזק גם אני כמ"ש אם תחזק ארם והיתה לי לישועה ואם וגו' והלכתי להושיע לך וק"ל:

עזבתי ושכחתי כו'. עזובה כאלו נשאת אשה על הראשונה ושכוחה שלא זכרת מעשי הראשונה. ואמר **התשכח** אשה עולה. אל"ל הקב"ה בתי י"ב מזלות כו' לא ידענא מוצאו דהך מלתא מהאי קרא ולקמן דריש מיניה כלום אשכח עולות אילים כו' ואפשר דסמך בזה הדרוש אכתיב דבתרי' הן על כפיים חקותיך וגו' ר"ל ואין אשכחך הלא על כפיים דהיינו שמי השמים וכל צבאם שהם למעלה מעננים וכפיים חקותיך שאתה סבת חקותם כמ"ש אם לא בריתי וגו' חקות שמים וארץ לא שמתו כדמסיק וכלן לא בראתי אלא בשבילך והיינו אשה העולה למעלה מכל המזלות בצורת יעקב שחקוקה תחת כסא כבוד:

שלישים כו'. ככולן נקט מספר של שלשים דהיינו נגד ל' ימי החדש דבכל יום מהחדש ממונה א' מהם ונקט ז' מיני שררה זה למעלה מזה מזל וחיל ולגיון ורהטון וקרעון וגסטרט וכוכבים נגד ז' ככבי לכת אשר בו' רקיעים זה למעלה מזה:

עולה. פירש"י כמו עולה וקרבנות עכ"ל ואמלת אשה לא פירש כלום נראה מפירושו שהניחו כפשטו והוא מחובר אלעליל ואין נראה כן מתוך הדרש אלא אשה עולה לפי דרש זה כמו אשה עולה לריח ניחוח

גנו' ופטרי רחמים היינו מרחם בן בטנה ואמר שהקרבת לפני במדבר היינו זוכר מעשים ראשונים דקאמר:

שמוא לא תשכח מעשה עגל. כשם שלא תשכח ישראל בצורתו החקוקה תחת כסא הכבוד כך לא תשכח לי מעשה עגל כי צורת שור חקוקה ג"כ שם:

וא"ל גם אלה גוי'. ודקאמר וביום פקדי ופקדתי וגוי' ואין לך פקידה שאין בה ממעשה עגל (סנהדרין קב.) היינו כל זמן שישראל בגלות אבל לעתיד קאמר הכא גם אלה דהיינו שגם מעשה עגל תשכחנה ואמר שמוא תשכח לי גם לעתיד לבא מעשה סיני. א"ל

ואנכי לא אשכחך. דהיינו קבלת הלוחות בסיני ועל זה הכוונה אמר אנכי אנכי הוא מנחמכם דהיינו לנחות שניות שתנו לישראל אחר שנתכפר להם מעשה עגל הוא מנחמכם לעתיד שאשכח להם אותו מעשה העגל וע"כ נאמר בהם טוב כמ"ש (פ' הפרה נה.) ע"ש:

שנאמר אשרי יושבי ביתך וגוי'. ויושבי מלשון שהיו ועכבה כמו ותשבו בקדש ימים וגוי' ומלת עוד נאמר על דבר הנוסף מהשיעור וזה שאמר אשרי יושבי ושוהין בביתך עוד ויותר משיעור התפלה קודם התפלה דהיינו שיהללוך סלה אח"כ וקאמר לאחר התפלה שנאמר אך צדיקים יודו וגוי' שאחר שיודו ויתפללו לשמך ישבו וישהו הישרים בראיית פניך לחוד בלא תפלה וק"ל:

תורתן היאך משתמרת כו'. שמירת התורה היא שאינה משתכחת ע"י שחזור עליה תמיד בהרבה פעמים כמ"ש רק השמר לך וגוי' פן תשכח את הדברים וגוי' וזה החסיד ששואה ביום ט' שעות בתפלה אין לו זמן לחזור על התורה ולזה אמר אעפ"כ תורתם משתמרת ולפי שאמרו כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטוילה ואלו אין להם שהות לעשות מלאכתן במלואה וע"כ קאמר דמלאכתן המועטת מתברכת כאלו עשאו כולה וע"ז י' לכנין שאמר הכתוב ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך וגוי' שפתח בלשון רבים יסיים בלשון יחיד שאמר לכלל ישראל ועבדתם את ה' דהיינו תפלה שהיא מיועדת לכל בר ישראל במקום עבודת קרבן ולפי שרוב הצבור אין יכולין לעמוד בה להיות עבודתן שלימה כל היום לה' וליבטל מעבודתן ומלאכתן סיים בלשון יחיד בחסידים ויחיד סגולה ששוהין בעבודת ה' כמעט כל היום ואין מבקשין המותרות רק לחם ומים וה' ברך את לחמך ואת וגוי' כמ"ש דמלאכתן המועטת כדי סיפוק לחם ומים מתברכת וק"ל:

בתיב בתורתכם רק וגוי'. האי קרא בשכחת התורה קמיירי כמ"ש פן תשכח את הדברים וגוי' ובפ"ג לאבות שנינו כל השוכח ד"א ממשנתו כו' כאלו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך וגוי' וכן האי קרא ינשמתם מאל לנפשותיכם וגוי' איירי שלא נאמין בשום תבנית פסל וגוי' ולא איירי הני קראי כלל בשמירת נפש אדם עצמו מסכנה ומיהו במסכת שבועות (לו.) דריש ליה תלמודא נמי למלתא אחריתי דהיינו אזהרה למקלל עצמו מנין שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך וגוי' ע"ש וחסיד הזה גם שלא ידע אם יתפיים ההנמון מ"מ לא פסק להשיב לו שלום שלא היה חושש לסכנה כמו במלך עכו"ם ואנם שאמרו להפסיק וכ"ש דשרי להשיב מפני סכנה וק"ל:

דף לג.

נתן עקבו ע"פ החור כו'. וק"ק דהיאך עמד במקום סכנה כזו וסמך עצמו על הגם וצירושלמי מפורש בע"א שעמד ר"ח בן דוסא בתפלתו בא חברבר והכישו ולא הפסיק תפלתו ומצאו אותו חברבר מת כו'. ע"ש וכמ"ש ברש"י בשם ה"ג ותו לא מידי וחברבר היינו ערוד כפירוש הערוך:

אלא החטא כו'. זה הערוד הוא בא בחטא בכחו של נחש כשנזקק עם הצב כמפורש צירושלמי וע"כ הוא מזומן לישוך החוטאים וכמ"ש בנחש ואתה תשופנו עקב חו"ש בר"ח בן דוסא שנתן עקבו על פי החור ינשכו ומת אותו ערוד היפך בחוטאים שמתים בנשיכתו בעקב וק"ל:

גבורת גשמים מתוך ששקולה כתחיית המתים כו'. מפורש פ"ק דתענית:

מתוך שהוא חול כו'. ר"ל מתוך שבו מבקשים שיחולו ימי החול לטובה וברכה לפיכך קבעוה בתחלת הברכות של ימי חול שהוא חונון הדעת כאלו היא כוללת כולן כדמסיך גדולה דעה שנתנה וגוי' וע"פ שאמרו (גדרי' מא.) דעת קניית הכל קנית דעת חסרת הכל חסרת וק"ל:

גדולה דעה כו'. מבואר כי הדעת היא המדה העליונה שבג' מדות שהם חכמה ובינה ודעת כפירש"י בחומש פרשת כי תשא ע"ש והיא רוה"ק ואמר שהיא נתונה בין שתי אותיות ולא בין שתי תיבות השם לפי שאותיות השם אינן כמו תיבה אחרת המחוברות באותיות מורה על דבר מה אבל מי שידע לצרף צרופי שמויות יתברך ב"ה הוא הדעת ורוה"ק בעצמו אשר על זה אמרו פרק הראוה (ברכות נה.) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ כתיב הכא וימלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה יבדעת וכתוב התם ה' בחכמה וגוי' וע"ז הכונה הוסיף ר"א ואמר גדול מקדש שניתן בין ב' אותיות היינו שגששה על ידי בצלאל שהיה בו הדעת ורוה"ק שהיה יודע לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ וכתב הרמב"ן והענין כי המשכן ירמוז לאלו והוא היודע ומצין סודו עכ"ל והוא מבואר ב' אותיות ושמות אלו שהם עומקין מימין ומשמאל של מלת דעת ומקדש שהן שני שמות הרחמים והגבורה והיודע לצרפם הוא יודע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ שהם הרחמים והדין כמה שכתוב ביום ברוא ה' אלהים וגוי' כמו שהארכנו בזה בחדושינו דפ"ק דכתובות ע"ש ומוה הוסיף ר"א עוד לומר כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בהמ"ק כו'. כמ"ש שהמקדש נבנה ע"י ב' אותיות דימין ושמאל שהיה יודע בצלאל לצרפן על ידי הדעת ורוה"ק שניתן גם כן בין שתי אותיות ומי שיש בו דעה כמו בצלאל הרי הוא ראוי להיות המקדש נבנה בימיו ע"י הדעת. ופריך

אלא מעתה גדולה נקמה כו'. לגבי נקמה מה שיד לצרף ב' שמות שהם הרחמים והגבורה שמימין ישמאל של נקמה כמ"ש אל נקמות ה' וגוי' דהא אין בנקמה רק מדה"ד והגבורה ומשני אין למלתיה מיהא גדולה כו' שיש בנקמה בעו"ג ג"כ רחמים והיינו לישראל כדקאמר עולא שתי נקמות הללו א' לטובה כו'. דיש נקמה בעו"ג גם כן טובה לישראל והיינו צירוף ב' שמות הרחמים והגבורה דמתוך הנקמה בעו"ג שהיא גבורתו ית' ב"ה תבא הרחמים לישראל ורש"י פירש הכא לרעה בעו"ג שלא קבלו התורה ואחד לטובה לישראל כדאמרין בב"ק כו' ע"ש ויותר נראה לפרש הכא על נקמה שתהיה בעו"ג לעתיד כמ"ש בנקמות גוג ומגוג כי יום נקם לה' שנת שלומים לריב ציון וכתוב יום נקם בלבי ושנת גאולתי באה והרבה כמוהו דהיינו צירוף ב' אותיות הרחמים לישראל והגבורה לעו"ג וק"ל:

המבדיל בזו ובזו יגווחו ברכות על ראשו כו'. לפי שברכת המבדיל הוא כבוד שבת ויום המנוחה ובו נאמר ויברך אלהים את יום השביעי וע"כ המכבד יום המנוחה בברכת המבדיל ב' פעמים יגווח עליו ברכות שבת על ראשו גם בימים הבאים ו' ימי חול וק"ל:

דף לד.

ע"ב מרגיאת בבבל כו'. דקדק לומר בבבל דאפשר משום בני א"י לא הוו מתקני ליה כיון דאין עושין רק יום א' וי"ט ברוב השנים לא יבא וי"ט במ"ש דאם חל פסח ביום ג' או ביום ה' לא יבא כלל א' מהיו"ט במ"ש רק אם חל פסח ביום ז' או ביום א' יבוא יום א' מהיו"ט במ"ש אבל משום בני בבבל שהוא חו"ל ונוהגין שני יו"ט קודש יבא ברוב השנים או י"ט ראשון או י"ט שני במצ"ש תקינו ליה שפיר ודו"ק:

וחגי נדבה כו'. יש לעיין מאי וחגי נדבה אם ר"ל קרבנות נדבה שמביאין בחג הא מסיק במס' ביצה (יט.) דלכ"ע אין מקריבין נדרים ונדבות ביו"ט וי"ל דחגי נדבה רמז על יו"ט שני שעושין בח"ל ממנהג אבותינו דקרי ליה חגי נדבה כיון שאין חייבין בה מן התורה ומוה יתיישב נמי דקאמר דתקינו ליה בבבל דזה הנוסח וחגי נדבה לא נתקן אלא בבבל ולא בא"י וק"ל:

קדשת והבדלת ותמן כו'. בנוסח סדורים שלפינו הוסיף בו הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ובפירוש הסדורים הבדלת שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים וגוי'. אבל א"כ דסדר הבדלות הוא מונה הל"ל נמי המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך כמ"ש בכל שאר מוצ"ש ועוד למה שינה נוסחו כאן לומר הבדלת וקדשת את עמך כו' ובשאר מוצ"ש אומר בין ישראל לעמים וע"כ נראה כמ"ש התוספות בפרק ע"פ (קד.) בשם ר"א ששאל לר"ת למה נהגו להוסיף ולומר בהבדלה ביו"ט שחל להיות במ"ש הבדלת וקדשת את עמך כו' והשיב לו ר"ת משום חיבת כו' הבדלת וקדשת את עמך ישראל שתי הבדלות בין כהנים ליום וישראלים דהוי מעין חתימה בין קודש לקודש עכ"ל והאריך ע"ש ותו לא מידי גם הכא דו"ק היטב:

חייב אדם לברך על הרעה כו'. מפורש פרק הראוה וע"ש:

שמטיל קנאה כו'. למאן דס"ל הכי אפשר דמצוה זו מצד הרחמים היא כמו דקה וכמה מצות אלא כיון שמכיר כן בתפלה הרי הוא מטיל קנאה במעשה כו' כאלו אלו העופות נבראו כן ברחמים ולא שאר נבראים ואינו כן אלא שכולם נבראו ברחמים כמ"ש ביום ברוא ה' אלהים וגוי':

ומ"ד מפני שעושה מדותיו כו' רחמים ואין אלא גזירות. ר"ל במצות שאין מפורש טעמם כמו בשלוח הקן כיון דאינו מפורש בה טעם המצוה אין ציינו שהיא מצד הרחמים אלא שיש לנו לקיים אותם מצד גזירותיו שקבול השכר על גזירותיו הם ודאי ביותר דבר שהשטן מונה בו כדאיתא במדרשות ומה שיש ללקדק בזה בדברי התוס' פרק הקורא עומד ע"ש בחדושי הלכות:

ורבה נמי לחדושי כו'. הא ללא היו משתקין אותו בתפלתו לא רבה ולא אביי י"ל דלאחר תפלתו קאמר דמשתקין אותו שלא יעשה כן פעם אחרת וכן לקמן גבי המרבה בשבחות קאמר המתין לו עד דסיים כו' וק"ל:

אתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה כו'. כמפורש פרק בא לו (יומא סג:) דירמיה לא אמר נורא וניאל לא אמר גבור אתו אינהו ואמרו כו' כמפורש שם:

משל כו' שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב כו' בשל כסף. לכאורה לפי הנמשל הל"ל ומקלסין אותו באלף דינרי זהב כמ"ש בע"י שהקסה הריטב"א ע"ש ונראה לפרש דלאו הג' שבחים הגדול הגבור והנורא הם עיקר שבחו ית' ב"ה כמפורש פרק בא לו (סג) ומדמה להו לדינרי זהב שמקלסין בו מלך ב"ו והאדיר ועוזו כו' הם שבחות הנוספות מדמה להו לדינרי כסף במלך ב"ו והשתא ה"ק למלך ב"ו שמקלסין אותו בתחלה באלף אלפים דינרי זהב ושוב אם מקלסין אותו אח"כ בדינרי כסף אין זה קלוסו לגבי קלוס הראשון כן הדבר הזה אחר שקלסנתו בהגדול הגבור והנורא שדומין לדינרי זהב אין קלוסו באדיר ועוזו כו' הדומין לדינרי כסף והיינו סימיימניהו לכולהי שבחי דמרך דכל שאתה מוסיף בשבחו אין זה קלוס לגבי שבחות הראשונים וכן יש לפרש עמ"ז לך דומיה תהלה כי הנוספים אינן שבח לגבי הראשונים וק"ל:

מלתא זוטרתי כו'. לכאורה אנופה דקרא הו"ל דלקדק כן דכי אם ליראה משמע שאינו מבקש ושאל ממך רק דבר קטן שהיא היראה ועוד יש שמקשים במשל דמייתי לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול כו' דאין זה דומה דהכא משה א"ל לישראל כן כי אם ליראה ולגביהם ודאי דומה ככלי גדול ונראה ע"פ מ"ש כי היראה נחלקת לשני מוינים. הא' היראה הטבעית ירא מעונש הפורעניות והוא דומה לכלי קטן. והב' יראה שכלית ירא מדבר הגדול ונורא כמ"ש ויירא ויאמר מה נורא וגוי' והוא יראה שלימה דומה לכלי גדול והשתא אנופיה דקרא כי אם ליראה ודאי דהוי ידע לפרש דהיינו יראת עונש דהיא יראה טבעית ומלתא זוטרתי היא במעלה אבל ר"ח דקאמר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים משמע ליה טפי דהיינו יראה השכלית דאינה בידי שמים כי היא תלויה בבחירה אבל יראה הטבעית היא קצת בידי שמים ליראו בעונש אחרים כמ"ש פ' הבע"י (יבמות סג.) אין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל ליראם כדי שיחזרו בתשובה שנאמר אך תיראו אותי תקחו מוסר והשתא אפילו ביראה השכלית קאמר ר"ח דמלתא זוטרתי היא דמיייתי ליה מכי אם ליראה והאא פריך מהא דאין לו להקב"ה בבית גנזיו כו' דהוא מיירי נמי ביראה השלימה שכלית שהיא ודאי דבר סגולי ראוי להניח באונר ה' שהיא תלויה בבחירת האדם ולאו מלתא זוטרתי היא וכמ"ש ראשית חכמה יראת ה' וגוי' ומשני אין כדקאמרין דאיראה השכלית קאמר כי אם ליראה ולאו משום דזוטרתי היא במעלה אלא דלגבי משה נמי היתה אותה היראה השכלית על ישראל כי ראו בו דבר פלא ונורא כדכתיב כי קרן עור פניו וייראו מגשת אליו כי יראת עונש לא היה עליהם ממשה שלא היה ביזו לענשם בלי רשות ית' ב"ה וכיון דביראה השכלית השוה יראתם לגבי משה כמו גבי הקב"ה קאמר שפיר מה ה' אלהיך שואל ממך כי אם ליראה אותו כמו שיראתם אותו ביראה שכלית וע"ד שאמר ריב"ז י"ר שתהא מורא שמים עליכם כמורא ב"ו דהיינו ביראה השכלית ח"ש במשל כלי גדול ויש לו דהיינו יראה השכלית שהיא גדולה במעלה ויש לו דהיינו בבחירה דומה לו ככלי קטן משום דמצויה גם כן לגבי ב"ו קטן דהיינו יראה הטבעית דאין לו שהיא קצת ברשות הקב"ה כמ"ש לעיל דומה עליו ככלי גדול ודו"ק:

דף לד.

חברותא כלפי שמיא כו'. עיין פירש"י ועי"ל כלפי שאמרו לעיל דמחזי כב' רשויות קאמר נמי הכא חברותא כלפי שמיא שעושה שיתוף וחבור כלפי שמיא וק"ל:

ג' רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו כו'. וצירושלמי לא קאמר הכי אלא דרובן ומיעוטן רע ובינוניתן יפה כו' והיו דומיא דקחשיב ג' חלוקות בסירוב וק"ל ע"ש:

ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו כו'. והיינו כדדריש רבי שמלאי לעיל דלעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל כו' כמבואר שם ובפ"ק דמסכת ע"ז (ו:) ע"ש. ואמר

דאחרונים דומה לעבד שקבל פרס כו'. דהיינו דמחזיק טובה ומשבחו על הפרס שקבל ממנו וק"ל:

בלום מאריך יותר ממשה כו'. דלפי הענין וגודל החטא כמו במעשה עגל שהיה חטא הרבים ודאי צריך להאריך עד שהיה עגנה בתפלתו כדאמרינן לעיל (ברכות לב:) כל המאריך בתפלתו אין חוזרת ריקם מגלן ממשה כו' ע"ש ובהיפך קאמר ר"א כלום מקצר יותר ממשה כו' דהיינו בחטא יחיד של מרים שלא היה קשה כל כך ואין צריך להאריך ומייתי אל נא רפא נא לה דאפילו בשם לא היה מאריך רק באל משא"כ במעשה עגל דבכמה שמות וכינויין שהיה מתפלל וכן במרגלים ומייתי ע"ז א"ר יעקב כל המבקש רחמים על חברו א"ץ להזכיר שמו כו' נ"ל להגיה לא"ר יעקב כו' וגופא דהך מימרא הוא [שייך] לקמן בסוף פירקין ולא מייתי ליה הכא אלא דכ"כ היה מקצר דאפילו שמה דמרים לא היה מדכר יהוא שהקב"ה יראה ללצב וידע כוונתו לרפא את מרים וא"ץ להזכיר שמה בפירוש וק"ל:

דף לד:

ע"ב שהוא מטורף כו'. עיין פירש"י ובערוך פירש מל' טרפה ממש כמו י"ח טרפות דבאותה שעה כשהיה מתפלל על זה שמת כבר היה טרפה ובדואי שימות כמ"ד טרפה אינה חיה (חולין נז:) וק"ל:

אחייא כו' באבות כו'. והיינו מטעם דמתחלת בברוך ומסיימת בברוך וכמה שמות נזכרו בה אלהינו י'אלהי אבותינו אלהי אברהם כו' וגסמכה ממש לגאולה וק"ל:

בורא ניב שפתיים שלום וגו'. עיין פירש"י ועי"ל בורא ניב שפתיים שלום כשיש שלום לניב שפתיים שהיא שגורה וסמורה בפיו באין קלקול וטעות אזו שלום לחולי הרחוק והקרוב ורפאתיו כההיא דלקמן בבן ר"ג שכוונו באותה שעה שנתרפא וק"ל:

אלא למשיא בתו כו'. כל הנהי דקחשיב הם שאמרו עליהם ספ"ב דכתובות (קיא:) ואתם הדבקים בה' יגו' וכי אפשר לידבק בשכינה אלא זה המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא כו' כמפורש סם בחדושינו שלדבקות שלהן מביאין לדי שכר הנאמר בנביאים שכח ביד אדם הגשמי להשיגו אבל שכר הת"ח בעוה"ב הוא שכר רוחני ממש בב"ת שאין שכל ועין אדם משיגו רק עין אלהים שהוא בב"ת והיינו יעשה למחכה לו שהוא הת"ח או למחכה לו באותיות לחכמה לו וכן הא דקאמר כל הנביאים כו' אלא לימות המשיח שאז יחיו ויוקמו בגוף ונפש לקבל שכר הגשמי שהשיגו הנביאים אבל לעוה"ב שהוא עולם הנשמות והרוחני אותו שכר רוחני שלהן אין שכל וכח הנביאים להשיגן ועין לא ראתה וגו' וכן יתפרש הא דקאמר כל הנביאים כו' אלא לבעלי תשובה כו' שכח הגשמי וגופני גבר בהן ולא יהיה להם רק שכר נופני וגשמי משא"כ צדיקים גמורים שיזכו לשכר גדול רוחני עין לא ראתה וגו' והני תלתא מינני כל הנביאים כו' אלא למשיא בתו כו' ולימות המשיח כו' ולבעלי תשובה כו' כולם ר"ח ב"א משמיה דרבי יוחנן אמרם ונ"ל דאינן סותרים ולמשיא בתו כו' אף לעוה"ב ולת"ח לימות המשיח כו' ולבעלי תשובה כ: לעוה"ב קאמר ודו"ק:

שבועלי תשובה עומדין כו'. גם שלפי הנראה דבר זה רחוק מהשכל שהיה לבעלי תשובה מעלה יתירה על הצדיקים גמורים כבר כתבו המפרשים טעמים ונימוקים בזה ע"ש ואענה חלקי גם אני לפי דקדוק לשוני שאר"י ומאי קרוב שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו דלא איירי בחטא ועבר עבירה בפועל דא"כ לא היו קרי לה קרוב לדבר עבירה אלא דר"ל שהיה קרוב לפי מחשבתו לעבור עבירה וגבר על יצרו ולא עבר והיינו בעל תשובה ממחשבתו שחשב לעבור עבירה דודאי בזה שנבר על יצרו ולא עשה העבירה סבר רבי אבהו דיש לו מעלה יתירה על הצדיקים גמורים שלא היה בהן הסתת היצר הרע כלל ולא קרבו לעבירה ור"י סבר דאעפ"כ צדיקים גמורים יש להן מעלה יתירה שלא חטאו כלל גם במחשבה משא"כ זה הקרוב לדבר עבירה עבר מיהת במחשבה ותו לא מידי ודו"ק:

זה יין המשומר כו'. מלת יין מורה על סו"ד בנימטריא (סנהדרין לה.) ומשומר בעגביו משעת כו' הוא רמז שאותו יין הוא דבר רוחני יש מאין דומה לאותן ענבים דימי בראשית שנבראו יש מאין משא"כ הענבים שנטעו אח"כ שהם יש מיש והיינו עין לא ראתה קודם הבריאה שהיה אין וזלת אלהים ומ"ד זה עקן שלא שלטה כו' שהוא מקום רוחני דאפילו אדם קודם שחטא שנאמר בו אני אמרתי אלהים אתם וגו' לא זכה לראותו והוא העוה"ב שאמרו בפרק היה קורא (ברכות יז.) דצדיקים יושבין כו' ונהנין ומתענדין מזיו השכינה ודו"ק:

ת"ל ונהר יוצא מעדן וגו' גן לחוד ועדן לחוד כו'. ובתענית פ"ק (י.) אמרו אהאי קרא דגן הוא ס' מעדן ע"ש:

ביון שראה אותם עלה כו'. משמע מיד כשראה אותם קודם שא"ל לבקש עלה לעליה ובקש כו' ואפשר שידע כבר שהיה בן ר"ג חולה וכשראה ב' תלמידיו שבאו אליו הרגיש שלכך באו לשאלו ממנו לבקש רחמים ועלה כו' וק"ל:

ובי נביא אתה כו'. ער"ז יש לפרש באברהם שנאמר כי נביא הוא ויתפלל בעדך ויחיה ר"ל שהוא נביא יודע שע"י תפלתו תחיה חו"ש לו הכא וכי נביא אתה כאברהם כו' וק"ל:

ובי הוא גדול ממך כו'. לפי מ"ש בפ' העב"י (יבמות סד.) דלפעמים תפלת אחרים לאדם מועיל לו יותר מתפלת עצמו וע"ז שאמרו (ברכו ה:) אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין שע"כ היה יצחק מתפלל על רבקה שנאמר ויעתר לו ה' לו ולא לה ואפשר שהוא עיקר טעמא של ריב"ז ור"ג דלעיל ששלחו לר"ח לבקש רחמים שיהיו עגנים בתפלתו ומענותנותיה דריב"ז שאמר אלמלי הטיח בן זכאי כו' ועי"ז א"ל אשתו וכי חנינא גדול כו' שלא ידעה בעיקר טעמו והשיב לפי דעתה במשל הזה הוא דומה כעבד כו' כפירש"י כעבד הרגיל תמיד להיות קרוב לו בביתו כן היה רבי חנינא רגיל תמיד בבית ה' להתפלל לפניו על המאורעות של הבריות משא"כ ריב"ז הוא כשר לפני המלך שאינו רגיל בבית המלך גם כשצריך לילך לפני המלך לבקש דבר מה צריך לעבדיו להביאו לפני המלך לבקש עליו כן היה ריב"ז שהיה עוסק בעסקי צבור והיו צריכין לו רבים לת"ת שהיה באותו דור אב"ד ולא היה לו פנאי להתפלל תמיד על הבריות וק"ל:

שיש בו חלונות כו'. הטעם עיין בפירש"י ובתר"י ועי"ל דבאין חלונות ה"ל מקום סתום כאלו אין משם מקום לתפלתו ולגלות דמה"ט קאמר לעיל רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא משום דכתיב סכותה בעגן לך מעבור וגו' ואמר ע"ז וא"ת ביותר פרוץ כגון בבקעה הוא מעולה ביותר לעלות משם תפלתו מכל צד באין מפסיקו וע"כ סמך לו המאמר דאינו כן אלא חציף עלי מאן דמציני בבקעה וכפירש"י:

חציף עלי מאן דמפרש חטאיה כו'. היינו בעבירות שבין אדם למקום דהכי מוקמינן ליה בפרק י"ה (פו:) יענינו דחציף עלי שאין זה כבוד המקום שמנלה לרבים שחטא כנגדו עיין פירש"י סס:

דף לה.

אין אומרים שירה אלא על היין כו'. מפורש במסכת ערכין פ"ב ע"ש:

מעיקרא וילמדנו כו'. לא קאמר הכי אלא בברכות הנהנין דבשאר ברכות הקבועות אם למדו פ"א שפיר אין מקום לטעות אבל בברכות הנהנין דיש כמה שינוים בברכות ראשונות ובאחרונות לפי המין וכמה

ספקות שנפלו בהן דאם שינה לא יצא וכאלו לא בירך כלל וה"ו מעל גם הברכה שצריך היא לבטלה וע"כ ילך אלץ חכם וילמדנו פעם אחר פעם עד שהיה בקי בהן לברך מעין הברכה וק"ל:

ל"ק כאן קודם ברכה כו'. וענינו כי הכל ברא לכבודו ליתן לו כבוד מעין ברכותיו אבל ליהנות בלא ברכה אין כאן כבודו ועדיין שלו הוא ומה שפירש"י גבי כאלו גזול להקב"ה את ברכותיו כו' א"ץ אלא גזול ממש להקב"ה אותו דבר שאוכל ונהנה ממנו דקודם הברכה שלו הוא ולגבי כני" צריך לפרש כן שנזול ברכתן שהפירות לוקים כפירש"י וכה"ג אמרינן בספ"ב דמס' סוטה (מח.) משחרב בהמ"ק לא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות כו' כי הברכות מורידין שפע הברכה מלמעלה על הפירות שמברכים עליהן ומייתי ליה מקרא גזול אביו ואמו וגו' לפי פשוטו גזול אביו ואמו ממש שאומר אין פשע בזזילה זו כיון שלבסוף הוא יורשם חבר הוא לאיש משחית לבן סורר ומורה המשחית ומכלה ממון של אביו ואמו אבל לשון גזול לא משמע ליה ואינו דומה שנזול אביו בפניו אלא גונב משל אביו כדתנן בפ' סורר (עא.) דאינו חייב עד שיגנוב משל אביו ועוד דהכא כתיב אמו ות"ק דמתני' דהתם ס"ל דלא בעי משל אמו אלא משל אביו ולכך דרשו גזול אביו הקב"ה דגזולו ממש דקודם הברכה היה של הקב"ה כדכתיב לה' הארץ וגו' ואמו כ"י שנזול מהם שלא ירד טל לברכה על אותו מין שאוכל בלא ברכה כלעיל ומייתי ליה מאל תטוש תורת אמן' דלא שייך תורה באמו שאינה חייבת בת"ת והרמז אמן' זו כ"י כמספר ישראל שהכ' פשוטה היא ת"ן במנצפ"ך ואמר חבר וגו' לירבעם בן נבט שהשחית כו' שמצינו בבשורת המלוכה לירבעם בעבירת כל תשחית שקרע אחיה השלוני שמלה לקרעים ויאמר לירבעם קח לך עשרה קרעים וגו' שהוא רמז שקצן בגטויעות בעשרה קדושות להפריקן ולהשחית את ישראל לאביהם שבשמים וכמו כן באינו מברך על דבר הנהנה הוא מפרדי ומשחית שפע הקדושה והברכה לכנ"י מאביהם שבשמים שע"כ יש בברכת הלחם י' תיבות נגד עשרה קדושות וק"ל:

דף לה:

ע"ב ולקחתי את דגני וגו'. ענינו כמ"ש לעיל דהכל ברא לכבודו וכשאין עושין רצונו אין זה כבודו ליתן את שלו להם וכתבו התוספות כאן בזמן שעושין כו' שנאמר ואספת דגנך וא"ת והא לקמן בזמן שאין ישראל עושין כו' ועי"ל דפליג כו' ע"ש ועיין מ"ש בזה בחידושי הלכות:

שנאמר ואספת דגנך וגו'. יש לעיין בזה דהיאך מתוקם האי קרא ואספת דגנך וגו' באין עושין רצונו של מקום הא מפורש ביה והיה אם שמוע וגו' לאהבה את ה' וגו' ועלה קאי ונתתי מטור וגו' ואספת דגנך וגו' והיפך באין עושין רצונו של מקום השמרו לכם פן וגו' ולא יהיה מטור וגו' וי"ל בזה כדברי התוספות דודאי איירי קרא בעושין רצונו של מקום. אבל אין עושין רצונו כ"כ דאינן צדיקים גמורים דאע"ג דכתיב ביה והיה אם שמוע וגו' לאהבה וגו' מכל מקום מדכתיב בהך פרשה בכל לבבכם ובכל נפשכם ולא כתיב גמי ובכל מאדכם דכתיב בפרשת שמע ובכל מאדך משמע ליה דאיירי הכא באינן צדיקים גמורים דהיינו שאינם צדיקים במאד כדאמרינן דיש לך אדם שחביב לו ממונו יותר מנפשו וע"כ עונשן בדבר שבממון שאין מלאכתן גשית על ידי אחרים וקאמר ולא עוד אלא שמלאכת אחרים גשית ע"י כו' היינו הכת אחרת דאין עושין רצונו של מקום כלל דכתיב ועבדת את אייביך וכתיב לעיל מינינה תחת אשר לא עבדת את ה' וגו' ואלו עגששו גם בגופן שמלאכת אחרים גשיה על ידן:

הרבה עשו כר"י כו'. נראה לפרש דודאי יש צדיקים גמורים למקוים בהו שמלאכת עצמן גשית ע"י אחרים אלא דמעטים המה כדאמר רשב"י גופיה בפ' לולב וערבה (סוכה מה:) ראיתי בני עלייה והם מועטים אם אסף כו' אם שנים הם אני ובני וכיון דמועטין הם כ"כ אין לכל אדם לסמוך על זה לומר שאני עושה מלאכה כלל לפי שמלאכתי גשית ע"י אחרים שצדיק גמור אני דשמאל הוא טועה ואינו צדיק גמור חו"ש הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה ביקן דרוב עולם אינן צדיקים גמורים והרבה עשו כרשב"י ולא כו' לפי שרובם אינן צדיקים גמורים כרשב"י וכמו ששנינו יפה ת"ת עס ד"א כו' וכל תורה שאין עמה מלאכה כו' אבל לעיתו שנאמר ועמך כולם צדיקים וגו' יקוים בנו ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו':

ביומי ניסן ותשרי כו'. מכאן קצת ראייה לפירש"י בפ' הגזול בתרא (בבא קמא קיג.) דלא יהבינן זימנא לא בימי ניסן ולא בימי תשרי לפי שהן זמן קצור וצצר וק"ל:

הראשונים עשו תורתן כו' זו חזו נתקיימה ביקן כו'. ענינו מפורש לעיל בפ' אין עומדין אהא דחסידים הראשונים היו עושין כו' תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת ע"ש:

דף מט.

בפירש"י זקנה אין כאן וכי' פי' והיה לו לשאלני על איזה מהן יברך לפטור שאר מינים כו'. עכ"ל האי לישנא על איזה מהן יברך לפטור שאר מינים שייך למאי דס"ד בעי למימר לאיכא מ"ד בשלקות בפה"א וה"ל לשאלו על כך דהא אם יברך על שלקות בפה"א ודאי דאינו יוצא על הפרגיות וגם אם נאמר דלפי דעת המבדך דשלקות שני"ב קאמר וה"ל לשואלו על איזה מהן יברך לפטור את שאר המינים הוא דחוק דכיון דפרגיות היה חביב לו למבדך מה היה לשאלו לו על דעתו דאינו דומה שיברך לפי חביבות השומע ויוצא בברכתו ולמסקנא ניוחא דה"ל לשאלו אם מברכין על החביב או על מידי דזיין דאחד מהן יפטור שאר מינים ויש לדקדק בהאי עובדא דבר קפרא דמתחלה אמר לא על המבדך אני כועס אלא על המלגלג ואח"כ חזר ואמר בהיפך לא על כו' דמעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר וי"ל דמעיקרא ודאי דכעס גמי על המבדך שלא שאלו אלא דה"ק לא על המבדך כעסי כ"כ שלא שאל לי על איזה מהן יברך כמו על המלגלג שהוא מורה ממש הלכה בפני רבו לומר שלא כדן בירך על הפרגיות אבל המבדך כיון שניתן לו רשות לברך אין זה כמורה הלכה ובא זה התלמיד המלגלג והתנצל עצמו שלא לגלג עליו על שלא כדן בירך אלא לגלג עליו שלא היה חש על כבוד הרב לשאלו ממנו על איזה מהן יברך חזר בר קפרא ואמר לא על המלגלג אני כועס שלגלג עליו על שלא שאל ממני וכעסי בזה נשאר על המבדך ודו"ק:

דף נ.

אמר קרא ברוך ה' יום יום וגו' וכי ביום מברכין אותו ולא בלילה כו'. בכ"מ הלילה בכלל היום כמו ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד וכן כולם אבל עיקר הקושיא מכפל יום יום משמע ליה למעט לילה קאמר וכי ביום כו' אלא שאמר דוד תן לו ברכה ושבח על כל יום יום ממין שיעמום לנו בכל יום ויום לפי שינוי הישועה ה"ג בכל מין כו' וק"ל:

ד"א אם שמוע ביטן כו'. מלשון כפול דריש ורש"י הביא זה הדרש מקרא דפ' עקב והיה אם שמוע תשמעו וגו' וכה"ג דרשו אם שכח תשכח ואפילו למ"ד פרק אלו מציאות (בבא מציעא לא:) גבי העבט תעביטנו והענק תעניקנו דברה תורה כלשון ב"א היכא דאיכא למידרש דרשינן כמ"ס התוס' סם וענינו במשל הכלני הוא ממש האוזן דלגבי דברים בטלים אמר קהלת כל הדברים יעגים וגו' לא תמלא אוזן משמוע דלעולם הוא מחזיק לשמוע בריקן דוקא כי הדברים בטלים הם דברים גשמיים יש להם גדר

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

במקום שמקום הריק מנשמי מחזיק והמלא מדבר נשמי א"א להחזיק עוד יותר וזו היא מדת ב"ו אבל מדת הקב"ה שאין לו גדר במקום כי מלא כל הארץ כבודו כי הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו יע"כ מקום מלא מרוחני אין לו למקומו גדר ויוכל להחזיק עוד יותר להוסיף דבר רוחני אבל הריק מהרוחני אינו מחזיק דבר רוחני ולזה בשמיעת המושכלות שהם דברים רוחנים המלא מהם אין לו גדר במקום ומחזיק עוד יותר דהיינו אם שמוע תשמע ואם לאו הרי רוצה בריקן מהרוחני ואינו מחזיק עוד רוחני ודו"ק:

דף מ:

ע"ב מלהזכיר שמך כו'. ובסוף מסכת מע"ש איתא קצת בע"א לא עברתי ממצינריך לא הפרשתי כו' ולא שכחתי מלברכך. ומלהזכיר שמך עליו ופירש רש"י בחומש מלברכך על הפרשת המעשרות עכ"ל וכ' הרא"ס פירוש לא שכחתי מלברכך בעת הפרשת המעשרות לא מלברך ברכת הפרשת המעשרות שהוא נוסח הברכה שתקנו אנשי כנה"ג כו' שברכת כל המצות אינן אלא מדבריהם כו' ע"ש ואולי נעלם ממנו סוגיא דהכא דמוכח בהדיא דאנוסח ברכת הפרשת מעשרות קאי דאברכת כל המצות מייתי ליה הכא דבעי שם וגם שנוסחה תקנו אנשי כנה"ג מ"מ עיקר הברכות סמכוה אהאי קרא וענינו דבעי בכל ברכה שם לייחד שמו על כל מין ומין מעין ברכותיו ומ"ד דבעי נמי מלך הוא מה"ט דמלך הוא מורה על אחדותו שהוא מלך מלכי המלכים ולכך בעשרה מלכויות בר"ה מסיים ה' אחד וק"ל:

דף מב.

תיכף לת"ח ברכה שנאמר ויברכני וגו' רש"י בחומש פי' שע"י באה לי ברכה כשבאת לכאן לא היה לי בנים כו' ופי' הרא"ס כו' ע"ש ואין להאריך בדחוקיו דמתוך סוגיין דשמעתין לא משמע כן אלא על צאנו שהיה מעט ונתרבה אחר שנתברך תיכף מיד בביאתו כדמפורש בענין שנאמר כי מעט אשר היה לך לפני ויפרך לרוב ויברך ה' אותך לרגלי שפי' הראב"ע שנתברכת משעה שבאה רגלי בביתך ודומיא דהכי מייתי ויברך ה' את בית המצרי שמפורש בענין שתיכף היה כדכתיב ויהי מאז הפקיד אותו בביתו וגו' ויברך ה' וגו' וק"ל:

דף מג:

הוי אומר זה הריח כו'. הריח הוא אחד מה' החושים המורגשים והם נמצאים בכל ב"ח גם שאין להם נשמה ונראה לפרש שחוש הריח הוא קרוב יותר לרוחני מכל שאר הא' חושים והיינו נשמה דקאמר לחוש הריח בא ע"י נשימת הרוח שמחוץ לגוף לתוך הגוף מקום שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף ואפשר שהבהמה שאין לה נשמה רק רוח חיים אף שיש לה חוש הריח אינה נהנית ממנו אחרי שאין לה נשמה ודו"ק:

עתידים בחורי כו' שנאמר ילכו וינקותיו וגו'. מלשון יניק וחכים וכן ת"י יסגו בנין ובגן כו' וריחיהון כריח קטורת בוסמיא עכ"ל ופירש"י שם כלבגון הוא בית המקדש וכדאמרינן בעלמא שמלבין עונותיהם של ישראל ורש"י פירש הכא ריחו ממש כלבגון עליו ופרחיו ועי"ל שיזכו למעלת הרוחניות בחכמה כמו שכתוב במשח והריחו ביראת ה' וגו' ודו"ק:

יפה לו הקב"ה אומנתו בפניו כו'. ר"ל בעתו בעת הגזירה שנגזר עליו מה יהיה מעשהו נגזר לו שיפה לו אומנתו פירוש גם שהיא בזווה ושפלה כלאמרי' ספ"ב דקידושין (פב:) א"א לעולם בלא בשם ובלא בורסקי כו' ומסיים בהאי קרא גם את העולם נתן בלבם וגו' שנתן בלב כל אומן ואומן שאומנתו יפה לו מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה וגו' דהיינו מעשה ואומנות אחרת כי אשר עשה האלהים שיעמוד באומנתו מראש ועד סוף ודו"ק:

אבוקה כשנים וירח כנ' כו' לשנים נראה ואינו מזיק כו'. משמע דכ"ש דלאור יום אינו נראה ואינו מזיק יחא דכתיב מחץ יעוף יומם וגו' ומקטב ישוד צהרים וגו' היינו בעיקר ריתחא שניתן רשות למשחית כלאמרינן פרק הכונס ע"ש:

נוח לו לאדם כו' מנלן מתמר שנאמר היא מוצאת וגו'. מפורש פ"ק דסוטה ע"ש:

משום חשדא כו'. ק"ק דל"ל גנאי משום חשדא הא מפני סכנת מזיקין נמי איסור איכא כדמוכח בפ' י"ה (ף.) ויש לחלק דהכא בעיר דלא שכיחי מזיקין קאמר וע"ש בחידושונו וק"ל:

דקרי ליה פושע כו'. עיין פירש"י ויותר נראה לפרש פושע בסמ"ך דקרי ליה פושע על ראשי עם קדוש דעל ידי שבא באחרונה צריך לפסוע עליהם כההיא דפרק מצות חלתה (ויבמות קה:) ברא' ישמעאל בר"י דאנב ויורקיה הוה אוזיל לאט ובא באחרונה וא"ל אבדן מי הוא זה שמפסיע על ראשי עם קודש ודו"ק:

ליחדר ליה בקדושה דבי שמי כו'. מפירש"י הכא ובפרק אלו קשרים (שבת קיג:) ע"י ששותה יין קידוש מהדר ליה וכתבו תר"י אבל לא שיתן אותו בתוך עיניו דהא אמרינן במס' שבת שאפילו ע"ג עין אסור כו' ע"ש וליתא דבהדיא פרק שמונה שרצים (קה:) אמרינן יין בתוך עין אסור ע"ג עין מותר (א"ח סימן רמ"ט) וכ"כ בטור [א"ח סי' רס"ט] בשם רב נטרונאי זה שמקדישן בבה"מ ונותנין לצבור לשום דפואה ליתן על עיניהם כלאמרינן פסיעה כו' ע"ש ומיהו אין נוהגין כן ליתן מקידוש אפילו ע"ג עין י'בהדלה עושין כן משום חיובוב מצוה והכא ה"נ דקאמר דמיהדר ליה היינו ע"י ששותה ממנו כפירש"י ולא ע"י שנותן ע"ג עין ואיך שיהיה אין טעם מבזרר דבזר שיהיה מהדר ליה מאור עין ע"י נהיגת יין קידוש על עין כפירוש הטור או ע"י שתיית כוס של קידוש עוד נראה לפרש דה"ק דמהדר ליה בקידושא דבי שמי דהיינו משנכנס שבת מהדר ליה דלא ודאי לא יפסיע פסיעה גסה ואיסורא נמי איכא לפסוע בשבת פסיעה גסה כלאמר בפ' אלו קשרים (שם) דכתיב אם תשיב משבת נגלך שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול ודו"ק:

המזהלך בקומה כו'. כי האדם הוא המרכבה והשכינה למעלה על ראשו וההולך בקומה זקופה הרי הוא זוקף ראשו למעלה ודוחק רגלי השכינה אשר על ראשו ובהיפך בשפלים ונמוכים אמר אני אשכון את דכא וגו' להוריד השכינה למטה לארץ כדכתיב מלא כל הארץ וגו' ועיין בפ"ק דקידושין ד"א בזה:

דף מד.

דלא טעים מזונא כו'. הפירות מתוקין ואינן סועדין כפירש"י ועד"ז יש לפרש תלונת המרגלים בא"י שהביאו פירות טובים ממנה ע"פ מ"ש בחידושונו במסכת סוטה פרק א"נ שהיה תלונתם שאין בא"י רק פירות מתוקין ואין בהם חיי נפש ח"ש זאת חלב ודבש היא וזה פריה ר"ל שהן מתוקין כדבש הזה אבל אין בהן חיי נפש שאין סועדין ואדרבה מחלישין מחמת המתקוות ובעו מלח להשיב לב כמ"ש התנ"ם וק"ל:

ס' רבוא ספלי טרית לקוצני תאנים כו'. שייך לדלעיל לטורית זה הוא דבר המלוח להשיב לב הקוצני תאנים שנחלש לבם מתוך מתקנות הפירות כן נראה מדברי הערוך בערך ספל ע"ש:

עיר אחת היתה בא"י ונופנית שמה שהיו בה שמונים זוגות כהנים כו'. שהיו מדקדקים כ"כ ביחוס שכן ישא כהנת כלאמרי' פ' אלו עובדין (פסחים מט.) בת כהן לישראל אין זוגנן עולה יפה ואפשר שלכך נקרא העיר גופנית ע"ש אשתך כגפן פוריה וגו' כענבי הגפן בענבי הגפן:

דף מד:

ביצה מנוגלתא כו'. דביצה חיה אינה מנוגלת עד שתהא צלויה קצת מפירש"י פרק כירה:

מאי דעתך דאר"י כל האוכל ירק כו'. אינו דומה שלא חשו לדר"י והני מיימרות דר"י פליגי אהדדי כנראה מפירש"י אלא שהם אכלו ירק חי וס"ל דלא אר"י אסור לספר משום ריחא בירק חי אלא בירק מבושל ומ"ה א"ל למר זוטורא והא אנו דקאכלינן ירק חי וקא משתעית בהדן וליכא משום ריחא וקא"ל אגא כאידך דר"י ס"ל דגם בירק חי לית ביה משום ריחא איסורא מיהא איכא מאיזה טעם שיהיה ודו"ק:

בל הקרוב לנפש כו' פירש"י עונקא צאר מקום כו' סמוך ללב ולמעים עכ"ל והוא דחוק דרוב בשר הגוף הוא יותר סמוך ללב ולמעים מבשר הצואר וע"כ נראה לפרש כל הקרוב לנפש כו' היינו שקרוב למקום בית השחיטה שמשם יצא הדם שהוא הנפש כמ"ש כי הדם הוא הנפש וזה שאמר רבא מהיכא דמקרב לבי ברוך שהוא יותר קרוב ליציאת נפש גם שהוא יותר רחוק מלב וממעים ודו"ק:

דף מה.

שנאמר משה ידבר כו'. וכתבו התוספות וא"ת כו' ע"ש וכל דבריהם ע"פ מה שהבינו דהקב"ה הוא הקורא ומשה הוא היה המתרגם כמ"ש בחידושי הלכות ולולי דבריהם היה נראה לפרש דס"ל משה היה הקורא והקב"ה הוא המתרגם דמשה לא היה קורא רק בלה"ק שאין הכל מבינים בו אבל דבורו של הקב"ה היו בו ע' לשון כלאמרי' פ' רע"ק (פח.) כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה היה נחלק לע' לשונות והיינו שהיה מתרגם לכל אחד כפי הלשון שמבין ותו לא מידי וק"ל:

דף מז:

אינ מכבדין בדרכים כו'. מפורש פרק אמר ליה הממונה:

דף מז.

בל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה כו'. שהוא סובר שעל ידי שיאריך באמן יאריך ימים ושנים כלאמרינן בסמוך כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו והוא טועה דאריכות ימים ושנים יותר מדאי נמי אינן טובים כמ"ש והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ וגו' וק"ל:

דף מז:

ע"ב איחזו ע"ה כל שאינו קורא ק"ש כו'. כל הסוגיא מפורש במס' סוטה פרק היה נוטל ע"ש:

לעולם ישכים אדם לבהכ"נ כדי שיזכה וימנה עם י' כו'. דכל בי עשרה שכינתא שריא והם י' הראשונים שהביאו השכינה לבהכ"נ והבאים אח"כ אינן עושין כלום בזה רק מה שמתפללין עם ה' שהביאו השכינה לשם וק"ל:

דף מח.

ורחמנא היכא יתיב כו'. דמה שא"ל לרחמנא אפשר דאכתי לא ידעו למי מברכין דאינן יודעין מי הוא רחמנא אלא דכך למדו מפי אביהם ורבים לומר כן ולכך לא הוה סגי ליה נמי שיאמרו כן בפה בשמי טללא ובשמיא דשמא למדו לומר כן ואינן יודעין מה הוא טללא ושמיא עד שהראו לו כלפי מעלה מה הוא ושפיר יודעין למי מברכין וק"ל:

סלסלה ותרוומתך ובין נגידים תנשיבך. כן הוא בכל ספרום שלנו ופסוק הוא בספר בן סירא כמ"ש התנ"ם ס"פ החובל אבל מפירש"י נראה דלא הוה גורם אלא סלסלה ותרוומתך וגו' וע"ז כתב סיפיה דקרא תכבדך כי תחבקנה פסוק הוא בספר משלי סי' ד' והוה סגי ליה הכא לאתניי סלסלה ותרוומתך אלא שרש"י הביא סיפיה דקרא להוציא מדברי התנ"ם האומרים שהוא פסוק בבן סירא ועדיפא ליה לאתניי קרא דספר משלי מלאתניי קרא דספר בן סירא אבל התנ"ם ס"ל דקרא דספר בן סירא ובין נגידים תנשיבך ניחא טפי דומה להך עובדא דאותביה בין דידיה לדידה וק"ל:

דף מח:

ע"ב זו ברכת הון וכו'. דהיינו אבל דבר ששבע ממנו ומיזן כלאמר לעיל שמשא תקנו אירידת המן שהיו ג"כ שבעים ממנו:

את ה' אלהיך זו ברכת הזימון. שאין אומרים בה דברים רק נבדך שאכלנו משלו ועיקר הזימון בעשרה אומרים אלהינו וקצת לחוץ שחקדים בקרא ברכת הון לברכת הזימון והתנ"ם לעיל הביאו ברייתא זו בהפך זה וברכת זו ברכת הזימון את ה' אלהיך זו ברכת הון ולא ידעתי משמעה:

על הארץ זו ברכת הארץ. משה רמז לה שיהושע תקנה כשנכנסו לארץ ואמר הטובה זו בונה ירושלים שהוסיפו לתקן דוד ושלמה כלאמר לעיל ואמר אשר נתן לך זה הטוב ומטיב דהיינו כדרך הנותן שנותן בעין יפה וטובה כלאמרי' במס'. ב"ב (נג. סה. עא.) כו' וק"ל:

קו"ח כשהוא כו' יש לדקדק מהאי ק"ו תבעי נמי ג' ברכות לפניו וכן יש לדקדק לקמן דקאמ' ברכת התורה מנין ק"ו דעל חיי שעה כו' מה"ט תבעי נמי ג' ברכות אחרונות וי"ל דלאו ק"ו גמור הוא דאיכא למימר אדרבה היכא שכבר נהנה יש לו לברך אבל לפניו שעדיין לא נהנה לא יברך וכ"כ התנ"ם ברי"פ כיצד מברכין דלאו ק"ו הוא דא"כ תהא ברכה לפניו נמי מדאורייתא כו' עכ"ל ע"ש אלא דסמך עצמו בברכה דלפניו משום דאסור ליהנות בצועה"ז בלא ברכה דה"ל כאלו מעל כדמסיק פ' כיצד מברכין וכן י"ל בברכת התורה דלאו ק"ו הוא משום דלחיי שעה דנהנה בצועה"ז יש לו לברך משא"כ בחיי עולם הבא דעדיין לא נהנה בו ודו"ק:

אל תיקרי ויברך אלא וברך כו'. דריש כן דלפי פשוטו ה"ל למכתב ויברך את לחמך וגו' ועוד דמסיים בהאי קרא והסירדותי מחלה וגו' וא"כ ה"ל למכתב נמי ברישא דקרא וברכתי את לחמך וגו' בלשון מדבר בעזו ע"כ דרש דכינוי וברך קאי על האדם שתעשה ברכה על הלחם שתאכל ומים שאתה שותה ולכך כתיב לחמך ומימך דאחר שתברך געשה לחמך ומימך כדדרשינן לעיל גבי דגנך וק"ל:

בי הוא יברך הזבח וגו' פירש"י שטעון לברך כו' בא"י אקב"ו לאכול את הזבח כו' עכ"ל. וק"ק דאין זה ראיה אלא לברכת המצות אבל לברכת אכילת רשות והנהנה דקיימין ביה השתא מנין דבעי ברכה לפניו במכילתא דקאמר בהאי לינשא כי הוא יברך הזבח ר"נ אומר מכאן לברכה לפני המזון מזה נראה דלאו

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

ברכת המצוה קאמר אלא ברכת הנהנה שעל המזון לפניו דהיינו בבשר שנ"ב בלאו ברכת המצוה של זבח יתן לא מידי וק"ל:

וב"ב למה לפי כו'. ר"ל שהוא לא שאל אלא היש בזה הרוואה והם השיבו לו הרבה דברים שלא שאל עליהם כלל שלא היה להם להשיב רק יש הנה גם מה שאמרו לו עוד ועתה עלו כי אותנו כהיום תמצאון וגו' הוא כפול שכבר א"ל כבואכם העיר כן תמצאון אותנו וק"ל:

בדי להסתכל כו'. באגדת שמואל איבא דפליגי ביה תנאי כל האורח הזה למה מביטות היו בגוי של שאלו כו' דברי ר"י א"ל ר' יוסי א"כ עשית בנות ישראל כזונות כו' אלא שלא הניע עדיין השעה שאמר הקב"ה בעת מחר אשלח לך וגו' וצ"ל דלאו במתכוין לכך האריכו הערות בדבריהם דהא ודאי לאו נביאות היו אלא שהקב"ה שם אריכות דברים אלו בפייהם כדי שישהה שם עד שתגיע השעה כו' וכצ"ל ברבקה שאמרה למה אשכל גם שניכם וגו' כמפורש פ"ק דסוטה וק"ל:

בין מדה טובה כו' פירש"י והתורה מדה טובה היא עכ"ל. מפירושו נראה דר"מ בעי נמי לאתנויי ראייה דמברכין על התורה ולא משמע כן דהא לא קאמר אין צריך כדקאמרי הני תנאי בכל הנהו דרשות דלעיל דדרשי ראייה אברכת התורה ועוד דמברך על הטובה פסיקא ליה כדקאמר שכשם שמברך על הטובה ולא בעי לאתנויי הכא אלא דכן מברכין על הרעה והיא מלתא באנפי נפשה אהאי קרא דלכך כתיבי הכא גבי ברכה ב' השמות ה' אלהיך שהם הרחמים והדין לומר לך שכשם שמברכין על מדה נויבה כמפורש בקרא על הארץ הטובה כך מברכין כו' ודו"ק:

ר"י ב"ב כו' טובה הטובה טובה זו תורה כו' הטובה זה כו'. נראה לפרש דה"ק מדכתיב כבר לעיל מינייה אל ארץ טובה וגו' לא ה"ל למכתב כאן הטובה דודאי על אותה ארץ טובה דלעיל קאי אלא האזי הטובה יתירא הוא למדרש מינייה בה"א הידיעה דמקרי טובה במקו' אחר אי תורה קאמר דכתנ' כי לקח טוב וגו' ואי בנין ירושלים דכתנ' ההר הטוב וגו' וק"ל:

דף מט.

בל שאינו אומר ברית ותורה כו' ומלכות בית דוד כו' מפורש פרק ע"פ בחידושינו:

דף מט.

ע"ב אחד עשרה ואחד עשרה רבוא כו'. כבר ידעת כי כל העשיריות קודש והוא מקור ותכלית לכל המספרים ובמעלה הא' דהיינו פ"א עשרה והעשרים הוא מעלת הב' ב"פ עשרה וכן כולם עד מאה שקונה לו שם אחר שהוא חוזר למעלת הא' והוא כי פ"א מאה הוא י"פ עשרה והב' מאות הוא מעלת הב' יהכ' וכן כלם עד אלף שהוא חוזר למעלת הא' והיו"ד והק' כי פ"א אלף הוא עשרה מאות ובדמיון הזה ברבוא אחד שהוא עשרה פעמים אלף והשתא לת"ק דהיינו רע"ק ס"ל כיון דהעשרה הוא המקור לכל המספרים אין חילוק בין עשרה ובין עשרה רבוא שי"ל נברך אלהינו שהוא למעלה מכל עשר קדושות יר"י הגלילי וליף מקרא מדכתיב במקלות ברכו בלשון רבים ולא כתיב בקהל ברכו וגו' דכל בי עשרה שכינתא שריא וקהל ועדה מקרי אלא ללמדך דלפי רוב הקהל מברכים דהיינו לפי מה שנתוסף העשיריות יקונה לו שם חדש דהיינו מאה ולאף ורבוא שהם כלם כח מספר העשרה כמ"ש ע"ז נתוסף בו קדושה להוסיף בדבר שבקדושה כדמסיק בק' נברך ה' אלהינו כו' וכן כלם ויש לדקדק דפליגי הני תנאי בברכו שבברכת המזון ולא פליגי בברכו ובקדושה שבבהכ"ג וקרא דבמקהלות ברכו וגו' אינו מפורש דאיירי בבה"מ וי"ל דפליגי בבה"מ שהיא ברכה המפורשת בתורה ואכלת ושבעת וברכת ובהכי איירי ודאי קרא:

דף נ.

ומטובו ה"ז בור כו' פירש"י שממעט בתגמוליו של מקום כו'. עכ"ל ועוד י"ל שמחסר טובו של מקום כאלו כביכול מה שהוא נותן מטובו לאדם הוא מחסר מעצמו כמדת בשר ודם מה שהוא נותן לאחר הוא מחסר מעצמו משא"כ מדת הקב"ה דמדת טובבו לעולם לא יחסר וע"כ נימא ובטובו דמשמע שלא יחסר טובו גם כשהוא מטיב לאחרים. ודקאמר

בשאלה שאני ר"ל בשאלה ודאי לא משמע שהוא מחסר מטובו אלא כשואל דבר מועט וק"ל:

ובשאלה נמי הכתיב הרחב פיך וגו' ההוא בד"ת כו' וסמך ליה אנכי ה' אלהיך המעגל מארץ מצרים שאל תחשוב שלא אוכל למלא כל שאלתך הרי אנכי ה' אלהיך המעגל מארץ מצרים אשר ראית שם היכולת בידי למלא כל שאלתך בד"ת:

מגיד שאפי' עוברין שבמעיי אמן כו'. מפורש במס' סוטה פ"ה:

דף נא.

סח לי סוריאל שר הפנים כו'. פירש"י מלאך חשוב כו' עכ"ל ומצינו שגם למעה דברה עמו השכינה לפני ילפנים וא"ל ישמעאל בני ברכני כו' ואפשר דגם למטה דבר עמו מלאך זה ומסתמא למטה שמע מהמלאך עניני הרוחות רעות אלו שהם כחות הטומאה המצפים לאדם להזיקו ולהמיתו כמ"ש צנפה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וגו'.

ואל תעמוד לפני הנשים בשעה כו'. כדאיתא במדרשות שהם הביאו המיתה לעולם ועדיין הוא מרקד ביניהם בעיני ריתחא:

עשרה דברים נאמרו בכום כו'. והם כולם עשרה דברים אשר מצד הקדושה והטהרה כי הדחה מבפנים שטיפה מבחוץ שהיא הכלי נקי וטהור מכל צד. חי ע"ש החיים האמיתי אשר בברכתו. ומלא ע"ש שאין שום חסרון ח"ו בחקו. עיטור ע"ש העטרה היא שלו. ועיטוף כדאמרי' לעיל ע"ש הכין לקראת אלהיך וגו'. ופרס סודרי' כו' דתהוי אימתא דשמיא על המברך כדאמרי' ברב נחמן ב"י בסוף מס' שבת. ונוטל בב' ידיו ע"ש הימין והשמאל שהם הדין והרחמים והיינו שאז ירכם קודש וגו'. ונותן לימין שהיו הרחמים גזברים על הדין. ומגביה מן הקרקע כו' מגביה כלפי מעלה עש"ה כום ישועות אשא וגו' כי כמה כוסות דכתיבי בקראי בכום פורענות כמו גם עליך תעבר כום וגו' וכום התרעלה וגו' ומלת כום יימטריא אלהים שהוא מדה"ד ע"כ אמרו שזה הכום ב"ה הוא כום של ישועות ולא פורענות כדלקמן דאין מברכין ב"ה על כום של פורענות אבל אמר כי זה הכום אשא אותו בשם ה' שהוא הרחמים אקרא להפך מדה"ד למדה"ר ובפ' ע"פ (קינו): מפורש כי דוד יאמר כן בכום של ביה"מ לתעדי ע"ש. ואמר ינותן עיניו בו דהיינו שלא יסוּח דעתו ממנו אלא יכוין דעתו לזאת הכוונה ואמר משגרו לאנשי ביתו במתנה כו" דרך נתינה שהנותן בעין יפה נותן כי היבא דתמברך וק"ל:

בל המברך על כום מלא כו'. במדה זו קאמר דנותנין לו נחלה מלאה דהיינו בלי מצרים ומייתי לה שנאמר ומלא וגו' ים ודרום וגו' דהיינו עד הים שאין משם עוד ישוב עולם וכן עד דרום שגם משם אין

עוד ישוב מחמת חוס גדול כמ"ש התוכנייים ואמר דזוכה ונוחל ב' כו' כתבו התנ"ס פי' הר"י וי"מ דה"ל למיכתב רש וכתיב ירשה הרי יו"ה יתירה כי ב"יה נבראו ב' עולמות כו' ע"ש ועי"ל ים ודרום כי עסקי עוה"ז מיוחסים ע"ש הים כדאמרי' פ' כיצד מעברין (עירובין נה.) לא מעבר לים וגו' לא תמצא אותם בסחרנים ובתגרנים ודרום רמו על עסקי עוה"ב שהיא התורה כמ"ש (צ"ב כה:) הרוצה להחכים ידרים וקאמר שזה המברך זוכה שאפשר שיתקיימו שני הפכים אלו בו וק"ל:

דף נא.

ע"ב ופרי בטנה לא נאמר אלא פרי בטנך כו' הולד הוא פרי הבטן בתרגומו בריך ולדא דמעך והוא פרי של האשה ולא ניחא ליה למימר דעם האשה לחוד ידבר הכתיב ונוכח לזכר ולנקבה שוה גם הא דאמרינן שכל התורה נאמרה בלשון זכר היינו בדבר השייך גם לזכר ונראה דעולא דס"ל הכי פליג דלעיל דאמרי ליה לתנא משגרו לאנשי ביתו ופליג נמי אהא דפ' הפועלים (בבא מציעא פג.) מה שאמרו המלאכים איה שרה אשתך היה כדי לשגר לה כום של ברכה דמסתמא אברהם שתה עמהם כום של ברכה כרב נחמן ועי"ל דסבר כר"י דאנו אין לנו אלא ד' וימיהו רב נחמן נהג כן וכמ"ש התנ"ס דמשמע שכמה דברים היו נוהגים ולכך כעסה ילתא ותברה ד' מאה דני דחמרא להורות שאין כעסה בשביל כום יין שלא שלח לה שהרי אינו נחשב בעינה אלא על כום הברכה שלא שלח לה כעסה ורב נחמן דקאמר נשדר לה כסא אחרינא ושלח לה כו' גם שלא היה כסא דברכתא לא קאמר הכי אלא לפייסה קצת בכך והיא לא נתפייסה וא"ל ממאהדורי מילי כו' דהיינו שאין רק דברים בעלמא וק"ל:

השוותה כפלים לא יברך שנאמר הכון לקראת וגו'. יפורש פרק ע"ב:

דף נג.

חד עביד כב"ש ואשכח ארנקא כו'. לקיים דברי ב"ש מי ששכח ארנקא בראש כו' וע"ד ותגזר אומר ויקם לך וגו' וק"ל:

דכתיב כנפי יונה וגו'. הכא לא איצטרך ליה לאתנויי אלא דמתילא ליונה בכמה קראי וע"ש שהיונה אינה מזדקקת אלא לבן זונה כן כנ"י איןן מזדווגין אלא לאביהם שבשמים אלא דלוצב דמייתי לה' בפ' במה טוומינן (שבת מט.) אעובדא דאלישע בעל כנפים דאמר התם ומ"ש כנפי יונה כו' מייתי ליה נמי הכא וע"ש גם בתוספות וק"ל:

גדול העונה אמן כו'. שהרי גוליידין מתגדין כו' מפורש בסוף מסכת נזיר:

והתקדשתם אלו מים ראשונים. דבא מצד הקדושה והטהרה משום סרך תרומה:

והייתם קדושים אלו מים אחרונים. גם הם באו מצד הקדושה כדאמר לעיל דכשם שמזוהם פסול לעבודה כך מזוהם פסול לברכה והא דאמרי' בפ' כל הבשר (חולין קה.) מים אחרונים משום סכנה היינו לאחרים אבל למברך פסול נמי איבא כמ"ש המפרשים:

כי קדוש. זה שמן ערב. גם זה מצד הקדושה להעביר הוזהמא קודם ברכה כפירש"י:

אני ה' אלהיכם זו ברכה דכל ברכה שאין בה שם אינה ברכה ולכאורה זה המקרא הוא דפרשת שמיני דנאמר גבי איסורי מאכלות וטומאתם ושפיר נדרש האזי קרא לענין קדושה וטהרה התלוי בסעודה אבל סיפא דקרא אני ה' אלהיכם. לאו היינו קרא דפרשת שמיני אלא דהוא קרא דפרשת קדושים דכתיב גבי עונש דלוצב וידעוני וי"ל דאזהרה דידהו משום קדושה וטהרה נמי נגעו בה ודו"ק:

דף נד.

ברוך ה' אשר הציל וגו' אניסא דרבים כו'. וא"ת הא אניסא דרבים נמי לא מברכינן אלא במקום הגם כדקתני הרוואה מקום כו' ויתרו לא בא אליהם אלא במדבר סיני שאין כאן נסים דמצרים ולא דקריעת ים סוף וי"ל דלכתם במדבר בכלל נס הצלתם ממצרים הוא וראה שם עמהם נסי המן והבאר וענני כבוד וא"ת למ"ד דבעי שם ומלכות בכל הברכות הרי כאן שאמר יתרו ברוך ה' אשר וגו' אין כאן מלכות וי"ל אשר הציל אתכם וגו' מתחת יד מצרים הוא במקום מלכות שמשתלתו בכל וק"ל:

את והב בסופה ב' מצורעים כו'. רש"י בחומש מביא דרשה זו ופי' והב כמו יהב שפירש נתן ופי' בסופה כמו בים סוף ע"ש והוא ע"פ ת"א אבל התלמוד דהכא מפרש בסופה כמו בסוף דבסוף המחנה היו אלו ב' המצורעים דהיינו מחוץ לג' מחנות שהוא מחוץ לענני כבוד ואת והב משמע להו (שם מקום) [שמות] כדאמר כי אתו את והב חזו דמא דקא נפיק כו'. דכל ישראל שבתוך המחנה לא חזו לה משום דאדבקו שם טורי עד שחזרו ההרים למקומן כפירש"י אז ראו המצורעים שהלכו אחריהם בנחלי ארגון דמא דקא נפיק כו' ומייתי דכתיב אשר נטה לשבת ער ונשען וגו' דהיינו שנזעזעו ההר של א"י כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה ונתקרב לצד הר מואב כו' כן פירש"י בחומש וכן משמע הכא מפירושו:

דף נד.

ע"ב מאי אבני אלנביש כו'. אבני אלנביש קרא הוא ביחזקאל במלחמות גוג ומגוג והכא באבנים במורד בית חורון דבימי יהושע קיימירי והאזי קפדין אמאי קרי אבנים דמורד בית חורון אבני אלנביש ומפרש דיחזקאל נמי דקרי להו אבני אלנביש הוא ע"ש זה דעמלו על גב איש וירדו ע"ג איש וכ"ה בש"ר ובתנחומא ומטר לא נתק ארצה ואימתי ירדו בימי יהושע כו' והשאר עתידין לירד בימי גוג ומגוג ונראה מה שדרשו שמאותן שעמלו ע"ג איש משה ירדו בימי איש יהושע דככתיב ביהושע וה' השליך עליהם אבנים גדולות וגו' וסיים בהאי קרא רבים אשר מתו מאבני הברד וגו' שלא הזכר כלל בתחלה שהיו שם אבני ברד וכתב אחר כך הברד בה"א הידיעה וע"כ אמרו הוא הברד שהיה כבר בימי משה ועמד על ידו עכשיו ירד בימי יהושע והשאר עתידין לירד בימי גוג ומגוג מדקרי להו שם אלנביש וק"ק שדרשו כן במלת אלנביש דגוג ומגוג ומה ידרשו במלת אלנביש דכתי' נמי ביחזקאל גבי נביאי שקר והענין מבואר כי שלוחי השם משתקקין לעשות שליחותן לתכלית מה שנשתלחו לתת נקמת ה' באויביו כענין שאמרו פסח"י (ק"ח.) בנחל קישון גרפם שנשעה ערב לים וה"ג אותו אבנים שנשתלחו בימי משה לעשות שליחותן ושוב ע"י תפלת משה בטל שליחותן לא בטלה לגמרי אלא שעמלו שם לעשות שליחותן באויבי ה' בימי יהושע ובימי גוג ומגוג ודו"ק:

אבו שבקש עוג וכו'. כבר האריך הרשב"א בפ' סוד המאמר זה שפשוטו ודאי הוא זר מאד ובנה הוא ועשה יסודו ע"פ מ"ש פ' האשה נדה (סא.) שמשה היה מתיירא מעוג ולא מסיחון לפי שהיה ירא שתעמוד לו זכות אברהם כו' ונמשלו האבות להרים כו' והאריך בזה ע"ש אבל הוא דחוק דאם משה נתיירא מפני זכות זה עוג ודאי לא סמך ע"ז שתעמוד לו זכות אבותיו של משה יותר משתעמוד למשה ואם נקראו האבות הרים ע"ש הרים לגבי משה אבל לגבי עוג לא מקרי אברהם הר שיאמר עוג על אברהם אישקר טורא כו' ונראה לפרש לפי אותה הסוגיא דפרק האשה ויאמר ה' אל משה אל תירא מכדי סיחון

יעונ אחי הוו דאמר מר סיחון ועונ בני אחיא בר שמחזאי הוו מ"ש מעונ דקמסתפי ומ"ש מסיחון דלא קמסתפי כו' אמר שמה תעמוד לו זכות אברהם כו' ר"ל דודאי היה להם כח וגבורה מפמליא של מעלה מאבותם שהיו מן בני המלאכים שירדו בדור אנוש כפירש"י שם אבל נעשה כח שלהם מצד הטומאה כמפורש בקרא הנפילים וגו' אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם המה הגבורים וגו' כמבואר בפרקי ר"א ובכמה דרשות ולהכי קאמר אס היה משה ירא מעונ מפני כחות הטומאה שהיו לו מצד אבותיו המלאכים א"כ גם מסיחון ה"ל לירא שהרי אחיו היה וה"ל כחות אבותיו כמו עונ ומשני דודאי מכות הטומאה שהיה להם לא היה משה ירא אלא היה ירא שמה יס בעונ נמי כח מה מצד הטהרה זכות של אברהם שנאמר ויבא הפליט וגו' והשתא בשמעתי קאמר שבא עונ מתחלה מכח הטומאה מאבותיו המלאכים וז"ש מחנה ישראל כמה הוא ג' פרסי כו' יס כאן דברים בנו ע"פ ספר היצירה בסוד י"ב גבולים בשם הוי"ה וסוד י"ב חדשים בשנה וי"ב מזלות וי"ב שעות ביום וכן כלילה כמ"ש בספר הפרדס שער פרטיו השמות וזה כוונת הכתוב יצב גבולות עמים למספר בני ישראל כי חלק וגו' ר"ל כי זה לעומת זה עשה אלהים דכמו שהעמיד גבולות קדושים בשם הוי"ה למספר ב"י שהם שבעי י"ה י"ב שבעים והם חלק ה' עמו יעקב וגו' כן הציב גבולות עמים עכומ"ז בכות הטומאה י"ב שהם כחות המזלות י"ב כמ"ש כי אותם חלק ה' לכל העמים וז"ש כמה מחנה ישראל ג' פרסי שהם י"ב תחומין וגבולין תחום לכל שבט ושבט מצד הקדושה איעקר טורא בר ג' פרסי שהם כחות הטומאה מיו"ב המזלות וי"ב גבולין של כח אבותיו שהיו מלאכים ואשדי עלייהו כי אמר עונ כי כחות אלו הטומאה בו יגברו על ישראל לפי שהיה בו ג"כ קצת מצד הטהרה זכות דאברהם והיינו דמיייתי ליה על רישיה לזרקו על משה ואמר

ואייתי הקב"ה עליה קמצי כו'. דהיינו זכותו של יעקב כו' שנאמר בו אל תיראי תולעת יעקב וגו' וע"פ מ"ש כתולעת זו שאין לה גבורה אלא בפיה דהיינו בתפלתו ונקבזה לאותו הר לבטל כח אבותיו של עונ ינחית בצעאריה דהיינו דנחית מרישיה על צעאריה להחליש כח טומאתו מאבותיו שלא יוכל להזיק בהן את ישראל ואמר דבעי למשלפיה כו' כשראה שלא יכול להם לישראל להזיקם בהר הזה שהוא כח טומאת אבותיו בעי למישלפיה מיהת להציל א"ע בזכות אברהם ואמר שמשכו שנייה כו' שיני רשעים הם כחותיו תמיד לגזול את הצדיקים כמ"ש אשר לא נתננו טרף לשניהם או שנים מלשון הר שנון כמו שן סלע והם נמשכו להיות נדבקות בכח הטומאה שה"ל מאבותיו שהמשילן גם כבר להר ושלא יכול להציל גם א"ע כי לא היה לבחו ולכח טומאת אבותיו יכולת נגד כח הטהרה של אבות ישראל והיינו דדריש שרבת שהרבית כח טומאתו להיות דבוק בכח טומאת אבותיו ובא זה ואבר זה להיות משה מחיה בקרסוליה כו' לבטל ממנו זכות הליכתו בקרסוליו להגיד לאברהם ואמר משה כמה היו עשר כו' פירש"י שהרי הוא הקים את המשכן ודרשין הקים את עצמו לקומת המשכן כו' ע"ש זה הדרש אינו מבורר לי בתלמוד אלא דבפ' אלו מומין (מד.) ובגדרים (לח.) גם בשבת (צב.) מפורש משה רבינו י' אמות היה מדכתיב ויפרוש את האהל מי פרשו משה רבינו פרשו וכתיב י' אמות אורך הקרש וגו' ואמר שקל נרגא בת י' כו' מהא שמעינן גובהו של עונ כמה וכמה אמות היה ועד ל' אמות לא הגיעו רק עד קרסוליו וליכא לאקשויי הא כתיב ערשו ערש ברזל וגו' תשע אמות ארכה וגו' כבר הרגיש רש"י בזה בחומש באמת איש באמת עונ יענין דשקל נרגא בת י' אמות ושורר כו' ר"ל דשקל נרגא כו' היינו זכות הלוחות שהיו בידי שבהן י' דברות ישורר י' אמות היינו עד מקום גבהות המשכן שהוא י' אמות שנעשה והוקם ע"י משה רבינו ובזכות זה קטוליה וירמז בזה ששמה הרנו דכתיב בפרשת דברים אחרי הכותו את וגו' ואת עונ מלך הבשן אשר יושב בעשתרות באדרעי עשתרות הוא מלשון הר ונצק קשה שהוא כח הטומאה שלו מאבותיו ומצד עצמו ומכוון בפ' הרמב"ן שהוא כח ע"ז כמו לבעלים לעשתרות ועשויים כצורת צאן כמו ועשתרות צאנך ע"כ ונראה דע"כ קראו במקום אחר עשתרות קרנים שה"ל ב' כחות א' מצד הימין קרן ימין זכות אברהם שה"ל בקצת וא' משמאל מצד טומאת אבותיו ודונמא זו בדניאל שראה מלכות פרס דומה לאיל בעל קרנים והאחר גבוה מן השניה דהיינו שראה בו ב' כחות הא' מצד הימין מכת הטהרה בזכות שצנה בה"מ והא' משמאל כח מלכות פרס מלמעלה כמ"ש (ביומא י.) בדוביאל שר מלכות פרס אבל צפיר העזים ראה בקרן א' שהוא מלכות עו"ג שלא היה בו רק כח הטומאה משר שלו שלמעלה ודו"ק:

ואבן שיבש עליה משה כו'. לפי מה שמבואר לעיל שבמקום הנם מברכין ה"נ מקום ראש הגבעה אשר שם האבן הזה הוא מקום הנם בנצחון המלחמה שעל ידי זה הרים משה ידיו וגבר ישראל:

ועל לוט אומר ברוך זוכר כו'. דברכה זה נשתנה משאר ברכות של נסי הצדיקים למברכין ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה משא"כ בגם הצלת לוט שלא היה ראוי לכך שרשע היה ולא היה ניציל אלא בשביל זכות אברהם יפול בו השבט והואלא שאף לאחרים שאינן צדיקים עושה הקב"ה גם אפילו בשעת כעסו בשביל שזוכר הצדיקים ומיייתי ליה מדכתיב ויהי בשחת וגו' ויזכור אלהים וגו' דמשמע שבשעת כעסו והשתחת סדום היה זכירת אברהם להציל את לוט והענין שמהפך הקב"ה מהה"ד למדה"ר בשביל הצדיקים והרמז בזה ויזכור אלהים את לוט מתוך ההפכה בהפך וגו' דהיינו מתוך שהפך מדה"ד על הרשעים למדה"ר בשביל צדיקים שזוכר ולא דרשו כן נבי נח דכתיב כה"נ ויגברו המים וגו' ויזכור אלהים את נח וגו' אלא דהתם סדרא נקט ואילו שאחר תגבורת המים זכר את נח ודו"ק:

חומת יריחו שנבלע פרש"י מדכתיב תחתיה משמע במקומה וא"א זו אלא ע"י בליעה (עי"ל) [עכ"ל] והמקשה דפריך והא נפלה כו' דכתיב ותפול החומה תחתיה ר"ל דע"כ מדכתיב לשון נפילה על כרחך דלא נבלעה ותחתיה לאו ממש במקומה משמע ועי"ל דמשמע ליה דנבלעה מדכתיב ויעלו העם איש נגדו וגו' דמשמע נגדו בלי שום מעכב שהוא בדרך נפילה שיש בו מכשול מאבנים שנפלו ומתרח כיון דפותיה ירומיה כהדדי כו' לאו משום דפסיקא ליה הכי בשום דוכתא אלא דמהכא קא יליף ליה כיון דקרא הכתיב בליעה נפילה ע"כ היינו משום דכהדדי ניניה ולא היה מועיל נפילתה אי לא דנבלעה ודו"ק:

ארבעה צריכין להדות כו'. הקושיית שהתחיל בזה המזמור לומר אשר גאלם מיד צר וגו' וחשב במדבר יחולה ויורדי הים דלא שייך בהו מיד צר אלא דהל"ל אשר גאלם מצרה ועוד כיון דקרבן תודה הוא כבולן למה לא כתבו רק בחולה ומה ענין ד' אלו צרות וכל שינוי העניינים אין להאריך בהן הוא המבואר כי ד' סבות הכוללים והם המונעים לאדם מהגיע אל שלימותו ותכליתו הא' שאין לו במה להתפרנס וצריך לרדוף אחר פרנסתו הב' שיש עליו יד שונאים וא"א לו לעבור ה' שלימה מפניהם הד' מי שבטבע חולה יחלש מלעסוק בתורה ומצותיה הד' ריבוי עושר וטורדה המבטלו מתורה ומצות ולפי שד' מעיקים וצרות האלו הם חולאים שבישראל בגלות כמפורש בתוכחות ע"כ כשישראל נגאלו ממצרים ומד' מעיקים אלו אמרו בב"ר שע"כ נאמרו ד' כוסות בחלום שר המשקים שם דעל שם זה תקנו ד' כוסות של פסח בגאולת מצרים וע"כ נאמר בו ד' לשונות של גאולה וגאלתי והוצאתי והצילתי ולקחתי לפי שנגאלו מארבע צרות אלו ועל שם זה אמרו שם שהקדוש ברוך הוא מביא ד' כוסות של תרעלה על עו"ג ומשקה לישראל ארבע כוסות של ישועה כמפורש באורך שם דהיינו על שם ישועה מארבע צרות ומעיקים המתהוים בגלות והוא ענין שמספר בו ארבע הצריכין להדות שהם בעצמם מצירים הכוללים ומונעים האדם

מהשיג שלימותו שמכולם נצילו בגאולתן והתחיל ואמר הדוד לה' כי טוב וגו' ע"פ מ"ש פ"ק דמגילה (י:) בצאת לפני החלון אומרים הדוד לה' כל"ח ולא אומרים כי טוב לפי שאין הקב"ה שמח במפלתו של רשעים ע"כ אמר שישראל בגאולתן אומרים כי טוב לא על מפלתו של רשעים לעתיד אלא ע"ש גאולי ה' שנגאלו מיד צר ומכל ד' מעיקים וצרות שהיה עליהם ואמר מארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים היינו משאר ד' גלויות מד' מלכויו כמפור' בב"ר וז"ש ממזרח הוא מלכות מדי שהוא במזרחו של ארץ ישראל מצפון הוא מלכות בבל שהוא בצפוןו של ארץ ישראל ממערב ומים הוא מלכות יון ומלכות ארם שהם במערבו של ארץ ישראל ולכך נקט מערב ב' פעמים ולא נקט כלל רוח דרום שאין באותו רוח מד' מלכויות אבל התחיל בגאולת מצרים שהיא גאולה ראשונה והיא בדרומה של א"י שאז נצילו ג"כ מד' המעיקים המונעים השלימות והיו ראויים לקבל התורה וז"ש בגאולת מצרים עד שלא באו לא"י שהיא עיקר גאולתן שהיה לכן מניעה מצד פרנסה תעו במדבר בישימון דרך שאין שם דרך כלל ועיר מושב לא מצאו שעקמו וסבבו כמה ארצות עד שהגיעו לעיר מושב בא"י ואמר שהיו במדבר רעבים גם צמאים וגו' כמ"ש ערבין (טו.) ב' פעמים חטאו במים וב' פעמים בשליו וב"ש במן ויצעקו אל ה' בצר להם ומצוקותיהם וגו' היינו שנתן להם המן והשליו והבאר ועל שתעו במדבר וייריבם בדרך ישרה וגו' היינו שנכנסו לא"י וע"ז יודו לה' חסדו וגו' שלא היה מדרך החיוב לפי חטאם במדבר אבל מצד חסדו הוא וע"ז תקנו בכל הולכי מדבר לברך ברוך גומל חסדים טובים לחיבים ואמר ונפלאותיו לבני אדם דלגבי הקב"ה מלתא זוטרתו היא כדאמר (ברכות לג: מגילה כה.) ומי יכלת לסיים כוליה שבחיה אבל יספר נפלאותיו שהם לבני אדם ואמר כי השביע וגו' היינו שמלא אותם כל טוב בא"י כמ"ש ובתים מלאים כל טוב והוא כוס ראשון ואמר יושבי חשך וגו' היא מניעה מצרות יד האויבים כמו שהיו משועבדים במצרים שהיו שם בחושך ע"י עבדות פרך וצלמות השלכת בנים ליאור ואסירי עני וברזל כמ"ש ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים וגו' כי המרו אמרי אל וגו' שהיו בהם רבים חוטאים גם פסל מיכה ויכנע בעמל וגו' היא עבדות פרך שעמלו בו וע"י כשלו ואין עוזר דגם מושיעם משה הוצרך לברוח מפני פרעה אך ויצעקו אל ה' וגו' כמ"ש ויצעקו ותעל שועתם וגו' ואמר שעל זה יודו וגו' כמס"ל ואמר מהו הפלא כי שבר דלתות וגו' כמ"ש שמעולם לא היה עבד יכול לברוח ממצרים והוא כוס ב' ואמר אוילים מדרך פשעם וגו' היא הצרה שמחתם חולי והיה להם בגלות מצרים כמו שהבטיח להם בגאולתן כל המחלה אשר שמתו במצרים וגו' שבא מחמת עון וע"פ מ"ש פשע הוא המרד יומא (לז:) שאין היסורין ממרדקן אלא המיתה ממרדת במרד כדאמרין פ"ה (פו.) אבל העון הוא המזיד היסורין ממרדקן וז"ש שזה האויל שנכנס בו רוח שטות כשהלך בדרך פשעם ולא נחשב לו כמרד אלא כעון דיסורין ממרדקן דהיינו מעונותיהם יתענו ביסורין ואמר דאף בחליו דכל אוכל תתעב נפשו ולא יכול לאכול מ"מ נחשב לו לתענית ויסורין שממרדקן העון והמזיד ואמר ויגיעו עד שערי מות ר"ל דגבי רשעים גמורים אמרי' ערובין (יט.) אפי' בפתחו של גיהנם אין חורין אבל זה כשהגיע עד שערי מות ופתח גיהנם מתחרטין ויצעק אל ה' וגו' כמ"ש במסכ' ר"ה (נח.) דזעקה מועלת אפי' לאחר גזר דין שהגיע לשערי מות ואמר ישלח דברו ויירפאם וגו' דרפואת ב"ו צריך תחבושת וסממנין ושאר פעולות אבל רפואת ית' ב"ה בדבור בעלמא שמשלח ואמר יודו לה' וגו' כלעיל ואמר ויזבחו וזבחי תודה וגו' דלולי שנכפר מעונותיו ביסורין היה ראוי להביא קרבן אשם או חטאת לכפרה אבל כיון שנתכפר כבר בחוליו ע"י יסורין אי"צ לו להביא רק קרבן תודה ומינה גם לאחרים שזכר שנצלו מהצרה שמביאין תודה ע"ש יודו לה' חסדו וגו' והוא כוס ג' ואמר יורדי הים באניות וגו' היא הטרהדה הבאה מנבהל לעושר כיורדי הים באניות כו' כמ"ש במסכת עירובין (נה.) ולא מעבר לים היא לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרנים ואמר המה ראו מעשי ה' וגו' כמו שראו במצרים בקריעת ים סוף כי יורדי הים באניות רואים מעשי ה' שהם צבא השמים כמ"ש כי אראה שמוך מעשה וגו' ירח וכוכבים וגו' ונפלאותיו במצולה דהיינו למטה מתחת לארץ ואמר שזה בא ע"י רוח סערה שתרומם גליו ויעלו שמים וגו' כמפורש פרק הספינה (בבא בתרא עג.) רומא דגלא ש' פרסי כו' ומלינן עד דחזין כוכב זוטא כו' ושוב ירדו תהומות ומתוך ראייה זו חשב לידע מה למעלה ומה למטה אבל נפשם ברעה תתמוגג וגו' וכל חכמתם בזה תתבלע דא"א לידע מה למעלה ומה למטה כמפורש פ' אין דורשין (חגיגה יא: טז.) ואמר ויצעקו אל ה' וגו' שע"כ אמרו בקדושין (פב.) הספינן רובן חסידים ואמר יקם סערה וגו' כי הסערה גופיה שאמר שמרומם גליו הרי הוא מקום לעשות דממה של הרוח סערה שיחשו גליהם שאמר וע"ז שאמרו (סנהד' צא.) בדבר שמוחן הוא רופא ואמר יודו לה' חסדו וגו' כלעיל והוא כוס ד' ועל זאת הכוונה שינה התלמוד סדרן של הד' צריכין להדות מסדר הכתיב שהם מדבר וחבוש וחולה וים והתלמוד סדרן ים ומדבר וחולה וחבוש ושינה הלשון בים ומדבר אמר בלשון הווה יורדי הים והולכי מדבר ובחולה ובחבוש אמר בלשון עבר ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש כו' לרמז בזה הכוונה שאמרנו בסוד ד' כוסות כמ"ש ע"פ ב"ר שנגאלו בגאולת מצרים מכל ד' המעיקים ומתחיל מיוורדי הים שעל ידי שירדו לים ונצילו בקריעת ים סוף שם נתעשרו מביזות הים וע"ז יודו לה' וגו' היא השירה שאמרו בים וע"ז נתקן כוס של קידוש זכר לניצאת מצרים שהוא קריעת ים המורה על חידוש עולם ושני לו הולכי מדברות שבמדבר היה להם עיניו עד שזכו לכמה טובות כגון שליו ומן ע"ז נתקן כוס שני שקודם הסעודה וע"ז יודו לה' וגו' והיא שירת הבאר והג' חולה שזכו ביציאת מצרים בנתינת התורה שנתרפאו כל החולים מחולי שהיה להם כבר בצאתם ממצרים וע"ז נתקן כוס ג' שאחר הסעודה היפך שאמר בחולה כל אוכל וגו' והד' מי שהיה חבוש כו' שלא באו ישראל לדי חירות גמור עד אחר שכבשו א"י שניטלו יד האויבים לגמרי מעלינו וע"ז נתקן כוס רביעי:

וצריך עשרה דכתיב וירוממוהו בקהל עם וגו'. ותרי מיינייהו רבנן כו' הוא מבואר כי שיעור י' אנשים לכל דבר שבקדושה לתפלה ולבה"מ לברך נברך אלהינו ולברכת חתנים דמצינו בהו דאקרו קהל ועדה וגם ענין של ג' אנשים מציינו בבה"מ לזימון ולזה בעי לאדמויי נמי הכא בפני י' המון עם וקהל ומיינייהו ב' רבנן יחידי סגולה כשיעור הזימון עמו דבעי רבנן כדאמרי' פ' שלשה שאכלו (ברכות מח.) דאין מזמנין על ע"ה ושינה לשון גבי קהל עם ירוממוך וגבי זקנים יתללוך לפי שההתרוממות גם ההמון וגם הקטנים יבינו בו כמ"ש בפרק שלשה שאכלו (ברכות מח.) באבוי ורבא כשהיו קטנים דחד אחוי לשמי טללא וחד אחוי כלפי שמיא אבל ההלל שהוא דבר שכלי אין ההמון משכילים בו רק רבנן ויחידי סגולה ולמאי דבעי למימר דבעי י' שאר עמא וב' רבנן הטעם בו כשיעור העדה וקהל שנאמר במרגלים שהיו מתחלה אחד לשבט ותרי מיינייהו היו רבנן יהושע וכלב ודו"ק:

וי"א אף ת"ח כו'. פירש"י השדים מקנאתו מתגריין בו עכ"ל ובפ' כינץ מברכין (ברכות מג:) מפורש ואל ינא יחידי כלילה משום חשדא וע"ש בחידושינו ובפ' ג"ה:

שלשה דברים מאריכין ימיו כו'. ולא חשיב הכא הא דפרק שלשה שאכלו (ברכות מז.) כל המאריך באמן מאריכין לו ימיו כו' דאפשר דהוי בכלל המאריך בתפלתו וק"ל:

דף נה.

בל המאריך כו' שנאמר תוחלת ממושכה כו'. מפורש פרק אין עומדין:

שלשה דברים מזכירין כו' קיר נטוי כו' ומוסר דין כו'. מפורש פרק קמא דר"ה:

והמאריך על שולחנו למלא אתו עניא דכתיב המזבח כו'. מפורש פ' ת"ה ופ' שתי הלחם ע"ש:

ומוריג' בהמה כו'. פירש"י דומה למורג חרוץ שאינו חלק כמו החיך והלשון כו' ע"ש ואינו דומה שיהיה הכתיב מספר בשבחו של אברהם שהיה מאכיל למלאכים לשונות הקשים לתחמונית ובפרק המוניא יין (שבת פא:): נתיישב שפי' שם רש"י כגון קליפת הלשון ובערוך בערך מרג פי' שהוא תרגומו של חיד דבק לשון יונק אל חכו תרגום אידיבק לשון עולמאי למוריגיה כו' ע"ש:

פניך דומין למגדלי חזירים כו'. מפורש במסכת נדרים פ"ז:

שלשה דברים כו'. מי שנותנין לו ס"ת כו' דה"ל כאלו נותנין לו חיים דכתיב כי הוא חייד וגו' והוא לא בעי וכן כשנותנין לו ברכה כו' שהאורח מתברך בברכתו של בהמ"ז והוא לא בעי ביה מ"ה מקצריך לו מחייו שנותיו הקצובין:

והמנהיג עצמו ברבנות כו'. ובכמה דוכתי אמרינן צריך הרב לנהוג ברבנות כההיא נהוג נשיאותך ברמה (כתובות קג:): ורב יודא גופיה מרא דשמעתתא א"ל לרב נחמן (קידושין ע.) שאסור לו לעשות מלאכה בפני ג' ומצאתי בזה בשם ר"ח אהיא דהכא דדוקא בצעגא אסור אבל בפרהסיא שרי והוא דוחק יגראה לפי דקדוק הלשון שאמר המנהיג עצמו ברבנות ולא קאמר הנוהג רבנות דההוא ליגנא משמע שקבלהו עליהם דבההוא ודאי שרי לנהוג רבנות אבל המנהיג עצמו כו' היינו שאין אחרים מנהיגים אותו אבל מנהיג עצמו בשררה ורבנות היינו בע"כ אע"פ שאינו מרוצה להם ובכה"ג קאמרינן נמי (פסחים פז: ע"ש יומא פ"ו): דשררה מקבצת בעליה ומיהו יוסף הצדיק ודאי דלא עבד הכי אלא דילפינן ליה הכי מהאי קרא דאי לא לדרשה זו ל"ל למכתב דמת יוסף ואחר כך כל אחיו וכהאי גוונא דייק תלמודא פ' הבע"י (יבמות סד.) גבי א"ה אברהם נמי עקר היה כו' ודו"ק:

שלשה צריכין רחמים כו'. לכאורה קשה דודאי הכל בידו ית' ב"ה וצריכין לבקש רחמים עליהם ובכמה דוכתן אמרינן דבעי לאפנשי רחמים ואפשר דג' צריכין רחמים דקאמר ר"ל מתחילת השנה והיינו דחשיב שנה טובה וקאמר נמי מלך טוב לפי שזים זה מיוחד להודות הקדוש ברוך הוא מלך מלכי המלכים שעל כן אנו אומרים בו המלך הקדוש והמלך המשפט וגזירת המלכויות בו ביום דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא ובעי רחמי בו ביום להעמיד לנו מלך טוב וחלום טוב דההוא חלום דר"ה הוא היותר אמת' כדאמרינן המתענה תענית חלום בר"ה פ"א* יתענה אותו כל ימיו ומייתי ליה מקראי פלגי מים כמו המים שמתפלגין ומתחלקים לשני נהרות א' לימין וא' לשמאל כן לב מלך ביד ה' ה' הטוטו לטוב לנו או לרע ח"ו כפי הזכות וחובה שלנו ושנה טובה דכתיב תמיד וגו' מראשית השנה עד וגו' חסר כתיב דהיינו מתשרי השנה עיני ה' לטובה עליה וחלום טוב מדכתיב ותחלימני ותחייו פירשיה מלשון חלום וכן לקמן גבי ששה דברים יפים לחולה:

שלשה דברים מכריז כו' דכתיב כי קרא ה' לרעב וגו'. דלשון קריאה ממש כמו ויקרא ה' אל משה וגו' לא יפול בדבר שאין בו שמיעה כמו הרעב והדגן ובצלאל נמי כיון דלא מצינו בו שהיה נביא ולא היה מדבר עמו הקדוש ברוך הוא לא שייך ביה לומר ראה קראתי וגו' וע"כ פירשהו מלשן הכרזה כמו קול אומר קרא וגו' קול קורא במדבר וגו' שהקב"ה בעצמו מכריז להיות קיים הדבר בלי שינוי וק"ל:

אין מעמידין פרנס כו'. מבואר על פי מה שאמרו פרק קמא דסנהדרין (ח.) כתיב ואציה את שופטים וגו' וכתיב ואציה אתכם וגו' אזכרה לנצור שתהא אימת דייק עליהם ואזכרה לדיין שיסבול עול צבור ור"ל שתהא אימתו עליהם כאלו הוא ראש עליהם ואזכרה לדיין שלא יטול אימה יתירה עליהן אבל יסבול טרחתן כאלו הוא נושא אותן עליו ע"י שאחז"ל (הוריות י.) עבדות אני נוטן לכם ולא שררה וכמ"ש כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת כו' כמפורש פ' חלק (סנהדרין צב.) והשתא הך מילתא סמך לה ר"י אהאי קרא ראה קראתי בשם וגו' הגון עליך דהיינו ראה אתה אם הגון עליך בצלאל להזהר בכבודו לקבלו ולהנהיגו עליהם וא"ל אם לפניך הגון שלא ישתרר ולא יגים דעתו לפני לב"ש ולפי שבאמירת ויקהל אמר משה לישראל ראו קרא ה' וגו' למדו לומר שא"ל הקב"ה שיאמר כן לישראל ראו דהיינו אם הגון למנותו ולהנהיגו עליהם באימה והשיבו גם כן אם הגון בעיני הקדוש ב"ה שלא ישתרר עליונו גם לפנינו הגון שתהא אימתו עליונו לקבלו ועד"ז אמר הקב"ה ראה קראתי בשם בצלאל וגו' שהוא מגדולי השבטים שינהיגו אותו עליו לראש ונתתי אתו את האליאב שהוא מירודים שבשבטים להשוותו שלא ישתרר ויגים דעתו עליהן הגדול שבשבטים ובהיפך השוה הירוד לגדול שהם ינהיגו גם אותו עליו לראש ולפרנס:

עשה לי משכן כו'. פירש"י שכן סדורם כבי תשא כו' ע"ש וכ"כ התוס'. אבל לפ"ז אינו מפורש שבצלאל נתכוין לכך גם מנין להם שם בצלאל ע"ש חכמתו בצל אל ואפשר משום דבתחלת זאת הפרשה כבי תשא כתיב ראה קראתי בשם בצלאל וגו' ר"ל דע"ש זה קראתי בצלאל על שנתכוין לדעתי ובצל אל היה ויותר נראה לפרש דאפרשת ויקהל קסמין גבי עשיה דהקדים המשכן לארון וכלים ולא הזכיר שם בעשיית המשכן בצלאל רק גבי ארון דכתיב ויעש בצלאל את הארון וגו' למדש מינייה דבצלאל היה יודע לעשות המשכן ואח"כ הארון וכלים ודו"ק:

היה יודע בצלאל לצרף כו'. מפורש בריש פ"ק דכתובות בחידושנו ע"ש:

אין הקב"ה נוטן חכמה כו' שנאמר יהב חכמתא לחכימין וגו'. דלפי פשוטו שהוא חכם עכשו לא ה"ל למכתב אלא יהב חכמתא ומנדעא אלא ר"ל לחכימין כבר וליודעי בינה כבר:

בל חלום ולא טעות כו'. עיין פירש"י אבל בערוך פירש כל חלום יש בו שום ממשות אבל חלום שרואה כשהוא צם אין בו ממשות כו' ע"ש:

לא חלמא טבא מקיים כולה כו'. סמך דארשה דלקמן מנגן מיוסף דכתיב והנה השמש וגו' וק"ל:

עציבותיה מסתייה כו'. עיין פירש"י וכן י"ל סיפ' דמלתא חלמא טבא חדוה מסתייה והוא דחוק דהל"ל האי לינשא דלקמן עציבותיה מפכחא ליה ונראה דהכא ה"פ חלמא בישא עציבותיה מסתיא שזה הוא פתרונו וקיומו של חלום בישא דחזא שהוא מצטער וכן בהיפך חדוה מסתייה שחלום הטוב דחזא הוא פתרונו ומתקיים בהך חדוה שהוא משמח וק"ל:

שנא' והאלהים עשה שייראו וגו'. ולקמן מייתי ליה נמי לגבי רעמים דהכל בכלל שעשה כדי שייראו כדאמרינן לא ברא הקב"ה עולמו אלא כדי שייראו שנא' והאלהים עשה שייראו וגו':

ובי מה ענין תבן כו'. לפי פשטיה לתבן מדמה ליה החלום ולבר מדמה המתנבא דברי אמת אבל א"כ ה"ל למכתב מה לתבן אצל הבר אבל תבן את הבר כמו תבן עם הבר דמשמע שניהם בנושא אחד יתרווייהו אחרים דרישא דקרא קאי דא"א גם לחלום אמיתי שדומה לבר בלא דברים בטלים דהיינו תבן:

מגלן מיוסף דכתיב והנה השמש וגו'. ובגירסת ילקוט הבוא נבוא אני ואמך גו' ופירש"י בחומש והלא אמך כבר מתה כו' ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו כו' כשם שא"א באמך כך השאר בטל עכ"ל. ופירש הרא"ם ו"א לומר שלא היה יודע שאין חלום בלא דברים בטלים ולכך הכזיב את החלום כלו עם הכזבת אמו

*ואצר בלום ליתא בגמרא אלא באגור הביאו השו"ע או"ח סימן תקצ"ז סעיף ב'. כו' ולא שנתכוון להוציא הדבר מלב בניו כו' מפני שכיון שרבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים א"א שהיה יעקב טועה בזה כו'. עכ"ל ואין זה מחוור דגם שלמדו רבותינו מכאן דאין חלום בלא דברים בטלי' היינו אחר שנתקיים החלום לבד מאמו שלא נתקיים ואם נאמר מסברא שלא היה יעקב טועה בזה כמ"ש רבותינו אם כן מהסברא נמי שלא יטעו גם בניו בזה וא"כ לא יוכל בזה להוציא מלבן שלא יקנאוהו וע"כ הנראה לומר דע"כ יעקב אבינו לא הכזיב את החלום כלו דהא כתיב ואביו שמר את הדבר שפירשו שהיה ממתין מתי יתקיים וא"כ ע"כ לפי דעתו שיתקיים החלום מה שאמר הבוא נבוא וגו' להכזיב בזה כל החלום אינו אלא להוציא הדבר מלב בניו כו' אבל לפי דעתו ודאי יתקיים החלום כולו חוץ מאמו ואם כן ע"כ ראה יעקב שאין חלום בלא דברים בטלים ולהכי לא ניחא לתלמודא למימר דהחלום זה נתקיים כולו והדברים מניעין לבלהה וע"כ הכזיב את כל החלום כולו והכי אמרינן בב"ר דהא כתיב ואביו שמר את הדבר דמשמע שיתקיים ומיהו איכא למימר שדעתו היה חלום אמתו להתקיים והדברים מניעים לבלהה אלא שאמר הבוא נבוא אני ואמך וגו' להוציא הדברים מלבן של בניו כו' וכן הקשה הרא"ם לדברי הב"ר וע"כ הנראה לתלמודא ימאן מלפרש דהדברים מניעין לבלהה דאמך משמע אמך ממש ועוד דנראה מתוך הכתובים שמר בלהה קודם שירד יעקב למצרים כמ"ש הרמב"ן ודו"ק:

דף נה:

ע"ב לעולם יצפה אדם לחלום טוב כו'. נראה ע"פ מאי דאמרינן לקמן בחלומות המתקיימים וי"א אף חלום שנשנה שנאמר ועל השנות החלום וגו' ולזה מבואר שגם חלום יוסף כיון שנשנה בחלומות ובכוכבים א"א שיתבטל אף אם יתעכב בקיומו עד כ"ב שנים ומה שלא נתקיים מיד כמו חלום פרעה דכתיב ועל השנות החלום וגו'. וממהר האלהים לעשותו הוא בעונש יעקב שביטל כ"ב שנים כבוד אב כדאמרינן סוף פ"ק דמגילה (ז.) ולפירוש הראב"ע יתיישב בע"א דבגילה אחד ב' חלומות מורה כי ממחר אלהים וגו' וחלומות יוסף משמע שהיו בב' לילות ולזה חלום שעל אמו לא נתקיים לפי שלא נשנה שהרי לא הוזכר בחלום רמז לאמו אלא בחלום שני רמז גם לאמו השמש וירח וגו' וכיון שלא נשנה אפשר שיבטל והיינו דאין חלום בלא דברים בטלים כיון שלא נשנה ודו"ק:

ולאדם טוב כו'. יש להקשות מחלום של יוסף הצדיק וכן לקמן שמואל כי היו חזי חלמא טבא כו' וי"ל דחלום טוב המתקיים כעין נבואה וע"י מלאך דללקמן ודאי דמראין גם לאדם טוב אבל חלום טוב שאינו מתקיים דהיינו שע"י שד ולא בא אלא משום דחדותיה מסתייה אין מראין לאדם טוב וכן חלום הרע דקאמר הכא לא מיירי במתקיים אלא דבא משום דעציבותיה מסתייה וכדי שלא יחטא כו' כפירש"י הכא ודו"ק:

לא תאונה אליך וגו' שלא יבהילוך כו'. מפורש פרק חלק:

כל הלן ז' ימים בלא חלום כו'. מפורש פ' היה קורא ע"ש:

אימא יטיבנו כו' ולימא להו חלמא טבא חזאי כו'. בכל חלום אפילו בחלום רע קאמר דיטיבנו באמירתו חלמא טבא חזאי ובאמירת ג' ללימור ליה טבא הוא לפי ראותך וטבא להוי בקיומו ולפי שהחלומות יש מהן מלמעלה ע"י מלאך והוא חלום אמיתי חלום של שחרית במשמר האחרון ויש מהן ע"י מערכת השמים ובכללו ע"י שד דלנקמן והוא במשמר שניה ויש מהן מלמטה דלנקמן שאדם רואה מהרהורי לבו שביום כהנהו חלומות דקיסר ודשבור מלכא והן החלומות שבמשמר ראשון כדמפורש כל זה ברפ"ק (ג.) גבי ג' משמרות כו' וע"כ אמר אם הוא החלום מלמעלה ע"י מלאך רחמנא לשייה לטב ואם החלום הוא ממערכת שמים שבע זימנין כו' דהיינו מצד שבע כוכבי לכת לגזור עליך ממערכת שמיא דלהוי טבא ואם החלום הוא מלמטה ע"י שד להוי טבא ועד"ז קאמר ג' הפוכות וג' פדויות וג' שלומות דהיינו הפוכות ושיהפוך הקב"ה ממה דחזה ע"י הרהור שביום מרעה לטובה ופדויות שיפדהו הקב"ה ממה דחזה ע"י מערכת השמים ושד ושלומות שיתן הקב"ה שלום במאי דחזא ע"י מלאך פמליא שלו שהוא שלום ולפי שיש חלומות שהוא רואה לעצמו ויש חלומות שרואה על בניו ועל קרוביו ויש שרואה על אחרים וכן שקרוביו ואחרים רואים עליו וע"כ קאמר בכ"א מהם ג' פסוקים ג' הפוכות הפכת מספדי למחול לי וגו' היינו שחלמתי לעצמי אז תשמח בתולה במחול בחוורים וגו' והפכתי אכלם וגו' נגד חלום בניו וקרוביו ולא אבה ה' וגו' ויהפוך ה' וגו' נגד חלום אחרים כלל ישראל וכן בג' פדויות פדה בשלום נפשי נגד חלום עצמו ויאמר העם וגו' ויפדו וגו' נגד חלום קרוביו ופדווי ה' ישוּבון נגד חלום אחרים כלל ישראל וכן ג' שלומות שלום לרחוק וגו' נגד חלום עצמו ורוח לבשה וגו' ושלום לעוזרך וגו' נגד חלום קרוביו ומסיים בזהי קרא הכוללם אתה שלום דהיינו חלום עצמו וביתך שלום היינו חלום קרובים וכל אשר לך שלום דהיינו כלל ישראל שהם תחת ממשלתך ודו"ק:

מאן דחזא חלמא ולא ידע כו'. היינו שמשכתב הימנו כדלעיל אבל הזוכר החלום וידע ביה הא קאמר ביה דיטיבנו בפני ג' ואמר דלימא הכי כו' אם טובים הם כו' לפי שהחלומות גם אם הוא מראה לטוב אפשר שיתהפך ע"י פתרון וכן במראה רע יתהפך לטוב ע"י הפתרון כהנהו חלומות דפתר בר הדיו לאבבי ורבא ולזה יאמר אם מראה החלום שאינו יודע אותו אם הוא טוב חזקם ואמצם שיתקיימו בי לטובה ולא יתהפכו לרעה כחלומותיו של יוסף הצדיק שנשתהו כ"ב שנים ונתקיימו לטובה ולא נתהפכו לרעה כפי מחשבת אחיו לפותרו לרעה ואם הם חלומות שמראים לרעה וצריכין רפואה שהוא פתרון לטובה רפאם כמי מרה כו' שנתהפכו מי מרה למתקום ע"י ען מר כמ"ש ויורה ה' ען זה הרדופני וכן מי יריחו ריפא אלישע במלח וכמ"ש במכילתא וישלך שם מלח ב"ן במתוך מרפא את המר אבל מי שאמר והיה העולם לא כן אלא במר מתקן המר וכמרים מצרעתה דהיינו שנתהפכה רפואתה לטובה שעשית ערה כדאמרי' פ"ק דסוטה (יב.) וכחזקיהו מחליו שנגזר עליו שימות קודם זמנו ונתהפך רפואתו לטובה להוסיף לו ט"ו שנים כמפורש בקרא ומסיים כשם שהפכת קללת כו' כן הפוך כל חלומותי המראים לרעה שיהיו פתרונם לטובה ומסיים בזהי כהני כו' היינו בסוף כל פסוק שמסיימן והיינו שאומרים ג"פ כן ע"פ הכוונה דלעיל דאחר שמסיימן פסוק ראשון וישמרך דהיינו מן המזיקין הוא נגד חלום הבא ע"י מזיקין ובפסוק שני יאר ה' וגו' ויחנך היינו נגד חלום הבא מן המערכת השמים ובפסוק שלישי ישא ה' וגו' וישם לך שלום מחלום הבא ע"י מלאכי מעלה:

אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף כו'. בפרק אלו נאמרים (סוטה לו:) דמייתי ליה אבני יוסף ניחא ובפרק מי שמתו (ברכות כ.) ובפרק הפועלים (בבא מציעא פד.) נמי דר' יוחנן קאמר לה אנא מזרעיה דיוסף קאתינא איכא למימר דההי ידע דמשפחתו היה מזרע יוסף אך הכא אינו דומה דמיירי דוקא

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

במאן דאתי מיוסף וי"ל דהלחש הוא כן ועי"ל דכל ישראל נקראו ע"ש יוסף דכתיב נוהג כצאן יוסף ונגי' יק"ל:

יומא קמא לא לגלי כי היכי דלא לתרע כו'. נראה שהוא ע"פ מ"ש (ברכות יט. ס. וכתובות ח:ׁ) אל יפתח אדם פיו לשטן וע"כ יומא קמא דעדיין לא נתחזק החולי בו לא ליגלי כי היכי דלא יפתח פיו לשטן להחזיקו בדבורו:

ובי החלומות שוא ונגי'. ונראה דמשמע ליה נמי קרא זה בלשון תמיהא משום דה' השוא יתירה הוא לפי פשטיה כדכתיב בהאי ענינא כי התרפים דברו און ולא כתיב דברו האון וכן והקוסמים חזו שקר ולא כתיב חזו השקר ולהכי מפרש ליה כפשטיה דיש חלומות שאן שוא שאן ע"י שד ומפרש ליה נמי בה"א התמיהא החלומות השוא ידברו ע"י מלאך שהרי כתיב בחלום אדבר בו וק"ל:

שבד החלומות כו'. כבר האריך בעל העקידה בקושיות בדבר זה וז"ל כי איך תתחלף הוראות חלום כפי חילוף הפותר אותו כרצונו כו' לא טוב ולא רע כעובדא דבר הדיא כו' ופלא גדול מזה כו' כ"ד פותרי חלומות כו' והאריך בקושיותיו ובתירוץ ליישב כל זה ע"ש אבל אין כל הסוגיא תמישבת לדבריו ואין להאריך כי הוא מובן מעצמו אבל הנראה דהדברים כפשטן וכמשמען כי יש לפעמים לחלום אופנים הרבה לרעה ולטובה מעין החלום כדאמר רבא והוא דמפשר ליה מעין חלמא ובזולת הפתרון אפשר שהוא לא טוב ולא רע כמ"ש רב חסדא חלמא דלא מפשר כו' ופירש"י דלא מיקרי לא טוב ולא רע שכל החלומות הולכין אחר הפתרון עכ"ל ויותר מזה שגם החלומות שפתרונם הקרוב לאמתי לטובה אפשר שישתנה לרעה ע"י הפתרון כדמוכח מההיא דהרואה באר בחלום ישכים כו' ע"ש ואין זה דבר זר לקבל כי כמו שמצינו שיש כח בנפש האדם לפעול בעינו לטוב כדכתי' טוב עין הוא יבורך וכן בהפך ברע עין כבלעם ובכמה מקומות וכיוצא בזה בדבורו הקל כלאמרי' (לעיל ברכות ז.) אל תהא ברכת הדיוט כו' יאל תהא קללת הדיוט קלה בעיניך (מגילה טו. כח. ב"ק צג.) וכן הוא הדבר הזה שניתן כח לפה להוליך את החלו' כפי פתרונו אם הוא מעין החלום וקרוב לזה כתב בע"י ולפי הסוגיא דשמעתין דג' מיני חלומות הן. הא' שהוא כולו אחר הפה ובלא פתרון אינו לא טוב ולא רע ומזה המין א"ר חסדא כל חלמא דלא מפשר וכו' כפירש"י והך דרבי בנאה בכ"ד פותרי חלומות וכל הני עובדי דבר הדיא חזי החלק מהחלומות שע"י שד שהוא שוא בזולת הפתרון והמין הב' שיש לו פתרון קרוב לאמתי ויתקיים בלי פתרון אמנם ישתנה ע"י פתרון אפילו מטוב לרע ומרע לטוב כההיא דהרואה באר בחלום כו' כמ"ש במקומו לקמן ומזה המין הם חלומות של ב' סריסי פרעה אשר חלומם האמתי היה על העתידות כמפורש פ' ג"ה (צב.) אפסוקי ובגפן שלשה שריגים ונגי' חזי החלום שע"י מערכת השמים והג' החלום אשר אין לו פתרון כ"א הא' האמתי ואינו משתנה כלל כחלום של יוסף הצדיק והוא ע"י מלאך דכתיב בחלום אדבר בו ומה שמתענין על קצת חלומות לפי שאפשר שהוא ע"י מלאך ולא ישתנה בפתרון אחר כ"א בתשובה ומע"ט ודו"ק:

ה**ראוהו** חלומי ופתרון כו'. דלפי פשוטו שראה כי לטוב פתר לו להושיבו על כנו הוא דחוק וכי פתרון כל החלומות שוות לאפשר דזה יהיה לטוב חזי לרע וע"כ פירשו כי טוב לשון טוב אמתי הוא שהוא ראה פתרון של זה בחלומי ומייה יס לשאול בזה דמהאי קרא וירא שר האופים כי טוב ונגי' אינו מוכח רק ששר האופים ראה פתרון של שר המשקים אבל מנין לומר ששר המשקים ראה ג"כ פתרון של שר האופים י"ל דסמיך אקרא דלעיל מיניה דכתיב ויחלמו חלום שניהם שפירושו שכ"א חלם החלום של שניהם דהיינו חלומי ופתרון חלומי של חבירו כפירש"י כחומש ע"ש והא דא"ל חלום חלמנו ופותר אין אותו יו"ל דלא ידע כל אחד שהוא פתרונו של חלום חבירו עד אשר שמע חלום חבירו ופתר אותו כמו שראה הוא ועיין ברא"ס ואין כאן להאריך:

חלום של שחרית כו'. ר"ל שאלו החלומות הם אמתיים ומתקיימין בלי ספק אפילו בלא פתרון והוא מבואר כלקמן דאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר וכו' ולזה חלומות שבתחלת הלילה הולכין אחר הרהורי לב שביום גם עשן המאכל יטוּדוהו ומערב שכלו בדברים בטלים והם בעצמם החלומות אשר ע"י שד שוא ידברו אבל חלום של שחרית שכבר נח האדם מהרהורין שביום יבואו החלומות האמתיים אשר ע"י מלאך וכן החלום שחלם לו חבירו כו' דאין הולך כ"כ אחרי הרהוריו שהאדם מהרהר בעניניו ומטעם זה אמרו דדוד לאחריונא חזו ליה שיהיה חלום אמתי וחלום שנפתר כו' ראוי הוא להתקיים באותו הפתרון ולא אחר פתרון אחר כמין החלומות שהולכין אחר הפה ואין זה במקרה כחלום שע"י שד וי"א אף חלום שנשנה שנאמר ועל השנות ונגי' והוא ג"כ מטעם דבר שנתחזק ב' פעמים אין זה מקרה אלא אמתי הוא והוא הענין בחלום פרעה שאמר שאין חלומי מהכחזות הבאים מהרהורי הלב שהרי לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע שכלם טובות כמ"ש פרק זה בורר (לג.) אין פרה וחזירה יוצאת ומצרים עד שניטל אם שלה ואמר והנה חלום שהיו בעיניו ב' החלומות כחלום א' להורות על ענין א' ושנשנה כדי שיתקיים וז"ש וייה בבקר ונגי' שהיה זה חלום של שחרית שראוי להתקיים ייקרא פרעה לחרטומים ויספר להם את חלומי שהיה בעיניו ב' החלומות בפרות ובשבלים כחלום אחד שנשנה דומאי מתקיים ואין פותר אותם לפרעה כמ"ש שא"ל ז' פרות הטובות הם ז' בנות אתה מוליד והרעות ז' אתה קוֹבֵר וז' השבלים הטובות ז' אפרכיות אתה כושב והרעות ז' אפרכיות מורדות כך שהם עשו ממנו ב' חלומות ואין אלו מהחלומות הנשנה על ענין א' וע"כ אמר כאן ואין פותר אותם בלשון רבים לפי הבנתם שהם ב' חלומות וז"ש אל החרטומים ואין מגיד לי שלא קבל פתרונם שעשו ממנו חלום שלא נשנה ואפשר שאינו מתקיים וע"כ א"ל יוסף חלום אחד הוא דהפרות והשבלים מענין אחד הם על ז' שני שובע ורעב וחלום שנשנה הוא ואשר אלהים עושה הגיד לפרעה דהיינו שחלום זה אמתי הוא להתקיים ע"י מלאך הוא ומעתה הונחח קושית בעל עקידה אהא דאמרין כל החלומות הולכים אחר הפה הרי יוסף אמר כי לאלהים פתרונים דאין כאן מקום קושיא דודאי זה החלום פרעה כיון שנשנה פעמים בלילה אחד הוא מחלומות שהפתרון לאלהים ומתקיימין וק"ל:

א**לא** מהרהורי כו'. בחלומות הכחזות ניחא כפשטיה כמש"ל בהנך עובדי דקיסר ומשבור מלכא דאיתי לקמן אלא דגם חלום אמיתי כהא דמייתי הבא מני"ג אין מראין לו אלא בדבר לאפשר להיות שאדם מהרהר וקאמר רבא עלה תדע דלא מחוו כו' וק"ק מחלום שני של נבוכדנצר שהיה אמיתי כתיב רבה אילנא ותקף ורומה ימטא לשמיא וחזיתה לסוף ארעא דדבר זה א"א להיות ובואי לאהרהר בו מעולם יו"ל דלאו דוקא נקט ימטא לשמיא ונגי'. כמו ערים גדולות ובצורות בשמים דאמרין ביה דדבר הכתוב לי הבאי (חולין צג.) וק"ל:

דף נו.

פסיד עסקך כו'. דעסקי אדם להרויח מקרי עש"ז כמ"ש ורב תבואות בכח שור לרבא מפרש ליה שורך טבוח שתפסדי עסקך ולא תאכל מחמת עצב ונצר ולאציי יהיה מפרש ליה שורך טבוח מוכן לאכול מתוך הרווחות עסקך ולא תאכל ממנה מכח חדוה וק"ל:

א"ל כבישתיה כו' דהיינו כפשטיה ולעיל גבי שורך טבוח ונגי' לא א"ל כבישתיה לפי פשטיה דלא שייך אלא באויב הבא לביתו של אדם ובר הדיא שהיה שם לא רצה בכך שיבא אויב לעיר וכן הנך דמייתי לקמן מקראי דתוכחה אינם שייכים כפשטיה לרבא:

בגד ובנתך נפישין כו' כדרכן על הרוב להכניס הבגים לביתן בגשואין והבנות לינשא לחוץ ויש שמכניסין גם בנותן בגשואין לביתן וקא"ל דמתוך דנפישין בניך לא תוכל לכנוס גם בנותיך לביתך אלא תינסבן לעלמא כו' וק"ל:

בניך ובנותיך נתונים ונגי'. מפורש פרק הבע"י:

לך אכול בשמחה ונגי'. פתרון זה בין לאציי ובין לרבא אינו יוצא מתוך משמעות מקרא זה דלך אכול ונגי' ככל אינך פסוקים דמייתי בסוגין אלא דנראה דה"ק להו דעיקר החלום שכחתם ולאציי דראה חלום דמרווח עיסקא קרא זה הפסוק בחלומי על שמחתו ולרבא דחזא חלום דפסיד עיסקא קרא זה הפסוק בחלומי לפכוחי פחדו ונצרו דכך דרך למצנערים לנחמו ולקרוא לפניו דבר של שמחה ור"ת לך אכול בשמחה לחמך לאבל דכן קרינן לאבל דברי תנחומין ושמחה לנחמו ודו"ק:

א"ל וי"ו דפטר חמור כו' גם כן מפורש בחלומות דבר הדיא דכל פתרוני החלומות הלכו בו אחרי הפה זה המראה בחלום ע"ד שנעשה כבר דמחק הסופר וי"ו דחמור לא שייך ביה הולך אחר הפה אלא פתרון אמתי הוה וק"ל:

דף נז.

ע"ב ה**רואה** באר בחלום כו' שנא' ונגי'. ולא נתקיים ביד יצחק עד שהיה לו שלום ולא רבו עליה עוד ומ"ד מצא תורה כי היא נמשלה למים כמ"ש הוי כל צמא לכו למים ושמצינו גם בשאר דברים נמשלו למים כמו מים רבים לא יוכלו ונגי'. ומים הזידונים אבל לא מצינו בהם מים חיים כמו התורה שנאמר בה חיים. ורבא שאמר חיים ממש כי טבע האנושי תולים במים חיים לשאוב ממקור החיים וכמו שאמרו אי אפשר לעולם בלא מים ומצינו במין החלום הזה שפתרונו האמתי הוא טוב כפי הדבר של תורה המראה פתרונו האמתי לטובה אבל אפשר שישתנה פתרונו כמ"ש דרוב החלומות הולכים אחר הפה ולה"ק ריב"ל בסמוך הרואה באר בחלום ישכים ויאמר באר מים חיים קודם שיקדמנו פסוק אחר כהקיר ביר מימיה דמתמא לא פליג ריב"ל אבל הני אמוראי דאמרי הבא דהוא חלום טוב אלא דריב"ל אשמעינן גם את זה החלום דבאר הוא מראה לחלום טוב אפשר שישתנה חלום הטוב הזה להתהפך לרעה אם יקדמנו בהסבמה פסוק אחר המראה לרעה כי הוא כמו פתרון על חלומי כנבואה קטנה כמש"ל השכים ונפל פסוק לתוך פיו ה"ז נבואה קטנה והוא כענין שאמרו לינוקא פסוק לי פסוקיך כו' שהיה בעיניהם כנבואה קטנה ועד"ז תפרש כל הסוגיא דבסמוך דקא"ר חנן ג' שלומות הן נהר צפור כו' ואריב"ל עלה הרואה נהר בחלום ישכים כו'. וכן בצפור וכן בקדרה דגם אם פתרונם לטובה כפי הדבור ופסוק של תורה כמ"ש ר"ח אפשר שישתנה פתרונם להתהפך לרעה כשישכים ויפול פסוק בפיו המראה לרעה כנבואה קטנה ועל כן אריב"ל יקדמנו בפסוק המראה פתרונו האמתי לטובה וק"ל:

ה**רואה** קדרה כו'. לכאורה הא דלא מייתי לרעה קרא דלעיל שנאמר ופרשו כאשר בסיר וכבשר ונגי' משום דאיירי בקדירה שיש בה בשר והבא היינו ברואה קדירה שאין בה בשר איירי מקאמר שישכים לומר ה' תשפות שלום לנו דמוקי לה לעיל בקדרה שאין בה בשר אבל האי קרא דמייתי אחר שפות הסיר ונגי' ביש בה בשר נמי איירי כדמוכחי קראי. וי"ל דהבא ברואה בחלום קדרה ואינו יודע אם היה בה בשר אם לאו מיירי ולאו דוקא נקט הבא האי קרא דה"ה דה"מ לאמתי קרא דלעיל ודו"ק:

יצפה לחכמה כו'. לכאורה שרואה קנה של עץ אבל הוא דחוק וכי משום שרואה קנה עץ יצפה לחכמה שנאמר בו קנה שמשמע קנין ועוד שהוא סותר קצת מ"ש לעיל דהרואה קנה של עץ בחלום מראה אמקראות ממש של עץ אי לטובה שלא ישבר ואי לרעה הנה בטחת ונגי' והנראה לפרש דהבא הרואה קנה בחלום ככתב קאמר כלקמן גבי הספל ושפיר מראה אקנה חכמה ונגי' ודו"ק:

ה**רואה** גמל כו'. כאן יש לפרש כפירש"י קרוב לנוטריקון של גמל עכ"ל דהיינו שהע"ן שלה נבלעת בקריאה אחר המ"ם כמו שדקדקו בק"ש באל"ף שאחר המ"ם והע"ן והאל"ף קרובי' מוצאם וה"ל כאלו אותיות גמ"ל כמובים רצופים אבל מ"ש מהבא גם ה' העביר חטאתך ונגי' קשה העיין שיהי' מלת גם בלא למ"ד נוטריקון של גמל ויש לומר ע"פ מ"ש בכמה מקומות בתלמוד כמין גם שהוא גימל יונית והוי גם כמו גמל ודוק:

דף נח.

ה**רואה** הונא כו' פירש"י גם נעשה לו נז"ן כנגד נז"ן וכגון שראה השם כתוב. חנינא נונין כו' עכ"ל. וק"ק דאי משום הנז"ן דלית ביה אמאי לא נקט אהרן ונח ומיאו בחנינא וחנניא וחנון יש ליישב משום דהשם גופיה מורה על החנות והטובה והנונין מראין שיהיה בגם וק"ל:

שנאמר כי אם לבינה תקרא וכו'. בכל הספרים כתיב כי אם בחירק והוא מל' אי והדרש דהבא הוציאו ממשמעות דלא ה"ל למכתב גביה כי וכדכתיב לעיל מיניה בני אם תקח ונגי' ובתריה כתיב אם תבקשנה ונגי' ה"נ ה"ל למכתב אם לבינה תקרא וע"כ דרשוהו אם בציר"ה והוא טעם אדלעיל אם תקח אמרי ונגי' ותטה ל כך לתבונה כי אז אם לבינה תקרא ע"ד דדיה ירווך בכל עת להבין דבר מתוך דבר ודו"ק:

אל תקרי מורשה כו' הוציאו אותו מל' ירושה כתרנגומו משום דתתורה לא נתנה בירושה אלא במתנה כדכתיב ויתן אל משה ונגי' וממתנה נחליאל ונגי'. וענין שהתורה דימה לארוסה מפורש בפרק ארבע מיתות (סנהדרין נט.) עיין שם:

שנאמר אמור לחכמה אחותי ונגי'. מפורש במסכת סנהדרין פ"ה:

ה**רואה** שעורים כו' שנאמר וסר ונגי' סר עונך קרוב לנוטריקון של שעורים כמו שפירש"י לעיל בגמל וא"ר יזרא עלה אנא לא סלקי מבבל לא"י כו' ע"פ מ"ש בספ"ב דכתובות (קיא) כל הדר בא"י שריי בלא עון כו' ע"ש וק"ל:

כפלח הרמון רקתך ונגי'. אפי' ריקנין כו' מפורש בסנהדרין (לז):

תמרים בחלום כו'. תמו עונותיו ותמרים נוטריקון תמו מורים מלשון שמעו נא המורים ונגי' וק"ל:

ה**רואה** בצינים בחלום תלוייה בקשתו כו'. כי תרגומו של בצינים ושל בקשה הוא שזה ביעי וכשנשתברה נפיק שם ביעי ממנו והיינו נעשה בקשתו וקאמר וכן אגוזים כו' וכן כל הנשברים לאו לענין בקשה קאמר אלא דשדירקן בחלום נמי מורה דנתבטל בהו מראה החלום:

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

דף נז:

ע"ב שולשה ת"ח כו' בן עזאי כו'. לעיל נקט ג' חכמים שזכו לסמיכות ונקראו רבי אבל הני ג' בן עזאי יבן זומא ואחר לא זכו לסמיכות ולאו חכמים מקרי אלא ת"ח ודו"ק:

שולשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה כו'. וכתבו בזה דמה"ט דאין נכנסין לגוף אין מברכין על הנאתן ינראה דכה"ג יש לפרש בהך דלעיל מיינה שלשה נכנסין לגוף ואין הגוף נהנה כו'. נמי דמה"ט אין לברך עליהן להברכה משום הנאה היא כדאמרינן בפרק כיצד מברכין וק"ל:

שולשה מעין עוה"ב שבת כו'. לכאורה משום שהוא יום מנוחה אבל לא היו דומיא דאינך שמש ותשמים דמשום הנאה נענו בה והיינו טעימת מאלכ כדאמרי' (פ' ד' מיתות) [כל כתבי קיט] תבלין יש בה ושבת שמה וק"ל:

שולשה משיבין דעתו כו' ושלשה מרחיבין כו'. ר"ל משיבין דעתו אם הוא דואג ובינון משיבין ומסירין האנחה ממנו ומרחיבין כו' היינו שיהיה דעתו ונפשו רחבה למיהדר אחר תענוגיו עוה"ז כמ"ש בבלעם ינפשו רחבה וק"ל:

ה' אחד מס' אלו הן כו'. ל"ד נקט אחד מס' כמ"ש התוספות בכמה דוכתן ועי"ל לפי מה שמצינו לענין בטול דא' מס' אינו בטל ויש בו קצת ממשות כדילפינן מזרוע בשלה ה"ג דזונמא קאמר בכל הני ששה דקחשיב דיש בהו קצת ממשות מדזונמתו וק"ל:

ששה דברים סימן יפה כו'. זיעה דכתיב בזעת אפיק וגו' לפי פשטיה קללה הוא שיאכל לחמו בטורח אלא לסימן בעלמא נקטיה הכא וכן מיהר צועה וגו' בע' לאו היינו צואה בא' וכן ותחלימיני מלשן בריאות הוא לפי פשטיה אלא לסימן בעלמא נקטו הני קראי וק"ל:

שני גוים כו'. אלא גוים כו' מפורש בפ"ק דמסכת ע"ז

הרואה מקום שעוקרה ממנו עכו"ם כו' היינו ברואה דבעוקר ע"ג בא"י ודאי צריך לברך בע"א דהיינו בא"י כו' אקב"ו לעקור עכו"מ ז' מארצנו כברכת כל המצות וק"ל:

ראה בכל אומר ברוך שהחריב בכל כו'. ע"ש שהחריבה את ארצנו וע"כ בעי ברכה על הרואה חורבן בכל כמו שנבאו בה הנביאים. ולעתיד שיתקיימו דברי הנביאים על חורבן ושוממותיה ודאי דנברך כן יבכן בב"י א"ס:

לקיים מה שנאמר וטאטאיתיה במטאטא כו' לפירוש ראשון שפירש"י יהיה מטאטא מכבד שמכבדין בו הבית כמפורש פרק ראוהו ב"ד (ראש השנה כו:) ולפירוש שני יהיה מטאטוי מלשון טיט ודו"ק:

דף נח.

נתברכו שכניה שנאמר ושמתיו שומרון וגו'. וקללה היא לגבי ישראל יושבי שומרון ועוד יישוב ארץ ישראל עדיף משדות וכרמים כדאמרי בעלמא וק"ל:

חכם הרזים כו'. למאי דמסיק דאין אוכלוסא פחות מס' רבוא יש בהן ג"כ ששים רבוא דעות מחולקין יהוא כלל כל הדעות שע"כ נתנה התורה לס' רבוא במדבר להיות התורה כלולה מכל דעה וחכמה ואין להוסיף עליה ומה שאחז"ל כל מה שמחדש כל חכם בדורו מוסינ הוא לפי שזה הדבר כבר היה בדעת אחת מאותן ששים רבוא שהיו בסיני כי אי אופשר שיהיה עוד דעת אחרת על ששים רבוא וק"ל:

ואין פרעופיהו דומין כו' דכשם שהן מחולקין בדעות עד ששים רבוא שהיא צורה הפנימית כך הן מחולקין בצורה החיצונה ויש לברך על שרואה כ"כ צורות ופרעופין משונין זה מזה עד ששים רבוא שהוא קצה האחרון שאין עוד צורה אחרת מכאן ואילך וק"ל:

בן זומא ראה כו' דודאי שאר בני אדם שעוסקין במלאכה לא היו מברכין רק ברוך חכם הרזים על רבוי הדעות ושינוי פרעופין כ"כ דדקתני ברישא אלא בן זומא שהיה ת"ח ולא היה עוסק כלל במלאכה הוסיף בברכה זו על שברא רבים כ"כ לשמשני להיות כל מיני המלאכות נעשים על ידם כפי ריבוי הדעות יכדמסיק אדם הראשון יחידי היה וכמה יגיעות יגע עד שמצא פת כו' ואני מוצא כל אלו מתוקנים כו' בלי שום יגיעה והיינו על ידי אוכלוסין זו והוסיף בזה כל אומות כו' דודאי המדינות צריכות זו לזו דמה שחסר בזו יוכל למצוא באחרת והסוחרים מביאים ממקום המצוי למקום החסר וז"ש גם מה שאני חסר במקומי הם שוקדות ובאות לפתח ביתי כו' להיות לי מצוי לקנות ואמר הוא היה אומר אורח טוב כו' יעוד הוסיף בזה מחסר אלהים באורח בדרך שהוא חסר מדברים הצריכים לו ובעל הבית טורח בשבילו ואורח טוב אינו כפוי בטובה זו ואומר שכל הטרחות בשבילו שהוא חסר מזה בדרך ומייתיי ליה מקרא זכור כי תשגיף פעלו וגו'. ר"ל שיזכור האורח וישגיף ויגדיל פעלו של בעה"ב שהכל עשה בשבילו ועליו שררו אנשי ב"ב שעשו והכינו כ"כ. עי"ל כפשטיה כי תשגיף פעלו וגו' ר"ל שתזכור חסד אלהים שהגדיל חסדו ופעלו עמך אשר הזמין לך אשר שוררו עליך אנשים להכין לך כך צורכך אבל אורח רע הוא כפוי טובה בכל זה דלאו בשבילו טרח בעה"ב:

והאיש בימי שאלו זקן בא וגו'. משום דהאי קרא כולו יתיער הוא ואין לו מקום ומשמעות כאן וע"כ דרשו והאיש ע"ש איש מלחמה בעגרותיו חזק זה קנה חכמה בזקנתו ומסיים אהנך תרתי מילי שבא באנשים דהיינו בין למלחמה ובין למדרש נכנס ויוצא באוכלוסא ולפי שלא פירש בכמה אנשים מסתמא כאנשים דדור המדבר קאמר לפי חילוק הדעות המשתנים באנשים שהן ששים רבוא וק"ל:

ברוך שחלק מחכמתו כו'. לגבי חכמי ישראל אמר שחלק מחכמתו לפי שהם חבל נחלתו וחלקו כאלו הוא חולק עמהם חכמתו שהיא חכמת התורה וקראם ליראיו ע"פ מ"ש כל שירתא חטואו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת כו' אבל לגבי חכמי העובדי כוכבים אינו חולק להם מחכמת התורה אלא נוטן להם חכמה דעלמא וכן לענין כבוד לגבי מלכי ישראל אמר חילק מכבודו שהוא כבוד האמתי דאין כבוד אלא תורה והיינו שחלק ליראיו משא"כ למלכי עובדי כוכבים [דעלמא] שהוא נוטן להם כבוד [דעלמא] וק"ל:

שאם יזכה יבחין בין מלכי וכו' דמשום הברכה אין אדם צריך לכך דהא אינו חייב לברך כ"א ברואה ואם אינו רואה אינו חייב להשתתל כדי לברך:

חזי דיענא טפי מינך כו'. ר"ל כדמסיק דאתה לא ידעת אלא בחוש הראיה אבל אני אדע בחוש השמיעה שהיא יותר שכלית מחוש הראיה:

בעין מלכותא דרקייע. דכתיב ורוח גדולה וגו' משריית מלאכי רוחא רעש משריית מלאכי זיעה ואש משריית מלאכי אישא:

פתח רב ששת וקמברך כו'. דקו"ל סומא חייב בכל המצות וכל הברכות ואפילו לר' יודא דאמר סומא [פטור מכל המצות] (אינו מברך יוצר המאורות) כתבו התוס' בפ' החובל (בבא קמא פז.) דמדברגן חייב ע"ש וק"ל:

בחליגהו לעיניה כו'. פירש"י נקרו לעיניה עכ"ל ובכולי תלמודא משמע דכחול לעין לשון יפוי ורפואה לעין הוא ואפשר דלישנא מעליא נקט שאמר ליה לרפאותו בכחול וכונתם לנקרו ודו"ק:

בתן עיניו בו ונעשה כו'. צ"ל דנס נעשה לו לרב ששת ונתפקח כדי לתת בו עיניו לעונשו בכך ועי"ל דבכ"מ שאמרו ונתן בו עיניו לאו ממש קאמר אלא קללנו בכך שיעשה גל של עצמות וענינו י"ל שנעשה עצמות כאלו כבר מת ונרקב הבשר שכבר היה ראוי למות וע"ד רשעים בחייהם קרוים מתים וק"ל:

א"ל אית לך סהדי כו'. לאו דוקא אית לך סהדי דהיינו שני עדים אלא עד אחד נמי הוי סגי להו דהא אעדות אליהו לחוד קאמרי א"ה בר קטנא הוא וה"נ אמרינן פ' הגזל בתרא (קיד) דהס דנין ע"פ עד אחד ומפקי ממונא ועי"ל דבר"נ נמי בדיניהם שני סהדי מצרכו אלא שצרכו עדות דר' שילא עם אליהו וק"ל:

א"ל אי הכי בר קטנא כו'. יש לפרש דאמרי א"ה דבעל חמרתא בר קטנא הוא ולא בר מלקות ולמה לא קטלת אותו אע"ז דעיקר מלתא דמסרו על שדן דינא בלא הורמנא דמלכא מכל מקום כיון דדנת עליו נגדא אמאי לא דנת עליו קטלה כדינא א"ר היה לך ליטול הורמנא ולהמית אותו וע"ז השיב מיומא דגלינן מארעא לית לן רשות למקטל אפי' בהורמנא דמלכא דאין אנו דנין ד"ג והמלקות שהייתי דן עליו כיון שאין זה דינו האמתי לא מקרי דן דינא בלא הורמנא אלא תוכחה בעלמא ודו"ק:

פתח ר"ש ואמר לך ה' הגדולה וגו'. יש לפרש משמעו בהאי קרא לך ה' הגדולה והגבורה וגו' כי כל בשמים בארץ וגו'. ר"ל אלו מדות הם שלך בשמים במלכות דרקייע ובארץ במלכות דארעא ולך הממלכה בשתיהן כי כעין מלכותא דשמיא הוי מלכותא דארעא ולפי שהיה ירא שמא ע"י דבריו ועדותו של אליהו ידונו אותו למיתה כדן בעל חמרתא והוא לא חייב מיתה ע"כ סיים דבריו ויהיב לכון שולטנא ורחמי דינא דבכלל המדות שזכר כי הגדולה והגבורה הוא שולטנא והתפארת היא הרחמים כדין וכעין זה במלכותא דארעא שתרחמו עליו בדיניה ולא תדונו עליו דין קטלא ודו"ק:

עביד רחמנא ניסא לשקרי כו'. הא דיהבו ליה קולפא לזון דינא מקרי ניסא לקמן כדקאמר הואיל ואתעביד לי ניסא בהאי קרא כו' אבל הכא ע"כ לא נתכוין לכך כמ"ש לעיל דלאו שקר קאמר ועוד מה השיב לו רשע ולאו חמרי מקרי כו' אלא היינו ניסא דאתא אליהו ואסהיד ביה דבעל חמרתא דהוא שקר וקאמר ליה שפיר רשע לאו חמרא אקררו כו' ודו"ק:

זו מעשה בראשית כו'. לפי הדרשה אין כסדרן שהקדים מפלתן של ארם למלחמת נחלי ארנון וסיסרא וכן בדרש דר"ע לקמן הקדים קריעת ים סוף למכת בכורות משום דהכתוב סדרן כמדתן שהם ז' ספירות האחרונות כסדרן כמ"ש בזה חכמי הקבלה ור"ש בא לדרוש אצילות של שבע הספירות שבכל אחד מהן פעל לפי מדתו ואמר הגדולה היא מדת חסד שבמדה זו נהגהו מעשה בראשית כמ"ש עולם חסד יבנה ומייתיי ליה דהיא הגדולה כמ"ש עושה גדולות וגו'. ובמדת הגבורה פעל יציאת מצרים ע"י המכות שהביא על המצרים שנאמר את ה' הגדולה וגו' גם כי מדת גדולה מורה על מדת חסד דכלעיל מדכתיב הכא גבי יד מורה ממש על הגבורה שעושה ביד ובמדת ה' ובמדת תפארת פעל שעמדה חמה ולבנה כו' שהיה לו ליהושע לשם ולתפארת בכל העולם. והנחנו זו מפלתה של אדום שנאמר וזו נצחם וגו' דבמתיו יתברך שנקראת ינצח ונצח את ממשלת אדום דהיינו שזי מהם נצחם וגבורתם שהיה להם בעוה"ז. ובמדת הוד נסים של נחלי ארנון שנאמר על כן ואמר וגו' את והב וגו' מפורש בר"פ כי כל בשמים ובארץ שהיא מדת יסוד כדעת המקובלים היתה מלחמת סיסרא שנאמר מן השמים וגו' ובמדת מלכות דהיינו לך ה' הממלכה היתה מלחמת עמלק וגו' שנאמר על כס יי וגו' הכסא מורה על המלכות ולא יהיה שלם עד שיכרית זרעו של עמלק לעתיד ואמר והמתנשא וגו'. לעתיד ית' ב"ה יתנשא בכל מדותיו הללו במלחמת גוג ומגוג כמ"ש שם והתגדלתי והתקדשתי ונעודתי לעיני וגו' וק"ל:

לכל לראש כו' אפילו ריש נרגותא מן כו'. מפורש פרק הספינה (בבא בתרא צא.) ע"ש:

לך ה' הגדולה זו קריעת כו'. שבמדת חסד עברו ישראל ונצלו בקריעת ים סוף כדאיתא במדרש והגבורה זו מכת בכורות דהיינו במדת הדין נדונו במכת בכורות והת"ת זו מתן תורה שהיא לישראל לשם ולתפארת כמ"ש כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו' והנחנו זו ירושלים שהיא נצחונן של ישראל כמ"ש ירושלים הרים סביב לה וגו'. וההוד זו בהמ"ק שהיה הדרן והזון של ישראל:

דף נח:

ע"ב ברוך מציב כו'. פירש"י כגון בישוב בית שני עכ"ל. דקדק לפרש כן הכא משום דבחורבן בית ראשון נמשלו ישראל לאלמנה כמ"ש היתה כאלמנה וכשנגאלו בזנין בית שני מקרי מציב גבול אלמנה דהיינו בנין בהמ"ק ולאפקיין בגלות השתא אין זה מקרי בתי ישראל בישובן כיון דבהמ"ק חרב לא שייך ביה מציב גבול אלמנה אבל בית גאים ודאי דשייך השתא וק"ל:

אנחה שוברת חצי גופו וכו'. מפורש במסכת כתובות פ"ה ע"ש:

על בתיאן של צדיקים כו' גדולים וטובים וגו' משמע ליה של גדולים ושל טובים דהיינו של צדיקים דאי גדולים וטובים ממש לא אצטרך דה"ל בכלל בתים רבים וגו' וק"ל:

הבוטחים בה' כהר וגו'. מה הר ציון כו' דלפי פשוטו לא יתכן שתלה העיקר בטפל שיהיה הבטחון לישראל בה' כבטחון שלהם בהר ציון וע"כ דרשו כאלו כתיב דבית הבוטחים בה' שהוא חרב בגלות יהיה עתיד לחזור כמו הר ציון שמאי עתיד לחזור כפי הנביאים וק"ל:

א"ל דיו לעבד כו'. דמעיקרא שהביא לו מיום שחרב בהמ"ק נגזרה כו' לא נתכוין לאתוובי דעתיה בכך אלא בהא דמסיק דכמו שנגזר עליהן בחורבנן מיום שחרב בהמ"ק כך עתדין לחזור לישובן בזנין בהמ"ק ובהכי לא מיישבא דעתיה כיון דהשתא מויתה בתים של צדיקים חרבין ולזה אמר דיו לעבד כו' ואין לך להצטער עליהן ביותר מעל חורבן בהמ"ק ואבילות ישנה היא ודו"ק:

ברוך אשר יצר אתכם כדן כו'. לגבי יצירה כתיב וייצר ה' אלהים את האדם וגו' שצרך הקב"ה מדת הדין עם מדת הרחמים וכן זן אתכם כדן כו' מצינו שהוא ג"כ חסד כמ"ש נוטן לחם לכל בשר כל"ח ולא נקט ככולם אלא דין משום ואסף אתכם כדן וצ"ל גבי זן וכלכל שהוא כדן היינו הרווחת מזונות כמ"ש כל מזונותיו של אדם קצובים מר"ה דהיינו אם בריוח אם בצמצום וק"ל:

לאחר שנים עשר חדש כו'. לפי שבכל שנה האדם נידון בראש השנה ויום הכפורים אם למות אם להיות חי ואם רואהו אחר ר"ה ויה"כ זה ואחר כך אין רואה אותו עד אחר ר"ה ויה"כ הבא הרי עבר עליו דין אם למות אם לאו וע"כ אומר ברוך מחיה מתים שניצל מדין מיתה בר"ה ויה"כ והשתא ניחא דמייתי עלה הכא מילתיה דרב דמייירי נמי בדוד שהיה חי ואמר שאחר שעבר עליו שנה הוא נשכח כמת וצריך לברך עליו ברוך מחיה מתים ומדמה ליה לכלי אוכז כפירש"י דבעבר לו שנה הוא אכזז לגמרי וא"צ להכריז ומ"מ אם בעל אבידה מצאה אח"כ הרי מחזיר לו ה"ז באדם בעבר לו שנה ואין רואהו הרי הוא כאכזז ומת ואם נמצא חייב לברך עליו ברוך מחיה מתים שזיכהו לחיים כדן ר"ה ויה"כ ודו"ק:

וילון הוא דמקרע כו'. והוא א' מז' רקיעים כדאמרינן פרק אין דורשין (חגיגה יב:) ז' רקיעים הם ואלו הן וילון רקיע שחקים כו' וילון אינו משמש כלום כו' רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים כו' וז"ש הכא בדמקרע וילון שהוא התחתון מתחזי הרקיע שהוא למעלה ממנו ומחזי נהורא ברקיע מחמה ולבנה כוכבים הקבועים בו ודו"ק:

אי לאו עוקצא דעקרבא כו'. עקרב הוא מצונן הרבה כדאמרינן פרק אין מעמידין (עבודה זרה כח:) חמימא לעקרבא וקריירא לזיבורא וחלופא סבנתא ולזה אמר דנהר דינור שכולו אש מתשת כחו אך מה שפירש"י בשמעתין דעקרב היינו כימה וממזל טלה הוא עכ"ל יש בזה מקום עיון דולאי כימה משמע שהוא ממזל טלה כדמוכח לקמן דעש שהוא זנב טלה אזל בתר כימה וכדמוכח ההיא דפ' המקביל (בבא מציעא קו:) דאמרי' התם דקיימא כימה ארישייהו וכמ"ש רש"י והתוספות פ"ק דר"ה ע"ש אך ממאי דמשמע מדבריו דעקרב היינו ממזל טלה ואינו מזל מיוחד ביי"ב מזלות ובכולי תלמודא משמע דעקרב הוא מזל מיוחד לחודש חשוון כפי סדר המזלות טש"ת סא"ב מע"ק גד"ד ולולי פירש"י היה נראה דולאי עקרב הוא מזל מיוחד לחודש חשוון ולאו היינו כימה שהוא מכובדי טלה ולא מיייתי ליה הכא אלא משום דנקט קריירותא דכימה מיייתי נמי קריירותא דעקרבא ודקאמר היינו דקאמר רחמנא לאיוב כו' קאי אלעיל מיניה אצינה דכימה ולא אקריירותיה דעקרבא. ועוד נראה כפי הגירסות בפ"ק דר"ה יש לפרש דכימה נמי לאו ממזל טלה הוא אלא ממזל עקרב המיוחד לחודש חשוון וע"כ שניהם מצנינים שעלייתם בחשוון שהוא תחלת ימי הקור ולא קאמר דזנב טלה הוא אלא בעש ושס יפורש ואין להאריך כאן ודו"ק:

מאי כימה כו'. משום דשס כסיל מצניו מפורש מלשון מזל כמו כוכבי השמים וכסיליהם אבל בשם כימה לא ידענו ע"ש מה וקאמר ע"ש כמאה כוכבי דהיינו נוטריקון כי מאה כמ"ש במקום אחר אל תקרא מה אלא מאה וקאמר אל"ל דמכנפי והיינו התקשר מעדגות אם תוכל לקשר אותם כמו שקשר הבורא ית' ב"ה וא"ל דמבדרן וה"ק הבורא בראן בפיוור אם תוכל אתה לשנות בריאתן ולקשרן וק"ל:

ומסתברא כמ"ד כו' והיינו דאלזה בתרה דא"ל כו'. ר"ל דאלזה בתר טלה בזנבו דא"ל לראש מזלו שהוא טלה הב לו בני החסרים כדכתיב ועיש על בניה וגו'. אבל אם יהיה רישא דעגלה לית ביה טעם ורש"י פירש דאלז בתר כימה ולשיטתו דכימה נמי ממזל טלה הוא:

דף נט.

והביא מבול כו'. והיינו וארובות השמים נפתחו דמיעוט רוב שנים ובפ"ק דר"ה (יא:) קאמר לר"א דבחשון התחיל המבול דאית ביה טעמא שנטלן מכימה לפי ששינה עליהן מעשה בראשית דכימה מצונן ביותר והם נדונו ברותחין וק"ל:

אין הבור מתמלא מחוליותיו כו'. מפורש בפ"ק ובפ"ק דנסהדרין ע"ש:

עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן כו'. דבעוה"ז כתיב אין חדש וגו' אבל לעתיד כתיב השמים החדשים יארץ החדשה וק"ל:

וזהו את בניו כו'. מפורש בערוך בעת שרואה הקב"ה הבריות ומוריד כמו שתי טיפין מעין דמעות ח"ו דמעה ממש ומתנחם הקב"ה שלא לאבד עולמו כו' ע"ש באורך לכולהו אמוראי לפרש שעושה הקב"ה כן ע"י מלאך:

דבריק ברקא כו'. ר"ל דאנן חזינן שמתחלה בא הברק ואחר כך הרעם ואחר כך המטר והיינו משום להברק שהוא להב אש בא מתחלה ושובר הגזרנא דברד והוא הרעם וע"י שצירה זו נולדו המים ואחית מיטרא לארץ והיינו ממש כרב אחא בר יעקב:

ועפא ר"ל שבאו הרוחות בזעף ובכעם ומצניו כהאי לישנא במים שנאמר וישתוק הים מזעפו ואמר דמחסד אלהים שלא בא בלילה שהוא עת שינה ואין מקום להשמר מלהזיקו ואמר עוד דתרתני שעני לא קאי הוא ג"כ מחסד אלהים כמפורש בהאי קרא דרישא דקרא דמיייתי מה תחשבנן אל ה' כלה וגו' לא תקום פעמים צרה משתמע מיניה הא אם תקום פעמים כלה הוא עושה ולכאורה דלכי משמע מהאי קרא לא תקום פעמים דהיינו ב' שעות דכל שעה ושעה מקרי פעם אחד דכל שעה יש לו מזל בפני עצמו אבל א"כ מכ"ש דב' שעות בהפסק ביני וביני מקרי ב' פעמים וע"כ נראה דה"פ דקרא כשלא תקום פעמים דהיינו בהפסק ביני וביני אלא ב' שעות רצופים אז היא צרה אבל כשתקום פעמים דהיינו בהפסק אין כאן צרה ודו"ק:

אמר רבא ברקא כו'. לעיל גבי זיקין חזועת דקאמר מאי הן ניחא דלא ידע כלל מאי הן וכן גבי רעמים ג: ס שהמקרא מלא מלשון רעם קבעי מאי הוא ענינו דבעי לברך עליה וכן גבי רוחות מאי הן רוחות דבעי לברך עליהם דמסתמא לאו אסתם רוחות קאמר אבל הכא גבי ברקים שהמקרא מלא ממנו מאי בעי מאי ברקים ומאי הוסיף רבא לומר שהוא ברקא וי"ל משום דכל הנהו דלעיל דאמרן בלשון רבים משום דאין דרכן לבא יחידי משא"כ ברקא דדברו לבא נמי יחידי מ"ה בא רבא לומר דלאו דוקא קתני ברקים דה"ה ברקא יחידיה ודו"ק:

לפשט עקמומיות כו'. משום דהרעם הוא דבר המחריד ביותר ואין ידוע בו תועלת לעולם מש"ה קאמר דלא נברא אלא לפשט כו' דהיינו להחריד הלצבות של המינים שישובו כמפורש פרק ת"ה (כט.) לגבי ברכת המינין תקנוהו כנגד אל הכבוד הרעים ומיייתי ליה שנאמר והאלהים עשה שייראו כמפורש לעיל לגבי חלומות ע"ש וק"ל:

ברובי דולאי מברך כו'. דלא תימא כיון דמחזי כסגיד לקשת דהיינו שמחשב שיהיה שם מראה שכינה בעצמה לא יברך נמי מה"ט ברוואה הקשת משום דמחזי כמברך לקשת שהוא חושב שיהיה זה השכינה עצמה וקאמר דא"כ מהמברך שלא יהיה נאמר כן וקאמר דמברך וזכר הברית דהשתא לא מחשב הקשת אלא שהוא זכירת הברית בעלמא כדכתיב ונראתה הקשת בענן וזכרתי את בריתי וגו'. וקאמר דמסיים נאמן בבריתו כו' דהיינו שע"י הקשת וזכר הברית ונאמן הוא לעשות כן שלא להביא מבול לעולם ולפי שאין כל חדש וגו' ולא נברא הקשת השתא לזכור הברית קאמר שהוא קיים במאמרו שכבר נברא במאמר בו' ימי בראשית כמו ששינוי בעשרה דברים שנבראו בע"ש והקשת וק"ל:

בי אתא מטרא כו'. משום דלפעמים הרקיע עומד בטהרתו כמה ימים וכמה שבעות וכי בכל פעם שרואה בו יברך וקאמר אביי דאינו מברך אלא כי אתא מטרא כולה ליליא ובצפרא כו' דהיינו שנתחדש ברקיע מעשה בראשית שנברא בלא עננים ודוקא מצפרא שאז נראה טהרתו ביותר וע"י אסתנא שהיא רוח צפונית כדכתיב רוח צפון תחולל גשם והוא שולט מחצי לילה עד צפרא כמפורש פ"ק:

לא נראה רקיע בטהרתה. והיינו על ידי עננים כמ"ס סכותה בענן לך וגו' וכמפורש פרק אין עומדין יק"ל:

דף נט.

ע"ב שמימיו חזין וקלין כו' פירש"י וקלין לשקול במאזנים כו'. ע"ש ועי"ל וקלין מלשון קול שהוא משמיע קול במרוצתו וכ"ה בב"ר אומרים לחדקל מפני מה קולך הולך כו' ע"ש:

פרת שמימיו פרין כו'. מפורש במסכת בכורות פ"ט:

רוב ההודאות ואל כו'. עיין טעם לזה בתר"י בדחוקים ועוד נראה לדקדק למאי דפריך רוב ההודאות ולא כל ההודאות ומשני רבא אימא אל ההודאות לכאורה ולפום ריהטא ה"ל לשנויי טפי אלא אימא כל הודאות וע"כ נראה דולאי כבר הזכיר כל הודאות במה שאמר בתחלת הברכה אנחנו מודים לך על כל טפה וטפה כו'. אלא דהוה משמע על כל הודאה מברך ועל רוב הודאה לא היה מברך מש"ה קאמר דמסיים ברוך אל רוב הודאות ופריך השתא אי מסיים בכך הוה משמע בהיפך דחזר מדבריו וה"ק רוב הודאות הם שאני מברך ולא כל הודאות כמו שאמרתי בתחלה על כל טפה כו' ומשני דאומר נמי בחתימה אל הודאות דמשמע רוב ומשמע נמי כל וקאמר הלכך נמרינהו לתרוייהו דאי לא הוה אמר רק רוב הוה ממעטין כל וחוזר מדבריו הראשונים ואי לא הוה אמר רק אל ההודאות לא הוה משמע דקאי רק אבל הודאות שזכר בתחלת ברכה וע"כ מסיים נמי רוב הודאות שיהיה אל ההודאות כולל את רוב ואת כל וק"ל:

דף ס.

לאחר שדנה לאה כו'. בתנחומא מפרש מדכתיב ואחר בל' זכר ולא כתיב ואחרת בלשון נקבה דרשו שהיתה לאה הרה ללדת עוד בן אחר אלא שעל ידי שדנה כו' ילדה בת שע"כ ותקרא שמה דינה ונרמו על יוסף דכתיב ביה יוסף ה' לי בן אחר וגו' אבל ממה שאמר הכא לאחר שדנה לאה כו' לא משמע דנתכוון למרש תנחומא אלא דה"פ מאי ואחר דבכל לידת בניה לא כתיב ואחר אלא ותהר עוד וע"כ דרשו ביה לאחר שדנה כו' ילדה בת ולזה לא הזכר טעם לקריאת שמה כמו בשאר בנים שאחר שילדה בת הוא טעם לקריאת שמה דינה ודו"ק:

י"ב שבטים עתידין כו'. לאו כמתנבאה מדעת אמרה כן דלאו נביאה היתה כדמוכח פרק קמא דמגילה וכה"ג כתבנו בחידושינו ספ"ק דקוטה גבי רבקה ע"ש:

מיד נהפכה לבת כו'. מה שיש לדקדק בזה אהך דפ' המפלת תלה הזכרים בנקבות כו' ע"ש בחדושינו:

איש מזריע תחלה כו' וילדת נקבה כו' מפורש פרק המפלת:

כל היכא דדרשת להאי קרא מרישא כו' כדפרש"י למדרש לחדא משמעות כו' ע"ש. והכוונה בו שהענין כפל מכל הצדדין להחזיקו ועי"ל דר"ל דהסבא והמסובב בכלן ענין אחד וק"ל:

א"ל האור בד"ת כתיב כו'. כפירש"י וה"ה היכא דאיכא למיחש מן הפורענות ולא אתיא אלא לאפקוי מחמת פחד בחנם כמ"ש התוספות בפרק הניזקין (גיטין נה.) ע"ש וכן הא דמיייתי מדכתיב פחד פחדתי ויאתינו וגו' היינו נמי שפחד איוב בחנם אבל רש"י פירש בספר איוב דהיינו שאמר אולי חטאו בני וגו' ואין זה פחד בחנם ודו"ק:

ואל יארע בי דבר קלקלה ועון כו'. משום דבבית המרחץ אלם ערום ממש וערום מן המצות כעובדא דדוד בפרק התכלת (מנחות מג:) וגם קלקלה מן האור מצוי שם וע"כ יש לאדם להתפלל ע"כ שבמקום סכנה זו מן האור לא יבא לידי הזכרת עון ואביי שאמר לא לימא הכי לא על זה קאמר שהוא ממש תפלה אלא אסיפא דמילתא קאמר דלא לימא ואם יארע כו' דהיינו פותח פיו לשטן כו' והוא מבואר בפ"ק דכתובות ע"ש:

ורפא ירפא מכאן שניתן רשות כו'. מכפל ורפא ירפא דריש ליה כדאימא בהדי' פ' החובל (בבא קמא פה:) ואי לאו הכפל לא הוה נמרינן מיניה שניתן רשות אלא שאם ריפא עצמו ע"י רופא שצריך לשלם החובל שכר הרופא וק"ל:

דף ס.

ע"ב החבבדו מכובדים כו'. ר"ל דאין זה כבודכם לילך עמי במקום מבזה כזה ואביי דקאמר לא לימא הכי דהרפו ממני משמע שיסלקו עצמם ממנו אלא יאמר שמרוני שמרוני בין בהוה בין בעתיד והמתינו לי עד כו' שכן דרכן כו' שלא ירע בעיניכם להמתין לי כי כן דרכן של בני אדם וק"ל:

אשר יצר את האדם בחכמה כו'. לפירש"י בחכמה מוסב אללמטה דהיינו בחכמה שברא בו נקבים כו' ע"ש והתוספות פירשו שהוא מלתא באנפי נפשיה שבראו בחכמה דהיינו שהתקין מזונותיו מקודם שבראו ע"ש ועי"ל דבחכמה קאי על האדם שנתן לו הקב"ה חכמה בבריאותו לא כן כל שאר ב"ח שלא ניתן להם חכמה וק"ל:

והאר עיני פן אישן המות כו'. ע"פ מ"ס לעיל דשינה אחד מששים במיתה ולפי שאין הנאה במאור עינים בחושך לילה מסיים ביה בא"י המאיר לעולם כו' וק"ל:

אלהי נשמה כו' אתה בראת בי ואתה יצרת בי ואתה נפחת בי כו'. הנשמה בלישנא דקרא כוללת כל חלקי הנפש שהם שלשה נפש רוח נשמה כמ"ס המקובלים גם הפילוסופים ועד"ז אמר בה ג' לשונות אלו אתה בראת בי על הנפש הטבעית שנאמר ויברא אלהים את האדם וגו' ואתה יצרת בי על רוח החייוני שנאמר בו וייצר ה' אלהים את האדם וגו' ואתה נפחת בי על הנשמה השכלית כמ"ס ויפח באפיו נשמת וגו':

בוס וגו' ובשם ה' וגו' צרה ובשם ה' וגו'. בתרוייהו כתיב שם ה' שהוא רחמים דבמדת פורענות נמי שאלם חושב כן אפשר דעביד רחמנא לטוב דללקמן בעובדא דר' עקיבא דמיייתי עליה והך דפרק סדר תענית (כא.) בעובדא דנחום איש גם זו לטובה הוה נמי שייך לאתויי הכא ואפשר דניחא ליה לאתויי האי לישנא כל דעביד רחמנא כו' תתולה הכל בהקב"ה וק"ל:

דף סא.

לעולם יהיו דבריו של אדם מועטין כו'. מסמיכות מאמר זה להא דלעיל יש ללמוד מה הוסיף ר"מ אקרא דמיייתי על כן יהיו דברייך מעטים וע"פ מ"ס לקמן קבלה דיסורי שתיקותא ובעי רחמי דהיינו שלא ידבר בו הרבה פן וכשל להרהר במדה"ד אבל יבקש רחמים וה"נ הכא בא לומר דגם אם יבא על האדם ממת פורענות יהיו דבריו לפני הקב"ה מעטים בבקשת רחמים ולא ידבר בו הרבה ולא יהרבה אחריו וז"ש אל תבהל וגו' ולבך אל ימהר להוציא דבר והרהור רע לפני האלהים שהוא מדה"ד שהביא עליך פורענות כדפירש"י לעיל כי האלהים בשמים ואתה על הארץ והוא רואה מלמעלה ביותר שאפשר דעביד לך דבר זה לטובה וק"ל:

אלא מעתה בהמה דלא כתיב בה וייצר כו'. אע"ג דבהמה ודאי לית לה יצ' ט ולא ה"מ למכתב וייצר בב' יודיין מ"מ ויצר ביו"ד אחת ה"ל למכתב גבי בהמה לרמוז שיש לה יצה"ר וק"ל:

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

אוי לי מיצרי ואוי כו' דב' יודי'ן אחר הווי'ן של וייצר כאלו נכתב ב"פ ו"י כמ"ש גבי ויהי בפי"ק דמגילה (י:) ובדרך צחות נימא באותיות של וייצר נוטריקון כאלו נכתב וי צדיק וי רשע וי מצדיק שהוא יוצרו שנאמר ה' הוא הצדיק וגו' כי צדיק ה' וגו' וי מרשע שהוא יצ"ר שנאמר בו צופה רשע לצדיק וגו':

אחור למע"ב כו'. ויהיה למלת צרתני ב' משמעות אחור יהיה פי' מל' יצירה וקדם יהיה פי' מלשון צרה ימה שהביא לרבי אמי לדרשה זו להוציא מלת צרתני ממשמעות אחד שהוא לשון צורה לב' משמעות מלשון יצירה ולשון צורה דמסתמא לא פליג אמ"ד פרעץ נראה משום דא"כ לפי משמעות צורה ה"ל להקדים קדם לאחור דו"ק:

אחור למע"ב כו'. והיינו טעמא כדמפורש פרק אחד ד"מ (לח.) לכך נברא בע"ש כדי שיכנס לסעודה מיד ועוד טעמים אחרים שם וקדם לפורענות דמבול כדמסיק משום דעיקר חטא היה באדם כמפורש פי' חלק ע"ש:

אידימא פורענות דנחש כו'. יש לדקדק ל"ל לאתנוי מהא דתנא רבי כו' דהא בגופיה דקרא כתיב פורענות דנחש בתחלה והדר דאשה והדר דאדם וי"ל משום דבקרא איכא למימר אין מוקדם ומאוחר בתורה ולכן הוצרך לאתנוי מבריייתא:

בגדולה מתחילין כו'. שנאמר ויאמר משה אל אהרן וגו' מה שהקדים אהרן שהוא אב לבניו ודאי דאין ראיה וכן מה שהקדים אלעזר שהוא הגדול לאיתמר שהוא קטן ממנו אין ראיה דבכמה מקומות כתיב כן אלא מדכתיב בניו הנותרים לשתוק מאלעזר ואיתמר ולא הל"ל אלא אל אהרן ובניו הנותרים קחו וגו' דודאי הם הנותרים אלא לאשמעינן דבגדולה כו' וק"ל:

מאדם ועד בהמה ברישא אדם כו'. אע"ג דא"א לכתוב שתי שמות כאחד מ"מ דרשו כן כיון דכבר כתיב יימח את כל היקום וגו' לא הל"ל כלל מאדם ועד בהמה וגו' אי לאו לאשמעינן דבפורענות מתחילין כו' יק"ל:

בתחלה עלה במחשבה לברוא ב' ולבסוף כו'. מפורש באורך פי"ק דכתובות ע"ש:

מ"ד ויבן וגו' מלמד שקילעה הקב"ה כו'. מפורש בפרק יוצא דופן ע"ש:

ויביאה וגו'. כמו ולאמנון ריע תרגומו שושבין ולמדך שאל ירע כו' דדבר זה מכלל שהוא ג"ח ולא אצטריך קרא לומר שהביאה אל האדם אלא ללמדך כו':

ואפילו היא אשתו. פירש"י דנגאי הדבר עכ"ל נראה דר"ל דבאשתו משום איסורא ודאי ליכא אלא משום נגאי דאין ד"א שילך הקטן בראש והגדול אחרייו אבל לפירוש הרמב"ם בהך ששנינו לא ירבה אדם שיחה כו' ואפילו באשתו אמרו כו' דמשום איסורא נגעו בה שלא ירגיל עצמו במשגל ה"נ איכא למימר מה"ט שלא ילך אחריה להסתכל בה ואפשר שדקדק לומר דהבא משום איסורא לא שייך דמשמע ליה דב' הפרצופין היו כ"א מהם פניו הפך של פנים השני דמש"ה פריך למ"י פרעץ הי מונייהו מסני ברישא כיון דכ"א מהם היה פניו הפך השני מי ויכריע ביניהם שילך בראש וא"כ זה הולך למזרח וזה למערב וה"ל חמר גמל שא"א להם לזוז ממקומם וא"כ הוא גס אם תלך הנקבה בראש לא יסתכל בה שהרי פניו לצד השני אבל משום נגאי ניחא דיש לזכר לילך בראש ובהכי ניחא שפירש"י בסמוך נזמנה לו על הגשר אשת איש והיא לפניו עכ"ל שהכריחו לפרש דקאי על א"א ולא אפילו על אשתו דבסמוך לו דבאשתו כיון דאינו אלא משום נגאי אין סבירא להטריחו ולסלקה לצדדין ולעבור לפניה אלא דאירי בא"א דאיסורא נמי אית ביה:

ובל העובר כו' אין לו חלק כו'. כתבו התוס' פי' אם רגיל בכך לפי כו' עכ"ל דה"נ גבי שיחה אמרו כל המרבה שיחה עם האשה כו' דהיינו ברגיל בכך:

אפילו יש כידו תורה ומעשים טובים כו' לא ינקה כו'. מפורש פרק קמא דסוטה ע"ש:

אפילו בי רב כו' ותלכנה אחרי כו'. וק"ן ואימא דשפיר קאמר רב נחמן לעיל ובי רב ודאי קרא מנוח יידע לומר אחרי האיש ולא לפני האיש והיינו דוקא באשת אחר דמשום איסורא דא"א הוה דכבר נתקדשה ליצחק ולא היה מנוח ע"ה אלא משום דלא ידע דרך ארץ דבריייתא דלעיל דקתני ואפילו אחר אשתו לא ילך ומשום נגאי דו"ק:

אחורי ארי ולא כו'. יש לפרש כולה מלתא בא"א להמלט מלילך בא' מהם כי ההיא דפי"ק דמס' עבודת כוכבים (יז:) מטא להנהו ב' שבילי חד פני אפתחא דעבודת כוכבים וחד פני אפתחא דבי זוגות כו' יכוניא בזה אמרו הכא באם א"א להנצל אלא שילך באחד מהם ילך לו אחר ארי ולא אחרי האשה עבודת כוכבים ואשה ילך אחר אשה ולא אחר עבודת כוכבים כדמסיק התם שהלכו בפתחא דבי זוגות ולא דעבודת כוכבים אחורי בהכ"נ ועבודת כוכבים ילך כו' משום דאחורי עבודת כוכבים גס אם יחשדוהו אפשר שעובד עבודת כוכבים בשיתוף כההיא דפי"ק במתפלל אחורי בהכ"נ כו' ולא מיהדר אפיה כו' דא"ל כדו בר קיימת כו' משא"כ בעובר אחורי ב"ה ולא נכנס גרע טפי דנראה ככפירה גמורה שכופר במציאות השם כיון דאין נכנס בה להתפלל עם הצבור דו"ק:

יצה"ר דומה לזבוב כו'. שהוא בריה קטנה וחלש ומבאיש דבר חשוב שמן רוקח כן הוא היצ"ר כמ"ש (סוכה גב:) סנהדרין צט:) בתחלה דומה לחוט כו' קאמר דיושב בין ב' מפתחי הלב כדלקמן לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו ושמואל מדמה ליה לחטה שהוא ג"כ דבר קטן ואולי דס"ל כמ"ד אינן שאכל ממנו אזה"ר חטה היה (לעיל ברכות מ.) ועי"י בא יצ"ה"ר וק"ל:

ב' כליות כו'. משום דכל אברים הפנימיים דחשיב בסמוך אין בהו אלא אחד בגוף אדם חוץ מב' כליות יע"כ אמר שנבראו להיות יועצי הלב אם לטוב אם לרע וע"כ הם שנים אחד יועץ לטובה ואחד לרעה יקאמר ומסתברא כו' דכתיב לב חכם לימינו וגו' דלא על הלב גופיה קאמר אלא על ב' יועצי הלב ובזה שייכא ברייתא זו אמתני' דהבא דקתני בכל לבבך בשני יצריך דלא על הלב גופיה קאמר דאין לאדם ב' לבבות אלא על ב' יועצי הלב שכן ב' כליות קאמר דו"ק:

דף סא:

ע"ב **שנאמר** לבי חלל בקרבי. עיין פירש"י ולשון שופטן לא משמע כן וזה אין צריך ראיה שהי"ט מפתה את האדם לטובה ובהיפך היצ"ה"ר מסוית לרעה גס לפירושו יצ"ט שופטן לא הזכיר כלל בהני קראי דמיייתי וע"כ נראה לפרש דשופטן ממש קאמר לפסוק דינו שהוא חייב אם יצדיק חוטא יצ"ט שופטן שנאמר לבי חלל בקרבי זה הכתוב מיירי בצדיק שאמר דוד ברישא דקרא כי עני ואביון אנכי ולבי וגו' דהיינו היצ"ט שבלב צדיק שופטנו לחייבו בדין והיינו כי חללתי וחטאתי בקרבי וכן ברשעים היצ"ה"ר שופטן לחייבו בדין שנאמר נאם פשע וגו' ר"ל דאומר לרשע שהוא פשע וחייב בדין ומי אומר לו כן בקרב לבי היצ"ה"ר שהוא בקרב לבו ומסיק דבינונים זה וזה דהיינו הב' לבבות שופטן לחייבו בדין

אבל הקב"ה עומד לימין אביון להושיע לו משופטיו נפשו ולזכות אותו לפי מדתו בבינוני ורב חסד מטה כלפי חסד וק"ל:

ואמר רבא לא איברי עלמא אלא לרשיעי וכו'. בגירסת הילקוט גס בע"י ליתא וכן נראה דהיינו דלקמן לא איברי עלמא אלא לאחאב כו' ולפי זה הא דקאמר רבא ידע איניש בנפשיה כו' הוה תשובה למאי דקא"ל אבוי לא שבין מר חיי כו' והשיב לו ידע אינש בנפשיה כו' וידעתני שאינני מצדיקים אלא מבינונים ומתוך ענוה קא"ל הכי שלא היה רוצה להחזיק עצמו צדיק דו"ק:

לא איברי עלמא אלא לאחאב כו'. ר"ל הטובות ותענוגי עוה"ז ויותר בעוה"ב לא נבראו אלא לשלם שכר משלם לרשע גמור בעוה"ז ולצדיק גמור בעוה"ב ואותה טובה יתירה לא נבראה בשביל בינונים:

יש לך אדם כו'. ר"א נמי לענין נטילת נפש קאמר כדמוכח בפ' בן סורר (סנהדרין עד.) ורע"ק דאמר בכל נפשך אפילו נוטל כו' לפרושי לדברי ר"א קאתי דלא תימא דלאו לענין נטילת ומסירת נפש קאמר ר"א אלא שיטריח עצמו בכל גופו כמו ושב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאויו דלא יתכן שם מסירת נפש כמ"ש הרא"ם ומשום דהבא נופל שפיר לפרש כמשמעו נטילת נפש מפרשין ליה הכי דהיינו בכל נפשך ועד דעיקר קרא בעבודת כוכבים איירי כפירש"י בהדיא פרק בן סורר וז"ל ואהבת את ה' וגו' שלא תמירנו בעבודת כוכבים דאהא דאמרינן התם בג' עבירות יהרג אדם ולא יעבור חשיב עבודת כוכבים וילף ליה מהאי קרא דבכל נפשך וש"ד וע"ג ילף מכי כאשר יקום וגו' ע"ש ובעובדא דרע"ק דשמעתין דמסר נפשו על ביטול תורה היינו בשעת השמד כדאמרינן התם דבשעת השמד אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור ועוד דר"ע בפרהסיא הוה כדאמר מקהיל קהלות ברבים ובפרהסיא אמרינן התם דאפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור ובזה יפול קושית הרא"ם על פירש"י בפרק בן סורר שפירש דבכל נפשך מיירי בעבודת כוכבים בלבד היינו שלא תמירנו בעבודת כוכבים ובחומש פירש סתם דכן הוא בכל המצות דלאו קושיא היא דהתם בגמרא אפילו בצענה ואפילו שלא בשעת שמד איירי ודוקא בעבודת כוכבים אבל בפרהסיא א"נ בשעת השמד בשאר מצות נמי איירי האי קרא דבכל נפשך דיהרג ואל יעבור כדאמר נמי התם וכדמסיק הכא בעובדא דרע"ק שאמר ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו ולפי דברי התוס' שכתבו בפרק אין מעמידין ע"פ הירושלמי דאם רצה אדם להחמיר על עצמו אפילו בשאר מצות שרי איכא למימר דר"ע נמי מחמיר על עצמו היה ואפשר שזהו שאמרו ליה תלמידיו רבי עד כאן דהיינו וכי עד כאן חייב אדם למסור עצמו גס בשאר מצות והשיב להם כל ימי הייתי מצטער כו' ורצוני בכך להחמיר על עצמי אפילו בשאר מצות דו"ק:

מלה"ד לשועל כו'. פירוש המשל ונמשל השועל הם העובדי כוכבים שנמשלו לחיות טמאות בכ"מ וראה דנים הם כלל ישראל כמ"ש מזרעא דיוסף קאתינא שנמשלו לדגים ואכל ישראל קאמר הכי כמפורש לעיל ושהיו מתקבצים ממקום למקום היינו מקהיל קהלות ברבים והרשתות הם הגזירות והשמדות שהיו מביאין עליונו בני אדם אל תקרי בני אדם אלא בני אדום ורצונכם שתעלנו ליבשה דהיינו מתוך המים שהם משל לתורה כמ"ש הוי כל צמא לכו למים ורצונכם לבטל תורת משה ונדור אני ואתם כשם שדרו כו' דהיינו שהיינו לעם אחד כמ"ש הקיסר לריב"ח בפרק אחד ד"מ כמו שדרו אבותי עם אבותיכם בביטול תורה כמו שהיה בחרבן בית ראשון שנאמר על עזבם את תורתנו וגו':

ומה במקום חיותינו וכו'. היא התורה שנמשלה למים אם אנו הולכים ומבטלים כו' היינו כמשל הליכתם ליבשה וק"ל:

אשרידך רע"ק כו'. שהוא ודאי קבלת עול מלכות שמים שלימה כמ"ש זו תורה וזו שכרה ממתיים ידך ה' וגו' זו תורה שע"י לימוד תורה נהרג להיות זה שכרו ופירש"י ממתיים מידך היה לו למות ולא מידו ב"ו עכ"ל רישא דקרא שפיר מתפרש וסיפא דקרא ממתיים מחלד ר"ל שהיה לו למוח כדרך כל העולם וחלד הוא לשון עולם כמו האזינו כל יושבי חלל וק"ל:

א"ל חלקם בחיים כו'. אמר חלקם בלשון רבים ר"ל חלק של כל הצדיקים ושכרם לא יהיה בעוה"ז רק בארץ החיים או שיהיה פירושו ע"פ מ"ש בחגיגה (טו.) שהצדיק נוטל חלקו וחלק הרשע בג"ע שנאמר בארצם משנה יירשו והרשע נוטל חלקו וחלק הצדיק בגיהנם כמ"ש ומשנה שברון שברם והשתא על מה שאמרו מה"ש וזו שכרה השיב להם הקב"ה חלקם של רשעים שהמיתו אותו שיש להן בגן עדן שהוא ארץ החיים יהיה שכרו וק"ל:

דף סב.

ולמדתי ממנו שאין נפנוץ מזרח כו'. צ"ל דראה בו שהיה לו מקום לפנות מזרח ומערב ויותר בקל מצפון ודרום אי לאו דאין נפנוץ מזרח ומערב וכן צ"ל בהא דאין נפרעין מעומד כו' דיותר בנקל לאדם לפרוע מעומד אי לאו דבעי מיושב וכן שאין מקנחין בימין כו' דאי לאו הכי ודאי הוה מקנח בימין שהוא עיקר תשמישו של אדם בכל מיני כדלקמן וק"ל:

העזת כו' א"ל תורה היא כו' ואין להקשות דאכתי מי הכריחו להעזי פניו היה לו לשאול על דברים אלו מרבז וי"ל דלא אסיק אדעתיה בהני מיני דאית בהו חשש איסור לשאול עליהם ותורה היא וללמוד כו' דקאמר היינו לידע מה שיש שם ללמוד ממנו דודאי יש שם ללמוד דבר מה דביני בהכ"ם וכן צ"ל בהך דרב כהנא דנגא תניתו פוריא כו' אמר כו' תורה היא כו' וק"ל:

מפני שקושר בה תפילין כו'. יש לדקדק לאדרבה מה"ט דתפילין נימא דשמאל חשיבא טפי כדאמרינן פי' במה אשה (שבת סא.) כתפילין כך מעגלין מה תפילין שמאל תחלה אף מעגלין של שמאל תחלה וי"ל דכ"א במילתיה דהבא מעשה שעושה יד ימין חשיבא דקושר בה תפילין לכך לא יעשה בה מעשה בזיון דהיינו לא יקנח בה אבל התם מעשה העשה ביד שמאל חשיבא דהיינו הנחתן של תפילין תהיה חשיבה נמי של שמאל במעשה עגילה העגשה בה וק"ל:

מפני שאוכל בה כו'. רוב תשמישי אדם בימין הם באינו אטר ולא תלה אלא באוכל בה דהיינו דחיותו תלוי בה אי נמי מטעם שאוכל בה ראוייה להיות נקיה ביותר שלא תמאם לו המאכל:

כל הצנוע בבהכ"ם כו' מן הנחשים כו'. עיין פירש"י ועי"ל משום דמזיקין שכיחי ומצויים בבה"כ כדאמרי' לקמן ובנחש אמרי' לקמן נמי דאתא דרקונא שמטיה לכרכשיה ועי"ש שהוא צנוע המלאכים שומרים אותו מכל הני כדמסיק אבוי לעיל דבאזיל לב"ה נמי א"ל שמרנו עורניו כו' ובאינו צנוע ודאי דשבקי ליה ואזלי ולית ליה מי שיסמור אותו מכל הני מזיקין ומטעם זה נמי אמר חלומותיו מיושבים שאין המזיקין מתבקדין בו ואין מבהילין אותו בחלומות רעים וכפירש"י וק"ל:

קבלה דבהכ"ם צניעותא ושתיקותא כו'. ומה"ט אן ניעול חד חד דהוו טפי צניעותא ושתיקותא דאי מעיילי בי תרי לשכיחי לאחד רואה את פרעונו של חברו לא הוה צניעותא ואתו ג"כ לידי ספור דברים ולא הוי שתיקותא וק"ל:

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

מקרקשא ליה כו'. דהנחש ירא מלכא שם כההיא דעושה טיף טיף (ע"ו ל:). אין בו משום גילוי ולגבי מוויזין נמי אמרי' בכה"נ ב' ע"פ (ק"ב). אי איכא איניש בהדיה נתעריה ואי לא מקרקש נכתמ' אחצבא והדר נשתי כו' וע"ש:

אין קורין צנוע אלא למי צנוע בבה"כ כו' ודשינוו בלשון המשנה והוי צנוע כו' יש לפרש בענין זה וכן ההיא דפרק אע"פ (כתובות סב:). ברע"ק שהיה צנוע ומעלי כו' כמ"ש שם אבל קראי דכתיב ואת צנועים חכמה וגו' והצנע לכת עם ה' אלהיך וגו' דוחק לפרש בהכי ואפשר לומר בהא דלישנא דרבנן לחוד ולישנא דתורה לחוד וק"ל:

בשם שנפרעין מן המתים כו'. ר"ל שנפרעין ממנו על דבר מצוה שלא היה בו כך נפרעין מן הספדנין שמספרין עליו דבר טוב שלא היה בו וכן מן העונין כו' שעונין אמן ומודים בדבר ולכך היה ר"ג מקפיד שלא היה רוצה להיות מן העונין ומודין בדבר וק"ל:

דף סב:

ע"ב שיגה בעמוד השחר כאסטרמא כו'. ובערוך לפי ששינה של שחרית עימה מאד כללוהו עם דברים שמוציאין את האדם מן העולם כו' שלא ילמוד אדם את עצמו בכך אבל בעמה"ש מותר זה פי' רב האי דאון כו' ע"ש וק"ל:

א"ל עד השתא לא עיילת לשעיר כו'. עיין בח"ה גס בח"א במס' תמיד לפי הגי' שם:

ואתן אדם תחתיו כו'. נראה לפרש ע"פ מ"ש (ויצמות סא.). אתם קרוים אדם ואין עובדי כוכבים קרוין אדם וכיון דישראל קרוים אדם ועם ישראל ידבר מאי ואתן אדם תחתיו וע"כ דרשו אל תקרי אדם שהוא יִשראל אלא אדום אתן תחתיו וק"ל:

ותחס כו'. דלפי פשוטו הוא מקרא חסר ואמר האומר שאהרנך ותחס נפשי עליך כמו ותכל דוד וגו' כפירש"י בספר שמואל ע"ש וע"כ דרשו ואמר קאי אקב"ה שאמר כן בתורה ותחס קאי על שאלו שהיה חס על עצמו ות' ותחס לזכר לנוכח או דקאי אצניעות ות' ותחס נסתר לנבכה:

נדר לפנים מנדר כו'. מדכתיב נדרות בלשון רבים דרשו כן ודקאמר מערה לפנים ממערה אפשר שהיה ידוע להם אותה המערה שהיה לפנים ממערה ודרשו להסך את רגליו מלמד שסבך כו' מדכינה היציאה בלשון להסך דרשו כן אבל לא ידענו מה ידרשו במסך הוא את רגליו דגבי עגלון ודו"ק:

בל המזבה כו' ויכסוהו בבגדים וגו'. ללא הל"ל אלא ויכסוהו ולא יחס אבל השתא משמע דבבגדים לא יחס לו אבל בדבר אחר יחס לו והיינו משום שהיה מבזה בגדים וק"ל:

ויעמוד וגו' וכתיב ויסת את דוד לאחר וגו'. הני תרי קראי ניניהו חד הוא בד"ה והשני בשמואל ולא סגי ליה בחד מינייהו והיינו משום דההוא קרא דשמואל ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד וגו' משמע ויסת קאי אה' דרישא דקרא לכך הביא קרא דד"ה דמפורש ביה ויעמוד שגן על ישראל ויסת וגו' וא"כ ע"כ ויסת דשמואל נמי קאי אשגן ומדכתיב בשמואל (ויחר) [ויוסף] אף ה' וגו' שהניח לשגן להסית את דוד ולא הזכר בו מה היה החרון אמרו שהוא נלמד מענינו דכתיב ויסת כאלו הוא הסית לפי דעת דוד שאמר אס ה' הסיתך וגו' וזה שקראו להקב"ה מסית היה חרון ה' שהניח השגן להסית את דוד שימנה אותן בלא כופר להטעותו בדבר שאפילו תשב"ר יודעין דכתיב כי תשא וגו' ונתנו איש כופר וגו' ודו"ק:

משעת שחיטה כו'. דשעת זריקתו הוא המועד של גמר עבודת התמיד דזריקה מכשרת הקרבן ומ"ד עד חצות ממש היינו נמי עד גמר זמן הקרבת תמיד של שחר כדתניא בפרק ת"ה (כו.) תמיד של שחר קרב יהולך עד חצות:

טול הרב שבהם כו'. דמלת רב יתירה הוא דכבר מפורש דהרבה השחית שבעים אלף ועוד לפי זה ה"ל למיכתב הרבה וע"כ דרשו שא"ל אחר שתטול רב שבהם עתה הרף ידך וגו' ודרשו נמי מלשון רב שהוא כמו רוב דהיינו אחד ששקול כרובה של סנהדרין:

יעקב אבינו כו'. מבואר כי מחונת המלאכים שנראו ליעקב הם באו לשומרו מעשו ומשרו שהוא סמאל והוא השגן שהודה לו על הברכות ובמדרש רבה מחנה אלהים הוא זה אין שכינה שורה על פחות מששים רבוא והכוונה בו שהיו מחנה המלאכים כשיעור מחנה ישראל שבמדבר שהבטיח הקב"ה ליעקב שבזכותו גם בניו כשיצטרכו לשמירה מהשגן כמוהו יהיה מחנה אלהים זו בשמירתם ולזה בדבר שהיה בדוד נתקיימה הבטחה זו וראה הקב"ה ליעקב וינחם:

אפרו של יצחק כו'. היינו אפר אותו השה שבא תחת אפרו של יצחק דכתיב אלהים יראה לו השה או אפרו של יצחק לפי מחשבת אברהם כי באותו גורן העלה אברהם את יצחק וכפירש"י בד"ה כי הוא מבואר שבזכות העקידה נאמר לאברהם כי בך אברכך וגו' וכחול אשר על שפת וגו' ובימי דוד ושלמה נתקיימה דכתיב יהודה וישראל רבים וגו' ומלאך המשחית בא למעטם אז מברכה זו ואמר שראה ה' להבטחה זו וינחם ומ"ד כסף כפורים ראה כפירש"י שע"ש זה קרא כסף כפורים שנתנו למשכן שהוא מכפר על כופר נפש של מנינם ורבי יוחנן חולק ע"ז כי כסף כפורים שניתן כבר בימי משה למשכן אינו בדאי לכפר על כופר נפש מנינם שהיה בימי דוד אלא ביהמ"ק ראה דהיינו כסף כפורים שיתן כ"א מישראל במקדש כל שנה זה ראה וינחם ודייק ליה דמסתברא כמ"ד ביהמ"ק ראה מדכתיב אשר יאמר היום בזה ה' דמלת היום לא דייק ליה אכסף כפורים דמשכן אבל לגבי ביהמ"ק מתפרש היום שפיר דהיינו בכל עת שיתנו כסף כפורים לקרבנות בבהמ"ק וק"ל:

בל הרוקב בהר הבית אפילו בזמן הזה כו'. דכל הימים משמע אפילו בחורבן הבית ונראה דס"ל כמאן דאמר בפ"ק דמגילה קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד וק"ל:

ק"ו ומה שק כו' לפני ממ"ה לא כ"ש כו'. ומהאי ק"ו אין להתפלל בשק דלפני ב"ו כך לפני ממ"ה לא כל שכן והכא נמי אמרינן אפילו בתפלה דבעי אדם לציין נפשיה כדמצלי וק"ל:

דף סג.

לפי שאין עונין אמן במקדש כו'. מפורש בס"פ אלו נאמרין:

וב"ת בעז מדעתיה דנפשיה כו'. וה"ה דהמ"ל דבעי לאתויי קרא דגדעון לאשמעינן דהסכימו ב"ד של מעלה ע"י כדאמרי' בסוף מסכת מכות אללא דלא נחית הכא להכי ומה שיש לדקדק עוד בזה ע"ש ודו"ק: ואומר עת לעשות וגו'. הכא לא פריך מאי ואומר משום דמקרא דאל תבזו כי זקנה וגו' דהיינו שיש לנו ללמוד מזקנים הראשונים אימא דהיינו דוקא בדבר שאין בו שום גמגום לאיסור משא"כ הכא דהוי הזכרת ש"ש לבטלה ת"ש עת לעשות לה' וגו' וק"ל:

מסיפיה לרישיה כו'. ר"ל הכא בשני ענינים מדריש ופירש"י מסיפיה לרישיה כו' משום הפרו תורתך עתים הם לה' לעשות משפט פורענות כו' ע"ש והוא קצת דחוק דהיכן הזכר משפט ונראה לפרש כדבסמוך אס ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס שנאמר עת לעשות וגו' דהיינו עת לעשות לה' לכונסה לש"ש משום דהפרו תורתך וק"ל:

ואם ראית דור כו'. נראה מפירש"י שהם ב' ענינים בשעת המכנסים פזר ובשעת המפזרים כנס איירי בחכמי הדור ואם ראית דור כו' איירי בתלמידים וקרא דמייתי עת לעשות לה' וגו' קאי אתרזוייהו אשעת המפזרים כנס עת לעשות לה' במדת ענוה הפרו תורתך מללמד לתלמידים כיון שיש חכמי הדור אחרים המפזרים וקאי נמי אלסם ראית דור דהיינו שאין התורה חביבה עליהם עת לעשות לה' מללמדם משום בזיון התורה כך נראה מפירש"י אבל בירושלמי מוכח דחדא מלתא היא ובשעת המכנסים פזר קאי נמי אתלמידים שחביבה התורה עליהם להכניסה אליהן פזר ללמוד להן ובשעה שהתלמידים מפזרים אותה ואינה חביבה להן כנס אתה ללמוד להן ודו"ק:

תמן הוי גבר כו'. יש לדקדק מאי אשמעינן בר קפרא הא מתני' היא במקום שאין איש השתדל להיות איש גם אבוי דדייק ליה ש"מ באתרא דלית כו' אמאי לא דייק ליה הכי אמתני' דאבות ש"מ במקום שיש איש כו' וי"ל דהתם לא בתורה קאמר אללא במקום שאין איש לעסוק בצרכי צבור השתדל את עצמך להיות איש עוסק בצרכי צבור והיא גופא אשמעינן שהיה אדם עוסק בצרכי צבור גם שהוא קצת ביטול ללמודו אבל הכא נלמד מענינו דלעיל מיניה דבד"ת קמייירי באתרא דלית גבר להיות מורה הוראה הוי גבר להיות מורה להם ולגופיה לא אצטריך דלבר פשוט הוא כדאמרי' ועצומים כל הרונגה זה שהגיע להוראה ואינו מורה אלא דאתא לדייקא כדאמר אבוי הא באתרא דלית גבר להורות תמן לא תהוי גבר להורות ופריך דהא נמי פשיטא דאסור להורות בפני רבו ומשני בששונין כפירש"י אס באת במקום ת"ח כו' דכבר תרזיייהו בעיר א"כ מי יורה כיון דכל אחד מהם לא יורה ודו"ק:

שבב גופי התורה תליון כו' שנאמר בכל דרכיך דעה כו'. לא קאמר זכרהו אלא דעהו ידיעה אמתית במציאותו ושהוא יכול ומשגיח בכל דרכיך לתת שכר טוב לצדיקים ולענוש רשעים ומסיים והוא יישר אורחותיו ע"ד שאמרו בדרך שאדם רוצה לילך כו' הבא לטוהר כו' וק"ל:

לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה כו'. ברייתא הוא נמי בספ"ב דקדושין בשם ר"מ ומפרש לה מחטא דתלמידותא שהיא נקיה פי' בערוך שהיא נקיה מנזל וקלה שאין בה חסרון כיום עכ"ל:

לא ירבה אדם רעים כו'. וכמ"ש בפרק חלק לא הכל תביא אל ביתך כו' והוא מפורש שם ומייתי ליה הכא מקרא דאיש רעים להתרועע משמע להתרועע בב' עייניו'ן מלשון כותל רעוע וק"ל:

לא ימנה אדם אפטורפוס כו'. ויפקד פקידים על הארץ וגו' תרגום ירושלמי אפטורפוס:

כל הוראה סוטה בקלקולה חזיר כו'. מפרשינן בסוטה שהיין מביא לידי ניאוף וכמ"ש זנות יין וגו':

לפרשת תרומות כו'. דכתיב לעיל מיניה וכל תרומה לכל קדשי וגו' ולא עוד אללא סוף שנצרך להן שנאמר ואיש את קדשיו וגו' לכאורה אינו מובן כיון דלפי זה את קדשיו לו יהיו מתפרש שיהיה געשה עני עכשיו ולו יהיו היינו שנצרך להם א"כ לא הזכר בקרא את מעשיו שכבר היה מעבב קדשיו לו דוחק לומר בכה"ג שמושבת עצמו ואחרת עמו כמו שכתבו המפרשים במלה אחת וי"ל דמך בהך דרשה אקרא דלעיל מיניה וכל תרומה וגו' אשר יקריבו לכהן לו יהיה דההוא קרא מתפרש דכל תרומה וגו' אשר דרך להקריב לכהן והוא מעבכו שלו יהיה וקאמר בקרא דבתריה ואיש אשר יעשה כן סופו את קדשיו לו יהיו שיהיה נצרך להם כשיהיה געשה עני ודו"ק:

סוף מתעשר כו'. כמ"ש (תענית ט.) עשר בשביל שתתעשר ומייתי ליה דכתיב אשר יתן (קדשיו) לכהן לו יהיה מללא כתיב נמי הכא לו יהיו בו"ו' כללעיל דכיניו דיהיו קאי אקדשיו שזכר אבל הכא כתיב לו יהיה בה"א דלא משתמע דקאי אקדשיו וע"כ דרשו ביה יהיה לו ממון הרבה וק"ל:

בל המשחק כו'. עיין פירש"י ואין לשון המשתק משמע כן וי"ל ע"ד מ"ש עמו אנכי בצרה והיינו שמתפלל שיעשה למען שמו שהוא עמנו בצרה והשתא הוי ממש משחק ש"ש והיינו ממש והיה שדי בצריך וגו'. ואמר

פרנסתו כפולה שנאמר וכסף תועפות וגו'. דהיינו שיש בידו כסף פרנסתו מצייה לו בכל עת בהרוחה לכל דבר לקנות לו ומ"ד פרנסתו מעופפת לו כצפור שע"י עפיפתו מזזונותיו מציים לו בכל עת ומשמע להו תועפות מלשון עוף יעופף ממש וכפירש"י בחומש גס לפי פשוטו ע"ש:

בל המרפה עצמו מד"ת כו'. גס שלומד ומקיימה אס הוא ברפוי ובדרך עראי קאמר דאין בו כח לעמוד ביום כו' כמ"ש פרק אין עומדין (ברכות לב:) באלו צריכין חיזוק תורה ומעשים טובים כו' ע"ש:

באותה ששנינו זכריה בן קבטול כו'. במס' יומא שהיה קורא בליל יוה"כ לפני כה"ג בספר דניאל:

מפני שאתה מעבד שנים כו' בחו"ל כו'. ומעיקרא דהתחילו הוא מטרה והם מטמאין כו' ולא א"ל כן היינו משום דהראו לו מעיקרא אס לא ישיגו בדבריהם ויכלו הם לסתור דבריו אף דלבר שאינו אמת כדמשמע שלא היו הם מטמאין אלא כדי לסתור דבריו:

הנח רע"ק כו' ומקרא יליף ליה לקמן ובפ"ק דסנהדרין (יא: ד"ה דאין) דאין מעברין אלא בא"י מ"מ היכא דלא הניח כמותו בא"י שרי אף בחו"ל דזיל בתר טעמיה דקרא כי מצינן תצא תורה וגו' משום דסם איכא מופלא שבב"ד מסנהדרי גדולה כמפורש בפרק זקן ממרא וכיון דר"ע אחר החורבן היה שבטלו סנהדרין והוא היה בחו"ל והוא היה המופלא שבדור שהרי לא הניח כמותו בא"י הותר לו לעבר בחו"ל:

נעשו תישים בעלי קרנים כו'. ר"ל שיש להם כח לנגחן בשמתא כדקאמרי ואס לאו יאה בנידוי וק"ל:

דף סג:

ע"ב משום שנאמר כי מצינן תצא תורה וגו'. ובתוספות פ"ק דסנהדרין הקשו דהתם מייתי ליה מקרא אחרינוא דכתיב לשכנו תדרשו ובאת וגו' ונראה ליישב דמלשכנו תדרשו ובאת שמה וגו' לא אימעית חו"ל אללא בזמן שבהמ"ק קיים דהיינו לשכנו בזמן שהשכינה שורה שם אבל בזמן שאין בהמ"ק קיים לא אימעית מההוא קרא והכא בזמן שאין בהמ"ק קיים קיימינן ולכך אצטריך ליה למעוטי מהאי קרא כי מצינן תצא תורה וגו' וק"ל:

ומשה יקח וגו' ומה ארון ה' וכו'. בקרא לא הזכר אללא שנטה משה אהל שלו ואפשר דגם ארון ה' נטה שם כמ"ש הרב בכעס אבל לא ידענא לפי זה מאי קאמר אמרה תורה כל מבקש ה' דהא שפיר כתיב ממש מבקש ה' שהיה גס שם ארון ה' ונראה דזה הארון אינו הארון שהיה במשכן דב' ארונות היו כפרש"י בפרשת עקב גבי ועשית לך ארון וגו' ואמר שהיה מרוחק י"ב מיל דהיינו למי שהיה עומד בקצה המחנה מצד שכנגדו היה משה נטה אהלו מחוץ למחנה היה לו לילך ג' פרסאות והיינו ק"ן שהרי זה אפילו שהוא בקצה המחנה אינו הולך רק ג' פרסאות ללמוד תורה מפי משה קרא מבקש ה' ת"ח

חדושי אגדות – מהרש"א • ברכות

שהולכים ביותר מרחוק ללמוד תורה מעיר כו' וכבוד אכסניא דקאמר בזה שאלו ת"ח ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה והם באכסניא אצל אנשי עיר זכות אותן תלמידי חכמים תלוי בהם:

נסביר פנים כו'. דלפי משמעו פנים של משה כנגד פני ה' אין לפרש דהא כתיב ופני לא יראו וגו' וע"כ דרשו דזה גופו היה הדבור פנים אל פנים אני ואתה נסביר פנים וא"ד כך א"ל כו' כך אתה הסבר להם פנים ולא תבעום עליהם אלא החזר האהל כו' וזה דסמך לו ושב אל המחנה דגם זה בכלל דבורו של הקב"ה שישוב אל המחנה ויחזיר אהלו לשם וקאמר דכיון דשב אל המחנה עם אהלו כאשר א"ל הקב"ה א"כ מאי קאמר ומשרתו יהושע בן נון וגו' דלפי פשוטו שמשה בעצמו שב אל המחנה והניח אהלו שם מחוץ למחנה קאמר שפיר דיהושע בן נון משרתו נשאר שם באהל ולא ימוש ממנו לכך קאמר השתא דהזכר כאן משום דא"ל הקב"ה שישוב אל המחנה ואם לאו יהושע כו' ולא יצא דבר זה לבטלה כדאמרינן פרק במה בהמה מעולם לא יצאת מדה טובה מפי הקב"ה וחזר וכו' ודו"ק:

סוף ארבעים כו' דכל משנה תורה סוף מ' שנה נאמרה כו' ללמך שחביבה תורה על לומדיה כו' דמשה יכהניס והלויס אמרו זה שהם ודאי לומדים שנאמר בהם יורו משפטיך וגו' ואמר שחביבה עליהם כיוס שנתנה וכמ"ש יהיו ד"ת בעיניך כדיוטגמא חדשה וקאמר עלה שהרי אדם קורא ק"ש כו' דהיינו דכתיב בו ג"כ אנכי מצוך היום וגו' שאמר לקרות ק"ש כדיוטגמא חדשה כפירש"י בחומש והרי אם ערב אחת אינו קורא אותה כאלו לא קרא ק"ש מעולם דהיינו שלא קיים להיות לו בכל ערב חדשה אלא דמחשיב לו בישנה שא"ץ לקרומתה בכל יום ודו"ק:

לפי שאין התורה כו' מ"ד חרב אל הבדים כו'. מפורש פ"ב דמכות ע"ש:

שנאמר זאת התורה אדם כי ימות כו'. משום דלעיל מיניה גבי מטמא בנגיעת המת לא כתיב זאת התורה י:כאן באהל המת כתיב זאת התורה לדרשה זו במי שממית עליה באהל של תורה:

לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהנה. פ"ק דמסכת ע"ג קרא מיינתו ליה ושם מפורש:

מ"ד כי מיץ וכו'. שמקיא תענוגי הילדות ממנו כמ"ש כי הילדות והשחרות הבל ע"י זה מוציא חמאה של תורה שהוא הוראה כמו החמאה שהוא המובחר מן החלב ואמר ומיץ אף וגו' שכועס עליו רבו פעם אחת כו' ומיץ אפים וגו' שכועס עליו פעם ראשונה ושניה כו' דגבי דינים צריך האדם להיות סובל יותר מלגבי טומאה וטהרה שע"כ גבי דם כתיב אף דמשמע כעס פעם אחת וגבי ריב כתיב אפים דמשמע שתי פעמים כעס וקאמר מה טעם דבעי טפי טורח וכעס לאדם בדינים מבטומאה משום דשנינו הרוצה שיתחכם יעסוק כו' הוא מפורש בס"פ גט פשוט ע"ש:

אם נבלת כו' כל המנבל עצמו על ד"ת כו'. מיייתי הך דרשה הכא אהאי קרא שהוא סמוך לקרא דמיייתי לעיל:

ומה יתרו שלא קירב את משה כו'. מפורש בחידושי הלכות ע"ש:

פתח ר"י בכבוד אכסניא כו' כי נר היית בארצו כו'. היינו שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק כשצא יעקב עם בניו למצרים בזמן הרעב שהיה בא"י והיינו כי נר וגו' כדכתיב לגור בארץ באנו וגו':

ומה היא הברכה שברכו כו' שילדו ששה בכרם וכו'. דבתר דחשיב ח' בניו אמר כי ברכו אלהים כל אלה מבני עובד וגו' דמשמע שהברכה נוסף על ח' בניו שהיו לו כבר והיינו שאשתו וכלותיה שהם ט' ילדו כל אחת ששה בכרם אחד כי כן מצינו הברכה לישראל במצרים ונמצא דהיו ס"ב בניו עם ח' בניו הראשונים וק"ל:

כל הדוחק את השעה כו'. היינו דמזל שעה גורם וא"א לאדם לדחוק את המזל בכחו בחזקה אי לאו בסיועתא דשמיא וכל הנדחה מפני השעה כמו שעשה רב יוסף הרי השעה נדחית מפניו וכפירש"י ויתר כל סוגיא זו מפורש בספ"ב דהוריות ע"ש:

שיאחו בעובי הקורה כו'. פירש"י כלומר יעקב שכל כו' בקש עליהם רחמים עכ"ל והוא דחוק דהא אלהי יעקב כתיב ולא שייך ביה בקשת רחמים ונראה לפרש דאלהי יעקב ר"ל מדתו של יעקב ישנבך ביום צרה דהיינו בעובי הקורה שהוא מקום כובד משאו וק"ל:

והלא לפני משה אכלו כו'. משמע ליה שהיה משה משמש עליהם ולא אכל עמהם והיינו לפני משה אכלו וכ"ה בהדיא במכילתא גם נראה מהאי לישנא דאכלו לפני משה והוא הת"ח שהיה שריו בתוכס וכיון דלפניו אכלו אמר כאלו אכלו לפני אלהים אבל בחומש פרש"י מכאן שכל הנהנה מסעודה שת"ח מסובין בה כו' ע"ש דלפי זה יהיה הת"ח אהרן וקני ישראל המסובין שם דמשה אינו בכלל המסובין שהיה משמש עליהם וענינו שהסעודה שהת"ח בתוכה ודאי דאמרי שם ד"ת הוא הדבר שנהנין מזיו השכינה כמ"ש במס' אבות שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו ד"ת כאלו אכלו משלחנו של מקום כו' ע"ש:

דף סד.

אל יאמר לו לך לשלום אלא כו'. עיין בזה בדברי הכותב בע"י אבל הכתובים שמביא אין מורים על זאת הכונה ואין להאריך ונראין הדברים כפשטן כי כל ימי האדם על האדמה צריך לו אל השלום דהיינו שיצלח במעשיו בכ"מ אשר מנמתו וחפצו לילך שם אבל אחרי המות בקבר אין שם מעשה שיצלח בו אלא לחברו בחיים שהולך למקום חפצו יאמר לו לך לשלום שהרצון בו שתצלח חפצך כפי רצונך במקום אשר תלך ויהיה פי' לשלום שתמצא באותו מקום שתלך לשם שלום אבל לא יאמר לו לך בשלום שמשמעו שבהליכותו תהיה לך שלום עמך ולא במקום אשר חפצך לילך שם אבל הנפטר מן המת לא יאמר לך לשלום שיצלח חפצו במקומו כי אין שם בקבר חפץ ורצון אלא יאמר לך בשלום דהיינו שבדרך הליכתך לקבר יהיה לך שלום באין מעכב עד שיבא אל אבותיו בקבר ודברי הר"ן בזה מטוין לדברינו ע"ש:

ילבו מחיל וגו'. מלת חיל נאמר על ריבוי עם והיינו מחיל שהוא תפלת רבים המקובלת יותר כדאמרינן פ"ק אל חיל שהוא לימוד תורה ברבים כדאמרינן לעיל שאין התורה נקנית אלא בחבורה ואמר יראה אל אלהים בציון דהיינו שזוכה למצות יראה כל זכורך את פני ה' וגו' שהיא קבלת פני שכינה:

ת"ח אין להם מנוחה כו'. יש לדקדק בזה דהא עוה"ב שזוכין לו הת"ח הוא כולו מנוחה כמ"ש ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי כו' וי"ל ע"פ מ"ש ויכל אלהים ביום השביעי מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה בלתי ונגמרה מלאכה כפרש"י בחומש דהמנוחה שם היא כילוי וסילוק מלאכה ופעולה וקאמר הכא בת"ח שהוא פעולת השכל ועיין בעוה"ז ובעוה"ב דאין לו מנוחה וכילוי מזאת הפעולה של עיון השכלי אלא שתמיד פועל בה והיא בעצמה פעולת המנוחה דלעוה"ב שהצדיקים יושבין ונהנין מזיו השכינה בעיון השכלי ודו"ק:

ת"ח מרבים שלום בעולם כו'. כבר כתבנו בסוף יבמות טעם שסיים שם בזה המאמר ע"ש גם בכאן שכבר סיים בדברי אגדה לעיל והוסיף זה המאמר נראה קרוב לזה לפי שכל מסכת זו התפלות והברכות הנזכרות בה הם תיקון דרבנן וטעמם להרבות בזה שלום בעולם דהיינו בין ישראל לאביהם שבשמים ואל תקרי בניך אלא בוניך כו' כי אלו התפלות והברכות הם קיומו של עולם תחת העבודה וכל הפסוקים מורים על הכונה זו ובכן אל השלום ישים שלום אמן סלה:

מֵהֶרְשֵׁ"ל – חֲכַמַּת שְׁלֹמֹה

בד"ה כאלו אוּחז חרב פיפיות בידו כו' כצ"ל:

בד"ה אשרי הגבר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו כו' כצ"ל:

בד"ה נאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית כו' כצ"ל:

דף ה:

גמרא וצפונך תמלא בטנס ישבעו בנים רב נחמן כו' תניא אבא בנימין כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה הא לן כו' שילוח והן מזבח כו' כצ"ל:

בד"ה גלייה ר' יוחנן לדרעיה הס"ד:

בד"ה מי שביק כו' שהוא גנב לי כו' כצ"ל:

תוספות בד"ה אלא אימא כו' דשרי ללמוד קודם דלקמן כו' נ"ב וקשה לי דלמא רש"י בהניע זמן קריאת שמע ותפלה איירי וי"ל דלשון כשעמדתי ממטתי משמע אחר שעלה עמוד השחר מיד אף שלא הניע זמן ק"ש כעונתה וכן משמע מלשון הנה' מיימונית פ"ו דתפלה שפלוגתת רש"י ור"י איירי בעלה עמוד השחר אבל פשיטא דקודם עלות השחר שרי ללמוד לכולי עלמא ואף שאר מלאכות נ"ל:

(עיינ במהרש"א):

דף ו.

גמרא לוא הקשבת כו' כצ"ל וכן ברש"י:

שם קיטמא נהיאל כו' נ"ב פירוש אפר העגבר בנפה ערוך:

שם ולחתום פומיה נ"ב ידחק את פיו מלשון או החתים בשרו נ"ל:

שם עבד הכי חזא ואתוך כו' ואתסי תנא אנא כו' שמי אבוא אליך וברכתך וכי כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה בוכרתא הבכורה לאמה הס"ד:

בד"ה ולחתמיה לקנה הס"ד:

בד"ה ומנין כו' קרויה עשרה שנאמר כו' כצ"ל:

בד"ה מאי כתיב כו' בהם לשום זכרון כו' להם לישראל אלא כו' כצ"ל:

תוספות בד"ה המתפלל כו' והר"י היה כו' נ"ב פי' שהחמיר אף בבתי כנסיות שלנו וק"ל:

בא"ד עד שיצאו כולם ואם בתוך כך היה שום אדם בא בב"ה היה מעיין כו' כצ"ל ונ"ב כן הוא במרדכי:

בד"ה אלנו תפלין כו' מן המותר בפיך כו' נ"ב פי' ומפיק עור של בהמה טמאה לתפלין שפסולים וק"ל:

בא"ד מתורת ה' בפיך כו' נ"ב פי' אלמא אין עליהם תורה כי אין צריכון מן התורה להיות עליהם שם של שדי וק"ל:

דף ו:

גמ' באתי ואין איש קראתי ואין עונה נ"ב סמך לדבר שמעתי אי"ש הוא נוטריקון אמן יהא שמיה דהיינו בעשרה וק"ל:

שם כאריה ישאג כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים אנא נמי רהיטנא כצ"ל ונ"ב פסוק הוא בהושע ס' י"א:

רש"י בד"ה ואין עונה כו' דבר קדושה נ"ב פי' והיינו עשרה:

דף ז.

גמרא רנע כמימריה נ"ב פי' כמשך דיבורו כרנע וק"ל:

דף ז:

גמרא בעושי עולה אמור לו מי שלכו כו' משחקת לו ולא קשיא הא בצדיק גמור והא בצדיק כו' כצ"ל:

שם ואב"א שעה כו' נ"ב פי' ואפילו צדיק גמור הוא בולע לפעמים היכא שהשעה משחקת לו וק"ל:

רש"י בד"ה כתיב לעונתו בספר שמואל הס"ד:

דף ח.

גמרא הנני נותשם מעל אדמתם נמחק:

שם תמה אמר למען כו' כצ"ל ונ"ב תמה פי' בתמיה:

רש"י בד"ה שיעור של כו' סמוך לפתח כו' נ"ב ולא נהירא לר"י מאחר שהוא יושב בב"ה מה לי סמוך לפתח או אינו סמוך אלא הכי פירושו שלא ימהר להתפלל מיד כשיבא לב"ה אלא ישב מעט מפני שיתיישב דעתו שלא יהא נראה עליו כמשוי מרדכי וכן נמצא במקצת תוס':

בד"ה כפיטורי כו' כמדת הנקב כצ"ל והס"ד:

בד"ה פיטורי כו' ופטורי ציצים אטונין כצ"ל והס"ד ונ"ב פירוש כעין שרשרות:

תוספות בד"ה רב ששת כו' רבותא משמע כו' נ"ב פי' ואינו צריך למהדר אפיה וק"ל:

בא"ד גרסתו כו' והלכות גדולות מפרשי דוקא שיש כו' בלא הוא ועוד תירץ כו' אומנותו הוא ואנן מסתבר לן כי האי תירוצא ולא כדברי הלכות גדולות כצ"ל והס"ד ונ"ב פי' הלכך לדיקן אסור נ"ל:

דף ח:

רש"י בד"ה ע"ג כו' מפני הרקו נ"ב פי' שאינו נושקו בפיו וק"ל:

תוספות בד"ה ואפילו כו' וצריך לקרות כו' נ"ב פי' ה"א שדי בקריאת ג' פעמים עברי אפ"ה קא משמע לן דצריך לקרות פעם שלישית בתרגום ירושלמי נ"ל וכן בפ' רבינו יונה:

בד"ה ישלים כו' קמי שבת אלא מרביעי ואילך כו' במדרש יש ג' דברים כו' כצ"ל:

דף ג.

נמרא והא קמ"ל דאיכא משמרות ברכיע ואיכא כו' כצ"ל ונכתב בצדו נ"ל מאי נ"מ להתפלל באותן משמרות מצאתי:

שם ועונין יהא שמיה הגדול מבורך הקב"ה כו' כצ"ל ונמחק השאר ונכתב בצדו נ"ל טעות דאינו שייך ליהא שמיה רבא אלא אסוף קדיש שאומר בכולן אמן אבל יהא שמיה כו' הוא דבר שבקדושה ושייך דוקא אתחילת קדיש וכן לקמן בפרק מי שמתו (ברכות דף כ"א ע"ב):

רש"י בד"ה תפלה קצרה הבינוו ולקמן מפרש כו' כצ"ל:

דף ג:

נמרא דתני רבי יהושע אומר עד שלש כו' כצ"ל ונ"ב פי' הוא על קרא דקדמו עיני אשמרות וק"ל:

שם רבי אבא בר כהנא אפילו בדברי תורה וכ"ש כו' כצ"ל:

שם ה"ק דוד כו' נמחק דוד ונ"ב נ"ל דלא שייך לישנא ה"ק אלא על הקרא או על המשנה וכהאי גוונא וכן יראה מפירש"י דמו"ק:

שם אין הקומץ כו' נ"ב יש מפרשים חגב כי ונהי בעיינינו כחגבים מתרנמינן כקומצין:

שם אמר רב יוסף מאי קראה דכתיב ואחרי כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אין הבור מתמלא מחוליתו העוקר כו' כצ"ל:

ו"ה מאי קראה כו' צ"ל הכי גרסינן מאי קראה ונ"ב צ"ל:

בא"ד בן יהוידע ואביתר ושר צבא כו' כצ"ל:

תוספות בד"ה אין הבור כו' פירש"י כו' נ"ב ברש"י שלנו לא מצאנוה כהאי לישנא אלא עוקר חוליא מבור כו' ואותו פי' הביאו התוספות עצמן בסנהדרין בשם רש"י והקשו עליו ופירוש זה שמזכירין הכא בשם רש"י כותבין שם בלשון ויש מפרשים כו' ולא בשם רש"י ומ"מ מה שמקשין הכא שייך אף על פירוש רש"י שבכאן וק"ל נ"ל:

בא"ד מן העשירים כו' נ"ב פירוש למלאות העניים וק"ל:

דף ד.

רש"י בד"ה בניהו בן כו' ב"ד וכן כו' הד"א:

בא"ד וקודם להם כו'. נ"ב פי' לאורים ותומים וק"ל:

בא"ד אם יצליחו הס"ד:

בד"ה תליסר כו' ולמחרת יגיע כו' נ"ב פי' הלילה שבין י"ג לי"ד:

בד"ה בשליא כו' כדת שליא שנחזיקנה שהיה ולד כו' כצ"ל:

בד"ה מפיובשת צ"ל מפי בושת כו' לו טעות הס"ד:

בד"ה שמא יגרום כו' לפי שהיה ירא שמא יחטא ויגרום החטא כצ"ל ונ"ב ס"א:

תוספות בד"ה בניהו זה סנהדרין מסברא אומר כו' נ"ב וברש"י שלנו אינו משמע כן והא ראייה שרש"י מביא המקרא וכן הוא אומר וגו' מיד אחר בניהו זה סנהדרין והיינו שמביא ראייה ממנו שהוא סנהדרין מקדשם לאורים ותומים דמו"ק נ"ל:

בא"ד כך פרש"י נ"ב ברש"י שלנו אינו נ"ל רק בסנהדרין בפ"ק תמצא כך ע"ש:

דף ד:

נמרא תפתח כתפלה אריכתא דמיוא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אי כרב"ג כו' ויש בכלל כו' כצ"ל:

בד"ה זה הסומך כו' וכ"ש דשחרית דעיקר גאולת מצרים בשחרית הוה דכתיב כו' כצ"ל:

בא"ד וסמויך ליה יענך כו' נ"ב תימא לי מאי צריך לסמיכת יענך ה' ביום צרה דהוא במזמור אחר ונ"ב פסוק אחר למנצח מזמור לדוד מפסיק בנתיים תיפוק ליה מקרא גופא דכתיב יהיו לרצון אמרי פי שהוא תפלה כדמסקינן לקמן וסמויך ליה ה' צורי וגואלי ואין לומר משום דקדמיה תפלה לגאולה על כן צריכין אנו למילף מקרא אחרינא לאקדומיה גאולה לתפלה זה אינו דע"כ א"א לאקדומיה תפלה ולסומכה לגאולה אם לא שמקדים גאולה לתפלה וא"כ מאחר שילפי' מקרא דצריך לסמוך גאולה לתפלה פשיטא דצריך לאקדומי כדי לסומכה יחד וע"כ לי הלא קרא דיענך ה' ביום צרה אינה תפלה אלא בקשת רחמים כשאר מזמורים וברכה בעלמא הוא ולא תפלה ונ"ל מאחר דעיקר הטעם לסמוך גאולה לתפלה כדי שלא יהא נוזק כל היום כדאמרינן לקמן א"כ ילפינן מיענך ה' ביום צרה וק"ל. ותעד דכתב האור זרוע דבשבת אין צריך לסמוך משום דאינה יום צרה סוף סוף מ"ש משאר ימים אלא מאחר שעיקר הטעם שלא יהא נוזק וזהו יענך ה' ביום צרה ובשבת לאו יום צרה דמו"ק:

בא"ד של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג כו' אליו ומרציהו בתשבחות כו' כצ"ל:

בד"ה באמצע כו' של יום דקא סבר כו' כצ"ל:

בד"ה ויעף אליו כו' ולא הרגיע בנתיים כצ"ל:

תוספות בד"ה אמר רבי יוחנן כו' תפלת ערבית חובה כו' נ"ב לאו שאמר בהדיא אלא הכי פירושו א"כ מוכרח לומר שרבי יוחנן שמחייב לסמוך ע"כ סבר תפלת ערבית חובה וא"כ תהיה ע"כ פלוגתא דרב ירבי יוחנן וא"כ הלכה כר' יוחנן דמו"ק כן מוכח באשר"י נ"ל:

בא"ד פסקינן כר"י צ"ל דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב כו' כצ"ל:

בא"ד יש לנו לסמוך ואין לנו להפסיק בדברים אחרים אלא כמו שנהגו כך הוא לשון הרא"ש:

דף ה.

נמרא אלא תלמדנו כו' נ"ב ונ"ל יותר לגרום אל תקרי תלמדנו אלא למדתנו וק"ל:

רש"י בד"ה ואם תלמיד חכם כו' דיו בכך נ"ב פי' בתורתו:

מהרש"ל – חכמת שלמה • ברכות

בד"ה כאלו מעיד כו' בעצמו לישנא מעליא נ"ב ובינימוקי רבינו יונה דאלפסי מפרש על עצמו כפשוטו ע"ש:

תוס' בד"ה ומנח תפילין כו' בהם מברך עליהם וכו' נ"ב לפי זה משמע דטלית בלא ברכה ליכא איסור כ"כ ופסקי התוס' נמי מראין הכי אבל הרא"ש כתב שהעטופה הוי הפסק ודו"ק:

דף טו.

גמרא מן וה"מ עד מתני' כל זה נמחק ונ"ב לדעת התוס' והרא"ש ומרדכי ורבינו יונה לא גרסינן זה ובר' יונה שה"ג והני מיילי בעידינא דק"ש ותו לא ובא להשמיענו שלא יהדר מאחר שבא הזמן פן יעבור הזמן ואיירי אף לתפלה ולפי האמת נראה דאף רש"י היה גורם כך ונתוסף על פירושו כמו שנתוסף בגמרא כדי שלא יקשה דבריו זו על זו עיין ברא"ש:

רש"י בד"ה ק"ש בעידינא כו' דכל היום זמנו הוא נ"ב לאו דוקא אלא עד חצי יום ובס"א אינו:

בד"ה דלמא רבי יהודה כו' לא ה"ג כו' הד"א:

בד"ה משום דרבי יוסי כו' כצ"ל:

דף טז:

רש"י בד"ה משום אלה נ"ב פי' דכתיב וכתב את האלות האלה וגו':

תוס' בד"ה בין הדבקים כו' זיין של תזכרו כו'. נ"ב והראב"ד הוסיף זיין [של] וזכרתם:

דף טז.

גמרא סרכיה נקיט ואתא נ"ב אבל סמ"ג וטור פי' דקאי אוכתבתם ה"ק שאם אמר למען ירבו ימיכם אינו חוזר לוכתבתם ראשונה דמאי בוכתבתם אחרונה הוא עומד כו':

דף טז:

גמרא אלמא קסבר נמחק אלמא וצ"ל מ"ט דרשב"ג קסבר אנינות כו' ונ"ב האי אנינות הוא דין אבילות ולאחר שנקבר המת מיירי הכא ובאשר"י מבואר היטב ע"ש:

רש"י בד"ה רחץ כו' ברחיצה הס"ד ונמחק כדאמרינן וחס"כ מ"ה איסטונים אני הוא אדם מעונג ומפונק והס"ד ונמחק מאד ונ"ב בס"א אינו:

דף יז.

גמרא לכל עושיהם לעושים לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה כו' כצ"ל:

אלופינו מסובלים וגו' אלופינו מסובלים רב ושמואל כו' כצ"ל ונ"ב נ"ל:

תוס' בד"ה ונפשי כעפר כו' נ"ב ואני שמעתי מה עפר הכל דורסים עליה וחס"כ היא דורסת על כל הדורסים אף אני כן לכל מצערי וק"ל:

דף יז:

תוס' בד"ה תרי כו' ושמא ניסן כו' נ"ב פי' באותם שתי שבתות דוקא ולא בעצרת כו' ודו"ק:

דף יח.

תוס' בד"ה למחר כו' ותימה והא אמרינן פרק התכלת ההיא שעתא ודאי רמינן להו פירש גוטנין צניית בטליתותיהן משום לועג כו' ומאי שנא אומר ר"ת כו' כצ"ל:

בא"ד לדורותם כו' נ"ב פירוש משום הכי היו מחוייבים באותן דורות בצניית שהיו דור שכולו תם וק"ל:

דף יח:

רש"י בד"ה חזיה שמואל ללוי הכירו שהיה יושב כו' ונ"ב נ"ל:

דף יט.

גמרא אמר רבי יהודה ח"ו כו' אלעזר בן חנוך שפקפק כו' כצ"ל:

שם כבן שמתחטא. לפני אביו כו' נ"ב ובערוך פירש הילדים רבים תרגומא טליא מחטויין כלומר שכן מתענג לפני אביו כו' וכהאי גוונא בפסיקתא בזכות שני דברים שישראל מתחטאין לפני המקום כו':

שם שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא תדום כו' ותנן אותו היום כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה דוגמא כו' שהיו גרים כו' נ"ב ובערוך פירש לפירושו זה הכי קאמר שמעיה ואבטליון השקוה כדי להראות חשיבות של גרים בא"י שהם כישראל ונמצא מזלזלין בכבודן ולפי שגינה שמעיה ואבטליון נידו אותו לכבוד הרב ע"ש:

בא"ד השקוה מי צבע אבל כו' התורה עליה אלא לירא אותה כצ"ל והס"ד:

דף יט:

גמרא ת"ש ולאחותי נ"ב כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא:

תוס' בד"ה רוב ארונות כו' שיש עליו טפח כו' ונ"ב פירוש אז נוקעת ועולה אפילו מצד הריקן:

בד"ה ולאחותי כו' שאם היה כהן גדול וגזיר כו' כצ"ל ונ"ב נ"ל:

דף כ.

גמרא ואנן קא מתנינן שיתא כו' כי הוה שליף חד מסאניה כו' זרעא דשפירי כוותי כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה שב ואל תעשה כו' נתנו ללחות על כרחך היינו דדחייתן אינה כו' כצ"ל:

בד"ה האשה וכו' עוקצין הס"ד:

בד"ה בתליסר כו' והכי אמרינן כו' כצ"ל:

בד"ה כרבלתא שם לבוש חשוב כו' נ"ב בערוך פי' מלבוש אדום כעין כרבלתא דתרגוגול ואין דרך בנות ישראל להתבסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה עד כאן ולפירש"י נראה בעיני שהפריצות היה שהלכה במלבוש חשוב לשוק בלא כסוי סרבל וק"ל:

בד"ה מתנן לשון מאתן הס"ד:

תוס' בד"ה אמת לא כו' מנא ליה דהכא מיירי בעושה כו' כבר דמעלה דגזיר כו' יש לנו לומר כי יש כו' כצ"ל:

דף ט.

גמרא בלבד אמרו ה"ק להו כו' ור"א ב"ע מלא תותירו עד בוקר נפקא ור"ע אי מהתם כו' כצ"ל והשאר נמחק ונ"ב ס"א וכן בסוף פסחים שם מאי בקר בקר שני ורבי אלעזר אמר לך כל בקר כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה והאי דקרו כו' לילה משום כו' הד"א:

בד"ה רבנן פלוגי עלך כלומר מי פלוגי רבנן עלך כו' כצ"ל:

בד"ה ומיהו כו' הלילה ייחיד כו' חצות עדיין כו' כצ"ל:

בד"ה שם תזבח כו' שויה בערב כו' למערב כבא השמש משחשכה מועד כו' הד"א:

בד"ה הכל מודים ר"ע גופיה מודה שהלילה מחצות ואילך היתה שעת חפזן למצרים לשלחם מן הארץ כצ"ל והד"א:

ע"ב גמרא אמר אביי לתפילין כאחרים כו' כצ"ל:

שם כל היום כו' אמר רבי יזרא איני והא אנא כצ"ל ונ"ב נ"ל:

רש"י בד"ה כמצודה כו' ממונם ויגצלו כו' הד"א:

דף י.

גמרא אלא מאי לא ילדה עקרה רני כ"י כו' כצ"ל:

שם שנאמר וילך אליהו להראות אל אחאב כו' זה נמחק ונ"ב נ"ל טעות:

רש"י בד"ה חטאים כתיב קרי ביה חוטאים כו' נ"ב נ"ל טעות אלא קרי ביה חטאים וכן מצאתי בס"א יכן נ"ל פירושו חטאים היינו כמו חוטאים אלא קרי חטאים בדרך מפעיל ודו"ק נ"ל:

בד"ה סמוכים כו' כתיב אחריו נאמנים כו' כצ"ל:

דף י:

רש"י בד"ה סתם מי כו' ולמה כדי כו' כצ"ל:

בד"ה הרוצה ליהנות משל אחרים הס"ד:

בד"ה והרוצה שלא ליהנות משל אחרים הס"ד:

בד"ה כי שם כו' קאי שכל מקום כו' הד"א:

דף יא.

גמרא לא אמרו לו כלום אמרו להם כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה לא' כו' המשחיתים משל שלך דומה כו' ואשחיתנו עכשיו כו' כצ"ל והד"א:

דף יא:

גמרא אמר רב הונא למקרא צריך לברך למדרש א"צ לברך ור"א אמר למקרא ולמדרש צריך לברך כו' למשנה נמי צריך לברך ורבא אמר אף לתלמוד צריך לחזור ולברך דא"ר חייא כו' כצ"ל:

תוספות בד"ה שכבר נפטר כו' ובשבילה אינו נפטר כו' כצ"ל:

בא"ד אלא אם ילמוד מיד וגם כו' נ"ב לכאורה משמע מדבריו דאפילו אם למד מיד אחריה מ"מ אינה פוטרת כל היום אלא דוקא מה שלומד אחריה ואינו כן כמו שכתב הרא"ש ז"ל אף היא פוטרת כל היום כו' ע"ש וכ"כ הסמ"ג להדיא בשם ר"י:

בא"ד מפני שברכת התורה כו' נ"ב ומהרא"י כתב בכתביו שיש לנהוג כדברי הא"ח והרא"ש ששינה מפסקת אפילו שינת היום היכא דהוי קבע עי"ש:

בא"ד שהיא ברייתא נ"ב תימה כלא משנה שלימה היא (עי' רש"א):

בא"ד אבל א"צ כו' נ"ב דברי התוס' מורים שיכול לברך ברכת התורה אפילו לא אמר פסוקים ואינו לומד כלל וסברה שהרי א"א לו שלא ילמוד היום כלל דאפילו פסוק ראשון של ק"ש הוא תורה אבל בדברי הרא"ש נראה דפשיטא שאי אפשר לברך ברכת התורה אם לא שלומד או יקרא פסוקים ע"ש (עיין במהרש"א):

דף יב.

גמרא דחמרא הוא פתח ובריד כו'. אבל ופתח אדעתא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה פתח כו' הגפן פשיטא כו' היין דתנן כו' הס"ד הד"א:

בד"ה לאו לאתויי כו' לברכת הלחם כו' נ"ב מדלא אמר ברכת המזון אלא ברכת הלחם משמע שהוא ברכת המחיה והכלכלה וכן מצאתי בפירש"י של הרי"ף ולא איירי בלחם גמור שצריך ברכת המזון ודו"ק:

דף יב:

תוספות בד"ה והלכתא כו' ור"מ כתב דאין מחזירין אותו מכל אותו דברים כו' כצ"ל:

וג"ב וכן פסק הרא"ש:

בא"ד ולא פסק בספר כו' נ"ב פי' בתלמודא:

דף יג.

תוספות בד"ה בלשון הקודש כו' ופ' פרה אדומה נמחק ונ"ב טעות הוא וכן בתוס' דמגילה:

בא"ד אעפ"כ בכל לשון נאמרה כו' נ"ב דלא"כ מאי טעמא דמ"ד בכל לשון נאמרה ודו"ק:

דף יד.

תוס' בד"ה ימים שיחיד כו' ומברכין וה"נ כו' לחברתה ואמאי פותחת בברוך שניה דאם שמעה כו' אשר גאלנו קאי כאשר כו' והרי סיפא זהו אשר גאלנו כו' יודע ונכנס בבית כו' מיושב דבשביל כך כו' כי הא דאם קרא הלל בב"ה יצא כצ"ל והס"ד:

דף יד:

רש"י בד"ה חה לעשות כו' עשייה הס"ד:

בד"ה שלוחא וחשיב דלא אזיל נמחק ונ"ב בס"א אינו:

מהרש"ל – חכמת שלמה • ברכות

שם ולמחר ליתבר א"ל לית לך כו' מב"ה אפילו שעה אחת דתנן כו' אמר להם מותר אני לבא בקהל כו' כצ"ל:

שם הכי א"ר יוחנן הלכה כרבי יהודה כצ"ל ונ"ב כך מצאתי בס"א מונה וכך מובן לשון רש"י ולפי זה לא גרסינן לעיל רבי יוחנן אלא אחד מן האמוראים שנתחלף בשמן אבל כל הפוסקים גרסי לעיל רבי יוחנן כו' וא"כ לפי זה צ"ל דגרסי' הכא שפיר אין הלכה כרבי יהודה דו"ק:

שם אספתי ממך היו מאי משמע כו' זמני מועדיא דבירושלים כו' כצ"ל:

שם לישראל דצענורא הוא נ"ב הוא הדין דהוה מצי לפרש נמי לשון שבר כמו לרבי יהושע בן לוי והוא הדין לרבי יהושע בן לוי לשון צענרא אלא לפי שהתרגום של רב יוסף נופל על הא דר' יהושע בן לוי דמאחר תפלת מוספים שהיא תפלת חגים ומועדים מפרש לשון שבר כמו שתרגם רב יוסף אבל לרבי אליעזר דמפרש המקרא אתפלה של שחר ולא כתרגום רב יוסף ג"כ אינו מפרש אליביה לשון שבר אלא לשון תונה ונער כך נ"ל וברי"ף איכא גירסא אחרת:

רש"י בד"ה ואח"כ של מוספין הואיל ואיחרה וזמנה אינו עובר כו' כצ"ל ונ"ב נ"ל:

תוס' בד"ה ושל מוספין כו' עם התמיד כו' נ"ב אלמא דלמציה עם התמיד ולא עד ו' א"כ הא דקאמר עד ו' לחובה ובדיעבד קאמר וק"ל:

דף כה:

גמ' כרבי יהושע בן לוי כו' נ"ב ותנן' מפרשים מפ"ק דשבת משום דר"י צ"ל אסור לטעום אפילו פירות קאמר וליתא ע"ש:

רש"י בד"ה בצבור שנו פירוש כשהוא בצ"ה ונ"ב כן הוא בפירוש רבינו יונה:

דף כט.

גמרא ולא העלוהו כו' נ"ב פירוש לא סלקו אותו מלהיות ש"צ כו' עיין בריי"ף:

שם כולן אין מעלין אותו בברכת המלשינים מעלין אותו כו' כצ"ל:

שם פסקא רבן גמליאל אומר כו' נמחק כל הפסקא וצ"ל רבי יהושע אומר מעין י"ח וכו' מאי מעין י"ח רב כו':

שם הביננו נ"ב אתה חונן ומוול את לבבנו נ"ב השיבנו. ותסלח לנו נ"ב סלח לנו. גאולים נ"ב גואל ישראל. ממכאובינו נ"ב רפאנו. ודשננו בנאות נ"ב ברך עלינו את השנה. ונפוצותינו נ"ב תקע בשופר. והתנעים נ"ב השיבה. ועל הרשעים נ"ב ולמלשינים. וישמחו צדיקים נ"ב על הצדיקים. בבגין עירך נ"ב ולירושלים. ובצמיחת קרן נ"ב את צמח. טרם נקרא נ"ב שמע קולנו:

שם מי לא תנן כו' נ"ב לקמן (ברכות דף ל"ג):

שם בין קודש לחול קשיא נ"ב אע"פ שעומד בקושי מ"מ הלכתא כשמואל דאין אומרים הביננו בפני עצמו עיין ברי"ף:

שם אי הכי הבללה כו' נ"ב סתמא דתגלמודא הוא דמקשה אמאי עמד לעיל בקושיא לישני נמי כה"ג וק"ל [עיי' רשב"א]:

רש"י בד"ה מעין כל כו' אחת ואחת הם"ד:

דף כט:

גמרא בעבודה חוזר לעבודה נזכר בהודאה חוזר כו' כצ"ל:

שם עברה כאשה עוברה כו' נ"ב ובס' אוצר הכבוד מפרשים אותו על סוד העיבור:

רש"י בד"ה עם דמדומי כו' עם שקיעת החמה נ"ב פי' כשהיא אדומה שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה וערבית סמוך לשקיעתה רש"י פ' כל כתבי:

תוס' בד"ה הא דלדכר כו' אם הזכיר טל אף בימי הגשמים כו' נ"ב ודוקא גבי גבורות גשמים אבל גבי שאלה חוזר אי לא אמר מטר אפילו אמר טל וק"ל:

בד"ה אי הכי כו' לומר תחנונים כו' נ"ב פי' ועכשיו עקר ולא אמרה דו"ק:

בד"ה כל שאינו כו' פירש ר"ח דאם יכול כו' כצ"ל:

דף ל.

רש"י בד"ה בהדי צבורא כו' צבורא כמו שהוא כו' כלומר שאינו יוצא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה מאי איכא כו' במקום שאין בו סכנה כו' כצ"ל:

בד"ה תלפיות כו' דלעיל דפלגי אי שכינה כו' כצ"ל:

בד"ה אבוי כו' ול"ג דא"כ לא היו יוצאים בו כלל דעדיין כו' כצ"ל:

בא"ד ועדיין אינו עיקר זמן תפלה כצ"ל ונ"ב נראה לי ועיין באשר"י:

דף ל:

גמרא רב אמי ורב אסי כו' נ"ב הוא ענין בפני עצמו ואין כאן מקומו וברי"ף אינו אבל בתנן' מיושב יפה:

שם של ר"ח בערבית כו' נ"ב כל זאת גירסת הלכות גדולות אבל הרי"ף והרא"ש ל"ג אלא גרסי טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית אין מחזירין מפני שיכול לומר במוספין ותו לא עיין בטור סי' קכ"ו ותכ"ב:

תוס' בד"ה לפי כו' פי' לעיל בריש פירקין מה שמקשין כו' כצ"ל:

בד"ה מסתברא כו' וה"נ יחזור באותה ברכה כו' נ"ב כתב רבינו אלחנן בן ר"יי הזקן וצ"ל דכ"מ שאמרו אם טעה אין מחזירין אותו בחנוכה ופורים ועגנו ויעלה ויבא בתפלת הערב אם נזכר קודם שיפתח בברכה אחרת חוזר ואע"פ שסיים אותה ברכה כלאמרינן לקמן גבי יעלה ויבא בד"ה ללא הוה סיוס אותה ברכה כפותח בברכה אחרת כלאיתא פ' שלשה שאכלו ומיהו נראה דאפילו לפי דבריו לא שהוא חוזר אותה ברכה אלא שמזכיר המאורע קודם שיפתח בברכה אחרת דהתם נמי אפילו לא פתח בהטוב ומטיב אינו חוזר ברכת בונה ירושלים אלא שמזכיר המאורע קודם שיתחיל ברכת הטוב ובתנן' אמרו דכיון שסיים אותה ברכה שוב אינו חוזר כלל ומסתברא כותייהו דלא אמרו אלא כבעין שבת וראש חודש שהמאורע שלהן יש לו הזכרה קבוע מפני שיש בהן קרבן מוסף ואע"ג דאילו טעה בר"ח לגמרי אין מחזירין אותו משום דאי בעי לא אבל מ"מ כיון שהוא מאורע שיש לו הזכרה אפילו השתא דינא הוא דכיון דלא פתח בברכה אחרת שיזכיר את המאורע באמצע אבל חנוכה ופורים ועגנו דאין להם הזכרה קבוע

דף כא.

רש"י בד"ה כי שם כו' לאלהינו באמן הכי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ורבי יוחנן כו' הלכה כר"י נ"ב ונראה בעיני דאף ר"יי לאו חובה ממש קאמר אלא ולואי כלומר מצוה איכא וכן משמע בתנן' דמקום שנהגו דף נ"ד בד"ה וכאמר רבי יוחנן כו':

דף כא:

תוס' בד"ה עד שלא כו' לא יתפלל הם"ד ואח"כ מתחיל הדבור חדש באיזה אמן כו' כצ"ל:

דף כב.

רש"י בד"ה חד תני בבן עזאי כצ"ל והס"ד:

בד"ה גדר גדול גדרו במה שהצריכו במ' סאה כצ"ל והס"ד:

דף כב:

תוס' בד"ה אלא לכ"ע כו' ובדשהה קמפלגי כו' נ"ב פי' ר"יי מפריש ס"ל סברא קמייתא דאין לחלק בין שזה מחמת אונס כו' הלכך מאחר דבלא שזה כולו עלמא מודו דאינו חוזר לראש ש"מ דחזי ולא דחי יאם כן מאי שנא בשהה פי' מאחר דשהה לחוד בלא השתין מים אין חוזר לראש כמו שהקשה רב אשי האי אם שזה אם לא שזה מיבעי ליה א"כ אף בהשתין לא יהא חוזר לראש מאחר דחזי דו"ק ומבואר יותר בדברי הרא"ש (עיין במהרש"א):

דף כג.

גמרא אמר רב זביד ואיתימא רב (אלא) [יהודה] עד פרסה כו':

שם אמר רבה בר בר חנה כו' עד ומניחין צ"ל קודם אמר ר"י בר אחא כו' ונ"ב באלפס וברא"ש מהופך:

דף כג:

גמרא ולא ישתין מים ולא יישן כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אם היה התפילין או למטה כו' הד"א:

דף כד.

גמרא בין כר לכסת כו' נ"ב ואיירי שהיו מונחים בכים או בכלי דהא בעי כלי בתוך כלי לתשמיש וכן משמע מתנן':

שם היה ישן במטה ואשתו עמו במטה לא יחזיר פניו ויקרא ק"ש כו' כצ"ל לפי גרסת התנן':

שם תכשיטין שבחונן עם תכשיטין שבפנים נ"ב אצעדה ועגיל בחון וכומז בפנים:

רש"י בד"ה דורשי חמורות קשרים כו' כצ"ל:

בא"ד דורשי חמורות גרסינן כו' נ"ב והוא מלשון חומרתא שהוא לשון קשר וי"מ מלשון חומרתא והיא מרגליות כלומר שהיו דורשים סתרי תורה:

דף כד:

תוס' בד"ה בחבלי השוא כו' פסק רבינו חננאל כו' נ"ב שייך לעמוד השני:

דף כה:

גמרא ה"ק רשב"ג אחר המטה כו' כצ"ל:

דף כו.

גמרא זיבה לר"י מאי כו' כצ"ל:

שם ת"ש המשמשת וראתה כו' נ"ב פירוש שפלטה ואחר כך ראתה:

דף כו:

גמרא במתני' נמחק רבי יהודה אומר עד שבע שעות ונ"ב התנן' לא גרסי כן עיין לקמן:

שם מתפלל בשחרית שתיים שחרית מתפלל במנחה ב' כצ"ל ונ"ב אלמא דמושכת זמנה עד תפלת מנחה והיינו אחר חצות אבל מתשלומיים שמתפלל תפלת מנחה שתיים לא קדייך דהא תפלת ערבית כ"ע זמנה בלילה ומשלמת ביום דו"ק:

רש"י בד"ה וכיון דעבר יומו בטל קרבנו כו' נ"ב דהכי אמרי' גבי קרבנות זבח ונסכים דבר יום ביומו מלמד שאם עבר יומו בטל קרבנו:

דף כז.

גמרא כליל שבת ב' כו' נ"ב פי' של שבת:

שם על הכוס קשיא נ"ב וזה לשון רב האי גאון אע"פ שעלתה בקושיא מ"מ לא משבתתא היא וטועמא דמסתבר הוא כו' עיין באשר"י:

תוס' בד"ה טעה כו' דהיינו של מוצאי שבת כו' כצ"ל:

בא"ד אלמא דמצריך כו' נ"ב ואין זו ראייה שהרי הרא"ש כתב כל דברי הרי"ף ואפ"ה כתב כדברים דלעיל:

תוס' בד"ה ת"ש ושל מוספים כו' נ"ב פי' ובריייתא היא דו"ק:

דף כז:

תוס' בד"ה שאני צבור כו' זמן אין אסורים כו' נ"ב נ"ל טעות והכי ראוי להיות ואע"ג דלא מטא זמן איסור אסורים בעשיית מלאכה כו' פי' כדי שלא להטריחם עוד בתפלה מש"ה אוקמינהו באיסוריייהו משא"כ ביחיד דו"ק אבל מ"מ הרא"ש והרשב"א כתבו דדוקא לנעני תפלה אבל לא למלאכה כו' (עיין במהרש"א):

דף כח.

גמרא בריש עמוד דילמא מעברין לך אמר לה יומא חדא כו' כצ"ל והשאר נמחק:

מהרש"ל – חכמת שלמה • ברכות

אלא כל שהוא מתפלל הצריכוהו להזכיר כל שעבר מקום הזכרתו אינו צריך להזכיר ור"ח נמי אע"פ שהזכרתו קבועה כיון דבלינה מיהו אין מקדשין אותו אין מחייבים אותו ואע"ג דברכת המזון נראה דאפילו בלינה כל שלא פתח בהטוב והמטיב מזכיר של ר"ח התם הוא לפי שהוא סוף ברכת של תורה אבל בתפלה כיון שסיים אותה ברכה אינו רשאי להזכיר באמצע כלום ע"כ לשון חדושי רשב"א:

בא"ד אפילו בדברים שאין מחזירים בו נ"ב והטור חולק ע"ש:

דף לא.

נמרא בכל עצב יהיה מותר בו נ"ב פי' יהיה לך יתרון:

רש"י בד"ה תפילין בו' שממשלת קוני בו' נ"ב פי' ואין אני כפורך עול ודו"ק:

נמרא שנאמר וכיון פתיון בו' נ"ב פירוש חלון:

רש"י בד"ה אלא מתוך שמחה של מצוה כגון בו' כצ"ל:

בד"ה יכול משבא בו' לא היה גריל בכך נ"ב פי' לא היה מתפלל וכן איתא בפירוש רב אלפס וצריך ליתן טעם שבגולה לא היה רק מתפלל על הגלות ועל אנשי הגולה אבל בעיני נ"ל יכול הוחלה כמשמעו כי מחמת חולשת הגולה לא היה מתפלל רק ג' פעמים אבל מקודם היה מתפלל כל היום בלי קבע והשתא קאי שפיר על הא דלעיל מינה וק"ל:

תוספות בד"ה ורבנן עבדי כמתני' וכותייהו ק"ל נ"ב פירוש כרבנן וכרב אשי ודו"ק:

דף לא:

נמרא ולא גזן ולא קטן ולא אלם ולא צחור בו' כצ"ל ונמחק ולא עור ונ"ב נ"ל טעות דאל"כ ליחשוב נמי חינר ונידס ועוד איך שייך עניני מומין כאן הלא לא איירי הכא אלא שיהא בינוני רחוק מהקצוות אלא תלמיד טועה הגיה שסבר אלם הוא מלשון אלם פה ואגב אלם כתב נמי עור ולא היא כי אלם מלשון עבות כמו דיקלא ואליס דב"ב וה"ק לא קטן כלומר שהוא דק ביותר ולא אלם שהוא עב הרבה אלא בינוני דו"ק:

תוס' בד"ה מכאן שאסור בו' בין מלאחריו נמחק ונ"ב נ"ל טעות.
הזה בגמטריא תריסר והיינו מלפניו ימצדיקין וכן באשרע"י ע"ש:

ד"ה עמך צ"ל עמכה:

בד"ה כל היושב בו' ואפילו קובע ברכה בו' נ"ב ומסקנת הא"ח בשם הרא"ש שלא לחתום אלא לכוללן בלא חתימה:

דף לב.

נמרא יכולת ה' יכול ה' בו' כצ"ל:

דף לב:

נמרא ואתה בן אדם קח לך בו' שם ושכחתני התשכח אשה עולה נמחק התשכח אשה עולה:

דף לג:

נמרא במתני' נמחק מן העובר לפני בו' עד סוף המשנה:

שם וא"ר חנינא הכל בו' היא דאר"ח בו' כצ"ל:

שם מלתא ותני לה בו' נ"ב ורי"ף פי' להיפך מפירש"י ואין להם הכרע ויש לחוש לשניהם וק"ל:

רש"י בד"ה ה"ג הלכה בו' וה"פ אל"ל רבי זירא בו' כצ"ל:

בד"ה הלכה מ"ד בו' בפרקין ומ"ד מטין בו' כצ"ל והס"ד:

בד"ה כרחבא בו' מדאמר רבי יהודה בו' נ"ב פירוש שהרי לא אמר רבי יהודא או רבי יהודא נשיאה יכ"ש אי רבי יהודה הנשיא דה"ל סתם רבי אלא דדייק למימר לישנא דכליל תרוייהו עיין בפ'י רש"י בפרק מקום שנהנו בהגהתי:

בא"ד ר"י נשיאה בו' נ"ב נ"ל ר"י הנשיא שהרי פירש"י להדיא בפרק מקום שנהנו דרחבא הוה בדרא דיקהו ע"ש:

דף לד.

נמרא ברכה שטעה זה בו' נ"ב פירוש קאי על ש"צ שנשתתק באמצע ברכה עד שצריכים להעמיד אחר תחתיו:

תוספות בדבור המתחיל אמצעיות בו' הך מלתא כדפרישית וכה"ג בו' כצ"ל:

בא"ד בספר חיים טובים נ"ב פירוש מכאן משמע שחזר בעבור זכרנו וכתוב ואין דעת הרא"ש כן מאחר שלא הזכר בתלמוד וכן עיקר:

דף לד:

רש"י בד"ה החלונות צ"ל חלונות שגורמות בו':

בא"ד שהוא מסתכל בו' נ"ב אעפ"כ אסור להסתכל למעלה אלא עיניו למטה ולבו למעלה כדאיתא ביבמות (קה):
וחלונות דקאמר הכא רמז הוא לרוב עיין והכוונה וק"ל ומ"מ בשעת קדושה יסתכל למעלה כדאיתא בספר היכלית נ"ל:

תוס' ד"ה קידה על אפים ומייתי קרא אע"ג דאשכחן נמי בענין אחר י"ל בו' כצ"ל ונ"ב פי' בלא אפים כדכתיב ותקדו בת שבע ותשתחו למלך וק"ל:

בד"ה וכיון בו' כדאמרי' בסוף פרק תפלת השחר בו' ?לכוין יתפלל בו' כצ"ל:

דף לה.

תוספות בד"ה ולמאן דתני בו' וכרם רבעי בזמן הזה בו' נ"ב ולא כדעת הרמב"ם שכתב שזו היא הוראת נאונים ואין לה עיקר כי בודאי יש לה עיקר וכן דעת הרא"ש:

דף לה:

נמרא אלא בה' המינין בו' נ"ב חטין וכוסמין ושעורין ודגן שכולת שועל:

שם שתי ליה אזוקי בו' כצ"ל:

תוס' בד"ה כאן בזמן בו' כי הדדי נינהו נ"ב פירוש שאין ביניהם כי אם קריאת שם לבד וק"ל:

דף לו.

רש"י ד"ה דאשתני צ"ל קודם ד"ה במלתיה קאי:

בד"ה זמית שלמוריא נ"ב פי' מי מלח:

בד"ה צלף בו' דשומא נ"ב בערוך פי' בערך צלף כי שומא גבי צלף הוא כמו קורא גבי דיקלא ע"ש:

דף לו:

גמרא ושקלוה לפרחא דבוטיותא נ"ב קפרם אביונות:

שם מן והלכתא כמר בר רב אשי עד פרי האדמה נמחק ונ"ב כל זאת הוא מה"ג וכתבו עליה התוספות והיה אומר עליה הר"ם בו' כלומר דל"ג וליתא להאי סוגיא של ה"ג וכן הוא באשר"י להדיא:

רש"י בד"ה מתחלי בתמרי בו' נ"ב פירוש תמרים ממש ע"כ פירש"י כקפרם בצלף ולא פי' כקפרם באביונות דלעיל אלא לפרש בא שהם תמרים ממש שאין בצלף וק"ל:

תוס' בד"ה והלכתא בו' ובברכות ליכא חילוק בו'.
נ"ב פירוש ול"ג הא מדלגבי ערלה לאו פרי הוא בו' ונרסת הלכות גדולות היא ואינה עיקר עיין באשר"י:

בד"ה ברטיבא בו' של גרופלי בו' נ"ב בל"א עגיליד:

בא"ד שקורין מושקדן נ"ב ואגוז מטונן בדבש גם כן בפה"ע דללקמן (ברכות דף ל"ח ע"ב) ד"ה משכחת לה בתומי:

דף לו:

גמרא דאפילו איתא בעיניה לא מברכינן בו' כצ"ל:

רש"י בד"ה הא מני בו' דקתני אורז מעשה קדרה בו' כצ"ל:

בד"ה אלא לאו בו' בורא מ"מ ותניובתא דרב ושמואל כצ"ל:

תוס' בד"ה בורא נפשות בו' כלומר על כל מה בו' נ"ב ול"ג לפרש ועל כל ועל הכל מה שעשה הקב"ה חסדו עם הבריות שברא דברים תענוגים להחיות ולהברות בהם נפש כל חי נ"ל:

דף לו:

רש"י בד"ה ולא מין בו' לאחריו ג' ברכות הס"ד:

בד"ה היה ישראל עומד הס"ד:

בד"ה ותני עלה בו' אפויית וכולן בו' הד"א:

בד"ה מפרכן בו' כזית בו' ומקאמר בו' הד"א:

תוס' בד"ה חציצא ומיהו קשה דלקט מכולן כזית דקאי אחמשה בו' והתם נמי לא בו' כצ"ל:

בד"ה היה עומד בו' וכן לישנא בו' כצ"ל:

בד"ה אמר רבא בו' לענין המוציא בו' נ"ב פירוש דלענין המוציא לא בעינן כזית אלא תואר לחם וק"ל:

דף לח.

גמרא וצריכא דרב ושמואל דאי מהאי ה"א בו' כצ"ל ונ"ב נ"ל דלא גרסי' ושמואל דהא שמואל איירי בעבה אלא רב לחוד ודו"ק:

שם משתבחין ליה רבנן לרבי זירא בו' נ"ב פי' היו משבחין חכם אחד שהיה בר רב זביד בו' לפני רבי זירא ונחקר שם החכם כאן בספר ודו"ק:

רש"י בד"ה ולאן צ"ל לאו אדעתא דרבא לא בו' כצ"ל:

בד"ה וכל המשקים בו' הויא הו"ל בו' כצ"ל והד"א:

ד"ה ה"ג צריכא נמחק ה"ג והדבור צ"ל וצריכא:

בד"ה ה"ג דסד"א בו' ברוכי והלכתא בו' הד"א:

תוס' בד"ה למר בו' בפורים מברך המוציא בו' נ"ב עי' לקמן בתוס' (ברכות דף מ"ב) בד"ה לחמניות:

בד"ה האי דובשא בו' אחרינא בפת בו' נ"ב פי ולא נשתנה לעילויי וק"ל:

בא"ד ועוד בשתיה אמר שהכל נ"ב מ"ל האשר"י מידי דהוה אשתיתא דאמרינן לקמן על רכה מברך שהכל ע"כ:

דף לח:

רש"י בד"ה דרש בו' במחלוקת ואני בו' כצ"ל והד"א:

בד"ה דרש בו' האדמה וחבירינו בו' רבותינו אמרו שלקות שהכל והס"ד כצ"ל והד"א:

בד"ה אבל לא בו' אקרי הס"ד:

דף לט.

תוס' בד"ה נתן בו' אלא על הפת בו' נ"ב זהו דעת הסמ"ג והטור חולק סי' קע"ד וסי' רי"ג ע"ש:

דף לט:

תוס' בד"ה מברך על בו' באמוראי בתראי בו' נ"ב פי' מאבוי ורבא ואילך והוא מקבלת גאונים:

בד"ה אבל פרוסה בו' כדאיתא בתוספתא שלימין בו' כצ"ל:

בא"ד לאיזה שירצה בו' נ"ב כל זיה איירי בשניהם שלימין או אינם שלימין אבל אם אחד שלם לעולם השלם קודם וק"ל:

בד"ה הכל מודים בו' והיה בוצע קצת בו' נ"ב וכן אגו נוהגים:

דף מ.

רש"י בד"ה אם תשמע בו' ושלשתם מה ששמעת אשתקד כצ"ל:

תוס' בד"ה יבש בו' כקובל על מה שנתן לו בו' כצ"ל:

בד"ה איתיה בו' ההגין ואטדין בו' נ"ב מיני קוצים ואילנות נמוכים הן:

מהרש"ל – חכמת שלמה • ברכות

שם על הארץ כו' ועל כו' נ"ב ס"א דפרי על העץ ועל פרי העץ דחמרא על הגפן ועל פרי הגפן:

רש"י אחר ד"ה אפילו אכל כו' כצ"ל:

ד"ה וחסרונן כל צרכי סיפוקן והס"ד ושם נרשם גמרא ואח"כ נמחק:

ד"ה דען כו' צ"ל אפרי דען:

תוס' בד"ה על העץ כו' על השדה נמחק ונ"ב בכל הנוסחאות אינו:

דף מד:

גמרא א"ל רבא נ"ב צ"ל רב:

תוס' בד"ה ולבני מערבא כו' זמן תפילין אפ"ה לא מברכין דדוקא כו' היו מברכין וקשה דהוה מצי לשנויי כו' כצ"ל:

דף מה.

רש"י בד"ה מאי עמא דבר היאך נוהגין הס"ד ואח"כ מ"ה וכבר נהגו לברך בתחלה כו' מה שברא הס"ד והשאר נמחק:

תוס' בד"ה דחנקתיה כו' הגאה כי אם לשתות מים לצמאו והנאה דחנקתיה כו' כצ"ל:

בא"ד כדאמרינן לעיל. נ"ב דף ל"ו:

דף מה:

תוס' בד"ה אכל טבל כו' מן וה"ה אם אכלו שלשתן עד אלא מנאך כל זה נמחק ונ"ב אין כאן מקומו והאשר"י הביא ראיה ממנו דדוקא אין מוזמנים עליו אבל ברכה תחלה וסוף בעי אע"פ שהיא אכילת איסור ע"ש באשר"י. (עיין במהרש"א):

דף מח.

גמרא שמעון בן שטח דעבד לגרמיה הוא דעבד. נ"ב ותימה שבקהלת רבה אייתי האי עובדא ומסיק לשם שיאכל:

דף נח.

גמרא לנהרא כגני לייא כצ"ל ונ"ב וכן מוכח בערוך:

דף סא.

בד"ה אלא מעתה כו' נ"ב בילקוט בסוף שופטים מביא הגירסא בענין אחר והא כתיב וילך אלקנה על ביתו ואלקנה נביא היה וכו' היינו פסוק ויבא אלקנה על ביתו ולא אבין זאת אפילו תקרא אל ביתו וביתו הוא אשתו ואיך שמעינן מהאי קרא שהלך אחריה בדרך ובכל המקרא של ספר שמואל אין רמז ורמזיה שהיה הולך אחריה בדרך גם דברי התוס' שמוחקין הגירסא כל עיקר מן הספר קשה הוא בעיני בשלמא חילוף הגירסאות נמצא כמה פעמים בתלמוד אבל להיות בטלו הגירסאות כל עיקר ובטעות נכתב בספר דחוק הוא בעיני ונראה שחילוף הגירסאות אני רואה בכאן ולא כמו שכתב כאן או כמו שהביא הילקוט אלא ה"ג ויקם אישה וילך אחריה והאי קרא כתוב בסוף שופטים ויהי איש לוי גר בירכתי אפרים ויקח לו אשה פלגש בגבעה מבית לחם יהודה ותזנה עליו פלגשו וגו' ויקם אישה וילך אחריה וגו' ועת המקשה שהיה הולך אחריה ממש אע"פ שכתוב כבר ותהי שם ימים וארבעה חדשים מה בכך אח"כ פגעו זה את זה בדרך או בעיר וילך אחריה וכדמשמע מקרא ותביאהו אל בית אביה אלמא שלא מצא אותה בבית אביה וכן פירש הקמחי להדיא שמצא אותה בדרך ואין לומר שמה הוא נמי ע"ה היה דסתם איש הכתוב במקרא איש חשוב הוא ואפשר לקיים נמי הגי' שלנו וסבירא למאן דמקשה דהאי איש לוי היה אלקנה שהיה ג"כ לוי כאשר מונה אותו ביחס בדה"י גם הכא כתיב בירכתי הר אפרים וגבי אלקנה כתיב ויהי איש אחד מן הרמטים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה וגו' וע"ז סמך התלמוד שמקשה והא כתיב וילך אלקנה אחר אשתו ומשנה לשון המקראות להודיע שעל אלקנה קאי שהיה נביא ודרך הגמ' לשנות המקראות אבל הוא נגד המפרשים שאמרו פלגש בגבעה היה בתחלת ימי השופטים ואין מוקדם ומאוחר בתורה והיה בימי כושן רשעתים בימי עתניאל בן קנז וכן פירש"י ולפי זה א"כ לא היה אלקנה אבל לדעת הקמחי שכתב שפלגש בגבעה היה בין שמשון לעלי יתכן דבר זה שפיר שהרי אלקנה היה נביא בשכבר הוא איש האלהים אשר שלח הש"י להוכיחו על מעשה בניו ודו"ק (עיין במהרש"א):

דף סד.

גמרא יענך ה ביום צרה ישגבך שם כו' ואני שמעתי דתפס לישנא דקרא המצוי ביעקב שאמר לאל העונה אותי ביום צרתי וה"נ כתיב בתהלים נדר לאביר יעקב משום דמצינו בקרא וידר יעקב נדר לה' ונאמר ג"כ מידי אביר יעקב ודו"ק נ"ל:

דף מז:

נמרא יצא ידי ברכה ראשונה כו'. נ"ב לפי פשוטו איירי בברכת המוציא ואחרונים הוסיפו דיצא אפילו בברכת הזן כפירש"י ועיין בחדושי רשב"א:

רש"י בד"ה מין קללה חומץ ונובלות כו' נ"ב היינו אליבא דלישנא בתרא דתלמודא דאמר במתני' כ"ע לא פליגי דבושלי כומרא היא ועוד לפי האמת יהיה נובלות דמתני' בושלי כומרא לכ"ע ומאן דפי' תמרי דזיקא הוא עומד בקושיא כמו שאפרש לקמן:

תוס' בד"ה נימא כו' וי"מ דמצני כו' אלא בברוך המקום כו' כצ"ל:

בס"ה נ"ב אבל פת ויין מסתמא חשבינן שהכל לנביייהו בברוך המקום ודו"ק:

בד"ה אמר אבוי כו' שמונה עשרה אין בהן מלכות דאינן באין בפתיחה ובחתימה אין שייך מלכות אבל אלאי כו' היינו כמו מלכות כמו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד דהוי במקום מלכות ולפי מה דפרישית כל היכא כו' כמו מלכות ניחא ולרבי יוחנן כו' כצ"ל:

דף מא.

נמ' וסנדליו וטבעותיו בידיו הוא והן כו' כצ"ל ונ"ב כן פירש"י בריש סוכה:

רש"י בד"ה בשלמא למ"ד כו' אוקימנא בבושלי כומרא כו' נ"ב מלשונו מוכן דלא פריך תלמודא אלא אליבא דלישנא בתרא דמוקי מתני' בבושלי כומרא ולא פליגי ביה ולי נראה דהכי פריך מאחר דמפרש נובלות דתמרי בושלי כומרא מכ"ש דמתני' הוא מפרש בושלי כומרא ואפילו ללישנא קמא ודו"ק. וה"ה מאן דמפרש בתמרי זיקא לכ"ש הוא דמפרש מתני' דדמאי בתמרי זיקא ועומד בקושיא וק"ל:

תוס' בד"ה מיתבי כו' להנהיג הכי כדפרישית לעיל באין ברכותיהן שוות כו' כצ"ל ונ"ב פירוש דפליגי ביה והלכה כרבי יהודה דמין ז' קודם והא דפסק הלכות גמלות דבורא פרי העץ קודם היינו בשניהן מז' מינים או שניהם אינם מז' מינים ודו"ק:

בד"ה א"ר ירמיה כו' כל המוקדם וכו' נ"ב פי' ומאי פריך ליה דילמא הוה חביב ליה אלא לעולם המוקדם קודם וק"ל:

דף מא:

תוס' בד"ה הלכתא כו' של לפתן ובאין לזון כו' ע"כ פי' ר"י דברים הבאים כו' ולא לאחריהם ולאחר הסעודה כו' כצ"ל והד"א:

בא"ד אין לנו דין זה כו' נ"ב ונמצא המסקנא לדיון דאין אנו מושכין ידינו מן הפת דבשר ודגים ומיני קדירות אינן צריכין ברכה כלל ופירות כגון תמרים ורמונים וכה"ג צריכין ברכה לפניהם ולא לאחריהם יק"ל:

דף מב.

רש"י בד"ה בירך על היין כו' כגון פרגיות ודגים נ"ב בשר עוף:

בד"ה מעשה קדרה חלקא טרגים וטוסני נ"ב לעיל (ברכות דף ל"ז) עיין בפירש"י:

תוס' בד"ה לחמניות כו' כמו בפורים נ"ב העיקר לעיל בדף ל"ח בד"ה לחם העשוי כו':

בד"ה אתכא דריש כו' ולאכול עם ב"ה כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד חדש אתכא דר"ג כו':

דף מב:

תוס' בד"ה עשרה כו' והא דפריך ממתני' דמיירי כו' כצ"ל:

דף מג.

נמרא מדקתני והוא אומר על המוגמר כו' (זהו) מכלל דאיכא דעדיף מיניה ומסייע ליה כו' בר פחתי לא ידעת מאי קאמר לך עיין כו' כצ"ל:

דף מג:

נמרא משום דקרי ליה עצל וי"א כו' כצ"ל. :

דף מד.

נמרא לא הוה מחזיק כו' להו לכולהו ומשתבע כו' מורידין ממנו כו' וחסרונן על כל מה שבראת כו' לא במסכנות תאכל בה לחם וכתיב כו' אמר ליה דה' המינים על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת כו' ש'מחנו בבנינה כי אתה טוב ומטיב לכל וחותם על הארץ ועל המחיה מחתם במאי חתים כו' כצ"ל ונ"ב ס"א:

פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ

דף ב.

בעזרת אלקי המערכות אתחיל לפרש מסכת ברכות

במשנה מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. מסקינן בשמעתין דהיינו מצאת הכוכבים ומילתא אנב אורחא קמ"ל דכהנים אימת אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים. יכתבו התום' אף ע"ג דמתני' היא בנגעים אפ"ה דרך התנא לאשמעינן בקוצר מה ששנויה במקום אחר. אמנם לענ"ד נראה דרבינו הקדוש פתח פיו בלשון חכמה לתלות דין ק"ש באכילת תרומה לכהנים משום דתרווייהו חדא טעמא אית להו והיינו לפי מה שכתבו התום' דזמן ק"ש תלויה בתפילת ערבית ואם כן לפי מאי דמסקינן בשמעתין דעיקר ספיקא באכילת תרומה אי הוי מתחלת שקיעה או מסוף שקיעה תליא בלישנא דקרא ובלא השמש וטהר וא"כ ממילא שייך הך ספיקא גופא נמי בזמן תפלת ערבית שתיקון עקב אבינו כדאיתא במכילתין ובחולין פרח ג"ה דילפינן לה מקרא דויפגע במקום וכתוב בהאי קרא יולן שם כי בא השמש א"כ כאן שנה לנו בלשון קצרה דטעמא דזמן ק"ש ואכילת תרומה בהדדי מישך שייכי ואפ"ה א"ש הא דמסקינן בסמוך מלתא אנב אורחא קמ"ל דאל"כ הי"ל למתני סתמא בהדיא משעת צאת הכוכבים כי היכי דתני התם כנ"ל. ואף לפירוש רש"י ומסקנת התוספות שאפרש בסמוך בלשון התום' דזמן ק"ש מדינא לא תליא בזמן תפילה אפ"ה ומאי מעיקרא דתקנתה נהגו כ"ע לסמוך ק"ש לתפלה של ערבית וא"כ ממילא עיקר זמן ק"ש לכתחילה היינו בזמן תפלת ערבית וכדפרישית כן נ"ל ידו"ק. ומה שיש לדקדק עוד בזה. יבואר בסוגיא שלפנינו אי"ה:

בפרש"י ד"ה עד סוף כו' ומשם ואילן עבר זמנו כו' ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך הקורא קודם לכן לא יצא י"ח עכ"ל. ולכאורה לטונו תמוה בזה ששינה והיפך סדר לשון המשנה להקדים המאוחר נלע"ד דעיקר כוונתו בזה להכריח פירושו דק"ש שאנו קורין בבהכ"נ שאינו מעיקר מצות ק"ש ואפילו בדיעבד וצריך לחזור ולקרומה משתחשך משום דלכאורה היה נראה להיפך בדדיעבד כ"ע מווד דיתא י"ח אפילו קודם שתחשך כיון דאיכא אינשי דגנו בהאי שעתא כמו שאבאר לקמן ובהי היה נראה לקיים מה שאנו מקדימין לקרותה בבית הכנסת והיינו משום טורח הציבור דכרוכ עם הדרת מלך וחשיב כשעת הדחק לכך הוכרח רש"י להקדים סוף הזמן דומאי אפילו בדיעבד אינו יוצא לר"א ולחכמים כדמוכח ממעשה דבניו של ר"ג דאין לך דיעבד גדול מזה ואפ"ה משמע דמאן דלית ליה דר"ג לא הוי זמן ק"ש כלל לצאת י"ח אע"ג דאיכא אינשי דהוי להו הך זמן תחילת זמן שכיבתן כדמוכח להדיא מפרש"י ז"ל לקמן דף ט' גבי שלא יאמר השכיבנו וכ"ש לאחר חצות לחכמים ואחר אשמורה ראשונה לר"א דאיכא אינשי דלדידהו הוי זמן תחילת שכיבה ומדחזינן דאפילו הכי אף בדיעבד לא יצא דהיינו פלגותייהו אלמא דלעולם אין יוצאין אלא בזמן שהוא זמן שכיבה לרוב העולם א"כ לפ"ז ממילא וע"כ לענין תחילת זמן שכיבה נמי הכי הוא דאפילו בדיעבד אינו יוצא קודם צאת הכוכבים אלא דמה שאנו קורין אותה בבית הכנסת היינו כדמסיק רש"י ז"ל בשם הירושלמי ומה שיש לדקדק עוד בדברי רש"י ז"ל יבואר בסמוך:

בתום' בד"ה מאימתי קורין פירש רש"י ואנן היכי קרינן כו' ואין אנו ממתנינן לצאת הכוכבים כו' תימא לפירושו כו' עד לכן פי' ר"ת עכ"ל. עיין בחידושי הרשב"א שכתב ליישב שיטת רש"י והסכים לשיטתו יתירן כל מה שהקשה בתום' דמה שאין אנו קורין אותה בברכותיה היינו משום דברכות אינן מעכבות ימה שאין אנו קורין אלא פרשה ראשונה משום דעיקר חיובא הוא פרשה ראשונה ולכאורה שכל זה אינו מספיק לקרומה לכתחילה בענין זה ונהי דלענין ברכות איכא למימר דבלא"ה הנך ברכות לא שייכי לק"ש כלל אלא לתפלה לקיים שבע ביום הללתיך ומכ"ש ברכת אהבת עולם שהיא ברכת התורה וכיון שמשום טורח הציבור הקדימו זמן התפלה כר"י אף לשיטת רש"י ותקנו גם כן לקרות ק"ש כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת מהאי טעמא גופא צריך ברכת אהבת עולם סמוכה לה שהיא ברכת התורה נמצא כל הנך ברכות אין לחוש אם אינן בזמן ק"ש ממש אלא דלענין חיוב ג' פרשיות הקושיא במקומה עומדת האיד אנו קורין לכתחילה פרשה ראשונה בלבד. וביותר קשה לי שאם נפרש שיטת רש"י כפשטן שעיקר ק"ש שאנו יוצאין בה היינו ק"ש שעל המיטה א"כ האיד אנו מותרין לאכול ולשתות קודם ק"ש משהגיע זמן חיובא וזה אסור להסכמת כל הפוסקים וכדאיתא להדיא לקמן בגמ' בפיסקא דוחכמים אומרים דעשו סייג שלא יאכל קימעה וישתה קימעה ותופסתו שינה. אמנם כן נלענ"ד אחר העיון והדקדוק היתב בלשון רש"י יראה לי שאין כוונתו דבק"ש שעל מטתו סני לכתחילה שהרי כתב להדיא לפיכך חובה עלינו לקרומה משתחשך ופשטא דלשון משתחשך ומאי משמע דהיינו מיד בשעת צאת הכוכבים. ולפי"ז מצינא למימר בפשיטות דלשיטת רש"י ז"ל כן הוא מעיקר הדין לכל מי שרוצה לקרות ק"ש בזמנה יקראנה משעת צאת הכוכבים דהיינו כל שלש פרשיות אלא לפי שאף בימי רש"י ז"ל ראה הלכה למעשה שאין כל העולם זהירין בכך לחזור ולקרומה משתחשך כדינא דלאו כ"ע דינא גמירי וסברי שכבר יצאו דבן"ש בבה"כ והיה נראה לו לרש"י דבשביל חששא זו לא היה להם לחכמים לתקן ק"ש בבהכ"נ כלל דלא ליתי למי תקלה שלא יקרא ק"ש בזמנה כלל ועוקר דבר מן התורה ומי משום לעמוד בתפלה מתוך ד"ת היה באפשר לתקן פרשה אחרת כי היכי דלא ליתי לידי תקלה כדאיתא להדיא כה"ג גופיה בירושלמי לענין ק"ש של שחרית והובא בפוסקים לכך מסיק רש"י ז"ל דאפ"ה לא איכפת לן בהאי חששא כיון דבדיעבד מיהו יוצא בפרשה ראשונה שעל מטתו כנ"ל נכון וברור בשיטת רש"י ז"ל ובכוונתו:

בא"ד לכן פי' ר"ת כו' ויש לומר דקי"ל כר"י כו' עכ"ל. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושו דאכתו מה ענין ק"ש לתפילה דנהי דלענין תפלת ערבית קיימא לן כרבי יהודה דזמנו אחר פלג המנחה היינו משום שהוא זמן הקטר חלבים. משא"כ לענין ק"ש לכ"ע לאו זמנו הוא לאחר פלג המנחה כיון דק"ש תלוי בזמן שכיבה ונראה דוחק לומר דר"ת גופיה נמי סמיך אהא דרב צלי של שבת בע"ש ומסתמא היה קורא ק"ש כמו שנראה מלשון הרא"ש ז"ל אלא דמלשון התום' שלפנינו משמע שזה פירוש ר"י שכתבו התום' בסה"ד משא"כ השתא דקיימי בשיטת ר"ת אכתו לא נחתו להכי והדרא קושיא דלכותא. והנראה לע"ד בזה משום שכל דברי התום' בזה הדיבור ליישב המנהג שלנו היינו משום דעיקר הקושיא משום דמלשון המשנה משמע דהא דקתני משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן סתם לן רבי אליבא דכ"ע דאפילו למאי דמסקינן לקמן לחד לישנא דרישא נמי ר"א היא אפ"ה לא אשכחן מאן דפלגי עליה בהא מילתא וא"כ מסתמא כן הלכה דמשעת צאת הכוכבים הוי תחילת זמן שכיבה אלא דבאמת אין זה מוכרח דאפשר דתנא דמתני' גופא סובר דתחלת זמן שכיבה הוי מבע"י אלא הא דקתני משעה שהכהנים נכנסים היינו מתקנת חכמים לאחר שתקנו תפילת ערבית ושצריך לסמוך גאולה לתפלה וא"כ ס"ל לתנא דמתני' כחכמים דריש פרח תפלת השחר דתפלת המנחה עד הערב וממילא דתפלת ערבית זמנו בצה"כ וא"כ

מהאי שעתא מתחיל זמן ק"ש כדי לסמוך גאולה לתפלה. ולפי"ז יפה כתב ר"ת ז"ל ליישב מנהגינו דאנן השתא קי"ל כר"י דתפלת ערבית אחר פלג המנחה וממילא בההיא שעתא הוי זמן ק"ש כיון שהוא זמן שכיבה דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא ואף שלכאורה נראה דוחק לומר דכולה פלגותא דתנאי לא הוי בזמן שכיבה אלא בזמן תפלת ערבית לחוד אפ"ה יש סמך לסברא זו מלישנא דקרא גופא מדכתיב בשבכך ובקומך ולא כתיב בבוקר ובערב כדאיתא לקמן דנהי דר"א גופא איכא למימר דס"ל כב"ש דיעה ויקרא דר"א שמותי הוא מתלמידי שמאי מ"מ חכמים דמתני' מסתמא ס"ל כב"ה והדרא קושיית ב"ש דלכותיה. נימא קרא בבוקר ובערב. אלא ע"כ דזמן ק"ש לחכמים הוא קודם הלילה ואפ"ה לא פליג אדר"א לענין זמן צאת הכוכבים משום דלדידהו הוי תחלת זמן תפלת ערבית כן נ"ל בשיטת ר"ת ז"ל:

בא"ד מ"מ קשיא דהוי כתרי קולי דסתרין אהדדי. וכתב מהרש"א ז"ל דאפשטא דלישנא דגמרא בריש פרח תפלת השחר דמסיק דעביד כמר עביד לא קשיא לכו משום דהתם בעי למימר דמה שירצה יעשה או הכל כר"י או הכל כרבנן ובאמת שכן נראה להדיא מלשון הרא"ש ז"ל אלא דלענ"ד בלשון התום' כאן אי"א לפרש כן דא"כ אף למאי דמסקי התום' בפ' הר"י אכתו לא מיתרצי הך קושיא כלל דלדין בעיקר תפלת מנחה ותפלת ערבית עבדינן כתרי קולי דסתרי אהדדי ונ"ל דהתוספות שפיר אסקו אדעתיייהו דלענין תפלה לא איכפת לן בב' קולי דסתרי דבתפלה הקילו כמו שתירן הרא"ש ז"ל והטעם נ"ל דכיון דתפלה דרבנן הקילו משום טורח הציבור להתפלל שני התפלות רצופות וסמוכות אלא דעיקר קושייתם כאן היינו לענין ק"ש דמדאורייתא לא שייך להקל ולסמוך אדר"י כיון דלרבנן מיהו ומאי לא הוי זמן ק"ש כנ"ל בכוונת התום' מיהו למאי דפרישית בסמוך בכוונת ר"ת דארבא להיפך דאיכא למימר דלחכמים נמי שפיר הוי זמן ק"ש מבע"י אע"ג דלא הוי זמן תפלה ולפ"ז לא קשה מידי קושיית התום' כן נ"ל:

מיהו כל זה היינו לפי מה שהבינו רוב המפרשים והפוסקים דאף למסקנא דר"פ תפלת השחר דעביד כמר עביד אפ"ה קיימא הך סברא דזמן תפלת ערבית תליא בפלגותא דר"י ורבנן לענין תפלת המנחה. אמנם לולי דבריהם היה נ"ל בפשיטות דנהי דמעיקרא הוי ס"ד דתפילת ערבית תליא בפלגותא דר"י ורבנן ובעי למפשט מדרב דצלי של שבת בע"ש אפ"ה לבתר דמסיק הש"ס אדרבא מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלי עד אורתא כו' ומסיק נמי דעבד כמר עבד ממילא הדר ביה הש"ס מהך סברא דתפילת ערבית תליא בפלגותא דר"י ורבנן דכיון דרב הונא תלמיד דרב הוה לא ניחא לן למימר דפליג עליה דבכמה דוכתינן פריך הש"ס מדרב אדרב הונא תלמידיה ולפ"ז מהך סברא גופא מסיק הש"ס דעבד כמר עבד כו' דלאו הא בהא תליא)והא דקאמר התם השתא דלא איתמר הלכתא יבואר שם במקומו בעז"ה(והיינו כדפרישית לעיל בשם חדושי רשב"א ז"ל דזמן תפלת ערבית תליא בהקטרת איברים ופדריס שאין לה קבע לא לפניו ולא לאחריו ועל פי סברא זו יש לי ליישב דברי בעל תרומת הדשן בתשובותיו סימן א' שכתב שאף בימי חכמים קדמונים היו מתפללים ערבית אף קודם פלג המנחה וכתב ג"כ הטעם דבתפלה הקילו בשם תנן' ולכאורה דבריו תמוהים ולמאי דפרישית אחי שפיר שדקדק כן מלשון התום' שהקשו דהוי כתרי קולי דסתרי וע"ז לא תירן ר"י כלום וע"כ היינו משום דקושי' זו דתרתני קולי דסתרן לא שייכי אלא לפי' ר"ת דווקא שתנהל בפ' זמן תפלת ערבית לאחר כלות זמן תפלת מנחה שזה עיקר הוכחת ר"ת לפסק הלכה לענין זמן ק"ש משא"כ לפי' ר"י שנתן טעם אחר על מנהג שלנו לענין ק"ש א"כ אין הכרח לומר דתפלת ערבית ומנחה הא בהא תליא ותו לא הוי תרי קולי דסתרי ומזה הטעם גופא לא היה כח ביד הקדמונים למחות להתפלל ערבית אף קודם פלג המנחה משום דבתפלה הקילו משום טורח ציבור ואפשר דמיד לאחר מנחה גדולה מתחיל זמן תפלת ערבית שראויה להקטרת אימורין ומי משום ק"ש בדיעבד סמכו העולם על שיטת רש"י דק"ש שעל המטה עיקר כנ"ל נכון וברור ליישב המנהג שהביא בעל תרומת הדשן ע"ש וממילא נתיישב לנכון לשון התום' שלפנינו ודיו"ק:

בא"ד על כן אומר ר"י כו' ואנו שמתפללין כו' סבירא לן כהני תנאי דגמרא כו' עכ"ל. פירוש דנהי דמסתמא יש לנו לפסוק כתנא דמתני' מדלא אשכחן דפסק בגמרא כהנך תנאי דברייתא מ"מ מפני טורח הציבור סמיכין בדיעבד אהנך תנאי כמ"ש בסמוך בשם בעל תרומת הדשן אלא לפי שאין זה טעם מספיק לכך הוסיף ר"י לפרש דיש ג"כ ראייה דמדינא דגמרא נמי הכי הוא מדאשכחן דרב הוי צלי תפלת שבת בע"ש ומסתמא היה קורא ק"ש אלמא דרב גופא ס"ל כתנא דברייתא. ויותר נ"ל דבימי רב נמי היו הציבור קורין מבע"י בעוד היום גדול בכל ימי השבוע אלא דרב גופא היה חוזר וקורא ומתפלל בעיקר זמנו כמ"ש הגאונים כי אם בע"ש לחוד היה מתפלל עם הציבור כדי שיכנס להסב בסעודת שבת מבע"י בשעה שרוב בני אדם נכנסין להסב מבע"י כמו שפירש ר"י כן נ"ל ברור בכוונת ר"י ומלא כמהרש"א ז"ל שרצה לפרש דראיה זו מדרב צלי כו' היינו לסתור פירש"י והא ליתא אלא כדפרישית:

אלא דבעיקר פי' ר"י שרוצה לפרש דשעה שבני אדם נכנסין להסב בע"ש היינו בעוד היום גדול כמו שאנו מתפללין קשיא לי טובא בגוויה דהא מיהיב רב אחאי שיעור זה דבני אדם נכנסין משמע שזמן אכילת שבת וקידוש היום היה הדבר ידוע לכל וא"כ להנך תנאי דמתני' דסברי דזמן ק"ש ותפלה מציאת הכוכבים והאיד היו רוב בני אדם נכנסין להסב קודם שקרו ק"ש והתפללו ויש ליישב בדוחק:

בא"ד ומכאן נראה כו' וגם אין צריך לקרות אלא פרשה ראשונה עכ"ל. לכאורה יש לתמוה דלכל הפירושים האיד יצאו ידי חובתם בק"ש דמבע"י מפרשת יציאת מצרים שצריך להזכיר בלילות כדאיתא לקמן סוף פירקין דילפינן לה מקרא דכל ימי חייך לרבות הלילות ומשמע דהכי הלכתא מדמקשה סתמא דתלמודא בפרק היה קורא (ברכות דף י"ד ע"ב) והא בעי לאדכורי יציאת מצרים וא"כ ומאי צריך להזכיר בלילה ממש וזה לא תלוי בזמן שכיבה כלל אחר זה ראייתי שתלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו בשמו דכי היכי דחשבינן בעוד יום זמן שכיבה ה"נ מצין למימר דמהאי זמנא הוי בכלל לרבווא דכל ימי. אלא שנראה בעיני דוחק. ועוד דאף לפי פירושו לא מצאי ידם ורגלם אותן שקורין ק"ש ומתפללין ערבית קודם זמן ק"ש וע"כ היינו כדפרישית בשיטת בעל תרומת הדשן. דלענין ק"ש סומכין עצמן על שיטת רש"י דק"ש שעל מטתו עיקר ולענין תפלת ערבית סברי דהוי זמן אף קודם פלג המנחה לפי שהוא זמן איברים ופדריס ואם כן האיד יוצאין ידי פרשה יציאת מצרים וע"כ צריכין לחזור ולקרומה בזמנה וזה ברור:

בא"ד והא דקאמר בירושלמי כו' אומר ר"ת שהיו רנילין לקרות ק"ש קודם תפלתם כמו שאנו רנילין לומר אשרי תחלה כו' עד סוף הדיבור. כוונתן מבואר דקשיא להו מהאי ירושלמי על שיטתם מפירושם הקודם דלשיטת ר"י ומכ"ש לשיטת ר"ת משמע דלעולם עיקר זמן ק"ש וזמן תפלת ערבית כי הדדי ניניהו והא בהא תליא וא"כ האיד מסיק בירושלמי שהיו קורין ק"ש שלא בזמנה כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי

תורה זה א"א דכיון דלהאי תנא דירושלמי אכתי לא מטו זמן ק"ש ממילא לא הוי גמי זמן תפלת ערבית ימשה' אומר ר"ת שהיו רגילין לקרות ק"ש קודם תפלתם כמו שאנו רגילין לומר אשרי ולפ"ו הכל איירי קודם תפלת מנחה כנ"ל מוכרח בכוונת ר"ת. אלא דיש לתמוה דא"כ לפ"ו שהיו קורין ק"ש קודם תפלת המנחה כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה ולפ"ו ודאי היו קורין אותה בלא ברכותיה וא"כ מעיקרא מאי ס"ד דירושלמי שהיו קורין אותה כדי לצאת ידי חובת ק"ש לא"כ מה טיבה קודם מנחה ובלא ברכות היו להם לקרותה קודם תפלת ערבית ובברכותיה כדינא:

וגראה לע"ד בזה דר"ת מפרש הירושלמי לענין דיעבד וה"ק בשלמא אי אמרינן דכל הקורא ק"ש קודם עיקר זמנה יוצא מיהו בדיעבד א"ש שהיו קורין אותה קודם תפלת המנחה מבע"י דשמא יארע לו אונס לקרות ק"ש ולהתפלל בזמנה ונמצא שלא יצא ידי חובת ק"ש שהוא לאורייתא ומשום הכי היו רגילין לקרותה קודם זמנה כדי שיצאו י"ח בדיעבד משא"כ השתא דאמרת שכל הקורא קודם זמנה לא יצא י"ח אפי' בדיעבד א"כ למה היו קורין אותה בבהכ"נ קודם תפלת מנחה ומסיק שפיר כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת כנ"ל בכוונת התנא' אלא דלשון הירושלמי לא משמע כן ועיין בק"א:

בפרש"י בד"ה מוצות להעלותן כל הלילה כו' כדכתיב ולא ילך לבוקר עכ"ל. לכאורה צ"ע בדפסחים דף ע"א משמע דילפינן מקרא דלא ילך חלב חגי עד בוקר ע"ש בתנא' ויש ליישב:

בד"ה כדי להרחיק כו' והקטר חלבים כו' לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל עכ"ל. והא דתנן בפי' המזבח מקדש (זבחים דף פ"ו) איברים שפקעו מע"ג המזבח קודם חצות יחזיר לא"ח לא יחזיר. כבר פירש"י ז"ל דהיינו אין צריך להחזיר אבל איסורא ליכא אפילו בכתלה:

בגמ' תנא היכא קאי דקתני מאימתי כו' עד סוף הסוגיא. יש לתמוה טובא דקארי מאי קארי ליה אטו לא ידע קרא דבשכבך ובקומך וביותר יש לתמוה בלשון התרצ' דבמאי דקאמר תנא אקרא קאי הוה סגי ליה זלמה הוצרך להאריך ולאסוקי במילתיה והכי קתני זמן ק"ש דשכיבה אימת כו'. וגראה ליישב משום דלקמן פרק מי שמתו (ברכות דף כ"א) איכא למ"ד דק"ש דרבנן וקרא דבשכבך ובקומך בד"ת כתיב יבתנא' ר"פ אלו נאמרין משמע שכן עיקר ע"ש ועיין בק"א ואיכא למימר דהכי גמי הוי ס"ל להמקשה מעיקרא דייקא ליה ממתני' גופא דקתני מאימתי ואי ס"ד דקרא דבשכבך ובקומך איירי בק"ש א"כ מאי קאמר מאימתי הא בהדיא כתיב בשכבך דפשטא דקרא משמע שכל אדם צריך לקרות בשעת שכיבה ממש אלא ע"כ דסובר דהאי קרא לא איירי בק"ש א"כ מקשה שפיר תנא היכא קאי ועוד דלתני דשחרית ברישא ואחא משני שפיר דלעולם תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ואיירי בק"ש והא דקאמר מאימתי הכי קתני זמן ק"ש דשכיבה אימת משום דפשיטא ליה לתנא דמתני' דזמן ק"ש דבשכבך דקאמר קרא היינו זמן קבוע לכל ישראל בזמן אחד ולא שיעשו אגודות אגודות וכה"ג נמי אשכחן בפסחים דף ה' דמקשה הש"ס אילפותא דקרא דלא תשחט על חמץ דס זבחי ואימר כל חד וחד כי שחיט ומשני הש"ס זמן שחיטה אמר רחמנא ה"נ דכוותיה לגמרי וכדאשכחן נמי בדוכתי טובא והשתא א"ש נמי דקאמר יאבע"א וליף מברייתו של עולם ולא ניחא ליה בשינויא קמא דבשכבך ובקומך והיינו כדפרישית דהאי שינוי' בתרא ס"ל דק"ש דרבנן וקרא דבשכבך בד"ת כתיב ואפ"ה קתני דערבית ברישא משום דיליף מברייתו של עולם ואידך קושיא קמיינתא דתנא היכא קאי אפשר דלא חש לשינויא דלף למ"ד דק"ש מדרבנן אפ"ה בע"כ ס"ל דאסמכויהו אקרא דבשכבך ובקומך כדמשמע להדיא מכמה משניות דפרקין ימסתמא ענינן עיקר ק"ש גופא היה ידוע ומקובל בידם מנאנשי כנסת הגדולה ואפשר דמשה גופא תיקן כדאשכחינן ובדבר ידוע כזה שייך שפיר למיתני מאימתי כן נ"ל:

שם אי הכי אימא סיפא דקתני כו' ליתני דערבית ברישא כו' יש לדקדק דלפי שיטת רש"י ז"ל דק"ש שעל המיטה עיקר ובהא איירי תנא דמתני' ומסוק בה הרשב"א ז"ל בחיזושי דאפ"ה קורין אותה בלא ברכות לפי שאותן הברכות יש לקרותן מבע"י באותה הק"ש שקורין בבהכ"נ לעמוד בתפלה מתוך ד"ת כדאיתא בירושלמי א"כ לפי זה לא היו מקשה הכא מידי רישא אסיפא דבמתני' דהכא דאיירי בק"ש שעל המיטה שייך למתני דערבית ברישא מהך טעמא גופא דמסיק הש"ס מה שא"כ מתני' דסיפא דקתני להדיא בערב מדרך שתיס לפניה ע"כ היינו ק"ש דמבע"י שקורין בבהכ"נ עם הברכות שייך שפיר למתני דשחרית ברישא והדר דערבית כיון דשניהם ביום יש ליישב דלף למאי דמשמע לפי שיטת הירושלמי שאפילו בימי חכמי המשנה היו רגילין לקרות ק"ש דערבית שני פעמים אחת מבע"י ואחת בלילה אפ"ה לא שייך לאוקומי סיפא דמתני' בהך ק"ש בבית הכנסת שהיא מבע"י דמסתמא סיפא ארישא קאי דאל"כ לא היו ליה לסתום אלא לפר ש מיהו למאי דפרישית לעיל בשיטת רש"י אחי שפיר טפי ידו"ק:

שם והא קמ"ל דכפרה לא מעבבא כד תניא ובא השמש וטהר כו' לכאורה טפי הוי ליה לאתויי קרא דבכל קדש לא תגע עד מלאת ימי טהרה דמוקמין ליה בכמה דוכתי לענין אכילת תרומה והאי קרא ביולתת שהיא מחוסרת כפורים כתיב א"כ משמע להדי' דבמלאת ימי טוהר היינו צה"כ מיהא אכלי בתרומה ואין כפרתה מעבבת ומיהו יש ליישב דאי לאו קרא דובא השמש וטהר לא הוי מוקמינן לקרא דבכל קודש לא תגע לענין אכילת תרומה אלא לנגיעה בעלמא כדמשמע בסוגיא דפרק הערל ועוד י"ל דהוה מוקמינן לקרא דבכל קודש לענין אכילת קדשים ממש כדמוקי לה ריש לקיש בפרק בתרא דמכות עיין עוד בסמוך ועוד דהא דפשיטא לן דמלאת ימי טהרה היינו צאת הכוכבים היינו לבתר דמסקינן הכא דהאי וטהר טהר יומא וכן משמע בתוספות ביבמות פרק הערל:

דף ב:

בתוספות בד"ה דילמא ביאת אורו הוא פירש"י כו' ותימא לפירושו כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה דרש"י ז"ל הוכרח לפרש כן לפי גרסתו שהיא ג"כ גירסת התנא' וגירסת הספרים שלפנינו ומש"ה לא ניחא לרש"י לפרש כפי' התנא' דביאת השמש היינו סוף שקיעה וביאת אורו הוא תחילת שקיעה דמצד הלשון משמע להיפוך תדע שהרי הגאונים שמפרשים כפי' התנא' גרסו באמת להיפך וממאי דהאי ובא השמש ביאת אורו הוא דילמא ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר גברא וכן גירסת בעל המאור והרשב"א ז"ל א"כ לפי גירסת רש"י ותוספות הוכרח רש"י לפרש כפירושו. ועוד דלפירוש התנא' והגאונים לא שייך להקשות בפשיטות ממאי דבסוף שקיעה דילמא בתחילת שקיעה ומאי קושיא שהרי אף אם היה הדבר שקול אית לן למויף לחומרא כמבואר בכמה דוכתין. ועוד שאף אם היה הדבר מפורש בתורה דמתחילת שקיעה רשאי לאכול בתרומה אפ"ה לא שייך להקשות בפשיטות אחא דאמרינן בשמעתינן דכהנים לא אכלי בתרומה עד צאת הכוכבים. דהא מצינן למימר דהאי הרחקה הוא דעבדי רבנן כדאשכחן בכמה דוכתי שעשו כמה מעלות בתרומה וכ"ש במעלה והרחקה כי האי. וכדאשכחן הרחקה בכמה דוכתי דלא למיטעי ביום המעונן. ומה דמקשי התנא' אפירש"י דהו"ל לאקשויי מפרק הערל לא ידענא מאי קשיא להו התם טפי מהכא. דהתם נמי לאו עיקר מקומה הוא אלא אנב גררא מיייתי התם. וניחא ליה לאקשויי הכא שהוא תחילת הש"ס. ועוד נ"ל דהא דקאמר ממאי דהאי ובא השמש כו' לאו דבעיקר דינא מספקא

לענין תרומה דבאמת מילתא פשיטא היא ממתני' דפ' י"ד דננעים דתנן בהדיא העריב שמשו אוכל בתרומה. אלא עיקר קושיית הש"ס אהך ילפותא דברייתא דיליף לה מובא השמש כו' דביאת שמשו מעבב כו' דלדבריה מהאי קרא לא משמע מידי. דפשטא משמע טפי דכפרתו מעבבתו ומאי וטהר טהר גברא וכבר אפשר דהאי קרא לא איירי בתרומה אלא לענין קדשים וכדדייקינן ביבמות פרק הערל. והך מתני' דהעריב שמשו אוכל בתרומה לאו אהך קרא דובא השמש כו' קסמיך אלא אאיך קרא דובמלאת ימי טהרה. וכה"ג גופא יש לפרש הך דאמרינן במערבא כו' ובעו לה מיעביא כו' היינו גמי בהך ילפותא מספקא אי קרא דובא השמש איירי בתרומה או בקדשים וכדפרישית. ופשיט לה שפיר מברייתא דקתני סימן לדבר צאת הכוכבים ואס"ד דילפותא דתרומה מקרא דעד מלאת ימי טהרה א"כ צ"ה היכא רמיזא. אע"כ דילפותא דתרומה מובא השמש וטהר דהיינו צ"ה דמאי וטהר טהר יומא. ואף שמלשון רש"י ז"ל בשמעתינן בד"ה מברייתא כו' משמע קצת שלא נתכוין לזה מ"מ הנלע"ד כתבתי ליישב דברי הש"ס לפי גירסת רש"י ותנא' שלפנינו. ולשון רש"י אפשר לפרש ג"כ בזה בדוחק והמצינן יבין ויתבאר עוד בסמוך. ומאי דקשיא לכו דהו"ל למכתב וזרח השמש אפשר לומר דזריחת השמש דכתיבא בכל דוכתי היינו זריחת השמש על הארץ והוא שעה אחת אחר הנן החמה כמבואר בש"ע א"ח סימן נ"ח סעיף א' ע"ש מש"ה כתב ובא השמש דהיינו ביאת אורו והוא משעלה עמוד השחר דמהאי שעתא ראו להביא כפרתו כדתנן להדיא בספ"ב דמגילה וכולן משעלה ע"ה כשר. ומצינו למימר דאף דבכל דוכתי ובא השמש לשון שקיעה מ"מ איכא למימר דמשמע גמי ביאת אורו ושאינו הני דמוכח קרא דלא משמע ליה למידרש וטהר אלא כפשטא דקרא דוטהר היינו טהר גברא כנ"ל:

בא"ד ועוד בסמוך קמיעביא ליה האי ובא השמש כו' תפשוטו ממתני' העריב שמשו כו' עכ"ל והקשה מהרש"א ז"ל דטפי הו"ל לאקשויי ממתני' דהכא דקתני דזמן ק"ש משעה שהכהנים נכנסין כו' ע"ש. נ"ל דלכ"מ דהא מתני' איכא לאוקומי דאיירי בהנך כהנים דלאו בני כפרה ניניה כגון בעל קרי ומגע שרץ וטמא מת דהנך ודאי בהערב שמש לחוד אוכלין בתרומה ואע"ג דדייק הש"ס לעיל דמדלל קתני במתניתין עד צ"ה היינו משום דאנב אורחא קמ"ל דכפרה לא מעבבא מ"מ איכא למימר דבמערבא לא אליס הך דיוקא למויפשט מיניה משום דבהך שיעור דכהנים כו' גמי שמעינן ליה שפיר לפי שהוא דבר ידוע משא"כ מברייתא פשיטא ליה שפיר דקתני סי' לדבר צה"כ ואפ"ה תני גמי משעה שהכהנים כו' ותרי שיעורי ל"ל אע"כ דאתי ללשמעי' דכפרה לא מעבבא בתרומה ומש"ה לא הקשו התנא' על פירש"י ממתני' דהכא אבל ממתני' דננעים הקשו שפיר דהא קתני התם בהדיא העריב שמשו כו' וקתני עלה הביא כפרתו אוכל בקדשים אלמא דבמוצער גופא דבר כפרה הוא אפ"ה בהעריב שמשו לחוד אוכל בתרומה. וזה ברור לענ"ד דויו"ק:

בגמ' לא עני וכהן חד שיעורא. ואי תיקשי ליתני מצאת הכוכבים דאפשר דהאי שיעורא עדיף ליה טפי משום דשיעורא דצ"ה איכא למטעי ביום המעונן. ועוד שאין הכל בקיאין בין כוכבים גדולים לבינונים. ומש"ה נקט שיעורא דעני דהוא שיעור ידוע. והא דמקשה לעיל אחא דתני משעה שהכהנים כו' ליתני משעת צ"ה משום שהכהנים לעצמן אין להם שיעור ידוע אלא בצ"ה. ועוד י"ל דתני שיעורא משום סיפא דתני עד שעה שעומד לפטור מתוך סעודתו:

שם לא עני וכהן חד שיעורא ועני ובני אדם לאו חד שיעורא. הא דלא מדקדק הכא הש"ס הי מונייהו מאוחר כדדייק בסמוך. נראה משום דהכא ע"כ דכהן מאוחר מבני אדם. דהא רבנן אמילתיה דר"מ קיימי ומיייתי מקראי דוהיו לנו הלילה משמר כו'. ומשמע שבא לסתור בזה דברי ר"מ א"כ ממילא משמע דלר"מ מבי ערבא שמשא ליליא. והיינו שיעורא דבני אדם ואם כן ממילא שמעינן דשיעורא דכהנים מאוחר כנ"ל:

שם מאימתי מתחילין כו' משעה שקידש כו'. וכתב הרשב"א ז"ל בחיזושי בשם רבינו האי גאון ז"ל דמפרש טעמא דכל חד וחד מהנך תנאי ע"ש ותמצא נחת. אמנם במ"ש דטעמא דר"א דאמר משעה שקידש כו' היינו משום דס"ל ובא השמש היינו תחילת שקיעה ומאי וטהר טהר יומא. ולכאורה יש לתמוה טובא חדא דלכתי מאי ענין זמן ק"ש דתלי בזמן שכיבה לאכילת תרומה דילפינן מובא השמש. דאע"ג דבמתני' גמי יהיב שיעורא לזמן אכילת תרומה והיינו משעת צ"ה לאו דחד טעמא אית ליה לתרווייהו. אלא להא טעמא לחוד דק"ש בהאי שעתא הוה זמן שכיבה. ובתרומה טעמא לחוד דבהאי שעתא הוה ובא השמש וטהר גברא. ותנא סימנא בעלמא קיהיב משא"כ לדברי רבינו האי ז"ל סרצה לפרש טעמא דמילתא אליבא דר"א דארא קושיא לדוכתיה מאי ענין זה לזה. מיהו לפי מה דפרישית לעיל במתני' מטעמא דנפשאי דשיעור זמן ק"ש דהוה משעת צ"ה היינו גמי מקרא דובא השמש דכתיב גבי תפלה א"כ לפ"ו נתיישב שפיר דברי הגאון ז"ל דהא בהא תליא אלא שאין זה במשמעות לשונו. לכך נראה יותר דסברת הגאון דזמן שכיבה תליא בזמן אכילה כמ"ש הראב"ן א"כ כיון דבהאי קרא כתיב ואחר יאכל מן הקדשים משמע דזמן אכילה היא ומסברא גמי אית לן למימר כיון דטמאים אסורים לאכול עד האי שעתא איקרי שפיר זמן שכיבה דהיינו סמוך לשכיבה כמ"ש. ואין לתמוה על הגאון במ"ש דלר"א זמן אכילת תרומה בתחלת שקיעה אע"ג דלא אישתמויט בכולא תלמודא לומר הכי משום דר"א גופא מודה דמדרבנן אסור עד צ"ה וכדפרישית לעיל:

ובל זה כתבתי לשיטת הגאון ולולי שאינו כדאי היה נ"ל לפרש בדרך אחר משום שנ"ל דוחק גדול לומר דכל הני תנאי פליגי בזמן ק"ש לאורייתא. דלכאורה אין לספק בזמן שכיבה לאורייתא אלא בא' מג' פנים או שנאמר דכל חד וחד קודם שכיבה שלו. או דהכל תלוי בשכיבה לרוב בני אדם. או דמיד משיתחיל זמן שכיבה לשום אדם מתחיל זמן ק"ש כדקיי"ל זריזין מקדימין למצות. א"כ ממילא תו א"א לפרש להעמיד מחלוקת דכל הני תנאי בשיעורי טובא שאין טעם לדבר שיחלוקו במציאות. לכך היה נ"ל לפרש דכל הני תנאי לאו בשיעורא לאורייתא פליגי דמלאורייתא בודאי ליכא אלא בא' מג' פנים שזכרנו מיהו לעולם פשטא דקרא דסמוך לשכיבה בעינן היינו אחר זמן אכילה דהוה ביממא כדאיתא ביומא אלא דכל הנך תנאי דפליגי בשיעורא דזמן ק"ש היינו בשיעורא דרבנן קמיופליג א' שתקנו תפלת ערבית ועשו ג"כ סייג לבצריהם שלא יאכל קודם שיתפלל ותקנו ג"כ להסמיך ק"ש לתפלה שהיא קריאתו בציצור או משום ברוב עם הדרת מלך. ומשום טורח הציבור הוצרכו לקבוע זמן מיוחד לכולם שהיא קודם זמן אכילה לכל חד כדאית ליה מר באכילת כהנים ומר באכילת עניים. ואין בזה עקירת דבר מה"ת היינו כדפרישית במתני' דק"ש שעל המטה עיקר כדפרישית לעיל בלשון רש"י וגם התנא' מודים דיוצא בזה:

בתנא' ד"ה משעה שהעני כו' תימא עני גופא מתי יתפלל כו' כדתני לקמן וקורא ק"ש ומתפלל כו' עכ"ל. אע"ג דלקמן משמע דהך ברייתא דלקמן סברה דתפלת ערבית חובה משמע דלמאי דקיי"ל כהנך תנאי דס"ל תפלת ערבית רשות אפשר דלית להו הך סייג דאסור לאכול קודם זמן תפלה. אלא דא"א לומר כן דהא מבואר בפ"ק דשבת דף ט' ע"ב דקאמר אבבי להדיא דלמ"ד תפלת ערבית רשות כיון דשרי המייניה לא מטרחינן ליה. ומשמע להו להתנא' דלית לן לחלק בין עני לשאר בני אדם בהא דלא יאכל. ועיין מש"ל בסיומן ד' אי איכא שום תנא דפליג אהך סייג או דנימא דכ"ע מודו בהא ע"ש וק"ל:

ודע שמי"ש התום' בזה הדיבור היינו לשיטות ר"ת דלעיל שתופס בפשיטות דלכ"ע זמן ק"ש וזמן תפלה חדא מילתא היא. משא"כ לפי מ"ש לעיל שאין זה מוכרח א"כ אין מקום לקושי'תם בכאן דמצינו למימר לאיירי שכבר התפלל בבהכ"נ עם הציבור קודם לכן כמו שמפורש בירושלמי שכן היה בימי התנאים. ומק"ש גופא נמי ליכא להקשות עני גופא מתי יקרא ק"ש לאפשר לענין ק"ש לחוד הך סייג כמו שאבאר לקמן במקומו. וכן מה שהקשו בסמוך בד"ה אמר ליה ר"י כו' דר"י אדר"י ג"כ לשיטת ר"ת ז"ל וק"ל:

בתום' ד"ה ואי ס"ד כו' דלא מיסתבר לחלק כ"כ בשיעורי זמן שכיבה עכ"ל. עיין במהרש"א. והרשב"א ז"ל בחידושו יו"ל ליישב באופן אחר. ולע"ד נראה דבלא"ה א"א לומר דשיעורא דעני קודם קידוש היום כיון דקידוש היום ע"כ מהתחלת בה"ש וליכא למימר דשיעורא דעני קודם דא"כ היינו מצעוד יום והא ליכא למ"ד כדמותיב ר"י עליה דר"מ ור"מ נמי אהדר ליה ול"ש נמי לומר דשיעורא דעני מאוחר דכיון דשיעור בה"ש אינו אלא זמן מועט פחות מרביעית שעה קודם צ"ה ודך שיעורא דעני נמי א"א לצמצם שיהיו כל עניים אוכלין בזמן א' ממש אלא שיהיה לאותו זמן אחיה משך א"א שיחלקו בזה בזמן שכיבה בשיעורים הללו. ואפשר שזהו כוונת התום'. ואע"ג דר"מ לא פליג אדרכי יהושע אינו אלא כהרף עין וא"א לעמוד עליו ואפ"ה פליג ג"ל דהתם מילתא אחריתי היא דר"מ בעיקר דרשה דקרא פליג אדר"י דלר"י בשכבך דקרא היינו צ"ה ולר"מ לא מיסתבר כלל לומר כן דא"כ לכתוב בבקר ובערב כמו שמבאר לקמן דף י"א ע"א אע"כ דובשכבך דקרא היינו זמן מועט קודם הערב כנ"ל נכון ובוה נתיישב קושי'ת ד"ה קשיא דר"מ אדר"מ ע"ש דהאיד שרוב אדם נכנסים להסב בע"ש ברגע כזו שא"א לעמוד עליו אע"כ דלאו חדא שיעורא כנ"ל דווי"ק:

דף ג.

בגמרא מאי קסבר ר"א אי קסבר ג' משמרות הוי הלילה לימא עד ד' שעות. ואף דקי"ל כמי"ש הרמב"ם ישאר פוסקים דחשבינן שעות זמניות היינו לפי האמת דמסקינן לאיכא משמרות בארעא. משא"כ לסברת המקשה דאכתי לא אסיק אדעתיה לאיכא משמרות בארעא א"כ מקשה שפיר דתו לא מצינן למימר דחשבינן שעות זמניות דא"כ לא הי"ל למיתני ולמיתלי בשלן אשמורת כיון שאין זמנו ניכר כמי"ש רש"י ועיין בק"א:

שם בגמרא מאי קחשיב ר"א אי תחלת משמרות קחשיב כו' עד סוף הסוגיא. ויש לתמוה טובא בכל הסוגיא. דלמאי מספקא ליה הי מיינהו קחשיב דהא ר"א סימנא יתיב לכולם וא"כ יניחו אן אי איתא להנך סימנים בראש אשמורת או באמצע או בסוף. ול"ל דלקושטא דמילתא איתגיייהו להנך סימנים מתחלת המשמר עד סופו אלא דר"א לא רצה ליתן סימן אלא באותו זמן שהקב"ה שואג בהן והיינו מתחילתו או בסופו. ובהכי אזלא כל השקלא וטריא דהכא. דהא בודאי ליתא חדא במאי דמסיק דקחשיב אמצעייתא דאמצעית אכתי בהאי סימנא דכלבים צועקים לא ידעינן אימתי אמצעייתא דאמצעייתא כיון שצועקים כל המשמר. תו קשיא לי בין לשנויא קמא ובין לשנויא בתרא שהרי כתב הרא"ש ז"ל דכל עיקר דבריו של ר"א להודיענו אותן הזמנים שהקב"ה שואג בארי כדי שכל אדם יהיה באותן הזמנים מיצר ידואג על חורבן ב"ה דלכתיב קומי רוני בלילה בראש אשמורות. וא"כ הנך תרי שנויי דש"ס הם נגד משמעות הפסוק דמשמע להדיא דהוא בתחלת האשמורת. ויותר קשה דבשנויא בתרא דקאמר למאן דגני בבית אפל אמאי איצטרדיך לאסוקי לענין ק"ש. ותיפוק ליה דנ"מ בהך מילתא גופא לכיון הזמן שהקב"ה שואג למאן דגני בבית אפל. והנלע"ד בזה דבודאי הכי הוא לקושטא דמילתא שמה שהקב"ה שואג על החורבן הם בתחילת המשמרות ובאותו שעה יש להאדם להתעורר ולקושטא דמילתא נמי הנך סימני דר"א כ"א וא' משמש בכל משך המשמר דרך דילוג לעתים ידועים כמו שנראה בחוש. וממילא שממשים ג"כ בקביעות בתחילתן ובאמצעייתן ובסופן. אלא דעיקרא שקלא וטריא דהש"ס דמאי קחשיב ר"א היינו דמספקא ליה באיזה זמן ניכר הסימן ויותר לכון באותו רגע. וממילא נמי בההיא שקלא וטריא דמספקא אי עיקר כוונת ר"א רק לענין תחלת משמרות לחוד לידע הזמן שהקב"ה שואג א"ד שרונה ליתן :כ סימנא דסוף משמרות ונ"מ לענין ק"ש דסוף זמן שכיבה וק"ש בתחלת זמן קימה. והאז מקשה סימנא ל"ל מימא הוא. ומשני בשנויא קמא דקחשיב סוף אשמורה ראשונה דהיינו לענין סוף זמן ק"ש דשכיבה. אלא דממילא ידעינן דמיד דתך הכי הגיע הזמן שהקב"ה שואג בתחלת משמר שני ויהיב נמי סימנא בתחלת משמר שלישי לידע שהקב"ה שואג ויהיב נמי סימנא לאמצעייתא דאמצעייתא שהוא בחצי הלילה ממש דנ"מ טובא לכל הנך שיעורא שמנו חכמים שהם עד חצות ואף שאין זה סימן גמור דפרישית מ"מ להרחיק אדם מן העבירה סגי בהכי. מיהו לשנויא בתרא לא ניחא להו בהכי מה"ט גופא דפרישית שא"ל לכון זמן אמצעייתא דאמצעייתא כיון שהכלבים צועקים כמה פעמים באותו משמר ימש"ה מסיק דלעולם סוף משמרות קחשיב פי' דלפ"ז לאו לענין שהקב"ה שואג לחוד יתיב סימנא שהרי הן לעולם בתחילת המשמר אלא שרונה ליתן ג"כ סימנים לענין ק"ש והיינו סוף משמר ראשון לענין ק"ש דשכיבה וכה"ג סוף משמר שלישי לענין ק"ש דקימה למאן דגני בבית אפל. וכיון דלהנך תרי קחשיב סוף משמרות דוקא מש"ה יתיב נמי בסוף משמר שני לענין זמן שהקב"ה שואג שהרי מסוף משמר שני נודע תחילת משמר שלישי. ובהכי ניחא ליה למיתני כולם בענין אחד כנ"ל נכון דווי"ק:

שם באותו שעה למדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נכנסין לחורבה לכאורה בודאי היה יודע רבי יוסי בלא"ה שאין נכנסין לחורבה רעוע' מפני המפולת שזה דבר פשטן מסברא. אלא דהוא חורבא חדתי יידע ג"כ דהיכא דאיכא לימחש לחשד אין לכנוס בו שלא לצורך ותדע דאל"כ למה הוצרך לומר מעיקרא מתירא אני שמו יפסיקוני עוברי דרכים ותיפוק ליה דבלא"ה לכתחילה אסור להתפלל בשדה מקום פרץ אלא בבית משום צניעות כדאיתא בש"ס ובטור וע"ש א"ח סימן צ' ע"ש. אע"כ לפי שהיה יודע שאין ליכנס אפילו בחורבה חדתי מפני חשד אשה ואע"ג דבדברא לא שכיחא אלא דהכא סמוך ליושב היה דמשמע מלישנא דחורבות ירושלים. ומש"ה אי לאו טעמא דעוברי דרכים יותר היה מתפלל בשדה משום דהו"ל כדיעבד אבל משום טעמא דע"ד דהיה מתבטל תפלתו לגמרי לא היה חושש לחשדא. וקמהדר ליה אליהו דאף שהיה ביטול תפלה אסור ליכנס לחורבה מפני המזיקים דהוא מקום סכנה יותר היה לו להתפלל תפלה קצרה וזה הוא שלמד מדברי אליהו זכור לטוב וזה פשוט:

שם ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה. מכאן נמי יש לדקדק דהכא חורבא חדתי הוא דפרישית דאלת"ה אלא שר"י היה סובר אפילו היכא דשייך מפולת מותר ליכנס להתפלל משום דשלוחי מצוה אינן ניוזקין. א"כ בפשיטות מצינא למימר דהא דאהדר ליה אליהו היה לך להתפלל תפ"ק היינו בחורבה גופא דבמקום סכנה מתפלל תפ"ק. ואכתי מנא ידע ר' יוסי מדברי אליהו דהמתפלל בדרך בלא סכנה דמתפלל תפ"ק. ואם נפרש דהא דקאמר ר"י המתפלל בדרך היינו במקום סכנה. והא דשבק לישנא דחורבה לאיירי ביה היינו משום דלקושטא דמילתא בחורבא דאיכא מקום סכנה איכא למימר דאפילו תפ"ק אסור ומאי דקמהדר ליה אליהו היה לך להתפלל תפ"ק היינו בדרך חזיל הכא קמחי ליה כו' משא"כ בהא דמהלך בדרך במקום סכנה שמעין שפיר מוינה אלא דלפ"ז לא היו מקשי' תום' מידי

על רש"י ז"ל ד"ה היה לך כו' ור"י לא הוה במקום סכנה ולמאי דפרישית מצינן למימר דאמקום סכנה מהדר ליה ושפיר כ' רש"י דבברי ר"י שאמר המתפלל בדרך והיינו מקום סכנה שמתפלל הבינונו כדמשמע בפשטא דדברי רש"י ז"ל דהאז מילתא לחודא כ"כ. אע"כ דהתום' ג"כ נחתי להך סברא דפרישית לעיל דעיקר מילתא שלמד ר"י שסאסר ליכנס לחורבה היינו אפילו בחורבה חדתי דקאי בדברא ומשום מזיקין ור"י היה סובר דלא מיקרי חורבה א"כ תו ליכא לפרש דהאי תפ"ק דאמר אליהו היינו בחורבה כנ"ל בשיטת התום' ורש"י ז"ל לא נחית להכי ונתיישב פירושו דווק היתב:

דף ג.

בגמרא ר"ג סבר לה כר"י כו' ותרתוי דיממא. אע"ג דלענין זמן ק"ש קאמר ר"י דהוה עד סוף ג' שעות היינו משום משך שעה שלישית ראוי הוא לזמן קימת בני מלכים יש מהן מקדימין בתחלת השעה ויש מהן בסוף השעה ומש"ה באותו שעה שלישית גופא לא היה שבח מהן לדוד כיון דאיכא בני מלכים שעומדין ממטותן באותו שעה כנ"ל:

שם ודוד בפלגא דליליא הוי קאי כו' נראה דאשקלא וטריא דלעיל קאי. דבלא"ה לא הוי קשיא קראי גופיה אהדדי משום דבתר קרא דקדמתי בנשף סמוך ליה מיד קדמו עיני אשמורות. וא"כ שפיר י"ל דאיתגהו לכולה שלעולם דוד היה מכוון עצמו להקדים עצמו לכל א' משלשה ראשי המשמרות כמי"ש לעיל בשם הרא"ש והפוסקים שכל אדם צריך להתעורר באותן הזמנים שהם זמנים רצויים ומסתמא אין כוונת הפוסקים שיהיה אדם עור כל הלילה אלא שלעולם יקדים אדם לראשי המשמרות וישן בינתיים. וי"ל שדוד גופיה נמי עביד הכי ומש"ה היה צריך לומר קדמו עיני אשמורות קדמתי בנשף משום דסתם משמרות הוי שתי אשמורות ודוד הוי מקדים מתחלת משמר הראשון שהוא בתחלת הלילה דהיינו בנשף וממילא מצינן למימר דהיה יסן בינתיים מ"מ היה מכוון עצמו לקום בחצות הלילה שהוא ג"כ עת רצון כדאית' בפרק הערל וכ"כ הזוהר. ומש"ה לא מצו לאקשוויי מידי משום דיש לקיים כל המקראות. משא"כ השתא דנחית הש"ס לפרש טעמא דרבי דאמר ארבע משמרות אינו אלא מקשיא הנך קראי אהדדי משום דלכתיב קדמו עיני אשמורות וכתיב חצות לילה וא"כ ע"כ דלא שייך לפרש כדפרש"י דלראשי משמרות קאי והיינו משום דסמוך אשנויא דלעיל דאותן הזמנים אינם אלא בסוף המשמרות או באמצעייתא דאמצעייתא ומש"ה הוצרך לפרש אליבא דר"נ דלמשמורה ופלגא תרי משמרות קרי ל'י וא"כ לפ"ז תו לא שייך כלל לפרש קרא דקדמתי בנשף דקאי אראשי משמרות א"כ מקשה שפיר:

שם ודוד מי הוי ידע פלגא דליליא אימת כו' הא דלא מקשי בפשיטות אפשטא דקרא דחצות לילה היינו משום דאיכא למימר כשנויא דר"א אמר רבי אחאי דלעיל דה"ק דוד מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשניה שלעולם היה משכים קודם לכן וא"כ תו לא שייך להקשות מי לא הוי ידע פלגא דליליא אימת אלא דעיקר קושיית הגמרא אנהך שנויי אחרינא דלעיל ועוד י"ל דלהאי שנויא קמא דלעיל במילתא דרבי אליעזר בענין המשמרות דאיכא סימנא דכלבים צועקים באמצעייתא דאמצעייתא וא"כ אם נפרש שהוא סימן גמור במכוון באמצע לילה ממש א"כ איכא למימר דהאי סימנא גופא הי"ל לדוד והא דאמר משה כחצות היינו משום דבהאי שעתא לא הוי שייך האי סימנא דהא כתיב בהדיא דלכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנוי אלא דקושי'ת הגמרא דהכא היינו לשנויא בתרא דלעיל ועיין מש"ל בזה:

שם אילימא דאמר ליה הקב"ה בחצות ומי איכא ספיקא כו' ומקשין העולם דלשון מיותר הוא דאפילו אי שייך ספיקא קימה הקב"ה חו"י כ"ס דהוי קשה טפי ודוד מי הוי ידע. וכן הקשה הר"י ז"ל. תו קשיא לי דמאי קס"ד דהקב"ה אמר בחצות משום ספיקא שאין לעמוד על חצי לילה ממש והא כתיב קרא אחרינא ויהי בחצי הלילה וה' הבה. דמשמע להדיא דהקב"ה היה מכוין בחצי לילה ממש. לכן נראה לע"ד ליישב חדא מנו חדא דהא דבעי למימר דהקב"ה אמר בחצות ולא בחצות לאו משום שאין לעמוד על חצי לילה ממש אלא משום דבשעת התראה עדיין היה הדבר שקול בספיקא אצל הקב"ה אם ישלח המכה בחצי הלילה ממש או קצת קודם לכן או לאחר מכן אלא דבשעת מעשה נתכוין הקב"ה לחצי הלילה ממש והא מלתא גופא מקשה הש"ס מי איכא ספיקא פי' דאשעת התראה קאי כלומר דלית לן למימר דבשעת התראה היה הדבר אצלנו בספק לאיזה זמן ישלח המכה כנ"ל:

שם אלא דאמר ליה למחר בחצות כי השתא כו' ובקצת ספרים נמחק למחר כי השת' ולפע"ד אדרבא היא גירסא נכונה דבזה יש ליישב קושיית התום' דהא דקאמר דהקב"ה אמר בחצות למחר כי השתא לאו שהקב"ה אמר בפירוש לשון בחצות אלא כך פירושו שהקב"ה דיבר עם משה בחצות הלילה ממש ואמר לו למחר כי השתא ולפי שמשה לא היה יודע אם אותו דיבור היה בחצות הלילה ממש משום דמשה לא הוי ידע לכיון חצי לילה מש"ה אמר ליה לפרעה בחצות כן ג"ל ועיין עוד בסמוך:

דף ד.

בגמ' רבי זירא אמר משה לעולם הוי ידע ודוד נמי הוי ידע וכיון דדוד הוה ידע כנור ל"ל לאתעורי משינתו. ונראה דלא ניחא ליה לר"ז לפרש דוד הוי ידע ע"י הכינור שמנגן בחצי הלילה משום דא"כ בציור ליה שיעורא שהרי הרוח צפון אינו מתחיל אלא לאחר חצות לילה ממש ועד שהיה מנגן ומעורר דוד משינתו עד שהכין עצמו וקם ממטתו להמות א"כ כבר עבר זמן החצי הלילה ממש ובאמת משמע בפשיטות שכל עיקרו של דוד היה מתכוין להמות בחצי הלילה ממש שהוא עת רצון כדאיתא בפרק הערל (יבמות דף ע') ובספר הזוהר בכמה דוכתי ועוד דרווח צפונות לא פסיקא ליה לר"ז שיהא בו כח לנשף תמיד בכינור בחצי הלילה דזימנין שהיה מנשף עמו רוח אחר שאינו מצוי שמבטל כח הרוח צפוני אלא ע"כ משמע ליה לר"ז דדוד מעצמו הוי ידע כי היכי דמשה הוי ידע ובלא"ה נראה דהא דקאמר ר"ז כינור ל"ל לאתעורי משינתו אין הכוונה שבאותו השעה דחצי הלילה היה הכינור מעוררו משינתו וקם ממינתו דהא ר"ז גופא אמר לעיל ודוד מאורתא הוי קאי ועד חצות הלילה היה מתגמנס כסום כו' אע"כ דמעשה הכינור לאו ע"י רוח צפונות היה אלא כמי"ש הרשב"א ז"ל בחידושו בשם רבינו האי גאון ז"ל שמעשה הכינור היה כמו כלי השעות שקורין פנאג'ין וא"כ י"ל ג"כ שע"י אותו כינור היה מתגמנס ולא בא ללדי שינת קבע והיה יודע ג"כ שיוכל לכיון אמצע הלילה ע"י סימנים שהיה לו בכינור והמדקדק היטב בפירוש רה"ג ז"ל יראה שהוא כמו שכתבתי:

שם משה סבר שמא יטעוו איצטגניני פרעה כו' לכאורה כמו זר נחשב שבאותו שעה שהיו נתונים בצרה והיתה צעקה גדולה במצרים כמזה לא היתה ואין בית אשר אין שם מת ואין ישימו לבם להביט אחר משה ולדקדק אחריו ולרגעים יבחנוהו לתופסו בשקרן ברגע כמימרא דבדר שאינו מעיקר האות והמופת והנראה לע"ד דלדברה באמת היה למשה מופת גדול בזה נגד החרטומים שבתחילה אמרו שכל מעשיו מעשה כשפים ואף לאחר מכת בנים שאמרו אצבע אלקים היא פי' אלקים האמור בזה הענין היינו על מלאך ולא רצו להאמין שמהם עשה בשליחות של הקב"ה בעצמו והטעם כתבתי לפי שסברו שעדיין לא הגיע זמן הגאולה שאמר הקב"ה לגאלם כמו שדרשו חכמינו ז"ל בענין בלק שאמר הנה עם יצא ממצרים

יבכך נתקשה ג"כ לב פרעה ועבדיו ולא רצו להאמין שמאת ה' בעצמו היתה זאת. משא"כ במכת בכורות שהיתה בחצי הלילה ממש יש בזה אות ומופת שיד הקב"ה בעצמו עשתה זאת לפי שבחצות הלילה ממש עת רצון היא ואין רשות למחבלים לחבל ואזרבה אותו העת מזומן לרפאות החולים כלאיתא להדיא בגמרא פרק הערל (יבמות דף ע') גבי מה שלא מלו ישראל במדבר בו' ע"ש בלשון רש"י ומהרש"א ומהר"י פינטו נמצא דלפ"ז מהאי טעמא גופא היה למשה לומר בחצות כדי לאמת דבריו אלא לפי שאין הכל בקיאין בזו הרגע ועבדיו טעמי לכך לא רצה משה ליתן להם הצבע בין שיניהם לעשות מופת מזה הענין ממש דשמא יטעו ויכחישוהו כדי להקשות לב פרעה שיחזור לסורו לומר כי לא מאת הקב"ה היתה זאת אלא ג"כ מן המלאך המחבל כיון שהיתה קודם חצי הלילה ומשום כך אמר משה בחצות כדי שלא לעשות עיקר המופת מחמת זמן המכה אלא שאף אם יהיה בחצות אעפ"כ יש מופת בזה מצד המכה בעצמותה שפסח הקב"ה על בתי מצרים ואת בתינו הציל שבה ניוכר שנתאמתו דברי משה שאמר בשם הקב"ה יעברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך שאם היתה ע"י מלאך לא היה מבחין בין טוב לרע ולהבחין בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור כן נ"ל נכון:

שם לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני לוי ורבי יצחק חד אמר בו' שכל מלכי מזרח בו' עד סוף הענין. נראה שמה שהכריחם להנך אמוראי לפרש חסידותו של דוד בענינים פרטים כאלה ולא ניחא להו לפרש כפשטיה שהיה חסיד בכל מעשיו כדאשכחן במקרא שהיה עושה משפט וצדקה לכל עמו ומצינו ג"כ בהרבה מקראות שהיה מסגף עצמו בתשובה בתענית ובתפלה ובכבי ובכך ודאי נקרא חסיד גמור כדאשכחן בגמרא פרק עושין פסין בענין אדם הראשון ע"ש אלא ללא ניחא להו להנך אמוראי לומר שהיה דוד מתפאר עצמו בכך לקרוא חסיד נגד כל ישראל שבדאי מחזי כיוהרא ואין זה מדרך החסידים משום הכי הוצרכו לפרש שהתפארותו שלו בזה לא היה שייך בשום אדם מ ישראל רק ההתפארות שלו שקרא עצמו חסיד הוא נגד שארי מלכי מזרח ומערב ויש בזה הענין התפארות גדולה לפי שידוע בלשון חסיד היינו למה שאדם עושה לפנים משורת הדין וא"כ לכאורה אין זה שייך בענין שהוא מצד משפט המלוכה עצמה כמו שאמרו חכמינו ז"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וכמה דברים הותרו משום כבוד המלכות מכ"ש שאין לו לפגום בכבודו בעצמו שבדאי ע"י כך שלא התנהג בעצמו כשאר המלכים היה נראה נבזה וספל בעיני המלכים וכמו כן בעיני קצת ליצני הדור מ ישראל שאמרו מה יושיענו זה ומכ"ש במה שהיה ידיו מלוכלכים תמיד בדם השפיר ובשליא ואף שלא היה צריך לזה מצד החיוב שהרי אחר כל זה היה נמלך במפיושת רבו וא"כ בנקל היה יכול להטיל דבר זה על מפיושת בלבד ולא לפגום בכבודו בענינים כאלה רק שדוד אפילו בזה היה עושה לפנים משורת הדין לאהבתו את ה'. ובזה יצדק במה שאמר שמרה נפשי ונגד המלעגנים עליו אמר כן. ועוד נראה בזה שמד היה מתירא שלא יתפס בעון הדור מצד ענין המלכות עצמו ששאלו ישראל שלא כהונן וכמו שהוכיח אותם שמואל יאמר להם דעו וראו כי עתתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' ומסיים שם בסוף ואם הרע תרעו גם אתם ים מלככם תספו וכבר ידוע מה שאמרו חז"ל דזקנים שבאותו דור כהונן שאלו שנאמר תנה לנו מלך לשפטינו. אבל עמי הארצים שבדור קלקלו שנאמר והיינו גם אנחנו וגו' ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתינו ולפ"ז לזה הענין בעצמו נתכוין דוד באמרו שמרה נפשי שלא יתפס באותו עון מצד המלוכה בעצמו מצד שקלקלו עמי הארץ שאמרו והיינו גם אנחנו וגו' והוא לא עשה כן אלא אדרבה היה מראה בעצמו ההיפך שלא התנהג עצמו כשאר מלכי עכו"ם אלא התנהג עצמו במלכותו בעצת זקנים שהיו באותו דור שאמרו תנה לנו מלך לשפטינו בלבד וכן עשה דוד שהיה משכים חצי הלילה לומר שירות יתשכחות והיה משכים לעסוק בתורה והיו ידיו מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא שכל זה נראה בעלול שכל עיניי מלכות של דוד היה בעצת זקנים שבדור ששאלו כהונן ואמרו לשפטינו ודו"ק:

שם חכמים כמאן סבירא להו בו' פרש"י ד"ה נימא כר"א בו' דודאי כל מי שדעתו לישן כבר שכב וישן עד כאן לשונו. יש לדקדק דלקמן דף ט' ע"א גבי הא דאמר ר"ז ובלבד שלא יאמר השכיבנו פירש"י שם משום דסמוך לעמוד השחר שאין עוד זמן תחילת שכיבה אלא זמן סוף שכיבה. ובתוס' שם הקשו על פירושו וכתבו דנראה להם לאפילו אחר עמוד השחר הוא זמן שכיבה. א"כ מדברי כולם נלמד מיהא דאפי' קודם זמן עלות השחר מיקרי זמן תחילת שכיבה א"כ אמאי פשיטא ליה לתלמודא הכא דאפילו קודם חצות לא מיקרי זמן תחילת שכיבה כלל. ותו קשיא לי האה דפשיטא ליה לתלמודא הכא שאין שום סברא כלל לומר דטעמא דחכמים משום דעד זמן חצות הוא תחילת שכיבה ולקמן בפסקא דמעשה יבאו בניו של ר"ג מסיק הש"ס דמספקא להו בטעמייהו דחכמים אי הוה משום דתו לא מיקרי זמן תחילת שכיבה דדרשי בשכבך כר"א או דלמא דטעמייהו משום הרחקה א"כ משמע להדיא דאף למאן דריש כר"א דהאי בשכבך הוא זמן תחילת שכיבה אפ"ה שייך הך שיעורא דחצות לחכמים כמו שפירש"י שם להדיא. ונלע"ד בזה דמאי מיקרי זמן תחילת שכיבה כל הלילה למיעוטא דמיעוטא ומש"ה מצי שפיר למימר השכיבנו משא"כ לענין ק"ש דאיידי בהו חכמים דמתני' שפיר מקשה הש"ס דהא ע"כ חכמים דמתני' לא חיישי למיעוטא כי האי אלא בתר רובא דאינשי אזלי דאלת"ה ליפלגו ברישא דמתני' דקתני משעה שהכניס בו' משמע דמקמי הכי לא הוה זמן שכיבה כלל אע"ז דמאי הוה זמן שכיבה למיעוטא דאינשי תדע לקמן איכא תנאי דתתחת עיקר זמן ק"ש הוה משעה שקידש היום בערבי שבתות או משעה שבני אדם נכנסין לאכול פיתין בו' אלא ע"כ דלא חיישי למיעוטא וכ"ש דא"ש טפי להך שנויא דקאמר הש"ס לעיל דרישא דמתני' גופא לאו ר"א היא אלא סתמא דהיינו חכמים. ומיהו לקמן דמעשה ובאו בניו של ר"ג איכא למימר דהא גופא נמי מספקא להו אי הוה טעמא דחכמים משום דהוה זמן תחילת שכיבה למיעוטא דאינשי ולפ"ז אפשר דאה"נ דלית להו שיעורא דצאת הכוכבים אלא אפילו קודם לכן ודו"ק כן נ"ל ועיין מה שאכתוב לקמן בזה:

דף ד:

בגמרא ואי כר"ג ס"ל לימרו כר"ג בו' לכאורה יש לתמוה בגמרא טובא מאי קשיא ליה והא קתני סיפא דמתני' בהדיא דר"ג גופא מפרש טעמייהו דחכמים שלא אמרו חכמים עד חצות אלא כדי להרחיק אדם מן העבירה ופשטא דלישנא דמתני' משמע דעיקר מילתייהו אק"ש קאי אלא דר"ג מיייתי ראיא מכל הנך דהקטר חלבים וכל הנאכלים בו'. דליכא למימר דקס"ד דהא דמסיק כדי להרחיק לא קאי אק"ש אלא אהקטר חלבים וכל הנאכלים בו' והא דאמר ר"ג ולא עוד אעיקר דינא דזמן ק"ש קאי דמצותו עד שיעלה ע"ה ואחא מילתא לחוד מיייתי ראיא מכל הנך דמצותן כל הלילה וכשריין מן התורה עד שיעלה ע"ה וה"ה לק"ש. הא ליתא. חדא דמאי ענין ק"ש דתליא רחמנא בזמן שכיבה לכל הנך דכתוב בהו בהדיא כל הלילה. יעוד דאכתי מאי דוחקא דהמקשה לפרש כן ולא ניחא ליה לפרש כפשטא דמתני' דמשמע כדי להרחיק קאי נמי אק"ש. והנראה לע"ד בזה דהשתא סברת המקשה דלא שייך טעמא דהרחקה כלל לענין ק"ש דאין זה הרחקה להחמיר ולא מצינו הרחקה אלא להחמיר ולא להקל וזה קולא דלפטורי מק"ש לאחר חצות וא"כ מצינו חוטא נשכר. ולא דמי להנך דמתני' דבהנך חוטא מפסיד. ועוד דמאי סייג שייך בזה

שהרי לא הועילו חכמים בתקנתם כלום דהא ודאי דאף לגידהו אין איסור לקרות לאחר חצות ואם קרא לא הפסיד כאלם הקורא בתורה. ועיין בזה בחידושי תלמידי רבינו יונה בריש מבילתין שהרנישו בזה ורצו לתרץ שעיקר הסייג להפסיד הברכות לאחר חצות להפסידו וגם זה נראה דוחק דלא אשכחן סייג כזה כיון דלא נ"מ מידי אלא לענין שכר דבידי שמים. ועוד שהרי ברכות לא נזכרו כלל עדיין במשנתנו בריש מבילתין וא"כ עיקר חסר. ונראה שמטעם זה לא רצה רבינו יונה ז"ל גופא לפרש כן ומתוך בענין אחר דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה כדאשכחן בשופר ולולב בשבת וסדיו בצניות והרבה כאלה ע"ש באריכות. אמנם למאי דפרישית לא הועיל בתירוצו כלום דאכתי לא דמי לכל הנך שגזרו חכמים איסור לתקוע ולטול לולב בשבת וכל הנך ומש"ה מקרי שפיר סייג והרחקה משא"כ הכא בק"ש שאין כאן איסור כלל אף לאחר תקנת חכמים כדפרישית א"כ הדרא קושיא לדוכתיה. נמצא דלפ"ז מצינו למימר בפשיטות שזו היא קושיית המקשה בעצמו באמרו אי כר"ג ס"ל לימרו כר"ג הכוונה בזה כיון דר"ג מודה דהקטר חלבים וכל הנאכלים בו' דעשו הרחקה ואמרו עד חצות ואפ"ה סובר בק"ש דעד שיעלה ע"ה וע"כ היינו מה"ט דפרישית דלא שייך האי סייג בק"ש כמו בהנך א"כ מקשה שפיר מאי טעמייהו דרבנן לימרו כר"ג וע"ז משני הש"ס שפיר דשייד נמי סייג בק"ש לענין שלא יאמר אוכל קימעא ואשתה קימעא וזח"כ אקרא ק"ש והיינו כדפרישית בריש מבילתין דודאי מדיון תורה אדרבה עיקר זמן ק"ש הוא לאחר שאכל ושתה כפשטא דקרא בשכבך דהיינו סמוך לשכיבה ממש אלא שחכמים עשו סייג והרחקה ואסרו לאכול קודם ק"ש ותפלה וכמו שאפרש בסמוך. וממילא מצינו למימר נמי דמהני תקנתא דרבנן דעד חצות לענין שאף אם התחיל לאכול בהיתר קודם זמן ק"ש אפ"ה משיגיע חצות צריך להפסיק לחכמים ולגידהו כליכא שהוא דמי. ועיין לקמן מה שאכתוב בזה במעשה דבניו של ר"ג דר"ג גופא לית ליה האי סייג כנ"ל נכון ודוק היטב:

שם אי בעית אימא לאפוקי ממ"ד תפילת ערבית רשות קמ"ל דחובה בו' יש לדקדק אכתי היא גופא קשיא האידך שמעינן מהכא דתפלת ערבית חובה ות"ל דאפי' הוי רשות אפי' הכי הרי עבר על דברי חכמים וחיוב מיתה משום ק"ש. ואפשר דמלישנא יתירא שמעינא להא מילתא דאי משום ק"ש לחוד לא הוי איצטריך ליה למתני דמ"ש מכל דוכתי כדאקשינן מעיקרא אלא ע"כ דמשום תפלה איצטריך ליה דאפילו אם כבר קרא ק"ש קודם אכילה אפ"ה חייב משום תפלה לחוד משום דחובה היא. ומכ"ש דא"ש טפי למאי דפרישית בסמוך דעיקר התקנה דסייג לא הוה משום ק"ש כלל כיון דעיקר זמנה סמוך לשכיבה אלא עיקר התקנה וסייג היינו משום תפלה לחוד ודו"ק:

שם אב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב בשכבך ובקומך בו' מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה בו' עכ"ל. לכאורה ע"כ האי דרשא והקישא אסמכתא בעלמא הוא דהא לכ"ע תפלה מדרבנן. ואף לשיטת הרמב"ם ז"ל דעיקר תפלה מדאורייתא מ"מ ענין התפלה וזמן התפלה ודאי לא הוי אלא מדרבנן. אלא דנראה דעיקר הקישא לאו לענין תפלה לחוד איירי אלא דנ"מ נמי לענין עיקר זמן ק"ש דערבית מדאורייתא מתי הוה תחילת זמן חיובא. אי שייך בה זריזין מקדימין כשאר מצות או לא דלדרי יהושע בן לוי עיקר חיוב מדאורייתא היינו סמוך לשכיבה ומש"ה לא שייך ביה זריזות כיון דעיקר מצותה סמוך לשכיבה ממש והיינו מהקישא דקימה דהתם ודאי לעולם הוה זמן ק"ש סמוך לקימה בין מטעמא דזריזות ובין מטעמא דסמוך לקימה וממילא ילפינן מהקישא דה"ה לשכיבה סמוך לשכיבה. ור"י סבר לאידך גיסא דמה קימה שייך ביה זריזין מקדימין ה"ה לשכיבה דעיקר מצוה מדאורייתא הוה זמן שכיבה. ונהי דשייד האי עיקר הקישא לדינא דאורייתא מ"מ השתא מיהא לא שייך פלוגתא דר"י וריב"ז בהא שהרי מתקנת חכמים מיהא ריב"ל נמי מודה שאין זמנה סמוך לשכיבה ממש שהרי צריך לקרות קודם שיאכל אלא דעיקר פלוגתייהו דר"י וריב"ל לאחר התקנה היינו לענין התפלה אי הוי קודם ק"ש או לאחר כך דבכי ה"ו אוקמא אדאורייתא דמר סבר לאקדומי לק"ש טפי עדיף משום זריזות ומ"ס איפכא לאדרבה כל מה שהוא סמוך לשכיבה טפי עדיף היכא דלא חיישינן דלתי לודי פשיעה כנ"ל נכון ודבר זה מסייע טובא למאי שכתבתי לעיל בריש מבילתין בכמה דוכתי דעיקר פלוגתא דכל הנך תנאי דפליגי בזמן ק"ש היינו נמי בהך סברא אי שייך ביה זריזין א"ד סמוך לשכיבה טפי עדיף ופלוגתייהו שייך לאחר תקנת חכמים משום לתא דזמן תפלה כמו שהארבתי בזה לעיל ודוק היטב:

בתוס' ד"ה אמר ר"י איזי בן עולם הבא בו' והלכה כר"י דבריייתא מסייע ליה וכן פוסק ה"ג עכ"ל. אע"ג דאיכא נמי ברייתא אחריתא דמסייע ליה לריב"ל והיינו הך ברייתא דירושלמי שהביאו רש"י ותוס' בריש מבילתין דקתני התם שהיו קורין ק"ש בבהכ"נ כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת בו' עכ"ל. א"כ משמע להדיא דהך ק"ש אינו עיקר והיו חוזרין וקורין אותה לאחר התפלה הרי להדיא דתפלה וזח"כ ק"ש אלא מ"מ כיון דגמרא דיקן קאמר להדיא מסייע ליה לר"י משמע להדיא דהך ברייתא עיקר:

בא"ד ומיהו בסדר רב עמרם בו' ולא נהירא בו' ורב ור"י הלכה כר"י עכ"ל. מה שלא הקשו בפשיטות אפסק דרב עמרם שפסק להדיא נגד סתם הגמרא דמסיק להדיא דבריייתא מסייע ליה לר"י וכמ"ש בתחילת הדיבור אלא משום דלא פסיקא להו דאיכא למימר דהא דקאמר מסייע ליה לר"י היינו להך לישנא דקאמר אבע"א קרא וא"כ לא שייך פלוגתא דריב"ל כלל לענין סמיכת גאולה לתפלה אלא בזמן ק"ש גופא פליגי אי הוה קודם תפלה או לאחר תפלה. וא"כ לפ"ז שפיר קאמר מסייע ליה לר"י דק"ש ואח"כ תפלה משא"כ לשנויי להך לישנא דאב"א סברא דפליגי בסמיכת גאולה לתפלה ולרב עמרם הא מילתא דסמיכת גאולה לתפלה תליא בפלוגתא דתפלת ערבית רשות או חובה. א"כ ממילא דלא מסייע ליה כלל כיון דהך ברייתא גופא סברה דתפלת ערבית חובה ואנן קיימא לן כהנך תנאי דתפלת ערבית רשות וממילא דלא בעי למיסמך. אלא דעיקר קושיית התוס' על רב עמרם היינו בהא מילתא גופא כיון דלפירושו ע"כ סבר ר"י דתפלת ערבית חובה א"כ אמאי פסקינן כרב דתפלת ערבית רשות הא קי"ל רב ור"י הלכה כר"י כנ"ל בכוונתן. וכמ"ש מהרש"א ז"ל. אלא דבעיקר קושיית התוס' לא ידענא מאי קשיא להו דנהי דקי"ל רב ור"י הלכה כר"י היינו היכא דלא אשכחן בהא מילתא פלוגתא דאמוראי בתראי משא"כ האי פלוגתא דתפלת ערבית רשות או חובה הא פליגי בה לקמן בפ' תפלת השחר אביי ורבא אביי סבר חובה ורבא אמר רשות וקי"ל בכל דוכתי אביי ורבא הלכה כרבא דבתראי הוא לגבי ר"י א"כ האי כללא עדיף לן טפי. ות"ע ליישב דברי התוס' בזה:

שם אמר ר"א אמר רבי אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג"פ מובטח בו' ונראה שהכוונה בזה שע"י שיאמר זה המזמור ג"פ בכוונת הלב בתלת זימני הוי חזקה ותתחזק האמונה האמיתית בלבד שכל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה למי שעוסק בתורה שנתנה ע"י כ"ב אומיות הא"ב שיש בזה המזמור וכל הנבראים והענשים לא נבראו אלא בשביל כך כנוע ויכוון ג"כ בפסוק פא"י ומשביע לכל חי שהקב"ה זן ומפרנס עולמו מקרני ראמים עד ביצי כנים וכולם מתפרנסים שלא ביגיעה ושלא בצער וכדכתיב לעיל מיניה בזה המזמור עיני כל אליך יסברו ואתה נתת להם את אכלם בעתו א"כ בודאי החי יתן על לבו ויאמר למה זה הבל וריק אינני כל היום לעשות מלאכתי קבע לעסוק בצרכי פרנסה שמכיון שכל הנבראים שאינן אלא לצוותא בעלמא מזמן להם הקב"ה פרנסתן שלא ביגיעה כ"ש שראוי ונכון

שיעשה כן לשומרי בריתו ולזוכרי פקודיו שהם עיקר ויסוד העולם שיזמן להם פרנסתן שלא ביגיעה.
יבמאמר הכתוב השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך ונאמר ג"כ לא ראיית צדיק עזב ונו'. נמצא שמתוך כך בודאי יעשה מלאכתו עראי ומלאכת שמים קבע כמ"ש חז"ל שכל העושה כך זה וזה נתקיים בידו. וזה שאמר מוֹבְטָח לו שהוא בן ע"ה וק"ל. והשתא אתי נמי שפיר שתקנו חכמים לומר כל הג' פעמים ביום ילא בלילה סמוך לתפילת ערבית משום שעיקר יגיעות ועמל האדם במלאכתו הוא באותו זמן שאחר תפילת שחרית וכדכתיב יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. עד אחר תפלת המנוחה כנ"ל:

שם אלא משום דאית ביה תרתי כו' והא דלא קחשיב נמי עוד שלישית למעליותא במה עזה המזמור פותח בתהלה לדוד ומסיים בתהלת ה' והא דלאי מעליותא איכא כמו שכתב התוס' להדיא לקמן דף יו"ד גבי כל פרשה שהיתה חשיבה על דוד כו' ע"ש. אלא דבהא איכא למימר דמה שהיה זה המזמור חביב על דוד היינו מאותו הטעם גופא דכתיב ביה א"ב ומשום דאית ביה פא"י וק"ל:

דף ה.

בגמ' ואמר ר"ל ב"ח כו' מאי דכתיב כו' תורה זה מקרא והמצה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים יכתובים כו'. ויש לתמוה למה הפסיק במשנה בין תורה לנביאים וכתובים והפסיק ג"כ בנביאים בין משנה לגמ' ונראה לתת טעם לשבח דודאי עיקר ענין המשנה היה בזמן קודם לנביאים וכתובים שאפילו בימי משה רבינו ע"ה היו עוסקין בלימוד המשנה כדאמרינן להדיא בפרק כיצד מעבדין. ת"ר כיצד סדר המשנה משה שנה לאהרן פרחו כו'. ובלא"ה סתמא דמילתא הכי הוא שהוצרכו לשנות כל ההלכות הפסקוקות שנאמרו ונדרשו ב"ג מדות שהתורה נדרשת מכ"ש אותן המשניות שהן הלכה למשה מסיני. וא"כ המשנה קדמה בזמן לנביאים וכתובים משא"כ הגמרא אין לה קדימות זה הזמן לפי שעיקר ענין הגמרא לא הוצרכה אלא לאחר שנתמעטו הלצבות ורבו הספקות משום תלמידים שלא שמשו כל צרכם כדאיתא בגמרא בכמה דוכתי כנ"ל נכון:

שם ואמר ר"י כל הקורא ק"ש על מנתו מזיקין בדילין הימנו כו' שנאמר כו' ואין עוף כו'. י"ל דלפ"ז לא הי"ל למימר כל העוסק בק"ש מזיקין בדילין הימנו אלא כל העוסק בתורה דהא האי קרא דהתעייף עניך לאו בק"ש לחוד איירי אלא בכל התורה. ואפשר משום דכל העוסק בתורה דלאי שאין המזיקים בדילין הימנו לגמרי דהא לקמן אמרינן להיפך דדוחקא דכלה מונייהו היו והני ברכי דרבנן דשליה מונייהו היו הני מאני דרבנן דבלו מחוּפאי דיהו אלאמא שדרך המזיקים להתקרב אצל לומדי תורה אלא שאין בהם כח להזיקן משא"כ בק"ש בדילין לגמרי כדאמר' בעלמא האי מאן דמבעית ליקרי ק"ש וכדאמר ר"י נופא הכי לעיל דכאילו חרב של ב' פיפיות בידי כו' וא"כ לפ"ז ע"כ דחקינן לקרא דאין עוף אלא תורה לענין ק"ש. וכמו שכתב מהר"י פינענו ז"ל אלא דנ"ל להוסיף על דבריו דמה שרומז הכתיב ענין ק"ש בלשון תורה דאפשר דאין המזיקין בדילין אף ע"י ק"ש אלא במי שקורא אותה בכוונת הלב ובדיקדוק אמתיות וטעמים כמי שלומד תורה דאמרינן לקמן בד"ת כ"ע בעינן כוונה דכתיב הסכת ושמע כנ"ל:

שם אמר ליה ר"י הא אפי' תינוקות כו' שנאמר ויאמר אם שמעו כו'. ויש לדקדק לכאורה מהאי קרא אכתי לא שמעינן שהיסורין בדילין אלא למי שלומד תורה ומקיים כל המצות כדכתיב והאזנת למצותיו ישמרת כל חוקיו וא"כ איצטריך ליה לר"י לאשמעינן דאפי' בשביל עסק התורה לחוד יסורים בדילין הימנו כדכתיב ובני רשף יגביהו עוף. ויש ליישב משום דזה הפסוק דוהיה אם שמוע במרה נאמר קודם שקיבלו התורה והמצות א"כ ע"כ אי אפשר לפרש האי קרא אלא דקאי אקרא דלעיל מיניה דכתיב שם שם לו חק ומשפט והיינו כמו שדרשו חכמינו ז"ל דהיינו שבת דינין ופרה אדומה ואפילו דינין דפרה עדיין לא היו מקיימין אותן בפועל עד לאחר מות תורה אלא שניתן להם במרה כדי שיתעסקו בהם כמו שפרש"י להדיא בחומש בפסוק שם שם לו חק ומשפט נמצא דלפ"ז שפיר מדייק ר"י דאפילו בשביל עסק לימוד התורה כתיב לא אשים עליך דהיינו יסורין בדילין הימנו ועדיין צ"ע:

שם אלא כל שאפשר לו לעסוק כו' גם בזה יש לתמוה דלכאורה הך דרשא שייך יותר להקשות דאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו שהרי כל הברכות והקללות שבת"כ ובמשנה תורה מענייני יסורין נאמרו בפירוש אביטול תלמוד תורה כדכתיב ואם בחוקתי תלכו ואם בחוקתי תמאסו ודרשו חכמינו ז"ל דלענין לימוד התורה איירי דלענין עשיית המצות כתיבי קראי ועשייתם אותם ואם לא תעשו וכן פרש"י להדיא בחומש. ויש ליישב דבהנך קראי לא שמעינן אלא היכא דמבטלים תלמוד תורה ואינן עמלים בה כלל מה שאין כן ר"י אתא לאשמעינן שאפילו מי שעוסק בתורה לעיתים ידועים אלא שאפשר לו לעסוק בתורה יותר ואינו עוסק אפ"ה הקב"ה מביא עליו יסורין והיינו כדאמר' בעלמא כל השח שיחת חולין עובר בשני לאוין והבי משמע לישנא דר"י דקאמר כל שאפ שר לו לעסוק ומדייק להאי מילתא שפיר מקרא דכתיב החשתי מטוב וכאבי עכבר משמע שאין לו לחשות כלל מד"ת כן ג"ל:

שם תלה ולא מצא בדיוע יסורין של אהבה הם ופרש"י הקב"ה מוסרו ביסורין בלא שום חטא ועון כדי להרבות שכרו בעה"ב ע"ש. אין לתמוה על החפץ דאכתי מה תועלת יש לו להקב"ה להביא על הצדיק יסורין בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעה"ב ואין זו אפילו מדת בשר ודם לייסר את אוהבו ביסורין כדי ליתן לו מתנות הרבה כ"ש לפני ממה"מ הקב"ה שכל העולמות שלו וברצונו נתנו למי שירצה בלי שום שיעור. וכיוצא בזה יש לדקדק בדברי ר"ש ב"י בסמוך דקאמר נמי שעה"ב לא ניתן אלא ע"י יסורין ילמה כך. אלא דנראה דהטעם מבואר משום דזולת היסורין בלתי יכולת להנשמה אף לאחר הפרדה מן הגוף להשיג ולקבל כל האורות והעולמות העליונים הצפונות והעגלמות אשר עליהם נאמר עין לא ראתה אלקים וזולתך. לא מבעיא לאחר שחטא אדה"ר שאפילו הצדיקים גמורים יש בהן קצת מעטיו של נחש שעשתה פגם בכל הנשמות העתימות לבוא אלא אף קודם שחטא אדה"ר אפילו בתחילת בריאת עולם כתיב וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל כו' ודרשו חכמים שראה הקב"ה שאין העולם כדאי להשתמש באותו האור והיינו ג"כ מטעם הנ"ל שא"ל לקבל אותו אור מחמת היותה מעורבת עם החשך שהם מענייני התאוות הגופניות והנשמיות שמתוך כך בלי ספק שנתעבו ג"כ חלקי הנשמה מחמת אותן העניינים המקרים והטבעיים וביותר חלק הנפש שבה ולכן לעולם לא תוכל לקבל האור הגדול אלא ע"י יסורין שמתוך כך תזדכך הנשמה כאילו היא נפרדת מן הגוף ואין לה חלק בענייני עה"ז כי אם במה שהוא הכרח לצורך קיומה לעבודת השם ולמצותיו עד שלפעמים בצדיקים גמורים אפילו הגוף שלהם מזדכך כאותן שנכנסו חיים בגופן לג"ע וכ"ש שנשמת הצדיקים מזדככת ומזוקקת בכסף צרוף והוא לגמרי כענין המלח שמתתקת הבשר כדמייתי הש"ס בסמוך כנ"ל נכון לפי לשון הגמרא. אלא דאכתי לשון רש"י אינו מדוקדק במה שכתב שנוטל שכר יותר מזכויותיו. ויש לפרש עוד בענין אחר דאותן היסורים שזכיא הקב"ה על הצדיק בלי שום עון ע"כ היינו כדי למרק עוונותיהם של ישראל כדאיתא בסנהדרין דאהדר ליה ר"ג להאי צדקאי דא"ל אלקיבם נחכן הוא אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבה ביסורין. והענין מבואר שאין הקב"ה רוצה בהשחתת העולם אלא בקיימו ואם יביא היסורים על הבינונים אפשר שלא יקבלו היסורים מדעתן ויבעטו ביראתו ח"ו לכן הבוחן לבות מביא

אותן היסורים עצמן על הצדיק שיקבלם באהבה לטובת ישראל. נמצא כיון שזה הצדיק זיכה את הרבים הרי זכות הרבים תלוי בו בשביל כך נוטל חלקו וחלקם בג"ע והיינו במה שמנכה הקב"ה לאותן הבינונים בערך שראוי לבא להם ומכ"ש שזה הצדיק נוטל לגמרי כל חלק הרשעים גמורים כדכתיב לכן בארצם משנה יירשו. זה נ"ל לפי שיטת רש"י והפירוש הראשון נראה יותר לפי לשון גמרא וק"ל:

שם אמר להו כו' אלא אלו ואלו יסורים של אהבה הם. נראה דלע"פ שבדאי שכר התורה והתפלה גדול מאד אפ"ה שפיר מיקרי יסורין של אהבה כדאמרינן לקמן ואפילו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה כ"ש בזה שפשפש ולא מצא עון לתלות והרי הוא צדיק גמור ובדאי שמתוך היסורין יושב תמיד ומצטער על ביטול התורה והתפלה יותר מעל עיקר היסורין ומש"ה אינו מפסיד משכר התורה והתפלה כלום:

שם ק"ו משן ועין כו' עבד יוצא בהן לחירות יסורין שממרקין כו' ויש להקשות מה ק"ו הוא זה הא איכא למפרך עבד עברי ואמה יוכיח שאין יוצאין בהן כדכתיב לא תנא כעאת העבדים וכן הקשה הר"י פינענו. וביותר קשה דעבד כעני שאין רשות לרבו להכותו מש"ה קנסו רחמנא להפקיע שיעבדו וצריך להוציאו לחירות משא"כ בענין היסורין לא שייך כלל לומר כן ומה יצא לחירות שייך בו מתחת יד הקב"ה. ונ"ל ליישב חדא מנו חדא דכי היכי שעבד כעני יוצא ע"י שן ועין מצד העבדות שהיה מעיקרא ונעשה כן חורין כמו ישראל גמור לכנוס תחת כנפי השכינה כמו כן הצדיקים ע"י היסורים יוצאין מצד העבדות שהיו נקראין עבדים למקום ומעבשו אחר היסורין נקראו בניס למקום ונתקרבו תחת כנפי השכינה יותר. נמצא דדמיון זה לא שייך אלא בעבד כעני שניכר בו ענין העבדות וחירות בפועל וכמו כן בצדיקים. משא"כ בע"ע דלא שייך בו ענין עבדות וחירות בפועל אלא בלשון מושאל. ועוד יש לומר משום דענין היסורין אע"פ שהן של אהבה מ"מ דלאי אינן באין אלא ע"י השטן שעולה ומקטרנ כדמעטו באיוב ובכמה דוכתי דאפילו בצדיקים גמורים השטן מקטרנ ואומר היה להם למחות כדאיתא בפ' במה אשה שאמרה מדת הדין הצדיקים גמורים כו' מה נשתנו אלו מאלו עד אם לפניך הוא גלוי לפניכם מי גלוי וע"י אותו הקטרונו הקב"ה מקדק עס צדיקים כחוט השערה ומנרה בס היסורים. נמצא שהכל נעשה ע"י השטן המקטרנ וא"כ כך הוא המדה כנגד מדה שע"י יסורים הללו שבאו ע"י השטן שהוא המקטרנ והוא המלאך המות ראוי שיצא הצדיק ע"י היסורין הללו להיות בן חורין ממלאך המות שאין שולט בו מכאן ואילך והיינו דומיא דעבד כעני שיוצא בן חורין מיד מי שהכהו כנ"ל נכון:

דף ה:

שם תניא אבא בנימין אומר על שני דברים כו' אלא אימא סמוך למטתו. תוס' ד"ה אלא רש"י פי' אפילו ללמוד אסור כו' אבל ראה דשרי כו' עד סוף הדיבור. ולפענ"ד יש לתמוה דלפי' התוס' דלענין עשיית מלאכה לחוד איירי וא"כ מאי קאמר כל ימי הייתי מצטער דמה צער שייך בזה דמי מעבד על ידו להיות יושב ובטל ממלאכה עד אחר התפלה משא"כ לפרש"י א"ש לפי שלא היה רוצה להיות יושב ובטל מת"ת עד שיתפלל בבהכ"נ עס הציבור כדאמר לקמן אבא בנימין גופא באיך ברייתא דאין תפלה של אדם נשמעת אלא בבהכ"נ ובכך היה מצטער שיזדמן לו שיהיה עגור משינתו סמוך לאותו זמן תפלת הציבור דנהי דמסתמא היה זחיר ללמוד ולהתפלל באשמורת קודם אור היום אפ"ה אפשר שהיה חוזר וישן סמוך לאור היום כדי שיחזור ויעגור סמוך לזמן התפלה כדי שלא יצטרך להיות יושב ובטל. ולפ"ז לק"מ מהא דאמרינן לקמן דרב היו מקדים ומתני פירקין והדר צלי דלדבריה רב גופא נמי היו עבדי הכי כדי שלא יתבטל מלימודו שהיה ראש ישיבה מש"ה היו מקדים קודם אור היום ומתני לתלמידים וכי מטוי זמן תפלה היה עומד ומתפלל בבה"מ גופא כדאמרינן לקמן גבי רבי אמי ורבי אסי. ועוד דרב כיון שהיה לומד עם התלמידים לא היה צריך לפסוק אפילו כשהגיע תחילת זמן תפלה כדאיתא לקמן במעשה דרבי וכן כתב רבינו יונה עיין בב"י סימן פ"ט ונתיישב לשון רש"י כהוגן שהוא מפרש שאסור ללמוד היינו כשהגיע זמן תפלה:

ולפ"ז נתיישב ג"כ מה שהקשה מהרש"א ז"ל בח"א דהא דמייתי הכא בשמעתין הך מלתא דאבא בנימין דאיירי לפרש"י בתפלת שחרית ואנן הכא אכתי בק"ש ובתפלה דערבית קיימינן אמשנתינו דריש פירקין ולמאי דפרישית א"ש דודאי אבא בנימין אתרווייהו קאי דבין בק"ש ותפלה דערבית ובין דשחרית היה נזהר שיהיו סמוכין למטתו ממש בזמן שכביה וקומה כפשטא דקרא בשכבך ובקומך אלא דלענין ק"ש ותפלה דערבית לא שייך לומר שהיה מצטער על כך דבנקל היה יוכל לזיחר בזה כיון דזמן ק"ש דערבית הוא בשעת צאת הכוכבים שזמנו ידוע והוא ג"כ זמן שכביה לרוב בני אדם ומסתמא כולן אל רובן מתאספין ובאין לבהכ"נ באותו זמן לקרות ק"ש ולהתפלל ואחר כך הולכין לשכב על מטותיהן. משא"כ בק"ש ותפלה דשחרית לא שייך לומר שהוא זמן קומה לרוב בני אדם כאחד כיון דאיכא אונס שינה כדכתיב עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך וכדאמר' נמי בעלמא שאני מיגנא מייקס אלא שדרך ת"ח כאבא בנימין וכווצא בו להשכים ממטתו מש"ה קאמר אבא בנימין שפיר שכל ימיו היה מצטער ע"ז שיזדמנו לו רעים כמותו להשכים ולהתפלל בבה"כ בעשרה כנ"ל:

שם ועל מטתי שתאה נתונה בין צפון לדרום. נראה דבזה שייך ג"כ לשון הייתי מצטער משום דהא דקאמר בין צפון לדרום לאו אצפון ודרום ביתו קאמר אלא דבעינן נמי שיהא בצפון ודרום העולם ממש שלא יהא מטתו נוטה כלל לא לצד מזרח ולא לצד מערב בשום ענין משום כבוד השכינה ודבר זה אינו מזדמן בנקל שיהא צפון ודרום ביתו מכון כנגד צפון ודרום העולם כדאיתא בפרק כיצד מעבדין וק"ל:

שם תני' אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל כו' שנאמר טורף נפשו באפו כו'. ופרש"י לך אומר אשר גרמת לך לטורף את נפשך כו'. נראה דמה שפרש"י פי' הפסוק לך אומר בלשון מדבר לנוכח מה שאינו במשמעות לשון הכתיב שהוא בלשון נסתר היינו משום דזה הפסוק הוא באיוב בסימן י"ח במענה בלדל השוחי והוא תשובה על דברי איוב בסימנים הקודמים שהיה מתרעם נגד הקב"ה שמסרו ביד השטן ולא קיבל תפלתו ואמר ג"כ בסימן ט"ז אפו טרף וישטמני ועל זה השיבו בלדל שהתלונן שלא כדיון שמה שלא קיבל הקב"ה את תפלתו אין זה משום חרון אפו של הקב"ה אלא אתה גרמת לעצמך ונגד איוב יפה אמר טורף נפשו באפו שמידך היתה זאת לך שלא נתקבל' תפלתך לפי שהיה יודע ומכיר באיוב שהיה רגיל לעשות כן שלא המתין עד שסיים חבירו תפלתו. מיהו לפ"ז נראה דהא דמסיים הכא דהאי דרשא דקרא דויעתק צנר ממקומו שוירה שהשכינה שתתלק מישראל ע"כ ס"ל לאבא בנימין כהנך תנאי דס"ל בפ"ק דב"ב דאיוב ישראל היו דאל"כ לא יצדק לומר שתתלק השכינה מישראל בשביל חטא משארי עכו"ם הנ"ל דמו"ק:

דף ו.

תניא אבא בנימין אומר אלמלא תננה רשות לעין לראות כו' נראה דהכוונה בזה דודאי יותר טוב היה שיהא רשות לעין לראותם כדי שהצדיקים שמתקיים בהם יפול מצדך אלף ורעבה מימינך יראו במפלת

שונאיהן שכן התפלל דוד ואמר ישמח צדיק כי חזה נקם ואמר ג"כ ה' לי בעזרי ואני אראה בשואני וכן כל המזמור דמה רבו צרי מורה ע"ז וגם היה בזה תועלת גדול להטיל אימה על הרשעים כשהם רואים המזיקים קיימין עליהם כי כסלא לאוניא וע"כ יפחדו מהקב"ה כי האלקים עשה שוראו מלפניו אלא שעם כל זה לא ניתנה רשות לעין לראותם לפי שלא היה יכול שום ברירה לעמוד מפניהם ע"י שהיו מתקנאים בו ביותר כלאשכחן בפלימו שהיה אומר גירא בעיני דשטנא והיה השטן מבקש להמיתו כדאיתא בפרק החליל כה"ג טובא כלאשכחן בשאר צדיקים בכמה דוכתי כו"ל:

שם תניא אבא בנימין אומר אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבהכ"נ כו' אין זה סותר למאי דאמרינן לקמן דרבי אמי ורבי אסי הוי מצלו בציטייהו היכא דהוו גרסי דומאי כך עדיפא טפי כדדרשינן לקמן מקרא דאויב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב דשערי ציון המצויינן בהלכה חביבין לפני הקב"ה מבתי כנסיות ואמרינן נמי בעלמא דאין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד. ועיקר מיימרא דאבא בנימין הכא לא בא למעט אלא שלא יקדים אדם תפלתו להתפלל בביתו משום זריזון מקדימין למצוה או כדי להתפלל עם דמיומי חמה ועל זה אמר דאפ"ה תפלה בביהכ"נ עם הציבור עדיפא מטעמא דבמקום רנה שם תהא תפלה. וכה"ג איתא בפרק הכותב ובמהרש"א ז"ל בח"א ע"ס:

שם אמר רבין בר אבא אמר רבי יצחק מנין שהקב"ה מצוי בבהכ"נ שנא' אלהים נצב בעדת אל כו' ומנין לעשרה שמתפללין כו'. ויש לדקדק לנכאורה מקאמר מניין לעשרה שמתפללין וילין לה מאלקים נצב א"כ משמע דהא דקאמר מעיקרא מניין שהקב"ה מצוי בבהכ"נ היינו אפילו שלא בשעת תפלה או אפילו ליחיד שמתפלל שם וא"כ היא גופא מגילה לרבי יצחק למדרש קרא להכי ולהכי. ואף דנראה שרש"י ז"ל הרגיש בזה ומפרש דבהכ"נ משמע מדכתיב עדת אל משמע בית ועד שלו מ"מ כיון דכתיב עדת משמע דהיינו בעשרה אלא דאכתי מצינו למימר דתרתיו למעלותא בעינן דכל היכא שעשרה מתפללין בבהכ"נ השכינה שרויה ביניהן. ויש ליישב דומאי פשטא דקרא היינו נלענין עשרה שמתפללין דכל עשרה מיקרי עדת אל כדאמרינן נמי בעלמא כל בי עשרה שכינתא שריא. אלא כיון דמסקינן הכא דע"כ הא דאיצטריך קרא לעשרה שמתפללין היינו נלענין דקדמה שכינה ואתי' וא"כ ממינא מסבירא אית לן למימר דבהכ"נ שהיא בית הועד של הקב"ה כיון שנבנית לשם קדושת ביהכ"נ והזמנה מלתא היא ומתפללין בה תמיד בעשרה כמה פעמים בכל יום א"כ לא שייך לישנא דקדמה ואתי' אלא לישנא ששכינה מצויה שם תמיד ואינה מסתלקת משם כלל כנ"ל וק"ל:

בפרש"י בד"ה בקרב אלקים ישפט ואין ב"ד קרוין אלקים אלא בג' בפ"ק דסנהדרין. ואע"ג דאזכא למ"ד התם מדאורייתא חד נמי כשר ותנן נמי שם בברייתא שאם היה מומחה לרבים דן אפילו יחיד. אפ"ה לא תיקשי ליה אמרימא דרבי יצחק דהכא כיון דלכ"ע מויה סתם דין היינו בשלשה כדאמרי' נמי באבות אל תהי דן יחידו ועיין מה שאבאר בסמוך:

בד"ה אשר אזכיר את שמי אשר יזכר שמי על מצותי ודברי עכ"ל. ולפי פירושו אין זה ענין ליושב ועוסק בתורה דוקא כיון דבכל המצות שייך לומר כן וכן במה שפי' מהרש"א ז"ל דאשר אזכיר את שמי איירי בתורה דדרך לימודו יש לו רשות להזכיר שמו של הקב"ה נמי קשיא לי דה"ד אי בשם המיוחד אפילו דרך לימודו נמי אסור כדאיתא בפסחים ס"פ אלו עוברין דרבא סבר למידרשא בפירקא אמר ליה יהוא סבא לעלם כתיב. ואי בשאר שמות הדרא קושיא לדוכתי' מאי איריא תורה אפי' תפלה ושאר מצות אנו מזכירין שמו של הקב"ה בברכותיהן. ולענ"ד היה נראה דומאי פשטא דקרא דאשר אזכיר את שמי לא איירי כלל בד"ת אלא בקרבנות דכתיבי ברישא דקרא וחבת עלוי את ועלוהין ואת שלמין וגו' ובסופא דקרא דכתיב בכל המקום אשר אזכיר את שמי ופי' הרמב"ן ז"ל בפי' החומש דהיינו נמי בכל מקום שיקריב קרבנו אלא דהכא בק"ו יליף לה כיון דאפי' ביחיד שהוא מקריב שכינה שרויה שם כדכתיב אבוא אליך בלשון יחיד וא"כ כ"ש ת"ת דעדיף מעבודה כדאית' בכמה דוכתי:

שם בגמרא וכי מאחר לאפילו תרי תלתא מיבביעא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא כו' קמ"ל כו'. ינכאורה הוי מצי למימר דאה"ג דדינא שלמא בעלמא הוא ולא אתי' שכינה עד דאיכא תלתא משא"כ בתורה אפילו בחד ותרי אלא משום דלקושט' למילתא קי"ל דקין היינו תורה כדאיתא פ"ק דשבת דף י' בהא דרב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבו כו' וחלש ליבייהו ע"ש בפי' רש"י. דלפירושא קמא משמע להדיא דקין הוי כמו תורה. ולפירוש השני שם אפשר דעדיף מתורה כיון דאפילו בשעה א' מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה ויליף מנ"ש מבוקר עד ערב. מש"ה מסוק נמי הכא דקין הוי כמו תורה ואין ה"נ דאפילו ביחיד שכינה שורה אלא דהא דקאמר הכא שלשה שישבין בדין היינו משום סתם דין היינו בשלשה כדפרישית מהאי משנה דאבות דאל תהי דן יחידו. ומתוך כך נתיישב לי פ' הפסוק דקאמר יתרו למשה מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בוקר ועד ערב והשיב לו משה כי יבוא אלי העם לדרוש אלקים וגו'. והיינו משום דעיקר קושיית יתרו היה שהי' תמה על שהי' משה יושב ודן כל היום עד הערב א"כ תורתך מתי נעשית כדפי' רש"י על חלש ליבייהו ועב"כ צ"ל דקין עדיף מתורה וא"כ הקשה לו מדוע אתה יושב לבדך דע"כ כיון שהיה דן יחידו היינו משום דיחיד מומחה דן אפילו ביחידו וה"ל כמו שלשה וא"כ אי ס"ד דקין עדיף מתורה תו לא צריך קרא דהשכינה שורה על שלשה שעוסקין בדין כיון דאפי' ביחיד בלא"ה מצינן שפיר למילף בק"ו מת"ת דיחיד אלא דאכתי מצינן למימר דאה"נ דלעיקר השראת שכינה לא צריך קרא לענין דין אלא כי איצטריך קרא היינו לענין דקדמא ואתי' דאדרבה הכי משמע פשטא דקרא אלקי' נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפטו והאי נצב אכולה מילתא קאי בין לעשרה שמתפללין ובין ליחיד מומחה או ג' שעוסקין בדין בתרוייהו שכינה קדמא ואתי' משא"כ בתורה דלא קדמא ואתי' אלא דע"ז נמי הי' קשה ליתרו א"כ מדוע אתה יושב וכל העם נצב כיון דשכינה קדמא ואתי' דבשלמא אי אמרי' דבדקין נמי לא קדמא ואתי' א"ש דדיינין בישיבה ובעלי דינים בעמידה דכיון דלא אתי' שכינה בדקין עד דיתבי משה"ה אין צריכין לעמוד דכיון דהתחלת דין היינו משיתעטפו דדיינין שכבר היו יושבין קודם לכן משה"ה אין צריכין לעמוד כדאיתא להדיא במדרש שהביאו רש"י בחומש פ' וירא שאמר הקב"ה לאברהם שב ואתה סימן לנביך כו' ע"ש והיינו נמי מטעם כיון שכבר יושבין אין צריכין לעמוד כלאשכחן באברהם משא"כ בבעלי דינין שמתחילין לטעון לפני דיינין לאחר שכבר התעטפו א"כ השכינה קודמת להם מש"ה צריכין לעמוד. אבל לאחר שכבר הוכחנו ממלתא דמשה גופ' דקין עדיף מתורה ושכינה קדמא ואתי' כמו שפירשנו וא"כ קאמר ליה שפיר מדוע אתה יושב וכל העם נצב. וע"ז השיבו משה שפיר כי יבא אלי העם לדרוש אלקים. אלי דייקא ולדרוש אלקים דייקא דדוקא לגבי משה הוי דין עדיף מתורה משום שלעולם היה דן קין אמת לאמתו כדפי' רש"י בחומש על לדרוש אלקים דכל מה שהיו שומעין מפי משה היה כאילו שומעין מפי הגבורה וא"כ נעשה שותף להקב"ה ומה"ט גופא הורשה לדון יחידו משא"כ בשארי דיינים אין דנין אלא בשלשה כדאמרינן אל תהי דן יחידו ואפי' בשלשה נמי לא קדמא שכינה ואתי' דקין לא עדיף מתורה ואדרבה אמרינן הכא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא והיינו בסתם דיינין שאין יודעין בעצמן שדנין דין אמת לאמתו דזימנין הדין מרומה כמ"ש התוס' כנ"ל:

שם אמר רבי אבין בר רב אבא אמר ר' יצחק מניין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו עד סוף האגדה. ידוע לכל יודעי חן שהאגדה זו יש לה סוד מופלא וכבר האריך הרשב"א ז"ל בחידושי אגדות שלו הובא בעי"ז ע"ש ובאמת שכל האריכות בזה הוא ללא צורך שלא בלבד בענין האגדה זו ושאר האגדות כיוצא בו אנו צריכין לדברי הקבלה אלא כל המקרא בתורה ובנביאים ובכתובים כל מקום שמצינו תואר ודמות וגבול ומקור' ושינוי בענייני האל ית' בגון ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כו' וכן ראיתי ה' צבאות יושב על כסא רם ונשא וכן וראית את אחורי ופני לא יראו והרבה כיוצא באלו בכולן אנו צריכין לקבלה והן סודות מופלאים שהרי אין לו כביכול להבורא שום דמות ותואר וגבול ועמידה וישיבה או שום דבר מקרה או שינוי אלא הכל לפי הדמותו לעבדיו הנביאים כמ"ש בספר הראב"ן בשם רבינו חננאל הגאון באגדה זו וכיוצא בזה לא יפול בו כביכול אפילו שום שינוי רצון כי אם מצד מעשה התחטוים שע"י מעשיהם הטובים ומוסיפים כח בפמליא שלו וכן להפך ח"ו והכל תלוי בענין קיום התורה והמצות של ישראל שלכך נקרא ה' אלקי ישראל העולה כמנין תרי"ג מצות במבואר הכל באריכות בספרי הקבלה. אמנם אין לנו עסק בנסתרות מ"מ מצאתי עצמי מחוייב בדבר לפרש אגדה זו לפי פשוטה דנהי שבעיקר הדבר שהקב"ה מניח תפילין מביא ראיה גמורה מפסוק דנשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו שהוא ממש פשוטו של מקרא אלא דאכתי יש לתמוה טובא בהא דא"ל רב נחמן ב"י לר' חייא בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתוב בהו ומהדר ליה מי בעמך ישראל כו' ורב אסי נמי מסיק עלה בסמוך מאי דכתיבי בשאר בתי כי מי גוי גדול כו' ובה לא מייית שום ראיה לדבריהם ולכאורה אין אלו אלא דברי נביאות ואף שמצאתי כתוב בס' הראב"ן שהביא דברי רה"ג באריכות ומסיים בה דהך מלתא דאמוראי דמאי דכתיבי בהנך בתי אינו אלא דברי קבלה הל"מ שאי אפשר לדברים הללו להתפרש מן העדות כלל כו' ולא ידענא אי האי סיומא דהראב"ן הם דברי עצמו או דברי הגאון. עכ"פ קשה לי טובא בגויה דאי ס"ד שהם בקבלה הל"מ אפילו מאי דכתיבי בהנך בתי א"כ ממילא דכ"ש שהנחת תפילין עצמן הן הל"מ א"כ מאי האי דקאמר ר' יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין וקי"ל דהלכה למ"מ היא כדמצינו בעלמא וכי מאחר דהלכתא היא קרא ל"ל. תו קשי' לי אי ס"ד דמאי דכתיבי בהני בתי הוי הל"מ א"כ מאי מקשה בסמוך ומי משתבח קודשא ב"ה בשבחייהו דישראל וכי יש להקשות שום דבר אהלכה למ"מ שאפי' בענייני הלכות גמורות אמרו שאין טעם לדבר דהא מהאי טעמא גופא אמרינן שק"ו מהלכה לא ילפינן וכ"ש בענייני האגדות כאלה שהן ע"פ סוד מופלא כמ"ש הגאון בעצמו. אלא דבר מן דין קשיא לי בהא דקאמר ומי משתבח קודש' ב"ה בשבחייהו דישראל שהרי כמה מקראות לאין מספר בתורה ובנביאים וכתובים שהקב"ה משתבח בשבחייהו דישראל ואין לך מקרא מפורש יותר ממה דכתיב ישראל אשר בך אתפאר ואדרבה משמע נמי מהאי קרא גופא דאתפילין קאי שהרי תפילין נקראין פאר וכתיב נמי הן על כפים חקותיך וכי יש שבח לישראל ודבוקתם בו יותר מזה ושייך ג"כ טובא בענין התפילין והנראה לפי ענ"ד בענין ליישב חדא מנן חדא דהנך אמוראי דליירי במה דכתיב בהנך בתי דמרי עלמא ודאי בסבירא דנפשייהו מסקו הכי דכיון דילפינן מקרא דנשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו דבימינו קאי אתגורה ובזרוע עוזו אתפילין ונהי דבימינו היינו תורה סתמו כפירושו והיינו תורה שלנו שכך כתובה לפנינו במרום משא"כ בתפילין דלא ידעינן מה כתוב בהו ולמה נקראין זרוע עוזו בודאי שלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש א"כ ע"כ מסבירא פשוטה נדע בכל זה והיינו דמסתמא התפילין של הקב"ה הם דוגמא לתפילין שלנו וכי היכי דבפרשה ראשונה דכתיב' בתפילין דמרי עלמא ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שהם ממש דוגמת שמע ישראל בתפילין שלנו כדמסיק להדיא דהיינו חטיבה מול חטיבה שניהם מורין בענין האחדות כמו כן שארי פרשיות של תפילין שלנו שהם לזכרון מצותיו של הקב"ה כמו שפרש"י ז"ל שע"י זכירות המצות כ"ש שאנו זוכרין קבלת מלכותו ואחדותו ודבוקתו בנו וממילא שכן יש לנו לומר בענין שארי בתי דמרי עלמא שהם מעניני זכירה זה אי אפשר שאין שכיחה לפנינו יתברך כביכול אע"כ דאהזכרת השם ושבח של ישראל קאי שהמה תמיד לזכרון לפניו ומקרא מלא הוא ותאמר ציון עזבתי ה' והי' שבחני התשכח אשה עולה מרחם בן בטונה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך הן על כפים חקותיך. והיינו ע"י ששמן של ישראל חקוק לפניו תמיד הוא זוכר בהן להסיר הד' שכחות שכתובין בפסוק הזה. נמצא לפ"ו א"ש שכל הד' בתיים דתפילין דמרי עלמא הם דוגמא דתפילין שלנו מסבירא גמורה אלא דאפ"ה מקשי שפיר ומי משתבח קב"ה בשבחייהו דישראל ואלעיל מיניה קאי דקאמר ובזרוע עוזו אלו תפילין ומיייתי ראיה שהתפילין עוז לישראל דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' עליך ויראו ממך ולפ"ז ע"כ צריכין אנו לומר שבה הענין עצמו תפילין דהקב"ה נקרא זרוע עוזו שעזו המה לו וע"ז מקשי שפיר דאכתי לא דמי דנהי שהתפילין שלנו נקראין עוז לפי שעל ידיהן מתיראין כל עמי הארץ כשרואין כי שם ה' נקרא עלינו וכמ"ש התוס' דאשם שדי קאי ולפיכך נופל עליהם פחד ואימה ועוד ע"י שמותיו של הקב"ה הכתובין בתפילין והנחתן בראש ובזרוע נתוסף בהן אור גדול להיותם בענין הרוחני מאד וכמאמר חכמינו ז"ל שצריכין גוף נקי שגהוג מתברר ומתלבן על ידיהן ג"כ מנשמי לרוחני בענין שכתוב ויחזו את אלקי ישראל ויאכלו וישתו ומתרגמנין והוו חדאין כאילו אכלין ושתין וכמבואר אצלינו במקום אחר שהוא ממש מעין עה"ב וא"כ ענין תפילין הם שבח ממש לגופן ולנשמתן אלא דתפילין דמרי עלמא לא שייך לומר כן דהקב"ה משתבח ע"י תפילין ולשון שבח כאן הוא ענין שבח ממש שהוא מלשון הוספה ונהי דמצינו דומאי דיש שבח והוספה לקב"ה כביכול ע"י תורתם ומעשיהם טובים של ישראל כדאיתא לקמן במכילתין שמוסיפין כח בפמליא של מעלה מ"מ במה שהוא משבח את ישראל בהנך פרשות דתפילין שלו שהוא ענין תמידי אפילו אין מקיימין התורה והמצות כראוי לא מצינו שום סבירא לומר שיהא בזה שום שבח ועילוי לעצמותו ית' עד שהתפילין יהיו נקראין עוז בשביל כך והדרא קושיא לדוכתא דאכתי לא דמי. וע"ז משני שפיר דומאי שיש שבח ועילוי להקב"ה ע"י התפילין שעל ידיהן נזכור שעשו אותנו חטיבה א' בעולם ע"י קבלת עול מלכותו יותר מכל העובדי כוכבים וכ"ש בקבלת תורתו דעל' כתיב ואנכי לא אשכחך דעלה דרשינן זה מעשה סוין כן נראה לי נכון בעז"ה:

דף ו':

בגמרא אמר ר' חלבו אמר רב הונא היוצא מבה"כ כו' אמר אבוי לא אמרן אלא למיפך כו'. ולכאורה יש לתמוה דמלתא דפשיטא היא כיון שהוא דבר והפוכו ועיין במהרש"א בח"א ותירן בדוחק. ולפענ"ד נראה ליישב כיון כשנדקדק עוד במה דקאמר רב הונא היוצא מבה"כ אל יפסיע פסיעה נסה דמאי איריא בית הכנסת הא בלא"ה אסור לפסוע פסיעה נסה כדאית' בשבת דף קי"ג ע"ב דבעי מיניה רבי מר' ישמעאל בר' יוסי מהו לפסוע פסיעה נסה בשבת אמר ליה וכי בחול מי הותרה שנוטלת א' מת"ק ממאור עיניו כו' ע"ש וע"כ צ"ל דרב הונא מילתא דפטיקא קאמר דהיוצא מבה"כ אסור לפסוע אפי' כשהולך לדבר מצוה בגון ביוצא מבה"כ לבה"מ כדרשינן ולכו מחול אל חוץ דבכה"נ לא שייך הך איסורא דנוטלת א' מת"ק ממאור עיניו אפ"ה ביוצא מבה"כ אסור לפסוע פסיעה נסה והיינו כפרש"י לפי שמראה בעצמו שדומה עליו כמשא דמה"ט אסור אפילו בהולך מבה"כ לבה"מ דלאו כ"ע ידעי בהא וע"ז

מסיק שפיר לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל מצוה הוא למירהט פ'י דבכה"ג לית ביה נמי איסורא דנטול א' מת"ק ממאור עיניו כנ"ל וק"ל:

שם אמר ר' זירא אגרא דפירקא רהטא. ופרש"י שהרי רובם אינם מבינים. ולפ"ז צ"ל נמי בכה"ג באגרא דכלה ואגרא דשמעתא ולכאורה נראה דוחק וכ"ש באגרא' דתענית ואגרא דצקת' ללא שייך לפרש כה"ג ולולי פרש"י היה נראה לי לפרש בענין אחר משום דכל הני דקחשיב בשמעתין רובן ככולן הן מהנך דקחשיב בברייתא בפרק מפנין שהן דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא השכמת בה"מ והכנסת כלה והלויית המת כו' והטעם מבואר סוף פ' קמא דקידושין דהא דשייך בהנך טפי שכר קרן ופירות היינו משום שמצית עצמן יש להן קרן ופירות ע"ש ומש"ה מפרש בשמעתין שפיר מהו ענין הפירות של המצות עצמן היינו משום להשכמת בה"מ מלבד עיקר מצות הלימוד שהוא הקרן יש לו ג"כ פירות והיינו אגרא דפרקא רהטא דכלה דוחק' ודשמעת' סברא ודבי טמי' שתיקות' ודלויי. והא דקחשיב נמי אגרא דתענית' צקת' ולא קחשיב לה התם באלו דברים שאוכל פירותיהן בעה"ז והקרן קיימת לו לעה"ב היינו משום דאתי מק"ו מגמילות חסדים כדאמר ר' אלעזר לקמן קף ל"ב גדולה תענית יותר מן הצקה שזה בגופו וזה בממונו כנ"ל:

שם אמר ר' הונא כל המתפלל אחורי בה"כ כו' ופרש"י כל פתחי בתי כנסיות היו במזרח והכי תניא בתוספתא דמגילה כו' מעין מקדש ומשכן. ולכאורה כל האריכות בדברי רש"י בזה הם למותר שהרי אפי' אם היו פתחי בתי כנסיות במערב כמו שלנו או באזיה צד שיהיה שייך נמי הך מימרא דרב הונא כיון שעיקר האיסור הוא שלא להתפלל אחורי הכותל שהכל משתחוים למולה. ונראה בזה דעיקר כוונת רש"י ליישב קושיית התוספות שהקשו דא"כ במהדר אפיה לבי כנישתא יש לאסור יותר דמחזי כב' רשויות ובלאו הך קושיית התוס' נמי מסברא יש לאסור יותר בדמהדר אפי' כו' כיון שהכל משתחוין תמיד לצד א"י ולמקדש ולבית הכפורת א"כ בדמהדר אפיה היו אחוריו לכל הנה המקומות הקדושים לכך כתב רש"י שלעולם פתח בה"כ במזרח מעין מקדש ומשכן יש לנו לעשות דוגמא וכי היכי דאשכחן במקום המקדש לקמן בסוף פ' תפלת השחר שכל התפלות הם כנגד בית הכפורת והמתפלל אחורי בית הכפורת יראה עצמו כאליו עומד לפני הכפורת ופרש"י שם שמחזיר פניו לצד מזרח. נמצא דלע"ז שכל העומדים בעזרה משתחוים לצד מערב מול כותל המערבי אפי"ה העומד אחורי אותו הכותל מכיון פניו כנגד אותו הכותל עצמו כיון שזה מקום מקודש למקום שכניה וא"כ כה"ג גופא יש לנו לעשות בכה"כ שלנו שהן במקום מקדש וכותל המערבי שבכה"כ הוא מקודש ביותר ויש לכונן תפלתו נגד אותו מקום עצמו כן נ"ל נכון בעה"י בכוונת רש"י ודברי רבינו יונה בזה שכתב להיפך לפ"ד צריכין עיון גדול ודו"ק היטב:

דף ז.

גמרא אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי מנין שהקב"ה מתפלל כו' מאי מצלי כו'. ונראה שענין נוסח תפלה זו נלמד מהפסוק עצמו דכתיב בית תפלתו ומסוים בה עולותיהם וחזיהם לרצון על מזבחי משמע שענין התפלה הוא בזה הענין עצמו שיקבל עולותיהם וחזיהם לרצון וענין זה שהקרבנות מתקבלין לרצון מהם לריח ניחוח לה' אינו נעשית אלא ע"י כבישת רחמים את כעסו ונכנס עמהם לפנים משורת הדין דלמצינו בנח דכתיב וירח ה' את ריח הניחח ויאמר לא אוסיף עוד לקלל ומסוים בה כי יצר לב האדם רע מנעוריו ומתוך כך נכנס עמהם לפנים משורת הדין כיון שאנוסים הם שצ"ר מעבירים על דעת קונם ומדאשכחן נמי בהך ברייתא דמייתי עלה מעשה דר' ישמעאל בן אלישע שהתפלל תפלה זו ועגע לו הקב"ה בראשו אלמא לתפלה זו חביבה להקב"ה ביותר וכיון בה רבי ישמעאל ברוח הקודש א"כ מסתמא הקב"ה מתפלל אותה תפלה עצמה ולפ"ז א"ש הא דמסיק וקמ"ל שאל תהא ברכת הדיוט קלה היינו כיון שהקב"ה מתפלל תפלה זו אפי"ה חביבא ליה יותר ע"י ברכת הדיוט כנ"ל:

שם ומי איכא ריתחא קמי' קב"ה אין דתניא אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע כו' עד סוף הברייתא. ולכאורה יש לתמוה טובא חדא אמאי דמקשי ומי איכא ריתחא קמי' קב"ה דהא דלוי מצינו הרבה מקראות בתורה ובנביאים ובכתובים שכעס הקב"ה. ועוד דהא בהאי מעשה דעגל גופ' כתיב למה ה' יחרה אפך בעמך. ועוד מי לא היו ידע האי קרא גופא דמייתי דכתיב ואל זועם בכל יום. ועל התרצן קשה יותר בהא דקאמר אין דתניא אמאי הוצרך להביא כל הברייתא באריכות בקצרה הו"ל לשנויי אין דכתיב יאל זועם בכל יום. ועוד דאלדברא ממאי דתניא בהך ברייתא וכמה זעמו רגע לא שייך שפיר הך דרשא דפני ולכו היינו שימתין עד שיעברו הפנים של זעם דהא במאמר זה שהקב"ה אמר פני ולכו והניחותי לך י' הרבה יותר מרגע כמימרא ואם באותו עת עדיין לא הגיע הרגע של כעס א"כ באותו העת עצמו הי' יכול למלאות בקשת משה ועוד הרבה דקדוקים כאלה. ונלע"ד ליישב חדא מנו חדא דודאי היו ידע המקשה שכעס הקב"ה כמה פעמים ע"י עונות ושינוי מעשה התחתונים והוי ידע נמי האי קרא דכתיב יאל זועם בכל יום אלא דאכתי לא היו ידע אם יש עת קבוע להכעיס אפי' בלא שינוי מעשה א"י אפשר דנהי דהוי ידע שיש עת קבוע לזעם אכתי לא היו ידע שהזעם הוא אף בישראל דהא בפ"ק דע"ז רמי קראי אהדדי דכתיב ואל זועם בכל יום וכתיב ולפני זעמו מו יעמד ומשני התם ורמי נמי קרא דחימה אין לי וכתוב נוקם ה' ובעל חימה ומשני כאן בישראל כו' ולפ"ז לענין זעם נמי היו שייך לשנויי בכה"ג לסברת המקשה. א"כ דנהי דהוי ידע דאל זועם שייך אף בישראל ושיש עת קבוע לאותו כעס אכתי הוי ס"ד דמסתמא היה יודע משה לכיון אותה שעה וא"כ בודאי לא הי' משה מתפלל באותה שעה של כעס והשתא א"ש טובא הא דמקשי ומי איכא ריתחא קמיה קב"ה דממ"נ לא שייך כלל הך דרשא דפני ולכו שאמר לו הקב"ה המתן עד שיעבור שהרי מאותו הזעם שעל מעשה העגל כבר כתיב וינחם ה' והך קרא דפני ולכו לא כתיב אלא במ' יום האמצעים וכיון שבדואי לא הי' משה מתפלל באותו שעה של זעם אלא בפעם אחר' א"כ מקשה שפיר ומי איכא ריתחא קמי קב"ה על ישראל שלא בשעת הזעם וע"ז משני שפיר אין דתני' ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע ואין אדם יודע לכיון אותו שעה חוץ מבלעם ומסיק נמי שצדקה עשה הקב"ה שלא כעס וא"כ לפ"ו הברייתא מתיישב הכל דשמעינן מינה טובא חדא בשעת הזעם כועס הקב"ה אף על ישראל ושמעינן נמי שאפי' משה לא היה יודע לכיון אותו שעה ונהי דהוי ידע משה קרא דאל זועם שכועס הקב"ה בג' שעות ראשונות בשעה שמשתחוים לחמה אכתי לא היו ידע הרגע והיה סובר שהקב"ה כועס בשעה ראשונה או בשניה ולפ"ז מצינן למימר שפיר שלפיכך היה ממתין משה מלהתפלל עד סוף שעה שלישית שסבר שכבר עבר הזעם ולפי שהקב"ה היה יודע שעיקר בקשת משה הי' שתשרה שכניה על ישראל ולידע דרכיו של הקב"ה כדדרשינן בסמוך מהנך קראי דכתיבי מיד בתר האי קרא דפני ולכו נמצא שאם היה מתפלל משה אותה תפלה בעצמו בלי הפסק היה מתפלל ממש בשעת הזעם ולא היתה מתמלאת בקשתו לכך ראה הקב"ה להפסיקו בתפלתו ואמר לו המתן שעדיין לא עבר פנים של זעם ולכן המתין משה באמת עד שיעה באמת שכבר עבר' לגמרי הג' שעות שהקב"ה כועס בהן

הרגע ונתקבלה תפלתו והודיעו דרכיו ולימדו י"ג מידות והבטיחו להשרות שכנינו בתוכם כנ"ל נכון בעה"י ודוק היטב:

שם אמר לפניו רבש"ע מ"מ יש צדיק וטוב לו כו' נראה ללא הוקשה לו למשה על יסורי הצדיקים ושלות הרשעים בעה"ז אלא על ענין השנוי בין הצדיקים עצמן ובין הרשעים עצמן בעה"ז. אלא הא דמסוים אי"ל הקב"ה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק כו'. יש לדקדק היכא רמיזא תשובת הקב"ה בפסוק וליכא למימר דמסברא ידעינן לה דמי איכא מידי דמשה לא הוי ידע ואנן ידעינן מסברא. ונראה דודאי רמיזא בפסוק במה שהשיב לו הקב"ה וקראתי בשם ה' לפניך והיינו שלמדו סדר הי"ג מדות ושם נאמר פוקד עון אבות על בנים ועושה חסד לאלפים נמצא שכל עניני שכר ועונש בעה"ז הכל תלוי במעשה אבותיו ולמאי דמסיק נמי הכא שהשינוי בין צדיק גמור לשאינו גמור יש לומר דהכי מפרש ל' לקרא דכתיב וחנוני את אשר אחון שחונן במי שרגיל לחון עליו והיינו צדיק גמור שראוי ליתן לו מתנת חנם כמו שפרש"י בתחלת פ' ואתחנן. והחילוק שבין הרשעים עצמן לגמור ושאינו גמור היינו מה שאמר ב"ג מדות ארך אפים כן נראה לי וק"ל:

שם ואמר ר' יוחנן משום ר' יוסי כל דבור כו' מנלן ממשה רבינו שנאמר הרף ממנו ואשמידם כו'. הא דמייתי מהאי קרא דפ' עקב שהם דברי משה ולא מייתי מקרא דפ' כי תשא שנאמר ועתה הניחה לי ואלכלם ואעשה אותך לגוי גדול שהם דברי הקב"ה בעצמו אלא משום דהתם לא כתיב ועצם ממנו מש"ה ניחא ליה לאתניי מקרא דפ' עקב דכתיב עצום ורב ממנו ואף זה נתקיים כדדרש רב יוסף שבני רחביה רבו למעלה מם' ריבוא כן כתב מהרש"א ז"ל אלא דאכתי קשיא לי דהו"ל לאתניי קרא דפ' שלח לך דכתיב אכנו דבדר ואוריטנו ואעשה אותך לגוי גדול ועצום ממנו עוד יש להקשות למה שינה משה באמת בפ' עקב לומר עצום ורב ממנו כיון שהקב"ה לא אמר לו בזה הלשון אלא ואעשה אותך לגוי גדול בפ' כי תשא באותו מעשה עצמו. ונראה לי ליישב חדא מנו חדא דהא דלא מייתי מפ' שלח לך היינו משום דהתם לא נאמר בלשון תנאי כלל אלא כמו שפרש"י שם שהיא כתשובת שאלה וא"ת מה אעשה לשבועות האבות ואעשה אותך לגוי גדול ועצום משא"כ בהאי דמעשה עגל שאמר הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי עצום היינו לשון תנאי שאם ירף משה מלהתפלל בעדם יעשה אותו לגוי עצום כענין מאמר הקב"ה עצמו בפ' כי תשא שאמר ועתה הניחה לי וגו' ואעשה אותך לגוי גדול והתם ע"כ בלשון תנאי נאמר אם יניח משה מלהתפלל דאין לפרש שהוא ג"כ כתשובת שאלה על קיום שבועת האבות דהא ודאי פשיטא דממילא יתקיים שבועת האבות ע"י משה כיון שמעולם לא הוי שום מקום לומר שמשה בכלל אותו גזירה הי' כיון שהיה במרום בשעה שחטאו ישראל ונהי דשבט לוי אע"י שלא חטאו אפי"ה אפשר שהיו נכללין באותה גזירה כיון שלא היו מוסרין נפשם על כך שהיה להם לחגור חרבים על יריכם כמו שעשו בסוף משא"כ במשה שבדאי ממילא היה ראוי שיקיים שבועת האבות ע"י זרעו וע"כ שלא הוצרך הקב"ה לומר לו ואעשך לגוי גדול אלא שיהיה גדול יותר מישראל ושבועת האבות והיינו בשביל התנאי שאמר לו הקב"ה ועתה הניחה לי שיניח מלהתפלל בעדם ולפ"ז אין בכאן שינוי בין מאמר הקב"ה בפ' כי תשא ובין מאמר משה בפ' עקב שאמר לגוי גדול ועצום כיון שהקב"ה ג"כ לכך נתכוין ומש"ה מסיק הכא שפיר דלע"ג דבעי משה רחמי עלה דמלתא וא"כ לא נתיקיים התנאי של ועתה הניחה לי או הרף ממני אפי"ה נתיקיים התנאי אף במאמר עצום ממנו כנ"ל ודוק היטב:

דף ז.

בגמרא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון ב"י מיום שברא כו' לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון כו'. נ"ל דהכוונה בזה דאי לאו דאשכחן גבי אברהם שקרא להקב"ה אדון הי' מקום לומר שאין לקרות להקב"ה בשם האדנות שענין אדנות ועבדות במלך היינו שהמלך צריך לעבדיו שישמשו אותו משא"כ בהקב"ה ובענין זה נ"ל לפרש איך מימרא דר' יוחנן שאמר מיום שברא הקב"ה כו' לא הי' אדם שהודה להקב"ה עד שזאת לאלה והיינו משום דאי לאו דאשכחן בלאה שאמרה לשון הודאה להקב"ה היה מקום לומר דלא שייך לתת הודאה להקב"ה על הטובה דמחזי כעושה מדת הקב"ה רחמנות ותרונות ובאמת אין הדבר כן אלא גמול אדם ישלם לו אבל לבתר דאשכחן בלאה לשון זה משמע דשייך לשון הודאה בענין הזה:

שם ראובן אמר ר' אליעזר אמרה לאלה ראו מה בין בני כו' יש לתמוה שהרי בפסוק מבואר בפירוש שקראה שמו ראובן כי ראה ה' בעניי ונהי דלא סגי ליה לר' אליעזר בהאי טעמא דקרא לחור שאין משמעות ראה בעניי נרמז יפה בשם ראובן כמ"ש ג"כ מהרש"א ז"ל אלא דאכתי קשה להיפך על לישנא דקרא גופא דכתיב כי אמרה כי ראה ה' בעניי כיון שאין זה עיקר בשם ראובן אלא כדדרש ר' אליעזר. ושמעתי בשם גדול אחד שאלה לא רצתה לנלות שקראה שמו ראובן משום ראו מה בין בני לבן חמי שהוא מעין נבואה שעתידי רחל אחותה לילד בן דא"כ הי' נהפך לב בעלה להאוב גם את רחל מלאה לכך העלימה דבר זה ואמרה שקראה שמו ראובן על כי ראה ה' בעניי ע"כ דברי פי חכם חן. ונהירנא כד היינא טליא אמרתי לפרש בענין אחר ושני הטעמים מענין אחד הם שמה שאמרה כי ראה ה' בעניי כי עתה יאהבני אישי עיקר האהבה אינה תלוי בדבר זה שהיא ילדה ורחל עדיין לא ילדה כיון שבאותו הפעם שילדה את ראובן לא נתברר הדבר הזה ואפשר שתלך רחל אח"כ הרבה בני' יותר ממנה אלא מה שאמרה כי עתה יאהבני אישי היינו מצד מה שקראה שם בנה ראובן לומר ראו מה בין בני לבן חמי דאילו בן חמי ממעתיא זבני' לבכירותי' ורמזה ליעקב בענין זה שבאמת הוא גדול מעשו אחיו ולפ"ז מתחילה היתה לאה ראויה ליעקב ורחל לעשו כדאייתא בפ' יש נוחלין שבשביל כך היתה עיני לאה רכות שהיתה בוכה במה ששמעה בפרשת דרכים שהיו אומרים הגדולה לגדול כו' וא"כ ע"י קריאת שם זה לבנה יבין וישיכיל יעקב שרמזה לו שעיניה רכות בשביל כך ויהפך לבו משנאתה לאהבתה ודו"ק:

דף ח.

בגמרא אמרו ליה לר' יוחנן איכא סבי בצבל תמה כו' על האדמה כתיב אבל בחוצה לארץ לא. ולכאורה יש לתמוה על תמיהתו של ר' יוחנן דהא האי קרא דלמען ירבו ימיכם אמצות מוזהר קאי כדאייתא ביומא ובקדושין ובכמה דוכתי א"כ מילתא דפשיטא היא דמצות מוזהר נזהנת בין בארץ ובין בח"ל לחובת הגוף היא ואע"ג דכתיב ביתך אפי"ה לא ממעטינן חו"ל כמ"ש התוס' בסוף פ"ק דע"ז במה שהקשה ר' יהודה על ר' חיים כהן ע"ש וכן משמע להדיא בריש פ' ראשית הגז בהא דבית השותפין חייב במוזהר ודריש התם ביתך דרך ביאתך ולא מוקי לביתך למעוטי חוצה לארץ כמו באינך דמייתי התם אלא דיש ליישב דבלא"ה ע"כ הא דאמר ר' יוחנן אבל בחוצה לארץ לא לאו דוקא דודאי מצינו כמה סבי בכל המקומות שהאריכו ימים אפילו בלא שכר מצוה אלא לפי שראה ר' יוחנן דשכיחי סבי בישראל בצבל טפי מבא"י ושכיחי נמי טפי בישראל משאר יושבי מדינות בבל וע"י תמה שפיר דכיון דכתיב במוזהר למען ירבו ימיכם על האדמה משמע מיהו דשכר אריכות ימים של מצות מוזהר שייך טפי בא"י מבשאר מדינות. ובזה יתיישב ג"כ הטיב במאי דמסיק דמקדמי ומחשכי לבי כנישת' ומיית' קרא דלשמור מוזהות פתחי דכתיב בתרי' כי מוצאי מצא חיים אע"ג דלשון חיים מצינו בכמה מצות אלא דאפ"ה מדאפקיה רחמנא

לדלתות בה"כ בלשון מזוזות פתחי משמע דשייך בה נמי האי שکر דמזוזה של אריכות ימים והיינו חיים דקרא כן נ"ל:

שם אמר ליה רבא לרפרס ב"פ לימא לן מר. נ"ל דרפרס ב"פ דהבא אינו רפרס ב"פ שהיו לו עשרה בנים דהא ר"פ גופא תלמידיה דרבא הוי ורפרס ב"פ דהבא תלמידו של ר"ח הוי שהיה רבי' דרבא וכן מהא דקאמר ליה רבא לימא לן מר משמע דהי' גדול יותר מרבא וע"כ דתרי רפרס ב"פ הוו:

שם לימא לן מר מהני מילי מעליותא דאמרת משמיה דר"ח במילי דבי כנישתא כו' אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות כו'. ולכאורה הוא תמוה דהא לאו ממילי מעליותא דבי כנישתא הוא אלא גריעותא הוא. ונ"ל דמ"מ מילי מעליותא דבי כנישת' הוי בהא דדריש ר"ח דכל משכנות יעקב היינו בה"כ דאי במשכן ממש מאי כל משכנות דקאמר ועוד דאין סברא לומר ששערים המצויינים בהלכה יהיו יותר חביבין מקדושת המשכן עצמה אע"כ דאבתי כנסיות קאי וא"כ מדאפקינהו רחמנא בלשון משכן אין לן מעליות' יותר מזו כן נ"ל:

שם ואמר ר' חייא משמי' דעולא גדול הנהנה מויגיעו כו' דאילו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה' כו'. כן הוא בכל הנוסחאות שלפנינו והא דלא מייית' מהאי קרא גופ' דכתיב אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו וסומך ליה יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך משום דמהאי קרא איובא למימר דכולה חדא מילתא היא והא בלא הא לא סגי משא"כ בהאי קרא דכתיב אשרי איש ירא ה' במצותיו חפץ מאד בפשטא דקרא משמע שמניח חפציו לגמרי מפני חפצי שמים ממילא דיושב וטגל אפי"ה לא כתיב בו יטוב לך אלא אשרי לחוד וכל היעודים דכתיב בתר' היינו בעניני עה"ז גבור בארץ יהי' זרעו הון ועושר בביתו וזכה המזמור אשרי כל ירא ה' דליירי מי שירא ה' ונהנה ג"כ מויגיע כפיו אע"פ שע"כ ממעט מלכתא שמים אפי"ה כתיב בתריה אשריך וטוב לך אשריך בעה"ז וטוב לך לעה"ב דבכה"ג הוי חפצי שמים יותר כדי שלא יצטרך לבריות וק"ל:

דף ח:

שם תניא ר' שמעון בן יוחאי אומר פעמים שאדם קורא כו' אחת ביום ואחת בלילה. לכאורה יש לקרקא א:יפבא הוי ליה לומר אחת בלילה ואחת ביום ולשיטת הרא"ש ז"ל אחי שפיר משום דלקושטא דמילתא בהא דיוצא בשל יום לא אשמעי' רשב"י שום רבותא דהא לענין כל המצות שנוהגין ביום שנינו בהדיא בפ"ב דמגילה וכולן שעשאן משעלה עמוד השחר כשר וילפי' לה מקרא דכתיב ויקרא אלהים לאור יום למאיר ובא קרא יום אלא דעיקר רבותא דרשב"י לענין ק"ש של לילה ובהא נמי ליכא רבותא כל כך שכבר למדנו כן מדברי ר"ג במשנתיו אלא דעיקר רבותא הוא דאע"פ שרוצה לקרות אחריה מיד סמוך לו ק"ש של שחרית ולעשותו זמן קימה אליבא דנפשי' אפי"ה יכול לקרות נמי באותה שעה ק"ש של ערבית יא:אמרין דהוי כחוכא ואטלולא לעשות זמן שכיבה וזמן קימה כא' בשעה מועטת כזו והיינו כיון דעלות השחר מפסיק ביניהם יש לה היכרא טובא ותו לא מחזי כחוכא ואטלולא והשתא א"ש שהקדים רשב"י של יום לשל לילה דהמשך הלשון הוא כך דאע"פ שיוצא באותו של יום כדינו כיון שכבר הגיע זמן קימה אפי"ה יוצא ג"כ באותו של לילה שקרא קודם לכן בסמוך לה כן נ"ל נכון בשיטת הרא"ש אבל לשיטת התנא' לא נחתו לסברא זו כמו שאפרש א"כ עדיין צ"ע:

בתוס' ד"ה לעולם לילה כו' תימא א"כ לימא רבותא כו' עכ"ל. נראה דפשיטא להו להתנא' דהא דקאמר לילה לאו היינו לילה ממש דהא פשיטא לן בכולה תלמודא דמעלות השחר יממא אפילו לענין כל המצות כמ"ש בסמוך ממתניתין דמגילה אע"כ דלילה הוא היינו לענין ק"ש לחוד משום דאיכא אינשי דגנו בהאי שעתא מש"ה קשי' להו שפיר ליתני רבותא שיכול לקרות ק"ש של לילה אפילו לאחר שיעלה עמוד השחר יצריך לומר דלא ניחא להתנא' לפרש כפירוש הרא"ש ז"ל דלפירושו אין מקום לקושיותם ולא ניחא להו נמי לפרש כפי' הרשב"א ז"ל בחידושו דקודם שעלה עמוד השחר יכול לקרות אם עבר אפילו בזמז' משא"כ לאחר עלות השחר שאין רשאי לקרות אא"כ עבר באונם משום דמחלק בין מזיד לאונם ולדידהו לא ניחא לחלק. אבל אי קשיא לי הא קשי' לי דלפי סברת התנא' עכשוו א"כ אמאי קאמר ר"א ב"ב משמיר' דריב"ל הלכה כרשב"י מיהו אף לפי פירושם נ"ל ליישב קושיותם בע"א דהא דלא קאמר רשב"י פעמים שאדם קורא ק"ש של ערבית לאחר שעלה ע"ה דא"כ הוי משמע דאף לכתחילה רשאי לעשות כן יאה ליתא דכיון דקיי"ל דבערבית נמי ק"ש ואח"כ תפלה לאחר שעלה עמוד השחר וודאי עבר זמן תפלה של ערבית דתו לא הוי זמן אברים ופדרים דנפסלן בעמוד השחר כמ"ש התנא' לעיל אפילו למ"ד דסובר תפלת ערבית רשות אפילו הכי צריך לסמוך גאולה לתפלה כן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

בא"ד ויש לומר דהכ' קאמר כו' כמו צניצת ותפילין כו' עכ"ל. ונראה דכוונתו אע"ג דלענין כל המצות שמצותן ביום קיימא לן שמעלות השחר יממא הוא כדאי' במגילה אפי"ה לענין צניצת לילה הוא דלאו ביממא לחוד תליא מלתא אלא בראיה דכתיב וראיתם אותו דהיינו משיכיר בין תבלת ללבן ולענין תפילין נמי אע"ג דמדאורייתא מעה"ש הוה זמן תפילין לכ"ע כמו בכל המצות אפי"ה איכא למימר דמדרבנן לא הוי זמן תפילין עד שיראה את חבירו כדאמר אבבי לקמן לתפילין כאחרים:

בא"ד והאי דנקיט לאחר שיעלה ע"ה כו' קשי' לי דא"כ לפ"ז ע"כ הא דקאמר ראב"ח משימה דריב"ל הלכה כרשב"י לא אקי"ש של יום קאי שהרי לא זכר כלל שיעור זה רשב"י בדבריו ולא שייך הך הלכתא אלא לענין ק"ש של לילה לחוד וא"כ אמאי קאמר הלכה כרשב"י דבריייתא טפי הוי ליה למימר הלכה כר"ג דמתני' ויש ליישב דבהא ודאי נחתו התנא' לסברת הרא"ש דאיכא מיהו צד רבותא בהך מלתא שיכול לקרות שני ק"ש רצופים ולא הוי כחוכא ואיטלולא מיהו בעיקר הדין לא ניחא להתנא' לחלק בזו הסברא שחלק הרא"ש דתרתני לאחר שעלה ע"ה לא מצני למיקרי דא"כ לא הוי מקום לקושיותם דזוק היטב:

דף ט.

בגמרא אמר ר"א ב"ח אמר ריב"ל הלכה כר"ש שאמר משום ר"ע. וכתבו הרא"ש והרשב"א ז"ל בחידושיהם דהא דאיפסיק הלכתא הכא כר"ע שאמר שאדם יוצא בשל לילה אף לאחר שיעלה ע"ה ע"כ היינו בדאגנא דוקא דאלת"ה קשי' הלכתא אהלכתא דהא איפסיק הלכה בסמוך כר"ג דמתני' דקאמר אם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות משמע דלאחר ע"ה פטורין דלאו זמן קריאה הוא אלא ע"כ דהבא בדאגנא משא"כ בבניו של ר"ג לאו אנוסין היו אלא מזדיק שגמשך לבס אחר יינם ע"ש בדבריהם באריכות אמנם לענ"ד אף שאינו כדאי להכניס ראשי בין הרים גדולים מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך שיש לן ללמד זכות על בניו של ר"ג ולא לשוינהו מזדיקן אלא שהיו עושין הכל כדין ובהלכה כא' משני דרכים. הדרך הא' לפי שיטת רש"י ז"ל במשנתיו דריש מכילתין שכתב רש"י שם להדי' דק"ש זו שאנו קורין בבה"כ מבע"י סמוך לתפלה אינה עיקר ק"ש אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת כדאית' בירושלמי ומסיק שם דהלכך חובה עלינו לחזור לקרותה משתחשך. וכן כתב הרשב"א עצמו ז"ל

בחידושו. וכתב שכן שיטת רב האי גאון ז"ל. וכבר העליתו בחידושי לעיל במשנה והוספתו גופך משלי דלפי שיטה זו מה שאנו אוכלין ושותין קודם ק"ש שעל המטה שהיא עיקר מצות ק"ש ולא חייש' לאונם שינה דמסקינן לעיל חייב מיתה היינו משום דליכא למיחש להכי שהרי אף אם יארע לו אונם שינה ולא יקרא ק"ש שעל המטה אפי"ה יוצא שפיר בדיעבד באותה ק"ש שקרא כבר בבה"כ דהוי מיתה זמן ק"ש למיעוטא דאינשי דגנו בהאי שעתא דמנוכח מהני תנאי דבריייתא שמקדימין זמן ק"ש מבע"י אפילו לכתחילה ועיין בפ"ז בחידושינו באריכות. א"כ לפ"ז מצינו למימר בפשטות שבענין זה ממש הוי מעשה דבניו של ר"ג שלאחר שכבר קראו ק"ש והתפללו עם הציבור מבע"י נכנסו לבית המשתה ולא היו צריכין להפסיק כיון שהתחילו בהיתר ואיכא שהות טובא ולאחר שבאו ושאלו את ר"ג השיב להם שפיר שאם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות מעיקר הדין ואין לכם לסמוך על אותו ק"ש שקראת' מבע"י שאין עיקר זמן ק"ש משא"כ השתא קודם ע"ה הוא זמן ק"ש ממש דלר"ג משעת צאת הכוכבים עד ע"ה הכל זמן א' הוא אפילו לכתחילה אבל אם כבר עלה ע"ה אין אתם חייבים לקרות כלל כיון דלאחר ע"ה לא הוי זמן ק"ש כלל אלא בדיעבד דאיכא אינשי דמיעוטא דגנו בהאי שעתא ואין אתם צריכין לכך שהרי כה"ג כבר יצאו י"ח בן"ש שקראו בבה"כ דהוי זמן ק"ש טפי מהאי שעתא דלאחר ע"ה תדע דלכמה תנאי דבריייתא האי ק"ש דבה"כ הוי עיקר זמן אפי' לכתחילה אלא דאין לא קיי"ל הכי כן נ"ל נכון כפתור ופרח לפי שיטת רש"י והגאונים והרשב"א ז"ל בעצמו ובאמת יש לתמוה על הרשב"א שלא פי' כן כיון שכתב להדי' שגם בימי התנאים היו נוהגים כן. ובדרך אחרת נראה לי ליישב דבניו של ר"ג מן הדין היו פטורין מק"ש לפי ששוכבינים של חתן היו והיינו שיטת רש"י וסייעתו בפ' הישן (סוכה דף כ"ה) להנך תנאי דמחייבי ליה לחתן ושוכביניו בק"ש היינו משום דלית להו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה א"כ משמע דלפי פסק הלכה דעוסק במצוה פטור מן המצוה חתן ושוכביניו פטורים אפילו מן ק"ש ולפ"ז שפיר קאמר להו ר"ג אם לא עלה ע"ה חייבים אתם כיון שהוא עיקר זמן ק"ש והשתא לאו עוסקין במצוה נינהו משא"כ אם כבר עלה עמוד השחר אע"ג דאיכא אינשי דגנו בהאי שעתא מ"מ אין זה עיקר זמן ק"ש אלא כמו השלמה אפילו למ"ד דק"ש לאו בר תשלומין הוא היינו לאחר הנך החמה משא"כ קודם הנך התמה מצנין למימר דכ"ע מודו דשפיר הוי זמן השלמה וא"כ לא שייך הך השלמה אלא כשהיה חייב בה בעיקר זמן ק"ש משא"כ בבניו של ר"ג כיון שבכל הלילה שהיא עיקר זמן ק"ש היו פטורין משום דעוסקין במצוה הוו תו לא חייבי בתשלומין כדמשמע להדיא רפ"ק דחגיגה גבי חוגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני וק"ל:

שם בגמרא פיסקא מעשה שבאו בניו וכו' ועד השתא כו' וליכא למימר דאין ה"ג דלא שמיע להו דר"ג גופא כי אמרה אהך מעשה הוא דאמרה דא"כ כ"ש דקשה טפי מאי מספקא להו דלטו עד השתא לא שמיע להו הא דאמרו חכמים עד חצות ובהא קא משני שפיר דומאי שמיע להו אלא דמספקא להו בעיקר פלוגתייהו דר"ג וחכמים אי פליגי בעיקר דינא דאורייתא וממילא דהלכה כרבים כיון דלחכמים תו ליכא זמן ק"ש כלל אי דילמא דרבנן כוותי' ס"ל לענין דינא דאורייתא ולא פליגי אלא לענין סייג והרחקה ובזה לא היו חוששין לפסוק כחכמים כיון דעיקר פלוגתייהו במלתא דרבנן הוא וכדאי' הוא ר"ג לסמוך עליו והיינו דקא מהדר להו ר"ג רבנן כוותי' ס"ל בעיקר הדין ולא פליגי עלי אלא בסייג והרחקה בעלמא וכ"ש דאתי שפיר למאי דפרישית לעיל דף ה' דעיקר סייג דחכמים גופא אינו אלא לענין איסור אכילה דאפי' היבא שתחול בהיתר אפי"ה צריך להפסיק קודם חצות משא"כ לענין עיקר ק"ש גופא חכמים נמי מודו דאין איסור לקרות אחר חצות וא"כ שפיר השיב להם ר"ג דחייבין לקרות א"ח כנ"ל נכון:

שם הקטר חלב' כו' ואילו אכילת פסחים לא קתני ורמינהו כו'. וי"ל דמאי קשיא כיון דקתני בהדיא כל מה שאמרו ע"ח ממילא דאכילת פסחים נמי בכלל דהא קתני בהדיא ס"פ איזהו מקומן דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות. ומכ"ש דקשה טפי לפרש"י במשנתיו דבהקטר חלבים ואיברים לא אמרו בו חכמים ע"ח א"כ תו לית לן לרבווי' בהאי כללא דכל מה שאמרו חכמים אלא אכילת פסחים בלבד. ויש ליישב בדוחק דכיון דקתני במתני' כללא דבכל מקום ובתר הכי קתני פרטא דכל הנאכלים ליום א' משמע דתני והדר מפרש ואין בכלל אלא מה שבפרט ופסח ודאי לא הוה בכלל דכל הנאכלים ליום א' דהנך עיקר מצותן ביום זבחן משא"כ בפסח דאינו נאכל אלא בלילה. אלא דקשיא לי נמי למהך גיסקא דלשיטת הרמב"ם ז"ל דבהקטר חלבים נמי דוקא קתני ע"ח כדפרישית א"כ מאי מקשה הכא ורמינהו ומש"ה מוקי' לה מתני' כראב"ע דווקא ולא כר"ע ואמאי הא כר"ע נמי מצני לאוקמוי והא דלא קתני במתני' אכילת פסחים היינו משום דלא שייך בו הך סייג והרחקה דע"ח שכן נראה לפי האמת דהך ברייתא דאכילת פסחים מצותק עד שיעלה עמוד השחר היינו דאפילו מדרבנן מצותק בכך דומיא דהלל וכן בק"ש למאי דקיי"ל כר"ג דלית ליה סייג ותעד שכן הוא מללא קתני נמי בהך ברייתא הקטר חלבים וכל הנאכלים ליום אחד אלא ע"כ משום דמדרבנן מיהו אין מצותק אלא ע"ח ואין להקשות מ"ש פסח דלא עשו סייג כדי להרחיק מן העבירה דאיכא למימר דלר"ע כיון דעיקר מצותה מדאורייתא היינו מחצות ואילך עד הבוקר והיינו משעת חפזון דישראל מש"ה לא שייך לעשות סייג לעוקר עיקר מצותה מן התורה. ועוד י"ל נמי טעמא אחרינא דשאני פסח כיון שאינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל ג"כ אלא על השובע מש"ה לא שייך לעשות סייג כדי שלא להביא קדשים לבית הפסול וא"כ דהרא קושי' דלוכתי' ומתוקמי' מתני' שפיר לכ"ע לשיטת הרמב"ם ז"ל לכך נראה לענ"ד דבלא"ה כל השקלא וטריא דמקשה הכא ורמינהו אמתני' דהבא ומוקי' לה כראב"ע היינו לרווחא דמילתא דהא בלא"ה מצני להקשות בפשיטות הך ברייתא דקתני דאכילת פסחים מצותק עד שיעלה ע"ה אסתם מתני' דסוף פרק איזהו מקומן דקתני בהדיא הפסח אינו נאכל אלא עד חצות ומוקמי' לה התם כראב"ע דוקא דהיינו מדאורייתא מדקתני אלא ע"ח וכה"ג איכא סתמא אחרינא דקתני הפסח א"ח מטמא את הידים בס"פ מי שהי' טמא ומוקמינן לה נמי כראב"ע ומש"ה מיייתי' ה"ש ה"כ דהך דומיא דבריייתא וכל השקלא וטרי' כי היכי דנוקי' מתני' נמי כראב"ע כי היכי דלא תיקשי סתמא אסתמא. ומיהו בגמרא שילהי פ' איזהו מקומן משמע דאפשר לומר דר"ע נמי אית ליה סייג ולפ"ז צ"ל דהא דמוקמי' הבא הך ברייתא דאכילת פסחים מצותק עד שיעלה ע"ה כר"ע היינו דמדינא דאורייתא קאמר ולא איירי מסייג והא דלא קתני נמי בהך ברייתא הקטר חלבים וכל הנאכלים ליום א' היינו משום דלא קחשיב אלא אותק דברים שמצותק בלילה ולא ביום משא"כ בהנך שמצותק נמי ביום זביחה כנ"ל דמו"ק:

דף ט:

בגמרא שלא יאמר אותו צדיק כו' ויש לדעת מ"ש שקלה דהבר באמירת אותו צדיק ולא תלה דהבר בישראל עמין. ועוד י"ל מאי שייך הך דרשא בשמעתיך ונ"ל ע"פ מה שפי' רש"י בחומש בפ' ליל שמורים שהוא אותו לילה שנדבר הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים ומשהגיע אותו הזמן אפילו כהרף עין לא עיבב עכ"ל רש"י וא"כ משמע להדיא שדיבר הקב"ה עם אברהם בחצי הלילה ממש וא"כ א"ש ששם אדם אחר לא היה יכול לומר ועבדום וענו אותם קיים כו' דמאן יימר שנתקיים החשבון במכוון

ימצומצם ודבר זה לא היה ידוע אלא לא"א לבד ולפ"ז שייך נמי הך דרשא אהא דקאמר לעיל הכל מודים בשנאנלו לא נאנלו אלא בלילה היינו בחצי הלילה כדפי' רש"י שבאותו שעה נתן להם פרעה רשות הרי נשלם החשבון במכוון ומצומצם שיטלו רכוש ולא מקודם לכן כנ"ל נכון:

שם מ"ד בע"כ דמצריים דכתיב ונות בית תחלן שלל. פ' מדקרי ליה שלל משמע שהיו לוקחין שלא בטובתן של מצרים שאם היו לוקחין דרך שאלה גמורה לא שייך לקרותה לשון שלל ועוד אי ס"י שהיה דרך שאלה ממש לא היה שייך בדין חלוקה אלא כל א' וא' מישראל היה מחזיק בשלו מה שאל בדין הפקעת הלואתן של מצרים דמותר כדאית' בפ' הגזל בתרא אלא ע"כ שלא לקחו בתורת שאלה ממש אלא בע"כ דמצריים וע"כ נמי שלא היו לוקחין בתורת גזל אלא בתורת שכר שיעבד ומש"ה היו צריכין לחלוק שזה בשוה כמו שהי' שיעבדון שזה כנ"ל נכון. והא דמשמע ליה למידרש האי קרא ונות בית כו' בבית מצרים ולא בבית הים היינו משום דכתיב בהאי עניינא מוציא אסירים בכושרות ועוד דבהאי קרא כתיב לעיל מיני' מלכי צבאות יודון ויודון דשייך נמי ביצ"מ כמו שדרשו חז"ל על פסוק הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים וק"ל:

במשנה מאימתי קורין שמע שחרית כו' ובברייתא תניא רמ"א משיכיר בין זאב לכלב כו'. ונ"ל לתת טעם לכל הנך זמנים הללו ובמאי קמפלגי הני תנאי דטעמייהו דתנאי דמתני' מבואר בברייתא פ' התכלת דמדכתיב גבי צניצת ורואיתם אותו וחברתם דדרשינן ראה מצוה זו וחזר מצוה אחרת ואיהו זו ק"ש הרי להדיא שהתחלת זמן ק"ש תלויה בהכרת תכלת ועליה קאי ורואיתם אותו בל' יחיד אלא דמר סבר משיכיר בין תכלת ללבן ומ"ס בין תכלת לכרתי. ובטעמייהו להנך תנאי דברייתא נ"ל דאסמכוה רבנן אקרא ובלכתך בדרך. דממילא שמעי' דבלכתו בדרך הוא זמן ק"ש וכיון דקיי"ל כי הא דאמר ר"י אמר רב דלעולם יצא אדם בכי טוב והטעם מבואר כדי שיעל מן החיות ומן הלסטים ומש"ה קאמר ר"מ משיכיר בין זאב לכלב דקודם לכן אדם נמנע מלצאת לדרך כיון שאין יכול להזהר מדריסת האזבים הבאים לנגדו והיינו טעמא דר"ע לפי שערוד מין ח' המוציא את הבריות כדכתיב פרא למוד מדבר וכמו שדרשו בפ"ק דר"ה ערוד שדומה לערוד במדבר וטעמא דאחרים דאמרי משיכיר את חברו ברחוק ד' אמות כדי שידע להזהר מן הליסטים כן נ"ל:

שם בפרש"י בדר"ה מתפלל ביום דהנך החמה לר"ה יום הוא עכ"ל. ואע"ג דבסמוך משמע מפרש"י דקרא דיראוך עם שמש אק"ש גופא קאי שעיקר מצותו עם שמש אפ"ה מדקתני להדיא בברייתא ונמצא מתפלל ביום משמע להדיא דעיקר זמן ק"ש לא היו אלא משום זמן תפלה הסמוכה לה שהיה בשעה שהוא יצאי יום והיינו משעת הנ"ה והטעם מבואר דזמן תפ"ה הוא מהדברים שמצותן ביום דוקא אי משום שאברהם תיקנה כדכתיב וישכם אברהם בבוקר או משום שהיא נגד תמיד של שחר דכתיב בי' ביום צויתו ובמשנה רפ"ב דמגילה תנינא להדיא דכל דבר שמצותו ביום תחילת מצותו משעת הנ"ה והיינו נמי מהאי טעמא גופא שהוא ודאי יום דלא ליתי למיטעי דוקא דביעבד קתני התם בסיפא וכולן שעשו משעלה ע"ה יצא ואע"ג דזמן שחיטת התמיד משמע דאפשר שהיה הרבה קודם הנ"ה היינו משום דכהנים זריזין הן והא דזמן ק"ש ותפילין הוא קודם הנ"ה היינו משום דהנך מדברים שאינן מצותן ביום דבק"ש לא כתיב בבוקר ובערב אלא בשכבך ובקומך ותליא רחמנא בזמן שכיבה וקיימה והנך זמנים ידועים וליכא למטעי בהו ותפילין נמי הא קיי"ל לילה זמן תפילין הוא אלא דהלכה ואין מורין כן דמסקינן במנחות דגזרינן שמא יפיח בהן או שמא יפן והיינו נמי זמן קימה דתו לא שייך הני חששי יכמו שכתבו התוס' להדי' ביומא דף ל"ז ע"ש וצניצת נמי לא כתיב ביה ביום אלא ורואיתם אותו והיינו נמי בהכרת תכלת ועוד דצניצת ותפילין אפילו למ"ד ללילה לאו זמן תפילין וכ"ש זמן צניצת אפ"ה לא שייך בהו הך חששא דלא אתי למטעי שהרי אפילו אם מניחם בתחילה קודם זמן מצותן אפ"ה מסתמא עדין עליו גם כן בשעת תפלה שהוא ודאי יום דהא מצות תפילין מצותן שהיו עליו כל היום וכ"ש בזמן תפלה משא"כ בתפלה שהזמן עובר וא"כ אם יטעה להתפלל בלילה הרי אינו מקיים כלל מצות תפלת השחר ימש"ה בעינן דוקא בשעה שהוא יום והיינו לאחר הנך החמה כן נ"ל נכון בכוונת רש"י:

שם בתוס' ד"ה לק"ש כוונתיקין כו' עיין בכ"ז בתוס' דיומא באריכות ושם פירשו בשם ר"ת בע"א:

שם מכדי האי יהיו לרצון כו' משמע לכתחילה כו' לימרו מעיקרא עכ"ל. ויל"ד דלכתי מאי קושיא כיון דמשמע הכי ומשמע הכי שפיר תקנוהו לאומרו בסוף דבתחילה הא תיקנו כבר לומר ה' שפתי תפתח ולא משמע אלא מעיקרא. ונ"ל דקושיית הגמרא בזה קאי אסוגיא דשמעתין דכיון דבעי למסמך גאולה לתפלה א"כ טפי הוה להו לתקן שלאחר שאמר ה' שפתי תפתח ואמר ג"כ יהיו לרצון דבזה הוי סמיך שפיר גאולה לתפלה דהא בהאי קרא מסיים ביה ה' צורי וגואלי וכ"ש דאתי שפיר טפי לפי מה שכ' רש"י לעיל דף ד' ע"ב דעיקר סמיכת גאולה לתפלה ילפי' מהאי קרא גופא שרמזה דוד בם' תהלים דכתיב ה' צורי וגואלי וסמיך ליה יענד ה' ביום צרה ע"ש כנ"ל ומתוך כך נ"ל ליתן טעם על מה שתקנו חכמים ענינו בין גואל לרופא כדכתיב ה' צורי וגואלי וסמיך ליה יענד ה' ביום צרה והיינו ענינו וק"ל:

בגמ' כתיב רני עקרה לא ילדה משום דלא ילדה רני. הא דלא מקשה אטו משום דעקרה היא רני משום דהוה מצי למימר דמעיקרא הות עקרה והשתא נפקדה כדמצינן כמה עקרות שנפקדו אבל בסיפא דקרא דכתיב לא ילדה והוא כפל לשון אלא ע"כ לאוריי דהשתא נמי לא ילדה מקשה שפיר:

שם שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד. ואע"ג דמצניו כמה ב"א שהמרו בהקב"ה כנמרוד ופרעה וסיסרא וחבריהם שמרדו באדונייהם ממש אלא דעיקר התמהון על גוג ומגוג היינו דמאחר שכבר התנבא עליו הנביא משנים קדמונים בשמו ושם עירו ושם מעשיו והתנבאו ג"כ על מפלתו בסוף א"כ מה ראה לשטות זה כיון שכל הדברים יוצאין מפי הקב"ה הרי שמכיר באדוניו ומורד בו וא"כ האי גברא בישותא בעלמא הוא לאחוי ועוד שכופר בעיקר דמסיים הכתוב נוסדו יחד על ה' ועל משיחו ובהא מסיים שפיר כלום יש בן שמורד באביו שהיא תשובה ניצחת ממש באותו ענין שהרי אבשלום בואי ידע מה שאמר נתן הנביא לדוד אביו מפי הקב"ה הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך ושכב את פלגשיך לעיניך יאמר לו כן דרך עונש על מעשה דבת שבע שע"כ נפרע הקב"ה ממנו ואמר לו גם ה' העביר חטאתך לא תמות א"כ אבשלום גופא מה ראה לשטות זה שניסת לעצת אחיתופל שאמר לו בל על פלגשי אביך ירצה להתגדל ע"י כך שאחר שראה שקראו רע וא"כ האי גברא נמי בישותא בעלמא הוא לאחוי שיתקיים הרעה על ידו ולא ע"י עבד או ממזר כמו שחשב דוד אע"כ שמאת ה' היתה זאת לחזק לב אבשלום בכך ימעתה כ"ש שאין כאן מקום תימא על ענין גוג ומגוג שהקב"ה יקשה את לבבו כמו שאמר הכתוב משניא לגוים ויאבדם כנ"ל נכון:

דף י.

בגמרא אמר ר"י משום רשב"י מה דכתיב פיה פתחה בחכמה כו' לא אמרו שלמה אלא כנגד דוד אביו כו'. אגדה זו אומרת דורשני דמלבד שאין רמז לדרש זה כלל בפסוק זה דפיה פתחה בחכמה ואף לא בכל אותה פרשה דאיידי באשת חול ממש והנמשל הוא כנגד התורה אלא דיותר יש לתמוה דלפי זה שאמרו

שלמה כנגד דוד אביו א"כ הול"ל פיו פתח בחכמה ותורת חסד על לשונו ולמה קאמר הכל בלשון נקבה ואפשר ליישב כדאשכחן בגמרא כל היכא שמזכיר רוח הקודש מזכיר בל' נקיבה וכדפרש"י נמי הכא שרתה עליו רוח הקודש מ"מ זה דוחק גדול כיון שרוח הקודש גופא לא נזכר כלל בזה הפסוק. ובעיקר הדרשה יש לתמוה יותר דענין ה' עולמות הללו מה טיבן דנהי לארבעה מהם שייך שפיר לכנותן בלשון עולמות שכל א' מהן הוא עולם חדש לפי השתנות כל ימי האדם מיום הווצרו בבטן עד יום המיתה ועד בכלל דהיינו זמן העיבור והלידה והינוקה ויום המיתה מ"מ ודאי מלבד זה יש שינוי זמנים בערך שנות האדם כמו שמנו חכמים במס' אבות וכדאשכחן נמי בדוכתי טובא ומה נשתנו אלו מאלו לקרותן בלשון עולמות מיוחדים וביותר יש לתמוה מה שאמר ראה במפלתן של רשעים וקרא ג"כ בלשון עולם מיוחד ומה טעם יש בדבר כיון שזה ענין אין לו יחוס כלל בערך שנות האדם כמו באינך. והנלע"ד ליישב הכל בהערה אחת לפי מה שמצינו בס' הזוהר ובספרי המקובלים שחמשה מיני נשמות מצינו באדם והן נפש רוח נשמה חיה יחידה וכמו שיסד הקליר במוסף דר"ה והענין מבואר יותר במקובלים ששלשה מהם שהם נפש רוח נשמה ישנן בכל מיני בני אדם דהיינו נפש הוא נפש התנועה הנתונה בו משעת העיבור שבאותו זמן מתחיל הולד להתנוועע ונפש זו היא מספירת המלכות שביו"ד ספירות וחלק נשמת הרוח באה לכל אדם משעת הלידה והיא מס' התפארת שבג' ספירות וחלק נשמת הנשמה ממש באה לו משעת היניקה והיא מס' הבינה הנקראת אמא עלאה והיא אם הבנים כדכתיב כי אם לבינה תקרא על שם שכל השבעה מדות התחתונות יונקות ממדה זו כמו שהבן יונק חלב משדי אמו. ודבר זה מבואר בתכלית בספרי המקובלים כנודע סוף דבר שג' חלקי נשמות שהם נפש רוח נשמה הם בהכרח בכל אדם בזמן עיבור ולידה וינוקה אלא שאם זכה הצדיק זוכה לנשמה יתירה העליונה הנקראת ח' והיא ממדת חכמה ודבר זה אי אפשר להמצא כי אם בשמונע האדם לכלל גדלות היינו שהוא בן י"ג שנים ויום אחד שאז נתחייב במצות ונכנס בו היצ"ט ומאז ע"י מעשיו זוכה מעט מעט ע"י התגדלות לנשמת חיה הנוכרת. אמנם כן החלק ה' שהיא נשמת יחידה אין שום אדם זוכה בו בחייו אפילו צדיקים גמורים וזאת משה רבינו בלבד ולא זולתו. אבל הצדיקים גמורים ודאי זוכי' לנשמת יחידה לאחר מיתתן. ונמצא כל זה הענין בספרי הקבלה ובספר הזוהר. נמצינו למידין שאגדה זאת מפורשת היטב כפתור ופרח שלזה הענין נתכוון רשב"י בעצמו שהוא בעל אגדה זו דהני החמשה ברכי נפשו שאמר דוד ע"ה הם כנגד ה' חלקי מיני נשמות הנזכרים והמה מסודרים לפנינו כסדר נכון שג' ראשונות הם בזמן עיבור ולידה וינוקה כמבואר ובה יבא ג"כ היטב מה שנזכר באגדה זו שאמר שירה על מה שעשה לה דדים במקום בינה והיינו כמו שזכרנו זאת הנשמה הנ' שנקראת נשמה שבאה בזמן היניקה היא באה ממדת בינה ממש אמנם לחלק הד' שהיא חלק הנשמה הנקראת חיה והיא באה ממדת חכמה וכבר זכרנו שאין זוכה בה אלא אדם צדיק אשר בארץ שזוכה בה ע"י מעשיו הטובים בשעה שנכנס בו היצ"ט ולפ"ז שפיר קאמר שראה דוד במפלתן של רשעים ומיייתי עלה קרא דיתמו חטאים כו' והיינו ממש כמו שזכרנו שענין מפלתן של רשעים היינו ודאי מפלת היצה"ר כמבואר להדיא באגדה הקודמת מי כתיב יתמו חוטאים יתמו חטאים כתיב ובוזאי כשהאדם זוכה לנשמת ח' ע"י מעשיו ומגביר היצ"ט על יצה"ר אין לך מפלה של רשעים גדולה מזו כמ"ש דוד ולבי חלל בקרבי ודרשו רבוותיו כנגד יצה"ר והיינו נמי סיפא דקרא ורשעים עוד אינם. אמנם על חלק נשמת יחידה שכבר זכרנו שהיא באה לאחר מיתה היינו דקאמר כיון שנסתכל ביום המיתה אמר שירה כן נ"ל:

שם אמר רב המנונא מאי דכתיב מי כהחכם כו' מאי כי מת אתה ולא תחיה מת אתה בעה"ז ולא תחי' לעה"ב אמר ליה מאי כולי האי כו'. ולכאורה לשון מאי כולי האי אינו מדויקת ובדרוש העליתי דהכי פירושו דאהא דקאמר ליה ישעיה מת אתה בעה"ז ולא תחי' לעה"ב אהדר ליה חזקי' שפיר מאי כולי האי פי' למה הוצרכת לכפול בלשון דבמאי דקאמרת מת אתה לחוד הוי ידענא שפיר דאעה"ב קאמר דאי לענין עה"ז אין צורך דהא עד חזקי' לא הוי מאן דחליש ואיתפח כדאי' בפ' הפועלים אע"כ דאעה"ב קאי ואהא אהדר ליה ישעיה שפיר משום דלא עסקת בפר'י ורביה א"כ לפ"ז שייך לומר כי מת אתה אהא מלתא גופא שלא היה לו בנים וכל שאין לו בנים נחשב כמת ומש"ה הוצרך לומר ולא תחי' לעה"ב דווקא:

דף י:

שם מאי והטוב בעיניך עשיתי אמר ר"י אמר רב שסמך גאולה לתפלה. נ"ל דהכי פירושו דכלפי מה שאמר לו ישעיה שנזר עליו מיתה על שלא עסק בפריה ורבי' והיינו משום דכל מי שאינו עוסק בפר'י ורבי' באילו ממעט הדמות של מעלה לגרום פירוד בין הדברים במדות העליונות כדאייתא ביבמות מש"ה התפלל ואמר והטוב בעיניך עשיתי שסמך גאולה לתפלה וזהו ענין הזיווג עצמו במדות העליונות כידוע בס' הזוהר ובספרי המקובלים כן נ"ל נכון:

שם אמר רב מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר כו' עיין בזה בחידושי הרשב"א. ולע"ד יש לפרש עוד דר' מני אתא לאשמועינן דלא תימא דק"ש אפילו בעונתה לא עדיף מהעוסק בתורה לא מיבעיא למ"ד דאין צריכה כוונה אלא אפילו למ"ד דצריכה כוונה היינו כוונת המצוה לחוד משא"כ בעוסק בתורה דצריך כוונה יתירה כדאמרין לקמן בפ' היה קורא דדברי תורה דברי הכל בהסכת ודרשינן נמי ושננתם שהיו דברי תורה מחוודין בפין שעיקר מצות עוסק בתורה היינו להבין הדינין כדאמר'י גדול התלמוד שמביא לידי מעשה ואשמועינן ר' מני דאפ"ה קורא ק"ש בעונתה עדיף ומדייק לן שפיר ממתני' דקתני דאפילו שלא בעונתה הוי כאדם הקורא בתורה אע"ג דלא שייך כוונה בק"ש כמו בעוסק בתורה ע"כ היינו דקבלת מלכות שמים חשיבא טובא אפי' שלא בזמן ק"ש ממילא שמעינן דק"ש בעונתה עדיף טפי וק"ל:

במשנה ב"ש אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא כו' שנאמר ובשכבך ובקומך. ונראה דב"ש נמי מודו דפשטא דקרא דבשכבך ובקומך קאי נמי אשעת שכיבה ואשעת קימה דשכיבה בלילה וקימה ביום והיינו דנקטי במלתייהו בערב ובבוקר אלא דקסברי דלאו בזמן שכיבה ובזמן קימה דרוב עולם תליא מילתא אלא בשעת שכיבה דמיה ממש לאחר שכבר שכב וכן בקימה קימה ממש:

דף יא.

א"ב נימא קרא בבוקר ובערב כו' וכתב הרשב"א דבבוקר ובערב לאו דווקא דבערב משמע מן המנחה ולמעלה כדאשכחן בפסח כו' אלא דנכתב ביום ובלילה כו' ע"ש. ולכאורה שזה דוחק ולענ"ד נראה דנהי דלשון ערב הוי נמי מבע"י היינו היכא דלא כתיב בוקר בתריה משא"כ היכא דכתיב ערב ובוקר בחד קרא ומקדים ערב לבוקר הוי ערב ממש כדכתיב ויהי ערב ויהי בוקר וכה"ג טובא והא דקאמר הכא נכתב בבוקר ובערב בלא"ה צריך לומר דלאו דוקא נקיט הך סדרא אלא בערב ובבוקר. ועוד י"ל דנקיט כי האי לינשא משום דלא נימא לואידך גיסא דהא לא כתיב בערב ובבוקר וכתוב בשכבך ובקומך היינו משום דזמן שכיבה הוי בעוד היום גדול לאחר תפלת מנחה כמו דסבירי לקמן תנאי וכמ"ש תוס' בריש מכילתין וע"ז מהדר ב"ש שפיר א"כ נכתב באמת בבוקר ובערב ומכ"ש דאתי שפיר טפי אם נאמר

^[1] ונראה דב"ש נמי מודו דפשטא דקרא דבשכבך ובקומך קאי נמי אשעת שכיבה ואשעת קימה דשכיבה בלילה וקימה ביום והיינו דנקטי במלתייהו בערב ובבוקר אלא דקסברי דלאו בזמן שכיבה ובזמן קימה דרוב עולם תליא מילתא אלא בשעת שכיבה דמיה ממש לאחר שכבר שכב וכן בקימה קימה ממש:

דב"ש סברי דאידך קרא דבשכבך ובקומך דכתיב בפי' והי' אם שמוע איירי נמי בק"ש ולפי' קאמר שפיר דאי ס"ד כדקאמרי ב"ה נכתב בחד מנייהו בשכבך ובקומך לשעת שכיבה ולשעת קימה כדפרישית במתני' אליבא דב"ש ובאידך קרא נכתב בבוקר ובערב וילמד הסתום מן המפורש דשכיבה בלילה וקימה ביום אע"כ כדקאמרי ב"ש לטעם ויקרא כו' כנ"ל ועיין מה שאפרש בזה בסמוך:

שם וב"ש האו ובלכתך בדרך מאי עביד להו כו' לכדתניא כו'. ותמיה לי טובא דלכתי הא תרי זמני כתיב 'בלכתך בדרך חד בפי' שמע אחד בזהי' אם שמוע ולכאורה נראה דהאי דפי' והי' אם שמוע כיון דמסקינן בריש פ' היה קורא דבדברי תורה כתיב תו לא שיד למדרשי' מובלכתך בדרך דרשה דב"ה דמתניתין ולא שייך נמי למדרש דלמעטוי עוסק במצוה וחתן דפטורים מת"ת דמלתא דפשיטא היא כיון שאם היה עוסק תחלה בת"ת צריך לבטל לימודו ולעסוק במצות כיון שת"ת אין לה הפסק יומם ולילה א"כ כל המצות מה תהא עליהן וכדאיתא להדיא בירושלמי דפרקין הביאו הרשב"א לעיל אשמעתין דר' מני בסמוך ולפי' ע"כ דאתי לדרשא אחריתא או אפשר דלענין ד"ת דברים ככתבן שצריך לעסוק בתורה בשבתו ובקומו ובלכתו בדרך כדכתיב והגית בו יומם ולילה וכתיב נמי בשכבך תשמור עיניך והקינות היא תשיחך. אלא שלפי זה קשיא ליה איפכא דלר"י דאמר בפרק היה קורא דף כ"א דק"ש דרבנן ומסקין אביי דבשכבך ובקומך נמי בד"ת כתיב. א"כ מנא להו להנך אמוראי הא דפשיטא לן בכולהו תלמודי' דעוסק במצוה פטור מן המצוה דהא בשמעתין ובסוכה בפי' הישן לא ילפי' להא מלתא אלא מהאי קרא בלכתך בדרך ואפילו את"ל דהנך אמוראי ילפי לה בילפותא אחריתא או מסברא דא"כ מאי מקשה הש"ס בסמוך הך ילפותא דבלכתך בדרך אהך ילפותא דראב"ז אמר רב מאי קושיא דלמא רב בהא ס"ל כרב יהודה תלמידי' דק"ש דרבנן דכולה קרא בד"ת א"כ ממילא לא שייך הך דרשא לענין עוסק במצוה או טרדות ויש ליישב ועיין בסמוך:

שם לכדתניא בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן. כך היא הגירסא בספרים שלנו בשמעתין ובסוכה בפי' הישן אלא דבפי' הישן כתבו התוס' דהבא בשמעתין גרסו' איפכא בשבתך בביתך פרט לחתן ובלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה ע"ש והא דלוי דבעלי התוס' הוו בקיאי בגירסאות הגמרא טפי מינן. אמנם לפענ"ד אין כאן חלופי גירסאות כלל אלא דשני גירסאות עולות בקנה אחד י:ברייתא הכי מפרשי דמאי אי לא הוי כתיב אלא בשבתך בביתך לחוד הו"א דלא אחי למעט אלא עוסק במצוה ממש אבל חתן דליכא אלא מחשבת בעילה בעלמא הו"א דחייב וכדפרישית ומש"ה איצטריך נמי קרא דבלכתך בדרך מיהו השתא דליכא תרי קראי למעטוי ממילא ניחא לאוקמי' קראי בדדמי דכל חד קרא בדכוותי' ממעט והיינו דמבשבתך בביתך דרשי' בשבת דידך הוא דמחייבת ולא בשבת דמצוה דהינו חתן אע"ג שיושב בבית אפי' פטור כיון דלאו שבת דידיה הוא אלא שבת מצוה ומבלכתך בדרך נמי דכוותיה קא ממעט דעוסק במצוה אע"ג שמהלך בדרך אפי"ה פטור כיון דהוי ליה לכת דמצוה:

והשתא לפ"ז אתי שפיר טובא הא דמסקינן בסמוך וב"ש האו מיעבי ליה פרט לשלוחי מצוה וכבר הרגישו המפרשים שהוא יתור לשון לגמרי תו קשיא לי אמאי שני בלישנא דבבריייתא קתני פרט לעוסק במצוה ובמסקנא אמר פרט לשלוחי מצוה אמנם לפי מ"ש מיושב היטב דלמאי דבעי למימר מעיקרא דלא הוי כתיב אלא בשבתך בביתך לחוד ודאי שייך למיתני פרט לעוסק במצוה ממש שבזו יש סברא גדולה למעט כפרש"י משא"כ לפי המסקנא דדרשינן הכל ממשמעות והיינו מצדדך ממעטין דרך דמצוה וממילא מוקמינן נמי בשבתך בביתך בדדמי למעט חתן כדפירשתי וא"כ ע"כ דאידך מעוטא דבלכתך בדרך היינו למעט שלוחי מצוה שמהלך בדרך אע"פ שלא נגמרה המצוה דעדיין והי"א מש"ה יש לחייבו טפי מבחתן קמ"ל דאפי' פטור:

ומש"ה איצטריך ליה להש"ס לאסוקי ולאכפולי הא מלתא דעיקר טעמא דב"ש היינו מהבא דאי כפשטא דלישנא דבבריייתא דממעטין פרט לעוסק במצוה ממש לא הוי א"ש מילתא דב"ש דפשטא דקרא מסייע לב"ה דבשבתך בביתך מוקמינן מיעוטא דלדמי דהיינו חתן שיושב בבית וכ"ש לעוסק במצוה ממש ואכתי מיותר דבלכתך בדרך לדרשא דב"ה מש"ה מסיק הש"ס דעוסק במצוה דבריייתא לאו בעוסק במצוה ממש איירי אלא איירי בשלוחי מצוה ומש"ה איצטריך תרי קראי כנ"ל נכון ועיין במהרש"א שהביא יירסא בשמעתין בשם הילקוט בע"א ולפמ"ש גם בזה אין צורך לשנות הגירס' אלא דממיל' א"ש טובא יירסת שמעתין לב"ש כדאית להו ולב"ה כדאית להו ועין עוד בסמוך:

שם מאי משמע אמר ר"פ כי דרך כו' נראה דעיקר קושיא דהאי מאי משמע לא קאי אדרשא דבשבתך בביתך דהתם אפילו בלא משמעות שייך שפיר הך דרשא מיתורא דהא מיותר לגמרי דאי יושב בבית לא מחייב מאן לחייב משא"כ הך דרשא דבלכתך בדרך לאו מיתורא דרשינן דמכיון דכתיב בשבתך בביתך איצטריך למכתב בלכתך בדרך לגופ' דלא תימא בשבתך בביתך אחי למעט הולכי דרכים דטרידי אלא ע"כ דממשמעות דרשינן ומש"ה מקשה מאי משמע ולבתר דשני ר"פ כי דרך מקשה הש"ס שפיר מי לא גסקי' דקאזיל לדבר מצוה וכוונתו דלכתי הארא קושיא לדוכתא דשפיר איצטריך בלכתך בדרך לגופא לאשמעטין דכל הולכי דרכים אפילו לדבר מצוה חייב ולאפקוי ממיעוטא דבשבתך בביתך ולא ממעטין אלא עוסק בד"מ ממש כנ"ל:

שם אלמה אמר ראב"ז א"ר כו' חזן מן התפילין שנאמר בהם פאר כו'. עיין מה שהקשו התוס' בשמעתין ועיין עוד בפי' הישן דמ"ש בתפילין דדרשינן דקאמר רחמנא ליחזקאל את מחייבת הא לכ"ע פטורי ומ"ש מת"ת דרשי' דכל אבל אסור בת"ת מדאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום ועין שם מה שתרצו סס. אמנם לענ"ד נ"ל ליישב חדא מנו חדא דכול' מלתא דרב באבל בין בחיוב דשאר מצות בין בפטורי דתפילין וליף לה מדאפקא רחמנא ליחזקאל לתפילין בלשון פאר שלא מצינו כן בשום מקום ע"כ היינו משום דבעי למיולף דדוקא בתפילין שנקראו פאר מש"ה לדידך שרי ולכ"ע אסור משא"כ בשאר מצות כבר מת"ת כ"ע נמי מחייבי דאלת"ה למה כתביניהו לתפילין בלשון פאר ובזה נתישב ג"כ מה שמקשין העולם אמאי מקשה מעיקרא א"ה אפילו טבעה ספינתו בים נמי ולא מקשה מאבל מעיקרא א"ה אפילו אבל נמי ולמאי דפרישית אחי שפיר דבאבל ליכא למימר דנפטור דהא מדכתב רחמנא לתפילין בלשון פאר משמע דוקא מתפילין הוא דאבל פטור הא בשאר מצות חייב אלא עיקר כוונת המקשה הוא להיפך דמדחזינן מיהא דאבל חייב בשאר מצות אע"ג דטריד ממילא אית לן למימר דטבעה ספינתו בים נמי חייב דלאו בטרדא תליא מלתא א"כ תו לא שייך כלל הך דרשא למעוטא חתן דטריד דהא בדרך רשות ובישיבה דידיה במילי דרשות לעולם חייב אע"ג דטריד כו' ובזה נתיישב ג"כ מא שהקשיתי לעיל מאי מקשה מדרב דלמא רב ס"ל דק"ש דרבנן כ"ר' ולמאי דפרישית אחי שפיר דלאו ממימרא דרב קא מקשה אלא מפשטיה דקרא דדרשא פשוטה היא מדכתב לתפילין דיחזקאל בלשון פאר משמע דוקא בהאי הוא דאבל פטור הא בשאר מצות חייב כנ"ל דמון היטב:

שם וב"ה אמרי כו' בדרך נמי קרו כו'. ולכאורה יש לתמוה דלכתי מנלן דבדרך קורא דרך הילוכו דלמא בדרך רשות צריך להפסיק הילוכו ולעמוד ולקרות משא"כ בדרך דמצוה א"צ להפסיק כלל. ונ"ל ע"פ

הדרך שכתבתי לעיל דהשתא נמי משמע לן דמעוטא בשבתך בביתך אחי למעט חתן שיושב בביתו דמדי דכוותי' קא ממעט וא"כ תו לא איצטריך לן למעט שאר שלוחי מצוה שא"צ להפסיק הילוכן דשפיר קא אתיין בק"ו דחתן שאינו טרוד אלא במחשבת בעילה מכ"ש הנך שעוסקין במצוה ממש שהרי אם יפסיקו מהילוכן אפשר שע"כ יודחו ממצוה לגמרי או שיתאחר המצוה א"כ ע"כ מאצטטריך קרא אחרינא למעט שלוחי מצוה היינו בענין שאין צורך לבטל כלל משליחות המצוה שהרי יכולין לקרות ק"ש בדרך הילוכן ממש כדברי ב"ה שכל אדם קורא דכרכו והשתא א"ש הא דקאמר ולא ממילא שמעית מיניה דבדרך נמי קורא וכו"ק:

שם ר"י אמר כו' דתנן מי שהיה כו' עיין פרש"י ותוס' והסוגיא תמוה כמו שהקשו בתוס' ויתרוצץ דחוק. ולולי פרש"י ותו' היה נראה לי לפרש בע"א בפשיטות דר"י מדר' יוחנן החורני גופא מביא ראיה והיינו משום דבפי"ק דיבמות דף ט"ז ע"ב מיייתי הש"ס ברייתא דר' יוחנן החורני מתלמידי שמאי היה וקתני נמי התם ואע"פ שתלמיד שמאי הי' כל מעשיו לא עשה אלא כב"ה וא"כ משמע לכאורה להדיא דכל העושה כב"ש לא עשה ולא כלום כיון דתלמידי ב"ש גופייהו עושין כב"ה אלא דבאמת מהתם ליכא ראיה כיון דהך עובדא דהתם הוה ב"ש לקולא וב"ה לחומרא מש"ה היו מחמירין כב"ה ומש"ה מיייתי ר"י ראיה מהך עובדא דסוכה דמצינן דר"י החורני אע"פ שהי' מתלמידי ב"ש אפי"ה היה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו חוץ לסוכה אע"ג דבכה"ג ב"ש פוסלים אע"כ היינו משום דלעולם יש לעשות כב"ה בין לקולא בין לחומרא ואפילו המחמיר כב"ש לא עשה ולא כלום כנ"ל ברור. ואע"ג דלפי"ז לא הי' צריך ר"י לאתניי אלא רישא דמתני' לבד ולא סיפא דאמרו לו אלא משום דהי' באפשר לומר דב"ש וב"ה לא פליגי אלא בסוכה קטנה ולא בסוכה גדולה כדבעי הש"ס לאוקמי ברפי"ק דסוכה מש"ה מיייתי ר"י סיפא דמתני' דאמרו לו ומשמע דבכה"ג נמי פליגי ב"ש וב"ה ואפי' ר"י החורני היה עושה כב"ה לקולא כנ"ל נכון וברור ואולי מקום הניחוח לי מן השמים:

שם מתני' בערב מברך כו' אחת ארוכה ואחת קצרה. עיין פרש"י ומה שהקשו עליו התוס' והא דאמרי' לקמן דקא מסיים מודים אנחנו הרמב"ם פי' פירוש אחר דא' ארוכה וא' קצרה קאי אב' לפניה דלרובה היינו לפי שפותחת בברוך וחותרת בברוך וא' קצרה קאי אברכה שלאחריו כו' עי"ש ועיין בב"ז בחיובשי הרשב"א ז"ל באריכות:

דף י"א:

בתוספות ד"ה ורבנן אמרי אהבת עולם הלכך תקנו לומר כו' והטעם בזה נראה משום דמימרא דשמואל ומכולה סוגיא דבסמוך משמע דבשחרית אומר אהבה רבה ומה שאמרו בערבית אהבת עולם היינו משום דקרא קא מסייע ליה דכתיב אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד וזה שייך יותר בברכת התורה של ערבית ע"פ מה דאמריו' בכמה דוכתי כל העוסק בתורה בלילה מושכין עליו חוט של חסד ביום כנ"ל:

בד"ה שכבר נפטר באהבה רבה עד הלכך כו' בירושלמי יש הא דאמריו' כו' והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר שלמד מיד באותו מקום. ונשאל להרב ר"י כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה נראה ברור ומוכרח מפירושם כאן בהא דאמריו' והוא ששנה על אתר היינו אע"ג דמסתמא קרא ק"ש סמוך לאהבה רבה כדינו אפי"ה לא מהני לפטור מה שלמד אח"כ אלא למה שלומד ושונה לאלתר באותו מקום ואף ע"ג דמסתמא התפלל סמוך לק"ש דהא בעי למסמך גאולה לתפלה אפי"ה לא הוי התפלה הפסק בין לימוד דפי' ק"ש לאותו לימוד שאחר התפלה דתפלה לא הוי כהיסח הדעת דק"ש ותפלה חדא מלתא הוא וכיון שלאחרת אחר התפלה חוזר ללימודו באותו מקום מש"ה נפטר בברכת אהבה רבה משא"כ בשהלך אחר תפילה ונפנה לעסקו וחוזר ללימודו צריך לחזור ולברך ומש"ה נשאל לר"י אם כמו כן הדין לענין ברכת התורה ממש כשהשכים לשנות ושונה ואח"כ נפנה לעסקו וחזר ללימודו אם צריך לחזור ולברך פעם אחרת וע"ז השיב ר"י דאין צריך אי משום דלא קיימא לן כהאי ירושלמי האילי וגמרא שלנו לא אמרו ואין צריך לאלתר ללמוד כו' וכוונתם דאע"ג דבתחלת המימרא דרב יהודא אמר שמואל קאמר השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך דמשמע דמברך קודם שיסנה וסמוך ללימודו ממש אפי"ה בסוף המימרא דקאמר משקרא ק"ש אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה היינו אין צריך לברך כלל אפילו במאי שלומד כל היום דלאו אהשכים לשנות דלעיל דוקא קאי דאיירי שלומד מיד סמוך להשכמתו אחר ק"ש מדלא קאמר הכי בהדיא אלמא דגמרא דיקן פליגא אירושלמי. ועוד השיב ר"י דאפי' את"ל דהגמ' לא פליג אירושלמי אפי"ה הירושלמי גופא לא קאמר דשלא לאלתר כגון דנפנה לעסקו צריך לחזור ולברך משום הפסק בין לימוד דפי' ק"ש לשאר לימודו כל היום אלא באהבה רבה דוקא דלא חשיבא לפטור כל היום אלא במאי ששונה לאלתר אחר התפלה באותו מקום משא"כ בברכת התורה ממש דאיירי בשמעתין דחשיבא טובא מש"ה פטרה כל היום דמאי שנפנה לעסקו לא חשיבא היסח הדעת להפסיק בין לימוד ללימוד כן נ"ל ברור להמעיין לפי שיטת השוואל בשיטת הר"י לפי' התוס' דהשתא. ומצא לפ"ז כל דברי התוס' בזה אינן אלא לענין הפסק בין לימוד ללימוד מה שא"כ לענין הפסק דברכת התורה ממש לבין לימוד של אחר הברכה לא מייירי כלל ומסתמא צריך ללמוד איזה מקרא או משנה סמוך לברכה ממש כמו בשאר כל ברכות שצריך לברך עובר לעשייתן וסמוך לעשייתן ממש. ועוד דבהא מלתא לא שייך לומר דגמרא דיקן פליג דהא אדרבה גמרא דיקן נמי הכי דייקא דדווקא מי שמשכים לשנות קודם ק"ש הוא שצריך לברך ברכת התורה אבל מי שאינו שונה קודם ק"ש אלא לאחר ק"ש לא שייך לגביה ברכת התורה כלל לא קודם ק"ש ולא לאחר ק"ש דהוה בברכה שאינה צריכה כיון שנפטר באהבה רבה:

אלא דלפי"ז לא יתכן מה שכתבו התוס' בסוף הדיבור דמאי שנהה הצרפתים ללמוד אחר ברכת התורה בהשכמה פסוקים וברכת כהנים ומשנה דלאו דברים נהגו כן מפני הירושלמי ומסקין אבל אין צריך כמו שכתבנו לעיל עכ"ל ולמאי דפרישית אין זה ענין כלל להירושלמי דלא איירי בירושלמי כלל לענין הפסק בין ברכה ללימוד אלא בהפסק בין לימוד ללימוד אבל בין ברכה ללימוד לכ"ע אין להפסיק אלא צריך שיקרא ק"ש או שאר פסוקים או משנה או גמ' סמוך לברכת התורה או לאהבה רבה כמו בשאר ברכת המצות כדפרישית ואף שהב"י סיומן מ"ז נתן טעם לזה לחלק ואני אפרש בסמוך עוד טעם אחר אפי"ה אין זה שייך לנדון הירושלמי כלל כדפרישית ועוד אי ס"ד כמסקנת התוס' דשייך ברכת התורה בהשכמה אף שאינו לומד לאלתר כלל אלא לאחר כמה שעות כדמשמע מלשון הש"ע סי' מ"ז דיש אומרים כך א"כ תקשי להו גמרא דיקן דאמאי קאמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש דמשמע דבלא"ה אין צריך לברך בשביל לימוד שלאחר זמן. ועוד דא"כ מאי מדייק הש"ס בסמוך ובריש פי"ב דרב סובר דלתלמוד נמי צריך לברך מהא דמברך ומתני לן פרקין ותיפוק ליה דלפילו אם אין צריך לברך בשביל גמרא ומשנה אפי"ה היה מברך רב שפיר ברכת התורה בשביל לימוד שילמוד בכל יום מקרא משנה וגמרא כמו שמברכין כל אדם למסקנת התוספות בכל יום בהשכמה בשביל הלימוד שלומדין בכל יום. ולכאורה לא מצאתי מקום ליישב קושא זו אם לא שנאמר דכוונת התוס' לפי מסקנתך דאותו ענין שכתבתי דלפי מה

שהביא במנהג הצרפתים היינו שעיקר כוונתם בלימוד דברכת כהנים ומשנה דאלו דברים אע"פ שאין כוונתם לעיקר הלימוד אלא כדי שיברכו לפניה ברכת התורה ותהא הברכה סמוכה ללימוד לאלתר והיינו מפני הירושלמי וע"ז מסקין דאין צריך פירוש שאין צריך לברך ברכת התורה ולא לומר פסוקים דברכת התורה ומשנה דאלו דברים כיון שאין צריכים באתנו לימוד כי אם בשביל הברכה ויותר טוב שלא יברכו להוי בברכה שאינה צריכה אלא דבמה שיאמר אהבה רבה וקורא ק"ש יכולין ללמוד אח"כ כל היום בלא שום ברכה כך היה נראה לי לכאורה אלא דמשמעות לשון התוס' אינה כך אלא שיש לברך בהשכמה אע"פ שלא ילמוד לאלתר אלא לאחר זמן והיינו כמשמעות הב"י והש"ע שם א"כ הדרא קושיא לדוכתיה יענין בב"ח או"ח סימן הנ"ל שהרגיש ג"כ בזה על לשון הב"י שם אלא דבמאי שפירש לשון התוס' נראה לי דחוק וצ"ע ליישב ועיין מה שכתוב בזה עוד בסמוך ודוק היטב:

בא"ד והשיב ר"י כו' וגמרא שלנו לא אמרו ואל"ת מ"ש מסוכה כו' עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך דמה שכתבו דגמרא שלנו לא אמרו היינו מדקאמר שמואל סתמא משקרא ק"ש אין צריך לברך משמע שאין צריך לברך כלל אותו היום וקשיא לי דלכתיי מאי ראייה מיייתי דמכדי מרא דשמעתייה מאן הוא רב יהודא משמיה דשמואל ואיהו גופא קאמר בפרק גולב הגזול משמיה דשמואל דסוכה יום א' לענין ברכה שאין חוזר ומברך ומסקי' התם דפלוגתא דתנאי היא כדאשכחן דפליגי רבי ורבנן לענין תפילין ושמואל כרבנן דבתפילין נמי אין מברך אלא שחרית בלבד ולפ"ז שפיר קאמר רב יהודה משמיה דשמואל הכא דלענין ברכת התורה נמי אינו חוזר ומברך שכבר נפטר באהבה רבה דומיא דסוכה ותפילין משא"כ לדין דק"ל לפסק הלכה דבסוכה ותפילין נמי חוזר ומברך כדמסקינן התם א"כ שפיר מצינן למימר דבברכת התורה נמי צריך לחזור ולברך כשהפסיק בין לימוד ללימוד והיינו כשיטת הירושלמי ואפשר דמשמע להו להתוס' כיון דרבי יוחנן ושאר אמוראי דשמעתין בסמוך איירי לענין נוסח הברכה משמע דזולת זה בעיקר דינו במימרא קמיייתא דשמואל לא פליגי עליה אע"ז דרבי יוחנן פליג עליה בסוכה ולפ"ז א"ש נמי מה שכתבו התוס' בתחילת הדיבור עד הלכך נימריניהו לכולהו דלכאורה הוא לשון תמוה שהרי כל דבריהם מזה הדיבור אינו אלא הא מלתא דשכבר נפטר באהבה רבה ולא איירי בנוסח הברכה כלל. ואמנם למה דפרישית אפשר שכוונתן מלאמרינן הילכך נמריניהו לכולהו משמע דתו לא אשכחן פלוגתא דאמוראי כלל לענין ברכת התורה ועיין מה שכתוב עוד בזה בסמוך גבי הילכך נימריניהו לכולהו ובזה י"ש ליישב ג"כ מה שהקשו התוס' מסוכה ולא הקשו מתפילין דהא בפרק גולב הגזול משמע דסוכה גופא תליא בתפילין ולפמ"ש א"ש משום דרבי יוחנן דאיירי בסוכה איירי נמי הכא לענין ברכת התורה. ומ"ש תלמוד רבינו יונה בשמו לחלק בין תפילין לברכת התורה משום דתפילין וצניצת כיון שחלצן מעליו מסלק עצמו ממציה משא"כ בתורה וקשה לי טובא דא"כ אמאי מדמי הש"ס כפי' גולב הגזול סוכה לתפילין הא איכא לאפלוגי בניייהו בהאי טעמא גופא ויש ליישב וצ"ע:

בא"ד ואל"ת מפני מה אין אנו מברכין לישן בסוכה כו' עכ"ל. ולכאורה לשונם תמוה בזה דהא אדרבה במאי דס"ד מעיקרא דברכת התורה נמי צריך לברך בכל פעם ופעם הוי קשה טפי למה אין מברכין לישן בסוכה. ויש ליישב קצת ע"פ לשון הרא"ש ז"ל דמשמע מדבריו שדברי התוס' ותשובתו של הר"י היינו דווקא מעין השאלה שנשאל מאתו דהיינו בסתם ת"ח שעושין תורתן עיקר ומלאכתן טפל ומ"מ דעתם תמיד על הלימוד ואין מסיחין דעתם ומש"ה אין צריך לחזור ולברך משא"כ בשאר בני אדם שתורתן עראי ואין לומדים כי אם לפרקים לפי שיטת ר"י צריך לחזור ולברך ולאפוקי מקצת שיטת הפוסקים דאפילו בכה"ג אין צורך לחזור ולברך כמבואר להדיא בתחלת דברי הרא"ש ז"ל ע"ש וכן משמע מלשון הרשב"א ז"ל ב' בחידושייו בשם רבותינו הצרפתים והביאו ראייה מר"ת ז"ל שלא היה מצריך לברך על השינה כשנמנך לישן נמצא דלפ"ז מיושבים היטב דברי התוס' כאן דעל מה דמשמע מדברי הר"י דאותן שתורתן אומנותן אין צריכים לחזור ולברך היינו משום שדעתם תמיד על הלימוד א"כ למה אין מברכין בסוכה על השינה דמסתמא אין דעתם משעת אכילה על השינה וע"ז תירצו דאפ"ה ברכת אכילה פוטרתו לפי שהשינה הוא דבר מצוי וקיי"ל אין קבע לשינה כנ"ל בכוונתן ודו"ק:

בא"ד והצרפתים נוהגים כו' עד סוף הדיבור. נ"ל דאע"ג דמסתמא אומרינן פ' התמיד ומשנת אחיו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל כמ"ש התוס' פ"ק דקידושין דף למ"ד וכו"כ הטור א"ח סימן מ' אלא לפי שאין אומרים עניני הקרבנות אלא ביום דוקא ולפעמים שאדם משכים קודם עלות השחר שאין לומר קרבנות מש"ה נהגו לקרות פסוקים של ברכת כהנים ומשנת אלו דברים כו' סמוך לברכת התורה ממש יעוד לפי שראו להקדים ברכת התורה קודם לכל ברכות השחר שהם ברכת הודאה מענין עולם הזה יעניני הגוף וכיון שעיקר בריאת האדם בכל העולם לא נברא אלא בשביל תורה כדכתיב אם לא ברייתי יומם ולילה וגו' ואפילו ברכת שלא עשני גוי ועבד ואשה לא נתקנו אלא בשביל התורה והמצות כדאיתא להדיא בטור לכן ראויה לומר ברכת התורה מיד בהשכמה קודם לכל הברכות ואפשר שזה פי' הגמ' בנדרים באמרם על שלא ברכו בתורה תחילה כמו שהארכתי בזה בדרוש ואפשר ג"כ שכן מפרשים מימרא דרב המנונא בסמוך שאמר על ברכת אשר בחר בנו שהיא מעולה שבברכות והיינו לפי שברכה זו היא ברכת הודאה על נתינת התורה מש"ה ראוי להקדימה לשאריו ברכות התורה וכדפרישית כנ"ל אלא דמלשון רש"י בסמוך לא משמע כן:

אמנם בס' ב"ח סימן מ"ז כתב דמה שכתבו התוס' שהצרפתים נהגו כן מפני הירושלמי כוונתן ליתן טעם על מה שלא סמכו ברכת התורה לפרשת התמיד ואחיו מקומן והיינו מאותו הטעם שאומר בירושלמי דלא שייך ברכת התורה של אהבה רבה לפרשת ק"ש ע"ש באריכות ולענ"ד נראה דוחק גדול לפרש כן דברי התוס' דא"כ הא עיקר חסר מדבריהם ועוד דמה ענין פרשת ק"ש לפ' התמיד ומשנת לאחיהו מקומן דאף למאי דקאמר בירושלמי דק"ש אינה עולה במקום לימוד התורה היינו משום שק"ש היא מצות עשה בפני עצמה משא"כ פרשת התמיד ומשנת אחיהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל שמתחילתן לא נתקנו אלא בשביל לימוד התורה במקרא ובמשנה ובגמרא כמ"ש התוס' בקידושין א"כ אדרבא ויתר שייך לסמוך להן ברכת התורה אם לא מטעמא דפרישית בסמוך ובמה שכתבו התוס' מפני הירושלמי הארכתי בזה אלא דיותר נראה שרונים לומר שהצרפתים מפרשים דהא דקאמר בירושלמי יהוא ששנה על אתר היינו שקורא ק"ש סמוך לאהבה רבה בלי הפסק בינתיים וכמ"ש הרשב"א ז"ל בשם הראב"ד ז"ל לפי גירסתו ע"ש וכמ"ש נראה שכן הבין הב"י ג"כ בכוונת התוס' בזה ואין להאריך יותר:

בגמ' רבי יוחנן מסיים בה הכי הערב נא כו' ורב המנונא אמר אשר בחר בנו כו'. וכתבו רבינו יונה והרשב"א ז"ל דמאן דגרים הערב בלא וי"ו הם בין הכל ג' ברכות. ולמאן דגרים והערב בוי"ו הם ב' ברכות כנגד תורה שבכתב ושבעל פה ולענ"ד נראה שאין צורך לזה אלא דברכת וצונו לעסוק בד"ת היינו כמו שאר ברכת המצות וצריך לומר וצונו משא"כ ברכת אשר בחר בנו לא דמי לברכת המצות אלא לברכת ההודאה שמברכין על ענייני עולם הזה שהוא חיי שעה וכ"ש שיש לברך בכל יום ברכת הודאה על קבלת התורה שהיא חיי עולם והשתא אתי שפיר דהנך אמוראי לא פליגי כלל דשמואל דאיירי במי שמשכים לשנות לא הוצרך לפי' אלא ברכת וצונו לעסוק מוסיף על ברכת אשר בחר בנו שהיא ברכת

הודאה שחייב כל אדם לומר בהשכמה על קבלת התורה אפילו אם אין דעתו ללמוד והיינו כדרב המנונא ואפשר נמי דשמואל נמי אית ליה דרבי יוחנן דאומר והערב נא אלא שלא הוצרך להאריך בזה לפי שמתבטע הברכה היה ידוע להם ולא בא לחפש אלא עיקר הדין דהשכים לשנות והשתא א"ש נמי הא דאמרינן הלכך נימריניהו לכולהו לפי שאין כאן מחלוקת כלל ומש"ה לא היו בברכה שאינה צריכה. ולפ"ז יש ליישב ג"כ כוונת התוס' בד"ה שכבר נפטר כו' עד הלכך נימריניהו לכולהו שכבר כתבתי שהוא לשון מיותר אבל למאי דפרישית א"ש משום דלכאורה הוי משמע מסברא לחלק בין הברכות דברכת אשר בחר בנו שהיא ברכת הודאה סגי בפעם א' לכל היום כמו שאר ברכות הודאות שאומרים בשחר משא"כ ברכת וצונו לעסוק שהיא כמו ברכת המצות ס"ד שצריך לחזור ולברך בכל פעם כשהפסיק בינתיים כמו בשאר ברכת המצות דסוכה ותפילין וצניצת ובאמת אין נראה להתוס' לחלק בכך והיינו מדקאמר בגמרא הלכך נימריניהו לכולהו משמע דכולהו בהדי הדדי שייכי ומש"ה מסקין התוספות דאין צריך לחזור ולברך כלל משום דלא דמי להנך מצות כדמסקין הר"י כנ"ל נכון ודוק היטב:

שם תנן התם אמר להם הממונה כו' מאי ברכה אחת כו'. יש לדקדק אמאי לא קאמר דברכה אחת היינו ברכת התורה שהרי קראו עשרת הדברות שהם מקרא ולכ"ע צריך לברך ובשלמא למ"ד אהבה רבה הוו אמרי א"ש דברכה זו עולה ג"כ לברכת התורה משא"כ למ"ד יוצר אור ואי קשה היאך קראו יו"ד הדברות בלא ברכת התורה ואפשר דעל ברכת התורה לא היה צריך הממונה להזכירן דבדואי כבר אמרו ברכת התורה מיד בהשכמה כמו שמסתמא היו אומרים כל ברכות השחר וק"ל:

דף יב.

בגמ' אלא א"א כו' וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי כו' ומאי ברכות אין מעכבות סדר ברכות. יש לדקדק דלמאי דס"ד מעיקרא דלאו לענין סדר ברכות איירי אלא לענין עיקר הברכות אם לא אמר אחת מהן כלל דאפ"ה אין מעכבת א"כ אפילו למ"ד יוצר אור הוה אמרי נמי לא מדייק שפיר דאין מעכבות כלל דלעולם דמעכבות אלא דמה שלא היו אומרים אהבה רבה היינו משום שלא היה להם שהות שהיו זריזין ומקדימין לעבודה ולעולם שאח"כ היו אומרים אהבה רבה ואע"פ שהיו אומרים אותו לאחר אמת ויציב ולאחר העבודה לא איכפת לן דהא אמרינן דסדרן לא מעכב ובלאו הכי אפילו את"ל דברכות אין מעכבות כלל דביעבד אפ"ה ע"כ מה שלא היו אומרים לכתחילה אהבה רבה כשאר כל אדם היינו משום שלא היה להם שהות מפני עבודת התמיד ואם נאמר דמעיקרא ס"ד דמדסדרן לא מעכבי אינהו נמי לא מעכבי דאם כן השתא נמי לא מקשה מדי למאן דאמר אהבה רבה הוו אמרי והנראה לענ"ד בזה דהא דאמרינן דסדר ברכות אין מעכבות הא אינהו גופייהו מעכבות היינו דוקא בשאר ברכות ק"ש לפניהם ולאחריהם שהן ברכות הודאה כגון ברכת יוצר המאורות ומעריב ערבים וגאולת מצרים וברכת השכיבונו משא"כ בברכת אהבה רבה שהיא כברכת התורה ממש כדאמר' לעיל בסמוך ולפ"ז אין זה שום חיוב מצד עצמה שהרי כל אדם אומר ברכת התורה מיד בהשכמה כדמשמע לעיל וכמ"ש ג"כ שאפילו הבהגים היו אומרים אותו קודם עלות השחר וא"כ ע"כ דאהבה רבה לא נתקנה מעיקרא אלא משום מצות ק"ש הסמוכה לה א"כ לפ"ז לא שייך לומר אהבה רבה כלל כי אם לפני ק"ש ולא לאחר ק"ש כנ"ל נכון ולקמן בריש פרק היה קורא בלשון התוספות נבאר יותר ליישב שיטת הפוסקים בזה ע"ש ודו"ק:

שם פיסקא במקום שאמרו להאריך פשיטא היכי דנקיט כסא דחמרא בדיה כו' אלא היכי דקא נקיט כסא דשיכרא כו' ולכאורה לא שייך דך מלתא אהאי פיסקא דמתני' אלא לקמן בפ' כיצד מברכין הוי"ל לאתניי דאיירי בברכת הפירות והמשקים והנראה בזה דמשום דבעי למיפשט דך איבעיא מברייתא דיוצר אור ומעריב ערבים מש"ה נקיט לה אמתני' דהבא דאיירי בהנך ברכות דלפני ק"ש אבל מ"מ נראה דוחק גדול לומר כן ועוד דסוף סוף לא שייך כלל דך מלתא אפיסקא דלהאריך ולקצר. לכך נראה יותר ליישב לפי שיטת הרשב"א ז"ל שכתב בפירושא דמתני' דהא דאמרינן להאריך אין רשאי לקצר להאריך היינו שפותח וחותם בברין והביא ראייה לפירוש זה מהירושלמי והשתא לפ"ז א"ש טובא דלא שייך דך איבעיא דשיכרא וחמרא אלא אפיסקא דמתני' דאי הוה אמרינן דמקום שאמרו להאריך רשאי לקצר דבפתיחה או בחתימה לחוד סגי שוב לא היה מקום להך איבעיא דבפתיחה עיקר או חתימה עיקר דמה בכך כיון דבחד מינייהו סגי משא"כ השתא דקתני אינו רשאי וה"ה איפכא שפיר קמיבעיא ליה הי מינייהו עיקר אי אזלינן בתר עיקר ברכה או בתר חתימה ובכך יתיישב בין לשיטת רש"י ובין לשיטת רב אלפס ויש ליישב עוד בדרכים אחרים ואין להאריך יותר:

בפרש"י בד"ה פתח דשיכרא כו' תחלת הברכה אמר ע"מ שהכל כו' עכ"ל. ומאי שרש"י ז"ל הוצרך לפרש כן לפי גירסתו בגמרא דגרסא אדעתא דשיכרא ואדעתא דחמרא וזהו דלא כגירסת רב אלפס וסייעתו. ועוד דהא אמרינן נמי בסמוך בלשון האיבעיא בתר עיקר ברכה אזלינן או בתר חתימה וזה כפרש"י דאי לשיטת רב אלפס וסייעתו שכן היתה אמירתו בפה"ג שג"ב תו לא שייך שפיר דאי לישנא בתר עיקר ברכה או בתר חתימה אלא אי תפסינן לשון ראשון או לשון אחרון משום כך הוכרח רש"י לפרש כפירוש. אלא דלכתיי קשיא טובא על פרש"י במה שמפרש בסמוך בד"ה פתח ביוצר אור כלומר אדעתא דלימא יוצר אור וזה אינו כלל במשמעות לשון הברייתא וכן הקשו הראב"ד והרא"ש ז"ל על פירושו ואי משום דהכי משמע ליה מדבעי הש"ס למיפשט האיבעי' מהך ברייתא אלמא דברייתא נמי כה"ג איירי. אלא דלכתיי אסתמא דתלמודא גופא תיקשי נמי מאי ס"ד למיפשט מהך ברייתא כיון דלישנא דהך ברייתא משמע דלאו בהכי איירי. ויותר קשיא לי האוך אפשר לפרש הברייתא בכה"ג דהא דקתני פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים היינו אדעתא דנימא יוצר אור א"כ מאי קמ"ל דלא יצא כיון שסיים במעריב ערבים דבתר חתימה אזלינן דהא בלא"ה פשיטא טובא דלא יצא במה שהיה בלבו לומר יוצר אור דדברים שבלב נינהו ומה"ת נאמר דבמחשבה בלא דיבור יוצא ידי ברכה. לכך נראה דמ"ש רש"י דפתח ביוצר אור היינו כלומר אדעתא דלימא יוצר אור לאו לפרש הברייתא כתב כן דפשטא דברייתא ומאי אין לפרש אלא כפי' רב אלפס. אלא דמשמע ליה לרש"י מלשון הפשטן דלקושטא דמלתא לענין דינא דא ומא אחת היא. דכיון דפשט מברייתא דבתר חתימה אזלינן יהיה באיזה ענין שיהיה א"כ ממילא דלענין האיבעיא דשיכרא וחמרא נמי אזלינן בתר חתימה לענין כוונה וכמ"ש מבואר להדיא בחידושי הרשב"א ז"ל בכוונת רש"י וכתב עוד שמצא מקצת ספרים שגרסו כן בלשון רש"י דלא גרסינן אדעתא אלא בשיכרא וחמרא לחוד ע"ש באריכות וכן משמע נמי מלשון התוס' כמ"ש שהרי בד"ה פתח ואמר מבואר להדיא שמפרשים האיבעיא כפרש"י ובד"ה לא לאתניי נהמא הביאו פי' הרב אלפס דלענין דינא אזלינן לקולא ור"י אומר לחומרא וממלא כתבו השינוי שבין פי' רב אלפס לפירושם אלמא דלענין דינא דא ומא אחת היא כדפרישית ודו"ק:

בתוס' בד"ה לא לאתניי נהמא כו' ור"י היה אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת כו' עכ"ל. לכאורה יש לתמוה בהך פסקא דר"י שלא נתן טעם לדבריו ואמאי צריך לברך פעם אחרת הא פשיטא לן בכוני

תלמודא דכל ספיקא דרבנן היכי דלא איפשטא עבדינן לקולא. וכבר מבואר בגי' הרמב"ם ובכל הפוסקים דכל הברכות מדרבנן לבר מברכת המזון לגי'ה וברכה מעין שלש לשיטת בה"ג והרשב"א‏: סייעתו ובמבואר בטור א"ח ס'י ר"ט. והכא ודאי לא איירי מברכה אחרונה דיון שהוא מעין שלש אלא מברכה הראשונה שהיא דרבנן וא"כ הדרא קושיא לדוכתא. ואף לפי מה שכתבתי לקמן בר"פ כיצד מברכין דלמאי דמסקינן התם אלא סברא הוא אסור לאדם ליהנות מן עה"ז בלא ברכה דהך סברא הוי מלאורייתא כדמקשינן בעלמא הא ל"ל קרא סברא הוא ועיין מ"ש שם בלשון התוספות בד"ה אלא. אלא דאפי"ה נראה לי דוחק לומר דטעמא של ר"י שפוסק דצריך לברך פעם אחרת יהיה מזה הטעם עצמו :הנראה בעיני בטעמו של ר"י דודאי הא דקיי"ל בעלמא ספיקא דרבנן לקולא לאו כלל גמור הוא דהא בכמה דוכתי פוסק הש"ס לחומרא אף בדרבנן היכי דאיכא טעמא וא"כ לפ"ז הי"ג טעמא רבה איכא דכיון דסוף סוף סברא הוא לאסור ליהנות מעה"ז בלא ברכה כדמיייתי התם להדיא בברייתא ומסיק בה דכל הנהנה מעה"ז בלא ברכה מעל ומיייתי נמי כמה אמוראי דילפי מקראי דברי קבלה דכל הנהנה בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים וכאילו גזול להקב"ה וכנסת ישראל ונקרא חצר לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל וא"כ לפ"ז תו לא הוי הספק לענין ברכה אלא לענין אכילה והנאה ומשום כך פשיטא ליה לר"י דיש לו לחזור ולברך כי היכי דלא ליפגע באיסורא רבה דלא מקרי נמי ברכה לבטלה כיון שרצוה להסתלק מן הספק ואשכחן טובא שחכמים עצמן תקנו כמה ברכות על הספק ולא הוי ברכה לבטלה:

ויותר נראה בטעמו של ר"י דהא דפשיטא לן בכולה תלמודא דספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא היינו דוקא במידי לאיסורא בין לשיטת הרמב"ם דספק דאורייתא לחומרא היינו מדרבנן ובין לשיטת הסוברים דהוי מלאורייתא כמבואר בפוסקים קדמאי ובתראי וכמו שהארבתי בקונטרס הכללים שלי מ"מ היינו דוקא במידי דאית ביה פסידא אם עביד לחומרא או טירחא יתירה ומש"ה במידי דרבנן לא מפסדינן ליה ולא מטרחינן ליה מספיקא ומוקמינן ליה אחזקת היתר או פטור משא"כ לענין הך ברכה דשמעתין דלא שייך פסידא ולא הוי נמי טרחא וברכה שאינה צריכה נמי לא מיקרי כדפרישית בסמוך ומש"ה סובר ר"י דשפיר צריך לברך פעם אחרת כדי להסתלק מן הספק בנקל וכה"ג יש ג"כ סברא אחרת להיפך שאף אם נאמר שכל ברכת הנהנין הן דאורייתא מטעמא דפרישית ר"פ כיצד מברכין אפי"ה לא שייך לומר ספק ברכות להחמיר דנהי דקיי"ל דספק דאורייתא לחומרא היינו כדי שלא יפגע בספק באיסור דאורייתא בקום ועשה משא"כ לענין ברכה לא שייך לומר כן שהרי אם לא יברך הוי כשב ואי"ת ומספיקא יותר יש לומר דשב ואי"ת עדיף כיון דספיקא היא כלאשכחן בכמה דוכתי הטולה מדברינו דפלוגתת הפוסקים בספק ברכות לא הוי אלא מעיקר דינא אם צריך לחזור ולברך מצד החיוב או שנאמר דשב ואי"ת עדיף אבל לכ"ע מיהא ליכא שום איסורא אם יחזור ויברך משום ברכה שאינה צריכה. ותדע שכן הוא דליכא למימר ההסוברים שאין לברך היינו שאסור לברך משום ברכה שאינה צריכה הא ודאי ליתא דהא לכ"ע יכול לברך בלא הזכרת שם אלא בלשון תרגום ובכה"ג לא שייך איסורא דלא תשא ואפי"ה יצא שפיר ידי ברכה כלאשכחן בפרק כיצד מברכין מבנימן רעיא דאמר בריך רחמנא מרא דהאי פיתא וקיי"ל דינא דברין רחמנא היינו הזכרת השם א"כ הי"ג לכ"ע האי דשמעתין מצי למימר בריך רחמנא מרי דהאי גופנא אלא ע"כ כדפרישית דעיקר פלגותיהו אינו אלא לענין חיוב או פטור לחוד כנ"ל נכון וברור ולקמן בפרק מי שמתו גבי ספק ק"ש ואמת ויצב יבואר שם קצת באריכות ע"ש ובקונטרס הכללים אבאר באריכות בעז"ה:

שם בגמרא אמר רבה בר חנינא משמיה דרב המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך כו' נראה דרב אברייתא דלקמן ס"פ אין עומדין דקתני להדיא אלו ברכות שאדם שוחה בהן תחילה וסוף באבות יבהאדות ובהא קאמר רב דהמתפלל כשהוא כורע דממילא ידעינן דלהנך ברכות שחייב לכרוע קאי יבהא מסיק דחייב לכרוע בברוך ולזקוף בשם אבל אין לפרש מילתא דרב דאמר המתפלל כשהוא כורע דאיירי לענין ר"ה ויוה"כ שאנו מתפללים כל התפלות בכריעה כמ"ש התנא' דהא ודאי ליתא חלא דלא הי"ל לרב לסתום אלא לפרש דאיירי ביה"כ ועוד דהא לקושטא דמילתא עיקר דינא דרב דצריך לכרוע בברוך ולזקוף בשם חייב נמי בכל השנה בברכות אבות והאדות ומהאי טעמא גופא דמסיק שמואל דכתיב ה' זוקף כפופים אלא ע"כ כדפרישית וק"ל ומ"ש התנא' בזה בד"ה כרע כחזרא לענין כריעה דר"ה ויוה"כ עיי' במהרש"א ואף שלשונו מגומגם קצת ונדפס בטעות מ"מ עיקר פירושו אמת בכוונת התוספות:

דף יב:

בגמרא אמר ר' אבהו אמר ריב"ז ביקשו לקבוע פרש' בלק כו' מ"ט אילימא כו' לימא פרשת ריבית ופי' משקולות דכתיב בהו יציאת מצרים. ולכאורה יש לתמוה טובא דטפי הי"ל לאתניי מפי' קדש לי והיה כי יביאך דכל הפ' מייירי ביציאת מצרים ממש וכתיבא נמי בתפילין גבי פ' שמע והיה אם שמוע אלא שמצאתי בילקוט פ' ואתחנן דדריש מקרא דוהיו הדברים האלה על לבבך ושננתם לבניך וכה"ג מקרא דולמדתם אותם יכול יהא פ' קדש והיה כי יביאך ג"כ בשינון ת"ל אלה אלו בשינון ואין קדש והיה כי יביאך בשינון וא"כ א"ש טובא דלא מצו לאקשווי מהנך פי' כיון דאימעטו מקרא משא"כ לענין פ' ריבית ימשקולות לא שייך לומר דממעט להו קרא דאלה דמסתברא דקרא ממעט בדכוותיה ממעט מהנך פ' דכתיבי נמי בתפילין כמו שמוע והיה אם שמוע והיינו קדש והיה כי יביאך ותדע שכן הוא דאס"ד דמאלה לגמרי ממעטינן לכולהו א"כ הי"ל למעטוי ג"כ פ' צניצת משינון אלא ע"כ כדפרישית:

שם אלא אמר ר"י בר אבין משום דכתיב בהאי קרא כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו כו'. לכאורה נראה דלאו האי פסוקא לחוד קאמר דהא יש להזכיר ג"כ קרא דאל מוציאם מצרים דהוי בהו תרתי לטיבותא ענין יציאת מצרים ושכיבה וקימה ואף שאינו בדאי מ"מ נראה מאמר זה תמוה לומר שביקשו לקבוע פ' בלק בק"ש משום האי קרא דיציאת מצרים ושכיבה וקימה דמה בכך כמה קראי כה"ג אשכחן טובא ולכאורה היה נ"ל בזה דבלא"ה היה צד חיוב להזכיר ענין בלק בכל יום כדקאמר מיכה לישראל עמי זכר נא מה יען בלק מלך מואב משמע שיש צד חיוב לזוכרו ואע"ג דפשטא דקרא איכא למימר דזכירה בלב קאמר מ"מ כיון דדרשינן בירושלמי בקרא דוהגית בו יומם ולילה שההגיות יומם ולילה שוין יכוין דפרשת צניצת לא שייך לומר בלילה כדפליגי תנאי במתני' דבסמוך מש"ה בקשו לקבוע יותר פ' בלק כדי שתהא הגיות יום ולילה שוין וממילא יתקיים בזה מאמר הנביא דקאמר זכר נא הזכירו בפה ממש יכן משמע קצת מל' ירושלמי דאמר ר"א מפני שכתובה בתורה ובנביאים וכתובים ע"ש:

שם במשנה מזכירין יציאת מצרים בלילות אראב"ע הרי אני כבן ע' שנה ולא זכיתי כו' עד שדרשה ב"ז כו'. ולכאורה י"ל דכיון דרבי אלעזר בן עזריה לא אסיק אדעתיה הך דרשא דדרש בן זומא כל ימי חייו הלילות א"כ מעיקרא מ"ט דרבי אלעזר בן עזריה דמזכירים י"מ בלילות דהא ודאי פ' צניצת אינו נוהג בלילה ול"ל דהאי"ה דראב"ע ס"ל כהנך תנאי דס"ל דצניצת נוהגת בלילה דלפ"ז לא שייך שפיר לשון לא

זכיתי דקאמר כיון דלאו מחד טעמא קאמרי איהו וב"ז דהא לעיקר דינא דצניצת פליגי והנראה בזה דלראב"ע פשטא דקרא דכתיב למען תזכור יום יצאתך מארץ מצרים קאי נמי אלילות אפילו בלא ריבוי דכל והיינו משום דאיהו אזיל לשיטתיה דשמעינן ליה לעיל דף ט' דמאי דקאמר פסח אינו נאכל אלא עד חצות היינו משום דבהאי שעתא הוי עיקר גאולה בשעת מכת בכורות ממש היה שעת חצון דמצרים וכדאמרינן נמי בר"פ קמא בפלוגתא דריב"ל ור"י דאיירי נמי בהך גאולה אי הוי מאורתא או מצפרא. ועוד י"ל דטעמא דראב"ע מעיקרא דאע"ג דאין צניצת נוהגת בלילה אפי"ה צריך לאומרה גם בלילה משום דכתיב והגית בו יומם ולילה שהיו הגיות דיום ולילה שוין כמ"ש בסמוך בשם הירושלמי כנ"ל ודו"ק:

סליק פרק קמא

היה קורא פרק שני

דף יג.

בתוס' בד"ה היה קורא כו' בירושלמי אמרינן ברכות אינן מעבדות כו' ואי"ת הא בפ"ק מסקינן כו' הא ברכות מעבדות עכ"ל. ולא ידענא מאי קשיא להו דהא בירושלמי לא איירי אלא לענין ק"ש עצמה דשמעינן ממתני' דאע"פ שלא קרא הברכות אפי"ה אין צריך לחזור ולקריות ק"ש כיון דקתני יצא אבל לעולם אימא לך דברכות עצמן מיהו מעבדות לענין שצריך לחזור ולומר הברכות אף בלא ק"ש וכמו שכתב הרשב"א ז"ל הובא בב"י סימן ס' ונראה ליישב דבריהם ע"פ מ"ש לעיל בפ"ק דמוכח מסוגיא דגמרא שם דלעולם לא שייך לומר אהבה רבה בלא ק"ש דהוי כברכה לבטלה וא"כ לפ"ז לעולם צריך לחזור ולקריות ק"ש אחר אהבה רבה ותו לא א"ש הא דקתני במתני' יצא וסברי התנא' דע"כ הא דלייקינן בירושלמי דברכות אינן מעבדות היינו שאין צריך לומר אח"כ אפי' הברכות עצמן וא"כ לפ"ז מקשו הכא שפיר הך בירושלמי אהאי דפרק קמא:

אלא דלפ"ז דעיקר קושייתם אינה אלא מברכת אהבה רבה תו לא א"ש מאי שכתבו וי"ל דהתם איירי בציבור כו' דמשמע מדבריהם דהירושלמי דקאי אמתניתין דהכא איירי ביחיד דאין צריך לומר הברכות כלל כמו שכתב הרא"ש ז"ל בשם רב האי גאון. וכן הוא בב"י בסיומן הנוכר. ולמאי דפרישית ביחיד נמי על כל פנים צ"ל ברכת יוצר אור דהאי ברכה דיוצר אור ודאי שייך אפילו בלא ק"ש כדמשמע מהך סוגיא דלעיל בפ"ק גופא ומאי סברא יש בזה לחלוק בין ציבור ליחיד לענין יוצר אור דנהי דלענין ברכת אהבה רבה שפיר שייך לחלק בין יחיד לציבור דבציבור צריך לחזור ולקריות ק"ש כדי שיאמר לפניה אהבה רבה דק"ש דציבור חשיבא טובא ולא סגי לה בלא ברבת אהבה רבה משא"כ בברכת יוצר אור דשייך אפילו בלא ק"ש אין שום סברא לחלק בין יחיד לציבור וצ"ע ויבואר בקונטרס אחרון אי"ה:

בגמ' ש"מ מצות צריכות כוונה ופרש"י ותקשה לרבא דאמר במס' ר"ה התקוע לשיר יצא עכ"ל. ומכאן קשיא לי טובא על שיטת רבינו יונה ז"ל שכתב לעיל בפ"ק בדף הקודם גבי פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא דמיבעיא לן אם יצא אע"פ שנתכוין מעיקרא לברכת היין והוי איבעיא דלא איפשטא וכתב הוא ז"ל דאע"ג דקיימא לן מצות אינן צריכות כוונה היינו כשעושה מעשה המצוה כגון בתקוע לשיר ובכפארוה פרסיים לאכול מצה משא"כ במצוה שאינו אלא באמירה כגון ברכת הנהנין וברכת המצות וא"כ כשאומרין שלא ככוונה שפיר מיבעיא לן אם יצא או לא ולפ"ז תקשה ליה סוגיא דהכא דמקשי מק"ש אתקוע לשיר ולפי שיטתו לא קשיא מידי דהא ק"ש נמי היא מצוה שתלויה באמירה לבד ואין לומר דרבינו יונה גופא לא קאמר אלא כגון האי דפתח בדחמרא שנתכוין לדבר אחר משא"כ האי דהכא דלמאי דס"ד השתא איירי שקרא סתם הא ליתא דהא רבינו יונה גופא כתב שם סברא זו לחלק בין כוונת דבר אחר ובין לא נתכוין כלל בשם הרשב"ם ז"ל והוא תירון אחר מכלל דמעיקרא לא נחית להך סברא אם לא שנאמר דרבינו יונה גופא מפרש הא דאמרינן הכא ש"מ מצות צריכות כוונה היינו לענין מצות שתלוין ג"כ באמירה לבד וכוונת המקשה כדי לפשוט האיבעיא דלעיל בדחמרא ושיכרא כן נראה לי ודו"ק. ומיהו בר מן דין קשיא לי בהא דמקשה הכא ש"מ מצות צריכות כוונה ומאי קושיא דלמא שאני ק"ש דבעי כוונה משום דכתיב על לבבך כדאיתא בסמוך להדיא בברייתא אשר אנכי מצוך היום על לבבך מכאן אתה למד שכל הפרשה כולה צריכה כוונה ולר' מאיר בפסוק ראשון סגי וליכא למימר דאפ"ה מקשה הכא שפיר דנילף כל המצות מק"ש הא ליתא דאיכא למימר דשאני ק"ש דאית בה מלכות שמים. ויש ליישב דהא דילפינן מעל לבבך שצריך כוונה היינו שצריך לכיון פי' המלות לקבל עליו עול מלכות שמים ובכוונה זו לחוד סגי אע"פ שלא נתכוין לצאת ידי חובת המצוה וא"כ למאי דס"ד השתא דהא דקתני ואם לאו לא יצא היינו משום שלא נתכוון לצאת אע"פ שמתכווין פירוש המלות דהא קתני היה קורא בתורה ומסקינן לקמן דבדברי תורה ד"ה בהסכתו והיינו שמכוין היטב פי' הדברים ואפילו הכי כיון שלא נתכוין לצאת לא יצא א"כ מקשה שפיר ש"מ מצות צריכות כוונה לצאת ותקשה לרבא. אלא דאכתי איכא למידק מאי מקשה הכא ש"מ מצות צריכות כוונה כי היכי דתיקשי עליה דרבא ות"ל דבלא"ה מוקמינן הא מלתא דמצות צריכות כוונה בפרק ערבי פסחים כתנאי ור"י סבר דאפילו במרור דרבנן צריך כוונה וכ"ש דלאורייתא א"כ ע"כ רבא דאמר התקוע לשיר יצא ע"כ לא סבירא ליה כר"י אלא כאידך תנאי וא"כ שפיר מצו רבא לאוקמי מתני' דהכא כר"י אלא לאפשר דאפ"ה פריך שפיר מסתם מתני' דהכא לרבא משום דקיי"ל הלכה כסתם משנה ובהכי מתיישב ג"כ כל הסוגיא דראוהו ב"ד בהא דתקוע לשיר אלא דמכל מקום הך סוגיא דראוהו קשיא עליה דרבינו יונה ושם מבואר בעזה"י דזון היטיב ומה שיש לדקדק עוד בשיטת הפוסקים והרמב"ם ז"ל מבואר בקונטרס אחרון:

שם ת"ר ק"ש ככתבה דברי רבי כו' מאי טעמא דרבי אמר קרא והיו בהוייתן יהו כו' ולרבנן נמי הא כתיב והיו האי מיבעי ליה שלא יקרא למפרע. וקשה לי טובא דהא בפ"ק דמגילה דף ט' ע"א משמע דהך דרשא והיו בהוייתן יהו איצטריך למדרש מינה לתפילין ומזוזות שלא יהיו נכתבים אלא אשורית ונהי דלרבי מצניו למימר דוהיו בהוייתן יהו אכולה מילתא דכתיבא בהא פרשה קאי מה שאין כן לרבנן דלא מצו לאוקמא והיו בהוייתן יהו לענין ק"ש כיון דדרשו שמע בכל לשון אכתי איצטריך להאי קרא דוהיו למדרש מינייה לתפילין ומזוזות ואמאי איצטריך לאוקמא הכא קרא דוהיו לענין שלא יקרא למפרע. ולכאורה היה נראה לי ליישב דהא דדרשינן בפ"ק דמגילה מקרא דוהיו בהוייתן לתפילין ומזוזות היינו דוקא אליבא דתנא קמא דמתני' דהתם משא"כ לרשב"ג דפסק התם רבי יוחנן כוותיה דסבירא ליה דכל הספרים אין נכתבין אלא אשורית ויוניתי. א"כ תו לא איצטריך הך דרשא דוהיו למעט תפילין ומזוזות משאר לשונות אלא דאכתי קשה דלרבי ש"ג נמי איצטריך למעט יוניתי בתפילין ומזוזות כדמשמע להדיא מסוגיא דהתם דפריך אברייתא דתפילין ומזוזות דקאמר ורבתינו התיירו יוניתי והכתיב והיו אלמא דמסקנא קיימא הכי:

ואפשר ליישב עפמ"ש שם במגילה דהא דאוסר רשב"ג שאר לשונות בספרים היינו משום דדריש יפת אלהים ליפת למשרי יוניתי מכלל דשאר לשונות אסירי ולפ"ז מצנין למימר דמוקמינן לקרא דיפת אלהים ליפת בדדמי דוקא לענין ספרים דמצותן ניכר' בין בכתובה ובין באמירה והיינו קריאתן בבית הכנסת ובבתי מדרשות כדמשמע לישנא דבאהלי שם מה שא"כ בתפילין ומזוזות דלא שייך קריאה ואמירה כלל

יִאֲפִילוּ כְּתִיבָתָן בִּיוּוִּינִית אִינֶה נִיכְרַת כ"ב שְׁהִרִי הֶס מְכוּסִין א"ב מִשׁ"ה תוּ לֹא שִׁיכִי בִּהָךְ דְּרֵשׁא דִּיפֹת אֲלֵהִים לִיפֹת הַלֵּכךְ לֹא אִינְטֵרִיךְ וְהִיוּ לִמְעַט יוּנִית בְּתַפּוּ"מ דִּמ"ש מִשְׁאֵר לְשׁוּנוֹת וּמִשׁ"ה אִינְטֵרִיךְ לֵאדּוּקְמִי קִרָא דּוּהִיו לְרַבֵּן אֲלִיבֵא דֵּהִילִכְתָּא כִּרְשָׁב"ג לְעַנּוּן שְׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרַע דּוּקֵא כַךְ הִיֵּה י"ל לִישֵׁב בְּדוּחֹךְ. אֲלֹא דִּיּוֹתֵר נִרְאֶה לְפִרֵשׁ דְּלִכּוּלִי עֲלֵמֹא דְרִשְׁיִן הָךְ קִרָא דּוּהִיו בִּהוּיִינִת לְעַנּוּן תַּפּוּ"מ אֲלֹא מִשּׁוּם דּוּהִיו סְמוּךְ לִק"ש טַפִּי מִתַּפּוּ"מ דִּמִּשׁ"ה מוּקִי רַבִּי הָךְ דְּרֵשׁא אֲכּוּלְהוּ אִק"ש וּתַפּוּ"מ אֲלֹא דֵּהֲאִי כְּדִינִיָּה וְהֲאִי כְּדִינִיָּה תַּתַּפּוּ"מ לְעַנּוּן כְּתִיבָה דְּמַצְנֶתָן בְּכַךְ דִּלֹּא שִׁיכִי בְּקִרְיֹאתָהּ מֵה שֶׁא"כ בְּק"ש דְּמַצְנֶתָה בְּקִרְיֹאָהּ שִׁיד דְּרֵשׁא דּוּהִיו בְּקִרְיֹאָה. מִשְׁא"כ לְרַבֵּן דְּרִשְׁי שְׁמַע כִּבֵּל לִשְׁוֹן תּוּ לֹא מְצִי לֵאדּוּקְמִי הָךְ דְּרֵשׁא כִּלֵּל לְעַנּוּן ק"ש דְּבִלְה"ק מִשּׁוּם הִכִּי אִינְטֵרִיךְ לֵאדּוּקְמִי אֲלִיבֵא דִּידֵּהוּ שְׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרַע וְהִיֵּינוּ נִמִּי הָךְ דְּרֵשׁא גּוּפֵא דּוּהִיו בִּהוּיִינִת וְהוּ וְהֲאִי כְּדִינִיָּה וְהֲאִי כְּדִינִיָּה תַּפּוּ"מ לְעַנּוּן כְּתִיבָה שְׁמַצְנֶתָן בְּכַךְ וּק"ש לְעַנּוּן קִרְיֹאָה שְׁלֹא יִקְרָא לְמַפְרַע כִּנ"ל נִכּוֹן דּוּחַ הֵיטֵב וְעִינִן בְּסִמּוּךְ:

בְּתוּס' ד"ה וּחְכ"א בְּכֵל לִשְׁוֹן. אֹמֵר הִר"י דֵּהִלְכֵּה כַּחכְמִים כּו' עַד סוֹף הַדִּיבּוּר. וּלְכֹאדֹרֵה יֵשׁ לְתוּמָה לְמַה הַצּוּרְכוּ לְכֵל הֶרְאִיוֹת דֵּהֵא מִילְתָּא דְּפִשְׁיטֵא בְּכוּלָּהּ תִּלְמוּדֵא יַחִיד וּרְבִים הִלְכֵּה כִּרְבִים וְאִשְׁכַּחן נִמִּי בְּכוּלִי דּוּכְתִי הִלְכֵּה כִּרְבִי מַחֲבִירֹו וְלֹא מַחֲבִירֹו וְעוֹד דֹּא"כ בְּכֵל דּוּכְתָּא דְּפִלְגִי רַבִּי וּחְכְּמִים הוּהּ לִיָּה לְפִרֵשׁ כֵּן. יְבִיתֵר קֶשֶׁה דֵּהֵא בְּרִישׁ פֶּרֶךְ וְאֵלּוּ נִאֲמְרִין תְּנִיֹא דֵּהֲאִי וְאֵלּוּ נִאֲמְרִין בְּכֵל לִשְׁוֹן ק"ש וְקִי"ל הִלְכֵּה בְּסֵתָם מִשְׁנֵה אֲפִילוּ הִיכֹא דְּסֵתָם בְּמִשְׁנֵה וּמַחֲלוּקַת בְּצִרְיִית'. וְלִמֹּאִי דְּפִרְיִשִׁית בְּסִמּוּךְ יֵשׁ לִישֵׁב שְׁהוּצִרְכוּ לִרְאִיוֹת כִּי הִיכִי דִּלֹּא נִימֹא דֵּהִלְכֵּה כִּרְבִי כִּיּוֹן דְּבִמְגִילָה מִשְׁמַע מִמַּתְנִי' וּמַכֵּל שְׁקָלָא וְטִרְיֹא דֵּהֵתָם דְּרִשְׁיִן וְהִיו בִּהוּיִינִת וְהוּ וּלַפּ"ו הִיוּ מִשְׁמַע דֵּהִיֵּינוּ כִּרְבִי דֵּהֲכֹא דְּרִישׁ הָךְ דְּרֵשׁא מִשׁ"ה הוּצִרְכוּ לְפִרֵשׁ לְגִיתָא מִשּׁוּם דִּמֵּהֲאִי דְּמִגְּלִילָה אִינֶה רֹאִיָּה כִּמוּ שְׁפִירִשְׁתִּי כִּיּוֹן דַּע"כ הִלְכֵּה כַּחכְמִים דֵּהִלְכֵּה כִּרְבִי מַחֲבִירֹו וְלֹא מַחֲבִירֹו יֹאִי: ס"ד דְּסוּגִיֹא דְּמִגְּלִילָה אֲלִיבֵא דְרַבִּי הוּ"ל לְפִרֵשׁ בִּהֲדִיֹא וּמַכ"ש דֹּאֲתִי שְׁפִיר מֵהֶרְאִיָּה הַשְּׁנִיָּה שֶׁהִבֵּיא' תּוּס' כִּנ"ל נִכּוֹן דּוּחִי"ק:

שֶׁם וּרְבֵּן ס"ל כִּמ"ד לֹא הַשְּׁמִיעַ לֹאֵנוּ יִצֹּא. ה"ה דֵּהוּמ"ל דַּס"ל תַּתְרִיתִי שְׁמַעַת מִינִיָּה כְּדִאֲמִרִין לְקִמּוֹן אֲלֹא מִשּׁוּם דְּלִקּוּשְׁטֹא דְּמִילְתָּא קִי"ל לְקִמּוֹן כִּמ"ד יִצֹּא מִשׁ"ה מוּקִי לֵה בִּהְכִי וְשֶׁס לְקִמּוֹן אֲבֹאֵר יוֹתֵר ע"ש:

שֶׁם לְמִימְרֵא דְּסַבֵּר רַבִּי כּו' דֹּאס"ד בִּלְה"ק וְהִיו דְּכַתֵּב רַחֲמֵנֹא ל"ל. לְכֹאדֹרֵה נִרְאֶה דְּכֵל הַשְׁקָלָא וְטִרְיֹא דֵּהֲכֹא לֹאֹ אֲדִרְבִּי וּרְבֵּן גּוּפִיָּהוּ קֹאִי דֵּהֵא אִינֶהוּ לֹא מִיִּיתוּ כִּלֵּל מֵהִנְהוּ קִרְאִי וְאֲדִרְבֹּא מְצִינוּ לְמִימֵר דְּעוּמֵא דְרַבִּי מִשּׁוּם דְּסִבִּירֹא לִיָּה בִּלְה"ק נִאֲמֵרָה וְטַעֲמִיָּהוּ דְּרַבֵּן מִשּׁוּם דְּבִכֵּל לִשְׁוֹן אֲלֹא דְּכֵל הַשְׁקָלָא יִטְרִיא דֵּהֲכֹא אֲסוּגִיֹא דְּלַעֲלוּ מִינִיָּה קֹאִי דְּמִיִּיתִי לֵהוּ מִקְרָא וְהִיֵּינוּ מִשּׁוּם דְּלִקּוּשְׁטֹא דְּמִלְתָּא לֹא מִשְׁמַע לִיָּה לְתִלְמוּדֵא לֵאדּוּקְמֹא פִּלְגוּתִיָּהוּ אִי בִּלְה"ק נִאֲמֵרָה אִו לֹא וְהִיֵּינוּ דְּמַסְקִין הֲכֹא. וְעוֹד נִרְאֶה לִי לְפִרֵשׁ בְּדִרְךְ אַחֵר דֹּאס"ד דְּעוּמִיָּה דְרַבִּי מִשּׁוּם דְּכֵל הַתּוֹרָה כּוּלָּה בִּלְה"ק נִאֲמֵרָה מ"ס ק"ש דְּנִקְטָן. וְעוֹד דֹּאֲמִאי קֹאֲמֵר ק"ש כְּכַתְּבָה בְּצִינּוֹר הוּ"ל לְמִימֵר ק"ש בִּלְה"ק אַע"כ דְּעוּמֵאֹא דִּידֵּיהּ מִשּׁוּם דְּכַתִּיב וְהִיו בִּהוּיִינִת יְהִיֵּינוּ דְּלִידִיק לִשְׁוֹן כְּכַתְּבָה וְאִפְשֵׁר נִמִּי דְרַבִּי כִּרְשָׁב"ג אֲבֹה סִבִּירֹא לִיָּה דַּס"ת כֶּשֶׁר בִּיוּוִּינִית וּמִשׁ"ה פֶּסֶק יִתְּנִי כְּכַתְּבָה לְמִשְׁרִי נִמִּי יוּוִּינִת וְעִינִן זֹה בְּתוּס' בְּרִישׁ פ' אֵלּוּ נִאֲמְרִין שְׁכַתְּבוּ קֶצֶת לְהִיפֵךְ וְלִמֹּאִי דַּס"ד מַעֲיָקִרָא דְרַבִּי סָבֵר כֵּל הַתּוֹרָה בְּכֵל לִשְׁוֹן נִאֲמֵרָה צ"ל דְּלִשְׁוֹן כְּכַתְּבָה דְּנִקְטָ ע"כ הִיֵּינוּ כִּמוּ שְׁכַתּוּבָה בְּפִרִשְׁתִּי ק"ש בְּתַפְלִין וּמוּחֹה ע"ש דּוּחַ הֵיטֵב:

בְּתוּס' ד"ה בִּלְה"ק נִאֲמֵרָה פִּרִשְׁי"י כּו' לְקִרְוֹת בְּתוֹרָה וְלֹא נִהִירֹא דֵּהֵא עֲזֹרָא וְכו' וְהִיו לְמַה לִּי עַכ"ל. כּוּוּנֵתָם מְבֹאֵר' דְּכִיּוֹן דְּמַקְמִי עֲזֹרָא לֹא שִׁיד הָךְ מִילְתָּא כִּלֵּל אִי בְּכֵל לִשְׁוֹן נִאֲמֵרָה א"כ פִּשְׁיטֹא דְּק"ש בִּלְה"ק כִּמוּ שְׁנִאֲמֵרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה כִּי הִיכִי דְּפִשְׁיטֹא לִיָּה לַמ"ד בִּלְה"ק נִאֲמֵרָה וְהִיו לְמַה לִּי וְהִיֵּינוּ מֵהֲאִי סָבֵרֹא גּוּפֵא כַךְ נִרְאֶה בְּכוּוּנֵתָם. אֲלֹא דֹאֲכַתִּי לֹא יִעֲנֵגֹא מֹאִי קֶשֶׁיֹא לֵהוּ דֵּהֵא בְּרִישׁ פֶּרֶךְ אֵלּוּ נִאֲמְרִין כְּתָבוּ תּוּס' בִּשְׁס ר"ח דִּלַּמ"ד בִּלְה"ק נִאֲמֵרָה אֲסוּר לְכַתּוּב בִּלְשׁוֹן אַחֵר וּנְפַקֹּא מִינֵה ג"כ לְעַנּוּן קִרְיֹאָה כִּמוּ שְׁכַתְּבוּ שֶׁס בִּאֲרִיכוּת ע"ש. וּבְרִישׁ פֶּרֶךְ כֵּל כְּתָבִי כְּתָבוּ תּוּס' ג"כ בִּשְׁס הֶרֶב פּוֹרֵת דִּלַּמ"ד שְׁלֹא נִיתְּנָה לִיכְתּוּב בְּכֵל לִשְׁוֹן אִם נִכְתַּב בִּשְׂאֵר לְשׁוּנוֹת אֲסוּר לְקִרְוֹת בֶּהָן דֵּהִיו כְּקוֹרֵא ע"פ א"כ לַפּ"ו לֹא קֶשֶׁיֹא מִיּוֹדִי דִּלַּמ"ד בְּכֵל לִשְׁוֹן נִאֲמֵרָה וְהֲאִי אִינְטֵרִיךְ לְמַכְתָּב וְהִיו דִּלֹּא תִימֹא דְּמוּתֵר לְקִרְוֹת ק"ש בְּכֵל לִשְׁוֹן כִּמוּ שְׁמוּתֵר לְכַתּוּב וּלְקִרְוֹת בְּס"ת בְּכֵל לִשְׁוֹן . וְמֵה שְׁכַתֵּב רַש"י לְקִרְוֹת בְּתוֹרָה וְהִיֵּינוּ בְּבִית הַכְּנֶסֶת כִּמוּ שְׁפִרִשְׁי"י פֶּרֶךְ אֵלּוּ נִאֲמְרִין הִיֵּינוּ מִשּׁוּם דְּמִלְתָּא דְּשַׁכִּיחֹא נָקִיט וְנִיחֹא לִיָּה ג"כ לְפִרֵשׁ זֹה הַעֲנִין דְּחִיּוּבֵא נִמִּי אִיכֹא מִתְקַנֶּת עֲזֹרָא וְאִלְנִךְ. וְהִנֵּרְאֵה מוֹה דֵּהַתּוּס' דֵּהֲכֹא לֹא נַחֲתוּ לְשִׁטַּת הֶרֶב פּוֹרֵת מִשּׁוּם דְּבַפְרֶךְ כֵּל כְּתָבִי גּוּפֵא הַקְּסוּ עֲלִיו וְלֹא נַחֲתוּ ג"כ לְשִׁטַּת ר"ח דְּבַפְרֶךְ אֵלּוּ נִאֲמְרִין דֵּהֵתָם נִמִּי גִּמְגוּם תּוּס' לְפִירוּשׁוֹ ע"ש דּוּחִי"ק:

דף יג:

בַּגְמָרָא עַד רַבִּי יֹאשִׁיָּה אֲמֵר עַד כֹּאֵן מְצִינֵת קִרְיֹאָה וּפִרִשְׁי"י עַד כֹּאֵן הִיֵּינוּ פֶּרֶךְ רֵאשֻׁן. וְמֵה שְׁהוּצֶרְךְ רַש"י לְפִרֵשׁ כֵּן בְּדִבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה טַפִּי מִדְּמֵר זֹטִרְאֹא הִיֵּינוּ מִשּׁוּם דְּדִבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה עַל כִּרְחַךְ א"יֹא לְפִרֵשׁ בַּעֲנִין אַחֵר דְּכִין לִמֹּאִי דַּס"ד מַעֲיָקִרָא בִין לְמַסְקָנָא מַכֹּאֵן וְאִלְנִךְ ע"כ אִפְרֶשֶׁה שְׁנִיָּה קֹאִי דְּכַתִּיב עַל לְבַבְכֶם לְדַבֵּר בְּס מִשְׁא"כ בְּמִילְתָּא דְּמֵר זֹטִרְאֹא נִהִי לִמֹּאִי דַּס"ד מַעֲיָקִרָא נִמִּי ע"כ אִפְרֶשֶׁה רֵאשׁוֹנָה קֹאִי מִשּׁוּם וּדְבֵרַת בְּס מַכֵּל מְקוּם לְמַסְקָנָא דְּמַסִּיק עַד כֹּאֵן מְצִינֵת כּוּוּנָה וְקִרְיֹאָה שְׁפִיר מְצִינוּ לְמִימֵר דַּעַד כֹּאֵן הִיֵּינוּ שְׁנִי פְסוּקִים דַּפ' רֵאשׁוֹנָה מִמֶּשׁ וְהִיֵּינוּ כְּדִבְרֵי ר"א בְּצִרְיִיתָא לַעֲלוּ וּכְפִי' הַתּוּס' לְפִי שֶׁהֶס תְּלוּים בִּיַּיְחּוּדוּ בִּאֲהַבְתּוּ וּבִירְאֲתוּ מִיָּהוּ בַּעֲנִין הָךְ כּוּוּנָה דְרַבִּי יֹאשִׁיָּה לֹא יִעֲנֵגֹא מֵה טִיבּוּ כִּיּוֹן שְׁאִינוּ תְּלוּי בִּיַּיְחּוּד הֶס וְאִפְשֵׁר דְּסִבִּירֹא לִיָּה כִּיּוֹן דְּבִדְבְּרֵי תּוֹרָה כְּתִיב הֶהָעוֹר כְּדִיבּוּר דְּמִי כִּמוּ שְׁאִפְרֵשׁ לְקִמּוֹן בַּעֲזֹרַת הָאֵל אִו שְׁעִנִּיָּה שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ תְּמִיד מִתּוֹרָה וּלְהַגִּתָּ בָּהּ כְּפִי יוֹכְלֹתִי וְלִלְמַדּוּ עִם בְּנָיו לְכַשְׁיַנְעוּ לְכִלֵּל הַזֶּה יְהִיֵּינוּ דְּמַסִּיק אֲנִמְרוּ לְבִנְיָיִכוּ כִּי הִיכִי דְּלִיגֵרְסוּ וְהֹא דְּמַסִּיִים הַפְּסוּק בְּשַׁכְּבְךָ וּבְקוּמְךָ הִיֵּינוּ נִמִּי בַּעֲנִין זֶה שְׁתַּמִּיד לֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מַדְבְּרִי תּוֹרָה כְּכַתְּיב בְּשַׁכְּבְךָ תִּשְׁמּוֹר עֲלֶיךָ וּלְכֹאדֹרֵה נִמִּי לִישַׁנֹּא דְּקִרָא הִכִּי דִּיִּיק דְּכַתִּיב וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם אֵת בְּנִיכֶם לְדַבֵּר בְּס וּמַסִּיק הֲכֹא דֵּהִיֵּינוּ כִּי הִיכִי דְּלִיגֵרְסוּ בְּהוּ תּוּ לֹא שִׁיד לִישַׁנֹּא דְּבַשְׁבְּתְךָ בְּבִיתְךָ אִס"ד אִק"ש קֹאִי הוּהּ לִיָּה לְמַכְתָּב בַּשַּׁבָּת בְּבִיתָם בְּלַכְתָּם בְּדִרְךְ אַע"כ הַפִּרֶשֶׁה שְׁנִיָּה בְּד"ת כְּפִרְיִשִׁית:

שֶׁם ת"ר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל עַד כֹּאֵן צְרִיכָה כּוּוּנַת הִלֵּב. אֲמֵר רַבֹּא הִלְכֵּה כִּר"מ. כִּבֵּר כְּתַבְתִּי לַעֲלוּ בְּסִמּוּךְ דֵּהֲאִי כּוּוּנַת הִלֵּב לֹא הִיו דּוּמִיֹא דְּמַצְנֵת צְרִיכוּת כּוּוּנָה דֹּאִיירִי בִּיה לַעֲלוּ דֵּהֲאִי כּוּוּנָה דֵּהֲכֹא לֹאֹ לְעַנּוּן לְצֹאֵת אִיירִי אֲלֹא קִבְּלַת עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים וְכֵן נִרְאֶה דֹּלֶתָה' תִּיקָשִׁי דְרַבֹּא אֲדִרְבֹּא מַמ"נ דֹּאִי סִבִּירֹא לִיָּה פְסוּק רֵאשֻׁן דְּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל לְבַד הוּא מַדֹּאוריִיתָא כִּמוּ שְׁכַתְּבוּ קֶצֶת פּוּסְקִים וּמִשׁ"ה סוּבֵר דְּצִרִיכָה כּוּוּנָה הֹא בְּפִרְךָ רֹאִוְהוּ ב"ד מַסִּיק רַבֹּא דְּמַצְנֵת א"ץ כּוּוּנָה אֲפִילוּ מַדֹּאוריִיתָא וּמַדְמָה הַש"ס הֵתָם שׁוֹפֵר לִק"ש וְאִי ס"ל דְּכֵל הַפִּרֶשֶׁה כּוּלָּה הִיֹא מַדֹּאוריִיתָא וְאִפ"ה לֹא בַּעֲי כּוּוּנָה א"כ מ"ס פְּסוּק רֵאשֻׁן דְּמַצְרִיךְ בִּיה כּוּוּנָה אַע"כ דֵּהֲאִי כּוּוּנָה דֵּהֲכֹא הִיֵּינוּ קִבְּלַת מַלְכוּת שְׁמִים כְּפִרְיִשִׁית וּלַפּ"ו שְׁפִיר מְצִינוּ לְמִימֵר דְּרַבֹּא סוּבֵר דְּכֵל הַפִּרֶשֶׁה רֵאשׁוֹנָה הִיֹא מַדֹּאוריִיתָא כְּדֹאשְׁכּוֹן לַר"ע בְּצִרְיִיתָא לַעֲלוּ דַּע"כ סוּבֵר דְּכֵל הַפִּרֶשֶׁה מַדֹּאוריִיתָא מַדְמַצְרִיךְ כּוּוּנָה וְבֹהֵא מִילְתָּא דֵּהִיו מַדֹּאוריִיתָא לֹא אִשְׁכַּחן דְּפִלְגִי בִּיה ר"מ. מִיָּהוּ מַלְשׁוֹן

הֶרַמְב"ס ז"ל בְּחִיבּוּרֹו שְׁכַתֵּב לִהְדִּיא דֹּאֲפִילוּ בְּפִרֶשֶׁה רֵאשׁוֹנָה יִצֹּא אֲפִילוּ בְּקוֹרֵא לִהְגִּיה חוּן מַפְסוּק רֵאשֻׁן דְּבַעֲי כּוּוּנָה א"כ נִרְאֶה מַדְבְּרִיו שִׁנְעֹא לוּ מַדְבְּרִי רַבֹּא שְׁפַסֵּךְ הִלְכֵּה כִּר"מ וּמִשְׁמַע לִיָּה דֵּהֲאִי כּוּוּנָה דֵּהֲכֹא הִיו דּוּמִיֹא דְּכוּוּנָה דְּלַעֲלוּ וּלַפּ"ו נִרְאֶה דַּס"ל פְּסוּק רֵאשֻׁן לְבַד הִיו דֹּאוריִיתָא אֲלֹא שַׁעֲדִין צ"ע וְדַעְתִּי לְפִרֶשׁוֹ אִי"ה בְּקוּנְטֵרַס אַחֲרוּן:

שֶׁם ת"ר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כּו' זֹהוּ ק"ש שֶׁל ר"י הַנְּשִׂיא. נִרְאֶה דֹּאִין לְהוֹכִיחַ מַכֹּאֵן דְּפַסוּק רֵאשֻׁן שֶׁל ק"ש לְבַד הוּא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא כֵּל פִּרֶשֶׁה רֵאשׁוֹנָה דֹּאֲפִילוּ אִי הִיו כֵּל הַפִּרֶשֶׁה מִן הַתּוֹרָה לֹא הִיו צְרִיךְ רַבִּי לְהַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ בְּשַׁבִּיל כַךְ וְהִיֵּינוּ כִּמוּ שְׁכַתֵּב הֶרַא"ש ז"ל דֹּאע"ג דְּקִי"ל בַּפ"ק דְּשַׁבַּת דֹּאֲפִילוּ מִי שְׁתוֹרַתוֹ אֲוּמוּנָתוֹ צְרִיךְ לְהַפְסִיק לִק"ש הִיֵּינוּ דּוּקֹא בֹאֵדָם שְׁלוּמֵד לְבַדּוּ אֲבֵל מִי שְׁלוּמֵד תּוֹרָה בְּרַבִּים א"ץ לְהַפְסִיק אֲלֹא בְּפַסוּק רֵאשֻׁן לְבַד כְּדִי לְקַבֵּל עֲלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים. וְהַשְׁתֹּא א"ש נִמִּי הֹא דְּבַעֲי לְמִימֵר בְּסִמּוּךְ דְרַבִּי לֹא הִיָּה חוּזֵר וְגוּמֵרָה וּכְפִרִשְׁי"י לֹאֲחֵר שַׁעֲמָדוּ תִּלְמוּדִיו כִּיּוֹן דִּמ"מ אָף לֹאֲחֵר כַךְ הִיָּה לּוּמֵד תּוֹרָה לְבַדּוּ שְׁהִיתָה תּוֹרַתּוֹ אֲוּמוּנָתוֹ וְכִיּוֹן שְׁכַבֵּר עַבְר זִמֹן ק"ש וְהֲאִי ת"ת טַפִּי עֲדִיף כְּדַתֵּן לַעֲלוּ בַּפ"ק הַקּוֹרֵא מַכֹּאֵן וְאִלְנִךְ לֹא הַפְּסִיד בֹּאֵדָם הַקּוֹרֵא בְּתוֹרָה אֲלֵמֹא דְּקוֹרֵא בְּתוֹרָה טַפִּי עֲדִיף וּכ"ש לְמִי שְׁתוֹרַתוֹ אֲוּמוּנָתוֹ וְכֵן מֵהֲאִי דֹאֲמְרִין בְּסִמּוּךְ מִמִּימְרֹא דְרַבִּי אִילֹּא מִשְׁמִיָּה דְרַב שֹׁאֵם אֲמֵר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְנֹאנֶס בְּשִׁנֵּיָּה יִצֹּא נִמִּי אִין לְהוֹכִיחַ דְּפַסוּק רֵאשֻׁן לְבַד הִיו דֹּאוריִיתָא שְׁכַבֵּר פִּירֶשׁוֹ הֶרַא"ש ז"ל דֹּאִיירִי שְׁקוֹרֵא שֹׂאֵר פִּרֶשֶׁה רֵאשׁוֹנָה כְּשִׁמְתַּנְמַנֶּם דּוּמִיֹא דֵּהֲהִיא דֹּאֲמֵר ר"ג לְדֵרוּ עַבְדּוּ בְּסִמּוּךְ:

שֶׁם פִּיסְקֹא בְּפִרְקִים שׁוֹאֵל כּו' הַשְׁתֹּא מִשְׁאֵל שֹׁאִיל אֵהְדוּרִי מִיַּעֲבִיֹא כּו' חֲסוּרִי מַחֲסֵרֹא וְהִכִּי קִתְּנִי כּו' וְאִצ"ל שְׁמַשִּׁיב. יֵשׁ לְקַדְקֵד דְּבַכְמָה דּוּכְתִי אִשְׁכַּחן דְּקִתְּנִי מַתְנִי' בּוֹ וְאִצ"ל גּוּמֵר וְלֹא הוּצִרְכוּ לּוּמֵר חֲסוּרִי מַחֲסֵרֹא אֲלֹא דִשְׁאֲנִי הֲכֹא דֵּהֲאִי בִבֹּא דְּמַשִּׁיב לֹא זֹו בְּלִבְד דֹּא

מיהו בעיקר כוונת התוס' מ"ש אבל בתענית הכתוב לא משמע מלשון הב"י ומל' ת"ה שהביא שם שהכוונה דבד' תעניותם הללו יש לאסור הטעויה ויתר וקשיא לי טובא בגווה דא"כ למה כתבו התוספות דבריהם בסיפא דאבעיא ואדגרבה ארישא דאבעיא הי"ל לפרש כן דמדקאמר אכילה ושתיה קביל עליה והא ליכא משמע דבתעניות' שזיך קבלה משמע ליה דיש להתיר טעויה כיון דאכילה ושתיה קביל עליה משא"כ בתענית' הכתובים שאין צריך קבלה פשיטא ליה דאסור לטעום ועוד שהרי ממה שכתבו התוס' כדיבור שאחר זה וז"ל אבל בולע לא אפילו בשאר תעניות א"כ משמע להדיא דבשאר תעניות דהיינו שכתובים יש להקל יותר מדכתבו בלשון אפילו ולולי דברי הב"י היה נ"ל בהשקפה ראשונה לפ' להיפך לכוונת התוס' בשני הדיבורים הסמוכים דאדגרבה בתעניות הכתובים דדברי קבלה לא כוונתן דבתעניות הכתובים שהם דברי קבלה ללא תליא בקבלה יש להקל יותר כיון דלא שייך לומר הגהה קביל עליה ודוקא תעניות' דתליא בקבלה הוא דבעי למימר דאפילו הגהה של תענוג קביל עליה ואל תתמה ע"ז שהרי מצינו כן להדיא בפרק בתרא דיומא לענין געילת סנדל של שעם דלבתר דקאמר בפשיטות שמותר לצאת בסנדל של שעם ביה"כ אפ"ה קומיבעיא ליה לר"י בר נחמני בתענית ציבור מאי והטעם מבורא שם דיוה"כ לאו בתענוג תליא מילתא כדאמר רבא להדיא כל תענוג דלאו מנעל הוא ביום הכפורים מי אסור אס כן משמע להדיא דכל מירי שיש בו תענוג שייך לאסור בתענית ציבור יותר מביה"כ וכן משמע להדיא שם בלשון רש"י ע"ש ועדיין צ"ע ודוק היטב:

דף יד:

פיסקא תניא רשב"י כו' בדין הוא כו'. ולכאורה יש לתמוה למאי דקו"ל לשיטת רוב הפוסקים דפ' ראשונה היא **מדאורייתא** משא"כ פרשת והיה אם שמוע אינו אלא **מדרבנן** כדמשמע מלשון סוגיית הגמרא דריש פירקין וא"כ למה הוצרכו ריב"ז ב"מ מתני' ורשב"י בברייתא בטעמים הללו תיפ"ל דבלא"ה פשיטא לצריך להקדים מצוה דאורייתא לרבבנן אמנם לעד"נ נראה ליישב דהא דאמרין דפרשת והיה אם שמוע דרבנן משום דבשכבך ובקומך דהאי פרשה בדברי תורה כתיב היינו לענין דלא שייך הד' פ' לענין מצות ק"ש משא"כ אם רוצה לומר פרשת והיה אם שמוע לצאת ידי חובת ת"ת לקיים והגית בה יומם לילה פשיטא שאין לך ת"ת גדול מזו דכתיב ביה להדיא ולמדתם ועול מצות א"כ מה"ט גופא היה להקדימה קודם לפרשת שמע כדי לסמוך פרשת והיה אם שמוע לברכת אהבה רבה שנתקנה על סמך ברכת התורה כן נ"ל וממילא תתיישב קושיית התוספות:

שם רב משי ידיה כו' והכי עביד הכי והתניא כו' הא גופא קשיא כו' מ"מ קשיא לרב כו'. ולכאורה האי שקלי וטריא דהא גופא קשיא לא שייך הכא כלל דבפשיטות הוי מצי ללקשויי מברייתא דקתני תפילין והדר ק"ש ורב עביד איפכא. והנראה לעד"נ ליישב דלא פסיקא לתלמודא להקשות בענין זה מברייתא דארב מסדר מצות ק"ש ותפילין דמאן יימר דאיכא קפיא דבהא דבפשיטות מצינן למימר דשקולין הם וכל מה שירצה יקדים זמנין הכי וזמנין הכי לפי הענין. ומכש"כ דא"ש טובא לפי שיטת הרמב"ם וכמה פוסקים דפ' שמע ופ' והיה אם שמוע תרווייהו מדאורייתא ולפ"ז מדשני קרא דבפ' שמע הקדים ק"ש לתפילין בפ' והיה אם שמוע תפילין לק"ש משמע שבא ללמד דשקולין הם ואיזה שירצה יקדים וא"כ תו לא קשיא ברייתא דארב. ועוד יו"ל דמצינן למימר דהך מלתא דק"ש ותפילין איזה מהן קודם תליא בפלוגתא דתנאי דפלוגי בעירובין ובמנחות אי לילה זמן תפילין הוא או לא שהרי לעיל דף ט' ע"ב משמע בגמרא י:תוספות דעיקר זמן ק"ש היא קודם הנך החמה כותיקין כדי לגמרה עס הנך החמה לסמוך גאולה לתפלה למי"ד לילה לאו זמן תפילין היא ויליף לה מימים ימימה פרט ללילות א"כ ודאי אין מצותה אלא בהנך החמה כמו כל המצות שנהוגות ביום כדאיתא סוף פ"ב דמגילה א"כ היינו טעמא דרב דקרא ק"ש קודם תפילין כיון שזמנה קודם. משא"כ הד' ברייתא דקתני דתפילין קודמין לק"ש היינו משום דס"ל כהאי תנא דלילה זמן תפילין הוא מדאורייתא אלא דמדרבנן אסור גזירה שמא יישן או יפיח בהן א"כ לפ"ז משהשכים לאחר עמוד השחר לאלתר זמן תפילין הוא והיינו כדפסק אב"י לעיל לתפילין כאחרים דהיינו קודם זמן ק"ש א"כ לא שייך כלל להקשות מברייתא דארב כיון דפלוגתא דתנאי היא:

וה**שתא** דאיתנן להכי ע"ב צריך לפרש קושיית הגמרא מברייתא דארב בענין אחר והיינו משום דרב סבר דמותר להפסיק בין גאולה לתפלה בהנחת תפילין כמ"ש התוס' ומברייתא מוכח דאסור להפסיק בתפילין בין גאולה לתפלה והיינו משום הך קושיא גופא דמקשה הש"ס הא גופא קשיא ומוקי לרישא בחד סיפא בתרי ואכתי איכא למדיק בלשון הברייתא גופא שמקדים תפילין לק"ש וא"כ מאי האי דקאמר הגיע זמן ק"ש הגיע זמן תפילין הי"ל למימר. אע"כ דמשום מצות הנחת תפילין אע"פ שהגיע זמן אפ"ה לא היה צריך להפסיק מלהתעסק בצרכי המת כיון שזמן תפילין כל היום ויכול להניחן אחר"כ אלא מה שהתירו לו להפסיק מצרכי המת היינו משום שהגיע זמן ק"ש דזמנה בהול כמ"ש תוס' מש"ה צריך להפסיק וא"כ לפ"ז ודאי מוכח מברייתא דצריך לסמוך גאולה לתפלה ואסור להפסיק אפילו בתפילין דאלת"ה א"כ תקשי למה התירו בסיפא בתרי שעולה אחד מהם ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל יא:חכ' חוזר למצות המת ומאי כולי האי ועלה ויקרא ק"ש לבד שזמנה בהול ויחזור למצות המת עד שיגיע סוף זמן תפלה שהיא בד' שעות ויעלה ויתפלל ויחזור לצרכי המת ואח"כ יניח תפילין שמצותה כל היום אע"כ מדהתירו לו בזה הסדר דוקא להניח תפילין ולקרות ק"ש ולהתפלל היינו ע"כ משום דכולהו בהדי הדדי שייכי והיינו משום סמיכות גאולה לתפלה ועוד דאיכא נמי הנך טעמי אחרוני דמיייתי הש"ס בסמוך מי שקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו ואמרין נמי דהרוצה לקבל עליו מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויקרא ק"ש ויתפלל. ומצא דלפ"ז מקשה הש"ס שפיר מהך ברייתא דסברי צריך לסמוך גאולה לתפלה וסברי נמי כל הנך טעמי דש"ס בסמוך וא"כ האיך עביד רב הכי שלא סמך גאולה לתפלה וקרי ק"ש בלא תפילין דהוא כאילו מעיד עדות שקר בעצמו כן נ"ל נכון בעזה"י. ואף ללכאורה נראה כדרך רחוקה לפרש קושיית הש"ס בענין זה מ"מ לענ"ד דרך קרוב ומוכרח הוא לפרש כן מכל הנך טעמי דפרישית ע"פ סברות נכונות כארי מוקפות ודו"ק היטב ועיין עוד בסמוך:

שם ותו מי סבר ליה כרבי יהושע בן קרחה והאמר רחב"א זמנין סניאין כו' ומנח תפילין והדר קרי ק"ש. כאן ג"כ יש לתמוה דהא דקאמר ומי ס"ל כר"י ב"ק לשון מיותר היא דבפשיטות הוה מצי ללקשויי דרב דארב וכש"כ שיש לתמוה יותר מ"ש רש"י בד"ה ומתני פירקין אלמא מקדים הוא לעסוק בתורה קודם ק"ש דהיינו מלכות שמים עכ"ל ומי הכריחו לפרש כן סוגית הש"ס דהא בלא"ה מקשי הש"ס שפיר דרב דארב בענין ק"ש ותפילין עצמן ומה שפירש מהרש"א ז"ל בזה הוא מגומגם כמו שיבואר בסמוך. ובאמת נראה דכוונת רש"י בזה כדי ליישב לשון המקשה דקאמר ותו מי ס"ל כריב"ק אלמא דעיקר הקושיא היינו בענין זה דמאי ללא ס"ל כריב"ק ולא משום דקשיא דרב דארב כנ"ל ברור דכוונת רש"י אלא דאכתי קושיא במקומה עומדת על המקשן גופא שמקשה בענין זה ולא מקשה בפשיטות מדרב דארב. אמנם כן לפי מה שכתבתי בסמוך כבר נתישבה קושיא זו ללא שייך להקשות מדרב דארב במאי דעביד זמנין הכי וזמנין הכי דמאן יימר דאיכא קפיא דבבר הא שפיר מצינן למימר דק"ש ותפילין

שקולות הן ואיזה מהן שירצה יקדים. אלא דאפ"ה מקשי שפיר סוף סוף שמעינן דלא ס"ל כריב"ק שצריך להקדים עול מלכות שמים לעול מצות כן נ"ל לפי השיטה שכתבתי לעיל. אלא דמלבד זה יש ליישב כאן בענין אחר דמדרב דארב לענין ק"ש ותפילין לק"ש דאפשר דהא דרב משי ידיה וקרי ק"ש ואנח תפילין שהקדים ק"ש לתפילין לאו משום דמצות ק"ש עצמה קודמת למצות תפילין אלא משום דבכ"ש אית בה נמי מצות ת"ת שמקיים בה והגית בו יומם ולילה כדאמרין במנחות ומש"ה ודאי יש להקדימה למצות תפילין משא"כ הא דאמר ר"ח ב"א בסמוך זמנין סניאין הוה רב משי ידיה ומברך ומתני פרקין ומנח תפילין קודם ק"ש היינו משום דלאחר שכבר שנה פרקו עס התלמידים סמוך לברכת התורה א"כ כבר קיים והגית בו יומם ולילה ומכיון שהיה צריך לקרות ק"ש ולהניח תפילין בזמןן היה מקדים תפילין לק"ש כדי הקדים עשיה לקריאה ולפ"ז ע"כ לא מצי להקשות דארב אלא דסוף סוף לא ס"ל כר"י ב"ק דאמר דצריך לקבל עליו עול מלכות שמים קודם עול מצות וממילא דהקושיא בין מהא דמתני פירקין קודם ק"ש ובין מהא דמנח תפילין קודם ק"ש כן נ"ל נכון ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

בפרש"י בד"ה ומתני פירקין אלמא מקדים הוא לעסוק בתורה כו' וכתב מהרש"א ז"ל שמה שהכריחו לרש"י לפרש כן ולא מפרש בפשיטות דמקשה דרב דארב היינו משום דלישנא דגמרא הכי משמע וכי תימא דלא מטא זמן ק"ש וזמן ק"ש ותפלה כחדא נינהו כו' ע"ש ולענ"ד דבריו תמוהים דאס כן אכתי תיקשי סוגיא דגמרא גופא וכ"ת בללא מטא זמנא הא אכתי קשיא דרב דארב ומלבד מ"ש לעיל דזמן ק"ש ותפילין ודאי לאו כחדא נינהו וכבר כתבתי לעיל מה שנלע"ד ביישוב דברי רש"י בכמה דרכים ומתוך מ"ש יתיישב ג"כ הא דקאמר בגמרא לאפוקי ממ"ד למשנה א"ץ לברך לכאורה הסוגיא תמוה דאכתי מאי אסדהתיה הא דקאמר דמנח תפילין וקרא ק"ש שהוא ענין מיותר ולמאי דפרישית א"ש דודאי עיקר קושית הש"ס שייכא מתרווייהו בין במאי דמתני פירקין תחילה ובין מק"ש ותפילין גופא דעביד זמנין הכי וזמנין הכי אלא דהא ללא קשיא דרב דארב היינו משום דהכל תלוי בהא דמתני פרקין ומש"ה מקשה מהא דמתני פרקין גופא והאא קאמר וכ"ת בללא מטא זמנא מאי אסדהתיה כיון דלא מטא זמן ק"ש והאא מסיק שפיר דאסדהתיה לאפוקי ממ"ד למשנה א"ץ לברך וממילא דאיצטריך רחב"א לאסוקי במילתיה דמנח תפילין והדר קרא ק"ש לאשמעינן הא מלתא גופא דהיכא ששנה פרקו יניח תפילין ואח"כ יקרא ק"ש כדפרישית והאא מקשה שפיר מ"מ קשיא דארב והיינו דסוף סוף לא ס"ל כריב"ק וכ"ז ללא כמהרש"א כנ"ל נכון וברור מאד. מלבד זה יש ליישב עוד בדרכים אחרים דלא שייך להקשות דרב דארב והיינו עפמ"ש לעיל דף ה' ע"ב גבי אבא דנימין שתהא תפלגו סמוך למטותי וכפרש"י שם דאפילו לעסוק בתורה אסור קודם ק"ש ומתוך מ"ש שם ליישב קושיית התוס' על רש"י ממילא נתיישבה בפשיטות סוגיא דהכא ואין להאריך שהדברים ברורים למדין. וי"ל עוד בפשיטות לפי סוגית הגמרא בדף הקודם הא דקאמר ליה ר"ח לרב גופא שרבי היה מעביר ידו על פניו כדי לקבל עליו עול מלכות שמים בפסוק ראשון ואחר לימודו חוזר וגומר שאר ק"ש א"כ מסתמא רב גופא ג"כ היה נוהג כן שבשעה שהיה שונה פרקו לתלמידים היה קורא פסוק ראשון תוך לימודו ומש"ה לאחר לימודו היה מנח תפילין והדר קרי שאר ק"ש משא"כ בהא דרב משי ידיה לא שייך לומר כן ותן לחכם ויחכם עוד ותו לא מירי ודוק היטב:

דף טו.

ב**משנה** הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו כו' לכאורה משמע מל' המשנה ומסוגיא דשמעתין דע"כ לא פליגי הנך תנאי אלא בקורא ולא השמיע לאזנו שקורא מיהו בשפתיו בלחש אבל בהרהור בעלמא לכ"ע לא יצא דאס"ד לת"ק אפילו בהרהור יצא הי"ל למיתני דאפילו בהרהור יצא דכחא דהיתורא עקיף אלא דלפ"ז יש לתמוה דא"כ לקמן בפרק מי שמתו (ברכות דף כ' ע"ב) דפלוגי רבינא ורב חסדא אי הרהור כדיבור דמי או לא ואמאי לא מותיב תיובתא ממתני' דהכא אמ"ד הרהור כדיבור דמי ודוחק לומר דמאן דס"ל הרהור כדיבור דמי ס"ל כר"מ בסמוך דאמר אחר כוונת הלכ הן הדברים ומשמע ליה דאפילו הרהור בעלמא סגי כדמשמע לכאורה לקמן מלשון הרא"ש ז"ל אלא דלפ"ז פליגי אמוראי דלקמן בפלוגתא דתנאי דהכא ולישנא דסוגיא דלקמן לא משמע הכי כמו שאבאר שם במקומו. ונראה לענ"ד ליישב דשפיר מצינן למימר דלת"ק דקאמר יצא ה"ה אפילו בהרהור בעלמא והא דלא קתני בהרהור היינו משום דאיכא למימר איפכא דבהרהור פשיטא דיצא כיון דא"ל להרהר כ"א בכוונה גמורה שמכוון בלבו מה שרוצה לומר מש"ה יוצא לאחר כוונת הלכ הן הן הדברים משא"כ בקורא ולא השמיע לאזנו דשפיר מצי איירי שאינו מכוון בלב סד"א דלא יצא שאין כאן לא שמועה ולא כוונה קמ"ל דאפ"ה יצא וכמו שאכתוב בסמוך בזה בלשון הרשב"א ז"ל. ואע"ג דבסמוך בכל הסוגיא דשמעתין משמע דת"ק דמתני' היינו ר"י ולשיטת הירושלמי בברייתא דרבי חיאי היינו ר"מ ואנן שמעינן להו לר"מ ור"י בריש פירקין דק"ש דאורייתא צריך כוונת הלכ לר"י בכל פרשה ראשונה ולר"מ בפסוק ראשון ולפ"ז ע"כ דלא השמיע לאזנו דמתני' דקתני יצא היינו שמכוון מיהו בלב אלא דמשום הא לא איריא דשפיר מצינן למימר דנהי דר"מ ור"י בעו כוונת הלכ מן התורה היינו לכתחילה אבל דביעבד יצא דלא עדיף מלא השמיע לאזנו גופא דבעינן למימר בשמעתין דמ"ד יצא דיעבד אין לכתחילה לא וע"כ היינו מן התורה דהא ר"י משום ראב"ע דקאמר צריך להשמיע לאזנו יליף לה בהדיא מדכתיב שמע ואפ"ה ס"ל דיוצא דביעבד וכמ"ש רש"י וכמ"ש ג"כ התו' בד"ה להודיעך כחו דר"י ולפ"ז שפיר קאמר במתני' דיצא דביעבד בהשמיע לאזנו אפילו בלא כוונת הלכ כנ"ל נכון ודו"ק ועיין עוד בסמוך:

שם בגמרא ר"י תרתי ש"מ כו' והקשו התוס' בר"פ אלו נאמרים דהתם מסיק סתמא דתלמודא להדיא דמאן דסבר שמע בכל לשון שאתה שומע ס"ל כמ"ד לא השמיע לאזנו יצא וכדאיתא נמי לעיל בר"פ ולא קאמר תרתי ש"מ וקשיא סתמי דהסוגיות אהדדי והניחו דתימא וכיוצא בזה כתב הרא"ש בר"פ ע"ש. וי"ל לפי שיטת הרשב"א ז"ל שכתב כאן דחידושי דהא דשמעת מיניה תרתי היינו דמדאיצטריך שמע לאשמעינן דכל לשון ממילא ש"מ ללא השמיע לאזנו לא יצא דאס"ד דיצא ממילא יוצא נמי בהרהור וא"כ ע"כ דלא בעינן לה"ק דבהרהור לא שייך לשון אע"כ מדאיצטריך שמע לאשמעינן דבכל לשון ממילא דאינו יוצא בהרהור וה"ה כשלא השמיע לאזנו דלא יצא וא"כ לפי פירושו ע"כ לא שייך הד' מלתא אלא למי"ד הרהור כדיבור דמי משא"כ סתמא דתלמודא לעיל בר"פ אולא אליבא דהלכתא דקו"ל הרהור לאו כדיבור דמי ותו ל"ש הד' מלתא דתרתי ש"מ כנ"ל נכון לפי שיטתו אלא דבאמת לא זכיתי להדין בזה שיטת הרשב"א כלל חדא במאי שכתב דממילא שמעינן דלא יצא מדאיצטריך שמע דבכל לשון דהא ודאי אי לא הוי כתיב שמע דבכל לשון הו"א דבעינן לה"ק דוקא ומהאי טעמא גופא אינו יוצא בהרהור דל"ש ביה לשון משא"כ כשמוציא בשפתיו בלה"ק אע"ג דלא השמיע לאזנו יצא מש"ה איצטריך שמע דיצא וכן בהא דמסיק דרבי ור' יוסי פלוגתייהו שייך נמי לענין הרהור אי כדיבור דמי נראה דוחק דלא נזכר כאן בסוגיא ולא הי"ל לסתום ומלבד מה ש"ל ע"ז מומילתא דר"י בסוגי' דבעל קרי. ועוד דממיייתי הש"ס בתר הד' מלתא דתרתי ש"מ מתני' דתרומה ומימרא דר"ח דמוקי לה בר"י וא"כ משמע דר"ח ס"ל

דהלכה כר"י כיון דסתם מתני' תרומה כוותיה ואנן שמעינן ליה לר"ח בסוגיא דבעל קרי דס"ל הרהור לאו כדיבור דמי ולפ"ז לא שייך הך טעמא דתרתיו ש"מ וזה דוחק גדול לומר שדברי הש"ס סותרים זה את זה תוך כ"ד משם. ולפ"ז אי ליתא לדברי רשב"א ז"ל הדרא תמיהת התנן' דר"פ אלן נאמרין לזוכתא דסוגיא דהכא סותרת לסוגיא דהתם ודריש פרקין. אמנס כן אף שאינו כדאי עם כל זה וזכיתי ליישב תמיהת התנן' בפשיטות דהא דקאמר הכא בשמעתין דתרתיו ש"מ היינו משום האי שקלא וטריא דמייתי עלה דמתני' תרומה מוקי לה ר"ח כרבי יוסי א"כ לפ"ז ס"ל דהלכה כר"י כיון דסתם משנה תרומה כוותיה וא"כ תו לא מצי למימר דרבי יוסי ס"ל כמ"ד דק"ש בלה"ק וא"כ קשיא סתמי אהדדי דהא בר"פ אלן נאמרים סתם לן רבי דנאמרים בכל לשון מש"ה איצטריך לפרש טעמא דר"י דתרתיו ש"מ והיינו כפרש"י דכיון דדרשינן בשמע דעיקר ק"ש תליא בשמיעה ולא דדיבור ממילא דלא בעינן לה"ק דהך מעלותא דלה"ק לא שייך אלא בהנך מילי דתלוים דדיבור ולא בשמיעה. נמצא דכ"ז היינו דוקא לפי סוגיא דשמעתין לאוקימתא דר"ח בסמוך דבעי לאוקומי דתרומה ודסוטה הכל כרבי יוסי משא"כ לעול בר"פ אזלי סתמא דתלמודא אליבא דהלכתא דאין הלכה כר' יוסי אלא כר"י משמיה דראב"ע ור"ח גופא הא דהר ביה לקמן בשמעתין ואמר אין הלכה כרבי יוסי ומש"ה לא צריך לדחוקי לעיל למימר דתרתיו ש"מ שאין צורך לזה בדפשיטות מסיק שפיר דרבי יוסי סבירא ליה דקריאת שמע בלשון הקודש ומש"ה מוקי לשמע דבעינן שישמיע לאזנו כנ"ל נכון ודיו"ק ועיין בסמוך:

שם אבל תרומה משום ברכה וברכה דרבנן ולאו בברכה תליא מילתא. נראה דלרווחא דמילתא מסיק הכי בחזקא דאית ביה תרתיו טעמי כיון דקוטטא דמילתא הכי הוא דפשיטא לן במכילתין דברכות המצות אינן אלא מדרבנן אבל באמת אפילו אי היו ברכת תרומה מדאורייתא ואינו יוצא לרבי יוסי בדיעבד אפ"ה מתוקמא שפיר מתני' דתרומה כרבי יוסי לענין דיעבד דתרומה עצמה דתרומת החרש תרומה כיון דלאו בברכה תליא מילתא אלא דלפ"ז לא ידעתיו למה כתב רש"י בסמוך בד"ה ממאי דל"ג אפילו ולכאורה כוונתו דהא דקאמר דלמא רבי יהואל היא היינו משום דלא מתקמא ליה שפיר כרבי יוסי דאפשר דר' יוסי לא שני ליה בין דאורייתא לדרבנן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכי היכא דס"ל בך"ש דאפילו בדיעבד לא יצא ה"ה בתרומה ונראה שמה שהכריחו לרש"י ז"ל לזה היינו משום דלשון הגמרא דבסמוך דקאמר במאי אוקימתא כרבי יוסי ואלא הא דתניא כו' א"כ משמע דלמאי דבעי למימר מעיקרא ודילמא ר"י היינו משום דכרבי יוסי לא מתקמא כלל כל זה נראה לי בכוונת רש"י. אמנס לפי מאי שפירשתי ויתבאר דשפיר גרס אפילו דהא כרבי יוסי ממ"נ לעולם מתקומי שפיר דאף אית"ל דלא שני ליה בין דאורייתא לדרבנן אפ"ה א"ש דדיעבד מיהו תרומתו תרומה דמי"ש מכל ברכות המצות שיש במצותן מעשה שאין הברכות מעבדות המצוה. והא דאמרין נמי בסמוך במאי אוקימתא כרבי יוסי ואלא הא דתניא כו' מצאתי יסוב לזה בש"ס דפ"פ שניב"ג נ"א במאי אוקימתא כרבי יוסי דאי ר"י כו' ונראה שהונה כן ע"פ גדול א' ונתכוון לאותן הדברים עצמן שכתבתי דודאי לעולם בכל ענין מתקומא שפיר מתני' דתרומה כרבי יוסי אלא הא דקאמר במאי אוקימת' כרבי יוסי ואלא הא דתניא היינו להך אוקימתא דמוקי לה דוקא כר' יוסי דאי ר"י אפילו לכתחילה נמי ואהא מקשה שפיר ואלא הא דתניא כו' כנ"ל בכוונת בעל הג"ה כיון שפי' זה מוכרח מצד עצמו כדפרישית וא"כ לפ"ז למאי דכתב רש"י דל"ג אפילו היינו בענין אחר ואין להאריך ודיו"ק:

שם ודילמא ר"י הוא ואמר גבי ק"ש נמי דיעבד אין לכתחילה לא. כבר כתבתי דודאי מאן דסבירא ליה לכתחלה צריך להשמיע לאזנו היינו מן התורה כדמשמע להדיא בסמוך במימרי דר"י משמיה דראב"ע י:כדמשמע ג"כ בלשון התנן' סוף ד"ה להודיעך דמאן דלית ליה שום דרשה דשמע מן התורה פשיטא דאף לכתחילה א"צ להשמיע לאזנו אלא ע"כ דמן התורה אפ"ה יוצא דיעבד כיון דלא שינה הכתוב לעכב א"כ יש לומר דלמצוה בעלמא כתבו קרא אלא דלפ"ז וי"ל א"כ מ"ט דרבי יוסי ודוחק לומר דרבי יהודה ורבי יוסי פלוגי בהך סברא אי דרשא דקרא לכתחלה או דיעבד ויש ליישב לפי מ"ש בסמוך דהא דאמרין תרתיו ש"מ היינו אליבא דר"ח דוקא דלא משמע ליה לחלק כלל בין לכתחילה או דיעבד דלא בעינן שינה לעכב ומש"ה איכא למימר דטעמא דרבי יוסי משמע לחוד משא"כ למאי דבעי למימר השתא דלא כר"ח אלא דאיכא לאוקומי מתני' נמי כר"י משמע ליה השתא דכל היכא דלא שינה לעכב יש לחלק מן התורה בין תחולה לדיעבד והיינו כדאשכחן לר"י משום ראב"ע בסמוך וא"כ לפ"ז איכא למימר דהא דר' יוסי ס"ל דאפילו בדיעבד לא יצא ע"כ לאו משמע וליף ליה דשמע איצטריך לאשמעינן דבכל לשון כסתם משנה דר"פ אלן נאמרין דבעינן לאוקומי אליבא דכ"ע אפילו כרבי יוסי וכ"ש למאי דמשמע לן השתא דהלכה כרבי יוסי ולפ"ז ע"כ דטעמא דר' יוסי היינו משום דליף לה מהסכת ושמע דמייתיו הש"ס לקמן בסוף הסוגיא או משום דס"ל כדבעינן למימר מעיקרא ומדכתיב הסכת ושמע ב'ל כפול ועיין מה שאכתוב שניה שמעתי' בשם הרשב"א דהא פשטא דהסכת היינו נמי לשון שמיעה הרי ששינה הכתוב לעכב או משום דס"ל כמסקנא לקמן דהסכת ושמע בד"ת כתיב ויליף ק"ש בגז"ש דשמע שמע מד"ת והיינו כברייתא דלקמן דף הסמוך דמייתיו הש"ס אמתני' דאזומנין כן נ"ל:

בתוס' בד"ה דילמא ר"י הוא וא"ת והלא אין נזכר ר"י ברישא וי"ל דפשיטא מדסיפא כו' עכ"ל. ולכאורה דבריהם תמוהים אדרבה בכמה דוכתי בש"ס משמע להיפך מדסיפא ר"י רישא לאו ר"י ואדרבה משמע בכל דוכתא דסתם משנה ר"מ ועוד דכי מוקמינן דת"ק ר"י הוא וא"כ פלוג על רבי יוסי בסברות הפוכות ברישא ובסיפא ובדוכתי טובא כתבו התוספות דלא מסתבר לאוקומי ככה"ג והרשב"א ז"ל האסיף על ל' התנן' דמוקמינן לת"ק ר"י משום דבר פלגותא דרבי יוסי הוא ולכאורה גם בזה לא הועיל כלום דהא ר"מ נמי בר פלגותא דר' יוסי הוי וא"כ טפי הוי לן לאוקומי סתם תנא דרישא ר"מ היא כמו בכל דוכתי ממאי דנוקי לה כר"י וקשיא כל אותן הקושיא שהקשיתי. ולענ"ד נראה ליישב בפשיטות דכיון דהא דמקשה דילמא משמע ליה בפשיטות דת"ק דמתני' דאמר יצא היינו דוקא דיעבד כדמסיק תדע דקתני הקורא א"כ מה"ט גופא משמע ליה דת"ק דמתני' ר"י הוא מדאשכחן להדיא דהכי ס"ל לר"י משום ראב"ע בברייתא דבסמוך ומהאי טעמא גופא לא מצי למימר דסתם תנא דרישא היינו ר"מ דהא ר"מ ס"ל בסמוך להדיא דאפילו לכתחלה כנ"ל:

בגמ' תדע דקתני הקורא כו' לפמ"ש בסמוך בשם חידושי רשב"א דסוגיא דשמעתין דאמר תרתיו ש"מ היינו משום דס"ל הרהור כדיבור דמי וכתבתי דלפי זה הא דלא תנא דאפילו בהרהור יצא דהוי כח דהתיירא היינו משום דאדרבה בהרהור ליכא רבותא כ"כ כיון דא"א להרהר בלא כוונה מש"ה אשמעינן רבותא בלא השמיע לאזנו דיצא דיעבד אפילו בלא כוונה וכדפרישית דאע"ג דר"י כר"פ בעי כוונה לק"ש היינו לכתחלה א"כ לפ"ז לא א"ש הא דקאמר תדע דקתני הקורא דיעבד דהא ודאי בלא"ה איצטריך למייתי דיעבד משום לכתחלה בעי כוונה. אמנס לפי שיטה אחרת שכתבתי בסמוך להיפך דאדרבא סוגיא דהכא אליבא דר"ח דס"ל לקמן גבי בעל קרי דהרהור לאו כמ"ד א"ש הא דקאמר תדע ודיו"ק:

בתוספות ד"ה להודיעך כחו דרבי יוסי כו' וי"ל כיון דר"י לא דריש השמע לאזנך אין כאן שום חידוש עכ"ל. כוונתם בזה דאי הוי דריש ר"י נמי שמע השמע לאזנך אפילו בדיעבד לא היה יוצא כדשמעינן לרבי

יוסי דאין סברא לומר דפלוגי ר"י ורבי יוסי בסברא אי מוקמינן קרא לכתחלה או דיעבד כמ"ש בסמוך משא"כ בדרכי יוסי איצטריך לאשמעינן בהדיא דאפילו בדיעבד לא יצא כי היכא דלא נימא דמוקמינן קרא אלכתחלה לחוד ודיו"ק:

בגמ' אלא לעולם ר"י ונ"ק הא דידיה הא דרביה כו' ולכאורה יש לתמוה דהשתא מה דוחקא למימר דר"י אפילו לכתחלה נמי והא הקורא קתני דמשמע דיעבד דנהי דמעיקרא הוי בעי למימר הכי היינו משום דהוי פשיטא ליה דמאן דדריש שמע דצריך להשמיע לאזנו ממילא דאין לחלק בין לכתחלה או דיעבד כמ"ש התנן' בד"ה להודיעך משא"כ השתא דר"י גופא קאמר משמיה דראב"ע דמוקי דרשא דקרא לענין לכתחלה לחוד א"כ מהיכי תיתי נאמר דפלוג אדרב"ע רביה כיון דמלשון המשנה דקתני הקורא דיעבד משמע דכרביה ס"ל ואי משום ברייתא דתורם לכתחלה הוי"ל לאוקומי כתנא אחריתא או משום דברכת תרומה דרבנן ולגבי חרש לא תקנו ויש ליישב עפמ"ש לעיל דלייק הכי מדקאמר ר"י בסיפא קרא ולא דקדק באותיותיה לא יצא והיינו דקתני רב עובדיה לקמן מדכתיב ולמדתם שיהיה לימודך תם אלמא דכל מאי דדרשינן מקרא דאפילו דיעבד לא יצא אם כן אי ס"ד דדריש נמי שמע להשמיע לאזנך אפילו בדיעבד לא היה יוצא והיאך פלוגי ר"י ורבי יוסי בסברות הפוכות אלא ע"כ משמע ליה דר"י לא דריש שמע להשמיע לאזנו ולפ"ז לא הוי סברות הפוכות כיון דפלוגי בדרשא דקרא:

דף טו:

בגמרא ואלא ר"י אפילו לכתחלה. והקשה בספר לחם משנה בה' מגילה היאך אפשר לומר כן דא"כ אדקתני סיפא ר"י מכשיר בקטן הוי"ל למימר ר"י מכשיר בחרש ובקטן ומה שנראה לי בזה ליישב כתבתי במס' מגילה גם מה שהקשה ב"י והלחם משנה שם על הרמב"ם שפסק נגד סוגיא דשמעתין כתבתי ג"כ שם ע"ש ותמצא נחת:

שם אלא אי איתמר כו' אמר רב יוסף כו' אבל בשאר מצות ד"ה יצא. והרשב"א בחידושיו הקשה בשם הראב"ד ז"ל דבשאר מצות אפילו לכתחלה מנ"ל כיון דמסקינן דהסכת ושמע בדברי תורה כתיב ונדחקו מאל ליישב הסוגיא ע"ש באריכות ולענ"ד לא ידענא למה הוצרכו לדחוק בכך דהא בפשיטות מצינו למימר דהא דקאמר רב יוסף דבשאר מצות לכתחלה לא היינו מדרבנן כי היכא דפשיטא לן בכל הסוגיא דלעיל דאפילו בברכת תרומה שהיא דרבנן אפ"ה אמרו דלא יתרום לכתחלה ואע"ג דלגבי חרש הוי קצת דיעבד דמצוה בו יותר מבשלוחו אפ"ה העמידו דבריהם לתקן כדאורייתא לענין לכתחלה וכמ"ש התוספות בד"ה אי ר"י וא"כ היינו נמי טעמא דר' יוסף לענין שאר מצות וברכות. מיהו אין אנו צריכין למדה זו לפי מה שמצאתי מבואר בירושלמי דהא דבעינן בשאר מצות לכתחלה להשמיע לאזנו דרשינן לה מקרא כתיב והאזנת למצותיו אלא דהתם בעי למימר מהאי קרא אית ליה לרבי יוסי דאפי' בדיעבד לא יצא והיינו כטעמא דידיה דדרשא דקרא אפילו דיעבד משמע משא"כ להנך תנאי דמוקי דרשא דקרא לענין לכתחילה לחוד א"כ הך דרשא דשאר מצות מדכתיב והאזנת למצותיו נמי מוקי לה לענין לכתחלה לחוד כנ"ל נכון לפי שיטת ירושלמי. ולפ"ז ממילא נתישבה ג"כ קושיית התוספות שכתבו דרב יוסף פלוג אסוגיא דלעיל ולכאורה יש לתמוה אמאי פלוג רב יוסף אבל הך שקלא וטריא דמשמע בפשיטות דשאר מצות ויפנין מק"ש ולמאי דפרישית א"ש דהשקלא וטריא דלעיל היינו דוקא למאי דס"ד מעיקרא דהא מלתא דצריך להשמיע לאזנו לא אשכחן אלא גבי ק"ש לחוד משא"כ השתא דמייתי ר"י קרא דהסכת ושמע ומסיק דבדברי תורה כתיב והיינו לענין דצריך להשמיע לאזנו וכמו שאבאר בלשון רש"י בסמוך ולפ"ז מצינן למימר בפשיטות דטעמא דרבי יוסי בק"ש לאו משום דרשא דשמע ותרתיו ש"מ וזה דוחק ובפשיטות מצינו למימר דטעמא דר' יוסי היינו משום דליף ק"ש בג"ש מדברי תורה והיינו כהך ברייתא דמייתיו הש"ס לקמן אמתני' דהאזומנין דדריש גז"ש וקו"ל דאין ג"ש למחצה. ולפ"ז א"ש טובא דר' יוסי דריש נמי שמע דבכל לשון ואתיא סוגיא דר"פ אלן נאמרים אפילו כרבי יוסי והשתא א"ש נמי הא דלא קאמר בר"פ תרתיו ש"מ היינו כרב יוסף דהכא ודוק היטב. ובזה יתיישב גם כן שיטת הרי"ף ז"ל דמייתיו הך מוימרא דרב יוסף והקשה עליו הראב"ד ז"ל למאי דמסיקנן דאפילו בקריאת שמע דדיעבד יצא ולמאי דפרישית א"ש דאיצטריך לאשמעינן הך מילתא גופא דבשאר מצות לכתחלה צריך שיוציא בשפתיו כמו שאבאר עוד בק"א:

בפרש"י בד"ה האי הסכת ושמע בד"ת כתיב כדאמרין בפרק הרואה כתבו עצמיכם על דברי תורה עכ"ל. ולכאורה נראה מדבריו דהשתא דהר ביה רב יוסף מהאי דרשא דדריש הסכת ושמע לענין להשמיע לאזנו ואפי' בד"ת אינו צריך ולשון הסוגיא לא משמע כן דהא ר"י גופא מייתי קרא דהסכת ושמע ותו לא שייך שפיר לשון אלא אי איתמר והול"ל אלא אמר ר"י משא"כ לשון אלא אי איתמר משמע דלישנא בעלמא הוא שנתחלק בין ב' הלשונות בין יצא ללא יצא ועוד אי להך דרשא דפרק הרואה לחוד הוא דאתי א"כ אכתי שמע בד"ת ל"ל לכך נראה דלמסקנא נמי בד"ת צריך להשמיע לאזנו אפילו בדיעבד תדע שכן הוא כדמשמע בר"פ כיצד מעבדין בעובדא דברוריה דביתיהו דר"מ ומשמע דאפי' בלחש אסור ללמוד אלא בכל רמ"ח איבריו ואתיא לה מקרא ומייתי נמי במעשה דתלמידיו של ר"א שהיה שונה בלחש ושכח תלמודו א"כ כ"ש בלא השמיע לאזנו דלא יצא ומה שהביא רש"י הך דפרק הרואה היינו משום דלכאורה פשטא דקרא דהסכת ושמע לא איירי בד"ת אלא בעשיית מצות ממש כדכתיב סיפא דקרא ועשית את מצותיו ואת חוקיו לכך מייתי מסוגיא דפרק הרואה דע"כ בד"ת כתיב מדכתיב הסכת והיינו כתתו עצמיכם לד"ת כנ"ל ודיו"ק:

דף טז.

בתוס' בד"ה הקורא את שמע כו' אבל היה יודע כו' א"צ לחזור עד סוף הדיבור. נראה שהוצרכו לפרש כן כי היכי דלא נימא דאפילו אם יודע שצילג באמצע אפ"ה צריך לחזור לגמרי לראש דכיון שצריך מיהו לקרות שנית א"כ מה שקרא בראשונה הוי"ל כהפסק לגבי מה שקרא תחילה בראשונה ותו לא קרינן ביה והיו בהווייתן וכן בהלל ומגילה מש"ה הוצרכו לפ' דא"צ לחזור לראש כיון דככה"ג כיון שקרא באותה פרשה תו לא הוי הפסק:

במשנה האומנין כו' חתן פטור מק"ש לילה הראשונה כו'. וי"ל אמאי לא קתני נמי הכא בחתן דפטור מק"ש ומתפילין ומכל מצות האמורות בתורה כדקתני לקמן בפרק מי שמת ולכאורה חד טעמא אית להו משום טרדא דמצוה ואפילו לאותן הספדים דל"ג לקמן ומכל מצות כו' מ"מ הוי"ל למייתי פטור מק"ש ומתפלה ומתפילין דהא אפילו לשיטת רש"י וסויעתו כפ' הישן (סוכה דף כ"ו) בד"ה משום רבי שילא אמרו דלית להו להנך תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה משמע התם דקו"ל כרבי שילא מ"מ סוף סוף לכ"ע פטור מן התפלה ומן התפילין כדמשמע התם להדיא ומלבד זה נראה דוחק לומר דסתמא דמתניתין דהכא ובר"פ מ"ש פלגותא דתנאי היא לענין דפטור משאר מצות ועי' מה שאכתוב בזה בר"פ מ"ש מיהו לאותן דל"ג נמי בר"פ מ"ש אלא תפלה ותפילין וכשטות רבינו יונה דממילא ידעינן דכ"ש

בשאר מצות וכמו שאבאר במקומו דלפ"ז יש ליישב בפשיטות הא דלא תני הכי תפילין לא מיבעיא לשיטת רוב הפוסקים דחתן אינו פטור מק"ש אלא בלילה דוקא דטוריד בטרדא דבעילת מצוה משא"כ ביום א"כ ל"ש למיתני תפילין ללילה לאו זמן תפילין היא אלא דאפילו למאן דסבירא ליה דאפילו ביום פטור מק"ש אפילו הכי לא הוצרך למיתני תפילין בדהי ק"ש דלדרכה תפילין חמורי טפי ואיסורא נמי איכא ומי שרוצה להחמיר אינו רשאי אסור להסיח דעתו מתפילין וצריכין גוף נקי דאפילו מי שיש לו תאווה אשה אסור להניחם כ"ש בחתן דלא סגי בלאו הכי ומה"ט נמי לא איצטריך למיתני תפלה דאתיא במכ"ש כיון דפטור מתפילין דאוריייתא מכ"ש תפלה דרבנן ולקמן בר"פ מ"ש נמי לא איצטריך למיתני תפילין אלא משום סיפא דנושאי מטה וכמ"ש התוס' שם וק"ל ועי' עוד בר"פ מי שמתו באריכות:

בתום' בד"ה מעשה בר"ג כו' לאו מעשה לסתור הוא דקמ"ל אס גדול הוא כו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דהא בסוכה בדף כ"ו שנינו במשנה כה"ג מעשה בריב"ז ומקשה בגמ' מעשה לסתור ומשני חסורי מחסרי והכי קתני אס בעי להחמיר על עצמו מחמיר ואין בו משום ויהרא ומעשה נמי כו' ולפ"ז לפי שיטת התוס' דהכא נמי היה להש"ס לומר חסורי מיחסרי ונלע"ד ליישב דשאני הכא דמילתא דפשיטא כיון שעיקר הטעם בחתן דפטור מק"ש אינו אלא משום דטוריד ולא מצני מכון לשיטת התוספות והרא"ש יכדמשמע נמי מסוגיא דהכא וסוף פירקין א"כ מילתא דפשיטא היא דלא שייך לומר דכל מי שפטור מדבר ועושה מקרי הדיוט דכיון דבעמאל דכוונה תליא ומש"ה פטרו הכתוב א"כ היכי דמצני מכיון צריך לקרות לאפשר לו לקיים שניהם משא"כ בסוכה דלא שייך לומר כן והי"א דאין רשאי להחמיר משום הך ברייתא הובא בירושלמי דכל הפטור ועושה מקרי הדיוט ומש"ה איצטריך למיתני בדהיא שאס בא להחמיר על עצמו רשאי ומטעם שאבאר שם במקומו ומש"ה הוצרך הש"ס לומר חסורי מיחסרי. ובר מן דין י"ל בפשיטות לפי מה שמצאתי בירושלמי דאפילו למ"ד לא כל הרוצה ליעול את השם יעול ואית ביה משום ויהרא אפ"ה מודה במי שנתמנה פרנס על הציבור דרשאי להחמיר וא"כ אין לך פרנס על הציבור יותר מר"ג שהיה נשיא לפ"ז לא היו מעשה לסתור כלל ועיין עוד בזה בסוף פירקין:

בד"ה הא בפרק ראשון לאו דוקא נקט כו' ורבא אמר לעיל פסוק ראשון לבד כו'. אבל הרי"ף והרא"ש ו"ל כתבו בענין אחר דהא דאמרינן הכא בפרק ראשון היינו דלא כהלכתא אלא אליבא דר"י דאמר כל פרק ראשון בעי כוונה ואף ע"ג דרבא דאיהו מרא דשמעתא דשני ליה רב מרי ורבא גופא ס"ל דבפסוק ראשון לבד בעי כוונה אלא משום דרבא אליבא דנפשיה ס"ל דטעמא דאומנין לאו משום כוונה הוא אלא הא דמפלגנין באומנין בין פרק ראשון לפרק שני היינו משום סוגיא דפ"ק דיומא דבפרק ראשון אסור לרמוז בעיניו כו' משום דמשהו ליה ארעי עיין באריכות בלשון הרי"ף והרא"ש אמנם לענ"ד גולי שיטת התוספות והרי"ף והרא"ש ז"ל היה נ"ל לפרש בפשיטות יותר דנהי דרבא ס"ל דפסוק ראשון לבד בעי כוונה היינו משום דפסק הלכה כר"מ דס"ל הכי משא"כ הכא דרב בא לתרנוי רומיא דמתני' אבריייתא דמצריך כוונה מדרשא דהסכת וילין ק"ש בגז"ש מדברי תורה וא"כ שפיר מסיק רבא דהך ברייתא היינו בפרק ראשון כיון דע"כ האי תנא פליג אדר"מ דהא ר"מ ע"כ לית ליה הך גז"ש כמ"ש לעיל בדף הקודם מדמ"ס לר"מ דבק"ש א"צ להשמיע לאזני ואי ס"ד דאית ליה גז"ש הא קו"י"ל דאין גז"ש למחצה והו"ל למילף ק"ש מד"ת מיהו לכתחלה וכמ"ש לעיל באריכות ע"ש. ועוד י"ל דנהי דפסק רבא לעיל שאין צריך כוונה אלא פסוק ראשון היינו לענין דיעבד כדמשמע שם בברייתא שאס נאנס בשינה יצא וכדאמר ר"נ לדרו עבדיה בפסוק קמא עצמן טפי לא משא"כ הכא באומנין שמתירין להו לכתחלה לעסוק במלאכתן ולקרות משום פסידא קצת מש"ה מוקמינן לה בפרק שני דוקא אבל בפרק ראשון ואי צריך לבטל ממלאכתו ולקרות לכתחלה ואפשר דהתוס' לשיטתייהו בסמוך במ"ה וחותם שיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה משום פסידא כל דהו ושהיה מונעת דבונה ירושלים א"כ מכ"ש שיש להקל שאין צריכין לבטל ממלאכתם ובפרק ראשון דבפסוק ראשון לחוד סגי ודוק ועיין בסמוך:

בד"ה אפי' כל אדם כו' אין זה שום חידוש אס הפועלים אומרים עכ"ל. ונ"ל בכוונתן דהא דלא היו חידוש משום דאתיא במכ"ש מנשיאת כפים שהתירו להפועלים לבטל מהמצוה לגמרי משום פסידא דבעה"ב א"כ כ"ש דפטורין מתפלת י"ח ואין מתפללין אלא מעין י"ח כיון דאפילו לכל אדם רשות וק"ל:

בד"ה וחותם בברכת הארץ אף ע"ג דמלאורייתא הס כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה אין זה מוכרח דהך מילתא דיז כח ביד חכמים לעקור לאו בחדא מחתא מחתינהו אלא היכא דאיתמר איתמר והיינו היכי דאיכא צד לאפשרוי מאיסורא אבל אין שום סברא לומר דיעקרו חכמים דבר מן התורה משום הפסד ממון ובר מן דין לא ידעתו למה הוצרכו לזה דנהי דג' ברכות מדאורייתא הס היינו שצריך להזכיר בה"מ ברכת הארץ וברכת ירושלים משא"כ מה שצריך להזכיר בשם ומלכות בתחילה ובסוף ולחזור ולכפול ולחתום בהם סוף כל ברכה וברכה הא ודאי לאו מדאורייתא היא דהא לית לן שום דרשא ע"ז ויש ליישב יצ"ע אחר זה מצאתי שבי"ב בא"ח סימן קצ"ה כתב כן להדיא ע"ש:

דף טז:

בתוספות בד"ה אנינות לילה דרבנן וא"ת והרי אונן כו' וי"ל כו' נמי הו"ל למגור דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון עכ"ל. ולכאורה דבריהם תמוהים בזה דלאנו הך מלתא דכל דתיקנו רבנן כללל הוא דגזרו אפי' במקום צערא ואלדרבא בכולה תלמודא משמע להיפך דאפילו איסור שבת דחמור לא גזרו באיסור דרבנן בחולה שאין בו סכנה וכדאיתא להדיא בכתובות דף ס' גבי גונח ויונק חלב בשבת משום דבמקום צערא לא גזרו ביה רבנן ומסקינן התם דהכי הילכתא וע"ש בתוס' ובחידושינו וה"ג משמע בפ' כל שעה גבי גוהרקיא דערלה וכה"ג טובא וא"כ אמאי מוקי סתמא דתלמודא הכי במילתא דר"ג לאוקמי דוקא כמ"ד אנינות לילה דרבנן כיון דבלא"ה א"ש אליבא דכ"ע ויש ליישב דהתוס' משמע להו דאיננות יום דהכא קיל טפי מחולה שאין בו סכנה ומגונח וליכא אלא צערא פורתא ומש"ה אין להקל אלא דוקא היכי דאיכא תרי דרבנן דאנינות לילה דרבנן ורחיצה אפילו דיוס הוא מדרבנן כנ"ל בכוונתן. מיהו כ"ז לפי שיטת התוס' דמשמע להו דלביולת יום ראשון נמי לאו דאורייתא משא"כ לשיטת הסוברים שאבילות יום ראשון דאורייתא ומפיק לה מדכתיב ואחריתה כיום מר כדאיתא במ"ק דף י"ט לענין תפילין ע"ש יכדמשמע נמי מלשון הרא"ש בשמעתין ולפ"ז אבילות ואנינות דיוס ראשון חדא מילתא היא דהא עיקר קרא לענין אנינות איירי ואס כן אי הוי סבר ר"ג דאנינות לילה דאורייתא והוי מוקי לה קרא דואחריתה כיום מר לענין לילה שלאחריו ואס כן מה"ט גופא כ"ש ללילה ראשונה אסור משום אבילות כיון דיוס אפי' לילה במשמע וממילא דאיסור רחיצה בלילה היה אסור מצד אבילות ומש"ה איצטריך לאוקמי בגמרא דר"ג כמ"ד אנינות לילה דרבנן משום דואחריתה כיום מר אין הלילה במשמע ולפ"ז א"ש דאנינות לחוד ואבילות לחוד ולא שייך אבילות כ"א לאחר קבורה ומכ"ש דא"ש טפי לשיטת דבנותא קמאי שהביא הרא"ש ז"ל דכל שבעת ימי אבילות דאורייתא ומה שיש לקדק בכו"ז בעיקר דברי הרא"ש ז"ל יבשיטת הפוסקים שהביא יבואר באריכות בק"א א"ה ועיין בחידושינו בר"פ קמא דכתובות גבי בועל בעולת מצוה ופורש ומתוך מ"ש שם יתיישבו קושי' התוס' ודו"ק:

דף יז:

בגמרא רבי יוחנן כי הוי מסיים ספרא דאיוב אמר הכי סוף אדם למות סוף בהמה כו' ועליו אמר שלמה טוב שם משמן טוב. ונ"ל ביישוב לשון האגדה זאת דר"י כד מסיים ספרא דאיוב היה רגיל לנשות סעודת סיום כדאשכחן בשבת דאפילו בסיום מסכתא הוי עבדי יומא טבא לרבנן ומש"ה פתח הוא בחכמה לפתוח באגדה זאת כדי להחזיק דבריו דאמר בס"פ השותפין דאיוב מעולי גולה היה כו' ולאפקוי ממ"ד איוב מאומות העולם הוה ודייק לה רבי יוחנן מסוף ספר איוב ממש דכתיב וימת איוב זקן ושבע ימים וקרא מיותר הוא כיון שכבר אמר קודם לכן ויחי איוב אחרי זאת מאה וארבעים שנה ואע"ג דבאברהם נמי כתיב כה"ג לאחר שכתב מספר שניו הדר וכתב זקן ושבע הא דרשינן בב"ר בילקוט עלה דהאי קרא דהא דכתיב עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעתיד לבא ולפ"ז ממילא דשייך האי דרשא גופא באיוב משא"כ אס נאמר דאיוב מאומות העולם הוי א"כ זקן ושבע ימים מיותר לגמרי ואי משום דאתא לאשמעינן שגס בזה נתן לו הקב"ה שכרו כדי לטרוהו לא ליתא דהא לאו מתן שכר הוא כיון דסוף אדם למות כמו שסוף בהמה לשחיטה א"כ נמשל כבהמות נדמו ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו לנכות לו מעולם הבא בשביל כך אלא ע"כ דמישראל הוי כנ"ל:

שם מרגלא בפומא דרב העה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה כו' אלא יושבין צדיקים כו' ונהנין מזיו שכינה כו'. נראה דלשון מרגלא בפומיה משמע שהיה רב רגיל לומר כן היינו משום שיש תכלית מוסר גדול בזה שהרי שנינו בפרקי אבות התקן עצמן בפרוזדור כדי שתכנס לטורקלין ובא רב להודיענו שטורקלין זה שהוא עה"ב אין בו ענין גשמי כלל וכל עניני העוידים הנמצאים במקרא שמורים על עניני גשמיים כאכילה ושתיה לא מיירי בעה"ב ממש שהוא הטורקלין אלא ליומות המשיח אבל לעה"ב ממש עין לא ראתה כדאיתא בשבת והיינו ממש כמימרא דרב דהכא דעיקר עה"ב היינו שיושבים ונהנים מזיו שכינה א"כ לפ"ז מה שצריך אדם להתקין עצמו בפרוזדור שהוא עה"ז היינו ע"י תורה וקוים המצות שע"י כך יזדככו כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו שהם כנגד תרי"ג מצות בזיכוך גמור כדי שיוכלו כל אבריו וגידיו הרוחנים ליהנות מזיו השכינה וע"ז מיייתי שפיר מקרא ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו ומתרגמינן וחדאין באילו אכלו ושתו כמ"ש רש"י כאן ולכאורה הדברים קשה לאומרן לדמות ראיית פני השכינה להנאת אכילה ושתיה וח"ו לומר כן אמנם למאי דפרישית א"ש שבא הכתוב לרמוז ע"ז הענין בעצמו שכמו שרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו עיקר החיוני שלהם ע"י אכילה ושתיה שע"י כך מתענגים כמו כן היו כל רמ"ח אברים ושס"ה גידין מזדככות בשעת מתן תורה ע"י קבלת התורה שהם תרי"ג מצות כנ"ל:

שם גדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים כו' אמר ליה רב לר' חיאי נשי במאי זכיין באקרויי בנייהו כו'. ולכאורה יש לתמוה דמאי קשיא ליה לרב מעיקרא נשים במאי זכיין הרי נצטוו ע"כ מצות ל"ת כאנשים וכן בכל מצות עשה שאין הז"ג עד שהוצרך לתלות באקרויי בנייהו כו' ועוד דנראה דאיהו מותיב ואיהו מפרק מללא קאמר דמהדר ליה ר"ח לרב באקרויי בנייהו.והנלע"ד בענין זה לפי שנראה בעליל בהא דאמר לעיל גדולה הבטחה הס ג"כ דדרי רב עצמו שכ"ז הוי מרגלא בפומיה והכל סובב אל מקום אחד לפי מאי שפירשתי דהא דהוי מרגלא בפומיה הוא ענין מוסר שצריך אדם לזכך כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו בעה"ז על ידי קיום רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת כדי שיוכלו כולם ליהנות מזיו השכינה כדפרישית ומשום דלפ"ז לא שייך הך מילתא כ"א באנשים שמקיימים רמ"ח מ"ע משא"כ בגשים כשתסיר מהם מ"ע שהז"ג כיון דפטורות ישארו אותן אברים פגומים ולא יוכלו ליהנות מזיו השכינה ומש"ה מסיק רב במילתיה דאפילו הכי גדולה הבטחה שנתן הקב"ה לנשים וכדי לפרש דבריו אמר ליה רב לר"ח הני נשי במאי זכיין והיינו כדפרישית ובהא מסיק שפיר באקרויי בנייהו ובאתגווי גבריוי ונטרין כו' נמצא כיון שהן מסייעות לבעליהן ולבניהן ללמוד תורה לשמור ולעשות כל תרי"ג מצותיה הרי שיש להם שכר אפילו במ"ע שלא נצטוו עליהם וכן בת"ת אע"ג שלא נצטוו עליהם ושכר ת"ת כנגד כולם אפ"ה יש להם שכר בכולן וכדאשכחן דדריש ראב"ע ברפ"ק דחגיגה בפ' הקהל כדי ליתן שכר למציאיהם כנ"ל בישוב אגדות אלו:

דף יז:

בתוספות בד"ה רב שישא בריה דר"א וכו' פר"ח כו' והלכה כרשב"ג כו'. ונראה שאין זה סותר למעשה דר"ג במשנה הקודמת במעשה דר"ג שקרא בלילה ראשונה שנשא וקי"ל מעשה רב והיינו לפי מ"ש שם בשם הירושלמי דרשב"ג גופא מודה במי שנתמנה פרנס על הציבור דרשאי להחמיר ור"ג נשיא הוי ואע"ג דלכאורה משמע שם בירושלמי להיפך בהא דמיייתי ברייתא דתני חזקי' שכל מי שפטור מדבר ועושה נקרא הדיוט ובעי למיפשט מיניה דאס התחיל בסעודה אינו רשאי להחמיר ולהפסיק בתפלה ומקשה עלה ממתני' דהכא דקתני חתן אס רוצה לקרות קורא ומשני אנא פתר לה כר"ג ור"ג אמר אינו שומע לכס כו' א"כ משמע לכאורה דר"ג פליג אדרשב"ג וכמו שפירש שם המפרש אלא דלענ"ד בלא"ה א"א לפרש כן דא"כ יהיו דברי הירושלמי סותרים זא"ז דהא ודאי ר"ג נשיא הוה וא"כ מנ"ל דפליג אדרשב"ג. ועוד אס"ד דפלגיי דברייתא דחזקיה ודר"ג תנאי היא דברייתא אתיא כרשב"ג דא"כ תיקשי אכתי מאי מקשה מהך ברייתא דחזקיה אהנך אמוראי שהפסיקו סעודתן להתפלל ואכתי מאי קושיא דילמא אינהו נמי כר"ג ס"ג. אלא ע"כ צריך לפרש לשון הירושלמי בענין אחר דהא דמסיק אנא מוקי לה כר"ג היינו במאי דמשמע מיהו מדר"ג דק"ש בכוונה תליא מילתא ומש"ה שפיר קאמר ת"ק דמתני' דהכא דלאו דוקא ר"ג דנשיא היה אלא כל חתן שיועד בעצמו שיוכל לבוין רשאי ומש"ה לא מיקרי הדיוט כיון שמעיקר הדין כן הוא דבכוונה תליא מילתא משא"כ לענין הפסקת סעודה ושאר דברים כה"ג דלא שייך ה"ט שפיר יש לפסוק כי הך ברייתא דחזקי' דמי שפטור ועושה נקרא הדיוט כנ"ל נכון וברור בסוגיית הירושלמי ותן לא מיד:

סליק פרק שני

מי שמתו פרק שלישי

במשנה מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש כו' ומכל מצות האמורות בתורה. כך הגירסא בגמרא שלפנינו וה"ג בברייתא דמיייתי הש"ס בסמוך נמי גרס דפטור מכל מצות האמורות בתורה וכן לעיל בפרק שני דף י"ד ע"ב בברייתא דחופר כוך בקבר גרס נמי הכי וכמבואר שם בלשון התוס' מיהו רבינו יונה כתב דל"ג במשנה דפטור מכל מצות האמורות בתורה ושכך נמי בירושלמי ובספרים מזויקים ומש"ה כתב שי"מ דלתנא דמתני' לא מפטר אלא מהנך תלת משום דס"ל כשילא במסכת סוכה דלית ליה להעוסק במצוה פטור ובסמוך אבאר שא"א לפרש כן לא בתלמודא דיון ולא בתלמוד ירושלמי ואפשר דהיינו טעמא דרבינו יונה שלא נראין לו שיטת הי"מ. אלא בדדברי רבינו יונה עצמו שכתב דהא דל"ג מכל מצות האמורות בתורה היינו משום דאתיא במכ"ש מהנך תלת ואף שאינו כדאי מ"מ לענ"ד האי ק"ו פריכא הוא מתרי טעמי חדא דאיכא למימר דהא דפטור מהני תלת היינו משום דתליא בכוונה משא"כ בשאר מצות שאינן תלויות בכוונה א"ל דחייב תקע דהא שילא ואינך תנאי דלית להו דעוסק במצוה

כו' ואפ"ה מודו בהנך מיהו בזה י"ל לפי שיטת התוס' והרא"ש בפ' הישן וכמו שאבאר שם א"י"ה במקומו אלא דלכתי אין כאן ק"י כיון דאיכא למיפריך כדפרישית. ועוד קשיא לי טובא האין מצינו למילף כל מצות האמורות בתורה מהנך תלת דילמא דוקא בהנך שהן מצות שהזמן נרמא ונשים פטורות מהם א"כ הו"ל מ"ע שאין שוה בכל מש"ה העוסק במצוה פטור מהם משא"כ כל מצות שאין הז"ג מנ"ל דפטורי דהא האי פירכא דעשה שאין שוה בכל אשכחן טובא בפ"ק דיבמות גבי עשה ול"ת ודבוכתי טובא:

ואף דקושיא זו לאו עלה דרבינו יונה רמיא דאהא דפשיטא לן בכולא תלמודא דעוסק במצוה פטור מכל המצות שבתורה ומייתי לה בפרק הישן מק"ש ומפסח דתרווייהו ז"ג שייך נמי להקשות כן דלכתי מ"ע שלא הז"ג מנ"ל אלא די"ל בכמה דרכים וכמו שאבאר בסמוך בל' התוספות מיהו לשיטת רבינו יונה דלאו קשיא וצ"ע דהו"ק:

בתוס' בד"ה פטור מק"ש ובירושלמי כו' א"ר בון כתיב למען תזכור כו'. לכאורה היה נ"ל דמאי שהוצרך הירושלמי להאי טעמא ולא יליף מובלכתך בדרך היינו משום דרבי בון סבר כרב יהודה ואבוי לקמן דסברי ק"ש דרבנן וקרא בדברי תורה כתיב וא"כ תו ליכא למילף מיניה דעוסק במצוה פטור מש"ה יליף מיציאת מצרים. או שנאמר דרבי בון לא ס"ל כשיטת תלמודא דידן לעיל בפ"ק דלב"ה נמי שייך הך דרשא דובלכתך בדרך למעט עוסק במצוה משום דתרתוי ש"מ ומש"ה מוקי ר"ב הך ברייתא דובלכתך בדרך כב"ש וא"כ לב"ה אצטריך למילף מיציאת מצרים. אלא דלפ"ז לא הו"ל להתוס' לאתניי מילתא דר"ב במשנתיו כיון שסותר לתלמודא דידן דלעיל בפ"ק ובפרק הישן משמע דהא דעוסק במצוה פטור דילפינן מק"ש לכך נ"ל לפ' בענין אחר דהא דמייתי בירושלמי ילפתא דית"מ היינו משום הך קושיא שכתבתי בסמוך דמק"ש ופסח לא שייך למילף אלא מצות התלויות בזמן מש"ה יליף מיציאת מצרים שנוגתה בכל זמן דהא קו"י מזכירין יציאת מצרים בלילות ולפ"ז אפשר לומר דתלמודא דידן נמי ס"ל הכי והא דאצטריך קרא בק"ש ופסח היינו משום דסד"א דלפ"ה עוסק במצוה לא מופטר מק"ש משום דאית ביה עול מלכות שמים כדאמרין לקמן להדיא גבי נשים פטורים מק"ש ופסח נמי צריכא משום דאית ביה כרת אלא דלכתי י"ל הניחא למ"ד מזכירין יצ"מ בלילות אבל לחכמים דסברי דית"מ נמי אינו נוהג בלילה א"כ הדרא קושיא דלוכתא הא דעוסק במצוה פטור מאותן שאין ז"ג מנ"ל ולא מצאתי ליישב קושיא זו כי א"ל לפי המסקנא בסוגיא דקדושין דף ל"ד דאמרי פאלגנאי דכל התורה כולה איתקש לתפילין בקרא דלמען תהיה תורת ה' בפיך ומהכא ילפינן דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג משום דתפילין איתקש לת"ת דכתיב ביה בניכם ולא בנותיכם ושם בדף הקודם קאמר הש"ס דאע"ג דתפילין איתקש נמי למזוזה אפ"ה ילפינן מת"ת דאיתקשו בין בפרשה ראשונה ובין בפרשה שניה ואם כן לפ"ז א"ש טובא דעוסק במצוה פטור מכל מצות שבתורה כיון דכתיב ובלכתך בדרך דפטור מק"ש ממילא ילפינן דעוסק במצוה פטור נמי מתפילין אפילו למ"ד דתפילין נוהג אף בלילה ונשים חייבות בהן אפ"ה פשיטא דעוסק במצוה פטור מתפילין דהא האי קרא דובלכתך בדרך כתיב בהאי ענינא דתפילין ועוד דתפילין איתקשו לק"ש בין בפרשה ראשונה ובין בפרשה שניה ולפ"ז דפשיטא לן דעוסק במצוה פטור מק"ש ומתפילין ומש"ה פשיטא לן דפטורות נמי מכל מצות שבתורה דהא ת"ת נמי איתקש לתפילין ואי תיקשי אכתי תימא לפאלגנאי דאית להו הך הקישא דכל התורה לתפילין משא"כ לאינך תנאי ואמוראי דפ"ק דקדושין דהא דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג יליף ממצה שמחה והקהל א"כ אכתי הא דעוסק במצוה פטור מכל המצות שבתורה מנ"ל אלא דמשום הא לא איריא דהנך תנאי ואמוראי דקדושין מצו סברי שפיר כהאי תנא דמזכירין יצ"מ בלילות וא"כ הו"ל מ"ע שאין הז"ג ונשים חייבות בהם ולפ"ז שפיר ילפינן דעוסק במצוה פטור מכל מצות שבתורה מק"ש ופסח וית"מ במה הצד כשיטת ר"ב בירושלמי כנ"ל נכון ליישב הקושיא שהקשינו לעיל בסמוך אלא דלכתי מה שהקשינו על פי' רבינו יונה במ"ע והמבין ובין דלכתי ק"י דמיה פריכא הוא כדפרישית וצ"ע ליישב דבריו וגם שיטת התוס' דהכא שהביאו דברי ר"ב נמי לא נתיישבה בזה דאם כוונתן ליישב טעם משנתינו בהא דמתו מוטל לפניו פטור מכל המצות א"כ הו"ל לאתניי הא דר"ב אבבא דסיפא ולא אהא דפטור מק"ש.לכך נ"ל ברור שמה שהביאו התוספות כאן דר"ב היינו משום דאפילו בק"ש לית לן למיפטר מקרא דובלכתך בדרך אלא במי שעוסק בקבורת המת ממם וכ"ש במי שמתו מוטל לפניו ואין לו מי שישא משאו משא"כ במי שיש לו מי שישא משאו ואינו קוברו בעצמו דתו לא שייך בזה האי טעמא דעוסק במצוה ולפי שמלשון המשנה ודאי משמע דבמוטל לפניו פטור בכל ענין והאח מסיק ר"ב טעמא דמתני' מקרא דלמען תזכור כל ימי חיידך ולא בשעה שאתה עוסק עם המתים והאי קרא יתירא הוא לאשמעינן הך מילתא גופא דבכל ענין שעוסק במתים אפילו רוצה לקוברו ע"י אחרים אפ"ה פטור והיינו כדמסיק התם מפני כבודו של מת כמ"ש התוס' בדיבור הסמוך. ולפ"ז משמע שלאותו הכוונה נתכוונת התוס' שהביאו דברי ר"ב אהך בבא שפטור מק"ש כנ"ל ברור בכוונת התוס' דמוק היטב ועיין עוד בסמוך:

ומבלל הדברים יש לנו ללמוד מיהו מדברי ר"ב בירושלמי שא"א לפרש כשיטת היש מפרשים שהביאו רבינו יונה דלמאי ללא גרסינן במתני' פטור מכל מצות שבתורה וכפי הגירסא שנמצא במשנה ירושלמית והעלו דלפ"ז משמע דלא מיפטר אלא מהנך תלת לפי שגלויים בכוונה והא ודאי ליתא דא"כ היאך יליף לה רב מזכירת יצ"מ דהא ודאי לא תליא בכוונה דמ"ש משאר מצות שבתורה ועוד דהא ודאי לפום האי טעמא דמייתי בירושלמי מפני כבודו של מת תו לא שייך לחלק בין הנך תלת לשאר מצות שבתורה אלא ע"כ כדפרישית בסמוך:

בד"ה ג"ג רש"י כו' ותימא קצת כו' והלא לא היו נושאין כלל כו' עכ"ל. ולענ"ד יש ליישב שיטת רש"י לפי דרסתו וכוונתו דאע"ג שלא היו נושאין כלל את המת לאחר שכבר נשאז חלקם אפ"ה שייך שפיר לומר שיש למטה צורך בהם והיינו לענין הלוית המת כדאמרין בכתובות ר"פ שני בד"א שיש עמו כל צרכו ויהיב התם שיעורא או למאן דתני או למאן דתני ומתני ע"ש והכי דייק לישנא דלהמטה צורך בהם ואפ"ה חייבים בק"ש משום דהלויית המת ל"ד לעוסק במצוה ואפילו לתנחומי אבילים לא דמי כמ"ש בהדיא רבינו יונה הביאו בעל תני"ט ע"ש:

בגמ' מוטל לפניו אין שאין מוטל לפניו לא ורמיניהו כו' ולכאורה יש לתמוה דלפי שיטת הירושלמי שהביאו התוספות דלענין עוסק במצוה שייך לחלק בין יש לו מי שישא משאו או אין לו וא"כ מאי קושיא דלמא הך ברייתא איירי במי שאין לו מי שישא משאו מש"ה פטור אפילו אין מוטל לפניו ומתני' דידן מתקומא שפיר אפי' במי שיש לו מי שישא משאו וקמ"ל דבמוטל לפניו אפ"ה פטור והיינו כדמסיק בירושלמי מפני כבודו של מת. וא"ל דתלמודא דידן לא ס"ל כהך סוגייא בירושלמי הא ודאי ליתא שהרי התוספות בד"ה ואינו מברך הביאו כל לשון הירושלמי והאריכו בדבר לענין פסק הלכה וכה"ג כתבו התוס' ג"כ במסכת מ"ק וכן כתבו כל הפוסקים ביו"ד סימן שמ"א כשיטת הירושלמי ע"ש אלאמא דפשיטא להו דתלמודא דידן נמי ס"ל הך בירושלמי ואם כן הדרא קושיא דלוכתא ומכ"ש דקשה טפי על שיטת המפרשים שהביא רבינו יונה דבמתני' לא מפטר אלא מהנך תלת והכא בברייתא ודאי משמע בהדיא דגרם דפטור מכל מצות האמורות בתורה וא"כ ע"כ צריך לחלק בכה"ג בין אין לו ליש לו מיהו לפי מה

שאפרש בסמוך בלשון התוספות בד"ה ואינו מברך בכוונת הירושלמי שפיר יש ליישב קושיית הנמרא וכן ממה שאפרש בגמרא בסמוך ע"ש דהו"ק:

בתוס' בד"ה ואינו מברך פרש"י ואין זקוק לברך כו' מיהו בירושלמי כו' עד סוף הדיבור. ולענ"ד שיטת רש"י נכונה ומוכרחת והיינו משום דכי דייקין בלשון הירושלמי דאהא דקאמר אם רצת להחמיר אין שומעין לו מפרש למה מפני כבודו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו מה נפיק מביניהון היה לו מי שישא משאו כו' ע"כ לשון הירושלמי נמצא דלהאי לישנא משמע להדיא דאין לחלק בין יש לו מי שישא או אין לו בטעמא דעוסק במצוה אלא לענין מי שרוצה להחמיר על עצמו ואומר שאפשר לו לקיים שניהם לקיים המצוה ולקבור המת ע"י שליח משא"כ לענין פטור או חייב לבתחילה ודאי אין לחלק דאף שיש לו מי שישא כו' אפ"ה מיקרי שפיר עוסק במצוה שרוצה להתעסק בצרכי קבורת מתו כיון דעליה דמיה רמיא רחמנא וק"ל מצוה בו יותר מבשלוחו שהרי אפי' הבהנים איכא למ"ד שחייב לטמא ולהתעסק בקבורת קרוביו המוטלים עליו. ולפ"ז ודאי הוכרח רש"י לפרש הא דאינו מברך שאין צריך לברך והיינו לפי שיטת המקשה דע"כ הכי ס"ל דאלת"ה לא היו מקשה מידי ממתניתין אבריייתא דהא אצטריך למיתני במתני' מוטל לפניו כדי לפטור אפילו במי שיש לו משא"כ בברייתא אם נאמר דהא דאינו מברך היינו שאסור לברך ע"כ הוי צריך לאוקמי באין לו מי שישא משאו אלא ע"כ מדמקשה הש"ס מתני' אבריייתא היינו משום דמשמע ליה דהא דקתני אינו מברך היינו נמי שא"צ לברך כיון דברייתא סתמא קתני וא"כ מקשה שפיר אמתני' דקתני פטור מק"ש דמשמע לשון פטור בעלמא ולא איירי במי שבא להחמיר על עצמו וא"כ מאי איריא מוטל לפניו אפילו שאינו מוטל לפניו נמי פטור בכל ענין אפילו ביש לו מי שישא כדפרישית. נמצא דכ"ו היינו לפי סברת המקשה דרמי מתני' וברייתא אהדדי משא"כ לפי המסקנא דמסיק רב אשי דמוטל עליו לקברו כמוטל לפניו דמי שפיר מצוין למימר דרש"י נמי מודה שם בא להחמיר אין שומעין לו אפילו ביש לו מי שישא משאו והיינו מפני כבודו של מת כשיטת הירושלמי או משום דאפילו ביש לו מי שישא משאו נמי מיקרי עוסק במצוה אם רוצה לקבור בעצמו כדפרישית מטעמא דעליה דמיה וכיון דפטור ממיולא דאינו רשאי כדאיתא בירושלמי שכתבתי לעיל בסמוך במשנה דחתן דכל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט ע"ש ומה שיש לדקדק עוד בלשון התוספות דקשיא להו רישא וסיפא דהירושלמי אהדדי ובפי' רבינו נתנאל יבואר הכל בסמוך:

דף יח.

בגמרא בשבת מיוסב ואוכל כו' עד ואמר רבי יוחנן מ"ב תשמיש המיטה א"ב קתני מיהת פטור כו'. ולכאורה כל זה האריכות דמייתי המקשה סיפא דברייתא דבשבת מיוסב ואוכל ופלוגתא דרשב"ג ומימרא דר"י הכל מיותר לגמרי ואינו שייכים לעיקר הקושיא כלל ונראה לענ"ד ליישב דהמקשה גופא אסיק אדעתיה דיש לחלק בטעמא דעוסק במצוה בין יש לו מי שישא משאו או אין לו ומש"ה לא מצו לאקשויי בפשיטות מרישא דברייתא דקתני פטור אפילו אין מוטל לפניו דאיכא לשנויי כדפרישית דברייתא איירי באין לו ומתני' מתקומא שפיר ביש לו ואפי' הכי פטור מפני כבודו של מת כיון דמוטל לפניו אלא דלפי סברת המקשה סלקא דעתך דמוטל לפניו היינו בבית אחד ממם ע"כ הוי משמע ליה דאסור משום כבודו של מת היינו משום לועג לרש דאל"כ מאי יש בין בית זה לבית אחר וא"כ לפ"ז מקשה שפיר מסיפא דקתני בשבת מברך ומזמנים כו' א"כ קשה ממ"נ את"ל דטעמא דמתני' היינו אפילו ביש לו ואפ"ה אסור משום לועג לרש א"כ אמאי מברך ומזמנים בשבת דלענין לועג לרש ל"ש לחלק בין שבת לחול ואהא משני ר"פ שפיר דבברייתא נמי לא מיפטר בחול אלא במוטל לפניו דוקא ואמחזיר פניו ואוכל קאי מיהו לאו כדקם"ד מעיקרא שהטעם משום לועג לרש אלא הא דאסרינן במוטל לפניו היינו אפילו ביש לו אלא שהטעם מפני כבודו של מת היינו לפי שיש גנאי גדול למת כיון שמוטל לפניו והוא מסיח דעתו מלהתעסק בקבורתו משא"כ בבית אחר אין כאן גנאי דהכל יודעין דמסתמא הניח מתעסקים אחרים כמ"ש המפרשים והפוסקים והא דמייתי נמי מילתא דרשב"ג ומימרא דר"י נ"ל דהמקשה נמי אסיק אדעתיה הך שנינוא דר"פ דאפשר דברייתא נמי לא איירי בהא דקתני פטור במחזיר פניו ואוכל ומשום הכי מייתי מילתא דרשב"ג ור"י דאמר תשמיש המטה א"ב א"כ תו לא מיתוקמי בבית אחד ממם ובהחזרת פניו ולענין תשמיש המטה לא שייך חזרת פנים דלכתי איכא לועג לרש ואין גנאי למת יותר מזה וכ"ש דא"ש דלמ"ש התוס' במ"ק דמאי דאוסר רשב"ג תשמיש המטה באונן בחול אע"ג דאנינות קיל ליה מאבילות כיון דלכתי לא מצוי זמן אבילות אלא דאפ"ה אוסר בתשמיש המטה משום חוצפא ומשום גנאי דמת וא"כ מה"ט אין לחלק בין שבת לחול ואהא משני ר"פ שפיר דאפ"ה רישא דברייתא לענין פטור המצות היינו דוקא באותו בית ממם וע"י חזרת פנים מיהו מאי דפליגי רבן שב"ג ורבנן לענין תשמיש המטה בשבת מטעם אבילות דלת"ק דקאמר בשבת אוכל בשר ושותה יין ולא קאמר ומשמש מטתו היינו משום דס"ל דבאונן נמי שייך דין אבילות טפי וס"ל נמי דיש אבילות בשבת לענין תשמיש משא"כ רשב"ג לטעמיה דלענין תשמיש המטה אין אבילות בשבת באונן מש"ה מותר לשמש מטתו בשבת כשהוא בבית אחר משא"כ לת"ק לעולם אסור וכמ"ל מבואר להדיא במ"ק (דף כג ע"ב) דמוקמינן התם לפלוגתא דת"ק ורשב"ג לענין זה כנ"ל נכון דמוק היטב:

שם התם תוך ד' הוא דאסור חוץ לד"א חייב כו' הכא חוץ לד' אמות נמי פטור. מכאן דקדקו התוס' במ"ק והרא"ש בשמעתינן דפטור בחוץ לד"א היינו אסור דומיא דרישא דתנך ד' דקתני אסור ומקשי' ז"ל לא פי' רש"י דלעיל שכתב דהא דאינו מברך ואינו מזמן היינו דאין צריך אמנם כבר כתבתי דרש"י ז"ל לא פי' כן אלא לפי סברת המקשה וכמ"ש באריכות מה שא"כ למסקנא דרב אשי דמתני' וברייתא חדא מילתא היא דמוטל לפניו כמוטל עליו לקוברו נראה דרש"י גופא מודה דהא דקתני דאינו מברך ואינו מזמן היינו לאיסורא נמי איכא דאפילו כשיש לו מי שישא משאו אפילו הכי כיון דמצוה עליה דמיה רמיא ומצוה בו יותר מבשלוחו מש"ה אין רשאי להחמיר על עצמו דנקרא הדיוט כיון שהתורה פטרנו כנ"ל:

והשתא דאתינא להכי יש ליישב רישא וסיפא בירושלמי שכתבו התוס' בד"ה ואינו מברך דקשיין אהדדי דמעיקרא קאמר דביו"ט פטור כיון שזקוק להביא ארון ותבריכים כדתנן מחשיכים על התחום ובסיפא קתני דבשבת מברך ועונין אחריו אמן ולמאי דפרישית לק"מ דכיון דהא דקתני רישא דבחול אינו מברך ואינו מזמן היינו דאיכא איסורא ומטעמא דפרישית דאפילו יש לו מי שישא אפ"ה מצוה בו יותר מבשלוחו ובהא מסיק שפיר בד"א בחול אבל בשבת מברך ועוניס אחריו אמן דאף ע"ג דבשבת שייך נמי יש צרכי מת כיון שרשאי להחשיך על התחום מ"מ אם רוצה להחמיר על עצמו ולהחשיך על תחום על ידי שלוחו ליכא איסורא ורשאי לברך ולעשות כל המצות ונראה ברור דלא שייך ה"ט דמצוה בו יותר מבשלוחו כיון דאינו עוסק בעיקר המצוה אלא במכשירי מצוה בעלמא להחשיך כדי להביא וכה"ג אין לחלק בין בו לשלוחו ומש"ה רשאי להחמיר אם ירצה ולפ"ז מתוקמי שפיר נמי כל הנך ברייתא דמייתי בירושלמי דביו"ט פטור משופר ומלולב דהא ודאי שפיר קתני פטור אם אינו רוצה להחמיר להכי משמע

לשון פטור והיינו משום דאפ"ה עוסק במצוה מיקרי אם יתעסק בעצמו דהכי קושטא דמילתא דכל שלוחי מצוה פטורין אפילו במכשירין כדמשמע לישנא דקאזיל לדבר מצוה כן נ"ל נכון ותו לא מיד:

בתוס' בד"ה למחר באים אצלינו כו' ותימא הא אמרינן פרק ה תכלת ההיא שעתא כו' עד סוף הדיבור. יהרשב"א ז"ל תירץ בחידושו דפלוגתא דאמוראי היא דשמואל ורבי יוחנן אי מצות בטלות לעתיד או לא נ"ל דהתוס' לא ניחא להו לתרץ כן משום דהך פלוגתא משמע דאיירי לכשיחיו המתים משא"כ הבא דקאמר למחר באים אצלינו ועכשיו מחרפים אותנו משמע דאיירי לאחר מיתת אדם ומש"ה הוצרכו לתרץ מטעמא דמתים אינם מצויין כנ"ל וק"ל:

דף יח:

בגמרא בן איש חי שאפילו במיתתו קרוי חי כו' והמתים אינן יודעין מאומה אלו רשעים שבחייהם קרוים מתים. לכאורה אכתי לא ידעינן פירושא דקרא דקאמר והמתים אינן יודעין מאומה דלטו משום שבחייהם קרוים מתים אינן יודעין מאומה. ונ"ל דקאי שפיר ארישא דקרא דכתיב כי החיים יודעים שימותו והיינו דאותן הצדיקים שבמיתתן קרויין חיים במה שהלכין מחיל אל חיל ביציבה של מעלה ינהיגם ג"כ מזוי השכינה א"כ מה"ט גופא כל ענינם בעה"ז בתורה ובמעשים טובים על דרך התקן עצמן בפרחודור כדי שתכנס לטורקלין כדפרישית לעיל בס"פ היה קורא במימרא דרבי יוחנן דאמר סוף אדם למות וא"כ לפ"ז מסיק שפיר כי החיים יודעים שימותו דלפי שידעים שימותו וחרדון ועצבון תמיד מיום המיתה ואינן יודעים מתי ימותו נמצא כל ימיהם בתורה ובמ"ט ובכך מוסיפין חיים על חייהם שאחר מיתתם וע"ז מסיק בסופא דקרא והמתים אינן יודעים מאומה דברשעים הוא להיפך והכי פירושו דקרא והמתים דהיינו הרשעים שבחייהם קרויין מתים שאינן עוסקין אלא בחיי שעה ואינן יודעים מאומה מעניני עה"ב ולשם כך קרוים מתים שהרי נמשלו כבהמות נדמו כדפרישית לעיל גבי סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה. מיהו בעיקר הענין שצדיקים במיתתן קרוים חיים והרשעים בחייהם קרוים מתים נ"ל לפרש בפשיטות לפי שהדבר ידוע שאדם הראשון תחלת בריאתו היה בג"ע ולאחר שחטא אמר לו הקב"ה כי ביום אכלך ממנו מות תמות נ"ל דהיינו במה שגירש אותו הקב"ה באותו יום ממש מג"ע וזו היתה מיתתו שחזר לעולם התוהו ונמשל כבהמה נמצא א"ש טובא שצדיקים במיתתן קרוים חיים לפי שהן בג"ע שהוא תחלת בריאת אדם הראשון וממילא ברשעים הוא להיפך שבחייהם קרוים מתים כיון שאין להם חלק בעה"ב שהוא הג"ע כנ"ל:

דף יט:

אמר רב יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן וכו' ומסקינן בשילהי שמעתין דאף ע"ג דכבוד הבריות דוחה לא תעשה שבתורה היינו דוקא בשב ואל תעשה וכתב רש"י ז"ל משא"כ בכלאים דלבישה הוי מעשה כו' ע"ש ונראה דאע"ג דהבא מיירי שכבר לבוש כלאים קודם שמוצא אפ"ה מיקרי שפיר קום עשה כיון שצריך לפשוטו והיינו כסברת רב אשי בפרק ג' דמכות (דף כ"א ע"ב) דאשהייה דכלאים מילקי נמי לקי והיינו ע"כ משום דחשיב כמעשה וכמ"ש התוספות להדיא בפ"ב דשבועות (דף י"ז ע"א בד"ה אז אין צריך שהיה) משא"כ לרב ביבי דפליג אדרב אשי כתבו התוס' שם בשהייה לחוד הוי לאו שאין בו מעשה ולא לקי כ"א בפושט ונלוש בית אונקלי שלו וא"כ לפ"ז משמע דרב יהודה דהבא כרב אשי ס"ל יבזה היה נ"ל לכאורה לפרש דברי הירושלמי שהביא הרא"ש ז"ל בשמעתין דקאמר התם תני אין מקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש ומייתי שם עובדא הוה תמן מיתא כו' ומאן דיתיב ליה לא אמר ליה כלום כו' ע"ש ולכאורה יש לתמוה מ"ש דנקיט כלאים ומת טפי משאר איסורים ולמאי דפרישית אתי שפיר דטעם הירושלמי משום דסבירא ליה כרב ביבי דבשהיה גרידא הוי לאו שאין בו מעשה וכשב ואל תעשה חשיב ליה כמ"ש התוס' להדיא בשבועות דכלאים וטומאה שוים בענין זה ומש"ה אין מקדקין בבה"מ לדחות תלמוד תורה משום כלאים וטומאה דהוי שב ואל תעשה כך היה נ"ל לכאורה אלא מהביא הרא"ש ז"ל הירושלמי אהך דרב יהודה אמר רב דשמעתין א"כ משמע דלא פליגי אהדיי ילהלכה למעשה הביאו הרא"ש ז"ל ועוד מללא מייתי הש"ס במכות הך ברייתא דאין מקדקין לאקשויי אדרב אשי לכך צריך לפרש בענין אחר דהך דאין מקדקין במת ובכלאים שהביא הרא"ש ז"ל בשם הירושלמי היינו בטומאת מת דרבנן ובכלאים דרבנן וא"כ דמי לגמרי לסוגיא דשמעתין דבאיסור דרבנן דחוינ משום כבוד הבריות ולהאי ירושלמי ה"ה דנדחה משום בטול בה"מ והא דנקיט בירושלמי דהוי תמן מיתא ע"כ לאו בבית המדרש ממש היה המת אלא בבית או בשכונה הסמוך ליה והיינו כמ"ש הש"ך ו"ל ביו"ד סימן ש"ע דבכהאי גוונא לא הוי אלא טומאה דרבנן ואף שבספר מ"א בא"ח סימן שי"א ובסי' שמ"ג כתב על הש"ך דלא דק כבר הארכתי בקונטרס ליישב ולהעמיד דברי הש"ך על מכונן והבאתי ראיות ברורות לדבריו מסוגיית הש"ס דבבלי ודירושלמי ומלשון הרמב"ם ז"ל והאי ירושלמי דשמעתין נמי מוכרע הכי כדפרישית דאין שום סברא לומר שיסבור הירושלמי דמשום ביטול בה"מ ידחה איסור טומאת מת דאורייתא בידים כנ"ל ברור:

מיהו מלשון הרא"ש ז"ל בר"פ האשה שנתארמלה משמע שרוצה לומר דהאי הירושלמי פליג אנמרא דיקן ע"ש. ודבריו צריכין עיון דלא תקשי מדידה אלידיה ועוד דפשיטא ללישנא דירושלמי דקתני אין מקדקין משמע דלא איירי אלא באיסורין דרבנן ומה שגראה לע"ד בישוב דבריו אין כאן מקומו להאריך דווק היטב:

שם ת"ש דא"ר אלעזר בר' צדוק מדלגין היינו כו' דאמר רבא דבר תורה אהל כל שיש בו חלל טפח חוצץ כו'. לכאורה יש לתמוה טובא דכיון דעיקר התירוק הוא משום דרוב ארונות יש בהן חלל טפח וחוצץ אם כן אמאי איצטרריך לאתויי הבא מימרא דרבא טפי הו"ל לאתויי משנה מפורשת בפ"ג דאהלות דקתני בהדיא טפח על טפח על רום טפח מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה וכה"ג קשה אדרבא גופא מאי קמ"ל מתני' היא ובשלמא לפירוש רש"י דמפרש דרבא איירי דוקא בטומאה רצוצה ממש ומש"ה רוב ארונות טהורים מדאורייתא דאע"ג שהיו סתומין מכל צד אפ"ה כיון שיש בו חלל טפח תו לא מקרי רצוצין וחוצצין ומש"ה איצטרריך לאתויי מימרא דרבא דאיירי בכה"ג משא"כ ממתני' דאהלות היה באפשר לומר דאע"ג דרוב ארונות אף ע"פ שיש בהן חלל טפח אפ"ה אין חוצצין כיון שסתומין מכל צד כסברת התוס' וכמ"ש התוס' בסוף פרק המוכר פירות במשנה דכוכין מאותה משנה עצמה דטפח על טפח דקתני עלה ביב שהוא קמור דקתני מציעתא יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פ"ט הבית טמא הביאו ראיה לסברתם כאן דהטעם משום דטומאה בוקעת ועולה לאפקוי מאותו סברא איצטרריך מימרא דרבא דמשמע מדבריו להדיא דדבר תורה אהל שיש בו חלל טפח לעולם חוצץ ולא מפליג בין פתוח לסתומה ולפ"ז ממילא שמעינן דע"כ הך מתניתין דביב הקמור דקתני מציעתא הבית טמא אין הטעם משום דבוקעת ועולה כמ"ש התוספות אלא כמו שפי' הרמב"ם ז"ל שם והברטנורה ונראה שהוא ג"כ סברת התוס' כמו שכתבתי באריכות נמצא דכל זה לפי רש"י והרמב"ם והראב"ד ז"ל ושאר מפרשים דמשמע מדבריהם שמפרשין שרוב ארונות היו סתומים מכל צד אפ"ה חוצצין מדאורייתא וכל חד וחד

כדאית ליה ולדברי כולם עיקר הטעם דרוב ארונות חוצצין היינו משום דלא הוי טומאה רצוצה ממש כיון שיש בהן חלל טפח משא"כ לפי' התוס' כאן שכתבו להיפך דעיקר הטעם דרוב ארונות חוצצין היינו משום שראש הארון שלהם היה פתוח מן הצד נמצא דלפ"ז לא שמעינן הך מילתא כלל ממימרא דרבא דאדרבא מדבריו משמע להיפך דבכל טפח לעולם טהור לא שגא פתוחה ול"ש סתומה ואם כן טפי הו"ל לאתויי בשמעתין הך מתני' דפ"ג דאהלות דטפח על טפח חוצץ דלפי' התוספות איירי בכה"ג ממש מקתני עליה כיצד ביב שהוא קמור ומחלק בין פתוח מן הצד לסתומה לגמרי כמ"ש התוס' להדיא במשנה דכוכין ולדעתי קושיא גדולה ועצומה היא ליישב דברי התוס' בזה ולכאורה היה נ"ל ליישב דבשמעתין בעי למימר דרוב ארונות נהי דחוצצין מדאורייתא אפ"ה מדרבנן אין חוצצין כדמסיק דגזרינן כו' ואם כן היינו רבותא דרבי אלעזר ב"ר צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות לקראת מלכים אע"ג דאיכא טומאה דרבנן והשתא א"ש דלא מייתי ממתניתין דאהלות דמהתם הוי משמע דכל שיש בו חלל טפח ופתוח מן הצד טהור אף מדרבנן ומש"ה מייתי מימרא דרבא דמקאמר דבר תורה בחלל טפח טהור מכלל מדרבנן מיהו טמא וכדמסיק דגזרינן כו' אלא דאי אפשר לומר כן לפי שיטת התוס' דאדרבא תקשה יותר מ"ש בארון דגזרינן יש בו אטו אין בו ומ"ש ביב דלא גזרינן יש בו אטו אין בו דהא ביב בו ויש ביציאתו קתני רישא בהדיא דטהור והיינו לגמרי ואפילו מדרבנן משא"כ לפירש"י וסייעתי אתי שפיר דלעולם לא שייך למיגזר יש בו אטו אין בו אלא בטומאה טמונה ורצוצה לגמרי שסתומה מכל צד ומש"ה אין ניכר בין יש בו לאין בו משא"כ לפי' התוס' דאפי' דברב הפתוח מן הצד דומיא דארונות אפ"ה גזרינן א"כ הדרא קושיא דלובתא ומ"ש ארון ומ"ש ביב ויותר יש לתמוה על דברי התוספות במשנה דכוכין שהרגישו בסברא כזו וקשיא להו מ"ש ארון דגזרינן ומ"ש בית סתום דלא גזרינן פתוח אטו סתום ותירצו שם דבבית לא שייך לגזור לפי שאין בית שלא יהיה בו פ"ט כו' ע"ש וא"כ אכתי למה לא הרגישו להקשות מהאי דארונות ומתני' דביב שהביאו שם באותו דיבור עצמו להביא ראיה לדבריהם ואכתי תקשה להו מ"ש ארון דגזרינן ומ"ש ביב דלא גזרינן דהא ודאי יש כמה ביבין שאין ביציאתן פ"ט דקתני בבא דמציעתא ובבא דסיפא ולדעתי צ"ע גדול ליישב דבריהם והארכתי בקונטרס דווק היטב:

שם דאמר רבא דבר תורה אהל כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה. לכאורה נראה דלאו אהא דכתיב באורייתא קאי דהא כיון דהאהל עצמו טמא כדכתיב בהדיא והזה על האהל ועל כל הכלים אשר היו שם וא"כ האין חוצצין בפני הטומאה הא קי"ל דכל דבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה אע"כ דאשאר אהלים קאי כגון של בנין או שאר דברים שאינו מקבל טומאה כשנגשה כמו אהל כמו שכתבו תוס' בפ' במה מדליקין במשנה דכל היוצא מן העץ אלא לאכתי נראה דוחק להעמיד סתימת דברי רבא בכך דהא סתמא קאמר וכללא כייל לכך היה נראה לי לפום ריהטא דהא דקי"ל כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה נמי לאו מדאורייתא היא אלא מדרבנן ויש לי קצת ראיות לזה אלא לאכתי לא מלאני לבי לפרש כן וצריך לעיין יותר בשיטת הש"ס ובלשון הרמב"ם ז"ל:

בתוס' ד"ה מדלגין היינו על גבי ארונות תימא לפ"ה כו' דתניא כל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק וא"כ גם הגולל מטמא באהל כו' עכ"ל. ולכאורה אין זה מוכרח לפי שיטת רש"י דנראה שכבר נזהר מזה מה שמוצאנו בפירושו בגזיר פ' כ"ג דף נ"ג ע"ב דמייתי הש"ס דתניא וכל אשר יגע על פני השדה זה המאהיל על פני המת ופירש"י שם מדלא כתיב יגע במת בשדה א"כ משמע להדיא דלא מוקמינן לפשטא דקרא דנגיעה לענין אהל אלא מיתורא דעל פני משא"כ להך ברייתא שהביאו תוס' כאן דמוקמינן קרא דעל פני השדה לרבות גולל ודופק שפיר מצנין לאוקמי קרא דככתיב כל אשר יגע היינו נגיעה ממש ולא באהל כי היבא דמוקמינן נמי בגזיר פרק כ"ג שם לרישא דקרא דוכל הנוגע בעצם דוקא לענין נגיעה ממש ע"ש ודברי התוס' יש ליישב ודו"ק:

בא"ד והיה אומר ר"ת כו' עכ"ל. כן כתבו התוס' בכמה דוכתי בכתובות דף ד' ובגזיר פרק כ"ג שר"ת היה אומר דבריייתא דשמחות משבשתא היא מכח האי סוגיא דגזיר וכתבו שם כמה תירוצים ליישב קושיא דר"ת וכתבו עוד בגזיר דשלח לו רבינו חיים כהן לר"ת לדיק דאמרת משבשתא היא א"כ איזה בית אשר תבנה לי ואין להך שום בית שאין שם כלי מתכות שהיה באהל המת כו' עכ"ל ומדלא מצינו מה שהשיב לו ר"ת על זה הוי משמע דהדר ביה אלא שמוצאתי בהגהות אשכ"י בפרק לא יחפור שר"ת היה אוסר לכהנים ליכנס לבית שיש בו כלי מתכות שהיה באהל המת ע"ש באריכות ומלבד שזה תימא גדולה אף לפי שיטת ר"ת שמפרש חרב הרי הוא כחלל היינו דוקא בכלי מתכות ומכ"ש לשיטת הרמב"ם ז"ל וסייעתי שכתבו דבכל הכלים חוץ מכלי חרם שייך חרב הרי הוא כחלל א"כ לדידהו ע"כ דסבירא ליה דהאי תוספתא דשמחות לאו משבשתא היא ומה שיש לדקדק בענין זה בדברי הרמב"ם ז"ל אין כאן מקומו וכתבתי בקונטרס וכאן לא הבאתי אלא ליישב שיטת רש"י ז"ל ועיין עוד בחידושי הרשב"א ז"ל בשמעתין שכתב משמו של רש"י ז"ל בדרך אחר:

בד"ה רוב ארונות יש להם חלל טפח וצ"ל שראש הארון פתוח שאם היה סתום כו' עכ"ל. כל זה מבואר שהוא דלא כפרש"י בשמעתין ובגזיר דף נ"ד ובפרק בהמה המקשה (חולץ דף ע"א) ובכמה דוכתי דמשמע מפירושו דלא אשכחן שום טומאה שבוקעת ועולה אלא טומאה רצוצה בלבד שאין לה חלל טפח וכן מוכרח גם כן בפרש"י בפ"ק דפסחים דף ט' בעובדא דמציק א' ברמון ואף שהתוספות שם כתבו כפירושם כאן דבטומאה שיש בו חלל טפח על טפח יותר אמרינן דבוקעת ועולה כשהיא סתומה מ"מ התוספות עצמן בפרק כל הצלמים (עבודה זרה דף מ"ב) בהאי עובדא גופא דמציק א' ברמון בד"ה מפני שחוללה וברללם כתבו להדיא כפרש"י בפסחים והיינו כשיטת רש"י כאן ובכל דוכתי דביש בו פותח טפח לא אמרינן דבוקעת ועולה ואף שמהרש"א ז"ל הרגיש בזה בלשון התוס' בפרק כל הצלמים ורוצה להגיד ולהחליף ולחסר ע"ש מ"מ אחר המחילה מכבוד תורתו דלא דק שפיר שהרי כתבו שם התוספות להדיא בלשון קושייתם שמה גדרויה תחת רגליו וטומאה רצוצה בוקעת ועולה אלמא דברצוצה ממש איירי שם כדמוכח מדברי התוספות כאן דלשון רצוצה היינו דוקא כשאין בו פותח טפח ועוד דאי בדאיכא פותח טפח איירי שם אם כן למה כתבו שמה גדרויה תחת רגליו ותיפוק ליה דבלא"ה הטומאה יוצאת מהחור לתוך הבור ונטמא הכהן כשהצץ על הבור כמ"ש להדיא בהאי לישנא שם בתוספות בפסחים אלא ע"כ דמי ששנה זו לא שנה זו ודברי התוס' בפרק כל הצלמים הם כשיטת רש"י כאן ובכמה דוכתי שהיא גם כן שיטת הרשב"א והראב"ד והרבה מקדמונים ז"ל דכל טומאה שיש לה חלל טפח פנוי אינה בוקעת ועולה לטמא באהל וכן נראה מלשון הרמב"ן ז"ל בחידושו במשנה דכוכין שמקצת מרבותינו הצרפתים כתבו דבחלל טפח נמי כשהוא סתום אמרינן דבוקעת ועולה מבואר מלשון זה להדיא שאין כל דעת רבותינו הצרפתים שווים בזה ובעיקר ראייית התוס' שכתבו כאן ממתניתין דנפש אטומה כתב הראב"ד ז"ל בפ"ז מהלכות טומאת המת דהא דקתני שאם היה מקום הטומאה טפח על טפח כו' לאו ביב לו חלל טפח פנוי איירי אלא שיש טפח בטומאה עצמה והיא הנקראת רצוצה א"כ לפ"ז נראה בפשיטות דרש"י וכל סייעתי נמי מפרשים כפי' הראב"ד ז"ל בזה אלא במה שכתב הראב"ד ז"ל עיין שם דכשיש חלל טפח פנוי נהי דאין מטמא באהל אפילו הכי מטמא כל סביביו ויצא לו כן מבריייתא

דבית סתום או שפרץ פצימיו מטמא כל סביביו ומש"ה קשיא ליה להראב"ד ז"ל בעצמו סוגיא דרוב ארונות דהכא דאמאי היו מדלגין נהי דיש בו פ"ט אפ"ה מטמא מיהו במגע והוצרך לתרץ בפרק י"ב מהלכות טומאת המת בדין ארונות עצמן טעומות מנג כשים חלל טפח פניו כיון שאין הנזיר מגלח אין הכהן מזהר מן התורה ע"ש בלשון הראב"ד ז"ל אמנם כן לשיטת רש"י אין צורך לכל זה שהרי האי ברייתא דבית סתום ופרוץ פצימיו כבר פרש"י בשבת פרק השואל דף קמ"ו ובבא בתרא פ' השותפין (בבא בתרא דף י"ב) דאיירי לענין טומאה דרבנן וכנגד הפתח ע"ש ומהאי מתני' דנפש אטומה נמי אינה ראייה כדפרישית בשם הראב"ד ז"ל ולפ"ז שפיר מצינו למימר בפשיטות דלרש"י דכל שיש טפח פניו ליכא שום טומאה דאורייתא כלל לא במגע ולא באהל כפשטא דמימרא דרבה דלא מפליג בין פתוחה לסתומה וכפשטא דלישנא דאמר'י בשמעתין דרוב ארונות יש להם חלל טפח ולא קאמר שהיו פתוחים אלמא דככל ענין איירי אפילו בכל ארונות שלנו ואפילו בקברים שלא בכוכין אלא בסתם קברות שהן בקרקע ממש וסתומים מכל צד כנ"ל נכון וברור בשיטת רש"י ז"ל וסיעתו ומה שיש לקדק עוד בשיטת הרמב"ם והראב"ד והמפרשים ובדברי התוס' במשנה דכוכין אין כאן מקומו ותקצר היריעה מהכיל יכתבתי בקונטרס מיוחד בתכלית האריכות ודעתי להוסיף בעזה"י:

בא"ד אבל בטומאה רצוצה אינו מטמא אלא כנגד הטומאה ולא כנגד הריקן. ולכאורה יש לתמוה טובא למאי דמסקינן בשמעתין דנזירין מדרבנן דרוב ארונות שיש בהם פ"ט אטו מיעוט שאין בהם א"כ אמאי לא נזרינן כה"ג להיפך במיעוט ארונות שאין בהם פ"ט לטמאות אף כנגד הריקן אטו רוב ארונות שיש בהם פ"ט ולדעתי צ"ע גדול ליישב ועיין מה שכתבתי לעיל בלשון הגמרא ודו"ק:

בגמ' שאני התם דכתיב והתעלמת ולנזמר מינה איסורא מממונא לא ילפי'. וקשיא לי דבעלמא ילפינן איסורא מממונא מדאורייתא כדאיתא להדיא בפ' אלו מציאות דמיעביא לן הא דמהדרינן אביהה בסימנים אי היו דאורייתא או דרבנן ונפקא מיניה לאהדורי נט אשה בסימנים אלמא דאפילו באיסור אשת איש שחמיר בעי למילף מדאורייתא ממציאה דממונא הוא ע"ש בסוף פרק קמא דמצינא בתוס' בד"ה איסורא מממונא וע"ש בחידושינו שהארכתי בזה מיהו נראה ליישב דמ"מ משני הכא שפיר דלענין כבוד הבריות לא שייך למילף איסורא מממונא דהשבת אביהה דכתיב והתעלמת דכיון דקיי"ל אביהיו קודמת לאבידת אביו ורבו ושל כל אדם א"כ מהאי טעמא גופא בזקן ואינו לפי כבודו שאין דרכו לטפל להחזיר אפילו אבידת עצמו ונוח לו יותר להפסיד ממונו א"כ מכ"ש שאין מחוייב לטפל באבידת כל אדם כנ"ל ודו"ק:

שם ת"ש ולאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו כו' ופרש"י ויליף לה באם אינו ענין לגופו או לזיר ולכהן גדול תנהו ענין למי שהולך לשחוט את פסחו כו'. והנראה בזה מלשון רש"י דהאולך לשחוט את פסחו גרידא קאי ולא בנזיר ומשום דפשטא דקרא בנזיר איירי הוצרך לפרש דאפ"ה ע"כ באם א"ע מוקמינן לה בהולך לשחוט את פסחו ודלא כמ"ש התוס' בתחילת דבריהם ובסוף דבריהם בשם השר מקוצי דדרשת דולאחותו איירי בנזיר וכ"נ ונוסף על זה שהולך ג"כ לשחוט את פסחו וכן במה שכתב רש"י בד"ה אמת לא יטמא משמע להדיא דבהולך לשחוט את פסחו גרידא קאי ולכאורה יש לתמוה דבסנהדרין דף ל"ה דמיייתי הש"ס ג"כ הך ברייתא דולאחותו ופרש"י שם דולאחותו בא לרבות הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו דאיכא מצות טובא אפ"ה לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למ"מ עכ"ל. נמצא דלפ"ז דברי רש"י עצמן סותרים וא"ז והתמיה על התוספות שלא הרגישו בזה בדבריהם בשמעתין וכן בדבריהם בסוגיא דסנהדרין והנראה לענ"ד בזה ליישב שיטת רש"י דכל דבריו עולין בקנה אחד דודאי ברישא דברייתא לא שייך לפרש כלל כפירוש התוס' כאן בתחלת דבריהם ובסוף דבריהם בשם השר מקוצי דאיירי בנזיר וכ"נ ועושה פסחו דאיכא מצות טובא דא"כ מאי האי דקאמר יכול יטמא ומה"ת כיון דנזיר לחוד אינו מטמא לקרובים כש"כ בנזיר וכ"נ ועושה פסחו אטו משום דאיכא מצות טובא מגרע גרע שנאמר שיטמא אע"כ דברייתא הכי מיפרשא דכיון דכוליה קרא ללאביו ולאמו ולאחיו ולאחותו דכתיב בנזיר כוליה מיותרין דמעל נפש מת לא יבא שמעינן להו שכולהו בכלל כמו שפי' רש"י וע"כ לדיוקא דמ"מ איצטריכי ללאביו היינו דיוקא דמ"מ בנזיר גרידא ולאמו ע"כ להוסיף בא לדיוקא דמ"מ אפילו בכהן הדיוט ונזיר ולאחיו בא להוסיף עוד על כ"ג ונזיר דאפ"ה מטמא למ"מ אע"ג דאיכא תרי לאוין ומש"ה תו לית לן למידרש מיתורא דולאחותו לענין היתר מ"מ אלא שהולך לשחוט את פסחו דאע"ג דעשה שיש בו כרת נוינהו אפ"ה אחי עשה דמ"מ דאיכא נמי כבוד הבריות ודחי וממילא שמעינן מהך דרשא גופא דאפי' בנזיר וכ"ג והולך לשחוט את פסחו דאיכא מצות טובא אפ"ה מטמא למת מצנה וע"כ דפשטא דהך דרשא דולאחותו בהכי איירי דומיא דכל הך דרישא דקרא שכל אחד מוסיף על חבירו לענין היתר מ"מ א"כ מסתמא אית לן לאוקמי דרשא דולאחותו נמי דומיא דהנך במוסיף עליהם דאע"ג דאיכא תרי לאוין ועשה דכרת אפ"ה מטמא למ"מ:

אדא כיון שדבר זה חידוש גדול הוא שעשה דמ"מ ידחה כל הנך לאוין ועשה דכרת ומש"ה מהדר דברייתא מעיקרא דאי היו אפשר לאוקמי הך דרשא דולאחותו לדרשא אחריתא ודאי דטפי היו לן למידרש והיינו דקאמר ולאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו כו' יכול יטמא פי' דאית לן למידרש קרא דולאחותו בהכי דנזיר הוא דאינו מטמא לאחותו אבל הולך לשחוט את פסחו גרידא דאינו נזיר מטמא הוא לקרובים דלא אחי עשה דפסח ודחי לעשה דקרובים ועל זה מסיק שפיר בברייתא אמת לא יטמא והיינו כמו שפירש"י דודאי עשה דכרת חמיר טפי מעשה דקרובים נמצא דלפ"ז כיון דלית לן למידרש הך דרשא דולאחותו בהאי דיוקא דנזיר אינו מטמא לקרובים אבל ההולך לשחוט א"פ מטמא ע"כ דולאחותו נמי אחי לדיוקא להתירא דמ"מ דאע"ג שנתוספו בו בנזיר כל קדושות הללו כ"ג יעושה פסחו אפ"ה מטמא למ"מ כדמסיק בברייתא וכדפרישית דלענין דיוקא דמ"מ כולוהו דיוקי דקרא במוסיף אחד על חבירו דרשינן לה:

והפ"ז נתיישבו היטב כל הסוגיות דסוגיא דזבחים לאו מדרשא דולאחותו לפי המסקנא דברייתא מקשה התם אלא מרישא דברייתא דקאמר אמת לא יטמא מקשה הש"ס דמשמע אפילו בהולך לשחוט את פסחו לחוד פשיטא ליה לבריייתא דלא יטמא כדפרישית כן ג"ל נכון בעזרת האל יתברך ביושב הסוגיא בשיטת רש"י בשמעתין ובסנהדרין שכל דבריו א' הן ואלו ואלו דברי אלקים חיים ודוק היטב:

דף ב.

בגמרא וליגמר מינה שב ואל תעשה שאני ופרש"י דמה שהותרה טומאה לכהן ונזיר אף ע"ג דלאו שב ואל תעשה הוא התם לאו משום כבוד הבריות הוא דדחי אלא משום דטומאה לאו על מת מצנה נכתבה כו' י'הקשו התוס' על פירושו דא"כ בכל עשה דדחי לא תעשה נימא נמי הכי. ולע"ד דכוונת רש"י דכיון דמ"מ נכתב בהאי קרא דטומאה ממש בכהן הדיוט להתירו בקרובים ובכ"ג ונזיר לאסור בקרובים ולהתיר מ"מ מקרא דלאביו ולאמו א"כ משמע להדיא דכמו שהתירה התורה בפירוש בכהן הדיוט בקרובים דלא קאי הלאו דטומאה עלייהו דכתיב כ"א לשאר ואדרבא מצנה לטמאו ה"ה במ"מ בכ"ג ונזיר משא"כ

בשאר עשה דדחי לא תעשה לא נאמרה העשה אצל הל"ת וא"כ הלא תעשה לכל ישראל נאמרה אלא דמילף ילפינן מכלאים בצניות וא"כ שפיר שייך למגמר מיניה שכל עשה דוחה לא תעשה ובכה"ג במילה ותמיד ופסח שהביאו התוס' דהעשה לא כתיב גבי הלא תעשה כנ"ל בכוונת רש"י. אמנם באמת לא יוענא למה הוצרכו רש"י ותוס' לכל זה דהא בלא"ה יש לפרש בפשיטות דלא שייך למגמר מכ"ג ונזיר דכבוד הבריות גרידא לדחי ל"ת של תורה דשאני מ"מ דאפילו בלא כבוד הבריות איכא מ"ע להתעסק בקבורת המת כדאיתא בר"פ ובפרק הישן ומקרא מלא הוא וא"כ נהי דלא היו אלים האי עשה גרידא למדחי כל הנך איסורי דכ"ג ונזיר אפ"ה כיון דאיכא כבוד הבריות בהדי האי עשה מש"ה אלים האי עשה דכבוד הבריות למדחי ולפ"ז ע"כ עיקר הקושיא דמקשה וליגמר מיניה היינו מפסח דכיון דפסח עשה שיש בו כרת הוא ואשכחן דלוחה כמה עשה ול"ת דשבת דאיסור סקילה הוא ואפ"ה מ"מ דוחה אח הפסח אלמא דכבוד הבריות עדיף מפסח שיש בו כרת א"כ מקשה שפיר דלגמר מיניה מיהא דכבוד הבריות בעלמא ידחה ל"ת גרידא כיון דאשכחן דדחי פסח וכ"ג ונזיר וע"ז משני שפיר דשב ואל תעשה הוא ואע"ג דבעלמא עשה דוחה ל"ת דקום ועשה התם לאו משום דעשה חמיר מל"ת דאדרבא ל"ת חמיר טפי כדאמר'י בפ"ק דיבמות להדיא הא דעשה דוחה ל"ת לאו משום דחמיר מינה אלא משום דהל"ת לא נאמרה במקום מצנה משא"כ הכא לענין כבוד הבריות לית לן למילף שידחה ל"ת מק"ו דפסח וכ"ג ונזיר דשאני התם דאיכא שב ואל תעשה אבל לעבור בקום ועשה לא דומאי הוי פירכא נמורה לדחות הק"ו דכה"ג אשכחן טובא דמפירכא כל דהו נדחה הק"ו כנ"ל ברור בשיטת הסוגיא ועיין בזה באריכות בספר תולדות אדם להרמב"ן ז"ל דף מ"ג:

בתוס' ד"ה שב ואל תעשה שאני וא"ת נזיר וכ"ג כו' אלא נראה דמנזיר לא גמרינן כו' עד סוף הדיבור. וקשיא לי דלכתי נילף במה הצד מנזיר וכ"נ מצינייהו ונהי שהתוספות הקשו כן בפ"ק דיבמות ויתרצו דעל מה הצד פרכינן כל דהוא וא"כ איכא למיפרך מה לנזיר וכ"ג שישנן בגילוח משא"כ הכא לא שייך לתרץ כן דלכתי נילף מצינייהו מנזיר וכ"נ ופסח דאי פרכת מה לפסח שכן שב וא"ת כ"ג ונזיר ויוכיחו מאי אמת מה לכ"ג ונזיר שיש להם שאלה פסח יוכיח וצריך עיון ליישב מיהו למאי דפרישית בסמוך נתיישב הכל לנכון בעזה"י דלא כפי' התוס' וגם בזה עיין בספר ת"א להרמב"ן ודוק היטב:

במשנה נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש כו' ומשמע מסוגיא דר"פ המוצא תפילין דאע"ג דסתם משנה ר"מ היא ואפ"ה הך סתמא דלא כר"מ דהא שמעינן לר"מ דאמר המוצא תפילין מכניסם זוג זוג אחד האיש ואחד האשה אלמא דקסבר דנשים חייבות בתפילין וע"ש בתוספות מה שהקשה הר"ר י"ט מווי"ו ומה שתירץ הר"י מיהו בסמוך אבאר דבירושלמי דשמעתין משמע דבעי לאוקמי מתני' דהכא כר"מ ושכן נראה מלשון רש"י במשנתיו:

בפרש"י בד"ה נשים ועבדים כו' דסבר לילה ושבת לאו זמן תפילין עכ"ל. ולכאורה פרש"י בזה דלא כהלכתא דהא לקושטא דמילתא קי"ל במנחות פ' הקומץ דמדאורייתא לילה זמן תפילין הוא ושבת וי"ט לאו זמן תפילין ובחדא מינייהו סגי לפטור את הנשים דסוף סוף הוי מ"ע שהז"נ מיהו נראה לי ליישב שיטת רש"י משום דמשמע ליה לאוקמיה מתניתין דהכא כר"מ דקי"ל סתם משנה ר"מ ועוד מדלא דייק בגמרא לימא מתניתין דלא כר"מ אלא ע"כ דמתוקמי נמי שפיר כר"מ ונתע שכן הוא מדמקשה בגמרא בסמוך ומן התפילין פשיטא ואס"ד דלר"מ חייבת כסוגיא דהמוצא תפילין תו לא שייך להקשות פשיטא וכמו שהקשו בתוס' שם ויתרצו בדוחק גדול ע"ש אלא ע"כ מדמקשה הש"ס פשיטא אלמא דלא אשכחן שום תנא דמחייב נשים בתפילין מה"ת והטעם מבואר דהא אפילו אח"ל דשבת ולילה זמן תפילין והוי מ"ע שלא הז"ג אפ"ה ודאי פטירי דהא תפילין איתקש לת"ת אף ע"ג דת"ת נמי לאו זמ"ג וכדמסיק סתמא להדיא בפ"ק דקדושין ואי משום דר"מ סובר בפ' המוצא תפילין דאפילו נשים מכניסים ע"כ שהטעם משום דס"ל נשים סומכות רשות ואע"ג דהתם מסקינן דר"מ לא מצי סבר רשות מתתן אין מעכבים את התינוקות מלתקוע וסתם מתני' ר"מ אפ"ה טפי משמע איפכא דסתם מתני' דהכא מתוקמי כר"מ ובקושיית הר"ר י"ט מווי"ו שם דהנך תירוצים שתירץ ר"י שם ודאי לא סלקי כהוגן לשיטת רש"י כמו שאבאר בסמוך ובק"א:

ועוד מציאתי מקום ליישב דלפי האמת כולוה סתמי דמתניתין דהכא ודר"פ המוצא תפילין והאי דאין מעכבים את התינוקות שפיר מתוקמי כר"מ דאע"ג דס"ל בתקיעת שופר דאין לנשים רשות לתקוע בשבת היינו משום דילמא אחי לאפוקי לר"ה כמ"ש התוספות שם בד"ה מיכל בת כושי משא"כ בתפילין שפיר ס"ל דנשים רשות מי שיכולה להניחם בגוף נקי ואפשר דלענין הצלה מדליקה בשבת התירו חכמים לכל הנשים כדאשכחן התם בכה"ג והיינו טעמא דמיכל בת כושי והא דמשמע בסוגיא דהמוצא תפילין דשופר ותפילין וכמיכה הא בהא תליא היינו לפי מאי דס"ד מעיקרא דטעמא דמ"ד אין סומכות רשות היינו משום דשייך בנשים כל תוסיף והיינו להנך אמוראי דבפ' ראובו ב"ד דאפילו שלא בכוונה ושלא בזמנו נמי שייך ב"ת משא"כ למסקנא דמסיק רבא בפ' ראובו ב"ד דלעבור בב"ת שלא בזמנו בעי כוונה א"כ תו לא שייך ב"ת בנשים כמ"ש התוס' שם בד"ה מיכל נמצא דלפ"ז שפיר יש לחלק בין תפילין לתקיעת שופר כדפרישית כן ג"ל נכון ומאי שיש לקדק עוד בזה יבואר אי"ה בק"א באריכות:

והשתא דאיתנא להכי דמצינו לאוקמי טעם מתניתין דהכא כר"מ מש"ה הוכרח רש"י לפרש טעמא דלילה לאו זמן תפילין היא ולא סגי ליה בטעמא דשבת לאו זמן תפילין דהא אשכחן בר"פ המוצא תפילין דאמר זוג אחד אין טפי לא ומסקינן התם דהיינו משום דס"ל שבת זמן תפילין היא ומש"ה הוכרח לאתויי טעמא דלילה לאו זמן תפילין היא והשתא מתוקמי מתני' ככ"ע בין למ"ד שבת זמן תפילין היא ולילה לאו זמן תפילין וכ"ש למ"ד דתרווייהו לאו זמן תפילין. ואע"ג דלפי מ"ש בסמוך דאפילו למ"ד דתרווייהו זמן תפילין והוי מ"ע שאין הז"ג ואפ"ה פטורות מהיקשא דת"ת מ"מ מלשון משנתנו דקתני פטורים מק"ש ומתפילין משמע דתרווייהו חד טעמא אית להו משום דהוי מ"ע שהז"ג כנ"ל:

הנה הארכתי בכל זה בלשון רש"י אף ע"ג דאפשר דרש"י ז"ל לא נתכוין בזה דבכמה דוכתי מצינו דרש"י מפרש אף דלא כהלכתא מ"מ הוצרכתי להאריך כדי ליישב סוגיא דשמעתין על מכונו וגם לשון הירושלמי דשמעתין מסייעני וכמו שאבאר בסמוך ובק"א אי"ה אבאר דשיטה זו מוכרחת מכמה סוגיות הלכות פסקות ע"ש ודוק היטב:

בתוס' בד"ה וקטנים כו' פי' הקונטרס קטן שהגיע לחנוך ולא נהירא דהא בפרק לולב הגזול אמרינן כו' עכ"ל. ולענ"ד משום הא לא איירא דלכאורה בלא"ה ע"כ הא דאמרינן בפ' לולב הגזול קטן היודע לשמור תפילין לאו מסתם קטנים שהגיעו לחנוך איירי דהא אפילו בגדולים רובא דעלמא אינם יכולים לשמור עצמן כדאיתא בשבת בפ' במה טומנין דבעינן כאלישע בעל כנפים אלא כיון דאיכא חויבא דאורייתא התירו בסתם בני אדם להניחן בשעת ק"ש ותפלה עכ"פ ובהאי שעתא ודאי מחינן ליה במרצפתא דנפחא עד דמכוין לשמור עצמו בגוף נקי נמצא דלפ"ז ודאי בקטנים כה"ג דבר שאינו מצוי הוא אף לא' מני אלף מש"ה לא איירי בהו תנא דמתניתין אלא בסתם קטנים שהגיעו לחנוך וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושו ותדע

שכן הוא דהא אפילו בנשים דקתני פטורות מתפילין כתבו התוספות בפ' המוציא תפילין בד"ה מיכל יב"ה משמע דאיסורא נמי איכא מה"ט דאין יודעות לשמור תפילין והיינו ע"כ בסתם נשים דוקא שהרי מיכל בת כושי לא מיוחו בה חכמים שהיתה יודעת לשמור א"ע ואם כן ה"ה לקטנים ובכה"ג הוא דאמרין בפרק גולב הגזול דבקטן החריף וידענא ביה בודאי שיועד לשמור אביו חייב לקנות לו. ומה שהקשו בתוס' עוד מק"ש גופא דאמרין בפ' גולב הגזול קטן היודע לדבר אביו מלממו תורה ופסוק ראשון של ק"ש לא ידענא מאי קשיא להו דלכתיו לדידהו מי ניחא דאם"ל דהתם משום דבכה"ג הגיע לחנוך מיקרי א"כ מאי איריא פסוק ראשון דנקיט הא קי"ל דפרשה ראשונה עכ"פ מדאורייתא. ועוד דהא לא אשכחן בשום דוכתא דקטן כהאי שיועד לדבר מיקרי הגיע לחנוך לענין כל המצות תדע מלמא קתני התם נמי שאביו חייב לחנכו בבה"מ ובתפלה ובקדוש היום ובשאר ברכות לכך נלע"ד ברור דהא דאמרין התם בקטן היודע לדבר דאביו מלממו פסוק ראשון של ק"ש לאו מדין עיקר מצות ק"ש איירי שיהא חייב לחנכו בזמן ק"ש והיינו כמ"ש רש"י כאן שאינו מצוי תמיד כשגיע זמן ק"ש אלא כיון שיכול לדבר ואביו מחויב ללממו תורה כדכתיב ומלדתם אותם את בניכם מש"ה חייב ללמוד עמו עכ"פ פסוק תורה צוה כו' שכולל כל התורה וללממו ג"כ פסוק ראשון של ק"ש דאית ביה מלכות שמים והיינו אפילו בשלא בזמן ק"ש דמצות ת"ת כל היום ובשני פסוקים אלו יוצא בו והנית בו יומם ולילה כדאיתא בעלמא דבק"ש מקיים והנית יומם ולילה כנ"ל נכון ליישב שיטת רש"י וכמ"ש נ"ל מבואר מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ת"ת שכתב דקטן היודע לדבר אביו חייב ללממו תורה צוה כו' ופסוק שמע ישראל וחס"כ מלממו מעט מעט אלמא דמטעם ת"ת דוקא הוא דמחייב ליה בפסוק ראשון ביועד לדבר ולא איירי בזמן ק"ש תדע שהרי בפ"ד מהלכות ק"ש לא כתב קטן היודע לדבר ואינו מחלק ג"כ בין פסוק ראשון לשאר ק"ש מכל זה מוכח שמפרש סוגינא דפ' גולב הגזול כדפרישית אלא שבעיקר משנתנינו יש לו פי' אחר ויבואר בק"א ובר מן דין לא זכיתו להבין דברי התוס' דלמאי דמשמע להו דקטן היודע לדבר היינו חנוך דידע ומש"ה מפרשין דמתני' איירי בלא הגיע לחנוך ולפי שיטתם היינו בשאין יכול לדבר והאיך שייך ביה פטור וחייב לענין ק"ש ותפלה ונ"ע ועיין בסמוך:

בא"ד ומיהו סיפא כו' היה ר"י ר"ל דמיידי בקטן שהגיע לחינוך. ולכאורה יש לתמוה טובא דרישא 'סיפא לאו בחד גוונא איירי בכל דהוי מצוי למתני או אידי ואידי חייבין בהגיע לחינוך או אידי ואידי פטורין בלא הגיע לחינוך. וייתר יש לתמוה על מה שכתבו התוס' ולא נהירא דא"כ לא הוו קטנים דומיא דנשים ועבדים שפטורין בכל ענין כו' וזו קושיא קלושה מאוד ועדיפא הו"ל לאקשויי דלא דמי רישא 'סיפא בקטנים גופייהו. והנלע"ד בזה ליישב פירוש ר"י ע"פ מ"ש בסמוך דלשיטת התוס' חינוך דקטן לענין ק"ש היינו משיכול לדבר וחינוך דתפילין היינו שיועד לשמור תפילין א"כ לפ"ו קתני שפיר בסיפא דהאי קטן גופא דאיירי ביה רישא והיינו שלא הגיע לחינוך לענין תפילין אע"פ שהגיע לחינוך בשאר מצות ואהא מסיק דחייב בתפילין ובמזוזה ובבה"מ כמו בכל המצות דהא ליכא למימר דאיירי דומיא דקטן דרישא שלא הגיע לחינוך לענין ק"ש דהא ודאי בכה"ג לא שייך לומר דחייבין בתפלה שהרי אין יכול לדבר כן נ"ל בכוונת ר"י מה שהיה ר"ל אלא דבפ' המוציא תפילין (עירובין דף ג'ו ע"ב) בתוס' בד"ה לא ס"ד משמע שר"י עצמו הדר בו ומפרש כמסקנת ר"ת בסמוך אלא דבמה שנדחקו התוס' כאן בשיטת ר"ת דקטנים בכדי נקט מפרש שם ר"י דקטנים איצטריכו לגלווי על הנשים דאיסורא נמי איכא ע"ש ובכך מיישב קושי' רבינו י"ט מויו"ן:

דף ב:

בגמרא ק"ש פשיטא מ"ע שה"ג כו' מהו דתימא הואיל ואית בה מלכות שמים קמ"ל. ולכאורה משמע דהא דמקשה מעיקרא פשיטא מ"ע שה"ג היינו דלא איצטריך ליה למתני הכא ק"ש כיון דבפ"ק דקדושין כללא כייל כל מ"ע שה"ג נשים פטורות והא ודאי ליתא דהא איכא מצה שמחה והקהל דהוו מ"ע שה"ג נשים חייבות אע"כ דהא דמקשה פשיטא היינו משום הך מלתא גופא דהא דמחייב רחמנא לנשים בהנך תלת הו"ל ג' כתובים הבאים כא' ואין מלמדן ומינה שמעינן שפיר דלא שייך לחייב הנשים במ"ע שה"ג אלא היכא דפרט הכתוב בפירוש והיינו דמקשה פשיטא. אלא דגם בזה יש לדקדק דלמאי דמשני מ"ד הואיל ואית בה מ"ש וע"כ היינו דמש"ה לא דמי לשאר מ"ע שה"ג א"כ תיקשי לפי האמת מנלן דנשים פטורות מק"ש דהא נהי דממעטין שאר מ"ע שה"ג משום דהו"ל ג' כתובים ואין מלמדן היינו דאין מלמדן במה הצד מביניהו דלדברא ג' כתובים מיעוטא הוא שלא ללמוד מהם בבנין אב יבדכוותייהו קממעט משא"כ לענין ק"ש ודאי מציען למילף שפיר בתורת ק"ו מכל הנך תלת דחייבות כ"ש בק"ש דאית בה מ"ש:

אמנם אחר העיון מצאתי בלשון הירושלמי בשמעתין דהא דנשים פטורות מק"ש ילויף לה מקרא דולמתתם את בניכם ולא בנותיכם ונראה דמשמע דקאי אק"ש דכתיב בהאי קרא גופא ומ"מ נראה ממה שהוצרך ליתן טעם על ק"ש טפי משאר מצות שה"ג דפטורות שנתכוין למה שכתבתי דנהי דמכל מ"ע שה"ג פטורות היינו מנ' כתובים משא"כ בק"ש כדפרישית. מיהו בתלמודא דידן נראה שלא הוצרך לפרש הטעם משום דלמסקנא דפ"ק דקדושין מסיק הש"ס דפפוגנאי ידעי להך מלתא וילפי מקרא דלמען תהיה תורת ה' בפיך דהוקשה כל התורה לתפילין כו' נמצא דלפ"ו ק"ש נמי בכלל דאין משיבין על הדיקש וכ"ש דא"ש טפי למאי דפרישית דק"ש איתקש לתפילין בהאי קרא גופא וכמ"ש דמהאי טעמא מיתוקמא מתני' שפיר אפילו כר"מ ולשיטת הירושלמי משמע להיפך דואי מודה ר"מ דפטורות מק"ש מקרא דולמתתם ומש"ה פטורות נמי מתפילין אע"ד דלר"מ הוי שלא הז"ג אפ"ה פטורות מהקישא דק"ש כנ"ל נכון דווק הטיב:

שם מן התפילין פשיטא. והרשב"א ז"ל בחידושויו כתב דלא גרסי' פשיטא דהא ודאי איצטריך לאפוקי מהנך תנאי דסברי תפילין הוא מ"ע שלא הז"ג ונראה דהא דלא ניחא ליה לקיים הגירסא ולפרש דהא דמקשה פשיטא היינו דכיון דתני דפטורות מק"ש ממילא ידעינן בתפילין והיינו לפי המסקנא דפ"ק דקדושין כפפוגנאי דק"ש וכל מ"ע שה"ג לא ידעינן אלא מהיקשא דתפילין אלא דא"א לפרש כן דא"כ לא א"ש הא דמשני הש"ס מ"ד הואיל ואיתקש למזוזה דסוף סוף לא איצטריך לאשמעינן דכיון דקתני פטורות מק"ש והיא קושיית המקשן עצמו ומש"ה מוחק הגירסא. מיהו לפ"מ דפרישית במשנתניו נתיישב הכל בפשיטות דלכ"ע פטורות מתפילין מדאיתקש לת"ת ואהא משני שפיר דלדברא איתקש למזוזה לחומרא כן נ"ל נכון דויו"ן:

שם אמר ר"י בר אבהו נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה כו' אמר אבוי מדרבנן אמר ליה והא דבר תורה קאמר כו'. ולכאורה יש לתמוה דלכתי מאי ס"ד דאבוי דאמר מדרבנן כיון דרב אלא גופא אמר ד"ת מיהו יש ליישב ע"פ מה שכתבתי לעיל בסמוך דודאי מאן דיליף מתפילין דמ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות משום דהוקשה כל התורה לתפילין א"כ פשיטא דפטורות ג"כ מקדוש היום משא"כ לר"מ דלית ליה היקשא דתפילין כדאיתא ספ"ק דקדושין אלא דיליף מצמה שמחה והקהל דהוו ג' כתובים א"כ

שפיר מציעו למימר דחייבות בקדוש היום מק"ו דמצה שמחה והקהל דהא שבת ודאי חמיר טובא ששקולה כנגד כל התורה ולפ"ו שפיר מצוי סבר ר' אלא בר אבהו דחייבות בקדוש היום ד"ת משום דסבירא ליה כר"מ והא דמקשי הש"ס בזה מצות עשה שהזמן גרמא לאו אדר"א פריך דאיכא לשנויי כדפרישית אלא ממעשה בכל יום פריך דלאן נמי מחייבין לנשים בק"ה טפי מבשאר מ"ע שה"ג ואמאי הא קי"ל בתפילין דלא כר"מ וקי"ל נמי דהוקשה כל התורה לתפילין ובהא משני אבוי שפיר דהא דמחייבין להו היינו מדרבנן ולפ"ו הא דמקשי רבא והא ד"ת קאמר היינו משום דלא ניחא ליה לאוקמי מילתא דרבא"א דלא כהלכתא כיון דלקושטא דמילתא סבירא ליה לרבא דחייבות בק"ה ד"ת לכ"ע דממסיק בזכור ושמור כן נ"ל נכון דויו"ן ועיין עוד בסמוך:

שם ועוד כל מ"ע נחייבינהו מדרבנן. לכאורה יש לדקדק דמאי קושיא דלמא בשבת דחשיב טובא כדפרישית מש"ה תיקנו חכמים דחייבות כדאשכחן בכמה דוכתי דלענין תקנת חכמים אין למידן ד"ס מד"ם כדאיתא במס' ידים אלא דיש ליישב דרבא לדבריו דאבוי קאמר דשמעינן ליה בפ' ראוהו ב"ד דשייך בל תוסיף אפילו שלא בזמנו ולפ"ו משמע דשייך בל תוסיף לגבי נשים אם הם פטורות מן התורה ולפמ"ש שם התוס' בד"ה מיכל בת שאול דהא דלא שייך בל תוסיף לגבי נשים היינו משום דלגבי דידהו כשלא בזמנם דמי א"כ לפ"ו לא שייך הך מילתא אלא לרבא כפי המסקנא דהתם משא"כ לאבוי דלית ליה האי סברא א"כ מקשה ליה רבא שפיר דכיון דלא מצוי לחייבינהו לנשים מדרבנן משום בל תוסיף א"כ מה"ט גופא אין לחייבינהו בקידוש היום כן נ"ל דווק הטיב:

שם אמר ליה רבינא לרבא נשים בבה"מ דאורייתא או דרבנן. ולכאורה יש לדקדק דלעיל אפיסקא דברכת המזון הו"ל לאתניי ואמאי הפסיק במימרא דרבא"א בקידוש היום ולמאי דפרישית בסמוך יש ליישב משום דבגלא"ה הו"א דאין שום סברא לחייב הנשים מדרבנן משום בל תוסיף משא"כ השתא דאמר אבוי מדרבנן ורבא נמי לא מהדר ליה אלא לדבריו דלרבא פשיטא דליכא בל תוסיף מש"ה בעי מיניה רבינא מרבא דנשים בבה"מ אי הוי דאורייתא או דרבנן כיון דמציעו למימר דמדרבנן הוא. ואין להקשות אכתי מאי ס"ד דמדרבנן דא"כ כל מ"ע נחייבינהו מדרבנן כדמקשה בסמוך זו אינה קושיא דלא מיבעיא למאי דפרישית דקושיא דלעיל היינו למאי דס"ד דהא דלא מחייבין לנשים בכל מ"ע דרבנן היינו משום בל תוסיף משא"כ למסקנא דליכא ב"ת א"כ שפיר מצוי חכמים לתקן במצוה אחת ויתר מבחברתה היכא דאיכא סברא וא"כ ה"נ איכא סברא לחייבן בבה"מ כיון שנהנות כדאמרין לקמן בר"פ כיצד מברכין אלא דבר מן דין נ"ל דלא דמי דאפילו מצוי לחייבינהו לנשים למ"ד נשים אין סומכות רשות וה"ה בכל מ"ע כדאיתא בהמוצא תפילין היינו משום דילפינן מתפילין דאיתקש לת"ת והתם ודאי איסורא איכא כמ"ש התוספות שם משא"כ הכא בבה"מ דהוי מ"ע שלא הז"ג ולא מופטרי אלא מסברא לפרש"י כיון שאין להם חלק בארץ ולפי' התוס' כיון שאין בברית ותורה א"כ שפיר מציעו למימר דחייבות מדרבנן כנ"ל דויו"ן. ועי"ל דלא שייך האיבעיא דהכא אלא למאי דמשמע מסוגיא דשמעתין דמתני' דהכא דקתני נשים פטורות מתפילין הוה דלא כר"מ מה שא"ל למאי דפרישית במתניתן בשיטת רש"י דאפשר דמתוקמי אפילו כר"מ ונר"מ פטורות מדאורייתא וחייבות מדרבנן כדאיתא בהמוצא תפילין ולפ"ו ע"כ דהא דקתני סיפא וחייבות בבה"מ היינו מדאורייתא דאי מדרבנן תפילין נמי חייבות וא"כ אין מקום להאיבעיא זו ואפשר דבהא גופא מספקא ליה לרבינא אי מתני' כר"מ או כרבנן ובזה נתיישב גם כן הא דשייך סוגיא זו להאיבעיא דקדוש היום וכן לחכם ויחכם עוד:

שם דרש רב עוירא כו' אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל כו' והם דמקדיקם עצמם עד כזית ועד כבציע. לכאורה יש לתמוה וכי לא היה להקב"ה להזכיר שום דקדוק וסוין לישראל אלא בענין בה"מ והלא הרבה יותר גדרו גדרים וסויינים מן העריות והרבה כיוצא באלו כדאיתא בר"פ עושין פסין. והנראה לע"ד בזה משום דהך שאלה ששאלו מלאכי השרת לפני הקב"ה אשכחן בפ"ק דר"ה דשאלה בלוריא הגיוות מרבי יוסי הכהן והשיב לה כאן דבדרים שבין אדם לחבירו וכאן דבדרים שבין אדם למקום והטעם מבואר דלא שייך נשיאת פנים בדברים שבין אדם למקום דהקב"ה מוותר מדיליה ובכה"ג לא מקרי נשיאת פנים אלא דומיא דקרא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד ולשון שוחד ודאי לא שייך אלא בדיין שזן בין אדם לחבירו ולפ"ו כיון דהאי קרא דישא ה' פניו אליך בברכת כהנים כתיב שמברכין לכל ישראל כאחד תו לא שייך לפרש הך ברכה שישא ה' פניו לאדם א' מישראל ויתר מלחבירו דבדרים שבין זה לזה אלא אי איכא לפרש האי נשיאת פנים בין אדם לחבירו ע"כ היינו בין ישראל להעכו"ם כדכתיב בתריה וישם לך שלום והיינו מן העכו"ם ומש"ה לא נתיישבה דעתן של מלאכי השרת בתשובת רבי יוסי הכהן דבלוריא כיון שרואים לפעמים שהקב"ה נושא פנים לישראל נגד העכו"ם ועל זו השאלה השיב להם הקב"ה כהונן ואמר וכי לא אשא פנים לישראל דייקא לאחר שמקדיקים על עצמן בבה"מ והיינו משום דבר"פ כיצד מברכין רמין קראי אהדי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתוב והארץ נתן לבני אדם ומשנינן ל"ן כאן קודם ברכה וכאן לאחר ברכה ואמרין נמי התם כל הנהנה מן עה"ז בלא ברכה כאלו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל והשתא א"ש דמאחר שמקדיקים בבה"מ הרי להם לבדם נתנה הארץ ומלואה ולא לזרים ומשלהם נותן להם ואין זה נשיאת פנים וכ"ש במה שמקדיקים עד כזית ועד כבציע כצדיק האוכל לשובע נפשו א"כ מראים בעצמן כאלו לא לאכילה נתכוונו אלא משום הברכה דכתיב כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' והיינו הברכה שמוזכרין שם שמים בברכה ובשביל כך ראויים הם לישא להם פנים כן נ"ל נכון:

במשנה בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניו כו' ופרש"י ואינו מברך אפילו בהרהור וכ"כ התוספות והוספו בלשונם וכתבו דמשמע בגמרא. ולכאורה יש לתמוה מאי כוונת התוספות בזה כיון דפשטא דלישנא דמתני' גופא דקתני רישא דמהרהר ק"ש בלבו ועלה קתני ואינו מברך לא לפניו ממילא משמע דאינו מברך לפניו אפילו בהרהור דאלו להוציא בשפתיו קאמר דאינו מברך לפניו מאי איריא ברכות תיפוק ליה דאפילו קריאת שמע גופא אסור להוציא בשפתיו ונלע"ד בזה משום דלדברא מסיפא דמתני' משמע קצת להיפך דמקא"ר יהודה מברך לפנייהם ולאחריהם והאי מברך דרבי יהודה ע"כ היינו להוציא בשפתיו כדאיתא להדיא בגמרא לקמן דף כ"ב דמיייתי הש"ס ברייתא דקתני ר"י אומר בין כך ובין כך מוציא בשפתיו והיינו ברכת המזון בין לפניו ובין לאחריו ולפ"ו מברך דר"י דמתני' היינו להוציא בשפתיו ממילא דמברך לאחריו דקאמר ת"ק במתני' היינו נמי שמוציא בשפתיו דהא לא משמע במתני' דפלגי ת"ק ור"י אלא בבה"מ בלפניו ולא בלאחריו וכיון דמברך דת"ק היינו להוציא בשפתיו ממילא משמע דכל היכי דקתני אינו מברך היינו נמי להוציא בשפתיו אלא שמהרהר ולפ"ו הוי ת"ק דמתני' לגמרי כר"מ בברייתא דלקמן דפליג אדר"י ולאפוקי מסברא זאת הוכרחו התוס' לפרש דאפ"ה ע"כ הא דקאמר ואינו מברך היינו אפי' ע"י הרהור וע"ו כתבו שפיר דמשמע בגמרא וכוונתן בזה דמשקלא וטריא לקמן דקאמר הש"ס שאני ק"ש דאית בה מלכות שמים וכ"ש למסקנא דמסיק שאני ק"ש דאורייתא א"כ משמע להדיא דדוקא בק"ש לחוד ובה"מ הוא דמהרהר משום הנך טעמי משא"כ בברכות ק"ש לפניו ולאחריה וכן בבה"מ לפניו לא שייך הרהור דכיון דלא שייך בהו הנך טעמי למה

מהרהר כך היה נ"ל לכאורה אחר זה מצאתי להדיא בירושלמי מפרש מהרהר בלבו דמתניתין בברכות ק"ש וז"ל במה מהרהר בברכות ומסיק נמי עליה דמתניתין ר"מ ומייתי ברייתא קאמר ר"מ דק"ש מוציא בשפתיו ואינו משמיע לאזנו אבל ברכות מהרהר כו' ע"ש ולפ"ז א"ש טפי שהוצרכו התוס' לפרש בסוגיא דתלמודא דיקן ללא כתלמוד ירושלמי וזה שכתבו כדמשמע בגמרא וכדפרישית. אלא דלפירוש רש"י ותוס' יש לתמוה לפירושם אחיא מתני' דיקן ללא כמאן לא כר"י ולא כר"מ דאיירי בברייתא דלקמן דאי ר"י קשיא כולהו בבא דמתני' דלר"י בכולהו מוציא בשפתיו ועוד דהא פליג בהדיא במתני' גופא ואי ר"מ קשיא בתרתי דבק"ש ס"ל לתנא דמתני' דמהרהר ולר"מ מוציא בשפתיו ובברכות נמי לר"מ מהרהר ולתנא דמתני' אינו מברך אפילו בהירהור מיהו בזה נראה לי ליישב דיש לחלק דר"מ לקמן בברייתא איירי דוקא בבעל קרי שאין לו מים לטבול כדקתני בהדיא לקמן ומש"ה בק"ש מוציא בשפתיו דכיון דמלאורייתא היא לא שייך תקנת עזרא כלל לבטל מצוה דלאורייתא ומש"ה מברך כתיקונו לא מובעיא למ"ד הרהור לאו כדבור דמי אלא אפילו למ"ד הרהור כדבור דמי אפ"ה עיקר מצוותה לכתחילה לקרות בשפתיו ובברכות ק"ש נמי ובברכות המזון דלפניו אע"ז דמדרבנן ניניהו אפ"ה מהרהר כדי שלא יבטל מצוה דרבנן לגמרי משא"כ במתני' איירי בבעל קרי שיש לו מים לטבול אח"כ אלא שלא יקרא אותה עם הציבור ואפילו ביחוד אפשר שבתוך כך יעבור עיקר זמן מצוותה במצוה מן המובחר ומש"ה סבירא ליה לת"ק דמתניתין דבק"ש מהרהר בלבו בעיקר זמן מצוה אפילו ביחיד וכ"ש עם הציבור ואח"כ ירד ויטבול במים ויקרא ק"ש בשפתיו עם הברכות ומש"ה אין צורך אפילו להרהר. אלא דאכתי קשיא בבה"מ דלפניו מיהו לא היו לא כר"מ ולא כר"י מלבד כמה קושיות שיש לקדק בסוגיא דשמעתין על פירש"י ותוספות ואבאר כל א' במקומו ואבאר ג"כ דאלוני פירש"י ותוס' יש לפרש סוגיא דשמעתין ג"כ כסוגיא דירושלמי ודו"ק:

בגמ' אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי כו' וכתב הרא"ש ז"ל דהיינו אליבא דר"מ ור"י דשמעינן להו לעיל בפ' היה קורא דבקרא ק"ש ולא השמיע לאזנו יצא וחתא לאשמעינן הכא דלאו דוקא בלא השמיע לאזנו אלא אפילו בהרהור לחוד משא"כ לרבי יוסי דאמר לעיל אפילו בלא השמיע לאזנו לא יצא א"כ פשיטא דבהרהור גרידא לא יצא ע"כ לשון הרא"ש אלא דקשיא לי על דבריו דלפ"ז הא דקאמר רב חסדא זאת אומרת הרהור לאו כדבור דמי ע"כ היינו נמי אליבא דר"מ ור"י כמ"ש הרא"ש ז"ל להדיא דאליבא דרבי יוסי רבינא נמי מודה ועוד ר"ח פסק לעיל בפרק היה קורא דלא כר"י וא"כ אכתי האידך דייק ר"ח להך מילתא ממתני' דהא מצינו למימר דמתני' רבי יוסי היא מה שא"כ לר"מ ור"י לעולם דהרהור כדבור דמי כדמשמע להדיא בפשטא דלישנא דברייתא בפרק ה"ק דקתני במילתייהו דר"מ ור"י דאם בייך בלבו יצא וליבא למימר דהא דדייק ר"ח ממתניתין דהכא היינו משום דלא ניחא ליה לאוקמי מתני' כר"י אלא כר"מ ור"י דהלכתא כוותייהו ועוד דסתם מתני' ר"מ היא הא נמי ליתא דהא בלא"ה לא מתקומי מתני' לא כר"מ ולא כר"י כדפרישית בסמוך וא"כ טפי ניחא לן לומר מתני' רבי יוסי היא ממה שנאמר דתנא אחרینא הוא והוי ד' מחלוקות בדבר ואנן ג' מחלוקות בדבר מצינו יארבע לא ידענו וקי"ל אפשיי פלוגתא לא מפשינן. ולכאורה נ"ל ליישב משום דלעיל בפרק היה קורא מסיק רב יוסף דמחלוקת דר"מ ור"י היינו דוקא בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה יצא ולפ"ז דייק ר"ח שפיר ממתניתין דהכא דאיירי בין בקריאת שמע ובין בברכת המזון ולענין ברכת המזון לא פליג רבי יוסי כלל אלא ע"כ לכ"ע הרהור לאו כדבור דמי ולא תליא בפלוגתא דר"מ ור"י כלל כך היה נ"ל לכאורה אלא דלפ"ז לא א"ש כולה סוגיא דבסמוך דמשני הש"ס בדבר שהציבור עוסקין בו וקאמר נמי שאני ק"ש דאית בה מלכות שמים דמשמע מזה דעיקר דיוקא דר"ח הוי מק"ש לחוד ולא מבהמ"ז. ויש ליישב בדוחק ועיין עוד בסמוך:

שם כדאשכחן בסניי. עיין פירש"י ותוספות דמשמע מדבריהם דבהרהור ליבא איסור כלל לענין בעל קרי אפילו מתקנת עזרא ואילך וכוונתם מבואר' דכיון דעזרא לא סמך תקנה זו אלא על סמך פרישת סניי והתם דיבור ממש הוי דשומע כעונה ולכאורה יש לתמוה טובא חדא דכיון דלרבינא בכל מקום הרהור כדבור דמי א"כ מ"ש דלענין בעל קרי לא הוי כדבור כי היכי דשומע הוי כעונה ה"נ הרהור הוי כדבור ואם נאמר דלענין בעל קרי יש שום סברא לחלק א"כ עיקר התירוצן חסר מן הספר ומה צריך להזכיר כלל כדאשכחן בסניי דבעיקר תקנת עזרא הוי מצי לחלק מסבירא ויותר יש לתמוה דכיון דלרבינא בכל מקום הרהור כדבור דמי ואפ"ה בבעל קרי ליבא איסור כלל בהרהור א"כ אמאי קתני במתניתין דאינו מברך לפניו ולאחריה ועל המזון נמי אינו מברך לפניו ולפירש"י ותוס' אינו מברך אפילו בהרהור ימה טעם יש בזה וכיון דהרהור בבעל קרי מותר לגמרי אם כן למה יבטל מצוה דרבנן בחנם כיון דמצי לקיים מצות ובברכות כמצותם ולכאורה היה נ"ל בזה מה שכתבו רש"י ותוס' דאינו מברך אפי' בהרהור היינו דוקא למסקנא דשמעתין והיינו אליבא דר"ח משא"כ אליבא דרבינא מצינו למימר דאיהו מפרש לכולה מתני' כפי' ירושלמי שכתבתי במשנתיו אלא דמלשון התוס' לקמן בד"ה והרי תפלה משמע להדיא דאפילו אליבא דרבינא נמי דוקא בק"ש ובבהמ"ז שהן דלאורייתא קתני במתני' דמהרהר ולא בשאר ברכות וא"כ הדרא קושיא לדוכתא ונ"ע טובא ובישיבה הארכתיו דהא דמסקינן אליבא דרבינא כדאשכחן בסניי לאו אסמכתא הוא אלא דרשא גמורה כדבעי הש"ס למימר לקמן דלמאי דדרשינן סמוכים הוי ילפותא גמורה ולפ"ז ע"כ דמה שהוצרך עזרא לתקן טבילה לבעלי קריין ע"כ היינו לענין הרהור דהוי שרי קודם התקנה דלענין קרי לא הוי כדבור והשתא א"ש דלענין ק"ש ובהמ"ז שהן דלאורייתא לא תיקון עזרא כלום מש"ה קתני במתניתין מהרהר בלבו משא"כ בשאר ברכות שהן דרבנן אסור אפילו בהרהור משום תקנת עזרא וסבירא זו נראה שהיא מוכרחת קצת אפילו לשקלא וטריא דבסמוך אליבא דרב חסדא כמו שאבאר אלא כיון דמלשון רש"י ותוספות לא משמע כן לכן קציתי כאן יעדיין צ"ע:

שם א"ר אלעזר כדי שלא יחא וכו' עד אמר רב אדא בר אהבה בדבר שהציבור עוסקין בו. ולכאורה שינויא דחיקא היא לאוקמי מתני' דוקא במתפלל עם הציבור מיהו בירושלמי בסיופא דמתני' דקתני היה עומד ומתפלל ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק כו' ומוקי לה התם דוקא בציבור אבל ביחיד מפסיק. והשתא א"ש הך אוקימתא דשמעתין דמוקי לרישא נמי בציבור כמו בסיופא וא"ש נמי הא דמקשה והרי תפלה כנ"ל ויתכן יותר לפי מה דפרישית לעיל במתניתין דע"כ לפי סוגיא דתלמודא דיקן איירי דוקא בענין שיש לו מים לטבול כי היכי דתיתוקם מתני' כר"מ דברייתא דלקמן ולפ"ז ודאי לאחר שיטבול יקרא ק"ש בשפתיו כדינו וא"כ ע"כ דמאי דקתני מהרהר בלבו היינו כשעומד עם הצבור. ובה יתיישב י"כ היטב מאי דקשיא לן טובא דלראב"א דאמר בדבר שהציבור עוסקין בו א"כ למה לא הצריכו להרהר בברכות ק"ש במו בק"ש עצמה למאי דלא אסיק אדעתיה השתא דשאני ק"ש דאית בה מלכות שמים ולמאי דפרישית א"ש דכיון דברכת ק"ש מעיקרא לא נתקן אלא בשביל עצמה והכא כיון שיש לו מים לטבול ויקרא אח"כ ק"ש עם ברכותיה בשפתיו מש"ה לא שייך הרהור כלל לענין ברכות בחנם משא"כ בק"ש דמצוה לקרותה אפילו כמה פעמים ביום ומכ"ש דא"ש טפי אם נאמר דלקושטא דמלתא אית ליה

לראב"א נמי הך סברא דק"ש אית בה מלכות שמים וכ"נ מלשון הגמרא בסמוך דלא קאמר אלא שאני ק"ש משמע דלא הדר ביה משנוייא קמא והיינו משום דאכתי לא סגיא בהך סברא לחוד דק"ש אית בה מלכות שמים דאכתי למה יהרהר כיון שסופו לקרותו בשפתיו אחר הטבילה. אע"כ דעיקר הטעם מהרהור היינו נמי משום דבר שהציבור עוסקין בו ותרתי למעלייתא בעינן. משא"כ בתפלה ובברכות ק"ש דליבא אלא חדא למעלייתא כן נ"ל נכון:

אלא דאכתי יש לתמוה אהך שנויא דר"א וראב"א דאכתי לא משני מידי לענין בהמ"ז לאחריו ולמה מהרהר ונראה דוחק לומר דאינהו נמי שני להו בין דלאורייתא לדרבנן אלא דסברי דק"ש גופא נמי מדרבנן כרבי יהודה בסמוך וזה דוחק אמנם למאי דפרישית לעיל במתני' מצינן למימר דר"א וראב"א גופייהו למאי דלא מסקי אדעתיהו הך קושיא דוהרי תפלה סגי להם בהאי שנויא לחוד דבר שהציבור עוסקין בו והיינו משום שהם מפרשין ג"כ המשנה כשיטת הירושלמי דק"ש עצמו ובהמ"ז דלאחריו מוציא בשפתיו והא דקתני מהרהר בלבו אברכות ק"ש לחוד קאי והיינו כר"מ לקמן ולפ"ז הך קושיא דלמה מהרהר לא קאי אלא אברכות ק"ש ובהא משני שפיר בדבר שהציבור עוסקין בו אלא דבלא"ה דלכל הפירושים אכתי קשה אשנויא דר"א וראב"א דלא משני מידי אברייתא דלקמן דקאמר ר"מ להדיא מהרהר בבהמ"ז לפניו ולמיהו למה מהרהר ודו"ק ועיין עוד בסמוך:

דף כא.

בתוס' ד"ה והרי תפלה דדבר וא"ת כו' עד סוף הדיבור. ויש לתמוה טובא דאכתי לרבי אלעזר ולראב"א גופייהו דלא נחתו לחלק בין דלאורייתא לדרבנן א"כ קשיא לדיהו אף לפי האמת כל קושיות התוס' אם לא שנאמר דהתוספות גופייהו נחתו לאותן הסברות דרבי אלעזר וראב"א אית להו נמי הך סברא דשאני ק"ש דאית בה מלכות שמים וכדפרישית או שסברו כפי' ירושלמי א"כ לא שייכי קושיות התוס' כלל כי אם לבתר דמקשה הש"ס והרי תפלה ומשני נמי שאני ק"ש א"כ משמע דליתנהו להנך סברות א"כ מקשינן התוספות ומתריצן שפיר ודו"ק:

בד"ה הא אי לא אתחיל לא יתחיל וא"ת כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה דבריהם דחוקים ונראה לע"ד בעיקר כוונתם דמקתני במתני' לענין ק"ש וברכותיה ובהמ"ז לפניו ולאחריו כל הדינים בבעל קרי כיצד יעשה לכתחילה משא"כ בסיופא דמתני' לענין תפלה לא קתני אלא לענין דיעבד היה עומד ומתפלל ומדלא מפליג בתפילה גופא בין לכתחילה ודיעבד אלאמא ע"כ דלא שייך הרהור בתפלה א"כ מקשה שפיר והרי תפלה דמ"ש כך נ"ל לפי שיטת התוספות מיהו לפי מה שכתבתי לעיל דאפשר דר"א וראב"א גופייהו מפרשים המתניתין כפי' ירושלמי והיינו דקאמר בדבר שהציבור עוסקין בו דאברכות ק"ש קאי ולפ"ז ע"כ בק"ש עצמו ס"ל לתנא דמתניתין דמוציא בשפתיו משום דמלאורייתא הוא ולפ"ז הא דמקשי והרי תפלה היינו לענין שיוציא בשפתיו ולא מובעיא לשיטת הרמב"ם ז"ל שפוסק להדיא דעיקר תפלה נמי דלאורייתא הוא אלא שמנין ומספר התפילות וכל נוסח התפלה לא הוי אלא מדרבנן ולפ"ז מקשה הש"ס שפיר והרי תפלה דכיון דבאין לו מים עסקינן כדאיתא בירושלמי להדיא א"כ בעי"כ יבא לבטל מצות עשה דלאורייתא והיינו דקשיא ליה למה לא יתחיל התפלה אלא דאפי' לשיטת החולקים על הרמב"ם וסברי דליתא לתפלה כלל דלאורייתא אפילו הכי מצינו למימר דסבר המקשה דכיון דאסמכניהו רבנן לתפלה לקמן בר"פ אין עומדין אקרא דחנה ודוד וזניאל הוי להו כדברי קבלה וקי"ל דדברי קבלה כדברי תורה דמו ועוד בכמה דברים החמירו בתפילה יותר מדב"ק"ש וכדאשכחן נמי לענין לא יפסיק גופא אם כן מקשה שפיר למה לא יתחיל בשפתיו כמו בק"ש כיון שהציבור עוסקין בו ונמצא דכל זה היינו לפי שקלא וטריא דשמעתין משא"כ לפי מסקנא דהר ביה הש"ס מהך סברא דפי' ירושלמי ומש"ה קאמר אלא ק"ש כו' וכמו שכתבתי לעיל במשנתיו בכוונת התוס' ומהכא דייקי דמהרהר בלבו דמתני' אכן"ש גופא קאי א"כ א"ש טובא ובישיבה הארכתיו עוד לפרש דאף לפי המסקנא שפיר מצי סבר תלמודא דיקן כפי' ירושלמי אלא שאין להאריך ויותר והמשכיל יבין ודוק היטב:

שם בגמרא והרי ברכת המזון לאחריו כו' כבר כתבתי לעיל בסמוך שיש לתמוה אמאי לא מקשה מעיקרא הך קושיא והרי ברכות המזון אעיקר מילתייהו דר"א וראב"א דהא לענין בהמ"ז לאחריו לא משני מידי ומלבד מה שכתבתי בזה באריכות נ"ל עוד ליישב דפשיטות מצינן למימר דמעיקרא הוי סבר דרב חסדא ור"א וראב"א דסבירא להו הרהור לאו כדבור דמי היינו דוקא לענין ק"ש דכתיב ודברת בס משמע דבעינן דבור ממש וכיוצא בזה לענין דבעל קרי אסור בד"ת דהיינו דוקא לענין דבור דהא בד"ת נמי כתיב לדבר בס כדאיתא להדיא לעיל בר"פ היה קורא משא"כ בבהמ"ז לאחריו דלא אשכחן ביה לשון דיבור כלל שפיר מצי סברי דבהרהור לחוד יוצא י"ח ולפ"ז לא קשה מידי מבהמ"ז משא"כ השתא לבתר דדייק הש"ס ממתניתין דהיה עומד ומתפלל דדייק הש"ס הא אי לא אתחיל לא יתחיל והיינו שלא יתחיל ע"י הרהור כפי' התוס' ולפ"ז ע"כ דאפילו לענין תפלה דלא אשכחן ביה לשון דבור דאף לשיטת הרמב"ם ז"ל דהוי דלאורייתא היינו משום דכתיב ולעבדו בכל לבבכם ודרשינן בגמ' איזיהו עבודה שבלב זו תפלה ואפ"ה קאמר הכא דלא יהרהר ע"כ היינו משום דהרהור לאו כלום הוא וע"כ עבודה שבלב היינו שיוציא בשפתיו בלחש וא"כ מקשה שפיר והרי בבהמ"ז קתני במתני' דמהרהר כנ"ל נכון וברור ודוק היטב וע"פ סברא זו העליתי ליישב ג"כ כל אותן הגירסאות שהביאו רש"י ותוס' ואין להאריך יותר:

בפרש"י בד"ה ק"ש ובהמ"ז דלאורייתא כו' ואית דגרסי הכא בל' קושיא ק"ש דרבנן היא כו' למאן דגרס הכי מפרשינן לקמן בשכבך ובקומך בד"ת כתיב עכ"ל. ולמאן דגרס הכי ודאי דגרסינן נמי אלא ק"ש אית בה מלכות שמים כמ"ש התוס'. מיהו לכאורה משמע מפרש"י דלמאן דלא גרים הכי אלא דק"ש דלאורייתא תו לא גרסינן בתר הכי כל הך מימרא דאמר רב יהודא בסמוך ספק קרא ק"ש כו' מ"ט ק"ש דרבנן ולא גרסינן נמי הך תיובתא דרב יוסף בשכבך ובקומך ולא תירוצא דאביי דמשני התם בד"ת כתיב ומלבד שנראה דוחק גדול לפרש כן דלא גרסינן כל הני שקלא וטריא דאיירי בה כל הנך אמוראי אלא דמלשון רש"י נמי לא משמע כן שכתב הכי מפרשינן לקמן ולא כתב הכי גרסינן לקמן. אמנם לע"ד נראה דודאי דגרסינן נמי לקמן כל האי שקלא וטריא דאמר רב יהודא א"ש וס"ל דק"ש דרבנן מיהו משמיה דנפשיה לגירסת הספרים שלפנינו או אמר ר"י אמר שמואל בגירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל אלא דעיקר כוונת רש"י בחילופי הגרסאות כאן היינו בלשון המקשן והתרטן לחוד דמאן דגרים דק"ש דרבנן משמע דסתמא דתלמודא הכי ס"ל א"כ לפ"ז הוי קשיא טובא כמה סתמי דתלמודא דלעיל בפ"ק ובפ' הי"ק דמשמע מינייהו דק"ש דלאורייתא ולפ"ז צ"ל דהוי אסמכתא בעלמא כמ"ש התוס' כאן ובר"פ אלו נאמריין האריכו יותר והניחו שם בקושיא ע"ש ומשום דלא ניחא ליה לרש"י לפרש כן מש"ה כתב דלמאן דגרים הכי מפרשינן לקמן בשכבך ובקומך בד"ת כתיב. ואפשר דכוונתו בזה היינו כמ"ש רבינו יונה ז"ל דמ"ד ק"ש דרבנן היינו משום דמשמע ליה דהא דאמר קרא בשכבך ובקומך לאו דצריך לקרות דוקא פרשה זו שחרית וערבית אלא אפילו אם קרא פרשה אחרת בשחרית ובערבית נמי סגי אלא שחכמים תקנו לקרות דוקא פרישית הללו משום דאית בהם נמי מלכות שמים ולפ"ז שפיר מצינן למימר דכל הני

דרשות ושקלא וטריא דפ"ק דפ' היה קורא לאו אסמכתות נינהו אלא דרשות גמורות. ובכל ענין צריך לקרות מן התורה או בפרשות ק"ש ממש או בפרשה אחרת ס"ל לב"ש דבערב יטה ויקרא ובבוקר יעמזו ילב"ה קורא כדרכו וה"ה בפלוגתא דרבי יהואל ורבי יוסי בפרק הי"ק לענין שמע השמע לאזנך ולענין לא דקדק באותיותיה כולוה מצי איירי בין בפרשת ק"ש ובין בפרשה אחרת שאדם קורא בשעת שכיבה יקימה כני"ל בכוונת רש"י. ובלי ספק שלזה נתכוון רבינו יונה ז"ל בפירושו כדי ליישב כל קושיות התוספות בר"פ אלו נאמרין כנ"ל ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

מיהו בלשון התוס' בד"ה הכי גרסינן כו' ולא גרסינן מידי בתר הכי עד אמר ר"י אמר רב לא משמע לפרש כדפרישית אלא דבלאו הכי לא נמצא בספרים שלנו כלל בכולוה שמעתין אמר ר"י אמר רב לכן נ"ע בכוונתם:

שם בגמרא אמר רב יהואל ספק קרא ק"ש כו' אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב כו'. וכתב הרא"ש ז"ל דמכאן פסק בשאליות דרב אחאי דכל ברכות דרבנן אי מספקא ליה כו' אין צריך לחזור ולאומרן. וזה דלא כמ"ש התוס' בספ"ק בד"ה לא לאתניי נהמא דר"י היה אומר לחומרא בספק ברכות צריך לברך פעם אחרת ע"ש ובחימושינו ונראה דוחק לחלק בין איבעיא ללא איפשיטא ובין כשהספק באדם גופא או לא. ולכאורה מסברא אדרבא איפכא מסתברא. ולפ"ו אפשר לומר דר"י בעל התוספות סובר דשמואל ורבי אליעזר דשמעתין בהא גופא קמיפלגי דלר"א נמי ק"ש דרבנן כגירסת רש"י ותוס' דאית דגרסי לעיל בסמוך ק"ש דרבנן דמשמע דמלתא דפשיטא היא מדמקשה סתמא דתלמודא הכי בפשיטות. אלא דאפ"ה ס"ל לר"א דחוזר וקורא ק"ש אי משום דבק"ש החמירו כיון דאית בה מלכות שמים כי היכי דמחמירין נמי לענין בעל קרי מה"ט גופא לגירסת אית דגרסי. מיהו ר"י בעל התוספות סובר דה"ה בכל ברכות דרבנן יש להחמיר מספק מטעמא דפרישית לעיל במקומו דהא דקו"ל בעלמא ספק דרבנן לקולא היינו דוקא באיסור והיתר היכא דאיכא פסידא או טירחא יתירא משא"כ לענין ק"ש ברכות דרבנן שפיר יש להחמיר מספק כיון דלית בכה"ג ברכה לבטלה כשאומרה מספק כדפרישית התם. ולע"ד מלשון השאליות גופא מוכח כן (מהד"ב מהמחבר ז"ל כל זה הוא לפי מה שהעתיק הרא"ש לשון השאליות דבספק בירך א"ץ לחזור וכו'). אמנם אחר העיין בשאליות שפנינו מציאתי שכתב ז"ל ישאר ברכות אי בירך לא שרי ליה למיהדר לברוכי אבל ברכת מוזנא דאורייתא וכו' ע"ש ועדיין צ"ע) דאס"ד דבכה"ג אית בה חשש דספק ברכה לבטלה דעובר משום לא תשא אי מלאורייתא אי מדרבנן כמו שאבאר אי"ה בפרק אין עומדין אם כן למה הוצרך השאליות להביא ראיה ע"ז דהא פשיטא דשב וא"ת עדיף ומאי ראיה מיייתי נמי מק"ש דהא בק"ש ומאי לא שייך האי חששא דמוציא ש"ס לבטלה דהא ק"ש פסוקי בעלמא נינהו ולא גרע מקורא בתורה. אע"כ דלאו משום מוציא ש"ס לבטלה מספקא להו לשאליות דומאי לית בהו כיון שאומרין מספק וכמ"ש התוס' בשילהי מסכת ר"ה ע"ש אלא דעיקר ספיקא של השאליות היינו אי שייך האי כללא דספיקא דרבנן לקולא לענין ברכות דרבנן או לא מהנד טעמי דפרישית והיינו דפשט ליה שפיר מק"ש מק"ו דאע"ג דאית בה מלכות שמים ופסוקי בעלמא נינהו יא"פ מאן דס"ל דק"ש דרבנן סובר דא"ץ לחזור ולקרומה מספק והיינו ע"כ משום דספיקא דרבנן לקולא שייך בכה"ג א"כ כ"ש שיש לומר כן בברכות דרבנן כן נלע"ד ועיין בק"א ועיין עוד בסמוך:

שם ספק אמר אמת ויציב כו' ועיין בתוס' באריכות עד שבסוף דבריהם כתבו בשם הר"ר שמעון דפרשת צניית גופא הוי בכלל אמת ויציב וכן כתב הרשב"א ז"ל בחימושיו. אלא שיש לתמוה דא"כ אמאי נקט כלל אמת ויציב דבפשיטות הוה מצי למימר ספק אמר יציאת מצרים או לא. ועוד דלכאורה מימרא דלא צריכא היא דפשיטא כיון דיציאת מצרים דאורייתא צריך לחזור ולאומרה דהא ספק דאורייתא לחומרא. מיהו בהא מצינו למימר דהיא גופא קמ"ל דקס"ד דלא שייך ספק דאורייתא להחמיר אלא היכא דאיכא צד לאפשרוי מאיסורא שלא יעבור בקום ועשה משא"כ הכא דשב ואל תעשה הוא אם לא יאמר יציאת מצרים אפשר דלא שייך בכה"ג ספק דאורייתא להחמיר כדפרישית לעיל בספ"ק בד"ה לא לאתניי נהמא דר"י אשמעינן רבי אליעזר דצריך לחזור ולומר אמת ויציב אי משום דאפילו בכה"ג שייך ספק דאורייתא להחמיר או משום דבלא"ה צריך לסמוך גאולה לתפלה אלא דאכתי קושיא קמיייתא במקומה דליתני ספק אמר יציאת מצרים או לא צריך לחזור ולאומרה דלכאורה בהזכרת יציאת מצרים נופא נמי מקיים סמיכת גאולה לתפלה:

לבך נלע"ד לפרש בענין אחר להיפך דאדרבא הא גופא קמ"ל דלא סגי בזכירת יציאת מצרים לחוד אלא שצריך לומר אמת ויציב גופא כתקנת חכמים ולסיים בה בא"י גאל ישראל ולא הוי חשש ברכה לבטלה יכמו שפסק רבינו יונה ז"ל להדיא אלא שהוא מביא ראיה דבכל מוצת דאורייתא יש לברך מספק מסוגיא דפרק במה מליקין ע"ש אף שאינו כדאי מ"מ ללמוד אני צריך דלכאורה לא דמי דבשלמא התם דאיירי בברכת המצות שפיר קאמר שיש לברך מדרבנן דשייך לומר וצינו מקרא דלא תסור וכן ב"יט שני משום דלא ליחלזו ביה משא"כ הכא דלא שייך הנך טעמי א"כ אין ראיה שיהא צריך לחזור ולומר בא"י גאל ישראל אי הוה שייך חשש ברכה לבטלה. אמנם למאי דפרישית בסמוך א"ש דלא שייך בכה"ג כלל חשש ברכה לבטלה כיון שאומרה מספק וכמ"ש בסמוך דאפילו השאליות גופא נמי מודה דליכא איסורא אם יאמר ברכות דרבנן מספק אלא שאין צריך קאמר כיון דספיקא דרבנן לקולא ומש"ה שפיר מצינו לומר דבאמת ויציב כ"ע מודו שצריך לומר בא"י גאל ישראל דכיון שהתחיל יציאת מצרים גומרה כדינה ואית בה נמי סמיכת גאולה לתפלה טפי למצוה מן המובחר כן נ"ל ודוק היטב:

בתוס' בד"ה האי בד"ת כתיב הא דאמרין לעיל כו' משום דכתיב בשכבך אסמכתא בעלמא היא עכ"ל. ועיין בדבריהם בר"פ אלו נאמרין באריכות אבל קשיא לי דהאיך אפשר לומר דדרשא דבשכבך אסמכתא בעלמא היא דהא לעיל בפ"ק דף י"א מסקין דב"ש וב"ה תרווייהו מוקי לקרא דובלכתך בדרך למעט עוסק במצוה ומהכא פשיטא לן בכל הש"ס דעוסק במצוה פטור מן המצוה וכדאמרין בפרק הישן להדיא דמק"ש ילפינן וא"ל למ"ד דק"ש דרבנן מני"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה וכבר כתבתי לעיל דף י"א דליכא למימר דאי נמי קרא בד"ת כתיב כדמסקין הכא אפ"ה שייך למעט עוסק במצוה דפטור מת"ת דהא ליתא דלהא לא איצטריך קרא דהא אפילו בעוסק בת"ת מעיקרא צריך להפסיק לק"ש אפילו למ"ד ק"ש דרבנן דהא משנה ערוכה היא למאי דמסקין התם דמפסיקין לק"ש אתאן לד"ת כ"ס למ"ד ק"ש דאורייתא ועוד דבפ' קמא דמ"ק דף ט' ע"ב בהא דרמיניהו קראי אהדי דכתיב וכל חפצין לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה ומסקין דהיינו במצוה שא"ל לעשותה ע"י אחרים שמפסיקין בד"ת לעוסק במצוה ע"ש בפרש"י ותוספות ולכאורה היה נ"ל ליישב דהא דמפסיקין בד"ת בשביל מצוה היינו בשכבר קרא בתורה מיהא באותו היום פרשה אחת או פסוק אחד דאפילו למ"ד קדרא דוהנית בו יומם ולילה דברים ככתבן וכן לפרש"י במנחות דף ק"א דבד"ת כתיב ואשעה בחוקיך תמיד ולרבנן האי תמיד היינו בלי הפסק אפ"ה אינן אלא קרא דדברי קבלה משא"כ בעיקר ת"ת מלאורייתא דכתיב ולמדתם אותם אפשר דלכ"ע יוצא בפ' אי א"כ לפ"ו שפיר מצינן לאוקמי קרא דובלכתך בדרך למעט דעוסק במצוה פטור מת"ת כשכבר שנה פסוק אי או שאפשר לשנות אח"כ אלא שכל זה דוחק דלכאורה לא איצטריך

קרא כיון דלא הוי אלא מקרא דדברי קבלה ועוד דבפ"ק דמ"ק לא משמע הכי ומלבד מה שהקשתי שם לעיל בפ"ק מאידך קרא דובלכתך בדרך דפ' והיה אם שמוע ע"ש. מיהו לפי' רבינו יונה בכוונתו דלמאי דאמרין קרא בד"ת כתיב היינו שצריך לקרות פרשה ק"ש או פ' אחרת מד"ת והכל בזמן שכיבה או קימה ממש א"כ לפ"ו הוי א"ש דק"ש וד"ת חדא מילתא היא אלא דהתוס' כאן ע"כ לא נחתו לסברא זו דא"כ לא הוי צריכין לפרש דאסמכתא בעלמא הוא וע"כ דמשמע להו דלמאי דמוקמינן לקרא בד"ת היינו שצריך לעסוק בד"ת תמיד אפילו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך וא"כ הדרא קושיא דלוכתיה דלמ"ד ק"ש מדרבנן מני"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה ועיין מה שכתבתי בזה בר"פ בשיטת הירושלמי ועדיין צריך עיון ודוק היטב:

בפרש"י בד"ה חוזר וקורא ק"ש קס"ד ק"ש דאורייתא היא. ולכאורה לשון דקס"ד מגומגם והיה נ"ל בזה דרש"י תופס עיקר גירסת אית דגרסי לעיל בסמוך בלשון קושיא ק"ש דרבנן היא א"כ משמע דסתמא דתלמודא סובר כן אלא דיותר נראה מה שכתב רש"י כאן קס"ד היינו בדברי רבי אלעזר עצמו דלמאי דסבירא ליה בספק התפלל כו' שאינו חוזר ומתפלל והיינו שאינו מחוייב להתפלל דומיא דרישא דק"ש חוזר וקורא היינו שחייב לקרות לאי לענין שרשאי לקרות מילתא דפשיטא היא ואפילו שמואל מודה בו כדפרישית דהא יש לו שבר מיהו כעוסק בתורה וכיון דכולה מילתא דר"א לענין חיוב ופטור איירי אם כן משמע דהא דשני ליה בין ק"ש לתפלה היינו משום דק"ש דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא משא"כ בתפלה דרבנן וספיקא דרבנן לקולא משא"כ לרבי יוחנן דאמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו דפשטא דמילתא משמע דמהאי טעמא דולואי שיתפלל שאין איסור להתפלל כמה פעמים אפילו בודאי התפלל משה"ס ס"ל בספק התפלל שחייב לחזור ולהתפלל משום דלא שייך בכה"ג ספיקא דרבנן לקולא מטעמא דפרישית לעיל בסמוך ובספ"ק גבי פתח דבשיכרא דדוקא במקום פסידא או טירחא יתירא הוא דאמרין ספק דרבנן לקולא משא"כ במילתא דתליא דביבור וקריאה בעלמא שפיר מחמירין בספיקן אפילו מדרבנן דכלכתחלה דמי א"כ לפ"ו יפה כתב רש"י דאפשר אפילו אי הוי ק"ש מדרבנן אפ"ה צריך לחזור ולקרות מה"ט גופא ואפשר דר"א גופא לבתר דשמע מר"י סברה שכן נראה באמת מלשון הגמרא ממה שהקדים דברי ר"א לדברי ר"י אף ע"ג דתלמוד ר"י הוי אלא ע"כ משום דלבתר דשמע מר"י רביה סברה כנ"ל בכוונת רש"י ודוק היטב:

בתוס' בד"ה ר"י אמר ולואי שיתפלל כו' אומר ר"י דהלכה כר"י ודוקא בספק התפלל כו' תדע דהא מסתמא לא פליג כו' עד סוף הדיבור. נראה דאף למאי דמסקין דר"י ורב יהואל אמר שמואל לא פליגי אפ"ה הוצרך ר"י לפרש דהלכה כר"י משום דר"א פליג עליה ואף דבאמת שמואל נמי פליג עליה לענין ספק התפלל לפי מה שפירשתי בסמוך בשיטת רש"י דהא דקאמר ר"י ולואי שיתפלל היינו דמש"ה חייב לקרות מספק דבכה"ג אפילו בספיקא דרבנן יש להחמיר דכלכתחלה דמי וא"כ ומאי פליג עליה רב יהואל אמר שמואל דהא לדידהו אפילו בק"ש סברי דאין חייב לחזור ולקרות משום דמדרבנן הוא א"כ ק"ש כתפילה אלא דאפ"ה נראה לר"י לפסוק כר"י דבכל מקום הלכה כמותו אפילו לגבי רב ושמואל גופייהו ואף בחד במקום תרי כ"ש לגבי דר' יהואל ור"א תלמידו אלא דעיקר פירושו של ר"י בלישנא דר"י לא יכולתי למעוד על סוף דעתו דהאי ולואי שיתפלל אהאי קאי אי אספק גופא לא שייך כלל לישנא ולואי שיתפלל כל היום ואי לענין ומאי התפלל קאמר וכדפרישית כיון שאין איסור להתפלל כמה פעמים מש"ה מחייב ר"י בספק התפלל הא ומאי ליתא לשיטת ר"י דהא לפירושו לא התיר ר"י להתפלל כמה פעמים ביום אלא ע"י חידוש ולענין חידוש נמי לא שייך כלל לשון ולואי שיתפלל כל היום ואף שכבר האריכו הקדמונים בזה רבינו ה"ג והרי"ף ורבינו יונה והטור סומן ק"ו והאחרון הפליא מרן הב"י שהרחיב הדיבור בזה והעולה מדבריהם דעיקר חשש האיסור להתפלל בלא חידוש היינו משום דכנגד תמידים תיקנום והוי ליה בכל תוספי ומא שיש לי לדקדק בדבריהם אין כאן מקומו להאריך ויבואר בק"א וכאן לא באתי אלא לפרש שיטת ר"י שבמה שכתב הב"י דשיטת ר"י היא ממש כשיטת רה"ג מטעמא דתמידין נ"ל דוחק דא"כ לא הוי ליה לסתום ולקצר אלא לפרש ולהאריך ולחלק בין מתפלל בתורת חובה או בתורת נדבה כמו שהאריכו הקדמונים בזה לכך נראה לע"ד דכוונת התוספות כאן בשיטת ר"י לא נחתו כלל להאי סברא דתמידין ובאיסור כל תוספי דא"כ הוי ליה לפלוגי בין תורת חובה ובין תורת נדבה כדפרי' אלא דטעמא דר"י דלכ"ע אסור להתפלל בלא חידוש היינו משום קראי דדברי קבלה דמיייתי הש"ס לקמן בפ' אין עומדין דקאמר יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש ע"י דניאל חזימין תלתא כו' וכן מפורש ע"י דוד דכתיב ערב ובוקר וציהרים ומש"ה משמע דאין להתפלל יותר כיון דכתיב להדיא חזימין תלתא מה שא"כ ע"י חידוש מותר משום דאיכא לאוקמי קרא בלא חידוש וא"כ לפ"ו שפיר מפרש ר"י נמי מילתא דר"י דהא דקאמר ולואי שיתפלל ע"כ היינו ע"י חידוש ולכאורה משמע הכי דהא לקמן בפרק אין עומדין ר"ח ב"א הוא דאמר יכול יתפלל כל היום ומיייתי קרא דדניאל וקרא דדוד וכבר ידוע דר"ח ב"א תלמידו דר"י הוי ומסתמא לא פליג אר"י רביה אע"כ ר"י גופא לא קאמר ולואי שיתפלל אלא ע"י חידוש ואפ"ה שפיר קאמר ר"י דמה"ט גופא מוילא דבספק מחוייב להתפלל מטעמא דפרישית כיון שאין בו חשש איסור ברכה לבטלה משום הכי אמרין דספיקא להחמיר בכה"ג הוי לחומרא ולאפוקי שלא נאמר דיש בכה"ג חשש ברכה לבטלה מש"ה קאמר ר"י ולואי שיתפלל דאי ס"ד שיש בכה"ג ברכה לבטלה א"כ לא היה מותר להתפלל אפילו ע"י חידוש דהא קו"י כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא אלא ע"כ דבכהאי גוונא ליכא ברכה לבטלה דאדרבה ולואי שיתפלל אם יודע לחדש ומש"ה חייב בספק התפלל אפי' בלא חידוש דהא בספק כל שכן דלא הוי ברכה לבטלה ותדע שכן הוא דהא אליבא דר"י בעל תוס' קיימינן הכא ואיהו גופיה פוסק בספ"ק גבי פתח דבשיכר' דבכל ספק ברכות חייב לחזור ולברך כדפרישית התם משום דלכ"ע לא הוי בכה"ג ברכה לבטלה כיון שמברך מספק ע"ש באריכות כן נ"ל ברור בכוונת התוספות כאן בשיטת ר"י ובק"א אבאר יותר דיו"ק:

בגמ' ואמר ר"י אמר שמואל היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק אפי' באמצע ברכה. ולכאורה נ"ל להביא ראיה מכאן דבכל תפלה יתירתא לא שייך חשש ברכה לבטלה אפילו למאן דאוסר דאלת"ה א"כ אמאי איירא דנזכר שהתפלל ומאי אלא דאפילו היכא שנודע לו ספק באמצע תפלתו אם התפלל כבר נמי הו"ל למימר דפוסק ולא יסיים הברכה מה"ט דהו"ל ברכה לבטלה דהא לשמואל בכל ספק תפלה אין צריך להתפלל משום דספיקא דרבנן לקולא דהא אפילו בק"ש דלא שייך ברכה לבטלה ואית בה נמי עול מ"ש אפ"ה קאמר דאין חוזר וקורא מכ"ש בתפלה דרבנן וכיון דפטור ע"כ צריך לפסוק משום ברכה לבטלה. אע"כ דבכה"ג לא שייך חשש ברכה לבטלה וכדפרישית. אלא טעמא דמאן דאוסר בתפלה יתירתא היינו משום דמחזי כשני תמידין כשיטת הגאון וסייעתו או משום דהוי בכל תוספי מקרא דדניאל כמ"ש בסמוך בשיטת התוס' ורבינו יונה וא"כ לפ"ו שפיר קאמר שמואל דדוקא בנזכר שהתפלל ומאי מסיים התפלה באמצע הברכה היינו לענין שרשאי לפסוק ואינו חייב לגמור לשיטת הראב"ד ז"ל ולשיטת הגאון חייב לפסוק והיינו מה"ט גופייהו דהוי צולתא יתירתא כמ"ש הרשב"א ז"ל בחימושיו כאן שני

הדיעות ע"ש. משא"כ אם אינו יודע בודאי שהתפלל כבר אלא שספק לו אם התפלל לכ"ע כיון שהתחיל כבר גומר כל תפלתו כיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה כנ"ל ועדיין צ"ע:

שם אינו והאמר ר"ג כו' הנהו בני רב דטעוו כו'. נראה דהא דקאמר הנהו בני רב ולא נקיט סתמא היינו משום שטעות כזה מצוי יותר בתלמידי חכמים מתוך שמהרהרין בד"ת בתפלתם כדאשכחן בירושלמי יכמה אמוראי דאמרי מימי לא איכווניית ובתחלת העיון היה נ"ל לפרש דדוקא קאמר והיינו לפי השיטות שכתבתי בסמוך דטעמא דצלותא יתירתא היינו משום שני תמידין ואפילו לרבי יוחנן דמתיר היינו דוקא בתורת נדבה ולפ"ז כה"ג דהכא דאיירי בשבת שאין מקריבין נדבה אפשר דלכ"ע אסור וא"כ מה"ט היה בדין שיפסיק אפילו באמצע הברכה ומש"ה לא התיר שמואל לגמור כל אותה הברכה אלא משום דת"ח יכול לבוין שלא יהא בתורת קרבן כלל אלא לגמור כל אותה הברכה כיון שהתחיל בה ולא אתי למטועי לסיים כל התפילה משא"כ באדם דעלמא אפשר דבשבת צריך לפסוק אפי' באמצע הברכה לפי שאינו יודע לבוין כ"כ ולהתנות שלא יהא בתורת קרבן כלל ועוד דאם נתיר לו לגמור אותה הברכה אתי למטועי לסיים כל תפלתו וזה ודאי אסור בשבת כיון שאין קרבן נדבה בשבת ומה שלא חילקו הפוסקים בזה בין תלמיד חכם לשאר כ"י אי היינו לפי המסקנא דהכא דגברא בר חיובא הוא כך היה נ"ל לכאורה אלא שעדיין צ"ע:

שם וצריכי דאי אשמעינן קמייתא כו' והקשה רבי יונה ז"ל דהא ודאי האי מימרא בתרייתא איצטריך לא שמעינן דע"י חידוש רשאי להתפלל אפילו בציבור וע"ש מ"ש בזה באריכות להכריע שיטת הגאון דביחיד נמי צריך חידוש מיהו לע"ד אין בזה סתירה על שיטת הסוברים דביחיד אין צריך חידוש דלפ"ה שפיר קאמר וצריכי במאי דקאמר בסוף המימרא ואם לאו לא יחזור ויתפלל ואע"י דבכמה דוכתי אשכחינן כה"ג טובא שאומר דבר וחילופו אף ע"ג דלא צריך מ"מ הכא לא שייך לומר כן כיון דשמואל גופא א שמעינן כבר דאפילו ביחיד שנזכר שהתפלל פוסק אפילו באמצע ברכה מכ"ש שאין להתחיל ולהתפלל תפלה יתירה ביחיד וכ"ש בציבור וע"י משני שפיר דאלרבא בצבור טפי איצטריך לא שמעינן דאל יחזור ייתפלל משום דס"ד דיחיד לגבי ציבור כמאן דלא צלי דמי כן נ"ל וק"ל:

שם אמר ר"י למדנו ברכת התורה לאחריה מבה"מ מק"ו ובה"מ לפנייה מברכת התורה מק"ו כו' לכאורה יש לתמוה דהנך תרי ק"ו סותרים אהדרי כיון דיליף מעיקרא דברכת התורה טעון ברכה נמי לאחריה מק"ו אלמא דברכת התורה עדיפא א"כ האידן קאמר בתר הכי למילף בה"מ לפנייה מק"ו דמה תורה שאין טעון לאחריה והא ליתא הא כבר למדנו דברכת התורה טעון נמי לאחריה משום דעדיפא מבה"מ א"כ לעולם בה"מ דגרע מתורה איכא למימר דלא בעי לפנייה באמת שראיתי פ"ק דקדושין דף ט"ו שכתבו התוס' גבי ק"ו דמה מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש דשיך ק"ו כי האי גוונא בדבר שאינו מפורש בהדיא אע"ג שכבר למדנו בו בק"ו אפ"ה איכא למיעבד מיניה ק"ו איפכא ע"ש א"כ כי האי גוונא מצינן לפרש נמי הכא אלא דלעג"ד כאן אין צורך לכל זה דיש לפרש בפשיטות דהכי קאמר דמעיקרא יליף מה מזון שאין טעון לפניו אפילו ברכה אחת טעון לאחריו ג' ברכות תורה שטעון לפנייה ברכה אחת א"ד שטעון לאחריה נמי ברכה אחת דנהי דלית לן למילף תורה מק"ו מבה"מ שטעון ג' ברכות דכיון שעיקר הק"ו אינו בא אלא מתורה שטעון לפנייה א"כ אמרינן דיו לבא מן הדיו להיות כגדון מה לפנייה ברכה אחת ה"ה לאחריה כמו שכתבו התוס' ס"פ כיצד הרגל דף כ"ה דשייך דיו נמי בכי האי גוונא. ובתנן הכי ילפינן שפיר איפכא בה"מ לפנייה בק"ו מה תורה שאין טעון לאחריה ג' ברכות כמו בהמ"ז אלמא דבה"מ עדיפא מברכת התורה אפ"ה מברך לפנייה מזון שטעון לאחריו שלשה ברכות א"ד שיהיה טעון לפניו מיהא ברכה אחת כמו תורה כן נ"ל נכון אבל אין לפרש דהנך ק"ו לא הוו אלא אסמכתא בעלמא וכדמשמע בתוס' ר"פ כיצד מברכין דלפ"ז לא הוי מקשה שפיר בסמוך ממתני' דקתני יעל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו ומאי קושיא דלמא משום דלאחריו הוי מדאורייתא ממש מש"ה מברך משא"כ לפניו דלא הוי אלא בק"ו דרך אסמכתא מדרבנן משום הכי אין מברך אלא ע"כ דלרב יהודה ק"ו גומר הוא וכדפרישית ועיין מה שכתבתי בזה בר"פ כיצד מברכין בד"ה לפניו לכ"ש:

אדא דאכתתי יש לי ללקק דבברכות התורה לא שייך האי ק"ו מדאורייתא לענין לאחריו דהיכי משכחת ליה אי ביחיד מה לאחריו שייך בו הא כתיב והגית בו יומם ולילה והן מהדברים שאין להם שיעור ואי במה שקורא בציבור בעשרה הא מילתא לא אשכחן דהוי מן התורה אלא מתקנת גביאים מתקנת עזרא יאפשר דשפיר משכחת ליה ביחיד כגון שהסיח דעתו מללמוד לילך בעסקיו או לישן כדאשכחן כה"ג בפ"ק גבי ברכת התורה דף י"א ע"ב ע"ש בתוספות:

שם דאיכא למיפרך מה למזון שכן נהנה ומה לתורה שכן חיי עולם. ויל"ד דאכתי מאי פירכא איכא הא מצינן להבליע הפירכא בק"ו מה מזון שאין טעון לפניו אע"ג דנהנה אפ"ה טעון לאחריו אלמא דלאחריו עדיף מלפניו ק"ו בתורה שטעון לאחריה מק"ו דלפניה וכה"ג נמי איפכא מה תורה שאין טעון לאחריה אע"ג שהיא חיי עולם אפ"ה טעון לפנייה מזון שטעון לאחריו כ"ש שטעון לפניו וכמו שכתבו התוס' דכל פירכא שאינו ממה שכתוב בתורה אלא מסברא יכולין להבליע אותה פירכא בקל וחומר ולא הוי פירכא עיין שם ואע"ג דהוי תרי קל וחומר דסתרי אהדי מכל מקום כבר כתבתי בשם התוס' דקדושין דלפ"ה הוי ק"ו ומכ"ש דלתי שפיר לפי מה שפירשתי בסמוך וגראה לעג"ד ליישב דמסברא הך פירכא שכן נהנה לא שייך אלא לאחריו כיון שכבר נהנה כדאשכחן לקמן גבי ברכת הריח משא"כ לפניו לא אליס הך סברא כל כך כיון שעדיין לא נהנה ובברכת התורה איפכא איכא למיפרך משום דלא שייך הך סברא שכן חיי עולם אלא לפניו שעוסק בחיי עולם משא"כ לאחריו שפוסק מחיי עולם לא שייך הך סברא ואע"ג דלקמן בר"פ כיצד מברכין משמע דאמרינן קל וחומר איפכא כששבע מברך כשרעב לכ"ש התם לאו מטעמא דהך סברא דנהנה הוא דמסברא ודאי משמע איפכא והתם ענין אחר הוא כמו שאבאר אי"ה במקומו:

שם ועוד תנן על המזון מברך לאחריו ואין מברך לפניו. ולא ניחא ליה למימר דר"י פליג ואמר מברך לפנייה ולאחרייהם היינו משום דלפניו נמי הוי מדאורייתא וא"כ רבי יוחנן דהכא כר"י סבירא ליה דהא ליתא מקאמר ר"י לפנייהם ולאחרייהם משמע דאברכות ק"ש נמי פליג ואמר דמברך אפילו לפנייה יברכות ק"ש דיוצר אור שהיא לפנייה בודאי אין שום סברא לומר שהיא מדאורייתא וע"כ דר"י מטעמא אחרינוא פליג כדאיתא לקמן דעשאן כהלכות ד"א:

שם תובתא. ואע"ג דאשכחן בפרק שלשה שאכלו בצרייתא דברכת המזון טעון ברכה לפנייה מק"ו כששבע מברך כשרעב לכ"ש אפ"ה לית לן למימר דרבי יוחנן סבירא ליה כי האי תנא דא"כ למה הוצרך ר' יוחנן ללמוד בברכת המזון לפנייה מק"ו מברכת התורה ות"ל דבלא"ה מצוי למילף מהאי ק"ו מיניה יביה כששבע מברך כשרעב לכ"ש אע"כ דרבי יוחנן לא סבירא ליה כי האי תנא משום דלאו ק"ו גומר הוא משום האי פירכא גופא דכשהוא שבע כבר נהנה א"כ לפ"ז האי ק"ו דרבי יוחנן נמי פריכא מה"ט

גופא וכדפרישית ומותבינן עליה נמי ממתני' דנקטינן מיהו דלית לן למילף מהאי ק"ו דידיה ובהא מילתא לא אשכחן שום תנא דסבר כוותיה בהאי ק"ו דידיה כן נ"ל ודוי"ק:

דף כא:

בתוספות בד"ה עד שלא הגיע ש"ץ למודים כו' וה"ה נמי אם הגיע למודים כשהש"ץ כו' אבל אין גמרא פסיקא ליה כה"ג עכ"ל. ולפ"ז משמע דתוס' כתבו כן מסברא דנפשייהו ואף דלכאורה לדין לא נ"מ בהאי פיסקא דהא קו"ל כריב"ל דכשמציא ציבור שמתפללין צריך לגמור עד שלא הגיע ש"ץ לקדושה אלא דאכתי נ"מ במי שנכנס לב"ה וממתין להתפלל עד שגמר הש"ץ הקדושה או שבא לב"ה לאחר קדושה דבכה"ג בעינן שיהיה יוכל להתחיל ולגמור עד שגיע הש"ץ למודים דריב"ל אית ליה נמי הא דר"ה כדמשמע בשמעתין וכן כתבו הפוסקים וע"ז כתבו מסברא דה"ה אם יגיע למודים כשהש"ץ הגיע למודי ואף דלפ"ז לא הוי"ל לפרש כן אלא לענין קדושה לחוד במי שבא לב"ה ורוצה להתחיל תפלתו עם הש"ץ ויאמר קדושה עם הש"ץ דרשאי כמו שכתבו התוס' בסמוך בד"ה אין יחיד והא ודאי הוי מילתא דשכיחא טפי מלענין מודים שצריך לצמצם כל תפלתו עד שגיע למודים עם הש"ץ אלא דאפילו הכי קבעו התוס' למילתייהו בדר"ה משום דלכאורה הוי משמע מדבריו איפכא דמדקאמר ומציא צבור שמתפללין משמע שמתפלל באמת עם הציבור ואפ"ה מסיים בהו אם יכול להתחיל ולגמור ע"כ דלענין מי שרגיל להאריך בתפלתו איירי ואתי לאשמעינן דבדידיה משערינן ולפ"ז הוי"א דלא סגי במה שהגיע לומר מודים עם הש"ץ דאלת"ה למה אר"ה שצריך לגמור עד שלא הגיע הש"ץ למודים ולכך כתבו התוס' דאין בזה סתירה לסברתם דודאי לעולם דהכי סגי שיאמר עם הש"ץ. אלא הא דלא קאמר הכי משום דלא פסיקא ליה כה"ג שענין זה צריך צמצום ביותר לבוין בכל תפלתו שגיע למודים עם הש"ץ כיון דעיקר מילתא דר"ה איירי כשהתחיל להתפלל קודם הש"ץ עם הציבור וא"כ בנקל יכול לגמור כל תפלתו קודם שגיע הש"ץ למודים אבל במי שבא לבה"כ בענין שאינו יכול כלל להתפלל עם הציבור שכבר גמרו תפלתם אלא שרוצה להתפלל עם הש"ץ ולומר עמו מודים דבהא לא איירי ר"ה והא"ג דר"ה מודה בכה"ג דש"ד ומדר"ה נשמע לריב"ל לענין קדושה כדפרישית וכן לענין מודים אם מתחיל להתפלל עם הש"ץ אחר קדושה כנ"ל בכונת התוס' ודוק היטב:

בא"ד בירושלמי פרק תפלת השחר כו' באמן של שומע תפלה ולא פליגי כו' עכ"ל. ויל"ד למה הביאו התוס' זה הירושלמי דלכאורה התלמוד שלנו אין סובר כן דאם כן לא א"ש הא דקאמר רב הונא אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ למודים ות"ל דצריך להתחיל ולגמור קודם שגיע הש"ץ לשומע תפלה כדי שיענה אמן אחריו ודוחק לומר דעיקר מלתא דר"ה לא איירי אלא בשבתות וי"ט. מיהו אפשר דר"ה מילתא דפסיקא נקט דשומע תפלה לא פסיקא ליה כ"כ כיון דלא שייך בשבתות וי"ט מש"ה נקט מודים מיהו בחול נמי איכא נ"מ טובא במודים לענין התחלה במי שלא התחיל להתפלל עד שכבר ענה אמן על ברכת שומע תפלה אפ"ה צריך להתמתן ג"כ עד שגיע ש"ץ למודים וק"ל:

בא"ד ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות כו' ובירושלמי נמי י"ל דטעות סופר הוא כו' עד סוף הדיבור. ואף שאינו כדאי להשיג על דבריהם מ"מ נראה דוחק גדול לומר דלא גרסינן של מוסף כיון דלא גרסינן ליה בירושלמי בפרק מי שמתו ולכאורה אדרבה מוכח להיפך דבפרק מי שמתו דבתפלת שחרית קאי התם כל הסוגיא מש"ה קתני סתמא משא"כ בפ' תפלת השחר דכל הסוגיא דהתם לענין תפלת מוסף מיירי ואמתני' דאין תפלת המוספים אלא בחבר עיר קאי כל הסוגיא דמקמי הא מיירי בפלוגת' דר"א בן עזריה ורבנן וא"כ האידן אפשר לפרש דאיירי בשאר תפלות במלתא דלא איירי בה הסוגיא דלעיל מיניה כלל ועוד דבכל ספרי הירושלמי שלפנינו הכי גרסינן רבי יונה בשם רבי זירא נתפלל של שחרית ובא ומציאן מתפלל של מוסף מתפלל עמהם לא נתפלל של שחרית ובא ומציאן מתפלל של מוסף אם יודע שהוא מתחיל וגומר כו' כדי לענות אחריו אמן יתפלל ואם לאו אל יתפלל באיזה אמן אמרו כו' ואם כן לפי גירסת התוס' לא שייך הך בבא דרישא דנתפלל של שחרית כלל ועוד מ"ש רישא דקאמר סתמא מתפלל עמהם ומ"ש סיפא דקאמר אם יכול להתחיל ולגמור לכך היה נ"ל לפרש דודאי דוקא בתפלת מוסף איירי והכי קאמר שאם כבר התפלל של שחרית ומציא ציבור שמתפללים מוסף מתפלל עמהם של מוסף בכל ענין אע"פ שלא יוכל לענות אמן אחר הש"ץ דלא דמי תפלת מוסף לשאר תפלות שעיקרן משום תפלה ואינן אלא לרמו בעלמא כנגד תמידין משא"כ תפלת מוסף שעיקר התפלה להזכיר קרבן מוסף דמש"ה ס"ל לר"א בן עזריה דלינה אלא בחבר עיר מש"ה איכא למימר דאפילו חכמים דפליגי אר"א בן עזריה מודו דלכתחלה יש לו להתפלל עם הציבור אף ע"פ שלא יוכל לגמור ולענות אמן והאא מסיק שפיר בסיפא דכל שלא נתפלל שחרית ומציא הציבור מתפללין מוסף שרוצה להתפלל תפלת שחרית של שחרית בעוד שהציבור מתפללין מוסף כדי שתהא תפלתו בשעה שהציבור מתפללין וקס"ד דלא איכפת לן באמן של מוסף כיון שאינה תדירא כמו שאר תפלות אלא תפלה נוספת קמ"ל דאין לחלק דמי לשאר תפלות אם יכול להתחיל ולגמור לענות אמן רשאי ואם לאו אינו רשאי. אלא כי היכי דלא נימא שאל יתפלל אלא א"כ יענה אמן אחר כל ברכת הש"ץ עד שסיים הש"ץ תפלתו ומש"ה מיייתי אגב גררא הך מימרא דפרק מי שמתו באיזה אמן אמרו דאיירי בשאר תפלות כן נ"ל ליישב גירסת הספרים שלנו ולפ"ז אין כאן הוכחה שהיו רגילין להתפלל תפלת י"ח במוסף אלא דהא דקאמר התם בפרק מי שמתו ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת היינו לענין הא מילתא לחוד דלא איכפת לן באמן שאחר סיום גמר תפלת הש"ץ וכ"ס משאר ברכת אמן כגון בשבת וי"ט שאין מתפללין י"ח יכול להתחיל ולהתפלל לאחר שגמר הש"ץ קדושה וענה אמן אחר האל הקדוש כנ"ל בכונת הירושלמי ומש"ה נמי לא מיייתי בפרק תפלת השחר הך מלתא דלא פליגי כאן בחול וכאן בשבת כיון דכולה מלתא דאמר הכא באיזה אמן אמרו לא מיייתי לה אלא אגב גררא דפ' מי שמתו ובין הכא ובין הכא בשאר תפלות איירי כדפרישית. ויותר נראה לפרש בשיטת הירושלמי שלא היו רגילין להתפלל מוסף תפלה מיוחדת לגמרי כמו שאנו מתפללין תכנת שבת אלא שהיו מתפללין אותה כמו שמתפללין בשבת בשחרית. אלא שכוללין באותה תפלה ענין קרבנות מוסף ובזה יתיישב היטב בירושלמי התם בפלוגתא דרב ושמואל בענין תפלת מוסף שצריך לחדש בה דבר כמו שיבואר בקונטרס אחרון:

בגמ' פסקא רבי יהודה אומר מברך לפנייהם למימרא דסבר ר' יהודה כו' והאמר ריב"ל מנין לבעל קרי שאסור בדברי תורה כו'. ויל"ד דלפרש"י ותוס' במשנתיו דהא דקאמר ת"ק ואינו מברך בין בברכת ק"ש ובין בבה"מ דלפניו איירי לענין הרהור וא"כ פשטא דלישנא דמתניתין במתא דרבי יהודה דקאמר מברך לפנייהם ולאחרייהם נמי משמע ע"י הרהור שהרי הדיבור לא נזכר במשנה כלל לפירושם וא"כ לא הוי מקשה הכא מידי מדריב"ל דהא למאי דס"ד השתא דריב"ל מדאורייתא איירי מקאמר וכ"ת רבי יהודה סמוכין לא דריש משמע דדרשא גמורה היא דילפינן מסינו וא"כ בסיני גופא לא אשכחן דאסור להרהר אלא להציא בשפתיו כדאמר הש"ס לעיל כדאשכחן בסיני ולפ"ז שפיר מצינו למימר דרבי יהודה אית ליה דריב"ל ולא שרי ר' יהודה אלא להרהר כפשטא דמתני' וכדמשני הש"ס בסמוך וצ"ל דהמקשה

דהכא אסיק אדעתיה דך דבריייתא דבסמוך דרבי יהודה קאמר מוציא מוציא בשפתיו אלא דניחא ליה להמקשה לאקשויי ממתניתין כסוגייתא הש"ס בכמה דוכתי. ועי"ל בענין אחר דבגא"ה קשיא לי מאי ס"ד דריב"ל מאוריייתא ממש קאמר דדריש סמוכין אס כן תקשי למה הוצרך תקנת עזרא לבעלי קריין כדמסיק הש"ס להדיא בס"פ מרובה דעיקר תקנת עזרא לבעלי קריין היינו לדברי תורה. וליכא למימר להשתא ס"ד דריב"ל לית ליה תקנת עזרא כלל דבכה"ג כתבו התוס' שם בפרק מרובה אליבא דרבי יהודה ב"ב ע"ש אלא דבסוגיא דהכא א"א לפרש כן דהא לקמן מקשה הש"ס בפשיטות ונחזי עזרא היכי תיקן והיינו ע"כ שדבר פשוט ומצוי הוא שאפילו בפרטי התקנה היה דבר ידוע לכל וא"כ היאך נאמר ששום תנא או אמורא יסבור שלא תיקן עזרא כלל טבילה לבעלי קריין לכך ני"ל דלמאי דס"ד השתא דריב"ל דרשא נמורה קאמר היינו לענין דבור והוסיף עזרא לתקן דאפילו בהרהור אסור וא"כ מקשה הכא שפיר אזר"י. מיהו כל זה למאי דס"ד השתא דריב"ל דרשא נמורה קאמר מה שא"כ למסקנא דמיייתי הש"ס אידך דריב"ל דדריש סמוכין למילתא אחריתא וא"כ ע"כ דלת"ק דרבי יהודה נמי דך סמוכין דריב"ל לאו דרשא נמורה היא אלא אסמכתא בעלמא דתקנת עזרא משום דסמך אהך אסמכתא כמו שפרש"י ז"ל להדיא לעיל בד"ה כדאשכחן בסיני ע"ש וע"כ דהכי הוא דאלת"ה קשיא דריב"ל אזריב"ל גופא וכיון דתקנת עזרא אסמכתא בעלמא היא שפיר מצינו למימר דרבי יהודה ורבנן בהא קומיפלגי דרבנן סברי כי היכי דתקן עזרא לד"ת ה"נ תקן לענין ברכות ותפלה ורבי יהודה סבר דלא תקן אלא לד"ת אי מטעמא דמסיק לקמן שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים או משום דת"ת אין לה קצבה ויכול להמתין עד שיטבול וילמוד אח"כ משא"כ בברכת ק"ש ובה"מ דלא שייך להמתין שיעבור הזמן מש"ה סובר דלא תקן עזרא והשתא נמי א"ש הא דמקשי רבי יהודה אזר"י מתפלה כן ני"ל דו"ק ועיין מ"ש לעיל במשנתיו יבפלטתא דרבינא ור"ה ועיין עוד בסמוך:

דף כב.

בפרש"י בד"ה אלא לאו רבי יהודה כו' ואי לרבי יהודה לית ליה תקנת עזרא כו' עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך שנראה דוחק גדול לומר דשום תנא לית ליה תקנת עזרא מדמקשה הש"ס לקמן ע"כ בפשיטות נחזי עזרא היכי תקן משמע שהדבר פשוט הוא אמנם למאי דפרישית בסמוך שפיר מצינו למימר דאף למאי דס"ד השתא אית ליה לר"י תקנת עזרא בד"ת ממש מהנך טעמי דפרישית ומשום הכי מקשי הש"ס מתפלה דדמי נמי לברכות בהך טעמי כני"ל אלא דמלשון רש"י לא משמע כן דו"ק:

מיהו אכתי איכא למידק אסתמא דתלמודא גופא מאי מקשה מתפלה דמצריך רבי יהודא טבילה דלמא שאני תפלה דחמור טפי לענין דך טבילה תדע שהרי כתבו התוס' לקמן בד"ה ולית הלכתא דאפילו למאי דנהוג עלמא כריב"ב אפילו בד"ת אפ"ה יש מפרשים דלתפלה בעי טבילה וכ"כ כמה פוסקים אלמא דתפלה חמורה אפילו מד"ת ממש מכ"ש דחמור מברכות דקילי טפי מדברי תורה דהא עיקר אסמכתא דריב"ל דאסמכה אסיני היינו לענין ד"ת ממש וני"ל ליישב דהא דמחמירין בסמוך בתפלה טפי מבד"ת היינו לבתר דבטלוה לטבילתא משום ביטול ת"ת דטריחא להו מלתא לבטל מלימודם עד שיבטלו מש"ה כתבו קצת פוסקים שיש להחמיר טפי בתפלה דלענין זה לא בטלו התקנה כיון שיכול לטבול או ליתן עליו תשעה קבין קודם שיתפלל משא"כ השתא בסוגיא דהכא דלענין עיקר תקנת עזרא איירי לא משמע ליה לחלק בין תפלה לברכות כן ני"ל ועיין צ"ע:

בגמ' נמי אית ליה לר"י הרהור והתניא ב"ק שאין לו מים לטבול כו'. יש לדקדק לפמ"ש במשנתיו דלפרש"י ותוס' ע"כ צריך לחלק בין יש לו מים לטבול לאין לו מים לטבול כדמפלגי בירושלמי וע"כ דלשיטתם תלמודא דידן נמי סבר הכי דאלת"ה הוי מתני' דלא כמאן מהנך תנאי דבריייתא דהכא דלא כר"מ ודלא כר"י וא"כ לא הוי מקשה הכא מידי דהא מצינו למימר דהא דאמר ר"י מוציא בשפתיו היינו משום דאין לו מים דעלה קאי. משא"כ במתני' דיש לו מים מש"ה אינו מוציא בשפתיו אלא מהרהר וכ"ש דלא הוי ק"מ מהא דמחייב ר"י טבילה לענין תפלה דמסתמא ביש לו מים איירי דומיא דרישא דיוורד לטבול ועוד דלישנא דמתני' גופא הכי דייק מדקתני הזב שראה קרי כו' צריכין טבילה ולא קאמר אסורין להתפלל עד שיטבול כדקתני בכל הנך בבי דרישא אע"כ דביש לו מים איירי ומש"ה קאמר צריכין טבילה א"כ ממילא דר"י נמי בהכי איירי:

מיהו יש ליישב דלנ"מ דנהי דלפרש"י ותוס' מוקמינן מתני' דב"ק ביש לו מים היינו אליבא דר"מ והכי מפרשין מתני' דבק"ש מהרהר דכיון שיש לו מים אלא שאין מזומנים לפניו בתחלת זמן ק"ש מש"ה סגי בהרהור כדי לקרותה בעיקר זמנה ועם הצבור ואח"כ ירד ויטבול ויוציאה בשפתיו עם הברכות ומש"ה אין צריך להרהר בברכות בראשונה וכן הא דקתני על המזון מברך לאחריו היינו נמי שיהרהר מיד לאחר המזון ואח"כ ירד ויטבול ויוציא בשפתיו כשלא יתעכל המזון במעיו או אפשר דבכה"מ שלאחריו ר"מ נמי מודה דמוציא בשפתיו אפי' בשיש לו מים כיון שהוא מדאורייתא ואפשר שיסכח לברך אח"כ עד שיתעכל המזון במעיו. אבל בכה"מ דלפניו קאמר ת"ק דאינו מברך אפילו בהרהור דהרהור זה מה טיבו דאע"ג שיש לו מים אפילו הכי לא שייך לומר שירד ויטבול לאחר האכילה ויברך בה"מ דלפניו שהרי צריך לברכה קודם אכילה דוקא נמצא דכל זה מצינו לפרש במלתא דת"ק. משא"כ במלתא דר"י דאמר מברך לפניהם ולאחריהם ועל כה"מ דלפניו נמי קאי א"כ תו לא מצינו להלק אליביה בין יש לו מים לאין לו מים מה"ט גופא דהא לא שייך בה"מ דלפניו לאחר האכילה כדי שנאמר שיוציאה בשפתיו אח"כ. אע"כ דאפ"ה קאמר ר"י מברך לפניו והיינו שיוציא בשפתיו כדקאמר הכא וא"כ מקשה שפיר ומי אית ליה לר"י הרהור דו"ק:

שם מעשה בתלמיד אחד כו' א"ל בני פתח פיך כו' שאין ד"ת מקבלין טומאה. וכתבו התוס' בפרק מרובה דריב"ב סובר דלא תיקן עזרא דך תקנה. ועוד תירוצים אחרים ע"ש. ונלוו שאינו כדאי היה ני"ל שאין צורך לכך. אלא דריב"ב סובר דעזרא לא תיקן אלא בבריא המרגיל כדמשמע פשטא דמילתא שהטעם משום קלות ראש או שלא יהיה ת"ת מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים משא"כ לאונסו לא תיקן כלום לד"ת. ולפ"י מצינו למימר דריב"ב היה יודע באותו תלמיד דלאו בריא המרגיל הזה שלא היתה אשתו עמו אלא שראה קרי לאונסו. אלא דאפ"ה היה מגמגם שהיה רוצה לטבול בטבילה ממש או בט' קבין משום נקיות וגדר טומאה מש"ה קאמר ליה ריב"ב שפיר בני פתח פיך ויאירו דברייך שאין ד"ת מקבלין טומאה. ואפשר דמה"ט גופא קאמר רנב"י דנהוג עלמא כריב"ב בד"ת והיינו לבתר דבטלוה לטבילה ממש משום צינה ומשום ביטול פריה ורביה וביטול תורה כדאמר בסמוך אלא שעדיין היה מן הדין להצריך מיהא ט' קבין משום נקיות וגדר טומאה דבהא לא שייך טעמא דצינה דאפשר בשאובין ימש"ה קאמר רנב"י דבהא נמי נהוג עלמא להלק כריב"ב שאין ד"ת מקבלין טומאה כנ"ל והשתא א"ש מה שנחלקו התוס' בסמוך והפוסקים לענין תפלה דטעם המחמירין משום דלא שייכי הנך טעמי בתפלה כמו בת"ת וטעם המקילין דכיון דעיקר תקנת עזרא היתה לד"ת דאסמכה אסיני דכיון דבטלו עיקר

התקנתא דד"ת גופא תו לא שייך להחמיר בתפלה יותר מד"ת כן ני"ל נכון לולי שתוס' בפ' מרובה לא פירשו כן:

שם אמר ריב"ל מה טיבן כו' הא איהו דאמר ב"ק אסור בד"ת כו' עד אפשר בנתינה. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושו דלפ"מ דס"ד לעיל מעיקרא דריב"ל דדריש סמוכים היינו מדרשא נמורה וא"כ היאך הוי קאמר הכא דאפשר בנתינה והא נתינת ט' קבין לא רמיזי כלל באורייתא כו' ע"ש. וכבר עלה בלבי ליישב דהא דדריש ריב"ל סמוכים מה"ת היינו לענין בריא המרגיל דבענין זה היה עיקר אזהרה בסיני אל תגשו אל אשה והיינו משום דעיקר טעמא משום קלות ראש. משא"כ הא דקאמר ריב"ל הכא מה טיבן של טובלי שחרית דאפשר בנתינה היינו בבריא לאונסו אלא דעדיין צריך לי עיון כיון דבכל השקלא וטריא דלעיל מתחלת הסוגיא ועד סופו דרמי דר"י אזר"י ולא מפלגי בין בריא המרגיל או לאונסו וא"כ משמע דלמאן דמסמיד להך טבילה אסיני תו אין לחלק בין בריא המרגיל או לאונסו כיון דאשכחן בסיני דעיקר פרישה שלשה ימים היה בשביל נשים הפולגות אח"כ וא"כ בהאי שעתא שפולגות סוף ג' ימים תו לא שייך דך טעמא דקלות ראש אע"כ דמאן דמסמין לה אסיני לאו משום טעמא דקלות ראש לחוד אלא משום חשש טומאה נמי כדאמרינן בפ' ר"ע דמהבא יליף ר"א ב"ע דפולגות ש"ז ביום השלישי שהיא טומאה וא"כ לפ"ז צ"ל למאי דקס"ד מעיקרא דריב"ל דריש דרשא נמורה לא אסיק אדעתיה הא דאמר ריב"ל הכא דאפשר בנתינה וההוא דריב"ל דהכא היינו לפי המסקנא דלעיל דריב"ל לאסמכתא בעלמא קאמר הכי. ומה שאמר אפשר בנתינה היינו בכל ענין בין במרגיל ובין לאונסו דאע"ג דעיקר תקנת עזרא היה בטבילה ממש עכ"פ לבריא המרגיל אפ"ה רצה ריב"ל לעקור טבילה זאת כדאיתא להדיא בירושלמי דביומיה דריב"ל בקשו לעקור טבילה זאת מפני נשי גליל שהיו עוקרות מפני הצינה ואמר להם רבי יב"ל דבר שהוא גודר את ישראל מן עבירה אתה מבקש לעקור ומיייתי נמי ההוא עובדא דריקא אחד שתבע אשה לדבר עבירה דמיייתי רבי חנינא בסמוך. והשתא א"ש דנהי דריב"ל לא רצה לבטל טבילה זו מפני הצינה משום גדר עבירה מ"מ הא לא שייך ה"ט אלא לענין בריא המרגיל משא"כ בבריא לאונסו דלא שייך ה"ט דגדר עבירה שפיר ביטול הטבילה כה"ג מפני הצינה ואי משום נקיות אפשר בנתינה כנ"ל:

שם אמר ר' חנינא גדר גדול גדור בה. נראה שמוה הלשון משמע ליה להרמב"ם דגדר זה גדור חכמים שאחר תקנת עזרא דהוא לא תיקן אלא לד"ת דלא שייך אלא בתלמידי חכמים והם גדורו אפילו לענין תפלה כדי להרחיק כל בני אדם מגדר עריות ואהא מייתי שפיר ברייתא דמעשה באחד שאמרו לו ריקא כו' ובזה נתיישב תמיהת הכ"מ על הרמב"ם ז"ל שם:

שם אמר ליה ר"ה לרבנן כו' אי משום צינה אפשר במרחצאות א"ל ר"ח וכי יש טבילה בחמין כו'. לכאורה משמע מהבא דאין להטיל מים תמין לתוך המקוה משום גזירת שאובין אף שהתירו חכמים בכה"ג לכ"ג ביה"כ כדאיתא בזימא דף ל"ד אלא שאין טעם לומר כן דכיון דעיקר הטעם אינו אלא משום שאובין וא"כ לכ"ע בשאובין גופא הא אית ליה תקנתא ברבייה ובהמשכה וא"כ הדרא קושיא דלוכתא מאי קאמר ר"ח וכי יש טבילה בחמין והא ודאי אשכחן שפיר טבילה בחמין להפיג הצינה ע"י רבייה והמשכה. אע"כ הא דקאמר הכא וכי יש טבילה בחמין היינו משום דטריחא מלתא לעשות כן ומשום הכי היה מזלזלים בטבילה זו. והא דקאמר ר"ה מעיקרא אפשר במרחצאות היינו לישב באמבטאות של חמין במרחצאות דבכה"ג ליכא טירחא כלל שהרי היו רגילין לרחוץ במרחצאות כה"ג בכל יום כדאי' בפ' כירה דאפילו בשבת ראו שאין הדבר עומד והתירו לרחוץ בחמי טבירה אלמא שדבר שכיח ומצוי היה מאד ואהא מהדר ליה ר"ח שפיר וכי יש טבילה בחמין דלישב באמבטוי של מרחצאות ודאי לא מקרי טבילה כלל דהא שאובין ממש נינהו וא"כ לפ"ז אין מכאן ראיה כלל לאסור להטיל מים תמין לתוך המקוה ולחלק בין כ"ג לשאר בני אדם דבירושלמי דיומא משמע איפכא דבכ"ג יש להחמיר טפי כני"ל ועל דרך זו יש ליישב ג"כ הא דקאמר בתענית פ"ק דף י"ג טבילה בחמין מי איכא ומצאתי כן להדיא בספ"ק דתמורה דף י"ב בתוס' בד"ה אין המים שאובין שר"י בעל התוס' מפרש ג"כ סוגיא דתענית על דרך שכתבתי ע"ש ולענין מעשה הארכתיו בתשובה ויבואר קצת בק"א:

דף כב:

בגמרא אמר אבוי עזרא תיקן לבריא המרגיל כו' ולמאי דפרישית לעיל בסמוך מצינו למימר דאבוי ורבא גופא אליבא דהנך תנאי ואמוראי בהא קמפלגי דאבוי סבר אליבייהו דסברי כריב"ל דתקנת עזרא היינו דאסמכו אסיני וכיון דהתם בסיני לאו משום קלות ראש לחודא איירי אלא משום גדר טומאה נמי מדאחמיר רחמנא בפולגות א"כ שייך ה"ט נמי לענין בריא לאונסו משום גדר טומאה ונקיות אלא דהיקל עזרא בלאונסו דסגי בט' קבין אבל רבא סובר דהנך תנאי ואמוראי לית להו דריב"ל דאסמכו אסיני אלא דעיקר תקנת עזרא היה משום גדר ערוה כעובדא דרבי חנינא בסמוך או כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצוין אצל נשותיהם כתרנגולים וא"כ לא שייך הנך טעמי אלא בבריא המרגיל משא"כ בלאונסו לא תיקן עזרא כלל. או שנאמר דרבא נמי סבר כטעמא דרבי יב"ל דאסמכו אסיני אלא דסובר דפולגת נמי כבריא המרגיל דמי כיון שבתחלתה היה ע"י הרגל דבר ושייך ביה טעמא דקלות ראש כני"ל ותו לא מרי:

במשנה היה עומד בתפלה כו' לא יפסקין אלא יקצר. ומסיק בירושלמי דמתני' ברבים אבל בינו לבין עצמו יפסקין כו' ע"ש. וכבר כתבתי לעיל דתלמודא דידן נמי הכי סבר מדמקשה והרי תפלה דדבר שהצבור עוסקין בו אלמא דבציבור איירי כדפרישית התם וא"כ יל"ד על הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שלא חילקו בכך. ונהי דבמאי שהשיטנו הטור והש"ע דין זה לגמרי אפילו דמשנתיו היינו משום שפסקו כשיטת הפוסקים דהא דנהוג האידנא עלמא כריב"ב ובטלוהו לטבילתא היינו בין לד"ת ובין לתפלה. משא"כ הנך פוסקים שכתבתי שסברו דלענין תפלה לא בטלוהו ומשום כך הביאו דין זה דמשנתיו א"כ הו"ל לאתויי נמי דך דירושלמי כיון דתלמודא דידן נמי סבר הכי כדפרישית ואפשר דמשמע להו דהא דקאמר לעיל והרי תפלה דבר שהצבור עוסקין בו לאו משום דדוקא בצבור איירי אלא דעיקר הקושיא מדנקט אתמא משמע דבכל ענין איירי אלא שאין זה מספיק כיון דלא פריך לעיל אגופא דמתני' דהכא אלא ממיוקא דאס לא התחיל לא יתחיל א"כ שפיר הוי מצו לאוקמי דך דיוקא לענין תפלה ביחוד אע"כ דתלמודא דידן נמי פשיטא ליה דמתניתין דהכא לא איירי בתפלת יחיד כלל אלא בצבור דוקא א"כ הדרא קושיא לדוכתא. מיהו יש ליישב לפי מ"ש בסמוך דאפילו להנך פוסקים דמחמירי בתפלה לענין בעל קרי טפי מד"ת ע"כ לאו משום האוי אסמכתא דריב"ל דאסמכו אסיני דלפום ה"ט לא שייך להחמיר בתפלה טפי מת"ת דהוי עיקר תקנתא דעזרא. אלא מאי שהחמירו בתפלה היינו משום גדר טומאה ונקיות בעלמא דמש"ה סגי בט' קבין וא"כ לפ"ז א"ש דהא במתני' לא איירי כלל מנתינת ט' קבין אלא מטבילה נמורה דהוה עיקר תקנתא דעזרא ומש"ה מחלק בירושלמי בין ציבור ליחיד משא"כ לענין דינא דהשתא

ללא מצריכין רק ט' קבין אפילו לפוסקים המחמירים ומשום נקיות בעלמא א"כ לא שייך להחמיר אפי' בדיעבד שיהא צריך להפסיק בתפלתו כיון דאסור להפסיק כג"ל:

בתוס' בד"ה אע"פ שהתפלל תפלתו תועבה והוי מעוות כו' ור"י פי' דיחזור ויתפלל עכ"ל. לכאורה היה נ"ל דר"י לשיטתו שכתב לעיל ספ"ק גבי פתח בדשיכרא שצריך לחזור ולברך ומשמע ללא חיישין לברכה לבטלה בבי האי גוונא ומש"ה פסק הכא נמי שצריך לחזור ולהתפלל אלא דא"א לומר כן שהרי כל הפוסקים הראשונים והאחרונים פסקו לעיל דבכל ספק ברכות לא יחזור ויברך. ועוד דהא הר"י גופא כתב לעיל הא דאמר ר"י ולואי שיתפלל אדם כל היום היינו דוקא בספק שהתפלל אבל בודאי התפלל לא. א"כ לפ"ז צ"ל טועמו של הר"י וכל הפוסקים דהכא צריך לחזור ולהתפלל היינו משום דסבר דגברא דחוייא הוא וכן נראה מזה הטעם כתבו הפוסקים בסמוך גבי מי רגלים שותתין על ברכיו דאם לא שהה אינו חוזר אלא למקום שפסק והיינו משום דגברא חזיא. ולפ"ז נצטרך לומר דבמצא צואה במקומו דאיירי הכא שייך יותר לומר דגברא דחויא הוא. וא"כ לפ"ז כיון דרבה סובר דאפי' במצא צואה במקומו הוי גברא חזיא וא"כ מאן דמחמיר בסמוך במי רגלים וסבר דגברא דחויא הוא הוי חד לגבי תרי דהלכה כרבים כג"ל:

בד"ה אלא דכ"ע כו' ותימא דבמסכת ר"ה אר"י כו' וכן במגילה נמי כו' עכ"ל. והרי"ף ז"ל כתב דיש לחלק בין שופר ומגילה לתפלה דבתפלה יש להחמיר טפי לענין הפסק ולפי שיטתו צ"ל דהא דאמרינן בסמוך לימא בהא קמייפלני היינו נמי לענין תפלה לחוד ונראה דתוס' דהכא לא ניחא להו לפרש כן דאי איתא דשייך לחלק בכה"ג אס כן מאי מקשה סתמא דתלמודא בר"ה מדר"י למאי דס"ד מעיקרא דס"ל בק"ש במבואות המטונפות חוזר לראש ומאי קושיא הא מהאי טעמא גופא מצי לחלק בין ק"ש לשופר ומגילה דהא אשכחן בהדיא להחמירו בק"ש טפי לענין הפסקה דאין להפסיק אפילו בשאילת שלום בעלמא מאי דלא אשכחן בכל דוכתא אלא בק"ש ותפלה וכדאמרינן לעיל בהדיא אפילו בהלל ומגילה דשון לק"ש לענין קורא למפרע אפ"ה מסקינן דפוסק ואין בכך כלום וכ"ס לענין תקיעות דקיי"ל כרבנן דר"י דסוף מסכת סוכה דכל חדא מצוה באנפי נפשה היא וא"כ מלתא דפשיטא מה"ט גופא יש לחלק בין שופר ומגילה לק"ש לענין דיעבד ושהה כדי לגמור אע"כ משמע להו להתוס' לענין שהה כדי לגמור את כולו לא שייך לחלק כלל כיון דלא תליא אלא בסברא אפילו במילי דרבנן. דכל דתקין רבנן כעין דאורייתא תקון. משא"כ לתירוץא דשר מקוני דמחלק מסברא בין היכא שראוי לקרות ובין גברא דלא חזיא שאינו ראוי לקרות א"ס דחילוק זה הבין השר מקוני ממסקנת הגמרא דר"ה גופא דלפירושו הא דקאמר ליה ר"י לרבי אבהו לדידי לא סבירא לי היינו משום דר"י סבר דהוי גברא חזיא דאין צריך להפסיק במבואות המטונפות. אבל לדיק דאית לך שצריך להפסיק וכיון דאין ראוי לקרות באותו שעה מש"ה אס שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש נמצא דכל זה לא למדו השר מקוני וסייעתו אלא משנויא דמסקנא דר"ה אבל המקשה דהתם ללא אסיק אדעתיה הך מילתא וסבר דר"י מדעתיה דנפשיה אמר לרבי אבהו שצריך לחזור לראש מש"ה מקשה שפיר דר"י אדר"י. אבל בשיטת הר"ף לא שייך לומר כן שהרי הוא סובר דלקושטא דמלתא ר"י ורבי אבהו פליגי לכן שיטת הר"ף צ"ע ויבאר בק"א:

בא"ד ורבינו יודא פי' דהכא לא מצי למימר כו' עד סוף הדיבור. וע' במהרש"ל ומהרש"א ז"ל שכתבו לפרש שיטת רבינו יודא על דרך שיטת הרא"ש ז"ל בתחלת דבריו אלא שיש קצת שינוי בין פי' מהרש"ל לפי' מהרש"א. ולע"ד לא יתכן לפרש כן פי' ר"י דהא הך סברא שכתב הרא"ש ז"ל לאו סברא פשוטה היא כ"כ כמו שאבאר ואי איתא שרבינו יודא נמי מהך סברא מפרש כן לא הוי"ל לסתום אלא לפרש אלא מה שנלמד בפירוש ר"י היינו משום דלישנא דתלמודא משמע ליה דהא דקאמר לימא בהא קמייפלני אין הכוונה דר"ח ורב המנונא דפליגי הכא בשהה כדי לגמור את כולה פליגי נמי בכל דוכתא כיון דעיקר מילתייהו לא קאי אלא לפרש הבריייתא דבהכי איירי וא"כ אי ס"ד דבכל מקום ששהה כדי לגמור את כולו חוזר לראש א"כ אמאי נקט מים שותתין על ברכיו. אלא דע"כ אפילו למ"ד חוזר לראש היינו דוקא בכה"ג שלא ראוי לקרות אבל בעלמא מודו והיינו כסדרת השר מקוני דסליק מיניה. אלא דלענין דינא דפשיטא ליה לשר מקוני דכיון דמשני הש"ס דכ"ע אס שהה כדי לגמור את כולו חוזר לראש ולא קאמר איפכא משמע דהכי להכתא. והאא מפרש רבינו יודא דאין מכאן ראיא דאפשר אפילו בכה"ג למאן דסובר דאין חוזר אלא למקום שפסק דכלא שהה ה"ה בדשהה. וכיון דבהכי פליגי אפשר דהלכה לגמרי כמ"ד למקום שפסק. אלא הא דלא קאמר סתמא דתלמודא איפכא דכ"ע אינו חוזר לראש היינו משום דלא מצי לומר כן כדמסקין רבינו יודא וכיון דלא חוזר לראש ודאי גברא חזיא הוא. ומ"ס ר"י נמי בדשהה קמייפלני אין הכוונה בדשהה בלחוד קמייפלני ז"א דהא לפי סברת המקשה נמי בדשהה קמייפלני אלא הא דקאמר ר"י בדשהה קמייפלני ר"ל בין בדשהה בין דכלא שהה קמייפלני כדפרישית והאא מסיק שפיר דא"א לומר כן. כן נ"ל ברור ככוונת רבינו יודא וללא כמהרש"ל ומהרש"א ועיין עוד בק"א ובחידושינו בסוף מסכת ר"ה ודו"ק:

בגמ' ר"ח ורב המנונא כו' חד אמר למקום שפסק. לכאורה יש לתמוה דא"כ מאי קמ"ל בבריייתא דחוזר ומתפלל דבשלמא למסקנת התוס' בד"ה ממתין דאפילו אס יש בהם טופח ע"מ להטפוח מותרים א"כ מצ"ל שפיר דהא גופא קמ"ל בבריייתא דא"צ להתמתן אלא עד שיכלו המים ממש ולא יותר משא"כ לפירוש הרב רבי יוסף שהביאו התוס' ודאי קשה ול"ל דהא גופא אחי לאשמעי' בבריייתא שאינו חוזר אלא למקום שפסק הא ליתא דלדברא לישנא דבריייתא איפכא משמע מדקתני וחוזר להתפלל ולא קתני חוזר לתפלתו משמע ריהטא דלישנא חוזר לראש אלא מסברא בעלמא פשיטא ליה לר"ח דע"כ למקום שפסק איירי ברייתא ואס כן הדרא קושיא לדוכתא ויש ליישב בדוחק דאחי לאשמעינן שאין צריך לעקור רגליו ממקום השתנה דקס"ד דאע"ג שנבלעו בקרקע אפ"ה זילא מילתא קמ"ל דלא לאחר זה מצאתי שב"י כתב בשם הגהות מיימונן שצריך באמת להרחיק ד' אמות וא"כ הדרא קושיא לדוכתא וצ"ע מיהו מלשון המקשן בסמוך דקאמר לימא בהא קמייפלני משמע קצת כפירוש הרב רבי יוסף דאס לא כן מאי ס"ד מעיקרא לאוקמי ברייתא דוקא בשהה כדי לגמור את כולה משא"כ לשיטת הרב ר"י א"ש דס"ד דמסתמא כיון שצריך להמתין עד שיבלעו המים בקרקע ולבדוק בבגדיו אס יש בהם טופח על מנת להטפוח א"כ מסתמא שוהא כדי לגמור את כולה אלא כיון שכל הפוסקים פסקו ללא כהרב ר"י א"כ צ"ל דהא דקאמר לימא בהא קמייפלני היינו משום דפשיטא ליה דכלא שהה כ"ע מודו דאינו חוזר לראש דגברא חזיא הוא היינו כדפרישית בסמוך כיון דחזין דרבה סבר דאפילו במצא צואה במקומו תפלתו תפלה דהוי גברא חזיא כ"ס בהאי דמים שותתין על ברכיו דקיל מיניה כדפרישית דאפשר דרבא נמי מודה כל זה לסברת המקשן משא"כ למסקנתו דר"א ע"כ מפרש מאי דאמר חוזר לראש משום דגברא דחויא הוא כרבא דלעיל דס"ל דבכל ענין הוי גברא דחויא כג"ל:

דף כג.

בגמרא אמר ר"א האי אס שהה אס לא שהה מיבעיא ליה. ופרש"י דאדר"ח ורב המנונא קאי דהו"ל לפלוגי בין שהה ללא שהה ולכאורה פירושו תמוה דלאזה צורך היו צריכין להזכיר אס לא שהה בפלוגתייהו אלא בפשיטות הוי ליה לאקשווי אס שהה מיבעיא ליה ולולי פרש"י היה נראה יותר דאבריייתא גופא מקשי שהיה לו לחלק ולומר אס שהה חוזר לראש ואס לא שהה חוזר למקום שפסק והיינו כדפרישית בסמוך דלשני הפירושים בתוס' בד"ה ממתין איכא רבותא אפילו במה שחוזר למקום שפסק ואפשר דלפרש"י נמי מצינו לפרש כן דכיון דלמ"ד למקום שפסק משמע להך רבותא דפרישית א"כ מסתמא דמ"ד חוזר לראש נמי מודה ליה בהא דאיכא רבותא בהך מלתא וא"כ הו"ל לאפלוגי ולומר אס שהה חוזר לראש ואס לא שהה חוזר למקום שפסק כג"ל ועדיין צ"ע:

בפרש"י בד"ה בה"כ קבוע שיש בו צואה כו' עכ"ל. ואע"ג דלקמן ובפ"ק דשבת אמרינן דבה"כ שאמרו אף ע"פ שאין בו צואה מ"מ הא מסקינן דהיינו דוקא נלצוי בגוויה אבל כנגדו לא וא"כ הכא דלענין הרחקת ד' אמות איירי שפיר כתב רש"י דהיינו דוקא שיש בו צואה וק"ל:

בד"ה חולץ ונפנה לאלתר ואוחז תפילין בידו כדאמרינן לקמן כו' עד סוף הדיבור. מבואר מלשון רש"י שאין צריך לאחוז בבגדו ובידו כר"ע בסמוך אלא דבידו לחוד סגי כב"ה וכדפסק רבי מייאשא בסמוך דהלכה גוללן כמין ספר ואוחזן בימינו משמע דלא בעינן בבגדו כמו שאבאר בסמוך בלשון רש"י והיינו נמי כב"ה ולא כר"ע ולע"ד בכל סוגיית הש"ס משמע בדוכתא טובא דאשכחן כי האי גוונא דפליגי ב"ש וב"ה ור"ע וקיי"ל דהלכה כב"ה דלאיתא להדיא בס"פ המפקיד לענין שליחות יד וע"ש בחידושינו וכה"ג נמי במס' מ"ס פ"ב לענין כרשני מ"ס במשנה ד' ובמשנה ט' בפורט סלע של מ"ס בירושלים ובמס' אהלות פ"ה בענין תנור שעינו קמורה לחון שבכל אלו פוסק הרמב"ם ז"ל כב"ה לגבי ר"ע ואף שהט"ז בש"ע א"ח סימן מ"ג כותב בפשיטות דלשיטות כל הפוסקים צריך שיאחז בבגדו ובידו אפילו בלא עשיית צרכיו ולכן תמה על הש"ע שכתב אוחזן בידו לבד וסיים שס שיש בזה מכשול להמעיינים בזה ולא דייקא בלשון רש"י כאן דמשמע להיפך כדפרישית ובאמת נ"ל דמלשון הר"ף והרא"ש ז"ל נמי לא פסיקא לן דמצריכו בבגדו ובידו דנאי שהביאו לשון הבריייתא ומסיימו בה באותה שעה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס אפ"ה אין בזה ראייה כיון שהביאו תיכף ומיד בתר הכי מימרא דרבי מייאשא בריה דריב"ל דהלכה גוללן כמין ספר ואוחזן בידו בימין א"כ ממילא משמע דבידו לחוד סגיא ומה שכתבו לעיל מיניה בבגדו ובידו לישנא דהאי ברייתא נקטא וכיון שהוצרכו להביא הך ברייתא לאשמעינן דלא יניחם בחורין הסמוכים לר"ה מש"ה סיימו בה לישנא דבריייתא וסמכו עצמם בפסק הלכה אמירא דרבי מייאשא כדפרישית אלא דבלשון הרמב"ם פ"ה מהלכות תפילין מבואר דמצריך בבגדו ובידו וכן כתב רבינו יונה ז"ל מ"מ ממאי דפרישית נקטינן מיהו שאין כאן מכשול כ"כ אס אוחזן בידו לבד כיון שרש"י כ"כ להדיא דלישנא דרבי מייאשא נמי משמע הכי וסוגיית הש"ס מסייע להא דק"ל בכל דוכתא הלכה כב"ה לגבי ר"ע ועיין מה שכתבתי בזה בפסחים במשנה דר"ח סג"ה ועיין עוד בסמוך ובק"א ודו"ק:

בא"ד ובקבוע נמי אוחזן בידו כו' שבזמן שהן בראשו הן בגלוי ונגאי הדבר עכ"ל. משמע מלשון רש"י דעיקר הטעם בזה שצריך לחולץ ברחוק ד' אמות היינו משום דד' אמות הסמוכין בכה"כ דמי לענין זה ומה שמסיים רש"י בלשונו ונגאי הדבר ומשמע דאיסורא ליכא נראה שהוצרך לפרש כן משום דאמרינן בסמוך איבעיא להו מהו שיכנס אדם לבה"כ קבוע להשתין מים דמשמע מינה דעל הכניסה לבה"כ גרידא ליכא קפיא ליכנס בתפילין ומכ"ס לענין הרחקת ארבע אמות לכך הוצרך רש"י לפרש שאין כאן איסור אלא משום גנאי דלפ"ז מצי"ל שפיר דכשרוצה ליכנס לבה"כ לעשות צרכיו לא החמירו רבנן לחולץ מעל ראשו דא"כ יצטרך לברך אח"כ לכשיניחם והוי כברכה שאינה צריכה ועוד דזמנין שצריך לנקביו ויבא ליהי סכנה בכך ולא גרע נמי מכבוד הבריות שהתירו חכמים אפילו במקום איסורא דרבנן דלאיתא בשבת ס"פ המוציא יין שמותר להכניס אבנים מקורולות לבה"כ בכרמלית כ"ס הכא שאינו אלא משום גנאי נמצא דכ"ז דוקא כשאינו רוצה לחולץ מראשו אבל כשחולץ מראשו מרחיק ד' אמות מבה"כ קבוע ואוחזן בידו כג"ל בשיטת רש"י ודלא כמ"ס הרא"ש ז"ל ועיין מה שכתב בעל מג"א בס'י הנ"ל סעיף קטן ט' בשם גליון ש"ע של הגאון הש"ך ודבריו נוטין קצת כמ"ס כאן בשיטת רש"י כן נ"ל ודו"ק ועיין עוד בסמוך ובק"א:

בגמ' אמר רבי אחאי בר רב הונא אמר רב ששת ל"ש אלא בה"כ קבוע אבל בה"כ עראי חולץ ונפנה לאלתר עיין בב"י סימן כ"ג שתמה על הר"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל שהשמיטו הך מימרא דר"ש ולע"ד לא קשה מידי שהרי כתב רש"י בהא דקאמר חולץ ונפנה לאלתר היינו שאוחז התפילין בידו ולפ"ז ע"כ דר"ש לשיטתו דאמר לקמן ע"ב דלית הילכתא כהאי מתני' דאוסר להשתין ותפילין בידו דב"ש היא משא"כ למאי דמסקינן לקמן מילתא דר"ש בתויבתא דקיי"ל דאסור להשתין ותפילין בידו א"כ ממילא אידיחי לן נמי הך מימרא דר"ש ממאי דקאמר בבה"כ עראי חולץ ונפנה לאלתר דכיון שאסור להכניסן בידו וצריך לחולץ וממילא צריך לחולץ ברחוק ארבע אמות ואף דלפי מה שכתבתי בסמוך לא יתכן לפרש כן אלא לשיטת רש"י ולא לשיטת הרא"ש מ"מ בלאו הכי צריך ליישב שיטת הרא"ש דלא תקשי עליה הך קושיא דבעל הש"ך דעתו לבאר אי"ה בק"א. ולע"ד ממקומו הוא מוכרע דטעמא דד' אמות היינו כפירש"י משום דנגאי הדבר ליכנס לארבע אמות של בה"כ אפילו בלא עשיית צרכיו דאי ס"ד דטועם משום עשיית צרכיו דוקא כפירוש הרא"ש א"כ למה החמירו להרחיק ד' אמות כשהוא יוצא ולמה לא התירו להניחם לאלתר אע"כ דטעמא משום ה"ט גופא דארבע אמות של בה"כ כבה"כ דמי כשהן מגולין כיון דבבה"כ בשדות איירי כמ"ס הפוסקים ועדיין צ"ע ודו"ק:

בפרש"י בד"ה ואוחזן בימינו שלא בבגדו כדי שלא יפלו עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך דלפרש"י בידו לחוד סגיא דא"א לפרש דלא אתא למעוטא דבבגדו לחוד לא סגי דא"כ הוי"ל לפרש ולא בבגדו מדכתב שלא בבגדו משמע דלדברא בידו ובבגדו גרע טפי לאכתיו איכא למיחש כדי שלא יפלו ובעיקר פירושו ודאי לכאורה לישנא דרבי מייאשא גופא הכי משמע שלא הזכיר בבגדו כלל ועוד מדקאמר רבי מייאשא הלכה גוללן כו' משמע הלכה מכלל דפליגי והא ודאי דבמאי דקאמר גוללן כמין ספר ובהא דקאמר נמי בימינו כנגד לבו לא אשכחן מאן דפליג אלא רבי מייאשא גופא מסברא דנפשיה קאמר הכי ובכי האי גוונא לא שייך לומר הלכה וא"כ אי ס"ד דרבי מייאשא בידו ובבגדו בעי הוי"ל למימר הכי בהדיא ועוד דהוי"ל למימר הלכה כר"ע אע"כ דלרבי מייאשא בידו לחוד סגיא אלא דבהא ודאי נמי קשיא לרש"י דא"כ הוי"ל למימר הלכה כב"ה אע"כ דרבי מייאשא אתא לאשמעינן הא גופא דלב"ה דוקא בידו לחוד הוא דמהני אבל בידו ובבגדו לא ועוד נ"ל דהא דשייך בכה"ג לשון הלכה היינו משום דתרתיו ברייתות דלעיל בהכי קמייפלני דלבריייתא קמיייתא בידו ובבגדו בעינן כדקתני להדיא התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ולבריייתא בתרייתא הא קתני בהדיא התקינו שיהא אוחזן בידו ומדמיייתא תלמודא הך ברייתא בתרייתא בסוף אלמא דהלכתא היא כסוגיית הש"ס בכל מקום ובכמה דוכתי אשכחן דבעי הש"ס הי מינייהו

לדאחריתא ועוד נלע"ד דע"כ הך ברייתא בתרייתא דאחריתא דהא צבריייתא קמיייתא קתני דבתחלה היה מניחם בחורין הסמוכין לבה"כ ולא ברשות הרבים משום מעשה שהיה א"כ לפ"ז איבא למימר דמש"ה התקינו שיהא אוחזן בבגדו ובידו ונכנס ולא הוי חיישי לשמא יפלו כפרש"י כאן היינו משום ללאחר שנכנס לבה"כ לאלתר מניחם בחורין הסמוכים לבה"כ והיינו לפנים מן הגדר דלא הוי שכיחי עכברים כמו שפרש"י בסמוך ומש"ה לשעה מועטת לא חיישינן בבה"ג לשמא יפלו. משא"כ צבריייתא בתרייתא לקתני איפכא דבתחלה היו מניחים בחורין הסמוכין לבה"כ וא"כ ע"כ היינו כתקנה צבריייתא ללעיל שהיה אוחזן בבגדו ובידו ונכנס ומניחם בחורין הסמוכין לבה"כ אלא שלאח"כ ראו שמאותן החורין נמי היו באין עכברים ונוטלים אותם מש"ה התקינו שיהא מניחים אותן בחלונות הסמוכין לרשות הרבים והיינו משום דלא הוי חיישי לאותן מעשה דתלמיד א' כיון דלא שכיח ובהכי ניחא להו לחכמים טפי לחוש יותר לתקנת עכברים דשכיחא טובא אבל לאחר שראו דבאים עוברי דרכים ונוטלים אותן דהוי נמי חששא דשכיחא טובא משום הכי תיקנו דלא יניחם כלל לחורין אלא אוחזן בידו אפילו בשעה שנפנה נמצינו למידן מזה דהך ברייתא בתרייתא דאחריתא היא ומקתני בה שיהא אוחזן בידו ולא קתני בבגדו ובידו כתקנה ראשונה צבריייתא קמיייתא ע"כ היינו משום דכיון שתיקנו שיהא אוחזן בידו כל הזמן אפילו בשעה שנפנה מש"ה אין לאוחזן בבגדו ובידו דחיישינן לכדי שלא יפלו בשעה שנפנה אלא דוקא בידו לחוד בעינן כנ"ל ברור לפי דקדוק לשון הברייתות וצכוונת רש"י בלשונו הצח ודוק היטב:

בגמ' דאמר אביי ל"ש אלא בכלי שהוא בליין כו' והקשה הרשב"א ז"ל בחידושו דבשבת פרק במה אשה (שבת דף ס"א) גבי קומיע משמע דאפי' בתפילין כיון שמחופין בעור הוי שרי ליכנס לבית הכסא אי לאו משום דשי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ואם כן אמאי בעינן הכי כים טפח דהא אפילו בפחות מטפח סגיא כו' ע"ש שהניח בקושיא ולע"ד יש ליישב ולחלק דבעור של תפילין וקומיע שמחופין מכל צד ודבוקין בהן ממש עד שא"א לראות הקלף של התפילין כלל שיהו מנולין לבה"כ מש"ה שרי דאין גנאי בכך לתפילין מה שא"כ בכלי המיוחד לתפילין שהוא עשוי להכניס ולהוציא מהן התפילין ולשמירה בעלמא משום הכי לא מהני כיון דבטל לגבי תפילין וכמאן דליתא דמי כיון דאפשר בנקל ליטולה מתוך הכלי ויהי מנולין לבה"כ השי"ן של תפילין כנ"ל אלא דבלאו הכי לא ידענא מאי קשיא להרשב"א ז"ל מ"מ מעיקרא דדינא דהתם לנענין בזיונא דבה"כ ודאי הוי שרי כשמחופין בעור אי לאו משום שי"ן של תפילין מש"א כן הכא דאיירי לנענין בזיונא שלא יניחם על גבי קרקע כמו שפרש"י א"כ שפיר מצינן למימר דאפילו בלא שי"ן של תפילין לא הוי מהני חיפוי עורן להפסיק בינם לבין קרקע כן נראה לי ודו"ק:

דף כג:

בתוספות בד"ה דברים שהתרתיו כו' ולא בעי לשנויי דברים שהתרתיו בבה"כ איירי כו' עד סוף הדיבור. לכאורה יש לתמוה על דבריהם בזה דהאידך אפשר לפר ש כן הברייתא דא"כ מאי האי דקתני עלה זהו ק"ו שאין עליו תשובה דמאי ק"ו שייך הכא דפשיטא דבה"כ קבוע חמיר מבה"כ עראי אלא דיש לפרש דבריהם אהא דבעי לשנויי מעיקרא כי תניא היאה לענין טפח וטפחיים וע"כ דלא אסיק אדעתיה סיפא צבריייתא דקתני עלה זהו ק"ו שאין עליו תשובה דהא היינו הא דמקשינן עלה בסמוך וא"כ שפיר קשיא להו להתנא' אדבעי לשנויי לענין טפח וטפחיים טפי הו"ל לשנויי ללענין גדולים וקטנים איירי. אלא דאכתי אין מקום לקושייתם דא"כ מאי קמ"ל צבריייתא בהא דקאמר דברים שהתרתיו לך כאן אסרתיו לך כאן דההיא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין דבה"כ קבוע חמיר מבה"כ עראי דהא מה"ט גופא מסיק צבריייתא שהוא ק"ו שאין עליו תשובה לכן דברי הר"ר יוסף צריכין עיון:

בגמרא ה"ק הא מלתא תיתי לה בתורת טעמא ולא תיתי לה בק"ו כו' הכוונה בזה דתורת טעמא מבטל הק"ו אלא דאכתי יש לתמוה ללחאי צורך מסיק הכי דהא בכל הק"ו שבתורה נמי הפירכא מבטל הק"ו אפילו בפירכא כל דהוא שיש טעם להקל או להחמיר בא' יותר מבחבירו אס כן מכ"ס הכא שהטעם הוא מצד הענין עצמו ופשיטא דפירכא כי האי יש לה לבטל הקל וחומר. והנראה לע"ד בזה דלדברא הא יופא אתי לאשמעינן דומאי אי הוי מצינן שום חומרא בבית הכסא עראי יותר מבה"כ קבוע הוה מצינן לומר דהא דאסרינן לאחוז התפילין בידו בבה"כ עראי היינו בכל ענין ולהיפך נמי הא דשרינן לה בבה"כ קבוע היינו נמי בכל ענין ואי משום קל וחומר הא איבא פירכא. אלא משום דבאמת הוא ק"ו שאין עליו תשובה דלא מצינן כלל שום חומרא בעראי יותר מבקבוע. אע"כ דהא דאסרינן בעראי אינו אלא משום חששא דניצניעות דהיינו בתורת טעמא א"כ ממילא דאזלינן בתר ה"ט שאין לאסור אלא במשתין מעומד דאיבא ניצניעות משא"כ במשתין מיושב דליבא ניצניעות מותר להשתין אפי' בבה"כ עראי וה"ה איפכא דהא דמותר בבה"כ קבוע היינו דוקא במיושב אבל במעומד דאיבא ניצניעות אסור ועיקר החילוק שבין עראי לקבוע אינו אלא משום דסתמא דמלתא משתין בבה"כ עראי מעומד ובקבוע מיושב כמ"ס הרא"ש ז"ל וכל הפוסקים כנ"ל נכון:

דף כד:

בגמ' כל לנטוריניהו טפי עדיף. נ"ל דלא אתי רבא למימר דמה"ט דלנטוריניהו פליג שמואל אצרייתא דסנויא כו לא מצינו בש"ס שיחלוק אמורא אצרייתא מטעמא דנפשיה אלא דכוונת רבא דבהאי סברא דלנטוריניהו טפי עדיף אשכח שמואל ברייתא דשרי בבה"ג והיינו ברייתא דלעיל דף הקודם דבתחלה היו מניחים התפילין בחורין הסמוכין לבה"כ וכשראו אח"כ שהעכברים באים ונוטלין התקינו שיהיה אוחזן בידו ונכנס אלמא דלע"ג דאיבא בזיון דתפילין טובא לאוחזן בידו וליכנס לבה"כ לעשות צרכיו אפי' הכי התירו כדי לשמרן מן העכברים וע"כ דלנטוריניהו טפי עדיף א"כ ממילא דכ"ס דמותר להניחם במטה אפילו אם אשתו עמו כדי לשמרן מן העכברים וא"כ ע"כ ברייתא דהכא דאוסר באשתו עמו ע"כ מוקי לה שמואל דאיירי במקום דלא שכיח עכברים ונגבים כדאשכחן בה"ג בפרק המנצא תפילין ובסוף פ"ק דביצה ואפילו את"ל צבריייתא בכל ענין איירי אפ"ה שמואל דאמר צבריייתא דלעיל ותו לא הוי תיובתא מיהו הא דקאמר ר"ב לר"א בסמוך התם אמר רבא אף על גב דתיובתא דשמואל הלכתא בנתיחה כו' היינו משום דלא אסיק אדעתיה הך טעמא דרבא הכא וקסבר דהא דפוסק רבא הלכתא בשמואל היינו משום דתנא הוא ופליג או שיש כח בידו לשבש הברייתא כמ"ס הרא"ש ז"ל אהא דר"כ יופא ובהא מהדר ליה ר"א שפיר היבא דליתמר איתמר והיינו כדפרישית דלרבא לא הוי תיובתא כן נראה לי:

בתוס' בד"ה והא דתני רבי חייא כו' וא"ת אימא בכובע כו' ואומר הרב דא"כ מאי איריא בכובע כו' עכ"ל. כוונתן בזה דהמקשה ס"ד דכובע דתני רבי חייא היינו כי היכי דליהוי כלי בתוך כלי וכו' וכסת הוי כלי א' וכובע כלי שני וא"כ בבה"ג משמע ליה דמותר אפילו כנגד ראשו ומש"ה מקשה אדרכי ירמיה דמשמע דכנגד ראשו אסור בכל גוונא ומשני הש"ס דצבריייתא דר' חייא דתני כובע היינו דמפיק לה למורשא דכובע לבר וא"כ לפ"ז עיקר התפילין אינן מונחים כלל אפילו תחת הכר ותחת הכסת אלא

מקום הריקן של הכובע מונחים בין כר לכסת לשומרן מן העכברים ובליתת התפילין לבד יוצא' לחזן כן נראה בכוונת התנא' ועיין בזה בט"ז סימן מ' באריכות:

בא"ד ומ"מ קשיא לישני דמייירי באשתו עמו דבעינן כלי בתוך כלי וצ"ע עכ"ל. לכאורה נראה דהאי אשתו עמו שכתבו התנא' היינו שרוצה לשמש דמשום הכי בעי כלי ת"כ משא"כ כשאינו רוצה לשמש לא בעי כלי בת"כ כדמשמע ממירמרא דשמואל דשרי בכל ענין אפי' באשתו עמו ומשמע דלא בעיא כלי ת"כ דומיא דאין אשתו עמו והיינו משום דסתם אשתו עמו דאיירי שמואל היינו כשאין רוצה לשמש דברוצה לשמש פשיטא דבעינן כלי ת"כ ואפשר דאפילו כלי בת"כ לא מהני כשרוצה לשמש ונראה שזה מה שכתבו התנא' וצ"ע והיינו שצ"ע לדינא אם מותר להניח תחת מראשותיו אפילו כלי ת"כ כשרוצה לשמש כן נ"ל בכוונת התנא' ודלא כמהרש"א ז"ל שנדחק לפרש דשמואל נמי איירי בכלי בת"כ. ולע"ד דוחק לפרש כן דמקאמר אפילו אשתו עמו משמע דהיינו דומיא דאין אשתו עמו דאיירי בו באיבעיא דלעיל ועלה מסיק רב יהודא הכי אמר שמואל אלמא דבכלי אחד איירי כנ"ל ודו"ק:

בד"ה והתניא היה יסן כו' פרש"י אשתו בכלל ביתו ולא נהירא כו' עד סוף הדיבור. ולע"ד דלשיתת רש"י נמי ודאי ברייתא אחריתא היא דתע דהא צבריייתא דלעיל קתני בניו ובני ביתו בצדו ובצרייתא דהכא לא קתני בצדו אלא במטה ועוד דצבריייתא דלעיל מפליג בין בניו ובני ביתו גדולים לקטנים ובצרייתא דהכא לא מפליג וא"כ לשיתת רש"י מהכא גופא דיוק המקשה דבההיא דאיך ברייתא הוי אשתו בכלל ביתו ומשום הכי לא מפליג בין גדולים לקטנים דבאשתו ודאי אין לחלק דבכל ענין אסור ומש"ה נמי לא קתני בהך ברייתא בצדו משום דבשאר בני ביתו ודאי שייך לומר שהם בצדו שאין דרך לשכב עמהם בקירוב בשר כ"כ. משא"כ הכא דאיירי באשתו לא שייך לומר בצדו אלא במטה שדרכה להיות עמו בקירוב בשר כנ"ל ומה שיש לדקדק עוד בזה יבואר בק"א לדינא:

בפרש"י צד"ה הא איבא עגבות דנעני אהדדי עכ"ל. ונראה דכוונתו בזה דקס"ד דעגבות יש בהן משום ערוה א"כ מקשה שפיר דכיון דנעני בחדי הדדי הרי בשרו נוגע בערוה דלג"ה אסור והאה קאמר שפיר בגמרא בסמוך מסייע ליה לר"ה דע"כ עגבות אין בהם משום ערוה דאי ס"ד דהוו ערוה א"כ האידך מותרת לקון חלתה כשהיא ערומה הא כתיב לא יראה בך ערות דבר אע"כ דאין בהם משום ערוה וא"כ ממילא דאין לאסור כשאברו נוגע בעגבות חבירו כנ"ל ברור בכוונת רש"י עד שאני תמה על הרשב"א ז"ל בחידושו שהקשה מזה על פרש"י ע"ש ולא זכיתי להבין דבריו בזה וצ"ע:

דף כד:

בתוספות בד"ה אמר ליה לדמיו לא סבירא לי כו' עד סוף הדיבור. עי' במהרש"א שכתב שדברי תנא' כאן סותרים דברי עצמן במה שכתבו לעיל בשם השר מקוצי ונדחק ליישב לפ' דברי התנא' כאן על דרך אחרת ולע"ד יש לתמוה על מהרש"א ז"ל שהרי לפי מה שפירש הוא עצמו לעיל בדברי רבינו יהודא לפרש ע"ד שיטת הרא"ש בתחלת דבריו ולפ"ו ודאי דרבינו יהודא חולק על השר מקוצי כדמשמע להדיא מלשון הרא"ש ז"ל וא"כ מסתמא דהתנא' דהכא תופסים פי' רבינו יהודא עיקר כיון שהביאו דבריו לבסוף וא"כ לפ"ז דברי התנא' כאן עולים יפה דרבי יוחנן פליג אדרכי אבהו בתרתיו. ואף לפי מה שפירשתי לעיל דרבינו יהודא נמי סובר בסברת השר מקוצי מ"מ לנענין פסק הלכה ודאי חולק עליו שהשר מקוצי פסק להדיא דבהפסקה ע"י אונס חוזר לראש ולרבינו יהודא לא משמע ליה אלא דהנך דאמוראי דלעיל גבי מים שותתין לא שני להו בין שהה כדי לגמור את כולה או לא אלא דלמ"ד למקום שפסק היינו אפילו בשהה כדי לגמור וא"כ לפ"ז היינו כר"י דהכא דאזיל לטעמיה שסובר בתקיעות דאינו חוזר לראש וא"כ יפה כתבו התנא' כאן דפליגי בתרתיו וזה ברור ודו"ק:

דף כה:

בגמרא איתמר צואה על בשרו כו' ר"ה אמר מותר לקרות ק"ש רב חסדא אמר אסור. וכתבו התנא' דר"ח פסק כרב חסדא לחומרא ורב אלפס פסק כר"ה מדאקשי גמרא מיינה בזימא פרק הממונה וכוונתם מהא דאמר רב פפא התם צואה במקומו אסור לקרות קריאת שמע ומקשה סתמא דתלמודא מ"ס מצואה על בשרו דאמר ר"ה דמותר ולפי זה צ"ע באמת על שיטת ר"ח שפסק דלא כסתמא דתלמודא. ולע"ד יש ליישב דהא מסיקנן הכא דטעמא דרב חסדא דאוסר היינו משום דכתיב כל עצמותי תאמרנה ולפ"ו נראה ברור דלא שייך ה"ט לענין אצרי אצרי הערוה לענין מקומות המטונפין באדם כגון סמוך לפי הטבעת דאותן האצרים ודאי לא הוו בכלל כל עצמותי שהרי אפילו הרואה אותן אסור לקרות כנגדן וכ"ש הכא כשהצואה במקומו ונרואית כשהוא מיושב וא"כ מקשה התם שפיר מ"ס מצואה על בשרו דמתיר רב הונא וא"כ אית לן למימר דאפילו רב חסדא לא פליג עליו אלא בשאר אברים משום דכתיב כל עצמותי תאמרנה. משא"כ כפי הטבעת דלא שייך ה"ט דכל עצמותי תאמרנה אפילו רב חסדא מודה דשרי. ואהא משני שפיר דבמקומו נפיש זוהמא וא"כ אפילו בלא טעמא דכל עצמותי תאמרנה יש לאסור מצד עצמו דצואה כיון שלא נתפור הריח כמו שפרש"י שם כנ"ל נכון ליישב שיטת רבינו חננאל ואפשר דרב אלפס נמי לא עשה ראיא זו עיקר אלא כסניף בעלמא ועיקר דאיתיו משום דרב חסדא תלמידו דר"ה הוי ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ורבינו חננאל ז"ל סובר דכיון דרב חסדא לא הוי תלמיד גמור דר"ה אלא תלמיד חבר כדאיתא ס"פ אלו מציאות מש"ה יש לחוש לדבריו להחמיר באיסור תורה כנ"ל ודו"ק:

סליק פרק שלישי

דף כו:

במשנה תפלת השחר עד חצות וכו' אף ע"ג דלענין ק"ש פתח דעערבית ברישא היינו משום דכתיב בשכבך ובקומך כדאיתא בריש מכילתין ואפילו לאידך שינויא התם דסמוך אצרייתו של עולם דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר לפני זה ה"נ הוה ליה למפתח טפי דעערבית ברישא כדכתיב ערב ובוקר וצהרים אשיחה ודרשינן לה לקמן לענין תפלה אלא דאפילו הכי שייך למיתני דשחר ברישא לא מיבעיא למ"ד תפלת ערבית רשות אלא אפי' למ"ד חובה נמי קתני דשחר ברישא דלמ"ד תפלת אבות תקנוס נקט כסדר תיקנו אבות וכן למ"ד כנגד תמידין תקנוס דהתם כתיב את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים וק"ל:

בתוס' ד"ה תפלת השחר עד חצות וא"ת כו' וי"ל דזמן המוספין הוא כל וכו' עד סוף הדיבור. ולכאורה יש לדקדק מאי ראיא צריך לזה מהיכי תיתי לא יוכל להתפלל תפלת המוספין אפילו משחרית אכנו מי גרע משאר מצות שזמנם ביזם דעיקר מצותן מהנן החמה דזריזין מקדימין כדתנן בהדיא בסוף פ"ב דמגילה והתם נמי קתני מוספין בהדייהו ואפשר דמשום דס"ד כיון דבכל קרבנות שחר כתיב בבוקר ובמוספים כתיב ביזם אלמא דעיקר זמנם לאו בבוקר ותו הא אשכחן נמי דאיבא למ"ד דאפילו בזיבין קודמין

למוספין כדאיתא ביומא דף ל"ד ע"ש ועוד דבלא"ה נראה דעיקר זמן קרבן מוסף לא היה אלא לאחר ג' או ד' שעות שהרי כמה עבדות היו ששחיטת התמיד והקטרתו וקטורת והדלקת הנרות ומנחה וחבתין נוסכים וא"כ סם"א תחילת זמן מוספים נמי לא מתחיל אלא מהאי שעתא ומש"ה הוצרכו להביא ראייה דזמן תפלת המוספין מתחילין נמי משחר כן נראה לי וק"ל:

בגמ' ורמינהו מציתה עם הנך החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה כו' ולכאורה יש לתמוה מאי קושיא דהא בלאו הכי מילתא דפשיטא היא תחילת מציתה עם הנך החמה כמו כל מצות שזמנם ביום משום דזרזין מקדימין למצית ומכ"ש הכא שהוא כנגד תמידין זמנו מנך החמה כדאיתא במסכת תמיד והכא דקתני עד חצות ע"כ היינו דמחצות ואילך עבר זמן תפלה אבל תחילת זמן תפלה לעולם אימא לך דמהנך החמה כדאשכחן כה"ג בריש מכילתין לענין ק"ש של ערבית ושל שחרית ששנה התנא התחלת הזמן וסוף הזמן והנראה בזה דעיקר הקושיא ממאי דתנא בברייתא טעם לזמן ק"ש שהיא בהנך החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ושבך טעמא דזרזין וע"כ היינו דזמן ק"ש כיון דזמן קימה תליא מילתא מש"ה לא שייך כלל שיעורא דנך החמה אי לאו משום כדי שיסמוך גאולה לתפלה נמצא דלפ"ז משמע דסמיכת גאולה לתפלה הוא חייב גמור א"כ מקשה ששפיר אהא דקתני במתני' תפלת השחר עד חצות אע"פ שכבר עבר זמן ק"ש משלש שעות ואילך דתו לא מצי למסמוך גאולה לתפלה וע"ז משני כי תניא ההיא לוחיקין דהיינו למצוה מן המובחר דלפ"ז עיקר סמיכות גאולה לתפלה אינו אלא מצוה בעלמא ולעולם אימא לך דעיקר חייב זמן תפלת שחרית נמשך עד חצות כדקתני במתניתין כנ"ל:

שם בגמרא וכו' עד חצות ותו לא והאמר רב מרי כו' מתפלל מנחה שתיס. ולכאורה יש לדקדק דהא מלישנא דרבי יוחנן דקאמר מתפלל מנחה שתיס משמע להדיא דהיינו דוקא בזמן תפלה כמו שדקדק הרשב"א ז"ל כחידושינו ומסתמית לשון הפוסקים משמע דהיינו במנחה קטנה שהוא זמן תפלה לרוב הציבור. ומשמע נמי מכל הפוסקים שצריך להתפלל דוקא הראשונה לתפלת מנחה והשניה לתשלומין לתפלת השחרית ואם כן שפיר קאמר במתני' תתפלת השחר עד חצות ללאחר חצות תו לא היו זמן תפלת השחר אלא זמן תפלת המנחה דלפ"ז צריך להמתין עד זמן מנחה קטנה ואז יתפלל מנחה בראשונה וא"כ השניה לתפלת השחרית. ונראה לפענ"ד בזה דכל מה שכתבו הפוסקים בזה היינו דוקא לבתר דמסקינן הכא לאחר חצות שבר תפלה יהבי ליה שבר תפלה בזמנה לא יהבי ליה דמשמע מזה דזמן התפלות הס עיקר הדין וחייב התפלה והיינו משום דקיימא לן תתפלות כנגד תמידין תקנוס שיש להם זמן קבוע מעיקר הדין כדאיתא לקמן בשמעתין ומש"ה ממיילא דמה"ט גופא צריך שיקדים התפלה שהגיע עיקר זמנה לתפלה השניה שכבר עבר עיקר זמנה כדאשכחן כה"ג בקרבנות ומה"ט גופא יש לו להתפלל תפלת המנחה בעיקר זמן מציתה שהיא במנחה קטנה כיון שתפלה זו יותר עיקרית מתפלה השניה שהיא לתשלומי שחרית וכן בשאר תפלות וכל זה למסקנא משא"כ לפי סברת המקשה מצינן למימר דלא אסיק ארעתיה דך טעמא דתתפלות כנגד תמידין ומשמע ליה הכי מלשון משנתניו גופא דתתפלת השחר עד חצות יבתמיד השחר הוה פשיטא ליה שאינו אלא עד ד' שעות דכתנן בעדיות כדאיתא לקמן וקס"ד דעיקר העדות לא היה אלא כי היכי דלא נימא שזמן התמיד אינו אלא עד שלש שעות מדכתיב בבוקר בבוקר דמשמע דחלקיה לב' בקרים וקמ"ל דלפ"ה הוי עד ד' שעות ולפ"ז ע"כ תתפלות לאו כנגד תמידין תקנוס יעוד דאפילו את"ל דתנא דמתניתין סובר דכנגד תמידין תקנוס ותמיד קרב והולך עד חצות כדאיתא לקמן בברייתא כמו שאפרש שם אפ"ה מקשה שפיר מרבי יוחנן מדקאמר מתפלל מנחה שתיס אלמא דלאו כנגד תמידין תקנוס דהא בתמידין דרשינן בכמה דוכתי אחד בין הערבים ולא שנים בין הערבים ולא שייך השלמה אע"כ דלאו כנגד תמידין תקנוס אלא דשלש תפלות בעלמא תקנו חכמים וסמכוה אקרא דגניאל דכתיב וזימנין תלתא הני מצלי כדאיתא לקמן פרק אין עומדין ע"ש וכמו שתקנו ג"פ תהלה לדוד בכל יום וכדפרישית לעיל טעמא דמילתא ולפ"ז אין להם זמן מיוחד אלא מצוה מן המובחר בעלמא דאסמכוה אקרא דערב בוקר וצהרים לפ"ז שייך שפיר השלמה כדאשכחן לענין מאה ברכות בכל יום שחייב להשלים ועוד דבהאי טעמא גופא מצינו למימר דג' תפלות אבות תקנוס אפ"ה אין להם זמן מיוחד מעיקר הדין דאפשר דבאבות גופייהו מעשה שהיה כך היה ולעולם דמעיקר הדין אין להם זמן מיוחד לומר שאח"כ עבר הזמן אלא שחייב להשלים בכל יום ג' תפלות שהתפללו האבות א"כ מקשה שפיר ממתניתין דקתני עד חצות ותו לא דמשמע ללאחר חצות עבר הזמן וע"ז משני הש"ס דדואי הכי הוא דלאחר חצות עבר הזמן לענין דלא יהבינן ליה שבר תפלה בזמנה והיינו משום דיש לו זמן מיוחד מעיקר הדין והיינו משום דכנגד תמידין תקנוס אלא דלפ"ה קאמר שפיר מתפלל ערבית שתיס דיהבינן ליה שבר תפלה שלא בזמנה ולא שבר תפלת נדבה רשות קאמר דהא בלא"ה קאמר רבי יוחנן לעיל דף כ' ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו ולשיטת רב אלפס וסויעתו היינו אפילו בלא חידוש ע"ש אע"כ דהא דקאמר הכא דיהבינן ליה שבר תפלה שלא בזמנה היינו שבר תפלת חובה דהיינו כדאשכחן בקרבנות שיחיד מקריב עולת חובה ונהי דבתמידין אמרינן שאם לא קרב כבש א' בבוקר לא יקריבנו בין הערבים היינו משום דלא אפשר שאין הציבור מקריבין קרבן שלא לצורך כלל משא"כ לענין תפלה שכל יחיד ויחיד מתפלל נהי שתיקנו לוכר קרבן תמידין אפ"ה אין איסור בדבר אם מתפלל אח"כ וחויבא נמי איכא להשלים ויש לו שבר כאילו הקריב עולת חובת יחיד ומעתה לפ"ז כיון דקיי"ל במסקנא דשמעתין תתפלות כנגד תמידין תקנו א"כ יפה כתבו הפוסקים שיש לו להקדים דוקא אותה תפלה שקבוע לה זמן כדאשכחן בקרבנות ממילא דמתפלל שתיסם בזמן מנחה קטנה שהוא עיקר זמן של תמיד של בין הערבים כנ"ל נכון בעז"ה:

שם איבעיא להו טועה ולא התפלל מנחה מהו כו' אבל הכא כו' כיון דעבר יומיו בטל קרבנו. ולכאורה משמע דהך איבעי' לאו אמסקנא דלעיל קאי אלא אעיקר מימרא דרבי יוחנן אלא דלמאי דפרישית בסמוך דמעיקרא ס"ד דרבי יוחנן לא ס"ל תתפלות כנגד תמידין תקנוס אם כן אתי שפיר טפי דאיבעיא זו דוקא אמסקנא דלעיל קאי לבתר דמסקינן דזמן תפלה הוא מעיקר הדין ומשום דכנגד תמידין תקנו אלא דאכתי קשיא לי טובא אמאי דקאמר דכיון דתפלה במקום קרבן הוא עבר יומיו בטל קרבנו מאי סבירא היא זו דכיון דכנגד תמידין תקנו אדרבא יותר י"ל דעבר זמן תפלת ערבית שהיא כל הלילה נגד אברים ופדרים ומשהגיע זמן תפלת שחרית כבר נפסלו האברים ופדרים בלינה וכה"ג משהגיע זמן תפלת מנחה שהיא לאחר חצות היאך יתפלל תשלומי תפלת השחר במקום תמיד של שחר הרי כבר עבר זמנה של תמיד של שחר לגמרי אפילו בדיעבד כדפרישית דאחד בין הערבים ולא שתיס בין הערבים יטפי מסתברא לומר דתתפלת המנחה שייך קצת בזמן תפלת ערבית דאף ע"ג שעבר זמן שחיטת התמיד אכתי ישנו זמן הקטרת אברים ומנחתו ונסכו כדדרשינן ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה ומה שפירש רש"י ז"ל ד"ה עבר יומיו בטל קרבנו דמשכחת להא מילתא לענין מוספים יש לתמוה יותר דמאי ענין הנך שלשה תפלות דימות החול לענין מוספין ויותר הוה ליה לפרש דעבר יומיו בטל קרבנו היינו משום שאין שום קרבן קרב בלילה ומיהו בהא מצנ' למימר דרש"י ז"ל רוצה ליישב בזה כי היכא דלא תקשי דבטעה ולא התפלל מנחה נהי דאין מתפלל ערבית שתיס לפי שאין זמן קרבן כלל אכתי היה לו להתפלל למחר

שחרית שתיס דאפשר דרש"י ז"ל סובר כשיטת הפוסקים דשייך תשלומין אפילו לאחר שתי תפלות לכך הוצרך לפרש דלא שייך תשלומין כלל מיום זה ליום אחר כדאשכחן במוספין אבל אכתי קשה קושיא קמיייתא:

והנראה לענ"ד בזה לפרש הסוגיא להיפך דהיינו לפי מה שכתבתי בסמוך דמעיקרא קא ס"ד דר"י לית ליה דתתפלות כנגד קרבנות תקנוס אלא דג' תפלות בעלמא תקנו בכל יום כדאשכחן דגניאל דכתיב זמנין תלתא וכתיב נמי ערב ובוקר וצהרים או שנאמר דכנגד אבות תקנוס א"כ לפ"ז הוה פשיטא ליה דהא דנקט ר"י טעה בשל ערבית ושל שחרית ולא נקט טעה בשל מנחה היינו משום דלא שייך כלל תשלומין מיום זה ליום אחר כיון שהן חובת היום כדפרישית משא"כ לבתר דמסיק הש"ס דשבר תפלה יהבינן ליה והיינו ע"כ שבר תפלת חובה כדפרישית משום דתתפלות כנגד קרבנות תיקנו ואע"ג שכבר עבר זמן הקרבת התמיד אפ"ה כיון דצלותא רחמי היא לכל יחיד ויחיד לא שייך ביה עבר הזמן ויהבינן ליה שבר תפלת חובה א"כ משמע דכ"ש דשייך השלמה לשל מנחה בערבית כיון שהוא זמן הקטרתו של אותו תמיד עצמו ולא שייך ביה נמי איסור לינה כמו בקרבן כיון דצלותא רחמי היא או דלמא אפ"ה מדנקט רבי יוחנן טעה בשל ערבית ושל שחרית ושבך לשל מנחה משמע דדוקא קאמר דבהנך יש להן תשלומין דנהי דעבר זמן התמיד אפ"ה כיון דאשכחן בקרבנות יחיד שמקריב עולת חובה שייך ביה שפיר השלמה לענין תפלה דיהבינן ליה שבר עולת חובה משא"כ בתתפלת המנחה לא שייך השלמה בערבית כיון דאשכחן מיהו בקרבנות שיש חילוק בין תשלומין לאותו יום עצמו ליום אחר דעבר יומיו בטל קרבנו וכמו שכתב רש"י ז"ל מדכתיב במוספין דבר יום ביומו ועוד נראה לי דאפילו בכל הקרבנות שייך חילוק בין אותו יום עצמו ליום אחר והיינו לענין כל תאחר דקיי"ל בכל יום ויום עובר בכל תאחר ולא אמרינן בכל שעה ושעה עובר בכל תאחר ואפשר דהך מילתא גופא ילפינן מדכתיב דבר יום ביומו דמשמע דלענין שעות היום אין חילוק כלל כנ"ל נכון ודוק היטב:

שם ת"ש דאמר רב הונא כו' הא דלא קפשיט מהאי ברייתא בסמוך דקתני טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת או בשבת דמתפלל ערבית שתיס היינו משום דמסקינן להך ברייתא בקושיא א"כ אפשר דמשבשתא היא ועיין מה שאכתוב בזה שם בלשון התוס'. ועי"ל דניחא ליה לאתניי מדרבי יוחנן גופיה ומכ"ש דא"ש טפי לפי מה שכתבתי בסמוך דהך מלתא דתשלומי מנחה תליא באידך פלוגתא אי תתפלות אבות תקנוס או כנגד תמידין תקנוס א"כ י"ל דפלוגתא דתנאי היא כמו שאבאר לקמן בשמעתין ומשום הכי לא מצי למפשט מברייתא אלא מדרבי יוחנן גופיה כן נ"ל ודוק היטב:

שם אמר רבי יוחנן טועה ולא התפלל מנחה כו' ויש לדקדק דא"כ האי מימרא דרבי יוחנן דלעיל בטעה בשל ערבית ושל שחרית למה ליה הא אתיא במכ"ש מהאי דהכא ואף דלפמ"ש יש ליישב קצת מ"מ קשה אמאי פלגיניהו רבי יוחנן לתרי מימרי ואפשר משום דלא דמי משום דבטעה בשל ערבית ושל שחרית לעולם מתפלל לתשלומין אותה תפלה עצמה שלא התפלל משא"כ בטעה בתתפלת מנחה זמנין דמתפלל אח"כ לתשלומין תפלה אחרת כגון בטעה בשל מנחה בע"ש או בשבת כדאיתא בסמוך:

ועוד נ"ל לפרש בדרך אחר לפי שיטת התוס' והפוסקים דלעולם לא משכחת תשלומין אלא בתפלה אחת הסמוכה ולא בשתי תפלות א"כ מצינו למימר דהך מילתא גופיה שמעינן ממימרא דרבי יוחנן דלעיל וה"ק טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיס טעה ולא התפלל שחרית פי' שלא התפלל תפלת שחרית ולא התפלל ג"כ בשחרית אותה תפלה של תשלומי ערבית דאלעיל קאי ובהא מסיק רבי יוחנן דלפ"ה אין מתפלל במנחה אלא שתיס ולא שלש. ולשיטת רשב"א וסויעתו דסברו דאפילו לאחר ב' תפלות יש להם תשלומין יש לפרש בהיפך דהא דקאמר רבי יוחנן לעיל בשחרית מתפלל מנחה שתיס היינו שלא התפלל בשחרית אלא אותה של תשלומי ערבית בלבד דאלעיל קאי ואפילו הכי קאמר מתפלל מנחה שתיס והיינו משום תשלומי ערבית ואשמעינן דאפילו לאחר ב' תפלות יש לה תשלומין כיון שהן ביום אחד וכשיטת בעל הלכות גדולות שהביא הטור בסי' ק"ח ע"ש כנ"ל נכון ודוק היטב:

שם מיתיבי מעות לא יוכל לתקון וכו' לכאורה נראה דאפשטא דמימרא דרבי יוחנן דלעיל קאי אמנם לפי מ"ש בסמוך י"ל דאמסקנא דבסמוך קאי דומאי לפי מאי דס"ד מעיקרא דרבי יוחנן לית ליה דתתפלות כנגד תמידין תקנוס דפלוגתא דתנאי הוא כדפרישית א"כ לפ"ז לא שייך להקשות מברייתא דהכא דאפשר דהך ברייתא סברה כמ"ד תתפלות כנגד קרבנות תיקנו מש"ה קאמר דאין לה תשלומין לאחר שעבר זמן הקרבת התמיד לגמרי וכדפרישית משא"כ לאידך מימרא דרבי יוחנן דבסמוך דקאמר להדיא ואין בזה משום דעבר יומיו בטל קרבנו דמשמע להדיא דסבירא ליה כנגד קרבנות תקנו ואפ"ה קאמר יש לה תשלומין א"כ מקשה שפיר מברייתא דהכא כנ"ל נכון:

מיהו אכתי איכא למידק דמאי קושיא דלמא הא דקרי ליה הכא מעוות לא יוכל לתקן היינו לענין דאין לו שבר תפלה בזמנה כדמסקינן לעיל בסמוך ולכאורה לישנא דברייתא הכי משמע דאלת"ה אלא דאין לה תשלומין כלל א"כ אמאי נקט ק"ש ותפלה טפי מכל מצות שיש להם זמן ועבר הזמן דהוי נמי מעוות לא יוכל לתקן כדאיתא להדיא במשנה סוף פ"ק דחגיגה לענין קרבן ראייה ע"ש אע"כ דאתי לאשמעינן דבק"ש ותפלה אע"ג דיש להן תשלומין אפ"ה מיקרי מעוות לא יוכל לתקן כיון דלית ליה שבר מצוה בזמנה. מיהו לפי שיטת הפוסקים דבק"ש לא שייך תשלומין כלל אתי שפיר דמשמע תפלה דומיא דק"ש משא"כ לשיטת הסוברים דק"ש נמי יש לה תשלומין ומאי קשה ויש ליישב עיין בסמוך ודו"ק:

שם אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן הב"ע שביטל במזיד א"ר אשי דיקא נמי דקתני ביטל ולא קתני טעה. משמע להדיא דטעה בקריאת שמע נמי יש לה תשלומין דעלה קתני ביטל. ויש לתמוה על הפוסקים דטעה בק"ש אין לה תשלומין כלל:

ונראה לי ליישב ע"פ מה שמצאתי בחידושי רשב"א ז"ל בשמעתין שכתב בשם רבינו הגאון ז"ל דאפילו בביטול תפלה במזיד דהוי מעוות לא יוכל לתקן היינו לענין שאין לו שבר תפלת מצוה אבל שבר תפלת רחמים דרשות מיהו אית ליה ולכאורה הוא נגד סוגיא דשמעתין אלא דבאמת לא קשה מידי והיינו למאי דפרישית דבתפלה כיון דכנגד קרבנות שייך שלשה חילוקי דינים דאם מתפלל בזמנה יש לו שבר קרבן תמיד בזמנה וכשמתפלל בשעת תשלומין אע"ג שאין לו שבר קרבן תמיד אפ"ה יש לו מיהו שבר קרבן עולת חובה וכשמתפלל שלא בשעת תשלומין אין לו שבר קרבן עולת חובה אלא שבר תפלת נדבה ובזה צדקו דברי הגאון ז"ל דהך בבא תליתאה דהיינו בתפלה נדבה שייך אפילו במזיד דאף על גב דיש לו עונש על ביטול תפלת חובו אפילו הכי יש לו מיהו שבר תפלת נדבה:

במצא דלפ"ז כל ג' חילוקי דינים הללו לא שייכי אלא לענין תפלה שהיא נגד קרבנות דשייכי בה ג"כ שלשה חילוקים הללו קרבנות חובת ציבור וקרבנות חובת יחיד וקרבן נדבה משא"כ בק"ש שאינה כנגד קרבנות לא שייך בה אלא שני חילוקים שבר מצות ק"ש בזמנה ושכר ק"ש שלא בזמנה שאינו אלא כקורא בתורה כדאיתא לעיל במשנה פ"ק ד' יו"ד ע"ש ובחידושינו במימרא דרב מני אבל תשלומי חובו לענין ק"ש לא שייך כלל וזה טעם הפוסקים שכתבו כן ואפ"ה א"ש הא דקתני בק"ש נמי שביטל ולא קתני

שטעה משום דעיקר הברייתא לענין עונש הביטול איירי דהיינו במזיד משא"כ בטעה לא שייך עונש כלל אבל לענין תשלומין בטעה לא איירי ברייתא כלל אלא ממימרא דרבי יוחנן שמעינן לה והיינו דוקא בתפלה ולא בק"ש מהאי טעמא דפרישית. מיהו שיטת רבינו חיים שדביא הכל בו ובש"ע סימן נ"ח דק"ש נמי יש לו תשלומין כתפלה היינו דסבירא ליה דלגמרי מדמה להו בברייתא דכיון דבק"ש שלא בזמנה יש לו שכר כקורא בתורה מש"ה שייך בה השלמה ולא נחית לחלק באותן חילוקים שכתבתי לענין קיבול שכר כנ"ל נכון ליישב שיטת הפוסקים לפי שיטת הגמרא ואלו ואלו דברי אלוהים חיים שבעיקר הדין קרובים דבריהם להיות שווים ודוק היטב:

בתום ד"ה טעה ולא התפלל כו' ומיהו אם איחר עד המנחה כו' ולאחר ב' תפלות לא מצינו שתיקנו חכמים כו' ואפילו תפלה א' שביטל במזיד כו' עד סוף הדיבור. כבר כתבתי דשיטת רוב הפוסקים כדעת התום' וכן הוא בש"ע סימן ק"ח אלא דטעמא למילתא לא ידענו כיון דמדינא תשלומין אחינא עליה מאי שגא תפלה הסמוכה ומ"ש לאחר שתי תפלות וכן כתב הרשב"א ז"ל בחידושו והסכים דאין חילוק בזה אמנם לכאורה היה נראה לי בטעם שיטת התום' וסויעתם דכיון דטעה ושכח שתי פעמים בזמן התפלה דהו"ל למרמי אדעתיה ולאדכורי מתפלת התשלומין ולא נזכר הוי ליה כפשיעה ומזיד ומש"ה אין לו תשלומין וכדאשכחן בפרק שני דביצה עובדא דהאי סמיא דבשציל ששכח ב' פעמים קרי ליה פשיעה וע"ש בחידושינו דכ"ש דבשני פעמים רצופים הוי פשיעה כך היה נראה לי לכאורה ולפ"ו הוה א"ש טובא המשך דברי התוספות דמסקין בסוף דבריהם ואפילו תפלה אחת דביטל במזיד בסמוך קרי ליה מעוות לא יוכל לתקן ונראה מזה שנתכוונו למאי שכתבתי דתפלה אחת שביטל במזיד ושכח שני פעמים בשוגג חד טעמא וחד דינא אית להו. אלא דלפ"ו לא הוי שייך הך מילתא אלא בשכח בשוגג משא"כ כשלא התפלל מחמת אונס לא שייך לדמותו למזיד אפילו לאחר כמה תפלות ובזה היה נ"ל טעם דבני צרפת שדביא רבינו יונה ז"ל שמי שחלה ולא התפלל כמה תפלות יש לו להשלים את כולם כשיתרפא ינראה דהיינו מטעם דפרישית אלא דמלשון הש"ע לא משמע כן שאין מחלק כלל בין שוגג לאונס דבכל ענין אין תשלומין אלא בתפלה הסמוכה בלבד ולפ"ו הדרא קושיא לזכותא דטעמא דמלתא לא ידענו י'ע"ע. מיהו בעיקר הדין דפשיטא להו להפוסקים דאונס כגון חולה חייב להתפלל לתשלומין לא ידעתי מהיכן למדו כן דהא מכלה סוגיא דשמעתין ובברייתא דבסמוך לא נזכר אלא טעה דהיינו שוגג ומשמע דאונס רחמנא פטריה ופטור מתשלומין ובאמת שבי"ד סימן שמ"א איתא להדיא דאונן פטור מתשלומין יכתב שם הג"ו בשם ספר פרישה דה"ה למי שעוסק בצרכי ציבור והוא חולק בזה משמע מיהו דבחולה פשיטא להו וכמ"ש רבנו צרפת. ולענ"ד י"ע דהא אפילו בתשלומי שוגג מסקינן לעיל דאין לו שכר תפלה בזמנה ולענין אונס הא אמרינן בכמה דוכתי חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ומלבד זה יש לי לדקדק עוד בזה לענין תשלומין קרבן ראיה וחגיגה ואין כאן מקומו להאריך:

דף כו':

בתוספות ד"ה טעה ולא התפלל כו' וא"ת והלא הוא מתפלל יותר. נראה כוונתן בזה דלפ"ו משמע דתפלה זו אינה לתשלומין ממש אא"כ למה יתפלל יותר דא"כ אין זה כמו אותה עיקר התפלה ממש אע"כ דתשלומי תפלה אינה באה אלא משום תקנת חכמים בעלמא ולפ"ו משמע דה"ה בטעה ולא הזכיר של ר"ח במנחה דהו"ל כאילו לא התפלל לגמרי ושייך ג"כ תקנת חכמים שיחזור ויתפלל וע"ו מתרצים דאין בכך כלום כיון שגם בשבת היה הדין שיתפלל כל י"ח ואם כן שפיר הוה תשלומי תפלה ממש משא"כ בלא הזכיר של ר"ח כנ"ל בכוונתם ודו"ק:

שם בא"ד ומיהו ברב אלפס כו' עד סוף הדיבור. ואע"ג דבגמרא אסיקנא להך ברייתא בקושיא אפ"ה פוסק רב אלפס כיון שלא קאמר תיובתא כ"כ הרא"ש ז"ל בשם רב האי גאון ומה שלא הרגישו התום' בזה נ"ל דמשמע להו דאפילו לשון תיובתא לא שייך אלא לדחות מומרא דאמוראי משא"כ לענין רומיא דברייתות לעולם אין לדחות שום ברייתא ממקומה לומר דחדא משבשתא היא אלא אית לן לתרוני בכל מה דאפשר. אמנם לפי מה דפרישית לעיל בלא"ה א"ש הא דמסקינן בקושיא משום דעיקר פירושא דרב אלפס היינו דוקא למאי דקיי"ל תפלות כנגד תמידין תיקונים א"כ לפ"ו ודאי חייב להקדים אותה תפלה שהגיע זמנה והשניה לתשלומין כדאשכחן בקרבנות וכדפרישית משא"כ למ"ד תפלת אבות תקנום נראה ללא שייך בזה הקדמה כלל ואדברה יותר היה נכון להתפלל תפלה של תשלומין והיינו בסדר אבות נמצא דלפ"ו לא שייך שינויא דרב אלפס א"כ שפיר מסיק הגמרא בקושיא והיינו למ"ד תפלות תפלות אבות תקנום כנ"ל ודו"ק:

בגמ' איתמר רבי יוסי בר"ח אמר תפלות אבות תקנום ורבי יהושע בן לוי אמר כו' לכאורה נראה דהך פלוגתא תליא בפלגותא דתנאי לקמן אי תפלת ערבית רשות או חובה דמאן דסבירא ליה רשות ע"כ סבר דכנגד תמידין תקנום ומש"ה תפלת שחרית ומנחה חובה משא"כ תפלת ערבית שאינה אלא כנגד אברים יפדריס דלא מעבכי כפרה ועוד שעיקר מצותן להקטירן ביום ומש"ה הוי שפיר רשות ומ"ד תפלת ערבית חובה סובר דתפלות אבות תקנום דלפ"ו כולהו ג' תפלות כי הדרי נינהו דמ"ש ולפ"ו א"ש נמי הא דמקשינן בסמוך אדרי"י ב"ח ניימא תיהוי תיובתא מאידך ברייתא וואמאי לא מקשי נמי מברייתא קמייתא לאבות תיקנום דנימא תיהוי תיובתא דריב"ל. ועוד בפשיטות הוה ליה לאקשווי ברייתות אהדדי ולמאי דפרישית א"ש דלא מצי לאקשווי הכי כיון דפלוגתא דתנאי היא משא"כ אדרי"י ב"ח מקשה שפיר כיון דבכולה מתניתין דתפלת השחר וכל התפלות איירי בזה ר' יהודא ורבנן ומסתמא קיי"ל כהני תנאי דמתני' ואינהו גופייהו קאמרי בברייתא ליתא טעם לדבריהם כנגד תמידין א"כ קשיא שפיר אדרי"י ב"ח דמשמע דפשיטא ליה לאבות תיקונים ותיקשי ליה מתני' כך היה נ"ל לכאורה אלא לפי שמצאתי בירושלמי דריב"ל גופא דאמר הכא כנגד תמידין תקנום והתם קאמר לאבות תקנום ומשמע מזה דלמסקנא דשמעתין לא פליגי ריב"ל ור"י ב"ח כלל דלפי האמת אבות תקנום ואסמכניהו רבנן אקרבנות. ומיהו בירושלמי גופא מסיק דפלוגתא דאמוראי היא ועיין מה שאכתוב בסמוך דאף למ"ד אבות תקנום נמי מצי סבר דתפלת ערבית רשות וק"ל:

בתום ד"ה יצחק תיקן כו' ואע"ג דאמרין צלותא דאברהם כו' וי"ל היינו אחר שתיקנה יצחק עכ"ל. ואע"ג דבשעת עקידה דהוי מקמי הכי אמר הקב"ה לאברהם וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי ודרשינן שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה אפילו עירוב תבשילין מ"מ י"ל לענין תפלת המנחה מקום הניחו ליתחק מן השמים ומש"ה לא נתגלה אותה מצוה לאברהם עד שתקנה יצחק. ומיהו לענ"ד אין צורך לזה דהשתא דאחינא להכי מצינו למימר בפשיטות דהא דאמר רב ספרא במס' יומא צלותא דאברהם מכי שחרי כותלי היינו למאי דקיי"ל דתפלות כנגד תמידין תקנו ולפ"ו בדאיא שהתפלל אברהם יכל האבות שלש תפלות בכל יום תמיד כמו שקיים כל התורה כולה והנך קראי לאבות לא משמע ליה דאיירי לענין תפלות כנ"ל וק"ל:

בד"ה ואין שיחה אלא תפלה כו' תימא דבפ"ק דעכו"ם מוכיח כו' י"ל דכיוצא בו כו' עד סוף הדיבור. ועיין בתום' במסכת עכו"ם שם כתבו לתרץ בענין אחר דומאי על עיקר לשון לשוח דהיינו תפלה ולא שיחה בעלמא אינטריך למילף מקרא דתפלה לעני אלא דאכתי לא ידענא דתפלה לעני גופא אי האי ישפוך שיחו איירי בתפלה קבועה או מתפלת עראי מש"ה אינטריך למילף מיתחק ע"ש. ונראה דהכא לא משמע להו לתרץ כן מתרי טעמי חדא כיון דביצחק גופא לא ידענא שהתפלל תפלה קבועה אלא מדכתוב לפנות ערב שהיא זמן תפלת מנחה א"כ טפי הי"ל לאתויי התם לאסקוי קרא דלפנות ערב ומללא מיייתי התם אלא רישא דקרא דויצא יצחק לשוח בשדה אלאא דלאו לענין תפלה קבועה בעי למילף התם ועוד דמסברא נמי משמע הכי דהא למסקנא דהתם דטעמא דר"א דקאמר ישאל צרכיו ואחר כך יתפלל היינו משום דלא יליף ממשא דעבד איפכא דשאני משה דרב גובריה. ופרש"י שם לשאר כל אדם מחזי כיוהרא. וא"כ לפ"ו ודאי שאין לחלק בין תפלה קבועה לשאר תפלה לכך תירצי כאן בע"א כן נ"ל:

בד"ה יעקב תיקן ת"ע. תימא דאמר בפ' ג"ה דהתפלל ערבית ביום וקשה למתני' דפ"ק כו' ולפ"מ שפירשנו דקיי"ל כר"י ניחא כו' עד סוף הדבור. ולכאורה יש לתמוה שאם כוונתן במ"ש ולפ"מ שפירשנו היינו דלא כפרש"י בריש מבילתין א"כ לא א"ש דהא לפרש"י אדרבא ניחא טפי שהרי לפירושו עיקר זמן תפלה לא תליא כלל בקי"ש דזמן קי"ש לא הוי אלא בצאת הכוכבים לתנא דמתני' אבל זמן תפלה הוי קודם לכן כמו שהביא רש"י להדיא לשון הירושלמי דמשמע הכי מיהו לפ"מ שכתבתי לעיל בריש מבילתין בשטת רש"י יש ליישב דברי תום' כאן. אלא דנראה להתום' לא נחתו להכי כדפרישית לעיל וא"כ צריך לפרש דברי תום' כאן על כוונה אחרת. והיינו שרצוץ להכריע כאן כשיטת ר"ת דלעיל דמנהגינו משום דקיי"ל כר"י. משא"כ לשיטת ר"י דריש מבילתין שכתב ליישב מנהגינו משום דסבירא לן כהני תנאי דברייתא. וכבר כתבתי שם בשטת ר"י דהא דסמכינן אתנאי דברייתא לגבי סתם מתניתין היינו משום טורח הציבור שיתפללו תפלת מנחה ותפלת ערבית כאחד כמ"ש הפוסקים וא"כ לפ"ו משמע דלעולם עיקר מצות זמן תפלת ערבית היינו בצאת הכוכבים כתנא דמתניתין וא"כ לפ"ו שפיר קשיא להו הכא מפרק ג"ה דמשמע דיעקב התפלל ביום וא"כ לפ"ו ודאי דעיקר זמנה ביום כיון דיעקב תיקנה כנ"ל בכוונת התום' ומה שסיימו בדבריהם שטוב להתפלל מצע"י קצת צריך לי עיון דהא למ"ש דקיי"ל כר"י ולקמן בשמעתין משמע דלר"י לאחר שעבר זמן תפילת מנחה מתחיל מיד זמן תפלת ערבית וא"כ משמע דעיקר זמן הוא מיד לאחר פלג המנחה ובאותו שעה טוב להתפלל דזריזין מקדימין דמסתמא נמי דיעקב התפלל באותו שעה כיון דהוי דעתיה למיהדר. ויש ליישב בדוחק:

מיהו כל זה כתבתי לשיטות התוספות אמנם לולי דבריהם היה נ"ל דתפלת יעקב באותו זמן לא היה בדעתו לקבועה תפלת ערבית אלא שרצה להתפלל דרך נדבה כדמשמע ליטנא דהתם דאמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי אלא לאחר שראה יעקב ששקעה לו החמה שלא בעונתה מש"ה לאח"כ נקבע זמן תפלת ערבית לאחר שקיעת החמה והיינו כתנא דמתניתין דריש מבילתין. ונראה שזזה הטעם קי"ל תפלת ערבית רשות והוי קשיא לן מה"ת היא כיון דיעקב תיקנה ולמאי דפרישית א"ש כיון שהוא עצמו לא התפלל אותה התפלה אלא דרך נדבה ובדרוש הארכתי עוד להוכיח שבאותה שעה היה מתפלל תפלת מנחה לפי מה שמצאתי במדרש שהשקיע הקב"ה חמה שלא בעונתה שתי שעות ועוד הוכחות אחרות שלאחר ששקעה לו החמה חזר והתפלל תפלת ערבית וכאן אין להאריך יותר ודו"ק:

בגמרא מ"ט אמרו תפלת מנחה עד הערב שהרי תמיד כו' קרב והולך עד הערב ר"י אומר כו' שהרי תמיד כו' קרב והולך עד פלג המנחה כו'. ויל"ד לענין הקרבת התמיד במאי קמיפלגי ר"י ורבנן דנהי דלענין זמן תמיד של שחר שפיר פליגי בקרא דכתיב תעשו צבוקר דלרבנן עד חצות קרי בוקר ולר"י עד ארבע שעות כדמפרש בגמרא לקמן בסמוך משא"כ לענין תמיד של בין הערבים לא אתפרש טעמייהו במאי קמיפלגי ונהי דלענין התפלה כתבו התום' דטעמא דר"י משום קטורת מיהו מלשון הגמרא משמע דבתמיד גופא פליגי. תו קשיא לי בהא דקאמרי רבנן שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב בע"כ היינו דנהי דעיקר זמן הקרבת התמיד מן התורה משש ומחצה ומדרבנן בח' ומחצה או בט' ומחצה כדאיתא בר"פ תמיד נשחט מ"מ כיון דבדיעבד כשר עד הערב מש"ה הוי זמן תפילה לרבנן עד הערב אלא דאכתי קשה דהא בזבחים דף נ"ו אמר ר"י בר אבדימי מניין לדם שנפסל משקיעת החמה כו' וכתבו שם התום' דהיינו מתחילת שקיעה שהוא מהלך ד' מילין קודם צאת הכוכבים א"כ הוא קרוב ממש לשיעורו דר"י ומכ"ש להנך אמוראי דפרק מי שהיה טמא דסברי דמתחילת שקיעה עד צאת הכוכבים ה' מילין דא"כ הוי שיעורא דרבנן מוקדם מדרבי יהודא ולכאורה היה נ"ל לומר דשיעורא דתמיד לאו אשחיטת וזריקת התמיד קאי שנפסל בשקיעת החמה אלא נגד הקטרת התמיד הוי זמן תפלה דאע"פ דהקטרה כשרה כל הלילה מ"מ עיקר מצות הקטרה ביום דחביבה מצוה בשעתה דמש"ה דחי שבת ולפ"ו ממילא היינו צאת הכוכבים דהא קיי"ל עד צאת הכוכבים ימאא הוא ודוקא גבי דם אמרינן דנפסל בתחילת שקיעה כיון דמיייתרא קרא דביום הקריבו ע"ש בתום' בזבחים אלא דאכתי קשה היאך אפשר לומר דזמן הקטרת תמיד ביום היינו עד צאת הכוכבים דהא ביומא דף ל"א תנן להדיא דקטורת של בין הערבים זמנה בין איברים לנסכים וא"כ לאחר הקטרת התמיד עדיין היו צריכין להקטיר קטורת ולהטיר הנרות שזמנם ג"כ ביום קודם צאת הכוכבים עכ"פ וכ"ש לשיטת התום' כאן שכתבו שזמן קטורת הוא מפלג המנחה וחזרתו על כל הצדדים ולא מצאתי מקום ליישב אם לא שנאמר מה שאמרו חכמים שתמיד קרב והולך עד הערב היינו כל מה דשייך להקרבת תמיד והיינו נסכי התמיד שהן בכלל תמיד דככתיב עולת התמיד ומנחתו ונסכו וכדפרישית בר"פ תמיד נשחט שאף הן קודמים לפסח שזמנם ג"כ ביום לכתחלה שהרי הלויים אומרים שירה עליהם ושירה דוקא ביום כדאיתא בערבין דאיתקש לשירות ועיין בזה בתום' דר"ה דף ל' ו בחידושינו שם א"כ לפ"ו א"ש טעמייהו דרבנן דתפילת המנחה עד הערב ממש בדיעבד עד צאת הכוכבים והיינו משום דזימנין דנסכי התמיד היו קריבין סוף היום סמוך לצאת הכוכבים כן נ"ל בטעמייהו דרבנן והא"ש נמי טעמא דר"י בין לענין תפלה בין לענין תמיד דאיהו לא אזיל בתר נסכים אלא שהכל תלוי בהקטרת התמיד שהוא קודם לזמן קטורת כדאיתא ביומא מש"ה קאמר עד פלג המנחה כמ"ש התום' דזמן קטורת היה באותה שעה כן נ"ל נכון בעזרי"י בטעמייהו דר"י ורבנן ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

בתום' בד"ה עד פלג המנחה תימא מנ"ל הא כו' וי"ל דר"י ס"ל תפלה כנגד קטורת תקנו דכתיב תבכון תפלתי קטורת לפניך עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דבפ"ק דף ו' ע"ב וליף רבי יוחנן מהאי קרא דתבכון תפלתי קטורת לפניך שיהיה אדם זהיר אף בתפילת ערבית א"כ משמע להדיא דהאי קרא בתפילת ערבית איירי ולא בתפילת מנחה ונראה דוחק לומר דר"י פליג אדרבי יהודא בליטנא וטעמא דקרא מיהו יש ליישב לפי מה דאמרין בסמוך דלר"י הוי פלג המנחה סוף זמן תפילת מנחה ותחלת זמן תפילת ערבית אם כן שפיר מצינן למידרש האי קרא להכי ולהכי הא כדאיתא והא כדאיתא כיון דשניהם היו בזמן קטורת כן נ"ל בשטת התום' מיהו למאי דפרישית בסמוך אין צורך לכל זה אלא דבלא"ה א"ש טעמא דר"י דאמר עד פלג המנחה והיינו שא"ל להמשיך זמן הקרבת התמיד יותר כיון שהיו צריכין להקטור

האברים קודם לקטורת ולהטבת הנרות ולנסכים ולשירה שכולם צריכון להיות ביום קודם צאת הכוכבים ימש"ה בעינן שיעורא דפלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה ועוד כיוון שהדם נפסל בשקיעת החמה והיינו בתחלת שקיעה שהוא קרב לשיעורא דר"י כדפרישית וכיון דא"א לנמצם מש"ה אפילו בשעת הדחק היו צריכון להקדים קצת יותר מש"ה עד האי שעתא מיקרי שפיר זמן הקטרת התמיד ועי"ל לכיון שתקנו תפילת ערבית נגד הקטרת איברים מש"ה לא משמע ליה לר"י לומר שתקנו זמן תפילת המנחה נמי כנגד הקטרת התמיד עצמו אלא תפילת המנחה תיקנו כנגד זריקת התמיד שהוא עיקר כפרה המעכבת זמן זריקה ואזי היו עד פלג המנחה שהיא קרוב לתחילת שקיעת החמה כמו שכתבתי מלשון התוספות בזבחים כן נראה לי נכון. מיהו בירושלמי משמע כדברי תוספות דלרבי יהודא תפלת המנחה כנגד הקטורת תיקנו אלא דבתר הכי מיייתי דר"י בר חנינא היו מצלי עם דמזומי חמה ולפמי"ש זה ממש שיעורו של רבי יהודא בתחלת שקיעה זה נוטה למה שכתבתי. ולענין פלוגתייהו דר"י ורבנן בתפלת המוספין יבואר לקמן דף כ"ח ע"ש:

בגמרא פיסקא ר"י אמר עד ד' שעות איבעיא להו עד ועד בכלל כו' ופרש"י דלר"י הוא דקבעי דאילו לרבנן עד ולא עד בכלל עכ"ל. ויז"ל דא"כ מאי קמיבעיא ליה מה"ת נאמר דעד דרבנן היו ולא עד בכלל ידר"י הוי בכלל ואי שמעית ליה הן ברייתא דלקמן דמיייתי מתני' דעדיות דר"י בן בבא העיד על תמיד של שחר שקרב בד' שעות א"כ מאי קמיבעיא ליה פשיטא דהוי בכלל דאי ס"ד ללא עד בכלל הוי מתני' דעדיות ללא כר"י ולא כרבנן ואפשר דבעל האיבעיא הוי קיס ליה הך ברייתא דהוי לפניו ב' תפילות דמיייתי הש"ס בסמוך למדיק מינה דעד דסיפא דר"י הוי עד בכלל וקס"ד דמסתמא ברישא נמי עד בכלל אלא דאכתי קשיא הך דעדיות אטו מי לא ידע בעל האיבעיא הך מתני' דבחירתא ללא מיתוקמא אלא כר"י וא"כ ודאי עד ועד בכלל. ונלע"ד ליישב דבמתני' דעדיות גופא מספקא ליה לבעל האיבעיא בהא דקתני שקרב בארבע שעות אי קאי אשחיטת התמיד וזריקתו או אהקטרה כדקתני בהאי לישנא בריש פרק תמיד נשחט בח' ומחצה וקרב בט' ומחצה. וכיון דפשיטא ליה דלענין תפלה ודאי תיקנו נגד שעת שחיטת התמיד וזריקתו שהיא עיקר הכפרה וכדמשמע להדיא מלשון הגמרא בזימא בר"פ אמר להם הממונה דנצותא דמנחה דאברהם מכי משחרי כותלי אלמא דהיינו משעת שחיטת התמיד וזריקתו וכ"ש בתפלת השחרית דאברהם דמשמע מקרא גופא דכתיב וישכם אברהם בבוקר והיינו ע"כ מצפרא בהנך החמה דהא ילפינן מהאי קרא דזריזין מקדימין למצות מצפרא. ומש"ה הוי משמע ליה לבעל האיבעיא דהא דקתני בעדיות קרב בד' שעות ע"כ אהקטרה קאי כדפרישית אבל תפלה שהיא בשעת שחיטה וזריקה אית לן למימר דעד ולא עד בכלל והיינו בנ' שעות כדאשכחן במן דכתיב וילקטו בבוקר בבוקר וחס השמש ונמס אלמא דלא מקרי בוקר אלא עד שלש שעות כדס"ד דהמקשה לקמן בסמוך דאמר מאן תנא להא דתניא וחס השמש ונמס כו' והיינו כפרש"י דקס"ד דמהאי קרא משמע שאין נקרא בוקר אלא עד ג' שעות. ועוד נ"ל דאפילו לסברת התרצן לקמן דהא דבמן הוי הלקיטה עד סוף ג' שעות היינו משום דאליבא דר"י דרשינן הא דכתיב בבוקר בבוקר להקדים שעה א' ואם כן לפ"ו ממילא אית לן למימר דה"ה לענין דם התמיד דכתיב נמי תרי זימני בבוקר כדאיתא להדיא בזימא דף נ' דהא דכתיב בבוקר בבוקר בשני גזרי העצם דלא צריך שדינן לחד בבוקר לדם התמיד דליהוי בתמיד תרי זימני בבוקר א"כ לר"י דלא הוי בוקר אלא עד ד' שעות כדמשמע מתני' דעדיות ע"כ דבהקטרה איירי אבל דם התמיד ע"כ בסוף ג' הוי כיון דכתיב תרי זימני בבקר להקדים שעה אחת כן נ"ל נכון ומשום הכי מספקא ליה לבעל האיבעיא. ומכ"ש דא"ש טפי לפי שיטת התוס' דתפלת המנחה לר"י הוי סוף זמנה בפלג מנחה קטנה נגד קטורת וא"כ אית לן למימר דבתפלת שחרית לר"י נמי הוי סוף זמנה בסוף ג' שהיא זמן קטורת לר"י דהא בקטורת כתיב כדאדיא תרי זימני בבוקר כדאיתא התם בזימא דמש"ה קטורת קודמת לאברים ע"ש ולפ"ו מסתמא מקדימין לה שעה אחת קודם הקטרת אברים שהיתה בסוף ד' כדמשמע מתניתין דעדיות והיינו דומיא דמפרשין בסמוך דבוקר יתירא להקדים שעה אחת כן נראה לי נכון כפתור ופרח ועיין עוד בסמוך:

דף כז.

בגמ' אמר רבי נחמן אף אן נמי תנינא ריב"ב העיד כו' על תמיד של שחר שקרב בד' שעות. ואף לפמ"ש בסמוך דבעל האיבעיא בהא גופא מספקא ליה אי האי שקרב בארבע שעות איירי בשחיטת זריקת התמיד או בהקטרתו אפ"ה שפיר מצינו למימר דלרבי נחמן פשיטא ליה דאשחיטה וזריקה קאי כדמשמע להדיא בירושלמי דשמעתין דמעשה שהיה כך היה שבשעת הגזירה היה שלא נמצאו להם טלאים עד אותו שעה ועוד נראה דלענין הקטרת תמיד ר"י נמי מודה דכשר עד חצות דתעשו בבוקר אשחיטה וזריקה קאי ועוד נלע"ד דממקומו הוא מוכרע דאלת"ה אלא דאהקטרה קאי וכר"י א"כ מאי עדותו של ריב"ב אי לאפוקי מדרבנן דאמרי עד חצות הא לדיהו כ"ש דכשר בד' שעות ולפ"ו הוי"ל לריב"ב להעיד שאינו כשר אלא בד' שעות ולא יותר אלא ע"כ דאשחיטה וזריקה קאי ולפ"ו שפיר הוצרך להעיד שכשר בד' שעות לאפוקי ללא נימא דאינו כשר אלא עד סוף ג' מדכתיב תרי זימני בבוקר כמו שכתבתי בסוגיא דיומא וסד"א דהיינו למידרש מינה לרבנן חלקהו לשני בקרים ולר"י להקדים שעה אחת והיינו סוף ג' קמ"ל ללא והיינו כדפרישית וכמו שאבאר עוד בסמוך כנ"ל ודו"ק:

שם אבע"א רבנן אמר קרא בבוקר בבוקר חלקהו ואבע"א ר"י כו' להקדים שעה א'. לכאורה יל"ד א"כ אמאי לא דרשינן כה"ג בזימא דף ל"ג לענין דם התמיד ונרות וקטורת דכתיבי נמי בבוקר בבוקר אפ"ה לא אשכחן בשום דוכתא שאינן כשרים אלא עד סוף שלש ונהי דלא קשיא לי לפי מ"ש בסמוך דעדותו של ריב"ב אשחיטה וזריקה קאי וכמעשה שהיה ואם כן היאך הקטירו קטורת באותו זמן הא דם התמיד קודם לקטורת אליבא דכ"ע ואם כן בהאי שעתא לאחר ארבע תו לא מתבשר קטורת לר"י דלא מקרי בוקר אלא דבהא מצ"ל דהא דהעיד ריב"ב על תמיד שקרב בד' שעות לאו אסוף ד' קאי אלא בענין שיש עדיין שהות להקטיר קטורת סוף ד' אלא דאכתי קושיא קמיינתא דזוכתא קאי דלפי האי דרשא דדרשינן הכא קרא דבבוקר בבוקר גבי מן ה"נ הוי"ל למדרש לענין קרבנות ולומר שתחלת מצותו מיהו היינו בסוף י': ונהי דלר"י איכא למימר דהא דדרשינן הכא אליביה בבוקר בבוקר דמן להקדים שעה א' האי שעה א' לאו שעה א' ממש מחלקי היום אלא שעה מועטת קודם סוף ד' וכיון דאין שיעור ממש בדבר א"כ שפיר שייך לומר דלענין קרבנות כל מה שמקדימין יותר טפי עדיף דזריזין מקדימין למצות אלא דלרבנן ודאי קשה דדרשא דחלקהו משמע דווקא קאמר כדאיתא להדיא בריש פרק תמיד נשחט דדרשא דריב"ל דדרש בין הערבים חלקהו ויש ליישב דכיון דבסוגיא דיומא אשכחן קרבנות טובא דכתיב תרי זימני בבוקר מש"ה לא שייך למידרש כה"ג חלקהו ממש שהרי א"א להקריב כולם בזמן אחד ממש אע"כ דהנך תרי בבוקר דהתם היינו לקדימה בעלמא להקדים עבודה א' לחברתה כדאיתא בסוגיא דהתם ואין להאריך כאן יותר:

שם אמר ר"ח נחזי אן מדרב מצלי של שבת בע"ש ש"מ כר"י ס"ל כו' ופרש"י דכיון דלר"י מפלג המנחה עבר זמן תפילת המנחה ועייל ליה זמן תפילת ערבית עכ"ל. וכן מבואר בלשון התוס' בריש מכילתין ע"ש וכבר כתבתי מה שיש לדקדק על זה מיהו בלא"ה לכאורה אין זה מוכרח דהא מצ"ל דלעולם רב כרבנן ס"ל דתפילת המנחה עד הערב משום שתמיד של בין הערבים היה קרב והולך עד הערב ואפ"ה הוה מצלי של שבת בערב שבת מצע"י משום דתפילת ערבית לאו כנגד איברים ופלדים של בין הערבים לבד תקנוהו אלא כנגד איברים ופלדים שלא נתעכלו מבערב סתם תיקנוהו אפילו דשחרית נמי ואפילו את"ל דעיקר תפילת ערבית נגד איברים של בין ערבים תיקנו אפ"ה ודאי רבנן נמי מודו דעיקר זמן הקטרת התמיד הוא בט' ומחצה כדאיתא להדיא במשנה ר"פ תמיד נשחט בח' ומחצה וקרב בט' ומחצה א"כ לפ"ו שפיר מצ"ל דמהאי שעתא ואילך לרבנן הוי זמן תפילת המנחה ותפילת הערב וא"כ לא מוכח מידי מהא דרב מצלי ואף שיש ליישב בדוחק דפשיטא ליה לר"ח שאין שום סברא לומר שזמן תפילת מנחה ותפילת ערב יהיה בזמן אחד אלא דאכתי קשה יותר דעכ"פ לשיטת רש"י לא יתכן לפרש כן דהא בריש מכילתין הביא רש"י לשון ברייתא דירושלמי דמשמע מינה להדיא דאליבא דכ"ע הוי רגילין להתפלל תפילת ערבית מצע"י אפי' לת"ק דמתני' דריש מכילתין דלא הוי זמן ק"ש אפ"ה זמן תפילה מצע"י ולפ"ו קשה אדמייתי הכא ר"ח מדרב מצלי טפי הוי"ל לאתווי הך ברייתא דירושלמי אלא ע"כ דאין שום ראיה מתפילת ערבית לתפילת מנחה מנעומא דפרישית וכה"ג קשיא לי על שיטת התוס' דאכתי מה ראיה מיייתי מדרב מצלי של שבת בע"ש דכר"י ס"ל דאדרבה איכא למשמע מיניה איפכא מדרב מצלי של שבת בע"ש מצע"י משמע להדיא דבשאר ימות החול לא היה מתפלל של ערבית מצע"י אלא משתחשך וא"כ אס"ד דרב כר"י ס"ל לעולם אפילו בחול נמי היה לו להתפלל מצע"י שהרי כתבו התוס' לעיל בסוגיא בד"ה יעקב תיקן דיפה מנהג שלנו דלדברא טוב להתפלל מצע"י קצת עכ"ל לפ"ו דאדרבא טפי אית לן למימר דרב כרבנן ס"ל דהא לשיטת התוס' רבנן דהכא סברו כסתם מתני' דריש מכילתין דזמן ק"ש ועיקר זמן תפלת ערבית היינו מצאת הכוכבים. אלא דא"ה הוי רב מצלי בע"ש מצע"י תפילת ערבית. והיינו בחד מתרי ותלת טעמי. אי משום דאיתא בירושלמי דבעי למימר התם דרבי יוחנן פליג דארב דהוי מצלי של שבת בערב שבת ומסיק התם דאין שום חולק בדבר דכיון שמוסיף מחול על הקודם יש לו להתפלל מצע"י ומיייתי נמי התם דרבי הוי מכריז קמי ציבורא מאן דמצלי ליצלי דרמשא אדיומא קאים וכן רב חייא ב"א א"כ משמע להדיא דמעיקר הדין כן הוא ודוקא בע"ש. ועוד נראה דכיון שרב היה רוצה להקדים לאלתר לסעודת שבת וכדאשכחן להדיא בברייתא דריש מכילתין דאמר ר"מ משעה שז"א נכנסין להסב בע"ש וכפירוש הר"י בריש מכילתין שע"י אנו סומכין להתפלל ולקרות מצע"י אלמא עודבר וה היה ידוע שהיו רגילין להסב בע"ש מצע"י וא"כ כיון דקי"ל שסאסור לאכול עד שיתפלל מש"ה הוצרך רב להתפלל תחלה בע"ש מצע"י. ועוד יש ליתן טעם כיון דתפלת ערבית כנגד אברים ופלדים תקנו א"כ בע"ש היה זמן אברים ופלדים מצע"י דהא כתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ועיין בזה בתוס' בסוף פ"ק ומכ"ש כיון דקי"ל מוסיפין מחול על הקודש דאורייתא א"כ במקדש נמי היו צריכון לעשות כן:

העולה מכל זה דכל הני טעמי לא שייכי אלא בע"ש דוקא מה שא"כ בחול וכן מבואר להדיא בלשון הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות תפלה. וכן כתב' רבינו יונה והרא"ש ז"ל בשמעתין ויש לחלק בין תפלת ערבית של ע"ש לשאר ימים וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי ראיה מיייתי כאן מדרב מצלי של שבת בע"ש דכר"י ס"ל דהא שפיר מצי סבר כרבנן וכדכתיבנא:

ולזוי פרש"י ותוס' היה נ"ל דעיקר הראיה מדרב לאו משום שהתפלל בע"ש ת"ע מצע"י אלא ממה שהתפלל תפלה של שבת בע"ש דאי ס"ד דרבנן ס"ל היה לו להתפלל ת"ע של חול בע"ש מצע"י ולא של שבת. אע"כ דכר"י ס"ל דלאחר פלג המנחה עבר זמן תפלת מנחה לילה חשיב לענין תפלה ומש"ה היה צריך להתפלל של שבת משום תוספת. ועוד נ"ל שזה מוכרח מהא דאמרינן בפרק במה ממליקין (שבת דף כ"ג ע"ב) גבי דביתהו דרב יוסף דהוה סברה לאקדומי ולאדלוקא שרגא ואמר לה האי סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר וקשיא לן מאי שיעור יש בדבר דנהי לענין שלא יאחר שפיר ידעינן לה מסברא שהוא לחשיכה כמו שפירש רש"י שס. משא"כ שיעורא דשלא יקדים מאי שיעור יש בדבר. אע"כ דהיינו בפלג המנחה וכר"י וכמו שגדאה באמת מלשון הרא"ש והפוסקים בשמעתין. ויש לפרש עוד דטעמא דר"י גופא דאמר עד פלג המנחה ויהיב טעמא שכן תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה. וכבר כתבתי שהיא זמן הקטרת האברים או קטורת לפירוש התוס' וכיון שכל זה היו צריכון לעשות במקדש בע"ש משום דמוסיפין מחול על הקודש מההיא שעתא משום הכי השוו חכמים מדותיהם לענין תפלת המנחה כן נ"ל נכון ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה דרב צ"י כו' תימא דהא אמרינן בפרק במה ממליקין ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר כו' עכ"ל. ונראה דכוונתן בזה דמסתמא כיון דרב מצלי של שבת בע"ש היה צריך להדליק נר של שבת מיד כיון שקיבל שבת עליו ועי"ו מקשו מהא דאמרינן התם ובלבד שלא יקדים. וכן מבואר להדיא בלשון הרא"ש ז"ל בענין קושיא זו. אלא דאכתי תמיה לי טובא דמעיקרא מאי קשיא להו מהא דאמרינן ובלבד שלא יקדים הא שפיר מצינו לפרש דההיא שלא יקדים היינו קודם פלג המנחה. ואפילו את"ל דהתוס' לא נחתו להאי סברא שכתבתי בסמוך דפשטא דלישנא דקתני ובלבד שלא יקדים משמע כן מדלא יהיב שיעורא אלא דמ"מ מאי פסיקא להו להקשות כיון דשפיר מצינו לפרש כן. וליבא למימר דמסברא פשיטא להו טובא דלא שייך להקדים כ"כ מפלג המנחה שהוא זמן גדול קודם שקיעת החמה והוי ודאי בכלל שלא יקדים. דהא ליתא דהא בסוף פרק ב"מ אמר ליה רבא לשמעיה אדשמשא בריש דיקלי אתגו שרגא וא"כ זמן זה שהחמה בראש אילנות נראה שהוא קודם זמן פלג מנחה קטנה שהרי מתחלת השקיעה עד סוף השקיעה הוא שיעור ד' או ה' מילין שהוא גס כן לערך שיעור פלג המנחה. א"כ לפ"ו שפיר מצינו למימר דהא דאמר רב יוסף לדביתוהו ובלבד שלא יקדים היינו קודם פלג המנחה. ואפשר דמשמע להו כיון שאשתו של ר"י בתחלה היתה מדלקת סמוך לחשיכה אין סברא לומר דלאחר שאמר לה שעמוד הענן משלים היתה מקדמת הרבה ביותר להדליק קודם לפלג המנחה שאין זה ענין השלמה כיון שהוא שעה ורביע קודם הלילה. ועוד דבלא"ה אין סברא לומר שהיתה רוצה להדליק קודם זמן עיקר תפלת המנחה ולהתפלל אח"כ של חול ומש"ה פשיטא להו שאשתו של רב יוסף היתה רוצה להדליק זמן הרבה אחר פלג מנחה קטנה אלא זמן משך מרובה קודם שיעור בין השמשות ואפ"ה אמר ליה האי סבא ובלבד שלא יקדים א"כ מקשו התוס' שפיר מהא דמשמע הכא דלאחר פלג המנחה ואילך מיד יוכל להתפלל של שבת והיינו נמי להדליק באותה שעה כמ"ש הרא"ש כנ"ל בכוונת התוס' והרא"ש דמש"ה הוצרכו לחלק בתירוצם דהתם איירי שאין רוצה לקבל שבת מיד:

מיהו אכתי קשיא לי על התוס' דמאי תימא יש בזה דהא שפיר מצינו למימר דהא דרב צלי של שבת בערב שבת אין ה"נ שלא התפלל ת"ע מיד אחר פלג המנחה אלא הרבה סמוך לבין השמשות כדמשמע להדיא לישנא דגמרא דקאמר הוי מצלי מצע"י וא"כ היינו מאותו העעם עצמו דבלבד שלא יקדים אלא דאפ"ה

שפיר מיייתי הגמרא ראייה דרב ס"ל כר"י דאי ס"ד כרבנן ס"ל לא היה לו להתפלל ולקרות ק"ש מצע"י כלל לאחר צאת הכוכבים שהרי לשיטת התוס' דריש מכילתין זמן ק"ש ותפלה כחלל נניהו ותליא בפלוגתא דרבנן ור"י דהכא ע"ש וצ"ע ליישב ודוק היטב:

בא"ד אע"פ כן אסור לעשות מלאכה במ"ש מיד לאחר פלג המנחה כו' עד סוף הדבור. ודבריהם תמוהים מאלד למה הוצרכו ליכתוב כן שזה אפילו תינוקות של ב"ר יודעין שאפילו העושה מלאכה בב' בע"ש אמרינן דחייב חטאת ממ"ג. ועוד לאפילו להוסיף מחול על הקודש הוא צריך ביציאתו כמו בהכנסתו כדאיתא פ"ק דר"ה ובכמה דוכתי. וא"כ מאי סברא יש לומר דתפלת ערבית שהוא מתפלל מצע"י יעשה קודש גמור חול בדבר שהוא איסור סקילה. ומ"ש מהרש"א ז"ל בזה דכוונת התוס' להביא ראייה משל מ"ש בשבת דה"ה שכן הדין לענין של שבת בע"ש ע"ש בפירושו ולע"ד מלבד שהוא דוחק גדול דמה ראייה שייך בזה דנהי דמלתא דפשיטא ופשיטא היא דבשביל תפלת חול שמתפלל בשבת לא עשה הקדש חול לעשות מלאכה דאיסור סקילה אפ"ה שפיר מצינו למימר דבשביל זמן תפלת שבת שמתפללין בע"ש עשה החול קודש לחומרא שיאסור בעשיית מלאכה כמו שכבר התפלל של שבת כדמשמע להדיא מלישנא דשקלא וטריא דבסמוך בגמרא בהא דקאמר ומי בדלת. ועוד קשה יותר במ"ש התוס' אעפ"כ אסור לעשות מלאכה במ"ש מיד ומה לשון מיד שייך בזה דהא האי ליטנא משמע דדוקא מיד סמוך לתפלה הוא לאסור לעשות מלאכה בשבת לאחר פלג המנחה אבל בתר הכי שרי וחלילה לומר כן. וטפי הו"ל לפרש לאפילו להוסיף מחול על הקודש צריך בכה"ג לכך נלע"ד ברור להניח בלשון התוס' בזה הלשון אעפ"כ אין איסור לעשות מלאכה בע"ש מיד לאחר פלג המנחה ועל זה כתבו שפיר וכן לענין תוספת כו' עד סוף הדיבור דכוונתן בזה דכי היכי שאין איסור לעשות מלאכה בע"ש בעוד היום גדול מצד זמן תפלת שבת אלא לאפילו מצד איסור תוספת שהוא מדאורייתא נמי א"צ שיעור גדול להקדיש כ"כ. ובזה נתחווירו כל דברי התוס' כהוגן וכהלכה ועיין עוד בסמוך:

בגמרא והשתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. וי"ל דאדברא מללא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ממיילא דהלכה כחכמים דיחיד ורבים הלכה כרבים. ויש ליישב קצת ע"פ מ"ש התוס' בד"ה ת"ש ושל מוספין דהא דלא מיייתי במשנה מלתא דר"י לענין תפלת מוסף היינו משום דאין הלכה כמותו וא"כ משמע לכאורה דהא דמיייתי מלתא דר"י גבי תפלת ערבית היינו משום דהלכה כמותו והיינו דמספקא ליה מעיקרא לבעל האיבעיא ואפ"ה מסיק סתמא דתלמודא דכיון דלא איתמר הלכתא בהדיא בגמרא אין להוכיח דהלכה כר"י ומש"ה דעבד כמר עבד והיינו משום דבתפלה הקילו במ"ש הפוסקים והמפרשים מיהו אכתי יש לדקדק כיון דמשמע מסוניא דתלמודא דמעיקרא דרב ור"ה פליגי בפלוגתא דר"י ורבנן דרב כר"י ור"ה כרבנן א"כ מסתמא הלכה כרב דהא קי"ל אין הלכה כתלמיד במקום הרב. וכבר כתבתי בזה בריש מכילתין דנהי דמעיקרא היו סבר ר"ח דהא דרב היו מצלי של שבת בע"ש היינו משום דס"ל כר"י והא בהא תליא כפרש"י ותוס' ללאחר שכלה זמן תפלת מנחה מתחיל זמן תפלת ערבית ולא אסיק אדעתיה נמי לחלק בין שבת לחול כדפרישית מ"מ מקאמר בתר הכי דר"ה לא היו מצלי עד אורתא א"כ לפ"ז משמע לסתמא דתלמודא שאין שום סברא לעשות פלוגתא בין רב לר"ה דבכמה דוכתי מקשי הש"ס ור"ה תלמידו דרב היו ומיייתי ראייה מדר"ה אדרב ומש"ה מסיק הש"ס דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והיינו כדפרישית דת"ע לא תליא בתפלת המנחה דאפשר שיהיו שניהם בזמן א'. ומכ"ש דא"ש טפי למאי דפרישית שיס לחלק בין שבת לחול מכמה טעמי וכמו שנראה להדיא מלשון הרמב"ם ז"ל דמשום דת"ע רשות הקילו בה שאין להקפיד במיכת גאולה לתפלה כמ"ש ג"כ רבינו יונה והרא"ש ז"ל ומש"ה רב גופא ומאי בכל ימות החול היה מתפלל תפלת ערבית וק"ש בזמן מוצאת הכוכבים ולא היה מתפלל עם הציבור משא"כ בשבת מכל הניך טעמי דכתיבנא היה מתפלל בע"ש. אבל ר"ה ורבנן דלא היו מצלי עד אורתא והיינו ע"כ אפי' בע"ש כדמוכח מהסוגיא וכדפרישית והיינו ע"כ משום שלא היו רוצין להקדים סעודת שבת עד שתחשך כי היכי דלא לשתנו ממנהגם כמו שהיו עושין בחול שהיו קורין ק"ש עמהם בלא ברכות ולא התפללו עם הציבור קודם צאת הכוכבים לפי שהיו רוצים לסמוך גאולה לתפלה כמ"ש הפוסקים שכן ראוי לעשות למי שמפורסם בפרישות וחסידות כנ"ל נכון בסוגיא דשמעתין ואפשר שהיא כוונת רש"י ז"ל. וכל מה שכתבתי כאן לא להלכה אני אומר לחלוק ח"ו על רבותינו הקדושים כיון דלשיטת התוספות ורוב הפוסקים תפלת מנחה ות"ע הא בהא תליין. ומש"ה כתבו שאין לאדם אחד לעשות כקולות שניהם. עם כ"ז לא נמנתי את עצמי מלכתוב כדי לקיים מנהגן של ישראל שתורה היא דעבדי כקולי דתרווייהו וליישב י:ס כן שיטת בעל תרומת הדשן במנהג הקדמונים ועיין בקונטרס אחרון ודוק היטב:

דף כז:

בתוספות בד"ה והנותן שלום לרבו כו' פירוש כשאר ב"א שאינו אומר שלום עליך רבי כו' א"נ האי לפתחא עד סוף הדבור לשון לפתחלה מגומגם קצת ועיין במהרש"א. ולענ"ד נראה משום דמאי דמסברא י"ל כתירון הראשון של התוס' דהא דאמרין בברייתא דהנותן שלום לרבו כו' גורם לשכינה שתסתלק מ ישראל היינו דוקא כשאין אומר שלום עליך רבי דנמצא שמזלזל בכבוד רבו וכיון דמורא רבך כמורא שמים היו כמזלזל בכבוד המקום מה שאין כן כשאומר שלום עליך רבי אין כאן זלזול שהרי אדרבה חולק לו כבוד ואין בו איסור כ"כ. אלא דאפ"ה נראה מצד הסברא דלכתחלה אין לעשות כן לפי ששלום שמו של הקב"ה ואין להזכיר ש"ש בחנם אלא שבקושי התירו לשאול בשלום חבריו בשם כדאיתא לקמן בפרק הירואה שנמצא כן בקראי דדברי קבלה ומשמע שם להדיא דעיקר שאילת שלום היינו כענין תפלה שמתפלל על חבריו שיהא בשלום וא"כ לפ"ז משמע דלא שייך כן אלא באדם לחבירו משא"כ לרבו וילא מלתא שיתפלל התלמיד על רבו דנהי דאמרין לעיל לעולם לא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך כדאשכחן נמי בדניאל דברכיה דריוש היינו דבדיעבד יש תועלת בדרכה זו. משא"כ לכתחלה ומאי מחזי כיוהרא וחוצפא. והיינו דתנן דהתקינו שיהא אדם שואל בשלום חבריו ולא אמר שיהא שואל בשלום רבו אע"כ כדפרישית וכדאיתא נמי להדיא בירושלמי דתמן הוו נהיגי דזעירא לא שאל בשלמא דרבה. נמצא דלפ"ז לתירוק הראשון של תוס' כאן ע"כ הא דאמרין כדי שאילת שלום תלמיד לרב לאו משום דאורחא דמלתא הכי הוא אלא לענין שיעורא דתוך כדי דיבור איירי ולאפוקי מתכ"ד דכדי שאילת שלום לחבירו דהוי שיעורא זוטא שאומר שלום עליך. נמצא דלפ"ז א"ש התוס' דהכא בתירוצם השני לא ניחא להו לפרש דך דכדי שאילת שלום תלמיד לרב דאיירי לענין דיעבד כיון דאורחא דמלתא לאו הכי הוא. ומש"ה ניחא להו לפרש בע"א לאפילו לכתחלה מותר לשאול בשלום רבו כשהוא תלמיד מובהק ולא מחזי כיוהרא דמסתמא ניחא ליה לרביה בדברכתיה וע"ז כתבו שפיר דשרי בכל הני דלקמן והיינו משום דמסתמא תלמיד חבר רשאי לחלוק על רבו כדאשכחן כה"ג טובא בר"ה ור"ח בס"פ אלו מציאות וברב כהנא ורב כפ"ק דביצה כן נ"ל בכוונת התוס':

בגמ' אמר רבא דהוא דנכנס להזיע וקודם גזירה. יש מקשים מהא דאמר' בפ' כירה (שבת דף מ' ע"ב) גבי המבשל בחמי טבריא אמר רבינא דהא מעשה דרבי לאחר גזירה היו כו' א"כ משמע דגזירת מרחצאות היו קודם ימי רבי. אלא דבאמת לק"מ שהרי כמה גזירות ותקנות היו באותו הדבר כדאיתא התם בברייתא דאף לאחר שנזרו על רחיצת האמבטוי התירו את הזיעה. ולפי שראו שעדיין היו רוחצין בחמין ואמרין מזיעין אנחנו אסרו ג"כ את הזיעה. והשתא א"ש הסוגיא דהכא ודהתם דמעשה דרבי היה לאחר גזירת מרחצאות וקודם שנזרו על הזיעה וזה ברור וק"ל:

שם וטעמא מ' הדרי והאמר אביהן פעם אחת כו' ולכאורה לשון וטעמא מי הדרי אינו מדויקד דהא בלאו האי שינוייא דטעות היו כ"ש דהוי קשה טפי דרבי אדרבי. ונראה ליישב דמעיקרא היו סבר איפכא דדוקא במי שהתפלל של שבת בע"ש במתכוין כדי להתפלל עם הציבור כדפרישית ואפ"ה לא נאסר בעשיית מלאכה כיון שלא התכוון לקבל עליו שבת מיד כמ"ש התוס' לעיל בד"ה דרב צלי וא"כ היינו מעשה דרבי שנכנס למרחץ לאחר תפלתו משא"כ במעשה דאביהן שהתפללו הציבור בטעות א"כ כה"ג בע"ש מסתמא היה בדעתם להבדל מן המלאכה משום הכי איכא למימר דאע"ג דטעמא הוא אפ"ה אסור כיון שנמרו בלבם לאסור עצמם במלאכה. אלא לאפילו הכי מקשה מעיקרא שפיר אהא דקאמר רב ירמיה לרב מי בדלת מההיא עובדא דרבי דכיון דאשכחן מיהו דרבי לכיון שלא קיבל עליו שבת מיד מותר במלאכה א"כ מאי קס"ד דריב"א למימר לרב מי בדלת דמסתמא רב ג"כ לא קיבל עליו שבת מיד מהא דתניא ובלבד שלא יקדים והאח משני רבא דאלרבה מסתמא מי שמתפלל של שבת בע"ש מקבל שבת עליו מיד. אלא דהא דרבי נכנס למרחץ היינו להזיע ובתר הכי מקשה שפיר וטעמא מ' הדרי היינו כדפרישית דס"ד דבטעות יש להחמיר יותר כנ"ל לפי הסוגיא. (ולפ"ז יש לפרש דברי התוס' בד"ה שאני צבור כפי' מהרש"ל ודלא כמהרש"א):

מיהו לפ"ז ע"כ דהא דמשני הש"ס שאני צבור משמע שבא לקיים דבריו הראשונים דרב שמצלי של שבת בע"ש ע"כ היה צריך לבדול מן המלאכה דלא מהני שום תנאי כיון שהזכיר של שבת בתפלתו ועשאו קודש ועפ"ז יש ליישב לשון הב"י בסימן רס"ג דכתב ח"ל מיהו אם אינו רוצה לקבל שבת עדיין בתפלתו נראה לכאורה דהיינו פלוגתא כו'. ויותר נראה לומר דכיון שהזכיר קדושת היום בתפלה א"א לעשותו חול לד"ה עכ"ל הב"י וכן סתם הש"ס והלכה פסוקה. ולא ידעתי מהיכן הוציא כן דאי מסבירא דנפשיה אמרה כמו שנראה מלשונו בב"י שחושב כן לסבירא פשוטה דכיון שהזכיר קדושת היום בתפלה א"א לעשותו חול למ"ה הא ומאי ליתא דמי לנו גדול מרבי ירמיה ב"א דתלמיד חבר דרב היו ומאמר ליה מי בדלת משמע דקס"ד שאין חייב ליבדל ממלאכה אף ע"פ שכבר התפלל של שבת מצע"י וא"כ נהי דמהדר ליה רב אין בדילנא היינו שהיה בדעתו ליבדל. אבל אם התנה שאין רוצה לקבל שבת עדיין אפשר דמורה לרבי ירמיה ב"א דאפושי פלוגתא לא מפשינן לעשות פלוגתא רחוקה ועוד דהא בתר הכי מקשה סתמא דתלמודא מי בדיל והאמר רבי אבין פ"א התפלל רבי כו' ונכנס למרחץ א"כ ע"כ היו בעי למימר דמותר לעשות מלאכה גמורה לאחר שהתפלל של שבת וא"כ אכתי מנגל דלמסקנא אפילו תנאי לא מהני א"כ לפ"ז אולא לה סברת הב"י שחשבה לסבירא פשוטה והא קמן דרבי ירמיה ב"א וסתמא דתלמודא מספקא להו הא מלתא. ולפום ריהטא דשמעתין משמע לאפילו בלא תנאי בעינן למימר דשרי ובלשון הרא"ש בס"פ במה מדליקין שהביא הב"י נמי אין ראייה דנהי דמתחלת דברי הרא"ש שכתב דקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית ולא בהלקת הגר והביא ראייה מסוגיא דשמעתין ע"ש א"כ משמע לאפילו ביחיד המתפלל של שבת בע"ש אסור בעשיית מלאכה וכדמשמע בלשון הטור סימן הג"מ מ"מ מה שסיים בדבריו וכן עמא דבר כשהחזן אומר ברכו הכל פורשין ממלאכה עכ"ל משמע דהכל תלוי בתפלת הציבור ולא ביחיד וא"כ נראה לכאורה שדברי הרא"ש סותרים וז"ו ועכ"פ היה ראוי לנו לומר דלנצדדים קאמר דביחיד שהתפלל של שבת מסתמא אסור בעשיית מלאכה אבל היכא שהתנה שאין רוצה לקבל שבת עדיין מותר משא"כ כשהחזן אומר ברכו בצבור המיעוט נמשכים אחר הרבים בעל כרחם ותו לא מהני תנאי. ומלשון תוס' בשמעתין נמי אינו ראייה דלא מהני תנאי. ומלבד מה שנתבאר לעיל שדברי התוס' בד"ה דרב צלי מגומגמין קצת וצריכין תיקון וכמו שאבאר עוד בדבריהם בסמוך שהן מגומגמים:

אמנם למאי דפרישית דכל השקלא וטריא דשמעתין בהא דקאמר ריב"א מי בדלת. וכן הא דמקשה סתמא דתלמודא ומי בדיל ומקשה נמי וטעמא מ' הדרא כל דבריהם בזה היינו דבעו למימר דמהני תנאי דא"כ לפי המסקנא דמשני שאני צבור משמע שרוצה לקיים דבריו הראשונים דלא מהני תנאי והיינו כפסק הש"ע ולפ"ז מ"ש הב"י דאסור למ"ה לאו אסוגיא דגמרא קאי אלא האי לד"ה היינו לכל הפוסקים. כן נ"ל ליישב ולקיים פסק הש"ע אמנם עדיין לא נתישב דעתי בזה לפ' כן לשון הב"י. ועדיין צ"ע ויבואר בק"א ובס"פ במה מדליקין א"י"ה ודוק היטב:

בתוס' בד"ה שאני צבור וכו' עד סוף הדיבור. ודבריהם מגומגמין מאלד עיין במהרש"ל ומהרש"א והמעיין בדבריהם יראה שגורמת שניהם דחוקים וכן במ"ש התוס' בדבור שאחר זה אינן מיושרין על סדרן שהרי מ"ש בסוף הדבור דגם במלאכה אסור עם חשכה אין לו מובן כלל דאיפכא מביעיא ליה דגם עם חשכה אסור במלאכה. ואף גס בזה דבריהם אינן מתוקנים כל צרכן כדפרישית שדבר זה אפילו תינוקות של בית רבן יודעין. ועוד דהא לשון עם חשכה היינו קודם בה"ש כדאיתא במשנה סוף פרק במה מדליקין ובגמרא שם וא"כ היאך כתבו עם חשכה הרי אפילו לאחר שחשכה צריך להוסיף מחול על הקדש כמ"ש בא"ד עצמו קודם זה. ולולי דמסתפינא היה נ"ל שכל זה אינו מדברי התוס' אלא גליון. וכן מ"ש לעיל בסה"ד דרב צלי וכדפרישית. וראיה לדברי ממה שלא הביא הב"י בסימן רס"ג דברי התוס' לדינא בצבור שהתפללו בטעות וכן לענין יחיד שהתפלל של ע"ש בשבת ע"ש:

בגמרא רב מצלי כו' אומר קדושה על הכוס כו'. נראה דהא דמספקא ליה לבעל האיבעיא משום דאיכא למימר דנהי דמתפלל של שבת בערב שבת היינו משום דתפלה דרבנן וכ"ש בת"ע דקי"ל רשות ומש"ה הקילו להתפלל מצע"י כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם ז"ל ומכ"ש למאי דפרישית לעיל דמל' הירושלמי שהביא הרא"ש בריש מכילתין מבואר להדיא שהיו רגילין להתפלל ת"ע מצע"י אפילו בחול. וכן מציאתי בתוספתא שר"א בן יוסי העיד על אביו שהיה מתפלל בעת עגילת שערים וא"כ היינו מצע"י ולפי דמפלג המנחה לילה הוא לענין תפלה מש"ה יש להתפלל תפלה של שבת בע"ש ולא של חול משא"כ לענין קידוש היום שהיא מדאורייתא ממש או עכ"פ אסמכתא דזכור את יום השבת משום הכי יש סברא לומר שצריך לקדש על הכוס משחשכה דוקא וקפשיט ליה ממיתרא דרב נחמן דאומר קדושה על הכוס והיינו נמי מצע"י כמ"ש הרשב"א ז"ל בחידושו. ולפ"ז יש ליישב ג"כ שיטת הגאונים שהביא הרשב"א ז"ל שם שכתבו דבאמת צריך לקדש על הכוס משתחשך דוקא וע"ז קשה שאין לזה טעם ולפמ"ש מבואר שיס לסבירא זו טעם. ואפשר שהם מפרשים הסוגיא בע"א משום דסברי דזכרהו על היין לא היו אלא מדרבנן וא"כ אפשר לומר דלאחר שכבר הזכיר קדושת היום בתפלתו מצע"י משום תוספת קדושה שוב אין צריך לקדש שנית על הכוס כדאשכחן נמי כה"ג לקמן לענין הבדלה שהיו כמה תקנות בדבר ובהא פשטין ממימרא דרב נחמן שאומר קדושה על הכוס ולעולם דהיינו משתחשך כן נ"ל ליישב שיטת הגאונים:

פִּיסְקָא תפילת הערב אין לו קבע מאי אין לו קבע אולימא כו' ליתני תפילת הערב כל הלילה. לכאורה יש להקדק לשיטת רש"י ותוס' לעיל דלר"י תפילת הערב מתחיל מפלג המנחה וא"כ לא היו מקשה הכא מידי דליתני כל הלילה דהא מצ"ל דרבי סתם למתני' כר"י כדאשכחן כה"ג טובא אלא דאפ"ה מקשה שפיר דא"כ אכתי אפילו למאי דתני אין לה קבע נמי לא ידעינן מאימת התחלת הזמן דת"ע אע"כ דמתני' לא איירי כלל לענין התחלת הזמן דומיא דתפילת השחר ומנחה דלא קתני אלא סוף הזמן וא"כ מקשה שפיר דליתני כל הלילה כנ"ל:

בתום בד"ה הלכה כדברי האומר רשות לאו דוקא רשות אלא כדפרישית לעיל כו' עד סוף הדיבור. כוונתם מבואר' דמצוה לגבי חובה רשות קרי לה וה"נ אשכחן להדיא בגמרא ס"פ משוח מלחמה ומסין התם ג"מ לעוסק במצוה כו' ע"ש. ומה שהוצרכו כאן לפרש כן היינו משום הך קושיית שהקשו בר"פ. מיהו רב אלפס ז"ל כתב שיטה אחרת דהאידנא קבעיה לחובה כוונתו ג"כ ליישב קושיית התוס' דר"פ יעיין בלשון הרשב"א ז"ל בחידושויו כאן שהביא עוד שיטה אחרת דאפילו כל יחיד ויחיד שרגיל להתפלל נעשה חובה אצלו והאריך בזה ליישב הסוגיא דסוף מסכת יומא וע"ש בלשון התוספות ומה שיש להקדק בדבריהם יבואר בק"א ועיין עוד בסמוך:

שם עמד רבי יהושע על רגליו ואמר אלמלא אני חי כו' ובכבודות דף ל"ו איתא כה"ג ופרש"י שם ודאי כך אחרתי וחזרתי בי וכתבו שם התוס' דא"ל לפרש כן דהא כאן נמי אמר בהאי לישנא ופסק הכי בגמרא הלכה כמותו עכ"ל. ולא ידענא מאי קשיא להו דהכא נמי מצ"ל דלאחר ששמע ר"י שאמר רבן :מליאל לחכמים כלום יש אדם שחולק בדבר זה ומדשתקו רבנן ש"מ שאין חולק בדבר משום הכי הדר ביה ר"י כיון דרבים פלגיו עליה כדאשכחן כה"ג טובא ופ"ה בימי האמוראים קבעו הלכה כר"י אף על גב דרבים פלגיו עליה כדאיתא בדוכתי טובא דאפילו היכי שמפורש במשנה הלכה כרבים או כפלוני אפ"ה קי"ל דאין למידון הלכה מן המשנה ויש יכולת לאמוראים לקבוע הלכה כמו שנראה בעיניהם יע"ל דשפיר חזר בו ר"י ממה שהורה לאותו תלמיד הלכה למעשה ואמר בלשון רשות ובאמת לשון רשות לאו דוקא אלא מצוה כמו שכתבו התוס' ונהי דבפלוגתא דתנאי ואמוראי אשכחן האי לישנא גופא שאמרם בלשון רשות היינו משום דלדברי החולק עליהם שאמר בלשון חובה אמרי אינהו רשות וכדפרישית מסוגיא דסוטה דהוי כה"ג ממש דמצוה כלפי חובה רשות קרי ליה מה שא"כ לר"י שהורה הלכה למעשה לא היה לו לומר רשות אלא מצוה כדי שלא יבטלנה בחנם כמ"ש התוס' בר"פ ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש בסמוך שיטת הפוסקים שהביא הרשב"א ז"ל בחידושויו דמי שרגיל להתפלל קיבל עליה לחובה וכן לשיטת רב אלפס דהאידנא קבעוה לחובה א"כ מצ"ל שפיר דבתחילה כיון שראה ר"י שאותו התלמיד שאל ממנו הלכה למעשה הוי סבר דמסתמא אכתי לא קיבל עליה לחובה ומש"ה אמור ליה רשות משא"כ לנא"כ ששמע שאמר ר"ג לחכמים כלום יש אדם שחולק בדבר ולא נמצא שום חולק וממילא נשמע שכלום היו רגילין להתפלל תפילת ערבית והי"ל כאליו קבעוה לחובה מש"ה חזר ביה ממה שהורה לאותו תלמיד רשות דאע"ג דלא קיבל עליה לחובה מ"מ לעולם היחיד נמשך אחר הרבים אלא דנא"כ בימי האמוראים לא השגיחו במה שקיבלו עליהם בימי ר"ג לחובה כיון שעשה כן ע"פ הוראות ר"ג וחזריו יבאמת אין הדין כמותם אלא כר"י כנ"ל נכון ליישב שיטת רש"י ודו"ק:

דף כה.

בתום ד"ה ושל מוספין כל היום והקשה הרב רבינו שמשון ז"ל דאמר בפרק תמיד נשחט מוספין בשש כו' וכ"ת הני"מ למצוה כו' הרי בתמורה משמע של מוספין היו נשחטין עם התמיד כו' עד סוף הדיבור. כוונת קושיית הר"ש מבואר' דכיון דמשמע התם של מוספין היו נשחטין עם התמיד ע"כ היינו דעיקר מצותם לכתחלה מיד לאחר התמיד וא"כ לפ"ז ע"כ הא דאמרינן בפרק ת"ג מוספין בשש היינו דלאחר שש תו לא מצני להקריבן דבשביב כך היה צריך להקריבן קודם לבזיכין וא"כ קשיא מתניתין דקתני ושל מוספין כל היום כן נראה בכוונת הקושיא אלא דאכתי לא ידענא מאי קשיא ליה לר"ש ומאי תירץ נמי דהתם איירי בשבת דהא ודאי פשיטא דאיירי בשבת מדקתני בזיכין ובזיכין ודאי לא קריבין אלא בשבת ואי קשיא ליה לאידך ניסא מ"ש בחול שהיו קריבין מיד לאחר התמיד ומ"ש בשבת שלא היו קריבין אלא בשש א"כ לא שייך הך קושיא אמתניתין דהכא ואי כדפרישית דבלא"ה היו משמע ליה דהא דמוספין בשש היינו דא"א לאחריו יותר ומש"ה היו קריבין קודם לבזיכין הא ודאי ליתא דהא ביומא דף ל"ד מפרש אביי להדיא טעמא דמ"ד מוספין קודמין לבזיכין והיינו משום דכתיב בבזיכין ביום ביום לאחר וכן פירש"י בר"פ תמיד נשחט והא דמיייתי נמי ר"ש ראה מסוגיא דתמורה ונרשם בצידה דף י"ד ובאמת שם לא נמצא רמז לזה ואדרבא מיייתי להיפך דת"ר דבר יום ביומו מלמד שכל היום כשר למוספין והיינו לגמרי כמתני' דהכא וכמומיה ליה כי שבכל מסכת תמורה לא נמצא יותר מזה והיה נ"ל להגיה בדברי התוס' הרי ביומא משמע שהמוספין היו נשחטין עם התמיד וכוונת הר"ש הא דאמרינן ביומא דף ע' במשנה דר"ע אומר עם תמיד של שחר היו קריבין ואשבעה כבשים דו"כ קאי וכה"ג מיייתי נמי התם מר"ע דתוספתא דאמר נמי הכי ומיייתי עליה קרא דכתיב מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד אלמא דמוספין עם תמיד של שחר קרב להו כדמפרש התם בגמרא ומהתם מיייתי הר"ש ראה לדבריו וכן מציאתי אחר כך בספר מג"א בא"ח סימן קפ"א שהרגיש ג"כ בזה והגיה בלשון התוס' כמ"ש ע"ש (מיהו בעיקר פירושו בלשון התוס' אינו מתחוויר כמו שאבאר בקונטרס אחרון) נמצא לפ"ז יש ליישב לשון הר"ש מיהו מה שהוצרך לאתניי הסוגיא דפרק תמיד נשחט ולא מיייתי הסוגיא דיומא דף ל"ד היינו משום דשם לא נזכר בשש ועוד דלמ"ד בזיכין קודמין למוספין לא מצני לאקשוויי כיון דטעמא דמ"ד בזיכין קודמין למוספין היינו מג"ש דגמר חוקה מחביתין ע"ש וא"כ לפ"ז שפיר מצ"ל דמה שמקריבין המוספין בשבת בשש היינו משום שצריך להקריב הבזיכין קודם להם והבזיכין הוצרכו לאחר כיון דכתיב ביום ביום והיינו ע"כ בחמש דעד סוף ד' קרוי בוקר אליבא דכ"ע משא"כ בסוגיא דפרק תמיד נשחט דמשמע אפילו למ"ד מוספין קודמין לבזיכין אפ"ה היה מקריבי המוספין בשש וקס"ד דר"ש שאין טעם לזמן זה דשש אם לא שאנו מפרשים דהיינו לענין דיעבד וע"ז תירך דהתם איירי בשבת מדקתני חביתין בדיהיייהו ואם כן לעולם אימא לן דהא דקתני מוספין בשש היינו למצוה ומה שלא היו מקריבין אותו קודם שש לאחר התמיד כמו בחול היינו משום דמוספי שבת כתיב וביום השבת והאי ביום היינו לאחר והיינו בשש כמו שפרש"י ביומא דלשון ביום משמע עיצום היום ונהי דלמ"ד מוספין קודמין לבזיכין היו מקריבין המוספים בחמש היינו משום שהיה צריך להקריבן קודם לבזיכין ובזיכין היה צריך להקריבן בשש כיון דכתיב בזה ביום ביום דמשמע יותר בעיצום של יום דמשש ולמעלה מן התורה נקרא ערב כן נ"ל בכוונת התוס' והכי משמע נמי בלשון מרדכי בפרק כל כתיבי דמה שמאחרין בשבת לבוא לבה"כ יותר מבחול היינו משום דבתמיד של שחר דשבת כתיב וביום השבת דמשמע לשון איחור וטעם זה שאמר רבינו יצחק בר"י בעיר רומא מפי רה"ג ז"ל עכ"ל ע"ש. נמצא לפ"ז שפיר מצינו לפרש שיטת ר"ש ג"כ על זה הדרך דכיון דבשבת היו מאחרין זמן התמיד ממילא היו מוספין מתאחרין עד שש וכי"ז לא כמ"ש מהרש"א ז"ל בשמעתין

דמה שמחלק הר"ש בין שבת לחול לענין המוספין היינו משום נדרים ונדבות כדאיתא בר"פ ת"ג עכ"ל ובמחילת כבוד תורתו דלא דק דבר"פ ת"ג לא מיייתי הך מילתא אלא לענין תמיד של בין ערבים דבחול היו צריכין לאחר יותר משום נדרים ונדבות משא"כ לענין מוספין אם היו קריבין בחול מיד לאחר תמיד של שחר ע"כ היינו כיון דכשירין כל היום צריך להקריבן לכתחילה בשחר מיד דזריזין מקדימין למצות א"כ מהאי טעמא גופא היה צריך להקריבן ג"כ בשבת בשחר מיד לאחר התמיד ומה טעם יש בדבר לאחר בשבת יותר מבחול אפילו היכי דלא שייך טעמא דנדרים ונדבות דהא ודאי אפילו בחול לא היו מקריבין נדרים ונדבות אלא לאחר כל המעשים דקרבנות וקטורת ובזיכין ונסכים וחביתין להקדים הכל לנדרים ונדבות דהוי ליה תדיר לגבי נדרים ונדבות ועוד דשל ציבור לעולם קודמת לשל יחיד ואין נדבה בציבור וא"כ א"א להעמיד דברי מהרש"א ז"ל כלל אע"כ דטעמא דר"ש כדפרישית משום דכתיב ביום לאחר כן נ"ל ברור ומתוך מה שכתבתי יש ליישב כמה קושיית בסוגיא דיומא ובר"פ כל הקדיר ממה שהקשו שם בתום' וקצת יבואר בק"א וכאן אין להאריך יותר:

בגמרא אמר רבי יוחנן ונקרא פושע. משמע להדיא דאלמלתא דרבנן קאי דאע"ג דזמנה כל היום אפ"ה לאחר ז' נקרא פושע וכ"ש לפמ"ש התוספות לעיל בדף הקודם בד"ה ת"ש ושל מוספין דלא גרסינן במשנה כלל דדרי ר"י וא"כ ע"כ אליבא דרבנן קאי ועוד דהא בסמוך אמר רבי יוחנן גופא דאין הלכה כר"י ואפילו את"ל דהא דקאמר אין הלכה כר"י לא קאי אלא לענין היו לפניו ב' תפלות אחת של מנחה וא' של מוסף דעלה קאי ובהא קאמר דהלכה כרבנן דשל מנחה קודם כיון שהיא תדירה. משא"כ לעיקר הדין לזמן תפלת מוסף שפיר מצני סבר רבי יוחנן כר"י דזמנה עד ז' שעות ואע"ג שהיא מצוה עוברת אפ"ה תדיר קודם. אלא דס"ס הא שמעינן לרבי יוחנן בעלמא דאמר הלכה כסתם משנה וכ"ש הכא דסתם במתניתין ומחלוקת בדרייתא ואיכא נמי סתמא אחרינא בסוף פ"ב דמגילה דקתני לתפלת המוספין ולמוספין כל היום ובלא"ה הא קי"ל דיחיד ורבים הלכה כרבים אם לא היכא דאתמר בהדיא מכל זה מוכח דרבי יוחנן דהכא אליבא דרבנן קאי וכדאיתא להדיא בטור וש"ע א"ח סימן קפ"ו ולפ"ז צריך ליתן טעם כיון דלרבנן זמן מוספין עצמן קריבין והולכין כל היום א"כ מה חילוק יש בין ז' לאחר ז' ולמה נקרא פושע ואי משום זריזות אכתי מי שאינו זריז לא שייך לקרותו פושע ועוד דא"כ מאי אידיא לאחר ז' אפילו לאחר שש נמי דהא מצפרא זמניה הוא כמ"ש התוס' כאן ואפילו בשבת דכתיב ביום אפ"ה עיקר זמנו בשש כמ"ש התוס' מסוגיא דר"פ תמיד נשחט והנגע"ד בזה דנהי דזמן מוספין בשבת בשש היינו שחיטה וזריקה אבל ההקטרה היא בשבע וא"כ כל שמתפלל אפילו בזמן ההקטרה לכתחילה בשבת לא מיקרי פושע משא"כ לאחר ז' דכבר עבר זמן עיקר מצות ההקטרה מש"ה נקרא פושע דודאי חזקה שאין הכהנים מתעצלין ועוד דבין ו' לז' טעו אינשי כדאיתא בפ"ק דפסחים דבשית חמה בקרניתא קאי משא"כ לאחר ז' דלא טעו אינשי וכבר נטו צללי ערב א"כ ודאי תו לא קרינן ביה ביום דהיינו עיצומו של יום כפרש"י ביומא כמ"ס לעיל מש"ה נקרא פושע אפילו לרבנן ולפ"ו היינו נמי טעמא דר"י דאמר זמן מוסף עד סוף ז' כדמסקינן לעיל והיינו נמי מה"ט גופא כיון דאכתי זמן הקטרה הוא ואע"ג דהאי טעמא לא שייך אלא בשבת ולא ביו"ט ור"ח אפ"ה השוו חכמים מדותיהם לענין זמן תפלת מוסף שלא לחלק בין מוסף למוסף כן נ"ל נכון ומוכרח דמוק היטב ועיין עוד בסמוך:

שם א"ל הכי אמר ר' יוחנן אין הלכה כר"י דאמר מתפלל אדם של מוסף. כבר כתבתי בסמוך דע"כ בעיקר הדין דזמן תפלת מוסף נמי סבר רבי יוחנן דאין הלכה כר"י אי משום דקיי"ל הלכה כסתם משנה ועוד דיחיד ורבים הלכה כרבים וא"כ לפ"ז יש להקדק אמאי שבק רבי יוחנן עיקר מילתא ונקט הטפל וטפי הוי"ל לומר בהדיא אין הלכה כר"י דאמר תפלת מוסף עד ז' שעות וממילא היו ידעינן דבב' תפלות של מנחה קודמת כיון דמוסף נמי אין זמנה עוברת ועוד למה הוצרך לומר כלל דאין הלכה כר"י דפשיטא דהלכה כסתם משנה והלכה כרבים וכה"ג מקשה הש"ס בדוכתא טובא והיה נ"ל לכאורה דהיינו טעמא דרבי יזרא דאמר בלשון בתמיה רבי יוחנן אמרה ואמר נמי בתר הכי חתה היא לי משום דמספקא ליה בריב"ז והיינו מטעם דפרישית דרבי יוחנן לא הוצרך לומר דאין הלכה כר"י דאמר מתפלל אדם של מוסף ואח"כ של מנחה כיון דבלא"ה בעיקר הדין דזמן תפלת מוסף לרבי יוחנן נמי אין הלכה כר"י מטעמא דפרישית וממילא דלענין שתי תפילות פשיטא דאין הלכה כר"י כיון דטעמא דר"י גופא לא הוי אלא משום שהיא מצוה עוברת ועוד דלענין שתי תפילות נמי פשיטא דיחיד ורבים הלכה כרבים ומש"ה הוי מספקא ליה בדריב"ז והיינו משום דאשכחן ריב"ז דאמר כל המתפלל תפילת מוסף לאחר ז' כר"י עליו הכתוב אומר כו' וא"כ משמע מזה דסבירא ליה כר"י בענין עיקר זמן תפלת מוסף ואף על גב דבעלמא היכא דאשכחן כי האי לישנא דאמר לר"י או למ"ד מדייק הש"ס דלא סבירא ליה כוונתיה מ"מ הכא כיון דאמר עליו הכתוב אומר גוני ממועד משמע דהכי סבירא ליה כר"י ומש"ה דרש לקרא הכי דאס"ד דכרבנן ס"ל ואינהו ע"כ לא דרשי לקרא דגוני ממועד להכי כיון דזמן תפלת מוסף כל היום אם כן מג"ל לריב"ז דר"י דרש ליה להכי אע"כ דריב"ל בעיקר זמן תפלת מוסף סבירא ליה כר"י ומש"ה סבר ר"ז דהוצרך ריב"ל לומר דאפ"ה באידך פלוגתא דר"י ורבנן לענין שתי תפילות אין הלכה כר"י אלא כרבנן והטעם דאע"ג דתפלת מוסף עוברת לריב"ל אפ"ה בהא סבר כרבנן דשל מנחה קודמת מפני שהיא תדירה כך היה נ"ל לפרש למילתא דר"ז ולפ"ו היה באפשר לקיים הגירסא דגרס דאריב"ל ולא כפרש"י שכתב דלא גרסינן דאמר אלא דלפ"ו היה לנו לפסוק הלכה כריב"ל לענין עיקר זמן תפלת מוסף שהרי רוב הגאונים והפוסקים כתבו דהלכה כריב"ל בכל מקום אפילו לגבי רבי יוחנן וכאן לענין תפלת מוסף הסכימו כל הפוסקים דזמנה כל היום והיינו כרבנן לכך נ"ל דמשמע להו דודאי רבי יב"ל בעיקר זמן תפלת מוסף נמי לא סבר כר"י ומשום הכי אמר לר"י כדפרישית והא דאמר ריב"ל עליו הכתוב אומר גוני ממועד היינו משום דריב"ל גופא אפילו אליבא דהלכתא משמע ליה קרא דגוני ממועד לענין מי שמאחר זמן תפלה במזיד והיינו במתפלל תפלת שחרית לאחר ד' דבהא ודאי קיי"ל כר"י דתנן בבחירתא כוונתיה ומש"ה אמר ריב"ל דכה"ג לר"י גופא דאמר זמן תפלת מוסף עד ז' שעות דשייך ביה נמי האי דרשה דקרא דגוני ממועד במי שמתפלל לאחר ז' דכי הדדי ניגהו אלא דבהא ריב"ל גופא לא סבירא ליה כר"י כנ"ל ליישב שיטת הפוסקים והיינו כגירסת רש"י דגרס אמר ריב"ל ול"ג דאמר ריב"ל ודו"ק:

ומעתה אשוב לפרש דברי רבי יוחנן דבאמת איהו הוא דאמר אין הלכה כר"י דאמר מתפלל אדם של מוסף כו' וא"כ הדרך כל הקושיית שהקשיתי לדוכתייהו ונלע"ד ליישב חלא מננו חלא דמה שהוצרך לומר אין הלכה כר"י היינו משום דבלא"ה הו"א דהלכה כר"י משום דמסתבר טעמיה כיון דכתיב בשבת ביום דמשמע בעיצומו של יום ועוד דבהאי שעתא לאחר שבע כבר הגיע זמן הקטרת תמיד של בין הערבים מן התורה והמוספין היה צריך להקטיר מקודם משום דכתיב עליה השלם דהיינו על תמיד של שחר ועוד דהא קיי"ל מוספין קודמין לבזיכין כדאמר אביי במסכת יומא וכמו שאבאר שם ושם יבואר ג"כ דלכ"ע אית להו הך דרשה דביום היינו עיצומו של יום כמו שפרש"י שם ותקע שכן הוא דהא רבי יוחנן גופא הוא דאמר בסמוך דאפילו לרבנן נמי לאחר ז' נקרא פושע והיינו ע"כ מהנך טעמי כדפרישית בסמוך מש"ה

הוצרך רבי יוחנן לאשמעינן דאפ"ה לענין תפלת מוספין אין הלכה כר"י אלא כרבנן כסתם מתני' דהכא לגירסת התוס' לעיל בד"ה ת"ש ושל מוספין וכאידך סתמא דסוף פ"ב דמגלה והטעם נ"ל דאע"ג דעיקר זמן מוספין היינו שנשחטין בשש וקריבין בשבע אפ"ה כיון דילפינן מקרא דכתיב דבר יום ביומו מלמד שכל היום כשר למוספין כדאיתא בסוף פ"ב דמגילה ובתמורה דף י"ד מש"ה נמי נהי דנקרא פושע אם אחר במזיד מ"מ אם שגג או נאנס יש לו זמן כל היום כיון דקרבן מוסף קרב עד הלילה והיינו כדפרישית לענין הנסכים והשיר שאומרים בשעת נסכים ועוד נ"ל דזמנין דקרבן מוסף קרב לכתחלה עד הלילה והיינו במוספי ר"ח ור"ה אם לא באו עדים קודם לכן דמעיקר הדין תורה מקבלין עדות החדש כל היום והיה צריך להמתין בקרבנות מוסף כדאיתא להדיא בפרק בתרא דר"ה דף ל' ע"ש בתוס' י:בחי'דושינו כנ"ל נכון ומה שהקשיתו עוד דטפי הי"ל לרבי יוחנן למימר דאין הלכה כר"י בעיקר הדין במה שאמר דתפלת מוסף עד ז' שעות ותנן לא נתיישב ג"כ לשיטתינו דבהן לא נ"מ כ"כ דאפי' לרבנן נקרא פושע ועוד דכיון דמילתא דר"י לא נזכר במשנה לגירסת התוס' דלעיל אלא בברייתא א"כ אפשר דרבי יוחנן לא הוי שמיע ליה הך ברייתא אלא האי ברייתא דפליגי ר"י ורבנן בהוי לפניו שתי תפלות דמינה שמעינן ממילא דפליגי נמי לענין עיקר זמן תפלה ומש"ה קבע רבי יוחנן למילתיה האי ברייתא גופא לומר דאין הלכה כר"י והיינו בכולה מילתיה ועי"ל דבלא"ה הוצרך רבי יוחנן לאשמעינן דמתפלל של מנחה ואח"כ של מוסף כי היכי דלא נימא דאפילו לרבנן דזמן מוסף כל היום אפ"ה מתפלל של מוסף קודם למנחה משום דמוספין קדישי טפי וקודמין לתדיר כדקס"ד בגמרא דזבחים דף צ"א קמ"ל רבי יוחנן דאפ"ה מתפלל של מנחה תחלה והיינו כדמשני התם אטו שבת למוספין אהני למנחה לא אהני ע"ש כנ"ל נכון בע"ה:

שם אמר ר"א כל המתפלל תפלת שחרית לאחר ד' לר"י עליו הכתוב אומר נוגי ממועד. לכאורה יש לתמוה דמאי דקאמר לר"י משמע דלא קיי"ל כר"י ולעיל הא אמרינן בפשיטות דהלכה כר"י בתפלת שחרית הואיל ותנן בבחירתא כוותיה וי"ל ע"פ מ"ש לעיל דמפשטא דמתני' דעדות לא שמעינן להדיא דלאחר ד' לא מצו להקריב תמיד של שחר אלא מדיוקא שמעינן לה דכיון שהוצרכו להעיד שקרב עד ד' שעות ממילא אין להקדים לכתחלה אחר ד' כיון דלא אשכחן שקרב אח"כ ומה"ט גופא קיי"ל דאין להתפלל לאחר ד' משא"כ בדיעבד אם התפלל אחר ד' אכתי לא שייך לומר דעלוי הכתוב אומר נוגי ממועד כיון דאפשר דאף לאחר ד' הקרבן כשר וממילא דהתפלה רצויה וא"כ לא שייך נוגי שהיא לישנא דצערא מיהי לר"י גופא דאמר להדיא מ"מ אמרו תפלת השחר עד ד' שכן תמיד של שחר קרב והולך עד ד' והאי לישנא משמע להדיא דלאחר ד' אין קרב כלל ואיסורא נמי איכא מש"ה שפיר קאמר רבי אליעזר דלר"י עליו הכתוב אומר נוגי ממועד דנוגי היינו לישנא דצערא כיון דעבד איסורא שהקריב או התפלל אחר ד' כן נ"ל נכון:

שם מאי משמע דהאי נוגי לישנא דצערא הוא כו' הא דאמר לעיל בסמוך במימרא דרבי יב"ל דלישנא דתברא הוא והכא במימרא דר"א אמר דלישנא דצערא הוא עיין במהרש"א בח"א ותיבוי לי שכוונתי לדעתו והיינו משום דלעיל איירי בתפלת המוספין שאין להתפלל נדבה כמ"ש הפוסקים לפי שאין קרבן מוסף בא בנדבה מש"ה קאמר לישנא דתברא כיון שתפלתו היתה לבטלה משא"כ הכא דאיירי בתפלת שחרית שיוכל להתפלל נדבה מש"ה לא שייך לישנא דתברא שהרי מה שהתפלל לאחר ד' לא גרע מתפלת נדבה מש"ה קאמר דלישנא דצערא הוא כיון דשכר תפלה בזמנה מיהו לית ליה כדאיתא בר"פ כן נ"ל בכוונת מהרש"א אלא דבאמת בעיקר סברא זו במה שמחלקין הפוסקים בין תפלת מוסף לשאר תפלות כבר הקשה רבינו יונה ז"ל בר"פ בשם קצת מפרשים כדי היכי דאשכח בתפלת השחר שהיא כנגד תמיד של שחר שהיתה עולה ובאה בנדבה בצירור כדיו מותרי נדבה כה"ג מצ"ל נמי בעולת המוספין לכך נלע"ד לפרש בענין אחר יותר נכון דלעיל במימרא דריב"ל דאיירי במוסף א"כ מפרשינן האי קרא דנוגי ממועד דהיינו מועד ממש כגון ב"ט ור"ח דאיכא נמי מועד ובמוספי י"ט ור"ח שהיו מביאין שעיר חטאת לכפר על טומאת מקדש וקדשיו וכנגדן תיקנו להזכיר קרבנות מוסף בתפלת מוסף ומזכירין בה י"כ שבאין לכפרה וא"כ כשלא התפלל תפלת מוסף בזמנה שפיר שייך למימר דהאי נוגי לישנא דתברא הוא והיינו כדמתרגס רב יוסף תברא אתי על שנאיהון דבית ישראל והיינו כדפרישית דכיון שלא הביאו קרבן חטאת הרי לא נתכפרו על עון טומאת מקדש וקדשיו ועוד שהביאו קרבן פסול שהרי אין חטאת באה בנדבה ואין לך תברא גדולה מזו וא"כ שייך האי לישנא נמי בתפלת מוסף שהיא כנגדה. אע"ג דהשתא לא שייך עון טומאת מקדש מ"מ ומאי במה שמזכירין שעיר חטאת יש בהזכרה זו כפרה על שאר עונות שמביאין חטאת ומכפרת ג"כ על עון אבותינו שחטאו בעון טומאת מקדש וקדשיו וגרמה לשכינה שנתלקה מישראל וכמו שאנו מזכירין ג"כ בתפלת מוסף שבעונות אבותינו החריבו מקדשינו שהיו מביאין בו שעירי חדשים לכפרה. נמצא דשייך ביה שפיר לישנא דתברא מה שא"כ הכא במימרא דר"א דאיירי בתפלת השחר שהיא כנגד תמיד שהיה עולה ואינו בא לכפרה אלא דמקופיא מכפרת על חיובי עשה ובענין זה לא שייך לחלק בין עולת חובה לעולת נדבה מש"ה לא שייך לישנא דתברא אלא לישנא דצערא כיון שלא נתקבל' תפלתו לשם עולת חובה אלא לשם נדבה כן נ"ל נכון:

דף כח:

בתוספות בד"ה כיון שהגיע כו' ואית ליה לרבי יהושע מפסיקוין ואפי' מן אכילה עכ"ל. כוונתם בזה דמאמר אסור לטעום ולא קאמר אסור לאכול משמע שבא לומר אפילו אם התחיל לאכול צריך להפסיק באמצע אכילתו ולא יטעום יותר וכן מבואר בלשון הרא"ש ז"ל בשמעתין ובלשון התוס' בפ"ק דשבת ע"ש ימה שיש לדקדק בדבריהם בסוגיא דהתם בלשון התוס' ובלשון הרא"ש ביארתי בפ"ק דשבת:

בגמרא ת"ר כשחלה ר"א כו' אמר להם זהירו בכבוד חבריכם כו'. נראה שהזהירם בשלשה דברים הללו שהם ענינים כוללים ביותר לארחות חיים ולחיי העולם הבא והם שלשה עמודי התווך שהעולם נשען עליהם כמו ששנו חכמים במשנתינו בפ"ק דאבות על ג' דברים העולם עומד והם תורה ועבודה וג"ח יבאמת שבענין ג"ח היסוד הכולל נלמד מפסוק וזהבת לריעך כמודן כמו שאמר הלל הזקן לאותו הגר בפרק במה מדליקין וזהבת לריעך כמודן זה הוא כל התורה כולה והדבר ידוע דסתם לשון וזהבת לרעך היינו רעך כמותך דדרשינן בלשון עמיתך עם שאתך בתורה כו' נמצא לפ"ז מה שאמר זהירו בכבוד חבריכם הוא ענין וזהבת לריעך כמודן שהוא יסוד עמוד ג"ח כדפרישית וממילא נכלל בו ג"כ ענין עמוד התורה שמתוך כך ילמדו לשמה ולא לשם קנטור ומה שאמר להם מענו בניכם מן ההגיון והשויעם בין ברכי ת"ח הוא עיקר עמוד התורה כדכתיב ולמדתם אותם את בניכם והרבה פסוקים כיוצא בו ובמה שאמר כשאתם מתפללים דעו לפני מי כו' הוא נגד עמוד העבודה שהרי התפלה במקום עבודה כן נ"ל:

שם הני ר"ח כנגד מי. נראה דפשיטא להו טובא שמינן הי"ח ברכות הוא ענין מוכרח ומכוון היינו מהא דמסקינן במגלה דף י"ח ע"א דמכאן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה וכדאמרינן נמי במכילתין

בכמה דוכתי תמני סרי תיקון תשסרי לא תיקון וכמו שאבאר עוד בסמוך בלשון התוס' ד"ה מפני שיכול ע"ש:

שם אמר רבי תנחום אריב"ל כנגד י"ח חוליות שבשדרה. נראה דמה שתקנו יותר כנגד חוליות שבשדרה היינו משום דכתיב כל עצמותי תאמרנה ועוד שדבר ידוע שרמ"ח אברים של אדם הם כנגד רמ"ח מ"ע נמצא דלפ"ז שכל אברי המעשה צריכין לקיומם המצות ובאמת אינו כן דעיקר עשיות המצות מצויה באברי הידים ורגלים ומכ"ש באברי הפנים המיוחדים בראיה ושמיעה ובדיבור משא"כ באברי עצמות שבשדרה שהם ענינים גשמיים יותר מכלל אברים ולא ניכר בהם שום עשיית מצוה לכן הוצרכו לתקן כנגדם י"ח ברכות כדי שיהיה אדם נזכר בכל עת התפלה להתפלל בכל כחו ולהתנוועע כדי לקיים המקרא שכתוב כל עצמותי תאמרנה והיינו נמי כאידך מימרא דריב"ל דצריך שיכרע בתפלתו עד שיתפקוין כל חוליות שבשדרה והיינו מטעמא דפרישית:

שם א"ל ר"ג לחכמים כלום יש אדם שיועד לתקן ברכת הצדוקים כו' נראה מבואר שכל ברכות התפלות מיוסדים על אלני פז במספר התיבות ואותיות כמבואר בטו"א"ח סימן ק"ג מלבד מה שיש בהם סוד מופלא דאי ל"ת הכי מה זה שאמר ר"ג כלום יש אדם שיועד לתקן דהא אפילו נשי דידן נמי יכולין לתקן כן כיון שאינן אלא עניני קללות הסייך להתפלל על הצדוקים ומה רבותא נמי דשמואל הקטן שהוצרך לתקנה ולאחר ששכחה הוצרך להשקיף ב' או ג' שעות אע"כ כדפרישית שמספר התיבות ואותיות מצד עצמותם ומחסור שבהם יכולין לעשות רושם למעלה עד כדי שיתקיים המכוון באותה ברכה ואי תקשה א"כ מה זה שאמרו חכמים תפלה בכל לשון דלפי מאי דפרישית היה צריך להתפלל דוקא בלש"ק זו אין קושיא דרחמנא לבא בעי וכל מי שמתכוון בתפלתו באיזה לשון שירצה אפ"ה אותה התפלה עושה רושם על אותו הדרך שתקוניהו אנשי כנסת הגדולה בלשון הקודש ובענין זה יש לפרש ג"כ בתפלת הבינון דלקמן בשמעתין:

דף כט.

בגמרא והשקיף בה ב' או ג' שעות ולא העלוהו. נראה דאע"פ דהפסיק ב' או ג' שעות אפ"ה לא היה צריך לחזור לראש כיון שהרהר בכל אותו זמן באותה ברכה עצמה ולא הסיח דעתו ממנה א"כ לא גרע מהא דאמר רב לקמן טול ברוך טול ברוך דאין צריך לברך ה"נ דכוותיה וזה דלא כמ"ש הפ"ח בא"ח סימן ס"ה שרונה להכריע מכאן בשיטת הפוסקים דאפילו בשהיה כדי לגמור את כולה אינו חוזר אלא למקום שפסק ולפמ"ש אין זו הכרעה של כלום דמסוגיא דהכא לא מוכח מידי:

בפרש"י בד"ה ינאז רשע מעיקרו ונעשה צדיק וחוזר לרשעתו עכ"ל. עיין מה שכתבתי בזה בקידושין דף ס"ו בהא דאמר אביי כו' דתניא מעשה בינאי המלך דמלשון הרשב"א ז"ל בחידושיו בשם הרמב"ן לא משמע כפרש"י:

בגמרא הני ז' דשבתא כנגד מי. וינ"ד דמאי מקשה כנגד מי ות"ל דמעיקר הדין צריכין להיות ז' ברכות דוקא לא פחות ולא יותר דכיון דבשבת לא שייך להתפלל י"ב האמצעיות שהם שאלות צרכיו אפ"ה ומאי צריך להתפלל ג' הראשונות וג' האחרונות שלא זזו ממקומן דהא ג' הראשונות שייכי בשבת וי"ט כמו בחול כדאמר ר' חנינא בס"פ אין עומדין דראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו ובג' האחרונות דומה לעבד שקיבל פרס מרבו ללכאורה שייך נמי בשבת כמו בחול וכדמשמע להדיא מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות תפלה הלכה ב' דאחרונות הן מענין שבח והודאה למקום ע"ש דלפי שיטתו שעיקר התפלה היא מן התורה נהי שאין לתפלה מנין ברכות אפ"ה עיקר תפלתו כך היא מן התורה להגיד שבחו של הקב"ה ואח"כ שאל צרכיו ואח"כ נתן שבח והודיה למקום על הטוב שהשפיע לו כו' ע"ש. נמצא דמאי ג' הראשונות וג' האחרונות שהן בזה הענין שייכי בשבת כמו בחול הרי שש וברכה אחת ומאי צריך להתפלל בשבת וי"ט באמצע הרי שבע והנראה לע"ד בזה דאי לאו שהוצרכו לתקן ז' ברכות כנגד ז' קולות לא הוו צריכין לתקן קדושת היום בפני עצמה כיון שאפשר לכלול קדושת היום בברכת העבודה כמו שמזכיר בחול המועד ור"ח בכל הני' תפלות. וכה"ג יש לפרש ג"כ בהא דמקסי בסמוך הני ט' דר"ה כנגד מי אע"ג דבלא"ה צריך להתפלל ג' ראשונות וג' אחרונות וצריך להתפלל ג' אמצעיות שהם מלכויות זכרונות ושופרות הרי ט' ולמאי דפרישית א"ש דאי לאו שהוצרכו לתקן כנגד ט' איכרות שאמרה חנה היה באפשר לכלול מלכויות זכרונות ושופרות בברכה א' כמו שכולל קדושת היום עם מלכויות כנ"ל דמו"ק:

שם אמר רב ביבי בר אביי כל השנה כו' א"ה הבדלה בחונן הדעת נמי. לכאורה משמע דעיקר הקושיא היינו אמאי דאסיקנא לעיל אתקפתיה דמר זוטרא דמקשה דיכול לכלול הבדלה בכלל הבינון בקושיא ואמאי לא משנינן נמי דאתי למטרד וכן נראה שיטת רוב הפוסקים שפסקו להא דאמר ר"ג א"ש לעיל דבמוצאי שבת ויוי"ט אין להתפלל הבינון אבל הרשב"א ז"ל בחידושויו כתב דמסתברא דלרב ביבי בר אביי דאמר חוץ מימות הגשמים משמע דבמוצאי שבת ויוי"ט מתפלל הבינון דלא כשמואל אלא כאתקפתא דמר זוטרא לעיל וא"כ מקשה הכא שפיר בפשיטות אדרב ביבי בר אביי א"ה הבדלה בחונן הדעת נמי דמו"ק:

בתוס' בד"ה מפני שיכול לומר בש"ת כו' ודוקא בצרכיו כו' אבל הזכרה והבדלה ושאר שבחים אסור שאינן מעין ש"ת עכ"ל. נראה לכאורה שעיקר כוונתם כאן בזה לחלק בין הזכרת גבורות גשמים דמחזירין אותו ולא אמרינן נמי דאין מחזירין מפני שיכול לומר בש"ת כמו בשאלה (והיינו לפי גירסתם לקמן בסמוך וכמו שאבאר) וע"ז כתבו דכיון דאין ההזכרה משאלת צרכיו לא שייכא בש"ת ומשום הכי כתבו דמה"ט ה"ה להבדלה ושאר שבחים אסור שאינן מעין ש"ת כן נ"ל בכוונתן. אלא דלע"ד אכתי טעמא קלישא הוא לענין הזכרת גבורות גשמים דהא אכתי יכול להזכיר ולשאל כאחד בש"ת כגון שיאמר אתה המשיב הרוח ומוריד הגשם שלח לנו גשמי ברכה ונדבה וכיוצא בזה. דאף על גב דכבר שאל ותן טל ומטר בברכת השנים אפילו הכי אין בכך כלום אם יחזור וישאל כמ"ש בתחלת דבריהם דמי שיש לו חולה בתוך ביתו דמתפלל בש"ת אף על גב שכבר אמר רפאינו. ואע"ג שיש לחלק כמו שאכתוב בסמוך מ"מ בלא"ה לא ידענא למה הוצרכו לכך לענין הזכרת גשמים ולענין הבדלה דהא לכאורה טעמא רבה אית בהו דדוקא בשאלה בברכת השנים שפיר יכול לומר בש"ת כיון שהיא ברכה חשובה וכוללת הוי כברכת השנים משא"כ לענין גבורת גשמים כיון דמסקינן לקמן דף ל"ג דמה שקבעו בתחיית המתים היינו מתוך ששקולה כתח"ה אם כן מש"ה שפיר מצינו למימר דצריך להזכירו דוקא בת"ה וה"ה לענין הבדלה בחונן הדעת אמרינן לקמן דלפי שהיא חול לפיכך קבעוה בתחלת ברכת חול וכדמשמע להדיא מיממרא דרבי אמי שם דהך מלתא דתחלת ברכת חול מעלייתא היא ע"ש. ובתחלה היה נ"ל לפרש כן כוונת התוס' עצמם אלא דמדידמו שאר שבחים דאסורי להזכרה והבדלה משמע דכולה חד טעמא אית להו. לכך נ"ל בכוונתן דכיון דעיקר הזכרת גשמים לא שייכא בש"ת א"כ מה שמסיים סוף הברכה בא"י שומע תפלה לא שייכא כלל לענין ההזכרה וממילא דהי"ל כאילו הזכיר גבורות גשמים בלא סיום ברכה

יכיון דע"כ היינו טעמא דהזכרה אם כן ממינלא שמעינן דש"ת לא שייכא אלא בענין שאלת צרכיו ונלפ"ז יפה כתבו דמה"ט גופא שאר שבחים אסור להזכיר בש"ת כיון שאינן מעין הברכה כלל כן נ"ל ודו"ק:

בא"ד ונראה שכל האומר כו' אחר סיים דברי תחנונים מיושב מגונה כדאמרינן מכאן ואילך כו' עכ"ל. ואין להקשות מהא דא"ר יהושע בן לוי בפ"ק דמסכת עכו"ם דף ח' אף ע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בש"ת אבל אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר ויה"כ אומר וה"נ אמרין בס"פ היה קורא דכמה תנאי ואמוראי היה להם תפלות מסודרות לאחר תפלתם אלא דכל הנך איירי שאומרן בלא סיום ברכה בא"י ש"ת אבל לסיים בברכה אסור וע"ז מיייתי ראיה מהא דאמרי' במגלה דף י"ח מכאן ואילך אסור לספר בשבחיו של הקב"ה ופרש"י שם דאסור לספר היינו בקביעת ברכה והיינו כפידוש תוס' כאן. ואף ע"ג דלכאורה מלשון הגמרא שם במגלה לא משמע כן חדא דלשון בשבחיו של הקב"ה משמע ולא שייכא בשאלת צרכיו ועניני תפלה אלא בשבחים ותארים. ועוד דהא מיייתי מימרא דא"ר אליעזר דמיייתי מקרא דכתיב מי ימלא גבורות ה' ישמיע כל תהלתו והאי קרא לא שייך כלל לענין תפלה ושאלת צרכיו דבדרי תחנונים אלא בשבחות וגבורות של הקב"ה ממש. אלא דאפילו הכי כיון דמיייתי בה גמרא במגלה שם לאחר סדר מנין י"ח ברכות משמע דהא דמסיים מכאן ואילן אסור לספר בשבחים כו' היינו נמי שאין להוסיף על י"ח ברכות שום ברכה מענין התפלה והא דיליף לה מהאי קרא דמי ימלא היינו משום דקשיא קרא דכתיב בלשון כפול דהיינו גבורות ה' היינו כל תהלתו ומה שייך כאן לומר למי נאה למלא גבורות ה' למי שיכול להשמיע דהא דא ודא אחת היא. אלא ע"כ דהא דכתיב מי ימלא גבורות ה' היינו לענין הוספת ברכה ופידוש הענין נ"ל שהוא מענין זה כיון דהתם עיקר מלתא במגלה ב"ח ברכות היינו שתקנו ג' ראשונות שהן שבחים של מקום וי"ב אמצעיות לשאלת צרכיו וג' אחרונות דברי הודאה למקום כעבד המקבל פרס ואם כן אכנלה מלתא מסיים התם דמכאן ואילך אסור לספר בשבחיו של מקום דמה"ט שמעינן שפיר דאין להוסיף ברכה בשבחיו של מקום על ג' הראשונות דבהנך ודאי שייך שפיר מי ימלא גבורות ה' ומה"ט גופא נמי איכא למשמע שאין להוסיף ג"כ על הנ' האחרונות שהן ברכות הודאה ושייכי ג"כ בלשון גבורות ה' ואין להוסיף עליהם ברכה. וממילא ידעינן מסבבא דאין להוסיף ג"כ בברכה על האמצעיות ואפילו בברכת ש"ת עצמה נמי אין לומר אח"כ בא"י שומע תפילה כיון שכבר אמרה ב"ח ברכות דהא סתמא קתני מכאן ואילן אסור לספר. והיינו כפרש"י במסכת מגלה ותוס' כאן דאלת"ה קשיא להו ממעשה בכל יום שאנו מזכירין ומאריכין הרבה שבחים בקרוב"ן יכווצא בו ומהך סוגיא גופא דס"פ היה קורא דכמה תנאי ואמוראי היו מסדרים דברי תחנונים אחר תפלתם ומימירא דריב"ל במס' עכו"ם שהבאתי בסמוך דלאחר תפלתו יכול לומר אפילו כסדר ויה"כ. אלא על כרחך צריך לחלק ולומר דהא דאמרינן במגלה מכאן ואילך אסור לספר כו' היינו דוקא בסיום ברכה כן נ"ל ברור בכוונת רש"י ותוספות ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

בא"ד כדאמרינן מכאן ואילך אסור לספר כו' לומר לאותם ברכות כו' אסור שנראה כמוסיף על הברכות עכ"ל. וי"ל למה הוצרכו לה"ט שנראה כמוסיף על הברכות דאי לענין שאין לומר בא"י שומע תפלה טפי הו"ל לפרש דאסור משום דהוי ברכה לבטלה כדאיתא לקמן בפרק אין עומדין (ברכות דף ל"ג) דכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא ונ"ל דהתם איירי בברכה גמורה שמזכיר בה שם ומלכות דומיא דברכת הדבלה דאיירי בה התם משא"כ כשאומר בא"י ש"ת שאין מזכיר בו מלכות מש"ה לא הוי ברכה שאינה צריכה דקיי"ל כרבי יוחנן בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ' ע"ב) דאמר דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה כמ"ש רוב הפוסקים הא ודאי ליתא חדא דהא בפרק אין עומדין מפרש דעובר משום לא תשא ובקרא דלא תשא את שם ה' משמע דבהזכרת השם לחוד עובר ועוד דהא בענין ברכות התפלה שהן שאלת צרכיו אין אומרים בו מלכות כמ"ש הב"י בא"ח סימן רי"ד בשם הרוקח ע"ש ועוד דאפילו בשאר ברכות פלוגתא דרב ורבי יוחנן היא לקמן ור"י בעל התוס' מסתפק הלכה כדברי מי כמ"ש הרא"ש והטור בשמו וא"כ לפ"ז הדרא קושיא לדוכתיה למה הוצרכו לה"ט שנראה כמוסיף ואם כתבו כן לענין מי שבא להתפלל י"ח עוד פעם אחרת כדמשמע מלשונם דעלה קאי א"כ קשה יותר מאי נראה כמוסיף שייך כאן שהרי כתבו התוספות בכמה דוכתי דמי שעושה מצוה אחת כמה פעמים לא שייך בל תוסיף מיהו אפשר דשאני הכא כיון שמנין התפלות ילפינן מקרא דדוד ודניאל שהן ג' מש"ה שפיר הוי כמוסיף נמצא דלפ"ז לא כתבו כן אלא לשיטתם דהא דאמר רבי יוחנן ונולא שיתפלל אדם כל היום היינו דוקא בספק התפלל ולא בודא התפלל ומש"ה מדמי שפיר שאין לומר בא"י ש"ת למי שמתפלל י"ח עוד פעם אחת דמה לי ברכה אחת ומה לי י"ח שלימות ואדברא ברכה אחת גרע טפי דמיחזי יותר כמוסיף על הברכות משא"כ לשיטת הסוברים דיכול להתפלל תפלת י"ח כמה פעמים דרך נדבה א"כ אפשר דלדידהו אין איסור לומר בא"י שומע תפלה אם רוצה להתפלל אותה דרך נדבה וכן נראה להדיא מלשון הרמב"ם ס"פ מהלכות תפלה דלפי שיטתו שכתב שעיקר התפילה היא מן התורה כתב שם בהלכה ג' שמעיקר התפלה ג"כ אם היה רגיל מרבה בתחנונים יבקשות ע"ש ועיין מה שאכתוב בזה לקמן בשמעתין בתפלת הדרך ובפרק אין עומדין אבאר יותר ועיין בק"א ובעיקר דבריהם שכתבו שאין לומר בא"י ש"ת דמשמע מלשונם היינו נמי משום דהוי כמוסיף ולא כתבו דהוי ברכה לבטלה נראה מבואר דכיון שאמר אותה דרך תפלה תו לא שייך בה ברכה לבטלה לעבור משום לא תשא שהרי לכ"ע מותר להזכיר השם כמה פעמים באותן התפלות ותחנונים שאומר אחר תפלתו כדאיתא להדיא בסוגיא דס"פ ה"ק דכל הנך תנאי ואמוראי שהיה להם תפלות מיוחדות אחר תפלתם היו אומרים אותן בהזכרת כמה שמות ע"ש וכן במי שנכנס לבה"מ לעיל בדף הסמוך שאומר יהי רצון מלפניך ה' אלקי וכה"ג טובא וא"כ מה לי ענין מזכיר השם בתוך הוספת תפילתו או אם מסיים בא"י ש"ת לכך הוצרך לפרש טעם אחר דאסור לומר בא"י שומע תפלה היינו משום דהוי כמוסיף על הברכות כן נ"ל בכוונת התוס' ודו"ק:

דף כט:

בתוספות בד"ה הא דאיכבר אחר שומע תפלה כו' וכן משמע בירושלמי כו' ה"נ אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לש"ת כו' עכ"ל. ונראה דאין כוונת רבי יוחנן בירושלמי ללמוד מר"ח לברכת השנים לענין דאם לא עקר רגליו חוזר לש"ת דהא ודאי ליתא דמה שחוזר לעבודה בר"ח אם לא עקר רגליו היינו משום שעיקר מקום הזכרת ר"ח היינו בעבודה דוקא ומש"ה חוזר לעבודה משא"כ לענין שאלה דברכת השנים שעיקר מקומו בברכת השנים שפיר מוצ"ל דצריך לחזור לברכת השנים ולא לש"ת אלא ע"כ דעיקר מילתא דרבי יוחנן היינו דכמה שבא לחלק בשאלה דברכת השנים בין עקר רגליו ללא עקר רגליו דבעקר רגליו חוזר לראש התפלה לגמרי ולענין זה שפיר יליף לה מר"ח כיון שאין טעם לחלק בזה בין ר"ח לשאלה דברכת השנים אבל בהא דקא"ר יוחנן דבשאלה אם לא עקר רגליו חוזר לש"ת לאו מר"ח יליף לה אלא מסבבא דנפשיה מסיק לה דכיון שיכול לחזור ולשאלו בש"ת לא מטרחינן ליה לחזור לברכת השנים ולגמור כל הברכות משם ואילך בחנם והוי כברכה לבטלה וכמוסיף על הברכות והשתא

לפ"ז א"ש לשון התוס' שכתבו אלמא משמע בהדיא דאינו חוזר אלא לש"ת כו' והיינו כדפרישית דנהי דהך מילתא דחוזר לש"ת לא שמעינן לה מהך ילפותא דר"ח ס"ס קא"ר יוחנן בהדיא דאינו חוזר אלא לשומע תפלה כנ"ל ברור בכוונת התוספות:

אלא דיש לי לדקדק לאידך גיסא דל' אלמא משמע שכתבו אינו מדויקדק לכיון דרבי יוחנן אמר הכי בהדיא לא הוצרכו לפרש יותר. והנראה לע"ד בזה דמה שכתבו אלמא משמע היינו משום דמסקו וכתבו ע"ז מיהו הירושלמי פליג אגמרא דיקן בגבורות גשמים כו' דלפ"ז מוצ"ל נמי שאין ראיה מהירושלמי ג"כ בהא דקאמר שאם לא עקר רגליו חוזר לש"ת ולא לברכת השנים משום דמוצ"ל דהירושלמי לשיטתו דאפילו אם לא הזכיר גבורות גשמים שקבעה חכמים בברכת תחיית המתים לפי ששקולה כתייית המתים ואפ"ה אם לא הזכיר שם אין מחזירין אותו אלא מזכיר בש"ת אלמא דברכת ש"ת חשיבא טובא מטעם שהיא ברכה כוללת משום הכי מה"ט גופא קאמר רבי יוחנן דלענין שאלה אם נזכר לאחר ש"ת חוזר לש"ת ולא לברכת השנים כיון דברכת ש"ת חשיבא טובא ולמה יחזור לברכת השנים משא"כ לגמרא דיקן דלענין הזכרת גבורת גשמים לעולם מחזירין אותו ולא אמרינן שיזכיר בש"ת והיינו משום דברכת ש"ת לא חשיבא כ"כ דלפ"ז שפיר מוצ"ל דה"ה לענין שאלה אם נזכר לאחר ש"ת צריך לחזור לברכת השנים שהיא עיקר מקומו נמצא דלפ"ז כיון שענין זה אינו מוכרח כ"כ להביא ראיה מירושלמי אגמרא דיקן מש"ה כתבו בתחלת דבריהם ל' אלמא משמע והיינו משום דלפי האמת משמע להו דנהי דלענין גבורות גשמים גמרא דיקן פליג אירושלמי והיינו כמ"ש התוס' לעיל דהזכרה שהיא שבח לא שייך בש"ת משא"כ להך מילתיה דקאמר רבי יוחנן בירושלמי דבשאלה אם לא עקר רגליו חוזר לשומע תפילה לית לן למימר דגמרא דיקן פליג אלרבי יוחנן בירושלמי והיינו מטעמא דפרישית לכיון שברכת שומע תפלה היא ברכה כוללת חשיבא לענין זה כברכת השנים כנ"ל בכוונת התוס' ודוק היטב כי נכון היא ועיין עוד בק"א:

בא"ד מיהו הירושלמי פליג כו' דהכא קתני לא הזכיר ג"ג מחזירין אותו כו' עכ"ל. כך היא הגירסא בכל הגמרות שלנו וכן בהלכות דרב אלפס וא"כ יש לתמוה בהא דמסקו תוס' אפשר להיות שגמרא שלנו לא חשש לפרשו משום הק"ו עכ"ל. והיאך אפשר לומר כן כיון דסוף סוף קתני ברישא להדיא מחזירין ובסיפא אין מחזירין וכן הקשו רבינו יונה והרשב"א ז"ל דחידושיהם ורבינו יונה ז"ל כתב שמצא בנוסחאות מדוייקות דגרסי' בתרווייהו אין מחזירין מ"מ על גירסת התוס' ופירושה התמיה במקומה עומדת. ויש ליישב דהא דקתני ברישא ג"ג מחזירין ולא קאמר דאין מחזירין מפני שיכול לומר בש"ת היינו משום דלא פסיקא ליה דאפילו נזכר לאלתר זמנין שצריך לחזור כגון בשבתות וי"ט ומוספי ר"ח דליכא ברכת ש"ת משא"כ בברכת השנים דלעולם לא משכחת לה ברכת השנים בלא ברכת ש"ת ומשום הכי פסיק ותני אין מחזירין ומוקמינן לה כשנזכר קודם ברכת ש"ת. ומכ"ש דא"ש לפ"מ שכתבו התוספות דהיכא שנזכר לאחר ש"ת שחוזר לש"ת וא"כ לענין הזכרת ג"ג כיון דזמנין לליכא ברכת ש"ת שפיר שייך למתני מחזירין אותו דלשון מחזירין שייך לגמרי שחוזר לראש התפלה כמ"ש הרשב"א ז"ל. ועוד דבגל"ה צריך למתני במימרא דרב אסי עיקר דינא דמחזירין אותו לשאשמעינן הך מלתא גופא שחוזר לראש התפלה כשעקר רגליו)אלא דאפ"ה כתבו שפיר דהא ליתא דכיון דבמסקנא מוקי האי מימרא בזכר קודם ש"ת וא"כ מסתמא כל המימרא איירי בהכי בימות החול דאיכא ש"ת. ובה נתיישב ג"כ מה שהקשה הרשב"א ז"ל על שיטת הסוברים דכשנזכר לאחר ש"ת חוזר לש"ת דא"כ לא שייך שפיר לשון מחזירין אותו דהא דבבביתא לא נזכר בה כלל לענין ש"ת וא"כ ממילא דסתמא דלשון מחזירין אותו לגמרי משמע ולמאי דפרישית א"ש דשפיר שייך למתני מחזירין אותו לגמרי דמשכחת לה כשעקר רגליו דע"כ הא דמוקמינן לבביתא דלאזכיר בתר ש"ת לאו דוקא דכ"ש כשעקר רגליו כן נ"ל נכון:

בגמ' אמר רבי תנחום כו' טעה ולא הזכיר של ר"ת בעבודה חוזר לעבודה כו' ונראה דפשטא דלישנא משמע דהא דקאמר ולא הזכיר של ראש חודש בעבודה היינו שנזכר מיד לאחר סייים ברכת העבודה וע"כ דהכי הוא דמקאמר בתר הכי נזכר בהודאה משמע דהכא איירי דנזכר קודם הודאה ואפ"ה חוזר לעבודה אלא שהטור והש"ע בא"ח סימן תכ"ב לא כתבו כן אלא שאם נזכר קודם שהתחיל מודים אומרה במקום שנזכר. ולא ידעתי לפרש לשון חוזר לעבודה לענין זה. ועוד שרבינו יונה ז"ל בשמעתין נראה שהרנים בזה והביא ראיה מכאן לענין ברכת הדבלה באתה חונן והביא הב"י דבריו בא"ח סימן רי"ד וא"כ לפ"ז יש לתמוה שבעיקר מקום דין זה בהלכות ר"ח סימן תכ"ב השמיט דברי רבינו יונה וצ"ע ליישב ולדעתי אפילו לדינא צ"ע:

שם תנו רבנן המהלך במקום גדוה כו' בא"י ש"ת. וינ"ד למאי דקיי"ל כרבי יוחנן לקמן פרק כיצד מברכין דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה וא"כ היאך אומר ברכה זו בלא מלכות. ואף שהב"י בסיומן ר"ד כתב בשם הרוקח דהא דלא מזכירין מלכות בברכות י"ח היינו משום דברכות התפלה לא הוי בכלל מימרא דרבי יוחנן דלא איירי אלא בברכות הנהנין וברכת המצות מ"מ מבואר דהרוקח לא נחית לסבבת התוס' לקמן דלרבי יוחנן אלקי אברהם שאומרים ב"ח הוי במקום מלכות וממילא למה שאין אומרים מלכות בכל שאר ברכות י"ח היינו משום דהוי ברכה הסמוכה לחברתה. משא"כ לשיטת התוספות גופייהו קשה ההיא דהכא דהא ההיא תפלה קצרה דהכא לאו ברכה הסמוכה לחברתה היא אפ"ה אין אומרים בה מלכות. וכמו כן יש לדקדק למה אין פותחת בברוך ובאמת דעל שיטת הגמרא גופא לא ק"מ דאפשר דאין ה"נ דהאי בא"י דהכא לא הוי ענין ברכה כלל אלא כתפלה בעלמא והיינו לפ"מ דפרישית לעיל דכמה שאומר בא"י הוי ברכה לבטלה כמו שהוכחתי בראיות ברורות. משא"כ לשיטת התוס' דלעיל בד"ה מפני שיכול שכתבו שאין לומר בא"י אם לא בברכה גמורה שתקנו חכמים א"כ הדרא קושיא לדוכתא ומה שיש ליישב בזה יבואר בק"א ועיין עוד בסמוך:

שם א"ל אליהו לרבי יהודה כו' וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא. ואסיקנא דהיינו תפלת הדרך ומסיים בה בא"י ש"ת. וכאן נמי יש לדקדק יותר דקשה מכאן על שיטת התוס' דלעיל שכתבו שאין לומר בא"י ש"ת והכא ודאי ליכא למימר שברכה זו נתקנה מימי אנשי כנסת הגדולה דהא ודאי ליתא מדא"ל אליהו לר"י המלך בקונך וצא דלא משמע אלא ל' תפלה בעלמא וא"כ אמאי מסיים בה סתמא דתלמודא דמסיים בה בא"י ש"ת. מיהו יש ליישב שהרי התוס' לעיל כתבו הטעם דאין לומר בא"י ש"ת דהוי כמוסיף על הברכות ומדמו לה למתפלל תפלה יתירה כשכבר התפלל בודאי דאסור לשיטתייהו וא"כ לפ"ז הא משמע לעיל דף כ"א דלכ"ע ע"י חידוש מותר להתפלל תפלה יתירה וא"כ ה"נ כיון שיוצא לדרך אין לך חידוש יותר מזה. ועוד נ"ל דכל דברי התוס' לעיל בד"ה מפני שיכול היינו כשאומר בא"י ש"ת בתחנונים הסמוכים לאחר תפלתו שכן משמע ממ"ש אחר סייים דברי תחנונים מיושב. והנראה מלשון זה לאשרי שאחר התפלה וקדושה דסידרא דרבא לציון כיון דשייכי נמי לסדר תפלות א"כ מה שאומר תחנונים אחר זה אכתי מחזי כמוסיף על ברכות י"ח דתפלה אם מסיים בהם בא"י ש"ת ומשום הכי

אין לאומרו משא"כ במי שכבר התפלל והסיח דעתו מתפלתו ואח"כ רוצה להתפלל איזה תפלה לשאלת צרכיו אפשר התנוס' גופייהו מודו דאין כאן איסור אם מסיים בהן בא"י ש"ת כנ"ל ועיין עוד בק"א:

דף ל.

בגמ' עד כמה אמר רב יעקב אמר רב חסדא עד פרסה ופרש"י אבל לא לאחר שהלך פרסה ובהלכות ידולות מפרש כו' עכ"ל רש"י. וכבר הקשו כל הפוסקים והמפרשים על פרש"י דמה סברא יש בזה דלאחר שהלך פרסה לא יתפלל עוד ת"ה אף שדעתו לילך עוד כמה פרסאות. לכן פסקו כולם דלא כרש"י אלא כפי' הלכות גדולות. ואף שאינו כדאי מ"מ נראה ליישב שיטת רש"י ואדרבא דבריו נכונים יבדורים ונימוקו עמו דטעמא רבה איכא לומר דלאחר שהלך פרסה הוחזק בדרך מקרי א"כ הא אמרינן להדיא פרק הדר (עירובין דף ס"ג) דהבא מן הדרך אל יתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו א"כ כ"ש הכא כיון שכבר הוחזק בדרך ורוצה להפליג עוד בדרך א"כ פשיטא שאין דעתו מיושבת עליו שכל הדרכים בחזקת סכנה ומש"ה אין לו להתפלל כדאמרינן נמי התם להדיא משמיה דכל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל משום שנאמר בצר אל יורה ולפ"ו מהאי טעמא אין לחלק בין תפלה גמורה לשארי תפלות אפילו קצרה כמות שהיא כן נ"ל בטעמא דרש"י ושיטת החולקים אפשר דמשמע להו דלהך תפלה תתפלת הדרך הוי שפיר דעתו מיושבת עליו כיון שעיקר תפלתו בשביל תקנה זו וכדכתיב ביום צרתי אקראך ותענני כנ"ל ודו"ק:

שם היכי מצלי לה ר"ח אמר מעומד כו' עד והלכתא הבינונו מעומד. וכתב הרשב"א ז"ל בחידושיו ותימא הוא דהא קיי"ל תתפלה אפילו מהלך וכתב שראה בתוס' שמחלקין בין תפלת הבינונו שהיא ז' ברכות לתפלת י"ח ברכות וכמו שהוא בתוס' שלנו בד"ה מסמך נאולה אלא דעדיין קשיא ליה להרשב"א בהאי לקמן בסמוך דמשמע דאפילו ביו"ט דליכא אלא ז' ברכות מתפלל אפילו מהלך והניחו בצ"ע ע"ש ונ"ל ליישב דהא דמשמע הכא לר"ח דתתפלת הדרך מעומד והא דמסקינן נמי דהלכתא הבינונו מעומד היינו משום דמעיקר הדין כל תפלה יש לאומרה מעומד כעבדא קמא מרא ומה שהקילו בתפלת י"ח במהלך בדרך דמתפלל אפילו במהלך היינו כתירון התוס' שהביא הרשב"א ז"ל דכיון תתפלת י"ח ארוכה הקילו בה בעוברי דרכים משא"כ הבינונו ותתפלת הדרך לר"ח כיון שאין ארוכות מש"ה בעינן מעומד מטעמא דפרישית ולפ"ו לא תקשי מהאי דבסמוך דאירי ביו"ט דיי"ל דכיון דבי"ט אין שאלין צרכיו דלא שייך ביה ה"ט דכעבדא קמא מרא מש"ה מותר בכל ענין להתפלל כשמהלך דכיון דאין מתפלל ביו"ט אלא ג' דאשנונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע לא שני לן בין מתפלל מעומד או מהלך כן נ"ל:

בתוס' בד"ה אבזה דשמואל ולוי כו' פרש"י קודם עמוד השחר ול"ג דא"כ כו' עד סוף הדיבור. בלשון רש"י שלפנינו לא נמצא שכתב קודם עמוד השחר אלא דהוי מקדמי קודם היום ולפ"ו שפיר מצינא לפרש דבריו דהיינו לאחר עמוד השחר ואפ"ה הוצרך לפרש בלשון קודם היום כיון דלענין תפלה וק"ש לילה הוא מקאמר בגמרא כי הוי מטוי זמן ק"ש קרי משמע להדיא דלכתי לא הוי מטוי זמן ק"ש והיינו משום דלילה הוא לענין ק"ש כדדייקינן לעיל כה"ג בפ"ק דף ח' ע"ב ועוד נ"ל אפילו את"ל דמה שכתב רש"י קודם היום היינו קודם עמוד השחר אפ"ה א"ש היינו משום דמשמע ליה לרש"י דאי לאחר עמוד השחר היה לו להתפלל בעשרה דודאי כל אנשי הכלה היו יכולין להתפלל באותה שעה כדי לשמוע הדרשה אע"כ דאבזה דשמואל ולוי גופייהו הוו מצלי קודם ע"ה דמדי שעלה עמוד השחר היו העם מתאספים לשמוע הדרשה ובהנך החמה היו נשמטין א' א' להתפלל כמ"ש רש"י בד"ה בשבתא דרינגא ואף שקודם ע"ה לא היו יוצאין י"ח אפ"ה כיון שהתחילו ללמוד קודם היום לא היו צריכין אח"כ להפסיק לתפלה כדאיתא במשנה פ"ק דשבת דאין מפסיקין לתפלה ומוקמינן לה התם בד"ה ואף על גב דמסקינן עלה התם ל"ש אלא רבי שמעון ב"י וחביריו שתורתם אומנתם מסתמא אבזה דשמואל ולוי נמי תורתם אומנתם הוו יעוד עכ"פ ביומא דכלה שמלמדים לרבים וה"ל כשאר יומי דרשב"י וחביריו וכיון שהיו פטורין מהתפלה בזמנה כיון דא"א מש"ה הוי מקדמי להתפלל קודם ע"ה והיינו בתורת נדבה דמותר להתפלל אפי' בלילה יבדכי הוי ניחא להו שיתפללו עכ"פ ג' תפלות בלילה וביום כיון שעיקר דין תפלה בג' פעמים ועוד מטעמא דפרישית לעיל גבי תהלה לדוד ג' פעמים כן נ"ל בשיטת רש"י ודוק:

במשנה ראב"ע אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר כו' וכתב רבינו יונה ז"ל שהטעם דנהי דבשאר תפלות פשיטא דכל יחיד ויחיד מתפלל היינו משום דאבות תקנום אלא דלאסמכתא בעלמא אסמכיניה רבנן אקרבנות משא"כ בתפלת המוספין שלא נתקנו כלל אלא משום הקרבנות ומש"ה אין להתפלל אותן אלא בציבור שהרי המוספין קרבנות ציבור הם כן נ"ל מתמצית דבריו אלא שלע"ד יש להוסיף עוד טעם אחר משום דלכתי יש לדקדק על ג' חבר עיר ששנו כאן ומ"ש דנקט ליה בהאי לישנא יטופי הו"ל למיתנא אין מתפללין תפלת המוספין אלא ציבור או בעשרה לכך נ"ל דעיקר טעמא דת"ק משום דבמוספי יט"ו ור"ח עיקרן הוא שעיר החטאת שמכפר כדפרישית לעיל וא"כ לא שייך האי קרבן כלל ביחוד כשאינו מחוייב חטאת אלא דלכתי שייך בקרבן החטאת שמתכפרין בה הציבור ומשום הכי אין להתפלל אותה ביחוד כלל וא"ש נמי טעמא דר"י שאמר משמו של ראב"ע כ"מ שיש שם חבר עיר יחיד פטור מתפלת המוספין והיינו משום דאמרינן בגמרא דמגלה וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו לכך התקינו נביאים אנשי משמרות של מעמדות שהיו שלוחים של ערי א"י ואמרינן נמי בפרק בתרא דמגילה דחבר עיר היינו מה שעושין טובי העיר דהוי ליה כאילו עושין ברשות כל אנשי עיר נמצא דלפ"ו א"ש ל' בחבר עיר דקתני הכא דכיון שיש שם חבר עיר דהוי"ל שלוחים של אנשי אותו עיר מש"ה היחיד פטור על ידיהם משא"כ ביחוד שלא בחבר עיר דנמצא שאין לו שום שייכות במוסף כיון דלא הוא ולא שלוחו עומדין שם משום הכי צריך להתפלל בפני עצמו כדי לזכור קרבן מוסף שהיו מקריבין בירושלים כשהיו אנשי מעמד דכל ישראל היה להם חלק בה כן נ"ל נכון ודו"ק:

דף לז.

בגמרא רבי אמי ורבי אסי אף על גב דהו"ל תליסר בי כנישתא כו' היכא דהוו גרסי. ולכאורה יש לתמוה מאי שייך הך מילתא הכא בשמעתין ועוד דהא כבר מייתי הש"ס לעיל בפ"ק דף ח' האי מילתא גופא ילמה חזר וכתבו כאן והנראה בזה דמייתי הכא לענין תפלת מוסף גופא דאירי ביה בשמעתין דלא מיבעיא דככל התפלות לא הוו עיילי לבי כנישתא להתפלל ברבים משום דהוי ניחא להם טפי להתפלל בבה"מ היכא דהוו גרסי והיינו כדאמרינן לעיל בהך מילתא גופא מקרא אוהב ה' שערי ציון כו' ע"ש אלא דאפילו בתפלת המוספין דלא מיבעיא לראב"ע אין להתפלל אותה ביחוד עכ"פ במקום שיש חבר עיר דהיינו בבה"כ אלא דאפילו לחכמים נמי מיהו איכא מעליותא בחבר עיר טפי מבשאר תפלות מש"ה מייתי דר"א ור"א היו מתפללין היכא דהוו גרסי וממילא שמעינן מינה דסבירא להו דאין הלכה בראב"ע כן נ"ל ונראה דלזה נתכוון ג"כ הרא"ש ז"ל:

שם אמר רבי ענן כו' לפי שאין ב"ד מקדשין החדש אלא ביום וכתבו התנוס' דיש מפרשים דוקא בלילה ראשונה כו' אבל בלילה שניה מחזירין אותו שכבר מקודש יום שלפניו ולא נראה לחלק עכ"ל. ולא ידענא למה לא נראה להם לחלק דהא לכאורה טעמא רבא אית ביה ופשטא דלישנא דרב נמי הכי משמע שזה עיקר הטעם דלפי שאין מקדשין החדש אלא ביום מש"ה לא איכפת לן אם לא הזכיר של ר"ח בערבית והיינו כמ"ש רש"י בר"פ ראוהו ב"ד דהלכנה אינה נראית בשעת חידושה אלא סמוך לחשיכה וא"כ ברוב הפעמים לא הספיקו הב"ד לקבל עה"ח ולומר מקודש החדש מצעוד יום א"כ מה"ט גופא לא שייך להזכיר של ר"ח בתפלת ערבית ונהי שששו חכמים מידותיהם להזכיר גם בשל ערבית מ"מ דיעבד אין מחזירין אותו מה"ט גופא וא"כ לפ"ו ודאי לא שייך ה"ט אלא בלילה הראשונה משא"כ בלילה שנייה לא שייך ה"ט ונ"ל דאפילו הכי כתבו התנוס' דלא נראה לחלק בשני הימים של ר"ח כלל כיון שעושין אותו מספק כי היכי דלא לזלוזל ביו"ט שני כדאיתא בפרק במה מדליקין וכמו שאכתוב בזה בקונטרס אחרון לענין ספק אם הזכיר של ר"ח כשעושין ר"ח שני ימים ע"ש ודו"ק:

בתוס' בד"ה מסתברא כו' וה"ג יחזור לאותה ברכה אם לא התחיל ברכה שלאחריה כו'. עיין מה שכתבתי בזה לעיל בדף הקודם משום דבינו יונה ז"ל גם מה כתבו התנוס' בסוף הדיבור מיהו אומר ר"י שראה את ר"ת כו' וכן עמא דבר עכ"ל עיין בטור א"ח וש"ע סימן רצ"ד וסימן תרפ"ב שכל הפוסקים כתבו שאין לנהוג כן:

איז עומדין פרק חמישי

במשנה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש ופרש"י דכובד ראש היינו הכנעה ורבינו יונה כתב בלשון כובד ראש לאו דוקא אלא דרך משל כו' ע"ש. ולפי פירושם יל"ד בלשון כובד ראש דטפי הו"ל למימר אין עומדין להתפלל אלא בכובד ראש דמשמע מכל הנך קראי דמייתי הש"ס בסמוך אהא מילתא גופא דלמאי דמייתי מקרא דאשתחוה אל היכל קדשך ביראתיך משמע דאירי בשעת התפלה שכורע ומשתחוה תחלה וסוף וכיוצא בזה מקרא דהשתחוו לה' בהדרת קדש. וכה"ג בקרא דעבדו את ה' ביראה וכמו שפרש"י דאירי בתפלה גופא. מיהו אפשר לומר דענין הכנעה זו שכתבו רש"י ורבינו יונה שיעבד המוח שהוא בראש לה' לבדו ולהסיר כל המחשבות הזרות שהם מענינים נשמיים וצרכי עה"ז כמ"ש הטור בא"ח סימן צ"ח שכן היו עושים חסידים הראשונים שהיו מתבודדין ומכוונין עד שהיו מניעין להתפשטות הגשמייות ולהתגברות הרוח השכלית עד שהיו מניעין קרוב למעלת הגבוהא. ולכאורה ענין מחשבה וכוונה כזאת א"א לכון בשעת התפלה ממש שהרי בתפלה צריך לכון בפירוש המלות ולשאל צרכיו כעבד המבקש פרס מרבו שרובם ככולם הם מעניני העוה"ז ונשמיים. לכן יותר נאות לעשות כזאת קודם התפלה לשעבד המחשבה לעבודת הבורא עד שידע לפני מי הוא עומד. ובהה היה מתיישב ג"כ לשון כובד ראש כמשמעו אלא לפי שהטור בעצמו כתב דמחשבה זו להתפשטות הגשמייות ולהתלבשות הרוחניות נכון לעשות בשעת התפלה ממש וא"כ תו לא שייך לפרש כן וכעת צ"ע ליישב בלשון והנראה לענ"ד כתבתי:

מיהו בלא"ה לא ידעתי למה הוצרך רבינו יונה לפרש דכובד ראש הוא דרך משל דהא מצינו לפרש כפשטוה שהכנעה זו היינו שיכוף ראשו מעט כדי שיהיה עיניו למטה ולבדו למעלה כדאיתא בפרק מצות חליצה הובא בטור ובש"ע סימן צ"ה וא"כ לפי פירושם יש לעשות כן אף קודם התפלה. וא"כ לפ"ו א"ש טפי הא דמייתי מתני' מלתא דחסידים הראשונים אהך מלתא גופא לפי שהכל בענין אחד כן נ"ל:

בגמרא אלא אמר ריב"ל כו' אל תקרי בהדרת אלא בחרדת. נראה משום דפשטא דלישנא בהדרת קודש משמע דהאיכל קאי שנקרא הדרת קדשו אלא דא"א לומר כן דלפ"ו לא שייך לומר השתחוו לה' בהדרת קדש דהא כל ישראל היו משתחוויים לה' והרי הזרים אסורים ליכנס לשם. אע"כ דאתפלה קאי ואלעליל מיניה קאי דכתיב הבו לה' בני אלים כמ"ס התנוס' וא"כ לפ"ו לא שייך לשון בהדרת ממש אלא א"כ אנו קורין ג"כ בחרדת והיינו כובד ראש דמתני' וכדמסיק דענין כובד ראש היינו כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים. ולפ"ו ממילא דצריך לכון לבו ג"כ כאילו עומד בבה"מ ובבית קדשי הקדשים כדאיתא בסוף פרק דלעיל וכמ"ש ג"כ הטור. והשתא א"ש לשון בהדרת קדש היינו היכל וקדשי הקדשים דכל שהוא מתפלל בחרדת קרינן ביה נמי בהדרת קדש כן נראה לי:

דף לא.

בגמרא רבא אמר כי הא דאמר ר' הושעיא מערים אדם על תבואתו כו' הרשב"א ז"ל בחידושיו האריך בזה ע"ש ומה שיש לדקדק בדבריו אין כאן מקומו לכן אבוא בקצרה במאי דשייך לסוגיא דהכא דקשיא לי טובא משמעתין על פרש"י בפרק הפועלים דף פ"ח ע"ב דאמרינן בגמרא ואב"א כי קאמר רבי ינאי דאין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית היינו בזיתים וענבים דוקא דלאו בני גורן נינהו כו' וכתב רש"י ע"ו בד"ה אבל חטיין והא דאמר בעלמא כו' אימר דלא טבל כרבי אושעיא כו' לית ליה האי תירוץא כו' ע"ב לשון רש"י וא"כ לפ"ו אמאי אמרינן הכא בשמעתין דהא דרבי אושעיא הלכה פסוקה היא והאידן הוי הלכה פסוקה כיון דלתירוץא בתרא בפרק הפועלים לית ליה הך מימרא דרבי אושעיא וכבר כתבתי בזה בפ"ק דביתא דף י"ג גבי המולל מלילות ע"ש ובפ' הפועלים יבואר באריכות אי"ה:

שם אמר רב חיאי בר אבא כו' יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש ע"י דניאל וחמנין תלתא כו'. יש לדקדק אמאי לא מייתי הכא מעיקרא האי קרא דמייתי בסמוך דכבר מפורש ע"י דוד דכתיב ערב ובוקר וצהרים דהא דוד מקמי דניאל הוי ועוד דאי הוה מייתי האי קרא לדוד מעיקרא תו לא הוי שייך להקשות יכול יהא כוללן בבת אחת דהא מוילא הוי שמעינן מינה תרתי וראיתי לרבינו יונה ז"ל שכתב בפ' מי שמטו גבי הא דאמר רבי יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו דהא דאמרינן הכא בשמעתין יכול יתפלל אדם כל היום כולו כו' ודאי לא קמיבעיא ליה אם חובה שיתפלל אדם כל היום כולו שזה פשוט שאינו חובה אלא לענין רשות קמיבעיא ליה אם מותר להתפלל יותר מג' תפלות בלא חידוש ואהא מייתי מקרא דדניאל דכתיב וזימנין תלתא כו' ע"ש וא"כ לפ"ו היה באפשר ליישב קושייתינו דמקרא דדוד דכתיב ערב ובוקר וצהרים לא הוי שמעינן אלא שאין חובה להתפלל יותר אבל אם רוצה להתפלל יותר אפשר דטפי עדיף משום הכי מייתי מקרא דדניאל דקרא יתירא הוא דאי לאשמעינן דאין חובה להתפלל יותר מג' כבר שמעינן מקרא דדוד אלא ע"כ דאתא לאשמעינן שאסור להתפלל יותר מזימנין תלתא כך היה נ"ל לכאורה לפי שיטת רבינו יונה ז"ל אלא שכל זה אינו מספיק דלכתי הוה מצי לאתניי מעיקרא הנך שני כתובים הבאים כאחד לפי הסדר דכתיב ערב ובוקר וצהרים וכתיב נמי בדניאל וחמנין תלתא דבעינן זה שפיר הוה מפרשינן כשיטת רבינו יונה ז"ל ולא הוי אצטריך לאתניי נמי הך בבא דיכול יהיה כוללן בבת אחת משא"כ השתא דמייתי קרא דדניאל לחוד מעיקרא תו לא שייך לפרש כפי' רבינו יונה ז"ל שאין זה סוגיית הש"ס ובר מן דין בעיקר דברי רבינו יונה ז"ל שמפרש דהא דקאמר יכול יתפלל אדם כל היום כולו לענין רשות ומסיק מקרא דדניאל דאסור קשיא לי מה צד איסור שייך בזה דהא ודאי מילתא דפשיטא טובא היא שכל מה שאדם מרבה בתפלות ובתחנונים שלא על סדר י"ח ברכות מצוה נמי איכא

כדאשכחן בדוד גופא שהיה מרבה בתפלות ובתחנונים כדאמרינן להדיא בסמוך בר"פ שאני דוד דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא ורוב פסוקי תהלים מורים על זה וכדכתוב נמי אלקי אקרא יומם ולא תענה ילילה ולא דומיה לי וכתבי נמי חנני ה' כי אליך אקרא כל היום וכי האי גוונא טובא ואפילו לשיטת הפוסקים שהביא רבינו יונה ז"ל שם לאסור להתפלל יותר מג' תפלות היינו דוקא על סדר י"ח ברכות :הטעם בזה משום דהוי כמוסיף על הסדר שתקנו אנשי כנסת הגדולה כמ"ש התוספות לעיל דף כ"ט בד"ה מפני שיכול לאומרו וכמו שהביאו ראיה מהא דאמרינן במגלה מכאן ואילך אסור לספר כו' :אתקנות אנשי כנסת הגדולה קאי התם ועיין במה שכתבתי שם לעיל בלשון התנא' ואם כן לפ"ז לא מיייתי שפיר מהא דכתוב בדניאל וזמנין תלתא דהא דניאל באותו מעשה מקמי תקנה דאנשי כנסת הגדולה הוי ולא שייך לגביה דך מילתא דכל תוסיף ואף שנראה שרבינו יונה ז"ל הרגיש וגזהר מזה ומש"ה מפרש דך י'פתא דקרא דדניאל שנאמר וזמנין תלתא ביומא כלומר אין לו להתפלל בנוסח החובה אלא ג' פעמים כו' עכ"ל ע"ש אלא דאכתי לא ידענא מאי קפידא יש בזה אם מתפלל בנוסח החובה או בנוסח אחר כיון דמקמי תקנת אנשי כנסת הגדולה הוי ומכ"ש דקשה יותר לפי שיטת לשון הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות תפלה שכתב דמצות עשה מן התורה מתפלל כל היום ואין משנה (רצונו לומר נוסח) התפלה הזאת מן התורה ואין להתפלה זמן קבוע מן התורה וסיים שם בהלכה ב' וג' שחייב מצוה זו כך היה שיהיה אדם מתחנן ומתפלל בכל יום כו' אל' לפי כחו אם היה רגיל מרבה כו' יש מתפלל פעם א' ביום ויש מתפלל פעמים הרבה כו' ובהלכה ד' מסיים וכיון שראו עזרא וב"ד כך עמדו ותיקנו להם י"ח ברכות על הסדר עכ"ל מצין למדיין מזה בביאור גמור שקודם עזרא וב"ד לא היה שום קפידא בנוסח התפלה ובזמין התפלות וכיון דדוד ודניאל קודם תקנת עזרא הוו ואם כן לא שייך לפרש כלל כפירוש רבינו יונה ז"ל לכך היה נ"ל לפרש יותר להיפך דהא דקאמר הכא יכול יתפלל אדם כל היום כולו ר"ל שהיה מדרך חובה להתפלל כל היום כולו וכל עת שהוא בטל מתלמוד תורה ומעשיית מצוה ולא מיבעיא לשיטת הרמב"ם ז"ל שהבאתי שכ' דעיקר תפלה מן התורה ממה שנאמר ועבדתם את ה' אלקיכם מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם ואמרו חכמים כו' ע"ש ואם כן לפי זה מלתא דפשיטא דמסברא הוי לן למימר שמחוייב אדם לעבד עבודת ה' בזאת עבודה שהיא תפלה בכל עת ועונה כיון שלא נתנה התורה קצבה לדבר וקרא סתמא כתיב ועבדתם את ה' והיינו תמיד עד שבאמת נתקשו המפרשים בדברי הרמב"ם מה שכתב דכפעם א' ביום סגי ע"ש בכסף משנה ואם כן אף אנו נאמר דאי לאו קרא דדוד ודניאל היינו אומרים דמצוה זו היא בקביעות תמיד כמו תלמוד תורה דכתיב בה :הנית בו יומם ולילה בקרא דדברי קבלה ולענין מצותו מן התורה סתמא כתיב ולמדתם אותם אפילו הכי קו"י"ל דאין להם שיעור והיינו שצריך ללמוד תמיד כדאינא לקמן בר"פ כיצד מברכין דפליגי תנאי לפרושי קרא דואספת דגנך וקרא דלא ימוש ע"ש ואם כן סד"א דה"ה וכ"ש לענין תפלה שצריך להתפלל תמיד :כדאשכחן נמי לקמן בפירקין דף ל"ב ע"ב דאמר ר"ח בר חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא ענה י'חזור ויתפלל ומיייתי לה מקרא ומיייתי עלה נמי ברייתא דארבעה צריכין חיזוק וקחשיב תורה ותפלה י'פרש"י שם דצריכין חיזוק היינו שיתעסק בהן תמיד ולפי זה א"ש טובא הא דקאמר הכא יכול יתפלל אדם כל היום כולו והיינו דרך חיוב כיון שיש סברא לומר כן כדפרישית ועו"מ מיייתי שפיר קרא דדניאל ולא מיייתי קרא דדוד משום דאפשר דשאני דוד שהיה עוסק בתורה כל היום כדכתיב מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי וכי האי גוונא קראי טובא ועוד שכל היום גם כן היה יושב ודן כדכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ומשום הכי לא התפלל אלא ג' תפלות ערב ובוקר וצהריים משא"כ מדניאל מיייתי שפיר דכיון שהיה ממונה תמיד על בית המלך לעילא מכל השרים ואפילו הכי לאחר שגזרו על התפלה הוי מצלי ומצלי זמנין תלתא ביומא כל קביל די הוי עביד מן קדמת דנא ולא אשתני ממנהגו להתפלל יותר לאחר שבא לגולה כדאמרינן הכא יכול משבא לגולה כו' ע"כ היינו משום ג' תפלות לבד שהן חובה היה מוסר נפשו על הדבר לעבור גזירות המלך ושרים משא"כ יותר מג' תפלות כיון שאינן חובה לא היה רוצה לעבור על גזירות המלך כן נ"ל נכון לפרש סוגיית הגמרא לולי שרבי' יונה ז"ל מפרש להיפך כדי להביא ראיה לשיטת רב האי גאון ואני הנלע"ד כתבתי כדי ליישב שיטת רב אלפס שכתב להדיא שמותר להתפלל כמה תפלות דרך גזבה אפי' בלא חידוש כפשטא דלישנא דר' יוחנן דאמר ולואי שיתפלל כל היום כולו וא"כ לשיטתו צריך לפרש הסוגיא דהכא כדפרישית ודו"ק:

שם יכול ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל כבר מפורש ע"י שלמה כו' למאי דמשמע לכאורה דכל הני יכול דקאמר ממימרא דרחב"א נינהו א"כ יש לדקדק דהא דך מילתא אי שאלת צרכיו קודם לתפלה או איפכא פלוגתא דר"א ור"י הוא במס' עכו"ם ד' ח' ור"י הוא דקאמר דמתפלל ואח"כ שואל צרכיו ומיייתי לה מקרא דתהלים ע"ש באריכות כל השקלא וטריא וא"כ הוי"ל לרחב"א למימר דהלכה כר"י וגנבי גנובי ל"ל ועוד דטפי הוי"ל לאתנוי מקרא דתהלים דמיייתי ר"י גופא דהא דוד מקמי שלמה הוי וכבר הרגיש בזה מהרש"א ז"ל כ'חידושי אגדות ע"ש וכבר היה בלבי ליישב בכמה דרכים נכונים אמנם אחר העיון ראיתי דכל הני יכול בשמעתין לאו ממימרא דרחב"א נינהו אלא ברייתא מפורשת בתוספתא דמכילתין ע"ש וא"כ תו לן"מ דמר מיייתי לה מהבא ומר מיייתי לה מהבא ומשמעות דורשין איבא בינייהו ועוד נראה דלגינא נמי א"ב דלר"י דמס' עכו"ם איבא למימר דהא דקאמר מתפלל ואח"כ שואל צרכיו לאו לעיכובא קאמר אלא דאי בעי עביד הכי ולאפוקי מדרבי אליעזר דאמר איפכא שכן משמע שם הסוגיא והכי מסתבר טפי דלא פליגי ר"א ור"י בסבדות הפוכות משא"כ האי תנא דברייתא דהכא דאמר יכול ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל משמע דבעי למימר שאסור לעשות כן ואהא מיייתי שפיר כבר מפורש ע"י שלמה דמחליף תפלה בלשון רנה ובקשה בלשון תפלה וברישא דקרא אמר איפכא ופנית אל תפלת עבדיך אל תחנתי ולמה שינה בלשון אלא ע"כ דשלמה טעמא אחי לאשמעינן דמה שיש להקדים תפלה לתחנה היינו משום דתפלה זו שאמר ברישא היינו רנה שהוא שבויו של מקום מש"ה יש לה מעלת הקדמה כן נ"ל נכון ודו"ק:

לעיל שם רבנן עבדי כמתניתין ורבי אליעזר עביד כברייתא תנו רבנן אין עומדין כו' כן הגירסא בכל הספרים שלנו ולפי זה האי כברייתא דקאמר היינו כפרש"י מתוך הלכה פסוקה מיהו בגירסת הר"ף והרא"ש ז"ל לא משמע הכי אלא דה"ג עביד כברייתא דתניא אין עומדין להתפלל לא מתוך שיחה כו' ולענ"ד נראה שהיה ג"כ גירסת התנא' והרא"ש מה שכתבו רבנן עבדי כמתני' וכוותיהויה קו"י"ל ולכן אין מתפללין כו' אלא מתוך כובד הראש ושמחה של מצוה והשמיעו הלכה פסוקה א"כ משמע דהיינו בגירסת הר"ף והרא"ש וסברו התנא' דמתניתין וברייתא לא פליגי וה"ה רבנן ור"א נמי לא פליגי אלא דאי בעי הכי עביד מתוך כובד הראש ואי בעי הכי עביד מתוך שמחה של מצוה דלא ודא אחת היא שמתוך כך ראוי שתקובל תפלתו על ידי כך משא"כ דך ברייתא דלעיל דקתני שאין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה מילתא אחרייתא היא ואתי לאשמעינן שאסור להתפלל מתוך הלכה שאינה פסוקה כדי שלא תתבלבל מחשבתו בתפלה על ידי הרהור תורה כמו שפרש"י לעיל בסמוך כן נ"ל כבוננת התוספות יכן נראה שהיא דעת הטור וש"ע סי' צ"ג ועיין מה שכתב רבינו יונה באריכות:

דף לא':

בגמרא ויען עלי ויאמר לכי לשלום אר"א מכאן לחושב כו' שצריך לפייסו. ויל"ד מנ"ל שדרך פיוס אמר לה לכי לשלום דלכאורה בלא"ה אורחא דמילתא למימר הכי למי שנפטר ממנו ונראה דר"א יליף הכי משום דאלת"ה דדרך פיוס הוצרך לומר כן א"כ איפכא הוי"ל למימר להשיב על דברים שאמרה חנה אשה קשת רוח אנכי וגו' ואשפוך את נפשי לפני ה' ועל זה היה לעלי לומר לה אלקי ישראל יתן את שאלתך ואח"כ כשהיתה נפטרת ממנו היה לו לומר לה לכי לשלום ועוד שנראה מתוך הכתובים שדבר זה בכלות הרגל היה והיו צריכין לינה ולילך ביום המחרת כדכתיב וישכימו בבוקר וגו' ולפ"ז לא היו נפטרים ממנו עד יום המחרת כדאינא במ"ק וא"כ ע"כ מדאמר ברישא לכי לשלום אלמא שהיה צריך לכך כדי לפייסה על מה שחשדה כן נ"ל וק"ל:

שם אם ראה תראה אמר ר"א אמרה חנה כו' אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי. ויש לתמוה חנה דנביאה היתה היאך אמרה אלך ואסתתר לעבור על איסור יחוד שאסור מן התורה. ואף את"ל שהיתה מטמנת עדים אחורי הגדר בענין שאותן עדים היו יכולים להרגיש ולראות שלא עשה דבר וע"י עדים אחרים שראו סתירה גמורה היה מקנא לה אלקנה בעלה. אלא דאפ"ה מאן יומר דבכה"ג בדקו מיא כי בשיש עדים שהיא טהורה ובדאי לא גריעו עידי טהרה מעידי טומאה דאמרינן בסוטה אפי' כשיש עדים במדינת הים לא בדקו לה מיא וממילא דלפ"ז לא שייך בכה"ג ונקתה וגזרעה זרע. ועוד דהיאך היתה רוצה לגרום שימחוק השם בחנם על ידה כדאשכחן בסוטה שאמר לה הכהן תן תורה שלא ימחוק השם על ידך. לכן נראה דמה שאמרה ואם לאו אלך ואסתתר לאו שהיתה רוצה להסתתר באמת. אלא שאמרה כן דרך מלית' והטחת דברים אם ראה לשמוע תפלתו דרך מתנת חנם מוטב. ואם לאו תבוא בטענה זו לתבוע דקין ששרי אם היתה פרוצה והיתה מסתתרת היתה נפקדת ע"י השקלת מים וא"כ עכשיו שהיא צנועה למה תהא נפקדת. וא"ש נמי הא דמוקמינן בסמוך מימרא דר"א הכא כרבי ישמעאל. משום דמה"ט גופא לא חייש רבי ישמעאל להא דמקשה ליה ר"ע א"כ ילכו כל העקרות ויסתתרו כיון דליכא למיחש להכי מטעמא דפרישית. ועוד דרבי ישמעאל לטעמיה דס"ל ברפ"ק דסוטה וקינא את אשתו רשות א"כ ליכא למימר דילכו כל העקרות ויסתתרו דמאן יומר דמקנא לה בעלה. ואת"ל שתעשה כן ברשות בעלה הא ודאי ליתא דאיך יביאה בעלה לבוא לידי איסור יחוד וליכנס לספק דנשים דעתן קלות כדאשכחן בברוריה מיהו ר"ע לשיטת דס"ל וקינא את אשתו חובה וא"כ בדאי יקנא לה בעלה כן נ"ל. מיהו בסוטה דף כ"ו הגירסא להיפך בהך דרשא דונקתה וגזרעה זרע ומחליף דר"י לר"ע ודר"ע לר"י ונ"ע:

שם א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו מורה הלכה בפני רבו את כו' ונראה דודאי בהא דאמר להו למה לכו לאהדורי בתר כהן ודאי לא מקרי מורה הלכה לפני רבו כיון שלא הורה כן למעשה וליכא למימר נמי דזאיה גופיה הוי שחט שהרי קטן היה באותו שעה ואף שהקטן היודע הלכות שחיטה יודע לאמן דייו שחיטתו כשירה באחרים עומדין ע"ג היינו בדיעבד אבל לכתחלה לא לכך נראה שזרים אחרים שחטו ולאחר ששמעו משמואל דא"י שחיטה כשרה בזרים כיון שראו דשפיר קאמר. ולפ"ז יש ליישב קצת לשון וישחטו בלשון רבים אע"ג דאין שוחט אלא א' וכ"ש בקדשים דכתיב תזבחו שלא יהיו שנים שוחטין זבח אחד ולמאי דפרישית א"ש דכיון שלא נשחט אלא ע"פ הוראתו שפיר שייך לשון רבים וישחטו והם סברו דשמואל לא מעצמו הורה כן אלא ע"פ עלי כן נ"ל:

בתוס' בד"ה כל היושב כו' פי' רבינו חננאל בתענית חלוס כו' פי' בה"ג שאומר עננו ואפי' קובע ברכה לעצמו כיון שאינו בתוך י"ח עכ"ל. לכאורה שזה סותר למאי שכתבו התנא' לעיל דף י"ט בד"ה מפני שיכול דנראה שכל האומר בא"י ש"ת אחר שסיים תפלה מיושב מגונה דמשמע לאפילו לאחר י"ח אסור לקבוע בלשון ברכה וכדמשמע באמת בלשון הגמ' דרפ"ב דמגלה דמכאן ואילך אסור לספר בשבחו של מקום והיינו שאין להוסיף על י"ח ברכות וכדאמרי' לעיל בגמרא תמני סרי תקון תשסרי לא תקון וא"כ כה"ג לענין עננו בשבת נמי שב תקון תמני לא תקון כדאמרינן לעיל שם. ונראה דוחק לומר דבה"ג שכתב אפי' קובע ברכה לעצמו היינו בלא הזכרת השם בסוף כמ"ש הרא"ש בשמעתין ובש"ע א"ח סי' רפ"ח אלא דהלשון קובע ברכה לא משמע כן. ועוד פשיטא דמותר בכה"ג. והנלע"ד בזה ליישב היינו לפי מה שכתבתי לעיל בלשון התנא' בד"ה מפני שיכול דלמאי דמדמו התנא' ברכה יתורה לתפלה יתורה היינו דוקא בלא חידוש אבל ע"י חידוש מותר וא"כ ה"ג כיון שמתענה בשבת תענית חלוס אין לך חידוש גדול מזה ומש"ה מותר לבה"ג כן נ"ל בשיטת בה"ג ועיין בק"א:

דף לב.

בגמרא ואמר ר"א משה הטויו דברים כו' שנאמר ויתפלל משה וכתב מהרש"א ז"ל שפסוק זה לא נמצא במקרא בזה הלשון אלא במתאוננים אבל אינו יודע מה הטחת דברים היה שם לכך כתב שנראה לו להגיה ואתפלל אל ה' שכתוב בפרשת עקב כו' ע"ש בלשון מהרש"א בח"א. אמנם לע"ד נראה דשפיר גרסינן ויתפלל משה אל ה' שכתוב במתאוננים דכיון דתפלה זו משונה מכל התפלות שבתורה גבי משה שמפורש בכתובים מה התפלל משא"כ הכא שלא נזכר בכתוב מה שהתפלל ע"כ אנו דורשין אל תקרי אל ה' אלא על ה' דלפ"ז התפלה היתה באותו ענין עצמו ע"י שהטויו דבריו כמתרעם על ה' לומר שהוא גרם להם והיינו ממש כדרבי ינאי בסמוך דדרש מקרא דכתיב ודי זהב דאע"ג דפסוק זה לא נזכר אלא בתוכחת משה לישראל ולא בדברי משה להקב"ה אפ"ה דבר הלמד מענינו הוא דכיון שבאמת ריבוי כסף וזהב גרם להם לעשות העגל מסתמא כך אמר משה לפני הקב"ה בתפלתו על מעשה העגל שהוא גרם להם ואין להעניש בזה כ"כ לישראל כדמיייתי הש"ס כל הנך מימרי דבסמוך מענין זה מלי כריסי זני בישא ורם לבבך ושכחת וישמן ישורון ויבעט כמרעיתם וישבעו. נמצא שענין הטחת דברים כוז שייך יותר ויותר בענין המתאוננים המתאויים תאוה והתאוננו על התלבטותם בדרך שאמר משה להקב"ה שהוא גרם להם בתת להם בשר לאכול ושליו והטעימה בהן כל מיני מטעמים שע"כ נתאוו יותר ויותר עד שאמרו בלתי אל הקן עינינו כפרש"י שם. נמצא שמה הענין עצמו דכתיב על ה' אנו למידין שזאת היתה תפלת משה בעצמו כלומר אחת גרמת להם להתגונן ושקעה האש ע"י שחמת המלך מלכו של עולם שככה כדאמרינן בסמוך שחזר הקב"ה והודה לו כן נ"ל. ובזה יובן היטב המדרש ותשקע האש ושקעה במקומה והיינו שנשתקע' האש ומדת הדין וחזרה למקומה דקאי על הקב"ה שהוא מקומו של עולם כיון שהוא גרם להם:

שם ויאמר ה' אל משה לך רד אמר ר"א כו' רד מגדולתך. וכתב מהרש"א ז"ל בח"א דמלשון כפול דרש ר"א הכי ולענ"ד בלא"ה דך מלתא דלך רד יתירא הוא דכיון שכבר מסר הקב"ה הלוחות למשה באותה שעה שהיתה לסוף מ' יום ומ' לילה בתחלת שש כמו שאמר משה לישראל בשעת עלייתו אלא שטעו ישראל לומר שיום העליה מן המנין וא"כ כבר הגיע זמנו לירד ולמה הוצרך הקב"ה לומר לו לך רד אע"כ דרד מגדולתך קאמר כן נ"ל:

שם ואעשה אותך לגוי גדול אמר ר"א כו' ומה כסא של ג' רגלים אינו יכול לעמוד כסא של רגל אחד עאכ"ו. וכתב מהרש"א ז"ל בח"א דרגל א' לאו דוקא דאדרבה לגבי זרעו של משה הו"ל כסא של ד' רגלים דהא זכות ג' אבות שייך נמי לגבייהו כו' עיין שם בח"א. ולענ"ד אפשר לפרש דלכך אמר משה ולא עוד אלא שיש לי בושת פנים מאבותי שלא יאמרו כו' דמה"ט גופא כ"ש שלא יועיל לו ולזרעו זכות אבות כו' דאדרבה האבות יתרעמו עליו בכך כן נ"ל וק"ל:

שם אשר אמרתי אשר אמרת מיבעי ליה. פירוש דא"א שכל זה מדברי הקב"ה לאבות הוא שהרי לא מצינו שאמר הקב"ה לאבות הבטחת אתן לזרעכם קודם שהבטיחו להם להרבות את זרעם ואדרבה מצינו להיפך דתחילת דברי הקב"ה לאברהם בדיבור הראשון אמר לו ואעשך לגוי גדול ואחר כך בדיבור השני בתיב ויירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת א"כ לפ"ז הבטחת רבוי הבנים קדמה להבטחת נתינת הארץ לזרעם כן נ"ל ועיין בח"א:

שם דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה כו' מנא לן ממשה כו'. נראה דעיקר מלתא דר' שמלאי היינו לענין שלא ישאל אדם צרכיו בג' הראשונות ויליף לה שפיר ממשה דמה שאמר את גדלך היינו מעין ברכת מנן אברהם שהיא נגד מדת הגדולה שהיא מדת אברהם ומה שאמר ואת ידך החזקה היא נגד ברכת אתה גבור שהיא ממת הגבורה דמש"ה מזכירין בה ג"ג והיא נגד מלת פחד יצחק ומה שאמר אשר מי אל בשמים ובארץ היא מעין ברכת האל הקדוש שהיא נגד מלת יעקב וא"כ ג' דברים הללו שהזכיר משה הן מעין ג' ברכות הראשונות של י"ח ואח"כ אמר אעברה נא שהיא שאלת צרכיו כן נ"ל ימתוך מה שכתבתי נתיישב לשון מדרש רבה פ' ואתחנן דליתא שם ואתחנן אל ה' הלכה כמה תפלות מתפלל אדם בכל יום כך שנו חכמים ג' תפלות מתפלל כו' וזה נוטה למה שכתבתי דתפלת משה בפי' ואתחנן היה כענין י"ח ברכות. ויתיישב יותר לפי מה דליתא במדרש פליאה שהתפלל משה תקנ"ו תפלות כמנין ואתחנן והוא פלאי מה בעי ללמדינו בזה ונראה לי דודאי לאו מחשובנא דואתחנן ויליף לה אלא דקושטא דמילתא הכי הוא שהתפלל משה תקנ"ו תפלות בחשבון מכוון ודרשא דואתחנן אסמכתא בעלמא היא והיינו לפי מאי דליתא במדרש ובפרש"י בחומש בפי' ואתחנן אל ה' בעת ההיא פירש"י לאחר שכבש ארץ סיחון וענן אמר דמית' שמא הותר הנדר נמצינו למידין דמקמי הכי לא היה פתחון פה למשה להתפלל שיכנס לא"י כיון שהיה ע"י שבועה של הקב"ה באומרו לכן לא תביאו ולכן לשון שבועה היא עד שמצא מקום לומר שמא הותר הנדר והיינו ע"י כבישת ארץ סיחון וענן ומצינו ג"כ בפסוק פ' דברים שאמר הקב"ה למשה ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי ואת ארצו החל רש וגו' היום הזה אחל תת וגו' ויש במדרש ובפרש"י בחומש שכפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה כו' נמצא דלפ"ז מאותו יום ואילך היה פ"פ למשה להתפלל ולומר שמא הותר הנדר ודיבור זה בכל פ' זו היה בט"ו באב כדליתא בפי' י"ג דף קכ"א דהיינו ביום שכלו בו מתי מדבר דכתיב ויהי כאשר תמו ע"ש בפרש"י ותום' באריכות וא"כ צא וחשוב מן ט"ו באב עד ז' באדר יום שמת בו משה כשתחשוב החדשים על הסדר א' מלא וא' חסר עולה מאתיים יום דהיינו ד' מלאים וג' חסרים ועוד ז' ימים ואם היה מתפלל משה בכל אותן ימים ג' תפלות בכל יום היה ת"ר תפלות רק שידוע שבשבת אין היחיד שואל צרכיו וא"כ כשתסיר כ"ח שבתות שהיו באותן ימים של ר' יום נשאר קע"ב ימים ג' תפלות בכל יום באותן יום אמנם שתפלת ט"ו בעצמו כיון שלא היה הדיבור מתייחד עם משה אלא ביום ולא בלילה א"כ באותן יום ט"ו לא היה מתפלל כ"א ב' תפלות הרי לך חשבון מכון שתקנ"ו תפלות התפלל משה מאותו יום ט"ו באב עד יום מותו שהוא ז' באדר שמת בו בשעת מנחה כדליתא במדרש כן נ"ל נכון. ובדרוש העליתי עוד שזה פירוש הפסוק רב לך אל תוסף דבר אלי עוד שאילו התפלל משה עוד תפלה א' שהם תקי"ו ועולה י' פעמים כמנין אלקים היה ממתין בזה ו' בתי דינין האמורין בפי' במה בממה והיה עונה בתפלתו לכך אמר לו אל תוסף דבר ועיין עוד בסמוך:

דף לב:

בגמרא אר"א גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. וכתבו התוס' יותר ממע"ט בלא תפלה ועיין במהרש"א בח"א ומהר"י פינטו שהאריכו ליישב דמילתא דפשיטא היא דתפלה ומע"ט עדיפא ממע"ט לחוד ועוד אמאי מיייתי ממשה רבינו דכולהו הוי ביה. ונלע"ד בזה דודאי הא דאמר ר"א גדולה תפלה יותר ממע"ט לאו לענין שכר תפלה קאמר דמה"ת ומה סברא היא זו לא מבעיא למ"ד תפלה דרבנן אלא אפילו למ"ד תפלה דאורייתא אפ"ה לא הוי אלא מצוה חדא ולמה יהיה שכרה יותר מכמה וכמה מצות יכ"ש לגבי משה שבדודאי קיים כל תרי"ג מצות ובהן כמה וכמה מצות ששקולים כנגד כולם אלא ודאי דר"א לאו לענין מתן שכר איירי אלא לענין לבטל גזר דינו של אדם דבהא ודאי מע"ט לא מהני לבטל גזר דין שיש עמו שבועה והטעם משום דלנצדיקים גופייהו לא ניחא להו לקבל שכר המצות בעוה"ז לא מיבעיא למ"ד שכר מצוה בהאי עולמא ליכא אלא אפילו למ"ד דאיכא אפ"ה אין דרך צדיקים בכך לקבל שכרן בעולם הזה שכאפס ואין הוא נגד שכר עה"ב הצפון וגנוח להם בעה"ב וכ"ש לצדיקים גמורים דכתיב בהו עין לא ראתה אלקים וזולתך יעשה למחכה לו משא"כ בתפלה שמתפללין אותן הצדיקים שיש בידיהם מע"ט ומבקשים מהקב"ה שיתן להם מתנת חנם כדי היא אותה התפלה לבטל גזר דינו וכל זה מבואר להדיא בפרש"י בחומש בריש פ' ואתחנן דל' ואתחנן גופא היינו מתנת חנם אע"פ שיש בהן מע"ט כו' ע"ש והשתא א"ס דמיייתי ראיה ממשה דאיירי בהך מלתא דואתחנן גופא אלא דאפ"ה לא ניחא ליה לר"א לאתניי ממילתא דליתא מדרשא מש"ה ניחא ליה לאתניי מפשטא דקרא גופא ממה שאמר הקב"ה למשה אל תוסף דבר וכל כך למה הרי הקב"ה מתאזהר לתפלתן של צדיקים אע"כ דהיינו מה"ט גופא שאם מתפלל יותר אפשר שהיתה מתקבלת תפלתו והקב"ה לא רצה לבטל גזרתו ועוד מיייתי נמי ר"א דמסמיך ליה להאי קרא עלה ראש הפסגה דמקרא מיותר הוא דהא בפי' האזינו כתיב קרא אחרינא שאמר הקב"ה למשה ביום מיתתו עלה ראש הר העברים וראה וגו' אע"כ דקרא אתי לאשמעינן הך מלתא גופא דמה שזכה משה לראות את הארץ לא היה אלא בשביל תפלה לחוד דתפלה עושה מחצה כן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

שם וסמיך ליה עלה ראש הפסגה. לכאורה שזה סותר להא דדרש ר' שמלאי בספ"ק דסוטה מ"מ נתאזהר משה רבינו ליכנס לא"י וכי נאכלו מפריה או מטובה היה צריך אלא כך אמר משה רבינו הרבה מצות נצטוו ישראל כו' נמצא דלפ"ז שכל עיקר כוונתו של משה לא היה אלא בשביל קיום המצות א"כ מאי אהני ליה מה שאמר הקב"ה לעלות ולראות את הארץ בראיה לחוד דראיה זו מה טובה לענין המצות ונהי דמסיק התם בסוטה שהבטיחו הקב"ה באותו שעה ליתן לו שכר אותן המצות כאילו קיים אותם ומיייתי קרא שנאמר לכן אחלק לו ברכים תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים גמנה וגו' אכתי לא רמיזא הך מלתא מתשובתו של הקב"ה מה שאמר לו עלה ראש הפסגה ושא עיניך וראה. ונלע"ד דשפיר רמיזא הך מלתא במה שהשיב לו הקב"ה ואמר לו רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה דודאי במלת רב לך היינו שהבטיחו הקב"ה לתת לו רב טוב הצפון לצדיקים לעוה"ב כדליתא במדרש וכן כתב מהרש"א

בח"א שם בסוטה ע"ש אלא דבלא"ה נראה יותר דתשובה זו רמז לו הקב"ה ג"כ במה שאמר אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה והיינו שלא יעלה לא"י שבשביל זה הדבר עצמו יזכה לשכר גדול שיקוים בו הך דרשה דסוטה שנאמר לכן אחלק לו ברכים וגו' ואת פושעים גמנה דדרשינן התם והיינו במה שנמנה עם מתי מדבר ונקבר בחוצה לארץ כן נ"ל. ועוד יש לפרש דלענין שכר אותן המצות של א"י נמי רמיזא בהאי קרא דעלה ראש הפסגה והיינו הא דאמר רבי אסי בפי' במה אשה (שבת דף ס"ג) אפילו חישב לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתיב כאילו עשאה אלא דלכאורה א"א שהיו שקולים לגמרי המחשבה כמעשה דהא מי שעושה מצוה בפועל כמו שצוה הקב"ה יש לו שכר המצוה אע"פ שלא נתכוון לטועם המצוה כמו שהיתה דזה בדודאי א"א אפי' לאדם גדול כמשה רבינו שהרי חמשים שערי בינה נבראו בעולם ולא זכה משה אלא למ"ט כדכתיב ותחסריהו מעט מאלקים משא"כ כשעושה בפועל לקיים גזירת המלך יש לו שכרו משלם בכל הני' שערים והיינו דכתיב עין לא ראתה אלקים וזולתך שנדרש על אותו שער החמשים אם כן לפ"ז על דבר זה נצטער משה ונתאזהר ליכנס לא"י כדי לקיים אותן המצות ויטול שכר מכל ג' השערים שבהן מה שא"א לו לזכות בהן ע"י מחשבה ותלמוד של אותן המצות שאין אלא במ"ט שערים בלבד וע"ז השיב לו הקב"ה עלה ראש הפסגה ושא עיניך וראה והיינו כדדרשינן בפי' האזינו דכתיב ויראה ה' את כל הארץ שנתן הקב"ה כח בעיניו של משה לראות מה שאין כל עין יכול' לראות והיינו שנתקיים בו קודם מותו ממש אותו הכתיב עין לא ראתה אלקים וזולתך והיינו כדדרשינן שזכה משה בחייו לאותה חלקי הנשמה שנקראת יחידה שהיא שער החמשים כן נ"ל:

שם אמר רבי חנן אמר רבי חנינא כל המאריך בתפלתו כו' שנאמר ואתפלל אל ה' וכתוב בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא. ולכאורה יש לתמוה דאכתי לא דעינן מאי תלמודא דבאריכות תליא מלתא לענין שאין חזרת ריקס דבלאו הכי אשכחון קראי טובא שנתקבלי' תפלתו של משה כגון בפי' ויחל במתאוננים ובמרגלים וכה"ג טובא ועיין מ"ם מהרש"א ז"ל בח"א ואין פירושו מספיק כל הצורך ועוד דבהאי קרא גופא דמיייתי הכא שנאמר ואתפלל אל ה' דאיירי קרא במ' יום האמצעיים שהם ראשונים לעלייתו של משה להתפלל על חטא העגל לא כתיב בהאי פרשה וישמע ה' אלו אלא בפרשה דבתרא דכתיב בעת ההיא אמר ה' וגו' שהפסוק מענין לענין עד שאמר ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה והם ארבעים יום האחרונים שנשלמו ביוה"כ ובהאי קרא הוא דכתיב וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא וא"כ לפ"ז אין זה לפי ענין סדר המקראות דמיייתי הכא בשמעתין ואדרבה בפרשה דלעיל מהאי דואתפלל כתיב ותתנבל לפני ה' כראשונה ארבעים יום וארבעים לילה דאיירי בהך ארבעים יום גופייהו האמצעיים ובהן כתיב בהאי ענינא וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא כמ"ס ג"כ מהרש"א ז"ל ולמאי דפרישית נתבאר שאין פירושו מספיק:

לכך נראה לפע"ד ליישב חדא מנו חדא והיינו דעיקר מוימרא דרבי חנינא הכא דכל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקס כלל אלא שהתפלה עושה כולה להתקבל לגמרי ומש"ה לא מצו לאתניי מהאי קרא דואתנבל דנהי שהאריך משה להתפלל בכל אותן הארבעים יום בלי הפסק אפ"ה לא מקרי אריכות תפילה דכיון שהתחיל להתפלל ולא זמנה היה צריך לחזור ולהתפלל כדאמר רבי חמא בר חנינא בסמוך ועוד שאותן ארבעים יום היה צריך משה לעמוד בהר ולהתפלל כנגד אותן הארבעים יום הראשונים שעלה לקבל הלוחות הראשונות ששבר משה ע"י מעשה עגל וא"כ דמש"ה דלא נקרא אריכות תפלה לא נתקבלי' תפלתו לגמרי שהרי עיקר עלייתו בראשונה היה שיכפר הקב"ה לישראל כדכתיב בהדיא בפרשת כי תשא אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם ובזה לא נתקבלה תפלתו שהרי התפלל ואמר ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא השיב לו הקב"ה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי וזה היפך תפלתו לגמרי אלא שתפלתו עכ"פ עשתה מחצה לענין שאמר לו הקב"ה קום לך עלה מזה אתה והעם בפרשת כי תשא ואמר לו ג"כ פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים כדכתיב ג"כ בפרשת עקב בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך ואארבעים יום האמצעיים דלעיל מיניה קאי וא"כ הרי חזרה תפלתו של משה ריקס במקצתה שלא כיפר הקב"ה לישראל לגמרי על מעשה עגל ואדרבא אמר לו ביום פקדי ופקדתי וכה"ג במאי שהתפלל משה בהאמצעים בעד אהרן כדכתיב ובאהרן התאנף ה' ג"כ לא עשתה תפלתו אלא מחצה ששני בניו מתו כמו שפירש רש"י בחומש באותו פסוק עצמו נמצא שחזרה התפלה במקצתה ריקס והיינו מטעמא דפרישית דכיון דכל אותן האמצעיים היו בכעס משום הכי לא מקרי אריכות תפילה. מה שאין כן מהאי קרא דואתפלל וכתוב בתריה וישמע ה' אלי מיייתי רבי חנינא שפיר דכל המאריך אין תפלתו חוזרת ריקס כלל אלא שממלא הקב"ה כל תפלתו ודבר זה למדנו כיון דבהאי קרא דואתפלל דכתיב באמצע בין ותתנבל דרישא ובין ואנכי עמדתי בהר דסיפא בפרשה אחרת ומאי שנא דבהאי ענינא דואתפלל לא כתיב וישמע ה' אלי כמו בואתנבל דרישא ובענינא דואנכי עמדתי בהר דסיפא חזר משה ואמר וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא אע"כ כדפרישית כיון דתפלה הראשונה היתה בכעס לא מקרי אריכות תפילה מה שאין כן באחרונות שהיה הקב"ה ברצון בלוחות האחרונות כמו בראשונות כמו שפירש רש"י בהדיא בחומש בפי' עקב וא"כ לא היה משה צריך להתפלל כל אותן המ' יום בלי הפסק וכיון שהאריך בהם זכה שנתקבלי' תפלתו לגמרי ולא חזרה ריקס כלל שהרי ביום הכפורים כפר הקב"ה לישראל במעשה עגל ונקבע אותו היום לכפרה למרות ומסר לו ג"כ כן הלוחות אחרונות הרי שנתקבלי' כל תפלתו של משה לגמרי ולא חזרה ריקס כלל והיינו משום שהאריך בתפלתו כן נראה לי נכון ומו"ק:

דף לג:

בתוס' בד"ה אבל עקרב פוסק כו' ומיזה לא מצינן אם פסק שיחזור לראש כו' עד סוף הדיבור. ויז"ד במאי איירי הכא אי בשהה כדי לגמור את כולה פשיטא לחזור לראש בין לשיטת הרי"ף ובין לשיטת התוס' לעיל דף כ"ב ע"ב גבי מים שותתין על ברכיו עיין שם בתוס' ד"ה אלא לכ"ע דלענין תפלה והיכא דנאנס חוזר לראש כמו שהארכתי שם בזה עיין עלה ועיין בחומשי הרשב"א ז"ל מה שכתב בשם הראב"ד ז"ל מיהו התוס' לא נחתו להכי אע"כ דהתוס' דהכא איירי בלא שהה כדי לגמור את כולה וכן משמע להדיא מלשון הב"י בא"ח סימן ק"ד והט"ז האריך בזה עיין שם מיהו לפ"ז יז"ד לאידך גיסא דא"כ למה הוצרכו התוס' להביא ראיה על זה דאינו חוזר לראש דמהיכי תיתי יחזור לראש בהפסקה כל דהו דמ"ם מק"ש היכי דמותר לפסוק דפשיטא לן דאינו חוזר לראש ואדרבה היו צריכין להביא ראיה אהא דמסקין בסוף דבריהם אבל לתחילת ברכה מיהו יחזור דמנא להו הך מלתא דממ"ג דאי מיקרי הפסקה בכה"ג אע"ג דלא שהה כדי לגמור את כולה והיינו משום דבתפלה החמירו כמו שכתב הב"י שם א"כ יחזור לראש ואי לא מיקרי הפסקה בכה"ג היכי דלא שהה למה יחזור לתחילת הברכה דהא בק"ש כה"ג אינו חוזר אלא למקום שפסק ואף שיש ליישב ולחלק ביניהם אכתי למה כתבו התוס' בפשיטות בלא ראיה כיון שלא נזכר מזה בגמרא וצריך עיין ליישב ועיין בק"א:

במשנה מזכירין גבורות נשמים בת"ה כו' בריש פרק קמא דתענית קתני כה"ג מאימתי מזכירין גבורות נשמים ומקשי שם הש"ס ליתני מאימתי מזכירין על הנשמים מאי גבורות נשמים ומשני רבי יוחנן מפני

שיורדין בגבורה והקשו שם בתום' תימא אחאי לא מקשה בברכות כה"ג עיין שם מה שתירצו. ולע"ד נראה דוחאי הכא שפיר הוי מסיק אדעתא דלשון גבורות היינו שיורדין בגבורה שהרי לכך מזכירין אותן בברכת אתה גבור וניחא ליה להתנא דהכא לאשמעינן מלתא בטעמיה ואע"ג דמקשינן הכא מזכירין ג"ג מאי טעמא ומשני רב יוסף מתוך ששקולה כת"ה היינו משום דמלשון אתה גבור גופא שהיא בראש הברכה אינו מעיקר הברכה דהכל הולך אחר סיוס הברכה משום הכי ניחא ליה בהאי טעמא טפי כיון דלקושטא דמלתא שקולה כת"ה שהיא סיוס הברכה כן נראה לי וק"ל:

פיסקא ר"ע אומר ברכה רביעית כו' אמר ליה בתחלה קבעוה בתפלה כו' והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. לכאורה האי והם אמרו לא שייך הכא לענין הקושיא דנחשו היכי תקון ונראה לי בזה דהא דקאמר מעיקרא בתחילה קבעוה בתפלה היינו דמשום שהיו עניים ולא היה להם כוס של יין שהרי כשהעשירו קבעוה על הכוס והיינו משום דעל הכוס עדיף טפי אי משום דדומיא לקידוש בעינן לכתחילה ובקידוש ודאי על הכוס בעינן דדרשינן ליה בפרק ע"פ מדכתיב זכור זכריהו על היין ועיין שם בתום' ובפ"ק דנוזר דף ד' מה שכתבו תוס' בזה אי האי דרשה דזכריהו על היין הוי דרשה גמורה או לאסמכתא בעלמא. ועוד טעמי אחרוני איכא דהבדלה על הכוס עדיף טפי שאומר אותה בברכה מיוחדת בשם ומלכות משא"כ בתפלה אי אפשר לקובעה בברכה מיוחדת דתמני סרי תיקון תשסרי לא תיקון. וא"כ לפ"ז כשהענו אח"כ ושכחו ג"כ היכי תקון מעיקרא לרברבן מש"ה צריך לכוללן בברכת אתה חונן א"כ תו לא שייך לומר דעיקר הבדלה על הכוס לגמרי אף במי שיט לו יין ולומר דהוי בברכה שאינה צריכה כלאמרינן בסמוך דהא ודאי ליתא דכיון שמעיקר דתין דהבדלה היינו על הכוס תו לא הוי בברכה שאינה צריכה ומש"ה מסיק שפיר הכא דהם אמרו דהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס כן נראה לי ועיין עוד בסמוך:

שם תני רב אחא כו' הא גופא קשיא כו' והוי ברכה שאינה צריכה כו' עובר משום לא תשא. כבר הארכתי בזה בסוף פ"ק דף י"ב גבי פתח בדשכרא בלשון התום' בד"ה לא לאתויי נהמא כו' עיין שם בחיזושינו ובדף כ"א לענין ספק התפלה עיין שם שכתבתי האי עובר משום לא תשא דקאמר הכא מה טעם יש בה אי משום הזכרת השם וא"כ אחאי לא אסרינן להזכיר השם בדברי שבח' ובתחנונים ומשמע בכמה דוכתי בפשיטות דמותר להזכיר לכ"ע ואי משום דשאני ברכה שאומר בשם ומלכות הא ודאי ליתא דלטו בקרא דלא תשא מלכות כתיב ביה ומה איסור לא תשא שייך בהזכרת מלכות לכך נראה ברור דהא דקאמר עובר משום לא תשא אינו אלא מדרבנן ואסמכוה רבנן לברכה שאינה צריכה אקרא דלא תשא וכן מבואר להדיא בדברי התום' בסוף מס' ר"ה דף ל"ג בד"ה הא ר"י ומה שיט דלקדק שם בדבריהם יבואר במקומו אלא דעיקר האיסור בברכה שאינה צריכה היינו משום דמיחויי ככל תוס'ף כמ"ש תוס' לעיל דף כ"ט בד"ה מפני שיכול ע"ש ובחדושינו. מיהו הכא בשמעתין לענין הבדלה אין אנו צריכין לכך דבלא"ה מקשי הש"ס שפיר אהך ברייתא דתני רב אחא דתני בהדיא המבדיל בתפלה משובח יותר כו' אלמא דתפלה לחוד סגי אפילו מי שיט לו כוס וא"כ כבר נגמרה ההבדלה לגמרי ומהאי שעתא שהזכיר הבדלה בתפלה הוי חול גמור שיצא היום מקדושת שבת ונעשה חול וא"כ מאי האי דהדר תני אם הבדיל בזו ובזו ינוחו לו ברכות על ראשו ואמאי אדרבה הו"ל לגמרי במי שאומר הבדלה בהזכרת השם בימי חול מדאי היה ליה מזכיר ש"ש לטבולה ממש דבכה"ג נראה דעובר משום לא תשא ממש מן התורה כיון שאין מקום כלל להזכרת השם בהבדלה כי האי כן נראה לי נכון:

דף לג:

בגמרא א"ד רבינא לרבא הלכתא מאי א"ל כי קידוש כו' ונראה דהא דפשיטא ליה דקידוש דאע"ג דמקדש בצלנתא מקדש אכסא אף ע"ג דשייד ביה נמי האי ספיקא גופא אי הוי ברכה שאינה צריכה או לא כי היכי דמספקא לן בהבדלה מה"ט כדמשמע לעיל בשמעתין. אלא דבקידוש ודאי טעמא רבה איכא דהא קידוש על היין משמע בפ' ערבי פסחים דהוי דאורייתא ואף לשיטת התום' שם ובפ"ק דנוזר דף ד' דקידוש על היין לאו מדאורייתא ממש הוא מ"מ אסמכתא בעלמא מיהא הוי. ועוד דאכתי ודאי עיקר זכירה הוי מדאורייתא דמה"ט כתבו הפוסקים דאף מי שאין לו יין מקדש אפת כדאיתא בפ' ערבי פסחים ע"ש בתום'. וא"כ לפ"ז ודאי שייך לקבוע לקדושת היום ברכה מיוחדת בפני עצמה. ומה שתקנו חכמים לקבוע קדושת היום בתפלה בברכה מיוחדת אע"ג דלבתר הכי מקדש אכסא אפ"ה לא מחזי בברכה שאינה צריכה נ"ל משום דצריך להוסיף מחול על הקדוש וכל כמה דמקדמין קדושת היום טפי עדיף מש"ה כיון דתפלה מקמי סעודה היא ובהאי שעתא דתפלה חל עליו קדושת שבת משום תוספת כדמשמע לעיל דף כ"ו בהא דרב מצלי כמ"ש שם התום' מש"ה צריך להזכיר באותה שעה קדושת היום. ועוד בלא"ה צריך לומר בשבת ויו"ט ז' ברכות שתקנו כנגד ז' קולות כדאיתא לעיל דף כ"ט וא"כ ברכה אמצעית היינו של קדושת היום כדפרישית שם הרי לפנינו דשייד להזכיר קדושת היום בתפילה ועל הכוס מעיקר תקנת חכמים ומש"ה לא הוי בברכה שאינה צריכה משא"כ לענין הבדלה דלא שייך להנך טעמי כלל דהבדלה על הכוס לא אשכחן רמיזא באורייתא ומשום הוספה מחול על הקדוש כ"ש דלא שייך ביה דאדרבה כל מה דמאחרינן לה לקדושת היום טפי עדיף וא"כ לפ"ז שפיר יש להסתפק במי שהבדיל בתפלה אם צריך להבדיל על הכוס או לא. והיינו משום דהוי בברכה שאינה צריכה ואפ"ה פשיט רבא שפיר דכי קדוש אית לן למיעבד בהבדלה ומש"ה צריך להבדיל בשניהם בתפלה ועל הכוס והיינו דכיון דסוף סוף יש להבדלה בתפלה תקנה קבועה מדרבנן בתחלת תקנה דאנשי כה"ג כשהענו ולא היה להם יין וכן להבדלה על הכוס נמי תקנה קבועה היא כשהעשירו אח"כ ומש"ה כשחזרו והענו וקבעוה על התפלה והיינו בברכה שאינה מיוחדת אלא שכולל אותה באתה חונן וא"כ מי שיט לו יין צריך להבדיל ג"כ על הכוס בברכה מיוחדת כדמעיקרא ולא הוי בברכה שאינה צריכה משום דיש לנו להשוות הבדלה לקדוש כדאשכחן בכמה דוכתי וכדמשמע בפ"ק דנוזר דף ד' כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר כו' האדיר והעזו כו' אמר ליה סיימתינהו לכולהו שבו דמרך. וכתב הרא"ש ז"ל דהיינו דוקא בתפלת י"ח אסור להוסיף בשבחים יותר ממה שתקנו אנשי כה"ג אבל בינו לבין עצמו לית לן בה וכן כתב הרשב"א ז"ל בשם רבינו האי גאון. אלא דיש לדקדק מה טעם יש בזה לחלק בכה"ג דהא למאי דמסיק רבי חנינא טעמא דמלתא משל למלך בשר ודם כו' דגנאי הוא לו א"כ שייך ה"ט אפי' שלא בתפלת י"ח. ולכאורה היה נראה דדוקא בתפלת י"ח צריך שיהא דומה בעיניו באילו שכניה שרייה כנגדו מש"ה שייך האי משל למלך שמקלסין אותו בפניו וכל מה שמרבה לספר בשבחו גנאי הוא לו משא"כ שלא בשעת תפלת י"ח לא שייך ה"ט אלא דלכאורה איפכא מסתברא דהא במלך בשר ודם אדרבא בפניו ליכא קפיזא כולי האי אם אינו אומר כל שבחו דהא קי"י"ל אין אומרים בפניו אלא מקצת שבחו ושלא בפניו כל שבחו. וכ"ש לגבי הקב"ה דמלא כל הארץ כבודו ולא שייך לחלק כלל ונראה לע"ד דודאי עיקר דינא דרה"ג והרשב"א והרא"ש דברים מוכרחים הם דלא"ה לומר דלעולם יש איסור להרבות בשבחו של מקום אלא לומר האל הגדול הגבור והגורא לחוד ולא יותר דהא מצינו

בכמה דוכתי בגביאים ובכתובים שמדברים בשבחים ותוארים אחרים כנגד המקום כגון דוד שאמר לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד ואפילו בתורה נמי אשכחן שהרי משה הזכיר י"ג מדות רחום וחנן ארך אפים ורב חסד וכן במיכה ובכל הגביאים ואע"ג דכולם ברוח הקדש אמרינהו אפ"ה אית לן למילף מינייהו דאין איסור להרבות בשבחו של מקום וממילא לא שייך האי משל למלך דמיייתי רבי חנינא. אע"כ דהכל לפי הזמן והעת דלפעמים ולפרקים כשאדם צריך להתפלל ולבקש רחמים באיזה ענין משאלת צרכיו לפי מה שהוא ודאי צריך לו לעורר מדות העליונות הצריכים לאותו ענין ומש"ה יש לו להזכיר השבחים ותוארים השייכים לאותן המדות ואח"כ יתפלל והיינו טעמא דמשה שבאותו שעה למדו הקב"ה לומר סדר הי"ג מדות ובמרנלים לא הזכיר משה אלא מקצתן והיינו נמי מה"ט דלא היה צריך לעורר באותו שעה אלא לאותן מדות בלבד וכה"ג דדוד ומיכה ובגביאים שאמרו שבחים ותוארים לעתות ידועים לפי הצורך לעורר אותן שהיו צריכין להם. וכה"ג אשכחן נמי במלך בשר ודם כשאדם מבקש מאתו חסד ורחמים מסדר לפניו שבחו שמלך רחמים הוא וחפץ בחסד ומי שמבקש מאתו דין על חבריו מזכיר לפניו שהוא תקיף ובעל יכולת מלך במשפט יעמיד ארץ וכה"ג הכל לפי הצורך ואין בזה גנאי למלך במה שאומר מקצת שבחו שהרי אינו מזכיר אלא מה שצורך לו באותו שעה ותו לא דמי למשל הקילום בדיגרי כסף לגבי זהב משא"כ בתפלת י"ח שהן תפלות קבועות לעולם בענין א' וכן השאלות צריכים ג"כ בענין א' בכל תפלותיו וכיון שאנשי כנסת הגדולה לא תקנו אלא לומר האל הגדול הגבור והגורא שצאלו השבחים יש די והותר לעורר המדות השייכים ליי"ח ברכות ואם כן אין להוסיף יותר על אלו דבכה"ג דומה ממש למלך בשר ודם שמקלסין אותו בשבחים אחרים שאינן לצורך מי שמבקש ממנו אלא דרך חנופה מרבה לספר בשבחו דודאי בכה"ג גנאי הוא לו כיון שא"א להזכיר כל שבחו וכל שכן במלך מלכי המלכים הקב"ה שכל המרבה יותר מתקנת אנשי כנסת הגדולה יש גנאי ואיסור דבדר כנ"ל והרבה יש לקדק בזה בענין הפיוטים ושבחים ותוארים דשיר היחוד וכיוצא בהם שכבר נחלקו בהם גדולים הקדמונים והאחרונים זה אומר בכה זה אומר בכה ולפי ה"ט דפרישית אפשר לחלק בכמה גווני אבל מה נעשה הנח להם לישראל נהרי נהרי ופשטי וכמו שאבאר בק"א:

דף לד:

במשנה העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו כו' מהיכן מתחיל מתחילת הברכה שטעה ופרש"י דהאי טעה דהכא היינו כגון שדילג א' מן הברכות ואמר אחרת ואינו יודע לשוב. הא דמפרש רש"י האי טעה דלגוג ולא מפרש ליה כפשטיה דלישנא דאיירי בטעה ממש בענין הברכה עצמה כמו שנראה מלשון הרמב"ם ז"ל אלא דלרש"י לא ניחא ליה לפרש כן דא"כ לא שייך לומר מהיכן הוא מתחיל דמלתא דפשיטא היא שצריך לחזור לתחלת אותה הברכה דמקצת הברכה שאמר הראשון אינה עולה מן המנין כלל דחלא ברכה בתרתי גברי לא מפסקינן וכה"ג כ' הטוא"ח בסו"י רפ"א בשם אביו הרא"ש ז"ל שהיה תמה על שנהגו בשבת שהקהל אומר מקצת הברכה והש"ג גומרה ע"ש לכך הוצרך רש"י לפרש דמתני' איירי ע"י דילוג ובהא שפיר שייך לומר מהיכן הוא מתחיל והיינו כיון דליפולגו בה רב הונא ור"א בסמוך אם יש להם סדר ומקרי קורא למפרע או לא וכמו שיבואר:

ועוד נ"ל דרש"י סובר דכשטעה באמצע ברכה לא שייך לומר דיעבור אחר תחתיו דהא אמרינן לעיל דף כ"ט דלאמר ר"י אמר רב טעה בכל הברכות כולן אין מעלין אותו ואף דנראה שהרמב"ם ז"ל הרגיש בזה ומש"ה מחלק בין אם שעה שיעור שעה או לא מ"מ לרש"י ז"ל לא נראה לפרש כן שבאמת נתקשו המפרשים בדברי הרמב"ם ז"ל מהיכן למד כן ונדחקו ליישב דבריו לכך הוצרך רש"י לפרש דבמתניתין איירי ע"י דילוג כדמשמע בשמעתין כן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

בפרש"י בד"ה מתחלת הברכה כו' יתחיל העובר תחתיו כו' ואומר משם ולהלן עכ"ל. נראה שזה סותר למה שכתב רש"י בסמוך בד"ה אין להם סדר שאם דלג ברכה א' כו' אומרה אף שלא במקומה ואם כן לפ"ז פירושו כאן במתניתין דלא כמאן דאזי כר"ה לעולם צריך לחזור לראש ואי לרבי אסי אומר אותה ברכה לבד במקום שנזכר אף שלא במקומה וא"כ היאך כ' כאן דאומר משם ולהלן ועיין מה שאכתוב בזה בסמוך:

בתום' בד"ה מהיכן מתחיל כו' ירושלמי בטייט אשתתק באופנים כו' יתחיל למקום שפסק עד סוף הדבור. וכדבריהם כן הוא בטור ובשלחן ערוך א"ח סימן נ"ט אלא שהב"י שם בסוף הסו' כתב שמצא בתשובה לרשב"א דלא משנחנין על ירושלמי אי איתא דלא כגמרא ופירש הב"י דבריו דאי איתא דהוי ס"ל לגמרא דיתן הכי לא הוי שתיק מיניה עכ"ל הב"י ע"ש שכתב כה"ג בשיטת הרמב"ם ז"ל. ולע"ד דבריו דחוקין בזה דא"כ כל היכא שמצינו דבר מבואר בירושלמי ולא נמצא בגמ' דיתן נימא הכי ובכמה וכמה דוכתי אשכחן להיפך בכל הפוסקים שבכ"מ שלא נמצא בפ"י שגמ' דיתן פליג אירושלמי פסקינן כירושלמי לכך נראה לפע"ד דהרשב"א ז"ל משמע ליה דגמרא דיתן פליג אירושלמי והיינו משום דאמרינן בסמוך דלכ"ע אם טעה בג' ראשונות או בג' אחרונות חוזר לראש וא"כ נראין הדברים ק"ו דלטו מי גריע הנך ג' ראשונות שכל אחת ברכה לעצמה וענין מיוחד ומסיים בברכה ואפ"ה חוזר לראש ולא למקום שטעה אם כן כ"ש בקדושת השם שאומר בברכת יוצר דאע"ג דכמי שהיא תחלת הברכה דמי אפ"ה לא עדיפא מטעה בג' ראשונות וג"א דחוזר לראש כן נ"ל ונראה דלהרמב"ם ששהמיט הירושלמי נמי מה"ט ולמעתי שיטת הטור והש"ע צ"ע:

בתום' בד"ה לא יענה אמן כו' וכן משמע בסוטה נמי דלאו אש"ן קאי דמעיקרא קאמר כו' עד סוף הענין. וזה דלא כפרש"י כאן שהש"ן הוא המקריא ונראה דלרש"י וסויעתו מהאי דסוטה לא מוכח מידי דהא דאמר מעיקרא מפי הקורא ולא קאמר מפי הש"ן היינו משום דלא פסיקא ליה דזימנין שהש"ן כהן וצריך לשתוק ואדם אחר קורא כהנים משא"כ לענין שים שלום ושאר מילי שייך שפיר לומר הש"ן ואף שהר"ם מריונובורג ר"ל דהקורא כהנים יכול להתחיל בשים שלום כשנתכוון בכל ברכות הש"ן מרישא לסופא מ"מ מילתא דלא שכיהא הוא כנ"ל ועיין בב"י א"ח סימן קכ"ח וק"ל:

בפרש"י בד"ה אין להם סדר ואם דילג ברכה א' ואח"כ נזכר בה אומרה אף שלא במקומה עכ"ל. והתום' בד"ה אמצעיית כתבו פרש"י בלשון אחר שאם נזכר בה שלא במקומה אומרה במקום שנזכר. נראה דמשמע להו דאותה ברכה לבדה שדילג הוא שאומרה במקום שנזכר ושוב אין צריך לחזור ולהתפלל אותן הברכות שהתפלל כבר קודם שנזכר ולכך הקשו על פרש"י מסוגיא דמגלה וכבר כתבתי דמלשון רש"י במשנתיו בד"ה מתחלת הברכה שסיים בא"ר ואומר משם ולהלן א"כ מבואר להדיא דשיטת רש"י היא כשיטת רב אלפס ורשב"ם שהביאו התום' ומלא כמו שהעתיקו תום' בשם רש"י וכן משמע עוד להדיא בפרש"י בדבור הסמוך המתחיל מתחלת הברכה שכתב ממילא משתמע דגומר ממנו והלאה וא"כ לפמ"ש התום' בשם רש"י סותר רש"י דברי עצמו זה פעמים וגם הרשב"א ז"ל בחיזושי כ' שנראה מדברי רש"י ז"ל כמ"ש התום' כאן משמו ולפי דבריהם משמע שיש איזה טעות סופר בלשונות רש"י בשמעתין ומי ששנה זו לא שנה זו:

מיהו לולי דברי תוס' והרשב"א היה נ"ל לפרש שיטת רש"י לפי הנירסא שלפנינו שלא יהיו כסותרים זה את זה אלא שכל דבריו עולים בקנה א' דמה שכ' רש"י כאן אומרה אף שלא במקומה אין כוונתו שאין צריך לחזור להתפלל אותן ברכות שבינתיים דודאי צריך לאומרו דבזה סומך על מה שפי' במשנה דאומר אותה ברכה שדילג זה ואומר משם ולהלן כמ"ש עוד בביבור הסמוך דגומר ממנו והלאה אלא דמ"ש כאן אומרה אף שלא במקומה היינו דהוי שלא במקומה לגבי ברכות הראשונות שקדמו לאותה שדילג ובהא איירי עיקר מילתא דרבי אסי לאפוקי מדרב הונא לאמר טעה באמצעיות חוזר לאתה חונן והיינו שסובר לצריך שיתפלל כל הברכות אמצעיות רצופים וסמוכות זו לזו ממש כמו שתיקנו אנשי כה"ג כדאיתא במגילה רפ"ב שצריך לומר תשובה אחר בינה וסליחה סמוך לתשובה וגאולה בשביעית ורפואה בשמינית יכה"ג בכולם נמצא דלפ"ז לא סגי במה שאומר אח"כ הך ברכה שדילג וגומר משם ולהלן דאכתי הך ברכה ושלאחריה הוי שלא במקומן כיון שכבר הפסיק ותו לא סמוכה למה שקודם להם ולא הוי נמי גאולה בשביעית ורפואה בשמינית ומש"ה סובר רב הונא שצריך לחזור לאתה חונן כדי שיהיו כל הברכות אמצעיות כסדרן ובמקומן ממש ובהא ודאי פליג רבי אסי עליה ואמר שאין להם סדר והיינו לענין שאין צריך לחזור לראש דלע"ג דהוי שלא במקומה לגבי הקודמת אפ"ה דביעבד אין צריך לחזור משום דבכה"ג לא מיקרי כקורא הברכות למפרע דלע"ג שהפסיק בינתיים אפ"ה למפרע לא מיקרי כמ"ש התוס' להדיא לעיל פרק היה קורא (ברכות דף י"ז) בד"ה הקורא שמע ואינו יודע להיכן טעה ומסיימו שם בדבריהם וכן בהלל ומגילה א"כ ממינא משמע דה"ה לתפלה דע"י הפסקה באותן פסוקים וברכות עצמן לא מיקרי למפרע אבל לעולם מודה רב אסי דלאחר שאמר אותה ברכה שדילג צריך לחזור ג"כ כל הברכות שלאחריה דאל"כ הרי קורא אותן הברכות למפרע ממש כן נ"ל נכון וברור ככוונת רש"י ז"ל יכמ"ש מבואר להדיא בהגהת אשר"י בר"פ שני דמגלה שכן כ' האור זרוע בשם רש"י ע"ש ותמצא כדברי ממש ובשם ר"ת כ' שם כמ"ש התוס' כאן בשם רש"י ודוק היטב שנראה לענ"ד ברור כשמש בישוב לשונות רש"י ז"ל שכל דבריו א' הן ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה אמצעיות כו' ולא נדירא דהא תנן במגילה וכן בהלל וכן בק"ש וכן בתפלה עכ"ל. ואף שכתבתי בסמוך ליישב שיטת רש"י דלא תיקשה הך קושיא דתוספות מ"מ כבר כתבתי שהרשב"א ז"ל בחידושויו כתב ויש מן הגאונים שפסקו כמ"ש התוספות כאן בשם רש"י וכן הא"ז כ' דשיטת ר"ת כמ"ש התוספות כאן בשם רש"י וא"כ צריך ליישב סוגיא דמגילה לשיטתם והרשב"א ז"ל בחידושויו תירץ דהא דאמרינן במגילה וכן בתפלה דלמפרע לא יצא היינו לענין אם הקדים האמצעיות לראשונות או אחרונות לאמצעיות אבל באמצעיות גופייהו לא איכפת לן דביעבד אם הקדים אחד לחברתה כו' ע"ש. ולכאורה נראין דבריו דחוקים דהא דברייתא דהתם סתמא קתני וכן בתפלה ואמרינן נמי בגמרא שם תפלה מנ"ל דתניא שמעון הפקולי הסדיר סדר תפלת י"ח לפני ר"ג ביבנה א"כ סתמא דלישנא משמע דאיירי בכולהו י"ח ברכות שהרי לא נזכר שם מענין ראשונות ואמצעיות ואחרונות ומ"מ נ"ל ליישב דברי הרשב"א משום דבלא"ה יש לדקדק בסוגיא דמגילה בטעמא דמילתא מנ"ל דלא יצא אם אמרן למפרע דנהי דשמעון הפקולי הסדיר אותם לפני ר"ג ביבנה מ"מ מצי"ל דהאי סדרא היינו לכתחלה אבל דביעבד יצא יתדע שכן הוא בק"ש ומגילה והלא אע"ג דנאמרו בתורה ובכתובים כל א' על הסדר אפ"ה בעינן התם למילף מקרא דדביעבד לא יצא דבק"ש כתיב והיו ובהלל ממזרח שמש עד מבואו ומאינך קראי דמייני התם ובמגילה ככתבם וכלשונם אם כן משמע דאי לאו הניך קראי הוי משמע דאף שנאמרו על הסדר אפ"ה אם שינה וקרי למפרע יצא וא"כ אמאי פשיטא לן בתפלה דלא יצא אם שינה הסדר וע"כ צ"ל דכיון דתפלה ונוסח התפלה לכ"ע הוי מדרבנן לא שייך למילף מקרא אלא מסברא שמעינן לה ולפ"ז שפיר מצי"ל דעיקר הסברא היינו בג' ראשונות דכל אחת מהן רמיזא במזמור הבו לה' שלמדנו ממזמור זה י"ח ברכות כנגד י"ח אזכרות כדדרשינן התם הבו לה' בני אלים זו ברכת אבות וכבוד ועז זו ברכת אתה גבור וכבוד שמו זו אתה קדוש מש"ה שפיר יש לומר דאם שינה א' מן חברתה לא יצא וכה"ג בג' אחרונות שהן עבודה והודאה וברכת כהנים דשייכי בחדא מלתא כדמסקינן התם וכ"ש ברכת שלום שיש לומר בסוף דוקא כדמצינו בהאי מזמור הבו לה' גופא שמסיים ה' יברך את עמו בשלום מש"ה אם שינה לא יצא. ועוד טעם אחר דכיון דג"ר אע"ג דברכות חלוקות הן מ"מ מענין א' הן שענינם בשבח המקום ימש"ה אם שינה הסדר בלתינו ענין גופא לא יצא כדאשכחן בק"ש אם קרא למפרע שהקדים בפרשה א' פסוק המאחר למוקדם מקרי למפרע וכה"ג בג' אחרונות שהם ענין א' כדאמרינן הכא בסמוך שדומה בהן לעבד שקיבל פרס והוו נמי מענין א' עבודה והודאה וברכת כהנים כדפרי' מסוגיא דמגילה ומש"ה אם שינה לא יצא וכ"ש אם הקדים אמצעיות לראשונות או אחרונות לאמצעיות משא"כ באמצעיות גופייהו שהן שאלות צרכיו וכל א' ענין שאלת צורך בפני עצמו ועוד דלא מצינן שכולם סדורות זו אחר זו לא במזמור הבו לה' ולא בשום מקום ומש"ה אין סברא לומר שאם שינה ואמרן למפרע לא יצא שהרי אף בק"ש אם הקדים פרשה א' לחברתה יצא כיון שכל א' ענין בפני עצמו אם כן כ"ש וה"ה לאמצעיות דתפלה שכל אחד ענין בפני עצמו דלע"ג דאנשי כה"ג ושמעון הפקולי תיקנו על הסדר אפשר דהיינו לכתחלה כן נ"ל ליישב שיטת הגאונים וסייעתם דלר"א אמצעיות אין להם סדר כלל דביעבד. ועוד יש לומר דאף על גב דבמגילה סתמא תניא וכן בתפלה מ"מ מצי"ל דלא איירי אלא בג"ר וג"א דשייכי בין בחול ובין בשבתות וי"ט בכל התפלות משא"כ באמצעיות שאינן בשבתות וי"ט ובמוספי ר"ח מש"ה לא הוו בסתם לשון תפלה דאיירי במגלה מיהו שיטת הפוסקים באמצעיות נמי דביעבד לא יצא אפשר דאיתא לן בק"ו מק"ש והלל ומגילה דשולחן ומפסיקין בהן מפני היראה ומפני הכבוד אפ"ה אם אמרן למפרע לא יצא מכ"ש בתפלה דחמיר לענין הפסקה ולא שני לן בין ראשונות ואחרונות לאמצעיות כ"ש דלמפרע לא יצא כן נ"ל נכון ליישב שיטת הפוסקים כל אחד לפי שיטתו ודוק היטב:

בגמ' מתיב רבי ששת כו' תיובתא דר"ה. ויש לתמוה דהא ודאי לרבי אסי נמי שייך הך תיובתא גופא לענין י"ר וג"א דמוהי בהו רבי אסי דחוזר לראש ולעבודה ומה שכתב הרשב"א ז"ל דר"א מוקי לה מתניתין באמצעיות דוקא נראה דוחק דהא העובר לפני התיבה סתמא קתני ואפילו ברכות דקודם ק"ש ככלל שכן נראה מלשון הירושלמי שהביאו התוס' בד"ה מהיכן הוא מתחיל ונלע"ד בזה דלענין ראשונות ואחרונות שפיר ס"ד דמקשה דשייך בהו לשון מתחילת ברכה שטעה דכולהו חדא ברכתא ניניהו כיון ששלשתן מענין אחד כדפרי' משא"כ באמצעיות שכל א' מהן הוא שאלת צורך בפני עצמו משמע ליה דלא שייך בכה"ג לומר מתחילת ברכה אלא מתחלת ברכות כן נ"ל נכון:

סליק פרק חמישי

ביצד מברכין פרק ששי

דף לה.

במשנה כיצד מברכין על הפירות על פירות אילן כו' ועל פירות ארץ כו' ויש לתמוה אמאי שביק לברכת גורא מיני מזונות ואפשר דלא נקיט הכא אלא ברכות כלליות שכוללות מינין הרבה ולאפוקי מדברי

יהודה ואידי דנקיט כלליות נקיט נמי פרטים דחון מיין ופת ואפ"ה לא תקשי מדלא קאמר חון מן הפת ומיני מזונות דהא קי"ל אין למידין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חון וק"ל:

בגמ' מנה"מ לכאורה יש לתמוה דמעיקרא מאי ס"ד כלל דהנך ברכות דמתניתין דאיירי בברכות שלפני אכילה דהוה מדאורייתא וכי אפשר לומר כן דהא תנינן להדיא במתניתין דפרק מי שמתו דבעל קרי מברך לאחריו ואין מברך לפניו ואין שום טעם לחלק ביניהם אלא לפי שברכת המזון מדאוריית' משא"כ לפני המזון שהוא מדרבנן כדמסקינן להדיא שם בגמרא וא"כ דאפילו ברכת הפת הוי מדרבנן מכ"ש באינך ונראה בזה דהשתא הוי ס"ד דע"כ האי תנא דמתניתין דהכא סובר דהנך ברכות הוי מדאורייתא דאל"כ קשה תנא היכא קאי בקושיית תוס' דהא השתא לא הוי ס"ד דמתרצים תוס' בתירון ראשון ולא הוי ניחא נמי למימר דקאי אמתני' דמ"ש דקתני מברך לאחריו ואינו מברך לפניו דא"כ הוי ליה לפרש כיצד מברכין לאחריו ועוד דלפניו מיהו הוה ליה למיתני תחלה על הפת הוא אומר כיון דעל המזון דהתם קאי דמיירי בפת אע"כ דתנא אקרא קאי משום דכולי ברכות דקתני הבא הוי מדאורייתא ואף ע"ג דמתניתין דפ' מ"ש סובר דברכות שלפניו לא הוי אלא מדרבנן מ"מ בלא"ה הך מתני' דהתם לא אחיא אליבא דכ"ע דהא איכא כמה תנאי בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מ"ח ע"ב) דסברי דברכת המזון שלפניו הוי מדאורייתא וא"כ מקשה שפיר אתנא דמתני' דקתני כיצד משמע דהוי מדאורייתא ומנה"מ ועוד י"ל דקס"ד השתא דאין שום סברא לומר בעניני ברכת הנהנין דהוי מדרבנן כיון דקי"ל כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא ולא דמי לברכת התפלה דרחמי ניניהו אע"כ דכולהו ברכות הנהנין הוי מדאורייתא חוץ מברכת הפת וזי"ן מינים כיוון דכתיב בקרא להדיא ואכלת ושבעת כו' דהוי ברכה שלאחריו מש"ה אין חיוב מדאורייתא לברך לפניו למאן דלית ליה ק"ו ומש"ה לא הוי אלא מדרבנן ולא שייך כאן לומר משום ברכה שאינה צריכה כיון דגלי קרא מיהא שחייב בברכה דלאחריו ואשכחן נמי בשאר מיני פירות דחייב בברכה שלפניו תיקנו ג"כ בפת שמברך גם כן לפניו ובהכי הוה איתא ליה שפיר נמי הא דלא קתני במתני' ברכה שלפניו דבורא מיני מזונות דחמשת המינים אבל לפי הסברא דהשתא א"ש משום דלא קחשיב אלא הניך ברכות דהוי מדאורייתא לפום הך שקלא וטריא דבסמוך משום דברכת פירות האילן דכתיב באורייתא קדוש הילולים למאן דתני נטע רבעי ופרי האדמה דרשינן נמי מקרא דחטה ושעורה והיינו נמי מק"ו דלאחריו מברך לפניו לכ"ש משא"כ בברכת מזונות לא אשכחן שום ילפותא דקרא דחטה ושעורה לא איירי אלא או בלחם גמור או כשאכלו בעיניה ועדיין צ"ע. ועוד י"ל דהא דמקשה מנה"מ היינו מדאשכחן כל הניך ברכות מזבורות דוקא בהנך דקתני במתני' ומאי טעם לומר כן אי בתר חשיבות הוה להו ג"כ לתקן בבשר שהוא חשוב ויתר מכולם מש"ה מיייתי הן שקלא וטריא דבסמוך דבזה יש טעם לכל א' לומר לפי חשיבותא דקרא דבחטה ושעורה איירי בברכת שהכל ובפה"א דהא בקמחי דשערי לכ"ע מברך שהכל ובחטה בפה"א ובפירות האילן כיון דלע"ג דכתיבי גבי שבעת המינים ואפ"ה כתיב קרא דקדוש הילולים אלמא דהיינו דצריך לברך בהו ברכה מזבורת ויתר שהוא בפה"ע כמבואר ובפת נמי משום דאיכא חשיבות דאיקרי לחם ואית בהו ברכת המזון וציון נמי איכא חשיבות קידוש והבדלה ואומרים עליו שירה כנ"ל וכה"ג א"ש נמי לפי המסקנא כיון דסוף סוף כל הני קראי אסמכתא בעלמא ניניהו כמ"ש התוס' א"כ מש"ה שייך שפיר בכל א' וא' מהם ברכה מזבורת כנ"ל נכון:

שם וחד לאמר רחמנא אחליה והדר אכליה. כתב הרשב"א ז"ל בחידושויו לא שהאותיות מתחלפות ה"י בחי"ת אלא שהחילול גופא זה הוא הילולים. ולענ"ד נראה להוסיף על דבריו דמלבד מצות החילול שייך ביה עוד הילול של ברכת מצות החילול כדאיתא להדיא בפוסקים וכן מבואר ג"כ להדיא בירושלמי בשמעתין דיש סמך לברכת המצות מן התורה מקרא דואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה ונקיש מצוה לתורה מה תורה טעונה ברכה אף מצוה טעונה ברכה ואם כן מקשה הכא שפיר דנהי לאשכחן חילול של ברכה בנטע רבעי היינו משום ברכת המצות שהם חיי עולם הבא ואכתי ברכת הנהנין של חיי עולם הזה לא אשכחן ובזה ממינא נתיישב קושיית התוס' דזו"ק:

בתוס' בד"ה ולמאן דתני כרם רבעי וכו' מיהו בכרם נוהג כו' דקיי"ל כל המיקל כו' עכ"ל ועיין מה שאכתוב לקמן בזה בסוגיא דעץ פ"ב:

שם בגמרא הניחא אי יליף נזירה הוה דתניא רבי אומר כו' לכאורה יש לתמוה מה הניחא שייך כאן דהא בפשיטות משמע למאן דתני כרם רבעי היינו מהך ג"ש דרבי דלטו כעורה זו מה ששנה רבי כ"ש הכא דרבי שמעון ברבי ורבי חיילא אמרי בה מהיכי תיתי נאמר דתרווייהו לית להו דרבי. ונלע"ד ליישב דהשתא משמע ליה לתלמודא דודאי מאן דתני כרם רבעי לאו מג"ש דרבי יליף לה אלא מדבר הטעון חילול דאי מג"ש דרבי הוה לן למימר תרווייהו נוהג אף בכרם זית דאיקרי נמי כרם כדאיתא בסמוך ונהי דכרם סתמא לא איקרי אפ"ה אית לן לרבויי נמי כרם זית לענין רבעי דהא ילפינן רבעי קודש קודש ממעשר שאינן נוהגות בכל הפירות מדאורייתא חוץ מיין ושמן לשיטת רש"י ותוס' וסייעתן כדאיתא בכמה דוכתיין אלא משום דאפ"ה דהך ג"ש דתבואת תבואת מכלאים עדיפא ליה ובכלאים פשיטא לן דאינו נוהג אלא בענבים בלבד מש"ה קאמר שפיר הניחא כנ"ל נכון וזו"ק:

שם בגמ' ואי נמי יליף ג"ש אשכחן לאחריו לפניו מניין. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושויו לאחריו בכרם למה ליה מהילולים הא בהדיא כתיב ואכלת ושבעת וברכת והא גבי שבעת המינים כתיב ותירץ דאי מהתם משמע בין דוקא ולא בענבים ואינצטריך קרא דהילולים לענבים ובשם רש"י ז"ל כתב להיפוך ועיין מה שאפרש בזה בסמוך:

שם בתוס' ד"ה לפניו לא כ"ש לאו ק"ו הוא דאם כן תהא ברכה דלפניו מדאורייתא וכו' עכ"ל. ע"כ דכוונתם בזה דנהי דלמאי דס"ד השתא דכולהו ברכות דמתני' הוי מדאורייתא אם כן ודאי בעי למימר ק"ו גמור הוא אפ"ה למסקנא דשמעתין דאמר אלא סברא ומשמע דכל הברכות לבר מברכת המזון מדרבנן ניניהו א"כ ע"כ צ"ל דלאו ק"ו גמור אלא דבאמת סתמו דבריהם בזה דמעיקרא מאי קסבר דהוי ק"ו ולבסוף מאי קסבר דלא הוי ק"ו. ועוד שכבר כתבתי דכפ' שלשה שאכלו משמע להדיא דברייתא דק"ו גמור הוא ולפ"ז יור לא תקשה הך מתני' דלעיל דבעל קרי אין מברך לפניו כיון דהאי ק"ו גופא פלונגתא דתנאי היא והא דאסקי' לעיל בפרק מי שמתו דלרבי יהודה בתיובתא היינו למאי דבעי רב יהודה למימר דברכת המזון שלפניו מן התורה מק"ו דת"ת בהא שפיר איתותב מתמתני' דבעל קרי דהא בהך קל וחומר דת"ת לא אשכחן פלונגתא דתנאי דלא פליגי אלא לענין ק"ו דמזון גופא לפניו מלאחריו כנ"ל נכון וזו"ק:

מיהו בעיקר פלונגתא דתנאי לענין האי ק"ו גופא לפניו מלאחריו נראה לי לפרש לפי סוגיא דהשתא דשייכי בהך פלונגתא דכרם רבעי ונטע רבעי דתני כרם רבעי ויליף לה ג"ש דרבי ואית ליה נמי דרשא דהילולים לברכת היין וע"כ היינו לברכה שלפניו דלאחריו משבעת המינים נפקא א"כ אכתי קשה לפניו למה לי יליף מק"ו מלאחריו אע"כ דקרא גופא לא אינצטריך אלא לגלויי דבעלמא לא נדרש האי ק"ו

כדאשכחן בש"ס כהאי גוונא טובא משא"כ האי תנא דלקמן בפ"ג שאכלו דאית ליה האי ק"ו היינו משום דלא יליף ג"ש דרבי אי משום דתני נטע רבעי או משום דיליף כולה מילתא בכרם רבעי מקרא דהילולים ילפ"ז לעולם אימא לך דסברא פשוטה היא דהוי קל וחומר גמור כן נראה לי נכון ודו"ק:

שם בגמרא מה לשבעת המינין שכן חייבים בביכורים. לכאורה יש לדקדק דהוי מצני למימר קמה תוכיח :היינו כוסמין ושבולת שועל ושיפון דלאו בני ביכורים נינהו ואפ"ה טעונין ברכה דבכלל לחם נינהו דילפינן לחם לחם מחלה ואי פרכת מאי להנך שכן חייבים בחלה שבעת המינין יוכיח וחזר הדין מיהו אפשר לומר דאכתי הוה מצני למיפרך מה להנך דאית בהו צד מתנות כהונה דהא חלה וביכורים שניהם לכהן וכ"ש יין ושמן דשייך בהו תרומה משא"כ בשאר מינין אפילו במידי דבר נטיעה לא שייך שום צד מתנות כהונה מדאורייתא אלא מדרבנן והיינו לשיטת רש"י ותנא' שכתבתי לעיל דסבירא להו דכל מעשר פירות לבר מזיתים וענבים הן מדרבנן ולפ"ז לשיטת הרמב"ם דסבירא ליה דתרומות ומעשרות נוהגים בכל הפירות מדאורייתא א"כ הדרא קושא לדוכתיה אפילו למאן דתני כרם רבעי אפ"ה מצני למילף כל מידי דבר נטיעה במה הצד מקמה ומשבעת המינין וצ"ע ועיין בסמוך:

תוס' בד"ה דבר שאין גידולו מן הקרקע כגון בשר וחלב וא"ת מאי איריא בשר אפילו ירקות כו' עד סוף הדיבור מה להנך שכן חייבים בפאה. ולכאורה יש לתמוה דהא איכא תנאים שהוא בכלל שבעת המינים :טעון ברכה אע"ג דלא שייך ביה פאה כדאיתא להדיא במתני' דפאה דכלל אמרו בפאה לקיטתו כאחת למעוטי תנאים וכ"ש דקשה טפי לשיטת ר"ת בפ' מקום שנהגו (פסחים דף ג"ג ע"ב) שכתב דשאר אילנות נמי לא הוי אלא מדרבנן ויש ליישב בדוחק והשתא מיהו א"ש מ"ם בתחולת דבריהם דאיכא למימר קמה תוכיח משום דלא פסיקא להו הך פירכא מה להנך שכן חייבים בפאה ומהאי טעמא גופא כדפרישית:

גמ' אלא סברא אסור לו לאדם כו' משמע מלשון כל הפוסקים דלפום הך מסקנא דהכא כל ברכת הנהנין הן מדרבנן לבר מברכת המזון לחוד ולרשב"א ברכת ז' מינין ללאחריו נמי מדאורייתא אבל בשאר ברכות מודה ולענ"ד לכאורה יש לתמוה דהא בכל הש"ס משמע דמידי דאיתא מסברא הוי מדאורייתא ואדרבה מקשה הש"ס הא למה לי קרא סברא הוא ובאמת מלשון התנא' אין הכרע דאפשר דמה שכתבו וקרא דנסיב לעיל היינו אסמכתא בעלמא אפשר דנתכוונו לזה הענין עצמו דכיון דסברא הוא תו לא איצטרריך קרא. מיהו נראה לענ"ד דאפילו את"ל דסברא זו הוי נמי מדאורייתא אפ"ה אתי שפיר הא דקיי"ל דספק ברכות להקל משום דלא שייך להחמיר דכיון דאסור לברך ברכה שאינה צריכה מש"ה ממילא אולה לה הך סברא ומהאי טעמא גופא נמי א"ש דבעל קרי על המזון אינו מברך לפניו דכיון דלא מחייב אלא מסברא והוא מונע עצמו משום כבוד השם אינו שייך הך סברא. ועוד דעל המזון מברך מיהו לאחריו אם כן אינו נהנה מן העולם הזה בלא ברכה כנ"ל ועדיין צ"ע ועיין בק"א:

דף לה:

פיסקא מאי שגא יין אילימא משום דאשתני לעלוויא כו' לכאורה משמע דעלוויא דיין היינו דיין חשיב עלויא לגבי ענבים אלא דאכתי קשה דמאי ענין הך עלויא לקבוע בשביל כך ברכה מיוחדת מאי דלא אשכחן בשום פירי דלטו בפירות גופייהו לא מצינן בא' מהם עלויא הרבה יותר מבחבירו ואפ"ה לא קבעו בשום מקום ברכה מיוחדת ונלע"ד בזה דשאני הכא דיין חשיב שפיר עלויא משום דבכל הפירות המשקין היוצא מהן אינן בכלל הפרי וגרעיו מיניייהו טובא בין לענין מידי דאורייתא כדאשכחן בערלה ובתרומה :ביכורים במשניות בפ' העור והרוטב לפי המסקנא דמפרי פרי ילפי' למעוטי משקין דידהו חוץ מיין :שמן דרבינוהו קרא בהדיא לענין תרומה ומש"ה ילפינן מיניייהו בערלה וביכורים בג"ש דפרי פרי וכה"ג אשכחן נמי בעיקר הדין לענין הברכה עצמה דבמשקין בשאר פירות אין מברכין אפילו בפה"ע אלא שהכל כדאיתא לקמן בהדיא בדובשא דתמרי כמו שאבאר שם באריכות והשתא א"ש דמהאי טעמא גופא לא שייך לברך בורא פרי העץ כיון דכל המשקין אינם בכלל פרי העץ אלא משקין דגפן לחוד ומש"ה שייך בה שפיר הך ברכה דפרי הגפן כיון דלענין גפן הוא דמקרי פירי משום האי עלויה ועל זה מקשה המקשן :הרי שמן כו' דהא בשמן שייך לגמרי האי טעמא דפרישית כמו ביין כנ"ל נכון ודו"ק:

אלא דאכתי קשה דטעם זה לא יתכן אלא אליבא דרבי יהושע משא"כ לר' אליעזר דס"ל דבכל הפירות משקין היוצא מהן כמותן לענין ערלה וביכורים ממילא לא שייך הך סברא ואפשר לפרש עוד בדרך אחר דעלווי דיין היינו שיש בו צד מזבח לנסכים מש"ה מקשי בשמן נמי שייך ביה הך עלויא דצד מזבח למנחתו:

שם והרי שמן כו' והאמר ר"י אמר שמואל כו' הא דלא מקשי ממתניתין גופא דקתני חוץ מן היין ולא קתני שמן משום דאיכא למימר תני ושייר דהא בסופא נמי קתני חוץ מן הפת ושייר ביה ברכת בורא מיני מזונות ועוד במתני' איכא למימר דלא קתני שמן משום דלא שייך ביה ברכה משום דלא חזי לשתיה כדמקשה בסמוך מש"ה מיייתי הא דר"י אמר שמואל דקתני דמברך בורא פה"ע משמע דשייך ביה ברכה ואפ"ה לא קתני ברכה מיוחדת כמו ביין וק"ל:

דף לו.

בגמ' החושש בגרונו כו' פשיטא. ויש לדקדק מאי פריך פשיטא הא צריך לאשמעינן דלא תימא דקבעו ליה ברכה מיוחדת משום דאשתני לעלוויא כמו ביין כדמקשי הש"ס לעיל. ונראה דהשתא לא משמע ליה לתלמודא כלל הך רבותא דאכתי מלתא דפשיטא כיון דלא קתני במתניתין חוץ מיין ושמן ואף לפי מה שכתבתי דאיכא למימר תני ושייר היינו דוקא למאי דס"ד מעיקרא דעיקר חשיבות היין היינו משום הך עלויא כדפרישית משא"כ לפי המסקנא דלעיל הוי שפיר מילתא דפשיטא כיון דלא אשכחן שום חשיבות בשמן לענין ברכה מכ"ש בחושש בגרונו ודו"ק:

שם בגמרא וכל היכי דלא נטעי אדעתא דהכי כו' והרי צלף כו'. לכאורה הוי מצני לשנויי דשאני קורא דאית ביה תרתי לריעותא חדא דסופו להקשות ועוד דלא נטעי אדעתא דהכי משא"כ בצנן וקפריסין בכל חד מינייהו ליכא אלא חדא לריעותא אלא דלא משני הכי משום דלקושטא מילתא משמע ליה דקפריסין אפילו חדא לריעותא ליכא דודאי נטעי לה נמי אדעתא דהכי:

שם בגמרא אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה בחוצה לארץ כו' ופי' רש"י ערלה בחוצה לארץ מדברי סופרים היא עכ"ל נראה דסוגיא דשמעתין הכריחו לפרש כן מדאמרינן בסמוך אבל גבי ערלה דבארץ מדאורייתא כו' משמע דבח"ל לא הוי אלא מדרבנן וה"נ משמע מדאמרינן כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל ומקשינן נמי דעביד כב"ש דמקילי טפי כו' מכל זה משמע לרש"י דכולהו אמוראי דהכא סברי כשמואל בסוף פרק קמא דקידושין דאמר דהא דתנינן ערלה בח"ל הלכה היינו הלכות מדינה אמנם כן הרמב"ם ז"ל בפ' יו"ד מה' מאכלות אסורות פסק להדיא דערלה הלכה למשה מסיני והיינו כעולא אמר רבי יוחנן דבסוף פ' קמא דקידושין קיי"ל כרבי יוחנן לגבי רב ושמואל אלא דאכתי

קשיא לי על שיטת הרמב"ם ז"ל מהאי עובדא דמר בר רב אשי ורבינא דבסמוך דמשמע מדבריהם להדיא דסבירא להו נמי דערלה בחוצה לארץ מדרבנן וקיי"ל בכל דוכתא דהלכה כבתראי ומר בר רב אשי ורבינא בתראי הוו והנראה לענ"ד בזה אבאר בסמוך ומתוך זה יש לי לדקדק בלשון הבית יוסף שכ' בטור יו"ד בהלכות ערלה דהא דקיי"ל בערלה הלכה כדברי המיקל היינו משום דהוי מדברי סופרים ולא שת לבו לדקדק בדברי הרמב"ם ז"ל דאף ע"ג דס"ל הלכה למשה מסיני אפ"ה פסק בכמה דוכתין כדברי המיקל כמו שאבאר:

שם בגמרא ונימא הלכה כר"ע כו' לכאורה יש לתמוה דמעיקרא מאי ס"ד דנימא הלכה כר"ע סתם דהא רב קאמר להדיא צלף בח"ל כו' משמע דבא"י קפריסין נמי אסורין א"כ לא ס"ל לגמרי כר"ע מיהו י"ל דהמקשן נמי אסיק אדעתיה הך סברא דבמעשר אפילו בארץ גמי הוי מדרבנן והיינו כשיטת רש"י ותנא' וסיעתם דכל פירות אילנות אין חייבין מן התורה כלל חוץ מתירוש ויצהר וא"כ מקשה שפיר דנימא הלכה כר"ע ממילא ידעינן דהיינו במידי דרבנן דוקא דומיא דמעשר משא"כ לענין ערלה דבא"י הוי מדאורייתא אמנם לשיטת הרמב"ם ז"ל שסובר דתרומות ומעשרות דכל הפירות הוי מדאורייתא ולשיטתו צ"ל דהא דאמרינן בסמוך הני מילי במעשר אינן דבארץ גופא מדרבנן ע"כ לאו משום דפירות אינן מדרבנן אלא משום דמעשר בזמן הזה מדרבנן ואף שנראה דוחק לפרש כן מ"מ אי אפשר לשיטתו לפרש בענין אחר א"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי מקשה מעיקרא דנימא הלכה כר"ע סתם ויש ליישב ע"פ מה שאבאר בסמוך:

שם בגמרא מאי דעתך כר' עקיבא דמיקל ולעביד מר כב"ש כו' כבר כתבתי דלכאורה פשטא דסוגיא זו מכרעת ואזלא כמ"ד דהא דתנינן ערלה הלכה היינו הלכות מדינה ולפמ"ש רש"י דהנהיגו עליהם בח"ל לפ"ז א"ש הא דקאמר רבינא וליעבד מר כב"ש משום דקים להו לתלמודא דמעיקרא לא קיבלו עליהם מנהג זה לאיסור אלא בדבר שאין בו צד מחלוקת כלל אבל היכא דאיכא צד מחלוקת לא ובהא מהדר ליה שפיר דכיון דב"ש במקום ב"ה אינה משנה הוה כאילו אין בה ספק וצד מחלוקת כלל. אלא דקשיא טובא לשיטת הרמב"ם ז"ל וסיעתו דפסקו הלכה כרבי יוחנן דערלה בח"ל הלכה למשה מסיני ולפ"ז ע"כ דהני אמוראי דהכא נמי הכי סברי כיון דבתראי הוו וקיי"ל הלכה כבתראי וא"כ מאי קאמר רבינא דעביד כב"ש ומהיכי תיתי דנהי דמסקינן התם בקידושין דאפילו למ"ד דהלכה למ"מ הוא אפ"ה ספק ערלה בח"ל מותר מ"מ הא מקשי ליה רבי זירא לרב אסי מאי טעמא דמותר הא כל ספק דאורייתא לחומרא ואישתמוס רב אסי כשעה חדא ובתר הכי מהדר ליה ודלמא כך נאמרה הלכה זו ספיקא מותר ודאי אסור ואם כן לפ"ז נראה מבואר דהיינו דוקא בספק ממש ואפשר דה"ה בספק מחלוקת השקול היכא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דבהא נמי לא מהדרי ליה אלא בלשון דילמא משא"כ כה"ג בשמעתין למעבד כיחיד במקום רבים דמסתמא הלכה כרבים ומכ"ש למיעבד כבית שמאי במקום ב"ה מאי סברא יש בזה לאקשויי בפשיטות דלטו מי עדיף האי ספק הלכה למשה מסיני יותר משאר ספיקא דרבנן ממש דאע"ג דקיי"ל ספיקא דרבנן לקולא מ"מ הדבר פשוט היינו דוקא בספק גמור וה"ה לספק פלוגתא דתנאי ואמוראי היכא דלא איפסק הלכתא כחד מינייהו משא"כ כל היכי דקיי"ל הלכה כרבים לגבי יחיד או כר' יהודה לגבי רבי מאיר או הלכה כרבי עקיבא מחבירו וכיוצא בו לא אשכחן חילוק זה לענין מילי דרבנן לבר מעירובין ואבילות דקיי"ל הלכה כדברי המיקל וזה לא שייך לענין הך ספיקא דהלכה למשה מסיני לענין ערלה ונראה דוחק גדול לומר דהנך אמוראי דהכא קים להו בפשיטות דכך נאמרו הלכה למ"מ בפירוש שיהיה הלכה כדברי המיקל ואפילו היכא דאיפסק הלכתא להחמיר ודבר זה אינו מתקבל על הדעת כך היה נראה לענ"ד ליישב ע"פ שיטת הרמב"ם ז"ל ופירושו דהאי דספק ערלה בחוצה לארץ מותר לאו בספק השקול איירי כדפירש רש"י אלא אפילו בספק הקרוב לודאי ערלה נמי מותר כמו שנראה להדיא מדבריו בפ' יו"ד מהלכות מאכלות אסורות וע"ש בכסף משנה באריכות ולפ"ז צ"ל דאף למאי דס"ל דהלמ"מ היא אפ"ה מותר אפילו בספק קרוב לודאי והיינו משום דכך נאמרה הלכה והיינו דמקשינן הכא ועביד כב"ש אף על גב דהלכה כב"ה אלא משום דמפירוש רש"י ושאר מפרשים הקדמונים לא נראה כן שהם מפרשים האי דספק ערלה בספק גמור ולענין האי דערלה בח"ל הלכה למשה מסיני כרבי יוחנן לא מצינו מי שסובר דלא כהרמב"ם ל כך נראה לי לפרש בענין אחר דהא דמקשה רבינא ועביד מר כב"ש היינו משום דהוה משמע ליה לרבינא דהא דמר בר רב אשי זרק את האביונות וקאלב קפריסין קאי לגמרי כשיטתיה דרב דאמר דוקא בח"ל ולא בא"י והיינו ע"כ משום דתתרווייהו ס"ל ערלה בח"ל הלכות מדינה דלכאורה מוכח הכי מדזרקו את האביונות ומשמע שהשליכום במקום הפקר וקשה אמאי הא קיי"ל דערלה שריפה בעי דבמתניתין שיליה תמורה קחשיב לערלה בהדי גשרפין אע"כ דשאני חוצה לארץ כיון דאינה אלא הלכות מדינה מנהג בעלמא לא בעי שריפה ושרי להשליכם במקום הפקר ולא חיישינן נמי לתקלה שמא ימצאנן ישראל ויאכלום דאפילו לבתחלה מותר לעשות ספק זה להאכילם לאחר כדאיתא בקידושין כדאמר לוי לשמואל ספק לי ואנא איכול ואם כן מקשה ליה שפיר ועביד מר כב"ש כיון דסבירא לך דהלכות מדינה הוא ובהא מהדר ליה מר בר רב אשי דלאו משום דסבירא ליה הלכות מדינה עביד הכי אלא דבאמת סובר דהלכה למשה מסיני הוא ואפ"ה קפריסין שרי אפילו בא"י מכ"ש בח"ל משום דר"ע לגבי ר"א עבדינן כוותיה וכוותנו בזה דעבדינן כוותיה בכל דוכתא דקיי"ל הלכה כר"ע מחביריו ואפ"ה בח"ל מותר לזרוק את האביונות ולא חיישינן שמא ימצאם אחר ויאכלם כיון דהלכה זו כך נאמרה דודאי אסור ספיקא מותר ונהי דלמ"ד הל"מ נראה שאסור לעשות ספק זה לבתחילה כמו שנראה ג"כ מלשון הכ"מ שם מ"מ נראה דהיינו דוקא לעשות כן בידים בענין שידוע שאותו אחר יאכלום בודאי משא"כ הכא דאינו אלא חששא בעלמא שמא ימצאם אחר איכא למימר שפיר בח"ל לא חיישינן כן נראה לי נכון ובסמוך אפרש עוד בע"א בזה:

דף לו:

שם ותיפוק ליה דעשה שומר לפני ורחמנא אמר וערלתם ערלתו את כו' אף על גב דאשכחן כמה תנאי דלא דרשי את אפילו הכי לא שייך לומר בכגון זה כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל כיון שאין המחלוקת באותו דבר עצמו אלא בענין כללות וכיון דבעלמא קיי"ל כר"ע דדריש את תו לא שייך לחלק בין אי"ל לח"ל דלא ליהוי מלתא דרבנן כחוכא וטולולא כן נ"ל:

בתוס' ד"ה קליפי אגוזים וגרעינין חייבים בערלה דפירי ניניהו מכאן שיש לברך בפה"ע כו' עד סוף הדיבור. ונראה ברור דמה שכתבו דפירי ניניהו אגרעינין לחודא דגרעינין ודאי לאו שומר לפירי ניניהו לרבייניהו מאת פרייו אלא מגוף הפירי חשיבי ומש"ה כתבו דמברכין עליה בפה"ע משא"כ בקליפוס דלא מחייבי בערלה אלא מטעם שומר מרבויה דאת פרייו אפילו הנך דלאו בני אכילה ניניהו כדמוכח בכולה שמעתין ממילא דאין זה ענין כלל לברכת בורא פרי העץ כיון דלאו פירי ניניהו כן נראה להדיא מלשון הרא"ש ז"ל. אמנם ראיתי לבעל המחבר מנן אברהם שכ' בא"ח סי' ר"ב ס"ק י"ו לענין קליפות מרנצ"ן דיש לברך עליהם בפה"ע והביא ראיה מלשון התוספות דהכא ומסוגיא דשמעתין ונראה

לכאורה מדבריו דכל מאי דחייב בערלה אפילו מטעם שומר דינו כפירי נמור לכל מינא אפילו לענין ברכה ואחר המחילה מכבוד תורתו דלא דק שפיר דאדברה מסוגיא דשמעתין משמע איפכא דמירי דברכה לענין כפה"ע או כפה"א קאמר בגמרא דתליא בפלוגתא דר"א ור"ע דפליגי לענין מעשר אלא דממילא שמעינן נמי לענין ערלה מ"מ עיקר פלוגתייהו לאו מטעם שומר איירי אלא אי הוה פירי נמור ידע דהא מסקינן בשמעתין דקפריסין לא מיקרי שומר אלא על כרחך דלרבי אליעזר פירא נמור הוא ימשום הכי בעי למימר דלרבי אליעזר מברכין כפה"ע וא"כ שמעינן להדיא דברכת בורא פה"ע לא שייך כלל במאי דמחייב בערלה מטעם שומר והיינו הקליפין ולפ"ז כיון דקפריסין חשיבא מיהו לאכילה בעיניה כדמשמע בשמעתין ואפ"ה מסקינן דמברך עליהם כפה"א כ"ש קליפות מרנצ"ן דלא חזיא אלא לרקוח בדבש שאין עליהם דין פירי כלל לברך עליהם כפה"ע אע"ג דחייב בערלה מטעם שומר ומה שזבאי עוד ראיה מוורד"ן אין הנדון דומה לראיה דשאני התם שזה עיקר הפירי ממש ולא נטעו להו אלא אדעתא דהכי לחוד משא"כ בקליפות קפריסין ומרנצ"ן אע"ג דנטעו נמי אדעתא דהכי כדאיתא בשמעתין מ"מ עיקר הנטועה הם בשביל עיקר הפירי ממש והם האביונות והמרנצ"ן עצמן כנ"ל ברור יאין להאריך כאן יותר ודו"ק;

שם כפ"י רש"י בד"ה ופליגי רבנן עליה והלכה כרבים הלכך כו' עכ"ל. ולכאורה יש ללקקך למה הוצרך רש"י ז"ל לפרש הלכה כרבים תיפוק ליה דבלא"ה קי"י"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו כח"ל. ויש ליישב ע"פ מה שפירשתי לעיל דדוקא במימרא דרב דאיירי בח"ל דוקא משמע מדבריו דס"ל כמ"ד ערלה בח"ל הלכות מדינה הוא ומש"ה אמרינן דכל המיקל בארץ כו' וה"ה נמי למאי דס"ד דרבינא דה"נ סבר מר בר רב אשי משא"כ למאי דמסקינן לעיל דאהדר ליה מר בר רב אשי ר"ע במקום ר"א עבדינן כוותיה משמע לקושטא דמילתא דמר בר רב אשי לא מחלק כלל בין א"י לח"ל אלא לגמרי ס"ל כר"ע דהלכה כר"ע מחבריו וא"כ כל האי שקלא וטריא דשומר שייך נמי בין בארץ ישראל בין בח"ל ומש"ה הוצרך רש"י ז"ל לפרש דהלכה כרבים לגבי רבי יוסי ומש"ה קפריסין פטורין מערלה אפילו בא"י כן נ"ל נכון ודו"ק ועיין בסמוך;

בתוס' ד"ה והילכתא כמר בר רב אשי כו' והיה אומר הר"מ כו' עד סוף הדיבור ועיין בלשון הרא"ש ז"ל דמשמע ג"כ כדברי הר"מ. ומיהו הרי"ף והרמב"ם כתבו כנוסחת גמרא שלנו דמברכין כפה"א ויותר מזה נראה מבואר בלשון הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשרות שפסק לגמרי כר"ע דאינו מתעשר אלא אביונות בלבד ולא חילק בין א"י לח"ל ואף שהוא סובר דמעשר כל האילנות דאורייתא כדפרישית ולפ"ז ע"כ כוונתו מבואר שהוא על דרך שכתבתי לעיל במאי דקאמר מר בר רב אשי ר"ע במקום ר"א עבדינן כוותיה והיינו לגמרי עבדינן כוותיה אפילו בא"י שקי"ל הלכה כר"ע מחביריו וא"כ נראה דהרמב"ם ז"ל בשטת הרי"ף רבו אמר שאין מחלק ג"כ בין א"י לח"ל וכתב ג"כ דמברך כפה"א יראתיו להרב רבינו יונה ז"ל שכתב ג"כ בתחולת דבריו בכוונת הרי"ף ז"ל שטעמו משום דקי"ל הלכה כר"ע מחביריו לגמרי אלא שבסוף כתב דאין מזה ראיה כיון דאשכחן סתם ברייתא דלעיל דמברכין על קפריסין כפה"ע והיינו כר"א ואני לא זכיתי להבין דבריו בזה דהא קי"ל מחלוקת במתני' וסתם בבריית' לא הוי סתם דרבי לא שנה רבי חייל מנ"ל כדאיתא בהחולץ דף מ"ב ע"ב. ומה שכתב עוד רבינו יונה ז"ל דאין לפסוק נגד מימרא דרב דמחלק בין א"י לח"ל ולא אשכחן מאן דפליג עליה כבר נתיישב ג"כ מתוך דבריו מתוך מה שכתבתי דנראה דמאן דס"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל לגמרי היינו משום דס"ל ערלה בח"ל הלכות מדינה היא כשמואל ואפשר דהיינו טעמא דרב משא"כ למה דקי"ל כרבי יוחנן דערלה בח"ל הלכה למשה מסיני משמע דלא שייך האי כללא דכל המיקל אלא היכא דלא איפסק הלכתא לא כמר ולא כמר משא"כ הכא דבעיקר פלוגתא דמעשר דפליגי ר"א ור"ע קי"ל הלכה כר"ע מחביריו א"כ ה"ה לענין ערלה נמי הלכה כר"ע לגמרי וכדמשמע לישנא דגמרא. ועוד נראה לי לפרש בד"א דלפי המסקנא דהשתא מצינו למימר דרב נמי סובר לגמרי כר"ע אפילו בא"י דקפריסין לאו פירי הוא ואפ"ה קאמר רב צנץ בח"ל משום דבא"י נהי דלאו פירי הוא אפ"ה חייבין בערלה מדין שומר והיינו כדבעי רבא למימר מעיקרא דהך מילתא אי קפריסין הוי שומר לפירי או לא תליא בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן לענין סמדר דאפשר דרב לא ס"ל הא דרב אסי הוא בוסר הוא פול הלכן ומה שיש לדקק עוד בזה אין מקומו כאן להאריך ודוק היטב:

בגמ' גופא רב ושמואל כו' שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות כו' וצריכא כו' עד אבל איתא בעיניה. ולכאורה יש לדקקך דמה סברא היא זו דמה נפשך אי אורז ודוחן מין דגן נינהו כר"י כן גורי לקמן א"כ אפילו ע"י תערובת נמי ליברך במ"מ כמו בחמשת המינין דמאי שגא ואי לאו מין דגן נינהו אפי' בעיניה נמי לא דמהיכי תיתי יקבע ברכה לעצמן ונראה דמשום דהך ברכה דבורא מיני מזונות אשכחן בחד מתרי טעמי אי משום דזייני טובא או משום חשיבותייהו דכל חמשת המינין הם בכלל חטה ושעורה כדאיתא בפסחים ומש"ה קעבו ברכה לעצמה אפילו כשאינן לחם אלא דממאי דאמרי רב ושמואל במימרא קמייתא דכל שהוא מחמשת המינין מברך במ"מ אע"ג דע"י תערובת כל שהוא ודאי לא זייני כן משמע להדיא לשון הגמרא דאפילו אי היה דובשא עיקר אפ"ה יש לברך במ"מ מהאי דרב ושמואל דאמרי כל שהוא כו' וע"כ דהטעם בזה משום דלאו בזייני תליא מילתא אלא בחשיבות החמשה מינין עצמם תליא מילתא לענין חלה ולענין מצה ולענין כה"מ והיינו נמי טעמא דרב ושמואל באיך מימרא דידהו דבאורז ודוחן אין מברכין במ"מ אף על גב דודאי זייני כמו שמבואר אפ"ה כיון דלא שייך בהו חד מהנך חשיבות לא קעבו להם ברכה לעצמם ולפ"ז א"ש הא דקאמר וצריכא דאי היה קאמרי כל שהוא הו"א דבהא הוא דממעטינן אורז ודוחן שע"י תערובת כיון דלית בהו שום צד למעלויתא אבל איתא בעיניה דזייני טובא ס"ד דלברך בורא מ"מ קמ"ל דלא תליא מידי בזייני אלא בחשיבות לחוד:

דף לז.

בגמרא ואורז ודוחן לא מברכין כו' עד כמעשה קדירה ולא כמעשה קדירה כו' ולאחריו בורא נפשות כו'. ולכאורה יש לתמוה דאכתי אמאי נקט מעשה קדירה לענין סוף הברכה טפי משאר מיני דבכולהו מברכין ברכה שלאחריו בורא נפשות ונראה דהשתא סבר דעיקר רבותא דברייתא דבפת אורז ודוחן מברך תחילה וסוף כמעשה קדירה לא אתי לאשמעי' אלא לאפוקי דלא נימא מברכין עלייהו המוציא יברכת המזון כמו בשאר פירות ולפ"ז מצינו למימר דהאי כמעשה קדרה דקאמר אמעשה קדירה דאורז ידוחן גופייהו קאי ואפ"ה פריך שפיר בסמוך ואורז לאו מעשה קדירה והתניא אלו הן מעשה קדירה כו' משום דמשמע דהאי אלו מעשה קדירה אלאיך ברייתא דלעיל קאי דקתני הביאו לפניו מעשה קדירה מברך במ"מ כו' כן נ"ל וק"ל;

שם בגמרא הא מני רבי יוחנן כן גורי היא. פי' כי היכי דאשכחן דלר' יוחנן כן גורי מקרי לחם לענין חמן ומצה ומש"ה מיקרי נמי לחם לענין ברכת המוציא דהא דמי לגמרי לכוסמין ולשיבולת שועל ולשיפון ממילא נמי דיש לברך כמעשה קדירה דידהו במ"מ למאי דפרישית לעיל דאורז ודאי מיון זיין ואיכא נמי

חשיבותא דאיקרי לחם והוי תרתי למעלויתא כדפרישית משא"כ לרבנן אע"ג דמיון זיין אפ"ה כיון דלא חשיבי לא מברכין בורא מ"מ וק"ל:

שם בתוס' ד"ה הכוסם חטה צריך לברך כו' ומיהו אומר ר"י שמא כיילי ליה כהדי מין דגן ולא עשאו פת צריך לברך כו'. ולע"ז יש לתמוה טובא דהאיך אפשר לומר בכוסם החטה דהוא בכלל כל שהוא מין דגן ולא עשאו פת ובזה קאמרי רבנן דמברך ברכה מעין שלש ולר"ג מברך שלש ברכות והא ודאי ליתא דהא לקמן סוף פרקין בפלוגתא דר"ג ורבנן מסיק הש"ס להדיא דלר"ג הא דכתב ארץ והפסיק הענין היינו למעוטי הכוסם את החטה דלא מברך ג' ברכות וא"כ ע"כ דהא דקאמר ר"ג הכא דכל שהוא מין דגן ולא עשאו פת מברך עליו ג' ברכות היינו משום דכוסם חטה אינו בכלל מין דגן ולא עשאו פת וא"כ ה"ה לרבנן דהא עלייהו קאי וצ"ע ודו"ק;

דף לז.

בגמרא **במאי** אוקימתא כר"ג אימא סיפא דרישא כו' השתא אכותבת ואדייסא כו'. וקשה לי אמאי לא משני דתנא דברייתא דלעיל סבר כר"ג בחדא לענין אורז ופליג עליה בחדא בהא דסבר דאפי' אכותבת ואדייסא מברכין עליו ג' ברכות ועוד דנהי דלא בעי למימר דסבר כוותיה בחדא ופליג בחדא וניחא ליה טפי להניח הדרייתא אכתי קשה אמאי הוצרך הש"ס לעיל לדחוק ולפרש כך דברייתא דקתני הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן דהיינו כמעשה קדירה ולא כמעשה קדירה אמאי לא מוקי ליה בפשיטות לגמרי כר"ג דקאמר בהדיא פת אורז ופת דוחן מברך לאחריו ברכה א' מעין שלש ממילא דלר"ג מברך לפניו בורא מיני מזונות דהא סברת המקשה כך הוא למאי דבעי לאוקמי הך ברייתא דהכוסם האורז עחנה אפאה ובשלה כר"ג אי לאו דהוה קשיא ליה בסיפא דרישא אלמא דלר"ג אתי שפיר דפת אורז ופת דוחן הוא לגמרי לענין ברכה כמעשה קדירה דה' מיני דגן וכ"ש שכן הוא לפי שיטת התוס' דלעיל בד"ה הכוסם את החטה דלעולם אין מברכין ברכה אחת מעין שלש אלא היכא שמברך לפניו במ"מ וצ"ע:

מיהו מתוך מה שכתבתי יש לי ליישב שיטת בעל הלכות גדולות שזבאיא הרא"ש והפוסקים שפסק כרב דבאורז אין מברכין במ"מ והיינו כרב ושמואל והקשו עליו מהא דמסקינן לעיל לרב ושמואל בתיובתא ולמאי דפרישית אין כאן מקום תימא כ"כ וי"ל דהא דמסקינן לעיל בתיובתא היינו מקמי הך שקלא וטריא דמייתא הכא בברייתא דר"ג ורבנן משא"כ למסקנא דשקלא וטריא דהכא איכא למימר דליכא תיובתא דשפיר מצינו לאוקמא הן ברייתא דכוסם את החטה וכוסם אורז דסבר כר"ג בחדא ופליג בחדא כדפרישית ורב ושמואל גופייהו סבירי להו כרבנן דהכא דאמרי ולבסוף אינו מברך ולא כלום וממילא דמברכין לפניו במ"מ כיון דלא חשיבי דנהי דודאי זייני אפ"ה לא מהני לענין במ"מ כיון דלא חשיבי כדפרישית לעיל דלרב ושמואל עיקר דבמ"מ בחשיבותא תליא מילתא ודו"ק;

והשתא לפ"ז אתי שפיר טובא נמי מאי דמסיק בה"ג והביא ראיה לדבריו דהלכה כרב ושמואל מהא דאמר רב יוסף לעיל בהא דלייסא כעין חצין קדירה כוותיה דרב כהנא מסתברא דרב ושמואל אמרי תרווייהו כל שיש בו כו' ובהאי לישנא גופא קאמר רבא בסמוך לענין ריהטא דחקלאי ומדהביא רב יוסף ורבא ראיה מרב ושמואל אלמא דהלכתא כוותייהו ועל זה כתב הרשב"א שאין זה ראיה דנהי דקי"ל כרב ושמואל בהך מימרא דכל שיש בו מה' מינין אפ"ה באיך מימרא דידהו דכל שהוא מה' מינין למעוטי אורז ודוחן לא קי"ל כוותייהו ומיהו לענ"ד יש ליישב גם בזה כוונת בה"ג דמשמע ליה דהא בהא תליא כדפרישי' דהא דקאמרי רב ושמואל כל שיש בו מה' מינים מברך במ"מ אע"ג דודאי לא זייני כיון שאינה אלא כל שהוא אפ"ה מברכין במ"מ משום חשיבותא ואזוו לטעמייהו למאי דסבירא להו נמי באיך מימרא דאורז ודוחן לא מברכין במ"מ אע"ג דזייני כיון דלא חשיבי וכולה מילתא בחשיבותא תליא לדידהו משא"כ למאן דס"ל דבאורז ודוחן מברכין במ"מ היינו ע"כ משום דזייני וא"כ שפיר מצינו למימר דבדייסא כעין חצין קדירה דודאי לא זייני כיון דדובשא עיקר וכן בריהטא דחקלאי היכא דלא מפשי ביה קימחא לעולם דאין מברך במ"מ משום דלא זייני וא"כ מאי מיייתי רב יוסף ורבא ראיה מרב ושמואל כיון דהא בהא תליא אע"כ דלקושטא דמלתא רב יוסף ורבא סברי כרב ושמואל בתרתי מימרי דידהו כן נראה לי נכון ליישב שיטת בה"ג ודו"ק;

שם בגמרא אמר רב יוסף האי חביצא דלית ביה כו' פי' רש"י שמפרדין בתוך האלפס לחם וכתבו התוס' בכוונת רש"י דאיירי במבושל. ונראה לכאורה שמה שהכריחו לרש"י ז"ל לפרש כן היינו מדאמר רב יוסף מנא אמינא לה ומייתת מהאי דהיה עומד ומקריב מנחות דתני עלה וכולן פותתן כזית ובשלמא אי איירי ר"י במבושל א"ש דלפ"ז משמע דעיקר רבותא דר"י דבאיכא פרוזין כזית מברך המוציא ולא אמרינן דבישול מבטל מתורת לחם א"כ מייתת שפיר ממנחות דקתני בהדיא דמברך המוציא והיינו משום דפותתן כזית משא"כ אם נאמר דחביצא היינו בלא בישול כפירוש התוס' דלפ"ז נראה דעיקר רבותא דר"י היינו דליכא פרוזין כזית דלא מברכין המוציא דאי דבאיכא כזית מילתא דפשיטא היא וא"כ לא מייתת ר"י שפיר ראיה למלתיה מהאי דמנחות דהא אכתי מצינו למימר אפילו אי לא הוה כזית נמי הוה מברך המוציא כך נראה לכאורה בכוונת רש"י ז"ל אלא דאכתי קשיא לי אי ס"ד דעיקר רבותא דר"י היינו דבישול לא מבטל מתורת לחם א"כ טפי הוה ליה לאתנוי מהאי דתניא יונתאן ברכיק השרוי ובמבושל שלא נימוח דמייתת הש"ס בדף הסמוך דקאמר רבי מאיר יונתאן ידי חובתו בפסח ור' יוסי נמי לא פליג אלא משום דבעי' טעם מצה וליכא כדמייתת הש"ס לקמן ואף אם נאמר דהא דלא מייתת מהך ברייתא דלקמן היינו משום דאיכא למימר ר"מ ור"י תרווייהו בהא פליגי אי בישול מבטל מתורת אפי' או לא וכדקס"ד דהש"ס לקמן בדף הסמוך וכדמשמע נמי בפסחים דף מ"א לענין צלאו ואח"כ בשלו וכמו שאבאר לקמן בשיטת רבינו שמשון דא"כ אכתי מאי מייתת רב יוסף מהאי ברייתא דמנחות דהא איכא למימר דהך בריי' ר"מ היא ורבי יוסי פליג עליו (ויש ליישב ולחלק בין בישול דמיס ובישול דשאר משקין וצ"ע בסוגיא דפסחים דף מ"א) אלא דיותר נלע"ד דמה שכתב רש"י שמפרדין בתוך האלפס לחם לאו משום דעיקר מימרא ורבותא דרב יוסף היינו במבושל לחוד דוקא אלא משום דלישנא דחביצא דקאמר ר"י משמע ליה שהוא ע"י בישול מיקרי חביצא כלאמרינן לעיל נמי חצין קדירה ולעולם דעיקר מימרא דר"י דבין במבושל ובין כשאינו מבושל לעולם שייך לחלק בין אית ביה פרוזין כזית להיכא דלית ביה פרוזין כזית כן נ"ל בכוונת רש"י והיא ג"כ שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות ברכות כל זה כתבתי לפי גירסת הספרים כפרש"י כאן דחביצא כעין שליינקוק מיהו בסוגיא דמנחות דף ע"ה דמייתת נמי כל הסוגיא דהכא נמצא בגירסת רש"י האי חביצא של ריקיון ואפשר שטעות נפל בספרים ועיין מה שאכתוב עוד בזה בסמוך;

בתוס' בד"ה חביצא כו' וי"ל דרב יוסף מפרש ליה הפרוסות קיימות היינו בזית כו' עכ"ל. נראה דדוקא אליבא דרב יוסף כתבו שיש לפרש כן לשיטת רש"י משא"כ למאי דמסקו ר' ששת ורבא בסמוך דבתורתא דנהמא תליא מילתא אע"ג דלית בהו פירורין כזית א"כ צריך לפרש הפרוסות קיימות דברייתא דלעיל דהיינו דכל זמן דאיכא תורתא דנהמא עלייהו מקרי פרוסות קיימות מיהו אכתי קשה

לשיטת רש"י דא"כ לאביי דאמר בסמוך לתנא דבי ר"י דאמר פורכן עד שמחזירין לסלתן ה"נ דלא בעי ברכה ומשמע דבעי למימר דבכה"נ צריך לברך וא"כ הוי דלא כברייתא דלעיל דהא בכה"נ דמחזירין לסלתן אחר שנטונה בשמן דהוי כבישול לשיטת רש"י א"כ ליכא כזית בלא תוריתא דנהמא וא"כ אמאי מברך עלייהו המוציא הא אין הפרוסות קיימות כלל בשום ענין ובאמת ראיתי בתום' במנחות דף ע"ה שהקשו כן על פרש"י ע"ש ובסמוך בלשון הגמ' אפרש ליישב שיטת רש"י גם בזה:

בא"ד לכך נראה לי חביצא היינו פירוזין הנדבקים יחד ע"י מרק או ע"י חלב כו' עכ"ל. משמע מלשונם דדוקא בנדבקים יחד ע"י משקים איירי כל הסוגיא ובעינן פרוסת כזית או תוריתא דנהמא משא"כ בסתם פירוזי לחם כשהן בעין בלא משקה בכל ענין מברך המוציא וכן כתבו רבינו יונה והרא"ש ז"ל בשמעתין וכן הוא בטווא"ח ס' קס"ח. אלא דלענ"ד יש לתמוה טובא דא"כ מאי מקשה אביי בסמוך אדרב יוסף מברייתא דתניא לקט מכולן כזית ואכלן דלשיטת התום' ורבי' יונה והרא"ש לא איירי במנחות אלא דהאי לקט מכולן אחמשת המינין קאי א"כ מאי קושיא דהא פשטא דברייתא משמע דלא איירי בנדבקים יחד אלא בפירוזין שהן בעין והאי גופא קמ"ל שחמשת המינים מצטרפים לכזית לענין חמץ ומצה וכדאשכחן כה"נ ברפ"ק דחלה ולפ"ו תו ליכא למיחך מהך ברייתא כלל לענין ברכת המוציא דהא לענין המוציא לדידהו לא בעינן כזית כלל משא"כ לשיטת רש"י דהאי לקט מכולן אמנחות קאי וכמו שאפרש בסמוך בביאור דבריו אם כן מקשה אביי שפיר דהא מנחות דמיא לגמרי לחביצא דר' יוסף כיון שנטננין בשמן ולע"ז צ"ע גדול ליישב שיטת רבינו יונה והרא"ש ז"ל בזה:

בפרש"י בד"ה אומר ברין שהחיינו אם לא הביא מנחות זה ימים רבים עכ"ל. ואישראל המביא קאי כדפירש' לעיל. ונ"ל דמה שהוצרך לפרש כן בדוחק כמו שכתבו התום' ולא ניחא ליה לפרש כפשטא דברייתא דלכנה קאי וכמ"ש בתום' היינו משום דרש"י לא משמע ליה דע"י שהשמרות מתחדשות פעמים בשנה לא שייך לברך שהחיינו דדוקא בדבר המתחדש מזמן לזמן דהיינו משנה לשנה הוא דשייך ביה ברכת שהחיינו בין בפירות ובין באותו מצוה מזמן לזמן וכן משמע להדיא מלשון הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות ברכות דבמצוה שתקירה ומצייה אין לברך שהחיינו אלא במי שקונה אותה מצוה במעותיו כו' ע"ש דאם כן לפ"ו לא שייך הך ברכה בכהן המקריב אלא בישראל המביא שקנה המנחה במעותיו. מיהו בפרש"י במנחות כ' פ' אחר דאיירי בכהן שלא הקריב עדיין מנחה מימיו וא"כ לפ"ו אי"ש דאפשר דהרמב"ם ז"ל גופא מודה בכה"ג דכפעם ראשונה צריך לברך שהחיינו כשהתחנך להקריב אלא שהתום' במנחות העתיקו לשון רש"י שם בענין אחר ע"ש ובאמת יותר נראה כפ' השלישי שכתב רש"י שם דאיירי במנחה חדשה שמתחדשת משנה לשנה כמנחת עומר וכיוצא בו וכן משמע מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות תמידין ומוספין שמפרש לברייתא לענין זה והשתא לפ"ו אי"ש טובא הא דקתני סיפא נטלן לאוכלן מברך המוציא ולכל הפירושים דרש"י ותום' כאן לא שייך למתני הך ברכת המוציא גבי עומד ומקריב דאי לא שמעינן בהא גופא דבלחם כה"ג דדמיא לחביצא מברך המוציא אכתי לא שייכא במנחה טפי מבשאר לחם משא"כ להן פירושא דבמנחה חדשה דשנה זו איירי שמברך שהחיינו בשעת הקרבה א"כ מסיק שפיר דכשנטלן אח"כ לאכלן אינו מברך שהחיינו בשעת אכילה כמו בשאר אכילת פירות משא"כ הכא שכבר אמר שהחיינו בשעת הקרבה משום הכי אינו חוזר ומברך בשעת אכילה אלא אומר ברכת המוציא בלבד כן נראה לי ודוק היטב:

בגמרא ותנא עלה וכולן פותתן כזית ופרש"י ותנא עלה כלומר ותנן כוונתו דבאמת משנה ערוכה היא שם במנחות ובגמרא שם בסוגיא דחביצא גרסינן בהדיא ותנן מיהו לענ"ד לולי פרש"י היה נ"ל דשפיר רסוקין הכא ותנא עלה והיינו דאהך ברייתא גופא קתני עלה וכולן פותתן כזית כדאשכחן האי לישנא בכמה דוכתי דמפרשינן בכה"ג והא דלא מייתי רב יוסף באמת ממשנה דמנחות משום דבזה לא היה שום ראיא לדבריו לא מיבעיא לשיטת התום' דהאי חביצא דר"י היינו שנדבקים ע"י מרק או שמן ולא ע"י בישול ואם כן לפ"ו משמע דעיקר רבותא דר"י היינו דבדליכא כזית אין מברך המוציא ואם כן דבר זה לא למדנו כלל מסוגיא דמנחות כדפרישית לעיל דאפשר דאפילו בפתינתן אפי' פחות מכזית נמי מברך המוציא אלא דבמנחות עיקר מצותן בכך לפותתן כזית משא"כ מהך ברייתא דתנא עלה דהך ברכת המוציא גופא כולן פותתן כזית משמע להדיא דטעמא הוא דיהיב למילתיה דמשום שפותתן כזית מש"ה מברך המוציא ממילא משמע דכפחות מכזית אין לברך המוציא כן נ"ל לפי שיטת התום' אלא דאפילו לשיטת רש"י דחביצא דר"י היינו בבישול דלפ"ו עיקר רבותא דר"י דאף ע"י בישול מברך המוציא בדאיכא פירוזין כזית אפ"ה לא מצי לאתניי מהא דקתני במשנה במנחות וכולן פותתן כזית דאפשר דהא דקתני בברייתא דמברך המוציא במנחות לא קאי על אותן מנחות הנטונות בשמן אלא במנחת מאפה תנור וכיוצא בו וכמ"ש רבינו שמשון בר"ק דחלה ע"ש משא"כ בהך ברייתא דתנא עלה וכולן פותתן כזית ואברכת המוציא דלעיל קאי א"כ ממילא שמעינן שפיר דברכת המוציא דרישא איירי בכל המנחות כן נ"ל נכון והא דגרסינן במנחות ותנן היינו משום דהתם אהך משנה קאי ולקוטטא דמילתא סמיך נמי אברייתא דהכא דכל המנחות שוין לענין זה בין לענין ברכה ובין לענין כזית ודוק היטב:

שם אמר ליה אביי אלא מעתה לתקדרי' כו' ה"נ דלא בעי ברכוי המלמ"ה. כבר כתבתי בסמוך דיש להקשות דמה ס"ד דאביי דבכה"ג שסמחזירין לסלתן מברך המוציא הא ליכא לא כזית ולא תוריתא דנהמא יכן הקשו בתום' במנחות על פרש"י אלא דבאמת לפירושם ג"כ קשה לפמ"ש רבי' יונה והרא"ש שפירשו בשיטת התוספות ומסקו דנ' חלוקים בדבר א"כ הדרא קושיא דלוכתא דבמנחות דע"כ הוי בנדבקי ע"י מרק אם כן לעולם בעינן כזית או תוריתא דנהמא ואף שראיתי בחידושי הרשב"א ז"ל לקמן דף ל"ט גבי פת צנומה בקערה שכ' דמחזירין לסלתן נמי איכא תוריתא דנהמא מ"מ נראה דוחק וע"כ דהתם במילתא אחריכתא איירי כמו שאבאר שם ועוד דאי ס"ד דמחזירין לסלתן דהכא היינו בדאיכא תוריתא דנהמא א"כ אכתי מאי מקשה אביי אדרב יוסף דילמא רב יוסף איירי היכי דליכא תוריתא דנהמא מש"ה בעינן פותתן כזית אבל בדאיכא תוריתא דנהמא ר"י נמי מודה דאפילו מחזירין לסלתן מברך המוציא ונראה דוחק לומר דאביי לית ליה הך מימרא דאמר רבא בסמוך והוא דאיכא תוריתא דנהמא יהנלע"ד ליישב דאביי הכי מקשה אדר"י דלמאי דס"ד דר"י דמנחות שנטננו בשמן דמיון לחביצא דבישול כפרש"י א"כ לתקדרי' ה"נ דלא מברך המוציא והא ודאי דמברך כדמיייתי מברייתא דלקט מכולן כזית דאיירי במנחות וכברו ישמעאל כמו שפרש"י ואם כן מדיוצא י"ח בפסח אף כשהחזירין לסלתן אלמא דמקרי לחם אף לענין המוציא והא ודאי ליתא דהא בדליכא כזית וליכא תוריתא דנהמא לכ"ע אין מברך המוציא כדקתני בברייתא דלעיל באין הפרוסות קיימות אע"כ דשאני מנחות דכיון שאינן נטונות אלא בשמן מועט לא דמי כלל לבישול אלא למעשה אפיה או שנאמר דכל המנחות שמוכיר בענין זה היינו במנחת מאפה לחוד כמ"ש רבינו שמשון ז"ל ברפ"ק דחלה כמו שאבאר בשיטתו לקמן וא"כ לפ"ו ממילא אולא לה לגמרי האי מנא אמיןא לה דר"י דלעולם מנ"ל דבחביצא שהיא ע"י בישול אפילו בכזית נמי אין מברך המוציא ושאיני מנחות דמברך המוציא משום דלא דמי לבישול כלל אלא דאפילו כשהחזירין לסלתן נמי מברך המוציא דדמיא לגמרי לפת צנומה בקערה דלקמן ואפשר שלא נתכוון ג"כ הרשב"א

ז"ל שם כמו שאבאר נמצא דכ"ו היינו לשיטת פרש"י דוקא משא"כ לפי התום' ורבינו יונה והרא"ש דחביצא דר"י היינו כשנדבקינן ע"י מרק או שמן דמיא לגמרי למנחות והאי דלקט מכולן מילתא אחריכתא הוא א"כ קשיא סוגיא דהכא טובא אליביה דאביי וצ"ע ודוק היטב:

בתום' בד"ה לקט מכולן פרש"י דקאי אמנחות ולא נהירא דאם כן היכי קאמר כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה היה נראה לי ליישב דהא דקתני אם חמץ הוא היינו בלחמי תודה ושתי הלחם והא דקתני אם מצה הוא היינו בשאר מנחות ואפ"ה שפיר שייך בכה"ג למיתני לקט מכולן ולצדדים קאמר כדאשכחן בכה"ג טובא בש"ס אלא דבלא"ה יש לפרש עוד בפשיטות יותר דאיירי אפי' בכל המנחות ממש והא דקתני אם חמץ הוא היינו כשנתחמצי באונם ולא אתי לאשמעינן אלא דשייך בכה"ג במנחות עונש כרת בפסח עוד ראיתי בחידושי הרשב"א ז"ל שהקשו בתום' על פרש"י במה שמפרש דקאי אמנחות דא"כ היאך קתני אם מצה הוא אדם יוצא ידי חובתו דהא בפסחים ממעטינן להו מדכתיב בכל מושבותיכם דבעינן מצה הנאכלת בכל מושבות ולענ"ד משום הא נמי לא איריא דהך דרשה דבכל מושבותיכם פלונתא דתניא היא שם בפסחים וא"כ שפיר מנ"ל דהאי תנא דברייתא דקתני לקט מכולן לית ליה הנך דרשות כן נ"ל ליישב שיטת פרש"י שכתב הרשב"א ז"ל בחידושו שהא ג"כ שיטת ופירוש רב האי גאון ז"ל ועל פ' התום' וסייעתם יש להקשות לפירושם לא א"ש הא דקאמר אביי אלא מעתה לתקדרי' כו' ומסיק בדבריו וכ"ת ה"נ והתניא לקט מכולן דמשמע דבעי לסתור האי וכ"ת כסוגיית הש"ס בכל דוכתי והא ודאי ליתא דכיון דהך ברייתא לא איירי בכל במנחות שנדבקים ע"י מרק ושמך אלא בחמשת מיני תבואות שנאפות בעיניהו ואם כן תו לא דמי כלל לחביצא ועוד דאכתי בקצרה הוי ליה לאביי לאתוכי לר"י מעיקרא מהך ברייתא דלקט מכולן וכ"ו צריך ליישב לשיטת תום' וסייעתם משא"כ לפרש"י ורב ה"ג א"ש כדפרישית ודוק היטב:

שם אי הכי אימא סיפא והוא שאכלן כו' שאכלו מבעיא ליה. והקשה מהרש"א ז"ל דמרישא גופא דקתני שאכלן הוי מצי לאקשויי כה"ג ולע"ד נראה ליישב דמרישא לא שייך לאקשויי דודאי אפילו כשערסן נמי שייך למתני ואכלן כיון דמעיקרא היו מפורדות פירוזין של כל מין בפני עצמו אע"י שחזר ועשאן כגוף א' אפ"ה שייך לומר ואכלן ל' רבים משא"כ מסיפא דאתא לאשמעינן הך מילתא דכדי אכילת פרם לחוד אם כן אי ס"ד דאיירי כשערסן שהן גוף אחד מאי קמ"ל הכא טפי מבשאר מיני דפשיטא לן דכל היכי דתניא באכילת כזית בעינן כדי אכילת פרם אע"כ דאיירי כשהן מפורדות א"כ שפיר אשמעינן אגב אורחא דאפי' כמה מינין מצטרפין לאכילת פרם כן נראה לי ודו"ק:

בתום' בד"ה אמר רבא כו' תוריתא דנהמא נראה דהיינו כשנותנין הפרוזין במים ואם המים מתלבנים כו' עד סוף הדיבור. לכאורה נראה מדשבקי התום' לפרש תוריתא דנהמא לענין חביצא גופא דעלה קאי רבא ולפירושא דלעיל בד"ה חביצא היינו במבושל לפרש"י ולפי' התוספות בנדבקים ע"י מרק א"כ למה שינו לשונם לפרש כאן הך תוריתא דנהמא כשנותנים הפרוזין במים והם מתלבנים אע"כ משמע שרוצים לפרש הך ברייתא דלקט מכולם כזית אליביה דרבא דהיינו נמי בדאיכא תוריתא דנהמא דוקא כי היכי דלא נצטרך לאוקמא דוקא בבא מלחם גדול כמו לרב יוסף ואם כן בהך מילתא דלפירושם דלעיל היינו שלקט פירוזין מחמשת מיני לחם וכבר כתבתי דכשהן בעין לא בעינן לא כזית ולא תוריתא דנהמא כמ"ש רבינו יונה והרא"ש לכך הוצרך לפרש כאן דודאי כשהן בעין לעולם מקרי תוריתא דנהמא אלא דהכא בהך ברייתא איירי כשהן שרויין במים דאפשר דסתמא דמילתא הכי הוא שאין דרך לאכול פירוזין קטנים הבאים מכמה מינין כשהן בעין אלא שדרך לשרותן במים ובזה כתבו דיש לחלק דבכל זמן שלא נתלבנו המים מקרי תוריתא דנהמא כדאמר רבא משא"כ כשהמים נתלבנים אזיל ליה תוריתא דנהמא כן נ"ל ככוונת התום' ולפ"ו יש ליישב קצת מה שהקשיתי לעיל על שיטת רבינו יונה והרא"ש בהא דמקשי אביי לרב יוסף מהך ברייתא דלקט מכולן והיינו דאביי נמי משמע ליה לפרש דאיירי בבי האי גוונא דלקט מכולן ושראן במים דדמיא לחביצא כ"ו נראה לי מוכרח ככוונת התוספות וזלת כעת לא ידעתי לפרש בענין אחר ועדיין צ"ע ודוק היטב:

בד"ה לחם העשוי לכותח כו' וקשה דהא אמרינן במסכת חלה כל שתחלתה עיסה כו'. כוונתם מבורא' דכי היכי דאמרינן לענין סופגנין דלא מקרי לחם ופטורים מן החלה ואפ"ה כל שהיא תחלתה עיסה חייב בחלה דכיון שכבר נתחייבו בחלה בשעת הגלגול קרינן ביה עריסותיכם דבהאי שעתא דעשית עיסה תליא מילתא דחייב חלה א"כ ה"נ אית לן למימר לענין עיסה שמייבשים בחמה דנהי דבכה"ג לא מיקרי לחם דאין לחם אלא ע"י מאפה אור כמ"ש התום' בסוף הדיבור בשם הירושלמי אפ"ה כיון שכבר געשית עיסה ע"י גלגול כבר נתחייבו בחלה ושוב אין לפוטרה כך נ"ל ככוונת התום' דמהאי טעמא פוסק ר"ת בכל כי ה"ג שתחלתן עיסה חייב בחלה ולפ"ו ע"כ צריך לפרש האי לחם העשוי לכותח דהכא דלאו כשעשאן עיסה איירי שבליתן עבה אלא בליתן רכה איירי ונראה דלפי' התום' אפשר דלא גרסינן כעבין בבי"ת אלא כעכין בכ"ף ועיין בס' מע"מ הלכות חלה שהביא שני הגרסאות ועיין בסמוך ובקונטרם אחרון:

בא"ד ומתחילה היה ר"ל ר"ת דדוקא חייבין בחלה כו' אבל מן המוציא פטורים כו' ול"ג דהא לעיל קתני נוטלן לאכלן ומברך עליהם המוציא גבי מנחה כו' עכ"ל. מיהו רבינו שמשון ז"ל כתב בפירוש המשניות ברפ"ק דחלה שלא כדברי ר"ת בין לענין חלה ובין לענין המוציא והאי דנטלן לאכלן מפרש לה לענין מנחת מאפה שלא נטננו בשמן ועוד דאפילו את"ל דבכל המנחות איירי אפ"ה אין ראיה משם כיון ששמנן מועט ע"ש באריכות והובא' דבריו בלשון הרא"ש בפרק אלו עוברין ובהלכות קטנות בהלכות חלה האריך יותר ומה שיש לדקדק בשיטת רבינו שמשון אבאר קצת לקמן בדף הסמוך גבי יוצאים ברוקין השרוי. מיהו בעיקר דברי ר"ת תמיה לי טובא דנהי דמיייתי ראיה לענין המוציא בהא דקתני נוטלן לאכלן אכתי היא גופא קשיא מה סברא יש בזה לחייב בברכת המוציא לחם במה שאינו קרוי לחם בשעת אכילה כמו שהקשה ר"ת עצמו בתחלה דבשלמא לענין חלה א"ש כיון דעיקר החיוב בשעת גלגול דכתיב עריסותיכם משא"כ לענין המוציא משמע דסברא פשוטה היא דבתר שעת אכילה אזלינן וא"כ כשנאפה בחמה דלא מקרי לחם למה מברך המוציא לחם שהרי מעולם לא היה שם לחם עליו ומאי ענין עיסה לכאן מיהו אפשר דחכמים השוו מדותיהם לתלות ברכת המוציא במה דחייב בחלה והיינו בכל דבר שדרך לקבוע סעודה עליו ולדעתו נראה שסברא כזו מוכרחין אנו לומר ג"כ בשיטת רבינו שמשון וסייעתו וכמו שאבאר בק"א אם ירצה השם וכאן אין להאריך:

דף לח.

בגמ' ואמר מר בר רב אשי האי דובשא דתמרי כו' מ"ט זיעה בעלמא הוא כמאן כי האי תנא דתנן דבש תמרים כו'. לכאורה טפי הוי"ל לאתניי סתם משנה דערלה דתנן אין סופגין את הארבעים אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים דמהאי מתני' מסיק הש"ס בפ' כל שעה דטעמא דמלתא משום דזיעה בעלמא הוא וכמו שפרש"י שם מדלגא שמעינן בפירות גופייהו כו' ע"ש א"כ היינו להדיא כדמסקינן הכא דדבש

תמרים מיקרי זיעה בעלמא משא"כ בהך פלונתא דרבי אליעזר ורבי יהושע לא שמעינן הך מלתא כ"כ דטעמא משום דזיעה בעלמא אלא איבא למימר טעמא דרבי יהושע דפוטנר מתרומה היינו משום ללא אשכחן תרומה במשקין אלא בתירוש וינצה לחור ועוד דלשיטת רש"י ותנא' אפילו תרומת תמרים ותאנים גופייהו לא היו אלא מדרבנן כדמוכח מדוכתי טובא אלא דנראה דהא ללא מיייתי ממתני' דערלה היינו משם דאיבא למימר דטעמא דמלתא משום ללא היו כדרך הנאתן כדס"ד דרבי זירא התם בפי' כל שעה מש"ה ניחא ליה לאתניי מתני' דתרומה פלונתא דרבי אליעזר ורבי יהושע והיינו כדמסקינן בפרק העור והרוטב דטעמא דרבי יהושע משום דס"ל דילפינן תרומה מביכורים וזון מינה ואוקיין באתרה ביכורים ילפינן מתרומה והדר ילפינן מערלה פרי פרי מביכורים וא"כ דלפ"ז מכל הנך משמע דשום משקה לא מקרי פירי אלא יין ושמן א"כ ממילא דזיעה בעלמא נינהו כיון ללא מקרי פירי וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בחידושו ע"ש באריכות ומש"ה תו לא שייך לברך על דבש תמרים בפה"ע כיון דלאו פירי מקרי. ועוד נראה לי דכיון ללא מיקרי פירי לענין ביכורים דילפינן לה מתרומה כדפרישית מסוגיא דהעור והרוטב וכדתנן להדיא אין מביאין ביכורים משקה וביכורים אשכחן דאינן נוהגות אלא בז' מינים דילפינן ארץ ארץ בגזירה שוה כדאיתא במנחות דף פ"ד דמה להלן בקרא דארץ חטטה ושעורה שבח הארץ אף כאן שבח הארץ וא"כ לפ"ז ע"כ ממילא דהאי דבש דכתוב בז' מינים לאו בדבש תמרים איירי שהוא משקה אלא בתמרים גופייהו כן נ"ל נכון. וכבר הארכתי בזה בק"א למס' קדושין בפסק דין איסור חדש ע"ש ועינן עוד בסמוך מה שאכתוב בדברי התנא':

בתוס' בד"ה האי דובשא דתמרי כו' ולאפוקי מהלכות גדולות שפירש דמייירי שנתן לתוכן מים. וכבר האריכו הרשב"א והרא"ש ז"ל לפרש טעמא של ביה"ג שהביאו גס כן רבינו האי גאון ז"ל ומסקין במילתייהו דטעמייהו משום דדבש כתיב בפרשה ולא תמרים. ובאמת שאין פירושו מספיק לדכתי' היאך פליג ביה"ג על הגמ' דאמרינן להדיא דטעמא דמר בר רב אשי היינו משום דס"ל כר' יהושע בתרומה יממילא משמע דאיירי בכה"ג גופא שלא נתן לתוכה מים כדמוכח מסוגיא דהעור והרוטב ומכ"ש דקשה טפי לפי מה שכתבתי בסמוך דאדברא מתרומה וביכורים דאיתקש לתרומה שמעינן דדבש הנוכח בשבח הארץ לגבי ז' מינים היינו בתמרים גופייהו ולא בדבש הזב מהם וכדמשמע נמי לקמן דף מ"א בהא דאמר רבי חנן כל הפסוק כולו דארץ חטטה לשיעורין נאמר ומסקין דשיעורא דדבש היינו ככותבת הגסה ביוה"כ א"כ משמע להדיא דאיירי בתמרים גופייהו ולא בדבש הזב מהם:

מיהו ראיתי בלשון הגהת אשר"י בשמעתין שרוצה לפרש פי' בעל הל' גדולות בענין אחר דאין כוונתו בדבש תמרים שלא נתן לתוכה מים מברך בפה"ע דהא ודאי ליתא כיון דלרבי יהושע לא מקרי פירי לענין תרומה אלא דעיקר דברי ביה"ג היינו משום דקשיא ליה במאי דקאמר מר בר רב אשי דמברך שהכל ואי ס"ד דאיירי בדבש תמרים שהן בעין בלא מים נהי ללא מברכין עלייהו בפה"ע כיון ללא הוו כפירי כדאשכחן בתרומה אכתי בורא פרי האדמה הו"ל לברוכי כדאשכחן בשאר פירות העץ דכל מאי ללא היו עיקר הפירי מברכין בורא פרי האדמה כדאשכחן לעיל גבי מוני נצפה דאפי' על העלה ועל התמרות מברכים בפה"א ואמאי קאמר דמברך שהכל שאין סברא להוריד אותן משני מעלות. אע"כ דהא דמברך שהכל היינו כשנתן לתוכה מים ואפ"ה תליא שפיר בפלונתא דרבי אליעזר ורבי יהושע ע"ש באריכות. ולענ"ד הוא פי' כפתור ופרח בישוב שיטת ביה"ג דלא ליפלוג אסתמא דתלמודא אלא שכבר כ' הב"י בא"ח ס'י ר"ב שכל המפרשים חולקים על פי' הנהת אשר"י. מיהו למאי דפרישית היה באפשר לומר דטעמא דבה"ג לפי שסובר דהא דמסקינן הכא דטעמא דמר בר רב אשי דאמר זיעה בעלמא הוא ותליא בפלונתא דר"א ורבי יהושע היינו לסברת אביו דפי' כל שעה דטעמא דערלה משום דזיעה בעלמא הוא. משא"כ לרבי זירא התם דמשמע ללא ס"ל הך סברא דזיעה בעלמא כלל וא"כ ע"כ סובר דטעמא דרבי יהושע דפוטנר בתרומה היינו מגזירת הכתוב וכולה סוגיא דפי' העור והרוטב דגמר פירי פירי נמי לאו משום דזיעה בעלמא הוא אלא משום גזירת הכתוב וכמ"ש הרשב"א ז"ל בשמעתין בתחלת דבריו בשם הראב"ד ע"ש וכדמשמע לכאורה מלשון התנא' בפי' כל שעה ואף שבק"א בקידושין העליתי בראיות ברורות שאין לפרש כן מ"מ כיון שמצינו סברא זו ברבנותא קדמאי שפיר מצינן למימר דבה"ג נמי הכי ס"ל כן נראה לי ועדיין צ"ע:

ויותר נ"ל דטעמא דבעל ה"ג היינו משום דמשמע ליה דהא דמסקינן בסמוך בגמ' והלבנתא תמרי יעדיניהו טרימא מברכין עלייהו בפה"ע מ"ט במילתייהו קיימו אסוגיא דלעיל קאי לאשמעינן ללא קי"ל כהאי דמר בר"א אלא כשנתן לתוכו מים אבל בלא מים היינו טרימא ומברכין עליה בפה"ע ואע"ג דרש"י מפרש האי דטרימא בענין אחר דהיינו תמרים הכתושין קצת ואינן מרוסקי' אפ"ה לא ניחא ליה לבעל ה"ג לפרש כן והיינו משו' דל' הלבנתא משמע מכלל דפליגי ובאמת בטרימא כפרש"י לא אשכחן דפליגי דהא רבא ורב אסי פשיטא להו דבמילתייהו קיימי ונהי דהאי מרבנן בעי מיניה דרבא מ"מ מסתמא לבתר דפשטא ליה רבא קביל מיניה אע"כ דהא דקאמר והלבנתא היינו לאפוקי ממאי דאמרינן מעיקרא דמר בר"א אפי' בכה"ג ס"ל דמברך שהכל משום דהיינו טרימא היינו דובשא דתמרי כן נ"ל:

בגמרא שתיקא רב אמר כו' מתיב ר' יוסף ושין שבוחשין כו'. נראה דר"י משמע ליה דרב ושמואל בעבה פליגי דברכה אין שום סברא לומר דמברך במ"מ אבל בעבה שפיר מצינו למימר דפליגי בהך פלונתא דלעיל דף ל"ו דפליגי ר' יהודה ור"נ בקמחא דחיטי ופירשו התנא' שם דהיינו בקמח שמייבשים בתנור ואם כן הוה דומיא דשתיקא דהכא דהיינו נמי שמייבשים בתנור ובוה נתיישב גס כן הא דמסקינן בסמוך וצריכא דרב ושמואל ולכאורה יש לדקדק דנהי דשמואל שפיר צריכא כיון דאיירי ברכה דלרפואה קא מכון ס"ד ללא מברך קמ"ל דמברך משא"כ מימרא דרב דאיירי בעבה לא איצטריך כלל אבל למאי דפרישית א"ש דבעבה נמי איצטריך לאשמעינן דמברך במ"מ ללא דמי לקמחא דחטה או לבוסם את החטה ונראה עוד לומר דהא בהא תליא דאי לא היו מברך ארכה כלל משום דלרפואה קא מכון א"כ אפילו בעבה לא היו אלא מיעוטא דמיעוטא דרוב תבואות אין עומדין סתמא לעשות ממנה שתיקא ואפילו אותן העגשים ממנו שתיקא רובא דאינשי ברכה עבדי להו כיון שהוא דרך רפואה וא"כ לפ"ז בעבה לא היו מברכין אלא בפה"א דומיא דבוסם את החטה או קמחא דחטה משא"כ השתא דברכה נמי מברכין כיון דלית ליה הגאה מיניה א"כ שפיר שייך לברך במ"מ בעבה כן נראה לי נכון:

שם א"ל אבוי ואת לא תסברא והא תנן כל האוכלים אוכל אדם לרפואה. ויל"ד דלכתי' מי דמי דהא מצ"ל דהא דאמרינן דכל אוכלים מותרים לאכול לרפואה היינו בדלא מוכח מילתא דלרפואה קעביד משא"כ הכא דלר"ח דלאכילה עבה עבדי ליה ולרפואה רכה עבדי ליה א"כ מוכח מילתא דלרפואה קא מכון ואימא דאסור ואפשר דמשמע ליה לאבוי מדנקטו כל האוכלים ממילא משמע אפילו בכה"ג היכי דמוכח מילתא נמי שריא ועי"ל דסתם אכילה לרפואה נמי יש בהם שינוי שאין עושין אותן העומדים לרפואה כמו שעושין בהנך העומדות לאכילה וק"ל:

דף לח:

בגמרא פיסקא על ירקות אומר כו' קתני ירקות דומיא דפת כו'. וכתבו בתנא' דאע"ג דלא הוי דומיא דפת ממש דפת אשתני לעלוויא אפ"ה הוי דומיא לענין ביטול דאין מנרע את הברכה ולכאורה פירושם דחוק דכיון דטעמא רבה איבא לחלק בין פת לירקות ממילא דלא שייך האי דיוקא דירקות דומיא דפת ולולי פירושם היה נ"ל דהכא לאו לענין דינא קאמר דירקות דומיא דפת אלא דמלשון המשנה גופא דייק להך מילתא דכיון דקתני רישא על פירות הארץ אומר בפה"א חוץ מן הפת א"כ משמע דאי לא הוי תני חוץ מן הפת הו"א דפת בכלל פירות הארץ הוא אע"ג דנשתנו ע"י אור אלמא דלכתי' בכלל פרי הוא ממילא דה"ה לירקות דאע"ג דנשתנו ע"י אור אפ"ה במלתייהו קאי ושייך לברך עליהם בפה"א כיון דמקרי פירי ואף ע"ג דלקושטא דמילתא בפת אפילו אי הוי אמרינן דלא מהני ביה האי טעמא דאשתני לעלוויא לברך המוציא אפ"ה לא הוי מברך בפה"א אלא במ"מ כמו בכל דבר שיש בהם מה' מיונן אלא דלכתי' לינשא דמתניתין גופא הכי משמע דפרטא דפת הוה מעין כללא דפירות הארץ משום דמקרי פירי אע"ג דמשתני כן נ"ל נכון לולי שהתנא' לא פירשו כן:

ובתנא' בד"ה מדקתני ירקות כו' ויש ירקות שאין משתנות לעלוויא כו' עכ"ל. וכ' מהרש"א ז"ל דאלו בזה לשיטתייהו דביבור הסמוך דלר"נ אפי' בתנאי וכתתי דנשתנו לגריעותא לאחר ביטול אפ"ה מברך בפה"א כו' ע"ש ולענ"ד אף דלקושטא דמילתא כן הוא לשיטת התנא' בסמוך מ"מ בדבריהם דהכא לא משמע דנחתו להכי אלא דאפילו לרבינו יהודה שכתבו התוספות דביבור הסמוך שפוסק כרבי חסדא דבתנאי וכתתי לאחר ביטולס מברך שהכל אפ"ה מודה מיהו דכל דבר שטובים מבושלים כמו חיין מברך בפה"א וא"כ יפה כתבו כאן דאע"ג דלא הוו דומיא דפת דאשתני לעלוויא והנך לא אשתנו לעלוויא אפ"ה הוי שפיר דומיא דפת לענין שאין הביטול מנרע כן נ"ל ברור בכוונת התוספות ודו"ק:

בגמ' ואני אומר במחלוקת שנויה דתניא יונאין ברוקין השרוי כו' וע"כ לא קאמר רבי יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא. וכ' הרשב"א ז"ל בחידושו דטעמא דר"מ לאו משום דלא בעי טעם מצה דהא מודה ר"מ בירקות כו' דבעינן טעם מרור וליכא אלא דר' מאיר ור"י בהא קמפלגי דר"י סבר דביטול מבטל טעם מצה ור' מאיר סבר דלא בטל טעמיה ולכאורה פירושו דוחק דלפ"ז פליגי רבי מאיר ור"י במציאות:

אמנם לענ"ד נראה דאין צורך לפרש כן דבלא"ה הא דקאמר הכא דבעינן טעם מצה אין הכוונה דבעינן טעם מצה ממש דהא ודאי ליתא במ"ש רבינו יונה ז"ל דתימה הוא זה הלשון שלא מצינו דבעינן טעם מצה ועל זה כ' בשם רבני צרפת ז"ל דבעינן טעם מצה עניה וליכא דזו מצה עשירה היא ואף שאינו כדאי מכל מקום זה נראה לי יותר דוחק דבמצה השרויה במים מאי מצה עשירה שייך בזה לכך נלע"ד דהא דקאמר הכא דבעינן טעם מצה היינו דבעינן מיהו טעם לחם וזו כיון ששרויה במים אין לו טעם לחם וסובר ר"י דכי היכי דאשכחן לעיל דבעינן תוריתא דנהמא בין לענין מצה ובין לענין המוציא ה"נ בעינן טעם לחם ור"מ סובר דלא בעינן טעם לחם וא"כ לפ"ז ממילא אולא לה קושית הרשב"א דודאי מודה ר"מ בירקות דבעינן טעם מרור שהרי לכך נקרא מרור לפי שיש בו טעם מרירות משא"כ לענין מצה ולחם לא שייך לומר כן כנ"ל ובאמת אפשר שהרשב"א ז"ל ג"כ לכך נתכוון אלא שקיצר במונב:

אמנם בלי ספק שכמו שכתבתי היא שיטת רבי' שמשון ברפ"ק דחלה שכתב דלענין ברכת המוציא נמי שייך פלונתא דר"מ ור"י ע"ש באריכות וכבר הקשו עליו המפרשים דלמסקנא דשמעתין לא משמע הכי דלא פליגי ר"מ ור"י אלא לענין מצה אי בעינן טעם מצה או לא משמע דבשאר מילי לא שייך פלונתא דר"מ ור"י ולמאי דפרישית א"ש דדוקא לגבי שלקות מסקינן שפיר דר"י מודה דמברך בפה"א כיון שיש בהם טעם ירקות וכה"ג בסוגיא דפסחים דף מ"א לענין פסח שצלאו ואח"כ בשלו נמי מסקינן שפיר דלא שייך פלונתא דר"מ ור"י דאפשר דר"י נמי מודה כיון דלאחר ביטול נמי יש בו עדיין טעם צלי משא"כ לענין ברכת המוציא יפה כתב רבינו שמשון דתליא בפלונתא דר"מ ור"י דכי היכי דמצריך ר"י במצה שיהיה בה טעם לחם ה"ה לברכת המוציא נמי שייך ה"ט גופא דכל שאין בו טעם לחם לא שייך לברך המוציא לחם כן נ"ל ברור בכוונת רבינו שמשון ז"ל ותלי"ת שכוונתי לדעת הגדול ליישב דבריו בטוב טעם ודו"ק:

שם אמר רב נחמן ב"י קבע עולא לשבשתי' כרבי בנימין בר יפת כו' תהי בה רבי זירא. וכתב הרשב"א ז"ל בחידושו דר' זירא בעי למימר דרחב"א ורבב"י לא פליגי במלתיה דר' יוחנן אלא דרחב"א איירי בדברים שטובין מבושלין כמו חיין דבהנך אמר רבי יוחנן דשלקות בפה"א. משא"כ לר' בנימין ב"י איירי בדברים שמשתנין לגריעותא לאחר ביטולן כגון תנאי וכתתי דבכה"ג אמר ר' יוחנן דמברך שהכל. ע"ש דדברים באריכות וזה שלא כשיטת רב אלפס שהביאו התנא' בד"ה משכחת לה אלא כשיטת רבינו יהודה שכתבו התנא'. אלא דלענ"ד נראה להיפך דעיקר ראיותי של רב אלפס היינו משום דמפרש מלתא דר"ז כפשטא דלינשא דקאמר ר"ז וכי מה ענין דרבי בנימין ב"י אלץ רבי חייא ב"א רחב"א דייק וגמיר שמעתא מר' יוחנן רבי' ואלו לפירוש הרשב"א הלשון דחוק מאוד ובירושלמי דמיייתי נמי הך לינשא גופא אמר ר' זירא מן משמע יאות מן ר' יוחנן רחב"א או רבב"י לא רחב"א ובתק' הכי אמר רבי יוסי בר בון דלא פליגי כו' א"כ משמע להדיא דלרבי זירא פליגי רחב"א ורבב"י. ועוד דלפי פירושו שרוצה לחלק בין נשתנו למעלותא או נשתנו לגריעותא זה לא נזכר בדברי רבי זירא כלל בגמרא שלנו וא"כ העיקר חסר. לכך נ"ל לרב אלפס דלר' זירא פשיטא ליה הן מלתא טובא דאין לחלק בין תנאי וכתתי לשאר שלקות ועוד יש לי לדקדק על שיטת הרשב"א מהא דקאמר ר' זירא ועוד אמר רבי חייא ב"א אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח כו' וא"כ לפי מה שכתב הרשב"א ז"ל בעצמו דגרס בלשון הירושלמי זית ע"י שאין דרכו להאכל חי אפילו כבוש בעינו הוא ולפ"ז מאי ראיה מיייתי מזית מליח דלכתי' איבא למימר דשאני זית דאישתני למעלוותא ודמי לגמרי לפת ויש ליישב דדוחק מיהו בלא"ה נ"ל בטעמו של רב אלפס ע"פ מה שכתבתי לעיל בהא דקאמר רבנאי משמיה דאבוי דזאת אומרת שלקות מברך עליהם בפה"א ודייק לה מדקתני ירקות דומיא דפת והיינו דכי היכי דפת היה נכלל בלשון המשנה דועל פרי האדמה דמש"ה קתני חוץ מן הפת אלמא דאע"ג דפת נשתנה ע"י אור אפ"ה הוה בכלל פירי אס כן ה"ה לשלקות דאף לאחר ביטולן שייך בהו לשון פה"א ומש"ה מברך בפה"א ואם כן לפ"ז תו לא שייך לחלק בין תנאי וכתתי לשאר מיני דאע"ג דנשתנו לגריעותא אפ"ה יש לברך בפה"א כיון דלכתי' מיקרי פירי ואין סברא לחלק בשינוי הברכות מחמת שינוי הטעמים משא"כ רב חסדא ורב לית להו הך דיוקא וכיון שכן נראה מלינשא דאבוי דבתראה הוא מש"ה פסק רב אלפס ז"ל כדמותי כן נ"ל נכון ודו"ק:

שם אא"כ שלקות במילתייהו קיימי כו' אלא אי אמרת כו' אלא לבסוף מה מברך דלמא בנ"ר כו'. ויש לתמוה דמעיקרא מאי קסבר אטו מי לא הוי ידע דכל שתחלתו שהכל מברך לאחריו בנ"ר ועוד מאי לשון דלמא דקאמר כיון דמילתא דפשיטא דהכי הוא. ולכאורה היה נ"ל ליישב ע"פ שיטת הירושלמי שמביאין התנא' בסמוך בד"ה בצר ליה שיעורא דעל זה משני בירושלמי משום בריה ומסיים שם מילתיה דרבי

יוחנן אמרה שכן אפילו אכל פרידה א' של ענב או פרידה א' של רימון שטעון ברכה לפניו ולאחריה וני"ל לדקדק מלשון זה דווקא בפרידה של ענב ושל רימון שהן מז' מינין וה"ה לזית דר"י דעלה קאי שהוא ג"כ מז' מינין הוא דחשבינן להו בריה משום דחשיבי טובא שקבעו עליהם ברכה לעצמן ברכה א' מעין ג' ואיבא למי"ד נמי דברכה זו מדאורייתא ואפי' למי"ד דרבנן אפי"ה אסמכיניהו אקראי לארץ חטה ושעורה נפן ותאינה ורימון כמו שאבאר לקמן דף מ"א במימרא דרבי ינחנ דאמר כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה וכיון דכתביניהו רחמנא בלשון יחיד נפן ותאינה ורימון מש"ה חשיבי ברי' משא"כ בדבר שאינו מז' מינים הדעת נותנת ללא שייך בהו חשיבות בריה דמה"ת הא אמרינן בעלמא ללא שייך חשיבות בריה אלא בבעלי חיים שיש בהם בריות נשמה כדאשכחן לענין ביטול איסורין א' באלף ואשכחן נמי במכות דף ט"ו כה"ג דברייט נשמה חשיבא אבל חטה א' לא מקרי בריה והכי קייי"ל ואפילו למי"ד דחטה א' מקרי בריה היינו דוקא לענין טבל כיון דחטה א' פוטרת הכרי מש"ה חשיבא ע"ש. נמצא דלפ"ז א"ש הסוגיא דהכא והכי קאמר רא"ב שלקות במלתייהו קיימי מש"ה בתחלה מברך בפה"ע ולבסוף מברך ברכה א' מעין ג' דאע"ג דבצר ליה שיעורא לבתר דשקלי לגרעיניה מ"מ כיון דזית מז' מינים הוא דהא במלתייהו קיימי אף במליח מש"ה שפיר חשיבא בריה אף בפחות משיעור משא"כ א"א דשלקות לאו במלתייהו קיימי ואם כן בזית מליח לא מברך בפה"ע ולאחריו אין טעון ברכה א' מעין ג' א"כ לבסוף מאי מברך דאפילו בגי"ר אין לברך כיון דבצר ליה שיעורא דלאחר מליחה אין לו חשיבות בריה ועי"ז משני הש"ס שפיר דלמא בגי"ר והיינו כמ"ש התוס' בשם הר"י דלענין בגי"ר לא בעינן שיעורא והיא גופא קמ"ל רחב"א משהיה דר"י שצריך תחלה וסוף אפילו בפחות מכשיעור והיינו בגי"ר והא"ש נמי הא דאינצטריך רחב"א לאסמיהוי דר"י בירך תחלה שהכל דלכאורה מלתא דפשיטא היא דאפילו טעימה בעלמא אסור להנות בלא ברכה תחלה אבל למאי דפרישית א"ש דאי לאו דאמר ר"ח ב"א שראה את ר"י שצריך בתחלה אכתי לא היו שמעינן דבגי"ר לא בעינן שיעורא דאפשר דמה שצריך ר"י בסוף בגי"ר היינו משום שכבר אכל עוד זית א' או ב' קודם לכן משא"כ לאחר שהעיד שראה דר"י אכל זית יחיד ובירך עליו תחלה וסוף ע"כ שלא אכל אלא אותו זית מליח בלבד ואפי"ה בירך בסוף בגי"ר ע"כ היינו משום דבגי"ר לא בעי שיעורא ובכה"ג גופא מצינן לפרש אפי' לשיטה הראשונה שכתבו תוס' בסמוך דלענין ברכת בגי"ר נמי בעינן שיעורא דאפי"ה א"ש הא דקאמר ודלמא בגי"ר והיינו משום דזית מליח דר"י זית גדול היו כדמסקינן בסמוך דלענין ברכה בכזית בינוני סגי א"כ לפ"ז הך מלתא גופא אשמעינן רחב"א במה שראה דר"י בירך על זית מליח תחלה וסוף אע"ג דבצר ליה שיעורא ע"י גרעינין אפי"ה כיון דבכזית בינוני סגי דהא גדול היו סגי בהכי דאי לאו אסדודתא דרחב"א הו"א דלענין ברכה לעולם כזית גדול בעינן ומש"ה הוצרך ג"ב להעיד שראה שצריך בתחלה דמיינה שמעינן שלא אכל אלא אותו זית מליח בלבד כדפרי' בסמוך כן ג"ל נכון בעה"י. ולוי שהתוספות כתבו להיפך דיותר בעינן שיעורא לענין ברכה מעין ג' מברכת בגי"ר וגם לא ראיתו לא' מהפוסקים ראשונים ואחרונים שמחלק לעשות בריה פירי של ז' מינים ושאר פירי מ"מ הנלע"ד כתבתי ואולי מקום הניחו לו מי השמים כיון דמסתבר טעמא טובא. ולשון הירושלמי מסייענו מדנקט ענב ורימון ולא נקט שאר מינים הפחותים מזה השיעור ועוד דתחלת לשון הירושלמי נמי משמע הכי דהא דקאמר רבי יוחנן לרחב"א בההיא עובדא גופא דזית מליח וז"ל בבלייא לית נך כל שהוא ממין ז' טעון ברכה לפניו ולאחריו אית לי ומה צריכא לי מפני שגרעינתו ממעטתו מה עבד ליה ר' יוחנן משום בריה מלתא דר"י אמרה שכן אפי' אכל פרידה א' של ענב או של רמון שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריה עכ"ל א"כ משמע מזה דר"י בא לפרש דבריו הראשונים דמה שאמר כל שהוא מז' מינים היינו כל שהוא ממש דלענין ברכה אחרונה דז' מינים סגי בכל שהוא ולדינא צ"ע דווק היתב ועיין בקי"א:

דף לט.

בתוס' בד"ה בצר ליה שיעורא היינו דוקא בברכה שלאחריו דבעינן שיעור כו' עכ"ל. ויש לדקדק מהא דתנינן במה דף ג"ב דכל הטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו ודייקינן התם בגמ' אסיפא לאתניי מאי לאתניי ירקא או מיא או ריחני או מצות לכל חד כדאית ליה ע"ש וא"כ לפי שיטת התוס' דהכא וסייעתם דברכה שלאחריו טעונה שיעור משא"כ בברכה שלפניו א"כ טפי הו"ל לפרש התם כלללא דסיפא דמתניתין בדבר השייך בכל ברכות הנהנין שאוכל מהן פחות מכשיעור דמברך לפניו ואין מברך לאחריו כלל משא"כ לשיטת הר"י שהביאו התוספות שהיא ג"כ שיטת הראב"ד שהביא הרשב"א ז"ל בחידושו א"ש דלעולם מברך לאחריו אפי' פחות מכשיעור בגי"ר י"ש ליישב בדוחק לפי מ"ש הרשב"א ז"ל בחידושו בענין זה באריכות ע"ש:

בגמ' גימא כתנאי כו' דהנהו תרי תלמידי כו' הביאו לפניו כרוב דורמסקין כו' ופרש"י דורמסקין אף הן שלקות שקורין אקלשיו"ט כו' ובכאן פי' פרוני"ס כו' וא"א להעמידה דא"כ הרי ברכתו בפה"ע כו' עכ"ל. ולכאורה נראה דאין כוונתו למאי שכתבו התוספות דבסמוך משמע דמברכין עליהם בפה"א דאם לכך נתכוון תו לא שייך מ"ש רש"י והאידן קדים וברך על הפרגיות דמיינה וביה הו"ל לאקשויי בל' שכתבו התוס'. לכך ג"ל בכוונת רש"י דמהא דאמרינן בסמוך דמלגלג סבר שלקות בפה"א לק"מ דלעולם מצינן למימר דדורמסקין היינו פרוני"ס שברכתו כשהוא חי בפה"ע אבל לאחר ששלקן תליא בפלוגתא דלעיל דלמי"ד שלקות במלתייהו קיימו מברך בפה"ע ולמי"ד לאו במלתייהו קיימו מברך שהכל אפילו על פה"ע ואפי"ה א"ש הא דקאמר דמלגלג סבר שלקות בפה"א לישנא דסוגיא דהנך אמוראי דלעיל נקט דעיקר פלוגתייהו בירקות אי מברך בפה"א או שהכל וממילא ידעינן דפלגי נמי בשלקות של פה"ע בכה"ג דמ"ש. ומש"ה הוצרך רש"י להקשות בענין אחר דאי ס"ד דדורמסקין היינו פרוני"ס א"כ תיקשי על המברך היאך בירך על הפרגיות דמשמע ליה לרש"י לאותו פי' של פרוני"ס אין דרך לשולקן כלל ואין דרך אכילתן אלא כשהוא חי ואם כן יפה כתב שהיה לו לברך בפה"ע כן ג"ל בכוונת לשון רש"י:

אמנם לע"ד נראה ליישב שיטת רבינו ינחנ בר' יהודה שאע"פ שמפרש בב"ק אקלשיו"ט אפי"ה הוצרך לפ' כאן פרוני"ס ואלו ואלו דברי אלקים חיים דלשון דורמסקין משמש להכי ולהכי ולכאורה פירושו מוכרח. והיינו לפי מה שראיתי בירושלמי דשמעתין דמייתי האי עובדא דבר קפרא ותלמידיו בסגנון אחר ח"ל אפיק קומיהון פרנן ואחוניות וקפלוטות אמרו נברך על הקפלוטין דפוטרי אחונייתא ולא פטרי פרגיתא נברך על אחונייתא לא פטרי לא דין ולא דין קפן חד ובירך על פרגיתא כו' עכ"ל הצריך לעניינינו. יפוטא דמלתא ודאי משמע דאותן ג' מינים שנאמרו בירושלמי הן אותן המינים עצמם שנאמרו כאן בגמרא דיען דפרנן היינו פרגיות ואחונייתא היינו דורמסקין דהכא וקפלוטות היינו כרוב דהכא ואם כן לפ"ז מבואר להדיא דהני ג' מינים ג' מיני ברכות הן לפי שיטת הירושלמי דסובר דשלקות במלתייהו קיימי ואם כן פרגיות שהכל וקפלוטות שהן כרוב בפה"א ואחונייתא שהן דורמסקין דהכא בפה"ע וע"כ היינו פרוני"ס ומש"ה שפיר קאמר בירושלמי שאם יברך על הקפלוטות בפה"א ויפטור את האחונייתא כיון דקי"ל בירך על פה"ע בפה"א יצא וכמו שאבאר לקמן דף מ"א גבי צנון חזית ע"ש דא"כ לא יפטור

את הפרגיות ואם יברך על אחונייתא שהן דורמסקין דהיינו פרוני"ס בפה"ע לא יפטור לא דין ולא דין כיון דאם בירך על פירות הארץ בפה"ע לכ"ע לא יצא נמצא דלפ"ז ע"כ לפי שיטת הירושלמי האי דורמסקין דהכא היינו פרוני"ס שברכתו בפה"ע ומש"ה יפה פי' רבינו ינחנ ברבי יהודה. והא דאמרינן בסמוך דמלגלג סבר שלקות בפה"א היינו כדפרישית דלישנא דשלקות כדולה שמעתין דלעיל נקט ואין הי"ג דבשלקות דהכא דאיירי בפרי העץ סבר המלגלג דמברך בפה"ע. או שנאמר דכיון דפרוני"ס אין דרך לשולקן כדפרישית בלשון רש"י שעיקר אכילתן חי ואם כן הו"ל כתומי וברתי דלעיל דלרב חסדא כל שנשתנה לגריעותא ע"י ביטול מברך שהכל ומש"ה סבר המלגלג שהיה לו לברך על הכרוב בפה"א כיון דשלקות במלתייהו קיימי וכרוב ודאי נשתנה למעלויותא כדאמר' לעיל להדיא דמשכחת לה בכרבי וסלקא והיינו דקאמר דמלגלג סבר שלקות בפה"א. משא"כ הירושלמי סובר דלא כרב חסדא אלא דאפילו בתומי וברתי נמי אמרינן דשלקות במלתייהו קיימי אע"ג דנשתנו לגריעותא והיינו כשיטת רב אלפס שהביאו התוס' לעיל ומש"ה מסיק בירושלמי דאחונייתא שהן פרוני"ס לא פטרי לא דין ולא דין לפי שברכתו בפה"ע וכדפרישית:

ואפשר עוד לומר דהירושלמי לא פליג אנמי' דיען דלענין דינא דתומי וברתי אלא הירושלמי סובר דדורמסקין היינו פרוני"ס משא"כ הנמי' דיען סובר דדורמסקין דהכא היינו כמו דורמסקין דב"ק דהיינו אקלשיו"ט נמצא דלפ"ז שיטת רבינו ינחנ ברבי יהודה ושיטת רש"י עולין בקנה א' כפתור ופרח כן ג"ל דווק היתב:

ואף שראיתי למהר"ר אליה בפירושו להירושלמי שמפרש בענין אחר דהא דקאמר התם נברך על אחונייתא לא פטרי לא דין ולא דין היינו משום דאחונייתא נהי דמברכינן נמי בפה"א אפי' הכי לא יפטרי את הקפלוטות כיון דאחונייתא היו טפל לגבי הקפלוטות שהן עיקר. אלא דהאי פירושא לא מיחוור לי דנהי דקי"ל כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטרי את הטפילה היינו בשאין ברכותיהם שוות או אפילו כשברכותיהן שוות נמי משכחת לה לענין לכתחלה. אבל בדיעבד כשברכותיהם שוות ודאי אפילו בירך על הטפילה פטרי את העיקר וא"צ לברך שנית אותה ברכה עצמה וזה ג"ל ברור משטות הפוסקים וא"כ ע"כ צריך לפרש הירושלמי כדפרישית:

שם נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך כו' נראה דמה שלא בירך בר קפרא בעצמו היינו משום דס"ל דגדול העונה אמר יותר מן המברך ודלא כרב דאמר ליה לחיילא בריה חטוף וברך משום דמברך עדיף כדאיתא לקמן ובשולחי נזיר דבלא"ה מסקינן התם דפלוגתא דתנאי כו' ע"ש. ויותר נראה דמה שלא בירך ב"ק בעצמו היינו משום שהוא לא היה רוצה לאכול אלא מן הטפל ומש"ה נתן רשות לא' מתלמידים כדי שיברך על העיקר וממילא יפטרי גם הוא ע"י אותה הברכה. והיינו לפי מה דמשמע בשמעתין דב"ק גופיה סובר גם כן דברכת כולן שהכל כן ג"ל ועיין עוד בסמוך:

ובתוס' בד"ה נתן בר קפרא רשות כו' ונראה דמיידי בברכה שלפניו דאי בשלאחריו כו' עכ"ל. נראה דהאי דאי לאו לשון הוכחה הוא דהא בלא"ה ודאי פשיטא בכולי שמעתין דבברכה שלפניו איירי והיינו בברכת שהכל ובפה"א שאין עניינם כלל בברכה שלאחריו וכדמשמע נמי פשטא דלישנא דקפן ובירך על הפרגיות אע"כ דהאי דאי שכתבו התוס' משמש בלשון דאם ולענין דינא כתבו כן. מיהו בעיקר דבריהם שכתבו דמיידי בברכה שלפניו נראה דהיינו למאי דקי"ל לקמן דף מ"ג כלישנא קמא דפלגי רב ורבי יוחנן לענין יין אי בעי הסבה או לא וכתב שם הרא"ש דלהאי לישנא משמע דבשאר מילי חוץ מפת ויין לא בעי הסבה משא"כ כלישנא בתרא דהתם דמשמע איפכא דפלוגתייהו דרב ורבי יוחנן לא איירי אלא ביין אי מהני הסבה משא"כ בשאר מינים לא מהני הסבה אלא כל א' צריך לברך לעצמו אם כן תיקשי האי דהכא דמשמע שנתן לו רשות כדי שיפטרו כולם בברכתו. ואפשר דלזה נתכוון רש"י שכתב בד"ה זקנה אין כאן שדברים הללו אינם באין ללפת את הפת אלא שלא מחמת הסעודה הן באים כו' עכ"ל ואם כן משמע מדבריו דפשיטא ליה דמה שהביאו לפניהם אותן הג' מינים היה בתוך סעודתם ולפ"ז א"ש דמאחר שקבעו כבר להסב על הפת מש"ה מהני להו הך הסבה נמי לשאר דברים שהובאו בתוך הסעודה שא' יפטור את כולם כמבואר בפוסקים וכדמשמע נמי מלשון הרשב"א ז"ל בחידושו בפלוגת' דרב ורבי יוחנן ע"ש כן ג"ל דמו"ק:

בפרש"י בד"ה זקנה אין כאן כו' והיה לו לשאלני על איזה מהן יברך לפטור את שאר המינים עכ"ל. נראה מבואר דרש"י מפרש כן לפי המסקנא דבסמוך דכ"ע שלקות שהכל ובהא מיפלגי דמ"ס חביב עדיף ומ"ס כרוב עדיף דזיין ואם כן לפי זה א"ש דהיה לו לשאלו כיון דלעולם אם יברך על איזה מהן יפטור את כולם אלא דיש מקום להסתפק הי מיינייהו עדיף והו"ל כמורה הלכה בפני רבו משא"כ לפי מאי דס"ד מעיקרא לא שייך האי לישנא כלל על איזה מהן יברך לפטור שאר המינים דהא ודאי אם יברך על השלקות בפה"א לא יפטור את הפרגיות ועוד כיון דבר קפרא נתן לו רשות לברך מסתמא סבר שיברך שהכל כדי שיפטור את כולן ויוציאן בברכתו אם יאכלו הם ממין אחר אע"כ כדפרישית דלמסקנא קאי אבל למאי דס"ד מעיקרא צ"ל דמאי שכעס בר קפרא על המברך היינו משום דנהי דבר קפרא גופא סבר דשלקות בפה"א אפי"ה היה לו לאותו תלמיד לשאלו כיון דפלוגתא דתנאי היא כדמשמע לעיל בסוגיין דר"מ דאמר יונתאי במבושל ע"כ סבר דשלקות במלתייהו קיימי ורבי יוסב נמי אפשר דסבר כוותיה ואם כן כה"ג היו כאפקרותא להורות בפני רבו כן ג"ל ועיין מה שאכתוב עוד בסמוך. ובעיקר הלשון שכתב רש"י לפטור את שאר המינים וכדפרישית דלמסקנא קאי אין לפרש שאם יברך שהכל על המין השני שלא יפטור דודאי בין למי"ד חביב עדיף ובין למי"ד כרוב עדיף היינו על איזה מהן יברך תחלה אבל בדיעבד בודאי יצא כיון דברכותיהן שוות אלא מ"ש רש"י לפטור את שאר המינים היא גופא אתא לאשמעינן דאיירי בברכותיהן שוות וכדפרישית דמו"ק:

בא"ד ודברים הללו אינן באים ללפת את הפת אלא שלא מחמת הסעודה הן באים כו' משמע דפרגיות נמי הן דברים שבאים שלא מחמת סעודה וכן משמע קצת לקמן בפ' ג' ג' שאכלו דף מ"ז בהא דאמר שמואל אילו מיייתי גזליילא לאבא ואף דלפ"ז היו מצני לפרש שאכלום לגמרי שלא בשעת סעודה מ"מ הוכרח רש"י לפרש כן שהובאו בתוך הסעודה כדפרישית בסמוך בלשון התוס' ועיין מה שאכתוב בזה לקמן דף מ"א ע"כ מענין דברים הבאים בתוך הסעודה:

בגמ' לא דכ"ע שלקות ופרגיות שהכל כו' האי דכ"ע היינו בר קפרא ושני תלמידיו דהכא אבל ודאי אשכחן תנאי אחריני דס"ל שלקות בפה"א כדאיתא לעיל בפלוגתא דר"מ ורבי יוסב לענין מצה מבושל'. מיהו לפ"ז ג"ל דבר קפרא גופא שפיר מצני סבר נמי דשלקות בפה"א כיון דקי"ל דהלכתא כר"מ ואפשר דר"י נמי מודה ליה מדפסק' רבי יוחנן וזבאי הלכתא דשלקות בפה"א. אלא מה שכעס ב"ק על המלגלג ואמר ליה אם חצירין דומה כמי שלא טעם טעם בשר לא משום שכן הדין דחביב עדיף אלא דנהי דהמברך עשה שלא כדין אפי"ה לא היה לו לאותו תלמיד ללגלג עליו דאפשר דהמברך סבר דר"י פליג אדר"מ כדאמר ר"נ לעיל וס"ל שלקות לאו במלתייהו קיימי וקי"ל רבי מאיר ור"י הלכה כר"י. ועוד

דבנל"ה אין כאן מקום לנגלג על המברך דשפיר מצנ סבר כחכמים דלקמן דף מ' ע"ב בהיו לפניו הרבה מינים דס"ל דמברך על איזה מהן שירצה דהיינו על חביב כדאמר געלא התם אלמא דאפי' לגבי ז' מינים סברי דחביב עדיף מכ"ס דחביב עדיף מכרוב ואף ע"ג דזיין דהא תמרים שהם מז' מינים נמי מיון זיינו ולעולם דבר קפרא גופא סבר דכרוב עדיף אי משום דסבר שלקות בפה"א או משום דכרוב מיון זיין למאי דס"ל כר' יהודה דלקמן כן נ"ל לולי דמלשון התנא' לא משמע כן ועיין בסמוך:

בתוס' בד"ה חביב עדיף וכן הלכה כו' עד סוף הדבור. נראה דמה שכתבו וכן הלכה היינו משום דמשמע דב"ק גופיה סבר נמי דחביב עדיף מדכעס על המלגלג ואמר אס חבירך דומה כמי שלא טעם טעם בשר ואס כן לפ"ז נראה דלשיטת התנא' חביב עדיף אפילו מכרוב דזיין מה"ט גופא וכבר כתבתי בסמוך דאפשר שאין זה מוכרח דאפשר דב"ק אפילו לדינא ס"ל כמלגלג. ומ"ש עוד ובפה"א עדיפא משהכל דמבוררת טפי פשיטא ליה ג"כ מסוגיא דהבא מדלא קאמר דכ"ע שלקות בפה"א אלא דמ"ס חביב עדיף ומ"ס ברכה דמבוררת עדיף כמ"ש הרשב"א ז"ל בחידושו דסוגיא בשיטת הירושלמי היינו דבהא קמייפלגי ומ"ש דבפה"א עדיפא משהכל ולא כתבו נמי דבפה"ע עדיף מבפה"א היינו משום דאזלו לשיטתייהו לקמן דף מ"א דמשמע להו דלא חשיבא מבוררת ודלא כבעל הלכות גדולות ע"ש בחידושונו באריכות. ומה שיש לדקדק בזה על שיטת הרשב"א ז"ל יבואר בק"א אי"ה:

בגמ' אמר רבי זירא כו' הני גרגליי דליפתא כו' פרימא זוטא שנ"ב ופרש"י דפרימא זוטא גריעותא היא יבשאלכלה חי קאי עכ"ל. וזה סותר למה שכתבתי לעיל בשיטת הרי"ף גבי תומי וכתתי וכל מידי דמקרי פרי לא שייך לחלק בברכות מחמת שינוי לגריעותא לענין הטעם שבהם ואס כן לפ"ו תו לא שייך ה"ט שכתב רש"י כאן שהרי כשאוכל הלפת כשהוא חי ודאי שם פרי עליו אלא דבאמת שיטת רב האי והגאונים שהביא הטור סוף סימן ר"ה משמע להדיא דהני גרגליי דליפתא דשמעתון במבזשולין איירי וא"כ לפ"ז א"ש דטעמא דר"ה דאמר בפרימא שנ"ב משום דתו לא דמי למאכל אלא למשקה דמברך שנ"ב כדאמרינן לעיל גבי דובשא דתמרי מיהו קצת גאוניס שהביא הטור שם כתבו בשיטת רש"י דהבא כשהן חזין איירי וא"כ צריך ליתן טעם לזה מיהו לדינא לא נ"מ מידי כיון דקיימא לן כרבי יהודה דאמר אידי ואידי בפה"א והיינו בשיטת הרי"ף לעיל גבי תומי וכתתי ונראה לי שמה הטעם השמיט הרי"ף דך מילתא דגרגליי דליפתא משום דבכלל שלקות הן וכבר כתב דכל שלקות אפילו דתומי וכתתי מברך בפה"א אע"פ שנשתנו לגריעותא אלא דאכתי יש לדקדק על הרא"ש ז"ל דלעיל בתומי וכתתי כתב שני דיעות אס כן הוי' לאתנוי הכא דך מיימרא דגרגליי דליפתא ולמה השמיטה דלע"ד כיון דפלוגתא דר"ה יר"י היא מסתמא דהלכה כר"ה ואף את"ל דר"ה ור"י שקולים הם אפ"ה מידי ספיקא דדינא לא נפקא יהוי ליה לברך שהכל בפרימא זוטא ונ"ע ליישב שיטת הרא"ש ז"ל:

בתוס' בד"ה מיא דסלקא כו' אע"ג דאמרינן לעיל דמי פירות זיעה בעלמא הוא יש לחלק עכ"ל התנא'. סתמו דבריהם ולא כתבו הטעם מיהו בלשון הרא"ש ז"ל מבואר משום דמשקן דלעיל אין לו טעם הפרי יאפשר שאס בישל הפירות ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהם בפה"א עכ"ל ואס לזה הטעם נתכוונו התנא' לא הו"ל לסתום אלא לפרש ועוד דבלשון הרא"ש ז"ל גופא יש לדקדק למה כ' בלשון ואפשר שאס בישל הפירות דהא לפירושו מילתא דפשיטא כיון שזה עיקר הטעם לחלק בין סוגיא דלעיל דאמרינן זיעה בעלמא ובין סוגיא דהבא לכך נ"ל דודאי יש טעם אחר יותר לחלק דהא דאמרינן הבא מיא דשלקי ככולהו שלקי היינו משום דכיון שעיקר הפירות הנשלקים הן בעין ומברך עליהם בפה"א או בפה"ע מש"ה מברך ג"כ על הרטוב שלהם כמו על הפירות עצמם משא"כ הנך מי פירות דלעיל שאין עיקר הפרי קיים תוך המשקה מש"ה הוי זיעה בעלמא ומברך שהכל כן נ"ל בכוונת התנא' דלפי שזה הטעם פשוט לפיכך לא הוצרכו לפרש ובאמת שזה הטעם עצמו נרמז גס כן בלשון הרא"ש ז"ל עצמו בתשובותיו כלל ד' ס' ט"ו והובא בב"י סימן ר"ה אלא לפי שהרא"ש ז"ל כאן בפירושו משמע ליה נמי דך טעמא אחריתא שכ' דלפי ה"ט אפי' אס אין השלקות תוך המים נמי מברך כמו על הפרי עצמו ומש"ה כ' בלשון יאפשר כיון שאין הכרח בדבר לפרש כן כן נ"ל דמו"ק:

בגמ' אמר רב חייא בר אשי פת צנומה בקערה מברכין עליו המוציא. ופרש"י דהיינו יבישה שנתנה בקערה לשרות וא"כ לפ"ז משמע דבעינן שהיה עליהן תוריתא דנהמא כמ"ש התנא' לעיל בסוגיא דחביצא במעשה דרבינו דוד ממין דכל שהמים מתלבנים אזיל ליה תוריתא דנהמא ע"ש וא"כ לפ"ו א"ש מה שכתב רבי' חננאל הביאו הרא"ש בשמעתין דבפת צנומה בעינן תוריתא דנהמא וא"כ יש לתמוה על הרא"ש ז"ל שחשיב על ר"ח בזה משטת רבינו יונה דכל היבא שהוא מבורר ואינן נדבקין יחד ע"י מרק לא בעינן תוריתא דנהמא וגם הרשב"א ז"ל בחידושו כתב בפשיטות דבפת צנומה לעולם איבא תוריתא דנהמא ולמאי דפרישית בשם התנא' משמע דכל שמתלבנים המים ע"י הפרורין לא מקרי תוריתא דנהמא ואין מברך המוציא כדאיתא בש"ע ס' קס"ח סעיף י"א והובא ג"כ בלשון הגהות אשר"י אהאי מיימרא דפת צנומה גופה אס לא שנאמר דהרא"ש והרשב"א ז"ל מפרשים פי' אחר בפת צנומה דהבא מ"מ אין כאן מקום השגה על ר"ח כיון דרש"י מפרש כן דאיירי שנשרו במים ויותר יש לדקדק בזה בלשון התנא' כאן שראו פרש"י ולא השיגו עליו א"כ אמאי פשיטא להו דבפת צנומה איבא תוריתא דנהמא שהרי כתבו לעיל בשם רבינו דוד ממין דכשמתלבנים המים מחמת הפרורין ליבא תוריתא דנהמא ונ"ע ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה פת צנומה בקערה כו' וא"ת היכי מייירי אס יש שלימה לפניו הא אמרינן בסמוך דכ"ע שלימה עדיף כו' עס"ה. ונראה מ"ש דכ"ע שלימה עדיף היינו משום דאזלו לשיטתייהו שכתבו לקמן בסמוך דפלוגתא דר"ה ור"י היינו דוקא בפתיתין גדולים משא"כ הכא דאיירי בפתיתין קטנים שדרבן לתת בקערה א"כ אפילו ר"ה מוצה דשלימין עדיף משא"כ לשיטת רש"י לקמן דר"ה בפתיתין קטנים נמי אמר מברך על הפתיתין אס ירצה א"כ שפיר מצינו לאוקמי מיימרא דר"ח ב"א דהבא לגמרי כר"ה ימכ"ש לגירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל דגרסי אמר רחב"א אמר רב א"כ כ"ש דלית לן למימר דרב סבירא ליה כר"ה כדאמרינן בכמה דוכתי דר"ה תלמידא דרב הוי ומקשינן מדרב אדר"ה משום דסתמא ר"ה מרב שמיעא ליה:

ומיהו מה שכתבו תוס' ואי ליבא אלא צנומה היאך פליג עליה ר"ח הא מסקינן לעיל פרורין אע"פ שאין בהן כזית לא יענאל מאי קשיא להו אטו מי לא מצנ ר"ח למיפלג אהנך אמוראי דלעיל דהא בנל"ה משמע בשמעתין דלא קיי"ל כר"ח דהבא כמו שאבאר וטפי הו"ל להתנא' לאקשוני מהך ברייתא דמנחות דמייתי הש"ס לעיל בסוגיא דחביצא דנטולן לאכלן מברך המוציא ותני עלה וכולן פותתן כזית ואשכחן נמי לעיל ברייתא אחריתא גבי הכוסם את החטה כו' טחנה אפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות מברך המוציא ובכה"ג הוו מקשי שפיר היאך פליג ר"ח ב"א אהנך ברייתות והיינו למאי דמשמע לכאורה מדברי התנא' דר"ח דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת פת שלימה בעינן והנראה מזה דלא פסיקא להו להתנא' לאקשוני מהנך ברייתות משום דאיבא למימר דעם הפת דקאמר ר"ח לאו דוקא פת שלימה אלא אפילו פתיתין שיש בכל א' כזית נמי עם הפת קרי להו ומש"ה לא קשיא להו אלא מהא דמסקינן לעיל

דפרורין אע"פ שאין בהן כזית מברך המוציא וא"כ קשיא להו הלכתא אהלכתא משום דמשמע להו דבעיקר מיימרא דר"ח דקאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת ופלגי אדר"ח ב"א וקיי"ל כר"ח ולא כר"ח ב"א והיינו דממסקינן בסמוך והלכתא כרבא דאמר מברך ואח"כ בוצע ומוסיף אדר"ח וא"כ כיון דאמרינן הכא דר"ח פליג אדר"ח ב"א כ"ש דרבא פליג אדר"ח ב"א לענין פרורין שאין בהן כזית ואס כן ודאי קשיא הלכתא אהלכתא כ"ז נראה לי בכוונת התנא' ובסגנון זה כתב הרשב"א ז"ל בחידושו ע"ש ומה שיש לי לדקדק על דבריהם יבואר בסמוך:

בא"ד וי"ל כגון דאיבא שלימה לפניו ובוצע מן הצנומה כו' מאחר שחביבה מברך עליה כו'. כוונתם מבואר' דמה שכתבו מאחר שחביבה מברך עליה היינו אס ירצה כמו שכתבו לקמן במיימרא דר"ה מיהו התנא' קיצרו במקום שהיה להם להאריך ובלשון הרא"ש והרשב"א ז"ל שכתבו ג"כ כפי' התוספות מבואר יותר ע"ש:

אמנם בעיקר פי' התנא' שהוא ג"כ שיטת רבינו יונה והרשב"א והרא"ש ז"ל וממש כל המפרשי' והפוסקים מתנבאים בסגנון א' בפי' הסוגיא ונראה שמטעם זה השמיטו הטור וש"ע דין זה דפת הצנומה בקערה והיינו משום דאי בדליבא אלא פת צנומה לחוד פשיטא דמברך עליה כדמשמע במסקנא דלעיל בסוגיא דחביצא דפרורין אפילו שאין בהם כזית מברך עליהם המוציא בדאיבא תוריתא דנהמא לכ"ע וכן בפרורין שאינן נדבקים ע"י מרק גס כן מבואר דלא בעינן תוריתא דנהמא כדפרישית בסמוך וכיון דע"כ מיימרא דפת צנומה לא איירי אלא כשים שלימים עם הצנומין א"כ היינו פלוגתא דר"ה ור"י בסמוך דאפילו בפתיתין גדולים כתבו הטור וש"ע דקיי"ל כר"י דמברך על השלימין א"כ כ"ש בפת צנומה שהן פרורין קטנים ולכך לא הוצרכו הטור וש"ע לכתוב דין זה בפני עצמו:

ומיהו מלשון ר' אלפס ז"ל נ"ל ברור דלא סבירא ליה כהנך פוסקים ומפרשים שהרי כתב להדיא וזה לשונו והלכתא כר"ח ב"א והלכתא כר"ח אליביה דרבא וכבר כתבתי בסמוך שלשיתת התנא' וכל סיעתם לא קיי"ל כר"ח ב"א כיון דלא איירי אלא בדאיבא שלימה בהדי צנומה דמברך אצנומה וא"כ היאך מסיק הרי"ף הלכתא כר"ח אליביה דרבא הא הוי"ל תרתני דסתמן אהדדי כדפרישית שזה עיקר ההכרח של הפוסקים והמפרשים שהוצרכו לפרש כן ועוד דהא הרי"ף ז"ל גופא כ' מיד בסמוך פלוגתא דר"ה ור"י בפתיתין ושלימין ופסק בר"י דמברך על השלימין וא"כ קשיין פיסקא הלכות של הרי"ף ז"ל אהדדי והתמיה קיימת על כל מפרשי הרי"ף שלא הרגישו בזה לכך נלע"ד ליישב שיטת הרי"ף ז"ל על מכונו דטעמו ונימוקו עמו שהוא מפרש מיימרא דר"ח ב"א בכל הסוגיא כפשטניה דאיירי בדליבא אלא צנומה לחוד והא גופא אתא לאשמעינן דפרורין אפילו שאין בהם כזית מברך המוציא והיינו כמסקנא דלעיל דבעינן תוריתא דנהמא כפי' רבינו חננאל דפת צנומה נמי בכה"ג איירי ומכ"ש דא"ש טפי לשיטת רבינו יונה דפת צנומה כיון שאינן נדבקים הפרורין יחד ע"י מרק לא בעינן תוריתא דנהמא והא מסיק הש"ס דקאמר ופלגיא דרבי חייא דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת ומשמע ליה לתלמודא השתא דהא דקאמר ר' חייא עם הפת לאו דוקא פת שלם אלא אפי' כזית מקרי פת ומ"מ לעולם כזית בעינן דעיקר הברכה על אותו הזית וסבירא ליה לר"ח כר' יוסף דלעיל בחביצא וכדמיייתי ראיה מברייתא דמנחות דקתני עלה וכולן פותתן כזית דמשמע דפרורין דפחותים מכזית אין מברכין המוציא משום דלא מקרי פת והך ברייתא דלעיל בסוגיא דחביצא דקתני לקט מכולן כזית לא תיקשי ליה לר"ח דהא מוקמינן לעיל אליביה דר"י בבא מלחם גדול ואס כן ודאי פליג ר"ח אדר"ח ב"א משא"כ רבא דמתקין לה משמע ליה דר"ח ור"ח ב"א לא פליגי והיינו משום דרבא ס"ל בפשיטות כמסקנא דלעיל דפרורין אפילו שאין בהם כזית מברך המוציא משום דלא ניחא לן לאוקמי דך ברייתא דלקט מכולן דאיירי בבא מלחם גדול וכשערסן אלא כפשטיה דבכל ענין מברך המוציא ואס כן מקשה רבא הכא שפיר מ"ש צנומה ומ"ש פת ומש"ה מסיק רבא דמברך ואח"כ בוצע והיינו שמפרש מיימרא דר"ח נמי בהכי דהא דקאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת לאו משום דסבירא ליה דבעינן כזית ובפחות מכזית אין שם פת עליו אלא עיקר מילתא דר"ח היינו בפת שלימה ובאא קאמר דצריך שתכלה ברכה עם הפת והיינו שצריך שיגמור כל הברכה קודם שבוצע אי משום דשלימה מצוה מן המובחר או מהטעם שכתבו התנא' בשם הירושלמי דחיישינן שמא תפול הפרוסה מיזו נמצא דלפ"ז שפיר מצנ סבר ר"ח כר"ח ב"א דהא בפת צנומה לא שייכי הנך טעמי כלל וכ"ז מבואר באר היטב בלשון רב אלפס ז"ל שכ' והלכתא כר"ח ב"א והלכתא כר"ח אליביה דרבא דמשמע להדיא דרבא לפרש דברי ר"ח אתא וכן נ"ל מדקדוק לשון הנמרא גופה ומה שהוצרך רב אלפס לכתוב והלכתא כר"ח ב"א היינו לאשמעינן דאפילו בפרורין שאין בהם כזית וליבא תוריתא דנהמא אפ"ה מברך המוציא כיון שאין נדבקים יחד ע"י מרק כ"ז נ"ל ברור ופשוט בכוונת הרי"ף ז"ל ולענ"ג הוא פי' מרווח בסוגיא דשמעתין כפתור ופרח בלי נמנום עד שאני תמה על הרשב"א בחידושו שאחר כל האריכות שהאריך לפרש כפי' התנא' אפ"ה כתב בסוף דבריו דלא מיוחוור ליה האי פירושא שפיר והניח הדבר בצ"ע ולא זכר כלל לשון הרב אלפס ז"ל דאחר שרשב"א ז"ל עצמו נחית לסברא זו דבפתיתין גדולים אפשר למיעבד כדרבא אס כן בנקל הו"מ לפרש הסוגיא על אותו הדרך שכתבתי בכוונת שיטת הרי"ף ז"ל ואולי מקום הניחו לי בזה מן השמים:

דף לט:

בגמרא נהרדעי עבדי כרבי חייא ורבנן עבדי כרבא. לפי מאי דפרישי' לשיטת רב אלפס ז"ל דלמסקנא רבא נמי לא פליג אדר"ח אלא לפרש דבריו בא א"כ צריך לפרש דהא דקאמר נהרדעי עבדי כר"ח היינו משום דנהרדעי מפרשי מיימרא דר"ח כפשטיה כדאמרינן לעיל ופלגי אבל רבא מפרש למימרא דר"ח כשמעתיה כדפרישית ולענ"ג יש הכרח לפי' זה והיינו ממה שכתבו התנא' בד"ה והלכתא דתנא ר"ח בירושלמי אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורם וא"כ תקשה האיך פליג רבא אבריייתא ואס נפרש דך ברייתא כדרבא כדמשמע מלשון התנא' שהביאו ראיה מהך ברייתא דפסק הלכה דקיי"ל כרבא א"כ תקשה להיפך א"כ היאך פליג ר"ח במיימרא דידיה אהך ברייתא דתנא ר"ח גופא אע"כ כדפרישית דבפירוש הברייתא גופא פליגי נהרדעי ורבא ולפ"ז לשיטת התנא' דלעיל דלא נחתו לשיטת הרי"ף לפרש דרבא ס"ל כר"ח א"כ האדרא קושיא דלוכתא האיך פליג רבא אבריייתא ומכ"ש במה שהביאו התנא' ראיה מהירושלמי לענין פסק הלכה שהוא אליבא דרבא מיהו בזה כבר הרגיש הרא"ש ז"ל בפירושו ע"ש אלא שדבריו צריך עיון קצת ועיין במה שכתב מהרש"א ז"ל בזה בלשון התוספות דמו"ק:

בתוס' בד"ה והלכתא כרבא כו' ואין המנהג נכון לעשות דהוי היסח הדעת בין הברכה לאכילה כו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דמאי היסח הדעת שייך כאן אטו מי גרע פריסת המוציא מהא דאמר רב לקמן בסמוך טול ברוך טול ברוך אין צריך לברך אלמא כיון שהוא מענין פריסת המוציא והסעודה לא הוי הפסק והיסח הדעת מכ"ש לחתיכת פרוסת המוציא עצמו שאין כאן היסח הדעת ומכ"ש דקשה טפי לרבי יוחנן ורב ששת לקמן אפילו הביאו מלח כו' או גבול לתורי נמי לא הוי הפסק והכי קיי"ל וי"ל דהיי דלא הוי הפסק גמור כבי ה"ג היינו לענין דיעבד שאס הוא צריך לומר טול ברוך לאיזה הכרח לפי אותו

שעה אז שלא נזכר לומר הבא מלח וגביל לתורי קודם סעודה א"כ כשנזכר אח"כ רשאי לאומרה ולא הוה הפסק לענין שאין צריך לברך שנית אבל לבתחלה מיהו אין לעשות כן בקביעות שמא ע"י כן יבוא להיסח הדעת וזה מוכרח מלשון התוספות עצמן דלאת"ה א"כ היאך כתבו כאן ומיהו בשבת נכון להחמיר ואי ס"ד דהוי היסח הדעת וצריך לחזור ולברך שנית א"כ היאך מותר לעשות כן בשבת הא הוי חומרא דאתא לזי קולא אע"כ כדפרישית:

בא"ד ויש שמביאין ראיה שצריך לסיים הברכה קודם שיבצע מנתני כו' עכ"ל. נראה דעיקר הראיה בזה כי היכי דלא תימא דהא דאמר רבא מברך ואח"כ בוצע היינו שיתחיל הברכה קודם שיבצע מש"ה כתב דמהך ברייתא מוכח שצריך לסיים כל הברכה קודם שיבצע אלא דמאותה הראיה עצמה מיייתי התוס' :כ"כ ראיה לדבריהם הקודמים דאין נכון לסיים כל הברכה בעוד שהפת שלימה אלא שהברכה וחתך הפרוסה יהיה כא' ומוכחא להא מילתא נמי מדמסיק מירושלמי דטעמא דברייתא משום שמא תפול הפרוסה מיזיו ואם לא היה יכול לפרוס קודם הברכה לא שייך האי חששא כן נ"ל בכוונת התוספות ולענ"ד בחנם נדחק מהרש"א ז"ל בזה ודו"ק:

בגמ' איתמר הביאו לפניהם פתיתין ושלמין אמר ר"ה מברך על הפתיתין ופוטור את השלימין. ויש לדקדק מאי קמ"ל ר"ה דפוטור את השלימין הא ודאי אפילו רבי יוחנן דפלגי עליה ואמר שלימין מצוה מן המובחר אפ"ה מודה דבדעיבאז אם בירך על הפתיתין נהי דמצוה מן המובחר לא עביד אפילו הכי פוטור את השלימין וא"כ לא הו"ל לר"ה למימר אלא מברך על הפתיתין ונ"ל דמה שהוצרך ר"ה לאסוקי במלתיה דפוטור את השלימין היינו לאשמעינן דאפי' אם רוצה לאכול ג"כ מהשלמין אפ"ה יוכל לברך המוציא על הפתיתין דאי לא הוי אמר אלא מברך על הפתיתין היה במשמע דהיינו כשאין בדעתו לאכול מהשלמין ולפאוקי מדר' יוחנן דכיון דסבירא ליה שלימין מצוה מן המובחר אם כן לבתחלה יש לו לאכול מהשלמין כדי שיבצע עליהם מאחר שהביאו לפניו כדי שיעשה מצוה מן המובחר משא"כ אם רוצה לאכול גם כן מהשלמין סד"א דמודה ר"ה שצריך לבציע על השלימין קמ"ל דלכל ענין אמר ר"ה דמברך על הפתיתין כן נ"ל ודו"ק:

בפרש"י בד"ה פתיתין ושלמין כו' אם רצה מברך על הפתיתין כו' עכ"ל. נראה דכוונתו וטעמו של רש"י בזה משום דסתם לשון פתיתין בין גדולים בין קטנים במשמע דאע"ג שהרשב"א ז"ל בחידושוו כתב לעיל כי פת צנומה דלשון פתיתין היינו גדולים כדכתיב ואקחה פת לחם אפ"ה ע"כ קטנים נמי קרויה פתיתין כדכתיב בפרשת מנחות פתות אותה פתים ומפרשינן לעיל וכולן פותתן בזית ואיכא למ"ד נמי דמחזירן לסתתן אם כן לפ"ז דלענין פתיתין קטנים נמי איירי ר"ה ממילא דע"כ הא דקאמר מברך על הפתיתין היינו אם רצה דהא אין שום טעם לברך דוקא על הפתיתין קטנים וא"כ לפ"ז ע"כ סבר ר"ה דאין שום מעלה ויפוי כח לפת שלימה לענין המוציא דלאת"ה פשיטא דצריך לברך על השלימין ואם כן יפה מסיק רש"י ז"ל שאם הפתיתין גדולים צריך לברך עליהם כיון דאין שום מעלה לשלימין כלל כי אם דוקא לענין תרומה דבעינן דבר המתקיים כדמסקינן בסמוך משא"כ בגדולים ודאי יש מעלה מצד הסברא וכדאשכחן נמי לענין תרומה כמו שיבאר. ועוד הוכרח רש"י לפרש כן מדאמרינן בסמוך דירא שמים יוצא ידי שניהם והיינו של ר"ה ור"י כמו שפירש רש"י ז"ל בסמוך ואם כן על כרחך דלרב הונא בגדולים צריך לברך דוקא עליהם ומשום הכי אמרי' שפיר ירא שמים יוצא ידי שניהם דאי לא תימא הכי מאי יוצא ידי שניהם שייך הכא שהרי אפי' אם יברך על השלימים לבד נמי יצא ידי שניהם כן נ"ל נכון וברור בכוונת רש"י. אבל אין לפרש דר"ה נמי מודה שיש איהו מעלה בשלימין לענין המוציא אלא מה שכתב רש"י אם רצה מברך על הקטנים היינו אם הקטנים חביבין עליו יותר משום דחביב עדיף מן השלימין יכ"ה"ג נמי משמע לקמן במשנה דהוי לפניו מנינם הרבה דחכ"א מברך על איהו מהן שירצה ומפרש עולא לקמן דטעמיהייהו דחכמים משום דחביב עדיף אלמא לשון איהו מהן שירצה היינו החביב. אלא שאם לכך נתכוון רש"י במה שכתב כאן אם רצה א"כ לא א"ש הא דמסיק רש"י שאם הפתיתין גדולים צריך לברך עליהן ומי הכריחו לומר כן דהא להאי פירושא שפיר מצ"ל אפילו בגדולים היינו דוקא אם חביבין עליו דבכה"ג הוי א"ש טפי לישנא דר"ה דלא מפליג בין גדולים לקטנים אלא סתמא קאמר מברך על הפתיתין והיינו אם ירצה משום דלעולם בחביב תליא מילתא ובכה"ג הוי א"ש נמי הא דאמר רנב"י בסמוך וירא שמים יוצא ידי שניהם היינו כשפרוסה חביבה עליו יותר מן השלימה אע"כ שאין כוונת רש"י במה שכתב אם רצה משום טעמא דחביב אלא כדפרישית מעיקרא כן נ"ל ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה מברך על הפתיתין כו' ותימא אם כן סברא הפוכה כו' ואין סברא לומר דפלגי בהפוך סברות עכ"ל. ויש לתמוה דהא כה"ג אשכחן טובא דכשיש מעלה בכל צד א' משני הצדדים פלגי תנאי ואמוראי בגמ' הי מונייהו עדיף וכדאשכחן להדיא בסמוך בהאי פלוגתא דתנאי גופא דמייית הש"ס לענין תרומה דפלגי רבי יהודה וחכמים בסברות הפוכות דלחכמים שלם עדיף מחשוב ולר"י איפכא חשוב עדיף משלם מדקאמר לא כי וכדמוכח נמי מלשון התוס' עצמן בד"ה ומר סבר ממה שכתבו שהדין עם רש"י כו' אלמא דפשיטא להו דלר"י דוקא חצי בצל גדול קאמר וה"ג אשכחן לעיל בהנך תרי תלמידי דבר קפרא דמר סבר חביב עדיף מכרוב דזיין כמ"ש התוס' לעיל שכן הלכה ואפ"ה איך תלמיד סבר איפכא דכרוב דזיין עדיף מפרגיות דחביב וכה"ג אשכחן טובא בש"ס ובאמת לדעתי דבכמה דוכתא שהקשו התוס' מסברות הפוכות יש ליתן לב על קושייתם כיון דאשכחן סברות הפוכות טובא בש"ס ולכאורה היה נ"ל לפרש כאן דמה שהקשו על פי' רש"י מסברות הפוכות היינו משום דהוי כפלוגתא רחוקה דלר"ה אין מעלה בשלימין אפילו לגבי פתיתין קטנים ולרבי יוחנן שלימים עדיף אפילו מפתיתין גדולים אלא דאכתיו קשה למה הוצרכו התוס' לפרש כפי' ר"ת דהא דקאמר ר"ה מברך על הפתיתין היינו כלומר אם ירצה שהרי למאי דמפרש ר"ת דמיידי בגדולים שפיר הוו מצו לפרושי דהא דקאמר ר"ה מברך על הפתיתין היינו דוקא על הפתיתין כיון שהם גדולים ואפ"ה בכה"ג לא הוי פלגי ר"ה ור"י פלוגתא רחוקה אלא ע"כ דלא ניחא להו לפרש כן משום דאכתיו נהי דפלוגתא רחוקה לא הוי אפ"ה סברות הפוכות מיהו הוי מש"ה הוצרכו לפרש דר"ה נמי אם ירצה קאמר ואם כן אדרא קושיא לדוכתא דהא כפלוגתא דתנאי דמיייתי בסמוך נמי הוי סברות הפוכות פלוגתא דרבי יהודה וחכמים וכה"ג בעובדא דתרי תלמידי דבר קפרא דלעיל מיהו בהך ברייתא דבסמוך יש ליישב שיטת התוס' דהתם ודאי בתרומה לאו בסברא פלגי אלא דגרשה דקרא דכתיב בהרימכם את חלבו ממנו דלחכמים אמדין דעתיה דכהן שהוא רוצה בשלימה יותר מש"ה מקרי שפיר חלבו ולר' יהודה לשון חלבו לעולם היינו מידי דחשוב מש"ה קאמר חצי בצל גדול וכמו שפירשו התוס' בסמוך דבבצל גדול יש טעם חשוב יותר מבקטן. ועוד נ"ל דהא דמסקין התוס' כפי' ר"ת דר"ה דאמר מברך על הפתיתין כלומר אם ירצה מסברא דנפשייהו כתבו כן דטעמא דר"ה משום דחביב עדיף והיינו אם ירצה שכתבו שהכוונה אם חביבים הפרוסות עליו יותר מן השלימה כן נראה לי בכוונת התוספות ודוק היטב:

בפרש"י בד"ה כתנאי הא דאמרת פרוסה של חטין ושלומה של שעורים כו' תנאי היא עכ"ל. וכתבו בתוס' דמה שלא רצה רש"י לפרש כתנאי הפלוגתא דר"ה ור"י היינו משום דלר"ה מברך על איהו מהם שירצה וא"כ לא הוי מלתא דידיה כתנאי ונראה דאע"ג דלפרש"י שייך פלוגתא דר"ה ור"י לענין גדולים ושלמין דלר"ה גדולים עדיף ולר"י שלימין עדיף ולפ"ז שפיר הוי מצו לפרש כתנאי אהך מילתא דהוי ממש דומיא דבצל שלם וחצי בצל גדול דלפירש"י היינו גדול ממש דלחכמים שלם עדיף ולרבי יהודה גדול עדיף אלא דאפ"ה כיון דהך מלתא לא אמר ר"ה בהדיא אלא דרש"י מסברא דנפשיה כתב כן אליביה דר"ה ואפשר דהיינו לפי המסקנא כדפרישית לעיל וא"כ תו לא שייך לפרש כתנאי אהך מלתא:

מיהו לפמ"ש לעיל בכוונת רש"י דלר"ה לא שייך שום מעלה בשלמה לענין ברכת המוציא כלל כי אם בתרומה דוקא כיון דכתיב בהרימכם את חלבו דהיינו מן היפה מש"ה סברי חכמים שצריך ליתן לו ג"כ שלימין דוקא משום הידור מצוה דמתנות כהונה כדאשכחן כה"ג בעיטור בבורים וכה"ג טובא וזה לפי סברת רבי ירמיה בר אבא וא"כ לא שייך כתנאי בכה"ג אליביה דר"ה וליכא למימר דאכתיו האי כתנאי אדרבי יוחנן קאי כיון דר"י לא מצו סבר כרבי יהודה דלר' יהודא גדול עדיף ולר"י שלם עדיף הא נמי ליתא דא"כ למאי דמסיק הש"ס דהיכא דאיכא כהן כ"ע לא פלגי דחשיב עדיף דא"כ כ"ש דהוי מלתא דר"י דלא כמאן לשיטת רש"י אע"כ דלא קאי כלל האי כתנאי אמילתא דר"י והיינו משום דלא איכפת לן אם יסבור ר"י כחכמים לגבי רבי יהודא לכך הוצרך רש"י לפרש דהאי כתנאי לא קאי אלא אהא דאמרינן דבפרוסה של חטין ושלומה של שעורים למ"ה מברך על הפרוסה של חטין בהא קאמר רבי ירמיה ב"א שפיר דלא הוי כדברי הכל כיון דלחכמים דתרומות שלם עדיף מחשוב וקו"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ואהא מסיק הש"ס שפיר דשאני תרומה דבליכא כהן איירי מש"ה דבר המתקיים עדיף מחשוב לחכמים אבל דבאיכא כהן ודאי לכ"ע גדול עדיף דהוי עין יפה דמסתמא ניחא ליה לכהן גדול יותר מקטן ובהא א"ש נמי לשון חשוב עדיף דגדול מקרי חשוב לפרש"י כן נ"ל נכון בשיטת רש"י ועיין עוד בסמוך:

בד"ה אבל לא חצי בצל גדול ווע"פ שיש בו יותר מקטן שלם עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דא"כ הא דקאמר רבי יהודא לא כי אלא חצי בצל גדול דמשמע שצריך ליתן לו גדול דוקא והיאך אפשר לומר כן לבוף את בעל הבית שיהיה צריך ליתן לכהן יותר משיעור הראוי לו אף לפי תקנת חכמים דעין יפה אחד מארבעים ובינוני א' מנ' ועין רעה א' מס'. ונלע"ד בזה דודאי רש"י נמי סבר דחצי בצל גדול אפילו אי לא הוי אלא כשיעור שלם קטן אפ"ה יש בגדול טעם חשוב יותר מבקטן כמ"ש התוס' וכן כתב הרמב"ם ז"ל כפי' המשניות אלא דאפ"ה הוצרך רש"י לפרש במילתיה דחכמים דאע"פ שיש בו יותר מקטן שלם אפ"ה צריך ליתן לו קטן שלם דוקא דלאת"ה אלא מטעם חשיבות לחוד איירי אם כן לפי המסקנא דבליכא כהן איירי מאי קמ"ל דחשיב עדיף משלם דהא מלתא כבר שמעינן לה ממה שאמרו חכמים במשנה הקדמת דכל מקום שאין כהן תורם מן המתקיים וכ"ש הכא דאיכא תרתי למעלויותא שהוא שלם והוי נמי דבר המתקיים אלא דע"כ דעיקר דבותא דחכמים דאע"ג שחצי בצל הגדול הוי יותר מקטן שלם א"כ הוי נמי תרתי למעלויותא חדא שהוא גדול יותר ועוד יש בו טעם חשוב יותר אפ"ה סברי דקטן שלם עדיף והשתא א"ש נמי מלתא דרב יהודא דהא דקאמר לא כי אלא חצי בצל גדול אין הכוונה שצריך ליתן לו יותר משיעור אלא שצריך ליתן לו מהגדול משום טעם חשיבות שבו כנ"ל לפרש בשיטת רש"י ז"ל ודוק היטב:

בתוס' בד"ה כתנאי פרש"י כו' ולא נראה דהא לכאורה משמע דלהכי נקיט חצי בצל גדול כו' עכ"ל. עיין מ"ש מהרש"א ז"ל בזה ופירושו דחוק מאד בכוונת התוס' ויש לפרש דברי התוס' כפשוטם דמנקט חצי בצל גדול ולא קאמר חתיכות בצל גדול ממילא משמע דאיירי שיש בכל חלק חצי בצל גדול כשיעור הקטן השלם דגדול מסתמא היינו פי שנים מקטן וק"ל:

בא"ד ועוד פרש"י כו' אבל אי אפשר לפרש כו' עד סוף הדיבור. לכאורה לשון כפול הוא כיון שכבר פירשו כן בפירוש בד"ה אבל פרוסה ונ"ל בזה דלעיל כ' כן לפי פירושם כאן ודיבורו הסמוך ומר סבר שלם עדיף דמשמע להו דברכת המוציא ותרומה תרווייהו חד טעמא אית להו לענין חשיבות דחשיבות דתרומה כתיב בקרא דכתיב בהרימכם את חלבו ממנו והיינו המובחר וכה"ג חטין ושעורין להמוציא נמי רמיזא בקרא דאקדמה לחטין משא"כ הכא רוצים לפרש דאפילו לשיטת רש"י דחשוב בתרומה היינו גדול וא"כ לפ"ז האי חשיבות לאו מקרא נפקא אלא מסברא בעלמא אמרינן דגדול עדיף וא"כ לפ"ז שפיר הוי מצנין למימר דחשיבות החטין היינו נמי מסברא משום דעדיפא וע"ז כתבו שפיר דאפילו לפרש"י נמי א"א לפרש כן והיינו ממה שכתבו לעיל דאיתא בתוספתא דפרוסה דפת נקיה ושלמין דפת קיבר מברך על השלימין וא"כ ע"כ דקדימת חטין משעורים לאו משום דעדיפא אלא משום דאקדמה קרא כן נראה לי בכוונת התוספות ודו"ק:

בד"ה ומ"ם שלם עדיף כו' ולפי' ר"ת נמי כו' עד סוף הדיבור. וכתב מהרש"א ז"ל דלפירוש התוס' בלא"ה לא מצנין לפרש כתנאי הפלוגתא דפתיתין דלא דמיא כלל דהתם משום דגדול עדיף והכא משום דחשוב עדיף ולדידהו חשוב וגדול לאו חדא מילתא היא ולענ"ד משום הא לא איריא דאפ"ה שפיר הוי מצניו לפרש דכתנאי אפתיתין קאי דנהי דלישנא דחשוב לא משמע להו לתוס' דהיינו גדול אפ"ה איכא למימר דכי היכי דסבר רבי יהודא חשוב עדיף משלימין ה"ג גדול עדיף משלימין וא"כ ר"י ע"כ כחכמים סבירא ליה דאי כרבי יהודא כיון דאפילו לגבי שלם ומתקיים דהוי תרתי למעלויותא אמר דחשוב עדיף א"כ כ"ש לענין המוציא גדול עדיף משלם לחוד מיהו עיקר מלתא דריב"א אדר"ה קאי דלמאי דס"ד דבדאיכא כהן איירי ואפ"ה סברי חכמים דשלם עדיף אפילו מחשוב כ"ש דשלם חשוב מגדול כן נ"ל ודו"ק:

בד"ה מניח פרוסה כו' ונראה לפי' ר"ת ששניהם קאי אשני לחמים כו' עכ"ל. ואכתיו יש לתמוה דלפי' ר"ת לא א"ש הא דאמר ר"נ בר יצחק בסמוך דלבי שלמן שלום אתה ושלומה משנתך ששמת שלום בין התלמידים ומאי מחלוקת התלמידים שייך כאן כיון דלפי' ר"ת לכ"ע אם רצה מברך על השלמין משא"כ לשיטת רש"י א"ש טובא לא מייבעיא שיוצא ידי מחלוקתן דר"ה ור"י אף על גב דלכאורה לא נ"מ מידי דהא קו"י"ל כרבי יוחנן לגבי ר"ה שהיה תלמידו של רב כמ"ס התוס' לעיל אפ"ה לא שייך לפרש בין התלמידים דהכא אדריב"א ומחלוקתו קאי דלריב"א כיון דמילתא דר"י הוי כתנאי ודר"ה ככ"ע היה באפשר לומר דהלכה כר"ה וכ"ש למאי דלחי הש"ס דבדאיכא כהן כ"ע לא פלגי דחשוב עדיף והיינו דלא כר"י אם כן ר"י ע"כ כריב"א סבירא ליה וא"כ בשביל כך היתה מחלוקת בין התלמידים וא"כ יפה אמר רנב"י לרבי שלמן שלום אתה ושלומה משנתך ע"י כן שמת שלום בין התלמידים ולפי' ר"ת ודאי צ"ע ליישב ודו"ק:

דף מ.

בפרש"י בד"ה טול ברוך הבוצע כו' הך שיחה צורך ברכה ולא מפסקא עכ"ל. נראה דמה שכתב הך שיחה צורך ברכה אע"ג שאינה צורך ברכה של עצמה דאדרבא אם ואכל מיד טפי עדיף אפ"ה מקרי צורך ברכה לגבי הך דשמא ישכח אח"כ ליתן לחבירו פרוסת המוציא ויהיה הפסק ויצטרך לברך שנית

יכיון שחבירו יוצא בברכתו הוי שפיר צורך ברכה וכן נראה מלשון התוס' במה שכתבו לענין שחיטה שאם אומר לחבירו העוד יותר בהמות לשחוט לא הוי הפסק דהיינו מה"ט גופא כדי שלא יפסיק הרבה בין שחיטה לשחיטה ויצטרך לברך שנית כנ"ל וק"ל:

בגמרא ורב ששת אמר אפילו גבול לתורי נמי אין צריך לברך.
לכאורה משמע דרב ורבי יוחנן לית להו הא דר"ש מדאמר לו אפילו ובאמת אינו כן שהרי כל הפוסקים פסקו ככולהו אמוראי דהכא ובעלמא קוי"ל הלכה כרבי יוחנן וכ"ש הכא דר"ש הו"ל תרי לגבי תרי אלא ודאי דהא דאמר ר"ש אפילו גבול לתורי היינו אי לאו הא דאמר רב יהודה אמר רב משא"כ לבתר דמיייתי דך מימרא דאסור לאדם שיאכל דלפ"ז ודאי לא שייך לשון אפילו אלא אדרבא ידעינן להא מלתא במכ"ש דהנך דלעיל דכיון דאסור לאדם שיאכל קודם שיתן לבהמתו א"כ אין לך צורך אכילת פרוסת המוציא גדול מזה וק"ל:

פיסקא רבי יהודא אומר בורא מיני דשאים אמר ר' זירא ואיתמא ר"ח בר פפא אין הלכה כר' יהודא ואמר רבי זירא כו'. נראה דמה שהוצרך לומר אין הלכה כר"י אע"ג דבלא"ה פשיטא לן יחיד ורבים הלכה כרבים מ"מ ס"ל דשאני הכא דמסתבר טעמא דר"י דילוף לה מקרא כדאמר רבי זירא גופא בסמוך קמ"ל דלפ"ה אין הלכה כמוותי וכה"ג אשכחן טובא בש"ס:

במשנה בירך על פירות האילן בפה"א יצא כו' ומוקמינן לה בגמרא כר"י דביכורים. וכתבו התוס' דנראה דהלכה כר"י דסתם לן תנא כוותיה כו' ולכאורה יש להקצא אכתי אמאי הלכתא כר"י הא קוי"ל סתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם אפילו במחלוקת דיחיד לגבי יחיד אפ"ה הלכה כהאי תנא דפלגי אסתמא כיון דרבי קבע למחלוקת אחר הסתם א"כ כ"ש הכא דבהך מתני' דביכורים חכמים פלגי עליה דר"י כ"ש דהלכה כרבנן ועיין בזה בתוס' בריש פ"ק דביצה דר"ה גבי שבת כו' אלא דלפ"ה כתבו התוס' כאן שפיר דהלכה כר"י כיון דהך סתמא ואחר כך מחלוקת בתרי מסכתות נינהו וקוי"ל דבתרי מסכתות אין סדר למשנה וא"כ מספקא מלתא הי מיינייהו נשנית ברישא דאי האי דברכות נשנית ברישא הו"ל סתם ואח"כ מחלוקת ואי הך דביכורים נשנית ברישא הו"ל מחלוקת ואח"כ סתם דהלכה כסתם יכיון דהך מלתא ספיקא הוא הא קוי"ל ספק ברכות להלן ומש"ה הוי הלכה כר"י דמיקל בדדיעבד יצא ואין צריך לברך שנית כנ"ל בכוונת התוספות. אלא שקיצרו במקום שהיה להו להאריך ובזה נתיישב לי היטב שיטת הרמב"ם ז"ל דלענין ברכה פסק כסתם מתניתין דהכא ולענין ביכורים פסק הלכה כחכמים וכבר נתקשו בזה כל מפרשי הרמב"ם ז"ל דארבעה אתרי רכשי ותירצו דס"ל כשיטת הירושלמי דאיכא דמוקי מתניתין דהכא אליבא דכ"ע ובאמת יש לתמוה על זה דס"ם כיון דבתלמודא דיען מוקמינן למתני' כר"י דוקא א"כ ודאי דהלכה כתלמודא דיען נגד פלוגתא דאמוראי ביירושלמי כמבואר בכללי פסק הלכות לכל הפוסקים אמנם למאי דפרישית א"ש טובא דלהרמב"ם נמי מספקא ליה אי הוי סתם ואח"כ מחלוקת או מחלוקת ואח"כ סתם ומש"ה לענין ברכה פסק לקולא כסתם מתני' דהכא ולענין ביכורים פסק כחכמים דמביא ואינו קורא כיון דקריאה לא מעכבא ועוד דמסקינן בפרק המוכר את הספינה (בבא בתרא דף פ"ב) דאף ע"ג דקריאת ביכורים פסוקי בעלמא נינהו אפ"ה אין לקרות בכדי כנ"ל נכון ועיין עוד בזה לקמן בסוגיא דהוי לפנינו מיניס הרבה ודו"ק:

שם בגמרא פיסקא על פירות הארץ פשיטא אמר רב נחמן ב"י לא נצרכה אלא לר"י. ולכאורה קשיא לי הא לרבנן נמי איצטריך דהא אשכחן פשתן דאיקרי עץ כדאיתא בפרק במה מדליקין ואשכחן נמי במתני' דריש פרק המוכר פירות דזרעוני פשתן רצויין לאכילה ע"ש בסוגיא וא"כ הו"א אס בירך בפה"ע עליהן יצא קמ"ל במתני' דלפ"ה לא יצא מה"ט גופא דמסקינן כדי שקלת ליה לפירי ליתא לנוזא דהדר מפיק אלא דיש ליישב לפי מ"ש רש"י שם במתני' דהא דאיכא מאן דזבין לאכילה היינו דלולביא דיידיה מעלו לבותחא ולפ"ז יש ליישב דקים ליה לתלמודא דלעולם לא שייך בלולביא דכיתנתא שראוין לאכילה אלא ע"י בותח וא"כ הו"ל כותח עיקר ולולביא טפל דפשיטא שאין מברך עליה:

דף מ':

בגמרא פיסקא ועל כולן אס אמר שהכל כו' אתמר רב הונא אמר חזן מן הפת ומן היין. ונראה דלמאי דמסקינן דעיקר טעמא דרב הונא היינו משום דלא מדבר שמייה דפת ויין א"כ מהאי טעמא גופא ה"ה אפילו אס אמר על פת ויין בפה"ע או בפה"א נמי לא יצא דמ"ש אלא הא דנקט בגמרא פלוגתייהו אברכת שהכל היינו להויעד כחו דרבי יוחנן דאפילו בברכת שהכל יצא בפת ויין וכ"ש בהנך ברכות י:ה"ל כחו דהתיירא כנ"ל ועיין בסמוך:

בתוס' בד"ה נימא רב הונא כרבי יוסי וא"ת היכי מצו סבר כו' הא רב הונא מודה בשאר דברים כו' יש מפרשים דמצי למימר כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה האי תירוצא דיש מפרשים מנומנס ועיין במהרש"א ס: את זה לא ידעתי מ"ש דברוך המקום אינה ברכה כלל מה כוונתו בזה דלכאורה הא דקאמר רבי מאיר דיצא ע"כ איירי דאמר נמי מלך עולם או דבר אחר בכה"ג שאומר במקום מלכות להפוסקים שפסקו כרבי יוחנן ולרב צ"ל דברוך המקום היינו הזכרת השם וא"כ למה כתבו שאינה ברכה כלל אטו משום דאמר כמה נאה פת זו קודם הברכה מיגרע גרע. והנראה בכל זה דהאי יש מפרשים לאו לתרץ קושייתם אתו אלא למלתא אחרייתי קאמרי אס כן הדרא קושיית תנא' לדוכתא. אמנם לענ"ד נראה ליישב קושיית תנא' בפשיטות דהא דמודה רב הונא בשאר דברים חזן מפת ויין שאם אמר שהכל דיצא מתוקמי שפיר כרבי יוסי דבכה"ג מודה רבי יוסי דלא מיקרי משנה ממטבע שטבעו חכמים דאיכא למימר דתחלת מטבע הברכות כך היא כיון דמסברא שייך ברכת שהכל על כל מילי אלא דלכתחילה תקנו שיאמר פרי העץ או פה"א כדאשכחן האי לישנא גופא בקרא דבבכורים כתיב מראשית פרי האדמה ילענין מעשר כתיב פרי העץ ומש"ה מצוה מן המובחר שיאמר כן זכר למעשר ולביכורים כדאשכחן בריש פירקין כל השקלא וטריא דברכת הפירות בהנך מצות תליין ע"ש משא"כ בדיעבד אין סברא לומר דלא יצא דאי משום דברכת שהכל אינה מבוררת לפי שכולל כל הדברים כמ"ש הרא"ש ז"ל לקמן בסמוך בסוגיא דאין ברכותיהן שוות מ"מ ברכת פרי העץ ופה"א נמי אינן מבוררות כל כך שהרי כוללין כמה דברים דבכה"ג כתב הרא"ש ז"ל לקמן. ועוד דהאי טעמא דברכה מבוררת לא שייך אלא לכתחילה ולא לענין דיעבד משא"כ בפת ויין שתקנו בכל אחד ואחד מהם ברכה מיוחדת ממש שצריך להזכיר שם הפת והגפן והיינו משום דהנאה דידהו חשיבא טובא כדמסקינן בריש פרקין משום דמיטעד סעיד הוא אס כן שפיר הוי משנה ממטבע שטבעו חכמים אס אמר שהכל על פת ויין שאינו מזכיר שם הפת ויין. כן נ"ל נכון ליישב קושיית התנא'. ולכאורה רב הונא גופא לאו מסברא דנפשיה קאמר אלא משום דלישנא דמתני' נמי הכי דייק ליה דהא הך מתני' דקתינ בירך על פירות האילן בפה"א יצא אמתני' דרישא דכתיב מברכין קאי וממלא קתינ לרבותא דאס בירך על הפת ויין בפה"א יצא והוי ידעינן דכ"ש בשאר פירות האילן שצינא בבפה"א אלא ע"כ דלקושטא דמלתא פת ויין אפילו בבפה"א לא יצא וכ"כ בשהכל דלא יצא היינו מטעמא דפרישית ודו"ק:

שם בגמרא אמר אביי כוותיה דרב מסתברא דתניא כו' וצריך להיות דתנן דמשנה שלימה היא בשלהי מעשר שני מיהו לכאורה משמע מהך מתני' דעכ"פ ברכות ז' מינין דאורייתא נינהו מדקתני לא שכתתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו ועכ"פ איירי במידי דשייך בהו תרומות ומעשרות דאורייתא דהיינו דנן תירוש וינער וממילא דה"ה לאינך ז' מינין ומכ"ש לשיטת הרמב"ם וסייעתו דתרומוות ומעשרות נוהגין בכל הפירות דאורייתא וא"כ ממילא דשייך בהו הך קרא דלא שכתתי מלברכך דמשמע דחייב לברך עליהן דאורייתא אלא דמצינן למימר דהך דרשה דלא שכתתי מלברך שמך לאו דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא:

דף מא':

פיסקא הוי לפנינו מיניס הרבה אמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות דר"י סבר מין ז' עדיף ורבנן סברי חביב עדיף. לכאורה לא הוי צריך לפרש כן דר"י וחכמים פלגי בסבדות הפוכות דר"י סבר הך מלתא דמין ז' עדיף מטעמא דחביב וחכמים סברי איפכא דמעלה דחביב עדיף ממעלה דמין ז' ובפשיטות הומ"ל דר"י סבר דמין ז' עדיף מדרשה דרבי ינחא ורבנן דלית להו דרבי ינחא מש"ה סברו דמברך על איזה מהן שירצה שאין שום קפיצא בדבר כלל ובהכי הוי א"ש טפי פשטא דלישנא דמתני' דקאמרי חכמים מברך על איזה מהן שירצה ולא אמרו מברך על החביב אלא משום דבאמת לקושטא דמלתא פשיטא ליה לעולא דחביב עדיף והיינו מעובדא דהנך תנאי דמיייתי הש"ס לעיל דף ל"ט דבר קפרא ותרי תלמידיו דקאמר בר קפרא אס חבירך דומה כמו שלא טעם טעם בשר מעולם משמע להדיא היינו משום דאזלינן בתר חביב והנך תרי תלמידי נמי מעיקרא הוי בעי תלמודא לעיל למימר דחד מינייהו סבר דברכות פרגיות ושלקות שוין ומשום הכי בריך על הפרגיות דחביב ואידך סבר דשלקות בפה"א ומש"ה בריך על השלקות דפירי עדיף דהוי ברכה מבוררת וא"כ ממילא משמע דהיכי דברכותיהן שוות לכ"ע אזלינן בתר חביב וכ"ש למאי דחיי התם דכ"ע שלקות נמי שהכל אלא דתרי תלמידי פלגי הי מינייהו חביב ולפ"ז עולא דהוא מרא דשמעתא הכא הא שמעינן ליה לעיל בהך סוגיא דס"ל דשלקות מברך שהכל וא"כ לדיוהי לכ"ע חביב עדיף ומש"ה מסיק הכא במילתיה דטעמא דחכמים משום דסברי חביב עדיף והיינו כפרש"י דאיזה שירצה דמתני' את החביב עליו משמע והשתא א"ש מה שהוצרך רש"י לפרש כן במימרא דעולא דלעיל דמתני' גופא הו"ל לפרש כן ולפמ"ש א"ש דאדרבא במתניתין טפי הוי משמע דאיזה שירצה דמתני' כפשטיה דאין קפיצא בדבר לגמרי ודו"ק ועיין עוד בסמוך:

שם אבל בשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה כו' לכאורה יש לתמוה מאי ד"ה דקאמר דהא לענין זה אי נפטר אחד מהן בברכת חבירו לא שייך פלונתא דר"י וחכמים כלל דא"כ לא הוי מעין פלונתייהו וסוגי' כזו לא מצינו ועוד דטפי הו"ל לעולא למימר אבל כשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על החביב תחילה והוי לגמרי מעין פלונתייהו וממילא הוי שמעינן נמי תרתו חדא דאין אחד מהן נפטר בברכת חבירו ואידך דמברך על החביב תחילה ויש ליישב ג"כ על הדרך שכתבתי בסמוך שהרי בכלל אין ברכותיהן שוות יש בכללן כמה ברכות במ"מ ובפה"ע ובפה"א ושהכל ולפ"ז לא פסיקא ליה למימר ד"ה מברך על החביב תחילה דהא ודאי ליתא שהרי אס חביב עליו אחד ממינים של שארי הברכות ויתר מהמין שמברכין במ"מ ודאי צריך לברך במ"מ שהרי אפילו בלא טעמא דמין ז' אפ"ה הרי היא מבוררת יותר מכל הברכות שהיא ברכה מיוחדת וכן ברכת בפה"א וברכת בפה"ע מבוררת יותר מברכת שהכל כדאיתא לעיל בסוגיא דשלקות ופרגיות וכבר כתבנו שמבואר לעיל דברכה מבוררת לכולי עולםא עדיף מברכת חביב ומשום הכי הוצרך עולא לאסוקי במילתיה ד"ה מברך על זה דמינה שמעינן דלא קאי אלא אהנך ברכות דאיירי במתניתין בפלונתא דר"י וחכמים בברכות שוות וממילא דלא קאי אבמ"מ דלא איירי בה מתניתין כלל כמ"ש בר"פ וממילא נמי דלא איירי בברכת שהכל דבכה"ג לא שייך מלתא דחכמים דאמרו מברך על איזה מהן שירצה דהא בכה"ג אפילו חכמים מווד לכל הברכות קודמים לברכת שהכל אפילו באינו חביב כדאיתא לעיל ועוד דלענין ברכת שהכל לא שייך ברכות שוות באחד מז' מינין דלא שייך בהו ברכת שהכל דאע"ג דלאמרינן לעיל דף ל"ח דבובשא דתמרי דמברכין עלייהו שהכל אפ"ה דבש דקרא דז' מינין אף ע"ג דאיירי בדבש תמרים אפ"ה ע"כ לא איירי קרא בדבש כה"ג דמברכין שהכל דהא דבש זה אינו חייב בביכורים ובתרומה כדאיתא לעיל וכמו שכתבתי שם בז' מינין דביכורים ולא איירי אלא בהנך ז' מינין דקרא ארץ חטה ושעורה דאתיין בג"ש ארץ ארץ אע"כ דבש דתמרים דקרא היינו שעשה ממנו כעין עיסה כמ"ש הרמב"ם דמברכין עליה בפה"ע וכ"ש לשיטת בעל ה"ג שכתבו התוס' לעיל גבי דובשא דתמרי א"ש טפי בפשיטות ע"ש. ולפ"ז ע"כ לא שייך פלונתא דר"י וחכמים במתני' אלא במיני ברכות דבפה"ע ובפה"א ובהנך שפיר קאמר עולא ד"ה מברך על זה ואין אחד מהן נפטר בברכת חבירו וממילא מודה רבי יהודה דמברך על החביב כמו שכתבו רש"י ותנא' ונראה עוד דמהאי טעמא גופא פשיטא ליה לעולא דלא איירי מתני' אלא בברכותיהן שוות דוקא דאי אפילו בברכות שאינן שוות לא שייך שפיר מלתא דחכמים דאמרו מברך על איזה מהן שירצה ובאין ברכותיהן שוות לא שייך הך כללא כיון שיס בינייהן ברכות מבוררות כנ"ל דמק היטב:

בפרש"י בד"ה אבל כשאין ברכותיהן שוות ד"ה כו' ישוב אין כאן מחלוקת. וכתב הרא"ש והטור דמשמע מתוך פירושו שאין קפיצא בדבר כלל ועל איזה מהן שירצה יברך תחילה ולענ"ד משמעות זה אינו מוכרח מפרש"י דכיון שכבר פירש בדברי הסמוך על איזה מהן שירצה דמתני' דהיינו חביב ולאו שאין קפיצא בדבר א"כ אי ס"ד שרוצה לפרש כאן שאין קפיצא בדבר כלל לא ה"ל לסתום אלא לפרש וכה"ג קשה על דברי עולא גופא דלא הו"ל לסתום אלא לפרש שלא נטעה לומר דחביב עדיף דומיא דברכותיהן שוות דאיירי לעיל ועוד דהא איכא למיטעי נמי לומר דבאין ברכותיהן שוות מברך על הברכה מבוררת תחילה דהך מילתא דבפה"ע לא מיקרי מבוררת לגבי בפה"א לא ברירא כל כך וא"כ אכתי איכא למיטעא אע"כ דמאי שפרש"י ישוב אין כאן מחלוקת כוונתו ג"כ דמברך על התביב תחילה דאלעיל מיניה קאי כדאשכחן בכל הש"ס כה"ג וכן נראה שהבינו התוספות כן בכוונת רש"י ומה שאלקדק עוד בזה בשיטת רש"י והפוסקים יבואר בק"א:

מיהו עיקר פרש"י ותנא' וכל המפרשים שכתבו מיהו שוב אין מחלוקת דמין ז' עדיף. יש להקדק טובא שהרי זה לא נזכר כלל בדברי עולא ולפ"ז צ"ל שלא הוצרך להזכירו לפי שהדבר פשוט הוא דבאין ברכותיהן שוות לא שייך קדימה והא ודאי ליתא דהא לקמן מסקינן בהדיא להיפך דבתרי מיני נמי שייך פלונתא דר"י ורבנן דלר"י צריך לברך על המוקדם תחילה מדברי ינחא ואדרבא לקצת גירסא' שכתב רש"י בסמוך דבאין ברכותיהן שוות יותר שייך קדימה מברכותיהן שוות וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דלא הו"ל לעולא לסתום אלא לפרש ואפילו את"ל דלפ"ה ע"כ פשיטא ליה לעולא מסברא דנפשיה דלא שייך קדימה דרבי ינחא בכה"ג וכמו שהוכחתי לעיל בסמוך ממימרא דעולא גופא ולפ"ז ע"כ בא עולא לחדש שום דבר לענין קדימה באין ברכותיהן שוות אלא עיקר מימרא דעולא היינו לאשמעינן דמברך

יחזור ומבדק דאין אחד נפטור בברכת חבירו לאפוקי דלא נטעי לומר דברכת בפה"א פוטרת ג"כ את של עץ אלא דלפ"ז לא שייך הך מימרא דעולא כלל אמתני' דהכא אלא לעיל אמתני' דבירך על פה"ע בפה"א יצא הו"ל לא שנו אלא אחד מינא ובידך בטעות מה שא"כ בשמבדק על שניהם כאחד לא יצא. ועוד דאכתי לשון ד"ה אינו מדויקת כ"כ כיון דלא שייך כלל בפלוגתא דר"י וחכמים ומה"ת נאמר דפליגי בפלוגתא חדשה. והנראה לענ"ד בזה דומאי אי הוי מוקי למתני' באין ברכותיהן שוות היה מקום לומר דהך פלוגתא דר"י וחכמים לענין קדימת ז' מינים תליא בפלוגתא דמתני' דרישא דקתני בירך על פירות האילן בפה"א יצא ומוקמינן לה כר"י דביכורים דוקא משא"כ לרבנן לא יצא וא"כ סל"א דה"ה אם שניהם לפניו פה"ע ופה"א שייכי נמי בהך פלוגתא דתחילה ידיה כדיעבד דמי. דכיון דיצא אין לו לברך על שניהם דהי"ל בברכה שאינה צריכה. ולפ"ז מצינן למימר דלענין קדימות הברכות דרבי יצחק אי הוו דאורייתא או דרך אסמכתא כמו שיבואר אזור ר"י וחכמים לטעמייהו דלר"י כולה קרא דארץ חטטה ישעורה ונפן ותאנה איירי לגמרי לענין קדימה דלע"ז דחטה ושעורה כשאוכלן בעין דומיא דהנך מדברין עליהן בפה"א אפ"ה מברך על חטה ושעורה כיון דפוטור בהך ברכה ג"כ פה"ע אין לו לברך על פה"ע דהוי ליה בברכה שאינה צריכה משא"כ לרבנן כיון דס"ל דברכת בפה"א אין פוטרת את של עץ כלל אפילו כדיעבד לא יצא וא"כ ע"כ לא מצי לאוקמי האי קרא דחטה ושעורה לכדדריבי יצחק לענין קדימה שהרי אין טעם להקדים חטה ושעורה מקמי פרי העץ אדרבא פרי העץ חשיבא טפי ואפשר דהוי נמי ברכה מבזוורת טפי מבפה"א ומשום הכי משמע להו דלא איירי קרא לענין קדימה כלל נמצא דלפ"ז לא הוי מצי עולא למימר הכי אמתניתין דלעיל דבירך על פרי האילן כדשאיכל משניהם ד"ה מברך על זה יחזור ומבדק ע"ז דומאי ליתא דהא תליא בפלוגתא דר"י וחכמים דעיקר טעמא דר"י היינו משום דס"ל דברכת בפה"ע נפטור בברכת בפה"א משא"כ השתא דמפרש עולא במתני' דהכא לענין קדימת ז' מינין לא איירי כלל באין ברכותיהן שוות אלא בברכותיהן שוות דוקא כדפרישית לעיל ולפ"ז לא שייך הך פלוגתא דר"י וחכמים דהכא בפלוגתא דלעיל לענין ביכורים וברכה ומש"ה שפיר קאמר עולא דלפ"ז לכ"ע מברך וחזור ומבדק דהא דקאמר לעיל יצא היינו דוקא כשאוכל פה"ע לכד וטעה כמו שפרש"י כנ"ל נכון ודוק היטב:

עוד נ"ל לפרש בדרך אחר דאי לאו דקאמר עולא מעיקרא דמחלוקת בברכותיהן שוות דוקא ואי לאו דקאמר נמי דטעמא דרבנן דחביב עדיף אלא איזה מהן שירצה היינו שאין קפידא כלל בדבר כדפרישית היה מקום לומר להיפך. דאדרבא לד"ה ברכת בפה"ע נפטרת בברכת בפ"א שדירך כבר על פה"א יכפשטא דברייתא דלקמן דברכת צנון וזית והיינו משום דבאמת הא דלא מוקי עולא פלוגתייהו דר"י וחכמים בכל ענין ל"ש ברכות שוות ול"ש באין ברכות שוות היינו משום דאין נראה לו שום סברא לומר דר"י וחכמים פליגי בפלוגתא דחוקה דלר"י בתרווייהו יש להקדים מין ז' ולרבנן אפילו בברכות שוות לא יקדים ועוד דא"כ מילתא דחכמים דאמרו על איזה מהן שירצה לא הוי א"ש כחד גוונא דבברכותיהן שוות היינו דאין קפידא בדבר ובאין ברכותיהן שוות אין סברא לומר כן דהא יש ביניהן ברכה מבזוורת מיהו לגבי ברכת שהכל וכה"ג ברכת במ"מ היא ברכה מבזוורת לגמרי לגבי דלינן. ולפ"ז ע"כ הוי מוקמינן מלתא דחכמים דאמרו מברך על איזה מהן שירצה בענין אחר לגמרי והיינו שנאמר דפלוגתא דר"י וחכמים לענין קדימה דמין ז' היינו דוקא באין ברכותיהן שוות דמיניס הרבה דקתני במתני' היינו מיני ברכות הרבה דאמשניות דלעיל מיניה קאי דאיירי בברכות חלוקות וקאמר ר"י דבכל ענין מברך על של מין ז' וחכמים אומרים מברך על איזה מהן שירצה והטעם בזה כיון דבכל חד מינייהו איכא צד למעלייתא דבמין ז' יש לו מעלת קדימה דרבי יצחק ולהנך שאינן ממין ז' איכא צד מעלייתא בצנון וזית יכה"ג אפילו בברכת שהכל וזית כיון דברכת שהכל ובפה"א פוטרות ג"כ את של זית ואם יברך על זית הי"ל בברכה שאינה צריכה ומש"ה מברך על איזה מהן שירצה והכוונה אם רוצה באמת לאכול תחלה את של זית יש לו לברך עליו תחלה דתו לא מיחזי בברכה שאינה צריכה משא"כ אם רוצה לאכול תחלה של צנון וכיוצא בו צריך הוא להקדימו דוקא ולברך עליו כדי שלא לברך ברכה שאינה צריכה אם יברך על של זית (ולפ"ז לא שייך הך פלוגתא דר"י וחכמים אלא באין ברכותיהן שוות דוקא. אבל בברכותיהן שוות חכמים נמי מוזה דמין ז' עדיף כיון דאית להו דרשא דר"י) נמצא דלפ"ז כיון דלחכמים ע"כ ברכת בפה"א פוטרת את חברתה דשל עץ ממילא דה"ה לר"י דאפשוני פלוגתא בכדי לא מפשינן משא"כ השתא דמוקי לה עולא למתני' בשבברכותיהן שוות דוקא מטעמא דפרישית בלשון הגמ' א"כ ממילא הדרינן לסברא קמיינתא לג"ה מברך וחזור ומבדק שאין האחת פוטור' את חברתה והיינו מטעם שפרש"י דלא דמי להא דאמרינן לעיל בירך על פה"ע בפה"א יצא כן העליתי בישיבה ודוק היטב:

בא"ד ושוב אין כאן מחלוקת. פי' דאי הוי אמרינן לג"ה צנון פוטור את הזית ממילא עדיין פלוגתא דר"י וחכמים במ"ע דלר"י מברך על הזית שהרי אם יברך על הצנון תפטור את של זית וא"כ יש כאן גנאי למין ז' שתפטור ע"י מה שאינו ממין ז' כדאמרינן האי טעמא לר"י בברכותיהן שוות במ"ש הרא"ש והרשב"א וז"ל ושארי מפרשים משא"כ השתא דאמר עולא ד"ה מברך ע"ז וחזור ומבדק ע"ז שאין האחת פוטרת את חברתה א"כ ממילא שוב אין כאן מחלוקת כיון דלא שייך בכה"ג האי טעמא דר"י כנ"ל ודו"ק:

בתום' בד"ה אבל בשאין ברכותיהן שוות פרש"י כו' וכן יש לפרש דר"י מודה לחכמים כו' עכ"ל. ומה שהוצרכו לזה אין לפרש דכוונתם לאפוקי דלא נפרש דלד"ה מברך על איזה שירצה ממש שאין קפידא בדבר כלל כמו שהביאו הרא"ש והטור בשטות רש"י דאם לכך נתכוונו תו לא א"ש הא דמסקו דבדריהם ולא רבים מוזה ליחיד שהרי לאידך פירושא נמי לא מוזה רבים ליחיד דלא הוי מעין פלוגתייהו כלל אע"כ דכוונתם במה שכתבו וכן יש לפרש היינו לאפוקי דלא נפרש אופכא דבאין ברכותיהן שוות מברך על מין ז' כו' ועל זה מסקו שפיר דא"כ הוי רבים מוזה ליחיד ובזה א"ש נמי מה שהביאו ע"ז קושיית רש"י יתירוני משום דלאידך פירושא אם היינו מפרשים דלד"ה צנון וזית מברך על של זית תו ל"ה שייך הך קושיא וכן הא דמקשו בתר הכי מעובדא דבר קפרא נמי ל"ה שייך לאידך פירושא כיון שבאמת מברך על הזית תחלה שהיא בברכה מבזוורת אלא דאכתי ק"ל שאם לכך נתכוונו תום' מאי ראיה הוצרכו לסתור זה הפירוש מטעמא דלא נאמר דרבים מוזה ליחיד ות"ל דבלא"ה אין סברא לפרש בהיפך דבאין ברכותיהן שוות שייך יותר טעמא דקדימת מין ז' והא ליתא שהרי מה"ט גופא מוחק רש"י ז"ל בסמוך הגירסא בד"ה אמר רבי ירמיה בלהקדים פליגי ועוד שכן מבואר מלשון הגמרא גופא דמקשי בסמוך אלא למ"ד בשאין ברכותיהן שוות פליגי במאי פליגי וע"כ היינו כפי' התוספות שס דעיקר הקושיא לטעמא דר"י מאי עדיפותא שייך בה וא"כ משמע דלעולא דאמר מחלוקת בשבברכותיהן שוות א"ש וא"כ אם נפרש דלעולא לג"ה מין ז' קודם א"כ אדרבא לעולא קשה טפי אליבא דכ"ע. לכך היה נ"ל לפרש דמ"ש התום' יכן יש לפרש היינו לאפוקי דלא נאמר דהא דסתם עולא דבריו בענין הקדימה ולא קאמר אלא לג"ה מברך וחזור ומבדק היינו משום דממילא שוב אין כאן מחלוקת אלא דהדרינן לכללא בסברא פשוטה שיש לברך על מבזוורת תחלה דהיינו בפה"ע מקמי בפה"א כשיטת בעל ה"ג שהביאו התום' כאן וכ"ש דבברכות שניה קודמות לברכת שהכל דבכה"ג הוי א"ש טובא לישנא דעולא אלא דאפ"ה דוחין התום' פי'

זה דא"כ הוי רבים מוזה ליחיד מיהא בעיקר דינא דר"י דמבדק על הזית אע"ג דלא הוי מחד טעמא דלר"י אחיא ממילא מטעמא דקדימת מין ז' ולרבנן מטעמא דברכה מבזוורת ובזה נמשך היטב דברי התום' וכל זה הדיבור לדבריהם הקודמים במה שמפרשים לג"ה מברך על החביב כן נ"ל נכון. אלא דמלשון הרשב"א ז"ל בחימושו שכתב ג"כ כדברי התום' בענין רבים מוזה ליחיד ומשמע דהיינו כפירוש הראשון שכתבתי בכוונת התוספות וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מה שהקשיתי ע"ז הפירוש ונ"ע ודוק היטב:

בא"ד וא"ת הא אמרינן לעיל כו' וי"ל דלא חשיבא בפה"ע כ"כ כו' עכ"ל. ובלשון הרא"ש מבואר יותר דלגבי שהכל מיקרי מבזוורת לפי שכוללת דברים הרבה משא"כ בפה"ע לגבי בפה"א לא מיקרי מבזוורת כ"כ. ולכאורה יש לפקפק על סברא זו דאדרבא מה שכולל דברים הרבה הוי ברכה חשובה טפי ועוד דעכ"פ משום סברא כזו לא הו"ל לעולא לסתום אלא לפרש שלא נטעה לומר בפה"ע לגבי בפה"א נמי הוי מבזוורת ולולי דבריהם היה נ"ל דלאו במבזוורת תליא מלתא שהרי עיקר דין זה לא ידעינן אלא משקלא וטריא דלעיל בעובדא דבר קפרא דקאמר הש"ס ומר סבר שלקות בפה"א הלכך פירי עדיף ומללא קאמר הלכך בפה"א עדיף דהוי משמע לפי שהיא ברכה מבזוורת אלא סתמא קאמר הלכך פירי עדיף א"כ לפ"ז יש לנו לומר בפשיטות דחשיבות ברכות הפירות היינו משום שיש להם סמך מן התורה בקרא דארץ חטטה ושעורה ולקצת פוסקים הן מן התורה ממש בברכות שלאחריהם ואפשר דה"ה בברכות שלפניהם מקי"ז דריש פירקין במ"ש שס בחימושו ומשום הכי קאמר שפיר לעיל הלכך פירי עדיף והיינו לגבי ברכת שהכל שלא מצינו לו שום סמך מן התורה והשתא א"ש דבברכת פה"ע לגבי פה"א לא שייך הך סברא דהא תרווייהו רמיזי בקרא דארץ חטטה ושעורה. מיהו לשיטת בה"ג איכא למימר דאפ"ה ברכת פה"ע חשיבא טפי מבפה"א משום דלענין ברכה שלפניהם יש לפרי העץ יותר סמך מן התורה מקרא דקודש הלולים שכן מבואר להדיא בדרייתא דריש פרקין כנ"ל נכון ולולי שהקדמונים לא כ"כ ואלוי מקום הניחו לי בזה ודו"ק:

בא"ד ומה שכתב בה"ג כו' היינו לפי המסקנא כו' וקוי"ל כר"י כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה כל דבריהם בזה סתומין מאד וכבר נתקשו בזה הרבה בכוונתן מכ"ש במה שכתבו בסמוך בד"ה מיתבי ולכן צריך להנהיג עד סוף הדיבור שאין לו שום פירוש והבנה כלל במ"ש מהרש"א ז"ל:

אמנם לפענ"ד נראה ליישב לשון התום' בשני דיבורים אלו בלי שום גמגום שכל כוונתם בזה אינה אלא להעמיד דבריהם הקודמים דברכת בורא פה"ע לא מקרי מבזוורת לגבי בפה"א וע"ז כתבו שפיר ומ"ש בה"ג דבפה"ע תקדום כו' דמבזוורת טפי דנהי דבעיקר דינו פליגי התום' על בה"ג שהוא פסק במ"ד באין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת והתוספת פוסקים כעולא כשיטת רוב הפוסקים אלא דאפ"ה במה שכתב בה"ג דבפה"ע מיקרי מבזוורת לגבי בורא פה"א לא רצי לחלוק עליו בלי ראייה ע"ז מסקו שפיר דאפילו בה"ג גופא לא כתב כן אלא לפי המסקנא דס"ל במ"ד באין ברכותיהן שוות פליגי דבכל ענין שייך קדימה דרבי יצחק דאמר כל המוקדם בפסוק והכל בכלל ולרבנן לית להו הא דרבי יצחק כלל ולפ"ז ודאי הלכה כר"י מעובדא דרב חסדא ורב המנונא לקמן בסמוך דא"ל רב חסדא לא ס"ל מר להא דאמר רב יוסף כו' דאמר כל המוקדם בפסוק וא"כ דהלכה כר"י דלא אזיל בתר חביב אלא בתר חשיבות דקדימה דקרא א"כ כמו כן יש לומר דאולינן בתר חשיבות ברכה מבזוורת אף ע"ג דלא מבזוורת כ"כ אפ"ה עדיף טפי מטעמא דחביב. ועוד אוסיף גופך משלי דהא בזה תליא דכיון דשייך קדימה דקרא בז' מינין גופייהו אף באין הברכות שוות א"כ מדכתיב חטה ושעורה קמי נפן היינו לחטה ושעורה שמדברין במ"מ כמו שמבואר להדיא בלשון בה"ג עמך אף ע"ג דנפן פה"ע וחטה ושעורה פה"א אפ"ה יש להקדים במ"מ כיון שהיא מבזוורת יותר מבפה"ע וא"כ דהך סברא דמבזוורת יש לה סמך מן התורה תו לית לן לחלק מסברא ולומר דבפה"ע לא מיקרי מבזוורת כ"כ לגבי בפה"א וכ"ש להטעם שכתב הרא"ש ז"ל דלא שייך האי טעמא דמבזוורת אלא לגבי שהכל שאינה מבזוורת כלל שכוללת הכל וא"כ הא קמן שבמ"מ מיקרי מבזוורת לגבי בפה"ע אע"פ שאינה כוללת הכל ואם כן ה"ה פה"ע לגבי פה"א נמצא דלפ"ז דברי בה"ג אינם אלא לפי שיטות שפוסק דלא כעולא והיינו דמסקו התום' אבל להאי לישנא דאמרינן דל"פ כו' והיינו דעולא תו לא מתוקם פסק דה"ג כדפירשנו לעיל וכוונתם על מה שכתבו בתחילת דבריהם מדלא פירש עולא על איזה מהן יברך כו' משמע דר"י מודה לחכמים דחביב עדיף וא"כ ממילא שמעינן דברכת בפה"ע לא חשיבא מבזוורת דאי ס"ד דחשיבא מבזוורת תו לא הוי מהני טעמא דחביב כדמוכח לעיל בסוגיא דפרגיות ושלקות:

וע"ז סובב והולך ג"כ מ"ש דדיבור השני בד"ה מיתבי כו' אלמא דמבדק בפה"א אפילו לפטור בפה"ע כו'. ולכאורה לשון אפילו לפטור בפה"ע הוא מיותר דהא בהכי קיימינן נמי למאי דמסקו וכ"ש קליות לגבי תפוחים ולא הו"ל לכתוב תחלה אלא אפילו לגבי זית אע"כ דעיקר כוונתן בזה הדיבור לאו לענין לפטור לחזיה איירי אלא לענין קדימת בורא פה"ע לגבי בפה"א דכיון דלסברת המקשה דמפרש ברייתא כפשטא דמבדק על הצנון אפילו לפטור בפה"ע אע"ג דבפה"ע חשיבא טפי ולא אמרינן שאין הסברא שתפטור החשוב על ידי שאינו חשוב א"כ כ"ש דלענין קדימה לא מהני הך סברא דברכה מבזוורת חשיבא טפי והיינו ע"כ משום דלא מיקרי מבזוורת דאי ס"ד דבפה"ע מיקרי מבזוורת א"כ אמאי מברך על הצנון ופוטור את הזית דנהי דלית ליה להאי תנא חשיבות דמין ז' אפילו הכי היה לו להקדים ולברך על הזית שהיא ברכה מבזוורת וממילא יברך אח"כ על הצנון דתו לא הוי ברכה שאינה צריכה כיון דעיקר דינו כן הוא אלא ע"כ דבפה"ע לגבי בפה"א לא מיקרי מבזוורת והיינו כסברתם דדיבור הקודם. וע"ז מסקו התום' שפיר ולכן צריך להנהיג הכי כדפרישית לעיל ואין כוונתן בזה לענין לפטור כמו שהבין מהרש"א ז"ל אלא לענין הקדימה איירי הכא שיקדים החביב והיינו הצנון כיון דברכת הזית לא הוי ברכה מבזוורת כדפרישית. ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש הרשב"א ז"ל בחימושו דאפילו למאי דתצטין דאיירי בצנון עיקר ומסקינן נמי דחסורי מיחסרא כו' אבל אין הצנון עיקר ד"ה מברך וחזור ומבדק כו' היינו לענין דאין הזית נפטור ע"י צנון אבל לענין הקדימה צנון כדקאי קאי דמבדק ליה תחילה שברכת הזית לא מיקרי מבזוורת לגבי צנון וא"כ לזה הענין עצמו כיונו התוספות כן נ"ל ברור בכוונתם:

אמנם לפענ"ד נראה שאין בזה שום סתירה על שיטת בה"ג אפי' אליבא דעולא שהוא מפרש דהא דקאמר עולא ד"ה מברך וחזור ומבדק היינו באמת שמבדק על המבזוורת תחילה וכדפרישית שבה לא הוצרך לפרש דבריו ומסברת המקשה דמקשה מיתבי נמי ליכא לאקשווי דלמאי דסלקא אלעתין' שברכת הצנון פוטרת את הזית כיון דיצא בבפה"א כדיעבד והיינו אם ירצה מברך על הצנון דע"כ צריך לפרש כן דלא תקשי סתמא דברייתא דהכא אחכמים דמתני' וא"כ תו לא איכפת לן בברכה דמבזוורת דזית כיון שרוצה לאכול הצנון תחילה א"כ אם ירצה להקדים בברכת הזית הי"ל בברכה שאינה צריכה כנ"ל נכון ומה שיש לקדק עוד בזה בשטת בה"ג והחולקים יבואר בק"א:

בגמרא מיתבי היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופוטור כו' ומשמע ליה דהיינו משום דבדיעבד יוצא בברכת בפה"א על הזית ומשני הב"ש שצנון עיקר כו' ומסקינן דחסורי מיחסרא כו'. וקשיא לי מאי

דוחקא לשינויא הכי דלא תקשי אדעולא הא בלא"ה מצנין למימר דהנך רבנן ור"י דברייתא אזלו בשיטתיה דר"י דביכורים דמסקינן לעיל במתני' בדף הקודם דמש"ה אי בירך על פירות האילן בפה"א יצא ומש"ה ברכת הצנן פוטר את הזית מה"ט גופא משא"כ עולא מצי סבר כחכמים דביכורים ולמיהא אס בירך על פירות האילן בפה"א לא יצא כדמשמע לעיל ומכ"ש שאין לו לברך תחלה על פירות האדמה כדי לפטור את של עץ וסבר עולא דה"נ סברי חכמים דמתני' ויש ליישב דור"ק:

שם אי הכי אימא סיפא רבי יהודא אומר כו' עיין מה שכתב מהרש"א ז"ל בזה ליישב לשון א"ה ולענ"ד לא ידענא מעיקרא מאי קשיא ליה דהא שפיר שייך לשון א"ה דהא אי לאו דעולא הוה א"ש וכיון דמעיקרא עיקר קושיית הש"ס מהך ברייתא היינו לאקשויי אעיקר דינא דעולא דאמר דבאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך ב' ברכות והבא קאמרי רבנן דאין מברכין אלא ברכה א' ולבתר דמשני ליה דהא דבברכה א' סגי היינו כשהצנן עיקר א"כ מקשה שפיר מסיפא נמי אעיקר דינא דא"כ מ"ט דר"י וכדמסיק דאשכחן לר"י כהדיא דמודה בצנן עיקר ולמאי דקשיא ליה למהרש"א ז"ל לאו שפיר משני במה שכתב דמעיקרא הוי ניחא ליה דא"ל דלעולא רבים מודו ליחיד ודברי תימה הן דהא חזינן כהדיא דרבנן דבריייתא פליגי אדר"י ועכ"פ טפי הו"ל למהרש"א ז"ל לאקשויי אהא דהוצרך התלמודא להקשות אדר"י ממתני' דכל שהוא עיקר כיון דאפילו אס נאמר דל"ל לר"י האי כללא כדאמרינן בסמוך וכ"ת אפ"ה לא הוי א"ש מילתא דר"י אליביה דעולא במאי דקאמר מברך על הזית דוקא ולעולא מברך על איזה מהם שירצה לר"ה יבהא שפיר הוי שייך תירוצא של מהרש"א ז"ל אלא דאפילו בהא שפיר איכא לשנויי כדשנינא דנ"ל לאקשויי אעיקר דינא דמר"י אדר"י גופא לענין צנן עיקר:

אדא דבר מן דין נ"ל ליישב עוד דאי לאו דמקשה ממתניתין דכל שהוא עיקר ומאיך ברייתא דר"י דמודה בצנן עיקר לא הוי מצני לאקשויי נמי אמירא דעולא דמר"י דכיון דלעולא עיקר טעמא דר"י דמין ז' עדיף כשברכותיהם שוות היינו משום שאין בדין שמין ז' ויפטר לנמרי בלא ברכה ע"י מין אחר שאינו ממין ז' א"כ מה"ט גופא אפשר דקאמר ר"י בצנן חית אפילו כשהצנן עיקר אפ"ה אין מן הדין שמין ז' יהיה טפל שיפטר בלא ברכה ע"י הצנן מש"ה איצטריך לאקשויי מהך מתני' דכל שהוא עיקר ועמו טפל דאיירי דהביאו לפניו מליח ופת עמו אלמא דאע"ג דפת ממין ז' הוא ועדיף מינייהו דאיקרי לחם וקובע ברכה לעצמו אפ"ה הוי טפל ונפטר בלא ברכה ע"י מליח אס כן מכ"ש בצנן חיות כשהצנן עיקר ואהא מסיק הש"ס שפיר וכ"ת ה"נ דלית ליה ולכאורה הוא תמוה דמה"ת נאמר דר"י ורבנן פליגי בתרתוי ומאי דוחקא דעולא להוציא הך ברייתא מפשטא דפלוגתא דר"י ורבנן במין ז' היינו בכל ענין ל"ש ברכותיהן שוות ל"ש אינם שוות ולמאי דפרישית א"ש דא"ל דר"י לטעמיה דלמאי דסבירא ליה שאין מן הדין שיפטר מין ז' בלא ברכה א"כ מה"ט גופא מ"ל דפליג אמתניתין דפת ומליח כדפרישית ובהא מקשה שפיר מאיך ברייתא דר"י מודה בצנן עיקר כן נ"ל נכון ודוק היטב:

שם ופליגא דרב חנן ופרש"י הא דרבי יצחק דאמר המוקדם קודם לברכה אלמא קרא לשבח א"י בא כו' ימנאן כסדר חשיבותן ופליג אדרבי חנן דאמר לא בא הכתוב להודיע שבח חשיבות הפירות כו' עד סוף הדיבור. נראה כוונתו מבואר דומאי א"א לומר דלרבי יצחק עיקר קרא לענין קדימת הברכה הא ליתא דהא אפילו לשיטת בה"ג והרשב"א וסייעתם שסוברים דברכת ז' מיונן לאחריו הוי דאורייתא כמו שיבאר אפילו הכי כ"ע מודו דברכות שלפניהם לא הוו אלא מדרבנן אפילו בלחם גמור כמ"ש התוס' בר"פ דלאו ק"ו גמור הוא למילף לפניו מלאחריו כדמוכח במתני' דבעל קרי מברך לאחריו ואינו מברך לפניו (ועיין מה שכתבתי שם בזה) וכ"כ התוס' עוד בפרק היסן (סוכה דף כ"ו) ע"ש א"כ לפ"ז תו לא מצנין למימר דהא דאמרינן הבא דרבי יצחק פליג אדרבי חנן היינו משום דר' יצחק מוקי לקרא דארץ חטה לקדימה ורב חנן לשיעורין דהא ודאי ר' יצחק גופא מודה דעיקר קרא לאו לקדימה אתא כדפרישית. ולכך הוצרך רש"י לפרש דאפי' הכי אמרינן שפיר דפליגי דלרבי יצחק איירי קרא בשבח א"י שיש בה פירות אלו החשובים בטעם ולרב חנן לאו משום חשיבות הטעם הוא אלא משום חשיבות השיעורין כנ"ל ברור כבוננת רש"י. אלא דקשיא לי טובא בגווה דהיאך אפשר לומר דרבי חנן סובר דלא איירי קרא בשבח א"י בהנך ז' מינים דהא פשיטא לן בכולי תלמודא דהא דביכורים אינן נוהגים אלא בז' מינים בלבד היינו מנ"ש דארץ ארץ מה להלן ארץ הוא שבח ארץ ה"ג ארץ הוא שבח ארץ וכן פי' נמי רש"י בחומש בפרשת כי תבא. ועוד דאפילו את"ל דרבי חנן אית ליה ילפותא אחרינא בביכורים אפ"ה לא נצטרך לומר דפליג אדרבי יצחק דשפיר מצנין למימר דלרבי חנן תרתוי שמעת מיניה דלענן שבח א"י לחוד ודאי לא איצטריך כיון דלא נ"מ מידי דהא כתיב בהאי ענינא גופא ארץ אשר לא תחסר כל בה והכל בכלל וכ"כ דחטה ושעורה לא איצטריך דהא כתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וילפינן לחם לחם מחמץ ומצה שהן חטין ושעורין וכוסמים כו' אע"כ דעיקר קרא לשיעורין נאמר אלא דאפילו הכי ממה שכתבן הכתוב בזה הסדר וכתוב נמי תרי זימני ארץ ארץ חטה וארץ זית שמן ודבש ואי לשיעורין ארץ בתרא ל"ל. ועוד דהוי"ל לאקדומי לזית מקמי חטה משום חשיבות השיעור שבזית כדאמרינן ארץ שכל שיעוריה בזיתים ול"ל נמי להכיב גופא איצטריך ארץ בתרא למדרש מינה חשיבות שיעור בזית דאכתיו דבש הוי"ל למיכתב בארץ קמא (ועיין מה שאכתוב בזה בסמוך) אע"כ דדרך חשיבות הפירות עצמן סדרן הכתוב. וא"כ שפיר קאמר נמי רבי יצחק דכיון שסדרן הכתוב דרך חשיבות הפירות מש"ה כל הקודם בפסוק מוקדם לברכה. מיהו לשיטת הסוברים דברכה אחרונה דז' מינים דאורייתא יש ליישב קצת אבל לשיטת החולקים קשה. מיהו לולי פרש"י היה נ"ל לפרש דהא דקאמר הבא ופליגא אדרבי חנן היינו למאי דבעי למימר דרבי יצחק איירי נמי באין ברכותיהם שוות משום אסמכתא דקדימת הכתוב וא"כ ע"כ דהא דאקדים חטה ושעורה מקמי גפן היינו לענין ברכת בורא מיני מזונות דקודמת לברכת בפה"ג אף ע"ג דבפה"ג מבוררת יותר כדאמרינן לעיל ולר' חנן ודאי לאו דהכי איירי דהא חטה דקרא מפרש לה לשיעורא דפת חטין ונפן דקרא נמי מוקי לה רבי חנן בעגבים דוקא כמ"ש תוס' כאן יבסוכה דלא איירי ביין וא"כ לענין פת ועגבים לא שייך למילף הך קדימה כן נ"ל נכון לולי שרש"י והקדמונים לא כתבו כן ודוק היטב ועיין עוד בסמוך ובחיזושי למסכת סוכה:

דף מא:

בגמרא וואידך הני שיעורין כו' אלא מדרבנן ואסמכתא בעלמא. בפ"ק דסוכה בכמה דוכתי משמע כפשיטות דשיעורין הל"מ ואהנך שיעורין דאיירי בהו רבי חנן נמי קאי התם א"כ לפ"ז יש לדקדק אמאי קרי ליה הבא מדרבנן ולענ"ד נראה ליישב דאלו ואלו דברי אלקים חיים דלכאורה בהנך שיעורים דר"ח דקחשיב כהדייהו כל כלי ב"ב שיעורן כרימונים אין הכרח בדבר לומר שהוא הל"מ כיון דטעמא רבה אית בהו כמו שפרש"י כאן דכל כמה שלא ניקב כמוציא רימון דרך ב"ב להצניעם לצורך תשמישם אבל אס ניקב כמוציא רימון אין דרך ב"ב להצניעם וא"כ שפיר אית לן למימר שהוא מדרבנן כמו כל הנך שיעורים דקחשיב במסכת כלים דרובן מדרבנן במאי דתליא בסבבא לפי מה ששיערו חכמים וה"נ משמע בשלהי פרח המצניע דקחשיב לענין כלי חרס שיעורן דרבנן כמ"ש שם בתוס' בסוף הפרק בדר"ה

ולענין צמוד פתול והדבר ידוע דלא שייך הל"מ אלא בדבר שאין לו טעם כגון האי דבית המנוגע דמשערינן בפת חטין דוקא שאין טעם לדבר וכ"ש בשיעורי גרונרת וכזית וככותבת שהם שיעורין של עונשין נמצא דלפ"ז כיון דהבא הא דמקשינן ואידך היינו למאי דמשמע דרבי יצחק לית ליה דר"ח וא"כ מנ"ל לר"י הנך שיעורים ועו"ז לא שייך לשנויי דלר"י כולהו שיעורים דר"ח הל"מ כיון דשיעור רימונים לא הוי אלא מדרבנן כדפרישית משא"כ בסוגיא דפ"ק דסוכה דמקשה התם אדרבי חייה בר אשי דאמר משמיה דרב דשיעורין הל"מ ומקשינן עליה הא דאורייתא נינהו מדר"ח וקאמר ותסבבא שיעורין מי כתיבא ומש"ה לא שייך לשנויי התם מדרבנן כיון דלר"ח גופא משמע דלקושטא דמילתא הוי מדאורייתא מקרא דארץ חטה דפליג אדר"י והיינו כמו שפרש"י כאן שמה שהכתוב משבח ארץ ישראל בהנך ז' מינים לאו משום דחשיבי לאכילה הוא אלא שעיקר השבח של א"י שנמצאו בה אלו פירות שצריכין לשער בהם שיעורי תורה א"כ לפ"ז תו לא מצנין למימר כלל דשיעורא של מוציא רימון הוא מדרבנן דא"כ מאי שבח של א"י שייך ברימון אע"כ דשיעור רימון נמי הוי הל"מ כמו כל הנך דר"ח ומש"ה מסיק התם שפיר אלא הלכה למשה מסיני נינהו ואכילהו קאי וקרא אסמכתא בעלמא לענין שבח דא"י שנמצאו בה כל אלו שיעורים כן נ"ל נכון ודוק היטב:

שם א"ל זה שני לארץ וזה חמישי לארץ כבר הקשתי לשאול לעיל בסמוך דלמאי דמשמע דהא דקאמר ופליג ארב חנן היינו דרב חנן לית ליה דרב יצחק ולמיהא לא איירי קרא בחשיבות הפירות מצד עצמן וכמו שהארכתי בזה א"כ האו ארץ בתרא דכתיב בזית שמן ודבש למאי איצטריך ויש ליישב דאפשר דהאי ארץ הוא דמיותר למילף ג"ש ארץ ארץ לענין ביכורים דנוהג בז' מינים הללו דוקא מנזירת הכתוב אבל מארץ קמא לא הוי שמעינן הך מלתא כיון דלא מופנה דלגופא אתי לספר בשבח א"י שנמצאו בה אלו המינים דשייך בהו שיעורים דאורייתא כן נ"ל ועדיין צ"ע:

בתוס' בדר"ה אייתר לקמיהו תמרי ורימוני ולא ללפת כו' דתנן מברך על העיקר ופוטר את הטפילה. ולכאורה אין זו ראייה גמורה דהא מסקינן התם לקמן דכאובל פירות גנוסר שנו האי דמליח ופת עמו והיינו שאינו רוצה בהנאת אכילת הפת כלל אלא להשיב הלב מחמת מתקנות הפירות כמ"ש תוס' מש"ה אין צריך לברך לפ"ז בבה"ג איירי נמי הא דקתני סיפא כל שהוא עיקר כו' וכן כתב הרמב"ם ז"ל להדיא בפרק ד' מהלכות ברכות ע"ש בלשון הכ"מ וכיוצא בזה כתב הרשב"א ז"ל להדיא בחיזושו א"כ לפ"ז לא דמי כלל לתמרי ורימוני דהבא שרוצה באכילתן ונראה שמה הטעם לא מיייתי רש"י הך מתני' לענין תאנים ועגבים דבסמוך אלא מסבבא דנפשיה כתב שאם ללפת הפת באו הוי"ל טפילה ואין חולק בדבר כו' משום דבאמת הנך נמי מקרי טפילים אע"ג שרוצה באכילתן כן נ"ל ודור"ק:

בגמרא איתמר הביאו לפניכם תאנים ועגבים כו' נראה דהא דנקיט תאנים ועגבים טפי משאר פירות היינו משום דעיקר רבותא דר"ה היינו דאע"ג דטעונים ברכה לפניהם אפ"ה אין טעונים ברכה לאחריהם ולפ"ז בשאר פירות דברכה שלאחריהם היא בגי"ר ליבא רבותא בהא מילתא ונהי דלענין ברכה לפניהם איכא רבותא קצת דלא נימא כיון דכל הסעודה נקראת על שם לחם כדאשכחן בכמה דוכתי וכמו שפרש"י בחומש פי' וירא אקרא דואקחה פת לחם ע"ש וס"ד למש"ה ברכת הפת פוטרנן כדאמר רבי חייא בסמוך קמ"ל דאפ"ה טעונים ברכה משא"כ לענין ברכה שלאחריהם שהיא בגי"ר פשיטא דברכת המזון פוטרנן אבל בתאנים ועגבים ודאי איכא רבותא בברכה שלאחריהם דס"ד כיון דז' מינים חשיבי טובא שטעונים ברכה מעין שלש אין ברכת המזון פוטרנן כדאמר רב ששת בסמוך וכמו שאבאר קמ"ל דאפ"ה בה"מ פוטרנן והא דנקיט תאנים ועגבים טפי משאר ז' מינים נראה דהיינו משום דבחטה ושעורה לא שייך הך מימרא דאי בכוסם חטין הא לא שייך ברכה מעין שלש דאפילו במ"מ לא מברך עלייהו אלא בפה"א כדאיתא בר"פ דף ל"ז וכמסקנת התוס' והפוסקים שם דלא שייך בהו ברכה מעין ג' ע"ש ובחיזושו ובתמרים נמי פשיטא דברכת המזון פוטרנן מברכה שלאחריהם כיון דמיון זייני כדאיתא לעיל בפ"ק דף י"ב גבי תמרי ונהמא ומכ"ש דא"ש לשיטת רש"י כיון דמיון זייני הוי"ל כדייסא וכרוב שכתב רש"י בסמוך דכיון דבאין למזון ולשובע לא שייך בהו ליפתן מש"ה נקיט הבא תאנים ועגבים ועי"ל דנקיט תאנים ועגבים משום דזימנין שבאין ללפת את הפת כדמשמע מלשון רש"י מש"ה אשמעינן שאם הביאם בתוך הסעודה שלא ללפת את הפת מברך לפניהם ולא לאחריהם משא"כ בשאר פירות כגון תמרי ורימוני וכיוצא בהם אפשר דלעולם אין באין ללפת כדמשמע מלשון רש"י לקמן במימרא דרב פפא וכמו שאבאר כן נ"ל ודור"ק:

בפרש"י בדר"ה הביאו לפניכם תאנים ועגבים כו' ולא ללפת את הפת כו' עכ"ל מה שלא הוצרך לפרש כן לעיל גבי תמרי ורימוני כמו שפירשו התוס' נראה דהיינו משום דהתם בלא"ה איכא למימר דהא דאיייתי לקמיהו תמרי ורימוני לאו תוך הסעודה הוה אלא לאחר הסעודה ומש"ה טעונים ברכה לפניהם משא"כ הבא דנקיט להדיא תוך הסעודה הוצרך רש"י לפרש שלא בא ללפת וכ"ש דא"ש טפי למאי דפרישית בסמוך דתמרי ורימוני אפשר שלעולם אין באין ללפת את הפת כן נ"ל:

בד"ה פת הבא בכסנין לאחר אכילה ובה"מ כו' לא הטעינום ברכה מעין ג' מידי דהוה אפת אורז ודוחן כו' עכ"כ. ולכאורה אין הניחוח דומה לראיה דהתם באורז ודוחן הא דלא מברכין ברכה מעין ג' היינו משום דלא הוי מז' המינים ולא שייך בהו הך ברכה דמעין ג' להזכיר א"י וירושלים כיון דלא הוי משבח א"י ולעיל נמי לא איצטריך לאשמעינן דלבסוף אין מברך עליהם מעין ג' אלא לאפוקי מרבי יוחנן בן גורי דאמר אורז מין דגן הוא מה שא"כ הבא בפת הבא בכסנים דמז' מינים הוא ושייך בהו הך ברכה מעין ג' אלא דאפ"ה אין מברכין משום שאין אלא דבר מועט אס כן לא דמי כלל לאורז ודוחן אלא דנראה דאפ"ה מיייתי רש"י ראייה שפיר כי היכי דלא נימא דכלל גמור הוא דכל שמברכין בתחלה במ"מ מברך בסוף מעין ג' וע"ז מיייתי ראייה שפיר מאורז ודוחן דליתא להאי כללא הא כדאיתא ודא כדאיתא באורז ודוחן משום דלאו מז' מינים נינהו ולית בהו שבח א"י ופת הבא בכסנין משום שאין אלא דבר מועט ובטילה לגבי בתלין כנ"ל ועיין מ"ש בזה לעיל בסוגיא דאורז ודוחן ודור"ק:

בתוס' בדר"ה אלא פת הבא בכסנין כו' ופרש"י כו' ולא נהירא חדא דאמרינן לעיל כל שיש בו מזה' מינים צריך ברכה מעין ג' כו' עכ"ל. ויש לתמוה דלכאורה לא מצנינו לעיל האי לישנא כלל אלא הכי איתא רב ושמואל אמרי תריווייהו כל שיש בו מזה' מינים מברכין עליו במ"מ א"כ לפ"ז אדרבא איפכא איכא למימק מללא נקט דכל שיש בו מזה' מינים מברכין ברכה מעין ג' והוי ידענא דכ"ש מברך בתחלה במ"מ מק"ו לאורז ודוחן ע"כ משמע כפרש"י כאן דלענין ברכה מעין ג' לא שייך האי כללא דכל שיש בו כיון דאס יש בו דבר מועט לא מברכיןן עלייהו מעין ג' מש"ה נקט מילתא דפסיקא לענין ברכה שלפניהם דמברכין עלייהו במ"מ אפילו אין בהן אלא דבר מועט מזה' מינים כדאמרינן הבא בפת הבא בכסנין ונהי דיש ליישב שיטת התוס' דדוקא באורז ודוחן שייך לחלק בין ברכת במ"מ לברכת מעין ג' דבמ"מ תליא במידי דזייני טובא משא"כ ברכה מעין ג' תליא בשבח א"י א"כ הוי רבותא טפי לענין כל שיש בו מזה' מינים דמברך במ"מ אע"פ שאין בהם אלא דבר מועט אלא דמ"מ אין בזה שום סתירה על פרש"י מסוגיא דלעיל מטעמא דפרישית ומה שהקשו תוס' עוד על פרש"י מדלא נקיט הבא נמי אורז

יזוחן כבר נתיישב מתוך מה שכתבתי בסמוך דעיקר מילתא דר"ה ור"נ ור"ש היינו בז' מינין כדפרישית בן נ"ל נכון ליישב שיטת רש"י ודו"ק:

בא"ד ע"כ צריך לפרש דמייירי בתוך הסעודה קודם ברכת המזון דמייירי בה כו' עכ"ל. נראה בכוונתן להאי בתוך הסעודה שכתבו לאו דוקא אלא כיון שהוא קודם בה"מ תוך הסעודה מקרי והצרך לפרש לשון בתוך הסעודה כיון דר"ה ור"נ בתוך הסעודה איירי ורב ששת עלייהו קאי וזה שכתבו התוס' דמייירי בה ינראה דמשמע להו להתוס' דר"ה ור"נ גופייהו לא נחתו לחלק בין תוך הסעודה לאחר הסעודה קודם בה"מ כי היכי דאיירי מימרא דר"ח דנקיט סתמא פת פוטרת כל מיני מאכל והיינו בכל ענין קודם בה"מ אלא רב פפא לחוד בסמוך מחלק בכך ובהכי א"ש נמי לשון הלכתא דאמר ר"פ אף לפי שיטתם בדיבור הסמוך וכמו שאבאר בן נ"ל בכוונתם אלא דקשיא לי דלפי פירושם א"כ אמאי קאמר ר"ש אלא פת הבא' בכסנ' בלבד דהא איכא נמי יין שבא בתוך הסעודה קודם בה"מ דטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו משא"כ לפרש"י דמפרש פת הבא' בכסנין לאחר בה"מ א"ש ואפשר דר"ש באוכלים מייירי במשקים לא קא מייירי או אפשר דר"ש סבר דבה"מ טעונה כוס וא"כ צריך לברך מיהא ברכה של יין לאחריו:

מיהו בעיקר הדין דמשמע מפ' התוס' כאן דפת הבא' בכסנין תוך הסעודה ממש אין טעון ברכה לפניו לא ידעת' מי הכריחם לפרש בן ואלוי מסברא דנפשייהו פשיטא להו הכי דבתוך הסעודה ממש פת פוטרתו אלא שהטור והש"ע סימן קס"ח כתבו בפשיטות להיפך דפת הבא' בכיסנין אפי' תוך הסעודה ממש טעון ברכה לפניו ולא הביאו שום חולק בזה וכן כתב רבינו יונה ז"ל בחידושו כן בפירוש כשיטת הטור וש"ע וכן נראה שהבין הטור מל' אביו הרא"ש ז"ל והתמיה קיימת על הב"י ומפרשי הש"ע שלא הרגישו בזה דהתוס' לית להו הך סברא לענין פת הבא' בכסנין תוך הסעודה ממש ונ"ע ויבואר בק"א אי"ה ודו"ק:

בד"ה ויין פוטר כו' ולית הלכתא כוותיה שהרי מפת פוטרת אין הלכה כמותו כו' עד סוף הדיבור. ילכאורה דבריהם תמוהים דנהי דלענין פת פוטרת אין הלכה כמותו היינו משום דר"ה ור"נ ור"ש פלני עליה דר"ח והוא ליה ר"ח חד לגבי תלת ואע"נ שקצת פוסקים נמנמו בזה משום דר"ח תנא הוא מ"מ לענ"ד אשכחן בכמה דוכתי דהיינו דוקא היכא דאמרינן תנא ר' חייא שהיא לשון ברייתא משא"כ היכא דאמרינן אמר רבי חייא שהוא לשון מימרא אין הכרח לומר שיהיה הלכה כמותו כדאשכחן להדיא ברפ"ק דב"מ לענין הילך דאין הלכה כר"ח אלא כר"ש וכה"ג טובא וכ"ש הכא דר"פ דבתראה הוא פוסק להדיא הלכתא דלא כר"ח נמצא דכל זה לא שייך אלא לענין פת משא"כ לענין יין דלא אשכחן מאן דפלגי אדר"ח מה"ת נאמר דאין הלכה כמותו ובאמת נראה דשיטת הרא"ש וכל הפוסקים חולקים על התוס' בזה ופסקו הלכה כר"ח לענין יין אלא דנראה לענ"ד בסברת התוס' דפשיטא להו טובא דכיון דאין הלכה כר"ח לענין פת אע"נ דחשיב טובא ואשכחן נמי דכל הסעודה נקראת על שם לחם ואפ"ה קיי"ל דאין פוטרת כל מיני מאכל דלא שייכי בעיקר הסעודה כ"ש ביין לגבי משקים דאית לן למימר דאין פוטרת שאר משקין כיון שאין להם שום שייכות כלל בהדי יין בן נ"ל בשיטת התוס'. ומה שכתב מהרש"א ו"ל דדברי התוספות כאן לענין יין סותרים למה שכתבו לקמן בד"ה א"ה יין נמי יבואר לקמן בסמוך דוק:

בד"ה הלכתא כו' פי' הקונטרס ללפת בהן כו' ולא נהירא דא"כ מתני' היא כו' עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך שאין זה מוכרח דמתני' דוקא דומיא דפירות גנוסר איירי שאין רוצה לאכול את הפת לרצונו יכ"מ"ה הרשב"א ז"ל בחידושו ומש"ה אצטריך ר"פ שפיר לאשמעינן דכל הדברים שבאין ללפת את הפת נמי טפילין הן לגבי פת אע"פ שרוצה בהנאת אכילת הפת מצד עצמו. ומה שהקשו עוד על פרש"י מהא דפרריך בסמוך יין נמי נפטריה פת כו' לא ידענא מאי קשיא להו דולאי אי לאו דיון גורם ברכה לעצמו שפיר הוי פשיטא ליה בסמוך שמהראוי שהפת יפטור את היין כיון דשתייה צורך אכילה היא ומש"ה השתייה טפילה לאכילה וכמ"ש תוס' עצמן בסמוך בד"ה א"ה יין נמי בין לענין יין ובין לענין שאר משקים ונ"ע ומה שהקשו עוד על פרש"י לענין דייסא ותרדין וכרוב ממתני' דפרפרת יבואר לקמן בסוגיא דהתם ובעיקר טעמו של רש"י נראה שהוא מפרש דלא מקרי דברים שמלפתין הפת אלא בהנך מינים שאין דרך לאוכלן בלא פת וכמו שכתב רבינו יונה ז"ל בשם ר"י הזקן וא"כ לפ"י דייסא וכרוב יתרדין שבאין למזון ולשובע עיקר אורחייהו לאכלן בלא פת ואדברא מאן דאכיל דייסא בפת הוי ליה כמאן דאכיל נהמא בנהמא ומש"ה מיקרי שפיר שלא מחמת הסעודה בן נ"ל ודו"ק:

בא"ד ודברים הרגילים לבא לאחר הסעודה פרש"י כמו פירות ואפי' הביא אותן בתוך הסעודה כו' עד סוף הדיבור. הדבר מבואר דמה שכתב רש"י כמו פירות לאו אכל הפירות קאי דהא בתאנים וענבים כתב רש"י גופא לעיל דאפילו אם באו שלא ללפת אין טעונים ברכה לאחריהם לר"נ ור"ה אלא ע"כ דמה שכתב רש"י כאן כגון פירות היינו באותן הפירות שאין דרכן כלל בשום פעם ללפת את הפת אלא נאכלים בפני עצמן ומש"ה סבירא ליה לרש"י דלפילו אכלן בתוך הסעודה טעונים ברכה לאחריהם ואין בה"מ פוטרתן כיון שאין ענינם כלל לעיקר הסעודה אלא לקינוח משא"כ בתאנים וענבים דזמנין שבאים ללפת והוי ליה כדברים הבאים בתוך הסעודה ומשום הכי בה"מ פוטרתן. ובאמת ללכאורה משמע קצת מלשון התוס' בסוף הדיבור שכתבו וגם תמרים ורימונים ושאר פירות שאין רגילים ללפת ולא כתבו תאנים יענבים א"כ ממיילא משמע דתאנים וענבים רגילים ללפת. ולפ"י לא ידעת' למה השיגו התוס' על רש"י בזה וכ"ש דלענין בשר ודגים נראה דולאי מודה רש"י דמיקרי דברים הבאים בתוך הסעודה ובאמת שבעל ה"ג מפרש לכל המימרא דר"פ לגמרי כפי' רש"י אפילו לענין דייסא וכרוב ע"ש ובלא"ה נראה דעיקר פלוגתא דרש"י ותוס' תלויה בחילוף הגירסאות דבעל ה"ג ורש"י גרסי דברים הבאים לאחר הסעודה ומש"ה הוצרכו לפרש בן משא"כ התוספות גרסי בגירסת רב אלפס ולא גרסינן דברים הבאים:

מיהו מה שהקשו תוס' על פרש"י דהיינו כר"ש כו' והוי דלא כהלכתא וקיי"ל כר"נ ור"ה ים לתמוה טובא דמה בכך דר"ה ור"י הוו ליה רבי' לגבי ר"ש דס"ס ר"פ דבתראה הוא אי פוסק להדיא כר"ש ומאי הלכה כר"פ כדאשכחן בדוכתי טובא דאמוראי בתראי פסקו הלכה כיחיד במקום רבים בכל פלוגתא לתנאי ואמוראי. ואפשר ליישב דעיקר קושיית התוספות ממעשים בכל יום דעבדינן כרב הונא ור"נ ולא כר"ש ומש"ה אית לן לפרושי הלכתא דר"פ דלא כפרש"י בן נ"ל ודו"ק:

בד"ה א"ה יין נמי כו' ומיהו אומר ר"ת כו' עכ"ל. ולכאורה לשון ומיהו מגומגם כיון שאין זה ענין סתירה כלל לדבריהם הקדומים ויש ליישב משום דלכאורה משמע בדבריהם הקדומים דביין דוקא יש סברא לומר שהפת יפטור אותו כיון דשתייתו צורך אכילה היא תוך הסעודה דאין דרך בני אדם לשתתם כל כך בקביעות שלא בשעת הסעודה כיון דמשכרי טובא עד שאמרו השותה רביעית יין אל יורה והיינו שלא בשעת הסעודה כמבואר בפוסקים מה שא"כ בתוך הסעודה דרך לשתותן כמה פעמים זה אחר זה יל: בפעם אחת משא"כ בשאר משקים שדרך בני אדם לשתותן מחמת צמאו ובשתיה אחת שתה כל צרכו

ואפילו שלא בשעת הסעודה סד"א דהוי כדברים הבאים שלא מחמת הסעודה ואין הפת פוטרתן ומכ"ש אם שתאן כמה פעמים זה אחר זה וכמ"ש במחזור ויטרי דהי"ל כנמלך וע"ז כתבו שפיר ומיהו אומר ר"ת דבשאר משקים כו' והיינו משום דלא משמע ליה לחלק בכך כנ"ל ודו"ק:

דף מב.

בא"ד מיהו ר"י ור"ת כו' והשתא יין פוטר כו' והלכך פת פוטרתן כו' עכ"ל. כבר כתבתי שמהרש"א ז"ל כתב שדבריהם כאן סותרים למה שכתבו לעיל דאין הלכה כר"ח דיון פוטר מיהו לענ"ד יש ליישב דולאי לעיל שכתבו דלכאורה מייירי ביין בלא סעודה דאי בהדי פת ת"ל דפת פוטרת והיינו כמ"ש כאן דפת פוטר' אפילו שאר משקים אם בן לפ"ז כתבו שפיר דאין הלכה כר"ח דאמר יין פוטר כל המשקים אפילו בלא סעודה והיינו כדפרישית לעיל דמשמע להו כיון דאין הלכה כר"ח בפת כ"ש ביין מה שא"כ בדבריהם כאן שעיקר דבריהם שרוצין להוכיח הך מלתא גופא דפת פוטר' שאר משקים א"כ מיייתי שפיר ראה דכיון דלר"ח מיהא על כ"פ יין פוטר כל מיני משקים שבתוך הסעודה והיינו כדפרישית בסמוך שבתוך הסעודה שאר משקים הוין טפלים ליין משום שאין דרך לשתות יין לבדו וא"כ כיון דהיון טפילים ליין שבתוך הסעודה והיון גופא אמרינן דהוי טפל לפת אי לאו דגורם ברכה לעצמו א"כ כ"ש דשאר משקים הוין טפלים לפת בן נ"ל נכון ליישב דברי התוס' שלא יהיו כסותרים זה את זה ומה שיש ללקק עוד בזה יבואר בק"א ודו"ק:

בגמרא ר"ה אכל תליסר ריפתא כו' ולא בריך. ופירש"י ורוב המפרשים דפת הבא' בכסנים הוי ולפ"ז ע"כ צ"ל דהא דקאמר לא בריך היינו שלא בירך בה"מ אבל ברכה מעין שלש היה מברך וכן כתב הרשב"א ז"ל בחידושו להדיא ע"ש ולכאורה יש לתמוה דלשון ולא בריך לא משמע הכי ואדברא טפי הי"ל למימר דלבתר דשמע ר"נ שרוצה לברך ברכה מעין ג' אי"ל עדי כפנא מיהו לפרש"י דלעיל דמימרא דר"ש דהא דקאמר שאין לך דבר כו' אלא פת הבא' בכסנים בלבד היינו דכלל ענין אין צריך לברך לאחריו מעין ג' כיון דתבלין עיקר ואפילו שלא בשעת הסעודה ולפ"ז ודאי א"ש הא דקאמר הכא ולא בריך דנהי שצריך לברך בנ"ר ההיא לאו ברכה מיקרי כדפרישנא לעיל בהא מילתא גופא וכדתנינא נמי לעיל דף ל"ז באורז וזוחן דלבסוף אין מברך כלום אע"נ דמברך בנ"ר בן נ"ל וקורב הדבר לשמוע מה שפרש"י בן לעיל דמימרא דר"ש שהוציא בן מסוגיא דהכא:

מיהו שיטת החולקים על רש"י והרשב"א ז"ל מכללן צ"ע טובא ואף את"ל ליישב בדוחק דמקאמר ולא בריך ולא קאמר ולא בירך משמע דאבה"מ קאי ומלבד שזה דותק גדול דנראה דברייך לשון ארמי הוא אלא דבר מן דין קשה הרי בה"מ לא נוכר כלל בשמעתין דהכא ובסוגיא דלעיל מיניה ועיין בסמוך:

בפרש"י בד"ה אמר ר"נ כו' ורבותיו פירשו תליסר ריפתי מפת שלנו כו' וכך פי' ר' יהודאי בעל ה"ג ואין נראה לי כו' עד סוף הדיבור. באמת שגם בה"ג שלנו המיוחס למהר"ש קיירא ג"כ פי' בן ומסיים בדבריו דסבירא ליה לר"ה דהך דרשא דואכלת ושבעת לענין כזית וכביצה אסמכתא בעלמא היא כו' ע"ש ויש לתמוה על דבריו דנהי דקושטא דמילתא הכי הוא דכזית וכביצה שיעורים דרבנן נינהו כדאמרינן לעיל בפרק מי שמתו (ברכות דף כ' ע"ב) בהא דבן מברך לאביו ע"ש אלא דאכתי הקושיא במקומה עומדת דמה בכך דהוי מדרבנן דמ"מ אמאי לא בריך ר"ה. וכבר עלה בלבי ליישב דהא דאמרינן הכא ולא בריך היינו לאו למימרא דלא בריך כלל אלא שהיה אוכל בסעודה עם רב נתמן וחביריו ובדין היה שר"ה יברך להוציאם אי משום דר"ה גדול מר"נ הוי או משום דעיקר שבסעודה הוי דאכל י"ג ריפתא או משום דאזרח הוי אלא לפי שהיה דומה בעיני ר"ה שלא אכל כדי שבעו ולא הוי אלא שיעורא דרבנן ומשום הכי לא רצה לברך להוציא אחרים דלא אחי דרבנן ומפיך דלאורייתא כדאמרי' לעיל בפרק מי שמתו בהך מילתא גופא ולכך היה רוצה שיברך אחר מאן דהוי חויבא דמלאורייתא ויוציא אותו ירי חובתו כך היה נ"ל לכאורה ביישוב שיטת בעה"ג ורבותיו של רש"י אלא דכל כי האי לא הוי ליה לבעה"ג לסתום אלא לפרש לכך נראה לפרש דבריו כפשטיה דר"ה הוי סבר דכיון דקרא ואכלת ושבעת לענין כזית וכביצה לא הוי אלא אסמכתא בעלמא משום הכי דרשינן לה לכולא דהא דמחייבינן בכזית וכביצה מדרבנן היינו בענין שאין רוצה לאכול יותר ונסוגא ליה בהכא או כגון שקובע עיקר סעודתו על ליפתו או בשר שעם הפת ובכה"ג נהי דאפ"ה פטור מלאורייתא דכדי שביעה מלחם לחוד אמר רחמנא אפ"ה חייב מדרבנן משא"כ מי שעדיין הוא רעב לאכול לחם שלא אכל כדי שבעו כגון ר"ה מש"ה הוי סבר דפטור אפילו מדרבנן ואין מברך אלא בנ"ר בן נ"ל נכון ליישב שיטה זו:

מיהו בעיקר פירושם של בעה"ג ורבותיו של רש"י שגדחקו לפרש בן ולא מפרשו לה בפת הבא' בכסנים דאיירי בה בשמעתין לעיל במימרא דר"ש ובסמוך נמי מיייתי עליה עובדא דר"י דלייתו לקמיהו פת הבא' בכסנים כבר אפשר דאדברא מה"ט גופא דבהנך דלעיל ודלקמן מפרש להדיא לשון פת הבא' בכסני' משא"כ הכא בדר"ה דנקיט ליסנא ריפתא סתמא משום הכי משמע להו דלא איירי אלא בפת שלנו וכדפרישית אמנם לפי מה שפירשתי כאן בלשון הגמרא יתיישב יותר שיטה זו משום דלא הוי מצ' לפרש האי דהכא בפת הבא' בכסני' משום האי קושיא גופא דאם בן מאי האי דקאמר ולא בריך דנהי דלא בירך בה"מ אפ"ה היה צריך לברך ברכה מעין ג' דמ"ש רש"י ז"ל לעיל במימרא דר"ש אפילו ברכה מעין שלש אין צריך לא משמע להו להנך רבוותא לפסוק בן אלא כשיטת רוב הפוסקים שפסקו דלא כרש"י ולכך הוצרך לפרש דאיירי בפת שלנו:

ואף דלפ"ז אכתי יש להקשות א"כ מאי שייך האי עובדא דפת שלנו לסוגיא דהכא אלא דגם בזה יש ליישב דכיון דעיקר פלוגתא דר"ה ור"נ היינו אי משערין שיעורא כדי שביעה בדמיה כל אדם לפי מה שהוא או בדאחרינא כדמסקי ר"נ כל שאחרים קובעים א"כ דמאי הך מילתא נמי לסוגיא דלעיל דאיירי בדברים הבאים בתוך הסעודה או לאחר הסעודה דפסקי ר"פ הלכתא דלאו בדמיה תליא מילתא אם רוצה לאכול הליפתן ופירות ללפת הפת או שלא ללפת את הפת אלא דמשערין באותן הדברים אם רגילין לבוא בתוך הסעודה ברוב בני אדם או לאחר הסעודה כדמשמע מפרש"י והתוס' והפוסקים במימרא דר"פ בן נ"ל נכון ודוק היטב:

בגמרא אי"ל לא סבר לה מר גמר אסור מלאכול ופרש"י בד"ה אסור מלאכול עד שיברך בה"מ ויחזור ויברך כו' עד סוף הדיבור. ומשמע לפ"ז דהה"ו וכ"ש במאי דא"ל רב פפא סלק איתמר היינו נמי בכה"ג דאסור לאכול עד שיברך וכן בעובדא דר' זירא בסמוך דא"ל כו' סלק אסור מלאכול היינו נמי בכה"ג אלא שהתוס' בד"ה ר' זירא לא אכל משמע שמפרשים דאסור למשתי בלא ברכה שלפניו וממיילא שמעי דאם רוצה לברך לפניו אין צריך לברך בהמ"ז והיינו דקשיא להו אמאי לא אכל כו' ונראה שהכריחו לפרש כן דאזוו לטעמייהו שכתבו לעיל בד"ה לאחר הסעודה דדיו זה דר"פ היינו דוקא בזמניהם שהיו רגילין למשך מיהם מן הפת והיינו לפי שזרכן היה לסלק השלחן כמ"ש גס בן באן בד"ה סלק איתמר ואם בן לפ"ז תו לא מצ' לפרש כפרש"י דלאחר סילוק השולחן אסור לאכול עד שיברך בה"מ דא"כ תקשי דר"פ אדר"פ דהא דאמר לעיל לאחר הסעודה טעונים ברכה בין לפנייהם ובין לאחריהם היכי משכחת לה

ית"ל דהא בלא"ה כיון דלאחר הסעודה היינו שסילקו השולחן וממילא דאסור לאכול לגמרי אפילו ע"י ברכה לפנייהם ולאחריהם עד שיברך בה"מ תחלה וא"כ לאחר בה"מ פשיטא שצריכין ברכה לפנייהם ולאחריהם לכך הוצרכו לפרש כן דה"נ ע"י ברכה מותר אפילו בלא בה"מ ועיין בזה בחידושי רבינו יונה ו"ל. מה שאין כן לפרש"י כאן שמפרש דאסור לאכול לאחר סילוק השולחן עד שיברך בה"מ היינו נמי לשיטתו דגרים לעיל במימרא בתרייתא דר"פ דברים הבאים לאחר הסעודה ומפרש שם דהיינו דברים הרגילים לבוא בו' וא"כ לא איירי כלל לעיל בסילוק השלחן ומש"ה שפיר קאמר ר"פ דטעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם ואין צריך לברך בה"מ משא"כ בהאי דהכא דאמר ר"פ סלק איתמר יפה כתב רש"י ו"ל דהיינו שאסור לאכול עד שיברך בה"מ כן נ"ל נכון בע"ה לישב שיטת רש"י והתוס' כל א' לפי שיטתו ידוק היטב ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה ר"ז לא אבל תימא לפי מה שמפרשים העולם הב לן ונבדיר בו' עכ"ל. ולפמ"ש בסמוך יש לדקדק בלשונם לפי מה שמפרשים העולם ות"ל דלפי שיטתם לעיל ע"כ צריכין אנו לפרש כן דע"י ברכה מותר לאכול קודם בה"מ כפירשית ולפ"ו לא הוו צריכים נמי לאתייב הכא האי דהב לן ונבדיר דבלא"ה משמעתינ גופא הי"ל לאקשויי אמאי לא אבל בו' ואפשר משום דלעיל בד"ה לאחר הסעודה לא כתבו בפ"י ל' סילוק השולחן מש"ה לא פסיקא להו להקשות דאפשר לאחר הסעודה לחוד וסילוק השלחן לחוד לכך הוצרכו לפרש כאן מה שמפרשים העולם בהאי דהב לן ונבדיר ומשמע להו דממילא ה"ה בסילוק השלחן דהכא דדמי לגמרי להב לן ונבדיר כן נ"ל בכוננתם ודו"ק:

בגמרא ולית הלכתא ככל הני שמעתא אלא כי הא בו' ופרש"י אין סוים סעודה תלוי לא בגמר ולא בסילוק בו' כל זמן שלא נטל מים בו' ומשנטל אסור לאכול עכ"ל. הדבר מבואר מדקאמר הש"ס הכא ולית הלכתא אלא כי הא היינו דנטילת מים אחרונים לרב הוי לגמרי כמו סילוק לר"פ והיינו לשיטת רש"י בתרייתא דאסור לאכול בלא בה"מ ולשיטת התוס' ע"כ בתרייתא מותר לאכול ע"י ברכה קודם בהמ"ז כמ"ש להדיא בד"ה תיכף לנט"י בו' דמ"ש עד שיברך ע"כ לאו אברכת המזון קאי אלא שיברך ברכה הצריכה לו ואח"כ יטול ידיו שנית ויברך בה"מ וע"כ דהכי הוא דאלת"ה אמאי קאמר בגמרא ולית הלכתא ככל הני שמעתין אלא כי הא דאמר רחב"א א"ר בו' ות"ל דשפיר מצי"ל דהא דקאמר רב תיכף לנט"י ברכה היינו שאסור לאכול לגמרי קודם בה"מ אפילו ע"י ברכה אבל בהא דקאמר ר"פ סלק איתמר והיינו שאסור לאכול בלא ברכה אפשר דרב נמי מודה בהא אע"כ לנשיטת התוספות פשיטא להו לתלמודא שאין לחלק בכן כך היה נ"ל לכאורה אלא דלפ"ו יש לתמוה טובא דא"כ למאי דמסקינן הכא ולית הלכתא והיינו דאין הלכה כר"פ דאמר סלק איתמר אלא כל כמה שלא נטל ידיו מותר לאכול אפילו בלא ברכה לפניו ולאחריו א"כ ממילא דאין הלכה נמי כר"פ בהאי דאמר לעיל הלכתא בו' לאחר הסעודה טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם והא ליתא דכל זמן שלא נטל ידיו אין צריך ברכה א"כ לפ"ו האידן כתבו התוס' לעיל בד"ה לאחר הסעודה בו' דקיי"ל כפסק דר"פ אלא דעכשוו אין לנו דין זה דאין מנהג שלנו בו' משמע להדיא דלפי דין הגמרא והאי הלכה כר"פ אפילו בהאי דלאחר הסעודה וקשיא הלכתא אהלכתא. לכך חזרנו לפרש בדרך אחר דמ"ש התוס' כאן בד"ה תיכף לנט"י בו' דאסור לאכול עד שיברך מסתמא משמע דהיינו בה"מ כדמשמע פשטא דלישנא תיכף לנט"י ברכה ומללא הזכירו ג"כ שיטול ידיו שנית נמי הכי משמע דעד שיברך שכתבו היינו בה"מ ולזה נתכוונו במ"ש וה"ה אם אמר הב לן ונבדיר והיינו לענין שאסור לאכול ולשתות עד שיברך בה"מ ולאפוקי ממה שכתבו לעיל בד"ה ור"ז לא אבל שהעולם מפרשים דהב לן ונבדיר מותר ע"י ברכה שלפניו וכדפרישית דממה שכתבו לפי מה שמפרשים העולם משמע דהתוס' גופייתא אינן מפרשין כן אלא כמ"ש כאן ולפי' העולם נמי לא תקשה מהאי דר"פ לעיל לפי שהם סוברים בדאמת אין הלכה כר"פ לעיל בהאי דלאחר הסעודה אפי' לדין הגמרא והיינו מדאמרינן הכא ולית הלכתא ככל הני שמעתין אלעיל נמי קאי דדא ולא אחת היא במימרא דר"פ או שנאמר דלפי מה שהעולם מפרשים סוברים בהאי דר"פ לעיל כגירסת רש"י דגרסינן דברים הבאים לאחר הסעודה וכדפרישית כן נ"ל נכון ונתיישבו בזה כמה שיטות ולשונוות מהפוסקים. אמנם התמיה קיימת על מרן הב"י שכתב בתחלת סי' קע"ט בפ"י דברי הטור שיש לחלק בין הב לן ונבדיר ובין נטילת מים אחרונים לענין בה"מ דבהב לן ונבדיר מותר לאכול קודם בה"מ ע"י ברכה משא"כ בנטילת מים אחרונים אסור לאכול עד שיברך בה"מ והיינו מהטעם שמפרש שם לחלק ביניהם ע"ש ולמאי דפרישית א"א לפרש כן דא"כ לא א"ש הא דקאמר הכא ולית הלכתא ככל הני שמעתא אלא כי הא דאמר רחב"א א"ר בו' ולפי שיטת הב"י והאי מצי"ל דרב נמי אית ליה האי דר"פ ודר"ז אלא דרב דאמר דבנט"י תליא מילתא היינו דאסור לאכול קודם בה"מ אפילו ע"י ברכה ולעולם אימא לך דבהא דס"ל לר"פ ורבא ור"ז דסילק אסור מלאכול היינו שאין לאכול בלא ברכה שלפניו ולאחריו דבהא רב נמי מודה אע"כ דלא כב"י וצ"ע ליישב ע"ש בט"ז ומה שיש לדקדק עוד בזה יבואר בק"א אי"ה ודו"ק:

שם דא"ר חייא ב"א אמר רב ג' תכיפות הן בו' וצירושלמי מסמין להו אקראי והוצא בלשון הרי"ף והרשב"א ז"ל משמע מהתם דה"ה לענין נטילה לפני הסעודה נמי בעינן תכף אלא דהכא בשמעתין מיייתי לה לענין נטילת מים אחרונים שהוא לאחר הסעודה דאיירי בה לעיל. ושיעור תכיפה זו כתבו התוס' בסוטה פרק ואלו נאמרין (סוטה דף ל"ט) שהוא שיעור מהלך כ"ב אמה והביאו ראיה מסוגיא דזבחים דף ל"ג דמיייתי התם ברייתא דבאשם מצורע לא היתה השחיטה סמוך לסמיכה ומוקמינן לה התם כר' יוסי בר"י דאמר מרחק צפון לפי ששחיטת אשם היה צריך להיות בצד המזבח ממש והסמיכה דאשם מצורע היתה בשער ניקנור שהיה הפסק כ"ב אמה ביניהם ממילא שמעינן דשיעור כ"ב אמה הוי הפסק זהו לשון התוס' שם ע"ש וכן הוא בשע"ב א"ח סימן קס"ו אלא דבעל מג"א שדא בה נראה והקשה דמהאי סוגיא גופא משמע להיפך דנאי דלמאי דמוקמינן לה כריב"י לחד לישנא משמע הכי מ"מ כיון דע"כ לסברת המקשן דהתם דבעי למידק דביאה במקצת שמה ביאה מהך ברייתא דאי ס"ד דלא שמה ביאה ליעייל ידיה וליסמוך א"כ משמע דלמ"ד שמה ביאה א"ש דלא הוי תיכף שחיטה סמוך לסמיכה לפי שסמיכה היתה צריכה בשער ניקנור ממש וכיון דלמאי דס"ד השתא דיכול לשחוט בעזרה מיד סמוך לשער ניקנור ואפ"ה לא הוי תיכף אלמא דבכל דהו נמי הוי הפסק ובהא אפשר דאף למאי דמוקמינן לה כריב"י ואפ"ה איתא להאי סברא דבכל דהו הוי הפסק ובכה"ג גופא איכא למידק נמי מאידך אוקימתא דהתם דאמרינן איכא דאמרי כל הסומך ראשו ורובו מכניס בו' ע"ש. וקושיא זו הקשה ג"כ הגאון מהר"ן אשכנזי בתשובתיו וכתב שם שהקשה כן בפומבי גדולה של חכמים ונאלץ כל חכמי לב ליישבו ע"ש:

אמנם לענ"ד נראה לי ליישב בפשיטות דדיבור התוס' והש"ע שרירין וקיימין ותוכן הענין דנראה דואי לכ"ע עיקר שחיטת אשם וקדשי קדשים תחלת מצותן בצד המזבח ממש במקום הכנסתן אלא דפלוגתא דהנך תנאי דמיייתי ביומא וזבחים היינו לענין דיעבד או שעת הדחק נמצא דלפ"ו והאי אי הוי מצנין לקיים מצות סמיכה דאורייתא באשם מצורע שפיר הוי מהדרין לקיים המצוה כראוי והיינו דליעייל ידיה למסוך למ"ד לא שמה ביאה ולישחוט שם סמוך לשער במקום סמיכה ממש משא"כ למ"ד ביאה

במקצת שמה ביאה וא"כ א"א לעייל ידיה אלא שהסמיכה היתה בשער ניקנור ממש וזאת הסמיכה לא מיקרי סמיכה מן התורה כלל דכתב לפני ה' ומךן דבעינן סמיכה לפני ה' ושער ניקנור לא נתקדש וכמ"ש התוס' שם להדיא דף הקודם וא"כ לפ"ו דסמיכת אשם מצורע לא הוי אלא מדרבנן משום נחת רוח בעלמא כדאמרינן בחגיגה ס"פ אין דורשין מש"ה לא איכפת לן בהך סמיכה להצריכה תכף לשחיטה ולישחוט שלא במקום עיקר מצות שחיטת אשם דמוטב לקיים מצות שחיטה דאורייתא כראוי במה שיש למקום שחיטה עיקר מן התורה ממה שנקיים תיכף לסמיכה בדבר שאין סמיכה זו עיקר מן התורה כלל ומה"ט גופא כ"ש דא"ש נמי לאיכא דאמרי דהתם דכיון דכל הסומך ראשו ורובו מכניס ובאשם מצורע לא אפשר לעשות כן אלא בהקפת ידים שאין זו סמיכה כלל אלא משום נחת רוח כדאיתא להדיא שם בפרק אין דורשין לענין סמיכת נשים מש"ה לא איכפת לן להצריכה תיכף לשחיטה ויותר טוב לשחוט במקום עיקר שחיטתה בצד המזבח. אבל מהך אוקימתא דמוקי לה כריב"י דבעי לאוקמי כמ"ד לא שמה ביאה ומצי ליעייל ידיה לעזרה ולסמוך דהוי סמיכה לפני ה' ולהך אוקימתא נמי לא בעינן סמיכה בכל כחו וא"כ הוי אפשר לקיים באשם מצורע סמיכה דאורייתא ממש ולהצריכה תיכף לשחיטה שהיא ג"כ מן התורה כדמסקין התם ואפילו הכי עקרינן תיכף לסמיכה זו וע"כ היינו משום דא"א לריב"י והיינו משום דבשיעור מהלך כ"ב אמה הוי הפסק כן נראה לי נכון וברור לקיים שיטת התוספות והש"ס בלי נגמנם ובמסכת ביצה דף כ' יבואר יותר באריכות ובראויות ברורות מהאי סוגיא דזבחים שא"א לפרש בענין אחר ע"ש ודוק היטב:

במשנה ברך על היין בו' ופרש"י נוהגים היו להביא קודם אכילה בו' כדתניא לקמן כיצד סדר הסבה בו' עד סוף הדיבור. ולפ"ו משמע דהאי שלפני המזון דקאמר הכא היינו אפילו קודם שנטל ידיו לאכילה כדמשמע להדיא בהך ברייתא גופא דלכתר דקתני בא להם יין בו' מסיק התם עליו הסבו ובא להם מים בו' א"כ משמע להדיא שמה שהביאו לפנייהם יין דמיייתי רש"י הכא היינו קודם נט"י לאכילה ואפ"ה אותו יין פוטר אף שלאחר המזון ובגון שלא ברך ברכה שלאחר היין כיון שכן היה דרכן תמיד ולא הוי נט"י הפסק ואין צריך ברכה אחרונה וכמ"ש התוס' ג"כ לענין יין קידוש ומה שיש לדקדק בדבריהם לענין הדבלה יבואר לקמן:

אלא דלפ"ו לכאורה לא שייך לפרש כן בהאי דפרפרת שלפני המזון דהוי ג"כ קודם נט"י והמוציא דהא לעיל דף ל"ט בעובדא דבר קפרא משמע מלשון רש"י דפרגיות הללו באין בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה וא"כ היינו לאחר נט"י והמוציא מיהו לפי מ"ש לעיל בהאי עובדא יש ליישב דהתם והאי הוצרך לפרש כן כיון שנתן בר קפרא רשות לאחד מהם לברך להוציא כולם וכדפרישית ע"ש מיהו בעיקר פירושו בענין הפרפרת שמפרש רש"י דפרפרת שלפני המזון היינו כגון פרגיות ודגים ופרפרת שלאחר המזון היינו כגון כיסנא ולחמניות וא"כ יש לתמוה היאך אפשר דברכת הפרגיות ודגים שהיא שהכל תפטור מברכת הכיסנא ולחמניות שהיא במ"מ והנלע"ד בזה דרש"י לשיטתו דמשמע מפירושו דלעיל בפלוגתא דר"ה ור"נ ור"ש ובהלכתא דרב פפא דהכל בטפילה תליא מילתא וא"כ לפ"ו מצי"ל שפיר דכיסנא ולחמניות לפי שאינן אלא דבר מועט כמו שפרש"י לעיל בד"ה פת הבא בכיסני' ומש"ה אע"ג דפת אינו פוטר אותן שלאחר המזון כיון ששוב אין להם שייכות להפת אפ"ה הוו טפילי לגבי הפרפראות שלפני המזון. ובכך היה נ"ל ליישב גם כן שיטת הרמב"ם בפ"י המשניות ובחיבורו שמפרש ג"כ לשון פרפרת כפרש"י שהם מיני תבשיל ופירות וכבר הקשו חכמים גדולים במה שכתב בחיבורו בדרך על הפרפרת פוטר מעשה קדרה והכ"נ נדחק שם מאד בפירושו כמו שאבאר בק"א ולמאי דפרישית יש ליישב שיטת הרמב"ם ג"כ על זה הדרך:

אמנם כן לפי מה שראיתי שהרמב"ם ז"ל השמיט לגמרי דין זה בדרך על הפרפרת שלפני המזון פטור את הפרפרת שלאחר המזון לכך נ"ל לפרש בדרך אחר בשיטת רש"י והרמב"ם דודאי לשון פרפרת כולל כל הדברים שמביאין קודם המזון ולאחר המזון כשאינן באים ללפת את הפת ופרגיות ודגים וכיסני' שכתב רש"י היינו למומא בעלמא כיון דאיירי בהו בשמעתין דלעיל לפי שהן דברים המצויים בעוניי סעודה ומש"ה ה"ה לשאר מינים כיוצא בהם ולפ"ו א"ש דהא דקתני ברך על הפרפרת שלפני המזון פוטר את הפרפרת שלאחר המזון היינו כשברכותיהן שוות דווקא דומיא דמתניתין דלעיל דקתני היה לפניו מינים הרבה ומוקי לה עולא כשברכותיהן שוות דווקא ומש"ה השמיט הרמב"ם ז"ל דין זה לפי שלא הוצרך לכתבו דמילתא דפשיטא היא ובמשנתנו נמי לא קתני לה אלא איירי דקתני רישא דיון שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון והסעודה לא הוי הפסק מש"ה קתני נמי להך בבא בכה"ג גופא או משום דבעי למיתני סיפא ברך על הפת פוטר את הפרפרת בו' כנ"ל נכון ביישוב שיטת רש"י ורמב"ם ז"ל וכן נראה מלשון הרב מצרטנורה בפירוש משניות ע"ש ועיין עוד בסמוך ודוק היטב:

בתוס' בד"ה ברך על הפת בו' ורש"י פי' פרפרת מיני דגים ופרגיות וק"א א"כ מאי קמ"ל בו' עכ"ל. מיהו לענ"ד לא ידענא מאי קשיא להו דהא והאי איצטריך מתני' לנאשמעי' דברכת פרגיות ודגים שהיא שהכל לא פטרי לברכת המוציא אע"ג דתנינא לעיל ועל כולן אם ברך שהכל יצא וקווי"ל דאפילו בפת ויין נמי יצא וא"כ סד"א דמש"ה אם כבר ברך שהכל על פרגיות ודגים ניפטור מברכת המוציא קמ"ל דלא דווקא אם ברך בטעות על אותו מין עצמו שהכל הוא דיוצא אבל כשברך על מין אחר שברכתו שהכל אינו פוטר ברכות אחרות ול"ל דהא נמי מילתא דפשיטא היא הא והאי ליתא דהא אשכחן לעולא לעיל בדף הקודם דאשמעינן הך מילתא גופא דבאין בברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה והיינו לאפוקי מהך סברא כמ"ש רש"י ז"ל להדיא שם במקומו וכתב ג"כ דמה"ט לא גרסינן פשיטא ע"ש שדקדק כן מדברי המקשה דקאמר מיתבי היו לפניו צנן חזית בו' ע"ש מיהו יש ליישב קצת קושיית התוס' דקשיא להו אליביה דר"ה דאמר לעיל דבפת ויין לא יצא אפילו דיעבד בברכת שהכל אפילו אם נתכוון לאותה ברכה בטעות וא"כ תקשי ליה מתני' דהכא מאי קמ"ל בדרך על הפרפרת לא פטור את הפת אלא דגם זו אינה קושיא דאפשר דהא גופא אשמעי' ר"ה דלא נימא דפירוש פרפרת היינו כפי' התוס':

אלא דבר מן דין יש ליישב עוד שיטת רש"י בדרך אחר דאיצטריך מתניתין לנאשמעינן דאע"ג שאכל הפרפרת תחלה והן עיקר ואין אוכל הפת אלא לטפילה בעלמא וסד"א דפרפרת פוטר את הפת כדאמרינן לעיל בכה"ג בצנן חזית דכשהצנן עיקר פוטר את חזית קמ"ל הכא דבפת אינו כן דלעולם לא הוי טפילה לגבי שום דבר והיינו כדמקשינן לקמן אמשנה דהביאו לפניו מליח ופת עמו ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפילה ומוקמינן לה בפירות גנוסר דווקא לפי שאינו רוצה לאכול הפת כלל אלא כדי שלא יזיקנו המליח כמ"ש כל המפרשים כן נ"ל נכון ודו"ק:

בתוס' ד"ה הסבו אחד מברך לכולם ואנו אין לנו הסבה אלא בפת בלבד ופת מהני בו' עכ"ל. ולכאורה דבריהם סותרין זא"ז והנראה בזה דמ"ש בתחילה ואנו אין לנו וכו' לאו ע"פ מנהג שלנו כתבו כן אלא כוונתן דאפילו לדינא דגמרא לא בעינן הסבה או ישבו אלא בפת בלבד אבל בשאר מינין כגון פירות וכיוצא בהן לא בעינן לא הסבה ולא ישבו והיינו למאי דקיי"ל כר' יוחנן וכליגנא קמא לקמן דר' יוחנן אמר אפילו יין נמי בעי הסבה ולפ"ו ממילא דבשאר מינין לא בעינן הסבה כלל והיינו כמ"ש הרא"ש ז"ל

הפוסקים וכמו שנראה ג"כ שכן הסכמת הרשב"א ז"ל בחידושו ודלא כמ"ש בתחילת דבריו בשם הגאונים והראב"ד ז"ל דהלכה כלישנא בתרא לחומרא ע"ש כן נ"ל בכוונתם לכאורה אלא לאכתי לשון יאנו אין לנו אינו מדויקדק דהאי לישנא מנהגא משמע ועוד דאי מדינא איירי למה כתבו אלא בפת בלבד דהא קיי"ל בר' יוחנן לגביה דרב ולפ"ז לתרי לישני דר"י משמע מיהא דביין נמי בעי הסבה ומהני הסבה לכך נראה לי ליישב חדא מנן חדא דכוונת התנן' ג"כ במה שכתבו ואנו אין לנו למעטוי נמי יין דלא בעי הסבה והיינו לפי המנהג שלנו דלא שייך הך מילתא דיין שבא לאחר המזון והיינו לפמ"ש התוספות לעיל בד"ה לאחר הסעודה דעכשיו אין לנו דין זה דלאחר הסעודה כיון שאין אנו נוהגים למשוק ידינו מן הפת כלל עד לאחר בה"מ כו' נמצא דלפ"ז לא שייך הסבה ביין אלא תוך הסעודה ובכה"ג ודאי לא מהני הסבה כדקתני להדיא בא להם יין בתוך המזון כל אי"א מברך לעצמו וכן מבואר להדיא מלשון הפוסקים והש"ע שהשמיטו דין זה דיון לאחר המזון ומה"ט גופא השמיטו ג"כ הך דינא דיין שלפני המזון פוטר יין שלאחר המזון וכמ"ש התנן' לקמן בד"ה ור"ש אמר ע"ש כן נראה לי ברור בכוונת התנן' ודו"ק ועיין עוד בסמוך:

בא"ד בגמרא משמע דמייירי בין בברכת המוציא בין בבה"מ כו' כאן קיצרו התנן' בדבריהם אבל בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ו) האריכו התנן' מאד בזה ולכאורה מדבריהם דהתם נראה שלא הכריעו בדבר זה ע"ש באריכות וכאן אין מקומו להאריך ויבואר לאחד אחד מתוך דברינו בסמוך בסוגיא דשמעתין ובריש פרק שלשה שאכלו עיין עליו:

בא"ד וא"מ מ"ש דבמוגמר אפילו לא הסבו כו' בירושלמי פריך כו' עד סוף הדיבור והקשה מהרש"א ז"ל מנ"ל להתנן' דמוגמר דמתני' איירי בלא הסבו דשפיר מנ"ל דבהסבו איירי דארישא קאי דקתני הסבו כו' ע"ש. ונלענ"ד דברי מהרש"א ז"ל תמוהין בזה דודאי פשיטא להו להתנן' דמוגמר בלא הסבו איירי שהרי כתבו בסמוך בד"ה אע"פ דהא דקתני במוגמר אלא לאחר סעודה היינו שכבר ברכו בה"מ כו' עכ"ל והיינו משום דהכי משמע להדיא ממאי דלמרי' לקמן אפיסקא דוהוא אומר על המוגמר דטעמא דמילתא לפי שנטל ידיו תחלה באחרונה והיינו לברכת המזון וא"כ לפ"ז שלא הביאו המוגמר אלא לאחר ברכת המזון תו לא שייך בכה"ג הסבה כלל כיון שכבר סילקו השולחן וברכו ברכת המזון ממיולא נתפרדה החבילה ובטל' הקביעות א"כ לא שייך לא הסבו ולא ישבו ולפ"ז נמשך היטב לשון התנן' דעל מה שכתבו דבברכת המוציא נמי בעינן הסבו או ישבו לדיון ועל זה כתבו ומיהו בני אדם כו' ולא ישבו כ"א מברך לעצמו וע"ז מקשו שפיר מ"ש דבמוגמר משמע ממתני' דאפילו בלא הסבו אחד מברך לכולם והיינו כדפרישית דממילא משמע דאפילו ישיבה נמי לא בעי כן נראה לי בכוונת התנן'. אלא דבאמת מצינא' בחידושי הרשב"א ז"ל שכתב בשם הראב"ד ז"ל דמפרש למוגמר דמתניתין שהוא בתוך הסעודה קודם ברכת המזון וכך מפרש לשון הירושלמי עיין שם והיינו כמו שכתב מהרש"א ז"ל אלא שכבר כתבתי דשיטת התוספות אינו כן כמו שכתבו דביבור הסמוך להדיא דמוגמר לאחר בה"מ איירי ושכן מבואר מלשון הגמרא דיון דלא כהירושלמי ובאמת הקשה הרשב"א ז"ל על שיטת הראב"ד ז"ל מסוגיא דלקמן י"ס יבואר ועיין עוד בסמוך:

בא"ד בירושלמי פריך ומשני כו' עכ"ל. ובאמת דבירושלמי לא פריך באותו ענין שהקשו התוספות כאן מברכת המוציא אמוגמר אלא מיין אמוגמר מקשה בירושלמי ונראה דהיינו לפמ"ש בסמוך דהירושלמי סבור דמוגמר איירי תוך הסעודה משא"כ לגמרא דיון דמוגמר דמתניתין היינו לאחר בה"מ תו לא שייך להקשות מיין אמוגמר דהא ביין בה"ג נמי אחד מברך לכולם לרבי יוחנן בהסבה והיינו משום דחשיב' הסבה דידיה משא"כ מוגמר ללא חשיב היו כמו שאר מינים דלא בעי הסבה ללישנא קמא דר"י ועוד כיון דביין תליא בפלוגתא דרב ור"י מש"ה ניחא להו להקשות מברכת המוציא שכתבו בסמוך דאיירי בה מתני' דהכא משום הכי קשיא להו שפיר דללישנא בתרא דר"י דמשמע דבשאר מינים לא מהני אפילו הסבו ומ"ש ממוגמר דלא בעינן לא הסבו ולא ישבו כדפרישית בסמוך וע"ז מיייתי שפיר תירון הירושלמי שחלק בין יין שבתוך הסעודה למוגמר שבתוך הסעודה משום דבמוגמר כולם נהנים ביחד כו' אם כן מהאי טעמא גופא יש לחלק בין מוגמר שלאחר ברכת המזון לשאר דברים וכ"ש לעניין המוציא כן נראה לי בכוונת דברי התנן' כאן מה שאין כן בפרק כל הבשר מקשה התוספות בפשיטות ממוגמר איין והיינו אליבא דרב ללישנא בתרא דביין לא מהני הסבה כיון דלא חשיב' הסבה דידיה כמו בפת ואם כן מקשו שפיר דלרב תקשה מ"ש ממוגמר דהא יין ודאי חשיב טפי ממוגמר ואין להאריך כאן יותר בדברי התנן' בפרק כל הבשר והמענין שם יראה שנתכוונו למה שכתבתי ודוק היטב ובתחילה היה נראה לי לפרש לשון התנן' כאן להיפך דמ"ש בתחלת דבריהם ואנו אין לנו הסבה אלא בפת בלבד היינו דבשאר מינים לא מהני הסבה והיינו כלישנא בתרא דלקמן וכמ"ש הגאונים והראב"ד דקיי"ל כלישנא בתרא דאיבא דלמרי אלא לפי שהתנן' בפרק קמא דעכו"ס כתבו ג' שטות בענין פסק הלכה בכל דוכתי דאשכחן איבא דלמרי ולכל השיטות משמע דעכ"פ לא שייך לפסוק כאיבא דלמרי בשל סופרים להחמיר אלא להקל ידלא כשיטת הגאונים והראב"ד ז"ל ועוד לאכתי הוי הדרא הקושיא לדוכתא מה שדקדקתי בלשון התנן' שכתבו אלא בפת בלבד והי"ל למימר אלא בפת וביין בלבד לכך הוכרחתי לפרש כל דברי התנן' כאן כדפרישית מעיקרא ודוק היטב ותן לא מיד:

דף מב:

בגמרא א"ל יישר וכן אמר ריב"ל ופרש"י וכן אמר ריב"ל לעשות עכ"ל. ולכאורה דרכו עגלמה ולא ידעתי מה בא ללמדינו בזה דפשיטא דהכי הוא דמימרא דריב"ל היינו לעשות כן וכ"ש כיון דרבה בר מרי איהו גופא מרא דשמעתא הוא לעיל בשם ריב"ל ונ"ל דכוונת רש"י בזה משום דיש לקדק בהאי עובדא דמשמע דרבא בריך לפני המזון והדר בריך לאחר המזון ולא הזכיר מברכה שבתוך המזון דודאי היה דרכו לשתות תוך המזון כדי לשרות המזון כדאיתא בסמוך ע"כ ממילא משמע דבאמת לא היה מברך על היין שבתוך המזון והיינו כמ"ש התנן' והפוסקים נמצא דלפ"ז יפה כתב רש"י ז"ל דא"ל רבא בר מרי לרבא יישר ופירושו יפה עשית בין במה שבירך על היין שלאחר המזון ובין במה שלא בירך תוך המזון אלא לפי דהך דינא דתוך המזון לא שייך בהך מימרא דרב"מ לעיל משמיה דריב"ל דהא לענין זה לא שייך לחלק בין שבת וי"ט לחול אלא דהכי הוי קים ליה לרב"מ דריב"ל בהא נמי הורה לעשות כן ועי"ל דהא דרבא לא בריך אבל כסא וכסא היינו דאף לפי שיטת הפוסקים דבאורח שנתארח אצל בעה"ב צריך לברך על כל כוס וכוס דהי"ל כגמלך אפ"ה לגבי רבא גופא שהיה בעה"ב לא שייך ה"ט דנמלך ואפשר דרב מרי גופיה נמי כיון דרבא היה מכבדו יותר בגופו מש"ה לא הוי כגמלך כדלמך רבי זירא לעיל אן איתבא דר"ג סמכינן וכן מבואר בשיטת הפוסקים כן נ"ל בכוונת רש"י ודו"ק:

בתוס' בד"ה ורב ששת אמר אינו פוטר כו' ונראה דהלכה כתלמודי דרב כו' מיהו אין אנו צריכין לאותו פסק דאין אנו מושכין ידינו מן הפת כלל כו' עכ"ל. נראה כוונתן בזה דכיון דאין אנו מושכין ידינו מן הפת תו לא שייך לחלק מהך טעמא דלשרות או לשתות כיון דלא מייבכרא מלתא והי"ל הכל כיון שבתוך

הסעודה דלא מפלגינן בין אם שותה כוס אחד או הרבה כוסות ולא שני לן אם נתכוון בכוון לשרות או לשתות מקצתן א"כ ה"ה לדיון ביין דלאחר הסעודה מה"ט גופא דא"כ נתת דברך לשיעורין כן נ"ל:

בא"ד נראה דיון שלפני הסעודה כו' שאני הכא דזה לשרות וזה לשתות אבל זה לשתות וזה לשרות פוטר שפיר כנ"ל. ולא כמו שנדפס בטעות אבל זה לשתות וזה לשתות וכן הוא בחידושי הרשב"א ז"ל והוסף לפרש דדוקא לשרות אינו פוטר לשתות כיון דלשרות טפל לגבי לשתות אינו דבין שיפטור הטפל את העיקר משא"כ לשתות ודאי פוטר לשרות שהעיקר פוטר את הטפל עכ"ל ע"ש ואפ"ה אין זה סותר למה שכתבתי בעובדא דבר קפרא ותלמודיו לעיל דף ל"ט דנראה לי בפשיטות משיטות כל הפוסקים דהא דקיי"ל מברך על העיקר ופוטר את הטפל היינו לכתחלה דוקא אבל בדיעבד שכבר בירך על הטפל נפטר ג"כ העיקר כשברכותיהן שוות אלא דהתם איירי כשהיה העיקר וגם הטפל לפניו בשעת הברכה מש"ה כשבירך על הטפל ונתכוון ג"כ על העיקר יצא בדיעבד משא"כ הכא דאיירי בשלא היו שניהם לפניו מש"ה כתב הרשב"א ז"ל דמה"ט יין שבתוך המזון שהוא לשרות והי"ל טפל אינו דבין שיגרוור ויפטור יין שלאחר המזון הבא אחריו שהוא עיקר כן נ"ל ואע"ג דלכאורה לא משמע כן מלשון התנן' כאן שכתבו אם הביא אדם יין לפני סעודה לשתות בתוך הסעודה כו' דמשמע דאיירי בשניהם לפניו בשעת הברכה מ"מ בלא"ה נראה דאין לשונם מדויקדק בזה שהרי ממה שכתבו אחר זה וכן יין של קידוש והבדלה ודאי לא איירי דשניהם לפניו אע"כ דמ"ש תחלה אם מביא אדם יין לפני הסעודה עיקר כוונתם דאיירי בשותה לפני הסעודה במקום הסעודה דוקא ולאפוקי אם היה לפני הסעודה במקום אחר דודאי אינו פוטר למאי דקיי"ל דשינוי מקום הוי הפסק וצריך לברך כמ"ש בסמוך כנ"ל ומה שיש לדקדק עוד בזה יבואר בק"א ודו"ק:

בא"ד וכן משמע נמי בערבי פסחים כו' ואע"ג דאיתתב רבי יוחנן היינו דוקא בשינוי מקום אם כן נראה משם דה"ה להבדלה כו' עכ"ל. ולכאורה אין זה מוכרח דמנ"ל דנהי דר"י לא בעי קידוש במקום סעודה היינו לענין דבדיעבד יצא אבל מ"מ מודה דלכתחלה עיקר הקידוש הוא סמוך לסעודה ובמקום סעודה ושייך לסעודה משא"כ הבדלה אין לו שייכות כלל לסעודה אפילו לכתחלה יכול לעשותו שלא במקום סעודה ונראה דזה טעם החולקים שכתבו התנן' וכן מ"ש ומיהו יש מחמירין כו'. מיהו בעיקר דבריהם וראייתם מסוגיא דפ' ערבי פסחים יש לי לדקדק דלכאורה מהאי סוגיא גופא משמע להיפך דכיון דאשכחן דר"י אמר התם דשינוי מקום לא הוי הפסק וא"כ לפ"ז תקשה ליה הך ברייתא דכיצד סדר הסבה דמיייתי הש"ס בסמוך ומקשה מינה אתרי לישני דרב ובעי לסייעה לר"י ובההיא ברייתא קתני להדיא בא להם יין כל אחד מברך לעצמו וקתני נמי בסיפא בא להם יין כו' א' מברך לכולם והיינו ע"כ דמה שחזר ומברך היינו משום דכיון שעלו להסב הוי שינוי מקום כמ"ש התנן' להדיא שם לקמן והוא מוכרח דאלת"ה תקשה מתניתין דיון אבריייתא וא"כ תקשה לר"י דפרק ערבי פסחים היאך מפרש להך ברייתא כיון דסבירא ליה שינוי מקום לא הוי הפסק אע"כ סבר ר"י דבא להם יין דסיפא היינו תוך המזון כמ"ש לקמן ומש"ה חזר ומברך לאחר הסבה והיינו משום דיין שלפני המזון אינו פוטר יין שבתוך המזון משום דלשתות אינו פוטר לשרות ודלא כמ"ש התנן' להיפך ונהי דלענין שינוי מקום איתתב ר"י מ"מ במאי דס"ל לענין לשתות ולשרות לא איתתב וא"כ מה"ט גופא כ"ש דקידוש והבדלה אין לפטור יין שבתוך המזון ולפ"ז ע"כ הא דלמר ר"י התם דאותן שקידשו בבהב"ג יצאו ידי יין ע"כ לאו מיין שבתוך הסעודה איירי אלא מיין שלאחר הסעודה שהיו רגילין לקבוע דהי"ל זה וזה לשתות כגוונא דמתני' דהכא ויש ליישב שיטת התנן' בזה דכיון דהך סברא פשיטא להו טובא דלשתות פוטר לשרות מטעמא דפרישית בשם הרשב"א ז"ל מש"ה ע"כ צריכין אנו לומר דטעמא דבריייתא לקמן בסדר הסבה מפרש לה ר"י משום דמה ששני קודם הסבה היה קודם שנטלו ידיהם לסעודה כדקתני להדיא בבריייתא ומש"ה נט"י בכה"ג ודאי הוי הפסק. ואפשר דמה"ט הוי צריכין לברך ג"כ ברכה אחרונה על אותו יין ששמו לפני הסבה ואף לפ"ז לא הוי להו להתנן' לפרש לקמן דשינוי מקום הוי הפסק אלא נט"י כה"ג הוי הפסק מ"מ כיון דלקושטא דמילתא קיי"ל דשינוי מקום הוי הפסק מש"ה ניחא להו לפרש כן והשתא לפ"ז א"ש טובא מ"ש התנן' ומיהו יש שמחמירין להבדיל קודם נט"י לאפוקי נפשייהו מפלוגתא ולכאורה יש לתמוה דהך נט"י מאי מהני דהא לכאורה משמע מדברי התוספות עצמן דאפילו נט"י לא הוי הפסק והיינו מהך מימרא דר"י גופא דפרק ערבי פסחים דלמר אותן שקידשו בבה"כ ידי יין נמי יצאו אע"ז דאותן הקידוש הוא קודם נט"י ואפ"ה לא הוי הפסק. אמנם למאי דפרישית א"ש דאותן המחמירין היינו מטעמא דפרישית וע"כ צריכין לחלק בין קידוש להבדלה בכה"ג דכיון דקידוש שייך לסעודה ועיקר מצוותו לכתחלה סמוך לסעודה ומש"ה מסתמא דעתו לפטור יין שתוך הסעודה ולכך לא הוי נט"י הפסק משא"כ בהבדלה דלא שייך לסעודה אפילו הבדיל במקום הסעודה אפ"ה הוי נט"י הפסק ומה"ט גופא כתבו התנן' דאז ודאי צריך לברך אחריו מעין ג' והיינו נמי כדפרישית דע"כ לר"י טעמא דבריייתא דסדר הסבה נמי בה"ט מיתוקמא וכדפרישית כן נ"ל נכון בעה"י ומה שיש לדקדק עוד בזה דעתי לבאר בפרק ערבי פסחים אי"ה ועיין בק"א ודוק היטב:

בד"ה יין שבתוך המזון כו' ומייירי דלא הי"ל יין לפני המזון עכ"ל. ולכאורה לשון מסורס הוא שזה הדבור שייך קודם דבור הקודם ואפשר שטעות המדפיסים הוא מ"מ נראה דבכוונה כתבו כן התנן' שדבריהם כאן נמשך דוקא ע"פ פירושם בדבור הקודם דלשתות שלפני המזון פוטר לשרות שבתוך המזון דאל"כ היה באפשר לפרש לשון האיבעיא אפילו בדה"ל יין לפני המזון ואפ"ה מיבעיא ליה שפיר ביין שבתוך המזון אי פוטר את שלאחר המזון משום דמצניו למימר דהא דקתני במתני' יין שלפני המזון פוטר יין שלאחר המזון היינו בשלא היה להם יין תוך המזון משא"כ אם היה להם יין תוך המזון אי הוי צריך לברך עליו משום דלשתות אין פוטר לשרות אפשר דכיון שהוצרך לברך על אותו יין שתוך המזון כבר נסתלקה ונדחת אותה הברכה שבירך לפני המזון ואין סברא לומר שאותה הברכה חוזרת וניעור לפטור יין שלאחר המזון. ומש"ה מיבעי ליה אם יש כח ליין שבתוך המזון לפטור את שלאחר המזון. אבל השתא שכבר כתבו תנן' בדבור הקודם דיין שלפני המזון פוטר את שבתוך המזון ומש"ה הוצרך לפרש כאן דהך איבעיא ע"כ מייירי שלא היה להם יין לפני המזון כנ"ל ודו"ק:

בגמ' איתביה רבא לרב נחמן כו' לאחר המזון א' מברך לכוון. ולכאורה יש לדקדק לאכתי מאי קושיא דהא שפיר מצניו לפרש דהאי לאחר המזון דקתני היינו בכום של בה"מ עצמו והיא גופא אתא לאשמעינן דבברכת המזון א' מברך לכוון בהסבו אפילו היבא דליבא זימון כמו שיבואר בסמוך וכ"ש דקשה טפי לפי מה שאפרש לקמן דהך בבא איירי בלא הסבו. ויותר קשה דהא לכאורה לקושטא דמילתא האי אחר המזון בכום של בהמ"ז איירי מדקתני עלה והוא אומר על המוגמר ומפרשין לקמן בשמעתין דטעמא דמלתא הואיל ונטל ידיו באחרונה והיינו ע"כ לברכת המזון דהא קיי"ל תבף לנט"י ברכה וכדפרישית נמי לעיל בלשון התנן' בד"ה אע"פ. מיהו יש ליישב דלדברא מדקתני הכא אחר המזון ובסיפא במוגמר שינה לשונו וקתני לאחר סעודה אלמא שאינן מענין אחד אלא דלאחר המזון היינו קודם בהמ"ז ולאחר

הסעודה היינו לאחר בהמ"ז ולישנא דתוס' לעיל בד"ה אע"פ נמי הכי משמע. והך סוגיא דלקמן בענין מונמר יבואר במקומו אי"ה בדף הסמוך ע"ש:

פיסקא בירך על הפת כו' איבעיא להו ב"ש ארישא פלגי כו' ואע"ג דקיי"ל אין הלכה כב"ש אפי"ה איבעיא להו משום דמדב"ש נשמע לת"ק אם ברך על הפרפרת אי פטרי מעשה קדרה או לא ואע"ג לשיטת התוספות וסייעתן שמפרשין דפרפרת ומעשה קדירה תרנוייהו מיני מזונות הן וברכתן שזה במ"מ אפי"ה לא תקשי א"כ מאי מספקא ליה לבעל האיבעיא אליבא דת"ק דפשיטא דפרפרת פוטרת מעשה קדרה וכ"ש דאין סברא לומר דב"ש סברי דלא פטרי אלא שכבר הרגיש בזה הרשב"א ז"ל בחידושו דמטעם עיקר וטפל נגעו בה וכגון שלא נתכוון בפירוש להוציא שתייהן. ואע"פ שהוא ז"ל לא כתב אלא לפי פירושו דפרפרת היינו פת הבא בכיסני' מ"מ מצניו לפרש בכה"ג גופא לפי התוס' והרא"ש ז"ל שפירשו במשנתיו בשם רבינו חננאל דפרפרת היינו פת הצנומה בקערה. ונראה שמטעם זה השמיטו הר"ן והרא"ש ז"ל הך האיבעיא דהבא משום דמלתא דפשיטא היא אליבא דהלכתא דבברכותיהן שוות חדא פוטרת חברתה. וכמו שנראה ג"כ מלשון הרשב"א גופא שכתב שמחמת דוחק הוצרך לפרש כן. ונראה דמה"ט גופא הוצרך רש"י לפרש פרפרת דמתניתין ומשמעתין בע"א שפרפרת כולל כמה ענינים לפי הרגילות וכדפרישית במתני' וכתבתי ג"כ שהיא שיטת הרמב"ם ז"ל ומה שיש לקדקק עוד בזה בשיטת הפוסקים והרמב"ם יבואר בק"א אי"ה:

פיסקא היו יושבין אין לא הסבו אין לא הסבו לא ורמינהו עשרה שהיה הולכין בדרך כו' וכתבו התוס' דהשתא ניחא מה שפירשו במתני דמיירי בין בברכת המוציא ובין בבה"מ כדמשמע הבא מתוך הברייתא כו' עכ"ל. ונראה בכוונתן דפשטא דלישנא דברייתא הכי משמע להו דאיירי בבה"מ כיו דקתני שכולם אוכלים מכבר אי וקתני נמי אע"פ שכל א' וא' אוכל מכברו והאי לישנא משמע להו דאיירי שכבר אכלו א"כ ע"כ איירי בבה"מ אבל א"א לפרש כוונתם דמדמקשה הבא ממתני' (ועמ"ש בפ"ג שאכלו) דמיירי בברכת המוציא (כמ"ס התוס' במשנתיו בד"ה הסבו דאיירי דומיא דיון דפלגי רב ור"י) אדבריייתא הבא ולא משני דהבא איירי בבה"מ הא ודאי ליתא שדרי אף לפמ"ש התוס' בפרק כל הבשר בתחלת דבריהם ובסוף דבריהם דיש לחלק בין ברכת המוציא לבה"מ משום דטעמא רבה איכא לחלק ביניהם מהטעם שכתבו שם דבברכת המוציא יש סברא טפי לומר דאחד מברך לכולן אפי"ה הוי מקשה הבא שפיר ורמינהו מכח כ"ש כיון דאפילו בבה"מ קתני דבריייתא דישבו אע"פ שלא הסבו אחד מברך לכולם א"כ כ"ש בהמוציא וא"כ קשיא מתני' דבעינן הסבה אע"כ דכוונת התוס' כדפרישית דכיון דס"ס פשטא דלישנא דבריייתא משמע דאפילו בבהמ"ז אחד מברך לכולם א"כ מוכח דליתא להאי חילוקא שכתבו שם בפרק כל הבשר לחלק בין בה"מ לברכת המוציא ולפ"ז צ"ל מ"ש שם בפרק כל הבשר לחלק בין ברכת המוציא לבה"מ ע"כ לא נחתו להך דיוקא שכתבו כאן דמתני' ובריייתא איירי בין בברכת המוציא ובין בבה"מ ואין להאריך כאן דבדריהם בפרק כל הבשר ע"ש דבדריהם באריכות:

אדא דלכתוי קשיא לי בסוגיא דהבא מאי מקשה ורמינהו מהך ברייתא דעשרה שהיו הולכין בדרך דהא לכאורה כל מ"ש תוס' כאן ובפרק כל הבשר היינו דוקא בשנים שאכלו או אפילו בג' היבא דליבא תורת זימון כגון בבעל הבית עם בני ביתו שהם נשים ועבדים וקטנים משא"כ הבא דבריייתא דקתני עשרה שהיו הולכין בדרך סתמא דמלתא משמע דאי איירי בבה"מ ע"כ הא דקתני סיפא אי מברך לכולם היינו שחייבים לזמן וא"כ לפ"ז שפיר קתני דישבו אע"פ שלא הסבו א' מברך לכולם שכן הוא עיקר דין זימון ידקדקתני נמי לקמן במשנה ערוכה שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן וסתמא דלישנא משמע דאיירי אף ע"פ שלא הסבו ובהכי הוי א"ש טובא הא דקתני הבא עשרה בני אדם היינו לרבנותא דרישא דאף על גב דבעשרה חייבין לזמן בשם אפי"ה כיון שהולכין בדרך ולא יושבים מש"ה כ"א מברך לעצמו ובסיפא דיושבים חייבין בזימון אף ע"ג שלא הסבו מש"ה אחד מברך לכולן משא"כ במשנתנו אפילו אם נפרש דאיירי בין בברכת המוציא ובין בבה"מ אפי"ה מצנין לאוקמי שפיר היבא דלא שייך זימון בחד מהני גווי דפרישית ומש"ה בעינן הסבה דוקא ומכ"ש אם נאמר דמתני' לא איירי אלא בברכת המוציא כמ"ש התוס' בפרק כל הבשר א"כ כ"ש דלא שייך להקשות מברכת המוציא אברכת זימון לכך נ"ל מה שכתבו תוס' כאן כדמשמע הבא מתוך הברייתא כו' היינו דלישנא דבריייתא גופא משמע דמיירי בין בברכת המוציא ובין בבה"מ ואפשר דהיינו מטעמא דפרישית דאי ס"ד בבה"מ לחוד איירי אמאי קתני בסיפא אחד מברך לכולן הו"ל למיתני חייבין לזמן וממילא הוי ידעינן דאחד מברך לכולן אע"כ דהא דקתני אחד מברך לכולן איירי בין בברכת המוציא ובין בבה"מ וא"כ מקשה שפיר אמתני' דאיירי בברכת המוציא מקתני דומיא דיון כמ"ש התוס' לעיל במשנה כן נ"ל ואין להאריך כאן יותר ועיין עוד בסמוך ומי"ק:

שם בתר דכריכי יתבו וקא מיבעיא להו הסבה דוקא תנן כו' כאן נמי יש לקדקק כיון דלכאורה משמע דתלמידי דרב טובא הוו שחזרו מללוותו במיתתא א"כ מאי מספקא להו אי הסבו דוקא תנן ות"ל דבלא"ה חייבין לזמן ואם כן אפילו אי הסבו דוקא תנן אכתי מצניו למימר דהיינו דוקא לענין ברכת המוציא יאפילו את"ל דאיירי נמי בבה"מ היינו היבא דליבא זימון אבל בזימון בפשיטות איבא למימר דלא בעינן הסבה כדמשמע לכאורה מפירקא דלקמן דג' שאכלו שלא נזכר שם כלל הסבה דהא אסמכוהו רבנן לברכת הזימון אקרא בר"פ שלשה שאכלו ואשכחן נמי בבריייתא דף מ"ח ע"ב דברכת הזימון מדאורייתא היא לת"ק דהתם א"כ מה"ת נאמר דבעינן הסבה אלא שראיתי בחידושי הרשב"א ז"ל שכתב דברכת המוציא וברכת הזימון חדא מלתא היא דמייתי ראיה מסוגיא דהבא והבליע בין הפרקים בסתירת פי' רב האי גאון ז"ל ע"ש וכן כתבו רבינו יונה והרא"ש ז"ל בר"פ שלשה שאכלו ומייתי ג"כ ראיה מתלמידי דרב אלא דלכתוי היא גופא תקשי במאי פשיטא להו לתלמידי דרב לדמות ברכת הזימון לברכת המוציא. ומ"ש רבינו יונה ז"ל ראיה לדבריו מדקתני בר"פ שלשה שאכלו והשמש שאכל כזית ומאי קמ"ל פשיטא אלא ע"כ דבשאר בני אדם בעינן הסבה וקביעות לענין זימון דא"כ תיקשי על תלמידי דרב מאי מספקא להו הוי לה למיפשט מהך מתני' דלקמן דאיירי בזימון גופא ולא מברכת המוציא דלא דמייא לה כדפרישית (ויש ליישב בדוחק):

ולבאורה היה נ"ל דתלמידי דרב דהבא סברו כהנך אמוראי בר"פ ג' שאכלו דבעו למימר דלא שייך חיוב זימון אלא היבא דאיבא אדם גדול אבל היבא דליבא חד דמופלג מחבריה חילוק ברכות עדיף וא"כ לפ"ז מצ"ל דבהנך תלמידי דרב נמי לא הוי חד מופלג מחבריה מש"ה אי בעינן הסבה דוקא היו צריכים לברך כ"א לעצמו כיון דליבא חיוב זימון אבל אי לא בעינן הסבה בברכת המוציא אלא דאפילו בלא הסבה אחד מברך לכולן א"כ מה"ט היו צריכין לעשות כן בבה"מ אפילו היבא דליבא חיוב זימון כך היה נ"ל לכאורה אלא שנ"ל דוחק לאוקמי מלתא דכולהו תלמידי דרב דלא כהלכתא דמסקינן לקמן כהנך אמוראי גופייהו דאמר להו מרימר אפילו דליבא אדם גדול נמי שייך חיוב זימון והכי קיי"ל א"כ דהרא קושיא לדוכתא יהנלע"ד בזה דהנך תלמידי דרב מסתמא בכל מילי סבירא להו כרב ושמיעין לרב בסמוך אהך פיסקא דמתני' דהסבו אחד מברך לכולן דאמר רב ל"ש אלא פת דוקא והנראה שהטעם בזה היינו משום דס"ל לרב לקמן בס"פ אלו דברים דאמר ליה לחייא בריה חטוף וברייך משום דס"ל כי האי תנא דמברך עדיף

ומש"ה בכל מינים יש לומר דחילוק ברכות עדיף מענייית אמן אלא דפת לחוד כיון דעיקר הסבה ממש היינו בשביל הפת מש"ה מהני ביה הסבה אפילו לענין ברכת המוציא כיון שחל עליהם חיוב זימון משא"כ כשלא הסבו גלו דאעתייהו דלא ניחא להו בהכי שיחול עליהם חיוב זימון ולא יהיו רשאין לחלק וא"כ כיון דלא ניחא להו בכך מש"ה כל אחד מברך לעצמו מה"ט דמברך עדיף ולפ"ז א"ש הך ספיקא דהיא גופא מספקא להו לתלמידי דרב אי הסבה דוקא תנן ע"כ היינו בפת דוקא וכדפרישית וא"כ ממילא שמעינן דהיינו משום דמוציא תליא בברכת הזימון אלמא דבזימון נמי דוקא הסבה בעינן ואע"ג דבמתניתין לא נזכר דאיירי דוקא בג' שחייבים לזמן אלא אפילו בשנים או בנשים ועבדים וקטנים אפי"ה הא שמעינן ליה לרב בר"פ שלשה שאכלו דשנים נמי אם רצו לזמן מזמנים וכ"ש בנשים ועבדים וקטנים דאיבא דיעות כדמוכח מסוגיא דהתם ע"ש ולפ"ז הא בהא תליא אי הסבה דוקא תנן ע"כ ברכת המוציא ובה"מ חדא מילתא היא והא בהא תליא כדפרישית משא"כ אם נאמר הסבה לאו דוקא אלא אפילו היבא דאמרי ניזול וניכול כו' כי הסבו דמי וא"כ לפ"ז לא שייך הך מילתא דניכול וניזול בפת טפי מבין ושאר מינים שדרך לקבוע בלא הסבה אלא ע"כ דהא דמפרש רב למתני' בפת דוקא ולא ביין היינו משום דהסבה לאו דוקא אלא בקביעות תליא מלתא והא דשני ליה לרב בין פת ליין היינו משום דפת חשיב טובא כמ"ש רבינו יונה והרא"ש וכל הפוסקים ואם כן לפ"ז לא תליא טעמא דמוציא בטעמא דזימון אלא משום חשיבות ואם כן לענין זימון כ"ש דאיבא למימר דשייך בהו זימון בקביעות בעלמא אפילו בלא הסבה כן נ"ל נכון לשיטת רבינו יונה והרא"ש והרשב"א ז"ל דלענין זימון בעינן מיהא קביעות:

ואע"ג שכל מה שכתבתי אינו אלא אליביה דרב דוקא ולא אליביה דר"י דקיי"ל כוותיה דס"ל דבין נמי בעינן הסבה ומהני הסבה וקיי"ל נמי כר"י דר"פ שלשה שאכלו דשנים אם רצו לזמן אין מזמנים אם כן תו לא שייך כלל הנך סברות שכתבתי אלא דלרבי יוחנן ואלביא דהלכתא בלא"ה א"ש דברכת המוציא וברכת הזימון שוין והיינו מהך ברייתא דעשרה שהולכין וכדפרי' בסמוך דהא דקתני סיפא ישבו לאכול כו' אחד מברך לכולן ע"כ איירי בין בברכת המוציא ובין בברכת הזימון ממילא שמעינן כיון דהאי ישבו ע"כ היינו כגון דאמרו ניזול וניכול כו' כי היבא דלא תקשה ברייתא אמתני' א"כ ודאי דלענין ברכת הזימון נמי דוקא בכה"ג גופא איירי דהא בדחא לישנא קתני לתירויהו כאחד דמוק היטב כי נכון בע"ה. ושיטת הפוסקים החולקים על רבינו יונה והרא"ש והרשב"א ז"ל אבאר לקמן בר"פ שלשה שאכלו אי"ה ועיין עוד בסמוך:

דף מג.

בגמ' פיסקא הסבו אחד מברך. אמר רב לא שנו אלא פת כו' אבל יין לא בעי הסבה כו' איבא דאמרי אמר רב לא שנו כו' אבל יין לא מהני ליה הסבה. וכתב הרא"ש ז"ל ללישנא קמא כל מידי דחשיב בעי הסבה ומידי דלא חשיב לא בעי הסבה. וללישנא בתרא מידי דחשיב מהני הסבה ומלא חשיב לא מהני הסבה. ולכאורה יש לתמוה דסברות הפוכות כזו לא מצניו בכל הש"ס שהם ממש ב' הפוכים בנושא אי ועכ"פ ה"ל לתלמודא ולהפוסקים לפרש טעמא דמלתא. ולכאורה היה נ"ל ליישב ל' הנמרא בענין זה דללישנא קמא הא דקאמר רב דיון לא בעי הסבה איין דלפני המזון ולאחר המזון דמתני' קאי ובהנך הוא דקאמר דלא בעי הסבה והא דקאמר בלישנא בתרא דבין לא מהני הסבה איין דתוך המזון דמתני' קאי דלא מהני הסבה דבכל ענין אמרינן במתניתין דתוך המזון כ"א מברך לעצמו ובהכי הוי א"ש השקלא וטריא דבסמוך דמקשינן אדרב מבריייתא דכיצד סדר הסבה והיינו בלישנא קמא מרישא דבריייתא לענין לפני המזון וללישנא בתרא מסיפא דבריייתא דבא להם יין משמע דתוך הסעודה איירי וכמו שאבאר בסמוך. אלא דא"א לפרש כן דאם כן ללישנא בתרא ע"כ יסבור ר"י דאפילו יין שבתוך המזון נמי מהני הסבה והא ליתא דהא למאי דאמרינן בסמוך משמיה דבן זומא דטעמא דתוך המזון היינו משום דאין בית הבליעה פנוי ואמרינן בירושלמי דטעמא משום סכנה וכ"כ הפוסקים והמפרשים א"כ מה מהני בזה מיהו לפמ"ש התוספות דיש מפרשים דכשאומר סברי מורי אפילו תוך הסעודה אחד פוטר לכולם וכתב שכן משמע בירושלמי אם כן אפשר דמה"ט גופא מהני הסבה דכיון דהסבו היה ליה כאילו אמר סברי דמסתמא כ"א מכיון למה שעושה חבירו שהניח מלאכול כדי לברך וממילא מכון לצאת בברכתו כך היה נראה לי לכאורה אלא דמשיתת הפוסקים משמע בפשיטות דתוך הסעודה לא מהני הסבה ואם כן דהרא קושיא לדוכתא ויש ליישב:

והנלע"ד ליישב בזה על פי מ"ש הכ"מ בפ' אי' מהל' ברכות שהרמ"ה ז"ל השיג על הרמב"ם ז"ל על מה שכתב בתשובתו לחכמי לוניל לפני חשיבות הדבר יש לברך ברכה לכל אי' בפני עצמו ועל זה כתב הרמ"ה דלדבריה לפי חשיבות הדבר יש לומר דא' מברך לכולן להוציא את הרבים י"ח כו' ע"ש בל' הכ"מ ובאמת דלענ"ד דברי הרמ"ה ז"ל בזה תמוהין דפ' כל הבשר ולקמן בפ' ג' שאכלו משמע להדיא להיפוך דמצניא לחלק וכמו שאבאר לקמן וראיתי עוד בל' הכ"מ שם שכתב בשם הרמ"ך שכתב גס כן כסדרת הרמ"ה דא' מברך לכולן עדיף טפי משום ברב עם הדרת מלך וכתב שכן דעת ר' אלפס ובהכי אתיא ליה שפיר הדיא דפרק כל הבשר דהתם לא הוו אלא תרי עכ"ל בשם הרמ"ך אלא דלכתוי קשה טפי על סברת הרמ"ך מסוגיא דלקמן בפרק שלשה שאכלו דעובדא דיהודה בר מרימר ומר בר"א ורבי אחאי דאף על גב דתלתא הוו אפי"ה בעו למימר דאפילו ברכת זימון לא שייך אלא היבא דאיבא אדם גדול אבל היבא דכי הדדי ניניהו חילוק ברכות עדיף ומשו"ה בריך איניש לנפשיה ומשמע התם דאף ע"ג דאמר להו מרימר דלאו שפיר עבדו היינו דוקא משום דידי זימון לא יצאו משא"כ היבא דלא שייך זימון משמע בפשיטות דחילוק ברכות עדיף זה שלא כדברי הרמ"ך והרמ"ה ומה שיש לקדקק בזה אין להאריך כאן ויבואר בפרק שלשה שאכלו נקטינן מיהו דיש סברות לכאן ולכאן אי חילוק ברכות עדיף או אי' מברך לכולן עדיף נמצא דלפ"ז שפיר מצ"ל דבהנך סברות פלגי הני תרי לישני אליביה דרב דללישנא קמא דוקא בפת דחשיב טובא בעי הסבה דבלא הסבה כל אי' מברך לעצמו משום דח"ב עדיף אבל יין דלא חשיב כ"כ מש"ה לא בעי הסבה ובכל ענין לא בעינן שכ"א יברך לעצמו אלא אפילו בא' מברך לכולן סניא מה שאין כן ללישנא בתרא סבר רב כשיטת הרמ"ה וסייעתו דלדבריה אי' מברך לכולן עדיף ומש"ה פת דחשיב מהני הסבה כדי שירכז אי' לכולן אבל יין דלא חשיב דלא מהני הסבה ובכל ענין יכול לעשות כמו שירצה. ובזה נמצאתי מקום ליישב שיטת תשובת הרמב"ם ז"ל לחכמי לוניל ממה שהשיגו עליו הכ"מ ושאר מפרשים קדמאי ובתראי ואין להאריך כאן והמשכיל יבין מדעתו דבהכי א"ש כל השקלא וטריא דבריייתא דכיצד סדר הסבה ומכל מה שכתבתי כאן נ"מ נמי לר"י לענין שאר פירות ע"פ שיטת הפוסקים דפסקו בלישנא קמא לקולא והיינו משום דלקושטא דמלתא קיי"ל לקמן בפרק שלשה שאכלו ובפרק כל הבשר דמצניא לחלק דח"ב עדיף והיינו ללישנא קמא ומשום הכי אית לן לאוקמא מילתא דר"י אליבא דהלכתא דמוק היטב:

ועוד נ"ל ליישב בד"א יותר פשטו דהנך תרי לישני דרב דבהכי פלגי דללישנא קמא פת חשיב טפי מיין שכל הסעודה נקראת ע"ש פת ופוטרת כל מיני מאכל ואפילו כל מיני משקה לשיטת רוב הפוסקים לבר

מיוון ועוד שטעונה בה"מ לאחריה מדאורייתא משא"כ ביין וללישנא בתרא יין חשיב טפי אפילו מפת יהיינו כדאמרינן לעיל דשאני יין גנורם ברכה לעצמו וכפרש"י והתוס' דהיינו משום דבהרבה מקומות הוא בא ומברכין עליו כגון בקידוש והבדלה וברכת אירוסין ובה"ג טובא כדאמרינן בר"פ כיצד מברכין שאין אומרים שירה אלא על היין ואם כן מהאי טעמא סבר לישנא בתרא דעדיף אפילו מפת נמצא דכ"ז יהיינו דוקא אליביה דרב מה שאין כן לר"י פת ויין כי הדדי נינהו דבכל חד אשכחן חלא לטיבותא אס כן בשאר פירות אפשר ללא איירי כלל רב ור"י ובהכי הוי א"ש הך ברייתא דס"פ ראוהו ב"ד דקתני אהבה בריה דרב זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין כו' וכתב רש"י שם ללאו דוקא ברכת לחם ויין אלא אפילו ברכת פירות וריחני וכ"כ כל הפוסקים ואם כן לכאורה יש לתמוה מ"ש דקתני ברכת היין טפי משאר ברכות הנהנין ולמאי דפרישית א"ש ואין להאריך כאן יותר ייבאר במקומו בחידושינו ס"פ ראוהו בית דין ועיין עוד בסמוך:

שם רבי יוחנן אמר אפילו יין נמי בעי הסבה. וכתב הרא"ש ז"ל דכל היכי דבעינן הסבה ולא הסבו אין אחד יוצא בברכת חבריו אע"י דשומע כעונה ואפילו אמר אמן נמי לא יצא וכ"כ הטור והש"ע בפשיטות ולא הביאו שום חולק וכן נראה ג"כ מלשון הרמב"ם ז"ל אלא שלא כתבו טעם לדבר. אלא שראיתי שהרשב"א ז"ל בחידושיו כתב דקשיא ליה טובא דבאמת אמאי בעי' שיברך כ"א ואין אחד יוצא בברכת חבריו והא קי"ל בברכות הנהנין שאם לא יצא מוציא וקיי"ל נמי דעונה אמן כמוציא ברכה מפיו דמי ילא עוד אלא ששומע כעונה כו' ע"ש ובסוף דבריו כתב וצריך לי עיון עכ"ל א"כ נראה מדבריו גם כן שסובר כשיטת הפוסקים אלא דבמה שכתב וצריך עיון יש לי ליישב על דרך שכתבתי לעיל דכל היכי דשייך הסבה ולא הסבו גלו לדעתיהויה ללא ניחא להו להשתתף כאחד אלא להפדר איש מאחיו מש"ה אין אחד יוצא בברכת חבריו. ולא דמי להא דקיי"ל בברכת הנהנין שאם לא יצא מוציא. דהתם נמי טעמא דמלתא משום דכל ישראל עריבין זה בזה וכחבורה אחת דמי ונראה דהיינו נמי טעמא דשומע כעונה יכן בענין עניית אמן אס כן לפ"ו כל היכא דשייך הסבה ולא הסבו תו לא שייך ה"ט כדפרי' מש"ה אין א' יוצא בברכת חבריו אא"כ אמר לו בפירוש שיתכונן להוציאו כנ"ל נכון ליישב טעם שיטת הפוסקים. ויתכן יותר לפמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' ברכות הלכה יו"ד כל הברכות כולן כו' חוץ מברכת הנהנין כו' שאינו מברך לאחריה אלא אם כן נהנה עמהם כו' ומכתב עמהם משמע שרוצה בזה לתרן כל הקושיות שהקשה הרשב"א ז"ל והיינו כדפרישית דכל שאכלו ביחד הוי"ל כאילו נשתתפו ומש"ה דמי לשאר מצות שאחד מוציא רבים בכל ענין משום דכל ישראל עריבים זה בזה לענין שכר מצות ועונשין וה"נ דכוותיה דכיון שאכלו כאחד חל עליהם חובת הברכה ויש לכ"א חלק באותה ברכה שכולן עריבים זה בזה משא"כ כשלא נהנה עמהם אלא כ"א אוכל בפני עצמו תו לא שייך ה"ט דאין אכילתו והנחתו מוצטרף לאכילה והייתי חבריו כן נ"ל נכון ואין להאריך יותר ועיין עוד בסמוך. אמנם בעיקר דברי הפוסקים שהבאתי דמשמע להו בפשיטות דכל היכא דבעינן הסבה ולא הסבו אין א' יוצא בברכת חבריו אפילו דביעבד. לא ידעתי מהיכן יצא להם דמתני' וכולה שמעתין דהכא לענין דיעבד איירי דהא שפיר מצי"ל דהא"נ דביעביד יצא מהנך טעמי שכתב הרשב"א ז"ל אלא דבמתניתין ובשמעתין בעיקר דינא דלכתחלה איירי דכ"א מברך לעצמו משום דחילוק ברכות עדיף ומצוה לחלק כדאמרינן לקמן בפרק שלשה שאכלו דאמר אביי נקטינן שנים שאכלו מצוה ליחלק ומייתי דתניא נמי הכי בברייתא וה"נ אמרינן בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ו ע"א) ש"מ אין מזמנים על הפירות וש"מ שנים שאכלו מצוה ליחלק ימייתו נמי הך ברייתא ומללל קאמר חייבים ליחלק דהוי משמע דאין א' נפטר בברכת חבריו ממילא משמע דלקושטא דמלתא ליכא אלא מצוה בעלמא לכתחלה אבל דביעבד יצא ואפשר דהא דפשיטא להו להפוסקים דביעביד נמי לא יצא היינו משום דלא בעי הסבה ומהני הסבה הכי משמע להו דלענין דיעבד איירי. ואפשר עוד דהך ברייתא דלקמן בפרק שלשה שאכלו ובפרק כל הבשר דקתני שנים שאכלו מצוה ליחלק דכ"א כששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא ומדנקיט ל' יוצא משמע להו דבשניהם סופרים אפילו דביעבד לא יצא אלא דבאמת אין בזה הכרח כמו שאבאר לקמן. ואחר העיון יותר ינעתי ומצאתי את שאהבה נפשי בלשון הב"י בסוף סו' ר"ר"נ שכתב בשם ספר אוהל מועד שהרשב"א ז"ל כתב בתשובה דבכל ברכות שהן של אכילה ושתיה כל שצריך א' ושמעו האחרים בין ברכה שבתחלה בין ברכה שבסוף יצא ושומע כעונה ולכתחלה אין עושין כן לפי שאין זימון לפירות עכ"ל יהיינו לגמרי כדפרישית ותל"ת שכונתיו לדעת הגדול ולפ"ו מאי דמסקאף ליה להרשב"א ז"ל בחידושיו בשמעתין דהר פשיטא ליה בתשובותיו דביעביד ודאי יצא וכן נראה לי מלשנוו בחידושיו בר"פ שלשה שאכלו ושם אבאר יותר אי"ה ודוק היטב:

שם א"ר אמר רב לא שנו כו' אבל יין לא מהני ליה הסבה. יש לתמוה טובא דהא מדקאמר רב ל"ש משמע דאמתניתין קאי ואם כן הא קתני בהדיא דביין שלאחר המזון א' מברך לכולם וכיון דהאי לאחר המזון דמתניתין איין לתוך הסעודה קאי קודם בה"מ כדמוכח מהא דאותביה רבא לרב נחמן לעיל בשמעתין אס כן ע"כ דהא דאחד מברך לכולן היינו משום הסבו אלמא דמהני מיהא ביין הסבו ובשלמא ללישנא קמא דרב איכא למימר כדפרישית לעיל דהאי אס בא להם יין בבא בפני עצמו היא ולא אהסבו לעיל קאי משא"כ ללישנא בתרא קשיא ונהי דלמסקנא אתי שפיר טעמא דמתניתין דמנו דמהניא הסבה לפת מהניא הסבה ליון ולפ"ו ע"כ דרב לא איירי אלא ביין הבא בפני עצמו שלא בשעת סעודה אלא דמ"מ למאי דמקשה בסמוך מברייתא דסדר הסבה דלא אסיק אדעתיה הך סברא דמנו דמהניא א"כ תיקשי ליה דמתניתין מאי אולמא הך ברייתא דמתניתין (ואפשר דהא"נ דללישנא בתרא מצי' לאקשויי דמתניתין אלא כיון דמייתי הך ברייתא לאותובי ללישנא קמא מש"ה מקשה מינה נמי אלישנא בחדא) והנראה בזה דמתניתין לא פסיקא ליה לאקשויי כיון דלמאי דס"ד השתא ע"כ הוי משמע ליה דללישנא בתרא דרב נמי האי בא להם יין בבא בפני עצמה היא ולאו אהסבה קאי והא דקתני לאחר המזון א' מברך לכולן היינו בכום של בה"מ עצמו כדמשמע מדקאמר ואומר על המונמר וכדפרישית ובכום של בה"מ עצמו אפשר דמודה רב דאחד מברך לכולן לא מייבעיא היכא שיש ברכת זימון ביניהם אלא אפילו בלא זימון מטעמא דפרישית לעיל משא"כ מברייתא דסדר הסבה מקשה שפיר דהאי בא להם יין דסיפא דברייתא לא מצינן לאוקמי בכום של בה"מ מדקתני עלה אע"פ שכל אחד וא' בירך לעצמו וכו' משמע דאתי לשמעיעין הך מילתא גופא שנצרכין לחזור ולברך ואין נפטרין בברכות ראשונות דאי בכום של בה"מ מילתא דפשיטא היא אע"כ דאין שבתוך הסעודה לאחר המזון קאי א"כ מקשה שפיר מיהו למסקנא דמשנינן מנו דמהני ממילא מפרשינן נמי לאחר המזון דמתניתין בכה"ג ביין שבתוך הסעודה קודם בה"מ כן נראה לי ודו"ק:

שם ולהיאך לישנא וכו' קשיא סיפא שאני התם דמנו דקא מהניא וכו'. עיין בכ"מ בפ"א מהלכות ברכות מה שהקשו חכמי לוני"ל למה שכתב הרמב"ם דבמידי דחשיב מברך כל אחד לעצמו ומידי דלא חשיב כגון פירות לכ"ע א' מברך לכולן אס כן תיקשי ליה הך סוגיא דהכא היאך מפרש לה ומסיים הב"מ דע"כ גירסא אחרת היה לו להרמב"ם ז"ל כאן ולמאי דפרישית לעיל דהנך תרי לישני דרב פליגי בהכי

היה אפשר ליישב שיטת הרמב"ם אף לפי גירסתינו אלא שהרמב"ם ז"ל גופא השיב לחכמי לוני"ל בדרך אחר ע"ש והנלע"ד בזה בכוננת הרמב"ם יבואר בק"א ועיין עוד בר"פ שלשה שאכלו:

בתוס' בד"ה הואיל ואין בית הבליעה פנוי ויש מפרשים כשאומר סברי וכו' וכן משמע בירושלמי גבי הך ברייתא וכו' ואין נראה לרבינו אלחנן וכו' עכ"ל. ולכאורה לשון ואין נראה תמוה דממ"נ אי משמע ליה לר"א לפשוט כברייתא דתני רבי חיילא דאפילו בע"ה בביתו א"כ כ"ש דלא מהני סברי ואי לא סגי ליה בהך ברייתא דרבי חיילא כיון דבירושלמי משמע דרבי יהושע בן לוי פליג אדרבי חיילא ובכמה דוכתי כתבו התוס' דבסדר תנאים ואמוראים פסקין הלכה כריב"ל בכל מקום א"כ היאך מכריע רבינו אלחנן מסברא דנפשיה דלא כריב"ל אלא דבאמת שזה הלשון שכתבו התוס' בת"ק דרבי חיילא לא נמצא כן בירושלמי שלפנינו שלא נזכר כלל זה הלשון מפני שהכל פונים אלץ בע"ה וא"כ נראה דהנך יש מפרשים שכתבו התוס' מסברא דנפשייהו משמע להו טעמא דת"ק בירושלמי דהכא ומשמע להו דהאך חלוקה כל אחד מברך לעצמו או א' מברך לכולן קאי דבהא הוא דשני לן בין אורחין לב"ה דכיון שהכל פונים אלץ בע"ה בית הבליעה פנוי מש"ה משמע להו דהוא הדין כשאומר סברי א"כ לפ"ו לרבי' אלחנן שאין נראה לו הך סברא דהכל פונים אלץ בע"ה משמע ליה לפרש שיעת הירושלמי בענין אחר לגמרי ללאו אחילוקא דאחד מברך לכולן או כל א' מברך לעצמו קאי אלא אעיקר דינא דהסבו לענין ברכת המוציא קאי וכן משמע מנ' הרשב"א בחידושיו או אבבא דברכה אחת פוטרת מה שלאחריה קאי דבכה"ג איכא לפלוגי בין בע"ה לבני ביתו וכן נראה מנ' הירושלמי שלפנינו אלא שבמקום אורחין גרסינן התם אמר ריב"ל מתניתין שבבוע הבן אבל בעל הבית לא אלא דנראה שהתוס' גירסא אחרת היה להם בירושלמי שבירושלמי דיוק לא משמע נמי דריב"ל ורבי חיילא אברייתא דסדר הסבה קאי אלא דמתניתין אלא דלפי גירסת התוס' אברייתא דסדר הסבה קאי ואם כן כ"ש דיש לנו לומר דאין נראה לרבי' אלחנן לפרש לענין א' מברך לכולן אלא אהך בבא דהסבו או אפרפרת ויין של תוך המזון לא פטר את שלאחר המזון ע"ש ותמצא כדברי כן נראה לי ודו"ק:

פיסקא והוא אומר על המונמר מכלל דאיכא דעדיף מיניה אמאי הואיל והוא נטל ידיו תחלה באחרונה. לכאורה לשון הסוגיא תמוה היא גופא תיקשי למה נטל ידיו תחילה כיון דאיכא דעדיף מיניה דלא שייך לומר חטוף וברך אלא היכא דליכא גדול דבדאיכא גדול לאו כל כמיניה. ונלע"ד ליישב עפמ"ש בנ' המשנה דהאי דינא דמברך על המונמר לפי פשטא ללישנא דמתני' ולשון הסוגיא דהכא משמע שהוא לאחר סעודה ממש לאחר בה"מ היה דרכם להביאו אלא דהרשב"א בחידושיו כתב בשם הראב"ד ז"ל דאיירי במונמר שקודם בה"מ ע"ש שכתב שכן משמע מלשון הירושלמי שהבאתי לעיל דפריך מה בין יין למונמר ונדחק לפרש סוגיא דשמעתין אמנם לע"ד נראה דפשטא דמתניתין ודאי איירי בכל ענייני מונמר שהיו רגילין להביא בין תוך הסעודה ובין לאחר הסעודה ולאחר בה"מ (כדמשמע ספ"ב דביצה במונמר דר"ג דהיה מביאין אף קודם הסעודה) נמצא דלפ"ו א"ש לישנא דמתניתין דה"ק דאותו א' שצריך לכולן על היין שלאחר המזון בתוך הסעודה הוא מברך על המונמר שאח"כ בין תוך הסעודה ובין לאחר גמר הסעודה לאחר בה"מ ולא זו אף זו קאמר כדמשמע לשון אע"פ דאי אמונמר שלאחר בה"מ לחוד קאי מאי אף ע"פ שאין מביאין אלא לאחר הסעודה דקאמר הא בהכי איירי אע"כ כדפרישית והשתא א"ש דהירושלמי דמקשה מה בין יין למונמר דאמונמר דבתוך המזון קאי בעיקר דינא דיון של תוך המזון כ"א מברך לעצמו ובמונמר משמע ליה דלעולם אחד מברך לכולן משא"כ בסוגיא דהכא עיקר הקושיא אמונמר דלאחר הסעודה קאי דקתני נמי והוא אומר וקשיא לי' נהי דעל אותו מונמר שבתוך הסעודה אע"נ דאיכא דעדיף מיניה מ"מ כיון שנתן בע"ה או הגדול רשות לברך שיוציא את כולם אין צריך ליתן רשות שנית דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור ואפי' בה"מ בכלל מה"ט גופא משא"כ במונמר שלאחר הסעודה דהיינו לאחר בה"מ שכבר נתפדרה החבילה דתו לא שייך לומר המתחיל במצוה אומרים לו גמור אס כן מקשה שפיר אמאי לא יברך הגדול או מי שיתן לו רשות שנית וע"ו משני שפיר הואיל והוא נטל ידיו תחלה לבה"מ דודאי היינו אותו שצריך על היין שלאחר המזון מה"ט דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור וממילא מסתמא האי נתינת רשות היה ג"כ על המונמר שיברך מי שנטל ידיו תחלה וכדמיייתי עובדא דרבי ורבי חיילא ורב דאע"פ שרבי היה בע"ה וגדול מרב אפי"ה אמר לרב שיברך דבבע"ה וגדול תליא מילתא ליתן רשות לכל מי שירצה כן נ"ל נכון ודבור דו"ק:

שם אמר רבי זירא אמר רבא בר ירמיה אמיתי מברכין על הריח וכו' א"ל רבי זירא וכו' והא לא ארר א"ל ולטעמיה דהמוציא וכו'. ויש לדקדק אמאי מקשה ליה מהמוציא טפי מבשאר ברכות דנהי דלענין ברכת המצות יש לומר דלא דמי דשאני התם דבעינן עובר לעשייתן דכיון דעיקר הברכה היא וצונוו א"כ שפיר שייך הך ברכה קודם עשיית המצוה אלא בשעה שמתעסק באותה המצוה אלא אכתי מכולהו ברכות הנהנין הוי מצי לאקשויי בפשיטות ועוד דרבי זירא גופא דקארי ליה מאי קארי ליה דקאמר והא לא ארר ומאי שגא מכל ברכת הנהנין שמברך קודם שנהנה ויש ליישב דודאי בכל ברכת הנהנין דאכילה ושתיה אי אפשר לברך בענין אחר כי אס קודם שאוכל ושותה דאכילה או שתיה וברוכי בהדי הדדי אי אפשר ואם נאמר שיברך לאחר שיאכל וישתה מעט נמי לא מצי למימר לברך דא"כ הוי"ל ברכה שלאחריה שצריך לברך באמת מתחילה ובסוף דלפניה ולאחריה בעינן משא"כ בברכת הריח שאין מברכין לאחריה כדאמרינן לקמן בסוף פירקין לאפקוי ריחנא א"כ מקשה ליה רבי זירא שפיר והא לא ארר ויותר היה ראוי לברך לאחר שהגיע לו הריח דבענין זה הברכה וההנאה באים כאחד על זה מהדר ליה רבא בר' ירמיה שפיר ולטעמיה דהמוציא נראה שכונתו בזה למאי דאופסיקא הלכתא לעיל בפירקין דמברך ואח"כ בוצע הפרוסה מן הלחם וא"כ מקשה שפיר אי ס"ד דהיכא דאפשר יש להסמיך הברכה לאכילה ממש ה"נ בהמוציא עכ"פ הוי לן למימר שיבצע הפרוסה תחילה ובעודו בידו ליתנו לתוך פיו יברך ויסמיך הברכה לאכילה ואע"נ דאיכא טעמא שמברך קודם הבציעה משום חיובו מצות הברכה בעוד שהפת שלם אפי"ה בשביל כך אין לעשות עיקר הברכה שלא כהונן אע"כ דאין זה שלא כהונן אלא עיקר מצותו בכך כיון דדעתו לאלול א"כ ה"נ דעתיה לארוחי כן נראה לי נכון:

דף מג:

בגמרא רב פפא בריך אהדם ברישא וכו' א"ל ולא סבר ליה מר וכו' א"ל הכי אמר רבא הלכה כב"ה ולא היא. ולכאורה כמו זר נחשב דר"פ הוציא דבר שקר מפיו לתלות בזקי סריקין ברבא במה שלא אמר מעולם ואם נאמר דר"פ לבתר דשמע דהלכה כדברי המכריע דהר ביה ומשום כיסופא אמר משמיה דרבא זה נראה יותר תימא כיון דר"פ בתרא הוי וקיי"ל כוותיה אפילו לגבי רבא רביה א"כ הוי"ל למיחש שיקבעו התלמידים הלכה לדורות אפילו הוי אמר משמיה דנפשיה כ"ש השתא דאמר משמיה דרבא והנלע"ד בענין זה דר"פ לא דהר ביה דנהי דהלכה פסוקה היא דקיי"ל הלכה כדברי המכריע היינו היכא דפליגי תרי תנאי והמכריע אומר קצת כדברי זה וקצת כדברי זה דבכה"ג הוי הלכה כדברי המכריע משא"כ בהאי הכרעה דר"ג דהכא דאמר אני אכריע והיינו לגמרי כב"ש דלגבי ב"ה אינה משנה בלא"ה

לא דמי כלל לשאר הכרעות לכל הפירושים שכתבו התוס' בסוף פ"ק דפסחים בד"ה אין דעת שלישית מכרעת ע"ש שכתבו להדיא דמה"ט גופא הוצרך רבי יוחנן לומר בהך מילתא דר"ג דלהלכה כר"ג דלאו מטעמא דמכריע ממש איתין עלה וא"כ לפ"י שפיר מצינן למימר דר"פ פליג אדרבי יוחנן בהא דכיון דבכה"ג לא קרינן הכרעה א"כ ממילא להלכה כב"ה אפילו לגבי תנאי בתראי דפליגי עלייהו והיינו לאמר משמיה דרבא דלהלכה כב"ה משום דשמעינן ליה בס"פ המפקיד גבי שליחות יד דפליגי ב"ש וב"ה יר"ע ופסק שמואל כר"ע ורבא אמר הלכה כב"ה ועיין מה שכתבתי בזה לעיל דף כ"ב דפליגי נמי ב"ש יב"ה ור"ע וקי"ל דהלכה כב"ה והבאתי שם כמה ראיות מכמה דוכתי שפסק הרמב"ם כב"ה לגבי ר"ע והיינו מהאי ראייה דרבא דס"פ המפקיד וא"כ אפשר דהא דמסיק סתמא דתלמודא ולא היא לזה הענין עצמו נתכוין דבאמת לא אמר רבא דבר זה בהאי מילתא גופא דשמן והדס אלא מכללא מסיק לה ר"פ דהכי אמר רבא בעלמא דהלכה כב"ה אלא דלאשתמוטי נפשיה דאפשר שאם יאמר דמכללא שמיע ליה לא ליקבלו מיניה כיון דרבי יוחנן פסק להדיא בהאי דהלכה כר"ג מש"ה אמר דבפירוש שמיע ליה מרבא דך מילתא גופא כיון דלקושטא דמילתא ר"פ נמי הכי ס"ל בהאי דשמן והדס דהכא כן נראה לי ובזה יש ליישב פסק דרב אלפס שהביאו התוס' אפילו לפי גירסת הספרים שלנו ודו"ק;

דף מד.

במשנה אכל ענבים ותאנים ורמונים וכו' הא דנקט להו בהאי סידרא אע"ג דבקרא נפן כתיב ברישא מ"מ עיקר נפן דקרא היינו יין דחשיב טובא ובהא ודאי לא קאמר ר"ג דבעינן ג' ברכות ממש דהא בקרא ואכלת ושבעת כתיב אף ע"ג דשתייה בכלל אכילה היינו דוקא היכא דליכא לאוקמי לענין אכילה משא"כ הכא ודאי אכילה ממש קאמר דומיא דאינך ז' מינים דשיעור אחד לכולם למאן דדרש ואכלת ישבעת אכילה שיש בה שביעה וכ"ש למאן דדרש ואכלת ושבעת זו שתייה א"כ ממילא דואכלת היינו אכילה ממש והיינו ענבים כנ"ל;

בגמרא מ"ט דר"ג דכתיב ארץ וכו' ורבנן ארץ הפסקי הענין. ונראה לכאורה מפשטא דלישנא דגמרא דהא דמצינרבו רבנן בז' מינים ברכה אחת מעין שלש אינו אלא מדרבנן כיון דלארץ הפסקי הענין וכ"כ רבינו יונה ז"ל והביא עוד ראייה מהא דאמרינן לעיל ספ"ק דף י"ב דהיכא דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל וכו' דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא משום דתמרי מיון זייני ואי ס"ד דברכה מעין שלש דלאורייתא היא א"כ אמאי יצא בברכת הון לחוד אלא דהרשב"א ז"ל בחידושיו כתב בשמעתין דברכה מעין ג' לרבנן מדלאורייתא דלף ע"ג דלארץ הפסקי הענין היינו לענין דלא בעינן ג' ברכות גמורות כמו בלחם אכל מעין ג' בעינן ולא הביא דעת רבו רבינו יונה כלל ובעיקר דברי הרשב"א נראה דמוקי האי מיעוט דלארץ הפסקי הענין בדדמי דכיון שכן משבח ארץ ישראל כמו מיני דגן מש"ה אית לן למימר דכי מיעטינהו קרא היינו דלא בעינן ג' ברכות גמורות אבל מעין שלש בעינן. אלא דאכתי היא גופא קשיא לי דלכאורה הא דבעינן בבה"מ גופא שלש ברכות גמורות לית לן ילפותא מקרא דוברכת לא מיבעיא לפי מ"ש בס"פ היה קורא בהך ברייתא דתנא דפועלין מברכין שתים וכוללין וכו' בברכת הארץ וכו' וכתבתי שם דהטעם משום דמדלאורייתא לא בעינן ג' ברכות מופסקות זו מזו והבאתי בזה לשון הב"י סימן קצ"א ע"ש א"כ פשיטא דליתא לדברי הרשב"א ז"ל אלא אפילו למאי דמשמע שם מלשון התוס' דמדלאורייתא בעינן ג' ברכות מופסקות מ"מ כיון דבארץ קמא לא איירי כלל מענין ברכה אלא לבתר דלארץ הפסקי הענין כתיב ואכלת ושבעת וברכת א"כ מהיכי תיתי נאמר דבז' מינים בעי ברכה כלל כיון דכל הברכות אינן אלא מדרבנן ובכה"ג אמרינן בעלמא סכינא חריפא מפסקי קראי וכמו כן היה ראוי יותר לומר דכי מיעטינהו קרא לאינך ז' מינים היינו דלא בעינן שלש ברכות אבל שתים מיהו בעינן כדאשכחן בפועלים. ולדעתי דברי הרשב"א ז"ל בזה צריכון עיין. ויותר קשיא לי מי הכריחו להרשב"א ז"ל לומר דלרבנן הוי ברכה מעין ג' דלאורייתא ומש"ה קשיא להו מנא להו דך מילתא ומאי קושיא דילמא ה"נ דברכה מעין שלש לא הוי אלא מדרבנן כדמצינו דמטבעות הרבה תקנו חכמים בברכות בברכת המצות ברכת הנהנין לפי מה שנראה להם א"כ בקל יש לנו לומר כיון דז' מינים הן משבח א"י ויש בהו צד מוצח בביכורים מש"ה תקנו מעין ג' שזכיר בס ויכולו מעין ברכת הארץ ומעין ברכת ירושלים:

והנלע"ד בזה דהא דפשיטא ליה להרשב"א דברכת ז' מינים הוי מדלאורייתא היינו ממאי דאמר רבי יצחק לעיל כל המוקדם בפסוק הוא מוקדם לברכה אלמא דפשטא דקרא דשבח א"י היינו לענין ברכה דואכלת ושבעת עלייהו נמי קאי ומשום הכי ממילא דצריך להזכיר בה מעין א"י ומעין ירושלים כיון שיש בהן צד מוצח דהא מהאי קרא גופא ילפינן ג"ש ארץ ארץ לענין ביכורים ולפ"י כי הדר וכתב קרא ארץ בתרא לאפסוקי ע"כ היינו לשבחה של לחם להצריך בו ג' ברכות גמורות. ואף על גב דהאי קדימה דרבי יצחק לא שייך בברכה אחרונה דשבעה מינים כי אם בברכה ראשונה שלהם והך ברכה ראשונה נראה דלכולי עלמא לא הוי אלא מדרבנן מ"מ כיון שסידרן הכתוב בזה הסדר לענין חשיבות דברכה אחרונה לפי חשיבות עצמותן מש"ה יש לנו לומר דסברא יש דשייך בהו דך סדר קדימה לענין ברכה ראשונה לאחר תקנת חכמים כן נראה לי נכון בשיטת הרשב"א ז"ל ועיין מה שכתבתי לעיל בריש פירקין וכבר כתבתי שהיא כ"כ דעת הגור וכתב שכן נראה מלשון בעל ה"ג ומה שהביא רבינו יונה ז"ל ראייה מהא דתמרי מיון זייני דס"פ היה קורא נראה לי שאין זו ראייה מוכרחת לא מיבעיא לשיטת רש"י ותוס' דכל דך מילתא דפתח בדשכרא וסיים בדחמרא וכה"ג פתח בדנהמא וסיים בדתמרי איירי הכל לענין מחשבה לחוד שהיה דבעתו לומר כן א"כ פשיטא דלא שייך ראייה זו כלל בדברי רבינו יונה אלא אפילו לשיטת הר"י"ף והרמב"ם ז"ל שכתבו דהאי פתח בהאי וסיים בהאי היינו שפתח והזכיר בשניהם אפ"ה אתי שפיר הא דאמרינן דאפילו סיים בדנהמא יצא והאי סיים היינו שסיים ברכה ראשונה שהיא ברכת הון ואח"כ חזר לברכת התמרים שהיא העץ ועל פרי העץ שהרי לפי האמת דך ברייתא איירי בכה"ג. ועוד אפילו את"ל דהא דסיים בדנהמא היינו שהזכיר כל הג' ברכות אפ"ה שפיר קאמר דיצא שהרי הזכיר מעין הג' ברכות ומה שהוסיף לומר ג' ברכות גמורות אין לנו לומר דבשביל כך יהא צריך לחזור ולברך מעין ג' כן נראה לי נכון ודוק היטב ובק"א אבאר יותר אי"ה:

אלא דאכתי יש לדקק על שיטת הסוברים דברכה מעין ג' דלאורייתא ומיעוטא דארץ הפסקי היינו דלא בעי ג' גמורות ואמאי האי טפי אית לן למימר דאפילו ג' ברכות גמורות (לא) בעי ומיעוטא דארץ הפסקי היינו לענין דלא בעי זימון אלא בלחם לחוד דהא ילפינן לקמן עיקר זימון מדכתיב את ה' אלוקך יאלחם דסמוך מיניה קאי ואפשר דמשמע להנך פוסקים דלענין זימון איצטריך קרא למעט שאר מינים דאין מזמנין על הפירות כיון דאין דרך לקבוע עליהן ובזימון בעי קביעות כמו שיבאר בר"פ ג' שאכלו אי"ה:

דף מד.

בגמרא אמר רבי יצחק בר אבדימי משום רבינו על הביעא ועל מיני קופרא וכו' ולבסוף מברך בנ"ר אבל ירקא לא ור' יצחק אמר וכו'. ולא איתבבר שפיר הנך טעמי דהנך אמוראי ונראה דר"י ב"א סבר

דנהי דברכה ראשונה שייך בכל דבר משום דאסור להנות מן העולם בלא ברכה מ"מ לענין ברכה אחרונה דלא שייך האי טעמא אלא דאסמכוה רבנן אקרא דואכלת ושבעת דכתיב בז' מינים מש"ה בעינן דומיא דהנך שבעה מינים דחשיבי ומיני קופרא נמי חשיבי טובא וביצה נמי חשיבא כדאיתא בסמוך כל שהוא כביצה ביצה טובא הימנ' משא"כ ירקא דלא חשיבא כלל כדאמרינן בסמוך כל ירק מוריק ואמרינן נמי איז לבית שהלפת עוברת בתוכו ואין לאוכלו אחר ד' שעות ורבי יצחק אמר אפילו ירקא משום דישנו בכלל ואכלת ושבעת משא"כ מיא דלא חשיבא כלל ואינו מין אוכל ורב פפא אמר אפילו מיא משום דשתייה בכלל אכילה ולא ממעט אלא ברכת המצות או ריחני דלא שייכי כלל באסמכתא דואכלת ושבעת כן נראה לי נכון:

^{שלשה} שאכלו פרק שביעי

דף מה.

משנה שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן. וכתב בחידושי תלמידי רבינו יונה שיש מפרשים דברכת הזימון לא שייך אלא כשהסבו דוקא בתחלת הסעודה לפי דין המשנה ולדין נמי בעינן שיקבעו יחד בשעת הזמניא ויש מפרשים דלא בעינן קביעות בתחילת הסעודה דאפילו לא היו בתחלת הסעודה רק שנים ולבסוף בא השלישי וקבע עמהם נמי חייבין בזימון וכתבו שרבינו יונה הכריע כדעה ראשונה והביא ראייה מעובדא דתלמידי דרב דלעיל בפרק כיצד מברכין ומתני' דהכא נמי מדייק לה מדקתני והשמש שאכל בזית מזמנין עליו ועיין בלשון הרא"ש שכתב כן בשמו (אבל הרא"ש ז"ל בעצמו השיג עליו והכריע כדעה אחרונה) ולענין אותה ראייה שהביא רבינו יונה מסוגיא דכיצד מברכין גבי הסבו כבר כתבתי שם דאין ראיותיו מוכרחת שיש לפרש דך סוגיא בענין דליכא זימון או בענין שלא שייך שום קביעות כלל כמ"ש ג"כ הרא"ש ז"ל וזה מבואר בפוסקים שמי שאוכל כשמהלך לא שייך בו זימון כלל וצריך כל אחד לבדך לעצמו וכמו שהוספתי בזה נופך משני דכיון דגלו דעתייהו דלא ניחא להו להשתתף ולאכול כאחד מש"ה אין הנאתו והנאת חבירו מצטרפות דבכה"ג אפילו בברכת המצות אין אחד מוציא את חבירו כמ"ש בס"פ ראזיה ב"ד דבכה"ג לא שייך דך טעמא דכל ישראל ערבים זה בזה ע"ש א"כ היכא דלא גלו דעתייהו אלא שישבו כא' אף ע"פ שלא הסבו ולא קבעו מקום לדין אין סברא לומר שיפטרו מברכת הזימון שהיא דלאורייתא ומה שהביא עוד ראייה ממתני' דקתני והשמש שאכל בזית יש לתמוה טובא דאדרבא איפכא משמע דהא אהאי דהשמש מקשה הש"ס לקמן פשיטא ואי ס"ד לפני דין הגמרא לא שייך זימון אלא בהסבה א"כ מאי מקשה פשיטא אדרבא איפכא הוי"ל לאקשויי אמאי מצטרף דהא מילתא דפשיטא היא דבשמש לא שייך הסבה כלל ואפילו קביעות מקום לא שייך ביה כלל שהולך אנה ואנה ופעמים שיש לו ב' או ג' חבורות כדאמרינן בעלמא והשמש מצרפן אע"כ דמקשה הש"ס פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ולא קבע משמע דלא כסברת רבינו יונה אלא כסברת הרא"ש ז"ל דלא בעינן הסבו ולא קביעות מקום אלא אפילו אם אכל עמהם בזית בסוף הסעודה או באמצע הסעודה סגי וא"כ מקשה הש"ס שפיר פשיטא דהא ודאי אוכל משלהם וע"ז משני שפיר מהו דתימא הא לא קבע פי' שאין אכילתו דרך קביעות כלל כמ"ש הרא"ש וכדפרישית וא"כ ה"א דלא קבע קמ"ל דאפ"ה מצטרף כיון שדרך אכילתו בכך וא"כ ניחא ליה בהאי שיתוף שלהן וכ"ש שאין כאן גילוי דעת להיפך א"כ חל עליהן חובת זימון מדלאורייתא ומכ"ש דמה"ט כל אחד יוצא בברכת חבירו מטעמא דכל ישראל ערבין כמו בשאר ברכת המצות כיון שהזימון עצמו עושה קביעות שצריכון להשתתף יחדיו ולומר נברך כנ"ל נכון בטעם שיטת הרא"ש וסביעתו ושיטתו של רבינו יונה כתבתי ג"כ קצת לעיל בפ' כיצד מברכין בעובדא דתלמידי דרב ועיין עוד מה שכתוב בסמוך בלשון התוס' בד"ה אם רצו לזמן אין מזמנין ודו"ק:

בפרש"י בד"ה והשמש וכו' ואכל עמהם בזית כדי להצטרף עמהם לזימון עכ"ל. נראה דכוונתו בזה משום דקשיא ליה אמאי איצטריך למיתני והשמש שאכל בזית ומש"ה קתני נמי בסיפא והשמש שאכל פחות מכזית אין מזמנין ומסקינן לקמן בגמרא דקתני בה איירי דרישא ואכתי כולה מילתא יתירא דאטו מי עדיף שמש מבני סעודה עצמן דעכ"פ צריך לאכול בזית כדקתני בסיפא (ועוד דבאינך בבי דרישא נמי הו"ל למיתני בזית) דהא עיקר מילתא דשמש לא קתני לה אלא לאשמעינן דמצטרף אע"ג דלא קבע כדמסקינן לקמן וא"כ לא הוי צריך למיתני אלא דהשמש מצטרף ושיעורא דכזית מסיפא שמעינן לה וע"ז כתב רש"י שפיר דאפ"ה שייך למיתני שיעורא דכזית גבי שמש דממילא שמעינן חדא דלזית בה תרתי דמסתמא אורחא דמילתא דהשמש אינו אוכל עמהם אלא כדי להצטרף לזימון דעיקר אכילת השמש אינו אלא לאחר הסעודה או קודם הסעודה כדאשכחן דקדים טפי ודמאחר טפי ולפ"י שפיר שמעינן לענין צירוף בעלמא לזימון נמי בעי בזית וסוגיא בהכי אפילו לרבי יהואל דאמר עד כביצה דלא בעי ר"י כביצה אלא להמברך עצמו להוציא אחרים ידי חובתן ובזה מדוקדק היטב לשון רש"י במ"ש בד"ה עד כמה מזמנין כנ"ל בכוונת רש"י ודו"ק. ומה שיש לדקק עוד בזה יבואר לקמן בגמרא בעיקר טעם פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה לענין בזית וכביצה ע"ש:

בגמרא מה"מ ופירש"י מה"מ דשלשה ראוינ לברכת צירוף עכ"ל. נראה דכוונתו בזה דודאי לעיקר זימון לא שייך לאקשויי מה"מ דהא לקמן בברייתא ילפינן לה מדכתיב וברכת את ה' אלקיך (מיהו לרבי דפליג את"ק דברייתא דלקמן במאי דיליף לזימון מאת ה' אלקיך ולרבי מגדלו לה' אתי נפקא ולפ"י צריך לומר דלרבי עיקר ברכות זימון אינו אלא מדרבנן דאסמכיניהו אקרא דגדלו לה' אתי ועיין בקונטרס אחרון) ועוד דעיקר זימון לא שייך כלל בהנך קראי דמיייתי רבי אסי ורבי אבהו דהנך קראי לא איירי כלל בענין זימון דבה"מ אע"כ דהא דמקשה מה"מ היינו לענין שלשה דלא רמיזי כלל בקרא דוברכת את ה' אלקיך וכיון דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש אית לן למימר דבכל ענין ריבוי שבח למקום בעינן עשרה כדדרשינן מקרא דונקדשתי בתוך בני ישראל דכל דבר שבקדושה אינו אלא בעשרה כדאיתא בסוף פ"ג דמגילה. ואם נפשך לומר דברכת הזימון לא דמי לשאר דברים שבקדושה א"כ כיון דקרא סתמא כתיב יש לנו לומר דבשנים סגי דתפסת מרובה לא תפסת וע"ז מיייתי שפיר מהנך קראי דגדלו לה' אתי או מבי שם ה' אקרא כן נראה לי בכוונת רש"י. אלא דאכתי איכא למידק אדך ילפותא דרבי אסי דיליף מגדלו לה' אתי אטו קרא דוברכת את ה' אלקיך שבא ללמד על הזימון אקרא דדברי קבלה סמיך ומפשטא דקרא אית לן למימר דסגי בשנים או דבעינן עשרה כדפרישית כיון דלכאורה לא אשכחן בתורה שום מעלה בשלשה יותר מבשנים והנלע"ד דודאי אשכחן במעלות טובא בשלשה לדין ולכל הנך דרפ"ק דסנהדרין דילפינן לה מקראי דבעינן ג'. ואפשר עוד לומר דפשטא דקרא דאת ה' אלקיך הכי משמע דהיינו במקום דאשכחן שהשכינה מצויה והיינו בג' דכתיב ועמדו שני האנשים לפני ה':

וראייה ברורה לדברי מנצחתי בלשון הירושלמי דשמעתין דהך פלוגתא גופא דבסמוך דפליגי רב ורבי יוחנן לענין שנים אם רצו לזמן מסיק עלה בירושלמי דרבנן דהכא כדעתין ורבנן דהתם כדעתין דתליא בפלוגתא דשנים שדנו אי דיניהם דין או לא ולכאורה הוא תמוה מאד דמה ענין זימון לדין ולמאי דפרישית א"ש טובא ובכה"ג נראה לי לפרש ג"כ הא דתניא בברייתא בפ"ק דסנהדרין דתני תנא זימון וברכת

זימון בשלשה ומסקינן דהאי זימון היינו הזמנה לדין שצריך להזמין הבעל דין ע"פ ג' הדיינין ומה ענין זה לזה ולפנ"ש א"ש דומאי הא בזה תליא ואפשר דהנך אמוראי דהכא נמי נחתו להך סברא דיש מעלה בנ' יותר מבשנים אלא ללא סגי להו בזהי ללמד על עיקר חויוב זימון דבעינן דוקא ג' אי לאו מהנך קראי דבשנים לא אפשר לומר נבדך ולהוסיף שכן לגדלות של מקום כנ"ל נכון כפתור ופרח בעז"ה ידו"ק:

בתוס' בד"ה אם רצו לזמן אין מומנין פרש"י וכן לענין המוציא וכו' לגבי הא דאמר אביי וכו' עסה"ב. נראה בכוונת התוס' דמה שסמכו דבריהם בזה בעיקר מילתא דאם רצו לזמן אין מומנין דלכאורה לקמן על פרש"י במימרא דאביי הוי להו לפרש ולדקדק בכל זה אלא משום דלקושטא דמילתא משמע להו להתום' דטועמא דמ"ד אם רצו לזמן אין מומנין לאו משום דיש איסור בזה לומר נבדך בשנים דמה איסור יש בזה כיון שאין בו הזכרת השם אלא דאפ"ה אסורין לזמן כיון שאין האחד יוצא בברכת חבריו והיינו דהכי משמע להו מפרש"י לקמן במימרא דאביי דאפילו לענין דיעבד איירי מדקתני לסיפא דברייתא דסופר מברך ובור יוצא משמע דכשאין אחד מהם בור אפילו דביעבד לא יצא וכמו שאבאר (ואף דמלשון התום' בפרק כל הבשר (חולין דף ק"ו) משמע דבלא"ה יש איסור בשנים לומר נבדך ואפשר דטעם האיסור משום דמיחזי כמוסיף על הברכה דכ"ג כתב הטוא"ח סו' קפ"ז) היינו לפי סברתם בתחילת דבריהם שם משא"כ הכא דמשמע להו כפרש"י דאפילו לענין דיעבד שייך הך מילתא דאין מומנין שאין א' יוצא בברכת חבריו כמ"ש לעיל בסוגיא דבעי הסבה ומהני הסבה בשם הרא"ש והטור והש"ע ע"ש כן נראה לי בכוונת התום'. ובזה נתיישב לי היטב כל המשך לשון התום' כאן דלכאורה כל דבריהם כאן כמילתא דלית ליה פתרי במה שכתבו על פי' רש"י ולא נהירא על מ"ש דברכת המוציא ובה"מ שוין ולשני התירוצים שכתבו כאן משמע דפשיטא להו דיש לחלק בין ברכת המוציא לב"ה"מ ולפ"ז דבריהם כאן סותרין דברי עצמן דלעיל בס"פ כיצד מברכין (ברכות דף מ"ב) במשנה דהסבין א' מברך לכולן כתבו התום' להדיא דאיירי בין בברכת המוציא ובין בבה"מ והוכיחו כן בראיות ברורות מסוגיא דהתם וכן כתבו ג"כ שם ברומיא דמתני' אברייתא מעשרה שהיו הולכין בדרך ובעובדא דתלמידי דרב דכל השקלא וטריא דהתם היינו בין בברכת המוציא ובין בבה"מ והיינו כמ"ש רש"י כאן במימרא דאביי בסמוך ואמאי לא קשיא להו לעיל נמי מעובדא דבר קפרא ומהאי דמאור כמו שהקשו כאן על פרש"י ויותר קשה דלשני התירוצים שכתבו התום' כאן משמע דבברכות שלפני אכילה אחד מברך לכולן כי האי דמאור דאסקינא לקמן טעמא דב"ה משום ברוב עם הדרת מלך וא"כ תיקשי להו סוגיא דלעיל פרק כיצד מברכין בפלוגתא דרב ורבי יוחנן דקיי"ל כר"י ומשמע דיין בעי הסבה או מהני הסבה וא"כ בלא הסבה כל אחד מברך לעצמו ותיקשי להו האי דמאור דבעינן ברוב עם וב"ש לנישנא בתרא דרב דבין לא מהני הסבה (ועיין מ"ש שם בחימושינו) והתם ע"כ בברכת היין שלפניו איירי דהא איין דלאחר המזון בתוך הסעודה קאי קודם בה"מ כמו שהוכחתי שם דליכא ברכה שלאחריו וכ"ש דקשה מסוגיא דפרק כל הבשר דמסקינן התם דמוצה ליחלק אפילו בפירות ולפי' דיש מתרצים שהביאו התום' קשה יותר האי דכל הבשר דאפילו את"ל דסברי דאברכה שלאחריו קאי התם כדמשמע מלשון דאין מומנין וסביר ג"כ דברכה שלאחריו בז' מינים שהיא מעין ג' הוי לאורייתא מ"מ מדנקט התם סתמא כלכלה דפירי ודייקינן עלה ש"מ תלת משמע דלאו דוקא בז' מינים איירי אלא אפילו בשאר פירות ומסקינן עלה דמוצה ליחלק אף ע"ג דלאו לאורייתא נינהו:

אמנם למאי דפרישית א"ש טובא דכל דברי התום' דלעיל בסוגיא דהסבין ודפרק כל הבשר איין אלא לענין מצוה מן המובחר אי אמרינן דאחד מברך לכולן משום ברוב עם הדרת מלך כטועמא דב"ה במאור או אם נאמר דחילוק ברכות עדיף כפשטא דברייתא דלקמן ודפרק כל הבשר דמוצה ליחלק וע"ז מסקו התום' שפיר לעיל ודפרק כל הבשר דברכת המוציא ובה"מ שוין לענין זה ואפ"ה לא קשיא להו מהאי דבר קפרא ומהאי דמאור דומאי איכא לאפלוגי בכמה גוויי והיינו למאי דפרישית לעיל בסוגיא דהסבין בפלוגתא דתנאי לקמן בפירקין ובשילהי נזיר אי מברך עדיף או דשניהם שוין א' השומע ואחד העונה א"כ ממילא דברוב עם עדיף ויש לחלק ג"כ בין היכא דליכא אדם גדול דלכ"ע הגדול מברך וכן היכא דליכא בעל הבית דב"ה מברך המוציא ונראה ברור שהרשות ביד ב"ה או ביד הגדול לחלוק כבוד למי שירצה משום דמתחילה אדעתא דהכי ישבו לאכול ביחד שאחד יברך לכולן ולא ינחא להו בחילוק ברכות וא"כ בפשיטות איכא לאוקמי האי דבר קפרא בחד מהנך גוויי ומהאי דמאור נמי לא הוי קשיא להו לעיל משום דמאור דמי לברכות המצות דכל ישראל ערבין זה בזה ועוד דבמאור שאני שהנהגה באה לכל בני חבורה כאחד כמ"ש התום' לעיל לענין מונגמר בד"ה הסבין ובפרק כל הבשר לענין מאור גופא. אבל בסוגיא דהכא דמשמע להו דמ"ד אם רצו לזמן אין מומנין אע"ג דאיכא ריבויי שבה אפ"ה אין רשאין כיון שאין אחד מהם יוצא בברכת חבריו אפילו דביעבד וכדפרישית נמי לעיל בהסבה דפשטא דברייתא דלקמן גבי סופר ובור משמע להו דלענין דיעבד איירי וא"כ שפיר קשיא להו מהאי דבר קפרא ומהאי דמאור דלענין דיעבד לא משמע להו לחלק מאותן הסברות שכתבתי בסמוך דלענין מצוה מן המובחר לחוד איירי וע"ז כתבו שני תירוצים דקושטא דמילתא הכי הוא דבברכות שלאחריהן לתירון הראשון או בבה"מ לחוד לפי' דיש מתרצים ודאי אין א' יוצא בברכת חבריו היכא דליכא זימון אבל לענין מצוה מן המובחר אכתי קיימו התום' בשיטתם דלעיל דפי' כל הבשר דלפניהן ולאחריהן שוין כן נראה לי נכון ומוכרח בכוונת התום' למאי דמשמע להו מפרש"י"י דלקמן דברכת המוציא ובה"מ שוין אפילו לענין דיעבד:

מיהו לע"ד נראה דאין זה דעת רש"י אלא דלקמן נמי לענין מצוה מן המובחר לחוד איירי (והיינו לפי ירמט פירש"י שלפנינו לקמן דלא נמצא זה הלשון דלהוציא אחרים שהעתיקו התוספות בשמו) וכמו שאבאר לקמן בשיטת רש"י ושיטת התום' בזה לכל חד כדאית ליה דיוק היטב:

בא"ד ויש מתרצים דיש חילוק וכו' אבל בבה"מ שהיא מדאורייתא לשם החמירו עכ"ל. עיין מ"ש בזה לעיל בס"פ כיצד מברכין גבי הסבין ובס"פ ראוהו ב"ד בירושלמי יליף להך מילתא מקרא דאע"ג דבכל הברכות אדם מוציא את חבריו אפ"ה שאני בה"מ דכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך. מיהו לקמן בפירקין במעשה דשמעון בן שטח נראה מל' התום' להיפך דבבה"מ דבין הוא שאפילו אם יצא מוציא אחרים ידי חובתן וכ"כ שם הרשב"א ז"ל בחידושי שכן הוא מדין תורה וזה נוטה לאותה סברא שכתבתי לעיל ובס"פ ראוהו ב"ד דאדרבה בה"מ שהיא לאחר אכילה שייך יותר לומר שאחד מוציא אחרים י"ח דדמי לברכת המצות מטועמא דכל ישראל ערבין זה בזה כיון שכבר נתחייב בה ודוקא בברכות שקודם אכילה אמרינן בס"פ ראוהו ב"ד חוץ מברכת הנהנין שאם יצא אינו מוציא כיון דלא שייך האי טעמא דכל ישראל ערבין דלא לתהני ולא לברך א"כ לפי' משמע דכ"ש במי שאכל גם כן ינתחייב בבה"מ שיוכל להוציא ג"כ אחרים שאכלו וזה מ"ש להיפך מסברת דיש מתרצים שהיא סברת רבינו שמואל שהביא רבינו יונה והרשב"א ז"ל ע"ש ולקמן בעובדא דשמעון בן שטח אבאר עוד בזה:

בד"ה שלשה שאכלו כאחד אין רשאין ליחלק פרש"י אמאי אין רשאין ליחלק וכו' תימא דלמא טעמא דאין רשאין ליחלק וכו' עס"ה. ולענ"ד נראה ליישב פרש"י דעיקר סברת המקשה משום דמשמע ליה דהך

מתני' דשלשה שאכלו אין רשאין ליחלק משנה שאינה צריכה היא דכיון דתנינן הכא דחייבין לזמן פשיטא שאין יכולין להפקיע עצמן ממצות זימון אע"כ משמע ליה דמתני' דלקמן איירי שאפילו אם אחד מהם רוצה לנמור סעודתו במסביבה אחרת ולזמן שם ויקיים מצות זימון אפ"ה אינו רשאי משום שמפקיע השנים מזימון א"כ מדייק שפיר והא דמקשה הש"ס לקמן אהך מתניתין גופא דאין רשאין ליחלק הא תנינא חדא זימנא חייבין לזמן ולא משני דאתי לאשמעינן בבה"ג כדפרישית היינו משום דלקושטא דמילתא קי"ל דבלא"ה מילתא דפשיטא היא דשנים אם רצו לזמן אין מומנין אי משום דלא שייך לומר נבדך או כסברת התום' לעיל דמדינא צריך לברך כל אחד בעצמו כדפרישית בסמוך בשיטת התום' וא"כ מקשה שפיר למה לי למיתני הך מילתא תרי זימנא וניחא ליה טפי לשנויי בחד מהנך גוויי כאוקיימתא דאמוראי דמיתני התם כן נראה לי ליישב שיטת רש"י ודו"ק:

דף מה:

בגמרא ת"ש נשים וכו' והא מאה נשים וכו' וקתני מומנות לעצמן. ויש לדקדק בזה לסברת דיש מתרצים שהביאו התוספות לעיל דברכת המזון שהיא לאורייתא דוקא אמרינן שאין א' מוציא את חבריו מש"ה אם רצו לזמן אין מומנין אבל בברכות דרבנן א' מוציא את חבריו טפי עדיף א"כ מאי מקשה הכא בפשיטות אמ"ר אין מומנין דילמא ס"ל דנשים בבה"מ לאו לאורייתא ומש"ה אם רצו לזמן מומנות משא"כ בבה"מ לאורייתא אין מומנין ונראה דכי היכא דלא ניפשטו האיביעאי דלעיל אי נשים בבה"מ לאורייתא או דרבנן מש"ה ניחא ליה לשנויי שאני הכא דאיכא דיעות ומכ"ש דא"ש לפי שיטת הרשב"א ז"ל בחידושיי בפרק מי שמתו שכתב בשם הראב"ד דהכלה כרבא דנשים בבה"מ לאורייתא ע"ש וק"ל:

בתוס' בד"ה שאני התם דאיכא דיעות וכו' וקשה אמאי לא נהנו וכו' והא דקאמר בריש עירובין הכל חייבין בזימון לענין רשות קאמר ולא לענין חובה עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דנראה מכל האריכות של התום' דרפיא בדייהוי הך מילתא דזימון של נשים בפני עצמן אי הוי מדאורייתא או מדרבנן בכל דקדוקי מסוגיא דשמעתין ולא כתבו שום טעם בדבר זה דאמאי הוי רשות ולא חובה דהא אפילו בעיקר דינא דמתניתין דאין מומנין על נשים לא נמצא שום טעם בדבר אלא שרבינו יונה כתב בשם רש"י לפי שאין חבורתן נאה א"כ משמע להדיא דהיינו דוקא בהדי אנשים אבל בפני עצמן למה יגרעו לא מיבעיא למ"ד נשים בבה"מ לאורייתא וברכת הזימון נמי לאורייתא וא"כ פשיטא דעיקר מצות זימון עליונה דידהו נמי רמיא אלא אפילו למ"ד דנשים בבה"מ דרבנן או דעיקר ברכת זימון מדרבנן אפ"ה הא אשכחן טובא דנשים חייבות אפילו במצות דרבנן שאין הזמן גרמא. ועוד דכיון שלא נמצא טעם מבואר בדבר א"כ למה ננוציא לשון הבריייתא דערכין מפשטה ולומר דהכל חייבין לאתניי נשים היינו רשות. והנראה בזה דכיון דאמרינן הכא בשמעתין והא מאה נשים כתרי גברי דמי אלמא דפשיטא ליה לסתמא דתלמודא דלישנא דברייתא דקתני נשים מומנות לעצמן ולא קתני חייבות לזמן אלמא דאין מומנות חובה אלא רשות. אלא דלפ"ז יש לנו לומר דהא דפשיטא ליה לסתמא דתלמודא הכי היינו משום דסבר דנשים בבה"מ דרבנן מש"ה לא תיקנו בהו זימון כלל שלא יוציאו אנשים י"ח דלא אתי דרבנן ומפיק לאורייתא. מיהו לאידך גיסא ליכא למימר דלעולם נשים בבה"מ לאורייתא אלא דעיקר ברכת זימון אינה אלא מדרבנן דהאי דרשא את ה' אלנך דאסמכתא בעלמא היא דלפי פרש"י בד"ה מנא ה"מ משמע להדיא דהוי מדאורייתא וכדפרישית ונ"ע ודו"ק:

בד"ה אי הכי אימא סיפא לא גרסינן א"ה דהא אפילו מעיקרא וכו' עס"ה. ולענ"ד יש ליישב גירסת הספרים והיינו למאי דפרישית לעיל דומאי לקושטא דמילתא עיקר פלוגתא דרב ור"י בזימון דשנים היינו אם יש צד איסור לומר נבדך בשנים או לא באחד משני הטעמים שכתבתי וא"כ לפ"ז שייך שפיר לחלק בין היכא דאיכא דיעות דומאי שפיר שייך לשון נבדך כיון שהם שלשה דשייך בהו האי לישנא דגדלו לה' אתי אבל למאי דס"ד דהמקשה מעיקרא מהך ברייתא דנשים הוי סבר דעיקר פלוגתא דרב ור"י בשנים היינו אם אחד יוצא י"ח בברכת חבריו כמ"ש התום' וא"כ לפ"ז שפיר מקשה מהך ברייתא אמ"ד דאין מומנין אבל למ"ד מומנין הוי אתי ליה שפיר כולה ברייתא דנשים ודאי מומנות לעצמן בשלשה חובה ובשנים רשות כמו באנשים ואפשר דס"ל דנשים בברכת הזימון לאורייתא ומה"ט גופא אתי ליה שפיר נמי סיפא דברייתא דקתני נשים ועבדים אין מצטרפין דלא מיבעיא אם נאמר דנשים חייבות בבה"מ מדאורייתא דבני נחלה נינהו כמ"ש התום' לעיל בפרק מי שמתו א"כ בעבדים ודאי הוי מדרבנן מש"ה אין מצטרפין לפי שאין הנשים יוצאות בברכת עבדים אלא אפילו אם נאמר דנשים נמי מדרבנן אפ"ה ודאי דעבדים גריעי מינייהו טובא כיון דלאו בני נחלה נינהו כלל. משא"כ למאי דמהדר הש"ס לאוקמי הך ברייתא כמ"ד דאין מומנין רשות ושאני הכא דאיכא דיעות א"כ ע"כ דטועמא דמ"ד אין מומנין לאו משום דאין יוצא בברכת חבריו היכא דליכא חובת זימון דא"כ היכא דאיכא דיעות נמי אמאי מומנות יוצאות בברכת חבריתה אע"כ דליתא להך סברא דאי הוי רשאי לזמן רשות ממילא דהוי יוצא כיון דלאו ברכת חבריו מיקרי מהטעם שכתב רש"י דכיון שאומר נבדך ברכת שניהם היא א"כ לפום הך סברא נראה דהיכא שאומר נבדך מכ"ש בזימון גמור אתי דרבנן ומפיק לאורייתא מה"ט גופא דברכת שניהם מיקרי והוי כאילו היה מברך האי בר חייבא לאורייתא בפני עצמו א"כ מקשה שפיר א"ה אימא סיפא נשים ועבדים אמאי אין מומנין כן נראה לי נכון ועיין מה שאכתוב בזה לקמן בעובדא דשמעון בן שטח בלשון התום'. אלא דהתוספות לשיטתייהו דלא נחתו להנך סברות שכתבתי כדמוכח ממ"ש לעיל בד"ה אם רצו לזמן וכמו שהארכתי שם ולפי שיטתם לפי המסקנא נמי למ"ד אין מומנין אין אחד יוצא בברכת חבריו אפילו דביעבד מש"ה כתבו שפיר דלא גרסינן א"ה אימא סיפא מיהו יש ליישב גירסת א"ה בע"א לפי דיש מתרצים דלעיל ובכה"ג גופא דמעיקרא הוי סבר דנשים ועבדים אין מצטרפות היינו משום דנשים בבה"מ לאורייתא ועבדים דרבנן משא"כ השתא דמשני דאיכא דיעות ואכתי קשה היאך אחת מהן יוצאה בברכת חבריתה דהא בברכה לאורייתא לפי' דיש מתרצים אין א' מהם יוצא בברכת חבריו אלא ע"י זימון גמור לאורייתא אע"כ דנשים בבה"מ דרבנן ובדרבנן א' יוצא בברכת חבריו א"כ מקשה שפיר נשים ועבדים אמאי אין מצטרפין ודוק היטב:

שם אלא תסתיים דר"י וכו' דאמר רבה בב"ח אמר ר"י שנים שאכלו כאחד א' מהם יוצא בברכת חבריו. לפנ"ש לעיל בשמעתין בשיטת התום' דבבה"מ אפילו דביעבד אין אחד מהם יוצא בברכת חבריו לפי שני החילוקים שכתבו התום' וכתבתי ג"כ בס"פ כיצד מברכין גבי הסבין שכן היא שיטת הרא"ש והטור והש"ע ורוב הפוסקים דכל היכא דאמרינן כל א' מברך לעצמו אפילו דביעבד אין אחד מהם יוצא בברכת חבריו וכדמשמע לכאורה מלישנא דברייתא בסמוך דדוקא באחד סופר ואחד בור קתני דסופר מברך ובור יוצא ויוצא דביעבד משמע וממילא משמע דבשניהם סופרים אפילו דביעבד אינו יוצא וא"כ לפ"ז צריך לומר דהא דקאמר ר' יוחנן הכא אחד יוצא בברכת חבריו היינו נמי באחד סופר ואחד בור והיינו דקאמר יוצא דמשמע אפי' דיעבד כיון דלא סגי בלא"ה. והא דנקיט סתמא היינו

משום דאזרחא דמילתא הכי הוא דמי שיועד לברך מברך בעצמו דהא קי"ל דמברך עדיף כן נראה לי לפי שיטת התנ"ס:

אלא שראיתי שהרשב"א ז"ל בחידושויו לא ניחא ליה לאוקמי מילתא דר' יוחנן ב'אח' סופר ואח' בור אלא אפי' בשניהם סופרים יצא לכתחילה מדנקיט סתמא ומש"ה כתב דר"י לא שמיע ליה הך ברייתא דבסמוך דקתני בשניהם סופרים מצוה ליחלק ומה שהוכרח לפרש כן היינו משום דקשיא ליה הא דמסקינן במילתא דר' יוחנן שבא לומר דאין ברכת זימון ביניהם א"כ ע"כ היינו לכתחילה בדעידבד פשיטא דיצא הלמה יחזור ויברך בשביל שהוסיף לומר נברך וכיון שכן ממילא דבעיקר מומרא דר"י דיוצא בברכת חבריו נמי היינו לכתחילה דלא כברייתא אלו תמצית דברי הרשב"א ז"ל ע"ש:

אמנם כבר כתבתי לעיל בסמוך בלשון התוספות דנראה שרש"י ז"ל נזהר מזה במה שהאריך בד"ה ואמר ר' זירא לומר שאין ברכת זימון ביניהן וכו' דאי יש זימון ברכת שנין הוא עכ"ל. ונראה דכוונתו בזה לפי שסובר ג"כ דהא דאמרינן בסמוך במימרא דאבאי ובברייתא דמצוה ליחלק בין בה"מ ובין ברכת המוציא היינו למצוה מן המובחר בעלמא כדפרישית משום דחילוק ברכות עדיף וקי"ל נמי דמברך עדיף כדמשמע מסוגיא דפ' כל הבשר א"כ לפ"ו שפיר קאמר ר' יוחנן דבדיעבד מיהא אחד יוצא בברכת חבריו אפי' בשניהם סופרים ואפ"ה א"ש הא דמסקי' ר' זירא לומר דעיקר מימרא דר"י היינו שאין ברכת זימון ביניהן וע"כ היינו לענין לכתחילה משום דעיקר מימרא דר"י כפשטוי' דאח' יוצא בברכת חבריו אלא דמקשינן עליה מאי קמ"ל תנינא שמע ולא ענה יצא והיינו ממאי דתנינן בכמה משניות בשופר ומגילה דשומע כעונה ואע"ג דהתם בברכת המצות איירי מטעמא דכל ישראל ערבין אפ"ה משמע להו לתלמודא בפשיטות דבה"מ נמי ברכת המצות היא כיון שכבר אכל ונתחייב בה ולא דמי לשאר ברכות הנהנין וע"ז משני ר' זירא שפיר לומר שאין ברכת זימון ביניהן והכי קאמר ר"י דודאי אי הוי שייך ברכת זימון ביניהן לא היה אחד מהם יוצא בברכת חבריו והיינו שלא ע"י זימון אלא היו צריכין לזמן ולומר נברך כדי שיהא כל בה"מ ע"י שניהם כמו שפרש"י וכיון שלא זימן לומר נברך מסתמא אין דעתו להוציא חבריו כדפרישית לעיל בסוגיא דהסבא אלא כיון דבאמת שנים אינן רשאין לזמן ולומר נברך כמ"ש התוספות בפ' כל הבשר שיש צד איסור והטעם מבואר דכיון דלא דמי לגדלו לה' אתי ולהבו גודל לאיירי בשלשה מיחזי כחוכא דכל המוסיף גורע כדפרישית לעיל וכיון דאי אפשר שיברך אחד מהם ויהא ברכת שניהם מש"ה יצא בברכת חבריו בדיעבד לכתחילה ודאי חילוק ברכות עדיף דכיון שאכלו כאחד הוי להו כאילו נתכוונו שניהם לצאת י"ח כן נראה לי ברור בל' רש"י וכמ"ש באריכות בס"פ ראוהו ב"ד בפירש"י ע"ש דווק היטב:

שם לא דשמיע להו מרב מקמי דנחית לבבלי. ואין להקשות אהא דמסקינן הכא דרב סובר אס רצו לזמן מזמנין ולית ליה האי דחילוק ברכות עדיף ומצוה ליחלק והא רב גופא לקמן בפירקין ובשילהי גזיר אמר לבריה חטוף וברין ומסקינן משום דס"ל כהאי תנא דמברך עדיף וא"כ פשיטא דמצוה ליחלק ולברך כל אחד בפני עצמו אלא דמשום הא לא איריא דאפשר דשאני הכא כיון שע"י הזימון יש ריבוי שבח וגדול למקום מש"ה סבר רב דאס רצו רשאין לזמן ואפי' שכרו לא הפסיד כיון דלדידיה אין צד איסור בשנים לומר נברך כן נראה לי:

שם תניא נמי הכי שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק. כבר כתבתי באריכות לעיל ובס"פ ראוהו ב"ד דהאי מצוה ליחלק פשטא דלישנא משמע דהיינו דוקא למצוה מן המובחר אבל בדיעבד יוצא אפי' בשניהם סופרים לפי שיטת רש"י והרשב"א בתשובה שהביא הב"י בסיו' רי"ג ושכן משמע מל' הסוגיא דפ' כל הבשר ולפ"ו צריך לומר דהא דנקיט בסיופא אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא האי יוצא לאו דיעבד הוא אלא אפילו לכתחילה ומכ"ש בבור גמור דלא סגי בלא"ה אלא הא גופא אתי לאשמעינן דאע"ג שאינו מבין על ברוריו אפ"ה כיון שיוצא מש"ה יש לו לעשות כן לכתחלה לשמוע בהברכות מפי הסופר שיועד לכיון כן נראה לי:

דף מז.

בגמרא עד היכן ברכת הזמון ופירש רש"י עד היכן ברכת הזמון שצריכין להיות שלשה וכשהן שנים לא יאמרוהו. ובתנ"ס האריכו לתמוה על פירושו והקשו כמה קושייות ואף שאינו כדאי מ"מ נראה לי ליישב שיטת רש"י בפשיטות ואשיב על ראשון ראשון דהא דקשיא להו היאך אפשר ששנים לא יאמרו ברכת הזן ברכת הזן דאורייתא היא נראה דלא שייך הך קושיא אלא לפי שיטתם לעיל בפ' היה קורא (ברכות דף י"ז) דמשמע מדבריהם שם דפשיטא להו דמן התורה עיקר ברכת המזון היינו שיברך ג' ברכות גמורות נפרדות זו מזו משא"כ לפמ"ש שם שאין זו מוכרח דאדרבה יותר מסתבר לומר דהא דאמרינן בה"מ דאוריית' לענין ג' ברכות היינו שצריך לברך וליתן שבח והודיה למקום על המזון שאכל משלו ועל הנחלת הארץ ועל ירושלים ולעולם שאם בירך אותן אפי' בברכה אחת סגי והבאחי שם לשון הב"י דפשיטא ליה הך מילתא טובא וכן נראה מל' הרמב"ם ז"ל ובזה נתיישב' לו קושיית התנ"ס' במה שהפועלים מברכין שתים ולא מיקרי עוקר דבר מן התורה וא"כ לפ"ו לדיוק שאנו מברכין וכוללנן בה"מ בברכת הארץ עצמה בין באמצע ובין בסוף הברכה שמסיים על הארץ ועל המזון וא"כ שפיר מצינן למימר דיוצא י"ח מן התורה מעיקר ברכת המזון אליבא דרב ששת אלא דוקא בגי' דאיכא ברכת זימון ואומר נברך א"כ צריך לברך עכ"פ ברכה ראשונה שהוא הזן דהכי משמע ליה לרב ששת פשטא דקרא דוברת את ה' אלוקיך שצריך לברך ברכה זו של הזן ע"י זימון דמרבין מאת ה' אלוקיך וכפרש"י מבואר להדי' בל' הרב אלפס עצמו שהביאו התנ"ס' בסמוך שהרי על מ"ש דקי"ל הלכה כרב נחמן כתב וכן עמא דבר דהא יחיד כדמברך מתחיל ברכת הזן א"כ משמע להדיא דלרב ששת אין היחיד אומר ברכת הזן וממילא דה"ה לשנים דמאי שנא:

ומה שהקשו התנ"ס' עוד דהא קי"ל כרב ששת (ובאמת מל' רש"י עצמו בשילהי שמעתין גבי להיכן הוא חוזר נראה שפוסק כרב ששת) א"כ אמאי נקט בכל דוכתא שלש ברכות קושיא זו לא הבנתי דהא לדידהו נמי תיקשי אמאי נקיט בכל דוכתי ג' ברכות הא אין ד' מברכין דנהי דקי"ל הטוב והמטיב לאו דאוריית' דמרבנן מיהו מברך אע"כ צריך לומר דלא קחשיב אלא ברכות דאורייתא וא"כ לפ"ו שפיר מצינן למימר דבהכי פליגי רב נחמן ורב ששת דר"ג סבר דהזן הוא בכלל ג' ברכות והטוב והמטיב לאו דאורייתא ולא קחשיב לה ורב ששת סבר דהזן אינו מן החשבון כיון דלאו מילתא דפסיקא היא שאין אנו אומרין אותה אלא בגי' ע"י זימון והטוב והמטיב הוא מחשבון ג' ברכות למ"ד דאורייתא דאורייתא ולמ"ד דרבנן דרבנן כל זה אף אם נפרש לשון רש"י כפשטויה דשנים אין אומרין כלל ברכת הזן. אבל לע"ד כבר אפשר לומר דרש"י לא כתב כן אלא לפרש עיקר מצות זימון מן התורה דלרב ששת ברכת הזן היא בכלל ברכת הזימון וכשהן שנים אין מברכין אותה אבל לאחר שתיקנו חכמים מטבע של בה"מ בגי' ברכות נפרדות לפי שנ' יסודי גולם תיקונים משה דוד ושלמה כדאמר רב נחמן לקמן א"כ לגעוס אפי' א' או שנים אומרין אותה בגי' ברכות נפרדות שלא ישנו עיקר מטבע של בה"מ בין יחיד לרבים. ובזה

ממילא נתיישב' ג"כ קושיא שלישית שהקשו התנ"ס' ממעשים בכל יום ונס במה שהקשו התנ"ס' מהא דאמרינן לקמן וברכת זו ברכת הזמון את ה' אלוקיך זו ברכת הזן אמת לא נמצא כן בגמרא שלנו אלא להיפך מיהו בגמרא דהירושלמי מציאתי כגירסת התנ"ס' מ"מ לכל הגירסאות אדרבה יותר נראה דהאי לישנא דברייתא מסייע ליה לרב ששת דכיון דבקרא את ה' אלוקיך לא נזכר בפירוש רמז לא ברכת הזן ולא עיקר ברכת הזימון א"כ ממילא משמע דכולא חדא מילתא היא דעיקר מצות הכתוב שיברך ברכת הזן ע"י זימון כן נראה לי נכון ליישב שיטת רש"י ז"ל עד שהתמיה קיימת על רבונותנו בעלי התנ"ס' שהביאו בסמוך פי' הר' אלפס ומשמע מלשונם שבאו לסתור פירש"י ולמאי דפרישית אדרבה שיטת הר' אלפס אליבא דרב ששת הוא ג"כ כפרש"י אלא דלדינא איכא בינייהו דר' אלפס פוסק כרב נחמן כיון שכן עמא דבר ומעשים בכל יום דלא משמע ליה הך סברא דרב ששת לא איירי אלא מדין תורה ולשיטת רש"י הלכה כרב ששת ומעשים בכל יום היינו מדרבנן דאין זה כמברך ברכה שאינה צריכה דממוכח בכמה דוכתי וזה ברור ומוכרח לשיטת רש"י דאל"כ אטו רש"י גופא לא היה מברך ברכת הזן כשאלכ יחידי או בשנים אע"כ כדפרישית כן נ"ל דווק' ועיין עוד בסמוך גבי להיכן הוא חוזר שצריך לפרש כוונתו קצת בענין אחר:

בתנ"ס' בד"ה ולמ"ד שנים ושלשה וכו' לכך נראה פי' הר' אלפס דקאי אבני אדם וכו' היכא שכל אחד אינו יודע וכו' עס"ה. ולכאורה הך מילתא שכל אחד אינו יודע כ"א ברכה אחת נראה דוחק גדול שידמין הדבר כן ומכ"ש לענין נברך שבכל אותן השלשה לא ימצא אחד מהם שיועד לברך נברך שאכלנו משלו לבד ובאמת אף למאי דלא ניחא להו לפרש כפירש"י מכל הנך קושייות שהקשו בדיבור הקודם וכאן מל' שנים ושלשה בלשון זכר אחתי הוי מצי' לפרש בפשיטות כפירושם לעיל בדיבור הקודם וליישב ג"כ לשון שנים ושלשה דלפי' אס כל אחד מהם יודע לברך כל הגי' ברכות אפי' הכי אס רוצין טפי בחילוק ברכות שיאמר כל אחד מהם ברכה אחת כגון היכא דליכא גדול ביניהם רשאין בכך ואפשר דטפי עדיף מפני דרכי שלום היכא דליכא חד מופנל מחבריה:

אלא דהר' אלפס גופא ודאי הוכרח לפרש ולאוקמי הנך ברייתות בהאי ענינא שכל אחד אינו יודע כ"א ברכה א' משום דלשון הירושלמי הכריחו לפרש כן דגרס התם בהך ברייתא שנים ושלשה חייבין בברכת הזימון ולשון חייבין אי אפשר לפרש בענין אחר אלא כל היכא שאין א' יודע כ"א ברכה א' וא"כ כשהן ארבעה להך ברייתא או חמשה לאידך ברייתא אינן חייבין בזימון כלל כיון דאי אפשר לחלק ברכה א' לשנים כני"ל דווק היטב:

דף מז:

בגמרא להיכן הוא חוזר ופירש"י דאלעגיל קאי במי שנצטרף לזימון ואמרן לעיל אליבא דרב ששת וכו' עס"ה. ולפ"ו נראה בעגליל מפרש"י דהלכה כרב ששת בהך דלעיל דהא הנך אמוראי בתראי וסתמא דתלמודא נמי דקאמר והלכתא למקום שפסק לא מתוקמא אלא כרב ששת וכמו שפירש"י להדיא דלמקום שפסק היינו לברכת הארץ כשאר יחיד נמצא דלפ"ו משמע להדיא דלרש"י נמי שייך פלוגתא דר"ג ורב ששת באחד שמפסיק לשנים דלעיל כמו לפי' הר' אלפס כדפרישית לעיל אלא דלענין דינא פליגי דהר' אלפס פוסק כר"ג כיון דכן עמא דבר ומש"ה הוצרך לדחוק כאן לפרש האי להיכן הוא חוזר דהכא והך הלכתא למקום שפסק דהיינו לענין המזמן גופא אס חוזר לומר נברך שאכלנו או ברוך שאכלנו ולפי שהוא פי' דחוק לכך נראה לו לרש"י לפרש בפשיטות דהיינו כרב ששת וכדפרישית לעיל דמהאי דכן עמא דבר אין ראיה דהלכה כר"ג כיון דרב ששת נמי מודה דעיקר בה"מ אפילו ביחיד מדרבנן מיהא היינו ג' ברכות גמורות שאומר ג"כ הזן. אלא דמ"ש לעיל בכוונת רש"י דמדרבנן הוי חייב גמור על היחיד לומר ברכת הזן בפני עצמו ומלשונו כאן אין נראה כן שהרי כתב דלמקום שפסק היינו ברכת הארץ כשאר יחיד וא"כ משמע דשאר יחיד נמי זימנין דמתחיל בברכת הארץ א"כ לפ"ו ע"כ צריך לומר בכוונת רש"י דמדרבנן נמי אין היחיד חייב לומר ברכת הזן בפני עצמו אלא אס ירצה כגון שהוא טרוד או שאינו יודע לברך ברכת הזן כגון שהוא בור וליכא סופר בהדיא מש"ה שפיר יוכל להתחיל בברכת הארץ כיון שכולל עמו ברכת הזן וחותם ג"כ על הארץ ועל המזון כדפרישית ואין דוחק לפרש כן כיון דאשכחן להדיא בפועלים כה"ג שמברכין שתים וכוללנן ג' אלא דמה שהפועל מתחיל לומר ברכת הזן בפני עצמו וכולל ירושלים בברכת הארץ היינו משום דהכי שפיר טפי לפי שברכת הזן פותחת בברוך ועוד דיותר שייך לכלול ירושלים בברכת הארץ ואפשר דאה"נ שאס רוצה לכלול ברכת הזן בברכת הארץ נמי יצא וכבר אפשר דלרש"י גופא היכא שיחיד מתחיל בברכת הארץ פותח בה בברוך ואומר גודל לך. ועוד יש לומר כיון דרש"י סובר דהלכה כרב ששת לפי פירושו ושיטתו וכדמשמע מפשטא דלישנא דתלמודא דלעיל דהכא דאין היחיד אומר ברכת הזן וקי"ל נמי דהלכה כרב ששת באיסורא כמ"ס ג"כ התנ"ס' בשמעתין ואס כן אית לן למימר דרב ששת מוקי נפשיה כתנאי והיינו בהך ברייתא דתנא שנים ושלשה משא"כ הך ברייתא דפועלים דלעיל מוקי רב ששת בהך ברייתא דתנא שלשה וארבעה לענין הזן והיינו כר"ג ולא משמע ליה לאוקמי טעמא דהך ברייתא דהטוב והמטיב דאוריית' כיון דמסקי' הש"ס בסמוך בכמה הוכחות דהטוב והטיב לאו דאורייתא ועוד דהך ברייתא דהפועלים גופא ע"כ סבר דהטוב והמטיב לאו דאורייתא כן נ"ל נכון בכוונת רש"י ותלמי' שזכיתי ליישב שיטת רש"י לנכון כהוגן והכלה בלי שום נמנוס דווק היטב:

שם מים אחרונים בזמן שהם ה' מתחילין מן הגדול. וכתב הרשב"א ז"ל בחידושויו דטעמא דמילתא דחמשה היינו כדי שמי שמוזמן לברך בה"מ יסדר בינו לבין עצמו בה"מ ושיערו חכמים שבשיעור נטילת ד' בני אדם יוכל לסדרן ובהאי שיעורא נמי לא הוי הפסק בין נטילה לברכה וש"מ דתיכף לגי' ברכה לאו דוקא וכו' ע"ש ומזה נראה סיוע לשיטת הש"ע בפי' ק"ס שכתב בשם התנ"ס' דהשיעור תיכף הוא שיעור מהלך כ"ב אמות ואפשר דאידי ואידי חד שיעורא ועיין מ"ש לעיל דף מ"ב גבי ג' תכיפות שהתנ"ס' בסוטה דקדקו כן מסוגיא דזבחים דף ל"ג אלא שהאחרונים הקשו על זה דאדרבה מסוגיא דהתם לפי המסקנא משמע דלפי' פסיעה אחת הוי הפסק ולא מיקרי תיכף ע"ש שכתבתי ליישב לשון התנ"ס' באריכות מיהא לפמ"ש כאן בלא"ה אי אפשר לומר דבכל דהו הוי הפסק דאס כן תיקשי להו סוגיא דהכא דמשמע דבשיעור ד' וה' בני אדם לא הוי הפסק וכיון שכן דצריך שיעור לענין זה ההפסק אס כן ודאי יפה כתבו התנ"ס' בסוטה מסוגיא דזבחים משמע מיהא דיותר מכ"ב אמה הוי הפסק וכיון דלא אשכחן שיעור מפורש בגמרא בפחות מזה ע"כ יש לנו לומר דאידי ואידי חד שיעורא הוא ובפחות מזה נמי לא הוי הפסק כן נ"ל דווק':

דף מז.

פיסקא אבל דמאי הא לא חזי ליה ופירש"י ואס כן הוי ברכת זימון הבאה בעבירה וכתוב וצועע ברך וכו' עכ"ל. ולפ"ו נראה לכאורה דלאו לענין זמון לחוד קשיא ליה אלא מעיקר ברכה נמי קשיא ליה דאין לברך דבר הבא בעבירה וזה כשיטת הרמב"ם ז"ל שהביא הרא"ש והרשב"א ז"ל בשמעתין שאין לברך כלל

אפילו על איסור דרבנן ודלא כהראב"ד שהשיג על הרמב"ם בזה וע"ש אלא דקשיא לי בגווה א"כ מאי משני כיון דאי בעי מפקיר נכסי והוה עני וחזי ליה ומאי דאי בעי שייך הכא כיון דסוף סוף לא הפקיר נכסיו ולא חזי ליה ואוכלנן באיסור דמאי אס כן אכתי הוה ליה ברכה הבאה בעבירה ובנוע ברך קרינן ביה ובשלמא לשיטת הראב"ד וסביעתו דמפירשי דהא דמקשה והא לא חזי ליה לענין זימון לחוד קשיא ליה ללא שייך צירוף זימון כבה"ג אס כן משני שפיר דשייך ביה קצת צירוף כיון דאי בעו כולוה בני חבורה מפקירי נכסייהו וחזייהו להו משא"כ לשיטת הרמב"ם וסביעתו קשיא ויש ליישב בדוחק:

אלא דבאמת לע"ד אין הכרח לומר דרש"י סובר כהרמב"ם דלדרכה מדכתב הו"ל ברכת זימון הבאה בעבירה משמע דבעיקר ברכה לא קשיא ליה והיינו כשיטת הראב"ד דמלאמרינן בחלה אין זה מברך אלא מנאץ משמע דמברך כיון שנהנה אלא שזה מנאץ ואפ"ה מקשה שפיר לענין זימון דלא שייך זימון באכילה כי האי שהוא דבר איסור ועדיין צ"ע. ובעיקר ראיה שכתב רש"י אהך מילתא גופא דאכילת דמאי הוי ברכה בעבירה כמו בחלה דמשנ"ה מקשה הש"ם בפשיטות הא לא חזי ליה ולא משמע ליה לחלק בין חלה דאוריתא לתמאי דרבנן נראה משום דמתניתין גופא מוכח לה הכי מדקתני אכל טבל אין מזמנין ומוקמינן לה בשמעתין בטבל טבול מדרבנן. ואע"ג דלכתי מצינן לחלק בין טבל שהוא ודאי דבריהם לדמאי שהוא ספק דבריהם דאפילו ספק דדבריהם נמי לא הוי כיון דרוב ע"ה מעשרין כדאיתא בפ' במה מליקין (שבת דף כ"ג) לענין ברכה דדמאי גופא אלא דאפשר ללא ניחא ליה לתלמודא לחלק כבה"ג לענין בוצע ברך דמ"מ איסור דמאי מיהא איבא כנ"ל:

בתוס' בד"ה ואמר ר"ה תנא ב"ש אומרים אין מאכלין ואם תאמר ר"ה טעמא דב"ש אתי לאשמעינן יכו' עס"ה. ולולי דברי התוס' היה נ"ל לפרש בענין אחר דכיון דאשכחן סוגיא כי האי בכמה דוכתי בש"ס ובכולהו מיייתי הא דר"ה תנא בהדייהו אס כן משמע דמילתא דר"ה למילתיה איצטריך לעיקר אוקימתא בטעמא דאי בעי מפקיר ניכסי דאי לאו דר"ה היה באפשר לפרש הא דמתניתין דמאכלין את העניים דמאי כמו שמפרש שם בירושלמי דהיינו שנותן להם דמאי בסתם אפילו לעני ע"ה אבל העני עצמו אס רוצה לתקן יתקן ואס כן לפ"ו אין זה ענין למשנתיו ולאידך דוכתי דלמרינן האי טעמא דאי בעי מפקיר ניכסי דהא מתני' איירי שאכל הדמאי באיסור ויודעין בודאי שלא הפריש ממנו כלום ולכאורה מה שפירשו כן בירושלמי היינו משום לשון המשנה הכי משמע להו דקתני בסיפא דמתניתין גבאי צדקה ב"ש אומרים נותנין את המעושר לשאינו מעשר וכו' וחכמים אומרים גובין סתם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן אס כן משמע דרישא נמי כבה"ג גופא איירי דהרוצה לתקן יתקן כדמשמע מל' הברטנורה (ועיין מ"ש הרב תוי"ט) ומש"ה לא פליגי ב"ש אלא בגבאי צדקה דוקא אבל ברישא דאיירי בב"ה דטריחא ליה מילתא מודה א"כ לפי פ'י זה ודאי לא שייך הך מילתא בטעמא דאי בעי מפקיר משנ"ה הוצרך לאתניי הא דר"ה תנא ב"ש אומרינן אין מאכלין וא"כ הרי לפנינו דפליג ב"ש בין ברישא ובין בסיפא וא"כ ממילא משמע דרישא מילתא באפי נפשה היא דמאכלין את העניים דמאי ממש ואין צריך לעשר לב"ה ובהא פליגי ב"ש אס כן ממילא משמע טעמא דב"ה דמאכלין משום דאי בעי מפקיר לנכסי כנ"ל נכון:

דף מז:

בתוספות בד"ה אמר ר"ה הלכה כאחרים והאינא אין אנו מדקדקין וכו' שלא יהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו עכ"ל. ועיין מ"ש הרשב"א והרא"ש ז"ל בזה בשם רבינו האי גאון ז"ל. ולכאורה לא ידענא למה הוצרכו הקדמונים ללאדורי אטעמא דהך מילתא כולי האי דהא בלא"ה ודאי משמע דהא דאמר ר"ה הלכה כאחרים דאין מזמנין אלא על מי שקרא ושנה ושימש היינו לענין חויבא דאין חייבין לזמן אלא כבה"ג אבל אס רצו לזמן ודאי מזמנין רשות כדמסקינן לעיל לענין נשים דאפילו למאי דקי"ל כרבי יוחנן דשנים אס רצו לזמן אין מזמנין אפ"ה מודה דהיכא דאיבא דיעות כגון בג' נשים וכיוצא בה דמזמנין רשות אס כן ודאי לא נרע זה שלא שנה ושימש מנשים ומקטן היודע למי מברך דלקמן דהא ודאי איבא דיעות והיינו כדפרישית לעיל דמהאי סינויא דאיבא דיעות ממילא שמעינן דלר' יוחנן נמי אפי' היכא דליבא זימון דאורייתא אפ"ה אחד יוצא בברכת חבירו היכא דמזמנין רשות. ואפשר דכיון דאשכחן בשמעתין דרמי ב"ח לא אזמין עליה דרבי מנשיא א"כ משמע דכבה"ג יש שום טעם לומר דאפילו דרך רשות אין מזמנין שאין חברותן נאה ולא קרינן בה גזלו לה' אתי וכדאשכחן נמי בעלמא דנקיף הדעת בירושלים לא היו יושבין בסעודה אלא אס כן וידעין מי מייסב עמהן מש"ה הוצרכו הקדמונים ללאדורי אהנך טעמי כן נראה לי ועמ"ש הרא"ש ז"ל בזה:

בגמרא פיקסא אכל טבל וכו' פשיטא. ויש ללקדק מאי פשיטא דקאמר אי משום דהו"ל כמברך על דבר עבירה וקרינן ביה בוצע בירך כמו בחלה דלכתי אטו לא איצטריך לתנא דמתניתין למיתני הך מילתא נופא דהא הך דחלה ברייתא דר"א ב"י היא בריש פ' הגזול וליבא למימר דהא דפריך פשיטא היינו דלבתר דקתני ברישא אכל דמאי שהוא ספק טבל מזמנין ממילא שמעינן דבדאי טבל אין מזמנין שנראה דוחק גדול לפרש כן דהא כה"ג אשכחן במשניות טובא שדרך התנא לשנות דבר והפוכו. ולכאורה היה נראה לי לפרש דבאמת משמע לתלמודא דמילתא דפשיטא היא מסבבא שאין לברך לזמן ליתן שבח יהודיה למקום על אכילת איסור (דהא ודאי מתניתין כשאוכל במזוי איירי) והא דאיצטריך ליה למיתני בברייתא דראב"י לענין חלה היינו לאשמעינן דאף על גב שטחנה ואפאה וסר"א דקונה בשנינו וקמ"ל אפ"ה אסור משום מצוה הבאה בעבירה וכמו שנראה מל' רש"י והתוס' בר"פ הגזול קמא ע"ש כך היה נראה לי לכאורה. אלא דלכתי לא נתיישב בזה סנויא דפסחים דף ל"ה דאהא דקתני התם דאין יוצאין במצה של טבל מקשה הש"ס נמי פשיטא והדרא קושיא לדוכתא מאי פשיטותיה הא איצטריך לאשמעינן הך מילתא גופא דאפילו דביעבד אינו יוצא י"ח מצה בטבל משום מצוה הבאה בעבירה דהא ודאי לאו מילתא דפשיטא היא כ"כ כדמוכח מסנויא דר"פ לולב הגזול:

והנפלצ"ד בזה דלעולם הא דמקשה פשיטא היינו משום דכיון דקתני רישא דאכל דמאי מזמנין וכבר כתבתי בסמוך דדמאי אפילו ספק דדבריהם לא הוי דרוב ע"ה מעשרין הס ולפ"ו אינו אלא לחומרא דרבנן בעלמא כמ"ש רש"י להדיא לעיל בשמעתין וא"כ ממילא שמעינן דדוקא בדמאי דאיבא רוב מעשרין ועוד אי בעי מפקיר נכסי מש"ה מזמנין אבל בספק טבל גמור אין מזמנין וא"כ מקשה שפיר פשיטא מאי איירי ודאי טבל אפילו ספק טבל נמי וע"ז משני שפיר דאיירי בטבל מדרבנן ובדאי הוא דאין מזמנין אבל בספק מזמנין וכבה"ג יש לפרש סנויא זו בפ' מפנין ובפ' בכל מערבין ובפ' כל שעה. יכמ"ש כן ג"ל מל' הירושלמי דשמעתין ע"ש ודו"ק:

בתוס' בד"ה קטן פורח מזמנין עליו פירש"י היינו שהביא שתי שערות וכו' ולא נהירא דא"כ אמאי אמר בסמוך עס"ה. ולע"ד דברי התוספות תמוהים בזה דאין כאן מקום קושיא על רש"י דמאי לישנא דפורח משמע ליה לרש"י דהיינו שהביא שתי שערות קודם זמנן דהיינו תוך הפרק כדאשכחן האי לישנא בס"פ יוצא דופן ובכמה דוכתי והיינו נמי הא דלמרינן בסמוך דלישנא יתירא דברייתא דקתני אין מדקדקין

בקטן לגלויי עליה דרישא דהביא שתי שערות היינו כבה"ג דאל"כ היה באפשר לפרש הבריייתא כפשטה דאפילו קטן גמור כן ט' ויז"ד נמי מזמנין והיה באפשר ג"כ לומר דהאי שתי שערות היינו לאשמעינן בשערות כל דהו כפ'י התוס' אלא מדנקיט לישנא דאין מדקדקין בקטן משמע ליה לתלמודא האי לישנא דאין מדקדקין שאין צריך לידע מספר שנותיו ובזה מיושב ג"כ היטב לשון הא גופא קשיא דכיון דתנא להדיא דבשתי שערות תליא מילתא אס כן מאי דקדוק שייך ויתר אי לאו לענין מספר שנותיו כן נראה לי בשיטת רש"י ודו"ק:

דף מח:

בתוס' בד"ה ולית הלכתא וכו' משמע דקאי נמי אר"י ולא נהירא שהרי אין דרך הגמרא שסותר דברי האמוראים והברייתא וכו'. ולמאי דפרישית בסמוך בשיטת רש"י נראה דלק"מ דאפשר דרב נחמן מפרש להך ברייתא דקתני אין מדקדקין בקטן שאין מדקדקין בשתי שערות אס הס גדולים כשיעור ואין זה קטן פורח דאיירי ביה רבי יוחנן דלפירש"י היינו שלא הגיע לכלל שנותיו וכדפרישית דהיינו תוך הפרק דאיירי ביה אמוראי ותנאי בס"פ יוצא דופן אי תוך זמן כלפני זמן או תוך זמן כלאחר זמן והיינו מבין י"ב שנה ויום אחד עד י"ג שנה ויום אחד דמאותה שעה מיקרי מופלא הסמוך לאיש והגיע לעונת נדרים ואפילו לענין עונשין מוקי לה רב נחמן גופא התם כתנאי ואף למאי דקי"ל התם כרבא דתוך הזמן כלפני זמן מ"מ בפשיטות מצינן למימר דהיינו דוקא לענין עונשין משא"כ לענין זימון מזמנין עליו כשהגיע לעונת נדרים והקדישו הקדש כדאיתא התם וכיון דאפילו לענין נדרים גופא תנינן שם במשנה דתוך זמן זה אס יודע לשם מי נדר ולשם מי הקדיש נדריו קיימין ואס לאו אין נדריו קיימין מש"ה משמע ליה לרב נחמן הכא בשמעתין דה"ה לענין זימון אס יודע למי מברך ולאפוקי מדר"י דקטן פורח לעולם מזמנין כן נראה לי נכון לפי שיטת רש"י אבל התוס' לשיטתייהו שכתבו דביבור הקודם דקטן פורח היינו נמי שאין השערות גדולות אלא דאף לפי פירושם נמי לא ידענא מאי קשיא להו הכא דבלא"ה מצינן למימר דר"ג מפרש הברייתא דקתני אין מדקדקין בקטן בגוונא אחרינא ולא איירי כלל בקטן פורח אלא לענין דבחד מינייהו סגי או בשתי שערות שאין צריך לידע מספר שנותיו דזולתין בתר רובא שאין להם סימני שערות קודם זמנם או להיפך שאם הגיע לכלל שנים אין בודקין אחר הסימנים לענין זימון דסמכינן אחזקה דרבא דאמר חזקה שהביא סימנין. ומתוך מה שכתבתי יש לדקדק על מ"ש רב אלפס דהא דאמר ר"ג קטן היודע למי מברכין היינו כן ט' או כן יו"ד ונחלקו עליו גדולי הקדמונים אלא שרבינו יונה הכריע כדברי הר' אלפס דאי ס"ד דר"ג בסמוך לנגלות איירי א"כ פשיטא דיודע למי מברכין ולמאי דפרישית אין זה מוכרח כל כך דמ"ס מנדרים דאפילו בבן י"ב ובן י"ג משמע דשייך לומר דאפשר שאינו יודע למי נדר ולמי הקדיש ועיין מ"ש הרשב"א ז"ל בחידושיו ודו"ק:

וביתר דברי התוספות כאן בזה הדיבור נראה שהם מנומנמים קצת והרוצה לעמוד על דבריהם צריך לעיין בלשון הירושלמי בשמעתין דהתם אס יש להחמיר בזימון בעשירה יותר מבג' או להיפך ונראה שבה נחלקו ר"ת ור"י ע"ש וכן נראה מל' התוס' בסמוך בד"ה תשעה שאלו:

בפרש"י בר"ה עד שיאכל כזית דגן וכו' וא"ת בקטן שהגיע לחינוך הא לא אמר הכי וכו' עס"ה. מ"ש רש"י בקטן הא לא אמר הכי נראה דהיינו מהא דלמרינן לעיל בפ' מי שמתו (ברכות דף כ' ע"ב) אהאי דכן מברך לאביו ולטעמיה קטן בר חיובא הוא ומש"ה מוקי לה כשאכל אביו שיעורא דרבנן והא דקשיא ליה לרש"י מקטן טפי מנשים שהיא עיקר השקלא וטריא דלעיל בפ' מי שמתו דאם נשים בבה"מ דרבנן לא מצו מקפין לבעלה י"ח אלא משום דאיבא למימר דשאני נשים דליתניהו בר חיובא כלל מדאורייתא מש"ה לא קרינן בהו מחוייב בדבר משא"כ בקטן דאתי לכלל חיוב דאורייתא לכשיגדל משמע ליה לרש"י דדמי לשיעור כזית שהוא נמי מדרבנן ואפ"ה קרינן ביה מחוייב בדבר שאם יאכל כדי שביעה הוי מחוייב מדאורייתא וע"ז הוצרך רש"י לפרש דאפ"ה שאני קטן דאין החיוב מצד עצמו אלא שאביו חייב לחנכו כן נראה לי בכוונת רש"י. מיהו בעיקר דבריו שהשיג על בעל ה"ג אבאר בסמוך בל' התוס':

בתוס' בר"ה עד שיאכל כזית דגן משמע שאם אכל כזית וכו' ותימא הא כזית לא הוי אלא מדרבנן וכו' דהא אמרינן בפרק מי שמתו וכו' ולא מצו לאוקמי וכו' אלא דלאכל אביו כזית עכ"ל. האי לישנא דאכל אביו כזית לא נמצא שם בגמרא בסנויא דפ' מי שמתו אלא סתמא קאמר התם הב"ע דאכל שיעורא דרבנן אלא דממילא פשיטא להו להתוס' דהאי שיעורא דרבנן היינו כזית דאי בפחות מכזית לא אשכחן דחייב אפילו מדרבנן והתוס' קיצרו כאן וכמכו על מ"ס לקמן בדף הסמוך בסנויא דעד כמה מזמנין ושם הביאו ראיה זו ועוד ראיה אחרת דשיעור כזית אינו אלא מדרבנן ומה שיש לדקדק בדבריהם יבואר שם במקומו א"ה ועיין עליו:

דף מח:

בא"ד ובעל ה"ג פירש וכו' אלא נראה לחלק וכו' מחוייב בדבר קרינן ביה אפילו לא אכל כלל וכו' והיינו טעמא דכל ישראל ערבינן וכו' עס"ה. ויש כאן מקום עיון שדבריהם בזה סותרין לגמרי דברי עצמן שכתבו לעיל בריש פירקין בד"ה אס רצו לזמן דלדרכה בבה"מ מחמרינן טפי לומר שאין א' יוצא בברכת חבירו טפי מלענין המוציא והיינו בחד מתרי טעמי שכתבו שם אי משום דבשעת בה"מ מתפרדין זה מזה או משום דבה"מ דאורייתא אלמא דאפי' בשניהם חייבין בבה"מ מחמרינן ולפי דבריהם כאן הוא ממש להיפך דאפילו בשלא אכל המברך כלל מוציא את חבירו מטעם דכל ישראל ערבינן משא"כ בהמוציא דברכת הנהנין הוא לא שייך האי טעמא דכל ישראל ערבינן כדאיתא להדיא בבריית' דס"פ ראוהו ב"ד דקתני חון מברכת המוציא וכו' וכה"ג קשה מדבריהם להכא על דבריהם בס"פ כיצד מברכין גבי הסבו ובפ' כל הבשר גבי אין מזמנין על הפירות ע"ש. והנלע"ד בזה ליישב היינו ע"פ מ"ס הרא"ש ז"ל בשמעתין דהאי טעמא דכל ישראל ערבינן לא מהני אלא מדאורייתא אבל מדרבנן מי שלא אכל כלל אינו מוציא ומייתי ראיה מהירושלמי דפרק מי שמתו לעיל בכמה דוכתי דדרשינן ואכלת ושבעת וברכת דמי שאכל הוא יברך וכתב הרא"ש כאן לאסמכת' בעלמא הוא ומדרבנן משא"כ כשאכל שיעורא דרבנן אוקמוהו אדאורייתא אלו תמצית דברי הרא"ש ז"ל. אלא שאני מוסיף בו טעם לשבח דאפילו בלא האי אסמכתא דהירושלמי יש סבבא לומר דמי שאכל הוא יברך למצוה מן המובחר דהא בלא"ה קי"ל דמברך עדיף כדאיתא לקמן דאמר רב לחייא בריה חטוף וברכי וכדפרישית לעיל דמה"ט אפילו שנים שאכלו מצוה ליחלק למצוה מן המובחר אלא היכא דאיבא מצות זימון ודאי לא שייך האי טעמא דמברך עדיף ואס כן לפ"י א"ש טובא דמ"ש התוספות כאן האי טעמא דכל ישראל ערבים כוונת ג"כ כמ"ס הרא"ש ז"ל דמדאורייתא הכי הוא אבל מדרבנן אסור משא"כ היכא דאיבא זימון וכ"ש היכא דאיבא גדול כגון בעובדא דשמעון בן שטח דלא הוי סגי בלא"ה כמו שאמר ינאי דלא הוי גברא דלברך להו מש"ה אי הוי אכל כזית דגן שפיר היה יכול לברך ולהוציא אחרים י"ח כדי לקיים מצות זימון וא"כ בבה"ג מצינן לאוקמי נמי מימרא דרבי יוחנן דהכא כשאכל כזית דגן דמוציא אחרים י"ח היכא דלא סגי בלא"ה שהוא יברך כגון שהוא גדול בחכמה מחביריו. ולענ"ד בלא"ה ע"כ בהכי איירי

דאנ"כ הא משמע לעיל בפירקון דרב אמר עיקר שבסעודה מברך אפילו היכא דליכא גדול ומסקינן עלה דהלכתא גדולו מברך אע"פ שבא לבסוף וא"כ ממיילא שמעינן דהיכא דליכא גדול עיקר שבסעודה מברך אס כן מסתמא דמי שאכל כדי שביעה היו עיקר שבסעודה לגבי מי שאכל כזית:

והפ"י יש לו ליישב שיטת בעל ה"ג להסכים שיטתו לשיטת התוס' והרא"ש ולפרש דבריו היכא דליכא גדול ואס כן מעיקר הדין דדוקא עיקר שבסעודה צריך לברך להוציא אחרים ואדרבה שיטת הירושלמי מסייע להך סברא דכיון דדרשינן לאסמכתא ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך וא"כ למאי דקי"ל דמדאורייתא בעינן כדי שביעה ממיילא דדרשינן האי אסמכתא דואכלת ושבעת וברכת כפשטיה דמי שאכל ושבע הוא יברך. ואף דמלשון בעל ה"ג משמע לכאורה דבדיעבד נמי לא יצא אפ"ה אין כוונתו שמי שאכל כדי שביעה אינו יוצא כלל וצריך לחזור ולברך אלא עיקר כוונתו דמעיקר הדין כן הוא דמי שאכל כזית אין לו להוציא חבירו שאכל כדי שביעה ומש"ה צריך א' מהם לברך או לחלק. ואין תימא בזה דבלא"ה כבר כתבתי בפירקון ובס"פ כיצד מברכין בכמה דוכתי דלשון יוצא ויזני יוצא צריך לפרש ככה"ג לפי שיטת רש"י והתוספות ועיין בטו"א"ח בסי' קפ"ז מ"ש בשם אחיו רבינו יחיאל ואין להאריך יותר ומכ"ש דא"ש לפי מאי דמשמע לעיל מל' רש"י בריש פירקין דכל מקום שיש זימון ביניהם ואמרו נברך לא מיקרי ברכת חבירו אלא ברכת שניהם ועמ"ש שם באריכות ומוק היעב:

בגמרא ת"ר מניין לברכת המזון וכו' את ה' אלקיך זו ברכת המזון וכו' רבי אומר וכו'. אבל ברכת המזון מגדלו לה' אתי נפקא ובש"ס שנדפסו מקרוב הוגה רבי אומר אינו צריך ולענ"ד אין הג"ה זו מיושרת דכיון דרבי לא דריש את ה' אלקיך לדרשא אחריתי אלא כולה לברכת הזן וא"כ מאי אבל ברכת המזון דקאמר אטו לא ניחא לן למילף ברכת המזון מאת ה' אלקיך דכתבי בבה"מ גופא ממאי דיליף לה מקרא דדברי קבלה מגדלו לה' אתי. ועוד דלעיל בריש פירקון בהא דמקשה תלמודא מנא הני מיילי ומפרש רש"י מה"מ דבעינן ג' נראה מבורא מלשונו דאף למאי דילפינן עיקר זימון מאת ה' אלקיך אפ"ה אינצטריך למילף מגדלו לה' אתי דבעינן ג' והיינו דכפרישית התם דעיקר זימון לא שייך למילף כלל מגדלו וא"כ לפ"ז ידאי דלענין עיקר זימון פליג רבי את"ק לת"ק הוי מדאורייתא ולרבי אינו מן התורה אלא מדרבנן ואסמכויה אקרא מגדלו לה' אתי אע"ג דלא איירי התם בבה"מ מ"מ אסמכתא מיהא הוי ואפשר דהיינו משום דלעיל בהאי קרא כתיב אזכרה את ה' בכל עת דמשמע דלענין ברכה איירי וע"כ אינו אלא אסמכתא אליבא דרבי כן נראה לי. ואף לפי גירסת הספרים חדשים ג"כ יש לפרש כן או שיש לפרש דהאי אין צריך לאו לענין ברכת המזון איירי אלא לענין ברכה דשלפניו שאין צריך מק"ו אלא מדכתיב אשר נתן לך כדמסיק רבי גופא והא דשייך לשון אינו צריך לענין ק"ו אפשר דהיינו משום דלאו ק"ו גמור הוא דאית ליה פירכא כמ"ש התוספות לעיל בר"פ כ"מ ועמ"ש שם דליכא למימר דשפיר הוי ק"ו גמור למאן דתני כרם רבעי ע"ש ומה שהוצרכתי להאריך בכל זה היינו למידק מינה דלת"ק הוי עיקר ברכת זימון מדאורייתא ולא אסמכתא והא דאמרינן לעיל אין זמון למפרע ולא אמרינן שצריכין לחזור ולברך כל ברכת המזון ע"י זמון כמו בכל הנך דלקמן בשמעתין דאם טעה מחזירין אותו אפשר דהיינו משום דברכת המזון לא שייכי כלל לעיקר בה"מ אלא כמו הזמנה בעלמא:

שם ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר כבואכם העיר וכו' כאן ג"כ יש לדקדק בהא דקאמר אינו צריך דהא ודאי ניחא לן למילף מדברי תורה ממאי דניליף מדברי קבלה ונראה מזה דר' נתן סובר דהך דרשא דאל תיקרי וצורך אלא וברך נמי לאו דרשא גמורה היא ולעולם דברכה דשלפניו לא הוי אלא מדרבנן ואפשר דאף לרבי דיליף מאשר נתן לך נמי לא הוי אלא אסמכתא ועמ"ש בר"פ כיצד מברכין:

אדא דבעיקר הך ילפותא דר' נתן יש לתמוה טובא דהא רש"י מפרש להדיא דהאי כי הוא יברך את הזבח אזכרת שלמים קאי שהיא ברכת המצות ואס כן מה ענין ברכת המוציא שהיא ברכת הנהנין לברכת שלמים שהיא ברכת המצות ואדרבה מהאי קרא משמע איפכא דאי ס"ד דברכת המוציא הוי חייב גמור הו"ל למימר שהוא יברך ברכת הלחם שהרי עיקר הסעודה נקראת על שם הלחם. מיהו למאי דפרישית בר"פ כיצד מברכין דאף למאי דקי"ל דברכת המוציא מדרבנן כדמוכח ממתני' דבעל קרי אין מברך לפניו וכדמסקינן נמי בהך סוגיא דר"פ כ"מ גופא דמסיק אלא סברא הוא אפ"ה א"ש הא דקאמר מעיקרא מנא הני מיילי משום דקס"ד לאין רשות ביד חכמים לתקן שום ברכה דלא אשכחן כוותיה באורייתא וע"ש באריכות אס כן לפ"ז כ"ש דא"ש מסוגיא דהכא לפמ"ש בסמוך דלהנך תנאי דבריייתא נמי אין ברכת המוציא אלא מדרבנן ואפ"ה הוצרכו לפרש שיש להם קצת רמז מן התורה דאל"כ לא הו"ל לחכמים לתקן דהוי כברכה שאינה צריכה ועובר משום לא תשא אס כן לפ"ז שפיר קאמר ר' נתן כיון דאשכחן מיהא דשייך ברכה שלפניו בברכת המצות כגון האי דשלמים אלמא דלא מיקרי ברכה שאינה צריכה אס כן ה"ה לענין ברכת הנהנין כיון דסברא הוא דאסור לאדם ליהנות בלא ברכה כן נראה לי. ועוד נראה לי לפרש בדרך אחר דנהי דפשטא דקרא דהוא יברך הזבח אזכרת שלמים קאי מ"מ כיון דמקמי הכי כתיב כי לא יאכל העם עד בואו ובתרא נמי כתיב אחרי כן יאכלו הקוראים וכפל לשון הוא אלא ע"כ דקושטא דמילתא הכי הוא דכל העם המתינו מלאכול שום דבר עד בואו כדי שיברך ברכת המוציא תחילה כדאמרינן לעיל שכן הוא עיקר הדין דאחד מברך לכולן כשהסבו בחבורה אחת וכיון שהתחיל במצוה לצצוע תחילה ממיילא שהוא יברך ג"כ תחילה ברכת הזבח כדאמרינן לעיל דהמתחיל אומרים לו גמור בדברים השייכים לסעודה כדפרישית התם לענין מוגמר ע"ש וב"ש הכא בברכת המצות דשייך ברוב עם הדרת מלך כדאיתא לקמן לענין הביאו לפנים מאור וא"כ שפיר ילפינן ממיילא דשייך ברכת המוציא לפניו אי מיתורא דקרא או מעיקר דינא דאי לאו ברכת המוציא דבהסבו אחד מברך לכולן לא הוי צריכין להמתין ג"כ עד בואו משום ברכת הזבח אלא כל אחד היה מברך לעצמו ומברך עקיף אס לא היכא דליכא כבר אדם גדול כן נראה לי וכן נראה מלשון רש"י והר"ק בפי' הפסוקים במ"ש בכוונת התרגום ע"ש. ואפ"ה א"ש הא דמקשינן וכל כך למה משום דהני נשי לאו דינא בעו לאגמורי לשאול אלא מתוך סיפור דבריהם למדנו שכן היו עושין לפנים בישראל והתמיהה שלא התעורר שום מפרש בענין זה ודו"ק:

בפירש"י בד"ה בין מדה טובה והתורה מדה טובה היא. עיין במהרש"א:

דף מט.

בגמרא וכל שאינו אומר ברית ותורה וכו' ומלכות ב"ד בבי' לא יצא ידי חובתו מפשטא דלישנא משמע דכל הנך לא יצא י"ח דאמר'י ככולה שמעתין היינו אפילו דביעבד שצריך לחזור לראש אלא שהטור א"ח בסי' קפ"ז כתב שאחיו הר' יחיאל היה מסתפק בדבר אי לעיובא קאמר או שלא יוצא י"ח מצוה מן המובחר וכתב שהדעת נוטה דלמצוה קאמר ונראה שטעמו משום דנהי בעיקר ברכת הארץ ובי"י נפקא לן מקרא לעיל דבריייתא אפ"ה כל הנך דשמעתין כגון ברית וחיים ומזון ומלכות ב"ד לא רמיזי באורייתא כלל וא"כ אין סברא לומר שאס לא אמרן יוא צריך לחזור לראש. ולכאורה סוגיא דשמעתין בסמוך נמי משמע דלא מעבב דהא בהאי עובדא דרבי זירא ורב חסדא ורב ששת בסמוך דרב חסדא לא אמר ברית

ותורה ומלכות וחקפיה רב ששת לקויעה עליה וכו' ולא אשכחן שהיה רב חסדא חוזר ומברך ועוד דרב ששת גופא מיהא היה צריך לחזור ולברך שהרי לא היה יוצא בברכת ר"ח ואס כן ממיילא משמע דלמצוה בעלמא איתמר ולא לענין שהיא צריך לחזור דאע"ג דריב"ב דריש לעיל הטובה זו תורה אפ"ה מסתמא לא קי"ל כוותיה אלא ככל הנך תנאי קמאי דפליגי עליה לעיל דבריייתא ואס כן כ"ש בכל הנך דלא רמיזי כלל באורייתא כך היה נראה לי לכאורה. מיהו כד עיינינן שפיר בהאי עובדא דרב ששת ור"ח בסמוך משמע איפכא דהא רבי זירא אמר לר"ח אמאי לא אמרת ומאדר ליה כדרב חננאל אמר רב ואמר ליה רבי זירא ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי ועבדת כרב וקשיא לן בגויה הא כרב נמי לא עבד דרב גופא לא אמר אלא שאס לא אמר ברית ותורה וכו' יוצא דביעבד ואכתי אמאי לא אמרן ר"ח לכתחילה אע"כ דעובדא דר"ח נמי דביעבד הוי שטעה ולא אמרן וגמר כל הברכה חקף רב ששת לקויעה עליה על שלא היה חוזר לראש ובהא שפיר קאמר ר"ח לר"ז דעבדי כרב חננאל א"ר דבדיעבד מיהא יוצא ואין צריך לחזור לראש וא"כ מדקאמר ר"ז לר"ח ואת שבקת כל הני תנאי ועבדת כרב ע"כ היינו משום דכל הנך תנאי ואמוראי סברי דצריך לחזור לראש ולענ"ד היא ראייה ברורה שאין עליה תשובה למיפשט הך ספיקא של רבינו יחיאל ודוק היטב:

דף מט:

בפירש"י וחדר לרישא לתחלת בה"מ כדאמרן גבי תפלה עקר את רגליו חוזר לראש וכו' עס"ה. וכתב הרשב"א בחידושיו שכן כתב הרמב"ם ורבנותיו הצרפתיים כדברי רש"י אלא שהרמב"ם הוסיף טעם במה שתלה הדבר בפתח הטוב והמטיב היינו כיון שהוא גמר כל הג' ברכות דאורייתא והטוב והמטיב אינה אלא מדרבנן מש"ה הוי כעוקר רגליו שחוזר לראש התפילה וה"ג חוזר לתחילת ברכת הזן כו' ולפ"ז משמע דדוקא בטעה ולא הזכיר של שבת וי"ט שייך לומר כן כיון שנתקנו בבונה ירושלים שהיא סיוס הג' ברכות דאורייתא משא"כ בהנך דאמרינן לעיל שאס לא הזכיר בברכת הארץ ברית ותורה וחיים ומזון כיוצא בו דשיטת רוב הפוסקים שמחזירין אותו היינו דחוזר לתחלת ברכת הארץ ולא להזן דהא לא דמי לעוקר את רגליו כיון שעדיין לא גמר הג' ברכות שהן מן התורה. אלא שהרשב"א כתב בשם הראב"ד שחולק על שיטת רש"י והרמב"ם דהא אפי' בתפלה אמרינן דאם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אפילו עקר רגליו אינו חוזר לראש וא"כ אטו מי גרע הטוב והמטיב מתחנונים שאחר תפלתו וכו' ע"ש בל' הרשב"א. ועי'ו כתב הרא"ש ז"ל בשמעתין דאפ"ה שאני בה"מ שכל הג' ברכות אינן אלא כברכה אחת מש"ה חוזר לראש שהוא ברכת הזן אס כן לפ"ז משמע דבהנך דלעיל דהיינו ברית ותורה כו' נמי צריך לחזור לברכת הזן ולשון הפוסקים לא משמע כן וצ"ע ודו"ק:

בתוס' בד"ה אי בעי אכיל וכו' עס"ה. מה שיש לדקדק בדבריהם בזה כתבתי בחידושי סוכה דף כ"ו גבי י"ד סעודות ע"ש:

פיסקא עד כמה מזמנין וכו' למימרא דר"מ חשיב ליה כזית ור"י בביצה והא איפכא שמעינן להו וכו'. נראה דסברת המקשה דא"כ הך פלוגתא דר"מ ור"י היינו לענין שיעורא דרבנן דמדאורייתא ודאי בעינן שביעה גמורה ואס כן שפיר תליא פלוגתא דר"מ ור"י בענין חשיבות דלר"י כיון דכזית חשוב בכל דוכתי אפילו לענין עונשין וסתם אכילה נמי בכזית מש"ה חשוב נמי הך שיעורא לענין בה"מ דמדרבנן בעי ברכה ולר"מ דאמר בביצה היינו משום שיש בו מיהא כדי שביעה קצת כדמסיק נמי אליבא דאביי מש"ה הוי שיעור חשוב. ועוד יש לומר דהך מילתא גופא דכביצה יש בו כדי שביעה קצת היינו משום דכתיב גבי טומאה מכל האוכל אשר יאכל ושיערו חכמים שהוא כדי שיעור כביצה שאין בית הדבליעה מחזיק יותר מש"ה מקשה שפיר והא איפכא שמעינן להו כן נראה לי מוכרח לפי שיטת התוס' שכתבו בד"ה עד כמה בפשיטות דפלוגתא דר"מ ור"י לאו דוקא בברכת זימון אלא אפי' בבה"מ עצמה והיינו מה"ט דפרי' בסברת המקשה וה"ה לאוקימתא דאביי דאמר בקראי פליגי וכפי' התוספות דהיינו לאסמכתא בעלמא. מיהו לפי שיטת רש"י במשנתיו נראה דאי אפשר לפרש כן מדכתב דנפקא מינה דפלוגתא דר"מ ור"י לענין אס המזמן יכול להוציא אחרים י"ח וכו' א"כ משמע להדיא דלענין בה"מ עצמה לא נפקא מינה מידי בהך פלוגתא דלכ"ע בכזית צריך לברך כדפרישית התם והיינו משום דלשון עד כמה מזמנין משמע ליה הכי דלא פליגי אלא בזימון אבל בבה"מ לכ"ע בכזית כדקתני רישא והשמש שאכל כזית וא"כ לפ"ז אפשר ג"כ לומר דמסברת המקשה גופא נמי משמע ליה הכי מדממה פלוגתא דר"מ ור"י לענין זימון לפלוגתא דשיעור שריפת טומאה והיינו ע"כ משום דמשמע ליה דבחשיבות תליא מילתא דעיקר מצות זימון תליא בקביעות ודרך חשיבות כני"ל ועיין עוד בסמוך ודו"ק:

בתוס' בד"ה ר"מ סבר ואכלת וכו' ואומר הר"י דהני קראי אסמכתא בעלמ' ניניהו דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה וכו' עכ"ל. וקשיא לי בשלמא למ"ד בביצה שפיר מצנין למימר דנהי דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה אפ"ה מדרבנן אפילו בכביצה נמי לאסמכויהו אקרא דושבעת כיון דכביצה יש בו כדי שביעה קצת משא"כ בהא דמסיק אביי דמ"ד בכזית היינו משום דדריש ושבעת זו שתייה ואס כן בכזית נמי סגי דסתם אכילה בכזית דאכתי שתייה מאן דכר שמי' ומי דוחקיה לפרש כן דלפ"ז פליגי ר"מ ור"י בתרתי דפליגי בשיעור אכילה ופליגי נמי בשתייה ובפשטות הו"ל לאביי למימר דמ"ד בכזית לית ליה האי אסמכתא כלל אלא דדריש ושבעת כפשטיה דבעינן שביעה גמורה כיון דקושטא דמילתא הכי הוא לשיטת התוס' לכ"ע אלא דמדרבנן החמירו אפילו בכזית כיון דסתם אכילה בכזית והא דבעינן דשריפת קדשים כביצה היינו משום דסברא פליגי וצ"ע ליישב שיטת התוספות וסייעתם בזה דלע"ד סוגיא זו מכרעת כשיטת הפוסקים שהביא הרשב"א ז"ל בחידושיו דלאביי שיעור כזית וכביצה דר"מ ור"י היינו מדאורייתא ממש ופליגי אדר' עזירא דאמר לעיל ואני לא אשא פנים לישראל שדקדקו על עצמן בכזית ובכביצה ויתכן יותר לפמ"ש בסמוך דלסברת המקשה ולרבי יוחנן דאמר מוחלפת השיטה ודאי הנך שיעורי דרבנן דבחשיבות תליא מילתא מדממה לשריפת קדשים ור' עזירא סבר כר' יוחנן:

ומה שהביאו התוס' עוד ראייה מהא דאמרינן לעיל שם בהאי דבן מברך לאביו היינו שיעורא דרבנן ועי'ו לא תירך הרשב"א בחידושיו כלום נראה דהיינו משום דהרשב"א לשיטתו דבלא"ה לא ס"ל כהך אוקימתא דרבינא דמוקי לה דהכי שלא אכל אלא שיעורא דרבנן כדי לדחות דלא נפשט האביעיא דבה"מ דאורייתא ואס כן לפי מה שפסק הרשב"א לעיל כרבא דאה"נ דנשים בבה"מ לאורייתא אס כן לפי זה מוקמינן להך ברייתא דבן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה כפשטה אפילו בשיעור דאורייתא כדמסיק הרשב"א ז"ל בשם הירושלמי דהיינו בשענה אחריהן כל מה שאומרים ע"ש:

אדא דלפ"ז אפילו לשיטת התוס' והפוסקים דקי"ל כהך אוקימתא דרבינא שלא לפשטן האביעיא ובדאכל שיעורא דרבנן איירי אפ"ה שפיר מצנין למימר דלאביי ר"מ ור"י בשיעורא דאורייתא פליגי למר בכזית ולמר בכביצה ואפ"ה מיתוקמא שפיר הך ברייתא דאשה מברכת לבעלה ובן מברך לאביו בדאכל שיעורא דרבנן והיינו משום דהך ברייתא סברה כמ"ד מדאורייתא בכביצה וא"כ שיעור כזית הוי

מדרבנן אבל למ"ד מדאורייתא בכזית אה"נ ללא אשכחן שיעורא דרבנן כלל כן נ"ל וצ"ע ליישב שיטת התנא' וסייעתם שסוברים דאסמכתא בעלמא היא ודוק היטב:

בא"ד וקי"ל בזכזית דלפי מה שמחליף רבי יוחנן וכו' ר"מ ור"י הלכה כר"י וכו' עס"ה. ולכאורה אין זו ראיה מספקת מהאי דר"מ ור"י הלכה כר"י דהא אשכחן בסוכה בפ' הישן דמיייתא מתניתין מעשה דר' צדוק שהביאו לו אוכל פחות מכביצה ולא בירך אחריו וכתבו שם רש"י והתנא' דהיינו משום דסבר כמ"ד הכא בכביצה וא"כ הא קי"ל דאין דבריו של אה' במקום שנים והו"ל ר"י חד לגבי ר"מ ור"צ ועוד דקי"ל מעשה רב והנראה בזה דעיקר ראיות התנא' היינו במה שהביאו מהא דאמר ר"י לעיל עד שיאכל כזית דגן. אלא דבהא נמי קשיא לי טובא שהרי התנא' כתבו לעיל בהאי דר' יוחנן גופה בד"ה ט' שאכלו דגן דומאי מעיקר דינא דאפי' לא אכל כלל יכול להוציא אחרים י"ח מהאי דפ' ראובו ב"ד דכל ישראל ערביין אלא הא דבעינן שהמדרבך צריך שיאכל כזית דגן היינו כדי שיוכל לומר נברך שאכלנו משלו א"כ לפ"ז ממילא דאין מקום גס לראיה זו להכריע דהלכה כמ"ד בזכזית ויש ליישב ועמ"ש שם בחידושינו. ומה שהביאו התנא' עוד ראיה מהאי דפ' כ"מ דר"י אבל כזית מליח ובירך עליו תחלה וסוף עמ"ש בחידושי סוכה שם במעשה דר' צדוק בלשון התוספות ואין להאריך כאן יותר ודו"ק:

במשנה כיצד מזמנין בג' אומר נברך בעשרה אומר נברך אלקינו. ולכאורה יש להביא ראיה ממשנתיו דהעיקר כגירסת התנא' לעיל ד' מ"ו שהביאו גירסת הבריייתא וברכת זו ברכת הזימון את ה' אלקיך זו ברכת הזן והכי איתא נמי בירושלמי א"כ לפ"ז שפיר משמע מפשטא דקרא דאין לברך בשם אלא מזכרת הזן ואילן שהן ברכות גמורות משא"כ ברכת הזימון דסתמא כתיבא וברכת משמע דהיינו בלא שם לפי שאינו אלא הזמנה בעלמא והא דמבדך בשם ביו"ד היינו משום דמיקרי קהל דקרינן בהו במקלהות ברכו אלקים משא"כ לפי גירסת הספרים שלנו דגרסין את ה' אלקיך זו ברכת הזימון אם כן משמע להדיא דיש להזכיר בה השם ומה חילוק יש בין ג' ליו"ד דהא סתם זימון היינו בג' כדאיתא בריש פירקין אם לא שנאמר דאף למאן דיליף ברכת הזימון מאת ה' אלקיך אפ"ה אינו אלא אסמכתא בעלמא לעולם דעיקר הזימון אינו אלא מדרבנן ועמ"ש בזה לעיל ולענ"ד עדיין צ"ע:

דף ג.

בגמרא אימא אף ברכו ומ"מ נברך עדיף ופרש"י אף ברכו שפיר דמי וכו' עכ"ל. משמע דאי לא דאשמעינן הכא הו"א דלפילו דביעבד אם אמר ברכו לא יצא ידי זימון כיון שהוציא עצמו מן הכלל אע"ג דמסקינן לעיל שהזמנן עצמו חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו כמו האחרים אפ"ה כיון שהוציא עצמו לכתחילה מן הכלל ואמר ברכו א"כ נראה כאילו שאינו רוצה להשתתף עמהם וא"כ בטל עיקר מצות זימון דמשמע לשון הזמנה שיתנו דעתם להשתתף יחד בבה"מ מש"ה איצטריך לאשמעינן דאפ"ה יצא כיון שאמר ברוך שאכלנו משלו וגם לבסוף חוזר ואומר ברוך כן נראה לי. אלא דמלשון הירושלמי שהביאו התוספות לא משמע כן דלמאי דפרישית אין מקום לקושית הירושלמי דשפיר מצנין למימר דדוקא לענין זימון שייך הך מילתא דלא יוציא עצמו מן הכלל כיון דעיקר מצות זימון דוקא שישתתפו יחד כדאיתא בריש פירקין בל' הרא"ש ומכ"ש לשיטת רבינו יונה שכתב דהאי דשלשה שאכלו היינו דוקא כשהסבו ולדין בישיבה אלא דאפשר ליישב לשון הירושלמי דאפ"ה מקשה שפיר לענין לכתחילה למה תיקנו בבה"כ לומר ברכו ולא נברך כדי שלא יוציא עצמו מן הכלל:

במשנה ג' שאכלו כאחת וכו' ופריך בגמרא מאי קמ"ל תנינא. ולפמ"ש התנא' לעיל בריש פירקין בשם הירושלמי לא הוי מקשה הכא מידי דאדרבה שני משניות חלוקות הן הך בתחילה והך בסוף והפוסקים הביאו לשון הירושלמי לפסוק הלכה ומלבד זה כתבתי שם בריש פירקין אהא דמקשה הש"ס מאי קמ"ל תנינא הוי מצי לאוקמי דאע"ג שזה שרוצה לחלק דעתיה לגמור סעודתו במקום אחר ולזמן שם אפ"ה אינו רשאי ע"ש. אלא דבלא"ה נראה דקושטא דמילתא ניחא ליה לתלמודא למימר דמתניתין אתי לאשמעינן בכל הנך אוקימתא דאמוראי כיון דכולהו אליבא דהלכתא סלקא וק"ל:

דף ג.

ת"ר י"ד עד שלא נתן לתוכו מים וכו' מה שיש לדקדק בזה בפרש"י והתנא' בכל הסוגיא תמצא בהרשב"א ו"ל בחידושיי שהביא כמה גוסחאות ופירושים אחרים דנטילת ידים דשמעתין היינו לנקיות בעלמא או למים אחרונים:

דף נא.

בפרש"י יחזור ויאכל שום וכו' ויעשה ברכה לבטלה עכ"ל. וכתב מהרש"א ז"ל שטעות נפל בפרש"י בזה שאין המשל דומה לגמשל וגם אינו עולה לפי הסוגיא במסקנא דרבינא אלא דבאמת אפי' בלא פרש"י משל זה דרב חסדא תמוה לפי מה שפי' מהרש"א דהא דקאמר שיחזור ויאכל שום היינו במה שיחזור ויאכל בלא ברכה אם כן משמע דאפילו בכה"ג שרוצה לאכול עוד נמי הוי מספקא להו מעיקרא וזה אינו עולה על דעת כלל שיטענו התלמידים בדבר פשוט כזה דמה"ת יחזור ויאכל אכילה אחרת בלא ברכת הנהנין תחילה וסוף דלטנו ברכת הנהנין תליא בתחילת הסעודה אלא דע"כ דעיקר האיזביעיא היינו שאינו תאב לאכול כלל אלא דאפשר דבכולהו מספקא להו אם צריך דוקא שיחזור ויאכל אפילו שלא לתאבון כדי שלא יבדך ברכה לבטלה או אפשר דאפ"ה הוי ברכה לבטלה כיון שאינו תאב לאכול ומספקא להו נמי אם אפשר לברך בתוך הסעודה אע"פ שאין דעתו לאכול לחם או לשתות יין יותר שכן הוא באמת מסקנת כל הפוסקים שאפילו בלא אכילה יכול לברך ובהו נתיישב לשון הסוגיא ואפשר ג"כ שמ"ש רש"י ויעשה ברכה לבטלה אין כאן מקומו אלא דביבור שאחריו בד"ה מי שאכל ושתה שייך זה הלשון דמה"ט מספקא להו אי הוי ברכה לבטלה ואחא חסרון או גמגום נפל בהעתקת לשון רש"י כיון דבלא"ה לשון מסורס הוא שלא כסדר לשון הגמרא ודו"ק:

אלו דברים פרק שמיני

במשנה אלו דברים שצין ב"ש ובין ב"ה בסעודה ב"ש אומרים מברך על היום וכו' ומסיקנא בגמרא דעיקר טעמא דב"ה משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואע"ג דקידוש היום מדאורייתא כדאיתא לעיל בפ' מי שמתו ובפרק ע"פ וכתבו התנא' שם ובריש נויר דאפ"ה מה שמקדשין על היין הוא מדרבנן י'בכל דוכתא משמע בפשיטות דלעולם יש להקדים דאורייתא לדרבנן ואין משגיחין במידי דתדיר ועוד דאף לפי מה שנסתפקין התנא' בפ' ע"פ דאפשר דקידוש על היין נמי מדאורייתא אפ"ה לכ"ע ברכת היין שלפניו הוי מדרבנן אלא דנראה דהא דקידוש היום דאורייתא לאו בסדר קידוש על השלחן דוקא יוצא י"ח אלא דאפילו בקידוש בתוך התפילה נמי יוצא אלא דמדרבנן תיקנו שיחזור ויקדש על הכוס לשיטת הסוברים דעל היין לאו דאורייתא. מיהו למאי שרוצין התוספות לומר דקידוש על היין נמי דאורייתא יכתבו שם דמ"מ מדאורייתא אין צריך שיטעום צריך לומר דמשמע להו דאפ"ה מברך בפה"ג אף ע"ג

דלאו ברכת הנהנה הוא כדאשכחן נמי בכוס של אירוסין ובכוס של מילה ועמ"ש בק"א בפ"ק דכתובות. ובלא"ה נראה דמאן דסובר דקידוש על היין הוי מדאורייתא היינו משום דסובר כמ"ד דמפרי היולוים קדש לה' וילפינן וכמ"ד כרס רבעי ואם כן ממילא משמע דבכה"ג טוען ברכה לפניו ולאחריו כן נ"ל לפי אותה השיטה. אלא דיותר נראה להכריע מסוגיא דמתניתין גופא דקידוש על היין לאו דאורייתא וכדפרישית ודו"ק:

שם ב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה. ופירש"י מי שאין לו אלא כוס א' במ"ש מניחו עד לאחר המזון וסוודר עליו נר ומזון בשמים והבדלה עכ"ל. נראה דרש"י מוכרח לפרש כן דאם לא כן מה ענין בה"מ לסדר הבדלה והיכא משכחת לה שהרי במ"ש אסור לו לאכול קודם שיבדיל וע"כ דהאי בה"מ היינו על הסעודה שאכל סמוך למ"ש וא"כ היה לו לברך בה"מ ולהתפלל ערבית ואח"כ יבדיל על הכוס שכן הוא סדר הבדלה אע"כ דהך פלוגתא דב"ש וב"ה איירי במי שאין לו אלא כוס אחד וא"כ אם יברך בה"מ מיד צריך לברך על הכוס ולשתותו וא"כ לא יהיה לו כוס להבדלה. ומה שהקשה מהרש"א ז"ל על זה דלב"ש במ"מ אין טעונה כוס נראה דלח"מ דהתם איירי לענין שאם רוצה לשתות אותו כוס קודם בה"מ לאחר הסעודה כדאיתא לעיל בפ' כ"מ שהיו מביאין להם יין אחר המזון מש"ה רשאי אף שלא יהיה לו כוס לבה"מ דכדיעבד דמי ואין היין מעכב הברכה משא"כ הכא במתני' ללא איירי בענין זה אלא בכוס של בה"מ לחוד איירי שאין לו אלא כוס אחד ואם כן בבה"ג כ"ע מומו שצריך לברך על הכוס של יין למצוה מן המוכרח כן נ"ל בכוונת רש"י. ולפ"ז נתגלה לנו היטב טעמו של ר"מ שמקדים נר למזון ולב"ה בשמים נמי קודם למזון ולא מוצאתי שום מפרש שיפרש טעמא של ר"מ בזה דלמה יפסיק במזון באמצע סדר הברכות השייכים להבדלה וכדקאמר רבי יהודה בבריייתא בסמוך ולמאי דפרישית ז"א ש דכיון דעיקר סדר הבדלה מברך על היין ברישא ואם כן סובר ר"מ דלא שייך לברך בפה"ג קודם בה"מ דהוי כחוכא וטולא (ואם יברך בפה"ג לאחר בה"מ א"כ מיחזי שכוס זה של בה"מ הוא ולא להבדלה כיון שעושה כדרך שארי ברכת המזון) ומש"ה מצריך ב"ש שיברך על הנר לאחר היין כדרך כל סדר הבדלה כדי שיהא ניכר דברכת היין שייך להבדלה ואח"כ מברך בה"מ שיהא ניכר ג"כ שמברך על הכוס ובהכי ניחא ליה טפי ממה שיאמר בשמים אחר נר ויסמוך בה"מ להבדלה אי משום דהוי הפסק טובא בין הסעודה לנטילה שלאחריה לבה"מ או משום שאין להסמיך בה"מ להבדלה דא"כ נראה בעליל שהכוס עולה לו לבה"מ ולהבדלה שניהם כאחד וקי"ל דאין אומרים שתי קדושות על כוס א' וב"ה סברי דאפ"ה טוב יותר להסמיך נר לבשמים כסדר הבדלה כל זה אליבא דר"מ משא"כ לר"י לעולם צריך לברך על המזון תחילה שלא להפסיק ולשנות מסדר הבדלה כ"נ לי נכון ודו"ק:

דף נב.

בגמרא וסברי ב"ש דברכת היום עדיפא והתניא הנכנס לביתו במ"ש וכו' ויש לדקדק אמאי איצטריך לאקשוי מהך ברייתא דלא פסיקא לן דב"ש היא אלא דאיצטריך לזכוכייהו מקתני מאור ואח"כ בשמים טפי הו"ל לאקשויי בפשיטות דמתניתין גופא דב"ש אדב"ש מקתני סיפא ב"ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה אלמא דהבדלה מאוחר לכולן והיינו משום דאפקי יומא מאחרין לה. ועוד דממילא משמע מהך מילתא גופא דברכת היין קודמת אפי' לנר ומזון ובשמים מדלא הזכיר במתניתין ברכת היין כלל דליכא למימר דלא איצטריך דכיון דשמעינן לב"ש דקידוש קודם לברכת היין ה"ה הבדלה הא ליתא דאכתי אליבא דב"ה הו"ל לאשמעינן סדר ברכת היין אע"כ דבלא"ה מילתא דפשטא היא דבהבדלה ברכת היין קודמת לכולן. אלא דאפשר דאפ"ה ניחא ליה לאקשויי מבריייתא דאיירי בהדיא מברכת היין משא"כ דמתניתין דלא שמעינן לה אלא דמיוקא דלא קתני לה. ועוד נראה דלאלומי הקושיא מיייתי מבריייתא שהותר לו לאכול קודם שיבדיל כדי שיברך על הכוס ואע"ג דבענין זה משני מסדר הבדלה של כל מ"ש שמקדים היין לכולן והשתא מאחר לה טובא וא"כ נראה שכוס זה לא שייך להבדלה אלא לבה"מ אע"כ דקושטא דמילתא הכי הוא דכוס של בה"מ עדיף לן מכוס של הבדלה והיינו משום דכוס של בה"מ תדיר ושל הבדלה אינו תדיר אלמא דלב"ש גופא אליס ליה טובא האי טעמא דתדיר ושאינו תדיר ואם כן מקשה שפיר בקידוש היום נמי הו"ל לאקדומי ברכת היין מה"ט גופא דתדיר ושאינו תדיר כנ"ל ודו"ק:

בתוס' בד"ה ומניחו עד לאחר המזון הכא משמע שמותר לטעום וכו' תימא הא אמימר בת טוות וכו' או מחמיר על עצמו היה וכו' עס"ה. ולכאורה יש לדקדק דאפילו בלא הסוגיא דהכא נמי משמע דאמימר מחמיר על עצמו היה דהא בכל דוכתא שאסרו חכמים לאכול כשיש לו לעשות המצוה כגון לענין תפלה בפ"ק דשבת ולענין בדיקת חמץ בפ"ק דפסחים ולענין לולב בפרק לולב הגזול משמע דלא אסרו אלא כשאפשר לעשות המצוה מיד וכמו שאבאר בפ' לולב הגזול משא"כ היכא דאי אפשר לעשות מצוה לא אשכחן דאסור לאכול. ועוד דאפילו בדמטא זמן המצוה משמע בפ"ק דשבת דלא קי"ל כריב"ל שאוסר לטעום אלא טעימה שרי ואם כן קשיא לאמימר אמאי בת טוות אע"כ דמחמיר על עצמו היה מיהא אפשר דבהבדלה החמירו חכמים טפי דהא איכא למ"ד התם דטעם אינו מבדיל וכמו שאבאר שם במקומו אי"ה:

פיסקא ב"ש אומרים וכו' גזירה שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידים ויחזור ויטמאו את הכוס וכו'. מה שמקשים מסוגיא זו על שיטת הרמב"ם שסובר דאין משקין מטמאין כלי אלא כשנטמאו באב הטומאה נראה לי ליישב דנהי דלפי האמת סובר הרמב"ם כן היינו למאי דקיי"ל שאין משקין מטמאין כלי מן התורה אלא מד"ם משא"כ ב"ש דהכא שפיר מצני סברי כר"י מקמי דהדר ביה דהוי סבר דמשקין מטמאין כלי מן התורה כדאיתא בפסחים בשיטת רבי חנינא סנה"כ א"כ לפ"ז ע"כ דעיקר גזירה דו"ח דבר בכלים שנטמאו במשקין היינו במשקין הבאין מחמת ידים דומיא דאוכלין כדאיתא בשבת בסוגיא דו"ח דבר ע"ש בגמרא ובלי' התנא' ובחידושינו ובשיטת ר' חנינא סנה"כ הארכתני יותר ודו"ק:

דף נב.

בגמרא ב"ה סברי אסור להשתמש בשמש ע"ה. והקשה מהרש"א ז"ל דאכתי אמאי לא מכבדין ואחר כך נטלין כב"ש ומאי איכפת ליה ליטול קודם כיבוד וכו' עכ"ל. ולענ"ד לא קשה מידי דלדבריו טפי הו"ל לאקשויי שלא היה לו להפסיק בכיבוד הבית לנטילה דבה"מ דבעינן תיכף לנ"י ברכה וכ"ש היכא שאין צורך כיבוד כלל כיון שאסור להשתמש בשמש ע"ה אע"כ דהא"נ דלב"ה הוא דקאמר ואח"כ מכבדין היינו לאחר בה"מ שהיו צריכין לכבד בשביל פירורים שאין בהם כזית משום דקשה לעניותא וכמ"ש התנא' כאן מגמ' דחולין כן נ"ל ודו"ק:

דף נג.

בגמרא ת"ר היו יושבין בבה"מ והביאו אור לפניהם וכו' וב"ה אומרים א' מברך לכולן משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך. כבר הארכתני בזה לעיל בסוגיא דהסבה דלא תיקשי מהכא למאי דקיי"ל דחילוק

ברכות עדיף לעיל בר"פ ג' שאכלו ובפ' כל הבשר ולקמן נמי מסקינן דמברך עדיף יותר מן העונה אמן ומאמר רב לחייא בריה חטוף וברייך וכתבתי ליישב בכמה גווני והעיקר נראה לי דדוקא הכא בברכת המאור שאינו לא ברכת הנהנה ולא ברכת המצות אלא ברכת הודאה מש"ה שייך בה טפי האי טעמא דברב עם הדרת מלך כדכתיב וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו וכתיב נמי אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו כדמייתי הש"ס בר"פ הרואה כנ"ל ועיין בחידושי הרשב"א:

דף נד.

הרואה מקום שעשו בו ניסים לישראל. נראה דמה שפתח התנא בזו הברכה וטפי הו"ל לאקדומי הנך ברכות שהן על מעשה בראשית דקדמו בזמן טובא היינו משום דכל הנך ברכות שהן הודאה ילפינן להו בגמרא דאמר קרא ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל ונראה מזה דאי לאו הך ילפותא לא היה מתקנין שום ברכה בכיוצא בזה דלא הוי דומיא דברכת הנהנין וברכת המצות דמסקינן לעיל בר"פ כיצד מברכין דסברא הוא ואסמכיניהו אקרא כמ"ש התוס' שם והיינו נמי דמדייק בשמעתין מה"מ כיון דברכת יתרו על הניסים שעשו לישראל הוי מש"ה קתני להך ברכה ברישא כן נראה לי. ואף ע"ג דבברכת יתרו לא אשכחן בה מלכות אפשר דמה שאמר יתרו אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה ואמר גם כן עתה ידעתי כי גדול ה' וגו' א"כ אין לך מלכות גדולה מזו וכמ"ש רש"י בפ' החומש וק"ל:

דף נה.

אמר רשב"ג אמר ר' יהודה בצלאל על שם חכמתו נקרא וכו' הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ימשכן. ומאמר זה תמוה חדא שענין זה שהפך משה לא מצינו במקרא וכמו שכבר הרגישו התוס' בזה יכל מפרשי אגדה ועוד שלא פירש מה עלה בדעתו של משה שהפך ח"ו דברי אלקים חיים והנראה בזה לפי שבתחלת פרשה תרומה שציה הקב"ה למשה על מעשה משכן הזכיר לו תחלה המשכן כדכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב נמי בתריה ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו הרי שהקדים משכן לכלים אלא שבאמת אין בזה הכרע למעלות קדימת המשכן לכלים לפי שדרך להקדים הכלל קודם הפרטים ואם כן אדרבה כיון שבענין ציווי פרטיות המלאכות בעצמותם הקדים ארון וכלים קודם מלאכת המשכן אם כן ע"כ נאמר בא' משני פנים או שנאמר דאין כאן קדימה כלל

בענין סדר המלאכה ומש"ה הקדים פ"א המשכן לכלים ואח"כ כלים למשכן לומר דכולם שוין כדאשכחן בכה"ג בקדימת משה לאהרן ואהרן למשה לומר ששניהם שקולין וכן בכיבוד אב ואם וכדאיתא בדוכתי טובא או שיש לומר דמה שהקדים הקב"ה ארון וכלים למשכן היינו דרך חשיבותן שהארון והכלים קודש קדשים ומש"ה היו נושאין בכתף ולפיכך שייך להזכיר בענין הציווי החשוב חשוב קודם משא"כ לענין סדר המלאכה מסתבר טפי להפך הסדר ולהקדים המשכן לארון וכלים משום דקו"ל מעלין בקדש דילפינן לה במנחות מהקמת המשכן ע"ש והקב"ה סמך בזה על בצלאל שיעשה כן לפי חכמתו לאחר שמינא אותו רוח אלקים וקרא אותו בצלאל ולפי שמשה באמת אפשר שנסתפק בדבר או שהיה סבור דבאמת לגמרי יש להקדים הארון כמו שאמר הקב"ה ודבר זה למדנו ממקרא מלא דפרשת ויקהל דכתיב ויקרא משה לבצלאל ואהליאב ולא פירש הכתוב שום דבר קריאה זו מה טיבה שלא נזכר שם כלל שאמר לו שום דבר מענין ציווי וסדר מלאכת המשכן כמו שאמר לו הקב"ה וע"ש בפ' הרמב"ן בחומש שהאריך קצת בזה ולפירושו שייך יותר להקשות קושיא זו ולמאי דפרישי' א"ש דלפי שטעה משה בזה אם מצד הספק שהיה סובר שאין סדר או שהיה סובר דבסדר מלאכה נמי שייך להקדים הארון וגם בזה סמך על בצלאל שיתבויין לדעת המקום ובשביל כך חסך הכתוב על משה ולא הזכיר אותו הציווי שאמר משה לבצלאל בענין סדר המלאכה. ואפשר עוד דלאחר שראה משה שדאוי בצלאל עשה כהוגן כמו שאמר בצל אל היית וידעת שהרי מינא אותו הקב"ה רוח אלקים א"כ משם למד משה הך מילתא דמעלין בקודש ועשה כן בהקמת המשכן כדאיתא במנחות כן נראה לי נכון בעזה"י ואף דבצלאל לא אמר למשה האי טעמא דמעלין בקדש היינו שאין זה כבוד למשה לומר שטעה במילתא דתליא בסברא מצד הדין וחויב ואפשר דהוי כמורה הלכה בפני רבו מש"ה אמר בדרך חכמה בלשון דרך ארץ לומר שאף אם יהיה כדברייך שבענין קדימת המלאכה אין סדר כלל או ששקולים הם אפ"ה מצד דרך ארץ יש להקדים המשכן דבלא"ה הך מילתא דלהיכן אכניסם לישנא בעלמא היא דקאמר ליה לפי דרך ארץ שהרי לפי האמת לא היה באפשר לבצלאל להכניס כל כלי וכלי מיד לאחר גמרו לתוך המשכן שהרי לא הוקם המשכן כלל עד אחד בניסן שנשלם כל המלאכה ושום אדם לא היה יכול להקימו כי אם משה בעצמו כדכתיב הוקם המשכן והיינו בסיוע הקב"ה כדאיתא במדרש ובכמה דוכתי אע"כ כדפרישית דמצד דרך ארץ בעלמא אמר ליה כן שיש להקדים המשכן שעשוי להכניס בו הכלים בזמנן כן נראה לי ודו"ק:

סליק פירקא וסליקא מסכת ברכות בס"ד

רשי"ש

תמונתהעמוד הראשון שלמסכת תרומות,המפרט את חוקי התרומה,המקור העתיק ביותר למסכת זו.

דף ב.

במשנה לאכול בתרומתו. עיין בשנות אליהו [כאן] מש"כ בדקדוק לשון בתרומתו ולא אמר בתרומה. יש לפרש דנקיט בתרומתו לאפוקי תרומת מעשר של דמאי לדעת הטור יורה דעה סוף סימן של"א דמוכרה לכהן. וא"כ אינה תרומתו כיוון דצריכין ללוקחה בדמים. ומשום דהיא נאכלת אף בבין השמשות זהו ספיקא דרבנן. וכמש"כ הבאר אברהם לקמן (ג.) בתק"ה קשיא דר"א דלמ"ד תרומה בזה"ז דרבנן נאכלת בבין השמשות. ואף דשם דבריו אינן נ"ל שהרי לפי' הא' של ר"י ביבמות (פב:) בתק"ה ירושה ס"ל לריו"ח דתרומה אף בזמן בית שני דרבנן ואפ"ה פריך בשבת (לה סע"א) עלה דפסוק כר' יוסי לענין תרומה אולימא לטבילה ספיקא היא כו' דלא אכלי עד דשלים בין השמשות דר' יוסי. מ"מ דמאי קיולא טפי דרוב ע"ה מעשרין וכמו שמותרת תרומת מעשר שלו (אפילו נטמאה) לעניים לדעת הרמב"ן המובהא ברי"ן בפ' לולב הגזול במשנת אתרוג הגזול ע"ש. וכמו דמעשר שני שלו נאכל לאונן ושארי קולות המבוהרות בפ"א דממאי [ומ"ש השגו"א דבא לאפוקי תרומת תורה. ק"ל דמאי יענה לתירון קמא בנדרים (יב:) תרומת לחמי תורה תרומתו היא ע"ש]:

שם עמוד השחר. בתוי"ט יש רגילין לפתרו כוכב השחר כו'. ואנכי ראיתי בירושלמי ריש מכילתין (פ"א ה"א) וביומא רפ"ג (ה"ב) א"ר יוסי בי רבי בון דאז אילתא דשחרא מ"ד כוכבתא היא טעיא זמנין דהיא מקדמא כו':

דף ב.

נמרא משהעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו. נ"ל פירושו דדרך העני כשבא לביתו בעתותיו ערב והוא רעב וסעודתו עדיין לא הוכנה כי ביתו ריקן אוכל פת במלח כדי לשבור דעבונו קצת וסעודתו העיקרית עוד תתמהמה זמן לא מעט עדי שתלך אשתו לקנות צרכי הסעודה ולתקנה ילבשלה. ובה יתיישב מה שגמגמו המפרשים בזה וקושיית התוס' עני גופיה מתי יתפלל. ובחדושי הארכתי:

תוס' ד"ה דילמא. וי"ל דה"פ ממאי כו'. פי' דביאת האור אל תחת לאופקנו הוא תיכף בשקיעת החמה מאצלינו כי אז תשלח קווי אורה לשמה ואח"כ כשתבוא השמש בעצמה לשמה אז אצלינו לילה ממש דהוא נחת הכוכבים ובק"א להט"א בסופו הארכתי קצת בזה. דרש נא שמה:

דף ג.

נמרא מה לו לאב שהגלה כו'. נ"ל דלשון כינוי כבוד הוא כלפי מעלה תחת לשון אוי להם שאומר גבי בניס:

שם אין נכנסין לחורבה מפני חשד. עי' כתובות י"ג רע"ב ובפירש"י שם ד"ה לחורבה:

דף ג.

נמרא ורבי מאי תיכונה תיכונה שבתכיכונות. כ"ה גי' הילקוט בשופטים והגירסא שבגמרות שלפנינו אינה מוכנת. ועמ"ש בס"ד בק"א להט"א במגילה פ"ג על הא דואמצעי דולג:

רש"י ד"ה בחדתי. שנפלה מחדש כו'. יותר הנל"פ שנבנה מחדש ועדיין לא נתישבה בב"א. שזה נקרא ם כן חורבה כמו שאמרו במגילה (ג:) כרך שחרב כו' מעשרה בטלנין או שעדיין לא נגמר הבנין עד תכליתו:

[שם גמרא ור"ג ס"ל בר' יהושע כו'. הרש"א בח"א כתב דהמ"ל דמאשמורה השניה עד חצית היה עוסק בתורה כו' ע"ש. ותימה שלא הביא שרש"י לא פירש כן באמת בתהלים:

שם מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. נראה דר"ל שזה לא אירע לעולם שאהיה ישן בחצית ולפעמים הייתי מקדים עוד מהנשף]:

דף ד.

נמרא יפה טהרתי יפה טמאתי. נראה דגם איסור והיתר נכללו בזה כי טהור וטמא ואמרו גם על מותר ואסור כמו דג טמא שבלע דג טהור (בכורות פ"א מ"ב) ורבות כן. וכן במקרא:

דף ד.

(בסופו) ואר"ג אם ת"ח הוא א"צ. בריי"ף ורא"ש הגי' אמר בלא וי"ו:

דף ה.

[תד"ה הא. ותימה דשילוח מחנות כו' אלא בזמן שהיובל גוהג ובתי ע"ה. ר"ל דאמרינן בערכין דאין בע"ח נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג וכיון דבטל דין ע"ח ממילא גם אינן קדושין להשתלח מהם מעורעין]:

דף ו.

נמרא תרי מיכתבן מזלייהו כו'. נ"ל דר"ל חדושי תורה שלהן (עי' חגיגה טו ע"ב) ובה לא נצטרך למה שנחקו התוס' דולאי חד נמי מיכתב עובדיה היינו דעסיק בתורה רק חדושי אינן נכתבין:

דף ז.

רש"י ד"ה תחת. שא"א לפותרו כו' ולא תכנע היא בעצמה. כ"נ דצ"ל:

שם גמרא והא כתיב פוקד עון אבות על בנים וכתוב בנים לא יומתו על אבות. עי' תוס' סנהדרין (טו ע"ב) ד"ה אימא. דיומתו פי' בב"ד. וא"כ מאי רומיא די"ל דדוקא בידי אדם אינם עגנשים אבל בידי שמים עגנשים וכמו כרת ומיתה ביז"ש שלא נמסרו עונשם לב"ד. [שוב ראיתי להרשב"ם ולהא"ע שם בפ' תצא שפירשו כן באמת. ולהשני נראה שעגלמה הגמרא הלזו . ונראה דהגמרא סמכה עצמה אקרא דהי"ב (כ"ה ד') דשם כתיב ובנים לא ימותו כו' וימותו פי' ביז"ש ובכתובס' שם:

דף ז.

תוס' ד"ה לא (בסופו). משמע שהיה לילה דכתיב וספור הכוכבים. הן לפי הדרש שהעלהו למעלה מכפת הרקיע אין ראיה דבאמת הכוכבים נמצאים גם ביום ברקיע רק שאנחנו לא נוכל לראותם ביום מפני אור השמש:

גמרא הא במלי ידידי הא במלי דשמיא. לפ"ז הלא היה מתפרש יפה הקרא דאל יקנא לבך בחטאים בלשון גירוי וא"ש גם סופיה כי אם ביראת ה' דר"ל רק אם הגירוי הוא בעסק יראת ה'. וא"כ מאי מיייתי ראיה לעיל מהאי קרא דאינו לשון גירוי. ולכן הנל"פ דהראיה הוא מלשון לבך דכתיב גבי' דגירוי אינו אלא בפועל או בפה ודלא כפירש"י:

דף ח.

רש"י ד"ה כפיטורי. יש בו מקומות שאינו מקבל ברזל. והוא מפני שנמצאים שמה בקרקעית הים אבני מאגנעט אשר טבעם למשוך הברזל אליהם:

דף ח.

גמרא א"ל ההוא סבא תנינא ובלבד כו'. שבת דף כ"ג ב':

דף ט.

[רש"י ד"ה או דלמא. ומיהו היכא דאיתניס כו'. אבל הריי"ף וש"פ כתבו דאפילו עבר בזויד קורא אחר חצות עד שיעלה עה"ש:

רש"י ד"ה יכול יהא נאכל. עד הבקר כדין תודה כו'. אינו מדוייק דהלא בה משתעי ואולי צ"ל כדין תורה ור"ל דמדרבנן אסור לאחר חצות כדאר"ג]:

שם גמרא וראב"ע מל"ת עד בקר נפקא ור"ע כו' בקר שני. עי' בתנ"כ פ' צו על פסוק ביום הקריבו את זבחו יאכל ובק"א דמבואר שם דמציה לכתחלה מה"ת לאכול מקצת ביום הא' ובדיעבד אף אם נותר כולו יאכל ביום ב'. וא"כ ה"נ נוכל לפרש ל"ת עד בקר (והיינו בקר א') לכתחלה (ובדיעבד אם יותר יאכל בליל ב') והנותר עד בקר (היינו בקר ב') כדדריש חזקיה בפסחים (פ"ג ב') באש תשרופו ויתכן שלזה כוונת התוס' בפסחים (ק"כ ב') וינעלו מקושיית המהרש"א שם. ואולי לא פי' הש"ס כן משום דבקרא כתיב ל"ת ממנו וממנו משמע דאפילו מקצתו:

שם והגי תנאי כהני תנאי כו' רא"א כו' כבוא השמש אתה אוכל כו'. האי סוגיא פירשתי בס"ד בק"א להט"א בסופו דרשהו משמה:

תוס' ד"ה ראב"ע. עי' במפרשים שגמגמו הרבה בדבריהם. ולענ"ד ה"נ לומר דלראב"ע האי בקר דלא תתירו הוא חצות לילה וכדאשכחן ביומא (כ' ב') ע"ש. וכמו דערב נקרא מחצות היום כדלקמן כן נקרא בקר מחצות הלילה. ובעיקר פי' התוס' בהאי קרא דל"ת כו' דר"ל לא תעשה דבר כו' מפרש הירושלמי כה"ג קרא אחרינא הביאזה התוס' בפסחים (נ"ט ב') כה"ה בארבעה ע"ש. ומש"כ העט"ר דאף לראב"ע הפסח אחר חצות א"מ את הידים כו'. אישתמיטתיה משנה ערוכה בפסחים (ק"ב ב') הפסח אחר חצות מטמא אה"י ומוקי לה התם כוותיה:

דף ט.

גמרא דאלת"ה ערבית היכי מצי סמיך כו'. עי' מהרש"א. אבל דרך הגמרא כן כמש"כ התוס' לקמן כ"ו ב' ד"ה ואין ע"ש:

שם במשנה מה שמסוכב בב' חצאי לבנה תיבות וגומרה עד הנה"ח. ובגליון נדפס ע"ז נ"א ל"ג הוא טעות. כי עד הנה"ח ולאי גרסינן כדמוכח לקמן כ"ה ב' לימא תנא סתמא כה"א דאמר עד הנה"ח. אלא תיבת וגומרה לחודא הוא דל"ג וכ"נ בתוי"ט. ומש"כ התניי"ט בשם הר"י שהנך הוא מלשון הנצו הרמונים היה יכול להביא מה"ת עלתה נצה:

תוס' ד"ה אלא. כדתניא עד שיכיר כו'. ט"ס וצ"ל כדתנן:

דף י.

גמרא הנהו בריינן כו' הוה קבעי ר"מ כו' דלימותו כו'. עי' לעיל ז' א' בעובדא דריב"ל עס הצדוקי. ויש לחלק קצת:

דף י.

[במשנה א"ל כדי כו' שעברת ע"ד ב"ה. עי' תור"ע שהתפלל על הרמ"א בתשובה שלא הביא דברי הרא"ש כו' א"כ ממילא לק"מ כו'. ואנכי אתפלל גם עליו שלא הביא מתר"י שכתבו שם להדיא כדברי הרא"ש על ישוב הסתירה הלזו בעצמה]:

דף יא.

גמרא אפילו טבעה ספינתו כו' וב"ת ה"ג אלמא כו'. המפרשים האריכו ליישב מדוע לא פריך תיכף מאבל. ונעלם מהם פירש"י בעירובין ל"ז ב' ד"ה היו לפניו ב' רמונים ע"ש:

שם וב"ש ההוא מב"ל פרט לשלוחי מצוה. עי' מהרש"א. ואולי לפי שהאריך הרבה בדרשה דפרט לעוסק במצוה ועכשיו שב לענין הראשון בטעם פלוגתתן חזר וכפל הענין שהפסיק בו. ובתנ"כ נמצא הרבה כיוצא בזה (עי' תל"ע שס"ו):

שם אלא שמא יראו התלמידים כו'. כה"ג בפסחים ק' א' ובכתובות נ' ב':

דף יא.

גמרא אלא אמר רבא כדי להזכיר. בריי"ף ורא"ש הגיה רבה בר עולא וכ"ה לקמן י"ב א':

שם אף לתלמוד צ"ל דאמר כו' בספרא דב"ר כו'. עי' עט"ר שהקשה דהא ספרא דב"ר היינו תנ"כ כדפירש"י לקמן (י"ח ב') וזהו בכלל מדרש. ול"ג דט"ס הוא וצריך למחוק תיבות ספרא דב"ר כי כן לקמן י"ד ב' ליתא. ודע דגם שם ט"ס לאפוקי ממ"ד למשנה אצ"ל כו' וצ"ל לתלמוד. וי"ל גם הגי' דהבא

רש"י · **ברכות**

לדאולי היה להם גמרא גם על ברייתות דתנ"כ כמו דמצינו הרבה בגמרא דילן שמביא ברייתא דתנ"כ ומפרשה כמו שמפרש למשנה ויהיה פירוש לתנויי פרקין בספרא דב"ר היינו הגמרא שעליה:

שם ורב המנונא אמר אשר בחר בו א"ר המנונא זו היא מעולה שבברכות. עיי' בתוס' עירובין ריש ס"ג דתרי רב המנונא הוו ונראה שהראשון שבכאן הוא הקדמון תלמידו דרב והב' הוא תלמידו דר"ח. ועיי' גי' הרי"ף והרא"ש:

רש"י ד"ה לגמרא אצ"ל. הגר"פ הגיה למדרש. ול"ג דכוונת רש"י להוכיח ממאי דאמר לקמן (י"ד ב') לאפוקי ממ"ד לתלמוד אצ"ל (דכצ"ל שם כמש"כ לעיל) מזה מוכח דמ"ד הכי אפילו קודם אה"ר אמר דהא התם הוה קודם ק"ש כדאמר שם והדר קרי ק"ש:

[רש"י ד"ה א"ל הממונה. בדאיתא בסנהדרין (י"ט). כ"ג דצ"ל]:

תוס' ד"ה שכבר. שהרי אין בידו לישן בו. ק"ל מהא דפריך בתענית י"ז ב' שתיי יין גמי אפשר דגני פורתא בו ע"ש:

תוס' ד"ה וברכת כהנים. שהרי בו' אחר הקטרת אימורין בדאיתא בתמיד ואמרי' בתענית בו'. כצ"ל. אך לכאורה בתמיד בפ' בתרא משמע דמיד אחר הקטורת קודם הקטרת אימורין היה נ"כ. אמנם גם הרמב"ם בפ"ו מהל' תומ"ס הל' ה' כתב דהיה אחר העלאת אברים למזבח וע"ש בלח"מ בשם סמ"ג. וז"ג דחיליה דהרמב"ם מפירושו בפ"ז דתמיד מ"ב על הא דעמלו הראשונים וז"ל שקראם ראשונים בערך אותן העוסקים בהעלאת אברים (ר"ל למזבח) מכלל דעתה גם הם גמרו רק שהם גמרו אחר זמןן של הראשונים ומש"כ הלח"מ שם דמהתוס' שלפנינו נראה דנ"כ היה אחר הקטורת תמוה דהרי הם ז"ל ברור מללו לאחר הקטרת אימורין:

דף יב.

גמרא פתח בדנהמא וסיים בדתמרי דאפילו בו'. מה שהוסיפו בל"ח תיבת יצא הוא ללא צורך לפי סגנון הלשון. שוב בינותי שהגיהו כן מדברי המהרש"א:

רש"י ד"ה וסיים במעריב. כשאמר מה"ע נזכר בו'. ברש"י שאצל הרי"ף הגי' טועה וכצ"ל כאן:

שם [תד"ה משום. דשחיתת התמיד משיעלה עה"ש. עמש"כ במגילה (כ')]:

תד"ה לא. ור"י היה אומר לחומרא בו'. עיי' בגה"ש להגרע"א ז"ל. ולכאורה נראה ראייה להר"י מדלעיל י"א ב' ה' הלכך לימריניהו לכולה. אך לפי מש"כ הר"ן בפ' ע"פ גבי הסבה דל' כוסות יש לחכות ועיי' לקמן (ס' א') כח דהתירא עדיף ליה. ועיי' תוס' ר"ה ל"ג א' הביאם המ"א ס' רט"ו סק"י וייתישבו שפיר דבריהם דהכא:

דף יב.

במשנה מזכירין יצ"מ בו'. התניי"ט דקדק מדוע ל"ת זוכרין. ול"ג דאי תנא זוכרין ה"א דיצא בהרהור כדאמרי' (מגילה י"ח) זכור יכול בלב להכי תנא מזכירין דמשמע שיאמרו בפה ובזה יהא מזכיר גם את חבירו השימע שיאמר גם הוא (כה"ג כתב בעצמו ריש תענית) וכדאמר ראב"ע שתאמר יצ"מ. וכן מסיק הש"א בשת"י ו"ג דאינו יוצא בהרהור ע"ש. ותנא לישנא דקרא נקיט למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים***):

דף יג.

גמרא שנאמר ולא יקרא עוד את שמך אברם. כצ"ל:

במשנה מפני היראה. פירש"י שהוא ירא מפניו שלא יהרגנו. והרא"ש הקשה עליו פשיטא. ולענ"ד כוונת רש"י שהוא אלם שיש בידו כח להרגו. אבל לא שייראו שמפני שלא יתן לו שלום יהרגנו. דומיא דמפני הכבוד דפי' הראוי לכבדו שאינו דוקא בשאילת שלום:

שם בין ויאמר לאמת ויציב. לכאורה יפלא מדוע נקיט ויציב דהיא ברכה דשחרית. ונ"ל משום דהזכיר ויאמר אמר אמת ויציב להורות שדבריו אינו אלא בשחרית. דויאמר איננו חוב בערבית כדלקמן (י"ד ב') ולכן מה שדקדקו קצת מהאחרונים ממה שנזכר בדר"י מלת ויציב הוא לאשמעינן דגם בין אמת לויציב לא יפסיק ליתא:

דף יג.

גמרא ואזדא ר"י לטעמיה דאמר בו' הל' בר"א שאמר משום ר"י. מזה נראה ראייה לדעת הרי"ג ששהי'א הרא"ש בפ"ג דר"ה ס' ה' דכל היכא דאיכא תרי לישני הל' כל"ב. ועיין מ"ש בריש פרק במה אשה:

תד"ה [שואל. אבל באמצע י"ח אסור בו'. זה מפורש לקמן (כ"א ב') בגמרא. ועיי' בהגר"א או"ח ס'י ס"ו סקי"ט]:

דף יד.

גמרא ימים שהיחיד גומר בהן אה"ה בו'. לענ"ד הנל"פ דאתי לאפוקי הלל דע"פ שהפסח היה טעון הלל בשחיטתו ואיינו בפחות מעשרה (עיי' פסחים ס"ד ב') ור"ל דהלל זה כיון דליתיה ביחיד אינו חמור כ"כ לענין הפסקה (עיי' ל' תר"י) ובזה לא נעטרך לדברי התוס' בערכין י' א' ד"ה י"ח ימים דכיון דאמר שהיחיד גומר בו' איך שייך למיחשב ע"פ דליתא אלא בצבור:

דף יד.

גמרא כל אמת אמת תפסיה להאי. וז"פ כל דהכא היינו קריאה ודבור. עיי' ערוך ערך כל הג' וברמב"ן פ' קדושים בפסוק לא תלך רכיל בעמך. ור"ל קריאה דאמת אמת תפסיה ע"ד שאמרו בגיטין (ע' ב') שחי' ללאו לאו נקטי' בו' ולולי דמסתפינא הייתי אומר דצ"ל בל בצי"ת והוא לשון רעיון ומחשבה כדפירש הדר"ך בדניאל (ו' ט"ו) ור"ל שהיה משוקע ברעיון של אמת ולכן יצא הנא מפיו אמת אמת:

שם דאמר הכי מודים בו'. ועיי' פירש"י ואכתבי קשה מהא דאמר לעיל י"ב א' כל שלא בו' אמת ואמונה ערבית לז"י יח"ח וע"ש פירש"י ותוס'. ונראה דהש"ס קינצ' ובאמת צ"ל ג"כ מעין האמונה:

שם לאפוקי ממ"ד למשנה בו' דאף למשנה בו'. עמש"כ לעיל י"א ב':

רש"י ד"ה כוך. ורחבו שבעה טפחים. נראה דט"ם הוא ות"ל ששה טפחים או רימו ז"ט דכן איתא להדיא בב"ב ס"פ המוכר פירות:

רש"י ד"ה ומתני פירקין. אלאמא בו' דהיינו קריאה דמצוה בו'. כן הגיה הגר"א ז"ל בס"י פ"ט ס"ק כ"ב. וע"ש הטועם דל"פ מתפילין גופייהו. ולעד"נ דלפני רש"י לא היה הגי' כאן ומנח תפילין וכ"מ לי מלשון

התוס' לעיל (ה' ב') ד"ה אלא:

דף טו.

גמרא שמע השמע לאזניך בו'. עיי' תני"ט. ול"ג כיון שמצאנו שורש זה גם בפיעל הדגוש וישמע שאלו בו' (ש"א ט"ו וכ"ג) ס"ל דהכא הכוונה קרי ביה שמע וכן בסנהדרין פ"ט א' קרי ביה לא ישמיע ר"ל ג"כ דקרינן ישמע מבנין פיעל וקרי ביה ר"ל פרש בו (כה"ג מצינו רבות) ובחדושי למכות פ"ב כתבתי ג"כ כעין זה:

דף טו.

[רש"י ד"ה בד"א. כגון בן תשע בו'. עיי' ערכין (ב' ב') תד"ה שהגיע לחינוך]:

דף טו.

גמרא ובעה"ב ב"כ וב"כ בו' לפי שאין דעתו מיושבת עליו. עפרש"י. ובפשוטו נראה דאומנין מפני רגילותם אינם מתפחדים משא"כ בעה"ב שאינו רגיל לכן מתפחד ואין דעתו מיושבת עליו. ונ"מ באומנין העוסקין במלאכת עצמן. וראייה דנקיט אומנין ולא פועלין כדתני לקמן הפועלים שהיו עושין מלאכה בו'. ועיי' בירושלמי דז"ל שם כיני מתניתא הפועלין קורין בו' וע"ש במפרש. ועיין בשג"א שפירש דבעה"ב יורד אף לק"ש והוא נגד תר"י והשו"ע. אך מצאתי לו חבר הר"ר מנוח בכ"מ בפ"ב מהל' ק"ש ה"ד:

שם רמי ליה בו' האומנין בו'. ופירש"י אפילו בזמן שהן עוסקין. נראה דדייק לה דלל"כ כיון דע"כ ירדו בשעת תפלה א"כ ירדו מקודם לק"ש:

שם והתניא בה"א עוסקין בו'. הוא לעיל י"א:

רש"י ד"ה מעין י"ח. שכולל י"ח ברכות בברכה אחת. ל"ד דכיון דג' ראשונות ואחרונות אומרים כהלכתן לא נשארו אלא י"ב:

גמרא א"כ לימא קרא בלכת בו'. לעיל י"א הגי' בשבת ובלכת בו'. ועיי' בסוכה ברש"י ותוספות ומהרש"א:

תוס' ד"ה אהלים. דאהלים בו' לשון בשמים. ראייה ברורה לפירושם מסנהדרין ק"ה ב' ע"ש:

בא"ד מדסמיך מה טובו אוהליך בו'. כדבריהם מבואר להדיא בתנא דבא"ר פכ"א. אבל שם לקמן דריש ג"כ כאהלים בו' אלו ב"כ וב"מ כפירש"י ג"כ:

דף טז.

גמרא מ"ט דר"ג קסבר בו'. כצ"ל:

שם ואין קורין אמהות אלא לארבע. כצ"ל דהוא ל"ג:

שם שתמלא לבו את כל משאלות לבנו לטובה. נראה משום דיש דבר אשר יתקמה להאדם שהוא טובתו ובאמת היא לרעתו וכמו שאמר המלך החכם יש דרך ישר לפני איש ואחריתה ד"מ. וכמו שבאר הרמב"ם לקמן בפ"ט במשנה חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה לכן אמר כאן לטובה ר"ל אשר ידעת שהיא לטובה מוחלטת:

רש"י ד"ה נכרים בפושרים. כלומר בו' ליכנס לאנפילין. אולי צ"ל לעלות לעלייה:

דף יז.

גמרא אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתו. כצ"ל:

דף יז.

[רש"י ד"ה לא כל הרוצה. שמראה בעצמו שיכול לבוון לבו. לכאורה הנל"פ דמראה בעצמו שהוא חסיד ומקדק במצות מאד שאינו רוצה ליבטל מקבלת מלכות שמים אפילו שעה אחת כדאר"ג לעיל:

במשנה מי שמתו בו' פטור בו' ומן התפילין. מש"כ בתור"ע שהרשב"א לטעמיה בו' דחוה"מ לאו זמן תפילין בו'. הנה גם בירושלמי מקשה קושיא זו וכמו שהביא הרשב"א עצמו בסה"ד והירושלמי סובר דחוה"מ ז"ת כמו שהביאו התוס' בעירובין (צ"ו) בד"ה ימים. ודע שהרשב"א כתב דהירושלמי תירן בדרך אחר ובירושלמי שלפנינו כאן ובמו"ק פ"ג ה"ה משני בתירון הרשב"א]:

תד"ה אלו. ורישא דקאמר בו' מן ק"ש בו' כ"ש דפטור מן התפלה בו'. נ"ל דלפניהם היה הגי' תפלה לבסוף (ולעיל בסד"ה פטור יש ט"ס בדבריהם כמש"כ התני"ט) ואהכי קשיא להו דהא הוה זו ואצל"ז ויותר ה"ל לשנות תפלה ברישא דליהוי לא זו אף זו (עיי' שבת ר"ד ל"ו) ואהא תירצו דנקיט התנא ברישא החילוק בו'. וכה"ג תמצא ברי"פ כ"ח דכלים ע"ש בתניי"ט בשם מהר"ם:

תוס' ד"ה [ואיינו (בסופו). והודיעו לו במוצאי שבת בו'. לפני המהרש"א נראה דלא היה הגי' במו"ש ע"ש]:

דף יח.

תד"ה למחר. ומ"ש. ומהרש"א הגיה ומ"ט. ול"ג דא"צ להגיה והוא ר"ת ומאי שנא:

דף יח.

גמרא עד דאתי ואזיל לבי רב. ע' ריש פסחים בתד"ה יכנס:

שם מתותי צנורא. כצ"ל בלא ב':

דף יט.

גמרא ותניא אותו היום הביאו בו'. הגר"פ הגיה ותנן. ותמוה דזה אינו נזכר במשנה לא בכלים ולא בעלויות וכעדות הגמרא גמיי במתניתין לא תנן:

שם מאי אהדר להו נביא שמעו בו'. הן גם כמעט כסדום היינו הוא מאמר הנביא. ובכתובות הגיה מאי אהדר ליה וי"ל דקאי על הקב"ה לנביא:

דף יט.

גמרא או שהיתה מלאכתו מרובה מש"ח. עפירש"י. ולכאורה רבותא יותר הל"ל דאפי' אם לא היתה מלאכתו מרובה רק מכדי שכרו כפועל (ואין שם בפני מי שיתנה) ג"כ שלו קודם אף אם של חבירו מרובה משלו אלא פעמים כדמוכח במשנה בב"מ למ"ד ב'. [ועמש"כ בב"מ ל"ד ב' בתור"ה אם יש]:

תוס' ד"ה מדלגין. והיה אומר ר"ת דליתא כו' דהא כו' רביעית דם אין הנזיר מגלח כו'. הנה לעת הראב"ד בפ"ג מהל' טומאת מת ה"ג הנזיר מגלח על אהל דרביעית דם והביאו המל"מ בפ"ז מהל' נזירות ה"ו נדחית ראיית ר"ת הלזו. [נס י"ל דהא דפ' בהמה המקשה ר"ע קאמר לה ואיהו בעי למילף בכו"ו בספ"ז הנזיר דמגלח על רביעית דם וכפי' המפרש שם דאף באהל דר"ד. אולם שם משמע דהדר ביה ר"ע מהק"ו:

בא"ד ומיהו תימה לפ"ה דאמרינן בפ"ק דערובין אין עונשין כו'. כנ"ל]:

דף כ.

תוס' ד"ה שב וא"ת. נ"ל דרש"י יישב במתק לשונו קושייתם. והוא כיון לאיסור טומאה לאחר שכתב לנפש לא יטמא מיד תבר לנזויה וכתב כי אם לשארו כו' לכן אמרינן דכמו דלקרובים לא נאסר מעולם כן מכל מה שנדחה איסורו אמרי' דשם לא נאמר האיסור וכן בגזיר כיון דדרשינן לאביו לליוקא דאבל מטמא הוא למ"מ הוי כאלו כתיב מפורש על נפש מת ל"י כי אם למ"מ ור"ל דשם לא אמרתי לך איסור זה. וכמו כן נאמר הא דדרשינן לאמו לענין כהן ונזיר לליוקא. והוה דומיא דטומאת קרובים:

רש"י ד"ה בגזיקין. אלא בתלתא בבי. הוא כמו דהא דאמרי' בע"ג ז' א' כולה נזיקין חדא מסכתא היא דר"ל התקנתו כבי לבד. כי שם המסכתא דג' כבי הוא נזיקין. כשם הסדר וכמו דבסדר טהרות יש ג"כ מסכת בשם זה:

נמרא א"ל רבנן לא קמסתפי מר מעינא בישא. הא דלא קא"ל מיה"ר כדלעיל בר"ג היינו דר"ג ע"כ היה יושב סמוך לבית הטבילה כיון דהורה להן הכי טבילו וראה אותן ערומות אבל ר' יוחנן א"ל דיתיב להלאה מן המקוה או בעינים עצומות. או בגיניה כסוס (ע' ב"ק קי"ז א') ולא ראן ערומות. וע' תוס' ב"מ פ"ד א':

דף כ:

נמרא וא"א דרבנן כו' וכל שא"מ בדבר א"מ אה"ר יד"ח. בתור"ע הקשה דת"ל דיוצא השומע בהרהור לרבינא עצמו דס"ל לקמן הרהור כד"ד (ולכאורה רבינא דלך! הוא הקדמון מדנוכר קודם ר"ח) ולי י"ל כמו דמצינו במגילה דקראה ע"פ ל"י. אלמא חזינן דיש קפידא שתהיה הקריאה מכח ספר וא"כ ה"נ י"ל דבעינן שיהיה ההרהור מכח בר חיובא. אבל יקשה דלפ"ז אפי' יענה אחריהם ל"י ותנן בסוכה פ"ג מי שהיה עבד כו' עונה אחריהן כו'. [וכל שא"מ בדבר א"מ את הרבים יד"ח. עי' מה שתמהתי ע"ז הלשון בר"ה (כ"ט) במשנה. ועתה ראייתו גי' הרא"ש כאן אחרים תחת רבים ונכון:

שם דרש ר"ע זימנין כו'. חולין (פ"ד ב') וש"נ]:

תוס' ד"ה נשים. ותימה כהנים כו'. הן בפ"ו דמע"ש מ"ד פליגי ר"מ ור"י לענין וידוי דרמ"ס דאינס מתנאים דל"נ חלק בארץ ור"ס דמתנאים משום ערי מגרש. וכה"ג פליגי בתוספתא ריש בכורים לענין מקראה (ויש שם ט"ס) והל' כר"י נגד ר"מ אבל כוונת התוס' לתמוה שאיך יתכן דלר"מ יהיו פטורים בבה"מ מה"ת ולא יוציאו כו' ועי' בהג"א והמע"מ אות ר' לא הבין כן בדבריהם וגם נראה מדבריו לאישתמיט מכ"ת המשנה והתוספתא שהבאתי:

תד"ה יוציא. אע"פ שהוא כדבור כו'. ר"ל ואפ"ה שרינן לב"ק להרהר א"כ ע"כ דבק"ש ל"ג א"כ יוציא בשפתיו דמ"ס והמהרש"א לא ירד לזה במחכ"ת:

דף כא.

רש"י ד"ה דלית בה מלכות. אין מה"ע בברכות של י"ח. עיין לק' מ' ב' תד"ה אמר וצע"ק:

רש"י ד"ה כי שם ה'. באמן המפ"ל במס' יומא. ע"ש דמשמע דמפ' ליה על בשכמל"ו דעונין במקדש:

תוס' ד"ה והרי. וא"ת כו' יקשה גם לרבינא כו'. הן לקמן ל"א א' איתא מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו פי' ואינו יוצא בהרהור וא"כ לק"מ לרבינא:

תוס' ד"ה הא. או יהרהר באריכות. ע' צל"ח מה שתמה ע"ז. ואולי ט"ס וצ"ל ויהרהר באריכות. ור"ל דאמצעות הברכות יהרהר:

תוס' ד"ה ההוא. והא כו' בערב וכו' משום. כנ"ל. וכוונתם על המשנה דסוף דף י':

דף כא:

נמרא והגי סמוכין מ"ל לאידך כו'. נראה משום דר"י לא דריש סמוכין במ"ת אלא משום דמוכח או מופנה כדאיתא ביצמות ד' א' וכיון דמב"ל לאידך דריב"ל א"כ תו לא הוי מופנה. וריב"ל ס"ל כב"ע לכן דריש תרנויהו:

דף כב.

נמרא וא"מ לפניה אבל מהרהר בלבו. האזי אבל כו' קאי ארישא דתני קורא ק"ש ומברך לאחריה וקאמר דלא טענה שכוונתו שיוציא בשפתיו. דלא אלא רק מהרהר כו' וכיוצא בזה צריך לפרש לקמן כ"ה ב' לצד לאחר המטה מרחיק ד"א. ולפני המטה א"יך כלל. ובמהדורות דס' נת"ע הארכתי בזה ע"ש:

שם מסייע ליה לר' אלעאי כו'. לפמ"ש הגר"י פ בכללי הגמרא הנדפס בסוף המסכתא ה' א' צ"ל כאן אילעא:

שם כתנאי מציע אה"מ כו'. לכאורה הכי הל"ל והני תנאי כהני תנאי כדלעיל ט' א' וכ"ד. ואולי משום דלא נמצא בזו כל דעות התנאים המוזכרים בראשונה. ועוד י"ל משום דבברייתא דלעיל ר' יונתן דקאמר מציע אה"מ משמע דקאי דוקא ארגיליות שהזכיר ר' יוסי שלפניו ור' אילעא אמר סתם מציע אה"מ וכן ר' מאיר דמשמע אפי' אינה רגילה:

שם מ"ד זה זה אסור כריה"ס. לכאורה יותר הל"ל כר' יוסי. וצ"ל דהגמרא מפרשת זה זה דר"ל בין הצעה בין שינון משום דאלו הוא קאי על משנה וגמ' הל"ל זו זו בל"י:

רש"י ד"ה עשאן ר"י. לבח"מ. נראה למחוק תיבת המזון וצ"ל לברכות:

רש"י ד"ה ברגיליות. וא"צ להאריך בהן. כנ"ל:

דף כב:

רש"י ד"ה דנפול עילואי. ל"ד כו'. הן נמצא במשנה (מקואות פ"ה מ"ו) גל שנתגש וכו מ' סאה ונפל על האדם ועה"כ טהורים:

רש"י . ברכות

דף כג.

גמרא ואמרי לה שמא יפיח בהם. ברא"ש ליתא לכ"ז ונכון:

שם תניא אידך הנכנס לבה"ב קבוע כו'. ברי"ף ורא"ש ליתא לתיבת קבוע ונכון מדלא מיייתי ראייה מזה לר"א בר"ה אר"ש דלעיל ועמש"כ לק' כ"ו א':

רש"י ד"ה ועד כמה. שיהא מותר להתחיל. נראה מזה דהיה לפניו הגי' בגמ' אבל אם יכול לשהות בעצמו מותר כגי' הרי"ף ועי' ברא"ש:

דף כג:

גמרא דאר"ח מניחן על שולחנו. עי' פירש"י וכ"נ שפי' הפוסקים. ולולי דבריהם הנל"פ מניחן בראשו (כמו חולן ומניח) ועד אימת קאי על דברי רי"צ:

רש"י ד"ה ולא יישן. שמא יפיח. עי' בגה"ש להגרע"א ז"ל. ול"י שרש"י תפס כאן שיטת הרמב"ם (כפ"ד מה' תפילין ה' ט"ז) וכפי שבאר הנהמ"י שם לדעתו הבבוייתא הלזו וללא ככ"מ שם. ודברי תר"י בכאן הם נגד הש"ס דסוכה כ"ו וכמו שאבאר בחדושי הרי"ף בעז"ה:

דף כד.

רש"י ד"ה ואפי' אשתו עמו. הך ג' תיבות שייכים לסה"ד דלעיל וכ"ה ברש"י שסביב הרי"ף. ומה"ד שיחזיר פניו:

רש"י ד"ה בת י"א כו'. זמן שהן באות כו'. הן בנדה מ"ו א' מסקינן דתוך זמן כלפני זמן. וע"כ גם בוחל שהוא ס'י דלים קצת (ע"ש מ"ו א' במשנה ופרש"י) אינו בא בתוך הזמן ע"ש ר"פ ב"ם ותר"י פי' דעד כדי כו' הוא תנאי ע"ש וכ"ה ברמב"ם ספ"ג מהל' ק"ש. והרא"ש בקדושין פ' בתרא ס'י כ"ה פי' שאז קרובים לשדים נכונו כו':

תוס' ד"ה והא. ומ"מ קשיא כו' באשתו עמו כו'. ולעג"ד נראה ליישב דפי' והתני ר"ח היינו בהבבוייתא דלעיל דתני בה ואם היתה אשתו עמו אסור. היה מוסיף בה ברישא תיבת בכובע וכה"ג ר"פ האורג כי אתא ר"י תני כו' ע"ש בפירש"י וכן בבכורות כ"ב א' תת"ה ר"א ועוד נ"ל דר' ירמיה קאי על אשתו עמו דוקא וכדמשמע ריהטא דשמעתתא. ולעולם דיוקיה דתחת מראשותיו משמע כנגד ראשו ור"ח ע"כ מייירי באשתו עמו מדבעי כובע. ועי' בחדושי לאו"ח ס'י מ' ותמצא עוד יישוב ג' בס"ד:

תוס' ד"ה והתניא. מדקאמר והתניא משמע דבבוייתא אחרת היא. עי' ביומא ס"ו א' בתד"ה כמאן אלא דשם לא הובא עדיין מאמר זה מקודם ע"ש:

דף כד:

רש"י ד"ה ה"ז מנביאי השקר. נ"ל דהד"א נשייך לדבור דלעיל ומגביה הרבה ה"ז מנביאי השקר דכתיב כו'. ובא לחלק בין משמיע קולו למגביה קולו בתיבת הרבה שהוסף:

רש"י ד"ה אלא עטוש. דאין עטוש אלא לאונסו. ולעג"ד הנל"פ כיון דאמר סימן רע לו ע"כ איירי לאונסו דלצרניו לא שייך לומר שהוא סימן:

גמרא שנאמ' בבלח יובאו כו'. עי' בתוס' כתובות ר"ד קי"א:

דף כה.

תד"ה לית. מה שנדפס עה"ג בשם ג"מ דבאדום היה השעורים מצויים כדאי' בכתובות. שם ליתא רק שהיו רעות. אבל י"ל דיען שהיו רעות לכן היו מאכלים לתרנגולים. ולשון הג"מ שלפנינו יש לכוון לזה ע"ש:

דף כה:

רש"י ד"ה והרי לבו רואה אה"ע. קס"ד כל אבר כו'. מדברי הגר"א ז"ל בביאורו לאו"ח ס'י ע"ד סק"א נראה שהיה גורם ברש"י והרי עקבו כו' וע"ש כונה נאותה בדבריו:

[בציוני גה"ש על ל"י שברש"י שכח לציין ברש"י פסחים (פ"א ע"א) ד"ה אבל]:

דף כו.

גמרא א"ר אר"ס כו' ל"ש אלא לאהריו כו'. ק"ל מדוע לא מיייתי הש"ס סיוע אליו מהבבוייתא דלעיל כ"ה א' לא יקרא כו' ואם לאו מרחיק מלא עיניו. וכן מהבבוייתא דלעיל כ"ב ב' היה עומד בתפלה כו' לפניו עד שיזרקנה לאחריו ד"א. ומצאתי להרמב"ן בס' תה"א (בדפוס ווארשא דף מ"ז ע"ג) שכ' דמצינו בהרבה מקומות שהיו יכולין להביא ברייתא ולומר תניא כוותיה ולא אמרו כן ע"ש שהביא דוגמאות לזה. ועמש"כ לק' ע"ב:

שם כי פטר ר"י כו' דמציקרא לאו ב"ט הוא. לכאורה ה"ג דמטעם הואיל קאתינן עלה וכדאמר עולא בזבחים ל"ב ב' הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו ע"ש אבל א"כ יקשה לעולא מדרבנן לכן נראה דכאן אין שייך הואיל והותר כיון דמעולם לא נאסרו וחילוק זה מבואר בתוס' שם ריש דף ל"ג:

שם [טעה ולא התפלל מנחה מתפלל בערבית ב'. נ"ל דתפלת התשלומין אינה אלא רשות דלא עדיפא מתפלת שעתיה. וסעד לזה מהא דפסקינן בשו"ע ס'י ק"ח ס"ג דבשעה שלא הגיע עדיין זמן תפלה הסמוכה לא ישלים]:

רש"י ד"ה וכיון. כגון מוספין שכ"י ויום. הגר"י"פ הגיה תמידין ול"נ דהיה ק"ל לרש"י מ"ק הש"ס אבל הכא כו' וכיון דעבר ויומו כו' הא גם תמיד של שחר אם לא נקרב בזמנו שוב אין לו תשלומין אף באותו היום עי' תוס' מנחות ג' א' ד"ה במד"א ואפ"ה לתפלה שכנגדו א"ל תשלומין במנחה לזה כתב דמ"מ מצינו ק"צ דזמנו קבוע ואפ"ה כשר כה"י כגון מוספים אבל הא לא מצינו שהיא לו תשלומין למחרת וחגיגה וראי' ל"ל תשלומין כל ז' ואיכא למ"ד כולן תשלומין דראשון נינהו (חגיגה ט' א') אינהו מיקרו קרבן יחיד (שם ו' א') וע"ש בתוס':

דף כו:

גמרא מתפלל בליל שבת שתיים. וברי"ף וברא"ש הגירסא שתיים של שבת וכנ"ל כאן והנה ה"ל להש"ס לסייעי' מהך ברייתא לר"ה בר"י ארי"צ ארי"ח דלעיל ועי' מש"כ בסוה"פ דלעיל:

שם והיא אחת עשרה שעות ח"ד. נ"ל דצ"ל מאחת כו' וכ"מ מרש"י כאן ויותר מדבריו לק' כ"ז א' ד"ה פלג ראשונה והוא מוכרח שם:

רשי"ש . ברכות

שם איב"ל ר"י פ"מ קמא קאמאר בו', ולק' ת"ש רי"א עד פה"מ אא"ב עד ונ"ע בכלל בו'. לכאורה קשה מדוע לא נאמר דפגל פי' רגע חצות זמן משך המנחה כמו עד חצות בדבדרי ת"ק דמתניתין (ומש"כ רש"י ללרבנן עול"ע בכלל נ"ל דקאי על עד הערב דקאמרי בתהמ"ג) ובריש מכלתין וחכ"א עד חצות עי' ש"א תשו' ה' ונ"ל משום שאם היה כוונת ר"י על רגע החוצצת הל"ל עד פלגות המנחה כמו שתרנס אונקלס על כחצות הלילה אבל לשון פלג מורה על כל משך זמן חצי המנחה ונ"ל דזהו החלוק בעצמו בין כחצות הלילה להכוונה על רגע החוצצת ובין לשון ויהי בחצי הלילה דפי' במשך זמן חצי הלילה כמו חצי היריעה ודומיו וכדכתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר בו'. ונראה דהקב"ה בעצמו כביכול נתגלה ברגע חצות הלילה ממש וכמ"ש כחצות הלילה אני יוצא ובזה א"ש הא דאראב"ע (לעיל ט') ונאמר להלן ועברתי בא"מ בלילה הזה מה להלן עד חצות דשם אמר על עצמו ממש וכמו שדרשו באגדה ש"פ מקרא זה ובמשך חצי הלילה עד הבקר היו ע"י שלוחיו ומלאכיו כמו שכתב ויהי בחצי הלילה וה' בו' ואמרי' במדרש כ"מ שנאמר וה' הוא ובית דינו ולכן צם של"י איש מפתח ביתו עד הבקר מפני שניתן רשות למשחית בו' ובזה שוב לא נצטרך למה שנדחק הרמב"ן שם:

רש"י ד"ה שני'. עי' מהרש"א שדחק בדבריו. ול"ג דדעת רש"י דאף אם עדיין לא התפלל כלל חובת שעתיו צריך להקדימה לתפלת תשלומין מ"מ אם כבר התפלל חובת שעתיו רק דטעה בענין שצריך לחזור ולהתפלל בכגון זה יכול להקדים תפלת תשלומין וכה"ג מחלקים התוס' לקמן כ"ט ב' דבור המתחיל טעה עי"ש. [אח"ו מציאתי להפיר"ח בסו" ק"ח שפסק כן מדינא מסברא עי"ש] :

תוס' ד"ה טעה. שגם בשבת היה דין שיתפלל כל י"ה בו'. כדאיתא לעיל כ"ח א':

בא"ד ומיהו בר"א למ"כ בו'. עי' מהרש"א שכתב דלכאורה מתוך הגמרא נמי מוכח הכי בו'. נראה שהבין דמאי דקאמר הגמ' ומאדרינן ליה פי' צריך להתפלל פעם הג' ושנה בזה במחכ"ת דפשוט דקאי בענמא ר"ל דאם לא הזכיר הבדלה בח"ה מאדרינן ליה אבל הכא א"ל דבאמת הוה מעוות לא ויכל לתקן יכסברת רי"ה ועוד יו"ל דלא היה בגירסתם תיבות ומאדרינן ליה כי גס בגי' הרא"ש ליתנייהו ועוד נ"ל דע"כ המקשה הוה ס"ל דתפלה הראשונה ואזי היתה כוונתו לשם חובת שעתיו' כדינה להקדימה דאל"כ היכי דייק למימרא בו' ולכן לא מוכח מידי דהא לא התפלל כלל לשם תשלומין אבל מאלפסי מוכח שפיר דהוא ס"ל דלהכי לא עלתה לו משום דכוונתו היתה לשם תשלומין ודו"ק:

תוס' ד"ה עד פה"מ. נ"ל דקושייתם קאי על האיבעי' דאת"ל דר"י פ"מ גדולה קאמר (אבל באמת אינו ברור לי כוונת האיבעי' ראשונה אם הכווני' לספוקי אם פ"מ גדולה אם קטנה או הספק הוא אם פלג ראשון ממ"ק אם פלג אחרון לצד הא' קשה דהל"ל פלג מ"ג קאמר או פלג מ"ק כשמותן בברייתא דלעיל בסמוך. ולצד הב' קשה דהל"ל פלג מנחה ראשונה כלשון הגמרא לקמן מי סברת בו' פלג ראשונה קאמר יבפירש"י לא מציאתי הכרע כ"כ) והיינו רבע שעה קודם מ"ק דלאדן יתכן זה דהא בכל יום היה קרב בטר' ומחצה וא"כ עכ"פ עד זמן זה היה ראוי לתפה"מ ועי"ז תרצו שפיר דתפלה נגד קטורת בו' ור"ל דקטורת שבכ"י היה בזמן זה דהא דקאמרינן דקרב בטר' ומחצה היינו גמר הקרבנות כדפירש"י בבר"פ ת"ג והיינו עם הקטורת ומנחת נכסים (ודברי רש"י פה ד"ה מ"ק אינם מדויקדים) וקטורת של ביה"ע היה קודם לנסכין כדאיתא ביומא (ל"א ב') ודברי מהרש"א בזה תמוהים ודחוקים:

בא"ד דכתיב תבון תפלותי קטורת. לעיל (ו' ב') מוקי לה ר"י להאי קרא בתפלת ערבית ונ"ל דהתם אליבא דרבנן וכן בירושלמי בפרקין מוקי לה בתפלת המנחה:

דף כז.

גמרא דתגן וחם השמש בו'. צ"ל דת"ר וכן העתיק הערוך בערך שרב:

שם [אר"ה נחזי אבן בו'. עי' מה שציניתי בסוכה י"ב] :

שם אדרבה מדר"ה בו' ש"מ א"ה בר". לכאורה לישנא דאדרבה אינו מובן דהא מ"מ מדרב מוכח דהלכה כר"י ואין הלכה כר"ה נגד רב רביה ונ"ל דבשבת קכ"ח א' פריך והא ר"ה תלמיד דרב הוה ורב כר"י ס"ל בו' וע"ש בגה"ש להנרע"א ז"ל אלמא חזינן דקי"ל להש"ס דר"ה לא הוה פלגו עלי' דרב רביה יכ"כ בפיו הרא"ש דנדרים כ"ג ב' דמסתמא ל"פ ר"ה אדרב רביה וא"כ ע"כ רב נמי ס"ל דא"ה כר"י והא דצלי בו' ע"כ הוה מאיזו סבה או שעת הדחק ובזה מיושב מה שהקשה הש"א בתשו' ג' על הרא"ש יתר"י דלסברתם היכי דייק מדר"ה דא"ה כר"י דילמא ה"ט דלא מצלו עד אורתא משום דס"ל דא"צ להוסיף מחול עה"ק וכו' ע"ש אבל לפמש"כ א"ש דאין סברא דר"ה פלגי עלי' דרב בשום מידי [אבל מ"מ מצינו דפלגי עליה דרב בסנהדרין ג"ז לפי מש"כ התוס' שם בספ"ק ד"ה אלא] :

דף כז:

גמרא ההוא טעותא הואי. פי' ומעשה דרב הוה במתכוון. ולכן צ"ע על מש"כ רש"י בעירובין מ' ב' על הא דקאמר ר' ירמיו' ב"א לרב מי דגלת וז"ל פעם אחת נתקשרו בו':

שם [ת"ש דאר"ג א"ש מתפלל בו' והלכתא כוותיה. ב' תיבות אחרונות ליתא ברי"ף ורא"ש] :

שם ת"ע רשות. לשון הרע"ב לפי שהוא כנגד הקרבת או"פ בו' והנך רשות גינהו בו'. ל"ד במחכ"ת כלל לקרוא להקרבת או"פ רשות. כי מ"ע דאורייתא היא והכי הל"ל דרבנן לא תיקנו תפלה כנגדן כיון שאינן עקר כפרה ואין מעבדין אותה. ועי' שבת (ט' ב') תת"ל למ"ד וביומא פ"ז ב' בדה"ה והאמר:

שם בעל מעשה הוא. עפירש"י. וק"ל דהא ר"י הוה עני כדלקמן ות"ל דילמא אזיל ופלח לבי קיסר ולולי פירושו הנל"פ דבע"מ הוא קאי על ר"ג ור"ל דאינו מעביר ע"מ אלא רוקף ומתנקם למאן דמצער לי' והיינו ע"י קיסר ור"י לא יוכל לעמוד כנגדו משום דהוה עני:

רש"י ד"ה אחורי רבו. יוהרא הוא. ועי' תוס' ונ"ל ראוי לפירש"י מיומא (ל"ז א') אחורי רבו ה"ז מנסי הרוח:

תוס' ד"ה והלכתא. נ"ל דהוא דבור אחד עם דבור דלעיל וכן משמע להדיא מדבריהם לעיל דף ב' ד"ה אמר ובריש פירקין ד"ה טעה:

דף כח.

רש"י ד"ה נענתי. דברתי למוולך בו'. וקשה לישנא דנענתי דהוא מבנין נפעל אמנם מצינו כיוצא בזה ביומא פ"ה ענה ר' ישמעאל וכן כולם שם וכן בכ"ד אולם ככאן יל"פ נכענתי ונשפלתי לפניך מלשון לענות מפני (שמות י"ד):

רש"י ד"ה מזה ב"מ. כהן בו'. לכאורה מה זה תואר לכהן הא אף זר כשר להזות כמבואר ביומא (מ"ג) יע"ש ע"ב בתת"ה לימד וי"ל הנם שכשרה בזרים מ"מ היו רגילין כהנים להזות עיי' תוס' קדושין ע"ג ב' :

ד"ה אין (ועמש"כ בפסחים ז' ב') וביומא ס"ו ב' במשנה הכל כשרים להוליכו אלא שעשו הכהנים קבע בו':

רש"י ד"ה מתפלל של מנחה. מאחר שהגיע זמנה בו'. ולעיל ר"ד כ"ז פי' מטעמא דתדיר ועי' עט"ר מה שהקשה על פי' דהכא ועוד ק"ל דהא אריו"ח לקמן (כ"ט ב') מצוה להתפלל עם דמדומי חמה איברא במ"ר ר"פ נצבים (משמט) [משמע] כפי' דהכא דז"ל שם מתפלל תפלת המנחה ואח"כ תפלת המוספין למה הכל בעתה בו' ע"ש:

דף כח:

רש"י ד"ה שיתפקקו. מן הפקק ולמעלה. כצ"ל:

דף כט.

גמרא ולא העלוהו. נראה משום דלשונם בכ"מ מורדין לפני התיבה (ועי' ברש"י ר"ה ל"ב א' ד"ה ירד) וא"כ הסלוק מהתיבה קרוי העלאה:

רש"י ד"ה הביגנו. לסלוח לנו בו'. כ"ה גי' הרי"ף והרא"ש:

רש"י ד"ה מבדל. בדרך שהוא כוללה בתה"ד בו'. לכאורה הא אף שאר ברכות שהמה מיוחדות בי"ח כאו"א בפ"ע עכ"ז המה כלולים יחד בהביגנו וגם לאיזה צורך האוסף בסה"ד לדעת דרכיך שאינה בגמרא אבל נראה דבמתקן לשונו אתא לאפוקי ממש"כ תר"י ליישב הקושיא מפני שהיה נראה שהבדלה היא ג"כ ברכה בפ"ע ע"ש לכן כתב כדרך שהוא כוללה בו' דהיינו באמצע מעין אתה חונן דהוא בין הביגנו לבין לדעת דרכיך:

דף כט:

גמרא מאי פרשת העבור בו'. בירושלמי איתא על משנה זו ר"א בשם ר"א כל מה שש"צ עובר לפה"ת ותקבע צרכי עמך לפניך ונ"ל פשוט דכוון בזה לפרש הא דככל פרשת העבור בו' דמתניתין והמפרש שם ל"ד במחכ"ת:

שם ר' יהושע א' שמע בו' עד ראב"צ. בתוספתא ליתא כ"ז וא"ש דלא תיקסי ר"י אדר"י דמתני':

דף ל.

גמרא והלכתא הביגנו מעומד בו'. ברי"ף ורא"ש ליתא לתיבת והלכתא והוא הנכון:

שם היה עומד בבית קה"ק יכוון א"ל כנגד בית הכפורת. ברי"ף ליתא לכל הבבא וברא"ש ליתא לתיבת בית רק הכפורת לבד והוא הנכון:

שם אחורי בהכ"פ הופך פניו לבית הכפורת. כ"ה גי' הרא"ש וכ"ג מפירש"י:

שם דחניא השכים לצאת לדרך בו'. לגי' שלפינו אינו מובן כמאן כהאי תנא ופירש"י בזה ועי' גי' הרא"ש והתוספתא וכן צריך להגיה כאן:

רש"י [ד"ה אחורי (בהכ"ג) [בהכ"פ] . י"א אמה חצר מבוטל בית קה"ק בו'. בפ"ד דמדות מ"ז ורפ"ה מבואר דאחורי כותל מערבי היה תא חללו חמש וכוותלו חמש ומשם לכותל עזרה י"א אמה. וביומא (ט"ז ב') פי' על נכון:

רש"י ד"ה טריחא לי מילתא. לאחר בהמ"ד בו'. ק"ל מדוע לא פי' כפשוטו דטריחא ליה לכנוף עשרה כמשמעו לעיל (סוף דף ז'). וי"ל משום דאכתיו יקשה עליו למה לא קרא והתפלל טרם צאתו ביחוד. ואי משום שרצה להתפלל בצבור יחדש דבר כדלעיל (כ"א)] :

תוס' ד"ה מאי איכא. תימה בו'. ה"ה דה"ל להקשות דא"כ דהביגנו אינו מתפלל אלא בזמני תפילה ות"ק בכל זמן:

במשנה אלא בחבר עיר. בתר"י כתב הטעם שאין בה תחנונים וקשה דהא יש בה יה"ר בו'. [ועי' בב"י סו' ק"ז בד"ה] והוי ידע ול"ג הטעם מפני שמזכירין בה בפירוש הקרבנות עי' לעיל ברה"פ בתת"ה איבעי' ובריי"ף לעיל בפ' מ"ש על הא דאריו"ח הלואי שיתפלל אדם כה"י כולו וברא"ש שם [ועי' מג"א שם סק"ב] :

דף ל:

גמרא ודילמא מעיקרא לא בוון דעתו בו'. לקמן ל"ג ב' נסם. וק"ק דהתם מסיק חברותא כלפי שמיא וכו' ויש לחלק:

רש"י ד"ה בצבור שנו. משום דשמע ליה מש"ץ. וקשה מדלעיל (כ"ט ס"ע א') וכן הטור סו' תכ"ב לא נתחוויר בפירושו זה:

תוס' ד"ה והתניא. דהא אמרי' בסמוך בו' ר"ח ערבית א"מ בו'. כצ"ל:

רש"י ד"ה תפלגין. ומשרתו עלי. ברש"י שאצל הרי"ף הגי' ומלכותו וגי' דהכא נראה ג"כ לפרשו מלשון ותהי המשרה על שכמו (ישעיהו טו' ה):

דף לא.

גמרא לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות שנאמר וכוין בו'. וסופיה נגד ירושלים. משמע דצריך שיהיה החלונות נגד ירושלים וכ"כ להדיא הרמב"ם והש"ע ותמיהני על בהכ"ג של חברא דגמחש"א דפה עיריניו שאין שם חלונות לא לרוח מזרח ואף לא לרוח דרום וגם בבהכ"ג הנדולה המה למעלה בגובה הכותל ורש"י פי' לקמן בס"פ הטעם כדי שיהא מסתכל כלפי שמים שוב ראיתי בכ"מ שם שהביא משמיו דהרמב"ם בתשובה דדן זה אינו אלא ביחיד המתפלל בביתו בו' ואולי מדקאמר יתפלל אדם משמע אדם יחידי דוקא וכן מדקאמר בבית ולא אמר בביה"כ דקדק כן ותמיהני על האחרונים שלא הביאוהו:

שם דכתיב ערב ובקר וצהרים. הגה צהרים הוא תפלת המנחה ובפ"ב דנענים מ"ב משמע דצהרים לר"י דהל' כוונתה הוה שעה ששית ושביעית (וכן ביומא (כ"ח ב') אמרינן צלותי דאברהם מכי משחרי כתלי וכו' ע"ש) ולכן ק"ל מזה ע"ד הרמב"ם וכן סתם בשו"ע ר"ס רל"ג דלכתחילה אין מתפללין מנחה גדולה ואולי דמזד (היו) [היה] דרכו לאכול אחר חצי היום ועי' במדרש איכה בפסוק קומי רוני דהיה אוכל עד תשע שעות ופעמים עד הערב ובכה"ג אף להרמב"ם מתפלל מ"ג לכתחלה כמ"ש המ"א שם וע' בסוכה ג"ג א' משם לתפלת המנחה משם לתמיד של בה"ע הרי שהיו מתפללין מ"ג:

נמרא יכול ישמיע קולו בו' וקולה לא ישמע. ובסמוך וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו. הן לפי מה שמוכח לעיל (כ"ד ב') דמשמיע ומגביה תרתוי מילי נינהו עיין שם ברש"י ומש"כ עליו יותר נראה גיר' הרא"ש מכאן שלא ישמיע קולו:

שם רק שפתיה נעות מוכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו. ר"ל אף דדרשין ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה יס"ל לאחר כוונת הלב ה"ה הדברים עי' לעיל (ט"ו) או דס"ל דבהת"כ הרהור כדבור דמי קמ"ל דבתפלה צריך שיוציא בשפתיו דוקא ועמש"כ לעיל כ"א א':

רש"י ד"ה כסא דמוקרא. כוס של זכוכית לבנה. עי' מה שציין הגר"י פ ול"נ שהלשון ברש"י ט"ס ות"ל כסא לזוגיתא חיורתא:

[תד"ה המקיז. דאמר בפ"ג דעו"ג בו' אלו ואלו בו'. היא משנה ערוכה ביומא (נ"ח ב')] ועמש"כ בתמורה (י"ט ב'):

דף לא:

נמרא בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים קצרים בו'. כ"ה בסוטה ואחד יולדת שנים ליתא שם:

שם א"ל ע"י קראו כהן ליתי ולשחוט בו'. נראה לעלי נמי ידע הדין דשחיטה בזר כשרה אלא דלכתחלה היו נוהגים בכהן עמש"כ לעיל (כ"ח א') להכי א"ל קראו כהן ושמואל חזי דהוו מהדרי בתר כהן ר"ל שהשתקלו ביותר בתריה דכהן לכן אמר להו למה לכו לאהדורי בו':

דף לב.

רש"י ד"ה הרף. שיש כח בידו למחול בו'. ברש"י שבע"י הגי' למחות:

דף לג:

נמרא כל המאריך בו' שנא' ואתפלל לפני ה' וגו'. נ"ל דנ"ל ואתנפל לפני ה' וגו' ועי' לק' (ל"ד א') כלום מאריך ויתר ממ"ר דכתיב בו':

דף לד.

נמרא ל"ש אלא נחש. לשון הרמב"ם בפ"י שאינו נושך ברוב פעמים וכ"כ הרע"ב אחריו ואע"ג דקי"ל דאין הולכין בפק"נ אחר הריב לאו כללא הוא עי' בשו"ע או"ח סי' שכ"ט ס"ב וסי' תרי"ח ס"ג:

שם מתוך שהיא פרנסה בו'. וכן אמרי' בריש תענית ור' יוחנן בו' נשמים היינו פרנסה:

דף לה:

נמרא אלא מטין אתמר דאתמר בו'. עי' בס' שע"ח שער י"א אות כ"ג מש"כ בסוגיא זו אך ק"ל דהא בלאתמר דמיייתי ליכא למ"ד דריי"ח אמר מטין אשר מפני כן נראה להנייה הגר"א ז"ל אתמר תחת לאתמר ולענ"ד ה"נ רק להפוך הגי' ושכנ"ל ריב"א אמר משום רבינו הלכה דריי"ח אמר מודים וא"ל (פי' משמי' דריי"ח) מטין ורחב"א אמר ג"כ משמי' דריי"ח נראין וכ"נ לי מלשון רש"י בד"ה נקוט דרחב"א בדיק וכ"מ קצת עוד בד"ה לא האי ידענא:

דף לה.

תד"ה אמר פסוקא. אך לשון הגמרא למ"כ. עי' רש"א ושמעתי בשם הגר"א ז"ל כוונה נאותה בדבריהם יהוא דגבי מילתא נקיט הגמ' ל"נ ותני לה וגבי פסוקא נקיט בל"ז ותני ליה וברייתא נקיט ג"כ ל"נ יכופלה אמנם ברא"ש הגי' וכופלו בל"ז:

שם במשנה ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא א"כ. עי' בתור"ע דנקיט כן משום סיפא דואם הבטחתו ידוחק ולענ"ד הנל"פ דאם יש עמו אחר אין לו אימתא דצבורא כ"כ ואין כאן חששא דטירוף הדעת ימותר או מציה אפי' בסתם אדם לישא א"כ אך בטלה דעתו נגד דעת הפוסקים אבל יל"פ האי ואם בלשון אפילו כמו ואם יהיה היובל (בסוף מסעי) כדפירש"י שם ובעלי הגיון השתמשו בו הרבה על כוונה זו וכיוצא בזה בתוי"ט פ"ב דכלאים מ"ג וכה"ג פירשתי במ"ה בפ"ה דמעשרות [וז"ל הרמב"ם בפ"י בפ"ב מ"ג אס יש באיזוב ישנה הפי' הנכון שאע"פ שיש מים באיזוב בו' ועי' מש"כ בפכ"ט דכלים מ"ג]:

תוס' ד"ה אמצעייתו. ועוד דבשל סופרים הלך אחרי המיקל. ולכאורה קשה דהא בספק התפלל אדברה קי"ל כר"י לעיל בפ' מ"ס גלואי שיתפלל כה"י כולו ויש לחלוק וע"ע בדבריהם לעיל ס"פ תה"ש:

בא"ד או שלא הזכיר בו' זכרנו בו'. עי' לעיל י"ב ב' תד"ה והלכתא ובדבריהם בס"פ תה"ש:

דף לה.

נמרא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא. המע"מ תמה על הרי"ף והרא"ש שהשמיטוהו וכן לא ראיתי כעת להרמב"ם שהביאו ואולי דדחוהו מפני מאמר אליהו ז"ל דריש מכלתין ה"ל להתפלל בדרך ואמר שם ילמתי שמתפללין בדרך ובתי' הקשו מהא דיוציא יתחק לשוח בשדה ולענ"ד הנל"פ בקתא הוא בית צר כמו בבקתי (כתובות נ"ד ק"ג) ובשבת (ע"ו) בקתא בי עקתא [והטעם הוא כעין שפי' תר"י על הא דחלונית]:

רש"י במשנה ל"א לשון טורפין לו תפלתו בו'. כנ"ל. ועי' תוי"ט והוא לעיל סוף דף ה':

דף לה.

נמרא דת"ר קדש הלולים מלמד בו' לפניהם ולאחריהם מכאן אר"ע אסור בו' קודם שיברך. נ"ל דר"ע לשיטתיה לקמן (מ"ד א') במשנה דאפילו אבל שלק בו' מברך אחריו ג' ברכות. דס"ל ואלתל ושבעת קאי אבל מיני אכילה. וא"כ ברכה דלאחריהם נלמד משם. ומכאן א"צ ללמוד רק הברכה דלפניהם:

שם נאמר כאן להוסיף להם תבואתו ונאמר להלן ותבואת הברם בו'. ק"ל לפמש"כ בתוס' ברה"ה (י"ב ב') ד"ה התבואה. דבכלל תבואת יקב היויין גס ויזים. למה לא נילף מהתם דגס בזיתים ויהנו רבעי:

[שם מה להצה"ש שבהן שכן יש בו צד מזבח. לפמ"ש בפסחים (ל"ו ב') דמנחות אינן באות מן הכוסמין וכן העומר אינו בא אלא מן השעורים ולא ממינו. צ"ל דכאן ר"ל דבמין יש צד מזבח וכה"ג צ"ל בהא דפריך לקמן מה לו' המינין שכן חייבים בבכורים דהאיכא תמרים שבהרים ופירות שעמקים עי' מנחות (פ"ד ב'):

תד"ה כיצד. וה"ג שייך הכי (כנ"ל) לברך על כדו"ד. ר"ל דשם לא איירי אלא בפת דאין לך מה"ת אלא בהמ"ז ומעין ג' לקצת פוסקים עי' ב"י ססי' ר"ט:

רשי"ש • ברכות

תוס' ד"ה ולמאן. ועתה קיי"ל דרבעי נוהג אף בחו"ל. אבל דעת הרמב"ם בפ"י מהל' מאכלות אסורות הט"ו דאינו נוהג בחו"ל]:

בא"ד ולמאן מיהו בכרם בו' דכל המיקל בו'. לכאורה נ' לפסוק כמז"ת כ"ר אף בארץ דהא רבי ס"ל כוותי'. ואולי משום דבסוטה (מ"ג ב') מרבי הת"ק שאר אילנות מאשר נגעו וסתמא דמתני' שם כוותיה וכתיב בקרא שם ולא חללו א"כ מוכח דרבעי נוהג אף בשאר אילנות. ואף ר"א ין עקב שם דפליג אפשר דמודה בדין זה. אולם ראיתי בס' שע"צ דס"ל דאף לת"ק שם דמרבי הברכה והרכבה מודה דאין ערלה נוהגת בהם. וא"כ ע"כ ולא חללו דקרא לא קאי רק על המפורש בכתוב (וכה"ג כתבתי בחדושי כתובות ל"ד בס"ד) ולכן נדחה גס ראיתי לנידון דין. אמנם ראיתי בשנ"א בפ"ה דמע"ש מ"ד שכתב דסתמי דמתני' כמ"ד נ"ר ע"ש. ואנכי מצאתי מפורש סתם מתני' כמ"ד נ"ר בפ"ב דבכורים מ"ו:

בא"ד וב"ר בזה"ו מחללין על ש"פ. בגה"ש תמה כיון דילפינן ממעשר תיבעי חילול ע"ד שיש עליו צורה. ולכאורה ר"ד ור"י בב"מ (מ"ז ב') ס"ל דמחללין מע"ש אף ע"ד שאין עליו צורה לפירש"י שם וכל המיקל בארץ בו'. אך בתוס' שם בר"פ ד"ה אסימון מוכח דאף לפירש"י בעינן שנעשה ברוחב ועובי ובמשקל מטבע היוצא. וכ"ש לפיר"ח שם דאסימון היינו דיש בו צורה. אמנם נראה דאשתמיט לכתה"ג דברי השו"ע יו"ד סי' של"א סעיף קל"ח. דז"ל ואפשר דאין דברים אלו בו' אבל עכשוו בו' אין להקפיד בכך ובר מן דין הלא דעת רמב"ם בפ"ד מהל' מע"ש ה"ב דגס פירות מ"ש מחללין על פירות שהם מינן. ונוכל לומר שכוננת התוס' על ש"פ ממינו:

בגה"ש ד"ה חד תני כ"ר חז"ל עי' סוטה מ"ג ב' ברש"י ד"ה קלא וצע"ג. ועי' ג"כ בתשובותיו סי' קע"ו. ובמחכ"ת אישתמיטתיה דלענין כ"ר אי בעינן שתיס כנגד שתיס בו' הוא מחלוקת השאלות והרמב"ן מוכיאה ברין בפ"ק דר"ה ובספ"ק דקדושין וטעמם ונמוקם. ובמה שפירש"י שם דאף ערלה אינה נוהגת אלא בכרם. כבר העיר בזה בעל המאור כאן חז"ל אבל ערלה נוהגת בכל נטיעה. ול"כ כתב רש"י במס' סוטה:

דף לה:

גמרא רחב"פ רמי כתיב ולקחתי דגני בעתו בו'. נ"ל דהרומי' הוא רק מדגני לדגנך. וכן יראה מלשון רש"י דאל"כ מה זה רומיא הרי מפורש בכתוב. דקרא לואספת בו' מייירי בעושין רצונו דכתיב ברישא דענינא ויהיה אס שמוע. ולעיל מקרא דולקחתי בו' כתיב וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל וכה"ע דקודם:

רש"י ד"ה וכן". דבחטאו הפירות לוקין. כנ"ל:

תד"ה כאן. נאמר ואספת דגנך. כנ"ל:

דף לו.

גמרא [פשיטא מ"ד כיון דלרפואה בו'. ק"ל מאי פריך פשיטא דהלא עיקר דבריהם משמע דאתי לאשמעינן דאינו קובע ברכה לעצמו כיון כדמשמע לעיל וי"ל]:

שם אקרא חייא בו' שהג"ב. ר"ל לאפוקי שלוקה דברכתה בפה"א כלקמן (ל"ח ב') בשלמא כל שתחלתו שהכל נ"ב בו' וקרא:

שם והרי צלף דנטעי אינשי אדעתא דפרחא. פירש"י שם פריי ולקמן ע"ב וסקלוה לפרחא דבוטותא. ושם ככוונה על הקפריסין ולקמן (מ' ב') נצפה פרחא. ונראה דכנ"ל כאן בה' בסוף. אח"ז מצאתי בערוך ערך פרחא הא' דגרים בה"א כלקמן ע"ב דשקליה לניצא דפרחא והוי בוטיאת ולגי' זו א"ש הכל:

שם ותנן על מיני ניצפה בו'. במשנה ליתא לג"ז ולכן צריך להגיה ותניא:

שם ואע"ג דקלסי' שמואל לר"י הל' כוותיה. כה"ג בשלהי ב"ב:

שם הג"מ גבי מעשר אילן דבארץ גופיה מדרבנן. עי' תוס' חולין ז' א' סד"ה והתיר ובמש"כ שם בס"ד:

שם דתנן צלף בש"א בלאים בו'. לא מצאתי זאת במשנה ות"ל דתניא{כאן הערה=וכן הגירסא בדרב"ז הלכות מעשר שני פ"א ה"ז. ועי' תוספתא דכלאים פ"ב ה"י ד'}.:

[רש"י ד"ה דאשתני. עי' גי' הרא"ש ותבין דבריו]:

דף לו.

גמרא קליפי רימון והנץ שלו בו'. הוא משנה בפ"א דערלה מ"ח בשינוי לשון קצת וברא"ש הגי' תניא וכן הב"י ר"ם ר"ב כ' שם מיייתי ברייתא דתני דגרעינין חייבין בערלה:

רש"י ד"ה חביץ קדירה. כמו חלב שחבצוהו בקיבה. עי' רש"י שבת צ"ה א' ד"ה המחבץ:

תד"ה קליפי. עמ"ש בעוקצין פ"ב מ"ב ובשבת ספ"ז:

דף לז.

[גמרא ומעשה בר"ג והזקנים בו'. בהזקנים נכללו רבי יהושע וראב"ע ור"ע כדמוכח בפ"ה דמע"ש מ"ט. וא"כ לכאורה יפלא הלא ר' יהושע היה רבו דר"ע וראב"ע היה כהן ודרשין וקדשתו בו' ולברך ראשון. וא"כ מדוע כיבד לר"ע לברך (ולפמש"כ התוס' ר"פ שני דייני גזירות דר"ע היה גדול מראב"ע ולמש"כ במגילה (ריש דף כ"ח) י"ל זה קצת). ועי' לקמן (מ"ג) דרבי כיבד לרב לברך במקום ר' חייא. ועי' בשו"ע או"ח (סי' ר"א) ונ"ל משום דר"ע ס"ל (לקמן מ"ד) דאפילו אבל שלוק והוא מזוגי מברך אחריו ג' ברכות. לכן היה סבור דודאי יעשה כדעתו ויש לכונן לשון התוס' דכאן לזה. אבל לא כן כתבו שם בד"ה ר"ע ועמש"כ סם]:

תד"ה תיובתא. אבל אדוחן לא ה"ת בו'. לכאורה מהא דלקמן ע"ב ברייתא כל שאינו בו' כגון פת אורז וזוחן רג"א ברכה אמע"ש. משמע דלפניו במ"מ עי' בתוס' דדבור הסמוך ואף רבנן ל"פ עליו אלא בלאחריהם אבל בשלפניהם מודו ליה ועי' ברא"ש ובמש"כ לקמן מ"א ב':

[תד"ה גתן. וי"ל היבא דאינו שותה בקביעות בו' וכי ל"ל לר"ג בו'. ק"ל דהלא מ"ל בפת אורז וזוחן כלקמן ועק"ל דא"כ מאי פריך לקמן במאי אוקימתא כר"ג אימא סיפא דרישא בו' נוקמה בדלא אבל בקביעות. וי"ל]:

דף לז.

תוס' סד"ה חביצא. כמו חביצא דתמרי. הוא בכתובות (פ' א') ובב"מ (צ"ט ב'):

תד"ה לקט מבוזל. ול"ג דא"ב היכי קאמר דאם חמץ בו'. ולי ג"כ קשה מואם מצה בו' דבפסחים (ל"ח) אמרינן על הא דתנן חלות תורה בו' א"י כהן דטעמא דבעינן מצה המשתמרת לשם מצה בו' או דבעינן

מנצח מנצח

מנצֶה הנאכלת לז' וכן פריך שם ותיפוק ליה דהוה מנצֶה עשירה ובתנֹס' שם ר"ה חלות דאי הוקדשו תיפוק ליה דבעינן מנצתם כו' וכל הני טעמי יש במנחות שלא יצא בס וצע"נ ועי' בתר"י שהקוש ג"כ מטעם דא"נ בכל מושבות:

נבא ד' ונראה דקאי אה' מינין כו'. והא ללא פריך מזה לחוד בלתי הקדמת הא דתני דבר"י עמש"כ לעיל (י"א):

גמרא **נבל** שאינו לא מז' המינין ולא מין דגן. לכאורה כיון דאמר שאינו מז' המינין ממילא אינו מין דגן דהרי חטא ושעורה הם מז' המינין. וי"ל דאתא לאפוקי כוסמין ושכולת שועל ושיפון דבתוספתא פ"ד קוראה לכוסמין אינו ממין ז' לפי שלא הזכרה בפירוש הביאה הרא"ש לקמן סו' כ"א ועמש"כ בפסחים (ל"ו ב'):

שם נהמא דהנדקא. נראה פי' לחם שעושין בארץ הודו עי' ערוך ערך הנדיקין:

רש"י ד"ה ותני עלה. כלומר ותנן כו'. עמש"כ בנדרים (י"ט) בס"ד]:

דף לח.

רש"י ד"ה כלמודין. שלא הקפיד על עריכתן. כ"נ דנ"ל]:

תד"ה לחם. וב"ד שתחלתו סופגנין וסופו עיסה אם נאפו בתנור או בכירה או באלפס בלא מים ושמן חיביבין כו' ופליגי כו' וסופו עיסה דר"ל ס"ל כו'. כנ"ל. ודלפוסים שלפנינו נסתרסו התיבות:

תוס' ד"ה האי דובשא. ולאפוקי מה"ג כו'. ובהג"א מהר"ם מקיים כו' אם תחלה בפה"א שלקן שהכל כו' שאין סברא להוריד אותו משני מעלות משמע דאף למ"ד שלקות שהכל היינו דוקא דפרי הארץ אבל דפרי האילן בפה"א ואם נייחס סברא זו לרש"י ינצל מהצ"ע דנה"ש עליו לקמן (ל"ט א') בד"ה דורמסקין אבל צ"ע על סברא זו דהא מבואר שם בסוגיא דלמ"ד שלקות שהכל גם על זית מליח שהכל יכמו שהעיר בזה בהגה"ש שם:

דף לח:

גמרא מתיב רי"צ בר שמואל ירקות כו'. כתב הצ"ח הא ללא מותיב מזה על רב ושמואל דא"ל הא מני ר' יוסי ללעיל גבי מנצֶה ואינה דאמרי כר"מ ע"ש. ונראה דאשתמיטתיה ברייתא בפסחים שם (ל"ט ב') דקתני בה ושין (היינו ר"מ וחכמים ע"ש) כו' אבל לא כבושין כו':

תד"ה משכחת (בסופו). ובכל שלקות מיירי רחב"א כו' מדפליג כו'. ק"ל א"כ מאי מייתי ראיא מתורמסא הלא הוא מר מאד מתחלתו כדפירש"י בביצה. ובמ"ר בראשית פי' י"א התורמסא צריך למתוק:

תוס' ד"ה זית. ומליח כרותח. עי' חולין (ק"א ב'):

דף לט.

גמרא בזית בינוני בעינן וההוא כו'. כנ"ל. וכן העתיקו התנ"ס ביומא (ע"ט) ובסוכה (כ"ו ב') ותיבות י:הא איכא ל"ג לה:

שם ופליגא דרבי חייא דאמר רבי חייא כו'. כנ"ל וכדלקמן בסמוך וכ"ה ברי"ף ורא"ש:

שם מ"ש צנומה דלא כו'. נ"ל להפוך הגי' ושכנ"ל מ"ש צנומה ללא משום דכי גמרה כו' ולשון גמר מצינו רבות בש"ס גם על אמירת כולה מילתא ועי' ברא"ש (פ"א סו' י') שכתב בשם ר"ח דגומרין ר"ל קורין י:שנה עוד בפ"ב (סו' ה') על הפת נמי כי כליו כו' וכ"נ מבואר מפירש"י ד"ה אפרוסה ודלא כמו שהונה עה"ג גמרה תחת כליו ועי' גי' הרי"ף והרא"ש ולגני' שלפנינו י"ל דכליא הוא מלשון כולה **[**עי' יומא (נ"ו א') ואח"כ כלה דם השעיר דע"כ ר"ל מתחלתו ועד סופו דהיינו האחת דלמעלה והשבע דלמטה ע"ש**]** ור"ל דכולה ברכה הויא אפרוסה:

רש"י ד"ה בזית שאמרו. לענין שיעור כל אכילות. לאו דוקא דה"ה לענין טומאת מת ונבלה:

רש"י ד"ה אגור. שאינו נבלע בפרי כו' אלא אגור כמשקה ענבים. צ"ע דהא בפסחים ל"ג ב' איכא למ"ד דגם משקה ענבים מיבלע בליעי:

תד"ה בצר. אבל בברכה שלאחריו בעינן שיעור מלא לוגמיו. נראה דכוונתם לכמלא לונמיו דהוא רוב רביעית כשיעורו לענין יוה"כ עי' יומא (פ' א') ובת"ה ה"ג וזהו כהאע"ג שבתנ"ס שם (ע"ט א') ובסוכה (כ"ו א') בד"ה ולא ודלא כמסקנתם שם ולקמן (מ"ט ב') ד"ה ר"מ אבל לפ"ז קשה מאי דסיימו ע"כ יש ליזהר כו' דהא בל"ז צריך לשתות מוכס ש"ב כמלא לונמיו עי' לעיל בדבריהם (ל"ז א') בד"ה נתן י:שתי"ע סו' ק"ץ ס"ג ועמש"כ שם בחדושי לסו' רצ"ו ס"ג:

תוס' ד"ה נתן. הן בפירות כו'. בחדושי הגרע"א הקשה ללענין פירות אין נ"מ בין זמן הש"ס לזמן שלנו לתרווייהו לישני דלקמן (מ"ג א') או דלא מהני או דלא בעי הסבה ובמחכ"ת אישתמוטתו' דברי הב"י סו' רי"ג ע"ש ולדבריו ה"ל להקשות על תחלת דברי התנ"ס במש"כ ומיירי בהסבו:

דף לט:

גמרא תני תנא כו' מניח כו' ובוצע א"ל כו'. ומלת ומברך ליתא ברי"ף ורא"ש ונכון ללעיל מסקין דמברך ואח"כ בוצע:

תד"ה והלכתא. ויש שמביאין ראיא שצריך לסיים הברכה קודם שיבצע כו'. נראה דר"ל קודם שיחתוך והיינו כיש נוהגין שכתב לעיל והראיה מהירושלמי נכונה דאם יחתך קודם יש לחוש שתפול הפרוסה י:מהרש"א לא הבין כן:

תוס' ד"ה כתנאי. דלהכי נקט חצי כו' משום כו' ולא יותר. נ"ל כוונתם לדפירש"י הל"ל בצל פרום דהוה משמע דנותנו כולו רק שהוא פרום ונשבר אבל מדנקט חצי משמע דאינו נתון רק החצי והוא בכדי שיהא שזה לקטן השלם והעט"ר נדחק בזה:

תוס' ד"ה ומר. א"כ לא קפיד אחשיבות ולא אשלימות. נראה דר"ל דהיה משמע דר"ה סבר כמ"ד דחשוב עדיף היינו משלם דמשמע דבשלם יש מעלה אלא דחשוב עדיף מינו' (וכדאמרי' בנדרים (ט"ו) רע"ב) חומר מכלל דנדר הוא ע"ש ברין ורא"ש ועי' בב"י וי"ד סו' קצ"ט כמה שקדקא אחר הטור במש"כ לישינא דמוטב בדעת השאלתוין) ובאמת ר"ה סבר דשלם אינו מעלה כלל וזהו שכתבו לא קפיד אחשיבות ולא אשלימות ר"ל מטעם דחשיבות עדיפא משלימות אלא דשלימות לא נחשבת אצלנו לכלום ידיו"ק. וגם בזה נדחק העט"ר:

תד"ה כל. ונהי דלעיל קאמר פתיגין גדולים כו'. נ"ל דכוונתם ליישב לפירש"י דחשיבותא דחצי בצל גדול הוא מחמת שיש בו יותר מקטן שלם והגרע"א ז"ל נתחבט מאד בדבריהם:

רשי"ש · ברכות

מנצח

בגה"ש שלמן מצינו שם זה כו'. ואנכי אוסיף דשם הוא בסו"ן אבל מנצֶנו בהושע (יו"ד) כשד שלמן לפי הרד"ק בשו"ן ימנית וח"ו ובש"ס נמצא עוד בביצה (ה' ב') ובב"ק (פ"ט א') ובב"ב (י"ג ב') ובמנחות (כ"ט א'):

דף מ.

גמרא ור"ש אמר אפי' גביל לתורי גביל לתורי גמי כו'. כ"ה גי' הרי"ף וכדלעיל בדברי ריו"ח:

רש"י ד"ה בשש. עכוב כמו בשש רכבו. ובתורה כי בשש משה וכן הביאו תר"י והרא"ש:

רש"י ד"ה המקפה. עד שאכילתו צפה במים כו'. לענ"ד נל"פ הכא כדפי' הר"ש בפ"ט דטב"י מ"ג שהוא מלשון קפאו תהומות תבשיל קפוי כו' וכן פירש"י על משנה זו בפסחים (מ"ד א'):

[רש"י ד"ה יבש המעיין. וקצר הבכורים ממנו ואח"כ יבש כו'. עי' בר"ש ושנ"א דהביאו מהירושלמי דמוקי לה ביבש ואח"כ הכריש דוקא**]** :

גמרא מאן תנא דעקר אילן כו' ר"י היא כו'. נ"ל דזה ואי דרבנן מודו דפירות האילן נקראין פרי האדמה בל' תורה דהא קורא הבאתי א"ר פרי האדמה אף בהביאו פירות האילן אלא דפלוגתייהו הוא דלרבנן נקרא בל"ת האילן בשם אדמה (עי' בחולין פ"ו מ"ז בתנו"ט דעת הרמב"ם דנסורת של חרשים אינה מגדלת צמחים ואפ"ה מכסין בה ואע"ג דקו"ל דבדבר שאינו מג"צ אין מכסין רק אם נקרא עפר וע"כ כנ"ל דגם היא נקראת עפר) ומ"מ לענין ברכה א"י עליהם בברכת פה"א דבלשון בני"א אינו קרוי אילן בשם אדמה. וראיה לזה דהא חטא נקראת בל"ת לר"י לקמן ען עכ"ז לא יצא אם בירך עליה בפה"ע. וכן פירות האטד אף שהוא מין אילן לענין כלאים מ"מ לענין ברכה לא מברכין עלייהו בפה"ע כדאיתא בתמ"ה איתא (וזה ללא כנ"ל"ח בר"פ דפשיטא ליה דלענין ברכה אזלינן בתר ל"ת) ולר"י להכי נקראים פירות האילן בשם פרי האדמה בקרא משום דעקר אילן גדולו מן האדמה ולכן גם לענין ברכה יצא:

שם ל"ג אלא לר"י דאמר חטא כו'. הצ"ח הקשה מדוע ל"ק ל"ג אלא לפירות האטד ונ"נ משום דזה לא מוכח במתני' דפירות האטד יהיו נכללים בשם פירות הארץ (עמש"כ בנדרים נ"ה ב' בס"ד) אבל חטא מוכח מר"פ דתני ועל פירות הארץ כו' חוץ מן הפת:

דף מ:

גמרא רה"א חוץ מן הפת ומה"י. נ"ל דטעמו דבשלמא בשארי פה"ע ופה"א דמתחלה לא טבעו חכמים עליהם רק ברכה כללית כמו בפה"ע דכולל כל פירות האילן. וכן בפה"א כולל כל פירות הארץ לכן יוצא בדיעבד בשהכל ללא הוי שינוי כ"כ ממתבע דהוי מכלל לכלל משא"כ פת ויין דטבעו חכמים עליהם ברכות פרטיות הוי שינוי גמור דהוי מפרט לכלל. ולכן אמר שפיר נימא כתנאי דגם פלוגתייהו הוי בשינוי גמור דאמר ברכה שלא תקנוה חכמים כלל ולזה שפיר מצי סבר ר"י כר"ה בשא"ד דיוצא בשהכל דזה לא מיקרי שינוי כלל ויש לכון לזה תירון התנ"ס:

שם דתניא כו' ולא שכחתי מלהזכיר שמך עליו. הן גם במשנה פ"ה דמע"ש איתא ולא שכחתי כו' מלברכך ומלהזכיר שמך עליו. וברא"ש הגי' לתנן ועי' בתנו"ט שם. **[**והא דקרו לה התנ"ס ברייתא עמש"כ בנדרים (כ"ו) בס"ד**]** :

שם במשנה ר"א כ"ש מין קללה אמ"ע. עי' פירש"י והרמב"ם פי' דלא קאי רק על הנובלות ועל הנובאי ותנר"י בשם י"מ פי' דלא קאי רק אחונן ונובלות ול"ג כן מהגמרא דקאמר למ"ד דנובלות הם תמרי דזיקא קאי ר"י אשארא ולדבריהם אינו אלא אחדא:

גמרא על החלב ועל הגבינה ועל הבציצים. כ"ה סדורן ברי"ף ונכון:

שם ועל התבשיל שעבר צורתו. הנל"פ כמו עבור צורה דכ"מ בש"ס דפי' שתעבור עליו הלילה (עי' תנ"ס' פסחים (ט"ו) ד"ה ולד טומאה דרבנן) אולם בטלה דעתי נגד הטוש"ע ר"ס ר"ד שכתב שנשתנה צורתו ונתקלקל והרשב"ם בב"ב צ"ה ב' פי' שהחמיץ:

[תד"ה אמר. כמו שמע ישראל כו' דהוי במקום מלכות. נראה דכוונו להא דר"ה (ל"ב ב') לר' יוסי דהלכתא כוותיה וכן קרו לה בכ"ד מלכות שמים**]** :

דף מא.

[רש"י ד"ה פשיטא. ל"ג כו' מעיקרא ק"ל פשיטא כו' והדר קשיא המ"ל. אבל התנ"ס בגיטין (ה' ב') מציא כה"ג ע"ש. ועי' ג"כ ביומא (פ"ג) כה"ג ובמש"כ שם:

רש"י ד"ה כדי רביעית יין. אבל כו' ודולבין. וכן כתבו התנ"ס עלין ולולבין ותימה שסתמו דבריהם כר"א בריש פרק ג' מינין נגד סתם משנה דהתם ודערלה פ"א מ"ז**]** :

תד"ה מיתביב. לכן צריך להגביה הכי כה"ג בדפי' כו'. כ"מ שהיה גי' המהרש"א ע"ש והנה נלאו כל אנ"ח לעמוד ע"ד ולחומר הענין נל"פ כוונתם. לכן ר"ל דלפי סברת המקשה פוטר בפה"א את פה"ע (וכ"מ פשטות הכרייתא דהמתרץ נדחק לפרשה בח"מ) לכן כדי להסתלק מן הספק דברכה לבטלה יעשה כדברי בה"ג להקדים בפה"ע על התפוחים אף נגד קליות שהם מז' המינים וכ"מ בהרא"ש דלבה"ג בפה"ע קדים אף נגד ז"מ דבפה"א ע"ש **[**ור"י חלא ועוד קאמר ונ"מ לזית ותפוח**]** :

דף מא:

גמרא ארץ זית שמן ארץ שכל שיעוריה כו'. כנ"ל. ותיבות אריב"ח ליתא לא בעירובין ולא בסוכה:

שם בריך אתמרי ברישא. נ"ל דר"ל ראשון לכל המסובין והצ"ח נדחק בזה**]** :

רש"י ד"ה פת הבאה בכסנין. מידי דהוה אפת אורז ודוחן דאמרינן בפרקין כו'. שם ליתא דוחן וע"ש בתמ"ה תיובתא וגם המה הזכירו כאן כ"פ דוחן ועמש"כ שם:

תוס' ד"ה אלא. דאמרי' לעיל כל שיש בו מה' המינין צריך ברכה מעין ג'. לעיל לא נמצא **[**רק**]** ברכה ראשונה ולענין ברכה אחרונה לקמן (מ"ד א') איתא כל שהוא מה' המינין:

דף מב.

[תד"ה ר' זירא. לפי מה שמפרשים כו'. עי' חולין (פ"ו ב') תד"ה אסור:

דף מב:

רש"י ד"ה פטר את הפרפרת. אלא למגרר אכילה. כ"נ דנ"ל**]** :

רשי"ש . ברכות

דף מג.

נמרא א"ר ל"ש אלא פת כו' ורי"א אפילו יין כו' א"ד כו'. עי' ברא"ש והראב"ד פסק כא"ד בפ"א מהל' ברכות. ולכאורה תמוה דבשל סופרים הלך אחרי המיקל כמ"ש הרא"ש (ועמש"כ לעיל י"ב א') ועי' ג"כ מש"כ ברפ"ב בשם הרא"ש בפ"ג דר"ה ונ"ל ראיה לפסק הראב"ד מהא דתני אהבה ברי' דר"ז (ר"ה כ"ט א') כה"ב כו' חוץ מברכת הלחם ובה"י שאם ל"י מוציא כו' ורש"י הוסיף שאר ברכת פירות וריחני וקשה דא"כ הל"כ חוץ מברכת הנהנין והיה כולל הכל [אח"ז מצינא להרי"ף בסוף פסחים שהביא להא דתני אהבה בזה"ל חוץ מברכת הלחם וברכת הפירות. אבל נראה דט"ס שם כי במקומה בר"ה העתיק כגו' שלפנינו וכ"ה ברא"ש שם בפסחים] . אמנם לדעת הראב"ד א"ש דשאר ברכת הנהנין חוץ מלחם ויין אף אם ל"י א"מ. ולרב דס"ל להא"ד לחף ליין לא מהני הסבה א"ל כדמשני הכא דמינו דקמהני ליה הסבה לפת כו' ומיירי שם בהסבו לסעוד פת ויהיה מוכח משם דלא מהני מינו אלא ליין וללא כמ"א סי' רי"ג סק"ה. אכן ממעשה דב"ק ותלמידיו (לעיל ל"ט א') משמע כהמ"א ועמש"כ לעיל כ"ו א' בס"ד:

תד"ה ב"א. עמש"כ לקמן רפ"ח בס"ד:

[תד"ה משחא. מלת וסוחטים ליתא בתר"י] :

דף מג.

רש"י ד"ה וטחו. כדי של"י בידיו כו'. ונ"ל אף דבגופו אין חשש כדלקמן דייו כבגדו דמו לאין בהם זיעה כ"כ ועי' לח"מ פ"ה מהלכות דעות הלכה ט':

דף מד.

נמרא אילן אחד כו' מ' סאה גוזלות מג' בריכות. נל"פ מלשון אילן ששקדו וכו' בריכה (פ"א דערלה מ"ה) ור"ל דבהאילן היה כמה בריכות. ומכל ג' מהן היו מורידין מ' סאה גזולות ופירש"י דחוק:

שם ואע"ג דאינהי הוו כהנתא. כצ"ל:

פירות גנוסר. נראה להדיא שמפרש להמליח הוא מפירות גנוסר וכ"ג שפי' תר"י עמ"א סי' רי"ב סק"ב יבזה שוב לא יקשה קושיית התוס' ונדחו ג"כ דברי התור"ע במש"כ ברבנו דזה"כ ע"ש:

[תד"ה ר"ע. ול"ד לההיא כו'. ולפענ"ד דר"ע לא עבד שם כדעתיה משום דרבים פליגי עליה וכמו שהשיב שם לר"ג ועמש"כ שם:

תוס' ד"ה על. משום חביבותיה. נ"ל דצ"ל חשיבותיה] :

בא"ד ויש חותמין על הגפן ועפה"ג. נראה דצ"ל על הארץ ועפה"ג עי' תר"י:

במשנה אכל תאנים ענבים ורמונים. כ"ה הגי' במשניות וע"ש בתניו"ט ועגלם מכ"ת קרא מפורש ותאנה נזפו ורמון (כמדבר כ"ה):

דף מד.

רש"י ד"ה כל נפש. הנאכל שלם כו'. בפשטו נל"פ דלא אתי לאפוקי חתוך אלא לאפוקי צומח ור"ל דוקא בעל חי שיש לו נפש חיונית:

רש"י ד"ה קודם ד' שעות. משמע דמפרש קודם ד"ש קאי אדלקמיה ור"ל דאסור לספר עמו קודם ד"ש יל"י מדוע אינו מפרש כפשטיה דקאי על האוכל וכדמשמע לקמן:

דף מה.

במשנה רש"י ד"ה עד כמה. ונ"מ להוציאם כו'. נראה משום דק"ל הא דמסקינן לקמן (מ"ח) דאפילו אכל עלה של ירק מצטרף והוא פחות מכזית כמ"ש הגר"א ז"ל בסו' קצ"ז סק"ך וחילוק של הרי"ף ותוס' שם בין עשרה לשלשה לא ס"ל עי' ברא"ש שם. (ולפ"ז צריך לחלק בין שמש לשאר אדם כיון דלא קבע בעני כזית) גס י"ל דהיה ק"ל דברישא סתם והשמש שאכל כזית מזמנין עליו ומשמע ליה ז"ל דאתא לכ"ע אפילו לר"י דזה דחיקא ליה לומר דהוא סתם ונא"כ מחלוקת (אך לפ"ז יקשה מאי פריך הש"ס על הא שאכל כזית פשיטא) לכן פי' דהבא איירי להוציא וכדמסקינן לקמן וזה מדוייק בלשון המשנה דל"ת עד כמה מזמנין עליו כדקתני ברישא אכל דמאי כו' מזמנין עליו נשים כו' א"מ עליהם. אלא דלשון עליו עליהם משמע צירוף ומזמנין סתם היינו להוציא וזה דלא כמהרש"א:

[רש"י ד"ה גדלו. הבו גודל היחיד אומר לשנים. ק"ק ממתני' דלקמן דדוקא לג' חוץ ממנו אומר ברכנו] :

תוס' ד"ה שלשה. וח"א אכלו כזית וזה בתחלה גמרו אכילתן וזהו בסוף. כצ"ל. וכ"ה הגי' בירושלמי שלפנינו וכן הביאורו הרא"ש ותר"י במתני' דלקמן:

דף מה.

[גמרא תנינא שמע ולא ענה יצא. עמש"כ בניטון (פ"ה)] :

רש"י ד"ה לפנים מש"ה. לאחשוביה. הא דלא פי' כפשטא דאבא מר היה נחפז לצאת ואם לא היו מפסקינן ליה היה נצרך להתמהמה עד שיגמרו משום דס"ל היבא דגמר אחד קודם רשאי ליחלק כמ"ש המ"א סי' ר' סק"ב:

תוס' ד"ה והא. אבל למ"ל כו' והא קתני כו'. כצ"ל וכ"מ שהיה גי' המהרש"א. אמנם מש"כ דלענין קבון תפלה כחד דמיין שם אפי' כחד לא חשיבן רק לענין עדות אשה וסוטה ועריפה. שם אמרינן ביבמות יבסוטה כחד דמיין איברא דעבדים מצנינו גס לענין תפלה אליבא דריב"ל לקמן (מ"ו ב' ע"ש):

דף מו.

[תד"ה עד. וקשה לר"ש דאמר הזן זו ברכת הזימון. כצ"ל] :

דף מז.

רש"י ד"ה אילו מייתי. ושמואל ה"ק לרב אבא לכבודו. כוונתו למש"כ ביבמות (נ"ז ב') ע"ש ועי' לעיל (ט"ז ב') בפירש"י שם ד"ה אבא פלוני. אולם התוס' ביבמות שם והרשב"ס בפסחים (קיי"ט ב') פי' דאבא היה שם העצם דרב:

דף מז.

גמרא והשמש שאכל פחות מכזית פשיטא אידי כו'. הן לשיטת הגר"א ז"ל בסו' קצ"ז סק"ב דמצטרף לעשרה אפילו בפחות מכזית (ולענ"ד ראיה מקטן המוטל בעריסה דמצרף לר"א ולריב"ל לקמן ובכריתות (י"ג) אמרינן ספק ניקו כשיעור כו' ספק ניקו ביותר מכזי א"פ) א"כ מאי פריך פשיטא הלא טובא אשמעינן דאף דלעשרה מצטרף א"מ לג'. עי' בב"י שם בשם הב"ב וכאן אין לתרץ דפריך פשיטא משום דזה מוכח מרישא דתניא השמש שאכל כזית וכמ"ש התוס' בעירובין (ל' ב') והרמב"ן במלחמות ספ"ק דפסחים והביא ראיה מר"פ חלוץ דפריך פשיטא כיון דאמר דע"ד בתוך יו"ד כו' ע"ש (ולפי מש"כ התוס' בב"ק (קיו"ב) ד"ה האי נדחית ראיותו) דהבא א"א לפרש כן דא"כ מאי משני אידי כו' דעושה מהקנישא תירון:

תוס' ד"ה קטן (בסופו). וא"ת כו' וי"ל כו'. עי' מש"כ בהנהותי למ"ר בראשית פ' צ"א אות ה' בדפוס הב':

דף מח.

גמרא אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבא כו'. בנה"ש מביא מבה"ג דגורס במקום רבא רבה בר חנן וכן העתיקו תר"י. ובזה נדחה מש"כ בס' ת"א בשם הגאון מהר"ז ז"ל מוויילנא לדחות גי' רש"י בר"ה י"ח א' אביי ורבא מדב"ע קאתו כו' מעובדא דהכא ע"ש. וכבר קדמו בזה בסה"ד:

שם א"ל חזית דל"מ מרות. נראה דהר"ת דא"ל הוא אמר לה ור"ל לדיבתו הרי את רואה דל"מ מרות פי' אדנות ור"ל דלכן שפיר עבדי דקטיל להו לרבנן אח"ז ראיתי שכ"ה בע"י ובפירש"י שם:

[רש"י ד"ה לגרמיה. ואין אדם מודה לו. משום דאפילו לר"ג לעיל (מ"ד) במשנה אינו אלא בשותה יין בקביעות כמש"כ התוס' לעיל (ל"ו)] :

תוס' ד"ה ולית. [ומתוך ירושלמי זה פיר"י דאין עושין כו' לעשרה כו'. ר"ל משום דמייתי התם הא דאר"י בתר הא דעושין אותו סניף לעשרה ועי' מהרש"א מש"כ בסה"ד] :

בא"ד והא דאמר בירושלמי כו' אור"י כו' דגרס התם קטן לס"ת. עמש"כ בהנהותי לב"ר שם אות ז': [בא"ד בדאיאת במגילה כו' אפילו אשה אי לא הוה משום ב"צ. דהבא איתא התם אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה משום כבוד צבור ור"ל הרי חזינן דהתם מקילינן טפי דאפילו אשה עולה מצד הדין. וכמהרש"א ע"כ יש ט"ס:

תד"ה תשעה. ואפילו ברוך שאכלנו כו'. כצ"ל:

בא"ד ובירושלמי קאמר ריו"ח לעולם אין מזמנין כו' ומשמע אפילו מצטרף. לפמש"כ לעיל בר"פ בס"ד הוה המשמעות אדרבה להיפך ע"ש אולם בירושלמי שלפנינו הגי' אין מזמנין עליו] :

דף מח.

גמרא [ברכת התורה מגין כו'. ולעיל (כ"א) יליף לה רב יהודה מקרא אחרינוא ע"ש] :

שם רמ"א מגין כו' ת"ל אשר נתן לך ה' אלהיך כו'. בקרא כתיב וברכת את ה' אלהיך כו' אשר נתן לך. ונ"ל דכלפי דדריש ר' ישמעאל אשר נתן לך על התורה. אר"מ דלא אלא אשר נתן לך קאי על ה' אלהיך דלעיל מיניה למידרש בין מזה טובה כו':

רש"י (בסוה"ע) וכתוב ושמרתם את בריתי (שמות י"ט:ה'). כנ"ל דצ"ל והוא לראיה על ברית דסיני:

דף מט.

[גמרא איתיביה לוי לרבי כו' על הארץ ועל הפירות. נראה דצ"ל ועל פירותיה עי' לעיל (מ"ד):

שם ואת שבקת כו' ועבדת כרב. ק"ל דהא לעיל איתא בברייתא דר' אבא דהוא רב (לקבלת הערוך) אמר דל"י וכן ר' אליעז כו' משום רבינו דהיינו רב (בכ"מ) אמר דל"י. לכן נ"ל לגרום ועבדת כרב חנונאל] :

רש"י ד"ה ויתבי ר"ג ואמר טעה כו'. א"ל ר"ה לר"ג כו'. לכאורה ה"נ לפרש דר"ה אמר טעה כו' ור"ג שאל ליה מאן כו'. וראיה דלקמן ע"ב איתא דר"ה אמר משמיה דרב ועי' גי' הרא"ש:

דף מט.

גמרא א"ל רב אידי בר אבין לר"ע מ"ש כו'. כצ"ל:

שם אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה. יל"י איזו שביעה יש בכביצה. ולכאורה הנל"פ דהכי אסמכוה דאמרינן בשבת (ק"מ ב') בר ב"ר דלא נפישא ליה ריפתא לא ליבעע בצע וע"ש בפירש"י ובמש"כ שם בס"ד. וביומא אמרינן אין בה"ב מחזיק יותר מכביצה ויהיה פי' הכתוב (לפי האסמכתא) ואלכלת (שיעור) ושבעת (כמות אכילה בב"א כדי לשבוע) והוא מלא בית הבליעה. ובשבולי הלקט בסו' מ' ראיתי דקרי לבציה שביעת גרין ונראה דר"ל שהגרין מלא ושבע עי' סוכה (מ"ט ב') ובפירש"י שם ד"ה פוקקין. אולם עומד לנגדינו הא דאמר' ביומא (ע"ט ב') השתא כביצה שבועי משבעא דעתא לא מיתבא. ונ"ל דקיי"ל לרבנן דכביצה משביע קצת. וכן מצניו בסוכה (כ"ו א') כדטעים בב"ר ועייל לכלה והוא כביצה כדמוכח שם (ר"ד כ"ז) ובפרש"י אלמא דמשבע קצת:

במשנה אחד עשרה ואחד עשרה רבוא. בשנ"א פי' דר"ל דשויס לענין זה דמזמנין בשם רק החילוק הוא במאה כו'. לכאורה פי' נגד הגמרא דמוקי הא ריה"ג הא ר"ע ועי' פ"ה דנזיר מ"ה בתניו"ט:

[רש"י ד"ה לפני הבירה. מקום כו' ששורפין פסולי קדשים קלים כדאמר' בזבחים כו'. שם ליתא פסולי קדשים קלים] :

שם ד"ה א' עשרה הא קתני סיפא במאה הוא אומר כו'. כצ"ל:

תוס' ד"ה אי בעיא. והא הוי ר"ה כו' במג"ת. וכ"כ בתענית (י"ב א') סל"ה ואם. ולכאורה תמוה דהא ר"ח הוה מה"ת כלאיתא בר"ה (ר"ד י"ט) ואולי מפרשים דהא דאמר שם ר"ח לאוריייתא ר"ל דהוה מועד מה"ת (וכמ"ק בפירש"י) אבל התענית בו אינו מה"ת. ועי' בשו"ע או"ח ס"ס תק"ע במ"א ובהגר"א ז"ל:

תוס' ד"ה נברך. אבל גבי ברכה לא מצינו זה הלשון. המדקדקים כתבו ברך בפיעל נקשר לרוב עס את וגם עס למ"ד (דה"א כ"ט, נחמיה י"א) וצ"ע:

דף נ.

גמרא תנ"ה בין שאמר ברכו כו' והגדנין תופסין אותו ע"כ. וקשה דלמא ר"ל דתופסין על האומר נכרך. וי"ל ע"פ מש"כ הסמ"ע סי' ע"ב סק"ו דהיבא דתני בין כו' בין כו' דרך לנקוט הפשט באחרונה

רשי"ש . ברכות

[נעמש"כ בשבת קנ"ה במשנה בס"ד] . והכא נקיט נכרך באחרונה ובירושלמי הגי' ברכו באחרונה. לכן מפרש שם דהנקדנץ תופסין קאי על האומר נכרך (כן מוכח שם מקאמר ובאיש לר"ז בגין קעניח כו' לרחב"ב נקדנא ע"ש ותבין והמפרש שם (רא"פ) ל"ד):

שם בדתנן בענין כו'. לכאורה יפלא מדוע לא הביא מהקודם ברבוא אומר כו' על המזון שאכלנו. לכן נראה גי' הרא"ש עיקר דל"ג זה שס. וכ"ה לענין ובטובו חיינו עמ"א ר"ם קצ"ב:

רש"י ד"ה התם מוכחא מילתא. דבמע"ג ל"ל מרוביץ. עמש"כ בב"ר פ"א אות ד':

דף ג:

רש"י ד"ה אבל לא גלוסקאות. שהרי כו' נמאסין. הן פת משמע לעיל דאף בלא מימאם אסור. ונראה שגירסתו היתה אבל לא חתיכות ולא גלוסקאות כגני' הרי"ף והרא"ש וכצ"ל הצין ברש"י וכ"א ברש"י שאצל הרי"ף. וקאי הטעם על חתיכות:

דף נא.

נמרא מי שאכל שום כו'. המציינים שכחו פה לציין לשבת (ל"א ב') וכן משם לכאן:

[שם קונם יין כו' אסור בחדש ומותר במיזשן. הדיוקים סתרי אהדלי לענין ישן ועמש"כ שם בנדרים ומע דבמשנה שם איתא דמותר בכל יין ול"ק אהדלי לפי המבואר שם (כו" ב') ע"ש וכאן נראה להגיה כלתניא וצריך לעיין מדוע לא הביא הש"ס מהמשנה] :

שם הא בדחמרא כו'. הא' קאי על הברייתא הב'. והשני קאי על הברייתא ההובאה בראשונה. וכן הג'. ש"מ דאין הש"ס מקפיד בזה וכן לקמן (גי"ג) הא דאיכא אדם חשוב כו'. ולכאורה מזה סתירה להתוס' יטמן (סד"ז) ומנחות (ס"ד פ"ל) דלייקי בכה"ג ע"ש. וי"ל דכאן רוצה הש"ס להקדים בכלהו תירוצי דחמרא ברישא. וכן לקמן דאיכא ברישא [וכצ"ל בב"מ (כ"ה) בתירוצי דזרימניהו בין לפירש"י ובין לפי' התוס' שם] אבל קשה מדברי עצמם בשבת (ס"ד י"ב) ע"ש:

רש"י ד"ה אספרגוס. עיין פסחים קי"ב ברשב"ס ד"ה אספרגוס:

[רש"י ד"ה חי. אבל לברך עלייו חי הא אמרן במתני' כו'. אינו מדויק דה"ל לאתניי הא דריב"ח דמודים חכמים לר"א בכוס של ברכה וע"ש בתוס'] :

דף נא:

[גמרא וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר כו'. מש"כ המהרש"א בח"א דנוכח לזכר ולנקבה שזה תמוה ללנקבה כ"ף הכינוי שאית והגון' בציר"י כמזע] :

רש"י ד"ה ואח"כ מוזגין. כדאמרינן כו' הסבו אע"פ שנטל כו'. משמע דהיא ברייתא איתא כב"ש דהא תני שם ונטול שתי ידיו בא להם יין כו' הרי דמקדים נטילה ליין כב"ש. ולכן א"ש מה דתני שם ברישא נוטל ידו אחת בא להם יין כו' דלב"ש חיישינן שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידו כו' כדלקמן בגמרא ולא נצטרך לדברי התוס' שם. [וזה ג"כ שלא כדברי התוס' בפסחים (קט"ו) ד"ה כל והר"ן שם] :

רש"י ד"ה גר. הצל"ח תמה עליו והעלה דהיכא שהתחיל לאכול מצעו"י ונמשכה סעודתו עד זמן הבדלה אפילו יש לו כוסות הרבה יכול לעשות שתיהן על כוס אחד. ואנכי תמה עליו איך עגלם מכ"ת סוגיא דפסחים (ק"ב ב') דאינו רשאי מטעם שא"ע מצות חבילות וע"ש בתד"ה מיתובי. שוב ראיתי שהרמב"ם בפכ"ט מהל' שבת הי"ב פסק ג"כ שרשאי לברך ולהבדיל על כוס אחד ומוכח שם דאפילו יש לו כוסות הרבה ומשמע שם מהה"מ שדעתו דלפי דמסקין שם בגמרא הבדלה וקידוש חדא מילתא היא דה"ה בה"מ והבדלה חד"מ היא והדר בי' ממאי דשני מעיקרא אין לו שאני. אח"ז מצאתי בתשובת חת"ם ס' ע"ה כוונה אחרת בדברי הה"מ ואך דעת הראב"ד שם כרפ"י וכן הביא הה"מ מהגאונים ז"ל והסכים ע"י וכ"ז עגלם מהצל"ח:

דף נב.

נמרא ויחזור ויטמאו את הכוס. עי' בצל"ח שהאריך בישוב דברי הרמב"ם אך מש"כ דסתם ידים מטמאין משקים להיות תחלה. אשתמיטתיה דברי הרמב"ם בהקדמתו למס' ידים הבאתים שם בחזושי פ"ב מ"ב:

[שם וליטמו ידים לכוס כו' ואין שני עושה שלישי בחולין. גם בלא"ה כל ולד הטומאה אינו מטמא כלי אלא משקה (פרה פ"ח מ"ה):

תד"ה ור"י. ובבה"מ א"מ עד לאחר ג' ברכות. ל"ד דעם הטוב והמטיב הוויין ד'] :

דף נב:

נמרא אבל נט"י לב"ש תחלה לא ס"ל כו'. לכאורה זה שפת יתך והב"ח מחקס. ואולי משום דלב"ה אין קפמא והס אף נוטלין כו' קאמרי (עי' מהרש"א) לכן קאמר דב"ש דוקא קאמרי מכבדין כו' אבל נט"י כו' לא ס"ל:

שם בורא דעתיד למיברא. ועפירש"י. וק"ל דא"כ מדוע ל"פ נמי בברכת בפה"א ובפה"ע ובמ"מ דהתם נמי על העבר בעינן לברוכי כללעיל (ל"ח א') גבי ברכת המוציא ע"ש:

תוס' ד"ה תיכף. משום דשנויה במשנה ל"ח למתנייה. עיין בה"ז במנחות צ"ג א':

תוס' ד"ה ד"א. י"ס שכתוב בהן ה"ק להו ב"ה לב"ש. כצ"ל:

בא"ד אלא נראה כספרים כו'. ולענ"ד עיקר גי' רש"י דלגירסתם קשה מ"ק וכ"ת מ"ש כו' דהא שנא ישנא דעל הכסת ליכא רק חשש דטומאת ידים. ועל השלחן לבד חששא דטוי"ד יש עוד חשש דטומאת אוכלין ג"כ:

תוס' ד"ה בברא. וי"ל דל' קרא עדיף. גם ברא כתיבי טובא בקרא. ואולי כוונתם דבשמוש שי"ן לא מצאנוהו או יכוונו דבאור גופיה מצינו לשון בורא ולא ברא והוא קרא דיוצר אור ובורא חשך דבורא שב י"כ על אור ע"פ מדה יי"ט מהל"ב מדות מדבר שנאמר בזה וה"ה לחבירו ע"ש:

דף נג.

נמרא ואידיי דתנא רישא רוב ע"ג כו'. כה"ג בעירובין ט"ז א' ובפסחים ע"ט ב':

שם ה"ל מיעוטא לכשפים (ר"ל ואס תצטרף לזה מיעוט דע"ג אכתי תהוי מחצה ע"מ ועדיין ראוי לברך כללעיל גבי אור לכן הוצרך להוסיף עוד) ומיעוטא נמי לגמר כו':

דף נג:

כשם שמזוהם פסול לעבודה. דבספ"ו דבכורות תנן דמזוהם אין שוחטין במקדש וברפ"ז תנן מומין אלו כו' פוסלין באדם:

דף נד.

[במשנה רי"א הרואה את הים הגדול אומר כו'. המ"א בסי' רכ"ח העלה דר"ל יס אוקיאנוס ע"ש. ומזה ראיה למש"כ לעיל (מ') דהלכו בברכה אחר לשון בני אדם דבל"ת נקרא ים התיכון ים הגדול. ומעמא דר"י נראה דמשום חשיבותו קבעו ליה ברכה לעצמו כמו פת ויין ולא מטעם דבעי היכר ברכה לכל מין (שס). דהא גם הוא מודה דבכל פרי עץ אינו פורטו בברכתו מאיזה מין הוא וזה דלא כהגר"א ז"ל שס. ועוד דהכא פסק בשו"ע כוותיה ובהיכר ברכה לכמו"מ לא פסקינן כוותיה] :

שם בנה ב"ח כו' אומר ברוך שהחיינו. ובש"ע סי' רכ"ג ס"ה ללו ולב"ב מברך הטוי"מ. ובזה נדחה קושיית המ"א על הש"כ שם בסי' רכ"א סק"א דה"ל לשנויי כגון דאיכא אשה ובנים ע"ש דא"כ אפילו בית וכלים נמי משא"כ לפי מאי דשני בשותפות י"ל דלא שכיח כולי האי בבית וכלים שותפות. וכ"ש לשיטת רש"י והרא"ש פפי' דשותפות ללא שייך כלל בבית וכלים:

שם מברך על הרעה מעיץ הטובה ועה"ט מעיץ הרעה. כצ"ל. וכ"ה הגי' במשניות וברא"ש:

שם והצועק לשעבר ה"ז ת"ש כיצד היתה כו'. כ"ה שם ובריי"ף:

רש"י ד"ה [ביציאתו. מתפלל שיצא בשלום. ורמב"ם מפרש שיודה לאל שהוציאו ממנה לשלום וכפירושו איתא להדיא בירושלמי] :

רש"י ד"ה כל חותמי ברכות. בא"י כו' ברוך חונן הדעת. הן בהרע"ב ליתא לברוך השני וכן ה"ל נכון דמה לנו להזכיר ב"פ ברוך. אכן בגמרא תענית (ט"ז ב') איתא ג"כ לברוך הב' כ"פ. וכן ברמב"ם פ"ד מהל' תענית. ולכאורה ה"נ דבמקדש בכל הברכות כולן ובכל יום אף שלא בתענית היו חותמין בנוסח זה ולא עמתי על דעת רש"י שהתחיל בחונן הדעת. ובגמרא שם התחיל מברכת גואל ישראל שהיא הראשונה שמאריכין ותקועין בה בתענית ובהם אתי ועסיקן שם. והרמב"ם לא הזכיר זה אלא בהל' תענית ובהו' ברכות וצ"ע בזה:

רש"י ד"ה התקינו. עזרא וסיעתו. כ"ה ביומא (ס"ט ב') ויברך עזרא כו' רג"א ברוך כו' מן העולם ועה"ע וע"ש בפירש"י:

דף נד:

רש"י ד"ה קמצי. גמלים. הן כחנבים (במדבר י"ג) מתרגמינן בקמץין. וכן בסוטה (ל"ה) קחזינן אינשי דדמו לקמצי וכן איל קמצא דכן הוא מין חגב כדמוכח בע"ג (ל"ז). [שוב נזכרתי שגם בפיה"ת שם כתב נמלים יש בכרם והרא"ם משבש שם לאותה גירסא ושצ"ל חנבים ע"ש. אולם בשבת (ע"ז ב') ד"ה קמצא כתב ארבה ול"ג קמצא נמלה ע"כ וצ"ע] :

דף נה.

גמרא עשרה דברים כו' ומוריגי בהמה. בשבת איתא בלא מלח. ובזה מיושב קושיית המהרש"א בח"א ממלאכי אברהם. שהאכלים לשונות דבב"מ (פ"ו:) איתא ג' לשונות בחדלך. ואולי הוא קאי במקום מלח. או אפשר שהיה גם מלח שם:

שם והמנהיג עצמו ברבנות. כעין זה בפסחים (פ"ז ב') ויומא (פ"ו ב'):

שם וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום אלא כו'. נראה שמפרש מה (כלומר מה חשיבות יש כמו ונחנו מה) לתבן את הבר (והוא כולו תואר לחלום כדמסקין) או דמפרש מה כפשוטו מה דמיון יש לתבן את הבר שהוא תואר לחלום עם גאם ה' שהוא הנבואה:

דף נה:

גמרא אטו כל החלומות הולכין אחר הפה קרא הוא אין כו'. כה"ג בב"ק (פ"א ב') מי כתיב מהיות טוב כו'. ועמש"כ במ"ר נשא פ"ו אות ח' בהערה] :

דף נו:

גמרא באדרותא מיתת. עפירש"י. ולענ"ד נראה דמיתת הוא לשון ביאה כמו ולא אתית. ועי' באיכה רבה פ"א בפסוק רבתי בגוים במאמר חד מתלמידי דר' יוחנן:

[שם והתניא רבבו מת ל"ק הא כו'. קשה א"כ ה"ל למחשב ששה דברים] :

שם באתרא כו' שונרא נעשית לו שירה נאה שינרא כו'. בערוך ערך שגר משמע דגרים איפכא והוא יותר נכון. [ואולי יש לגרוס שונרא נעשה לו שירה נאה וכמו כשב כשב. ועי' במוסיף בערך סרני] :

דף נו:

גמרא הרואה ב"ע בחלום יצפה לחסידות. הוא כדאמרי' בחגיגה (י"ד ב') קרו עליו יקר בעיני ה' המותק לחסידיו:

שם ב"ז יצפה לחכמה. דעליו קרו (שס) דבש מצאת אכול דין. והוא כינוי לחכמה כמו שדרשו (שם י"ג) קרא לדבש וחלב תחת לשונך:

שם כל מיני חיות כו' חוץ כו' והקפוד. בתוס' חולין (ס"ג) ד"ה באות ובכבורות (ח') ד"ה הקוף ובגדה (כ"ג) ד"ה קריא. מוכח להדיא שהיה הגי' לפניהם כאן והקיפוף. וכ"נ מפירש"י פה עי' בכורות שם בפירושו ד"ה והקיפוף ואלו קפור הוא מין שרץ עי' בפירושו לישעיה (י"ד כ"ג. ל"ד י"א) והגה"ש במחכ"ת ל"ד בזה:

שם כל מיני עופות כו' חוץ כו' וקורפראי. בחולין שם אמרי' באות שבשרנים קורפדאי ואף דשם בל' וכן הביאו בערוך והכא בר' ג"פ דנתחלף בא' המקומות להסופר ד' ברי"ש וכן רש"י לעז שניהם טלפ"א. ולולא פירש"י ה"נ למחקו מכאן כי גם הערוך לא הביאו:

שם ששה דברים מרפאין כו' וסיסין יבשין. לעיל הגי' ומי סיסין וכ"ה ברש"י כאן:

שם ראה גוב של אריות כו' לאבותינו. ברי"ף ורא"ש הגי' לצדיקים והיא יותר נכון משום הא דלעיל (ט"ז ב') א"ק אבות אלא לג' ואולי י"ל דהא דא"ק אבות כו' היינו על כוונת אב המוליד (אולם יקשה קצת לפ"ז מאמהות דשם) אבל מצינו ע"ד השאלה שם אב על המושלים כמו שפי' הרד"ק בשמואל א' (י"ב ט"ו) (וכן פירשתי בני חמור אבי שכס דר"ל מושל דשכס העיר) ועל הנביאים כמו שאמר אלישע על אליהו

רשי"ש . ברכות

אבי אבי (אך שם י"ל מפני שהיה רבו דתלמידים נקראו בניס) ועל החכמים וצדיקים ר"ע על ר"א בס"פ ד' מיתות (גם שם י"ל מפני שהיה רבו) ודניאל היה מושל (דניאל ב' מ"ח) ונביא (מגילה ט"ו) יחכם וצדיק [ועי' בסוף פתיחת התוי"ט למס' אבות] :

[שם אר"א אנא הא דרה"מ לא שמיע לי כו'. כה"ג אמר בשבת (ל"ד)] :

רש"י ד"ה רי"ש בן אלישע. והפשיטו עור קרקפתו. מוזכר בע"ג (י"א ב') ובחולין (קכ"ג א'):

רש"י ד"ה כפניות. עיין עירובין כ"ח ב':

דף נח.

נמרא מלכי ישראל כו' ליראיו. אף דרובם היו מלכי רשעה וי"ל שמלכו בזכות אבותם כדאשכחן כ"פ כתוב גבי מלכי יהודה כי למען דוד נתן לו ניר וכן י"ל גבי מלכי ישראל. וכדאמרי' לעיל ז' רשע ועוב לו רשע בן צדיק. וזה לא איפרין ע"ש:

רש"י ד"ה קאת וקפוד. זה כתוב בישעיה (ל"ד) על אלוס ועי' הגי' ברש"י שבע"י ואולי היה לפניו הגי' אלוס במקום בבל. וכ"נ להגיה לקמן בסוה"ע והנצח זו ירידתה של אלוס:

דף נח:

נמרא כמאה כוכבי. פי' ולא מאה ממש רק דנראין כמאה וע"ז אמר א"ל דמכנפי וכו' והוא כדלעיל (מ"ז ב') גבי תשעה נראין כעשרה כנ"ל נכון בעז"ה:

רש"י ד"ה ככלי אובד. דיאוש בעלים לאחר יב"ח בב"מ פ"ב. ע"ש (כ"ד ב') בעובדא דאבוב דשמואל:

דף נט.

נמרא רב קטינא ידידיה אמר כו'. עי' מהרש"א. ואנכי ל"י בזה שום גמגום הלא מצינו רבות בש"ס יאב"א אף שאין שום פירכא על התירוק הא' ויהיה זה כמוהם וכ"ש הכא דא"ל הא והא איתא. פעם באה הזיעה מסבה זו ופעם מזולתה:

[שם אמר אביי כרוך ותני. עפירש"י. ול"נ דמפרש למתני' ע"פ מדה י"ט מל"ב מדות מדבר שגאמר בזה יו"ה לחבירו וכו"ג כתבתי בשבת (קנ"ה)] :

רש"י ד"ה אובא טמיא. ודומה לו במס' אהלות (פי"ז מ"ג) החורש מלא טמיא ופי' כו'. כצ"ל. וכצ"ל בדבריו בשבת (קנ"ב ב') ובפי' לתורה פ' מקץ (מ"א ח'):

דף נט:

רש"י ד"ה כל ב"ח שנין. שבסוף כ"ח כו'. מה שדפס בגליון שבתחלת הוא שבוס] :

דף ס.

נמרא אמר אביי לא לימא איניש הכי דלא ליפתח כו'. מזה תמהתי על נוסח וידוי של שכ"מ המבואר בטוש"ע יו"ד של"ח בשם הרמב"ן "ואם אמות תהא מיתתי כפרה" ואולי דנטה למות שאני. אבל קשה מנ"ל לחלק הלא אמרי' לעיל י' אפילו חרב חדה כו' אל ימנע עצמו מן הרחמים:

שם ר' אבהו על לבי בני אפחית כו'. בכתובות (ס"ב) איתא להך עובדא ובלשון אחר קצת ע"ש ונראה דהיא היא. והמציינים שכחו לציין כאן ושם:

דף ס:

נמרא בה' אהלל דבר באלהים כו'. עי' הגהת הגר"פ וסיים וכן ברי"ף העתיק על נכון אכן מה יעשה הרב בזה דלקמן כום ישועות כו' דבקרא קדים צרה כו' לכום ישועות. ועי' גיטין (ע"ה ב') אתקין שמואל כו':

[תד"ה מפליא. ואינו יכול לשמור בו יין. מלת יין ליתא שם] :

דף סא.

נמרא [אלא מעתה בהמה דלא כתיב בה וייצר כו'. עיין רש"א בח"א ותירוצו מגומגם ולענן קושייתו נ"ל דמה שהיא הולכת בטבע ברייתה שלא להזיק ולסור למשמעת האדם למלאכה ולחרישה ולמשא וכיוצא זה נקרא יצר טוב] :

שם ויבן כו' מלמד כו' שכן בכה"י קורין כו'. לכאורה המ"ל שכן בלשון ארמי קורין לשער בנייתא. וכדלעיל (ח') כמשחל בניתא:

[רש"י ד"ה עם הארץ. משנה זו כו'. עמש"כ בשבת (פ"ג ב')] :

דף סא:

רש"י ד"ה ל"א נעור הישן. הקיבה ונמצאו כו'. עי' באורי הגר"א ז"ל ליו"ד סי' ל"ג סק"ז:

רש"י ד"ה ובזמן שהשכינה שורח. שבהמ"ק קיים. וביומא ספ"ק אמרי' דשכינה לא שרתה בבית שני. וכ"מ לקמן דר' יוסי בברייתא ראשונה אמר לישנא דשריית שכינה ור' יהודה בברייתא הב' אמר לישנא דבהמ"ק קיים. והיינו דא"ב מקדש שני דלר' יוסי מותר ולר"י אסור. ואל תתמה דלפי מש"כ לא יהיה דין דמשנתינו לר"א בריה דרחב"א אלא בבית ראשון. ועי' בתוי"ט פ"ג דפרה מ"ג ד"ה וזרקו:

דף סב.

גמרא אר"ע פעם אחת נכנסתי כו' תניא ב"ע אומר פ"א נכנסתי כו'. הן זה ודאי דכניסת ר"ע היה קדים (כסדרן בש"ס) דא"ת דכניסת ב"ע אחריו קדים איך יאמר ר"ע ולמדתי ממנו כו' הלא כבר ידעם ועבד כוותייהו אלא דספורו לב"ע היה מאוחר לכניסת ב"ע והא דא"ל ב"ע ע"כ העזת כו' והלא גם הוא עשה כן קודם. י"ל משום דהוא היה אז תלמיד חבר דר"ע וכמ"ש הב"א. אך מש"כ עוד דע"כ בשעה שא"ל ב"ע ע"כ העזת כו' כבר היה לו ת"ח. דאל"כ הא אמרי' בר"ה (ל"א ב') דלא אורחיה דתלמיד לומר לרבו רבך. זה א"כ דאיך הוה שייך לומר העזת פניך בחבירך מה זו תמיה. ותקע דהא תלמיד דר"א (בר"ה סס) ע"כ כבר ה"ל ת"ח. מקאמרי חבירין ול"א חבירי דמר. ואפ"ה לא א"ל רבך אלא ע"כ כדאמרן:

רש"י ד"ה כדי. ע"כ אם הוצרך לפנות יפנה. לחנם נדחק דהא דכמה ירחקו נשנה בפ"י דטהרות מ"ב אחר הא דיוצאין כו' ונפנין. ודע שהרמב"ם שם פי' דקאי הכל על הבדלין שהן ע"ה (ולא על השומרין) ועד"כ כוי שהא רואהו היינו השומר את הע"ה הנפנה. ומדוייק לשון דר"א שא"ר את פרועו אבל לדיודיה חזי ליה:

דף סב:

גמרא אלמא לאו אורח ארעא. עפירש"י. ויותר הנל"פ דלאו אורח ארעא להפנות שנים יחד. וכ"מ להדיא בתמיד דשם הגי' למימרא דלא בעי ליה למיעל. שוב ראיתו בבאורי הגר"א ז"ל או"ח סי' ג' סק"ה שעמד בזה. ועיין מהרש"א. אולם בתמיד הגי' מפורש א"ל ר"א כו' ור"ם סבר כו' ועיין ח"א כאן ושם:

שם ר' יוחנן אמר עד חצות ממש. בח"א פי' שהוא גמר זמן הקרבת תמיד של שחר כו'. וזה דלא כדמסקינן שם כר"י דעד ד' שעות. ויותר ה"ל לפרש דהוא תחלת זמן דתמיד של בה"ע מה"ת. והרד"ק פי' דחצית נקרא מועד השמש עיין שם:

דף סג.

[רש"י ד"ה תהלה אחת וד"ה על כה"ב. צ"ל הד"א] :

דף סג:

גמרא אלא הוא מטמא והן מטהרין כו' והתניא כו'. ק"ל למש"כ התוס' בחולין (מ"ד ב') דכי היו שניהם בבהמ"ד ונשאלה שאלה לפנייהם אף שאסר אחד חבירו רשאי להתיר. ועש"ך יו"ד סי' רמ"ב ס"ק נ"ה א"כ מאי פריך הכא דהא משמע שהיו יושבים ביחד:

שם הס ואח"כ כתת כו'. כה"ג בשבת ס"ג א' דליגמור אינש והדר ליסבור:

רש"י ד"ה חנניה. הוא חנניה בן אחי רבי יהושע. כצ"ל:

[רש"י ד"ה כשם שאני הסברתי. והיינו דכתיב פנים אל פנים. כצ"ל:

רש"י ד"ה ומיץ אף. הלכות דם לאמתם. כצ"ל וכ"ה בע"י] :

בתוספתא פ"ה ארבע דברים שבין ב"ש וב"ה כו'. וחשיב טובא. ונ"פ דתובת ארבע שייכא לדין דלמעלה. הרי אלו מברכין כתקנן ארבע. ותקע דבכרים ל"ז והל"ל ארבעה. שוב ראיתו להרי"ף בפ"ב דמכילתין שהעתיקה כאשר הנהתי: